BIBLIORUM SACRORUM

LATINÆ VERSIONES ANTIQUÆ,

SEU

VETUS ITALICA,

ET

Cæteræ quæcunque in Codicibus Mss. & antiquorum libris reperiri potuerunt :

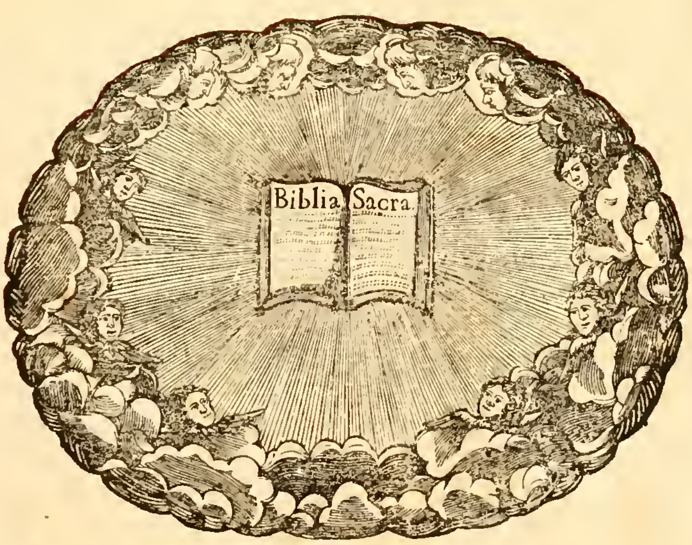
Quæ cum Vulgata Latina, & cum Textu Græco comparantur.

ACCEDUNT

Præfationes, Observationes, ac Notæ, Indexque novus ad VULGATAM è regione editam, idemque locupletissimus.

Operâ & studio D. PETRI SABATIER, *Ordinis Sancti Benedicti, è Congregatione Sancti Mauri.*

TOMUS PRIMUS.

REMIS,

Apud REGINALDUM FLORENTAIN, Regis Typographum & Bibliopolam, sub signo Bibliorum aureorum.

M. DCC. XLIII.

CUM APPROBATIONE, ET PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIORUM SACRORUM

LATINÆ VERSIONES ANTIQUÆ.

T. inv J. du Vivier sculp 1743

CELSISSIMO
AURELIANENSIUM
DUCI.

T*UAS tibi delicias*, PRINCEPS CELSISSIME *offerimus. Castæ nimirum deliciæ tuæ sunt sacræ Scripturæ, quarum novam hanc Editionem*, CELSITUDINI TUÆ *dicatam, in lucem emittimus. Quanquam has cœlestes aquas dulciùs ex ipsis fontibus bibas, Hebraïca & Græca volvendo exemplaria; Latinam tamen Scripturarum*

interpretationem offerre non veremur, eamque gratam & acceptam tibi fore speramus. Latinam autem illam dico, quæ, ut cum Hieronymo loquar, nascentis Ecclesiæ fidem roboravit; *quæ priscis fidei nostræ magistris olim fuit in usu, quâ in Christo nos genuere; quam deinceps Latinæ Ecclesiæ Patres, ac Scriptores, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, & alii ad usque Gregorii Magni tempora, sive ad confirmanda fidei dogmata, sive ad tradenda morum præcepta adhibuere. Hæc sunt vitæ verba; hæc victricia sunt arma, quibus tot annis Catholica res stetit, quibus de errorum ac vitiorum monstris toties triumphavit. His Tertullianus contra Marcionem, Valentinum, Praxeam, aliasque veritatis pestes feliciter pugnavit. His magnus Augustinus victricem Christi gratiam à Pelagianorum telis vindicavit; his Manichæos, Donatistas, Arianos, innumerosque alios sanioris doctrinæ adversarios debellavit. His, inquam, armis, Ecclesiæ Latinæ Patres ac Doctores, sua singuli ætate, dogmata fidei confirmarunt; his verbis morum præcepta tradidere, & pietatis officia Christianos docuerunt.*

Hæc tam præclara arma, quibus fides nostra tot sæculis defensa est, & illibata stetit, è SS. Patrum scriptis, tanquam ex armamentario, in quo hinc inde sparsa erant, eruimus; hæc vitæ verba, quibus Christiani, quot millia sex prioribus Ecclesiæ sæculis in cœlum sunt recepti, fide imbuti fuerunt, excer-

psimus, totaque simul collecta (saltem quotquot licuit reperire) in lucem proferimus; & tuis meritis ac honori, PRINCEPS CELSISSIME, *dicamus. Digna profectò tam antiqua, tam veneranda Scripturarum interpretatio, quæ Maximi Principis nomine insignita prodiret. Tu verò,* PRINCEPS CELSISSIME, *virtutibus donisque cœlestibus, quàm Regio sanguine, & externâ dignitatum pompâ longè nobilior, dignus eras cujus illa sibi nomen præscriberet. Cui enim verò potiùs sacrata hæc oracula consecrarentur, quàm Principi, qui his unis gaudet & delectatur Divinis litteris, quas diu noctuque manibus animoque versat; cujus vitæ tota ratio ad Scripturarum præcepta tam accuratè exigitur, ut quidquid illæ prohibent, cautus horrescat; quidquid præcipiunt, impiger exsequatur. O mihi fas esset plura dicere; nec Principis modestia, ipsaque obstarent jussa! Non Reges atavos, quibus est editus; non Heroas, qui rebus præclarè gestis, & sibi, & suæ stirpi nunquam intermorituram gloriam compararunt; non aliena atque externa, quamvis domestica & splendidissima facta, commemorarem. De hac una dicerem origine, quæ sola tibi curæ est, quam è Christo trahis, cujus integritatem, morum innocentia tueri & ornare nunquam non studes, nullo non invigilas tempore. Illa rectè facta, illa opera pietatis, illa referrem recondita gratiæ dona; illam pietatem, qua operanti in te Domino honorem & gloriam tribuens, quidquid boni in te conspexeris,*

acceptum refers; ut nullam ipsi subtrahas partem, nullam tibi vindices. Tantæ humilitati, tantæ cedendum modestiæ; utcunque ferent, qui hæc legerint: credo equidem plurimos iniquè laturos à me prætermissa fuisse tam præclara virtutum exempla, quibus accendi virtutis amor in aliis posset.

Nec tamen interea latebunt tam eximiæ virtutes. Hæc enim rectè facta, quocunque studio abscondantur, humanisque conspectibus subtrahantur, non magis latere in Viro Principe, quàm sub axe cœli radii solis possunt. Omnium in istam lucem conversi sunt oculi; hæc virtutum exempla omnium ore celebrantur. Hæc pauper, cujus pater est; hæc orphanus, cui adjutor; hæc vidua, cujus vindex; hæc cæcus, cui oculus; hæc claudus, cui baculus est, prædicare non cessabunt.

At liceat nobis saltem, PRINCEPS CELSISSIME, *tuum in fovendis, & excitandis bonis litteris flagrans studium laudare. Liceat nobis tuam in nos, ne ingrati videamur, humanitatem prædicare; qui, cùm totus in omnes affluas benignitate, singularem nobis exhibuisti. Tu enim primus istud tibi opus nuncupari, & in tuo apparere nomine permisisti; Tu ad illud promovendum non tantùm patrocinio Typographum dignatus es, sed ipsi etiam benignè fecisti, eumque beneficiis cumulasti.*

Tuis igitur, PRINCEPS CELSISSIME, *cœptum auspiciis, tua absolutum liberalitate, tua dignum pietate opus accipe; his fruere deliciis, quibus unis*

pium delectatur pectus, quo quamlibet rerum terrenarum curam erasisti. Utinam his longo fruaris tempore, tuumque sacris præfixum paginis nomen, ad sacrarum lectionem Scripturarum alios pelliciat; & tuo omnes discant exemplo ad has Divinas leges mores suos, vitamque totam componere. Hæc aliis fas est exoptare.

Tibi verò, PRINCEPS CELSISSIME, quid exoptem, quidve desiderem; omnia habes. Opto tamen tibi *id quod olim piissimus Præsul piissimo optabat Principi*, opto tibi etiam atque etiam incrementa pietatis, quâ nihil Dominus dedit præstantius. *Det tibi incrementa, det tibi consummatam perseverantiam; ac demum, postquam Tibi, litteris, bonis omnibus, regno, ipsique Christiano orbi diu vixeris, vitam longam beatâ claudat æternitate. Hæc precatur, hæc vovet,*

Ambros. ep. 61. ad Theod. n. 6. & 7.

CELSITUDINIS TUÆ

Humillimus & obsequentissimus servus
Fr. P. SABATIER.

PRÆFATIO

GENERALIS.

I. POSTQUAM Evangelii lumen Gentibus illuxit, Græcique ac Latini ab Apoſtolis in Chriſti doctrina, ſingulari Dei beneficio, ſunt inſtituti; tum neceſſe fuit ut Eloquia Divina, quæ ſolis hactenus fuerant credita Judæis, Gentibus quoque, Græcis ac Latinis crederentur, ut & ipſi * ſocii radicis & pinguedinis olivæ fierent. Hinc brevi Scripturæ ſacræ ex Hebræo in Græcum, è Græco in Latinum ſermonem verſæ ſunt; ut Græca poſſent legere, qui non niſi Græcè; & Latina, qui non niſi Latinè noverant. Haud equidem me latet jam antea olim aliquam exſtitiſſe Scripturarum interpretationem, quæ Septuaginta Interpretum verſio appellatur, quæque notiſſima & celeberrima eſt. Verùm præterquam quòd illa interpretatio non totam atque integram Scripturam, ſed partem duntaxat aliquam Scripturæ complectebatur; certè, non niſi poſtquam ad Gentes in Chriſtiana fide inſtituendas miſſi ſunt Apoſtoli, prodiere Scripturarum interpretationes, quæ totas Scripturas ſeu Græco ſeu Latino ſermone redditas exhiberent. Tum verò ſimul cum Evangelii luce prodiit, aut paulò poſt, aut aliquanto, ſi mavis, tempore ſubſecutus eſt ingens numerus codicum, qui Scripturas Græcè Latinèque redditas continebant, ut ad Græcorum Latinorumque hauſtus illæ in vitam æternam ſalientes aquæ decurrerent.

Eloquia Divina per Evangelii prædicationem credita ſunt Gentibus.

Propterea ex Hebræo in Græcum, è Græco in Latinum ſermonem verſæ ſunt Scripturæ.

* Rom. 11. 17.

II. Verſiones omnes Græcas incredibili olim labore Origenes, & ſingulari induſtria, magnoque Eccleſiæ, de qua optimè meritus eſt, commodo collegit & vulgavit: Latinas verò qui colligeret, tam multis ſæculis inventus eſt nemo. Bene tamen de Eccleſia, ut ego quidem opinor, fuiſſet meriturus, quiſquis idem in colligendis Latinis ſacræ Scripturæ interpretationibus præſtitiſſet, quod in Græcis præſtitit Origenes; magnum certè operæ pretium fuiſſet. Quamvis enim ſingularum interpretationum non idem ſit meritum, nec tanta etiam omnium auctoritas, ut ipſis primigenius textus ſit poſthabendus; tamen quò pleniùs ſacræ Scripturæ intelligantur, plurimùm juvat, ut cum Auguſtino loquar, interpretum

In colligendis variis interpretationibus utilis Eccleſiæ opera impenditur.

numerositas; adeoque utilem navaturus est operam, quisquis suam in colligendis undequaque Scripturæ versionibus impenderit.

Etsi multa multi de Scripturæ interpretationibus scripserint, nobis tamen de eodem argumento penitus silere non licet.

III. Ad id nos hodie opus aggredimur; quod priusquam exsequamur, nonnulla circa varias interpretationes in hac Præfatione explicare animus est. Equidem de singulis sacrarum Litterarum interpretationibus, Græcis, ac Latinis, tam multa multi scripsere, & litteris mandavere, ut si de eodem argumento scripserim quidpiam, timendi locus mihi sit, ne nihil aliud quàm actum egisse me, operamque abusum meam, imo & aliorum scripta Auctorum compilasse, plures sint dicturi. Ut ut sit, accusabunt qui volent, & quam rem vitio dare libuerit, dabunt; mihi profectò de antiquis Scripturarum interpretationibus, quas nunc primùm undequaque collectas, è tenebris erutas in lucem emitto, silere penitus non licet. De Græcis tamen silebo, nisi si paucis dixero de LXX. Interpretum versione; neque enim de iis disputare nostri est instituti.

Quid in hac Præfatione excutiendum suscipimus.

IV. Hæc autem sunt, de quibus in hac Præfatione agemus. Tribus illa constabit partibus; in quarum prima dicturi sumus de antiquarum interpretationum utilitate, quas paucis ita commendabimus, ut sua salva sit textui primigenio prærogativa: investigabimus pluresne prioribus Ecclesiæ temporibus exstiterint versiones, à diversis profectæ interpretibus; an una tantùm eademque primùm fuerit, cujus varia deinde exempla à variis confecta fuerint librariis, qui pro arbitratu suo addiderint, detraxerint, mutaverint, emendaverint. De celeberrima agemus interpretatione, quam S. Augustinus appellat *Italam*, alii *Communem*, alii aliis nominibus: hujus interpretationis ætatem atque originem investigabimus, notas atque characteres, propriosque, ut ita dicam, colores, quibus possit dignosci, assignabimus. Hæc quidem in prima Præfationis parte.

V. In secunda, indicabimus fontes, ex quibus, quam nunc damus, Versionem antiquam hausimus: hi sunt manu exarati codices, & veterum Patrum, Auctorumque Ecclesiasticorum scripta; Missalia, ut aiunt; Breviaria, & alia quælibet monumenta, in quibus veteris interpretationis fragmenta & lacinias reperimus. Equidem de codicibus manu exaratis parciùs disseremus; quandoquidem in præviis admonitionibus, ubi de his dicendi locus est, etiam dicimus; & quos codices ad singulos libros in consilium adhibuerimus, cujus ævi sint illi, & quàm bonæ notæ solemus indicare. De Patribus verò, Auctoribusve Ecclesiasticis, & scriptis eorum, è quibus antiquæ interpretationis versiculos exscripsimus, fusiùs disputabimus.

VI. In tertia demum Præfationis parte, quid ab aliis ad recuperandam antiquam Scripturarum interpretationem; quid à nobis in hac editione sit præstitum; qua ratione ex tot variis monimentis corpus Biblicum confecerimus; quo ordine, qua methodo sit edendum, explicabimus. Hæc, quàm brevissimè poterimus, exsequemur. Alia verò bene multa prætermittimus, & parcimus scientes, ne inanem volumini molem addamus; disputando v. g. de canone Scripturarum ab Ecclesia recepto, de numero ac divisione librorum sacrórum, aliisque id genus, de quibus nullus pene scriptor Ecclesiasticus, nullus non disputat Scripturæ interpres; hæc, inquam, & alia bene multa prætermittimus: quippe huc materiam, rerumque multarum, de quibus alii pleniùs disputarunt, farraginem invehere non est animus.

PARS PRIMA.

§ PRIMUS.

Commendatur variarum Scripturæ interpretationum utilitas.

VII. Supervacaneum fuerit, pluribus commendare varias Scripturæ interpretationes, quarum ope *factum est, ut Scriptura sacra, qua tantis morbis humanarum voluntatum subvenitur, ab una lingua profecta..... per varias interpretum linguas longè latèque diffusa; innotesceret Gentibus ad salutem:* facilis namque existimatio est, quàm utile illud sit, quod salutis causa Gentibus exstitit. Verùm alia est Scripturæ sacræ interpretationum utilitas, quæque ea ipsa est, de qua potissimùm hîc agitur. Scilicet, ad pleniorem Scripturæ sacræ cognitionem comparandam, plurimùm conferunt variæ interpretationes, ut pluribus probat Augustinus l. 2. de Doctr. Christ. cap. 5. & seq. siquando enim ignotum verbum, aut ignota locutio inter legendum occurrit, idque ex alienis linguis proficiscitur; non tantùm à linguarum peritis, aut ab ipsis linguis, sed à variis interpretationibus simul collatis, hauriendam repetendamque ignoti verbi ignotæve locutionis cognitionem docet S. Doctor: *Namque aut ignotum verbum*, inquit, *facit hærere lectorem, aut ignota locutio. Quæ si ex alienis linguis veniunt, aut quærenda sunt ab earum linguarum hominibus, aut eædem linguæ, si & otium est & ingenium, ediscendæ, aut plurium interpretum consulenda collatio est..... Plurimùm hîc quoque juvat interpretum numerositas collatis codicibus inspecta atque discussa*, &c.

August. l. 2. de Doctr. Chr. cap. 5. col. 21.

Variarum Scripturæ interpretationum utilitas.

August. ubi sup. cap. 14.

VIII. Ne quis autem putet, dum variarum Scripturæ sacræ interpretationum utilitatem commendamus, textûs primigenii præstantiam à nobis lædi; quid de utroque sentiamus cum Augustino, nec tantùm ad ejus mentem, sed & ipsius quoque verbis declarandum. In libro 2. de Doctr. Chr. de signis verbisque Scripturæ, de ignotis & obscuris locutionibus, aliisque impedimentis, quæ lectori moram afferre solent, latè disserit S. Doctor, & docet quæ sint harum remedia difficultatum; quæ disciplinæ, quæ scientiæ, quibus signorum verborumque ignorantia possit removeri. Duo ad id præcipuè requirit: 1°. Linguarum peritiam; 2°. Variarum opem interpretationum, quæ simul collatæ mutuum sibi præstant auxilium, atque obscuris aliquando locis afferunt lucem; monet verò ut codices, è quibus petuntur interpretationes, emendati adhibeantur. I°. quidem linguarum, præsertim Hebrææ & Græcæ, peritiam desiderat, ut difficilia & obscura Scripturæ loca, quoad ignota signa, intelligantur; suadetque ut qui in iis explicandis laborant, adeant eos, qui linguas callent; aut addiscant ipsi, si otium suppetat, & idoneum adsit ingenium: *Contra ignota signa propria magnum remedium est*, inquit, *linguarum cognitio. Et Latinæ quidem linguæ homines, quos nunc instruendos suscepimus, duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem opus habent, Hebræâ scilicet, & Græcâ, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas.* Igitur variæ interpretationes Scripturarum id efficiunt, ut necessaria sit linguarum peritia, nedum faciant ut iis non egeamus: *Propter diversitates, ut dictum est, interpretum, illarum linguarum est cognitio necessaria.* Absit igitur ut dum commendamus varias Scripturæ interpretationes, textûs pri-

Utilitatem interpretationum commendando, non læditur textus primigenii prærogativa.

August. l. 2. de Doctr. Chr. cap. 11.

August. ibid.

Recurrendum ad textum primigenium, cùm inter-

pretationes inter se diffident.

migenii prærogativam lædamus, imo ſtatuimus cum Auguſtino. Siquando enim interpretationes inter ſe diſſident, ſi quis error irrepſerit, ſi lapſus interpres fuerit *ex ambiguo linguæ præcedentis*, ut loquitur Auguſtinus ibid. cap. 11. qua alia ratione, niſi ad ipſam originem textumque primigenium revertamur, motæ componentur controverſiæ inter interpretes, quorum alii aliter intelligunt, ſuamque tuentur ſententiam? qua via aſſequi licebit, quænam interpretatio, poſthabitis aliis, ſit admittenda? *Sed quoniam*, infit laudatus Aug. ubi ſupra cap. 13. *& quæ ſit ipſa ſententia, quam plures interpretes pro ſua quiſque facultate atque judicio conantur eloqui, non apparet, niſi in ea lingua inſpiciatur, quam interpretantur, & plerumque à ſenſu auctoris devius aberrat interpres, ſi non ſit doctiſſimus; aut linguarum illarum, ex quibus in Latinam Scriptura pervenit, petenda cognitio eſt; aut habendæ interpretationes eorum, qui ſe verbis nimis obſtrinxerunt; non quia ſufficiunt, ſed ut ex eis veritas, vel error detegatur aliorum, qui non magis verba quàm ſententias interpretando ſequi maluerunt.* Hæc de textûs primigenii præſtantia, ne hanc cuiquam læſiſſe videamur, dixiſſe ſat eſt. Jam licet de interpretationum utilitate dicere.

Variæ ejuſdem Scripturæ interpretationes collatæ, obſcura illuſtrant aliquando loca.

IX. Præter linguarum primigeniarum Hebrææ & Græcæ peritiam, vult Auguſtinus in conſilium adhiberi varias à variis confectas ſcriptoribus Scripturæ interpretationes. Licet enim per ſe non ſufficiant, illarum tamen ope aliquando contingit obſcuriores Scripturæ ſententias illuſtrari; quod ſcribit, atque etiam appoſitione exemplorum probat Auguſtinus: *Quæ quidem res*, inquit, de Latinis interpretationibus verba faciens, *plùs adjuvit intelligentiam, quàm impedivit, ſi modò legentes non ſint negligentes. Nam nonnullas obſcuriores ſententias plurium codicum ſæpe manifeſtavit inſpectio, ſicut illud Iſaiæ prophetæ unus interpres ait*, Et domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris; *alius autem ait*, Et carnem tuam ne deſpexeris. *Uterque ſibimet invicem adteſtatus eſt, namque alter ex altero exponitur..... Item illud ejuſd. Iſaiæ prophetæ*, Niſi credideritis, non intelligetis; *alius interpretatus eſt*, Niſi credideritis, non permanebitis. *Quis horum verba ſecutus ſit, niſi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum eſt. Sed tamen ex utroque magnum aliquid inſinuatur ſcienter legentibus: difficile eſt enim ita diverſos à ſe interpretes fieri, ut non ſe aliqua vicinitate contingant.* Et cap. 15. *Horum quoque interpretum, qui verbis tenaciùs inhæſerunt, collatio non eſt inutilis ad explanandam ſæpe ſententiam.*

Auguſt. ubi ſup. c. 12. n. 17.

Plurimùm juvant ad hauriendam ignotæ locutionis cognitionem.

X. Linguarum peritia, quod jam animadvertimus, ad ignoti verbi atque ignotæ locutionis, quæ in Scripturis occurrunt, cognitionem eruendam neceſſaria eſt; verùm ad id longè utiliſſimas eſſe varias interpretationes, auctor eſt Auguſtinus: *Plurimùm*, inquit, differens de his verbis, locutionibuſque ignotis, *hîc quoque juvat interpretum numeroſitas, collatis codicibus inſpecta atque diſcuſſa; tantùm abſit falſitas.*

Idem c. 14.

Maximus eſt habendus codicum delectus.

XI. Sed dum varias Scripturæ interpretationes commendat Auguſtinus, non quoſcunque harum interpretationum codices adhibendos, ſed eos ſingulari diligentia quærendos monet, qui puri, & emendati ſunt; atque ita proſequitur: *Nam codicibus emendandis primitus debet invigilare ſolertia eorum, qui Scripturas divinas noſſe deſiderant, ut emendatis non emendati cedant, ex uno duntaxat interpretationis genere venientes.* Nihil neceſſe eſt ut pluribus commendare varias Scripturæ ſacræ interpretationes laboremus. Quantæ ſint utilitatis oſtendunt ſatis hæc pauciora quæ diximus, ſeu potiùs exſcripſimus ab Auguſtino, è cujus libris plura licebat excerpere. Tantùm referam Briani Waltoni verba, quibus interpretationum Latinarum commoda & utilitates mirè celebrat & extollit: » Licet, inquit, verſionibus fontium prærogativas

Idem ubi ſup.

Proleg. ad Biblia Polygl.

non concedamus, multiplicem tamen verſionum, præſertim antiquarum, & quæ Eccleſiæ primis ſæculis in uſu erant, utilitatem, cæcus eſt, qui non videt. Verſiones enim velum detrahunt, ut in Sanctum ſanctorum introſpiciamus; corticem frangunt, ut nucleum latentem eruere poſſimus; lapidem de fontis ore tollunt, ut aquas quis haurire poſſit, tam pro ſeipſo, quàm pro gregibus ſuis. Verſionum etiam tum inter ſe, tum cum textu primævo collatio, earum præſertim, quæ apud priſcam Eccleſiam obtinuerunt....... optima ſunt media, tum ratione cognationis cum linguis originalibus, tum usûs & auctoritatis per Eccleſiam, quibus verus in obſcuris locis ſenſus elici, & lectio genuina in dubiis vel depravatis reſtitui poſſit...... Præterea textus, & verſiones, præſertim antiquæ, mutuas ſibi ſuppetias ferunt: nam ut verſio textum explicat, ſic textus verſionem, cùm mendæ occurrunt, corrigit; & ut textus verſionibus auctoritatem confert, ſic verſiones antiquæ de textûs integritate teſtantur. Cùmque ex ſcribarum incuria, aliiſque cauſis fieri non poſſit, quin in minutis quibuſdam codices frequenter deſcripti varient; unde meliùs ſtabiliri poteſt vera lectio, quàm ex antiquorum exemplarium, & verſionum collatione? .... Tandem conſenſus & harmonia tot verſionum, diverſis temporibus factarum, & apud gentes tantis terræ mariſque intervallis diſtantes, quaſi vox Dei eſt, de cœlo teſtificantis ſe horum librorum auctorem eſſe, qui contra omnem hujus mundi potentiam eos mirabiliter conſervat. Præclaram itaque operam navarunt viri doctiſſimi, qui in hoc laborarunt, ut ſacra hæc myſteriorum divinorum ſcrinia, Regis ſummi de ſalute humani generis ac hæreditate æterna diplomata, ex optimorum codicum collatione recognita, & à ſitu, vel ſqualore, quem temporum injuria, vel ex aliis cauſis contraxerunt, vindicata, pura & incorrupta poſteris tranſmitterent. » Hactenus de variarum Scripturæ verſionum utilitate. Paucis nunc de LXX. Virorum interpretatione dicamus.

XII. Quanquam de interpretationibus Græcis dicere noſtri non ſit inſtituti, verbum tamen hîc addam de Septuaginta Interpretum verſione; famoſior namque eſt, quàm ut de ea penitus liceat ſilere; maximè verò cùm Latinæ interpretationes antiquæ ad hanc verſionem ſint à nobis expendendæ, ex qua eas etiam eſſe confectas auctor eſt Auguſtinus: *Ex hac LXX. interpretatione*, inquit, *etiam in Latinam linguam interpretatum eſt*, *quod Latinæ eccleſiæ tenent.* Verſionis autem iſtius tanta eſt præ aliis interpretationibus Græcis, quæ longè pauciores ſunt quàm Latinæ, auctoritas, tanta excellentia, ut illa una fuerit olim ab Eccleſia recepta, illa una ſit apud Græcos in uſu, & quidem tam frequenti, ut cæteræ nullo pene ordine habeantur; imo ut etiam plures apud Græcos an ulla alia ſit Græca interpretatio præter ipſam, ignorent. *Nam cùm fuerint*, inquit Auguſt. *& alii interpretes, qui ex Hebræa lingua in Græcam ſacra illa Eloquia tranſtulerunt, ſicut Aquila, Symmachus, Theodotion; ſicut etiam illa eſt interpretatio, cujus auctor non apparet, & ob hoc ſine nomine interpretis, Quinta Editio nuncupatur; hanc tamen quæ LXX. eſt, tanquam ſola eſſet, ſic recepit Eccleſia; eaque utuntur Græci populi Chriſtiani, quorum plerique, utrùm alia ſit aliqua, ignorant. Ex hac LXX. interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum eſt, quod eccleſiæ Latinæ tenent.*

[Margin: De Græca LXX. Interpretum verſione.]
[Margin: Auguſt. l. 18. de Civ. Dei. cap. 43. col. 525. b.]
[Margin: Aliis omnibus Græcis interpretationibus præſtat.]
[Margin: Ibidem.]

XIII. Sed quanti fecerit, quo in pretio ipſe hanc interpretationem habuerit Auguſtinus, ab ipſo juvat audire. In ſecundo de Doctrina Chriſt. libro, cap. 14. ubi varias interpretationes Latinas commendat, poſtquam dixit, plurimùm juvare interpretum numeroſita-

[Margin: Codices Lat. ad rationem verſionis LXX. Interpretum expendendos atque emendandos docet Auguſtinus.]

tem, collatis codicibus inſpectam atque diſcuſſam; poſtquam admonuit codicibus emendandis primitus invigilare debere ſolertiam eorum, qui Scripturas divinas noſſe deſiderant; ad Græcam LXX. interpretationem emendandos eſſe codices Latinos indubitanter pronunciat: *Latinis quibuslibet emendandis*, inquit, *Græci adhibeantur*, *in quibus Septuaginta Interpretum*, *quod ad vetus Teſtamentum adtinet*, *excellit auctoritas*....... *Latini ergo*, *ut dicere cœperam*, *codices veteris Teſtamenti*, *ſi neceſſe fuerit*, *Græcorum auctoritate emendandi ſunt*, *&* *eorum potiſſimùm*, *qui cùm ſeptuaginta eſſent*, *ore uno interpretati eſſe perhibentur.* Hæc ſufficiant de Septuaginta Interpretum verſione. Qui plura volet, adeat recentiores Scripturarum interpretes; adeat etiam eos, qui de iſta, aliiſque Græcis interpretationibus latè diſputarunt. His nos omiſſis, ad interpretationes Latinas revertimur; paucis inveſtigaturi, an, quæ variæ eſſe exiſtimantur Latinæ interpretationes, ſint tantùm diverſa à diverſis confecta librariis unius ejuſdemque interpretationis exempla, in quibus librarii pro ſuo arbitratu addiderint, detraxerint, mutaverint.

Lib. 2. de D. &. Chr. cap. 15.

---

§ II.

An una primitus exſtiterit verſio Latina, an variæ à variis confectæ interpretibus.

Auguſtini verba de variis interpretibus Latinis, non urgenda vehementius.

XIV. VArias olim fuiſſe Scripturæ ſacræ interpretationes, quas varii interpretes elaboraverint, verbis tam apertis docet Auguſtinus, ut dubitare nemini pene liceat: *Qui Scripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt*, inquit, *numerari poſſunt; Latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus*, *&* *aliquantulum facultatis ſibi utriuſque linguæ habere videbatur*, *auſus eſt interpretari.* Vehementiùs tamen non eſt urgendum iſtud Auguſtini teſtimonium, neque exiſtimandum, quot varii occurrebant olim Scripturæ interpretationum codices, quorum alii ab aliis diſſidebant, tot fuiſſe varias Scripturarum interpretationes, à diverſis elaboratas interpretibus: hæ nimirum diſcrepantiæ, plerumque non tam diverſos interpretes, quàm diverſos arguunt librarios, eoſdemque aut oſcitantes, aut audaciores; qui inter deſcribendum unam eandemque Scripturarum interpretationem, ſuo ſinguli arbitratu vel negligentia, plurima mutaverint.

Lib. 2. de Doctr. Chr. cap. 11. n. 16.

Variæ ſunt textûs primigenii Scripturarum lectiones.

XV. Varias autem diſcrepanteſque eſſe unius interpretationis lectiones, quamvis ab uno elaborata ſit interprete, nemini mirum videri debet; quandoquidem vel ipſius primigenii Scripturarum textûs diverſas aliquando eſſe lectiones, concors omnium tam Catholicorum quàm Heterodoxorum eſt opinio. Quis enim verò neſciat variantes dari lectiones in ipſo textu Hebraïco veteris, & Græco novi Teſtamenti, « cùm hoc teſtentur, ut verbis Waltoni utar, tot varietates ex » codicibus Mſſ. & impreſſis à viris doctiſſimis annotatæ. » Idem non tantùm fatetur, ſed & pluribus confirmat Bellarminus.

Admiſſis variis textûs Scripturarum lectionibus, nihil earum læditur auctoritas.

XVI. Nec eſt quòd meticuloſi quidam, atque in rebus criticis, verſandiſque antiquis exemplaribus hoſpites & peregrini, vereantur, ne, dum varias textus primigenii & diſcrepantes aliquando eſſe lectiones contendimus, Scripturæ ſacræ auctoritas lædatur, noſtraque vacillet fides. Inanis enim ille metus eſt, vanuſque ſcrupulus, quem Waltonus tam firmis, tam fidei Catholicæ conſentaneis rationibus convellit, ut Catholicæ communionis theologum audire mihi videar.

Walton. Proleg. 6. n. 5. 6.

« Sed præter ea, inquit, quæ ex viris doctissimis jam citavimus, & hæc « addenda duximus, vanum esse istorum metum, & utilitates non sper- « nendas habere variarum lectionum collectionem; multùm enim facit « ad veram lectionem tum conservandam, tum restituendam, ejusque « rectam intelligentiam. Codicum innumerorum consensus mirus in om- « nibus, quæ Religionis substantiam spectant, veritatem divinam mul- « tùm confirmat, Deique curam specialem circa hos libros demonstrat; « qui hominum negligentiæ, ignorantiæ, & temeritati permisit cutim « quasi stringere in levioribus; at vulnera lethalia infligi, salutaria do- « gmata corrumpendo, non sivit...... Præterea notandum est dari media « certa, quibus vera lectio, cùm codices discrepant, stabiliri potest; scili- « cet analogia fidei, antiquorum scripta & commentaria, antiquæ versio- « nes, codicum antiquorum collatio, maximè verò ipsa Scriptura, in qua an- « tecedentium & consequentium consideratio, & locorum parallelorum & « similium observatio, multùm ad veram lectionem conferunt. Nam illa « lectio, quæ cum antecedentibus & consequentibus, & cum locis paral- « lelis consentit, & analogiæ fidei consona est, vel cum aliis bonæ notæ « codicibus concordat, & ex antiquis Patrum Ecclesiæ scriptis corrobora- « tur, procul dubio pro vera & genuina habenda est. Si verò, his om- « nibus pensiculatis, adhuc lectio dubia maneat, liberum esto cuiquam judi- « cium: non enim potest esse alicujus momenti illa varietas, utramlibet ele- « geris; utraque enim vera esse potest. » Ex his liquet quàm inanis eorum metus sit, qui verentur ne Scripturæ auctoritas lædatur, si varias ac discrepantes esse nonnunquam textûs primigenii lectiones agnoscamus.

Unicus est Scripturarum textus primigenius, licet aliquando variæ sint lectiones: an non pariter unam fas est dicere Scripturarum versionem Latinam, quamvis plurimæ fuerint inter se discrepantes lectiones?

XVII. Sed ne pluribus lectorem morer, atque ut eò revertar, unde sum profectus; en quò rem deduco: Quamvis textûs primigenii discrepent inter se aliquando lectiones, variisque dissideant verbis, atque etiam sententiis, unum tamen eundemque primigenium esse textum constat: quidni igitur pariter unam eandemque primùm fuisse Scripturarum interpretationem dixerimus, quamvis variæ in codicibus occurrant discrepantiæ, quæ varias interpretationes, à variis elaboratas interpretibus, significare videantur? * Nimirum variæ illæ forsitan discrepantiæ, aut ab oscitantium negligentia librariorum, aut ab audacium temeritate eruditulorum sunt profectæ; quorum alii somniculosè describendo hanc interpretationem, verba & sententias vitiarunt; alii verò, quæ minùs intellexere, aut mendosa putarunt, arbitratu suo mutaverunt. Certè si id inter exscribendum primigenium Scripturæ textum, cujus vel litterulam mutare nefas esse debuerat, contigit; quantò magis contingere potuit in exscribenda interpretatione, cujus cùm non tanta esset auctoritas, quanta textûs primigenii, minori adhuc curâ, minorique religione est descripta à librariis, & eruditulis, qui mutare, addere, detrahere, glossulas inserere, religioni non habuerunt?

** Variarum lectionum origo.*

Altera, ipsaque purior, variarum lectionum origo.

XVIII. Præterea variarum potest esse alia lectionum origo, eaque purior atque utilior. Sicut enim librarii & eruditi, oscitantiâ, & temeritate primigeniam translationem nonnunquam vitiarunt; ita eruditi, siquando primum dormitasse agnoverunt interpretem, quod nemini non contingit, cùm errare & falli humanum, & à nemine alienum sit, quæ minùs rectè versa erant, castigarunt, & verbis sententiisve obscuris lucem dedere. Hinc factum est, ut quæ variæ videntur esse à variis elaboratæ scriptoribus Scripturarum interpretationes, aliud forsitan nihil sint, quàm varia ejusdem interpretationis exempla, pro librariorum negligentia, ignorantia, ac temeritate,

ſed & eruditorum caſtigatione diſcrepantia. Hinc forſan Hieronymus *tot exemplaria pene*, *quot codices* ſcripſit; quæ tamen paulò inflatiùs ſcripta ſunt, pro more S. Doctoris (dicere mihi liceat) in augendo minuendove nonnihil intemperantioris: hinc, cùm idem Hieronymus novam adornaſſet novi Teſtamenti interpretationem, idque à pluribus reprehenderetur, S. Doctor malevolis, qui ſe, ſuamque rodebant & carpebant verſionem, iis reſpondit verbis, quibus non tam à ſe novam Scripturæ interpretationem elaboratam, quàm veterem emendatam, & à maculis vitiiſque, quibus laborabat, expurgatam fuiſſe ſignificavit. Hinc demum Auguſtino, qui nihil ineptè, nihil niſi rectè ſcribit, ſcribere forſitan licuit, *Latinos interpretes numerari non poſſe*. Verùm hanc conjecturam vehementiùs hîc non urgeo; erit poſthac, ut de eodem argumento fuſiùs dicam, ad calcem hujuſce primæ partis. Jam ad ſe nos vocat famoſa Scripturæ interpretatio, quæ ab Auguſtino *Itala* appellatur; de qua pluribus nobis eſt diſſerendum.

---

§ III.

De celeberrima interpretatione Latina, *quæ olim* Itala *fuit appellata.*

Quanta olim fuit *Italæ* interpretationis auctoritas apud Latinos.

XIX. QUemadmodum apud Græcos eſt Scripturarum interpretatio, cujus excellit auctoritas; ita ſua eſt Latinis, cui cæteras, ſi quæ fuerint præter ipſam, poſthabuere. Iſta apud Latinos eſt *Itala*; illa apud Græcos eſt *Septuaginta Interpretum* verſio. Sed ſi utriuſque interpretationis par, aut ſaltem non multùm diſpar fuit quondam auctoritas, certè fortuna longè diſſimilis eſt. Suam namque Græci ſingulari diligentia ſervavere, hodieque tota atque integra luce fruitur; Itala verò, quæ apud Latinos palmam habuit olim, aut exſtincta eſt, aut exſtinctæ ſimilis, hactenus delituit in Mſſ. codicibus hinc inde diſperſis in forulis bibliothecarum; ut vix ſpes ſit eam aliquando totam & integram in lucem revocatum iri. Fuere etenim viri docti, qui LXX. Interpretum verſioni revocandæ in lucem, ſuam certatim impenderunt operam: revocata eſt, prodiit; nec ſemel, ſed iterum atque iterum, ſeipſa ſemper auctior & emendatior famoſa illa LXX. virorum interpretatio: ſed & cæteræ quoque interpretationes Græcæ, nempe Symmachi, Aquilæ, Theodotionis, plurimaque aliarum fragmenta luci reddita ſunt. Neglectæ verò Latinæ omnes interpretationes, eaque ipſa, quam tanto in pretio habuit Auguſtinus, cui cæteras eſſe poſthabendas pronunciat. Ita, inquam, neglecta eſt vetus illa interpretatio, poſtquam novam adornavit Hieronymus, ſive veterem hanc emendavit; tantamque nova ſibi auctoritatem conciliavit, & adeo veteri anteſtare cœpit, vetus verò in dies obſoleſcere & excidere; ut tandem pene interierit tota, aut interire viſa ſit: atque interiiſſet, niſi, ſingulari Providentiæ beneficio, in venerandis ſervata monimentis, erepta naufragio temporis, ad nos perveniſſet, ſi minùs tota ſoſpes & integra, ſaltem quoad plurimas, præſtantiſſimaſque ſui partes. Hanc in venerandis hiſce monimentis hinc inde diſperſam quærere, & extrahere, atque ex extractis & collectis, quæ diſſipatæ erant, partibus reparare, quantùm fieri poteſt, & corpus Biblicum efficere animus eſt. At quamvis nec labori, nec curis, nec vigiliis pepercerimus, huic tamen Italæ verſioni, quæ jam olim Hieronymi & Auguſtini temporibus vitiata, depravata, & pluribus aſperſa erat maculis, primigeniam puritatem,

Eadem poſtea adeo neglecta eſt, ut pene tota interierit.

Hanc hinc inde diſperſam quærere & reparare eſt animus.

Sed ad primigeniam puritatem reddi poſſe deſperatur.

nativumque reddi posse nitorem desperamus. Quis enim verò id sperare ausus sit, & quî id fieri possit ? quandoquidem, ut sua ipsi integritas, nativusque redderetur nitor, tantùm ad Apostolorum tempora non foret recurrendum. Sat igitur erit, nec plura fas est sperare, si eam, qualis & quanta in MSS. codicibus, & SS. Patrum Latinorum voluminibus exstat, exhibuerimus: id quidem pollicemur. Quod priusquam exsequamur, Italæ interpretationis quæ sit ætas, quæ notæ, qui characteres, quibus ab aliis possit secerni, juvat explorare.

De ejus antiquitate quid sentiant eruditi.

XX. Longinquæ certè sit vetustatis necesse est illa interpretatio, quæ vel ab ipsis Augustini temporibus longè antiquissima erat, quam in suos Latini usus adhibere soliti erant, priusquam Hieronymus novam Scripturæ interpretationem adornaret. Ab ipsis Ecclesiæ incunabulis ex LXX. Interpretum versione confectam fuisse interpretationem Latinam, quæ apud Latinos principem obtinuit locum, quæque ea est ipsa, quam restituendam aggredimur, plurimorum opinio est; quamvis & quo tempore, & à quo sit facta definiri vix ac ne vix possit. « Cum ab initio « nascentis Ecclesiæ, inquit Matth. Petitdidier, Dissertatione decima « in Script. S. Græca versio Septuaginta Interpretum, quæ jam diu « apud Græcos auctoritatem adepta erat, per totum Orientem in omni- « bus ecclesiis obtinuerit, hinc factum est, ut cùm Latini de Scripturæ « versione suis procuranda cogitarunt, illam in suam linguam converte- « rint, eo consilio, ut in eadem Scripturæ lectione universa Ecclesia con- « veniret. Licet autem temporis processu versiones Latinæ pene infinitæ « prodierint, una tamen inter alias, quam Augustinus *Italam*, Hierony- « mus *Vulgatam*, Gregorius *Veterem* nuncuparunt, quamque omnium pri- « mam fuisse meritò suspicamur, principem locum obtinuit. Hanc sub « Apostolorum temporibus elaboratam multi opinantur, nec sine aliquo « fundamento, ne Latina Ecclesia Scripturarum thesauro tandiu privare- « tur. At quo demum tempore, & à quo facta sit, certò definiri nulla- « tenus potest. »

Matth. Petitdidier.

Sixtus Senensis.

XXI. De ea interpretatione pluribus etiam disputat Sixtus Senensis Bibliot. S. lib. 8. p. 721. ac 1°. quidem de Græcis interpretationibus hæc præmittit: « Prima Græca Editio veteris Test. qua primùm usa est « Ecclesia, fuit duorum & LXX. Interpretum versio. Secunda, Aquilæ « Pontici, annis pene 120. post Christum edita. Tertia, Symmachi Sa- « maritani, anno 190. humanæ salutis condita. Quarta, Theodotionis « Ephesii, anno 200. à Christi ortu elaborata. Quinta, unà cum pleris- « que Hebraïcis & Græcis voluminibus in Hierico in doliis inventa est « ab Origene; qui etiam non multò post aliam quandam translationem « reperit in littore Actiaco in Nicopoli, eodem modo in doliis occulta- « tam, eamque Editionem Sextam appellavit. Septima post omnes istas « Editio quædam Græca inventa est: hanc Isidorus l. 6. Etymol. putat « ab ipsomet Origene inventam, quæ Κοινὴ à Græcis, hoc est, *Commu-* « *nis* & *Vulgata* dicta est; ab aliquibus verò Λουκιανὸς, vel Λουκιανεῖα vocata est, « eò quòd à Luciano M. edita crederetur, de qua in ep. ad Sunniam & « Fretelam ita Hieronymus scribit: *Breviter illud admoneo ut sciatis aliam esse* « *Editionem, quam Origenes & Eusebius Cæsariensis* Κοινὴν, *id est* Communem *ap-* « *pellant, & à plerisque nunc* Λουκιανὸς *dicitur; aliam Septuaginta Interpretum, quæ* « *reperitur in Hexaplis codicibus.....* Κοινὴ *autem ista pro locis & temporibus, pro* « *voluntate scriptorum veterum corrupta editio est; ea autem, quæ habetur in Hexa-* « *plis..... ipsa est, quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata LXX. In-* « *terpretum translatio reservatur.* » His præmissis de Græcis Scripturarum in-

terpretationibus, de Latinis ita pergit Sixtus: « Post has duæ aliæ Latinæ Editiones veteris Testamenti in Ecclesia Latina fuerunt; nova scilicet, ac vetus. Vetus quidem *Vulgatæ* & *Communis* editionis nomen accepit; tum quia nullum certum haberet auctorem, tum quia non de Hebræo fonte, sed de Κοινῇ, vel de LXX. interpretatione sumpta esset, quemadmodum Augustinus l. 18. de Civit. Dei, & Hieronymus in præf. Evang. testantur; cujus lectione usa est Ecclesia longè ante tempora Hieronymi, & etiam multò post usque ad tempora Gregorii P. Nova verò ab Hieronymo, non de Græco, sed de Hebraïca veritate in Latinum eloquium versa est, quâ Ecclesia ab ipsis Gregorii temporibus unà cum veteri Editione usa est.

» De traductionibus autem novi Testamenti, quod Græcè, sed interdum Hebraïcis phrasibus scriptum fuisse constat, certum earum numerum scire non possumus. Illas tamen fuisse multas indicat Hieronymus in præfat. IV. Evang. inter alias verò innuit fuisse Editionem quandam veterem, jam dudum ante ipsum in Ecclesia vulgatam; quæ cùm à dormitantibus librariis progressu temporum corrupta esset, Hieronymus eam jussu Damasi P. facta multorum Græcorum exemplarium collatione, correxit emendavitque, & ad Græcam veritatem restituit; qua Hieronymi castigatione, vel potiùs editione, Ecclesia Romana à temporibus Divi Hieronymi usque in hanc diem perpetuò usa est.

Baronius.

XXII. Sed Baronium audiamus, qui ad annum Christi 231. n. 41. multis præmissis de Origene, & ingenti Hexaplorum opere, necnon de principe omnium LXX. interpretatione; postea de variis ipsorum Græcis editionibus, de Latinis etiam interpretationibus hæc habet: » Cæterum etsi omnium constat sententiâ editionem LXX. dictam esse *Communem*, tamen S. Hieronymus tradit eam haud simplicem, sed triplici editione fuisse toto orbe diversam..... De his enim tribus hæc idem habet Hieronymus: *Alexandria & Ægyptus in LXX. suis Hesychium laudat auctorem; Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat; mediæ inter has provinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat:* hæc ipse..... sed accidit, ut ob triplicem communem LXX. editionem, dum suam quisque propriam commendaret, non leves inter se conflarentur seditiones, ob eamque causam sæpe veritatem Hebraïcam, vel alias à profanis editas translationes consulendi pateret occasio. His igitur & aliis rationibus permotum se fuisse dicit S. Hieronymus, ut Hebraïcam quoque editionem in Latinum converteret. Cùm verò eo nomine à multis sibi adversantibus temerariæ novitatis argueretur, perinde ac si eo consiliò suam ederet, ut aboleret LXX. translationem, ipse sæpiùs conatus est instituti sui reddere rationem, atque animi consilium aperire, & inter alia, cùm adversùs Rufinum, sic scribit: *Egone*, inquit, *contra LXX. Interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissimè emendatos meæ linguæ studiosis dedi? Tam stultus eram, ut quæ à pueritia didici, senex oblivisci vellem?*.... Caussatus etiam depravationem LXX. Interpretum, opportunè sibi visus est ex Hebraïcis fontibus deducere veritatem. Nam sic superiùs ait: *Si LXX. Interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret; superfluè me, mi Chromati, Episcoporum sanctissime, impelleres ut tibi Hebræa volumina Latino sermone transferrem: quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat nostro silentio comprobari. Nunc verò cùm pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa & antiqua translatio corrupta*

Præf. in l. Paral. ep. 107.

n. 42.

Advers. Ruf. l. 2.

ſit atque violata, noſtri arbitrii putas aut ex pluribus judicare quid ſit verum..... « Primus itaque S. Hieronymus fuiſſe reperitur, qui ex Hebræo fonte « aquas deduxerit in Latinum alveum. Quiſnam autem ex Græcis editio- « nibus id ante præſtiterit, majoribus etiam incertum fuit. Nam cùm plu- « res fuerint, nec numero diſtincti, vel tempore; quinam illi eſſent, ut « Auguſtinus affirmat, obſcurum remanſit: *Ut enim*, ait, *cuique primis fidei* « *temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet utriuſ-* « *que linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari: quæ quidem res plùs adjuvit* « *intelligentiam, quàm impedivit, ſi modò legentes non ſint negligentes.* Inter omnes « autem veteres Latinas interpretationes LXX. *Italam*, nempe Roma- « nam, præſtitiſſe cæteris, quòd verborum tenacior eſſet, & feliciùs ex- « primeret ſententiæ perſpicuitatem, idem S. Auguſtinus affirmat. Acci- « dit autem ut ob illam priorem verſionem Latinam, poſterior à S. Hie- « ronymo tradita ſperneretur, cùm videlicet Occidentalis Eccleſia anti- « quitatem excolere conſueta, novos ſonos exhorreſcens, illam Hieronymi « primo auditu reſpueret, quòd ſicut à majoribus acceptæ fidei, ita & « verborum eſſet pariter tenaciſſima; donec paulatim, quænam qualiſve « eſſet, omnium eruditorum ſtudio & labore perſpecta, atque pia, pura, « vera, ſinceraque comperta, magno labore tandem ſummaque laude fue- « rit in Eccleſiam introducta, veteri non exploſa. Nam & ipſe S. Augu- « ſtinus, qui ea de re obniti Hieronymo viſus erat, ejus ſtudium poſtea lau- « dare cœpit..... Sed quantùmcunque opus laudatum fuerit, nequaquam « tamen præferendum putavit antiquæ illi LXX. editioni. »

n. 44.

Lib. 2. de Doct. Chriſt. c. 11.

XXIII. Addam hîc Briani Waltoni teſtimonium, in cujus præfatio- ne & prolegomenis ad Biblia polyglotta, multa ſcitè & eruditè tractan- tur. En ipſius verba: « Quod ad verſiones Latinas attinet, multæ olim « erant ex Græco factæ, ita ut vix numerari poſſent, teſte Auguſtino..... « Inter reliquas tamen unam præ reliquis commendat, quæ *Vulgata* & « *Itala* dicta eſt, quæ in verbis erat cæteris magis perſpicua. Hanc verò, « cùm *Vulgatæ* & *Veteris* nomen his temporibus nacta ſit, reliquis Latinis « antiquiorem eſſe neceſſe eſt. Cùmque Latina eccleſia ſine verſione Lati- « na nunquam fuerit, veriſimile eſt hanc primam fuiſſe Latinam verſio- « nem ex Græco factam Apoſtolorum temporibus, vel non multò poſt, « ne dicam cum Baronio, Bonfrerio, Serario, & aliis, ab aliquo Apoſto- « lorum diſcipulo factam, & ab ipſis primis Eccleſiæ fundatoribus viſam, « & approbatam. »

Waltonus.

Proleg. 5. n. 5.

XXIV. Millii ſententia eſt, quamvis cum Waltono, quem laudat, exiſtimet Eccleſiam Latinam ſine verſione Latina Scripturarum eſſe non potuiſſe; non ſtatim tamen, ſed poſt annorum complurium intervallum à ſuſcepta fide Chriſti, deliberatum de translationibus Bibliorum in uſum publicum conficiendis. « Ipſam hanc *Italam*, inquit, cùm apud Latinos, « & auſpiciis, ut omnino credibile eſt, eccleſiæ Romanæ prodierit, vix « certè eſt ut editam cenſeamus ante tempora Pii P. Erat quidem is cùm Ita- « lus gente, tum & Latinorum primus (ipſi enim Pontifices huc uſque fe- « rè Græci fuerant) qui diutiùs paulò, per annos dico quindecim, Eccleſiæ « res adminiſtraret: neque abſimile veri eſt ab ipſo demum procuratam « fuiſſe hanc verſionem, aut ſaltem aliquam ejus partem. » Vereor ne cui non ſatis firma videatur hæc viri docti ratio, atque etiam ne nimium confidenter, ne dicam temerè, aſſerat Pium Pontificem è Latinis pri- mum, cæteroſque huc uſque pene Græcos fuiſſe Pontifices, qui ſedem Petri occuparent. Sed nemini mirum videri debet, ſi in re obſcura, ni- mium conjecturis vir doctus indulſerit. Concedam libenter, fortaſſis non

Millius.

Præf. in N. Teſt. Græc. p. 377.

nisi post plurimorum annorum intervallum, de admittenda in usum publicum aliqua præ cæteris Bibliorum translatione habitam fuisse deliberationem: at ante eam deliberationem, & ante Pii Pontificis tempora, fuisse Scripturarum interpretationem, quâ Romani præ cæteris uterentur, quæcunque illa fuerit, & quocunque insignita nomine, sive *Itala*, sive alio appellaretur nomine, nemo certè negaverit. Itaque si qua, Pio Pontifice, habita est deliberatio de translationibus Bibliorum, haud certè habita est de conficiendis translationibus, quæ jam pridem confectæ, & in usu publico erant. Meliùs igitur & rectiùs scripsisset Millius deliberatum fuisse (si tandem deliberatum est) de una aliqua ex multis deligenda Scripturæ interpretatione, quæ, posthabitis aliis, in usum publicum admitteretur; hancque interpretationem, non recens confectam, sed tunc primùm, quamvis jam antea in usu esset, solemni Romanorum summique Pontificis judicio comprobatam prodiisse; atque hinc illi deinceps *Italæ* nomen fuisse, quòd ab Italis hæc interpretatio approbata, & in usum publicum, posthabitis aliis omnibus, esset admissa. Exemplo esse potest Vulgata nostra, quæ profectò exstabat, priusquam solemni Ecclesiæ judicio in synodo Tridentina & approbatione, sola, quam sequi deberent, omnibus proponeretur.

Quid liceat affirmare circa ætatem antiquæ interpretationis.

XXV. Quid ergo demum circa antiquam interpretationem statuendum est? quidve ex his omnibus virorum doctorum testimoniis, quæ, licet prolixa satis, retulimus, de veteri interpretatione, ejusque ætate colligendum? Nimirum una vox omnium est, inter varias interpretationes Latinas unam fuisse præ cæteris insignem, quæ variis est appellata nominibus, ab aliis *vetus Vulgata*, ab aliis *Communis*, ab aliis *Itala*: hanc interpretationem è Græca LXX. Interpretum versione, quæ summo in pretio, & sola in usu apud Græcos fuit, verbum de verbo fuisse expressam, ut in eadem Scripturæ lectione universa Ecclesia conveniret, ne Latina Ecclesia scripturarum thesauro diutiùs privaretur; à quo autem elaborata fuerit incompertum esse. Itaque si roges cujus sit ævi antiqua Scripturarum interpretatio; longè est antiquissima, & Apostolorum temporibus vicina: si auctorem; latet. Cui responsum istud minùs arriserit, quærat doctiores. Nobis certè, neque scriptoribus qui rem istam diligentissimè rimati sunt, licuit esse doctioribus.

Quibus indiciis possit dignosci antiqua interpretatio.

XXVI. Age verò, inquies, qua nunc mihi ratione constabit, interpretationem, quam in lucem emittis, ipsam esse antiquam interpretationem, quæ priscis Ecclesiæ temporibus in usu fuit, & quæ *Itala* est appellata? Quibus enim verò indiciis, quibus signis, quibus coloribus secerni illa possit ab aliis interpretationibus, si plures sint? Quis *Italam* potiùs, quàm aliam quamlibet superesse affirmare ausus sit?

XXVII. Non levis, fateor, difficultas; nec facilis ad expediendum nodus ille est; sed hujus modi tamen nodus, qui solvi possit. Sunt namque indicia, sunt notæ, sunt proprii, ut ita dicam, hujus antiquæ interpretationis colores, ut cognosci sua sponte possit. Hæc igitur tibi erunt signa atque indicia quibus illam secernas.

Duplex dos antiquæ interpretationis ex Augustino.

XXVIII. Primò quidem vetus interpretatio, seu *Itala*, cæteris præstat, ipsamque cæteris præferendam, quòd sententiis magis perspicua sit, & verborum tenacior, pronunciat Augustinus his verbis: *In ipsis interpretationibus* Itala *cæteris præferatur; nam est verborum tenacior, cum perspicuitate sententiæ.* Duplex singularisque illa est dos veteris interpretationis: Præ cæteris aliis perspicua est, & verborum tenacior. Itaque quam Scripturarum interpretationem hac duplici dote gaudentem, quæ nimirum

L. 2. de Doct. Chr. c. 15. n. 22.

fuerit verborum tenacior, cum perspicuitate sententiæ, repereris; hanc esse veterem, seu *Italam*, tibi constare debebit. Jam verò experire, utrùm talis illa sit, quam in lucem emittimus. En priores versiculi Cantici Deuteronomii ex Ms. codice S. Michaelis in Lotaringia : 1. *Attende cœlum, & loquar; & audiat terra verba ex ore meo.* 2. *Exspectetur sicut pluvia adpronunciatio mea, & descendant sicut ros verba mea; sicut imber super gramen, & sicut nix super fenum.* 3. *Quia nomen Domini invocavi : date magnificentiam Deo nostro.* 4. *Deus, vera opera ejus, & omnes viæ ejus judicia : Deus fidelis, & non est in eo iniquitas; justus, & rectus Dominus.* 5. *Peccaverunt non ei filii maculati : generatio prava & perversa*, &c. Porro hæc, si cum Græco edit. Rom. conferas, vix una aut altera vocula differre inter se deprehendes : sic enim Græcè legimus : 1. Πρόσεχε οὐρανὲ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. 2. Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου, καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου· ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ᾽ ἄγρωστιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον. 3. Ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα· δότε μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ ἡμῶν. 4. Θεὸς, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις· Θεὸς πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία· δίκαιος, καὶ ὅσιος Κύριος. 5. Ἡμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά· γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη. Si quæ tamen alicubi fonti Græco dissimilia occurrunt, id non aliunde venit sæpissimè, quàm ex diversitate Mss. Græcorum. Exempli gratiâ, in versione antiqua libri Esther, quam eruimus ex Ms. codice Sangermanensi, sic habetur ad cap. III. ℣℣. 1. 2. 3. *Et factum est post hæc verba, glorificavit rex Artaxerxes Aman, & prætulit eum, & primâ sellâ fecit eum inter omnes amicos suos. Et omnes, qui in atrio, adorabant Aman; sic enim præceperat rex fieri : Mardochæus autem non adorabat eum. Et locuti sunt, qui erant in atrio regis, Mardochæo, dicentes : Quare non audis quæ à rege dicuntur?* In Græco verò : Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐδόξασεν ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης Ἀμὰν Ἀμαδαθοῦ Βουγαῖον, καὶ ὕψωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπρωτοβάθρει πάντων τῶν φίλων αὐτοῦ. Καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ αὐλῇ, προσεκύνουν αὐτῷ· οὕτως γὰρ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ποιῆσαι· ὁ δὲ Μαρδοχαῖος οὐ προσεκύνει αὐτῷ. Καὶ ἐλάλησαν οἱ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως, τῷ Μαρδοχαίῳ· Μαρδοχαῖε, τί παρακούεις τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως λεγόμενα; Ita ex editione LXX. Lamberti Bos, Franequeræ 1709. Porro editor in notis inferioribus diversas subjicit lectiones ex variis locis petitas, quæ optimè respondent textui nostro : verbi gratiâ, ad hæc priora verba, Μετὰ δὲ ταῦτα, observat apud Orig. legi, Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα· apud vet. al. Καὶ ἐγένετο μετὰ τοὺς λόγους τούτους· subinde ad seqq. καὶ ὕψωσεν αὐτὸν, &c. notat aliàs legi, καὶ ἐπῆρεν αὐτὸν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν θρόνον αὐτοῦ ὑπεράνω τῶν (Orig. ἐπάνω) πάντων τῶν φίλων τῶν αὐτοῦ· denique monet apud Orig. obelo configi vocativum Μαρδοχαῖε. Quæ omnia mirè confirmant antiquam nostram Estheris versionem, textûs Græci esse tenaciorem, ideoque esse Latinam versionem olim usurpatam in Ecclesia. Plura exempla ex aliis libris petita huc afferre possem, quibus convenientia Mss. nostrorum antiquæ versionis Latinæ cum textu Græco constaret; sed hæc ipsa meliùs multò inspicientur in notis, quas consulat diligens lector.

Ipse Augustinus instar regulæ, qua dignoscatur vetus versio.

XXIX. Non tantùm autem certam nobis regulam tradit Augustinus, qua veterem dignoscamus interpretationem; verùm etiam ipse instar regulæ esse potest. Cùm enim cæteris interpretationibus Latinis *Italam* esse præferendam pronunciet, hanc S. Doctor interpretationem cæteris omnibus ita prætulisse existimandus est, ut quidquid ex Scriptura sacra in ejus scriptis occurrit, descriptum ex *Itala* habendum sit; nisi eum dixerimus Augustinum, qui meliora videret, probaret, aliisque proponeret; ipse deteriora sequeretur. Jam verò si constabit (constare autem debet) quidquid ex variis Augustini operibus descri-

psimus, aut saltem partem maximam, esse pretiosa antiquæ interpretationis fragmenta; quanta vel ex hoc uno fonte pars veteris hujusce versionis ad nos manavit, hodieque salva nobis est?

Frequentiori etiam distinctione versiculorum dignoscitur antiqua interpretatio.

XXX. Deinde frequentiori versiculorum distinctione vetus interpretatio ab aliis secernitur. « Versuum namque distinctio, ut ait Martianæus noster, ab antiquo ævo usurpata in libris Sacris, quæque in » Editione vulgata ante Hieronymum obtinebat, copiosior fuit cæte- » ris omnibus divisionibus, tam antiquis, quàm hodiernis. Hac di- » stinctione versuum partiti olim Psalmi, duplò majorem habuere nu- » merum versiculorum, vel interdum triplò majorem, quàm nunc ha- » bent in Vulgata nostra Latina. Hujus copiosissimæ divisionis memi- » nit Hieronymus procem. in l. 16. comment. in Isai. ad Eustoch. lo- » quens de octo XIII. Psalmi versibus ab Apostolo citatis in ep. ad » Romanos. » *Octo versus*, inquit, *qui leguntur in ecclesiis*, *&* *in Hebraïco non habentur*, *tertii decimi Psalmi*, *Apostolus usurpavit scribens ad Romanos* (3. 13.) *Sepulcrum patens est*, &c. *non est timor Dei ante oculos eorum.* Jam verò totidem, eodemque ordine decurrunt in Psalterio nostro Ms. Sangermanensi, annorum plus mille; quo Psalterio veterem interpretationem Latinam, è Græco Κοινῇ proximè derivatam, contineri credimus. Præterea Psalmus CXVIII. *Beati immaculati*, viginti duos habet versus sub unaquaque littera alphabeti Hebraïci; & sic de aliis. Hæc versiculorum copia rectè animadvertitur in fine perantiqui Ms. codicis S. Germani à Pratis n. 31. ubi catalogum plerorumque librorum utriusque Testamenti scriptor subjunxit, adnotans è regione numerum versuum uniuscujusque libri juxta divisionem antiquam, quæ divisio copiosissima est in hoc manuscripto. Exempli gratiâ, libro Genesis tribuuntur ibid. ÿÿ. 4500. Exodo, 3700. Levitico, 2800. Numeris, 3650. Deuteronomio, 3300.......... Matthæo, 2600. Marco, 1600........ Epistolæ ad Romanos, 1040........ ad Philemonem, 50. quæ ultima epistola viginti quinque tantùm versus habet in Vulgata nostra.

Proleg. 4. in Bib. Div. n. 3.

Qui ab Hieronymo nec emendati, nec Latinè redditi sunt Sacri libri, toti exhibent veteris interpretationis reliquias.

XXXI. Præter libros, qui canone Hebræo continentur; præter eos, quos D. Hieronymus aut emendavit, aut Latinè reddidit, alii sunt nonnulli libri, perinde Sacri, quibus etiam Vulgata nostra constat. De his certè libris nulla debet esse controversia, nec ullum potest esse dubium, quin toti venerandæ sint veteris interpretationis reliquiæ. Cùm enim à canone Hebræo exulent, nec in Hieronymiana versione appareant, non alio ex fonte, quàm è veteri interpretatione, quæ ante Hieronymum fuit in usu, manare ad nos potuerunt; adeoque veterem nobis illi libri interpretationem exhibent. Hujus generis sunt, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, *Baruch*, *Epistola Jeremiæ*, *&* *duo Machabæorum libri.* His nunc omnibus libris perinde Sacris hodierna Vulgata constat: « Qui namque in ea (Vulgata) libri continentur, ut à ma- » joribus nostris quasi per manus traditum nobis est; partim ex S. » Hieronymi translatione, vel emendatione suscepti sunt; partim re- » tenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam S. Hieronymus » *Communem* & *Vulgatam*, S. Augustinus *Italam*, S. Gregorius *veterem* » *Translationem* appellat. »

Editores Rom. præf. ad Biblia.

Similior est Græcæ interpretationi quàm Hebræo vetus hæc interpretatio.

XXXII. Cùm vetus interpretatio, seu *Itala*, non ex Hebræo, sed è Græca LXX. versione Latinè sit reddita; Græcæ interpretationi, ex qua Latinè est reddita, similior esse debet; ita ut, si quæ sit discrepantia inter Hebræum & Græcum, si quid desit in uno, quod in al-

tero reperiatur; si quid detractum, si quid additum, si quid immutatum, si quid exuberans (sunt autem bene multa hujus generis, quæ Hieronymus passim observat) Græci textûs, non autem Hebræi discrepantias repræsentare debeat vetus interpretatio: atqui & istud erit signum, quo in hoc nostro opere internoscas *Italam*. In exemplum sit liber Esther, quem variis translatoribus vitiatum in Editione vulgata agnoscebat Hieronymus. *Librum Esther*, inquit, *variis translatoribus constat esse vitiatum; quem ego de archivis Hebræorum relevans, verbum è verbo pressiùs transtuli. Quem librum Editio vulgata laciniosis hinc inde verborum finibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri; sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit, qui injuriam passus est, vel ille qui injuriam fecit.* Hæc sanè scribendo, quasi ante oculos habuisse codices, ex quibus antiquam libri Esther interpretationem Latinam eruimus, videtur Hieronymus: ut enim Martianæi verbis utar, « tot tantaque in his addita leguntur, quæ ex « tempore dici poterant & audiri, ut vix ea conjecturis assequi potuisse- « mus, nisi adhuc scripta nobis superessent in prædictis MSS. » Insuper his, notat S. Doctor Mardochæi somnium in Editione vulgata principium libri fuisse; ejusdem verò somnii declarationem post finem se reperisse: quæ, sicut & cætera pene omnia quæ observat, ita aptè conveniunt codicibus nostris, simulque codices nostri ita fonti Græco respondent, ut in dubium revocari nullatenus possit quin *Italam* repræsentent.

Præf. in lib. Esth.

XXXIII. Vel ipsæ maculæ, quibus aspersa fuit Hieronymi tempore vetus interpretatio, possunt esse indicio, equidem minùs honorifico, sed tamen indicio, quo dignoscatur. Audire juvat S. Hieronymum de his maculis disserentem in epistola ad Chromatium; à quo, ut novam ex Hebræo Scripturarum interpretationem elaboraret, rogatus fuerat: *Si Septuaginta Interpretum*, inquit, *pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me....... impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat nostro silentio comprobari. Nunc verò cùm pro varietate regionum, diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrii putas, aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere*, &c. *Cæterum memini editionem LXX. Translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris; nec inimicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quòd nunc* Verba dierum *interpretatus sum, idcirco feci, ut inextricabiles moras, & silvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertiùs, & per versuum cola digererem.* Et præf. in Paralip. ad Domnionem, & Rogatianum: *Liberè vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quàm Barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc LXX. Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, transtulerant; sed scriptorum culpæ ascribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant; & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt; vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, ut plerique existimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant; & obliquè, sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiæ, de quibus in Regnorum libro dicitur:* Nonne ecce hæc scripta sunt in libro Verborum dierum regum Juda? *quæ utique in nostris codicibus non habentur.* Vel ipsis ergo nævis antiqua interpretatio patebit. Porro & hæc nostra, quam vul-

Nævis ipsis dignoscitur.

gamus, verſio paſſim hujuſce modi nævos, & maculas præfert, quarum tamen macularum hîc non proferemus exempla, ne lectori tædium afferamus; cui etiam digito monſtrare vitia ſuperfluum eſt, quæ per ſe ſatis patent.

Dignoſcitur etiam additamentis quæ in Hebræo non leguntur.

XXXIV. Talia profectò ſatis ſuperque ſunt indicia, ut vetus Scripturarum verſio dignoſcatur: nullis tamen certiùs dignoſcitur, quàm additamentis, quæ cùm nec in Hebræo, nec in Hieronymianæ verſionis codicibus antiquioribus legantur, nonniſi à LXX. Interpretibus, ad quorum Græcam interpretationem Latinè reddita eſt *Itala*, atque ab ipſamet *Itala* manarunt. Nimirum *LXX. Interpretes*, ut ait Hieronymus, præf. in Paralip. in ſua verſione Græca *vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus ſancti auctoritatem* plura *addiderunt*, quæ *in Hebræis voluminibus non leguntur.* Sic in libris duobus prioribus Regum, Vulgata noſtra plurimos exhibet verſiculos, qui in Hebræo deſiderantur, & quos etiam fruſtra quæſieris in Hieronymiana verſione; quoſque adeo neceſſe eſt ab antiqua interpretatione, quæ ante Hieronymi ætatem in uſu fuerit, ad nos uſque manaſſe, & inde in Vulgatæ hodiernæ contextum fuiſſe relatos. Nec verò ſingula hæc additamenta exhibet nova interpretatio, ſeu Vulgata hodierna; ſiquidem, præter ea quæ continet, alia bene multa in codicibus manu exaratis ad oram rejecta, aliquando etiam textui immixta reperimus. Nos ſingula, tam ea quæ in Vulgata noſtra deſunt, quàm quæ exſtant, ſtudiosè collegimus; eaque partim in textum veterem retulimus, partim ad notas rejecimus.

Veteris interpretationis ſigna in diverſis vet. Teſt. libris.

XXXV. Veterem dixi interpretationem ſecerni & dignoſci maximè additamentis, quæ nec in Hebræo, nec in libris quos Hieronymus aut tranſtulit, aut emendavit, reperiuntur. Hieronymi epiſtolæ ſeu præfationis, in qua, quid in vertendis aut emendandis Sacris libris præſtiterit, narrat, verba diligenter ſunt expendenda. De libro Tobiæ, quem Latinè reddiderat, diſſerens S. Doctor, his verbis Chromatium & Heliodorum alloquitur: *Exigitis ut librum Chaldæo ſermone conſcriptum, ad Latinum ſtylum traham, librum utique Tobiæ, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum ſecantes, his, quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci ſatis deſiderio veſtro..... Arguunt & nos Hebræorum ſtudia, & imputant nobis, contra ſuum canonem Latinis auribus iſta transferre: ſed melius eſſe judicans Phariſæorum diſplicere judicio, & Epiſcoporum juſſionibus deſervire, inſtiti ut potui. Et quia vicina eſt Chaldæorum lingua ſermoni Hebraïco, utriuſque linguæ peritiſſimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui; & quidquid ille mihi Hebraïcis verbis expreſſit, hoc ego, accito notario, ſermonibus Latinis expoſui.*

In libro Judith.

XXXVI. De libro Judith, præf. in eundem l. hæc ſcribit: *Apud Hebræos liber Judith inter hagiographa legitur..... Chaldæo tamen ſermone conſcriptus, inter hiſtorias computatur. Sed quia hunc librum ſynodus Nicæna in numero S. Scripturarum legitur computaſſe, acquievi poſtulationi veſtræ, imo exactioni; & ſepoſitis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis ſenſum è ſenſu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitioſiſſimam amputavi; ſola ea, quæ intelligentiâ integrâ in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expreſſi.* Ex quibus poſtremis Hieronymi verbis intelligas, S. Doctorem non fidi interpretis more, verbum verbo reddidiſſe; ſed ſacrum iſtud volumen, quod in fonte Chaldaico copioſius fuiſſe videtur, in quandam veluti epitomen contraxiſſe, iis duntaxat Latinè expreſſis, *quæ intelligentiâ integrâ in verbis Chaldaicis invenire potuit.* Neque etiam forſan à verò aberraveris, ſi idem dixeris de libro Tobiæ, ad quem vertendum *unius diei laborem ſe arripuiſſe* ſcribit Hie-

ronymus; quod quidem temporis ſpatium ad hujuſmodi opus conficiendum videri poſſit anguſtius. Quicquid ſit, in Græco, quale nunc exſtat, uterque liber longè prolixior eſt, utpote forſan Chaldaico fonte manans, & verbum verbo majori fide redditus.

In libro Eſther.

XXXVII. Contra verò *librum Eſther variis translatoribus vitiatum*, dicit ſe de Hebraïco fonte *verbum è verbo expreſſiùs tranſtuliſſe: quem librum*, inquit, *Editio vulgata laciniosis hinc inde verborum ſinibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri; ſicut ſolitum eſt ſcholaribus diſciplinis, ſumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit, qui injuriam paſſus eſt, vel qui injuriam fecit.* Non moror hanc S. Doctoris obſervationem accommodari utcunque poſſe libris Tobiæ & Judith è Græco communi derivatis. De libro Eſther agimus, certumque eſt plurima in ejus verſione antiqua exſtitiſſe, quæ in Hebræo non invenerat Hieronymus. *Quæ habentur in Hebræo*, infit poſt ℣. 3. cap. X. *plena fide expreſſi: hæc autem quæ ſequuntur, ſcripta reperi in Editione vulgata, quæ Græcorum lingua & litteris continentur: & interim poſt ſinem libri hoc capitulum ferebatur, quod juxta conſuetudinem noſtram obelo, id eſt veru, prænotavimus.* Et infra cap. XI. hæc habet ad ſomnium Mardochæi: *Hoc quoque principium erat in Editione vulgata:* & in fine: *hucuſque procemium: quæ ſequuntur* (nempe epiſtola Artaxerxæ regis) *in eo loco poſita erant, ubi ſcriptum eſt in volumine:* Et diripuerunt bona, vel ſubſtantias eorum: *quæ in ſola vulgata Editione reperimus.* Sic & nonnulla alia admonet ſanctus Doctor Vulgatæ noſtræ inſerta fuiſſe ſub finem hujus libri.

In libro Job.

XXXVIII. Circa libri Job veterem interpretationem, hæc ab Hieronymo diſcimus: *Cæterum apud Latinos, ante eam translationem, quam ſub aſteriſcis & obelis nuper edidimus, ſeptingenti ferme, aut octingenti verſus deſunt, ut decurtatus & laceratus, corroſuſque liber, fœditatem ſui publicè legentibus præbeat.* Et infra: *Audiant*, inquit, *canes mei, idcirco me in hoc volumine laboraſſe, non ut interpretationem antiquam reprehenderem; ſed ut ea, quæ in illa aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut certè ſcriptorum vitio depravata, manifeſtiora noſtrâ interpretatione fierent.* Ex hoc Hieronymi teſtimonio colligimus librum Job mutilum in antiqua verſione fuiſſe pluſquam ſeptingentis verſibus, quod & in alia præfatione confirmat S. Doctor, his verbis: *Beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in ſtercore, & vermibus ſcatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete. Quomodo enim poſt probationem atque victoriam, duplicia ſunt ei univerſa reddita; ita ego in lingua noſtra, ut audacter loquar, feci eum habere quæ amiſerat.* Hæc Hieronymus de antiqua verſione Latina libri Job. Sed notandus maximè in hac interpretatione veteri verſus 4. capitis XIV. quem Auguſtinus his verbis reddit lib. 20. de Civitate Dei cap. XXVI. *Nemo mundus à ſorde; nec infans, cujus eſt vita unius diei ſuper terram.* Iiſdem pariter verbis, vel prope iiſdem hunc verſum reddunt complures alii. In Hebræo autem & Vulgata noſtra ita legitur: *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine: nonne tu, qui ſolus es?*

In libro Pſalmorum.

XXXIX. Nullus pene Scripturarum liber eſt, in quo plures ſuperſint veteris interpretationis reliquiæ, quàm in Pſalmorum libro; qui quidem liber ſemel & iterum ad Græcorum exemplarium fidem ab Hieronymo fuit olim emendatus. Duplicis hujus correctionis à ſe elaboratæ meminit ipſe ſanctus Doctor his verbis: *Pſalterium Romæ dudum poſitus emendaveram, & juxta LXX. Interpretes, licet curſim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rurſum videtis ſcriptorum vitio depravatum, pluſque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere, me cogitis ut veluti quodam novali ſciſſum jam arvum exerceam, & obliquis ſulcis renaſcentes ſpinas*

eradicem..... unde consueta præfatione commoneo, tam vos, quibus fortè labor iste desudat, quàm eos, qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Licet autem posterioribus Hieronymi curis multa sint immutata in Psalterio, plura tamen intacta permansere, hodieque manent & supersunt; ita ut Psalterium, quod in hodierno est usu, idem pene sit ac illud vetus, quo ante Hieronymum utebatur Ecclesia. Si quis hujus veteris Psalterii vestigia & reliquias nosse desiderat, has è multis pauciores accipiat: In Psalmo v. ℣. 9. ita legimus: *Dirige in conspectu tuo viam meam:* quæ verba *nec LXX. habent*, inquit Hieronymus, *nec Aquila, nec Symmachus, nec Theodotio, sed sola* Κοινὴ *editio.* In Psalmo xiii. octo versiculos, nimirum, *Sepulcrum patens est guttur eorum*, &c. *non est timor Dei ante oculos eorum*, pariter habebat sola vulgata Editio; ideoque observat idem S. Doctor *omnes Græciæ tractatores..... hos versiculos veru annotare atque præterire, liquidò confitentes in Hebraïco non haberi, nec esse in LXX. Interpretibus, sed in Editione vulgata, quæ Græcè* Κοινὴ *dicitur.* Notanda insuper à veteribus admissa lectio Psalmi xvi. ℣. 14. *saturati sunt suillam*, vel *porcina*, *& reliquerunt quæ superfuerant parvulis suis;* item xxi. ℣. 22. *Et à cornibus unicornuorum humilitatem meam;* & ℣. 24. *universum semen Jacob magnificate eum:* in quem posteriorem versum admonet Hieronymus epist. ad Sunniam & Fretelam, *ubicunque in Græco scriptum est* glorificate, *Latinum interpretem* magnificate *transtulisse.* Rursus Psal. xxiii. ℣. 5. *Et poculum tuum inebrians, quàm præclarum est!* Sunnia & Fretela pariter legebant *calix tuus*; non *meus*, ut LXX. & Hebraïcum, & omnes Interpretes, teste Hieronymo; qui ait hunc in Κοινῇ errorem obtinuisse: cùmque Latini codices haberent in Psal. xxx. ℣. 23. *Ego dixi in pavore meo;* fatetur idem Sanctus se, amotis his verbis, *in pavore meo*, restituisse juxta Græcum *in excessu mentis meæ.* Item Psal. xxxvii. ℣. 5. habebat Psalterium vetus, *Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meum;* ℣. verò 6. *Computruerunt, & deterioraverunt cicatrices meæ.* S. Augustinus in Retract. plerorumque codicum auctoritate approbans hanc vulgatam Psal. xliii. ℣. 22. lectionem, *Quoniam propter te morte afficimur tota die;* aliam, quam alicubi repererat, rejicit his verbis: *In eo libro, qui est de moribus Ecclesiæ Catholicæ, ubi posui testimonium, in quo legitur*, Propter te afficimur tota die, &c. *mendositas nostri codicis me fefellit, minùs memorem Scripturarum, in quibus nondum assuetus eram. Nam ejusdem interpretationis alii codices non habent, Propter te afficimur; sed, Propter te morte afficimur.* In Psal. autem xliv. ℣. 9. ubi sic legebatur, *Murra, & gutta, & cassia à vestimentis tuis, à gravibus eburneis;* erroris notat Hieronymus hæc verba, *à gravibus eburneis;* pro eisque reponit, *domibus eburneis:* & erroris causam detegens: *Quia*, inquit, *in Græco scriptum est*, ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, *quidam Latinorum, ob verbi ambiguitatem*, à gravibus *interpretati sunt.* Sed hæc sufficiant veteris Psalmorum interpretationis exempla; qui plura volet, librum ipsum, & notas nostras consulat.

In libro Proverbiorum.

XL. Quemadmodum in duobus primis Regum libris, quod jam à nobis est observatum, ita & in libro Proverbiorum plurimi ex antiqua interpretatione Latina descripti sunt versiculi. « Additamenta quædam, inquit Martianæus, tom. 1. novæ edit. Hieron. col. 938. n. a. » in contextum Vulgatæ nostræ Latinæ derivata sunt à LXX. Seniorum » interpretatione..... hæc longè post ætatem Hieronymi inserta sunt » Hebraïcæ translationi. » Et infra col. 943. n. a. « In id genus additamentorum..... curiosiùs attendentes, veram eorum deprehendimus ori-

ginem in antiquo anonymo ſcriptore, qui ſequentem adtexuit admonitionem ad finem præfationis in libros Salomonis, editæ ab Hieronymo, cùm hæc volumina primùm recenſuit ad Græcos codices LXX. Translatorum, obelis & aſteriſcis opus omne diſtinguens. *Ideo & de Græco, & de Hebræo*, inquit Anonymus, *præfatiuncula utraque in hoc libro præmiſſa eſt, quia nonnulla de Græco, ob illuminationem ſensûs, & legentis ædificationem, vel inſerta Hebraïcæ translationi, vel extrinſecus juncta ſunt.* » Porro adſcititias illas ſententias, cùm in Vulgata noſtra ſervatas, tum ad margines quorumdam Mſs. codicum repoſitas, in veterem textum noſtrum, vel certè in notas ſubjectas retulimus; cæteras è veterum Patrum ſcriptis depromplimus.

XLI. In libro Eccleſiaſtæ, cujus antiqua interpretatio ad codices Græcos eſt elaborata, has nobis hujus verſionis reliquias ſuppeditavit Hieronymus in commentario, ſcilicet cap. 1. ℣. 5. *Oritur ſol, & occidit ſol, & ad locum ſuum ducit: Pro eo quod*, inquit, *vulgatam Editionem ſequentes, poſuimus* ad locum ſuum ducit, *in Hebræo habet*, ſoeph. Et ℣. 13. *Hanc diſtentionem malam dedit Deus filiis hominum, ut diſtendantur in ea*, obſervat verbum Hebræum *anian*, Aquilam, LXX. & Theodotionem περισπασμὸν ſimiliter tranſtuliſſe, quod ait *in diſtentionem* expreſſiſſe Latinum interpretem; Symmachum verò ἀσχολίαν, id eſt *occupationem*. Item cap. 11. ℣. 2. *Riſui dixi amentiam*, hæc habet: *Ubi nos* amentiam *legimus, in Hebræo habet* molal; *quod Aquila* πλάνησιν, *id eſt* errorem; *Symm.* θόρυβον, *hoc eſt* tumultum, *interpretati ſunt*: ℣. verò 5. *Feci mihi hortos, & pomaria; plantavi in illis lignum omne fructiferum*, ſic fatur idem S. Doctor: *Plantantur arbores, non omnes fructiferæ, ut in Latinis codicibus habemus; ſed omnis fructûs, hoc eſt diverſarum frugum.* Videſis in notis plura hujuſce verſionis indicia.

In libro Eccleſiaſtæ.

XLII. In Cantico Canticorum iſtas ex interpretatione veteri deſcriptas voces, atque ſententias obſervabis. Cap. 1. ℣. 1. *Oſculetur me ab oſculis*, vel *oſculo oris ſui*: ℣. 2. *Unguentum exinanitum eſt nomen tuum*: ℣. 4. *Fuſca ſum, & decora.* Cap. VIII. ℣. 5. *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata?* Item paſſim occurrit vox *frater, fraternus, fratruelis*, vel *conſobrinus*, pro voce *dilectus*; ſicut & *capillatura*, vel *capillamentum*, loco *capilli*. Alia inſuper multa in ipſomet libro cuivis obſervare licebit, quem pene totum ex Ambroſio eruimus.

In Cantico Canticorum.

XLIII. Sapientiæ, & Eccleſiaſtici, necnon & geminos Machabæorum libros, unà cum prophetia Baruch, & epiſtola Jeremiæ, totos atque integros exſtare in Vulgata noſtra ex antiqua interpretatione, jam obſervavimus, idque communi omnium eruditorum ſententia conſtat.

In Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Baruch, & Machab. libris.

XLIV. In Iſaiæ prophetia his antiquam verſionem Latinam ſententiis & vocibus dignoſces. Cap. 1. ℣. 3. *Agnovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepium domini ſui.* Ambroſius in Luc. 2. col. 1296. a. legit quidem *præſepe*, ſed addit, *imo* præſepium *dixerim, ſicut ſcripſit qui tranſtulit; nihil enim apud me diſtat in verbo, quod non diſtat in ſenſu.* Ibidem ℣. 6. *Non eſt malagma imponere*: ita haud dubiè ferebat antiqua verſio Latina, ut Hieronymus his verbis atteſtatur in hunc Vulgatæ locum ex Hebræo, *Non eſt circumligata; pro quo LXX. tranſtulerunt, Non eſt malagma imponere.* Idem dixerim de ℣. 18. ejuſdem cap. 1. *Si fuerint delicta veſtra ut phœnicium;* cùm plerique antiqui conſtanter legant *phœnicium*, Hilarius videlicet, Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus, Fulgentius, & alii. Cap. II. ℣. 6. *Pro* Philiſthiim, inquit Hieronymus, *ſemper LXX.* alienigenas *interpretati ſunt;* ſicut & ℣. 16. *pro* Tharſis, *quod*

In prophetia Iſaiæ.

omnes similiter transtulerunt; soli LXX. mare *interpretati sunt.* Ibidem ℣. 22. hæc Vulgatæ hodiernæ verba, *Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse*, in veteri versione aberant; quod etiam observat his verbis Hieronymus : *Hoc prætermisere LXX. & in Græcis exemplaribus ab Origene sub asteriscis de editione Aquilæ additum est.* Cap. VI. ℣. 4. *Et levatum est limen ex voce, qua*, &c. *Ubi*, inquit idem S. Doctor epist. ad Damasum, *in Latino* elevatum *legimus, in Græco* sublatum *ponitur : sed quia verbi ambiguitas utroque modo interpretari potest, nostri* elevatum *interpretati sunt pro Ablato.* Notanda verò maximè veteris nostræ interpretationis lectio cap. IX. ℣. 6. *Et vocabitur nomen ejus, Magni consilii nuncius : adducam enim pacem super principes, & sanitatem ejus*, pro his de Vulgata hodierna, *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.* I^r^. lectioni suffragatur Missale Rom. ad Introit. 3. Missæ Nativ. favent etiam plures è Patribus Latinis, apud quos similiter, sicut & apud LXX. Interp. tacita relinquitur Christi divinitas. Sed testis in primis est hujusce lectionis laudatus Hieronymus, qui etiam quid de hoc LXX. Interpretum silentio sentiat, his verbis exprimit : *Nominum majestate perterritos LXX. reor non esse ausos de puero dicere, quòd apertè* Deus *appellandus sit, & cætera; sed pro his sex nominibus posuisse, quod in Hebraïco non habetur, Magni consilii angelum; &, Adducam pacem super principes, & sanitatem ejus.* Sexcenta alia hujus modi signa versionis antiquæ in mentem veniunt, quæ consultò omittimus : unum addam ex cap. XLV. petitum, ℣. 1. qui ita legitur in Hebræo, & Vulgata hodierna : *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro.* Manifestum est Latinam versionem antiquam non *Cyro*, sed *Domino* habuisse; neque enim aliter legisse constat Tertullianum, Novatianum, Cyprianum, Tichonium, Vigilium Tapsensem, & cæteros antiquos scriptores. Hinc Hieronymus in hunc locum, *Scio*, inquit, *in hoc capitulo, non solùm Latinorum, sed Græcorum plurimos vehementer errare, existimantium scriptum esse*, Sic dicit Dominus Christo meo Domino..... *neque enim* Κυρίῳ, *quod* Dominum *sonat; sed* Cyro *dicitur, qui Hebraïcè appellatur* Chores, *regi Persarum.*

In Jeremia.

XLV. Ad Jeremiam quod attinet, observat Hieronymus in præfat. in hunc prophetam, se *visionum ordinem apud Græcos & Latinos omninò confusum, ad pristinam fidem* correxisse; sed prætermisisse *librum Baruch, qui nec in Hebræo legitur, nec habetur :* & revera hodie in Vulgata nostra exstat liber iste ex ea interpretatione, quæ tum recepta erat, ut jam diximus. Alia multa in sequentibus profert S. Doctor indicia, quibus secerni facilè potest hæc vetus versio. V. g. cap. II. ℣. 6. ubi Vulgata nostra legit, *neque habitavit homo*, ait : *Pro* homine, *LXX.* filium hominis *interpretati sunt :* quod invictè probat hunc versum, his verbis expressum, *Neque commoratus est ibi filius hominis*, ad veterem illam pertinere. Cap. XXXI. ℣. 2. ubi Vulgata nostra habet, *Invenit gratiam in deserto populus;* antiquam lectionem, *Inveni lupinum in deserto*, his verbis rejicit : *Ridiculè Latini codices in hoc loco, ambiguitate verbi Græci, pro* calido, lupinos *interpretati sunt: Græcum enim* θερμὸν, *utrumque significat, quod & ipsum non habetur in Hebræo:* quæ etiam repetit in hæc verba Isaiæ cap. LXV. *quasi calidum in deserto inveni Israël*, &c. Item supra cap. XXIII. ℣. 18. ex Hebræo, *Quis enim affuit in consilio Domini? Ubi nos*, inquit idem Hieron. *interpretati sumus* in consilio Domini, *& in Hebraïco scriptum est* basod..... *LXX. & Theodotio* substantiam, *sive* subsistentiam *interpretati sunt.* Et revera Ambrosius, Vigilius Tapf. Victor Vit. & Victor Africanus, hanc veterem lectionem

habent, versum illum his verbis efferentes: *Quoniam quis stetit in substantia Domini?* Infinitus sim si pleraque id genus testimonia persequi, & pene ad satietatem ingerere perseverem. Nec verò pauciora occurrent in Ezechiele, Daniele, & cæteris prophetis, quæ utiliùs, commodiùsque in ipsis inspicientur notis.

De novo Testamento.

XLVI. Nunc de novi Testamenti antiqua interpretatione paucis dicam. Sed priusquam indicia & notas, quæ veterem cujusque libri interpretationem secernunt, assignem, operæ pretium esse arbitror Hieronymi verba referre, quibus sanctus Doctor disserit de nova interpretatione, quam elaborandam, seu potiùs de veteri, quam ad fidem exemplariorum codicum emendandam, jubente Damaso, aggreditur. *Novum opus facere me cogis ex veteri; ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam; & quia inter se variant, quæ sint illa, quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio..... Quis enim..... cùm in manus volumen assumpserit, & à saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversùs quam invidiam duplex causa me consolatur, quòd & tu, qui summus sacerdos es, fieri jubes; & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus? tot enim sunt exemplaria pene, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus, cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversiùs, vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata corrigimus?* Et post pauca: *Hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Evangelia..... codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum; quæ nè multùm à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant.* Denique hæc observat: *Magnus hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio, quia minus putaverint, addiderunt; vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quatuor primum legerat, ad ejus exemplum cæteros quoque æstimaverit emendandos. Unde accidit, ut apud nos mista sint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi; rursum in Matthæo plura Johannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur.*

Hieronymi verba ad Damasum de veteri interpretatione, quam emendandam suscipit.

Hieron. verba expenduntur.

XLVII. Plurima in his S. Doctoris verbis sunt perpendenda. Primò quidem in eorum numero exemplarium, quæ inter se discrepabant, fuere quædam aliis magis sincera; ea autem aliis erant sinceriora, Hieronymi judicio, quæ Græco magis erant consentanea, ut disertè significat S. Doctor, cùm ait, id sibi onus impositum, ut *arbiter sedeat*, & inter discrepantia Latinæ interpretationis Scripturarum exemplaria, *decernat quæ sint illa, quæ cum Græca consentiant veritate.* At verò illa Latinæ interpretationis exemplaria, quæ cum Græca consentiunt veritate, ipsa sunt exemplaria, quæ puram putam *Italicam* repræsentant, quam cæteris anteponendam, utpote verborum tenaciorem, pronunciat Augustinus. Deinde in diversis hisce exemplaribus multa equidem erant, *vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversiùs, vel à librariis dormitantibus aut addita aut mutata.* Hæ maculæ, quibus aspersa erat, Hieronymi ætate, vetus Scripturarum interpretatio, adeo impedimento non sunt quominus nostra ætate dignoscatur, ut etiam plurimùm ad eam secernendam conducant. Cæterum haud tales has fuisse maculas existimandum, ut iis penitus fœdaretur vetus inter-

pretatio; quando quidem vel ipſe teſtatur Hieronymus, ſe plurima reliquiſſe intacta : *ne multùm*, inquit, *à lectionis Latinæ conſuetudine diſcreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm, quæ ſenſum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant.* Itaque tam hæc Hieronymi verba, quibus menda & maculas; quàm & ea, quibus Latinarum interpretationum numerum amplificat, debemus interpretari molliùs, nedum ea urgere vehementiùs.

Veteris interpretationis ſigna in novo Teſt.

XLVIII. Nunc quaſdam ex innumeris, veteris à nova interpretatione diſcrepantias hîc ſubjicio. In Evangelio Matthæi exemplo erunt iſtæ : Cap. I. ℣. 23. in Vulgata hodierna legitur, *Ecce virgo in utero habebit;* in antiqua autem ita legerunt olim Irenæus, Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus, Vigilius Tapſenſis, Leo Magnus, Maximus Taurin. &c. *in utero concipiet*, vel *accipiet.* Cap. II. ℣. 5. interpretatio vetus ferebat, *in Bethlehem Judææ*, è Græco τῆς Ἰουδαίας; non *Judæ*, quod in Vulgata hodierna legitur. Hieronymus in Matth. 2. tom. 4. col. 9. a. ſimiliter legit in *Bethlehem Judææ;* ſed hîc librariorum errorem eſſe admonet : *Putamus enim*, inquit, *ab Evangeliſta primùm editum, ſicut in ipſo Hebraïco legimus, Judæ, non Judææ.* Cap. V. verſum 7. *Beati miſericordes, quoniam ipſis miſerebitur Deus*, ex Itala verſione prodiiſſe colligitur ex Hilario, Ambroſio, Auguſtino, Chromatio Aquileienſi, Auctore operis imperfecti, S. Valeriano, & aliis : item & verſum 22. ejuſdem capitis, *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa*, è Græco, Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ· nam plerique Patres antiqui, Irenæus videlicet, Cyprianus, Hilarius, Philaſtrius, Auguſtinus, S. Paulinus, Auctor operis imperfecti, Gregorius M. pariter addunt *ſine cauſa.* Cap. VI. verſus 4. *Et pater tuus, qui videt in abſcondito*, vel *in abſconſo, reddet tibi in palam*, ad eandem pertinet verſionem, teſte Auguſtino, qui lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, ait, *multa Latina exemplaria ſic habere; ſed quia*, inquit, *in Græcis, quæ priora ſunt, non invenimus palam, non putavimus hinc eſſe aliquid diſſerendum :* in Græco tamen hodierno eſt, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Item ℣. 11. Vulgata vetus legebat, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie;* & ita legiſſe conſtat Tertullianum, Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, Chromatium, Sedulium. Præter hos Hieronymus, lib. 2. in epiſt. ad Titum, diſertè aſſerit *ſecundùm Latinos interpretes ſcriptum* eſſe, Panem noſtrum quotidianum; *ſed meliùs in Græco haberi*, Panem noſtrum ἐπιούσιον, *id eſt præcipuum, egregium, peculiarem :* & poſt pauca : *Quidam*, inquit, ἐπιούσιον *exiſtimant..... panem dictum, quòd ſuper omnes* οὐσίας *ſit :* & comm. in Matth. *Quod nos* ſuperſubſtantialem *expreſſimus, in Græco habetur* ἐπιούσιον. Obſervanda in his Marci Evangelii verbis antiqua interpretatio cap. III. ℣. 5. *Et circumſpiciens eos cum indignatione ſuper emortua illorum corda, dixit homini : Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus ei, ſicut & altera :* pro quibus in Vulgata legimus : *Et circumſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini..... & reſtituta eſt manus illi :* quæ magis concinunt cum Græco, ubi ſic habetur : Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ᾽ ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ..... καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. Cap. X. verſus 17. *Ecce quidam adgeniculans dicebat*, his redditur verbis in Vulgata noſtra, *Procurrens quidam, genuflexo ante eum, rogabat eum.* Cap. XII. ℣. 42. ubi Vulgata habet, *Vidua una pauper miſit duo minuta;* ferebat vetus verſio, *miſit æra duo.* Item in verſione veteri verſus 15. cap. XIII. *Qui in ſuperioribus, non deſcendat*, ita in Vulgata noſtra exprimitur, *Et qui ſuper tectum, ne deſcendat.* Cæteris percurrendis novi Fœderis libris ſuperſedeo : pauca namque hæc ſufficere arbitror, ut

de veteris à nova interpretatione discrepantiis judicare æquus lector possit. Sed hæc meliùs in ipso opere discutientur: quid enim aliud Vulgata nostra, è veteris regione edita; quid fusiores notæ, utrique versioni subditæ offerunt, nisi perpetuas hujusmodi diversitates?

XLIX. Dixi maculas, quibus aspersa erat vetus interpretatio, adeo non esse impedimento quominus dignoscatur, ut etiam ad eam secernendam conducant. Id quidem arguunt verba ista versiculi quinti in capite secundo Matthæi, *in Bethlehem Judææ*: hæc, inquam, verba, in quibus mendum est, ut placet Hieronymo, simul & secernunt antiquam interpretationem, & eam verborum tenaciorem, & cum Græca veritate consentientem ostendunt; siquidem in Græco legitur τῆς Ἰουδαίας, quod cum veteri interprete verbum verbo reddes *Judææ*; non *Judæ*, ut in Vulgata legitur. Mendum quidem istud contendit esse Hieronymus: *Librariorum hîc error est*, inquit, in Matth. 2. t. 4. col. 9. a. *putamus enim ab Evangelista primùm editum, sicut in ipso Hebraïco legimus*, Judæ, *non* Judææ. Hieronymo assentior, & errorem esse concedo: veruntamen error est, quo vetus interpretatio dignoscitur, & cum Græco textu magis esse consentanea demonstratur. Nihil itaque necesse est nos congerendis antiquæ interpretationis discrepantiis diutius immorari. Quas enim è multis huc inveximus, abundè sufficiunt, ut probetur plurima etiamnum superesse vel ex solis Patribus indicia, & notas, quibus hæc antiqua interpretatio secerni possit.

Hujus interpret. maculæ ad eam discernendam maximè conducunt.

L. Reliquum jam, idque unum videtur, ut eorum, si qui sint, scrupulos convellamus, qui talibus indiciis antiquam agnoscere interpretationem recusant. Sed antea operæ pretium facturus mihi videor, si strictim collecta sub aspectum subjiciam, quæ hactenus prolixè satis de veteri interpretatione sumus prosecuti.

LI. Ecclesia Latina vel ab ipsis incunabulis, Scripturas sacras Latinè redditas penes se habuisse credenda est, ne diutius Scripturæ thesauro privaretur. Quis primam omnium interpretationem auctor emiserit; an sub ipsis Apostolorum temporibus, an aliquantò seriùs; an sacros unus omnes libros Latinè reddiderit interpres; an autem alios alii diversis temporibus, & aliquot saltem annorum intervallo verterint, quoadusque libri omnes sacri Latinè redderentur; an sua singulis ecclesiis, propriaque fuerit interpretatio; an una communis omnibus, communi omnium usu recepta; priorum Ecclesiæ temporum obscuritas, certò definire non sinit. Verùm sive unica primùm fuerit Scripturarum versio Latina, qua sine vix ullo unquam tempore Latinam Ecclesiam fuisse crediderim; sive plures deinde fuerint; Ecclesia, quam penes est summa auctoritas, & jus Scripturarum interpretationes probandi aut reprobandi, unam præ cæteris usu frequentiori olim, vel proximo ab Apostolis tempore, ita consecravit, ut aliæ, si quæ fuerint, nullo pene ordine haberentur. Hæc est illa interpretatio, quam propterea *Communem* passim scriptores antiqui appellant. Nisi enim ea in omnium usu fuisset, ut quid *Vulgata*, ut quid *Communis* appellaretur? Plena forsitan est illa longè antiquissima interpretatio verbis & sententiis, quas vetus interpres, docente Paulo, Romæ audierat, aut audita ab aliis acceperat, acceptaque suæ inseruit interpretationi. Quid enim? an credibile est Paulum, qui gentium omnium ore loquebatur, cùm Romæ versaretur (*mansit autem biennio, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione.* Act. Apost. XXVIII. 30. 31.) quid, inquam? an credibile est Paulum toto biennio de regno Dei & Jesu Chri-

Fusè hactenus disputata, strictim collecta subjiciuntur sub aspectum.

ſto diſputantem in Urbe, non hîc Romanorum linguâ, quos inter verſabatur, quibus audientibus diſſerebat, locutum, cùm ſacrarum Scripturarum verba proferret? ſin autem Romanorum linguâ, Romanis verba faciens, ſacras Scripturas eſt interpretatus Doctor gentium; an Romani, quorum fidem eximiam toto orbe commendatam fuiſſe ſcribit Paulus, divina hæc verba excidere & interire paſſi ſunt? Hæc illa ipſa eſt interpretatio, quam nos recuperare, & revocare in lucem conati ſumus, nec modò conati, ſed etiam recuperavimus, & revocavimus; ſi minùs totam atque integram, & quanta olim fuit, ſaltem quanta nunc in ſanctorum Patrum ſcriptis, aliiſque exſtat monumentis.

LII. Regulas propoſuimus, notas, ſigna atque indicia aſſignavimus, quibus dignoſci facilè poſſit, an ea, quam in lucem emittimus, vetus illa ſit interpretatio, quæ Hieronymi judicio, *naſcentis Eccleſiæ fidem roboravit*, & quam Auguſtinus *Italam* appellat. His regulis, & his indiciis, ipſam eſſe antiquam interpretationem, ſive *Italam*, qualis Hieronymi & Auguſtini tempore exſtabat, quo ſcilicet nonnihil nativi nitoris amiſerat, & quibuſdam aſperſa erat maculis, conſtare videtur; quidquid reclament nonnulli, qui his ſignis atque indiciis antiquam interpretationem agnoſcere recuſant, atque etiam poſſe dignoſci negant.

LIII. Sed jam ad refellenda ipſorum argumenta, & ad vindicandam veterem verſionem, ſeu *Italam*, aggrediamur. Neque enim diſſimulare fas eſt plurima eſſe, & gravia illa quidem, quæ contra eam poſſint objici, in quam proclivior ſum ſententiam, & quam initio hujus primæ præfationis partis jam leviter attigi, plura ad calcem me dicturum pollicitus.

Argumenta, quibus circa antiquam verſionem noſtra impugnatur opinio.

LIV. Scilicet, ſi vix alia, inquiunt, apud Latinos in honore & uſu fuit interpretatio Scripturarum, præter eam veterem, quæ *Itala* à nobis poſt Auguſtinum appellatur, quorſum tanta Latinorum codicum vel ipſa in Urbe diſcrepantia? Ut quid Damaſus id Hieronymo dedit negotii, ut arbiter ſederet, & quænam inter tot varia exemplaria eſſent ea, quæ cum Græca conſentirent veritate, decerneret? Ut quid Damaſo Hieronymus reſpondiſſet, tot apud Latinos fuiſſe exemplaria, quot codices? *Si Latinis exemplaribus*, inquit, *fides eſt habenda*, *reſpondeant*, *quibus? tot enim ſunt exemplaria pene*, *quot codices.* Certè ſi una tunc in honore & uſu fuiſſet interpretatio Scripturarum, neque Damaſus Hieronymo quam impoſuit, provinciam impoſuiſſet; neque Hieronymo his reſpondere verbis licuiſſet. Reſpondit tamen. Ubi ergo tum erat famoſa illa interpretatio, ſola in uſu? an tanta potuit eſſe inter varios unius ejuſdemque Scripturarum interpretationis codices diſcrepantia, ut vel ipſe Romanus pontifex hæreret, atque ignoraret quibus fides eſſet habenda? An ita hoſpes & peregrinus Romæ fuit Damaſus, ut eum lateret, quænam germana & ſincera eſſent *Italæ* exemplaria, illius nimirum interpretationis, quæ ſola in uſu apud Latinos, maximè apud Romanos ſemper fuerat, atque etiamnum eſſe debebat?

LV. Præterea, inquiunt, ſi una eademque exſtitit interpretatio in Eccleſia Latina, tam frequenti uſu conſecrata, ut cæteræ, ſi quæ fuerint, nullo ordine haberentur; ut quid alii aliis verbis Scripturas laudant SS. Patres ac Doctores? Unius profectò ejuſdemque interpretationis eadem ſunt verba; quæ ſi interpretatio ſola à Patribus fuit uſurpata, iiſdem debuit verbis uſurpari: ut quid ergo aliis Cyprianus verbis, aliis Tertullianus, aliis Auguſtinus, aliis Ambroſius, inter

laudandas Scripturæ ſententias, utuntur?

LVI. Atque hæc demum ſunt argumenta, quibus ea impugnari poteſt opinio, in quam me eſſe procliviorem dixi. Non vereor ut quis ea me diſſimulaſſe, eorumque vim, ſi quam habent, quò ea faciliùs ſolverem, aut ſolviſſe viderer, extenuaſſe accuſet. Ad ea jam ſolvenda, & ad veterem interpretationem ab his telis vindicandam aggredior: neque enim contrarias mihi rationes aſpernor: tantùm id quàm maximè paucis licuerit, quoniam brevis eſſe cupio, expediam.

Refellitur primum argumentum.

LVII. Prima veniat in medium difficultas, petita ex exemplarium diſcrepantia. Quamlibet grave, firmumque videatur iſtud argumentum; ſpeciem tamen firmitatis potiùs, quàm ipſam habere firmitatem, ego aſſerere nihil dubitem; idque vel inde patet, quòd paribus quoque argumentis conficeretur, neque hodiernam Vulgatam noſtram, eſſe eam Scripturæ interpretationem, quæ longo tot ſæculorum uſu in Eccleſia probata fuerat ad uſque Tridentinæ ſynodi tempora; quæ quidem ſynodus eam gravi decreto authenticam declaravit. Si enim ingens numerus diſcrepantium inter ſe exemplarium, quæ ſacrarum Scripturarum interpretationem Latinam repræſentabant, priuſquam novam elaboraret Hieronymus, ſatis ſit, ut ea fuiſſe una negetur verſio, quæ ſola diuturno uſu in Eccleſia probata eſſet, ac conſecrata; ſi, ob iſtam exemplarium multitudinem, ac diſcrepantiam, dignoſci certò non potuiſſe, nec recuperari veterem illam interpretationem contendatur; cuilibet alteri affirmare licebit, neque etiam ſecerni potuiſſe Vulgatam hodiernam in tanta, non modò codicum, ſed etiam interpretationum multitudine, & diſcrepantia, quantam fuiſſe concilii Tridentini tempore, ipſi auctores ſunt editores Romani, quorum verba editioni Sixtanæ præfixa hîc ſubjicio. « In multis magniſque beneficiis, quæ per ſacram Tridentinam ſynodum Eccleſiæ ſuæ Deus contulit; id in primis numerandum videtur, quòd *inter tot Latinas editiones divinarum Scripturarum, ſolam veterem ac vulgatam, quæ longo tot ſæculorum uſu in Eccleſia probata fuerat*, graviſſimo decreto authenticam declaravit. Nam ut illud omittamus, quòd ex recentibus editionibus, non paucæ ad hæreſes..... confirmandas licenter detortæ videbantur, ipſa certè tanta verſionum varietas, atque diverſitas, magnam in Eccleſia Dei confuſionem parere potuiſſet. Jam enim hac noſtra ætate illud ferè eveniſſe conſtat, quod S. Hieronymus tempore ſuo accidiſſe teſtatus eſt, *tot ſcilicet fuiſſe exemplaria, quot codices*, cùm unuſquiſque pro arbitrio ſuo adderet, vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatæ editionis tanta ſemper fuit auctoritas, tamque excellens præſtantia, ut eam *cæteris omnibus Latinis editionibus longè anteferendam eſſe* apud æquos judices in dubium revocari non poſſet. Qui namque in ea libri continentur, ut à majoribus noſtris quaſi per manus traditum nobis eſt, partim ex S. Hieronymi translatione, vel emendatione ſuſcepti ſunt; partim retenti èx antiquiſſima quadam editione Latina, quam S. Hieronymus *Communem* & *Vulgatam*, S. Auguſtinus *Italam*, S. Gregorius *Veterem* translationem appellat. » Et poſt pauca. « Quia tamen in tanta re nulla poteſt eſſe nimia diligentia; & codices Mſſ. complures, & vetuſtiores, ſummi Pontificis juſſu conquiſiti, atque in Urbem advecti ſunt..... Et Pius IV..... tum ſacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritiſſimis viris eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem Latinam, adhibitis antiquiſſimis codicibus Mſſ. inſpectis quoque Hebraïcis, Græciſque Bibliorum fontibus; conſultis denique veterum

» Patrum commentariis, accuratissimè castigarent. »

In Vulgatam hodiernam regeri potest, quidquid in Vulgatam veterem ingeritur.

LVIII. Ex his editorum Romanorum verbis manifestum est, quidquid in nostram sententiam circa antiquam Scripturæ interpretationem ingeritur, regeri posse in Vulgatam hodiernam : utriusque enim sors eadem, par conditio, similis fortuna. Utraque longo ac diuturno usu probata, ac consecrata ; utraque, contractis maculis, nonnihil fœdata; utriusque innumeri, discrepantesque codices : *Jam enim hac nostra ætate*, inquiunt editores Romani, *illud ferè evenisse constat*, *quod S. Hieronymus tempore suo accidisse testatus est*, *tot scilicet fuisse exemplaria*, *quot codices*, *cùm unusquisque pro arbitrio suo adderet*, *vel detraheret*. Demum, ne quid desideretur, utraque suum habuit Damasum ; & uterque Damasus suum habuit Hieronymum, cujus studio & opera maculæ sunt detractæ, nativus redditus nitor; nisi quòd plures habuerit Pius IV. qui *tum sacrarum litterarum*, *tum variarum linguarum peritissimis viris eam provinciam demandavit*, *ut vulgatam editionem Latinam*, *adhibitis antiquissimis codicibus Mss. inspectis quoque Hebraïcis*, *Græcisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis*, *accuratissimè castigarent*. Nemini profectò manca videbitur illa comparatio : nemo non advertit quàm aptè cadat; adeoque quàm meritò dixerim, regeri in Vulgatam posse quæcunque nobis objiciuntur. Enim verò si vix alia, præter Vulgatam Latinam, in Occidentali Ecclesia, quàm latè patet, interpretatio Scripturarum obtinebat ad usque Pii IV. tempora ; quorsum tanta ubique, vel in ipsa Urbe, non tantùm codicum Latinorum, sed & interpretum multitudo, ut timendi locus fuerit, ne tanta diversitate confusio pareretur in Ecclesia, ipsaque turbaretur ? Si tanta hujus interpretationis auctoritas semper fuit, tamque excellens præstantia, ut ipsi cæteras posthabendas esse versiones apud æquos judices revocari in dubium non possit ; quid necesse fuit, ut hanc tantæ auctoritatis, & tam excellentis præstantiæ Vulgatam Latinam denuo emendandi, & ad Græca, Hebraïcaque exemplaria castigandi provinciam viris linguarum peritissimis demandaret alter Damasus. Nonne his peritissimis viris licuit iisdem verbis Pio IV. respondere, quibus olim Damaso Hieronymus responderat ? Qua ratione enim viri docti, quibus hæc à Pio IV. imposita est provincia, germanum Vulgatæ nostræ contextum, in tanta codicum, interpretationumque multitudine, quanta ab Hieronymo ad Tridentinæ synodi tempora exstitit; & exstabat, dignoscere potuerunt ? Quid plura ? nonne quæcunque sunt nobis objecta, hæc possunt urgeri ?

In utramque nihil virium habent adversariorum objecta.

LIX. Jam verò si hæc momenta nihil habent virium, quò conficiatur eam Scripturæ interpretationem, quam tot inter alias gravissimo decreto authenticam declaravit sacrosancta synodus Tridentina, eam ipsam non esse interpretationem, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat ; ut quid iisdem conficeretur inter varia exemplaria, diversosque codices nec dignosci, nec revocari in lucem potuisse longè antiquissimam illam Scripturæ versionem, quæ in honore apud Latinos erat, priusquam Hieronymus novam elaboraret ? Facessant ergo, omnemque deponant scrupulum, qui ob tantam exemplarium codicumque multitudinem, & discrepantiam, quantam fuisse olim putant, revocari in lucem posse antiquam Scripturarum interpretationem negant. « Hanc tantam varietatum multitudinem (ut cum « editoribus nostris operum Divi Augustini loquamur) minimè diffite- « mur; sed minorem esse nequivisse contendimus. Quisquis in evolven-

dis Mss. vel mediocrem laborem impenderit, is ignorare nequaquam « poterit rara inveniri exemplaria, in quibus paginarum numerus, va- « rietatum sive bonarum, sive malarum multitudine non vincatur; & in « hujusmodi scriptis codicibus, non secus ac quandoque in editis, gra- « via quædam occurrere, non modò *quæ à librariis*, ut Hieronymi ver- « bis utamur, *dormitantibus*, *aut addita sunt*, *aut mutata;* sed etiam *à præ-* « *sumptoribus imperitis emendata perversiùs.* Lucas Brugensis, qui sola col- « legit Romanæ correctionis in Bibliis Editionis vulgatæ, jussu Sixti V. « recognitis, loca insigniora, horum plusquam ducenta in solo Psalterio « annotavit. Quis verò inde colligat, aut codicibus, ad quos facta est « ea correctio, Vulgatam minimè contineri; aut Vulgatam ipsam, quæ « nostris in Bibliis hodie circumfertur, & in qua tot observantur diver- « sitates, non eandem, quæ erat concilii Tridentini tempore, existi- « mandam? »

Ope igitur regularum propositarum dignosci, & revocari in lucem potest vetus interpretatio.

LX. Quamvis autem tantam varietatum multitudinem, sive in codicibus, sive in interpretationibus Scripturarum minimè diffiteamur; imo etiamsi tam multas olim Scripturarum fuisse interpretationes, ut numerari non possent; tam multa exemplaria, ut codicum numerum æquaret numerus interpretationum, exactis rigidè Hieronymi aliquandiu & Augustini verbis, concederemus; nihilominus tamen unam fuisse inter alias contendimus interpretationem, quæ cæteris præstitit; quæ in honore, & usu frequentiori fuit; cui aliæ omnes sunt posthabitæ; quæ etiamnum, si minùs tota, saltem quanta exstat in antiquis monimentis, Patrumque scriptis, revocari in lucem, atque dignosci ope regularum, quas proposuimus, possit; quemadmodum dignosci potuit Vulgata nostra in simili, ne dicam in majore codicum exemplariumque multitudine; inter quæ, ipsa, Ecclesiæ usu probata, ac veluti consecrata eminebat, & integra ad nos, non tamen sine mendis pervenit.

LXI. Videant nunc qui ex multitudine, & discrepantia codicum, contra antiquæ interpretationis vindices & instauratores, tam firmum sibi videntur elicere argumentum, quid inde possit confici. Quæ verò sint harum discrepantiarum causæ, & quî fieri potuerit, ut unius ejusdemque interpretationis Scripturarum, varii & discrepantes essent codices, nihil necesse est hîc explicare, cùm de his jam dixerimus §. 2°. n. 17. & 18. Hunc locum adeat lector, si vacat; nobis eadem dicere non vacat.

Refellitur 2. argumentum.

LXII. Alterum argumentum poteramus contemnere, & labore responsionis penitus supersedere: nihilominus illud quoque refellemus. Si una, inquiunt, eademque olim fuisset in usu interpretatio Scripturæ, nec præter istam aliæ ullæ exstitissent, aut saltem in usu fuissent; nulla deberet occurrere discrepantia in Patribus, qui Scripturas laudant: nimirum, si una, eademque omnibus fuit interpretatio, ex uno fonte eandem haurire aquam debuerunt. Ut quid ergo aliis Tertullianus, aliis Cyprianus, aliis Ambrosius, atque alii aliis verbis Scripturas laudant?

Cur in laudandis Scripturis non consentiant interdum SS. Patres.

LXIII. Jam munita nobis est via ad hujus difficultatis enodationem; quæ etiam superiori responsione expedita, & explanata videri potuit. Quæ enim causa est, cur varii discrepantesque sint Scripturarum codices; eadem causa est cur sancti Patres in laudandis Scripturis non consentiant aliquando, atque etiam ipsi sibi non semper constent. In primis juvat observare non adeo urgendam, verbisque

amplificandam hanc esse difficultatem; quandoquidem sancti Patres alii ab aliis, aut ipsi à semetipsis in laudandis Scripturis tantopere non dissident: Latini namque Patres, cùm sacras Scripturas proferunt, iisdem eas sententiis verbisque, aut iisdem, aut pene iisdem solent proferre, & magna inter eos felixque ut plurimùm est concordantia; rara autem, & levis ferè semper, quandocunque aliqua intercedit, discrepantia. Deinde quilibet Pater sibi satis constat, & quam semel laudavit Scripturæ sententiam, hanc in aliis deinceps libris, siquando opus est, iisdem plerumque constanter verbis laudat.

Non propterea diversæ olim fuere Scripturarum interpretationes.

LXIV. Sed fateamur quod res est, verisque concedamus. In laudandis Scripturis interdum non adeo omnes, & singuli secum Patres consentiunt, ut non aliquando alii ab aliis dissideant, & alias alii sententias, alia alii verba adhibeant. Hanc varietatem minimè diffitemur: aliquando enim discrepat à Tertulliano Cyprianus, à Cypriano Augustinus, ab Augustino Hieronymus, & alii ab aliis. An verò propterea diversas fuisse Scripturarum interpretationes, quibus Patres uterentur, dixerimus? * Ita existimat clarissimus Josephus Blanchinus, presbyter Congregationis Oratorii Romani, to. 1°. nuper edito *Vindiciarum canonicarum Scripturarum*, pag. XXVII. qui postquam nonnulla Hieronymi, Augustini, Hilarii Pictaviensis in medium adduxit testimonia, quibus plurimos Scripturarum interpretes & *translatores*, quo quidem nomine utitur Hilarius, adeoque plurimas interpretationes fuisse docent, ita prosequitur: « Varietas ergo lectionum, quæ in operibus » veterum Latinorum Patrum deprehenditur, non unam eandemque, sed » varias ac planè diversas Latinas versiones prodit, quas usurpari de» prehendimus à Tertulliano, Cypriano, Hilario, aliisque. S. Augustinum » Hipponensem, & Ambrosium Mediolanensem, episcopos, *Italam* fuisse » secutos dubitari minimè potest.» Miror hæc postrema verba viro docto excidisse, quibus prima impugnari queunt. * Etenim si varietas lectionum in laudandis Scripturis, quæ in veterum Patrum scriptis deprehenditur, prodit non unam eandemque fuisse Scripturarum interpretationem, sed varias, & planè diversas, quibus usi sunt Tertullianus, Cyprianus, Hilarius; cùm eadem varietas in Augustino & Ambrosio reperiatur, necesse est ut sequatur, aut Augustinum & Ambrosium non eandem secutos fuisse interpretationem, aut varietatem lectionum malè fidam esse regulam, qua varietas interpretationum deprehendatur. Postremum nobis magis arridet; & clariss. Blanchino concedentes, dubitari minimè posse S. Augustinum Hipponensem, & Ambrosium Mediolanensem, episcopos, *Italam* fuisse secutos; ipsam quoque & alios veteres Patres secutos fuisse, in quorum scriptis vix alia lectionum varietas, quàm in Ambrosio & Augustino deprehenditur, fas esse contendere arbitramur. Imo idem clarissimus Blanchinus, quamvis varias interpretationes se in Tertulliano, Cypriano, & Hilario deprehendisse scripserit; horum quoque tamen Patrum testimonia occurrere, si quis in Italam intueatur, auctor est: *In eam si intuearis*, inquit, ubi lectori *Italam* commendat p. CCIX. *maximè tibi occurrent, & quasi lucebunt pleraque SS. Patrum testimonia, præsertim Irenæi (Latinæ loquor antiquissimæ interpretationis) Cypriani, Hilarii Pictav. Luciferi Calar. Zenonis Veron. Gaudentii*, &c.

* Contraria Blanchini parum sibi constantis opinio.

* Varietas lectionum, malè fida regula, qua varietas interpretationum dignoscatur.

De variarum lectionum multitudine quid tandem inferendum.

LXV. Quid ergo varietas illa lectionum prodit? Scilicet varios, discrepantesque unius ejusdemque interpretationis codices habuisse antiquos Patres, Tertullianum, Cyprianum, Hilarium, & alios, in qui-

bus illa occurrit varietas. Non enim olim, ut hodie, innumera ex eodem prælo exibant libri unius exemplaria, omnino similia; sed plura à pluribus, peneque singula à singulis descripta librariis erant, iisque aliquando oscitantibus, sæpe temerariis, qui mutare quæ minùs intelligebant, glossulis illustrare, meliùs dixerim, obscurare, aut aliter reddere satis non habuere religioni. Latini autem Patres, qui Græcè perinde ac Latinè norant, cùm hæc librariorum menda inter legendum offenderent, ea emendare suo quisque calamo, exactâ ad Græcum interpretatione Latina, solebant. Hinc Augustinus, ad pleniorem Scripturarum scientiam, *linguarum illarum*, *ex quibus in Latinam Scriptura pervenit*, petendam esse cognitionem docet: hinc jubet S. Doctor, ut ad Latinos codices emendandos Græci adhibeantur: *Latinis*, inquit, *quibuslibet emendandis Græci adhibeantur.* Neque etiam negaverim Latinos Patres aliquando interpretum vice functos fuisse, & ea quæ ipsis minùs bene reddita sunt visa, aliter interpretatos fuisse, quàm præ se ferrent codices, quibus utebantur. Hinc illæ discrepantiæ, quæ occurrunt; sed hujusmodi tamen discrepantiæ, ut reipsa SS. Patres una & eadem Scripturarum interpretatione usos fuisse, & discrepantes tantùm codices habuisse agnoscas.

Lib. 2. de Doctr. Christ.

LXVI. Postremò nobis SS. Patrum, maximè Augustini & Hieronymi auctoritas opponitur. Scilicet ille interpretes Latinos, adeo multi sunt, numerari posse negat; iste verò tot Latina esse exemplaria, quot codices disertè asserit. Ex quibus, non unam, sed plurimas fuisse Scripturarum interpretationes sequitur.

Refellitur 3. argumentum.

LXVII. Equidem arbitror cum Cl. V. Phil. Gabellio, to. 1°. *Vindiciarum* Blanch. p. 381. « non satis attentè Hieronymi atque Augustini « auctoritatem urgere multos, qui N. T. Latinas versiones plurimas « olim in Ecclesia fuisse arbitrantur. » Do tamen manus; & plurimos priscis Ecclesiæ temporibus, Latinè reddendis, quæ Græca exstabant Scripturarum exemplaria operam impendisse suam, Augustini auctoritate adductus, fateor. At idem S. Doctor auctor est, unam præ cæteris insignem fuisse versionem; & eam omnibus præferendam; quòd *tenacior verborum* sit *cum perspicuitate sententiæ*, docet. Hanc profectò secutus est S. Augustinus; hanc & alii bene multi Patres secuti sunt; hæc in usu frequentiori versari debuit interpretatio, atque versata est; atqui hoc unum est quod contendimus. Irritum ergo telum, quod contra nos cuditur ex verbis Augustini, in cujus tanti doctoris & magistri verba me pene addictum jurare dixerim.

Urgeatur licet adductum ex Augustino testimonium, nihil nobis nocet ejus auctoritas.

LXVIII. Quod Hieronymum spectat, S. Doctoris verba vehementiùs urgeri nec possunt, nec debent; quod fateatur necesse est, quisquis animadverterit Hieronymum de novi Testamenti codicibus verba facere: *De novo nunc*, inquit, *Testamento loquor*, &c. Quis autem dixerit tantam fuisse interpretationum multitudinem, ut numerus exemplarium exæquaret numerum codicum? Usquene adeo turbatum fuisset in Ecclesia; tantane unquam fuit confusio, ut nulli codices novi Testamenti consentirent? Ergone Christiani, qui his temporibus tanto studio sacras versabant Scripturas, tam diversis utebantur codicibus, ut alii aliter legerent, alii aliter interpretarentur; nullusque inter eos vel in ipsa Urbe, & in ipsius legendis novi Testamenti Scripturis esset consensus? Ecquis id asserere ausus sit? Concedendum est igitur Hieronymi verba, quæ ultra fidem, numerum & discrepantias sacrorum exemplarium amplificant, arctioribus circumscribenda cancellis, benignèque intelligenda;

Urgeri tamen vehementius nec possunt, nec debent Hieronymi verba.

nec tam de variis discrepantibusque interpretationibus, quas varii elaboraverant interpretes, quàm de multiplicibus esse accipienda mendis, quæ in varios unius ejusdemque interpretationis codices irrepserant, oscitantia & supinitate librariorum, necnon & temeritate eruditulorum, qui inter describendos legendosve sacros codices addiderant, detraxerant, mutaverant. Atque ita si benignè Hieronymi verba intelligantur, ex his duntaxat efficietur, ejus ætate pluribus vitiis mendisque antiquam interpretationem laborasse; non verò eam aut exstinctam, aut cum tanta aliarum interpretationum multitudine permixtam & confusam, ut ab his discerni non possit. Testes hîc appello viros doctos, antiquitatis amantes, quicunque revocandis in lucem veterum Patrum scriptis impendunt operam, pristinumque ipsis reddere nitorem novis editionibus laborant. Quàm multis antiquæ editiones maculis aspersæ erant! quot vitiis, quot erroribus, quot mendis laborabant veterum scripta, priusquam novis curis emendarentur! an propterea interiisse, nec posse dignosci, revocari in lucem scripta illa, tot aspersa maculis, existimarunt viri docti?

LXIX. Sed quid externorum oppositione exemplorum opus est? ipse sit exemplo divus Hieronymus. S. Doctor Psalterium, cùm Romæ versaretur, magna ex parte ad Græcæ Septuaginta Interpretum versionis fidem emendaverat; idem tamen Psalterium, non ita longo post tempore, nempe ipsa Hieronymi ætate, adeo depravatum erat scriptorum vitio, ut emendando & expurgando iterum Psalterio manum admovere, precibus Eustochii & Paulæ coactus sit. *Psalterium Romæ dudum positus emendaveram*, inquit, Eustochium & Paulam alloquens in epistola utrique inscripta, *& juxta LXX. Interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere; me cogitis ut veluti quodam novali scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem.* Depravatum erat Psalterium, cùm illud, positus Romæ, Hieronymus juxta LXX. Interpretes magna ex parte emendavit; nec dubium quin plures in Urbe, variique hujus depravati Psalterii codices circumferrentur; & forsitan respondere Hieronymo licuisset, tot esse exemplaria quot codices, si quis ei hanc emendandi Psalterii provinciam imposuisset, nec eam ipse sponte cepisset. Nunc ergo ab adversariis requiro, an varii hujus Psalterii codices diversas interpretationes repræsentarent? Non opinor certè; sed diversi erant duntaxat unius ejusdemque interpretationis, sed depravatæ vitio scriptorum, codices; tam ante primam, quàm ante secundam correctionem Hieronymi. Quidni ita intelligamus verba illa, quæ vehementiùs urgentur?

Tam revocari in lucem potest vetus Italica, quàm potuit Græca LXX. Interp. versio.

LXX. Certè si quis perstare in hac sententia velit, & contendat, aut interiisse, aut cum tam multis aliis confusam & permixtam esse veterem interpretationem, ut secerni ab aliis non possit; idem etiam, si auctoritate, & rigidè exactis Hieronymi verbis stare velit, necesse est concedat, ne ipsam quidem Septuaginta Interpretum Græcam versionem revocari in lucem, & ab aliis Græcis interpretationibus posse secerni; quippe cujus versionis, ut scribit Hieronymus in epistola Chromatio inscripta, *pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa, antiquaque translatio corrupta sit atque violata.* Etenim si pro varietate regionum diversa sunt Græcæ interpretationis LXX. exemplaria; si hæc antiqua interpretatio corrupta violataque; si orbis ipse studia in contraria scissus, hac varietate compugnet; scilicet, ut Hieronymi verbis utar, *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat*

auctorem : Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat : mediæ inter has provincias Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Si totus, inquam, orbis circa Græca exemplaria diffidet, cujus erit tantas lites componere? Ecquis judex & arbiter sedebit, ut secernat quænam inter diversa, quæ pro varietate regionum circumferuntur, sincera & germana LXX. Interpretum exemplaria sint habenda? quis ea, tot aliis permixta, dignoscat; extractaque è multitudine, digito monstrare possit? Expediant sese inde qui talia in nos momenta urgent vehementiùs, & Hieronymi verbis prorsus abutuntur. Nobis interea licebit asserere, ut multis momentis revocari in lucem, & in tanta codicum varietate antiquam interpretationem Latinam dignosci non posse contendunt; nobis, inquam, interea licebit asserere, tam recuperari eam posse, si minùs totam, saltem partem aliquam, quàm recuperari potuit, & recuperata est Græca interpretatio LXX. cujus pro varietate regionum, diversa circumferebantur exemplaria.

Dictis quæ de hac quæstione sentiamus, hujus tandem, uno nobis concesso, unicuique permittimus arbitrium.

LXXI. Sed forsan nimis multa de hac quæstione, cujus arbitrium unicuique permittimus, dummodo nobis concedatur, penitus non interiisse antiquam interpretationem Scripturarum, nec adeo eam esse exstinctam & oblitteratam, ut non aliquæ saltem supersint reliquiæ, quæ etiamnum revocari in lucem possint. Cæterum si quis erit ita morosus, ut ne id quidem velit concedere; si quis pertinaciter contenderit, plurimas exstitisse olim Scripturarum interpretationes, quas inter *Itala* nulla ratione secerni possit; fastidiensque quascunque ad hanc dignoscendam regulas constituimus, eam, quæ in hac editione *Antiquæ Versionis* nomine à nobis cohonestatur, tam esse aliam quamcunque ex antiquis interpretationibus, quàm ipsam Italam propugnet; si cui, inquam, ita videbitur, suo ut libet fastidio obsequatur. Neminem cogimus in nostram concedere sententiam : tantùm exoratos volumus omnes, quorum sese auribus constitutæ à nobis regulæ non probarint, quid in operis fronte promiserimus, advertant. Tum verò sive *Itala* sit, sive *Itala* non sit, quæ *Itala* nobis visa est, & quam *Antiquæ Versionis* nomine donavimus; sive possit, sive non possit ab aliis secerni; sive demum plurès exstiterint interpretationes, seu una, neglectis aliis, in usu & honore fuerit; nihilominus nostris nos promissis fecisse satis, & quæcunque in operis fronte polliciti sumus, exsecutos fuisse intelligent. Cùm enim non tantùm eam, quæ *Itala* esse nobis visa est, sed cæteras omnes interpretationes quascunque licuit reperire, repræsentet hæc Bibliorum editio; *Italam* certè, si minùs ab aliis sejunctam, saltem ipsis permixtam exhibet.

Casleyi de voce *Itala* commentum.

LXXII. His responsis dilutum confutatumque videri debet recens nuperi scriptoris commentum; qui fuisse aliquam Scripturarum interpretationem, quæ olim *Itala* ab Augustino fuerit appellata, negat, atque in ea investiganda inanem Benedictinos operam impendere, scribere non est veritus. Nupero scriptori *Casleyo* nomen est. Is in Catalago MSS. bibliothecæ Londinensis, quem anno 1734. in lucem emisit, depravata esse hæc contendit Augustini verba : *In interpretationibus autem Latinis* Itala *cæteris præferatur; nam est tenacior verborum, cum perspicuitate sententiæ :* sicque legendum esse existimat : *In interpretationibus autem Latinis illa cæteris præferatur, quæ est tenacior*, &c. Res est profectò operæ levis, exiguique laboris, contra hujusmodi correctorem, meliùs dixerim adulteratorem, verba Augustini defendere; quandoquidem in om-

nibus manu exaratis codicibus, quotquot nostri in adornanda operum S. Doctoris editione adhibuere, *Itala*, & *nam;* non verò *illa*, & *quæ* leguntur : adeoque frustra Casleyus contra omnium MSS. fidem, novam inducere lectionem conatur. Inanem profectò Benedictini impenderent operam, si pluribus refellere istud commentum laborarent; quapropter huic labori supersedebimus.

Bentleyi de labore nostro judicium.

LXXIII. Veruntamen, quandoquidem Casleyus auctorem se habere scribit Bentleyum, ego hîc Bentleyi auctoritate & verbis etiam ostendam in investigandis interpretationibus antiquis, inanem non esse Benedictinorum operam. Equidem vir doctus, qui de nobis optimè est meritus dum viveret, fuit in ea sententia, in qua eum fuisse scribit Casleyus, idque datis litteris ad unum è nostris significavit. At propterea adeo frustraneus Benedictinorum labor ipsi non est visus, ut eum longè fore utilissimum existimaverit, atque etiam ut propositum maturarent, calcar addiderit. Quid verò moror ejus verba referre? « In his ego omnibus *Italicam*, si fortè reperirem, aliquando investigavi, Millii nostri, & aliorum opinione commotus; sed diuturna examinatione id solùm consecutus sum, ut de invenienda illa, quam castigandam sibi recepit Hieronymus, versione jam pridem desperem. Nec tamen ideo hæc dico, ut sodales vestros ab instituto opere gnaviter perficiendo dehortari velim; quin ipse, ut maturent propositum, calcar eis, si possem, addere vellem; paratus eis & consilio, & re, & opera opitulari. Neque enim aut oberit vestra meæ, aut vestræ mea editio; immo altera alteri & lucem & dignitatem impertiet. » Aliis idem datis ad nos litteris Bentleyus, postquam pluribus suam circa Augustini testimonium sententiam confirmavit, ita demum claudit epistolam : « Vos verò, utcunque de his judicatis, incœptum opus strenuè exsequimini : nihil enim de vestræ editionis utilitate pretioque decedet, sive unius *Italæ*, sive variarum interpretationum λείψανα protulisse videatur. »

Nunc indicandi fontes, ex quibus variarum interpretationum fragmenta hausimus.

PARS SECUNDA.

Indicantur fontes, ex quibus antiquam Scripturæ interpretationem hausimus.

LXXIV. HI sunt manu exarati codices Scripturarum, & SS. Patrum scripta, in quibus sacræ Scripturæ frequenter laudantur. Puriores hi sunt fontes, quàm ut in iis asserendis & defendendis operam impendere nostram necesse sit. Hos ergo tantùm assignabimus; atque initium ducimus à codicibus manu exaratis, de quibus tamen paucis dicemus, pluribus dicturi in prævìis admonitionibus.

---

§ PRIMUS.

De codicibus manu exaratis.

Pauci admodum codices, qui partem aliquam veteris interpret. exhibeant.

LXXV. AD revocandas in lucem veteres Scripturæ interpretationes, ante omnia lux ipsa fidesque codicum manu exaratorum requirebantur. Utinam varia illa Scripturarum exempla, quæ tam

multa olim fuere, seu plurium interpretationum, seu unius fuerint interpretationis exemplaria, à diversis confecta librariis, ad nos pervenissent, aut saltem pars aliqua. Utinam id nobis tantùm negotii daretur, ut ex his omnibus collectis, atque collatis exemplaribus, antiquæ illi interpretationi, quam revocare in lucem aggredimur, primigeniam puritatem, nativumque decorem redderemus. Sed heu! ex innumeris codicibus, qui omnium olim manibus versabantur, vix aliquot, & illi quidem non hujus primævæ antiquitatis, sed ex aliis descripti antiquioribus, in maximarum, celeberrimarumque bibliothecarum forulis delitescentes supersunt. Imo vix è sexcentis unum reperias, saltem veteris Testamenti, qui, haud equidem dixerim antiquam interpretationem totam atque integram repræsentet, sed qui quasdam lacinias & fragmenta exhibeat.

LXXVI. Primum itaque studium nostrum fuit, bibliothecas lustrare, si minùs omnes, saltem celeberrimas; nec Gallicas tantùm, sed etiam exteras, aut per nos, aut amicorum ope. Plurima antiquæ versionis fragmenta accuratè descripta, ad nos transmissa sunt ex MSS. Vaticanis, Oxoniensibus, Cantabrigiensibus, &c. At nullibi lautior messis fuit, quàm in bibliothecis Parisiensibus, maximè in Regia, quæ nobis semper patuit. Plurima etiam mutuati sumus ex MSS. bibliothecæ Colbertinæ, Sorbonicæ, Claromontanæ, Sangermanensis nostræ, &c. * Fas sit dicere, pauci sunt in his bibliothecis codices, qui nos fugerint, si qui fugêre. Esset hîc locus quoscunque in consilium adhibuimus codices, longo ordine numerandi, & de singulis uberiùs dicendi; cujus nimirum ævi sint, quàm probatæ fidei, quàm bonæ notæ, aliaque id genus. Id quidem ageremus; verùm, cùm in præviis admonitionibus hæc simus prosecuturi, ubi quid ad singulos quosque libros, seu singulorum partem aliquam restituendam præstiterimus, commemorare necesse erit, hæc eadem summatim hîc perstringere sat esse debet.

Bibliothecæ in quibus asservantur.

* Ex his pauci nos fugerunt.

LXXVII. Duo potissimùm in codicibus requiruntur, antiquitas, & fides. Si nostrorum ætatem spectes, longinquæ certè vetustatis; si fidem, optimæ sunt notæ. Haud tamen ego meos tantæ dixerim antiquitatis codices, quantæ suos esse censet vir Cl. Josephus Blanchinus; cui, ut scribit in epist. nuncupatoria p. v. *quod vix, ac ne vix quidem sperandum erat, occurrere & quasi lucere visi sunt non pauci IV. V. & VI. sæculi codices MSS. divinarum Scripturarum; qui, cùm juxta regulam S. Augustini, tenaciores verborum sint cum perspicuitate sententiæ, antiquam Latinam* Italam *mirificè repræsentant.* Si sexti, quinti, imo & quarti sæculi codices nactus est Josephus Blanchinus, meritò scribit id sibi contigisse, *quod vix, ac ne vix quidem sperandum erat.* Felicem profectò virum doctum, qui tam longinquæ vetustatis codices reperit, si tamen tam vetustos reperit! Nobis, fatemur, esse non licuit perinde felicibus; sed neque ulli alteri hactenus licuisse arbitramur. Non enim quisquam ad hanc diem quarti sæculi codicem Latinum reperisse visus est: id vel ipsius doctissimi Blanchini auctoritate fas est confirmare; quippe qui cap. IV. p. 40. præfationis, ubi de codicum Hebræorum, Græcorum, & Latinorum antiquitate disputat, Latinis codicibus antiquioribus nonnisi mille annos concedit, his verbis: *Summa igitur sit hujus capitis..... Latina demum antiquæ & vulgatæ editionis, quam* Italam *quoque nuncupaverat olim S. Augustinus, ad octavum circiter sæculum referri oportet.*

Eorum antiquitas & fides.

Josephi Blanchini de suis codicibus exaggerata laus.

LXXVIII. Sin autem duntaxat ad octavum circiter sæculum vetustissima Latinæ antiquæ interpretationis exempla referri oportere

Codex noster Psalmorum sancti Germani, anno-

rum plùs quàm 1000.

censet doctissimus Blanchinus, nobis certè suppetunt hujus versionis codices, quibus nemo alter se antiquiores habere gloriari possit. Inter exemplaria namque, quorum ope antiquam versionem in lucem revocavimus, nonnulla sunt, quæ annos plusquam mille sibi vindicant. Exemplo esse potest in veteri Testamento insignis ille Psalmorum codex, quo olim usus est S. Germanus, Parisiensis antistes. Hujus codicis antiquitatem simul & pretium indicant satis membranæ purpura violacea tinctæ, & litteræ argenteæ unciales, quibus est exaratus. Tales habere codices ditiorum olim erat, non verò eorum, quibus res esset angusta domi. Hinc Hieronymus: *Habeant, qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, litteris, onera magis exarata, quàm codices*, &c.

Præf. in lib. Job.

Alii plures ejusdem, aut pene ejusdem antiquitatis.

LXXIX. Alios ejusdem, aut pene ejusdem antiquitatis codices, ad sacræ Scripturæ, maximè novi Testamenti, antiquam interpretationem reparandam versavimus. Alios etiam paulò, alios longè recentiores adhibuimus. Alii annorum nonnisi sexcentorum, alii septingentorum, alii octingentorum, alii nongentorum occurrêre. * Singuli autem quoscunque adhibuimus, cujuscunque ævi sint, certissimæ fidei & optimæ sunt notæ; quod ante omnia in codicibus MSS. requiritur. Hîc verò mihi in animum subit, quod evolvendo jam laudati opus Blanchini scriptum reperi de Latinis libris, *qui inconsideratè satis*, ut scribit vir doctus, haud scio an ipse satis consideratè, *in Galliis dicuntur scripti ad veteris translationis exemplum, ab optimis quidem viris, sed non satis eruditis.* « Volebam equidem, inquit, alloquens Gabellium, epist. ad eund. incunabula pene *Italicæ*, aliarumque Latinarum versionum hîc tibi ostendere..... sed quoniam hoc argumenti genus, quod fuit à nonnullis aut ignoratum, aut pene relictum, epistolarem non patitur brevitatem, longa dissertatione in prolegomenis tomi II. illustrandum constitui. In quo tantò magis est mihi elaborandum, quòd multi Latini libri, inconsideratè satis in Galliis dicuntur scripti ad veteris translationis exemplum, ab optimis quidem viris, sed non satis eruditis. Mandare autem nunc litteris cogitationes omnes, hominis esset intemperanter abutentis otio atque patientia tua. » Hæc Blanchinus; quem ad mandandas litteris cogitationes suas restrictiorem fuisse ægre fero, & pene cum viro docto expostularem. Has nimirum si litteris mandasset, noscerem quæ viro docto causa fuerit hæc scribendi, quibus Gallicanorum codicum fides in suspicionem adducitur; simulque & nostros defendendi codices, & ostendendi certissimæ eos fidei esse, notæque optimæ copia daretur. Ego verò interea asseveranter definio, codicum, quos ad revocandam in lucem antiquam Scripturarum interpretationem adhibui, suspectam esse fidem non posse; & si suspecti sunt hi codices, iis demum suspectos esse unis, qui in rebus criticis hospites sunt & peregrini. Hæc obiter dixisse sat est; plura forsan dicemus, postquam doctissimus Blanchinus cogitationes suas litteris mandaverit, si codicum nostrorum fidem, quod quidem non veremur, oppugnarit.

* Omnes optimæ notæ, quidquid de Gallicanis codicibus minùs bene sentiat Blanchinus.

§ II.

De SS. Patrum ſcriptis, è quibus Scripturæ fragmenta, ſeu verſiculos excerpſimus.

Latina Scripturæ interpretatio quærenda in primis à SS. Patribus.

LXXX. SUmma ſua Deus bonitate non ſolùm Divina ad nos tranſtulit, ſed etiam ſingulari providentia per tempora, per loca, eximios doctores, qui Divinos hos libros interpretarentur, qui Prophetarum, Apoſtolorum, Evangeliſtarum litteras docerent, deſtinavit, procuravit. Unde ergo potiùs Scripturæ verborum Latina interpretatio quærenda nobis eſt, quàm ab his Divinitus in Eccleſia deſtinatis interpretibus? Unde, inquam, potiùs interpretatio Scripturarum repetenda, quàm ab his, quibus Scripturarum ſacrarum datam eſſe per Spiritum ſanctum intelligentiam conſtat? à quibus etiam & eam eſſe repetendam Tridentina ſynodus definivit? quorum conſenſio in interpretatione Scripturæ, tam firmum eſt veritatis argumentum, ut qui concordem veterum Patrum expoſitionem rejecerit, in errorem labatur neceſſe ſit?

Quo in pretio habendi puriſſimi illi traditionis fontes.

LXXXI. Nemo igitur in verſandis SS. Patrum ſcriptis longiorem nos moram poſuiſſe, nimiamque impendiſſe operam cauſetur. Sed ſi qui cauſabuntur, irritumque laborem clamitabunt, hi ferme erunt, aut iniqui rerum æſtimatores, aut qui neſcient, quo in pretio puriſſimi illi traditionis fontes habendi ſint. Etiamſi quaſcunque Scripturarum particulas ex illorum ſcriptis recuperaſſe nos juxta antiquam interpretationem exiſtimamus, non forent antiquæ interpretationis particulæ; nec irritus, nec pœnitendus noſter eſſet labor. Etiamſi Auguſtinus *Italam* non fuiſſet ſecutus, quam eum eſſe ſecutum conſtat; an verò minori in pretio illas habere deberemus Scripturarum ſententias, quibus victrici gratiæ Pelagiana perfidia ſuccubuit, quibus contriti ſunt Manichæi, ſubacti Donatiſtæ, totque aliæ peſtes exſtinctæ ſunt. Ego certè ita ſum animo comparatus, ut quamvis nullum Scripturarum apicem, nullam litterulam, niſi afflante Spiritu ſancto, calamumque regente, ſcriptam, adeoque nullam Scripturarum particulam eſſe, quæ non omnimoda veneratione digna ſit, exiſtimem; illas tamen præ cæteris amem, iis præcipuè delecter, quibus de portis inferi Eccleſia, de errore Veritas triumphavit. Illi mihi præcipuè verſiculi in Apoſtolis arrident, quibus ab Auguſtino contra Pelagium Julianumque Eccleſiæ fides eſt defenſa. Nullæ me tam percutiunt ſententiæ, quàm illæ, quibus fidei noſtræ dogmata à Patribus ſunt confirmata. Unde verò has ſententias potiùs, quàm ex SS. Patrum ſcriptis, ſi antiqua interpretatio requiratur, extraxiſſemus?

Ex his licet non hauſiſſemus Italicam, non pœnitendus propterea foret labor noſter.

LXXXII. Dicant ergo, qui volent, fruſtra nos in antiquorum Patrum ſcriptis *Italam* quæſiiſſe. Si *Italæ* particulas eſſe negent, quas in ſcriptis Patrum hauſimus; dabunt tamen, aut certè dare cogentur, nos ex ipſorum ſcriptis extraxiſſe, quamcunque tandem ſecuti fuerint interpretationem, Divinas illas ſententias, quibus catholica res tot annis ſtetit, quibus Eccleſia de tot erroribus, errorumque magiſtris triumphavit. In his ergo nos ſcriptis fruſtra Latinam quæſierimus interpretationem, quæ inter antiquas interpretationes, ſi plures fuerint, primatum habuerit? Ecquis hujuſmodi laborem pœnitendum dixerit? Certè ſi *Itala* à Patribus minimè fuit uſurpata; ſi alibi, quàm in tot ac tanto-

rum ſcriptis interpretum, nec in tam præclaris ſcriptis appareat; profectò tanti non eſſe debet. Hanc ubicunque ſit, quærat qui velit, ſi aliunde, quàm è traditionis fontibus, eximiiſque interpretibus ſit repetenda: ego huic libens labori ſuperſedebo, hanc contentus reperiſſe, quæ SS. Patribus in uſu fuerit. Ad illos veniamus, ac primùm ſtatuamus, quâ ratione hæc Scripturæ fragmenta, ſeu verſiculos uſurpaverint; an ex præſentibus inſpectiſque libris exſcripſerint Patres; an eos, prout inter ſcribendum ſeſe menti obtulêre, laudaverint.

Intereſt noſſe, qua ratione SS. Patres Scripturam laudarint; an ex memoria, an ad codicum fidem.

LXXXIII. Nemo non intelligit quanti interſit noſſe, qua ratione laudati à Patribus fuerint Scripturæ verſiculi, qui in ipſorum libris paſſim occurrunt; an ex præſentibus inſpectiſque Scripturarum codicibus eos exſcripſerint; an ex memoria, & prout inter ſcribendum menti occurrêre, protulerint. Si primum enim, magni; ſi ſecundum, exigui & pene nullius ſunt momenti SS. Patrum ſcripta ad reſtituendam veterem interpretationem. In ea tamen ſententia, qua tantopere & SS. Patrum auctoritati in recuperanda veteri interpretatione detrahitur, & ex qua noſtrum in evolvendis eorum ſcriptis irritum & otioſum eſſe laborem videretur, ſcriptores nonnullos, & quidem eruditionis laude inſignes eſſe video.

Danielis Heinſii opinio.

LXXXIV. Unus inſtar omnium eſto Daniel Heinſius, cujus hæc ſunt verba, proleg. in Exercit. ſacras, pag. 6. « Non rarò, inquit vir » doctus, uſitatum illis (Patribus) ut intenti rebus, ſenſum potiùs, quàm » verba ſpectent, neque verò prætermittant aliquid, aut addant, ſed & » voces alias reponant. » Et infra pag. 17. « Porro quemadmodum ple- » rique è magnis illis viris, accuratiùs quàm noſtrûm plerique, ſacras me- » moriæ mandarunt litteras; ita fieri vix poterat, quin cùm, ipſo non » inſpecto codice, adducerent locos, more humano aberrarent, aut inviti » laberentur: ut & hinc manifeſtum fiat, quanto cum periculo conjunctum » ſit ex auctoritate eorum quidquam aut mutari, aut receptam lectionem » in dubium vocari. »

Johannis Felli.

LXXXV. Heinſium ſequitur Johannes Fellus Oxonienſis epiſcopus. « Satis ſuperque temporis, inquit apud Millium, inſumptum eſt Bi- » blicis verſionibus conferendis, multò magis corrogandis citationibus SS. » Patrum, qui quidem ipſi ſacras Scripturas neglectiùs ex memoria, & » ad ſenſum ferè, non autem ad exemplarium ſuorum fidem allegarunt. »

Jac. Millii.

Hæc Fellus, cui repugnat Millius, à quo his refellitur verbis. « Hæc » enim, ait iſte, erat præpropera illius (Felli) opinio juxta cum aliis » viris eruditis, qui cùm apud veteres loca S. codicis à vulgato noſtro » textu diverſè haud rarò prolata videant, illico lectionibus illorum pa- » rum tribuendum arbitrantur. »

Johannis Clerici.

LXXXVI. Neutrum falli cenſet Johannes Clericus, ſed ipſe ab utroque diſcedens, ambarum ſententiarum quoddam quaſi medium, utrinque redactum, amplexus, ita diſputat epiſtola ad Junium Opinianum. « Nec Fellus, inquit, nec Millius prorſus fallebantur: negari enim » non poteſt, 1°. quin ſæpe Patres, præſertim antiquiores ex memoria » Scripturam laudarint; 2°. quia pro verbis Scripturæ ſacræ protulerint » interdum interpretationem & ſententiam, quam iis ineſſe putabant; » 3°. multa primo intuitu poſſe haberi pro minùs accuratis citationibus, » aut fallente memoria prolatis, quæ revera deprompta erant ex codicibus. » Unde ergo, inquies, ejuſmodi citationes ſecernemus? Primùm rem & » ſtylum probè conſiderabimus, quæ ſi diſſentiant à doctrina & ſtylo Scri- » ptorum ſacrorum, à nobis rejicientur, qualia ſunt quædam, quæ antiqui

codices nonnulli habent ex ſuppoſititiis libris. Secundò citationes con- «
feremus cum antiquis interpretibus & libris, à quibus omnibus ſi diſſen- «
tiant, meritò à nobis rejicientur; vix enim, ac ne vix quidem poteſt «
fieri, ut unus ſcriptor proferat ex libris ſuis locum prorſus aliter ac alii, «
qui ante & poſt eum in una eccleſia, aut in pluribus ſcripſerunt, & uno «
conſenſu ejus loci verba eodem modo recitant. Quòd ſi accedat aucto- «
ritas priſcorum omnium librorum interpretumque, confirmantium lectio- «
nem veterum Scriptorum, quis dubitare ſuſtineat quin ea, quæ con- «
traria afferentur, ſint vacillantis memoriæ lapſus, aut interpretationes, «
non lectiones quæ ex codicibus manarint. Quòd ſi è contrario plures «
ſcriptores, codices, aut interpretes conſpirent; nemo ſomniet eorum «
omnium memoriam eodem modo ceſpitaſſe. Hæc ſi accuratè obſer- «
ventur, lectiones veteres & veræ, è ſcriptis Patrum, præſertim antiquio- «
rum, non minùs haurientur & confirmabuntur, quàm ex codicibus manu «
exaratis qui ſuperſunt. » Hactenus Johannes Clericus; in quibus, quæ
mea eſt ſententia, plurima ſunt non ineptè quidem, ſed appoſitè ſatis ac
prudenter dicta.

SS. Patres nonnunquam Scripturarum ſententias ex memoria referunt in orationibus.

LXXXVII. Ut enim ego ipſe quod verum eſt dicam, licet ab Heinſii & Felli ſententia abſcedam longiùs, fatebor tamen nonnunquam SS. Patres Scripturæ ſacræ ſententias ex memoria referre; diffusè dicta contrahere aliquando, interdum contracta latiùs & uberiùs explicare, prout loco, tempori, perſonæ, conſilio, aliiſve circumſtantiis congruit. Sua etiam, ut ita dicam, faciunt aliquoties Scripturæ verba, &, ut aiunt, quod abundat in corde, in lingua perſonat, quamvis præ oculis non adſint libri. * Verùm ut id in orationibus pro tempore & data occaſione habitis, aliiſve ſcriptis, quæ ad informandos mores pertinent, contigiſſe concedam; innumera alia, præ iſtis paucioribus, quæ etiam propterea nos parciùs, vixque in conſilium adhibuimus, volumina ſunt SS. Patrum, in quibus Scripturæ verba ex præſentibus inſpectiſque codicibus laudarunt, & ad exemplarium fidem accuratè deſcripſerunt. Id uſque adeo conſtare arbitror, ut aſſerere non verear, non modò ſæpe ſæpius, ſed plerumque paſſim & majore ex parte laudatas à SS. Patribus, & ſcriptoribus antiquis Scripturæ ſententias, ipſiſſima eſſe Scripturarum verba, ex ipſiſmet codicibus Latinis, ſeu interpretationibus, quæ in uſu frequentiori ea ætate erant, accuratè ſummaque fide deſcripta. Hinc ſi quæ eſt aliquando diſcrepantia, ſi quæ varietas, quod quidem ſæpe contingit, hæc eadem diſcrepantia, hæc eadem varietas, aut in aliis Patribus, atque etiam in aliis quandoque ejuſdem illius Patris tractatibus occurrit; aut ſimillimâ, vel ſaltem pene ſimili Græci codicis lectione confirmatur. Quod quidem plurimorum appoſitione exemplorum oſtendere mihi eſſet facillimum.

** In aliis ſcriptis ex præſentibus plerumque codicibus laudant.*

Atque in primis, cùm eas ad confirmanda fidei dogmata adhibent.

LXXXVIII. Quamvis igitur inficias non eam, SS. Patres ex memoria aliquando, ut in orationibus, quas pro tempore, & data occaſione ad populum habuerunt, Scripturæ verba protuliſſe; fixum tamen, ratumque eſſe habendum contendo, quaſcunque in aliis libris circa fidem ſacras proferunt ſententias, ad præſentium inſpectorumque codicum fidem deſcriptas eſſe. Quid enim? an credibile eſt, SS. Doctores allegaſſe ſacras Scripturas *neglectiùs ex memoria*, ut Fello placet, quando eas, ad confirmanda adversùs hæreticos fidei dogmata, adhibent? Prudentiores certè fuere SS. Doctores, quàm ut ullam calumniandi occaſionem ſponte malevolis darent; diligentiamque potiùs in laudandis adversùs fidei hoſtes Scripturis adhibuere nimiam, quàm omiſere neceſſa-

riam. Neceſſaria autem adhibenda hæc erat cautio, ut Divina proferrent eloquia ad exemplarium, & quidem emendatiſſimorum fidem; nec modò emendatiſſimorum, ſed & eorum codicum, qui Scripturæ exhiberent interpretationem, quæ communi omnium conſenſu firma rataque haberetur, & cui nemo repugnare auſus eſſet. Quod ni feciſſent, profectò vix ac ne vix effugiſſent, *neglectiùs ex memoria* ſacras Scripturas proferendo, ut lapſu memoriæ, quæ, licet tenaciſſima, labitur & vacillat aliquando, alia pro aliis verba laudarent, adeoque reprehendendi & obtrectandi fidei hoſtibus occaſionem darent.

Neque his adverſatur S. Cyprianus libro adversùs Judæos.

LXXXIX. Fruſtra quis objecerit verba ſancti Cypriani rationem reddentis, quâ ex Scripturis ſacris adversùs Judæos librum elaboravit. Non enim hæc verba, ſi rectè intelligantur, nobis adverſantur, nec contrarium probant. *Et quidem ſicut petiſti, ita à nobis ſermo compoſitus..... ut quæ ſcriberem, non copia latiore diffunderem, ſed quantùm mediocris memoria ſuggerebat, excerptis capitulis & annexis, neceſſaria quæque colligerem.* Contrarium, inquam, non probant, nec adverſantur nobis hæc Cypriani verba; quæ quidem haud ita ſunt intelligenda, ac veluti his ſignificare velit S. Doctor, ſe in eo libro teſtimonia Scripturæ non è codice Latino deſcripſiſſe, ſed prout ſcribenti abſque copia ſacri codicis, occurrêre. Quamvis enim ſcribat Cyprianus, ſe in eo libro, qui totus ex collectis Scripturæ ſententiis eſt conflatus, tantùm collegiſſe, *quantùm mediocris memoria ſuggerebat*; has tamen ſententias, nullo adhibito codice, unius ſubſidio memoriæ non aſſerit à ſe prolatas.

Quo ſenſu intelligenda S. Doctoris verba.

XC. Qua ergo ratione intelligenda ſunt Cypriani verba? Iſtâ nimirum. Cùm divus Cyprianus ad ſcribendum hunc, de quo agitur, librum adversùs Judæos animum appulit, non quæcunque ex ſacris Scripturis licebat excerpere contra Judæos teſtimonia; ſed ea tantùm quæ *ſuggerebat memoria*, ſeu quæ olim legerat, & quæ altiùs infixa memoriæ, hæſerant tenaciùs, proferre ſatis habuit. Nec verò abſque ulla ſacri codicis copia, has Scripturæ protulit ſententias; ſed ut quæque menti inter ſcribendum occurrit, hanc è codice ſacro excerpſit. Itaque primùm memoria ſuggerebat S. Doctori ſacros libros, ſeu loca, unde erueret adversùs Judæos teſtimonia; deinde hæc eadem teſtimonia ad codicis fidem accuratè deſcripta libro Teſtimoniorum inſerebat. Sed ne cui perperam, & argutiùs, quàm veriùs, interpretari ſancti Cypriani verba videar; hæc eadem iterum ſubjicio, ut nihil à me alienum Cypriano affingi quivis intelligat. Poſtquam Cyprianus ſe ſcripſit collegiſſe, *quantùm mediocris memoria ſuggerebat*; ita proſequitur, *excerptis capitulis & annexis*, &c. quibus certè verbis ſignificat ſe excerpſiſſe capitula, quæ *memoria ſuggerebat.* Unde verò excerpi queunt capitula, niſi è libro vel codice? Ecquis enim unquam è memoria excerptas dixerit Scripturæ ſententias? Quæcunque igitur inter ſcribendum adversùs Judæos Scripturæ capitula Cypriano memoria ſuggerebat, hæc eadem S. Doctor ad fidem codicis, & è codice excerpta libro inſerebat.

His generatim præmiſſis de ratione, qua SS. Patres ſacræ Scripturæ verſiculos in ſuis paſſim libris laudant; nunc de ſingulis Patribus, è quorum ſcriptis has eaſdem Scripturæ ſententias excerpſimus, dicendum eſt.

§ III.

De singulis ex ordine Patribus, scriptisque Patrum, è quibus Scripturæ fragmenta, seu versiculos excerpsimus.

Irenæus.

XCI. INter sanctos Patres, quorum scripta evolvimus, ut sparsas hinc inde sententias nostro inserendas operi, colligeremus, primum sibi locum, servata temporum ratione, vindicat Irenæus. Qui licet ortu Græcus sit, & quamvis etiam Latinorum Patrum duntaxat, non autem Græcorum exemplaria versare nostri sit instituti, inter Latinos tamen à nobis numerari debuit; quandoquidem S. Doctoris scripta ad nos nonnisi Latina pervenere, si primum excipias librum, qui pene totus est in Epiphanio, & alia aliorum librorum in aliis Patribus descripta fragmenta; seu Latinè scripserit, seu quæ Græcè primùm scripserat, interierint, sed antequam interirent, Latinè fuissent reddita.

Græcène, an Latinè scripserit.

XCII. Græcène, an Latinè libros quinque adversùs hæreses scripserit Irenæus, eruditi certant. Dubitat Erasmus; Latinè tamen scripsisse Irenæum potiùs arbitratur, quamvis peritior ipsi fuisse videatur Lugdunensis præsul Græci sermonis. Ipse Irenæus huic eruditorum controversiæ quandam veluti occasionem præbuit his verbis, quibus tenuem atque exilem dicendi rationem excusat; quæ nonnulli perperam interpretantur, ac veluti significare velit S. Præsul, se, cùm inter barbaros versaretur, aliena lingua fuisse usum. *Non autem exquires à nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum sermonem plerumque vacamus, orationis artem, quam non didicimus, neque vim conscriptoris, quam non affectavimus, neque ornamentum verborum, neque suadelam, quam nescimus; sed simpliciter, & verè, & idioticè ea, quæ tibi cum dilectione scripta sunt, cum dilectione percipias.* Orationis pigmenta, munditiam, & ornamenta neglexisse Irenæum, ac floccifecisse ex his consequitur verbis, atque etiam forsan, si placet, plebeio sermone usum fuisse. At profectò inde minùs rectè colligas eum Latinè, non autem Græcè scripsisse; maximè verò cùm his temporibus, & ea adhuc ætate, Græca lingua, perinde atque Latina Lugduni, & in aliis pluribus Galliarum civitatibus vulgò usurpata publicèque usitata foret, ut pluribus ostendit doctissimus noster Antonius Rivet, *Hist. Litter. de la France, II. siecle de l'Eglise, Estat des lettres dans les Gaules, tom. 1. pag. 228. & suiv.* Itaque laudatis Irenæus verbis significat duntaxat, se, cùm inter Gallos versaretur, non limatum & ornatum, sed rude & simplex secutum fuisse dicendi genus, quamvis cæterùm non alieno, sed proprio, qui Græcus erat, & ipsis notus ac familiaris Lugdunensibus, sermone scriberet. Ni verba Irenæi sic intellexeris, ineptam esse prorsus hanc quam adhibet excusationem styli, necesse est fatearis. Sed quid ego hæc nequicquam revolvo, cùm Græcè scriptos ab Irenæo fuisse libros adversùs hæreses, tam manifestis pateat indiciis; idque tam firmis probarint argumentis viri doctissimi, hos inter Massuetus noster, ut mirum sit aliquos adhuc esse, si tamen sint, qui ea de re dubitent. Qui plura volet, adeat scriptores, qui argumentum istud pertractarunt, & eos maximè qui Irenæi opera diversis temporibus vulgarunt. Hi sunt post Erasmum, Gallasius, Grinæus, Fevardentius, Grabius, præcipuè verò Massuetus, qui uberiùs de ea quæstione disputat dissert. 2. in Irenæi lib. ubi expensis sedulò, atque discussis utriusque sententiæ momentis, ita pronunciat : « Erit fortè qui me diutiùs in his, quàm par sit, «

» immoratum eſſe conqueratur, cùm jam communior ſit inter eruditos » ſententia, Irenæum Græcè ſcripſiſſe. Sed cùm plures offendamus viros » Græcè & Latinè doctiſſimos, qui id adhuc in dubium vocant, operæ » pretium viſum eſt quæſtionem paulò accuratiùs pertractare, ut vel eximerentur, qui ſupereſſe videbantur, ſcrupuli; vel ſaltem lector, penſitatis æqua lance utriuſque partis rationibus, iis calculum adjicere tutus » poſſit, quas ponderoſiores eſſe perſpexerit. » In hanc ego ſponte viri docti, quo etiam magiſtro uſus ſum, ſententiam concedo.

An ipſius Irenæi ſit librorum ejus interpretatio.

XCIII. Alia iterum eſt inter eruditos controverſia, circa Irenæi librorum interpretationem. Sunt qui ipſum ſui interpretem fuiſſe Irenæum exiſtimant, ut Poſſevinus, & Fevardentius, & eum Latinè reddidiſſe, quæ primùm Græcè ſcripſerat; in quam ſententiam videtur propendere Huetius. Sed quæ probant Irenæum Græcè ſcripſiſſe, eadem pene momenta convincunt eum Latinè non reddidiſſe quæ Græcè ſcripſit. Deinde tam inculta, tam agreſtis, tam horrida & barbara eſt hæc interpretatio, ut dici nequeat elaborata Irenæi ætate; qua quidem ætate, etſi incorrupta Latini ſermonis non eſſet integritas, pars ſaltem adhuc maxima priſtinæ elegantiæ ſupererat. * Hæc igitur interpretatio nonniſi poſtquam integritas Latini ſermonis tota interiit, ejuſque nitor penitus in barbariem verſus eſt, confecta eſt, nec multò antiquior Gregorii Magni temporibus, neque etiam recentior. Etenim ſi horridus interpretationis illius ſtylus eam Gregorii Magni ætate antiquiorem haberi non ſinit; multò quoque recentiorem non eſſe, ex laudatis in hac interpretatione Scripturarum verſiculis conficitur: quippe qui verſiculi ex veteri interpretatione, ſeu *Itala*, quæ poſt Gregorium eſſe in uſu & honore deſiit, plerumque ſunt deſcripti. Neque enim eos rudis & imperitus interpres è Græco Irenæi textu ad verbum reddidit; ſed è Latinæ Italicæ verſionis codice deſcripſit, ſive ut imperitiæ conſuleret, ſive ut labori parceret.

* Ea nec antiquior, nec recentior Gregorii M. temporibus.

Qui in ea laudantur Scripturæ verſiculi, ex Italicæ verſionis codice deſcripti ſunt.

XCIV. Id animadvertit Millius, nec tacuit. « Irenæi vetus inter» pres Latinus, inquit, proleg. in N. T. Gr. n. 1359. in citationibus » Scripturæ non textum Irenæanum reddidit, ſed *Italicæ* verſionis, ejuſ» que interpolatæ, Latinè repoſuit. » Cùm igitur Irenæi interpres ex Latino codice veteris interpretationis Scripturarum verſiculos deſcripſerit, quod pluribus exemplis planum manifeſtumque eſt, inſtar Patris Latini eſſe nobis debuit Irenæus, atque eoſdem verſiculos repetere, & ex ejus ſcriptis libuit excerpere. Id quidem cùm pluribus oſtendere exemplis libeat, cùm ex veteri, tum ex novo Teſtamento, unum duntaxat & alterum è multis proferam. Sic lib. 5. c. XXVIII. n. 3. verſus 2. capitis II. Gen. apud Irenæum Græcè legitur: Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ϛʹ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ζʹ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ita verò vetus ille interpres Latinè eum reddidit: *Et conſummavit Deus die ſexto omnia opera ſua quæ fecit, & requievit in die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit;* addita nimirum voce *omnia*, quæ à Græco textu abeſt; omiſſo inſuper poſt *requievit*, verbo *Deus;* repetitoque in fine *quæ fecit;* ex ea haud dubiè interpretatione, qua Adimantus eſt uſus apud Auguſtinum, tom. 8. col. 112. b. *Et conſummavit Deus die ſexto omnia opera ſua quæ fecit, & in die ſeptimo requievit ab eiſdem omnibus operibus quæ fecerat;* quæ ultima verba Auguſtinus ipſe l. 4. de Geneſ. ad litt. prorſus ſimiliter ac vetus interpres refert, *ab omnibus operibus ſuis quæ fecit.* Vin & aliud è novo Teſtamento exemplum, quo planum fiat Irenæi interpretem Scripturæ verſiculos ex Latino codice veteris inter-

pretationis deſcripſiſſe ? Irenæus lib. I. cap. XXI. n. 2. ita ex Evangelio Marci laudat ỷ. 38. cap. X. Δύναϑε τὸ βάπτισμα βαπτισϑῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεϑαι; Ille verò his verbis transfert : *Poteſtis baptiſma* (al. *baptiſmum*) *baptizari*, *quod ego habeo baptizari ?* quæ pariter ab antiquiori verſione prodiiſſe Colbertinus codex indicat, *Poteſtis baptiſmum baptizari*, *quem ego baptizari habeo?* Plura referre ſupervacaneum fuerit.

Tertullianus.

XCV. Latinos inter Patres antiquitate & doctrina ſpectatiſſimus eſt Tertullianus, priſcorum innocentiæ Chriſtianorum defenſor, morum magiſter, fidei vindex. Felix, ſi tam præclaris initiis extrema congruiſſent! Floruit circa annum 200. Quamvis plurimos ex ejus ſcriptis verſiculos Scripturæ excerpſerimus, vix tamen definire licet, quo Latino codice, qua, ſi mavis, interpretatione ſit uſus. * Cùm ſcriptor ille acerrimi vehementiſſimique ſit ingenii, non æquabiliter & una eademque ratione ſcribit ; ſed vehementis ſecutus ingenii impetus, non ſe verbis, ſed ſibi verba ſubjicit, & ad nullius codicis fidem addictus plerumque deſcribere videtur, quas laudat Scripturæ ſententias. Alias neglectiùs, alias ex memoria, alias ad ſenſum, verba referre parum ſollicitus, profert ; nonnullas pluribus, quaſdam paucioribus verbis effert ; plures immutat. Verba etiam ſibi uni propria, nec ulli alii ſcriptori exaudita adhibet. Sed de his meliùs in notis, ubi exſcriptos è Tertulliani libris verſiculos Scripturæ interpoſuimus, lector judicabit. Interea quæ ſit aliorum ſententia de laudatis à Tertulliano Scripturæ verſiculis, prætermittendum non arbitror.

* Qua ratione Scripturæ ſententias uſurpaverit.

Qua uſus ſit verſione.

XCVI. Cenſet Pamelius, cujus ſtudio & labore Tertulliani opera prodiere in lucem, unà cum libro Novatiani de Trinitate, è quo etiam quaſdam Scripturæ ſententias exſcripſimus; cenſet, inquam, Pamelius, utrumque ſcriptorem in proferendis Scripturis « ſecutum fuiſſe editionem LXX. Interpretum in veteri Teſtamento, & tam in illo quàm in novo Teſtamento ſua propria ex Græco translatione uſum. » Longè alia eſt Millii opinio, cui ſi fides, proleg. in N. T. Gr. « adducta à Tertulliano loca attentiùs paulò conſideranti, nihil certiùs, quàm quòd in eis ad *Italicam* ferè ſemper reſpexerit. Hoc cùm in aliis ejus ſcriptis obſervare liceat, tum verò magis in poſterioribus, maximè autem in libro de Pudicitia. Quale verò penes ſe habebat *Italicæ* exemplar ? Haud parum maculatum certè, inquit, ſi quid de cæteris ejus partibus conjectare liceat ex Evangelii Lucæ codice, quo uſus eſt in lib. 4. adversùs Marcionem, c. 7. 17. 21. » Ita Millius.

Cyprianus.

XCVII. Tertullianum ſequitur Cyprianus, clariſſimum Eccleſiæ Africanæ lumen. Carthaginenſis præſul anno 248. aut 249. creatus, ſuam ſedem eximia pietate, ſingulari morum innocentia, gravitate & doctrina illuſtravit. Nec Africæ modò, ſed toti terrarum orbi præclaris excellentiſſimi ingenii fœturis profuit, & inclaruit. S. Præſulis ſcripta innumeris utriuſque Teſtamenti ſententiis, quæ de pleno pectore manabant, ſunt aſperſa. Sed præ cæteris tres *Teſtimoniorum* libri, cum epiſtola ad Fortunatum de exhortatione Martyrii, iis abundant. Laudando Scripturæ verba ſibi conſtat Cyprianus, nec ea ex memoria, ſed ad codicis fidem laudat. Quæ contra dici poſſunt ex ipſo Cypriano, jam diluimus. Cum aliis Latinis Patribus, præſertim Ambroſio & Auguſtino, non ita concinit, ut non aliquando, & quidem plurimùm diſcrepet. At cum Lactantio, Lucifero Calar. atque in primis cum Latinis codicibus Mſſ. magis conſentit, ut cernere eſt in libro Tobiæ, qui, quantùm ad vetus Teſtamentum, exemplo eſſe poteſt, quàm bene Cyprianus cum

codicibus manu exaratis conveniat. Hunc adeat lector librum, quem integrum ex duobus codicibus venerandæ antiquitatis bibliothecarum Regiæ & Sangermanensis exhibemus. Quantùm autem ad novum Testamentum, hæc habet Millius proleg. in N. T. Græcum : « Ex citatis à » Cypriano S. textûs locis abundè constat *Italicam*, quam unam ferè in » usu ei fuisse ex allatis ab ipso N. Testamenti pericopis manifestum est, » temporis tractu magis magisque fuisse interpolatam. » Quod quidem ultro concesserim.

Lactantius.

XCVIII. Lactantius, quo non alter è Patribus Latinis facundior, septem Institutionum libros, quarto Ecclesiæ sæculo, ante annum 327. conscripsit. Singulari pietate condîti, & pluribus Scripturarum versiculis referti sunt hi libri ; quos si legas, & cum variis Latinorum Patrum testimoniis conferas, hos ex antiqua interpretatione exscriptos esse versiculos, & Lactantium Cypriani vestigiis potissimùm insistere animadvertes. Exemplo esse possunt in lib. 2. Regum ℣℣. 5. 12. 13. 14. 16. cap. VII.

Juvencus.

XCIX. Juvencus presbyter, patriâ Hispanus, circa annum Christi 330. floruit. « Historiam Evangelicam, ut scribit Cave, maximè secun» dùm S. Matthæi ductum, quatuor libris versu heroico complexus est, » sermone quidem simplici, nec satis uberi vena, animo tamen candido, » & qui sacra tractantem decet, pio, castoque, Evangelistam stricto pede » secutus. » * Quamvis hujusmodi scribendi genus auctor ille sit amplexus, in quo aliquid, quod nostro faveat consilio, reperiri posse, vix spes ulla appareat ; & forsan insanire pluribus videbitur is, qui antiquam Scripturarum interpretationem in poetæ carminibus quæsierit ; quædam tamen in nostris ad Matthæum notis ex Juvenco exscripsimus, nec immeritò. Etenim licet frustra quis antiquam Scripturæ versionem in versibus Juvenci ad verbum quæsierit, sunt tamen vel in his versibus indicia, sunt elocutiones, sunt verba vocesque, ex quibus fas est conjicere, quem codicem Scripturæ præ oculis habuerit Juvencus, ut historiam Evangelicam versu heroico complecteretur : necesse siquidem est, habuerit aliquem Evangelii codicem, quisquis demum ille fuerit codex. Quid si igitur in Juvenci carminibus illa appareant indicia, hæ sint elocutiones, hæc verba, quibus planum manifestumque sit Juvencum in conscribenda versibus historia Evangelica, Latino codice veteris interpretationis usum fuisse ? Atqui ita est certè, & cùm pluribus id confirmare libeat exemplis, unum duntaxat assumo ex cap. XX. Matth. In eo capite post hæc verba ℣. 28. *Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis ;* hæc sequuntur in Ms. Colbertino, ut & in aliis exemplaribus veteris interpretationis ; quæ quidem desiderantur in Vulgata hodierna Evangelii juxta Matthæum : *Vos autem quæritis de pusillo crescere, & de majore minor* (l. *minores*) *esse. Intrantes autem, & rogati ad cœnam, nolite recumbere in locis eminentioribus, ne fortè clarior te superveniat ; & accedens qui ad cœnam vocavit te, dicat tibi : Adhuc deorsum accede : & confundaris. Si autem recubueris in loco inferiori, & supervenerit humilior te, dicat tibi qui te ad cœnam vocavit : Accede adhuc superiùs : & erit tibi utilius.* Juvencus autem, cùm ad conscribendam versibus historiam Evangelicam, codicem Matthæi secundùm veterem interpretationem haberet ; hunc secutus codicem, quidquid in veteri interpretatione legitur, carminibus Latinis sic reddidit :

Hominis natus sic cuncta ministrat,
Obsequio solus proprio pia munera gestans,

* Versibus licet scripserit, non tamen fuit à nobis omnino negligendus.

Pro multiſque animam pretioſo ſanguine ponit.
At vos ex minimis opibus tranſcendere vultis,
Et ſic è ſummis lapſi, comprenditis imos.
Si vos quiſque vocat cœnæ convivia ponens,
Cornibus in ſummis devitet ponere membra,
Quiſque ſapit: veniet forſan ſi nobilis alter,
Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
Quem tumor inflati cordis per ſumma locarat.
Sin contentus erit mediocria prendere cœnæ,
Inferiorque dehinc ſi mox conviva ſubibit,
Ad potiora pudens tranſibit ſtrata thororum.

Hæc profectò Juvenci carmina manifeſto eſſe argumento debent poetam in conſcribenda Evangelica hiſtoria uſum fuiſſe codice Latino, planè noſtro ſimili, quique veterem interpretationem repræſentaret.

Julius Firmicus.

C. Julius Firmicus Maternus, qui circa annum 340. claruit, Conſtantio & Conſtante Auguſtis, quibus etiam librum *de errore profanarum religionum* nuncupavit, quaſdam nobis exhibuit Scripturæ ſententias. Scriptor ille frequentiùs cum Cypriano concinit, ut Deut. cap. XIII. &c. Interdum cum Hilario, & antiquis codicibus manu exaratis.

Lucifer Calaritanus.

CI. Longè verò plura antiquæ interpretationis fragmenta nobis ſubminiſtravit Lucifer Calaritanus in variis, quos conſcripſit, libris, *Pro S. Athanaſio; De regibus apoſtaticis; De non conveniendo cum hæreticis; De non parcendo delinquentibus in Deum; Quòd moriendum ſit pro Dei filio.* Floruit Lucifer circa annum 354. In laudandis Scripturæ verbis ſibi ſatis conſtat; à Græco textu hodierno vix diſcrepat. Cum Tertulliano concinit aliquando, interdum cum Auguſtino, & Ambroſio; ſed quod quidem ante omnia juvat obſervare; in Tobiæ & Judith libris, quos variorum ope Mſſ. codicum, & quidem optimæ notæ recuperavimus, tanta eſt ſententiarum Scripturæ, quæ in libris Luciferi occurrunt, convenientia, tanta ſimilitudo, ut nullam pene reperias diſcrepantiam, & tantùm ovum ab ovo non faciliùs diſcernas.

Hilarius Pictavienſis epiſcopus.

CII. Hilarius Pictavienſis epiſcopus, noſtrarum decus luxque ſplendidiſſima Galliarum, quas pietate & doctrinâ, admirabili fidei ardore & veritatis defendendæ ſtudio nobilitavit; commentaria in Pſalmos, in Evangelium Matthæi, Libros XII. de Trinitate, aliaque præclara ingenii monimenta reliquit, in quibus plurima antiquæ interpretationis fragmenta reperimus.

Interpreſne, an auctor commentarii in Pſalmos fuerit.

CIII. Equidem non me latet fuiſſe in ea ſententia nonnullos, ut arbitrarentur commentarium in Pſalmos, non tam eſſe Hilarii, quàm Origenis fœtum, nec tam auctorem hujus operis, quàm interpretem eſſe Hilarium: quæ ſi vera eſſet ſententia, fruſtra quæſiſſemus in eo commentario antiquam interpretationem. Verùm ut concedamus nonnihil auxilii ad opus iſtud conficiendum ab Origene mutuatum fuiſſe Hilarium, tam multa è ſuo penu addidit S. Præſul, mutavit, circumcidit, emendavit, ut verus hujus commentarii auctor, non verò interpres ſit habendus. Et certè primò negari nequit, quin Latinum codicem exponendum ſuſceperit, ut cum * Cuſtantio noſtro loquar, viro, ſi quis alter, in rebus criticis peritiſſimo & prudentiſſimo; ac proinde quædam ei fuerunt explicanda, quæ Origenes non attigit. Deinde ad opus iſtud conficiendum, non modò aliorum ſcripta auctorum verſavit, ſed familiarium quoque ſuorum, aliorumque virorum doctiorum ſententiam, vel præſenti ſermone, vel litteris, ut ipſe teſtatur Hilarius, exploravit.

* *Admonitione in hunc comm. p. 172. n. 13. &c.*

Demum varios codices tum Græcos, tum Latinos adhibuit in consilium; ita tamen ut, si quæ occurrerit discrepantia, LXX. seniorum versionem secutus sit; quæ tantæ apud eum auctoritatis erat, ut ab ea discedere nemini tutum esse existimaret. Quis jam verò dixerit Pictaviensem antistitem commentarii in Psalmos non auctorem, sed interpretem esse? Sed hanc opinionem tam firmis argumentis evertit noster Custantius, ut pluribus eam impugnare nihil necesse sit. Hujus, si velit, adibit lector admonitionem in hunc Hilarii commentarium pag. CLXXII. n. 13. &c.

Similiter & commentarii in Evangelium Matthæi.

CIV. De commentario Hilarii in Evangelium juxta Matthæum, eadem nonnullorum fuit, ac de commentario in Psalmos sententia; quam his Custantii verbis refellere satis esse debet: « Non desunt qui putent Hilarium ut in Psalmos, ita & hîc in Matthæum Scripturæ sensus » ex Origene fuisse mutuatum..... sed neque hujus commentarii cum lucu» brationibus iis, quas ex Origene in Matthæum habemus, frequens ad» modum occurrit consensio. Hoc verò maximè ab iis dissentit, quòd » rara in rerum enarratarum probationem Scripturarum adducantur testi» monia: nusquam etiam latiùs divagatur oratio, sed prope semper ser» mo concisus, & paucis complectens multa; quod ab Origeniana dicendi » ratione procul abest. » In eo commentario, vel, si mavis, in eo tractatu, ut aliquot habent MSS. codices, Matthæi versiculos profert Hilarius ex codice Latino, qui tam prope accedit ad nostrum codicem Colbertinum, ad cujus fidem Evangelium Matthæi juxta antiquam interpretationem vulgavimus, ut gemellus frater esse videatur. Id maximè geminis patet additamentis, quæ in eo occurrunt codice, alterum post versum 28. capitis XX. alterum verò post versum 41. capitis XXIV.

Pag. 598. n. 2. & 3.

Ejusd. libri XII. *de Trinitate.*

CV. Commentarios in Matthæum proximè sequuntur in novissima » editione libri XII. de Trinitate. * « Quam autem Hilarius è Scriptu» ris hauserat fidem, Scripturis ibidem explicat, primùm quidem Pro» pheticis, tum Evangelicis, ac demum Apostolicis; » quod & innuit ipse, Dei auxilium implorans & petens, lib. 1. n. 37. 38. *Nos quidem inopes*, inquit, *ea quibus egemus precabimur, & in scrutandis Prophetarum tuorum Apostolorumque dictis studium pervicax afferemus, & omnes obseratæ intelligentiæ aditus pulsabimus..... Exspectamus ergo ut trepidi hujus cœpti exordia incites, & profectu accrescente confirmes, & ad consortium vel Prophetalis, vel Apostolici spiritûs voces, ut dicta eorum non alio quàm ipsi locuti sunt sensu apprehendamus, verborumque proprietates iisdem rerum significationibus exsequamur.* Et sanè quàm plurima veteris utriusque Testamenti interpretationis segmenta, in his duodecim de Trinitate libris occurrêre, quæ accuratissimè exscripsimus, uti & quæ alii ejusdem S. Doctoris tractatus exhibent. Etsi autem satis sibi constare videatur, ut Deut. X. 12. 13. Psal. 68. ℣℣. 2. 3. & Psal. 138. ℣. 9. item in Isai. 1. ℣℣. 11. 12. 15. 17. & alibi; imo & cum aliis Patribus, maximè cum Cypriano, Lucifero Calaritano, & Ambrosio convenire; ab his tamen interdum nonnihil discedit, ut non planè constet quo potissimùm codice Latino usus fuerit Hilarius.

** Custant. p. 761. n. 34.*

S. Zeno Veron. episcopus.

CVI. S. Zeno episcopus Veronensis, de quo Ambrosius ep. 5. ad Syagrium, medio sæculo IV. floruit, ut probant doctissimi Ballerinii fratres, Veronenses presbyteri. Saltem jam vitâ functus erat, ut animadvertunt viri clarissimi, quo tempore ad Syagrium scripsit Mediolanensis præsul, quippe qui in ea epistola *Zenonem sanctæ memoriæ* vocat. Cùm scriptor ille nonnisi sermones, quod scriptorum genus consilio atque instituto nostro minùs idoneum prætermittere solemus, scripserit; primò

quidem hos dedignati ſumus ſermones. Verùm poſtquam nova ad nos Zenonis editio pervenit, doctiſſimorum munificentiâ fratrum, qui unum è noſtris hoc præclaro munere donarunt; ſimulatque hos ſermones revolvimus, tum plures antiquæ interpretationis lacinias videntes mirati ſumus, quas diligenter excerptas, in aliarum numerum retulimus. At cùm ſeriùs ad nos pervenerit hæc editio, quoſdam verſiculos ſuis apponere locis non licuit; ſed his locum ad calcem operis in appendice dabimus. Olent certè plurimùm antiquam interpretationem Scripturarum hi, quos è Zenonis ſermonibus exſcripſimus, verſiculi; quorum pars maxima cum exſcriptis è Cypriano & Lactantio ita concinit, ut pene unus idemque omnibus codex fuiſſe videatur.

CVII. Phœbadius Agennenſis epiſcopus, ortu Gallus, provincia, ut videtur, Aquitanus, claruit circiter anno 359. Exſtat ejus liber contra Arianos, qui plura nobis antiquæ verſionis teſtimonia contulit, eaque non ex memoria ab auctore prolata, ſed attentè excerpta ab ipſis ſacrarum litterarum paginis, ſtudioſèque deſcripta, ut quiſque judicare facilè poterit.

Phœbadius Agennenſis.

CVIII. Victorinus natione Afer, obiiſſe creditur circa annum 370. Pauca admodum, nec plerùmque magni momenti Scripturæ fragmenta è nonnullis ejus ſcriptis, tom. IV. Bibliot. Patrum editis, eruimus.

Victorinus.

CIX. Ambroſius ex Italia oriundus, in Galliis natus, vir conſularis, in Auxentii locum Mediolanenſis epiſcopus circa annum 374. creatus eſt. Admirabili ſanctitate, eximiaque doctrina Latinam eccleſiam decoravit.

Ambroſius.

CX. De præcipuis S. Doctoris ſcriptis dicturus, ab his incipiam libris, quibus quo pacto Deus ſex dierum intervallo ſuis conſtantem partibus mundum elaboraverit, populo Mediolanenſi explicat. Ipſi præiviſſe, & jam antea de eodem argumento Origenem, Hippolytum, ac Baſilium ſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in epiſtola ad Pammachium. Quid ab Origene, quidve ab Hippolyto mutuatus ſit Ambroſius, cùm utriuſque opus interierit, non novimus. Verùm cùm Baſilii ad nos pervenerit, hodieque totus & integer ſuperſit tractatus, facile eſt explorare, quid inde in ſuum tranſtulerit Ambroſius. « A Baſilio verò, inquiunt noviſſimi editores Ambroſii prævia in hos libros admonitione, ut eum quàm plurima ſumpſiſſe haudquaquam inficiamur, ita ſerviliter illius opera imitatum eſſe, aut quaſi tralatoris officio functum pernegamus. Enim verò etſi frequenter illius inſiſtit veſtigiis, ab eis tamen ſæpe ſæpius recedit; quippe qui addat, adimat, tranſponat, imo nec religioni ducat contraria ſentire Baſilio, quem etiam interdum, tacito licet nomine, non leviter perſtringit. » Abſit ergo ut exiſtimemus in his libris Mediolanenſem epiſcopum Cæſarienſis præſulis duntaxat interpretem fuiſſe.

In ſex *Hexaemeron* libris, interpretis officio minimè functus eſt.

CXI. Ne quis autem putet eodem ordine, quo ſermones, habendos eſſe hos Ambroſii libros, adeoque fruſtra in iis quæſitas à nobis fuiſſe antiquæ interpretationis reliquias, audire juvat à S. Doctoris operum editoribus, qua ratione opus iſtud fuerit elaboratum. « Ambroſianus hic fetus ſermonibus conſtat, quibus S. Doctor populo Mediolanenſi rerum creationem expoſuit. Hos notarium aliquem ex ore dicentis excepiſſe arbitrantur nonnulli: at certè Ambroſius jam pronunciatos ſtylo adſtrinxit, ac in eam, qua circumferuntur, tractatûs formam concinnavit; ipſemet enim Orontiano diacono, ad quem ſicut & ad Sabinum epiſcopum hoc idem opus miſit, ſcribens, Hexaemeron ſuum ſeſe exaraſſe ſignificat. Eandem rem in aliis quoque libris ipſe factitabat; ne-

Hos & pleroſque Ambroſii libros, diverſo quo ſermones ordine meritò habuimus.

» que dubium illi hoc ideo usu venire, & amicorum ut obsequeretur voluntati, cæterorumque Christianorum utilitati consuleret, & sibi ne imponi posset à librariis. » Quamvis igitur in his Ambrosius libris, opera sex dierum Mediolanensibus civibus exponat, haud tamen habendi sunt instar sermonum, in quibus Scripturæ sententias, prout inter disserendum occurrêre, laudaverit; aut certè si instar sermonum habeantur, concedendum est eos domi redditos fuisse incudi, tantaque elaboratos diligentia, ut nulla suspicio, nullum esse debeat dubium, quin ex præsenti codice Scripturas laudarit. Nec verò quæ hîc observamus circa Hexaemeron, istud duntaxat opus, verùm alios etiam plerosque spectant Ambrosii libros; nempe, *de Paradiso; de Cain, & Abel; de Noe, & arca; de Abraham; de Isaac, & anima; de Bono mortis; de Elia, & jejunio; de Tobia;* secundam *Davidis apologiam;* & tractatum *de Sacramentis.*

De secunda David. apologia, & tractatu de Sacramentis.

CXII. Sive Ambrosii, sive cujusvis alterius scriptoris fetus sint postrema hæc duo scripta, secunda nimirum *Davidis apologia*, & tractatus *de Sacramentis;* certant namque inter se eruditi, & alii hos Ambrosio libros vindicant, adimunt alii; sed quicunque tandem sit librorum de Sacramentis auctor, sive Venerius, sive alius quispiam Ambrosii discipulus, qui non multò post ipsum Mediolanensi ecclesiæ præfuerit; certè antiquior quàm Albertino visum est, scriptor ille est, ut qui in laudandis sacris Scripturis Vulgatam nostram non sequitur.

Excerptarum ex Ambrosio Scripturæ sententiarum magna plerumque cum textu Græco convenientia.

CXIII. Mirum quantam ex his Ambrosii libris, atque etiam ex ipsius litteris, sacrorum versiculorum turbam excerpserimus, & quàm bene cum Græca interpretatione Lâtini isti conveniant versiculi. Sit in exemplum caput 30. Exodi, ex quo Ambrosius in epistola ad Justum, quæ septima est, quinque describit versiculos.

Ex Ambr. epist. ad Justum.	Ex Græci contextûs capite xxx.
12. *Cùm acceperis computationem filiorum Israël in visitatione ipsorum, dabunt singuli redemptionem animæ suæ Domino, & non erit in his ruina in visitatione eorum.*	12. Ἐὰν λάβῃς τὸν συλλογισμὸν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν ἕκαστος λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς πτῶσις ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν.
13. *Et hoc est quod dabunt, quotquot perambulant visitationem, didrachmi dimidiam partem, quod est secundùm didrachmum sanctum: viginti oboli didrachmum: dimidia autem pars didrachmi, illatio Domino.*	13. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσιν, ὅσοι ἂν παραπορεύωνται τὴν ἐπίσκεψιν, τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, ὅ ἐστι κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον· εἴκοσι ὀβολοὶ τὸ δίδραχμον· τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, εἰσφορὰ Κυρίῳ.
14. *Omnis qui intraverit visitare, à viginti annis & supra, dabunt illationem Domino.*	14. Πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, ἀπὸ εἰκοσιετοῦς καὶ ἐπάνω, δώσουσι τὴν εἰσφορὰν Κυρίῳ.
15. *Qui dives est, non adjiciet: & qui pauper est, non minorabitur à dimidia parte didrachmi, cùm cœperint dare oblationem Domino, exorare pro animabus suis.*	15. Ὁ πλουτῶν, οὐ προσθήσει· καὶ ὁ πενόμενος, οὐκ ἐλαττονήσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως τοῦ διδράχμου, ἐν τῷ διδόναι τὴν εἰσφορὰν Κυρίῳ, ἐξιλάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν.
16. *Et accipies pecuniam illationis à filiis Israël, & dabis illam in opus tabernaculi testimonii, & erit filiis Israël legitimum memoriale in conspectu Domini, exorare pro animis vestris.*	16. Καὶ λήψῃ τὸ ἀργύριον τῆς εἰσφορᾶς παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ δώσεις αὐτὸ εἰς τὸ κάτεργον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔσται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ μνημόσυνον ἔναντι Κυρίου, ἐξιλάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν.

Vide etiam Geneſ. XXII. ℣℣. 3. 4. 5. 6. Cantic. Cantic. capp. I. II. III. &c. & alibi paſſim.

Magna itidem cum laudatis à SS. Patribus ſententiis.

CXIV. Nec minor Ambroſii cum aliis Patribus, quàm cum Græcis LXX. Interpretibus, concordantia: qualis enim & quanta cum iſtis, talis & tanta cum illis conſenſio. Exemplum appono: Auguſtinus in eodem cap. XXX. Exodi, ita pariter verſum 12. laudat: *Si acceperis computationem filiorum Iſraël in viſitatione eorum, & dabunt ſinguli redemptionem animæ ſuæ Domino, & non erit in eis ruina in viſitatione eorum.* Pluribus oſtendere exemplis, quanta ſit in laudandis Scripturis Ambroſii cum aliis Patribus conſenſio, nihil neceſſe eſt, cùm id paſſim in notis lectori obſervare libeat.

Non tamen & iiſdem Patribus, & ſibimet concinit ſemper.

CXV. Non negaverim tamen aliquando ab iiſdem Patribus, imo & à ſeipſo diſcrepare Ambroſium. Nec enim ſemper cum ipſis conſentit, nec ipſe ſemper iiſdem verbis Scripturæ ſententias laudat; quod quidem Natalis Alexander in hiſtoria Eccleſiaſtica animadvertit. Verùm id non ita frequenter contingit; ut plurimùm enim & concinit aliis Patribus, & ipſe ſibi conſtat Ambroſius; quaſque laudat Scripturæ ſententias, has ex præſenti codice vulgò deſcribit. Tantùm nonnullas ex memoria, ſed parciùs laudat; aut è Græco Latinè reddit. Quin imo commentatione in Pſ. 118. ut cum noviſſimis editoribus loquar, « quid de variis Scripturæ verſionibus ſentiat, candidè in medium profert, docetque tunc temporis in Eccleſia potiſſimùm valuiſſe LXX. Senum interpretationem. Nihilominus tamen libentiùs ipſemet utebatur exemplari ſuo Græco, quamvis etiam minimè negligeret & alia ſubinde conſulere. » V. g. in hujus Pſalmi ℣. 28. *Stillavit anima mea præ tædio, Aliqui codices,* inquit, *habent* dormitavit, *quia* ἐνύσαξεν *&* ἔσαξεν *duabus litteris diſſonant. Potuit interpres, vel antiquarius ſcriptor hîc falli:* νυστάζειν, *dormire eſt;* στάζειν, *ſtillare.* Et infra ad ℣. 67. *Priuſquam humiliarer, ego deliqui,* &c. hæc obſervat: *Alia editio habet:* Priuſquam humiliarer, ego neſcivi: *unde putant aliqui quòd hominis anima hoc dicat:* Priuſquam humiliarer, *ut in hoc lutum corporis introirem, tua, quæ non legeram, mandata* neſcivi. *Sed quia LXX. Virorum ſententias magis ſequitur Eccleſia, & hic ſenſus eſt planior..... ideo accipiamus* humiliarer *ita dictum, eò quòd peccato videatur humiliatus.*

De operibus geminis Ambroſio perperam attributis.

CXVI. Inter Ambroſii opera, præter germanos S. Doctoris fetus, gemini ſunt ſpurii; de quibus mihi paucis dicendum. Primus eſt liber *de fide orthodoxa contra Arianos;* aliàs, *de filii Divinitate, & conſubſtantialitate:* alter, cui *Ambroſiaſtro* nomen, commentarium eſt in XIII. priores Apoſtoli epiſtolas. In varias ſententias circa horum librorum auctores ſcinduntur eruditi. * Fuere qui primum Gregorio Nazianzeno, poſt Auguſtinum affingerent: verùm hunc Patre Latino natum, plurima non probant tantùm, ſed etiam perſuadent; quòd nimirum non modò verſio vetus, quam *Italicam* vocitant, illic citetur (verba ſunt editorum Ambroſii) ſed etiam quòd ibidem c. VI. hæc legantur: *Ratio quædam, quæ apud Græcos nuncupatur* λόγος· & item alia illa: *Et hoc eſt quod Græci* ὁμοούσιον *appellant, id eſt, cum uno aliud ipſum:* quæ certè niſi Latini ſcriptoris verba eſſe non poſſunt. Alii aliis hunc librum ſcriptoribus adſcribunt; Chifletius Vigilio Tapſenſi; doctiſſimi & clariſſimi viri, Hermannus, & Queſnellus, Gregorio Eliberitano præſuli, ille in Ambroſii vita, is in appendice Leonis operum.

** De primo, cui* De fide orthodoxæ *titulus, quid ſentiant eruditi.*

Item de altero, cui Ambroſiaſtro *nomen.*

CXVII. Non magis inter doctos convenit circa *Ambroſiaſtrum:* communis tamen illorum eſt ſententia, qui hunc librum Hilario Romanæ

eccleſiæ diacono tribuunt. Is eſt Hilarius, qui cùm Luciferi Calaritani luctuoſo ſchiſmati adhæſiſſet, apud Hieronymum egregiè vapulavit.

* Liber *Quæstionum V. & N. Testamenti.*

* Eidem Hilario alius quoque adſcribitur liber ad calcem tom. 3. part. 1. operum Auguſtini editus : is liber eſt *Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti*, cui propterea locum hîc damus. Noſtrûm non eſt eruditorum lites componere, & qui veri horum ſint auctores operum affirmare.

* Cur ſpurios hos fetus non prætermittendos duxerimus.

* Quidquid ſit de illa controverſia, cùm ſcriptores illi ex *Italicæ* verſionis contextu, cujus reliquias, ubicunque fas eſt reperire, inveſtigamus, ſacras Scripturas laudent, hos prætermittendos non eſſe arbitrati ſumus. Itaque ex his libris plurimas excepimus ſententias, quarum partem aliquam hîc ad ſpeciem ſubjicimus. Rom. 1. ℣. 13. ubi Vulgata habet, *Nolo autem vòs ignorare, fratres*, &c. in Ambroſiaſtro legimus, ut in MSſ. duobus, Regio & Sangerm. *Non autem arbitror ignorare vos, fratres.* Et ℣. 15. *Ita quòd in me promptum eſt & vobis*, &c. ex Vulgata noſtra ; Ambroſiaſter pariter cum MSſ. noſtris, item cum Ambroſio, & Sedulio, habet : *Itaque* (al. *ita*) *quod in me eſt, promptus ſum & vobis*, &c. idem obſervare eſt cap. 11. ℣. 8. & alibi paſſim. Quod attinet ad librum *Quæſtionum veteris & novi Teſtamenti*, vide Gen. IV. 6. 7. Iſaiæ IV. 1. 2. 4. LIV. 1. Jerem. XXXI. 31. 32. Matth. XV. 3. ep. 1. Johan. II. 1. 2. &c. Ex libro autem, cui *de fide orthodoxa* titulus, paucos admodum excerpſimus Scripturæ verſiculos, quos ſimiliter in noſtris inſpicere notis, & commodiùs comparare licebit.

S. Hieronymus.

CXVIII. Nunc ſeſe offert Hieronymus, *vir cæleſtis*, judicio Eraſmi, *& omnium Chriſtianorum ſine controverſia longè tum doctiſſimus, tum facundiſſimus.* (Epiſt. 1. 5. ep. 18.) Equidem vix eſt ullus alter Latinos inter Patres, qui cum Hieronymo de eloquentia & eruditione poſſit contendere : nullum enim ſtudiorum ſcientiarumque genus eſt, in quo non fuerit diligentiſſimè verſatus.

* Quàm bene de Eccleſia ſit meritus.

* Præcipuè verò ſacris litteris operam dedit, totuſque in illis abditus, alios modò libros ſacros emendabat, modò alios Latinè reddebat. Primùm Græcam LXX. interpretationem, in quam plurima irrepſerant menda, adhibitis probatiſſimæ notæ exemplaribus, expurgatam Latinè edidit. Novum deinde Teſtamentum, rogante Damaſo, Græcæ fidei reddidit. Demum, cùm ætate jam provectior eſſet, ad omnes veteris Teſtamenti libros, quotquot in canone Hebræorum habentur, ex Hebræo fonte in linguam Latinam vertendos eſt aggreſſus : quibus etiam libros Judith & Tobiæ ex Chaldea lingua verſos addidit. Præclaros hoſce Hieronymi labores, quibus tam bene de Eccleſia meritus eſt, ſive emendando, ſive Latinè reddendo ſacras Scripturas, ſummatim hîc & leviter attigiſſe ſat eſt ; quandoquidem uberiùs atque opportuniùs in præviis admonitionibus, quid in ſingulis libris præſtiterit S. Doctor, licebit exponere.

Quantam nobis tulerint opem pleraque ejus ſcripta.

CXIX. Non tantùm autem in expurgando, Latinèque reddendo ; ſed etiam in exponendo, commentariiſque illuſtrando ſacro contextu, egregiam navavit operam Hieronymus ; aliaque bene multa in lucem emiſit ſcripta, innumeris Scripturarum referta teſtimoniis. Quæ quidem teſtimonia cùm ex Latina interpretatione ad Græcam verſionem LXX. exacta laudarit S. Doctor, hæc nos omnia, aut ſaltem quàm plurima, in opus noſtrum retulimus. Illa verò præ cæteris excerpſimus, quæ in his occurrunt libris, quos ab Hieronymo ante fuiſſe elaboratos conſtat, quàm ex Hebræo Scripturas ſacras Latinè reddiderit. In his ſiquidem ſcriptis juxta verſionem LXX. ad quam concinnata eſt antiqua interpretatio, Scripturam laudat Hieronymus : quod hîc ego tam manifeſtis oſtendere queam indiciis, ferme ut nemini dubitare liceat. In lib. 1.

Reg. cap. XXII. ℣. 18. ita verſiculum hunc in epiſt. ad Marcellam an. 384. *de Ephod & Theraphim*, laudat Hieronymus : *Et converſus*, inquit Scriptura, *Doeg Syrus, mortificavit ipſe ſacerdotes Domini, & occidit in illa die trecentos quinque viros;* ſive, inquit, ut in Hebræo legitur, *octoginta quinque.* Concinit Hebræo Vulgata noſtra, in qua legitur, *octoginta quinque:* verùm in Græco ita legimus, τριακοσίους καὶ πέντε ἄνδρας, *trecentos & quinque viros*, quemadmodum in Hieronymi epiſtola ad Marcellam. Eccui jam dubium eſſe queat, Hieronymum Græcam LXX. interpretationem fuiſſe ſecutum in libris, quos ante elaboravit, quàm Scripturas ex Hebræo Latinè redderet?

CXX. Totam libri Eccleſiaſtici Latinam interpretationem hinc inde diſperſam ex commentario Hieronymi in librum iſtum extraximus, ſuoque ſingulos loco verſiculos reſtituendo, librum integrum exhibemus. Quid ſit autem de ea verſione ſentiendum, qui ſcire velit, adeat noſtram in hunc librum præviam admonitionem. Adeat etiam admonitiones in Prophetas, tum majores, tum minores : quam nobis opem tulerit Hieronymus ad revocandam veterem Prophetarum verſionem Latinam, docebunt.

Commentarii in Eccleſiaſtic., & Prophetas.

CXXI. Ad calcem commentarii in Iſaiam edita eſt à Martianæo noſtro ad Damaſum epiſtola *de Seraphim & Calculo*, quæ epiſtola ab Hieronymo anno 380. aut 381. non modò ante eſt ſcripta, quàm ſacros libros ex Hebræo Latinè redderet, ſed etiam antequam eos ad Græcorum exemplarium fidem emendaret. Adeoque nullum nobis eſt dubium, quin Scripturæ verſiculi, quotquot hæc exhibet epiſtola, ex Latino codice antiquæ interpretationis ſint deſcripti. Subjecta in notis fidem facient exempla; quas ſi percurret notas lector, & ſibi ſatis conſtare Hieronymum, & cum aliis Patribus ſcriptoribuſque antiquis, cum Vigilio Tapſenſi maximè, concinere animadvertet. Sit in ſpeciem ℣. 5. capitis VI. Iſaiæ, quem ita noſtra exhibet Vulgata : *Et dixi : Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum.* Hieronymus verò legit : *Et dixi: O miſer ego, quoniam compunctus ſum.* Ita pariter Vigilius Tapſenſis, Ambroſius, Oroſius.

Epiſtola *de Seraphim & Calculo.*

CXXII. Commentarius Hieronymi in Evangelium Matthæi, nullam nobis antiquæ interpretationis partem ad iſtud Evangelium, quamvis illud pene totum complectatur, ſuppeditavit. Nec mirum, quandoquidem illud opus circa annum Chriſti 398. elaboratum eſt, poſtquam Evangeliorum libros, jubente Damaſo, correxerat atque emendaverat; quam correctionem ſi, poſthabita veteri interpretatione, ſecutus ſit ille ipſe qui correxerat, nemini mirum videri debet. Verùm aliud eſſe debet judicium de variis veteris Teſtamenti, quæ in eo commentario occurrunt, ſententiis, verſioni Græcæ LXX. plurimùm conſentaneis, & à Vulgata noſtra diſcrepantibus; quaſque adeo in noſtris inſerendas eſſe notis duximus.

Commentarius in Matth.

CXXIII. Commentarius in epiſtolam ad Galatas, qui quidem totam hanc epiſtolam repræſentat, veterem olere nobis viſus eſt interpretationem; idque etiam, opinor, lectori videbitur, ſi excerptos ex eo commentario, noſtriſque ſubjectos in notis Scripturæ verſiculos inſpexerit. Idem pene de cæteris aliis Hieronymi commentariis in novum Teſtamentum fas eſt aſſerere.

In epiſt. ad Galatas, &c.

CXXIV. Quæ contra poſſent objici, occupare & diſſolvere facillimum eſt. Sive enim ab Hieronymo laudatas in iſtis commentariis, ab *Italâ* diſcrepantes eſſe Scripturæ ſententias contenderis, & planè diſſi-

Solvuntur quæ poſſent objici.

miles; sive contra objeceris, eas Vulgatæ nostræ consentaneas esse, utrumque nullo negotio dissolvi potest. Quamvis enim *Italam* in plerisque commentariis novi Testamenti secutus sit Hieronymus, fieri potest ut ab *Itala* discrepent aliquando, quas laudat Scripturæ sententias; siquidem varii discrepantesque fuere olim hujus interpretationis codices. Deinde vir doctus, cùm linguas percalleret, si quæ minùs bene reddita ipsi visa sunt, ea aliter reddidit; si quæ corrupta, emendavit; si quæ omissa, restituit; si quæ addita, detraxit: hinc illæ discrepantiæ, quæ non ita passim occurrunt. Illa autem consensio cum vulgata versione, quæ etiam objicitur, adeo non debet movere. Cùm enim interpretatio Latina novi Testamenti, tam antiqua, quàm nova, ex eodem fonte Græco manet, tanta inter utramque esse non debet discrepantia, sed potiùs consonantia. Eccui enim mirum videatur, si gemini ex eodem manantes fonte rivuli, non diversas, sed similes ac pene easdem volvant aquas? Itaque etsi concedam Hieronymum aliquando ab *Itala* discrepare in commentariis novi Testamenti, & à Vulgata nostra non multùm dissidere; nihilominus tamen *Italam* in pluribus, si commentarium in Matthæum excipias, secutus fuisse videtur. Hactenùs de Hieronymi commentariis.

Ejus epistolæ, & reliqui libri.

CXXV. Quod ejus epistolas spectat; etsi nullas pene prætermiserimus, in iis tamen evolvendis, quæ ab anno 365. ad annum 380. scriptæ erant, quo scilicet tempore nondum S. Doctor novam interpretationem fuerat aggressus, operam majorem impendimus. Idem à nobis præstitum est in cæteris S. Doctoris scriptis, sive ante, sive post ejus interpretationes elaboratis. Hi sunt libri *contra Jovinianum*, *Dialogi contra Luciferianos*, *contra Pelagianos*, in quibus, habita eadem, quam in epistolis habuimus, temporum ratione, antiquæ versionis fragmenta investigavimus, atque etiam reperimus; repertaque nostris assuimus notis. Sed de Hieronymo satis multa diximus.

Ruffinus.

CXXVI. Ruffinus Aquileiensis presbyter, Hieronymo coætaneus, ejusque primùm amicitia famosus, inimicitiis verò postea famosior, quædam nobis antiquæ interpretationis fragmenta, in libris *de Benedictionibus Patriarcharum* ad Paulinum, & *Expositione symboli* ad Laurentium episcopum suppeditavit.

Varii Patres ac scriptores, hîc tantùm per nomina appellati.

CXXVII. Alia alii suppeditarunt Patres, & scriptores antiqui, quos hîc ego duntaxat, ne longior sim, per nomina appellabo. Hi sunt, Optatus Milevitanus, S. Pacianus Barcinonensis, Faustinus presbyter, Gaudentius Brixiensis, Marcellinus & Faustus presbyteri, Julius Hilarion, Tichonius, S. Paulinus, Philastrius. Quasdam ex singulis hisce scriptoribus *Italæ*, ut credere fas est, particulas descripsimus, quas aut in notas, aut in ipsum quandoque contextum, ut lacunæ aliquæ explerentur, retulimus.

S. Augustinus.

CXXVIII. Præclara duo Ecclesiæ sidera, Hieronymum, & Augustinum, una eademque felix ætas tulit. De Hieronymo jam diximus, de Augustino nunc dicendum. Tantum doctorem quisquis nominavit, laudavit satis: neque enim ulla major & plenior, quàm Augustini nomen, laus esse potest. * Ad revocandam in lucem antiquam Scripturarum interpretationem, non modò nobis unus omnium instar Patrum, sed & omnium, qui supersunt, instar fuit manu exaratorum codicum. Nullus quippe alter est inter SS. Patres, cujus scripta tot veteris interpretationis aspersa sint sententiis: id quidem satis animadvertet lector in opere toto, cujus nulla non decies repetitum Augustini nomen pagina

* Plus cæteris ad revocandam in lucem *Italam* præstitit.

exhibebit. Neque etiam ullus eſt codex manu exaratus, qui tantam *Italæ* partem repræſentet, quantam repræſentat Auguſtinus. Præterea quod majus eſt, ſi qua ſupereſt hodie antiquæ pars interpretationis, ſi ea alicubi exſtat, nullibi certiùs, quàm in Auguſtini ſcriptis eam exſtare conſtat. Denique antiquæ interpretationis reliquias, quotquot ſuperſunt, aut ipſe ſuppeditàt Auguſtinus; aut ſi quæ alicubi ſint, quibus eas indiciis cognoſcamus, docet hac regula : *In ipſis interpretationibus* Itala *cæteris præferatur; nam eſt verborum tenacior cum perſpicuitate ſententiæ.* Itaque quidquid *Italæ* reperimus, id pene totum Auguſtino acceptum referre, ſive ex ejus ſcriptis excerptum, ſive ipſo monſtrante repertum, debemus. Hinc facile eſt intelligere quantùm aurea ſancti Doctoris ſcripta evolvendi ſtudium fuerit nobis, quibus dulcis lautiſſimæ ſpes meſſis erat.

Spar[illegible] in ejus [illegible] rum [illegible] [illegible] colleg[illegible].

CXXIX. Sunt tamen nonnulla Auguſtini ſcripta, ex quibus Scripturæ ſententias extrahendi cura nobis aut nulla, aut non tanta fuit. Hujus generis ſunt ſermones; aliaque nonnulla opera, in quibus Scripturarum emendationem Hieronymi iteratam ſecutus fuiſſe videtur; quod quidem præcipuè eſt intelligendum de ſacris Evangeliorum libris, quorum correctionem ſuo probavit Auguſtinus judicio, hiſque laudibus cumulavit : *Non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quo Evangelium ex Græco interpretatus es; quia pene in omnibus nulla offenſio eſt, cùm Scripturam Græcam contulerimus. Unde ſi quiſquam veteri falſitati contentioſus faverit, prolatis collatiſque codicibus, vel docetur facillimè, vel refellitur. Et ſi quædam rariſſima meritò movent, quis tam durus eſt, qui labori tam utili non facilè ignoſcat, cui vicem laudis referre non ſufficit ?*

In laudandis V. Teſtamenti [illegible] tentiis, [illegible] ſemper, aut pene ſemper ſecutus eſt.

CXXX. Longè verò aliud eſſe debet judicium de veteris Teſtamenti libris, quos Latinè reddidit Hieronymus. Adeo enim hanc ſtatim non probavit adhibuitve Auguſtinus, ut eam etiam interpretationem reprehenderit & momorderit; quod, ut ne ipſum lateret Hieronymum, datis ad eum litteris circa annum 403. ſignificavit his verbis : *Ego ſanè te mallem Græcas potiùs canonicas nobis interpretari Scripturas, quæ Septuaginta Interpretum perhibentur. Perdurum erit enim, ſi tua interpretatio per multas eccleſias frequentiùs cœperit lectitari, quòd à Græcis eccleſiis Latinæ eccleſiæ diſſonabunt; maximè quia facilè contradictor convincitur, Græco prolato libro, id eſt, linguæ notiſſimæ. Quiſquis autem in eo, quod ex Hebræo tranſlatum eſt, aliquo inſolito permotus fuerit, & falſi crimen intenderit, vix aut nunquam ad Hebræa teſtimonia pervenietur, quibus defendatur objectum. Quòd ſi etiam perventum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam conſulti Hebræi poſſunt aliud reſpondere; ut tu ſolus neceſſarius videaris, qui etiam ipſos poſſis convincere; ſed tamen quo judice mirum ſi potueris invenire..... unde etiam nobis videtur, aliquando te quoque in nonnullis falli potuiſſe. Et vide hoc quale ſit in eis litteris, quæ non poſſunt collatis uſitatarum linguarum teſtimoniis emendari.* Hactenus Auguſtinus; qui cùm ita ſenſerit de interpretatione Hieronymiana, credo equidem neminem fore, qui hanc ab Auguſtino uſurpatam fuiſſe ſibi poſſit fingere. Excipiendus tamen *Speculi* liber, anno 427. editus, in quo Hieronymianam ſequitur interpretationem : quod cùm præter Auguſtini conſuetudinem ſit, viſum eſt editoribus reddendam eſſe rationem, quam ſic edunt : « Cùm enim, inquiunt editores noſtri, ad vulgi uſum iſtud pium opus compararet S. Doctor, eo noluit niſi faciliores intellectu præceptiones comprehendi. Quo etiam conſilio adductum credimus, ut verſione uteretur, non ex Græco LXX. quam ſequi ſolebat; ſed ex He-

Epiſt. 71. tom. 2. col. 160.

» bræo, quòd hanc demum comperiſſet eſſe illâ multis in locis pla-
» niorem. »

Hieronymi interpretationem ex Hebræo, correctioni ejuſd. ad Græcum LXX. poſthabuit Auguſtinus.

CXXXI. Licet autem Auguſtinus novam, ab Hieronymo elaboratam, veteris Teſtamenti interpretationem minùs probarit; ipſi tamen non diſplicuit, quam idem S. Doctor in emendandis antiqui Fœderis ad exemplaria Græca libris operam impendit; imo ſuaſit, & laudavit. Hinc ad iſtud opus ſuſcipiendum hortabatur, cùm inde à nova eum interpretatione conaretur abducere, in laudata jam 71. ad Hieronymum epiſtola. Qua quidem in epiſtola emendationem libri *Job* ad Græcum LXX. Hexaplare, ut aiunt, cum aſteriſcis & obelis, non autem commune, laudat, ſimulque ſignificat Auguſtinus, ſe huic emendationi libri *Job*, novam poſthabere editionem ex Hebræo: *Didicimus*, inquit, *Job ex Hebræo à te interpretatum, cùm jam quandam haberemus interpretationem tuam ejuſdem prophetæ ex Græco eloquio verſam in Latinum: ubi tamen aſteriſcis notaſti quæ in Hebræo ſunt, & in Græco deſunt; obeliſcis autem quæ in Græco inveniuntur, & in Hebræo non ſunt, tam mirabili diligentia, ut quibuſdam in locis ad verba ſingula ſingulas ſtellas videamus, ſignificantes eadem verba eſſe in Hebræo, in Græco autem non eſſe. Porro in hac poſteriori interpretatione, quæ verſa eſt ex Hebræo, non eadem verborum fides occurrit, nec parum turbat cogitantem*, &c.

His quæ ex dictis contra nos peti poſſent argumentis obviam itur.

CXXXII. Hæc abs re non erat referre, ut intelligeretur quid de Hieronymi laboribus in vertendis, emendandiſque Scripturarum libris ſenſerit Auguſtinus; ſimulque ut nonnullis quæ inde contra nos peti poſſunt argumentis obviam iretur. Nimirum erunt forſan qui dicant Auguſtinum *Italam*, ſi minùs novæ Hieronymi ex Hebræo interpretationi, ſaltem emendationi Scripturarum cùm veteris tum novi Teſtamenti poſthabuiſſe. Quis enim crediderit Scripturarum emendationem, quam ut aggrederetur, auctor Hieronymo fuit Auguſtinus; quam deinde, poſtquam perfecta eſt, idem laudibus cumulavit; ecquis, inquam, crediderit hanc Scripturæ correctionem, poſthabitâ *Italâ*, non fuiſſe uſurpatam ab Auguſtino? Verùm quiſquis ita diſputat, meminiſſe debet, id quod à nobis non ſemel eſt obſervatum, nempe antiquam interpretationem, ſeu *Italam*, Auguſtini & Hieronymi tempore pluribus fuiſſe maculis aſperſam & vitiatam. Has ut abſtergeret maculas, emendatis ad Græca exemplaria, unde primùm manarat illa interpretatio, ſacris codicibus, auctor quidem Hieronymo fuit Auguſtinus. Hæc ultro concedimus; atque ut concedamus etiam Hieronymi emendationem aliquando ſecutum fuiſſe Auguſtinum, nihilominus tamen eum *Italam* ſemper præ cæteris præferre ac laudare contendimus: tantùm maculas, quæ in eam temporis vetuſtate irrepſerant, eradit ope codicum, vel ad Græca exemplaria emendat; aut ab Hieronymo emendatam laudat, idque etiam parciùs. Neque enim vel in novi Teſtamenti libris, & ne in ipſis quidem Evangeliis, quorum emendationem probavit laudavitque, ſemper eam ſequitur; ſed ab ea ſæpe diſcedit: quod pluribus exemplis oſtendere in promptu foret. Itaque *Italam* ſequitur Auguſtinus; & ſi minùs conſentit aliquando cum codicibus manu exaratis, etiamſi certiſſimis conſtaret argumentis eam eſſe *Italam*, quæ in codicibus exhibetur, certioribus adhuc conſtare debet eam nobis in Auguſtini ſcriptis repræſentari. Niſi forſan addamus, quod quidem verum eſt, eam eſſe *Italam* puriorem, quæ in Auguſtini ſcriptis, quàm quæ in codicibus hodiernis exhibetur; ut pote ex codicibus hauſtam longè antiquioribus, atque emendatioribus, quàm qui hodie ſuperſunt. Nec

gratis id à nobis aſſertum videri debet, quandoquidem non modò *Italam* cæteris Scripturæ interpretationibus ab Auguſtino conſtanter prælatam fuiſſe; verumetiam ſummam ab ipſo adhibitam diligentiam, ut quàm emendatiſſimi eſſent codices quibus uteretur, oſtendimus.

Singula recenſentur S. Doctoris opera.

CXXXIII. Jam verò his de Auguſtini ſcriptis generatim præmiſſis, de unoquoque ſingulatim, ſaltem de præcipuis libris aut tractatibus, ſervato novæ editionis ordine, dicamus.

Quas nobis ſuffecerint *Italæ* reliquias duo *de Geneſi* cont. Manich. & cæteri I. tomi libri.

CXXXIV. In geminis *de Geneſi contra Manichæos* libris, quos Auguſtinus quatuor ante ſcripſit annos, quàm nova Hieronymi prodiret interpretatio, plurimas antiquæ Geneſeos interpretationis è Græco LXX. reperimus ſententias. Hæ, ut verum fatear, nonnihil diſcrepant ab iiſdem ſententiis, quas ex aliis libris *de Geneſi ad litteram* exſcripſimus: quæ licet diſcrepantia non alia, quàm verborum ſit; argumento tamen eſſe poteſt, ſaltem aliquando Auguſtinum diverſis uſum fuiſſe codicibus: aliquot etiam ex iiſdem libris, novi Teſtamenti verſiculos deſcripſimus. Plurima nobis veteris interpretationis fragmenta, duo *de moribus Eccleſiæ & Manichæorum* libri, anno 389. editi; pauciora liber *de vera Religione*, an. 390. pauciſſima verò cæteri prioris hujus tomi tractatus ſuppeditarunt.

Quas item in II. tomo ejuſdem epiſtolæ.

CXXXV. Qui proximè ſequitur operum Auguſtini tomus, nil præter litteras S. Doctoris continet; in quibus plures utriuſque Teſtamenti juxta antiquam interpretationem ſententiæ occurrerunt. Quæ Vulgatæ noſtræ planè ſimiles erant, in his falcem non miſimus: quaſcunque autem diſcrepantes reperimus, maximè veteris Teſtamenti ſententias, diligenter exſcripſimus; atque inter has deſcribendum, conſtare ſibi Auguſtinum non ſemel animadvertere licuit.

In III. tomo lauta admodum meſſis.

CXXXVI. In totis Auguſtini operibus nullibi lautior meſſis fuit, quàm in 3°. tomo. Et verò lautiſſima illic eſſe debuit, ſiquidem pleroſque Auguſtini tractatus in Scripturam tomus ille complectitur. Ad hos libros ita præfantur noviſſimi editores:

Novorum Editorum verba in hunc tom.

« Conſtat apud æquos rerum æſtimatores, Auguſtinum ad intelligentiam novi Teſtamenti ſubſidio Græcæ linguæ, ad quam omnes Latinæ editiones conditæ ſunt, ſatis inſtructum fuiſſe; ut probant variæ lectiones ex Græcis fontibus deductæ, quas Vir ſanctus in locis dubiis aut mendoſis adhibuit..... Quod attinet ad vetus Teſtamentum, in eo exponendo Vir ſanctus præ oculis habuit verſionem LXX. Interpretum, quæ ſola tunc in auctoritate erat jam inde ab Apoſtolorum temporibus..... Porro Græcus contextus LXX. ab eo receptus, ille ipſe eſt, quem recenſuit Nobilius, cujus pleræque variantes ex Auguſtino lectiones oriuntur ex editionum vitiis, quæ ſubſidio veterum librorum in hac editione ſuſtulimus. Eam autem interpretationem credimus illam eſſe, quam ipſe *Uſitatam* appellat, Hieronymus *Veterem* & *Vulgatam*, eandem fortaſſe, quam cæteris præfert Auguſtinus, nempe *Italam* ab ipſo laudatam in lib. 2. de Doctrina Chriſtiana..... Denique, ſi noſtram in recenſendis ipſis Auguſtini libris operam commemorare juvat, ſumma cum ubique cura & fide, tum maximè ubi in ſacro textu mutandum aliquid vel tantillum fuit, agendum eſſe duximus. Quapropter cùm in nonnullis Scripturæ teſtimoniis varietatem apud Auguſtinum deprehendet lector, atque unam eandemque ſententiam non conſtanter à nobis in integrum ubique, ſed certis quibuſdam in locis reſtitutam; id minimè tribuet negligentiæ, aut temeritati, ſed religioni, & ſinceræ fidei noſtræ. Nam ea in re ſecuti ſumus veterum codicum fidem, ſicubi quid vel caſtigandum erat, vel retinen-

» dum : ne, si pro arbitrio unam eandemque sententiam, quam aliquando » corrigendam esse docebant melioris notæ codices, in aliis locis diversam absque suffragio codicum similiter emendaremus ; excideret non levis, qui ex variis Augustini scriptis percipitur fructus, nempe ut ex variantibus ejus lectionibus argumenta deducantur tum ad restituendam » Bibliorum, quæ modò in Ecclesia leguntur, integritatem, tum ad eorum » auctoritatem stabiliendam. » Non ab re fuit, opinor, hæc, quamvis prolixè satis, referre editorum verba, quorum editionem ad conquirendas & investigandas in Augustini operibus Scripturæ sententias secuti sumus.

In 4. *de Doctrina Christiana* libris veterem plerumque laudat Augustinus versionem.

CXXXVII. Primo in limine tertii tomi offerunt sese quatuor *de Doctrina Christiana* libri, quos meritò cum editoribus appellaveris *Clavem atque artem rectæ interpretandi rationis*, quam adhibuit Augustinus. Primam huic S. Doctor operi manum, circa annum 397. sub anno verò 426. postremam adhibuit. Plurima nobis ex utroque Testamento, maximè ex Apostoli epistolis fragmenta Scripturarum, quæ quidem omnia antiquam olent interpretationem, suppeditat. Et siquando in his libris interpretationem Hieronymi, posthabita communi ex LXX. sequitur Augustinus, lectorem monet : quod, ut exemplum apponam, cernere est in libro 4. ubi laudaturus verba Amos ex Hieronymiana versione, hæc præmittit : *Non autem secundùm LXX. Interpretes ; qui etiam ipsi divino Spiritu interpretati, ob hoc aliter videntur nonnulla dixisse, ut ad spiritalem sensum scrutandum magis admoneretur lectoris intentio..... sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium presbytero Hieronymo, utriusque linguæ perito, interpretante translata sunt.* Postquam hæc præmisit Augustinus, profert verba Prophetæ, Vulgatæ nostræ simillima : ex quibus conficitur, quotiescunque Scripturas laudat, non aliam ab eo usurpari Scripturæ interpretationem, quàm antiquam ex Græco LXX. Ut quid enim commonefaceret lectorem, à se prophetæ Amos verba laudari non secundùm LXX. interpretationem, ex qua antiqua versio Latina manavit ; *sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium presbytero Hieronymo interpretante translata sunt?* Ut quid, inquam, hanc præmitteret admonitionem Augustinus, nisi quia solebat juxta antiquam interpretationem, ad Græcum LXX. elaboratam, laudare Scripturæ verba ; quæ hìc præter consuetudinem, laudat sicut ex Hebræo in Latinum eloquium ab Hieronymo sunt translata ? Præterea insignes discrepantiæ à Vulgata nostra, contrà verò magna cum Patribus & codicibus MSS. consensio, ostendunt Scripturæ versiculos, qui in 4. de Doctrina Christiana libris occurrunt, juxta antiquam interpretationem laudatos ab Augustino fuisse. Exempla si requiras, adito Tobiam cap. VIII. ℣℣. 8. 9. 10. Ezech. XXXVI. ℣℣. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. Rom. VIII. ℣℣. 28..... 39. I. Cor. VI. ℣℣. 1..... 9. II. Cor. VI. ℣℣. 2..... 10. XI. ℣℣. 16..... 30.

In libris *de Genesi ad litteram* è codice Latino describit, quas laudat Scripturæ sententias.

CXXXVIII. Liber *de Genesi ad litteram imperfectus*, circa annum 393. elaboratus, totum pene Geneseos caput primum, ab initio nimirum capitis ad usque versiculum 26. nobis suppeditavit. Librum hunc alii duodecim sequuntur *de Genesi ad litteram*, quos ab anno 401. cœptos, non nisi circa an. 415. absolvit Augustinus. In his S. Doctor libris Scripturas pro more ex codice Latino describit ; quod liquidò patet ex Augustini adnotationibus in versum 15. cap. secundi Geneseos. Postquam enim libro 8. c. X. col. 231. e. hæc laudavit verba, *Et posuit eum in paradiso, ut operaretur & custodiret ;* pluribus deinde interjectis, ita disserit col. 232. g. *Sed neque Scriptura dixit, Ut operaretur & custodiret paradisum; dixit*

autem, *Ut operaretur & custodiret :* tum addit : *Quanquam si de Græco diligentiùs ad verbum exprimatur*, *ita scriptum est : Et posuit eum in paradiso*, *operari eum & custodire :* exinde : *Sed utrum ipsum hominem posuit operari*, *hoc enim sensit qui interpretatus est* ut operaretur *; an eumdem paradisum operari*, *id est*, *ut homo paradisum operaretur*, *ambiguè sonat ; & videtur magis exigere locutio*, *ut non dicatur*, *Operaretur paradisum*, *sed*, *in paradiso.* Hæ profectò adnotationes manifesto sunt argumento, non è Græco Latinè redditos, sed è codice Latino descriptos ab Augustino fuisse, quos laudat Scripturæ versiculos ; adeo ut prima lectio *ut operaretur & custodiret*, vera ac germana veteris interpretis lectio sit habenda, è Latino codice descripta ; quam quidem lectionem cum Græco collatam exponit Augustinus. Hæc, inquam, verba haud interpretantis, sed exponentis Scripturas, quas ex Latino descripsit codice, verba sunt.

Septem libri *Locutionum*, totidemque *Quæstionum.*

CXXXIX. Libros de Genesi excipiunt libri septem *Locutionum*, totidemque *Quæstionum* in Heptateuchum, id est in Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Josue, & Judices. Ex variis Augustini scriptis, vix ulla sunt in quibus tam lauta sese obtulerit messis, quàm in istis, quos jam senior circa annum 419. edidit. Libro *Locutionum* suus hunc ipse auctor titulum præfixit : *Locutiones Scripturarum*, *quæ videntur secundùm proprietates*, *quæ idiomata Græcè vocantur*, *linguæ Hebräicæ vel Græcæ.* Omissis locutionibus Hebraïcis, quæ nostri non erant instituti, Græcas tantùm, seu potiùs locutiones Græco fonte manantes excerpsimus. Id unum circa has locutiones vocari potest in dubium ; an eas Augustinus ipse è Græco Latinè reddiderit, ut ex quibusdam locis, iis tamen paucioribus, confici posse videtur ; an è codice Latino descripserit, quod longè plura suadent. Hæc namque Augustini verba, ipsi inter laudandas Scripturas in his libris familiaria, *Quod habent Latini codices ; Quod multi Latini habent ; Quod scriptum est in quibusdam Latinis codicibus*, &c. apertè satis ostendunt, has Scripturæ sententias non ab ipso Latinè redditas Augustino, sed è codice Latino fuisse descriptas. Quapropter laudatos plerosque in his libris versiculos, antiquæ interpretationis reliquias esse rati, eas aut in ipsum contextum ad explendas lacunas retulimus, aut ad notas margini inferiori subjectas rejecimus. Quin & ipsæ Augustini adnotationes, si quæ ad nostrum pertinere institutum visæ sunt, in his quoque notis suam sortitæ sunt sedem.

Singularis ejus in conferendis codicibus diligentia.

CXL. Idem esse debet judicium de libris *Quæstionum* in Heptateuchum, quem his Augustinus verbis exorditur : *Cùm Scripturas sanctas*, *quæ appellantur canonicæ*, *legendo*, *& cum aliis codicibus secundùm LXX. interpretationem conferendo percurreremus*, *placuit eas quæstiones*, *quæ in mentem venirent..... stilo alligare.* Omittenda certè non erant hæc Augustini verba, quibus singularis illius in Scripturis legendis animi intentio, summaque in Latinis codicibus cum Græca interpretatione LXX. conferendis diligentia apparet. Nec verò dubium esse debet ullum, quin codex ille Latinus, in quo Scripturas meditabatur S. Doctor, quem codicem cum Latinis codicibus, & cum ipsa etiam versione Septuaginta conferre solitus erat, codex esset emendatissimus, & qui Scripturæ interpretationem repræsentaret, quæ Latinarum omnium, si modò plures essent, foret præstantissima, & Augustino familiarissima. Sed unum & alterum apponamus exemplum, ut nemini liceat ignorare, qua diligentia Latinos codices cum Latinis codicibus, atque cum Septuaginta interpretatione contulerit Augustinus. Ad Gen. XLVII. 31. *Quod habent*, inquit, *Latini codices*, Et adoravit super caput virgæ ejus, *nonnulli codices*

emendatiùs habent, Adoravit ſuper caput virgæ ſuæ, *vel* in capite virgæ ſuæ, *ſive* in cacumine, *vel* ſuper cacumen : *fallit eos enim verbum Græcum, quod eiſdem litteris ſcribitur, ſive Ejus, ſive Suæ.* Item ſup. ad Gen. XXVII. 33. *Quod habent Latini codices*, Expavit autem Iſaac pavore magno valde, *Græci habent*, Ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα. Rurſum ad Gen. XXV. 27. ita primò Latinè contextum refert : *Jacob autem erat homo ſimplex, habitans domum :* tum addit : *Quod Græcè dicitur* ἄπλαστος, *hoc Latini* ſimplicem *interpretati ſunt.* Demum ad Joſue V. 2. *Dixit Dominus ad Jeſum: Fac tibi ipſi cultros de petra acutos*, continuò addit : *vel, ſicut habet Græcus, de petra acuta.* Verùm hæc in notis meliùs & opportuniùs legentur, quàm hîc à me referrentur.

Parciùs ſenex, junior vix adhibuit Hieronymi verſionem.

CXLI. Unum duntaxat, priuſquam hinc diſcedam, obſervabo ; nempe Hieronymi interpretationem ex Hebræo nonnunquam ab Auguſtino uſurpari. Exempli cauſa, poſtquam libro V. Quæſt. 20. retulit ultimos duos capitis XIV. Deuteron. verſiculos è verſione antiqua juxta LXX. ita proſequitur : *Sed in ea interpretatione, quæ eſt ex Hebræo, apertiùs hoc diſtinctum reperimus. Ait enim : Anno tertio ſeparabis*, &c. Sin autem Auguſtinus jam ſenex, Hieronymi interpretationem, quo tempore in honore & in uſu eſſe cœperat illa interpretatio, parciùs uſurpavit, ſed quandoque tantùm adhibuit, & contulit cum Latina verſione, è Græco LXX. expreſſa ; certè in libris, quos antea in lucem emiſit, antiquæ interpretationi Latinæ Hieronymianam, vix dum uſitatam, poſthabuiſſe exiſtimandus eſt.

In *Annotationibus in Job* ejuſdem ſecutus eſt hujus libri correctionem.

CXLII. Interpretatio tamen, quam in libro *Annotationum in Job* ſecutus eſt Auguſtinus, tam diſcrepat à Vulgata noſtra, ita verò concinit cum interpretatione Latina ad Græcum LXX. elaborata, quam emendavit, & cum aſteriſcis & obelis vulgavit Hieronymus, ut nemini dubitare liceat, quin Latinam interpretationem libri Job, ab Hieronymo emendatam adhibuerit Auguſtinus. Equidem illa interpretatio ita Auguſtino arridebat, ut non aliam in vertendis libris ſacris operam ab Hieronymo impendi optaret, quàm quæ ab ipſo in libro Job impenſa fuerat. *De vertendis*, inquit epiſt. 28. ad Hieron. *in Latinam linguam ſanctis litteris canonicis laborare te nollem, niſi eo modo quo Job interpretatus es; ut ſignis adhibitis, quid inter hanc tuam & LXX. quorum eſt graviſſima auctoritas, interpretationem diſtet, appareat.* Et epiſt. 71. addit : *ubi aſteriſcis notaſti quæ in Hebræo ſunt, & in Græco deſunt ; obeliſcis autem quæ in Græco inveniuntur, & in Hebræo non ſunt, tam mirabili diligentia, ut quibuſdam in locis ad verba ſingula ſingulas ſtellas videamus, ſignificantes eadem verba eſſe in Hebræo, in Græco autem non eſſe.* In eo igitur *Annotationum* libro, Latinam Scripturæ interpretationem è Græco LXX. manantem, & ab Hieronymo emendatam laudaſſe Auguſtinum conſtare debet. Tanta enim utriuſque interpretationis concordantia eſt, ut nonniſi una eademque eſſe poſſit : nec movere debent leviſſimæ quædam diſcrepantiæ, quibus ſine vix ullum reperies codicem. Quin imo plures in eo occurrere deberent opere, quod ipſe olim auctor, * *tam mendoſum* ſe comperiſſe ſcribit, *ut emendare non poſſet, nec à ſe editum* dici *vellet, niſi quia ſciret fratres id habere, quorum ſtudio non potuit denegari.*

* Aug. l. 2. Retract. c. 13.

Speculi liber.

CXLIII. Commentaria in vetus Teſtamentum claudit *Speculi* liber, quem Auguſtinus circa annum 427. edidit. Cùm unicum ſtudium noſtrum ſit in inveſtiganda interpretatione Latina, quæ ad Græcum LXX. olim fuit elaborata ; Auguſtinus autem in eo libro verſione utatur, *non ex Græco LXX. quam ſequi ſolebat, ſed ex Hebræo*, ut poſtremi editores ob-

ſervant; pene nihil ex hoc opere deſcripſimus.

CXLIV. Leve etiam modicumque eſt quod ſuppeditarunt libri *de conſenſu Evangeliſtarum.* Collatis namque his Auguſtini libris cum Vulgata noſtra, utraque interpretatio una & eadem eſſe viſa eſt; quod tamen de unis accipiendum eſt Evangeliis, quorum Auguſtinus interpretationem ab Hieronymo adornatam ſic adhibuit, ut nihilominus alios Scripturæ libros, tam ipſius novi, quàm veteris Teſtamenti, juxta antiquam LXX. interpretationem laudarit. Hinc quamvis nullas Evangeliorum ex eo libro, plurimas tamen Actuum Apoſtolorum, necnon & Epiſtolarum & Apocalypſis ſententias à Vulgata noſtra diſcrepantes reperimus, nec prætermiſimus.

Quatuor *de conſenſu Evangeliſtarum* libri.

CXLV. Libri duo *de ſermone Domini in monte*, quos cùm presbyter eſſet anno 393. aut 394. ſcripſit Auguſtinus, totum hunc nobis præbuere ſermonem juxta antiquam interpretationem, quam mirè olent, ut ſubjecta in notis exempla percurrenti conſtabit.

Duo *de ſermone Domini in monte.*

CXLVI. Tractatus CXXIV. ſeu ſermones in S. Johannis Evangelium, habiti ſub annum 412. vel etiam ſeriùs, nimirum 416. totum Johannis Evangelium continent. At non auſim aſſerere in his tractatibus ex Itala interpretatione deſcriptas fuiſſe ab Auguſtino, quaſcunque laudat Johannis Evangelii ſententias. Levis namque & rara eſt Vulgatam noſtram inter & verſionem Latinam, quam in his libris ſequitur Auguſtinus, diſcrepantia. De Johannis Evangelio loquor: quod enim alios pleroſque novi, non ſecus ac veteris Teſtamenti libros omnes ſpectat, antiqua profectò verſione in his laudandis uſus eſt Auguſtinus, cujus adeo plurima in notis fragmenta deſcripſimus.

Tractatus CXXIV. in Johan. Evang.

CXLVII. His tractatibus alii decem ſuccedunt in epiſtolam 1. Johannis ad Parthos, ſcripti, ut videtur, circa annum Chriſti 416. Tota verò in iis exſtat prima Johannis epiſtola, & quidem juxta antiquam interpretationem. Quapropter hanc, ſimulque alias bene multas utriuſque Teſtamenti ſententias à Vulgata noſtra diſcrepantes excerpſimus.

Alii X. in epiſt. 1. Johannis.

CXLVIII. Proximò ſequitur in editione nova *Expoſitio quarumdam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos.* Hic liber Auguſtini adhuc presbyteri, ut ipſe Auguſtinus ſcribit, fetus eſt, anno circiter 394. editus. *Cùm presbyter adhuc eſſem*, inquit l. 1. Retract. c. 23. *contigit ut apud Carthaginem inter nos, qui ſimul eramus, ad Romanos epiſtola legeretur: & quædam interrogabar à fratribus, quibus cùm, ſicut poteram, reſponderem, voluerunt ſcribi potiùs quæ dicebam, quàm ſine litteris fundi: ubi cùm eis obtemperarem, liber unus acceſſit ſuperioribus opuſculis meis.* In eo opere, ſi quos diſcrepantes à Vulgata noſtra Scripturæ verſiculos reperimus, eos noſtris inſerendos notis carpſimus; non tamen admodum multos. Nec mirum; cùm nequidem ipſi duo noſtri codices Mſſ. Regius & Sangermanenſis magnopere à Vulgata noſtra diſſideant.

Expoſitio quarumdam propoſitionum ex epiſt. ad Rom.

CXLIX. Idem eſſe debet judicium, ut ego reor, de geminis ſubſequentibus libris, circa idem tempus ab Auguſtino elaboratis. Hi ſunt inſcripti, unus quidem, *Epiſtolæ ad Romanos inchoata expoſitio;* alter verò, *Epiſtolæ ad Galatas expoſitionis liber unus.* De iſto ſcribit Auguſtinus lib. 1. Retract. c. 24. *Poſt hunc librum expoſui ejuſdem Apoſtoli epiſtolam ad Galatas, non carptim, id eſt aliqua prætermittens; ſed continuanter, & totam.* De priori verò, in eodem libro Retract. c. 25. hæc habet: *Epiſtolæ quoque ad Romanos, ſicut ad Galatas, expoſitionem ſuſceperam; ſed hujus operis, ſi perficeretur, plures libri erant futuri, quorum unum in ſola diſputatione ipſius ſalutationis abſolvi, ab initio ſcilicet, uſque ad illud ubi ait: Gratia vobis & pax*

Item *Expoſitiones* geminæ epiſtolarum ad Rom. & ad Gal.

à Deo, &c. Totum Apoſtoli contextum, quantus eſt, ex his excerpſimus Auguſtini libris : totam tamen atque integram, quòd ibi tota non exſtaret, epiſtolam ad Galatas exſcribere non licuit. Cum codicibus noſtris, Regio ſcilicet, & Sangermanenſi ut plurimùm concinit S. Auguſtinus; quandoque tamen diſcrepat ſatis, ut diverſo fuiſſe uſus codice videri poſſit. Varias illas omnes lectiones deſcripſimus, ſuumque ſingulis locum in ſubjectis margini inferiori notis, dedimus. Hactenus de Auguſtini ſcriptis, quæ tertio tomo continentur.

Tomus IV. Commentarii in Pſalmos.

CL. Quartus præclarum divi Auguſtini opus in Pſalmos, eximia conditum pietate exhibet. « De commentariorum horumce merito non » eſt pronunciandum comparatè ad Hebræum textum hodiernum, neque » etiam ad Hieronymianum; quando Auguſtinus LXX. Interpretes, qui » fortè Hebræum exemplar æquè, vel etiam magis emendatum habuere, » ſequendos ſibi propoſuit. Neſcius eſt nemo quantum auctoritatis eorum » traductioni jam inde à primis temporibus Deus voluerit eſſe in Eccleſia; » quantum exiſtimationis ei pepererint Apoſtoli, illam in novi Teſtamenti » paginis conſignantes; quantum denique teſtimoniorum ipſi protulerint » eiſdem verbis, quibus in eorumdem Interpretum leguntur pſalterio. » Nulla profectò eſſe poteſt controverſia, utrùm Latinam interpretationem ex Hebræo, an è Græco LXX. ſecutus ſit Auguſtinus : imo nec lis ulla eſſe debet, an Latina interpretatio fonte Græco manans, quam eum ſecutum eſſe conſtat, ſit illa vetus, ſeu communis verſio, uſu frequentiori recepta, eaque à duplici correctione Hieronymi libera; an verò nova illa, quam ad fidem Græcorum exemplarium idem elaboravit Hieronymus. Cùm enim hos tractatus plebis gratiâ ediderit Auguſtinus, & ſtatuerit pſalmorum hunc librum explanare *per ſermones..... qui proferrentur in populis;* non aliam certè pſalmorum Latinam interpretationem adhibuiſſe exiſtimandus eſt, aut exiſtimari poteſt, quàm quæ communior eſſet, & notior populis, ad quos habendi ſermones erant. Adhibuit igitur Auguſtinus in pſalmis exponendis Latinam è Græco interpretationem, quæ in uſu frequentiori, ſaltem apud Afros verſabatur. Hæc autem interpretatio, non modò à Vulgata noſtra frequenter, ſed interdum etiam à veteribus pſalteriis, tam excuſis, quàm manu exaratis diſcrepat. Singulas haſce diſcrepantias noſtris permixtas notis ad pſalmos, plurimas quoque in cæterorum notis librorum reperies. Abundant namque hi Auguſtini in pſalmos tractatus verſiculis utriuſque Teſtamenti, quos ſumma cura exſcripſimus. Quotieſcunque tamen aut nulla, aut levis fuit à Vulgata noſtra verſiculorum illorum diſcrepantia; ſiquando etiam laudati ex memoria viſi ſunt, aut jam aliunde adducti; hos, ne inanem volumini molem adderemus, prætermiſimus. Hæc monuiſſe ſat eſt, ut intelligatur par nobis fuiſſe ſtudium utilia quærendi, & ſupervacanea reſecandi, nihilque ex iſtis admiſſum, ut ex illis omiſſum nihil.

Tom. V. Sermones.

CLI. Hæc eadem dicta ſunto de cæteris Auguſtini ſermonibus, quos quintus exhibet tomus. Antiquam verſionem Latinam in his, pro more, ſequitur Auguſtinus; & nos, pro noſtro, quicquid è re noſtra fuit, deſcripſimus.

Tom. VI. Varia circa mores opuſcula.

CLII. Plurima hîc ſeſe offerunt opuſcula, quæ Auguſtinus ad tradenda morum præcepta ſcripſit. Longum foret ire per ſingula : tantùm dicemus ſummatim Auguſtinum ſibi conſtare ſatis, atque utriuſque Fœderis antiquam interpretationem in laudandis Scripturis adhibere; quoad nos autem, idem in iſtis libris, atque in cæteris præſtitum à nobis fuiſſe;

antiquæ interpretationis Latinæ reliquias, tam ex novo quàm ex veteri Teſtamento diligenter quæſitas, & ſedulò collectas, nihilque prætermiſſum, quod noſtri eſſet inſtituti.

Tom. VII. Libri XXII. de Civitate Dei.

CLIII. Variis opuſculis, viginti duo ſuccedunt libri *de Civitate Dei*, eximium divini opus Auguſtini, quod cœperat anno circiter 413. nec ante annum 426. ad umbilicum perduxit. Quantam hi nobis libri ſententiarum, è Scripturis ab Auguſtino deſcriptarum, meſſem ſuppeditarunt! Si cui verò ſit dubium an Auguſtinus interpretationem Latinam ex Hebræo, an è Græco Septuaginta in his ſecutus libris fuerit, ipſum audiat Auguſtinum de utraque diſſerentem lib. 18. c. 43. col. 525. c. atque utri palma ſit danda his deſinientem verbis: *Ex hac*, inquit, *LXX. interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum eſt quod eccleſiæ Latinæ tenent: quamvis non deſuerit temporibus noſtris presbyter Hieronymus, homo doctiſſimus..... qui non ex Græco, ſed ex Hebræo in Latinum eloquium eaſdem Scripturas converterit. Sed ejus tam litteratum laborem quamvis Judæi fateantur eſſe veracem, LXX. verò Interpretes in multis erraſſe contendant; tamen eccleſiæ Christi tot hominum auctoritati..... neminem judicant præferendum.* Quis credat aliam ab Auguſtino uſurpatam fuiſſe interpretationem, quàm eam ipſam verſionem, quam cæteris præferendam tam aperto S. Doctoris judicio pronunciat? At quamvis verſionem è Græco conſtanter prætulerit, eam tamen quæ ab Hieronymo ad primariam ſcaturiginem, nempe ad Hebræum erat confecta, aliquando laudat: ſic, ut exemplum apponam, lib. 22. c. 29. poſtquam hæc è quarto Regum capitis V. ℣. 26. verba retulit juxta antiquam interpretationem, *Nonne cor meum iit tecum, quando converſus eſt vir de curru ſuo in obviam tibi?* proximè addit ita ex Hebræo interpretatum eſſe presbyterum Hieronymum: *Nonne cor meum in præſenti erat, quando reverſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui?* Verùm ſiquando Hieronymianam ex Hebræo interpretationem, quò pleniùs nonnullas exponat Scripturæ ſententias, adhibet Auguſtinus, quanquam tamen parciùs; ita adhibet, ut facilè intelligas eam præter conſuetudinem ab Auguſtino laudari; ipſamque poſthaberi verſioni è Græco, quam tum in his de Civitate Dei, tum in aliis pleriſque libris ſequi ſolitus eſt S. Doctor.

Tom. VIII. IX. X. Plurimi adverſùs hæreſes libri.

CLIV. Tres operum Auguſtini ſuperſunt tomi; qui, quos S. Doctor contra varias hæreſes ſcripſit libros, maximè complectuntur. Quamvis nulla non tanti Doctoris ſcripta verſare & evolvere gratiſſimum nobis fuerit, majori tamen adhuc neſcio qua dulcedine perfuſi ſumus, illa evolvendo opera, quæ poſtremis continentur tomis. Eximia nimirum illa ſunt ſcripta, victriciaque arma, quibus defenſa eſt fides noſtra, & de tot erroribus triumphavit Eccleſia. Itaque in iſtis voluminibus verſandis, non tantùm ut in aliis, lautiſſimæ copiâ meſſis recreati ſumus; ſed etiam inſuper mirè oblectati ſumus longo ordine deſcribendo Scripturarum verſiculos, quibus fidei noſtræ olim ab Auguſtino confirmata ſunt dogmata. Qua ſingulos cura deſcripſerimus, noſtraſque in notas retulerimus facilè intelligitur, nec quidquam dicendum ſuperat; eadem namque via, eadem ratione, & eadem methodo, atque in aliis libris, antiquæ interpretationis reliquias inveſtigavimus, & exſcripſimus.

Laudatos ab hæreticis Scripturæ verſiculos quandoque admiſimus; nec inde quidquam periculi.

CLV. Mirabitur forſan lector, cùm in notis noſtris permixtas viderit, quas hæretici laudarunt Scripturarum ſententias, aliis ſententiis, quas SS. Patres ſuppeditarunt. Nonne verò ſacer Scriptor, pſalmi verba, quibus Servatorem noſtrum è ſummo templo dare ſe præcipitem, impellebat ſatanas, in ſacrum Evangelii textum retulit? Quid ergo pe-

riculi, quidve incommodi esse potest, si in nostras referamus notas Scripturæ versiculos, quos tum apud Augustinum, tum in propriis operibus laudant Faustus, Fortunatus, Adimantus, Manichæi; Parmenianus, Donatista; Julianus, Cælestius, Pelagiani; & alii; si modò ab his non fuisse depravatas, quas laudant Scripturæ particulas, constat? Præterea quæcunque cautio fuit necessaria, etiam est adhibita.

Liber *de Unitate Ecclesiæ.*

CLVI. Priusquam de Augustini scriptis dicendi finem faciam, monendus est eruditus lector, ut sincerum Augustini fetum habitum à nobis fuisse librum *de Unitate Ecclesiæ*, & bene multa etiam ex eo antiquæ versionis fragmenta Genesis, Judicum, Isaiæ, Actuum Apostolorum, Epistolarum, &c. fuisse descripta. Quamvis enim Augustino concordi judicio non adscribunt eruditi; potior tamen, firmioribusque niti momentis visa nobis est sententia, quæ hunc ipsi librum vindicat, quàm quæ adimit.

Varia monumenta ad Donatist. historiam pertinentia.

CLVII. Huc revocabimus monumenta varia ad Donatistarum historiam spectantia, ab anno Christi circiter 300. ad ann. 411. edita ad calcem novæ editionis operum Optati Milevitani, quæ studio viri clarissimi Ludovici Eliæ Dupin prodiere. Plurimas inde antiquæ interpretationis reliquias, maximè verò ex gestis Collationis Carthaginensis, Catholicos inter & Donatistas Honorii Cæsaris jussu habitæ, descripsimus.

Incerti auctoris liber *contra Fulgentium Donatistam.*

CLVIII. In appendice operum S. Augustini exstat incerti auctoris liber contra Fulgentium Donatistam. Nec S. Augustini fetum esse, nec tanto Doctore dignum opus censent Theologi Lovanienses; cujus tamen auctor, ipsis antiquus videtur scriptor fuisse, qui concilium Carthaginense adversùs Cecilianum viderit. Librum hunc primò neglexeram; at postea inspiciendo propiùs, animadverti plurimas in eo esse antiquæ reliquias interpretationis, dignas quibus locum in nostris daremus notis.

Alii ejusdem ætatis Patres, qui veteris Scripturarum versionis fragmenta suppeditarunt.

CLIX. Mitto plures alios Patres, quos eadem tulit ætas, Philastrium Brixiensem, Paulinum Nolæ episcopum, Hesychium Salonitanum, Chromatium Aquileiensem, Paulum Orosium, Marium Mercatorem, Fastidium Brittannorum episcopum, Maximum Taurinensem, Capreolum, Petrum Chrysologum, Cælium Sedulium, Eucherium Lugdunensem, Valerianum Cemeliensem, Leonem Magnum, Auctorem libri *de vocatione Gentium*, Prædestinatum, Prosperum Aquitanum, Auctorem libri *de Promissionibus*, Rusticum Cardinalem, Arnobium juniorem, Ruricium Lemovicensem, Vigilium Tapsensem, Victorem Vitensem, Cerealem episcopum Africanum, & Avitum Viennensem. Hos appellare satis esse ducimus. Timendi enim locus esse potest, ne si de singulis dicere velimus, otio abuti intemperanter videamur, & fastidium afferamus lectori, quem penes est notas percurrere, quæ quid singuli præstiterint edocebunt.

Auctor *Operis imperfecti in Matthæum.*

CLX. De Auctore *Operis imperfecti in Matthæum*, paucis, annuente lectore, dicam. Opus illud Chrysostomo affinxere nonnulli, sed injuriâ. Ariani namque scriptoris fetum hunc esse constat, eumque falsò adscriptum fuisse Constantinopolitano præsuli, non modò Ariana lues, quâ laborat, sed ipse stilus etiam plurimùm discrepans à Chrysostomo, tam apertè ostendunt, ut mirum sit fuisse aliquos, quibus adeo nullus fuerit nasus, ut hunc Chrysostomo librum affingerent. Quisquis autem scriptor ille sit, cujus nomen latet, Latinus certè scriptor est, qui quas in eo laudat opere Scripturæ sententias, è codice

Proleg. in N. T. Gr. n. 1037.

Latino deſcribit; imo, ut cum Millio loquar, *in opere hoc ſe componit ad verſionem veterem Italicam*. Itaque plurimos nobis veteris atque novi Teſtamenti verſiculos, juxta antiquam interpretationem ſuppeditavit.

Sexti ſæculi Patres ac Scriptores, qui nobis etiam tulere ſuppetias.

CLXI. In verſandis Patrum ſexti ſæculi operibus, non inanem impendimus operam. Quamvis enim Hieronymiana interpretatio jam dudum primas ferre, atque in uſu & honore eſſe cœpiſſet, non ita tamen eo tempore priſcæ interpretationis delapſa erat auctoritas, ut non aliquando uſurparetur. Hinc plures adhuc reliquiæ in hujus ſæculi ſcriptis occurrunt. Plurimas ex utroque Teſtamento apud Fulgentium Ruſpenſem epiſcopum reperimus; nonnullas apud Ennodium Ticinenſem. Multas Proverbiorum Caſſianus; longè plures utriuſque Teſtamenti, maximè verò Pſalmorum ſententias, Caſſiodorus; quaſdam S. Benedictus in regula ſua ſuppeditavit. Quid memorem Cæſarium Arelatenſem, Facundum Hermianenſem, Primaſium, Junilium, alioſque nonnullos, qui plurimos ſinguli, alii plures, alii pauciores nobis Scripturæ verſiculos juxta antiquam verſionem præbuerunt. His omiſſis, ad Gregorium Magnum veniamus.

Gregorius Magnus.

Proleg. ad N. T. Græcum n. 1016.

CLXII. Peragratis ſex prioribus Eccleſiæ ſæculis, ad Gregorii Magni ætatem, qua vetus Scripturæ interpretatio Latina penitus exolevit, pervenimus. Hujus ſummi Pontificis « auſpiciis, ut Millii verbis utar, translatio Hieronymi ex Hebræo, eximium quemdam adepta eſt gradum auctoritatis. Initio raros invenit fautores. Auguſtinus, aliique, qui Italicæ translationi per omnem vitam aſſueti fuerant, verebantur ne Hieronymianæ uſus, alterius illius, adeoque τῶν Ο' verſionis, ad quam facta erat, auctoritatem omnem convelleret. Verùm meliora tandem edocti, ipſam amplexi ſunt Rufinus (quod mirere) comm. in Oſee, Auguſtinus, aliique deinceps Patres Latini. Ita tamen hanc receperunt, ut nequaquam Italicam veterem abjiciendam duxerint. Utraque ferè apud ipſos pari honoris & auctoritatis gradu incedebat, modò hac, modò illâ, prout è re videbatur, allegatâ. Hieronymianæ ſolius, quod video, ſequaces Philippus presbyter Salonius, Claudianus Mamertus, Alcimus Avitus, Pomerius, Juſtus Orgellitanus; Italicæ Faſtidius: utriuſque promiſcuè cæteri ſcriptores eccleſiaſtici (neſcio an omnes) agmine longo, ab Auguſtino ad Gregorium Magnum. Hic autem plurimum auctoritatis adjecit Hieronymianæ verſioni. » Hæc de Gregorio Millius. Et ſanè, ſive hujus pontificis, ſeu cujuſcunque alterius auſpiciis translatio Hieronymi dominari cœperit, tam latè dominabatur, eratque in uſu Gregorii tempore, ut luſtrando & verſando opera hujus pontificis, non aliam pene in iis ab ipſo uſurpatam Scripturæ interpretationem, quàm Vulgatam hodiernam deprehenderimus. Spes equidem erat lautæ meſſis in libris *Moralium*, ad revocandam in lucem antiquam libri Job interpretationem Latinam. Spem hanc Gregorii ipſius verba in epiſtola Leandro inſcripta fecerant: *Novam translationem diſſero; ſed cùm probationis cauſa exigit, nunc novam, nunc veterem per teſtimonia aſſumo, ut quia ſedes Apoſtolica, cui Deo auctore præſideo, utrâque utitur, mei quoque labor ſtudii ex utraque fulciatur.* Hæc, inquam, Gregorii verba ſuum in his *Moralium* libris conſilium & interpretandi rationem explicantis, ſpem nobis fecerant, laudatas promiſcuè à Gregorio Magno, modò novæ, modò antiquæ interpretationis ſententias nos eſſe reperturos; ſed ſpes irrita fuit. Vix enim, ac ne vix quidem antiquæ interpretationis veſtigia in his quoque libris reperimus.

Ejus Scripta, imo & *Moralium* libri, verſionis Italicæ vix contulere quidquam.

Auctor libri *de xlii. Mansionibus*, Beda, & Sedulius Scotus.

CLXIII. Pauciora adhuc sese obtulere in scriptoribus Gregorio recentioribus. Apparent tamen nonnulli Scripturæ versiculi juxta antiquam interpretationem, in libro *de xlii. Mansionibus;* cujus libri, tametsi Ambrosio affícti, auctor, Bedâ & Rabano antiquior non est habendus. Apparent & in scriptis quibusdam Bedæ ipsius, qui *veterem Italicam citat ex occasione*, ut loquitur Millius, prolegom. in N. T. Gr. n. 1022. Apparent demum in explanatione Sedulii Scoti in epistolas S. Pauli; at quàm rari apparent! Cùm igitur vetus interpretatio Latina Scripturæ, Gregorii Magni ætate penitus exoleverit, & in usu esse desierit, frustra eam in ejus scriptis, & in scriptoribus ipso recentioribus quæsissemus. Quapropter hæc nobis fuit in evolvendis Patrum operibus, laboris meta; & hic etiam de iis dicendi finis esto.

Cæteri fontes, è quibus versionis veteris reliquias hausimus.

CLXIV. Superest ut alios quosdam monstremus fontes, è quibus partem aliquam veteris interpretationis hausimus. Etenim præter manu exaratos codices, præter SS. Patrum volumina, alios quoque evolvimus libros, in quibus spes fuit aliquas versionis antiquæ reliquias reperiri posse. Libri illi sunt, Missalia, ut aiunt; Lectionaria, Breviaria, sic enim appellant; in primis autem Missale Mozarabicum. His adde Acta sincera Martyrum, eximium nostri Ruinarti opus; Analecta Mabillonii, Miscellanea Baluzii; Anecdota, seu collectionem Martenii, aliaque id genus. In his versandis inanem profectò non impendimus operam. Jam verò quantam ex iis omnibus monumentis antiquæ interpretationis partem recuperaverimus, in postrema hujus nostræ præfationis parte, & qua ratione sit edenda, explicabimus.

PARS TERTIA.

Quid ab aliis ad revocandam in lucem antiquam Scripturarum interpretationem Latinam, quid postremò à nobis in hac nova Bibliorum editione sit præstitum, explicatur.

§ PRIMUS.

Virorum Doctorum, qui in eodem, quod nos ingredimur, curriculo desudarunt, labores commemorantur, & laus debita redditur.

Debita iis laus redditur, qui primi revocare in lucem Latinas interpretationes aggressi sunt.

CLXV. QUamvis conquesti fuerimus, reque ipsa querendi locus sit, non eandem operam fuisse à viris doctis impensam circa Latinas Scripturarum interpretationes, quæ circa Græcas in lucem revocandas impensa est; non ita tamen isti omnes labori supersederunt, ut nullus manum admovisse existimandus sit. Admovêre certè plures; idque fatemur, & suam singulis laudem, singulorum commemorando labores, dabimus. Nefas quippe arbitramur præterire viros insignes, qui piis vigiliis, doctoque labore optimè de Ecclesia meriti sunt: nec adeo ipsi nos amamus, ut debitam iis adimamus laudem, quò nobis indebitam vindicemus. Licet enim inchoasse & adumbrasse potiùs, quàm absolvisse opus, quod molimur, cujus alii alia fragmenta edidere, videri possint; laus tamen ipsis maxima debetur, quòd primi istud ingressi fuerint curriculum, in eoque feliciter desudarint, licet totum non percurrerint; laudandique sunt plurimùm, quòd præiverint, & ad perficien-

dum id quod imperfectum reliquere, viam monstraverint.

Primus ante omnes aggreditur Flaminius Nobilius.

CLXVI. Primus ante omnes sese offert Flaminius Nobilius, Lucensis, vir in rebus criticis ac theologicis, & in sacris litteris versatissimus, qui præclaram navavit operam in edendis Bibliis, quæ Sixti V. nomine circumferuntur, & quorum Nobilius pars magna fuit. Is iniit consilium revocandi in lucem antiquam interpretationem, *quam Latini Patres ante B. Gregorii tempora privatim publicèque ad fidei doctrinam, moresque formandos adhibuissent;* quam interpretationem *legendi integram*, ut ipse scribit, *magno docti ac pii homines desiderio afficiebantur.* Laudanda sanè viri docti humanitas, qui tam pia desideria, pio non minùs labore explere aggressus est. Ipsum interea audire juvat de illa antiqua interpretatione dicentem, & quid in ea restituenda præstiterit exponentem. « Varietati Græcarum editionum successit longè major Latinarum varietas. « Nam quemadmodum scribit S. Augustinus l. 2. de Doctrina Chr. ut « quisque aliquid sibi facultatis in Græca & Latina lingua habere vide- « batur, ita simul ac Græcus codex in manus venisset, ausus est interpre- « tari. Idem tamen Italam interpretationem cæteris anteponit, quæ ver- « borum tenacior esset cum perspicuitate sententiæ, quæ fortasse ea fuit, « quam sæpe S. Hieronymus *Vulgatam* vocat, S. Gregorius *Veterem*, ut qua- « lis fuit Communis illa apud Græcos, talis hæc Vulgata apud Latinos « esset, nimirum Itala ipsa, qua sedes Apostolica uteretur, nonnihil ta- « men pro locorum & temporum varietate, & pro voluntate scriptorum « immutata. Hanc S. Hieronymus emendavit, sed quantùm aut sibi per « codices Græcos licere (etenim multa adeo depravata judicabat, ut cor- « rigi posse desperaret) aut satis esse ad usum Ecclesiæ putavit; & ea « quæ ex Hebraïco erant addita, libenter retinuit. Hujus editionis (nihil « nunc de novo Testamento dicimus) integrum corpus, quod sciamus, « non exstat. Partes multæ ex plerisque libris, cùm apud cæteros Lati- « nos Patres habentur, tum apud S. Hieronymum in commentariis atque « aliis libris. Ex eadem Psalterium, quomodo ferè à S. Hieronymo est « emendatum, in hodierna quoque Vulgata remansit : quare distinguitur « non modò à Psalterio S. Hieronymi, quod ille ex Hebræo, ut cætera, « transtulerat; sed etiam à veteri, & Romano, quòd ista duo aut ex aliis « editionibus essent, aut ex hac eadem nondum à S. Hieronymo emen- « data. Ex eadem remanserunt partes quædam Esther & Danielis, pro- « phetia Baruch, epistola Jeremiæ, libri Machabæorum, ex non canonicis « tertius & quartus Esdræ. Sapientiæ verò & Ecclesiastici interpretatio, « quæ in vulgatis Bibliis exstat, ita vetus est, ut eâ non modò S. Augusti- « nus in Speculo, sed Lucifer Calaritanus, & S. Ambrosius, & S. Cypria- « nus, & alii vetusti scriptores utantur. At idem S. Augustinus in aliis « libris, & S. Hieronymus (quod suis locis constabit) longè puriore & « emendatiore sunt usi; quæ aut ex alia editione fuit, aut ab eodem S. « Hieronymo fuerat restituta. In cæteris verò partibus Vulgata quâ nunc « utimur, est interpretatio S. Hieronymi ex Hebraïco, quam B. Grego- « rius novam appellavit; quæ quamvis optima sit, ac justissimis de causis « edita, summamque habeat auctoritatem, magno tamen docti ac pii ho- « mines desiderio afficiebantur, illam etiam, quam Latini Patres ante B. « Gregorii tempora privatim publicèque ad fidei doctrinam, moresque « formandos, adhibuissent, integram legendi; sine qua præclaræ illorum « lucubrationes vix, aut ne vix quidem percipi interdum possent, & ex « qua eæ sæpenumero sententiæ elicerentur, quarum pulchritudinem & « efficacitatem vel ipse S. Hieronymus admiratur, quæque ad animos ho- «

Præf. in edit. Lat.

» minum permovendos atque inflammandos maximam vim haberent.....
» Quod autem ad Latinam interpretationem pertinet, diligenter operam
» dedimus, ut quæ ipsius S. Scripturæ partes à Latinis Patribus alicubi
» recitantur, eas eodem modo atque ab ipsis sunt recitatæ, nisi aut illo-
» rum inter se, aut nostri exemplaris varietas obstaret, poneremus; in re-
» liquis quas recitatas non invenimus, eadem verba, easdem locutiones,
» quantùm res ipsa ferret, retineremus. Prorsus autem, ubi nobis inte-
» grum fuit, ingenuè profitemur incultam nos illam secutos interpretandi
» rationem, in qua verbum verbo redditur, paulò durioris constructio-
» nis reprehensionem parum veritos. Etenim animadvertebamus hanc
» ipsam interpretandi rationem ipsos LXX. constantissimè tenuisse; hanc,
» qui inter Latinos tenuerunt, summopere à Patribus, ac potissimùm S.
» Augustino, laudatos videbamus. »

Judicium Morini de Nobilii eximio opere.

CLXVII. Hactenus Nobilius, cujus eximium laborem, omni qua potest eloquentia ac venere commendat scriptor insignis Johannes Morinus, Congreg. Orat. presbyter, præfat. in edit. Gr. LXX. « Suscipienda, inquit, & magni æstimanda est Flaminii Nobilii è Græco in
» linguam Latinam editionis LXX. translatio..... Non enim verbis suis,
» nisi cùm aliter fieri non potuit, eam expressit; sed undequaque & col-
» lectis antiquorum fragmentis, ea inter se dexterrimè conciliavit & con-
» texuit. Itaque ut alter Æsculapius, non Hippolyti membra discerpta,
» sed Italæ, atque antiquissimæ Romanæ translationis, nonnunquam Hie-
» ronymianæ, quam de LXX. recudit & elaboravit, partes laceras, hinc
» atque hinc mille in locis latitantes, vario & sollicito labore deprehen-
» dit, in unum corpus iterum coegit, eique vitam, pristinumque deco-
» rem restituit. Oculis catholicis dignum opus, dignumque ecclesia Ro-
» mana consilium, quæ novitates omnes aversatur, & antiquissimorum
» Patrum vestigia semper insequitur. »

Nobilius non tam antiquam restituere interpretationem Latinam, quàm versionem Græcam LXX. codicis Vaticani, verbum verbo reddere curavit.

CLXVIII. Egregiis his laudibus libenter assentior, quanquam hæc inflatiùs commemorata possint videri. Quamvis enim « Nobilii opus,
» ut cum Matthæo Petitdidier loquar, propter immensum laborem, sedu- *Dissert. x.*
» lamque quam in evolvendis Patribus impendit operam, laudem & æsti-
» mationem eruditorum mereatur, non est tamen existimandum illud ve-
» terem Vulgatam eo modo, quo tempore Patrum exstitit, nobis omnino
» repræsentare. » Haud, inquam, existimandum est Vulgatam veterem, qualis olim exstitit, à Nobilio fuisse restitutam: id vel paululùm attendenti manifestum fit. In primis enim vir doctus ne quidem unum è codicibus manu exaratis, quibus illa vetus interpretatio continetur, adhibuit in consilium. Tantùm id animo videtur intendisse, ut versionem Græcam LXX. qualem exhibet codex Vaticanus, verbum verbo redderet. Siquando à Patribus Latinis usurpata Scripturæ testimonia cum Græco conveniebant, ea Nobilius in concinnanda sua interpretatione Latina adhibuit; sin minùs, quæ aptiora sunt visa, suo arbitratu supplevit. Ista namque viri docti fuit methodus, ut ex ipso discimus: « In
» hac interpretatione Latina, inquit, diligenter operam dedimus, ut quæ
» ipsius S. Scripturæ partes à Latinis Patribus alicubi recitantur, eas eo-
» dem modo, atque ab ipsis sunt recitatæ, nisi aut illorum inter se, aut
» nostri exemplaris varietas obstaret..... retineremus. » Quæ postrema Nobilii verba manifesto esse indicio debent, virum doctum non tam curasse antiquam interpretationem à Patribus usurpatam ad verbum restituere, quàm Græcum exemplar, fidi interpretis vice fungendo, verbum verbo reddere; quippe qui laudatas à SS. Patribus Scripturæ sententias,

nonnisi eas, quæ Græco exemplari erant consentaneæ, exscripserit, neglectis quæ dissidebant, atque ab ipso codice Græco erant diversæ.

Non satis puri fontes, ex quibus lectiones hausit Nobilius.

CLXIX. Observat præterea Martianæus noster tom. 2. novæ edit. Hieron. col. 674. « in Græcis & Latinis observationibus, quibus Romanam LXX. Seniorum editionem Nobilius illustravit, totum lutulentum fluere Hieronymum. Nam in recitandis hujus Doctoris verbis, fidem Mariano Victorio habuit Nobilius; hincque factum, ut infinitos notis suis criticis errores asperserit, cùm de corruptissimis libris variantes recitet plerùmque lectiones. » Quod autem de Hieronymo observat Martianæus, idem quoque licuerit observare circa alios plurimos Patres, quorum scripta longè emendatiora prodiere, quàm Nobilii temporibus prodierant.

Quid in ejus editione desideretur.

CLXX. Verùm, ut concedamus diligenter à Nobilio evoluta excussaque fuisse SS. Patrum scripta, atque ex collectis undequaque antiquorum fragmentis restitutam utcunque fuisse ab eo antiquam versionem; est tamen adhuc quod in eo opere, circa excerptas è Patribus sententias, desideres. Nimirum in tota interpretatione Latina nullibi significat Nobilius, ne quidem ad oram libri, quo ex tractatu vel libro exscripserit, quæ adhibet Patrum testimonia : imo ipsa silet Patrum scriptorumque nomina, præterquam in notis, in quibus vix aliud quidquam reperias, præter variantes lectiones Græcas cæterorum interpretum atque editionum, necnon & alias è Patribus tum Græcis tum Latinis excerptas. Pauciores tamen sunt, quas è Patribus Latinis excerpsit; nec decimam nostrarum partem efficient, quod quidem citra jactantiam dixerim, si cum nostris eas contuleris. Demum circa novum Testamentum (quæ Scripturæ pars, cùm Patribus fuerit in usu frequentissimo, immensa testimoniorum ex antiquis scriptoribus erutorum copiâ illustrari potuerat, atque etiam debuerat, ut etiam à nobis illustrata est) nil aliud Nobilius quàm textum repræsentat.

Quid aliorum labori reliquerit.

CLXXI. Quamvis igitur incredibili immensoque labore antiquam Scripturæ interpretationem restituere conatus fuerit Nobilius, plurima tamen aliorum labori reliquit; maximè verò, quòd antiquæ interpretationis manu exaratos codices non adhibuerit, qui tamen ante omnia adhibendi erant. « Textus namque hujus versionis, ut meritò observat Millius, non tantùm investigandus est ex fragmentis ejus, quæ occurrunt in monumentis Patrum Latinorum, sed etiam ex manuscriptis exemplaribus, maximè translationis Italicæ, qualis jam incedebat ante castigationem Hieronymi. »

Quid post eum præstiterit Johannes Martianæus.

CLXXII. Intactam hanc à Nobilio provinciam, inter eruditos cepere nonnulli; quorum alii aliam hujus antiquæ interpretationis partem ope MSS. codicum in lucem revocarunt. Hos inter Johannes Martianæus noster non parum laudis est adeptus; qui præter libros Job & Psalmorum, quos cum asteriscis & obelis edidit tomo primo novæ operum S. Hieronymi editionis, Evangelium quoque Matthæi cum epistola Jacobi, ex duobus probatissimæ notæ codicibus vulgavit anno 1695. Plurimos quoque alios Scripturæ libros vulgare in animum induxerat, imo & vulgaturum se pollicitus fuerat; sed heu! nimium morantem ex transverso incurrens mors, ante virum eruditum abstulit, quàm promissis fidem faceret.

Thomas Hearnius.

CLXXIII. Thomas Hearnius singularem industriam & diligentiam in edendis actibus Apostolorum, juxta antiquam interpretationem ex insigni codice erutam, adhibuit. Prodiit ille liber Oxonii anno 1715.

majuſculis ſeu quadratis, ut aiunt, litteris : ſed eam exemplorum paucitatem excudendam curavit vir doctus, ut rara appareant, vixque alibi reperire poſſis, quàm in maximis bibliothecis.

Faber Stapulenſis.

CLXXIV. Sed ante hæc, habita temporum ratione, referre debueram Pſalterium quintuplex editum Pariſiis in noſtro Sangermanenſi monaſterio, anno 1508. curâ doctiſſimi Fabri Stapulenſis; necnon idem integrum, juxta editionem Romanam & Gallicam, cum Canticis, anno 1683. editum Romæ operâ Joſephi Mariæ Cari presbyteri; qui etiam capitula Bibliorum antiqua Latinè ſecundùm interpretationem LXX. ex manu exaratis codicibus ibidem vulgavit anno 1688. inter quæ reperitur prophetia Baruch, ex veteri codice Mſ. deſcripta : Pſalterium quoque vulgatum Romæ an. 1697. ab Eminentiſſimo Cardinali Thomaſio, cum Canticis pluribus, juxta verſionem Italicam.

Joſephus Maria Carus.

Cardinalis Thomaſius.

Alia ab aliis edita antiquæ verſionis fragmenta.

CLXXV. Mitto alia nonnulla antiquæ verſionis fragmenta, quæ diverſis temporibus litteratorum ſtudio, vel data occaſione, ad calcem librorum, vel privatim fuere excuſa; cujus generis ſunt Pſalteriorum antiquorum complurium, cùm editorum, tum manuſcriptorum varietates inſigniores, editæ à noſtris initio tomi quarti novæ editionis operum S. Auguſtini. Item variæ quatuor Evangeliorum lectiones, quas ex Mſſ. veteribus ad calcem ſui in Evangelia commentarii Abbas clariſſimus & doctiſſimus Auguſtinus Calmet adjecit. Sic etiam Eccleſiaſtes, qui ab illuſtriſſimo & doctiſſimo Meldenſi epiſcopo ex commentario S. Hieronymi erutus, notis illuſtratus, vulgatuſque eſt Pariſiis anno 1693. cum aliis Sapientialibus libris. Nemo non intelligit doctiſſimi Meldenſis epiſcopi nomine, non alium à me ſignificari quàm magnum, imo maximum Boſſuetium. Nefas certè fuiſſet hîc prætermittere tantum antiſtitem, Galliarum decus & ornamentum, qui præclaris operibus tam bene de Eccleſia meritus eſt, ut inter Patres ipſe numerari, & Eccleſiæ Pater appellari poſſit. Quamvis enim non multùm in iſto deſudarit curriculo, tanti eſſe debet quidquid à tam eximio Scriptore profectum eſt, ut nulla tam excellentis ingenii fœtura, utlibet parva, non ſit grato animo ſuſcipienda, & honorificè memoranda.

Joſephus Blanchinus omnibus in eodem curriculo feliciùs deſudavit, & etiamnum deſudat.

CLXXVI. Poſtremus omnium, ſed omnibus longè feliciùs, quod pace omnium dixerim, in eodem curriculo deſudavit, & etiamnum deſudat Joſephus Blanchinus Oratorii Romani presbyter. Afflictus vir piiſſimus, nec eruditione minùs quàm pietate conſpicuus, maledictis & conviciis, quibus Calvinus Lutheruſque, & qui ſunt ſecuti, peſſimorum magiſtrorum deteriores diſcipuli, noſtram Vulgatam Latinam inſectantur & conſcindunt, maximè verò cùm ſacrilegum *Belli Papalis* librum legiſſet, *decrevit adornare vindicias ſacrorum Bibliorum vulgatæ Latinæ editionis :* nec decrevit modò, ſed gnaviter inſtans operi, primum jam emiſit tomum, qui *ipſe ferè omnium primus*, verba auctoris ſunt, *jacit fundamenta novi ædificii pro vindiciis canonicarum Scripturarum vulgatæ Latinæ editionis; & anecdota ſacrorum Bibliorum fragmenta colligit, juxta Græcam Vulgatam, & Hexaplarem, Latinam antiquam Italam, duplicemque S. Hieronymi tranſlationem, ex codicibus etiam quatuordecim ſæculorum.* Et hæc quidem continet primus Romanis typis emiſſus anno 1740. tomus; quem alii deinde ſequentur, quibus ſuſceptum opus in ſex partes diſtribuendum, abſolvetur. « Prima pars, non pauca Hexaplorum fragmenta antehac » inedita complectetur. Secunda, veteris Teſtamenti libros, à S. Hiero» nymo ex Origeniano LXX. Interpretum exemplari in Latinum ſermo» nem tranſlatos. Tertia, uberem lectionum variarum ſilvam, ex Mſſ.

Epiſt. Nunc.

Ibid.

Totius operis ejus diſtributio.

libris optimæ notæ decerptam, quibus restituetur pristinæ integritati « canon Hebræus, seu veteris Testamenti versio, à Cl. Martianæo sub « titulo Bibliothecæ Divinæ S. Hieronymi evulgata. Quarta, complures « utriusque Fœderis libros secundùm Italam versionem. Quinta, veteris « Testamenti libros à S. Hieronymo è Chaldaico in Latinum sermonem « conversos. Sexta demum, vindicias canonis sacrarum Scripturarum, quem « Tridentina synodus sessione IV. celebrata die VIII. mensis Aprilis anno « Domini M. D. XLVI. condidit, & asseruit. »

Contenta in hujus operis tomo I.

CLXXVII. Multa profectò & præclara, ut cernere est, promittit vir doctus; nec tamen ullum nobis debet esse dubium, quin immenso opere, quod aggreditur, feliciter absoluto, fidem suam sit liberaturus, & promissis facturus satis; quandoquidem ex eo, quod prodiit, volumine, de cæteris conjecturam facere, atque adeo sperare rectè fas est. Præter Divinam Hieronymi Bibliothecam, & Psalterium duplex cum Canticis juxta Græcam Vulgatam, & Latinam Italam versionem; præter variorum fragmenta librorum; præter specimina manu exaratorum codicum triginta, quorum characteres in ære incisos repræsentat, plurima alia tomus ille complectitur. Primo in limine sese offert epistola Eminentissimo Cardinali Quirino, in cujus nomine liber apparet, inscripta. Præpositam hanc operi epistolam historica sequitur præfatio de veteris Testamenti textu originali, antiquis codicibus, & versionibus Græcis ac Latinis; his accedit appendix aliquot familiarium epistolarum, in quibus methodus totius editionis describitur.

Nostra de Blanchini opere sententia.

CLXXVIII. Si quis fortè requirat quæ nostra sit de Blanchini opere sententia; ille verò noverit, nec critici, nec judicis partes me hîc agere; sed si quas agerem, non alias sanè quàm præconis, opus atque auctorem laudibus cumulando, agerem. Nihil enim mihi propositum minùs est, & à me nihil magis alienum, quàm ut de cujusquam gloria deteram. Quantò ergo minùs ex prava æmulatione detraherem laudibus viri doctissimi, qui piis doctisque vigiliis opus elaboravit, quo non aliud hactenus hujusmodi magis perfectum, & majori elaboratum diligentia? Qui cùm ad revocandam in lucem antiquam interpretationem animum appulit, quid ad tantæ molis opus absolvendum requirebatur, vidit, &, aut jam exsecutus est, aut exsequi in animo habet? Qui pretiosas famosæ hujus interpretationis reliquias, non tantùm in sanctorum Patrum scriptis investigandas, sed ab ipsis prorsus repetendas fontibus existimavit, atque etiam repetiit, conquisitis undequaque, quos adhiberet in consilium, longinquæ antiquitatis & probatissimæ notæ codicibus? Qui demum nihil videtur prætermisisse, quo susceptum opus perficiat; cui & absolvendo par est certè, vir laboris patiens, antiquitatis amans, in sanctorum Patrum lectione versatus, sacrarum Scripturarum mirè studiosus, & in Rempublicam christianam egregiè animatus, cujus annalium absolvendorum suæ decreto Congregationis, probante olim Pontifice maximo Clemente XII. imposita est ipsi provincia? Hæc est nostra de tanto viro sententia ejusque opere, cui utinam fastigium imposuisset. Vellem tamen alium vir doctissimus fuisset secutus ordinem; nimirum, ut singulos ex ordine libros, seu quæcunque singulorum fragmenta juxta antiquam interpretationem reperit, edidisset: vellem, inquam, ut si quas antiquæ interpretationis reliquias Geneseos, sive in codicibus manu exaratis, sive in aliis monimentis; ut primùm istas, ac deinceps alias aliorum, servata librorum serie, emisisset. Aliter viro clarissimo visum est, & Psalterium cæteris præmisit: nec tamen du-

bium mihi eſt, quin habeat quo id egerit fundamento, atque *Pſalterium auro cedroque* dignum, ante alios vulgaverit.

Suam licet reddamus operi Blanchini laudem, noſtrum nihilominus luce dignum opus æſtimamus.

CLXXIX. Fortè quis mirabitur, cùm tam multa de Blanchino ejuſque opere honorificè prædicaverim, non minùs tamen interea eandem à me Scripturarum interpretationem in vulgus emitti. Quid enim, inquiet, ſi quæcunque ad recuperandam revocandamque in lucem Italam requiruntur, vidit Blanchinus; ſi ea etiam magna ex parte ita eſt exſecutus, ut de cætero bene ſperare liceat, ut quid eidem manus operi admoves; quid fers in ſilvam ligna? aut ſi jam admoveras, quidni incœpto deſiſtis? Sed facile & poſitum in expedito reſponſum. Unus itemque alter tomus, ſeu totum vetus Teſtamentum è prælo exierat, ipſique prælo novum jam pene ante maturum erat, quàm Blanchini opus ad nos perveniret. Poſtquam autem pervenit, illudque evolvimus, viri docti ſingularem diligentiam, quibus erat digna, laudibus cumulavimus (neque enim is ſum, qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam velim aucupari) nec tamen idcirco noſtri nos laboris pœnituit, aut debuit pœnitere: dignum enim luce eſt opus, quod in lucem emittimus. Nec verò hoc arroganter dictum exiſtimari velim: nam cùm multos in verſandis SS. Patrum ſcriptis, ut inde extraherem quæcunque veteris interpretationis reliquiæ occurrerent, annos conſumpſerim; cùm tam multarum forulos bibliothecarum excuſſerim, ut manu exaratos codices, ſi qui deliteſcerent, adhibendos in conſilium inveſtigarem, plurimoſque repererim; nòn ſum arrogans, ni fallor, ſi tot annorum opus, tam improbo diuturnoque labore, tot vigiliis elaboratum, tantis quoque ſumptibus abſolutum, luce dignum eſſe dixerim, nec perdendum exiſtimaverim. Plura dicere non ſinunt mores mei; neque etiam à viro religioſo quidquam alienius eſſe poteſt, quàm de ſe ſuiſque laboribus aliquid glorioſius prædicare. Sed aliorum iſtud eſto judicium. Ego verò interim quid in hac editione præſtiterim explicabo.

---

§ II.

Quid in hac editione à nobis ſit præſtitum.

Qua via antiquæ interpretationis reliquias inveſtigaverimus; quota pars veteris hujus verſionis recuperata; qua ratione ex tot variis fragmentis, undequaque conquiſitis, corpus Biblicum confecerimus; quo demum ordine, qua methodo ſit edendum, explicatur.

CLXXX. CUm primùm ad recuperandam, atque è tenebris revocandam in lucem antiquam Scripturarum interpretationem animum appuli, quantum negotii mihi daretur, quàm arduam & laborioſam ſuſciperem provinciam; quàm plenum faſtidii & moleſtiarum, quàm denique ingratum opus aggrederer, intellexi. Nec dubitavi fore pleroſque, qui inſanam hanc molitionem judicarent, & à me majus opus ſuſcipi arbitrarentur, quàm poſſet effici. Quid enim? ut referam, quæ mihi videbar audire: Quî promiſſor ille fidem liberabit? Qua via ad interpretationem Scripturæ, quæ cum ipſa pene nata eſt Eccleſia, & Apoſtolicis ſaltem proxima temporibus, perveniet? Qua arte, inter tam multas interpretationes, augurabit quænam ſit ea antiqua, nempe Itala, quam ſe promittit & ſperat recuperaturum? Qua methodo dignoſcet & ſecernet codices Mſſ. qui Italam,

ab iis qui aliam exhibent versionem? Hæc Itala versio Augustini & Hieronymi temporibus, pluribus jam maculis aspersa erat; quo pacto sordes deterget? Gregorii Pontificis maximi ætate penitus exolevit, & inde ad hæc usque tempora in oblivione jacuit; quibus igitur eam vestigiis explorabit & investigabit? Hæc equidem, aliaque horum similia nonnihil movebant, nec tamen ab incepto destiti; quin imo certus nihil esse, quod improbo labore non vincatur, operi manum admovi, audacior forsan quàm prudentior: admovi tamen, & demum Divino fretus auxilio perfeci. Nunc qua ratione perfecerim (quantùm scilicet perficere licuit) exponendum.

Qua via antiquæ interpretati..is reliquias investigaverimus.

CLXXXI. Ante omnia bibliothecarum, si minùs omnium, saltem famosissimarum, nec Gallicarum modò, sed & exterarum scrinia nobis esse revolvenda duximus; atque etiam aut ipsi per nos, aut amicorum ope revolvimus, & quoquo modo oblitteratam & delitescentem Italam investigavimus. Nec cassus labor, irritave spes fuit. Plurima enim Italæ fragmenta in codicibus undequaque quæsitis reperimus, & excerpsimus. Cujus ævi sint hi codices manu exarati quos in consilium adhibuimus, quàm probatæ fidei, quàm bonæ notæ, nihil necesse est pluribus exponere; siquidem jam de his diximus, & plura etiam in præviis admonitionibus dicturi sumus.

CLXXXII. Deinde SS. Patrum, scriptorumque Ecclesiasticorum opera omnia, summo studio evolvimus; Latinorum scilicet Patrum, & illorum maximè, qui ante Hieronymum vixêre, & ab Hieronymo ad Gregorii Magni tempora, quibus vetus Vulgata penitus exolevit. Mirum quàm multa undique sese obtulerint antiquæ interpretationis fragmenta. Jam verò si immensam hanc lectionum silvam, quam evolvendo & excutiendo SS. Patrum volumina congessimus, addas iis tam multis fragmentis, quæ ex MSS. codicibus descripsimus, imo libris integris, vix quidquam erit quod in hac parte à nobis exigi aut desiderari queat. Unum erat circa laudatas in SS. Patrum libris Scripturarum sententias, quas excerpsimus, quod nobis nonnihil negotii facessebat; nempe quod aiunt nonnulli, hos versiculos sine codice Scripturarum & ex memoria laudatos à Patribus fuisse. Quod si verum foret, plurimùm certè auctoritati Patrum ad restituendam interpretationem antiquam detraheretur. Sed hunc scrupulum in secunda præfationis parte, ubi de eo argumento disputavimus, sic eximere & evellere conatus sum, ut neminem esse, cujus animo adhuc insideat, existimem. Nunc dicamus, quanta ex his monumentis antiqua interpretatio à nobis sit restituta luci.

Quota pars hujusce versionis à nobis recuperata sit.

CLXXXIII. Ex his, quæ hactenus præfati sumus, quilibet intelligit nihil à nobis fuisse prætermissum, quo veterem Scripturarum interpretationem totam atque integram recuperaremus; adeoque, si recuperari tota possit, etiam fuisse recuperatam. Id equidem erat in votis. At licet felicem satis, & quo, ut opinor, vix cuiquam feliciorem sperare licet, exitum habuerint conatus nostri; non tamen tota vetus interpretatio, quanta olim fuit, recuperata est. Nec mirum, cùm nullus sit codex manu exaratus, qui hanc versionem, tam longo tempore oblitteratam, nunc integram complectatur: imo, cùm pauciores sint hujus versionis codices, è paucioribus paucissimi sunt, qui unum aut alterum Scripturæ librum exhibeant integrum, si novi Testamenti libros excipias. Nec licuit ex SS. Patrum scriptis singula supplere, quæ in codicibus manu exaratis deerant: quamvis enim pluri-

ma ſint veteris interpretationis fragmenta in antiquorum ſcriptis, nonnulli tamen ſunt Scripturarum libri, quorum vix ipſum nomen apud SS. Patres reperias.

Singuli Scripturæ libri referuntur.

CLXXXIV. Itaque ne quis noſtris nos minora promiſſis præſtare accuſet, qualis & quanta vetus interpretatio à nobis ſit recuperata, quanta in lucem ſit emittenda, ſingulorum enumeratione librorum juvat hîc ſubjicere. Primò quidem omnes Pentateuchi libros, necnon Joſue, Judicum, & Ruth, atque Regum quatuor, nonniſi ex collectis veterum Patrum lectionibus conficere licuit; hinc in his libris multa deeſſe, facilis nimiùm eſt conjectura.

Geneſis. Exodus. Leviticus. Numeri. Deuteronomium.

CLXXXV. Liber *Geneſis* integer utcunque eſt recuperatus, & confectus maximè ex Auguſtini, Hieronymi, & Ambroſii libris. *Exodus*, etſi pluribus ſui partibus truncatus, non ita tamen mutilus, ut non multis conſtet, quas Auguſtinus, Ambroſius, aliique Patres ſuppeditarunt. Idem pene dicere fas eſt de *Levitico*, cujus diverſas partes in Cypriano, Lucifero Calaritano, Auguſtino, Heſychio Salonitano, & aliis Patribus reperimus. Plura deſunt in *Numeris*, quorum tamen nonnulla capita ex Auguſtino & auctore libri de XLII. *manſionibus* integra ſatis reſtituimus. Multò pauciora deſiderantur in *Deuteronomio*, ad quem librum reparandum magno nobis adjumento fuere Tertullianus, Lucifer Calaritanus, Ambroſius, Auguſtinus, aliique ſcriptores. Precatio Moyſis cap. IX. petita eſt ex Breviario Mozarabico; Canticum totum cap. XXXII. ex Mſ. S. Michaelis, & aliis longè antiquiſſimis codicibus.

Joſue. Judices. Ruth.

CLXXXVI. In conquirenda libri *Joſue* veteri interpretatione, minùs feliciter laboravimus: quædam tamen fragmenta præbuere Cyprianus, Auguſtinus, & alii; ſed nullus plura, quàm Lucifer Calaritanus, maximè cap. VII. In libris *Judicum* & *Ruth* ſatis multa ex Auguſtino, quædam etiam ex Lucifero Calaritano, Ambroſio, & aliis mutuati ſumus.

Quatuor libri Regum.

CLXXXVII. Libri quatuor *Regum* plùs minùs integri ex iiſdem prodiere fontibus; ſed Lucifer præ cæteris opem tulit, ut cernere eſt lib. I. capp. III. IV. V. XV. XVI. XIX. &c. Plures etiam horum verſiculos librorum, ſeu additamenta exſcripſimus ex variis Hieronymianæ interpretationis codicibus antiquis, qui illa vel permixta textui ſecunda manu, vel ad oram libri deſcripta exhibent. Plurima etiam ex Vulgata noſtra, haud equidem in ipſam ex Hebræo derivata, ſed ex LXX. ſeu veteri verſione Latina, quæ ante Hieronymum in honore erat. De his additamentis operæ pretium fuerit legere quæ infra not. ad I. Reg. c. V. ℣. 6. ex Martianæo noſtro retulimus.

Libri Paralipom. & Eſdræ. Tobiæ, Judith. Eſther.

CLXXXVIII. Quod libros *Paralipomenon* & *Eſdræ* ſpectat, non alii ſunt ulli Scripturarum libri, quorum vetus interpretatio magis ſit oblitterata; adeo quippe excidit & interiit pene tota, ut vix reliquiæ ſuperſint, pauciſſimique admodum horum verſiculi in SS. Patrum voluminibus appareant. Contra verò qui ſubſequuntur libri *Tobiæ*, *Judith*, & *Eſther*, integerrimi prodeunt ex variis antiquiſſimis & optimæ notæ codicibus, de quibus præviæ admonitiones ſingulis præfixæ libris ſunt legendæ.

Job.

CLXXXIX. Librum *Job* talem proferimus, qualis eſt editus à Martianæo noſtro tom. I. edit. Hieronymianæ, detractis tantùm aſteriſcis & obelis, quorum typi deerant; ea tamen adhibita cautione, ut diſtincti & alio excuſi charactere, dignoſcantur verſiculi illi, quos in Hexaplis Origenes ex Theodotionis Græca interpretatione addidit, quique in Latina veteri deerant.

CXC. *Psalterium* totum atque integrum, nullaque sui parte mutilum, à variis Hieronymi castigationibus liberum, repræsentamus è longinquæ vetustatis codice Sangermanensi, litteris uncialibus exarato, cui alia plurima, cùm è veteribus codicibus, tum ex SS. Patrum commentariis extracta adjunximus Psalteria, de quibus in admonitione prævia disserimus. Huc redeunt *Cantica* pene omnia, quæ quamvis suum singula locum in variis Scripturarum libris sortita teneant, seorsum nobis plurimi & antiquissimi codices exhibuere.

Psalterium.

Varia Scripturarum Cantica.

CXCI. *Proverbia Salomonis* cùm in usu frequenti Patribus fuerint, ad veterem illorum versionem restituendam, lautissimæ copiâ messis recreati sumus, scripta Patrum evolvendo. *Ecclesiasten* totum ex Hieronymi commentario exscripsimus. Idem jam olim ex eodem fonte prodiit liber curâ illustrissimi Meldensis episcopi, quem tamen aliquid nostro reliquisse labori prævia docebit admonitio. *Canticum Canticorum Salomonis* pene totum & integrum unus nobis suppeditavit Ambrosius : permixtas tamen quasdam ex Augustino, Hieronymo, & aliis particulas reperies.

Proverbia Salomonis.

Ecclesiastes.

Canticum Canticorum.

CXCII. Librorum autem *Sapientiæ* & *Ecclesiastici* non alia est antiqua interpretatio, quàm Vulgata hodierna, quæ tales eos exhibet, quales olim exstitere, ut fas est colligere ex Latinorum Patrum testimoniis, quæ in notis margini inferiori suppositis referuntur. In iis quoque notis plurimas lectiones varias ex antiquis codicibus descriptas subjecimus; quæ licet sint multæ satis, non tamen diversam nec discrepantem arguunt interpretationem. Id unum duntaxat movere & negotium facessere potest, quòd harum lectionum maximam partem exulare jusserint Romani correctores, cùm Biblia sacra vulgatæ Editionis Sixti V. & Clementis VIII. summorum pontificum auctoritate recognoscerentur. Verùm non modò nullas id genus varias lectiones retulimus in contextum, sed ne quidem ad oram libri apposuimus; tantùm eas ad marginem inferiorem rejecimus, ut specimen aliquod veterum codicum daremus : qua quidem in re absit ut aliquid à nobis sit peccatum contra quam prohibuit Apostolica sedes, his verbis, si editoribus Romanis fides : « Sicut Apostolica sedes, inquiunt in præfatione, industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones..... & alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta, pro studiosorum commoditate atque utilitate in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius textûs minimè annotentur. » Nihil, inquam, à nobis contra hanc Apostolicæ sedis interdictionem est peccatum : quandoquidem varias lectiones ad oram, seu marginem textûs minimè annotavimus; sed tantùm ad notas margini inferiori suppositas, specimen aliquod veterum codicum dandi causâ, rejecimus. Præterea correctionum Romanarum ad Editionem vulgatam delectum, auctore Francisco Lucæ Brugensi, in fine cujuscunque libri edidimus, queis cautiùs curabitur ut ne quis imperitus variis hujusmodi lectionibus præter voluntatem nostram abutatur.

Sapientia & Ecclesiasticus.

CXCIII. Quæ verò nos hîc circa libros Sapientiæ & Ecclesiastici diximus, ad prophetiam *Baruch* librosque *Machabæorum*, quorum etiam versio antiqua, non alia est à Vulgata nostra, possunt atque etiam debent accommodari. Varias quoque lectiones MSS. codicum in notis subjecimus.

Prophetia Baruch, & libri Machabæorum.

CXCIV. Superest ut de majoribus minoribusque Prophetis dicamus. Quod majores spectat, *Isaiam* & *Ezechielem* feliciter satis, opinor,

Isaias. Ezechiel.

recuperavimus, excuſſis diligenter SS. Patrum ſcriptis. Plurima Tertullianus, plurima Cyprianus, plurima Ambroſius, & alii plurima; at nullus plura ſuppeditavit quàm Hieronymus in commentario in Iſaiam & Ezechielem. Hinc plena ſatis atque integra à nobis in lucem ſacri utriuſque Vatis prophetia emittitur. *Jeremiæ* verò necnon & *Danielis* prophetiæ minùs integræ prodeunt; frequentiores namque & majores in utraquê ſunt lacunæ, quas explere, quamcunque in evolvendis SS. Patrum ſcriptis, verſandiſque codicibus manu exaratis adhibuerimus diligentiam, non licuit.

Jeremias & Daniel.

Prophetiæ Baruch, & 13. priorum libri 1. Machabæorum cap. duplex interpretatio.

CXCV. Circa prophetiam *Baruch*, necnon tredecim priora libri primi *Machabæorum* capita, unum eſt, quod monitum lectorem volumus. Hi ſacri libri in eorum ſunt numero, ut jam animadvertimus, quorum vetus interpretatio ad nos illibata pervenit, quæque etiam in Vulgata noſtra ſervata eſt : ſed alteram præterea ejuſdem prophetiæ interpretationem in nonnullis antiquis codicibùs, alteram item horum 13. capitum in uno pervetuſto Sangermanenſi codice, ambas quidem in multis à Vulgata diſcrepantes reperimus. Verùm utra utri eſſet in his libris poſthabenda ne minimùm dubitavimus. Nullum quippe dubium eſſe debuit, quin illa interpretatio, cujus major eſt auctoritas, eaque ipſa quam Vulgata exhibet, alteri eſſet anteponenda. Hinc typis majoribus, quibus excuſa eſt verſio antiqua, eam excudendam curavimus; ejus tamen æmulam è regione, ſeu, ut aiunt, Italico editam charactere collocavimus. De hac alia horum librorum interpretatione quid conjecturâ auguremur, inſpicere licet in admonitione libris Machabæorum præfixa.

Duodecim minores Prophetæ.

CXCVI. Demum quod ad duodecim *minores Prophetas* attinet, horum unus omnium nobis interpretationem Hieronymus reſtituit. Sed de his legenda in primis admonitio prævia in Prophetas, ubi de textu Latino ſecundùm LXX. quem in ſuis paſſim commentariis adhibet Hieronymus, diſputavimus. Hactenus de veteris Teſtamenti libris quos emittimus. De novi autem Teſtamenti libris opportunior erit tunc dicendi locus, cùm eos in lucem emittemus. Satis eſt in anteceſſum dicere & monere nulla ſui parte mutilos, ſed totos atque integros, tam ex Patribus, quàm ex manu exaratis codicibus, ſingulos novi Teſtamenti libros recuperatos fuiſſe.

Quo ordine ex tot variis fragmentis confectum corpus Biblicum edamus.

CXCVII. Habes jam lector queis ex monumentis antiquam recuperaverimus Scripturarum interpretationem, & quanta à nobis ſit recuperata. Nunc qua methodo recuperatam edamus, quo ordine tot varios textus ad conficiendum corpus Biblicum diſponamus, accipe.

Hic univerſi operis ordo, hæc erit diſpoſitio.

CXCVIII. Vulgatæ antiquæ textus partem paginæ occupabit inſigniorem, tum, ſi textus ille è MSſ. codicibus prodeat, in fronte marginis cujuſque exterioris indicabitur codex, ſive unicus, ſive multiplex; ſi verò è veterum Patrum teſtimoniis conficiatur, è regione uniuſcujuſque verſiculi notabitur in eadem margine ſcriptoris nomen, necnon liber, tractatus, caput & pagina. Si tamen plures verſiculi, ac etiam capita integra ex uno eodemque auctore exprimantur, locus ſemel duntaxat ſignificabitur, è regione ſcilicet prioris verſiculi. Ut autem diſcrimen, quod intereſt Vulgatam novam inter & veterem, uno intuitu conſpiciatur; è regione verſionis antiquæ, versùs marginem interiorem, Vulgata hodierna minoribus characteribus aptè collocabitur, ita ut ſinguli Vulgatæ utriuſque verſiculi ſibi invicem reſpondeant. Denique

in ora inferiori tot subjicientur notæ, quot erunt versiculi Vulgatæ utriusque superpositi. His autem fusioribus notis inserentur germana veterum Patrum testimonia, vel similes codicum MSS. loci; Græca demum cum Latinis omnino diligentissimè comparabuntur. Insuper his monita plurimorum fronti præmittentur librorum; in quibus, si quæ visa sunt uberiorem postulare disputationem, quàm ut intra notarum angustias commodè satis possent elucidari, explicabuntur. Ad extremum claudetur opus indice totius Scripturæ locupletissimo.

A Typographo nihil prætermissum, quo elegantissima prodiret editio.

CXCIX. Quod partes Typographi attinet, nihil ab ipso prætermissum fuit, quò elegantissima prodiret editio; nec sumptui, nec labori pepercit. Unde spes esse potest nihil morosissimos quidquam desideraturos, aut reprehensuros; seu characterum elegantiam, seu chartæ nitorem spectes. Interea eruditos quosque, & bonarum litterarum cultores obsecramus, ut si manuscriptos quosdam codices apud se habeant, aut in bibliothecis, vel ubiubi delitescere noverint, in quibus antiquæ Vulgatæ fragmenta nonnulla reperiantur, nobiscum communicare non graventur.

Malevolorum calumniis obviam itur.

CC. Calumniari autem si quis velit quòd *Vulgatam novam* appellemus eam Scripturæ interpretationem, quæ à Tridentinæ Synodi Patribus sessione IV. *vetus & vulgata editio* appellatur; calumniari, inquam, si quis velit, ac veluti sacrosanctæ Synodo refragari velimus; ille meminerit hanc eandem à Pontifice magno *novam* fuisse appellatam; atque idem norit *novam* à nobis appellari Vulgatam nostram, quamvis vetus sit, longoque ac diuturno usu probata, ut eam ab hac *antiqua* versione, quæ olim in Ecclesia Latina, priusquam ex Hebræo sacros libros Latinè redderet Hieronymus, in usu & honore erat, secernamus. Absit ut vel tantillùm ab hujus Concilii mente deflectamus. Verùm quæ sit mens hujus Concilii Tridentini explorare juvat. « Manifestum est, ut cum « Augustini operum editoribus nostris loquar, à Concilio nihil aliud per « Vulgatam intelligi versionem, nisi eam *quæ legi consuevit in Ecclesia Catholica;* cujus tametsi plurimas partes Hieronymus transtulerit ex Hebræo, « quemadmodum sola testimonia ex hac ipsa ab Augustino lib. 4°. de « Doctrina Christ. cap. VII. iterum lib. 5. & 6. Quæst. & lib. 7. Locutio- « num in Heptateuchum petita abundè probant, eo tamen Concilii tem- « pore, quo jam plùs quàm mille & centum annos numerabat, optimo « jure antiqua dici poterat; perinde atque Isidori Hispalensis ætate jam « *Vulgatæ* nomen erat adepta, cùm ea editione omnes Ecclesiæ usque- « quaque utebantur. Cæterum non sine gravi hallucinatione crederet « quispiam idem in Tridentina Synodo & apud veteres per *Vulgatæ* vo- « cem significari. In Synodo ea vox integram utriusque Fœderis Scri- « pturam Latinè redditam, & nostris contentam in Bibliis denotat; cùm « apud Hieronymum epist. ad Sun. & Fret. Græcam quandam veteris « Testamenti versionem signet; epistola verò 101. ad Pammachium ver- « sionem ita vocatam, cùm ea nostræ opponeretur. » Nihil ergo à nobis peccatur, quod absit, contra decretum Concilii Tridentini, quo statuit ut *ipsa vetus & vulgata Editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est..... pro authentica haberetur.* Uno verbo ipsi nos quoque Vulgatam hodiernam veterem esse, & longo usu in Ecclesia probatam, eamque unam pro authentica habendam contendimus. Verùm quamvis vetus sit, quamvis longo diuturnoque usu probata, eam tamen appellari *novam* à nobis posse existimavimus, ut secerneretur ab illa longè antiquissima interpretatione, quæ ante Hieronymum erat in usu.

Præf. in tom. 5.

Appellationis duplicis *veteris* ac *novæ* interpretationis auctor est Gregorius M.

CCI. Quisquis ergo nos reprehenderit & accusaverit, idem accusabit & reprehendet Gregorium Magnum, quem auctorem habemus. De utraque enim interpretatione verba faciens in epistola Leandro inscripta, aliam appellat Novam, aliam Veterem. *Novam translationem*, inquit, *dissero : sed cùm probationis causa exigit*, *nunc* novam, *nunc* veterem *per testimonia assumo*, *ut quia sedes Apostolica*, *cui Deo auctore præsideo*, *utrâque utitur*, *mei quoque labor studii ex utraque fulciatur.* Quàm belle hæc Gregorii verba congruunt ! Ad rem nostram facta scriptaque videntur. En translatio Latina duplex, *vetus* & *nova :* hæc recens ab Hieronymo ex Hebræo adornata, quæque jam, si non ubique, saltem apud sedem Apostolicam publicè obtinebat : illa vetus è Græco translata, sola nempe ante Hieronymum passim usurpata in Ecclesia Latina. Utramque admittit S. Gregorius, quia utraque promiscuè utebatur tunc ecclesia Romana ; siquidem nondum jam ita prævaluerat nova Hieronymi translatio, ut veteri penitus omissa, altera fuerit ei substituta, S. Doctoris ætate. Quia tamen partes plurimæ de veteri Italica servatæ sunt in Vulgata nostra, cæteræ verò & præcipuæ, de Hieronymi Doctoris antiquissimi translatione vel emendatione fuerunt petitæ, ideo placuit unam ex utraque conflatam & effectam, *veterem & vulgatam Editionem* appellare. « Hujus autem veteris ac vulgatæ Editionis, inquiunt editores » Romani, tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut » eam cæteris omnibus Latinis editionibus longè anteferendam esse, apud » æquos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur, ut à majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est, partim ex S. Hieronymi translatione, vel emendatione suscepti sunt ; partim retenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam » S. Hieronymus *Communem* & *Vulgatam*, S. Augustinus *Italam*, S. Gregorius *Veterem* translationem appellat. Ac de veteris quidem hujus, sive » Italæ editionis sinceritate atque præstantia, præclarum S. Augustini testimonium exstat in secundo libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quæ tum plurimæ circumferebantur, Italam præferendam censuit..... De S. verò Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia. Eum enim S. Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem » ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem S. Gregorius ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebræo eloquio cuncta veriùs transfudisse dicat ; atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur..... Quare non » immeritò Catholica Ecclesia S. Hieronymum doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, » ut jam difficile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam » eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, » aut certè paria præstare se posse confidunt. Cæterùm ne tam fidelis » translatio..... ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta Synodus » Tridentina illud decreto suo sapienter adjecit, ut hæc ipsa vetus & vulgata Editio emendatissimè, quoad fieri posset, imprimeretur. »

Hac duplici appellatione non uti nobis non omnino licuit.

CCII. Nobis igitur qui hanc utramque interpretationem Latinam, cùm antiquiorem è Græco, tum Hieronymianam ex Hebræo distinguere cogimur, quo aptiori modo secernere licuit, quàm diversis impositis nominibus, hanc nimirum appellando *antiquam*, quæ reipsa antiquior est ; aliam verò *novam*, quæ tametsi ipsa vetus sit, alterâ tamen est recentior ? Sed nimis forsan multa de his diximus : dicenda tamen erant,

ut malevolis obviam iretur, ipsisque calumniandi ansa præcluderetur.

Virorum doctorum officia commemorantur.

CCIII. Tandem præfari desinam, postquam virorum doctorum, qui amicam mihi navarunt operam, officia commemoravero: quod ni facerem, ingratus meritò audirem. Primus sese offert vigilantissimus bibliothecæ Regiæ Custos, omnibus studiosis semper obvius. Notior est doctis omnibus, doctissimus ipse Dominus Sallier, quàm ut eum ex nomine appellari, aut ejus eruditionem à me commendari oporteat. Singularem viri clarissimi, in omnem humanitatis gratiam facti, nullo non tempore bonitatem in omnia intentam & accinctam sum expertus. Regium, cui præest, thesaurum reseravit; nec modò uti permisit, & exaratos manu codices, quos vellem, ad nutum benigna manu suppeditavit; verùm etiam omni in me absentem perinde atque præsentem, imo nonnunquam inscium, officio certavit: pro quibus gratiam referre quantam debeo, dignasque grates persolvere, meæ profectò non esse opis fateor.

CCIV. Commemorandus proximè venit Dominus L'Evêque de Poüilli, quem qui non norit, is in Republica litteraria hospes sit & peregrinus necesse est. Nobis verò notior est vir doctissimus, non tantùm eruditionis & doctrinæ fama; sed virtutibus, quas propiùs licet intueri ob necessitudinem, quæ nobis cum illo intercedit. Præclara sunt illius in nos merita, utilemque nobis commodavit operam, & prudenti consilio sæpe juvit.

CCV. Vellem hîc ego cunctis qui suppetias mihi contulere, in primis autem singularum præfectis bibliothecarum, quotquot etiam per litteras adii, gratum animum significare, quid singuli præstiterint referendo. Quàm multi per nomina mihi essent appellandi! Ut enim Parisienses cæterasque Gallicanas prætermittam bibliothecas, Regiam, Colbertinam, Sorbonicam, Claromontanam, Rhemensem, &c. exteras quoque, Romanas nempe & Anglicanas maximè commemorem. Harum namque omnium bibliothecarum præfecti, quidquid è re nostra fuit perhumaniter nobis communicarunt; librosque nonnulli integros, etiam propriis sumptibus, & ea descriptos cura, cui parem nusquam invenias, ad nos transmisere. Quis viris hujusmodi doctis tam humaniter, tam liberaliter opem ferentibus, tantam retulerit gratiam, aut referre possit, quanta referri debet?

CCVI. Neque verò hîc te tacitum relinquam dilectissime sodalis, nostri consors laboris, Carole Ballard, qui durissimam hanc unà mecum provinciam cepisti; qui tam bonam mihi, tam utilem, menda corrigendo, qui ingratus plenusque fastidii labor est, operam navasti. Tu me hærentem monitis & consiliis sæpe juvisti, ingenuis moribus officiosaque sedulitate recreasti, ærumnas laboris depulisti. Fuissem sine te, amantissime sodalis, sæpe fastidia subiissent; fuissem sine te, tanto oneri fuissem impar, nec tam omnibus numeris perfectum opus istud prodiret.

Faxit Deus ut noster iste qualiscunque labor in utilitatem Ecclesiæ, quod unum in votis est, cedat.

Permiſſio R. P. Vicarii Generalis Congregationis S. Mauri.

NOS Frater RENATUS LANEAU, Vicarius Generalis Congregationis S. Mauri, Ordinis S. Benedicti : Facultatem concedimus chariſſimo Fratri noſtro Domno PETRO SABATIER Presbytero & Monacho ejuſdem Congregationis, in lucem edendi librum, cui titulus eſt : *Bibliorum ſacrorum Latinæ verſiones*, &c. opera & ſtudio ejuſdem Domni PETRI SABATIER collectum & compoſitum ; & à viro clariſſimo Domino SALLIER, Bibliothecæ Regiæ Cuſtode, Profeſſore & Cenſore Regio, juſſu illuſtriſſimi Sigillorum Galliæ Cuſtodis examinatum & approbatum. In quorum fidem has litteras manu propriâ ſubſcriptas, & ſigillo officii noſtri munitas, à Secretario noſtro ſubſcribi mandavimus. Datum Pariſiis in Monaſterio S. Germani à Pratis, die duodecima menſis Februarii, anni milleſimi ſeptingenteſimi trigeſimi ſeptimi.

Fr. RENATUS LANEAU, Vicarius Generalis.

De mandato R. P. Vicarii Generalis,
Fr. J. FRANCISCUS DELVILLE, *Secretarius.*

APPROBATIO.

EGO infra ſcriptus, juſſu illuſtriſſimi Galliæ Sigillorum Cuſtodis, legi librum, cui titulus : *Bibliorum ſacrorum Latinæ verſiones antiquæ*, &c. & fidem facio nihil à me in eo compertum quod non conſentiat cum doctrinæ Chriſtianæ principiis. Datum Pariſiis octava die Januarii, anno milleſimo ſeptingenteſimo trigeſimo ſeptimo.

SALLIER.

PRIVILEGE DU ROI.

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE : A nos amez & féaux Conſeillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maitres des Requêtes ordinaires de nôtre Hôtel, Grand Conſeil, Prevôt de Paris, Baillis, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Juſticiers qu'il apartiendra, SALUT. Nôtre bien amé REGNAULD FLORENTAIN, nôtre ſeul Imprimeur ordinaire & Libraire à Reims, Nous ayant fait remontrer qu'il ſouhaiteroit imprimer, ou faire imprimer, & donner au Public un Ouvrage, qui a pour titre, *Bibliorum ſacrorum Latinæ verſiones antiquæ*, s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de Privilege ſur ce néceſſaires, offrant pour cet éfet de l'imprimer ou faire imprimer en bon papier & beaux caracteres, ſuivant la feüille imprimée, & attachée pour modele ſous le Contreſcel des Préſentes. A CES CAUSES, voulant traiter favorablement ledit Expoſant, Nous lui avons permis & permettons par ces Préſentes d'imprimer, ou faire imprimer ledit Ouvrage ci-deſſus ſpecifié, en un ou pluſieurs volumes, conjointement ou ſéparément, & autant de fois que bon lui ſemblera, ſur papier & caracteres conformes à ladite feüille imprimée, & attachée ſous notredit Contreſcel, & de le vendre, faire vendre & débiter par tout nôtre Royaume pendant le tems de douze années conſécutives, à compter du jour de la date deſdites Préſentes. Faiſons défenſes à toutes ſortes de perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun lieu de nôtre obéïſſance ; comme auſſi à tous Imprimeurs, Libraires & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire ledit Ouvrage ci-deſſus expoſé, en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits, ſous quelque prétexte que ce ſoit, d'augmentation, correction, changement de titre, même de traduction étrangere ou autrement, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de lui ; à peine de confiſcation des Exemplaires contrefaits, de ſix mille livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Expoſant, & de tous dépens, dommages & intérêts. A la charge que ces Préſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris dans trois mois de la date d'icelles ; Que l'impreſſion de cet Ouvrage ſera faite dans nôtre Royaume, & non ailleurs ; Et que l'Impétrant ſe conformera en tout aux Réglemens de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725 ; Et qu'avant que de l'expoſer en vente, le Manuſcrit ou Imprimé qui aura ſervi de copie à l'Impreſſion dudit Ouvrage, ſera remis dans le même état où l'Aprobation y aura été donnée, ès mains de nôtre très cher & féal Chevalier le Sieur CHAUVELIN, Garde des Sceaux de France, Commandeur de nos Ordres ; Et qu'il en ſera enſuite remis deux Exemplaires dans nôtre Bibliotheque publique, un dans celle de nôtre Château du Louvre, & un dans celle de nôtredit très cher & féal Chevalier le Sieur CHAUVELIN, Garde des Sceaux de France, Commandeur de nos Ordres : Le tout à peine de nullité des Préſentes. Du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Expoſant, ou ſes Ayans-cauſe, pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la Copie deſdites Préſentes, qui ſera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Ouvrage, ſoit tenuë pour dûëment ſignifiée ; & qu'aux Copies collationées par l'un de nos amez & féaux Conſeillers & Sécrétaires, foi ſoit ajoutée comme à l'Original. Commandons au premier nôtre Huiſſier ou Sergent de faire pour l'exécution d'icelles tous Actes réquis & néceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Charte Normande, & Lettres à ce contraires : CAR TEL EST NÔTRE PLAISIR. Données à Verſailles le quinziéme jour de Février, l'an de grace mil ſept cens trente-ſept, & de nôtre Regne le vingt-deuxiéme. Signé par le Roi en ſon Conſeil. *Et plus bas, ſigné* SAINSON, *avec paraphe ; & ſcellées du grand Sceau de cire jaune.*

Regiſtré ſur le Regiſtre IX. de la Chambre Royale des Libraires & Imprimeurs de Paris, n°. 428. *folio* 385. *conformément aux anciens Réglemens, confirmez par celui du* 28 *Février* 1723. *A Paris, le dix-huit Février mil ſept cens trente-ſept.*

Signé, G. MARTIN, *Sindic.*

PRÆFATIO
DE EDITIONE ROMANA VULGATÆ.

IN multis magnisque beneficiis, quæ per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiæ suæ Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quòd inter tot Latinas editiones Divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quòd ex recentibus editionibus non paucæ ad hæreses hujus temporis confirmandas licenter detortæ videbantur: ipsa certe tanta versionum varietas atque diversitas, magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra ætate illud ferè evenisse constat, quod sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cùm unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatæ Editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam cæteris omnibus Latinis editionibus longè anteferendam esse, apud æquos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea Libri continentur (ut à majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione, vel emendatione, suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam sanctus Hieronymus Communem & Vulgatam, sanctus Augustinus Italam, sanctus Gregorius Veterem translationem appellat. Ac de Veteris quidem hujus, sive Italæ editionis sinceritate atque præstantia, præclarum sancti Augustini testimonium exstat in secundo Libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quæ tunc plurimæ circumferebantur, Italam præferendam censuit, quòd esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ. De sancto verò Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia: cum enim sanctus Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat; atque ejus translationem ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebræo eloquio cuncta veriùs transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non uno in loco Hieronymianam versionem cæteris omnibus anteponit, eamque ab ecclesiis Christianis communiter recipi ac probari affirmat, quòd sit in verbis clarior, & veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non Latinis modò, sed etiam Græcis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium & Prophetas ex Hieronymi versione in Græcum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, cæterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut cæteræ, quæ pene innumerabiles erant, quasi lapsæ de manibus Theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immeritò Catholica Ecclesia, sanctum Hieronymum Doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum, ita celebrat, ut jam difficile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certè paria, præstare se posse confidùnt. Cæterum ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiæ utilis, vel injuria temporum, vel impressorum incuria, vel temerè emendantium audacia, ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud Decreto suo sapienter adjecit, ut hæc ipsa vetus ac vulgata Editio emendatissimè, quoad fieri posset, imprimeretur: neque ulli liceret eam sine facultate & approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto simul typographorum temeritati ac licentiæ modum imposuit; & Pastorum Ecclesiæ, in tanto bono quàm diligentissimè retinendo & conservando, vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academiarum Theologi in Editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia; & codices manuscripti complures & vetustiores Summi Pontificis jussu conquisiti, atque in Urbem advecti erant; & demum, quoniam exsecutio generalium Conciliorum, & ipsa Scripturarum integritas ac puritas, ad curam Apostolicæ Sedis potissimùm pertinere cognoscitur: ideo Pius IV. Pontifex Maximus, pro sua in omnes Ecclesiæ partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot

Præf. in Josue.

S. Hier. in c. 49. Isaiæ.

S. Aug. lib. 2. de Doctrin. Christ. c. 15.

S. Greg. epist. dedicat. ad Leandr. c. 5. in fine.

S. Aug. ubi sup.

Lib. 18. de Civit. Dei, c. 43.

Lib. 20. Mor. 24.

Lib. 6. Etym. c. 5.

Lib. 1. de Div. offic. c. 12.

sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, aliisque tum Sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem Latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque Hebraïcis Græcisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissimè castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verùm Conventum illum, ob varias gravissimasque Sedis Apostolicæ occupationes jamdudum intermissum, Sixtus V. divina providentia ad summum Sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, & opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cùm jam esset excusum, & ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia præli vitio irrepsisse, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id verò cùm morte præventus præstare non potuisset, Gregorius XIV. qui post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus animi intentionem exsecutus, perficere aggressus est; amplissimis aliquot Cardinalibus, aliisque doctissimis viris, ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, & qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de hac luce subtractis; tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII. qui nunc Ecclesiæ universæ gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo bene juvante perfectum est. Accipe igitur Christiane Lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia, veterem ac vulgatam sacræ Scripturæ Editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita cæteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem, puriorem que esse, minimè dubitandum. Et verò quamvis in hac Bibliorum recognitione, in codicibus manuscriptis, Hebræis Græcisque fontibus, & ipsis veterum Patrum commentariis conferendis, non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata Lectione, sicut nonnulla consultò mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consultò immutata relicta sunt: tum quòd ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, sanctus Hieronymus non semel admonuit; tum quòd facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebræis & Græcis Latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quàm ii, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt; qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minùs puri atque integri evaserunt: tum denique, quia sacræ Congregationi Amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus à Sede Apostolica delectis propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere vel emendare; sed ipsam veterem ac vulgatam Editionem Latinam, à mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suæ pristinæ integritati ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quàm emendatissimè imprimeretur juxta Concilii œcumenici Decretum, pro viribus operam dare. Porro in hac Editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est: atque ea causa fuit, cur Liber tertius & quartus Esdræ inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manassæ regis Oratio, quæ neque Hebraïcè, neque Græcè quidem exstat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius Canonici libri, extra Canonicæ Scripturæ seriem posita sint: & nullæ ad marginem concordantiæ (quæ posthac inibi apponi non prohibentur) nullæ notæ, nullæ variæ lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, præfationes sancti Hieronymi, & alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta, pro studiosorum commoditate atque utilitate, in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius Textus minimè annotentur.

Epist. ad Suniam & Fretel. Præfat. Evang. ad Damasum.

DE CANONICIS SCRIPTURIS
DECRETUM
EX CONCILIO TRIDENTINO,
SESSIONE QUARTA.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ Sedis Legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur.

Et infra :

Sacrorum verò librorum Indicem huic Decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt verò infrascripti : Testamenti veteris, Quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium : Josue, Judicum, Ruth : Quatuor Regum : Duo Paralipomenon : Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias : Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel : Duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias : Duo Machabæorum, primus, & secundus. Testamenti novi : Quatuor Evangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem : Actus Apostolorum à Luca Evangelista conscripti : Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli ; Ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos : Petri Apostoli duæ : Joannis Apostoli tres : Jacobi Apostoli una : Judæ Apostoli una : & Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

HIERONYMI
PROLOGUS GALEATUS.

VIGINTI & duas litteras eſſe apud Hebræos, Syrorum quoque lingua & Chaldæorum teſtatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis eſt : nam & ipſi viginti duo elementa habent eodem ſono, ſed diverſis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moyſi totidem litteris ſcriptitant, figuris tantùm & apicibus diſcrepantes. Certumque eſt Eſdram ſcribam, legiſque doctorem, poſt captam Jeroſolymam & inſtaurationem templi ſub Zorobabel, alias litteras reperiſſe quibus nunc utimur : cùm ad illud uſque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum, hæc eadem ſupputatio, ſub Levitarum ac ſacerdotum cenſu, myſticè oſtenditur. Et nomen Domini tetragrammaton, in quibuſdam Græcis voluminibus, uſque hodie antiquis expreſſum litteris invenimus. Sed & pſalmi, trigeſimus ſextus, & centeſimus decimus, & centeſimus undecimus, & centeſimus decimus octavus, & centeſimus quadrageſimus quartus, quanquam diverſo ſcribantur metro, tamen ejuſdem numeri texuntur alphabeto. Et Jeremiæ lamentationes, & oratio ejus : Salomonis quoque in fine proverbia, ab eo loco in quo ait, Mulierem fortem quis inveniet ? iiſdem alphabetis vel inciſionibus ſupputantur. Porro quinque litteræ duplices apud Hebræos ſunt, Caph, Mem, Nun, Pe, Sade : aliter enim ſcribuntur per has principia medietateſque verborum, aliter fines. Unde & quinque à pleriſque libri, duplices æſtimantur, Samuel, Melachim, Dibre haiamim, Eſdras, Jeremias, cum Cinoth, id eſt, lamentationibus ſuis. Quomodò igitur vigintiduo elementa ſunt, per quæ ſcribimus Hebraïcè omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur : ita vigintiduo volumina ſupputantur, quibus quaſi litteris & exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri juſti eruditur infantia.

Primus apud eos liber, vocatur בראשית Bereſith : quem nos Geneſim dicimus.

Secundus, ואלה שמות Veelle ſemoth : qui Exodus vocatur.

Tertius, ויקרא Vaiicra, id eſt Leviticus.

Quartus, וידבר Vaiedabber, quem Numeros vocamus.

Quintus, אלה הדברים Elle haddebarim, qui Deuteronomium prænotatur.

Hi ſunt quinque libri Moyſi, quos propriè תורה Thora, id eſt Legem appellant.

Secundum, Prophetarum ordinem faciunt : & incipiunt ab Jeſu filio Nave : qui apud eos יהושע בן נון Joſue ben Nun dicitur.

Deinde ſubtexunt שופטים Sophetim, id eſt Judicum librum. Et in eundem compingunt Ruth : quia in diebus Judicum facta ejus narratur hiſtoria.

Tertius ſequitur שמואל Samuel, quem nos Regum primum & ſecundum dicimus.

Quartus, מלכים Melachim, id eſt Regum, qui tertio & quarto Regum volumine continetur.

Meliuſque multò eſt מלכים Melachim, id eſt Regum, quàm ממלכות Mamlachot, id eſt Regnorum dicere. Non enim multarum gentium deſcribit regna, ſed unius Iſraëlitici populi, qui tribubus duodecim continetur.

Quintus, eſt ישעיה Iſaias.

Sextus, ירמיה Jeremias.

Septimus, יחזקאל Ezechiel.

Octavus, liber duodecim Prophetarum : qui apud illos vocatur תרי עשר There aſar.

Tertius ordo, Hagiographa poſſidet.

Et primus liber incipit à איוב Job.

Secundus à דוד David : quem quinque inciſionibus & uno pſalmorum volumine comprehendunt.

Tertius eſt שלמה Salomon, tres libros habens : Proverbia, quæ illi משלי Miſle, id eſt Parabolas appellant.

Quartus, Eccleſiaſten, id eſt קהלת Coheleth.

Quintus, Canticum canticorum, quem titulo שיר השירים Sir haſſirim prænotant.

Sextus, eſt דניאל Daniel.

Septimus, דברי הימים Dibre haiamim, id eſt Verba dierum : quod ſignificantiùs, Chronicon totius divinæ hiſtoriæ poſſumus appellare : qui liber apud nos Paralipomenon primus & ſecundus inſcribitur.

Octavus, עזרא Eſdras : qui & ipſe ſimiliter apud Græcos & Latinos in duos libros diviſus eſt.

Nonus, אסתר Eſther.

Atque ita fiunt pariter Veteris legis libri vigintiduo : id eſt, Moyſi quinque, & Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quanquam nonnulli רות וקינות Ruth & Cinoth, inter Hagiographa ſcriptitent, & hos libros in ſuo putent numero ſupputandos : ac per hoc eſſe priſcæ legis libros vigintiquatuor : quos ſub numero vigintiquatuor ſeniorum, Apocalypſis Joannis inducit adorantes Agnum, & coronas ſuas proſtratis vultibus offerentes : ſtantibus coram quatuor animalibus, oculatis ante & retro, id eſt in præteritum & in futurum reſpicientibus, & indefeſſa voce clamantibus, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Hic prologus, Scripturarum quaſi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire poteſt : ut ſcire valeamus, quidquid extra hos eſt, inter apocrypha eſſe ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Jeſu filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Paſtor, non ſunt in canone. Machabæorum primum librum, Hebraïcum reperi. Secundus, Græcus eſt : quod ex ipſa quoque phraſi probari poteſt. Quæ cùm ita ſe habeant, obſecro te Lector, ne laborem meum, reprehenſionem exiſtimes antiquorum. In templo Dei offert unuſquiſque quod poteſt : alii aurum, argentum, & lapides pretioſos : alii byſſum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum : nobiſcum bene agitur, ſi obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apoſtolus contemptibiliora noſtra magis neceſſaria judicat. Unde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per ſingulas ſpecies, Eccleſiæ præſentis futuræque diſtinctio, pellibus tegitur & ciliciis, ardoremque ſolis & injuriam imbrium ea quæ viliora ſunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, & Melachim meum : meum, inquam, meum. Quidquid enim crebriùs vertendo, & emendando ſollicitiùs & didicimus & tenemus, noſtrum eſt. Et cùm intellexeris quod antea neſciebas, vel interpretem me æſtimato, ſi gratus es ; vel Paraphraſten, ſi ingratus : quanquam mihi omnino conſcius non ſim, mutaſſe me quippiam de Hebraïca veritate. Certè ſi incredulus es, lege Græcos codices, & Latinos, & confer cum iis opuſculis quæ nuper emendavimus : & ubicunque diſcrepare inter ſe videris, interroga quemlibet Hebræorum cui magis accommodare debeas fidem : & ſi noſtra firmaverit, puto quòd eum non æſtimes conjectorem, ut in eodem loco mecum ſimiliter divinarit. Sed & vos famulas Chriſti rogo (quæ Domini diſcumbentis pretioſiſſima fidei myrrha ungitis caput, quæ nequaquam Salvatorem quæritis in ſepulchro, quibus jam ad Patrem Chriſtus aſcendit) ut contra latrantes canes, qui adverſum me rabido ore deſæviunt, & circumeunt civitatem, atque in eo ſe doctos arbitrantur, ſi aliis detrahant, orationum veſtrarum clypeos opponatis. Ego ſciens humilitatem meam, illius ſemper ſententiæ recordabor : Dixi, cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Poſui ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator adverſum me. Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis.

Pſalm. 38.

HIERONYMUS PAULINO.

FRATER Ambroſius tua mihi munuſcula perferens, detulit ſimul & ſuaviſſimas litteras, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ jam fidei, & veteris amicitiæ præferebant. Vera enim illa neceſſitudo eſt, & Chriſti glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præſentia tantùm corporum, non ſubdola & palpans adulatio :

sed Dei timor, & Divinarum Scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse: ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphiticos vates, sic Plato Ægyptum & Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissimè peragravit: ut qui Athenis magister erat, & potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus: malens aliena verecundè discere, quam sua impudenter ingerere. Denique dum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus à piratis & venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinctus, & servus; tamen quia philosophus, major emente se fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quærerent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit: & ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Brachmanas, ut Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Ælamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos, reversus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, ut Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissimè octo voluminibus Philostratus.

[II.] Quid loquar de sæculi hominibus, cùm Apostolus Paulus, vas electionis [*Act. 9.*] & magister Gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur, An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? [*1. Cor. 13.*] post Damascum Arabiamque lustratam, ascenderit Jerosolymam, ut videret Petrum, [*Gal. 1.*] & manserit apud eum diebus quindecim? Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis, futurus gentium prædicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim, [*Gal. 2.*] assumpto Barnaba & Tito, exposuerit Apostolis Evangelium, ne fortè in vacuum curreret, aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis ἐνεργείας viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa, fortiùs sonat. Unde & Æschines cùm Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversùs eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait, Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem?

[III.] Hæc non dico, quòd sit in me aliquid tale, quod vel possis à me audire, vel velis discere: sed quòd ardor tuus, & discendi studium etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, & sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid quæras consideramus. Mollis cera, & ad formandum facilis, etiam si artificis & plastæ cessent manus: tamen virtute totum est quidquid esse potest. [*Act. 22.*] Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysi & Prophetas didicisse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis, postea diceret confidenter, [*2. Cor. 10.*] Arma nostræ militiæ, non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei, & captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, & parati subjugare omnem inobedientiam. [*2. Tim. 3.*] Ad Timotheum scribit ab infantia sacris litteris eruditum, & hortatur ad studium lectionis, [*1. Tim. 4.*] ne negligat gratiam quæ data sit ei per impositionem manus presbyterii. Tito præcipit ut inter cæteras virtutes episcopi, quem brevi sermone depinxit, [*Tit. 1.*] scientiam quoque in eo eligat Scripturarum, Obtinentem, inquit, eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes revincere.

[IV.] Sancta quippe rusticitas solùm sibi prodest: & quantùm ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantùm nocet si destruentibus non resistat. Malachias [*Agg. 2.*] propheta, immo per Aggæum Dominus, Interroga, ait, sacerdotes legem: in tantum sacerdotis officium est interrogatum respondere de Lege. Et in Deuteronomio legimus, [*Deuter. 32.*] Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; seniores tuos, & dicent tibi. In Psalmo quoque centesimo decimooctavo, Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et in descriptione justi viri, cùm eum David arbori vitæ, quæ est in paradiso, compararet, [*Ps. 1.*] inter cæteras virtutes & hoc intulit, In lege Domini voluntas ejus, [*Dan. 12.*] & in lege ejus meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis ait, justos fulgere sicut stellas; & intelligentes, id est doctos, quasi firmamentum. Vides quantùm inter se distent, justa rusticitas, & docta justitia? Alii stellis, alii cœlo comparantur. Quanquam juxta Hebraïcam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus Apostolus vas electionis? [*Actor. 9.*] Nempe quia legis & Scripturarum sanctarum erat armarium. Pharisæi stupent in doctrina Domini: & mirantur in Petro & Joanne quomodo legem sciant, cùm litteras non didicerint. Quidquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, [*Isaiæ 54. Joan. 6.*] illis hoc Spiritus sanctus suggerebat, & erant juxta quod scriptum est, θεοδίδακτοι. [*Luc. 2.*] Duodecim annos Salvator impleverat, & in templo senes de quæstionibus legis interrogans, magis docet dum prudenter interrogat. Nisi fortè rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem: quorum uterque dicere poterat, [*2. Cor. 11.*] Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Joannes rusticus, piscator, indoctus? & unde illa vox obsecro, [*Joan. 1.*] In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum? λόγος enim Græcè multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ universa rectè intelligimus in Christo.

[V.] Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. [*Abdiæ 1. Isaiæ 29.*] Perdam, inquit, sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. [*1. Cor. 1.*] Vera sapientia perdet falsam sapientiam; & quanquam stultitia prædicationis in cruce sit, [*2. Cor. 1.*] tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos: sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi istius, quæ destruitur; sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula. Dei sapientia, Christus est. Christus enim, Dei virtus, & Dei sapientia. Hæc sapientia in mysterio abscondita est: de qua & noni Psalmi titulus prænotatur, Pro occultis filii, [*Coloss. 2.*] in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Et qui in mysterio absconditus erat, prædestinatus est ante sæcula: prædestinatus autem & præfiguratus in Lege & Prophetis. Unde & Prophetæ appellabantur Videntes: quia videbant eum, quem cæteri non videbant. [*Joan. 8.*] Abraham vidit diem ejus, & lætatus est. [*Ezech. 1.*] Aperiebantur cœli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. [*Psalm. 118.*] Revela, inquit David, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. [*Rom. 7.*] Lex enim spiritualis est, & revelatione opus est, ut intelligatur, [*2. Cor. 3.*] ac revelata facie Dei gloriam contemplemur. [*Apocal. 5.*] Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur: [*Isaias 29.*] quem si dederis homini scienti litteras ut legat, respondebit tibi, [*Apocal. 3.*] Non possum: signatus est enim. Quanti hodie putant se nosse litteras, tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reseraverit qui habet clavem David; qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit? In Actibus Apostolorum sanctus Eunuchus, immo vir (sic enim eum Scriptura cognominat) cùm legeret Isaiam prophetam, [*Actor. 8.*] interrogatus à Philippo, Putasne intelligis, quæ legis? respondit, Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit? Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior, qui de Æthiopia, id est de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo legeret Litteras sacras. Et tamen cùm librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! eadem hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est; ac magister de discipulo, plus in deserto fonte Ecclesiæ, quàm in aurato synagogæ templo reperit. Hæc à me perstricta sunt breviter (neque enim epistolaris angustia evagari longiùs patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis sacris sine prævio & monstrante semitam non posse ingredi.

[VI.] Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, geometris, dialecticis, musicis, astronomis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, & in tres partes scinditur, τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua, quàm manu administrantur. Agricolæ, cæmentarii, fabri metallorum, lignorumque cæsores, lanarii quoque, & fullones, & cæteri qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque doctore esse non possunt quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri: sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti doctique poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alii adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris Litteris philosophantur. Alii discunt, pro pudor, à feminis, quod viros doceant: & ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo audacia, edisserunt aliis quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si fortè ad Scripturas sanctas post sæculares litteras venerint, & sermone composito aures populi mulserint, quidquid dixerint, hoc legem Dei putant: nec scire dignantur quid

Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, & ad voluntatem suam, Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas, & Virgiliocentonas: ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit: Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna: Jam nova progenies cœlo demittitur alto. Et Patrem loquentem ad Filium: Nate meæ vires mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce: Talia perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt hæc, & circulatorum ludo similia, docere quod ignores: immo, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire, quòd nescias.

VII. *Genesis.* Videlicet manifestissima est Genesis, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum & gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum.

Exodus. Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis.

Leviticus. In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immo singulæ pene syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cœlestia sacramenta.

Numeri. Numeri verò, nonne totius arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

Deuteronomium. Deuteronomium quoque secunda lex, & Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur. *1. Cor. 14.*

Job. Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur: omnesque leges Dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba, plena sunt sensibus. Et (ut de cæteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestiùs, vel cautiùs scripserit. Scio, inquit, quòd redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Josue sive Jesus Nave. Veniam ad Jesum Nave, qui typum Domini non solùm gestis, verùm etiam nomine præfert: transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cœlestisque Jerusalem spiritualia regna describit.

Lib. Judic. In Judicum libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

Ruth. Isai. 16. Ruth Moabitis, Isaiæ explet vaticinium, dicentis, Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion.

Reg. I. & II. Samuel in Heli mortuo, & occiso Saul, veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi sacerdotii, novique imperii sacramenta testatur.

Reg. III. & IV. Melachim, id est tertius & quartus Regum liber, à Salomone usque ad Jechoniam, & à Jeroboam filio Nabat usque ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Juda & regnum describit Israël. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multò aliud, quàm sonet in littera, præfigurant.

Osee. Osee crebrò nominat Ephraim, Samariam, Joseph, Jezrahel, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, & sub veste lugubri, viri ad se reditum præstolari.

Joel. Joel filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante consumptam: & post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei & ancillas, id est super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mysticè continentur. *Actor. 2.*

Amos. Amos pastor, & rusticus, & ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim dignè exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorum Ammon & Moab; & in septimo & octavo gradu Judæ & Israël? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram; non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

Abdias. Abdias, qui interpretatur servus Dei, pertonat contra Edom sanguineum terrenumque hominem: fratris quoque Jacob semper æmulum, hasta percutit spiritali.

Jonas. Jonas columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam revocat: & sub nomine Ninive, Gentibus salutem nunciat.

Michæas. Michæas de Morasthi cohæres Christi, vastationem annuntiat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit judicis Israël.

Nahum. Nahum consolator orbis increpat civitatem sanguinum, & post eversionem illius loquitur, Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem.

Habacuc. Habacuc luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, & dicat, Operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus.

Sophonias. Sophonias speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem à Porta piscium, & ejulatum à Secunda, & contritionem à collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

Aggæus. Aggæus festivus & lætus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio meteret; destructum templum ædificat, Deumque patrem inducit loquentem, Adhuc unum modicum, & ego commovebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.

Zacharias. Zacharias memor Domini sui, multiplex in prophetia, Jesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem; candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis; duas quoque olivas à sinistris lampadis cernit & dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis.

Malachias. Malachias apertè, & in fine omnium prophetarum, de abjectione Israël, & vocatione Gentium, Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Isaias. Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, & Danielem, quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

Jeremias. Secundus virgam nuceam, & ollam succensam à facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

Ezechiel. Tertius principia & finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Daniel. Quartus verò, qui & extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius, & totius mundi φιλίστωρ, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subvertentem, claro sermone pronunciat.

David. David Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

Proverb. Eccles. Cantic. Salomon pacificus & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

Esther. Esther in Ecclesiæ typo, populum liberat de periculo; & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii, & diem celebrem mittit in posteros.

Paralipomenon. Paralipomenon liber, id est instrumenti veteris ἐπιτομὴ, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones.

Esdras. Nehemias. Esdras & Nehemias, adjutor videlicet, & consolator à Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros exstruunt civitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum, Levitarum, Israëlis, proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod volui. Audivimus tantùm, quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. Cæterùm illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantùm scio, quòd nescio. *Psalm. 118.*

Tangam & novum breviter Testamentum.

Matth. Marcus. Lucas. Joannes. Matthæus, Marcus, Lucas, & Joannes, quadriga Domini, & verum Cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & ubique volitantia, tenent se mutuò, sibique perplexi sunt, & quasi rota in rota *Ezec. 1.*

volvuntur, & pergunt quòcunque eos flatus Spiritus sancti perduxerit.

Paulus Apostol. Paulus Apostolus ad septem scribit ecclesias: octava enim ad Hebræos, à plerisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit ac Titum, & Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quàm pauca scribere.

Actus Apostol. *2. Cor. 8.* Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.

Jacobus. Petrus. Joannes. Judas. Jacobus, Petrus, Joannes, Judas, septem epistolas ediderunt, tam mysticas, quàm succinctas, & breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.

Apocalypsis. Apocalypsis Joannis, tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere. Nonne tibi videtur jam hîc in terris regni cœlestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem faciliùs instruerent, & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedenti me præfero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens invenit. *Matth. 7. Luc. 11.* Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cœlo. Obviis te manibus excipiam, & (ut ineptè aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam) quidquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hîc amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam & eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quàm solve. VIII. Nemo renuntiaturus sæculo bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est, Avaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. *2. Cor. 6.* Victus & vestitus divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. *Matth. 5.* Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu, semper recrastinans, & diem de die trahens, cautè & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantùm & retia reliquerunt. *Matth. 4. Marc. 12. Luc. 21.* Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi divitiis. Facilè contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

PRÆFATIO
S. HIERONYMI PRESBYTERI
IN PENTATEUCHUM MOYSI AD DESIDERIUM.

DESIDERII mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsagio futurorum, cum Daniele *Dan. 9.* sortitus est nomen, obsecrantis, ut translatum in Latinam linguam de Hebræo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certè, & obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me asserunt in Septuaginta Interpretum suggillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes: cùm ego sæpissimè testatus sim, me pro virili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, *Exod. 35.* nec opes alterius aliorum paupertate fœdari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco, & obelo opus omne distinguens: dum aut elucescere facit quæ minùs ante fuerant; aut superflua quæque jugulat & confodit, maximè quæ Evangelistarum & Apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de veteri Testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur: ut est illud, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: &, Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: &, Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se: & multa alia quæ proprium σύνταγμα desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc scripta sint: & cùm dicere non potuerint, de libris Hebraïcis proferamus. *Ose. 11. Isai. 11. Zac. 12. Prov. 18. Isai. 64.* Primum testimonium est in Osee, secundum in Isaia, tertium in Zacharia, quartum in Proverbiis, quintum æquè in Isaia. Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur: & Hiberas nænias libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Judæi prudenti factum dicunt esse consilio: ne Ptolemæus unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maximè idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicunque sacramentum aliquid Scriptura testatur de Patre & Filio & Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt: ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo exstruxerit: quibus divisi eadem scriptitarint: cùm Aristæas ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστής, & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem: ibi Spiritus ventura prædicit: hîc eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit transfert. Nisi forte putandus est Tullius, Œconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte orationem, afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minimè. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possumus, laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, & quod nesciebant, dubiis protulere sententiis: nos verò post passionem & resurrectionem ejus, non tam prophetiam quàm historiam scribimus: aliter enim audita, aliter visa narrantur: quod meliùs intelligimus, meliùs & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator ausculta: non damno, non reprehendo Septuaginta: sed confidenter cunctis illis Apostolos præfero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante Prophetas inter spiritalia charismata positos lego: in quibus ultimum pene gradum Interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habent. Aliud est si contra se postea ab Apostolis usurpata testimonia probaverunt, & emendatiora sunt exemplaria Latina quàm Græca, & Græca quàm Hebraïca. Verùm hæc contra invidos. Nunc te precor Desideri charissime, ut me, quia tantum opus subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus juves: quò possim eodem spiritu quo scripti sunt libri, in Latinum eos transferre sermonem.

EJUSDEM IN JOSUE PRÆFATIO.

TAndem finito Pentateucho Moysi, velut grandi fœnore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittamus, quem Hebræi יהושע בן נון id est Josue filium Nun, vocant: & ad Judicum librum, quem שופטים appellant: ad Ruth quoque & Esther, quos eisdem nominibus efferunt. Monemusque lectorem ut silvam Hebraïcorum nominum, & distinctiones per membra divisas, diligens scriptor conservet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et ut in primis, quod sæpe testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut amici mei criminantur: sed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus (quos tamen nostra delectant)

ut pro Græcorum ἐξαπλοῖς, quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniant quod requirunt: maximè cùm apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices: & unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit vel subtraxerit quod ei visum est: & utique non possit verum esse quod dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, & sanctum opus venenata carpere lingua, vel suscipiens, si placet; vel contemnens, si displicet: memineritque illorum versuum, Os tuum abundavit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, & adversùs filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Judæos quòd calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio, & Ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur? Quòd si vetus eis tantùm interpretatio placet, quæ & mihi non displicet, & nihil extra recipiendum putant; cur ea quæ sub asteriscis & obelis vel addita sunt vel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielem juxta Theodotionis translationem, ecclesiæ susceperunt? Cur Origenem mirantur, & Eusebium Pamphili, cunctas editiones similiter differentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint, proferre quæ falsa sunt? Unde autem in novo Testamento probare poterunt assumpta testimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Cæterùm post sanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum est, & hos libros quos Eustochio virgini Christi negare non potui; decrevimus dum spiritus hos regit artus, Prophetarum explanationi incumbere, & omissum jam diu opus, quasi quodam postliminio, repetere: præsertim cùm & admirabilis sanctusque vir Pammachius, hoc idem litteris flagitet; & nos ad patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

Psalm. 49.

PRÆFATIONEM EJUSDEM S. HIERONYMI IN LIBROS REGUM supra reperies, ideo in principio positam, quòd librorum sacrorum ordinem contineat. Inscribitur autem, Prologus Galeatus.

Ejusdem in librum Paralipomenon Præfatio.

SI Septuaginta Interpretum, pura & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me, Chromati episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc verò cùm pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrii putas, aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has provinciæ Palæstinos codices legunt; quos ab Origene celebratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certè Origenes non solùm exempla composuit quatuor editionum, è regione singula verba describens, ut unus dissentiens, statim cæteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod majoris audaciæ est, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minùs fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant; & post Septuaginta cellulas, quæ vulgò sine auctore jactantur, singulas cellulis aperuere, hocque in ecclesiis legitur quod Septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant Latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his majus est, Apostolis auctoribus comprobem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: & illud Apostoli, Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus illum: cæteraque his similia, in Hebræorum libris inveniri. Certè Apostoli & Evangelistæ Septuaginta Interpretes noverant: & unde eis hæc quæ in Septuaginta Interpretibus non habentur? Christus Dominus noster utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundùm Joannem, Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebræos igitur revertendum est, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantùm respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores, cùm in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Cæterùm memini, editionem Septuaginta Translatorum, olim de Græco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quòd nunc דברי הימים, id est Verba dierum, interpretatus sum: idcirco feci, ut inextricabiles moras, & silvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertiùs & per versuum cola digererem, mihimetipsi & meis juxta Ismeniam canens, si aures surdæ sunt cæterorum.

Matth. 2. *Joan. 19.* *1. Cor. 2.* *Joan. 7.*

AD DOMNIONEM ET ROGATIANUM, IN EUNDEM Præfatio ejusdem.

QUomodo Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & tertium Virgilii librum, qui à Troade per Leucaten, & Acroceraunia, ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigaverint: ita sanctam Scripturam lucidiùs intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus sit, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire: ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Fateor enim, mi Domnion & Rogatiane charissimi, nunquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum: quantò magis de his super quibus anceps eram? Denique cùm à me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tiberiade quemdam legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & contuli cum eo à vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis. Liberè enim vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quàm Barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc Septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt transtulerant, sed scriptorum culpæ ascribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant: & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt, vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, ut plerique existimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant, & obliquè sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiæ: de quibus in regnorum libro dicitur, Nonne ecce hæc scripta sunt in libro Verborum dierum regum Juda? Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primùm sciendum, quòd apud Hebræos, liber Paralipomenon, unus sit: & apud illos vocatus, דברי הימים, id est Verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos divisus est: quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes secent, cùm unus à suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum, quòd frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonant. Ad extremum quòd omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur: & historiæ quæ vel prætermissæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leviter, hîc per quædam

verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adjutus auxilio, misi librum benevolis placiturum, tamen invidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique, quam discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis; & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubicunque ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc volumine videritis: ibi sciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi verò obelus, transversa scilicet virga, præposita est, illic signatur quid Septuaginta Interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

EJUSDEM AD DOMNIONEM ET ROGATIANUM, IN ESDRAM, & Nehemiam Præfatio.

UTrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui: nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: & magnitudo oneris impositi ita cervices premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quàm levandum. Accedunt ad hoc invidorum studia; qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: & interdum contra se conscientia repugnante, publicè lacerant quod occultè legunt, in tantum ut clamare compellar, & dicere: Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. (*Psalm.* 119.) Tertius annus est quòd semper scribitis atque rescribitis, ut Esdræ librum & Esther, vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina; aut quidquid illud est quod à nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit. Frustra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos mi Domnion & Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec fastidiosis cibos ingeratis: vitetisque eorum supercilium, qui judicare tantùm de aliis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar; admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distinctè & per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librariorum diligentia, conservetur. Nec quemquam moveat quòd unus à nobis liber editus est: nec apocryphorum tertii & quarti somniis delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ Nehemiæque sermones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus sunt, procul abjicienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit Interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inversa demonstrat; nec potest utique verum asseri quod diversum est: mittite eum ad Evangelia: in quibus multa ponuntur quasi de veteri Testamento, quæ apud Septuaginta Interpretes non habentur, velut illud, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Videbunt in quem compunxerunt: multaque alia, quæ latiori operi reservamus: & quærite ab eo ubi scripta sint: cùmque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper à nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certè quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quàm à me versum est? Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos: & ipsis auctoribus, translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta Translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Hebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiosè legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, ecclesiis dedicarunt. Quantò magis Latini grati esse deberent, quòd exsultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari? Primùm enim magnorum sumptuum est & infinitæ difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis è multis veriùs dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdum Scripturæ sensum relinquens, uniuscujusque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utcunque sermo non deest, & de aliis magis possumus judicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet hydra sibilet, victorque Sinon incendia jactet: nunquam meum, juvante Christo, silebit eloquium: etiam præcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quàm illorum detractione & odio deterrebor.

EJUSDEM AD CHROMATIUM ET ELIODORUM IN TOBIAM Præfatio.

MIrari non desino exactionis vestræ instantiam: exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham; librum utique Tobiæ, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia: & imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisæorum displicere judicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraïco; utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quidquid ille mihi Hebraïcis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, cùm gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, complesse.

EJUSDEM PRÆFATIO IN LIBRUM JUDITH.

APud Hebræos liber Judith inter hagiographa legitur: cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minùs idonea judicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, immo exactioni: & sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expressi. Accipite Judith viduam, castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconiis declarate. Hanc enim non solùm feminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.

EJUSDEM IN LIBRUM ESTHER PRÆFATIO.

LIbrum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum: quem ego de archivis Hebræorum relevans, verbum è verbo expressiùs transtuli. Quem librum editio vulgata, laciniosis hinc inde verborum finibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri; sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit qui injuriam passus est, vel qui injuriam fecit. Vos autem ô Paula & Eustochium, quoniam & bibliothecas Hebræorum studuistis intrare, & interpretum certamina comprobastis, tenentes Esther Hebraïcum librum, per singula verba nostram translationem aspicite; ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmen-

tasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebraïcam Latinæ linguæ tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desiderant: & secundùm Apostolum, Qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt. Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth litteram fecimus diversis in locis, volentes scilicet Septuaginta Interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta morem Hebraïcum, ordinem prosequi etiam in Septuaginta editione maluimus.

Psalm. 52.
Galat. 1.

EJUSDEM IN LIBRUM JOB PRÆFATIO.

COgor per singulos Scripturæ divinæ libros adversariorum respondere maledictis: qui interpretationem meam, reprehensionem Septuaginta Interpretum criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex utroque commixtum, & mediè temperatum genus translationis expresserint; & omnia veteris Instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisque distinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos, translationi antiquæ inseruit probans defuisse quod additum est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt, aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura intermisisse susceperint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipuè in Job: cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima detruncabitur: & hoc duntaxat apud Græcos. Cæterùm apud Latinos, ante eam translationem, quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt; ut decurtatus & laceratus corrosusque liber, fœditatem sui publicè legentibus præbeat. Hæc autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem: sed ex ipso Hebraïco, Arabicoque sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur & lubricus: & quod Græci rhetores vocant, ἐσχηματισμένος, dum qui aliud loquitur, aliud agit: ut si velis anguillam vel murenulam strictis tenere manibus, quantò fortiùs presseris, tantò citiùs elabitur. Memini me ob intelligentiam hujus voluminis, Lyddæum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio: hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis, usque ad verba Job, apud Hebræos prosa oratio est. Porro à verbis Job, in quibus ait, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo: usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est, Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere: hexametri versus sunt, dactylo spondeoque currentes: & propter linguæ idioma, crebrò recipientes & alios pedes, non earumdem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur numeris pedum solutis: quod metrici magis quàm simplex lector intelligunt. A supradicto autem versu usque ad finem libri parvum comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, & in morem nostri Flacci, Græcique Pindari, & Alcæi, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi; legat Philonem, Josephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certè scriptorum vitio depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent: Ut qui Hebræorum sermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipsis cunabulis inter Grammaticos & rhetores & philosophos detriti sumus. Quòd si apud Græcos, post Septuaginta editionem, jam Christi Evangelio coruscante, Judæus Aquila, & Symmachus ac Theodotio, Judaizantes hæretici, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in ἑξαπλοῖς habentur apud ecclesias, & explanantur ab ecclesiasticis viris: quantò magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum crucis in mea fronte portans, cujus studium fuit omissa repetere, depravata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone; vel à fastidiosis, vel à malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, litteris onera magis exarata, quàm codices: dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quàm emendatos. Utraque autem editio, & Septuaginta juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult: & studiosum me magis, quàm malevolum probet.

Job. 42.

ALIA EJUSDEM PRÆFATIO.

SI aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, & antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare; error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum, falsarius dicor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant; dum magis pulchros habere volunt codices, quàm emendatos. Quapropter, ô fratres dilectissimi, unicum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculis monachorum, spiritalia hæc & mansura dona suscipite; ac beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, & vermibus scatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete. Quomodo enim post probationem atque victoriam, duplicia sunt ei universa reddita: ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci eum habere quæ amiserat. Igitur & vos, & unumquemque lectorem solita præfatione commoneo, & in principiis librorum eadem semper annectens, rogo, ut ubicunque præcedentes virgulas videritis, sciatis ea quæ subjecta sunt, in Hebraïcis voluminibus non haberi. Porro ubi stellæ imago præfulserit, ex Hebræo in sermone nostro addita sunt: necnon & illa quæ haberi videbantur, & ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo ecclesiis Christi venturum ratus, quàm ex aliorum negotio.

EJUSDEM IN PSALTERIUM, QUOD SECUNDUM *Septuaginta editionem correxit, Præfatio.*

PSalterium Romæ dudum positus emendaram: & juxta Septuaginta Interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, ô Paula & Eustochium, scriptorum vitiò depravatum, plusque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere: me cogitis, ut veluti quodam novali, scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: æquum esse dicentes, ut quod crebrò malè pullulat, crebriùs succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus fortè labor iste desudat, quàm eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel radiantia signa; id est obelos, vel asteriscos. Et ubicunque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressimus, sciat in Septuaginta Translatoribus plus haberi. Ubi autem perspexerit stellæ similitudinem, de Hebræis voluminibus additum noverit æquè usque ad duo puncta, juxta Theodotionis duntaxat editionem, qui simplicitate sermonis à Septuaginta Interpretibus non discordat. Hæc ergo & vobis & studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel supercilio malint contemnere videri præclara, quàm discere: & de turbulento magis rivo, quàm de purissimo fonte potare.

EJUSDEM PRÆFATIO IN LIBROS SALOMONIS.

JUngat epiſtola, quos jungit ſacerdotium: immo charta non dividat, quos Chriſti nectit amor. Commentarios in Oſee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poſcitis, ſcripſiſſem ſi licuiſſet præ valetudine. Mittitis ſolatia ſumptuum: notarios noſtros & librarios ſuſtentatis, ut vobis potiſſimùm noſtrum deſudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diverſa poſcentium: quaſi aut æquum ſit, me vobis eſurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam præter vos, obnoxius ſim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus eſſem, tridui opus nomini veſtro conſecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, משלו, quas Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Proverbia vocat: קוהלת, quem Græcè Eccleſiaſten, Latinè Concionatorem poſſumus dicere: שיר השרים, quod in noſtra lingua vertitur Canticum canticorum. Fertur & Panaretos Jeſu filii Sirach liber, & alius pſeudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inſcribitur. Quorum priorem, Hebraïcum reperi; non Eccleſiaſticum, ut apud Latinos, ſed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Eccleſiaſtes & Canticum canticorum: ut ſimilitudinem Salomonis, non ſolùm librorum numero, ſed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nuſquam eſt, quin & ipſe ſtilus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli ſcriptorum veterum hunc eſſe Judæi Philonis aſfirmant. Sicut ergo Judith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Eccleſia, ſed eos inter canonicas Scripturas non recipit: ſic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Si cui ſanè Septuaginta Interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam. Neque enim nova ſic cudimus, ut vetera deſtruamus. Et tamen cùm diligentiſſimè legerit, ſciat magis noſtra ſcripta intelligi, quæ non in tertium vas transfuſa coacuerint, ſed ſtatim de prælo puriſſimæ commendata teſtæ, ſuum ſaporem ſervaverint.

AD PAULAM ET EUSTOCHIUM IN TRANSLATIONEM Iſaiæ ex Hebraïca veritate.

EJUSDEM PRÆFATIO.

NEmo cùm Prophetas verſibus viderit eſſe deſcriptos, metro eos exiſtimet apud Hebræos ligari, & aliquid ſimile habere de Pſalmis & operibus Salomonis: ſed quod in Demoſthene & Tullio ſolet fieri, ut per cola ſcribantur & commata, qui utique proſa, & non verſibus conſcripſerunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo ſcribendi genere diſtinximus. Ac primùm de Iſaia ſciendum, quòd in ſermone ſuo diſertus ſit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio ruſticitatis admiſtum. Unde accidit, ut præ cæteris, florem ſermonis ejus, translatio non potuerit conſervare. Deinde etiam hoc adjiciendum, quòd non tam propheta dicendus ſit, quàm evangeliſta. Ita enim univerſa Chriſti Eccleſiæque myſteria ad liquidum proſecutus eſt, ut non putes eum de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiſtoriam texere. Unde conjicio noluiſſe tunc temporis Septuaginta Interpretes fidei ſuæ ſacramenta perſpicuè Ethnicis prodere: ne ſanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cùm hanc editionem legeritis, ab illis animadvertetis abſcondita. Nec ignoro quanti laboris ſit Prophetas intelligere: nec facilè quempiam poſſe judicare de interpretatione, niſi intellexerit antequam legerit: nos quoque patere morſibus plurimorum, qui ſtimulante invidia, quod conſequi non valent, deſpiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à faſtidioſis lectoribus precor, ut quomodo Græci poſt Septuaginta Translatores Aquilam & Symmachum & Theodotionem legunt, vel ob ſtudium doctrinæ ſuæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: ſic & iſti ſaltem unum poſt priores habere dignentur interpretem. Legant priùs, & poſtea deſpiciant: ne videantur, non ex judicio, ſed ex odii præſumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Iſaias in Jeruſalem, & in Judæa, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commiſtim, nunc ſeparatim texit oraculum. Et cùm interdum ad præſentem reſpiciat hiſtoriam, & poſt Babyloniæ captivitatem reditum populi ſignificet in Judæam: tamen omnis ejus cura de vocatione Gentium, & adventu Chriſti eſt. Quem quantò plùs amatis, ô Paula & Euſtochium, tantò magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præſenti qua me indeſinenter æmuli laniant, ipſe mihi mercedem reſtituat in futuro: qui ſcit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione ſudaſſe, ne Judæi de falſitate Scripturarum eccleſiis ejus diutius inſultarent.

EJUSDEM IN JEREMIAM PRÆFATIO.

JEremias propheta, cui hic prologus ſcribitur, ſermone quidem apud Hebræos Iſaia & Oſee & quibuſdam aliis prophetis videtur eſſe ruſticior, ſed ſenſibus par eſt: quippe qui eodem ſpiritu prophetaverit. Porro ſimplicitas eloquii, à loco ei in quo natus eſt, accidit. Fuit enim Anathothites, qui eſt uſque hodie viculus, tribus ab Jeroſolymis diſtans millibus, ſacerdos ex ſacerdotibus, & in matris utero ſanctificatus: virginitate ſua evangelicum virum Chriſti Eccleſiæ dedicans. Hic vaticinari exorſus eſt puer: & captivitatem urbis atque Judææ, non ſolùm ſpiritu, ſed & oculis carnis intuitus eſt. Jam decem tribus Iſraël Aſſyrii in Medos tranſtulerant: jam terras earum, coloniæ Gentium poſſidebant. Unde in Juda tantùm, & in Benjamin prophetavit: & civitatis ſuæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos menſuræ metri verſibuſque reddidimus. Præterea ordinem viſionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confuſus eſt, ad priſtinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur, prætermiſimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præſtolantes, quibus me neceſſe eſt per ſingula opuſcula reſpondere. Et hoc patior: quia vos me cogitis. Cæterùm ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum ſilentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid ſcriptitantem, invidorum inſaniam provocare.

EJUSDEM IN EZECHIELEM PRÆFATIO.

EZechiel propheta cum Joachin rege Juda captivus ductus eſt in Babylonem: ibique iis qui cum eo captivi fuerant, prophetavit, pœnitentibus quòd ad Jeremiæ vaticinium ſe ultro adverſariis tradidiſſent, & viderent adhuc urbem Jeroſolymam ſtare, quam ille caſuram eſſe prædixerat. Trigeſimo autem ætatis ſuæ anno, & captivitatis quinto, exorſus eſt ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet poſterior, hic in Chaldæa, Jeremias in Judæa prophetaverunt. Sermo ejus nec ſatis diſertus, nec admodum ruſticus eſt: ſed ex utroque mediè temperatus. Sacerdos & ipſe fuit, ſicut Jeremias: principia voluminis & finem magnis habens obſcuritatibus involuta. Sed & vulgata ejus editio non multùm diſtat ab Hebraïco. Unde non ſatis miror quid cauſæ exſtiterit, ut ſi eoſdem in univerſis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diverſa tranſtulerint. Legite igitur & hunc juxta translationem noſtram: quoniam per cola ſcriptus & commata, manifeſtiorem legentibus ſenſum tribuit. Si autem amici mei & hunc ſubſannaverint; dicite eis quòd nemo eos compellat ut ſcribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græcè ſignificantiùs dicitur, ut vocentur φαγολοίδοροι, quod eſt, manducantes ſannas.

EJUSDEM IN DANIELEM PRÆFATIO.

DAnielem prophetam juxta Septuaginta Interpretes, Domini Salvatoris Ecclesiæ non legunt, utentes Theodotionis editione : & hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt Septuaginta Interpretes easdem linguæ lineas in translatione servare : sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldæam linguam sciente, editus est liber : sive aliud quid causæ exstiterit ignorans : hoc unum affirmare possum, quòd multùm à veritate discordet, & recto judicio repudiatus sit. Sciendum quippe est, Danielem maximè & Esdram, Hebraïcis quidem litteris, sed Chaldæo sermone conscriptos : & unam Jeremiæ pericopen : Job quoque cum Arabica lingua plurimam habere societatem. Denique & ego adolescentulus, post Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cùm me in linguæ hujus pistrinum reclusissem : & multo sudore, multoque tempore vix cœpissem anhelantia stridentiaque verba resonare, & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, impegi novissimè in Danielem : & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verùm adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebriùs in sua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit : & qui mihi videbar sciolus, inter Hebræos cœpi rursus esse discipulus Chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaicum legere & intelligere, quàm sonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatem vobis Danielis ostenderem : qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulas : quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru anteposito, easque jugulante, subjecimus : ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judæorum, cùm Susannæ derideret historiam, & à Græco nescio quo eam diceret esse confictam : illud opponere quod Origeni quoque Africanus opposuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de Græco sermone descendere. Cujus rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare : Ut verbi gratia, dicamus de arbore ilice dixisse eum, ilicò pereas : & à lentisco, in lentem te comminuat angelus : vel non lentè pereas : aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem : sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æstuantis incendii metro luderent : & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent : aut quod miraculum, divinæque aspirationis indicium, vel draconem interfectum offa picis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas : quæ magis prudentia solertis viri, quàm prophetali essent spiritu perpetrata ? Cùm verò ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum discophorum lectitaret, quærebat exemplum ubi legissemus in toto veteri Testamento quemquam sanctorum gravi volasse corpore, & in puncto horæ tanta terrarum spatia transisse, cui cùm quidam è nostris satis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxisset in medium, & diceret eum de Chaldæa in Judæam fuisse translatum : derisit hominem, & ex ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique & Apostolum nostrum, videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse, Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit. His & talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter prophetas, sed inter eos qui hagiographa conscripserunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur : in legem, in prophetas, & in hagiographa, id est quinque, & octo, & in undecim libros : de quo non est hujus temporis disserere. Quæ autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objiciat : testes sunt Methodius, Eusebius, & Apollinarius : qui multis versuum millibus ejus vesaniæ respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos ô Paula & Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces : ut quandiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiæ, dignum posteris. Præsentium quippe judiciis oblatrantium non satis moveor : qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

2. Cor. 12.

EJUSDEM IN XII. PROPHETAS PRÆFATIO.

NOn est idem ordo duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundùm id quod ibi legitur, hîc quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens, Joel planus in principiis, in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas : quem Esdram scribam, legisque doctorem, Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere : hoc tantùm vos ô Paula & Eustochium admonitas volo, unum librum esse duodecim Prophetarum : & Osee synchronon Isaiæ : Malachiam verò Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo ; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

EJUSDEM IN EVANGELISTAS AD DAMASUM PRÆFATIO.

NOvum opus me facere cogis ex veteri : ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam : & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de cæteris, ipsum ab omnibus judicandum : senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cùm in manus volumen assumpserit, & à saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat ; non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere ? Adversùs quam invidiam duplex causa me consolatur : quod & tu qui summus sacerdos es, fieri jubes : & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda : respondeant quibus : tot enim sunt exemplaria pene quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus : cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversiùs, vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus ? Neque verò ego de veteri disputo Testamento, quod à Septuaginta Senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De novo nunc loquor Testamento : quod Græcum esse, non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa evangelium CHRISTI Hebraïcis litteris edidit. Hoc certè cùm in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit : uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices, quos à Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio : quibus utique nec in toto veteri Instrumento post Septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse : cùm multarum gentium linguis Scriptura ante translata, doceat falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes : codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multùm à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis episcopus Alexandrinus secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quòd si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangeliis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum eumdem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quatuor primum legerat, ad ejus exemplum cæteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, &

in Marco plura Lucæ atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Joannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur. Cùm itaque canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Joannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Joannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Joannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Joannes. In decimo, propria quique quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis verò Evangeliis, ab uno incipiens usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore descriptus, sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior numerus in quo sit canone requirendus. Cùm ergo aperto codice, verbi gratia, illud sive illud capitulum scire volueris cujus canonis sit, statim ex subjecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangelistæ qui & ipse ex inscriptione signatur, invenies, atque è vicino cæterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant, annotabis, & cum scieris, recurres ad volumina singulorum, & sine mora repertis numeris quos ante signaveras, reperies & loca in quibus vel eadem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quòd sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres Evangelistæ bis, ter vel quater, aut etiam ampliùs eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus e contrario, discrepantes: quod id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone positi stant contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, & quater, aut eo ampliùs reperiatur in ordine collocatus, & dispares inveniantur in cæteris; dubium non erit, quin id quod illius illorumve canonis numerus bis terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Cæterùm in decimo (quoniam propria singulorum tantummodo continentur) non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei Papa beatissime.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

PAulus Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin & oppido Judææ Gischalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit, à quibus ob studia legis missus Jerosolyma, à Gamaliel viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est. Cùm autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à Pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui Christo crediderant, Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cùmque primùm ad prædicationem ejus Sergius Paulus Proconsul Cypri credidisset, ab eo, quòd eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & juncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, revertensque Jerosolymam, à Petro, Jacoboque & Joanne, Gentium Apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorum plenissimè de ejus conversatione scriptum est, hoc tantùm dicam, quòd post passionem Domini vigesimoquinto anno, id est secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Judææ successit Felici, Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, adversùs Judæos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione, (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiæ) Paulum à Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore quo & passus est, de vinculis dictat epistolam) In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortavit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis. Manifestissimè leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus, Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberavit me Dominus ab omni opere malo, & salvavit me in regnum suum cœleste, quòd scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat, Ego enim jam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimoseptimo. Scripsit autem novem ad septem Ecclesias epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Collossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter stili sermonisque distantiam: sed vel Barnabæ juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam: vel Clementis Romanæ postea Ecclesiæ Episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone: vel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat, scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraïcè, id est suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentiùs verterentur in Græcum, & hanc causam esse, quòd à cæteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

JAcobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus; ut nonnulli existimant, Joseph, ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab Apostolis Jerosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantùm scripsit epistolam, quæ de septem catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur: licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Egesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Jacobo narrans, ait, Suscepit Ecclesiam Jerosolymæ, post Apostolos, frater Domini Jacobus, cognomento Justus: multi siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo: huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis: solusque ingrediebatur templum: & fixis genibus, pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Josephus in vigesimo libro Antiquitatum refert, & Clemens in septimo ὑποτυπώσεων, mortuo Festo, qui Judæam regebat, missum à Nerone esse successorem ejus Albinum: qui cùm necdum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, Pontifex adolescens, Anani filius, de genere Sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας, concilium congregavit, & compellens publicè Jacobum ut Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari jussit: qui cùm præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus adhuc semivivus tendens ad cœlum manus diceret, Domine ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste quo uda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter ejus necem, creditum sit subversam esse Jerosolymam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas, Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebriùs acta testantur. Evangelium quoque quod appellatur secundùm Hebræos, & à me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cùm dedisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis. Rursusque post paululum, Afferte, ait Dominus, mensam & panem. Statimque additur, Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Jacobo Justo, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dor-

mientibus. Triginta itaque annos Jerofolymis rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis annum, & juxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam è nostris in Monte oliveti eum conditum putant: sed falsa eorum opinio est.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

SImon Petrus filius Jonæ, provinciæ Galilææ, vico Bethsaida, frater Andreæ Apostoli, & princeps Apostolorum, post episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudii anno ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus. Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ nominantur: quarum secunda, à plerisque ejus esse negatur, propter stili cum priore dissonantiam. Sed & Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus & interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem, è quibus unus Actorum ejus inscribitur, alius Evangelii, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus judicii, inter apocryphas scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano juxta viam triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

JUdas frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisque rejicitur: tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur.

ADMONITIO IN GENESIM,

& quosdam Libros seqq.

PRiores quinque S. Scripturæ libri secundùm antiquam versionem, seu Pentateuchus, ut vocant, cum sex aliis subsequentibus, videlicet Josue, Judicum & Ruth, nec non IV. Regum, II. Paralipomenon, & Esdræ, proferuntur à nobis ex variis Latinorum Patrum scriptis, deficientibus nimirum Mss. codicibus, qui hosce libros vel integros, vel saltem ex parte complectantur: excipienda tamen sunt Cantica quædam quæ Mss. nonnulli suppeditarunt nobis, sicut & versiculi plures in Libris IV. Regum passim disseminati, quæ omnia, quantulacunque sint, accuratè descripta, suis locis inseruimus.

Ad Patres, vel antiquos Scriptores quod attinet; cùm Latinos omnes, vel pene omnes, consuluerimus ad Gregorium Magnum usque, horum multos in conficiendis his & aliis hujusmodi libris adhibuimus, illos sæpe præferendo, vel qui antiquiores essent, vel quorum scripta plura & ampliora nobis sacri contextûs fragmenta sufficerent. At ex omnibus veteribus Scriptoribus, vix ullus ad Textum nostrum instruendum & adornandum, plus contulit, quàm Augustinus, maximè tomo 3. novissimæ editionis, ubi habentur libri de Genesi ad litt. libri Locutionum & Quæstionum in Heptateuchum, Annotationes in Job, &c. Plura etiam mutuati sumus à Tertulliano, Cypriano, Lucifero, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, &c. de quibus omnibus singulatim disseruimus in Præfatione generali. Hujus tamen loci est nonnulla dicere de libro Quæstionum Hebraïcarum in Genesim, auctore Hieronymo, quo in opere sententias bene multas libri Geneseos juxta versionem Latinam antiquam ex LXX. (quod autumamus) S. Doctor retulit, quasque omnes, summâ curâ decerptas, eidem libro nostro annectendas duximus. Erunt forsan qui addubitent de fragmentorum illorum pondere & auctoritate, ac si non tutè ac certò ad antiquam versionem libri Geneseos restituendam & complendam adhiberi valeant. Fatebor quod res est; paululum in his & ipse hæsitavi: id imprimis sollicitabat & angebat, quòd in locis quibusdam Hieronymus, dum refert unum aut alterum illius Scripturæ versiculum, proximè addit : Pro eo quod nos posuimus..... in Hebræo ita scriptum est, *&c. vel,* Ubi nos posuimus..... & græcè dicitur *sic.....* in Hebræo habet *ita, &c. At illud potissimùm premebat, quod habet idem Hieronymus ad Genesis cap. 30. ℣℣. 19. 20. ubi post allata de more hujus Scripturæ verba:* Et concepit adhuc Lia, & peperit filium sextum Jacob: & dixit Lia: Dotavit me Deus dote bona: ex hoc tempore habitabit mecum vir meus, &c. *statim subjungit :* Ubi nos posuimus: *Habitabit mecum,* & LXX. interpretati sunt: *Diliget me :* in Hebræo habet, *Jezbuleni.*

Hoc autem si ita est, inquiebam, ut Hieronymus eò loci, & aliis similibus, versionem Latinam veterem secundùm LXX. exhibeat, quo pacto proximè addit : Ubi nos posuimus? *ac si ipse verba superiora de Græco in Latinum interpretatus fuerit. Nonne aptiùs subjunxisset :* Ubi nos legimus, *vel quidpiam simile? Præterea si idem fragmentum petitum esset ex antiqua versione Latina, quomodo ibidem legeretur :* Habitabit mecum, *ubi LXX. ipso Hieronymo teste, ferebant,* Diliget me? *Num Hieronymus bene sibi constitisset, LXX. Interpretes ipsismet LXX. Interpretibus objiciendo & comparando? Hoc inquam, sicut & alia quædam id genus injiciebant scrupulum, & in dubitationem nonnullam adducebant. Verùm perpensis omnibus, & examinatis, in re satis clara & perspicua diu hærere non licuit. Enim verò etsi non diffitear indicata superiùs testimonia apud Hieronymum, nonnihil habere difficultatis, non tamen judicandum esse existimo de toto opere, ex illis ambiguis & paucis admodum, cùm suppetant alia aperta & majore numero, quæ ambiguitatem solvunt.*

Ac primò quidem, constat Hieronymum hoc in opere totum pene Geneseos percurrere librum, & in eodem recensendo, vulgò adhibere versionem Latinam ex LXX. Interpretibus. 2°. Huic interpretationi Latinam aliam interdum subjungere ex Hebræo, aliquando etiam ex Aquila, Symmacho, &c. 3°. Allato primùm uno vel altero versiculo Latinæ versionis secundùm LXX. sæpe quidem, ut dixi, adjungere alteram ex Hebræo, sed raro admodum interponere hoc dictum : Quod nos posuimus, *vel,* Ubi nos posuimus, *quod supra suspicioni locum dabat: quinimo multò frequentiùs, & passim, ad comparationem instituendam, adjungere ista :* Pro eo quod legimus *supra; vel,* Ubi nos legimus; *vel,* Ubi nos habemus; *vel,* Ubi nunc dicitur; *vel,* Hoc quod hîc positum est; *vel,* Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est; *vel,* Pro *tali verbo relato supra,* in Hebræo habet; *vel,* Multò alius in Hebræo, quàm in LXX. Interpretibus *(relatis supra)* sensus est, *& sic de aliis multis.*

At nullo ex loco libri ejusdem magis liquet id quod contendimus, quàm ex Præfatione ipsiusmet Hieronymi in hunc librum, ubi sanctus Doctor mentem suam aperit, & totum consilium sic narrat : Studii nostri erit, vel eorum qui de libris Hebraïcis varia suspicantur, errores refellere, vel ea quæ in Latinis & Græcis codicibus scatere videntur, auctoritati suæ reddere; etymologias quoque rerum, nominum, atque regionum, quæ in nostro sermone non resonant, vernaculæ linguæ explanare ratione. *Deinde sequuntur ista plane aurea :* Et quò faciliùs emendatio cognoscatur, ipsa primùm, ut apud nos sunt testimonia, proponemus; & ex collatione eorum quæ sequuntur, quid in illis aut minus, aut plus, aut aliter sit, indicabimus. Neque verò, *inquit*, LXX. Interpretum, ut invidi latrant, errores arguimus, nec nostrum laborem, illorum reprehensionem putamus, &c. *His autem verbis manifeste apparet hæc duo potissimùm intendisse Hieronymum : 1°. Ut Hebraïco contextui suam auctoritatem, à nonnullis labefactatam, restitueret. 2°. Ut interpretationes Græcas, ac imprimis LXX. nec non Latinas ab ipsa derivatas, ad Hebræum tanquam ad fontem, & textum primigenium exactas emendaret, quod ut faciliùs præstet S. Doctor, illa ipsa, ut præ oculis erant, utriusque Scripturæ testimonia, profert in medium,* ut ex collatione, *inquit*, eorum, quid in illis aut minus, aut plus, aut aliter *esset, significaret.*

Hoc etiam doctè exsequitur S. Pater in consequentibus, ubi contextûs utriusque fragmenta passim, & secundùm Hebræum, & secundùm LXX. latinè exhibet, postponendo unum alteri. Sententiæ tamen ex LXX. prolatæ, frequentiores sunt quàm quæ ex Hebræo translatæ sunt; quæ autem adduntur ex Aquila, & Symmacho, aut ex aliis codicibus Latinis, rarissimæ.

Quod spectat ad sententias aut fragmenta, petita è Græco LXX. cuncta illa accuratè transcripta, operi nostro adjungere nil dubitavimus, rati scilicet ipsa, si non singula, saltem plurima, & vulgò eo modo adhibita fuisse ab Hieronymo, cujusmodi habebantur in ipsius codicibus.

Non idem tamen affirmatum velim de testimoniis latinè prolatis, vel ex Hebræo, vel è Græcis Aquilæ & Symmachi translationibus : cùm enim, ut ait Martianæus noster Not. prolix. in hunc lib. col. 559. Hieronymi versio Genesis Latina, ad fontem Hebræum expressa, sex annis edita fuerit post editum librum Hebraïcarum Quæst. in Genesim, *non mirum si illa testimonia, ex Hebræo citata, tunc latinè reddita fuerint ab Hieronymo, cum alia nulla ipsi præstò esset interpretatio Latina, ejusdem Hieronymi versione necdum exstante. Si enim priùs adornata fuisset, illud ipsum præstitisset S. Doctor in hoc libro Quæstionum Hebraïcarum, quod & ipse præstare non dubitavit in commentariis suis super Prophetas, ubi pariter adhibet utrumque contextum latinè, & secundum Hebræum, & secundùm LXX. & ad illum primum exprimendum, utitur versione Latina quam elucubraverat, quæ ipsissima est Vulgata nostra : pro altero verò textu, illam ipsam usurpat versionem, quæ tunc usurpabatur in Ecclesia Latina, ut probabitur infra. Non negaverim tamen nonnulla referri in libro Quæstionum Hebraïcarum testimonia, seu potiùs verba, etiam secundùm versionem LXX. quæ latinè tunc reddita fuerint ab Hieronymo ipso : sed præterquàm quòd ista minùs multa sunt, ex quibus de aliis multò pluribus, judicium feratur, dicendum his in locis S. Doctorem conferre voluisse Latinam versionem suorum codicum cum textu Græco sui temporis. Conjecturam nostram ducimus ex eo quod ait Hieronymus non semel, textum primigenium Græcum frustra quærendum esse, qualis nimirum vigebat tempore Apostolorum, nec alium superesse præter eum, quo utebatur Ecclesia eo ipso tempore quo scribebat. Restat igitur ut concludamus testimonia illa latinè passim adhibita in libro Quæst. Hebr. ex versione LXX. plerumque mutuò sumpta fuisse ab Hieronymo ex codicibus Latinis, quos ad fontem Hebraicum exactos emendare volebat, non verò illa eadem ab ipso extemplò latinè fuisse translata, quod inutile & supervacaneum ipsi fuisset. Nobis etiam hac in re assentiri videtur eruditus Auctor Quæstionum Hieronymianarum, nedum arguamur nos de proprio stomacho fecisse conjecturam; ille, inquam, Auctor Quæst.* 13. *p.* 437. *disserens de libro Quæst. Hebraicarum Hieronymi, ait :* Quæstiones illas si diligentiùs consideremus, inveniemus aliud nihil esse, præter collationem non admodum accuratam versionis Latinæ cum textu Hebraico, & versionibus Græcis, de quibus suam, Judæorumque sententiam subinde profert Hieronymus. Ut non negarim, *inquit*, utile hoc esse opus, optandumque ut in universum Vetus Testamentum simile haberemus, præsertim propter antiquarum versionum fragmenta. *Et supra Quæst.* 4. *pag.* 110. *ad hoc Genes.* 2. ỳ. 2. Et consummavit Deus in die sexto, *ab Hieronymo, in t·o libri sui, adhibitum, id observat Vir doctus :* Sic ergo habet, ad hæc verba veteris Latinæ versionis ex LXX. Interpretibus : *Et consummavit Deus, &c.*

Jam verò quod diximus supra de libro Quæstionum Hebraïcarum, idem quoque affirmari posse existimamus de Augustini Locutionum & Quæstionum libris in Heptateuchum, maximè verò de libris Locutionum, qui nimirùm libri Locutiones illas Scripturæ continent, ut ait Augustinus ipse, quæ videntur secundùm proprietates, seu idiomata linguæ Hebraïcæ

vel Græcæ. *Hi autem ſeptem libri, nec non alii totidem Quæſtionum, magnam ſententiarum ſeu lectionum turbam, ad reſtituendum imprimis Heptateuchum noſtrum contulerunt: at de his, ſicut de aliis plurimis Patrum Latinorum ſcriptis, actum eſt à nobis ſupra in Præfatione generali, quæ conſulenda.*

Unum hîc ſupereſt notandum, vel potiùs deplorandum in primis hiſce Scripturæ antiquæ libris, ſcilicet lacunarum illarum frequentia, quas explere non licuit: id ſane non contigit culpâ noſtrâ, ſed Mſſ. codicum penuriâ, qui nobis defuerunt, maximè his in locis, non ſine magno Verſionis antiquæ noſtræ, immo & Reipublicæ litterariæ, detrimento. Quamvis etiam antiquorum Patrum ſcripta veteris hujus Interpretationis lectionibus ſint referta, nonnulli tamen ſunt Scripturæ libri, maximè hiſtorici, quos vulgò ab ipſis citatos fruſtra exquiſieris, v. g. Paralipomenon duo & Eſdræ, ex quibus vix paucos verſiculos decerptos reperias. At in Geneſi, Exodo, & Numeris plurima admodum exſtant, pauciora deſiderantur in Deuteronomio, ſed multa paſſim in Levitico, ſicut & in libris ſeqq. Joſue, Judicum & Ruth. Idem pene affirmandum de libris Regum quatuor, maximè de ſecundo, in quo lacunæ frequentiores. Pauciſſima quoque ſuperſunt, ut dixi, de Paralipomenon duobus, vix quidquam de Eſdræ ſecundo, nihil prorſus de primo.

Tantæ jacturæ flagitium & damni hîc nos fruſtra quæſierimus, deflendum magis quàm perſequendum. Detrimenta iſta quodam modo reſarcientur ex adjunctâ à nobis verſione Vulgata, quæ integra hîc, nec ulla ſui parte minuta, vel decurtata prodibit, quod utile & commodum cuivis, ſive docto, ſive indocto, nedum grave & oneroſum, futurum eſſe confidimus.

*CAPITULA LIBRI GENESIS.

Ex codd. S. Pauli, & Orat. edita à Joſ. Maria Caro presb. Romæ 1688. & tom. 1. nov. edit. Hieron.

I. *De die primo, in quo lux facta eſt.* cap. 1. ℣. 1. 3.
II. *De die ſecundo, in quo cœlum factum eſt.* c. 1. ℣. 6.
III. *De die tertio, in quo terra & mare.* c. 1. ℣. 9.
IV. *De die quarto, in quo ſol, & luna, & ſtellæ.* c. 1. ℣. 14.
V. *De die quinto, in quo* [a] *repentia in mari, & volatilia cœli.* c. 1. ℣. 20.
VI. *De die ſexto, in quo* [b] *quadrupedia & ſerpentes, & beſtiæ, & omnia pecora, & repentia, & homo.* c. 1. ℣. 24.
VII. *De die ſeptimo, in quo requievit, omni opere conſummato, Deus.* c. 2. ℣. 1.
VIII. *De* [c] *hoc libro in quo univerſa, quæ facta ſunt, dicit.* c. 2. ℣. 4.
IX. *Ubi præceptum* [d] *dat Dominus Adæ & mulieri ejus.* c. 2. ℣. 9.
X. *Ubi ſeduxit ſerpens mulierem.* c. 3. ℣. 1. 2.
XI. *Ubi interrogantur de tranſgreſſu.* c. 3. ℣. 10.
XII. *Educuntur de paradiſo, ne ſumant de ligno vitæ.* c. 3. ℣. 23.
XIII. *Nati ſunt Adæ Filii Caïn & Abel.* c. 4. ℣. 1.
XIV. *Caïn cecidit* [e] *fratrem.* c. 4. ℣. 8.
XV. *Adæ natus eſt Seth pro Abel.* c. 4. ℣. 25.
XVI. *De* [f] *generationibus hominum.* c. 5. ℣. 1.
XVII. *Enoch placuit* [g] *Deo, & tranſtulit eum Deus.* c. 5. ℣. 21.
XVIII. *Acceperunt ſibi uxores filii Dei, & iratus eſt* [h] *Deus.* c. 6. ℣. 2.
XIX. [i] *Noë placuit Deo; & præcepit illi Deus, ut faceret arcam.* c. 6. ℣. 9.
XX. *Et ingreſſus eſt Noë in arcam, & factum eſt diluvium.* c. 7. ℣. 7.
XXI. [k] *Memoratus eſt Dominus Noë, & eorum qui cum illo erant, & ſiccata eſt aqua.* c. 8. ℣. 1.
XXII. *Anno ſexcenteſimo & uno* [l] *exivit Noë de arca, ipſe, & qui cum ipſo erant.* c. 8. ℣. 13.
XXIII. *Benedixit Dominus Noë, & filios ejus.* c. 9. ℣. 1.
XXIV. *Statuit Dominus diluvium minimè futurum.* c. 9. ℣. 8.
XXV. *De tribus filiis Noë, Sem, Cham & Japheth: & de ipſo ubi inebriatus eſt.* c. 9. ℣. 18.
XXVI. *De generationibus Noë, & filiorum ejus.* c. 10. ℣. 1.
XXVII. *De commixtione* [m] *linguarum.* c. 10. ℣. 32.
XXVIII. *De generationibus Thare, patris Abraham.* c. 11. ℣. 27.
XXIX. *Dixit Dominus ad Abraham :* Exi de terra tua. c. 12. ℣. 1.
XXX. [n] *Viſus eſt Dominus Deus Abrahæ ad locum Sichem.* c. 12. ℣. 7.
XXXI. [o] *Promiſſiones Abrahæ, & ſemini ejus.* c. 13. ℣. 14.
XXXII. *Pugnaverunt reges quatuor adversùs quinque, & ceperunt Loth, & omnem equitatum Sodomorum.* [p] c. 14. ℣. 1.
XXXIII. *Viſus eſt Dominus* [q] *Abrahæ, & benedixit eum, & dixit ei :* Peregrinum erit ſemen tuum. c. 15. ℣. 1. 13.
XXXIV. *Viſus eſt Dominus Abrahæ, & dedit ei ſignum circumciſionis, & de Iſaac.* c. 17. ℣. 1.
XXXV. *Viſus eſt Dominus Abrahæ, cùm iret perdere Sodomitas.* c. 18. ℣. 1.
XXXVI. *Venerunt* [r] *Angeli in Sodomis, & manſerunt apud Loth.* c. 19. ℣. 1.
XXXVII. *Pluit Dominus* [ſ] *ſulphur, & ignem, & evertit Sodomam.* c. 19. ℣. 24.
XXXVIII. *Locutus eſt Dominus ad Abimelech pro* [t] *Sarra.* c. 20. ℣. 1.
XXXIX. *Sarra peperit filium, & vocavit eum pater ejus, Iſaac.* c. 21. ℣. 1.
XL. *Dixit* [u] *Sarra ad Abraham :* Projice ancillam, & filium ejus. c. 21. ℣. 10.
XLI. *Juraverunt invicem Abraham & Abimelech.* c. 21. ℣. 22.
XLII. *Deus tentavit Abraham in Iſaac.* [x] c. 22. ℣. 1.
XLIII. *Defuncta eſt Sarra, & emit locum Abraham ad ſepulcrum ab Ephron.* c. 23. ℣. 1.

NOTÆ.

* Quo ex fonte prodierint hæc vetera capitula, non ita facile eſt definire : ſcilicet utrum adornata fuerint ad veterem Latinam, ſeu Italicam Verſionem ex LXX. an verò ad novam translationem Hieronymi ex Hebræo, ſi quidem ſingula in utramque quadrare ſatis aptè videntur. Si tamen utriuſque comparatio fiat cum his capitulis, plura fortè in illis reperientur quæ magis ſapiant ver. Italicam, quàm novam Verſionem ex Hebræo. Conſulenda potiſſimùm capitula V. VIII. XVI. XIX. XXXVIII. LVII. LVIII. LX. LXXIII. LXXV.

[a] *Repentia..... & volatilia*, al. *reptantia..... & volatilia.* Gr. ἑρπετὰ..... καὶ πετεινά. Vulg. *reptile & volatile.* 1. 20.

[b] *Quadrupedia*, &c. Ita Auguſt. infr. c. 1. ℣. 24. Gr. τετράποδα, καὶ ἑρπετὰ, καὶ θηρία..... καὶ τὰ κτήνη..... καὶ πάντα τὰ ἑρπετά. Vulg. 1. 24. 25. *jumenta, & reptilia, & beſtias..... & jumenta, & omne reptile.*

[c] *De hoc libro*, Auguſt. infr. c. 2. ℣. 4. *Hic eſt liber creaturæ*, vel *facturæ*. Gr. Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως· at in Vulg. *Iſtæ ſunt generationes :* edit. nov. Hieron. poſt verbum, *dicit*, addit, *& de quatuor fluminibus.*

[d] *Dat*, al. *dedit :* edit. nov. Hier. hoc capitul. ita exhibet : *De homine poſito in paradiſo ; & ubi præceptum dat Dominus Adæ, & cunctis animantibus Adam impoſuit nomina ; & de muliere formata de coſta ejus.*

[e] Edit. nov. Hier. *fratrem ſuum.*

[f] *De generat. hominum*, Gr. c. 5. ℣. 1. βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. Auguſt. infr. *liber nativitatis hominum.* Vulg. *liber generationis Adam.*

[g] *Deo..... Deus*, al. *Domino..... Dominus :* ed. nov. Hier. addit, *& de Mathuſale & Noë.*

[h] *Deus*, al. *Dominus.*

[i] *Noë placuit Deo.* Ita Aug. inf. c. 6. ℣. 9. Gr. τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε. Vulg. *Noë..... cum Deo ambulavit.*

[k] *Memoratus*, al. *recordatus.* Ambr. infr. c. 8. ℣. 1. *memor fuit.* Gr. ἀνεμνήσθη. Vulg. *recordatus.*

[l] *Et uno exivit*, nov. ed. Hier. *& uno vitæ Noë exiit de arca, ipſe, & qui erant cum eo.*

[m] *Linguarum*, edit. nov. Hier. addit : *& turre confuſionis, & de generationibus Sem.*

[n] Edit. nov. Hier. *Ubi viſus eſt..... Abræ..... Sichem. Quomodò in Ægypto poſito tulit Pharao Saraï in uxorem ſibi.*

[o] Edit. nov. Hier. *De promiſſione Abræ, & ſemini ejus.*

[p] *Sodomorum*, edit. nov. Hier. addit : *& Melchiſedech obtulit Abræ decimas.*

[q] *Abrahæ*, edit. nov. Hier. conſtanter, *Abræ*, & in fine addit : *& gennit ei Agar Iſmaëlem.*

[r] *Angeli*, edit. nov. Hier. *duo angeli.*

[ſ] *Sulphur*, edit. nova Hier. *ignem, & ſulphur de cœlo, & evertit Sodomam, & filiæ Loth conceperunt de patre ſuo.*

[t] *Sarra*, Gr. conſtanter, Σάῤῥα, edit. verò nov. Hier. *Sara*, cum Vulg. hîc & infra.

[u] *Sarra*, edit. nov. Hier. *Sara*, & in fine ſubdit : *& in Berſabee locutus eſt Angelus Domini ad Agar.*

[x] *In Iſaac*, edit. nov. Hier. addit : *& de generationibus Nachor.*

XLIV. *Præcepit* [a] *Dominus ſervo, & profectus eſt; & adduxit Rebeccam.* c. 24. ℣. 1.

XLV. *Vixit Abraham annis centum ſeptuaginta quinque.* [b] c. 25. ℣. 7.

XLVI. *Generationes Iſmahel.* [c] c. 25. ℣. 12.

XLVII. [d] *Generationes Iſaac.* c. 25. ℣. 19.

XLVIII. *Facta eſt fames, & viſus eſt Dominus Iſaac, & dixit ei:* Noli deſcendere in Ægyptum: *& habitavit in Geraris, ubi ſeminavit,* [e] *& invenit centuplum.* c. 26. ℣. 1.

XLIX. *Senuit Iſaac, & benedixit Jacob pro Eſaü, & neſcivit.* c. 27. ℣. 1.

L. *Dimiſit Iſaac Jacob filium ſuum, ut iret in Meſopotamiam.* c. 28. ℣. 1.

LI. *Vidit Jacob viſum; & Dominus locutus eſt ad eum, & benedixit eum.* c. 28. ℣. 10.

LII. *Venit Jacob in Orientem, & accepit filias Laban ſibi uxores.* c. 29. ℣. 1.

LIII. *Peperit Lia Jacob viro ſuo filios quatuor, &* [f] *ſtetit à partu.* c. 29. ℣. 31.

LIV. *Rachel dedit Jacob ancillam ſuam Balam, & peperit ei duos filios.* c. 30. ℣. 1.

LV. *Et Lia dedit* [g] *ei ancillam ſuam, & peperit ei filios duos; & ipſa peperit filios duos, & Dinam.* c. 30. ℣. 9.

LVI. [h] *Memoratus eſt Deus Rachel, & peperit ei Joſeph; & ſtatuit cum Laban de ovibus variis.* c. 30. ℣. 22.

LVII. [i] *Dixit Deus Jacob:* [k] Revertere in terram patris tui: *& conſecutus eſt eam Laban, ubi invenerunt invicem ſibi.* c. 31. ℣. 3.

LVIII. [l] *Vidit Jacob caſtra Dei, & miſit nuncios ad fratrem ſuum.* [m] c. 32. ℣. 1.

LIX. [n] *Venit Jacob in civitatem Sichimorum, ubi occiderunt filii ejus omnes inhabitantes propter Dinam.* c. 33. ℣. 18.

LX. *Dixit Dominus ad Jacob:* Aſcende in locum Bethel. [o] c. 35. ℣. 1.

LXI. *Viſus eſt Dominus ipſi Jacob, & benedixit eum, cognominavitque eum Iſraël.* c. 35. ℣. 6.

LXII. *Ubi peperit Rachel Benjamin, & mortua eſt: & de generationibus Jacob.* [p] c. 35. ℣. 13.

LXIII. *De generationibus Eſaü.* c. 36. ℣. 1.

LXIV. *De principibus Eſaü.* c. 35. ℣. 15.

LXV. *Qui regnaverunt in Edom, priuſquàm eſſet rex in Iſraël.* c. 36. ℣. 31.

LXVI. *De Joſeph, & de ſomniis ejus.* c. 37. ℣. 2.

LXVII. *Ubi miſſus eſt in puteum, & diſtractus eſt* [q] *Iſmaëlitis.* c. 37. ℣. 17.

LXVIII. *De Juda & Thamar uxore filii ejus, quæ erat vidua.* c. 38. ℣. 1.

LXIX. *De Joſeph, & uxore* [r] *Putaphare.* c. 39. ℣. 1.

LXX. *De his qui in carcere ſomnia viderunt, & interpretavit ea Joſeph.* c. 40. ℣. 1.

LXXI. *Somnium Pharaonis, quod interpretavit Joſeph.* [ſ] c. 41. ℣. 1.

LXXII. *Ubi miſit Jacob filios ſuos in Ægyptum, & cognovit eos Joſeph, & unum ex ipſis recluſit, uſque dum veniret frater ejus Benjamin.* c. 42. ℣. 1.

LXXIII. [t] *Invaluit fames, & venerunt ad eum cum Benjamin; & mandavit patri ſuo venire ad ſe.* c. 43. ℣. 1.

LXXIV. *Viſus eſt Dominus Jacob, & dixit illi:* Deſcende in Ægyptum. c. 46. ℣. 3.

LXXV. [u] *Cum ſeptuaginta quinque animabus intravit Jacob in Ægyptum.* c. 46. ℣. 27.

LXXVI. [x] *Venit obviam Joſeph Iſraël patri ſuo.* c. 46. ℣. 28.

LXXVII. *Nunciavit Joſeph Pharaoni, quoniam venit pater ejus.* c. 46. ℣. 31.

LXXVIII. *Dixit Pharao Joſeph, ut eligeret terram, in qua habitaret pater ejus.* c. 47. ℣. 5.

LXXIX. *Habitavit Iſraël in Ægypto, & dixit filio ſuo Joſeph, ne ſepeliret eum illic.* [y] *Vixit autem Jacob annos centum quadraginta ſeptem.* c. 47. ℣. 27.

LXXX. [z] *Et infirmatus eſt Jacob, & benedixit filios Joſeph alternis manibus.* c. 48. ℣. 1.

LXXXI. *Vocavit Jacob omnes filios ſuos, & dixit eis quæ ventura eſſent in noviſſimis diebus, & defunctus eſt.* [aa] c. 49. ℣. 1.

LXXXII. *Vixit Joſeph* [bb] *annos centum & decem, & adjuravit fratres ſuos, ut cùm viſitarentur, tollerent ſecum oſſa ejus in terram ſuam.* c. 50. ℣. 22.

Expliciunt Capitula.

NOTÆ.

[a] Al. deeſt, *Dominus*, cujus loco edit. nov. Hier. ponit *Abraham*, & poſt *Rebeccam*, addit: *& Abraham Cethuram duxit uxorem.*

[b] Edit. nov. Hier. addit in fine, *& obiit.*

[c] Al. *Hæ generationes Iſmael:* edit. nov. Hier. ſic: *De generationibus Iſmaël, & obitu ejus.*

[d] Edit. nov. Hier. *De generationibus Iſaac*, al. *Hæ generationes, &c.*

[e] *Et invenit*, al. *fecit:* edit. nov. Hier. ſimiliter, *fecit*, ſed poſt *centuplum*, ſubjungit, *& juravit cum Abimelech.*

[f] *Et ſtetit*, edit. nov. Hier. *& ceſſavit.*

[g] *Dedit ei*, edit. nov. Hier. *dedit Jacob*, paulòque poſt: *& pep. ei duos filios; & de Mandragoris; & ipſa peperit, &c.*

[h] *Memoratus*, al. *recordatus:* edit. nov. Hier. *memoratus eſt Dominus;* ſubinde delet, *ei*, & poſt *ſtatuit*, ſubdit, *Jacob.*

[i] Edit. nov. Hier. *Dixit Dominus ad Jacob.*

[k] *Revertere in terram patris tui:* ſimiliter habet Ambroſ. infr. c. 31. ℣. 3. è Græc. Ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου. Vulg. *Revert. in terram patrum tuorum.*

[l] *Vidit Jac. caſtra Dei:* ſimiliter Ambroſ. infr. c. 32. ℣. 1. unà cum Gr. ubi ſic, εἶδε παρεμβολὴν Θεοῦ, quæ verba abſunt à Vulg.

[m] Edit. nov. Hier. addit in fine: *& luctatus eſt cum Angelo.*

[n] *Et venit Jacob*, &c. ſic etiam Aug. infr. c. 33. ℣. 18. è Gr. Καὶ ἦλθεν Ἰακὼβ εἰς, &c. Vulg. *tranſivitque in*, &c.

[o] *Aſcende in locum Bethel:* ita Aug. infr. c. 35. ℣. 1. ſicut in Græc. in quo, ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον Βαιθήλ. Vulg. verò, *aſcende Bathel*, edit. nov. Hier. addit in fine: *& abjecit omnia idola.*

[p] Edit. nov. Hier. hîc ſubdit: *& obitu Iſaac patris ejus.*

[q] Edit. nov. Hier. *diſtractus Iſmaëlitis.*

[r] Edit. nov. Hier. *Putiphare.* Gr. Πετεφρῆς.

[ſ] *Joſeph*, edit. nov. Hier. ſubjungit: *& factus eſt Dominus terræ Ægypti, & nati ſunt ei duo filii.*

[t] *Invaluit fames:* optimè è Græc. c. 43. ℣. 1. in quo, ὁ δὲ λιμὸς ἐνίσχυσεν· in Vulg. verò, *interim fames omnem terram vehementer premebat:* edit. nov. Hier. addit: *& venerunt ad Joſeph fratres ſui cum Benjamin*, &c.

[u] *Cum ſeptuag. quinque:* ita Hier. infr. c. 46. ℣. 27. ſic etiam in Græc. ἑβδομηκονταπέντε· loco hujus capituli, edit. nov. Hier. habet: *Nomina filiorum Iſraël qui ingreſſi ſunt in Ægyptum.*

[x] Edit. nov. Hier. *Ubi venit Joſeph obviam Iſraëli.*

[y] Edit. nov. Hier. *Et vixit Jacob annis.*

[z] Edit. nov. Hier. *Infirmatus Jacob benedixit*, &c.

[aa] *Et defunctus eſt:* edit. nov. Hier. *& defunctus, ſublatus, & ſepultus eſt in terra ſua.*

[bb] *Annos*, edit. nov. Hier. *annis*, paulòque poſt, *ut cùm viſitarentur à Domino, tollerent*, &c.

OBSERVATIO.

AD Vulgatam verſionem Latinam, minutioribus typis poſthac editam, nullas adjungimus notas, quod nobis nunquam propoſitum fuit, nec etiam ad rem noſtram facit. Quia tamen Vulgatæ editionem accuratam, & numeris ſuis, quantùm licebit, abſolutam prælo committere intendimus, qualis nimirum Sixti V. Pontificis Maximi juſſu recognita atque edita eſt; operæ pretium facturos nos duximus, ſi *Romanæ correctionis in Latinis hiſce Bibliis, præfati Pontificis juſſu recognitis, loca inſigniora, obſervata, & denuo aucta à Franciſco Luca Brugenſi, eccleſiæ cathedralis Audomaropolitanæ theologo & Decano*, deintegrò pervulgaremus; ſubjuncto etiam *altero libello, continente alias lectionum varietates in eiſdem Bibliis Latinis ex vetuſtis Mſs. exemplaribus collectas ab eodem Theologo, quibus poſſit perfectior reddi feliciter cœpta correctio, ſi accedat Summi Pontificis auctoritas.* Ne autem hujuſmodi correctiones, & variantes lectiones, Notarum noſtrarum, Verſioni antiquæ ſubjectarum, ordinem ac ſeriem interturbarent, illas ad calcem cujuſque libri edendas rejecimus; quemadmodum & ipſæ editæ ſunt ad calcem Bibliorum ſacrorum cum ſcholiis Joannis Marianæ, & Emanuelis Sa, Societatis Jeſu ſacerdotum, Antuerpiæ, ex officina Plantiniana, anno 1624. De his autem vide Præfat. gen.

LIBER GENESIS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

Act. 14. 14. 17. 24. Pſ. 32. 6. 135. 5. Eccli. 18. 1.

1. IN principio creavit Deus cœlum & terram.

2. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi : & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.

Heb. 11. 3.

3. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta eſt lux.

4. Et vidit Deus lucem quòd eſſet bona : &

VERSIO ANTIQUA.

Ex Aug. l. 1. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 117. 126. ſeqq.

1. IN principio fecit Deus cœlum & terram.

2. Terra autem erat inviſibilis & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum : & Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquam.

3. Et dixit Deus : Fiat lux. Et facta eſt lux.

4. Et vidit Deus lucem, quia bona eſt : & divi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic iterum Auguſtin. l. 12. conf. t. 1. col. 214. b. 218. d. e. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 647. f. & l. de Gen. imperf. to. 3. col. 94. c. & l. 8. de civit. Dei, to. 7. col. 200. b. Tertullianus verò l. de Bapt. c. 3. p. 388. b. *In primordio fecit Deus cælum & terram.* at. l. contr. Hermog. pag. 411. c. 416. a. b. 417. b. c. 418. b. legit. *In principio fecit*, &c. Similiter vet. Irenæi Interpres l. 1. contr. hær. p. 86. e. 116. b. Hilarius l. 2. de Trin. col. 795. f. Hieronym. quæſt. Hebr. to. 2. col. 507. c. Ambroſius l. 1. Hexa. col. 9. e. 16. e. 17. e. 25. f. & l. de apol. Dav. col. 729. e. & l. 2. in Luc. col. 1309. e. 1314. d. & l. 2. de Spir. S. col. 634. a. Sic etiam Victorin. Afric. ad Cand. p. 172. Fauſtin. presb. l. contr. Arian. col. 638. a. Eucher. Lugd. q. in Gen. p. 839. h. Auctor. q. Vet. T. ap. Aug. to. 3. q. 106. & 122. col. 101. d. f. 130. e. Auctor l. de promiſſ. part. 1. ap. Proſp. p. 92. c. & Victor Vit. l. 3. de perſecut. Afric. p. 40. b. Græc. ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ, &c.

℣. 2. Auguſt. infra col. 125. f. legit. in fine, *ſuper aquas.* Eadem rurſus habet quæ ſupra, l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 647. f. 648. f. & l. 8. de civit. Dei, to. 7. col. 200. b. Sic etiam quæſt. 134. in Gen. to. 3. col. 411. a. & l. de Gen. imp. col. 96. e. niſi quòd legit, *ferebatur*, pro *ſuperferebatur*. Tertul. l. de Bapt. c. 3. p. 388. b. *Terra autem erat inviſib. & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum, & Spir. Dei ſuper aquas ferebatur.* Sed l. contr. Hermog. p. 417. c. 418. b. *Terra autem erat inviſib. & rudis.* & infr. p. 419. b. 420. a. b. *Et tenebræ erant ſup. abyſſ. & Spirit. Dei ſuper aquas ferebatur.* At l. de Bapt. c. 4. p. 388. c. *Supervectabatur ſuper aquas.* Hilar. in Pſ. 123. col. 399. d. *Et tenebræ erant ſup. abyſſum, & Spiritus Dei ſuperferebatur ſup. aquam.* Hieron. in Iſai. 40. to. 3. col. 307. e. *In principio Geneſeos*, inquit, *ubi ſcriptum eſt :* Terra autem erat inviſibilis, & incompoſita, *cæteri tranſtulerunt :* Terra autem erat inane, & nihil. Et l. quæſt. Hebraïc. to. 2. col. 508. poſt verba : *Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas*, hæc addit : *Pro eo quod in noſtris codicibus ſcriptum eſt :* ferebatur, *in Hebr. hab.* Incubabat, confovebat. Ambroſ. l. 3. Hexa. col. 13. f. 14. e. 16. c. 17. e. & lib. 2. de Cain & Ab. col. 217. a. & l. de myſt. col. 327. d. & l. 2. de Spir. S. col. 634. a. *Terra autem erat inviſib. & incompoſ. & tenebræ erant ſuper abyſſum, & Spiritus Dei ſuperferebatur ſup. aquas.* Itidem Victor Vitt. l. 3. de perſec. Afric. p. 40. b. excepto verbo, *ferebatur.* Optat. l. 5. contr. Donat. p. 80. c. 81. a. cum Caſſiod. in Pſ. 109. p. 378. b. *Et Spiritus Dei ſuperferebatur ſup. aquas.* Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 715. b. *ſuperferebatur ſup. aquam.* Fulgent. l. pro fide Cath. p. 541. & Auct. quæſt. Vet. T. q. 41. col. 54. g. *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* At infra q. 106. ex utroq; T. mixtim, col. 102. d. optimè cum Auguſt. *Terra autem erat inviſib. & incomp. & tenebræ erant ſuper abyſſum, & Spir. Dei ſuperferebatur ſuper aquam.* Similiter apud Greg. M. l. 28. in Job. c. 14. *Dum terra eſſet inviſib. & incomp. dum tenebræ eſſent ſuper abyſſum.* Græc. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος, ϗ ἀκατασκεύαστος, ϗ σκότος ἐπάνω (Mſ. Oxon. ἦν ἐπάνω) τῆς ἀβύσσου, ϗ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

℣. 3. Ita rurſum Aug. l. 1. de Gen. to. 1. col. 650. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 99. d. & in Pſ. 7. to. 4. col. 39. a. Concinunt vet. Iren. Interpr. l. 4. p. 269. e. Ambroſ. l. 1. Hexa. col. 19. d. f. 21. d. & l. 4. de fide, col. 532. e. & l. 2. de Spir. S. col. 662. f. Victorin. Afric. l. de princip. diei, col. 293. a. Gaud. Brix. ſer. 14. p. 966. e. & Auct. q. Vet. T. q. 3. col. 44. b. Ita quoque in Græco. Apud. Tertul. l. contr. Prax. p. 849. a. deeſt, *lux*, poſt verbum, *facta eſt.*

℣. 4. Sic etiam idem Auguſt. l. 1. de Gen. to. 1. col. 650. a. 651. b. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 100. c. d. 101. e. ſicut l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. c. f. niſi

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Aug. l. 1. & 2. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 128. seqq. sit Deus inter lucem, & tenebras.	divisit lucem à tenebris.
5. Et vocavit Deus lucem, diem; & tenebras vocavit noctem: & facta est vespera, & factum est manè, dies unus.	5. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque est vespere & manè, dies unus.
6. Et dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & sit dividens inter aquam & aquam; & sic est factum.	6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.
7. Et fecit Deus firmamentum, & divisit Deus inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & inter aquam, quæ erat super firmamentum.	7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. *Ps. 135. 5. Jerem. 10. 12. 51. 15.*
8. Et vocavit Deus firmamentum, cœlum: & vidit Deus quia bonum est. Et facta est vespera, & factum est manè, dies secundus.	8. Vocavitque Deus firmamentum, cœlum: & factum est vespere & manè, dies secundus.
9. Et dixit Deus: Congregetur aqua, quæ sub cœlo est, in congregationem unam, & appareat arida. Et factum est sic. Et congregata est aqua, quæ sub cœlo est, in congregationem unam, & apparuit arida.	9. Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita. *Ps. 148. 4.*
10. Et vocavit Deus aridam, Terram; & congregationes aquarum vocavit Mare: & vidit Deus quia bonum est.	10. Et vocavit Deus aridam, Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quòd esset bonum. *Ps. 32. 7. 88. 12. 135. 6. Job. 38. 4.*

Notæ ad Versionem antiquam.

quòd paulò post, pro *divisit*, leg. *separavit*, cui lectioni favet Tertul. l. contr. Marc. p. 648. c. 649. a. dicens: *Inter lucem & tenebras separatio pronunciata est.* Cypr. de conc. Carthag. p. 335. a. *Et vidit Deus lucem quia bona est: & divisit inter lucem & tenebras.* Ambros. l. 1. Hexa. col. 20. *Et discrevit inter lucem, inter lucem & tenebras:* Deinde inverso ordine addit: *Et vidit Deus lucem quia bona est:* at l. 4. de fide, col. 532. e. post hæc: *Et facta est lux*, rectè sequuntur: *Et vidit Deus lucem quia*, &c. & l. 4. Hexa. col. 65. f. *Separavit Deus inter lucem ac tenebras.* Victorin. Afric. l. de princip. diei, col. 293. d. *Et divisit lucem à tenebris.* Græc. *Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους.*

℣. 5. Ita constanter Aug. cum Græco, l. 1. de Gen. to. 1. col. 651. b. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 102. a. f. 103. a. & in Ps. 7. to. 4. col. 39. a. & l. 10. de civit. Dei, to. 7. col. 277. d. & l. 11. col. 286. c. At l. contr. Adim. to. 8. col. 111. loco *facta est vespera*, leg. *factum est vespere.* Cui consentiunt Iren. l. 5. p. 320. d. Ambros. l. 1. Hexa. col. 21. b. c. & l. 4. col. 65. f. Et Cassiod. in Ps. 70. p. 236. c. Auct. verò quæst. ap. Aug. to. 3. q. 107. col. 104. d. legit: *Et appellavit Deus lucem, diem; & tenebras appellavit, noctem: & factum est vespere & manè dies unus.*

℣. 6. August. infra legit: *Et sit divisio inter*, &c. eadem rursus habet l. de Gen. imp. to. 3. col. 103. e. 104. c. e. præter voculam, *aquæ*, loco *aquarum.* Assentiunt Hilarius l. 4. de Trin. col. 836. e. & in Ps. 123. col. 399. e. ac Faustin. presb. l. contr. Arian. col. 638. e. Ita rursum August. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 651. f. ponit vocem *aquæ*, sed loco *dividens*, leg. *& sit divisio*, ut sup. Ambrosius verò l. 2. Hexa. col. 24. a. b. c. *Et dixit Deus: Fiat firmam. inter mediam aquam, & sit discernens inter aquam & aquam; & factum est sic.* Et infr. col. 25. f. 29. f. *Fiat firmam. inter medium aquæ, & sit discernens inter aquam & aquam.* & col. 26. e. *In medio aquæ, & sit discernens inter aquas.* Græc. ..... *ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος· καὶ ἔσω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος, καὶ ὕδατος· καὶ ἐγένετο οὕτως.*

℣. 7. Idem August. infra legit: *Quæ erat super firmam..... quæ erat sub firmamento.* & l. 1. de Gen. to. 1. col. 651. f. sic: *Et fecit Deus firmam. & divisit Deus inter aquam, quæ est sup. firmam. & inter aquam, quæ est sub firmamento*, ut sup. At l. de Gen. imp. to. 3. col. 103. e. 104. c. e. *Et fecit Deus firm. & divisit inter aquam, quæ erat sub firmamento, & inter aquam, quæ erat supra firmam.* Tertull. l. contra Prax. p. 849. a. *Et fecit Deus firmam.* & l. contr. Hermog. p. 418. a. addit: *Et separavit inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & quæ super firmamentum.* Hilar. l. 4. de Trin. p. 836. e. cum Faustino presb. l. contr. Arian. p. 638. e. f. *Et fecit Deus firmam. & divisit Deus per medium aquæ.* Ambros. verò l. 2. Hexa. col. 26. a. *Et discrevit Deus inter medium aquæ, quæ erat sub firmamento, & inter medium aquæ, quæ erat super firmamentum*, quæ Græco congruunt.

℣. 8. Eadem rursus leguntur apud August. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 651. f. 652. a. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 104. f. g. 105. b. Tertullianus l. contr. Hermog. p. 418. b. *Et vocavit Deus firmam. cælum (ipsum quod in primordio fecerat.)* Similiter Ambros. l. 2. Hexa. col. 30. b. sed infra col. 31. d. 32. c. addit: *Et vidit Deus quia bonum.* Ita quoque in Græco: ..... *καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν·* deinde, *καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα δευτέρα.*

℣. 9. August. infra, col. 140. b. legit: *Congregentur aquæ*, & l. 4. 174. e. addit, *in collectionem unam*, paulòque post, col. 159. b. *Et congregata est aqua in congregationes suas.* At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. b. sic: *Et dixit Deus: Congregetur aqua, quæ est sub cælo, in congregationem unam, & appareat arida; & sic factum est. Et congregata est aqua, quæ erat sub cælo, in congregat. unam, & apparuit arida.* l. verò de Gen. imp. to. 3. col. 105. b. ut sup. *Et dixit Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in congreg..... & sic factum est.* Paulò post autem: *Congregetur aqua, quæ sub cælo est.* Et post pauca: *Postea*, inquit, *quod dicitur:* Et congregata est aqua in congregat. unam, & appar. arida, *non superfluò additum videatur, cùm jam dictum esset*, & sic factum est. Ita rursus l. 1. contr. advers. legis, to. 8. col. 557. c. *Congregentur aquæ in congregat.* &c. sed omittit, *quæ sub cælo sunt.* Paulò autem post in singul. *Congregetur aqua.* Itidem l. 12. confess. to. 1. col. 219. f. sed addit: *Quæ est sub firmamento.* Tertul. l. contr. Hermog. p. 419. a. *Congregetur aqua in congregationem unam, & videatur arida.* S. Eucher. quæst. in Gen. p. 840. b. *Separentur aquæ in congregationem unam, & appareat arida.* Hilarius in Ps. 118. col. 298. f. *Et pareat arida.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 35. b. *Congregetur aqua, quæ sub cælo est, in congregationem unam, & appareat arida. Et factum est sic.* Et post pauca: *Clamat Dei vox*, inquit, *Congregetur aqua, & appareat arida.* Mox ita: *Et iterum Scriptura dicit: Congregata est aqua in congregat. unam, & apparuit arida.* Tum addit: *Quid opus fuit iterare, nisi occurrendum quæstionibus judicasset propheta?* Rursus infra, col. 37. a. *Congregetur aqua, & congregata est.* Et col. 38. b. c. d. f. *Colligatur aqua in collectionem unam.* Et post plura col. 41. b. *Non præterimus*, inquit, *quia aliqui nec in Hebræo putant esse, nec in cæteris interpretationibus, quia* congregata est aqua in collectiones suas, & apparuit arida, & vocavit Deus, &c. *Cùm enim dixerit Deus, quia* factum est sic, *satis esse putant vocem operatoris ad celebratæ operationis indicium. Sed quia in aliis quoque creaturis habet & definitionem præceptionis, & repetitum operationis, vel indicium vel effectum, ideo nos non putamus absurdum id quod perhibetur additum, etiamsi cæteris interpretibus vel veritas doceatur suppetere, vel auctoritas. Multa enim non otiosè à LXX. viris Hebraïcæ lectioni addita & adjuncta comperimus.* Gr. *Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά.*

℣. 10. Ita rursus habet August. tum l. 1. de Gen. to. 1. col. 652. b. tum l. de Gen. imp. to. 3. col. 105. e. f. præter hoc, *& congregationem aquæ*, loco, *& congregationes aquarum.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 41. b. *Et vocavit Deus aridam, terram; & collectiones aquarum vocavit maria:* & sup. col. 38. d. *Congregationes aquarum vocavit maria.* Sic etiam Hieron. quæst. Hebraïc. to. 2. col. 508. Ambrosius verò loco cit. col. 41. b. addit: *Et vidit Deus*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
11. Et ait: Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ita.	11. Et dixit Deus: Germinet terra herbam pabuli, ferentem ſemen ſecundum genus, & ſecundum ſimilitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum, cujus ſemen ſit in ipſo ſecundùm ſimilitudinem ſuam ſuper terram. Et factum eſt ſic.
12. Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque ſementem ſecundùm ſpeciem ſuam. Et vidit Deus quòd eſſet bonum.	12. Et produxit terra herbam pabuli, ſemen habentem ſecundùm genus, & ſecundùm ſimilitudinem; & lignum fructiferum faciens fructum, cujus ſemen ejus in eo ſit ſecundùm genus ſuper terram. Et vidit Deus quia bonum eſt.
13. Et factum eſt veſpere & manè, dies tertius.	13. Et facta eſt veſpera, & factum eſt manè, dies tertius.
14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos:	14. Et dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, ut luceant ſuper terram, in inchoationem diei & noctis, & ut dividant inter diem & noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & in dies, & in annos.
15. Ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. Et factum eſt ita.	15. Et ſint in ſplendorem in firmamento cœli, ut luceant ſuper terram. Et factum eſt ſic.

Pſ. 135. 7.

Ex Aug. l. 2. de Gen. ad litt. t. 3. col. 140. c. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quia bonum. Apud Tertul. l. contr. Hermog. p. 419. a. priora tantùm leguntur: *Et vocavit Deus aridam, Terram.* Ita quoque in Græc. in quo ſeq. Καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας, καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν.

℣. 11. Auguſt. infr. col. 155. e. pro *germinet*, legit, *producat*, & pro *ferentem*, ponit, *ſeminantem.* Item l. 5. col. 185. a. hab. *Herbam fœni ſeminantem ſemen*, &c. At l. 1. de Gen. to. 1. p. 652. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 105. f. g. 106. b. ſic: *Et dixit Deus: Germinet ter. herb. pabuli ferentem ſem. ſec. ſuum genus, & ſimilitud. & lignum fructif. fac. fruct. cujus ſemen ſit in ſe ſecundùm ſuam ſimilitud. & ſic eſt factum.* Similiter Hilarius in Pſ. 118. col. 298. f. *Germinet terra herbam pabuli ſeminantem ſemen ſecundùm ſuum genus.* Tertull. verò l. contr. Hermog. p. 417. 419. a. *Fruticet terra herbam fœni ſeminantem ſemen ſecundùm genus, & ſecundùm ſimilitud. & lignum fructuoſum faciens fructum, cujus ſemen in ipſo in ſimilitudinem, & factum eſt ſic.* Ambroſ. l. 3. Hexa. col. 42. f. *Germinet terra herbam fœni ſeminans ſemen ſec. genus, & lignum fructiferum faciens fructum ſec. genus, cujus ſemen ſuum in ipſo.* Itidem l. 1. col. 7. b. uſque ad vocem, *fructum*, niſi quòd poſt 1. *genus*, addit: *Et ſecundùm ſimilitud.* ſicut etiam l. 3. col. 45. a. Verùm infra, col. 49. a. pro *ſeminans ſemen*, neſcio cur ſcriptum habeat, *ſpirans ſemen*, niſi fortè vocem Græc. σπεῖρον, Latinè pinxerit *ſpeiron*, ex qua imperitus ſcriba fecerit, *ſpirans.* Id obſervat Muretus variar. lect. l. 1. c. 2. *Utuntur*, inquit, *interdum Latini ſcriptores Græcis quibuſdam vocibus, eaſque, Latinis tamen litteris notant, quod qui non animadvertunt, facilè in errorem incidunt.* Denique Ambroſ. ibid. col. 60. non legit, *herbam fœni*, ut ſup. ſed *herbam virentem*, ut in Vulg. In Græco ſic: Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα (in Mſ. quodam deeſt, καὶ καθ' ὁμοιότητα) καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ, &c. in Mſ. Alex. κατὰ γένος εἰς ὁμοιότητα ἐπὶ τῆς, &c.

℣. 12. Aug. infra lib. 5. col. 184. g. *Et produxit terra herb. pabuli* (vel *herbam fœni*) *ſeminantem* (Mſ. conſtanter *ſeminans*) *ſemen ſecundùm genus & ſec. ſimilitud. & lignum fructuoſum faciens..... cujus ſemen ſuum in ſe ſecundùm genus*, &c. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. e. *Et ejecit terra herb. pabuli ferentem ſemen ſec. ſuum genus, & lignum fructiferum faciens fructum, cujus ſemen eſt in ſe ſecundùm ſuam ſimilitudinem, ſecundùm ſuum genus ſuper terram, & vidit*, &c. & lib. de Gen. ad lit. imp. to. 3. col. 106. b. c. *Et dedit terra herbam pabuli, ferentem ſemen ſec. genus ſuum, & lignum fructif.... cujus ſemen in ſe ſecundùm ſuam ſimilitud.* Tum addit: *Et iterum dicit: Vidit Deus quia bonum eſt.* Tertul. contr. Hermog. p. 417. a. 419. a. legit: *Et produxit terra herbam fœni ſeminantem ſemen ſecundùm genus, & lignum fructuoſum faciens fructum, cujus ſemen in ipſo in ſimilitudinem:* & p. 418. a. addit: *Et vidit Deus quia bonum.* Ambroſ. l. de Parad. c. 10. to. 1. col. 165. f. *Et vidit Deus quia bonum eſt.* Gr. Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος, καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν. Clem. cod. loco 2. κατὰ γενὸς, ponit, καθ' ὁμοιότητα.

℣. 13. Sic iterum Aug. l. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. e. lib. autem de Gen. ad lit. imp. to. 3. col. 106. e. *Et factum eſt veſpera*, &c.

℣. 14. Idem Auguſt. lib. de Gen. imp. to. 3. col. 95. d. *Et dixit Deus: Fiant lumin. in firmam. cœli, ut luceant ſup. terram, & dividant inter noctem & diem, & ſint in ſigna, & temp. & dies, & annos.* Similiter habet infr. col. 106. e. præter hæc: *Inter diem & noctem, & ſint in ſignis & temporibus, & in diebus, & annis.* Sic etiam col. 107. c. & in Pſ. 109. to. 4. col. 1239. g. *Et ſint in ſignis & in temporibus, & in diebus, & in annis.* At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. *Et dixit Deus: Fiant ſidera in firmam. cœli, ſic ut luceant ſup. terram, & dividant inter diem & noctem, & ſint in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos.* & lib. 13. confeſſ. to. 1. col. 233. d. *Fiant luminaria in firmam. cœli, & luceant ſup. terram.* lib. etiam 11. de civit. Dei, to. 7. c. 19. col. 286. d. præter verba, *in inchoationem diei & noctis*, quæ omittit; delet etiam iſta: *Et ſint in ſigna & tempora*, &c. at lib. 12. c. 15. col. 313. g. habet, *in ſigna & in tempora*, &c. & lib. 1. Locut. to. 3. col. 325. a. poſt hoc, *& dividant*, Græco preſſiùs adhærens legit, *inter medium diei, & inter medium noctis.* Victorin. Afer l. de princip. diei, p. 293. e. legit: *Fiant duo luminaria in firmam. cœli, ſic ut luceant ſuper terram in inchoatione diei & noctis, ita ut dividant inter diem & noctem; & ſint in ſigna, dies, & tempora, & annos.* Ambroſ. verò, l. 4. Hex. to. 1. col. 64. c. *Fiant luminaria in firmam. cœli ad illuminationem terræ;* & infra, col. 65. f. *Fiant luminaria ad illuminationem ſuper terram, quæ diſcernant inter diem & noctem:* & col. 67. c. 71. f. addit: *Et ſint in ſigna & in tempora, & in dies, & in annos.* Hilar. l. 12. de Trin. col. 1129. b. *Et ſint in ſigna, & tempora, & annos.* Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 644. c. habet: *Erunt enim in tempora, & menſes, & annos.* Leo Mag. ſer. 26. p. 82. e. cum Vulgata conſentit, niſi quòd poſt vocem *cœli*, addit, *Et luceant ſuper terram*, ſicut etiam Auct. quæſt. apud Aug. to. 3. q. 107. col. 104. e. Jam verò ſi hæc omnia quantumvis diſſimilia cum Græco comparentur, vix ab ipſo videbuntur diſcrepare, modò attendantur diverſæ Mſſ. Græcorum lectiones, enim verò ſi ſuas habeant Latini, ut ſupra viſum eſt, ſuas pariter & Græci, conſule edit. LXX. anni 1709. cum variis lectionibus à Lamberto Boz annotatis; ex iis quam mirè, tot variæ Latinorum Patrum ſcripturæ confirmantur! Sic enim in textu Gr. legitur: Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτὸς, καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Verùm ad voces, εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, notatur Mſ. Cott. habere ſimpliciter, φαῦσιν τῆς γῆς, Alexandr. autem addit: καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν. Oxon. habet cum edit. Compl. ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, iſta verò, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας, &c. deſunt in edd. Compl. & Ald. Porrò ex priori lect. εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ſive cum Mſ. Cott. φαῦσιν τῆς γῆς, bene redditur Ambroſii lectio utraque, *ad illuminationem ſuper terram*, ſeu, *ad illuminationem terræ.* Ex alia Oxon. ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, confirmatur illa Auguſtini & aliorum, *ut luceant ſuper terram;* ex additis verò in Mſ. Alex. Καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας, &c. firmatur lectio tum Auguſtini, tum Victoris Afric. *In inchoationem diei & noctis.*

℣. 15. Similiter idem Auguſt. l. de Gen. imp. to. 3. col. 106. e. 107. f. nec non l. 1. de Gen. contr. Manich.

Ex Aug. l. 3. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 140. c. 144. d. 145. c. 149. c. 152. c.

Versio antiqua.

16. Et fecit Deus duo luminaria magna; luminare majus in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis, & ſtellas.

17. Et poſuit ea Deus in firmamento cœli, ut luceant ſuper terram,

18. & ut ſint in inchoationem diei, & noctis, & ut dividant inter lucem, & tenebras. Et vidit Deus quia bonum eſt.

19. Et facta eſt veſpera, & factum eſt manè, dies quartus.

20. Et dixit Deus: Educant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia ſuper terram, ſecundùm firmamentum cœli. Et factum eſt ſic.

21. Et fecit Deus cetos magnos, & omne animal reptilium, quæ eduxerunt aquæ ſecundùm genus eorum, & omne volatile pennatum ſecundùm genus. Et vidit Deus, quia bona ſunt.

22. Et benedixit ea Deus, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas in mari; & volatilia multiplicentur ſuper terram.

Vulgata nova.

16. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præeſſet diei; & luminare minus, ut præeſſet nocti: & ſtellas.

17. Et poſuit eas in firmamento cœli, ut lucerent ſuper terram,

18. & præeſſent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quòd eſſet bonum.

19. Et factum eſt veſpere & manè, dies quartus.

20. Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cœli.

21. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundùm genus ſuum. Et vidit Deus quòd eſſet bonum.

22. Benedixitque eis, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris: aveſque multiplicentur ſuper terram.

Notæ ad Versionem antiquam.

to. 1. col. 653. b. niſi quòd hoc ultimo loco, pro *ut luceant*, legit, *ſic ut luceant*, paulòque poſt, *& ſic eſt factum:* lib. verò 11. de civit. Dei to. 7. col. 286. d. verſum integrum omittit. Leo Mag. ſer. 26. p. 82. e. ſimpliciter habet: *Et ſint in firmamento cœli, ut luceant ſuper terram.* Gr. Καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι.... ὥστε, &c. ut in textu Lat.

℣. 16. Eadem rurſus habet Auguſt. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. c. omiſſa voce *magna*, cujus loco ponit, *majus & minus*. Paulò tamen poſt ſimpliciter legit: *Et fecit Deus duo lumin. luminare majus in incboationem*, &c. at l. de Gen. imp. to. 3. col. 107. g. legit: *Et fecit Deus duo luminaria, luminare majus, initium diei, & luminare minus, initium noctis, & ſtellas;* cui lectioni ſuffragatur Tichon. reg. 5. p. 61. a. Idem Auguſt. l. 2. de Gen. ad lit. to. 3. col. 143. e. obſervat: *Per inchoationem noctis*, non intelligi, *niſi principatum, nam & Græcum verbum*, inquit, *hoc magis indicat, cum dictum eſt ἀρχὴν.* Attamen l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. d. legiſſe videtur ἀρχὰς, ſic enim habet: *Et fecit Deus duo lumin. magna; luminare majus, in principia, diei, & lumin. minus in principia noctis*, &c. Monent tamen Editores noſtri, hoc & altero Auguſtini loco, Mſſ. plures ferre, *in principio*, non *in principia.* Auct. quæſt. ap. Aug. to. 3. q. 106. & 107. col. 103. a. 104. e. legit: *Luminare majus in inchoationem diei, & lumin. minus in inchoationem noctis.* In Gr. ſic: Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους· τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς..... εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς καὶ τοὺς ἀστέρας.

℣. 17. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. c. *Et poſuit illas Deus.... ſic ut luceant ſup. terram:* at l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. b. conſtanter ut ſup. *Et poſuit illa Deus.... ut luceant*, &c. & lib. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. d. f. *Et poſuit illa Deus...... lucere ſup. terram.* Gr. Καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεὸς... ὥστε φαίνειν, &c. utrum verò legendum ſit *illa*, vel *illas*, è Græco erui non poteſt, cùm vox, αὐτοὺς, utrique maſculino, ſive φωστῆρας, ſive ἀστέρας, peræque conveniat.

℣. 18. Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. c. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. d. diſſimiliter habet: *Et præſint diei & (ac) nocti, & dividant inter diem & noctem*, &c. at l. 11. de civit. Dei to. 7. col. 286. d. f. ad verbum è Græco: *Et præeſſe diei & nocti, & dividere*, (al. *ſeparare*) *inter lucem & tenebras*, &c. Gr. Καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ, &c.

℣. 19. Itidem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 653. c. & l. de Gen. imp. col. 108. d. cum Gr.

℣. 20. Ita in Græco ad verbum, excepto uno πετόμενα, annexo voci πετεινὰ, *volatilia.* Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. c. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. e. 110. d. legit: *Et dixit Deus: Ejiciant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia volantia ſuper terram, ſub firmamento cœli, & ſic factum eſt.* Similiter l. 2. Locut. to. 3. col. 325. a. addit verbum *volantia*, ſed legit, *ſecundùm firmamentum.* Item l. 13. conf. to. 1. col. 234. b. habet *volantia*, ſed pro *educant*, vel *ejiciant*, ſcribit, *producant*, ſicut & l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 661. b. Tertul. l. contr. Hermog. p. 417. a. ſic: *Et dixit Deus: Producant aquæ repentia animarum vivarum & volatilia volantia ſuper terram, per firmamentum cœli, & factum eſt ſic.* Ambroſ. l. 5. Hexa. col. 79. e. *Producant aquæ reptilia animarum viventium ſecundùm genus, & volatilia volantia ſuper terram, ſecundùm firmamentum cœli.* Eadem repetit infra, col. 95. 96. a. & 98. d. niſi quod pro *ſecundùm firmamentum*, ponit, *ſecus firmamentum cœli*, additque iterum, *ſecundùm genus*, ſimiliter & col. 108. c. cum hac tamen inverſione vocum: *ſuper terram, ſecundùm genus, ſecus firmamentum cœli*, & l. 2. Hexa. col. 30. c. habet, *volatilia circa firmamentum cœli.* At. l. de Incarn. col. 726. a. ſic: *Producant aquæ repentia animarum viventium & volatilia volantium;* ſimiliter l. de eleem. & jejun. c. 4. col. 537. f. 538. a præter hæc, *volantia ſuper terram*, hoc addito, *ſecundùm firmamentum cœli.* At l. 3. de ſacram. col. 361. d. ſimpliciter habet: *Producant aquæ animantia.* Optat. l. 5. contr. Donat. p. 80. c. 81. a. *Educant aquæ natantia, volatilia.* Caſſiod. in Pſ. 80. p. 277. c. ut ſup. *Producant aquæ reptilia animarum vivarum.*

℣. 21. Eadem repetit Auguſt. infra, col. 152. e. niſi quòd pro *omne animal reptilium*, habet *omnem animam animalium reptilium.* Similiter l. de Gen. imp. to. 3. col. 110. e. g. paucis mutatis: *Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ ejecerunt aquæ ſecund. genus eor. & omne volat. pennatum ſecund. genus ſuum; & vidit Deus quia bonum eſt.* Item l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 654. c. *Et fecit Deus cetos mag. & omnem animam animalium, & repentium, quæ ejecerunt aquæ ſecundùm unius cujuſque genus, & omne genus volatile pennatum, ſecundùm genus; & vidit Deus quia bona ſunt.* Tertull. l. contr. Hermog. p. 417. a. *Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ produxerunt aquæ ſecundùm genus ipſorum*, & ſup. p. 414. b. *Et vidit Deus quia bona.* Similiter Ambr. l. de Elia & jejun. col. 537. f. *Et vidit Deus quia bona.* Auct. quæſt. apud. Aug. to. 3. q. 106. col. 103. b. *Et vidit Deus quia bona ſunt.* Gr. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν (codd. Clem. & Vatic. κατὰ τὸ γένος αὐτῶν) καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλά.

℣. 22. Aug. infra, col. 153. c. poſt verbum, *multiplicamini*, habet, *& implete aquas maris.* Eadem reponit l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. c. 661. a. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 110. g. 111. a. & in Pſ. 66. to. 4. col. 663. b. cum hac voce *maris.* Ambr. verò l. de Incarn. col. 726. & l. de Elia & jejun. col. 537. f. 538. a. *Et benedixit ea dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete aquas, quæ ſunt in mari; & volatilia multiplicentur ſuper terram.* Similiter habet Tertul. l. contr. Hermog. p. 414. b. *& benedixit ea Deus:* & l. 2. adv. Marc. p. 648. b. addit: *creſcite tantùm & multiplicamini:* lib. verò de anima p. 490. c. 491. a. *creſcite, & in multitudinem proficite.* Auct. quæſt. apud. Aug. to. 3. q. 127. col. 138. d. *Et benedixit illa Deus, creſcite & multiplicamini ſuper terram.* Gr. Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς, λέγων· Αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις (al. τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις) καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ

VULGATA NOVA.

23. Et factum eſt veſpere & manè, dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta, & reptilia, & beſtias terræ ſecundùm ſpecies ſuas. Factumque eſt ita.

25. Et fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo. Et vidit Deus quòd eſſet bonum,

Infr. 5. 1. 9. 6. 1. Cor. 11. 7. Col. 3. 10. Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1.

26. & ait: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis, univerſæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.

27. Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & feminam creavit eos.

VERSIO ANTIQUA.

23. Et facta eſt veſpera, & factum eſt manè, dies quintus.

24. Et dixit Deus: Educat terra animam vivam ſecundùm genus; quadrupedia, & reptilia, & beſtias terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundùm genus. Et factum eſt ſic.

25. Et fecit Deus beſtias terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundùm genus, & omnia reptilia terræ ſecundùm genus. Et vidit Deus quia bona ſunt.

26. Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & dominetur piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum, & omnis terræ, & omnium reptilium repentium ſuper terram.

27. Et fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit eum: maſculum & feminam fecit eos.

Ex Aug l. 3. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 145. e. 151. c. d. 156. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τῆς γῆς. Aug. l. de Gen. imp. col. 111. b. ad verba, *creſcite & multiplicamini, & implete*, obſervat *non in eadem perſona uſque ad finem benedictionis veniri; ſequitur enim*, inquit, *& volatilia multiplicentur ſuper terram.* Non dixit: *Multiplicamini ſuper terram:* Et poſt pauca obſervat ſequi in textu: *Et factum eſt ſic*; en verba: *Quomodo uno die potuerunt & concipere.... & implere aquas maris, & multiplicari ſuper terram? Ita enim ſubjungitur:* Et ſic factum eſt, *ante veſperæ adventum.* Et infra, relatis his verbis, *& facta eſt veſpera, & factum eſt manè dies quintus*, ſtatim adjungit: *Hîc poſtquam dixit:* Et ſic factum eſt, *non ſubdidit, ſicuti ſolet, exſecutionem, quaſi iterum facta ſint, jam enim ſuperiùs dictum erat..... nec illud dictum eſt:* Et vidit Deus quia bonum eſt, *jam enim res ipſa placuerat.... nihil hîc itaque repetitum eſt, niſi quòd ait:* & factum eſt ſic; *ſtatimque ſubjectum de veſpera & manè.* Quo ex fonte hanc periodum, *& factum eſt ſic*, mutuatus fuerit Auguſtinus, me fugit: facilè crediderim hanc ab ipſo relatam ex antecedentibus, ſi quidem hîc vel in Hebræo, vel in Græco, vel in Patrum ſcriptis, vel alibi apud ipſum Auguſtinum non invenitur, immo & ſupra ℣. 20. hæc verba, καὶ ἐγένετο οὕτως, notantur virgula ÷ in Hexaplis Orig.

℣. 23. Ita conſtanter Auguſt. tum l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 654. d. tum l. de Gen. imp. to. 3. col. 111. e. nec aliter in Græco.

℣. 24. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. f. *Et dixit Deus: Ejiciat* (infr. col. 661. a. *producat*) *terra animam vivam ſecundùm unumquodque genus, quadrupedum, & ſerpentium, & beſtiarum terræ, & ſic eſt factum:* & l. de Gen. imp. to. 3. col. 111. g. *Et dixit Deus: Ejiciat terra animam vivam ſecundùm ſuum genus, quadrupedum, & ſerpentium, & beſtiarum terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundùm genus, & factum eſt ſic.* Tertul. l. contr. Hermog. p. 417. a. 419. a. *Et dixit Deus: Producat terra animam viventem* (al. *vivam*) *ſecundùm genus, quadrupedia, & repentia, & beſtias terræ ſecundùm genus ipſorum.* (al. deeſt *ipſorum.*) Ambroſ. l. 6. Hexa. c. 2. col. 114. f. *Producat terra animam viventem ſecundùm genus*, quæ rurſum refert l. de Parad. c. 9. col. 165. b. addit verò priori loco: *Quadrupedes, & ſerpentes, & beſtias terræ, & pecora ſecundùm genus, & omnia reptilia*; deinde ſic: *& fecit Deus*, &c. omiſſâ periodo, *& factum eſt ſic.* Monent autem ibid. Editores noſtri, hæc ita haberi in pluribus & potioribus Mſs. Ambroſii, in aliis verò ſicut in editt. *Et beſtias terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundùm genus, & repentia terræ ad genus:* in Rom. edit. *ſecundùm genus*, quæ etiam ſola addit: *& factum eſt ſic.* In Gr. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος· τετράποδα, καὶ ἑρπετὰ, καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως. ſed Mſ. Oxon. poſt verba, καὶ θηρία τῆς γῆς, addit, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος καὶ πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς, Compl. καὶ τὰ κτήνη, καὶ πάντα τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν.

℣. 25. Ita rurſum Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. f. 655. a. præter vocem *repentia*, pro *reptilia*: at l. de Gen. imp. to. 3. col. 112. b. legit *ſerpentia*, non *repentia*, paulòque poſt: *Et vidit Deus quia bonum eſt*; reliqua ut ſup. Ambroſ. l. 6. Hexa. col. 114. f. *Et fecit Deus beſtias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terræ ad genus, & vidit Deus quia bona.* Gr. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν (in Mſ. Alex. deeſt αὐτῶν) καὶ πάντα τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλά.

℣. 26. Eadem leguntur infra l. 6. col. 198. g. 202. b. niſi quòd pro *dominetur*, ponit Auguſt. *habeat poteſtatem*, & loco *reptilium repentium*, legit *repentium quæ repunt*, ſeu *reptilium quæ repunt:* ſimiliter l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 655. f. 656. a. *Et dixit Deus: Faciamus..... & habeat poteſtatem piſcium maris, & volatil. cœli, & omnium pecorum, & ferarum, & omnis terræ, & omnium reptilium quæ ſuper terram repunt.* Et quæſt. 153. in Gen. to. 3. col. 416. b. *Faciamus.... & habeat poteſtatem piſcium........ & omnium pecorum quæ ſunt ſuper terram.* Lib. autem 19. de civit. Dei, to. 7. col. 559. f. ſcribit: *Dominetur piſcium, & volatilium cœli, & omnium repentium quæ repunt ſuper terram:* & tract. 8. in 1. Joh. to. 3. col. 880. d. *& habeat poteſtatem piſcium........ cœli, & omnium pecorum quæ repunt ſuper terram.* Vetus Irenæi Interp. l. 3. p. 220. c. & l. 4. p. 253. c. & l. 5. p. 293. a. *Faciamus hominem ad imag. & ſimilitud. noſtram*; at l. 5. p. 312. b. *faciamus hom. ſecundùm imaginem & ſimilitud. noſtram.* Tertul. l. de reſur. carn. p. 568. b. c. & l. 2. adv. Marc. p. 645. b. & contr. Prax. p. 848. c. & l. de Pudicit. p. 1009. b. *Faciamus hominem ad imag. & ſimilit. noſtram.* Item l. de anima, p. 491. a. ubi addit, *& præſint piſcibus maris.* Similiter habet Cypr. l. de hab. virg. p. 178. a. *Faciamus hom. ad imaginem & ſimilit. noſtram.* Item Hilar. in Pſ. 118. col. 299. a. d. & l. 3. de Trin. col. 822. a. 837. e. 838. a. ſicut Ambr. l. 3. Hexa. col. 45. c. 130. e. & l. de fug. ſæc. col. 421. f. & alibi paſſim: at l. 6. Hexa. col. 127. f. 128. b. ſic: *Faciamus hom. ad imaginem noſtram & ſimilitud. noſtram:* & in Pſ. 1. col. 743. c. legit, *ſecundùm imaginem noſtram & ſimilitud. noſtram:* lib. verò 1. offic. col. 35. f. 36. a. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ſecundùm ſimilitudinem*, additque, *& habeat poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & pecorum, & omnium repentium ſuper terram:* & in Pſ. 118. dicit: *dominabuntur*, vel *principatum habebunt.* Hieron. ep. ad. Cypr. to. 2. col. 695. b. & Epiſt. ad Damaſ. to. 3. col. 525. a. *Faciamus hom. ad imag. & ſimilit. noſtram.* Itidem Fulgent. l. de Trin. p. 331. Philaſt. Brix. de Hæreſ. p. 708. f. 715. a. Fauſtin. Presb. contr. Arian. p. 638. f. Vigil. Tapſ. contr. Varimad. p. 738. a. Auct. l. de prædict. apud Proſp. p. 1. c. 1. col. 92. c. & Junil. Afric. l. 5. c. 19. to. 10. Bibl. PP. p. 347. g. Sic etiam Auct. quæſt. vet. Teſt. apud Aug. to. 3. q. 45. col. 58. e. qui paulò poſt addit: *Et dominetur piſcium maris, & volatilium cœli, & totius terræ*; at infra, q. 106. col. 103. c. *Et habeat poteſtatem ſuper omnia quæ facta ſunt ſuper terram.* Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. & l. 3. adv. Arium p. 278. e. 283. a. habet ut ſup. *Faciamus hom. ad imag. & ſimilitud. noſtram.* At l. 1. adv. Arium, legit, *juxta imaginem*, &c. & p. 259. b. *ſecundùm imaginem noſtram, & ſecundùm ſimilitudinem.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. p. 181. b. *ſecundùm imaginem & ſimilitud. noſtram.* Gr....... κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, (Mſ. Clem. καὶ πάντων τῶν κτηνῶν), καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 27. Similiter habet Tertul. l. contr. Hermog. p. 418. a. b. & contr. Prax. p. 848. c. *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum:* at l. de reſurr. carn. p. 568. b. *Et finxit Deus hominem*, paulòque poſt: *Et fecit hominem Deus, id utique quod finxit, ad imaginem Dei fecit illum:* & l. de pudic. p. 1009. b. *Et fecit hominem Deus, ad imaginem & ſimilitudinem Dei fecit illum.* Cæteri plures Auguſtiniano textui aſſentiunt, nempe No-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Aug. l. 3. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 156. b.

28. Et benedixit eos Deus dicens : Creſcite, & multiplicamini, & implete terram ; & dominamini ejus, & principamini piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum, & omnis terræ, & omnium reptilium repentium ſuper terram.

29. Et dixit Deus : Ecce dedi vobis omne pabulum ſeminale, ſeminans ſemen quod eſt ſuper omnem terram ; & omne lignum, quod habet in ſe fructum ſeminis ſeminalis, vobis erit ad eſcam :

30. & omnibus beſtiis terræ, & omnibus volatilibus cœli, & omni reptili repenti ſuper terram, quod habet in ſe ſpiritum vitæ, & omne pabulum viride in eſcam. Et factum eſt ſic.

31. Et vidit Deus omnia quæ fecit ; & ecce bona valde. Et facta eſt veſpera, & factum eſt manè, dies ſextus.

VULGATA NOVA.

28. Benedixitque illis Deus, & ait : Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.

Matt. 19. 4. Inf. 8. 17. 9. 1.

29. Dixitque Deus : Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam :

Infr. 9. 3.

30. & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & univerſis quæ moventur in terra, & in quibus eſt anima vivens, ut habeant ad veſcendum. Et factum eſt ita.

31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat : & erant valde bona. Et factum eſt veſpere & manè, dies ſextus.

Eccli. 39. 21. Mar. 7. 37.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vatian. l. de Trin. p. 1047. a. Hilar. l. 4. de Trin. col. 838. e. Ambroſ. in Pſal. 1. col. 743. c. Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 695. b. Ambroſiaſt. p. 273. a. Fauſtin. Presb. contr. Arian. p. 638. g. Auctor quæſt. vet. Teſt. q. 21. & 45. col. 49. g. 58. g. & Fulg. contr. Fab. frag. 21. p. 605. a. Sic etiam Philaſt. Brix. de Hæreſ. p. 712. g. niſi quòd loco, *ad imag. Dei*, &c. legit, *ad imaginem ſuam fecit eum.* Vigil. Tapſ. l. contr. Varimad. p. 750. f. *Et fecit Deus hominem ad imaginem ſuam.* Gr. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, &c. ut in textu Aug.

℣. 28. Itidem Aug. infra l. 6. col. 198. c. uno excepto, *& habete poteſtatem*, loco *principamini.* Item col. 202. b. *Creſcite & multiplicamini & replete..... & habete poteſtatem piſcium....... & omnium repentium quæ repunt ſuper terram.* Ita quoque l. 14. de civit. Dei, to. 7. col. 372. e. *Et benedixit eos Deus dicens : Creſcite & multiplic. & implete terram, & dominamini ejus.* At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 657. b. *Et benedixit eos Deus dicens : Creſcite & multiplic. & generate, & replete terram :* & poſt pauca : *Habete poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & repentium omnium quæ repunt ſuper terram.* Vetus Irenæi Interp. l. 4. col. 240. b. *Creſcite & multiplicamini.* Similiter habet Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 930. b. c. & l. de exhort. caſt. p. 941. b. & l. de pudicit. p. 1009. c. ſed l. de Monog. p. 954. b. legit, *Creſcite & redundate.* Hilar. in Pſ. 66. col. 185. e. *Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ejus.* Gaud. Brix. ſer. 8. p. 953. f. *implete.* Ambroſ. l de Noë & Arca, col. 263. f. *Et benedixit eis dicens : Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & dominam. ejus, & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & volatilia, & beſtias terræ, & reptilia :* & lib. 2. de Abrah. col. 328. f. 329. a. *Creſcite & multiplic. & replete terram, & dominamini in eam, & imperate piſcibus maris, & volatilibus cœli, & omnibus pecoribus, & omni terræ, & omnibus ſerpentibus qui ſuper terram.* At lib. de Elia & jejun. col. 557. b. legit : *Dominamini piſcium maris ;* & l. de Parad. col. 168. b. *Habete poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium repentium quæ repunt ſuper terram.* Græc. textui Auguſtiniano favet ad verbum.

℣. 29. Eadem repetit infra l. 6. col. 202. b. 228. a. præter hæc : *Et omne lignum fructiferum, quod habet..... ſeminalis, quod erit vobis ad eſcam ;* at. l. 4. contr. Julian. to. 10. col. 617. d. *Ecce dedi vobis omne fœnum ſativum, ſeminans ſemen, quod eſt ſup. omnem terram ; & omne lignum, quod habet in ſe fructum ſeminis ſativi, vobis erit in eſcam.* Tertul. l. adv. Pſych. p. 983. b. *Ecce dedi vobis omne fœnum ſementivum ſeminans ſemen, quod eſt ſuper terram ; & omne lignum quod habet in ſemetipſo fructum ſeminis ſementivi, vobis erit in eſcam.* Victorin. Afr. l. de princip. diei, p. 294. a. non *fœnum* habet, ſed *pabulum ad eſcam.* Ambroſ. l. de viduis, to. 2. col. 187. b. *Omne lignum, quod habet in ſe fructus ſeminis ſativi, erit vobis in eſcam.* Gr..... ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὅ ἐστιν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς· καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. In Ald. & Compl. deeſt πάσης, ante τῆς γῆς.

℣. 30. Idem Auguſt. l. 4. contr. Julian. to. 10. col. 617. d. *Et omnibus beſtiis terræ, & omnib. volatilib. cœli, & omni ſerpenti repenti ſuper terram quod habet in ſe animam vitæ, & omne fœnum viride in eſcam*, &c. Ita quoque in Græco ad verbum, niſi excipias unum, ἑρπετῷ, pro *ſerpenti*, melius *reptili*, ut ſup. Mſ. Oxon. loco ψυχὴν ζωῆς, *animam vitæ*, habet πνοὴν ζωῆς, *ſpiritum vitæ*, ut etiam ſupra. Ambroſ. l. de viduis to. 2. col. 187. b. ſic : *Et omnibus beſtiis, & omnibus avibus, & omnibus ſerpentibus ſuper terram.*

℣. 31. Sic iterum Auguſt. l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 289. e. uſque ad vocem, *valde ;* at l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 658. a. legit : *Et vidit Deus omnia quæcunque fecit, eſſe bona valde.* Ambroſ. l. de Parad. col. 165. f. *Vidit Deus omnia quæ fecit : & ecce erant bona valde.* Itidem Vigil. Tapſ. l. 3. de Trin. detracto verbo *erant.* Ita quoque habet Fulgent. l. 1. ad Monim. c. 18. p. 14. Gaudentius verò Brix. l. de Machab. p. 967. b. *Et erant valde bona.* Philaſtr. Brix. l. de Hæreſ. p. 710. a. *Ecce enim omnia valde erant bona.* S. Eucher. quæſt. in Gen. p. 840. c. *Et vidit Deus quia bona ſunt valde.* Anon. ſer. 1. append. to. 5. Aug. col. 3. a. *Et vidit Deus quæ fecit, & ecce bona valde.* S. Petr. Chryſol. ſer. 89. & 96. p. 915. e. 920. d. *Et vidit Deus omnia quæcunque fecit, & ecce valde bona.* Ita quoque in Græco. Victorin. Afer l. de princip. diei, p. 294. a. addit : *Et factum eſt veſpere, & manè dies ſextus.* Gr. bis ponit, καὶ ἐγένετο, ut ſup. in textu.

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Aug. l. 4. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 159. e. 162. e. 166. f. 173. g. & l. 6. 204. c.

1. ET conſummata ſunt cœlum & terra, & omnis ornatus eorum.

2. Et conſummavit Deus in die ſexto opera ſua quæ fecit : & requievit Deus in die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit.

VULGATA NOVA.

1. IGitur perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.

2. Complevitque Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat : & requievit die ſeptimo ab univerſo opere quod patrarat.

Exod. 20. 11. 31. 17. Deut. 5. 14. Heb. 4. 4.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem rurſus habet Auguſt. infra l. 6. col. 204. b. Si excipiatur, *compoſitio illorum*, loco *ornatus eorum.* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 28. p. 327. legit ut ſup. *Et conſummata ſunt..... & omnis ornatus eorum ;* nec aliter in Græco.

℣. 2. Auguſt. infra conſtanter habet : *Et conſummavit Deus in die ſexto*, &c. & l. 22. de civit. Dei, c. 30. to. 7. col. 701. f. addit : *Et requievit Deus die ſeptimo*, &c. ut ſup. Vetus Iren. Interpr. l. 5. de Hæreſ. p. 327. *Et conſummavit Deus die ſexto omnia opera ſua quæ fecit ; & requievit in die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit.* Adimantus ap. Auguſt. to. 8. col. 112. b. *Et conſummavit Deus*

Vulgata nova.

3. Et benedixit diei ſeptimo ; & ſanctificavit illum : quia in ipſo ceſſaverat ab omni opere ſuo quod creavit Deus ut faceret.

4. Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creata ſunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram :

5. Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priuſquam germinaret : non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram :

6. Sed fons aſcendebat è terra, irrigans univerſam ſuperficiem terræ.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.

1. Cor. 15. 45.

Versio antiqua.

3. Et benedixit Deus diem ſeptimum, & ſanctificavit eum ; quia in ipſo requievit ab omnibus operibus ſuis quæ inchoavit Deus facere.

4. Hic eſt liber creaturæ cœli & terræ : cùm factus eſt dies, fecit Deus cœlum & terram :

Ex Aug. l. 4. & 5. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 159. e. 181. d. 190. f. 196. g. 197. a. l. 6. 197. c.

5. Et omne viride agri, antequam eſſet ſuper terram, & omne fœnum agri, antequam exortum eſt : non enim pluerat ſuper terram Deus ; & homo non erat qui operaretur terram :

6. Fons autem adſcendebat de terra, & irrigabat omnem faciem terræ.

7. Et finxit Deus hominem pulverem de terra, & inſufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.

Notæ ad Versionem antiquam.

die ſexto omnia opera ſua quæ fecit ; & in die ſeptimo requievit ab eiſdem omnibus operibus quæ fecerat. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. p. 509. a. *Et conſummavit Deus in die ſexto opera ſua quæ fecit :* ubi *pro die ſexto*, inquit, *in Hebræo habet diem ſeptimum.* Tertul. l. contr. Hermog. p. 423. a. *Septima die requievit ab operibus.* Ambroſ. Epiſt. 44. to. 2. col. 978. f. *Requievit ab omnibus operibus ſuis in die ſeptima.* Gr. textui Auguſtin. congruit, niſi quòd in ipſo deeſt, *Deus in*, poſt *requievit ;* ſed in ed. Compl. habetur, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ, &c.

℣. 3. Eadem referuntur ab Auguſt. l. 22. de civit. Dei, c. 30. to. 7. col. 701. f. excepto, *in eo*, pro *in ipſo*. Ita quoque in Græco ad verbum. Huc redeunt quæ Tertul. habet, l. contr. Jud. c. 4. p. 137. c. *Dicunt Judæi*, inquit, *quòd à primordio ſanctificaverit Deus diem ſeptimum, requieſcendo in eo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit.* Hilar. in Pſ. 41. col. 235. f. *Et requievit Deus in die ſeptima ab omnibus operibus ſuis, quæ inchoavit facere.* Gaud. Brix. ſer. 10. p. 959. e. *Et benedixit Deus diem ſeptimum, & ſanctificavit eum ; quia in eo requievit ab omnibus operibus ſuis, quæ cœperat Deus facere.*

℣. 4. Auguſt. infra, col. 181. e. habet : *Hic eſt liber creaturæ, vel facturæ cœli & terræ*, &c. ſed poſt pauca paſſim, *hic eſt liber creaturæ cœli*, &c. ut in textu. Item l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. legit : *Hic eſt liber creaturæ cœli & terræ, cùm factus eſſet dies, quo fecit Deus cœlum & terram :* & col. 665. f. *Factus eſt ergo dies, quo die fecit Deus cœlum & terram.* Ambroſ. verò in Luc. 15. to. 1. col. 1464. e. *Hic dies generationis cœli & terræ, cùm facta ſunt ; qua die fecit Deus cœlum & terram.* Gr. Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο· ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησε κύριος ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. In ed. Ald. ἐγένετο ἡ ἡμέρα ᾗ, quæ lectio poſteriorem Auguſtini lectionem confirmat. In ed. Compl. & Mſ. Oxon. deeſt vox, κύριος, ſicut in Lat.

℣. 5. Similiter habet Aug. infra, col. 190. f. præter hæc, *antequam exoriretur ; non enim pluerat Deus ſup. terram, nec erat homo qui*, &c. at infra col. 196. g. conſtanter legit, *exortum eſt ;* paulòque poſt addit, ut loco præced. *non enim pluerat Deus..... nec erat homo*, &c. col. verò 184. d. 199. a. legit : *antequam exoriretur.* Eadem profert idem Auguſt. l. 2. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. hoc diſſimili modo : *Et omnia viridia agri, antequam eſſent ſuper terram, & omne pabulum agri, antequam germinaret ; nondum enim pluerat Deus ſuper terram, nec erat homo qui operaretur in ea.* At infra, col. 665. f. *Et omne viride agri, antequam eſſent*, &c. & lib. Locut. to. 3. col. 325. b. ad hoc, *& homo non erat operari terram*, obſervat Latinos codices habere, *qui operaretur terram.* Vet. Irenæi Interp. l. 3. c. 21. p. 218. a. habet : *Nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram.* Ambroſ. in Luc. 15. to. 2. col. 1464. e. legit, *Et omne viride agri :* & l. de Noë & Arca c. 24. col. 264. a. alludens dicit : *Non erat pluvia ſuper terram, nec homo terram operabatur.* Gr. Καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι αὐτήν. Mſ. Alex. ἐργάζεσθαι τὴν γῆν.

℣. 6. Itidem Aug. infra, & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. & l. 13. de civit. Dei, to. 7. col. 345. d. nec aliter in Græco.

℣. 7. Ita Aug. è Græco, verbum pro verbo. Sic etiam iterum legit infra, l. 7. col. 211. e, præter verbum, *flavit*, pro *inſufflavit* ; at col. 213. a. *ſufflavit*, & in fine *animam vivam :* lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. ſic habet : *Et tunc finxit Deus hominem de limo terræ, & inſufflavit*, &c. ut in textu. At l. 13. de civit. Dei, cap. 24. to. 7. col. 345. c. d. ita legit : *Et formavit Deus hominem pulverem de terra ;* deinde ſic pergit : *Quod quidam planius interpretandum putantes, dixerunt :* Et finxit Deus hominem de limo terræ ; *quoniam ſuperiùs dictum fuerat :* Fons autem aſcendebat de terra, & irrigabat, &c. *ut ex hoc limus intelligendus videretur, humore ſcilicet, terrâque concretus. Ubi enim hoc dictum eſt, continuò ſequitur :* Et formavit Deus hominem pulverem de terra, *ſicut Græci codices habent, unde in Latinam linguam ſcriptura iſta converſa eſt.* Et l. 7. de Gen. ad litt. col. 211. g. ut ſequentia verba confirmet : *flavit vel ſufflavit in fac. ejus flatum vitæ*, hæc addit : *Nonnulli enim codices habent* ſpiravit, *vel* inſpiravit in faciem ejus ; *ſed cùm Græci habeant*, ἐνεφύσησεν, *non dubitatur*, flavit, *vel* ſufflavit, *eſſe dicendum.* Attamen loco cit. de civit. Dei, col. 346. d. e. utrumque admittere videtur dicens : *Et finxit Deus hom. pulverem de terra, & inſufflavit, ſive inſpiravit in faciem ejus ſpiritum vitæ.* Ad hanc autem vocem, *ſpiritum*, hæc habet : *Non ait Græcus* πνεῦμα, *ſed* πνοήν, *quod nomen in creatura, quàm in creatore frequentiùs legitur : unde nonnulli etiam Latini propter differentiam hoc vocabulum, non ſpiritum, ſed flatum appellare maluerunt.* Attamen quæſt. 9. in Gen. to. 3. col. 381. g. legit ipſe : *Et inſufflavit Deus in faciem ejus ſpiritum vitæ ;* ſicut & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 668. e. 669. b. ubi loco *in faciem ejus*, habet *in eum ;* & in fine conſtanter, *animam viventem*, non *vivam*. Gr. ζῶσαν. Tertul. l. de reſur. carn. p. 568. b. *Et finxit Deus hominem limum de terra, & inſufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus eſt homo (id eſt limus) in animam vivam.* Alio etiam modo cum Auguſt. legit l. contr. Hermog. p. 418. a. b. *Et finxit Deus hom. de limo terræ, & afflavit in faciem ejus flatum vitæ*, &c. ut ſup. & infra p. 419. c. *Fecit Deus hom. de terra, & afflavit in fac. ejus flatum*, &c. at l. 1. contr. Marc. p. 628. c. *Et fecit hominem Deus limum de terra ;* ſemper autem vocem, *vivam* in fine retinet, ſicut l. 2. p. 647. a. b. ubi tamen & inter fragm. p. 927. c. non *afflavit*, aut *inſufflavit*, ſed *flavit* ſimpliciter ponit, nec non l. de anima, p. 490. c. Vet. Irenæi Interp. paululum differt à ſuperioribus, ſcilicet l. 5. c. 15. p. 311. e. ubi ſic legit : *Et ſumpſit Dominus limum de terra, & plaſmavit hominem.* At l. 4. c. 20. p. 253. b. & l. 5. c. 7. p. 300. d. ſic habet : *Et plaſmavit Deus hominem, limum terræ accipiens, & inſufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem ;* ſeu ut l. 2. c. 34. p. 169. b. *in animam vivam.* Item Rufin. in expoſ. ſymb. *Accipiens Deus limum terræ, plaſmavit hominem.* Philaſtr. Brix. l. de Hæreſ. p. 713. a. *Et accepit Dominus terram de limo, & plaſmavit hominem quem fecit.* Hilar. in Pſ. 118. col. 299. e. *Et accepit Deus pulverem de terra, & finxit hominem*, paulòque poſt addit : *Et inſpiravit in eum ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Similiter Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1091. e. *Accepit Deus pulverem de terra, & plaſmavit hominem.* At ſeqq. locis poſteriorem Auguſtini lectionem admittit, nempe l. de Noë & Arca, c. 24. col. 264. a. 266. b. ubi ſic : *De limo terræ finxit Deus hominem, & inſufflavit in faciem ejus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Similiter in Luc. 2. & 22. col. 1309. f. 1524. d. *Finxit Deus hom. de limo terræ, & inſufflav. in fac. ejus flatum vitæ ;* at in Pſ. 118. col. 1091. d. *Inſpiravit in eum Deus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in anim. viventem*, quam vocem *ſpiritum* pariter admittit, l. de bono mort. c. 9. col. 405. d. Hieron. verò in Iſai. 57. to. 3.

Ex Aug. l. 6. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 199. c. 227. f. 228. d.

Versio antiqua.

8. Et plantavit Deus paradiſum in Eden ad Orientem: & poſuit ibi hominem quem finxerat.

9. Et ejecit Deus adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aſpectum, & bonum ad eſcam: & lignum vitæ in medio paradiſi, & lignum ſcientiæ dignoſcendi bonum & malum.

10. Flumen autem exiit de Eden, quod irrigabat paradiſum, & inde diviſum eſt in quatuor partes.

11. Ex his uni nomen eſt Phiſon; hoc eſt quod circuit totam terram Evilath, ubi eſt aurum:

12. Aurum autem terræ illius bonum; & ibi eſt carbunculus, & lapis praſinus.

13. Et nomen flumini ſecundo Geon; hoc eſt quod circuit totam terram Æthiopiæ.

14. Flumen autem tertium Tigris; hoc eſt quod fluit contra Aſſyrios. Flumen autem quartum Euphrates.

15. Et ſumpſit Dominus Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo, ut operaretur & cuſtodiret:

Vulgata nova.

8. Plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis à principio: in quo poſuit hominem quem formaverat.

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuave: lignum etiam vitæ in medio paradiſi, lignumque ſcientiæ boni & mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen uni Phiſon: ipſe eſt qui circuit omnem terram Hevilath, ubi naſcitur aurum:

Eccli. 24. 35.

12. Et aurum terræ illius optimum eſt: ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii ſecundi Gehon: ipſe eſt qui circumit omnem terram Æthiopiæ.

14. Nomen verò fluminis tertii, Tygris: ipſe vadit contra Aſſyrios. Fluvius autem quartus, ipſe eſt Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum:

Notæ ad Versionem antiquam.

p. 423. f. *Inſufflavit Deus flatum vitæ, & factus eſt homo in anim. viventem.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 326. b. *Inſpiravit Dominus in faciem Adæ inſpirationem vitæ; & factus eſt homo in anim. viventem*; at ſup. p. 324. a. habet *ſpiravit*. Avit. Vienn. ep. 1. p. 4. b. *Fecit Deus hom. de limo terræ, & inſpiravit*, &c. ut in Vulg. paulò verò ſup. legit: *Inſufflavit Deus ſpiritum in animam vitæ.* Auct. quæſt. Vet. & N. Teſt. apud Auguſt. to. 3. q. 3. p. 143. e. *Inſpiravit Deus in faciem ejus ſpiritum vitæ*; at infra, p. 144. b. ſubdit: *Frequenter tamen aliqui codices non ſic habent, quia inſpiravit Deus; ſed inſufflavit Deus in faciem ejus ſpiritum vitæ; & factus eſt homo in anim. viventem.*

℣. 8. Similiter habet Auguſt. infra l. 8. col. 225. c. excepto verbo, *finxit*, pro *finxerat*: & poſt plura, col. 227. f. *Plantavit Deus paradiſum in deliciis (hoc eſt enim in Eden) ad orientem, & poſuit..... quem finxerat*; & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. *Et tunc plantavit Deus parad. in Eden. ad ori...... quem finxerat*: & l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. d. *Et plantavit Dominus Deus parad. in Eden, ad orientem...... quem formavit*: & Locut. 5. to. 3. col. 325. b. *Plantavit Deus parad. ſecundum orientem.* Tum addit: *Latini habent, ad Orientem.* Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 5. p. 298. c. *Et plantavit Deus parad. in Eden contra orientem, & poſuit ibi hom. quem plaſmavit.* Similiter Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 145. a. exceptis his: *ſecundùm orientem..... quem finxit.* Denique Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. p. 509. a. *Et plantavit Dominus Deus parad. in Eden contra orientem.* Pro his verò, *contra orientem*, notat in Hebræo haberi, *ab exordio*. Gr. Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς (Mſ. Alex. cum ed. Compl. κύριος ὁ Θεὸς) παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς· καὶ ἔθετο ..... ὃν ἔπλασε.

℣. 9. Nonnulla diſſimilia habet idem Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. ubi ſic: *Et produxit adhuc Deus de terra omne lignum formoſum ad aſpectum, & bonum ad eſcam; & lignum vitæ plantavit in med. parad. & lignum ſcientiæ boni & mali*: & l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. d. e. *Et produxit Deus adhuc de terra omne lignum ſpecioſum, & bonum in eſcam, & lignum vitæ in med. parad. & lign. ſcientiæ boni & mali.* Porro hæc ultima verba pro variis codicibus variaſſe notat Aug. Locut. 6. de Gen. to. 3. col. 325. b. c. *Quod habent*, inquit, *multi Latini codices*: & lignum ſciendi bonum & malum, *vel* lignum ſcientiæ boni & mali, *vel* lignum ſciendi boni & mali, *& ſi quæ ſunt aliæ varietates de hac re interpretum; Græcus habet*: Et lignum ad ſciendum cognoſcibile boni & mali, *quod neſcio utrùm locutionis ſit, & non magis certum ſenſum aliquem inſinuet.* Idem Aug. l. de nat. boni, to. 8. col. 510. d. Arborem vetitam dicit ſic appellatam, *dignoſcentiæ boni & mali.* Novatian. apud Tertul. p. 1035. a. vocat arborem *ſcientiæ boni & mali.* Hilar. in Pſ. 1. n. 9. col. 20. Cùm dixerit, *omne lignum ſpecie pulchrum, & ad eſum bonum, productum fuiſſe* à Legiſlatore, ſubdit, *lignum vitæ, & lignum ſciendi boni & mali à Deo fuiſſe expoſitum.* Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 147. d. ita legit: *Produxit Deus lignum ſpecioſum ad aſpectum, & bonum ad eſcam, & lignum vitæ in paradiſo, & lignum ſcientiæ boni & mali.* Gr. Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν· καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ.

℣. 10. Idem Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. *Flumen autem prodibat ex Eden, & irrigabat paradiſum, quod inde dividitur in quatuor partes.* Apud Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 146. c. 150. a. hæc leguntur: *Fons procedit ex Eden, qui rigat paradiſum..... & dividitur hic fons in quatuor initia*: & in Pſ. 35. col. 774. c. iſta: *Hic eſt torrens voluptatis, quem in Geneſi legimus, fontem qui abluit paradiſum, & dividitur in quatuor flumina.* Apud Hieron. in Iſai. 58. to. 3. p. 433. f. *Fons egrediebatur, & irrigabat omnem faciem paradiſi, pro quo*, inquit, *in Hebr. Hortus legitur.* vid. ſup. ℣. 6. In Gr. ſic: Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς.

℣. 11. Rurſum Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. e. *Nomen uni Phiſon; hoc eſt quod circuit totam terram Evilath; ibi eſt aurum.* Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 150. b. *Nomen eſt uni Phiſon*; (ſupl. fonti) *hic eſt qui circuit omnem terram Evilath, ubi eſt aurum.* Vid. etiam in Pſ. 1. col. 755. d. Apud Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. p. 509. b. ſic: *Nomen uni Phiſon*: & in Iſai. 13. to. 3. p. 152. d. *Iſte eſt qui circumit omnem terram Evila, ubi eſt aurum.* In Gr. Ὄνομα τῷ ἑνὶ, Φισῶν· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ· ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον.

℣. 12. Rectè Auguſt. è Græco; eadem profert l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. e. Niſi quòd pro *bonum*, legit *optimum*, (Gr. καλόν,) deletque *&*, ante *ibi*, quod etiam deeſt in Mſs. quibuſd. Græcis. Apud Hieron. in Iſai. 13. to. 3. p. 152. d. *Et aurum terræ illius optimum; & ibi eſt carbunculus, & lapis praſinus*; at quæſt. Hebr. to. 2. p. 509. b. *ubi eſt carbunculus*, &c. Apud Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 150. b. ſic: *Terræ autem illius aurum bonum eſt, ubi eſt carbunc.* &c. ut ſupr.

℣. 13. Idem Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. f. *Et nomen ſecundi fluminis, Geon; hoc circuit totam terram Æthiopiæ.* Ambr. verò l. de Parad. to. 1. col. 150. b. ſic: *Et nomen ſecundo, Geon; hic eſt qui circuit omnem Æthiopiam.* In Gr. Καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γεών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας.

℣. 14. Gr. Καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, Τίγρις· οὗτος ὁ προπορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων· ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος, Εὐφράτης. Mſ. Alex. cum ed. Compl. habet ſimpliciter, πορευόμενος. Unde Auguſt. l. 2. contr. Manich. col. 663. f. *Et flumen tertium, Tigris; hoc eſt quod vadit contra Aſſyrios; & flumen quartum dicitur Euphrates.* Similiter Ambroſ. l. de Parad. col. 150. b. *Et flumen tertium, Tigris; hic eſt qui vadit contra Aſſyrios; & flumen quartum eſt Euphrates*: & in Pſ. 1. col. 755. d. huc alludens, dicit: *Eſt & Tigris fluvius Aſſyrios præterfluens; eſt & Euphrates in Babyloniam tendens.*

℣. 15. Similiter habet idem Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. f. præter ſeqq. *Quem fecerat...... ut operaretur ibi, & cuſtodiret eum*: ſed l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. f. loco *fecerat*, aut *fecit*, ponit, *finxit*. Harum etiam vocum, *ut operaretur & cuſtodiret*, ambiguum notat

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
16. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:	16. Et præcepit Dominus Deus Adæ dicens: Ab omni ligno, quod est in paradiso, edes ad escam:
17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.	17. De ligno autem cognoscendi bonum & malum, non manducabitis de illo: qua die autem ederitis ab eo, morte moriemini.
18. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.	18. Et dixit Dominus Deus: Non bonum est hominem esse solum; faciamus ei adjutorium secundum ipsum.
19. Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea: omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.	19. Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cœli; & adduxit illa ad Adam, ut videret quid vocaret illa: & omne quodcunque vocavit illud Adam animam vivam, hoc est nomen ejus.

Ex Aug. l. 8. 9. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 235. e. 238. e. 242. f. 243. d. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lib. citato de Gen. ad lit. col. 232. g. his verbis: *Neque Scriptura dixit:* Ut operaretur & custodiret paradisum; *dixit autem*, ut operaretur & custodiret. *Quanquam si de Græco diligentiùs ad verbum exprimatur, ita scriptum est:* Et accepit Dominus Deus hom. quem fecit, & posuit eum in paradiso operari eum, & custodire. *Sed utrùm ipsum hominem posuit operari; hoc enim sensit qui interpretatus est*, ut operaretur: *an eundem paradisum operari, id est, ut homo paradisum operaretur, ambiguè sonat; & videtur magis exigere locutio, ut non dicatur, operaretur paradisum, sed in paradiso.* Ambiguum tollit ipse lib. sup. cit. de Gen. contr. Manich. cùm legat, *ut operaretur ibi, & custodiret eum.* Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 153. e. 154. b. sic habet: *Et apprehendit Deus hominem, quem fecit, & posuit eum in paradiso, operari & custodire.* Vocem autem *Dominus*, quam non exprimit hìc Ambrosius, additam illam vult August. l. 8. de Gen. ad litt. col. 234. b. c. *Nullomodo*, inquit, *vacare arbitror...... quòd ab ipso divini libri hujus exordio..... usque ad hunc locum, nusquam positum est*, Dominus Deus, *sed tantummodò*, Deus: *nunc verò ubi ad id ventum est..... ita Scriptura locuta est: Et sumpsit Dominus Deus hom..... & posuit eum in parad. operari eum, & custodire;* & infra col. 235. e. *Sumpsit ergo Dominus Deus hom..... & pos. eum in parad. operari eum, (hoc est operari in eo, & custodire eum.)* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. b. *Et sumpsit Dominus Deus hom. & posuit eum in parad. voluptatis;* tum subdit per hanc vocem *voluptatis* à LXX. redditum *Eden*. Et verò in Græco etiamnum legitur vox, τρυφῆς. nempe Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. Ms. Oxon. pro ἔπλασε, habet ἐποίησε. Edit. verò Ald. omittit τῆς τρυφῆς.

℣. 16. Eadem refert infra August. col. 238. e. 242. f. excepto ultimo, *escâ edes*, pro *edes ad escam*. Similia legit l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. præter hæc: *Ex omni ligno..... edes ad escam.* In quibusdam Mss. scriptum olim, *escæ edes*, ipsemet commemorat lib. 1. Locut. to. 3. col. 325. c. *Quod habent*, inquit, *Latini codices;* Ex omni ligno, quod est in paradiso, escæ edes; *non*, in paradiso escæ, *distinguendum est, sed* escæ edes; *nam*, escâ edes, *dici admittit Latina locutio, quoniam pro dativo casu Græco, ablativum in hujusmodi locutionibus solent ponere. Aut certe ordo verborum est:* Ex omni ligno escæ. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 20. p. 317. b. Sic habet: *Ab omni ligno paradisi escas manducabitis:* at infra, c. 23. p. 320. c. *Ab omni ligno quod est in paradiso, escam manducabis*, (al. *manducabitis*.) Tertul. l. de anima, p. 496. b. *Ex omni ligno edetis.* Ambros. l. de Parad. c. 5. to. 1. col. 154. f. *Et præcepit Dominus Deus Adæ dicens: Ex omni ligno, quod est in paradiso ad escam, edes.* Deinde quærit cur hìc Deus singulariter dixerit, *edes; ubi autem de ligno scientiæ boni & mali, pluraliter, non edetis, dixerit;* quam quæstionem non otiosam putat. Tamen infra, c. 12. col. 170. e. testatur ipse Deum dixisse: *Ex omni ligno quod est in parad. edetis ad escam*, ubi duo accurate notanda, primò verbum *edetis* plurali numero expressum, quod tamen supra singulariter dictum contendebat; secundò illud, *ad escam*, postpositum verbo *edetis*, quod sup. referebat ad *lignum*. August. l. 8. sup. cit. de Gen. ad litt. col. 238. e. similiter observat, Deum dixisse, *escâ edes*, non dixisse, *edetis*; quoad alterum, vide sup. locum libri Locut. ex ipso citat. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. p. 697. c. legit: *de omni ligno, quod est in paradiso, comedes.* Anon. verò apud August. append. to. 5. ser. 1. col. 1. in plurali: *Ex omni ligno, quod est in paradiso, edetis.* Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 127. col. 140. g. *Ex omni ligno, quod est in paradiso ad escam, edes.* Gaud. Brix. ser. 10. p. 960. g. *Ab omni fructu ligni, quod est in paradiso ad escam, edes.* Auct. verò l. de prædict. apud Prosp. c. 2. p. 93. b. *Ex omni ligno paradisi edetis.* Gr..... ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ.

℣. 17. Paululum dissimilia habet idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. *De ligno autem scientiæ boni & mali non edetis ab eo, qua die enim ederitis ab illo, morte moriemini:* & infra, col. 671. c. *Qua die autem manducaveritis, morte moriemini:* at l. 13. de civit. Dei, c. 12. to. 7. col. 333. g. *Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini:* & infra, col. 334. g. 343. a. *Qua die ederitis*, &c. Ita quoque lib. 16. c. 27. col. 440. d. & l. 1. de pecc. mer. to. 10. col. 3. a. Vet. Irenæi Interpres, l. 5. c. 23. p. 320. priori Augustiniano textui favet, scribens: *A ligno autem cognoscendi bonum & malum, ab eo non manducabitis; qua autem die manducaveritis ab eo, morte moriemini;* & infra, p. 321. a. *In qua die manducabitis ex eo*, &c. Hoc autem lignum, Tertul. l. de vel. virg. c. 10. p. 313. a. & adv. Psych. p. 983. a. appellat, *arborem agnitionis boni & mali*, & l. 2. adv. Marc. p. 645. a. b. addit: *Qua die autem ederitis, morte moriemini.* Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 154. f. & 170. e. legit: *De ligno autem, quod est scientiæ boni & mali, non edetis. Qua die autem manducaveritis ex eo* (al. *manducabitis*) *morte moriemini.* Eadem repetit l. de elee. & jej. c. 4. col. 538. c. excepto uno, *comedetis*, pro *edetis*. Similiter habet Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. p. 697. c. sed in singulari: *De ligno autem scientiæ boni & mali non comedes. In quocunque enim die gustaveris de eo, morte morieris:* & quæst. Hebr. to. 2. p. 509. c. *In quacunque autem die comederis ex eo*, &c. Tichonius reg. 5. pag. 62. a. in plurali ut sup. *Qua die gustaveritis ex arbore, morte moriemini.* Anon. de prædict. Dei, apud Prosp. c. 2. p. 93. b. sic legit: *De ligno autem dignoscentiæ boni & mali non edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte moriemini.* Similiter habet alter Anon. append. Aug. to. 5. ser. 1. col. 1. b. nisi quòd post vocem *mali*, addit, *quod est in medio paradisi:* demto *ex eo*, post *edetis*. Auctor verò Quæst. Vet. & N. Test. apud eund. August. q. 127. to. 3. col. 140. g. *De ligno autem unde dignoscitur bonum & malum, non edetis ex eo:* & sup. q. 6. col. 45. f. addit: *Qua die manducaveritis, morte moriemini.* In Gr. Ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.

℣. 18. Itidem August. sup. l. 6. col. 199. g. immutato vocum ordine, *non est bonum esse hominem solum, faciamus illi*, &c. Ita quoque l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. Si excipias unum, *simile sibi*, pro *secundùm ipsum*. Apud Tertul. l. de Monog. p. 952. b. sic: *Non est bonum homini solum eum esse, faciamus adjutorium illi.* Ambros. verò tum l. de Parad. to. 1. col. 165. e. 166. f. tum l. 1. offic. to. 2. col. 36. a. cum August. *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adjutor. simile sibi:* & l. de instit. virg. to. 2. col. 254. e. *Faciamus ei adjutorium secundùm se.* Auct. l. de prædict. Dei, ap. Prosp. c. 1. p. 92. c. *Et dixit Deus: Non est bonum solum hominem esse, faciamus ei adjutorium simile illi* (al. *similem illi*) *consiliarium.* Gr. Καὶ εἶπε κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν.

℣. 19. Eadem retulerat supra August. l. 6. col. 199. g. his tantùm immutatis: *Et omne quodcunque illud vocavit Adam..... hoc nomen est illius.* Gr. Καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ..... τοῦτο ὄνομα αὐτῷ (Ms. Alex. αὐτοῦ) reliqua ad verbum, ut in Lat. Plurimùm verò absunt quæ habet idem Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. en verba: *Et quæcunque finxerat Deus ex omni genere pecorum, & ex omni genere bestiarum agri, & ex omni genere volatilium volantium sub cælo, perduxit ea ad Adam, ut videret quid ea vocaret; & quod vocavit ea omnia Adam animam vivam, hoc est nomen ejus.*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Aug. l. 9. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 243. e. 275. a.

20. Et vocavit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus volatilibus cœli, & omnibus bestiis agri: Ipsi autem Adam non est inventus adjutor similis ei.

21. Et immisit Deus ecstasim in Adam, & obdormivit, & accepit unam costarum ejus, & adimplevit carnem in loco ejus.

22. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam accepit de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Et dixit Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro suo sumpta est.

24. Et propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur uxori suæ: & erunt duo in carne una.

25. Et erant nudi ambo, Adam & mulier ejus,

VULGATA NOVA.

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cœli, & omnes bestias terræ: Adæ verò non inveniebatur adjutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

22. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.

24. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una.

25. Erat autem uterque nudus, Adam scili-

1. Cor. 11. 9. Eph. 5. 31. Matth. 19. 5. Mar. 10. 7. 1. Cor. 6. 16.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Eadem quoque leguntur sup. apud Aug. l. 6. col. 200. a. nisi quòd pro *ipsi autem Adam*, scribit, *Adæ autem*; & in fine, *similis ipsi*, pro *ei*. In Gr. Τῷ δὲ Ἀδὰμ..... ὅμοιος αὐτῷ. Quæ etiam antecedunt in eodem Græco optimè conveniunt cum Lat. At longè distant ab ipso quæ legere pergit August. l. 2. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. 664. c. ubi sic. *Et post hæc vocavit Adam nomina omnium pecorum, & omnium avium cæli, & omnium bestiarum agri: & secundùm quod vocavit ea Adam, hoc est nomen eorum usque in hodiernum diem. Ipsi autem Adæ nondum fuit adjutorium simile illi.* Apud Ambrof. l. de Parad. to. 1. col. 167. b. sic: *Imposuit Adam nomina omnibus pecoribus & omnibus bestiis agri. Adæ autem non est inventus adjutor similis illi.* Similiter l. 1. Offic. to. 2. col. 36. b. ab his: *Non est inventus*, &c. Apud Tertul. l. de vel. virg. c. 5. p. 311. a. *Omnibus animalibus Adam nomina imposuit.*

℣. 21. Non sibi constat August. nam supra l. 6. col. 200. a. legerat: *Et injecit Deus mentis alienationem super Adam, & obdormivit, & sumpsit unam de costis ejus, & adimplevit carnem in locum ejus.* Lib. verò 2. contr. Manich. to. 1. col. 664. c. *Et immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit, & sumpsit Deus unam de costis ejus, & implevit locum ejus carne.* Quod autem vocat August. *soporem*, seu *ecstasim*, seu *mentis alienationem*. Tertul. l. de anima, p. 487. b. *amentiam* dicit: *In illum*, inquit, *Deus amentiam immisit*; at infra p. 498. b. 499. a. tum soporem, tum ecstasim appellat: *Ille fons*, inquit, *generis Adam ante ebibit soporem, quàm sitiit quietem*: & post pauca: *sic & in promordio somnus cum ecstasi dedicatus; & misit Deus ecstasim in Adam, & obdormivit.* Ambrof. l. de Parad. col. 167. c. *Et immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit.* Et in Luc. 2. col. 1309. f. 1310. a. eadem repetita periodo, sic pergit: *Et dormivit, & sumpsit unam costam de latere ejus, & replevit carnem ejus;* quæ ultima verba sic exhibent Mss. XI. alii verò partim, *replevit eam carne*, partim cum edit. *replevit locum ejus carne.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 509. c. legit: *Et misit Dominus Deus ecstasim in Adam, & dormivit.* Fulgent. verò ep. 3. c. 4. p. 165. c. *Immisit Dominus Deus soporem in Adam, cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.* Auct. l. de præd. Dei ap. Prosp. p. 92. c. *Immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit, & sumpsit unam de costis ejus.* Gaud. Brix. ser. 9. p. 956. d. *Et injecit Dominus soporem in Adam, & obdorm. & sumpsit unam de costis ejus, & supplevit carnem in loco ejus.* Gr. Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὕπνωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. In ed. Ald. Κύριος ὁ Θεὸς, post ἐπέβαλεν, cui lectioni favent Hieron. & Fulg. supra.

℣. 22. Similiter habet August. supra l. 6. col. 200. a. excepto verbo *sumpsit*, pro *accepit*; lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. c. paulò dissimiliùs: *Et formavit Deus costam, quam accepit ab Adam, in mulierem; & adduxit illam ad Adam, ut videret quid eam vocaret*, quæ postrema verba, *ut videret*, &c. alibi non leguntur apud Aug. nec apud alios, nec etiam in Græco. Ambrof. in Luc. 2. col. 1310. a. *Et ædificavit Dominus Deus costam, quam sumpsit ab Adam, in mulierem.* Eadem reponit, l. de Parad. col. 167. d. præter voculam *de*, pro *ab*. Vide etiam l. 1. de Abr. c. 6. col. 301. a. & l. de instit. virg. to. 2. col. 258. b. Nec absimili modo Fulgent. ep. 3. c. 4. p. 165. c. *Et ædificavit Dom. Deus costam, quam tulerat de Adam, in mul. & adduxit*, &c. cui accinit Gaud. Brix. ser. 9. p. 956. d. Nisi quòd habet, *sumpsit*, pro *tulerat*, & *ab*, pro *de*. Auct. l. de præd. Dei, ap. Prosp. p. 92. c. hanc vocem, *formavit*, usurpat pro *ædificavit*. Καὶ ᾠκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ, &c. ut in Lat. Mf. Alex. ac edit. Compl. ferunt, ᾠκοδόμησεν κύριος ὁ Θεὸς, Ald. simpliciter, Κύριος.

℣. 23. Eadem etiam apud August. infra col. 256. e. nisi excipias voculam *de*, pro *ex*, ante *viro suo*. Eadem quoque l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. & ita in Græco ad verbum. Posteriori tamen loco August. post verbum *sumpta est*, addit: *Et hæc erit mihi adjutorium;* quæ alibi nusquam reperias. Tertul. l. de anima, p. 482. b. & de resur. carn. p. 569. a. similiter habet: *Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.* Ita quoque l. de vel. virg. c. 5. p. 311. a. & l. de anima, p. 487. b. detracta vocula, *nunc*. Addit etiam: *Vocabitur mulier, quoniam ex viro suo sumpta est*, seu ut l. de vel. virg. p. 312. b. *Quia de viro suo sumpta est.* Hilar. in Pf. 138. col. 518. b. ut supra: *Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Ambrof. l. de instit. virg. to. 2. col. 258. b. *Dixit Adam: Os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocab. mulier quoniam de viro suo sumpta est.* Itidem in Psal. 1. & 37. col. 743. d. 826. e. præter hoc: *Hoc nunc os.* Lib. verò 2. in Luc. col. 1310. b. *Os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocab. mulier, quoniam de viro suo adsumpta est.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. c. *Hoc nunc, os ex ossibus...... quon. ex viro sumpta est*, absque vocula *suo*. Tum addit cum Eucherio Lugd. quæst. in Gen. p. 840. c. *Non videri in Græco & in Latino sonare cur mulier appelletur, quia ex viro sumpta sit.* Optimè sonat apud Fulgent. ep. 3. c. 4. p. 165. c. ubi sic: *Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.* Similiter apud Auct. de præd. Dei ad calc. Prosp. p. 92. c. nec non apud Gaud. Brix. ser. 9. p. 956. d. qui ambo cum Fulgentio & Vulgata concordant, nisi quòd addunt vocem *suo*, post *viro*.

℣. 24. Idem August. supra l. 6. col. 198. f. legit: *Propter hoc relinquet homo patr. suum, & matrem, & conjungetur uxori suæ, & erunt duo* (Mss. prope omnes, *ambo*) *in carne una.* Similiter infr. lib. 9. col. 256. e. excepto verbo, *adhærebit*, pro *conjungetur*. Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. *adjungetur;* cætera ut in textu, ubi deest, *suum*, post *patrem*: & infr. col. 672. e. nec non quæst. in Jud. to. 3. col. 620. c. *Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Itidem Ambrof. in Pf. 39. to. 1. col. 861. e. nisi quòd habet, *propter hoc*, loco *propterea*. Sic etiam ep. 76. col. 1086. a. & in Luc. 16. col. 1471. f. præter voculam *ambo*, pro *duo;* ita quoque l. 1. offic. to. 2. col. 45. a. cum voce *ambo;* sed lib. de vid. col. 210. e. retinet, *duo*. Nullo autem in loco addit *suum*, ad *patrem*. Eodem modo legit Junil. Afr. l. 5. c. 19. to. 10. p. 347. cum Auct. l. de præd. Dei ap. Prosp. p. 92. c. Tertul. verò l. de vel. virg. c. 5. p. 310. c. 311. a. sic: *Propterea* (al. *propter hoc*) *relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur mulieri suæ; & erunt duo in carnem unam.* Similiter & l. de anima, p. 487. b. præter verbum, *agglutinabitur*, vel ut sup. p. 482. b. *adglutinabit se uxori suæ.* At constanter tam locis suprad. quàm l. de Monog. p. 952. b. habet, *duo in carnem unam.* Similiter in Gr. Ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. In Mf. Alex. ac edit. Ald. Τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ut in Lat.

℣. 25. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. nec non l. 14. de civit. Dei, c. 17. to. 7.

VULGATA NOVA.

cet & uxor ejus : & non erubeſcebant.

VERSIO ANTIQUA.

& non pudebar illos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 368. f. legit : *Et erant ambo nudi , Adam & mulier ejus , & non confundebantur.* Eadem quoque refert Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. præter unam partic. *tunc* , poſitam ante *Adam.* Vet. Irenæi Interp. l. 3. c. 22. p. 219. d. *Erant enim utrique nudi , & non confundebantur.* Gr. Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοὶ , ὅ , τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ , καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. SEd & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem : Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradiſi ?

2. Cui reſpondit mulier : De fructu lignorum , quæ ſunt in paradiſo , veſcimur :

3. De fructu verò ligni , quod eſt in medio paradiſi , præcepit nobis Deus ne comederemus , & ne tangeremus illud , ne fortè moriamur.

4. Dixit autem ſerpens ad mulierem : Nequaquam morte moriemini. (2. Cor. 11. 3.)

5. Scit enim Deus quòd in quocunque die comederitis ex eo , aperientur oculi veſtri : & eritis ſicut dii , ſcientes bonum & malum.

6. Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet li-

VERSIO ANTIQUA.

1. SErpens autem erat prudentiſſimus omnium beſtiarum quæ ſunt ſuper terram , quas fecit Dominus Deus. Et dixit ſerpens mulieri : Quid quia dixit Deus : Non edetis ab omni ligno paradiſi ? (Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 275. 288. 289.)

2. Et dixit mulier ſerpenti : A fructu ligni , quod eſt in paradiſo , edemus :

3. De fructu autem ligni , quod eſt in medio paradiſi , dixit Deus , non edetis ex eo , neque tangetis illud , ne moriamini.

4. Et dixit ſerpens mulieri : Non morte moriemini.

5. Sciebat enim Deus , quoniam qua die manducaveritis de eo , aperientur vobis oculi : & eritis tanquam dii , ſcientes bonum & malum.

6. Et vidit mulier quia bonum lignum ad

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem repetit Auguſt. ibid. col. 276. d. 289. a. cum hoc levi diſcrimine : *quæ erant ſuper terram , quas fecerat Dominus.* At in Gr. τῶν ἐπὶ τῆς γῆς , ὧν ἐποίησε : reliqua Græca optimè quadrant , ſi excipias unum , οὐ μὴ φάγητε , *ne edatis* , pro *non edetis.* Nonnulla diſſimilia habet idem Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. ubi ſic : *Serpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum , quæ erant ſup. terr. quas fecerat Dominus Deus. Et dixit ſerpens ad mulierem : Quare dixit Deus , ne edatis ab omni ligno , quod eſt in paradiſo ?* At l. 1. Locut. to. 3. col. 325. d. legit : *Serpens erat prudentiſſimus omnium beſtiarum , quod* , inquit , *multi Latini habent* ; tum addit : *In Græco ſcriptum eſt* , σωφρότατος , (Librariorum incuriâ pro σωφρονέστατος ,) non σοφώτατος. (Ita ſcripſimus ex Auguſtino σωφρονέστατος , vel σωφρότατος , Mſs. omnium fide , licet noviſſimi noſtri Editores BB. cum aliis editt. ſpreta eorundem Mſs. auctoritate poſuerint in textu juxta LXX. φρονιμώτατος·) σώφρων autem *temperans* dicitur , ſicut σοφός , *ſapiens* , & φρόνιμος , *prudens* , quæ tria eòdem recidunt eò loci. Obſervat enim Auguſt. l. 11. de Gen. ad lit. col. 276. d. *Tranſlato verbo dictum eſſe* , prudentiſſimus , *vel ſicut plures Latini codices habent* , ſapientiſſimus, *non proprio, quo in bonum accipi ſolet , ſapientia , vel Dei, vel Angelorum , vel animæ rationalis ..... abuſione quippe nominis ita ſapientia dicitur in malo , quemadmodum in bono aſtutia..... unde nonnulli , ſicut in pleriſque codicibus , ad uſum Latinæ locutionis , non verbum , ſed potius ſententiam transferentes , aſtutiorem omnibus beſtiis iſtum ſerpentem , quàm ſapientiorem dicere maluerunt.* Apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. *Sapientior* dicitur. Similiter apud Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. p. 510. a. *Serpens autem erat ſapientior cunctis beſtiis ſuper terram* , licet in Iſai. 27. to. 3. p. 227. b. legatur , *prudentiſſimus.* Sed apud Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 169. b. 170. d. 173. c. ut ſup. *Serpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum quæ erant* (antiq. aliquot Mſs. *quæ repunt*) *ſuper terram , quas fecit Dominus Deus. Et dixit ſerpens mulieri : Quid utique dixit Deus ne edatis ab omni ligno , quod eſt in paradiſo ?* Item in Luc. 4. col. 1350. d. *Et dixit ſerpens mulieri : Quid utique dixit Deus , ne edatis ab omni ligno :* at infra in cap. 5. col. 1359. *Quid utique dixit Deus : Nolite manducare ex omni ligno ?* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. c. *Quid utique* (al. *itaque*) *dixit Deus , ne manducaveritis ab omni ligno paradiſi ?* Lucif. Cal. loco cit. *Quid quia dixit Dominus Deus , ne edatis ex omni ligno , quod eſt in paradiſo ?*

℣. 2. Idem Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. legit : *Et dixit mulier ad ſerpentem : Ex omni ligno , quod eſt in paradiſo , edemus.* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. d. *Ab omni ligno paradiſi manducabimus.* Ambr. l. de Parad. to. 1. col. 158. c. 170. d. e. *Et dixit mulier ſerpenti : Ex omni ligno paradiſi manducabimus.* Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. *Et dixit mul. ſerp. Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo , edemus.* Gr. Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· Ἀπὸ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου φαγούμεθα. In Mſ. Alex. Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ, &c.

℣. 3. Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. *A fructu autem ligni , quod eſt in medio paradiſi , dixit Deus , ne edamus , ſed neque tangamus , ne moriamur.* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. d. priori lectioni faver , his verbis : *A fructu autem ligni , quod eſt in medio paradiſo , dixit Deus : Ex eo non manducabitis , neque tetigeritis , ne moriamini.* Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. *De fructu autem ligni , quod eſt in medio paradiſi , dixit Deus : Non manducabitis ex eo , ſed nec tangetis eum , ne moriamini.* Itidem. Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 170. d. e. hoc excepto , *neque tangetis ex eo* , col. 171. b. d. *ex eo quidquam* , loco , *ſed nec tangetis eum.* Ita rurſum col. 170. f. 171. a. niſi quòd pro *moriamini* , ponit , *morte moriamini* : & col. 158. c. 173. c. legit , *in medio paradiſo* : at lib. 1. de Jacob & vit. beat. to. 1. col. 446. f. ſic : *De fructu autem ligni , quod eſt in medio paradiſi , non edetis , neque tangetis illud , ne moriamini.* Gr. Ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου , ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου , εἶπεν ὁ Θεός , Οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ , οὐδὲ μὴ ἅψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε.

℣. 4. Ita Aug. è Græco , ſicut etiam l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. e. 681. e. & in Pſ. 29. to. 4. col. 141. d. Similiter habet Ambroſ. l. de Parad. col. 174. c. cum Anon. append. Aug. to. 5. col. 2. a. Ita quoque vet. Iren. Interp. l. 5. c. 23. p. 320. e. *Non morte moriemini.* Lucifer verò Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. a. *Et dixit ſerp. mulieri , non moriemini* , abſque *morte.*

℣. 5. Ita rurſum Aug. infra , col. 289. b. præter ſeqq. *Adaperientur vobis oc. & eritis ſicut dii , cognoſcentes bonum,* &c. Item l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. *Sciebat enim Deus , quia qua die manducav. ex illo , aperientur oculi veſtri , & eritis ſicut dii , ſcientes* , &c. & infra , col. 681. e. *Sciebat enim Deus , quoniam qua die ederitis , aperientur oculi veſtri :* at in Pſ. 7. to. 4. col. 32. b. ſic : *Manducate , & aperientur vobis oculi , & eritis tanquam dii :* & in Pſ. 29. col. 141. d. *Guſtate , & eritis tanquam dii :* & l. 3. de lib. arb. to. 1. col. 640. c. *Guſtate , & eritis ſicut dii.* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. e. ſuffragatur Auguſtino , cùm legat : *Sciebat enim Deus , quoniam qua die manducav. ex eo aperientur oculi veſtri , & eritis ſicut dii , ſcientes bonum & malum.* Itidem apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. a. præter unum , *quacunque die* , pro *qua die.* Ambroſ. l. de Parad. to. 1. col. 174. c. d. *Scit Deus, quia quacunque die manducav. ex eo , adaperientur oculi veſtri , & eritis ſicut dii , ſcientes* , &c. Similiter Auct. op. imp. in Matth. p. 178. c. *Et eritis ſicut dii , ſcientes* , &c. Gr. Ἤδει γὰρ ὁ Θεὸς, ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ , διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ , καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες , &c.

℣. 6. Multa diſſimilia apud eund. Auguſt. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. En verba : *Et vidit*

<table>
<tr><th>Versio antiqua.</th><th>Vulgata nova.</th></tr>
<tr><td>

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 275. 289. 292.

escam, & quia placet oculis videre, & decorum est cognoscere: & sumens de fructu ejus, edit; & dedit viro suo secum, & ederunt.

7. Et aperti sunt oculi amborum, & agnoverunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria.

8. Et audierunt vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vesperam, & absconderunt se Adam & mulier ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Et vocavit Dominus Deus Adam, & dixit illi: Ubi es?

10. Et dixit ei: Vocem tuam audivi deambulantis in paradiso: & timui, quia nudus sum, & abscondi me.

11. Et dixit illi: Quis nunciavit tibi quia nudus es, nisi à ligno quod præceperam tibi tantùm ne ex eo manducares, ab eo edisti?

12. Et dixit Adam: Mulier, quam dedisti mecum, hæc mihi dedit de ligno, & edi.

</td><td>

gnum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.

7. Et aperti sunt oculi amborum: cùmque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficûs, & fecerunt sibi perizomata.

8. Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso: & timui eò quòd nudus essem, & abscondi me.

11. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?

12. Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.

Eccli. 25. 33. 1. Tim. 2. 14.

</td></tr>
</table>

Notæ ad Versionem antiquam.

mulier quia bonum est lignum in escam, & quia bonum est oculis ad videndum & cognoscendum, & sumpsit fructum de ligno illo, & manducavit, & dedit viro suo: & accepit Adam, & manducavit: at l. 14. de civit. Dei, to. 7. c. 17. col. 369. a. *Vidit mulier quia bonum lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum;* & l. 11. de Gen. ad lit. col. 289. d. *Viditque bonum ad escam, & decorum ad aspectum:* & l. 1. de nupt. & concup. to. 10. col. 283. a. addit: *Sumens de fructu ejus, edit, & dedit viro suo secum, & ederunt.* Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 174. e. *Et vidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & speciosum est ad intuendum.* Et post pauca: *Accipiens de fructu ejus, manducavit, & dedit viro suo simul, & manducaverunt ambo.* Item sup. col. 158. e. *Manducaverunt ambo.* S. Paulin. ep. 30. p. 391. a. *Vidit mulier arborem, quia bona ad manducandum, & grata erat oculis ad videndum.* Gaud. Brix. de Machab. p. 967. b. *Et vidit mulier fructum ligni quia gratus est ad aspectum, & dulcis ad escam; & accepit, & manducavit, & dedit viro suo.* Philastr. Brix. l. de Hæres. p. 716. f. *Vidit oculis suis arborem & fructum ejus, quia bona aspectu, & suavis visu; extendens manum gustavit,* &c. Gr. Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι· καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον (al. ἔφαγεν.)

℣. 7. Eadem refert idem August. l. 14. de civit. Dei, to. 7. c. 17. col. 369. b. Sed addit, pro *campestria*, quosdam Interpretes posuisse, *succinctoria*, quam vocem usurpat ipse tract. 7. in Joh. to. 3. col. 351. a. sicut & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. ubi hoc modo legit: *Et aperti sunt oculi eorum, & tunc scierunt quia nudi erant; & sumpserunt sibi folia fici, & fecerunt sibi succinctoria,* vel ut infr. col. 678. b. *præcinctoria.* Lib. etiam 1. Locut. to. 3. col. 325. d. habet ut sup. *Aperti sunt oculi eorum,* non *amborum;* sicut etiam l. 11. de Gen. ad. lit. col. 290. a. At vocem *amborum*, retinet l. 1. de nupt. & concup. to. 10. col. 283. a. Similiter habet Ambros. l. de Parad. col. 158. e. & 174. f. *Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt quòd nudi essent:* & infra, col. 175. a. addit: *Et assuerunt folia ficûs, & fecerunt sibi succinctoria.* Item S. Petr. Chrysol. ser. 106. to. 7. p. 929. e. *Et cognoverunt quia nudi sunt, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi succinctoria.* Vox etiam *succinctoria* admittitur ab Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 2. c. 9. col. 133. c. In Gr. Καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο (Ms. Oxon. αὐτῶν τῶν δύο) καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν· καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.

℣. 8. Nonnulla dissimilia habet idem August. infra, col. 291. a. d. nempe verbum *ambulantis*, loco *deambulantis;* & paulòpost ista, *à facie Domini in medio ligno quod est in paradiso.* Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. ita legit: *Et cùm audissent vocem Domini deambulantis in paradiso ad vesperam, absconderunt se Adam & mulier ejus ab ante faciem Domini Dei, ad illam arborem quæ erat in medio paradiso;* sed Gr. priori textui consonat ad verbum. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 17. p. 313. d. habet: *Audivit enim Adam vocem Domini Dei.* Tertul. contr. Prax. p. 851. c. ait: *Deum in paradiso ad vesperam deambulasse.* Item Hilar. l. 12. de Trin. col. 1136. d. *Vocem deambulantis in paradiso Adam audivit.* Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 176. c. *Et audierunt vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vesperam;* quæ iterum refert in Ps. 39. col. 865. d. e. additis his: *Absconderunt se ambo à facie Domini.* Denique Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. prolatis iisdem: *Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad vesperam;* subdit: *In plerisque codicibus Latinorum pro eo quod hîc posuimus* ad vesperam, post meridiem *habet; quia* τὸ δειλινὸν, *Græcum sermonem ad verbum transferre non possumus.*

℣. 9. Ita constanter August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. f. nisi quòd geminat vocem *Adam*, scribendo, *Adam ubi es?* Concinunt Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 653. c. 714. b. & contr. Psych. p. 984. b. Ambros. in Ps. 36. & 39. col. 787. a. 865. d. & l. de Parad. col. 176. f. Nec non Eucher. quæst. in Gen. p. 840. g. Similiter habet Hilar. in Ps. 1. & 119. col. 26. b. 372. c. postposita voce *Adam*, hoc modo, *Ubi es Adam?* sic etiam Tertul. contr. Prax. p. 851. b. At in Gr. ut sup. Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; al. tamen, εἶπεν αὐτῷ, Ποῦ εἶ; al. εἶπεν αὐτῷ Κύριος, Ποῦ εἶ;

℣. 10. August. infra, col. 291. f. *Respondit ergo Adam: Vocem tuam audivi in paradiso,* &c. omisso verbo, *deambulantis:* at l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a. legit: *Et dixit ille: Vocem tuam audivi, Domine, in paradiso, & timui, & abscondi me, quia nudus sum.* Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. *Et dixit: Vocem tuam audivi, Domine, in paradiso, & timui, quoniam nudus sum, & abscondi me.* Similiter habet Ambros. l. de Joseph. c. 5. to. 1. col. 493. a. deleto, *Domine.* In Gr. sic: Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην· al. Καὶ εἶπεν Ἀδάμ· Τῆς φωνῆς, &c. al. Καὶ εἶπε· τῆς, &c. subinde in Ms. Oxon. deest vox περιπατοῦντος.

℣. 11. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. f. *Et dixit Dominus Deus: Quis nunciavit tibi, quia nudus es,* (infr. col. 675. a. *quòd nudus esses*) *nisi quia ab illa arbore de qua dixeram tibi, ex illa sola non* (infr. *ne*) *manducares, ex illa manducasti?* Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. *Et dixit illi Deus: Quis tibi indicavit, quia nudus es, nisi de ligno de quo præceperam tibi, de hoc solo ne manducares, ex eo manducasti?* Similiter Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 173. c. *Ait Deus ad Adam: Quis tibi indicavit quoniam nudus es, nisi de ligno à quo præceperam tibi ab hoc solo ne manducares, manducasti?* Gr. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; In Ms. Alex. deest, ὁ Θεός, post εἶπεν αὐτῷ.

℣. 12. Similiter habet idem Aug. l. 14. de civit. Dei, to. 7. col. 366. c. præter unum, *à ligno*, pro *de ligno.* Et verò l. citato de Gen. ad lit. col. 292. c. legit, *à ligno:* at l. 14. de civit. Dei, col. 364. a. omisso, *de ligno*, legit: *Mulier quam dedisti mecum, ipsa mihi dedit, & manducavi.* Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. sic: *Et dixit Adam: Mulier quam dedisti mihi, dedit ut ederem, & manducavi.* Lucif. Cal. Bibl. PP. Lugd. to. 4. col. 182. f. *Et dixit Adam: Mulier quam dedisti, ipsa mihi dedit de ligno, & manducavi.* Gr. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ· Ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον.

VULGATA NOVA.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem : Quare hoc fecisti ? Quæ respondit : Serpens decepit me, & comedi.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem : Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ : super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.

15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius : ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.

16. Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos : in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.

1. Cor. 14. 34.

17. Adæ verò dixit : Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præce-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 275. c. & inf. col. 292. seq.

13. Et dixit Dominus Deus mulieri : Quid hoc fecisti ? Et dixit mulier : Serpens seduxit me, & manducavi.

14. Et dixit Dominus Deus serpenti : Quia fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis, quæ sunt super terram : super pectus tuum & ventrem tuum ambulabis ; & terram edes omnes dies vitæ tuæ.

15. Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum & semen ejus : ipsa tibi servabit caput, & tu servabis ejus calcaneum.

16. Et mulieri dixit : Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitum tuum : in tristitiis paries filios, & ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur.

17. Adæ autem dixit : Quia audisti vocem mulieris tuæ, & edisti de ligno, de quo præcepe-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita August. è Græco. Sic iterum l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. deleta voce, *Dominus*, quæ etiam deest in editt. Gr. Ald. & Compl. Lucifer. Cal. pro S. Athan. Bibl. PP. Lugd. to. 4. p. 182. f. legit : *Et dixit Deus mulieri : Quid hoc fecisti ? Et dixit mulier : Serpens persuasit mihi, & manducavi.* Similiter habet Ambros. l. de Elia & jej. to. 1. c. 4. col. 538. d. *Serpens persuasit mihi*, &c. at l. de Parad. col. 177. e. *Serpens decepit me*, &c. & l. de instit. virg. to. 2. col. 255. e. *Serpens traduxit me ;* sed vet. Iren. Interp. l. 3. c. 23. p. 222. a. cum August. *Serpens seduxit me.* Gr. Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με.

℣. 14. Hæc omnia similiter habentur in Græco, si tollas vocem, *tuum*, post *ventrem*, quæ à Græco abest. Eadem refert August. lib. sup. citato col. 292. f. nisi quòd initio delet verbum, *dixit ;* paulòque post legit : *Quia fecisti tu hoc :* at l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a. sic habet : *Et dixit Dom. Deus serpenti : Quia hoc fecisti, maledictus tu ab omni pecore, & omni genere bestiarum : pectore & ventre repes, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ.* Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 23. p. 221. c. *Et dixit Deus serpenti : Quoniam fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis terræ.* At Cypr. l. 2. Testim. p. 288. c. *Tunc dixit Deus ad serpentem : Quia tu hoc fecisti, maledictus tu ab omni genere bestiarum terræ : pectore tuo & ventre repes, & erit tibi terra cibus in omnibus diebus vitæ tuæ.* Lucif. Cal. Bibl. PP. Lugd. to. 4. col. 182. g. *Quia tu fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecudibus, & ab omnibus bestiis terræ, quæ sunt super terram ; super pectus & ventrem tuum repes, & terram edes omnibus diebus vitæ tuæ.* Ambros. l. de fug. sæc. c. 7. to. 1. col. 433. f. *Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ :* & infra, col. 434. b. *Super pectus tuum & ventrem ambulabis, & terram edes omnes dies vitæ tuæ.* Lib. verò de Parad. col. 179. a. *Supra pectus tuum, & in utero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ :* at. l. 1. de Pœnit. to. 2. col. 408. a. legit. cum Cypr. *Erit tibi terra cibus.* S. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. b. ad hæc : *super pectus tuum & ventrem tuum ambulabis*, notat, *ventrem* à LXX. Interpretibus additum fuisse ; deinde sic pergit : *Terram manducabis.* Auct. quæst. Vet. Test. q. 31. col. 52. b. cum Lucifero : *Supra pectus & ventrem tuum repes, & terram edes omnibus diebus vitæ tuæ.* Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 192. a. *Super ventrem tuum, & super pectus tuum repes, & terram manducabis omnibus diebus tuis.* Auct. l. de præd. ap. Prosp. part. 1. c. 3. col. 93. c. *Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ.*

℣. 15. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a legit : *Et inimicitiam* (infr. *inimicitias*) *ponam inter te & mulierem ; & inter semen tuum, & inter semen illius : ipsa tuum observabit caput, & tu ejus calcaneum :* & l. 1. Locut. to. 3. col. 326. a. dicit : *Quod habent multi codices :* Inimicitiam ponam inter te & mulierem ; *Græci habent*, in medio tui & in medio mulieris ; *quod locutionis est..... hoc & in eo quod sequitur*, *In medio seminis tui, & in medio seminis ejus.* Vet. Irenæi Interp. l. 4. c. 40. p. 287. d. *Et inimicitiam ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum, & inter semen mulieris : ipse tuum calcabit caput, & tu observabis calcaneum ejus.* Eadem repetit infr. l. 5. c. 21. p. 318. a. præter hæc : *Inter semen tuum, & semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu observabis ejus calcaneum.* Item Cypr. l. 2. Testim. p. 288. c. *Et ponam inimicitiam inter te & mulierem, & inter semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu observabis calcaneum ejus.* Similiter habet Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. p. 182. g. *Et inimicitiam ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & inter semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu ejus observabis calcaneum.* Augustino favet Ambros. l. de fug. sæc. c. 7. col. 434. ubi sic : *Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & semen tuum, & semen mulieris ; ipsa tibi observabit caput, & tu illius calcaneum.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. b. *Ipse servabit caput tuum, & tu servabis ejus calcaneum :* & in Isai. 58. to. 3. p. 434. e. *Tu observabis caput ejus, & ille observabit tibi calcaneum :* & in Ezech. 47. p. 1055. a. *Tu ejus observabis caput, & ipse observabit tuum calcaneum.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 192. a. *Ecce pono inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius.* S. Gregor. l. 2. in Job. c. 36. p. 36. b. *Ipsa tuum observabit caput, & tu calcaneum ejus.* Tertul. l. de hab. mul. c. 7. p. 259. a. legisse videtur, *calcabit.* Gr. Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός (al. αὐτὸ) σου τηρήσει (ed. Compl. τειρήσει) κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν.

℣. 16. Vix quicquam Græco similius. Eadem refert idem August. l. 15. de civit. Dei, c. 7. to. 7. col. 386. d. e. At. lib. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. sic habet : *Et mulieri dixit : Multiplicans multiplicabo dolores tuos & suspiria tua, & in doloribus paries filios tuos, & ad virum tuum conversio tua, & ille tui dominabitur :* & infr. col. 676. f. *In doloribus paries filios, & erit tibi conversiò ad virum tuum, & ipse tui dominabitur.* Tertul. l. de hab. mul. c. 1. p. 257. b. *In doloribus & anxietatibus paries, & ad virum tuum conversio tua, & ille dominabitur tui.* Cypr. de hab. virg. p. 180. b. & lib. 3. Testim. p. 315. c. *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos ; & in tristitia paries filios, & erit conversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur.* Ambros. l. de instit. virg. to. 2. col. 255. c. *In tristitia paries filios, & ad virum conversio tua, & ipse tibi dominabitur.* Ambrosiast. p. 159. e. 274. a. *Ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. habet cum Cypr. *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas & gemitus tuos.* (In edit Compl. στεναγμὸς.) Epist. autem ad Eustoch. to. 4. p. 35. a. cum Tertul. *In doloribus & in anxietatibus paries.* Et in ep. ad Tit. to. 4. p. 427. e. cum Ambrosiast. *Ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur.* Similiter in Capitul. Baluz. to. 2. p. 314. b. *Ad virum tuum erit conversio tua, & ipse dominabitur tui.* In Hypognost. apud Aug. lib. 2. to. 10. col. 10. c. sic : *Mulieri autem dixit Deus : Multiplicans multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum ; in tristitiis paries filios*, &c. ut in textu August. Philastr. Brix. l. de Hæres. *In dolore parturies filios.* Auct. quæst. Vet. & Nov. Test. q. 127. col. 141. b. legit : *Replens replebo ærumnas tuas & gemitum tuum ; in tristitia paries filios*, &c. ut in textu ; at infra : *Replens replebo mœrores tuos*, &c. S. Petrus Chrysol. ser. 44. to. 7. p. 880. b. *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos ; in tristitia & gemitu paries filios.* Auct. l. de Præd. ap. Prosp. part. 1. c. 4. col. 93. e. *Multiplicans multiplicabo gemitus & dolores tuos ; in tristitia paries filios.* Sedul. Hibern. in 1. Cor. 14. p. 547. g. *Sub viri potestate eris, & erit reversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur.*

℣. 17. Vix meliùs è Græco, nisi quòd in ipso ante vocem *maledicta*, additur, ἀπ᾽ αὐτοῦ ἔφαγες, *ab eo manducasti*, quod omittit sup. Augustinus. Nonnulla variant apud ipsum l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. & lib. 2. col. 665. b. 677. a. ubi sic : *Et tunc dixit Deus ad Adam : Quia audisti vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperam tibi ex illo solo ne ederes, maledicta terra*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
ram tibi de eo solo non edere, maledicta terra in operibus tuis: in tristitiis edes illam omnes dies vitæ tuæ.	peram tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.
18. Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri.	18. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.
19. In sudore faciei tuæ edes panem tuum, donec convertaris in terram ex qua sumptus es: quia terra es, & in terram ibis.	19. In sudore vultus tui vescêris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem revertêris.
20. Et vocavit Adam nomen mulieris suæ, Vita: quoniam hæc est mater omnium viventium.	20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eò quòd mater esset cunctorum viventium.
21. Et fecit Dominus Deus Adam & mulieri ejus tunicas pelliceas, & induit eos:	21. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos:
22. Et dixit Dominus Deus: Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis, in cognoscendo bonum & malum: & nunc ne aliquando extendat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & edat, & vivat in æternum.	22. Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 275. e. & inf. col. 293. seq.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rit tibi in omnibus operibus tuis; & in tristitia & gemitu tuo (al. deest, *tuo*) *manducabis* (vel *edes*) *ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Et in Hypognost. l. 2. apud August. to. 10. col. 10. c. *Et Adæ dixit: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis; in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ.* Apud. Cypr. l. 3. Testim. p. 320. b. *Tunc dixit Dominus ad Adam: Quia exaudisti vocem uxoris tuæ, & manducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis; in tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Itidem l. de op. & eleem. p. 250. c. exceptis his: *Quia audisti vocem mulieris.* Sic etiam Hilar. habet in Ps. 51. col. 74. f. *Quia audisti vocem mulieris tuæ:* & in Ps. 59. & 66. col. 137. d. 188. a. sic pergit: *Maledicta terra in operibus tuis; in doloribus edes eam omnibus diebus vitæ tuæ.* Ambros. l. de fide resur. to. 2. col. 1144. a. legit: *Quoniam audisti vocem uxoris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperam tibi ab eo solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis; in tristitia manducabis fructum ejus omnibus diebus vitæ tuæ:* at in Ps. 43. col. 917. c. habet: *in omnibus operibus tuis:* & l. de Parad. to. 1. col. 180. b. addit: *In tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ.* Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. August. to. 3. q. 127. col. 141. f. *Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & edisti de ligno, de quo præceperam tibi ne ederes ex eo; maledicta terra in operibus tuis, & in mœroribus tuis edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Auct. l. de promiss. & præd. Dei ap. Prosp. part. 1. c. 5. col. 94. c. *Adæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ plusquàm me, & tetigisti de arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares ex ea, & manducasti; maladicta terra in operibus tuis; spinas,* &c. Solus nempe ex Latinis Patribus Græcum reddidit, ὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ᾽ αὐτοῦ ἔφαγες, seu cum al. ἀπ᾽ αὐτοῦ, absque ἔφαγες, ut legit sup. Auctor. quæst. Vet. & N. Test. quæ verba, sive ἀπ᾽ αὐτοῦ, sive ἀπ᾽ αὐτοῦ ἔφαγες, deerant in Latinis codd. tempore Augustini. Id nempe commemorat S. Doctor l. 1. Locut. to. 3. part. 1. col. 326. b. his verbis: *Quod habent multi Latini codices:* Quia audisti vocem mulieris tuæ, & edisti de ligno de quo præceperam tibi de eo solo non edere: *Græci habent,* edisti de ligno de quo præceperam tibi, eo solo non edere ex eo: *Alii autem Interpretes Græci habent,* manducasti, *vel* edisti: *ut ita sit sensus secundùm ipsos: Quia audisti vocem mulieris tuæ, & edisti de ligno, de quo præceperam tibi eo solo non edere, ex eo edisti.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. c. addit: *Maledicta terra in operibus tuis,* licet Mss. plures ferant, *in opere tuo.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 16. p. 85. b. *Maledicta terra in operibus tuis.* Eucher. Lugd. quæst. in Gen. p. 840. h. *in operibus suis.*

℣. 18. Eadem profert August. supra l. 3. col. 155. f. & infra, col. 293. g. uno excepto, *pariet,* vel *edet,* pro *germinabit.* Lib. verò 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. legit: *spinas & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri tui:* sic etiam infr. lib. 2. col. 665. b. 677. a. præter verbum *germinabit,* vel *pariet,* loco *ejiciet:* & l. 6. op. imp. tom. 10. col. 1331. a. *pariet terra tibi.* Cypr. de op. & eleem. p. 250. c. & l. 3. Testim. p. 320. b. *Spinas & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri.* Hilar. in Ps. 66. col. 188. a. *Spinas & tribulos generabit tibi.* Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. August. to. 3. q. 127. col. 141. f. *Spinas & tribulos germinabit tibi.* Similiter Ambros. l. de fide resur. to. 2. col. 1144. a. additis his: *Et edes pabulum agri.* Item in Ps. 43. to. 1. col. 917. c. *germinabit;* at l. de Parad. col. 180. f. *Manducabis fœnum agri.* Hypognost. ap. August. to. 10. l. 2. col. 10. c. *Germinabit tibi, & edes fœnum agri.* Auct. verò lib. de promiss. & præd. Dei ap. Prosp. l. 1. c. 5. p. 94. c. sic habet: *Spinas & trib. pariet tibi, in tristitia & gemitu edes pabulum agri tui.* Gr. Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ (edit. Compl. ἀνατελεῖ ἡ γῆ) σοι, καὶ φαγῆ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ.

℣. 19. Similiter habet idem August. l. 1. & 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. 665. b. præter. seqq. *In sudore vultûs tui edes..... donec revertaris in terram, de qua,* &c. Itidem l. 6. op. imp. to. 10. col. 1331. a. & quæst. 24. in Josue, to. 3. col. 591. f. excepto uno *unde,* pro *de qua.* Sic etiam in Ps. 7. to. 4. col. 31. c. sed infra col. 37. e. ita exorditur: *In labore manducabis panem tuum.* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 16. col. 312. d. *In sudore vultûs tui manducabis panem tuum, quoadusque convertaris in terram, ex qua sumptus es.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 250. c. & l. 3. Testim. p. 320. b. *In sudore vultûs tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es,* &c. Ambros. de fide resur. col. 1144. a. *Cum sudore vultûs tui manducabis panem tuum, donec revertaris in terram de qua adsumptus es:* at infra legit, *in sudore,* sicut in Luc. 1. to. 1. col. 1264. a. Reliqua verò, *terra es, & in terram ibis,* passim legit ut supra. Sic etiam Tertul. l. de resur. carn. p. 568. c. 573. a. nec non Hilar. in Ps. 66. & 142. col. 188. a. 550. b. Vide etiam Ambros. in Psal. to. 1. col. 755. a. 1009. e. 1033. c. Similiter habet Hieron. in Isai. 3. to. 3. col. 31. f. *In sudore vultûs tui comedes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es:* & in ep. ad Cypr. to. 2. col. 698. a. ut sup. *Terra es, & in terram ibis:* at in Eccles. to. 2. col. 736. b. Non *ibis,* sed *reverteris.* In Hypognost. l. 2. ap. August. to. 10. col. 10. c. *In sudore vultûs tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia terra es, & in terram ibis.* Itidem Auct. l. de promiss. & præd. ap. Prosp. l. 1. c. 5. p. 94. c. excepto verbo *manducabis,* pro *edes,* & *quoniam,* pro *quia.* Similiter in Gr. Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ..... ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.

℣. 20. August. inf. col. 294. a. *Et ipse Adam..... tunc vocavit nomen mulieris suæ, Vitam, quoniam ista est mater omnium viventium:* & l. 2. Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. *Et tunc Adam imposuit nomen uxori suæ, Vita, quia mater est omnium vivorum.* Quam autem August. constanter appellat *Vitam,* hanc Tertul. l. de vel. virg. c. 5. p. 311. b. nominat *Evam: Eva,* inquit, *cognominatur personali jam vocabulo..... si enim Eva mater viventium est,* &c. Vide etiam l. de resur. carn. p. 568. c. & l. de coron. mil. c. 7. p. 290. c. ubi *Eva* constanter appellatur. At Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 510. c. Augustino faver scribens: *Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Vitam, quia ipsa est mater omnium viventium.* Similiter in Gr. Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, Ζωὴ, ὅτι μήτηρ πάντων τῶν ζώντων. Ms. Alex. ὅτι αὐτὴ μήτηρ, &c.

℣. 21. Similiter habet August. infra, col. 294. b. præter vocem *Adæ,* pro *Adam.* Sic etiam l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. *Et tunc fecit Dominus Deus Adæ ..... & induit illos.* Tertul. l. de resur. carn. p. 568. c. *Tunicas pelliceas* memorat, sicut & Ambros. l. de Elia, & jejun. c. 4. col. 538. e. Gr. Καὶ ἐποίησε..... τῷ Ἀδάμ, &c. ut in Lat.

℣. 22. Eadem exhibet August. infra, col. 294. c. d. e. nisi quòd omittit voces *Dominus,* ante *Deus,* & *suam,* post *manum.* Lib. verò 2. de Gen. cont. Manich. to. 1. col. 665. c. & 678. d. f. dissimilia hab. *Et dixit: Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis ad scientiam cognoscendi bonum & malum: & tunc ne porrigeret manum suam Adam ad arbo-*

VULGATA NOVA.

23. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est.

24. Ejecitque Adam : & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

VERSIO ANTIQUA.

23. Et dimisit illum Dominus Deus de paradiso voluptatis operari terram, ex qua sumptus est.

24. Et ejecit Adam, & collocavit eum contra paradisum voluptatis ; & ordinavit Cherubim, & flammeam romphæam, quæ vertitur, custodire viam ligni vitæ.

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. to. 3. p. 1. col. 275. f. 294. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rem vitæ, & sumeret sibi inde, & ederet, & viveret in æternum. Græc. priori textui favet : Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· (Ms. Alex. Κύριος ὁ Θεός) Ἰδὲ Ἀδὰμ..... τὲ γινώσκειν καλὸν...... ϗ νῦν μή ποτε ἐκτείνη τὴν χεῖρα αὐτȣ͂, ϗ λάβη ἀπὸ τȣ͂ ξύλȣ τῆς ζωῆς, ϗ φάγη, ϗ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 654. a. & l. contr. Prax. p. 848. c. legit cum August. *Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis.* Sic etiam l. de resur. carn. p. 593. a. præter hoc, *quasi unus.* Similiter habet Ambros. l. de Elia & jej. c. 4. col. 538. d. at l. de Parad. col. 157. a. *Ecce Adam factus est tanquam unus nostrûm* ; & infra, col. 168. d. *Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis, ut sciat bonum & malum* ; vel ut ferunt Mss. tres : *Ecce Adam factus es unus ex nobis, ut scias bonum & malum.*

℣. 23. Sic in Græco ad verbum. August. verò l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 665. c. paulùm dissimiliter : *Dimisit eum Dominus Deus de paradiso suavitatis, ut operaretur terram, de qua & sumptus fuerat.*

℣. 24. Vix melius è Græco, nisi excipias verbum *collocavit*, pro quo in Gr. Κατῴκισεν. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. melius : *Et ejecit Adam, & habitare fecit contra paradisum voluptatis, & statuit* (Gr. ἔταξε) *Cherubim, & flammeam romphæam, quæ vertitur, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Et in Sophon. 2. to. 3. col. 1667. d. *Statuit Cherubim & flammeum gladium, qui vertitur, ad custodiendam*, &c. August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. c. paulò liberiùs : *Et ejectus foras de paradiso, moratus est contra paradisum voluptatis : & Cherubim, & illam flammeam frameam, quæ versatur, posuit Deus ad custodiendam viam arboris vitæ.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Adam verò cognovit uxorem suam Hevam : quæ concepit & peperit Caïn, dicens : Possedi hominem per Deum.

2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Caïn agricola.

3. Factum est autem post multos dies ut offerret Caïn de fructibus terræ munera Domino.

4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum : & respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.

Hebr. 11. 4.

5. Ad Caïn verò, & ad munera illius, non respexit : iratusque est Caïn vehementer, & concidit vultus ejus.

6. Dixitque Dominus ad eum : Quare iratus es ? & cur concidit facies tua ?

7. Nonne si bene egeris, recipies : sin autem male, statim in foribus peccatum aderit ? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.

VERSIO ANTIQUA.

1. Adam autem cognovit Evam mulierem suam, quæ concepit & peperit Caïn, & dixit : Acquisivi hominem per Deum.

Ambros. l. 1. de Caïn & Abel c. 1. 183. c.

2. Et adjecit parere Abel : & factus est Abel pastor ovium, Caïn autem operabatur terram.

Ibid. 183. d. 187. f.

3. Et factum est post dies obtulit Caïn de fructu terræ sacrificium Domino.

Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. col. 182. b. 183. a.

4. Et Abel obtulit & ipse de primitiis ovium suarum : & respexit Deus super Abel, & super munera ejus.

5. Super Caïn verò, & super sacrificia ejus, non respexit : & contristatus est Caïn valdè, & concidit vultus ejus.

6. Et dixit Dominus Deus ad Caïn : Quare tristis factus es ? & quare concidit vultus tuus ?

7. Nonne si rectè offeras, rectè autem non dividas, peccasti ? Quiesce ; ad te enim conversio ejus, & tu dominaberis illius.

Aug. l. 15. de civ. Dei c. 7. t. 7. 384. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Optimè Ambros. ex Græco, nisi quòd loco, *quæ concepit & peperit*, in ipso legitur, Καὶ συλλαβȣ͂σα ἔτεκε. At in Ms. Alex. Καὶ συνέλαβεν ϗ ἔτεκεν. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. *Et concepit & peperit Caïn ; & dixit : Acquisivi, sive possedi hominem per Deum.* Item apud August. l. 15. de civit. Dei, to. 7. col. 396. a. 399. e. *Acquisivi hominem per Deum.* Auct. verò quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 81. col. 76. e. legit : *Procreavi hominem per Deum.* Gr. Ἐκτησάμην.

℣. 2. August. l. 1. Locut. to. 3. col. 326. c. *Et apposuit parere fratrem ejus Abel.* Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. h. 183. a. *Factus est Abel pastor ovium ; Caïn autem erat operans terram.* Ambros. l. 1. Hexa. col. 13. f. *Erat autem Caïn operarius terræ.* Gr. Καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτȣ͂ τὸν Ἄβελ..... Κάϊν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν.

℣. 3. Ambros. l. 1. de Caïn & Ab. c. 7. col. 195. f. *Et factum est post dies obtulit Caïn ex fructibus terræ munus Domino.* Huc etiam redeunt quæ Tertul. habet l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *Major natu Caïn de fructu terræ obtulit munera Deo.* In Gr. sic. Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἤνεγκε Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ.

℣. 4. Tertul. l. adv. Jud. c. 5. p. 138. b. *Minor verò filius Abel de fructu ovium suarum*, (supl. obtulit.) tum addit : *Respexit Deus in Abel, & in munera ejus.* Ambros. in Ps. 45. & 118. col. 932. c. 1187. d. *Respexit Deus super munera Abel.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. *Et respexit Deus super Abel, & super munera ejus.* Vigil. Tapſ. l. contr. Varim. p. 750. h. *Respexit Deus in Abel, & super munera ejus.* In Gr. sic : Καὶ Ἄβελ ἤνεγκε ϗ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτȣ͂, ϗ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν· ϗ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ, ϗ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτȣ͂. Hoc autem, ϗ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν, *& de adipibus earum*, nusquam legitur apud Latinos.

℣. 5. Sic est in Græco, nisi quòd loco *vultus ejus*, legitur, τῷ προσώπῳ αὐτȣ͂· at in edit. Compl. τὸ πρόσωπον αὐτȣ͂. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. habet cum Lucifero, *Super Caïn autem, & super sacrificia ejus non respexit ; & contristatus est Caïn valdè.* Tertul. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *In Caïn autem, & in munera ejus non respexit.* Ambros. in Ps. 45. & 118. p. 932. c. 1187. d. *Super Caïn autem munera non respexit.* Vigil. Tapſ. l. contr. Varimad. p. 750. h. *Super Caïn autem & munera ejus non respexit* : quæ vox, *munera*, exprimitur Græcè per hanc θυσίαις, quam Lucifer & Hieron. optimè reddunt per *sacrificia* ; & in Ms. Clem. pro ταῖς θυσίαις, legitur, τοῖς δώροις.

℣. 6. Græco quid similius ? Concinit August. l. 15. de civit. Dei, c. 7. to. 7. col. 384. f. 385. e. ubi sic : *Et dixit Dominus ad Caïn : Quare tristis factus es*, (vel *contristatus es* ;) *& quare concidit facies tua ?* Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *Et dixit Deus ad Caïn : Quare concidit vultus tuus ?* Itidem Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. b. nisi quòd pro *Deus*, scribit, *Dominus.* Auctor. quæst. Vet. Test. q. 5. col. 45. a. *Quid contristatus es, & ut quid concidit vultus tuus ?* Auct. Lib. de vocat. Gent. l. 2. c. 13. p. 24. a. *Ut quid tristis factus es ? ut quid concidit vultus tuus ?*

℣. 7. Eadem verba refert vet. Irenæi Interpres, l. 4. c. 18. p. 250. d. e. detractâ tantùm voculâ *enim*, ante vocem *conversio.* Eadem quoque habet Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. b. absque *enim* : cui accinit Auct. quæst. Vet. Test. q. 5. nisi quòd loco, *ad te conversio ejus*, ponit, *apud te conversio ejus* ; deinde sic : *& tu dominaberis ejus.* Auct. etiam lib. de vocat. Gent. l. 2. c. 13. p. 24. a. textui

Versio antiqua.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 183. a.

8. Et dixit Caïn ad Abel fratrem ſuum : Eamus in campum. Et factum eſt, cùm eſſent ipſi in campo, inſurrexit Caïn ſuper Abel fratrem ſuum, & occidit eum.

9. Et dixit Deus ad Caïn : Ubi eſt frater tuus? Et dixit : Neſcio : Numquid cuſtos fratris mei ſum ego?

10. Et dixit Deus : Quid feciſti hoc? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Aug. l. 12. contr. Fauſt. t. 8. 231. g. 232. f.

11. Et nunc maledictus tu à terra, quæ apetuit os ſuum excipere ſanguinem fratris tui de manu tua.

12. Quoniam operaberis terram, & non ad-

Vulgata nova.

8. Dixitque Caïn ad Abel fratrem ſuum : Egrediamur foras. Cùmque eſſent in agro, conſurrexit Caïn adverſùs fratrem ſuum Abel, & interfecit eum.

Sap. 10. 3.

9. Et ait Dominus ad Caïn : Ubi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit : Neſcio : Num cuſtos fratris mei ſum ego?

Matt. 23. 35. 1. Joan. 3. 12. Judæ 1. 11.

10. Dixitque ad eum : Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

11. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua.

12. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi

Notæ ad Versionem antiquam.

Auguſtin. congruit ad verbum, hoc tamen excepto, *ad te enim erit converſio ejus.* Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. ſic : *Quoniam ſi rectè quidem offeras, non rectè autem dividas, peccaſti, quieſce; ad te enim converſio ejus, & tu dominaberis ejus.* Similiter apud Ambroſ. l. de Incarn. to. 2. col. 703. c. d. 705. b. 706. a. & alibi paſſim : *Si rectè offeras, rectè autem non dividas, peccaſti, quieſce.* Accinunt alii plures, nempe Gregor. Mag. l. 3. in Job, c. 13. col. 82. d. & in Ezech. l. 1. hom. 11. col. 1286. a. Maximus Taurin. Bibl. PP. to. 6. col. 45. g. Facundus Herm. ap. Sirm. to. 2. p. 853. a. & Felix III. in epiſt. ap. eundem, to. 1. p. 779. d. Epiſtola verò 14. t. 4. Concil. col. 1091. c. habet : *Si rectè offeras, & rectè non dividas, peccaſti.* S. Paulin. ep. 24. p. 152. a. *Si rectè diligis, & non rectè dividas, peccaſti.* Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. h. 183. a. *Quare non rectè obtuliſti? Peccaſti; quieſce.* Philaſtr. Brix. l. de Hæreſ. col. 719. h. *Peccaſti? quieſce : ad te converſio tua, & tu ejus dominaberis.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. part. 1. c. 6. col. 95. a. *Peccaſti, quieſce; ad te converſio ejus, & tu dominaberis ejus.* In Gr. Οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλης, ἥμαρτες; ἡσύχασον· πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. Porro Hieron. loco ſup. cit. quæſt. Hebr. obſervat. longè alium eſſe ſenſum textus Hebraïci & LXX. Tranſlatorum : allatis nempe verbis Latinis quæ ſupra retulimus ex LXX. ſubjunctiſque his ex Hebræo : *Ante fores peccatum tuum ſedebit, & ad te ſocietas ejus;* poſt pauca ſubdit : *Quod autem in LXX. Interpretibus fecit errorem, illud eſt, quia* Peccatum, *id eſt,* Attath, *in Hebræo generis maſculini eſt, in Græco feminini. Et qui interpretati ſunt, maſculino illud, ut erat in Hebræo, genere tranſtulerunt.* Rectè quidem, inquies, ſi LXX. Interpretes vocem Hebræam *Attath*, vel *hhattath*, *peccatum*, quæ eſt maſculini generis, iſtâ Græcâ ἁμαρτία reddidiſſent, quæ eſt feminini; tunc enim pronomen maſculinum αὐτοῦ, loco αὐτῆς, errorem creaſſet. Verùm quia vox ἁμαρτία non expreſſa eſt à LXX. ſed tantùm Aoriſt. 2. ἥμαρτες, non videtur quomodo maſculinum αὐτοῦ obſcuritatem afferre potuerit. Reſponſum in promptu eſt : ut apta ſit Hieronymi obſervatio, neceſſe non eſt ut vox ἁμαρτία prolata fuerit à LXX. Sat illis eſſe debuit quòd, ſubaudita voce ἁμαρτία, pronomen ſequens, quod in Hebræo maſculinum eſt, relativè ad maſculinum *Attath*, per hoc maſculinum, αὐτοῦ, non verò per femininum αὐτῆς, expreſſerint. Porro ipſum illud eſt quod ipſis contigiſſe videtur. Enimverò pro *Attath*, i. e. *peccatum*, male legerunt, *hhatatha*, *peccaſti*, cùm autem pronomen ſubſequens maſculini eſſet generis in Hebræo, per relat. ſcilicet ad vocem maſculinam *hhattath*, ſeu *peccatum*, parum perpenſo verbo, *hhattatha*, ſeu ἥμαρτες, quod malè ſcripſerant, ſubauditaque voce, ἁμαρτία, pronomen ſequens Hebræo maſculino reſpondens, malè reddiderunt per iſtud αὐτοῦ, unde nata obſcuritas. Non etiam unus auctor fuit Hieronymus hujus explicationis, qua nimirum pronomen *ejus* ad *peccatum* referretur. Enimverò Ambroſ. l. 2. de Caïn & Ab. t. 7. to. 1. col. 217. f. hunc locum eodem modo exponit : *Ideo autem*, inquit, *ait*, quieſce, *quoniam non habes quod excuſes; culpæ ipſius ad te converſio eſt;* & poſt pauca : *In te revertitur crimen quod à te cœpit..... in te retorquetur improbitas tua : tu princeps es illius.* Deinde ſic : *Bene ait :* Tu princeps es illius; *etenim impietas mater quædam eſt delictorum*, &c. Vid. Martianæi noſtri Not. in hunc Hieron. loc. to. 2. col. 511. b.

℣. 8. Ad verbum è Græco, niſi excipias unum *eamus*, pro quo, διέλθωμεν, meliùs *tranſeamus.* Eadem narrat Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. ſcribens : *Et tunc dixit Caïn ad Abel fratrem ſuum : Eamus in campum : & abiit cum eo illic, & interfecit eum.* Similiter Ambroſ. l. 2. de Caïn & Ab. c. 8. to. 1. col. 218. a. *Eamus in campum.* Hieron. verò ep. ad Damaſ. to. 2. col. 565. b. *Tranſeamus in campum.* Et quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 511. c. ad hæc : *Et dixit Caïn ad Abel fratrem ſuum :* notat ſubaudiri, *ea quæ loquutus eſt Dominus.* Tum pergit : *ſuperfluum ergo eſt quod in Samaritanorum, & noſtro volumine reperitur : Tranſeamus in campum.* Auguſt. Locut. 14. de Gen. to. 3. col. 326. c. addit cum Lucif. *Et factum eſt, dum eſſent in campo, inſurrexit Caïn ſuper Abel, & occidit eum.*

℣. 9. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *Et tunc dixit Jeſus ad Caïn : Ubi eſt Abel frater tuus? Et dixit : Neſcio; numquid cuſtos fratris mei ſum ego?* Victor Tun. ap. Ambr. col. 592. d. *Et dixit Dominus ad Caïn : Ubi eſt frater tuus? Et dixit Caïn : Neſcio; numquid*, &c. ut ſup. Vet. Irenæi Interp. l. 3. c. 22. p. 221. a. eadem legit ab hac voce, *neſcio.* Similiter Ambroſ. l. de Parad. c. 14. col. 177. f. *Neſcio; numquid ego cuſtos fratris mei ſum?* Item l. 2. de Caïn & Ab. c. 9. col. 219. c. *Neſcio; numquid cuſtos fratris mei ego ſum?* Et in Pſ. 35. col. 769. e. *Numquid ego cuſtos ſum fratris mei?* Apud Hilar. in Pſ. 119. col. 372. c. hæc pauca : *Ubi eſt frater tuus?* ap. Hieron. ep. ad Damaſ. to. 2. col. 564. a. *Ubi eſt Abel frater tuus?* paulòque poſt : *Neſcio; numquid cuſtos fratris mei ſum?* Itidem infra, col. 565. b. abſque pronom. *ego.* Auguſt. verò l. 12. contr. Fauſt. to. 8. col. 231. f. habet : *Numquid ego cuſtos ſum fratris mei?* Gr. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς (Mſ. Alex. εἶπεν ὁ Θεὸς) πρὸς Κάϊν. Ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ εἶπεν, Οὐ γινώσκω· μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμὶ ἐγώ;

℣. 10. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος· Τί πεποίηκας; φωνὴ αἵματος τοῦ, &c. ut in textu Lucif. In Mſ. Alex. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, & in edit. Compl. Τί ἐποίησας τοῦτο; ut ſup. apud Lucif. Similiter habet Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *Et dixit ei Deus : Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*, omiſſis his : *quid feciſti hoc?* Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 14. p. 310. b. ſimpliciter : *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me.* Eadem refert Hilar. in Pſ. 118. & 140. col. 352. f. 354. c. Eadem & Ambroſ. l. 1. de Caïn & Ab. to. 1. col. 200. f. 218. f. 219. e. 220. d. At in Pſ. 118. col. 1211. b. addit : *de terra*, ſicut & l. 2. de Caïn & Ab. col. 220. b. ſed abſque, *ad me.* Denique l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f. & in Luc. 1. col. 1280. b. Non legit : *vox ſanguinis*, ſed, *ſanguis fratris tui clamat ad me.* Victor. Tun. apud Ambr. col. 592. e. hoc modo : *Quid feciſti? Ecce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Item Hieron. in Iſai. 26. to. 3. col. 225. d. 226. b. cum Auct. l. de promiſſ. & præd. ap. Proſp. part. 1. c. 6. col. 95. c. *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Optat. verò l. 7. contr. Donat. p. 110. c. *Ecce ſanguis fratris tui clamat ad me de terra.* Itidem Auct. quæſt. Vet. & N. Teſt. ap. Aug. to. 3. q. 68. col. 69. f. detractâ voculâ, *ecce.* Auguſtinus denique l. 12. contr. Fauſt. to. 8. col. 231. f. legit ut ſup. *Dicit Deus ad Caïn : Quid feciſti? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra :* ſic etiam Adimantus apud Aug. to. 8. col. 115. c. d. præter hoc : *& dixit Dominus.*

℣. 11. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. *Propter quod maledicta terra, quæ aperuit os ſuum ad excipiendum ſanguinem fratris tui :* & l. de reſur. carn. p. 576. b. *Maledicta* (terra) *quæ hauſerit ſanguinem.* Hieron. in Ezech. 27. to. 3. col. 887. d. non abſimili modo : *Maledicta terra, quæ aperuit os ſuum, & hauſit ſanguinem fratris tui :* & in Iſai. 26. col. 225. d. 226. b. ſic : *Quæ aperuit os ſuum, ut ſuſciperet ſanguinem fratris tui de manu tua.* Adimantus ap. Aug. to. 8. col. 115. c. d. paulò diſſimiliùs : *Nunc maledictus eris à facie terræ, quæ abſorbuit, & recepit ſanguinem fratris tui ex cæde manus tuæ.* Ambroſ. verò l. 1. de interpell. Job. c. 8. to. 1. col. 635. f. vix diſcedit ab Auguſt. ita ſcribens : *Maledictus à terra, quæ aperuit os ſuum accipere ſanguinem fratris tui de manu tua.* Gr. Καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ, &c. ut ſup.

℣. 12. Similiter habet Ambroſ. l. 1. de interpell. Job. c.

VULGATA NOVA.

fructus ſuos : vagus & profugus eris ſuper terram.

13. Dixitque Caïn ad Dominum : Major eſt iniquitas mea, quàm ut veniam merear.

14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra : omnis igitur qui invenerit me, occidet me.

15. Dixitque ei Dominus : Nequaquam ita fiet : ſed omnis qui occiderit Caïn, ſeptuplum punietur. Poſuitque Dominus Caïn ſignum, ut non interficeret eum omnis qui inveniſſet eum.

16. Egreſſuſque Caïn à facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17. Cognovit autem Caïn uxorem ſuam, quæ concepit, & peperit Henoch : & ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii ſui, Henoch.

18. Porro Henoch genuit Irad, & Irad genuit Maviaël, & Maviaël genuit Mathuſaël, & Mathuſaël genuit Lamech.

19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, & nomen alteri Sella.

20. Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque paſtorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal : ipſe fuit pater canentium cithara & organo.

22. Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Soror verò Tubalcain, Noëma.

23. Dixitque Lamech uxoribus ſuis Adæ & Sellæ : Audite vocem meam uxores Lamech, auſcultate ſermonem meum : quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum.

VERSIO ANTIQUA.

jiciet virtutem ſuam dare tibi : gemens & tremens eris in terra.

13. Et dixit Caïn ad Dominum : Majus delictum meum, quàm ut remittatur mihi. *Tertul. adv. Jud. c. 5. 138. b.*

14. Si ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero gemens & tremens ſuper terram : & erit, omnis qui invenerit me, occidet me. *Aug. contr. Fauſt. l. 12. t. 8. 232. g.*

15. Et dixit ei Dominus : Non ſic : ſed omnis qui occiderit Caïn, ſeptem vindictas exſolvet. Hoc eſt ſignum quod poſuit Dominus in Caïn, ne occideret eum omnis qui inveniſſet eum. *Hieron. ep. ad Dam. t. 2. 563. c. & Auct. q. Vet. Teſtam. q. 5. p. 45. d.*

16...... & habitavit in terra Naid....... *Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 512. a.*

17. Et cognovit Caïn uxorem ſuam, & concipiens peperit Enoch : & erat ædificans civitatem in nomine filii ſui Enoch. *Aug. de civ. Dei, l. 15. c. 8. t. 7. 387. f.*

18....... Mathuſaël genuit Lamech, *Aug. ibid. c. 17. 400. a.*

19. Et ſumpſit ſibi Lamech duas uxores, nomen uni Ada, & nomen ſecundæ Sella.

20. Et peperit Ada Jobel : hic erat pater habitantium in tabernaculis pecuariorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal : hic fuit qui oſtendit pſalterium & citharam.

22. Sella autem peperit & ipſa Thobel, & erat ærarius, & malleator æramenti & ferri. Soror autem Thobel, Noëma.

23...... Audite verba mea uxores Lamech, auribus percipite verba mea : quia virum occidi in vulnus meum, & juvenem in livorem meum. *Hieron. in Joël. 1. t. 3. 1339.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

8. to. 1. col. 635. f. *Quoniam operaberis terram :* quæ iterum ponit l. de Noë & Arca, c. 29. col. 271. d. additis his : *Et non augebit virtutem ſuam dare tibi ; gemens & tremens eris ſuper terram.* Iridem l. 2. de Caïn & Ab. c. 9. col. 220. c. *Non augebit virtutem ſuam dare tibi ;* ſeu ut in Mſs. tribus, *non audebat virtutem ſuam*, &c. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. addit : *Gemens & tremens eris ſuper terram.* In Gr. ſic : Ὅτε (ed. Compl. ὅτι) ἐργᾷ τὴν γῆν, ϗ ὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι· ςένων ϗ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Adimantus ap. Auguſt. to. 8. col. 115. c. d. alludens dicit : *Te enim operari neceſſe eſt terram, quæ ſteriles tibi fructus dabit.*

℣. 13. Gr. Καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς Κύριον τὸν Θεόν· (Mſ. Alex. ac ed. Compl. del. Θεόν) Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με. Vox autem, Αἰτία, utrumque ſignificat, *cauſam*, & *crimen*, ſeu *culpam* : *Cauſam* tamen plerique Patres retinent. Ambroſ. ſcilicet, l. 2. de Caïn & Ab. c. 9. to. 1. col. 221. a. c. legit : *Major cauſa mea eſt, quàm ut dimittatur mihi.* Hieron. ep. ad Damaſ. to. 2. col. 564. a. *Major mea cauſa eſt, quàm ut dimittar.* Ita rurſus quæſt. 8. ad Algaſ. to. 4. col. 200. f. at ep. ad Damaſ. col. 565. b. ſic : *Major culpa mea eſt, quàm ut dimittar.* Philaſtr. Brix. de Hæreſ. col. 720. b. *Major cauſa eſt ſi dimiſſus fuero.* Auguſt. l. 12. contr. Fauſt. to. 8. col. 232. g. *Major eſt cauſa mea*, deinde omiſſis intermediis, ſubdit : *ſi ejicis me*, &c. Auct. quæſt. Vet. Teſt. ap. Aug. to. 3. q. 5. col. 45. b. *Major cauſa eſt mea relinqui me*, (Mſs. *relinque.*)

℣. 14. Ita in Græco, verbum pro verbo. In Mſ. tamen Alex. ac edit. Ald. loco, εἰ ἐκβάλλεις, *ſi ejicis*, exſtat, εἰ ἐκβαλεῖς, unde Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. legit : *Et ejicies me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar ; & ero gemens & tremens ſuper terram ; & omnis qui invenerit me, occidet.* Item Ambroſ. l. 2. de Caïn & Ab. c. 9. col. 221. a. c. *Si derelinques me hodie, à facie tua abſcondam me ; omnis qui invenerit me, occidet me :* at ep. 37. col. 937. e. ſic : *Abſcondam me, & ero gemens, & tremens ſuper terram ; & erit, omnis qui*, &c. ut ſup. Auct. verò quæſt. Vet. Teſt. q. 5. apud Aug. to. 3. col. 45. b. *Si ejicis me hodie à facie tua, & à facie terræ abſcondam me ; & ero gemens, & tremens ſuper terram ; & erit, omnis qui*, &c. ut in textu. Hieron. ep. ad Damaſ. to. 2. col. 564. a. ſic habet : *Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero gemens ;* reliqua ad verbum ut in textu Auguſtin. Philaſtr. Brix. de Hæreſ. col. 720. b. *Et erit, omnis qui invenerit me, interficiet me.*

℣. 15. Ita Hieron. ex edit. LXX. uſque ad verbum *exſolvet*, ut ipſe monet loco cit. Reliqua deſcripſimus ex Auctore quæſt. Vet. Teſt. Hæc autem verba : *Omnis qui occiderit Caïn, ſeptem vindictas exſolvet*, rurſum profert Hieron. l. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 511. f. ſicut etiam Damaſus ep. 17. Conc. to. 1. col. 580. b. nec non Auguſt. l. 12. contr. Fauſt. to. 8. col. 233. b. Ambroſ. verò l. 2. de Caïn & Ab. c. 10. col. 221. e. legit : *Omnis qui occiderit Caïn, ſepties vindictam exſolvet.* Philaſtr. Brix. de Hæreſ. col. 720. c. *Omnis qui occid. Caïn, ſeptem vindictas perſolvet.* Auct. Quæſt. Vet. Teſt. citatus ſup. ad marg. *Non ſic ; itaque omnis qui occiderit Caïn, ſeptem vindictas exſolvet*, &c. Gr. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς, Οὐχ οὕτω· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν, ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει· ϗ ἔθετο Κύριος ὁ Θεὸς σημεῖον τῷ Κάϊν, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα αὐτόν.

℣. 16. Nec plura exhibet S. Hieron. Obſervat tamen ibid. *Quod LXX. Naid, tranſtulerunt, in Hebræo, Nod, dici.* Eadem profert Eucher. Lugd. quæſt. in Gen. col. 840. h. cum eodem additamento. In Gr. verſus integer ſic legitur : Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ϗ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ. *Exiit autem Caïn à facie Dei, & habitavit in terra Naid contra Edem.*

℣. 17. Similia Græcum habet, niſi quòd poſt hoc, *ædificans civitatem*, addit : Καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι, &c. *Et nominavit civitatem in nomine*, &c.

℣. 18. In Gr. Μαθουσάλα, non *Mathuſael.*

℣℣. 19. 20. Eadem in Græco leguntur, verbum pro verbo.

℣. 21. Gr. Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ἰουβάλ· οὗτος ἦν ὁ καταδείξας, &c. ut in Lat. Ambroſ. l. 1. Hexa. col. 14. a. *De eo qui Jubal dictus eſt : hic erat pater qui demonſtravit pſalterium & citharam.*

℣. 22. Gr. Σελλὰ δὲ ϗ αὐτὴ ἔτεκε τὸν Θόβελ· ϗ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ, &c. ut in Lat. *Sella autem & ipſa peperit Thobel, & erat malleator, faber æris*, &c.

℣. 23. Idem Hieron. ep. ad Damaſ. to. 2. col. 564. f. 565. a. habet : *Quia virum occidi in vulnere meo, & juvenem in livore meo.* Similiter Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 6.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ep. ad Dam. t. 2. 565. a.

24. Quoniam septies vindicabitur de Caïn, de Lamech autem septuagies septies.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 8. t. 7. 387. f. 396. b. e. 400. f.

25. Cognovit Adam uxorem suam Evam: & concepit, & peperit filium, & nominavit nomen illius Seth, dicens: Suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.

Aug. ibid. c. 18. 400. d.

26. Et Seth natus est filius, & nominavit nomen ejus Enos: hic speravit invocare nomen Domini Dei.

VULGATA NOVA.

24. Septuplum ultio dabitur de Caïn: de Lamech verò septuagies septies.

25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.

26. Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: iste cœpit invocare nomen Domini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ap. Aug. to. 3. col. 45. d. *Occidi virum in livore meo, & juvenem in vulnere meo.* In Gr. Ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους· ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοὶ, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί.

℣. 24. Itidem in Græco præter verbum, ἐκδεδίκηται, *vindicatum est*, pro *vindicabitur*. Huic lectioni favet Tertul. l. de orat. c. 8. p. 181. c. dicens: *In Genesi de Caïn septies, de Lamech autem septuagies septies ultio reputata est.* Similiter Hilar. in Matth. col. 701. b. *Solvenda*, inquit, *per Caïn pœna in septuplum constituta est..... sed in Lamech supplicium usque ad septuagies & septies est constitutum.* Auct. quæst. Vet. Test. q. 6. col. 45. e. apertè: *Dixit, de Caïn vindicatum est, quasi jam factum:* & paulò sup. *de Lamech autem septuagies septies:* ita nempe *post Lamech ei qui hoc secutus fuisset*, ait *esse futurum.*

℣. 25. Similia Græcum habet, nisi excipias ista: Ἔγνω δὲ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα, ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐπωνόμασε·.... λέγουσα, ἐξανέστησε, &c. Idem August. infra, col. 396. b. pro *nominavit*, legit *appellavit*, ad verbum è Græco, *cognominavit*. Hier. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 512. a. *Et vocavit nomen ejus Seth; suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro*, &c. ut sup.

℣. 26. Similiter habet, Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 512. a. *Et vocavit nomen ejus Enos; hic speravit invocare nomen Domini Dei.* Item Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 152. c. *Enos, qui speravit invocare nomen Dom. Dei.* In Gr. Καὶ τῷ Σὴθ ἐγένετο υἱός· ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐνώς· οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι, &c. ut sup.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 21. t. 7. 404. g.

1. HIc liber nativitatis hominum. Qua die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit illum.

2. Masculum & feminam fecit illos, & benedixit illos: & cognominavit nomen eorum Adam, qua die fecit illos.

Hilar. de Synod. 1191. a.

3. Vixit autem Adam ducentis triginta annis: & genuit secundùm effigiem suam, & secundùm similitudinem suam, & cognominavit nomen ejus Seth.

Hieron. Quæst. Hebr. t. 2. 512. b.

4. Fuerunt autem dies Adam, postquam genuit Seth, septingenti anni: & genuit filios & filias.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 15. 396. e. f.

6. Vixit autem Seth quinque & ducentos annos, & genuit Enos.

7..... & genuit filios & filias.

8. Et fuerunt omnes dies Seth duodecim & nongenti anni, & mortuus est.

VULGATA NOVA.

1. HIc est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum.

Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. Sup. 1. 27. Inf. 9. 6.

2. Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

1. Par. 1. 1.

4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios & filias.

5. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit Enos.

7. Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco.

℣. 2. Itidem Græcè, præter unum, τὸ ὄνομα αὐτοῦ, loco *nomen eorum;* at in Ms. Alex. τὸ ὄνομα αὐτῶν. August. loco cit. c. 17. col. 399. f. constanter legit, *nomen eorum.* Similiter Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 512. b. *Virum & mulierem fecit eos, & benedixit eos, & vocavit nomen eorum Adam.* Hieronymo accinit Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. a. nisi quòd legit, *& benedixit eis:* at in Gr. εὐλόγησεν αὐτούς.

℣. 3. In Græco sic: Ἔζησε δὲ Ἀδὰμ τριάκοντα καὶ διακόσια (Ms. Alex. διακόσια καὶ τριάκοντα) ἔτη· καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε, &c. ut in Lat. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 512. b. *Vixit autem Adam ducentos & triginta annos, & genuit ad imaginem & similitudinem suam; & vocavit nomen ejus Seth.* Tum addit: *Sciendum quòd usque ad diluvium, ubi in nostris codicibus ducentorum, & quod excurrit annorum, genuisse quis dicitur, in Hebræo habeat, centum annos, & reliquos qui sequuntur.* Idem observat August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. c. his verbis: *Inter Hebræos & nostros codices de ipso numero annorum nonnulla videtur esse distantia, quod ignoro qua ratione sit factum...... Nam ipse homo primus Adam antequam gigneret filium, qui appellatus est Seth, ducentos triginta annos vixisse reperitur in codicibus nostris, in Hebræis autem centum triginta perhibetur.* Quod autem hîc, ignorare se dicit, infra c. 13. col. 392. e. explicare tentat; vid. infr. Notam ad ℣. 25. Idem confirmat Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374. dicens: *A primoplasti, Adæ scilicet, nativitate, usque ad diluvium factum sub Noë, anni sunt 2257. qui per generationes singulas fideliter comprobantur..... anno 230. genuit Seth.*

℣. 4. Ita Hieron. usque ad vocem *anni:* reliqua adduntur ex August. l. 15. de civit. Dei, c. 8. col. 387. c. omnia autem cum Gr. conveniunt, nisi quòd post *Adam* legitur, ἃς ἔζησε, *quas vixit;* sed in Ms. Cot. deest, ἃς ἔζησε, sequitur in Gr. μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Σὴθ, *postquàm ipse genuit Seth*, quæ vox αὐτὸν, non redditur ab Hieronymo: subdit S. Doctor: *Quia in ducentis erraverat, consequenter hîc posuit septingentos, cùm in Hebræo hîc habeatur, octingentos & suprà centum.* Idem notat S. August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. c. *Posteaquàm*, inquit, *eum* (Seth) *genuit, septingentos vixisse legitur in nostris, octingentos verò in illis, atque ita in utrisque universitatis summa concordat.*

℣. 6. Itidem Græcè. August. loco cit. addit: *Vel secundùm Hebræos, quinque & centum annos:* & supra c. 10. col. 389. c. *Deinde*, inquit, *per consequentes generationes antequam gignatur qui gigni commemoratur, minùs vixisse apud Hebræos pater ejus invenitur centum annos; sed posteaquàm est genitus idem ipse, centum minùsquàm in Hebræis, inveniuntur in nostris: atque ita hinc & inde numeri universitas consonat.* Similiter Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374. ait: *Seth 205. genuit Enos.*

℣. 7. Sic est in Græco.

℣. 8. In Gr. Καὶ ἐγένοντο, *& facti sunt*, &c. ut in Lat.

Vulgata nova.

9. Vixit verò Enos nonaginta annis, & genuit Cainan.

Verſio antiqua.

℣℣. 9. 10. 12. 15. 18. 21. *Vide Not.*

Vulgata nova.

10. Poſt cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11. Factique ſunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus eſt.

12. Vixit quoque Cainan ſeptuaginta annis, & genuit Malaleel.

13. Et vixit Cainan poſtquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.

14. Et facti ſunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus eſt.

15. Vixit autem Malaleel ſexaginta quinque annis, & genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel poſtquam genuit Jared, octingentis triginta annis: & genuit filios & filias.

17. Et facti ſunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus eſt.

18. Vixitque Jared centum ſexaginta duobus annis, & genuit Henoch.

19. Et vixit Jared poſtquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20. Et facti ſunt omnes dies Jared nongenti ſexaginta duo anni, & mortuus eſt.

21. Porro Henoch vixit ſexaginta quinque annis, & genuit Mathuſalam.

22. Et ambulavit Henoch cum Deo: & vixit, poſtquam genuit Mathuſalam, trecentis annis, & genuit filios & filias.

Eccli. 44. 16. Heb. 11. 5.

23. Et facti ſunt omnes dies Henoch trecenti ſexaginta quinque anni.

Vulgata nova.

24. Ambulavitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus.

25. Vixit quoque Mathuſala centum octoginta ſeptem annis, & genuit Lamech.

26. Et vixit Mathuſala, poſtquam genuit Lamech, ſeptingentis octoginta duobis annis, & genuit filios & filias.

27. Et facti ſunt omnes dies Mathuſala nongenti ſexaginta novem anni, & mortuus eſt.

Verſio antiqua.

24. Et complacuit Enoch Deo, & non eſt inventus poſtmodum: quia Deus illum tranſtulit.

Cypr. Teſtim. l. 3. 320. b.

25. Et vixit Mathuſala annis centum ſexaginta ſeptem, & genuit Lamech.

Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 512. b.

26. Et vixit Mathuſala, poſtquam genuit Lamech, annos octingentos duos, & genuit filios & filias.

27. Et fuerunt omnes dies Mathuſalæ quos vixit, anni nongenti ſexaginta novem, & mortuus eſt.

Notæ ad Verſionem antiquam.

℣. 9. Jul. Hilar. Bibl. PP. to. 6. col. 374. habet: *Enos anno 190. genuit Cainam.* Gr. Καὶ ἔζησεν Ἐνὼς ἔτη ἑκατὸν ἐννενήκοντα, ϗ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν.

℣. 10. 11. & ſeqq. Auguſt. loc. cit. poſt hoc, *& mortuus eſt*, addit: *Atque ita deinceps quorum anni commemorantur, nec filios filiaſque genuiſſe reticentur:* & ſup. cap. 10. col. 387. c. *Scriptura divina*, inquit, *ubi & numerum annorum, quos illi homines vixerunt, commemorat, ita concludit, ut dicat de illo de quo loquebatur: Et genuit filios & filias; & fuerunt omnes dies illius, vel illius, quos vixit anni tot, & mortuus eſt.*

℣. 12. Jul. Hilario, p. 374. *Cainam anno 170. genuit Malelebel.* Gr. Καὶ ἔζησε Καϊνᾶν ἑβδομήκοντα ϗ ἑκατὸν ἔτη· ϗ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ.

℣. 15. Jul. Hilario, ubi ſup. *Malelebel anno 165. genuit Jareth.* Gr. Καὶ ἔζησε Μαλελεὴλ πέντε ϗ ἑξήκοντα ϗ ἑκατὸν ἔτη, ϗ ἐγέννησε τὸν Ἰάρεδ.

℣. 18. Jul. Hilario ubi ſup. *Jareth anno 162. genuit Enoch.* Gr. Καὶ ἔζησεν Ἰάρεδ δύο ϗ ἑξήκοντα ἔτη ϗ ἑκατόν· ϗ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. S. Aug. l. 15. de civit. Dei, to. 7. col. 389. e. notat, *in ſexta generatione nuſquam utroſque codices diſcrepare.*

℣. 21. Jul. Hilar. ubi ſup. *Enoch anno 165. genuit Mathuſalam.* Gr. Καὶ ἔζησεν Ἐνὼχ πέντε ϗ ἑξήκοντα ϗ ἑκατὸν ἔτη· ϗ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα.

℣. 24. Eadem rurſus habet Cypr. l. de Mortal. p. 235. c. præter unum, *placuit*, pro *complacuit*. Gr. Καὶ εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ Θεῷ· ϗ οὐχ εὑρίσκετο, ὅτι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός. Hieron. ep. ad Damaſ. to. 2. col. 565. c. *Et non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus.* Ambr. l. de Elia & jejun. c. 22. to. 1. col. 562. c. huc alludens dicit: *Enoch raptus ad cœlum eſt.* Item Auguſt. l. 15. de civit Dei, c. 10. col. 389. e. *In ſeptima*, inquit, (generatione) *ubi ille qui natus eſt Enoch, non mortuus, ſed quòd Deo placuerit, tranſlatus eſſe narratur; eadem diſſonantia eſt quæ in ſuperioribus quinque de centum annis, antequam gigneret eum, qui ibi commemoratus eſt, filium; atque ita in ſumma ſimilis conſonantia: vixit enim annos, antequam transferretur, ſecundùm utroſque codices*, CCCLXV.

℣℣. 25. 26. 27. Ad hæc Hieron. loco cit. *Famoſa quæſtio*, inquit, *& diſputatione omnium Eccleſiarum ventilata, quòd juxta diligentem ſupputationem, quatuordecim annos poſt diluvium Mathuſala vixiſſe referatur. Etenim cùm eſſet Mathuſala annorum 167. genuit Lamech. Rurſum Lamech cùm eſſet annorum 188. genuit Noë. Et fiunt ſimul uſque ad diem nativitatis Noë, anni vitæ Mathuſalæ 355. Sexcenteſimo autem anno vitæ Noë diluvium factum eſt. Ac per hoc habita ſupputatione per partes, 955°. anno Mathuſalæ, diluvium fuiſſe convincitur. Cùm autem ſupra 969. annis vixiſſe ſit dictus, nulli dubium eſt 14. eum annos vixiſſe poſt diluvium. Et quomodo verum eſt, quòd octo tantùm animæ in arca ſalvæ factæ ſunt? Reſtat ergo ut quomodo in pleriſque, ita & in hoc ſit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris ita ſcriptum reperi: Et vixit Mathuſala 187. annis*, &c. ut in Vulg. *A die ergo nativitatis Mathuſalæ, uſque ad diem ortûs Noë, ſunt anni 369. His adde 600. annos Noë, quia in ſexcenteſimo vitæ ejus anno factum eſt diluvium: atque ita fit ut 969.° vitæ ſuæ Mathuſala mortuus ſit, eo anno quo cœpit eſſe diluvium.* Similiter Auguſt. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. f. hunc nodum ſolvit; maximè verò cap. 11. col. 390. b. & c. 13. col. 393. f. quo poſtremo loco ita diſſerit: *Rurſus movet cur in octava generatione antequam de Mathuſalem naſceretur Lamech, cùm apud Hebræos legantur centum octoginta duo anni, viginti minùs inveniuntur in codicibus noſtris, ubi potiùs addi centum ſolent, & poſt genitum Lamech complendam reſtituuntur ad ſummam, quæ in codicibus utriſque non diſcrepat* (969.)..... *ſed quomodolibet iſtud accipiatur..... rectè fieri nullomodo dubitaverim, ut cùm diverſum aliquid in utriſque codicibus invenitur, quandoquidem ad fidem rerum geſtarum utrumque eſſe non poteſt verum, ei linguæ potiùs credatur, unde eſt in aliam per Interpretes facta tranſlatio. Nam in quibuſdam etiam codicibus Græcis tribus, & uno Latino, & uno etiam Syro inter ſe conſentientibus, inventus eſt Mathuſalem ſex annis ante diluvium fuiſſe defunctus.* Idem pariter obſervat quæſt. 2. in Gen. to. 3. col. 380. b. *Hanc quæſtionem*, inquit, *plurium codicum mendoſitas peperit. Non ſolùm quippe in Hebræis aliter invenitur, verùm etiam in LXX. interpretatione. Mathuſalam in codicibus paucioribus, ſed veracioribus, ſex annos ante diluvium reperitur fuiſſe defunctus.* Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374. hoc erratum ita corrigendum credit: *Igitur*, inquit, *Mathuſalam vixit annos 182. & ſic genuit Lamech; & poſt hoc vixit annos 787. ſic enim divinæ Scripturæ fides vera demonſtrat, quæ Mathuſalam ante diluvium & vixiſſe, & mortuum eſſe narravit.* Jam verò ſi curioſiùs inſpicias unde manaverit error, an ex Judæis, an ex LXX. Interp. neutris illorum tribuendus eſt, ſi Auguſtino fides, ait enim lib. 15. de civit. Dei, c. 13. col. 392. f. *Abſit ut prudens quiſpiam vel Judæos cujuſlibet perverſitatis atque malitiæ tantum potuiſſe credat in codicibus tam multis, & tam longe lateque diſperſis; vel LXX. illos memorabiles viros, hoc de invidenda gentibus veritate unum communicaſſe conſilium. Credibilius ergo quis dixerit, cumprimùm de bibliotheca Ptolemæi deſcribi iſta cœperunt, tunc aliquid tale fieri potuiſſe in codice uno, ſcilicet primitus inde deſcripto; unde jam latiùs emanaret, ubi potuit*

VERSIO ANTIQUA.

28..... *Vide Not.*

Hier. ubi sup. 513. a. Ambr. de Noë & Arca c. 1. 227. d.

29. Et vocavit nomen ejus Noë, dicens : Iste requiescere nos faciet ab operibus nostris, & à tristitia, & à terra cui maledixit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium :

29. vocavitque nomen ejus Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus.

VULGATA NOVA.

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis, & genuit filios & filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. Noë verò cùm quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Japheth.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quidem accidere etiam scriptoris error. Et *hoc*, inquit, *in illa quæstione de vita Mathusalem non absurdum est suspicari.* Idem judicat de annis centum, quibus differebant supra Græci ab Hebræis : *Illa diversitas*, inquit, *numerorum aliter se habentium in codicibus Græcis & Latinis, aliter in Hebræis, ubi non est ista de centum annis priùs additis, & postea detractis, per tot generationes continuata parilitas, nec malitiæ Judæorum, nec diligentiæ, vel prudentiæ LXX. Interpretum, sed scriptoris tribuatur errori, qui de bibliotheca supradicti regis codicem describendum primus accepit.*

℣. 28. Jul. Hilario ubi sup. col. 374. sic habet : *Lamech anno* 188. *genuit* Noë. Gr. Καὶ ἔζησε Λάμεχ ὀκτὼ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη, καὶ ἐγέννησεν υἱόν. Ad hæc August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. g. *In sola nona generatione, id est, in annis Lamech filii Mathusalem, patris autem Noë, summa universitatis discrepat, sed non plurimùm ; viginti enim & quatuor annos plus vixisse in Hebræis, quàm in nostris codicibus invenitur. Nam antequam gigneret filium, qui vocatus est Noë, sex minùs habet in Hebræis quàm in nostris ; postea verò quàm eum genuit, triginta ampliùs in eisdem quàm in nostris ; unde sex illis detractis, restant viginti quatuor, ut dictum est.*

℣. 29. Ambr. loc. cit. *Hic faciet nos requiescere ab operibus, & à tristitia*, &c. ut sup. Gr. Καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε, λέγων· Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de civ. Dei, l. 15. c. 23. t. 7. col. 407. e. 408. b.

1. ET factum est, postquam cœperunt homines multi fieri super terram, & filiæ natæ sunt illis.

2. Videntes autem angeli Dei filias hominum, quia bonæ sunt, sumpserunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Et dixit Dominus Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propter quod caro sunt : erunt autem dies eorum centum viginti anni.

VULGATA NOVA.

1. CUmque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent,

2. videntes filii Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Dixitque Deus : Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est : eruntque dies illius centum viginti annorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἤρξαντο, &c. ut in Lat. Similiter habet Tertul. l. de vel. virg. c. 7. p. 312. a. *Et factum est cùm cœpissent homines plures fieri super terram, & filiæ natæ sunt eis.*

℣. 2. *Videntes autem*, &c. Quod observat Nobilius, ista apud Augustinum conjungi cum superioribus, detractâ voculâ, *autem*, omninò falsum est, Mss. omnibus faventibus. In Græco sic : Ἰδόντες δὲ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς..... ὅτι καλαί εἰσιν, &c. ut in Lat. In Ms. verò Alex. Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ut legebat August. vox autem, *angeli*, non ita angustè hìc accipienda est, ac si homines non fuissent, hanc nempe ita explicat August. loc. cit. col. 408. b. c. *Spiritu Dei fuerant facti angeli Dei & filii Dei ; sed declinando ad inferiora, homines dicuntur nomine naturæ, non gratiæ* ; & post pauca : *LXX. quidem Interpretes & angelos Dei dixerunt istos, & filios Dei ; quod quidem non omnes codices habent, nam quidam nisi filios Dei non habent.* Idem observat quæst. 2. in Gen. to. 3. col. 380. b. c. *Quæritur*, inquit, *quemadmodum potuerint angeli cum filiabus hominum concumbere..... quamvis nonnulli & Latini & Græci codices non angelos habeant, sed filios Dei ; quos quidam ad solvendam istam quæstionem, justos homines fuisse crediderunt, qui potuerunt etiam angelorum nomine nuncupari.* Similiter Ambros. in Ps. 118. col. 1011. d. *Qui autem*, inquit, *cùm essent angeli Dei, hoc est vitæ probitate angelorum imitantes gratiam..... Qui ergo cùm angeli viderentur, capti sunt decore femineo.* Auct. etiam l. de sing. cleric. ap. Cypr. p. 532. *Angelos* vocat : *Novimus*, inquit, *& angelos cum feminis cecidisse.* Tertul. verò l. de vel. virg. c. 7. p. 312. a. sic legit : *Conspicati autem filii Dei filias hominum quòd pulchræ essent, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerunt.* Item Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 513. b. *Videntes autem filii Dei filias hominum quia bonæ sunt.* Vox autem Gr. καλαί, per hanc alterutram reddi potest, vel *pulchræ*, vel *bonæ*. Id ipsum significat August. l. 15. de civit. Dei, c. 23. col. 407. f. *Bonas*, inquit, *id est, pulchras ; consuetudo quippe Scripturæ hujus est etiam speciosos corpore, bonos vocare.* Vid. Lactant. l. 11. c. 14. In Ms. Floriac. sic : *Videntes autem filii Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi eas ab omnibus quas elegerunt.*

℣. 3. Eadem exstant Græcè, præter hoc, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, *propter quod ipsi carnes sunt*. Aug. ibid. l. 20. c. 21. col. 602. e. habet : *In hominibus istis, quoniam caro sunt*, absque hoc, *in æternum* : similiter quæst. 134. in Gen. to. 3. col. 411. a. delet, *in æternum*, sed legit, *propter quod carnes sunt*, secundùm melioris notæ Mss. sic etiam quæst. 55. in Exod. col. 438. c. *Non permanebit in istis hominibus spiritus meus, quoniam carnes sunt*, absque hoc *in æternum* : & verò in Ms. Oxon. ac edit. Ald. deest εἰς τὸν αἰῶνα. Tertul. etiam l. de resur. carn. p. 570. a. legit : *Non manebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt* : at lib. de Monogam. p. 951. c. *Non permanebit spiritus meus in istis hominibus in ævum, eò quòd caro sint.* Hilar. in Ps. 64. col. 163. f. *Et dixit Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt* : similiter in Ps. 55. col. 114. a. excepto verbo, *habitabit*, loco *permanebit*. Ambros. in Ps. 118. col. 1011. e. & in Luc. 9. col. 1406. d. *Dominus Deus dixit : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, propter quòd caro sunt* : & in Ps. 38. col. 856. a. *Non permanebit in his spiritus meus in æternum, quoniam carnes sunt* : at l. de exhort. virg. to. 2. col. 296. a. delet *in æternum*, & habet *caro*, non *carnes* : & l. 6. Hexa. c. 6. col. 127. e. nec non lib. de Isaac & anima, c. 2. col. 357. c. ac ep. 39. col. 945. d. & alibi, tollit quidem, *in æternum*, sed legit, *quoniam carnes sunt* : similiter l. de Noë & Arca, c. 3. col. 230. b. & l. de myst. col. 327. e. nisi quòd delet vocem *istis*, post *hominibus* : at in Ps. 118. col. 1168. f. legit, *in his hominibus*, deinde, *quoniam carnes sunt*, ut sup. & in eundem Ps. col. 1020. b. addit : *Erunt dies eorum anni centum viginti.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 513. b. c. *Et dixit Dominus Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, quia carnes sunt ; sed erunt dies eorum*

Vulgata nova.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi.

5. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore,

6. pœnituit eum quòd hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus,

Inf. 8. 21. Matt. 15. 19.

7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cœli: pœnitet enim me fecisse eos.

8. Noë verò invenit gratiam coram Domino.

Eccli. 44. 17.

9. Hæ sunt generationes Noë: Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Japheth.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

12. Cùmque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram,)

13. dixit ad Noë: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra.

14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum

Versio antiqua.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Et post illud, cùm intrarent filii Dei ad filias hominum, & generabant sibi, illi erant gigantes à sæculo homines nominati.

Aug. ubi sup. col. 407. f. g.

5. Videns Dominus Deus, quia multiplicatæ sunt malitiæ hominum super terram, & omnis quisque cogitat in corde suo diligenter super maligna omnes dies:

Ibid. c. 24. col. 409. e.

6. Et cogitavit Deus quia fecit hominem super terram, & recogitavit:

7. Et dixit Deus: Deleam hominem, quem feci, à facie terræ, ab homine usque ad pecus, & à reptilibus usque ad volatilia cœli, quia iratus sum, quoniam feci eos.

9..... Noë vir justus atque perfectus in generatione sua, Deo placuit.

Hieron. quæst. Heb. to. 2. 513. c.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & impleta est iniquitate.

Ambr. to. 1. de Noe & Arca, c. 5. 232. b.

12..... quoniam corrupit omnis caro viam ejus.....

Hilar. in Ps. 64. 163. f.

13. Dominus Deus ait: Tempus omnis hominis venit ante me, quia repleta est terra iniquitatibus suis......

Ambr. de Noë, c. 5. to. 1. 232. b. c.

14. Fac igitur tibi arcam ex lignis quadratis: nidos facies in ea, & bituminabis eam intus & foris bitumine.

Ambr. Hex. 6. to. 1. col. 141. b. & l. de Noe & Arca, c. 6. 233. a. 234. e.

15. Et facies arcam trecentorum cubitorum longitudine, & quinquaginta cubitorum latitu-

Notæ ad Versionem antiquam.

centum viginti anni: at in Isai. 40. to. 3. col. 302. a. & in ep. ad Gal. l. 3. to. 4. col. 300. f. tollit hoc, *in æternum*, retinetque vocem, *carnes*, sicut etiam Auct. op. imp. in Matth. hom. 50. p. 213. a. Auctor verò l. de vocat. Gent. l. 2. c. 10. p. 23. e. delet quidem, *in æternum*, sed habet, *caro*. Similiter Auct. quæst. Vet. Test. q. 41. & 106. col. 55. a. & 102. e. legit: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia sunt caro:* & paulò post: *Propterea quòd sint caro:* & infra, col. 144. c. *quia sunt caro, anni illorum centum viginti.* Item apud Eucher. Lugd. quæst. in Gen. p. 841. a. *Erunt dies eorum centum viginti anni.* In Ms. Floriac. sic: *Et tunc dixit Deus: Non permanebit spiritus meus in istis hominibus in æternum, propter quod sint caro.*

℣. 4. Vix dissimiliter legit Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 513. c. *Gigantes autem erant super terram in diebus illis; & post hæc quomodo ingrediebantur filii Dei ad filias hominum, & generabant eis, illi erant gigantes à sæculo homines nominati:* nec aliter in Græco, nisi excipias hæc pauca: Καὶ μετ' ἐκεῖνο ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ υἱοὶ, &c. quæ lectio magis Augustino favet: subinde, pro ἐγεννῶσαν αὐτοῖς, uti legit Hieron. Ms. Alex. habet, ἐγεννῶσαν ἑαυτοῖς, cui lectioni suffragatur Augustinus. Apud Ambros. l. de Noë & Arca, c. 4. col. 230. d. priora tantùm verba leguntur: *Gigantes autem erant in terra in diebus illis.*

℣. 5. Gr. ita incipit, Ἰδὼν δὲ, *videns autem*; reliqua ut in Lat. ad verbum. Eadem memorat Auct. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. his verbis: *Et vidit Dominus Deus redundare nequitias hominum super terram, & quòd omnes in malum recordarentur à principio dierum suorum.*

℣. 6. In Gr. Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός..... καὶ διενοήθη. Ad quæ August. Locut. 14. de Gen. to. 3. col. 326. c. *Quod scriptum est*, inquit, *in quibusdam Latinis codicibus:* Et pœnituit, &c. *in Græco invenitur*, διενοήθη, *quod magis*, recogitavit, *quàm* pœnituit, *significare perhibetur, quod verbum etiam nonnulli Latini codices habent.* Tertul. l. contr. Prax. p. 851. b. legisse videtur *pœnituit*, cùm dicat: *Pœnitens* (Deus) *quòd hominem fecisset.*

℣. 7. Nil Græco similius, præter verbum, *iratus sum*, pro quo, ἐνεθυμήθην, *pœnituit me;* at in Mss. Alex. & Cott. legitur, ἐθυμώθην, *excandui*, seu *iratus sum*, ut vertit August. Item posui, *deleam*, auctoritate Manuscriptorum, licet editt. ferant, *delebo*, juxta Gr. Ἀπαλείψω· enimverò idem August. Locut. 14. de Gen. to. 3. col. 326. c. observat, *in quibusdam Latinis codicibus* scribi: *Et dixit Deus: Deleam hominem, quem feci, à facie terræ.* Similiter habet Auct. quæst. Vet. Test. q. 41. col. 55. a. & c. *sed deleam omnia ab homine usque ad pecus.* Ambros. verò l. de Noë & Arca, c. 4. col. 231. d. *Ab homine usque ad pecus, & à reptili usque ad volatilia cœli delebo:* & pauló sup. *Postea habes*, inquit, *quia iratus Dominus est.* Auct. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. *Perdam hominem, quem feci, à facie terræ, ab homine usque ad pecus, & à reptili usque ad volatilia cœli.*

℣. 9. Gr. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε.

℣. 11. Itidem Græcè, nisi quòd post verbum, *impleta est;* iterum ponitur ἡ γῆ, *terra.*

℣. 12. Sic est in Græco ad verbum. Apud Ambr. l. de Noë & Arca, c. 5. col. 232. c. *Corrupit omnis caro viam suam;* tum addit: *Carnem hîc posuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam ejus corruperit:* & post pauca: *Alii habent*, inquit, *viam ipsius, hoc est, Dei.* Gr. Τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 13. In Gr. sic: Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον μου· ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν, &c. *Et dixit Dom. Deus Noë: Tempus omnis hominis venit coram me, quia terra impleta est iniquitate ab ipsis.*

℣. 14. Itidem in Græco, præter vocem, τὴν κιβωτὸν, additam verbo *facies*, cujus loco, nempe κιβωτὸν, Ambros. ponit, *in ea*, seu ut l. de Noë, c. 6. col. 233. d. *Nidos facies in arca;* & verò edit. Compl. habet, ἐπ' αὐτῆς, Ald. κατὰ τὴν κιβωτόν. Ad hæc August. Locut. 15. de Gen. to. 3. col. 326. d. *Quod habent*, inquit, *Latini codices plurimi:* Nidos facies in arcam; *cùm Latina locutio sit, non* in arcam, *sed* in arca; *Græci nec* in arcam, *nec* in arca, *habent; sed*, nidos facies arcam; *quòd intelligitur ut ipsa arca nidi essent.* Deinde Ambros. l. de Noë & Arca, c. 6. col. 234. a. pro, *bituminabis eam*, quod scripserat supra, legit: *illinies eam bitumine.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. a. similiter habet: *Fac tibi arcam de lignis quadratis;* cui accinit August. in Ps. 86. col. 920. f. dicens: *De lignis quadratis ædificata est arca.* Item Auct. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 7. legit: *Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricameratam facies arcam; & bituminabis intrinsecus & extrinsecus.*

℣. 15. Sic Ambros. l. de Noë & Arca, c. 7. col. 234. e. Lib. verò 6. Hexa. col. 141. c. ita incipit: *Et sic facies arcam*, ut in Græco, quod sic pergit: Τριακοσίων πήχεων τὸ

Versio antiqua.

Ambroſ. ubi ſup. col. 141. c. 233. c. 234. e. 237. e.

dine, & triginta cubitorum altitudine.

16. Colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam à ſummo: oſtium verò facies ex tranſverſo: inferiora autem arcæ bicamerata & tricamerata facies.

Auct. l. de promiſs. Dei, ap. Proſp. l. 1. c. 7. p. 95. d. Ambr. de Noë, c. 10. 39. c. 240. d. f.

17. Ecce adducam diluvium aquæ ſuper terram, & interficiam omnem carnem, in qua eſt ſpiritus vitæ ſub cœlo: Quæcunque ſunt in terra, morientur.

18. Statuam teſtamentum meum ad te.....

Tertul. de Monog. 952. c.

19..... Ex omnibus beſtiis ex omni carne, duo induces in arcam, ut vivant tecum: maſculus & femina erunt.

20. De animalibus volatilibus ſecundùm genus, & de omnibus ſerpentibus terræ ſecundùm genus ipſorum: duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus & femina.

Vulgata nova.

rum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius.

16. Feneſtram in arca facies, & in cubito conſummabis ſummitatem ejus: oſtium autem arcæ pones ex latere: deorſum, cœnacula, & triſtega facies in ea.

17. Ecce ego adducam aquas diluvii ſuper terram, ut interficiam omnem carnem, in qua ſpiritus vitæ eſt ſubter cœlum: Univerſa quæ in terra ſunt, conſumentur.

18. Ponamque fœdus meum tecum: & ingredieris arcam tu, & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum, tecum.

19. Et ex cunctis animantibus univerſæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum: maſculini ſexus & feminini.

20. De volucribus juxta genus ſuum, & de jumentis in genere ſuo, & ex omni reptili terræ ſecundùm genus ſuum: bina de omnibus ingredientur tecum, ut poſſint vivere.

Vulgata nova.

21. Tolles igitur tecum ex omnibus eſcis, quæ mandi poſſunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi quàm illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quæ præceperat illi Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

μῆκος τῆς κιβωτȣ͂, ϗ πεντήκοντα πήχεων τὸ πλάτος, ϗ τριάκοντα πήχεων τὸ ὕψος αὐτῆς· Græca ſic reddit Auct. l. de præd. ap. Proſp. l. 1. c. 7. *Et ſic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ; quinquaginta cubitorum latitudo; & triginta cubitorum altitudo ipſius.* In ed. Compl. deeſt, αὐτῆς.

℣. 16. Gr. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτόν· ϗ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν· τὴν δὲ θύραν τῆς κιβωτȣ͂ ποιήσεις ἐκ πλαγίων· κατάγαια διώροφα ϗ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν· Edit. Compl. tollit, τῆς κιβωτȣ͂, poſt θύραν, cum Ambroſio, qui etiam l. de Noë, c. 8. col. 236. d. legit: *Oſtium ex adverſo facies*, non *ex tranſverſo*, ut ſup. Mſs. tamen duo hîc etiam retinent, *ex tranſverſo.* Id ipſum monet Auguſt. Locut. 16. de Gen. to. 3. col. 326. d. *Quod habent*, inquit, *plerique codices:* facies oſtium arcæ à latere; *nonnulli habent:* ex tranſverſo; *ſic enim voluerunt interpretari quod Græcè dicitur*, ἐκ πλαγίων. Item. quæſt. 6. in Gen. to. 3. col. 381. c. & l. 15. de civit Dei, c. 26. col. 411. a. addit: *Inferiora bicamerata, & tricamerata facies eam;* ſaltem ex codd. Mſs. nam editt. utrobique ferunt, *ea*, non *eam*; & poſteriori loco, nonnulli Mſs. habent: *bicameratam & tricameratam.* Hieron. etiam quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. a. legit: *Colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam deſuper.* Item apud Rufin. l. 1. de bened. Patr. p. 6. b. 14. b. *Arca bicamerata & tricamerata fieri jubetur.* Auct. verò l. de promiſſ. ap. Proſp. l. 1. c. 7. p. 95. c. d. legit cum Vulg. *Feneſtram facies in arca, & in cubito conſummabis eam; oſtium autem arcæ pones ex latere.*

℣. 17. Gr. Ἐγὼ δὲ ἰδȣ̀ ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν, ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν, καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα..... ϗ ὅσα ἂν ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς, τελευτήσει. *Ego autem ecce induco diluvium, aquam ſuper terram, ut diſperdam omnem carnem..... & omnia quæ fuerint ſuper terram, morientur.* In ed. Compl. non legitur, ἐπάγω, ſed ἐπάξω.

℣. 18. Gr. Καὶ ϛήσω τὴν διαθήκην μȣ μετὰ σȣ͂, Mſ. verò Alex. cum edit. Ald. fert, μȣ πρός σε, ut Ambroſius ſupra.

℣. 19. Gr..... Καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, ϗ ἀπὸ πάσης σαρκὸς, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτὸν, ἵνα τρέφῃς μετὰ σεαυτȣ͂, &c. ut in Lat. *Et ab omnibus beſtiis, & ab omni carne, duo duo ab omnibus induces in arcam, ut nutrias tecum*, &c.

℣. 20. Gr. Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρνέων τῶν πετεινῶν κατὰ γένος, ϗ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, ϗ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρός σε, τρέφεσθαι μετὰ σȣ͂, ἄρσεν ϗ θῆλυ. *Ab omnibus avibus volatilibus ſecundùm genus, & ab omnibus pecoribus ſecundùm genus, & ab omnibus reptilibus repentibus ſuper terram, ſecundùm genus eorum, duo duo ab omnibus ingredientur ad te, ut nutriantur tecum, maſculus & femina.*

CAPUT VII.

Versio antiqua.

Ambr. to. 1. de Noë, c. 11. 241. a. d.

1. ET dicit Dominus.... Intra tu, & omnis domus tua, in arcam: quia te vidi juſtum coram me in generatione iſta.

Hilar. in Pſ. 140. 537. b. c.

2. A pecoribus autem mundis induces ad te ſeptem & ſeptem, & à pecoribus immundis bina & bina.

Aug. Locut. 17. to. 3. 327. a.

4. Adhuc enim ſeptem dies, ego inducam diluvium aquæ ſuper terram..... & delebo omnem

Vulgata nova.

1. DIxitque Dominus ad eum: Ingredere tu, & omnis domus tua, in arcam: te enim vidi juſtum coram me in generatione hac.

Heb. 11. 7. 2. Petr. 2. 5.

2. Ex omnibus animantibus mundis tolle ſeptena & ſeptena, maſculum & feminam: de animantibus verò immundis duo & duo, maſculum & feminam.

3. Sed & de volatilibus cœli ſeptena & ſeptena, maſculum & feminam: ut ſalvetur ſemen ſuper faciem univerſæ terræ.

4. Adhuc enim, & poſt dies ſeptem ego pluam ſuper terram quadraginta diebus & quadra-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε, &c. ut in Lat. ad verbum.

℣. 2. Gr. Ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσάγαγε πρός σε ἑπτὰ ἑπτὰ, ἄρσεν ϗ θῆλυ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν, δύο δύο, ἄρσεν ϗ θῆλυ. Tertul. l. de Monog. c. 5. p. 952. f. *Eadem forma*, inquit, *& ſeptena ex binis allegi mandat ex maſculo & femina: uno & una.* Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 7. col. 46. c. *De mundis & immundis induc tecum in arcam.*

℣. 4. Ita *nonnulli Latini codices habent*, ut monet Auguſt. ibid. tum ſubdit: *In Græco invenitur:* Ego inducam pluviam ſuper terram: *Græca locutio genitivum caſum habet.*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
ginta noctibus : & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ.	resurrectionem carnis à facie terræ. *Ambr. de Noe, c. 13. 245. a. 246. a.*
5. Fecit ergo Noë omnia, quæ mandaverat ei Dominus.	5. Et fecit Noë omnia, quæcunque præcepit illi Dominus Deus, sic fecit. *Aug. Locut. 18. 327. a.*
6. Eratque sexcentorum annorum quando diluvii aquæ inundaverunt super terram.	6..... *Vide Not.*
Matt. 24. 32. Luc. 17. 26. 1. Petr. 3. 20. 7. Et ingressus est Noë & filii ejus, uxor ejus & uxores filiorum ejus cum eo, in arcam, propter aquas diluvii.	7..... Ingressus est Noë & filii ejus, & ejus uxor & uxores filiorum ejus. *Ambr. de Noë, c. 21. 259. f.*
8. De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod movetur super terram,	8. Et à volatilibus mundis, & à volatilibus immundis, & à pecoribus mundis, & à pecoribus immundis, & ab omnibus serpentibus in terra, *Aug. quæst. 8. in Gen. to. 3. 381. e.*
9. duo & duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noë.	9. duo duo intraverunt ad Noë in arcam, masculus & femina.....
10. Cùmque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.	10..... & aqua diluvii facta est super terram. *Aug. de civ. Dei, l. 15. to. 7. c. 14. 394. d.*
11. Anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt :	11. Sexcentesimo anno in vita Noë, secundi mensis, septima & vicesima mensis, & rupti sunt omnes fontes abyssi, & cataractæ cœli apertæ sunt. *Ambr. de Noë, c. 14. 247. e.*

Vulgata nova.

12. & facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noë, & Sem, & Cham, & Japheth, filii ejus; uxor illius, & tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam :

Vulgata nova.	Versio antiqua.
14. ipsi & omne animal secundùm genus suum, universaque jumenta in genere suo, & omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundùm genus suum, universæ aves, omnesque volucres,	14. & omnes bestiæ secundùm genus, & omnia pecora secundùm genus, & omne repens quod movetur super terram secundùm genus, & omne volatile secundùm genus, *Aug. Locut. 20. to. 3. 327. c.*
15. ingressæ sunt ad Noë in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.	15. intrarunt ad Noë in arcam, bina ab omni carne, in quo est spiritus vitæ.
16. Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus : & inclusit eum Dominus deforis.	16..... & clausit Dominus à foris arcam. *Ambr. de Noë, c. 15. 248. d.*
17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram : & multiplicatæ sunt aquæ, & elevaverunt arcam in sublime à terra.	17. Et factum est diluvium quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. *Ibid. c. 13. col. 244. b.*

Vulgata nova.

18. Vehementer enim inundaverunt : & omnia repleverunt in superficie terræ : porrò arca ferebatur super aquas.

19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram : opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cœlo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

Notæ ad Versionem antiquam.

non accusativum, ut si hoc in Latinum exprimamus, ita dicatur : Adhuc enim septem dierum inducam pluviam super terram ; & infra Locut. 19. col. 327. b. *Quod scriptum est,* inquit, *Delebo omnem suscitationem, non creationem dictam notandum est : ἀνάστασιν enim Græcè scriptum est, quod nomen etiam resurrectionis assiduè ponitur, in scripturis Græcis, cùm posset ἐξανάστασις dici, ut suscitatio sit ἀνάστασις, resurrectio, ἐξανάστασις.* Apud LXX. sic integer versus exstat : Ἔτι γὰρ ἡμερῶν ἑπτὰ ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν, τεσσαράκοντα ἡμέρας ϗ τεσσαράκοντα νύκτας· ϗ ἐξαλείψω πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἐποίησα ἀπὸ προσώπου πάσης τῆς γῆς· In Mf. Alex. τῆς γῆς, absque, πάσης.

℣. 5. Ita in Græco, præter hoc ultimum, *sic fecit,* quod abest. Ita tamen legisse constat Augustinum in suo codice cùm dicat ibid. *Quod scriptum est :* Et fecit Noë..... sic fecit : *locutio est similis ei, quod in conditione creaturæ, posteaquàm dicitur,* & sic est factum, *additur,* & fecit Deus. Ambrof. l. de Noë & Arca, c. 13. col. 246. c. simpliciter habet : *Et fecit omnia Noë, quæ mandavit ei Dominus Deus.*

℣℣. 6. 7. Hi duo versus desunt in Mf. Gr. Cot. quæ autem posui ex Ambrosio, ex ipsiusmet dictis confeci : sic enim habet loc. cit. *Hic ordo fuit ingredientium, ut primò ipse ingrederetur, & filii ejus ; deinde ejus uxor, & uxores filiorum ejus.* Gr. Εἰσῆλθε δὲ Νῶε, ϗ οἱ, &c. ut in Lat.

℣. 8. Itidem Græcè, nisi excipias hæc ultima, *serpentibus in terra,* pro quibus habetur, τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς, *repentibus super terram ;* at in Mss. Alex. & Cot. τῶν ἑρπετῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

℣. 9. Ita quoque in Græco.

℣. 10. Ad verbum è Græco.

℣. 11. Optimè Augustinus ex Græco, usque ad hoc, *& vicesima mensis.* Quæ autem sequuntur ex Ambrosio, cum Græco pariter concinunt, nisi quòd ante hoc, *& rupti sunt,* Græcum hab. τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, deinde, ἐῤῥάγησαν, &c. Ambrosius etiam infra, col. 253. d. dicit, *diluvium cœpisse secundo mense anni, septima & vicesima mensis.*

℣. 14. Similia Græcum habet, nisi quòd loco, *& omne volatile secundùm genus,* fert, Καὶ πᾶν ὄρνεον πετεινὸν κατὰ γένος αὐτοῦ, *& omnis avis volatilis secundùm genus suum :* at in Mf. Alex. desunt, ὄρνεον, & αὐτοῦ, sicut apud August. Ald. quoque edit. delet, ὄρνεον.

℣. 15. Ita in Græco præter seqq. δύο δύο, ἄρσεν ϗ θῆλυ, *duo duo, masculus & femina,* loco *bina.* Ad hæc autem, *in quo est spiritus vitæ,* August. ait : *Non refertur,* in quo, *nisi genus subaudias, id est,* in quo genere ; *nam si,* carne, *subaudiremus,* in qua, *fuerat dicendum, quod solus interpres Symmachus dixit.*

℣. 16. Gr.... Καὶ ἔκλεισε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν κιβωτὸν ἔξωθεν αὐτοῦ, *& clausit Dominus Deus arcam deforis ejus.*

℣. 17. Gr. Καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας ϗ τεσσαράκοντα νύκτας, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de anim. l. 4. to. 10. 407. d.

21. Et mortua eſt omnis caro quæ movebatur ſuper terram, volatilium, pecorum, & jumentorum, & ferarum, & omnis ſerpens, qui movetur ſuper terram: & omnis homo,

Idem de civ. Dei, l. 13. c. 24. to. 7. 347. d.

22. & omnia quæcunque habent ſpiritum vitæ, & omnis qui erat ſuper aridam, mortuus eſt.

Id. Locut. 22. to. 3. 327. d.

23. Et deleta eſt omnis ſuſcitatio, quæ erat ſuper faciem omnis terræ, ab homine uſque ad pecudem, & repentium, & volatilium cœli: & deleta ſunt de terra: & derelictus eſt Noë ſolus in arca cum iis, qui cum ipſo erant.

Ambr. de Noë, c. 15. 250. d.

Aug. quæſt. 11. in Gen. to. 3. 382. a.

24. Et exaltata eſt aqua ſuper terram centum quinquaginta dies.

VULGATA NOVA.

21. Conſumptaque eſt omnis caro quæ movebatur ſuper terram, volucrum, animantium, beſtiarum, omniumque reptilium, quæ reptant ſuper terram: univerſi homines,

Sap. 10. 4. Eccli. 39. 28. 1. Petr. 3. 20.

22. & cuncta in quibus ſpiraculum vitæ eſt in terra, mortua ſunt.

23. Et delevit omnem ſubſtantiam, quæ erat ſuper terram, ab homine uſque ad pecus, tam reptile quàm volucres cœli: & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca.

24. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Græcè, vix diſſimilia, nempe, Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν πετεινῶν, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν θηρίων· καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον, &c. ut in Lat. *Et mortua eſt omnis caro, quæ movetur ſup. terram, volatilium, & pecorum, & beſtiarum, & omne reptile quod movetur,* &c. Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 41. col. 55. a. c. hæc habet: *Et mortua eſt omnis caro in aqua, in qua erat ſpiritus vitæ.*

℣. 22. Auguſt. loco cit. de civit. Dei, habet, *omnia quæ*, Gr. πάντα ὅσα, deinde ἔχει πνοὴν ζωῆς, ad quod Auguſt. ibid. *Non Græcus πνεῦμα, ſed πνοὴν dixit*, ad verbum, *flatum:* mox in Græco, Καὶ πᾶν ὃ ἦν, &c. ut in Lat. at in edit. Ald. legitur, καὶ πᾶς ὃς ἦν, uti Auguſt. ſupra.

℣. 23. Gr. Καὶ ἐξήλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἑρπετῶν, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐξηλείφησαν ἀπὸ τῆς γῆς. καὶ κατελείφθη μόνος Νῶε, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. In edit. Ald. loco, Καὶ ἐξήλειψε, *& delevit*, exſtat, ἐξηλείφθη, *deleta eſt*, ut apud Aug. & infra pro ἐξηλείφησαν, in Mſ. Alex. ἐξηλείφθησαν.

℣. 24. Ita in Græco: Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. e. ſimiliter ait: *Centum quinquaginta diebus fuiſſe infuſionem aquarum*, ſeu ut infra, col. 253. d. *influxiſſe diluvium.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de Noë, to. 1. c. 16. 250. f. 251. d.

1. Memor fuit Dominus Noë, & beſtiarum, & jumentorum..... & induxit Dominus ſpiritum ſuper terram, & ceſſavit aqua.

Aug. quæſt. 12. in Gen. to. 3. 382. b.

2. Et concluſi ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli: & detenta pluvia de cœlo.

Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 514. b.

3. Et ceſſavit aqua ſuper terram.....

Aug. l. 15. de civ. Dei, to. 7. c. 14. 394. e.

4. Et ſedit arca in menſe ſeptimo, ſeptima & viceſima die menſis, ſuper montes Ararat.

5. Aqua autem minuebatur uſque ad undecimum menſem: in undecimo autem menſe, prima die menſis, paruerunt capita montium.

Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 514. a.

6..... poſt quadraginta dies, aperuit Noë oſtium arcæ, quod fecit, & emiſit corvum:

VULGATA NOVA.

1. Recordatus autem Deus Noë, cunctorumque animantium, & omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ.

2. Et clauſi ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli: & prohibitæ ſunt pluviæ de cœlo.

3. Reverſæque ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes: & cœperunt minui poſt centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca menſe ſeptimo, vigeſimo ſeptimo die menſis, ſuper montem Armeniæ.

5. At verò aquæ ibant & decreſcebant uſque ad decimum menſem: decimo enim menſe, prima die menſis, apparuerunt cacumina montium.

6. Cùmque tranſiſſent quadraginta dies, aperiens Noë feneſtram arcæ, quam fecerat, dimiſit corvum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Gr. ſic: Καὶ ἀνεμνήσθη, (Mſ. Alex. cum ed. Ald. ἐμνήσθη) ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ· καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεός, &c. ut in Lat. At in Mſ. Oxon. ac edit. Compl. vox. πάντων, tripliciter omittitur. Item in Mſ. Cot. deſunt, Καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων. Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. pro *ceſſavit aqua*, legit, *quievit aqua.* Gr. ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. Ambroſ. ubi ſup. c. 17. col. 253. *Centum quinquaginta diebus aliis ceſſit diluvium.* Auguſt. quæſt. 12. in Gen. to. 3. col. 382. b. *Scriptum eſt*, inquit, *poſt centum quinquaginta dies adductum eſſe ſpiritum ſuper terram, & deſiiſſe aquam.*

℣. 2. Verſus integer non ita exprimitur ap. Auguſt. ſed ipſummet confecimus ex his quæ narrat S. Doctor, *ſcriptum*, dicens, *& concluſos fontes abyſſi, & cataractas cœli, & detentam pluviam de cœlo.* In Gr. ſic: Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταῤῥάκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ συνεσχέθη ὁ ὑετὸς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. Ambroſ. l. de Noë & Arca c. 17. col. 252. b. legit: *Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cœli.* Hieron. verò quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. b. *Et revelati ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli:* tum addit: *Pro revelatis fontibus, clauſos & obturatos, omnes interpretes tranſtulerunt:* Varietas orta eſt ex ſimilitudine verbi utriuſque, ἐπεκαλύφθησαν, & ἀπεκαλύφθησαν· primum legiſſe videtur Ambroſius cum Auguſt. uti etiamnum exſtat in edit. Rom. alterum admiſit Hieron. quod etiam invenitur in Mſ. Alex. ac edit. Ald.

℣. 3. Gr. Καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς γῆς, &c. *Et cedebat aqua vadens de terra.*

℣. 4. Itidem Græcè, exceptâ voculâ, *die*, quæ deeſt. Similiter Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. e. *Et ſedit arca ſeptimo menſe, ſeptima & vigeſima menſis;* & infra, col. 253. c. *Tunc ergo ſedit arca, hoc eſt, in menſe ſeptimo, ſeptima & vigeſima menſis, ſuper montem quadrati.*

℣. 5. Ita Auguſt. è Græco, niſi quòd loco, *uſque ad undecimum menſem; in undecimo autem*, &c. ibi legitur: ἕως τοῦ δεκάτου μηνὸς, καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ, &c. *uſque ad decimum menſem, & in decimo*, &c. Mſ. tamen Alex. cum edit. Ald. habet, ἐν δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ, *in undecimo autem.* Similiter Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *Poſtea minui cœpiſſe aquas, & centum quinquaginta diebus diminutionem aquarum factam, poſtea apparuiſſe capita montium.* Et infra, col. 253. d. *Ex illo*, inquit, *minui diluvium cœpit:* paulòque poſt: *Diluvium cœpit ſecundo menſe anni, ſeptima & vigeſima menſis; centum quinquaginta diebus influxit diluvium; centum quinquag. diebus aliis ceſſit diluvium; quadraginta diebus nimia vis..... exæſtuavit; quadraginta diebus aliis exactis, poſtquam viſa ſunt capita montium, undecimo menſe, primo die menſis, dimiſit corvum S. Noe.* Rectè autem Ambroſ. ſub finem ſcribit, *viſa ſunt capita*, è Gr. ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ, pro quo ipſe ſup. *apparuerunt capita*, Aug. *paruerunt.* Habet etiam *undecimo menſe*, cum Auguſt. ſicut & *prima die*, cum ipſo: ſed à Græco abeſt vox *die.*

℣. 6. Gr. Καὶ ἐγένετο μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἠνέωξε Νῶε τὴν θυρίδα, &c. ut in Lat. obſervat ibid. Hieronymus,

Vulgata nova.

7. qui egrediebatur, & non revertebatur, donec ſiccarentur aquæ ſuper terram.

8. Emiſit quoque columbam poſt eum, ut videret ſi jam ceſſaſſent aquæ ſuper faciem terræ.

9. Quæ cùm non inveniſſet ubi requieſceret pes ejus, reverſa eſt ad eum in arcam: aquæ enim erant ſuper univerſam terram: extenditque manum, & apprehenſam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultrà ſeptem diebus aliis, rurſum dimiſit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad veſperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore ſuo: intellexit ergo Noë quòd ceſſaſſent aquæ ſuper terram.

12. Expectavitque nihilominùs ſeptem alios dies: & emiſit columbam, quæ non eſt reverſa ultrà ad eum.

13. Igitur ſexcenteſimo primo anno, primo menſe, prima die menſis, imminutæ ſunt aquæ ſuper terram: & aperiens Noë tectum arcæ, aſpexit, viditque quòd exſiccata eſſet ſuperficies terræ.

14. Menſe ſecundo, ſeptimo & vigeſimo die menſis, arefacta eſt terra.

15. Locutus eſt autem Deus ad Noë, dicens:

16. Egredere de arca, tu & uxor tua, filii tui & uxores filiorum tuorum tecum.

17. Cuncta animantia quæ ſunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus, quàm in beſtiis & univerſis reptilibus, quæ reptant ſuper terram, educ tecum, & ingredimini ſuper terram: creſcite & multiplicamini ſuper eam.

Sup. 1. 28. *Infr.* 9. 1.

18. Egreſſus eſt ergo Noë, & filii ejus, uxor illius, & uxores filiorum ejus, cum eo.

19. Sed & omnia animantia, jumenta, & reptilia quæ reptant ſuper terram, ſecundùm genus ſuum, egreſſa ſunt de arca.

Versio antiqua.

7. & egreſſus non rediit ad eum, donec ſiccarentur aquæ de terra. — *Hieron. ubi ſup.*

8..... *Vide Not.*

9..... & extendit manum ſuam, accepit eam, & induxit eam ad ſemetipſum in arcam. — *Aug. Locut.* 24. *t.* 3. 327. *e.*

10..... *Vide Not.*

11. Regreſſa eſt igitur columba ad veſperam, habens folium oleæ & ramum in ore ſuo: & cognovit Noë quia defecit aqua à terra. — *Ambr. de Noë, c.* 19. *t.* 1. 256. *b. f.*

12..... & non appoſuit reverti ad eum ampliùs. — *Aug. Locut.* 25. *t.* 3. 327. *f.*

13..... in primo & ſexcenteſimo anno vitæ Noë, primo die menſis imminuta aqua à facie terræ: & denudavit Noë tectum arcæ, & advertit quòd aqua omnis receſſiſſet. — *Ambr. de Noë, c.* 20. 258. *c. f.* & *c.* 17. 258. *f.*

14. In ſecundo autem menſe, ſeptima & viceſima die menſis, ſiccata terra.

15. Et dixit Dominus Deus ad Noë:

16. Exi de arca, tu & uxor tua, & filii tui..... — *Ibid. c.* 21. 259. *f.*

18. Et exivit ipſe, & uxor ejus, & filii, & uxores filiorum ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

pro *oſtio* ſcriptum eſſe in Hebræo, *feneſtram.* Similiter Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *Poſt quadraginta dies aperuiſſe oſtium arcæ ſanctum Noë.* Oſtium etiam ponit infra, col. 253. e. paulò verò poſt, *feneſtram;* Mſ. Oxon. τὴν θύραν.

℣. 7. Sic etiam in Græco, præter unum *ad eum*, quod abeſt; loco verò, *donec ſiccarentur aquæ*, &c. exſtat in ſingulari, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς· *donec ſiccaretur aqua*, &c. Auguſt. Locut. 23. de Gen. to. 3. col. 327. e. ſic habet: *Et dimiſit corvum videre ſi ceſſavit aqua; & exiens reverſus non eſt, donec ſiccavit aqua à terra.* Hunc legendi modum confirmat Mſ. Alex. in quo ſic: Καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα, τοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακεν τὸ ὕδωρ, καὶ ἐξελθὼν, οὐκ ἀνέστρεψεν, &c. Similiter habet edit. Ald. τοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακε, &c. Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *dimiſſum corvum non revertiſſe.....* & infra, col. 254. c. d. quærens, *quare non regreſſum dixerit corvum, donec ſiccaret aqua à terra; quaſi verò poſtea ſit regreſſus*, ſubdit cum Aug. ubi ſup. non inde ſequi; ſed hanc locutionem uſitatam eſſe Scripturæ divinæ. Rurſum Ambroſ. poſt pauca: *Quæ eſt*, inquit, *locutio iſta, ut diceret: Donec ſiccaret aqua à terra, non terra ab aqua?* Mox ille: *Et quidem uſus loquendi etiam hoc habere conſuevit.* Vid. etiam Hilarium in Pſ. 146. col. 580. f.

℣. 8. Tertul. l. de Bapt. c. 8. p. 389. c. his alludens dicit: *Columbam dimiſſam ex arca.*

℣. 9. Gr..... Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἔλαβεν αὐτὴν, &c. ut in Lat. *Et extendens manum, accepit eam*, &c. Ad hæc Auguſt. loco cit. *Quod ſcriptum eſt*, inquit, *& extendit manum ſuam, accepit eam*, &c. *Locutio eſt, quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiariſſima eſt, in qua multa invenimus Hebræis verbis conſonantia; nam utique ſufficeret:* Et extendit manum, *& ſi non adderet*, ſuam. Mſ. etiam Alex. cum edit. Ald. & Compl. habet, τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. alludens ait: *Dimiſſam columbam revertiſſe vacuam.*

℣. 10. Ambroſ. ubi ſup. col. 252. f. ſcribit: *Iterum poſt ſeptem dies dimiſſam columbam.* In Gr. Καὶ ἐπισχὼν ἔτι ἡμέρας ἑπτὰ ἑτέρας, πάλιν ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, *& cùm ſuſtinuiſſet adhuc ſeptem dies alios, rurſus emiſit columbam ex arca.* In Mſ. Oxon. ac edit. Compl. deeſt vox, ἑτέρας, poſt ἑπτά.

℣. 11. Id quod *ramum* hîc appellat Ambroſ. ibidem infra, *ramulum* dicit; at ſup. c. 17. col. 252. f. ſcribit: *Poſt ſeptem dies dimiſſam columbam revertiſſe cum ramo olivæ.* Similiter Tertul. l. de Bapt. c. 8. p. 389. c. ait: *Columbam dimiſſam ex arca, & cum olea reverſam.* Auct. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. *Recepiſſe eam* (Noë) *portantem ſuo ore olivæ folium.* Auguſt. Locut. 24. de Gen. to. 3. col. 327. e. *Habebat*, inquit, *olivæ folia, ſurculum in ore ſuo.* In Gr. ſic: Καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν ἡ περιστερὰ τὸ πρὸς ἑσπέραν, καὶ εἶχε φύλλον ἐλαίας, κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, καὶ ἔγνω Νῶε, ὅτι κεκόπακε, &c. ut ſup. *Et revertit ad eum columba ad veſperam, & habebat folium oleæ, feſtucam in ore ſuo; & cognovit Noe quia ceſſavit*, &c.

℣. 12. Itidem Græcè. Ambroſ. etiam l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *Poſt ſeptem dies dimiſſam* (columbam) *non revertiſſe.*

℣. 13. Verſus totus non conſtat, niſi ex propriis Ambroſii dictis, pauliſper immutatis; ita nempe Ambroſ. narrat cap. 20. col. 258. c. *In primo & ſexenteſ. anno vitæ Noë, primo die menſis, imminutam aquam dicit à facie terræ;* paulòque poſt: *Et denudavit Noë tectum arcæ:* ſupra verò, c. 17. col. 252. f. addit, *advertiſſe Noë quòd aqua omnis receſſiſſet;* ex quibus verſum integrum confecimus ut ſup. In Græco exſtat hoc modo: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑνὶ καὶ ἑξακοσιοστῷ ἔτει, ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ πρώτου μηνὸς, μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ ἀπεκάλυψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ ἣν ἐποίησε· καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· *Et factum eſt in uno & ſexcenteſimo anno, in vita Noë, primi menſis, una menſis, defecit aqua à terra; & denudavit Noë tectum arcæ quod fecerat, & vidit quia defecit aqua à facie terræ.* In Mſ. verò Cot. ac edit. Compl. deſunt, μιᾷ τοῦ μηνὸς, *una menſis*, ſicut in Mſ. Alex. ἣν ἐποίησε, *quod fecit;* quæ omnia non legiſſe videtur Ambroſius.

℣. 14. Græcè ſic mutatur ordo: Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξηράνθη ἡ γῆ, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός.

℣. 15. Græc. addit, λέγων, *dicens*, ad vocem *Noë.*

℣. 16. Sic in Græco ad verbum.

℣. 18. Gr. Καὶ ἐξῆλθε Νῶε, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ

VERSIO ANTIQUA.

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. 29. a. & frag. 34. 638. b.

20. Et ædificavit Noë altare Deo: & accepit ab omnibus pecoribus mundis, & ab omnibus volatilibus mundis, & obtulit hoſtiam ſuper altare Deo.

Ambr. l. 2. de Sp. S. col. 647. a. Item de Noë, c. 22. 261. b. 262. a. b. 263. c.

21. Et odoratus eſt Dominus odorem ſuavitatis, & dixit Dominus Deus: Recogitans, non adjiciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter ſuper mala à juventute: non ergo adjiciam adhuc percutere omnem carnem ſicut feci.

22. Omnibus diebus terræ, ſemen & meſſis, frigus & æſtus, hiems & æſtas, die & nocte non requieſcent.

VULGATA NOVA.

20. Ædificavit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare.

21. Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuavitatis, & ait: Nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua: non igitur ultrà percutiam omnem animam viventem ſicut feci.

Sup. 6. 5. Matt. 15. 19.

22. Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hiems, nox & dies, non requieſcent.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτῦ, ϗ αἱ γυναῖκες τῶν..... μετ' αὐτῦ.

℣. 20. Eadem Græcum exhibet, præter pauca, Κυρίῳ, ſcilicet, pro *Deo*, poſt 1. *altare*, & εἰς ὁλοκάρπωσιν, loco *hoſtiam*, abſque *Deo* in fine. Mſ. Alex. habet, θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, deletque εἰς, ante ὁλοκάρπωσιν. Similiter Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 22. col. 260. f. 261. a. legit: *Et ædificavit Noë aram Deo, & ſumpſit à beſtiis, & à volatilibus mundis, & obtulit holocauſta.* Subinde rationem affert cur ſcriptum ſit, *ædificavit Deo*, & non dictum ſit, *Domino, ſed Deo.* Fulgent. utrumque admittit: loco nempe ſup. citato, habet *Deo*, & l. contr. Fab. habet, *Domino.*

℣. 21. Idem Ambroſ. infra, col. 261. d. ſic habet: *Non adjiciam ultra maledicere terræ, propter opera hominum:* & poſt pauca: *Non adjiciam maledicere terræ, propter peccata hominum, quia permanet ſenſus hominis diligenter ſuper mala à juventute:* & infra, col. 262. a. *Non adjiciam percutere omnem carnem:* & ſup. col. 261. b. addit: *Non ergo adhuc percuteret omnem terram ſicut fecit, omnibus diebus terræ.* Ex quibus duobus poſterioribus locis, ultimam periodum confeci, *Non ergo adjiciam*, &c. In Gr. vix diſſimile quid Ambroſio: en verba: Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας· ϗ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθείς· Οὐ προσθήσω ἔτι καταράσασθαι τὴν γῆν, διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τῦ ἀνθρώπυ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτῦ· ὐ προσθήσω ὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα. Deinde poſita interpunctione, ſic legitur: Πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς, &c. quæ Ambroſ. conjungere videtur cum ſuperioribus, ſicut etiam Auguſt. infra. In Mſ. Alex. omittitur, αὐτῦ, poſt νεότητος. In Oxon. deeſt ὖν, poſt 2. προσθήσω, ſicut ἔτι, in edit. Compl. ante πατάξαι. Apud Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 652. hoc legitur: *Holocauſta Noë odoratus eſt* (Deus) *libenter.* Item apud Novatian. l. de Trin. p. 1034. a. *Odoratus eſt Deus odorem bonæ fragrantiæ.* Similiter habet Hieron. in Ezech. 6. to. 3. p. 733. præter unum *Dominus*, pro *Deus:* & infra, in cap. 44. col. 1030. f. *Ab infantia cor hominis appoſitum eſt ad malitiam.* Auguſt. verò, quæſt. 15. in Gen. to. 3. col. 382. e. hæc habet: *Dominus dicit: Non adjiciam adhuc maledicere ſuper terram propter opera hominum, quia appoſita eſt mens hominis ad maligna à juventute: non adjiciam ergo adhuc percutere omnem carnem vivam, quemadmodum feci.* Mox ita: *Et deinde adjungit: Quæ ſecundùm largitatem bonitatis ſuæ donat hominibus indignis.* Rurſus Locut. 26. de Gen. to. 3. col. 327. f. *Et non adjiciam adhuc maledicere ſuper terram:* & Locut. 27. *Et non adjiciam percutere omnem carnem vivam.*

℣. 22. Ad verbum è Græco, præter hoc, *hiems & æſtas*, pro quo, θέρος ϗ ἔαρ, *æſtas & ver;* cui etiam lectioni favere videtur Ambroſ. in conſequentibus, cùm dicat ibid. *Annus ex contrariis ducitur, vere, autumno, æſtate, hyeme:* & infra, col. 263. a. *Corpus noſtrum tanquam vere, hoc eſt, aëre, cibo paſcitur naturali; ἀὴρ, autem Græco nomine, ver Latino dicitur.* Vox autem iſta, ἀέρ, librarii incuriâ facilè potuit ſcribi pro ἔαρ, maximè cùm hanc vocem Mſs. codd. partim Latinis, partim confuſis caracteribus ibidem exhibeant. Vid. Not. noſtrorum BB. in hunc locum.

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. de Noë & Arca, c. 24. 263. a.

1. ET benedixit Dominus Noë & filios ejus, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ejus.

2. Et timor veſter & tremor erit omnibus beſtiis terræ, & omnibus avibus cœli, & in omnibus quæ moventur ſuper terram, & in omnibus piſcibus maris.....

Ibid. 264. c. 265. b. c.

3. Omnia reptilia, quæ ſunt viva, erunt vobis in eſcam: ſicut olera pabuli dedi vobis omnia.

Tertul. adv. Pſych. p. 983. b.

4. Verùm carnem in ſanguine animæ ſuæ non edetis.

S. Iren. l. 5. c. 14. 310. b.

5. Etenim veſtrum ſanguinem animarum veſtrarum exquiram illum de manu omnium beſtia-

VULGATA NOVA.

Sup. 1. 22. 8. 17.

1. BEnedixitque Deus Noë & filiis ejus. Et dixit ad eos: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.

2. Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum univerſis quæ moventur ſuper terram: omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.

Sup. 1. 29.

3. Et omne, quod movetur & vivit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.

Jerem. 17. 14.

4. Excepto quòd carnem cum ſanguine non comedetis.

5. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Gr. exceptis his: Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς.... ϗ εἶπεν αὐτοῖς· Αὐξάνεσθε, &c. *Et benedixit Deus..... & dixit eis, creſcite*, &c.

℣. 2. Paucis tantùm diſcrepat Ambroſ. à Græco, ubi ſic: Καὶ ὁ τρόμος ϗ ὁ φόβος ὑμῶν ἔσαι ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ἐπὶ πάντα τὰ πετεινὰ τῦ ὐρανῦ, ϗ ἐπὶ πάντα τὰ κινύμενα..... ϗ ἐπὶ πάντας τὺς ἰχθύας, &c. In quibuſdam libris Græcis, teſte Nobilio, Καὶ ὁ φόβος ὑμῶν ϗ ὁ τρόμος, ut legit Ambr. Vid. etiam Tertul. infra, Not. ad ℣. ſeq.

℣. 3. Gr. habet in ſingulari, Καὶ πᾶν ἑρπετὸν ὅ ἐστι ζῶν, ὑμῖν ἔσαι εἰς βρῶσιν· ὡς λάχανα χόρτυ, &c. ut in Lat. Ambroſio autem favet Tertul. l. contr. Pſych. p. 983. b. ubi ſic narrat: *Enumerata ſubjectione omnium beſtiarum terræ, & volatilium cœli, & moventium in terra, & piſcium maris, & omnis viventis: Erunt, inquit, vobis in eſcam: velut olera fœni dedi vobis univerſa.* Item l. de anima, p. 496. b. *Ecce dedi vobis omnia in eſcam, tanquam olera fœni.* Sic etiam Lucif. Cal. p. 183. a. *Sicut olera fœni dedi vobis omnia.* Similiter Auct. l. contr. Judæos, apud Cypr. p. 573. *Omnes res cibus vobis, quaſi pabulum olerum, excepta carne in ſanguine vitæ.*

℣. 4. Gr. Non addit *ſuæ*, ad vocem *animæ;* cætera quadrant. Similiter habet Ambroſ. *Non manducabis carnem in ſanguine.* Item Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. *Præter* (f. Præterea, Gr. πλὴν) *carnem & ſanguinem animæ non edetis.*

℣. 5. Eadem Græcum exhibet ad verbum, niſi quòd transfert hoc, *exquiram illum*, poſt vocem *beſtiarum:* at in Mſs. Alex. & Cott. ſic legitur: τῶν ψυχῶν ὑμῶν

VULGATA NOVA.

ǁu hominis, de manu viri, & fratris ejus, requiram animam hominis.

Matt. 26. 52. Apoc. 13. 19.

6. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

Sup. I. 28. 8. 17.

7. Vos autem creſcite & multiplicamini, & ingredimini ſuper terram, & implete eam.

8. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, & ad filios ejus cum eo:

9. Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos:

10. & ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum, tam in volucribus quàm in jumentis & pecudibus terræ cunctis, quæ egreſſa ſunt de arca, & univerſis beſtiis terræ.

Iſa. 54. 9.

11. Statuam pactum meum vobiſcum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium diſſipans terram.

12. Dixitque Deus: Hoc ſignum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum in generationes ſempiternas:

13. Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram.

Eccli. 43. 12.

14. Cùmque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus:

15. & recordabor fœderis mei vobiſcum, & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum univerſam carnem.

VERSIO ANTIQUA.

rum: & de manu hominis fratris exquiram animam hominis.

August. quæſt. 16. in Gen. t. 3. 382. f.

6. Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine ejus effundetur anima ejus: quia ad imaginem Dei feci hominem.

Hilar. l. 4. de Trin. col. 839. c.

7..... Creſcite & multiplicamini.....

Ambr. ep. 54. 1004. e.

8..... dixit Dominus ad Noë, & ad filios ejus....

Arnob. jun. de Deo trino, t. 8. p. 215. f.

9. Ecce ego excito teſtamentum meum vobis, & ſemini veſtro poſt vos:

10. & omni animæ, quæ vivit vobiſcum.....

11..... Non erit diluvium, ut corrumpat omnem terram.

Ambr. t. 1. de Noe, c. 27. 269. b.

12..... Hoc ſignum teſtamenti, quod ego ponam inter me & vos, & omnem animam vivam......

Aug. Locut. 29. t. 3. 327. g. & in Pſ. 67. t. 4. 674. d.

13. Arcum meum ponam in nube, & erit ſignum teſtamenti æterni inter me & inter terram.

Ambr. de Noë, c. 27. 269. e.

14. Et erit cùm innubilavero nubes ſuper terram, parebit arcus meus in nube:

15. & memor ero teſtamenti mei, quod eſt inter me & vos, & omnem animam vivam.....

Arnob. jun. de Deo trino, t. 8. p. 215. f.

VULGATA NOVA.

16. Eritque arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni, quod pactum eſt inter Deum & omnem animam viventem, univerſæ carnis quæ eſt ſuper terram.

17. Dixitque Deus ad Noë: Hoc erit ſignum fœderis, quod conſtitui inter me & omnem carnem ſuper terram.

VULGATA NOVA.

18. Erant ergo filii Noë, qui egreſſi ſunt de

VERSIO ANTIQUA.

18. Et erant filii Noë, qui egreſſi ſunt de arca,

Hieron. quæſt. Hebr. 514. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐκζητήσω, ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ἐκζητήσω, &c. Huic lectioni favet Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. dicens: *Etenim veſtrum ſanguinem animarum veſtrarum exquiram de manibus omnium beſtiarum, exquiram animam hominis.* Tertul. verò l. de reſur. carn. p. 577. b. *Quoniam & veſtrum ſanguinem exquiram de omnibus beſtiis, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram eum.* Auguſt. Locut. 28. de Gen. to. 3. col. 327. f. legit: *Etenim ſanguinem veſtrum animarum veſtrarum; cùm ſufficeret*, inquit, *aut ſanguinem veſtrum, aut ſanguinem animarum veſtrarum.* Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 26. col. 267. c. *Etenim veſtrum ſanguinem, & animarum veſtrarum exquiram de omnibus beſtiis, & de manu hominis fratris;* at lib. 2. de Abrah. col. 340. e. legit: *De manibus omnium beſtiarum:* & l. de Noë, c. 26. col. 267. d. *Sanguinem hominis de manu fratris ejus exquiram.* In. Mſ. Oxon. ac edit. Compl. Ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

℣. 6. Gr. Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ, &c. ut ſup. Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. *Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis effundetur, quia ad imaginem Dei feci hominem.* Ambroſ. l. de Noë & Arca, c. 26. col. 268. c. *Qui effuderit ſang. hominis, pro ſanguine hominis ejus effundetur.* Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 14. p. 310. b. *Qui effundet ſanguinem hominis, pro ſanguine ejus effundetur.* In edit. Compl. ἀντὶ τοῦ αἵματος ἀνθρώπου, τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται· quæ lectio Cotelerio placet, autumat enim ita Græcum diſtingui debere in edit. Rom. ut legatur, ἀντὶ τοῦ αἵματος, αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ſupplendo, τὸ αἷμα, quod agnoſcitur à Cedreno, p. 238. edit. Baſil. nec non ab Irenæo, editt. Eraſmi, Gallaſ. & Feuard. ac Hieronymo ad Sophon. 1. 17. vel τό duntaxat, quemadmodum habetur ſup. in ed. Compl. & apud Chryſoſt. hom. 27. in Gen. & verò in Synodo S. Patricii, canon. 6. ita legitur: *Qui effuderit ſanguinem innocentem, ſanguis ipſius effundetur:* & apud Hilar. ſupra: *effundetur anima ejus.* Ambroſ. etiam hanc explicationem admittit, cùm verbis ſupra relatis addat: *Non erravit locutio, ſed emphaſis eſt, id eſt, exaggeratio facta verborum eſt, eò quòd is qui effuderit ſanguinem hominis, ipſe quaſi ſanguis effundetur, quòd ſpem ei poſteritatis eripiat:* & infra, col. 268. d. *Movet etiam pleroſque quòd dixerit*, ad imaginem Dei fecit hominem, *& non dixerit;* ad imaginem meam.

℣. 7. Gr. Ὑμεῖς δὲ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, &c.

℣. 8. Gr. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων.

℣. 9. Gr. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀνίστημι, &c. ut in Lat. ad verbum.

℣. 10. Gr. Καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, &c. *Et omni animæ viventi vobiſcum*, &c.

℣. 11. Gr..... Καὶ οὐκ ἔτι ἔσται κατακλυσμὸς, ὕδατος, καταφθεῖραι, &c. *Et non ultra erit diluvium aquæ, ut corrumpat*, &c.

℣. 12. Auguſt. Locut. 29. ſic habet: *Hoc ſignum teſtamenti, quod ego ponam inter medium meum & veſtrum;* rum addit, *quod eſt, inter me & vos:* & in Pſ. 67. *Quod habent*, inquit, *Latini codices:* inter me & vos, *vel*, inter me, & omnem animam vivam, *& ſi qua ibi talia dicuntur:* inter medium meum & veſtrum, *invenitur in Græco, quod eſt* ἀνὰ μέσον. LXX. ſic: Τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ὃ ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, &c.

℣. 13. Arnob. Jun. de Deo trino, col. 215. f. *Ponam arcum meum in nubibus cœli:* Gr. Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἔσται εἰς σημεῖον διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς, *Arcum meum pono in nube; & erit in ſignum teſtamenti inter me & terram.*

℣. 14. Gr. ſimiliter: Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με νεφέλας ἐπὶ τὴν γῆν, ὀφθήσεται τὸ τόξον ἐν τῇ νεφέλῃ. Mſ. Alex. ac edit. Compl. addunt μου, poſt τόξον, cum Ambroſio.

℣. 15. Itidem Græcè, niſi quòd ante, *omnem*, repetitur, *inter*, ſeu, ἀνὰ μέσον.

℣. 18. In Græco, ἦσαν δὲ, *erant autem*, pro *& erant;* reliqua concordant, niſi quòd deeſt, καὶ, ante *Japheth.*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de Noë, c. 28. 270. d. — Sem, Cham, & Japheth: Cham autem pater erat Chanaan.

19. Isti tres erant filii Noë.....

Ibid. c. 29. 271. b. — 20. Et cœpit Noë homo agricola esse terræ, & plantavit vineam.

Ibid. 272. d. Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 2. t. 7. 415. f. g. — 21. Et bibit de vino, & inebriatus est, & nudatus est in domo sua.

Ambr. de Noë, c. 30. 273. e. 274. d. — 22. Et vidit Cham, pater Chanaan, nudationem patris......

23. ..... Sem & Japheth imposuerunt vestimentum super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem ejus.

Ibid. 275. a. c. — 24. Et sobrius factus est Noë à vino, & cognovit omnia quæ fecit ei filius junior.

Ambr. t. 2. ep. 37. 931. e. — 25. Et dixit: Maledictus Cham, servus domesticus erit fratribus suis.

Ambr. de Noë, c. 32. t. 1. 275. f. — 26. Et ait: Benedictus Dominus Deus Sem, & erit Chanaan servus ejus.

Ibid. 276. c. — 27. Dilatet Dominus Japheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan servus ejus.

Ibid. c. 33. 276. e. — 28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis & quinquaginta annis.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 514. c. — 29. Et facti sunt omnes dies Noë, nongenti quinquaginta anni.....

VULGATA NOVA.

arca, Sem, Cham, & Japheth: porro Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filii sunt Noë: & ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

20. Cœpitque Noë vir agricola exercere terram, & plantavit vineam.

21. Bibensque vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo

22. Quod cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras.

23. At verò Sem & Japheth pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum aversæ erant, & patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor,

25. ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus.

27. Dilatet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Gr. Τρεῖς ὗτοί εἰσιν υἱοὶ Νῶε, *Tres hi sunt filii Noë.*

℣. 20. Ita Græcè ad verbum: Ambros. tamen loco cit. col. 271. b. non habet: *& plantavit vineam*, sed de his quæ infra s. dicit: *Quid est quod justus primùm vineam plantat?* supplevimus.

℣. 21. Eadem planè in Græco. Posteriora verò, *& nudatus est*, &c. eruta ex Augustino. Ambrosius memorat, loco cit. dicens: *Etsi nudatur, in domo tamen nudatur sua.* August. etiam ubi sup. habet, *& inebriatus est*, cum Ambrosio.

℣. 22. Ita Græc. habet:, addit quoque αὐτῦ, ad vocem, *patris*; deinde seqq. Καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτῦ ἔξω. *Et egressus, annuntiavit duobus fratribus suis foris*, nempe deridendi gratiâ; Ambros. enim ibid. ait: *Ridet igitur Cham, nudatum patrem videns.*

℣. 23. Verendum ne Ambrosius hîc sensum magis quàm ipsa verba exprimat, maximè cùm ita exordiatur: *Quid est quod Sem & Japheth imposuerunt*, &c. Sed dubitatio forsan tollitur, ex his quæ ipsismet Scripturæ verbis à se relatis addit: *Littera evidentem pietatis expressit affectum.* Ita tamen in Græco legimus: Καὶ λαβόντες Σὴμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέθεντο (Ms. Alex. cum edit. Ald. ἐπέθηκαν) ἐπὶ τὰ δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν (edit. Compl. ἐκάλυψαν) τὴν γύμνωσιν τῦ πατρὸς αὐτῶν· καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανῶς, καὶ τὴν γύμνωσιν τῦ πατρὸς αὐτῶν ὐκ εἶδον. *Et sumentes Sem & Japhet vestimentum, imposuerunt super duos humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & cooperuerunt nuditatem patris sui: & faciem eorum retrorsum, & nuditatem patris sui non viderunt.* Huc pariter redeunt quæ habet idem Ambros. l. de Tob. c. 20. col. 616. e. *Hoc vestitu filii Noë pudenda patris operuerunt, accipientes super humeros vestimentum, & retrorsum pergentes, ne viderent virilia patris.* Aquila & Symm. τὴν ἀσχημοσύνην, i. e. *turpitudinem*, ponunt, ℣. 22. loco τὴν γύμνωσιν.

℣. 24. Non eodem tenore versus totus hîc exprimitur apud Ambros. sed prima pars uno, altera altero loco; eaque de causa Ambros. omisso, &, ante *cognovit*, repetit nomen *Noë*; at ego juxta Græc. deleto *Noë*, addidi conjunctionem copulativ. &. Gr. etiam addit, αὐτῦ, ad vocem *filius*; cætera quadrant ad verbum, nisi excipias primum, ἐξένηψε δὲ, pro quo Ambros. ponit, *& sobrius factus est*: ἐκνήφω autem ad verbum, *evigilo*, à νήφω, *sobrius sum*, *vigilo*; unde Ambros. loco cit. addit: *Manifestum est ex ebrietate, intercedente somno, sobrios fieri homines*: & epist. 55. to. 2. col. 1005. a. ait: *Evigilans* Noë intellexit, *quæ ei fecerit filius suus junior.*

℣. 25. Sic Ambros. *Maledictus Cham*, Mss. omnium fide, licet Rom. edit. ejusdem ferat *Chanaam*, juxta Gr. Χαναάν· In Ms. tamen Oxon. hîc & ℣. seq. constanter Χὰμ; non Χαναάν, similiter habet edit. Ald. Χὰμ παῖς, Ms. Alex. παῖς αὐτῦ. in edit. novissima Ambros. ponitur virgula post *Cham*, sed Ambrosiast. col. 274. f. eam tollit, ita legendo: *Maledictus puer Chanaam, servus servorum erit fratribus suis.* Et verò pro eo quod apud LXX. legitur: παῖς, οἰκέτης ἔσαι τοῖς, &c. Aquila habet: δῦλος δὐλων, sicut etiam Theodoretus quæst. 57. Hilar. in Ps. 134. col. 476. f. *Maledictum Chanaan*, inquit, *esse Genesis docet, & esse servum fratrum suorum.* Hieron. in Sophon. 1. to. 3. col. 1652. a. *Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratrum suorum.* Item August. l. 16. de civit. Dei, c. 1. to. 7. col. 413. f. *Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus suis.* Vide etiam Ambros. l. 1. de bened. Patr. c. 1. col. 513. b.

℣. 26. Ita in Græco, præter hoc, παῖς οἰκέτης αὐτῦ, *puer domesticus ejus*, loco, *servus ejus*: at in Ms. Alex. ac edit. Ald. nec non apud Theodoret. quæst. 57. simpliciter, παῖς, absque voce, οἰκέτης. Similiter habet August. l. 16. de civit. Dei, c. 1. col. 414. d. *Benedictus Dominus Deus Sem; & erit Chanaan puer illius.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 37. p. 158. a. *Benedictus filius meus Sem; dilatet*, &c.

℣. 27. Gr. Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς οἴκοις τῦ Σὴμ, καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτῦ. In aliis lib. Græcis sicut apud Chrysost. & Theodoret. legitur: ἐν τοῖς σκηνώμασι τῦ Σήμ. Deinde in Ms. Cotton. Καὶ ἔσαι Χαναάν. Similiter habent Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. b. & Eucher. quæst. in Gen. col. 841. b. *Dilatet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem.* Item Philastr. Brix. de hæres. col. 717. e. *Dilatet Dominus Japhet, & habitet in tabernaculis Sem.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 37. p. 158. a. *Dilatet Deus Japhet, & inhabitabit in tabernaculo Sem.* August. verò, l. 16. de civit. Dei, c. 1. col. 414. d. *Lætificet Deus Japhet, & habitet in domibus Sem.* Item Ambros. ep. 55. to. 2. col. 1005. b. *Lætificet Deus Japhet in domibus Sem*: at infra, ait: *In cujus domibus dilatetur Japhet*; observant tamen hîc editores nostri BB. pro *dilatetur*, quod habet Rom. edit. cum Mss. multò pluribus, veterem edit. cum uno vel altero Ms. exhibere, *lætetur Japhet.*

℣. 28. Ambros. hæc ait: *Post diluvium Noë dicitur vixisse*, &c. ex quibus confeci: *vixit autem Noë post diluvium*, &c. ut in Græco, nisi quòd habet, ἔτη τριακόσια πεντήκοντα, *annos trecentos quinquaginta.* At Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 514. c. Ambrosio favet, dicens: *Ecce post diluvium trecentis quinquaginta annis vixit Noë.*

℣. 29. Itidem Græcè, addito in fine, καὶ ἀπέθανεν, *& mortuus est.*

CAPUT X.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Par. 1. 5. — 1. HÆ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Japheth: natique sunt eis filii post diluvium.	1...... *Vid. Not.*	
2. Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras.	2. Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras.	*Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 514. c.*
3. Porro filii Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma.	3. Filii Gomer: Aschenez, & Riphath, & Thogarma.	*Ibid. 515. a.*
4. Filii autem Javan: Elisa & Tharsis, Cetthim & Dodanim.	4. Filii Javan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim.	
5. Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundùm linguam suam & familias suas in nationibus suis.	5. Ex his segregatæ sunt insulæ gentium in terra sua, unusquisque secundùm linguam suam, in tribubus suis, & in gentibus suis.	*Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 3. t. 7. 418. d.*
6. Filii autem Cham: Chus, & Mesraim, & Phuth, & Chanaan.	6. Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phuth, & Chanaan.	*Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 515. b. c.*
7. Filii Chus: Saba, & Hevila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filii Regma: Saba & Dadan.	7. Filii Chus: Saba & Ævila, Sabatha, Regma, & Sabathaca. Filii Regma: Saba, & Dadan.	
8. Porro Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra,	8. Chus autem genuit Nebroth: hic cœpit esse gigas super terram;	*Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 3. t. 7. 416. g. 417. a.*
9. & erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.	9. hic erat gigas venator contra Dominum Deum. Propter hoc dicunt: Sicut Nebroth gigas venator contra Dominum.	
10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar.	10. Et factum est initium regni ejus Babylon, Orech, Archad, & Chalanne, in terra Sennaar.	
11. De terra illa egressus est Assur, & ædificavit Niniven, & plateas civitatis, & Chale.	11. De terra illa exiit Assur, & ædificavit Niniven, & Robooth civitatem, & Chalach.	
12. Resen quoque inter Niniven & Chale: hæc est civitas magna.	12. Et Dasem inter medium Ninives & Chalach: hæc civitas magna.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. ab his incipit: Αὗται δὲ αἱ γενέσεις τῶν υἱῶν Νῶε, &c. ad quæ August. respiciens, l. 16. de civit. Dei, c. 3. to. 7. col. 416. f. dicit: *Generationes ergo filiorum Noë deinceps intuendæ*, &c.

℣. 2. Paulùm immutantur nomina in Græco, nempe pro *Gomer*, legitur, Γαμὲρ, Μαδοὶ, pro *Madaï*, Ἰωύαν, pro *Javan* (in Ms. tamen Alex. Μαδαὶ ϗ Ἰωὺ) deinde Θοβὲλ, pro *Thubal*, Θείρας, pro *Thiras*. Præterea octavus septem aliis superadditur, scilicet Ἐλισὰ, post Ἰωύαν, qui tamen *Elisa*, ut apud Hieronymum sic in edit. Compl. deest: nec librarius hîc incuriæ insimulandus est, saltem Hieronymianus, cùm S. Doctor ibidem dicat: *Japheth filio Noë, nati sunt septem filii.* Contrà August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. ait: *Cœptæ sunt commemorari generationes à minimo filio, qui vocatus est Japhet, cujus filii octo nominati sunt*; & infra, col. 418. e. *Cùm filii Japhet octo enumerentur, ex duobus eorum tantùm filii nati commemorantur.*

℣. 3. In Gr. sic: Καὶ υἱοὶ Γαμὲρ, Ἀσχανὰζ, ϗ Ῥιφὰθ, ϗ Θοργαμά. In ed. Compl. Θογωρμά. Vid. August. infra ad ℣. 4.

℣. 4. Gr. Καὶ υἱοὶ Ἰωύαν· Ἐλισὰ, ϗ Θάρσεις, Κήτιοι, Ῥόδιοι. Ms. Cott. pro Κήτιοι, habet, Κίτιοι, edit. Compl. Κίτοι, al. Χετιειμ. Ambr. l. de Noë & Arca, c. 33. col. 276. f. *De generatione Japhet*, inquit, *Rhodus*. Hieron. ubi sup. *Dodanim, Rhodii; ita enim LXX. Interpretes transtulerunt.* Hos omnes August. memorat, l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. dicens: *Japhet filii octo nominati sunt* (℣. 2.) *Nepotes autem septem de duobus filiis ejus; tres ex uno,* (℣. 3.) *quatuor ex altero: fiunt itaque omnes quindecim*: & infra, col. 418. b. *quindecim de Japhet.*

℣. 5. Nil Græco similius, delendo *suam*, post *linguam*; ita nempe simpliciter, κατὰ γλῶσσαν· nec multùm differunt quæ habet Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 515. a. *Ab his divisæ sunt insulæ nationum in terris suis; vir secundùm linguam suam, & cognationem suam, & gentem suam.* Ad hæc Ambros. l. de Noë & Arca, c. 33. col. 276. f. respiciens, dicit: *De generatione Japhet Rhodus, & aliæ insulæ sunt nationum.*

℣. 6. In Gr. similiter: Υἱοὶ δὲ Χάμ· Χὺς ϗ Μεσραΐν, Φοὺδ ϗ Χαναάν. In Ms. Cott. Μεσραΐμ, in edit. Compl. Μεσραείμ, utrobique Φοὺθ. Apud August. l. 16. de civit. Dei, col. 416. f. *Filii autem Cham, quatuor.*

℣. 7. Optimè de Græco, nisi quòd ibi post utrumque, υἱοὶ, additur, δὲ, *autem*, & ante Σαβαθὰ, & Ῥεγμὰ, ponitur, καὶ. Deinde variant nomina pro variis Mss. al. enim leg. Σεβὰ, non Σαβά, Ms. Cott. Εὐιλάτ, pro Εὐιλά, Alex. Ῥεγχμά, pro Ῥεγμά, uterque demum, Σαβακαθά, pro Σαβαθακά, quos omnes sic memorat August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. dicens: *Filii autem Cham, hoc est, medii filii Noë, quatuor, & nepotes quinque ex uno ejus filio; pronepotes duo, ex nepote uno; fit eorum summa undecim: quibus enumeratis reditur tanquam ad caput, & dicitur: Chus autem*, &c.

℣. 8. Ita in Græco, præter unum, Νεβρώδ, pro *Nebroth*. Edit. Compl. scribit, Νεμβρώδ. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 516. a. *Nemrod*, cum cæt. de Vulg. August. verò quæst. 18. in Gen. to. 3. col. 382. g. legit: *Nembroth*, addito ut sup. *Hic cœpit esse gigas super terram.* Ambros. similiter, l. de Noë, c. 34. col. 278. a. b. scribit *Nembroth*. S. Paulin. ep. 9. *Nebroth*.

℣. 9. Sic in Gr. ad verbum. Eadem repetit August. Locut. 30. de Gen. to. 3. col. 328. a. usque ad vocem, *Deum*; sed addit: *Incertum est utrùm possit accipi*, coram Domino Deo, *quia & sic solet intelligi quod Græcè dicitur*, Ἐναντίον & l. 16. de civit. Dei, c. 4. col. 419. e. *Quod non intelligentes*, inquit, *nonnulli ambiguo Græco decepti sunt, ut non interpretarentur*, contra Dominum, *sed* ante Dominum: Ἐναντίον *quippe*, & ante, & contra, *significat*: & post pauca: *Sic ergo intelligendus est: Gigas iste venator contra Dominum.* Ambros. l. de Noë & Arca, c. 34. col. 278. a. b. & epist. 55. to. 2. col. 1005. d. *Sicut Nembroth gigas venator ante Deum.* S. Paulin. ep. 9. p. 45. cum Aug. *sicut Nebroth..... contra Dominum.* In Ms. Oxon. Ἐναντίον Θεοῦ, non Κυρίου.

℣. 10. Itidem Græcè, nisi quòd habetur, καὶ, ante Ὀρέχ, & Ἀρχάδ. In Ms. tamen Cott. deest, καὶ ante Ὀρέχ· in eodem etiam legitur Ἀχάδ, non Ἀρχάδ. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 516. a. *Et fuit caput regni ipsius Babel, & Arach, & Achad, & Chalanne in terra Sennaar.*

℣. 11. Similiter in Græco, præter levia, nempe Ἀσσούρ, al. Ἀσούρ, pro *Assur*, & Νινευΐ, seu cum Alex. Νινευί, loco *Niniven*; item Ῥοωβώθ, pro *Robooth*, Ms. Alex. Ῥοωβός, al. Ῥοβωόμ. Hieron. quæst. Hebr. col. 516. b. legit cum August. *De terra illa exiit Assur, & ædific. Ninivem, & Robooth civit.* Similiter Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. c. excepto uno, *Rooboth*, pro *Robooth*. *Niniven* autem *& Rooboth civitatem non putemus*, inquit Hieron. sup. *duas esse urbes: sed quia Roobotb plateæ interpretantur, ita legendum est: Et ædificavit Niniven, & plateas civitatis.*

℣. 12. Sic etiam in Gr. præter seqq. Καὶ τὴν Δασή, pro *& Dasem*; Ms. tamen Alex. cum Cott. scribit Δασέμ, edit. Compl. Δασήμ, subinde in eodem Gr. Καὶ ἀνὰ μέσον Χα-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 616. b.

13. Et Mesraim genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephtuim,

14. & Phetrosim, & Chasloim: è quibus egressi sunt Philistiim, & Caphtorim.

15. Et Chanaan genuit Sidona primogenitum suum, & Chettæum,

16. & Jebusæum, & Amorræum, & Gergesæum,

17. & Evæum, & Aracæum, & Sinæum,

18. & Aradium, & Samarræum, & Amathæum......

Ibid. 517. a.

19. Et fuit terminus Chananæorum à Sidone, donec venias in Gerara usque ad Gazam, pergentibus Sodomam, & Gomorram, & Adamam, & Seboim, usque ad Lise.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 3. 418. e.

20. Hi filii Cham in tribubus suis, secundùm linguas suas, in regionibus suis, & in gentibus suis.

Ibid. 417. e.

21. Et Sem natus est etiam ipsi, patri omnium filiorum Heber, fratri Japhet majori.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 517. a. b.

22. Filii Sem: Elam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.

23. Filii Aram: Us, & Ul, & Gether, & Mes.

Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 3. 417. g.

24. Arphaxat genuit Cainan, Cainan genuit Sala, Sala genuit Heber.

Idem t. 3. quæst. 19. in Gen. 383. a. Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 517. b. Hieron. ibid. c.

25. Et Heber nati sunt filii duo: nomen unius Phalech, quia in diebus ejus divisa est terra: & nómen fratris ejus Jectan.

26. Jectan genuit Helmodad, & Saleph, &

VULGATA NOVA.

13. At verò Mesraim genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, Nephtuim,

14. & Phetrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthiim & Caphtorim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum,

16. & Jebusæum, & Amorrhæum, Gergesæum,

17. Hevæum, & Aracæum: Sinæum,

18. & Aradium, Samaræum, & Amathæum: & post hæc disseminati sunt populi Chananæorum.

19. Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam, & Gomorrham, & Adamam, & Seboim, usque Lesa.

20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisque, & gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japheth majore. *1. Par. 1. 17.*

22. Filii Sem: Ælam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.

23. Filii Aram: Us, & Hul, & Gether, & Mes.

24. At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eò quòd in diebus ejus divisa sit terra: & nomen fratris ejus Jectan.

26. Qui Jectan genuit Elmodad, & Saleph,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

λάχ, *& inter medium Chalach*, quod *inter medium*, non geminat August.

℣. 13. Piget hæc & sequentia nomina proferre ex Hieronymo, apud quem totidem multùm differunt à Græco: ita nempe ibi legitur: Καὶ Μεσραῒν ἐγέννησε τὺς Λυδιεὶμ, ϗ τὺς Νεφθαλεὶμ, ϗ τὺς Ἐνεμετιεὶμ, ϗ τὺς Λαβιεὶμ. Hieron. magis accedit ad edit. Compl. in qua sic: Τὺς Λυδιεὶμ, ϗ τὺς Αἰνειαμιεὶμ, ϗ τὺς Λαβιεὶμ, ϗ τὺς Νεφθυεὶμ. August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. d. hæc habet: *Mesraim genuit eos, qui dicuntur Ludieim, & eodem modo cæteræ usque ad septem gentes:* Vide etiam infra ad ℣. 14.

℣. 14. In Gr. sic: Καὶ τὺς Πατροσωνιεὶμ, ϗ τὺς Χασμωνιεὶμ, ὅθεν ἐξῆλθε Φυλιστιεὶμ, ϗ τὺς Γαρθοριεὶμ, seu cum Ms. Alex. Χαφθοριεὶμ. Huc redeunt quæ August. habet lib. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. *Reditur ad alium filium Cham, qui vocabatur Mesraim, & commemorantur quos genuit, non tanquam singuli homines, sed nationes septem; & de sexta, velut de sexto filio gens commemoratur exiisse, qui appellatur Philistiim*: & Locut 31. de Gen. to. 3. col. 328. a. hanc locutionem notat: *Unde exiit inde Philistiim; cùm sufficeret*, inquit, *Unde exiit Philistiim;* & verò in Ms. Alex. ac edit. Compl. sic legitur, Ὅθεν ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, quæ vox, ἐκεῖθεν, abest à cæteris.

℣. 15. Gr. Χαναὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Σιδῶνα..... ϗ τὸν Χετταῖον· ad quæ August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. *Iterum*, inquit, *ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus est Cham, & quos genuit undecim nominantur*, ut videre est hîc & infra usque ad ℣. 19.

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 17. Gr. Καὶ τὸν Εὐαῖον, ϗ τὸν Ἀρυκαῖον, ϗ τὸν Ἀσενναῖον.

℣. 18. Gr. Καὶ τὸν Ἀράδιον, ϗ τὸν Σαμαραῖον, ϗ τὸν Ἀμαθί, &c.

℣. 19. Gr. non valde dissimiliter: Καὶ ἐγένετο τὰ ὅρια τῶν.... ἕως ἐλθεῖν εἰς Γεραρὰ, ϗ Γαζὰν, ἕως ἐλθεῖν ἕως Σοδόμων (in Compl. deest ult. ἕως) ϗ Γομόῤῥας, Ἀδαμὰ, ϗ Σεβωὶν ἕως Δασά, in edit. Compl. Λασά. *Et facti sunt fines Chananæorum à Sidone, donec veniatur ad Gerara, & Gazan, donec veniatur usque ad Sodomam, & Gomorrham, Adama, & Seboim, usque ad Dasa.* Huc accedunt quæ habet August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. *Deinde usque ad quos fines pervenerint, commemoratis quibusdam civitatibus, dicitur: ac per hoc filiis nepotibusque computatis, de progenie Cham triginta unus geniti referuntur.*

℣. 20. Ita in Græco est, verbum pro verbo. Eadem rursus habet idem August. l. 3. de doctr. christ. to. 3. col. 62. f.

℣. 21. In Gr. Καὶ τῷ Σὴμ ἐγεννήθη ϗ αὐτῷ πατρὶ..... ἀδελφῷ Ἰάφεθ τῦ μείζονος· hoc autem, τῦ μείζονος, *majoris*, quod in omnibus Græcis reperitur, Nobilio videtur Hebraïsmus. *Ordo quippe verborum est*, teste August. loco cit. *Et Sem natus est Heber etiam ipsi; id est, ipsi Sem natus est Heber, qui Sem pater est omnium filiorum suorum;* ac proinde frater major ipsius Japheth. Deinde August. quæst. 24. in Gen. to. 3. col. 383. f. quærit *quare scriptum sit:* Sem erat pater omnium filiorum Heber, *cùm inveniatur Heber quintus à Sem filio Noë.* Nodum solvit lib. sup. cit. de civit Dei, dicens: *Sem ergo patriarcham intelligi voluit omnium, qui de stirpe ejus exorti sunt, quos commemoraturus est, sive sint filii, sive nepotes, sive pronepotes, & deinceps indidem exorti. Non sane istum Heber genuit Sem, sed ab illo quintus in progenitorum serie reperitur..... Non utique frustra ipse primus est nominatus..... nisi quia verum est quod traditur, ex illo Hebræos esse cognominatos, tanquam Hebereos.*

℣. 22. Eadem leguntur Græcè, superaddito uno, ϗ Καϊνᾶν, post *Aram*, quem *Caïnan*, hîc omittit Hieron. deest etiam ϗ Καϊνᾶν, in Ms. Alex. sed hunc agnovisse videtur August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. a. his verbis: *Igitur filii Sem priùs sex nominantur:* porro non *sex* numerasset, sed quinque, si sustulisset Caïnan. Item sup. col. 417. f. dicit, *Sem inter alios filios genuisse Arphaxat.* Gr. Ἀρφαξάδ.

℣. 23. In Gr. sic: Καὶ υἱοὶ Ἀράμ· Οὖζ, ϗ Οὖλ, ϗ Γατὲρ, ϗ Μοσόχ. In Ms. Alex. loco Οὖζ, legitur, ὥς, in edd. Compl. & Ald. ὤς. Item in Ms. Alex. Γαθέρ. August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. a. *Ex uno*, inquit, *filiorum Sem, nempe Aram, nati sunt quatuor nepotes ejus.*

℣. 24. Itidem Græcè, nisi quòd habetur, ϗ, ante Ἀρφαξάδ, & ante Καϊνᾶν, sicut, δὲ, *autem*, post Σαλά. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 517. b. ita legit: *Arphaxad genuit Sela, & Sela genuit Heber*, prætermisso Caïnan, ut supra ℣. 22. Ms. tamen Alex. qui eodem ℣. 22. deleverat Καϊνᾶν, hîc illum admittit. August. quoque ubi sup. col. 418. a. textum à se allatum confirmat, dicens: *Itemque alter filiorum Sem* (Arphaxat) *genuit ejus nepotem* (Caïnan) *atque ex illo itidem pronepos* (Sala) *natus est; atque inde abnepos, qui est Heber:* additur etiam *Caïnan*, Luc. 3. 36. Vid. Commentar. D. Calmet in Gen. to. 1. p. 295.

℣. 25. Ita Aug. usque ad vocem, *terra*. Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 517. b. habet: *Ex Heber nati sunt duo filii: nomen uni Phaleg, quia*, &c. ut sup. Gr. Καὶ τῷ Ἕβερ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί· ὄνομα τῷ ἑνὶ, Φαλὲγ, ὅτι, &c. ut in Lat. excepta voce ἀδελφῷ, *fratri*, loco *fratris*. Ms. Alex. scribit, Φαλέκ, non Φαλέγ. August. eadem memorat l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. & cap. 10. col. 424. d.

℣. 26. In Gr. hæc tantùm variant: Ἰεκτὰν δὲ..... ϗ

VULGATA NOVA.

& Asarmoth, Jare,

27. & Aduram, & Uzal, & Decla,

28. & Ebal, & Abimael, Saba,

29. & Ophir, & Hevila, & Jobab: omnes isti, filii Jectan.

30. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.

31. Isti filii Sem, secundùm cognationes, & linguas, & regiones, in gentibus suis.

32. Hæ familiæ Noë juxta populos & nationes suas. Ab his divisæ sunt gentes in terra post diluvium.

VERSIO ANTIQUA.

Asermoth, & Jare,

27. & Aduram, & Uzal, & Decla,

28. Ebal, Abimael, Seba,

29. Ophir, Evila, & Jobab......

31. Hi filii Sem, in tribubus suis, secundùm linguas suas, in regionibus suis, & in gentibus suis.

32. Hæ tribus filiorum Noë secundùm generationes eorum, & secundùm gentes eorum. Ab his dispersæ sunt insulæ gentium super terram post diluvium.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 3. t. 7. 418. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Σαλὲθ, ϗ τὸν Σαρμὼθ, ϗ Ἰαράχ. Mſ. verò Alex. cum edit. Compl. scribit Σαλέφ, non Σαλὲϑ· item Compl. Ἀσαραμὼθ, non Σαρμώθ.

℣. 27. Gr. Καὶ Ὀδοῤῥᾶ, ϗ Αἰβὴλ, ϗ Δεκλά. Edit. Compl. pro Ὀδοῤῥᾶ, scribit, τὸν Ὀδοῤῥάμ.

℣. 28. Gr. Καὶ Εὐὰλ, ϗ Ἀβιμαὲλ, ϗ Σαβά· à Mſ. autem Alex. & ab edit. Ald. abest, Εὐάλ, seu *Ebal*, ut scribit Hieron. Nec etiam illum *Ebal* admisisse videtur August. cùm lib. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. duodecim tantùm filios Jectan numeret, si autem retineretur *Ebal*, non duodecim numerandi ei fuissent, sed tredecim: cùm enim dixisset à Jectan genitos *duodecim filios*, continuò addit: *Ac per hoc fiunt omnes progeniti de Sem, viginti septem*, quos quidem si numerabis ab *Elam*, primo filio *Sem*, usque ad *Jobab*, ultimo filio *Jectan*, totidem 27. invenies, etiam sublato *Ebal*, modò retineas *Caïnan*, quem admisit August. ut ostendimus sup. ad ℣. 22. Hieron. verò loco cit. numerat tredecim filios Jectan, *Tredecim*, inquit, *harum gentium posteriora nomina invenire non potui.*

℣. 29. Gr. Καὶ Οὐφεὶρ, ϗ Εὐειλὰ, ϗ Ἰωβάβ· tum addit: πάντες οὗτοι υἱοὶ Ἰεκτάν, *omnes hi filii Jectan.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. cunctos Noë filios sic resumit, dicens: *In summa igitur omnes progeniti de tribus filiis Noë, id est, quindecim de Japhet, & triginta unus de Cham, viginti septem de Sem, fiunt septuaginta tres.*

℣. 31. Eadem rursus habet August. l. 3. de doctr. christ. to. 3. col. 62. f. nec aliter in Græco.

℣. 32. Sic iterum August. l. 3. de doctr. chr. col. 62. f. verbum pro verbo. Eadem quoque in Græco ad verbum, excepto uno, &, post *generationes eorum*, quod deest.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

Sap. 10. 5.

1. ERat autem terra labii unius, & sermonum eorundem.

2. Cùmque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo.

3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento:

4. & dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras.

5. Descendit autem Dominus ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam,

6. & dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.

7. Venite igitur, descendamus, & confunda-

VERSIO ANTIQUA.

1. ET erat omnis terra labium unum, & vox una omnibus.

2. Et factum est, cùm moverent ipsi ab oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt ibi.

3. Et dixit homo proximo suo: Venite, faciamus lateres, & coquamus illos igni. Et facti sunt illis lateres in lapidem, & bitumen illis erat lutum:

4. & dixerunt: Venite, & ædificemus nobismetipsis civitatem, & turrem, cujus caput erit usque ad cœlum: & faciamus nostrum nomen antequam dispergamur in faciem omnis terræ.

5. Et descendit Dominus videre civitatem & turrem, quam ædificaverunt filii hominum:

6. & dixit Dominus Deus: Ecce, genus unum, & labium unum omnium: & hoc inchoaverunt facere, & nunc non deficient ex illis omnia, quæ conati fuerint facere.

7. Venite, & descendentes confundamus ibi

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 3. t. 7. 418. g. 419. a. 420. c. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita rursum August. non semel, l. 3. de doctr. chr. col. 62. f. 63. a. sic etiam Locut. 32. in Gen. to. 3. col. 328. a. & quæst. 20. in Gen. col. 383. a. usque ad *unum*; omnia autem cum Græco congruunt.

℣. 2. Itidem Græcè, nisi excipias vocem, Σεναάρ, scriptam absque duplici, ν; in Mſ. tamen Alex. Σενναάρ, ut sup. apud Aug.

℣. 3. Ad verbum è Græco, exceptis his, *Et facti sunt illis lateres*, pro quibus, Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος, & *factus est illis later.* August. Locut. 33. de Gen. to. 3. col. 328. b. *Et facti sunt illis lateres pro lapide:* observat tamen Græcum habere, & *facti sunt..... in lapidem;* sed addit: *Quòd si Latinè diceretur, locutio minùs intelligeretur.* Ex hoc facilè crederem in versione Italica olim scriptum fuisse, *pro lapide*, nisi August. lib. cit. de civit. Dei legisset, *in lapidem.*

℣. 4. Nil Græco similius, detracto, &, post *venite*; edit. tamen Ald. habet, δεῦτε καὶ: at Aug. Locut. 34. de Gen. to. 3. col. 328. b. legit: *Venite, ædificemus nobis civitatem & turrim, cujus caput erit usque ad cœlum.* Similiter quæst. 21. in Gen. col. 383. b. uno excepto, *in cœlum.* Gr. ἕως τοῦ οὐρανοῦ. Notandum etiam hoc, *nostrum nomen*, quod posuimus supra ex Aug. non sic legi in edit. noviss. sed, *nobis nomen;* cùm autem illic moneant editores nostri in Mss. scribi, *nostrum nomen*, hanc lectionem præferendam duximus, ne tantæ auctoritati detraheretur. In Gr. tamen est, ἑαυτοῖς ὄνομα, *nobis ipsis nomen.* Hieron. in Isai. 9. to. 3. col. 88. c. similiter habet: *Venite, ædificemus turrim, & faciamus nobis nomen antequam dispergamur.*

℣. 5. Optimè è Græco: Eadem quoque refert Ambros. l. de fide, c. 5. col. 590. b. præter unum, *ædificarent*, pro *ædificaverunt.* Gr. ᾠκοδόμησαν.

℣. 6. In Gr. hæc tantùm variant: Καὶ εἶπε Κύριος· Ἰδοὺ..... ϗ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι..... ἀπ' αὐτῶν πάντα ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν. In Mſ. Alex. ac edit. Ald. ἐξ αὐτῶν πάντα. Auct. l. de promiss. part. 1. c. 8. apud Prosp. col. 98. a. sic habet: *Ecce labium unum est omni terræ; & hoc cœperant facere; & nunc non deficient ab eis omnia quæcunque aggressi sunt facere.*

℣. 7. Itidem Græcè, excepta voce ultima *sui*, quæ deest; at in Mſ. Cott. exstat, τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Rursum August. quæst. 22. in Gen. to. 3. col. 383. c. sic legit:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 3. p. 419. a.

linguam eorum, ut non audiant unusquisque vocem proximi sui.

8. Et dispersit eos Dominus inde super faciem omnis terræ, & cessaverunt ædificantes civitatem & turrem.

9. Propter hoc appellatum est nomen illius Confusio, quia ibi confudit Dominus labia omnis terræ: & inde dispersit illos Dominus Deus super faciem omnis terræ.

Ibid. c. 10. 424. e. 425. a.

10. Et hæ generationes Sem: Sem filius centum annorum cùm genuit Arphaxat, secundo anno post diluvium.

11. Et vixit Sem postquam genuit Arphaxat, quingentos annos: & genuit filios & filias: & mortuus est.

Aug. quæst. 23. in Gen. to. 3. p. 1. 383. d.

12. Et erat Arphaxad annorum centum triginta quinque cùm genuit Chaïnan.

13. Et vixit Arphaxad, postquam genuit Chaïnan, annos quadringentos......

VULGATA NOVA.

mus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem.

9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10. Hæ sunt generationes Sem: Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium.

1. Par. 1. 17.

11. Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias.

12. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias.

VULGATA NOVA.

14. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.

15. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.

16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg.

17. Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias.

18. Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu.

1. Par. 1. 19.

19. Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis: & genuit filios & filias.

20. Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug.

21. Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias.

22. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor.

23. Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.

24. Vixit autem Nachor viginti novem annis, & genuit Thare.

25. Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup. 384. c.

26. Cùm esset Tharra annorum septuaginta, genuit Abraham, & Nachor, & Arran.

VULGATA NOVA.

26. Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran.

1. Par. 1. 28. Jos. 24. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ne audiat unusquisque vocem proximi. Ambros. l. de fide, c. 5. col. 568. c. & de Spir. S. col. 625. e. *Venite, descendamus, & confundamus linguas eorum.* Edit. Ald. similiter habet, τὰς γλῶσσας αὐτῶν, non τὴν γλῶσσαν. Accinunt Vigil. Taps. l. contr. Varimad. p. 738. b. & Auct. quæst. Vet. Test. q. 45. col. 58. g. Novatianus verò l. de Trin. p. 1047. b. sic habet: *Venite, & mox descendamus, & confundamus illic ipsorum linguas.* Auct. l. de promiss. part. 1. c. 8. ap. Prosp. p. 98. a. nec non Fulg. l. de Trin. p. 331. a. *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum.*

✠. 8. Ad verbum è Græco.

✠. 9. Eadem prorsus in Græco, excepta voce, *Deus*, quæ deest post *Dominus*; in Mss. tamen Alex. & Cott. exstat, Κύριος ὁ Θεός. Hilar. in Ps. 136. col. 491. e. dicit, *à confusarum linguarum hominibus nuncupatam esse Babylonem.*

✠. 10. Notant noviss. editores BB. ad hunc Augustini locum sic legi in editt. *Sem filius Noë centum erat annorum*, in Mss. verò ejusdem omitti, *Noë* & *erat*. In Gr. sic: Καὶ αὗται αἱ γενέσεις Σήμ. καὶ ἦν Σὴμ υἱὸς..... ὅτε ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξάδ, &c. ut in Lat. at in Ms. Alex. etiamnum simpliciter legitur: Σήμ· Σὴμ υἱὸς ἐτῶν ἑκατὸν ὅτε, &c. absque, καὶ ἦν, & Νῶε. Hanc vet. librorum varietatem observat August. ipse Locut. 35. de Gen. to. 3. col. 328. c. his verbis: *Quod quidam Latini codices habent:* Sem filius Noë erat annorum centum, cùm genuit Arphaxad; *Græci habent:* Sem filius centum annorum, cùm genuit Arphaxat: *ubi ellipsis est*, inquit, *quia deest*, erat; *sed quòd non habent*, filius Noë, *sed*, filius *tantùm*, *nova locutio est.*

✠. 11. Similiter Gr. habet, nisi excipias unum, Ἀρφαξάδ, pro *Arphaxat.*

✠. 12. In Gr. non omnino similiter: Καὶ ἔζησεν Ἀρφαξὰδ ἑκατὸν τριακονταπέντε ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν. *Et vixit Arphaxad centum triginta quinque annos, & genuit Caïnan.* Attamen August. priùs dixerat: *Quod scriptum est: Et erat*, &c. Item l. 16. de civit. Dei, c. 10. col. 425. a. Narrando dicit: *Arphaxat autem cùm esset 135. annorum, genuit Caïnan.*

✠. 13. Ita Græcum habet ad verbum: August. verò post hanc vocem, *quadringentos*, addit: *vel sicut in Græco invenimus, annos trecentos.* Edit. Rom. constanter hab. ἔτη τετρακόσια, Ms. Alex. cum edit. Compl. τετρακόσια τριάκοντα, edit. Ald. sola, τριακόσια τριάκοντα. Reliquæ generationes recensæ ab hoc versu 13. ad ✠. 26. vix memorantur à Patribus Latinis, præterquam ab Augustino, qui illas omnes sic persequitur, l. 16. de civit. Dei, c. 10. col. 424. e. *Generationum contextio..... sic exsequitur cæteros, dicens quotoquisque anno vitæ suæ filium genuerit, ad istum generationum ordinem pertinentem, qui pertendit ad Abraham; & quot annos postmodum vixerit, intimans eum filios filiasque genuisse.* Et post pauca: *Sed nos*, inquit, *ne diutiùs quàm opus est, immoremur, non quot annos quisque in ista generationum serie vixerit, sed quoto anno vitæ suæ genuerit filium, hoc ordine memorandum tantummodò ponimus.* ✠. 10. *Secundo igitur anno post diluvium Sem, cùm esset centum annorum, genuit Arphaxat.* ✠. 12. *Arphaxat autem cùm esset centum triginta quinque annorum, genuit Caïnan.* ✠. 13. *Qui cùm esset centum triginta, genuit Sala.* ✠. 14. *Porro etiam ipse Sala totidem annorum (130.) erat quando genuit Heber.* ✠. 16. *Centum verò & triginta & quatuor agebat annos Heber, cùm genuit Phalech, in cujus diebus divisa est terra.* ✠. 18. *Ipse autem Phalech vixit centum triginta, & genuit Ragau.* ✠. 20. *Et Ragau centum triginta, duos, & genuit Seruch.* ✠. 22. *Et Seruch centum triginta, & genuit Nachor.* ✠. 24. *Et Nachor septuaginta novem*, (Gr. ἑκατὸν ἑβδομηκονταεννέα) *& genuit Thara.* ✠. 26. *Thara autem septuaginta, & genuit Abram, quem postea Deus, mutato vocabulo, nominavit Abraham.* Quæ omnia aptè respondent Græco, si excipias annos Nachor, ut notavimus sup. & nomina *Phalech*, & *Thara*, quæ ita scribuntur, Φαλὲγ, & Θάῤῥα. Ms. Alex. Θάρα. Huc etiam redeunt quæ narrat Auct. l. de promiss. part. 1. c. 10. ap. Prosp. p. 99. a. *Ex semine Sem filii Noë, natus est Heber, cujus fuit filius Phaleg...... Phaleg genuit Reu; Reu genuit Seruch; Seruch genuit Nachor; Nachor genuit Thare; Thare genuit Abram.*

✠. 26. Gr. Καὶ ἔζησε Θάῤῥα ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ ἐγέν-

VULGATA NOVA.

27. Hæ ſunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, & Aran. Porro Aran genuit Lot.

28. Mortuuſque eſt Aran ante Thare patrem ſuum, in terra nativitatis ſuæ in Ur Chaldæorum.

29. Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Jeſchæ.

30. Erat autem Sarai ſterilis, nec habebat liberos.

Joſ. 24. 2. Nehem. 9. 7. Judith. 5. 6. Act. 7. 2.

31. Tulit itaque Thare Abram filium ſuum, & Lot filium Aran, filium filii ſui, & Sarai nurum ſuam, uxorem Abram filii ſui, & eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan: veneruntque uſque Haran, & habitaverunt ibi.

32. Et facti ſunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus eſt in Haran.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 12. 428. d.

27. Hæ ſunt generationes Tharæ: Thara genuit Abram, & Nachor, & Aran. Et Aran genuit Lot.

28. Et mortuus eſt Aran coram Thara patre ſuo, in terra in qua natus eſt, in regione Chaldæorum.

29. Et ſumpſerunt Abram & Nachor ſibi uxores: nomen mulieris Abram, Sara: & nomen mulieris Nachor, Melcha filia Aran, pater Melchæ, & pater Jeſcæ.

Aug. Locut. 36. to. 3. 328. c.

30. Et erat Sara ſterilis, & non generabat.

Idem lib. 16. de civ. Dei, c. 13. 428. f.

31. Et ſumpſit Thara Abram filium ſuum, & Lot filium Aran, filium filii ſui, & Saram nurum ſuam, uxorem Abram filii ſui, & eduxit illos de regione Chaldæorum, ire in terram Chanaan: & venit in Charram, & habitavit ibi.

Ibid. c. 14. 429. d. 430. d.

32. Et fuerunt dies Tharæ in Charra quinque & ducenti anni, & mortuus eſt in Charra.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

νησε τὸν Ἄϐραμ, &c. ut in Lat. *Et vixit Tharra ſeptuaginta annos, & genuit Abram*, &c. non *Abraham*, ut notavit ſup. Aug. l. 16. de civit. Dei, col. 424. e.

℣. 27. Gr. Αὗται δὲ αἱ γενέσεις Θάῤῥα· Θάῤῥα..... καὶ τὸν Ἀῤῥὰν, καὶ Ἀῤῥὰν, &c. Mſ. Alex. ſcribit, Θάρα. edit. Compl. tollit δὲ, poſt αὗται, cum Auguſt.

℣. 28. Ita in Græco, niſi quòd conſtanter ſcribitur, Ἀῤῥὰν, & Θάῤῥα, abſque *in*, poſt *terra*. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 517. c. ſic legit: *Et mortuus eſt Aran ante patrem ſuum in terra, qua natus eſt, in regione Chaldæorum.* Obſervat hîc Nobilius ſæpe in Scriptura, *ante*, valere idem quod *coram*; in Gr. ἐνώπιον.

℣. 29. Eadem Græcum exhibet, niſi quòd pro gemina voce *mulieris*, bis ponit, τῇ γυναικί, *mulieri*, conſtanterque ſcribit, Ἀῤῥάν, non *Aran*; deinde ſic, Καὶ πατὴρ Μελχὰ, καὶ πατὴρ Ἰεσχά. Supplevi autem hoc, *pater Melchæ & pater Jeſcæ*, de his quæ Auguſt. verbis ſuperioribus addit ibid. *Iſte Aran pater Melchæ fuit, & pater Jeſcæ, quæ Jeſca creditur ipſa eſſe etiam Sara uxor Abrahæ.* Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 517. f. ſic legit: *Et ſumpſerunt Abram & Nachor ſibi uxores: nomen uxoris Abram, Saraï; & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran: pater autem Melchæ, ipſe eſt pater Jeſcæ.*

℣. 30. Auguſt. hanc Locutionem notat, *& non generabat; cùm poſſet ſufficere*, inquit, *& erat Sara ſterilis.* Similiter in Gr. Καὶ ἦν Σάρα στεῖρα καὶ οὐκ ἐτεκνοποίει.

℣. 31. Gr. conſtanter habet, Θάῤῥα, & Ἀῤῥάν, pro *Thara*, & *Aran*; ſubinde, πορευθῆναι, *ut irent*, pro *ire*; paulóque poſt, Καὶ ἦλθον ἕως Χαῤῥάν, *& venerunt uſque ad Charran*, loco, *& venit in*, &c. cætera concordant ad verbum. In edit. Ald. καὶ ἦλθεν, *& venit*, ut ap. Aug. ſup. in Compl. ἦλθον, tum ſequitur, ᾤκησαν, *habitaverunt.*

℣. 32. Gr. Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Θάῤῥα ἐν γῇ Χαῤῥὰν, διακόσια πέντε ἔτη· καὶ ἀπέθανε Θάῤῥα ἐν Χαῤῥάν. At Mſ. Alex. ſcribit, Θάρα, non Θάῤῥα, deletque vocem, πᾶσαι, ante ἡμέραι, & γῇ, ante Χαῤῥάν. Edit. etiam Compl. delet, πᾶσαι, & Ald. γῇ, cum Aug. qui etiam quæſt. in Gen. to. 3. col. 383. g. dicit: *Tharra....... cum ſuis omnibus manſit in Charran, & vixit annos ducentos quinque in Charran, & mortuus eſt*: & infra, col. 384. a. *Fuerunt anni vitæ Tharræ ducenti quinque in Charran.*

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

Act. 7. 3.

1. Dixit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrabo tibi.

2. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus.

Inf. 18. 18. 22. 17.

3. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque IN TE benedicentur univerſæ cognationes terræ.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi ſup. 429. g. 431. c. e. f.

1. Et dixit Dominus ad Abram: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi demonſtravero.

2. Et faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus.

3. Et benedicam benedicentes te, & maledicam maledicentes te, & benedicentur IN TE omnes tribus terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco. Eadem rurſus habet Auguſt. l. 2. de Trin. to. 8. col. 783. b. uſque ad hoc, *& vade*, &c. niſi quòd ſcribit *Abraham*, non *Abram*; ſic etiam quæſt. in Gen. to. 3. col. 383. g. & ſeqq. ſed malè; nam l. cit. de civitat. Dei, conſtanter legit, *Abram.* Cyprian. l. 1. Teſtim. p. 281. b. *Et dixit Dominus Deus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognat. tua, & de domo patris tui, & vade in illam terram, quam tibi oſtendero.* Ambroſ. in Luc. 3. to. 1. 1316. c. *Exi de terra tua, & de cognat. tua, & de domo patris tui, & vade in terram, quam tibi monſtrabo.* Vide etiam l. 1. & 2. de Abr. c. 1. & 2. col. 282. d. 314. a. & l. de fug. ſæc. c. 2. col. 419. e. Similiter Auct. quæſt. Vet. & N. Teſt. apud Aug. to. 3. q. 109. col 107. a. *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. e. *Exi de terra tua, & de cogn. tua, & veni in terram, quam tibi demonſtrabo.* Itidem infra hom. 41. p. 173. a. excepto uno, *demonſtravero.* Gr. ἣν ἄν σοι δείξω.

℣. 2. Eadem referunt ad verbum Cypr. l. 1. Teſtim. p. 281. b. & Ambroſ. l. 3. in Luc. col. 1316. c. Ita quoque in Græco. Junil. verò Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. legit: *Et eris in gentem grandem & multam.* Rurſum Ambr. l. 2. de Abr. c. 1. col. 314. e. *Benedicam te, & faciam te in gentem magnam.*

℣. 3. Concinit Ambroſ. l. 3. in Luc. col. 1316. c. ad verbum. Sic etiam in Græco, præter unum, καταράσομαι, *maledicam*, tranſlatum poſt *maledicentes te.* Junil. Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. col. 347. h. ut ſup. *Benedicam benedicentes te, & maledicam maledic. te.* Cyprian. verò l. 1. Teſtim. p. 281. b. *Et benedicam qui te benedixerit; & maledicam qui te maledixerit: & benedicentur in te omnes tribus terræ.* Eadem memorat Hilar. in Pſ. 118. col. 349. f. his verbis: *Abrahæ quoque Dominus dixit: Qui te maledixerit maledictus erit; & inimicus ero inimicis tuis, & adverſantibus tibi adverſabor.* Tum addit: *Si Abrahæ inimici Deo inimici ſunt, quales nobis eſſe oportet?* At horum, quomodo referuntur ab Hilario, vix ullum veſtigium reperias in toto Geneſeos libro: quare ſuſpicor hunc verſum ex memoria recitatum fuiſſe ab Hilario, partim ex Geneſi, partim ex Exodo: priora ſcilicet verba: *Qui te maledixerit*, &c. ex Geneſi 12. 3. poſteriora verò, *& inimicus ero*, &c. ex Exod. 23. 22. ubi ſic habentur: *Si feceritis omnia quæcun-*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 14. p. 430. a. e. 431. g.

4. Et exiit Abram, quemadmodum locutus eſt illi Dominus, & abiit cum eo Lot: Abram autem erat quinque & ſeptuaginta annorum cùm exiit ex Charra.

Hieron. contr. Helvid. to. 4. p. 2. 139. b. Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 316. a.

5. Et ſumpſit Abraham Saram uxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui....... & omnem animam, quaſcunque poſſederat in Charram......

Ambr. l. 1. & 2. de Abr. p. 283 f. 316. d.

6. Et perambulavit Abraham terram uſque ad locum Sychem, ad quercum altam......

Fulg. fragm. 31. contr. Fab. p. 629.

7. Et viſus eſt Dominus Deus Abræ, & dixit ei: Semini tuo dabo terram iſtam. Et ædificavit ibi Abram altare Domino, qui viſus eſt ei.

Idem. fragm. 31. & 34. p. 629. 638.

8. Et receſſit inde in montem contra orientem Bethel, & ſtatuit ibi tabernaculum ſuum Bethel, ſecundùm mare Agge, contra orientem: & ædificavit ibi altare Domino Deo, & invocavit in nomine Domini Dei, qui viſus eſt.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. 318. d.

9. Et abiit Abram, & demoratus eſt in deſerto.

Hieron. quæſt. Hebr. 518. b. Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. b.

10. Et fames facta eſt ſuper terram: & deſcendit Abraham in Ægyptum......

Aug. Locut. 37. to. 3. 328. e.

12. Erit ergo cùm te viderint Ægyptii, dicent, quia uxor illius hæc.....

13...... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

4. Egreſſus eſt itaque Abram ſicut præceperat ei Dominus, & ivit cum eo Lot: ſeptuaginta quinque annorum erat Abram cùm egrederetur de Haran.

Gal. 3. 8. Heb. 11. 8.

5. Tulitque Sarai uxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, univerſamque ſubſtantiam quam poſſederant, & animas quas fecerant in Haran: & egreſſi ſunt ut irent in terram Chanaan. Cùmque veniſſent in eam,

6. pertranſivit Abram terram uſque ad locum Sichem, uſque ad convallem illuſtrem: Chananæus autem tunc erat in terra.

7. Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei.

Inf. 13. 15. 15. 18. 26. 4. Deut. 34. 4.

8. Et inde tranſgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum ſuum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Haï: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen ejus.

9. Perrexitque Abram vadens, & ultrà progrediens ad meridiem.

10. Facta eſt autem fames in terra: deſcenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra.

11. Cùmque prope eſſet ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori ſuæ: Novi quòd pulchra ſis mulier:

12. & quòd cùm viderint te Ægyptii, dicturi ſunt: Uxor ipſius eſt: & interficient me, & te reſervabunt.

13. Dic ergo, obſecro te, quòd ſoror mea

Inf. 20. 11.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

que dixero vobis, ἐχθρεύσω τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ ἀντικείσομαι τοῖς ἀντικειμένοις σοι, quæ ipſa ſunt ab Hilario latinè reddita; at illa non Abrahæ dicta ſunt, ſed Iſraëlitico populo.

℣. 4. Gr. ita incipit: Καὶ ἐπορεύθη Ἄβραμ, *& ivit Abram*; reliqua ut in Latino, niſi excipias vocem ultimam, Χαῤῥάν, pro *Charra*. Similiter Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 283. a. 315. b. *Exiit Abraham quemadmodum locutus eſt ei Dominus, & exivit cum eo Lot.* Et infra: *Abraham ſeptuaginta & quinque annorum, deſcribitur exiſſe de Charra.* Item Hieron. quæſt. Hebr. to 2. col. 518. a. *Erat autem Abram ſeptuaginta quinque annorum, quando egreſſus eſt ex Charra*: & contra Helvid. to. 4. col. 139. b. *Abraham autem erat annorum 75. cùm exiret de Charra.*

℣. 5. Gr. Καὶ ἔλαβεν Ἄβραμ Σάραν, &c. ut ſup. in Lat. ſubinde ſic: καὶ πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκτήσαντο ἐκ Χαῤῥὰν, καὶ ἐξήλθοσαν πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν. In Mſ. Cott. ac edit. Compl. καὶ ἐξῆλθε. Quibus alludens Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 316. a. dicit. *Ita evaſit* (Abram) *ut ſumeret uxorem ſuam & nepotem, & omnem animam quaſcunque poſſederat in Charram.* Vide etiam ſup. l. 1. c. 2. col. 283. b. Eadem quoque ſic memorantur ab Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 18. col. 433. a. *Egreſſus ergo Abraham de Charra, 75°. anno ætatis ſuæ..... cum Lot filio fratris, & Sara conjuge, perrexit in terram Chanaan, & pervenit uſque ad Sichem.*

℣. 6. Hunc verſum ex Ambroſii loco duplici deſcriptum proferimus: in primo ſcilicet col. 283. f. ſic legitur: *Egreſſus perambulavit terram uſque ad Sichem*: in altero, col. 316. d. *Et perambulavit Abraham uſque ad locum Sichem, ad quercum altam.* Poſteriorem ſervavimus, addita tantùm voce, *terram*, ex altero. In Gr. ſic: Καὶ διώδευσεν Ἄβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς ἕως τοῦ τόπου Συχὲμ, ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν, &c. *Et perambulavit Abram terram in longitudinem ipſius uſque ad locum Sichem, ad quercum altam.* In edit. Ald. deeſt, τὴν γῆν, ſicut in Compl. & Mſ. Cott. εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς.

℣. 7. Eadem rurſus habet Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. a. & fragm. 34. contr. Fab. p. 638. exceptis vocibus *Abrahæ* & *Abraham*, loco *Abræ* & *Abram*. Gr. Καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ, &c. ut in Latino textu. Similiter habet Auguſtin. l. 2. de Trin. to. 8. col. 783. c. *Et viſus eſt Dominus Abrahæ, & dixit illi: Semini tuo dabo terram hanc*: quæ iterum refert l. 16. de civit. Dei, c. 18. to. 7. col. 433. a. præter verbum *apparuit*, pro *viſus eſt*. Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 3. col. 316 f. *Continuò apparuit illi Deus*: deinde ſic: *Nuſquam ſuperiùs habes, quòd viſus eſſet illi Deus*; & l. 1. c. 2. col. 284. a. 317. c. *Apparuit illi Dominus, & dixit: Semini tuo dabo terram hanc. Et aram ædificavit Deo, qui apparuit ei.* Junil. quoque Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. habet, *ſemini tuo dabo terram hanc.*

℣. 8. Pauca tantùm variant Græcè, nempe hæc: Κατὰ ἀνατολάς, loco *contra orientem*, meliùs *in*, vel *ad orientem*; ſubinde iſta, ἐν Βαιθὴλ κατὰ θάλασσαν, καὶ Ἀγγαὶ κατὰ ἀνατολάς, *In Bæthel ad mare, & Angæ ad orientem*; reliqua quadrant, niſi quòd deſunt voces, *Deo* & *Dei*, cum ſeq. *qui viſus eſt*. Ed. tamen Ald. addit τῷ ὀφθέντι αὐτῷ, ſed poſt vocem Κυρίῳ *Domino*, non *Domini*. Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. a. ſimiliter habet: *Et receſſit inde in montem contra orientem Bethel*: paulòque poſt: *Ideo*, inquit, *non in vallibus, ſed in monte tabernaculum ſibi locavit.... & invocavit nomen Domini.* Eadem repetit l. 2. c. 3. col. 317. e. *Receſſit inde in montem contra orientem Bethel*; ſed poſt pauca addit: *Meritò poſuit, contra orientem Bethleem, domus enim Dei dicitur Bethleem, in qua natus eſt Chriſtus.... Non dixit, contra Bethleem, ſed tabernaculum ipſum Bethleem appellavit*; & infra, col. 318. c. *Iterum ædificavit aram, & invocavit in nomine Domini..... Hoc adjecit ſuperioribus.* Auguſtinus etiam l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. b. alludens dicit: *Deinde ædificato ibi altari, & invocato Deo, Abraham profectus eſt*, &c.

℣. 9. Gr. Καὶ ἀπῆρεν Ἄβραμ, καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, *Et abiit Abram, & profectus caſtrametatus eſt in deſerto.* Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 518. c. *Et proficiſcens Abram, abiit in deſertum.* Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. b. *Abraham profectus eſt inde, & habitavit in eremo.*

℣. 10. Pergit Ambroſ. ibid. 318. e. hoc modo: *Abraham dicitur deſcendiſſe in Ægyptum ut affligeretur*; & col. 319. b. *ſed ut deſcenderet in Ægyptum fames coëgit*: & poſt pauca: *Deſcendit in Ægyptum.... ſic tamen deſcendit, ut quaſi advena ad tempus incolere videatur.* Similiter Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 19 col. 433. b. *Atque inde ire in Ægyptum, famis neceſſitate compulſus eſt*, &c. In Gr. ſic: Καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ κατέβη Ἄβραμ εἰς Αἴγυπτον παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς. *Et facta eſt fames ſuper terram; & deſcendit Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi, quia invaluit fames ſuper terram.*

℣. 12. Eadem rurſum habet Auguſt. quæſt. 26. in Gen. col. 385. d. nec aliter in Græco, præter unum ἐστὶν, *eſt*, additum voci *illius*; deinde Gr. ſic pergit: Καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. *Et occident me, te autem ſervabunt.*

℣. 13. Gr. Εἶπον οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμὶ, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σὲ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκέν σου. *Dic ergo, quia ſoror ejus ſum, ut bene mihi ſit propter te: & vivet anima mea propter te.* Ad quæ alludens Tertul. l. de cult.

VULGATA NOVA.

ſis : ut bene ſit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui.

14. Cùm itaque ingreſſus eſſet Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quòd eſſet pulchra nimis.

15. Et nunciaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum : & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis.

16. Abram verò bene uſi ſunt propter illam : fueruntque ei oves & boves, & aſini, & ſervi & famulæ, & aſinæ, & cameli.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Saraï uxorem Abram.

18. Vocavitque Pharao Abram, & dixit ei : Quidnam eſt hoc quod feciſti mihi ? quare non indicaſti quòd uxor tua eſſet ?

19. Quam ob cauſam dixiſti eſſe ſororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem ? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade.

20. Præcepitque Pharao ſuper Abram viris : & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

VERSIO ANTIQUA.

14. Factum eſt autem, ſtatim ut intravit Abram in Ægyptum, videntes Ægyptii mulierem, quia ſpecioſa erat valde :

Aug. quæſt. 26. in Gen. to. 3. 385. d.

15. Et viderunt eam principes Pharaonis, & laudaverunt eam apud Pharaonem : & introduxerunt eam in domum Pharaonis.

Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 518. b.

16. Et Abram bene fecit propter eam : & fuerunt ei oves, & armenta, & aſini, & ſervi & ancillæ, muli, & cameli.

17. Afflixit autem Dominus Pharao afflictationibus magnis & ſæviſſimis, & domum ejus, propter Saram uxorem Abræ.

Ambr. de Abr. l. 1. c. 2. 284. e.

18. Pharao vocavit Abraham, & ait : Quid hoc feciſti mihi ? quare non dixiſti mihi quia uxor tua eſt ?

Ibid. 285. b. & l. 2. c. 4. 320. a.

19. Sed dixiſti mihi quia ſoror tua eſt ; & ſumpſeram eam mihi uxorem. Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recurre hinc.

20...... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

femin. c. 2. p. 265. b. dicit : *Abraham in uxoris ſuæ ſpecie pertimuit, & ſororem mentitus Saram, ſalutem contumeliâ redemit.* Similiter Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. b. *Advertebat intutam uxoris pudicitiam fore, ſibique conjugis pulchritudinem periculo futuram : monuit uxorem, ut ſororem ſe diceret :* & infr. l. 2. c. 4. col. 319. c. *dixit Saræ, ne ſe uxorem ejus diceret, ſed ſororem appellaret.*

℣. 14. Ita Gr. habet, niſi quòd addit, αὐτοῦ, ad *mulierem.* Edit. verò Compl. delet, αὐτοῦ, cum Auguſt. Nec omittendum Auguſt. quæſt. 26. legere *Abraham*, non *Abram ;* ſed Locut. 38. to 3. col. 328. d. habet : *Quod ait Scriptura : Factum eſt autem, ſtatim ut intravit Abram in Ægyptum ;* tum addit, *ſufficeret : Statim autem ut intravit Abram,* &c. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. e. *Ut viderunt illam Ægyptii, admirati quòd ſpecioſa eſſet valde.*

℣. 15. In Græc. conſtanter, Φαραὼ, per omnes caſus ; cætera optimè conveniunt. Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. d. eò reſpiciens, dicit : *Unde videntes eam Ægyptii.... induxerunt ad tyrannum :* & ſup. l. 1. c. 2. col. 284. e. *Induxerunt illam ad regem ſuum.*

℣. 16. Ita Græcè, præter ſeqq. εὖ ἐχρήσαντο, *bene uſi ſunt*, loco *bene fecit*, μόσχοι, *vituli*, loco *armenta*, & καὶ ἡμίονοι, *& muli ;* edit. verò Ald. delet καὶ, cum Hieron. Apud Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. e. hæc leguntur : *Et cum Abraham bene egerunt* (Ægyptii) *tanquam fratrem ejus, quæ placuiſſet regi, honorantes.*

℣. 17. Gr. Καὶ ἤτασεν ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ ἐτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, &c. ut in Lat. Ad verbum, *Inquiſivit*, ſeu *inſectatus eſt*, aut *examinavit Deus Pharaonem inquiſitionibus*, ſeu *tormentis magnis & malis*, &c. Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 302. dicit, Pharaonem *quæſtionibus ab omnipotente Deo graviter* afflictum eſſe. Similiter Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. d. *graviter* afflictum eſſe Pharaonem, paulòque poſt addit, *afflictionibus magnis.*

℣. 18. Sic habet Ambroſius, loco cit. *Pharao vocavit Abraham, & arguit eum, dicens,* &c. vel ut infra, *Ait ad Abraham*, &c. unde poſui : *Pharao vocavit Abraham, & ait :* &c. ut ſup. In Gr. ſic : Καλέσας δὲ Φαραὼ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν· Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι, ὅτι οὐκ ἀπήγγειλάς μοι, &c. ut ſup. *Vocans autem Pharao Abram, dixit :* reliqua optimè reddit Auguſt. Locut 39. de Gen. to. 3. col. 328. d. his verbis : *Quid hoc feciſti mihi, quia non annunciaſti mihi, quia uxor tua eſt ?* ſed addit : *Cùm ſufficeret*, non annunciaſti. *Et ipſum* annunciaſti, inquit, *more Scripturarum dictum eſt ; nam Latini habent plerique*, non dixiſti.

℣. 19. Ambr. l. 2. de Abr. col. 320. á. tollit *mihi*, poſt *dixiſti*, & *eam*, poſt *ſumpſeram ;* cætera ut ſup. Rurſum infra habet : *Ecce mulierem tuam ante te, accipe, & recurre.* Gr. Ἱνατί εἶπας, ὅτι ἀδελφή μου ἐστίν ; καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα. καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐναντίον σου, λαβὼν ἀπότρεχε. *Ut quid dixiſti, quia ſoror mea eſt ? & ſumpſi eam mihimet uxorem. Et nunc ecce uxor tua coram te, accipiens recede.*

℣. 20. Gr. ſic pergit : Καὶ ἐνετείλατο Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἄβραμ, συμπροπέμψαι αὐτὸν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτῷ· *Et præcepit Pharao viris de Abram, ut comitantes dimitterent eum, & uxorem ejus, & omnia quæcunque erant ei.* Quibus intendens Ambr. ubì ſup. col. 320. e. ait : *Et miſit alumnos ſuos* (Pharao) *ut eliminarent ac longè propellerent..... ne recurſum faceret in eos fines :* & l. 1. c. 2. col. 285. c. *Uxorem non ſolùm marito reddidit, verùm etiam proſecutores dedit, qui deducerent eum.*

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. Aſcendit ergo Abram de Ægypto, ipſe & uxor ejus, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad Auſtralem plagam.

2. Erat autem dives valde in poſſeſſione auri & argenti.

VERSIO ANTIQUA.

1. Et aſcendit Abram ex Ægypto, ipſe & uxor ejus, & omnia quæ illius erant, & Loth cum eo, in deſertum.

Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 518. c.

2. Erat autem Abram dives valde in pecore, & argento, & auro.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem in Græco eſt, præter hoc, ἀνέβη δὲ, *aſcendit autem*, loco *& aſcendit.* Similiter apud Auguſt. Locut. 40. to. 3. col. 328. d. *Aſcendit autem Abram de Ægypto, ipſe & uxor ejus, & omnia ejus, & Lot cum eo in deſertum.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321 a. his alludens, dicit : *Diſceſſit itaque Abraham, inde habens ſecum uxorem ſuam Saram ;* & infra, *de Ægypto ſecum omnia retulit.*

℣. 2. Gr. Ἄβραμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσι, &c. ut in Lat. *Abraham autem erat dives valde pecoribus*, &c. Edit. Compl. ἐν κτήνεσι, *in pecoribus.* Auguſt. Locut. 40. de Gen. col. 328. d. ad hæc verba ℣. ſuperioris : *Aſcendit autem Abram..... & Lot cum eo*, &c. addit : *Nec tamen propriè dicitur aſcendiſſe cum eo quod habebat exanime, ſicut aurum & argentum & omnis ſupellex ; ac per hoc intelligitur hîc locutio, quæ vocatur Græcè ζεῦγμα κατ' ἔλλειψιν.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321. c. habet : *Erat* (Abraham) *dives valde ;* paulòque poſt : *Erat autem dives pecoribus, argento & auro :* at infra, col. 322. e. ad ℣. 5. dicit : *Non habebat* (Lot) *argentum.... non habebat aurum..... Abraham autem auri ſpeciem habere meruit & poſſidere.* Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b. ſic legit : *Abram autem erat onuſtus valde pecoribus, & argento & auro*, quod lectionem Hebraïcam ſapit. Enim verò Hieron. loco cit. quærens, *quomodo* Abram *potuerit exiens de Ægypto fuiſſe dives valde,*

VERSIO ANTIQUA.

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b.

3. Et abiit unde venerat in desertum, usque Bethel, ad locum ubi fuerat tabernaculum ejus priùs, inter Bethel & inter Agge:

4. in locum ubi altare fecerat initio, & invocaverat ibi Abram nomen Dei.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. 322. f. 323. d. Ibid. l. 1. c. 3. 286. e.

5. Et Lot qui simul ambulabat cum Abram, erant oves, & boves, & tabernacula.

6. Et non capiebat illos terra, habitare simul......

Aug. Locut. 41. to. 3. 328. e.

7. Et facta est rixa inter pastores pecorum Abram, & pecorum Lot......

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. a. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. 286. f.

8. Dixit autem Abraham ad Lot: Non sit rixa inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus.

9. Nonne ecce tota terra ante te est? discede à me: si tu in sinistram, ego in dexteram; vel si tu in dexteram, ego in sinistram.

Ibid. l. 2. c. 6. 327. a. c.

10. Et levavit Lot oculos, & aspexit omnem regionem Jordanis, quæ irrigabatur, priusquàm everteret Deus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Dei, & terra Ægypti, usque dum venias Zothopa.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. a.

11. Et elegit sibi Lot regionem Jordanis, & elevavit Lot ab oriente: & discesserunt unusquisque à fratre suo.

12. ..... *Vid. Not.*

Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 327. f.

13. Homines in Sodomis sævi erant, & pec-

VULGATA NOVA.

3. Reversusque est per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, usque ad locum ubi priùs fixerat tabernaculum inter Bethel & Haï:

4. in loco altaris quod fecerat priùs, & invocavit ibi nomen Domini. *Sup. 12. 7.*

5. Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, & armenta, & tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter. *Inf. 36. 7.*

7. Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chananæus & Pherezæus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæso sit jurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus.

9. Ecce universa terra coram te est: recede à me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.

10. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor.

11. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, & recessit ab oriente: divisique sunt alterutrum à fratre suo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot verò moratus est in oppidis, quæ erant circa Jordanem, & habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomitæ pessimi erant,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

addit, id *solvi illa Hebraïca veritate, in qua scribitur:* Abram gravis vehementer, *hoc est*, βαρὺς σφόδρα, *Ægypti enim pondere gravabatur.*

℣. 3. Ita Hieron. se legisse ait in edit. LXX. nempe usque ad vocem *Bethel*, pro quibus, inquit, *in Hebræo scriptum est: Abiit itinere suo per austrum usque Bethel.* Item Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b. ex LXX. *Et abiit illò unde venerat in desertum usque Bethel*, &c. ut in textu. Hieron. paulò sup. legerat: *Et abiit unde venit*, &c. Gr. Καὶ ἐπορεύθη ὅθεν ἦλθεν εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βαιθὴλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν..... ἀνὰ μέσον Βαιθὴλ, καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί. *Et ivit unde venerat in desertum usque ad Bethel, usque ad locum, ubi erat tabernac. ejus prius, inter Bethel, & inter Angæ.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321. e. his alludens, dicit: *Eò inducitur rediisse Abraham, hoc est, in Bethel, unde in Ægyptum descenderat.* Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 20. col. 433. d. *Reverso igitur Abraham ex Ægypto in locum unde venerat*, &c.

℣. 4. Gr. Εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ Ἄβραμ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· *Ad locum altaris quod fecerat ibi à principio, & invocavit ibi Abram nomen Domini.* In ed. Compl. deest, ἐκεῖ, post ἐποίησεν.

℣. 5. Ambros. infra, col. 323. b. c. habet, *qui ambulabat*, absque *simul*, Græc. Καὶ Λὼτ τῷ συμπορευομένῳ, &c. ut in Lat.

℣. 6. Itidem Græcè. Addit Ambros. ibid. *Quia nimium divites erant.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 20. col. 433. d. *Divites quippe facti erant, pastoresque multos pecorum habere cœperant.* In Gr. Ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά, &c. *Quoniam erant possessiones eorum multæ.*

℣. 7. August. sic habet loco cit. *Et facta est rixa inter medium pastorum pecorum Abram*, &c. è Gr. Ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ, &c. Sed cùm moneat ibid. S. Doctor, Latinos codices penè omnes non transtulisse *istam locutionem, sed ita* locutos, *ut consuetudo nostra habet*; idcirco posui in textu: *Inter pastores*, &c. loco *Inter medium pastorum*; quod autem addit August. *Et pecorum Loth*, sic habetur in Gr. Καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων, τῶν κτηνῶν τοῦ Λώτ· quam locutionem (*inter medium*) *nobis deinceps*, inquit August. *notare non placuit, ipsa est enim per omnia in Græca scriptura, ubi tale aliquid dicitur.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 323. f. *Qui igitur pastores*, inquit, *sint, & quorum animantium, & quæ rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Lot.... cujus pecoris pastores sint, consideremus..... pastores, inquit, jumentorum; jumenta autem*, &c. August. l. 16. de civit. Dei, c. 16. col. 433. e. *Pastores pecorum* vocat, *quibus*, inquit, *inter se rixantibus, eo modo discordiam vitaverunt*, &c.

℣. 8. Eadem rursus habet Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 324. e. & 325. c. præter unum, *& inter te.* Mirè consentiunt cum Ambr. Hieronymus & Augustinus. Hic nempe ad verbum l. 16. de civit. Dei, c. 20. to. 7. col. 433. e. Ille etiam l. contr. Helvid. to. 4. part. 2. col. 139. a. nisi quòd ponit *omnes*, loco *homines.* August. Locut. 42. de Gen. to. 3. col. 328. f. *Quoniam homines fratres nos sumus; Abram dixit ad Lot.* Gr. Εἶπε δὲ Ἄβραμ τῷ Λώτ. Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοί ἐσμεν ἡμεῖς.

℣. 9. Eadem profert August. l. 16. de civ. Dei, c. 20 col. 433. e. ad verbum; sicut Ambros. iterum l. 2. de Abr. c. 6. col. 325. c. 326. f. paucis exceptis. Ubi autem Ambr. legit *dexteram.* August. constanter *dextram.* Græcè omnia similia, nisi excipias hæc: Εἰ σὺ εἰς ἀριστερὰ, ἐγὼ εἰς δεξιά· εἰ δὲ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά.

℣. 10. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 286. f. non omnino sibi constat, ita nempe habet: *Et levavit oculos Lot, & elegit irriguam regionem Jordanis, quia tota rigabatur, & erat sicut paradisus Dei.* Gr. Καὶ ἐπάρας Λὼτ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἐπεῖδε πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ὅτι πᾶσα ἦν ποτιζομένη πρὸ τοῦ καταστρέψαι τὸν Θεὸν Σόδομα καὶ Γόμορρα, ὡς ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν εἰς Ζόγορα. *Et levans Lot oculos suos, aspexit omnem regionem circa Jordanem, quia omnis erat irrigua, antequam everteret Deus Sodoma & Gomorrha, sicut paradisus Dei, & sicut terra Ægypti, usque dum veniat in Zogora.*

℣. 11. Similiter habet Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 327. *Elegit sibi Lot.* Gr. Καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ Λὼτ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἀπῆρε Λὼτ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ διεχωρίσθησαν, &c. ut supr. *Et elegit sibi Lot omnem regionem circa Jordanem, & abiit Lot ab oriente, & separati sunt*, &c.

℣. 12. Deficientibus hîc Patribus Lat. ita supplemus de Græco: Ἄβραμ δὲ κατῴκησεν ἐν γῇ Χαναάν· Λὼτ δὲ κατῴκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Ad quæ respiciens August. l. 16. de civit. Dei, c. 21. col. 433. f. dicit: *Cùm ergo digressi essent, separatimque habitarent Abraham & Lot..... & Abraham in terra Chanaan, Lot autem esset in Sodomis*, &c.

℣. 13. Gr. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα. Eadem sic reddit Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. a. *Et viri So-*

VULGATA NOVA.

& peccatores coram Domino nimis.

14. Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot : Leva occulos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad aquilonem & meridiem, ad orientem & occidentem.

Sup. 12. 7. Inf. 15. 18. 26. 4. Deut. 34. 4.

15. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum.

16. Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ : si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua : quia tibi daturus sum eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit & habitavit juxta convallem Mambre, quæ est in Hebron : ædificavitque ibi altare Domino.

VERSIO ANTIQUA.

catores in conspectu Domini valde.

14. Et dixit Deus ad Abram, postquam recessit Lot ab illo : Respice oculis tuis, & vide à loco, in quo nunc tu es, ad africum, & aquilonem, & orientem, & mare.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. 328. c.

15. Quia omnem terram, quam tu vides, tibi dabo eam, & semini tuo usque in sæculum.

16. Et faciam semen tuum tanquam arenam terræ : si potest aliquis dinumerare arenam terræ, & semen tuum dinumerabitur.

Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 21. to. 7. 433. g. 434. e.

17. Surgens perambula terram in longitudinem ejus, & in latitudinem : quia tibi dabo eam, & semini tuo in æternum.

18...... *Vide Not.*

Ambr. de Abr. l. 2. c. 7. 329. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

domorum mali, & peccatores in conspectu Dei vehementer. Tum addit : *Superfluè hic in LXX Interpretibus additum est*, in conspectu Dei, *siquidem Sodomorum coloni apud homines mali & peccatores erant.*

℣. 14. Similia in Græco, præter hoc, ὁ δὲ Θεὸς εἶπε, *dixit autem Deus*, loco *& dixit Deus.* Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 32. col. 331. d. sic habet : *Respice sursum oculis, & vide à loco hoc, ubi nunc tu es, ad aquilonem & africum, & orientem & mare.* August. verò tum quæst. 28. in Gen. to. 3. col. 386. a. tum l. 16. de civit. Dei, c. 21. to. 7. col. 433. g. *Respiciens oculis tuis, vide à loco, in quo nunc tu es, ad aquilonem & africum*, &c. ut supr. nec malè secundùm Mss. Cotton. & Oxon. nec non edit. Compl. in quibus loco, ἀνάβλεψον..... καὶ ἴδε, legitur, ἀνάβλεψας..... ἴδε. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. b. sic : *Leva oculos tuos, & vide à loco, in quo tu nunc es, ad aquilonem & ad austrum, & ad orientem & ad mare.* Itidem Cassiod. in Ps. 106. p. 366. b. nisi quòd addit in fine, *quod est occasus* : & verò Hieron. sup. monet, *mare semper pro occidente* (in Scripturis) *poni.*

℣. 15. Eadem refert idem August. quæst. 28. in Gen. to. 3. col. 386. a. quæ etiam ita leguntur Græcè. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 32. col. 331. d. sic habet : *Quoniam omnem terram, quam tu vides, tibi dabo, & semini tuo usque in sempiternum.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 328. c. *Quia omnem terram, quantùm vides, tibi dabo eam, & semini tuo in æternum.* Itidem Hilar. in Ps. 138. col. 523. b. præter unum, *quam tu*, pro *quantùm* : sic etiam Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. b. sed omittit, *in æternum.* Ad quod August. ubi sup. *Potest*, inquit, *movere nonnullos si*, usque in sæculum, *intelligant*, in æternum : *si autem* in sæculum, *hoc loco sic accipiant, quemadmodum fideliter tenemus initium futuri sæculi à fine præsentis ordiri, nihil eos movebit.*

℣. 16. Ita Græcè ad verbum. Hilar. verò in Ps. 138. col. 523. b. sic habet. *Et faciam semen tuum tanquam arenam maris : si potest quis enumerare arenam maris, ita & semen tuum dinumerabitur.*

℣. 17. Optimè August. de Græco : ultima verò, *& semini tuo in æternum*, omissa ab Augustino, supplevimus ex Ambros. juxta idem Græc. in quo sic habentur, Καὶ τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα, *& semini tuo in sæculum.* In MSS. tamen Cott. & Oxon desunt hæc ultima verba, sicut apud August. Idem Ambros. priora sic habet : *Surge, & perambula terram in longitudinem, & in latitudinem ; quia tibi dabo eam, & semini*, &c. ut supr. at infra d. *in longitudinem ejus, & latitudinem.* Item August. quæst. 28. in Gen. to 3. col. 386. c. *Surge, & perambula terram in longitudine ejus, & latitudine, quia tibi dabo eam.* Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 32. col. 331. d. *Surgens ingredere terram in longitudinem ejus, & in latitud. quia tibi dabo eam :* nec addit seqq. *& semini tuo*, &c. Eò spectare videntur, quæ refert Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 173. a. *Et omnem terram, quamcunque tetigeris pedibus tuis, tibi dabo eam, & semini tuo in æternum :* possunt etiam referri ad ℣. 15. supr.

℣. 18. Silent hîc Patres Lat. In Græco verò sic : Καὶ ἀποσκηνώσας Ἄβραμ, ἐλθὼν κατῴκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ, ἣ ἦν ἐν Χεβρώμ· καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ. Huc redeunt ista Augustini, l. 16. de civit. Dei, c. 21. col. 434. e. *Hoc responso promissionis accepto, migravit Abraham, & mansit in alio ejusdem terræ loco, id est, juxta quercum Mambræ, quæ erat Chebron.*

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. FActum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, & Arioch rex Ponti, & Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thadal, rex Gentium,

2. inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorrhæ, & contra Sennaab regem Adamæ, & contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem Silvestrem, quæ nunc est mare salis.

4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, & tertio decimo anno recesserunt ab eo.

5. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, & reges qui erant cum eo : percusserunt-

VERSIO ANTIQUA.

1. FActum est autem in regno Amarphal regis Sennaar......

Aug. Locut. 43. to. 3. 328. f.

2...... & rex Bale, hæc est Segor.

Hieron. quæst. Hebr. to. 2. 519. b.

3. Omnes hi consenserunt apud vallem Salsam, hoc est mare salis.

5. Quarto decimo autem anno Chodollogomor, & reges qui cum eo, & conciderunt gigan-

Aug. Locut. 44. t. 3. 328. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco.

℣. 2. Gr..... Καὶ μετὰ Συμοβὸρ βασιλέως Σεβωεὶμ, καὶ βασιλέως Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ. *Et cum Symobor rege Seboim, & rege Balac ; hæc est Segor.*

℣. 3. Itidem Græcè, nisi excipias vocem ult. τῶν ἁλῶν, *salium*, loco *salis.*

℣. 5. Post *Chodollogomor*, supplendum, *venit*, sicut *erant*, post hoc, *qui cum eo : Unde*, inquit August. loco cit. *à quibusdam Latinis etiam additum est*, erant. In Gr. sic : Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἔτει ἦλθε Χοδολλογομὸρ, καὶ οἱ βασιλεῖς μετ᾽ αὐτοῦ (Ms. Alex. cum edit. Ald. οἱ μετ᾽ αὐτοῦ.) καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσταρὼθ, καὶ Καρναΐν (Ms. Alex. cum edit. Compl. Ἀσταρὼθ Καρναΐν,) καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς· καὶ τοὺς Ὀμμαίους τοὺς ἐν Σαυῇ

Versio antiqua.

Hieron. quæst. Hebr. 519. c.

tes in Aſtaroth-Carnaim, & gentes fortes ſimul cum eis, & Ominæos in Save civitate, antequàm Sodomam pervenirent,

Aug. Locut. 45. 329. a.

6. & Chorræos qui in montibus Seir......

Hieron. quæſt. Hebr. 517. c. 519. c.

7. Et revertentes venerunt ad fontem judicii, hæc eſt Cades: & percuſſerunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorræorum ſedentem in Aſaſonthamar.

8....... & direxerunt contra eos aciem ad bellum in valle Salinarum:

Vulgata nova.

que Raphaim in Aſtarothcarnaim, & Zuzim cum eis, & Emim in Save Cariathaim,

6. & Chorræos in montibus Seir, uſque ad Campeſtria Pharan, quæ eſt in ſolitudine.

7. Reverſique ſunt, & venerunt ad fontem Miſphat, ipſa eſt Cades: & percuſſerunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrhæum qui habitabat in Aſaſonthamar.

8. Et egreſſi ſunt, rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, & rex Seboim, nec non & rex Balæ, quæ eſt Segor: & direxerunt aciem contra eos in valle Silveſtri:

Vulgata nova.

9. ſcilicet adversùs Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges adversùs quinque.

10. Vallis autem Silveſtris habebat puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorrhæ, terga verterunt, cecideruntque ibi: & qui remanſerant, fugerunt ad montem.

Versio antiqua.

11. Et tulerunt omnem equitatum Sodomorum & Gomorrhæ......

Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. a.

12. Ceperunt etiam Lot, filium fratris Abrahæ..... & diſceſſerunt......

Aug. Locut. 46. 329. a.

13. Adveniens autem eorum, qui evaſerunt, quidam, nunciavit Abram transfluviali; ipſe autem habitabat ad quercum Mambre Amorrhis, fratris Eſchol, & fratris Aunan; qui erant conjurati Abram.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. b. Idem quæſt. Hebr. to. 2. 520. b.

14. Cùm autem audiſſet Abraham, quia captivus ductus eſt Lot frater ſuus, numeravit vernaculos ſuos trecentos decem & octo: & perſecutus eſt eos uſque Dan.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. 330. d.

15...... & percuſſit eos, & perſecutus eſt uſque Choba, quæ eſt ad dexteram Damaſci.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. 139. b.

16. Et reduxit omnem equitatum Sodomorum, & Lot fratrem ſuum revocavit......

Vulgata nova.

11. Tulerunt autem omnem ſubſtantiam Sodomorum & Gomorrhæ, & univerſa quæ ad cibum pertinent, & abierunt:

12. nec non & Lot & ſubſtantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13. Et ecce unus qui evaſerat, nunciavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi, fratris Eſcol, & fratris Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram.

14. Quod cùm audiſſet Abram, captum videlicet Lot fratrem ſuum, numeravit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo: & perſecutus eſt uſque Dan.

15. Et diviſis ſociis, irruit ſuper eos nocte: percuſſitque eos, & perſecutus eſt eos uſque Hoba, quæ eſt ad lævam Damaſci.

16. Reduxitque omnem ſubſtantiam, & Lot fratrem ſuum cum ſubſtantia illius, mulieres quoque & populum.

Notæ ad Versionem antiquam.

(edit. Compl. Ὀμμαίυς ἐν Σαυῇ) τῇ πόλει· ex quibus apparet Hieronymum legiſſe ſecundùm Mſ. Alex. ac edit. Ald. & Compl. Quæ autem addit in fine, *antequam Sodomam pervenirent*, abſunt à textu ſacro & à LXX.

℣. 6. Hìc etiam ſecundùm Auguſt. *ſubauditur*, erant.

℣. 7. Ita Græcè, exceptis his, Καὶ κατέκοψαν πάντας τὺς ἄρχοντας Ἀμαλὴκ, ϗ τὺς Ἀμοῤῥαίυς τὺς κατοικῦντας, &c. *Et conciderunt omnes principes Amalec, & Amorræos habitantes*, &c. loco, *& percuſſerunt*, &c.

℣. 8. Gr. Καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἁλυκῇ, *Et inſtruxerunt aciem contra eos in bellum in valle ſalſa.*

℣. 11. Gr. Ἔλαβον δὲ τὴν ἵππον πᾶσαν τὴν Σοδόμων ϗ Γομόῤῥας, *Ceperunt autem equitatum omnem qui erat*, &c. Huc redeunt quæ narrat Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. a. *Illi quatuor reges, qui de quinque regibus triumphaverunt, & adduxerunt equitatum Sodomorum totum.*

℣. 12. Gr. Ἔλαβον δὲ ϗ τὸν Λὼτ, &c. ut ſupr. præter vocem Ἄβραμ, loco *Abrahæ.*

℣. 13. Similia in Græco: *Obſcurum hyperbaton*, hìc arguit Auguſt. *Ordo eſt enim*, inquit: *Adveniens eorum, qui evaſerunt, quidam Amorrhis fratris Eſchol & fratris Aunan, qui erant conjurati, nunciavit Abram transfluviali; ipſe autem habitabat ad quercum:* tum addit: *Hoc hyperbaton obſcurius fit etiam per ellipſin: cùm enim dictum eſſet:* Quidam Amorrhis fratris Aunan, *non dictum eſt, quid fratris, ſed intelligitur filius.* Item quæſt. 29. in Gen. to. 3. col. 386. d. ad hæc: *Et nunciavit Abrahæ transfluviali*, ait: *Transfluvialem Abraham appellatum etiam Græca exemplaria ſatis indicant: ſed cur ita appellatus ſit, hæc videtur cauſa, quòd ex Meſopotamia veniens, tranſito flumine Euphrate, ſedes conſtituit in terra Chanaan, & transfluvialis appellatus eſt ex ea regione unde venerat.* In Gr. περάτῃ, *tranſitori.* Similiter habet Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 520. a. *Et qui fugerat, nunciavit Abram tranſitori; ipſe verò ſedebat ad quercum Mambre Amorrhæi, fratris Eſchol & fratris Aunan, qui erant conjurati Abrahæ.* Mox addit: *Pro eo quod nos poſuimus* tranſitori, *in Hebræo ſcriptum eſt* Ibri, *hoc enim* tranſitor *exprimitur. Quod autem ait:* Apud quercum Mambre Amorræi, *meliùs in Hebræo legimus:* Apud quercum Mamre Amorræi, *fratris Eſchol, & fratris, non Aunan, ut LXX. tranſtulerunt, ſed Aner*, &c.

℣. 14. In Gr. ſic: Ἀκύσας δὲ Ἄβραμ, ὅτι ᾐχμαλώτευται Λὼτ ὁ ἀδελφιδῦς αὐτῦ, ἠρίθμησε τὺς ἰδίυς οἰκογενεῖς αὐτῦ τριακοσίυς δέκα ϗ ὀκτώ· ϗ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν. In edit. Complet. deeſt, ὀπίσω αὐτῶν· Mſ. etiam Alex. cum edit. Ald. loco ἀδελφιδῦς, *fratris filius*, habet ἀδελφός, *frater.* Mſ. Oxon. ἀνεψιός, quæ tria idem ſignificant eò loci: id confirmat Hieron. loc. citat. ut enim probet contra Helvid. *cognatione fratres* eos vocari, *qui ſunt de una familia;* exemplum petit ex hoc loco Geneſeos, ubi Lot frater Abrahæ appellatur, licet frater ejus non fuerit, ſed tantùm fratris ejus filius. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 3. col. 287. huc alludens, dicit: *Quo completo Abram numeravit ſervulos ſuos vernaculos; & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam, liberavit nepotem:* & l. 2. c. 7. col. 330. d. *Numeravit Abram trecentos decem & octo vernaculos ſuos.* Idem narrat Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. his verbis: *Deinde ab hoſtibus, qui Sodomis irruerant, cùm quinque reges adverſùs quatuor bellum gererent, & victis Sodomitis, etiam Lot captus eſſet, liberavit eum Abraham, adductis ſecum in prælium trecentis decem & octo vernaculis ſuis.*

℣. 15. Ita in Græco, præter unum, ἐν ἀριστερᾷ, *ad ſiniſtram*, loco *ad dexteram;* attamen Ambroſ. infra conſtanter legit, *ad dexteram: Ipſa*, inquit, *ad dexteram Damaſci pulchrè eſſe dicitur; agni enim ad dexteram, hædi ad ſiniſtram.*

℣. 16. Gr. Καὶ ἀπέστρεψε..... ϗ Λὼτ τὸν ἀδελφιδῦν αὐτῦ ἀπέστρεψε ϗ πάντα τὰ ὑπάρχοντα, &c. Edit. Ald. habet: Λὼτ τὸν ἀδελφόν, Mſ. verò Oxon. Λὼτ υἱὸν τῦ ἀδελφῦ. Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. f. ſimiliter: *Revo-*

VULGATA NOVA.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis.

Heb. 7. 1.

18. At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi,

19. benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit cœlum & terram:

20. & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cætera tolle tibi.

22. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cœli & terræ,

23. quòd à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram:

24. exceptis his, quæ comederunt juvenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, Escol, & Mambre: isti accipient partes suas.

VERSIO ANTIQUA.

17...... *Vide Not.*

18. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum; & ipse sacerdos Dei excelsi:

Hieron. quæst. Hebr. to. 2. 520. b.

19. Et benedixit Abram, & dixit: Benedictus Abraham Deo summo, qui creavit cœlum & terram.

Cypr. l. 2. ep. 3. Hilar. l. 12. de Trin. col. 1114. e.

20..... *Vide Not.*

21. Rex Sodomorum exivit obviam Abræ, & dixit: Da mihi homines, equos autem sume tibi.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. 331.

22. Et dixit Abram ad regem Sodomorum: Extendo manum meam ad Deum altissimum, qui creavit cœlum & terram,

Aug. Locut. 47. to. 3. 329. b.

23. si à sparto usque ad corrigiam calceamenti, accipiam de omnibus tuis......

24...... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cavit omnem equitatum Sodomorum; & infra, col. 331. b. *substantiam quoque recepit.*

℣. 17. Sub finem hujus ℣. hæc habentur in Gr. Τῦτο ἦν τὸ πεδίον τῶν βασιλέων, quæ Hieron. ep. ad Evang. to. 2. col. 574. b. sic reddit ex Hebræo: *Hæc est vallis regis..... sive*, inquit, *ut LXX. transtulerunt*, campus.

℣. 18. Similiter habet Cypr. ep. 63. p. 105. a. *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum.* Ita quoque in Gr. præter unum, ἄρτυς, panes; subinde sic: ἦν δὲ ἱερεὺς τῦ Θεῦ τῦ ὑψίςυ. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. a. *Erat enim sacerdos summi Dei.* Similiter Tertul. contr. Jud. c. 2. p. 136. b. *Dei summi.* Item Julius Firm. l. de errore prof. relig. *Melchisedech rex Salem, & sacerdos summi Dei, revertenti Abrahæ cum pane & vino, benedictionis obtulit gratiam.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. *Benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi.*

℣. 19. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 520. c. *Et benedixit ei*, Gr. Καὶ εὐλόγησε τὸν Ἄβραμ· edit. Compl. pro Ἄβραμ, habet, αὐτὸν Μελχισεδέκ· seq. verò *& dixit*, addidi de Græco, ubi καὶ εἶπεν· reliqua excerpta ex Hilario concinunt cum eodem Græco, nisi excipias vocem, *Abraham*, pro qua constanter, Ἄβραμ. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. a. *Et Melchisedech benedixit:* & l. 1. Hex. col. 5. b. addit: *Benedictus Abram à Deo summo, qui fecit cœlum & terram.*

℣. 20. In Gr. sub finem hoc legitur: Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Ἄβραμ δεκάτην ἀπὸ πάντων, *Et dedit ei Abram* (vel *ipsi Abram*) *decimam de omnibus;* ubi vox αὐτῷ, æquè potest referri vel ad Melchisedech, vel ad ipsum Abram: ambiguum enim esse potest utrùm Abram dederit decimas Melchisedecho, an verò Abram ab ipso acceperit; Græc. priori magis favet, Vulg. posteriori: Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 287. f. 288. a. priorem sententiam confirmare videtur, dicens: *Qui vincit, non debet sibi arrogare victoriam, sed deferre Deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho factus humilior est, non superbior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit; ideoque ei Melchisedech benedixit:* vid. etiam infr. l. 2. c. 8. col. 331. e. Similiter Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 573. c. *Nec est mirum*, inquit, *si Melchisedech victori Abraham obviam processerit, & in refectionem tam ipsius, quàm pugnatorum ejus, panes vinumque protulerit, & benedixerit ei..... & decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo.* Sed addit: *Sive, quod habetur ambiguum, ipse dederit ei substantiæ suæ decimas..... utrumque enim intelligi potest, & juxta Hebraicum & juxta LXX. Interpretes, quod & ipse acceperit decimas spoliorum, & Abrahæ dederit decimas substantiæ suæ, quanquam Apostolus in epistola sua ad Hebræos apertissimè definiat, non Abraham suscepisse à Melchisedech decimas divitiarum ejus, sed de spoliis hostium partem accepisse pontificem.*

℣. 21. Sacrum contextum hîc exhibere videtur Ambrosius, nec quidquam de suo addere; sic enim loquitur: *Quid est quod ait: Rex*, inquit, *Sodomorum exivit obviam Abræ*, &c. Græc. tamen simpliciter habet: Εἶπε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων πρὸς Ἄβραμ· Δός μοι τὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυτῷ. *Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi homines, equitatum autem sume tibi.*

℣. 22. Ita ferunt Latini codices, teste Augustino: Græcè, hæc tantùm variant: Εἶπε δὲ..... ἐκτενῶ.... πρὸς Κύριον τὸν Θεόν· sed Mss. Alex. & Cotton. cum edit. Compl. delent Κύριον. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 5. p. 233. b. similiter hab. *Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui constituit cœlum & terram.* Ambros. l. 1. Hex. col. 5. c. *Extendam manum meam ad Deum summum, qui fecit*, &c. ut sup.

℣. 23. Mox Aug. ib. *Quod habent quidam Latini codices:* si à sparto usque ad, &c. *fefellit interpretem, quòd Græcus habet* σπαρτίυ, *quod Latinè*, filum *intelligitur, ut ista Scripturarum locutio sit: Extendo manum meam ad.... qui creavit cœlum & terram, si accipiam de omnibus tuis.* Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. c. his alludens, ait: *Quomodo dicit ad regem Sodomorum: Nihil sumam abs te?* & l. 2. c. 8. col. 331. f. *Ideo Abraham dicit: Nihil sumam ab omnibus tuis.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. *Victoriam fecit regibus Sodomorum, nihilque spoliorum auferre voluit, cùm rex cui vicerat, obtulisset.* Gr. Εἰ ἀπὸ σπαρτίυ ἕως σφυρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, &c.

℣. 24. Ita de Gr. deficientibus Patribus Lat. Πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμῦ..... ὗτοι λήψονται μερίδα. *Præter ea quæ comederunt juvenes, & portionem virorum qui mecum unà profecti sunt.... hi sument portionem.* Quò redeunt quæ Ambros. ait, l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. c. *Sanè iis, qui secum fuissent in adjumentum, fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam adserit tanquam mercedem laboris.*

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. HIs itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens:

VERSIO ANTIQUA.

1. POst hæc verba, factum est verbum Domini ad Abram in visu, dicens: Noli timere

Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. 288. d. & l. 2. c. 8. col. 332. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, præter unum, ὑπερασπίζω, *clypeo protego*, loco *protegam*. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. sic hab. *Factus est sermo Domini ad Abraham per visum, dicens: Noli timere, Abraham, ego te pro-*

	Versio antiqua.	Vulgata nova.	
	Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valde.	Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.	
Hieron. quæst. Hebr. to. 2. 520. c.	2. Dixitque Abraham : Domine Deus, quid dabis mihi ? & ego vado sine liberis : & filius Masec vernaculæ meæ, hic Damascus Eliezer.	2. Dixitque Abram : Domine Deus, quid dabis mihi ? ego vadam absque liberis : & filius procuratoris domus meæ, iste Damascus Eliezer.	
	3. Et dixit Abram : Ecce mihi non dedisti semen ; & filius vernaculæ meæ hæres meus erit.	3. Addiditque Abram : Mihi autem non dedisti semen ; & ecce vernaculus meus, hæres meus erit.	
Anon. ap. Prosp. l. 1. 99. d. Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 26. 438. e.	4. Statimque sermo Domini ad eum : Non erit hæres tuus hic : sed qui exiet de te, ille erit hæres tuus.	4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens : Non erit hic hæres tuus : sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem.	
Hieron. in ep. ad Gal. l. 1. to. 4. 254. a.	5. Eduxit autem eum foras, & dixit ei : Aspice in cœlum, & numera stellas, si poteris dinumerare eas. Et ait illi : Sic erit semen tuum.	5. Eduxitque eum foras, & ait illi : Suspice cœlum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei : Sic erit semen tuum.	*Rom. 4. 18.*
Ambr. de Abr. l. 2. c. 8. 333. a.	6. Et credidit Abram Deo, & reputatum est ei ad justitiam.	6. Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam.	*Rom. 4. 3. Gal. 3. 6. Jac. 2. 23.*
Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 435. f.	7. Ait autem ad illum : Ego Deus qui te eduxi de regione Chaldæorum, ut dem tibi terram hanc, ut hæres sis ejus.	7. Dixitque ad eum : Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam.	
Ibid. 436. c.	8. Dixit autem : Dominator Domine, secundùm quid sciam, quia hæres ejus ero ?	8. At ille ait : Domine Deus, unde scire possum, quòd possessurus sim eam ?	
435. g. & infra passim.	9. Dixit illi Deus : Accipe mihi juvencam trimam, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.	9. Et respondens Dominus : Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.	
	10. Accepit autem illi hæc omnia, & divisit illa media, & posuit ea contra faciem alterum alteri : aves autem non divisit.	10. Qui tollens universa hæc, divisit ea per medium, & utrasque partes contra se altrinsecus posuit : aves autem non divisit.	*Jerem. 34. 18.*

Notæ ad Versionem antiquam.

tego : merces tua multa erit valde. August. l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. huc respiciens, dicit : *Etiam tunc factum est verbum Domini ad Abraham in visu : qui cùm ei protectionem, mercedemque promitteret valde multam*, &c. Tichon. reg. 3. col. 54. e. *Merces tua multa est.*

℣. 2. Hæc verba, *Dixitque Abraham*, prætermissa ab Hieronymo, suppeditat Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. qui etiam addit : *Domine, quid dabis mihi ? ego enim sum absque liberis, & filius præpositus domui meæ, hic Damascus Eliezer.* Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. e. f. & l. 2. c. 8. col. 333. a. *Quid mihi dabis ? ego autem dimittor sine filiis.* Gr. Λέγει δὲ Ἄβραμ· Δέσποτα Κύριε τί μοι δώσεις ; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος· ὁ δὲ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου, οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ.

℣. 3. Καὶ εἶπεν Ἄβραμ· Ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενής μου κληρονομήσει με. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. e. f. *Quia mihi semen non dedisti, vernaculus meus mihi hæres erit.* Similiter habet Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. Sedulius autem in ep. ad Rom. col. 507. e. *Quoniam non dedisti mihi semen, hic vernaculus meus hæreditabit me.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. alludens, dicit : *Ille de posteritate sollicitus quemdam Eliezer vernaculum suum futurum sibi hæredem dixit.*

℣. 4. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. e. f. *Non erit hæres tuus hic, sed alter qui exierit de te, ille hæres tuus erit.* Auct. l. de præd. ap. Prosp. præter illa, quæ ex ipso posuimus in textu, habet seqq. *Non erit hic hæres tuus ; sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem.* In Gr. sic : Καὶ εὐθὺς φωνὴ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα· Οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς (edit. Ald. ἄλλος) ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε. Quò spectant quæ August. dicit l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. *Continuòque illi promissus est hæres, non ille vernaculus, sed qui de ipso Abraham fuerat exiturus.*

℣. 5. Similia Græcum exhibet ; nec dissentit Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. b. ubi sic : *Eduxit eum foras :* & l. 1. c. 8. col. 307. f. addit : *Dixit ei Dominus : Respice in cælum, & numera stellas, si poteris : sic erit semen tuum :* & l. 2. c. 8. col. 333. b. *Respice in cælum, & numera stellas, si potes numerare ; & dixit : Sic erit semen tuum.* Similiter Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. p. 99. d. *Eduxitque eum foras, & ait illi : Suspice in cælum, & numera stellas, si poteris numerare eas, & dixit : Sic erit*, &c. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 507. e. *Et dixit Dominus ad eum : Respice ad cælum, & numera stellas, si potueris dinumerare eas ; & ait ad eum : Sic erit*, &c. Fulgent. l. 3. de verit. præd. c. 4. p. 484. *Respice in cælum, & numera stellas, si potes dinumerare eas ; & dixit : Sic erit*, &c. Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 117. col. 127. e. *Si potes numerare eas ; sic erit semen tuum.* August. l. 16. de civit. Dei, col. 435. c. *Illi promissum est*, inquit, *semen innumerabile, non sicut arena terræ, sed sicut stellæ cæli.*

℣. 6. Sic iterum Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. f. cui accinunt Victorin. Afr. l. 3. adv. Arium, col. 279. g. Fulgent. l. 3. de verit. præd. c. 4. p. 484. Auctor quæst. Vet. & N. Test. col. 127. e. Cassiod. in Ps. 12. p. 48. b. & Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 507. e. Tertullianus verò l. de pat. c. 6. p. 200. c. sic habet : *Abraham Deo credidit, & justitiæ deputatus ab illo est.* Cypr. epist. 63. p. 105. b. *Et credidit Abram Deo, & deputatum est ei ad justitiam.* Similiter Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. e. August. l. 16. de civit. Dei, c. 24. col. 436. c. & Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. In Gr. Καὶ ἐπίστευσεν...... καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς, &c.

℣. 7. Similiter in Gr. nisi excipias verbum ultimum, κληρονομῆσαι, *hæreditare*, vel *in hæreditatem*, loco, *ut hæres sis ejus.* Mss. Cott. & Oxon. habent, κληρονομῆσαι αὐτήν. Hier. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 521. a. ut supra : *Ego Deus, qui eduxi te de regione Chaldæorum.* Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. c. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram hanc, ut hæres esses ejus.* Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 12. p. 100. a. *Ego sum, qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram hanc, & possideres eam.*

℣. 8. Addidi *autem*, è Gr. εἶπε δέ. Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. d. sic habet : *Quomodo intelligam, quia hæres ejus sum ?* & infra, col. 337. a. *Unde cognoscam, quia hæres ero terræ hujus ?* Gr. Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν ;

℣. 9. Gr. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Λάβε μοι, &c. ut in textu Lat. Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. e. *Dixit autem illi Dominus Deus : Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.* Itidem infra, col. 334. b. *Vitulum, & capram, & arietem :* pauló verò post addit : *Vitulus & capra..... feminea dicuntur ; at verò aries masculum quoddam animal est ;* & infra : *Caro nostra vitula est..... Græci, δάμαλ, dixerunt vitulam,* ἀπὸ τοῦ δαμάσθαι με αὐτήν, &c. & col. 338. c. *Descenderunt aves supra divisa corpora vitulæ, capræ*, &c. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. c. *Accipe vaccam tricunem.* August. quæst. 47. in Exod. to. 3. col. 434. e. eadem memorat his verbis : *Dicit enim Deus ad Abraham, cùm factum esset illud sacrificium de vacca trima, & capra, & ariete, & turture, & columba...... Sciendo scias*, &c.

℣. 10. Itidem Græcè. Hieron. verò quæst. Hebr. in Gen. col. 521. a. legit : *Et posuit ea contra faciem invicem, aves verò non divisit.* Hesych. l. 1. in Levit. c. 1. col. 57. e. *Accepit sibi hæc omnia, & divisit ea per medium altrinsicus, & contra se exposuit : aves autem non divisit.* Eorumdem meminit Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. e. dicens : *Post immolationem divisa sunt animalia, & contra faciem*

Vulgata nova.

11. Descenderuntque volucres super cadavera, & abigebat eas Abram.

12. Cùmque sol occumberet, sopor irruit super Abram, & horror magnus & tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum: Scito prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis.

Act. 7. 6.

14. Veruntamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

16. Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.

17. Cùm ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.

18. In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphraten,

Sup. 12. 7. 13. 15. Deut. 34. 4. 2. Par. 9. 26. 2. Reg. 4. 21.

19. Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos,

Versio antiqua.

11. Et descenderunt aves supra corpora, quæ divisa erant, & consedit illis Abram.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 435. g. & infra.

12. Circa solis autem occasum, pavor irruit super Abram, & ecce timor tenebrosus magnus incidit ei.

13. Et dictum est ad Abram: Sciendo scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria, & in servitutem redigent eos, & affligent eos quadringentis annis.

14. Gentem autem, cui servierint, judicabo ego: post hæc verò exibunt huc cum supellectili multa.

15. Tu autem ibis ad patres tuos cum pace, nutritus in senecta bona.

16. Quarta verò generatione convertent se huc: nondum enim impleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc.

17. Cùm autem jam sol erat ad occasum, facta est flamma, & ecce fornax fumabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa.

18. In die illa disposuit Dominus Deus testamentum ad Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem,

19. Cenæos, & Cenezæos, & Cedmonæos,

Notæ ad Versionem antiquam.

alterutrum posita. Gr. Καὶ ἔθηκεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις, &c.

℣. 11. Huc redeunt quæ Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 338. c. dicit: *Aves descenderunt supra divisa corpora vitulæ, capræ, atque arietis:* & sup. col. 336. d. *Divisit Abram corpora, & consedit illis:* & col. 333. e. *& consedit illis Abraham.* Hier. verò, quæst. Hebr. in Gen. col. 521. a. sic habet: *Descenderunt autem volucres super cadavera, & super divisiones eorum; & sedit cum eis Abram:* nec malè, nam in Gr. sic: Κατέβη δὲ ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα, ἐπὶ τὰ διχοτομήματα (al. καὶ τὰ διχοτομήματα) αὐτῶν, καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἄβραμ. At in Ms. Oxon. exstat, ἐπὶ τὰ σώματα διχοτομήμενα, al. διχοτομηθέντα, quæ lectionem Ambrosii & Augustini confirmant.

℣. 12. Eadem iterum refert August. quæst. 30. in Gen. to. 3. col. 386. e. præter vocem *tenebrosus*, quam delet. Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 9. col. 339. c. sic legit: *Solis occasu, excessus cecidit super eum; & ecce timor magnus & tenebrosus incubuit super eum:* & infra, col. 340. a. *Tenebrosus horror, & magnus factus est.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 521. c. *Ad occasum autem solis, ecstasis cecidit super Abram.* Gr. Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσε τῷ Ἄβραμ, καὶ ἰδοὺ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπίπτει αὐτῷ· quæ Latinam Augustini translationem mirè confirmant.

℣. 13. Eadem profert idem Aug. quæst. 47. in Exod. col. 434. e. 436. e. paucis mutatis: *Sciendo scias, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria; & in servitutem redigent eos, & nocebunt illis quadringentos annos.* Itidem col. 434. g. præter hoc, *sciendo scias*, & istud, *in terra non sua.* At Locut. 48. de Gen. col. 329. d. legit: *sciendo scies*, notatque hanc locutionem, *Scripturarum* esse *usitatissimam*; sed Græcos habere, *sciens scies, quod penè tantumdem est.* Similiter hab. Tich. reg. 5. col. 60. g. *Sciens scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua; & dominabuntur eorum, & affligent eos annis quadringentis.* Item Julius Hilario de mundi durat. col. 374. g. *Sciens scies, quomodo peregrinum erit semen tuum in terra non sua; & in servitutem redigentur, & dominabuntur eorum annis quadringentis.* Sic etiam hab. Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 347. h. *Peregrinum erit semen tuum in terra non sua.* Auct. quæst. Vet. Test. q. 8. col. 46. f. *Peregrinum erit semen tuum; & servitio oppriment eos.* Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 9. col. 339. f. *Sciendo scies, quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua; & servitio opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis.* Gr. Καὶ ἐρρέθη πρὸς Ἄβραμ· Γινώσκων γνώσῃ ὅτι..... ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς, καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς τετρακόσια ἔτη. Hæc autem, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς, à solo Ambrosio reddita sunt: istud verò, τετρακόσια ἔτη, observat August. quæst. 47. in Exod. col. 436. f. *non sic accipiendum esse, tanquam in illa durissima servitute quadringentos annos Dei populus fuerit..... Non enim*, inquit, *quod ait:* In servitutem redigent eos, & nocebunt illis, *ad quadringentos annos referendum est, tanquam per tot annos eos habuerint in servitute; sed referendi sunt quingenti anni ad id quod dictum est:* Peregrinum erit semen tuum in terra non propria...... *ut hyperbaton hic intelligatur, & ordo verborum sit:* Sciendo scias, quia peregrinum erit..... in terra non propria; quadringentis annis: *illud autem interpositum intelligitur:* Et in servitutem redigent eos, & nocebunt illis; *ita ut ad quadringentos annos ista interpositio non pertineat.* Vid. plura ibid. & col. 434. e. vide etiam infr. Exod. 12. 37. 40. cum Notis.

℣. 14. Similiter hab. Julius Hilar. l. de mundi durat. col. 374. g. *Gentem autem cui servierint, ego judicabo.* Ita quoque in Gr. Auct. verò quæst. Vet. Test. quæst. 8. col. 46. f. hab. *Ego autem liberabo eos.* Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 347. h. addit: *Et exient inde cum præparatione magna.* Gr. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς.

℣. 15. Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 341. d. *Tu autem ibis ad parentes* (al. *patres*) *tuos cum pace, nutritus in senectute bona.* Similiter habet Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 348. a. In Gr. sic: Σὺ δὲ ἀπελεύσῃ (ed. Compl. πορεύσῃ) πρὸς τοὺς πατέρας σου ἐν εἰρήνῃ (Ms. Alex. μετ᾽ εἰρήνης) τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ.

℣. 16. Itidem Græcè, nisi excipias hoc; ἀποστραφήσονται ὧδε, *revertentur huc*, pro *convertent se huc.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 521. b. *Generatione autem quarta revertentur huc.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 342. a. *Quarta autem generat. revertentur.* Tichon. reg. 5. col. 61. h. *revertetur huc.* Auct. quæst. Ver. Test. quæst. 8. col. 46. f. *Et quarta generatione exient inde.* Auct. l. de vit. chr. append. Aug. to. 6. col. 186. b. *Nondum repleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc.* Ambrosiast. col. 66. d. *Non sunt completa peccata*, &c. ut sup. Gr. οὔπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ..... ἕως τοῦ νῦν.

℣. 17. Similiter Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 343. e. *Cùm jam sol esset ad occasum, flamma facta est, & ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa.* Ita quoque in Gr. nisi quòd initio exstat, ἐπεὶ δὲ ὁ, & in fine, ἀνὰ μέσον τῶν διχοτομημάτων τούτων, *per medium divisionum istarum.* Edit. Compl. pro ἐπεὶ δὲ, hab. ἐπεὶ δὴ ἤδη, sicut August. & Ambr. supra.

℣. 18. Gr. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ διέθετο Κύριος τῷ Ἄβραμ διαθήκην, λέγων, &c. ut in textu Lat. Eadem iterum refert idem August. quæst. 21. in Josue, to. 3. col. 589. e. præter hoc, *flumen magnum, flumen Euphratem.* Similiter habent vet. Iren. Interp. l. 5. c. 32. p. 332. a. & Ambr. l. 2. de Abr. c. 10. col. 344. c. *Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem.*

℣. 19. Ita rursum August. quæst. 21. in Josue, col. 589. e. præter hoc, *Cetmonæos;* at in Gr. Κεδμωναίους, ut sup. in textu.

Versio antiqua.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 436. b.

20. & Chetæos, & Pherefæos, & Raphaïm,

21. & Amorrhæos, & Chananæos, & Evæos, & Gergefæos, & Jebufæos.

Vulgata nova.

20. & Hethæos, & Pherezæos, Raphaïm quoque,

21. & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergefæos, & Jebufæos.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 20. Sic iterum Auguft. quæft. 21. in Jof. col. 589. c. excepto uno, *Cetthæos*, è Gr. Χετταίους.

℣. 21. Iidem Auguftin. quæft. 21. in Jofue, cum Græco.

CAPUT XVI.

Versio antiqua.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. 290. c.

2. Dixit Sara ad Abram : Ecce conclufit me Dominus, ut non pariam : intra ergo ad ancillam meam, ut filios facias ex illa.....

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 34. to. 7. 445. g.

3. Et apprehendit Sarra, uxor Abram, Agar Ægyptiam ancillam fuam, poft decem annos quàm habitaverat Abram in terra Chanaan : & dedit eam Abram viro fuo ipfi uxorem.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. 291. f.

5. Et dicit ad eum : Injuriam accipio ex te : ego dedi ancillam meam in finum tuum; ubi autem videt conceptum effe, fpreta fum coram ab ea : judicet Deus inter me & te.

6. Dixit autem Abram ad Saram : Ecce ancilla tua in manibus tuis, utere eâ quomodo tibi placuerit. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie ejus.

7. Et invenit eam angelus Domini fuper fontem aquæ in deferto, ad fontem in via Sur.

8...... A facie Saræ dominæ meæ ego fugio.

Hilar. de Trin. 4. 841. a.

9. Et dixit angelus Domini ad Agar : Redi ad dominam tuam, & humilia te fub manibus ejus.

10. Et dixit ei angelus Domini : Multiplicans multiplicabo femen tuum, & non dinumerabitur à multitudine.

Hieron. quæft. Hebr. to. 2. 521. c.

11...... & vocavit nomen ejus Ifmaël, quia exaudivit Deus humilitatem meam.

Hier. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. 279. c.

12. Ifte erit rufticanus homo, manus ejus fu-

Vulgata nova.

1. IGitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos : fed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar,

2. dixit marito fuo : Ecce conclufit me Dominus, ne parerem : ingredere ad ancillam meam, fi fortè faltem ex illa fufcipiam filios. Cùmque ille acquiefceret deprecanti,

3. tulit Agar Ægyptiam ancillam fuam, poft annos decem quàm habitare cœperant in terra Chanaan : & dedit eam viro fuo uxorem.

4. Qui ingreffus eft ad eam. At illa concepiffe fe videns, defpexit dominam fuam.

5. Dixitque Sarai ad Abram : Iniquè agis contra me : ego dedi ancillam meam in finum tuum, quæ videns quòd conceperit, defpectui me habet : judicet Dominus inter me & te.

6. Cui refpondens Abram : Ecce, ait, ancilla tua in manu tua eft, utere eâ ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.

7. Cùmque inveniffet eam angelus Domini juxta fontem aquæ in folitudine, qui eft in via Sur in deferto,

8. dixit ad illam : Agar ancilla Sarai, unde venis? & quò vadis? quæ refpondit : A facie Sarai dominæ meæ ego fugio.

9. Dixitque ei angelus Domini : Revertere ad dominam tuam, & humiliare fub manu illius.

10. Et rurfum : Multiplicans, inquit, multiplicabo femen tuum, & non numerabitur præ multitudine.

11. Ac deinceps : Ecce, ait, concepifti, & paries filium : vocabifque nomen ejus Ifmaël, eò quòd audierit Dominus affictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Rurfum Ambrof. l. 2. de Abr. c. 10. col. 346. b. *Conclufit me Dominus, ut non pariam, intra ergo ad...... & filium facies ex illa.* Hieron. verò quæft. Hebr. in Gen. col. 521. b. *Ecce conclufit me Dominus, ut non pariam; ingredere ergo ad ancillam meam, ut habeam filios ex ea.* Sic etiam in Gr. nifi excipias verbum, ἵνα τεκνοποιήσωμαι, *ut filios faciam;* at in aliis vet. lib. legitur, ἵνα τεκνοποιήσῃς, *ut filios facias*, quod fecuti funt Ambrof. Jo. Chryf. & Philo.

℣. 3. Gr. ita incipit : Καὶ λαβοῦσα Σάρα, *& fumens Sara*, nec addit infra, Καὶ, poft *Chanaan*, quod tamen habet Mf. Alex. cum editt. Ald. & Compl. cætera concordant ad verbum. Similiter habet idem Auguft. Locut. 49. de Gen. to. 3. col. 329. d. *Et dedit eam Abram viro fuo ipfi uxorem.* Eò fpectant quæ dicit Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. col. 291. e. *Sara ipfa marito ancillæ fuæ poteftatem dederat.*

℣. 5. Gr. Εἶπε δὲ Σάρα πρὸς Ἄβραμ· Ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ... ἰδοῦσα δὲ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐναντίον αὐτῆς, &c. ut in Lat. Auguft. Locut. 50. de Gen. to. 3. col. 329. d. *Cùm autem vidit fe conceptum habere, fpreta fum coram illa:* tum addit : *Græci habent hoc loco participium, quod Latina lingua non habet, hoc eft, ἰδοῦσα, fed tanquam fi diceretur,* videns autem fe conceptum habere, fpreta fum coram illa, *quafi folæcifmus fonat, fic etiam per illud participium quod dictum eft, ἰδοῦσα, pro quo nos dicimus,* videns.

℣. 6. Hæc verba : *Dixit autem Abram ad Saram*, repofuimus de Græco; quorum loco, Ambrof. habet : *Sed Abraham vir moderatus & prudens : Ecce*, inquit, *ancilla tua*, &c. reliqua cum Græco congruunt.

℣. 7. Gr. Εὗρε δὲ αὐτὴν, &c. *Invenit autem eam*, &c. ut in textu Lat.

℣. 8. Ambrof. hæc anteponit : *Interroganti angelo quò iret, refpondit : A facie Saræ*, &c. quorum loco, Gr. habet : Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· Ἄγαρ παιδίσκη Σάρας, πόθεν ἔρχῃ; καὶ ποῦ πορεύῃ; καὶ εἶπεν· Ἀπὸ προσώπου Σάρας, &c. ut in Lat. *Et dixit ei angelus Domini : Agar ancilla Saræ, unde venis? & quo vadis? & dixit : A facie Saræ*, &c.

℣. 9. Gr. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· Ἀποστράφηθι..... καὶ ταπεινώθητι, &c. ut fup. Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. col. 292. b. *Angelus dixit illi : Revertere ad dominam tuam, & humilia te fub manibus ejus :* mel. *humiliare fub*, &c.

℣. 10. Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. c. *Multiplicans multiplicabo femen tuum, & non numerabitur præ multitudine.* Ita quoque in Græco.

℣. 11. Gr..... Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τῇ ταπεινώσει σου. *Et vocabis nomen ejus Ifmael, quia exaudivit Dominus humilitatem tuam.* Edit. Compl. ἐπήκουσεν ὁ Θεός.

℣. 12. Eadem iterum refert idem Hieron. quæft. Hebr.

VULGATA NOVA.

omnes, & manus omnium contra eum : & è regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13 Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam : Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim : Profectò hic vidi posteriora videntis me.

VERSIO ANTIQUA.

per omnes, & manus omnium super eum : & contra faciem omnium fratrum suorum habitabit.

13. Et vocavit nomen Domini qui loquebatur secum : Tu Deus qui aspexisti me......

Hil. r. de Trin. 4. 841. b. c.

VULGATA NOVA.

Inf. 24. 6.

14. Propterea appellavit puteum illum, Puteum viventis & videntis me. Ipse est inter Cades & Barad.

15. Peperitque Agar Abræ filium : qui vocavit nomen ejus Ismaël.

16. Octoginta & sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaëlem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Gen. to. 2. col. 521. d. exceptis his : *Hic erit rusticus homo* : nec dissimilia Gr. habet , nisi excipias unum , κατὰ πρόσωπον, *versus faciem* , loco *contra faciem*.

℣. 13. Gr. Καὶ ἐκάλεσε..... τῦ λαλῦντος πρὸς αὐτήν· Σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἐπιδών με, &c.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. Postquam verò nonaginta & novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus : dixitque ad eum : Ego Deus omnipotens : ambula coram me, & esto perfectus.

2. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus : Ego sum, & pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium.

Eccli. 44. 20. Rom. 4. 17.

5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram : sed appellaberis Abraham : quia patrem multarum gentium constitui te.

6. Faciamque te crescere vehementissimè, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7. Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno : ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.

8. Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum.

VERSIO ANTIQUA.

1. Cum esset annorum nonaginta & novem, apparuit ei Dominus, & dixit illi : Ego sum Deus : place in conspectu meo, & esto sine querela.

Aug. l. 16. civ. Dei, c. 26. t. 7. 438. e.

2. Et ponam testamentum meum inter me & inter te, & implebo te valde.

3. Et procidit Abram in faciem suam.

4. Et locutus est illi Deus, dicens : Et ego, ecce testamentum meum tecum, & eris pater multitudinis gentium.

5. Et non appellabitur adhuc nomen tuum Abram : sed erit nomen tuum Abraham : quia patrem multarum gentium posui te.

6. Et augeam te valde, & ponam te in gentes, & reges ex te exibunt.

7. Et statuam testamentum meum inter me & inter te, & inter semen tuum post te in generationes eorum, in testamentum æternum : ut sim tibi Deus, & semini tuo post te.

8. Et dabo tibi & semini tuo post te terram, in qua incola es, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, & ero illis Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. e. ait, *Abraham nonaginta & novem processisse annos* : & sup. c. 4. col. 292. d. addit : *Dixit illi : Ego sum Deus tuus ; emerere in conspectu meo, & esto sine querela* ; pauloque post : *sine querela, hoc est, irreprehensibilis* : & l. 2. c. 10. col. 346. f. *Dicitur Abrahæ : Esto sine reprehensione.* Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 540. f. & 541. e. *Ego sum Deus tuus : placeto in conspectu meo, & esto sine macula, vel querela.* P. Orosius contr. Pelag. col. 449. h. 454. g. *Ambula coram me, & esto sine querela.* Gr. Ἐγένετο δὲ Ἄβραμ ἐτῶν ἐννενηκονταεννέα, καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου· εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος.

℣. 2. Itidem Græcè, nisi excipias verbum πληθυνῶ, pro *implebo*. Rectè Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 540. f. *Et ponam testam. meum inter me & te, & multiplicabo te nimis.*

℣. 3. Ad verbum è Græco.

℣. 4. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 521. d. *Et locutus est ei Dominus, dicens : Ecce testamentum meum tecum ; & eris pater multitudinis gentium.* Gr. Καὶ ἐγώ, ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου, &c. ut in textu Lat. Addit ibid. Hieron. *Notandum quòd ubicunque in Græco* testamentum *legimus, ibi in Hebræo sermone sit* fœdus, *sive* pactum.

℣. 5. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 521. d. *Et non vocabitur ultra nomen tuum Abram, sed erit*, &c. ut sup. Ita quoque in Gr. ad verbum. S. Petr. Chrysol. ser. 154. col. 963. b. *Et non vocabitur amplius nomen tuum Abram ; sed Abraham erit nomen tuum, quia*, &c. ut sup. Ambros. l. 1. de Abr. c. 4. col. 292. d. alludens, ait : *Mutat nomen, litterâ addita, ut de Abram, vocaretur Abraham.* Victorin. Afric. l. 1. adv. Arium, col. 258. b. similiter habet : *Quia patrem multarum gentium posui te* ; sed continuò addit : *Ante eum, cui credidisti Deo, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam sint* ; quæ a Græco absunt. Similia leguntur superaddita apud Aug. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. exceptis his : *Ante Deum cui credidisti, qui..... tanquam ea quæ sunt.* Observandum tamen ista non exstare apud August. nisi in editt. Amst. Eras. & Lovan. abesse autem à Mss. codd.

℣. 6. Ita August. secundùm Mss. codd. ubi constanter, *augeam*, in editt. *augebo*, è Gr. Αὐξανῶ· in eodem etiam Gr. bis σφόδρα σφόδρα, *valde valde*, quod non geminat August. reliqua ad verbum quadrant. Eadem exhibet August. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. *Et augeam te nimis valde, & ponam te in gentes, & reges de te exient* : & Locut. 51. de Gen. to. 3. col. 329. e. *Quod Latini*, inquit, *habent*, augeam te nimis valde, *Græci habent*, *valde valde*. Ex quibus patet optimè sibi constare Augustinum, cum semper legat *augeam*, nusquam *augebo*, quod male contexerunt Edit. noviss. contra fidem omnium Mss. Ambrosius tamen l. 2. de Abr. c. 10. col. 347. c. habet : *Augebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt.*

℣. 7. Eadem refert iterum August. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. præter unum *ponam*, pro *statuam* ; omittit etiam *inter*, ante *te*. In Gr. Καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, &c. ut in Lat. Mss. verò Alex. & Cott. nec non edit. Compl. cum August. ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ, &c.

℣. 8. Eadem rursum leguntur apud Augustinum l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. tum Locut. 52. de Gen. to. 3. col. 329. f. uno tamen excepto, *habitas*, pro *incola es*. Ita etiam, tertiò habet Aug. quæst. 31. in Gen. col. 387. a. cum verbo *habitas*, sed pro *Chanaan*, legit *cultam*, vel, cum Ms. Corb. *incultam*. In Gr. Καὶ δώσω σοι..... τὴν γῆν ἣν παροικεῖς, πᾶσαν τὴν γῆν Χαναὰν εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον, καὶ ἔσο-

Versio antiqua.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 26. t. 7. 438. g. ſeqq.

9. Et dixit Deus ad Abraham : Tu autem teſtamentum meum conſervabis,& ſemen tuum poſt te in generationes ſuas.

10. Et hoc eſt teſtamentum quod conſervabis inter me & vos, & inter ſemen tuum poſt te in generationes ſuas : Circuncidetur omne veſtrum maſculinum :

11. & circumcidemini carnem præputii veſtri, & erit in ſignum teſtamenti inter me & vos.

12. Et puer octo dierum circumcidetur, veſtrum omne maſculinum in progenies veſtras : vernaculus, & emptitius ab omni filio alieno, qui non eſt de ſemine tuo, circumciſione circumcidetur, vernaculus domus tuæ, & emptitius :

13. & erit teſtamentum meum in carne veſtra in teſtamentum æternum.

14. Et qui non fuerit circumciſus maſculus, qui non circumcidetur carnem præputii ſui octavo die, interibit anima illa de genere ejus : quia teſtamentum meum diſſipavit.

Vulgata nova.

9. Dixit iterum Deus ad Abraham : Et tu ergo cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis.

Act. 7. 8.

10. Hoc eſt pactum meum quod obſervabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te : Circumcidetur ex vobis omne maſculinum :

11. & circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me & vos.

Rom. 4. 11.

12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne maſculinum in generationibus veſtris : tam vernaculus, quàm emptitius circumcidetur, & quicunque non fuerit de ſtirpe veſtra :

Lev. 12. 3. Luc. 2. 21.

13 eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum.

14. Maſculus, cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo : quia pactum meum irritum fecit.

Notæ ad Versionem antiquam.

μαι αὐτοῖς εἰς Θεόν. Mſ. Alex. cum edit. Ald. & Auguſt. αὐτοῖς Θεός. Obſervat ſup. Aug. *Æternum, à noſtris interpretari, quod Græci appellant, αἰώνιον, quod à ſæculo derivatum eſt..... ſed non ſunt auſi*, inquit, *Latini hoc dicere, ſæculare.... ſæcularia quippe dicuntur multa, quæ in hoc ſæculo ſic aguntur, ut brevi etiam tempore tranſeant; αἰώνιον autem quod dicitur, aut non habet finem, aut uſque in hujus ſæculi tenditur finem.*

℣. 9. Ad verbum è Gr. niſi quòd ibi additur, σὺ, *tu*, ad verbum διατηρήσεις, *conſervabis*; at editt. Ald. & Compl. delent, σὺ, cum Auguſt. Eundem locum citat S. Doctor, Locut. 53. de Gen. to. 3. col. 329. f. ut ſupra, abſque *tu*, ſed loco, *in generationes ſuas*, ſcribit, *in progenies ſuas*, Gr. εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Lib. verò contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. ſic legit : *Teſtamentum meum cuſtodi, tu & ſemen tuum, quod erit poſt te*; deinde hoc omiſſo, *in generationes ſuas*, cum edit. Compl. addit : *Hoc eſt teſtamentum*, &c. At vereor ne hîc S. Pater, vel citet ex memoria, ſenſum magis quærendo quàm verba, vel potiùs textum referat qualiter ab Adimanto, quem confutabat, prolatus fuerat : id maximè patet ex his, quæ addit Auguſt. *Hæc omnia verba*, inquit, *Veteris Teſtamenti, ut eis de Novo Teſtamento adverſetur, proponit Adimantus.* Non tamen Adimantus hîc inſimulatur falſi ab Auguſt. ut infra n. 3. col. 135. d. Ambroſius epiſt. 72. col. 1076. b. ſic habet : *Et dixit Deus ad Abraham : Tu autem teſtamentum meum obſervabis, tu & ſemen tuum poſt te, in progenies eorum.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. *Et dixit Dominus ad Abraham : Tu autem teſtam. meum ſervabis, & omne genus tuum poſt te, in generationes ſuas.*

℣. 10. Itidem in Græco, ſed abſque *eſt*, ante *teſtamentum*. Similiter Ambroſ. epiſt. 72. col. 1076. b. nonnullis mutatis : *Et hoc eſt teſtam. meum quod obſervabis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te in progenies eorum : circumcidetur veſtrum omne maſculinum.* Obſervandum apud Auguſt. ſupra addi pronom. *meum*, ad *teſtamentum*; ſed in editt. tantùm, renitentibus Mſs. & LXX. Lib. verò contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. Aug. habet : *Hoc eſt teſtam. meum, quod ſervabis inter me & te, & ſemen tuum*, omiſſis aliis : huic lectioni favent quidam Græci, apud quos, καὶ σῦ, σὺ, καὶ τὸ σπέρμα σῦ μετὰ σέ, abſque ſeqq. εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Sedul. quoque Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. legit : *Et hoc eſt teſtam. quod diſpoſui inter me & vos*; deinde, omiſſis intermediis, addit : *Circumcidetur omne maſculinum veſtrum*; quæ poſtrema etiam habet ver. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. a.

℣. 11. Ita Græcè. Ambroſ. verò epiſt. 72. col. 1076. f. & Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. ſic habent : *Et circumcidetis carnem præputii veſtri, & erit in ſigno teſtamenti inter me & vos.* Itidem ver. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. a. omiſſo tamen, *& erit* : at in Gr. conſtanter περιτμηθήσεσθε, *circumcidemini*, ſicut infra, καὶ ἔσαι εἰς σημεῖον, *& erit in ſignum*, Mſ. Alex. ſolus, ἐν σημείῳ. Eadem diverſè leguntur apud Auguſt. l. contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. ubi ſic : *Omne maſculinum circumcides in carne præputii ipſorum; & ſit hoc ſignum teſtamenti inter me & vos*; quæ verba quoniam diſſimilia ſunt illorum, quæ ſupra retulit Auguſt. vix alium, ut jam dixi, hoc poſteriori loco, crediderim uſurpatum fuiſſe contextum ab Auguſtino, præter illum, quem Adimantus adhibuerat.

℣. 12. In Gr. poſt 1. *circumcidetur*, additur ὑμῖν, *vobis*, loco *veſtrum*, quod habet Auguſt. ſubinde poſt *progenies veſtras*, additur, καὶ, quod delet Aug. cætera quadrant ad verbum. Non diſſimulabo tamen in editt. Auguſt. pro *alieno*, ſcribi, *alienigena*; ſed cùm Mſs. codd. ferant, *alieno*, hanc lectionem præferendam duxi, maximè cùm in Græco, legatur, ἀλλοτρίου, non ἀλλοφύλου. Similiter habet idem Aug. Locut. 54. de Gen. to. 3. col. 329. f. *Et puer octo dierum circumcidetur, omne maſculinum*, ſed abſque *vobis*, aut *veſtrum*. Ambroſ. epiſt. 72. col. 1076. f. ſic habet : *Infans octo dierum circumcidetur vobis, omne maſculinum in progenies veſtras : vernaculus domus tuæ, & pecuniâ emptus, ab omni filio alterius, qui non eſt ex ſemine tuo, circumciſione circumcidetur* : mox ita : *Et erit teſtamentum*, &c. non repetitis his, *vernaculus domus tuæ & emptitius*, quæ etiam abſunt à Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. In eiſdem tamen 1. loco legitur, ὁ οἰκογενὴς τῆς οἰκίας σῦ, καὶ ὁ ἀργυρώνητος, ſicut apud Ambroſ. Aug. verò contr. Adim. ſeu potiùs Adimantus ipſe apud Auguſt. to. 8. col. 134. b. c. ita legit : *Octavo autem die circumcidetis omnes maſculos in gente veſtra, ut etiam dominatum & comparatum circumcidatis, præter alienigenam.* Deinde, omiſſis intermediis, addit : *Et hoc erit teſtamentum*, ſed heu ! quàm diſſimilia illa, & Græco, & ipſi Auguſtino ! Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. utrique propiùs accedit, dicendo : *Et puer octavo die circumcidetur in vobis, omnis maſculus in generationibus veſtris : vernaculus & pecuniâ emptus, ab omnibus filiis alienigenarum, & qui non eſt ex ſemine tuo circumcidetur. Et erit*, &c.

℣. 13. Similiter habet Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 11. col. 349. c. & ep. 72. p. 1076. f. unà cum Græco. Sedul. verò Scot. in ep. ad Rom. col. 501. c. legit : *Et erit teſtamentum meum ſuper carnem veſtram*; deinde ſic : *Maſculus qui non fuerit*, omiſſis his, *in teſtamentum æternum*. Item ap. Aug. l. contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. *Et hoc erit teſtamentum in gente veſtra*; deinde, *& omnis maſculus*, &c.

℣. 14. Rurſus Auguſt. l. 2. de nupt. & concup. to. 10. col. 313. a. legit : *Maſculus qui non circumcidetur carnem præputii ſui octava die, diſperiet anima ejus de genere ſuo; quia*, &c. ut ſup. Similiter Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 11. col. 350. a. c. *Qui non fuerit circumciſus maſculus, & qui non circumciderit carnem præputii ſui octavo die, interibit anima illa de genere ſuo, quia teſtam. meum interrupit.* At ep. 72. col. 1076. f. ſic habet : *Et incircumciſus maſculus, qui non circumciderit carnem præputii ſui octava die, exterminabitur anima illa de generatione illa, quia teſtamentum meum tranſgreſſus eſt.* Gr. Καὶ ἀπερίτμητος ἄρσην, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τὴν σάρκα..... ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς, ὅτι τὴν..... διεσκέδασε. Fulgent. epiſt. 17. ad Petr. Diac. p. 303. *Maſculus qui non fuerit circumciſus carne præputii ſui octavo die, exterminabitur anima illa de populo ſuo, quia teſtam. meum tranſgreſſus eſt.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. *Maſculus qui non fuerit circumciſus in carne præputii ſui die octava, exterminabitur ille de genere ſuo, quia teſtam. meum diſſipavit.* Auguſt. verò l. contr. Adim. vel potiùs Adimantus ipſe, to. 8. col. 134. b. c. *Et omnis maſculus qui non circumcidet præputium ſuum, perdet animam ſuam, de media plebe, quia teſtam. meum diſſolvit.* In Mſ. Oxon. pro ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς, legitur, ἐκ τοῦ λαοῦ· cui lectioni favent Adimantus, & Fulgentius ſupra.

Vulgata nova.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham : Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, ſed Saram.

16. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus ſum, eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit, dicens in corde ſuo : Putaſne centenario naſcetur filius ? & Sara nonagenaria pariet ?

18. Dixitque ad Deum : Utinam Iſmaël vivat coram te.

Inf. 18. 10. & 21. 2.

19. Et ait Deus ad Abraham : Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabiſque nomen ejus Iſaac, & conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternum, & ſemini ejus poſt eum.

20. Super Iſmaël quoque exaudivi te : ecce, benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde : duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam.

21. Pactum verò meum ſtatuam ad Iſaac, quem pariet tibi Sara tempore iſto in anno altero.

Versio antiqua.

15. Et dixit Deus ad Abraham : Sara uxor tua non appellabitur nomen ejus Sara, ſed Sarra erit nomen ejus.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 26. t. 7. 439. b. c.

16. Benedicam autem illam, & dabo tibi ex ea filium, & benedicam illum, & erit in nationes, & reges gentium ex eo erunt.

17. Et procidit Abraham ſuper faciem ſuam, & riſit, & dixit in animo ſuo, dicens : Si mihi centum annos habenti naſcetur filius ? & ſi Sarra annorum nonaginta pariet ?

18. Dixit autem Abraham ad Deum : Iſmaël hic vivat in conſpectu tuo.

19. Dixit autem Deus ad Abraham : Ita, ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Iſaac, & ſtatuam teſtamentum meum ad illum in teſtamentum æternum, eſſe illi Deus, & ſemini ejus poſt illum.

20. De Iſmaël autem ecce exaudivi te : ecce, benedixi eum, & ampliabo illum, & multiplicabo illum valde : duodecim gentes generabit, & dabo illum in gentem magnam.

21. Teſtamentum autem meum ſtatuam ad Iſaac, quem pariet tibi Sarra in tempore hoc ad annum ſequentem.

Vulgata nova.

22. Cùmque finitus eſſet ſermo loquentis cum eo, aſcendit Deus ab Abraham.

23. Tulit autem Abraham Iſmaël filium ſuum, & omnes vernaculos domus ſuæ : univerſoſque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus ſuæ : & circumcidit carnem præputii eorum ſtatim in ipſa die, ſicut præceperat ei Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 15. Itidem Græcè, ſublatâ voculâ *ſed*, ante *Sarra ;* in Mſ. tamen Alex. eſt ἀλλὰ Σάῤῥα. Nec curandum quòd in editt. Auguſt. legatur *Sarai*, pro *Sara*, & *Sara*, pro *Sarra*, cùm Mſs. codd. & Græcum conſtanter ferant, *Sara*, & *Sarra*. Hanc lectionem confirmat Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 11. col. 351. a. dicens : *Saræ una additur littera, hoc eſt,* r, *ut vocaretur Sarra..... Sarra enim dicitur*, ἀρχὴ ἐμὴ, *hoc eſt, poteſtas mea, vel principatus mei initium, vel regis : Sara Græcè dicitur*, ἄρχουσα, *Latinè, quæ regat.* Hieron. tamen l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. legit : *Sarai uxor tua non vocabitur ultra Sarai ; ſed Sara erit nomen ejus.* Lib. verò quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. c. ait : *Errant qui putant primùm Saram per unum*, r, *ſcriptam fuiſſe, & poſtea ei alterum*, r, *additum : & quia*, r, *apud Græcos centenarius numerus eſt, multas ſuper nomine ejus ineptias ſuſpicantur : cùm utique, utcunque volunt ei vocabulum commutatum, non Græcam, ſed Hebræam debeat habere rationem, cùm ipſum nomen Hebraïcum ſit ; nemo autem in altera lingua quempiam vocans, etymologiam vocabuli ſumit ex altera. Sarai igitur primùm vocata eſt per* ſin, res, iod, *ſublato igitur*, iod, *id eſt*, i, *elemento, addita eſt*, he *littera, quæ per* a, *legitur, & vocata eſt Sara. Cauſa autem ita nominis immutati, hæc eſt, quòd antea dicebatur*, princeps mea, *unius tantùm domus mater familiæ. Poſtea verò dicitur abſolutè*, princeps, *id eſt*, ἄρχουσα..... *ſignanterque non ut in Græco legimus :* Et dixit Deus ad Abraham : Sarai uxor tua non vocabitur nomen ejus Sarai ; *in Hebræo habetur : Non vocabis nomen ejus Sarai,* &c.

℣. 16. Ad verbum è Græco. Similiter habet Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. c. *Dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges populorum erunt ex eo.* Sic etiam l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. præter iſta : *Et reges gentium ex ipſo erunt*, ſeu cum Auguſt. quæſt. 32. in Gen. to. 3. col. 387. c. *Reges gentium ex illo erunt.*

℣. 17. Rurſus Auguſt. Locut. 55. de Gen. to. 3. col. 329. g. habet, paucis mutatis : *Et procidit Abraham in faciem, & dixit in animo ſuo, dicens : Si mihi centum annos habenti naſcetur, & ſi Sara annorum nonaginta pariet ?* At l. 16. de civit. Dei, c. 32. to. 7. col. 445. c. *Si mihi annorum centum naſcetur filius, & ſi Sarra annorum 90. pariet ?* Lib. verò 2. contr. adverſar. leg. to. 8. col. 588. f. ut ſup. *Si mihi centum annos habenti naſcetur filius ?* Ambroſ. l. 2. de Abr. c. 11. col. 351. e. f. *Et cecidit in faciem Abraham, & riſit ; & dixit in corde ſuo : Si centum annorum naſcetur filius, & ſi Sarra 90. annorum pariet ?* & l. 1. c. 4. col. 294. d. *Si mihi centum annorum naſcetur filius, & ſi Sara 90. annorum pariet ?* & infra, col. 352. a. *Si centenario naſcetur filius, & nonagenaria pariet ?* Similiter habet Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. d. *Et cecidit Abraham ſuper faciem ſuam, & riſit ; & dixit in corde ſuo : Si centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet ?* & l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. *Cecidit Abr. in faciem ſuam, riſitque ; & dixit in mente ſua : Si centenario naſcetur filius, & ſi Sara nonaginta annorum pariet ?* Ita quoque in Gr. addito verbo, λέγων, *dicens*, poſt hoc, *mente ſua*, ut ſup. ap. Auguſt.

℣. 18. Similiter Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. *Abraham autem dixit ad Deum : Iſmael iſte vivat in conſpectu tuo :* & l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. *Dixitque Abr. ad Deum : Iſmaël vivat in*, &c. Item Hilar. in Pſ. 51. col. 77. c. cum Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. col. 294. d. *Et dixit : Iſmael hic vivat in conſpectu tuo :* & l. 2. c. 11. col. 352. a. *Iſmael vivat hic in conſp. tuo.* Gr. Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐναντίον σου.

℣. 19. Eadem leguntur Græcè. Sic etiam apud Hilar. l. 4. de Trin. col. 841. d. e. paucis exceptis : en verba : *Et dixit Deus ad Abraham : Ecce Sara uxor tua pariet filium tibi, & vocabis nomen ejus Iſaac ; & ſtatuam teſtam. meum ad illum in teſtam. æternum, & ſemini ejus poſt illum.* Similiter habet Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. præter iſta : *Et Deus reſpondit ad eum : Ita :* & l. 3. contr. Pelag. to. 3. col. 541. b. *Cui reſpondit Deus : Etiam, ecce Sara*, &c. ut ſup. uſque ad *ſtatuam.* Græci tamen quidam tollunt, Ναὶ, *Ita*, cum Hilar. ante vocem *ecce*, & à Mſ. Alex. nec non ab edit. Compl. abeſt, εἶναι αὐτοῦ Θεός, *eſſe illi Deus*, vel *ut ſim ejus Deus*, ut ſup. ab eodem Hilar. & Hieron. Ambroſius l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. b. legit : *Dominus ait : Etiam, ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium ;* tum addit : *Etiam, cùm dicit, confirmat promiſſa*, &c.

℣. 20. Ad verbum è Gr. addito uno, &, poſt *exaudivi te.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 841. d. e. habet : *De Iſmael autem exaudivi te, & benedixi ei, & amplificabo eum valde : duodecim gentes generabit, & dabo eum in gentem magnam :* infra autem : *& benedixi ei, & multiplicabo eum*, (Mſ. tamen Carnut. *ampliabo*, alii nonnulli *amplificabo.*) Sic etiam apud Auguſt. ſupra, *amplificabo*, ſicut, *audivi te*, pro *exaudivi te ;* ſed in editt. tantùm, renitentibus codd. Mſs. Ambroſius l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. b. *De Iſmael autem exaudivi te.* Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. *De Iſmaël autem ecce exaudivi te, & ecce benedixi eum, & augebo eum, & multiplicabo illum vehementer, duodecim gentes*, &c. ut ſup.

℣. 21. Itidem in Gr. niſi excipias ultima verba : εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἑτέρῳ, Mſ. Oxon. Τῷ δευτέρῳ, *in tempus hoc in anno altero.* Hieron. l. 2. in epiſt. ad Gal. to. 4. col. 279. f. ſic habet : *Teſtamentum autem meum ſtatuam ad Iſaac, quem generabit tibi Sara in tempore iſto, anno venturo.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 56. t. 3. 329. g.

24. Abraham autem erat annorum nonaginta novem, cùm circumcisus est carnem præputii sui.

VULGATA NOVA.

24. Abraham nonaginta & novem erat annorum, quando circumcidit carnem præputii sui.

VULGATA NOVA.

25. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ.

26. Eadem die circumcisus est Abraham & Ismaël filius ejus.

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quàm emptitii & alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Ita in Græco, verbum pro verbo. Quæ autem sequuntur de Ismaëlis circumcisione, absunt ab edit. Aldina.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de Trin. l. 3. t. 8. 806. g.

1. Visus est autem ei Deus ad ilicem Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie.

Aug. l. 2. cont. Maxim. t. 8. 736. e. f.

2. Respiciens autem oculis suis, vidit, & ecce tres viri stabant super eum : & videns, procucurrit in obviam illis ab ostio tabernaculi sui, & adoravit super terram.

3. Et dixit : Domine, si inveni gratiam ante te, ne prætereas servum tuum :

4. sumatur nunc aqua, & lavem pedes vestros, & refrigerate sub arbore.

5. Et sumam panem, & manducate, & postea transibitis in viam vestram : propter quod declinastis ad servum vestrum.......

Ambr. l. 1. de Abr. c. 5. 296. c.

6. Et festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei : Festina, & consperge tres mensuras similaginis, & fac subcinericia.

Aug. Locut. 57. t. 3. 329. g. Ambr. l. 1. de Caïn, c. 8. 198. b. Idem l. 1. de Abr. c. 5. 297. d.

7. Et in boves adcucurrit Abraham, & accepit vitulum unum tenerum & bonum, & dedit puero : & festinavit facere eum.

8....... manducaverunt illi : Abraham autem stabat sub arbore.

9. Dixit autem ad illum : Ubi est Sara uxor tua? qui respondit, & dixit : Ecce in tabernaculo.

VULGATA NOVA.

Heb. 13. 2.

1. Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei.

2. Cùmque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum : quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram.

3. Et dixit : Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum :

4. sed afferam pauxillum aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.

5. Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum, postea transibitis : idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt : Fac ut locutus es.

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei : Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes.

7. Ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero : qui festinavit & coxit illum.

8. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis : ipse verò stabat juxta eos sub arbore.

9. Cùmque comedissent, dixerunt ad eum : Ubi est Sara uxor tua? ille respondit : Ecce in tabernaculo est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Idem August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. legit : *Deus apparuit Abrahæ ad quercum Mambre.* Novatian. de Trin. p. 1048. a. ait similiter : *Abrahæ visum Deum apud quercum Mambre, sedente ipso ad ostium tabernaculi sui meridie.* Ambr. l. 1. de Caïn & Ab. c. 8. col. 197. e. *Cùm visus esset Deus Abrahæ ad ilicem Mambre :* & l. 1. in Luc. col. 1274. b. *Apparuit Deus Abrahæ ad ilicem Mambre.* Vig. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. *Visus est Deus Abrahæ ad quercum Mambre.* Gr. Ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καθημένυ αὐτῦ, &c. ut sup.

℣. 2. Similia Græcum exhibet. Eadem iterum leguntur ap. August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 442. c. ab hoc, *& ecce*, sed absque præp. *in*, ante *obviam*, quam tamen retinet, quæst. 33. in Gen. to. 3. col. 387. d. ubi eadem tertiò refert ab hoc, *& videns.* Ambros. l. 1. de Caïn & Ab. c. 8. col. 197. e. sic habet : *Respiciens Abraham, oculis suis, vidit, & ecce tres viri stabant super eum : & videns, occurrit obviam illis ad ostium tabernaculi sui, & adoravit super terram :* at l. 1. de Abr. c. 5. col. 295. a. *Et respiciens oculis, vidit, & ecce tres viri stabant secus illum : & cùm vidisset illos, cucurrit obviam illis.* Similiter in edit. Ald. Καὶ ἰδὼν αὐτὸς, non ἰδὼν, simpliciter. Apud Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. *Aspexit, & ecce tres viri steterunt ante ipsum, & procidens, adoravit.*

℣. 3. Sic iterum legit August. quæst. 33. in Gen. to. 3. col. 387. d. Sic etiam Ambros. l. 1. de Caïn & Ab. c. 8. col. 197. e. & l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. excepto uno, *ne prætereris*, quod iterum habet, l. 2. offic. to. 2. col. 95. c. At hîc non *servum* habet, sed *puerum.* Fulgent. l. pro fide cath. p. 540. ait, Abraham uni ex tribus angelis dixisse, *Dominator Domine.* Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ne transieris servum tuum.* In Gr. Εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σε, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σε, Ms. Cott. δῦλόν σε.

℣. 4. Sic iterum August. quæst. 34. in Gen. to. 3. col. 387. e. *Sumatur aqua, & lavem*, &c. ut sup. Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. *Sumatur aqua, & laventur pedes vestri, & refrigerate sub arbore.* Anecdot. Marten. to. 5. p. 4. b. *Accipe aquam, & laventur pedes vestri, & refrigerate sub arborem istam.* Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. *Afferatur aqua, & laventur pedes vestri.* Gr. Ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον.

℣. 5. Similiter habet idem August. quæst. 34. in Gen. col. 387. e. *Et sumam panem, & manducate.* Sic etiam Ambr. l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. sed addit : *Et post hæc transietis, propter quod declinastis ad servum vestrum.* Gr. Καὶ λήψομαι ἄρτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τῦτο παρελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν, ὗ ἕνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν, &c.

℣. 6. Vix meliùs è Græco, nisi quòd ibi legitur, Σάῤῥαν, non *Saram.* Præterea observat Ambros. ibid. *Subcinericia*, Græcè ἐγκρυφία dici, *hoc est, abscondita.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 523. a. hæc habet : *Et dixit ei : Festina, tres mensuras farinæ similæ commisce.*

℣. 7. Ambr. ubi sup. *Cucurrit.* Gr. Καὶ εἰς τὰς βόας ἔδραμεν Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβεν ἁπαλὸν μοσχάριον καὶ καλὸν, καὶ..... καὶ ἐτάχυνε τῦ ποιῆσαι αὐτό.

℣. 8. Ambros. ibid. *Ad cœnam, vitulus immolatur, & cum lacte manducatur... bonus vitulus... tener....* deinde : *manducaverunt illi*, &c. ut sup. item l. de Elia & jej. c. 5. col. 539. f. *Abraham*, inquit, *immolabat vitulum, butyrum & lac etiam angelis hospitibus exhibebat.* Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. *Apposuit eis mensam, & manducaverunt ; ipse verò stabat ante ipsos sub arbore.* Gr. Ἔλαβε δὲ βούτυρον, καὶ γάλα, καὶ τὸ μοσχάριον ὃ ἐποίησε, καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς, καὶ ἔφαγον· αὐτὸς δὲ παρειστήκει αὐτοῖς ὑπὸ τὸ δένδρον.

℣. 9. Similiter hab. August. l. 2. contr. Maxim. to. 8. col. 737. a. *Ubi est Sara uxor tua?* Concinit Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. f. & addit : *Ille respondit : In taber-*

	Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Sup. 17. 19. Inf. 21. 1. Rom. 9. 9.	10. Cui dixit : Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.	10. Et dixit ei : Revertens veniam ad te ad hoc tempus in futurum, & habebit filium Sara uxor tua. Audiens verò hæc Sara, cùm esset in ostio tabernaculi post eum.	Hilar. de Trin. 4. 842. c. Anon. ap. Prosp. de præd. Dei, l. 1. c. 15. 102. a.
	11. Erant autem ambo senes, provectæque ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria.	11. Abraham autem & Sara seniores, progressi in diebus ; defecerant autem Saræ fieri muliebria.	Aug. quæst. 35. in Gen. t. 3. 387. e.
1. Petr. 3. 6.	12. Quæ risit occultè, dicens : Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo ?	12. Risit autem Sara in semetipsa, dicens : Necdum mihi factum est usque nunc, & dominus meus senex est.	Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 523. a.
	13. Dixit autem Dominus ad Abraham : Quare risit Sara, dicens : Num verè paritura sum anus ?	13. Et dixit Dominus ad Abraham : Quare risit Sara in semetipsa, dicens : Ergo verè pariam ? ego autem senui.	Aug. quæst. 36. in Gen. t. 3. 388. c.
	14. Nunquid Deo quidquam est difficile ? juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.	14. Nunquid impossibile est à Deo verbum ? in tempore hoc revertar ad te in futurum, & erit Saræ filius.	Hilar. de Trin. 4. 845. a.
	15. Negavit Sara dicens : Non risi : timore perterrita. Dominus autem : Non est, inquit, ita : sed risisti.	15. Negavit Sara dicens : Non risi : timuit enim.........	Aug. q. 37. in Gen. t. 3. 388. c.
	16. Cùm ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam : & Abraham simul gradiebatur, deducens eos.	16. Exsurgentes autem inde viri, conspexerunt in faciem Sodomorum & Gomorrhæ : Abraham verò ambulabat cum illis, deducens.	Idem l. 2. cont. Maxim. t. 8. 736. b. c.
	17. Dixitque Dominus : Num celare potero Abraham quæ gesturus sum :	17. Dominus autem dixit : Nunquid celabo ego puero meo Abraham quæ ego facio :	
	18. cùm futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & BENEDICENDÆ sint in illo omnes nationes terræ ?	18. Abraham autem fiens fiet, & erit in gentem magnam, & multam, & BENEDICENTUR in eo omnes gentes terræ ?	Tichon. reg. 3. p. 54. f.
Sup. 12. 3. Infr. 22. 18.	19. Scio enim quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam : ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum.	19 Scio enim quia constituet filiis suis, & domui suæ post se, & custodient vias Domini, & facere justitiam & judicium : ut adducat Dominus in Abraham omnia quæ locutus est ad illum.	Aug. quæst. 38. in Gen. to. 3. 388. e.
	20. Dixit itaque Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis.	20. Dixit autem Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & peccata eorum magna valde.	Hilar. l. 4. de Trin. 842. c.

Notæ ad Versionem antiquam.

naculo est. Sic etiam Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 15. col. 102. a. *Ubi est Sara uxor tua ? qui dixit : In tabernaculo est*. Gr. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν· Ποῦ Σάῤῥα ἡ γυνή σου ; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· Ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ.

℣. 10. Auct. l. de præd. ap. Prosp. loco cit. sic habet : *Dixitque illi Dominus : Revertar ad te hoc tempore opportunè, & habebit Sara filium ;* deinde : *audiens verò*, &c. ut sup. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 523. a. *Dixit autem : Revertens veniam ad te in tempore hoc, & in hora, & habebit filium Sara*. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. f. *Cui dixit : Revertens veniam ad te tempore isto, & habebit filium Sara uxor tua*. Gr. Εἶπε δέ· Ἐπαναστρέφων ἥξω πρός σε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἕξει υἱὸν Σάῤῥα ἡ γυνή σου· Σάῤῥα δὲ ἤκουσε πρὸς τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς, οὖσα ὄπισθεν αὐτοῦ. Vide infr. ℣. 14.

℣. 11. Ita rursum August. Locut. 58. de Gen. col. 330. a. usque ad verba, *progressi in diebus*, quorum loco, inquit, *Græci* habent : *progressi dierum*. Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. e. *Provectiore ætate jam Sara, juvenilem custodit verecundiam..... defecerant, inquit, Saræ fieri muliebria :* & l. de fug. sæc. c. 8. col. 436. e. *defecerunt Saræ fieri muliebria*. Gr. Ἀβραὰμ δὲ καὶ Σάῤῥα πρεσβύτεροι προβεβηκότες ἡμερῶν· ἐξέλιπε δὲ τῇ Σάῤῥᾳ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα.

℣. 12. Similiter Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. f. *Risit autem Sara*. Auct. l. de præd. Dei, ap. Prosp. l. 1. c. 15. p. 102. a. *Risit intra semetipsam, dicens : Nondum factum mihi est usque in hoc tempus, & Dominus meus senior est*. Gr. Ἐγέλασε δὲ Σάῤῥα ἐν ἑαυτῇ (Aq. καθ' αὑτῆς), λέγουσα· Οὔπω μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ Κύριός μου πρεσβύτερος. edit. Compl. πρεσβύτης.

℣. 13. Eadem iterum refert August. l. 2. contr. Maxim. to. 8. col. 737. b. usque ad verbum *dicens*. Ita quoque in Gr. nisi excipias seqq. τί ὅτι ἐγέλασε Σάῤῥα ; *quid quòd risit Sarra ?* & ἆρά γε, *num utique*, pro *ergo*. Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. f. legit : *Et dixit Dominus ad Abr. Quare risit Sara, dicens : Ergo verè paritura sum ? ego autem senui*. Auct. l. de præd. Dei, ap. Prosp. c. 15. p. 102. a. *Ait Dominus ad Abr. Quare risit Sara intra seipsam, dicens : Ergo ego verè pariam, quæ senui ?*

℣. 14. Auct. l. de præd. Dei, ap. Prosp. l. 1. c. 15. col. 102. a. legit : *Nunquid nihil potest verbum Dei ? Revertar igitur ad te opportunè, & habebit Sara filium*. Ambr. l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. d. *Revertar ad te in futurum, & erit Saræ filius*. Fulgent. l. pro fide cathol. p. 540. *Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius*. Gr. Μὴ ἀδυνατήσει (Mss. Alex. & Ox. cum edit. Ald. ἀδυνατεῖ) παρὰ τῷ Θεῷ (Ms. Ox. delet, παρὰ, in edit. Compl. παρὰ Κυρίῳ) ῥῆμα ; εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναστρέψω πρός σε εἰς ὥρας, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱός.

℣. 15. Gr. Ἠρνήσατο δὲ Σάῤῥα, &c. ut in Lat. Ambr. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. f. *Negavit se risisse*.

℣. 16. Similia Græc. habet, nisi excipias ultima, συνεπορεύετο μετ' αὐτῶν συμπροπέμπων αὐτούς, *simul ambulabat cum eis comitans eos*. Ms. Cott. delet, αὐτούς, cum August. Similiter habet Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. b. *Exsurgentes autem viri, conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorrhæ*. Gr. Σοδόμων. Vigil. Taps. l. 2. contr. Ari. & Sab. *Surgentes inde viri, ibant ad faciem Sodomorum, Abraham autem comitabatur cum eis*.

℣. 17. Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. c. *Non celabo ego Abraham puerum meum quæ facturus sum*. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. c. *Non celabo Abraham puerum meum quæ ego faciam*. Vigil. Taps. l. 2. contr. Ari. & Sab. *Dixit autem Dominus : Num celabo ego puero meo Abrahæ quæ Sodomis facturus sum ?* Gr. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε· Οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ, al. Μὴ κρύψω.

℣. 18. August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 443. a. simpliciter hab. *Abraham erit in gentem magnam & multam, & benedicentur in eo omnes gentes terræ*. Gr. verò, Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα, &c. ut in Lat.

℣. 19. Editt. August. loco, *& custodient..... & facere*, habent, *ut custodiant..... & faciant ;* sed nullis Mss. auctoribus. In Gr. sic : Ἤδειν (Ms. Cott. εἶδον) γὰρ ὅτι συντάξει τοῖς..... καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ' αὐτόν. (Ms. Alex. μεθ' ἑαυτόν·) καὶ φυλάξουσι τὰς...... ποιεῖν (ed. Compl. τοῦ ποιεῖν......) ὅπως ἂν ἐπαγάγῃ Κύριος ἐπὶ Ἀβραὰμ πάντα ὅσα, &c. ut in Lat.

℣. 20. Eodem modo iterum legit Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. b. excepto uno *Sodomæ*, loco *Sodomorum*. Similiter hab. Aug. Locut. 59. de Gen. to. 3. col. 330. a. *Dixit autem Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valde :* at l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. e. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccata eorum magna valde*. Item Hieron. in Zach. 8. to. 3. col. 1751. a. *Clamor Sodomorum & Gom. multiplicatus est, & peccata eorum magna sunt nimis*.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 39. in Gen. to. 3. 388. c.

21. Descendens ergo videbo, si secundùm clamorem ipsorum venientem ad me, consummantur: si autem non, ut sciam.

Idem l. 2. cont. Maxim. t. 8. 737. c.

22. Et conversi inde viri, venerunt in Sodoma: Abraham autem erat adhuc stans ante Dominum.

23. Et appropians Abraham dixit: Ne simul perdas justum cum impio; & erit justus tanquam impius?

Anon. ap. Prosp. l. 1. de præd. c. 16. 102. d.

24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes illos? non remittes omnem locum causâ illorum quinquaginta justorum?....

Hilar. de Trin. 4. 844. c.

25. Nullo modo tu facies hoc verbum, occidere justum cum impio; & erit justus sicut impius: nequaquam, qui judicas omnem terram, facies hoc judicium.

Ibid. 842. d.

26. Et dixit Dominus: Si invenero in Sodomis quinquaginta justos in civitate, remittam omni loco propter illos.

Aug. Locut. 60. t. 3. 330. a.

28..... Et dixit: Quia non perdam, si invenero ibi quadraginta quinque.

Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 523. b.

30. Et dixit: Nunquid est, Domine, si loquar?.....

Aug. Locut. 61. col. 330. b. Aug. q. 40. in Gen. t. 3. 389. b.

32.... Nunquid, Domine, si loquar?.... Si decem ibi invenero, parcam universæ civitati.

Vulgata nova.

21. Descendam & videbo, utrùm clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam.

22. Converteruntque se inde, & abierunt Sodomam: Abraham verò adhuc stabat coram Domino.

23. Et appropinquans ait: Nunquid perdes justum cum impio?

24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo?

25. Absit à te, ut rem hanc facias, & occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius, non est hoc tuum: qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc.

26. Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Respondensque Abraham, ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cùm sim pulvis & cinis.

28. Quid si minùs quinquaginta justis, quinque fuerint? delebis, propter quadraginta quinque, universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.

29. Rursumque locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta.

30. Ne quæso, inquit, indigneris, Domine, si loquar: Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.

31. Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum: Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32. Obsecro, inquit, ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.

Notæ ad Versionem antiquam.

Auct. l. de præd. ap. Prosp. part. 1. c. 16. p. 102. c. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccata eorum valde nimia.* Auct. l. de vita chr. append. Aug. to. 6. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum repletus est, & peccata eorum magna vehementer repleta sunt.* Anon. serm. 5. append. Aug. to. 5. col. 12. e. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ ascendit ad me.* Sic etiam August. ipse, in Job. to. 3. col. 654. b. Ambrosius verò, l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. d. ut sup. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est.* Gr..... Κραυγὴ Σοδόμων ϗ Γομόῤῥας πεπλήθυνται πρός με, ϗ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. In Mſ. Cott. deest, πρός με.

℣. 21. Sic iterum legit August. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. e. usque ad verbum, *consummantur*, cujus loco habet, *consummant.* Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 654. b. legit: *Descendens videbo, si secundùm clamorem pervenientem ad me consument; si verò non, agnoscam.* At Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. b. *Descendam ergo & videbo, si secundùm clamorem eorum consummantur; quòd si non, ut sciam.* Mſs. tamen tres post *eorum*, addunt, *ad me venientem*, & duo ferunt, *consummabuntur.* Ambros. tum l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. e. tum l. 5. de fide, to. 2. col. 590. b. legit: *Descendam itaque, ut videam secundùm clamorem illorum venientem ad me, si consummabuntur; sin autem, ut sciam.* Hieron. in Zach. 8. to. 3. col. 1751. a. *Descendens ergo videbo, si juxta clamorem eorum, qui venit ad me, compleant; sin autem non, ut sciam.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 16. p. 102. c. *Descendens videbo, si clamorem qui venit ad me, consummaverint*, (Mſ. 1. *consummabunt;*) *sin autem, ut sciam.* Anon. denique, serm. 5. append. Aug. to. 5. col. 12. e. *Descendi ergo ut viderem, si sermo qui venit ad me, opere compleatur* (infr. *completus sit;*) *an non est ita, ut sciam.* Gr. Καταβὰς ȣ̃ν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν, τὴν ἐρχομένην πρός με, συντελȣ̃νται· (Symm. ἐπετέλεσε τὸ ἔργον·) εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ.

℣. 22. Gr. Καὶ ἀποστρέψαντες ἐκεῖθεν, &c. ut in Lat.

℣. 23. Sic etiam in Græco. Nec dissimilia illa quæ habet Auct. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 16. p. 102. d. *Ne perdas pariter justum cum impio; & erit justus quomodo & injustus?* Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f. *Abrahæ petenti, ne simul perderet justos tanquam iniquos*, &c.

℣. 24. Similiter habet Ambr. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f. *Si fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes illos?* Ita quoque in Gr. deinde sic: ȣ̓κ ἀνήσεις πάντα τὸν τόπον ἕνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων; &c. pro quibus Anonym. supra ponit, *non remittes omnem locum causâ illorum*, &c. at in Mſ. Rem. *omni loco causam illorum.*

℣. 25. Eadem rursus habet Hilar. infra, l. 5. col. 862. c. paucis mutatis, scilicet: *Nullo modo facies* (Mſ. quid. *facies*) *hoc verbum, ut occidas justum cum impio; & erit justus tanquam impius: nullo modo, qui judicas terram, facies hoc judicium.* Gr. Μηδαμῶς σὺ ποιήσεις ὡς (ed. Compl. delet, σὺ, & ὡς) τὸ ῥῆμα τȣ̃το, τȣ̃ ἀποκτεῖναι (Compl. delet, τȣ̃) δίκαιον μετὰ ἀσεβȣ̃ς...... ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν;

℣. 26. Gr. Εἶπε δὲ Κύριος· Ἐὰν ὦσιν ἐν...... δίκαιοι...... ἀφήσω ὅλην τὴν πόλιν, ϗ πάντα τὸν τόπον δι' αὐτȣ́ς. At in Mſ. Alex. ἐὰν εὕρω ἐν..... δικαίȣς..... ἀφήσω πάντα τὸν τόπον δι' αὐτȣ́ς, ut supra apud Hilar. Ambrosius verò l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. a. alludens, dicit: *Non perdam civitatem, si fuerint in ea quinquaginta justi, & totum locum servabo.*

℣. 28. Gr.... Καὶ εἶπεν· Οὐ μὴ ἀπολέσω, &c. ut in Lat. at in Mſs. Alex. & Cott. ὅτι ȣ̓, secundùm quos legit Aug. *quia non perdam;* addit tamen *superfluum* videri, *quia: Et ideo*, inquit, *in codicibus nonnullis Latinis non legitur.*

℣. 30. Ita in Græco, detracto verbo, *est*, teste etiam Hieronymo.

℣. 32. Græc. Καὶ εἶπε· Μή τι Κύριε ἐὰν λαλήσω ἔτι ἅπαξ; ἐὰν δὲ εὑρεθῶσιν ἐκεῖ δέκα; ϗ εἶπεν· Οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν δέκα. *Et dixit: Nunquid, Domine, si loquar adhuc semel? sin autem inventi fuerint ibi decem? & dixit: Non perdam propter decem.* August. ubi sup. *& tamen si ibi inveniantur, parco.* Huc etiam redeunt ista Ambrosii, l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. a. *Et sic per ordinem interrogationum, & responsionum vicem, etiamsi decem justos invenerit in civitate, tamen propter paucorum justitiam, impunitatem toti populo promittit.*

VULGATA NOVA.

33. Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum.

VERSIO ANTIQUA.

33. Abiit autem Dominus postquam cessavit loquens ad Abraham: & Abraham reversus est ad locum suum.

Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 784. d.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 33. Eadem refert idem August. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 736. d. hoc modo: *Abiit autem Dominus, ut desiit loqui ad Abr. & Abraham regressus est in locum suum.* Gr. Ἀπῆλθε δὲ ὁ Κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ..... κ..... ἀπέστρεψεν εἰς, &c. ut sup.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. Veneruntque duo angeli Sodomam vespere, & sedente Lot in foribus civitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram,

Heb. 13. 2.

2. & dixit: Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lavate pedes vestros, & manè proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minimè, sed in platea manebimus.

3. Compulit illos oppidò ut diverterent ad eum: ingressisque domum illius fecit convivium, & coxit azyma: & comederunt.

4. Priùs autem quàm irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero usque ad senem, omnis populus simul.

5. Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei: Ubi sunt viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos.

VERSIO ANTIQUA.

1. Venerunt autem duo angeli in Sodomis vespere; Loth autem sedebat ad portam Sodomorum. Et cùm vidisset eos Loth, surrexit in obviam illis, & adoravit in faciem super terram,

Aug. ibid. col. 784. e. f.

2. & dixit: Ecce, domini, declinate in domum pueri vestri..... in platea manebimus.

Ambr. de Abr. c. 6. l. 1. 299. e. f.

3...... *Vide Not.*

4...... Viri autem civitatis Sodomorum circumdederunt domum ab infante usque ad senem, totus populus pariter.

5...... Educ foras viros, ut concumbamus cum eis.

Hieron. in Isa. 3. t. 3. 38. b.

VULGATA NOVA.

6. Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait:

7. Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere.

VULGATA NOVA.

8. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodò viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9. At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena; nunquid ut judices? te ergo ipsum magis quàm hos affligemus. Vimque faciebant Lot vehementissimè: jamque prope erat ut effringerent fores.

2. Petr. 2. 8.

10. Et ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium.

11. Et eos, qui foris erant, percusserunt cæcitate à minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent.

Sap. 19. 16.

VERSIO ANTIQUA.

8. Sunt mihi duæ filiæ, quæ non cognoverunt virum: producam illas ad vos, & utimini eis quomodo placuerit vobis, tantùm in viros istos ne faciatis iniquum, propterea quia intraverunt sub tectum tignorum meorum.

Aug. cont. mendac. ad Consent. t. 6. 458. e.

10. *Vide Not.*

11. Viros verò, qui erant ad ostium domûs, percusserunt cæcitate......

Aug. quæst. 43. in Gen. t. 3. 389. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic iterum August. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. d. g. 738. a. *Venerunt autem duo ang. in Sodoma ad vesperam; Lot verò sedebat juxta portam Sodomor. Videns autem Lot, surrexit in obviam illis, & adoravit in faciem in terram.* Similiter in Gr. Ἦλθον δὲ..... εἰς Σόδομα ἑσπέρας..... παρὰ τὴν πύλην Σοδόμων· ἰδὼν δὲ Λὼτ, ἐξανέστη (Ms. Alex. & Compl. ἀνέστη) εἰς..... τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. d. legit: *Venerunt autem angeli duo in Sodomam ad vesperam*; deinde sic: *Sedebat Lot ad portam:* tum, *exsurrexit obviam illis, & adoravit in faciem super terram.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. d. *Et ut vidit Lot, exsurrexit obviam illis, & adoravit in faciem in terram.*

℣. 2. Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. d. *Et dixit: Ecce domini, divertite in domum pueri vestri.* Itidem August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 784. f. at l. 16. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 442. d. legit, *declinate*, è Gr. ἐκκλίνατε· subinde in eodem Gr. καταλύσομεν, *divertemus*, pro *manebimus.*

℣. 3. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. e. *Et coëgit illos divertere.* Gr. Καὶ κατεβιάσατο αὐτοὺς, &c.

℣. 4. Gr...... Οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, οἱ Σοδομῖται περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν ἀπὸ νεανίσκου ἕως πρεσβυτέρου (edit. Compl. πρεσβύτου) ἅπας ὁ λαὸς ἅμα.

℣. 5. Gr..... ἐξάγαγε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, ἵνα συγγενώμεθα αὐτοῖς.

℣. 8. Eadem exstant in Gr. ad verbum, addito, δὲ *autem*, post *sunt*, loco tamen, *propterea quia*, hab. οὗ εἵνεκεν, mel. *quam ob causam*, & loco *tectum*, σκέπην, i. e. *tegmen.* Rursum August. quæst. 42. in Gen. to. 3. col. 389. e. legit: *Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros, producam illas ad vos, utimini illis, quomodo placuerit vobis, tantùm in viros istos ne faciatis iniquum.* Hieron. quæst. in Gen. to. 2. col. 523. c. *Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum:* unde Ambros. l. 1. de Abr. col. 300. a. ait: *Offerebat sanctus Lot filiarum pudorem.*

℣. 10. Gr. Ἐκτείναντες δὲ οἱ ἄνδρες τὰς χεῖρας εἰσεσπάσαντο τὸν Λὼτ πρὸς ἑαυτοὺς εἰς τὸν οἶκον, &c. quæ Ambr. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. b. memorat, dicens: *Hospitum manibus revocatus est sanctus Lot in domum.*

℣. 11. Ita in Græco, excepto uno, ἐν ἀορασίᾳ, *in cæcitate;* at in Ms. Alex. ac edit. Ald. deest, ἐν. Observat etiam ibid. August. Græcos habere, ἀορασίᾳ, *quod magis,* inquit, *significat, si dici posset,* avidentia, *quæ faciat non videri, non omnia, sed quod non opus est. Nam meritò movet quomodo potuerunt deficere, quærendo ostium, si tali erant*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 2. cont. Maximin. t. 8. 738. d.

12. Dixerunt viri ad Loth : Sunt tibi hîc generi, aut filii, aut filiæ ? aut si quis tibi alius est in civitate, educ de loco hoc :

13. quoniam perdimus nos locum hunc, quia exaltatus est clamor eorum ante Dominum, & misit nos Dominus conterere eum.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 523. b. Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 21. p. 348. b.

14. Et locutus est ad generos suos, qui acceperant filias ejus..... Surgite, & exite ex hoc loco : quia conteret Dominus civitatem......

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 29. t. 7. 442. d.

16..... Et tenuerunt angeli manum ejus, & manum uxoris ejus, & manus duarum filiarum ejus, in eo quòd parceret Dominus ipsi.

17. Et factum est mox, ut eduxerunt illum foras, & dixerunt : Salvam fac animam tuam : ne respexeris retro, nec steteris in tota regione : in monte salvum te fac, nequando comprehendaris.

Aug. quæst. 44. in Gen. t. 3. 389. g. 340. a.

18. Dixit autem Loth ad illos : Oro, Domine,

19. quia invenit puer tuus misericordiam ante te, & magnificasti justitiam tuam quam facis in me, ut vivat anima mea ; ego autem non possum salvus fieri in monte, ne fortè comprehendant me mala, & moriar.

Idem. l. 2. cont. Maximin. t. 8. 738. f.

21. Et dixit ei : Ecce miratus sum faciem tuam, & super verbum hoc, ne everterem civitatem de qua locutus es.

22. Festina ergo, ut salvus sis ibi : non enim potero facere verbum, donec tu illò introeas......

Tichon. reg. 7. 67. b.

23. Sol exortus est super terram, & Loth intravit in Segor.

24. Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo :

VULGATA NOVA.

12. Dixerunt autem ad Lot : Habes hîc quempiam tuorum ? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac :

13. delebimus enim locum istum, eò quòd increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias ejus, & dixit : Surgite, egredimini de loco isto : quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cùmque esset manè, cogebant eum angeli, dicentes : Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes : ne & tu pariter pereas in scelere civitatis.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eò quòd parceret Dominus illi.

17. Eduxeruntque eum, & posuerunt extra civitatem : ibique locuti sunt ad eum, dicentes : Salva animam tuam : noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione : sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas. *Sap. 10. 6.*

18. Dixitque Lot ad eos : Quæso, Domine mi,

19. quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar :

20. Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea : nunquid non modica est, & vivet anima mea ?

21. Dixitque ad eum : Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es.

22. Festina, & salvare ibi : quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor. *Sap. 10. 6.*

23. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor.

24. Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo : *Deut. 29. 23. Isa. 13. 19. Jerem. 50. 40. Ezech. 16. 49. Ose. 11. 8. Amos 4. 11. Luc. 17. 28. Jud. 1. 7.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cæcitate percussi, ut omnino nihil viderent. Et verò in Gr. sequitur : Καὶ παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν. Eorundem meminit Ambrof. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. b. dicens : *Percusserunt autem illos angeli cæcitate, ut & ostium domûs, quod aperire cupiebant, non reperirent.*

℣. 12. Ita quoque in Græco, addito uno, δὲ, *autem*, verbo *dixerunt.* Vide sis Ambrof. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. c.

℣. 13. Optimè de Græco, nisi excipias hoc ult. *conterere eum*, pro quo, ἐκτρίψαι αὐτήν, *exterere*, vel *ad exterendam eam*, supple, *civitatem.*

℣. 14. Itidem Græcè, præter unum, ἐκτρίβει, *disperdit*, pro *conteret.* Gr. addit : ἔδοξε δὲ γελοιάζειν ἐναντίον τῶν γαμβρῶν αὐτοῦ, quæ memorat Ambrof. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. d. dicens : *Sed visum est illis quòd derideret eos.*

℣. 16. In Græco primùm : Καὶ ἐταράχθησαν, deinde ut supra in Lat. Aquila, pro ἐταράχθησαν, *turbati sunt*, habet, ἐμέλλησεν, *cunctatus est* ; cui lectioni favet Ambr. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. d. dicens : *Et tamen adhuc morabatur Lot, ut persuaderet generis suis ; & penè non esset profectus ut evaderet, nisi urgentibus angelis, & tenentibus manus ejus, egredi coactus esset.*

℣. 17. Eadem rursus habet August. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. ab his, *salvam fac animam* : at lib. 2. de Trin. to. 8. col. 785. a. sic legit : *Et factum est, postquam eduxerunt eos foras, dixerunt : Salvans salva animam tuam : ne respexeris retro, neque stes in hac universa regione : in montem vade, & ibi salvaberis, ne fortè comprehendaris.* Similiter Ambrof. epist. 29. col. 909. e. hab. *Salvans salva animam tuam.* Item Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 27. d. *Ne respexeris retro, nec steteris in omni circa regione ; sed in monte salvum te fac, ne fortè comprehendaris.* In Gr. Καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἐξήγαγον αὐτοὺς ἔξω, καὶ εἶπον. Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν· μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μὴ δὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς.

℣. 18. Ita etiam idem August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. & l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. at lib. 2. de Trin. to. 8. col. 785. a. legit, *Rogo, Domine*, Gr. Δέομαι Κύριε.

℣. 19. *Quia invenit....... ante te,*] Ita rursus habet August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. & l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. & l. 2. de Trinit. to. 8. col. 785. a. Græcè ita primùm, ἐπειδὰν εὗρεν, subinde ὃ ποιεῖς ἐπ' ἐμέ, *quod facis super me*, pro *quam facis in me* ; al. εἰς ἐμέ, & post pauca, οὐ δυνήσομαι, *non potero*, loco *non possum* ; in cæteris magna concordia.

℣. 21. *Et dixit ei :*] Hæc verba de Hieronymo sunt, quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 523. c. qui addit : *Ecce admiratus sum faciem tuam.* August. verò, l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. constanter, *miratus sum*, Mss. auctoribus, licet tam hîc, quam l. contr. Maximin. Editt. ibidem ferant, *miseratus sum.* In Gr..... Ἰδοὺ ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ, τοῦ μὴ καταστρέψαι, &c. *etiam in verbo hoc, ut non evertam*, &c. ut sup.

℣. 22. Gr. Σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ· οὐ γὰρ δυνήσομαι ποιῆσαι πρᾶγμα, ἕως τοῦ ἐλθεῖν σε ἐκεῖ, &c. In Ms. Cotton. ἕως οὗ εἰσέλθῃς ἐκεῖ, quam lectionem confirmat August.

℣. 23. Ita in Græco, præter unum, ἐξῆλθεν, *egressus est*, pro *exortus est.*

℣. 24. Ita PP. Lat. magno consensu ; scilicet Iren. seu vet. ejus Interp. l. 3. c. 6. p. 180. c. Tertul. l. contr. Prax. p. 849. b. Novatian. l. de Trin. p. 1043. b. Cypr. l. 3.

Marg.	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	Marg.
	25. & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.	25. & evertit civitates illas.....	*Vigil. Tapſ. cont. Varim.* 728. *e.*
Luc. 17. 32.	26. Reſpiciensque uxor ejus poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.	26..... *Vide Not.*	
Sup. 18. 1.	27. Abraham autem conſurgens manè, ubi ſteterat priùs cum Domino,		
	28. intuitus eſt Sodomam & Gomorrham, & univerſam terram regionis illius: viditque aſcendentem favillam de terra quaſi fornacis fumum.	28..... & ecce aſcendebat flamma de terra quaſi vapor fornacis.	*Hieron. quæſt. Hebr. t.* 2. 523. *c.*
	29. Cùm enim ſubverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahæ, liberavit Lot de ſubverſione urbium in quibus habitaverat.	29..... Cùm contereret Deus omnes civitates in circuitu, commemoratus eſt Deus Abrahæ, & emiſit Loth è medio ſubverſionis, cùm ſubverteret Deus civitates, in quibus inhabitabat in eis Loth.	*Tichon. reg.* 7. 67. *b.*
	30. Aſcenditque Lot de Segor, & manſit in monte, duæ quoque filiæ ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) & manſit in ſpelunca ipſe, & duæ filiæ ejus cum eo.	30. Et aſcendit Loth de Segor, & ſedit in monte, & duæ filiæ ejus cum eo (timuit enim ſedere in Segor).....	*Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. t.* 2. *col.* 523. *f.*
	31. Dixitque major ad minorem: Pater noſter ſenex eſt, & nullus virorum remanſit in terra qui poſſit ingredi ad nos juxta morem univerſæ terræ.	31. Dixit autem major ad minorem: Pater noſter ſenior eſt, & nemo eſt ſuper terram qui intret ad nos ut oportet omni terræ.	*Iren. l.* 4. *c.* 31. 269. *b.*
	32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut ſervare poſſimus ex patre noſtro ſemen.	32. Veni, potionemus patrem noſtrum vino, & dormiamus cum eo, ut ſuſcitemus de patre noſtro ſemen.	
	33. Dederunt itaque patri ſuo bibere vinum nocte illa: Et ingreſſa eſt major, dormivitque cum patre: at ille non ſenſit, nec quando accubuit filia, nec quando ſurrexit.	33..... Et intravit major nata, & dormivit cum patre ſuo nocte illa: & non ſcivit Lot cùm dormiret illa, & cùm ſurgeret.	*Ibid.* 268. *e.*
	34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut ſalvemus ſemen de patre noſtro.		
	35. Dederunt etiam & illa nocte patri ſuo bibere vinum, ingreſſaque minor filia, dormivit cum eo: & ne tunc quidem ſenſit quando concubuerit, vel quando illa ſurrexerit.	35...... & non ſcivit cùm dormiſſet ſecum, nec cùm ſurrexiſſet.	*Ibid.* 269. *a.*
	36. Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre ſuo.	36. Et conceperunt duæ filiæ Lot de patre ſuo.	*Hieron. quæſt. Hebr. t.* 2. 524. *a. b.*
	37. Peperitque major filium, & vocavit no-	37. Et genuit primogenita filium, & voca-	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Teſtim. p. 316. b. Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. e. 845. b. & alibi; Philaſtr. Brix. de hæreſ. p. 715. d. Vigil. Tapſ. l. contr. Varim. p. 728. e. 738. b. Nonnulli ſic voces invertunt, *& Dominus pluit*, ut Hilar. Alii, *Pluit Dominus à Domino*, ut Philaſtr. Vigil. Tapſ. & Ambroſ. l. 1. de fide, col. 448. c. e. Quidam, *ignem & ſulphur*, ut Iren. Novatian. & Vigil. Tapſ. Alii, *de cælo a Domino*, ut Cypr. Fulgent. verò, l. de Trin. p. 331. ſic habet: *Pluit Dominus à Domino ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino.* Ambroſiaſt. col. 306. f. *Et pluit Dominus ſulphur & ignem ſuper Sodomam & Gomorrham à Deo de cælo.* Gr. Καὶ Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα θεῖον, καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ.

℣. 25. Gr. Καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις ταύτας, &c. Eò pariter ſpectant quæ narrat Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. b. his verbis: *Liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ civitatis in cinerem verſa eſt.*

℣. 26. Græca iſta: Καὶ ἐπέβλεψεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο στήλη ἁλός, ita reddit Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. c. *Uxor Lot ubi reſpexit, remanſit, & in ſalem converſa.* Item Optat. l. 3. contr. Donat. p. 66. a. *Lot*, inquit, *& uxorem ejus*, (Mſ. 1. hîc addit, *Molaſſadon*): *quæ poſt ſe attendens, in ſtatuam ſalis mutata eſt.*

℣. 28. Ita de Græco ad verbum. Vide Auguſt. ſupra, ℣. 25.

℣. 29. *Cùm contereret.*] Tichon. in editt. *cùm conteret*, ſed aperto mendo, in Gr. enim ἐν τῷ ἐκτρίψαι, ſicut infra, ἐν τῷ καταστρέψαι, pro quo iidem editt. ferunt, *cùm ſubverteret.* Auguſt. quæſt. 45. in Gen. to. 3. col. 390. b. legit: *Et recordatus eſt Deus Abraham, & exemit Lot de medio ſubverſionis.* Item Locut. 62. de Gen. col. 330. b. addit: *Cùm everteret Dominus civitates, in quibus habitabat in eis.* Gr. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐκτρίψαι τὸν Θεὸν πάσας τὰς πόλεις τῆς περιοίκου, ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ· καὶ ἐξαπέστειλε, &c. ut ſup. ap. Auguſt. addito, Λώτ, in fine. Eò ſpectant quæ Ambroſ. dicit, l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. f. *Filiæ Lot putaverunt, non vicinæ regionis, ſed totius orbis fuiſſe excidium.*

℣. 30. Auguſt. quæſt. 46. in Gen. to. 3. col. 390. b. c. *Aſcendit autem Lot de Segor, & ſedebat in monte;* & poſt pauca: *timuit enim habitare in Segor.* Gr. Ἀνέβη δὲ Λὼτ ἐκ Σηγώρ· καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ὄρει αὐτὸς, καὶ αἱ..... ἐφοβήθη γὰρ κατοικῆσαι ἐν Σηγώρ, &c. In Mſ. Alex. deeſt, αὐτός, poſt ὄρει.

℣. 31. Græc. Εἶπε δὲ ἡ πρεσβυτέρα πρὸς τὴν νεωτέραν· Ὁ πατὴρ ἡμῶν πρεσβύτερος, καὶ οὐδεὶς..... ὃς εἰσελεύσεται πρὸς ἡμᾶς, ὡς καθήκει πάσῃ τῇ γῇ.

℣. 32. Gr. Δεῦρο, καὶ ποτίσωμεν..... οἶνον, καὶ κοιμηθῶμεν ...... καὶ ἐξαναστήσωμεν ἐκ, &c. ut in Lat. Mſs. 2. Iren. cum editt. 3. ferunt ſimiliter, *& ſuſcitemus.* Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. f. 301. a. huc reſpiciens, dicit, filias Lot, *ne genus deficeret humanum, paternum petiiſſe concubitum, ut ſemen generationis humanæ de patre ſuo reſuſcitarent.*

℣. 33. In Græco..... Καὶ εἰσελθοῦσα ἡ πρεσβυτέρα ἐκοιμήθη μετὰ......... καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὸν, καὶ ἐν τῷ ἀναστῆναι, Mſ. verò Alex. cum edit. Ald. αὐτὴν, καὶ ἀναστῆναι, quæ lectio textui Iren. favet. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 301. a. alludens, ait: *Inebriatus enim vino, quid gereret neſciebat.*

℣. 35. Græc..... Καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὸν, (Mſ. Alex. αὐτὴν) καὶ ἀναστῆναι. Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. a. *Et neſcivit cùm dormiſſet cum eo, & cùm ſurrexiſſet ab eo.*

℣. 36. Sic etiam in Græco.

℣. 37. Gr. Καὶ ἔτεκεν ἡ πρεσβυτέρα υἱὸν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μωὰβ, λέγουσα· Ἐκ τοῦ πατρός μου· οὗτος πατὴρ Μωαβιτῶν ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. *Et peperit ſenior filium,*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 524. a. b.

vir nomen ejus Moab : iste est pater Moabitarum usque in hanc diem.

38. Et minor & ipsa peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius generis mei : ipse est pater filiorum Ammon.....

VULGATA NOVA.

men ejus Moab : ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diem.

38. Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei : ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& vocavit nomen ejus Moab, dicens : De patre meo : iste pater Moabitarum usque in hodiernum diem.

℣. 38. *Filius generis mei.*] Hieron. in textu habet, *filius populi mei* ; sed cùm in consequentibus dicat : *Ammon quasi causa nominis redditur, filius generis mei, sive, ut melius est in Hebræo, filius populi mei*, priorem lectionem prætuli, quæ est LXX. Ita enim ferunt : Ἔτεκε δὲ καὶ ἡ νεωτέρα υἱὸν, καὶ ἐκάλεσε τὸ........ Ἀμμὰν, λέγουσα, Υἱὸς γένους μου· οὗτος πατὴρ Ἀμμανιτῶν, &c.

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA.

1...... *Vid. Not.*

Aug. quæst. 48. in Gen. t. 3. 390. c.

2. Dixit autem Abraham de Sara uxore sua : Soror mea est : timuit enim dicere : Uxor mea est : ne fortè occiderent eum viri civitatis propter illam.....

Ambr. l. 1. de Abr. c. 7. 301. f.

3..... Ecce tu morieris propter mulierem...... hæc autem commoratur cum viro.

Ambrosiast. 223. f.

4..... Domine, nunquid gentem ignorantem perdes ?

5..... *Vide Not.*

Ambr. l. 1. de Abr. c. 7. 302. b.

6..... Et ego cognovi quoniam puro corde fecisti hoc : & peperci tibi ut non peccares in me, propter hoc non sum passus te tangere illam.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. b.

7..... Quoniam propheta est : & orabit pro te, & salvus eris tu, & domus tua.

VULGATA NOVA.

1. PRofectus inde Abraham in terram australem, habitavit inter Cades & Sur : & peregrinatus est in Geraris.

2. Dixitque de Sara uxore sua : Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam.

3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi : En morieris propter mulierem quam tulisti : habet enim virum.

4. Abimelech verò non tetigerat eam, & ait : Domine, num gentem ignorantem & justam interficies ?

5. Nonne ipse dixit mihi : Soror mea est : & ipsa ait : Frater meus est ? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, feci hoc.

6. Dixitque ad eum Deus : Et ego scio quòd simplici corde feceris : & ideò custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam.

7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est : & orabit pro te, & vives : si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

VULGATA NOVA.

8. Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos : & locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei : Quid fecisti nobis ? quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum peccatum grande ? quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursumque expostulans, ait : Quid vidisti, ut hoc faceres ?

11. Respondit Abraham : Cogitavi mecum, dicens : Forsitan non est timor Dei in loco isto : & interficient me propter uxorem meam :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 30. t. 7. 443. d.

12. etenim verè soror mea est de patre, sed non de matre......

VULGATA NOVA.

12. aliàs autem & verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.

Sup. 12. 13.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. sub finem habet : Ἀβραὰμ...... παρῴκησεν ἐν Γεράροις· quò spectant ista Augustini, l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. c. *Inde rursus Abraham fecit in Geraris apud regem civitatis illius Abimelech, quod in Ægypto de conjuge fecerat, eique intacta similiter reddita est.*

℣. 2. Ita in Græco, excepta voce, Σάῤῥας, præponitur etiam ὅτι, *quia*, vocibus *soror*, & *uxor* ; sed ab aliquot codd. Gr. abest ὅτι· sub finem quoque adduntur seqq. ἀπέστειλε δὲ Ἀβιμέλεχ βασιλεὺς Γεράρων, καὶ ἔλαβε τὴν Σάῤῥαν· quæ Ambr. l. 1. de Abr. c. 7. col. 301. f. memorat, dicens : *Tentatur Saræ pudicitia....... nam & Abimelech in uxorem sibi eam sumpserat.*

℣. 3. Sic pergit Ambros. *Et dixit ei in nocte Deus : Ecce tu morieris*, &c. ut sup. Similiter habet Aug. quæst. 49. in Gen. to. 3. col. 390. d. e. *Ecce tu morieris.* Gr. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα, καὶ εἶπεν, &c. ut in Lat. tum addit : ἧς ἔλαβες· αὕτη δέ ἐστι συνῳκηκυῖα ἀνδρί, *quam accepisti ; ista verò est cohabitans viro.*

℣. 4. Similiter Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. quæst. 67. col. 69. b. *Nunquid gentem ignorantem perdes ?* Græc....... Κύριε, ἔθνος ἀγνοοῦν καὶ δίκαιον ἀπολεῖς ;

℣. 5. In Gr. sic : Οὐκ αὐτός μοι εἶπεν, ἀδελφή μου ἐστὶ, &c. quò spectant illa Ambrosii, l. 1. de Abr. col. 302. b. *Cùm prætenderet Abimelech quòd uxorem alienam esse ignoraverit, quam sororem esse vir ipse suam dixerit, respondit ei Dominus*, &c. ut ℣. seq.

℣. 6. August. quæst. 52. in Deuteron. to. 3. col. 576. f. legit : *Scio quia in mundo corde fecisti hoc :* tum infr. quæst. 55. col. 577. g. *propterea peperci tibi, ne peccares in me :* at quæst. 49. in Gen. col. 390. d. e. hab. cum Ambros. *& peperci tibi, ut non peccares in me.* Græc..... Κἀγὼ ἔγνων ὅτι ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐποίησας τοῦτο, καὶ ἐφεισάμην σου τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν σε εἰς ἐμέ· ἕνεκα τούτου οὐκ ἀφῆκά σε ἅψασθαι αὐτῆς.

℣. 7. Ita in Græco est, exceptis his : *Et salvus eris tu, & domus tua*, pro quibus simpliciter hab. Καὶ ζήσῃ, *& vives.*

℣. 12. Similiter habet Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. b. *Etenim verè soror mea est de patre, sed non ex matre.* Nec aliter in Græco.

VULGATA NOVA.

13. Poſtquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc miſericordiam facies mecum: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quòd frater tuus ſim.

Inf. 21. 23.

14. Tulit igitur Abimelech oves & boves, & ſervos & ancillas, & dedit Abraham: reddiditque illi Saram uxorem ſuam,

VERSIO ANTIQUA.

13..... In omni loco, ubi intraverimus ibi.....

Aug. Locut. 63. t. 3. 330. b.

14..... *Vid. Not.*

VULGATA NOVA.

15. & ait: Terra coram vobis eſt, ubicunque tibi placuerit habita.

16. Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum ſunt, & quocunque perrexeris: mementoque te deprehenſam.

VULGATA NOVA.

17. Orante autem Abraham, ſanavit Deus Abimelech & uxorem, ancillaſque ejus, & pepererunt:

18. concluſerat enim Dominus omnem vulvam domûs Abimelech propter Saram uxorem Abrahæ.

VERSIO ANTIQUA.

17. 18. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Græc..... εἰς πάντα τόπον οὗ ἐὰν εἰσέλθωμεν ἐκεῖ, &c. *ad omnem locum quocunque ingreſſi fuerimus illuc.*

℣. 14. Græc. Ἔλαβε δὲ Ἀβιμέλεχ χίλια δίδραγμα, καὶ πρόβατα..... καὶ ἔδωκε τῷ Ἀβραάμ· καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ Σάῤῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Horum meminit Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 7. col. 302. e. dicens: *Statim vocavit Abraham, uxorem ſuam ei reddidit, pretio ſe ipſe multavit*, &c.

℣℣. 17. 18. Huc redeunt quæ Ambroſ. narrat, l. 1. de Abr. c. 7. col. 302. e. *Abraham pro eo* (Abimelech) *rogavit & impetravit. Peperit enim & uxor ejus, & ancilla ejus, quas ante concluſerat Deus propter Saram uxorem Abrahæ*, pro quibus in Græco: Προσηύξατο δὲ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἰάσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰς παιδίσκας αὐτοῦ· καὶ ἔτεκον.

℣. 18. Ὅτι συγκλείων συνέκλεισε Κύριος ἔξωθεν πᾶσαν μήτραν ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμέλεχ, ἕνεκεν Σάῤῥας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. Viſitavit autem Dominus Saram ſicut promiſerat: & implevit quæ locutus eſt.

Sup. 17. 19. 18. 10.

2. Concepitque & peperit filium in ſenectute ſua, tempore quo prædixerat ei Deus.

Gal. 4. 23. Heb. 11. 11.

VERSIO ANTIQUA.

1. Et Dominus viſitavit Saram ſicut dixit: & fecit Deus Saræ ſicut locutus eſt.

2. Et concepit & peperit Sara Abrahæ filium in ſenectute ſua, & in tempore, ſicut locutus eſt illi Dominus.

Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. e. 844. a. b.

VULGATA NOVA.

3. Vocavitque Abraham nomen filii ſui, quem genuit ei Sara, Iſaac:

4. & circumcidit eum octavo die, ſicut præceperat ei Deus,

Sup. 17. 10. Matth. 1. 2.

VULGATA NOVA.

5. cùm centum eſſet annorum: hac quippe ætate patris, natus eſt Iſaac.

6. Dixitque Sara: Riſum fecit mihi Deus: quicunque audierit, corridebit mihi.

7. Rurſumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quòd Sara lactaret filium, quem peperit ei jam ſeni?

8. Crevit igitur puer, & ablactatus eſt: fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.

9. Cùmque vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo, dixit ad Abraham:

VERSIO ANTIQUA.

5. Genitus eſt autem Abrahæ filius Iſaac, cùm eſſet annorum centum.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 7. col. 303. a. b. c.

6. Dixit & Sara: Riſum mihi fecit Dominus: quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.

7. Et dixit Sara: Quis annuntiabit Abrahæ, quoniam lactet infantem Sara?.....

8..... fecit autem Abraham cœnam magnam, qua die ablactatus eſt Iſaac filius ejus.

9. Et vidit Sara filium Agar Ægyptiæ, quem peperit Abrahæ, ludentem cum Iſaac filio ſuo: & dixit ad Abraham:

Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 524. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Gr. conſtanter, Σάῤῥα, loco *Saram*, & *Saræ*, item Κύριος, *Dominus*, non *Deus*: cætera congruunt cum Lat.

℣. 2. Græc. Καὶ συλλαβοῦσα, ἔτεκε τῷ Ἀβραὰμ υἱὸν εἰς τὸ γῆρας, εἰς τὸν καιρόν, &c. ut in Lat. Mſ. Alex. ac edit. Ald. addunt, Σάῤῥα, poſt ἔτεκε, cum Hilario.

℣. 5. Ambroſ. hæc verba citare videtur ex memoria, ſic enim habentur Græcè: Καὶ Ἀβραὰμ (Mſ. Alexand. Ἀβραὰμ δὲ) ἦν ἑκατὸν ἐτῶν, ἡνίκα ἐγένετο αὐτῷ Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. *Et Abraham*, vel *Abraham autem erat centum annorum, cùm factus eſt ei Iſaac filius ejus.*

℣. 6. Concinit Hieron. comment. in Mich. 4. to. 3. col. 1528. a. Nec etiam differt Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. f. niſi quòd pro *congratulabitur*, habet *congaudebit*, in Gr. συγχαρεῖται. Auguſt. etiam ſcribit *Sarra*, in Græco, εἶπε δὲ Σάῤῥα.

℣. 7. In Græco deeſt *Sara*, poſt *dixit*; ſubinde pro *lactet*, habetur θηλάζει, *lactat*, & in fine conſtanter Σάῤῥα, non *Sara*.

℣. 8. Gr..... Καὶ ἐποίησεν Ἀβραὰμ δοχὴν μεγάλην, &c. ut in Lat. *Et fecit Abr. convivium magnum.* Hilar. in Pſal. 130. col. 443. f. legit, *cœnam*, cum Ambr. *Ablactato*, inquit, *Iſaac, accepimus Abraham feciſſe cœnam.* At Auguſt. quæſt. 50. in Gen. to. 3. col. 390. e. hab. *epulum*: *Quæritur*, inquit, *cur Abraham, nec die quo natus eſt ei filius, nec die quo circumciſus eſt, ſed die quo ablactatus eſt, epulum fecerit.*

℣. 9. In Græc. Ἰδοῦσα δὲ Σάῤῥα, *cùm vidiſſet autem Sarra*; ſubinde ſic, ὃς ἐγένετο, *qui factus eſt*, loco *quem peperit*; cætera quadrant. Obſervat ibid. Hieron. hæc verba, *cum Iſaac filio ſuo*, non haberi in Hebræo. Apud Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 7. col. 303. d. ſic: *Vidit ancillæ filium*

Versio antiqua.

Ambr. l. 1. de Abr. 303. d. 10. Ejice ancillam, & filium ejus : non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.

11..... *Vide Not.*

Amb. ibid. 303. e. 12. Dixit autem Deus Abrahæ : Non sit durum ante te de puero, & de ancilla : omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus : quoniam in Isaac vocabitur tibi semen.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 444. b. 13. Filium autem ancillæ hujus in magnam gentem faciam illum, quia semen tuum est.

Aug. quæst. 53. in Gen. t. 3. 391. a. 14. Surrexit autem Abraham manè, & sumpsit panes, & utrem aquæ, & dedit Agar, & imposuit in humeros, & puerum, & dimisit illam.....

Ibid. quæst. 54. 391. d. 15. Defecit autem aqua de utre, & projecit puerum sub unam abietem.

16. Et discessit, & sedere cœpit contra illum longè quantùm arcus mittit ; dixit enim : Non videbo mortem filii mei : & sedit contra eum. Exclamans autem puer, ploravit.

17. Et exaudivit Deus vocem pueri de loco ubi erat : & vocavit Angelus Dei Agar de cœlo, & dixit ei : Quid est Agar ? noli timere : exaudivit enim Deus vocem filii tui de loco in quo est.

18. Surge, & accipe puerum, & tene illum in manu tua : in magnam enim gentem faciam illum.

Aug. Locut. 64. t. 3. 330. b. 19. Et aperuit Deus oculos ejus, & vidit Deus

Vulgata nova.

10. Ejice ancillam hanc, & filium ejus : non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. *Gal. 4. 30.*

11. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo.

12. Cui dixit Deus : Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua : omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus : quia in Isaac vocabitur tibi semen. *Rom. 9. 7. Heb. 11. 18.*

13. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.

14. Surrexit itaque Abraham manè, & tollens panem & utrem aquæ, imposuit scapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimisit eam. Quæ cùm abiisset, errabat in solitudine Bersabee.

15. Cùmque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant.

16. Et abiit, seditque è regione procul quantùm potest arcus jacere ; dixit enim : Non videbo morientem puerum : & sedens contra, levavit vocem suam & flevit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri : vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens : Quid agis Agar ? noli timere : exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est.

18. Surge, tolle puerum, & tene manum illius : quia in gentem magnam faciam eum.

19. Aperuitque oculos ejus Deus : quæ vi-

Notæ ad Versionem antiquam.

ludentem cum filio suo Isaac. Item apud August. ser. 3. to. 5. col. 10. e. *Et factum est cùm luderet Ismaël, & Isaac, vidit eos ludentes.* Ap. Tichon. reg. 3. col. 55. h. *Ludebat Ismaël cum Isaac.*

℣. 10. Eadem iterum legit Ambros. & l. 2. de Abr. c. 10. col. 345. f. & epist. 33. col. 921. d. Ita quoque epist. 77. col. 1089. e. præter unum, *expelle*, pro *ejice* ; sic etiam in Ps. 43. col. 910. b. & l. de Isaac, c. 1. col. 355. c. Augustinus autem tum quæst. 52. in Gen. to. 3. col. 390. f. tum ser. 3. to. 5. col. 10. g. constanter legit, *Ejice ancillam & filium ejus ; non enim hæres erit*, &c. ut sup. Concinit Gaud. Brix. l. de Machab. col. 967. h. Solus Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. c. post *ejice*, hab. *ancillam hanc cum filio suo* ; reliqua ut sup. Sed l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 282. f. tollit, *hanc*, additque, *& filium ejus ; non enim hæreditabit filius ancillæ*, &c. ut sup. Apud Junil. Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. col. 347. h. *Ejice ancillam hanc & filium ejus ; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* In Græc. Καὶ εἶπε τῷ Ἀβραάμ. Ἔκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ. Sed edit. Compl. ταύτην delet, sicut Ms. Alex. ταύτης.

℣. 11. Græc. sic pergit : Σκληρὸν δὲ ἐφάνη τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀβραὰμ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· quæ Ambros. l. 1. de Abr. col. 303. d. exprimit, dicens : *Durum hoc visum Abrahæ erat, ut ejiceret filium suum.*

℣. 12. Eadem sunt in Gr. verbum pro verbo. Eademque iterum refert Ambros. epist. 33. col. 921. e. ab his : *Omnia quæcunque tibi dixerit Sarra, audi vocem ejus, quoniam*, &c. at l. de institut. virg. to. 2. col. 256. f. scribit : *Audi Sarai uxorem tuam* : lib. verò 2. de Abr. c. 5. col. 321. a. *Audi Saram uxorem tuam* : & infr. c. 9. col. 340. b. nec non epist. 72. col. 1077. b. addit : *In Isaac erit semen tuum.* Ambrosiast. ut sup. *In Isaac vocabitur tibi semen.* Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. b. & ser. 2. to. 5. col. 5. d. Hieron. quoque l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 283. a. legit cum Ambros. *Non durum sit coram te de puero & ancilla : omnia quæ dixerit tibi Sara*, &c. ut sup.

℣. 13. Gr. ita incipit : Καὶ τὸν υἱὸν δὲ, *sed & filium* ; reliqua ut in Lat. ad verbum. Similiter Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. b. *Sed & filium ancillæ tuæ in gentem magnam faciam.*

℣. 14. Ita in Græco, exceptis his : Καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτῆς τὸ παιδίον, *& imposuit super humerum ejus puerum.* Similiter Hieronym. quæst. Hebr. to. 2. col. 524. c. *Et sumpsit panes, & utrem aquæ ; & dedit Agar, ponens super humerum ejus, & parvulum ; & dimisit eam.* Sequitur in Græco : Ἀπελθοῦσα δὲ ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον, κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου· unde August. ibid. col. 392. a. *Agar enim de Abrahæ domo expulsa cum filio, juxta puteum jurationis errabat.* Hieron. autem & August. ubi sup. non credunt Ismaëlem jam adolescentem *matris sedisse cervicibus. Posuit ergo*, inquit Hieron. *Abraham panes & utrem super humerum Agar ; & hoc facto, dedit puerum matri, hoc est, in manus ejus tradidit, commendavit, & ita emisit è domo.* Similiter August. loco cit. *Dedit Abraham matri ejus panes & utrem, quæ illa imposuit in humeros suos. Cùm autem adjunctum & dictum est* : & puerum ; *subaudimus, dedit, qui panes & utrem dederat ; non in humeros imposuit.* Hæc etiam explicatio confirmatur his quæ leguntur infra, ℣. 18. *Surge, & accipe puerum, & tene illum in manu tua*, &c. al. *tene manum ejus. Ex quo manifestum est*, inquit Hieron. infra, *eum qui tenetur, non oneri matri fuisse, sed comitem.*

℣. 15. Itidem Græcè. Apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 525. a. sic : *Et projecit puerum subter abietem.*

℣. 16. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 525. a. *Et abiens sedit de contra longè, quasi jactu sagittæ ; dixit enim : Non videbo mortem parvuli mei ; & sedit contra eum. Exclamavit puer, & flevit.* Similiter hab. August. ubi sup. *flevit puer.* Gr. Ἀπελθοῦσα δὲ ἐκάθητο ἀπέναντι αὐτοῦ μακρόθεν, ὡσεὶ τόξου βολήν· εἶπε γὰρ, Οὐ μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδίου μου....... ἀναβοῆσαν δὲ τὸ παιδίον ἔκλαυσεν. At in Ms. Cotton. ἀνεβόησεν δὲ...... καὶ ἔκλαυσεν· quam lectionem confirmat Hieron.

℣. 17. Similiter in Græco, exceptis his : εἰσήκουσε δὲ, *exaudivit autem* ; & post pauca : μὴ φοβοῦ, ἐπακήκοε γὰρ.... τοῦ παιδίου (Ms. Alex. addit, σου) ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἐστιν. *Ne timeas, exaudivit enim..... pueri (tui) de loco ubi est.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. f. 843. a. *Et exaudivit Dominus Deus vocem pueri, ubi erat ; & vocavit angelus Dei Agar de cælo, & dixit ei : Quid est Agar ? noli timere ; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco, in quo est.* Mss. tamen tres initio ferunt, *& audivit* : editt. verò, *& ecce exaudivit.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. a. *Et audivit Deus vocem pueri de loco ubi erat ; & dixit angelus Dei ad Agar de cælo.*

℣. 18. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 525. c. *Surge, & tolle puerum, & tene manum ejus.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 843. a. *Surge, & accipe puerum, & tene manum ejus ; in gentem enim magnam faciam eum.* Ita quoque in Græco, exceptis his : Καὶ κράτησον τῇ χειρί σου αὐτό, *& tene manu tua illum* ; in edit. tamen Compl. & apud Chrysost. hom. 46. κράτησον τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ut Hilar. & Hieron. supra. Vid. Not. ad ℣. 14. sup.

℣. 19. Similiter in Græco, præter vocem *Deus*, quæ deest post *vidit* : cur autem addatur hîc, *Deus*, ab August.

VULGATA NOVA.

dens puteum aquæ, abiit, & implevit utrem, deditque puero bibere.

VERSIO ANTIQUA.

puteum aquæ vivæ.....

VULGATA NOVA.

20. Et fuit cum eo: qui crevit & moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius.

21. Habitavitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.

VULGATA NOVA.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus, ad Abraham: Deus tecum est in universis quæ agis.

23. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ; sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es advena.

Sup. 20. 23.

VERSIO ANTIQUA.

22. Factum est autem in tempore illo, & dixit Abimelech, & Ochozath pronubus ejus, & Phichol princeps exercitus ejus......

23..... & terra quam inhabitasti in ea.

Aug. quæst. 55. in Gen. t. 3. 391. g. Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 525. b. Aug. Locut. 65. t. 3. 330. b.

VULGATA NOVA.

24. Dixitque Abraham: Ego jurabo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus.

26. Respònditque Abimelech: Nescivi quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audivi præter hodie.

VULGATA NOVA.

27. Tulit itaque Abraham oves & boves, & dedit Abimelech: percusseruntque ambo fœdus.

VERSIO ANTIQUA.

27..... & dispofuerunt ambo testamentum.

Aug. Locut. 66. t. 3. 330. c.

VULGATA NOVA.

28. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.

29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum?

VULGATA NOVA.

30. At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum.

31. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee: quia ibi uterque juravit.

32. Et inierunt fœdus pro puteo juramenti.

33. Surrexit autem Abimelech, & Phicol princeps exercitus ejus, reversique sunt in terram Palæstinorum. Abraham verò plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni.

34. Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

VERSIO ANTIQUA.

30. Et dixit: Septem oves has accipies à me: ut sint in testimonium mihi, quia ego fodi puteum istum.

31. Ideo cognominavit nomen loci illius, Puteus juramenti: quia ibi juraverunt ambo.

33..... *Vide Not.*

34. Et habitavit Abraham in terra Philistinorum.....

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 525. b.

Ibid. 525. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

me fugit, ipse enim quæst. 55. in Gen. to. 3. col. 392. b. ait: *Ipse est puteus, quem apertis oculis vidit Agar.*

℣. 22. Item in Græco.

℣. 23. *Et terra,*] scribendum *terræ;* nam in Gr. sic: Καὶ τῇ γῇ ᾗ σὺ παρῴκησας ἐν αὐτῇ.

℣. 27. Itidem in Græco.

℣. 30. Gr. Καὶ εἶπεν Ἀβραάμ. Ὅτι τὰς ἑπτὰ ἀμνάδας λήψῃ, &c. ut in Lat. In ed. Compl. deest Ἀβραάμ· quas autem hîc *oves* appellat Hieron. *agnas* infra meliùs nominari dicit: *agnas* quoque vocat August. quæst. 56. in Gen. to. 3. col. 392. d.

℣. 31. Gr. Διὰ τοῦτο ἐπωνόμασε, &c. ut in Lat. Quod autem hîc Hieron. vocat, *Puteum juramenti*, August. quæst. 55. in Gen. col. 391. g. 392. a. *Puteum jurationis* dicit; at infra quæst. 56. col. 392. c. *Puteum juramenti*, è Gr. φρέαρ ὁρκισμοῦ· *Ibi enim*, inquit, *Abimelech & Abraham juraverunt.* Vid. seq. Not.

℣. 33. Gr. Καὶ ἐφύτευσεν Ἀβραὰμ ἄρουραν ἐπὶ τῷ φρέατι τοῦ ὅρκου, &c. Huc redeunt ista August. quæst. 56. in Gen. col. 392. c. *Quæri potest*, inquit, *quomodo ad puteum juramenti agrum plantaverat Abraham, si in terra illa..... non acceperat hæreditatem, nec spatium pedis..... Intelligitur autem spatium circa puteum ad illud emptionis pactum pertinere, in quo fuerant agnæ septem datæ, quando Abimelech & Abraham sibi etiam juraverunt.*

℣. 34. Gr. Παρῴκησεν δὲ Ἀβραὰμ ἐν τῇ γῇ τῶν Φυλιστιεὶμ ἡμέρας πολλάς.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. QUæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum.

Judith. 8. 22. Heb. 11. 17.

2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visio-

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum est post hæc verba, tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. Et ille dixit: Ecce ego.

2. Et dixit ei: Accipe filium tuum dilectum, quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsam:

Aug. l. 3. de Trin. t. 8. 807. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habet Ambros. l. 1. de Abr. c. 8. col. 304. b. e. *Et factum est post hæc verba, Deus tentavit Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham:* deinde, *respondit ille: Ecce ego.* Ita quoque in Græco, præter unum, καὶ εἶπεν, *& dixit*, pro *respondit ille.* Item Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 17. col. 103. b. *Tentavit Deus Abraham, dicens: Abraham, Abraham; & dixit: Ecce ego.* Cypr. quoque, l. 3. Testim. p. 309. b. *Et tentavit Deus Abraham;* sicut iterum August. quæst. 57. in Gen. to. 3. col. 392. d. & serm. 2. to. 5. col. 6. b.

℣. 2. Optimè è Græco, si excipias seqq. *Et dixit ei: Accipe..... quem diligis..... quem tibi dixero;* pro quibus: Καὶ εἶπε· Λάβε..... ὃν ἠγάπησας..... ὧν ἄν σοι εἴπω. Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. col. 304. d. c. 305. a. legit: *Et dixit: Accipe filium tuum amantissimum, quem dilexisti, Isaac, & vade in terram excelsam: & offeres mihi illum, holocaustum in*

Versio antiqua.

& offer eum ibi in holocaustum super unum montium quem tibi dixero.

Ambr. l. 1. de Caïn & Ab. c. 8. 197. b. c.

3. Exsurgens manè, stravit asinam suam: & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filium suum: Et concidens ligna ad holocaustum, surgens abiit, & venit ad locum, quem dixerat ei Deus, die tertia.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. 305. c. seq. 306. b. seq. 307. a.

4. Et respiciens Abraham oculis, vidit locum à longè:

5. ait pueris suis: Sedete hîc cum asina: ego autem & puer pertransibimus usque illuc, & cùm adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Accepit autem ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo: accepit & ignem ipse in manu, & machæram.....

7. dixit autem Isaac ad Abraham patrem suum: Pater. Qui dixit: Quid vis fili? dixit autem: Ecce ignis & ligna: ubi est ovis in holocaustum?

8. Respondit & Abraham: Deus providebit sibi ovem ad holocaustum, fili.....

9..... & ædificavit ibi aram, & imposuit ligna: & colligatis manibus ac pedibus Isaac filii sui, imposuit eum in aram super ligna.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 444. f.

10. Et extendit Abraham manum suam, sumere machæram, ut occideret filium suum.

11. Et vocavit illum angelus Domini de cœlo, & dixit: Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego.

Vulgata nova.

nis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, & Isaac filium suum: Cùmque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.

4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul:

5. dixitque ad pueros suos: Expectate hîc cum asino: ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem & gladium. Cùmque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter:

9. & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit: cùmque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.

10. Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum.

Jac. 2. 21.

11. Et ecce angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum.

Notæ ad Versionem antiquam.

uno montium, quem tibi dixero, & infra probè sibi constans, ait: *Non satis putavit dixisse*, filium; *adjungit*, amantissimum, quem dilexisti Isaac. Deinde: *Quid est quod ait*: Quem dilexisti: *& non dixit*, *Quem diligis?* & post pauca: *Offeres mihi holocaustum in uno montium quem*, &c. August. Locut. 67. de Gen. to. 3. col. 330. c. constanter habet: *accipe filium tuum dilectum*, Gr. ἀγαπητόν· vocula autem, ἐκεῖ, *ibi*, addita in Gr. post ἀνένεγκε αὐτόν, *offer eum*, deest in Ms. Cotton. ut sup. apud Ambr. qui etiam semper legit, *offeres mihi*, absque seq. *in*; præpositio tamen, εἰς, exstat in Græco, sed absque *mihi*; & sub finem constanter, ὧν, *quos*, post *montium*, licet Patres Lat. singularem numerum retineant cum edit. Ald. in qua non, ὧν, sed ὃν, lege, ὅ. Cyprian. l. 3. Testim. p. 309. b. sic habet: *Et dixit ad illum: Accipe filium tuum unicum* (Symm. μόνον σε) *quem diligis, Isaac, & vade in terram altam, imponens illum ibi in holocaustum hostiam in unum ex montibus, de quo tibi dixero.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. c. *Et dixit ei Deus: Tolle filium tuum unigenitum* (Aquil. τὸν μονογενῆ) *quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsam; & offer illum ibi in holocaustum super unum de montibus, quem ego dicam tibi.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 17. col. 103. b. *Et Dominus: Accipe filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsam: & offer ibi eum holocaustum super unum montium, quem tibi dixero.*

℣. 3. Græcè, pauca dissimilia, nempe seqq. Ἀναστὰς δὲ Ἀβραάμ..... παρέλαβε δέ..... καὶ σχίσας ξύλα..... ἀναστὰς ἐπορεύθη..... ὃν εἶπεν, &c. In Ms. Cotton. deest, Ἀβραάμ, & pro παρέλαβε δὲ, exstat, καὶ παρέλαβε. Ambrosius non reticuit nomen Abrahæ, cùm ibidem dicat: *Abraham filium suum ad holocaustum jussus offerre, non post dies, ut Caïn obtulit, sed exsurgens manè stravit*, &c. ut sup. Lib. verò 1. de Abr. c. 8. col. 305. b. *Exsurgens autem, non solùm sequenti die, sed etiam diluculo, stravit asinam suam; & sumpsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocaustum.* Et post pauca addit: *Venit autem ad locum, quem dixit illi Deus, die tertio.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526. a. *Et abiit in locum, quem dixit ei Deus, in die tertia.*

℣. 4. Gr. Καὶ ἀναβλέψας..... τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν. Ms. tamen Alex. cum edit. Ald. delet, αὐτοῦ. & Compl. scribit, ἀπὸ μακρόθεν, cum Ambros. Similiter habet August. Locut. 68. de Gen. to. 3. col. 330. c. *Et respiciens Abraham oculis.*

℣. 5. Gr. sic hab. initio: Καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ τοῖς παισὶν αὐτοῦ, in cæteris magna concordia, nisi quòd loco, *puer*, ponit παιδάριον, *parvulus*; Ms. tamen Alex. παιδίον, & Ambros. infr. constanter *puer*; sed addit, *pertransibimus viam*, Gr. ut sup. διελευσόμεθα ἕως ὧδε.

℣. 6. Gr. Ἔλαβε δὲ Ἀβραὰμ τὰ, &c. ut in Lat. subinde sic: ἔλαβε δὲ μετὰ χεῖρας καὶ τὸ πῦρ καὶ τὴν, &c. Ms. verò Alex. ἔλαβε δὲ καὶ τὸ πῦρ μετὰ χεῖρα, καὶ τὴν, &c. His alludit Tertul. l. contr. Jud. c. 13. p. 147. a. dicens: *Hoc lignum sibi & Isaac filius Abrahæ ad sacrificium ipse portabat, cùm sibi eum Deus hostiam fieri præcepisset.* Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 32. to. 7. col. 444. e. *Isaac sibi ligna ad victimæ locum, quibus fuerat imponendus, ipse portavit.*

℣. 7. Post vocem *fili*, addidi, *dixit autem*, è Græc. εἶπε δὲ, cujus loco Ambros. hab. *addidit Isaac dicens*; deinde ap. Ambros. deest, *ignis*, quam vocem supplevi ex ipsomet epist. 8. col. 783. c. ubi legit, *ecce ignis & ligna*; deinde sic, *ubi hostia?* Græc. textui priori congruit, exceptis his; ὁ δὲ εἶπε, Τί ἐστι τέκνον; *at ille dixit: Quid est fili?*

℣. 8. Ambros. narrando, dicit: *Respondit denique similiter & Abraham*, pro quibus Græc. habet, εἶπε δὲ Ἀβραὰμ, *dixit autem Abraham*, deinde loco *providebit*, simpliciter ὄψεται, *videbit*; reliqua ut supra. Rursus Ambros. epist. 8. col. 783. c. legit: *Deus providebit sibi*, additque, *sacrificium, fili*, absque hoc, *ovem in*; at in Gr. πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον, ut in textu Lat.

℣. 9. Græc. sic pergit: Πορευθέντες δὲ ἀμφότεροι ἅμα, ἦλθον ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· quò redeunt ista quæ Ambros. ibid. ait: *Venit Abraham ad locum sacrificio prædestinatum*; tum addit: *& ædificavit ibi*, &c. quæ similiter habentur Græcè, nisi quòd post vocem, *ibi*, additur, Ἀβραάμ, & pro *colligatis manibus ac pedibus*, &c. sic, συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, *cùm ligasset Isaac filium suum*. In Ms. Cott. deest vox Ἀβραάμ· addit Ambros. *Nectit filio manibus suis vincula pater.*

℣. 10. Idem August. l. 3. de Trin. to. 8. col. 807. c. sic legit: *Extendens autem Abraham manum suam, sumpsit gladium, occidere filium suum.* At in Gr. Καὶ ἐξέτεινεν..... λαβεῖν τὴν μάχαιραν, σφάξαι, &c.

℣. 11. Itidem Græcè, nisi quòd geminatur, Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Sic etiam apud eundem August. l. 3. de Trin. to. 8. col. 807. c. *Et vocavit illum angelus Domini de cælo, & dixit ei: Abraham, Abraham: & dixit: Ecce ego.* In Ms. Alex. ac edit. Compl. similiter: Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Item apud Cypr. l. 2. Testim. p. 286. a. & lib. 3. p. 311. c. *Et vocavit eum angelus Domini de cælo, & dixit illi: Abraham, Abraham: ille autem dixit: Ecce ego.* Ambros. l. 1. de

VULGATA NOVA.

12. Dixitque ei : Non extendas manum tuam ſuper puerum, neque facias illi quidquam : nunc cognovi quòd times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me.

13. Levavit Abraham oculos ſuos, viditque poſt tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio.

14. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde uſque hodie dicitur : In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem Angelus Domini Abraham ſecundò de cœlo, dicens :

16. Per memetipſum juravi, dicit Dominus : quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me :

17. benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam quæ eſt in littore maris : poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum,

Pſal. 104. 9. *Eccli.* 44. 21. 1. *Mac.* 2. 52. *Luc.* 1. 73. *Heb.* 6. 13. 17.

VERSIO ANTIQUA.

12. Et dixit : Non injicias manum tuam ſuper puerum, neque facias illi quidquam : nunc enim ſcivi quia times Deum tu, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me.

13. Reſpiciens Abraham oculis ſuis vidit ; & ecce aries unus tenebatur in arbore Sabech cornibus ; & abiit Abraham, & accepit arietem, & obtulit eum holocauſtum pro Iſaac filio ſuo.

14. Et cognominavit Abraham nomen loci illius, Dominus vidit. Ut dicant hodie, quòd in monte Dominus viſus eſt.

15. Et vocavit Angelus Domini Abraham ſecundò de cœlo, dicens :

16. Per memetipſum juravi, dicit Dominus : propter quod feciſti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me :

17. niſi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & tanquam arenam quæ eſt juxta labium maris : & hæreditate poſſidebit ſemen tuum civitates adverſariorum,

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. p. 444. f.

Aug. l. 3. de Trin. t. 8. 807. c.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 445. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Abr. c. 8. col. 307. a. *Et dixit angelus : Abraham, Abraham.*

℣. 12. Eadem iterum refert Auguſt. l. 3. de Trin. to. 8. col. 307. c. d. præter ſeqq. *Et dixit : Ne injicias..... neque facias ei quidquam ; nunc enim cognovi quia*, &c. & quæſt. 58. in Gen. to. 3. col. 392. f. *Ne injicias manum in puerum, neque..... modò enim cognovi, quoniam timeas Deum tu*, &c. ut ſup. & in Pſ. 36. to. 4. col. 257. d. *Nunc cognovi, quòd timeas tu Deum :* & ſer. 2. to. 5. col. 7. e. *Nunc cognovi, quoniam tu times Deum :* at lib. cit. de civit. Dei, conſtanter, *nunc ſcivi.* In Gr. Καὶ εἶπε· Μὴ ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον, μὴ δὲ ποιήσῃς..... νῦν γὰρ ἔγνων, ὅτι φοβῇ σὺ τὸν Θεὸν, καὶ οὐκ ἐφείσω, ut in Lat. In Mſ. Alex. ὅτι φοβῇ τὸν Θεὸν σου. Cyprian. l. 2. Teſtim. p. 286. a. & lib. 3. p. 311. c. legit : *Et dixit : Noli imponere manum tuam ſuper puerum, neque feceris illi quidquam : nunc enim cognovi, quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo* (Gr. ἀγαπητοῦ) *propter me.* Fauſtin. presb. l. contr. Arian. col. 643. a. *Ne injicias manum tuam in puerum, & ne facias illi quidquam : nunc enim cognovi, quia times Deum tuum, & non pepercisti fil. tuo dilecto propter me.* Itidem Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. d. at in Pſ. 1. n. 19. col. 26. c. legit : *Quia times Dominum Deum tuum*, &c. ut ſup. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. b. *Non injicias manum in puerum, neque feceris ei quidquam : nunc enim cognovi, quia timeas Deum tuum, & non pepercisti fil. tuo dilectiſſimo propter me :* at lib. de virg. to. 2. col. 215. e. *Nunc ſcio quia amas Dominum Deum tuum, quia non pepercisti unico filio tuo.* Fulgent. fragm. 5. contr. Fabian. p. 585. *Nunc cognovi quoniam times Deum, & non pepercisti filio tuo propter me.* S. Valerian. hom. 18. ap. Sirm. to. 1. p. 687. c. *Ne injicias manus in puerum : ſufficit quòd agnovi, quòd diligis Dominum Deum tuum.*

℣. 13. Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526. b. *Et elevavit Abraham oculos ſuos ; & ecce aries poſt tergum ejus tenebatur in virgulto Sabech cornibus ſuis :* & poſt pauca addit : *Quibuſdam, in hoc duntaxat loco, meliùs videntur interpretati eſſe LXX. & Theodotio, qui ipſum nomen* Sabech, *poſuerunt, dicentes : In virgulto Sabech cornibus ſuis.* Rurſum Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. e. ait : *Quando eum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur.* Ambroſ. verò l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. c. ſic hab. *Et reſpiciens Abraham vidit ; & ecce aries unus hærens in virgulto ;* tum addit : *Qua ratione arietem ?..... qua ratione ſuſpenſum ?..... qua cauſa cornibus ſuſpenſum ?* Tertul. l. contr. Jud. c. 13. p. 147. a. his alludens, dicit : *Iſaac cum ligno reſervatum, ariete oblato in vepre cornibus hærente.* Maxim. etiam. Taurin. col. 24. g. *Vidit Abraham*, inquit, *arietem inter vepres hærentem cornibus.* Hilar. in Matth. col. 656. a. *Abrahæ, poſtulato ad hoſtiam Iſaac, non defuit aries ad victimam.* In Gr. ſic : Καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶδε· καὶ ἰδοὺ κριὸς εἷς κατεχόμενος ἐν φυτῷ Σαβὲκ τῶν κεράτων· καὶ ἐπορεύθη Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβε τὸν κριὸν, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωσιν, &c. ut in Lat.

℣. 14. Idem Auguſt. tum quæſt. 58. in Gen. to. 3. col. 392. f. tum l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. g. legit : *Et vocavit Abraham nomen loci illius, Dominus vidit ; ut dicant hodie : In monte Dominus apparuit.* Itidem Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. e. præter unum, *Dominus videt*, pro *vidit.* Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526. d. ſic : *Et vocavit Abraham nomen loci illius, Dominus videt, ut dicant hodie, In monte Dominus videt.* Et addit : *Pro eo quod hîc habet*, videt, *in Hebræo ſcriptum eſt*, videbitur. In Gr. Καὶ ἐκάλεσεν Ἀβραὰμ τὸ..... Κύριος εἶδεν, ἵνα εἴπωσι σήμερον, ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη.

℣. 15. Sic etiam idem Auguſt. tum quæſt. 59. in Gen. col. 393. a. tum l. 3. de Trin. to. 8. col. 808. a. excepta voce, *iterum*, pro *ſecundò*, Gr. δεύτερον.

℣. 16. Similia Græc. exhibet ; eademque iterum Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. excepto uno, *amantiſſimo*, pro *dilecto ;* item Locut. 69. de Gen. to. 3. col. 330. c. & quæſt. 59. in Gen. col. 393. a. habet : *Per memetipſum juravi ;* at l. 3. de Trin. to. 8. col. 808. a. ſic : *Per me juravi, dicit Dominus : pro eo quòd feciſti verbum hoc, & non pep. fil. tuo dilecto propter me.* In ſequentibus locis non ita ſibi conſtat Auguſt. nempe ſer. 307. to. 5. col. 1244. e. ſic hab. *Per memetipſum juro, dicit Dominus : quia obaudiſti vocem meam, & non pepercisti fil. tuo dilecto propter me.* Similiter in Pſ. 30. to. 4. col. 159. c. ab hoc, *quoniam obaudiſti :* at in Pſ. 109. col. 1240. g. legit cum Caſſiod. in eund. Pſal. p. 379. c. *Vivo ego, dicit Dom. quoniam audiſti vocem meam, & non pep. fil. tuo propter me.* Caſſiod. tamen in Pſ. 94. p. 320. c. habet : *Per memetipſum juravi.* In Collat. Carthag. append. ad Optat. p. 392. c. ſic : *Per me juravi, dicit Dominus : propter quod feciſti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo amantiſſimo propter me.* Hieron. in Amos 8. to. 3. col. 1441. e. *Per memetipſum juravi, dicit Dom. quia feciſti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo chariſſimo ;* nec addit, *propter me :* in Ald. etiam edit. deeſt, δι' ἐμέ. Auct. verò l. de promiſſ. ap. Proſp. l. 1. c. 18. col. 103. e. legit : *Per memetipſum juravi, dicit Dom. propter quod non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me.* Ambroſius, l. 2. de fide, col. 483. f. *Per me ipſum juravi.* Gr. κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα.

℣. 17. Ita Græcè ad verbum, excepto primo, ἦ μὴν, pro quo Auguſt. *niſi*, Nobil. *certè.* At Auguſt. Locut. 69. de Gen. to. 3. col. 330. c. conſtanter legit, *niſi benedicens*, &c. tum addit : *ac ſi diceret : Quòd benedicens benedicam te ; aut nullo verbo addito ſimpliciter : Benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Et l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. ſic : *Niſi benedicens benedicam te, & implendo implebo ſemen tuum tanquam ſtellas cœli, & tanquam arenam quæ ſecus oram maris eſt, & hæreditate poſſidebit ſemen tuum civitates adverſariorum.* Itidem in Collat. Carth. ap. Optat. col. 392. c. præter *hæreditatem*, pro *hæreditate.* Rurſum Auguſt. in Pſ. 109. to. 4. col. 1240. g. legit : *Niſi benedicens...... & implendo implebo...... ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quæ eſt ad labium maris.* Similiter in Pſ. 30. to. 4. col. 159. c. ſed abſque prima voce, *niſi*, omiſſo etiam hoc : *Quæ eſt ad labium.* Item ſer. 307. to. 5. col. 1244. e. tollit, *niſi*, ac præterea verbum, *implendo ;* cætera ut ſup. in Pſ. 130. at Locut. 70. de Gen. to. 3. col. 330. d. priorem lectionem retinet : *Et multiplicans multiplicabo ſemen tuum :* & epiſt. 93. to. 2. col. 243. e. habet : *ſic erit ſemen tuum ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena maris :* ſed infra, *quæ eſt ad oram maris :* demum ſerm. 3. to. 5. col. 9. b. c. hæc habet : *facio ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & arenam maris ; & obtinebit ſemen tuum civitates adverſariorum.* Hilar. in Pſ. 138. col. 523. c. legit ut ſup. *Niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 445. a. 18. & benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ, quia obaudifti vocem meam.	18. & benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ, quia obedifti voci meæ. *Sup. 12. 3. 18. 18.*
	19. Reverfus eft Abraham ad pueros fuos, abieruntque Berfabee fimul, & habitavit ibi. *Infr. 26. 4.*
Hieron. quæft. Hebr. t. 2. 526. c. 527. a. 20..... Et nunciaverunt Abraham, dicentes: Ecce peperit Melcha & ipfa filios Nachor fratri tuo.	20. His ita geftis, nunciatum eft Abrahæ quòd Melcha quoque genuiffet filios Nachor fratri fuo, *Eccli. 44. 25. Act. 3. 25.*
21. Us primogenitum ejus, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum, & Cafed.	21. Hus primogenitum, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum,

Vulgata nova.

22. & Cafed, & Azau, Pheldas quoque & Jedlaph,

23. ac Bathuel, de quo nata eft Rebecca: octo iftos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ.

24. Concubina verò illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Tahas, & Maacha.

Notæ ad Versionem antiquam.

femen tuum ficut ftellas cœli, & ficut arenam, quæ eft ad oram maris. Itidem Caffiod. in Pf. 109. p. 379. c. & in Pf. 67. p. 218. a. excepto, *benedicam te:* fic etiam in Pf. 11. p. 46. b. & in Pf. 110. p. 381. c. Hieron. verò in Amos 8. to. 3. col. 1441. e. *Benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te quafi ftellas cœli, & ficut arenam, quæ eft in littore maris.* Auct. l. de promiff. ap. Profp. l. 1. c. 18. col. 103. e. concinit ad verbum cum Vulgata, nifi quòd fub finem habet *civitates*, non *portas*. Tertul. l. 5. contr. Marc. p. 802. c. fimpliciter: *Et faciam femen tuum tanquam ftellas in cœlo.*

℣. 18. Eadem iterum refert Auguft. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. nec aliter in Collat. Carthag. ap. Optat. p. 392. c. nec etiam in Græco. Sic etiam denuò apud Auguft. ferm. 3. to. 5. col. 9. b. c. præter hoc, *eò quòd exaudifti.* Gr. ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας. Tichon. reg. 3. col. 54. d. fic: *Benedicentur in te omnes gentes terræ, pro eo quòd audifti vocem meam, & non peperciſti*, &c. ut fup. ℣. 16. Ambrof. l. 1. de Abr. c. 8. col. 308. a. *Et benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ, quoniam audifti vocem meam:* at in Pf. 1. fimpliciter: *Benedicentur in te omnes gentes.* Ambrofiaft. ap. eundem col. 80. d. & 105. d. *In femine tuo benedicentur omnes gentes:* cui accinunt Gelaf. Conc. to. 4. col. 1254. a. Auct. quæft. N. Teft. ap. Aug. to. 3. col. 62. d. & S. Leo ferm. 23. p. 75. f. Apud Tertul. l. de carn. chr. p. 553. b. *Et in femine tuo benedicentur omnes nationes.* Apud S. Pacian. ep. 3. col. 315. a. *Benedicentur in te omnes tribus terræ.* Apud. Junil. Afr. l. 2. de part. div. leg. c. 22. col. 348. g. *In te & femine tuo benedicentur omnes gentes.*

℣. 20. In Gr. fic: Καὶ ἀνηγγέλη τῷ Ἀβραὰμ, &c. ut in Lat. Rectè Auguft. Locut. 71. de Gen. to. 3. col. 330. d. *Et nunciatum eft Abrahæ dicentes:* additque: *cùm confuetudo loquendi habeat: Nunciaverunt Abrahæ dicentes:* unde quæft. 60. in Gen. col. 393. c. ait: *Nunciaverunt Abrahæ natos effe filios Melchæ.*

℣. 21. In Gr. Τὸν Οὖζ πρωτότοκον, καὶ τὸν Βαύξ, &c. ut in Lat. Addit Hieron. infra: *Natus eft de Melcha Buz, quem LXX. Bauz transferre voluerunt.* Item Auguft. quæft. 60. in Gen. col. 393. c. ait: *Inter natos filios Melchæ, nominatur & Chamuël pater Syrorum:* addit. Hieron. fup. & *Cafed*, pro quo in Gr. καὶ τὸν Χαζάδ.

CAPUT XXIII.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
1..... *Vide Not.*	1. Vixit autem Sara centum viginti feptem annis.
Hieron. quæft. Hebr. t. 2. 527. a. Aug. l. 2. cont. Maxim. t. 8. 693. f. 2. Et mortua eft Sara in civitate Arboc, quæ eft in valle, hæc eft Chebron, in terra Chanaan: venit autem Abraham plangere Saram & lugere.	2. Et mortua eft in civitate Arbee, quæ eft Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fleret eam.
Aug. Locut. 72. t. 3. 330. e. 3. Et furrexit Abraham à mortuo fuo, & dixit filiis Heth:	3. Cùmque furrexiffet ab officio funeris, locutus eft ad filios Heth, dicens:
Aug. l. 2. cont. Maximin. t. 8. 693. f. 4. Peregrinus & advena fum ego vobifcum: date ergo mihi poffeffionem monumenti, ubi fepeliam mortuum meum.	4. Advena fum & peregrinus apud vos: date mihi jus fepulchri vobifcum, ut fepeliam mortuum meum.
5. Refponderunt autem filii Heth ad Abraham, dicentes: Abfit hoc, domine.	5. Refponderunt filii Heth, dicentes:
6. Audi nunc & nos, rex à Deo tu es in nobis: in electis monumentis noftris fepeli mortuum	6. Audi nos, domine, princeps Dei es apud nos: in electis fepulchris noftris fepeli mortuum

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. Ἐγένετο δὲ ἡ ζωὴ Σάῤῥας, ἔτη ἑκατὸν εἰκοσιεπτά· ad quod intendens Auguft. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 445. b. dicit: *Poft hæc Sarra mortua eft centefimo & vicefimo feptimo anno vitæ fuæ.* Item Ambrof. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. c. *Locus qui fequitur, habet mortem uxoris, fletum mariti, fepulturæ officium.*

℣. 2. In Gr. conftanter, Σάῤῥα, non *Sara;* reliqua quadrant. Obfervat autem Hieron. ibid. *Hoc quod hìc pofitum eft*, quæ eft in valle (Græc. κοιλώματι) *in authenticis codicibus non* haberi: *nomen quoque civitatis*, Arboc, *paulatim à fcribentibus legentibufque corruptum* effe. *Neque enim putandum*, inquit, *LXX. nomen civitatis Hebrææ barbarè atque corruptè, & aliter quàm in fuo dicitur, tranftuliffe;* Arboc *enim nihil omnino fignificat*, &c.

℣. 3. Ita in Gr. exceptis his: *Et dixit filiis Heth*, quorum loco fic legitur: Καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ τοῖς υἱοῖς τοῦ Χὲτ, λέγων· *Et dixit Abraham filiis* Chet, *dicens.* Auguft. loco cit. contr. Maximin. priora verba fic habet: *Et furrexit Abr. de fupra mortem ejus;* at Locutionem 72. de Gen. prætuli: *Et furrexit Abr. à mortuo fuo*, maximè cùm addat Aug. tum ibid. tum Locut. 69. de Exodo, col. 345. d. *Non dixit, à mortua fua;* at quæft. 49. in Jud. to. 3. col. 612. f. fimpliciter hab. *furgens à mortuo*, abfque *fuo.* Item Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. c. *Et furrexit Abr. à mortuo;* & quidem in edit. Compl. deeft αὐτοῦ.

℣. 4. Gr. Πάροικος καὶ παρεπίδημος ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν· δότε μοι οὖν κτῆσιν τάφου μεθ' ὑμῶν, καὶ θάψω τὸν νεκρόν μου ἀπ' ἐμοῦ. Tertul. l. de refurr. carn. p. 573. b. *Date ergo mihi poffeffionem fepulchri vobifcum, & humabo mortuam meam.* At Auguft. Locut. 72. de Gen. to. 3. col. 330. e. conftanter: *Et fepeliam mortuum meum: Quod non neutro*, inquit, *quafi corpus mortuum, fed mafculino genere dictum Græca fcriptura demonftrat.* Vid. fup. Not. ad ℣. 3. & infra Aug. Locut. 69. de Exod. col. 345. d.

℣. 5. Gr. Ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ υἱοὶ Χὲτ..... λέγοντες. Μὴ κύριε. Ambrof. etiam in Pf. 47. col. 939. c. legit, *Chet*, non *Heth.*

℣. 6. Gr. incipit hoc modo: Ἄκουσον δὲ ἡμῶν, reliqua ut in Lat. nifi quòd loco, *prohibet te à monum. fuo ut fepelias*, &c. habet: Οὐ μὴ κωλύσει τὸ μνημεῖον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ, τοῦ θάψαι, &c. *Prohibebit monumentum fuum à te, ad fepeliendum*, &c. Hieron. quæft. Hebr. to. 2. col. 527. c.

VULGATA NOVA.

tuum : nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

7. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth :

VERSIO ANTIQUA.

tuum : nemo enim nostrûm prohibet te a monumento suo, ut sepelias mortuum tuum ibi. *Aug. ubi sup.*

7. Surgens autem Abraham, adoravit plebem filiorum Heth.

VULGATA NOVA.

8. dixitque ad eos : Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor :

9. ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui : pecuniâ dignâ tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens :

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor : Agrum trado tibi, & speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham coram populo terræ.

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe : Quæso, ut audias me : Dabo pecuniam pro agro : suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo.

14. Responditque Ephron :

15. Domine mi, audi me : Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet : istud est pretium inter me & te : sed quantum est hoc ? sepeli mortuum tuum.

VULGATA NOVA.

16. Quod cùm audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et audivit Abraham Ephron, & appendit Abraham Ephron argentum, quod locutus est in auribus filiorum Heth.... *Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 527. b.*

VULGATA NOVA.

17. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quàm spelunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,

18. Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ respiciebat Mambre. Hæc est Hebron in terra Chanaan. *Inf. 35. 27.*

20. Et confirmatus est ager, & antrum quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

priora verba sic reddit : *Audi nos, Domine ; rex à Deo tu es nobis : in electo sepulchro nostro sepeli mortuum tuum.* Similiter ap. Ambros. in Ps. 47. col. 939. c. *Rex à Deo tu es nobis.* Observat autem Hieron. sup. *Pro rege, principem haberi in Hebræo.*

℣. 7. Idem August. quæst. 61. in Gen. to. 3. col. 393. d. sic : *Exsurgens autem Abraham, adoravit populum terræ.* Græcè. Ἀναςὰς δὲ Ἀβραὰμ προσεκύνησε τῷ λαῷ τῆς γῆς, τοῖς υἱοῖς τοῦ Χέτ.

℣. 16. Itidem Græcè, excepto uno, Χέτ, pro *Heth.* Observat autem ibid. Hieron. *In Hebræo primum nomen ejus scribi, Ephron ; secundum, Ephran.* Eò pariter spectant ista Ambrosii, l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. d. *Festinavit pro loco sepulchri pretium solvere, cùm gratis daretur.* Item Augustini : *Tunc emit agrum Abraham, in quo sepelivit uxorem.*

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. ERat autem Abraham senex, dierumque multorum : & Dominus in cunctis benedixerat ei.

2. Dixitque ad servum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat : Pone manum tuam subter femur meum, *Inf. 47. 29.*

3. ut adjurem te per Dominum, Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito :

VERSIO ANTIQUA.

1.... *Vide Not.*

2..... Pone manum tuam sub femore meo ; *Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 33. 445. d.*

3. & adjurabo te per Dominum, Deum cœli, & Dominum terræ, ut non sumas filio meo Isaac uxorem de filiabus Chananæorum, cum quibus ego habito in eis : *Idem Locut. 74. t. 3. 330. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. eò respiciens, ait : *Senuerat Abraham : itaque quod boni est patris, debuit uxorem providere filio.* In Gr. sic : Καὶ Ἀβραὰμ ἦν πρεσβύτερος προβεβηκὼς ἡμερῶν, &c.

℣. 2. Hæc antecedunt in Græco : Καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ τῷ παιδὶ αὐτοῦ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς οἰκίας αὐτοῦ τῷ ἄρχοντι πάντων τῶν αὐτοῦ. Θὲς, &c. ut in Lat. Item apud August. loco cit. *Ut autem illam duceret* (Rebeccam) *quando ab ejus patre in Mesopotamiam servus missus est..... eidem servo dixit Abraham : Pone*, &c. ut sup. Item quæst. 62. in Gen. to. 3. col. 393. e. *Abraham*, inquit, *jubet puero suo, ut manum suam ponat sub ejus femore.* Similiter in Ps. 44. to. 4. col. 388. a. & contr. Secundin. to. 8. col. 543. e. *Pone manum tuam sub femore meo ;* cui accinunt Avit. Vienn. ep. 2. p. 16. b. ac Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 19. col. 104. d. Cyprianus etiam l. 3. Testim. p. 323. b. his alludens, dicit : *Mittit puerum suum Abraham, ut de semine suo accipiat Rebeccam filio ejus Isaac.* Item Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. *Et vocavit puerum seniorem domus suæ, & dixit ei ut iret*, &c. & infra, col. 309. a. *Inventus est de servulis senior..... & constrictus ut juraret, mitteret manum sub femur domini sui.* Hieron. epist. ad Princip. to. 2. col. 686. a. legit : *Pone manum tuam super femore meo.* Ferrand. Diac. ep. ad Anatol. n. 3. p. 184. *Mitte manum tuam sub femur meum.* Gr. Θὲς τὴν....... ὑπὸ τὸν μηρόν μου.

℣. 3. Similiter idem Aug. Locut. 73. de Gen. to. 3. 330. e. *Et adjurabo te per Dominum Deum cœli, & Deum terræ ;* sed addit : *Græci non habent*, per, *sed, Adjurabo Dominum Deum cœli :* & quæst. 62. in Gen. to. 3. col. 393. e. ait : *Sic eum adjurat per Dominum Deum cœli, & Dominum terræ.* Hieron. etiam ep. ad Princip. to. 2. col. 686. a. legit : *Et adjurabo te per Dom. Deum cœli.* At August. in Ps. 44. to. 4. col. 388. a. habet : *Et sic jura.* Item l. contr. Secundin. to. 8. col. 543. e. *Et jura per Deum.* Similiter Ferrand. Diac. ep. ad Anatol. col. 184. *Et jura per Deum cœli.* Avitus quoque Vien. ep. 2. col. 16. b. *Et jura mihi per Dominum cœli, quòd non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaan.* Item Auctor l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 19. col. 104. d. *Et jura per Deum cœli, quia non accipies uxorem filio meo ex filiabus terræ hujus, cum quibus ego habito.* In Gr. sic : Καὶ ἐξορκιῶ σε Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς, ἵνα μὴ λάβῃς γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων, μεθ' ὧν ἐγὼ οἰκῶ ἐν αὐτοῖς. In Ms. Cott. & edit. Ald. non ἐξορκιῶ, sed ἐξορκίζω· quam lectionem confirmat August. ipse Locut. 78.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.	
	4..... *Vide Not.*	4. ſed ad terram & cognationem meam proficiſcaris, & inde accipias uxorem filio meo Iſaac.	
Aug. Locut. 75. & 76. *t.* 3. 330. *e.*	5..... Nequando noluerit mulier ire mecum..... in terram de qua exiſti inde?	5. Reſpondit ſervus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, nunquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egreſſus es?	
Ambr. l. 1. *de Abr. c.* 9. 309. *f.*	6..... Attende tibi, ne revoces filium meum illò.	6. Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium meum illuc.	
	7. Dominus Deus cœli, & Deus terræ accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus ſum, qui locutus eſt mihi, & juravit, dicens: Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo: ipſe mittet Angelum ſuum ante te, & accipies filio meo uxorem inde:	7. Dominus Deus cœli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus eſt mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipſe mittet Angelum ſuum coram te, & accipies inde uxorem filio meo:	*Sup.* 12. 7. 13. 15. & 15. 18. *Inf.* 26. 3.
	8. quòd ſi noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à juramento hoc.....	8. ſin autem mulier noluerit ſequi te, non teneberis juramento: filium meum tantùm ne reducas illuc.	
Aug. Locut. 78. *t.* 3. 330. *f.*	9. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abrahæ, & juravit ei de verbo hoc.	9. Poſuit ergo ſervus manum ſub femore Abraham domini ſui, & juravit illi ſuper ſermone hoc.	
Aug. l. 16. *de civ. Dei, c.* 13. *t.* 7. 428. *g.*	10. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui ſecum, & exſurgens profectus eſt in Meſopotamiam in civitatem Nachor.	10. Tulitque decem camelos de grege domini ſui, & abiit, ex omnibus bonis ejus portans ſecum, profectuſque perrexit in Meſopotamiam ad urbem Nachor.	

VULGATA NOVA.

11. Cùmque camelos feciſſet accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ veſpere, tempore quo ſolent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obſecro, mihi hodie, & fac miſericordiam cum domino meo Abraham.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæſt. 132. *in Gen.* 410. *c.*	13. Ecce ego ſto ſuper fontem aquæ.....	13. Ecce ego ſto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.
Aug. quæſt. 63. *in Gen. t.* 3. 393. *f.*	14..... Bibe & tu, & adaquabo camelos tuos, quoad uſque bibere deſinent.....	14. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa reſponderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac: & per hoc intelligam quòd feceris miſericordiam cum domino meo.
Ambr. l. 1. *de Abr. c.* 9. 310. *b.*	15..... occurrit ei Rebecca...... habens hydriam ſuper humerum:	15. Necdum intra ſe verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in ſcapula ſua:
Aug. Locut. 79. *t.* 3. 330. *g.*	16. virgo autem erat ſpecioſa valde; virgo erat,	16. puella decora nimis, virgoque pulcherri-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de Gen. col. 330. f. ubi poſtquàm retulit hæc verba verſûs 9. *Et juravit ei de verbo hoc;* continuò addit: *Ergo locutio eſt qua dixerat Abraham* (℣. 3.) adjuro te; *ac ſi dixiſſet: jura mihi:* & poſt pauca: *Manifeſtavit ita ſe dixiſſe*, adjuro te, *tanquam diceret: jura mihi.* Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. his alludens, dicit: *Habitabat autem* (Abraham) *in terris Chananæorum, ex quo genere legitimam ſucceſſionem ſibi quærere fugiebat:* & infra, col. 309. b. *Conſtrinxit autem eum, ne de ſemine Chananæorum uxorem arceſſiret domino ſuo.*

℣. 4. Græc. Ἀλλ' ἢ εἰς τὴν γῆν μου, οὗ ἐγεννήθην, πορεύσῃ, καὶ εἰς τὴν φυλήν μου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκεῖθεν. *Sed in terram meam, ubi natus ſum, ibis, & ad tribum meam; & ſumes uxorem filio meo Iſaac inde.* Quæ Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. reſpiciens, ait: *Et dixit ei ut iret in Charran, & de proximis ſuis uxorem peteret juniori domino ſuo:* & infra, col. 309. e. *Abraham*, inquit, *proximam quæſivit dare filio ſuo.* Similiter Cypr. l. 3. Teſtim. p. 323. b. *Mittit puerum ſuum..... ut de ſemine ſuo accipiat Rebeccam filio ejus Iſaac.* Auct. denique l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 104. d. habet: *ſed ex tribu mea accipies illi uxorem.*

℣. 5. Priora hæc habentur in Græco: Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ παῖς, μήποτε, &c. *dixit autem ad eum puer:* Nequando, &c. ut ſup. & ſub finem ſic: ἀποστρέψω τὸν υἱόν σου εἰς τὴν γῆν, ὅθεν, &c. *Revocabo filium tuum in terram, unde*, &c. ut ſup. quorum loco Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 309. f. dicit: *Deinde interrogatus, ſi nollet venire mulier, utrumnam eò filium domini ſui duceret.*

℣. 6. Similiter Auguſt. Locut. 77. de Gen. to. 3. col. 330. e. *Adtende tibi ne revoces filium meum illuc.* Ita quoque in Græco.

℣. 7. Græca mirè concordant, his tamen exceptis: ὃς ἔλαβέ με..... ἐκ τῆς γῆς ἧς ἐγεννήθην..... καὶ ὃς ὤμοσέ μοι, *qui accepit me...... de terra qua natus ſum...... & qui juravit mihi.*

℣. 8. Auguſt. Locut. 78. de Gen. to. 3. col. 330. f. *Si noluerit mulier venire tecum, purus eris à juramento hoc.* Gr. Ἐὰν δὲ μὴ θέλῃ ἡ γυνὴ πορευθῆναι μετὰ σοῦ εἰς τὴν γῆν ταύτην, καθαρὸς ἔσῃ ἀπὸ τοῦ ὅρκου μου. Mſ. Alex. cum Ald. edit. ὅρκου τούτου, ut ſup. Edit. verò Compl. ὅρκου μου τούτου.

℣. 9. Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. to. 2. col. 527. d. *Et poſuit ſervus manum ſuam ſub femore Abrahæ domini ſui, & juravit ei ſuper verbo hoc.* Ita quoque in Græco, niſi excipiatur vox, παῖς, *puer*, loco *ſervus*, & hoc, περὶ, *de*, pro *ſuper.*

℣. 10. Vix quidquam Græco ſimilius: Ambroſ. etiam l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. b. legit: *Et ſurgens puer profectus eſt in Meſopotamiam.* Gr. Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη, ad verbum, *Et ſurgens perrexit.*

℣. 13. Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ ἕστηκα, &c. *Ecce ego ſteti*, &c. ut in Lat.

℣. 14. Auguſt. antecedentia & conſequentia verba memorat, dicens: *Quærendum quo differant augurationes illicitæ ab illa petitione ſigni, qua petivit ſervus Abrahæ, ut ei Deus oſtenderet ipſam eſſe futuram uxorem domini ſui Iſaac, à qua cùm petiviſſet ut biberet, diceretur illi: Bibe & tu*, &c. ut ſup. Gr. Πίε σὺ, καὶ τὰς καμήλους σου ποτιῶ, ἕως ἂν παύσωνται πίνουσαι, &c.

℣. 15. Græc..... Καὶ ἰδοὺ Ῥεβέκκα ἐξεπορεύετο... ἔχουσα τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς. In Mſ. Oxon. ac edit. Ald. deeſt, αὐτῆς. *Et ecce Rebecca egrediebatur...... habens hydriam ſuper humeros ſuos.*

℣. 16. Similiter Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. b. c. *Virgo ſpecioſa valde..... virgo autem, quam vir non cognoverat: deſcendit autem ad fontem, & implevit hydriam, &*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
ma, & incognita viro : descenderat autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur.	vir non cognoverat eam : descendens ad fontem, implevit hydriam, & ascendit.	*Ambr. de Isa. c.* 1. 356. *b.*
17. Occurritque ei servus, & ait : Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.		
18. Quæ respondit : Bibe, domine mi : celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum.	18..... *Vide Not.*	
19. Cùmque ille bibisset, adjecit : Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.		
20. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam : & haustam omnibus camelis dedit.	20..... & adaquavit omnes camelos ejus.	*Ambr. l.* 1. *de Abr. c.* 9. 310. *c.* 311. *a.*
21. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrùm prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.		
22. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem.	22..... accepit inaures aureas singularum drachmarum, & duas virias dedit in manus ejus, decem aureorum pondus earum.	
23. Dixitque ad eam : Cujus es filia? indica mihi : est in domo patris tui locus ad manendum?	23..... *Vide Not.*	

VULGATA NOVA.

24. Quæ respondit : Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor.

25. Et addidit, dicens : Palearum quoque & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
26. Inclinavit se homo, & adoravit Dominum,	26..... adoravit Domino,	*Aug. Locut.* 80. *t.* 3. 331. *a.*
27. dicens : Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.	27..... quoniam non dereliquit justitiam & veritatem à domino meo.....	*Item Locut.* 81. *ibid.*
28. Cucurrit itaque puella, & nunciavit in domum matris suæ omnia quæ audierat.	28. Et currens puella, nunciavit in domum matris suæ.....	*Item Locut.* 82. *ibid.*

VULGATA NOVA.

29. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

30. Cùmque vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis : Hæc locutus est mihi homo : venit ad virum, qui stabat juxta camelos, & prope fontem aquæ :

31. dixitque ad eum : Ingredere, benedicte Domini : cur foris stas? præparavi domum, & locum camelis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
32. Et introduxit eum in hospitium : ac destravit camelos, deditque paleas & fœnum, & aquam ad lavandos pedes ejus, & virorum qui venerant cum eo.	32..... & aquam lavare pedibus ipsius, & pedibus virorum qui cum eo erant.	*Item Locut.* 83. *ibid.*
33. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait : Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei : Loquere.	33..... *Vide Not.*	

VULGATA NOVA.

34. At ille : Servus, inquit, Abraham sum :

35. & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est : & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & asinos.

36. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ascendit. Gr. Ἡ δὲ παρθένος ἦν καλὴ τῇ ὄψει σφόδρα· παρθένος ἦν· ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν· καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν, ἔπλησε τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, καὶ ἀνέβη. In Ms. Cott. ac edit. Compl. deest. αὐτῆς, post ὑδρίαν. Augustinus etiam sup. observat Græcos non habere, *cognoverat*, sed *cognovit*, quod, inquit, *videtur*; *inconsequens.*

℣. 18. Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. c. *Et dedit puero bibere*, Gr. Καὶ ἐπότισεν αὐτόν, *Et potavit eum*, &c.

℣. 20. Gr. Καὶ ὑδρεύσατο πάσαις ταῖς καμήλοις.

℣. 22. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 527. d. *Et tulit vir inaurem auream, didrachmum pondus ejus.* Gr. Ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἐνώτια χρυσᾶ ἀνὰ δραχμὴν ὁλκῆς, καὶ δύο ψέλλια ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς, δέκα χρυσῶν ὁλκὴ αὐτῶν. Ms. Oxon. non habet, δραχμὴν, sed δίδραχμον, al. δίδραχμην.

℣. 23. In Gr. sic : Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὴν, καὶ εἶπε· Θυγάτηρ, τίνος εἶ; ἀνάγγειλόν μοι, εἰ ἔστι παρὰ τῷ πατρί σου τόπος ἡμῖν τοῦ καταλῦσαι. Quæ ita exprimit Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. c. *Et quæsivit ab ea, si locus esset hospitio, & cujus esset filia.*

℣. 26. Ita in Græco : Προσεκύνησε τῷ Κυρίῳ· addit August. *Nobis usitatum est dicere*, Adoravit Dominum.

℣. 27. Græc. ab his incipit : Καὶ εἶπεν· Εὐλογητὸς Κύριος, &c. Subinde sic : ὃς οὐκ ἐγκατέλιπε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, &c. ut in Lat. In. Ms. Alex. ac edit. Ald. deest, αὐτοῦ.

℣. 28. Itidem Cræcè.

℣. 32. Græc..... ἔδωκεν..... καὶ ὕδωρ νίψασθαι, &c. ut in Lat.

℣. 33. Græc. Καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς ἄρτους φαγεῖν, καὶ εἶπεν· Οὐ μὴ φάγω, ἕως τοῦ λαλῆσαί με τὰ ῥήματά μου, &c.

	Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. quæst. 64. in Gen. t. 3. 394. b.	37..... Non ſumes uxorem filio meo à filiabus Chananæorum, inter quos ego habito in terra eorum :	37. Et adjuravit me dominus meus, dicens : Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito :
	38. ſed in domum patris mei ibis, & in tribum meam, & ſumes uxorem filio meo inde.	38. ſed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo :
		39. ego verò reſpondi domino meo : Quid ſi noluerit venire mecum mulier?
Aug. Locut. 84. t. 3. 331. b.	40..... Dominus cui placui ante ipſum, ipſe mittet angelum ſuum tecum.....	40. Dominus, ait, in cujus conſpectu ambulo, mittet angelum ſuum tecum, & diriget viam tuam : accipieſque uxorem filio meo de cognatione mea & de domo patris mei.
Item quæſt. 65. in Gen. t. 3. 394. d.	41. Tunc innocens eris à juramento meo.....	41. Innocens eris à maledictione mea, cùm veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.
Hieron. cont. Jovin. l. 1. t. 4. 173. f.	42..... Domine Deus domini mei Abraham, ſi tu dirigis viam meam, per quam ego ingredior,	42. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi : Domine Deus domini mei Abraham, ſi direxiſti viam meam, in qua nunc ambulo,
Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 528. a.	43. ecce ego ſto ſuper fontem aquæ; & filiæ hominum civitatis egredientur ad hauriendam aquam, & erit virgo, cui ego dixero : Da mihi bibere paululum aquæ de hydria tua :	43. ecce ſto juxta fontem aquæ ; & virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit à me : Da mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydria tua :
Aug. Locut. 86. t. 3. 331. b.	44. & dicet mihi : Et tu bibe, & camelis tuis hauriam : hæc mulier eſt quam paravit Dominus famulo ſuo Iſaac.....	44. & dixerit mihi : Et tu bibe, & camelis tuis hauriam : ipſa eſt mulier quam præparavit Dominus filio domini mei.

Vulgata nova.

45. Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in ſcapula : deſcenditque ad fontem, & hauſit aquam. Et aio ad eam : Da mihi paulùlum bibere.

46. Quæ feſtinans depoſuit hydriam de humero, & dixit mihi : Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquavit camelos.

47. Interrogavique eam, & dixi : Cujus es filia? Quæ reſpondit : Filia Bathuelis ſum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suſpendi itaque inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas poſui in manibus ejus.

	Versio antiqua.	Vulgata nova.
Item Locut. 87. 331. c.	48..... Et benedixi Dominum Deum domini mei Abraham.....	48. Pronuſque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut ſumerem filiam fratris domini mei filio ejus.
Aug. quæſt. 66. in Gen. t. 3. 394. e. Idem Locut. 88. t. 3. 331. c.	49. Si ergo facitis miſericordiam & juſtitiam ad dominum meum, renuntiate mihi, ut redeam in dextram, aut ſiniſtram.	49. Quamobrem ſi facitis miſericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi : ſin autem aliud placet, & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, ſive ad ſiniſtram.
		50. Reſponderuntque Laban & Bathuel : A Domino egreſſus eſt ſermo : non poſſumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.
Aug. quæſt. 67. in Gen. t. 3. 394. e.	51. Ecce Rebecca in conſpectu tuo, accipiens recurre, & ſit uxor filii domini tui, quemadmodum locutus eſt Dominus.	51. En Rebecca coram te eſt, tolle eam, & proficiſcere, & ſit uxor filii domini tui, ſicut locutus eſt Dominus.

Notæ ad Versionem antiquam.

quò redeunt iſta Ambroſii, l. 1. de Abr. c. 9. col. 311. c. *Non priùs manducavit puer Abrahæ appoſitum ſibi panem, quàm mandatum Domini exſequeretur.*

℣. 37. Ita primùm in Græco : Καὶ ὥρκισέ με ὁ κύριός μου, λέγων, Οὐ λήψῃ, &c. quæ Auguſt. reddit his verbis : *Servus Abrahæ, narrans quæ ſibi mandata fuerant à domino ſuo, dicit eum ſibi dixiſſe : Non ſumes*, &c. verba autem ſeqq. optimè concinunt cum Græco, ſi excipias unum, *inter quos*, pro quo, ἐν οἷς, *in quibus.*

℣. 38. Nil Græco ſimilius.

℣. 40. Gr. habet, Κύριος ὁ Θεός, *Dominus Deus*; reliqua ut ſup. in Lat.

℣. 41. Græc. Τότε ἀθῷος ἔσῃ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς μου· ἡνίκα γὰρ ἐὰν ἔλθῃς εἰς τὴν φυλήν μου, καὶ μή σοι δῶσι, καὶ ἔσῃ ἀθῷος ἀπὸ τοῦ ὁρκισμοῦ μου. Quidam poſt ἀρᾶς μου, rurſus addunt : καὶ ἀπὸ τοῦ ὁρκισμοῦ μου. Ad hæc Auguſt. ſup. *Quod habent*, inquit, *Latini codices, narrante ſervo Abrahæ quæ ſibi mandaverat dominus ejus :* Tunc innocens eris à juramento meo, *vel*, juratione mea, *Græci habent :* à maledicto meo ; ὅρκος *enim dicitur, juratio ;* ἀρά, *maledictum.*

℣. 42. Meliùs Auguſt. Locut. 85. de Gen. to. 3. col. 331. b. *Si tu proſperas viam meam, qua ego nunc ingredior in eam.* Gr..... εἰ σὺ εὐοδοῖς τὴν ὁδόν μου, ἐν ᾗ νῦν ἐγὼ πορεύομαι ἐν αὐτῇ. Mſ. Alex. ἣν νῦν ἐγὼ πορεύομαι ἐπ᾽ αὐτήν.

℣. 43. Diſſimiliter habet idem Hieron. l. 1. contr. Jovin. to. 4. col. 173. f. en verba : *Ecce dum ſtetero ſuper fontem aquæ, virgo quæ egredietur ut hauriat aquam, & dixero ad eam : Da mihi paululum aquæ, ut bibam de hydria tua.* Auguſt. verò Locut. 86. de Gen. to. 3. col. 331. b. ut ſup. *Cùm verba ſua*, inquit, *narraret ſervus Abrahæ, quæ dixit acceſſurus ad fontem, ita narravit : Et erit virgo, cui ego dixero : Da mihi bibere puſillum aquæ de hydria tua.* In Græco ſic : Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐφέστηκα ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος, καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως ἐκπορεύονται ἀντλῆσαι ὕδωρ· καὶ ἔσται ἡ παρθένος, ᾗ ἂν ἐγὼ εἴπω, πότισόν με ἐκ τῆς ὑδρίας σου μικρὸν ὕδωρ. Mſ. verò Cott. pro ἐφέστηκα, hab. ἕστηκα, deinde Mſ. Alex. ἐπὶ τὴν πηγὴν, pro ἐπὶ τῆς πηγῆς, paulòque poſt tam ipſe quàm edit. Ald. ἐξελεύσονται, pro ἐκπορεύονται, & ſub finem idem Alex. cum Cott. ſic invertit voces, πότισόν με μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου, quæ lectiones variæ, textûs Hieron. ſimiles mirè confirmant.

℣. 44. Hieron. l. 1. contr. Jovin. to. 4. col. 173. f. *Et reſponderit : Et tu bibe, & camelis tuis hauriam : hæc erit uxor, quam præparavit Dominus filio domini mei.* Similiter Græcè, præter ſeqq. Καὶ εἴπῃ μοι..... ὑδρεύσομαι· αὕτη ἡ γυνὴ ἣν..... τῷ ἑαυτοῦ θεράποντι Ἰσαάκ.

℣. 48. Itidem Græcè.

℣. 49. Græc. addit, ὑμεῖς, *vos*, ad verbum *facitis*, ſicut hoc, εἰ δὲ μὴ, *ſin autem non*, poſt *dominum meum ;* reliqua optimè quadrant. In Mſ. tamen Alex. deeſt, εἰ δὲ μή. In Oxon. ſic, ἀπαγγείλατέ μοι, εἰ δὲ μὴ, ἐπιστρέψω, &c.

℣. 51. Vix meliùs è Græco, præter vocem, *filii*, pro qua : τῷ υἱῷ, *filio.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
52. Quod cùm audiisset puer Abraham, procidens adoravit in terram Dominum.		
53. Prolatisque vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere, fratribus quoque ejus & matri dona obtulit.	53..... vasa aurea, & argentea, & vestem dedit Rebeccæ.....	*Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. 311. e.*

VULGATA NOVA.

54. Inito convivio, vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem manè, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55. Responderuntque fratres ejus & mater: Maneat puella saltem decem dies apud nos, & posteà proficiscetur.

56. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: dimittite me ut pergam ad dominum meum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
57. Et dixerunt: Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem.	57..... 58. *Vide Not.*	
58. Cùmque vocata venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait: Vadam.		
59. Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius, servumque Abraham, & comites ejus,	59. Et dimiserunt Rebeccam sororem suam, & substantiam ejus, & servum Abraham, & viros qui cum eo erant,	*Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 528. b.*
60. imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.	60..... Soror nostra es, esto in millia millium, & hæreditatem obtineat semen tuum civitates adversariorum.	*Aug. quæst. 68. t. 3. 394. g.*
61. Igitur Rebecca & puellæ illius, ascensis camelis, secutæ sunt virum: qui festinus revertebatur ad dominum suum.		
62. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam quæ ducit ad Puteum, cujus nomen est Viventis & videntis: habitabat enim in terra australi: (*Sup. 16. 40.*)	62..... Et ipse habitabat in terra austri.....	*Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 528. b.*
63. & egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata jam die: cùmque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.	63. & egressus est Isaac exerceri in campo, ad vesperam.....	
64. Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelo,		
65. & ait ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens citò pallium, operuit se.	65..... & tulit theristrum, & operuit se.	*Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 528. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 53. In Græco primùm, Καὶ ἐξενέγκας ὁ παῖς, *& proferens puer;* reliqua ut in Lat. Græcum tamen addit: Καὶ δῶρα ἔδωκε τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, καὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, quæ Ambros. memorat, his verbis: *Honorantur autem & parentes muneribus.*

℣℣. 57. 58. Græc. Καλέσωμεν τὴν παῖδα, καὶ ἐρωτήσωμεν τὸ στόμα αὐτῆς. Καὶ ἐκάλεσαν τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ εἶπαν αὐτῇ· Πορεύσῃ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἡ δὲ εἶπε· Πορεύσομαι. Eorumdem meminit Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 311. e. dicens: *Consulitur puella non de sponsalibus..... sed jam desponsata viro de profectionis consulitur die; nec immeritò dilationem non adtulit, jure etenim properare debuit ad maritum.*

℣. 59. Græc. Καὶ ἐξέπεμψαν Ῥεβέκκαν τὴν....... καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, καὶ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ.

℣. 60. Ita primùm Græcè: Καὶ εὐλόγησαν Ῥεβέκκαν, καὶ εἶπαν αὐτῇ, pro quibus August. ibid. *Rebeccæ dixerunt fratres ejus proficiscenti*; reliqua probè conveniunt cum Græco, si excipias vocem, *millium*, pro qua, μυριάδων, *decem millium.* Apud Ambros. l. de Isaac, c. 3. col. 358. f. sic: *Esto in millia millium, & semen tuum possideat adversariorum civitates.* Gr. Καὶ κληρονομησάτω τὸ σπέρμα σου, &c.

℣. 62. Græc..... αὐτὸς δὲ κατῴκει ἐν τῇ γῇ τῇ πρὸς Λίβα. *Terra austri, Geraram signat*, teste Hieron.

℣. 63. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης. Edit. Compl. habet, ἐν τῷ πεδίῳ. Similiter August. quæst. 69. in Gen. to. 3. col. 395. a. legit: *Et exiit Isaac exerceri in campo meridie:* δείλη, proprie significat pomeridianum tempus, id est, *vel nonam horam, vel ante solis occasum*, ut Hieron. ibid. notat. De verbo autem, *exerceri*, ita disserit August. supra: *Qui verbum de hac re Græcum nesciunt, exercitationem corporis putant: Scriptum est Græcè,* ἀδολεσχῆσαι· ἀδολεσχεῖν, *verò ad animi exercitationem pertinet, & sæpe vitio deputatur; more tamen Scripturarum plerumque in bono ponitur.* Tum addit: *Pro isto verbo quidam interpretati sunt*, exercitationem; *quidam*, garrulitatem, *quasi* verbositatem, *quæ in bono, quantùm ad Latinum eloquium pertinet, vix aut nunquam invenitur; sed, ut dixi, in Scripturis plerumque in bono dicitur, & videtur mihi significare animi affectum, studiosissime aliquid cogitantis cum delectatione cogitationis, nisi aliud sentiunt qui hæc verba Græca meliùs intelligunt.* Item Hieron. sup. hæc habet: *Quod autem ait:* Et egressus est ut exerceretur in campo, *quod Græcè dicitur,* ἀδολεσχῆσαι, *in Hebræo legitur: Et egressus est Isaac, ut loqueretur in agro, inclinante jam vespera.* Utriusque interpretationem confirmat S. Ambrosius in Ps. 118. ℣. 27. col. 1013. a. dicens: ἀδολεσχῆσαι, *vulgò æstimatur, vel* hallucinari, *vel, plusquàm oportet, aliquid loqui.* Et post pauca: ἀδολεσχία, *vel hallucinatio, videtur longa quædam esse meditatio, & morosa quædam mentis intentio: à quo non longè abest exercitium, vel animi, vel corporis.* Et infra ad hunc Genes. locum: *Exivit in campum Isaac*, addit: *Græcus dixit,* ἀδολεσχῆσαι, *Latinus*, deambulare, *vel* exerceri: *Rebecca veniebat..... parabantur nuptiæ..... videns patriarcha.... exivit in campum, diffundens acrimoniam suæ mentis..... diversis utique cogitationibus exercebat animum.* Item l. de Isaac, c. 1. col. 356. a. *Ipse est mitis*, inquit, *qui veniente Rebecca..... exivit in campum abalienare*: & infra, c. 3. col. 358. d. de David loquens, ait: *Elevabat animam suam sicut Isaac in campo, vel abalienabat, vel, ut alii habent, deambulabat.* Pro ἀδολεσχῆσαι, Symm. hab. λαλῆσαι, Aquila, ὁμιλῆσαι.

℣. 65. Græc..... ἡ δὲ λαβοῦσα τὸ θέριστρον, περιεβάλετο. *Theristrum*, teste Hieronymo, *pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur.* Unde Tertul. l. de coron. mil. c. 4. p. 289. c. ait: *Rebecca, conspecto procul sponso, velamen invasit.* Item Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 312. c. his alludens, dicit: *Cùm veheretur camelo, veniebat ad sponsum;* & infra: *Cùm veniret Rebecca, vidit Isaac deambulantem; & cùm interrogasset quis esset, cognito quòd ipse esset, cui duceretur uxor, descendit, & caput suum obnubere cœpit.*

VULGATA NOVA.

66. Servus autem, cuncta quæ gesserat, narravit Isaac.

67. Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam uxorem: & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret.

CAPUT XXV.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 34. t. 7. 448. a.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 528. c.

1. Adjiciens autem Abraham, sumpsit uxorem, cui nomen Cethura:

2. & peperit ei Zamram, & Jecsan, & Madan, & Madian, & Jesboc, & Sue.

3. Et Jecsan genuit Saba, & Dadan. Et filii Dadan fuerunt, Asurim, & Latusim, & Laomim.

4. Et filii Madian, Jephar, & Apher, & Enoch, & Abida, & Aledea: omnes hi filii Ceturæ.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 34. t. 7. 448. a.

5. Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo:

6. & filiis concubinarum suarum dedit Abraham dationes, & dimisit eos ab Isaac filio suo, adhuc se vivo, ad orientem in terram orientis.

7...... *Vide Not.*

Hieron. in Sophon. 1. t. 3. 1645. c. d.

8. Et deficiens mortuus est Abraham in senectute bona, senex, & plenus dierum: & appositus est ad populum suum.

VULGATA NOVA.

1. Par. 1. 32.

1. Abraham verò aliam duxit uxorem nomine Ceturam:

2. quæ peperit ei Zamram, & Jecsan, & Madan, & Madian, & Jesboc, & Sue.

3. Jecsan quoque genuit Saba, & Dadan. Filii Dadan fuerunt, Assurim, & Latusim, & Loomim.

4. At verò ex Madian ortus est Epha, & Opher, & Henoch, & Abida, & Eldaa: omnes hi filii Ceturæ.

5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac:

6. filiis autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem.

7. Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ, centum septuaginta quinque anni.

8. Et deficiens mortuus est in senectute bona, provectæque ætatis, & plenus dierum: congregatusque est ad populum suum.

VULGATA NOVA.

9. Et sepelierunt eum Isaac & Ismaël filii sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Seor Hethæi, è regione Mambre,

10. quem emerat à filiis Heth: ibi sepultus est ipse, & Sara uxor ejus.

11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis & videntis.

12. Hæ sunt generationes Ismaël filii Abrahæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 89. t. 3. 331. d.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 529. c.

13. Hæc sunt nomina filiorum Ismaël secundùm nomina generationum eorum. Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, & Cedar.....

14..... & Duma.....

15..... & Theman..... & Cedema.

VULGATA NOVA.

1. Par. 1. 29.

13. & hæc nomina filiorum ejus in vocabulis & generationibus suis. Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam,

14. Masma quoque, & Duma, & Massa,

15. Hadar, & Thema, & Jethur, & Naphis, & Cedma.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè. Ita rursum ap. August. quæst. 70. in Gen. to. 3. col. 395. b. præter hoc, *nomine Cethuram*, pro *cui nomen*, &c. Apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 528. c. sic: *Et adjecit Abraham, & accepit uxorem, & nomen ejus, Cetura.* Gr. Χεττούρα.

℣. 2. In Græco, Ἔτεκε δὲ αὐτῷ τὸν Ζομβρᾶν, καὶ τὸν Ἰεζὰν (edit. Compl. Ἰεκτὰν, Mſ. Cott. Ἰεξὰν), καὶ τὸν Μαδὰλ (ed. Ald. Μαδὰ, Mſ. Cott. Μαδὰν,) καὶ τὸν Μαδιὰμ (al. Μαδιὰν,) καὶ τὸν Ἰεσβὼκ, καὶ τὸν Σωιέ. Mſs. Alex. & Cott. Σωυέ.

℣. 3. Græc. Ἰεζὰν (Mſ. Cott. Ἰεξὰν) δὲ ἐγέννησε τὸν Σαβὰ, καὶ τὸν Δεδὰν (Mſ. Cott. Δαιδάν.) Υἱοὶ δὲ Δεδὰν Ἀσσουριεὶμ (Mſs. Alex. & Cott. υἱοὶ δὲ Δαιδὰν ἐγένοντο Ῥαγουὴλ, καὶ Ναβδεὴλ, καὶ Ἀσουριεὶμ,) καὶ Λατουσιεὶμ, καὶ Λαωμιείμ.

℣. 4. Gr. Υἱοὶ δὲ Μαδιὰμ Γεφὰρ, καὶ Ἀφεὶρ, καὶ Ἐνὼχ, καὶ Ἀβειδὰ (Mſ. Cott. Ἀβιρὰ, al. Ἀβιδὰ,) καὶ Ἐλδαγά· πάντες οὗτοι ἦσαν υἱοὶ Χεττούρας.

℣. 5. Eadem iterum refert August. l. de pat. to. 6. col. 544. e. nec dissimilia Græcum habet, nisi excipias ista, πάντα τὰ ὑπάρχοντα, loco *omnem censum*, mel. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 529. a. *Et dedit Abraham universa quæ habuit Isaac.*

℣. 6. Similia Græc. habet. Eodemque modo iterum legit August. l. de pat. to. 6. col. 544. e. usque ad vocem, *suo*, nisi quòd loco *dationes*, ponit *munera*, è Græco, δόματα. Similiter loco cit. de civit. Dei, col. 448. b. & quæst. 70. in Gen. to. 3. col. 395. f. Hieron. verò in Sophon. 1. to. 3. col. 1645. d. legit, *dona*: & quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 529. a. sic habet: *Filiis autem concubinarum, quas habuit, dedit munera, & dimisit eos ab Isaac filio suo, cùm adhuc viveret, in oriente ad terram orientalem.*

℣. 7. Sequuntur in Græco: Ταῦτα δὲ τὰ ἔτη ἡμερῶν τῆς ζωῆς Ἀβραὰμ ὅσα ἔζησεν, ἑκατὸν ἑβδομηκονταπέντε ἔτη· καὶ..... ἀπέθανεν, quæ narrando ita exprimit August. l. 16. de civit. Dei, c. 34. col. 448. c. *Et mortuus est Abraham, cùm esset annorum centum septuaginta quinque*: vox tamen ista, *quinque*, abest à Mſs. August.

℣. 8. Ita in Græco ad verbum: at quæst. Hebr. to. 2. col. 529. b. sic hab. idem Hieron. *Et mortuus est Abraham in senectute bona, senex & plenus, & collectus est ad populum suum;* tum addit: *Male in LXX. Interpretibus additum est:* & deficiens Abraham mortuus est, *quia non convenit Abrahæ deficere & imminui.* (Est tamen in edit. Vulgata & respondet Hebræo.) Deinde Hieronymus: *Illud quoque quod nos posuimus:* In senectute bona senex & plenus: *in Græcis codicibus ponitur: Plenus dierum.* Similiter Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 312. e. ait: *Abraham, celebratis filii nuptiis, longæva ætate, & bona senectute complevisse dies.* Item l. de bon. mort. c. 8. col. 404. d. *Abraham*, inquit, *mortuus est in senectute bona:* & in Pſ. 36. col. 804. c. *De Abraham dictum est quòd nutritus esset in senectute bona.*

℣. 13. Eadem iterum legit August. quæst. 71. in Gen. to. 3. col. 395. g. Hieron. verò quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 529. c. sic: *Et hæc nomina filiorum Ismael in nominibus suis, & in generationibus suis.* Gr. Καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν..... κατ᾽ ὀνόματα τῶν γενεῶν αὐτοῦ· Πρωτότοκος Ἰσμαὴλ καὶ Ναβαιὼθ καὶ Κηδάρ. Similiter Hilar. in Pſ. 119. col. 376. a. ait, *Cedar Ismael fuisse filium.*

℣℣. 14..... 16. Gr. Καὶ Δουμὰ..... καὶ Θαιμὰν..... καὶ Κεδμά. Οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ Ἰσμαὴλ..... δώδεκα ἄρχοντες κατὰ ἔθνη αὐτῶν· quæ Hieron. sup. sic reddit, dicens: *Duodecim filii nascuntur Ismaeli, è quibus primogenitus fuit Nabaioth..... ab uno ex his Cedar in deserto, & Duma alia regio, & Theman ad austrum, & Cedema ad orientalem plagam dicitur.*

Vulgata nova.

16. Isti sunt filii Ismaëlis : & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum.

17. Et facti sunt anni vitæ Ismaëlis centum triginta septem, deficiensque mortuus est, & appositus ad populum suum.

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introëuntibus Assyrios : coram cunctis fratribus suis obiit.

19. Hæ quoque sunt generationes Isaac filii Abraham : Abraham genuit Isaac :

20. qui cùm quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eò quòd esset sterilis : qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli ; quæ ait : Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere ? Perrexitque ut consuleret Dominum.

Rom. 9. 10.

23. Qui respondens, ait : Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & major serviet minori.

24. Jam tempus pariendi advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti sunt.

Os. 12. 3. Matth. 1. 2.

25. Qui prior egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus : vocatumque est nomen ejus Esaü. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu : & idcirco appellavit eum Jacob.

26. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.

Versio antiqua.

17. Hi sunt anni vitæ Ismaël centum triginta septem, & deficiens mortuus est, & est appositus ad genus suum. — *Hieron. in Sophon. t. 1545. c. d.*

18..... contra faciem omnium fratrum suorum habitavit..... — *Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 529. c.*

20..... accepit Rebeccam filiam Bathuel Syri de Mesopotamia, sororem Laban Syri sibi in uxorem. — *Aug. Locut. 90. t. 3. 331. e.*

21..... & concepit Rebecca uxor ejus. — *Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 530. a.*

22..... Si sic mihi futurum erat, ut quid mihi hoc ? Abiit autem Isaac cum ea interrogare Dominum. — *Auct. l. de præd. apud Prosp. p. 105. a. part. 1. c. 20.*

23. Et dixit Dominus Rebeccæ : Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo dividentur, & populus populum superabit, & major serviet minori. — *Cypr. l. 1. Testim. 280. c.*

24..... & ei erant gemini in utero ejus. — *Aug. Locut. 91. t. 3. 331. e.*

25. Et egressus est primus rubeus, totus sicut pellis pilosus..... — *Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 530. b.*

26..... *Vide Not.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. Optimè è Græco, geminata voce *anni*, nempe ante *vitæ*, & post *septem*.

℣. 18. Gr. Κατῴκησε δὲ ἀπὸ Εὐϊλὰτ ἕως Σὺρ, ἥ ἐστι κατὰ πρόσωπον Αἰγύπτου ἕως ἐλθεῖν πρὸς Ἀσσυρίους· κατὰ πρόσωπον, &c. ut in Lat. Hieron. ubi supra sic habet : *Et habitaverunt ab Evila usque Sur, quæ est contra faciem Ægypti venientibus in Assyrios : in conspectu omnium fratrum cecidit.* Hæc autem ex Hebræo : addit Hieron. *Quod autem in extremo hujus capituli, juxta LXX. legimus :* contra faciem omnium fratrum suorum habitavit ; *verius est illud quod nos posuimus : Coram omnibus fratribus suis occubuit.*

℣. 20. Hæc antecedunt in Græco : Ἦν δὲ Ἰσαὰκ ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὅτε ἔλαβε, &c. *Erat autem Isaac annorum quadraginta, quando accepit*, &c. ut in Lat. nisi quòd additur Συρίας, *Syriæ*, ad vocem, *Mesopotamiæ*, Ms. tamen Alex. delet, Συρίας, cum August.

℣. 21. Ita primùm Græcè : Ἐδέετο δὲ Ἰσαὰκ Κυρίου περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν· ἐπήκουσε δὲ αὐτοῦ ὁ Θεός, deinde ut in Lat. præter unum ἐν γαστρί, *in utero*, additum verbo *concepit*. August. l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. d. iisdem alludit, dicens : *Cùm illi* (Isaac) *Deum roganti, ut pareret uxor ejus, quæ sterilis erat, concessisset Dominus quod petebat, atque haberet illa conceptum*, &c. Similiter Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 362. f. *Partus ejus*, inquit, *avidè requirebat : concepit autem Rebecca ; & patientiâ suâ nodum sterilitatis absolvit :* & in Ps. 118. col. 1223. d. *Rogatus est Dominus ab Isaac..... ut daret ei.....hæredes de Rebecca uxore sua....... Exaudivit eum, & concepit Rebecca.*

℣. 22. Priora ista leguntur apud Anonymum : *Cùm autem concepisset Rebecca, gemini gestiebant in utero ejus : illa ægrè ferens* (supple *dixit*,) &c. ut sup. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. d. *Gestiebant gemini adhuc in utero ejus inclusi.* Item quæst. 72. in Gen. to. 3. col. 396. b. *De Rebecca scriptum est, quia venit interrogare Dominum, cùm gestirent puerperia in utero ejus :* & serm. 5. to. 5. col. 30. f. cum paraphrasi : *Cùm etiam in utero luctarentur, & tædium mater pateretur, quia impellebantur viscera ejus, ait : Quid mihi sic ? Meliùs mihi erat sterilitas quàm ut hæc paterer.* Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 362. f. *Abiit*, inquit, *interrogare Dominum, quia exsultabant infantes in utero ejus :* & in Ps. 118. col. 1223. d. *Et rogavit Dominum, cùm jactare se* (Mss. quid. *luctari se*) *parvuli viderentur in utero ejus.* Hieron. denique quæst. Hebr. to. 2. col. 530. a. relatis his verbis quasi ex Hebræo, *& movebantur filii ejus in ea*, addit : *Pro* motione *LXX. Interpretes posuerunt*, ἐσκίρτων, *id est, ludebant, sive calcitrabant.* Sic etiam legimus in Gr. Ἐσκίρτων δὲ τὰ παιδία ἐν αὐτῇ· εἶπε δέ· Εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι, ἵνα τί μοι τοῦτο ; ἐπορεύθη δὲ πυθέσθαι παρὰ Κυρίου.

℣. 23. Cypriano accinit ad verbum Tertul. l. contr. Jud. c. 1. p. 135. cum Anon. apud Marten. Anecdot. to. 5. col. 10. b. Sic etiam habet August. tum quæst. 73. in Gen. to. 3. col. 396. d. tum l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. e. excepto uno, *separabuntur*, pro *dividentur*, in Gr. διαστελοῦσι, cum cæteris ut in Lat. Rursus August. ser. 5. to. 5. col. 30. f. iisdem alludens, ait : *Dictum est ei a Domino quod duo populi in utero ejus confligerent, & duæ gentes ; & quia major serviet minori.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 21. col. 258. b. sic legit : *Duo populi in utero tuo, & duæ gentes in ventre tuo ; & populus populum superabit, & major serviet minori.* Similiter Ambros. in Ps. 118. col. 1223. d. *Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi ab utero tuo separabuntur, & populus*, &c. ut sup. & l. 1. de Cain & Ab. c. 1. col. 184. d. 185. c. *Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 20. col. 105. a. *Duo populi in utero tuo sunt, & duæ plebes de ventre tuo prodibunt, & populus populum superabit*, &c. ut sup. Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 21. col. 348. a. *Populus populum præcedet, & major serviet minori.* Vid. etiam Hieron. ep. ad. Damas. to. 2. quæst. 3. col. 569. b.

℣. 24. Itidem Græcè.

℣. 25. In Græco : Ἐξῆλθε δὲ ὁ πρωτότοκος πυῤῥάκης· ὅλος, ὡσεὶ δορὰ, δασύς, &c. quæ optimè congruunt cum Latino. Addit quoque Hieronym. *Ubi nos*, pilosum, *posuimus, in Hebræo habet*, seir ; *unde & Esaü, sicut & alibi legimus*, seir, *id est*, pilosus, *est dictus.* Sequitur etiam in Græco : ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἡσαῦ· *cognominavit autem nomen ejus, Esaü.* August. ser. 4. to. 5. col. 17. e. hæc habet : *Genuit mater ambos filios..... unum pilosum, alterum lenem.* Vid. etiam, l. 16. de civit. Dei, col. 448. b.

℣. 26. In Græco sup. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειλημμένη τῆς πτέρνης Ἡσαῦ· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἰακώβ· Ἰσαὰκ δὲ ἦν ἐτῶν ἑξήκοντα, ὅτε ἔτεκεν αὐτοὺς Ῥεβέκκα. Eò spectant quæ August. ait ser. 4. to. 5. col. 23. b. *Tunc enim dictus est supplantator, quando manu fratris sui nascentis pedem tenuit.* Item quæst. 122.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 92. t. 3. 331. e. Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 37. t. 7. 448. b. c.

27. Creverunt autem juvenes : erat Esaü homo sciens venari, agrestis : Jacob autem homo simplex, habitans domum.

Vulgata nova.

27. Quibus adultis, factus est Esaü vir gnarus venandi, & homo agricola : Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.

Vulgata nova.

28. Isaac amabat Esaü, eò quòd de venationibus illius vesceretur : & Rebecca diligebat Jacob.

29. Coxit autem Jacob pulmentum : ad quem cùm venisset Esaü de agro lassus,

Versio antiqua.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 530. b.

30. & dixit Esaü Jacob : Da mihi gustum de coctione rubea ista, quia deficio. Propterea vocatum est nomen ejus Edom.

Aug. Locut. 93. t. 3. 331. f.

31..... Vende mihi hodie primogenita tua mihi.

Ambr. de Caïn l. 1. c. 4. 188. d. e.

32..... ut quid mihi primatus?

33..... 34. *Vide Not.*

Vulgata nova.

30. ait : Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom.

31. Cui dixit Jacob : Vende mihi primogenita tua.

Hebr. 12. 16. Abd. 1.

32. Ille respondit : En morior, quid mihi proderunt primogenita ?

33. Ait Jacob : Jura ergo mihi. Juravit ei Esaü, & vendidit primogenita.

34. Et sic accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abiit ; parvipendens quòd primogenita vendidisset.

Notæ ad Versionem antiquam.

in Gen. to. 3. col. 408. a. *Genuit eos Isaac cùm esset annorum sexaginta.*

℣. 27. Optimè è Græco, addito, *&*, post *juvenes.* Ad hanc autem vocem, *simplex*, August. loco cit. de civit. Dei, addit : *Hoc nostri quidam interpretati sunt*, sine dolo ; *sive autem*, sine dolo, *sive* simplex, *sive potiùs*, sine fictione, *dicatur, quod est Græcè ἄπλαστος, quis est... dolus hominis sine dolo?* Similiter quæst. 74. in Gen. to 3. col. 396. f. *Quod Græcè dicitur*, ἄπλαστος, *hoc Latini*, simplicem, *interpretati sunt : propriè autem*, ἄπλαστος, *non fictus, unde aliqui Latini Interpretes*, sine dolo, *interpretati sunt, dicentes : Erat Jacob sine dolo habitans in domo.* Benè inquit, *in domo*, juxta Ms. Cott. & Aldin. edit. quæ hab. οἰκῶν ἐν οἰκίᾳ, loco οἰκῶν οἰκίαν, quod alii ferunt. August. tamen ibid. textum Lat. refert ut sup. *Jacob autem homo simplex, habitans domum :* at ser. 4. to. 5. col. 18. a. c. alludens, dicit : *Erat ille agrestis venator ; Jacob autem sine dolo conversabatur in domo.* Greg. M. Moral. l. 5. c. 11. col. 147. c. ad hoc Vulgatæ, *habitabat in tabernaculis*, addit : *vel sicut in alia translatione dicitur*, habitabat domi.

℣. 30. Vix meliùs è Græco, nisi quòd loco horum, *da mihi gustum de coctione rubea*, Græcè legitur, γεῦσόν με ἀπὸ τοῦ ἑψήματος πυῤῥοῦ, ad verbum, *gustare fac me de pulmento rufo*, quod idem valet. *Rubrum* autem, inquit, *sive fulvum, linguâ Hebræâ, Edom dicitur.*

℣. 31. Ita primùm Græcè : Εἶπε δὲ Ἰακὼβ τῷ Ἡσαῦ· Ἀπόδου μοι, &c. ut in Lat. Item apud August. ibid. *Jacob ad Esaü : Vende mihi*, &c. & in fine : *sic enim*, inquit, *habent codices Græci.* August. in Ps. 46. to. 4. col. 410. g. eadem memorat, dicens : *Si vis ut dem tibi, da mihi primogenita tua :* & ser. 4. to. 5. col. 16. c. *Da mihi progenita tua, & dabo tibi lentem quam coxi.*

℣. 32. In Græco sic : Καὶ εἶπεν Ἡσαῦ· Ἰδοὺ ἐγὼ πορεύομαι τελευτᾷν, καὶ ἵνα τί μοι ταῦτα τὰ πρωτοτόκια ; quò spectant ista Hilarii in Ps. 118. col. 350. f. *Emit enim Jacob primogenita Esaü, quæ sibi ille tanquam moriturus inutilia existimavit.*

℣℣. 33. 34. Græc. sic pergit : Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰακώβ· Ὄμοσόν μοι σήμερον· καὶ ὤμοσεν αὐτῷ· ἀπέδοτο δὲ Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ. Ἰακὼβ δὲ ἔδωκε τῷ Ἡσαῦ ἄρτον, καὶ ἕψημα φακοῦ, &c. quibus omnibus intendens August. l. 16. de civit. Dei, c. 37. to. 7. col. 448. a. dicit : *Primatus majoris transfunditur in minorem ex pacto & placito inter illos, eò quòd lenticulam, quem cibum minor paraverat, major immoderatiùs concupivit, eoque pretio primogenita sua fratri, juratione interposita, vendidit :* item ser. 4. to. 5. col. 16. c. *vendidit primogenita sua minori.*

CAPUT XXVI.

Versio antiqua.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 36. t. 7. 447. a. b. c. d.

1. Facta est autem fames super terram, præter famem quæ prius facta est in tempore Abrahæ : abiit autem Isaac ad Abimelech regem Philistinorum in Gerara.

2. Apparuit autem illi Dominus, & dixit : Noli descendere in Ægyptum, habita autem in terra, quam tibi dixero.

3. Et incole in terra hac, & ero tecum, & benedicam te : tibi enim & semini tuo dabo omnem terram hanc, & statuam juramentum meum quod juravi Abrahæ patri tuo.

4. Et multiplicabo semen tuum tanquam stellas cœli : & dabo semini tuo omnem terram hanc : & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ,

Vulgata nova.

1. Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerara.

2. Apparuitque ei Dominus, & ait : Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi : tibi enim & semini tuo dabo universas regiones has, complens juramentum quod spopondi Abraham patri tuo.

Sup. 12. 7. 15. 18.

4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli : daboque posteris tuis universas regiones has : & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ,

Sup. 12. 3.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem rursum habet August. tum quæst. 75. in Gen. to. 3. col. 397. a. tum l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. c. d. exceptâ voculâ, *ante*, loco *prius.* Similiter in Græco : Ἐγένετο δὲ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς τοῦ λιμοῦ τοῦ πρότερον (Mss. Cott. & Oxon. cum edit. Compl. τοῦ προτέρου) ὃς ἐγένετο ἐν τῷ..... ἐπορεύθη δὲ..... βασιλέα Φυλιστιείμ, &c. ut sup.

℣. 2. Sic iterum legit August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. c. nisi excipias unum, *& apparuit*, pro *apparuit autem ;* at in Gr. ὤφθη δέ, &c. ut in Latino.

℣. 3. Nil Græco similius. Eadem quoque refert idem Aug. lib. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. d. præter ista, *incole*, pro *habita*, & *jusjurandum tecum*, loco *juramentum meum :* at l. 4. contr. Crescon. to. 9. col. 521. b. retinet *juramentum meum.* Collat. Carthag. ap. Optat. col. 392. a. *jusjurandum meum.* Tichon. reg. 3. col. 54. d. similiter habet : *Ero tecum, & benedicam te ; tibi enim & semini tuo dabo terram hanc, & statuam jurationem meam, quam juravi Abrahæ patri tuo.*

℣. 4. Ita Græc. habet, verbum pro verbo, sicut & August. denuo, l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. d. hoc tamen excepto, *ampliabo*, pro *multiplicabo*, nec non, *tibi &*,

VULGATA NOVA.

Sup. 18. 18. 22. 18. Inf. 28. 24.

5. eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremonias legesque servaverit.

6. Mansit itaque Isaac in Geraris.

VERSIO ANTIQUA.

5. pro eo quòd obaudivit Abraham pater tuus vocem meam, & custodivit præcepta mea, & mandata mea, & justificationes meas, & legitima mea.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 36. t. 7. 447. d.

6..... 11. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

7. Qui cùm interrogaretur à viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est: timuerat enim confiteri quòd sibi esset sociata conjugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius pulchritudinem.

8. Cùmque pertransissent dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua.

9. Et accersito eo, ait: Perspicuum est quòd uxor tua sit: cur mentitus es eam sororém tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam.

10. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens:

11. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.

VULGATA NOVA.

12. Sevit autem Isaac in terra illa, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus.

13. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est:

VERSIO ANTIQUA.

12. Seminavit autem Isaac in terra illa, & invenit in anno illo centuplum hordei: benedixit autem eum Dominus.

13. Et exaltatus est homo, & procedens major fiebat, quoad usque magnus factus est valde.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 530. b. Aug. quæst. 76. in Gen. t. 3. 397. c.

VULGATA NOVA.

14. habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini,

15. omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo:

16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.

VULGATA NOVA.

17. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi:

18. rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim: appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat.

19. Foderuntque in Torrente, & repererunt aquam vivam.

20. Sed & ibi jurgium fuit pastorum Geraræ adversùs pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et abiit inde Isaac, & venit in vallem Gerarum, & habitavit ibi:

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 530. b. c.

18...... *Vide Not.*

19. Et foderunt pueri Isaac in valle Gerarum, & invenerunt ibi puteum aquæ vivæ.

Hieron. ibid.

20. Et litem fecerunt pastores Gerarum cum pastoribus Isaac...., & vocavit nomen ejus, Injustitiam.....

Ambr. l. de Isa. c. 4. col. 363. b. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

addito ad *dabo*. Sic iterum August. l. contr. Crescon. to. 9. col. 521. b. cum his, *Ampliabo..... & dabo tibi, & semini tuo*, &c. sed post *terram*, tollit *hanc*. Itidem in Collat. Carthag. col. 392. a. retenta tamen voce, *hanc*, sed pro seq. *in semine*, legitur, *in nomine*. Apud August. l. 1. contr. epist. Parm. to. 9. col. 12. d. constanter: *Et benedicentur in semine tuo*, &c. ut sup. Apud Tichon. reg. 3. col. 54. d. simpliciter: *Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & dabo tibi, & semini tuo omnes gentes terræ.*

℣. 5. Græc. Ἀνθ᾽ ὧν ὑπήκουσεν Ἀβραὰμ, &c. ut in Lat. Iterumque August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. d. *Pro his quæ obaudivit Abraham pater tuus vocem meam, & servavit præcepta mea*, & *justitias meas, & legitima mea*: & l. 1. contr. ep. Parm. to. 9. col. 12. d. *Pro eo quòd audivit Abraham pater tuus vocem meam.* Similiter habet Tichon. reg. 3. col. 54. d. e. Collat. verò Carthag. ap. Optat. col. 392. a. sic: *Pro hoc quia obaudivit Abraham pater tuus meam vocem, & servavit præcepta mea, & justitias meas, & legitima mea.*

℣℣. 6..... 11. Quæ omittuntur hîc à Patribus Lat. commemorantur ab August. l. 16. de civit. Dei, c. 36. col. 447. c. his verbis: *Timuit sanè etiam ipse periculum de pulchritudine conjugis, cùm habitaret inter alienos, fecitque quod pater, ut eam sororem diceret, taceret uxorem; erat enim ei propinqua paterno & materno sanguine: sed etiam ipsa ab alienigenis, cognito quòd uxor ejus esset, mansit intacta.*

℣. 12. Hæc verba usque ad *benedixit*, ex Hieronymo, leguntur similiter Græcè, sicut & reliqua ex Augustino, nisi excipias istud, *centuplum hordei*, pro quo ἑκατοστεύουσαν κριθὴν, ad verbum, *centuplicans hordeum*: addit Hieron. ibid. *Melius puto illud esse quod habetur in Hebræo, & Aquila quoque transtulit*: Et invenit in anno illo centuplum æstimatum, *id est*, ἑκατὸν εἰκασμένον..... *denique sequitur*: & benedixit ei Dominus.

℣. 13. Itidem Græcè, præter unum, ἐγένετο, *factus est*, pro *fiebat*. Apud Hieron. supra: *Et magnus factus est vir, & ambulabat vadens, & magnificatus, donec magnus fieret vehementer.*

℣. 17. Optimè è Græco, nisi excipias ista: *Et venit in vallem Gerarum*, pro quibus, Καὶ κατέλυσεν ἐν τῇ φάραγγι Γεράρων, *& divertit in valle Gerarorum.* Observat Hieron. ibid. pro *valle*, *torrentem* haberi in Hebræo; unde constat hîc & in seqq. apud Hieronymum vix alium adhiberi textum, præter illum qui est secundùm LXX.

℣. 18. In Græco sic: Καὶ πάλιν Ἰσαὰκ ὤρυξε τὰ φρέατα τοῦ ὕδατος, ἃ ὤρυξαν οἱ παῖδες Ἀβραὰμ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ἐνέφραξαν αὐτὰ οἱ Φυλιστιεὶμ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν Ἀβραὰμ τὸν πατέρα αὐτοῦ, &c. Quò redeunt ista Ambrosii, l. de Isaac, c. 4. col. 363. a. d. *Fodit autem puteos Isaac, & plurimos quidem, quos foderat pater ejus, & repleverant illos, post mortem Abrahæ patris illius, alienigenæ.*

℣. 19. Similiter in Græco: monet etiam ibid. Hieron. pro *valle*, scriptum esse (in Hebræo) *torrentem*. Apud Ambros. l. de Isaac, c. 4. to. 1. col. 363. a. hæc habentur: *Præ cæteris fodit hos puteos, unum in convalle Gerarum; & invenit ibi puteum aquæ vivæ*; quæ Hieronymi scripturam optimè confirmant.

℣. 20. Gr. Καὶ ἐμαχέσαντο (schol. ἐδικάσαντο) οἱ ποιμένες Γεράρων μετὰ τῶν ποιμένων Ἰσαάκ· deinde sic: φάσκοντες αὐτῶν εἶναι τὸ ὕδωρ, *dicentes suam esse aquam*, quorum loco Ambros. habet: *Eò quòd aquam sibi ejus putei quasi propriam vindicabant.* Græc. addit: Καὶ ἐκάλεσαν, (Ms. Alex. ἐκάλεσεν) τὸ ὄνομα τοῦ φρέατος, Ἀδικία, &c. in Ms. Alex. φρέατος ἐκείνου.

Versio antiqua.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 531. a.

21..... & foderunt puteum alterum : & altercati sunt etiam super eo, & vocavit nomen ejus, Inimicitiæ.

22..... Et foderunt puteum alium, & non litigaverunt cum eis : & vocavit nomen ejus, Latitudo..... Dilatavit Dominus nobis, & auxit nos super terram.

Ambr. de Isa. c. 4. 363. f.

23. Ascendit autem inde ad puteum Juramenti,

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 4. 30. b.

24. & visus est ei Dominus in illa nocte, & dixit ei : Ego sum Deus Abraham patris tui, ne timeas, tecum enim sum : & benedicam te, & multiplicabo semen tuum propter Abraham patrem tuum.

25. Et ædificavit ibi Isaac altare : & invocavit in nomine Domini.....

Hieron. quæst. Hebr. 531. a.

26. Et Abimelech ivit ad eum de Geraris, & Ochozath pronubus ejus, & Phichol princeps militiæ ejus.

Aug. Locut. 94. t. 3. 331. f. Aug. quæst. 77. in Gen. t. 3. 397. g. Idem Locut. 95. 331. f.

28..... Videntes vidimus quia est Dominus tecum..... Fiat exsecratio inter nos, & inter te, & disponemus tecum testamentum,

29. ne facias nobiscum malum.....

Vulgata nova.

21. Foderunt autem & alium : & pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.

22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt : itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens : Nunc dilatavit nos Dominus, & fecit crescere super terram.

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,

24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens : Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum : benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.

25. Itaque ædificavit ibi altare : & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum : præcepitque servis suis ut foderent puteum.

26. Ad quem locum cùm venissent de Geraris, Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum,

27. locutus est eis Isaac : Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis ?

28. Qui responderunt : Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus : Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet : sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.

Vulgata nova.

30 Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum

31. surgentes manè, juraverunt sibi mutuò : dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum.

Versio antiqua.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 531. b.

32..... Et venerunt pueri Isaac, & nunciaverunt ei de puteo quem foderunt, & dixerunt ei : Non invenimus aquam.

33. Et vocavit nomen ejus, Juramentum.....

Vulgata nova.

32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes : Invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum, Abundantiam : & nomen urbi impositum est Bersabee, usque in præsentem diem.

Vulgata nova.

34. Esaü verò quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethæi, & Basemath filiam Elon ejusdem loci :

35. quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

Inf. 27. 46.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 21. Horum meminit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 363. b. e. dicens : *Et fodit alium puteum, in quo orta est disceptatio, & imposuit illi nomen, Inimicitias.* Græc..... ὤρυξε φρέαρ ἕτερον· ἐκρίνοντο δὲ καὶ περὶ ἐκείνου· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐχθρία.

℣. 22. Sic pergit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 363. b. *Et fodit tertium* (puteum) *in quo lis nulla inter pastores commissa est ; & vocavit eum, Latitudinem.* In Græco sic... ὤρυξε φρέαρ ἕτερον· καὶ οὐκ ἐμαχέσαντο περὶ αὐτοῦ· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Εὐρυχωρία, λέγων· Διότι νῦν ἐπλάτυνε, &c. ut in Lat.

℣. 23. Similiter habet idem Fulgent. fragm. 34. contr. Fab. p. 639. a. nec aliter in Græco.

℣. 24. Eadem iterum refert Fulgent. fragm. 34. contr. Fab. p. 639, a. Eaque similiter exstant Græcè, detractâ voculâ *ei*, post *dixit*. Iisdem alludit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 364. a. dicens : *Ultimus est puteus juramenti, in quo ei visus est Deus, & ait ei : Noli timere ; tecum enim sum : & benedixit eum.* August. verò l. 16. de civit. Dei, c. 36. to. 7. col. 447. e. cum Fulgentio legit, paucis exceptis : *Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere : tecum enim sum. Et benedixi te, & multiplicabo semen tuum propter*, &c. ut sup. In edit. Ald. εὐλόγηκά σε, at in aliis constanter, εὐλογήσω σε.

℣. 25. Sic iterum Fulgent. fragm. 34. p. 639. a. At in Græco deest, *Isaac*, & loco *in nomine*, legitur, τὸ ὄνομα, *nomen*.

℣. 26. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd huic, ἀρχιστράτηγος, additur, τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, id est, *princeps militiæ virtutis ejus*. Hieron. infra legit, *princeps exercitus ejus*. Vox etiam, δύναμις aliquando accipitur pro *exercitu*, vel *copiis*. Monet quoque ibid. Hieron. *pro* Ochozath pronubo, *in Hebræo scribi, collegium amicorum ejus*. Vid. quæ notavi supra ad ℣. 17.

℣. 28. Itidem Græcè, præter unum, ἦν, *erat*, vel *fuit*, loco *est* : pro ἀρά verò apud August. legitur, *execratio, id est*, inquit, *juratio, quæ maledictis obstringit, quæ accidant ei, qui pejeraverit :* & Locut. 95. *Quod Latini habent :* Et disponemus tecum testam. ne facias, &c. *tanquam diceretur :* ut paciscaris non facere nobiscum malum.

℣. 29. Græc. Μὴ ποιῆσαι, &c. ut in Lat.

℣. 32. Sic *habetur in LXX. Interpretibus*, teste Hieronymo. Sic autem hodie ibid. legitur : Καὶ παραγενόμενοι οἱ παῖδες Ἰσαὰκ ἀπήγγειλαν αὐτῷ περὶ τοῦ φρέατος οὗ ὤρυξαν, καὶ εἶπαν· Οὐχ εὕρομεν ὕδωρ. *Et advenientes pueri Isaac, nunciaverunt ei..... & dixerunt : Non*, &c. Apud August. quæst. 78. in Gen. to. 3. col. 397. g. sic : *Quid est quod scriptum est, quòd cùm venissent pueri Isaac, & dixissent : Fodimus puteum, & non invenimus aquam*, &c. at infra addit : *Quanquam alii Interpretes pueros Isaac inventam potiùs aquam nunciasse dixerunt.* Et quidem in edit. Comp. etiamnum legitur : Καὶ εἶπαν αὐτῷ· Εὕρομεν, absque negatione, quam etiam negationem in Hebræo non legi, auctor est Hieronymus : *E contrario*, inquit, *in Hebræo, cui interpretationi Aquila consentit, & Symmachus, hoc significat*, quæ invenerint aquam, *& propterea appellatus sit puteus ipse*, Saturitas. Ambros. verò l. de Isaac. c. 4. col. 363. b. habet ut supra : *Fodit & puteum juramenti, & non invenit in eo aquam ;* in Mss. tamen duobus loco, *& non invenit*, legitur, *etenim invenit*.

℣. 33. Sic Hieron. post LXX. In Ms. etiam Alex. etiamnum legitur : ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ὅρκος. In Vatic. autem καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ, Ὅρκος, cui favet Ambros. l.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de Isaac, c. 4. col. 363. b. dicens : *Et vocavit eum puteum juramenti.* Similiter August. quæst. 78. in Gen. to. 3. col. 397. g. *Appellavit eundem puteum Isaac, Juramentum.*

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. SEnuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus, & videre non poterat : vocavitque Esaü filium suum majorem, & dixit ei : Fili mi ? Qui respondit : Adsum.

2. Cui pater : Vides, inquit, quòd senuerim & ignorem diem mortis meæ.

3. Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: cùmque venatu aliquid apprehenderis,

VERSIO ANTIQUA.

1..... & vocavit filium suum seniorem Esaü, & dixit.....

Aug. Locut. 96. t. 3. 331. f.

3. Nunc ergo sume vas tuum, pharetramque, & arcum, & exi in campum, & venare mihi venationem.

Item Locut. 97. & 98. 331. g. 332. a.

VULGATA NOVA.

4. fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer ut comedam : & benedicat tibi anima mea antequam moriar.

5. Quod cùm audisset Rebecca, & ille abiisset in agrum ut jussionem patris impleret,

VULGATA NOVA.

6. dixit filio suo Jacob : Audivi patrem tuum loquentem cum Esaü fratre tuo, & dicentem ei :

7. Affer mihi de venatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.

8. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis :

9. & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur :

10. quas cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquàm moriatur.

11. Cui ille respondit : Nosti quòd Esaü frater meus homo pilosus sit, & ego lenis :

12. si attrectaverit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.

VERSIO ANTIQUA.

6..... 7. *Vide Not.*

8. Nunc ergo fili, audi me.....

Aug. ser. 4. col. 17. a.

9. & vade ad oves, & sume mihi duos hœdos teneros, & bonos.....

Aug. Locut. 99. 332. a.

10..... *Vide Not. ad* ℣. 9.

11..... Ecce Esaü frater meus vir pilosus, & ego sum vir levis.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. col. 531. c.

12..... 13..... 14. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

13. Ad quem mater : In me sit, aït, ista maledictio, fili mi : tantùm audi vocem meam, & pergens affer quæ dixi.

14. Abiit, & attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.

VULGATA NOVA.

15. Et vestibus Esaü valde bonis, quas apud

VERSIO ANTIQUA.

15. Et sumpsit Rebecca vestimenta Esaü filii

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 531. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita primùm in Græco : Ἐγένετο δὲ μετὰ τὸ γηράσαι τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ἠμβλύνθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ τοῦ ὁρᾷν, &c. ut in Latino. Quæ respiciens August. l. 16. de civit. Dei, c. 37. col. 448. b. dicit : *Senescit Isaac, ejusque oculis per senectam visus aufertur.* Item ser. 4. to. 5. col. 15. e. *Jam senuerat..... dicuntur caligasse oculi Isaac :* & infra, col. 16. g. *Benedicere volebat majorem filium Isaac senex caliginosis oculis.*

℣. 3. Itidem Græcè. Apud Ambros. l. de fug. sæc. c. 8. col. 437. f. *Carpe arcum & sagittam.*

℣℣. 6. 7. Horum multa refert August. serm. 4. to. 5. col. 17. a. quæ, quoniam recitata videntur ab ipso ex memoria, ut & alia plura desumpta ex sermonibus, sacro contextui nectere piguit : ne tamen illa penitus amitterentur, ipsa & horum similia notis plerumque inserenda duximus. Sic itaque August. habet loco supra cit. *Ego ipsa audivi patrem tuum dicentem fratri tuo : Vade, & affer mihi venationem, ut manducem, & benedicat te anima mea antequam moriar.* Similiter Ambros. ep. 8. col. 785. f. *Vade, affer mihi de venatione tua, ut manducem.* Græc. verò sic : Ἴδε, (Ms. Alex. ἴδε ἐγὼ) ἤκουσα τοῦ πατρός σου λαλοῦντος πρὸς Ἠσαῦ τὸν ἀδελφόν σου, λέγοντος· Ἔνεγκόν μοι θήραν, καὶ ποίησόν μοι ἐδέσματα, ἵνα φαγὼν εὐλογήσω σε ἐναντίον Κυρίου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με. Vid. August. serm. 4. & 5.

℣. 8. Gr. Νῦν οὖν υἱέ μου, ἄκουσόν μου, &c.

℣. 9. Idem August. quæst. 117. in Gen. to. 3. col. 406. f. *Curre ad oves, & accipe mihi duos hædos.* Similiter Hieron. ep. ad Damas. to. 2. col. 569. b. *Vade ad gregem, & accipe mihi inde duos hædos.* In Græco sic : Καὶ πορευθεὶς εἰς τὰ πρόβατα, λάβε μοι ἐκεῖθεν δύο ἐρίφους ἁπαλοὺς καὶ καλοὺς· καὶ ποιήσω αὐτοὺς ἐδέσματα τῷ πατρί σου, ὡς φιλεῖ· deinde : Καὶ εἰσοίσεις τῷ πατρί σου, καὶ φάγεται ὅπως εὐλογήσῃ σε ὁ πατήρ σου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν αὐτόν. Eadem August. iterum narrat ser. 4. to. 5. col. 17. b. dicens : *Et dedit illi consilium ut iret, afferretque duos hædos de proximo grege, & faceret illos mater, quemadmodum delectabatur pater ejus, & manducaret, & benediceret filium suum minorem, absente majore.*

℣. 11. In Græco sic : Ἔστιν Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός μου ἀνὴρ, δασὺς, ἐγὼ δὲ ἀνὴρ λεῖος. Addit Hieron. ibid. *Ubi nos Pilosum legimus, in Hebræo scriptum est, Seir.* August. eadem refert ser. 4. to. 5. col. 17. b. sed memoriter, ut videtur, *Frater meus*, inquit, *pilosus est, ego autem lenis sum.* Vide plura ibid.

℣℣. 12. 13. 14. Deficiente textu Lat. ita supplemus de Gr. Μήποτε ψηλαφήσῃ με ὁ πατὴρ, καὶ ἔσομαι ἐναντίον αὐτοῦ ὡς καταφρονῶν, καὶ ἐπάξω ἐπ' ἐμαυτὸν κατάραν, καὶ οὐκ εὐλογίαν· εἶπε δὲ αὐτῷ ἡ μήτηρ· Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρα σου τέκνον· μόνον ἐπάκουσόν μου τῆς φωνῆς, καὶ πορευθεὶς ἔνεγκέ μοι. Πορευθεὶς δὲ ἔλαβε, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρί· καὶ ἐποίησεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐδέσματα, &c. Quæ omnia August. commemorat ser. 4. to. 5. col 17. b. his verbis : *Ne contingat me, & compalpet pater meus, & intelligat, quia ego sum Jacob, & adquiram non benedictionem, sed maledictionem. Dixit mater : Vade, fili, audi me ; maledictio tua super me sit..... Perrexit, & adtulit duos hædos ; facti sunt, & apposuit patri suo.*

℣. 15. Gr. Καὶ λαβοῦσα Ῥεβέκκα τὴν στολὴν Ἠσαῦ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου τὴν καλὴν, ἣ ἦν παρ' αὐτῇ ἐν τῷ οἴκῳ, ἐνέδυσεν, &c. Quæ autem ibi Hieron. *vestimenta* vocat, Ambrosius l. 2. de Jacob, c. 2. col. 461. e. *stolam* dicit,

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. ubi sup. sui majoris, quæ erant desiderabilia valde apud se domi.....	se habebat domi, induit eum :

Vulgata nova.

16. pelliculasque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.

17. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Auct. l. de præd. apud Pro p. p. 1. c. 21. col. 105. d. 18..... Et dicit : Pater? At ille : Quis es tu fili?	18. Quibus illatis, dixit : Pater mi? At ille respondit : Audio. Quis es tu fili mi?
19..... Ego sum primogenitus tuus Esaü : feci sicut locutus es mihi.....	19. Dixitque Jacob : Ego sum primogenitus tuus Esaü : feci sicut præcepisti mihi surge, sede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua.
Ambr. de fug. sæc. c. 8. 437. d. 20..... Quid est hoc quod tam citò invenisti, fili mi? (Respondit Jacob :) Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas.	20. Rursumque Isaac ad filium suum : Quo modo, inquit, tam citò invenire potuisti, fili mi? Qui respondit : Voluntas Dei fuit ut citò occurreret mihi quod volebam.
	21. Dixitque Isaac : Accede huc, ut tangam te fili mi, & probem utrùm tu sis filius meus Esaü, an non.
Idem de Jacob, l. 2. c. 2. 462. a. 22..... Vox quidem, vox Jacob : manus autem, manus Esau.	22. Accessit ille ad patrem, & palpato eo dixit Isaac : Vox quidem, vox Jacob est : sed manus, manus sunt Esaü.
23..... *Vide Not.*	23. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi,
Aug. ser. 4. t. 5. 22. a. b. 24..... Tu es filius meus Esaü..... Ego.	24. ait : Tu es filius meus Esaü? Respondit : Ego sum.
25. Et dixit : Appone mihi, & manducabo de venatione tua, fili, & benedicat te anima mea.....	25. At ille : Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cùm oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum : quo hausto,
26..... *Vide Not.*	26. dixit ad eum : Accede ad me, & da mihi osculum, fili mi.
Aug. ibid. 27. Et accessit, & osculatus est eum, & odoratus est odorem vestis ejus, & benedixit eum, & dixit : Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.	27. Accessit, & osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait : Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.
Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 37. t. 7. 448. c. d. 28. Et det tibi Deus de rore cœli, & de ubertate terræ, & multitudinem frumenti & vini.	28. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini.

Notæ ad Versionem antiquam.

juxta Græc. *Hanc stolam*, inquit, *Ecclesiæ typo Rebecca protulit, & dedit filio juniori stolam veteris Testamenti.* Item l. de inst. virg. to. 2. col. 271. c. *Et tu ergo sume stolam illam..... atque indue te, & hujusmodi epulas adfer ad patrem.*

℣. 18. Εἶπε δέ· Πάτερ· ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ· Τίς εἶ σὺ τέκνον; *dixit autem : Pater : ille verò dixit : Ecce ego : Quis es tu fili?*

℣. 19. Græc. Ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκός σου πεποίηκα, &c. ut in Lat.

℣. 20. Hæc primò leguntur Gr. Εἶπε δὲ Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, quibus respondent ista Ambrosii : *Unde miratus pater, ait ;* reliqua Græca sic habentur : Τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον; ὁ δὲ εἶπεν· Ὃ παρέδωκε Κύριος ὁ Θεός σου ἐναντίον μου. *Quid hoc quod citò invenisti, ó fili? at ille dixit : Quod tradidit Dominus Deus tuus coram me.* Ambros. tamen l. 1. de Caïn & Ab. c. 8. col. 198. e. legit ut sup. *Quid est hoc quod tam citò invenisti, fili? & ille respondit : Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas* : & infra c. 9. col. 199. f. *Quoniam tradidit ea Dominus Deus in manus meas.* Item epist. 8. to. 2. col. 785. e. 786. a. *Quid est quod tam citò invenisti, fili? qui dixit : Quod tradidit*, &c. ut sup. Vide etiam l. de institut. virg. col. 271. d.

℣. 22. Itidem in Græco. Hieron. quoque ep. ad Damas. to. 2. col. 569. a. legit : *Vox quidem, vox Jacob est*, &c. ut sup. sed in MSS. quibusdam sic : *Vox hæc, vox Jacob est* ; in aliis, *Vox, vox Jacob est.*

℣. 23. In Græco sic : Καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτὸν, ἦσαν γὰρ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ὡς αἱ χεῖρες Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δασεῖαι· καὶ εὐλόγησεν αὐτόν. Quò spectant illa Augustini, l. 16. de civit. Dei, c. 37. col. 448. b. *Vult benedicere filium majorem, & pro illo nesciens benedicit minorem, pro fratre majore qui erat pilosus, se paternis manibus supponentem, hœdinis sibi pelliculis coaptatis.* Vid. etiam ser. 4. to. 5. col. 20. e. ubi sic : *Consilium dat ut accipiat ille pelles hœdinas, & accedat ad patrem. Majorem quærit pater, & minorem benedixit* : & supra col. 17. c. *Quia non illum agnoscebat in voce, tetigit, invenit pilos, quia pellibus hœdorum circumdederat mater brachia ejus* : & ser. 5. to. 5. col. 31. b. *Et sic illum benedixit pater, palpans brachia ipsius, & inveniens hirsutum.*

℣. 24. Ita August. habet : *Ipse Isaac ad Jacob : Tu es filius meus Esaü? Respondit Jacob : Ego.* In Gr. Καὶ εἶπε· Σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἡσαῦ; ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγώ.

℣. 25. In Græco, pro *appone*, legitur, προσάγαγε, *affer*, & pro *& benedicat*, ἵνα εὐλογήσῃ, *ut benedicat* ; cætera quadrant ad verbum. August. addit in fine, *antequam moriar*, ex anteced. ℣. 7.

℣. 26. Ambros. l. de instit. virg. to. 2. c. 16. col. 271. alludens, dicit : *Et dicat tibi : Accede ad me, filia.* August. serm. 4. to. 5. col. 22. a. addit : *Admove mihi osculum.* Gr. ἔγγισόν μοι, καὶ φίλησόν με τέκνον.

℣. 27. Gr. primo loco sic habet : Καὶ ἐγγίσας, ἐφίλησεν; *& accedens osculatus est* ; subinde loco *vestis*, τῶν ἱματίων, *vestimentorum* ; cætera concordant. Ambros. etiam l. 2. de Jac. c. 2. to. 1. col. 462. a. hab. *Et odoratus est odorem vestimentorum ejus* : & l. de fug. sæc. c. 8. col. 437. e. *Ecce odor filii mei tanquam odor agri pleni, quem benedixit Dominus.* Vid. etiam l. 2. de Jac. c. 1. col. 459. f. & l. de Isaac, c. 5. col. 370. e. & l. de instit. virg. to. 2. col. 271. d. & l. de ob. Valent. col. 1192. e. Vet. Iren. Interp. legit similiter : *Ecce odor filii mei quasi odor agri pleni, quem benedixit Deus.* Item Cypr. l. 1. Testim. col. 281. b. *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.* Accinunt Hilar. in Ps. 121. col. 388. e. August. l. 16. de civit Dei, c. 37. to. 7. col. 448. c. d. Et Auctor. l. de promiss. part. 1. c. 21. col 106. a. nisi quòd Hilar. in fine habet, *Deus*, alii duo, *Dominus*, è Gr. Κύριος.

℣. 28. Ita in Græco ad verbum, excepta voce una, πιότητος, *pinguedine*, pro *ubertate.* Idem August. serm.

Vulgata nova.

29. Et serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30. Vix Isaac sermonem impleverat: & egresso Jacob foras, venit Esaü,

31. coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua.

32. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esaü.

33. Expavit Isaac stupore vehementi: & ultra quàm credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquàm tu venires? benedixique ei, & erit benedictus.

34. Auditis Esaü sermonibus patris, irrugiit clamore magno: & consternatus, ait: Benedic etiam & mihi, pater mi.

35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit: Justè vocatum est nomen ejus Jacob: supplantavit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Nunquid non reservasti, ait, & mihi benedictionem?

Sup. 25. 33.

37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum

Versio antiqua.

29. Et serviant tibi gentes, & adorent te principes: & fiere dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui: qui maledixerit te, maledictus: & qui benedixerit te, benedictus.

Aug. ut. sup.

30..... *Vide Not.*

31..... Exsurgat pater meus, & manducet de venatione filii sui: ut benedicat me anima tua.

Anon. de præd. Dei, ap. Prosp. p. 1. c. 21. 106. a.

32. Dixit Isaac..... Quis es tu? Et ille: Ego sum Esaü filius tuus major.

Aug. ser. 5. t. 5. 31. c.

33. Expavit autem Isaac pavore magno valde... Quis ergo venatus est mihi venationem, & intulit mihi, & manducavi ab omnibus antequàm tu venires? & benedixi eum, & sit benedictus.

Aug. quæst. 80. in Gen. t. 3. 298. c. Idem l. 16. de civ. Dei, c. 37. t. 7. 448. g.

34. Factum est autem, ut audivit Esaü verba Isaac patris sui, exclamavit voce magna, & dixit: Benedic & me, pater.

Aug. ser. 4. t. 5. 23. a. b.

35. Et dixit illi: Venit frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam.

36. Et dixit Esaü: Justè vocatum est nomen ejus Jacob: supplantavit enim me jam bis: & primogenita mea accepit.

Aug. ser. 4. t. 5. 23. b.
Ambr. de fug. sæc. c. 8. 437. f.

37. Respondit autem Isaac, & dixit ad illum:

Aug. ser. 4. t. 5. 23. c.

Notæ ad Versionem antiquam.

4. to. 5. col. 22. f. sic legit: *Et dabit tibi Dominus de rore cæli desursum, & ab ubertate terræ, & multitudinem frumenti & vini.* Edit. etiam Compl. pro δώη, *det*, habet, δώσει, *dabit*, & Ms. Alex. ad vocem ὐρανȣ͂, *cæli*, addit ἄνωθεν, *desuper*, ut supra. Vetus Iren. Interp. l. 5. c. 33. p. 332. d. legit: *Det tibi Deus de rore cæli, & à fertilitate terræ, multitudinem tritici & vini.* Cypr. l. 1. Testim. p. 281. b. *Et det tibi Deus de rore cæli, & à fertilitate terræ, multitudinem frumenti, & vini, & olei.* Itidem Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. p. 106. a. Tertul. verò l. 3. contr. Marc. p. 680. c. *Det tibi Deus de rore cœli, & de opimitate terræ*, quam vocem, *opimitatem* constanter adhibet. Ambros. l. de instit. virg. c. 16. to. 2. col. 271. d. *Det tibi Deus à rore cæli desuper, & ab ubertate terræ abundantiam.* Junil. Afric. l. 2. de part. divin. leg. c. 21. col. 348. a. *Dabit tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ plenitudinem frumenti & vini.* Nota in edit. Compl. deesse καὶ, post vocem *terræ*.

℣. 29. Aptè ad Græcum, nisi hoc excipias, *& qui benedixerit*, pro quo, ὁ δὲ εὐλογῶν, *qui autem*, &c. Idem August. serm. 4. to. 5. col. 22. f. g. sic habet: *Et servient tibi gentes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui: qui maledixerit te, maledictus erit; & qui benedixerit te, benedictus erit.* Similiter hab. Cypr. l. 1. Testim. p. 281. b. *Et servient tibi gentes, & adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui; & qui te maledixerit, erit maledictus; & qui te benedixerit, benedictus.* Vet. autem Iren. Interp. l. 5. c. 33. p. 332. d. ut supra: *Et serviant tibi gentes, & adorent te principes, & esto* (Gr. γίνȣ) *dominus fratris tui; & adorabunt te filii patris tui: qui maledicet te, maledictus erit; & qui benedicet te, benedictus erit.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. col. 106. a. *Et serviant tibi gentes, & adorabunt te* (Ms. Alex. cum edit. Compl. προσκυνήσȣσι) *principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui; & qui te benedixerit, erit benedictus; & qui te maledixerit, erit maledictus.* Ambros. l. de instit. virg. to. 2. col. 271. e. *Qui maledixerit tibi, maledictus erit; & qui benedixerit te, benedictus erit.*

℣. 30. In Gr. sic: Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ παύσασθαι Ἰσαὰκ εὐλογȣ͂ντα Ἰακὼβ τὸν υἱὸν αὐτȣ͂· καὶ ἐγένετο, ὡς ἂν ἐξῆλθεν Ἰακὼβ..... καὶ Ἡσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτȣ͂ ἦλθεν ἀπὸ τῆς θήρας. Quibus alludens Ambros. l. 2. de Jacob, col. 462. b. ait: *Celebrata benedictione, postea senior frater advenit.* Similiter August. serm. 5. to. 5. col. 31. c. *Venit ille qui ierat ad venationem, apportans quod pater jusserat.*

℣. 31. In Græco primùm. Καὶ ἐποίησε καὶ αὐτὸς ἐδέσματα, καὶ προσήνεγκε τῷ πατρὶ αὐτȣ͂, καὶ εἶπε τῷ πατρί· Ἀναστήτω, &c. ut in Lat. Eadem memorat August. serm. 4. col. 18. e. dicens: *Venit ille serò, & affert quod jussit pater*: & infra, col. 20. f. *Venit major, & dicit: Ecce pater, manduca; sicut jussisti mihi, feci*: & serm. 5. col. 31. c. *Et dicit: Pater, manduca, sicut voluisti.*

℣. 32. Similiter hab. idem August. ser. 4. col. 20. f. *Dicit ille: Quis es tu? Respondit: Ego sum filius tuus major Esaü.* In Gr. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰσαὰκ ὁ πατὴρ αὐτȣ͂· Τίς εἶ σύ; ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγώ εἰμι ὁ υἱός σȣ ὁ πρωτότοκος Ἡσαῦ.

℣. 33. August. ibid. *Quod habent*, inquit, *Latini codices*: Expavit, *&c. Græci habent*, Ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα· Nunc etiam ita legitur in omnibus Græcis, additurque, Καὶ εἶπε· τίς, &c. ut in Lat. verbum pro verbo; loco tamen, *sit benedictus*, habetur εὐλογημένος ἔσαι, *benedictus erit*; at in Ms. Alex. non ἔσαι, sed ἔσω, ut sup. August. ser. 4. to. 5. col. 23. a. b. iisdem alludit, dicens: *Respondens autem Isaac, dixit ad Esaü: Quis ergo venatus est mihi venationem, & intulit mihi? benedictus sit*: & sup. col. 20. f. *Et quis est ille à quo jam manducavi, & benedixi eum? & benedictus erit.* Item ser 5. col. 31. c. *Quis est autem jam qui attulit mihi escam, & manducavi, & benedixi illum? & benedictus est.* Auctor l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. col. 106. b. sic habet: *Et quis est qui venatus est mihi, & intulit priusquàm tu introires, & benedixi illum? & benedictus est.*

℣. 34. Itidem Græcè, hoc addito, καὶ πικρὰν σφόδρα, & *amara valde*, ad vocem, *magna*, nec non δή, *nunc*, post *benedic*.

℣. 35. Gr. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Ἐλθὼν ὁ ἀδελφός σȣ..... ἔλαβε, &c. ut in Lat. Rectè Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. col. 462. c. *Ait Isaac: Frater tuus veniens cum dolo, accepit benedictionem tuam.* August. verò ser. 4. to. 5. col. 18. c. constanter, *Venit frater tuus cum dolo, & abstulit benedict. tuam.* Item Tichon reg. 3. col. 55. e. cum Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. *Venit frater tuus cum dolo, & accepit benedict. tuam.*

℣. 36. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, ἰδȣ̀ δεύτερον τȣ͂το, *ecce secundò jam*, pro *jam bis*; at in Ms. Alex. ac edit. Ald. ἤδη δεύτερον τȣ͂το, & in Compl. simpliciter, ἤδη δεύτερον, absque τȣ͂το, nec uspiam additur nomen *Esaü*, post *dixit*. Similiter habet Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 531. d. *Et dixit Esaü: Justè vocatum est nomen ejus, Jacob; supplantavit enim me ecce secundò*; subindè Græc. addit: Καὶ εἶπεν Ἡσαῦ τῷ πατρὶ αὐτȣ͂· Οὐχ ὑπελίπȣ μοι εὐλογίαν πάτερ; seu cum Ms. Oxon. ὑπελείφθη σοι εὐλογία; quò spectant ista Augustini, serm. 5. to. 5. col. 31. d. *Cùm ille diceret: Nunquid finitæ sunt benedictiones? Benedic & me.*

℣. 37. Priora ista: *Respondit autem Isaac, & dixit ad illum*, cum postremis: *tibi autem quid faciam, fili?* &c.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Jul. Firmic. de errore profan. relig. c. 19. p. 171. g. Dominum tuum feci illum, & omnes fratres ejus feci servos: tritico & vino confirmavi illum; tibi autem quid faciam, fili?	constitui, & omnes fratres ejus servituti illius subjugavi: frumento & vino stabilivi eum, & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?
Ambr. de parad. 178. d. Aug. ser. 4. t. 5. 21. g. 23. f. 38. Et dixit Esaü ad patrem suum: Nunquid una benedictio tibi est, pater? benedic tamen & me, pater. Cùm strangulatus esset Isaac.....	38. Cui Esaü: Num unam, inquit, tantùm benedictionem habes, pater? mihi quoque obsecro ut benedicas. Cùmque ejulatu magno fleret,
39. Respondit autem Isaac, & ait illi: Ecce à fertilitate terræ erit habitatio tua, & à rore cœli desuper.	39. motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper, *Hebr. 11. 20.*
Ambr. ep. 77. t. 2. 1090. c. 40. Et super gladium tuum vives, & servies fratri tuo: erit autem cùm deposueris & solveris jugum illius à collo tuo.	40. erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies: tempusque veniet, cùm excutias & solvas jugum ejus de cervicibus tuis.
Hieron. ep. ad Damas. quæst. 3. 569. c. 41..... Appropinquent dies passionis patris mei, ut interficiam Jacob fratrem meum.	41. Oderat ergo semper Esaü Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde suo: Venient dies luctûs patris mei, & occidam Jacob fratrem meum. *Abd. 1. 10.*
42..... *Vide Not.*	42. Nunciata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Jacob filium suum, dixit ad eum: Ecce Esaü frater tuus minatur ut occidat te.
Ambr. de fug. sæc. t. 4. 426. b. 43..... exsurgens fuge in Mesopotamiam.....	43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran:
44..... *Vide Not.*	44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,
Ibid. 427. b. 45..... mittam ad te, & accersiam te inde.....	45. & cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum: postea mittam, & adducam te inde huc: cur utroque orbabor filio in uno die?
	46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere. *Sup. 26. 35.*

Notæ ad Versionem antiquam.

ab August. sumpta sunt; alia intermedia ex Julio Firmico; cuncta Græco non parum similia: ita enim se habet: Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰσαὰκ, εἶπε τῷ Ἠσαῦ· Εἰ κύριον αὐτὸν πεποίηκά σου, καὶ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ πεποίηκα αὐτοῦ οἰκέτας, σίτῳ καὶ οἴνῳ ἐστήριξα αὐτόν· σοὶ δὲ τί ποιήσω τέκνον; August. loco cit. sic habet: *Dominum illum tuum feci, & omnes fratres ejus servient illi:* & ser. 5. col. 31. d. *Cùm illum talem feci, tibi quid habeo dare?* & ser. 4. col. 21. g. *Quid tibi facturus sum?* Ista verò de sermonibus, ubi sensus plerumque magis redditur, quàm verba.

℣. 38. Græc. Εἶπε δὲ Ἠσαῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· Μὴ εὐλογία μία σοί ἐστι, πάτερ; εὐλόγησον δὴ κἀμὲ, πάτερ. Κατανυχθέντος δὲ Ἰσαὰκ, ἀνεβόησε φωνῇ Ἠσαῦ, καὶ ἔκλαυσεν. Rursus habet Augustin. ser. 4. col. 21. g. *Benedic & me pater; non enim una tibi est benedictio:* & ser. 5. col. 31. d. *Benedic & me pater: & extorsit, & accepit benedictionem:* & ser. 4. col. 23. f. *Cùm strangulatus esset Isaac, id est, cùm coactus esset;* & infra, 26. d. *Quare suggillatus Isaac, benedixit? jam enim necessitate jam coactus pater ejus,* &c. Similiter apud Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. p. 462. d. *Et ipse ut benediceretur cogendo elicuit, & impetravit.*

℣. 39. Idem August. infra, col. 26. d. *Dixit illi: Ecce ab ubertate terræ erit tibi habitatio, & à rore cœli:* & ser. 5. col. 31. d. *Accepit benedictionem..... à rore cœli, & fertilitate terræ omnem abundantiam.* Tertul. verò l. 3. contr. Marc. p. 680. c. sic habet: *De opimitate terræ erit inhabitatio tua, & à rore cœli.* Ambros. epist. 77. col. 1090. c. *Ecce ab ubertate terræ erit tibi habitatio, & à rore cœli summo.* Græc. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰσαὰκ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς ἔσται ἡ κατοίκησίς σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν.

℣. 40. Eadem rursum legit Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. to. 1. col. 462. f. 463. d. & in Ps. 118. col. 1002. f. Similiter in Gr. Καὶ ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήσῃ, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις· ἔσται δὲ ἡνίκα ἐὰν καθέλῃς καὶ ἐκλύσῃς τὸν, &c. ut supr. Rectè August. ser. 4. to. 5. col. 24. a. b. *Et in gladio tuo vives, & fratri tuo servies: erit autem cùm deposueris, & solveris jugum de collo tuo.* Item ser. 5. col. 31. d. *Et servies fratri tuo; & erit tibi sic, cùm solveris jugum ejus à cervice tua.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 531. c. primò sic habet ex Hebræo: *Et fratri tuo servies: & erit quando depones, & solves jugum illius de collo tuo.* Subinde addit: *Secundùm autem septuaginta Interpretes, qui dixerunt:* Erit autem cùm deposueris, & solveris jugum de collo tuo: *videtur pendere sententia, nec esse completa.*

℣. 41. Hieron. ibid. primò sic habet: *Appropinquent dies passionis patris mei, & occidam Jacob fratrem meum;* paulò verò post ita: *Appropinquent, inquit, dies passionis patris, ut interficiam fratrem meum;* ex quibus duobus unum confeci, Græco similius, in quo sic: Εἶπε δὲ Ἠσαῦ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ· Ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου. Huc etiam redeunt quæ Ambros. narrat l. 2. de Jac. c. 4. to. 1. col. 463. f. dicens: *Hinc orta est invidia, & minabatur Esaü, quòd post obitum patris fratrem occideret.*

℣. 42. Græc. sic pergit: Ἀπηγγέλη δὲ Ῥεβέκκᾳ τὰ ῥήματα Ἠσαῦ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου· καὶ πέμψασα ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ σοι τοῦ ἀποκτεῖναί σε. Quibus alludens August. quæst. 81. in Gen. to. 3. col. 398. d. ait: *Quomodo annuntiata vel renuntiata sunt verba Esaü Rebeccæ, quibus comminatus est occidere fratrem suum, cùm Scriptura dicat: Hoc eum in sua cogitatione dixisse.*

℣℣. 43... 44... 45. Ita in Gr. Νῦν οὖν τέκνον, ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς, καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν..... καὶ οἴκησον μετ᾽ αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου..... καὶ ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν, &c. quibus respondent ista ex Auctore op. imp. in Matth. hom. 1. p. 13. a. *Fili, audi me, & fuge in Mesopotamiam, donec quiescat ira fratris tui.* Item ista ex Hieronymo, l. contr. Helvid. to. 4. part. 2. col. 139. c. *Jacob fratris insidias metuens, Mesopotamiam perrexit.*

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Vocavit itaque Isaac Jacob, & benedixit eum, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan:

2. sed vade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo.

Os. 12. 12. 5. Cùmque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Non accipies uxorem ex filiabus Chananæorum: Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. t. 7. 449. b.

2. surgens * fuge in Mesopotamiam, in domum Bathuel patris matris tuæ, & sume tibi inde uxorem de filiabus Laban fratris matris tuæ. * l. vade.

3. Deus autem meus benedicat te, & augeat te, & multiplicet te: & eris in congregationes gentium.

4. Et det tibi benedictionem Abrahæ patris tui, tibi, & semini tuo post te: ut hæres fias terræ incolatus tui, quam dedit Deus Abrahæ.

5..... & exiit in Mesopotamiam Syriæ..... Aug. Locut. 101. t. 3. 332. b.

VULGATA NOVA.

6. Videns autem Esaü quòd benedixisset pater suus Jacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; & quòd post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan:

7. quòdque obediens Jacob parentibus suis, isset in Syriam:

8. probans quoque quòd non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus:

9. ivit ad Ismaëlem, & duxit uxorem, absque iis quas priùs habebat, Maheleth filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabaioth.

VULGATA NOVA.

10. Igitur egressus Jacob de Bersabee, pergebat Haran.

11. Cùmque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

12. Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam,

Inf. 35. 1. 48. 3. 13. & Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.

VERSIO ANTIQUA.

10. Et exiit Jacob à puteo Jurationis, & profectus est in Charram. Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. t. 7. 449. e.

11. Et devenit in locum, & dormivit ibi, occiderat enim sol: & sumpsit ex lapidibus loci, & posuit ad caput suum, & dormivit in loco illo.

12. Et somniavit: & ecce scala stabilita super terram, cujus caput pertingebat ad cœlum: & Angeli Dei ascendebant, & descendebant per illam:

13. & Dominus incumbebat super illam, & dixit: Ego sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac; noli timere: Terram, in qua tu dormis super eam, tibi dabo illam & semini tuo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter Ambros. in Ps. 43. to. 1. col. 895. e. & epist. 19. to. 2. col. 842. e. *Non accipies uxorem à filiabus Chananæorum.* Sic etiam in Græco.

℣. 2. Ita è Græco ad verbum. August. autem quæst. 82. in Gen. to. 3. col. 398. e. ait: *Quod habent Latini codices, Isaac dicente filio suo:* Vade in Mesopotamiam in domum Bathuel patris matris tuæ, & sume inde tibi uxorem: *Græci codices non habent*, vade, *sed* fuge, *hoc est*, ἀπόδραθι. Similiter Ambros. l. de fug. sæc. c. 4. to. 1. col. 426. d. *Suasit Rebecca* (c. 27. ℣. 43.) *Et fuge*, *inquit*, *in Mesopotamiam*: *Isaac dicit: Surgens*, *vade in Mesopotamiam in domum Bathuel.* Item epist. 19. to. 2. col. 842. e. *Vade in Mesopotamiam in domum Bathuel ..... & ejus tibi adquire copulam.* Vide etiam in Ps. 43. to. 1. col. 895. e.

℣. 3. Itidem Græcè.

℣. 4. Similiter habet idem August. Locut. 100. de Gen. to. 3. col. 332. b. *Et det tibi benedictionem patris tui Abraham.* Ita quoque in Græco, præter unum, μου, *mei*, loco σου, *tui*. In Ms. tamen Alex. legitur, τοῦ πατρός σου· reliqua concordant ad verbum.

℣. 5. Græc..... Καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν πρὸς Λάβαν, &c. omissa voce, Συρίας, quæ tamen additur infra ℣℣. 6. & 7. atque etiam nunc legitur ℣. 5. in quibusdam Græcis, uti sup. ℣. 2. in Ms. Alex. hanc autem olim defuisse in LXX. auctor est August. ibid. dicens: *Quasi Mesopotamia dicatur nisi Syriæ*, *quamvis*, inquit, *hoc Septuaginta non habere perhibeantur*, Syriæ, *sed cum asterisco scriptum est.*

℣. 10. Ita rursum habet August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. e. f. nec aliter in Græco.

℣. 11. Eadem leguntur Græcè, præter unum, ἀπήντησε τόπῳ, *occurrit loco*, pro *devenit in locum*; al. ἀπήντησεν ἐν τῷ τόπῳ. Idem August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. a. sic habet: *Et devenit in locum*, *& dormivit in loco illo*, *quoniam solis occasus erat; & sumpsit lapidem ex lapidibus loci*, *& posuit*, &c. ut supr. Cypr. etiam l. 2. Testim. p. 292. b. memorat lapidem, *quem* posuit *Israël ad caput suum.*

℣. 12. Eadem iterum refert Aug. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. excepto uno, *& visum vidit*, loco *& somniavit.* In Græco Καὶ ἐνυπνιάσθη, deinde sic: καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ οἱ ἄγγελοι..... καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτῇ· In Ms. Alex. ἐπ' αὐτῆς, in edit. Compl. ἐπ' αὐτήν. Eadem narrat Tertul. l. 3. contr. Marc. p. 680. c. *Jacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cælum*, *& angelos alios ascendentes*, *& alios descendentes.* Item Cypr. l. 2. Testim. p. 292. b. *Et dormiens* (Jacob) *videt scalam ad cælum pertingentem*, *in qua constitutus erat Dominus*: *& angeli ascendebant*, *& descendebant.* Ambros. quoque in Ps. 1. to. 1. col. 744. f. hæc habet: *Scalarum similem esse Scriptura nos docet pietatis ascensum*, *per quas vidit angelos Domini ascendentes & descendentes sanctus Jacob.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 2. p. 27. a. *Cùm fugeret*, inquit, *Jacob ante fratrem suum Esaü*, *& venisset ad vesperum*, *vidit somnium tale*: *scala posita erat*, *cujus caput pertingebat usque ad cælum; & angeli ascendebant*, *& descendebant per eam.*

℣. 13. Itidem Græcè, præter hæc pauca quæ variant: ὁ δὲ Κύριος ἐπεστήρικτο..... ἡ γῆ ἐφ' ἧς σὺ καθεύδεις, &c. Eadem iterum legit August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. hoc excepto, *Ego sum Dominus Deus*: at l. 1. contr. epist. Parmen. to. 9. fortè ex Tichonio, sic habet: *Ego Deus Abrahæ patris tui*, *& Deus Isaac*, *ne timeas*: *Terram enim supra quam tu dormis*, *tibi dabo & semini tuo.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 2. col. 27. a. *Dominus autem recumbebat super eam.* Tertul. l. 3. contr. Marc. p. 680. c. *Innixum* dicit *desuper Dominum.* Auct. l. de promiss. p. 1.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. t. 7. 449. f. g.
* inf. in.

14. Et erit semen tuum sicut arena terræ : & dilatabitur super mare, & in Africum, & in Aquilonem, & * ad Orientem : & BENEDICENTUR IN TE omnes tribus terræ, & in semine tuo.

15. Et ecce ego sum tecum custodiens te in omni via quacumque ibis, & reducam te in terram hanc : quia non te derelinquam, donec faciam omnia quæ tecum locutus sum.

16. Et surrexit Jacob de somno suo, & dixit : Quia Dominus est in loco hoc, ego autem nesciebam.

17. Et timuit, & dixit : Quàm terribilis est locus hic ! non est hoc nisi domus Dei, & hæc porta est cœli.

18. Et surrexit Jacob, & sumpsit lapidem quem supposuit ibi ad caput, & statuit illum in titulum, & superfudit oleum in cacumen ejus.

Aug. quæst. 85. in Gen. t. 3. 398. g.

19. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Domus Dei ; & Ulammaüs erat nomen civitati ante.

Hieron. l. 3. cont. Pelag. t. 4. p. 537. f.

20..... Si fuerit Dominus Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego pergo, & dederit mihi panem ad manducandum, & vestimentum ad operiendum,

21. & reduxerit me cum salute in domum patris mei : erit mihi Dominus in Deum,

22. & lapis iste, quem posui in titulum, erit mihi Domus Dei : & omnium quæcunque dederis mihi, decimas offeram tibi.

VULGATA NOVA.

Deut. 12. 20. & 19. 8. Sup. 26. 4.

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ : dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem : & BENEDICENTUR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ.

15. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc : nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16. Cùmque evigilasset Jacob de somno, ait : Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.

Inf. 31. 13.

17. Pavensque, Quàm terribilis est, inquit, locus iste ! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli.

18. Surgens ergo Jacob manè, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum fundens oleum desuper.

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens : Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

21. reversusque fuero prosperè ad domum patris mei : erit mihi Dominus in Deum,

22. & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei : cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

c. 23. ap. Prosp. p. 107. e. addit : *Terram, in qua dormis, tibi dabo eam, & semini tuo post te.*

℣. 14. Optimè sibi constat Aug. l. 4. contr. Crescon. to. 9. col. 521. c. ubi eadem prorsus habet quæ supra : eadem quoque tum l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. tum l. 1. contr. epist. Parmen. col. 13. a. nisi quòd hoc posteriori loco, pro *dilatabitur super mare*, legit, *replebitur in mare* ; altero verò de unit. Eccl. *multiplicabitur supra mare.* Itidem in Collat. Carthag. p. 392. a. cum verbo *multiplicabitur*, ac præterea *in Africam*, loco *in Africum.* Græc. πλατυνθήσεται ἐπὶ θάλασσαν, καὶ λίβα, καὶ βοῤῥᾶν, &c. ut in Lat. Ms. Alex. ἐπὶ λίβαν, καὶ ἐπὶ βοῤῥᾶν.

℣. 15. Similiter habet ad verbum idem August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 346. c. item locut. 102. de Gen. to. 3. col. 332. c. ab hoc, *non derelinquam.* Nec dissimile quid Græcè, præter hoc ultimum, ὅσα ἐλάλησά σοι, *quæcunque locutus sum tibi.*

℣. 16. Optimè è Græco. Eadem iterum legit August. tum quæst. 85. in Gen. to. 3. col. 398. e. tum locut. 103. de Gen. col. 332. c. hìc tamen pro *nesciebam*, scribit, *ignorabam.* Gr. οὐκ ᾔδειν· utrobique verò, *quia est Dominus*, è Græco ὅτι ἔστι Κύριος.

℣. 17. August. quæst. 83. in Gen. to. 3. col. 398. e. *Et timuit, & dixit : Quàm terribilis locus hic ! hoc non est, nisi domus Dei ; & hæc porta est cœli.* Rectè quidem, *hoc non est*, juxta Græc. οὐκ ἔστι τοῦτο, licet loco sup. de civit. Dei legatur in editt. *non est hic*, sed contr. Mss. fidem, qui illic etiam ferunt, *non est hoc.* Tertul. l. 3. contr. Marc. p. 681. a. sic : *Quàm terribilis est locus iste ! non est aliud, sed ædes Dei ; & hæc porta cœli.* Hieron. verò quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 532. a. *Quàm terribilis est locus iste ! non est hic nisi domus Dei ; & hæc porta cœli.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 2. p. 27. a. *Quàm formidolosus locus est hic ! non est aliud hic, nisi domus Dei, & porta cœli.* Item apud Hilar. l. 5. de Trin. col. 865. b. *Et domus Dei, & porta cœli locus esse hic visionis ostenditur.* In Gr. Καὶ ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν· Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ.

℣. 18. Gr. Καὶ ἀνέστη Ἰακὼβ τὸ πρωΐ, καὶ ἔλαβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκεν ἐκεῖ πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ· καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην, καὶ ἐπέχεεν, &c. ut in Lat. Eorumdem meminit August. denuo quæst. 84. in Gen. to. 3. col. 398. f. dicens : *Statuit lapidem Jacob, quem sibi ad caput posuerat, & constituit eum titulum, & perfudit illum oleo.* Item Cypr. l. 2. Testim. p. 296. b. *Lapidem consecravit, & unxit sacramento unctionis.*

℣. 19. Similiter habet idem August. l. 16. de civit. Dei, c. 38. col. 449. g. *Et vocavit Jacob nomen loci illius, domus Dei.* Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 532. a. *Et vocavit Jacob nomen loci illius, Bethel ; & Ulammaüs erat nomen civitatis priùs.* Græc. Καὶ ἐκάλεσε (Ms. Alex. addit, Ἰακὼβ) τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, οἶκος Θεοῦ (Aquila Βαιθήλ·) καὶ Οὐλαμλοὺζ (Ms. Alex. Οὐλαμμαΰς, Ms. Oxon. cum ed. Ald. Οὐλαμμαοὺς) ἦν ὄνομα τῇ πόλει τὸ πρότερον. Hieron. ibid. *Nunc loco nomen imponit, & vocat illum*, Bethel, *id est*, domum Dei : *qui locus vocabatur ante*, Luza..... *unde ridiculè quidam verbum Hebraïcum*, Ulam, *nomen esse urbis putant ; cùm* Ulam, *interpretetur* priùs. *Ordo itaque iste est lectionis : Et vocavit nomen loci illius, Bethel, & priùs Luza vocabulum erat civitatis.* Augustin. verò quæst. 113. in Gen. to. 3. col. 404. g. *Animadvertendum est*, inquit, *tria jam nomina hujus civitatis commemorata :* Ulammaüs, *quod dictum est eam priùs vocatam....* & Bethel, *quod nomen ipse imposuit, & interpretatur*, domus Dei : & Luza, *quod modò commemoratum est.* Vid. infr. ad cap. 35. 6. 9.

℣. 20. Idem Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 44. c. sic : *Si fuerit Dominus meus mecum, & servaverit me in via hac, per quam ego iter facio ; & dederit mihi panem ad manducandum, & vestitum ad vestiendum :* & epist. ad Hebid. quæst. 2. to. 4. part. 1. col. 172. b. *Si fuerit Dominus Deus mecum, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad operiendum :* & in Ezech. 46. to. 3. col. 1052. d. *Si dederit mihi Dominus cibum ad vescendum, & vestem ad operiendum.* Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. col. 988. d. *Si Dominus Deus mecum est, ut det mihi panem manducare, & vestem indui.* In Gr. primùm : Καὶ ηὔξατο Ἰακὼβ εὐχὴν, λέγων· quod August. quæst. 85. in Gen. to. 3. col. 398. g. reddit per hoc, *votum vovit* ; mox in Græco : Ἐὰν ᾖ Κύριος ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ διαφυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ᾗ ἐγὼ πορεύομαι, καὶ δῷ μοι ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι.

℣. 21. Itidem Græcè, præter hoc : καὶ ἔσται Κύριός μοι, *& erit Dominus mihi.*

℣. 22. Græc. Καὶ ὁ λίθος οὗτος, ὃν ἔστησα στήλην, ἔσται μοι οἶκος Θεοῦ· καὶ πάντων ὧν ἐάν μοι δῷς δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά σοι, Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 988. d. *Omnium quæ das mihi, decimam decimabo tibi.* Anon. ap. Ambros. to. 2. col. 2. b. *Omnium quæ mihi dederis, decimam decimabo tibi.* Vide etiam August. quæst. 85. in Gen. to. 3. col. 398. g.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. PRofectus ergo Jacob venit in terram Orientalem.

2. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur.

3. Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

VULGATA NOVA.

5. Quos interrogans, Nunquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Sanusne est? inquit: Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7. Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date ante potum ovibus, & sic eas ad pastum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat.

10. Quam cùm vidisset Jacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: amovit lapidem quo puteus claudebatur.

11. Et adaquato grege, osculatus est eam: & elevata voce flevit,

12. & indicavit ei quòd frater esset patris sui, & filius Rebeccæ: at illa festinans nunciavit patri suo.

VERSIO ANTIQUA.

5..... Nostis Laban filium Nachor?.... *Aug. Locut. 104. t. 3. 332. c.*

7..... Adhuc est dies multa, nondum est hora congregandi pecora..... *Item Locut. 105. 332. d.*

9..... venit Rachel cum ovibus patris sui..... *Aug. quæst. 86. in Gen. t. 3. col. 399. a.*

10..... cùm vidisset Jacob Rachel, filiam Laban fratris matris suæ..... accessit, & revolvit lapidem ab ore putei.

11. Et adaquavit oves Laban fratris matris suæ; & osculatus est Jacob Rachel: & exclamans voce sua ploravit; *Hieron. l. cont. Helvid. t. 4. p. 2. col. 139. d.*

12. & indicavit Rachel, quia frater est patris ejus, & quia filius Rebeccæ est.....

VULGATA NOVA.

13. Qui cùm audisset venisse Jacob filium sororis suæ, cucurrit obviam ei: complexusque eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquàm impleti sunt dies mensis unius,

VULGATA NOVA.

15. dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias.

VERSIO ANTIQUA.

15. Dixit autem Laban ad Jacob: Quoniam frater meus es, non servies mihi gratis: dic mihi quæ sit merces tua. *Hieron. ubi sup.*

VULGATA NOVA.

16. Habebat verò duas filias, nomen majoris, Lia: minor verò appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.

18. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.

19. Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quàm alteri viro, mane apud me.

VULGATA NOVA.

20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

VERSIO ANTIQUA.

20. Et servivit Jacob pro Rachel annis septem: & erant in conspectu ejus velut pauci dies, eò quòd diligebat illam. *Aug. quæst. 88. in Gen. t. 3. 399. c.*

VULGATA NOVA.

21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.

22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,

24. dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cùm ex more Jacob fuisset ingressus, facto manè vidit Liam:

25. & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi?

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Sic est in Græco.

℣. 7. In Græco deest, *est*, post *nondum*, & loco *congregandi*, exstat, *συναχθῆναι*, *ut congregentur*.

℣. 9. Gr..... ϗ ἰδὲ Ῥαχὴλ ἡ θυγάτηρ Λαβὰν ἤρχετο, &c. ut in Lat. *Et ecce Rachel filia Laban veniebat*, &c.

℣. 10. Græc. ita incipit: Ἐγένετο δὲ ὡς εἶδεν Ἰακὼβ, *factum est autem ut vidit Jacob*; deinde ut in textu Lat. exceptis his: Καὶ προσελθὼν Ἰακὼβ ἀπεκύλισε, *Et accedens Jacob revolvit*. Hieron. l. contr. Helvid. col. 139. d. ut supra: *Accessit, & devolvit lapidem ab ore putei.*

℣. 11. Græc. Καὶ ἐπότιζε τὰ πρόβατα, &c. ut in Lat. Auguft. quoque quæst. 87. in Gen. to. 3. col. 399. b. legit cum Hieron. *Osculatus est Jacob Rachel, & exclamans voce sua, flevit.*

℣. 12. Gr. Καὶ ἀπήγγειλε τῇ Ῥαχὴλ, ὅτι ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐστι, &c. ut in Lat. Apud August. quæst. 87. in Gen. to. 3. col. 399. b. sic: *Et indicavit ei, quia frater est ejus, & quia filius Rebeccæ est.*

℣. 15. Græc. Εἶπε δὲ...... τῷ Ἰακὼβ· ὅτι γὰρ ἀδελφός μου..... ἀπάγγειλόν μοι τίς ὁ μισθός σου ἐστί;

℣. 20. Similiter Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. parr. 2. col. 48. c. *Et servivit Jacob pro Rachel annis septem*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. quæst. 89. in Gen. 399. e. f. 27. Consumma itaque septimanam istius : & dabo tibi & hanc pro opere quod operaberis apud me adhuc septem annos alios.	27. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ : & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.
28. Fecit autem Jacob sic : & implevit septimanam ejus ; & dedit illi Laban Rachel filiam suam ipsi uxorem.	28. Acquievit placito : & hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem :
29. Dedit autem Laban Rachel filiæ suæ Ballam ancillam suam, ei ancillam.	29. cui pater servam Balam tradiderat.
30. Et intravit ad Rachel : dilexit autem Rachel magis quàm Liam, & servivit illi septem annos alios.	30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis.
	31. Videns autem Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente.
Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 532. b. c. 32. Et concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus, Ruben, dicens : Quia vidit Dominus humilitatem meam.....	32. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus, Ruben, dicens : Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.
33. Et concepit alterum filium, & dixit : Quoniam exaudivit me Dominus, eò quòd odio me haberet vir meus, & dedit mihi etiam hunc : & vocavit nomen ejus, Simeon.	33. Rursumque concepit & peperit filium, & ait : Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi : vocavitque nomen ejus, Simeon.
34. Et concepit adhuc, & peperit filium, & dixit : Nunc mecum erit vir meus, quia peperi ei tres filios : ideo vocavit nomen ejus, Levi.	34. Concepitque tertiò, & genuit alium filium : dixitque : Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eò quòd pepererim ei tres filios : & idcirco appellavit nomen ejus, Levi.
35. Et concepit, & peperit filium, & dixit : Nunc super hoc confitebor Domino, & ob id vocavit nomen ejus, Juda.....	35. Quartò concepit, & peperit filium, & ait : Modò confitebor Domino : & ob hoc vocavit eum, Judam : cessavitque parere. *Matth. 1. 2.*

Notæ ad Versionem antiquam.

& erant in conspectu ejus quasi dies pauci, quia amabat illam. Græc. Καὶ ἐδούλευσεν.... ἑπτὰ ἔτη· καὶ ἦσαν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς ἡμέραι ὀλίγαι, παρὰ τὸ ἀγαπᾷν αὐτὸν αὐτήν.

℣. 27. Optimè August. è Græco, nisi excipias vocem *septimanam*, pro qua Græc. habet τὰ ἕβδομα, sed Mss. Aug. 9. cum editt. Am. & Rat. ididem ferunt *septima*. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 532. a. sic legit : *Comple ergo hebdomadam istius, & dabo etiam hanc tibi.* Notandum quoque, pro *opere*, Græcè legi, ἐργασίας, quod *operationem* sonat, seu *lucrum*, *quæstum*, &c.

℣. 28. Græc. Ἐποίησε δὲ Ἰακὼβ οὕτως, καὶ ἀνεπλήρωσε τὰ ἕβδομα ταύτης, &c. ut in Lat.

℣. 29. Ad verbum è Græco, detracta voce *Rachel* ; Mſ. tamen Alex. cum edit. Compl. addit Ῥαχήλ.

℣. 30. Itidem in Græco : Hieron. quoque quæst. Hebr. to. 2. col. 532. c. habet : *Et ingressus est ad Rachel, & dilexit Rachel magis quàm Liam ; & servivit ei septem annis aliis.*

℣. 32. Græc. Καὶ συνέλαβε Λεία, καὶ ἔτεκεν υἱὸν τῷ Ἰακώβ· ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ῥουβὴν, λέγουσα· Διότι εἶδέ μου Κύριος τὴν ταπείνωσιν, &c.

℣. 33. Gr. Καὶ συνέλαβε πάλιν, καὶ ἔτεκεν υἱὸν δεύτερον τῷ Ἰακὼβ, καὶ εἶπεν· Ὅτι ἤκουσε Κύριος ὅτι μισοῦμαι, καὶ προσέδωκέ μοι καὶ τοῦτον, &c. ut in Lat. *Et concepit iterum, & peperit filium secundum ipsi Jacob, & dixit : Quia audivit Dominus quod odio habeor ; & addidit mihi etiam hunc*, &c.

℣. 34. Eadem leguntur in Græco, nisi excipias hæc : ἐν τῷ νῦν καιρῷ πρὸς ἐμοῦ..... τέτοκα γὰρ, &c. *in hoc nunc tempore apud me...... peperi enim*, loco *nunc mecum.... quia peperi.* Addit Hieron. *Ubi nos legimus :* apud me erit vir meus : *Aquila interpretatus est :* applicabitur mihi vir meus : *quod Hebraïcè dicitur*, Illave, *& à Doctoribus Hebræorum alıter transfertur, ut dicant, Prosequetur me vir meus.* Græc. etiam pro *Levi*, scribit, Λευεὶ, sed in Mſ. Alex. Λευί.

℣. 35. Græc. Καὶ συλλαβοῦσα ἔτι, ἔτεκεν υἱὸν, καὶ εἶπε· Νῦν ἔτι τοῦτο ἐξομολογήσομαι Κυρίῳ· διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ..... Ἰούδαν· quæ à textu Lat. vix discrepant. Vid. August. l. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. b.

CAPUT XXX.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. l. 22. cont. Faust. t. 8. 393. c. 1..... & zelavit Rachel sororem suam.....	1. Cernens autem Rachel quòd infecunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo : Da mihi liberos, alioquin moriar.

Vulgata nova.

2. Cui iratus respondit Jacob : Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui ?

3. At illa : Habeo, inquit, famulam Balam : ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. Locut. 106. t. 3. 332. d. 4. Et dedit illi Ballam ancillam suam ipsi uxorem.....	4. Deditque illi Balam in conjugium : quæ
Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 532. c. 533. a. 5. Et concepit Bala, & peperit Jacob filium.	5. ingresso ad se viro, concepit, & peperit filium.
6. Et dixit Rachel : Judicavit me Dominus, & exaudivit vocem meam, & dedit mihi filium :	6. Dixitque Rachel : Judicavit mihi Dominus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium : &

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter in Græco, Καὶ ἐζήλωσε, &c. ut sup.

℣. 4. Itidem Græcè. Vid. etiam August. l. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. c.

℣. 5. Græc. Καὶ συνέλαβε Βαλλὰ ἡ παιδίσκη Ῥαχὴλ, &c. ut in Lat.

℣. 6. Eadem prorsus in Græco, præter hoc, μοὶ ὁ Θεός, *mihi Deus*, loco *me Dominus*.

VULGATA NOVA.

idcirco appellavit nomen ejus, Dan.

7. Rursumque Bala concipiens, peperit alterum,

8. pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui: vocavitque eum, Nephthali.

9. Sentiens Lia quòd parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10. Qua post conceptum edente filium,

11. dixit: Feliciter: & idcirco vocavit nomen ejus, Gad.

12. Peperit quoque Zelpha alterum.

13. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres: propterea appellavit eum, Aser.

14. Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quòd præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

16. Redeuntique ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, &, Ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

17. Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium quintum,

18. & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo: appellavitque nomen ejus, Issachar.

19. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20. & ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eò quòd genuerim ei sex filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon.

VERSIO ANTIQUA.

propterea vocavit nomen ejus, Dan.

7. Et concepit adhuc, & peperit Bala ancilla Rachel filium secundum Jacob:

8. & dixit Rachel: Habitare fecit me Deus habitatione cum sorore mea, & invalui: & vocavit nomen ejus, Nephtalim.

9..... *Vide Not.*

10. Et peperit Zelpha ancilla Liæ Jacob filium,

11. & dixit Lia: In fortuna: & vocavit nomen ejus, Gad.

12. Et peperit Zelpha ancilla Liæ filium secundum Jacob.

13. Et dixit Lia: Beata ego, quia beatificant me mulieres: & vocavit nomen ejus, Aser, divitiæ.

15..... Parum est tibi, quòd accepisti virum meum, insuper & mandragorica filii mei vis accipere?.....

16..... Ad me intrabis; conduxi enim te pro mandragoris filii mei.....

17. Et audivit Deus Liam: & concepit, & peperit Jacob filium quintum,

18. & dixit Lia: Dedit Deus mercedem meam mihi, quia dedi ancillam meam viro meo: & vocavit nomen ejus, Issachar, quod est merces.

19. Et concepit adhuc Lia, & peperit filium sextum Jacob,

20. & dixit Lia: Dotavit me Deus dote bona: ex hoc tempore * deliget me vir meus, quia peperi ei sex filios: & vocavit nomen ejus, Zabulon.

Hieron. ubi sup.

Aug. l. 22. cont. Faust. t. 8. 395. d, f.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 533. b. c.

* *Hieron.* habitabit mecum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Eadem verba Græcum exhibet, sed inversa hoc modo: *Καὶ συνέλαβεν ἔτι Βαλλὰ ἡ παιδίσκη Ῥαχὴλ, καὶ ἔτεκεν υἱὸν*, &c.

℣. 8. Similia Græc. habet, exceptis his: *Συναντελάβετό μου ὁ Θεὸς, καὶ συνανεστράφην τῇ ἀδελφῇ μου*, *Coassumpsit me Deus, & colluctata sum cum sorore mea;* pro *Habitare fecit me Deus habitatione cum*, &c. *Aquila ait*, teste Hieronymo ibid. *συνανέστρεψέν με ὁ Θεὸς, καὶ συνανεστράφην*, i. e. convertit me Deus, & conversa sum, *pro quo*, inquit, *in Hebræo scriptum est:* nephthule Eloim, nephthalethi: *unde à conversione, sive à comparatione, quia utrumque sonat conversionem, sive comparationem*, Nephtalim *nomen filio imposuit;* Gr. Νεφθαλεί.

℣. 9. Huc redit quod August. habet, l. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. c. Cùm enim dixisset, Rachelem ancillam suam marito dedisse, addit: *Quod etiam major soror ejus (Lia) quamvis peperisset, imitata, quoniam multiplicare prolem cupiebat, effecit.*

℣. 10. Græc. *Καὶ συνέλαβε Ζελφὰ ἡ παιδίσκη Λείας, καὶ ἔτεκε τῷ Ἰακὼβ υἱόν. Et concepit Zelpha ancilla Liæ, & peperit ipsi Jacob filium.*

℣. 11. Itidem Græcè, nisi excipiatur verbum, *ἐπωνόμασε*, *cognominavit*, pro *vocavit:* addit Hieron. ibid. *Ubi nos posuimus*, in fortuna, *& Græcè dicitur*, *ἐν τύχῃ*, *quæ potest* eventus *dici*, *in Hebræo habet*, Bagad. August. verò quæst. 91. in Gen. to. 3. col. 400. b. *Quod Latini habent*, inquit, *nato filio Liæ de Zelfa*, *quòd dixerit*, Beata, *vel* Felix facta sum, *Græci habent*, *εὐτύχη*, *quod magis* bonam fortunam *significat.* Ms. Oxon. cum edit. Compl. *εὐτύχηκα*, alii, *ἐν τύχῃ*.

℣. 12. Ita penè in Græco, inverso tamen verborum ordine: *Καὶ συνέλαβεν ἔτι Ζελφὰ ἡ παιδίσκη Λείας, καὶ ἔτεκε τῷ Ἰακὼβ υἱὸν δεύτερον.*

℣. 13. Ita de Græco ad verbum, si tamen legas, *beatificabunt*, non *beatificant*, & tollas vocem ultimam *divitiæ:* at in Ms. Alex. *μακαρίζουσι*, non *μακαριοῦσι*, quod legitur in aliis. Græci etiam nonnulli nomini Ἀσὴρ, addunt, *ὅ ἐστι πλοῦτος*, quod improbat Hieron. his verbis: *Malè additæ sunt* divitiæ, *id est*, *πλοῦτος*, *cùm etymologia nominis*, Aser, *Scripturæ auctoritate pandatur dicentis:* Beata sum ego, & beatificant me mulieres; *& ab eo quòd Beata dicatur ab hominibus, filium suum Beatum vocaverit. Aser ergo, non divitiæ, sed beatus dicitur duntaxat in præsenti loco: nam in aliis secundùm ambiguitatem verbi possunt & divitiæ sic vocari.*

℣. 15. In Gr. sic: *Εἶπε δὲ Λεία· Οὐχ ἱκανόν σοι, ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου; μὴ καὶ τοὺς μανδραγόρας τοῦ υἱοῦ μου λήψῃ;* &c. *Dixit autem Lia: Non satis est tibi quòd accepisti virum meum? nunquid & mandragoras filii mei accipies?*

℣. 16. Græc..... *Πρὸς ἐμὲ εἰσελεύσῃ σήμερον· μεμίσθωμαι γάρ σε ἀντὶ*, &c. ut sup.

℣. 17. Græc. *Καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς Λείας, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε*, &c. ut in Lat.

℣. 18. Ita Græc. habet ad verbum, nisi quòd vocem *μοί*, *mihi*, adjungit verbo *δέδωκε*, *dedit*, & pro *quia*, legit, *ἀνθ' οὗ*, *pro eo quòd.* Observat ibid. Hieron. *Etymologiam hujus nominis* (Issachar) *LXX. Interpretes edidisse*, est merces: *non utique*, inquit, *ut plerique*, *addito pronomine*, *malè legunt*, *æstimandum est scriptum esse*, quod est merces; *sed totum nomen interpretatur*, est merces: Is *quippe dicitur*, est, *&* Sachar, *merces.* Et verò Hieron. supra, referendo hujus versiculi verba, non addit, *quod est merces.* Sed quia monet infra, LXX. Interp. edidisse, *est merces*, & à plerisque præpositum fuisse relativum, *quod*, subjungendum duxi & ipse, *quod est merces*, maximè cùm nunc legatur Græcè: Ἰσσάχαρ, *ὅ ἐστι μισθός.*

℣. 19. Itidem in Græco est.

℣. 20. Hucusque retulisse videtur Hieronymus sacrum contextum secundùm versionem LXX. hic autem ℣. 20. apud ipsum expressus videtur ex Hebræo, vel saltem istud, *habitabit mecum*, positum ab Hieronymo intra textum, loco *deliget me*, quod ultim. substitui ex ipso, ut videtur infra. Ita verò nunc legitur Græcè: *Καὶ εἶπε Λεία· Δεδώρηται ὁ Θεός μοι δῶρον καλὸν ἐν τῷ νῦν καιρῷ· αἱρετιεῖ με ὁ ἀνήρ μου· τέτοκα γὰρ αὐτῷ*, &c. ut in Lat. *Et dixit Lia: Donavit Deus mihi donum bonum nunc temporis: deliget me*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup.

21. Et post hæc peperit filiam : & vocavit nomen ejus, Dina.

VULGATA NOVA.

21. Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

VULGATA NOVA.

22. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus.

23. Quæ concepit & peperit filium, dicens : Abstulit Deus opprobrium meum.

24. Et vocavit nomen ejus, Joseph, dicens : Addat mihi Dominus filium alterum.

25. Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo : Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam.

26. Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam : tu nosti servitutem qua servivi tibi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 107. t. 3. 332. e.

27..... Si inveni gratiam ante te, auguratus essem ; benedixit enim me Deus in introitu tuo.

29..... *Vide Not.*

Aug. quæst. 92. in Gen. t. 3. 400. d. Item Locut. 2. de Exod. 339. c.

30..... & benedixit te Dominus in pede meo. Nunc ergo quando faciam & ego mihi domum ?

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 533. d. 534. a.

32. Transibo in universo pecore tuo hodie : separa inde omne pecus varium, & discolor : & omne pecus unius coloris in agnis, & varium, & discolor in capris, erit merces mea.

33. Et respondebit mihi justitia mea in die crastino, cùm venerit merces mea coram te : omne in quo non fuerit varium, & discolor in capris & in agnis, furtum erit apud me.

VULGATA NOVA.

27. Ait illi Laban : Inveniam gratiam in conspectu tuo : experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te :

28. constitue mercedem tuam quam dem tibi.

29. At ille respondit : Tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30. Modicum habuisti antequàm venirem ad te, & nunc dives effectus es : benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ.

31. Dixitque Laban : Quid tibi dabo ? At ille ait : Nihil volo : sed si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias & sparso vellere : & quodcunque furvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quàm in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te : & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & furva, tam in ovibus quàm in capris, furti me arguent.

VULGATA NOVA.

34. Dixitque Laban : Gratum habeo quod petis.

35. Et separavit in die illa, capras, & oves, & hircos, & arietes, varios atque maculosos : cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas : detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit : illa verò quæ integra fuerant, viridia permanserunt : atque in hunc modum color effectus est varius.

37..... *Vide Not. sicut infra ad* ℣℣. 38. 41. 42. 43.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vir meus : peperi enim ei, &c. Addit Hieron. ibid. *Ubi nos posuimus* : Habitabit mecum : *& LXX. interpretati sunt*, diliget (l. *deliget*) me, *in Hebræo habet*, Jezbuleni : *& est sensus : Quia sex filios genui Jacob, propterea jam secura sum ; habitabit enim mecum vir meus ; unde & filius meus vocatur, Habitaculum.*

℣. 21. Græc. Καὶ μετὰ τῦτο, *& post hoc* ; reliqua ut supra.

℣. 27. Addit August. ibid. *Non videtur consequens quia hîc dicendum fuit :* Si invenissem gratiam ante te, auguratus essem ; nunc autem, si inveni. *Ordo est : Si inveni gratiam ante te, permitte me augurari : ita enim dixit*, auguratus essem, *tanquam diceret ; ô si auguratus essem.* Nunc in Græco : Εἰ εὗρον χάριν ἐναντίον σε, οἰωνισάμην ἄν, &c. *Si inveni gratiam coram te, auguratus sum utique* ; at in edit. Compl. οἰωνισαίμην ἄν. August. etiam Locut. 2. de Exodo, to. 3. col. 339. e. addit ut sup. *Benedixit me Deus in introitu tuo.* Gr. ἐπὶ τῇ σῇ εἰσόδῳ.

℣℣. 29. 30. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακώβ· Σὺ γινώσκεις ἃ δεδύλευκά σοι, καὶ ὅσα ἦν κτήνη σε μετ' ἐμῦ. Μικρὰ γὰρ ἦν ὅσα σοι ἐναντίον ἐμῦ· καὶ ηὐξήθη εἰς πλῆθος, deinde sic : Καὶ εὐλόγησέ σε Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ, &c. ut in Lat. Priora illa commemorat August. ibid. dicens : *Ait Jacob post 14. annos servitutis suæ socero suo volenti eum adhuc apud se tenere :* Nunc ergo quando faciam, &c. *dixerat enim quòd creverint pecora Laban sub illo*, &c.

℣. 32. Ita Hieronymus sacrum contextum refert : quo ex fonte ambiguum ; in Græco nempe sicut in Vulgata multa dissimilia : en Græc. Παρελθέτω πάντα τὰ πρόβατά σε σήμερον, καὶ διαχώρισον ἐκεῖθεν πᾶν πρόβατον φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνασι, καὶ πᾶν διάλευκον, καὶ ῥαντὸν ἐν ταῖς αἶξιν, ἔσαι μοι μισθός. *Transeant omnes oves tuæ hodie, & separa inde omnem ovem fuscam in agnis ; & omne subalbum & sparsum in capris, erit mei merces.* Hæc & sequentia obscuritate non vacant, teste Hieronymo ibid. *Multùm*, inquit, *apud LXX. Interpretes confusus est sensus ; & usque in præsentem diem nullum potui invenire nostrorum, qui ad liquidum quid in hoc loco diceretur, exponeret.* Hunc autem ipse ita exponere conatur : *Vis, inquit Jacob, me servire tibi etiam alios septem annos ? fac quod postulo : separa omnes discolores & varias, tam oves quàm capras, & trade in manus filiorum tuorum. Rursumque ex utroque grege, alba & nigra pecora, id est, unius coloris, da mihi : si quid igitur ex albis & nigris, quæ unius coloris sunt, varium natum fuerit, meum erit ; si quid verò unius coloris, tuum.*

℣. 33. Subjuncta hæc ab Hieronymo non minùs videntur à Græco quàm à Vulgata discrepare : ita nempe legitur Græcè : Καὶ ἐπακέσεταί μοι ἡ δικαιοσύνη με ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπαύριον· ὅτι ἐσὶν ὁ μισθός με ἐνώπιόν σε· πᾶν ὃ ἐὰν μὴ ᾖ ῥαντὸν, καὶ διάλευκον ἐν ταῖς αἶξὶ, καὶ φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνασι, κεκλεμμένον ἔσαι παρ' ἐμοί. *Et exaudiet me justitia mea in die crastina, quia est merces mea in conspectu tuo : omne quodcunque non fuerit sparsum, & subalbum in capris, & fuscum in agnis, furto ablatum erit apud me.* August. Locut. 108. de Gen. to. 3. col. 332. e. similiter habet è Græco : *Et exaudiet me justitia mea in die crastino.* Item Hieron. ipse, in Isai. 58. to. 3. col. 431. d. *Exaudiet me cras justitia mea.*

℣. 37. In Græco sic : Ἔλαβε δὲ ἑαυτῷ Ἰακὼβ ῥάβδον συρακίνην χλωρὰν, καὶ καρυΐνην, καὶ πλατάνε· καὶ ἐλέπισεν αὐτὰς Ἰακὼβ λεπίσματα λευκὰ· καὶ περισύρων τὸ χλωρὸν, ἐφαίνετο ἐπὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ λευκὸν, ὃ ἐλέπισε, ποικίλον. *Sumpsit autem sibi Jacob virgam styracinam viridem, & nucinam, & platani ; & decorticavit eas Jacob decorticationes albas ; & distrahens*

VULGATA NOVA.

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua : ut cùm venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est ut in ipso calore coitus, oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Jacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum : erant autem alba & nigra quæque, Laban : cætera verò, Jacob, separatis inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent :

42. Quando verò serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban : & quæ primi temporis, Jacob.

43. Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & asinos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

viride, apparebat in virgis album, quod decorticaverat, varium. Eorumdem meminit Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 534. c. dicens : *Tres virgas populeas, & amygdalinas, & maligranati ; quanquam LXX. styracinas, & nucinas, & plataninas habeant ; ex parte decorticans, varium virgarum fecit colorem.* Item August. quæst. 93. in Gen. to. 3. col. 400. e. *Jacob virgas excorticavit, detrahens viride, ut album variè appareret.*

℣. 38. Græc. Καὶ παρέθηκε τὰς ῥάβδους, ἃς ἐλέπιζεν, ἐν τοῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων τοῦ ὕδατος· ἵνα ὡς ἂν ἔλθωσι τὰ πρόβατα πιεῖν, ἐνώπιον τῶν ῥάβδων ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ πιεῖν, ἐγκισσήσωσι τὰ πρόβατα εἰς τὰς ῥάβδους. *Et apposuit virgas, quas decorticaverat, in alveis canalium aquæ ; ut cùm venissent oves bibere, in conspectu virgarum venientibus ipsis ad bibendum, conciperent oves in virgas.* Quibus respondent ista ex Hieronymo ubi sup. *Et ponebat virgas, quas decorticaverat, in canalibus, quibus effundebantur aquæ ; & veniebant ad potandum contra pecora, ut conciperent eo tempore, cùm venirent ad potandum.* Item ex Augustino : *Et sic in conspectu fœtus pecorum variarentur, cùm matres in alveis aquarum biberent, & visis virgis, illam varietatem conspicerent.*

℣. 41. Græc. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, ἔθηκεν Ἰακὼβ τὰς ῥάβδους ἐναντίον τῶν προβάτων ἐν τοῖς ληνοῖς, τοῦ ἐγκισσῆσαι αὐτὰ κατὰ τὰς ῥάβδους. *Factum est autem, in tempore, quo concipiebant oves in utero accipientes, posuit Jacob virgas coram ovibus in canalibus, ut ipsæ conciperent secundùm virgas.* Hieron. ubi sup. col. 534. d. *Et concipiebant pecora contra virgas Jacob, virgas, quas posuerat coram pecoribus in canalibus ad concipiendum in eis.*

℣. 42. Græc. Ἡνίκα δ' ἂν ἔτεκε τὰ πρόβατα, οὐκ ἐτίθει· ἐγένετο δὲ τὰ μὲν ἄσημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ. *Cùm verò peperissent oves, non ponebat : facta sunt autem non signata ipsius Laban, signata autem ipsius Jacob.* Eadem refert Hieron. loco cit. col. 534. d. hoc modo : *Et in serotinis ovibus non ponebat ; & fiebant serotina Laban, & temporanea Jacob* : hæc autem juxta Hebraïcum, ut videtur ; nam continuò addit S. Doctor : *Hoc in LXX. Interp. non habetur, sed pro* serotinis, & temporaneis, *aliud nescio quid, quod ad sensum non pertinet, transtulerunt.* Eò etiam spectant quæ habet August. quæst 93. in Gen. col. 400. g. *Quod autem*, inquit, *ad justitiam pertinebat, sicut alii Interpretes apertiùs hoc narrant, non ponebat virgas in secundo conceptu ovium : quod tanto obscuriùs, quantò breviùs à LXX. dictum est, quia cùm peperissent non ponebat : quod intelligitur, cumprimùm peperissent ; ut jam non solere ponere intelligatur, cùm secundò pariture essent, ne ipse auferret omnes fœtus, quod iniquum fuit.*

℣. 43. Græc. Καὶ ἐπλούτησεν ὁ ἄνθρωπος σφόδρα σφόδρα, &c. unde Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. col. 465. b. *His itaque*, inquit, *dives factus est valde, bonum gregem nutriens*, &c.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. POstquàm autem audivit verba filiorum Laban dicentium : Tulit Jacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus :

2. animadvertit quoque faciem Laban, quòd non esset erga se sicut heri & nudiustertius,

3. maximè dicente sibi Domino : Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.

VERSIO ANTIQUA.

1...... *Vid. Not.*

2. Et vidit Jacob faciem Laban, & ecce non erat ad eum sicut hesterna & nudiustertiana die.

Aug. Locut. 109. *t.* 3. 332. *f.*

3. Et dixit ei Deus : Revertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum.

Ambr. l. 2. *de Jac. c.* 5. 465. *b.*

VULGATA NOVA.

4. Misit, & vocavit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges,

5. dixitque eis : Video faciem patris vestri quòd non sit erga me sicut heri & nudiustertius : Deus autem patris mei fuit mecum.

6. Et ipsæ nostis quòd totis viribus meis servierim patri vestro.

VULGATA NOVA.

7. Sed & pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus : & tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi.

VERSIO ANTIQUA.

7. Et pater vester mentitus est mihi, & mutavit mercedem meam decem agnis : & non dedit ei Deus ut noceret mihi.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. *col.* 535. *c. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè, caput incipit ab his : Ἤκουσε δὲ Ἰακὼβ τὰ ῥήματα τῶν υἱῶν Λάβαν, λεγόντων Εἴληφεν Ἰακὼβ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς ἡμῶν, πεποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην. *Audivit autem Jacob verba filiorum Laban, dicentium : Tulit Jacob omnia quæ patris nostri, & ex iis quæ patris nostri, fecit omnem gloriam hanc :* quibus respondent ista Ambrosii, l. 2. de Jacob, c. 5. col. 465. b. *Labæ filiis* (Jacob) *ut opulentissimus in invidiam vocabatur, qui suum gregem alieni gregis accessione cumulasset.*

℣. 2. Vix meliùs è Græco.

℣. 3. In Græco sic : Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἰακώβ· Ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου, καὶ εἰς τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ. *Dixit autem Dominus ad Jacob : Revertere in terram patris tui, & ad generationem tuam, & ero tecum.*

℣. 7. Hic versiculus totidem verbis refertur ab Hieron. excepto uno *agnis*, cujus loco ponit *vicibus* : addit autem ibid. *Pro eo quod nos posuimus :* Mutavit mercedem meam decem vicibus : *LXX. Interpretes posuerunt*, decem agnis, *nescio qua opinione ducti, cùm verbum Hebraïcum*, Moni, *numerum magis, quàm agnos significet.* Quin & hanc vocem *agnis*, admittit ipse intra textum, infra ℣. 41. adhibita tamen cautione : his enim : *Et mutasti mercedem meam decem agnis ;* continuò addit : *Idem error qui supra :* numerus *enim pro* agnis *legendus est.* Contrà Augustinus hanc lectionem *agnis* confirmat quæst. 95. in Gen. to. 3. col. 401. d. dicens : *Conquerens enim de patre illarum, ait inter cætera : Et mutavit mercedem meam decem agnorum ;* & infra : *Decem agnos, vel decem agnas, pro decem temporibus posuit, quibus oves quas pascebat per sexennium pepererunt..... nec mirum quod hæc decem tempora nomine agnorum appellavit, qui eisdem temporibus nascebantur ; velut si quisquam dicat, Per tot vindemias, aut per tot*

Versio antiqua.		Vulgata nova.	
	8..... *Vide Not.*	8. Si quando dixit : Variæ erunt mercedes tuæ : pariebant omnes oves varios fœtus : quando verò è contrario ait : Alba quæque accipies pro mercede : omnes greges alba pepererunt.	
		9. Tulitque Deus ſubſtantiam patris veſtri, & dedit mihi.	
Aug. Locut. 110. 332. *f.*	10..... & vidi oculis meis in ſomno.....:	10. Poſtquàm enim conceptûs ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in ſomnis aſcendentes mares ſuper feminas, varios & maculoſos, & diverſorum colorum.	
Cypr. Teſtim. l. 2. 286. *b.* *Novat. de Trin.* 1049. *a.*	11. Et dixit mihi Angelus Domini in ſomnis: Jacob, Jacob? Et ego dixi : Quid eſt?	11. Dixitque Angelus Dei ad me in ſomnis: Jacob? Et ego reſpondi : Adſum.	
	12..... Aſpice oculis tuis, & vide hircos & arietes aſcendentes ſuper oves & capras, variatos, albos, & varios, & cinericios, & aſperſos. Vidi enim quæcunque tibi Laban fecit.	12. Qui ait : Leva oculos tuos, & vide univerſos maſculos aſcendentes ſuper feminas, varios, maculoſos, atque reſperſos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.	
	13. Ego ſum Deus qui viſus ſum tibi in loco Dei, ubi unxiſti mihi illic ſtantem lapidem, & voviſti mihi illic votum. Nunc ergo ſurge, & proficiſcere de terra hac, & vade in terram nativitatis tuæ, & ero tecum.	13. Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem, & votum voviſti mihi. Nunc ergo ſurge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ.	*Sup.* 28. 18.
Ambr. ep. 27. *t.* 2. 899. *e.*	14..... Nunquid eſt nobis portio aut hæreditas in domo patris noſtri?	14. Reſponderuntque Rachel & Lia : Nunquid habemus reſidui quidquam in facultatibus & hæreditate domûs patris noſtri?	
Ibid. 898. *f.*	15. Nonne ſicut alienæ æſtimamur ei? vendidit enim nos, & devoravit pretium noſtrum.	15. Nonne quaſi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium noſtrum?	
Ibid. 899. *a.*	16. Omnes divitiæ & gloria, quam tulit Deus patri noſtro, nobis erit, & filiis noſtris.....	16. Sed Deus tulit opes patris noſtri, & eas tradidit nobis, ac filiis noſtris : unde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac.	

Vulgata nova.

17. Surrexit itaque Jacob, & impoſitis liberis ac conjugibus ſuis ſuper camelos, abiit.
18. Tulitque omnem ſubſtantiam ſuam, & greges, & quidquid in Meſopotamia acquiſierat, pergens ad Iſaac patrem ſuum in terram Chanaan.

Versio antiqua.		Vulgata nova.
Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 535. *c.*	19..... & furata eſt Rachel idola patris ſui.	19. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata eſt idola patris ſui.
		20. Noluitque Jacob confiteri ſocero ſuo quòd fugeret.
	21..... & tranſivit fluvium, & venit in montem Galaad.	21. Cùmque abiiſſet tam ipſe quàm omnia quæ juris ſui erant, & amne tranſmiſſo pergeret contra Montem Galaad,

Notæ ad Versionem antiquam.

meſſes, quibus numerus intelligatur annorum. Totus verſiculus ſic habetur Græcè : Ὁ δὲ πατὴρ ὑμῶν παρεκρούσατό με· καὶ ἤλλαξε τὸν μισθόν μου τῶν δέκα ἀμνῶν· καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς κακοποιῆσαί με. Aquila & Symm. loco παρεκρούσατο, *circumvenit*, legunt, παρελογίσατο, *decepit*, quod idem ſonat; reliqua etiam probè conveniunt cum textu Hieronymi.

℣. 8. Hic verſus ſingulari modo refertur ab Hieronymo, loco ſup. citato : ita nempe : *Si dixerat : Hoc varium pecus erit merces tua : naſcebatur omne pecus varium. Et ſi dixerat : Unius coloris erit merces tua : naſcebatur omne pecus unius coloris :* quæ verba antecedentibus nectere non placuit, quia non ſatis conſtat de ipſis utrùm è Græco fonte prodierint, an non? Aliquando enim Hieron. hoc quæſt. Hebr. libro, Hebraïca intermiſcet Græcis, ut notatum eſt verſu ſuperiori. Sic autem Græca ſe habent : Ἐὰν οὕτως εἴπῃ· Τὰ ποικίλα ἔσαι σου μισθός· καὶ τέξεται πάντα τὰ πρόβατα ποικίλα. Ἐὰν δὲ εἴπῃ· Τὰ λευκὰ ἔσαι σου μισθός· καὶ τέξεται πάντα τὰ πρόβατα λευκά. *Si ita dixerit : Varia erunt tua merces; & parient omnes oves varia. Sin autem dixerit : Alba erunt tua merces; & parient omnes oves alba.* De his vide plura apud Hieron. ubi ſup. & apud Auguſt. quæſt. 95. in Gen. to. 3. col. 401. d. ſeqq.

℣. 10. Ita in Græco.

℣. 11. Hic verſiculus mutuò ſumptus eſt partim à Cypriano, partim à Novatiano : priora verba uſque ad vocem, *Jacob*, de Cypriano ſunt; reliqua de Novat. ſic enim narrat Novatianus : *Cùm apud uxores ſuas Liam atque Rachel, Jacob de patris illarum iniquitate quereretur, & cùm referret quod jam in terram propriam remeare & reverti cuperet, ſomnii quoque ſui interponebat auctoritatem, quo tempore refert ſibi angelum Dei per ſomnium dixiſſe, Jacob Jacob*, &c. ut ſup. In Græco ſic : Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καθ' ὕπνον, Ἰακώβ· ἐγὼ δὲ εἶπα· Τί ἐστι; in Mſ. Alex. ac edit. Compl. geminatur, Ἰακὼβ Ἰακώβ, ut ſup.

℣. 12. Novatianus initio ſic habet. *Aſpice, inquit, oculis*, &c. Græc. Καὶ εἶπεν· Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε τοὺς τράγους, καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα, καὶ τὰς αἶγας, διαλεύκους, καὶ ποικίλους, καὶ σποδοειδεῖς ῥαντούς· ἑώρακα γὰρ ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ· quæ omnia vix unâ aut alterâ voculâ diſcrepant à textu Lat.

℣. 13. Nil Græco ſimilius, niſi excipias verba, *proficiſcere..... & vade*, pro quibus, ἔξελθε..... καὶ ἄπελθε, *exi..... & abi*, quæ idem ſonant. Cyprianus quoque l. 2. Teſtim. p. 286. b. legit : *Ego ſum Deus, quem vidiſti in loco Dei, ubi unxiſti mihi titulum lapideum, & voviſti mihi votum.* Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 737. a. *Ego ſum Deus, qui viſus ſum tibi* (Gr. ὁ ὀφθείς σοι) *in loco Dei, ubi unxiſti mihi lapidem* (Gr. στήλην) *& voviſti mihi votum :* Auguſt. Locut. 111. de Gen. to. 3. col. 332. f. *Ego ſum Deus, qui apparui tibi in loco Dei.*

℣. 14. Itidem Græcè, additâ voculâ, ἔτι, *adhuc*, ad hanc, *nobis.*

℣. 15. Græc. Οὐχ ὡς αἱ ἀλλότριαι λελογίσμεθα αὐτῷ; πέπρακε γὰρ ἡμᾶς, καὶ καταβρώσει, κατέφαγε τὸ ἀργύριον ἡμῶν. *Nonne ſicut alienæ reputatæ ſumus ei? vendidit enim nos, & devoratione devoravit*, (vel *abſorbuit*) *argentum noſtrum.*

℣. 16. Græc. Πάντα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν, ἣν ἀφείλετο ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἡμῖν ἔσαι, &c. ut ſup. *Omnes divitias & gloriam, quam abſtulit Deus à patre noſtro, nobis erunt*, &c.

℣. 19. Gr. Ἔκλεψε δὲ, &c. *furata eſt autem*, &c. ut ſup.

℣. 21. Itidem Græcè, præter unum ὥρμησεν, *properavit*, pro *venit.*

VULGATA NOVA.

22. nunciatum eſt Laban die tertio quòd fugeret Jacob.

23. Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem: & comprehendit eum in monte Galaad.

Inf. 48. 16. 24. Viditque in ſomnis dicentem ſibi Deum: Cave ne quidquam aſperè loquaris contra Jacob.

25. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: cùmque ille conſecutus fuiſſet eum cum fratribus ſuis, in eodem Monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Jacob: Quare ita egiſti, ut clam me abigeres filias meas quaſi captivas gladio?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
27. Cur ignorante me fugere voluiſti, nec indicare mihi, ut proſequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?	27. Si annuntiaſſes mihi, emiſiſſem te.....	*Ambr. ep. 27. t. 2. 900. b.*

VULGATA NOVA.

28. Non es paſſus ut oſcularer filios meos & filias: ſtultè operatus es: & nunc quidem

Inf. 48. 16. 29. valet manus mea reddere tibi malum: ſed Deus patris veſtri heri dixit mihi: Cave ne loquaris contra Jacob quidquam durius.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
30. Eſto, ad tuos ire cupiebas, & deſiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos?	30..... quare furatus es deos meos?	*Aug. quæſt. 94. in Gen. t. 3. 401. a.*
31. Reſpondit Jacob: Quòd inſcio te profectus ſum, timui ne violenter auferres filias tuas.	31. Reſpondens autem Jacob, dixit ad Laban: Dixi enim, ne fortè auferas filias tuas à me, & omnia mea.	*Idem Locut. 112. 332. f.*
32. Quòd autem furti me arguis: apud quemcunque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus noſtris: ſcrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, & aufer: hæc dicens, ignorabat quòd Rachel furata eſſet idola.	32..... cognoſce ſi quid tuum eſt apud me.....	*Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. 465. d.*
33. Ingreſſus itaque Laban tabernaculum Jacob & Liæ, & utriuſque famulæ, non invenit. Cùmque intraſſet tentorium Rachelis,	33. Intravit autem Laban, & inſcrutatus eſt in domo Liæ.....	*Aug. Locut. 113. t. 3. 332. g.*

VULGATA NOVA.

34. illa feſtinans abſcondit idola ſubter ſtramenta cameli, & ſedit deſuper: ſcrutantique omne tentorium, & nihil invenienti,

35. ait: Ne iraſcatur dominus meus quòd coram te aſſurgere nequeo: quia juxta conſuetudinem feminarum nunc accidit mihi: ſic deluſa ſolicitudo quærentis eſt.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
36. Tumenſque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quòd peccatum meum ſic exarſiſti poſt me,	36..... Quæ culpa mea eſt, & quod delictum meum, quòd perſequutus es me?	*Hieron. cont. Helvid. t. 4. p. 2. 139. e.*
37. & ſcrutatus es omnem ſupellectilem meam? Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis, & judicent inter me & te.	37. Et quare ſcrutatus es omnia vaſa mea? Quid inveniſti de omnibus tuis? pone hic in conſpectu fratrum tuorum & fratrum meorum, & redarguent inter nos duos.	

VULGATA NOVA.

38. Idcirco viginti annis fui tecum? oves tuæ & capræ ſteriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi:

39. nec captum à beſtia oſtendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid furto peribat, à me exigebas:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
40. die noctuque æſtu urebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis.	40. Et fui diei peruſtus calore, & gelu noctis.....	*Hilar. in Pſ. 120. 382. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Sic habet Ambroſ. loco cit. ſed infra, poſt hoc: *Quomodo me dimiſiſſes?* addit: *An cum lætitia tua..... cum tympanis ſcilicet, atque organis..... & ſonis tibiarum..... cymbalis*, &c. In Græco ſic: Καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε μετ' εὐφροσύνης, ϗ μετὰ μουσικῶν, ϗ τυμπάνων, ϗ κιθάρας.

℣. 30. Gr. Ἱνατί ἔκλεψας, &c. ut ſup.

℣. 31. Ita Græcè ad verbum, niſi quòd poſt *Laban*, additur, ὅτι ἐφοβήθην, *quia timui*, quod omittit Auguſt. deeſtque in Mſs. Oxon. & Clem. nec non in edd. Ald. & Compl.

℣. 32. Sic iterum Ambroſ. infra, col. 466. e. at in Pſ. 38. col. 853. f. habet: *Recognoſce ſi quid tuorum in me invenis:* & l. 2. de Jac. col. 465. d. pergit, dicens: *Et quæſivit Laban, & nihil ſuum invenit apud Jacob.* In Græco ſic: Καὶ εἶπεν Ἰακώβ..... Ἐπίγνωθι τί ἐστι παρ' ἐμοὶ τῶν σῶν, ϗ λάβε· ϗ οὐκ ἐπέγνω παρ' αὐτῷ οὐθέν, &c. *Et dixit Jacob..... Cognoſce quid eſt apud me tuorum, & cape; & non cognovit apud eum quidquam.*

℣. 33. Græc. Εἰσελθὼν δὲ Λάβαν, ἠρεύνησεν εἰς τὸν οἶκον Λείας, &c. *Ingreſſus autem Laban, ſcrutatus eſt*, &c. ut ſup.

℣. 36. Idem Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 530. legit: *Quod eſt peccatum meum, quia perſecutus es poſt me?* Græc. Τί τὸ ἀδίκημά μου; ϗ τί τὸ ἁμάρτημά μου, ὅτι κατεδίωξας ὀπίσω μου; *Quæ injuria mea, & quod peccatum meum, quia*, &c. ut ſup.

℣. 37. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 530. a. iterum legit: *Et quia ſcrutatus es omnia vaſa mea? Quid inveniſti de univerſis vaſis domus tuæ? Ponatur coram fratribus meis & fratribus tuis, & dijudicent inter nos.* Auguſt. Locut. 114. de Gen. to. 3. col. 332. g. *Jacob dicit ad Laban: Quia ſcrutatus es omnia vaſa domus meæ?* Græc. Καὶ ὅτι ἠρεύνησας πάντα τὰ σκεύη τοῦ οἴκου μου; (edit. Compl. τὰ σκεύη μου) τί εὗρες ἀπὸ πάντων τῶν σκευῶν τοῦ οἴκου σου; θὲς ὧδε ἐνώπιον τῶν ἀδελφῶν σου, ϗ τῶν ἀδελφῶν μου, ϗ ἐλεγξάτωσαν ἀνὰ μέσον τῶν δύο ἡμῶν.

℣. 40. Hieron. ep. 18. ad Euſtoch. to. 4. part. 2. col. 48. c. *In die urebar æſtu, & gelu nocte.* Græc. Ἐγενόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ καύματι, ϗ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 95. in Gen. t. 3. 401. b.

41..... & decepisti mercedem meam decem agnabus.

41. Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.

Idem quæst. 35. in Exod. t. 3. 431. f.

42. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, adesset mihi, nunc me inanem dimisisses.....

42. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, affuisset mihi, forsitan modò nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.

VULGATA NOVA.

43. Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filii, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: quid possum facere filiis & nepotibus meis?

44. Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium inter me & te.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 96. in Gen. 401. f.

45. Sumpsit autem Jacob lapidem, & constituit eum titulum:

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 535. c. 536. a.

46. & dixit Jacob fratribus suis: Colligamus lapides. Et congregatis lapidibus, fecerunt acervum, & comederunt super eum.....

47. Et vocavit illum Laban, Acervum testimonii, & Jacob vocavit illum, Acervum testis.

Aug. quæst. 97. & 98. in Gen. t. 3. 402. a.

48..... Testatur acervus hic, & testatur titulus hic; propter hoc appellatum est nomen, Acervus testatur.

49. Et visio quam dixit: Respiciat Deus inter me & te.....

Idem quæst. 99. 402. b.

50..... vide, nemo nobiscum est.....

45. Tulit itaque Jacob lapidem, & erexit illum in titulum:

46. dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum:

47. quem vocavit Laban, Tumulum testis, & Jacob, Acervum testimonii, uterque juxta proprietatem linguæ suæ.

48. Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatum est nomen ejus, Galaad, id est, Tumulus testis.

49. Intueatur & judicet Dominus inter nos quando recesserimus à nobis,

50. si afflixeris filias meas, & si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit.

VULGATA NOVA.

51. Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te,

52. testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 100. in Gen. t. 3. 402. b.

53..... Et juravit Jacob per timorem patris sui Isaac.

53. Deus Abraham, & Deus Nachor, judicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac:

VULGATA NOVA.

54. immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem. Qui cùm comedissent, manserunt ibi.

55. Laban verò de nocte consurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reversusque est in locum suum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

&c. *Et factus sum diei combustus æstu, & glacie noctis.*

℣. 41. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 535. d. *Et mutasti mercedem meam decem agnis.* At in Græco, non, ἀμνάξας, ut sup. ℣. 7. sed, παρελογίσω τὸν μισθόν μου δέκα ἀμνάσιν. Vid. Not. ad ℣. 7.

℣. 42. Rursum August. Locut. 115. de Gen. to. 3. col. 333. a. legit: *Nisi Deus patris mei Abr. & timor Isaac esset mihi.* Item quæst. 100. in Gen. to. 3. col. 402. c. *Deus patris mei Abrahæ, & timor patris mei Isaac.* Græc. Εἰ μὴ ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Ἀβραὰμ, καὶ ὁ φόβος Ἰσαὰκ ἦν μοι, νῦν ἂν κενόν με ἐξαπέστειλας, &c.

℣. 45. Græc. Λαβὼν δὲ Ἰακὼβ λίθον, ἔστησεν αὐτὸν στήλην.

℣. 46. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακὼβ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ· Συλλέγετε λίθους. Καὶ συνέλεξαν λίθους, καὶ ἐποίησαν βουνόν· καὶ ἔφαγον ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ, &c. *Dixit autem Jacob fratribus suis: Colligite lapides. Et collegerunt lapides, & fecerunt acervum, & comederunt ibi super acervum*, &c.

℣. 47. Græc. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Λάβαν, Βουνὸς τῆς μαρτυρίας· Ἰακὼβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτὸν, Βουνὸς μάρτυς. *Et vocavit illum Laban, Acervus testimonii; Jacob autem..... Acervus testis.* De hujus appellationis diversitate, orta scilicet ex varietate dictionis Hebraïcæ & Syriacæ, ita disserit Hieron. loco cit. *Acervus*, inquit, *Hebræâ linguâ*, Gal *dicitur*, Aad *verò*, *testimonium. Rursum linguâ Syrâ acervus*, Igar *appellatur; testimonium*, Sedutha. *Jacob igitur Acervum testimonii, hoc est*, Galaad, *linguâ appellavit Hebræâ. Laban verò idipsum, id est, Acervum testimonii*, Igar sedutha, *gentis suæ sermone vocavit: erat enim Syrus, & antiquam linguam parentum provinciæ, in qua habitabat, sermone mutaverat.....* Similiter habet August. quæst. 97. in Gen. to. 3. col. 401. g. *Quòd acervum lapidum, quem inter se constituerant Laban & Jacob, cum aliquanta diversitate appellaverunt, ut eum vocaret Laban* Acervum testimonii; *Jacob*, Acervum testem, *traditur ab eis, qui & Syram & Hebræam linguam noverunt, propter proprietatem suæ cujusque linguæ factum. Fieri enim solet, ut aliâ linguâ non dicatur uno verbo, quod aliâ dicitur, & vicinitate significationis quidque appelletur. Nam postea dicitur:* Propter hoc appellatum est nomen, Acervus testatur: *Hoc enim mediè positum est quod utrique conveniret, & ei qui dixerat*, Acervus testimonii; *& ei qui dixerat*, Acervus testis.

℣. 48. Eadem leguntur Græcè. Apud Hilar. in Ps. 118. col. 246. e. sic: *Testimonium erit vobis collis iste; & testimonium erit lapis iste.*

℣. 49. Ad verbum de Græco. Obscuritatem hujus loci amovere tentat August. ibid. dicens: *Fortè ordo est: Et visio quam dixit Deus, respiciat inter me & te: Deus quippe illi dixerat in visione, ne læderet Jacob.*

℣. 50. Græc..... ὅρα, οὐθεὶς μεθ' ἡμῶν ἐστιν ὁρῶν, sed in ed. Compl. deest, ὁρῶν. sicut apud August.

℣. 53. Similiter in Græco.

CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

Inf. 48. 16.

1. JAcob quoque abiit itinere quo cœperat: fueruntque ei obviam Angeli Dei.

2. Quos cùm vidiſſet, ait: Caſtra Dei ſunt hæc: & appellavit nomen loci illius Mahanaim, id eſt, Caſtra.

3. Miſit autem & nuncios ante ſe ad Eſaü fratrem ſuum in terram Seir, in regionem Edom:

4. præcepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Eſaü: Hæc dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus ſum, & fui uſque in præſentem diem.

5. Habeo boves, & aſinos, & oves, & ſervos, & ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conſpectu tuo.

VERSIO ANTIQUA.

1..... vidit caſtra Dei applicantia, & occurrerunt ei Angeli Dei.

2. Et dixit Jacob, ut vidit eos: Caſtra Dei hæc ſunt: & vocavit nomen loci ejus, Caſtra.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 6. 467. d. Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 536. a.

3. Miſit autem Jacob nuncios ante ſe ad Eſaü fratrem ſuum in terram Seir, in regionem Edom:

4. & mandavit illis, dicens: Sic dicetis domino meo Eſaü: Sic dicit puer tuus Jacob: Cum Laban habitavi, & demoratus ſum uſque modò.

Aug. Locut. 116. t. 3. 333. a. b.

5. Et facti ſunt mihi boves, & aſini, & oves, & pueri, & puellæ: & miſi nunciare domino meo Eſaü......

VULGATA NOVA.

6. Reverſique ſunt nuncii ad Jacob, dicentes: Venimus ad Eſaü fratrem tuum, & ecce properat tibi in occurſum cum quadringentis viris.

6. 7. *Vide Not.*

7. Timuit Jacob valde: & perterritus diviſit populum qui ſecum erat, greges quoque & oves & boves, & camelos, in duas turmas,

VULGATA NOVA.

8. dicens: Si venerit Eſaü ad unam turmam, & percuſſerit eam, alia turma, quæ reliqua eſt, ſalvabitur.

9. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Iſaac: Domine qui dixiſti mihi: Revertere in terram tuam, & in locum nativitatis tuæ, & benefaciam tibi:

10. minor ſum cunctis miſerationibus tuis, & veritate tua quam explevisti ſervo tuo. In baculo meo tranſivi Jordanem iſtum: & nunc cum duabus turmis regredior.

11. Erue me de manu fratris mei Eſaü, quia valde eum timeo: ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis.

12. Tu locutus es quòd benefaceres mihi, & dilatares ſemen meum ſicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non poteſt.

VERSIO ANTIQUA.

8. Et dixit: Si venerit ad caſtra prima frater meus, & exciderit ea, erunt ſecunda in ſalutem.

Aug. quæſt. 102. in Gen. t. 3. 402. d. e.

9..... Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Iſaac: Domine qui dixiſti mihi: Recurre in terram generationis tuæ, & bene tibi faciam:

10. idoneus es mihi ab omni juſtitia, & ab omni veritate, quæ feciſti puero tuo. In virga enim mea iſta tranſii Jordanem hunc: nunc autem factus ſum in duo caſtra.

11. Erue me de manu fratris mei, de manu Eſaü; quia ego timeo illum: ne cùm venerit, feriat me, & matres ſuper filios.

12. Tu autem dixiſti: Benefaciam tibi, & ponam ſemen tuum tanquam arenam maris, quæ non dinumerabitur præ multitudine.

VULGATA NOVA.

13. Cùmque dormiſſet ibi nocte illa, ſeparavit de his quæ habebat, munera Eſaü fratri ſuo,

14. capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, & arietes viginti,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ Ἰακὼβ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναβλέψας, εἶδε παρεμβολὴν Θεοῦ παρεμβεβληκυῖαν, καὶ συνήντησαν αὐτῷ οἱ, &c. ut ſup. Poſteriora etiam verba ſumpta ex Hieronymo, Ambroſius exprimit dicens: *Proficiſcenti ſancto Jacob angeli Dei occurrerunt.*

℣. 2. Similiter habet Ambroſ. l. 2. de Jacob. c. 6. 467. d. *Caſtra Dei hæc ſunt.* Eò pariter ſpectant quæ in Pſ. 36. col. 803. b. narrat, dicens: *Cùm fratrem fugeret Jacob..... vidit multitudinem cæleſtis militiæ, & ait: Hic locus vocatur caſtra angelorum. Non ſatis fuit caſtrum vocare, ſed caſtra; quæ tantæ multitudini convenirent,* &c. Auguſt. quoque quæſt. 101. in Gen. to. 3. col. 402. c. ait: *Caſtra Dei quæ vidit Jacob in itinere, nulla dubitatio eſt, quòd angelorum fuerit multitudo; ea quippe in Scripturis militia cæli nominatur.* In Græco ſic: Εἶπε δὲ Ἰακὼβ ἡνίκα εἶδεν αὐτούς· Παρεμβολὴ Θεοῦ αὕτη· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Παρεμβολαί· quæ vix differunt à textu Latino Hieronymi.

℣. 3. Eadem leguntur Græcè.

℣. 4. Itidem Græcè, niſi excipias verbum, παρῴκησα, *incolui*, pro *habitavi*.

℣. 5. Ita quoque Græcum habet ad verbum.

℣℣. 6. 7. Græcè: Καὶ ἀνέστρεψαν οἱ ἄγγελοι πρὸς Ἰακὼβ, λέγοντες· Ἤλθομεν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου Ἡσαῦ· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἔρχεται εἰς συνάντησίν σου, καὶ τετρακόσιοι ἄνδρες μετ' αὐτοῦ. Ἐφοβήθη δὲ Ἰακὼβ σφόδρα, καὶ ἠπορεῖτο· καὶ διεῖλε τὸν λαὸν τὸν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰς καμήλους, καὶ τὰ πρόβατα εἰς δύο παρεμβολάς. Quæ omnia ſic reddit Auguſt. quæſt. 102. in Gen. to. 3. col. 402. c. dicens: *Nunciato ſibi fratre ſuo Jacob veniente obviam ei cum quadringentis viris, turbatus eſt quidem & mente confuſus, quoniam timuit valde: & ut viſum eſt homini perturbato, diviſam multitudinem ſuam in duo caſtra diſpoſuit.*

℣. 8. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰακὼβ· Ἐὰν ἔλθῃ Ἡσαῦ εἰς παρεμβολὴν μίαν, καὶ κόψῃ (Mſs. Alex. & Sar. cum edit. Ald. ἐκκόψῃ) αὐτὴν, ἔσται ἡ παρεμβολὴ ἡ δευτέρα εἰς τὸ σωζεσθαι.

℣. 9. Græcum initio habet: εἶπε δὲ Ἰακὼβ, unde Auguſt. *Quæ verba dicat Jacob, conſiderandum eſt:* reliqua Græca cum textu Latino concinunt ad verbum, niſi quod loco, *qui dixiſti*, legitur, σὺ ὁ εἰπών, *tu qui dixiſti*; & in fine, εὖ σε ποιήσω, *bene te faciam*; at in Mſ. Alex. ac edit. Ald. ſimpliciter, ὁ εἴπας, & Compl. εὖ σοι ποιήσω, ut ſup. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 536. b. legit: *Et dixit Jacob: Deus patris mei Iſaac, Domine, qui dixiſti ad me: Revertere in terram tuam, & benedicam tibi.*

℣. 10. Græc. habet, Ἱκανούσθω, *ſufficiat*, loco *idoneus es*; reliqua ad verbum quadrant, exceptâ tamen voculâ ἧς, *quam*, pro *quæ*, ante *feciſti*. Hieron. l. quæſt. Hebr. to. 2. col. 536. b. ita legit: *Minor ſum omni miſericordia tua, & omni veritate tua, quam feciſti pro ſervo tuo.* Sed addit: *Pro eo quod nos poſuimus*, minor ſum, *aliud neſcio quid, quod ſenſum turbet, in Græcis & Latinis codicibus continetur.*

℣. 11. Ita Græcum habet conſtanter cum Auguſtino, præter vocem μητέρα, *matrem*; at in edit. Ald. μητέρας, *matres*, ut ſup.

℣. 12. Eadem prorſus in Græco, niſi hoc excipias, εὖ σε ποιήσω, *bene te faciam*, pro *benefaciam tibi*.

VULGATA NOVA.

15. camelos fœtas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me: & sit spatium inter gregem & gregem.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 117. & 118. t. 3. 333. b. 17..... Si interrogaverit te Esaü, dicens: Cujus es? &, Quò vadis? &, Cujus hæc quæ antecedunt te?	17. Et præcepit priori, dicens: Si obvium habueris fratrem meum Esaü: & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quò vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?
18. & dices: Pueri tui Jacob, munera misit domino meo Esaü: & ecce ipse post nos.	18. respondebis: Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esaü: ipse quoque post nos venit.
	19. Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esaü, cùm inveneritis eum.
Aug. quæst. 103. in Gen. t. 3. 402. f. 20..... dixit enim: Placabo vultum ejus in muneribus præcedentibus eum, & post hoc videbo faciem ejus, forsitan enim suscipiet faciem meam.	20. Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur: dixit enim: Placabo illum muneribus quæ præcedunt, & postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.
Ambr. l. 2. de Jac. c. 6. 468. a. 21..... dormivit..... in castris.	21. Præcesserunt itaque munera ante eum; ipse verò mansit nocte illa in castris.
Aug. Locut. 119. t. 3. 333. c. 22. Surrexit autem eadem nocte, & accepit uxores duas, & duas ancillas.....	22. Cùmque maturè surrexisset, tulit duas uxores suas, & totidem famulas, cum undecim filiis, & transivit vadum Jaboc.
	23. Traductisque omnibus quæ ad se pertinebant,
Aug. l. 2. cont. Maxim. t. 9. 740. b. c. 24. remansit autem Jacob solus: & luctabatur homo cum illo usque in manè.	24. mansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo usque manè.
25. Vidit autem quòd non potest ad eum, & tetigit latitudinem femoris ejus, & obstipuit latitudo femoris Jacob, dum luctaretur cum eo.	25. Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.
26. Et dixit illi: Dimitte me, ascendit enim aurora. Ille autem dixit: Non te dimittam, nisi me benedixeris.	26. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.
27. Dixit autem ei: Quod est nomen tuum? Ille autem dixit: Jacob.	27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.
28. Et dixit ei: Non vocabitur ampliùs nomen	28. At ille, Nequaquam, inquit, Jacob appel-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Græc..... Καὶ ἐρωτᾷ σε, λέγων, &c. ut in Lat.

℣. 18. Itidem Græcè, deleto &, ante *dices*; at in Ms. Alex. Καὶ ἐρεῖς. *Plenum tamen esset & integrum*, inquit August. *etiamsi*, &, *non haberet*.

℣. 20. Totidem verba in Græco: addit August. ibid. *Quod Latini codices habent de Jacob;* Dixit enim: Placabo, &c..... *scriptor libri, qui narrans ait de Jacob:* Dixit enim: Placabo vultum ejus: *huc usque verba Jacob dixisse intelligitur; cætera verò sua intulisse quod ait:* In muneribus præcedentibus eum: *tanquam diceret; In muneribus quæ præcedebant Jacob, placabo vultum fratris mei. Ordo est ergo verborum Jacob: Placabo vultum ejus, & post hoc videbo faciem ejus, forsitan enim, &c. Interposita autem sunt verba scriptoris: In muneribus præcedentibus eum.* Huc etiam redeunt quæ August. habet ser. 5. to. 5. col. 31. f. *Et cùm cœpisset redire, & timere fratrem suum, mittit munera nescio quanta pecorum, mittit & servum qui dicat: Ecce munera fratris tui*, &c.

℣. 21. In Græco sic: Καὶ προεπορεύετο τὰ δῶρα κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐκοιμήθη τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῇ παρεμβολῇ. Unde Ambros. *Petiturus*, inquit, *à fratre concordiam, dormivit in castris.* Et August. ser. 5. col. 31. f. *Noluit eum videre priusquàm muneribus placaret, & postea illum acceptis muneribus vidit.*

℣. 22. Græc. Ἀναστὰς δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἔλαβε τὰς..... καὶ τὰ ἕνδεκα παιδία αὐτοῦ, &c. Unde Ambros. l. 2. de Jac. c. 6. col. 467. d. ait: *Occurrit itaque fratri cum muneribus, uxoribus, & pignoribus suis.*

℣. 24. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. *Remansit enim Jacob solus, & luctabatur homo cum illo usque manè.* Gr. Ὑπελείφθη δὲ Ἰακὼβ μόνος, καὶ ἐπάλαιεν, &c. ut sup. Hilarius l. 4. de Trin. col. 845. f. his alludens dicit: *Ad Jacob in homine Deus venit; neque solùm venit, sed luctatus ostenditur.* Vid. etiam l. 5. col. 864. c. e. Similiter Ambros. l. 2. de Jac. c. 7. col. 468. f. *Jacob*, inquit, *postquàm rejecit omnia sua, solus remansit, & luctatus est cum Deo.* Item Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 400. c. *Jacob remansit solus; & luctabatur cum eo homo.*

℣. 25. Similia exstant in Græco: rursumque apud August. ser. 5. to. 5. p. 32. f. *Tetigit latitudinem femoris ejus, & exaruit.* Gr. καὶ ἐνάρκησε. Vid. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 39. to. 7. col. 450. f. Apud Novat. l. de Trin. p. 1049. b. c. sic: *Et vidit quoniam non potest adversùs eum; & tetigit latitudinem femoris Jacob, cùm in eum luctaretur & ipse cum eo.* Ambros. quoque eorumdem meminit, l. 2. de Jac. c. 7. col. 468. f. dicens: *Et quia insuperabilis erat fides ejus..... secreta ei mysteria Dominus revelabat, tangens latitudinem femoris ejus, ex eo quòd ex ejus erat generatione Dominus Jesus oriundus.... cujus crucem, obstupescentis femoris latitudo signabat.* Similiter apud Auct. l. de promiss. part. 1. c. 24. p. 108. b. *Tetigitque Angelus latitudinem femoris ejus.*

℣. 26. Eadem sunt in Græco, nisi excipiatur ὄρθρος; *diluculum*, pro *aurora*. At August. ser. 5. to. 5. col. 32. f. 33. a. d. e. habet: *Dimitte me, jam enim manè est:* vel, *quia ecce jam manè est:* vel, *Ecce manè jam venit, dimitte me.* Item ibid. *Et ille: Non te dimittam, nisi me benedixeris.* Vid. etiam quæst. 104. in Gen. to. 3. col. 402. g. 403. a. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. sic legit: *Dimitte me, ascendit enim Lucifer: & ille dixit: Non te dimittam* (al. *dimitto*) *nisi me benedixeris.* Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. c. e. alludens, ait: *Beate patriarcha Jacob, & in lucta hominis invalescens, benedici te ab eo fortior deprecare.* Similiter Ambros. l. de instit. virg. c. 16. to. 2. col. 271. c. *Jacob*, inquit, *hominem vidit, & ab eo quasi à Domino Deo benedictionem poposcit.* Auct. l. de promiss. part. 1. c. 24. col. 108. b. *Non te dimittam, nisi benedixeris me.*

℣. 27. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. *Et dixit: Quod est nomen tuum? Et ille dixit: Jacob.* Hieron. l. quæst. Hebr. to. 2. col. 536. b. *Et dixit ei: Quod nomen tibi? Qui ait: Jacob.* Auctor l. de promiss. part. 1. c. 24. p. 108. b. *Dixitque ei angelus: Quod tibi nomen est? At ille ait: Jacob.* Græc. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Τί τὸ ὄνομά σου ἐστίν; ὁ δὲ εἶπεν, Ἰακώβ.

℣. 28. Itidem Græcè, exceptis his, ἐνίσχυσας, *invaluisti*, pro *valuisti*, & in fine, ἔσῃ, *eris*, pro *es*; at in Mss. Alex. & Sar. nec non in edit. Compl. scriptum εἶ, non ἔσῃ. Similiter apud Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. *Dixitque ei: Non vocabitur jam nunc* (inf. *etiam nunc*) *nomen tuum Jacob, sed Israël erit nomen tuum; quia inva-*

VULGATA NOVA. | **VERSIO ANTIQUA.**

labitur nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines prævalebis?

tuum Jacob, ſed Iſraël erit nomen tuum: quia valuiſti cum Deo, & cum hominibus potens es.

Aug. ubi ſup.

29. Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Reſpondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

29. Rogavit autem eum Jacob, dicens: Enuncia mihi nomen tuum. Et dixit: Quare hoc interrogas tu nomen meum? Et benedixit eum illic.

30. Vocavitque Jacob nomen loci illius, Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.

30. Et appellavit Jacob nomen loci illius, Aſpectus Dei: Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.

31. Ortuſque eſt ei ſtatim ſol, poſtquàm tranſgreſſus eſt Phanuel: ipſe verò claudicabat pede.

31. Ortuſque eſt ei ſol, mox tranſivit viſionem Dei: ipſe verò claudicabat femore ſuo.

Novat. de Trin. p. 1049. b.

32. Quam ob cauſam non comedunt nervum filii Iſraël, qui emarcuit in femore Jacob, uſque in præſentem diem: eò quòd tetigerit nervum femoris ejus, & obſtupuerit.

32. Propter hoc non manducant hodieque filii Iſraël nervum.....

Ambr. l. 2. de Jac. c. 7. 469. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

luiſti cum Deo, & cum hominibus potens es. Apud Hieron. l. quæſt. Hebr. to. 2. col. 536. b. ſic: *Dixit autem ei:* (Compl. εἶπε δέ) *Jam non vocabitur Jacob nomen tuum, ſed vocabitur nomen tuum Iſrael; quia invaluiſti cum Deo, & cum hominibus valebis.* At infra; *Non vocabitur nomen tuum Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum.* Ubi etiam monet apud LXX. & Theodot. legi, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ. Auct. l. de promiſſ. part. 1. c. 24. p. 108. b. ſic habet: *Jam* (Mſ. Remig. *Jam ultra quidem*) *non vocaberis Jacob, ſed erit Iſraël nomen tuum; quia prævaluiſti cum Deo, & cum hominibus potens eris.* In Mſ. etiam Oxon. ſcriptum legitur, οὐ κληθήσῃ Ἰακὼβ, pro οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακὼβ, quod ferunt alii. Eidem lectioni favet & Auguſt. quæſt. 114. in Gen. to. 3. col. 405. b. ubi ſic: *Jacob non ſemel Deus dixerat: Non jam vocaberis Jacob, ſed Iſraël erit nomen tuum.* Item ſer. 5. to. 5. col. 32. g. *Non vocaberis Jacob, ſed Iſrael; quoniam prævaluiſti cum Deo, prævalebis & cum hominibus.* At hæc ex ſermonibus. Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. c. e. eadem commemorat, dicens: *Jacob, in lucta es; poſt fidem poſtulatæ benedictionis, Iſraël es.*

℣. 29. Græc. Ἠρώτησε δὲ Ἰακὼβ, καὶ εἶπεν· Ἀνάγγειλόν μοι, &c. ut in Lat. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 537. a. habet: *Et benedixit eum ibi.* Quidam Mſs. Latini poſt *nomen meum*, addunt, *quod eſt mirabile.* Apud Theodor. etiam quæſt. 91. hoc ſequitur, καὶ τοῦτό ἐστι θαυμαστόν. In edit. Ald. ὅ ἐστι θαυμαστόν.

℣. 30. Novat. l. de Trin. p. 1049. b. *Et vocavit Jacob nomen loci illius, Viſio Dei: Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.* Similiter habet Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 537. a. præter unum, *facies Dei*, loco *viſio Dei.* Sic etiam l. 3. contr. Pelag. to. 4. p. 538. Græcè, εἶδος Θεοῦ· cætera ut in Lat. Apud Ambroſ. l. de inſtitut. virg. c. 16. to. 2. col. 271. e. *Et appellavit locum, Viſio Dei.* Apud Tertul. l. contr. Prax. p. 850. b. *Vidi Deum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea.* Similiter apud Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. e. & Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. col. 888. a. & Auct. l. de fide orthod. to. 2. col. 354 c. ſicut etiam apud Auguſt. epiſt. 147. to. 2. col. 478. b. & Eucher. Lugd. quæſt. in Gen. col. 841. e. quibus adjungendi Phœbad. Agin. col. 304. a. & Auct. op. imp. in Matth. hom. 15. col. 80. d. niſi quòd habent, *vidi Dominum.*

℣. 31. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. a. *Ortus eſt ei ſol, poſtquàm tranſivit Phanuel, quod interpretatur, facies Dei.* Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. col. 888. a. *Et continuò exortus eſt ei ſol:* ſimiliter l. 2. de Jacob. col. 469. a. ubi etiam poſt pauca addit: *Claudicavit autem Jacob à femore ſuo;* & infra: *Ideo claudicavit ab uno femore Jacob.* Auct. l. de promiſſ. part. 1. c. 24. col. 108. b. *Clauduſque effectus eſt Jacob per omnes dies.* Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 39. to. 7. col. 450. f. *Tetigit illi Angelus..... latitudinem femoris, eumque iſto modo claudum reddidit.* In Græco ſic: Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἡνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ· αὐτὸς δὲ ἐπέσκαζε τῷ μηρῷ αὐτοῦ.

℣. 32. Græc. Ἕνεκεν τούτου οὐ μὴ φάγωσιν υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ νεῦρον, &c. *Propter hoc non manducarent filii Iſrael nervum.*

CAPUT XXXIII.

VULGATA NOVA. | **VERSIO ANTIQUA.**

1. Elevans autem Jacob oculos ſuos, vidit venientem Eſaü, & cum eo quadringentos viros: diviſitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum:

1..... & diviſit pueros ſuper Liam, & ſuper Rachel, & ſuper duas ancillas:

Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 537. a.

2. & poſuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam verò, & filios ejus, in ſecundo loco: Rachel autem & Joſeph noviſſimos.

2. & poſuit ancillas, & filios earum primos: Liam verò, & pueros ejus, noviſſimos: & Rachel, & Joſeph noviſſimos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc..... Καὶ διεῖλεν Ἰακὼβ τὰ παιδία, &c. ut in Lat. detracto tamen ultimo, *ſuper.*

℣. 2. Mirum fortè videbitur quòd Hieron. hîc neget, tres turmas à Jacobo fuiſſe factas: *Non ut plerique æſtimant*, inquit, *tres turmas fecit, ſed duas;* quod ut probet, ita proſequitur: *Ubi nos habemus*, diviſit, *Aquila poſuit*, ἡμίσευσεν, *id eſt*, dimidiavit, *ut unum cuneum faceret ancillarum cum parvulis ſuis: & alium Liæ & Rachel, quæ liberæ erant, cum filiis earum; primaſque ire faceret ancillas, ſecundas liberas; ipſe autem ante utrumque gregem, fratrem adoraturus occurreret.* Ita Hieron. nixus uno Aquilæ verbo, ἡμίσευσεν. Sed præterquàm quòd verbum iſtud ἡμίσευσεν, non arctè acceptum, poteſt etiam ſignificare, *diſtribuit*, non aliud certè legitur apud Græcos alios, præter hoc διεῖλεν, *diviſit:* porro turmarum illarum tripartita diviſio ita clarè in Græco exprimitur, ut planè & apertè vim faciat huic contextui, qui neget: ſic enim ſe habet: Καὶ διεῖλεν Ἰακὼβ τὰ παιδία ἐπὶ Λείαν, καὶ ἐπὶ Ῥαχὴλ, καὶ τὰς δύο παιδίσκας. En diſtributio triplex; quæ rectè confirmatur etiam his quæ ſequuntur: Καὶ ἔθετο τὰς δύο παιδίσκας καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πρώτοις, en prima turma: deinde, Καὶ Λείαν καὶ τὰ παιδία αὐτῆς ὀπίσω, en ſecunda: demum, Καὶ Ῥαχὴλ καὶ Ἰωσὴφ ἐσχάτους, en tertia. Et verò vocum illarum oppoſitio, ἐν πρώτοις, pro prima; ὀπίσω, pro ſecunda; & ἐσχάτους, pro tertia; nihil aliud deſignat, niſi diviſionem triplicem: ſed hæc partitio non magis elucet, quàm in verſibus 6 & 7. qui proximè ſubſequuntur: Καὶ προσήγγισαν αἱ παιδίσκαι, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν. Deinde, Καὶ προσήγγισε Λεία καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ προσεκύνησαν. Denique, Καὶ μετὰ ταῦτα προσήγγισε Ῥαχὴλ καὶ Ἰωσὴφ, καὶ προσεκύνησαν. *Et appropinquaverunt ancillæ & filii earum, & adoraverunt.* Mox ita: *Et acceſſit Lia & filii ejus, & adoraverunt.* Demum: *Et poſt hæc acceſſit Rachel & Joſeph, & adoraverunt:* quid clarius? Similis etiam diſtributio manifeſtè agnoſcitur in edit. Vulgata, ut mirum magis magiſque videatur quomodo Hie-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. Ambr. l. 2. de Jac. c. 6. 467. e.

3. Et ipse transivit ante eos, & adoravit septies in terra.....

VULGATA NOVA.

3. Et ipse progrediens, adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

VULGATA NOVA.

4. Currens itaque Esaü obviam fratri suo, amplexatus est eum: stringensque collum ejus, & osculans, flevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo.

6. Et appropinquantes ancillæ & filii earum, incurvati sunt.

7. Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cùm similiter adorassent, extremi Joseph & Rachel adoraverunt.

8. Dixitque Esaü: Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo.

9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 105. in Gen. t. 3. 403. b.

10..... propter hoc vidi faciem tuam, quemadmodum cùm videt aliquis faciem Dei......

Ambr. l. 1. de Caïn, c. 6. 194. e.

11..... misericordiam mei habuit Deus, & sunt mihi omnia.....

Aug. Locut. 120. t. 3. 333. d.

13..... & oves, & boves fœtantur.....

VULGATA NOVA.

10. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi propitius,

11. & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens,

12. ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Jacob: Nosti domine mi, quòd parvulos habeam teneros, & oves & boves fœtas, mecum: quas si plùs in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

VULGATA NOVA.

14. Præcedat dominus meus ante servum suum: & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir.

14..... *Vide Not.*

15. Respondit Esaü: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantùm indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo, domine mi.

16. Reversus est itaque illo die Esaü itinere quo venerat in Seir.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de xlii. mansion. ap. Ambr. t. 2. col. 4. f.

17..... Jacob reversus est in tabernacula: & fecit sibi domos, & pecoribus suis fecit tabernacula; propter hoc vocavit nomen loci illius, Tabernacula.

Aug. quæst. 108. in Gen. t. 3. 404. a.

18. Et venit Jacob in Salem in civitatem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, cùm advenit de Mesopotamia Syriæ: & applicuit ad faciem civitatis.

VULGATA NOVA.

17. Et Jacob venit in Socoth: ubi ædificata domo & fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius, Socoth, id est, tabernacula.

18. Transivitque in Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquàm reversus est de Mesopotamia Syriæ: & habitavit juxta oppidum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ronymus rem apertissimam inficiari potuerit.

℣. 3. Græc. Αὐτὸς δὲ προῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις, &c. *Ipse autem precessit ante eos, & adoravit super terram septies.*

℣. 10. Auct. op. imp. in Matth. hom. 20. p. 93. a. *Quia vidi faciem tuam, sicut qui videat faciem Dei.* Græc. Ἕνεκεν τούτου εἶδον τὸ..... ὡς ἄν τις ἴδοι πρόσωπον Θεοῦ. *Quemadmodum si quis videat faciem Dei.* Addit August. *Non enim dixit:* Quemadmodum si viderem faciem Dei, *sed*, cùm videt aliquis: *ipse autem* aliquis, *quem significare possit, incertum est.* Et post pauca: *Potuit sic dici, quemadmodum & Moyses Pharaonis deus dictus est..... maximè quia sine articulo in Græco dictum est, quo articulo evidentissimè solet veri Dei unius fieri significatio: non enim dixit,* πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, *sed dixit,* πρόσωπον θεοῦ.

℣. 11. Græc. ὅτι ἠλέησέ με ὁ Θεός, &c. *quia misertus est mei Deus*, &c. ut sup.

℣. 13. Augustinus ibid. *Quod habent*, inquit, *Latini codices*: Et oves, & boves fœtantur: *Græci habent*, fœtantur super me: (λοχεύονται ἐπ' ἐμέ) *quod ea significatione dictum est, ut intelligatur, super sollicitudinem, vel curam meam.*

℣. 14. Gr. Προελθέτω ὁ κύριός μου ἔμπροσθεν τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· ἐγὼ δὲ ἐνισχύσω ἐν τῇ ὁδῷ κατὰ σχολὴν τῆς πορεύσεως τῆς ἐναντίον μου, καὶ κατὰ πόδα τῶν παιδαρίων, ἕως τοῦ ἐλθεῖν με πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς Σηείρ. *Præcedat dominus meus ante puerum suum: ego autem invalescam in via secundùm tarditatem profectionis ejus, quæ coram me, & juxta pedem parvulorum, quoad usque veniam ad dominum meum in Seir.* August. quæst. 106. in Gen. to. 3. col. 403. e. quærit: *Utrùm mendaciter promiserit Jacob fratri suo, quòd sequens pedes suorum in itinere, propter quos si moraretur, venturus esset ad eum in Seir: hoc enim*, inquit, *sicut Scriptura deinde narrat, non fecit; sed eo perrexit itinere quod dirigebat ad suos*, (f. Sichimos.)

℣. 17. Græc. Καὶ Ἰακὼβ ἀπαίρει εἰς σκηνάς· καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ ἐκεῖ οἰκίας, &c. ut in Lat. In edit. Compl. deest, ἐκεῖ. Observat autem idem Auctor ibid. loco *Reversus est in tabernacula*, aliam translationem (i. e. Vulgatam) habere: *Reversus est Socoth.* Item infra: *Et ibi alia translatio dicit: Appellavit nomen loci illius, Socoth, id est, tabernacula.* Similiter Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. b. secundùm LXX. *Et ædificavit ibi Jacob domum, & pecoribus suis ædificavit tabernacula; ideo vocavit nomen loci illius, Tabernacula*; sed addit: *Ubi nos*, tabernacula, *habemus, in Hebræo legitur*, Socoth; unde epist. ad Evang. to. 2. col. 573. c. legit: *Venit Jacob in Socoth, id est, in tabernacula, & fecit sibi ibi domos, atque tentoria.*

℣. 18. Similia Græcum habet, præter hoc, πόλιν Σικίμων, al. Συχήμων, *civitatem Secimorum*, detracto præced. *in*; sed in Ms. Alex. Σικίμων. Quòd autem pro *applicuit*, Græc. ferat, παρενέλαβε, mendum est, quod Junius suspicatur irrepsisse in edit. Rom. & Paris. Et verò in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Complut. legitur, παρενέβαλε. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. b. legit: *Et venit Jacob Salem civitatem Sichem, in terram Chanaan, cùm venisset de Mesopotamia Syriæ*: at epist. ad Evang. to. 2. col. 573. c. *Et transivit in Salem, civitatem regionis Sichem, quæ est in terra Chanaan.* Fulgent. fragm. 34. contr. Fabian. p. 639. b. sic: *Venit autem Jacob in Salem, civitatem Sichimorum, in terra Chanaan, cùm venisset de Mesopotamia Syriæ; & applicuit secundùm faciem civitatis.* Græc. κατὰ πρόσωπον τῆς πόλεως.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.	19. Et emit partem agri in quo ſtatuit illic tabernaculum ſuum, ab Emmor patre Sichem, centum agnis. *Aug. ubi ſup.*
20. Et erecto ibi altari, invocavit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſraël.	20. Et ſtatuit ibi aram, & invocavit Deum Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. In Græco: Καὶ ἐκτήσατο τὴν μερίδα τῦ ἀγρῦ, οὗ, &c. ut ſup. *Et acquiſivit partem agri, ubi*, &c. Auguſt. quæſt. 167. in Gen. col. 419. e. *Emit centum agnis poſſeſſionem illam.*

℣. 20. Fulgentius frag. 34. contra Fab. p. 639. b. *Et ſtatuit ibi altare, & invocavit Deum Iſrael.* Ita quoque in Græco.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. Egreſſa eſt autem Dina filia Liæ, ut videret mulieres regionis illius.	1. Exiit autem Dina filia Liæ, quam peperit ipſi Jacob, ut condiſceret filias regionis ejus. *Aug. quæſt. 108. in Gen. 404. a.*
2. Quam cùm vidiſſet Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.	2..... Vidit Sichem filius Emmor Evæi, princeps terræ, Dinam filiam Jacob: & accepit eam, & dormivit cum ea, & humiliavit eam. *Idem quæſt. 107. 403. e.*
3. Et conglutinata eſt anima ejus cum ea, triſtemque delinivit blanditiis.	3. Et intendit animo Dinæ filiæ Jacob, & adamavit virginem, & locutus eſt ſecundùm ſenſum virginis ipſi.

VULGATA NOVA.

4. Et pergens ad Hemor patrem ſuum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5. Quod cùm audiſſet Jacob, abſentibus filiis, & in paſtu pecorum occupatis, ſiluit donec redirent.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Egreſſo autem Hemor patre Sichem, ut loqueretur ad Jacob;	6..... *Vide Not.*
7. ecce filii ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati ſunt valde, eò quòd fœdam rem operatus eſſet in Iſraël, & violatâ filiâ Jacob, rem illicitam perpetraſſet.	7. Et filii Jacob venerunt de campo: & cùm audiſſent, compuncti ſunt viri, & triſte erat illis valde, quòd turpe fecerat in Iſraël, quòd dormiſſet cum filia Jacob; & non ſic erit. *Aug. Locut. 121. t. 3. 333. d.*
8. Locutus eſt itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhæſit anima filiæ veſtræ: date eam illi uxorem:	8..... Sichem filius meus elegit animo filiam veſtram, date ergo illi eam uxorem. *Aug. quæſt. 117. in Gen. t. 3. 406. e.*

VULGATA NOVA.

9. & jungamus viciſſim connubia: filias veſtras tradite nobis, & filias noſtras accipite.

10. Et habitate nobiſcum: terra in poteſtate veſtra eſt, exercete, negotiamini, & poſſidete eam.

11. Sed & Sichem ad patrem & ad fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis: & quæcunque ſtatueritis, dabo:

12. augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantùm date mihi puellam hanc uxorem.

13. Reſponderunt filii Jacob Sichem & patri ejus in dolo, ſævientes ob ſtuprum ſororis:

14. Non poſſumus facere quod petitis, nec dare ſororem noſtram homini incircumciſo: quod illicitum & nefarium eſt apud nos.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
15. Sed in hoc valebimus fœderari, ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri, & circumcidatur in vobis omne maſculini ſexus;	15..... In hoc ſimiles erimus vobis, & habitabimus in vobis..... *Aug. Locut. 123. t. 3. 333. e.*

VULGATA NOVA.

16. tunc dabimus & accipiemus mutuò filias veſtras ac noſtras: & habitabimus vobiſcum, erimuſque unus populus:

17. ſi autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam noſtram, & recedemus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, præter hoc, τῶν ἐγχωρίων, *incolarum loci*, loco *regionis ejus.*

℣. 2. Græc. Καὶ εἶδεν αὐτὴν Συχὲμ ὁ υἱὸς Ἐμμὼρ ὁ Εὐαῖος, ὁ ἄρχων τῆς γῆς· καὶ λαβὼν αὐτὴν, ἐκοιμήθη, &c. ut in Lat. In Mſs. verò Alex. & Sar. nec non in edit. Ald. non legitur, Εὐαῖος, *Evæus*, ſed Χοῤῥαῖος. Et quidem in Mſs. octo Auguſt. loco ſup. cit. pro *Emmor Evæi*, eſt, *Emmor Chorræus.*

℣. 3. Græc. Καὶ προσέσχε τῇ ψυχῇ Δείνας τῆς..... καὶ ἠγάπησε..... καὶ ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένυ αὐτῇ. Auguſt. ibid. addit: *Priùs enim potuit intendere animæ ipſius, & amare virginem, & loqui ſecundùm ſenſum virginis, deinde cum illa dormire*, &c.

℣. 6. In Græco ſic: Ἐξῆλθε δὲ Ἐμμὼρ ὁ πατὴρ Συχὲμ πρὸς Ἰακὼβ, λαλῆσαι αὐτῷ· οἱ δὲ υἱοὶ Ἰακὼβ ἦλθον, &c. quò ſpectant iſta Auguſtini, quæſt. 117. in Gen. to. 3. col. 406. e. *Emmor pro filio ſuo Sychem, ut acciperet Dinam filiam Jacob, exiit loqui cum eodem Jacob; & venerunt etiam filii ejus, qui abſentes erant.*

℣. 7. Vix meliùs de Græco, niſi quòd hab. οἱ δὲ υἱοί, *filii autem*, pro, *& filii*, paulòque poſt, ὡς δὲ ἤκυσαν, *ut autem audierunt*, pro, *& cùm audiſſent*; demum, ὅτι ἄσχημον ἐποίησεν..... κοιμηθεὶς, *quia turpe fecit..... decumbens*, loco, *quòd turpe fecerat..... quod dormiſſet.*

℣. 8. In Græco primùm: Καὶ ἐλάλησεν Ἐμμὼρ αὐτοῖς, λέγων· pro quibus Auguſt. ibid. *Et ad omnes dicit Emmor*; reliqua quadrant ad verbum. Addit Auguſt. *Notandum quòd Emmor loquens de Dina ad Jacob & filios ejus, filiam dicit veſtram, non dicit, filiam tuam ſororem iſtorum.*

℣. 15. Gr. Μόνον ἐν τύτῳ ὁμοιωθησόμεθα ὑμῖν, &c. ut ſup.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 124. 333. e.

19..... appositus enim erat filiæ Jacob.....

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 537. c.

20. Et venit Emor & Sichem filius ejus ad portam civitatis suæ, & locuti sunt ad viros civitatis, dicentes :

21. Viri isti pacifici nobis sunt.....

VULGATA NOVA.

18. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio ejus :

19. nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret : amabat enim puellam valde, & ipse erat inclytus in omni domo patris sui.

20. Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum :

21. Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum : negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa & lata cultoribus indiget : filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus.

VULGATA NOVA.

22. Unum est, quo differtur tantum bonum : Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes.

23. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt : tantùm in hoc acquiescamus, & habitantes simul, unum efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quæst. Hebr. 537. c.

25..... & introgressi sunt civitatem diligenter, & interfecerunt omne masculum.

Aug. Locut. 125. t. 3. 333. f.

26..... Et filium ejus Sichem interfecerunt in ore gladii.....

Aug. Locut. 126. t. 3. 333. f.

28. Oves eorum, & boves eorum, & asinos eorum, quæcunque erant in civitate, & quæcunque erant in campo, tulerunt :

29. & omnia corpora eorum.... captivaverunt, & diripuerunt quæcunque erant in civitate, & quæcunque erant in domibus.

Ambr. l. 1. de Jac. c. 2. 446. e. Aug. quæst. 109. in Gen. t. 3. 404. c.

30. Jacob Simeon & Levi ait : Odiosum me fecistis, ita ut sævus videar..... ego autem exiguus sum numero : & convenientes super me, occident me.....

VULGATA NOVA.

25. Et ecce die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est : arreptis, duo filii Jacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter : interfectisque omnibus masculis,

Inf. 49. 6.

26. Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos cæteri filii Jacob : & depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes quæ in domibus & in agris erant :

29. parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patratis audacter, Jacob dixit ad Simeon & Levi : Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ hujus : nos pauci sumus : illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.

31. Responderunt : Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra ?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Itidem Græcè.

℣. 20. In Gr. Ἦλθε δὲ Ἐμμώρ, &c. *Venit autem Emmor ;* reliqua ut in Lat. sup. repetita tantùm voce, ἀυτῶν, *suæ*, post hanc, *civitatis.*

℣. 21. Græcè : Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰρηνικοί εἰσι, absque vocula *nobis*. Addit Hieron. *Ubi nunc LXX. Interpretes*, pacificos, *transtulerunt*, *Aquila interpretatus est*, ἀπηρτισμένες, *id est*, consummatos, *atque* perfectos, *pro quo in Hebræo legitur*, Salamim.

℣. 25. Græc. Ἔλαβον οἱ δύο υἱοὶ Ἰακὼβ Συμεὼν ϗ Λευὶ, ἀδελφοὶ Δείνας, ἕκαςος τὴν μάχαιραν ἀυτȢ, ϗ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἀσφαλῶς, ϗ ἀπέκτειναν πᾶν ἀρσενικόν. *Sumpserunt duo filii Jacob Symeon & Levi, fratres Dinæ, quisque gladium suum ; & ingressi sunt in civitatem tutò, & interfecerunt omne masculinum.* Addit Hieron. ibid. *Pro eo quod in Græcis legitur*, ἀσφαλῶς, *id est*, *diligenter*, *in Hebræo scriptum est*, bete, *id est*, *audacter*, *& confidenter.* Eadem narrat August. quæst. 117. in Gen. to. 3. col. 405. g. dicens : *Filii ejus..... pro sorore sua Dina..... expugnaverunt civitatem ; in quibus Symeon & Levi, qui primi gladiis accincti intraverunt ad illos homines, eosque peremerunt*, &c. Vid. etiam quæst. 167. col. 419. f.

℣. 26. Græc. Καὶ Συχὲμ τὸν υἱὸν ἀυτȢ, &c. ut sup.

℣. 28. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 29. Similia Græcum habet, nisi quòd post *corpora eorum*, addit, ϗ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν ἀυτῶν, ϗ τὰς γυναῖκας ἀυτῶν, *& omnem supellectilem eorum, & uxores eorum :* quæ etiam agnovisse videtur August. ut facilè colligitur ex his quæ addit infra : *Non satis intelligitur*, inquit, *quod dixit*, & corpora eorum : *neque enim suspicandum est quòd corpora abstulerunt peremptorum ; sed rerum intelligendæ sunt, quæ corporaliter possidentur, ut eorum sit exsecutio quod sequitur :* Et supellectilem, *& cætera ; sicut in Jure dicitur*, Traditio corporum, *quanquam Græci*, σωμάτια, *servos appellant, usitatissima locutione ; sed quia non σωμάτια, sed σώματα, hic dictum est, non est temere confirmandum servos significatos : fieri tamen potest ut hoc magis sit.*

℣. 30. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακὼβ πρὸς Συμεὼν ϗ Λευί· Μισητόν με πεποιήκατε, ὥςε πονηρόν με εἶναι πᾶσι τοῖς..... ἐγὼ δὲ ὀλιγοςός εἰμι ἐν ἀριθμῷ· ϗ συναχθέντες ἐπ᾽ ἐμὲ, συγκόψȢσί με, &c. Vid. Ambr. ibid. & l. 2. de Jac. c. 7. col. 469. c.

CAPUT XXXV.

	Vulgata nova.	Versio antiqua.	
Sup. 28. 13.	1. Interea locutus est Deus ad Jacob : Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo qui apparuit tibi quando fugiebas Esaü fratrem tuum.	1. Dixit autem Deus ad Jacob : Surge, & ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi aram Deo qui apparuit tibi, cùm fugeres à facie Esaü fratris tui.	*Aug. quæst.* 110. *in Gen. t.* 3. 404. *d.*
	2. Jacob verò convocata omni domo sua, ait : Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.	2. Jacob..... dixit domui suæ, & omnibus qui cum illo erant : Tollite deos alienos, qui vobiscum sunt, de medio vestrûm.....	*Aug. quæst.* 111. *ibid. e.*
	3. Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo : qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei.		
	4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & inaures quæ erant in auribus eorum : at ille infodit ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.	4. Et tradiderunt Jacob deos alienos qui erant in manibus eorum, & inaures quæ erant in auriculis eorum : & abscondit ea Jacob subter terebinthum, quæ est in Sichimis, & perdidit ea usque in hodiernum diem.	*Hieron. cont. Helvid. t.* 4. *p.* 2. 134. *a.*
	5. Cùmque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.	5..... Et factus est timor Dei in civitatibus quæ circa illos erant, & non sunt consecuti post filios Israël.	*Aug. quæst.* 112. *in Gen. t.* 3. 404. *f.*
	6. Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel : ipse & omnis populus cum eo.	6. Venit autem Jacob in Luza, quæ est in terra Chanaan, quæ est Bethel : ipse & omnis plebs quæ erat cum eo.	*Fulg. l.* 2. *ad Monim. c.* 4. 30. *b.* & *fragm.* 34. *cont. Fab. p.* 639. *b.*
Sup. 28. 18.	7. Ædificavitque ibi altare, & appellavit nomen loci illius, Domus Dei : ibi enim apparuit ei Deus cùm fugeret fratrem suum.	7. Et ædificavit ibi altare, & vocavit nomen loci illius, Domus Dei : ibi enim apparuit ei Deus cùm fugeret à facie fratris sui Esaü.	
	8. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum : vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletûs.	8. Et mortua est Debbora nutrix Rebeccæ, & sepulta est juxta Bethel.....	*Hieron. quæst. Hebr. t.* 2. 538. *a.*
	9. Apparuit autem iterum Deus Jacob postquàm reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei,	9. Iterum in Luza apparuit Deus Jacob.....	*Aug. quæst.* 114. *in Gen. t.* 3. 405. *a.*
Sup. 32. 28.	10. dicens : Non vocaberis ultra Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël,	10. Et dixit ei Deus : Jam non vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et vocavit nomen ejus, Israël,	*Hieron. quæst. Hebr. t.* 2. 538. *a.*
	11. dixitque ei : Ego Deus omnipotens, cres-	11....... gentes & congregationes gentium	*Aug. quæst.* 115. *in Gen. t.* 3. 405. *c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Cyprian. l. 2. Testim. p. 286. c. *Dixit autem Deus ad Jacob : Exsurge, & ascende in locum Bethel, & habita illic, & fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit cùm fugeres à facie Esaü fratris tui.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 845. c. *Dixit autem Deus ad Jacob : Surgens ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altarium Deo, qui apparuit tibi cùm fugeres à facie fratris tui :* at infra l. 5. col. 865. c. legit : *Surge & ascende*, vel cum Mss. pluribus, *descende*; subinde loco *altarium*, ponit *sacrificium*, al. *sacrarium*; deinde sic : *Deo qui visus est tibi cùm recederes à facie Esaü.* Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 4. p. 30. b. & fragm. 34. contr. Fab. p. 639. b. *Dixit autem Deus ad Jacob : Surgens ascende in locum Bethel, & inhabita ibi, & fac ibi altare Deo, qui visus est tibi cùm fugeres à facie Esaü fratris tui.* Ita quoque in Græco, excepto uno, οἴκει, *habita*, pro *inhabita.* Vigil. Taps. l. contr. Varimad. p. 737 b. sic : *Dixit autem Deus ad Jacob : Ascende in Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo, qui visus est tibi in via, cùm fugeres à facie*, &c. ut sup. Ambros. verò, l. 2. de Jacob, c. 7. col. 469. d. *Exsurgens ascende in locum Bethel*, vel potiùs, *in Bethleem*, ut ferunt Mss. melioris notæ : & quidem Ambros. ibid. continuò addit : *Hoc est, in domum panis, ubi natus est Christus, sicut Michæas propheta testatus est, dicens* : Et tu Bethleem domus Ephrata, &c. *verè domus, panis quæ domus Christi est..... ibi jubetur habitare patriarcha, ibi altare facere Deo, qui apparuit ei..... ibi quoque sepulta est Rachel, in via Ephrata; hæc est, Bethleem.* (infra ℣. 19.) Neque hîc solùm, inquiunt edit. nostri, not. c. sed etiam l. 1. de Abr. c. 2. n. 5. & 6. ac l. 2. c. 5. n. 21. Mss. Ambros. melioris notæ legunt, *Bethleem.*

℣. 2. August. ibid. *Jacob ascensurus Bethel, ubi jussus est aram facere, dicit domui suæ*, &c. ut sup. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακὼβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, &c. ut in Lat.

℣. 4. Eadem leguntur Græcè ad verbum, excepto uno, ὠσὶν, *auribus*, pro *auriculis.* Similiter apud August. quæst. 111. in Gen. to. 3. col. 404. e. *Et dederunt* (Gr. ἔδωκαν) *Jacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, & inaures quæ erant in auribus eorum.* Ambros. epist. 66. ad Romul. to. 2. col. 1055. a. *Patriarcha Jacob*, inquit, *abscondit inaures cum simulacris gentium, quando in Sichimis abscondit.* Item l. 2. de Jacob, c 7. to. 1. col. 469. e. *Ibi deos accepit alienos, & abscondit eos sub lentisco :* & infra : *Cur sub lentisco? ..... ibi sunt dii gentium..... ibi inaures gentilium..... quas dederunt Jacob.*

℣. 5. Græc. Καὶ ἐγένετο φόβος Θεοῦ ἐπὶ τὰς πόλεις, τὰς κύκλῳ αὐτῶν, καὶ οὐ κατεδίωξαν, &c. *Et factus est timor super civitates, quæ circa illos, & non sunt persecuti*, &c. ut sup.

℣. 6. Eadem prorsus in Græco : eadem quoque refert August. quæst. 113. in Gen. to. 3. col. 404. g. usque ad *Bethel.* Hieron. verò l. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. c. sic : *Et venit Jacob in Luzam, in terram Chanaan, quæ est Bethel;* tum addit : *Ecce manifestissimè comprobatur Bethel, non Ulammaüs, ut supra dictum est, sed Luzam, id est, Amygdalon, ante vocitatam.* Vid. not. in ℣. 19. cap. 28.

℣. 7. Similiter in Græco, præter unum, Βαιθήλ, loco *domus Dei*, detracto præced. *illius.* Græcè etiam legitur, ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ, &c. *cùm fugeret ipse à facie Esaü*, &c.

℣. 8. In Græco : Ἀπέθανε δὲ Δεβόῤῥα ἡ τροφὸς Ῥεβέκκας, καὶ ἐτάφη κατώτερον Βαιθήλ, &c. *Et mortua est Deborra nutrix Rebeccæ, & sepulta est infra Bæthel.* Addit Hieron. *Si mortua est nutrix Rebeccæ, nomine Debbora, ut LXX. quoque hîc Interpretes transtulerunt, & ipsum verbum est Hebraïcum*, Meneceth, *scire non possumus quare ibi*, substantiam, (sup. cap. 24. ℣. 59.) *posuerunt, hîc* nutricem.

℣. 9. Græc. Ὤφθη δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἰακὼβ ἔτι ἐν Λουζᾷ, &c. *Apparuit autem Deus Jacob adhuc in Luza*, &c.

℣. 10. Similiter August. quæst. 114. in Gen. col. 405. a. *Et dixit ei : Nomen tuum jam non vocabitur Jacob, sed Israel erit nomen tuum.* Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς· Τὸ ὄνομά σου, οὐ κληθήσεται ἔτι Ἰακὼβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ, &c. ut in textu Latino.

℣. 11. Itidem in Græco.

Versio antiqua.

Aug. ubi sup.

erunt ex te.....

Aug. quæst. 116. in Gen. 405. c. d.

13. Ascendit autem Deus ab eo loco, ubi locutus est cum eo.

14. Et statuit Jacob titulum in loco, in quo locutus est cum eo, titulum lapideum: & libavit super eum libamen, & infudit super eum oleum.

15. Et vocavit Jacob nomen loci, in quo locutus est cum eo illic Deus, Bethel.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 538. b.

16. Et profectus est Israël, & extendit tabernaculum suum trans turrim Ader: & factum est dum appropinquaret Chabratha in terra Chanaan, ut veniret Ephratha, peperit Rachel.....

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 538. c.

18. Et factum est cùm dimitteret eam anima, siquidem moriebatur; vocavit nomen ejus, Filius doloris mei: pater verò ejus vocavit nomen ejus, Benjamin.

Ambr. epist. 70. 1065. c.

19. Mortua est autem Rachel, & sepulta est in via Ephrata, ipsa est Bethleem.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 7. 469. c.

20..... Columnam statuit Jacob supra monumentum ejus.....

21..... *Vide Not.*

Vulgata nova.

ce, & multiplicare: gentes & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12. Terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille verò erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus: libans super eum libamina, & effundens oleum:

15. vocansque nomen loci illius, Bethel.

16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam: in qua cùm parturiret Rachel,

17. ob difficultatem partûs periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia & hunc habebis filium.

18. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente jam morte, vocavit nomen filii sui, Benoni, id est, filius doloris mei: pater verò appellavit eum, Benjamin, id est, filius dextræ.

19. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem.

20. Erexitque Jacob titulum super sepulcrum ejus: Hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem.

Inf. 48. 7.

21. Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.

Vulgata nova.

Inf. 49. 4.

22. Cùmque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris sui: quod illum minimè latuit. Erant autem filii Jacob duodecim.

23. Filii Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Judas, & Issachar, & Zabulon.

24. Filii Rachel: Joseph & Benjamin.

25. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephthali.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 117. in Gen. t. 3. 405. e.

26..... hi sunt filii Israël, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

Vulgata nova.

26. Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser: hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Optimè è Græco, præter hoc, *ab eo loco*, pro quo, *ἀπ' αὐτῦ ἐκ τῦ τόπυ, ab eo de loco.*

℣. 14. Græc. *Καὶ ἔστησεν Ἰακὼβ στήλην ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἐλάλησε μετ' αὐτῦ ὁ Θεὸς, στήλην λιθίνην..... καὶ ἐπέχεεν*, &c. ut sup.

℣. 15. Ad verbum è Græco.

℣. 16. Sequuntur in Græco: *Ἀπάρας δὲ Ἰακὼβ ἐκ Βαιθὴλ, ἔπηξε τὴν σκηνὴν αὐτῦ ἐπέκεινα τῦ πύργυ Γαδέρ*, *Profectus autem Jacob de Bæthel, fixit tabernaculum suum ultra turrim Gader*, quibus respondent ista ex Hieronymo: *Et profectus est Israel..... trans turrim Ader*, quæ tamen Hieron. ibid. non refert nisi post versum 18. ut responderent versui 21. Vulgatæ, ubi sic: *Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis*: Horum autem verborum ne vestigium quidem exstat illic post ℣. 20. apud LXX. cùm eadem ab ipsis jam relata fuerint supra, nempe ℣. 16. de quo in præsenti agimus. Addunt LXX. *Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἤγγιζεν εἰς Χαβραθὰ, τῦ ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἐφραθᾶ, ἔτεκε Ῥαχὴλ*, &c. quæ optimè reddit Hieron. supra, nisi quòd post vocem, *Chabratha*, ponit, *in terra Chanaan*, quod abest à Græco. In edit. etiam Compl. deest, *εἰς*, ante *Χαβραθά*. Vid. infra, cap. 48. ℣. 7.

℣. 18. Ita in Græco, præter unum, *ejus*, quod deest post hoc, *pater verò*; at in Ms. Alex. exstat, *ὁ δὲ πατὴρ αὐτῦ*. Ambros. etiam l. de bened. Patr. c. 12. to. 1. col. 530. d. ait: *Rachel cùm pareret Benjamin, vocavit nomen ejus, Filius doloris mei*, Vid. seqq. apud Hieron.

℣. 19. Sic iterum legit Ambros. l. 2. de Jac. c. 7. col. 469. e. *Sepulta est in via Ephrata, hæc est Bethleem.* Græc. verò *Ἀπέθανε δὲ Ῥαχὴλ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ὁδῷ τῦ ἱπποδρόμυ Ἐφραθᾶ· αὕτη ἐςὶ Βηθλεέμ.* Unde Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 538. b. ait: *Ubi in Hebræo dicitur:* Et sepelierunt eam in via Ephrata, hæc est Bethleem; *Septuaginta pro* Ephrata, *posuerunt*, Hippodromum. Attamen in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest vox, *ἱπποδρόμυ*. uti sup. apud Ambros. Vide seqq. apud Hieron. nec non sup. ℣. 16. & infra, c. 48. ℣. 7.

℣. 20. Gr. *Καὶ ἔστησεν Ἰακὼβ στήλην ἐπὶ*, &c. ut in Lat.

℣. 21. Huc transfert Hieron. l. quæst. Hebr. col. 538. d. cum Vulg. quæ leguntur sup. ℣. 16. apud LXX. scilicet; *Et profectus est Israel, & extendit tabernaculum suum trans turrim Ader.* Vid. not. ad ℣. 16.

℣. 26. Aliter legit August. infra col. 406. b. & g. nempe, *Hi sunt filii Jacob, qui facti sunt ei in*, &c. Sic etiam quæst. 151. in Gen. col. 415. a. detracto primo *sunt*. Item Locut. 162. de Gen. col. 336. a. ait: *Hac locutione dictum est etiam illud:* Hi filii Jacob, qui facti sunt ei in Mesopotamia: *cùm ibi non fuerit natus Benjamin.* Gr. *Οὗτοι υἱοὶ Ἰακὼβ, οἳ ἐγένοντο αὐτῷ ἐν*, &c. ut sup. Duplex igitur legendi modus: unus, quo legatur: *Qui nati sunt ei;* alter, quo legatur: *Qui facti sunt ei.* De utroque ita disserit August. quæst. 117. col. 405. e. *Quòd duodecim filii*, inquit, *computantur Israël, qui nati sunt ei, & dicitur:* Hi sunt filii Israël, qui nati sunt ei in Mesopotamia: *cùm Benjamin longè postea natus sit..... frustra quidam conantes istam solvere quæstionem, dixerunt: Non legendum*, nati sunt, *sicut Latini plerique codices habent, sed*, facti sunt; *Græcè enim scriptum est, ἐγένοντο· ita volentes intelligi, etiam Benjamin, quamvis ibi natus non fuerit, ibi factum tamen, quia jam fuerat in utero seminatus..... Hoc autem modo, etiamsi*, nati sunt, *legeretur, possent dicere, Jam in utero natus erat, quia conceptus erat..... sed aliud est quod impedit hanc solutionem quæstionis hujus; quia si jam ibi Benjamin conceptus erat, qui filii Jacob grandes inde exierunt, vix annorum duodecim esse potuerunt.* Et post plura: *Proinde*, inquit, *aliter solvenda quæstio est, ut ideo intelligatur dictum, commemoratis duodecim filiis:* Hi sunt filii Jacob, qui facti sunt ei in Mesop. Syriæ: *quia inter omnes, qui tam multi erant, unus tantùm erat non ibi natus, qui tamen inde habuit nascendi causam, quòd ibi mater ejus patri copulata est*, &c.

VULGATA NOVA.

27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29. Consumptusque ætate mortuus est: & appositus est populo suo senex & plenus dierum: & sepelierunt eum Esaü & Jacob filii sui.

VERSIO ANTIQUA.

27. Et venit Jacob ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Campi, hæc est Chebron..... *Hieron. quæst. Hebr. 539. a.*

28. Fuerunt autem dies Isaac, quos vixit, anni centum octoginta *quinque*. *Hieron. in S. pl. n. 1. t. 3. 1645. d.*

29. Et deficiens Isaac mortuus est: & appositus est ad genus suum senex, & plenus dierum.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Græc. Ἦλθε δὲ Ἰακὼβ πρὸς..... εἰς Μαμβρῆ, εἰς πόλιν τοῦ πεδίου, &c. ut in Lat. Hieron. posuerat *in civitatem Arbee*, sed cùm ibid. moneat, *pro Arbee, in Septuaginta, Campum* legi, loco *Arbee*, scripsimus *Campi*.

℣. 28. Itidem Græcè, præter unum, *quinque*, quod deest, neque etiam additur in Vulgata. August. quoque, quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 407. a. dicit: *Vixit (Isaac) omnes annos vitæ suæ, centum octoginta:* item infra quæst. 122. col. 408 b. *Centesimo octogesimo mortuus est.*

℣. 29. Ita in Græco ad verbum, nisi excipias unum, πρεσβύτερος, *senior*, pro *senex*. Similiter ait Ambros. l. 1. de Caïn & Ab. c. 2. to. 1. col. 185. d. *Quod Isaac appositus sit ad genus suum*; & infra: *Pulchre autem ad genus, non ad populum, sicut alibi*, &c. Græc. addit: Καὶ ἔθαψαν αὐτὸν Ἡσαῦ, καὶ Ἰακὼβ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ. Unde August. quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 407. a. ait, *mortuum patrem simul sepelisse.*

CAPUT XXXVI.

VULGATA NOVA.

1. HÆ sunt autem generationes Esaü, ipse est Edom.

2. Esaü accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada filiam Elon Hethæi, & Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon Hevæi:

2..... *Vide Not.*

3. Basemath quoque filiam Ismaël sororem Nabaioth.

VULGATA NOVA.

1. Par. 1. 35. 4. Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath genuit Rahuel:

VERSIO ANTIQUA.

4. Et peperit Ada Esaü Eliphaz..... *Hieron. quæst. Hebr. 539. a.*

VULGATA NOVA.

5. Oolibama genuit Jehus & Ihelon & Core: hi filii Esaü qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6. Tulit autem Esaü uxores suas & filios & filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, recessitque à fratre suo Jacob.

6. 7. 8. *Vide Not.*

Sup. 13. 6. 7. Divites enim erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum.

8. Habitavitque Esaü in monte Seir, ipse est Edom. *Jos. 24. 4.*

9. Hæ autem sunt generationes Esaü patris Edom in monte Seir,

10. & hæc nomina filiorum ejus: Eliphaz filius Ada uxoris Esaü: Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus. *1. Par. 1. 34.*

11. Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Cenez.

VULGATA NOVA.

12. Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filii Esaü: quæ peperit ei Amalech: hi sunt filii Ada uxoris Esaü.

VERSIO ANTIQUA.

12. Et Thamna erat concubina Eliphaz filii primogeniti Esau: & ex ipsa natus est Amalech..... *Hieron. ubi sup.*

VULGATA NOVA.

13. Filii autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza: hi filii Basemath uxoris Esaü.

14. Isti quoque erant filii Oolibama filiæ Anæ filiæ Sebeon, uxoris Esaü, quos genuit ei, Jehus & Ihelon & Core.

15. Hi duces filiorum Esaü: filii Eliphaz primogeniti Esaü: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez,

16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech: hi filii Eliphaz in Terra Edom, & hi filii Ada.

17. Hi quoque filii Rahuel filii Esaü: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi autem duces Rahuel in Terra Edom: isti filii Basemath uxoris Esaü.

18. Hi autem filii Oolibama uxoris Esaü: dux Jehus, dux Ihelon, dux Core: hi duces Oolibama filiæ Anæ uxoris Esaü.

VULGATA NOVA.

19. Isti sunt filii Esaü, & hi duces eorum:

VERSIO ANTIQUA.

19. Isti filii Esaü, & isti principes eorum: *Hieron. ibid.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græc. Ἡσαῦ δὲ ἔλαβε τὰς γυναῖκας ἑαυτῷ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων· τὴν Ἀδά, &c. quibus alludit August. quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 406. g. dicens: *Quod post narrationem mortis Isaac narratur, quas uxores Esaü acceperit, & quos creaverit, recapitulatio intelligenda est*, &c.

℣. 4. Græc. Ἔτεκε δὲ αὐτῷ Ἀδὰ τὸν Ἐλιφάς, &c.

℣℣. 6. 7. 8. Huc spectant ista Augustini quæst. 118. in Gen. col. 406. g. *Scriptura dicit Esaü abscessisse de terra Chanaan, & habitasse in monte Seir.* Et post pauca: *Esaü, posteaquam in Mesopotamiam frater ejus abscessit, noluit habitare cum parentibus suis..... & cœpit habitare in monte Seir. Deinde post reditum fratris sui, facta inter eos concordiâ, reversus est & ipse ad parentes; & cùm mortuum patrem simul sepelissent, quia eos in plurimum ditatos terra illa, sicut scriptum est, minimè capiebat, abscessit rursus in Seir, & ibi propagavit gentem Idumæorum.* In Græco sic: Ἔλαβε δὲ Ἡσαῦ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ..... καὶ τὰ κτήνη, ὅσα ἐκτήσατο, καὶ πάντα ὅσα περιεποιήσατο ἐν γῇ Χαναὰν· καὶ ἐπορεύθη Ἡσαῦ ἐκ τῆς γῆς Χαναὰν, ἀπὸ προσώπου Ἰακὼβ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἦν γὰρ αὐτῶν τὰ ὑπάρχοντα πολλὰ, τοῦ οἰκεῖν ἅμα· καὶ οὐκ ἠδύνατο ἡ γῆ τῆς παροικήσεως αὐτῶν φέρειν αὐτοὺς, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν. Κατῴκησε δὲ Ἡσαῦ ἐν τῷ ὄρει Σηείρ, &c.

℣. 12. Græc. Θαμνὰ δὲ ἦν παλλακὴ Ἐλιφὰς τοῦ υἱοῦ Ἡσαῦ· καὶ ἔτεκε τῷ Ἐλιφὰς τὸν Ἀμαλήκ.

℣. 19. Ad verbum è Græco, præter hoc ultimum, *ipse est Edom*, pro quo, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἐδώμ, *hi sunt filii*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. ipse est Edom.

20. Et hi filii Seir & Chorræi, habitantis terram.....

Aug. quæst. 120. in Gen. t. 3. 407. c. 21..... hi principes Chorræi, filii Seir, in Terra Edom.

Hieron. quæst. Hebr. 539. b. 22. Et fuerunt filii Lotan : Chorri, & Æmam : & soror Lotan, Thamna.

Hieron. ibid. 24..... Ipse est Ana qui invenit Jamim in deserto, cùm pasceret asinos Zebeon patris sui :

VULGATA NOVA.

ipse est Edom.

20. Isti sunt filii Seir Horræi, habitatores terræ : Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, *1. Par. 1. 38.*

21. & Dison, & Eser, & Disan : hi duces Horræi, filii Seir, in Terra Edom.

22. Facti sunt autem filii Lotan : Hori & Heman : erat autem soror Lotan, Thamna.

23. Et isti filii Sobal : Alvan & Manahat & Ebal, & Sepho & Onam.

24. Et hi filii Sebeon : Aia & Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine, cùm pasceret asinos Sebeon patris sui :

VULGATA NOVA.

25. habuitque filium Dison, & filiam Oolibama.

26. Et isti filii Dison : Hamdan, & Eseban, & Iethram, & Charan.

27. Hi quoque filii Eser : Baalan & Zavan, & Acan.

28. Habuit autem filios Disan : Hus & Aram.

29. Hi duces Horræorum : dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

30. dux Dison, dux Eser, dux Disan : isti duces Horræorum qui imperaverunt in Terra Seir.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 121. in Gen. t. 3. 407. d. 31. & hi reges qui regnaverunt in Edom, antequam regnaret rex in Israël.

32..... *Vide Not.*

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 539. c. 33..... & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bozra.

VULGATA NOVA.

31. Reges autem qui regnaverunt in Terra Edom antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi :

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

33. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bosra.

VULGATA NOVA.

34. Cùmque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab : & nomen urbis ejus Avith.

36. Cùmque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saül de fluvio Rohoboth.

38. Cùmque & hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau : & appellabatur uxor ejus Meetabel, filia Matred filiæ Mezaab.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 127. t. 3. 334. a. 40. Hæc nomina principum Esaü, secundùm loca eorum in regionibus eorum, & in gentibus eorum.....

VULGATA NOVA.

40. Hæc ergo nomina ducum Esaü, in cognationibus, & locis, & vocabulis suis : dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,

VULGATA NOVA.

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

43. dux Magdiel, dux Hiram : hi duces Edom habitantes in terra imperii sui, ipse est Esaü pater Idumæorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Edom. Alii codices ferunt : Οὗτοι υἱοὶ Ἡσαῦ, οὗτός ἐστιν Ἐδώμ, absque his intermediis, καὶ οὗτοι ἡγεμόνες αὐτῶν.

℣. 20. Græc. Οὗτοι δὲ υἱοὶ Σηεὶρ τοῦ Χοῤῥαίου, τοῦ κατοικοῦντες τὴν γῆν.

℣. 21. Itidem Græcè.

℣. 22. Græc. Ἐγένοντο δὲ υἱοὶ Λωτὰν· Χοῤῥὶ, καὶ Αἱμάν· ἀδελφὴ δὲ Λωτὰν, Θαμνά.

℣. 24. Græc..... οὗτός ἐστιν Ἀνὰ, ὃς εὗρε τὸν Ἰαμεὶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε ἔνεμε τὰ ὑποζύγια Σεβεγὼν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Eadem prorsus legit Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. e. Observat autem Hieron. ibid. *Multa & varia apud Hebræos de hoc capitulo* disputari : *apud Græcos quippe & nostros*, inquit, *super hoc silentium est*. Vide sis Hieron. ibid.

℣. 31. Optimè è Græco. Non omittenda hîc quæ observat August. *Non sic accipiendum, tanquam omnes reges nominati sint usque ad ea tempora, quibus cœperunt reges Israel, quorum primus fuit Saül. Multi enim fuerunt in Edom usque ad tempora Saül, temporibus etiam Judicum, quorum tempora fuerunt ante Reges : sed ex his solis eos solos potuit commemorare Moyses, qui fuerunt antequam ipse moreretur*, &c. Vide sis plura apud ipsum.

℣. 32. Græc. Καὶ ἐβασίλευσεν ἐν Ἐδὼμ Βαλὰκ υἱὸς Βεώρ, &c. Unde August. quæst. 121. in Gen. to. 3. col. 407. g. ait : *Ne fortè autem moveat aliquem quòd inter reges Edom commemoratur Balac filius Beor, & de similitudine nominis existimet illum esse Balac, qui restitit Moysi ducenti populum Israël; sciat illum Balac Moabitam fuisse, non Idumæum, eumque fuisse filium Sephor, non filium Beor*, &c.

℣. 33. In Græco primùm : Ἀπέθανε δὲ Βαλὰκ, *mortuus est autem Balac ;* reliqua ut in Lat. supra, præter ultimum, Βοσόῤῥας, loco *Bozra*, al. Βοζόρας, al. Βόσρας.

℣. 40. Græcè similiter, nisi quòd post vocem *Esaü*, additur, ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν, *in tribubus eorum ;* deinde sic : κατὰ τόπον αὐτῶν, *secundùm locum eorum*, non *loca*. Vide seqq. apud August. ibid.

CAPUT XXXVII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 122. in Gen. t. 3. 408. e. 1. HAbitabat autem Jacob in terra Chanaan.

VULGATA NOVA.

1. HAbitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco sic : Κατῴκει δὲ Ἰακὼβ ἐν τῇ γῇ, οὗ παρῴκησεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν γῇ Χαναάν. *Habitabat autem Jacob in terra, ubi incoluit pater ejus in terra Chanaan.*

VULGATA NOVA.

2. Et hæ ſunt generationes ejus : Joſeph cùm ſedecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer : & erat cum filiis Balæ & Zelphæ uxorum patris ſui : accuſavitque fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo.

3. Iſraël autem diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos, eò quòd in ſenectute genuiſſet eum : fecitque ei tunicam polymitam.

VERSIO ANTIQUA.

2. Hæ autem procreaturæ Jacob : Joſeph autem decem & ſeptem annorum erat, paſcens cum fratribus oves..... *Aug. ubi ſup.*

3. Et Iſraël dilexit Joſeph ſuper omnes filios ſuos, quia erat filius ſenectutis : & fecit ei tunicam variam. *Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 540. a.*

VULGATA NOVA.

4. Videntes autem fratres ejus quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.

4..... *Vide Not.*

5. Accidit quoque ut viſum ſomnium referret fratribus ſuis : quæ cauſa majoris odii ſeminarium fuit.

6. Dixitque ad eos : Audite ſomnium meum quod vidi :

VULGATA NOVA.

7. Putabam nos ligare manipulos in agro : & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtroſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.

8. Reſponderunt fratres ejus : Nunquid rex noſter eris ? aut ſubjiciemur ditioni tuæ ? Hæc ergo cauſa ſomniorum atque ſermonum, invidiæ & odii fomitem miniſtravit.

9. Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus, ait : Vidi per ſomnium, quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas undecim, adorare me.

10. Quod cùm patri ſuo & fratribus retuliſſet, increpavit eum pater ſuus, & dixit : Quid ſibi vult hoc ſomnium quod vidiſti ? num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te ſuper terram ?

VERSIO ANTIQUA.

7. Putabam nos ligare gremia in campo : ſurrexit gremium meum, & erectum eſt ; converſa autem gremia veſtra adoraverunt gremium meum. *Auct. l. de præd. p. 1. c. 25. apud Proſp. col. 108. e.*

8..... Nunquid regnando regnaturus es nobis ? aut dominando dominaturus es nobis ?..... *Ambr. de Joſ. c. 2. t. 1. 485. d. e.*

9. Vidit autem aliud ſomnium, & narravit illud patri ſuo & fratribus ſuis..... quaſi ſol, & luna, & undecim ſtellæ adorabant me. *Auct. l. de præd. apud Proſp. 109. a.*

10..... objurgavit illum pater ejus, dicens : Quid ergo erit hoc viſum quod ſomniaſti ? nunquid venientes, ego & mater tua & fratres tui, adorabimus te ſuper terram ? *Ibid.*

VULGATA NOVA.

11. Invidebant ei igitur fratres ſui : pater verò rem tacitus conſiderabat.

11..... 17. *Vide Not.*

12. Cùmque fratres illius in paſcendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Iſraël : Fratres tui paſcunt oves in Sichimis : veni, mittam te ad eos. Quo reſpondente,

14. Præſtò ſum, ait ei : Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora : & renuntia mihi quid agatur. Miſſus de Valle Hebron, venit in Sichem :

15. invenitque eum vir errantem in agro, & interrogavit quid quæreret.

16. At ille reſpondit : Fratres meos quæro, indica mihi ubi paſcant greges.

17. Dixitque ei vir : Receſſerunt de loco iſto : audivi autem eos dicentes : Eamus in Dothain. Perrexit ergo Joſeph poſt fratres ſuos, & invenit eos in Dothain.

VULGATA NOVA.

18. Qui cùm vidiſſent eum procul, antequam

VERSIO ANTIQUA.

18. Et præviderunt eum de longe venientem, *Ambr. de Joſ. c. 3. t. 1. 486. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græc. Αὗται δὲ αἱ γενέσεις Ἰακώβ· Ἰωσὴφ δὲ δέκα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἦν, ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, &c. Mſ. verò Alex. ſic cum Aug. ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰ πρόβατα, abſque hoc, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Auguſt. ibid. *Quomodo potuerit mors Iſaac decem & ſeptem annorum invenire Joſeph ejus nepotem, ſicut videtur tanquam ex ordine Scriptura narrare?* Item infra, col. 410. a.

℣. 3. Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 11. to. 1. col. 527. a. *Amabat eum Jacob, quia filius ſenectutis erat illi :* & l. de Joſ. c. 2. col. 485. b. *Jacob illum plus amabat..... meritòque variam tunicam fecit ei.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. part. 1. c. 25. col. 108. e. *Jacob diligebat Joſeph ;* & infra : *fecit Jacob Joſeph tunicam variam.* Græc. Ἰακὼβ δὲ ἠγάπα τὸν Ἰωσὴφ παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ· ἐποίησε δὲ αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον.

℣. 4. Sequuntur in Græco : Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸν ὁ πατὴρ φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτόν, &c. quibus reſpondent iſta ex Ambroſio, l. de Joſ. c. 1. col. 484. d. *A parentibus pluſquam cæteri filii diligebatur ; ſed ea res invidiæ fuit.*

℣. 7. Eadem narrat Ambroſ. l. de Joſ. c. 2. col. 485. c. his verbis : *Somniavit quòd cùm alligaſſet, ut ſibi videbatur per viſum, manipulos cum fratribus ſuis, ſurrexerit manipulus ejus, & ſteterit erectus : converſi autem fratrum manipuli, adoraverint manipulum ſuum.* Similiter Vigil. Tapſ. l. 3. contr. Eutych. p. 27. c. *Videbam ligare nos in campo manipulos, & ſurrexiſſe manipulum meum, veſtroſque manipulos adorare manipulum meum.* Græc. Ὤμην ἡμᾶς δεσμεύειν δράγματα ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ· καὶ ἀνέστη τὸ ἐμὸν δράγμα, καὶ ὠρθώθη· περιστραφέντα δὲ τὰ δράγματα ὑμῶν, προσεκύνησαν τὸ ἐμὸν δράγμα. Philo, l. de Joſ. legiſſe videtur initio, ὤμην ἡμᾶς, teſte Nobilio. Ita quoque habet Mſ. Alex. cum edit. Compl.

℣. 8. Græc...... Μὴ βασιλεύων βασιλεύσεις ἐφ' ἡμᾶς, ἢ κυριεύων κυριεύσεις ἡμῶν ; καὶ, &c. *Nunquid regnans regnabis ſuper nos, & dominans dominaberis nobis ?*

℣. 9. Priora verba : *Vidit autem..... fratribus ſuis*, ex Ambroſio ſumpta ſunt ; ſequentia verò, *quaſi ſol*, &c. ex Anonymo : cuncta ad verbum conveniunt cum Græco. Prioribus addit Ambroſius : *eò quod ſol & luna, & undecim ſtellæ adorarent eum.*

℣. 10. Auguſt. quæſt. 123. in Gen. to. 3. col. 409. a. legit : *Quod eſt ſomnium hoc quod ſomniaſti ? Nunquid venientes veniemus ego, & mater tua, & fratres tui adorare te ſuper terram ?* Græc. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί τὸ ἐνύπνιον τοῦτο, ὃ ἐνυπνιάσθης ; ἆρά γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγώ τε, καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν γῆν ;

℣℣. 11..... 17. Eò ſpectant quæ Ambroſ. narrat, l. de fug. ſæc. c. 8. to. 1. col. 436. d. *Joſeph fratres ſuos requirebat, & ad eum feſtinabat locum, in quo paſcebant oves ; & cùm cognoviſſet quia in Dothaim ſunt, perrexit eò ;* & l. de Joſeph, c. 3. col. 486. c. ait : *Et miſit in Sichem ;* paulòque poſt : *Et errabat Joſeph, quia fratres ſuos invenire non poterat..... invenit autem fratres ſuos in Dothaim.*

℣. 18. Græc. Προεῖδον δὲ αὐτὸν μακρόθεν πρὸ τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν (edit. Ald. delet, αὐτόν) πρὸς αὐτούς· καὶ ἐπονηρεύοντο τοῦ ἀποκτεῖναι αὐτόν. *Præviderunt autem eum à longè, antequam ipſe appropinquaret ad eos ; & malignaban-*

VERSIO ANTIQUA.

Ambrof. ubi fup. & 487. a.

antequam appropiaret ad illos; & infæviebant ut occiderent illum.

19..... Ecce fomniator ille venit:

20. nunc ergo venite, occidamus eum..... & videbimus quid proderunt fomnia illius.

Aug. Locut. 128. t. 3. 334. b.

21. Cùm audiffet autem Ruben, liberavit eum de manibus eorum, & dixit:

Ambr. de Jof. c. 3. 488. e.

22. Non feriamus eum in animam..... manus autem nolite inferre illi.....

23..... 25. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere:

19. & mutuò loquebantur: Ecce fomniator venit:

20. venite, occidamus eum, & mittamus in cifternam veterem: dicemufque, Fera peffima devoravit eum: & tunc apparebit quid illi profint fomnia fua.

21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat:

Inf. 42. 22.

22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis fanguinem: fed projicite eum in cifternam hanc, quæ eft in folitudine, manufque veftras fervate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri fuo.

23. Confeftim igitur ut pervenit ad fratres fuos, nudaverunt eum tunica talari & polymita:

VULGATA NOVA.

24. miferuntque eum in cifternam veterem, quæ non habebat aquam.

25. Et fedentes ut comederent panem, viderunt Ifmaëlitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum, portantes aromata, & refinam, & ftacten, in Ægyptum.

26. Dixit ergo Judas fratribus fuis: Quid nobis prodeft fi occiderimus fratrem noftrum, & celaverimus fanguinem ipfius?

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi fup. 487. f.
Aug. Locut. 130. & 131. in Gen. 334. c.

27. Venite, vendamus Jofeph Ifmaëlitis, manus autem noftræ non fint fuper eum: quoniam frater nofter & caro noftra eft.....

Hieron. quæft. Hebr. t. 2. 540. a.

28..... & vendiderunt Jofeph Ifmaëlitis, viginti aureis.....

VULGATA NOVA.

27. Melius eft ut venundetur Ifmaëlitis, & manus noftræ non polluantur: frater enim & caro noftra eft. Acquieverunt fratres fermonibus illius.

28. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cifterna, vendiderunt eum Ifmaëlitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum.

Sap. 10. 13.

VULGATA NOVA.

29. Reverfufque Ruben ad cifternam, non invenit puerum:

30. & fciffis veftibus pergens ad fratres fuos, ait: Puer non comparet, & ego quò ibo?

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 132. 334. d.

31..... occiderunt hœdum caprarum.....

VULGATA NOVA.

31. Tulerunt autem tunicam ejus, & in fanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt:

VULGATA NOVA.

32. mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc invenimus: vide utrùm tunica filii tui fit, an non.

33. Quam cùm agnoviffet pater, ait: Tunica filii mei eft, fera peffima comedit eum, beftia devoravit Jofeph.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de Jof. c. 3. 489. c.

34. Jacob fcidit veftimenta fua.....

VULGATA NOVA.

34. Sciffifque veftibus, indutus eft cilicio, lugens filium fuum multo tempore.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tur ad eum occidendum.

℣. 19. Similiter habent Cypr. epift. 69. p. 124. & Auct. l. de promiff. part. 1. c. 25. apud Profp. col. 109. c. *Ecce fomniator ille venit.* Ita quoque in Græco.

℣. 20. Ita in Græco, præter hoc, ἔσται, *erunt*, loco *proderunt*. Similiter habet Cypr. epift. 69. p. 124. *Nunc ergo venite, occidamus illum.* Auct. l. de promiff. apud Profp. col. 109. c. *Venite, occidamus illum, & videamus quæ erunt fomnia ipfius.*

℣. 21. Græc. Ἀκούσας δὲ Ῥουβὴν, ἐξείλετο αὐτὸν..... καὶ εἶπεν.

℣. 22. Græc. Οὐ πατάξωμεν αὐτὸν εἰς ψυχήν..... χεῖρα δὲ μὴ ἐπενέγκητε αὐτῷ.

℣℣. 23..... 25. Horum plura commemorat Ambrof. de Jof. c. 3. col. 488. e. 489. a. dicens: *Exutus eft tunicâ..... Lacus autem ficcus erat..... Illi igitur emunt Chriftum qui bonos odores deferunt; thymiama..... refinam, &c..... Ex Galaad veniebant negotiatores..... merces fuas transferentes.*

℣. 27. Priora hæc: *Venite, vendamus Jof. Ifmaëlitis*, prodeunt ex Ambrofio; reliqua ex Auguftino. Ambrof. etiam infra legit: *Tradamus Jofeph Ifmaëlitis, at manus noftræ non fint injectæ fuper eum.* Auct. l. de promiff. ap. Profp. part. 1. c. 26. col. 109. d. *Venite, venundemus Jofeph, & non occidamus illum.* Græc. Δεῦτε ἀποδώμεθα αὐτὸν τοῖς Ἰσμαηλίταις τούτοις· αἱ δὲ χεῖρες, &c. ut in textu Auguftini.

℣. 28. Itidem Græcè. Obfervat ibidem Hieron. *Pro aureis, in Hebræo, argenteis*, haberi. Item in Matth. 26. to. 4. col. 126. f. ait: *Jofeph, non ut multi putant, juxta LXX. Interpretes, viginti aureis venditus eft, fed juxta Hebraïcam veritatem, viginti argenteis.* Nec etiam conftat de numero *viginti*; Ambrofius enim l. de Jof. c. 3. col. 488. a. b. poftquàm dixit, venditum negotiatoribus, emptum à proditoribus Jofeph; venditum eum à Juda, emptum ab Ifmaëlitis, addit: *Ideo alibi, viginti, alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta invenimus emptum Jofeph.* Et poft pauca: *Ita hîc quoque diverfitas, vel viginti, vel triginta aureorum vel argenteorum*, &c. Auguft. verò, quæft. 124. in Gen. to. 3. col. 409. c. quærit, *Quare Ifmaëlitas Scriptura, quibus à fratribus venditus eft Jofeph, etiam Madianitas vocet.* Vide feqq. apud ipfum, & ferm. 13. de temp. append. to. 5. ejufdem.

℣. 31. Gr..... ἔσφαξαν ἔριφον αἰγῶν, καὶ ἐμόλυναν τὸν χιτῶνα τῷ αἵματι. *Jugularunt hœdum caprarum, & fœdarunt tunicam fanguine*, &c. Ambrof. l. de Jof. c. 3. col. 489. d. *Hœdi fanguine refperferunt tunicam ejus.*

℣. 34. Διέῤῥηξε δὲ Ἰακὼβ τὰ..... καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, &c. Unde Ambrof. fup. ait: *Jacob..... quafi pater filium flebat amiffum.*

VULGATA NOVA.

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait : Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36. Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

VERSIO ANTIQUA.

35. Congregati sunt autem omnes filii ejus & filiæ, & venerunt consolari eum, & noluit consolari, dicens : Quoniam descendam ad filium meum lugens in infernum.....

Aug. quæst. 125. in Gen. t. 3. 409. d.

36. Et vendiderunt Joseph in Ægyptum Petephræ spadoni, præposito coquorum.

Aug. quæst. 127. in Gen. 409. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 35. Eadem exstant in Græco ad verbum. Hieron. quoque epist. 22. ad Paulam, to. 4. part. 2. col. 56. f. habet : *Descendam ad filium meum lugens in infernum.*

℣. 36. Græc. Οἱ δὲ Μαδιηναῖοι ἀπέδοντο τὸν Ἰωσὴφ εἰς Αἴγυπτον τῷ Πετεφρῇ τῷ σπάδοντι Φαραὼ ἀρχιμαγείρῳ. Observat August. sup. nolle quosdam *Præpositum coquorum interpretari, qui Græcè, ἀρχιμάγειρος, dicitur, sed præpositum militiæ, cui esset potestas occidendi; nam sic appellatus est etiam ille, quem Nabuchodonosor misit, penes quem potiùs invenitur primatus fuisse militiæ :* & infra, col. 411. c. Ἀρχιμάγειρος, inquit, *principem coquorum, Latini interpretes posuerunt, principem autem militiæ quidam intelligi volunt.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 540. a. eumdem versum sic reddit : *Madianæi autem vendiderunt Joseph in Ægypto Phutiphar eunucho, Pharaonis archimagiro;* tum addit : *In plerisque locis, Archimagiros, id est, coquorum principes, pro magistris exercitûs Scriptura commemorat; Μαγειρεύειν quippe Græcè interpretatur, occidere. Venditus est igitur Joseph principi exercitûs & bellatorum, non Petephre, ut in Latino scriptum est, sed Phutiphar eunucho.* Ambros. etiam l. de Joseph, c. 4. to. 1. col. 490. b. ait : *Venditus est Joseph, ductus in Ægyptum, emptus à præposito coquorum.*

CAPUT XXXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Eodem tempore descendens Judas à fratribus suis, divertit ad Virum Odollamitem, nomine Hiram.

1. Par. 2. 1.

2. Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue : & accepta uxore, ingressus est ad eam.

3. Quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her.

Num. 26. 19.

4. Rursumque concepto fœtu, natum filium vocavit Onan.

5. Tertium quoque peperit : quem appellavit Sela : quo nato, parere ultra cessavit.

VERSIO ANTIQUA.

1. Factum est autem in tempore illo, descendit Judas à fratribus suis ad hominem quemdam Odollamitam, cui nomen Iras.

Aug. quæst. 128. in Gen. t. 3. 409. f.

2. Et vidit illic Judas filiam hominis Chananæi, nomine Savam : & accepit eam, & introivit ad eam.

3. Et concepit, & peperit filium.....

5. Et adjecit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Selom : hæc autem erat in Chazbi, quando peperit eum.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 540. b.

VULGATA NOVA.

6. Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.

6..... 11. *Vide Not.*

Num. 6. 19.

7. Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini : & ab eo occisus est.

8. Dixit ergo Judas ad Onan filium suum : Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.

9. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10. Et idcirco percussit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret.

11. Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suæ : Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus : timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quæ abiit, & habitavit in domo patris sui.

VULGATA NOVA.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Judæ : qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.

13. Nunciatumque est Thamar quòd socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves.

14. Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum : & mutato habitu, sedit in bivio

VERSIO ANTIQUA.

12..... & consolatus Judas, ascendit ad eos qui tondebant oves ejus, ipse & Hiras pastor ejus Odollamites.....

Hieron. ubi sup.

13. Et nunciatum est nurui ejus Thamar, dicentes.....

Aug. Locut. 133. t. 3. 334. d.

14. Et depositis vestimentis viduitatis suæ à se, cooperuit se pallio, & adornavit; & sedit ad por-

Aug. quæst. 129. 410. c. Cypr. l. 3. Testim. p. 317. b. Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 540. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco, modò, *fratribus suis*, addatur : *& pervenit usque* : ita enim Græcè : ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀφίκετο ἕως πρὸς ἄνθρωπον, &c.

℣. 2. Ita in Græco, præter hoc, ᾗ ὄνομα Σαυά, *cui nomen Sava*, pro, *nomine Savam.*

℣. 3. Græc. Καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, &c.

℣. 5. Eadem sunt in Græco, nisi quòd initio legitur : Καὶ προσθεῖσα ἔτεκεν, *& adjiciens, peperit;* & in fine, ἔτεκεν αὐτούς, *peperit eos*, non *eum;* addit Hieron. *Verbum Hebræum hic positum esse pro loci vocabulo, quod Aquila pro re transtulit, dicens :* Et vocabitur nomen ejus Selom, & factum est ut mentiretur in partu, postquam genuit Selom. *Postquam enim genuit Selom, stetit partus ejus.* Chazbi *ergo non nomen loci, sed* mendacium *dicitur.* Hæc autem adjungimus ex Hieronymo, ut magis magisque constet contextum Latinum passim adhibitum in libro quæst. Hebr. non esse secundùm Hebræum, sed secundùm LXX.

℣℣. 6..... 11. Huc redeunt quæ narrat August. quæst. 128. in Gen. to. 3. col. 409. f. *Thamar nurum suam (Judas) mortuo primogenito suo, alteri filio dedit; quo etiam mortuo, expectavit ut cresceret tertius; & cùm crevisset, nec illi eam dedit, timens ne & ipse moreretur.*

℣. 12. Itidem Græcè, excepto uno, Εἱράς, *Iras*, pro *Hiras;* additur in fine, εἰς Θαμνά, *in Thamna.*

℣. 13. Ita in Græco.

℣. 14. Prior versiculi hujus pars : *Et depositis..... à se :* Augustini est : media *cooperuit..... & adornavit*, Cypriani : postrema denique, *& sedit ad*, &c. Hieronymi. In Græco sic : Καὶ περιελομένη τὰ ἱμάτια τῆς χηρεύσεως (Ms. Oxon. addit, αὐτῆς) ἀφ᾽ ἑαυτῆς, περιεβάλετο θέριστρον,

Versio antiqua.		Vulgata nova.
Hieron. ubi ſup.	tam Enam, quæ eſt in tranſitu Thamna.....	itineris, quod ducit Thamnam : eò quòd creviſſet Sela, & non eum accepiſſet maritum.
Cypr. l. 3. Teſtim. 317. b.	15. Et cùm aſpexiſſet eam Judas, viſum eſt ei meretricem eſſe.....	15. Quam cùm vidiſſet Judas, ſuſpicatus eſt eſſe meretricem : operuerat enim vultum ſuum, ne agnoſceretur.

Vulgata nova.

16. Ingrediensque ad eam, ait : Dimitte me ut coëam tecum : neſciebat enim quòd nurus ſua eſſet. Qua reſpondente : Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?

17. dixit : Mittam tibi hœdum de gregibus. Rurſumque illa dicente : Patiar quod vis, ſi dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.

18. Ait Judas : Quid tibi vis pro arrhabone dari? Reſpondit : Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit,

18. *Vid. Not.*

19. & ſurgens abiit : depoſitoque habitu, quem ſumpſerat, induta eſt viduitatis veſtibus.

20. Miſit autem Judas hœdum per paſtorem ſuum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri : qui cùm non inveniſſet eam,

21. interrogavit homines loci illius : Ubi eſt mulier quæ ſedebat in bivio? Reſpondentibus cunctis : Non fuit in loco iſto meretrix ;

22. reverſus eſt ad Judam, & dixit ei : Non inveni eam : ſed & homines loci illius dixerunt mihi, nunquam ſediſſe ibi ſcortum.

23. Ait Judas : Habeat ſibi, certè mendacii arguere nos non poteſt : ego miſi hœdum quem promiſeram, & tu non inveniſti eam.

24. Ecce autem poſt tres menſes nunciaverunt Judæ, dicentes : Fornicata eſt Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumeſcere. Dixitque Judas : Producite eam ut comburatur.

25. Quæ cùm duceretur ad pœnam, miſit ad ſocerum ſuum, dicens : De viro, cujus hæc ſunt, concepi : cognoſce cujus ſit annulus, & armilla, & baculus.

Versio antiqua.		Vulgata nova.	
Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 540. c. Aug. Locut. 135. t. 3. 334. e. Hieron. in Mich. 2. t. 3. 1515. c.	26. Cognovit autem Judas, & dixit : Juſtior eſt illa quàm ego : eò quòd non dedi eam Selom filio meo. Et non appoſuit ampliùs ſcire eam.	26. Qui, agnitis muneribus, ait : Juſtior me eſt : quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam.	
	27. Factum eſt cùm pareret, & haberet geminos in utero ; in ipſo partu, unus protulit manum, & tulit obſtettix, & ligavit in manu ejus coccinum, dicens :	27. Inſtante autem partu, apparuerunt gemini in utero : atque in ipſa effuſione infantium, unus protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum, dicens :	*Matth. 1. 3.*
	28. Hic egredietur prior.	28. Iſte egredietur prior.	
	29. Cùm autem contraxiſſet manum, ſtatim egreſſus eſt frater ejus : & illa ait : Quare diviſa eſt propter te maceria? & vocavit nomen ejus Phares.	29. Illo verò retrahente manum, egreſſus eſt alter : dixitque mulier : Quare diviſa eſt propter te maceria? & ob hanc cauſam vocavit nomen ejus Phares.	
	30. Et poſt hæc egreſſus eſt frater ejus, in cujus manu erat coccinum : & vocavit nomen ejus Zara.	30. Poſtea egreſſus eſt frater ejus, in cujus manu erat coccinum : quem appellavit Zara.	*1. Par. 2. 4.*

Notæ ad Versionem antiquam.

καὶ ἐκαλλωπίσατο, καὶ ἐκάθισε πρὸς ταῖς πύλαις Αἰνάν, &c. ut in Lat. *Et auferens veſtimenta viduitatis* (ſuæ) *à ſe, induit theriſtrum, & adornavit ſe, & ſedit ad portas Ænan*, &c. Auguſt. tamen Locut. 134. de Gen. to. 3. col. 334. e. legit ut ſupra : *Et depoſitis veſtimentis viduitatis ſuæ à ſe.* Tertul. l. de cultu fem. c. 12. p. 267. c. *Thamar ſe expinxerat & ornaverat.* Græc. addit in fine : ἴδε γὰρ ὅτι μέγας γέγονε Σηλώμ· αὐτὸς δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτὴν αὐτῷ γυναῖκα. Ad quæ reſpiciens Auguſt. quæſt. 128. in Gen. col. 409. f. ait : *Et cùm creviſſet, nec illi eam dedit.*

℣. 15. In Græco ſic : Καὶ ἰδὼν αὐτὴν Ἰούδας, ἔδοξεν αὐτὴν πόρνην εἶναι· κατεκαλύψατο γὰρ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτήν. Quibus alludens Tertul. l. de cultu fem. c. 12. p. 267. c. ait : *Thamar illa..... idcirco Judæ ſuſpicioni viſa eſt quæſtui ſedere, adeo quia ſub velamento latebat, habitûs qualitate quæſtiariam mentiente, & fecit ut quæſtiariam ; & voluit, & compellavit, & pactus eſt.*

℣. 18. Gr..... Τίνα τὸν ἀῤῥαβῶνά σοι δώσω ; ἡ δὲ εἶπε· Τὸν δακτύλιόν σου, καὶ τὸν ὁρμίσκον, καὶ τὴν ῥάβδον τὴν ἐν τῇ χειρί σου· καὶ ἔδωκεν αὐτῇ, &c. Unde Ambroſ. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. *Annulum*, inquit, *& monile accepit, & virgam.*

℣. 26. Addit Hieron. ibid. *In Hebræo habet :* Juſtificata eſt ex me : *non quòd juſta fuerit, ſed quod comparatione illius minus mali fecerit.* Ambroſ. tum l. 3. in Luc. to. 1. col. 1320. e. tum l. 1. de pœnit. to. 2. col. 432. d. e. 433. b. legit : *Juſtificata eſt magis Thamar, quàm ego ; propter quod non dedi eam Selon filio meo.* Græcè, Ἐπέγνω δὲ Ἰούδας, καὶ εἶπε· Δεδικαίωται Θάμαρ ἢ ἐγώ· οὗ εἵνεκεν, &c. ut in Latino ſup.

℣. 27. Ambroſ. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. hæc habet : *Cùm generaret Thamar..... unus de utero ejus præmiſit manum, quam corripiens obſtetrix, coccum ligavit, dicens :* In Gr. ſic : Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἔτικτε, καὶ τῇδε ἦν δίδυμα ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τίκτειν αὐτὴν, ὁ εἷς προεξήνεγκε τὴν χεῖρα· λαβοῦσα δὲ ἡ μαῖα, ἔδησεν ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ κόκκινον, λέγουσα· *Factum eſt autem, quando pariebat, & huic erant gemelli in utero ejus. Factum eſt autem, dum ipſa pareret, unus prætulit manum : ſumens autem obſtetrix, ligavit ſuper manum ejus coccinum, dicens :*

℣. 28. Ambr. l. 3. in Luc. col. 1321. b. *Hic exiet prior.* Ita quoque in Græco.

℣. 29. Rurſum Hieronym. l. quæſt. Hebr. to. 2. col. 540. d. legit : *Et ecce egreſſus eſt frater ejus, & dixit : Ut quid diviſa eſt propter te maceria? & vocavit nomen ejus, Phares.* At l. 1. in ep. ad Eph. to. 4. col. 344. d. *Ut quid propter te dirupta eſt ſepis?* Ambroſ. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. *Ut autem manum revocavit puer in matris uterum, ſtatim exivit frater ejus : dixit autem obſtetrix : Quid inciſa eſt per te ſepis? & vocavit nomen ejus, Phares.* Gr. Ὡς δὲ ἐπισυνήγαγε τὴν χεῖρα, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ἡ δὲ εἶπε· Τί διεκόπη διὰ σὲ φραγμός ; καὶ, &c. ut in Lat.

℣. 30. Idem Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 541. a. *Poſt hoc exiit frater ejus, in cujus manu*, &c. ut ſup. Ambroſ. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. *Et poſt ipſum exivit frater ejus, in cujus manu erat coccum : & vocavit nomen ejus, Zaram.* Gr. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ ἦν ἐπὶ τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κόκκινον· καὶ ἐκάλεσε τὸ..... Ζαρά. *Et poſt hoc exiit frater ejus, in quo erat ſuper manum ejus coccinum*, &c. ut ſup.

CAPUT XXXIX.

VULGATA NOVA.

1. Igitur Joſeph ductus eſt in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitûs, vir Ægyptius, de manu Iſmaëlitarum, à quibus perductus erat.

VERSIO ANTIQUA.

1. Joſeph autem depoſitus eſt in Ægyptum, & poſſedit eum Petephres ſpado Pharaonis.....

Aug. quæſt. 130. in Gen. t. 3. 410. c.

VULGATA NOVA.

2. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis proſperè agens: habitavitque in domo domini ſui,

3. qui optimè noverat Dominum eſſe cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.

VULGATA NOVA.

4. Invenitque Joſeph gratiam coram domino ſuo, & miniſtrabat ei, à quo præpoſitus omnibus, gubernabat creditam ſibi domum, & univerſa quæ ei tradita fuerant:

5. benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Joſeph, & multiplicavit tam in ædibus quàm in agris cunctam ejus ſubſtantiam:

6. nec quidquam aliud noverat, niſi panem quo veſcebatur. Erat autem Joſeph pulchra facie, & decorus aſpectu.

7. Poſt multos itaque dies injecit domina ſua oculos ſuos in Joſeph, & ait: Dormi mecum.

8. Qui nequaquam acquieſcens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua:

9. nec quidquam eſt quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es: quomodo ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

VERSIO ANTIQUA.

4. Et invenit Joſeph gratiam in conſpectu domini ſui.....

Aug. Locut. 136. 334. e.

5.....benedixit Dominus domum Ægyptii propter Joſeph, & facta eſt benedictio Domini in toto cenſu ejus, & in domo, & in agris: & convertit omnia quæcunque illi erant in manus Joſeph:

Ambr. de Joſ. c. 4. t. 1. 491. c.

6. & neſciebat quæ circa eum erant nihil, præter panem quem ipſe edebat.....

Aug. Locut. 137. & 138. t. 3. 334. e.

7..... & miſit uxor domini ejus oculos ſuos in Joſeph, & ait: Dormi mecum.

Idem Locut. 137. & 140. 334. f.

8..... & dixit uxori domini ſui: Si dominus meus propter me nihil ſcit in domo ſua, & omnia quæcunque habet, dedit in manus meas:

Ambr. l. 2. Offic. t. 2. 91. c.

9..... neque ſubtractum eſt à me quidquam, præter te, quia uxor illius es: quomodo faciam verbum malum hoc, & peccabo coram Domino?

VULGATA NOVA.

10... 11... *Vide Not.*

10. Hujuſcemodi verbis per ſingulos dies, & mulier moleſta erat adoleſcenti, & ille recuſabat ſtuprum.

11. Accidit autem quadam die, ut intraret Joſeph domum, & operis quippiam abſque arbitris faceret:

VERSIO ANTIQUA.

12...... Dormi mecum. Fugit, & exiit foras relinquens veſtimenta ſua.

Auct. l. de præd. ap. Proſp. p. 110. c.

13..... 21. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

12. & illa apprehenſâ laciniâ veſtimenti ejus, diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, & egreſſus eſt foras.

13. Cumque vidiſſet mulier veſtem in manibus ſuis, & ſe eſſe contemptam,

14. vocavit ad ſe homines domus ſuæ, & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingreſſus eſt ad me, ut coiret mecum: cùmque ego ſuccl amaſſem,

15. & audiſſet vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei retentum pallium oſtendit marito revertenti domum,

17. & ait: Ingreſſus eſt ad me ſervus Hebræus quem adduxiſti ut illuderet mihi:

18. cùmque audiſſet me clamare, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

19. His auditis dominus, & nimiùm credulus verbis conjugis, iratus eſt valde:

20. tradiditque Joſeph in carcerem, ubi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus.

Pſal. 104. 18.

21. Fuit autem Dominus cum Joſeph, & miſertus illius dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, niſi quòd pro *depoſitus eſt*, habetur κατήχθη, ad verbum, *devectus eſt*; & in fine, ὁ εὐνοῦχος Φαραώ, *eunuchus Pharaonis.*

℣. 4. Sic etiam in Græco, præter unum, ἐναντίον, *coram*, pro *in conſpectu.*

℣. 5. Ad verbum è Græco, exceptis his, *in toto cenſu ejus, & in domo*, &c. pro quibus, ἐν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· *in omnibus quæ erant ei in domo, & in agro ejus.* Reliqua addita ab Ambroſio nil diſcrepant à Græco, niſi excipiatur verbum, *convertit*, pro quo ἐπέτρεψε, *commiſit*, fortè Ambroſ. legit ἐπέστρεψε.

℣. 6. Gr. Καὶ οὐκ ᾔδει τῶν καθ' αὐτὸν οὐδέν, &c. *Et non noverat eorum quæ circa ſe quidquam*, &c. ut ſup.

℣. 7. Græc..... Καὶ ἐπέβαλεν, &c. *Et injecit*, &c. ut in Lat. Ambroſ. l. de Joſ. c. 5. col. 491. f. *Immiſit oculos uxor domini ejus in Joſeph*; & infra: *dixit autem illi: Dormi mecum.* Similiter Auct. l. de promiſſ. part. 1. c. 27. ap. Proſp. col. 110. c. *Immiſit uxor domini ejus oculos in Joſeph, & ait illi: Dormi mecum.*

℣. 8. Priora verba, *Et dixit uxori domini ſui*: petuntur ex Ambroſii lib. de Joſ. c. 5. to. 1. col. 492. b. reliqua deſcripta ex l. 2. offic. ubi etiam ſecundùm Editt. vet. & Pariſ. nec non Mſs. nonnullos, non *propter me*, legitur, ſed *præter me*: ſimiliter l. 1. de Jac. to. 1. col. 446. c. *Dixit uxori domini ſui: Si dominus meus non ſcit præter me aliquid in domo ſua, & omnia quæcunque habet dedit in manus meas.* In Græc. Εἶπε δὲ τῇ γυναικὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Εἰ ὁ κύριός μου οὐ γινώσκει δι' ἐμὲ οὐδὲν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ, ἔδωκεν, &c. ut ſup.

℣. 9. Hæc adjuncta leguntur antecedentibus apud Ambroſ. non tantùm loco ſup. cit. ſed etiam l. 1. de Jacob, c. 2. to. 1. col. 446. c. ubi poſt verba, *dedit in manus meas*, illico ſequitur: *Neque ſubtractum eſt à me quidquam, præter te, quæ uxor illius es; & quomodo faciam verbum hoc malum, & peccabo coram Deo?* In Gr. tamen habetur primò: Καὶ οὐχ ὑπερέχει ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ οὐθὲν ἐμοῦ, *Et nihil eſt in domo hac quod ſupra me ſit.* (ab edit. Compl. abeſt, *quod ſupra me ſit*, ſi Nobilio fides) tum ſequitur: οὐδὲ ὑπεξῄρηται ἀπ' ἐμοῦ οὐδὲν, πλὴν σοῦ, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι· καὶ πῶς ποιήσω τὸ ῥῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; quæ congruunt cum Lat.

℣℣. 10..... 21. Horum plura commemorat Ambroſ. l. de Joſeph, c. 5. to. 1. col. 492. c. ſeqq. dicens: *Tertium*

Versio antiqua.

Aug. Locut. 141. t. 3. 334. f.

22. Et dedit carceris custos carcerem per manum Joseph.....

Hieron. l. 3. cont. Pelag. t. 4. p. 538. b.

23..... quia Dominus erat cum eo, & quæcunque faciebat, prosperabantur à Domino in manibus ejus.

Vulgata nova.

22. Qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodia tenebantur : & quidquid fiebat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis : Dominus enim erat cum illo, & omnia opera ejus dirigebat.

Notæ ad Versionem antiquam.

spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat ; sed Joseph non audiebat eam..... ℣. 11. *Denique officii sui & commissi muneris ingressum gratiâ, remotis arbitris ac domesticis*—— ℣. 12. *apprehendit eum, dicens : Dormi mecum..... Vestimenta reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus detinebat.... vestem exuit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuviis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit..... exivit foras*—— ℣. 13. *& ipsa adulterii sui tentamenta vulgavit*—— ℣. 15. *exaltans vocem suam, eò quòd relictis vestibus, Hebræus aufugerat.....* ℣. 19. *inauditâ causâ, inexplorata fide veri,*—— ℣. 20. *tanquam reus criminis in carcerem Joseph mittitur*—— ℣. 21. *Sed eum Dominus nec in carcere deserebat..... Quò non penetrat divina misericordia ? invenit Joseph hujusmodi gratiam, ut qui fuerat clausus in carcere, ipse potiùs carceris claustra servaret*—— ℣. 22. *concederet munere claviclarius, inclusos omnes potestati ejus committeret, &c.*

℣. 22. Gæc. Καὶ ἔδωκεν ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ τὸ δεσμωτήριον διὰ χειρὸς Ἰωσήφ. &c. vid. Ambros. sup.

℣. 23. Græc..... διὰ τὸ τὸν Κύριον μετ' αὐτοῦ εἶναι· ϗ ὅσα αὐτὸς ἐποίει, ὁ Κύριος εὐώδου ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. *Eò quòd Dominus esset cum eo ; & quæcunque ipse faciebat, Dominus prosperabat in manibus ejus.*

CAPUT XL.

Versio antiqua.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 541. a.

1..... post verba hæc, peccavit princeps vinariorum regis Ægypti.....

Vulgata nova.

1. His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo.

Vulgata nova.

2..... 7. *Vide Not.*

2. Iratusque contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus)

3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Joseph.

4. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui & ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi :

6. ad quos cùm introisset Joseph manè, & vidisset eos tristes,

7. sciscitatus est eos dicens : Cur tristior est hodie solito facies vestra ?

Versio antiqua.

Aug. Locut. 142. t. 3. 334. g. Ambr. l. de Jos. c. 6 t. 1. 494. f. 495. a. c.

8. Et dixerunt : Somnium vidimus, & non est qui interpretetur illud..... Nonne per Deum interpretatio somnii est? narrate ergo mihi.

9. Et narravit præpositus vini somnium suum : Erat vitis in conspectu meo :

10. in vite autem tres radices, & ipsa flores ferens, germinavit maturos botryones uvarum :

11. & calix Pharao in manu mea : & sumpsi eam, & expressi eam in calicem, & dedi calicem in manus Pharao.

12. & dixit illi Joseph : Hæc interpretatio ejus : Tres radices, tres dies sunt :

Vulgata nova.

8. Qui responderunt : Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph : Nunquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis.

9. Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum : Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores uvas maturescere :

11. calicemque Pharaonis in manu mea : tuli ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni.

12. Respondit Joseph : Hæc est interpretatio somnii : Tres propagines, tres adhuc dies sunt :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita in Græco : Qui autem apud Hieron. dicitur *Princeps vinariorum*, apud Ambros. l. de Jos. c. 6. col. 494. d. vocatur, *vini præpositus*, Gr. ἀρχιοινοχόος.

℣℣. 2..... 7. Huc spectant quæ Ambros. narrat l. de Jos. c. 6. 494. d. *De istis spadonibus quid dicam ?..... Gloriabatur alter quòd esset vini præpositus, alter quòd esset pistorum. Uterque offendit,*—— ℣. 3. *missique in carcerem,* —— ℣. 4. *& commendati sancto Joseph ab ipso carceris claviculario : cùm essent illic dies complures,*—— ℣. 5. *viderunt somnium*—— ℣. 6. *Et cùm reviseret eos Joseph, tristes turbatosque animi offendit*—— ℣. 7. *quia turbabantur somnio, cujus interpretem non invenirent.*

℣. 8. Quæ ex Augustino prodeunt sic habentur Græcè : Οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ· Ἐνύπνιον εἴδομεν, ϗ ὁ συγκρίνων οὐκ ἔστιν αὐτό. *At illi dixerunt ei : Somnium vidimus, & non est qui illud conjectet.* Græc. addit : εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· tum pergit cum Ambros. Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστι ; διηγήσασθε οὖν μοι. *Dixit autem eis Joseph : Nonne per Deum declaratio ipsorum est ? Narrate igitur mihi.* In edit. Compl. διασάφησις αὐτοῦ, quæ lectio Ambrosio favet.

℣. 9. Eadem Græc. exhibet : sed post *somnium suum*, hæc addit : Τῷ Ἰωσήφ, ϗ εἶπεν· Ἐν τῷ ὕπνῳ μου, deinde ut in Lat. ἦν ἄμπελος ἐναντίον μου. Apud Hieron. quæst. Heb. to. 2. col. 541. a. & Eucher. quæst. in Gen. col. 841. g. *Et ecce vitis in conspectu meo.*

℣. 10. In Græco sic : Ἐν δὲ τῇ ἀμπέλῳ τρεῖς πυθμένες, ϗ αὐτὴ θάλλουσα, ἀνενηνοχυῖα βλαστούς· πέπειροι οἱ βότρυες σταφυλῆς. *In vite autem tres propagines, & ipsa florescens, erumpens germina ; maturi botryones uvæ.* Nonnulli etiam Mss. Ambrosii mel. not. ferunt sup. *maturi botryones*, non *maturos*, unus, & *maturi.* Edit. tamen Compl. habet, βλαστοὺς πεπείρους βότρυας σταφυλῆς· al. verò βλαστούς, ϗ πέπειροι. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 541. b. legit : *Et in vite tres fundi, & ipsa germinans tres fundos*, additque : *tria flagella, & tres ramos, sive propagines Hebræo sermone significat.* Similiter apud Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 541. a. *Et ecce in vite tres fundi.* Item apud August. infra, ℣. 12. *tres fundi*, nec malè.

℣. 11. Eadem leguntur Græcè, præter duo, nempe, σταφυλὴν, *uvam*, loco *eam*, post *sumpsi* ; & χεῖρα, *manum*, pro *manus* ; at in Ms. Alex. ac edit. Ald. τὰς χεῖρας.

℣. 12. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰωσήφ· Τοῦτο ἡ σύγκρισις αὐτοῦ· Οἱ τρεῖς πυθμένες, &c. ut in Lat. August. Locut. 143. de Gen. to. 3. col. 334. g. legit : *Tres fundi, tres dies sunt.*

Vulgata nova.

13. poſt quos recordabitur Pharao miniſterii tui, & reſtituet te in gradum priſtinum: dabiſque ei calicem juxta officium tuum, ſicut ante facere conſueveras.

14. Tantùm memento mei, cùm bene tibi fuerit, & facias mecum miſericordiam: ut ſuggeras Pharaoni ut educat me de iſto carcere:

15. quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hîc innocens in lacum miſſus ſum.

16. Videns piſtorum magiſter quòd prudenter ſomnium diſſolviſſet, ait: Et ego vidi ſomnium, Quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum:

Versio antiqua.

13. adhuc triduo, & in mentem habebit Pharao principatum tuum, & reſtituet te ſuper officium tuum priſtinum: & dabis calicem in manus Pharao.....

14. Sed memor eſto per temetipſum, cùm tibi bene erit, & facies in me miſericordiam: & memor eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere iſto:

15. quia furto involatus ſum de terra Hebræorum, & hîc nihil malè feci, ſed miſerunt me in lacum carceris hujus.

16..... Et videbar mihi tria caniſtra chondritorum portare in capite meo:

Ambr. ubi ſup.

Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 541. b.

Vulgata nova.

17. & in uno caniſtro quod erat excelſius, portare me omnes cibos qui fiunt arte piſtoria, aveſque comedere ex eo.

18. Reſpondit Joſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnii: Tria caniſtra, tres adhuc dies ſunt:

17..... *Vide Not.*

Vulgata nova.

19. poſt quos auferet Pharao caput tuum, ac ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

Versio antiqua.

19..... & auferet Pharao caput tuum abs te..... & manducabunt aves cœli carnes tuas abs te.

Aug. Locut. 145. & 146. t. 3. 335. a.

Vulgata nova.

20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarum, & piſtorum principis.

21. Reſtituitque alterum in locum ſuum, ut porrigeret ei poculum:

22. alterum ſuſpendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.

23. Et tamen ſuccedentibus proſperis, præpoſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.

20..... 23. *Vide Not.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Græc. Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ μνηϑήσεται Φαραὼ τῆς ἀρχῆς σου, καὶ ἀποκαταστήσει σε ἐπὶ τὴν ἀρχιοινοχοΐαν σου, καὶ δώσεις τὸ ποτήριον Φαραὼ εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ. tum addit iſta: κατὰ τὴν ἀρχήν σου τὴν προτέραν, ὡς ἦσθα οἰνοχοῶν, *juxta principatum tuum priorem, ſicut fuiſti pincerna*, quæ poſtrema vel reticuit Ambroſ. vel etiam penitus non agnovit, cùm verſus illi octo eadem ſerie, nec interruptis aut disjunctis verbis prolati, legantur apud ipſum. Auguſtinus Locut. 144. de Gen. to. 3. col. 335. a. hæc tantùm refert: *Et dabis calicem Pharaoni in manum ejus*; quæ cum Græco optimè conveniunt.

℣. 14. In Græco ſic: Ἀλλὰ μνήσϑητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν εὖ γένηταί σοι, &c. *Sed memor eſto mei per temetipſum, cùm bene fuerit tibi*, &c. ut in Lat. Attamen Ambroſius infra conſtanter habet, *Sed memor eſto per temetipſum*, &c. abſque voce *mei*. In Græco etiam pro *carcere*, ponitur ὀχυρώματος, quod propriè ſignificat *munitionem*, *clauſuram*, *caſtrum*.

℣. 15. Mſs. plures Ambroſ. ac potiores ita ferunt: *quia furto involatus ſum*: alii verò cum edit. antiq. *quia furtivè captus ſum*. In Græco ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην, *quia furto furtivè ablatus ſum*; deinde ſic: ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδὲν, ἀλλ' ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον. *De terra Hebr. & hic non feci quidquam, ſed injecerunt me in lacum iſtum.* Edit. Compl. εἰς τὸν οἶκον τοῦ λάκκου τούτου· *in domum ciſternæ hujus.*

℣. 16. In Græco: Κἀγὼ ᾤμην, *& putabam*, loco *& videbar mihi*; reliqua quadrant. Monet Hieron. ibid. *pro tribus caniſtris chondritorum, tres cophinos farinæ in Hebræo haberi.* Auguſt. verò quæſt. 131. in Gen. to. 3. col. 410. d. *Aliqui*, inquit, *codices Latini habent*, tria caniſtra alicæ, *Græci* χονδριτῶν, *quod interpretantur qui uſum ejuſdem linguæ habent, panes eſſe cibarios.*

℣. 17. Græc. ſic pergit: Ἐν δὲ κανῷ τῷ ἐπάνω ἀπὸ πάντων τῶν γενῶν ὧν Φαραὼ ἐσϑίει ἔργον σιτοποιοῦ, &c. quibus alludens Auguſt. quæſt. 131. in Gen. col. 410. d. dicit: *In ſuperiore caniſtro fuiſſe omnia ex quibus edebat Pharao, opus piſtorum*; (al. *piſtorium*) & poſt pauca: *Dictum eſt tria caniſtra* χονδριτῶν, *& deſuper fuiſſe illa ex omni genere operis piſtoris* (al. *piſtorii*) *in eodem caniſtro ſuperiore.*

℣. 19. In Græco primùm: ἔτι τριῶν ἡμερῶν, *adhuc triduum*; deinde ut in Lat. ſupra, verbum è verbo.

℣℣. 20..... 23. Huc redeunt quæ Ambroſ. l. de Joſ. c. 6. to. 1. col. 496. d. ait: *Et ipſe præpoſitus erat, & præpoſitus epularum regis, quæ ad opus piſtorum pertinebant: ſublimem ſe eſſe credebat, quia in poteſtate habebat panem regium..... nec audivit eum qui loquebatur oraculum, quod ipſius juſſu regis..... caput amiſſurus eſſet, eſca avibus derelinquendus*: & ſup. col. 495. f. 496. a. *Spadonum præpoſitus, qui vinum poculis regiis miniſtrabat..... redditus officio ſuo, non eſt memor factus interpretis, ſed oblitus eſt eum.* Quibus reſpondent iſta Græca, ℣. 23. Καὶ οὐκ ἐμνήσϑη ὁ ἀρχιοινοχόος τοῦ Ἰωσὴφ, ἀλλ' ἐπελάϑετο αὐτοῦ.

CAPUT XLI.

Vulgata nova.

1. POſt duos annos vidit Pharao ſomnium. Putabat ſe ſtare ſuper fluvium,

2. de quo aſcendebant ſeptem boves, pulchræ & craſſæ nimis: & paſcebantur in locis paluſtribus.

Versio antiqua.

1. ET factum eſt poſt biennium dierum..... Putabat ſe ſtare ſuper flumen:

2. & ecce de fluvio aſcendebant ſeptem boves, ſpecioſæ ad videndum, & electæ carnibus: & paſcebantur in Achi.

Aug. Locut. 147. t. 3. 335. b. & q. 132. in Gen. 410. c.

Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 541. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter Ambroſ. l. de Joſ. c. 6. col. 496. a. *Et factum eſt poſt biennium.* Græc. Ἐγένετο δὲ μετὰ δύο ἔτη ἡμερῶν, deinde ſic: Φαραὼ εἶδεν ἐνύπνιον· ᾤετο ἑστάναι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ.

℣. 2. Græc. Καὶ ἰδοὺ ὥσπερ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀνέβαινον ἑπτὰ βόες καλαὶ τῷ εἴδει, &c. ut in Lat. Addit ibid. Hieron. *Bis in Geneſi ſcriptum eſt*, Achi: *& neque Græcus ſermo eſt, nec Latinus; ſed & Hebræus ipſe corruptus eſt: dicitur enim, in* Ahu, *hoc eſt, in* palude; *ſed quia*, vav, *littera apud Hebræos, &* iod, *ſimiles ſunt, pro* Ahu, A-

Vulgata nova.

3. Aliæ quoque ſeptem emergebant de flumine, fœdæ confectæque macie : & paſcebantur in ipſa amnis ripa in locis virentibus :

3..... 6. *Vide Not.*

4. devoraveruntque eas, quarum mira ſpecies & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao,

5. rurſum dormivit, & vidit alterum ſomnium : Septem ſpicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque formoſæ :

6. aliæ quoque totidem ſpicæ tenues & percuſſæ uredine oriebantur,

Versio antiqua.

Aug. Locut. 148. *t.* 3. 335. *b.*

7..... Surrexit autem Pharao, & erat ſomnium.

Idem Locut. 149. *ibid.*

9..... Peccatum meum recordor hodie :

10. Pharao iratus fuit pueris ſuis, & poſuit nos in carcere.....

Ibid. Locut. 150.

11. Et vidimus ſomnium ambo nocte una, ego & ille.....

Ibid. Locut. 151.

13. Factum eſt autem ſicut comparavit nobis, ita & contigit.....

Vulgata nova.

7. devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao poſt quietem,

8. & facto manè, pavore perterritus, miſit ad omnes conjectores Ægypti, cunctoſque ſapientes : & accerſitis narravit ſomnium, nec erat qui interpretaretur.

9. Tunc demum reminiſcens pincernarum magiſter, ait : Confiteor peccatum meum :

10. Iratus rex ſervis ſuis, me & magiſtrum piſtorum retrudi juſſit in carcerem principis militum :

11. ubi una nocte uterque vidimus ſomnium præſagum futurorum.

12. Erat ibi puer Hebræus, ejuſdem ducis militum famulus : cui narrantes ſomnia,

13. audivimus quidquid poſtea rei probavit eventus : ego enim redditus ſum officio meo : & ille ſuſpenſus eſt in cruce.

Vulgata nova.

Pſ. 104. 20.

14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joſeph totonderunt : ac veſte mutata, obtulerunt ei.

14..... 15. *Vide Not.*

15. Cui ille ait : Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat : quæ audivi te ſapientiſſimè conjicere.

Versio antiqua.

Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. 541. *b.*

16. Et reſpondit Joſeph Pharaoni, dicens : Sine Deo non reſpondebitur ſalutare Pharaoni.

Vulgata nova.

16. Reſpondit Joſeph : Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.

Vulgata nova.

17. Narravit ergo Pharao quod viderat : Putabam me ſtare ſuper ripam fluminis,

18. & ſeptem boves de amne conſcendere, pulchras nimis, & obeſis carnibus : quæ in paſtu paludis virecta carpebant :

Versio antiqua.

Aug. Locut. 152. *t.* 3. 335. *c.*

19..... quales nunquam vidi tales in tota terra

Vulgata nova.

19. & ecce, has ſequebantur aliæ ſeptem bo-

Notæ ad versionem antiquam.

chi, *LXX. Interpretes tranſtulerunt.* Enarrat idem ſomnium Ambroſ. l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 89. f. dicens : *Somnium regis primum hoc fuit : Septem juvencæ aſcendebant de flumine, viſu decoræ, & pingues corpore, & ad oram paſcebantur fluminis.*

℣. 3. Sic pergit Ambroſ. l. 2. offic. col. 89. f. *Aliæ quoque vitulæ viſu deformes, ac jejunæ corpore, poſt illas juvencas aſcendebant de flumine, & juxta eas in ipſo riparum thoro paſcebantur.* In Græco ſic : Ἄλλαι δὲ ἑπτὰ βόες ἀνέβαινον μετὰ ταύτας ἐκ τοῦ ποταμοῦ, αἰσχραὶ τῷ εἴδει, ϗ λεπταὶ ταῖς σαρξὶ, ϗ ἐνέμοντο παρὰ τὰς βόας ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ. *Aliæ autem ſeptem boves aſcendebant poſt has de flumine, turpes ſpecie, & graciles carnibus, & paſcebantur apud boves ad labium fluminis.*

℣. 4. Addit Ambroſ. ubi ſup. *Et viſæ ſunt hæ vitulæ tenues, atque exiles devorare illas, quæ præſtabant & formâ & gratiâ.* Græc. Καὶ κατέφαγον αἱ ἑπτὰ βόες αἱ αἰσχραὶ, ϗ λεπταὶ ταῖς σαρξὶ τὰς ἑπτὰ βόας τὰς καλὰς τῷ εἴδει, ϗ τὰς ἐκλεκτὰς ταῖς σαρξὶ, &c. id eſt, *Et devorarunt ſeptem boves turpes, & graciles carnibus, ſeptem boves pulchras ſpecie, & electas carnibus*, &c.

℣. 5. Sic Ambroſ. loco ſup. citato : *Et ſomnium ſecundum hoc fuit : Septem ſpicæ pingues, electæ, & bonæ de terra ſurgebant.* Græc. Καὶ ἐνυπνιάσθη τὸ δεύτερον· ϗ ἰδοὺ ἑπτὰ στάχυες ἀνέβαινον ἐν τῷ πυθμένι ἑνὶ ἐκλεκτοὶ, ϗ καλοί· id eſt, *Et ſomniavit ſecundò : Et ecce ſeptem ſpicæ aſcendebant in propagine una electæ, & pulchræ.*

℣. 6. Ambroſ. ibid. *Et poſt eas ſeptem ſpicæ exiles, & vento corruptæ, ac marcidæ* (Mſs. quid ; *madidæ*, al. *marcidæ*) *ſe ſubjicere moliebantur.* Græc. Καὶ ἰδοὺ ἑπτὰ στάχυες λεπτοὶ, ϗ ἀνεμόφθοροι, ἀνεφύοντο μετ' αὐτούς. *Et ecce ſeptem ſpicæ graciles, & à vento corruptæ, pullulabant poſt eas.*

℣. 7. In Græco primùm : Καὶ κατέπιον (M. Oxon. κατέφαγον) οἱ ἑπτὰ στάχυες οἱ λεπτοὶ, ϗ ἀνεμόφθοροι τοὺς ἑπτὰ στάχυας τοὺς ἐκλεκτοὺς ϗ τοὺς πλήρεις. i. e. *Et devoraverunt ſeptem ſpicæ graciles, & à vento corruptæ, ſeptem ſpicas electas & plenas :* quibus reſpondent iſta Ambroſii, l. 2. offic. c. 16. col. 89. f. *Et viſum eſt quòd lætas, & uberes ſpicas, ſteriles ſpicæ & tenues devoraverunt :* quæ adduntur ex Auguſt. conveniunt cum Græco, niſi excipias verbum *ſurrexit*, pro quo, ἠγέρθη, *expergefactus eſt*, & verò Auguſt. infra, *evigilatum* dicit.

℣. 9. Græc. Καὶ ἐλάλησεν ὁ ἀρχιοινοχόος πρὸς Φαραὼ, λέγων, &c. *Et locutus eſt princeps pincernarum ad Pharaonem, dicens :* reliqua ut in textu. Eò pertinent iſta Ambroſii, l. de Joſ. c. 6. to. 1. col. 496. c. *Admonitus ergo ſui* (*ſpado*, infra, *vini præpoſitus*) *per ſomnium regis, ait : Peccatum meum recordor.*

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 11. Optimè è Græco. Vide ſis Ambroſ. l. de Joſ. c. 7. to. 1. col. 497. b.

℣. 13. Græc. Ἐγενήθη δὲ, καθὼς συνέκρινεν ἡμῖν, οὕτω ϗ συνέβη, &c. *Factum eſt autem, ſicut interpretatus eſt nobis, ita & evenit.*

℣℣. 14..... 15. His alludit Ambroſ. l. de Joſ. c. 7. col. 497. c. dicens : *Quo cognito, rex quoque eum juſſit accerſiri, erutumque de carcere interrogavit ſi poſſet interpretari ſibi ſomnium.* Similiter in Græco : Ἀποστείλας δὲ Φαραὼ, ἐκάλεσε τὸν Ἰωσήφ· ϗ ἐξήγαγον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὀχυρώματος...... εἶπε δὲ Φαραὼ πρὸς Ἰωσήφ..... Ἐγὼ δὲ ἀκήκοα περὶ σοῦ λεγόντων, ἀκούσαντά σε ἐνύπνια, συγκρῖναι αὐτά. i. e. *Mittens autem Pharao, vocavit Joſeph ; & eduxerunt eum de cuſtodia..... dixit autem Pharao ad Joſeph..... Ego audivi de te dicentes, quia cùm audiveris ſomnia, interpretaris ea.*

℣. 16. Græc. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰωσὴφ τῷ Φαραὼ, εἶπεν, &c. ut in Lat. Addit Hieron. *In Hebræo aliter habet : Sine me Deus reſpondebit pacem Pharaoni.*

℣. 19. Itidem Græcè, præter unum, οὐκ, *non*, pro *nunquam.*

VULGATA NOVA.

ves in tantum deformes & macilentæ, ut nunquam tales in terra Ægypti viderim :

20. quæ, devoratis & consumptis prioribus,

21. nullum saturitatis dedêre vestigium : sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,

VERSIO ANTIQUA.

Ægypti turpiores.

Aug. ubi sup.

21..... Exsurgens autem, dormivi.

Ibid.

VULGATA NOVA.

22. vidi somnium : Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.

23. Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur è stipula :

24. quæ priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectoribus somnium, & nemo est qui edisserat.

VULGATA NOVA.

25. Respondit Joseph : Somnium regis unum est : quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchræ, & septem spicæ plenæ : septem ubertatis anni sunt : eandemque vim somnii comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ : septem anni venturæ sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur :

29. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti :

30. quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia : consumptura est enim fames omnem terram,

31. & ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo.

32. Quòd autem vidisti secundò ad eandem rem pertinens somnium : firmitatis indicium est, eò quòd fiat sermo Dei, & velociùs impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eum Terræ Ægypti :

34. Qui constituat præpositos per cunctas regiones : & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea : & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus.

VERSIO ANTIQUA.

25..... quæcunque facit Deus, ostendit Pharao.

Ambr. l. de Jos. c. 7. t. 1. 497. d. e.

26. Septem vaccæ bonæ, septem anni sunt; & septem spicæ bonæ, septem anni sunt : somnium Pharao unum est.

27. Et septem vaccæ macræ, quæ post illas ascendebant, septem anni sunt; & septem spicæ macræ, & à vento corruptæ, septem anni sunt : erit septem annis fames.

28. Verbum autem quod dixi, quæcunque facit Deus, ostendit Pharao :

29. Ecce septem anni veniunt ubertatis magnæ in totam terram Ægypti :

30. Veniet autem septem annis fames post hæc, & obliviscentur ubertatem in tota Ægypto : & consumet fames totam terram,

31. & non agnoscetur ubertas terræ à fame quæ futura est post hæc : valida enim nimium.

32. Quòd autem iteravit somnium Pharao bis; quia verum erit verbum à Deo, & festinabit Deus facere illud.

33. Nunc ergo vide hominem prudentem & & intelligentem, & constitue eum super Terram Ægypti :

Aug. Locut. 155. t. 3. 335. e.

34. Et faciat Pharao, & constituat locorum principes super terram.....

35..... & congregetur triticum sub manu Pharaonis.....

Ibid. Locut. 156.

VULGATA NOVA.

36. Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopiâ.

37. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Græc. Ἐξεγερθεὶς δὲ, ἐκοιμήθην. *Expergefactus autem, dormivi.*

℣. 25. August. Locut. 153. de Gen. to. 3. col. 335. d. *Quanta Deus facit, ostendit Pharaoni.* Græc. Ὅσα ὁ Θεὸς ποιεῖ, &c. ut sup.

℣. 26. Similia Græcum exhibet : eademque rursum memorat Ambros. l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 90. b. dicens : *Hoc somnium ita aperuit S. Joseph : eò quòd septem juvencæ septem anni forent : & septem spicæ similiter septem anni forent*, &c. August. quæst. 133. in Gen. col. 410. f. *Boves bonas & spicas bonas* vocat, sicut infra *boves & spicas malas.*

℣. 27. Eadem leguntur Græcè, præter ista, αἱ ἀναβαίνουσαι, *ascendentes*, pro *quæ ascendebant*; & in fine ἔσονται ἑπτὰ ἔτη λιμοῦ, *erunt septem anni famis*, pro *erit septem annis fames.* Vid. rursum Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. b.

℣. 28. In Græco additur, Φαραὼ, post verbum *dixi*; cætera quadrant.

℣. 29. Græc. Ἰδοὺ ἑπτὰ ἔτη ἔρχεται εὐθηνία πολλὴ ἐν πάσῃ γῇ Αἰγύπτου. *Ecce septem annos venit abundantia magna in tota terra Ægypti.* Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 541. c. cum Ambros. legit : *Ecce septem anni venient abundantiæ magnæ in omni terra Ægypti*; tum addit : *Miror quomodo verbum Hebr.* Sabee, *quod nos supra* abundantiam, *sive* satietatem, *in puteo quem foderunt extremum servi Isaac, interpretati sumus, nunc LXX. rectissimè transferentes, ibi* juramentum, *interpretati sunt.* Vid. Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. c.

℣. 30. In Græco primùm : Ἥξει δὲ ἑπτὰ ἔτη λιμοῦ μετὰ ταῦτα, i. e. *Venient autem septem anni famis post hos*; deinde sic : Καὶ ἐπιλήσονται τῆς πλησμονῆς τῆς ἐσομένης ἐν ὅλῃ Αἰγύπτῳ, καὶ ἀναλώσει ὁ λιμὸς τὴν γῆν, quæ August. quæst. 133. in Gen. to. 3. col. 410. f. sic reddit : *Obliviscentur ubertatis futuræ in tota terra Ægypti :* Item Locut. 154. de Gen. col. 335. d. *Et consumet fames terram.* August. observat sup. Non futuram ubertatem *illis*, *qui famem patientur, tanquam postea veniat illis ubertas, sed futura erat*, inquit, *tunc quando loquebatur; tanquam diceret : Ubertatis hujus, quam futuram significarunt boves bonæ & spicæ bonæ, obliviscentur homines in ea fame, quam significaverunt boves & spicæ malæ.*

℣. 31. Græc. Καὶ οὐκ ἐπιγνωσθήσεται ἡ εὐθηνία ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ λιμοῦ τοῦ ἐσομένου μετὰ ταῦτα· ἰσχυρὸς γὰρ ἔσται σφόδρα.

℣. 32. Græc. Περὶ δὲ τοῦ δευτερῶσαι τὸ ἐνύπνιον Φαραὼ δὶς, ὅτι ἀληθὲς ἔσται τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ ταχυνεῖ ὁ Θεὸς τοῦ ποιῆσαι αὐτό· al. deest, τό, post ῥῆμα.

℣. 33. Totidem verba in Græco. August. infra non *vide*, legit, sed *provide*, Gr. σκέψαι. Ambros. infra ℣. 35. *prospice.*

℣. 34. Itidem in Græco.

℣. 35. Sic etiam in Græco est. Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. c. eadem commemorat, dicens : *Qua gratia*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. quæst. 134. in Gen. t. 3. 410. g. 38..... Nunquid inveniemus hominem talem, qui habeat spiritum Dei in se?	38. locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? 39. Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid sapientiorem & consimilem tui invenire potero?
Aug. Locut. 157. 335. e. 40..... tamen thronum præcedam tui ego.	40. Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantùm regni solio te præcedam. *Ps. 104. 21. 1. Mac. 2. 53. Act. 7. 10.*

Vulgata nova.

41. Dixitque rursus Pharao ad Joseph: Ecce, constitui te super universam terram Ægypti.

41..... 42. *Vide Not.*

42. Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 541. c. 43..... & clamavit ante eum præco, & constituit eum super omnem terram Ægypti.	43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti.
Aug. Locut. 158. t. 3. 335. f. 44..... Ego Pharao: sine te nemo extollet manum suam super omnem terram Ægypti.	44. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.
Aug. quæst. 135. & 136. in Gen. t. 3. 411. a. b. 45. Et imposuit Pharao nomen Joseph, Psonthomphanech. Et dedit ei Aseneth filiam Petephræ sacerdotis solis civitatis, ipsi uxorem.	45. Vertitque nomen ejus, & vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Joseph ad terram Ægypti,

Vulgata nova.

Inf. 47. 9. 46. (triginta autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circuivit omnes regiones Ægypti.

46..... *Vide Not.*

47. Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est:

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. quæst. 137. in Gen. 411. f. 49. Et congregavit Joseph triticum, sicut arenam maris, multum valde, quoad usque non potuit numerari; non enim erat numerus.	49. tantaque fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet.
Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 542. b. 50. Et Joseph nati sunt duo filii antequam venirent anni famis: quos peperit ei Aseneth, filia Putipharis sacerdotis Heliopoleos.	50. Nati sunt autem Joseph filii duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos. *Inf. 46. 20. 48. 5.*
51. Vocavit autem Joseph nomen primogeniti, Manasse: Quia oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & omnis domûs patris mei.	51. Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domûs patris mei.

Notæ ad Versionem antiquam.

prospiciendum admonuit, ut uberioribus annis congregaretur subsidium frumentarium, quod sustentare posset inopiam futuræ infœcunditatis.

℣. 38. Optimè è Græco.

℣. 40. Addit August. ibid. *Sic se habent verba in Græco, quæ dixit Pharao ad Joseph: sed* Præcedam tui, *usitata est apud Græcos locutio, apud nos autem dicitur*, Præcedam te: *illud verò*, Præcedam te thronum, *nec apud Græcos usitata perhibetur, sed*, Præcedam te throno, *id est, honore sedis, quod intelligitur*, Præcedam te regno. Gr. πλὴν τὸν θρόνον ὑπερέξω σε ἐγώ.

℣. 41. Huc redit quod Tertul. l. de Idol. c. 18. pag. 245. b. ait, *Joseph qui servus fuerat, Ægyptum esse consecutum.* In Gr. Ἰδοὺ καθίστημί σε σήμερον ἐπὶ πάσῃ γῇ Αἰγύπτου, *Ecce constituo te hodie super omnem terram Ægypti.*

℣. 42. In Græco sic: Καὶ περιελόμενος Φαραὼ τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσὴφ, καὶ ἐνέδυσεν αὐτὸν στολὴν βυσσίνην, καὶ περιέθηκε κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἅρμα, &c. i. e. *Et detrahens Pharao annulum de manu sua, circumposuit illum super manum Joseph, & induit eum stola byssina, & circumposuit torquem aureum circa collum ejus, & ascendere eum fecit super currum*, &c. Eadem memorat Ambros. l. de Jos. c. 7. col. 498. c. dicens: *Quid sibi vult annulus digito ejus insertus?.... quid stola? ..... torques aureus..... currus quoque*, &c.

℣. 43. Ad verbum è Græco.

℣. 44. Optimè è Græco, nisi quòd pro *nemo extollet*, scriptum, οὐκ ἐξαρεῖ οὐδεὶς, Nobilius, *non levabit quisquam*, quod idem valet.

℣. 45. Græc. primo loco habet, Καὶ ἐκάλεσε, *& vocavit*, pro *& imposuit*; & in fine: αὐτῷ εἰς γυναῖκα, *ei in uxorem*, pro *ipsi uxorem*; cætera concordant ad verbum. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 542. a. sic legit: *Et vocavit Pharao nomen Joseph, Saphaneth Phanee, & dedit ei Aseneth filiam Phutiphar sacerdotis Heliopoleos in uxorem*; tum addit: *Interpretatur sermone Ægyptio*, Saphaneth Phanee, *sive ut LXX. transferre voluerunt*, Psomthomphanec, *salvator mundi.* Item in Dan. 1. to. 3. col. 1076. a. ait: *Pharao Joseph in Ægypto appellavit*, Somtonphanech. Vid. sis August. in quæst. ubi sup.

℣. 46. In Græco sic: Ἰωσὴφ δὲ ἦν ἐτῶν τριάκοντα, ὅτε ἔστη ἐναντίον Φαραὼ, &c. unde August. quæst. 128. in Gen. to. 3. col. 410. b. ait: *Evidenter Scriptura dicit, Triginta annorum fuisse Joseph, quando innotuit Pharaoni.* Vide seqq. apud ipsum.

℣. 49. Vix meliùs è Græco.

℣. 50. Eadem prorsus in Græco, præter seqq. τῷ δὲ Ἰωσὴφ, *Joseph autem*, pro *& Joseph*; subinde, ἑπτὰ ἔτη, *septem anni*, non *anni* simpliciter, & Πετεφρῆ, *Petephræ*, loco *Putipharis*.

℣. 51. Ad verbum è Græco, præter postrema, *& omnis domus patris mei*, pro quibus, καὶ πάντων τῶν τοῦ πατρός μου, *& omnium patris mei.* Auct. op. imp. in Matt. hom. 2. pag. 20. d. sic habet: *Cùm natus fuisset in Ægypto filius Joseph, vocavit nomen ejus, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Dominus laborum meorum, & laborum omnium domûs patris mei.* In aliquot etiam codd. Græcis est, λέγων, ὅτι ἐπιλαθέσθαι με ἐποίησεν, in al. verò deest, λέγων. Eò etiam spectant quæ Ambros. narrat l. de Jos. c. 7. to. 1. col. 498. d. *Ex gentibus accepit uxorem..... & suscepit ex ea filium Manassen, per quem oblitus est omnes*

VULGATA NOVA.

52. Nomen quoque ſecundi appellavit Ephraïm, dicens: Creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ.

VERSIO ANTIQUA.

52. Nomen autem ſecundi vocavit Ephraïm: Quia creſcere me fecit Deus in terra humilitatis meæ.

Hieron. ubi ſup.

VULGATA NOVA.

53. Igitur tranſactis ſeptem ubertatis annis, qui fuerant in Ægypto:

54. cœperunt venire ſeptem anni inopiæ, quos prædixerat Joſeph: & in univerſo orbe fames prævaluit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.

55. Qua eſuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille reſpondit: Ite ad Joſeph: & quidquid ipſe vobis dixerit, facite.

56. Creſcebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Joſeph univerſa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppreſſerat fames.

56..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

57. Omneſque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent.

VERSIO ANTIQUA.

57. Et omnes regiones venerunt in Ægyptum ad Joſeph, emere.....

Ambr. l. de Joſ. c. 7. t. 1. 499. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dolores ſuos. Græc. πάντων τῶν πόνων. Item l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. c. ait: *Manaſſes ex oblivione, latina interpretatione ſignatur.* Caſſiod. in Pſ. 59. col. 200. a. legit: *Oblivisci me fecit Deus dolorem, & domum patris mei.*

℣. 52. Similiter in Græco, niſi excipias iſtud, ηὔξησέ με, pro *creſcere me fecit.* Rectè Ambroſ. l. de bened. Patr. c. 1. to 1. col. 514. c. *Ephræm autem*, inquit, *fecunditatem fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, ſicut ait ipſe Joſeph, dicens: Quia auxit me Deus in terra humilitatis meæ.* Vide etiam l. de Joſ. c. 7. to. 1. col. 498. e. Immo Hieron. ipſe loco cit. addit: *Ephraïm vocatur, eò quòd auxerit eum Deus.*

℣. 56. Ambr. l. de Joſ. c. 7. to. 1. col. 498. e. f. huc reſpiciens, ait: *Quicunque famem patiebantur, ad Joſeph mittebantur*; & poſt pauca: *Erat autem fames, non unius loci, ſed totius terræ..... aperuit ergo horrea ſua ..... & vendebat..... vendebat autem non paucis in Judæa, ſed vendebat omnibus.* Item l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b. *Fames erat in tota terra*: & l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 89. c. *Patefecit horrea, ut omnes emerent*, &c. In Græco Πορεύεσθε πρὸς Ἰωσὴφ..... καὶ ὁ λιμὸς ἦν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς· ἀνέῳξε δὲ Ἰωσὴφ πάντας τοὺς σιτοβολῶνας, καὶ ἐπώλει πᾶσι τοῖς Αἰγυπτίοις.

℣. 57. Similiter in Græco, præter hoc, ἀγοράζειν πρὸς Ἰωσὴφ, *emere à Joſeph*, ſequitur in Græco, ἐπεκράτησε γὰρ ὁ λιμὸς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, pro quo apud Ambroſ. ibid. *Obtinuerat enim fames.*

CAPUT XLII.

VULGATA NOVA.

1. Audiens autem Jacob quòd alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis ſuis: Quare negligitis?

2. audivi quòd triticum venundetur in Ægypto: deſcendite, & emite nobis neceſſaria, ut poſſimus vivere, & non conſumamur inopiâ.

VERSIO ANTIQUA.

1. Videns autem Jacob quia eſt venditio in Ægypto, dixit filiis ſuis: Quare ſegnes eſtis?

Aug. Locut. 159. t. 3. 335. f.

2. ecce audivi quia frumentum eſt in Ægypto: deſcendite illò, & emite nobis puſillas eſcas, ut vivamus, & non moriamur.

Ambr. l. de Joſ. c. 8. t. 1. 499. e. Aug. Locut. 160. t. 3. 335. f.

VULGATA NOVA.

Inf. 43. 20.

3. Deſcendentes igitur fratres Joſeph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,

4. Benjamin domi retento à Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forté in itinere quidquam patiatur mali:

3..... 4. *Vide Not.*

5. ingreſſi ſunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Joſeph erat princeps in terra Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cùmque adoraſſent eum fratres ſui,

VULGATA NOVA.

7. & agnoviſſet eos, quaſi ad alienos duriùs loquebatur, interrogans eos: Unde veniſtis? Qui reſponderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui neceſſaria.

8. Et tamen fratres ipſe cognoſcens, non eſt cognitus ab eis.

9. Recordatuſque ſomniorum, quæ aliquan-

VERSIO ANTIQUA.

7..... ab his ſe avertebat, & loquebatur his dura.....

Ambr. l. de Joſ. c. 9. 501. c.

8..... agnovit eos, ipſi verò non cognoverunt illum.

Auct. l. de prom. ap. Proſp. p. 112. c.

9. Et commemoratus eſt Joſeph ſomniorum

Aug. quæſt. 138. in Gen. t. 3. 411. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco ad verbum. Auguſt. tamen quæſt. 7. in Exod. col. 445. e. legit: *Cùm vidiſſet Jacob, quia ſunt eſcæ in Ægypto.* Ambroſ. l. de Joſ. c. 8. col. 499. e. addit: *Et Jacob dixit filiis ſuis: Quare pigri eſtis?* Græcè Ἵνα τί ῥαθυμεῖτε;

℣. 2. Priora ex Ambroſio uſque ad vocem, *puſillas*, reliqua ex Auguſtino; cuncta verò conveniunt cum Græco. Ambroſ. ſimiliter addit *eſcas*, ſed abſque voce *puſillas.* Auguſt. Locut. 159. de Gen. to 3. col. 335. f. legit: *Ecce audivi quòd eſt venditio in Ægypto.* At in Græco, σῖτος, non, πρᾶσις, ut ℣. 1. Vide ſis Ambroſ. l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b.

℣. 3. Græc. Κατέβησαν δὲ οἱ ἀδελφοὶ Ἰωσὴφ οἱ δέκα πρίασθαι, &c. unde Ambroſ. l. de Joſ. c. 8. col. 499. f. ait: *Ideo decem pergunt.*

℣. 4. Sic habet Ambroſ. l. de Joſ. c. 8. col. 499. f. *Non pergit junior, non miſit eum pater, ne contingat eum infirmitas; adhuc enim obnoxius erat infirmitati Benjamin junior.* Quibus Græca ſic reſpondent: Τὸν δὲ Βενιαμὶν τὸν ἀδελφὸν Ἰωσὴφ οὐκ ἀπέστειλε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· εἶπε γάρ· Μήποτε συμβῇ αὐτῷ μαλακία.

℣. 7. Sic Ambroſ. ibid. *Agnoſcebat quidem eos; ſed ab his ſe avertebat, & loquebatur his dura.* In Græco, Ἰδὼν δὲ Ἰωσὴφ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπέγνω· καὶ ἠλλοτριοῦτο ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς σκληρά, &c.

℣. 8. Idem Auctor anteponit iſta: *Videns Joſeph fratres ſuos*; deinde ut ſupra. Apud Ambroſ. l. de Joſ. c. 9. col. 501. c. ſic: *Ipſi non agnoſcebant eum, à quo agnoſcebantur.* In Gr. Ἐπέγνω δὲ Ἰωσὴφ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν.

℣. 9. Priora verba uſque ad, *& dixit*, quæ prodeunt ex Auguſt. concinunt cum Græco; reliqua vix differunt, ita enim legitur in Gr. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Κατάσκοποί ἐστε, κατανοῆσαι τὰ ἴχνη τῆς χώρας ἥκατε. i. e. *Et dixit eis:*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Auct. l. de præd. ap. Prosp. p. 112. c. ſuorum, quæ vidit ipſe..... & dixit: Exploratores eſtis: conſiderare veſtigia hujus terræ veniſtis.	do viderat, ait ad eos: Exploratores eſtis: ut videatis infirmiora terræ, veniſtis.
	10. Qui dixerunt: Non eſt ita, domine, ſed ſervi tui venerunt ut emerent cibos.
Aug. Locut. 161. t. 3. 335. g. 11..... pacati ſumus, non ſunt pueri tui exploratores.	11. Omnes filii unius viri ſumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.
	12. Quibus ille reſpondit: Aliter eſt: immunita terræ hujus conſiderare veniſtis.
Ibid. Locut. 162. 336. a. 13..... Duodecim ſumus pueri tui, fratres in terra Chanaan.....	13. At illi: Duodecim, inquiunt, ſervi tui, fratres ſumus, filii viri unius in terra Chanaan: minimus cum patre noſtro eſt, alius non eſt ſuper.
Ibid. Locut. 163. 14.... Hoc eſt quod dixi vobis, dicens: Quòd exploratores eſtis.	14. Hoc eſt, ait, quod locutus ſum: Exploratores eſtis.
Aug. quæſt. 139. in Gen. t. 3. 412. c. 15..... Per ſalutem Pharaonis non exibitis hinc, niſi venerit frater veſter junior.	15. Jam nunc experimentum veſtri capiam: per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater veſter minimus.
16. Mittite ex vobis unum, & adducite fratrem veſtrum: vos autem ducemini, quoad uſque manifeſta ſint verba veſtra, ſi vera dicitis an non: ſin autem, per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis.	16. Mittite ex vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixiſtis utrùm vera an falſa ſint: alioquin per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis.

Vulgata nova.

17. Tradidit ergo illos cuſtodiæ tribus diebus.

18. Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite quæ dixi, & vivetis: Deum enim timeo.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. Locut. 164. t. 3. 336. b. 19..... ipſi verò ite, & ducite emptionem tritici veſtri.	19. Si pacifici eſtis, frater veſter unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emiſtis in domos veſtras,
	20. & fratrem veſtrum minimum ad me adducite, ut poſſim veſtros probare ſermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat, *Inf. 43. 5.*
Auct. l. de præd. ap. Prosp. p. 112. d. 21..... In peccato ſumus de fratre noſtro.....	21. & locuti ſunt ad invicem: Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio.
Aug. Locut. 165. p. 336. b. & Auct. l. de præd. p. 112. 22..... Nonne locutus ſum vobis, dicens: Non noceatis puero: & non exaudiſtis me?..... ecce ſanguis ejus exquiritur.	22. E quibus unus Ruben, ait: Nunquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum: & non audiſtis me? en ſanguis ejus exquiritur. *Sup. 37. 22.*
Aug. Locut. 166. 336. b. & q. 140. in Gen. 412. f. 23. Ipſi autem ignorabant quia audit Joſeph: interpres enim inter illos erat.	23. Neſciebant autem quòd intelligeret Joſeph: eò quòd per interpretem loqueretur ad eos.
Idem quæſt. 141. 412. g. 24..... & iterum acceſſit ad eos, & dixit illis.	24. Avertitque ſe parumper, & flevit: & reverſus locutus eſt ad eos.

Vulgata nova.

25. Tollenſque Simeon, & ligans illis præſentibus, juſſit miniſtris ut implerent eorum ſaccos tritico, & reponerent pecunias ſingulorum in ſacculis ſuis, datis ſupra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in aſinis ſuis, profecti ſunt.

27. Apertoque unus ſacco, ut daret jumento pabulum in diverſorio, contemplatus pecuniam in ore ſacculi,

28. dixit fratribus ſuis: Reddita eſt mihi pecunia, en habetur in ſacco. Et obſtupefacti turbatique, mutuò dixerunt: Quidnam eſt hoc quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Jacob patrem ſuum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ acciderant ſibi, dicentes:

30. Locutus eſt nobis dominus terræ durè, & putavit nos exploratores eſſe provinciæ.

31. Cui reſpondimus: Pacifici ſumus, nec ullas molimur inſidias.

Notæ ad Verſionem antiquam.

Exploratores eſtis, ad conſideranda veſtigia regionis veniſtis.

℣. 11. Itidem Græcè.

℣. 13. Sic etiam in Græco: Auguſt. addit: *Sumus, dictum eſt*, pro *habitamus.*

℣. 14. Nil Græco ſimilius.

℣. 15. Optimè è Græco, niſi quòd ibi verbum, ἔλθῃ, habetur in fine, adjunctâ voculâ, ὧδε, *venerit huc.*

℣. 16. Similia Græcum habet, præter tria, nempe, λάβετε, *ſumite*, pro *adducite*, ἀπάχθητε, *abducamini*, pro *ducemini*; & in fine, ἦ μὴν κατάσκοποί ἐστε, *profectò exploratores eſtis.* Vid. ſeqq. apud Auguſt.

℣. 19. *Ducite*, addit Auguſt. ibid. *pro eo quod eſt, ferte; quia enim ducuntur jumenta in quibus fertur, etiam hoc duci dictum eſt;* & verò in Græco eſt: Αὐτοὶ δὲ βαδίζατε, καὶ ἀπαγάγετε τὸν ἀγορασμὸν τῆς σιτοδοσίας ὑμῶν, *Ipſi verò ite, & aſportate emptionem frumentationis veſtræ.*

℣. 21. Græc..... Ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν, &c. *In peccatis enim ſumus*, &c. ut ſup.

℣. 22. Eadem ſunt in Græco, niſi quòd voci *ecce*, præponitur καὶ. Auct. l. de promiſſ. loco cit. ſic habet: *Nunquid non dixi vobis: Nolite vexare puerum, & non me audiſtis?* deinde, *ecce ſanguis*, &c. quæ ex ipſo addita ſunt ſup.

℣. 23. Auguſt. quæſt. 140. legit: *Ipſi ignorabant, quia audiebat Joſeph*, &c. ut ſup. Græc. Αὐτοὶ δὲ οὐκ ᾔδεισαν, ὅτι ἀκούει Ἰωσήφ, &c. ut in Lat.

℣. 24. Ad verbum è Græco.

Vulgata nova.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis: Sic probabo quòd pacifici sitis: Fratrem vestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite,

Versio antiqua.

Aug. ubi sup.

34..... & in terra mercamini.

Vulgata nova.

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quòd non sitis exploratores: & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.

Versio antiqua.

Idem Locut. 168. col. 336. e.

35..... & erat uniuscujusque alligatura argenti in sacco eorum. .....

Vulgata nova.

35. His dictis, cùm frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul omnibus,

Versio antiqua.

32. Duodecim sumus fratres filii patris nostri: unus non est, pusillus autem cum patre nostro hodie in terra Chanaan.

Aug. Locut. 167. t. 3. 336. c. d.

Vulgata nova.

36. dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis: in me hæc omnia mala reciderunt.

Versio antiqua.

36..... super me facta sunt omnia hæc.

Idem Locut. 169. 336. e.

Vulgata nova.

37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituam.

38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater ejus mortuus est, & ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

Versio antiqua.

38..... & deducetis senectam meam cum tristitia ad infernum.

Aug. quæst. 142. t. 3. 413. a.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 32. Eadem leguntur Græcè, verbum pro verbo.

℣. 34. In Gr. ἐν τῇ γῇ ἐμπορεύεσθε, *& in terra negotiabimini:* unde Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 500. c. dicit: *In hoc frumento negotiantur patriarchæ.*

℣. 35. Ita in Græco ad verbum. His quoque alludit Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 500. c. dicens: *Illi quidem argentum detulerunt; sed bonus Joseph frumentum dedit, argentum reddidit.*

℣℣. 36..... 38. Eadem leguntur in Græco.

CAPUT XLIII.

Vulgata nova.

1. Interim fames omnem terram vehementer premebat.

1..... *Vide Not.*

2. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, & emite nobis pauxillum escarum.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 170. t. 3. 336. f.

3. Ait autem illi Judas, dicens.....

Vulgata nova.

3. Respondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille sub attestatione jurisjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.

4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria:

5. Sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut sæpe diximus, denuntiavit nobis, dicens: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo.

Sup. 42. 20.

6. Dixit eis Israël: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem.

Vulgata nova.

7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret: si haberemus fratrem: & nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus: nunquid scire poteramus quòd dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?

Versio antiqua.

7....... Interrogans interrogavit nos homo.....

Aug. Locut. 171. p. 336. f.

Vulgata nova.

8. Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere: ne moriamur nos, & parvuli nostri.

Versio antiqua.

8..... Mitte puerum mecum, & surgentes ibimus, ut vivamus, & non moriamur & nos, & tu, & substantia nostra.

Aug. quæst. 47. in Exod. t. 3. 434. c.

Vulgata nova.

Inf. 44. 32.

9. Ego suscipio puerum: de manu mea require illum: nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

Vulgata nova.

11. Igitur Israël pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, & amygdalarum.

Versio antiqua.

11..... & deferte viro munera, aliquid resinæ, & mellis, thymiama, & stacten, & terebinthum, & nuces.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 542. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. In Græco sic: Ὁ δὲ λιμὸς ἐνίσχυσεν ἐπὶ τῆς γῆς. Unde Ambrosius l. de Jos. c. 9. col. 500. d. ait: *Fames invalescebat, quia serò veniebat.*

℣. 3. Ad verbum è Græco.

℣. 7. Sic etiam in Græco.

℣. 8. Eadem leguntur Græcè, præter unum, ἀποσκευή, pro *substantia*, meliùs *supellex.* August. ibid. *Ibi Græcus* ἀποσκευὴν, *habet, ubi* substantiam, *Latinus interpretatus est, quod aliquando,* censum, *interpretantur nostri.*

℣. 11. Similiter in Græco: Καὶ καταγάγετε τῷ ἀνθρώπῳ δῶρα τῆς ῥητίνης, καὶ τοῦ μέλιτος, θυμίαμά τε, καὶ στακτὴν, καὶ τερέβινθον, καὶ κάρυα· καὶ τὸ ἀργύριον δισσὸν, &c. Addit Hieron. supra: *Idcirco hoc capitulum posuimus, ut sciamus, ubi in nostris codicibus habetur,* Thymiama, *in Hebræo esse* Necotha, *quod Aquila,* Storacem *transtulit.* Eò spectant quæ Ambros. l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b. ait:

VULGATA NOVA.

12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum : & illam, quam inveniſtis in ſacculis, reportate, ne fortè errore factum ſit :

13. ſed & fratrem veſtrum tollite, & ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem : & remittat vobiſcum fratrem veſtrum quem tenet, & hunc Benjamin : ego autem quaſi orbatus abſque liberis ero.

15. Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin : deſcenderuntque in Ægyptum, & ſteterunt coram Joſeph.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 172. *t.* 3. 336. *f.* 16..... mecum enim manducabunt homines panes meridie.	16. Quos cùm ille vidiſſet, & Benjamin ſimul, præcepit diſpenſatori domus ſuæ, dicens : Introduc viros domum, & occide victimas, & inſtrue convivium : quoniam mecum ſunt comeſturi meridie.

17. Fecit ille quod ſibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
18. Ibique exterriti, dixerunt mutuò : Propter pecuniam, quam retulimus priùs in ſaccis noſtris, introducti ſumus : ut devolvat in nos calumniam, & violenter ſubjiciat ſervituti, & nos, & aſinos noſtros.	18..... ut accipias nos in ſervos, & aſinos noſtros. *Aug. Locut.* 173. 336. *g.*
19. Quamobrem in ipſis foribus accedentes ad diſpenſatorem domus	19..... *Vide Not.*
20. locuti ſunt : Oramus, domine, ut audias nos. Jam ante deſcendimus ut emeremus eſcas :	*Sup.* 42. 3.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Idem Locut. 174. *Ambr. l. de Joſ. c.* 9. *col.* 502. *a.* 21..... aperuimus ſaccos noſtros, & hoc argentum uniuſcujuſque in ſacco ſuo : ad pondus argentum noſtrum retulimus.....	21. quibus emptis, cùm veniſſemus ad diverſorium, aperuimus ſaccos noſtros, & invenimus pecuniam in ore ſaccorum : quam nunc eodem pondere reportavimus.
	22. Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis neceſſaria ſunt : non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit eam in marſupiis noſtris.
Aug. Locut. 175. *col.* 337. *a.* *Aug. quæſt.* 143. *in Gen. t.* 3. 413. *a.* 23..... Propitius vobis, nolite timere : Deus veſter, & Deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſaccis veſtris : argentum autem veſtrum probatum habeo.....	23. At ille reſpondit : Pax vobiſcum, nolite timere : Deus veſter, & Deus patris veſtri, dedit vobis theſauros in ſaccis veſtris : nam pecuniam, quam dediſtis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.
	24. Et introductis domum, attulit aquam, & laverunt pedes ſuos, deditque pabulum aſinis eorum.
Ambr. l. de Joſ. c. 10. 502. *e.* 503. *a. b.* 25. Paraverunt autem munera, donec introiret Joſeph meridie.....	25. Illi verò parabant munera, donec ingrederetur Joſeph meridie : audierant enim quòd ibi comeſturi eſſent panem.
26..... & intulerunt ei munera.....	26. Igitur ingreſſus eſt Joſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis : & adoraverunt proni in terram.
27..... Quomodo habetis ?..... rectè eſt pater veſter ſenior ?....	27. At ille, clementer reſalutatis eis, interrogavit eos, dicens : Salvus ne eſt pater veſter ſenex, de quo dixeratis mihi ? Adhuc vivit ?
28..... Rectè eſt puer tuus pater noſter, adhuc vivit.....	28. Qui reſponderunt : Soſpes eſt ſervus tuus pater noſter, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Libenter juvenum conſiliis acquieſcebat, ut etiam filium juniorem ſimul mitteret. Item l. de Joſ. c. 9. col. 500. d. *Tenebatur tamen Benjamin junior..... intercedunt pro eo duo, Ruben & Judas.... his vadibus apud patrem utitur, his committitur.* Et infra : *Deducitur Benjamin junior, & bonis odoribus comitatus advexit, portans ſecum reſinam..... mel..... incenſum..... & caſiam, & guttam..... ilicem ſemper virentem, & nuces..... argentum quoque duplex*, &c.

℣. 16. Auct. l. de promiſſ. part. 1. col. 113. b. *Dixit Joſeph præpoſito domus ſuæ de fratribus ſuis : Introduc iſtos in domum ; mecum enim manducabunt panem.* Græc. ..... Εἶπε τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτȣ̃· Εἰσάγαγε τȣ̀ς ἀνθρώπȣς εἰς τὴν οἰκίαν..... μετ᾽ ἐμȣ̃ γὰρ φάγονται οἱ ἄνθρωποι ἄρτȣς τὴν μεσημβρίαν.

℣. 18. In Græco ſic : Εἶπαν· Διὰ τὸ ἀργύριον τὸ ἀποστραφὲν ἐν τοῖς μαρσίπποις ἡμῶν τὴν ἀρχὴν, ἡμεῖς εἰσαγόμεθα, τȣ̃ συκοφαντῆσαι ἡμᾶς, ϗ ἐπιθέσθαι ἡμῖν, τȣ̃ λαβεῖν ἡμᾶς εἰς παῖδας, ϗ τȣ̀ς ὄνȣς ἡμῶν· i. e. *Dixerunt : Propter argentum, quod rediit in marſupiis noſtris in principio, nos introducimur ad calumniandum nos, & imponendum nobis, ut accipiat nos in ſervos*, &c. ut ſup. Similiter Ambroſius, l. de Joſ. c. 9. col. 501. d. alludens, ait : *Ad ſalutaris menſæ vocabantur convivium, & calumniam ſibi parari, inſidias fieri ſuſpicabantur.* Auguſt. etiam loco cit. addit : *Quod Latini codices*, ſervos, *habent, in Græcis*, παῖδας, *legitur.*

℣. 19. Sequitur in Græco : Προσελθόντες δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐπὶ τȣ̃ οἴκȣ τȣ̃ Ἰωσὴφ, ἐλάλησαν αὐτῷ ἐν τῷ πυλῶνι τȣ̃ οἴκȣ. Quæ Ambroſ. l. de Joſ. c. 9. col. 501. d. enarrat, dicens : *Et cœperunt ad hominem, qui erat ſupra domum, in janua domûs, cauſam ſuam agere velle*, &c.

℣. 21. Priora iſta : *aperuimus..... in ſacco ſuo*, ab Auguſtino mutuamur ; reliqua ab Ambroſio, qui Ambroſ. etiam anteponit iſta : *Argentum uniuſcujuſque in ſacculis noſtris invenimus ;* deinde *ad pondus*, &c. ut ſup. In Gr. ſic : Ἠνοίξαμεν τȣ̀ς μαρσίππȣς ἡμῶν, ϗ τόδε τὸ ἀργύριον ἑκάστȣ ἐν τῷ μαρσίππῳ αὐτȣ̃· τὸ ἀργύριον ἡμῶν ἐν σταθμῷ ἀπεστρέψαμεν.

℣. 23. Similia Græcum refert, niſi excipias unum, ϗ τὸ ἀργύριον, loco *argentum autem ;* at in Mſ. Alex. exſtat τὸ δὲ ἀργύριον. Auguſt. Locut. 175. notat : *In his*, propitius vobis, *duo verba* ſubaudiri, & ſit, & Deus, *quod omnino*, inquit, *uſitatiſſimum eſt in Græco.* Ambroſ. tamen l. de Joſ. c. 9. col. 501. f. 502. c. illa exprimit, dicens : *Major domûs reſpondit illis* (Gr. εἶπε δὲ αὐτοῖς) *Propitius ſit vobis Deus, nolite timere : Deus enim veſter, & Deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſacculis* (Gr. μαρσίπποις) *veſtris ; at argentum veſtrum probum acceptum habeo.* Gr. εὐδοκιμȣ̃ν ἀπέχω.

℣. 25. Sic eſt in Græco, præter unum, τȣ̃ ἐλθεῖν, *veniret*, loco *introiret ;* at in edit. Compl. τȣ̃ εἰσελθεῖν.

℣. 26. Græc. Καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ τὰ δῶρα.

℣. 27. Sic Ambroſ. *Primus interrogat : Quomodo habetis ? Et iterum ait : Rectè eſt*, &c. ut ſup. Græcè : Ἠρώτησε δὲ αὐτȣ́ς· Πῶς ἔχετε ; ϗ εἶπεν αὐτοῖς· Εἰ ὑγιαίνει ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ πρεσβύτης, &c.

℣. 28. Ambroſ. primò habet : *Reſpondent illi ;* deinde ut ſupra : hoc tamen ultimum, *adhuc vivit*, additur ex Auguſt. Locut. 176. de Gen. to. 3. col. 337. b. qui Auguſt. antecedentia etiam verba refert hoc modo : *Salvus eſt*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
29. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, & ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi.	29. Respiciens autem oculis, vidit Benjamin fratrem suum ex eadem matre..... Hic frater vester est adolescentior?.....	Ambr. ubi sup.
30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, & erumpebant lacrymæ: & introiens cubiculum, flevit.	30. Et turbatus est; torquebantur autem viscera ejus..... ingressus in promptuarium, ploravit.	
31. Rursumque lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes.	31. Et lavit faciem suam, & continuit se..... Apponite panes.	
32. Quibus appositis, seorsum Joseph, & seorsum fratribus, Ægyptiis quoque qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuscemodi convivium)	32..... non enim poterant Ægyptii manducare cum Hebræis panes; abominatio est enim Ægyptiis.	Aug. Locut. 177. t. 3. 337. b.
33. sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, & minimus juxta ætatem suam. Et mirabantur nimis,	33..... *Vide Not.*	
34. sumptis partibus quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati sunt cum eo.	34..... magnificata facta est autem pars Benjamin præ partibus omnium quincupliciter ad illorum. Biberunt autem, & inebriati sunt cum eo.	Ibid. Locut. 178. Aug. quæst. 144. in Gen. 413. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

puer tuus, pater noster. In Græco, οἱ δὲ εἶπαν· Ὑγιαίνει ὁ παῖς σου, &c. ut in Lat.

℣. 29. Græc. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ Ἰωσὴφ, εἶδε Βενιαμὶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ὁμομήτριον, καὶ εἶπεν· Οὗτος ὁ, &c. ut in Lat. à Mſ. Alex. ac edit. Ald. abest αὐτοῦ, post ὀφθαλμοῖς, sicut seq. Ἰωσὴφ, ab edit. Compl. Vide seqq. apud Ambros.

℣. 30. Græc. Ἐταράχθη δὲ Ἰωσήφ· συνεστρέφετο γὰρ τὰ ἔγκατα (alii codd. τὰ ἔντερα, al. τὰ σπλάγχνα) αὐτοῦ..... εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ταμεῖον, ἔκλαυσεν ἐκεῖ. i. e. *Turbatus est autem Joseph; convolvebantur enim intestina ejus..... Ingressus autem in cubiculum, flevit illic.* Ambros. quoque infrà habet, *flevit.*

℣. 31. Gr. Καὶ νιψάμενος τὸ πρόσωπον, ἐξελθὼν ἐνεκρατεύσατο, καὶ εἶπε· Παράθετε ἄρτους. *Et cùm lavisset faciem, egressus continuit se, & dixit: Apponite panes.* Vid. not. d. apud Ambros. ibid.

℣. 32. Eadem sunt in Græco; nisi excipias verbum *manducare*, pro quo συνεσθίειν, *simul vesci, edere cum.* Ambros. quoque l. de Jos. c. 10. col. 502. f. hæc memorat, dicens: *Apponite panes quos soli Hebræi sumunt, Ægyptii manducare non possunt.* In Græco enim hæc leguntur prius: Καὶ παρέθηκαν αὐτῷ μόνῳ, καὶ αὐτοῖς καθ' ἑαυτοὺς, καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις..... καθ' ἑαυτούς. i. e. *Et apposuerunt ei soli, & eis per se ipsos, & Ægyptiis.... per se ipsos*, &c. ut sup.

℣. 33. Sequuntur in Græco: Ἐκάθισαν δὲ ἐναντίον αὐτοῦ ὁ πρωτότοκος κατὰ τὰ πρεσβεῖα αὐτοῦ, καὶ ὁ νεώτερος κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ, &c. quæ Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. f. sic reddit: *Per ordinem discubuerunt in convivio contra eum, primitivus secundum ætatem.*

℣. 34. In Græco simpliciter, ἐμεγαλύνθη, *magnificata est*, non *magnificata facta est*, paulòque post, πρὸς τὰς ἐκείνων, *ad eas, quæ illorum*, loco *ad illorum*; cætera optimè quadrant. Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. d. ultima tantùm refert: *Biberunt autem & inebriati sunt pariter cum eo.* Item Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 542. c. *Et biberunt, & inebriati sunt cum eo;* tum addit: *Idioma linguæ Hebrææ est, ut ebrietatem pro satietate ponat.*

CAPUT XLIV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Præcepit autem Joseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci.	1..... & pone argentum uniuscujusque in ore sacculi.	Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 542. c.
2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.	2. Et condy meum argenteum mitte in sacculum junioris.....	

VULGATA NOVA.

3. Et orto manè, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Jamque urbem exierant, & processerant paululum: tunc Joseph, accersito dispensatore domus, Surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
6. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.	6. Inveniens autem eos, dixit secundùm verba hæc.	Aug. Locut. 179. 337. d.
7. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?	7..... Ut quid loquitur dominus secundùm verba hæc? absit à pueris tuis facere secundùm verbum hoc.	Ibid. Locut. 180.
8. Pecuniam, quam invenimus in summitate		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc..... Καὶ ἐμβάλετε ἑκάστου τὸ ἀργύριον ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ μαρσίππου. i. e. *Et injicite uniuscujusque argentum super os marsupii.*

℣. 2. Græc. Καὶ τὸ κόνδυ μου τὸ ἀργυροῦν ἐμβάλετε εἰς τὸν μάρσιππον τοῦ νεωτέρου, &c. *E condy meum argenteum injicite in marsupium junioris.* Addit Hieron. *Pro sacculo, peronem, vel follem, in Hebræo* haberi. *Pro condy, id est, poculo..... Aquilam, scyphum; Symmachum, phialam* transtulisse. Similiter apud Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. c. *Et scyphus argenteus soli ejus sacco inseritur; nesciebat hoc Benjamin.*

℣. 6. Ita in Græco, nisi quòd verbo *dixit*, additur, αὐτοῖς, *eis.*

℣. 7. Ad verbum è Græco. *Pueris, autem, pro servis, dictum est*, teste August.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
	saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: & quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?
Aug. Locut. 181. t. 3. 337. d. 9..... & nos autem erimus servi domino nostro.	9. Apud quemcunque fuerit inventum servorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus servi domini nostri.

VULGATA NOVA.

10. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam: apud quemcunque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii.

11. Itaque festinatò deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus, incipiens à majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.

12..... 13. *Vide Not.*

13. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 145. in Gen. t. 3. 413. d. 15..... nesciebatis quia augurio auguratur homo qualis ego?	15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?

VULGATA NOVA.

16. Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut justè poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, & nos, & apud quem inventus est scyphus.

17. Respondit Joseph: Absit à me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem propiùs Judas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem dominus meus.

19. Interrogasti priùs servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem? (Sup. 42. 11. & 13.)

20. & nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater verò tenerè diligit eum.

21. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum.

22. Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur.

23. Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis ampliùs faciem meam. (Sup. 43. 3. & 5.)

24. Cùm ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quæ locutus est dominus meus.

25. Et dixit pater noster: Revertimini, & emite nobis parum tritici.

26. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus videre faciem viri.

27. Ad quæ ille respondit: Vos scitis quòd duos genuerit mihi uxor mea. (Sup. 37. 23. 33.)

28. Egressus est unus, & dixistis: Bestia devoravit eum: & huc usque non comparet.

29. Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, & puer defuerit (cùm anima illius ex hujus anima pendeat)

31. videritque eum non esse nobiscum, morietur, & deducent famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

31..... *Vide Not.*

32. Ego propriè servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. (Sup. 43. 9.)

33. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 182. t. 3. 337. e. 34. Quomodo autem ascendam ad patrem, cùm puer non sit nobiscum, ut non videam mala, quæ invenient patrem meum?	34. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Optimè è Græco, ubi semper παῖδες, pro *servi*; unde August. ibid. *Etiam hic*, παῖδες, *Græci habent*, *hoc est*, pueri, *quod tamen assiduè Scriptura pro* servis *ponit*, *ut difficiliter inveniatur non isto nomine appellare servos.*

℣℣. 12..... 13. Ita in Græco: Ἠρεύνησε δὲ ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀρξάμενος, ἕως ἦλθεν ἐπὶ τὸν νεώτερον· καὶ εὗρε τὸ κόνδυ ἐν τῷ μαρσίππῳ τοῦ Βενιαμίν· καὶ διέῤῥηξαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν..... καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. Quibus respondent ista ex Ambrosio. l. de Jos. c. 11. col. 504. f. seqq. *Per ordinem singulorum priùs inspiciuntur sacculi.* Et infra: *Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum..... discussit cæteros, hunc prætulit: in nullius alterius sacco scyphus argenteus inventus est, nisi istius. Quid sibi vult quòd insertus est sacculo?* Et post plura, col. 505. b. *Triticum multis datur, scyphus uni..... intra saccum erat scyphus...... sacco soluto, reluxit argentum..... sed ubi in ejus sacco argentum resplenduit, sciderunt vestimenta sua, & reversi sunt retro.*

℣. 15. Gr..... Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἰωνισμῷ οἰωνιεῖται ὁ ἄνθρωπος, οἷος ἐγώ; In edit. Ald. οἰωνίζεται, *auguratur*, non οἰωνιεῖται, *augurabitur*. Attamen August. ibid. constanter legit, *auguratur*; ait enim infra: *Nec illud vacare arbitror, quòd non ait: Auguror ego, sed auguratur homo qualis ego.*

℣. 31. In Græco sic: Καὶ ἔσται ἐν τῷ ἰδεῖν αὐτὸν μὴ ὂν τὸ παιδίον μεθ' ἡμῶν, τελευτήσει, καὶ κατάξουσιν οἱ παῖδές σου τὸ γῆρας τοῦ παιδός σου, πατρὸς δὲ ἡμῶν, μετὰ λύπης εἰς ᾅδου..... ℣. 33. Νῦν οὖν παραμενῶ σοι παῖς ἀντὶ τοῦ παιδίου, οἰκέτης τοῦ κυρίου. Eadem commemorat Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 505. e. f. dicens: *Nolebant igitur moraliter redire sine fratre..... quo amisso asserebant in mœrorem deducendam parentis senectutem ..... Et ideo Judas apud Joseph remanere cupiebat*, &c. Vide sis August. quæst. 147. in Gen. col. 414. a. b.

℣. 34. Græc. primò habet: πῶς γάρ, *quomodo enim*, non *quomodo autem*; reliqua ut in Lat. supra. Ambros. etiam l. de Jos. c. 11. col. 505. f. ait, Judam *apud Joseph remanere* voluisse, *ne videret mala quæ invenirent patrem suum.* Vid. plura apud August. loco cit.

CAPUT XLV.

VULGATA NOVA.

1. Non se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus: unde præcepit ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

2. Elevavitque vocem cum fletu: quam audierunt Ægyptii, omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.

4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et cùm accessissent prope, Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum.

Act. 7. 13.

5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum.

Inf. 50. 20.

6. Biennium est enim quòd cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.

7. Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis.

8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domus ejus, ac principem in omni terra Ægypti.

9. Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei, Hæc mandat filius tuus Joseph: Deus fecit me dominum universæ terræ Ægypti: descende ad me, ne moreris,

10. & habitabis in terra Gessen: erisque juxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & universa quæ possides.

VERSIO ANTIQUA.

2..... audierunt autem omnes Ægyptii, & auditum est in domo Pharaonis.

Aug. Locut. 183. t. 3. 337. f.

3. Dixit autem Joseph ad fratres suos: Ego sum Joseph: adhuc pater meus vivit?.....

Ambr. de Jos. c. 12. t. 1. 506. b. c.

4..... Accedite ad me: & accesserunt ad illum; & dixit: Ego sum Joseph frater vester, quem vos tradidistis in Ægyptum.

5. Nunc ergo nolite mœsti esse, neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis: ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos.

7. Misit enim me Deus ante vos remanere vestrûm reliquias super terram, & enutrire vestrûm reliquiarium magnum.

Aug. quæst. 148. in Gen. t. 3. 414. c.

9..... Ascendite ad patrem meum, & dicite illi: Hæc dicit filius tuus Joseph: Fecit me Deus dominum totius terræ Ægypti: descende ergo ad me, ne steteris,

Ambr. l. de Jos. c. 12. t. 1. 507. a. Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 542. f.

10. & habitabis in terra Gesem Arabiæ: & eris prope me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum.....

Ambr. l. de Jos. c. 12. 507. c.

VULGATA NOVA.

11. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ possides.

12. En oculi vestri, & oculi fratris mei Benjamin, vident quòd os meum loquatur ad vos.

13. Nunciate patri meo universam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto: festinate, & adducite eum ad me.

14. Cùmque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit: illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos: post quæ ausi sunt loqui ad eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἰωσὴφ..... εἶπεν· Ἐξαποστείλατε πάντας ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ παρειστήκει οὐδεὶς τῷ Ἰωσὴφ ἡνίκα ἀνεγνωρίζετο τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. Quibus alludens Ambros. l. de Jos. c. 12. col. 586. b. ait: *Et jussit omnes recedere, ut cognosceretur à fratribus.* August. Locut. 183. de Gen. col. 337. f. *cum recognosceretur à fratribus suis.*

℣. 2. Ita primùm in Græco: Καὶ ἀφῆκε φωνὴν μετὰ κλαυθμοῦ, quod Aug. ibid. ita exprimit, dicens: *Flevit Joseph*, Ambros. verò, l. de Jos. c. 12. col. 506. b. *Et emittens vocem cum fletu.* Sequitur in Gr. Ἤκουσαν δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ ἀκουστὸν ἐγένετο εἰς τὸν οἶκον Φαραώ, ad verbum: *Audierunt autem omnes Ægyptii, & audibile factum est per domum Pharaonis.*

℣. 3. Ad verbum è Græco: Auctor verò l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 31. col. 113. d. legit: *Ego sum Joseph frater vester; adhuc pater meus vivit?*

℣. 4. Vix meliùs è Græco, nisi quòd in ipso deest, *ad illum*, post *accesserunt*, uti *vos*, ante *tradidistis*, pro quo, ἀπέδοσθε, mel. *vendidistis*, sicut infra ℣. 5. Ms. etiam Alex. habet supra, ἤγγισαν πρὸς αὐτόν, *accesserunt ad illum*, cum Ambrosio.

℣. 5. Græc. Νῦν οὖν μὴ λυπεῖσθε, μὴ δὲ, &c. *Nunc igitur ne contristemini*, &c. ut in Lat. detracta voce *vestram*, ante *misit*. Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 31. col. 113. d. legit: *Nolite metuere; non vos huc me misistis, sed Deus.* Sed Ambros. infra, col. 507. a. constanter legit: *Nolite mœsti esse;* & post pauca rursus: *Ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos.*

℣. 7. Similia Græcum exhibet, præter unum, ὑμῖν, *vobis*, loco *vestrûm*, ante *reliquias*. In Ms. tamen Alex. legitur, ὑμῶν. Vocem autem Græc. κατάλειψιν, quam vertit hîc August. *reliquiarium*, meliùs reddidisset istâ, *reliquias*, uti paulò supra vertitur ab ipso, κατάλειμμα. Et sane notant editores nostri BB. eò loci multùm differre inter se Mss. codices ac editiones antiquas; v. g. in edit. Erasm. & Lov. legitur: *Et enutrire vestrûm reliquias, mirum est.* In Rat. & Am. sic: *vestrûm reliquiarum, mirum est.* In Mss. Vaticanis; *Enutrire vestrarum reliquiarum magnum semen.* In Thuan. verò, Benign. aliisque vetust. codd. optimæ notæ, *vestrûm reliquiarium magnum*, ut supra. Errandi nempe librariis occasio fuit vox barbara, *reliquiarium*, quâ tamen usum fuisse volunt Augustinum, l. 5. confess. c. 8. n. 15. col. 114. d. auctore Ms. veterrimo Corb. licet alii plerique Mss. cum editt. contradicant. Vide sis plura ibid.

℣. 9. Eadem pariter exstant Græcè, nisi hoc excipias ultimum, καὶ μὴ μείνῃς, *& ne steteris*, loco *ne steteris*.

℣. 10. Nil Græco similius; in edit. tamen Compl. deest vox Ἀραβίας. Unde Hieron. loco cit. ait: *Hic*, Arabiæ, *additum est: in Hebræis enim voluminibus non habetur: unde & error increbuit, quòd terra Gessen in Arabia sit. Porro si, ut in nostris codicibus est, per extremum* m, *scribitur*, Gesem, *quod mihi nequaquam placet, terram signat compluttam;* Gessem *enim in* imbrem *vertitur.* Observat etiam Martianæus noster, not. d. in hunc loc,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 184. t. 3. 337. f. 16. Et divulgata est vox in domo Pharaonis, dicentes : Venerunt fratres Joseph.....	16. Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis : Venerunt fratres Joseph : & gavisus est Pharao, atque omnis familia ejus.
Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 543. a. 17. Dixit autem Pharao ad Joseph : Dic fratribus tuis : Hoc facite, onerate vehicula vestra, & ite in terram Chanaan.	17. Dixitque ad Joseph ut imperaret fratribus suis, dicens : Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan,

VULGATA NOVA.

18. & tollite inde patrem vestrum & cognationem, & venite ad me : & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.

19. Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra Ægypti, ad subvectionem parvulorum suorum ac conjugum : & dicito : Tollite patrem vestrum, & properate quantocius venientes.

20. Nec dimittatis quidquam de supellectili vestra : quia omnes opes Ægypti, vestræ erunt.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ibid. 21..... & dedit illis cibaria in via.	21. Feceruntque filii Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundùm Pharaonis imperium : & cibaria in itinere.

VULGATA NOVA.

22. Singulis quoque proferri jussit binas stolas: Benjamin verò dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis :

22..... 23. *Vide Not.*

23. tantumdem pecuniæ & vestium mittens patri suo, addens & asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Ægypti : & totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. l. de Jos. c. 13. 508. d. t. 1. 24. Dimisit autem fratres suos, & abierunt; & dixit illis Joseph : Nolite irasci in via.	24. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait : Ne irascamini in via.
Ibid. f. 509. a. t. 1. 25. Et ascenderunt de Ægypto, & venerunt in terram Chanaan ad Jacob patrem suum.	25. Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob.
26. Et nunciaverunt illi, dicentes : Quia Joseph filius tuus vivit : & ipse est princeps totius terræ Ægypti..... expavit mente, non enim credebat eis.	26. Et nunciaverunt ei, dicentes : Joseph filius tuus vivit : & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Jacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis.
27..... *Vide Not.*	27. Illi ècontra referebant omnem ordinem rei. Cùmque vidisset plaustra & universa quæ miserat, revixit spiritus ejus,
28..... Magnum mihi est si adhuc filius meus Joseph vivit : ibo, & vibebo illum priusquam moriar.	28. & ait : Sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus vivit, vadam, & videbo illum antequam moriar.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» Hoc quoque modo fuisse scriptum nomen, *Gesem*, in » Latinis exemplaribus, quæ Hieronymus, *nostros codices*, » vocat, Latinorum scilicet codices, quibus ante Hieron. » usæ sunt Occidentis Ecclesiæ : unde licet Hieronymus textum sup. referendo, correxerit *Gessem*; alterum legendi modum, scilicet, *Gesem*, prætulimus, codicum illorum auctoritate, quorum nostrum est primigeniam exhibere scripturam. In Græco etiam constanter Γεσέμ.

℣. 16. Eadem sunt in Græco, præter hoc, εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ, pro *in domo Pharaonis :* additur etiam : ἐχάρη δὲ Φαραὼ, ϗ ἡ θεραπεία αὐτȣ͂, *gavisus est autem Pharao, & familia ejus.* Similiter apud Ambros. l. de Jos. c. 13. col. 507. e. *Et gavisus est Pharao, quòd Joseph agnovisset fratres suos, unde & vulgata est vox in domo Pharao.*

℣. 17. Ad verbum è Gr. præter unum *ite*, pro quo ἀπέλθετε. *abite.* Addit Hieronym. ibid. *Pro vehiculis, quæ LXX. & Theodotio*, τὰ φορεῖα, *interpretati sunt*, jumenta, *reliqui transtulerunt.* In quibusdam libris, πορεῖα, in al. φορτία, teste Nobilio. Eadem narrat Ambros. l. de Jos. c. 13. col. 507. e. his verbis : *Et hortatus est sanctum Joseph* (Pharao), *ut fratres suos invitet, ut veniant cum patre, & mandat impleri eorum sarcinas tritico, & vehicula dari.*

℣. 21. Gr..... Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐπισιτισμὸν εἰς τὴν ὁδόν.

℣. 22. Sequitur in Græco : Καὶ πᾶσιν ἔδωκε δισσὰς στολάς· τῷ δὲ Βενιαμὶν ἔδωκε τριακοσίȣς χρυσȣ͂ς, ϗ πέντε ἐξαλλασσȣ́σας στολάς. Hæc Ambros. sic reddit, l. de Jos. c. 13. col. 507. f. *Dantur bonæ stolæ*; & infra, *Trecenti aurei, & quinque stolæ diversi coloris conferuntur.* Nobilius vertit, *quinque stolas eximias*, alii, *mutatorias.*

℣. 23. Ita Græcè : Καὶ τῷ πατρὶ αὐτȣ͂ ἀπέστειλε κατὰ τὰ αὐτὰ, ϗ δέκα ὄνȣς αἴροντας ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτȣ, &c. Similiter apud Ambros. ubi sup. col. 508. c. *Et præmittuntur patri munera..... portant hæc munera asini*, &c.

℣. 24. Similiter in Græco, detracto nomine *Joseph*; in edit. tamen Ald. ponitur post *dimisit autem.* Eadem memorat Tertul. l. de orat. c. 10. p. 182. a. his verbis : *Joseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem : & ne, inquit, irascamini in via.* Græc. μὴ ὀργίζεσθε.

℣. 25. Ad verbum è Græco.

℣. 26. Itidem Græcè, nisi quòd sub finem legitur, Καὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ Ἰακώβ· ȣ̓ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς· & apud Ambros. ibid. *Unde & de Jacob scriptum est : Expavit mente*, &c. ut sup.

℣. 27. Ambros. addit ibid. *Expavit affectu..... sed posteaquàm gesta cognovit, tantis beneficiis & operibus delinitus resumpsit spiritum, dicens :* quibus respondent Græca : Ἰδὼν δὲ τὰς ἁμάξας, ἃς ἀπέστειλεν Ἰωσὴφ, ὥστε ἀναλαβεῖν αὐτὸν, ἀνεζωπύρησε τὸ πνεῦμα Ἰακὼβ τȣ͂ πατρὸς αὐτῶν. *Videns autem plaustra, quæ miserat Joseph, ut assumerent eum, revixit spiritus Jacob patris eorum.*

℣. 28. Eadem prorsus in Græco, præter hoc, πορευθεὶς ὄψομαι, *profectus videbo*, pro *ibo & videbo.* In Gr. etiam sic invertuntur verba : ἔτι Ἰωσὴφ ὁ υἱός μȣ ζῇ, at in Ms. Alex. ὁ υἱός μȣ Ἰωσὴφ ζῇ, ut sup. ℣. 26.

CAPUT XLVI.

Vulgata nova.

1. PRofectusque Israël cum omnibus quæ habebat, venit ad Puteum juramenti: & mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac,

2. audivit eum per visionem noctis vocantem se, & dicentem sibi: Jacob, Jacob: cui respondit: Ecce adsum.

3. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5. Surrexit autem Jacob à Puteo juramenti: tuleruntque eum filii cum parvulis & uxoribus suis in plaustris quæ miserat Pharao ad portandum senem,

Act. 7. 15.

6. & omnia quæ possederat in terra Chanaan: venitque in Ægyptum cum omni semine suo,

Jos. 24. 4. Ps. 104. 23. Is. 52. 4.

7. filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta simul progenies.

8. Hæc sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. Primogenitus Ruben.

Exod. 1. 2. 6. 14. Num. 26. 5. 1. Par. 5. 1. 3.

Versio antiqua.

1. ET elevans se Israël, venit ad Puteum juramenti, immolavitque hostiam Deo patris sui Isaac.

Ambr. l. de Jos. c. 14. t. 1. 509. e.

2. Dixit autem Deus ad Israël in visu nocte, dicens: Jacob, Jacob: qui dixit: Quid est?

3. Et Dominus ait: Ego sum Deus patrum tuorum: noli timere, descende in Ægyptum, in gentem enim magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum: Joseph mittet manum super oculos tuos.

Ambr. ibid. 510. a.

6..... intrarunt in Ægyptum, Jacob, & omne semen ejus,

Aug. quæst. 149. in Gen. t. 3. 414. e.

7. filii, & filii filiorum ejus; filiæ, & filiæ filiarum ejus cum eo.....

8. Hæc autem nomina filiorum Israël, qui intraverunt in Ægyptum simul cum Jacob patre suo.....

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 40. t. 7. 451. f.

Vulgata nova.

9. Filii Ruben: Henoch & Phallu & Hesron & Charmi.

Ex. 6. 15. 1. Par. 4. 24.

10. Filii Simeon: Jamuel & Jamin & Ahod, & Jachin & Sohar, & Saul filius Chananitidis.

1. Par. 6. 1.

11. Filii Levi: Gerson & Caath & Merari.

1. Par. 2. 3. 4. 21.

12. Filii Juda: Her & Onan & Sela & Phares & Zara: mortui sunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Natique sunt filii Phares: Hesron & Hamul.

13. Filii Issachar: Thola & Phua & Job & Semron.

1. Par. 7. 1.

14. Filii Zabulon: Sared & Elon & Jahelel.

Vulgata nova.

15. Hi filii Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua: omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta tres.

Versio antiqua.

15. Hi filii Liæ, quos peperit ipsi Jacob in Mesopotamia Syriæ, & Dinam filiam ejus: omnes animæ, filii & filiæ ejus, triginta tres.

Aug. quæst. 151. in Gen. t. 3. 415. a.

Vulgata nova.

16. Filii Gad: Sephion & Haggi & Suni & Esebon & Heri & Arodi & Areli.

1. Par. 7. 30.

17. Filii Aser: Jamne & Jesua & Jessui & Beria, Sara quoque soror eorum. Filii Beria: Heber & Melchiel:

18. hi filii Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ suæ: & hos genuit Jacob sedecim animas.

19. Filii Rachel uxoris Jacob: Joseph & Benjamin.

Vulgata nova.

Sup. 41. 50. 48. 5.

20. Natique sunt Joseph filii in terra Ægypti,

Versio antiqua.

20..... Facti sunt autem filii Manasse, quos ge-

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 543. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. primò habet: Ἀπάρας δὲ Ἰσραὴλ, αὐτὸς καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, ἦλθεν, &c. ut in Lat. At in Ms. Alex. desunt, αὐτὸς καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, uti sup. apud Ambros. In edit. Compl. deest tantùm, αὐτός. Verbum autem, ἀπάρας, reddit Nobilius isto, *promovens*, additque, sic in libris seqq. à Patribus transferri dictionem istam; Ambros. tamen suum legendi modum confirmat infra, dicens: *Meritò elevatur qui festinat ad Christum*; deinde: *Priùs se elevavit, postea immolavit*, ut videatur legisse, ἐπάρας.

℣. 2. Græc. Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, εἰπών· Ἰακὼβ, Ἰακώβ· ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστιν; Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. *Dixit autem Deus ad Israel in visione noctis: Ego sum Deus*, &c. de ℣. 3. August. verò Locut. 185. de Gen. to. 3. col. 337. g. postrema sic reddit: *At ille respondit: Quid est? dicens*; additque: Ordo est: *At ille respondit, dicens: Quid est?* similiter in Ms. Alex. Τί ἐστι; λέγων, in edit. Compl. Τί ἐστιν; εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, λέγων.

℣. 3. Græc. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου· μὴ φοβοῦ καταβῆναι, &c. ut in Lat. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. *Ego sum Deus patrum tuorum; noli timere descendere in Ægyptum; in gentem enim magnam faciam te ibi.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 32. col. 113. d. *Ne timeas descendere in Ægyptum; in gentem enim magnam constituam te illic.*

℣. 4. Rursus habet Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. b. *Descendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum:* & infra loco cit. de Jos. col. 510. b. *Joseph immittet manus super oculos.* August. verò Locut. 186. de Gen. to. 3. col. 337. g. *Ego descendam tecum in Ægyptum, & ego ascendere te faciam in finem*; additque: *sic habent Græci, quod Latini habent: Et ego deducam te in finem.* Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. *Et ego descendam tecum in Ægyptum, & educam te inde, & ponet Joseph manus suas super oculos tuos.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 32. col. 114. a. *Et filius tuus Joseph ponet digitos suos super oculos tuos.* Gr. Καὶ ἐγὼ καταβήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐγὼ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος· καὶ Ἰωσὴφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ, &c. ut sup.

℣. 6. Itidem in Græco, nisi quòd additur in fine, μετ' αὐτοῦ, *semen ejus cum eo*, quod omittit August.

℣. 7. Græc. ponit μετ' αὐτοῦ, *cum eo*, post *filiorum ejus*; non verò post *filiarum ejus*; cætera quadrant ad verbum. Vide sis August. infra, ubi quærit, *quomodo dicat filias, & filias filiarum ejus cum eo, cùm filiam unam legatur habuisse*, nempe, *Dinam*: vid. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. a. nec non Ambros. l. 2. de Jacob, c. 8. to. 1. col. 471. b.

℣. 8. Similiter in Græco. Vid. seqq. apud August.

℣. 15. Ita in Græco ad verbum, excepto uno, *ejus*, post *filiæ*, quod deest. Vide August. ibid.

℣. 20. Hæc primò leguntur Græcè: Ἐγένοντο δὲ υἱοὶ

VERSIO ANTIQUA.

nuit ei concubina Syra, Machir; & Machir genuit Galaad: filii autem Ephraim fratris Manasse, Suthalaam, & Thaam: filii verò Suthalaam, Edem.

VULGATA NOVA.

quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses & Ephraim.

VULGATA NOVA.

1. Par. 7. 6. 8. 1.

21. Filii Benjamin: Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared:

22. hi filii Rachel quos genuit Jacob: omnes animæ, quatuordecim.

23. Filii Dan: Husim.

24. Filii Nephthali: Jasiel & Guni & Jeser & Salem.

21. *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1011. d.

25. Hi filii Bala, quam dedit Laban Rachel filiæ suæ: & peperit hos Jacob animas septem.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 543. b.

26. Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob Ægyptum, & quæ exierunt de femoribus ejus, absque mulieribus filiorum Jacob, animæ sexaginta sex.

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, septuaginta quinque.

VULGATA NOVA.

25. Hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ suæ: & hos genuit Jacob: omnes animæ septem.

26. Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex.

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Ægypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.

Deut. 10. 22.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ἰωσὴφ ἐν γῇ Αἰγύπτου, οὓς ἔτεκεν αὐτῷ Ἀσενὲθ θυγάτηρ Πετεφρῆ ἱερέως Ἡλιουπόλεως, τὸν Μανασσῆ καὶ τὸν Ἐφραίμ, quæ Hieron. ibid. indicat, dicens: *Ephraïm & Manasse, antequam Jacob intraret in Ægyptum..... nati sunt de Aseneth Putipharis filiâ in Ægypto:* reliqua quæ adnexuimus supra ex eodem Hieron. concinunt cum Græco ad verbum, nisi quòd pro *genuit*, Græc. habet ἔτεκε, *peperit;* subinde, Μαχὶρ δὲ, *Machir autem*, pro *& Machir*, & in fine, Ἐδὼμ, pro *Edem;* sed in Ms. Alex. legitur Ἐδέμ. Totam verò hanc pericopen superadditam fuisse, Hieronymus ipse testatur ibid. dicens: *Sed & illud quod supra legimus:* facti sunt autem filii Manasse, &c. *additum est: si quidem id quod postea* (✠. 26. 27.) *legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore, quo ingressus est Jacob Ægyptum, ejus erant ætatis Ephraïm & Manasse, ut filios generare potuerint.* Habetur tamen hoc additamentum in omnibus collatis libris, teste Nobilio, & refertur etiam à Philone. Idem quoque agnovit August. l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. c. cùm dicat: *Commemoratur ibi Machir filius Manasse, nepos Joseph, & ejusdem Machir filius, id est, Galaad nepos Manasse, pronepos Joseph: id est, & quem genuit Ephræm, alter filius Joseph, id est, Utalaam*, (al. *Tutalaam*, vel *Uttalaam*) *nepos Joseph: & filius ipsius Utalæ, Edem, nepos Ephræm, pronepos Joseph, qui nullo modo esse potuerunt quando Jacob in Ægyptum venit, & filios Joseph nepotes suos, avos istorum, minores quàm novem annorum pueros invenit.* Mirum fortè videbitur *Thaam*, alterum Ephraïm filium, cujus meminit Hieron. post LXX. non commemoratum fuisse ab Augustino, maximè cùm ipse ibid. dicat non tantùm nepotes, sed & pronepotes Joseph inter illos LXXV. numeratos, & quæst. 152. in Gen. col. 415. g. *Joseph*, & filios ejus, *non ampliùs quàm octo* commemorari, qui numerus, sublato *Thaam*, stare non posset. Non dissimulabimus tamen supra apud August. loco cit. de civit. Dei, sic legi in editt. *Ibi est & Bareth filius ipsius Utalæ, id est, nepos Ephræm*, pro *& filius ipsius Utalæ, Edem, nepos Ephræm*, sed contra fidem Mss. & LXX. Vide infra not. ad ✠✠. 21. 22. 26. 27.

✠. 21. Sequitur in Græco: Υἱοὶ δὲ Βενιαμὶν· Βαλὰ, καὶ Βοχὸρ, καὶ Ἀσβήλ· ἐγένοντο δὲ υἱοὶ Βαλὰ, Γηρὰ, καὶ Νοεμὰν, καὶ Ἀγχὶς, καὶ Ῥὼς, καὶ Μαμφίμ. Γηρὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράδ· deinde, Οὗτοι υἱοὶ Ῥαχὴλ, οὓς ἔτεκε τῷ Ἰακὼβ, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ δεκαοκτώ. Quærit hîc August. quæst. 152. in Gen. to. 3. col. 415. g. *Quid sibi velit, quòd cùm Joseph & filii ejus non ampliùs quàm octo commemorentur,* (sup. ✠. 20.) *Benjamin verò & ejus filii simul undecim reperiantur, non decem & novem omnes, sicut sunt octo & undecim, sed decem & octo referantur in summam.* At verò dicendum, vel mendosum fuisse codicem Augustini, quòd fortasse illò inter nomina novem filiorum Benjamin, decimi cujusdam nomen malè irrepserit; vel potiùs memoria lapsum ipsum Augustinum, qui non satis attenderit, non decem ibid. apud LXX. sed novem tantùm filios Benjamin esse annumeratos, qui omnes unà cum ipso Benjamin & Joseph, nec non septem Joseph filiis, numerum XVIII. conficiunt, non verò numerum XIX. ut ait Augustinus. Non prætermittendum tamen id quod legitur infra ✠. 27. apud LXX. scilicet filios Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, fuisse animas novem; tunc enim non jam animæ decem & octo, sed decem & novem numerandæ essent, quod faveret Augustino. Verùm præterquàm quòd ibi apud LXX. non numerentur nisi octo animæ pro Joseph & filiis ejus, teste ipso Augustino, & decem pro Benjamin & novem filiis ejus; in medio semper manet difficultas, nempe quomodo infra ✠. 27. numerentur ex parte Joseph & filiorum ejus animæ novem, cùm supra non numerati sint nisi octo; ac præterea quomodo August. eodem loco apertè dicat, Benjamin & filios ejus simul undecim reperiri, cùm apud LXX. non legantur nisi decem, numerato etiam ipso Benjamin. Vide infra not. ad ✠. 27.

✠. 25. Græc. Οὗτοι υἱοὶ Βαλλᾶς ἣν..... ἣ ἔτεκε τούτους τῷ Ἰακώβ· πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἑπτά. *Hi sunt filii Ballæ quam..... quæ peperit istos ipsi Jacob: omnes animæ septem.*

✠. 26. Eadem exstant Græcè, præter hæc levia, πᾶσαι δὲ, *omnes autem*, pro *omnes ergo;* paulòque post, εἰς Αἴγυπτον, οἱ ἐξελθόντες, *in Ægyptum, qui exierunt*, pro *Ægyptum & quæ exierunt;* & in fine, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἑξηκονταέξ, *omnes animæ*, LXVI. loco *animæ*, LXVI. Eadem refert Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1011. d. hoc modo: *Omnes autem animæ, quæ intraverunt cum Jacob in Ægyptum, quæ exierunt de femoribus illius, præter mulieres; & sexaginta sex.* Item l. de Isaac, c. 2. to. 1. col. 357. c. *Omnes animæ quæ descenderunt in Ægyptum.* August. epist. 190. to. 2. col. 705. d. *Omnes autem animæ, quæ introierunt cum Jacob in Ægyptum, qui exierunt de femoribus ejus.* Similiter quæst. 150. in Gen. to. 3. col. 414. g. *Exierunt de femoribus ejus animæ;* & quæst. 152. col. 415. c. *Legitur*, inquit, *sexaginta sex animas intrasse cum Jacob in Ægyptum, exceptis videlicet filiis Joseph.* Et infra f. ait: *Cum septuaginta sex hominibus Jacob in Ægyptum, etiam secundùm Hebraïcam veritatem, perhibetur intrasse.* Hesych. l. 1. in Levit. c. 2. col. 57. g. legit: *Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressi de femoribus ejus, absque uxoribus filiorum, septuaginta.* Addit Hieron. supra: *Quòd, excepto Joseph & filiis ejus, sexaginta sex animæ, quæ egressæ sunt de femoribus Jacob, introierunt Ægyptum, nulla dubitatio est. Ita enim & paulatim per singulos supputatus numerus approbat, & in Hebræis voluminibus invenitur.*

✠. 27. Similia Græc. habet, præter seqq. ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, vel Αἰγύπτου, *in terra Ægypti;* pro *in Ægypto;* (al. tamen ἐν Αἰγύπτῳ, & paulò post, πᾶσαι ψυχαὶ οἴκου Ἰακὼβ, *omnes animæ domûs Jacob*, loco *omnes ergo animæ;* & in fine, ψυχαὶ ἑβδομηκονταπέντε, *animæ* LXXV. Apud Ambros. l. 6. Hexa. to. 1. col. 130. e. sic: *Filii autem Joseph, qui facti sunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes ergo animæ, quæ intraverunt cum Jacob in Ægyptum, septuaginta quinque.* Item l. de Joseph, c. 14. col. 510. c. *Descendunt in Ægyptum septuaginta quinque animæ;* at in Ps. 40. to. 1. col. 871. a. legit: *Omnes animæ septuaginta, quæ descenderunt in Ægyptum*, non *septuag. quinque.* August. verò quæst. 152. in Gen. col. 415. c. ait: *Filiis Joseph annumeratis*, inferri: *septuaginta quinque animas fuisse, cum quibus Jacob intravit in Ægyptum.* Similiter habet

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
28. Miſit autem Judam ante ſe ad Joſeph, ut nunciaret ei, & occurreret in Geſſen.	28. Judam verò miſit ante ſe ad Joſeph, ut occurreret ei ad urbem Heroum in terram Rameſſe.	*Hieron. ubi ſup.* 544. *a.*

VULGATA NOVA.

29. Quò cùm perveniſſet, juncto Joſeph curru ſuo, aſcendit obviam patri ſuo ad eundem locum: videnſque eum, irruit ſuper collum ejus, & inter amplexus flevit.

29.....30. *Vide Not.*

30. Dixitque pater ad Joſeph: Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & ſuperſtitem te relinquo.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
31. At ille locutus eſt ad fratres ſuos, & ad omnem domum patris ſui: Aſcendam & nunciabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me:	31..... Aſcendens nunciabo Pharaoni, & dicam ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me:	*Aug. Locut.* 188. *t.* 3. 338. *a.*
32. & ſunt viri paſtores ovium, curamque habent alendorum gregum: pecora ſua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt ſecum.	32. viri autem ſunt paſtores, viri enim pecorum nutritores erant: & jumenta, & oves, & omnia ſua adduxerunt.	
33. Cùmque vocaverit vos, & dixerit: Quod eſt opus veſtrum?		
34. Reſpondebitis: Viri paſtores ſumus ſervi tui, ab infantia noſtra uſque in præſens, & nos & patres noſtri. Hæc autem dicetis, ut habitare poſſitis in terra Geſſen: quia deteſtantur Ægyptii omnes paſtores ovium.	34..... abominatio eſt enim Ægyptiis omnis paſtor ovium.	*Aug. quæſt.* 154. *in Gen. t.* 3. 416. *d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. part. 1. c. 32. col. 114. a. *Deſcendit autem Jacob in Ægyptum cum animabus* LXXV. Idem etiam numerus LXXV. legitur ſupra in capitulis libro Geneſeos præfixis, capit. 75. at in Vulgata, ſicut ſup. apud Ambroſ. in Pſ. 40. ſimpliciter *ſeptuaginta.* Hujus diverſitatis rationem affert Hieron. l. quæſt. Hebr. col. 543. b. c. dicens: *Hoc autem quod in LXX. legimus:* Filii autem Joſeph, qui nati ſunt ei in Ægypto, animæ novem: *ſciamus in Hebræo pro* novem, *eſſe* duas; *Ephraïm quippe & Manaſſe, antequam Jacob intraret in Ægyptum..... ſed & illud quod ſupra legimus* (℣. 20.) de filiis (quinque) Manaſſe & Ephraïm, ...*additum eſt*, inquit, *ſi quidem id quod poſtea legimus* (℣. 26. 27.) *quaſi per anticipationem factum eſſe deſcribitur. Neque enim illo tempore, quo ingreſſus eſt Jacob in Ægyptum, ejus ætatis erant Ephraïm & Manaſſe, ut filios generare potuerint. Ex quo manifeſtum eſt omnes animas, quæ ingreſſæ ſunt Ægyptum de femoribus Jacob, fuiſſe ſeptuaginta: dum ſexaginta ſex poſtea ingreſſæ ſunt, & repererunt in Ægypto tres animas, Joſeph ſcilicet cum duobus filiis ejus; ſeptuageſimus autem ipſe fuerit Jacob. Hanc rem ne videamur adverſùm Scripturæ auctoritatem loqui, etiam LXX. Interpretes in Deuteronomio tranſtulerunt, quod in* LXX. *animabus ingreſſus ſit Jacob in Ægyptum. Si quis igitur noſtræ ſententiæ refragatur, Scripturam inter ſe contrariam faciet. Ipſi enim LXX. Interpretes, qui hic* LXXV. *animas, per* πρόληψιν, *cum Joſeph & poſteris ſuis Ægyptum ingreſſas eſſe dixerunt, in Deuteronomio* LXX. *tantùm intraſſe memorarunt.* Vid. not. infra ad cap. 10. Deut. ℣. 22. deinde ſic pergit Hieron. *Quòd ſi è contrario nobis illud opponitur, quomodo in Actibus Apoſt. in concione Stephani dicatur ad populum, Septuaginta quinque animas ingreſſas eſſe Ægyptum, facilis excuſatio eſt: non enim debuit ſanctus Lucas, qui ipſius hiſtoriæ ſcriptor eſt, in gentes Actuum Apoſt. volumen emittens, contrarium aliquid ſcribere adverſùs eam Scripturam, quæ jam fuerat gentibus divulgata. Et utique majoris opinionis, illo duntaxat tempore, LXX. Interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ.* Eandem difficultatem exponit Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. a. ſeqq. his verbis: *Ingreſſi referuntur in Ægyptum ſimul cum ipſo Jacob, ſeptuaginta quinque homines, annumerato ipſo cum filiis ſuis; in quo numero duæ tantùm feminæ commemorantur, una filia, neptis altera: ſed res diligenter conſiderata non indicat quòd tantus numerus fuerit in progenie Jacob, die vel anno, quo ingreſſus eſt in Ægyptum: commemorati ſunt quippe in eis etiam pronepotes Joſeph, qui nullo modo jam tunc eſſe potuerunt.* Et poſt plura: *Introitus Jacob in Ægyptum, quando eum in* LXXV. *animabus Scriptura commemorat, non unus dies, vel unus annus, ſed totum illud eſt tempus, quandiu vixit Joſeph, per quem factum eſt ut intrarent.* Vide etiam quæſt. 152. & 173. in Gen. to. 3. col. 415. c. 422. b. Huc etiam redit quæſtio altera, eaque difficillima, quam indicavimus ſup. ad ℣. 21. quæque proponitur ab Auguſtino, quæſt. 152. in Gen. col. 415. g. nempe: *Quid ſibi velit quòd, cùm Joſeph & filii ejus non ampliùs quàm octo commemorentur* (ſup. ℣. 20.) .... *poſtea Joſeph cum filiis ſuis, non animæ octo, ſed novem fuiſſe dicantur, cùm octo inveniantur.* Verùm difficultatem non ſolvit; tantùm dicit: *Hæc quæ indiſſolubilia videntur, magnam continent ſine dubitatione rationem: ſed neſcio utrùm poſſint cuncta ad litteram convenire, præcipuè in numeris.* Vid. not. ſup. ad ℣. 20. & 21.

℣. 28. Ita de Græco, verbum è verbo. Auguſt. quoque Locut. 187. de Gen. to. 3. col. 338. a. legit: *Judam autem miſit ante ſe ad Joſeph, ut veniret ſibi obviam juxta Heroum civitatem;* ſed addit: *Neſcio utrùm Heroum nomen facilè in Scripturis reperiatur.* Et quidem *in Hebræo nec urbem* hîc haberi *Heroum, nec terram Rameſſe, ſed tantummodò Geſen*, teſtatur Hieronymus. Similiter Ambroſ. l. de Joſ. c. 14. col. 510. d. huc alludens, dicit: *Occurrit illi Judas..... hunc ſui venturus Judæorum populus prænuntium mittit.*

℣. 29. Græc. Ζεύξας δὲ Ἰωσὴφ τὰ ἅρματα αὐτȣ̃, ἀνέβη εἰς συνάντησιν Ἰσραὴλ τῷ πατρὶ αὐτȣ̃....: καὶ ὀφθεὶς αὐτῷ, &c. Unde Ambroſ. l. de Joſ. c. 14. col. 510. d. ait: *Joſeph occurrit.* Similiter Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. part. 1. c. 32. col. 114. a. *Occurritque illi Joſeph filius ſuus, quem cùm vidiſſet*, &c.

℣. 30. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰσραὴλ..... ἀποθανȣ̃μαι ἀπὸ τȣ̃ νῦν, ἐπεὶ ἑώρακα τὸ πρόσωπόν σȣ, &c. Auct. l. de promiſſ. ubi ſup. *Video te, fili, amodò libenter moriar.*

℣. 31. Eadem leguntur Græcè.

℣. 32. Similia Græcum habet, præter unum, βόας, *boves*, loco *oves.* Obſervat Auguſt. ibid. verba iſta, *Viri enim pecorum nutritores erant*, à Scriptore interpoſita fuiſſe *ex perſona ſua*; vid. quæſt. 161. in Gen. apud eundem, to. 3. col. 418. b.

℣. 34. Itidem Græcè.

CAPUT XLVII.

Vulgata nova.

1. INgreſſus ergo Joſeph nunciavit Pharaoni, dicens: Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ poſſident, venerunt de terra Chanaan: & ecce conſiſtunt in terra Geſſen.

2. Extremos quoque fratrum ſuorum quinque viros conſtituit coram rege:

3. quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Reſponderunt: Paſtores ovium ſumus ſervi tui, & nos & patres noſtri.

Versio antiqua.

Aug. quæſt. 160. in Gen. t. 3. 417. d. 4..... non ſunt enim paſcua pecoribus puerorum tuorum, invaluit enim fames in terra Chanaan..... *Ibid. quæſt. 154. 416. e.* Venerunt autem in Ægyptum ad Joſeph Jacob, & filii ejus, & audivit Pharao rex Ægypti.

5. Et ait Pharao ad Joſeph, dicens: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6. Ecce terra Ægypti ante te eſt: in terra optima colloca patrem tuum & fratres tuos.

Aug. Locut. 189. 338. b. 8. Dixit autem Pharao ad Jacob: Quot anni dierum vitæ tuæ?

Ambr. de bono mortis, c. 2. 391. e. Aug. Locut. 190. 338. b. Aug. quæſt. 156. in Gen. 417. a. 9. Et Jacob dixit: Dies annorum vitæ meæ, quos habeo, centum triginta: puſilli & mali fuerunt dies annorum vitæ meæ, non pervenerunt in dies annorum vitæ patrum meorum quos dies vixerunt.

Idem quæſt. 157. 417. b. 11..... Et dedit eis poſſeſſionem in terra optima in terra Rameſſem, ſicut præcepit Pharao.

Idem quæſt. 158. 417. c. 12. Et metiebatur triticum patri ſuo Joſeph..... triticum ſecundùm corpus.

Idem Locut. 191. & 192. 338. c. 13..... invaluerat autem fames valde, & defecit terra Ægypti.....

Idem quæſt. 159. 417. c. 14..... & intulit Joſeph omnem pecuniam in domum Pharaonis.

Vulgata nova.

4. Ad peregrinandum in terra tua venimus; quoniam non eſt herba gregibus ſervorum tuorum, ingraveſcente fame in terra Chanaan: petimuſque ut eſſe nos jubeas ſervos tuos in terra Geſſen.

5. Dixit itaque rex ad Joſeph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6. Terra Ægypti in conſpectu tuo eſt: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis terram Geſſen. Quòd ſi noſti in eis eſſe viros induſtrios, conſtitue illos magiſtros pecorum meorum.

7. Poſt hæc introduxit Joſeph patrem ſuum ad Regem, & ſtatuit eum coram eo: qui benedicens illi,

8. & interrogatus ab eo: Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ?

9. Reſpondit: Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt, parvi & mali, & non pervenerunt uſque ad dies patrum meorum quibus peregrinati ſunt.

10. Et benedicto rege, egreſſus eſt foras.

11. Joſeph verò patri & fratribus ſuis dedit poſſeſſionem in Ægypto in optimo terræ loco, Rameſſes, ut præceperat Pharao.

12. Et alebat eos, omnemque domum patris ſui, præbens cibaria ſingulis.

13. In toto enim orbe panis deerat, & oppreſſerat fames terram, maximè Ægypti & Chanaan.

14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Græc. ab his incipit: Εἶπαν δὲ τῷ Φαραώ· Παροικεῖν ἐν τῇ γῇ ἥκαμεν. *Dixerunt autem Pharaoni: Incolere in terra venimus.* Auguſt. ſimpliciter: *Fratres Joſeph Pharaoni dixerant.* Græc. ſic pergit: οὐ γάρ ἐστι νομή, *non enim eſt paſtus*, loco *non ſunt enim paſcua*; reliqua ut in textu Lat. niſi quòd plura interponuntur in Græco, quæ ſilentio premit Auguſt. In edit. Compl. integra iſta pericope, *venerunt autem in Ægyptum*, &c. deeſt. Vid. Auguſt. not. ad ℣. ſeq.

℣. 5. Itidem Græcè: in edd. tamen Ald. & Compl. omittuntur hæc: Καὶ εἶπε Φαραὼ πρὸς Ἰωσὴφ, λέγων, *Et ait Pharao ad Joſeph, dicens.* Obſervat etiam Auguſt. ibid. Hanc repetitionem *non prætermiſſæ rei, ad quam ſæpe obſcurè per recapitulationem reditur*, hîc omnino apertam eſſe. *Jam enim*, inquit, *dixerat Scriptura, quomodo venerint ad Pharaonem fratres Joſeph, & quid eis dixerit, vel ab eis audierit; ſed hoc nunc velut ab initio repetivit, ut inde contexeret narrationem ab his verbis, quæ ſoli Joſeph Pharao dixit; quorum omnium in codicibus Græcis, qui à diligentioribus conſcripti ſunt, quædam obeliſcos habent, & ſignificant ea quæ in Hebræo non inveniuntur, & in LXX. inveniuntur; quædam aſteriſcos, quibus ea ſignificantur quæ habent Hebræi, nec habent LXX.*

℣. 6. Sic etiam in Græco, niſi excipias verbum, κατοίκισον, pro *colloca*, ad verbum, *commorari fac*, vel *habitare fac.* Vid. Auguſt. ſup.

℣. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Cuncta concinunt cum Græco, niſi quòd ibi ipſo initio legitur: Καὶ εἶπεν Ἰακὼβ τῷ Φαραώ, *Et dixit Jacob Pharaoni*, loco, *& Jacob dixit*, paulòque poſt, παροικῶ, *incolo*, pro *habeo*, repetita voce, ἔτη, *anni*, poſt hanc, *triginta*, & in fine, παρῴκησαν, *incoluerunt*, pro *vixerunt.* Auguſt. quæſt. 156. in Gen. to. 3. col. 416. g. ſimiliter habet: *Dies annorum vitæ meæ, quos incolo*, additque: *ſic enim habent Græci, quod Latini habent, ago, vel habeo.* Et verò ipſe Ambroſ. l. 4. Hex. to. 1. col. 72. f. legit: *Omnes dies vitæ meæ, quos ago*, uti ſup. de bono mort. *quos habeo.* Ad vocem autem *puſilli*, obſervat Auguſt. loco cit. de Locut. poſitam eſſe pro *paucis. Hoc enim* inquit, *Jacob ex comparatione dixit vitæ majorum ſuorum.* Similiter Ambroſ. l. 1. Hex. col. 21. d. legit, *puſilli & mali*, lib. verò 4. col. 72. f. *breves & maligni*, & lib. cit. de bono mort. *minimi & mali.* Hieron. in Eccleſiaſt. to. 2. col. 761. c. *Parvi & mali dies mei*; & in Iſai 26. to. 3. col. 225. f. *Parvi ſunt & peſſimi dies mei:* ſimiliter in Jer. 1. to. 3. col. 531. b. adjunctis his, *quibus ego peregrinor.* S. Pacian. epiſt. 3. col. 312. d. *Anni vitæ meæ duriſſimi*; reliqua quæ ex Auguſtino, Græco conſonant ad verbum, excepto tamen ultimo *vixerunt*, cujus loco Græc. habet, παρῴκησαν, ut diximus ſupra. Auguſt. bene vertit ibid. *incoluerunt*; ſed quia proximè addit, in Latinis codd. ſcriptum eſſe, *vixerunt*, hanc lectionem præferendam duximus Græcæ, *incoluerunt. Non enim*, inquit, *Jacob hic aliud voluit intelligi, quàm id quod Latini codices habent*, vixerunt, *ac per hoc ſignificavit hanc vitam incolatum eſſe ſuper terram.*

℣. 11. Sic in Græco eſt, præter vocem, *Rameſſem*, pro qua, Ῥαμεσσῆ, Græcum etiam poſt *poſſeſſionem*, addit, ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, *in terra Ægypto*, quod omittit Auguſt. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 544. a. legit: *Dedit eis ut poſſiderent Ægypti optimam terram in Rameſſe.* Vid. ſeqq. apud Hieron. & Auguſt. ubi ſup.

℣. 12. Eadem leguntur Græcè. Hoc autem, *ſecundùm corpus, id eſt*, ex Auguſt. ibid. *ſecundùm numerum corporum*, ſeu *numerum hominum.*

℣. 13. Græc. Ἐνίσχυσε γὰρ ὁ λιμὸς σφόδρα· ἐξέλιπε δὲ, &c. ut in Lat.

℣. 14. Ita priùs in Græco: Συνήγαγε δὲ Ἰωσὴφ πᾶν

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
15. Cùmque defeciſſet emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Joſeph, dicens: Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecunia?	15..... venerunt autem omnes Ægyptii ad Joſeph, dicentes: Da nobis panes.....	*Aug. Locut.* 193. 338. *d.*
16. Quibus ille reſpondit: Adducite pecora veſtra, & dabo vobis pro eis cibos, ſi pretium non habetis.	16. Dixit autem illis Joſeph: Adducite pecora veſtra, & dabo vobis panes pro pecoribus veſtris, ſi defecit argentum.	*Idem quæſt.* 160. 417. *d.*

Vulgata nova.

17. Quæ cùm adduxiſſent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & aſinis: ſuſtentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18. Venerunt quoque anno ſecundo, & dixerunt ei: Non celabimus dominum noſtrum quòd deficiente pecunia, pecora ſimul defecerunt: nec clam te eſt, quòd abſque corporibus & terrâ nihil habeamus.

19. Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra noſtra tui erimus: eme nos in ſervitutem regiam, & præbe ſemina, ne pereunte cultore redigatur terra in ſolitudinem.

	Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. Loc. 194. 338. *d.*	20..... & facta eſt terra Pharaoni,	20. Emit igitur Joſeph omnem terram Ægypti, vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni,

21. & cunctos populos ejus, à noviſſimis terminis Ægypti uſque ad extremos fines ejus,

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
22. præter terram ſacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non ſunt compulſi vendere poſſeſſiones ſuas.	22. præter terram ſacerdotum tantùm, non poſſedit Joſeph...	*Idem Locut.* 195. 338. *e.*

23. Dixit ergo Joſeph ad populos: En ut cernitis, & vos & terram veſtram Pharao poſſidet: accipite ſemina, & ſerite agros,

24. ut fruges habere poſſitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibum familiis & liberis veſtris.

	Vulgata nova.	Versio antiqua.	
	25. Qui reſponderunt: Salus noſtra in manu tua eſt: reſpiciat nos tantùm dominus noſter & læti ſerviemus regi.	25..... dixerunt: Sanaſti nos, invenimus gratiam in conſpectu domini noſtri.....	*Ambr. l.* 2. *off. t.* 2. 89. *d.*
	26. Ex eo tempore uſque in præſentem diem, in univerſa terra Ægypti, regibus quinta pars ſolvitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.	26. Et poſuit illis Joſeph in præceptum uſque in hodiernum diem in terra Ægypti, ut præſent quintas Pharaoni.....	*Aug. Locut.* 196. *t.* 3. 338. *e.*
	27. Habitavit ergo Iſraël in Ægypto, id eſt, in terra Geſſen, & poſſedit eam: auctuſque eſt, & multiplicatus nimis.		
	28. Et vixit in ea decem & ſeptem annis: factique ſunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta ſeptem annorum.	28..... & fuerunt dies Jacob annorum vitæ ejus.....	*Idem Locut.* 196. 338. *f.*
Sup. 24. 2.	29. Cùmque appropinquare cerneret diem mortis ſuæ, vocavit filium ſuum Joſeph, & dixit ad eum: Si inveni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo: & facies mihi miſericordiam & veritatem, ut non ſepelias me in Ægypto:	29..... Si inveni gratiam in conſpectu tuo, ſubjice manum tuam ſub femore meo; & facies in me miſericordiam & veritatem.....	*Idem quæſt.* 161. 417. *e.*
	30. ſed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condaſque in ſepulcro majorum meorum. Cui reſpondit Joſeph: Ego faciam quod juſſiſti.	30..... *Vide Not. ad* ℣. 29.	

Notæ ad Versionem antiquam.

τὸ ἀργύριον τὸ εὑρεθὲν ἐν γῇ Αἰγύπτου, &c. quibus reſpondent iſta Ambroſii, l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 89. c. *Itaque primum omnium coacervavit pecunias*: ſubinde ut ſup. apud Auguſt. niſi quòd loco *pecuniam*, legitur, τὸ ἀργύριον, *argentum*.

℣. 15. Ad verbum è Græco.

℣. 16. Eadem ſunt in Græco, præter unum φέρετε, *afferte*, pro *adducite*; in fine etiam additur ὑμῶν, ad *argentum*; ſed in edit. Ald. deeſt ὑμῶν. Vide Ambroſ. l. 2. offic. c. 16. col. 89. b.

℣. 20. Sic eſt in Græco. Ambroſ. l. 2. offic. huc alludens, dicit: *Ad poſtremum jura terrarum regi adquiſivit.*

℣. 22. Ita Græc. habet, niſi quòd addit ταύτην, *iſtam*, verbo *poſſedit*: abeſt tamen dictio iſta ab aliquot codd. teſte Nobilio. Vid. Ambroſ. l. 2. offic. col. 89. d. e.

℣. 25. Græc. Καὶ εἶπαν· Σέσωκας ἡμᾶς, εὕρομεν χάριν ἐναντίον τοῦ, &c. ut ſup. *Et dixerunt: Salvaſti nos*, &c. unde Ambroſ. infra ait: *Hoc ita fuiſſe gratum omnibus..... ut non venditionem ſui juris, ſed redemptionem ſalutis putarent.*

℣. 26. Similia Græc. habet, præter hoc, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, *uſque in diem hanc*, loco *in hodiernum diem.* Eadem memorat Ambroſ. l. 2. offic. c. 16. col. 89. e. dicens: *Quintam portionem collationis ſtatuit*, &c.

℣. 28. Similiter in Græco, additis his: ἑκατὸν τεσσαρακονταεπτὰ ἔτη, *centum quadraginta ſeptem anni.* Priùs etiam ita ſcriptum eſt: Ἐπέζησε Ἰακὼβ ἐν γῇ Αἰγύπτῳ δεκαεπτὰ ἔτη, *Vixit Jacob in terra Ægypto decem & ſeptem annos.* Item apud Ambroſ. l. 2. de Jacob, c. 10. col. 471. c. *Exacto tempore decem & ſeptem annorum.* Et apud Auguſt. quæſt. 47. in Exod. to. 3. col. 436. c. ſic: *Intravit Jacob in Ægyptum cùm eſſet annorum centum triginta*; qui anni 130. juncti cum aliis 17. quos vixit Jacob in Ægypto, numerum præfatum reddunt annorum totius vitæ ipſius, *centum quadraginta ſeptem.*

℣. 29. Hæc primò leguntur in Græco: Ἤγγισαν δὲ αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, pro quibus Auguſt. habet: *Moriturus Jacob filio ſuo Joſeph dicit*; reliqua concordant inter ſe, niſi quòd pro *in conſpectu tuo*, *ſubjice*, Græc. habet, ἐναντίον σου, ὑπόθες, *coram te*, *ſuppone.* Denique poſt *veritatem*, Græc. addit: τοῦ μή με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ, *ut non ſepelias me in Ægypto*; quò ſpectant Ambroſii iſta, l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b. *Vocavit Joſeph filium, & per generationis ſuæ futurum hæredem conſtrinxit eum, ne in Ægypto ſepeliretur: acceptaque fide*, &c. Similiter habet Auguſt. ubi ſup. quærens: *Quid ſibi velit à tanto viro tam ſollicita corporis commendatio, ut non in Ægypto ſepeliretur, ſed in terra Chanaan juxta patres ſuos?* Quæ ultima Græc. ita exprimit (℣. 30.) Ἀλλὰ κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. q. Hebr. t. 2. 544. b. Aug. quæst. 162. in Gen. t. 3. col. 418. d.

31. Et dixit ei: Jura mihi. Et juravit ei, & adoravit ſuper caput virgæ ſuæ.

VULGATA NOVA.

31. Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Iſraël Deum, converſus ad lectuli caput.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ϗ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ αὐτῶν, &c. *Sed dormiam cum patribus meis..... & ſepelies me in ſepulcro eorum.*

℣. 31. Eadem ſunt in Græco, exceptis his: εἶπε δὲ, *dixit autem*, pro *& dixit ei*, & Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ, *Iſrael ſuper ſummum virgæ ejus*, poſt *adoravit*. Hieron. loco ſup. cit. legit: *Et adoravit Iſraël contra ſummitatem virgæ ejus.* Sed addit: *Et in hoc loco quidam fruſtra ſimulant adoraſſe Jacob ſummitatem ſceptri Joſeph, quod videlicet honorans filium, poteſtatem ejus adoraverit; cùm in Hebræo multò aliter legatur:* Et adoravit, *inquit*, Iſraël ad caput lectuli: *quòd ſcilicet, poſtquam ei juraverat filius..... adoraverit Deum contra caput lectuli ſui.* De eadem ſententia Auguſt. quæſt. 162. ita diſſerit: *Quod habent Latini codices:* Et adoravit ſuper caput virgæ ejus: *nonnulli codices emendatiùs habent:* adoravit ſuper caput virgæ ſuæ, *vel*, in capite virgæ ſuæ, *ſive* in cacumine, *vel*, ſuper cacumen. *Fallit eos enim verbum Græcum, quod iiſdem litteris ſcribitur, ſive* ejus, *ſive* ſuæ: *ſed accentus diſpares ſunt, & ab eis, qui iſta noverunt in codicibus, non contemnuntur. Valent enim ad magnam diſcretionem, quamvis & unam plus litteram habere poſſet, ſi eſſet,* ſuæ, *ut non eſſet* αὐτοῦ, *ſed* ἑαυτοῦ. Deinde ſic pergit: *Per hoc meritò quæritur, quid ſit quod dictum eſt: nam facilè intelligeretur ſenem, qui virgam ferebat eo more, quo illa ætas baculum ſolet, ut ſe inclinavit ad Deum adorandum, id utique feciſſe ſuper cacumen virgæ ſuæ, quam ſic ferebat, ut ſuper eam caput inclinando adoraret Deum. Quid eſt ergo:* adoravit ſuper cacumen virgæ ejus, *id eſt, filii ſui Joſeph? An fortè tulerat ab eo virgam, quando ei jurabat idem filius? & dum eam tenet, poſt verba jurantis, nondum illâ redditâ, mox adoravit Deum..... Quamvis in Hebræo facillima hujus quæſtionis abſolutio eſſe dicatur, ubi ſcriptum perhibent:* Et adoravit Iſraël ad caput lecti, *in quo utique ſenex jacebat..... nec ideo tamen quod LXX. interpretati ſunt, nullum, vel levem ſenſum habere putandum eſt.*

CAPUT XLVIII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 198. 338. f. t. 3. Hieron. q. Hebr. t. 2. 544. b.

1..... nunciatum eſt Joſeph, quia pater tuus turbatur: & tulit duos filios ſecum, Manaſſen & Ephraim.....

2..... Et confortatus Iſraël ſedit ſuper lectulum.

Aug. quæſt. 163. in Gen. t. 3. 418. g.

4..... faciam te in congregationes gentium.....

Idem quæſt. 164. 419. a.

5. Nunc ergo filii tui duo, qui facti ſunt tibi in terra Ægypti, priuſquam ad te venirem in Ægyptum, mei ſunt: Ephræm & Manaſſe, tanquam Ruben & Simeon erunt mihi.

6. Natos autem ſi genueris poſtea, tibi erunt, in nomine fratrum ſuorum appellabuntur in ſortibus eorum.

VULGATA NOVA.

1. HIs ita tranſactis, nunciatum eſt Joſeph quòd ægrotaret pater ſuus: qui, aſſumptis duobus filiis Manaſſe & Ephraim, ire perrexit.

2. Dictumque eſt ſeni: Ecce filius tuus Joſeph venit ad te. Qui confortatus ſedit in lectulo.

3. Et ingreſſo ad ſe ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ eſt in terra Chanaan: benedixitque mihi,

Sup. 28. 13.

4. & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: daboque tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt te, in poſſeſſionem ſempiternam.

5. Duo ergo filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt: Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.

Sup. 41. 50. Joſ. 13. 7. 29.

6. Reliquos autem quos genueris poſt eos, tui erunt, & nomine fratrum ſuorum vocabuntur in poſſeſſionibus ſuis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Auguſt. ibid. *Quod ſcriptum eſt:* Nunciatum eſt, quia pater tuus turbatur: *aliqui codices habent*, vexatur; *aliqui*, æſtuatur; *& aliud alii, ſicut interpretari Latini potuerunt quod Græcè ſcriptum eſt,* ἐνοχλεῖται· tum addit: *Ideo autem*, turbatur, *accommodatiùs dici videtur, quia hoc dici ſolet de iis qui afflictatione corporis, morte propinquante, jactantur: & ex hoc etiam turba* ὄχλος *dicitur*, &c. Eadem Hieron. loco cit. ſic reddit: *Et nunciatum eſt Joſeph: Ecce pater tuus ægrotat*, cum reliquis quæ ex ipſo adnexuimus ſupra: In Græco verò loco, *& tulit duos filios ſecum*, ſcriptum legitur, ϗ ἀναλαβὼν τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν, &c. *& aſſumens duos filios ſuos*, abſque, *ſecum.* In Mſ. tamen Alex. utrumque eſt, αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ.

℣. 2. Gr. ſimiliter: Καὶ ἐνισχύσας Ἰσραὴλ, ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην, unde Hieron. ſup. addit: *Cauſam cur LXX. Interpretes idem verbum aliter atque aliter ediderint, neſcio: hoc unum audacter dico quod ipſum verbum*, Meta, *quod in* Lectulum, *tranſtulerunt, ſupra* (c. 47. ℣. 31.) virgam, *potiùs quàm* lectulum, *nominaverunt.* Ambroſ. quoque, l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. b. alludens, ait: *Ille defatigatis corporis viribus, in lecto, tanquam in ſepulcro corpus relinquens, adſurrexit in ſe.*

℣. 4. Itidem Græcè.

℣. 5. Nil Græco ſimilius. Eadem quoque refert Auguſt. l. 2. de conſ. Evang. to. 3. part. 2. col. 28. f. omiſſis tantùm his: *In terra Ægypti*, & *in Ægyptum.* Similiter Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 544. c. *Et nunc ecce duo filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam venirem ad te in Ægypto, mei ſunt Ephraïm & Manaſſe: quaſi Ruben & quaſi Simeon erunt mihi.* In Mſs. etiam Alex. & Cotton. legitur, Καὶ ὡς Συμεών. At Hieron. infra legit: *ſicut Ruben & Simeon erunt mihi.*

℣. 6. *Natos autem ſi genueris poſtea, tibi erunt:* Hæc apud Auguſt. leguntur intra parentheſim; ait enim Auguſt. ibid. *Fallit legentes aliquando, ut exiſtiment ita dictum, tanquam ſi alios genuiſſet Joſeph, iſtorum nominibus eos Jacob appellari præciperet, quod non ita eſt. Verborum quippe ordo contexitur:* Nunc ergo filii tui duo..... tanquam Ruben & Simeon erunt mihi; in nomine fratrum ſuorum appellabuntur in ſortibus eorum; *hoc eſt, ſimul hæreditatem capient cum fratribus ſuis, ut ſimul vocentur filii Iſraël..... Illud autem interpoſitum eſt, quod de aliis filiis Joſeph, ſi naſcerentur, dixit.* In Græco nonnulla diſſimilia, nec eadem eſt interpunctio: ita nempe legitur: Τὰ δὲ ἔκγονα, ἃ ἐὰν γεννήσῃς μετὰ ταῦτα, ἔσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν· κληθήσονται ἐπὶ τοῖς ἐκείνων κλήροις. i. e. *Nati autem, quoſcunque genueris poſtea, erunt in nomine fratrum ſuorum: vocabuntur in ſortibus illorum.* In Mſs. tamen Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. ſcriptum eſt ut ſup. σοὶ ἔσονται, deinde ἐπὶ τῷ, &c. & apud Auguſt. rurſum l. 2. de conſ. Evang. to. 3. col. 28. f. *Natos autem ſi genueris poſtea, tibi erunt.* Similiter apud Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 544. c. 545. a. *Quos autem generaveris poſt hæc, tui erunt: in nomine fratrum ſuorum vocabuntur in hæreditatem ſuam.* Id eſt, inquit, *ſicut Ruben & Simeon duæ tribus erunt, & ex ſuis vocabulis appellabuntur: ſic Ephraïm & Manaſſe duæ tribus erunt, duoſque populos procreabunt, & ſic hæreditabunt repromiſſionis terram ſicut & filii mei. Reliqui autem, ait, filii quos poſt mortem meam genueris, oſtendens necdum illo tempore procreatos, tui erunt.*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus: & ingrediebar Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem.	7. Ego autem cùm venirem de Mesopotamia Syriæ, mortua est mater tua Rachel in terra Chanaan in via Hippodromi, ut venirem Ephratha.....

Sup. 35. 19. — *Hieron. q. Hebr. t. 2. 538. b.*

Vulgata nova.

8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum: Qui sunt isti?

9. Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israël caligabant præ nimia senectute, & clarè videre non poterat. Applicitosque ad se deosculatus, & circumplexus eos,

11. dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum.

12. Cùmque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraïm ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël: Manassen verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat, commutans manus.

10..... 13..... 14. *Vide Not.*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
15. Benedixitque Jacob filiis Joseph, & ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem:	15..... Deus qui pascit me à juventute mea usque in hunc diem:
16. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram.	16. Angelus, qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros hos: & invocabitur in his nomen meum, & nomen patrum meorum.....
17. Videns autem Joseph quòd posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit: & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse.	17. Ubi autem vidit Joseph quoniam superposuit pater suus manum dexteram super caput Effraim, grave illi visum est: & apprehendit Joseph manum patris sui, auferre eam a capite Effraim, ad caput Manasse.
18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus.	18. Dixit autem Joseph ad patrem suum: Non sic, pater: hic est primitivus meus, superpone dexteram tuam super caput ejus.

Hebr. 11. 21. — *Novat. de Trin. p. 1049. c.*

Sup. 31. 29. 32. 2. Matt. 18. 10. — *Aug. Locut. 199. 338. g.*

Cypr. Testim. l. 1. 281. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 7. Ita Græc. habet, exceptis his: *ἡνίκα ἠρχόμην*, *quando veni*, loco *cùm venirem*; & in fine *ἐγγίζοντός μου κατὰ τὸν ἱππόδρομον Χαβραθὰ τῆς γῆς, τοῦ ἐλθεῖν Ἐφραθά*, &c. *appropinquante me ad Hippodromum Chabrata terræ, ad veniendum in Ephrata*, loco *in via Hippodromi*, &c. Vid. sup. not. ad cap. 35. ℣. 16. & 19.

℣. 10. Græc. Οἱ *ὀφθαλμοὶ δὲ Ἰσραὴλ ἐβαρυώπησαν ἀπὸ τοῦ γήρως, καὶ οὐκ ἠδύνατο βλέπειν*, &c. Eadem commemorat Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. e. dicens: *Cùm oculi ejus gravarentur in senectute, & non posset videre, tunc quoque beatus*, &c.

℣. 13. Græc. *Λαβὼν δὲ Ἰωσὴφ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, τόν τε Ἐφραὶμ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ Ἰσραήλ· τὸν δὲ Μανασσῆ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ Ἰσραήλ, ἤγγισεν αὐτοὺς αὐτῷ·* Quæ Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. to. 1. col. 514. a. narrando ita exprimit: *Sumens Joseph filios suos..... Ephræm ad dexteram suam, ad sinistram autem Israël patris sui; Manassen autem ad sinistram suam, ut ad dexteram esset Israël, applicuit eos ante patrem suum:* & sup. col. 513. b. ait: *Festinavit Joseph sumere benedictionem..... & filios suos obtulit Manassen & Ephræm, quos benedixit Jacob.* Item l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. *Erravit*, inquit, *& ipse Joseph, ut cùm ad dexteram ejus applicasset filium suum seniorem, & ad sinistram ipsius, hoc est Jacob, applicasset filium juniorem*, &c.

℣. 14. Sequuntur in Græco: *Ἐκτείνας δὲ Ἰσραὴλ τὴν χεῖρα τὴν δεξιὰν, ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραὶμ, οὗτος δὲ ἦν ὁ νεώτερος· καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσῆ, ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς.* Similiter habet Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. a. *Extendens autem Israel manum dexteram, imposuit super caput Ephræm, qui erat junior, & stabat ad sinistram avi; & sinistram suam posuit super Manassen, qui erat ad dexteram; & ita immutatis manibus, benedixit eos.* Vid. etiam l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. sicut apud August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. to. 7. col. 453. b. ubi hæc habentur: *Quos cùm benediceret Jacob, manum dexteram ponens super minorem, quem habebat ad sinistram; sinistram super majorem, quem habebat ad dexteram*, &c. Item quæst. 166. in Gen. to. 3. col. 419. e. *Ita benedixit nepotes suos Israel, ut dexteram manum minori imponat, majori autem sinistram.* Eò pariter spectant quæ Tertul. l. de Bapt. c. 8. p. 389. dicit: *Nepotes suos ex Joseph, Ephræm & Manassem, Jacob, capitibus impositis & intermutatis manibus, benedixit, & quidem ita transversim obliquatis in se, ut*, &c.

℣. 15. Similiter Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 988. c. d. *Deus qui pascit me à juventute mea:* at sup. col. 982. b. *Deus qui pascis me a juventute mea.* Hilar. in Ps. 54. col. 111. c. *Deus qui enutrivit me à juventute mea;* sic etiam in Ps. 123. col. 399. a. additis his: *Et angelus*, &c. ut infra ℣. 16. omissis intermediis, *usque in hunc diem.* In Græco: Ὁ *Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης.*

℣. 16. Hilar. in Ps. 123. col. 399. a. *Et angelus eruens me ex omnibus malis.* Græc. Ὁ *ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με*, &c. ut in Lat. tum Novatiani, tum Augustini. In edit. Comp. *ἄγγελος ὁ ῥυσάμενος*, quæ lectio Novatiano favet.

℣. 17. Similia Græcum habet, nisi excipias ista, *ἰδὼν δὲ..... ὅτι ἐπέβαλεν*, *videns autem..... quia imposuit*, pro *ubi autem vidit..... quoniam superposuit;* paulòque post, *τὴν δεξιὰν αὐτοῦ*, *dexteram suam*, non simpliciter, *dexteram*; (in edit. tamen Compl. deest *αὐτοῦ*) subinde *ἀφελεῖν*, *auferendo*, pro *auferre;* at in fine, *ἐπὶ τὴν κεφαλὴν*, *super caput*, pro *ad caput*. August. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 42. col. 453. b. dicit: *Grave visum est patri eorum.* Item Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. c. *Cùm filius putaret eum errasse..... convertere voluit manus ejus:* & l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. *Volenti filio patriam dexteram super Manassen seniorem convertere, respondit.* Similiter August. quæst. 166. in Gen. to. 3. col. 419. d. *Joseph volenti corrigere quasi errantem atque nescientem, ita respondet*, &c.

℣. 18. Græc. *Εἶπε δὲ..... τῷ πατρὶ αὐτοῦ..... οὗτος γὰρ ὁ πρωτότοκος· ἐπίθες*, &c. ut in Lat. August. bene Locut. 200. de Gen. to. 3. col. 339. a. *Hic enim primitivus*, additque: *Minus habet, est, secundùm codices Græcos.* Ambros. verò l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. d. legit: *Non sic, pater, hic enim primitivus est, impone dexteram tuam super caput ejus.* Vide etiam August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. col. 453. b.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ubi sup.

19. Ille autem noluit, & dixit : Scio fili, scio : & hic erit in populum, & hic exaltabitur : sed frater ejus junior, major illo erit : & semen ejus erit in multitudinem gentium.

Ambr. de ben. Patr. c. 1. 515. a.

20..... In vobis benedicetur Israël, dicentibus : Faciat vobis Deus sicut Ephræm & Manassen.....

Idem c. 3. 516. f.

22. Do tibi Sichimam præcipuam super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in machæra mea & arcu.

VULGATA NOVA.

19. Qui renuens, ait : Scio fili mi, scio : & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur : sed frater ejus minor, major erit illo : & semen illius crescet in gentes.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens : In te benedicetur Israël, atque dicetur : Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen.

21. Et ait ad Joseph filium suum : En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

Jos. 15. 7. 16. 1. Jos. 24. 8.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græc. Καὶ ȣ̓κ ἠθέλησεν· ἀλλ' εἶπεν· Οἶδα, &c. ut in textu Lat. Rectè Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. d. *Et noluit; sed dixit : Scio, fili, scio : & hic erit in populum, & hic exaltabitur; sed frater ejus junior major illo erit, & semen ejus erit multitudo gentium.* Gr. εἰς πλῆθος ἐθνῶν, cum Cypr. Eadem repetit Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. ab his : *scio, fili, scio*, usque ad hæc, *major illo erit :* rursumque in Ps. 118. col. 1151. f. detracto tantùm altero, *scio.* Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. to. 7. col. 453. c. *At ille mutare manus noluit, sed dixit : Scio, fili, scio : & hic erit in populum, & hic exaltab. sed frater ejus junior major illo erit, & semen ejus erit in multitudinem gentium.* Ita denique quæst. 165. in Gen. to. 3. col. 419. d. ab his : *scio, fili, scio*, usque ad finem.

℣. 20. Rursum Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1151. b. hæc habet : *Dicentibus posteris : Faciat vobis Deus sicut Ephræm & Manassen.* In Græco sic : Ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ, λέγοντες· Ποιήσαι σε ὁ Θεὸς ὡς Ἐφραὶμ, ϗ ὡς Μανασσῆ, &c. *In vobis benedicetur Israël, dicentes : Faciat te Deus sicut Ephræm, & sicut Manasse.*

℣. 22. Eadem sunt in Græco, præter vocem, *omnes*, quæ deest ante *fratres tuos*, & hanc, χειρὸς, *manu*, positam pro *manibus.* Rursum Ambros. l. 2. de interpell. Dav. c. 4. col. 643. e. sic legit : *Ego do tibi Sicimam magnificam* (Gr. ἐξαίρετον) *super fratres tuos, quam accepi de manu Amorrhæorum, in gladio meo, & sagitta.* Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 545. a. *Et ego dedi tibi Sicimam præcipuam super fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in gladio meo, & sagitta;* at infra bis, *in arcu & gladio*, juxta Græc. Observat etiam Hieron. ibid. pro *præcipuo*, id est, ἐξαιρέτῳ, *unum*, scribi in Hebræo. August. quæst. 167. in Gen. to. 3. col. 419. e. hæc habet : *Dicit Jacob Sichimam se præcipuam dare filio suo Joseph; & addit, quòd eam possederit in gladio suo & arcu.*

CAPUT XLIX.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 12. cont. Faust. c. 42. t. 8. 246. d.

1. VOcavit Jacob filios suos, & dixit : Congregamini, ut annuntiem vobis quæ occursura sunt vobis in novissimis diebus.

2. Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israël patrem vestrum.

Ambr. l. de ben. Patr. c. 2. 515. c.

3. Ruben primitivus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum : durus portari, durus & temerarius :

4. Affecisti me contumelia : sicut aqua non esferveas : ascendisti enim in cubile patris tui ; tunc polluisti thorum, quando ascendisti.

VULGATA NOVA.

1. VOcavit autem Jacob filios suos, & ait eis : Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis.

Deut. 33. 6.

2. Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israël patrem vestrum.

3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei : prior in donis, major in imperio.

4. Effusus es sicut aqua, non crescas : quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus.

Sup. 35. 22. 1. Par. 5. 1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἐκάλεσε δὲ Ἰακὼβ τὰς..... ϗ εἶπεν αὐτοῖς, &c. ut in Lat. præter hoc, τί ἀπαντήσει, *quid occurret*, pro *quæ occursura sunt.* Ambros. l. de bened. Patr. c. 2. to. 1. col. 515. b. hæc habet : *Vocavit etiam filios suos;* & l. de Jos. c. 14. col. 510. e. *Ipse Jacob sic ait ad filios suos; Congregamini, ut annuntiem vobis quæ occursura sunt vobis in novissimis diebus.* Item l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. b. *Annuntiabo vobis quæ occursura sunt vobis in novissimis diebus.* Hieron. verò in Isai. 2. to. 3. col. 21. b. *Venite ut annuntiem vobis quid futurum sit in novissimis diebus.*

℣. 2. Græc. Συνάχθητε, ϗ ἀκȣ́σατέ μȣ, υἱοὶ Ἰακώβ· ἀκȣ́σατε Ἰσραὴλ, ἀκȣ́σατε τȣ̃ πατρὸς ὑμῶν. At in Mss. Alex. & Oxon. nec non in edit. Compl. deest, μȣ̃, post 1. ἀκȣ́σατε, nec repetitur, ἀκȣ́σατε, post Ἰσραὴλ. Ambros. l. de Jos. c. 14. col. 510. e. simpliciter habet : *Congregamini, & audite Israel patrem vestrum.*

℣. 3. Ambros. infra, c. 3. col. 517. d. legit, *primogenitum*, non *primitivum.* Similiter Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 10. b. *Ruben primogenitus meus;* deinde sic : *Virtus mea, & initium filiorum meorum, durus in conversatione, & durus temerarius.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 545. b. *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium filiorum meorum, durus ad ferendum, & durus procacitate.* Hieronymo Græcum favet ad verbum, nisi quòd pro *durus procacitate*, fert, σκληρὸς αὐθάδης, *durus pervicax*, seu *contumax*, *intractabilis.* Contrà addit Hieron. ibid. *In Hebræo ita scriptum est : Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & capitulum in liberis meis; major ad portandum, & major robore.* Apud Eucher quæst. in Gen. col. 841. f. sic : *Ruben primogenitus meus, prior in donis, major imperio.*

℣. 4. In Græco interpunctio dissimilis, ita nempe, Ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκζέσῃς, quasi diceretur : *Luxuriasti sicut aqua; ne effervescas :* ἐξυβρίζειν enim sumitur aliquando pro, *evagari petulanter*, ut solent flumina extra alveos erumpentia. Significat etiam, *contumelia afficere*, ab ὕβρις, *contumelia*, *injuria*, sicut legit Ambros. sup. Si prima significatio admittitur, verbum ἐξύβρισας, conjungitur bene cum seq. ὡς ὕδωρ, *sicut aqua;* si altera, idem ὡς ὕδωρ adnectendum erit huic, μὴ ἐκζέσῃς; *non effervescas*, quem postremum legendi modum retinuerunt Patres Latini. Hieron. enim quæst. Hebr. to. 2. col. 545. b. sic legit : *Ruben..... durus procacitate & injuria;* deinde : *sicut aqua non ebullias; ascendisti enim super lectulum patris tui : tunc violasti stratum, cùm ascendisti.* Quæ postrema optimè respondent Græcis, ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τȣ̃ πατρός σȣ· τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν ȣ̃ ἀνέβης, *quo ascendisti.* Similiter habet Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 10. b. *Contumelias irrogasti; tanquam aqua non effervescas : ascendisti enim super cubile patris tui; tunc polluisti thorum, ubi ascendisti.* Ambros. etiam infra, c. 3. col. 517. d. scribit, *non effervescas ut aqua*, loco *efferveas*, quod posuerat supra. Priori interpunctioni, & explicationi favet Vulgata : & verò Hieron. loco sup. cit. addit, *In Hebræo ita scriptum* esse : *Effusus es sicut aqua; ne adjicias : ascendisti enim cubile patris tui, & contaminasti stratum in ascensu.*

VULGATA NOVA.

5. Simeon & Levi fratres : vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea : quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

Sup. 34. 25.

7. Maledictus furor eorum, quia pertinax : & indignatio eorum, quia dura : dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israël.

Jos. 19. 1.21.

8. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.

9. Catulus leonis Juda : ad prædam, fili mi, ascendisti : requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum?

1. Par. 5. 2.

10. NON AUFERETUR sceptrum de Ju-

Matt. 2. 6. Joan. 1. 45.

VERSIO ANTIQUA.

5. Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitatem adinventionis suæ.

Hieron. q. Hebr. t. 2. 545. c.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in congregationem illorum non contendant viscera mea : quoniam in ira sua occiderunt hominem, & in cupiditate sua subnervaverunt taurum.

Ambr. l. de ben. Patr. c. 3. 516. c.

7. Maledictus furor eorum, quia superbus & temerarius : & ira illorum, quia indurata est : dividam eos in Jacob, & dispergam illos in Israël.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 9. t. 1. 472. f.

8. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum, te adorabunt filii patris tui.

Aug. l. 16. de civ. Dei. c. 41. t. 7. 452. b. c.

9. Catulus leonis Juda : ex germinatione, fili mi, ascendisti : recumbens dormisti ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitabit eum?

10. NON DEFICIET princeps ex Juda, & dux de

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Sic est in Græco ad verbum, nisi excipias ultimum, ἐξαιρέσεως αὐτῶν, loco *adinventionis suæ*, Nobil. vertit, *propositi sui*. In edit. Ald. dividitur, ἐξ, ab αἱρέσεως, cui lectioni favet Tertul. cùm legat l. contr. Jud. c. 10. p. 144. a. *Simeon & Levi perfecerunt iniquitatem ex sua secta*. αἵρεσις, enim idem est ac *hæresis*; unde, αἱρετικὸς, *hæreticus sectator*. Eadem disjunctio admittitur à Prædestin. Sirmond. l. 3. to. 1. p. 567. e. ubi sic : *Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitatem ex voluntate sua*. Rufin. verò l. de bened. Patr. col. 11. b. legit absque distinctione : *Simeon & Levi fratres perfecerunt iniquitatem voluntatis suæ*. Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. col. 177. d. *Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitates suas*. Hieron. ubi sup. ait ita scriptum in Hebræo : *Simeon & Levi fratres, vasa iniquitatis arma eorum*.

℣. 6. Similia Græc. habet, exceptis his : Καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρείσαι τὰ ἥπατά μου, ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους. *Et in congregatione eorum non contendant jecora mea, quia in furore suo interfecerunt homines*. Idem Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. f. legit : *In consilium eorum non veniat anima mea, & in occursum eorum non contendant viscera mea*. Hoc autem, σύστασις, quasi *consistentia est*, idem ac στάσις, *statio*, unde *stationes*, & *circuli*, in quibus homines convenire solent; inde etiam, σύστασις, *colloquium*, & *congressus*, quo sensu Ambros. *congregationem*, dixit, vel *occursum*. Similiter Tertul. l. contr. Jud. c. 10. p. 144. a. legit : *In consilium eorum ne venerit anima mea, & in stationem eorum ne incubuerint jecora mea; quoniam in indignatione sua interfecerunt homines, in concupiscentia sua subnervaverunt taurum*. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 545. c. *In consilium eorum non veniat anima mea, & in congregaione eorum non æmuletur jecur meum*; (Mss. 2. *ne æmuletur cor meum*) *quia in furore suo interfecerunt homines, & in desiderio suo subnervaverunt taurum*. Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 11. b. *In consilium eorum non introeat anima mea, & in consilio eorum non invitentur* (fortè, *irritentur*) *viscera mea; quia in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subnervaverunt taurum*. Denique Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. col. 177. d. sic : *In cogitationes eorum non venit anima mea, & in consilia eorum non cadant præcordia mea; quia in ira sua occiderunt virum, & in furore suo subnervaverunt taurum*. Ambros. quoque in Ps. 43. col. 894. d. legit : *In furore suo subnervaverunt taurum*. Lectioni LXX. Hebraicam opponit Hieron. loco cit. dicens : *Necessitate compellimur, juxta propositum operis, longiùs ea repetere, quæ ab Hebraïca veritate discordant : legitur enim ibi* (in Hebr.) *In arcanum eorum ne intret anima mea, & in conventu eorum ne desoletur* (Ms. 1. *ne solvatur*) *gloria mea; quia in furore suo interfecerunt virum, & in libidine sua suffoderunt taurum*.

℣. 7. Optimè è Græco, præter hoc, *superbus & temerarius*, pro quo simpliciter αὐθάδης, *pervicax*. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. a. sic : *Maledictus furor eorum, quia procax; & ira eorum, quia dura : dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israel*. Similiter habet l. 3. in epist. ad Tit. to. 4. col. 434. e. *quia procax*; reliqua verò, *dividam in Jacob*, &c. rursum leguntur apud Ambros. l. de bened. Patr. c. 3. col. 517. d. & in Ps. 43. col. 894. e. sicut apud Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 12. a.

℣. 8. Ad verbum è Græco, excepto uno, *laudabunt*, pro quo, αἰνέσαισαν, vel cum Ms. Oxon. αἰνεσάτωσαν, *laudent*; at in edit. Compl. αἰνέσουσι, *laudabunt*. Idem August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 246. e. legit : *Juda, te laudent fratres tui; manus tuæ super dorsa inimicorum tuorum; adorabunt te*, &c. ut sup. Cyprianus l. 1. Testim. p. 281. c. *Juda, te laudabunt fratres tui; manus super dorsum inimicorum tuorum; adorabunt te filii patris tui*. Itidem Ambros. tum l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. a. tum l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. b. nisi quòd addit *tuæ*, ad *manus*, cum August. sic etiam rursum legit, l. de ob. Valent. to. 2. col. 1189. e. *Juda, te laudabunt*, &c. sed hîc Mss. nonnulli ferunt, *te collaudent*; duo, *collaudant*, ut Ambrosiast. habet, col. 40. b. Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 546. b. *Juda, te laudabunt fratres tui*; tum addit : *Quia Juda, confessio, sive laus, interpretatur, consequenter scribitur : Juda, tibi confitebuntur fratres tui, vel, te laudabunt fratres tui*; paulòque post : *adorabunt te filii patris tui*. Rufin. autem l. 1. de bened. Patr. p. 2. a. *Juda, te collaudent fratres tui; manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum, & adorent te filii patris tui*. Petr. Chrysol. ser. 156. col. 964. *Juda, te laudabunt fratres tui : manus tuæ supra dorsum inimicor. tuorum, adorabunt te filii*, &c. ut sup. Similiter apud Gregor. Tur. l. 6. hist. p. 276. c. nec non Auct. l. de promiss. apud Prosp. col. 109. a. *Adorabunt te filii patris tui*.

℣. 9. In Græco sic legitur, ἐκ βλαστοῦ, *ex germine*, pro *ex germinatione*, nec repetitur vox, *leonis*, in fine post *catulus*; cætera quadrant ad verbum. Idem verò August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 246. e. sic legit : *Catulus leonis Juda, de germinatione filius meus ascendisti, recumbens dormisti*, &c. ut sup. Cyprian. l. 1. Testim. p. 281. c. sic : *Catulus leonis Juda, de frutice, fili mi, ascendisti, recubans obdormisti velut leo, & velut catulus leonis; quis excitabit illum?* Hilar. in Ps. 131. col. 449. f. 450. a. *Catulus leonis Juda, ex frutice filius meus, procidens dormisti ut leo, & sicut catulus leonis; quis suscitabit eum?* Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. b. c. *Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti, recumbens dormisti ut leo, & tanquam catulus; quis suscitabit eum?* Similiter l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. a. b. præter hoc, *ex germine mihi*, pro *ex germine, fili mi*; addit quoque vocem *leonis*, ad 2. *catulus*. Vide etiam l. de institut. virg. to. 2. col. 266. e. & in Ps. 118. to. 1. col. 1024. a. Hieron. quæst. Hebr. sic : *Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti; procumbens ut leo, & quasi catulus leonis; quis suscitabit eum?* Similiter in Mich. 6. to. 3. col. 1536. a. exceptis his, *accubans dormisti*, & l. de quæst. addit : *Quod sequitur* : ex germine, fili mi, *in Hebræo habet : de captivitate, fili mi, ascendisti*. Rufinus l. 1. de bened. Patr. pag. 2. b. *Catulus leonis Juda, de germine filius meus ascendisti; recubans dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis; quis suscitabit eum?* & sup. pag. 6. c. *Catulus leonis Judæ, ex germine, fili mi, ascendisti* : & sup. pag. 3. a. *recumbens dormisti ut leo*. Sed pag. 7. a. legit, *recubans*, ut sup. Gregorius Turon. l. 6. hist. pag. 276. e. *Catulus leonis Juda, de germine, fili mi, ascendisti; recubans dormisti quasi leo, quasi catulus leonis; quis suscitabit eum?* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 21. col. 348. a. *Catulus leonis Juda, ex radice filii mei ascendisti; recumbens dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis; quis excitavit eum?* Auct. denique l. de promiss. ap. Prosp. col. 181. c. *Ascendisti; recumbens, dormisti ut leo*.

℣. 10. Nil Græco similius. Eadem refert August. infra, l. 18. c. 6. col. 492. d. ad verbum. Item l. 12. contr. Faust. c. 42. to. 8. col. 246. e. præter unum *deerit*, pro *deficiet*, Gr. ἐκλείψει. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 10. p. 239. a. sic : *Non deerit princeps in Juda, neque dux ex femoribus ejus, quoad usque veniat cui repositum est*, (Feuardent. &

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup. femoribus ejus, donec veniant quæ reposita sunt ei, & ipse expectatio gentium.

11. Alligans ad vitem pullum suum, & cilicio pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ amictum suum.

12. Fulvi oculi ejus à vino, & dentes candidiores lacte.

Ambr. l. de ben. Patr. c. 5. 521. b. c. 13. Zabulon juxta mare habitabit, & ipse secus accessus navium, & pertendet usque ad Sidonem.

Idem c. 6. 522. b. 14. Issachar bonum concupivit requiescens inter medias sortes.

15. Et videns requiem quia bona est, & terram quia pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola.

VULGATA NOVA.

da, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.

11. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14. Issachar asinus fortis accubans inter terminos.

15. Vidit requiem quòd esset bona: & terram quòd optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Voss. *repromissum est*,) *& ipse est spes gentium.* Novatianus de Trin. p. 1035. c. *Non deficiet princeps de Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat is cui repromissum est, & ipse erit expectatio gentium.* Cyprian. l. 1. Testim. p. 281. c. *Non deficiet princeps de Juda, & dux de femoribus ejus, quoad usque veniant deposita illi, & ipse est spes gentium.* Græc. ἕως ἐὰν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, at in Ms. Oxon. ᾧ ἀπόκειται. Hilarius in Ps. 59. col. 140. b. *Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse est expectatio gentium.* Hieron. in Isai. 2. & 11. to. 3. col. 21. c. 103. a. & in Ezech. 21. col. 847. f. 963. a. & in Ose, 3. col. 1257. & in Soph. 1. col. 1649. d. *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium.* Vid. etiam l. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. Rufin. l. 1. de bened. Patr. pag. 3. b. *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femore* (infr. *femoribus*) *ejus, usquequò veniant ea quæ reposita sunt*; tum addit: *Et velut in aliis exemplaribus habetur: Veniat is cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium.* Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. to. 1. col. 518. c. *Non deerit judex ex Juda, & princeps de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium*: vide etiam l. de Jos. c. 3. col. 487. c. S. Prosp. in chron. col. 699. d. *Non deficiet princeps ex Juda, neque rex de femoribus ejus, donec veniat semen cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 169. b. *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt omnia; & ipse erit expect.* &c. S. Leo ser. 32. pag. 90. c. *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expect.* &c. at infra, p. 94. d. *Non deficiet..... & dux..... donec veniat cui reposita sunt, & ipse est expectatio gentium.* S. Petrus Chrysol. ser. 156. p. 964. c. *Non deficiet princeps ex Juda, nec dux ex femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt, & ipse expectatio gentium.* Vigil. Taps. l. contra Varimad. p. 749. f. *Non deficit princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & in nomine ejus gentes sperabunt.* Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. col. 348. g. *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux ex femore ejus, donec veniat cui reposita sunt.* Denique Laurent. Mediol. ser. de mul. Chan. Analect. to. 2. p. 30. *Non deficiet princeps ex Juda, nec de senioribus* (f. *femoribus*) *ejus dominator, donec veniat cui destinatum est, & hic est expectatio gentium.*

℣. 11. Sic iterum è Græco August. l. 12. cont. Faust. c. 42. to. 8. col. 246. e. nisi quòd habet, *vineam*, pro *vitem*, Gr. ἄμπελον· item tollit *suæ*, post *asinæ*, licet in Gr. sit, τῆς ὄνου αὐτοῦ. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 10. p. 239. a. legit: *Alligans ad vitem pullum suum, & ad helicem pullum asinæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.* Cyprian. l. 1. Test. p. 281. c. & epist. 63. p. 105. c. *Deligans ad vitem pullum suum, & ad cilicium* (Gr. τῇ ἕλικι) *pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ amictum suum.* Item S. Paulin. epist. 46. p. 281. a. *Alligans ad vitem pullum suum, & ad cilicium pullum asinæ suæ.* Ambros. verò l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. c. 520. b. *Alligans ad vitem asinam suam* (vel *asinum suum*) *& cilicio pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ anaboladium suum.* (Mss. quidam *anabolium suum.*) Similiter l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. b. *Lavabit..... anaboladium suum.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. *Alligans ad vitem pullum suum, & funiculo pullum asinæ*; tum addit: *In Hebræo ita hab. Alligans ad vitem pullum suum, & in sorec, fili mi, asinam suam*; & infra: *Ubi nos legimus*: Alligans ad vitem pullum suum, *pro pullo, in Hebræo potest legi, urbem suam.* Rufin. l. 1. de bened. Patr. col. 4. a. c. 7. b. *Alligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sang. uvæ amictum suum.* Itidem Tertul. l. 4. contr. Marc. p. 734. a. cum Novatiano, l. de Trin. p. 1040. & Gaud. Brix. ser. 2. col. 946. h. ab hoc, *lavabit.* Addit Rufinus: *Arbitror ego, quod hic ipse Græcus sermo in Latinis exemplaribus antiquitus positus est, ut & alia nonnulla, & per tempus à scriptoribus non intelligentibus pro ἕλικι, cilicium, dici putatum est.* Vox autem hæc ἕλικι, quam PP. Latini reddunt per *cilicium*, vel *funiculum*, vel *helicem*, vel *palmitem*, propriè circumvolutio est, seu circumvoluta implexaque linea: dicitur etiam de capreolis vitium, qui ut vitem, naturâ caducam erigant & teneant, ad locum capiendum serpunt. Similiter ista, περιβολήν, quam iidem PP. vertunt *amictum*, vel *anaboladium*, aut *anabolium*, vel *pallium*, propriè *vestitus* est, unde περιβόλαιον, *amictus*, *velamen*, à περιβάλλω, *circumdo.* Similiter Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 110. e. *Lavabit in vino stolam suam, & vestem suam in sanguine uvæ.*

℣. 12. Ita rursum August. l. 12. cont. Faust. c. 42. col. 246. e. præter unum *fulgentes*, loco *fulvi.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 10. col. 239. a. *Lætifici oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus quàm lac*, al. *tanquam lac*, sicut & *lætificabuntur*, pro *lætifici.* Cypr. l. 1. Testim. p. 281. c. *Formidolosi* (edit. quid. *formosi*) *oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus magis quàm lac.* Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. c. d. *Hilares oculi ejus à vino, & dentes ejus candidiores quàm lac*: & l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. b. *Hilares oculi ejus à vino, & dentes candidiores lacte*: similiter epist. 41. col. 959. b. At in Ps. 118. col. 1178. a. habet: *& dentes sicut lac.* Hieron. in Isai. 55. to. 3. col. 401. d. *Gratiosi oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus à lacte.* Rufinus denique l. 1. de bened. Patr. col. 5. b. *Gratifici oculi ejus à vino, & dentes ejus candidiores lacte.* Græc. Χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὑπὲρ οἶνον (Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ἀπὸ οἴνου) καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.

℣. 13. Similia Græc. habet, præter unum ὅρμον, loco *accessus*: ὅρμος autem sumitur pro *statione navium*, seu *portu.* Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 12. c. legit: *Zabulon juxta mare habitabit, & ipse est accessus navium, & extenditur usque ad Sidonem.* Junil. Afric. l. de part. div. leg. c. 21. p. 348. b. *Zabulon peregrinus inhabitavit, & ipse portus navium.*

℣. 14. Idem Ambros. in Ps. 48. to. 1. col. 950. c. sic habet: *Issachar, quod bonum est concupivit, requiescens inter sortes.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. *Issachar bonum desideravit, requiescens inter medios cleros*; tum addit: *In Hebræo ita scriptum est: Issachar asinus ossens, recumbens inter terminos.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 13. b. *Issachar bonum concupivit, requiescet in medio sortium*: sic etiam in Græco, præter ultima, ἀναπαυόμενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων.

℣. 15. Eadem rursus habet Ambros. tum l. 1. de Abr. c. 2. col. 283. f. tum in Ps. 48. col. 950. c. Eadem quoque refert Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. quibus consonat Græcum ad verbum, detracto tantùm uno *est*, post *bona.* Junilius etiam Afric. l. de part. div. leg. c. 21. col. 348. b. legit: *Et sciens requiem quia bona est.* Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 14. c. *Supposuit humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola.* Hieron. sup. addit, ita legi in Hebræo: *Et videns requiem quia bona est; & terram quia pulchra est: inclinavit humerum suum ad portandum, & factus est in tributum serviens.* Vide etiam in Isai. 66. to. 3. col. 503. a.

Vulgata nova.

16. Dan judicabit populum suum sicut & alia tribus in Israël.

17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.

18. Salutare tuum expectabo, Domine.

19. Gad, accinctus præliabitur ante eum: & ipse accingetur retrorsum.

20. Aser, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus.

21. Nephthali, cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

22. Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum. (1. Par. 5. 1.)

23. Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, inviderуntque illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob: inde pastor egressus est, lapis Israël.

Versio antiqua.

16. Dan judicabit populum suum tanquam & una tribus Israël.

17. Et factus est Dan ipsi serpens in via, sedens & in semita, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum:

18. Salutem expectans à Domino.

19. Gad, tentatio tentavit eum: & ipse tentavit eos secus pedes.

20. Aser, pinguis ejus panis, & ipse dabit escam principibus.

21. Nephtalim, vitis remissa, porrigens in germine suo decorem.

22. Filius meus ampliatus Joseph, filius meus adampliatus: zelo appetitus filius meus, filius meus adolescentior, ad me revertere.

23. In quem consilium conferentes maledicebant, & intendebant in eum domini arcum.

24. Et contriti sunt cum potentia arcus eorum, & dissoluti sunt nervi brachiorum manuum eorum per manum potentis Jacob: indeque prævaluit Israël à Deo patris tui.

Ambr. l. de ben. Patr. c. 6. 522. f. 523. a. b. t. 1. — *Idem c. 8. 524. a.* — *Idem c. 9. 524. e.* — *Ambr. l. 2. de Jac. c. 9. 473. c. t. 1.* — *Idem de ben. Patr. c. 11. 526. d. e. 527. a. seqq.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 16. Ita in Græco, præter hoc, ἐν Ἰσραὴλ, *in Israël.* Idem Ambros. in Ps. 40. to. 1. col. 877. c. legit: *Dan judicabit populum suum tanquam unam tribum in Israel.* At in Gr. ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν, &c. Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. *Dan judicabit populum suum tanquam si una tribus in Israël.* Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 4. col. 196. b. *Dan judicabit populum sicut aliæ tribus.* Hieronymus quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. (f. ex Hebr.) *Dan judicabit populum suum sicut unum de sceptris Israël.*

℣. 17. In Græco sic: Καὶ γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, &c. ut in Lat. At in Ms. Alex. ac edit. Ald. Καὶ ἐγενήθη τῷ Δάν, &c. ut apud Ambr. supra: qui etiam priorem lectionem admittit tract. in Ps. 40. col. 877. c. 878. e. cùm legat, licet cum interpunctione dissimili: *Fiat Dan sicut serpens sedens in via, & in semita mordens calcaneum equi; & cadet eques retrorsum.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. *Et fiat Dan serpens in via, adsidens super semitam, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum.* Hieron. verò in Ezech. 1. to. 3. col. 710. b. *Fiat Dan coluber in semita, mordens plantam equi, & cadet eques retrorsum:* & l. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. (f. ex Hebræo) *Fiat Dan coluber in via, regulus in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retrorsum.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 196. b. cum Vulgata concinit ad verbum.

℣. 18. Sic denuo habet Ambros. in Ps. 40. col. 879. d. lib. verò de Nab. c. 15. to. 1. col. 584. c. *Expectans salutem Domini*, juxta Græc. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. *Salutem expectans à Domino.* Hieron. in Ezech. 1. to. 3. col. 710. b. *Salutem expectans Dei;* & l. de quæst. Hebr. col. 547. b. (ex Hebræo) *Salvatorem tuum expectabo, Domine.*

℣. 19. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 17. a. sic: *Gad, piraterium tentabit illum, ipse autem tentabit eos post pedes.* Ita quoque in Græco præter hoc, αὐτὸν κατὰ πόδας, *eum secus pedes.* Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. c. *Gad, latrunculus latrocinabitur eum, & ipse latrocinabitur plantam:* tum addit: *Juxta Hebræum interpretati sumus: sed ubi nos,* latrunculum, *posuimus, ibi scriptum est,* Gedud; *ut ad Gad nomen alluderet: qui significantiùs,* εὔζωνος, *id est* accinctus, *sive* expeditus, *exprimi potest.*

℣. 20. Similiter habet Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 18. a. Sic etiam in Græco est, præter vocem, τρυφὴν, *delicias*, loco *escam*; sed Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ferunt τροφὴν, *alimentum*, vel *escam*, ut sup.

℣. 21. Eadem iterum refert Ambros. l. de bened. Patr. c. 10. col. 525. d. detracto pronom. *suo*, post *germine.* Hieron. verò quæst. Hebr. col. 547. c. 548. a. sic habet: *Nephtalim, virgultum resolutum, dans in generatione pulchritudinem:* tum addit: *In Hebræo ita scriptum est: Nephtalim, ager irriguus, dans eloquia pulchritudinis:* & post pauca: *Ubi nos,* agrum irriguum, *& Septuaginta,* στέλεχος, *id est,* virgultum resolutum, *posuerunt: in Hebræo legitur,* Ajala selua, *quod potest &* Cervus emissus, *transferri.* Rufin. denique l. 2. de bened. Patr. col. 18. a. legit: *Nephtalim, arbor remissa, (vel ut nostra,* inquit, *exemplaria habent, vitis diffusa) proferens in fructibus decorem.* Græc. Νεφθαλὶ, στέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος.

℣. 22. Eadem repetit Ambros. non uno in loco, nec sine aliqua levi differentia; sic enim habet l. de Joseph, c. 3. to. 1. col. 487. d. *Filius ampliandus meus Joseph, filius ampliandus meus; zelatus filius meus, filius meus adolescentior, ad me revertere.* Similiter l. de bened. Patr. c. 11. col. 526. d. excepto uno *zelandus*, pro *zelatus*, omissoque seq. 1. *filius meus:* at l. de instit. virg. to. 2. col. 271. e. legit: *Filius meus ampliatus Joseph, filius meus ampliatus, zelatus filius meus adolescentior, ad me revertere:* & l. 2. offic. to. 2. col. 90. d. *Filius ampliatus meus Joseph, filius ampliatus meus, zelotes filius meus adolescentior;* (in antiquis editt. *Zelotes filius meus, filius meus adolescentior:*) at in Ps. 43. to. 1. col. 895. d. *Joseph filius meus amplificatus, filius meus junior, ad me revertere:* & inf. col. 905. b. *Filius meus zelo appetitus..... ad me revertere.* Demum l. de ob. Valent. to. 2. col. 1189. e. 1190. a. ut sup. *Filius meus ampliatus, filius meus ampliatus Joseph.* Rufinus etiam l. 2. de bened. Patr. col. 19. c. 20. c. *Filius ampliatus Joseph, filius ampliatus, zelatus filius meus adolescentior, ad me revertere.* Similiter in Gr. Υἱὸς ηὐξημένος Ἰωσὴφ, υἱὸς ηὐξημένος μου ζηλωτὸς, υἱός μου νεώτατος, πρός με ἀνάστρεψον. In Ms. tamen Alex. ac edit. Ald. deest μου, ante ζηλωτὸς, & pro νεώτατος, Ms. Oxon. & edit. Compl. ferunt, νεώτερος. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 548. b. sic vertit: *Filius auctus Joseph, filius auctus super fontem, filiæ gradu composito incedentes super murum,* &c. usque ad ℣. 25. (puta ex Hebræo) addit enim: *Quia Septuaginta Intepretes in plerisque dissentiunt; pro interpretatione eorum, ut in Hebræo habetur, expressimus.*

℣. 23. *Domini arcum*, fortè legendum est, *Domini arcuum*, nisi Ambros. scripserit, *arcûm*: nam in Gr. exstat, Εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν, καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων· quæ Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 20. c. 22. c. sic reddit: *In quem consiliantes maledicebant, & intendebant tibi (f. sibi) insidias domini arcuum:* τοξεύματα, propriè, *sagittatio*, ut Nobilius vertit. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 548. b. sic ex Hebræo: *Et exacerbaverunt eum, & contenderunt, & irascebantur adversùs eum habentes sagittas.*

℣. 24. Ita Græcè, præter duo, χειρὸς, *manus*, loco *manuum*, & ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας, *inde qui confortavit*, loco, *indeque prævaluit:* (in editt. antiq. *ille qui prævaluit à Deo Israel patri tuo*) Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 23. a. legit: *Contriti sunt cum potentia arcus eorum:* & sup. col. 21. a. addit: *dissoluti sunt nervi brachiorum eorum per manum potentis Jacob:* mox ibid. & col. 22. c. *Inde qui confortavit Israel à Deo patris tui.* Similiter August. Locut. 201. de Gen. to. 3. col. 339. a. *Inde qui confortavit Israel;* adjunctis his: *Mirum si non subauditur,* est, *ut plenum sit: Inde est qui confortavit Israel.* Ambros. quoque ubi sup. col. 527. b. repetitis his: *Inde prævaluit Israel à Deo patris tui*, addit: *Quis est qui confortavit Israel?* Hieron. verò quæst. Hebr. col. 548. b. sic habet (ex Hebræo:) *Sedit in forti arcus ejus, & dirupta sunt vincula manuum ejus, a manibus fortis Jacob: inde pascetur lapis Israel à Deo patris tui.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. ubi sup. 25. Et adjuvit te Deus meus, & benedixit te benedictione cœli à summo, & benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionem uberum & vulvæ.	25. Deus patris tui erit adjutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ.
26. Benedictiones patris tui & matris tuæ prævaluerunt super benedictiones montium manentium: & desideria collium æternorum erunt super caput Joseph, & super verticem eorum, quibus præfuit, fratrum.	26. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus: donec veniret desiderium collium æternorum: fiant in capite Joseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos.
Idem ibid. c. 12. 530. c. 27. Benjamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad vesperam dividet escam (principibus.)	27. Benjamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vespere dividet spolia.

VULGATA NOVA.

28. Omnes hi in tribubus Israël duodecim: hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis.

29. Et præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi,

30. contra Mambre in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulcri. *Sup. 23. 17.*

31. Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem ejus: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjuge sua: ibi & Lia condita jacet.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. in Soph. 1. t. 3. 1645. c. 32..... Cessavit Jacob præcipiens filiis suis, & levans pedes super lectum, defecit: & appositus est ad populum suum.	32. Finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obiit: appositusque est ad populum suum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Eadem sunt in Græco: eademque iterum refert Ambros. l. 2. offic. to. 2. col. 90. d. usque ad vocem *propter*, nisi quòd illic geminat vocem *terræ*: at orat. de ob. Theod. to. 2. col. 1198. c. sic habet: *Adjuvet te Deus meus, & benedicat te benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionem mamillarum & vulvæ.* Sic etiam ferunt antiquæ editt. supra l. 2. offic. *adjuvet te..... & benedicat te*; sed in Mss. constanter: *adjuvit te..... & benedixit te*, juxta Græc. ἐβοήθησέ σοι ..... καὶ εὐλόγησέ σε. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 20. a. c. & 21. b. accinit ad verbum priori textui, nempe libri de bened. c. 11. col. 526. c. sed infra col. 527. c. pro *à summo*, legit Ambros. *desuper*, è Græco ἄνωθεν.

℣. 26. Ambros. non sibi constat aliis in locis; nempe l. 2. offic. to. 2. col. 90. d. post ultima verba versûs anteced. *habentis omnia*, omissisque seqq. *propter benedictionem uberum & vulvæ*, addit: *propter benedictiones patris tui & matris*: deinde, *prævaluit super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorum*: lib. verò de instit. virg. to. 2. col. 271. sic: *Benedictio patris tui, & matris tuæ, prævaluit super benedictiones montium manentium, & desid. collium æternorum.* Itidem l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. d. ab his: *prævaluit super bened.* &c. at l. cit. de bened. Patr. col. 528. b. *Convaluit super omnes montes, & desideria collium æternorum*: & infra *& super vertices montium.* Demum orat. de ob. Theod. to. 2. col. 1198. c. post hæc: *Propter benedictionem mamillarum & vulvæ*, addit: *benedictiones matris tuæ; & propter benedictiones patris tui.* Rufinus autem l. 2. de bened. Patr. col. 20. a. *Benedictionem patris tui, & matris tuæ*; & infra: *In benedictionibus montium permanentium, & in benedictionibus collium æternorum.* Item ibid. *Supra caput Joseph, & super verticem eorum, quibus præfuit, fratrum*: & col. 23. c. *Quæ benedictiones erunt in caput Joseph, & super verticem eorum, quibus præfuit, fratrum.* In Græco nonulla dissimilia, nec interpunctio eadem: Scilicet post novissima ista versûs præced. verba: εἵνεκεν εὐλογίας μασῶν καὶ μήτρας, illico sequitur: Εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου deinde sic: ὑπερίσχυσεν ὑπὲρ εὐλογίας ὀρέων μονίμων, καὶ ἐπ' εὐλογίαις θινῶν ἀενάων· ἔσονται ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσὴφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς, ὧν ἡγήσατο, ἀδελφῶν. i. e. *Propter benedictionem uberum & vulvæ, benedictionem patris tui & matris tuæ: prævaluit super benedictiones montium stabilium, & in benedictionibus collium æternorum: erunt super caput Joseph, & super verticem fratrum, quorum dux fuit.* Ubi vides geminatam initio vocem εὐλογίας, non esse in accusativo casu, sed in genitivo, ut pote quæ regatur particulâ anteced. εἵνεκεν.

℣. 27. Ita in Græco, præter hoc ultimum, δίδωσι τροφὴν, *dat escam*, pro *dividet escam principibus*; in edit. Compl. διαδώσει τροφὴν, *distribuet escam*: nullibi autem adjuncta invenitur vox *Principibus*. Crediderim facilè hanc addidisse Ambrosium ex instituta comparatione Benjamin cum Paulo Apostolo, de quo ait infra: *Idem postea principibus escam posteriore divisit tempore, evangelizans gentibus Dei verbum*, &c. Tertul. l. 5. cont. Marc. p. 782. b. sic legit: *Benjamin lupus rapax, ad matutinum comedet adhuc, & ad vesperam dabit escam.* Itidem Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 548. d. excepto uno, *manè*, loco *ad matutinum*. Græc. τὸ πρωϊνόν. At in Isai. 65. to. 3. col. 495. d. sic habet: *Benjamin lupus rapax, manè comedet prædam, & ad vesperam dabit escas*; & sup. in Isai. 5. col. 46. e. *Manè comedet, & ad vesperam dabit escam.* Loco verò cit. quæst. Hebr. ait, in Hebræo sic legi: *Benjamin lupus rapax, sive capiens, in matutino comedet prædam, & ad vesperam dividet spolia.* Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 23. c. ita: *Benjamin lupus rapax, in matutino edet, & ad vesperam dividet cibum.* Hilar. in Ps. 67. col. 208. a. iisdem alludit, dicens: *De tribu Benjamin Paulus electus est, matutino devoratas carnes ad vesperum dividens in salutem.*

℣. 32. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, τοὺς πόδας αὐτοῦ, *pedes suos*, non simpliciter, *pedes*. Similiter Auguſt. quæst. 168. in Gen. to. 3. col. 420. a. *Ecce*, inquit, *de Jacob dicitur..... ad quem populum apponatur*; & sup. *appositus est ad populum suum.*

CAPUT L.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
	1. Quod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens & deosculans eum.
Ambr. de ob. Theod. t. 2. 1198. a. b. 2..... Præcepit Joseph pueris sepultoribus, ut sepelirent eum; & sepelierunt sepultores Israël.	2. Præcepitque servis suis medicis ut aromatibus condirent patrem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Auguſt. Locut. 202. de Gen. to. 3. col. 339. b. legit: *Dixit Joseph servis suis sepultoribus, ut sepelirent patrem ejus*; ita quoque in Græco, excepto uno, καὶ προσέταξεν, *& præcepit*, pro *dixit*; sequentia etiam addita ex Ambrosio nil different à Græco, nisi quòd voci *Israel*, ibi præponitur articulus τοῦ. Auguſt. verò loco cit. hæc addit: *Non invenit lingua Latina quemadmodum appellaret ἐνταφιαστάς: non enim ipsi sepeliunt, id est, terræ mandant corpora mortuorum, quod non est Græcè ἐνταφιάζειν, sed θάψαι: Illi ergo ἐνταφιασταί id agunt quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendo, vel siccando, vel involvendo & alligando..... Quod ergo dicit: Etiam sepelierunt;*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
3. Quibus juſſa explentibus, tranſierunt quadraginta dies : iſte quippe mos erat cadaverum conditorum : fleviţque eum Ægyptus ſeptuaginta diebus.	3. Et repleti ſunt ei quadraginta dies : ſic enim dinumerantur dies ſepulturæ : & luxit eum Ægyptus ſeptuaginta diebus.	*Ambr. ubi ſup.*
4. Et expleto planctûs tempore, locutus eſt Joſeph ad familiam Pharaonis : Si inveni gratiam in conſpectu veſtro, loquimini in auribus Pharaonis :	4..... loquimini in aures Pharaonis.....	*Aug. Locut.* 203. *t.* 3. 339. *b.*
5. eò quòd pater meus adjuraverit me, dicens : En morior, in ſepulcro meo quod fodi mihi in terra Chanaan, ſepelies me. Aſcendam igitur, & ſepeliam patrem meum, ac revertar. (*Sup.* 47. 29.)	5. Pater meus adjuravit me, dicens : In monumento quod ego fodi mihi in terra Chanaan, ibi me ſepelies.....	*Aug. quæſt.* 170. *in Gen. t.* 3. 421. *a.*
6. Dixitque ei Pharao : Aſcende & ſepeli patrem tuum ſicut adjuratus es.	6. Et dixit Pharao ad Joſeph : Deſcende & ſepeli patrem tuum.....	*Aug. Locut.* 204. 339. *c.*
7. Quo aſcendente, ierunt cum eo omnes ſenes domûs Pharaonis, cunctique majores natu terræ Ægypti :	7. Et aſcendit Joſeph ſepelire patrem ſuum, & aſcenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & ſeniores domus ejus, & ſeniores omnis terræ Ægypti,	*Hieron. Epiſt. ad Paulam, t.* 4. *p.* 2. 57. *b. c.*
8. domus Joſeph cum fratribus ſuis, abſque parvulis & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerant in terra Geſſen.	8. & omnis domus Joſeph, & fratres ejus.....	
9. Habuit quoque in comitatu currus & equites : & facta eſt turba non modica.	9. Et aſcenderunt cum eo quadrigæ, & equites : & facta ſunt caſtra grandia nimis.	
10. Veneruntque ad aream Atad, quæ ſita eſt trans Jordanem : ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt ſeptem dies.	10. Et advenerunt ad aream Atad, quæ eſt trans Jordanem : & planxerunt eum planctum magnum & validum, & fecit luctum patri ſuo ſeptem dies.	*Aug. quæſt.* 171. *in Gen. t.* 3. 421. *c.* *Aug. Locut.* 205. *t.* 3. 340. *a.* *Idem quæſt.* 172. *in Gen.* 421. *c.*

VULGATA NOVA.

11. Quod cùm vidiſſent habitatores terræ Chanaan, dixerunt : Planctus magnus eſt iſte Ægyptiis. Et idcirco vocatum eſt nomen loci illius, Planctus Ægypti.

12. Fecerunt ergo filii Jacob ſicut præceperat eis :

13. Et portantes eum in terram Chanaan, ſepelierunt eum in ſpelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in poſſeſſionem ſepulcri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. (*Act.* 7. 16. — *Sup.* 23. 16.)

14. Reverſuſque eſt Joſeph in Ægyptum cum fratribus ſuis, & omni comitatu, ſepulto patre.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
15. Quo mortuo, timentes fratres ejus, & mutuò colloquentes : Ne fortè memor ſit injuriæ quam paſſus eſt, & reddat nobis omne malum quod fecimus,	15..... & redditione reddet nobis omnia mala quæ oſtendimus ei.	*Aug. Locut.* 206. 340. *b.*
16. mandaverunt ei dicentes : Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur,		
17. ut hæc tibi verbis illius diceremus : Obſecro ut obliviſcaris ſceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te : nos quoque oramus ut ſervis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, flevit Joſeph.	17..... accipe iniquitatem ſervorum Dei patris tui.....	*Idem Locut.* 207. 340. *b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

curaverunt, intelligere debemus.

℣. 3. Similia Græcum habet, exceptis his : ἐπλήρωσαν αὐτοῦ, *impleverunt ejus*, pro *repleti ſunt ei*, & in fine ἡμέρας, *dies*, quæ idem ſonant. Auguſt. Locut. 203. de Gen. col. 339. b. *Quod dicit* : quadraginta dies ſepulturæ ; *ipſius curationis accipiendi ſunt : ſepultus enim ille non eſt, niſi ubi ſe mandaverat ſepeliri* : item quæſt. 169. in Gen. to. 3. col. 420. c. *Quadraginta*, inquit, *dies ſepulturæ commemorat Scriptura*. Gratianus verò in Decret. loco *Ægyptus ſeptuaginta diebus*, legit, *Iſrael ſeptem diebus*, ſed malè : huic enim lectioni obſiſtunt Mſs. omnes Ambroſ. cum Septuaginta Interpretibus & Vulgata, quibus quid opponant Decreti correctores, vide apud Ambroſ. ibid. not. c. Auguſtinus autem quæſt. 172. in Gen. col. 421. c. loquens de ſeptem diebus, quibus moris erat Chriſtianorum ut lugerent mortuos, apertè dicit : *Septenarius numerus, propter ſabbati ſacramentum, præcipuè quietis indicium eſt : unde meritò mortuis tanquam requieſcentibus exhibetur. Quem tamen numerum in luctu Jacob decuplaverunt Ægyptii, qui eum ſeptuaginta diebus luxerunt.*

℣. 4. In Græco ſic : Ἐπεὶ δὲ παρῆλθον αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους, ἐλάλησεν Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς δυνάστας Φαραὼ, λέγων ..... λαλήσατε περὶ ἐμοῦ εἰς τὰ ὦτα Φαραώ. (In Mſ. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deeſt περὶ ἐμοῦ.) Eadem memorat Auguſt. quæſt. 170. in Gen. to. 3. col. 421. a. dicens : *Mandavit Joſeph ad potentes Ægypti ut dicerent Pharaoni nomine ejus*, &c.

℣. 5. Similia Græc. habet, præter vocem *ego*, ante *fodi*, quam delet : Vide ſeqq. apud Auguſt. ibid.

℣. 6. In Græco non *deſcende*, ſed ἀνάβηθι, *aſcende*, abſque ſeq. & ; cætera quadrant. Addit Auguſt. *Etiamſi per potentes illos, per quos Joſeph mandaverat, Pharao dixit quod perferrent ad Joſeph, non utique dixit niſi ipſi Joſeph.*

℣. 7. Eadem Græcum exhibet, niſi quòd pro *aſcenderunt cum eo*, fert, συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ, *ſimul aſcenderunt cum eo*, & pro *ſeniores omnis terræ*, πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς γῆς, *omnes ſeniores terræ.*

℣. 8. Itidem Græcè.

℣. 9. Græc. Καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἅρματα, (in edit. Ald. deeſt καὶ,) καὶ ἱππεῖς, καὶ ἐγένετο ἡ παρεμβολὴ μεγάλη σφόδρα. i. e. *Et ſimul aſcenderunt cum eo, & currus, & equites, & facta ſunt caſtra magna valde.*

℣. 10. Eadem ſunt in Græco, præter unum σφόδρα, additum poſt *validum*. Hieron. epiſt. ad Paulam, to. 4. part. 2. col. 57. c. bene, *Et planxerunt eum planctu magno & forti nimis.* At Auguſt. loco cit. ait : *Planxerunt planctum, non planxerunt planctu, locutio eſt in Latina lingua non ignota, ſicut dicitur : ſervitutem ſervivit, militiam militavit, & ſimilia.*

℣. 15. Græc..... καὶ ἀνταπόδομα ἀνταποδῷ ἡμῖν πάντα τὰ κακὰ, ἃ ἐνεδειξάμεθα εἰς αὐτόν. In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐνεδειξάμεθα αὐτῷ. Obſervat Auguſt. *Oſtendimus*, dictum eſſe *pro eo quod eſt, fecimus.*

℣. 17. Gr.... καὶ νῦν δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεραπόντων τοῦ, &c. ut in Lat.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 208. 340. c.

18. Et venientes ad eum dixerunt.....

Ambr. in Luc. 4. t. 1. 1345. e.

20..... quemadmodum fieret in hodierno, ut pafceretur populus multus.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 40. t. 7. 451. d. e.

22. Et habitavit Jofeph in Ægypto, ipfe & fratres ejus, & omnis cohabitatio patris ejus : & vixit annos centum & decem. Et vidit Jofeph filios Ephræm ufque in tertiam generationem. Et filii Machir filii Manaffe, nati funt fupra femora Jofeph.

Vulgata nova.

18. Veneruntque ad eum fratres fui : & proni adorantes in terram, dixerunt : Servi tui fumus.

19. Quibus ille refpondit : Nolite timere : num Dei poffumus refiftere voluntati?

20. Vos cogitaftis de me malum : fed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me ficut in præfentiarum cernitis, & falvos faceret multos populos. *Sup. 45. 5.*

21. Nolite timere : ego pafcam vos & parvulos veftros : confolatufque eft eos, & blandè ac leniter eft locutus. *Sup. 47. 12.*

22. Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris fui : vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraim filios ufque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir filii Manaffe, nati funt in genibus Jofeph. *Num. 32. 39.*

Vulgata nova.

Hebr. 11. 12.

23. Quibus tranfactis, locutus eft fratribus fuis : Poft mortem meam Deus vifitabit vos, & afcendere vos faciet de terra ifta ad terram quam juravit Abraham, Ifaac, & Jacob.

24. Cùmque adjuraffet eos atque dixiffet : Deus vifitabit vos : afportate offa mea vobifcum de loco ifto : *Exo. 13. 19.*

25. mortuus eft, expletis centum decem vitæ fuæ annis. Et conditus aromatibus, repofitus eft in loculo in Ægypto. *Jof. 24. 32.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 18. Gr. Καὶ ἐλθόντες πρὸς αὐτόν, &c.

℣. 20. Græc..... ὅπως ἂν γενηθῇ, ὡς σήμερον, καὶ τραφῇ λαὸς πολύς. i. e. *ut fieret utique, ficut eft hodie, & nutriretur populus multus.*

℣. 22. Eadem prorfus in Græco, nifi excipiatur vox, πανοικία, *omnino domus*, pro *cohabitatio*, additur etiam, Ἰωσήφ, poft verbum *vixit*, tolliturque & ante *decem.* Rectè Auguft. quæft. 173. in Gen. to. 3. col. 422. b. *Et vixit Jofeph annos centum decem ;* deinde fic : *Et vidit Jofeph Ephræm filios ufque ad tertiam generationem ; & filii Machir, filii Manaffe, nati funt fuper femora Jofeph.* Vide feqq. apud Auguft.

ROMANARUM CORRECTIONUM AD EDITIONEM VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenfi.

GENESIS.

Cap. I. ℣. 2. Et fpiritus Dei ferebatur fuper aquas. *Non fine caufa Romani Correctores*, Domini, *id eft*, τοῦ Κυρίου, *quod eft in multis libris, mutarunt cum* Dei, *id eft*, τοῦ Θεοῦ, *quod eft in aliis.*

℣. 26. Et beftiis. *Rectè hic omiferunt vocem* terræ, *quam quidam libri addunt in hunc modum :* Et beftiis terræ.

Sequitur : Univerfæque terræ, *non eft fcribendum* creaturæ, *pro eo quod eft in Sixtinis Bibliis* terræ.

℣. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem fuam. *Meritò hic omiffum eft*, & fimilitudinem, *quod multi libri fuperfluè interponunt, acceptum ex verfu fuperiori aliifque fimilibus.*

Cap. II. ℣. 4. Quando creata funt. *Feminino generi* creatæ, *quod exftat in aliis exemplaribus, præferendum eft neutrum* creata.

℣. 16. Præcepitque ei dicens. *Non eft mutandum præteritum* præcepit, *cum præfenti* præcipit.

Cap. III. ℣. 10. Vocem tuam audivi. *Non eft addendum* Domine, *ut nec verfu proximo* Dominus *primo cafu, ubi legis :* Cui dixit : Quis enim, &c.

℣. 15. Ipfa conteret caput tuum. *Studiosè caverunt Correctores, ne femininum*, ipfa, *quod à Vetere Interprete datum fuit, mutarent cum mafculino* ipfe, *aut neutro* ipfum *quanquam clarioribus fenfu.*

℣. 19. In fudore vultus tui vefcêris pane. *Sequitur in quibufdam libris, additurque pronomen* tuo, *fed quòd meritò omiffum eft.*

℣. 23. Et emifit eum Dominus Deus, *Non eft aufferenda conjunctio* &.

Cap. IV. ℣. 7. Statim in foribus peccatum aderit. *Huc non eft adjiciendum pronomen* tuum.

℣. 15. Pofuitque Dominus Caïn fignum. *Romani Patres omiferunt eam, quæ nomini* Caïn *præponi folet*, in, *præpofitionem : nam & antiqui noftri codices hic variant (alii enim fcribunt* in Caïn fignum, *alii* fignum in Caïn, *alii denique* Caïn in fignum) *& LXX. fimiliter fine præpofitione verterunt τῷ Κάϊν tertio cafu.*

Cap. V. ℣. 3. Et genuit ad imaginem. *Confultò omiffa eft, quam quidam interponunt, vox* filium.

℣. 22. Et vixit poftquam. *Nomen* Henoch *hic non repetitur, fed fubaudiendum relinquitur è proximo.*

Cap. VI. ℣. 6. Et tactus dolore cordis intrinfecus. *Prudenter fublatum eft, quod plerique, vel præponunt vel poftponunt*, & præcavens in futurum.

℣. 17. Univerfa quæ in terra funt confumentur. *Deleta eft conjunctio* &, *quæ à quibufdam libris huic pericopæ præponebatur.*

℣. 21. Et erunt tam tibi quàm illis in cibum. *Non fcribas* efcam, *pro eo quod in antiquis libris eft* cibum.

Cap. VII. ℣. 2. Tolle feptena & feptena. *Non mutes imperativi præfens* tolle, *cum futuro indicativi* tolles.

℣. 13. Uxor illius & tres uxores filiorum ejus cum eis. *Ut non eft præponenda conjunct.* &, *ante vocem* uxor, *ita non eft delendus numerus* tres, *ante vocem* uxores.

℣. 17. Quadraginta diebus. *Omittendum eft quod fequitur in quibufdam codicibus*, & quadraginta noctibus.

℣. 23. Et delevit omnem fubftantiam. *Superfluit quod quibufdam exemplaribus additur* Deus.

Cap. VIII. ℣. 7. Qui egrediebatur & non revertebatur. *Non judicarunt Romani Correctores omittendam negationem, fortè ob rationes, notationibus noftris in varias Bibliorum lectiones indicatas.*

℣. 21. Et ait : Nequaquam. *Non interponas* ad eum.

Ibidem. Omnem animam viventem. *Non deleas* τὸ viventem.

Cap. IX. ℣. 5. De manu viri & fratris ejus. *Quidam codices repetunt* τὸ de manu, *hoc modo :* De manu viri & de manu fratris ejus, *fuperfluè.*

℣. 16. Eritque arcus in nubibus. *Sixtina Biblia non addunt nomini* arcus *pronomen* meus.

℣. 21. Inebriatus eft & nudatus. *Superfluit quod in quibufdam libris fequitur* jacuit.

℣. 25. Maledictus Chanaan. *Redundat vox* puer, *quam interponunt quidam.*

CAP. X. ℣. 1. Hæ sunt generationes filiorum Noë. *Injuria delent quidam vocem* filiorum.

℣. 9. Ob hoc exivit proverbium. *Cave mutes* ob, *quod est*, propter, *cum* ab; *id est*, *vocalem quartam cum prima.*

℣. 18. Et post hæc disseminati sunt. *Legendum est* post hæc, *non* per hos.

CAP. XII. ℣. 6. Usque ad convallem. *Meritò hîc omissa est* & *conjunctio*, *quæ præponebatur.*

℣. 7. Qui apparuerat ei. *Quod sequitur in quibusdam libris*, & invocavit ibi nomen ejus, *consultò transfossum est.*

℣. 16. Et famulæ & asinæ. *Non est scribendum* familiæ *pro* famulæ, *quod est*, ancillæ: *nec omittendum* asinæ *femininum*, *licet præcesserit masculinum* asini.

℣. 18. Quare non indicasti? *Non addas pronomen* mihi, *sed subaudias.*

CAP. XIII. ℣. 14. Leva oculos tuos. *Non subjicias* in directum, *quod alii.*

℣. 17. Surge & perambula. *Conjunctio* ergo *superfluè interponitur à quibusdam.*

CAP. XIV. ℣. 5. In Astarothcarnaim. *Malè quidam*, *interjecta conjunctione*, *scribunt.* In Astaroth & Carnaim.

℣. 7. Et venerunt ad fontem Misphat. *Meritò hîc omissum est adverbium* usque.

℣. 15. Usque Hoba, quæ est ad lævam Damasci. *Et hîc meritò omittitur*, *quod alii addunt*, & Phœnicem: usque Hoba & Phœnicem, quæ est.

CAP. XVI. ℣. 1. Non genuerat liberos. *Tertiò hîc rectè omittitur pronomen* sibi, *quanquam subaudiendum sit* ei *ex Hebræo.*

℣. 7. Qui est in via Sur. *Alii legunt relativum femininum* quæ, *relatum ad solitudinem: sed Sixtina Biblia rectiùs masculinum* qui, *ita ut ad fontem referatur*, *quod Hebræa exigunt.*

℣. 13. Vocavit autem. *Non addas* Agar, *sed intelligas.*

CAP. XVII. ℣. 4. Et pactum meum tecum. *Superfluit verbum* ponam, *quod adjiciunt quidam.*

℣. 17. Et risit dicens in corde suo. *Hic verborum ordo ut est certior altero*, In corde suo dicens, *ita antiquis Latinis atque Hebraïcis libris congruentior.*

CAP. XVIII. ℣. 4. Et lavate pedes vestros. *In aliis antigraphis passivè legitur:* Et laventur pedes vestri: *verùm illud Hebræo consonat.*

℣. 5. Et confortate cor vestrum. *Similis est hujus loci ratio*, *ubi alii codices legunt*, & confortetur cor vestrum.

℣. 6. Tria sata similæ commisce. *Non est omittenda vox* similæ.

℣. 25. Nequaquam facies judicium hoc. *Nec hîc omittendum est pronomen* hoc.

CAP. XIX. ℣. 1. Et sedente Lot. *Neque conjunctio* & *hinc auferenda est.*

℣. 14. Surgite, egredimini. *Hîc non est interponenda aut addenda conjunctio* &.

℣. 29. Recordatus Abrahæ liberavit Lot. *Alii* Recordatus est Abrahæ, & liberavit Lot.

℣. 35. Dederunt etiam & illa nocte. *Quidam etiam gravant verbum* dederunt *particula enclitica* dederuntque.

CAP. XX. ℣. 7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est: & orabit pro te, & vives. *Hic est ordo*, *non tantùm Sixtinorum*, *verùm etiam nostrorum antiquorum codicum*, *Hebraïcæ veritati consonantium. In aliis multis libris*, *illud* quia propheta est, *postponitur huic* & orabit pro te.

℣. 16. Mementoque te deprehensam. *Non deleas encliticam conjunctionem* que.

CAP. XXI. ℣. 7. Quis auditurum crederet Abraham. *Ita legendum est*, *participium futuri temporis*, *quarto casu*, auditurum, *non primo*, auditurus; *multò minùs secundo* auditorum, *à nomine* auditor.

℣. 15. Subter unam arborum quæ ibi erant. *Lege pluraliter* arborum quæ ibi erant, *non singulariter* arborem quæ ibi erat.

℣. 20. Et fuit cum eo. *Non addas*, *sed subaudias* Deus.

CAP. XXII. ℣. 20. His ita gestis. *Non mutes adverbium* ita, *cum conjunctione* itaque.

CAP. XXIII. ℣. 13. Circumstante plebe. *Non est addendum pronomen* ejus.

Ibidem. Et sic sepeliam mortuum meum in eo. *Non scribas antecedens* agro *pro relativo* eo.

℣. 19. In spelunca agri duplici. *Pro sexto casu* duplici, *quidam scribunt secundum* duplicis.

CAP. XXIV. ℣. 12. Dixit: Domine Deus. *Non scribas:* Oravit Dominum, dicens: Domine Deus.

℣. 14. Cum domino meo. *Non legendum*, *sed intelligendum est nomen* Abraham.

℣. 24. Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor. *Alii invertunt verborum ordinem*, *hoc modo*: Filia sum Bathuelis, filii Nachor, quem peperit ei Melcha: & *quanquam hæc lectio clarior sit*, *non tamen est hujus versus*, *sed quadragesimi septimi subsequentis.*

℣. 32. Ad lavandos pedes ejus. *Cave mutes pronomen singulare* ejus, *cum nomine plurali* camelorum, *quod est in plerisque libris.*

℣. 41. Cùm veneris ad propinquos meos. *Ita rectiùs legitur*, propinquos *ex antiquis libris*, *quàm* proximos.

℣. 54. Dimittite me. *Plurale legendum est*, *non singulare* dimitte.

℣. 59. Et nutricem illius. *Non addas* Deboram, *proprium nutricis nomen.*

℣. 65. At illa tollens citò pallium. *Non subjicias pronomen* suum.

℣. 66. Narravit Isaac. *Redundat quod quidam hîc interponunt adduntque* domino suo.

CAP. XXV. ℣. 2. Quæ peperit ei Zamran. *Ita scribendum est* Zamran, *ultima littera existente tertia ex liquidis* n, *non secundâ* m.

℣. 10. Quem emerat à filiis Heth. *Non est mutandum relativum masculinum* quem, *quod agrum refert*, *cum feminino* quam, *quod referat speluncam.*

℣. 15. Hadar & Thema. *Prioris nominis ultima littera est* r, *id est*, res, *non* d, *quod est*, daleth; Hadar, *non* Hadad.

℣. 25. Qui prior egressus est. *Sic legunt Sixtina Biblia cum antiquis exemplaribus*, *comparativum* prior *pro superlativo* primus.

CAP. XXVI. ℣. 31. In locum suum. *Hujus loco non scribas*, in domum suam.

℣. 34. Duxit uxores. *Non addas* duas.

CAP. XXVII. ℣. 12. Et inducam super me maledictionem. *Non est mutanda prima persona* inducam, *cum tertia* inducat.

℣. 21. Accede huc ut tangam te. *Pro adverbio* huc, *alii libri habent* ad me, *minùs rectè.*

℣. 28. Frumenti & vini. *Omitte quod sequitur in quibusdam libris*, & olei. *Idem usu venit infra* ℣. 37.

CAP. XXVIII. ℣. 5. Profectus venit. *Ne mutes simplex* venit *cum composito* pervenit.

CAP. XXIX. ℣. 13. Cucurrit obviam ei. *Pro simplici* cucurrit, *quidam legunt compositum* occurrit.

℣. 25. Quare imposuisti mihi? *Nequaquam addendum est nomen* Liam.

CAP. XXX. ℣. 16. Et ad me, inquit, intrabis. *Confodiendum est verbum* ait, *quod quidam addunt:* Et ait: Ad me, inquit, intrabis.

℣. 18. Appellavitque nomen ejus Issachar. *Omitte quod sequitur in quibusdam libris*, quod est merces.

℣. 26. Tu nosti servitutem. *Non addas conjunctionem* verò.

℣. 30. Ut aliquando provideam etiam domui meæ. *Non est omittenda particula* etiam.

℣. 33. Furti me arguent. *Cave mutes verbum plurale tertiæ personæ* arguent, *cum singulari secundæ personæ* argues.

CAP. XXXI. ℣. 29. Sed Deus patris vestri. *Pronomen* tui *consultò mutatum est cum* vestri, *ne quis errorem esse putet.*

℣. 32. Et aufer. *Non omittatur conjunctio* &.

℣. 39. Quidquid furto peribat. *Præferendum est nomen* furto *adverbio* furtim.

℣. 49. Intueatur & judicet. *Non præponas* & adjecit Laban.

CAP. XXXII. ℣. 1. Jacob quoque abiit itinere quo cœperat. *Alii legunt:* Jacob autem abiit in itinere quod cœperat: *conjunctionem* quoque *mutant cum* autem, *addunt præpositionem* in; *denique pro ablativo* quo, *scribunt accusativum* quod.

℣. 4. Præcepitque. *Servandum est præteritum* præcepit, *non substituendum præsens* præcipit.

℣. 18. Domino meo Esaü. *Pronomen primæ personæ* meo, *non est mutandum cum pronomine tertiæ personæ* suo.

℣. 29. Cur quæris nomen meum? *Sequitur in quibusdam libris*, quod est mirabile, *sed non est illud hujus loci*, *verùm Jud.* 13. ℣. 18.

CAP. XXXIV. ℣. 15. Omne masculini sexus. *Interpres dedit neutrum* omne, *non masculinum* omnis.

℣. 23. Unum efficiemus populum. *Futurum indicativi* efficiemus, *non est mutandum cum præsenti imperativi* efficiamus.

CAP. XXXV. ℣. 4. At ille infodit ea. *Retinendum est neutrum* ea, *non mutandum cum feminino* eas.

℣. 8. Ad radices Bethel, subter quercum. *Legendum est* subter, *quod locum inferiorem significat*, *non* super *contrarium*, *tametsi hoc sit in Romana anni* 1593. *editione: error est enim typographicus.*

CAP. XXXVI. ℣. 11. Et Cenez. *Sequitur in quibusdam libris*, Et Core; *sed superfluè.*

℣. 14. Filiæ Anæ, filiæ Sebeon. *Cave scribas masculi-*

num filii, *pro feminino* filiæ, *priori præsertim loco.*

℣. 17. Isti filii Basemath uxoris Esau. *Minimè redundant hæc verba.*

℣. 20. Habitatores terræ. *Non mutandus nominativus pluralis* habitatores, *cum genitivo singulari* habitatoris.

℣. 24. Cùm pasceret asinos. *Pro masculino* asinos, *non est substituendum femininum* asinas.

Cap. XXXVII. ℣. 22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem. *Utrumque verbum secundâ personâ legitur*, interficiatis, effundatis; *neutrum primâ*, interficiamus, effundamus.

Ibidem. In cisternam hanc. *Pronomen* hanc, *non est commutandum cum nomine* veterem.

℣. 28. Et prætereuntibus Madianitis. *Nec hîc nomen* Madianitis, *cum altero* Ismaëlitis.

Ibidem. Viginti argenteis. *Denique nec hîc numerus minor* viginti, *mutandus est cum majore* triginta.

Cap. XXXVIII. ℣. 2. Vocabulo Sue. *Pro* e *secundâ*, *alii scribunt* a *primam vocalem*, *in nomine* Sua.

℣. 12. Mortua est filia Sue. *Quidam libri omittunt nomen* filia; *malè.*

Cap. XXXIX. ℣. 2. Princeps exercitus. *Non addas pronomen* sui.

℣. 9. Et peccare in Deum meum. *Non substituas* Dominum τὸν Κύριον, *pro* Deum, τὸν Θεόν.

℣. 10. Per singulos dies. *Transfodiendum est, quod sequitur in quibusdam libris*, *verbum* loquebatur.

℣. 21. Et misertus illius, dedit ei. *Non augeas orationem*, *quomodo alii libri.* Et misertus est illius, & dedit ei.

Cap. XL. ℣. 1. His ita gestis. *Non est mutandum adverbium* ita, *cum conjunctione* itaque.

℣. 15. Quia furto sublatus sum. *Spurium est adverbium* furtim, *positum loco nominis* furto.

℣. 17. Portare me omnes cibos. *Superfluum est verbum* putabam, *quod quidam interponunt.*

Cap. XLI. ℣. 11. Vidimus somnium præsagum futurorum. *Non est mutandum nomen adjectivum* præsagum, *cum substantivo* præsagium.

℣. 20. Et consumptis prioribus. *Cave legas nomen substantivum* pecoribus, *pro adjectivo numerali* prioribus.

℣. 43. Super currum suum secundum. *Spurium est pronomen* secum, *positum pro nomine numerali* secundum.

℣. 44. Dixit quoque rex. *Superfluit*, *quod subjungitur à quibusdam codicibus*, *nomen* Ægypti.

℣. 45. Filiam Putiphare. *Ita rectiùs scribitur tum hîc tum infra* ℣. 50. *&* c. 46. ℣. 20. Putiphare, *quàm* Putipharis: *quò certiùs distinguatur nomen hoc sacerdotis* Putiphare, *quadrisyllabum*, *à trisyllabo nomine eunuchi* Putiphar, *de quo supra* 39. ℣. 1.

℣. 54. In cuncta autem terra Ægypti panis erat. *Pro* panis, *non scribas* fames, *quæ est inopia panis.*

Cap. XLII. ℣. 13. At illi: Duodecim, inquiunt. *Redundat verbum* dixerunt, *quod quidam addunt*: At illi dixerunt.

℣. 25. Datis supra cibariis in viam. *Non mutes quartum casum* viam, *cum sexto* via.

℣. 38. Si quid ei adversi acciderit. *Præferendum est nomen adjectivum* adversi, *substantivo* adversitatis.

Cap. XLIII. ℣. 11. Sumite de optimis terræ fructibus. *Melius est* fructibus, *quàm* frugibus.

℣. 14. Quem tenet. *Non est hujus loci, quod quædam exemplaria subjiciunt*, in vinculis.

℣. 17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum. *In quibusdam libris*, *pro* quod sibi fuerat, *minùs rectè legitur* sicut fuerat.

℣. 19. Ad dispensatorem domus. *Non omittas* domus.

℣. 27. Salvus ne est pater vester? *Meliùs est* salvus *quàm* sanus.

Cap. XLIV. ℣. 4. Surge, inquit. *Superfluit quod quidam præponunt*, ait.

Cap. XLV. ℣. 23. Addens & asinos decem. *Pro* & *conjunctione*, *alii scribunt pronomen*, *quidam singulare* ei, *quidam*, *quod dissimilius est vero*, *plurale* eis.

Cap. XLVI. ℣. 10. Jamuel & Jamin. *Non addas* & Jami.

℣. 16. Filii Gad: Sephion & Haggi & Suni & Esebon. *Pro* Sephion *non est legendum*, *omissa media litt.* i, Sephon: *nec præponendus est* Esebon *ipsi* Suni.

Cap. XLVII. ℣. 4. Ad peregrinandum in terra tua venimus. *Melior est sextus casus* terra tua, *quàm quartus* terram tuam.

℣. 9. Dies peregrinationis meæ. *Superfluit*, *quod quidam addunt*, *nomen* vitæ.

℣. 18. Non celabimus dominum nostrum. *Alii minùs rectè*, non celabimus domino nostro.

Cap. XLVIII. ℣. 1. His ita transactis. *Non est mutandum adverbium* ita, *cum conjuctione* itaque.

℣. 15. Benedixitque Jacob filiis Joseph. *In multis libris est*: Benedixitque Joseph filio suo: *in quibusdam*, Benedixitque Jacob Joseph.

℣. 20. Benedixitque eis. *Non mutes plurale* eis, *cum singulari* ei.

Cap. L. ℣. 10. Ad aream Atad. *Adulterinum est*, *quod quidam scribunt* Arad, *ita ut media littera sit postrema liquidarum* r, *pro muta* t.

℣. 17. Ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. *Non est mutandus numerus pluralis* servis, *cum singulari* servo, *nec secundus casus* patris tui, *cum tertio* patri tuo, *sic enim legunt plerique*: Ut servo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc.

VARIÆ LECTIONES VULGATÆ,

rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

GENESIS.

Cap. XI. ℣. 13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis. *Alii libri*, *consentanei Hebræo & Chaldæo*, *scribunt* quadringentis *pro* trecentis, *hoc est*, *augent numerum uno centenario.*

Cap. XVIII. ℣. 28. Delebis propter quadraginta quinque universam urbem? *Quædam Manuscripta*, *cum antiquis libris veteris nostri Epanorthotæ*, *omittunt majorem numerum*, *nempe* quadraginta, *conformiter Hebræis & Chaldæis*, *quin etiam Græcis quibusdam codicibus*, *nominatim Sixtinæ editioni.*

Cap. XXIV. ℣. 52. Procidens adoravit. *Complura Manuscripta*, *eaque fide digna*, *omittunt* procidens.

Cap. XXX. ℣. 40. Et posuit virgas in canalibus. *Alia Manuscripta fide digna*, *omittunt hîc illud*, in canalibus, *quod legitur supra* ℣. 38. *& infra* ℣. 41.

Cap. XXXII. ℣. 17. Aut quò vadis, aut cujus sunt ista? *Quidam libri*, *loco duplicis* aut *disjunctivæ*, *legunt duplicem* & *copulativam.*

Cap. XXXVI. ℣. 2. Et Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon. *Pro genitivo feminino* filiæ, *alii legunt accusativum* filiam, *alii genitivum masculinum* filii. *Legantur notationes nostræ in varias Bibliorum lectiones.*

Cap. XXXVII. ℣. 24. In cisternam veterem, quæ non habebat aquam. *Non absque causa omittitur ab aliis Manuscriptis nomen adjectivum* veterem.

Cap. XXXIX. ℣. 14. Vocavit ad se. *Alii codices omittunt* ad se.

Cap. XL. ℣. 13. Recordabitur Pharao ministerii tui. *Quædam Manuscripta habent* magisterii.

Cap. XLI. ℣. 14. Narravi conjectoribus somnium. *Quidam codices pro accusativo singulari*, *legunt genitivum pluralem* somniorum.

Cap. XLIV. ℣. 27. Ad quæ ille respondit. *Quidam codices*, *pro præpositione* ad quæ ille, *scribunt conjunctionem* at ille.

Cap. XLV. ℣. 23. Triticum in itinere panesque portantes. *Quidam conjiciunt legendum* in iter.

℣. 26. Joseph filius tuus vivit. *Multa exemplaria omittunt* filius tuus.

Cap. XLVII. ℣. 11. In optimo terræ loco. *In aliis egregiis libris pro* loco, *legitur* solo.

*CAPITULA LIBRI EXODI.

Ex codd. S. Pauli, Orat. B. VI. B. VII. & Vaticano 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ 1688. & to. 1. nov. edit. Hieron.

I.[a] *DE infantibus Hebræorum, quos præcepit Pharao in flumen projici.* cap. 1. ℣. 1. 22.

II. *De puero, quem invenit filia Pharaonis, &* [b] *cognominavit eum Moysen.* c. 2. ℣. 5. 10.

III. *De Ægyptio, quem occidit Moyses; & fugit* [c] *Madian.* c. 2. ℣. 12. 15.

IV. *Mortuo Pharaone, exaudivit Dominus filios Israël.* c. 2. ℣. 23.

V. [d] *Apparuit Angelus Domini Moysi in rubo.* c. 3. ℣. 2.

VI. *De signo quod dedit Dominus* [e] *in manu Moysi in virga.* c. 4. ℣. 2.

VII. *De signo secundo.* c. 4. ℣. 6.

VIII. *De signo tertio.* c. 4. ℣. 9.

IX. *Ubi venit ad socerum* [f] *suum Moyses, & dixit ei:* Vadam ad fratres meos. c. 4. ℣. 18.

X. *Mortuo Pharaone, dixit Dominus ad Moysen:* Vade in Ægyptum [g]. c. 4. ℣. 19.

XI. *Dixit Dominus ad Aaron:* Vade [h] in obviam Moysi. c. 4. ℣. 27.

XII. *Dicunt Pharaoni, ut dimittat* [i] *Israël.* c. 5. ℣. 1.

XIII. [k] *Moysi dicit Dominus, ut loquatur ad populum.* c. 6. ℣. 6.

XIV. *De principibus Israël.* c. 6. ℣. 14.

XV. [l] Dedi te, *dicit Dominus,* deum Pharaoni. c. 7. ℣. 1.

XVI. [m] Projecit Aaron virgam coram Pharaone; & facta est draco: *fecerunt & Magi similiter.* c. 7. ℣. 10. 11.

Plagæ Ægypti.

1. *Ubi aqua fluminis facta est sanguis: fecerunt & Magi similiter.* c. 7. ℣. 14.
2. *Percussit iterum Aaron aquas Ægypti, & eduxit ranas; fecerunt & Magi similiter.* c. 8. ℣. 1.
3. *Percussit Aaron in* [n] *limo terræ, & facti sunt sciniphes in hominibus, & cesserunt Magi.* c. 8. ℣. 16.
4. [o] *Immittit Dominus cynomyiam in totam terram Ægypti.* c. 8. ℣. 20. 21.
5. [p] *Mortem mittit Dominus in omnia pecora Ægyptiorum.* c. 9. ℣. 1.
6. [q] *De favilla, quam sparsit Moyses in cœlum; & facta sunt ulcera in hominibus.* c. 9. ℣. 8. 10.
7. *Extendit Moyses* [r] *manum in cœlum, & pluit Dominus ignem & grandinem.* c. 9. ℣. 13. 23.
8. *Venit locusta super omnes fines Ægypti.* c. 10. ℣. 1. 14.
9. *Factæ sunt tenebræ in tota terra Ægypti triduo.* c. 10. ℣. 21.

XVII. [f] Dicit Dominus ad Moysen: Adhuc unam plagam ego induco in Pharaonem. c. 11. ℣. 1.

XVIII. *Loquitur Dominus ad Moysen, & Aaron, de sacramento Paschæ.* c. 12. ℣. 1.

10. *De decima plaga, in qua percussit Dominus omne* [t] *primogenitum Ægyptiorum.* c. 12 ℣. 29.

XIX. *Habitaverunt filii Israël in Ægypto annos quadringentos triginta.* c. 12. ℣. 40.

XX. [u] *Legem Paschæ dat Dominus.* c. 12. ℣. 43.

XXI. *Dixit Dominus ut sanctificent omne* [x] *primitivum.* c. 13. ℣. 1.

XXII. [y] Quinta progenie ascenderunt filii Israël de Ægypto. c. 13. ℣. 18.

XXIII. *Consecutus est Pharao filios Israël, & cooperuit Ægyptios mare.* c. 14. ℣. 1. seqq.

XXIV. *Canticum.* c. 15. ℣. 1.

XXV. *Cantavit & Maria cum mulieribus in tympanis & choris.* c. 15. ℣. 20.

XXVI. *Murmuravit populus in deserto pro aqua.* c. 15. ℣. 22.

XXVII. *Murmuraverunt & pro carnibus.* c. 16. ℣. 1.

XXVIII. *Dedit Dominus populo* [z] *coturnices, &*

Notæ.

* Capitula hæc ad veterem Italicam fuisse composita ex duobus præcipuè elicitur: 1°. quòd in iis nil fere reperiatur quod huic versioni repugnet. 2°. quòd plura exstent in ipsis quæ eidem maximè conveniant. Id probat aperta similitudo illorum cum editione LXX. quam in notis seqq. collatione facta, exhibere curamus.

[a] Nov. ed. Hieron. præponit hæc: *De nominibus filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum*, juxta LXX. & Vulg. tum addit, *& de infantibus, &c.*

[b] Accedit ad Gr. in quo, ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῦ, Μωυσῆν: in Vulg. *vocavit nomen ejus, Moyses.* 2. 10.

[c] Ed. no. Hier. delet *Madian.* In Gr. ἀνεχώρησε..... ἀπὸ προσώπυ Φαραὼ, καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Μαδιάμ. Vulg. *fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian.*

[d] Ed. Hieron. hîc præponit *Ubi*, delet verò *Domini.* Sed infra, c. 3. ℣. 2. ex Cypriano: *Apparuit ei angelus Domini*, & in Gr. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίυ. In Vulg. autem, *apparuit ei Dominus.*

[e] Ed. Hieron. delet *in manu.*

[f] Ed. Hieron. delet *suum*, & inf. scribit *vado.* Gr. & Vulg. *suum..... vadam.* 4. 18.

[g] Ed. Hieron. addit in fine, *& circumcidit Sephora filium suum.*

[h] Ed. Hier. delet *in*, LXX. cum Vulg. hab. *in occursum.*

[i] Al. *Israelem*, ed. Hieron. *Israel de terra sua.*

[k] Ed. Hier. *Jubet Dominus Moysi loqui ad populum.*

[l] Ita August. infra, c. 7. ℣. 1. è Græco δέδωκά σε θεὸν Φαραώ. In Vulg. *constitui te deum Pharaonis.* 7. 1.

[m] Ita Gr. ad verbum: Καὶ ἔρριψεν Ἀαρὼν τὴν ῥάβδον ἐναντίον Φαραὼ..... καὶ ἐγένετο δράκων.... καὶ ἐποίησαν καὶ οἱ ἐπαοιδοὶ..... ὡσαύτως. Vulg. *Tulitque Aaron virgam coram Pharaone..... quæ versa est in colubrum, &c.* 7. 10.

[n] Ed. Hieron. *Pulverem terræ.* Ita Græc. cum Vulg. 8. 17.

[o] Ed. Hier. *Immisit cœnomyiam*, absque *Dominus.* Ap. August. infra, 8. 21. *cynomyiam*, Gr. κυνόμυιαν, pro qua Vulg. *omne genus muscarum.*

[p] Ed. Hier. *Misit Dominus mortem in pecora Ægyptiorum.*

[q] Hæc respondent Græco & Vulgatæ, in qua *cinis* aut *pulvis* pro *favilla*, Aug. infr. c. 9. 8. leg. *favillam*, in Gr. constanter αἰθάλην.

[r] Ita Gr. τὴν χεῖρα εἰς τὸν ὐρανόν. Vulg. *Virgam in cælum.*

[f] Sic in Græco, Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν· Ἔτι μίαν πληγὴν ἐγὼ ἐπάξω ἐπὶ Φαραώ. Vulg. *Et dixit..... Adhuc una plaga tangam Pharaonem.* 11. 1.

[t] Al. *primitivum.*

[u] Sic in Gr. ὁ νόμος τῦ Πάσχα, in Vulg. *religio Phase.* 12. 43.

[x] Al. *primogenitum* Gr. πρωτότοκον.

[y] Rectè de Gr. in quo, Πέμπτη δὲ γενεᾷ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτυ. Concinit Aug. infra: in Vulg. *Et armati ascenderunt filii Israel de terra Ægypti.* 13. 18.

[z] In Gr. ὀρτυγομήτραν, quam vocem *coturnices*, multos

Manna. c. 16. ℣. 12.

XXIX. *Manducaverunt* [a] *Manna annis quadraginta.* c. 16. ℣. 35.

XXX. *Murmuraverunt pro aqua ; & eduxit de petra aquam.* c. 17. ℣. 1.

XXXI. *Venit Amalec ad pugnam, & percussit eum* [b] *Dominus.* c. 17. ℣. 8.

XXXII. *Venit* [c] *Jethro ad Moysen in desertum.* c. 18. ℣. 1.

XXXIII. *Consilium dedit Jethro Moysi, ut* [d] *præponeret tribunos, & centuriones.* c. 18. ℣. 13. 21.

XXXIV. *Testatur Dominus per Moysen populo, ut* [e] *audiant eum.* c. 19. ℣. 1.

XXXV. *Descendit Dominus in montem Sina in igne.* c. 19. ℣. 10.

XXXVI. *Præcepit Dominus Moysi, ut ascendat in montem solus* c. 19. ℣. 24.

XXXVII. *Decem verba Legis, quæ præcepit Dominus custodiri.* c. 20. ℣. 1.

1. [f] Non erunt tibi dii absque me. c. 20. ℣. 3.
2. Non [g] facies tibi idolum, neque ullam similitudinem. ℣. 4.
3. Non sumes nomen [h] Dei tui in vanum. ℣. 7.
4. In mente habe diem Sabbatorum. ℣. 8.
5. Honora Patrem tuum, & Matrem. ℣. 12.
6. Non occides. ℣. 13.
7. Non mœchaberis. ℣. 14.
8. Non furtum facies. ℣. 15.
9. Non dices falsum. ℣. 16.
10. Non concupisces uxorem proximi tui, neque aliquid ejus. ℣. 17.

XXXVIII. *Timuit populus, & dixerunt ad Moysen :* Tu loquere ad nos. c. 20. ℣. 18.

XXXIX. *Deos argenteos vel aureos non* [i] *faciendos.* c. 20. ℣. 22.

XL. *De* [k] *puero Hebræo empto.* c. 21. ℣. 1.

XLI. *De filia* [l] *distracta.* c. 21. ℣. 7.

XLII. *De percusso & mortuo.* c. 21. ℣. 12.

XLIII. [m] *Si quis occiderit aliquem dolo.* c. 21. ℣. 14.

XLIV. [n] *Qui percusserit patrem aut matrem.* c. 21. ℣. 15.

XLV. *Qui furto ereptum vendiderit.* c. 21. ℣. 16.

XLVI. *Qui maledixerit patri aut matri.* c. 21. ℣. 17.

XLVII. *Si in rixa percusserit aliquis lapide, aut pugno.* c. 21. ℣. 18.

XLVIII. *Si servum aut ancillam percusserit aliquis & mortuus fuerit.* c. 21. ℣. 20.

XLIX. *Si mulierem percusserit, &* [o] *abortaverit.* c. 21. ℣. 22.

L. *Oculum pro oculo* [p]. c. 21. ℣. 24.

LI. *Oculum servi aut ancillæ qui* [q] *ejecerit.* c. 21. ℣. 26.

LII. *Si cornu aliquem percusserit* [r] *taurus.* c. 21. ℣. 28.

LIII. *Si foveam quis foderit.* c. 21. ℣. 33.

LIV. *Si taurus alium cornu percusserit.* [s] c. 21. ℣. 35.

LV. *Si quis vitulum aut ovem* [t] *involaverit.* c. 22. ℣. 1.

LVI. *De fure percusso.* c. 22. ℣. 2.

LVII. *De agro alieno* [u] *depasto.* c. 22. ℣. 5.

LVIII. *De* [x] *area incensa, vel messe.* c. 22. ℣. 6.

LIX. *De commendato, &* [y] *furtim ab aliquo erepto.* c. 22. ℣. 7.

LX. *De jumento, vel* [z] *aliquo pecude commendato & mortuo.* c. 22. ℣. 10.

LXI. *Si petierit quis animal, & mortuum fuerit.* c. 22. ℣. 14.

LXII. *De virgine nondum sponsata.* c. 22. ℣. 16.

LXIII. *Maleficum occidendum.* c. 22. ℣. 18.

LXIV. *Qui dormierit cum pecude,* [aa] *occidendum.* c. 22. ℣. 19.

LXV. *Qui immolaverit diis,* [bb] *eradicandum.* c. 22. ℣. 20.

LXVI. [cc] *Advenam non nocendum.* c. 22. ℣. 21.

LXVII. [dd] *Viduam, & orphanum non nocendos.* c. 22. ℣. 23.

LXVIII. *De fœnore, & pignore.* c. 22. ℣. 25.

LXIX. *Non blasphemandum.* c. 22. ℣. 28.

LXX. *Primitias* [ee] *offerendas.* c. 22. ℣. 29.

LXXI. *Omne primitivum offerendum Domino.* c. 22. ℣. 29.

LXXII. *Carnem à bestia* [ff] *non edendam.* c. 22. ℣. 31.

LXXIII. *Non credendum facilè quod audieris.* c. 23. ℣. 1.

LXXIV. [gg] *Non consentiendum fieri testis iniquus.* c. 23. ℣. 1.

LXXV. [hh] *Non esse cum multis malum.* c. 23. ℣. 2.

LXXVI. [ii] *Non declinare cum multis judicium.* c. 23. ℣. 2.

LXXVII. *Non spernendum pauperem in judicio,* [kk] *nec*

NOTÆ.

Latinè fuisse interpretatos auctor est Aug. q. 62. Anon. quoque de XLII. mans. ap. Amb. 8. c. ita reddit ut & Vulg.

[a] Gr. τὸ Μὰν, Vulgata similiter *Man ;* at Aug. infr. 16. 35. *Manna.*

[b] Ed. Hieron. pro *Dominus*, hab. *Josue*. Gr. constanter Ἰησοῦς, cum Cypr. infra 17. 9. in Vulg. *Josue.*

[c] Aug. infr. 18. 12. *Jothor* cum Gr. Vulg. *Jethro.*

[d] Ed. Hieron. *poneret*. Gr. καταστήσεις ἐπ' αὐτῶν χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους.

[e] Al. *audiat.*

[f] Hæc decem mandata maximè accedunt ad Græcum, cui succinit infr. Aug.

[g] Al. *facias*, sicut in ed. Hieron.

[h] Al. *Domini Dei.*

[i] Ed. Hieron. addit, *sed altare Domino*, post *faciendos.*

[k] Ita Gr. παῖδα, Vulg. *servum.* 21. 2.

[l] Al. *districta.*

[m] Edit. Hieron. *De his qui occiderint dolo.* Gr. Ἐὰν δέ τις ἐπιθῆται, ... ἀποκτεῖναι..... δόλῳ, Vulg. *Si quis per industriam occiderit..... & per insidias.*

[n] Ed. Hier. *De his qui percusserint, &c.* sicut infra 45. 46. 48. *vendiderint..... maledixerint..... mortui fuerint.* Hæc autem vix abscedunt à Gr. nisi quòd in Gr. capitul. 46. præcedit capitul. 45.

[o] Ed. Hieron. *abortiverit*, al. *aborta fuerit.*

[p] Ed. Hieron. addit, *eruendum.*

[q] Ed. Hieron. *eruerit.*

[r] Ita Gr. ταῦρος, cum August. in Vulg. *bos*, sicut infra, c. 21. ℣. 35.

[s] Ed. Hieron. hîc addit *taurum*. In Vulg. constanter *bos* ; & pro *cornu percusserit*, simpliciter *vulneraverit*. Gr. κερατίσῃ.... ταῦρος.

[t] Ed. Hieron. *furatus fuerit*, ut in Græco, & Vulg.

[u] Aug. infra cum Gr. *si depaverit quis agrum*, Vulg. *si læserit* ; at paulo post, *ut depascatur.*

[x] Gr. similiter ἅλωνας, *areas*. Vulg. *acervos frugum.*

[y] Ed. Hier. *& furto ab aliquo sublato.*

[z] Ed. Hieron. *aliqua pecude commendata & mortua.*

[aa] Ed. Hier. *occidendus*, item paulo post, *eradicandus.*

[bb] Apud Aug. *eradicabitur*, in Græco θανάτῳ ἐξολοθρευθήσεται, in Vulg. *occidetur.* 22. 20.

[cc] Al. *advenæ*, sicut in ed. Hieron.

[dd] Ed. Hier. *Viduæ & orphano non nocendum.*

[ee] Ed. Hier. add. *Domino.*

[ff] Ed. Hier. addit *prægustatam* post *bestia.*

[gg] Ita Lucif. Cal. infr. 23. 1. al. *testes iniquos*, ed. Hieron. *Non consentiendum testibus iniquis* : at in Vulg. *Non junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testim.*

[hh] Gr. Οὐκ ἔσῃ μετὰ πλειόνων ἐπὶ κακίᾳ, cui favet Aug. infra. In Vulg. *Non sequêris turbam ad faciendum malum.* 23. 2.

[ii] Favet Aug. infra 23. 2. nec dissentit Gr. ed. Hieron. hab. *cum multis in judicio*. Vulg. *Nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies.*

[kk] Al. deest *nec*. Ap. Aug. & LXX. *Pauperis non misereberis in judicio*, nec dissentit Vulg. 23. 3.

pro illo faciendum. c. 23. ℣. 3.
LXXVIII. *Errans inimici jumentum revocandum.* c. 23. ℣. 4.
LXXIX. *Inimici jumentum pressum pondere, erigendum.* c. 23. ℣. 5.
LXXX. [a] *Judicium pauperis non subvertendum.* c. 23. ℣. 6.
LXXXI. [b] *Ab omni verbo iniquo recedendum.* c. 23. ℣. 7.
LXXXII. *Innocentem & justum non occidendum.* c. 23. ℣. 7.
LXXXIII. [c] *Impium non justificandum, & munera non accipienda.* c. 23. ℣. 8.
LXXXIV. [d] *De anno remissionis septimo.* c. 23. ℣. 10. 11.
LXXXV. *Sabbato non operandum.* c. 23. ℣. 12.
LXXXVI. *Omnia, quæ præcepit Deus,* [e] *observanda.* c. 23. ℣. 13.
LXXXVII. *Tribus temporibus anni diem solemnem agendam.* c. 23. ℣. 14.
LXXXVIII. [f] *Diem festum Azymorum observandum.* c. 23. ℣. 15.
LXXXIX. [g] *Vacuum in conspectu Domini minimè apparendum.* c. 23. ℣. 15.
XC. *Tribus temporibus anni omne masculinum apparere Domino.* c. 23. ℣. 17.
XCI. *Primitias terræ offerendas.* c. 23. ℣. 19.
XCII. *Non coquendum* [h] *agnum in lacte matris suæ.* c. 23. ℣. 19.
XCIII. *Angelum promittit Dominus* [i], *qui præcedat.* c. 23. ℣. 20.
XCIV. *Qui Deum audierit, liberari ab* [k] *inimicis.* c. 23. ℣. 22.
XCV. *Deos alienigenarum non adorandos.* c. 23. ℣. 24.
XCVI. [l] *Timorem & vespas missurum Dominum, qui ejiciat alienigenas.* c. 23. ℣. 27. 28.
XCVII. *Dicit Dominus Moysi ascendere ad se* [m] *in montem cum majoribus natu.* c. 24. ℣. 1.
XCVIII. *Ædificavit Moyses altare ex duodecim lapidibus.* c. 24. ℣. 4.
XCIX. *Ascendit Moyses cum majoribus natu.* c. 24. ℣. 9.
C. *Omnes* [n] *electi venerunt in loco Dei.* c. 24. ℣. 11.
CI. [o] *Dicit Dominus Moysi ut ascendat in montem accipere Tabulas Testamenti.* c. 24. ℣. 12.
CII. *Ascendit Moyses; & descendit ad eum* [p] *majestas Domini.* c. 24. ℣. 15. 16.
CIII. *Dicit Dominus offerri initia ad Tabernaculum faciendum.* c. 25. ℣. 1.
CIV. [q] *De fabrica Arcæ, & Mensæ, & Tabernaculi.* c. 25. ℣. 3.
CV. [r] *De fabrica Altaris.* c. 27. ℣. 1.
CVI. *De oleo Lucernæ.* c. 27. ℣. 20.
CVII. [s] *De Aaron, & filiis ejus, ut sacerdotio fungantur.* c. 28. ℣. 1.
CVIII. [t] *De Stola sancta.* c. 28. ℣. 2.
CIX. *De veste Sacerdotali.* c. 28. ℣. 4.
CX. *De ordinandis Sacerdotibus, & de hostia immolanda.* c. 28. ℣. 38. 41.
CXI. *De Altare incensi.* c. 30. ℣. 1.
CXII. [u] *De oblatione odorationis.* c. 29. ℣. 25. 41.
CXIII. [x] *Sacerdotes lavare manus & pedes, cùm accedunt sacrificare. De oleo linitionis sancto.* c. 30. ℣. 17.
CXIV. *De unguento incensi.* c. 30. ℣. 22.
CXV. *De Beseleel, quem* [y] *implevit Dominus spiritu sapientiæ ad omne opus.* c. 31. ℣. 1.
CXVI. *De Sabbato observando.* c. 31. ℣. 13.
CXVII. *Ubi dat Dominus Moysi Tabulas Testamenti.* c. 31. ℣. 18.
CXVIII. *Fecit Aaron vitulum conflatilem.* c. 32. ℣. 1.
CXIX. *Dicit Dominus Moysi:* [z] Descende velociter. c. 32. ℣. 7.
CXX. [aa] *Oravit Moyses pro populo.* c. 32. ℣. 11.
CXXI. *Vidit Moyses vitulum, &* [bb] *confregit Tabulas.* c. 32. ℣. 15.
CXXII. [cc] *Dicit Moyses ad Aaron:* Quare hoc fecisti? c. 32. ℣. 21.
CXXIII. *Jussit Moyses* [dd] *populo, ut occiderent invicem.* c. 32. ℣. 26.
CXXIV. *Rogat Moyses* [ee] *pro populo, ut dimittat illis Dominus peccatum eorum.* c. 32. ℣. 30.
CXXV. *Dicit Dominus Moysi:* [ff] Ascende in terram, quam juravi patribus vestris. c. 33. ℣. 1.
CXXVI. *Increpat Dominus populum* [gg], *& loquitur ad Moysen in columna nubis.* c. 33. ℣. 5.
CXXVII. [hh] *Locutus est Dominus ad Moysen, quomodo loquitur quis ad amicum suum.* c. 33. ℣. 11.
CXXVIII. *Petit Moyses videre Dominum, & ait illi Dominus:* Non potes videre faciem meam. c. 33. ℣. 13. 20.
CXXIX. *Ascendit Moyses in montem* [ii], *& Dominus descendit ibi.* c. 34. ℣. 1.
CXXX. *Omne primitivum jubet sibi offerri Dominus.* c. 34. ℣. 19.
CXXXI. *Non manducavit Moyses diebus quadraginta, cùm* [kk] *scribit verba Testamenti.* c. 34. ℣. 28.

NOTÆ.

[a] Ita Lucif. inf. c. 23. 6. nec differt Gr. Vulg. *Non declinabis in judicium pauperis.*
[b] Sic Lucif. ad verbum cum Gr. in Vulg. *mendacium fugies.* 23. 7. Concordant similiter duo seq. capitula cum Gr. & Lucif. minùs favet Vulg. quam vide.
[c] Ed. Hieron. delet, *impium non justificandum, &.*
[d] In ed. Hier. *De peregrinis & remissionis anno.*
[e] Ed. Hier. *fasienda.*
[f] Ed. Hier. *De festivitate azymorum.*
[g] Ita Hier. infra cum Græco & Vulg.
[h] Ita Gr. cum Aug. at in Vulg. *hædum.* 23. 19.
[i] Ed. Hier. post *Dominus* addit, *Moysi qui eum præc.*
[k] Ed. Hier. *inimicis suis.*
[l] Similiter apud August. infra, c. 23. ℣. 27. 28. *Timorem mittam..... & mittam vespas..... & ejiciet, &c.* Item in Græco, Καὶ τὸν φόβον ἀποστελῶ..... ϗ ἀποστελῶ τὰς σφηκίας.... ϗ ἐκβαλεῖς, &c. In Vulg. *Terrorem meum mittam..... emittens crabrones..... qui fugabunt.*
[m] In Gr. & ap. Aug. non *in montem*, sed *ad Dominum*, ut etiam in Vulg.
[n] Voces istas *electi* & *in loco Dei* habet, Aug. juxta Gr. 24. 11. In Vulg. nulla mentio de his.
[o] Ed. Hier. *Dixit.*
[p] Similiter Ambr. infr. 24. ℣. 16. in Gr. δόξα τοῦ Θεοῦ, *gloria Dei*, Vulg. *gloria Domini.*
[q] Ed. Hier. transfert hæc omnia ad num. cv. & eorum loco ponit: *Quæ debeant offerri.*
[r] Ed. Hieron. hîc hab. *De fabrica arcæ, mensæ, tab. & altaris.*
[s] Sic hab. ed. Hieron. *De sacerdotio Aaron & filiorum ejus.*
[t] Ita Gr. στολὴν ἁγίαν, pro qua in Vulg. *vestem.* 28. 2.
[u] Al. *De oratione exorationis*, al. *de oblatione exhortationis.*
[x] Ed. Hieron. addit *jubentur* post *sacerdotes*, sicut *ascendunt* pro *accedunt*, & verbo *sacrificare* jungit *Domino*, reliqua delet.
[y] Al. *replevit Dominus spiritu omnis sapientiæ.*
[z] Anon. infr. ap. Prosp. *Descende celeriter*, in Gr. Βάδιζε τὸ τάχος, κατάβηθι, *Vade celeriter, descende.* Vulg. *Vade descende.*
[aa] Ed. Hier. *ubi oravit*, sicut sup. cxviii. *ubi fecit.*
[bb] Al. *fregit.*
[cc] Ed. Hieron. horum loco hab. *Ubi arguit Moyses Aaron propter vitulum.*
[dd] Al. *ad populum ut occiderentur* vel *occideret.*
[ee] Ed. Hieron. addit *Dominum*, deletque infr. *Dominus.*
[ff] Al. *ascendite*, ed. Hieron. *ascendite ad.*
[gg] Ed. Hieron. post *populum* hæc interponit: *& jubet Moysen extra Tabernaculum erigere*, deinde sic, *& loq. ad eum in columna, &c.*
[hh] Ita Lucifer infra, c. 33. ℣. 11.
[ii] Ed. Hier. post *montem* addit: *cum aliis tabulis, ubi accepit legem, & præceptum Domini*, reliqua delet.
[kk] Ed. Hier. *scriberet.*

CXXXII. *Gloriosa facta est facies Moysi, & velabat* [a] *faciem suam.* c. 34. ℣. 32.

CXXXIII. *De die Sabbatorum.* c. 35. ℣. 1.

CXXXIV. *Initia jubet* [b] *offerri Domino, quæcunque disposuissent in corde suo ad opus Tabernaculi & altaris, & stolam rerum sacerdotalium.* c. 35. ℣. 4.

CXXXV. *Fecerunt Beseleel, &* [c] *Eliab, & omnis sapiens stolas sanctas.* c. 35. ℣. 30.

CXXXVI. *Fecit Beseleel arcam* [d] *Testimonii, & mensam, & candelabrum, & septem lucernas, & altare æreum, & oleum liniamenti.* c. 37. sec. Vulg. 38. sec. LXX.

CXXXVII. *In die primo mensis primi præcepit Dominus Moysi sanctificare omnia, & induere Aaron stolam sanctam ejus.* c. 39. sec. Vulg.

CXXXVIII. *In primo mense,* [e] *secundo anno profectionis de Ægypto, statuit Moyses Tabernaculum Testimonii.* c. 40. ℣. 15.

CXXXIX. *Consummato Tabernaculo,* [f] *texit nubes Tabernaculum; & majestas D mini implevit illud.* c. 40. ℣. 32.

NOTÆ.

[a] Ed. Hier. loco *faciem suam*, hab. *eam coram populo, quòd eis cornuta videretur.*

[b] Ed. Hier. hîc addit *Moyses*, & infr. delet *stolam*, al. *rem* pro *rerum.*

[c] Ed. Hier. *Ooliab.* al. *suas*, pro *sanctas.*

[d] Al. *Testamenti* : & infr. *æneum* pro *æreum*; & *ad liniendum* pro *liniamenti*; ed. autem Hieron. hæc adjungit : *Et de altari æreo, columnis & utensilibus* Tabernaculi, *& oblatis ad numerum bellatorum, & de veste Sacerdotali, tintinnabulis, & omni ornatu & perfectione* Tabernaculi, *& omnibus vasis ejus.*

[e] Ed. Hier. *anni secundi*, al. infr. *Testamenti* loco *Testimonii.*

[f] Ed. Hier. *texit illud nubes*, absque seq. *Tabernaculum.*

LIBER EXODI.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

Gen. 46. 8.

1. HÆc sunt nomina filiorum Iſraël qui ingreſſi ſunt in Ægyptum cum Jacob : ſinguli cum domibus ſuis introierunt :

2. Ruben , Simeon , Levi , Judas ,

3. Iſſachar , Zabulon & Benjamin ,

4. Dan , & Nephthali , Gad , & Aſer.

Vulgata nova.

5. Erant igitur omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de femore Jacob , ſeptuaginta : Joſeph autem in Ægypto erat.

Versio antiqua.

5. Erant autem omnes animæ de Jacob , quinque & ſeptuaginta qui erant cum Jacob.

Ambr. in Pſ. 118. t. 1. 1011. d.

Vulgata nova.

6. Quo mortuo , & univerſis fratribus ejus , omnique cognatione illa ,

Vulgata nova.

Pſ. 104. 24. Act. 7. 17.

7. Filii Iſraël creverunt , & quaſi germinantes multiplicati ſunt : ac roborati nimis , impleverunt terram.

8. Surrexit interea rex novus ſuper Ægyptum , qui ignorabat Joſeph :

9. & ait ad populum ſuum : Ecce , populus filiorum Iſraël multus , & fortior nobis eſt.

10. Venite , ſapienter opprimamus eum , ne fortè multiplicetur : & ſi ingruerit contra nos bellum , addatur inimicis noſtris , expugnatiſque nobis , egrediatur de terra.

11. Præpoſuit itaque eis magiſtros operum , ut affligerent eos oneribus : ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni , Phithom & Rameſſes.

12. Quantòque opprimebant eos , tantò magis multiplicabantur , & creſcebant :

Versio antiqua.

7..... & invaleſcebant valde valde.....

Aug. Locut. 1. t. 3. 339. d.

8. Exſurrexit autem rex alter ſuper Ægyptum , qui ignorabat Joſeph :

9. & dixit genti ſuæ : Ecce , gens filiorum Iſraël , magna multitudo , & valent ſuper nos.

10. Venite ergo , circumveniamus eos.....

Tichon. reg. 5. 60. g.

11..... & ædificaverunt civitates munitas Pharaonis , Phiton , Rameſſen , & On.....

Anon. ap. Ambr. t. 2. 3. c. de xlii. manſ.

12. Quantòque eos deprimebant , tantò plures fiebant , & invaleſcebant magis.....

Cypr. epiſt. ad Fortun. 267. c.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Eadem leguntur Græcè , præter ultima , *Qui erant cum Jacob* , quæ abſunt. Apud Caſſiod. in Pſ. 44. p. 489. b. *Omnes autem animæ , quæ intraverunt in Ægyptum , animæ ſeptuaginta quinque.* Vide quæ annotavimus ſup. ad Gen. 46. ℣. 26. 27.

℣. 7. Græc. Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ ηὐξήθησαν , ϗ ἐπληθύνθησαν , ϗ χυδαῖοι ἐγένοντο , deinde ut in textu Lat. Huc etiam redeunt quæ narrat Auguſt. l. 16. de civit. Dei , c. 43. to. 7. col. 453. d. *Defuncto Jacob , defuncto etiam Joſeph , per reliquos centum quadraginta quatuor annos , donec exiretur de terra Ægypti , in modum incredibilem illa gens crevit* , &c.

℣. 8. In Græco ἀνέστη , *ſurrexit* , pro *exſurrexit* ; reliqua quadrant.

℣. 9. Græc. habet , εἶπε δὲ , pro *& dixit* ; item τὸ γένος , *genus* , pro *gens* , & ἰσχύει , *valet* , pro *valent* : cætera ſimilia. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 19. d. *Ecce genus filiorum Iſraël multiplicatum eſt ſuper nos.*

℣. 10. Similiter habet Auct. op. imp. in Matth. p. 14. d. Græc. Δεῦτε οὖν κατασοφισώμεθα αὐτούς , &c. Nobil. *circumſcribamus.*

℣. 11. Sic eſt in Græco , niſi quòd loco *Pharaonis* , legitur τῷ Φαραώ , *Pharaoni* , & Πειθώ , pro *Phiton.* In Mſ. verò Alex. Πιθώμ , in Compl. Φιθώμ. Demum pro *Rameſſen* Ῥαμεσσῆ.

℣. 12. Ita Græc. habet , exceptis his , καθότι δὲ , *quantò autem* , pro *quantòque* , & σφόδρα σφόδρα , loco *magis.* Rectè Auguſt. Locut. 1. de Exodo , to. 3. col.

Versio antiqua.

Iren. l. 4. c. 30. 267. b.

13. & cum vi poteſtatem exercebant Ægyptii in filios Iſraël :

14. & in odium eis adducebant vitam in operibus duris, luto, & latere, & omnibus operibus, quæ faciebant in campis, per omnia opera, quibus eos deprimebant cum vi.

Vulgata nova.

13. oderantque filios Iſraël Ægyptii, & affligebant illudentes eis :

14. atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.

Vulgata nova.

15. Dixit autem rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum : quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16. præcipiens eis : Quando obſtetricabitis Hebræas, & partûs tempus advenerit : ſi maſculus fuerit, interficite eum ; ſi femina, reſervate.

17. Timuerunt autem obſtetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, ſed conſervabant mares.

18. Quibus ad ſe accerſitis, rex ait : Quidnam eſt hoc quod facere voluiſtis, ut pueros ſervaretis ?

Versio antiqua.

Ambr. de fug. ſæc. c. 8. t. 1. 437. a.

19..... Hebrææ priùs pariunt, quàm veniant obſtetrices.....

Aug. Locut. 2. t. 3. 339. d.

20. Benefaciebat Deus cum obſtetricibus.....

21. Et fecerunt ſibi domos, quoniam timuerunt Deum.

Idem Locut. 3. 339. f.

22..... & omne femininum vivificate.

Vulgata nova.

19. Quæ reſponderunt : Non ſunt Hebrææ ſicut Ægyptiæ mulieres : ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquam veniamus ad eas, pariunt.

20. Bene ergo fecit Deus obſtetricibus : & crevit populus, confortatuſque eſt nimis.

21. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificavit eis domos.

22. Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens : Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen projicite : quidquid feminini, reſervate.

Notæ ad Versionem antiquam.

339. d. *Et invaleſcebant valde valde.* Vict. Vit. l. 1. de perſ. Afr. col. 8. c. ſic hab. *Quantò eos affligebant, tantò magis multiplicabantur, & invaleſcebant nimis.*

℣. 13. Græc. Καὶ κατεδυνάστευον οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ βίᾳ. *Et opprimebant Ægyptii filios Iſrael violentiâ.*

℣. 14. Græc. Καὶ κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τῷ πηλῷ, καὶ τῇ πλινθείᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῖς ἐν τοῖς πεδίοις, κατὰ πάντα τὰ ἔργα, ὧν κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ βίας. *Et affligebant eorum vitam in operibus duris, luto, & laterum coctione, & omnibus operibus quæ in campis, ſecundùm omnia opera, quibus ſerviliter premebant eos cum violentia.* Ambroſ. l. 2. de Caïn c. 3. col. 210. b. eiſdem alludens, dicit : *Deprimebant Ægyptii Judæorum populum in operibus variis, & luto, ac lapide,* &c. Item Auct. l. de XLII. manſ. apud Ambroſ. to. 2. col. 3. e. *Sæviente in eos Pharaone, luto, latere, & paleis opprimebantur.*

℣. 19. Græc. Οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτου, αἱ Ἑβραῖαι· τίκτουσι γὰρ πρὶν ἢ εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὰς τὰς μαίας, &c. Ad quæ Auguſt. quæſt. 1. in Exod. to. 3. col. 421. f. *De obſtetricum mendacio*, inquit, *quo fefellerunt Pharaonem, ne occiderent maſculos Iſraelitas, quando naſcebantur, dicentes, non ita parere mulieres Hebræas ſicut pariebant Ægyptiæ*, &c.

℣. 20. Græc. Εὖ δὲ ἐποίει ὁ Θεὸς ταῖς μαίαις, &c. *Benefaciebat autem Deus obſtetricibus*, &c. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 521. b. *Benedixit Deus obſtetricibus.*

℣. 21. Sic ordo invertitur in Græco : Ἐπεὶ δὲ ἐφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν Θεὸν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας. Auguſt. tamen ſuum legendi modum tueri videtur, dicens : *Quid eſt quod dictum eſt de obſtetricibus ?* Et fecerunt ſibi domos, quoniam, &c. *Prædictum eſt enim* : Benefaciebat Deus cum obſtetricibus : *& ad hoc videtur pertinere, quòd fecerunt ſibi domos timendo Deum, tanquam beneficia Dei ad hoc eis profuerint, ut facerent ſibi domos.* Similiter Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 521. b. *Benedixit Deus obſtetricibus, & ædificaverunt ſibi domos.*

℣. 22. Auguſt. ibid. *vivificate illud* ; ſed addit : *ſic enim habent Græci*, ζωογονεῖτε αὐτό· *Latini autem non habent* illud.

CAPUT II.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 4. t. 3. 339. f.

1. Erat autem quidam de tribu Levi, & ſumpſit ſibi de filiabus Levi.

2. Et habuit eam, & concepit.....

Vulgata nova.

1. Egreſſus eſt poſt hæc vir de domo Levi : & accepit uxorem ſtirpis ſuæ : *Inf. 6. 20.*

2. quæ concepit, & peperit filium : & videns eum elegantem, abſcondit tribus menſibus. *Hebr. 11. 23.*

Vulgata nova.

3. Cùmque jam celare non poſſet, ſumpſit fiſcellam ſcirpeam, & linivit eam bitumine ac pice : poſuitque intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis,

3..... 11. *Vide Notas.*

4. ſtante procul ſorore ejus, & conſiderante eventum rei.

5. Ecce autem deſcendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine : & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cùm vidiſſet fiſcellam in papyrione, miſit unam è famulabus ſuis : & allatam

6. aperiens, cernenſque in ea parvulum vagientem, miſerta ejus, ait : De infantibus Hebræorum eſt hic.

7. Cui ſoror pueri : Vis, inquit, ut vadam, & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire poſ-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Græcè, niſi quòd pro *& ſumpſit*, legitur, ὃς ἔλαβε, *qui ſumpſit*, abſque *ſibi*. In edit. verò Compl. καὶ ἔλαβε· poſt *Levi*, addit Auguſt. *Intelligitur, uxorem, quod quidam Latini Interpretes etiam addendum putaverunt.*

℣. 2. Auguſt. ibid. *Sequitur autem : Et habuit eam & concepit* ; at in Græco ſimpliciter, Καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, &c. In Mſs. verò Alex. & Oxon. ſicut in editt. Ald. & Compl. Καὶ ἔσχεν αὐτὴν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, &c.

℣. 3..... 11. Ita Græcum pergit : Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐδύναντο αὐτὸ ἔτι κρύπτειν, ἔλαβεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θῖβιν, &c. *Quoniam autem non poterant ulteriùs ipſum abſcondere, ſumpſit ei mater ejus thibin*, &c. Unde Auguſt. locut. 5. de Exodo, to. 3. col. 339. g. *Quid ſit Thibin*, inquit, *ideo difficile eſt noſſe, quia nec Græcus Interpres ex Hebræo, nec Latinus ex Græco vertit hoc nomen, ſed ſic tranſtulit ut invenit.* Vulg. *fiſcellam ſcirpeam.* Vid. etiam

VULGATA NOVA.

fit infantulum?

8. Respondit: Vade. Perrexit puella & vocavit matrem suam.

9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, & nutrivit puerum: adultumque tradidit filiæ Pharaonis.

10. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.

11. In diebus illis postquam creverat Moyses, egressus est ad fratres suos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis.

Hebr. 11. 24.

12. Cùmque circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo.

12..... *Vid. Not.*

VULGATA NOVA.

13. Et egressus die altero, conspexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14. Qui respondit: Quis te constituit principem & judicem super nos? num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moyses, & ait: Quomodo palam factum est verbum istud?

VERSIO ANTIQUA.

13..... Quid proximum tuum percutis?

Tert. l. 4. adv. Marc. 723. a.

14..... Quis te constituit magistrum aut judicem super nos?..... Timuit autem Moyses, & dixit: Si sic divulgatum est verbum hoc.

Tert. ibid. Aug. Locut. 6. t. 3. 339. g.

VULGATA NOVA.

15. Audivitque Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysen: qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, & sedit juxta puteum.

15..... 22. *Vide Not.*

16. Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ venerunt ad hauriendam aquam: & impletis canalibus, adaquare cupiebant greges patris sui.

17. Supervenere pastores, & ejecerunt eas: surrexitque Moyses, & defensis puellis, adaquavit oves earum.

18. Quæ cùm revertissent ad * Raguel patrem suum, dixit ad eas: Cur velociùs venistis solito?

* *qui &* Iethro *infra.*

19. Responderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum: insuper & hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus.

20. At ille: Ubi est? inquit, Quare dimisistis hominem? vocate eum ut comedat panem.

21. Juravit ergo Moyses quòd habitaret cum eo. Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem:

Inf. 18. 2. 3. 1. Par. 23. 15.

22. quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Advena fui in terra aliena. Alterum verò peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

VULGATA NOVA.

23. Post multum verò temporis mortuus est rex Ægypti: & ingemiscentes filii Israël, propter opera vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.

24. Et audivit gemitum eorum, ac recordatus est fœderis quod pepigit cum Abraham, Isaac, & Jacob.

25. Et respexit Dominus filios Israël, & cognovit eos.

VERSIO ANTIQUA.

23..... & ascendit clamor eorum ad Dominum.....

Hieron. epist. ad Damas. t. 3. 516. b.

25. Et respexit filios Israël, & innotuit illis.

Aug. Locut. 7. t. 3. 340. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

August. l. 16. de civit. Dei, c. 43. to. 7. col. 453. e. ubi ait: *Moyses subtractus furto trucidatoribus parvulorum, ad domum regiam..... pervenit; nutritusque & adoptatus à filia Pharaonis*, &c.

℣. 12. Huc redit quod habet August. l. 22. contra Faust. c. 90. to. 8. col. 417. g. *Fratrem defendens, occidit Ægyptium..... in arena obruit interemtum.* Gr. Καὶ πατάξας τὸν Αἰγύπτιον, ἔκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμμῳ.

℣. 13. Græc. Διὰ τί σὺ τύπτεις τὸν πλησίον;

℣. 14. Græc. loco, *magistrum aut*, hab. ἄρχοντα καὶ, *principem &*; & post pauca, ἐφοβήθη, *territus est*, pro *timuit*, nec non ἐμφανὲς γέγονε, *manifestum factum est*, pro *divulgatum est*; cætera ut in Lat.

℣. 15. Hilar. l. 5. de Trin. col. 866. b. huc respiciens, ait: *Moyses in reginæ filium adoptatus, & omnibus Ægyptiorum doctrinis eruditus, cùm utique ex naturæ affectu Hebræi injuriam morte Ægyptii ultus esset..... ob metum cædis proditæ Ægyptum derelinquens, cùm in terra Madian pastor ovium esset..... Deum audivit.* Item August. l. 16. de civit. Dei, c. 43. col. 453. e. *Exinde fugiens, quòd cùm Israëlitam defenderet, Ægyptium occiderat, & territus fuerat.* Græc. Ἀνεχώρησε δὲ Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ, καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Μαδιάμ, &c.

℣. 22. Græc. Ἐν γαστρὶ δὲ λαβοῦσα ἡ γυνὴ, ἔτεκεν υἱόν· καὶ ἐπωνόμασε Μωυσῆς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Γηρσὰμ, λέγων· Ὅτι πάροικός εἰμι ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ. *In utero autem concipiens mulier (Sephora) peperit filium; & cognominavit Moyses nomen ejus, Gersam, dicens: Quia incola sum in terra aliena.* Hîc nonnisi unus filius a Moyse genitus memoratur; at August. meminit duos, l. 3. de Trin. to. 8. col. 806. e. dicens: *Fugit Moyses in verbo isto, & factus est inquilinus in terra Madiam, ubi genuit filios duos.* Et vero superioribus Græcis edit. Ald. addit: Ἔτι δὲ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν δεύτερον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐλιέζερ, λέγων· Ὁ γὰρ Θεὸς τοῦ πατρός μου, βοηθός μου, καὶ ἐρρύσατό με ἐκ χειρὸς Φαραώ. *Adhuc autem concipiens peperit filium secundum, & vocavit nomen ejus, Eliezer, dicens: Deus enim patris mei, adjutor meus, eripuit me de manu Pharaonis.* Ms. verò Oxon. cum edit. Compl. simpliciter, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ δευτέρου ἐκάλεσεν, Ἐλιέζερ. Vid. infra, c. 18. ℣. 3. ubi eadem propè referuntur quæ supra.

℣. 23. Ita in Græco, præter unum Θεόν, loco *Dominum*.

℣. 25. Ad verbum è Græco, nisi quòd verbo *respexit*, additur ὁ Θεός, *Deus*.

CAPUT III.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 785. c.

1..... pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madiam : & egit oves in desertum, & venit in montem Dei Choreb.

Cyp. l. 2. Testim. 293. b.

2. Et apparuit ei Angelus Domini in flamma ignis de rubo : & vidit quoniam rubus arderet igni, rubus autem non cremabatur.

3. Et dixit Moyses : Transiens videbo hoc grande visum, cur utique non crematur rubus.

4. Ut vidit autem quoniam accedit videre, vocavit eum Dominus Deus de rubo, dicens : Moyses, Moyses. Qui dixit : Quid est?

5. Et dixit : Ne accesseris huc, nisi solveris calciamentum de pedibus tuis : locus enim, in quo stas, terra sancta est.

6. Et dixit ei : Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Isaac, Deus Jacob. Et accedens Moyses, avertit se; quia non potuit considerare in faciem Dei.

Ambrosiast. t. 2. 282. b.

7..... Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum ejus audivi.....

Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 14. d.

8..... & descendi liberare eos..... educere illos de terra illa in terram bonam, & multam, in terram fluentem lac & mel.....

Vet. Iren. interp. l. 4. c. 7. p. 236. a. Aug. quæst. 4. in Ex. t. 3. p. 423. c.

VULGATA NOVA.

1. MOyses autem pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian : cùmque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb.

2. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi : & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur.

Act. 7. 30.

3. Dixit ergo Moyses : Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4. Cernens autem Dominus quòd pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, & ait : Moyses, Moyses. Qui respondit : Adsum.

5. At ille : Ne appropies, inquit, huc : solve calceamentum de pedibus tuis : locus enim, in quo stas, terra sancta est.

6. Et ait : Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam : non enim audebat aspicere contra Deum.

Matth. 22. 32. Marc. 12. 26. Luc. 20. 37.

7. Cui ait Dominus : Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui præsunt operibus :

8. & sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle, ad loca Cha-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. loco *pascebat*, habet, Καὶ Μωυσῆς ἦν ποιμαίνων, *Et Moyses erat pascens*, constanterque Ἰωθόρ, pro *Jethro* : subinde ἤγαγε, *duxit*, pro *egit*, absque voce *Dei*, post *montem*; cætera quadrant. In Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. habetur in fine, εἰς τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ Χωρήβ. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 34. col. 115. c. legit : *Pascebat Moyses oves Jethri soceri sui in eremo.*

℣. 2. August. lib. 2. de Trin. to. 8. col. 785. c. d. *Apparuit autem illi Angelus Domini in flamma ignis de rubo : & vidit quia in rubo arderet ignis, rubus verò non comburebatur.* Similiter quæst. 3. in Exod. to. 3. col. 423. c. usque ad hoc, *& vidit.* Sic etiam Hilar. l. 4. de Trin. col. 846. b. *Apparuit autem illi Ang. Domini in flamma ignis de rubo.* Ambros. l. 1. de Spir. s. c. 14. col. 629. f. *Vidit in rubo ignem..... & vox facta est de flamma ignis..... vox ergo de flamma*, &c. Item lib. de fide contra Arianos, c. 8. si Nobilio fides : *Moysi in rubo in flamma ignis apparuit.* Antiph. verò, *O Adonai*, ante Natalem Domini : *Qui Moysi in igne flammæ rubi apparuisti.* Similiter Act. Apost. 7. 30. Vulg. *Apparuit illi Angelus in igne flammæ rubi.* Hilar. l. 5. de Trin. col. 866. b. dicit : *(Moyses) Cùm in terra Madian pastor ovium esset, ignem in rubo sine concrematione rubi contuens, Deum audivit*, &c. Ambros. in Ps. 43. to. 1. col. 893. f. & l. 1. de Spir. s. c. 14. col. 629. f. *Rubus urebatur, & non exurebatur.* August. ser. 7. to. 5. col. 37. f. *In rubo*, inquit, *flamma erat, & rubus non cremabatur*, quam vocem *cremabatur*, iterum habet infra. In Græco sic : Ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς (Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ἐν φλογὶ πυρὸς) ἐκ τοῦ βάτου· καὶ ὁρᾷ ὅτι ὁ βάτος καίεται (edit. Compl. ἐκαίετο) πυρὶ, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο.

℣. 3. August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 785. c. d. *Et ait Moyses : Ibo & videbo visum istud, quod tam magnum vidi, quoniam non comburitur rubus.* Hilar. in Ps. 128. col. 435. b. *Transibo & videbo visionem hanc.* Ambros. in Ps. 36. to. 1. col. 798. c. & in Ps. 118. col. 1159. b. 1188. b. *Transiens videbo hoc visum magnum.* Hieron. in Amos 2. to. 3. col. 1385. b. & ep. ad Fabiol. to. 2. col. 599. c. *Transiens videbo visionem hanc magnam.* Græc. Εἶπε δέ..... Παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὅραμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι (Mss. Alex. & Oxon. cum edit. Compl. τί ὅτι) οὐ κατακαίεται ὁ βάτος.

℣. 4. In Græco additur Κύριος, *Dominus*, post *vidit*, deletur verò *Deus*, post *Dominus*; subinde loco, *qui dixit*, habetur ὁ δὲ εἶπε, *ille autem dixit*; cætera quadrant. August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 785. c. d. legit : *Cùm ergo vidit Dominus quia venit* (Gr. προσάγει) *videre, clamavit eum Dominus de rubo, dicens.* Similiter habet quæst. 3. in Exod. to. 3. col. 423. c. *Clamavit illum Dominus de rubo.* Editt. tamen hîc & sup. ferunt, *clamavit ad illum*; at Mss. constanter, *clamavit illum.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 846. b. *Vocavit eum Dominus de rubo : Moyses, Moyses : & respondit : Quid est?* Tertul. l. contra Prax. p. 851. c. ait, *Moysen de rubo ardenti vocatum.*

℣. 5. Hilar. l. 4. de Trin. col. 846. b. *Et dixit Dominus : Ne accesseris huc : solve calciamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Ambros. in Luc. 10. col. 1423. e. *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est.* Similiter habet in Ps. 118. col. 1063. d. 1188. d. & alibi : *Solve calceamentum pedum tuorum* : & epist. 63. col. 1032. d. *Locus in quo tu stas*, &c. infra, *ubi tu stas.* Hieron. ep. ad Damas. to. 3. col. 523. a. *Ne accesseris huc : solve calciamenta de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est* : at l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 404. c. legit, *calciamentum*, & *tu stas.* Græc. Ὁ δὲ εἶπε (Ms. Alex. Καὶ εἶπε·) Μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, &c. ut supra : in Ms. Alex. deest, σύ.

℣. 6. Prior versûs pars usque ad vocem *Jacob*, consonat Græco, exceptâ voculâ *ei*, quæ deest; Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. addit αὐτῷ, sicut omnes καὶ, post *Isaac*. Subjecta ex Ambrosiast. magis differunt : ita nempe in Græco : Ἀπέστρεψε δὲ Μωυσῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· εὐλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Avertit autem Moyses faciem suam : verebatur enim aspicere coram Deo.* Hilar. l. 4. de Trin. col. 846. b. legit : *Et dixit ei : Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 785. d. *Clamavit eum Dominus de rubo, dicens : Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Isaac*, &c. Similiter Ambros. l. 1. de Spir. s. c. 14. to. 1. col. 629. f. *Vox facta est de flamma ignis ad eum, dicens : Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob* : at in Ps. 43. col. 893. e. *Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.* Vide infra ℣. 15.

℣. 7. Ita in Græco, præter hoc, τῆς κραυγῆς αὐτῶν, *clamorem eorum*, loco *gemitum ejus.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 7. p. 236. a. legit : *Videns vidi vexationem populi mei in Ægypto.* Ita rursum infra, c. 12. p. 241. d. hoc excepto, *qui est in Ægypto.* Sic etiam habet August. locut. 8. de Exodo, to. 3. col. 340. d.

℣. 8. *Et descendi liberare eos.* Sic Iren. loco cit. at infra cap. 12. p. 241. d. legit : *Et descendi ut eruam eos* : & lib. 3. c. 6. p. 180. d. *Descendi eripere populum hunc.*

VULGATA NOVA.

nanæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi.

9. Clamor ergo filiorum Israël venit ad me: vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur.

Ps. 104. 26. 10. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israël, de Ægypto.

11. Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de Ægypto?

12. Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quòd miserim te: Cùm eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.

13. Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen ejus? quid dicam eis?

14. Dixit Deus ad Moysen: EGO SUM QUI SUM. Ait: Sic dices filiis Israël: QUI EST, misit me ad vos.

15. Dixitque iterum Deus ad Moysen: Hæc dices filiis Israël: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationem.

16. Vade, & congrega seniores Israël, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi vos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto:

VERSIO ANTIQUA.

9. Et nunc ecce clamor filiorum Israël venit ad me..... *Aug. ibid. quæst. 5. 423. d.*

10..... veni, mittam te ad Pharaonem regem Ægypti..... *Hieron. in Isai. 6. t. 3. 63. a.*

11. Et dixit Moyses ad Deum: Et quis ego ut eam ad Pharaonem regem Ægypti, & educam filios Israël de terra Ægypti? *Aug. Locut. 9. t. 3. 340. e.*

12. Dixit autem Deus ad Moysen: Quia ero tecum: Hoc tibi signum sit, quoniam ego te mittam, ut ejicias populum meum ex Ægypto, & servietis mihi in monte hoc. *Arnob. de Deo trino. t. 8. p. 214. e.*

13..... Quid dicam illis, si requirant: Quis est Dominus qui misit te, & quod nomen est illi? *Ambr. epist. 8. t. 2. 784. f.*

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: EGO SUM QUI SUM. Et dixit: Sic dices filiis Israël: QUI EST, misit me ad vos. *Hilar. l. 5. de Trin. 866. d.*

15. Et dixit Deus ad Moysen: Hæc dices eis: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos: hoc mihi nomen est sempiternum, & memoriale in generationem & generationem. *Aug. ser. 6. t. 5. 35. g. & ser. 7. 37. e. Fulg. l. 2. ad Monim. p. 28.*

16..... Visitans visitavi vos, & quæcunque contigerunt vobis in Ægypto. *Aug. Locut. 10. t. 3. 340. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Græc. Καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτοὺς· subinde cum August. καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης, καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς γῆν ἀγαθὴν, &c. ut in Lat. Tertullianus etiam l. 3. advers. Marc. p. 670. b. memorat, *Terram lacte & melle manantem.*

℣. 9. Itidem Græcè.

℣. 10. Ad verbum è Græco.

℣. 11. August. primùm habet: *Et dixit Moyses ad Deum: Quis sum, quia ibo ad Pharaonem regem Ægypti, & quia educam filios Israël de terra Ægypti?* tum addit: *Sic habet Græcus: Latinus autem:* Et quis ego, *dixit: & non dixit*, Quia ibo, & quia educam; *sed*, ut eam, & educam, &c. unde postposito Græco, prætulimus Latinum, cui favet Ambros. epist. 8. to. 2. col. 784. f. dicens: *Quis sum ego, ut vadam, & educam populum à regis potestate?* In Gr. sic: Καὶ εἶπε Μωυσῆς..... τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι πορεύσομαι πρὸς..... καὶ ὅτι ἐξάξω τοὺς, &c. ut sup.

℣. 12. August. sic pergit: *Et quod in Græco habet:* Dixit autem quia ero tecum: *intelligitur utique quòd dixerit ad Moysen: totum autem hoc Latinus addidit, & ait: Dixit autem Deus ad Moysen*, &c. Attamen Græcè nunc legitur: Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς Μωυσῇ, (Ms. Oxon. cum edit. Compl. πρὸς Μωυσῆν) λέγων· Ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ. Ambros. epist. 8. to. 2. col. 784. f. *Respondit Dominus: Ego ero tecum.* Reliquis ex Arnobio sic respondent Græca: Καὶ τοῦτό σοι τὸ σημεῖον ὅτι ἐγώ σε ἐξαποστελῶ, ἐν τῷ ἐξαγαγεῖν σε τὸν λαόν μου ἐξ Αἰγύπτου, καὶ λατρεύσετε τῷ Θεῷ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ.

℣. 13. Ambros. hîc sensum magis quàm verba exprimere videtur, maximè cùm ita exordiatur: *Interrogabat iterum Moyses: Quid dicam*, &c. In Græco sic: Καὶ εἶπε Μωυσῆς πρὸς τὸν Θεόν· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξελεύσομαι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. Ἐρωτήσουσί με· Τί ὄνομα αὐτῷ; τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; *Et dixit Moyses ad Deum: Ecce ego exibo ad filios Israël, & dicam ad eos: Deus patrum nostrorum misit me ad vos. Interrogabunt me: Quod nomen ei? quid dicam ad eos?* Edit. Compl. pro ἐρωτήσουσί με, habet, καὶ ἐὰν ἐρωτήσωσί με. Et Hieron. in Ezech. 20. to. 3. col 832. a. *Si interrogaverint me: Quis misit te? quid dicam eis?* Vigil. Tapf. l. contra Varimad. p. 737. c. *Si te interrogaverint, dicentes: Quod nomen est illi?* Vid. etiam Ambros. in Ps. 43. to. 1. col. 896. b.

℣. 14. Eadem sunt in Græco, exceptis prioribus his: Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωυσῆν, λέγων, &c. Idem Hilarius in Ps. 118. col. 343. d. *Et dixit Dominus ad Moysen: Dic filiis Israël:* & l. 1. de Trin. col. 768. c. e. *Ego sum qui sum..... Hæc dices filiis Israel: Misit me ad vos is qui est.* Itidem l. 4. col. 831. c. præter hoc, *sic dices*, pro *hæc dices*. Rursumque l. 12. col. 1124. c. habet: *Misit me ad vos is qui est.* Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 6. p. 180. d. *Ego sum qui sum..... & sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.* Novatian. quoque l. de Trin. p. 1033. b. legit: *Ego sum qui sum.* Item Ambros. epist. 8. to. 2. col. 784. f. *Dixit Dominus: Ego sum qui sum. Dices: Qui est, misit me.* Vid. etiam in Ps. 36. col. 812. f. & alibi, ubi constanter habet: *Qui est, misit me.* August. ser. 6. to. 5. col. 35. f. *Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos:* & ser. 7. col. 37. e. *Dices itaque filiis Israël*, &c. at tract. 2. in Joh. to. 3. col. 298. a. legit: *Misit me qui est.* Hieron. in Isai. 52. to. 3. col. 378. c. *Vade, dic filiis Israël: Qui est, misit me.* Ferrand. diac. ep. ad Regin. p. 174. *Ego sum qui sum: & dices filiis Israël: Qui est, misit me ad vos.* Phœbad. Agin. l. contra Arian. *Ego sum qui sum*, & infra, *qui sum semper.*

℣. 15. Priora verba: *Et dixit Deus ad Moysen*, petuntur ex serm. 6. August. sequentia usque ad *hoc mihi*, &c. ex serm. 7. Reliqua ex Fulgentio. August. verò serm. 6. post hoc, *ad Moysen*, addit: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob: hoc mihi nomen est in sempiternum:* & ser. 7. *hoc mihi nomen est in æternum.* Item epist. 157. ad Hilar. to. 2. col. 553. f. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob: hoc mihi nomen est in æternum.* Similiter habet Fulgent. loco cit. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob: hoc mihi*, &c. Vide supra ℣. 6. Vigil. Tapf. l. contra Varimad. p. 737. c. *Dices ad eos: Deus Abrah. & Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos: hoc mihi nomen est in sempiternum:* & l. 2. de Trin. *Ego autem Dominus Deus, hoc est nomen meum memoriale sempiternum in generationes & progenies.* Itidem l. 5. præter hoc, *in generationes & generationes.* In Græco sic: Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πάλιν πρὸς Μωυσῆν· Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν (Ms. Alexand. cum edit. Compl. ὑμῶν,) Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸς Ἰακὼβ, ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα αἰώνιον, καὶ μνημόσυνον γενεῶν γενεαῖς. *Et dixit Deus iterum ad Moysen: Sic dices filiis Isr. Dominus Deus patrum nostrorum* (al. *vestrorum*,) *Deus Abr..... misit me ad vos: hoc meum est nomen æternum, & memoriale generationum generationibus.*

℣. 16. Ita in Græco, excepta voce prima, ἐπισκοπῇ,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 11. 340. f. Ambr. l. 1. de Cain, c. 8. t. 1. 197. e.

18. Et audient vocem tuam..... viam trium dierum ibimus, & immolabimus Domino Deo nostro.

Iren. l. 4. c. 29. 267. a.

19. Ego autem scio quoniam non dimittet vos Pharao rex Ægypti abire, nisi in manu valida.

VULGATA NOVA.

17. Et dixi ut educam vos de afflictione Ægypti, in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi, ad terram fluentem lacte & melle.

18. Et audient vocem tuam: ingredierisque tu, & seniores Israël, ad regem Ægypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19. Sed ego scio quòd non dimittet vos rex Ægypti ut eatis, nisi per manum validam.

VULGATA NOVA.

20. Extendam enim manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos.

21. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: & cùm egrediemini, non exibitis vacui:

Inf. 11. 2. & 12. 35.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 12. t. 3. 340. f. & quæst. 5. in Exod. 423. e.

22..... poscet mulier à vicina, & ab inquilina sua, vasa argentea & aurea, & vestem..... & prædabimini eos.

VULGATA NOVA.

22. sed postulabit mulier à vicina sua, & ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes: ponetisque eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

visitatione, loco *visitans*: unde August. ibid. *Græcus habet*, inquit, *visitatione visitavi vos.*

℣. 18. Græc. Καὶ εἰσακούσονταί σου τῆς φωνῆς, unde August. ibid. *Græcus habet*, inquit, *Et exaudient vocem tuam;* subinde sic: πορευσόμεθα οὖν ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα θύσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν (Mf. Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Κυρίῳ τῷ Θεῷ) *Ibimus igitur viam trium dierum in desertum, ut sacrificemus Deo nostro:* quæ respondent prolatis supra ex Ambrosio.

℣. 19. Mf. Clarom. apud Iren. pro *dimittet*, habet, *præcipiet*, Feuardent. ad marg. *recipiet.* In Græco προήσεται: cætera ut in Lat. nisi quòd pro *abire*, legitur πορευθῆναι, *ire*, & μετὰ χειρός, *cum manu*, pro *in manu.*

℣. 22. August. ibid. *Quod habet Latinus*, inquit: Poscet mulier à vicina, & ab inquilina sua, *&c. Græcus habet:* à cohabitatrice sua, *hoc est*, συσκήνου (editt. συνοίκου) *quod Latini aliqui interpretati sunt, A concellaria sua:* & quæst. 39. in Exod. to. 3. col. 432. c. *Quomodo*, inquit, *petit quisque à proximo, vel à proxima aurum, argentum, & vestem? præsertim quia ubi primùm hoc mandatur per Moysen, sic positum est:* Et mulier à vicina sua, & concellaria, *vel* concellanea, *(si ita dicendum est)* vel *cohabitatrice sua:* & quæst. 5. col. 423. d. e. *Mandavit Dominus Hebræis per Moysen, ut acciperent ab Ægyptiis vasa aurea, & argentea, & vestem; atque addidit: Et prædabimini eos*, ut posuimus sup. de hoc loco: In Græc. καὶ σκυλεύσατε τοὺς Αἰγυπτίους, *& spoliate Ægyptios.* In quibusdam codd. συσκευάσετε, *convasabitis*, &c. Vide etiam August. l. 22. contra Faust. c. 90. to. 8. col. 418. a. & l. 2. de doctr. chr. c. 40.

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. epist. 8. t. 2. 785. b.

1. Respondit Moyses: Si non crediderint mihi, neque obaudierint vocem meam, dicentes: Quia non apparuit tibi Deus; quid dicam illis?

VULGATA NOVA.

1. Respondens Moyses ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

VULGATA NOVA.

2. Dixit ergo ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

2..... 3. *Vide Not.*

3. Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 14. t. 3. 340. g. 341. a.

4..... Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Et extendens manum, apprehendit caudam, & facta est virga in manu ejus.

Ibid. Locut. 15.

5. Et dixit illi: Ut credant tibi, quoniam ap-

VULGATA NOVA.

4. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, versaque est in virgam.

5. Ut credant, inquit, quòd apparuerit tibi

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἀπεκρίθη δὲ Μωυσῆς, καὶ εἶπεν· Ἐὰν μὴ πιστεύσωσί μοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου, quæ August. locut. 13. de Exodo, to. 3. col. 340. g. sic reddit: *Moyses dicit: Quòd si non crediderint mihi, neque exaudierint vocem meam; Quod Latinus*, inquit, audierint, *interpretatus est.* Reliqua Græca congruunt cum Lat. Ambros. nisi quòd pro *dicentes*, legitur, ἐροῦσι γὰρ, *dicent enim*; & in fine πρὸς αὐτούς, *ad eos*, pro *illis.*

℣℣. 2. 3. August. ser. 6. to. 5. col. 36. b. hos duos versus sic reddit (ex memoria) *Et dictum est: Projice virgam, quam habes in manu tua: projecitque virgam, & factus est serpens; & exhorruit Moyses.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1001. e. (Moyses) *jubente Domino virgam projecit, & facta est serpens, & fugit ab eo:* & l. 3. offic. c. 15. to. 2. *Projecit virgam, & serpens factus est.* In Græco sic: Εἶπε δὲ αὐτῷ Κύριος· Τί τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῇ χειρί σου; Ὁ δὲ εἶπε· Ῥάβδος. Καὶ εἶπε· Ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἔῤῥιψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπ' αὐτοῦ. *Dixit autem ei Dominus: Quid hoc est, quod in manu tua? At ille dixit: Virga. Et dixit: Projice illam in terram. Et projecit eam in terram, & facta est serpens, & fugit Moyses ab eo.*

℣. 4. August. ibid. *Extende manum, & apprehende caudam*, Græcus habet: Latinus autem, *manum tuam, & caudam ejus*, interpretatus est. Ita quoque in Græco hodierno est, absque vocibus, *tuam*, & *ejus*; deinde sic: ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα, &c. ut in Lat. At in Mf. Oxon. ac edit. Ald. καὶ ἐκτείνας, sicut apud August. qui etiam serm. 6. to. 5. col. 36. b. dicit: *At iterum Dominus: Apprehende caudam ejus: apprehendit, & facta est virga sicut erat.* Similiter Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1001. e. *Apprehendit caudam serpentis, & facta est virga.*

℣. 5. August. addit: *Græcus non habet:* Et dixit illi; *sed continuò adjunxit:* ut credant tibi..... *nam ordo est verborum:* Extende manum, & apprehende caudam, ut credant tibi. *Sed interposita est facti narratio, & postea reddi-*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.	paruit tibi Dominus Deus patrum ipsorum.....	
6. Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cùm misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.	6..... Mitte manum in sinum: & misit eam..... & facta est manus ejus leprosa tanquam nix.	*Aug. ser. 6. t. 5. 36. b.* *Aug. Locut. 16. t. 3. 341. b.*
7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat similis carni reliquæ.	7..... *Vide Not.*	
8. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.	8..... Quòd si non audierint vocem tuam signi primi, credent tibi in voce signi sequentis.	*Aug. Locut. 17. ibid.*
9. Quòd si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.	9..... & erit aqua, quam sumes de flumine, sanguis super terram.	*Idem Locut. 18. 341. c.*
10. Ait Moyses: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius: & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.	10..... Precor Domine, non sum dignus ante hesternam & nudiustertianam diem, neque ex quo cœpisti loqui servo tuo; gracili enim collocutione & tardiore lingua ego sum.	*Ambr. l. 2. de Abr. c. 10. t. 1. 346. a.*
11. Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cæcum? nonne ego?	11..... Quis dedit os homini? & quis fecit mogilalum, & quis surdum, & quis videntem & cæcum? nonne ego Dominus Deus?	*Cypr. epist. ad Fortun. 268. a.*
12. Perge igitur, & ego ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris. *Matt. 10. 20.*	12. Et nunc perge, & ego aperiam os tuum: & instruam te quid loquaris.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tum: Ut credant tibi. Nunc etiam in Græco deest hoc, *Et dixit illi*; reliqua ut in Lat. nisi quòd legitur ὁ Θεὸς, *Deus*, absque *Dominus*, & αὐτῶν *eorum*, non *ipsorum*. In Mss. tamen Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. exstat, Κύριος ὁ Θεός.

℣. 6. *Mitte manum in sinum..... & misit eam.* Ita August. breviter & summatim, ut solet in Sermonibus: sic enim in Græco legitur: Εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου· καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ. *Infer manum tuam in sinum tuum: & intulit manum suam in sinum suum, & eduxit manum suam ex sinu suo.* Addit August. in Locut. *Quod Latinus habet:* Et facta est manus ejus leprosa, tanquam nix. *Græcus non habet* leprosa; *sed tantùm, Facta est tanquam nix.* In Gr. etiam hodierno exstat: καὶ ἐγενήθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ὡσεὶ χιών, absque voce, *leprosa.* In edit. tamen Compl. χεὶρ αὐτοῦ λεπρὸς, ὡσεὶ χιών. Et in Ald. χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα ὡσεὶ χιών, sicut apud Theodoret. quæst. 10. Ambrosius verò l. 3. offic. col. 131. b. legit: *Manum suam misit in sinum: & protulit eam, & facta est manus ejus sicut nix*, absque voce, *leprosa.* Similiter August. serm. 6. jam cit. *Mitte manum in sinum: & misit eam. Produc eam: produxit: & facta est alba sicut nix, id est, leprosa; color enim albus in cute humana vitiosus est.* Auct. verò l. de promiss. ap. Prosp. p. 116. c. *In sinum suum manum mittens*, inquit, *eáque productâ, leprosa sicut nix effecta est.* Tertul. l. de resur. carn. p. 577. a. *Moyses manum in sinum condit, & emortuam profert.*

℣. 7. Tertul. l. de resur. carn. p. 577. a. alludens sic pergit: *Et rursus insinuat, & vividam explicat.* Similiter Auct. l. de promiss. p. 116. c. *Rursum reducta, productaque, restituta est in colore suo.* Item Ambros. l. 3. offic. col. 131. b. *Iterum misit, & protulit eam: & erat sicut carnis humanæ species.* August. serm. 6. to. 5. col. 36. c. *Mitte illam in sinum iterum. Misit; & recepit colorem suum.* In Græco sic: Καὶ εἶπε πάλιν· Εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπεκατέστη εἰς τὴν χρόαν τῆς σαρκὸς αὐτῆς. *Et dixit iterum: Infer manum tuam in sinum tuum. Et intulit manum in sinum suum, & eduxit eam ex sinu suo; & rursus restituta est in colorem carnis suæ.*

℣. 8. August. ibid. *Quòd si non audierint vocem signi primi*, Græcus sic habet: Latinus autem, *vocem tuam signi primi.* Sic & sequitur: *credent tibi in*, &c. ut sup. & ser. 6. to. 5. col. 36. c. *Si in primo non exaudierit, in secundo autem, & in tertio audiet.* Græc. Ἐὰν δὲ μὴ πιστεύσωσί σοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσί σοι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου. Aquila, σημείου τοῦ ἐσχάτου, *signi novissimi.* Symm. τοῦ ἑπομένου, *insequentis.*

℣. 9. August. ser. 6. to. 5. col. 36 c. hæc habet: *Dedit ei tertium signum: Tolle aquam de flumine, & funde in æqualem locum:* & l. 2. de Locut. sic pergit: *Et erit aqua*, &c. ut sup. in textu, nisi quòd loco *super terram*, ponit *super aridam, vel potiùs*, inquit, *super aridum, id est, super id quod aridum est*, additque: *Quod Latinus dixit: sanguis super terram*, quam lectionem retinuimus. In Græco sic: Καὶ ἔσται, ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις..... λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρόν· καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. *Et erit, si non crediderint tibi duobus his signis..... sumes de aqua fluminis, & effundes in aridum; & erit aqua quam sumpseris de flumine, sanguis super aridum.*

℣. 10. Rursum Ambros. epist. 8. to. 2. col. 785. b. legit: *Ait Moyses: Non sum dignus, & gracili voce sum, tardiore lingua:* & l. 4. de interpell. Dav. c. 9. to. 1. col. 670. e. *Non sum idoneus ab hesterno die, ex quo cœpisti loqui cum servo tuo; & tenui voce, & tardiloquus sum.* August. Locut. 19. de Exod. to. 3. col. 341. c. *Moyses dicit: Precor, Domine, non sum eloquens ante hesternam & nudiustertianam diem:* similiter quæst. 7. in Exod. to. 3. col. 423. e. *Ait Moyses ad Dominum: Precor, Domine, non sum eloquens ante hesternum, neque ante nudiustertianum diem; neque ex quo cœpisti loqui famulo tuo:* & quæst. 10. col. 424. d. ait: *Erat ipse gracilis vocis & linguæ tardioris.* Hieron. ep. ad Damas. de Seraph. to. 3. col. 523. a. ad hæc verba: *Precor, Domine, non sum dignus*, observat in Hebræo legi: *Non habeo labia circumcisa, LXX. Interpretibus*, inquit, *potiùs sensum, quàm verbum de verbo exprimentibus.* Item in Isai. 6. to. 3. col. 63. a. habet: *Obsecro, Domine, non sum dignus.* In Græco sic: Εἶπε δὲ Μωυσῆς πρὸς Κύριον· Δέομαι, Κύριε, οὐχ ἱκανός εἰμι (Ms. Oxon. εὔλογος, edit. Compl. εὔλαλος) πρὸ τῆς χθὲς, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου, ἰσχνόφωνος, καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμι.

℣. 11. Cypr. ibid. ista præponit: *Ad Moysen cunctantem..... Deus loquitur, dicens;* pro quibus Græcè, Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν, reliqua ut in Lat. nisi quòd loco *mogilalum*, legitur δύσκωφον, deestque vox *quis*, ante *surdum*, sicut & *quis*, ante *videntem*, nec non *Dominus*, post *ego*. In Mss. tamen Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur, Κύριος ὁ Θεός. Aquila, Symm. & Theodotio, pro δύσκωφον, ponunt cum Cypr. μογιλάλον, i. e. *balbum*, seu *impeditæ linguæ*, δύσκωφος, propriè *surdaster*, κωφὸς etiam *mutus* dicitur, & δύσκωφος, *difficulter loquens.* Hieron. in Ecclesiast. to. 2. col. 752. a. legit: *Quis fecit mutum & surdum, videntem & cæcum? nonne ego Dominus Deus?* August. quæst. 8. in Exod. to. 3. col. 423. f. *Quis fecit mutum & audientem, videntem & cæcum? nonne ego Dominus Deus?* Auct. l. de voc. Gent. l. 1. c. 14. p. 10. a. *Quis dedit os homini? & quis fecit mutum & non audientem, videntem & cæcum?* &c.

℣. 12. Ita è Græco, præter hoc, *quid loquaris*, pro quo ὃ μέλλεις λαλῆσαι. Rectè Ambros. l. 1. Hexa. to. 1. col. 4. b. & l. 2. de Abr. c. 10. col. 346. a. *Vade, & ego aperiam os tuum, & instruam te quod debeas loqui:* similiter epist. 8. & 65. to. 2. p. 785. b. c. 1053. a. præter unum *quid*, pro *quod*. Aug. quæst. 9. in Exod. to. 3. col. 424. a. *Sed nunc*

	Versio antiqua.	Vulgata nova.	
Novat. de Trin. 1035. c.	13..... provide alium quem mittas.	13. At ille : Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es.	
Aug. q. 10. in Ex. t. 3. 424. b. seq.	14. Et iratus iracundiâ Dominus, dixit : Nonne ecce Aaron frater tuus levites ? scio quia loquens loquetur ipse.....	14. Iratus Dominus in Moysen, ait : Aaron frater tuus levites, scio quòd eloquens sit : ecce ipse egreditur in occursum tuum, vidensque te lætabitur corde.	
	15..... & dabis verba mea in os ejus..... aperiam os tuum, & os ejus, & instruam vos quæ faciatis :	15. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore ejus : & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis :	Inf. 7. 2.
	16. & loquetur ipse tibi ad populum, & ipse erit tuum os : tu autem illi eris quæ ad Deum.	16. ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum : tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent.	
Aug. Locut. 20. t. 3. 341. c.	17. Et virgam hanc sumes in manum tuam, in qua facies in eâ signa.	17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.	
Idem Locut. 21. 341. d.	18..... Post dies autem illos multos, mortuus est rex Ægypti.	18. Abiit Moyses, & reversus est ad Jethro socerum suum, dixitque ei : Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam si adhuc vivant. Cui ait Jethro : Vade in pace.	
	19. Dixit autem Dominus ad Moysen in Madian : Vade, perge in Ægyptum : Mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam.	19. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian : Vade, & revertere in Ægyptum : Mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam.	

Vulgata nova.

20. Tulit ergo Moyses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum, reversusque est in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua.

20..... *Vide Not.*

21. Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum : Vide ut omnia ostenta quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone : ego indurabo cor ejus, & non dimittet populum.

	Versio antiqua.	Vulgata nova.
Tichon. reg. 1. 50. g.	22. Hæc dices Pharaoni : Hæc dicit Dominus : Filius meus primogenitus Israël.	22. Dicesque ad eum : Hæc dicit Dominus : Filius meus primogenitus Israël.
	23. Dixi tibi : Dimitte populum meum, ut serviat mihi ; tu autem noluisti dimittere eum : ecce ego occidam filium tuum primogenitum.	23. Dixi tibi : Dimitte filium meum ut serviat mihi ; & noluisti dimittere eum : ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.
Aug. quæst. 11. in Exod. t. 3. 424. f.	24. Et factum est in via, ad refectionem obviavit ei Angelus, & quærebat eum occidere.	24. Cùmque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.
	25. Et assumpto Sepphora calculo, circumcidit præputium filii sui, & procidit ad pedes ejus, & dixit : Stetit sanguis circumcisionis infantis mei.	25. Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui, tetigitque pedes ejus, & ait : Sponsus sanguinum tu mihi es.
	26. Et recessit ab eo, propter quod dixit : Desiit sanguis circumcisionis infantis.....	26. Et dimisit eum postquam dixerat : Sponsus sanguinum, ob circumcisionem.

Notæ ad Versionem antiquam.

vade, & ego aperiam os tuum, & instruam te quæ locuturus es. Gaud. Brix. ser. 2. col. 497. a. *Ego aperiam os tuum, & inspirabo, quæ debeas loqui.* Mss. etiam Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ferunt, ἃ μέλλεις λαλῆσαι. Pro *inspirabo* autem, omnes constanter, συμβιβάσω. Aquila, φωτίσω, *illuminabo*, Symm. ὑποδείξω, *commonstrabo.*

℣. 13. Hieron. in Isai. 6. to. 3. col. 63. a. *Obsecro, Domine, non sum dignus, provide alium quem mittas, sive*, inquit, *ut in Hebræo legitur ; Mitte quem missurus es :* similiter in ep. ad Gal. to. 4. col. 224. f. & epist. ad Damas. to. 3. col. 522. c. f. *Provide alium quem mittas.* Gr. Δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι δυνάμενον ἄλλον, ὃν ἀποστελεῖς. *Precor, Domine, elige alium qui possit, quem mittes.*

℣. 14. Gr. post hoc, *iracundia Dominus*, addit, ἐπὶ Μωυσῆν, *in Moysen ;* cætera concordant.

℣. 15. Ita Græc. habet, nisi quòd ante *aperiam*, ponit, καὶ ἐγὼ, *& ego ;* & in fine, ποιήσετε, *facietis*, pro *faciatis.*

℣. 16. Totidem verba in Græco, nisi quòd priora sic invertuntur, Καὶ αὐτός σοι λαλήσει, *Et ipse tibi loquetur.* Eadem refert August. infra, quæst. 17. col. 426. d. *Frater tuus loquetur tibi ad populum ;* deinde : *erit os tuum, & tu illi quæ ad Deum :* & quæst. 23. in Levit. col. 500. c. *Ipse tibi quæ ad populum, tu illi quæ ad Deum.*

℣. 17. Græc. Καὶ τὴν ῥάβδον ταύτην, τὴν στραφεῖσαν εἰς ὄφιν, λήψῃ ἐν τῇ χειρί σου, &c. ut in Lat. *Et virgam istam, versam in serpentem, sumes in manu tua*, &c. Addit August. *Dici posset :* In qua facies signa ; *aut certè :* Virgam hanc sumes in manum tuam, & facies in ea signa. *Nunc verò utrumque dictum est, solita locutione Scripturarum.*

℣. 18. Ita in Græco.

℣. 19. Eadem sunt in Græco.

℣. 20. Græc. sic pergit : Ἀναλαβὼν δὲ Μωυσῆς τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ παιδία, ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον, &c. quæ August. quæst. 12. in Exod. to. 3. col. 425. e. memorat, dicens : *Moyses uxorem, & infantes suos imposuit vehiculis, ut cum eis in Ægyptum pergeret.*

℣. 22. Græc. Σὺ δὲ ἐρεῖς τῷ Φαραώ..... Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ. Similiter Hilar. l. 12. de Trin. col. 1119. a. *Filius primogenitus meus Israël.* Item Ambros. l. 2. de Cain c. 2. to. 1. col. 208. b. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 10. b. & Auct. op. imp. in Matth. p. 27. d. *Israël primogenitus meus.*

℣. 23. Similia Græcum habet, præter sequentia : Εἶπα δέ σοι, *dixi autem tibi*, paulòque post, εἰ μὲν οὖν μὴ βούλει ἐξαποστεῖλαι αὐτοὺς, ὅρα οὖν ἐγὼ ἀποκτενῶ, &c. *Siquidem igitur nolis dimittere eos ; vide igitur ego interficiam*, &c. At in Ms. Oxon. & Ald. edit. σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου, *tu autem nolebas.* In Ms. Alex. μὴ βούλῃ, *non vis*, ut supra. Apud Cassiod. in Ps. 2. p. 18. a. *Dixi tibi : Dimitte primogenitum filium meum Israel, & noluisti.*

℣. 24. Græc. initio habet, ἐγένετο δὲ, *factum est autem*, pro *& factum est ;* subinde, ἐν τῷ καταλύματι, *in diversorio*, loco *ad refectionem ;* & post *Angelus*, addit Κυρίου, *Domini ;* cætera ut in Lat. August. infra pro *obviavit*, legit, *occurrit*, Græc. συνήντησεν.

℣. 25. Ita è Græco, verbum è verbo. Tertul. l. contra Jud. c. 2. p. 136. c. huc alludit, dicens : *Filius Moysi ab angelo præfocatus fuisset, si non Sephora mater ejus calculo præputium infantis circumcidisset.* Similiter Philastr. Brix. l. de hæres. col. 716. h. *Accepto calculo, circumcidit puerum mater ejus.*

℣. 26. Ad verbum è Græco, nisi excipias unum *desiit*, pro quo, ἔστη. August. infra, col. 425. d. *stetit sanguis*, &c. In Ms. Oxon. ac edit. Compl. additur, ὁ ἄγγελος, post hoc, *recessit ab eo :* quam vocem *angelus*, addere videtur August. infra, dicens : *Quid sibi velit ideo recessisse angelum*, &c. Item Philastr. Brix. ubi sup. *Cujus visu sanguinis illico recessit ab eodem angelus.*

VULGATA NOVA.

27. Dixit autem Dominus ad Aaron : Vade in occurſum Moyſi in deſertum. Qui perrexit obviam ei in montem Dei, & oſculatus eſt eum.

28. Narravitque Moyſes Aaron omnia verba Domini quibus miſerat eum, & ſigna quæ mandaverat.

29. Veneruntque ſimul, & congregaverunt cunctos ſeniores filiorum Iſraël.

30. Locutuſque eſt Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Moyſen : & fecit ſigna coram populo,

31. & credidit populus. Audieruntque quòd viſitaſſet Dominus filios Iſraël, & quòd reſpexiſſet afflictionem illorum : & proni adoraverunt.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. POſt hæc ingreſſi ſunt Moyſes & Aaron, & dixerunt Pharaoni : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Dimitte populum meum ut ſacrificet mihi in deſerto.

2. At ille reſpondit : Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Iſraël ? neſcio Dominum, & Iſraël non dimittam.

3. Dixeruntque : Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in ſolitudinem, & ſacrificemus Domino Deo noſtro : ne fortè accidat nobis peſtis aut gladius.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Dimitte populum meum ut ſerviat mihi in deſerto.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 5. p. 45. b.

2..... Dominum neſcio, & Iſraël non dimitto.

Ambr. in Pſ. 118. 1175. a.

3..... Tribus diebus ambulabimus, ut epulemur Domino Deo noſtro.....

Ambr. in Luc. 9. 1403. a.

VULGATA NOVA.

4. Ait ad eos rex Ægypti : Quare Moyſes & Aaron ſollicitatis populum ab operibus ſuis ? ite ad onera veſtra.

5. Dixitque Pharao : Multus eſt populus terræ : videtis quòd turba ſuccreverit : quantò magis ſi dederitis eis requiem ab operibus ?

6. Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens :

6..... 8. *Vide Not.*

7. Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, ſicut priùs : ſed ipſi vadant, & colligant ſtipulas.

8. Et menſuram laterum, quam priùs faciebant, imponetis ſuper eos, nec minuetis quidquam : vacant enim, & idcirco vociferantur, dicentes : Eamus, & ſacrificemus Deo noſtro.

9. Opprimantur operibus, & expleant ea : ut non acquieſcant verbis mendacibus.

VULGATA NOVA.

10. Igitur egreſſi præfecti operum & exactores, ad populum dixerunt : Sic dicit Pharao : Non do vobis paleas :

VERSIO ANTIQUA.

10..... & dicebant ad populum, dicentes : Hæc dicit Pharao.....

Aug. Locut. 22. t. 3. 341. f.

VULGATA NOVA.

11. ite, & colligite ſicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere veſtro.

12. Diſperſuſque eſt populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.

13. Præfecti quoque operum inſtabant, dicentes : Complete opus veſtrum quotidie, ut priùs facere ſolebatis quando dabantur vobis paleæ.

14. Flagellatique ſunt qui præerant operibus filiorum Iſraël, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus : Quare non impletis menſuram laterum ſicut priùs, nec heri, nec hodie ?

15. Veneruntque præpoſiti filiorum Iſraël, & vociferati ſunt ad Pharaonem, dicentes : Cur ita agis contra ſervos tuos ?

16. Paleæ non dantur nobis, & lateres ſimiliter imperantur : en famuli tui flagellis cædimur, & injuſtè agitur contra populum tuum.

17. Qui ait : Vacatis otio, & idcirco dicitis : Eamus, & ſacrificemus Domino.

18. Ite ergo, & operamini : paleæ non dabuntur vobis, & reddetis conſuetum numerum laterum.

19. Videbantque ſe præpoſiti filiorum Iſraël in malo, eò quòd diceretur eis : Non minuetur quidquam de lateribus per ſingulos dies.

20. Occurreruntque Moyſi & Aaron, qui ſtabant ex adverſo, egredientibus à Pharaone :

VULGATA NOVA.

21. & dixerunt ad eos : Videat Dominus & judicet, quoniam fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſervis ejus, & præbuiſtis ei gladium, ut occideret nos.

VERSIO ANTIQUA.

21..... Videat Deus vos, & judicet, quoniam exſecrabilem feciſtis odorem noſtrum palam Pharaone, & palam ſervis ejus, ut daretis gladium in manibus ejus, ut occidat nos.

Aug. Locut. 23. 341. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, præter unum ἑορτάσωσι, *feſta celebrent*, loco *ſerviat*.

℣. 2. Græc. Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, &c. *Non novi Dominum*, &c. ut ſup.

℣. 3. Græc. Πορευσόμεθα οὖν ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως θύσωμεν, &c. ut in Lat. *Ibimus igitur viam trium dierum in deſertum, ut ſacrificemus*, &c. Eadem memorat Auguſt. quæſt. 13. in Exod. dicens : *Pharaoni dicitur, quòd trium dierum iter exire vellent in deſertum immolare Deo ſuo ex mandato ejus.*

℣℣. 6..... 8. Huc redeunt quæ Ambroſ. in Pſ. 45. to. 1. col. 935. c. dicit : *Ideo rex Ægyptiorum augeri jubebat numerum laterum, & cætera onera Judæorum, ne cognoſcerent Deum, & cultui ſacro vacarent, offenſus Moyſi & Aaron voce ſanctorum, qui dicebant : Dimitte populum Dei, ut eamus & ſerviamus Domino Deo noſtro.*

℣. 10. Ita Auguſt. è Græco, verbum de verbo ; *Quam locutionem*, inquit, *piguit Latinum interpretari.*

℣. 21. In Græco primùm, Καὶ εἶπαν αὐτοῖς, *& dixerunt eis* ; reliqua quadrant, ſi excipias ultima, δοῦναι ῥομφαίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς· quæ verba Auguſt. reddit his : *Dare gladium in manus ejus, ut occidat nos* ; hoc addito, *ſic enim habet Græcus* : tum ſic pergit : *Latinus autem ait, quem pro optimo legebamus* : Ut daretis gladium in manibus ejus ; *qui ſolæciſmus*, inquit, *nulla interpretationis neceſſitate factus eſt, quia in Græco non eſt.* Hanc autem lectionem retinuimus licet vitioſam, quia ipſam illam verſionem Latinam inquirimus, quæ *cæteris præ-*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 14. in Exod. t. 3. 426. a.

22..... quare afflixisti populum hunc? & ut quid me misisti?

23. Ex quo enim intravi ad Pharaonem loqui in tuo nomine, in hunc populum; & non liberasti populum tuum.

VULGATA NOVA.

22. Reversusque est Moyses ad Dominum, & ait: Domine, cur afflixisti populum istum? quare misisti me?

23. Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ferebatur ab Augustino. Hieron. in Isai. 66. to. 3. col. 505. d. sic legit: *Dicuntque Moysi & Aaron: Videat Deus vos, & judicet, quia abominabilem fecistis odorem nostrum coram Pharaone, ut daretur gladius in manus ejus, & interficeret nos.*

℣. 22. Ad verbum è Græco.

℣. 23. Καὶ ἀφ' ὗ πεπόρευμαι (Ms. Oxon. cum editt. Ald. & Compl. εἰσπεπόρευμαι) πρὸς Φαραὼ λαλῆσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, ἐκάκωσε τὸν λαὸν τοῦτον· καὶ οὐκ ἐῤῥύσω, &c. ut sup. *Et ex quo ivi ad Pharaonem ad loquendum in tuo nomine, afflixit populum hunc, & non liberasti*, &c.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis quæ facturus sim Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta ejiciet illos de terra sua.

2. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus

3. qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob, in Deo omnipotente: & nomen meum ADONAI non indicavi eis.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 24. t. 3. 341. g.

4..... Statui testamentum meum ad illos, ita ut darem illis terram Chananæorum, & terram quam incoluerunt, in qua & incoluerunt in ea.

Amb. l. 2. de Cain, c. 3. t. 1. 210. b. c.

5..... ego exaudivi gemitum filiorum Israël, quomodo Ægyptii in servitutem depriment eos: & memor factus sum testamenti mei.

6. Vade, & dic filiis Israël: Ego Dominus, & educam vos de potentia Ægyptiorum; & eruam vos de servitute eorum: & liberabo vos in brachio excelso, & judicio magno.

7. Et sumam vos mihi in plebem, & ero vester Deus: & scietis quoniam ego sum Dominus Deus vester qui educam vos de potentia Ægyptiorum:

8. & inducam vos in terram, in quam extendi manum meam.....

Aug. Locut. 26. t. 3. 342. a.

9. Et locutus est Moyses sic ad filios Israël: & non exaudierunt Moysen, à defectione animi, & ab operibus duris.

VULGATA NOVA.

4. Pepigique fœdus cum eis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ.

5. Ego audivi gemitum filiorum Israël, quo Ægyptii oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei.

6. Ideo dic filiis Israël: Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de servitute: ac redimam in brachio excelso, & judiciis magnis.

7. Et assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis quòd ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum:

8. & induxerim in terram, super quam levavi manum meam, ut darem eam Abraham, Isaac, & Jacob: daboque illam vobis possidendam, ego Dominus.

9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israël: qui non acquieverunt ei, propter angustiam spiritus, & opus durissimum.

VULGATA NOVA.

10. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

11. Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israël de terra sua.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 44. t. 3. 1025. c.

12. Locutus est Moyses in conspectu Domini, dicens: Ecce filii Israël non audierunt me: & quomodo audiet me Pharao? ego autem sum tardi sermonis.

VULGATA NOVA.

12. Respondit Moyses coram Domino: Ecce filii Israël non audiunt me: & quomodo audiet Pharao, præsertim cùm incircumcisus sim labiis?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita in Græco ad verbum, præter unum &, quod deest post vocem *Chananæorum*. Ad hoc autem, *in qua & incoluerunt in ea*, addit August. *Sic enim habet Græcus: quod utique*, inquit, *& in Græca lingua absurdè videtur sonare; & tamen LXX. Interp. auctoritas tanta est, quos ita loqui non piguit. Quid enim, & sensus hic latet? Quod si nullus est, ipsa locutio notanda est.* Animadvertendum etiam est, inquit Nobilius, ferè solere Latinè reddi, *incolere*, quod Græcè est, παροικεῖν, & significare habitationem more advenæ & peregrini.

℣. 5. Eadem sunt in Græco, præter duo, ὃν *quem*, pro *quomodo*, & in fine, ὑμῶν *vestri*, loco *mei*. At in editione Compl. legitur, ἃοἱ Αἰγύπτιοι, *quæ Ægyptii*, & τῆς διαθήκης μου, *testamenti mei*. August. locut. 25. de Exod. to. 3. col. 342. a. hæc ait: *Quod habet Latinus*: Exaudivi gemitum filiorum Israël, quemadmodum Ægyptii affligerent eos: *Græcus habet*, καταδουλοῦνται, *quod interpretari posset*, in servitutem redigunt eos; *nam uno verbo non potest*. In Ms. Alex. καταδουλῶσι, in edit. Compl. κατεδούλουν.

℣. 6. Sic est in Græco, nisi quòd post βάδιζε, *vade*, deest &, additurque λέγων, *dicens*, post *Israël*; & tollitur vox *eorum*, post hanc *servitute*; in edit. tamen Ald. habetur δουλείας αὐτῶν. Vox autem, δυναστείας, quæ apud Ambros. vertitur *potentia*, meliùs redderetur istâ, *dominatione*, vel *imperio*.

℣. 7. Græc. Καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ ὑμᾶς λαὸν ἐμοί..... καὶ γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ Κύριος..... ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ τῆς καταδυναστείας, &c. *Et sumam mihi ipsi vos populum mihi..... & cognoscetis, quia ego Dominus..... educens vos de dominatione*, &c. In edit. Compl. Καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἐμαυτῷ εἰς λαόν, ut sup. apud Ambros.

℣. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Græc. Ἐλάλησε δὲ Μωυσῆς οὕτω τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· καὶ οὐκ εἰσήκουσαν Μωυσῆ ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας, &c. ut supra. *Locutus est autem Moyses sic filiis Israël: & non exaudierunt Moysen præ pusillanimitate*, &c. August. addit sup. *Exaudierunt*, ait, non *audierunt*.

℣. 12. Græc. Ἐλάλησε δὲ Μωυσῆς ἔναντι Κυρίου, λέ-

VULGATA NOVA.

13. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, & dedit mandatum ad filios Israël, & ad Pharaonem regem Ægypti, ut educerent filios Israël de terra Ægypti.

14. Isti sunt principes domorum per familias suas. Filii Ruben primogeniti Israëlis: Henoch & Phallu, Hesron & Charmi:

14..... 18..... 20. *Vide Not.*

Gen. 46. 9. Num. 26. 5. 1. Par. 5. 1. 1. Par. 4. 24.

15. hæ cognationes Ruben. Filii Simeon: Jamuel & Jamin, & Ahod, & Jachin, & Soar, & Saül filius Chananitidis: hæ progenies Simeon.

16. Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson & Caath & Merari. Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem.

1. Par. 6. 1. & 23. 6. Num. 3. 19. & 26. 57. 58.

17. Filii Gerson: Lobni & Semei, per cognationes suas.

18. Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel: anni quoque vitæ Caath, centum triginta tres.

19. Filii Merari: Moholi & Musi: hæ cognationes Levi per familias suas.

20. Accepit autem Amram uxorem Jochabed patruelem suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen. Fueruntque anni vitæ Amram, centum triginta septem.

21. Filii quoque Isaar: Core, & Nepheg, & Zechri.

22. Filii quoque Oziel: Misaël, & Elisaphan, & Sethri.

23. Accepit autem Aaron uxorem Elizabeth, filiam Aminadab, sororem Nahasson, quæ peperit ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

24. Filii quoque Core: Aser, & Elcana, & Abiasaph: hæ sunt cognationes Coritarum.

25. At verò Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees: hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.

VULGATA NOVA.

1. Par. 6. 2. & 23. 12.

26. Iste est Aaron & Moyses, quibus præcepit Dominus ut educerent filios Israël de terra Ægypti per turmas suas.

VERSIO ANTIQUA.

26. Hi sunt Aaron & Moyses, quibus dixit eis Deus, ut educant filios Israël de terra Ægypti.....

Aug. Locut. 28. t. 3. 342. b.

VULGATA NOVA.

27. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti, ut educant filios Israël de Ægypto: iste est Moyses & Aaron,

28. in die qua locutus est Dominus ad Moysen, in terra Ægypti.

29. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Ægypti, omnia quæ ego loquor tibi.

VULGATA NOVA.

30. Et ait Moyses coram Domino: En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharao?

VERSIO ANTIQUA.

30..... Ecce ego gracili voce sum, & quomodo exaudiet me Pharao?

Aug. Locut. 29. t. 3. 342. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 30. ... γον..... οὐκ εἰσήκουσάν μου· καὶ πῶς εἰσακούσεταί μου Φαραώ; ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι. *Locutus est autem Moyses coram Domino, dicens..... non exaudierunt me: & quomodo exaudiet me Pharao? Ego autem sine sermone sum.* Observat etiam Hieron. sup. pro hoc, *Ego autem sum tardi sermonis*, LXX. dixisse, Ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι, *quod meliùs*, inquit, *habetur in Hebræo: Ego autem incircumcisus sum labiis.* August. locut. 27. de Exod. to. 3. col. 342. a. legit: *Ego enim ineloquens sum*, additque: ἄλογος, *dixit Græcus, non imperitus*, quasi ἀμαθής, vel ἀπαίδευτος.

℣. 14..... &c. Huc redeunt quæ August. ait, quæst. 15. in Exod. to. 3. col. 426. b. *Sacramenti locum esse..... quòd Scriptura volens originem Moysi demonstrare..... à primogenito Jacob, id est, Ruben, progenies cœpit, inde ad Simeon, inde ad Levi; ultra progressa non est, quoniam ex Levi Moyses.*

℣. 18. August. quæst. 47. in Exod. to. 3. col. 435. c. d. ait, Scripturam commemorare, *Caath filium Levi, avum Moysi, cum avo suo Jacob intrasse in Ægyptum*, dicereque, *eum vixisse annos centum triginta.* Nunc tamen Græcè legitur: Καὶ τὰ ἔτη τῆς ζωῆς Καὰθ, ἑκατὸν τριακοντατρία ἔτη. *Et anni vitæ Caath, centum triginta tres anni*; sed in Ms. Alex. ac edit. Ald. simpliciter, ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, *centum triginta anni.*

℣. 20. Græcè: Τὰ δὲ ἔτη τῆς ζωῆς Ἀμβρὰμ, ἑκατὸν τριακονταδύο ἔτη. *Anni autem vitæ Ambram, centum triginta duo anni.* August. verò dicit, quæst. 47. in Exod. to. 3. col. 435. d. *Patrem Moysi Ambram centum triginta septem annos vixisse.* Et verò in Ms. Oxon. ac in editt. Ald. & Compl. exstat, ἑκατὸν τριακονταεπτά. In Ms. Alex. τριακονταὲξ ἔτη.

℣. 26. Addit August. in fine: *Sic enim habet Græcus*, ad hanc scilicet Locutionem, *quibus dixit eis Deus:* quæ Græca est: ita quoque legimus apud LXX. qui etiam in cæteris conveniunt cum Latino, nisi quòd initio ferunt, οὗτος, *iste*, pro *hi sunt.*

℣. 30. Eadem rursus habet August. quæst. 16. in Exod. to. 3. col. 426. c. quibus respondent Græca ad verbum.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te deum Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta tuus.

Sap. 4. 15.

2. Tu loquêris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israël de terra sua.

3. Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Ægypti,

VERSIO ANTIQUA.

1..... Ecce dedi te deum Pharaoni: & Aaron frater tuus erit tuus propheta.

Aug. quæst. 16. in Exod. t. 3. 426. c.

3. Indurabo cor Pharaonis, & implebo signa mea & portenta mea in Ægypto.

Aug. quæst. 18. in Exod. 426. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Totidem verba in Græco. Novatian. l. de Trin. p. 1040. a. legit: *Deum te posui Pharaoni*, (Symmach. κατέστησά σε θεὸν Φαραώ·) Similiter habet Hilar. in Ps. 134. col. 471. f. *Deum te posui Pharaoni:* at l. 7. de Trin. col. 921. b. *Dedi te deum Pharaoni*, ut supra. Ambros. verò l. 1. de Cain, c. 2. to. 1. col. 186. c. & l. 5. de fide, to. 2. col. 554. f. *Posui te in deum Pharaoni.* Epist. verò 28. to. 2. col. 904. b. & in Ps. 118. to. 1. col. 1063. e. *Faciam te in deum regi Pharaoni*, al. *Pharao.*

℣. 3. Græc. pro *implebo*, ponit πληθυνῶ, *multiplicabo*, deletque *mea*, post *portenta*, & addit, ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, *in terra Ægypto.* Ms. Alex. habet, σημεῖα, καὶ τέρατά μου ἐν γῇ, &c. Ad hoc autem *indurabo*, &c. addit August. ibid. *Tanquam necessaria fuerit obdurans cordis Pharaonis, ut*

VULGATA NOVA.

4. & non audiet vos : immittamque manum meam ſuper Ægyptum, & educam exercitum & populum meum filios Iſraël de terra Ægypti per judicia maxima.

5. Et ſcient Ægyptii quia ego ſum Dominus qui extenderim manum meam ſuper Ægyptum, & eduxerim filios Iſraël de medio eorum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 30. t. 3. 342. c.

6. Fecit autem Moyſes & Aaron ſicut præcepit illis Dominus : ita fecerunt.

VULGATA NOVA.

6. Fecit itaque Moyſes & Aaron ſicut præceperat Dominus : ita egerunt.

VULGATA NOVA.

7. Erat autem Moyſes octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti ſunt ad Pharaonem.

7..... *Vide Not.*

8. Dixitque Dominus ad Moyſen & Aaron :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 19. in Exod. t. 3. 427. b.

9..... Si loquetur vobis Pharao, dicens : Date nobis ſignum aut portentum : & dices Aaron fratri tuo : Sume virgam, & projice illam palam Pharaone, & palam ſervis ejus, & erit draco.

Ibid. quæſt. 20.

10..... & projecit Aaron virgam ſuam.....

11..... *Vide Not.*

Aug. Locut. 33. 342. c.

12..... & abſorbuit virga Aaron virgas illorum.

VULGATA NOVA.

9. Cùm dixerit vobis Pharao, Oſtendite ſigna : dices ad Aaron : Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.

10. Ingreſſi itaque Moyſes & Aaron ad Pharaonem, fecerunt ſicut præceperat Dominus : tulitque Aaron virgam coram Pharaone & ſervis ejus, quæ verſa eſt in colubrum.

Pſ. 104. 27.

11. Vocavit autem Pharao ſapientes & maleficos : & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam ſimiliter.

2. Tim. 4. 8.

12. Projeceruntque ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones : ſed devoravit virga Aaron virgas eorum.

VULGATA NOVA.

13. Induratumque eſt cor Pharaonis, & non audivit eos, ſicut præceperat Dominus.

14. Dixit autem Dominus ad Moyſen : Ingravatum eſt cor Pharaonis, non vult dimittere populum.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 34.

15..... ecce ipſe exiit ad aquam.....

Ibid. Locut. 35.

16..... Dimitte populum meum ut ſerviat mihi in deſerto : & ecce non exaudiſti uſque adhuc.

VULGATA NOVA.

15. Vade ad eum manè, ecce egredietur ad aquas : & ſtabis in occurſum ejus ſuper ripam fluminis : & virgam, quæ converſa eſt in draconem, tolles in manu tua.

16. Diceſque ad eum : Dominus Deus Hebræorum miſit me ad te, dicens : Dimitte po-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſigna Dei multiplicarentur, vel implerentur in Ægypto.

℣. 6. Ad verbum è Græco. Addit verò Auguſt. in fine : *Quid deeſſet, ſi non diceretur ; Ita fecerunt?* Et quidem in Mſ. Oxon. ac edit. Ald. deeſt hoc, οὕτως ἐποίησαν.

℣. 7. In Græco ſic : Μωυσῆς δὲ ἦν ἐτῶν ὀγδοήκοντα. Similiter Auguſt. quæſt. 47. in Exod. to 3. col. 435. d. ait, *Moyſen octoginta annorum fuiſſe, cùm de Ægypto populum liberavit.*

℣. 9. Similia Græc. habet, præter iſta, Ῥίψον ἐπὶ τὴν γῆν ἐναντίον..... καὶ ἐναντίον τῶν, &c. *Projice ſuper terram coram*, &c. loco *projice illam palam*, &c. In Mſ. tamen Alexandr. ac edit. Aldina, ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν· & in Compl. ῥίψον αὐτήν, ſimpliciter. Ad hoc autem, *Et dices Aaron :* Auguſt. locut. 31. de Exod. to. 3. col. 342. c. ait : *Nonne locutionis noſtræ conſuetudo poſcebat, & quædam ejus integritas, ut ita diceretur :* Si loquetur vobis Pharao, dicens : Date nobis ſignum aut portentum, dices Aaron fratri tuo : Sume virgam ? *Quid ergo ibi additum eſt*, &, *niſi aliqua proprietate locutionis Hebraïcæ, nam neque Græca eſſe perhibetur ?* Attamen in Græco hodierno conſtanter legitur, Καὶ ἐρεῖς Ἀαρών.

℣. 10. Ita Græc. habet, niſi quòd delet *ſuam*, poſt *virgam* ; edit. tamen Ald. addit αὐτοῦ, ſed ſola : non additur tamen ſupra inter capitula, nempe num. 16. nec in Vulgata : non admittitur etiam apud Ambroſ. l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. f. ubi legitur, *Projecit virgam, & ſerpens factus eſt :* hanc tamen voculam admittendam eſſe probat Auguſt. ubi ſup. dicens : *Etiam hoc notandum quod, cùm ſignum palam Pharaone fieret, ſcriptum eſt :* Et projecit Aaron virgam ſuam : *cùm fortè ſi dixiſſet :* Projecit virgam, *nulla eſſet quæſtio. Quod verò addidit* ſuam, *cùm eam Moyſes dederit, non fruſtra forſitan dictum eſt. An erat utrique illa virga communis, ut cujuslibet eorum diceretur, verum diceretur ?* Auct. l. de promiſſ. part. 1. c. 35. col. 116. b. dicit : *Virga, quam manu Moyſes portabat, coram Pharaone projecta, effecta eſt ſerpens.* In Græco etiam eſt, Καὶ ἐγένετο δράκων.

℣. 11. Græc. Συνεκάλεσε δὲ Φαραὼ τοὺς σοφιστὰς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς φαρμακούς, &c. *Convocavit autem Pharao ſophiſtas Ægypti, & veneficos*, &c. Unde Auguſt. locut. 32. de Exod. to. 3. col. 342. d. ait : *Non mihi videntur ſatis commodè interpretati Latini*, σοφιστὰς *Pharaonis, ut dicerent*, ſapientes ; σοφοὶ *enim ſapientes dicuntur. Potuit enim Latinus Interpres*, ſophiſtas *dicere, quoniam non eſt quemadmodum id Latinè dicatur ; & ideo iſto verbo jam utimur pro Latino, ſicut Philoſophiam dicimus, non ſolùm Græcè, verùm etiam Latinè ; Sophiſtas appellarunt Latinarum litterarum eloquentiſſimi auctores.* Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 116. c. *Magos* vocat.

℣. 12. Sic iterum Auguſt. quæſt. 21. in Exod. to. 3. col. 427. d. additis his : *Si dictum eſſet : Abſorbuit draco Aaron virgas illorum, intelligeretur verus draco Aaron phantaſtica illa figmenta non abſorbuiſſe, ſed virgas..... ſed quoniam dixit :* Abſorbuit virga Aaron virgas illorum ; *draco utique potuit virgas abſorbere, non virga.* Vide etiam l. 16. de civit. Dei, c. 43. to. 7. col. 453. e. Hilar. l. 7. de Trin. col. 921. b. ait : *Dracones magicos draco Moyſi, mox virga manens, devorat.* Ambroſ. l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. f. *Projecit virgam, & ſerpens factus eſt, qui devoravit ſerpentes Ægyptiorum.* Auct. l. de promiſſ. p. 116. c. *Magi quoque Pharaonis..... projicientes virgas ſuas, etiam ipſi ſerpentum ſpecies oſtenderunt. Voravitque ſerpens Moyſi Magorum ſerpentes.* Græc. Καὶ ἔῤῥιψαν ἕκαστος τὴν ῥάβδον αὐτῶν, καὶ ἐγένοντο δράκοντες· καὶ κατέπιεν ἡ ῥάβδος ἡ Ἀαρὼν τὰς ἐκείνων ῥάβδους. *Et projecerunt unuſquiſque virgam ſuam, & factæ ſunt dracones : & abſorbuit virga Aaron virgas illorum.*

℣. 15. Auguſt. ibid. *Quod dictum eſt de Pharaone :* Ecce ipſe exiit ad aquam : *Græcus habet*, ſuper aquam. Græc. Ἰδοὺ αὐτὸς ἐκπορεύεται ἐπὶ τὸ ὕδωρ, ubi *exit*, non *exiit*.

℣. 16. Itidem Græcè, niſi excipias ultimum hoc, ἕως τούτου, *huc uſque*, pro *uſque adhuc*.

VULGATA NOVA.

pulum meum ut sacrificet mihi in deserto : & usque ad præsens audire noluisti.

17. Hæc igitur dicit Dominus : In hoc scies quòd sim Dominus : ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & vertetur in sanguinem.

17..... 21. *Vide Not.*

18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Ægyptii bibentes aquam fluminis.

19. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas Ægypti, & super fluvios eorum, & rivos ac paludes, & omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem : & sit cruor in omni terra Ægypti, tam in ligneis vasis quàm in saxeis.

20. Feceruntque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus : & elevans virgam, percussit aquam fluminis coram Pharaone & servis ejus : quæ versa est in sanguinem.

Infr. 17. 5. *Psal.* 77. 44. & 104. 29.

21. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt : computruitque fluvius, & non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, & fuit sanguis in tota terra Ægypti.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Sap. 17. 7. — 22. Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis ; & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus.	22. Fecerunt autem similiter & incantatores Ægyptiorum veneficiis suis ; & induratum est cor Pharaonis, & non exaudivit eos, sicut dixit Dominus. — *Aug. quæst.* 22. *in Exod. t.* 3. 428. *a.*

VULGATA NOVA.

23. Avertitque se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice.

24. Foderunt autem omnes Ægyptii per circuitum fluminis aquam ut biberent : non enim poterant bibere de aqua fluminis.

25. Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17..... 21. Horum multa memorat Ambros. l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. d. dicens : *Nolebat Ægypti rex populum dimittere patrum : dixit Moyses sacerdoti Aaron, ut extenderet virgam suam super omnes aquas Ægypti. Extendit Aaron, & conversa est aqua fluminis in sanguinem ; & nemo poterat bibere aquam*, &c.

℣. 22. Eadem iterum refert August. locut. 36. de Exod. col. 342. e. Ita quoque in Græco, verbum pro verbo.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. DIxit quoque Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum : Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi :	1..... Dimitte populum meum, ut serviant mihi : — *Aug. Locut.* 37. *t.* 3. 342. *f.*
2. sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis.	2..... ecce ego ferio omnes fines tuos ranis. — *Ibid. Locut.* 38.
3. Et ebulliet fluvius ranas : quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos servorum tuorum, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum :	3. Et eructuabit flumen ranas : & ascendentes intrabunt in domos tuas, & in promptuaria cubiculorum tuorum, super lectos tuos, & in domos servorum tuorum, & populi tui, & in consperfis tuis, & in clibanis tuis : — *Ibid. Locut.* 39.
4. & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos, intrabunt ranæ.	4. & super te, & super populum tuum, & super servos tuos, ascendent ranæ.
5. Dixitque Dominus ad Moysen : Dic ad Aaron : Extende manum tuam super fluvios ac super rivos & paludes, & educ ranas super terram Ægypti.	
Ps. 104. 30. — 6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti.	6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & eduxit ranas, & educta est rana, & operuit terram..... — *Idem Locut.* 40. 343. *b.*
Sap. 17. 7. — 7. Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Ægypti.	7. Fecerunt autem similiter & incantatores Ægyptiorum veneficiis suis, & eduxerunt ranas super terram Ægypti. — *Aug. quæst.* 23. *in Exod. t.* 3. 428. *b.*
8. Vocavit autem Pharao Moysen & Aaron,	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco. Hanc locutionem, *ut serviant*, notat August. ibid. *Non ut serviat*, inquit, *qui loquendi modus non ferè invenitur, nisi ubi res ipsa singularis pluribus constat.*

℣. 2. Addit August. ibid. *Sic enim habet Græcus elegantissima locutione, ut ranæ ipsæ, plaga intelligatur, qua feritur terra Ægypti.*

℣. 3. Similia Græcum exhibet, nisi quòd ponit, Καὶ, post hoc, *cubiculorum tuorum*, & pro *in domos*, ἐπὶ τὺς οἴκυς, *super domos.* Ms. verò Alex. cum editt. Ald. & Compl. εἰς τὺς οἴκυς. August. de his ita differit ibid. *Notandum quòd*, in domos, &c. *cùm dixisset, accusativum casum tenuit ;* & super lectos, &c. *ubi dixit*, super, *accusativum similiter servavit :* in consperfis *autem*, & in clibanis, *ad ablativum se transtulit : nam & Græcus mutavit præpositionem, quam non mutat Latinus. Ille enim habet*, εἰς τὺς οἴκυς, in domos : in consperfis *autem*, ἐν τοῖς φυράμασι *ubi mirum si non etiam sensus est, non locutio, ut in consperfionibus, & in clibanis exortas ranas forsitan velit intelligi, non extrinsecus ascendisse, vel irruisse, & quia eas fluvium eructaturum prædicit, inde implere omnia.* Φύραμα autem propriè, *farina aquâ subacta*, seu *massa* & *pasta*. 1. Cor. 5. *Conspersio* dicitur.

℣. 4. In Græco mutatur vocum ordo, nempe post *te*, ponitur, καὶ ἐπὶ τὺς θεράποντάς συ, at in editt. Ald. & Compl. post *tuum*, ut sup.

℣. 6. Vix meliùs è Græco. Observat August. ibid. *ranam, pro multitudine ranarum*, positam esse : & infra locut. 72. de Num. col. 361. g. *In Exodo*, inquit, *dictum est*, rana, *singulare pro plurali.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, ubi constanter, ἀνήγαγον, pro *eduxerunt.*

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
		& dixit eis : Orate Dominum ut auferat ranas à me & à populo meo : & dimittam populum ut sacrificet Domino.
Ambr. l. 1. de Cain, c. 9. t. 1. 199. c.	9..... Constitue mihi quando pro te orem, & pro famulis tuis, & pro populo tuo, ut exterminet Dominus ranas.....	9. Dixitque Moyses ad Pharaonem : Constitue mihi quando deprecer pro te, & pro servis tuis, & pro populo tuo, ut abigantur ranæ à te, & à domo tua, & à servis tuis, & à populo tuo : & tantùm in flumine remaneant.
	10. Respondit : Crastina die.....	10. Qui respondit : Cras. At ille : Juxta, inquit, verbum tuum faciam : ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus noster.

VULGATA NOVA.

11. Et recedent ranæ à te, & à domo tua, & à servis tuis, & à populo tuo : & tantùm in flumine remanebunt.

12. Egressique sunt Moyses & Aaron à Pharaone : & clamavit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum quam condixerat Pharaoni.

13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi : & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 41. 343. c.	14. Et colligebant eas acervos acervos.....	14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, & computruit terra.
Aug. quæst. 24. in Exod. t. 3. 428. c.	15. Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio : & ingravatum est cor ejus, & non exaudivit eos, sicut dixerat Dominus.	15. Videns autem Pharao quòd data esset requies, ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.
Aug. Locut. 42. t. 3. 343. c.	16..... Extende manu virgam tuam, & percute terra.....	16. Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron : Extende virgam tuam, & percute pulverem terræ : & sint sciniphes in universa terra Ægypti.
Ps. 104. 31.		17. Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens : percussitque pulverem terræ, & facti sunt sciniphes in hominibus, & in jumentis : omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti.
Idem Locut. 43. 343. d.	18. Fecerunt autem similiter & incantatores veneficiis suis, ut educerent cyniphes, & non poterant.....	18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt : erantque sciniphes tam in hominibus quàm in jumentis.
Hilar. in Ps. 135. 485. d. Aug. quæst. 25. in Exod. p. 429. b.	19. Dixerunt ergo incantatores Pharaoni : Digitus Dei est hoc..... induratum est cor Pharaonis.....	19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem : Digitus Dei est hic : induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos sicut præceperat Dominus.
		20. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Consurge diluculo, & sta coram Pharaone : egredietur enim ad aquas : & dices ad eum : Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
Aug. quæst. 26. in Exod. t. 3. 429. c. Aug. Locut. 44. t. 3. 343. e.	21..... ecce ego mitto in te, & in servos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas cynomyiam : & implebuntur domus Ægyptiorum cynomyiâ ; & in terram super quam sunt super eam.	21. Quòd si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, & in servos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas, omne genus muscarum : & implebuntur domus Ægyptiorum muscis diversi generis, & universa terra in qua fuerint.
Aug. quæst. 26. in Exod. 429. d.	22. Et gloriosam faciam in die illa terram Gessen, in qua populus meus inest super eam..... ut scias quoniam ego sum Dominus Deus omnis terræ.	22. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ : & scias quoniam ego Dominus in medio terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Græc. similiter : Τάξαι πρός με πότε εὔξομαι περὶ σοῦ, καὶ περὶ τῶν θεραπόντων σου, καὶ τοῦ λαοῦ σου, ἀφανίσαι τοὺς βατράχους ἀπὸ σοῦ, &c.

℣. 10. Græc. Ὁ δὲ εἶπεν· Εἰς αὔριον, &c.

℣. 14. Itidem Græcè.

℣. 15. Græc. habet, Ἰδὼν δὲ, *videns autem*, pro *&* *vidit*, deletque *&*, ante *ingravatum est*, & pro *dixerat*, ponit ἐλάλησε, *locutus est* : cætera prorsus similia.

℣. 16. *Sic habent Latini*, inquit August. ibid. *Non*, Percute terram. *Græcus habet*, aggerem terræ ; *si tamen hoc verbo rectè interpretatur quod dictum est*, τὸ χῶμα τῆς γῆς.

℣. 18. Ita quoque in Græco, præter unum τὸν σκνῖφα *scyniphem*, loco *cyniphes* : addit August. ibid. *Notandum est*, fecerunt, *dictum pro eo quod est*, *conati sunt facere*. Quæst. verò 25. in Exod. col. 428. g. scribit : *scynifes*, non *cynifes*.

℣. 19. Ad verbum è Græco. Similiter habet August. quæst. 25. in Exod. to. 3. col. 428. g. *Dixerunt Magi ad Pharaonem : Digitus Dei est hoc ; quoniam non potuerunt educere scyniphes*. Vide seq. apud Aug. sicut apud Hilar. l. 7. de Trin. col. 921. b.

℣. 21. Græc. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σὲ, καὶ ἐπὶ τοὺς..... καὶ ἐπὶ τὸν..... καὶ ἐπὶ τοὺς οἴκους ὑμῶν, &c. ut in Lat. Edit. Ald. οἴκους σου, cum August. Nota ab eodem scribi *cynomyiam*, è Græco κυνόμυιαν. At Hieron. epist. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 663. c. ait : Κοινόμυια, *non, ut Latini interpretati sunt, Musca canina, dicitur per y, Græcam litteram, sed juxta Hebraïcam intelligentiam, per* δίφθογγον *debet scribi*, οι, *ut sit* Κοινόμυια, *id est, omne muscarum genus*. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 117. e. *Cynomia, caninæ scilicet muscæ*, &c.

℣. 22. Græc. Καὶ παραδοξάσω..... τὴν γῆν Γεσὲμ, ἐφ' ἧς : &c. ut in Lat. i. e. *mirabiliter distinguam..... terram Ge-*

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
	23. Ponamque divisionem inter populum meum & populum tuum : cras erit signum istud.	23. Et dabo intervallum inter populum meum, & inter populum tuum.....	*Aug. ubi sup.*
Sap. 16. 9.	24. Fecitque Dominus ita. Et venit musca gravissima in domos Pharaonis & servorum ejus, & in omnem terram Ægypti : corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis.		
	25. Vocavitque Pharao Moysen & Aaron, & ait eis : Ite & sacrificate Deo vestro in terra hac.	25..... Euntes immolate Domino Deo vestro in terra.	*Idem quæst. 27. 429. e.*
	26. Et ait Moyses : Non potest ita fieri : abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro : quòd si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent.	26..... Ait Moyses : Non potest fieri sic : abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro : si enim immolaverimus abominationes Ægyptiorum palam ipsis, lapidabimur.	*Idem quæst. 28. 429. f. g.*
Sup. 3. 18.	27. Viam trium dierum pergemus in solitudinem : & sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis.	27. Viam trium dierum ibimus : & immolabimus Domino Deo nostro, sicut dixit nobis.	*Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. t. 1. 305. d.*
	28. Dixitque Pharao : Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto : veruntamen longiùs ne abeatis, rogate pro me.		
	29. Et ait Moyses : Egressus à te, orabo Dominum : & recedet musca à Pharaone, & à servis suis, & à populo ejus cras : veruntamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino.	29. Et dixit Moyses : Ego exeam à te, & orabo ad Deum : & exibit cynomyia à Pharaone, & à servis ejus.....	*Aug. Locut. 45. 343. e.*

VULGATA NOVA.

30. Egressusque Moyses à Pharaone, oravit Dominum.

31. Qui fecit juxta 31..... *Vide Not.* verbum illius : & abstulit muscas à Pharaone, & à servis suis, & à populo ejus : non superfuit ne una quidem.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
32. Et ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hac quidem vice dimitteret populum.	32. Et ingravavit Pharaò cor suum & in isto tempore, & noluit dimittere populum.	*Aug. de Grat. & lib. arb. t. 10. 744. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sem, &c. ut infra, c. 9. ℣. 4.

℣. 23. Gr. Καὶ δώσω διαστολὴν ἀνὰ μέσον τοῦ ἐμοῦ λαοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον, &c. *Et dabo interstitium inter*, &c.

℣. 25. August. ibid. *Quod Latini habent*, Euntes immolate, &c. *Græcus habet :* Venientes immolate, &c. nunc etiam, ἐλθόντες θύσατε. Editt. August. addunt in fine, *in terra hac*, sed contra fidem Mss. à quibus abest demonstrativa particula, sicut à Græco. *Nolebat enim*, inquit August. *eos ire quò dicebant, sed ut illic in Ægypto immolarent, volebat.* In edit. tamen Ald. legitur, ἐν τῇ γῇ ταύτῃ.

℣. 26. Ita è Græco, verbum de verbo. Addit August. ibid. *Id est, hæc immolaturi sumus quæ abominantur Ægyptii, & propterea in Ægypto non possumus : hoc manifestant verba quæ adjungit :* Si enim immolaverimus, &c. *Hoc non intelligentes quidam Interpretes nostri, sic interpretati sunt, ut dicerent :* Non potest fieri sic : Nunquid abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro ? *cùm magis hoc Scriptura dixerit, quia Ægyptiorum abominationes immolaturi sunt. Alii verò Latini sic habent :* Non potest fieri sic : quoniam abominationes Ægyptiorum non immolabimus Domino Deo nostro. *Contrarium sensum facit addita particula negativa, cùm Moyses dixerit :* Non potest fieri sic : abominationes enim, &c. *& ideo in eremum dicebant se ire velle, ubi Ægyptii non viderent abominationes suas.* Huc etiam redeunt quæ Ambros. epist. 27. ad Iren. to. 2. col. 898. b. dicit : *Moveri te significasti mihi, eò quòd legeris*, Abominanda apud Ægyptios immolemus Deo : *sed habuisti quo istud solveres, quia in Genesi scriptum est, quòd Ægyptii pastorem pecorum abominabantur, non utique propter hominem, sed propter pecora :* tum addit : *Oderant ergo Ægyptii immolata sacrificia.*

℣. 27. Græc. addit, εἰς τὴν ἔρημον, *in desertum*, post verbum *ibimus*; tollit verò *Domino*, post *immolabimus*; & in fine habet, καθάπερ εἶπε Κύριος ἡμῖν, *sicut dixit Dominus nobis.* Ms. tamen Alex. nec non editt. Ald. & Compl. ferunt : Καὶ θύσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καθάπερ εἶπεν ἡμῖν, cum Ambrosio.

℣. 29. Græc. Εἶπε δὲ Μωυσῆς· Ὁ δὲ ἐγὼ ἐξελεύσομαι..... καὶ ἀπελεύσεται ἡ κυνόμυια καὶ ἀπὸ τῶν θεραπόντων σου, καὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, &c. *Dixit autem Moyses : Ego autem exibo... & abibit cynomyia & à famulis tuis, & à populo*, &c. In Ms. Alex. ac edit. Compl. κυνόμυια ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν θεραπ. σου. In Ms. verò Oxon. ac edit. Ald. ἀπὸ Φαραὼ, καὶ ἀπὸ τῶν θεραπ. αὐτοῦ, ut sup. apud August.

℣. 31. Græc..... Καὶ περιεῖλε τὴν κυνόμυιαν ἀπὸ Φαραώ. Hilar. l. 7. de Trin. col. 921. b. *Cynomyiam quam immiserat abigit.* August. quæst. 29. in Exod. col. 430. b. *Cùm ablata esset locusta*, sed erratum aut scriptoris aut memoriæ est, inquit Nobilius in hunc loc.

℣. 32. Rursus August. quæst. 29. in Exod. col. 430. b. *Et ingravavit Pharao cor suum etiam in hoc tempore, & noluit*, &c. ut sup. tum addit : *Certè nunc non dictum est : Ingravatum est cor Pharaonis, sed, Ingravavit Pharao cor suum.* Gr. Καὶ ἐβάρυνε Φαραὼ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ καιροῦ τούτου, καὶ οὐκ ἠθέλησεν, &c. ut in Lat.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Dixit autem Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem, & loquere ad eum : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.	1..... Dimitte populum meum ut mihi serviant.	*Aug. Locut. 46. t. 3. 343. e.*

VULGATA NOVA.

2. Quòd si adhuc renuis, & retines eos :

3. ecce manus mea erit super agros tuos : & su-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè. Vid. August. sup. Not. ad cap. 8. ℣. 1.

VULGATA NOVA.

per equos, & aſinos, & camelos, & boves, & oves, peſtis valde gravis.

4. Et faciet Dominus mirabile inter poſſeſſiones Iſraël, & poſſeſſiones Ægyptiorum, ut nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Iſraël.

4..... *Vide Not.*

5. Conſtituitque Dominus tempus, dicens: Cras faciet Dominus verbum iſtud in terra.

6. Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die: mortuaque ſunt omnia animantia Ægyptiorum: de animalibus verò filiorum Iſraël nihil omnino periit.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 30. in Exod. t. 3. 430. c.

7. Videns autem Pharao, quia non eſt mortuum de pecoribus filiorum Iſraël ullum; ingravatum eſt cor Pharaonis.....

Idem quæſt. 31. 430. d.

8. Dicit Deus ad Aaron & Moyſen: Sumite vobis plenas manus favillæ de fornace, & adſpergat Moyſes in cœlum coram Pharaone, & coram ſervis ejus.

9. Et fiat pulvis in univerſa terra Ægypti.....

Ambr. l. 3. de offic. c. 15. 130. d.

10..... Jactaverunt favillam in cœlum: & facta ſunt ulcera, & veſicæ candentes, in hominibus, & quadrupedibus.

VULGATA NOVA.

7. Et miſit Pharao ad videndum: nec erat quidquam mortuum de his quæ poſſidebat Iſraël. Ingravatumque eſt cor Pharaonis, & non dimiſit populum.

8. Et dixit Dominus ad Moyſen & Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cœlum coram Pharaone.

9. Sitque pulvis ſuper omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus, & jumentis ulcera, & veſicæ turgentes, in univerſa terra Ægypti.

10. Tuleruntque cinerem de camino, & ſteterunt coram Pharaone, & ſparſit illum Moyſes in cœlum: factaque ſunt ulcera veſicarum turgentium in hominibus, & jumentis:

VULGATA NOVA.

11. nec poterant malefici ſtare coram Moyſe propter ulcera quæ in illis erant, & in omni terra Ægypti.

12. Induravitque Dominus cor Pharaonis, & non audivit eos, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen.

13. Dixitque Dominus ad Moyſen: Manè conſurge, & ſta coram Pharaone, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut ſacrificet mihi.

14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas ſuper cor tuum, & ſuper ſervos tuos, & ſuper populum tuum: ut ſcias quòd non ſit ſimilis mei in omni terra.

15. Nunc enim extendens manum, percutiam te & populum tuum peſte, peribiſque de terra.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 32. in Exod. t. 3. 430. f.

16. Et propter hoc ipſum conſervatus es, ut oſtendam in te virtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in univerſa terra.

Aug. Locut. 47. 343. e.

18. Ecce ego pluam hanc horam craſtinam diem grandinem multam.....

19..... *Vide Not.*

Aug. quæſt. 33. in Exod. 431. d.

20. Qui timuit verbum Domini ſervorum Pharaonis, congregavit pecora ſua in domos:

21. qui autem non intendit mente in verbum Domini, dimiſit pecora ſua in campo.

VULGATA NOVA.

16. Idcirco autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.

Rom. 9. 17.

17. Adhuc retines populum meum: & non vis dimittere eum?

18. En pluam cras hac ipſa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto, à die qua fundata eſt, uſque in præſens tempus.

19. Mitte ergo jam nunc, & congrega jumenta tua, & omnia quæ habes in agro: homines enim, & jumenta, & univerſa quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque ſuper ea grando, morientur.

20. Qui timuit verbum Domini de ſervis Pharaonis, fecit confugere ſervos ſuos, & jumenta in domos:

21. qui autem neglexit ſermonem Domini, dimiſit ſervos ſuos, & jumenta in agris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Huic verſui & ſeq. 6. reſpondent iſta Aug. q. 33. in Ex. 431. c. *Diſcrevit Deus inter pecora Hebræorum, & Ægyptiorum, ita ut illinc nullum moreretur, omnia verò Ægyptiorum pecora morerentur.* Gr. Καὶ παραδοξάσω ἐγὼ..... ἀνὰ μέσον τῶν κτηνῶν τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν κτηνῶν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ..... καὶ ἐτελεύτησε πάντα τὰ κτήνη τῶν Αἰγυπτίων· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐκ ἐτελεύτησεν οὐδέν. i. e. *Et mirabiliter diſtinguam ego..... inter pecora Ægyptiorum, & inter pecora filiorum Iſraël..... & mortua ſunt omnia pecora Ægyptiorum: de pecoribus autem filiorum Iſraël non eſt mortuum ullum.*

℣. 7. Similiter habet Græc. præter hoc, ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, *de omnibus pecoribus.*

℣. 8. Græc. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν, λέγων· Λάβετε ὑμεῖς πλήρεις τὰς χεῖρας αἰθάλης καμιναίας, καὶ πασάτω, &c. ut in Lat. Auguſtinus infra pro *adſpergat*, conſtanter ſcribit, *ſpargat.*

℣. 9. Græc. Καὶ γενηθήτω κονιορτὸς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου. *Et fiat pulvis ſuper omnem terram Ægypti.*

℣. 10. Gr. Καὶ ἔπασεν αὐτὴν Μωυσῆς εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἐγένετο ἕλκη φλυκτίδες ἀναζέουσαι, ἔν τε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι. *Et aſperſit eam Moyſes in cœlum: & facta ſunt ulcera, veſicæ efferveſcentes, & in hominibus, & in quadrupedibus.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 118. b. *Veſicæ ebullientes, ulceraque manantia.*

℣. 16. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. col. 1197. b. legit: *Quia ad hoc ipſum te ſuſcitavi, ut oſtendam in te virtutem meam, & annuntietur nomen meum in univerſa terra.* Similiter Eucher. Lugd. quæſt. in Gen. col. 843. h. *In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam.* Philaſtr. Brix. *Ad hoc excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam.* Græc. Καὶ ἕνεκεν τούτου διετηρήθης, ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν ἰσχύν μου, &c. ut in textu Lat.

℣. 18. Ita in Græco, præter unum, ὕω *pluo*, loco *pluam.*

℣. 19. Eadem commemorat Aug. quæſt. 33. in Exod. col. 431. b. dicens: *Mandavit Deus Pharaoni, cùm ſe facturum magnam grandinem minaretur, ut feſtinet congregare pecora ſua, & quæcunque illi eſſent in campo, ne grandine intereant.* Græc. Νῦν οὖν κατάσπευσον συναγαγεῖν τὰ κτήνη σου, καὶ ὅσα σοι ἐστὶν ἐν τῷ πεδίῳ· πάντες γάρ..... τελευτήσει.

℣. 20. Græc. Ὁ φοβούμενος τὸ ῥῆμα, &c. ut in Lat.

℣. 21. Itidem Græcè, præter hoc, ἐν τοῖς πεδίοις, in

VULGATA NOVA.

22. Et dixit Dominus ad Moyſen : Extende manum tuam in cœlum, ut fiat grando in univerſa terra Ægypti, ſuper homines, & ſuper jumenta, & ſuper omnem herbam agri in terra Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.

22. Et dixit Dominus ad Moyſen : Extende manum tuam in cœlum, & erit grando in omni terra Ægypti.....

Aug. quæſt. 34. ubi ſup.

VULGATA NOVA.

Sap. 16. 16. & 19. 19.

23. Extenditque Moyſes virgam in cœlum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac diſcurrentia fulgura ſuper terram : pluitque Dominus grandinem ſuper terram Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.

24... grando autem multa valde valde.....

Aug. Loc. 47. 343. f.

VULGATA NOVA.

24. Et grando & ignis miſta pariter ferebantur : tantæque fuit magnitudinis, quanta ante nunquam apparuit in univerſa terra Ægypti ex quo gens illa condita eſt.

25. Et percuſſit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine uſque ad jumentum : cunctamque herbam agri percuſſit grando, & omne lignum regionis confregit.

26. Tantùm in terra Geſſen, ubi erant filii Iſraël, grando non cecidit.

VULGATA NOVA.

27. Miſitque Pharao, & vocavit Moyſen & Aaron, dicens ad eos : Peccavi etiam nunc : Dominus juſtus : ego & populus meus, impii.

28. Orate Dominum ut deſinant tonitrua Dei, & grando : ut dimittam vos, & nequaquam hic ultra maneatis.

29. Ait Moyſes : Cùm egreſſus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & ceſſabunt tonitrua, & grando non erit : ut ſcias quia Domini eſt terra :

30. novi autem, quòd & tu, & ſervi tui, necdum timeatis Dominum Deum.

VERSIO ANTIQUA.

27..... vocavit autem Pharao Moyſen & Aaron, & dixit eis : Peccavi nunc : nam Deus juſtus eſt : ego autem & populus meus, impii.

Vigil. Tapſ. contr. Varim. 746. f.

28. Orate pro me ad Dominum, ut deſinant fieri voces Dei.....

Aug. Locut. 48. t. 3. 343. f.

29..... & deſinent voces & grando.....

30. & tu, & ſervi tui ſcio, quòd nondum timetis Dominum.

Aug. quæſt. 35. in Exod. 431. e.

VULGATA NOVA.

31. Linum ergo & hordeum læſum eſt, eò quòd hordeum eſſet virens, & linum jam folliculos germinaret :

32. triticum autem & far non ſunt læſa, quia ſerotina erant.

33. Egreſſuſque Moyſes à Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum : & ceſſaverunt tonitrua & grando, nec ultra ſtillavit pluvia ſuper terram.

34. Videns autem Pharao quòd ceſſaſſet pluvia, & grando, & tonitrua, auxit peccatum :

35. & ingravatum eſt cor ejus, & ſervorum illius, & induratum nimis : nec dimiſit filios Iſraël, ſicut præceperat Dominus per manum Moyſi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

campis : at in Mſ. Alex. ἐν τῷ πεδίῳ, ut ſup. deeſt verò *ſua*, poſt *pecora.*

℣. 22. Similiter in Græco, exceptis his, εἶπε δὲ, *dixit autem*, pro *& dixit*, & ἐπὶ πᾶσαν γῆν, *ſuper omnem terram*, pro *in omni terra.* In Mſ. tamen Oxon. ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

℣. 24. Ambroſ. l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. d. his alludens, dicit : *Deduxerunt grandinem in igne flammeo, contrita erant ſuper terram omnia.* Similiter Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. part. 1. c. 36. col. 118. b. *Grando cum igne permixta, non tantùm omne animal, quantùm etiam arbuſta ipſa, virgultaque ſubvertens.* Græc. Ἦν δὲ ἡ χάλαζα, καὶ τὸ πῦρ φλογίζον ἐν τῇ χαλάζῃ· ἡ δὲ χάλαζα πολλὴ σφόδρα (Mſ. Alex. cum edit. Ald. σφόδρα σφόδρα)..... Ἐπάταξε δὲ ἡ χάλαζα..... ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· καὶ πᾶσαν βοτάνην..... καὶ πάντα τὰ ξύλα, &c.

℣. 27. Græc. Ἀποστείλας δὲ Φαραὼ, ἐκάλεσε Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἡμάρτηκα τὸ νῦν· ὁ Κύριος δίκαιος, ἐγὼ δὲ, &c. ut ſup.

℣. 28. Græc. Εὔξασθε οὖν περὶ ἐμοῦ πρὸς Κύριον, καὶ παυσάσθω, &c. ut in Lat. Auguſt. quoque quæſt. 35. in Exod. to. 3. col. 431. e. ait : *Cùm, fragore cœli, qui vehemens erat in grandine, Pharao..... rogaret Moyſen ut oraret pro illo..... Moyſes ei dixit*, &c. Item Auct. l. ad Novat. apud Cypr. p. 438. b. 440. *Orate pro me ad Dominum, quia peccavi.*

℣. 29. Græc. Καὶ αἱ φωναὶ παύσονται, &c. ut ſup.

℣. 30. Ad verbum è Græco, præter unum *timetis*, pro quo, πεφόβησθε, *timuiſtis ;* at in Mſ. Oxon. & Ald. edit. φοβεῖσθε. Vid. Hilar. l. 7. de Trin. col. 921. b. & Ambroſ. l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. e.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. ET dixit Dominus ad Moyſen : Ingredere ad Pharaonem : ego enim induravi cor ejus, & ſervorum illius : ut faciam ſigna mea hæc in eo,

2. & narres in auribus filii tui, & nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, & ſigna mea fecerim in eis : & ſciatis quia ego Dominus.

3. Introierunt ergo Moyſes & Aaron ad

VERSIO ANTIQUA.

1. DIxit Dominus ad Moyſen : Intra ad Pharaonem : ego enim gravavi cor ejus, & ſervorum ejus : ut ordine ſuperveniant ſigna mea hæc ſuper eos,

Aug. quæſt. 36. in Exod. t. 3. 431. f.

2. ut narretis in aures filiis veſtris, & filiis filiorum veſtrorum, quæcunque illuſi Ægyptiis.....

Aug. Locut. 49. t. 3. 343. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων· Εἴσελθε πρὸς Φαραώ· ἐγὼ γὰρ ἐσκλήρυνα αὐτοῦ τὴν καρδίαν, καὶ τῶν..... ἵνα ἑξῆς ἐπέλθῃ τὰ σημεῖα ταῦτα ἐπ' αὐτούς· *Dixit autem Dominus ad Moyſen, dicens : Ingredere ad Pharaonem : ego enim induravi ejus cor, & ſervorum ejus, ut deinde ſuperveniant ſigna hæc ſuper eos.* At in Mſ. Alex. ac ed. Ald. ἐγὼ γὰρ ἐβάρυνα τὴν καρδίαν αὐτοῦ. In Compl. ἐβάρυνα αὐτοῦ τὴν καρδίαν. Item in Mſ. Alex. σημεῖά μου ταῦτα, ut ſup. ex Auguſt.

℣. 2. Itidem Græcè, præter hoc, τῶν τέκνων ὑμῶν, *filiorum veſtrorum*, pro *filiis veſtris.* Similiter hab. Tertul. l. 5. contra Marc. p. 800. c. 801. a. *Narrabitis hæc in auribus filiorum*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 50. 343. g.

4..... ecce ego induco hanc horam craſtino die locuſtam multam.....

VULGATA NOVA.

Pharaonem, & dixerunt ei : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Uſquequò non vis ſubjici mihi? dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi.

4. Sin autem reſiſtis, & non vis dimittere eum : ecce ego inducam cras locuſtam in fines tuos :

Sap. 16. 9.

VULGATA NOVA.

5. quæ operiat ſuperficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, ſed comedatur quod reſiduum fuerit grandini : corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris.

6. Et implebunt domos tuas, & ſervorum tuorum, & omnium Ægyptiorum : quantam non viderunt patres tui, & avi, ex quo orti ſunt ſuper terram, uſque in præſentem diem. Avertitque ſe, & egreſſus eſt à Pharaone.

7. Dixerunt autem ſervi Pharaonis ad eum : Uſquequò patiemur hoc ſcandalum : dimitte homines, ut ſacrificent Domino Deo ſuo : nonne vides quòd perierit Ægyptus?

VERSIO ANTIQUA.

Idem Locut. 51. 344. a.

8..... qui autem, & qui ſunt qui ibunt?

VULGATA NOVA.

8. Revocaveruntque Moyſen & Aaron ad Pharaonem : qui dixit eis : Ite, ſacrificate Domino Deo veſtro : quinam ſunt qui ituri ſunt?

VULGATA NOVA.

9. Ait Moyſes : Cum parvulis noſtris & ſenioribus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ovibus & armentis : eſt enim ſolemnitas Domini Dei noſtri.

10. Et reſpondit Pharao : Sic Dominus ſit vobiſcum, quomodo ego dimittam vos, & parvulos veſtros : cui dubium eſt quòd peſſimè cogitetis?

11. Non fiet ita, ſed ite tantùm viri, & ſacrificate Domino : hoc enim & ipſi petiſtis. Statimque ejecti ſunt de conſpectu Pharaonis.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 38. in Exod. t. 3. 432. a.

12..... Extende manum tuam ſuper terram Ægypti, & aſcendat locuſta ſuper terram.....

VULGATA NOVA.

12. Dixit autem Dominus ad Moyſen : Extende manum tuam ſuper terram Ægypti ad locuſtam, ut aſcendat ſuper eam, & devoret omnem herbam quæ reſidua fuerit grandini.

Pſ. 104. 34.

VULGATA NOVA.

13. Et extendit Moyſes virgam ſuper terram Ægypti : & Dominus induxit ventum urentem tota die illa & nocte : & manè facto, ventus urens levavit locuſtas.

14. Quæ aſcenderunt ſuper univerſam terram Ægypti : & ſederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec poſtea futuræ ſunt.

15. Operueruntque univerſam ſuperficiem terræ, vaſtantes omnia. Devorata eſt igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiſerat : nihilque omnino virens relictum eſt in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Ægypto.

VERSIO ANTIQUA.

15..... non eſt relictum viride nihil in lignis.....

Aug. Loc. 52. t. 3. 344. a.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 53. 344. a.

16..... Peccavi ante Dominum Deum veſtrum, & in vobis.

Ibid. Locut. 53.

17. Suſcipite ergo delictum meum.....

Aug. quæſt. 37. in Exod. t. 3. 431. g.

19..... & non eſt relicta locuſta una in omni terra Ægypti.

20. Et induravit Dominus cor Pharaonis.....

Aug. quæſt. 38. 432. a.

21..... Extende manum tuam in cœlum.....

VULGATA NOVA.

16. Quamobrem feſtinus Pharao vocavit Moyſen & Aaron, & dixit eis : Peccavi in Dominum Deum veſtrum, & in vos.

17. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, & rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat à me mortem iſtam.

18. Egreſſuſque Moyſes de conſpectu Pharaonis, oravit Dominum.

19. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementiſſimum, & arreptam locuſtam projecit in mare rubrum : non remanſit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti.

20. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſraël.

21. Dixit autem Dominus ad Moyſen : Extende manum tuam in cœlum : & ſint tenebræ ſuper terram Ægypti, tam denſæ ut palpari queant.

Pſ. 104. 28.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

veſtrorum, & filii veſtri æquè in aures filiorum ſuorum.

℣. 4. Ad verbum è Græco.

℣. 8. Græc. Τίνες δὲ, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ πορευόμενοι;

℣. 12. Auguſt. præponit hoc : *Dictum eſt ad Moyſem*, Græc. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν, *deinde* : Ἔκτεινον τὴν χεῖρα ἐπὶ γῆν, &c. ut in Lat. In Mſ. Alex. τὴν χεῖρά σου, ut ſup.

℣. 15. Itidem Græcè : addit Auguſt. ibid. *Dicendum fuit more locutionis noſtræ : Non eſt relictum viride aliquid in lignis.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. 118. c. *Locuſtarum multitudo vexans omnia, radicituſque exterminans.*

℣. 16. Optimè è Græco, præter hoc, *in vobis*, pro quo, εἰς ὑμᾶς, *in vos.*

℣. 17. Gr. προσδέξασθε οὖν μου τὴν ἁμαρτίαν.

℣. 19. Similiter in Græco. Vide ſis Hilar. l. 7. de Trin. col. 921. b.

℣. 20. Ita quoque in Græco.

℣. 21. Auguſt. ibid. *Dicitur ad Moyſen : Extende manum tuam in cælum, ut fieret etiam plaga tenebrarum.* Græc. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν· Ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν οὐρανὸν· καὶ γενηθήτω σκότος ἐπὶ γῆς Αἰγύπτου, &c. Unde Tich. reg. 5. col. 62. f. ait : *Dabo tenebras ſuper terram tuam.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
22. Extenditque Moyses manum in cœlum : & factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus.	22..... *Vide Not.*
Sap. 17. 2. *Sap.* 18. 1. — 23. Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat : ubicunque autem habitabant filii Israël, lux erat.	23. Et nemo vidit fratrem suum tribus diebus..... — *Aug. Locut.* 54. *t.* 3. 344. *b.*
24. Vocavitque Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis : Ite, sacrificate Domino : oves tantùm vestræ & armenta remaneant, parvuli vestri eant vobiscum.	24..... Ite, & servite Domino Deo vestro : præter oves & boves relinquite..... — *Ibid. Locut.* 55.

VULGATA NOVA.

25. Ait Moyses : Hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. loc. 56. 344. *c.* — 26..... & non relinquemus ungulam.....	26. Cuncti greges pergent nobiscum : non remanebit ex eis ungula, quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri : præsertim cùm ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.

27. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
28. Dixitque Pharao ad Moysen : Recede à me, & cave ne ultra videas faciem meam : quocunque die apparueris mihi, morieris.	28..... adtende tibi ultra apponere videre faciem meam..... — *Idem Locut.* 57.
29. Respondit Moyses : Ita fiet ut locutus es, non videbo ultra faciem tuam.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Græc. Ἐξέτεινε δὲ Μωυσῆς τὴν χεῖρα εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἐγένετο σκότος γνόφος, θύελλα ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου τρεῖς ἡμέρας. Quibus respondent ista ex Ambrosio l. 3. offic. c. 15. to. 2. col. 130. e. *Caligantibus tenebris operta erat terra per triduum, ex quo Moyses manum levaverat, & tenebras infuderat.* Item illa ex Auct. l. de promiss. p. 118. c. *Nona plaga..... tenebræ densissimæ, plenæ imaginibus terroribusque feralibus.*

℣. 23. *Sic Latini habent*, teste Augustino, qui addit : *Græcus* autem : *Et non vidit nemo fratrem suum.* Edit. Rom. Καὶ οὐκ εἶδεν οὐδεὶς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τρεῖς ἡμέρας. Deest verò, τρεῖς ἡμέρας, in Ms. Alex. & aliis exemplaribus.

℣. 24. August. anteponit ista : *Pharao dicit ad Moysen, & Aaron*, pro quibus Græcè, Καὶ ἐκάλεσε Φαραὼ Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν, λέγων· *Et vocavit Pharao Moysen & Aaron, dicens :* Sequitur in Græco : Βαδίζετε, λατρεύσατε (Ms. Oxon. cum ed. Compl. Καὶ λατρεύετε) Κυρίῳ τῷ..... πλὴν τῶν προβάτων, quæ redduntur ab August. ut posuimus supra, hoc addito : *Sic enim habet Græcus. Valde* autem, inquit August. *inusitata locutio est, nisi post distinctionem inseratur*, relinquite, *& subaudiatur*, ista, *ut sit sensus : Ite præter oves & boves, & relinquite ista :* πλὴν tamen cum Genitivo, meliùs verteretur, *sed*, *tantùm* vel *tamen*, quàm *præter*, legendo sic absque virgula post *boves : Ite, & servite Dom. Deo vestro ; tantùm oves & boves relinquite.*

℣. 26. Ita in Gr. *Quid est* autem *aliud*, ait August. *Non relinquemus ungulam*, nisi, *nec ungulam relinquemus ?*

℣. 28. Ad verbum è Græco : *Pro eo quod est*, inquit Aug. *Adtende tibi, ne ultra videas faciem meam.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. ET dixit Dominus ad Moysen : Adhuc unâ plagâ tangam Pharaonem & Ægyptum, & post hæc dimittet vos, & exire compellet.	1. DIcit..... Dominus ad Moysen : Adhuc unam plagam ego induco in Pharaonem..... — *Capitul. sup. xvii.*
Sup. 3. 22. *Inf.* 12. 35. — 2. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua, vasa argentea & aurea.	2. Loquere ergo secretò in aures populi, & petat unusquisque à proximo, & mulier à proxima, vasa aurea & argentea, & vestem. — *Aug. quæst.* 39. *in Exod. t.* 3. 431. *b.*

VULGATA NOVA.

Eccli. 45. 1. — 3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Ægypti, coram servis Pharaonis & omni populo.

4. Et ait : Hæc dicit Dominus : Media nocte egrediar in Ægyptum :

Inf. 12. 29. — 5. & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam, & omnia primogenita jumentorum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Eritque clamor magnus in universa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est.	6. Et erit clamor magnus per omnem terram Ægypti, qualis non fuit, & talis non adhuc apponetur. — *Aug. Locut.* 59. *t.* 3. 344. *d.*
7. Apud omnes autem filios Israël non mutiet canis ab homine usque ad pecus : ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios & Israël.	7. In filiis autem Israël non mutiet canis linguâ suâ, ab homine usque ad pecus.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Εἶπε δὲ Κύριος, &c. ut in Lat. præter hoc, ἐπάξω ἐπὶ, *inducam super*, pro *induco in.*

℣. 2. Similia Gr. habet, præter hoc : *Et mulier à proxima*, quod delet. In Ms. verò Alex. ac edd. Ald. & Compl. additur, Καὶ γυνὴ παρὰ τῆς πλησίον, ed. Compl. τῆς πλησίον αὐτῆς, deinde tam in Ms. Vat. quàm in aliis, σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, &c. August. locut. 58. de Exod. col. 344. d. rursus legit : *Et petat unusquisque à proximo suo, & mulier à proxima, vasa argentea & aurea, & vestem.....* Vid. sup. Not. in Exod. 3. 22.

℣. 6. Sic est in Gr. ad verbum.

℣. 7. Itidem Gr. præter hoc primum, Καὶ ἐν πᾶσι τοῖς υἱοῖς, *Et in omnibus filiis* ; in Ms. Alex. Ἐν δὲ πᾶσι τοῖς υἱοῖς, *In omnibus autem filiis*, &c.

VULGATA NOVA.

8. Descendentque omnes servi tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus qui subjectus est tibi: post hæc egrediemur.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 40. in Exod. t. 3. 432. c.

9..... Dixit autem Dominus ad Moysen: Non exaudiet vos Pharao, ut multiplicem signa mea & portenta mea in terra Ægypti.

VULGATA NOVA.

9. Et exivit à Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in terra Ægypti.

VULGATA NOVA.

10. Moyses autem & Aaron fecerunt omnia ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Similiter in Gr. exceptis his, ἵνα πληθύνων πληθυνῶ μου τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, *ut multiplicans multiplicem mea signa, & portenta in terra Ægypto;* sed in Mss. Oxon. & Alex. nec non in edd. Ald. & Compl. deest, πληθύνων. Alex. quoque cum iisdem edd. fert, τὰ σημεῖά μου καὶ τὰ τέρατά μου, cum August.

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Gaud. Brix. ser. 1. 945. d. & 946. a.

2. Mensis hic, vobis initium mensium: primus est vobis in mensibus anni.

Idem ser. 3. 948. d. e.

3. Loquere ad omnem synagogam filiorum Israël, dicens: Decimâ mensis hujus sumat unusquisque ovem per domos familiarum, ovem per singulas domos.

4. Quòd si pauci erunt in domo, ita ut non sufficiant ad ovem, assumet secum vicinum proximum suum, secundùm numerum animarum, unusquisque, quod sufficiat sibi, computabit in agno.

5. Agnus autem perfectus, masculus, anniculus erit vobis: ab agnis & hœdis sumetis.

6. Et erit vobis servatus usque in quartam decimam mensis hujus: & occident illum omnis multitudo synagogæ filiorum Israël ad vesperum.

VULGATA NOVA.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen & Aaron in terra Ægypti:

2. Mensis iste, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.

3. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israël, & dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.

4. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domui suæ, juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni.

5. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hœdum.

6. Et servabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis hujus: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Similiter habet Ambros. l. 1. Hex. col. 7. d. *Mensis hic, vobis initium mensium: primus est vobis in mensibus anni.* Ita quoque in Gr. at epist. 23. to. 2. col. 883. a. idem Ambr. legit: *Hic mensis, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni:* & l. 1. Hex. col. 6. f. *Mensis hic, initium mensium erit vobis:* & l. de Noë & arca, c. 20. col. 259. a. *Hic mensis, primus erit vobis in diebus anni.*

℣. 3. Ita in Gr. præter postrema, λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν, ἕκαστος πρόβατον κατ' οἰκίαν. i. e. *Sumant unusquisque ovem per domos patriarum, unusquisque ovem per domum.* Gaud. loc. cit. *Sumant ovem per domos.* Cypr. l. 2. Testim. p. 291. b. *Accipiant sibi singuli ovem per domos tribuum.* Aug. locut. 60. de Exod. to. 3. col. 344. e. *Accipiant singuli ovem per domos patriarum:* tum addit: *Quas dicat patrias, non facile est intelligere, utrùm civitates, in quibus commanebant, an potiùs numerosas familias, à cujusque velut paternitate propagatas: hoc enim magis in Græco significari perhibetur.*

℣. 4. Eadem rursus habet Gaudent. ser. 4. col. 949. f. usque ad vocem *secundùm.* In Gr. sic: Ἐὰν δὲ ὀλιγοστοὶ ὦσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὥστε μὴ εἶναι ἱκανοὺς εἰς πρόβατον, &c. ut in textu Lat. excepto ultimo, συναριθμήσεται εἰς πρόβατον, *connumerabitur ad ovem.* Ms. Alex. loco ὦσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, fert ὦσιν οἱ ἐν τῇ, &c. & August. locut. 61. de Exod. to. 3. col. 344. e. f. *Si autem pauci sint qui in domo, ita ut non sint idonei ad ovem, assumet secum vicinum proximum suum, secundùm numerum unusquisque quod sufficiat.* Item quæst. 41. in Exod. col. 432. f. ait: *Quomodo aliquid superabit, cùm hoc præmoniti fuerint, ut si domus non habuerit consumendo pecori idoneam multitudinem, vicini assumantur?* Huc etiam spectant quæ Ambros. dicit epist. 7. to. 2. col. 779. c. *Agnum ita patres epulari jubentur, ut secundùm numerum animarum epulentur suarum, neque plures, neque pauciores; neque aliis plus dari, aliis minus: sed secundùm animas singulorum, &c.*

℣. 5. Eadem iterum hab. Gaudent. ser. 3. col. 948. h. & ser. 4. col. 949. d. nec diversa leguntur Græcè, nisi excipias vocem primam πρόβατον, loco *agnus autem.* August. quoque quæst. 42. in Exod. col. 432. f. legit: *Agnus perfectus, masculus, anniculus erit vobis;* sed addit: *Movere potest ista locutio, quasi agnus possit esse non masculus, nescientem qua necessitate ita sit translatum. Ovis enim transferri debuit, quia Græcus πρόβατον habet; sed πρόβατον in Græca lingua generis neutri est, & potuerunt quæ sequuntur omnia convenire, tanquam si diceret: Pecus perfectum, masculum, anniculum erit vobis. Potuit enim Latinè dici, Masculum pecus..... ovis autem masculus dici non posset..... item ovis mascula si diceretur, esset absurdius. Pecus verò si poneretur, etiam aliud intelligeretur, nec servaretur sacramentum, quòd cùm Scriptura de ove loquatur, post dicit: Ab agnis & hœdis accipietis illud;* & post pauca: *Judæi,* inquit, *hoc esse dictum putant: Ab agnis & hœdis accipere; tanquam diceret, vel ab agnis agnum, vel ab hœdis hœdum, si illud desit, sumi oportere.* Cypr. l. 2. Testim. p. 291. b. sic habet: *Accipiant sibi singuli ovem..... ovem sine vitio; perfectum, masculum, anniculum erit vobis: ab agnis & ab hœdis accipietis.* Ambros. in Ps. 39. to. 1. col. 862. c. *Agnus sine macula; mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis:* & l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. b. *Agnus sine macula; mundus, consummatus, anniculus, masculus erit vobis ab ovibus & hœdis.* Deinde sic: *Sumetis & occidetis:* similiter epist. 23. to. 2. col. 886. b. c. *Agnus sine macula, mundus, consummatus,* &c. at infra, *ab ovibus & hœdis sumetis.* Gr. Πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον. Ms. Oxon. cum edd. Ald. & Compl. ἄρσεν, ἄμωμον, ἐνιαύσιον.

℣. 6. Similia prorsus in Gr. nisi excipiatur verbum, διατετηρημένον, *conservatus,* pro *servatus.* Tertul. quoque l. contr. Jud. c. 10. p. 145. a. dicit: *Omne vulgus* (Gr. τὸ πλῆθος) *filiorum Israel ad vesperum agnum immolaturum esse.* Item Cypr. epist. 63. p. 109. b. & l. 2. Testim. p. 291. b. *Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam.* Ambros. epist. 23. to. 2. col. 886. b. c. *Et erit vobis in observatione usque in quartamdecimam mensis hujus: & occidetis illum tota multitudo synagogæ filiorum Israel ad vesperum:* & l. 1. de Abr. c. 5. to. 1. col. 297. b. *Sumetis & occidetis illum tota multitudo synagogæ ad vesperum:* at in Ps. 39. col. 862. c. *Et occidet eum omnis synagoga.*

VULGATA NOVA.

7. Et ſument de ſanguine ejus, ac ponent ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum.

8. Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus.

9. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aquâ, ſed tantùm aſſum igni: caput cum pedibus ejus & inteſtinis vorabitis.

10. Nec remanebit quidquam ex eo uſque manè? ſi quid reſiduum fuerit, igne comburetis.

11. Sic autem comedetis illum: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe (id eſt tranſitus) Domini.

12. Et tranſibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine uſque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus.

13. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo vos: nec erit in vobis plaga diſperdens quando percuſſero terram Ægypti.

14. Habebitis autem hunc diem in monumentum: & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.

15. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus veſtris:

VERSIO ANTIQUA.

7. Et accipient de ſanguine ejus, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen in domibus, in quibus eum edent in ipſis. *Cypr. l. 2. Teſtim. 291. b.*

8. Et edent carnes ipſa nocte aſſatas igni, & azyma cum picridibus edent.

9. Non edetis de eis crudam, neque coctam in aqua, niſi aſſatam igni: caput cum pedibus & interaneis.

10. Nihil derelinquetis ex eis in mane; & os non confringetis ex eo: quæ autem relicta fuerint de eo uſque in mane, igni crementur.

11. Sic autem comedetis eum: Lumbi veſtri præcincti, & caligæ veſtræ in pedibus veſtris, & bacula veſtra in manibus veſtris, & edetis eum feſtinanter: Paſcha eſt enim Domini.

12. Et pertranſibo in terram Ægyptiorum in nocte illa, & percutiam omne primitivum in Ægypto ab homine uſque ad pecus, & in omni terra Ægypti faciam vindictam, ego Dominus. *Ambr. epiſt. 23. t. 2. 886. c. d.*

13. Et erit vobis ſanguis in ſigno in domibus, in quibus eritis ibi: & videbo ſanguinem, & protegam vos: & non erit in vobis plaga extermínii, & conteram terram Ægypti.

14. Et erit dies hic vobis memorabilis & ſolemnis: & diem feſtum agetis eum Domino in progenies veſtras, legitimum ſempiternum diem feſtum agetis illum.

15. Septem diebus azyma edetis: à primo autem die exterminabitis fermentum de domibus *Gaud. Brix. ſer. 7. 952. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Gr. delet *ejus*, poſt vocem *ſanguine*; & in fine loco *eum edent in ipſis*, habet, ἐν οἷς φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς, *edent illa in eis*; cætera ſimilia. Mſ. Alex. cum ed. Ald. habet αὐτό, non αὐτά. Ambroſ. epiſt. 23. to. 2. col. 886. b. legit: *Et ſument de ſanguine ejus, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen oſtii domûs, in qua manducabunt eum inter ſemetipſos.* Gaud. Brix. ſerm. 3. col. 948. d. *Et ſument de ſanguine, & imponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen in domibus, in quibus manducaturi ſunt eum.* Auguſt. locut. 62. de Exod. to. 3. col. 344. g. *Sument à ſanguine, & ponent ſuper duos poſtes, & ſuper limen in domibus, in quibus manducabunt illas in eis.* Tum addit: *Cùm dixerit*, in quibus, *dixit etiam*, in eis, *more uſitatiſſimo; ſed*, manducabunt illas, *quæritur quas, & intelligitur*, carnes; *hoc enim ſequitur:* Et manducabunt carnes, &c..... *Græci autem habent*, κρέας, *id eſt*, carnem, *ſed genere neutro; ideo in Græco eſt:* In domibus, in quibus manducabunt illa in eis. *Eſt verò illa locutio, ut priùs diceret* illas, *quàm prædiceret quid in conſequentibus intelligeretur quas dixerit..... ſcilicet*, carnes.

℣. 8. Gr. Καὶ φάγονται τὰ κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται. *Et manducabunt carnes nocte iſta, aſſatas igni, & azyma ſuper picrides comedent.* Ambroſ. epiſt. 23. to. 2. col. 886. c. *Manducabunt carnem hanc noctu, igni aſſatam:* & ſer. 2. ſi Nobilio fides, *Manducabitis illud cum amaritudine.* Auguſt. locut. 62. de Exod. col. 344. g. *Et manducabunt carnes hac nocte aſſatas igni.* Sed addit: *Quod habent Latini codices:* Qui manducabunt carnem, *Græci habent*, κρέας, *id eſt*, carnem, *ſed genere neutro.*

℣. 9. Gaud. Brix. ſer. 2. col. 946. h. *Non edetis quid ab eo crudum, neque coctum in aqua, ſed aſſatum igni.* Gr. Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὠμὸν, οὐδὲ ἡψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἢ ὀπτὰ πυρί, &c. ut ſup.

℣. 10. Gaud. Brix. ubi ſup. *Et non relinquetis ex eo uſque in mane, & os non confringetis* (infr. *conteretis*) *ex eo; quæ autem ſuperfuerunt ex eo uſque in mane, igne cremabitis.* Auguſt. quæſt. 41. in Exod. to. 3. col. 432. f. *Os non conteretis ab eo; quæ autem ſuperaverint ab eo in mane, igne concremabitis.* Gr. Οὐκ ἀπολείψεται ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρωΐ· καὶ ὀστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ· τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρωῒ, ἐν πυρὶ κατακαύσετε. At in Mſ. Alex. Οὐκ ἀπολείψεσθε ἀπ' αὐτοῦ ἕως τὸ πρωΐ. In Mſ. Oxon. Οὐ καταλείψεσθε ἀπ' αὐτοῦ. In edit. Compl. Οὐ καταλείψετε ἀπ' αὐτῶν. reliqua ut ſup.

℣. 11. Eadem iterum refert Cypr. l. 3. Teſtim. p. 307. b. præter unum, *calciamenta*, loco *caligæ.* Similiter Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. col. 404. b. *Sic manducabitis illud: Lumbi veſtri accincti, & calciamenta veſtra in pedibus veſtris, & baculi veſtri in manibus veſtris; & comedetis illud cum feſtinatione: Paſcha eſt enim Domini.* Gaud. Brix. ſer. 2. col. 947. c. & 950. a. *Sic autem comedetis illum: Sint* (infr. *erunt*) *lumbi veſtri præcincti, & calciamenta veſtra in pedib. veſtris, & baculi in manib. veſtris; & edetis illum feſtinanter: Paſcha enim eſt Domini.* Ambroſ. epiſt. 23. to. 2. col. 886. b. *Et edetis illum cum ſollicitudine: Paſcha eſt enim Domini.* Tertul. l. contr. Jud. c. 10. p. 145. a. *Et adjecit*, inquit, *Paſcha eſſe Domini.* Græc. Οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό· Αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι, καὶ τὰ ὑποδήματα (Mſ. Alex. cum edit. Ald. ὑποδήματα ὑμῶν) ἐν τοῖς..... καὶ αἱ βακτηρίαι (Mſ. Alex. cum ed. Ald. βακτηρίαι ὑμῶν) ἐν ταῖς..... καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς· Πάσχα ἐστὶ Κυρίῳ. Mſ. Alex. Κυρίου. Theodoret. Πάσχα γάρ ἐστι Κυρίου, ut ſup.

℣. 12. Gaud. Brix. ſer. 6. col. 951. c. d. *Tranſibo in terra Ægypti hac nocte, & percutiam omne primogenitum in terra Ægypti ab homine uſque ad pecus: & in omnibus diis Ægyptiorum faciam vindictam, ego Dominus.* Itidem Græcè, præter hoc initio, & infr. ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, *in terra Ægypto*; deinde, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, *in nocte iſta.*

℣. 13. Cypr. l. 2. Teſtim. p. 294. c. *Et erit ſanguis in ſigno vobis ſuper domos, in quibus ibi eritis: & videbo ſanguinem, & protegam vos: & non erit in vobis plaga diminutionis, cùm percutiam terram Ægypti:* ſic iterum epiſt. ad Demetriad. p. 223. uno excepto, *vos eritis*, loco *ibi eritis.* Similiter Gaud. Brix. ſer. 6. col. 951. c. *Et erit ſanguis vobis in ſigno in domibus, quibus vos eritis ibi: & videbo ſanguinem, & protegam vos: & non erit in vobis plaga contritionis, cùm percuſſero Ægyptum.* Gaudentio favet Græcum, niſi quòd pro *quibus*, fert, ἐν αἷς, *in quibus*, & loco *plaga contritionis*, &c. ſic, πληγὴ τοῦ ἐκτριβῆναι, ὅταν παίω ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, *plaga perditionis, quando percutio in terra Ægypto.*

℣. 14. Gr. Καὶ ἔσται ἡ ἡμέρα ὑμῖν αὕτη μνημόσυνον, καὶ ἑορτάσετε αὐτὴν ἑορτὴν Κυρίῳ εἰς πάσας τὰς γενεὰς ὑμῶν, νόμιμον αἰώνιον ἑορτάσετε αὐτήν. Gaud. Brix. ſer. 6. col. 951. c. *Et erit hic dies vobis in memoria.* In Miſſali ad offert. fer. 6. poſt Paſcha, *Erit vobis hæc dies memorialis: & diem feſtum celebrabitis ſolemnem Domino in progenies veſtras, legitimum ſempiternum diem.* Auguſt. quæſt. 43. in Exod. to. 3. col. 433. b. *Et facietis diem hunc in progenies veſtras, legitimum æternum, vel æternalem, quod Græcè dicitur* αἰώνιον. Similiter contra Priſc. ad Oroſ. to. 8. col. 614. c. *Hoc vobis erit legitimum æternum, quod Græcus habet* αἰώνιον.

℣. 15. Ita rurſum Gaudent. infr. col. 952. g. niſi quòd hab. *fermentatum a primo die*, pauloque poſt, *diſperibit anima illa*, &c. ſimiliter ſer. 10. col. 959. e. loco ſecundo legit, *fermentatum*, non *fermentum.* In Gr. ſic: Ἑπτὰ

Versio antiqua.

Gaud. Br. ubi sup.

vestris : omnis qui manducaverit fermentum à primo die usque in septimum diem, disperiet anima illius ex Israël.

16. Et primus dies vocabitur sanctus, & septimus dies vocatus sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis, præterquàm quod faciendum erit omni animæ.

Vulgata nova.

quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israël, à primo die usque ad diem septimum.

16. Dies prima erit sancta atque solemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis : nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.

Vulgata nova.

17. Et observabitis azyma : in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.

Levit. 23. 5. Num. 28. 16.

18. Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam, comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam.

19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris : qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israël, tam de advenis quàm de indigenis terræ.

20. Omne fermentatum non comedetis : in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, & dixit ad eos : Ite tollentes animal per familias vestras, & immolate Phase.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 46. in Exod. t. 3. 434. a.

22. Accipietis autem fasciculum hyssopi, & tinguentes ex sanguine qui est juxta ostium, linietis super limen, & super ambos postes de sanguine.....

Gaud. Brix. ser. 6. 951. f. g. b.

23..... Transibit Dominus percutere Ægyptios ; & videbit sanguinem in limine, & in utrisque postibus, & pertransibit ostium, & non dimittet exterminatorem intrare in domos vestras.....

24. Et custodies sermonem hunc legitimum tibi ipsi & filiis tuis usque in æternum.

Aug. Locut. 64. 65. t. 3. 345. b. c.

26. Et erit cùm dicent ad vos filii vestri : Quæ est servitus ista ?

27. & dicetis eis : Immolatio pascha hoc Domino.....

28. Et advenientes fecerunt filii Israël, sicut præcepit Dominus Moysi & Aaron, ita fecerunt.

Hieron. cont. Helvid. t. 4. p. 2. 136. d.

29. Factum est autem circa mediam noctem, & Dominus percussit omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui sedebat super thronum ejus, usque ad primogenitum captivæ, quæ est ad lacum, & omne primogenitum pecoris.

Aug. quæst. 44. in Exod. t. 3. 433. d.

30..... & factus est clamor magnus in terra

Vulgata nova.

Heb. 11. 28.

22. Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem : nullus vestrûm egrediatur ostium domus suæ usque manè.

23. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios : cùmque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcendet ostium domûs, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & lædere.

24. Custodi verbum istud legitimum tibi & filiis tuis usque in æternum.

25. Cùmque introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis ut pollicitus est, observabitis cæremonias istas.

26. Et cùm dixerint vobis filii vestri : Quæ est ista religio ?

27. dicetis eis : Victima transitûs Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

28. Et egressi filii Israël fecerunt sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

Sup. 11. 5. Ps. 104. 36.

29. Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, usque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumentorum.

30. Surrexitque Pharao nocte, & omnes ser-

Notæ ad Versionem antiquam.

ἡμέρας ἄζυμα ἔδεσθε· ἀπὸ δὲ τῆς..... ἀφανιεῖτε ζύμην ἐκ τῶν..... πᾶς ὃς ἂν φάγῃ ζύμην, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐξ Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης, ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἑβδόμης.

℣. 16. Sic iterum Gaudent. ser. 10. col. 960. d. e. At ser. 11. col. 961. g. legit : *Septimo autem die Sabbatum est Domini ; non facies in eo ullum opus, nisi quòd sit pro omni anima :* & infra : *Non facies ullum opus tuum in Sabbato, nisi quòd sit pro anima.* August. l. 22. de civit. Dei, c. 30. to. 7. col. 702. b. *Omne opus servile in eo non facietis.* Tertul. l. contr. Jud. c. 4. p. 137. c. legit : *Omne opus servile non facietis in eo, præterquàm quod ad animam pertinet :* & l. contr. Marc. p. 706. b. *Non facies omne opus in ea, nisi quòd fiet omni animæ.* Græc. *Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη κληθήσεται ἁγία· καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη, κλητὴ ἁγία ἔσαι ὑμῖν· πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐταῖς, πλὴν ὅσα ποιηθήσεται πάσῃ ψυχῇ, τοῦτο μόνον ποιηθήσεται ὑμῖν.* Vid. infr. Not. ad cap. 20. ℣. 10.

℣. 22. Eadem iterum refert August. locut. 63. de Exod. to. 3. col. 345. b. exceptis his paucis : *Sumetis autem vobis..... & tinguetis..... & linietis..... postes de sanguine*, quod postremum *de sanguine* omittit supra. Gr. *Λήψεσθε δὲ δέσμην ὑσσώπου, καὶ βάψαντες ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ παρὰ τὴν θύραν, καθίξετε τῆς φλιᾶς* (Ms. Alex. *ἀπὸ τῆς φλιᾶς*, edit. Ald. *ἐπὶ τῆς φλιᾶς*) &c. ut in Lat.

℣. 23. Gr. *Καὶ παρελεύσεται Κύριος πατάξαι τοὺς*, &c. ut in Lat. nisi quòd additur iterum, *Κύριος*, *Dominus*, post verbum *παρελεύσεται*, *pertransibit*, vel *præteribit* ; & in fine, *πατάξαι*, *ad percutiendum.*

℣. 24. Gr. *Καὶ φυλάξασθε* (al. *φυλάξεσθε*) *τὸ ῥῆμα τοῦτο*, &c. ut in Lat.

℣. 26. Gr. *Καὶ ἔσαι, ἐὰν λέγωσι..... Τίς ἡ λατρεία αὕτη ; Et erit, si dixerint..... Quæ servitus hæc ?*

℣. 27. Ad verbum è Græco.

℣. 28. Itidem Græcè, præter unum *ἀπελθόντες*, *abeuntes*, loco *advenientes.*

℣. 29. Ita in Gr. nisi excipias seqq. *Ἐγενήθη δὲ μεσούσης τῆς νυκτὸς..... ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἀπὸ πρωτοτόκου Φαραὼ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἕως..... τῆς ἐν τῷ λάκκῳ, καὶ ἕως πρωτοτόκου παντὸς κτήνους. Factum est autem, mediante nocte..... in terra Ægypto, à primogenito Pharaonis sedente super thronum, usque ad..... quæ in fovea, & usque ad primogenitum omnis pecoris.* In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. *καὶ πᾶν πρωτότοκον κτήνους*, ut apud Hieron. sup. Similiter habet Ambros. ep. 23. to. 2. col. 887. a. *Factum est circa mediam noctem, & Dominus percussit omne primitivum in terra Ægypti, à primitivo Pharaonis.* Item l. 3. offic. c. 15. col. 130. e. *Moriebatur*, inquit, *omne primogenitum Ægypti*, &c. Vid. etiam August. l. 16. de civit. Dei, c. 43. to. 7. col. 453. f. ubi decem plagas recensens, ultimam addit, de morte *primogenitorum.*

℣. 30. Itidem Græcè, præter hoc, *ἐν πάσῃ γῇ Αἰγύπτῳ*, *in omni terra Ægypto :* in Ms. Oxon. *ἐν ὅλῃ Αἰγύπτῳ*, *in tota Ægypto.*

VULGATA NOVA.

vi ejus, cunctaque Ægyptus : & ortus eſt clamor magnus in Ægypto : neque enim erat domus in qua non jaceret mortuus.

31. Vocatiſque Pharao, Moyſe & Aaron nocte, ait : Surgite & egredimini à populo meo, vos & filii Iſraël : ite, immolate Domino ſicut dicitis.

VERSIO ANTIQUA.

Ægypto : non enim erat domus in qua non erat in ea mortuus. *Aug. ubi ſup.*

31. Et vocavit Pharao Moyſen & Aaron nocte, & dixit illis : Surgite & exite de populo meo, & vos, & filii veſtri : ite, & ſervite Domino Deo veſtro..... *Ambr. epiſt. 23. 887. a. t. 2.*

VULGATA NOVA.

32. Oves veſtras & armenta aſſumite ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi.

33. Urgebantque Ægyptii populum de terra exire velociter, dicentes : Omnes moriemur.

VULGATA NOVA.

34. Tulit igitur populus conſperſam farinam antequam fermentaretur : & ligans in palliis, poſuit ſuper humeros ſuos.

35. Feceruntque filii Iſraël ſicut præceperat Moyſes : & petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea & aurea, veſtemque plurimam. *Sup. 3. 21. & 11. 2.*

36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis ut commodarent eis : & ſpoliaverunt Ægyptios. *Pſ. 104. 37.*

37. Profectique ſunt filii Iſraël de Rameſſe in Socoth, ſexcenta fere millia peditum virorum, abſque parvulis.

38. Sed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcendit cum eis, oves & armenta & animantia diverſi generis multa nimis.

39. Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conſperſam tulerant : & fecerunt ſubcinericios panes azymos : neque enim poterant fermentari cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere ſinentibus moram : nec pulmenti quidquam occurrerat præparare.

40. Habitatio autem filiorum Iſraël qua manſerunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum. *Gen. 12.*

41. Quibus expletis, eadem die egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.

34. Et ſumpſit populus conſperſam farinam, priuſquam fermentaretur maſſa illorum : & ligaverunt in veſtimentis ſuis, & impoſuerunt ſuper humeros ſuos. *Gaud. Brix. ſer. 7. 952. f.*

35. Filii autem Iſraël fecerunt ſicuti præceperat illis Moyſes : & petierunt ab Ægyptiis vaſa aurea & argentea, & veſtem. *Aug. quæſt. 45. in Exod. t. 3. 433. g.*

36. Et Dominus dedit gratiam populo ſuo coram Ægyptiis, & commodaverunt illis : & prædati ſunt Ægyptios.

37. Suſtulerunt autem filii Iſraël de Rameſſe in Socchoth, in ſexcenta millia peditum viri, præter inſtructum. *Aug. quæſt. 47. in Exod. t. 3. 434. b.*

39..... Coxerunt conſperſum, quod extulerant de Ægypto : ſubcinericia azyma..... *Gaud. Brix. ſer. 7. 952. f.*

40. Incolatus autem filiorum Iſraël, quem incoluerunt in terra Ægypto, & in terra Chanaan, ipſi, & patres eorum, anni quadringenti triginta. *Aug. quæſt. 47. in Exod. t. 3. 434. f. 436. a.*

41. Et factum eſt poſt annos quadringentos triginta, egreſſus eſt omnis exercitus Domini nocte. *Hieron. in Ezech. 4. t. 3. 721. d. e.*

VULGATA NOVA.

42. Nox iſta eſt obſervabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti : hanc obſervare de-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 31. Totidem verba in Græco, excepto uno, οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, *filii Iſrael*, loco *filii veſtri*.

℣. 34. Gr. Ἀνέλαβε δὲ ὁ λαὸς τὸ σταῖς αὐτῶν πρὸ τοῦ ζυμωθῆναι· τὰ φυράματα αὐτῶν, ἐνδεδεμένα ἐν τοῖς ἱματίοις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὤμων. *Aſſumpſit autem populus farinam ſuam antequam fermentaretur; conſperſiones ſuas, ligatas in veſtibus ſuis ſuper humeros;* poſſet etiam verti, *antequam fermentarentur conſperſiones ſuæ, ligatæ.* In Mſ. Oxon. ἐνδεδεμένον, per relationem ad τὸ σταῖς, quod propriè *farina triticea* eſt, *aquâ ſubacta*; quidam ferunt, τὰ στέατα, & ita legit Auguſt. locut. 73. de Deut. col. 370. d. Loquens enim de adipe tritici : *Hoc nomine*, inquit, *etiam farinam ſolent Græci dicere; hoc enim habet Græcus in Exodo, ubi ſcriptum eſt :* Elevantes farinam ſuper humeros ſuos : *Græcus quippe Interpres*, στέατα, *poſuit*, *quod ſunt* adipes.

℣. 35. Optimè è Græco, niſi excipias verbum *præceperat*, pro quo, συνέταξε, *conſtituit*.

℣. 36. Sic etiam in Græco.

℣. 37. Ad verbum è Græco, excepto uno, *ſuſtulerunt*, pro quo, ἀπάραντες, *promoventes*. Gaud. Brix. ſer. 7. col. 952. f. legit : *Egreſſi autem cùm veniſſent in Sochot.* Ad hoc autem, *inſtructum*, addit Auguſt. ubi ſup. *vel cenſum : deinde, ſi iſto modo poteſt rectè interpretari quod Græcus habet*, ἀποσκευήν, *quo verbo non ſolùm mobilia, verumetiam moventia ſignificari indicat Scriptura.* Et poſt pauca : *Græcus*, ἀποσκευήν, *habet* (Gen. 43. 8.) *ubi*, ſubſtantiam, *Latinus interpretatus eſt, quod aliquando*, cenſum, *interpretantur noſtri : ſicut nunc*, inſtructum, *dicere voluimus, dum tamen eo nomine, & homines, & jumenta, vel omnia pecora intelligantur; ubi etiam utrùm & uxores poſſint intelligi, neſcio. Sexcenta tamen millia peditum, cùm Scriptura commemoret, addens & dicens*, excepto inſtructu, *vel* cenſu, *vel* ſubſtantia, *vel ſi quo alio verbo meliùs interpretatur*, ἀποσκευή, *manifeſtum eſt homines ſignificatos, ſive in ſervis, ſive in mulieribus*, &c. & infra, col. 436. e. ait : *Non eſſe mirum quòd in ſexcentis millibus peditum egreſſus eſt populus ex Ægypto, excepto cætero apparatu*, &c. Vid. ſup. Not. ad Geneſ. 15. 13.

℣. 39. Itidem Græcè, niſi excipias vocem, τὸ σταῖς, *farinam*, loco *conſperſum*. Anon. ap. Ambroſ. to. 2. col. 4. f. legit : *Et fecerunt ex farina ſubcinericios azymos.*

℣. 40. Similiter in Græco, niſi quòd loco, *incolatus..... quem incoluerunt*, exſtat, κατοίκησις..... ἣν κατῴκησαν, *habitatio..... quam habitaverunt*, omittiturque infra, *ipſi, & patres eorum.* At in Mſ. Alex. edit.que Ald. legitur, παροίκησις..... ἣν παρῴκησαν..... Χαναὰν, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν. In Mſ. Oxon. ac edit. Compl. ἣν κατῴκησαν, αὐτοὶ, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν. Auguſt. eandem ſcripturam confirmat infra dicens : *Non enim dixit : Incolatus filiorum Iſraël, quem incoluerunt in terra Ægypto, anni* CCCCXXX. *ſed aperte dixit : Quem incoluerunt in terra Ægypto, & in terra Chanaan, ipſi, & patres eorum.* Hieron. verò in Ezech. 4. to. 3. col. 721. d. e. legit : *Habitatio autem filiorum Iſrael, qua habitaverunt in terra Ægypti, anni quadringinti triginta.* Contrà Julius Hilario Bibl. PP. Lugd. to. 6. col. 374. g. *Habitatio autem filiorum Iſrael, qua habitaverunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan, ipſi, & patres eorum, annis* CCCCXXX. Similiter Anon. ap. Ambr. to. 2. col. 4. f. *Habitatio filiorum Iſrael, quam habitaverunt, ipſi, & patres eorum, in terra Ægypti*, ſed annos ſilet. Tichon. reg. 5. col. 60. g. quadringintos illos triginta annos admittit. Lactant. autem l. 4. Inſtit. c. 10. p. 574. *annos* tantùm *trecentos triginta* memorat, errore forſan librarii, nam in Mſ. Cantabr. legitur, *quadringentos*; de hoc annorum numero, vid. Auguſt. ubi ſup. & Not. ad Gen. 15. 13.

℣. 41. Ita in Græco, præter ultima hæc, δύναμις Κυρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου νυκτὸς, *virtus Domini de terra Ægypti nocte*, loco, *exercitus Domini nocte :* at in edit. Compl. le-

VULGATA NOVA.

bent omnes filii Iſraël in generationibus ſuis.

43. Dixitque Dominus ad Moyſen & Aaron : Hæc eſt religio Phaſe : Omnis alienigena non comedet ex eo.

44. Omnis autem ſervus emptitius circumcidetur, & ſic comedet.

45. Advena & mercenarius non edent ex eo.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ep. 76. 153. a. Hilar. in Pſ. 138. 510. c.

46. In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras, os ejus non confringetis.

VULGATA NOVA.

46. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, nec os illius confringetis.

Num. 9. 12. Joan. 19. 36.

VULGATA NOVA.

47. Omnis cœtus filiorum Iſraël faciet illud.

48. Quòd ſi quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circumcidetur priùs omne maſculinum ejus, & tunc ritè celebrabit : eritque ſicut indigena terræ : ſi quis autem circumciſus non fuerit, non veſcetur ex eo.

49. Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos.

50. Feceruntque omnes filii Iſraël ſicut præceperat Dominus Moyſi & Aaron.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 66. t. 3. 345. c.

51. Et factum eſt in die illa, eduxit Dominus filios Iſraël de terra Ægypti.....

VULGATA NOVA.

51. Et eadem die eduxit Dominus filios Iſraël de terra Ægypti per turmas ſuas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gitur, *ςρατιά*, *non* *δύναμις*.

℣. 46. Eadem iterum legit Cypr. l. de unit. Eccleſ. p. 196. c. & l. 3. Teſtim. p. 326. a. uſque ad *os*, ut ſup. nec aliter in Græco, niſi excipias hæc, Καὶ οὐκ ἐξοίσετε..... τῶν κρεῶν ἔξω, *& non efferetis..... de carnibus foras* ; deinde ſic, καὶ ὀςοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ. Auct. l. de promiſſ. apud Proſperum, parr. 3. c. 25. col. 179. c. Os *non comminuetis ex eo*.

℣. 51. Itidem Græcè.

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 67. 345. c.

1. AIt autem Dominus ad Moyſen, dicens :

Anon. ap. Ambr. t. 2. 4. f.

3. Dixit Moyſes ad populum : Recordamini diei hujus, in qua egreſſi eſtis ex Ægypto ex domo ſervitutis, in manu enim forti eduxit vos hinc Dominus.....

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

2. Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Iſraël, tam de hominibus quàm de jumentis : mea ſunt enim omnia.

Inf. 34. 19. Lev. 27. 26. Num. 8. 16. Luc. 2. 23.

3. Et ait Moyſes ad populum : Mementote diei hujus in qua egreſſi eſtis de Ægypto & de domo ſervitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco iſto : ut non comedatis fermentatum panem.

VULGATA NOVA.

4. Hodie egredimini menſe novarum frugum.

5. Cùmque introduxerit te Dominus in terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Hevæi & Jebuſæi, quam juravit patribus tuis ut daret tibi, terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem ſacrorum menſe iſto.

VERSIO ANTIQUA.

Idem 5. a.

6. Sex dies comedetis azyma : at die ſeptima feſtum Domino.

7..... non apparebit ibi fermentatum.....

Aug. quæſt. 48. in Exod. t. 3. 437. b.

9..... erit tibi in ſignum ſuper manum tuam.....

Ambr. l. 1. de Cain & Abel, c. 10. t. 1. 202. f.

11. Et erit cùm inducet te Deus in terram Chananæorum, ſicut juravit patribus tuis, & dabit tibi :

12. tolles omne quod aperit vulvam maſculinum Domino, omne quod aperit vulvam de

VULGATA NOVA.

6. Septem diebus veſcèris azymis : & in die ſeptimo erit ſolemnitas Domini.

7. Azyma comedetis ſeptem diebus : non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.

8. Narrabiſque filio tuo in die illo, dicens : Hoc eſt quod fecit mihi Dominus quando egreſſus ſum de Ægypto.

9. Et erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum ante oculos tuos : & ut lex Domini ſemper ſit in ore tuo, in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto.

10. Cuſtodies hujuſcemodi cultum ſtatuto tempore à diebus in dies.

11. Cùmque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, ſicut juravit tibi & patribus tuis, & dederit tibi eam :

12. ſeparabis omne quod aperit vulvam Domino, & quod primitivum eſt in pecoribus tuis :

Inf. 22. 29. & 34. 19. Ezech. 44. 30.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco.

℣. 3. Similia prorſus in Græco, præter hoc, Ἐκ γῆς Αἰγύπτου, *de terra Ægypti*, pro *ex Ægypto*.

℣. 6. Ita in Græco, excepta voce ult. Κυρίου, *Domini*, at in edit. Compl. ἑορτὴ Κυρίῳ, ut ſup.

℣. 7. Error fortè librarii eſt, *ibi*, pro *tibi*, nam in Græco conſtanter, οὐκ ὀφθήσεταί σοι ζυμωτόν.

℣. 9. Gr. Καὶ ἔσαι σοι σημεῖον ἐπὶ τῆς, &c. at in editt. Ald. & Compl. σοὶ εἰς σημεῖον, ut ſup.

℣. 11. Gr. Καὶ ἔσαι ὡς ἂν εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου εἰς, &c. *Et erit cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in*, &c. ut ſup. niſi quòd addit in fine, αὐτήν, *eam*, ad vocem *tibi*.

℣. 12. Eadem iterum refert Ambroſ. infra l. 2. c. 1. col. 205. e. exceptis ſeqq. *Separabis omne quod...... de pecoribus quæ ſunt tibi, maſculinum, ſanctifica Domino.* Am-

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino.	armentis & pecoribus tuis: quæcunque nata fuerint tibi masculina, sanctifica Domino.	*Ambr. ubi sup.*
13. Primogenitum asini mutabis ove: quòd si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes.	13. Omne quod aperit vulvam asinæ, mutabis illud ove: si autem non mutabis, redimes illud.....	
14. Cùmque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis.		
15. Nam cùm induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.	15..... propter hoc ego immolo Domino omne quod aperit vulvam masculina.....	*Aug. Locut. 70. t. 3. 345. c.*
Deut. 6. 8. 16. Erit igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos: eò quòd in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto.	16. Et erit in signum super manum tuam.....	
17. Igitur cùm emisisset Pharao populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans ne fortè pœniteret eum, si vidisset adversùm se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.	17. Cùm autem dimisit Pharao populum, non deduxit eos Deus viam terræ Philistiim, quia prope erat: dixit enim Deus: Nequando pœniteat populum, cùm viderit prælium, & revertatur in Ægyptum.	*Aug. quæst. 49. in Ex. t. 3. 437. d.*
18. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta mare rubrum: & armati ascenderunt filii Israël de terra Ægypti.	18..... Quinta autem progenie ascenderunt filii Israël de terra Ægypti.	*Idem quæst. 50. 437. e.*

VULGATA NOVA.

19. Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum: eò quòd adjurasset filios Israël, dicens: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. *Gen. 50. 24.*

20. Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Num. 14. 14. 2. Esdr. 9. 19. 1. Cor. 10. 1. 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: ut dux esset itineris utroque tempore.	21. Deus autem præibat illos, die quidem in columna nubis, & ostendebat illis viam; nocte autem in columna ignis.	*Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 786. c.*
22. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.	22. Et non deficiebat columna nubis die, & columna ignis nocte, ante populum.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gust. locut. 68. de Exod. to. 3. col. 345. c. legit: *Omne adaperiens vulvam masculina*; subinde sic: *Omne quod adaperit vulvam de armentis, & de pecoribus quæcunque tibi nata erunt:* Gr. Καὶ ἀφελεῖς (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἀφοριεῖς) πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικὰ τῷ Κυρίῳ· πᾶν διανοῖγον μήτραν ἐκ βυκολίων, ἢ ἐν τοῖς κτήνεσί σε, ὅσα ἐὰν γένηταί σοι, τὰ ἀρσενικὰ ἁγιάζεις τῷ Κυρίῳ.

℣. 13. Rursus Ambros. infra, l. 2. c. 2. col. 209. a. *Omne quod aperit vulvam asinæ, mutabis ove*; & post pauca: *Si autem non mutabis, redimes.* Gr. Πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνε, ἀλλάξεις (edit. Ald. αὐτὸ ἀλλάξεις) προβάτῳ· ἐὰν δὲ μὴ ἀλλάξῃς, λυτρώσῃ αὐτό, &c. August. locut. 69. de Exod. col. 345. d. *Omne adaperiens vulvam asinæ*; tum addit: *Græcus habet*, asini, *modo illo locutionis..... ubi masculinum pro feminino positum est.* At vox Græca, ὄνος, utriusque generis est; quod attendere potuisset Augustinus.

℣. 15. Gr. Διὰ τῦτο ἐγὼ θύω πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικὰ τῷ Κυρίῳ.

℣. 16. Ita in Græco est.

℣. 17. Similia prorsus in Græco, nisi quòd, pro *pœniteat*, & *revertatur*, legitur, μεταμελήσῃ..... ἀποστρέψῃ· at in edit. Compl. ἀποστρέφῃ.

℣. 18. Itidem Græcè. Addit August. ibid. *Has autem dicit* progenies *Latinus Interpres, quas* γενεὰς *Græci vocant, quæ in Evangelio*, generationes, *appellantur.* Similiter habet Damasus ap. Hieron. to. 2. col. 562. b. *Quinta autem progenie exierunt* (Gr. ἀνέβησαν) *filii Israel de terra Ægypti.* At Hieron. ad eundem, ibid. col. 567. a. *Ubi LXX.* inquit, *posuerunt:* Quinta autem generatione ascenderunt filii Israël de terra Ægypti, *Aquila ita transtulit:* Καὶ ἐνοπλισάμενοι, &c. Item quæst. Hebr. to. 2. col. 521. b. *Quinta autem generatione egressi sunt filii Israël*, &c. ut sup. Tichon. reg. 5. col. 61. h. *Quinta autem generatione ascendit populus ex Ægypto.*

℣. 21. Eadem sunt in Græco, exceptis duobus his, ἡγεῖτο, *ducebat*, loco *præibat*, & δεῖξαι, *ostendere*, vel *ad ostendendam*, loco *& ostendebat.* Similiter Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. *Deus autem præibat eos, die quidem per columnam nubis, ostendere illis iter; noctu autem in columna ignis.* Item Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1022. d. *Deus præibat illis iter, die quidem in columna nubis, ostendens illis viam; noctu autem in columna ignis.*

℣. 22. Ambros. in Ps. 118. col. 1022. d. *Et non deficiebat columna nubis in die.* Anon. ap. Ambr. to. 2. col. 5. f. *Et non defecit columna nubis in die, & columna ignis in nocte, coram omni populo.* Ita quoque in Græco, præter hoc, οὐκ ἐξέλιπε δὲ, *non defecit autem*; detracto utroque, *in*, ante *die*, & *nocte.*

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël: Reversi castrametentur è regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum & mare contra Beelsephon: in conspectu ejus castra ponetis super mare.

VULGATA NOVA.

3. Dicturusque est Pharao super filiis Israël : Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum.

4. Et indurabo cor ejus, ac persequetur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus : scientque Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

VERSIO ANTIQUA.

Anon. ap. Ambr. t. 2. 6. a.

5..... Quid fecimus ut dimitteremus filios Israël, ut non servirent nobis?

6. Junxit ergo Pharao currus suos.....

VULGATA NOVA.

5. Et nunciatum est regi Ægyptiorum quòd fugisset populus : immutatumque est cor Pharaonis & servorum ejus super populo, & dixerunt : Quid voluimus facere ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis?

6. Junxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum.

VULGATA NOVA.

7. Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit : & duces totius exercitus.

8. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, & persecutus est filios Israël : at illi egressi erant in manu excelsa.

1. Mac. 4. 9. Jos. 24. 6.

9. Cùmque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare : omnis equitatus & currus Pharaonis, & universus exercitus, erant in Phihahiroth contra Beelsephon.

10. Cùmque appropinquasset Pharao, levantes filii Israël oculos, viderunt Ægyptios post se : & timuerunt valde : clamaveruntque ad Dominum,

VERSIO ANTIQUA.

Cyp. ep. ad Fort. 266. b.

11..... Quid hoc nobis fecisti, in ejiciendo nos de Ægypto?

12..... Melius est nobis servire Ægyptiis, quàm mori in solitudine hac.

Aug. quæst. 51. in Exod. t. 3. 437. f.

13. Et dixit Moyses ad populum : Fidite : & state, & cernite salutem quæ à Domino est, quam vobis faciet hodie : sicut enim vidistis Ægyptios hodie, non apponetis ampliùs videre eos in æternum tempus.

Cyp. ep. ad Fort. 266. b.

14. Dominus ipse pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Anon. de præd. Dei. ap. Prosp. p. 1. c. 38. 119. c.

15. Dixit Dominus ad Moysen : Quid clamas ad me? Dic filiis Israël, & jungant se.

16. Et tu leva virgam tuam super mare, & divide illud : & intrent filii Israël per medium mare, per siccum.

17. Ego enim indurabo cor Pharaonis, & Ægyptiorum omnium ut insequantur eos : & magnificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus.....

Cyp. l. 2. Testim. 286. b.

19. Promovit autem angelus Dei, qui præcedebat exercitum filiorum Israël.....

VULGATA NOVA.

11. & dixerunt ad Moysen : Forsitan non erant sepulcra in Ægypto, ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine : quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto?

12. Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes : Recede à nobis, ut serviamus Ægyptiis? multò enim melius erat servire eis, quàm mori in solitudine.

13. Et ait Moyses ad populum : Nolite timere : state, & videte magnalia Domini quæ facturus est hodie : Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.

14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

15. Dixitque Dominus ad Moysen : Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël ut proficiscantur.

16. Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud : ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum.

17. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus, & in curribus & in equitibus ejus.

18. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus, cùm glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus atque in equitibus ejus.

19. Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos : & cum eo

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Gr. Τί τοῦτο ἐποιήσαμεν, τοῦ ἐξαποστεῖλαι τοὺς, &c. ut in Lat.

℣. 6. Sic est in Græco.

℣. 11. Ita in Græco, præter unum, ἐξαγαγών, educens, pro *in ejiciendo nos.*

℣. 12. Gr. Κρεῖσσον γὰρ ἡμᾶς δουλεύειν, &c. ut in Lat. In edit. Compl. γὰρ ἦν ἡμᾶς.

℣. 13. Ita Cypr. usque ad hoc, *sicut enim*; reliqua ex Augustino; qui etiam August. priora sic habet : *Confidite, & state, & videte salutem, quæ est à Domino, quam faciet vobis hodie.* Ita quoque in Græco, nisi quòd deest &, ante *state*, & *videte*, nec non *est*, ante *à Domino*, paulòque post pro *vobis*, legitur, ἡμῖν, *nobis*; reliqua ut in Lat.

℣. 14. Itidem Græcè, præter vocem *ipse*, quæ abest. S. Paulin. ep. 38. p. 234. a. legit : *Vos tacebitis, & Dominus pugnabit pro vobis.*

℣. 15. Eadem sunt in Græco, præter duo, λάλησον, *loquere*, pro *dic*, & ἀναζευξάτωσαν, *disjungant*, vel *castra moveant*, pro *jungant se.* Hilar. in Ps. 118. col. 353. a. priora sic hab. *Dixit autem Dominus ad Moysen : Quid proclamas ad me?* Item in Ps. 140. col. 534. c. *Quid proclamas?* Ambr. verò in Ps. 38. & 118. col. 845. b. 1211. d. f. *Quid clamas?* August. quæst. 52. in Exod. to. 3. col. 438. a. *Dixit Dominus ad Moysen : Quid tu clamas ad me?*

℣. 16. August. quæst. 13. in Exod. to. 3. col. 438. a. priora sic habet : *Et tu eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare.* Ita quoque in Græco, præter hoc, τῇ ῥάβδῳ σου, *virga tua*, loco *virgam tuam.* Ms. tamen Alex: cum edd. Ald. & Compl. ferr, τὴν ῥάβδον σου· subinde, ῥῆξον, *finde*, pro *divide*, & εἰς μέσον τῆς θαλάσσης, *in medium maris*, loco *per medium mare*; cærera similia.

℣. 17. Dissimilia pauca in Græco, nempe seqq. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ σκληρυνῶ..... καὶ εἰσελεύσονται ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐνδοξασθήσομαι, &c. *Et ecce ego indurabo..... & ingredientur post eos, & glorificabor*, &c.

℣. 19. Gr. Ἐξῆρε δὲ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ὁ προπορευόμενος τῆς παρεμβολῆς τῶν. *Promovit autem angelus Dei qui præcedebat castra*, &c. ut sup.

VULGATA NOVA.

pariter columna nubis, priora dimittens, poſt tergum

20. ſtetit, inter caſtra Ægyptiorum & caſtra Iſraël : & erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem, ita ut ad ſe invicem toto noctis tempore accedere non valerent.

21. Cùmque extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illud Dominus flante vento vehementi & urente tota nocte, & vertit in ſiccum : diviſaque eſt aqua.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Pſ. 77. 13. & 113. 3. Heb. 11. 29. 22. Et ingreſſi ſunt filii Iſraël per medium ſicci maris : erat enim aqua quaſi murus à dextra eorum & læva.	22..... filii Iſraël perrexerunt per ſiccum in medio maris : & aqua erat eis murus à dextris, & murus à ſiniſtris.	*Anon. ap. Ambr. t. 2. 6. c.*
23. Perſequenteſque Ægyptii ingreſſi ſunt poſt eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus ejus & equites, per medium maris.		
Sap. 18. 15. 24. Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum :	24..... reſpexit enim ſuper caſtra Ægyptiorum.....	*Hilar. in Pſ. 118. 345. b.*
25. & ſubvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus Iſraëlem : Dominus enim pugnat pro eis contra nos.	25. & colligavit axes curruum eorum.....	
26. Et ait Dominus ad Moyſen : Extende manum tuam ſuper mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios ſuper currus & equites eorum.		
27. Cùmque extendiſſet Moyſes manum contra mare, reverſum eſt primo diluculo ad priorem locum : fugientibuſque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus.	27..... & excuſſit Dominus Ægyptios in medium maris.	*Aug. Locut. 72. t. 3. 345. e.*
28. Reverſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare : nec unus quidem ſuperfuit ex eis.	28. Et reverſa aqua cooperuit currus, & aſcenſores, & omnem exercitum Pharaonis, qui ingreſſi fuerunt poſt eos in mare : & non relictus eſt ex eis ullus.	*Anon. ap. Ambr. t. 2. 6. d.*

VULGATA NOVA.

29. Filii autem Iſraël perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris :

30. liberavitque Dominus in die illa Iſraël de manu Ægyptiorum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
31. Et viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos : timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſervo ejus.	31..... Vidit autem Iſraël manum magnam quæ fecit Dominus Ægyptiis.....	*Aug. Locut. 73. t. 3. 345. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Gr. Καὶ εἰσῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρόν· καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῆς (Mſ. Alex. αὐτοῖς) τεῖχος, &c. *Et ingreſſi ſunt filii Iſraël in medium maris per ſiccum : & aqua ejus* (vel *eis*) *murus*, &c. ut ſup.

℣. 24. Gr. Καὶ ἐπέβλεψε Κύριος ἐπὶ, &c. ut in Lat.

℣. 25. Ad verbum è Græco.

℣. 27. Addit Auguſt. ibid. *Græcus habet : Et excuſſit Dominus Ægyptios medium maris :* nunc etiam ſic legitur Græcè, abſque *in*, ante *medium ;* Mſ. tamen Oxon. cum edd. Ald. & Compl. fert, εἰς μέσον τῆς θαλάσσης.

℣. 28. Similia prorſus in Græco, niſi excipias vocem, δύναμιν, *virtutem*, loco *exercitum ;* & in fine οὐδὲ εἷς, *ne quidem unus*, loco *ullus.* Tantam Ægyptiorum ſtragem memorat Tertul. l. de Pœnit. c. 12. p. 170. b. dicens : *Ægyptius imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diu Domino ſuo denegatum perſecutus, in prælium irruit..... diſſidio maris, quod ſoli populo pervium licebat, revolutis fluctibus perit.* Similiter Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 43. to. 7. col. 453. f. *Ad extremum Iſraëlitas*, inquit, *Ægyptii in mari rubro, dum perſequuntur, extincti ſunt. Illis quippe abeuntibus diviſum mare viam fecit : hos autem inſequentes in ſe rediens unda ſubmerſit.*

℣. 31. Ita in Græco ad verbum.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Sap. 10. 20. 1. TUnc cecinit Moyſes & filii Iſraël carmen hoc Domino, & dixerunt : Cantemus Domino : glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem dejecit in mare.	1. TUnc cantavit Moyſes & filii Iſraël canticum hoc Domino, & dixerunt dicere : Cantemus Domino : glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem dejecit in mare.	*Aug. Locut. 74. t. 3. 345. f.* *Ex Mſ. cod. S. Michaelis ſup. Moſam, vulgò S. Mihiel, & aliis codd. antiq.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita ex Auguſt. uſque ad verbum *Cantemus ;* nec aliter in Græco, exceptis duobus, Θεῷ *Deo*, pro *Domino*, (al. τῷ Κυρίῳ) & λέγοντες, *dicentes*, pro *dicere.* Obſervat tamen Auguſt. ibid. in Græco legi : *Et dixerunt dicere ; ſic enim habet Græcus*, inquit, Καὶ εἶπαν λέγειν. Et quidem Mſ. Alex. ac edit. Ald. nunc ferunt, εἶπαν τῷ λέγειν. Quæ ſequuntur congruunt cum lat. cod. S. Mich. niſi excipias verbum, δεδόξασται, *glorificatus eſt*, loco *magnificatus eſt.* In Miſſali Rom. ad Tract. Sabbati S. *Cantemus Domino : glorioſè enim honorificatus eſt, equum & aſcenſorem projecit in mare.* Itidem in Breviar. Mozar. & in Pſalt. Sorb. ac Rom. Thomaſii, nec non

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. codd. sup.

2. Adjutor, & protector factus est mihi in salutem : iste Deus meus, & glorificabo eum : Deus patris mei, & exaltabo eum.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est ei.

4. Currus Faraonis & exercitum ejus projecit in mare : electos ascensores ternos stantes demersit in rubro mari.

5. Pelago cooperuit eos, devenerunt in profundum tanquam lapis.

6. Dextera tua, Domine, glorificata est in virtute : dextera manus tua, Domine, confregit inimicos.

7. Et per multitudinem gloriæ tuæ contribulasti adversarios : misisti iram tuam, & comedit illos tanquam stipulam.

8. Et per spiritum iræ tuæ divisa est aqua : gelaverunt tanquam murus aquæ, gelaverunt fluctus in medio mari.

9. Dixit inimicus : Persequens comprehen-

VULGATA NOVA.

2. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem : iste Deus meus, & glorificabo eum : Deus patris mei, & exaltabo eum.

Ps. 117. 14. Isa. 12. 2.

3. Dominus quasi vir pugnator, Omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare : electi principes ejus submersi sunt in mari rubro.

5. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine : dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos : misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ : stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus : Persequar, & comprehen-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Mss. Corb. & Remensi. Sic etiam legit Hieron. ep. ad Eustoch. to. 4. col. 249. a. & ad Fabiol. to. 2. col. 590. a. at epist. ad Sun. & Fret. to. 2. col. 634. b. ait : *Sciendum quod ubicunque in Græco scriptum est*, glorificate, *Latinus Interpres*, magnificate, *transtulerit ; secundum illud quod in Exodo dicitur :* Cantemus Domino ; gloriosè enim magnificatus est : *pro quo in Græco scribitur*, glorificatus est ; *sed in Latino sermone si transferatur, fit indecora translatio.* Similiter August. serm. 363. to. 5. col. 1438. c. *Cantemus Dom. gloriose enim magnificatus est.* Nicetius Spicil. to. 3. p. 7. & Cassiod. in Ps. 105. col. 361. b. *Gloriosè enim honorificatus est.* Ambros. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. f. & de Nab. c. 15. col. 584. f. & in Ps. 118. col. 1017. f. *Equum & ascensorem projecit in mare.* Aug. ubi sup. *Equum, & equitem projecit in mare.* Gr. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς τὴν, &c.

℣. 2. Itidem Græcè. Similiter habet Ms. Remens. præter hæc intermedia. *Hic Deus meus, & honorificabo eum ;* cui accinunt Psalt. Sorbon. & Rom. Thomasii, cum Missali Rom. Tract. Sabb. S. In Breviar. verò Mozarab. sic : *Adjutor & protector mihi fuit Dominus in salutem : hic Deus meus, & honorificabo eum*, &c. ut sup. Itidem in Ms. Corb. excepta voce, *Dominus*, quæ abest. Apud Ambr. l. 3. de fide, to. 2. col. 504. b. & Concil. to. 4. col. 1524. c. *Adjutor & protector factus est mihi in salutem.* Eodem modo legisse videtur August. ser. 363. to. 5. col. 1438. c. cùm dicat : *Cantat adjutorem, & protectorem sibi Dominum in salutem, Deum suum quem honorificat ;* & post pauca : *Dicit itaque, Deus patris mei.*

℣. 3. Concinunt Mss. Remens. Corb. & Psalt. Rom. Thomas. nec absimile quid in Psalt. S. Salaberg. Mozarab. Sorbon. & Missali Rom. præter voculam *illi*, pro *ei.* Sic etiam apud August. ser. 363. col. 1438. d. nempe : *Magnificamus Dominum, quoniam ipse conterit pugnas..... & ideo Dominus nomen est illi.* Gr. Κύριος συντρίβων πολέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῷ.

℣. 4. Sic habet Ms. Remens. ad verbum : sic etiam Psalt. Rom. Thomas. præter hoc ult. *in rubrum mare.* In Gr. sic : Ἅρματα φαραὼ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας· κατεποντίσθησαν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. *Currus Phar. & virtutem, seu exercitum, ejus dejecit in mare, electos ascensores tristatas : submersi sunt in mari rubro.* At in Ms. Alex. nec non edd. Ald. & Compl. pro κατεποντίσθησαν, legitur, κατεπόντισεν, *demersit*, ut sup. Ms. Corb. similiter : *Currus Pharaonis..... electos ascensores ternos statores demersit in rubro mare.* Psalt. Sorb. *Electos ascensores sternutantes demersit in rubro mari*, al. *in rubrum mare :* vox quidem, *sternutantes*, bis legitur in hoc Psalt. sed mendosè, ut reor, pro *ternos stantes.* Ms. Regin. Suec. hab. *Ternos statores..... in rubro mare.* Psalt. S. Salab. *Electus ascensor est* (vitiosè, pro *electos ascensores*) *ternos stantes demersit in rubro mare.* Mozarab. *Sternit stratores, dimersit in rubro mare.* Hieron. in Ezech. 27. to. 3. col. 892. c. similiter habet : *Currus Pharaonis, & fortitudinem ejus projecit in mare ;* & sup. in Ezech. 23. col. 857. c. *In Exodo legimus*, inquit, Electos ascensores tristatas, *pro quibus Latina simplicitas*, ternos stratores *transtulit. Tristatæ autem nomen est apud Græcos, secundi gradus post regiam dignitatem.* Apud August. ser. 363. col. 1438. e. ut sup. *Currus Pharaonis, & exercitum ejus projecit in mare ;* paulòque post : *Ternos stratores*, inquit, *curribus imposuerat..... hæc omnia submersa sunt in rubro mari*, quæ dictio, *submersa sunt*, firmatur Græcâ istâ, κατεποντίσθησαν.

℣. 5. Sic habet Psalt. S. Salab. cum Ms. Remensi. Rom. verò Thomas. cum Sorbon. *Pelagus cooperuit eos*, &c. ut sup. Alt. Sorb. ibid. *Pelagus operuit eos, merserunt in prof.* &c. Breviar. Mozarab. *Pelagusque operuit eos, dimersi sunt in prof.* &c. Ms. Corb. *Pelago cooperuit eos, merserunt in prof.* &c. Gr. πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτοὺς, κατέδυσαν εἰς, &c. Concinit August. ser. 363. col. 1438. f. dicens : *Rubro pelago omnes hostes operuit :* & infra : *Hostes nostri devenerunt in profundum tanquam lapis.*

℣. 6. Accinunt magno consensu Psalt. Corb. Sorbon. Rom. Thomas. & Remens. quibus suffragatur August ser. 363. col. 1439. a. ad verbum. Sic etiam legit Ambros. l. 3. de Spir. S. col. 667. e. At infra, col. 669. e. & l. 2. Hexa. col. 23. f. bis : *Dextera manus tua..... dextera manus tua.* S. Leo, ser. 27. p. 84. f. *Dextera tua Dom. glorificata est in virtute.* Cassiod. verò in Ps. 89. col. 307. b. addit : *Dextera manus tuæ, Domine, confregit*, &c. Sic etiam ferebat Ms. S. Mich. *manus tuæ*, sed fortasse non sine mendo, quod correximus ex al. Cœlestin. I. ep. 22. to. I. Conc. 1196. a. cum Breviar. Moz. *Dextera tua, Domine, glorif. est in virt. dextera manus tua confregit*, &c. absque altero, *Domine.* Gr. Ἡ δεξιά σου Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιά σου χεὶρ Κύριε, &c. ut sup.

℣. 7. Psalt. Rom. Thomas. *Et per multitudinem majestatis tuæ contrivisti adversarios : misisti iram tuam, & comedit illos*, &c. ut sup. Itidem Ms. Remens. & Sorb. præter unum, *conteruisti*, pro *contrivisti*, Sorb. *conterruisti*, alt. Sorbon. ibid. *Et per multitudinem gloriæ tuæ contrivisti adversarios*, &c. ut sup. In Corb. *Et per multitudinem majestatis tuæ contenuisti adversarios, misisti..... & comedisti eos tanquam stipula.* Psalt. S. Salab. & Mozarab. *Et præ multitudine majestatis tuæ conteruisti* (Moz. *contrevisti*) *adversarios : misisti..... & comedit eos*, &c. Apud August. ser. 363. col. 1439. a. *Et multitudine majestatis tuæ, Domine, contrivisti adversarios : misisti quippe iram tuam, & comedit eos tanquam stipulam.* Ms. Regin. Suec. *Tanquam stipula ignis.* In Gr. Καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους· ἀπέστειλας τὴν ὀργήν σου· κατέφαγεν αὐτοὺς ὡς καλάμην. In Ms. Alex. ac edit. Compl. καὶ κατέφαγεν.

℣. 8. Sic habet August. ser. 363. col. 1439. a. d. cum Ms. Germ. n. 15. ad verbum. Sic etiam Mss. Corb. Sorb. Remens. Psalt. Mozarab. & Rom. Thomas. nisi quòd loco *iræ*, ferunt omnes *iracundiæ.* Similiter in Psalt. S. Salab. excepto altero, *gelaverunt*, quod deest. In alt. Sorbon. ibid. *Et spiritu iracundiæ tuæ*, &c. Item ap. Ambros. l. 3. de Spirit. S. to. 2. col. 669. f. *Et spiritu iracundiæ tuæ divisa est aqua.* Apud August. verò quæst. 55. in Exod. to. 3. col. 438. d. constanter : *Per spiritum iræ tuæ divisa est aqua.* Vigil. Taps. l. contr. Varim. p. 749. a. hab. *Et per spiritum iracundiæ tuæ divisa est aqua : gelaverunt fluctus in medio mari.* Psalt. Rom. Thom. *In medio maris.* Regin. Suec. *In medio mare.* Gr. Καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ· ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα, ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης· verbum, ἐπάγη, idem est ac *concretæ*, seu *compactæ sunt.*

℣. 9. Ita ferunt Mss. Germ. Corb. Sorb. Remens. nec

VULGATA NOVA.

dam, dividam ſpolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit ſpiritus tuus, & operuit eos mare: ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus.

11. Quis ſimilis tui in fortibus Domine? quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12. Extendiſti manum tuam, & devoravit eos terra.

13. Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti: & portaſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum.

14. Aſcenderunt populi, & irati ſunt: dolores obtinuerunt habitatores Philiſthiim.

15. Tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat ſuper eos formido & pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quaſi lapis, donec pertranſeat populus tuus, Domine, donec pertranſeat populus tuus iſte, quem poſſediſti.

VERSIO ANTIQUA.

dam, partibor ſpolia, replebo animam meam: interficiam gladio meo, dominabitur manus mea.

Ex Mſs. codd. ſup.

10. Miſiſti ſpiritum tuum, & cooperuit eos mare: deſcenderunt tanquam plumbum in aquam validiſſimam.

11. Quis ſimilis tibi in diis Domine? quis ſimilis tibi, glorioſus in ſanctis, mirabilis in majeſtatibus, faciens prodigia?

12. Extendiſti dexteram tuam, & devoravit eos terra.

13. Gubernaſti in juſtitia tua populum tuum hunc quem redemiſti: exhortatus es in virtute tua, in requie ſancta tua.

14. Audierunt gentes, & iratæ ſunt: dolores comprehenderunt habitantes Philiſtiim.

15. Tunc feſtinaverunt duces Edom, & principes Moabitarum; apprehendit illos tremor: fluxerunt omnes habitantes Chanaan.

16. Cecidit ſuper eos timor & tremor, magnitudine brachii tui: fiant tanquam lapis, donec pertranſeat populus tuus, Domine, uſquedum tranſeat populus tuus, Domine, hunc quem adquiſiſti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

non Pſalt. Rom. Thomaſ. & S. Salab. ſic etiam in Breviar. Mozarab. præter hoc, *& dominabitur.* In alt. Sorb. ibid. *Perſequar & comprehendam.* Similiter apud Auguſt. ſer. 363. col. 1439. b. *Dixit inimicus: Perſequar & comprehendam, partibor ſpolia, & replebo anim. meam*, &c. ut ſup. Gaudent. verò Brix. ſer. 6. col. 951. h. & ſer. 12. col. 963. c. *Dixit inimicus: Perſequens comprehendam*, &c. ut ſup. Concinit Victor. Vit. l. 2. de perſ. Afr. p. 25. c. ab his, *partibor ſpolia.* Gr. Εἶπεν ὁ ἐχθρός· Διώξας καταλήψομαι, μεριῶ σκῦλα, ἐμπλήσω..... ἀνελῶ τῇ..... μου, κυριεύσει ἡ, &c.

℣. 10. Ita German. cod. ad verbum, cui accinit Pſalt. Rom. Thomaſ. niſi quòd habet *merſerunt*, pro *deſcenderunt.* Mſ. Remenſ. cum Sorb. *Miſiſti ſpiritum meum* (Sorb. *tuum*) *& cooperuit eos mare; merſerunt tanquam plumbum in aqua validiſſima.* Similiter in Pſalt. S. Salab. præter hoc, *ſpiritum tuum*, & *merſi ſunt*, pro *merſerunt.* In Corb. *Miſiſti ſpirit. tuum, cooperuit eos mare: merſerunt tanquam plumbum in aquam validiſſimam*: in al. Sorbon. *Miſiſti ſpiritum tuum, operuit eos mare: miſerunt in profundum tanquam plumbum in aqua validiſſima.* In Breviar. Mozar. *Miſiſti ſpirit. tuum, & cooperuit eos: dimerſi ſunt in profundum tanquam plumbum in aqua validiſſima.* Similiter habet Ambroſ. l. 3. de Spir. S. to. 2. col. 669. f. *Miſiſti ſpiritum tuum, & cooperuit eos mare*: item l. de myſt. col. 328. b. præter unum, *operuit.* Sic etiam Auguſt. quæſt. 55. in Exod. col. 438. c. cum verbo *cooperuit*: at ſer. 363. col. 1439. d. *Miſiſti ſpiritum tuum, & operuit eos mare: deſcenderunt tanquam plumbum in aquam validiſſimam.* Hieron. in Ezech. 22. to. 3. col. 851. f. *Demerſi ſunt quaſi plumbum in aqua violentiſſima.* Mſ. Regin. Suec. *Merſiſti tanquam plumbum.* Gr. Ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου, ἐκάλυψεν αὐτοὺς θάλασσα· ἔδυσαν ὡσεὶ μόλιβος ἐν ὕδατι σφοδρῷ. In Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Καὶ ἐκάλυψε, &c. ut ſup.

℣. 11. Ita conſtanter Pſalt. Rom. Thomaſ. S. Salab. & Remenſ. quibus accinunt Corb. & Germ. niſi quòd in Corb. deeſt ſecundum, *tibi*, & in Germ. vox *mirabilis.* In Sorbon. ſic: *Quis ſimilis tui in diis, Domine? quis ſimilis tui, glorioſus in ſanctis, mirabilis in majeſtatibus, faciens prodigia?* al. ibid. *Quis ſimilis tibi..... Domine, aut quis ſimilis tibi*, &c. ut ſup. In Breviar. Mozarab. *Quis ſimilis tibi in diis Domine? quis ſimilis tibi, honorificus in ſanctis, mirabilis in majeſtat. faciens magnalia?* Similiter hab. Ambroſ. l. 4. de fide, to. 2. col. 549. e. *Quis ſimilis tibi in diis, Domine?* Sic etiam Auguſt. ſer. 363. col. 1439. f. additis his: *Quis ſimilis tibi, glorioſus in ſanctis, mirabilis in majeſtat. qui facis prodigia?* nec aliter in Græco, niſi excipias voces, δεδοξασμένος, *glorificatus*, pro *glorioſus*, δόξαις *dignitatibus*, pro *majeſtatibus*, & ποιῶν *faciens*, loco *qui facis.*

℣. 12. Sic in Mſs. Germ. & Remenſ. nec non in Pſalt. Sorb. Rom. Thomaſ. S. Salab. & Mozarab. ſic etiam in Corb. detracto, &, poſt vocem, *tuam.* Similiter apud Auguſt. tum quæſt. 54. in Exod. to. 3. col. 438. b. tum ſer. 363. col. 1439. f. g. *Extendiſti dexteram tuam; tranſvoravit eos terra.* Item in Gr. Ἐξέτεινας τὴν δεξιάν σου, κατέπιεν, &c. at in Mſ. Alex. καὶ κατέπιε.

℣. 13. Ita Mſ. German. ad verbum, de quo etiam ſubſtituimus iſtud, *in juſtitia tua*, quod aberat à Mſ. S. Mich. In Pſalt. verò Remenſ. Rom. Thom. & Sorbon. nec non apud Auguſt. ſer. 363. col. 1440. a. ſic: *Gubernaſti juſtitiâ tuâ populum tuum hunc, quem liberaſti: exhortatus es in virtute tua, & in refectione ſancta tua.* Itidem in Pſalterio Corb. & S. Salab. præter hoc, *juſtitiam tuam*, pro *in juſtitia tua*; præterea ſol. Corb. habet, *exhortatus eſt.* Breviar. Moz. *Gubernaſti juſtitiâ tuâ pop. quem liberaſti: conſolatus es virtute tua, in refectione ſancta tua.* Gr. Ὡδήγησας τῇ δικαιοσύνῃ σου τὸν λαόν σου τοῦτον, ὃν ἐλυτρώσω· παρεκάλεσας τῇ ἰσχύϊ σου εἰς κατάλυμα ἅγιόν σου. *Deduxiſti juſtitiâ tua..... quem redemiſti: advocaſti fortitudine tua ad diverſorium ſanctum tuum.*

℣. 14. Similiter hab. Mſ. Germ. præter unum, *Filiſtim*, pro *Philiſtiim.* Accinunt Pſalt. Rom. Thom. Rem. Corb. & Sorb. niſi quòd ferunt, *inhabitantes Philiſtiim*: in al. Sorb. & in Mozarab. *apprehenderunt inhabitantes Philiſtim.* In Pſalt. S. Salab. *Audierunt gentes, & irati ſunt: dolores comprehenderunt inhabit. Philiſtim.* Apud Auguſt. ſer. 363. col. 1440. e. *Audierunt gentes, & iratæ ſunt: dolores comprehenderunt habitatores Philiſtiim.* Græc. Ἤκουσαν..... ὠδῖνες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιείμ.

℣. 15. Concinit Mſ. Germ. ad verbum. Sic etiam habent Pſalt. Rom. Thom. Remenſ. & Sorbon. exceptis his: *Apprehendit eos timor; tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan*: al. Sorbon. *defluxerunt omnes inhabit.* Similiter in Corb. *defluxerunt*; reliqua verò ut in Mſs. Germ. & S. Mich. In Brev. Moz. ſic: *Tunc feſtinav..... & princip. Moabitum; apprehendit illos timor, & fluxerunt omnes inhabit.* &c. Mſ. Regin. Suec. *apprehendit eos tremor*, &c. Apud Auguſt. ſer. 363. col. 1440. e. *Tunc feſtinaverunt duces Edom, & principes Moabitarum: apprehendit eos tremor, tabuerunt omnes inhabitantes Chanaan*, nec aliter in Græco. Poſt verbum autem *feſtinaverunt*, Auguſt. addit, *id eſt, conturbati ſunt*, Gr. ἔσπευσαν, al. vero ἐθορυβήθησαν, *tumultuati ſunt.*

℣. 16. Itidem in Mſ. Germ. præter hæc, *lapides*, pro *lapis*, & *hic quem adquiſiſti*, pro *hunc quem*, &c. In Pſalt. Sorb. Corb. Rem. & S. Salab. *Decidat ſuper eos timor, & tremor magnitudinis brachii tui: fiant tanquam lapis, donec tranſeat populus tuus, Domine, uſquedum pertranſeat* (Corb. *tranſeat*) *populus tuus hic* (Pſalt. S. Salab. *hunc*, cum Mſ. Reg. Suec.) *quem adquiſiſti.* In Breviar. Moz. *Decidat ſuper eos timor & tremor, à magnitudine brachii tui; fiant tanquam lapis, donec tranſeat..... uſquedum pertranſeat populus tuus iſte, quem liberaſti.* Sorb. etiam al. habet, *quem liberaſti.* Pſalt. Rom. Thomaſ. *Decidat ſuper eos..... magnitudinis brachii..... donec tranſeat, uſquedum pertranſeat populus tuus hic, quem acquiſiſti.* Lucif. Cal. de non parc. in de. del. col. 232. d. *Decidat ſuper eos timor, & tremor magnitudinis brachii tui: fiant tanquam lapides, donec tranſeat populus tuus hic, quem acquiſiſti.* Auguſt. ſer. 363. col. 1440. e. *Incumbat in eos tremor, & timor magnitudinis*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. codd. sup.

17. Inducens plantato eos in montem hæreditatis tuæ, in præparatam habitationem tuam quam præparasti Domine: sanctificationem Domine, quam paraverunt manus tuæ.

18. Domine, qui regnas in æternum, & in sæculum, & adhuc.

19. Quia introiit equitatus Pharaonis cum curribus & ascensoribus in mare: & adduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israël transierunt per siccum in medio mari.

Ex cod. Vat. olim Regin. Suec.

20. Sumpsit autem Maria prophetis, soror Aaron, tympanum in manu sua: & exierunt postea omnes mulieres cum tympanis & choris.

21. Præcedebat autem eas Maria, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est, equum & ascensorem projecit in mare.

Aug. Locut. 75. t. 3. 345. f.

22..... & non inveniebant aquam, ut biberent.

Aug. quæst. 56. in Exod. 439. a.

23. Venerunt autem in Merra, & non poterant bibere de Merra, amara enim erat.....

Aug. Locut. 76. 345. f.

24. Et murmuravit populus adversùs Moysen, dicentes.....

VULGATA NOVA.

17. Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18. Dominus regnabit in æternum & ultra.

19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus ejus in mare: & reduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israël ambulaverunt per siccum in medio ejus.

20. Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris,

21. quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem ejus dejecit in mare.

22. Tulit autem Moyses Israël de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, & non inveniebant aquam.

23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amaræ: unde & congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem.

24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

brachii tui: fiant tanquam lapides, donec transeat populus tuus, Domine, donec transeat populus tuus hic, quem adquisisti. Græc. Ἐπιπέσοι ἐπ' αὐτοὺς τρόμος καὶ φόβος (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. φόβος καὶ τρόμος) μεγέθει βραχίονός σου ἀπολιθωθήτωσαν, ἕως παρέλθῃ ὁ λαός σου Κύριε, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ λαός σου οὗτος, ὃν ἐκτήσω. Ms. Alex. ὃν ἐλυτρώσω.

℣. 17. Similiter habet Ms. Germ. excepto verbo *præparaverunt*, loco *paraverunt*: sic etiam in Corb. præter hæc: *Sanctimonium, Domine, quod præparaverunt*, &c. In Psalt. S. Salab. *Induces, plantas eos in montem hæreditatis tuæ, in præparato habitaculo tuo, quod præparasti, Domine: sanctimonium tuum, Domine, quod præparavit manus tua.* Sorbon. 1. *Induces plantans eos in montem hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo, quod præparasti, Domine; sanctimonium tuum, Domine, quod præparaverunt manus tuæ.* Al. Sorbon. *Induc & planta eos in monte hæredit. tuæ, in præparato habitaculo tuo, quod præparasti, Domine; sanctuarium tuum Domine, quod præparaverunt manus tuæ.* Itidem in Psalt. Rom. Thomas. præter hoc, *in montem*, pro *in monte*, & *sanctimonium*, loco *sanctuarium*. In Ms. Regin. Suec. *In monte hæreditatis tuæ, in præparata habitatione tua quam*, &c. In Remensi, *Induc* (1. manu, 2. *inducet*) *planta eos in monte*, &c. ut in Rom. præced. In Breviar. Mozar. sic: *Induc & planta eum in montem hæreditatis tuæ, in præparata habitatione tua, quam præparasti tibi, Domine; sanctuarium tuum, quod præparaverunt manus tuæ.* Apud Ambros. in Ps. 43. col. 891. c. *Inducens plantato eos in montem hæreditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum.* Mox ita: *Potens*, inquit, *ut induceret Dominus populum suum in illa virtutis plantaria..... atque in eo præpararet sibi suæ sanctificationis habitaculum.* Similiter apud August. ser. 363. col. 1441. a. *Introducimur*, inquit, *atque plantamur in monte hæreditatis Domini..... hæc præparata est habitatio Domini; templum enim Dei sanctum est, & sanctificatio domûs ejus, quæ ab ipso est..... secutus enim ait: Quæ præparaverunt manus tuæ.* In Græc. Εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου, ὃ κατηρτίσω (Ms. Alex. κατηργάσω) Κύριε· ἁγίασμα Κύριε, ὃ ἡτοίμασαν αἱ, &c.

℣. 18. Sic in Psalt. Rom. Thom. Rem. & Corb. ad verbum: sic etiam in Germ. Mozar. & S. Salab. præter hoc, *Et in sæculum sæculi & adhuc*: in 1. Sorbon. *Domine, qui regnas..... & in sæculum adhuc*; in al. Sorbon. *Dominus regnans in æt. & super sæculum, & adhuc.* Apud August. ser. 363. col. 1441. a. *Domine, qui regnas semper, & in sempiternum, & adhuc.* Non dissimulabo in Ms. S. Mich. scriptum esse *pugnas*, pro *regnas*, quod reposui auctoritate cæterorum. In Græco etiam, Κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα, καὶ ἐπ' αἰῶνα, καὶ ἔτι. *Dominus regnans sæculum, & in sæculum, & ultra.* In editione Complutensi, βασιλεύων εἰς αἰῶνα καὶ ἔτι. Addit August. sup. *Est ne quid ultra quàm in sempiternum? Quis hæc dixerit? Cur ergo addidit, Et adhuc?* & infra: *An quia regnat Deus semper in cælestibus, quæ statuit in sæculum sæculi?*

℣. 19. Ms. Germ. *Quia introibit* (*l. introivit*) *equitatus*, &c. ut sup. Ms. Rem. cum Psalt. Rom. Thomas. Mozar. & S. Salab. *Quia introivit* (Moz. *intravit*) *equitatus Phar. cum quadrigis & ascensoribus in mare: & induxit super eos..... filii autem Isr. ambulaverunt per siccum per medium mare.* Corb. *Quia intravit equitat. Phar. cum quadrigis & ascensoribus in mare: & induxit..... aquam maris: filii autem Isr. ambulav. per siccum in medio mare.* Sorb. 1. *Quia introivit equit. Phar. cum quadrigis & ascens. in mare: & induxit..... aquas maris: filii autem Israël ambulav. per siccum per medium mare*: Sorb. al. *Quoniam introivit equit. Phar. cum curribus & ascens. in mare: & induxit..... filii autem Isr. ambulav. per aridam in medio mari.* Ms. Reg. Suec. *in medio mare.* August. ser. 363. col. 1442. a. *Quia intravit equit. Phar. cum curribus & ascensor. in mare; & adduxit super eos Dom. aquas maris; filii autem Isr. ambulav. per siccum per medium mare.* Ita quoque in Græco, nisi excipias seqq. τὸ ὕδωρ, *aquam*, pro *aquas*, & in fine ἐπορεύθησαν διὰ ξηρᾶς ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης.

℣. 20. Græc. Λαβοῦσα δὲ Μαριὰμ ἡ προφῆτις, &c. ut in Lat. nisi quòd loco *postea*, hab. ὀπίσω αὐτῆς, *post eam.* Ambros. in Ps. 1. to. 1. col. 739. a. *Maria quoque*, inquit, *tympanum sumens, cæteras hortabatur*, &c. & l. de exhort. virg. to. 2. col. 289. f. *Sumite*, inquit, *& vos, sicut sumpsit Maria soror Moysis & Aaron, tympanum in manibus vestris*, &c. S. Petr. Chrysol. ser. 146. col. 958. a. *Maria soror Aaron, sumens tympanum in manu sua, dixit*, &c. Item August. ser. 363. col. 1442. a. *Hoc cantavit Moyses & filii Israël; hoc Maria prophetissa & filiæ Israel cum ea..... Hoc significare..... intelligitur tympanum quod assumpsit Maria*, &c.

℣. 21. Ambros. in Ps. 1. col. 739. a. *Maria..... cæteras hortabatur, dicens: Cantemus Domino; gloriosè enim honorificatus est*, &c. ut in textu. Similiter l. de exhort. virg. col. 289. f. ab hoc, *Cantemus.* Sic etiam Petr. Chrysol. ser. 146. col. 958. a. *Gloriosè enim honorificatus est.* August. verò ser. 363. col. 1442. b. *Cantemus Dom. gloriosè enim magnificatus est, equum & equitem projecit in mare.* Græc. Ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριὰμ, λέγουσα· Ἄσωμεν τῷ..... ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην, &c.

℣. 22. Iidem in Græco.

℣. 23. Anon. apud Ambros. to. 2. col. 6. c. *Venerunt autem in Marah, & non potuerunt bibere aquam de Marah.* Ambros. l. de myst. to. 2. col. 328. d. 338. f. & l. 2. de Sacram. col. 357. d. *Merrha*, inquit, *fons amarissimus erat.* Similiter hab. S. Paulin. poëm. 17. p. 64. *Merrha*, non *Marah.* Græc. Ἦλθον δὲ εἰς Μερρᾶ, καὶ οὐκ ἠδύναντο πιεῖν (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. πιεῖν ὕδωρ) ἐκ Μερρᾶς, πικρὸν γὰρ ἦν, &c.

℣. 24. *Non dicens*, inquit August. *sed dicentes; ex pluribus enim populus constat.* Græc. Καὶ διεγόγγυζεν ὁ λαὸς ἐπὶ Μωυσῆ, λέγοντες, &c. Mss. Alex. & Oxon. cum edit. Ald. κατὰ Μωυσῆ.

VULGATA NOVA.

25. At ille clamavit ad Dominum; qui ostendit ei lignum: quod cùm misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt: ibi constituit ei præcepta, atque judicia, & ibi tentavit eum,

26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te: ego enim Dominus sanator tuus.

27. Venerunt autem in Elim filii Israël, ubi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmæ: & castrametati sunt juxta aquas.

Judith, 5. 15. Eccli. 38. 5. Num. 33. 9.

VERSIO ANTIQUA.

25..... & ostendit ei Dominus lignum: & misit illud in aquam, & facta est aqua dulcis.....

26..... Si audieris vocem Domini Dei tui, & quæ placent ei feceris coram ipso, & obedieris præceptis ejus, & custodieris omnem justitiam ejus; omnem infirmitatem, quam importavi Ægyptiis, non importabo in te: ego enim Dominus sum qui salvum facio te.

Aug. quæst. 57. in Exod. t. 3. 439. b.

Anast. 2. epist. 1. Conc. t. 4. p. 1280. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Ad verbum è Græco, præter unum *misit*, pro quo, ἐνέβαλεν, *injecit*. Tertul. l. contra Jud. c. 13. p. 146. c. *Lignum* memorat, *quo Moyses aquam amaram indulcavit.* Apud Ambros. quoque l. de institut. virg. c. 5. to. 2. col. 257. c. *Fons Merrha* dicitur *per lignum dulcoratus.* Græc. ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ.

℣. 26. Græc. Ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσῃς (edit. Compl ἐὰν ἀκούσῃς) τῆς.... καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐναντίον αὐτοῦ ποιήσῃς, καὶ ἐνωτίσῃ ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ φυλάξῃς πάντα τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, πᾶσαν νόσον ἣν ἐπήγαγον τοῖς Αἰγυπτίοις, οὐκ ἐπάξω ἐπὶ σέ· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου ὁ ἰώμενός σε. In Mſ. Alex. deest ὁ Θεός σου, sicut in editt. Ald. & Compl.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. Profectique sunt de Elim, & venit omnis multitudo filiorum Israël in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai: quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti.

2. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen & Aaron in solitudine.

3. Dixeruntque filii Israël ad eos: Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce, ego pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies: ut tentem eum utrùm ambulet in lege mea, an non.

Sap. 11. 2.

VERSIO ANTIQUA.

1..... & venerunt omnis synagoga filiorum Israël in eremum.

2. Murmurabant omnis synagoga filiorum Israël adversùs Moysen & Aaron.

3..... Utinam obiissemus percussi à Domino in terra Ægypti, quando super ollas carnium sedebamus, & panes in plenitudinem comedebamus; quoniam eduxisti nos in hæc deserta ad interficiendam synagogam istam fame.

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce, ego pluam vobis panes de cœlo: & exiet populus, & colliget unius diei in diem, ut tentem illos si ambulabunt in lege mea, an non.

Aug. Locut. 77. t. 3. 345. g.

Ibid. Locut. 78.

Tertul. adv. Psych. p. 983. c.

Aug. quæst. 58. in Exod. t. 3. 439. c.

VULGATA NOVA.

5. Die autem sexto parent quod inferant: & sit duplum quàm colligere solebant per singulos dies.

6. Dixeruntque Moyses & Aaron ad omnes filios Israël: Vespere scietis quòd Dominus eduxerit vos de terra Ægypti:

VULGATA NOVA.

7. & manè videbitis gloriam Domini: audivit enim murmur vestrum contra Dominum: nos verò quid sumus, quia mussitastis contra nos?

8. Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & manè panes in saturitate: eò quòd audierit murmurationes vestras quibus

VERSIO ANTIQUA.

7. Manè videbitis gloriam; dum exaudiet murmurationem vestram super Deum.....

8..... propter quod exaudivit Dominus murmurationem vestram, quam vos murmuratis adversùm nos, nos autem quid sumus? non enim

Aug. Locut. 80. t. 3. 346. a.

Aug. quæst. 58. in Exod. 439. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. August. addit: *Non dixit*, venit, *quia synagoga ex pluribus constat.* Similiter in Græco, Καὶ ἦλθοσαν πᾶσα, ut sup.

℣. 2. *Eadem est ista locutio*, inquit August. *quia synagoga ex pluribus constat.* Attamen in Græco nunc legitur, διεγόγγυζε πᾶσα, &c. in sing. Tertul. l. contra Psych. p. 983. c. *In Moysen & Aaron mussitavit.*

℣. 3. Similiter Hieron. l. 2. contra Jovin. to. 4. p. 2. col. 208. a. *Utinam obiissemus percussi à Deo in terra Ægypti, quando super ollas carnium sedebamus!* & in Ose. 7. to. 3. col. 1285. b. *Utinam essemus in terra Ægypti, ubi sedebamus super ollas carnium!* Græc. Ὄφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσαμεν (Mſ. Oxon. ὅτε ἐκαθήμεθα) ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν, καὶ ἠσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν· ὅτι ἐξηγάγετε ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην ἐν λιμῷ.

℣. 4. Ita rursum habet August. locut. 79. de Exod. col. 345. g. usque ad hoc, *& exiet:* nec absimile quid Græcè, excepto verbo, ὕω *pluo;* sequitur infra: Καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς, καὶ συλλέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω, &c. ut in Lat. Similiter Ambrosius ep. 68. col. 1060. f. *Ecce ego pluo vobis panes*, *dicit Dominus:* at epist. 8. col. 784. c. *Ecce ego pluam vobis panes de cœlo.* Auct. l. de monte Sina, apud Cypr. p. 498. *Exeat populus iste, & colligant sibi diurnum in diem; & tentabo eos an possint legem meam sustinere, an non?* vid. etiam Tertul. l. de Pat. c. 5. p. 200. b. ubi loquitur de *Mannæ escatili pluvia.*

℣. 7. Addit August. *Id est, quia murmuratis super Deum, quod tantùm valet ac si diceret, adversùs Deum. Deinde notandum*, inquit, *novo modo hîc exauditionem dictam, non precantium, sed murmurantium.* Huc redeunt ista Missal. Rom. ad Introit. vigil. Nativit. *Hodie scietis quia veniet Dominus..... & manè videbitis gloriam ejus.* In Gr. Καὶ πρωῒ ὄψεσθε τὴν δόξαν Κυρίου ἐν τῷ εἰσακοῦσαι τὸν γογγυσμὸν ὑμῶν ἐπὶ τῷ Θεῷ, &c.

℣. 8. Gr. διὰ τὸ εἰσακοῦσαι Κύριον, &c. ut in Lat.

VERSIO ANTIQUA.

adversùm nos murmur vestrum est, sed adversùs Deum.

Aug. Locut. 81. t. 3. 346. b. 9..... Accedite ante Deum: exaudivit enim murmur vestrum.

Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 786. d. 10..... & majestas Domini apparuit in nube.

11. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Aug. quæst. 60. in Exod. t. 3. 439. f. 12. Exaudivi murmur filiorum Israël..... Ad vesperam edetis carnes, & manè replebimini panibus.....

Auct. l. de xl. Mans. ap. Ambr. t. 2. 8. c. 13. Factum est vespere, & adscendit coturnix, & cooperuit castra.....

Aug. Locut. 82. t. 3. 346. b. 14. Et ecce in facie eremi minutum tanquam coriandrum.....

Ambr. epist. 8. t. 2. 784. c. 15..... Hic est panis, quem dedit vobis manducare Dominus.

Idem epist. 64. 1049. d. Aug. Locut. 83. t. 3. 346. c. 16..... sermo quem ordinavit Deus..... secundùm numerum animarum vestrarum unusquisque cum commanentibus vobis colligite.

Ambr. ep. 7. t. 2. 778. d. 17..... & collegerunt, qui plurimum, & qui minimum.

18. Et mensuram fecerunt gomor: & non abundavit, nec superfuit ei qui multum, & ei qui minus, non defuit: unusquisque enim pro numero animarum qui apud se erat in tabernaculis, collegerunt.

VULGATA NOVA.

murmurati estis contra eum, nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9. Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universæ congregationi filiorum Israël: Accedite coram Domino: audivit enim murmur vestrum.

10. Cùmque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israël, respexerunt ad solitudinem: & ecce gloria Domini apparuit in nube. *Eccli. 45. 3.*

11. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

12. Audivi murmurationes filiorum Israël, loquere ad eos: Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus: scietisque quòd ego sum Dominus Deus vester.

13. Factum est ergo vespere, & ascendens coturnix, cooperuit castra: manè quoque ros jacuit per circuitum castrorum. *Num. 11. 31.*

14. Cùmque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram. *Sup. 16. 20.*

15. Quod cùm vidissent filii Israël, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. *Num. 11. 7. Ps. 77. 24. Joan. 6. 31. 1. Cor. 10. 3.*

16. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo sic tolletis.

17. Feceruntque ita filii Israël: & collegerunt, alius plus, alius minus.

18. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus: sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt. *2. Cor. 8. 15.*

VULGATA NOVA.

19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in manè.

20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque manè, & scatere cœpit vermibus, atque computruit: & iratus est contra eos Moyses.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 84. t. 3. 346. d. 21. Et collegerunt illud manè manè.....

VULGATA NOVA.

21. Colligebant autem manè singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: cùmque incaluisset sol, liquefiebat.

22. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narraverunt Moysi.

23. Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras: quodcunque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in manè.

24. Feceruntque ita ut præceperat Moyses, & non computruit, neque vermis inventus est in eo.

25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini: non invenietur hodie in agro.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Ad verbum è Græco.

℣. 10. Auct. l. de xl. Mans. ap. Ambros. col. 8. c. *Et gloria Domini apparuit in nube.* Gr. καὶ ἡ δόξα Κυρίου ὤφθη, &c. ut sup.

℣. 11. Ita in Græco.

℣. 12. Similiter hab. August. locut. 81. de Exod. col. 346. b. *Exaudivi murmur filiorum Israël*, nec aliter Græcè; sequentia etiam concordant, excepto verbo, ἔδεσθε, *editis*, pro *edetis*.

℣. 13. Græc. Ἐγένετο δὲ ἑσπέρα· καὶ ἀνέβη ὀρτυγομήτρα, καὶ ἐκάλυψε τὴν παρεμβολήν. August. quæst. 62. in Exod. to. 3. col. 440. e. *Illis*, inquit, *ortygometra data est, id est, aves*, quas coturnices *multi Latinè interpretati sunt, cùm sit aliud genus avium ortygometra, quamvis coturnicibus non usquequaque dissimile.*

℣. 14. Græc. Καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς, &c. ut in Lat.

℣. 15. Similiter idem Ambros. ep. 64. col. 1049. d. *Qui curiosior fuerit*, inquit, *quærit, quid sit istud? ..... Respondet illi minister Dei: Hic est panis, quem dedit tibi Deus manducare.* Auct. l. de xl. Mans. ap. eund. to. 2. col. 8. c. *Hic est panis, quem dedit vobis Dominus ad manducandum.* Græc. Ἰδόντες δὲ αὐτὸ οἱ..... εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ· Τί ἐστι τοῦτο; ..... εἶπε δὲ Μωυσῆς αὐτοῖς· Οὗτος ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκε Κύριος ὑμῖν φαγεῖν.

℣. 16. Sic Ambros. ibid. *Quid sit iste panis, audi: sermo, inquit, quem ordinavit Deus.* Græc. Τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ συνέταξε Κύριος· reliqua ut in Lat. Augustini, exceptis intermediis ab ipso omissis.

℣. 17. Sic habet Ambros. *Ita legimus distributionem factam per singulas animas, ut æqualis fieret divisio: & collegerunt, secundùm dispositionem Moysi, qui plurimum, & qui minimum.* Græc. Ἐποίησαν δὲ οὕτως οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· καὶ συνέλεξαν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἔλαττον.

℣. 18. Nonnulla hìc Ambrosius intermiscere videtur ad modum narratoris: ita enim in Græco sunt verba: Καὶ μετρήσαντες (edit. Ald. ἐμέτρησαν) γομὸρ, οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἔλαττον οὐκ ἠλαττόνησεν· ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας παρ' ἑαυτῷ συνέλεξαν. i. e. *Et cùm mensi essent* (al. *mensi sunt*) *gomor, non superfuit ei, qui multum; & qui minus, non defuit ei: unusquisque in eos qui ad se pertinebant, apud se ipsum collegerunt.* Addit Ambros. *Per singula capita gomor, id est mensuram vini:* item epist. 46. col. 985. e. ait: *Qui minus collegit, non diminuit; & qui plurimum, non ampliavit.*

℣. 21. Ad verbum è Græco.

VULGATA NOVA.

26. Sex diebus colligite : in die autem ſeptimo ſabbatum eſt Domini, idcirco non invenietur.

27. Venitque ſeptima dies : & egreſſi de populo ut colligerent, non invenerunt.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
28. Dixit autem Dominus ad Moyſen : Uſquequo non vultis cuſtodire mandata mea, & legem meam ?	28..... Quoad uſque non vultis obaudire mandata mea, & legitima mea ?	*Vig. Tapſ. l. 12. de Trin. 300. a.*
29. Videte quòd Dominus dederit vobis ſabbatum, & propter hoc die ſexta tribuit vobis cibos duplices : maneat unuſquiſque apud ſemetipſum, nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo.	29. Conſiderate, non Dominus Deus dedit vobis iſtum diem ſabbati ? propterea ipſe dedit vobis panes duûm dierum..... nullus veſtrûm egrediatur unuſquiſque de loco ſuo die ſeptimo.	*Aug. Locut. 25. t. 3. 346. d.*

VULGATA NOVA.

30. Et ſabbatizavit populus die ſeptimo.

31. Appellavitque domus Iſraël nomen ejus Man : quod erat quaſi ſemen coriandri album, guſtuſque ejus quaſi ſimilæ cum melle.

32. Dixit autem Moyſes : Iſte eſt ſermo, quem præcepit Dominus : Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes : ut noverint panem, quo alui vos in ſolitudine, quando educti eſtis de terra Ægypti.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
33. Dixitque Moyſes ad Aaron : Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum poteſt capere gomor : & repone coram Domino, ad ſervandum in generationes veſtras,	33. Et dixit Moyſes ad Aaron : Accipe vas aureum unum, & mitte illud plenum gomor Manna : & repones illud ante Deum, ut ſervetur in progenies.....	*Aug. quæſt. 61. in Exod. t. 3. 440. a.*
34. ſicut præcepit Dominus Moyſi. Poſuitque illud Aaron in tabernaculo reſervandum.	34. quemadmodum præcepit Dominus..... Et repoſuit Aaron ante teſtimonium ad reſervandum.	
35. Filii autem Iſraël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem : hoc cibo aliti ſunt, uſquequo tangerent fines terræ Chanaan. (*2. Eſdr. 9. 21. Judith, 5. 15.*)	35. Filii autem Iſraël ederunt Manna annis quadraginta, quoad uſque venirent in terram, quæ inhabitatur : Manna ederunt, quoad uſque venirent in partem Phœnicis.	*Idem quæſt. 62. 440. b.*
36. Gomor autem decima pars eſt Ephi.		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Græc. Ἕως τίνος οὐ βούλεσθε εἰσακούειν τὰς ἐντολάς μου, καὶ τὸν νόμον μου; *Quouſque non vultis exaudire mandata mea, & legem meam?* in edit. Vigilii legitur : *Legitima mea conſiderare*, ſed aperto mendo, pro *conſiderate*, quod pertinet ad verſum ſeq. Gr. ἴδετε. Apud Tichon. reg. 3. col. 55. b. *Quouſque non vultis audire legem meam?*

℣. 29. In Gr. primùm Ἴδετε, *videte* : tum abſque ulla interrogatione, ὁ γὰρ Κύριος ἔδωκεν ὑμῖν σάββατα τὴν ἡμέραν ταύτην. (vel ut in Mſ. Alex. ὑμῖν τὴν ἡμέραν ταύτην, καὶ τὰ σάββατα·) διὰ τοῦτο αὐτὸς ἔδωκεν ὑμῖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ ἄρτους δύο ἡμερῶν..... μηδεὶς ἐκπορευέσθω ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. In Mſ. verò Alex. μηδεὶς ὑμῶν ἐκπορευέσθω ἕκαστος ἐκ, &c. In Ald. edit. μηδεὶς ὑμῶν, abſque ſeq. ἕκαστος.

℣. 33. Similia Græcum habet, præter hæc, ἔμβαλε εἰς αὐτόν, *injice in illud*, pro *mitte illud*, & τοῦ μάν, pro *manna*.

℣. 34. Optimè è Græco.

℣. 35. Eadem ſunt in Græco, niſi excipias iſta, ἕως ἦλθον εἰς τὴν οἰκουμένην..... ἕως παρεγένοντο εἰς, &c. At in Mſ. Alex. εἰς γῆν τὴν οἰκουμένην. In Græco etiam conſtanter, τὸ μάν, pro *manna*, Mſ. verò Alex. hab. μάννα. Vide ſis quæ addit ibid. Auguſt. de terra Phœnice.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. IGitur profecta omnis multitudo filiorum Iſraël de deſerto Sin per manſiones ſuas, juxta ſermonem Domini, caſtrametati ſunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.	1. ET profecta eſt omnis congregatio filiorum Iſraël ex deſerto Sin per caſtra ſua, ſecundùm verbum Domini, & caſtrametati ſunt in Raphidim ; non erat autem aqua populo ad bibendum.	*Auct. l. de xl. manſ. ap. Ambr. 8. c. f.*
2. Qui jurgatus contra Moyſen, ait : Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus reſpondit Moyſes : Quid jurgamini contra me ? cur tentatis Dominum ? (*Num. 20. 4.*)	2. Et maledicebat populus ad Moyſen..... Quid maledicitis mihi ?.....	*Aug. Locut. 87. t. 3. 346. e.*
3. Sitivit ergo ibi populus præ aquæ penuria, & murmuravit contra Moyſen, dicens : Cur feciſti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos noſtros, ac jumenta ſiti ?	3..... & murmuravit populus ad Moyſen, dicentes.....	*Idem Locut. 88. ibid.*
4. Clamavit autem Moyſes ad Dominum, dicens : Quid faciam populo huic ? adhuc paululum, & lapidabit me.		
5. Et ait Dominus ad Moyſen : Antecede populum, & ſume tecum de ſenioribus Iſrael :	5. Et dixit Dominus ad Moyſen : Antecede populum, ſume autem tecum de ſenioribus po-	*Aug. quæſt. 64. in Exod. t. 3. 441. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἀπῆρε πᾶσα συναγωγὴ..... κατὰ παρεμβολὰς αὐτῶν, διὰ ῥήματος Κυρίου, &c. ut in Lat. *Et promovit omnis ſynagoga..... ſecundùm caſtra ſua per verbum Domini*, &c. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 592. b. *Profecta eſt omnis multitudo filiorum Iſrael de eremo Sin per manſiones ſuas, juxta os Domini, & venerunt Raphidim.* Auguſt. locut. 86. de Exod. col. 346. d. addit : *Non erat autem populo aqua bibere, id eſt, ad bibendum.* In Gr. πιεῖν.

℣. 2. Gr. Καὶ ἐλοιδορεῖτο, &c. ut in Lat.

℣. 3. Gr. Καὶ διεγόγγυζεν ἐκεῖ ὁ λαός, &c. ut ſup. Vide ſis Tertul. l. de pat. c. 5. p. 200. b.

℣. 5. Similiter hab. idem Auguſt. locut. 89. de Exod.

VERSIO ANTIQUA.

puli : & virgam in qua percuffifti flumen, accipe in manu tua.....

Ambr. l. 1. de Caïn, c. 8. 198. f. Idem de ele. c. 5. 540. b.

6. Ego fteti hîc priusquam tu..... percuties petram, & exiet aqua ex ea, & bibet populus.....

VULGATA NOVA.

& virgam qua percuffifti fluvium, tolle in manu tua, & vade.

6. En ego ftabo ibi coram te, fupra petram Horeb : percutiefque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyfes ita coram fenioribus Ifraël :

Sup. 14. 21. Pf. 77. 15. 1. Cor. 10. 4.

VULGATA NOVA.

7. & vocavit nomen loci illius, Tentatio, propter jurgium filiorum Ifraël, & quia tentaverunt Dominum, dicentes : Eft ne Dominus in nobis, an non?

8. Venit autem Amalec, & pugnabat contra Ifraël in Raphidim.

Deut. 25. 17. Judith 4. 13. Sap. 11. 3.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. l. 2. Teftim. 294. b.

9. Dixit Moyfes ad Jefum : Elige tibi viros : & exi, & conftitue cum Amalech in craftinum : ecce ego ftabo in cacumine collis, & virga Dei in manu mea.

11. Et factum eft cùm levabat manus Moyfes, prævalebat Ifraël : ubi autem fubmiferat manus Moyfes, invalefcebat Amalech.

12. Sed manus Moyfi erant graves : & accepto lapide, fuppofuerunt fub eo, & fedebat fuper eum : & Aaron & Ur fuftentabant manus ejus hinc & inde. Et factæ funt manus Moyfi ftabiles ufque in occafum folis.

13. Et fugavit Jefus Amalech, & omnem populum ejus.....

14. Et dixit Dominus ad Moyfen : Scribe hoc, ut fit memoria in libro, & da in aures Jefu : quoniam deletione deleam memoriam Amalech de fub cœlo.

15..... Dominus meum refugium.

VULGATA NOVA.

9. Dixitque Moyfes ad Jofue : Elige viros : & egreffus, pugna contra Amalec : cras ego ftabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea.

10. Fecit Jofue ut locutus erat Moyfes, & pugnavit contra Amalec : Moyfes autem & Aaron & Hur afcenderunt fuper verticem collis.

11. Cùmque levaret Moyfes manus, vincebat Ifraël : fin autem paululùm remififfet, fuperabat Amalec.

12. Manus autem Moyfi erant graves : fumentes igitur lapidem, pofuerunt fubter eum, in quo fedit : Aaron autem & Hur fuftentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum eft ut manus illius non laffarentur ufque ad occafum folis.

13. Fugavitque Jofue Amalec, & populum ejus in ore gladii.

14. Dixit autem Dominus ad Moyfen : Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Jofue : delebo enim memoriam Amalec fub cœlo.

15. Ædificavitque Moyfes altare : & vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens :

16. Quia manus folii Domini, & bellum Domini, erit contra Amalec, à generatione in generationem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 346. e. ab his, *& virgam in*, &c. Nec diffimile quid Græcè, præter duo, τοῦ λαοῦ τούτου, *populum iftum*, & σεαυτῷ, *tibi ipfi*, pro *tecum*. Mf. verò Alex. loco τούτου, addit καὶ, paulóque poft fcribit, μετὰ σεαυτοῦ, cum editt. Ald. & Compl. non σεαυτῷ. Vide feqq. apud Auguft.

℣. 6. Græc. Ὅδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σὲ (al. codices cum Compl. τοῦ σὲ ἐλθεῖν) ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρὴβ, καὶ πατάξεις, &c. ut in Lat. Auct. verò l. de promiff. apud Profp. p. 1. c. 39. col. 121. a. *Præcedam te in Coreb; & ftabo fuper petram, & tu veniens percuties petram, & exibit aqua, & bibet populus meus.*

℣. 9. Græc. Εἶπε δὲ Μωυσῆς τῷ Ἰησοῖ· Ἐπίλεξον σεαυτῷ ἄνδρας δυνατοὺς, καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἀμαλὴκ αὔριον· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἕστηκα ἐπὶ τῆς, &c. ut in Lat. In Mf. Alex. ac edit. Ald. deeft δυνατοὺς, poft ἄνδρας. Eadem memorat idem Cypr. fupra, p. 292. b. dicens : *Hic eft lapis, fuper quem fedit Moyfes in cacumine collis, quando Jefus Nave contra Amalech dimicavit..... & Amalech fuperatus eft ab Jefu.* Similiter Auguft. quæft. 65. in Exod. col. 441. c. *Et ecce ego fto fuper cacumen collis, & virga Dei in manu mea, dicit Moyfes ad Jefum Nave, cùm præciperet pugnari adversùs Amalech.* Arnobius de Deo trino, col. 215. c. *Ego ftabo in cacumine collis, & virga hæc quæ in manu tua eft, in ipfa faciam omnia figna virtutum.*

℣. 11. Eadem iterum leguntur ap. Cypr. ep. ad Fort. p. 267. a. nifi quòd deeft vox *Moyfes*, ante *invalefcebat* : nec diffimilia in Græco, nifi excipiantur aorift. ἐπῆρε..... καθῆκε, *levavit..... fubmifit.* His accedunt quæ Tertul. dicit, l. contra Jud. c. 10. pag. 144. b. *Moyfes, cùm Jefus adversùs Amalech præliabatur, extenfis manibus orabat refidens.* Item Hilar. in Pf. 133. col. 466. f. *Cùm elevatis conftitiffet manibus, vincebat; fummiffis verò in terram, vincendum populum ab hofte præbebat.*

℣. 12. Sic iterum Cypr. ep. ad Fortunat. p. 267. a. omiffis tamen his, *fed manus Moyfi erant graves.* In Græco, Αἱ δὲ χεῖρες Μωυσῆ βαρεῖαι· καὶ λαβόντες λίθον ὑπέθηκαν ὑπ' αὐτόν..... καὶ Ἀαρὼν καὶ Ὢρ ἐστήριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐντεῦθεν εἷς, καὶ ἐντεῦθεν εἷς, &c. ut in Lat.

℣. 13. Græc. Καὶ ἐτρέψατο Ἰησοῦς, &c. ut in Latino. Cyp. epift. ad Fortunat. p. 267. a. conftanter, *& fugavit*, &c. ut fup. Auct. l. de XL. Manf. col. 9. a. *Fugavit Amalech, & omnem populum ejus in occifione gladii.* Græc. quoque addit in fine, ἐν φόνῳ μαχαίρας, quæ verba omittit Cypr. tum l. Teftim. tum ep. ad Fortunat. licet utrobique proximè addat : *& dixit Dominus*, &c.

℣. 14. Itidem Cypr. ep. ad Fortunat. p. 267. a. In Gr. fic : Εἶπε δὲ (Mf. Alex. Καὶ εἶπε) Κύριος...... Κατάγραψον τοῦτο εἰς μνημόσυνον εἰς βιβλίον, (Mf. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἐν βιβλίῳ) &c. ut in Lat.

℣. 15. In Græco fic : Καὶ ᾠκοδόμησε Μωυσῆς θυσιαστήριον Κυρίῳ· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Κύριος καταφυγή μου. Mf. Alex. cum Ald. ed. μου καταφυγή· quæ Auguft. locut. 90. de Exod. to. 3. col. 346. f. narrando exprimit, dicens : *Scriptum eft, quòd altare conftituerit Moyfes, & appellaverit illud, Dominus meum refugium.*

CAPUT XVIII.

Vulgata nova.

1. CUmque audiſſet Jethro, ſacerdos Madian, cognatus Moyſi, omnia quæ fecerat Deus Moyſi, & Iſraëli populo ſuo, & quòd eduxiſſet Dominus Iſraël de Ægypto:

2. tulit Sephoram uxorem Moyſi quam remiſerat:

3. & duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gerſam, dicente patre: Advena fui in terra aliena.

Sup. 2. 22.

4. Alter verò Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis.

5. Venit ergo Iethro cognatus Moyſi, & filii ejus, & uxor ejus, ad Moyſen in deſertum, ubi erat caſtrametatus juxta montem Dei.

6. Et mandavit Moyſi, dicens: Ego Iethro cognatus tuus venio ad te, & uxor tua, & duo filii tui cum ea.

7. Qui egreſſus in occurſum cognati ſui, adoravit, & oſculatus eſt eum: ſalutaveruntque ſe mutuò verbis pacificis. Cùmque intraſſet tabernaculum,

8. narravit Moyſes cognato ſuo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, & Ægyptiis propter Iſraël; univerſumque laborem, qui accidiſſet eis in itinere, & quòd liberaverat eos Dominus.

9. Lætatuſque eſt Iethro ſuper omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Iſraëli, eò quòd eruiſſet eum de manu Ægyptiorum,

10. & ait: Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum ſuum de manu Ægypti.

11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus ſuper omnes deos: eò quòd ſuperbè egerint contra illos.

11. *Vide Not. ad ℣. 12.*

Sup. 1. 14. 5. 7. 10. 10. 14. 8.

Vulgata nova.

12. Obtulit ergo Iethro cognatus Moyſi holocauſta & hoſtias Deo: veneruntque Aaron & omnes ſeniores Iſraël, ut comederent panem cum eo coram Deo.

Versio antiqua.

12. Et ſumpſit Jothor ſocer Moyſi holocauſtomata & ſacrificia Deo: venit autem & Aaron, & omnes ſeniores Iſraël manducare panem cum ſocero Moyſi ante Deum.

Aug. Locut. 90. 346. e. Aug. quæſt. 66. in Exod. t. 3. 441. d.

Vulgata nova.

13. Altera autem die ſedit Moyſes ut judicaret populum, qui aſſiſtebat Moyſi à manè uſque ad veſperam.

13..... 14. *Vide Not.*

14. Quod cùm vidiſſet cognatus ejus, omnia ſcilicet quæ agebat in populo, ait: Quid eſt hoc quod facis in plebe? cur ſolus ſedes, & omnis populus præſtolatur de manè uſque ad veſperam?

Vulgata nova.

15. Cui reſpondit Moyſes: Venit ad me populus quærens ſententiam Dei.

16. Cùmque acciderit eis aliqua diſceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, & oſtendam præcepta Dei, & leges ejus.

17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis:

18. ſtulto labore conſumeris & tu, & populus iſte qui tecum eſt: ultra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.

Deut. 1. 12.

19. Sed audi verba mea atque conſilia, & erit Deus tecum. Eſto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum:

20. oſtendaſque populo cæremonias & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant.

Versio antiqua.

15. Moyſes ſocero dixit: Quia venit ad me populus inquirere judicium à Deo.

Aug. quæſt. 67. in Exod. t. 3. 441. e.

16. Cùm eis contigerit diſceptatio, & venerint ad me, judico unumquemque, & moneo eos præcepta Dei, & legem ejus.

18..... grave tibi verbum hoc.....

Aug. Locut. 91. 346. f.

19. Nunc itaque audi me, & conſilium dabo tibi, & erit Deus tecum. Eſto tu populo quæ ad Deum, & referes verba eorum ad Deum:

Aug. quæſt. 68. & 69. in Exod. t. 3. 442. b.

20. & teſtaberis illis præcepta Dei, & legem ejus; & demonſtrabis illis vias, in quibus ambulabunt in eis, & opera quæ facient.

Vulgata nova.

21. Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos,

21..... *Vid. Not.*

22. qui judicent populum omni tempore: quid-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 12. Eadem ſunt in Græco, præter unum συμφαγεῖν, *manducare ſimul*, pro *manducare*; deeſt quoque *&*, ante *Aaron*; ſed retinet Mſ. Alex. καὶ Ἀαρών. His verò *ante Deum*, addit Auguſt. ſup. *Vel ſicut alii codices habent*, coram Deo, *quod Græcè ſcriptum eſt*, ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Idem locut. 90. de Exod. col. 346. f. ait: *Iſtum autem Jothor legimus ſacerdotem fuiſſe Madian, id eſt, gentis Madian. Mirum eſt autem ſi ejus adventu cœpit ſacrificare Moyſes, & non potiùs ipſe Jothor, qui jam ſacerdos erat:* & quæſt. 69. in Exod. col. 442. d. *Ambiguè*, inquit, *poſita ſunt verba, vel utrùm ſacrificaverit Deo vero in populo ejus, quando vidit generum ſuum, vel utrùm eum adoraverit ipſe Moyſes, quanquam de adoratione.... honor videretur ſocero redditus.* Vid. etiam quæſt. 12. col. 425. e.

℣℣. 13. 14. Ad hæc Auguſt. quæſt. 67. in Exod. col. 441. f. *Nunquid Moyſes, quamvis cum illo Deus loqueretur, per ſingula credendum eſt quòd conſulere ſoleret Deum, ſi quid eſſet in diſceptationibus tantæ multitudinis, quæ illum in hoc judicandi negotio à manè uſque ad veſperam detinebat.*

℣. 15. Græc. Καὶ λέγει Μωυσῆς τῷ, &c. ut in Latino. Similiter apud Lucif. Cal. col. 183. b. *Venit ad me populus quærens* (Græc. ἐκζητῆσαι) *judicium à Deo*, infra *Domino*.

℣. 16. Græc. Ὅταν γὰρ γένηται αὐτοῖς ἀντιλογία, &c. ut in Lat. niſi quòd pro *moneo*, hab. συμβιβάζω, ad verbum, *inſtruo*, ſeu *collatis ſcripturæ locis probo*.

℣. 18. In Græco primùm: Φθορᾷ καταφθαρήσῃ ἀνυπομονήτῳ καὶ σὺ, καὶ πᾶς ὁ λαὸς οὗτος, ὅς ἐστι μετὰ σοῦ· deinde ut in Lat. Eadem memorat Auguſt. quæſt. 68. in Exod. col. 441. g. dicens: *Jothor conſilium dat genero ſuo Moyſi, ne occupatus judiciis populi, & ipſe, & populus conſummaretur conſumptione intolerabili.*

℣. 19. Ita in Græco ad verbum.

℣. 20. Ad verbum è Græco, niſi excipias unum, *demonſtrabis*, pro quo σημανεῖς, propriè *ſignificabis*. Auguſt. locut. 92. de Exod. col. 346. f. conſtanter: *Et demonſtrabis illis vias*, &c. ut ſup.

℣. 21. Eò ſpectant quæ narrat Auguſt. quæſt. 69. in Exod. col. 442. c. dicens: *Poſt hæc admonet ne ſingulorum*

VULGATA NOVA.

quid autem majus fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo judicent: leviuſque ſit tibi, partito in alios onere.

23. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta ejus poteris ſuſtentare: & omnis hic populus revertetur ad loca ſua cum pace.

VERSIO ANTIQUA.

Anct. l. de xl. Manſ. ap. Ambr. 9. b.

24. Audivit autem Moyſes vocem ſoceri ſui, & fecit quæcunque dixit ei.

Aug. Locut. 93. t. 3. 346. g. 347. a.

26..... verbum autem grave referebant ad Moyſen: omne autem verbum leve judicabant ipſi.

VULGATA NOVA.

24. Quibus auditis, Moyſes fecit omnia quæ ille ſuggeſſerat.

25. Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſraël, conſtituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.

26. Qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.

27. Dimiſitque cognatum ſuum: qui reverſus abiit in terram ſuam. Num. 10. 29.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

negotia..... deferantur, electis videlicet potentibus viris, Deum colentibus, juſtis, & qui oderint ſuperbiam; quos conſtituat ſuper millenos, alios ſuper centenos, alios ſuper quinquagenos, alios ſuper denos. Tum addit: *Sic & ab ipſo Moyſe removit graves, & periculoſas occupationes; nec iſtos gravavit, quandoquidem ipſi mille haberent unum ſuper ſe, & ſub illo haberent alios decem, & ſub eis alios viginti, & ſub his alios centum, ut vix aliquid ad ſingulos quoſque præpoſitos pervenirent, quod judicare neceſſe haberent.* In Græco ſic: Καὶ σὺ σεαυτῷ σκέψαι ἀπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἄνδρας δυνατοὺς, θεοσεβεῖς, ἄνδρας δικαίους, μισοῦντας ὑπερηφανίαν, καὶ καταστήσεις ἐπ᾽ αὐτῶν χιλιάρχους, καὶ ἑκατοντάρχους, καὶ πεντηκοντάρχους, καὶ δεκαδάρχους. Mſ. Alex. cum Ald. edit. addit, καὶ γραμματοεισαγωγεῖς, *& ſcribas*, quod abeſt ab aliis. Auguſt. verò illos ſcribas admittit infra, dicens: *Quos autem dicat*, γραμματοεισαγωγεῖς, *poſt decuriones, non facilè ſciri poteſt, quoniam hoc nomen in nullo uſu habemus, vel officiorum, vel magiſteriorum. Nam quidam, Doctores, interpretati ſunt, ut intelligantur utique Litterarum, qui introducant in litteras, ſicut reſonat Græcum vocabulum.* Sequuntur in Gr. Καὶ κρινοῦσι τὸν λαὸν πᾶσαν ὥραν· τὸ δὲ ῥῆμα τὸ ὑπέρογκον ἀνοίσουσιν ἐπὶ σέ· τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων κρινοῦσιν αὐτοὶ, καὶ κουφιοῦσιν ἀπὸ σοῦ, καὶ συναντιλήψονταί σοι. *Et judicabunt populum omni tempore: verbum autem grave referent ad te; quæ autem ex negotiis brevia fuerint, judicabunt ipſi; & allevabunt à te, & ſuſcipient onus unà tecum.*

℣. 24. Itidem Græcè, excepta voce *ſui*, quæ deeſt; at in editt. Ald. & Compl. legitur τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ. Auguſt. quoque quæſt. 69. in Exod. col. 442. d. ait: *Moyſes non faſtidivit, neque contempſit ſoceri ſui conſilium.*

℣. 26. Auguſt. ibid. *Verbum autem grave referebant ſuper Moyſen*; tum addit: *ſic enim habet Græcus, quod Latini interpretati ſunt*, ad Moyſen. *Illâ ſanè locutione ipſa etiam cura ſignificatur, qua dictum eſt*, ſuper Moyſen; *vel ut onus ei ſignificaretur impoſitum*; Græc. πᾶν δὲ ῥῆμα (edd. Ald. & Compl. τὸ δὲ ῥῆμα) ὑπέρογκον ἀνεφέροσαν (Ald. & Compl. ἀνέφερον) ἐπὶ Μωυσῆν· πᾶν δὲ ῥῆμα ἐλαφρὸν ἐκρίνοσαν αὐτοί. Ald. & Compl. ἔκρινον. *Verbum autem grave*, ait Auguſt. *dictum eſt pro quæſtione gravi*: ὑπέρογκος, ad verbum *prætumidus*, ex ὑπὲρ *ſuper*, i. e. *nimis*, & ὄγκος, *tumor*, *faſtus*, item *gravitas*, *pondus*, *eminentia*.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 70. in Exod. t. 3. 442. g.

1. MEnſis autem tertii exitûs filiorum Iſraël de terra Ægypti, hac die venerunt in eremum Sina.

2. Et profecti ſunt ex Raphidin, & venerunt in eremum Sina, & applicuit Iſraël ibi contra montem.

3. Et Moyſes aſcendit in montem Dei, & vocavit eum Dominus de monte, dicens: Hæc dices domui Jacob, & nunciabis filiis Iſraël:

Lucif. Calar. l. pro S. Athan. col. 183. c.

4. Ipſi vidiſtis, quanta fecerim Ægyptiis, & aſſumpſi vos tanquam ſupra pinnas aquilæ, & adduxi vos ad me.

5. Et nunc ſi auditu audieritis vocem meam, & cuſtodieritis teſtamentum meum, eritis mihi populus abundans præ omnibus gentibus: mea eſt univerſa terra.

6. Vos autem eritis mihi regnum ſanctiſſimum, & gens ſancta.....

VULGATA NOVA.

1. MEnſe tertio egreſſionis Iſraël de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai.

2. Nam profecti de Raphidim, & pervenientes uſque in deſertum Sinai, caſtrametati ſunt in eodem loco, ibique Iſraël fixit tentoria è regione montis.

3. Moyſes autem aſcendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, & ait: Hæc dices domui Jacob, & annuntiabis filiis Iſraël: Act. 7. 38.

4. Vos ipſi vidiſtis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos ſuper alas aquilarum, & aſſumpſerim mihi. Deut. 29. 2.

5. Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra. Pſ. 23. 1.

6. Et vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta: hæc ſunt verba quæ loquêris ad filios Iſraël. 1. Pet. 2. 9.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco. Hieron. verò ep. ad Fabiol. to. 2. col. 593. a. legit: *Menſe tertio egreſſionis filiorum Iſraël de Ægypto, in die hac, tranſierunt in ſolitudine Sinaï.* Vid. Aug. infra, col. 443.

℣. 2. Græc. Καὶ ἀπῆραν ἐκ Ῥαφιδεὶν, καὶ...... καὶ παρενέβαλεν ἐκεῖ Ἰσραὴλ, &c. ut in Lat. Apud Hieron. ep. ad Fabiol. col. 593. a. ſic: *Profectique de Raphidim, venerunt in deſertum Sinaï, & caſtrametati ſunt in eremo, ſeditque ibi Iſraël è regione montis.*

℣. 3. Eadem prorſus in Græco, præter unum, ὁ Θεός, *Deus*, loco *Dominus*. At in edit. Compl. Κύριος ὁ Θεός, al. Κύριος, cum Auguſt. Eadem quoque refert Lucif. Cal. col. 183. c. ad verbum, exceptis his, *Deus*, & *annuntiabis*, Gr. ἀναγγελεῖς. Hieron. ep. ad Fabiol. col. 593. a. *Et Moyſes aſcendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, dicens.*

℣. 4. Græc. Αὐτοὶ ἑωράκατε ὅσα πεποίηκα τοῖς..... καὶ ἀνέλαβον ὑμᾶς ὡσεὶ ἐπὶ πτερύγων ἀετῶν, καὶ προσηγαγόμην ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν. i. e. *Ipſi vidiſtis quæcunque feci Ægyptiis, & aſſumpſi vos ſicut ſuper alas aquilarum, & adduxi vos ad me ipſum.*

℣. 5. Optimè è Græco, niſi quòd pro *mea eſt univerſa*, &c. habetur, ἐμὴ γάρ ἐστι πᾶσα, &c. Ambroſ. l. 3. de fide, c. 15. to. 2. col. 519. a. hanc vocem οὐσίαν, rectè dictam contendit de filio, *cùm*, inquit, *& panem* ἐπιούσιον *Dominus dixerit, & ſcripſerit Moyſes*: ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος.

℣. 6. Ita in Græco, præter hoc, βασίλειον ἱεράτευμα,

VULGATA NOVA.

7. Venit Moyſes : & convocatis majoribus natu populi, expoſuit omnes ſermones quos mandaverat Dominus.

8. Reſponditque omnis populus ſimul : Cuncta quæ locutus eſt Dominus, faciemus. Cùmque retuliſſet Moyſes verba populi ad Dominum,

9. ait ei Dominus : Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Nunciavit ergo Moyſes verba populi ad Dominum.

10. Qui dixit ei : Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua,

11. & ſint parati in diem tertium : in die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai.

VERSIO ANTIQUA.

8..... Omnia quæcunque dixit Deus, & audiemus, & faciemus..... *Hilar. in Pſ. 118. 360. d.*

10. Et dixit Dominus ad Moyſen : Deſcende, & teſtare populo, & purifica illos hodie, & cras, & lavent veſtimenta, *Aug. quæſt. 70. in Exod. t. 3. 443. a.*

11. & ſint parati in diem tertium : tertia enim die deſcendet Dominus in montem Sina coram omni populo.

VULGATA NOVA.

12. Conſtitueſque terminos populo per circuitum, & dices ad eos : Cavete ne aſcendatis in montem, nec tangatis fines illius : omnis qui tetigerit montem, morte morietur. *Hebr. 12. 18.*

13. Manus non tanget eum, ſed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis : ſive jumentum fuerit, ſive homo, non vivet : cùm cœperit clangere buccina, tunc aſcendant in montem.

14. Deſcenditque Moyſes de monte ad populum, & ſanctificavit eum. Cùmque laviſſent veſtimenta ſua,

VULGATA NOVA.

15. ait ad eos : Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris.

VERSIO ANTIQUA.

15..... Eſtote parati tribus diebus, non accedetis ad mulieres. *Cypr. l. 3. Teſtim. 316. b.*

VULGATA NOVA.

16. Jamque advenerat tertius dies, & manè inclaruerat : & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementiùs perſtrepebat : & timuit populus qui erat in caſtris.

17. Cùmque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum Dei de loco caſtrorum, ſteterunt ad radices montis. 17..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

18. Totus autem mons Sinai fumabat : eò quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace : eratque omnis mons terribilis. *Deut. 4. 11.*

19. Et ſonitus buccinæ paulatim creſcebat in majus, & prolixiùs tendebatur : Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei.

VERSIO ANTIQUA.

18. Sina autem mons fumabat totus : propterea quòd deſcendiſſet Deus in eum in igne, & aſcendebat fumus tanquam fumus fornacis : & mente confuſus eſt omnis populus vehementer. *Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 786. e.*

19. Fiebant autem voces tubæ prodeuntes fortiter valde : Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei voce.

VULGATA NOVA.

20. Deſcenditque Dominus ſuper montem Sinai in ipſo montis vertice, & vocavit Moyſen in cacumen ejus. Quò cùm aſcendiſſet,

21. dixit ad eum : Deſcende, & conteſtare populum : ne fortè velit tranſcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.

VULGATA NOVA.

22. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Do-

VERSIO ANTIQUA.

22. Et Sacerdotes qui accedunt ad Dominum *Cypr. epiſt. 72. 129. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

regale ſacerdotium, loco *regnum ſanctiſſimum.*

℣. 8. Græc. Πάντα ὅσα..... ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα. Ita etiam infra, c. 24. ℣. 3. *Cùm videatur ordo poſtulare*, inquit Auguſt. quæſt. 96. col. 452. f. *ut diceretur : Audiemus & faciemus.*

℣. 10. *Et dixit Dominus ad Moyſen.* Ita ex Cypriano, l. 2. Teſtim. p. 295. b. qui addit cum Auguſt. *Deſcende, & teſtificare populo, & ſanctifica illos hodie & cras, & lavent veſtem ſuam.* Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 593. a. *Vade ad populum, & ſanctifica eos hodie & cras, & lavent veſtimenta ſua.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. col. 14. b. *Deſcende, & teſtificare populo, & purifica illos, ut lavent veſtimenta ſua.* Auguſt. verò ep. 55. ad Januar. to. 2. col. 140. e. conſtanter ut ſup. *Deſcende, teſtare populo, & purifica illos.... & lavent veſtimenta ſua.* Græc. Εἶπε δὲ Κύριος..... Καταβὰς διαμάρτυραι τῷ..... καὶ ἄγνισον αὐτοὺς..... καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια. Editt. Ald. & Compl. τὰ ἱμάτια αὐτῶν.

℣. 11. Ita rurſus apud Auguſt. ep. 55. ad Jan. to. 2. col. 140. e. nec diſſimilia leguntur in Græco. Cyp. verò l. 2. Teſtim. p. 295. b. hab. *Et ſint parati in perendinum diem ; die enim tertio deſcendet Dominus in montem Sina.* Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 593. a. *Sintque parati in diem tertium, quia tertia die deſcendet Dominus, vidente univerſo populo, ſuper montem Sinai.* Anecdot. Marten. to. 5. col. 14. b. *Et ſint parati in die tertia.*

℣. 15. Græc. Γίνεσθε ἕτοιμοι, τρεῖς ἡμέρας μὴ προσέλθητε γυναικί..... *tres dies ne acceſſeritis ad uxorem.*

℣. 17. Græc. Καὶ ἐξήγαγε Μωυσῆς τὸν λαὸν εἰς συνάντησιν τοῦ Θεοῦ, &c. Unde Hilar. l. 5. de Trin. col. 867. b. ait : *Nunquid non obviam Deo Moyſes populum eduxit ad montem ?*

℣. 18. Similia Græc. habet, niſi quòd delet, *autem*, poſt *Sina*, & pro *mente confuſus eſt*, habet, ἐξέστη, *obſtupuit.* In Mſ. Alex. ac edit. Ald. ipſo initio legitur, τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινά. Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 327. b. *Et mons Sina fumabat totus, quoniam deſcenderat Deus in eum in igne.* Ap. Caſſiod. in Pſ. 67. p. 220. c. *Totus autem mons Sina fumabat, eò quòd Dominus deſcendiſſet ſuper eum.* Hilar. quoque l. 5. de Trin. col. 867. b. alludens dicit : *Nunquid non Deus deſcendit in montem ? ..... Intelligite perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuantem fornacium fumum, & ad adventum Dei conſciam humanæ infirmitatis trepidationem*, &c.

℣. 19. Græc. Ἐγίνοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα· Μωυσῆς ἐλάλησεν.) Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἐλάλει), ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ.

℣. 22. Eadem rurſus habet Cypr. tum epiſt. 64. p. 111. b. tum ep. 68. p. 117. c. Ita quoque legit Parmenianus ap.

Versio antiqua.

Deum, sanctificentur, ne fortè derelinquat illos Dominus.

Vulgata nova.

minum, sanctificentur, ne percutiat eos.

Vulgata nova.

23. Dixitque Moyses ad Dominum : Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai : tu enim testificatus es, & jussisti, dicens : Pone terminos circa montem, & sanctifica illum.

24. Cui ait Dominus : Vade, descende : ascendesque tu, & Aaron tecum : sacerdotes autem & populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos.

25. Descenditque Moyses ad populum, & omnia narravit eis.

Nota ad Versionem antiquam.

August. l. 2. contra ipsum, to. 9. col. 32. e. ubi notanda illa Augustini verba : *Bene quidem de veteribus libris ista proponunt.* In Græco sic : Καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ..... μήποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ᾽ αὐτῶν Κύριος. Vide August. quæst. 23. in Exod. col. 500. b.

CAPUT XX.

Versio antiqua.

Fulg. l. de fide orthod. ad Donat. 200.

2. Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti, de domo servitutis.

Aug. quæst. 71. in Exod. t. 3. 443. d. e. 444. a. b. e.

3. Non erunt tibi dii alii præter me.

4. Non facies tibi idolum, neque ullum simulacrum, quæcunque in cœlo sunt sursum, & quæcunque in terra deorsum, & quæcunque in aqua sub terra.

Fulg. l. 1. de remiss. pecc. 364. c.

5. Non adorabis ea, neque servies illis : ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios, in tertiam & quartam progeniem, in his qui oderunt me :

6. & faciens misericordiam in millia millium his qui amant, & custodiunt præcepta mea.

Auct. quæst. Vet. Test. apud Aug. t. 3. p. 45. g.

7. Non assumes nomen Dei tui in vanum : non enim mundabit eum Dominus qui sumit nomen ejus in vanum.

Vulgata nova.

1. Locutusque est Dominus cunctos sermones hos :

Deut. 5. 6.

2. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

Ps. 80. 11.

3. Non habebis deos alienos coram me.

Levit. 26. 1.

4. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra.

Deut 4. 15. Jos. 24. 14. Ps. 96. 7.

5. Non adorabis ea, neque coles : ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me :

6. & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

Levit. 19. 12. Deut. 5. 11.

7. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum : nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Itidem Græcè. Similiter habet Tertul. l. contra Gnost. p. 825. b. *Ego sum Dom. Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti.* Ambrosiast. col. 56. e. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto, de domo servitutis.*

℣. 3. Similiter habet Tertul. l. contra Gnost. p. 825. b. excepta voce *dei*, pro *dii*. At August. constanter *dii*, tum serm. 8. to. 5. col. 41. f. 47. e. f. tum lib. de fide & op. to. 6. col. 174. e. & quæst. 71. in Exod. col. 443. d. Similiter apud Ambrosiast. col. 56. e. at infra col. 249. a. legit : *Non sint tibi alii dii præter me :* cui lectioni favet Auct. quæst. Vet. Test. quæst. 7. col. 45. g. Cyprianus verò ep. ad Demetr. p. 217. c. & l. de exhort. Mart. 264. a. nec non Fulgent. l. pro fide Cath. p. 536. hab. *Non erunt tibi dii alii absque me.* Sic etiam Hieron. in Ose. c. 10. to. 3. col. 130. b. at in Isai. 45. col. 339. a. *Non erunt tibi dii alieni absque me.* Gr. Οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

℣. 4. Similiter habet iterum August. l. de fide, & op. to. 6. col. 174. e. nisi quòd loco *idolum*, legit *idola*; & in fine, *in aqua, & sub terra.* Tertul. l. contra Gnost. p. 825. b. *Non facies tibi simulacrum eorum quæ in cælo, & quæ in terra deorsum, & quæ in mari infra terram :* at l. de Idololat. c. 4. p. 239. b. 240. b. *Ne feceritis idolum, neque similitudinem eorum quæ in cælo sunt, & quæ in terra, & quæ in mari :* & l. de spectac. c. 3. p. 213. b. *Non idolum coles*, &c. Cypr. de exhort. ad Mart. p. 263. c. & Jul. Firm. l. de errore fals. relig. c. 29. p. 176. g. *Non facies tibi idolum, nec cujusquam similitudinem.* Ambrosiast. p. 56. e. *Et non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem :* & infra, p. 249. a. *Non facies tibi similitudinem ullam eorum quæ sunt in cælo sursum, & in terra deorsum.* Hieron. in Isai. 65. to. 3. col. 481. a. *Non facies tibi idolum, neque similitudinem omnium quæ in cælo sunt, & quæ super terram ;* at l. 3. in ep. ad Eph. to. 4. col. 394. f. *Non facies tibi idolum, neque omnem similitudinem eorum quæ in cælo sursum, & quæ in terra deorsum, & quæ in aquis subtus terram.* Auct. quæst. Vet. T. quæst. 7. col. 45. g. *Non facies tibi ullam similitudinem in cælo sursum, & in terra deorsum, neque in aqua quæ est sub terra ;* & quæst. 69. col. 70. c. *Non facies tibi idolum, neque adoraveris quæ in cælo sursum sunt, & quæ in terra deorsum.* Græc. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς.

℣. 5. Similiter August. l. de fid. & op. to. 6. col. 174. e. *Non adorabis ea, neque servies eis.* Sic etiam Tertul. l. contr. Gnost. p. 825. b. additis his : *Ego enim sum Dominus Deus tuus.* Vid. etiam l. 2. contr. Marc. p. 652. b. Item sup. p. 650. a. ubi hæc habet : *Reddentis in filios patrum delicta.* Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 394. f. legit : *Non adorabis ea, & non immolabis illis ; ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, qui reddo peccata patrum in filios, usque ad tertiam & quartam generationem his qui me oderunt :* & in Ezech. 18. to. 3. col. 815. f. *Ego sum Dom..... Deus æmulator, qui reddo..... super filios*, &c. ut sup. Auct. l. de XL. Mans. ap. Ambr. to. 2. col. 15. b. *Ego Dom..... Deus zelotes.* Adimantus ap. August. to. 8. col. 117. f. *Ego sum Deus zelans, tribuens filiis tertiæ & quartæ generationis parentum peccata, qui me oderunt.* Auct. op. imp. in Matth. col. 19. a. *Peccata patrum reddam in filios usque in tertiam & quartam generat.* Optat. denique, l. 6. contr. Donat. p. 162. c. 103. a. dicit, Deum *mala patrum usque in quartam progeniem redditurum.* Gr. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ..... Θεὸς ζηλωτὴς, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με.

℣. 6. Hieron. in Ezech. 18. to. 3. col. 815. f. *Et facio misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Similiter l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 394. f. præter *mandata*, loco *præcepta*. Auct. quæst. Vet. T. q. 14. col. 48. a. *Et faciens misericordiam in millia millium iis qui diligunt me, & custod. præcepta mea.* Ita quoque in Græco, præter vocem *millium*, quæ abest.

℣. 7. Tertul. de Idol. c. 20. p. 246. a. *Non sumes nomen Domini Dei tui in vano :* & l. contr. Prax. p. 846. c. *Non sumes nomen Dei in vanum.* Cypr. l. 3. Testim. p. 308. c. *Non accipies nomen Domini Dei tui in vanum.* Hieron. in Zach. 8. to. 3. col. 1752. a. b. *Non assumes nomen Domini Dei tui super re vana.* Ambrosiast. col. 249. a. *Non sumes nomen Dom..... in vanum.* August. ser. 8. to. 5. col. 47. f. *Ne accipias nomen Dom..... in vanum.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 36. col. 117. b. *Non accipies nomen Domini tui in vanum ; non enim mundabit Dominus talem.* Gr. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Inf. 31. 14. *Deut.* 5. 14. *Ezech.* 20. 12.	8. Memento ut diem Sabbati ſanctifices.	8. Memento diem Sabbatorum ſanctificare eum.	*Tertul. adv. Jud. c.* 4. 137. *c.*
	9. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.	9. Sex diebus operare, & facies omnia opera tua.	*Idem adv. Marc.* 652. *b.*
	10. Septimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt : non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, ſervus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas.	10. Septima autem die ſabbata Domino Deo tuo : non facies in ea omne opus.....	
Gen. 2. 2.	11. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo, idcirco benedixit Dominus diei ſabbati, & ſanctificavit eum.		
Deut. 5. 16. *Matth.* 15. 4. *Eph.* 6. 2.	12. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.	12. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.	*Hieron. in ep. ad Eph. l.* 3. *t.* 4. 394. *e.*
	13. Non occides.	13. Non occides.	*Aug. quæſt.* 71. *in Exod. t.* 3. 445. *c.*
Matth. 5. 21.	14. Non mœchaberis.	14. Mon mœchaberis.	
	15. Non furtum facies.	15. Non furaberis.	
	16. Non loquêris contra proximum tuum falſum teſtimonium.	16. Falſum teſtimonium non dices adversùs proximum tuum.	
Rom. 7. 7. 13. 9.	17. Non concupiſces domum proximi tui : nec deſiderabis uxorem ejus, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.	17. Non concupiſces uxorem proximi tui : non concupiſces domum proximi tui, neque agrum ejus, neque ſervum ejus, neque ancillam ejus, neque bovem ejus, neque ſubjugale ejus, neque omne pecus ejus, neque quæcunque proximi tui ſunt.	*Ibid.* 443. *e. f.*
	18. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & ſonitum buccinæ, montemque fumantem : & perterriti ac pavore concuſſi, ſteterunt procul,	18. Et omnis populus videbat vocem & lampadas, & vocem tubæ, & montem fumantem.....	*Aug. quæſt.* 72. *in Exod. t.* 3. 445. *d.*
	19. dicentes Moyſi : Loquere tu nobis, &	19. Et dixerunt ad Moyſen : Loquere tu no-	*Idem quæſt.* 73. 445. *g.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

℣. 8. Ad verbum è Græco. Similiter habet Hilar. in Pſ. 91. col. 235. f. præter unum, *in mente habeto.* Aug. ſer. 8. to. 5. col. 43. a. *Memento diem ſabbati ſanctificare.* Capitul. XXXVII. 4. ſup. *In mente habe diem ſabbatorum.* Ambroſiaſt. p. 249. a. alludens : *Obſervabis ſabbata mea.*

℣. 9. Similiter habet Hilar. in Pſ. 91. col. 235. f. excepto uno, *operaberis*, pro *operare.* Gr. Ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ, &c. ut in Lat. Gaud. Brix. ſer. 11. col. 961. g. *Sex diebus facies opera tua.*

℣. 10. Ita in Græco. Hilar. verò in Pſ. 91. col. 235. f. legit : *Septimo autem die ſabbatum Domini Dei tui : non facies in illa die ullum opus.* Auct. quæſt. Vet. T. q. 7. col. 45. g. *Sabbatum Domini Dei tui ſervabis, & non facies in illo ullum opus ſervile.* Vid. ſup. Not. ad cap. 12. ℣. 16.

℣. 12. Iren. l. 4. c. 9. col. 238. e. *Honora patrem & matrem, ut tibi bene ſit.* Item Tertul. l. de Monog. p. 954. b. & l. 2. & 5. contr. Marc. p. 651. a. 800. c. *Honora patrem & matrem :* at l. cont. Jud. c. 2. p. 136. a. *Honora patrem tuum.* Cypr. ep. 73. p. 135. b. delet *tuum.* Item Ambroſ. in Pſ. 43. col. 888. f. legit : *Honora patrem & matrem, ut longævus ſis ſuper terram :* & infra, 889. a. *Græcus*, inquit, *expreſſiùs dixit :* ut ſis multorum dierum, *hoc eſt*, πολυήμερος. Auguſt. ſer. 8. to. 5. col. 43. d. *Honora patrem tuum, & matrem tuam :* at quæſt. 71. in Exod. col. 443. d. & tract. 3. in Joh. to. 3. part. 2. col. 311. c. cum Ambroſiaſt. col. 249. a. *Honora patrem & matrem.* Auct. quæſt. Vet. T. q. 7. col. 45. g. 46. a. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, & bene ſit tibi.* Gr. Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι. Mſ. Ox. δώσει σοι. Vide Deut. 5. 16.

℣℣. 13. 14. 15. Ita Auguſt. iterum tract. 3. in Joh. to. 3. part. 2. col. 311. c. at quæſt. 71. in Exod. col. 444. a. legit : *Non furtum facies :* eadem rurſus legit, ſer. 8. to. 5. col. 43. e. ſed alio ordine : *Non mœchaberis : Non occides : Non furaberis.* Tertul. l. contr. Jud. c. 2. p. 136. a. *Non occides : Non mœchaberis : Non fraudaveris :* at l. 2. & 4. contr. Marc. p. 651. a. 711. a. *Non occides : Non adulterabis : Non furaberis :* & l. de pudic. p. 1001. a. 1002. a. *Non mœchaberis..... Non occides.* Itidem Lucif. Cal. l. pro S. Ath. col. 183. c. cum Paſcian. ſer. de Bapt. col. 318. c. Hilar. verò in Pſ. 118. col. 246. c. & Gaud. Brix. ſer. 10. col. 960. g. *Non occides : Non mœchaberis.* Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 4. col. 290. d. & l. 1. de Jac. c. 1. col. 443. b. *Non adulterabis :* at in Luc. 9. col. 1405. c. *Non mœchaberis.* Auct. quæſt. Vet. T. quæſt. 7. col. 45. g. *Non occides : Non fornicaberis : Non furaberis :* at infr. quæſt. 69. col. 70. c. *Neque furtum facies.* Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. col. 305. d. *Non adulterabis : Non occides : Non furaberis.* Auguſt. quæſt. 71. in Exod. col. 444. c. quærit, *Utrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur. Hoc enim Græcum verbum eſt*, inquit, *quo jam Scriptura utitur pro Latino. Mœchos tamen Græci nonniſi adulteros dicunt.* Gr. Οὐ μοιχεύσεις· Οὐ κλέψεις· Οὐ φονεύσεις. Mſ. verò Alex. cum edd. Ald. & Compl. Οὐ φονεύσεις. Οὐ μοιχεύσεις. Οὐ κλέψεις. Vide Deut. 5. 17.

℣. 16. Similiter hab. idem Auguſt. quæſt. 68. in Levit. to. 3. col. 519. e. Tract. verò 3. in Joh. to. 3. part. 2. col. 311. c. ſimpliciter : *Non falſum teſtimonium dices.* Concinunt Tertul. l. adv. Jud. c. 2. p. 136. a. & l. 2. & 4. contr. Marc. p. 651. a. 711. a. Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. col. 305. d. Auct. quæſt. Vet. T. quæſt. 7. col. 46. a. & Gaud. Brix. ſer. 10. col. 960. g. Lucifer verò pro S. Ath. 183. c. ut ſup. *Falſum teſtimonium non dices adversùs proximum tuum.* Itidem Auct. l. de promiſſ. col. 118. d. Gr. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ. i. e. *Non falsò teſtaberis contra proximum tuum teſtimonium falſum.* Vide Deut. 5. 20.

℣. 17. Eadem ſunt in Græco. Iiſdem etiam alludit Auguſt. ſer. 8. to. 5. col. 45. a. b. c. dicens : *Non concupiſces uxorem proximi tui : non concupiſces ullam rem proximi tui, non pecus, non poſſeſſionem, non ſubjugium ; non aliquid omnino proximi tui concupiſces.* Vid. etiam ſer. 9. n. 13. col. 58. c. f. & Tract. 3. in Joh. to. 3. part. 2. col. 311. c. Apud Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 651. a. & l. contr. Jud. c. 2. p. 136. a. *Alienum non concupiſces.* Apud Hier. l. 2. in ep. ad Eph. to. 4. col. 372. d. *Non adulterabis uxorem proximi tui :* & l. 3. in ep. ad Gal. col. 305. d. *Non deſiderabis aliena.* Auct. quæſt. Vet. T. quæſt. 7. col. 46. a. *Non concupiſces quidquam proximi tui.* Auct. l. de promiſſ. col. 118. d. *Non concupiſces uxorem proximi tui : non concupiſces ullam rem proximi tui.*

℣. 18. Ad verbum è Græco. Ita rurſum legit Auguſt. l. 2. de Trin. to. 8. col. 786. f. niſi quòd bis ponit, *voces*, non *vocem :* at in Gr. conſtanter, φωνή.

℣. 19. *Et dixerunt ad Moyſen :* Ita capitul. 38. ſupra, reliqua ex Auguſt. loco cit. quibus Græc. favet ad verbum, ſi excipiatur unum, μή, *ne*, pro *nequando.* At in Mſſ.

VERSIO ANTIQUA.

bis, & non loquatur ad nos Deus, nequando moriamur.

Aug. quæst. 74. 446. a.

20. Et dicit eis Moyses: Constantes estote: propterea enim venit Deus ad vos tentare vos, ut sit timor ejus in vobis, ne peccetis.

Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 786. f.

21. Et stabat omnis populus à longè. Moyses autem intravit in nebulam ubi erat Deus.

Tertul. adv. Gnost. 825. b.

22. Et dixit Dominus ad Moysen..... Ipsi vidistis quòd de cœlo locutus ad vos sim.

Aug. quæst. 76. in Exod. 446. c.

23. Non facietis vobis deos argenteos, & deos aureos non facietis vobis ipsis.

Fulg. frag. 34. contr. Fab. 638. b.

24. Altare de terra facietis mihi, & immolabitis super illud holocausta & salutaria vestra..... & veniam ad te, & benedicam te.

Aug. Locut. 95. t. 3. 347. a.

25..... *Vide Not.*

Aug. quæst. 113. in Exod. t. 3. 456. g.

26..... ne pudenda tua reveles super illud.

VULGATA NOVA.

audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.

20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

21. Stetitque populus de longè. Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

Deut. 18. 16. Heb. 12. 18.

22. Dixit præterea Dominus ad Moysen: Hæc dices filiis Israël: Vos vidistis quòd de cœlo locutus sim vobis.

23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

24. Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oves vestras & boves in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi.

Inf. 27. 8. 38. 7.

25. Quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.

Deut. 27. 5. Jos. 8. 31.

26. Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Alex. & Oxon. nec non in edd. Ald. & Compl. μήποτε. Apud August. verò quæst. 166. in Exod. col. 472. b. sic: *Non loquatur Deus ad nos, ne moriamur.*

℣. 20. Gr. Καὶ λέγει..... Θαρσεῖτε· ἕνεκεν γὰρ τοῦ πειράσαι ὑμᾶς παρεγενήθη ὁ Θεὸς πρὸς ὑμᾶς, ὅπως ἂν γένηται ὁ..... ἵνα μὴ ἁμαρτάνητε. Auct. l. de XL. mans. ap. Ambr. to. 2. col. 15. d. rectè: *Confidite; causâ enim tentandi vos, venit Deus ad vos, ut sit timor ejus in vobis, & non peccetis.*

℣. 21. Similiter habet idem August. quæst. 75. in Exod. col. 446. b. *Moyses autem intravit in nebulam, ubi erat Deus.* In Gr. Εἱστήκει δὲ ὁ λαὸς μακρόθεν, &c. ut in Lat. nisi excipias unum, γνόφον, loco *nebulam*; quod propriè *caliginem*, vel *opacitatem aëris*, significat. Ms. Oxon. cum edd. Ald. & Compl. initio habet. Εἱστήκει δὲ πᾶς ὁ λαός, *stetit autem omnis populus*, ut August. supra.

℣. 22. *Et dixit Dom. ad Moysen:* Ita ex Augustino; reliqua ex Tertul. sumpta sunt. In Græco sic: Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωυσῆν..... Ὑμεῖς ἑωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς.

℣. 23. Gr. Οὐ ποιήσετε ὑμῖν αὐτοῖς, &c. ut in Lat. al. ὑμῖν ἑαυτοῖς, sicut in fine. Tertul. l. contr. Gnost. p. 825. b. *Non facietis vobis deos aureos & argenteos; non facietis vobis secundùm hæc.* Cypr. l. 3. Testim. p. 321. b. *Non facietis vobis deos argenteos neque aureos.* Jul. Firm. l. de error. fals. relig. col. 176. g. *Non facietis vobis deos arg. neque deos aureos.*

℣. 24. Eadem prorsus in Græco, præter hoc, τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν, pro *holocausta*. Ms. tamen Alex. cum ed. Compl. tollit ὑμῶν. Idem Fulgent. supra, fragm. 9. legit: *Offeretis super illud holocausta & pacifica vestra:* at in Græco, καὶ τὰ σωτήρια ὑμῶν, ut sup. sequuntur: καὶ τὰ πρόβατα, καὶ τοὺς μόσχους ὑμῶν ἐν παντὶ τόπῳ, οὗ ἐὰν ἐπονομάσω τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ, &c. *Et oves, & vitulos vestros in omni loco, ubicunque annominavero nomen meum illic,* &c. Unde August. locut. 94. de Exod. col. 347. a. *Quod Græcus habet*, inquit, ἐπονομάσω, supernominavero, *aut* adnominavero, *expressiùs dicitur; quod usitatiùs*, cognominavero, *nonnulli interpretati sunt; sed non habet necessariam significationem*, cognominavero: *propinquiùs autem dicitur*, cognominavero, *quàm* nominavero; *nam & hoc aliqui Interpretes dixerunt.* Tum addit: *Cùm superiùs pluraliter loqueretur*, facietis & immolabitis, *dicit*, veniam ad te, *tanquam ipsi Israel.* Hesych. l. 1. in Levit. c. 3. col. 60. h. sic legit: *Altare de terra facietis mihi, & immolabitis super eo holocaustomata & pacifica vestra, oves vestras & boves. In omni loco in quo nominatum fuerit nomen meum, veniam ad te, & benedicam tibi.*

℣. 25. Huc redit quod legitur Anecdot. to. 5. col. 9. e. *Ædifica mihi altare de lapidibus non circumcisis, & ferrum non inities in eis.* In Gr. sic: Ἐὰν δὲ θυσιαστήριον ἐκ λίθων ποιῇς μοι, οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς· τὸ γὰρ ἐγχειρίδιόν σου ἐπιβέβληκας ἐπ' αὐτοὺς, καὶ μεμίανται. i. e. *Sin autem altare de lapidibus facias mihi, non ædificabis eos sectos: cultrum enim tuum injecisti super eos, & inquinati sunt.*

℣. 26. Gr. Ὅπως ἂν μὴ ἀποκαλύψῃς τὴν ἀσχημοσύνην σου ἐπ' αὐτοῦ. *Ne reveles turpitudinem tuam super illud*, (altare.)

CAPUT XXI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 96. t. 3. 347. b.

1. ET hæ justificationes quas pones coram illis.

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 991. c.

2. Si emeris puerum Hebræum, & servierit tibi annis sex.....

3..... 4. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

1. HÆc sunt judicia quæ propones eis.

2. Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo egredietur liber gratis.

Deut. 15. 12. Jer. 34. 14.

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat: si habens uxorem, & uxor egredietur simul.

4. Sin autem dominus dederit illi uxorem, & pepererit filios & filias: mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse verò exibit cum vestitu suo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. August. infra: *Hoc est: Hæ sunt justificationes, quas appones coram illis.* Gr. Καὶ ταῦτα τὰ δικαιώματα ἃ παραθήσῃ ἐνώπιον αὐτῶν. Ad hæc Ambros. in Ps. 118. col. 991. e. *Præmissum est*, inquit, *has justitias discere, quas proponit in conspectu filiorum Israël.* Item Hilar. in eund. Ps. col. 339. c. *In justificationibus, quas Moyses constituere præceptus est.*

℣. 2. August. Locut. 96. col. 347. b. *Si emeris servum Hebræum:* & quæst. 77. in Exod. col. 446. c. *De servo Hebræo*, inquit, *præcipiuntur, ut sex annos serviat, & dimittatur liber gratis.* Item apud Hilar. in Ps. 118. col. 339. c. *Quis iste sit coemptus Hebræus puer, sex tantùm annis serviturus..... quæ illa servitus sit, quæ septimi anni libertas?* In Gr. Ἐὰν κτήσῃ παῖδα Ἑβραῖον, ἓξ ἔτη δουλεύσει σοι· τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἔτει ἀπελεύσεται ἐλεύθερος δωρεάν. *Si acquisieris servum Hebræum, sex annos serviet tibi: septimo autem anno abibit liber gratis.*

℣℣. 3. 4. His alludit Hilar. in Ps. 118. col. 339. d. dicens: *Quæ illa mulier Hebræi? quid illud, ut sine muliere egrediatur ipse?*

Vulgata nova.

5. Quòd si dixerit servus : Diligo dominum meum & uxorem ac liberos, non egrediar liber :

6. offeret eum dominus diis, & applicabitur ad ostium & postes, perforabitque aurem ejus subulâ : & erit ei servus in sæculum.

7. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ exire consueverunt.

8. Si displicuerit oculis domini sui cui tradita fuerat, dimittet eam : populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.

9. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi.

10. Quòd si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, & vestimenta, & pretium pudicitiæ non negabit.

11. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

Levit. 24. 17. 12. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.

13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus : constituam tibi locum in quem fugere debeat. Deut. 19. 3.

Versio antiqua.

5..... Dilexi dominum meum & uxorem & infantes, non abibo liber : Ambr. ep. 7. t. 2. 780. e.

6..... pertundet ei dominus auriculam de subula : & serviet ei in sempiternum. Aug. Locut. 97. t. 3. 347. c.

7. Si quis autem vendiderit filiam suam famulam, non abibit ita ut recedunt ancillæ. Aug. quæst. 78. in Exod. t. 3. 446. d.

8. Quòd si non placuerit domino suo quam non adnominavit eam, remunerabit eam : genti autem exteræ non est dominus vendere illam, quoniam sprevit in ea.

9. Quòd si filio adnominaverit eam, secundùm justificationem filiarum faciet ei.

10. Quòd si aliam accipiet ei, quæ opus sunt, & vestem, & conversationem ejus non fraudabit.

11. Si autem tria hæc non fecerit ei, exibit gratis sine pretio.

12. Si quis percusserit aliquem & mortuus fuerit, morte moriatur. Idem quæst. 79. 447. g. 448. a.

13. Qui autem nolens, sed Deus tradidit in manus ejus : dabo tibi locum in quem fugiat ibi qui occiderit. Idem Locut. 98. 347. d.

Vulgata nova.

14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias : ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

Vulgata nova.

16. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur.

Levit. 20. 9. Prov. 20. 20. Matth. 15. 4. Marci, 7. 10. 17. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.

Versio antiqua.

16. *Vide sup. Capitula* 43. 44. 45.

17. Qui maledixerit patri vel matri, morte morietur. Ambr. in Luc. 18. t. 1. 1490. a.

Vulgata nova.

18. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Ita in Græco, præter unum ἀποτρέχω *abeo*, pro *abibo*.

℣. 6. Græc..... καὶ τότε προσάξει αὐτὸν ἐπὶ τὴν θύραν ἐπὶ τὸν σταθμὸν, καὶ τρυπήσει ὁ κύριος αὐτοῦ τὸ οὖς τῷ ὀπητίῳ, καὶ δουλεύσει αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα. Unde Ambros. ep. 7. to. 2. col. 780. f. *Huic ergo ad limen & ostium suum dominus suus aurem pertundit, ut meminerit sermonis sui, quo servitutem elegit.* Item Hilar. in Ps. 118. col. 339. c. *Quod sit auris foramen ex subula, si liber esse nolit?* Huic autem dictioni, *in sempiternum*, addit August. supra : *vel*, in æternum, *quod Græcus habet*, inquit, εἰς τὸν αἰῶνα. *Ecce quemadmodum Scriptura multis locis dicit secundùm hoc verbum Græcum*, sempiternum, *vel æternum*; & post pauca : *Intelligitur* æternum *dictum, cujus temporis finis non est.*

℣. 7. Optimè è Græco : addit August. infra : *Obscurissimum istum locum inusitata verba, locutionesque fecerunt..... in ipso quoque Græco eloquio multùm obscurum est..... tamen quid videatur, ut potero aperiam :* Si quis autem vendiderit filiam suam famulam; *id est, ut sit famula, quam οἰκέτιν Græci vocant :* non abibit ita ut recedunt ancillæ : *intelligendum est : Non sic recedet quomodo recedunt ancillæ Hebrææ post sex annos.*

℣. 8. Gr. Ἐὰν μὴ εὐαρεστήσῃ τῷ κυρίῳ αὐτῆς, ἣ αὐτῷ καθωμολογήσατο, ἀπολυτρώσει αὐτὴν, &c. ut in Lat. At in Ms. Alex. legitur, ἣν οὐ καθωμολογήσατο αὐτῷ. In edit. Ald. ἣν οὐ καθωμολογήσατο αὐτήν. In Compl. ἣν αὐτὸς καθωμολογήσατο αὐτήν· al. ἣν αὐτῷ καθωμολογήσατο. Addit August. ibid. *Quam non adnominavit eam; id est*, inquit, *non eam fecit uxorem :* & infra : *Hoc autem quod diximus :* remunerabit eam : *quidam Interpretes dixerunt :* redimet eam. *Quod si in Græco dictum esset*, ἀπολυτρώσεται, *scriptum esset, sicut scriptum est :* & ipse redimet Israël : *nam &* ἀπολυτρώσεται, *scriptum est. In hoc autem loco*, ἀπολυτρώσει, *legitur, ubi intelligitur quod accipit magis aliquid quàm pro ea datur, ut redimatur :* & post pauca : *Genti autem exteræ..... quia sprevit in ea; id est*, inquit, *non quia sprevit in ea, ideo dominus est vendere illam, id est, in tantum ei dominabitur, ut etiam exteræ genti eam licitè vendat. Hoc est autem*, sprevit in ea, *quod est, sprevit eam. Sprevit eam autem, hoc est, humiliavit eam, id est, concumbendo, nec uxorem faciendo. Dixit autem Græcè*, ἠθέτησεν, *quod nos diximus*, sprevit.

℣. 9. Gr. Ἐὰν δὲ τῷ υἱῷ καθομολογήσηται αὐτὴν, &c. ut in Lat. August. ibid. col. 447. c. *Hic jam apparere incipit*, inquit, *quemadmodum supra dixerit :* quam non adnominavit : *nam quid est aliud :* si filio adnominaverit eam : *nisi filio conjunxerit eam uxorem? Quandoquidem dicit :* secundùm justificat. filiarum faciet ei, *id est, ut sic tradat tanquam filiam, dotem scilicet apponens ei.*

℣. 10. Gr. Ἐὰν δὲ ἄλλην λάβῃ ἑαυτῷ, τὰ δέοντα, καὶ, &c. ut in Lat. August. ibid. constanter : *Quod si aliam accipiet ei, id est*, inquit, *non istam deputaverit uxorem filio suo, sed ei aliam accipiat;* deinde : *quæ opus sunt, &c. id est, dabit ei simili lege quæ competunt, quoniam non mansit uxor filio ejus, quemadmodum ei daret, si eam sibi non adnominasset, & tamen concumbendo humiliasset. Quod autem nos diximus :* conversationem non fraudabit : *Græcus habet*, ὁμιλίαν, *id est, locutionem, quo nomine intelligitur Scriptura honestiùs appellare concubitum.*

℣. 11. Ad verbum è Græco, excepto uno, ἀργυρίου, *argento*, pro *pretio. Totum autem hoc intelligitur*, inquit Aug. ibid. *si eam ipse concubitu non humiliaverit, neque filio suo conjunxerit, neque aliâ à filio suo ductâ, istam ejecerit :* abibit gratis, *id est, sufficiet ei non teneri in servitute : abibit enim nihil accipiens*, &c.

℣. 12. Gr. Ἐὰν δὲ πατάξῃ τις τινὰ, &c. ut in Lat. al. deest, δέ. Hieron. l. 1. contr. Pelag. to. 4. col. 505. b. legit : *Si percusserit aliquis quempiam, & mortuus fuerit, morte moriatur.*

℣. 13. Hieron. l. 1. contr. Pelag. to. 4. col. 505. b. *Sin autem non volens, sed Deus tradidit eum in manibus ejus, dabo tibi locum ad quem confugiat qui occiderit.* Gr. Ὁ δὲ οὐχ ἑκὼν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς παρέδωκεν εἰς τὰς..... δώσω σοι τόπον οὗ φεύξεται ἐκεῖ ὁ φονεύσας. Ambros. l. 2. de Caïn, c. 4. col. 213. b. *Nec is quidem*, inquit, *qui invitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est : si quidem lex ait de eo, Quia Deus dedit eum in manus ejus.* Vid. etiam August. ubi sup.

℣. 17. Idem Ambros. in Luc. 8. col. 1392. d. *Qui non honoraverit patrem aut matrem, morte moriatur.* Græc. ve-

VULGATA NOVA.

fuerit, sed jacuerit in lectulo :

19. si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus, & impensas in medicos restituat.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 99. *t.* 3. 347. *d.* — 20. Si quis percusserit servum suum, aut ancillam suam in virga.....	20. Qui percusserit servum suum, vel ancillam virgâ, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. 21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est.
Aug. quæst. 80. *in Exod.* 448. *c. e.* — 22. Si autem litigabunt duo viri, & percusserint mulierem in utero habentem, & exierit infans ejus nondum formatus : detrimentum patietur, quantum indixerit vir mulieris, & dabit cum postulatione.	22. Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit : subjacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint.
23. Si autem formatum fuerit, dabit animam pro anima,	23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima,
24. oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede,	24. oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, *Levit.* 24. 20. *Deut.* 19. 21. *Matth.* 5. 38.
25. combustionem pro combustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.	25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

VULGATA NOVA.

26. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.

26.....27. *Vide Not.*

27. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 81. *in Exod. t.* 3. 449. *a.* — 28. Si autem cornu percusserit taurus virum aut mulierem, & mortuus fuerit, lapidibus lapidabitur taurus : & non manducabuntur carnes ejus, dominus autem tauri innocens erit.	28. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur : & non comedentur carnes ejus, dominus quoque bovis innocens erit.
Aug. Locut. 101. *t.* 3. 347. *e.* — 29. Si autem taurus cornupeta erat ante hesternam & nudiustertianam.....	29. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem : & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident.

VULGATA NOVA.

30. Quòd si pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatus.

31. Filium quoque & filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subjacebit.

32. Si servum, ancillamque invaserit, triginta siclos argenti domino dabit, bos verò lapidibus opprimetur.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 102. *t.* 3. 347. *e.* — 33. Si quis autem aperuerit lacum, aut exciderit lacum, & non operuerit eum, & ceciderit illuc vitulus aut asinus,	33. Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam,
Ibid. Locut. 103. — 34. dominus laci reddet..... quod autem mortuum fuerit, ipsi erit.	34. reddet dominus cisternæ pretium jumentorum : quod autem mortuum est, ipsius erit.
Aug. quæst. 82. *in Exod. t.* 3. 449. *c.* — 35. Si autem cornu percusserit alicujus taurus taurum proximi, & mortuus fuerit : vendent taurum vivum, & partientur pretium ejus, & tau-	35. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit : vendent bovem vivum, & divident pretium, cadaver autem mor-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rò ut sup. Ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ, ἢ μητέρα αὐτοῦ, τελευτήσει θανάτῳ.

℣. 20. Gr. Ἐὰν δέ τις πατάξῃ, &c. ut in Lat.

℣. 22. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. col. 202. c. *Si rixaverint duo, & percusserint mulierem in utero habentem, & abortiverit non deformatum, detrimentum patietur; quodcunque æstimaverit vir mulieris, dabit cum dignitate.* Auct. quæst. Vet. T. quæst. 23. col. 50. c. hunc & seq. versiculum ita conjungit : *Si quis percusserit mulierem in utero habentem, & abortiverit : si formatum fuerit, det animam pro anima; si autem informatum fuerit, mulctetur pecuniâ.* Gr. Ἐὰν δὲ μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται· καθότι ἂν ἐπιβάλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς, δώσει (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. καὶ δώσει) μετὰ ἀξιώματος. Aug. infra, col. 448. g. 449. a. *Quod autem dixit :* & dabit cum postulatione, *quod maritus mulieris informi excluso dandum constituerit, non est in promptu intelligere; ἀξίωμα quippe, quod Græcus habet, pluribus modis intelligitur, & tolerabiliùs,* cum postulatione, *dictum est, quàm si aliud diceretur,* &c.

℣. 23. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. col. 202. c. *Si autem deformatum fuerit, dabit,* &c. ut sup. Auct. quæst. Vet. T. sup. *Si formatum fuerit, det animam pro anima.* Gr. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει, &c. ut sup.

℣. 24. Eadem refert Lucif. Cal. l. 2. pro S. Ath. col. 202. c. Eadem quoque Tertul. l. 2. & 4. contra Marc. p. 651. a. 710. a. usque ad vocem *manum.* Ita quoque in Gr. ad verbum.

℣. 25. Lucif. Cal. ubi supra : *Combustum pro combusto, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.* Similiter habet Tertul. l. 2. contra Marc. p. 651. a. *Livorem pro livore.* Græc. Κατάκαυμα ἀντὶ κατακαύματος, &c. ut in Lat.

℣℣. 26. 27. Auct. op. imp. in Matth. hom. 11. col. 64. e. *Si percusseris servum tuum, & fregeris illi dentem, dimitte eum liberum.* Græc. Ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν ὀφθαλμὸν..... Ἐὰν δὲ τὸν ὀδόντα τοῦ οἰκέτου, ἢ τὸν..... ἐκκόψῃ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτούς, &c.

℣. 28. Græc. Ἐὰν δὲ κερατίσῃ ταῦρος, &c. ut in Lat. Augustinus quoque locut. 100. de Exod. col. 347. d. habet : *Lapidibus lapidabitur taurus.*

℣. 29. Gr. Ἐὰν δὲ ὁ ταῦρος κερατιστὴς ᾖ, &c. ut in Lat.

℣. 33.....35. Eadem prorsus in Græco, nisi excipias vocem *pretium*, pro qua ἀργύριον, *argentum.*

VULGATA NOVA.

tui inter se dispertient.

36. Sin autem sciebat quòd bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius, & non custodivit eum dominus suus: reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.

VERSIO ANTIQUA.

rum, qui mortuus fuerit, dispertientur.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. SI quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit vel vendiderit: quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove.

2. Reg. 12. 6.

2. Si effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis.

3. Quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur.

4. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis: duplum restituet.

5. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena: quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.

VERSIO ANTIQUA.

1. SI quis furatus fuerit vitulum, aut ovem.....

Aug. quæst. 10. in Num. t. 3. 531. c.

2. Si autem perfodiens inventus fuerit fur, & percussus mortuus fuerit: non est illi homicidium.

Idem quæst. 84. in Exod. t. 3. 449. d.

3. Si autem orietur sol super eum, reus est, pro morte morietur.....

4..... *Vide Not.*

5. Si autem depaverit quis agrum aut vineam, & admiserit pecus suum depascere agrum alium.....

Aug. Locut. 104. t. 3. 347. f.

VULGATA NOVA.

6. Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

7. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint: si invenitur fur, duplum reddet:

8. si latet fur, dominus domûs applicabitur ad deos, & jurabit quòd non extenderit manum in rem proximi sui,

VERSIO ANTIQUA.

9..... qui convictus fuerit per deum, restituet duplo.....

Aug. q. 85. in Ex. t. 3. 449. e.

VULGATA NOVA.

9. ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quàm in asino, & ove ac vestimento, & quidquid damnum inferre potest: ad deos utriusque causa perveniet: & si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo.

10. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, & omne jumentum, ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit:

11. jusjurandum erit in medio, quòd non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietque dominus juramentum, & ille reddere non cogetur.

Gen. 31. 39.

12. Quòd si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino.

13. Si comestum à bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet.

14. Qui à proximo suo quidquam horum mutuò postulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur.

15. Quòd si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maximè si conductum venerat pro mercede operis sui.

16. Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam uxorem.

Deut. 22. 28.

17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

18. Maleficos non patieris vivere.

19. Qui coierit cum jumento, morte moriatur.

VULGATA NOVA.

20. Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli.

Levit. 19. 4.

21. Advenam non contristabis, neque affli-

VERSIO ANTIQUA.

20. Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.

Cypr. ep. 55. 85. b.

21. Advenam non vexabitis, nec tribulabitis

Auct. l. de vit. christ. apud Aug. t. 6. 187. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita versus integer in Græco: Ἐὰν δέ τις κλέψῃ μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ ἢ ἀποδῶται, πέντε μόσχους ἀποτίσει ἀντὶ τοῦ μόσχου, καὶ τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ προβάτου. quæ omnia ita exprimit August. loco cit. *Quomodo in Exodo dicitur: Si quis furatus fuerit vitulum aut ovem; restituere debere quinque vitulos vel quatuor oves, si occiderit aut vendiderit?* & quæst. 83. in Exod. col. 449. c. *Quæ justificatio est*, inquit, *ut pro vitulo uno quinque reddantur, pro ove autem quatuor?*

℣. 2. Græc. Ἐὰν δὲ ἐν τῷ διορύγματι εὑρεθῇ ὁ, &c. ut in Lat. excepta voce ult. φόνος, *cædes*, loco *homicidium*.

℣. 3. Græc. Ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ, &c. ut in Lat. nisi excipias ultimum, ἀνταποθανεῖται, *vicissim morietur*, loco *pro morte morietur*: editt. August. *& morte morietur*.

℣. 4. Huc redit quod ait August. quæst. 10. in Num. col. 531. c. *Si autem quod abstulerit, salvum apud eum reperitur, duplum esse restituendum.* Græc. Ἐὰν δὲ..... εὑρεθῇ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κλέμμα...... διπλᾶ αὐτὰ ἀποτίσει.

℣. 5. Ita in Græco.

℣. 9. Græc. Καὶ ὁ ἁλοὺς διὰ τοῦ Θεοῦ, ἀποτίσει διπλοῦν, &c.

℣. 20. Sic iterum Cypr. ep. 64. p. 111. a. & l. de laps. p. 183. c. & epist. ad Demetr. p. 221. b. & ad Fortun. p. 264. b. sic etiam August. l. 10. de civit. Dei, c. 7. to. 7. col. 244. b. & Fulgent. fragm. 9. & 13. contra Fabian. p. 589. 593. at l. pro fide cath. p. 536. legit: *Sacrificans diis aliis absque me, eradicabitur.* Jul. Firm. l. de erro. prof. relig. col. 179. a. *Sacrificans diis eradicabitur, præter Domino soli.* Similiter habet Auct. l. de Aleator. ap. Cypr. p. 494. præter hoc, *nisi Deo soli.* August. l. 19. de civit. Dei, c. 23. col. 566. f. *Nisi Domino tantùm.* Græc. Ὁ θυσιάζων θεοῖς, θανάτῳ ἐξολοθρευθήσεται, πλὴν Κυρίῳ μόνῳ. In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest θανάτῳ.

℣. 21. Græc. Καὶ προσήλυτον οὐ κακώσετε, οὐδὲ μὴ θλίψητε αὐτόν· (Ms. Alex. οὔτε μὴ θλίψεται,) ἦτε γὰρ προσήλυτοι ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, omittitur autem *& vos*.

VERSIO ANTIQUA.

eum : fuiſtis etenim & vos advenæ in terra Ægypti.

Cypr. l. 3. Teſtim. 328. b. 22. Omnem viduam & orphanum non vexabitis.

23. Si autem vexaveritis eos, & vociferantes exclamaverint ad me, exaudiam exclamationes eorum :

24. & iraſcar animo in vobis, & perimam vos gladio, & erunt conjuges veſtræ viduæ, & filii veſtri orphani.

Ambr. de Tob. c. 14. 606. d. ſ. 607. a. b. c. 25. Quòd ſi pecuniam fœneraveris pupillo, orphano, pauperi apud te, non ſuffocabis eum, non impones illi uſuram.

26. Quòd ſi pignus acceperis veſtimentum propinqui tui, ante ſolis occaſum reſtitues illud.

27. Eſt enim hoc coopertorium ejus, tantùm hoc veſtimentum turpitudinis ejus, in quo dormiet : quòd ſi itaque proclamaverit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

Aug. quæſt. 86. in Exod. t. 3. 449. e. 28. Deos non maledices, & principem populi tui non maledices.

Ambr. l. 2. de Cain, t. 1. c. 1. 206. f. 29. Initia areæ tuæ & lacûs tui non noviſſima facies : primitiva filiorum tuorum dabis mihi.

Maxim. Taurin. 46. c. 31..... à beſtia captum ne tetigeritis....

VULGATA NOVA.

ges eum : advenæ enim & ipſi fuiſtis in terra Ægypti.

22. Viduæ & pupillo non nocebitis. *Zach. 7. 10.*

23. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum :

24. & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt uxores veſtræ viduæ, & filii veſtri pupilli.

25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes.

26. Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei. *Deut. 24. 13.*

27. Ipſum enim eſt ſolum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat : ſi clamaverit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

28. Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. *Act. 23. 5.*

29. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere : primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. *Sup. 13. 2. 12.*

30. De bobus quoque, & ovibus ſimiliter facies : ſeptem diebus ſit cum matre ſua, die octava reddes illum mihi. *Inf. 34. 19. Ezech. 44. 30.*

31. Viri ſancti eritis mihi : carnem, quæ à beſtiis fuerit prægustata, non comedetis, ſed projicietis canibus. *Levit. 22. 8.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Ad verbum è Græco. Auct. l. de vit. chr. apud Auguſt. to. 6. col. 185. g. *Viduam & orphanos non vexabitis.*

℣. 23. Auct. l. de vita chr. ubi ſup. *Quòd ſi vexaveritis eos, & vociferantes clamaverint ad me, exaudiam vociferationem eorum.* Græc. Ἐὰν δὲ κακίᾳ κακώσητε αὐτοὺς, καὶ κεκράξαντες καταβοήσωσι πρός με, ἀκοῇ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτῶν. In edit. Compl. τῆς βοῆς αὐτῶν· deeſt verò ſupra vox κακίᾳ.

℣. 24. Auct. l. de vit. chr. ubi ſup. *Et iraſcar animo, & perimam vos gladio*, &c. ut ſup. Græc. Καὶ ὀργισθήσομαι θυμῷ, καὶ ἀποκτενῶ ὑμᾶς μαχαίρᾳ, καὶ ἔσονται αἱ γυναῖκες..... καὶ τὰ παιδία, &c. ut in Lat.

℣. 25. Græc. Ἐὰν δὲ ἀργύριον ἐκδανείσῃς τῷ ἀδελφῷ τῷ πενιχρῷ παρὰ σοὶ, οὐκ ἔσῃ αὐτὸν κατεπείγων, &c. ut in Lat. *Si autem argentum mutuum dederis fratri pauperculo apud te, non eris eum urgens*, &c. Legiſſe videtur Ambroſ. καταπνίγων, non κατεπείγων.

℣. 26. Auguſt. locut. 105. de Exod. to. 3. col. 347. f. *Si autem pignus acceperis veſtem proximi, ante ſolis occaſum reddes ei.* S. Petr. Chryſol. ſerm. 14. col. 887. g. *Si pignus tuleris fratri tuo tunicam, ante ſolis occaſum reddes illi.* Gr. Ἐὰν δὲ ἐνεχύρασμα ἐνεχυράσῃς τὸ ἱμάτιον τοῦ πλησίον, πρὸ δυσμῶν ἡλίου ἀποδώσεις αὐτῷ. In edit. Compl. αὐτὸ αὐτῷ.

℣. 27. Eadem ſunt in Græco, præter duo, μόνον, *ſolùm*, pro *tantùm*; & in fine, ἐλεήμων γάρ εἰμι, *miſericors enim ſum*; poſt *dormiet* autem, ponitur punctum interrogans.

℣. 28. Addit Auguſt. *Græcus habet; Non dices malè*, ſecundo loco ſcilicet, ubi ſic; οὐ κακῶς ἐρεῖς, vel ut in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. οὐκ ἐρεῖς κακῶς, nam in primo ita; θεοὺς οὐ κακολογήσεις. Apud Cypr. l. 3. Teſtim. p. 308. c. *Non maledices, neque principi populi tui detraxeris.* Apud Philaſtr. Brix. col. 723. a. *Diis alienis non maledicetis.* Quærit ſup. Auguſt. *Quos dixerit deos, utrùm principes qui judicant populum*, &c.

℣. 29. Idem Ambroſ. ep. 35. to. 2. col. 926. f. *Initia areæ, & lacûs tui non fraudabis.* Græc. Ἀπαρχὰς ἅλωνος καὶ ληνοῦ σου οὐ καθυστερήσεις, &c. id eſt, *non poſterior ſeu tardus afferes.*

℣. 31. Græc. Θηριάλωτον οὐκ ἔδεσθε.

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Calar. l. pro S. Ath. 183. d. 1. NOn credes auditui vano : non conſenties cum iniquo fieri teſtis injuſtus.

Aug. quæſt. 87. & 88. in Exod. t. 3. 449. g. 450. a. b. 2. Non eris cum pluribus in malitia : non apponêris cum multitudine declinare cum pluribus, ut declines judicium.

3. Et pauperis non miſereberis in judicio.

4. Si autem obviaveris bovi inimici tui, aut

VULGATA NOVA.

1. NOn ſuſcipies vocem mendacii : nec junges manum tuam ut pro impio dicas falſum teſtimonium.

2. Non ſequêris turbam ad faciendum malum : nec in judicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, ut à vero devies.

3. Pauperis quoque non miſereberis in judicio.

4. Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino *Deut. 22. 1.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Zozimus PP. epiſt. 3. Concil. to. 1. col. 953. c. *Non credes auditui vano, & non conſenties*, &c. ut ſup. Gr. Οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν ματαίαν· οὐ συγκαταθήσῃ, &c. ut in Lat. Auguſt. infra, ℣. 32. idem οὐ συγκαταθήσῃ, vertit, *non diſpones*; Capitul. verò LXXIV. ſup. habet : *Non conſentiendum fieri teſtis iniquus.* In edit. Compl. οὐ συγκαθίσῃ, *non ſimul ſedebis.*

℣. 2. Similia Græcum habet, niſi excipias hoc, ὥστε ἐκκλεῖσαι, *ut excludas*, pro *ut declines*; at in Mſ. Alex. ὥστε ἐκκλεῖσαι, in editt. Ald. & Compl. ὥστε ἐκκλῖναι. Lucif. Cal. pro S. Athan. ſimiliter : *Non eris cum pluribus in malitia; non appones cum compluribus declinare cum turba, ut declines judicium.* Capitul. LXXVI. ſup. *Non declinare cum multis judicium.*

℣. 3. Itidem Græcè. Apud Lucifer. Cal. pro S. Athan. col. 183. d. ſic : *Et pauperi non miſerearis in judicio ejus.*

℣. 4. Similiter in Græco.

VULGATA NOVA.

erranti, reduc ad eum.

5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

6. Non declinabis in judicium pauperis.

Dan. 13. 53. Deut. 16. 19. Eccli. 20. 31.

7. Mendacium fugies. Insontem & justum non occides: quia aversor impium.

8. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum.

Gen. 46. 6.

9. Peregrino molestus non eris: scitis enim advenarum animas: quia & ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti.

10. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges ejus.

Levit. 25. 4.

11. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant bestiæ agri: ita facies in vinea, & in oliveto tuo.

12. Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, ut requiescat bos & asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & advena.

13. Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

Sup. 13. 3. 4. Inf. 34. 22. Deut. 16. 16.

15. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto: non apparebis in conspectu meo vacuus.

Eccli. 35. 6.

16. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcunque seminaveris in agro: solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

Inf. 34. 23.

17. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

Deut. 16. 16.

18. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solemnitatis meæ usque manè.

Inf. 34. 26. Deut. 14. 21.

19. Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. Non coques hœdum in lacte matris suæ.

20. Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi.

VERSIO ANTIQUA.

subjugali ejus errantibus, reducens reddes ei.

5. Si videris boves inimici tui sub onere ruisse, non transies, sed elevabis cum eo. *Chromac. Aquil. in Mat. 985. f.*

6. Non subvertes judicium pauperis in judicio ejus. *Lucif. Cal. pro S. Ath. 183. d.*

7. Ab omni verbo iniquo recedes. Innocentem & justum non occides: non justificabis impium pro muneribus.

8. Munera enim excæcant oculos videntium, & pestiferant sermones justos.

10. Sex annis seminabis terram tuam, & colliges fructus ejus. *Aug. quæst. 89. in Exod. t. 3. 450. c.*

11. Septimo autem anno remissionem facies, & requiem dabis illi, & edent pauperes gentis tuæ: quæ autem superabunt, edent feræ bestiæ: sic facies vineam tuam, & olivetum tuum.

13..... Nomen aliorum deorum ne commemoremini, neque audiatur de ore tuo. *Tertul. de Idol. c. 20. 246. a.*

14. Tribus temporibus mihi festa celebrabitis in anno. *Hieron. in Agg. 1. t. 3. 1683. e.*

15. Solemnitatem azymorum custodietis. Septem diebus comedetis azyma, sicut præcepi tibi, in tempore mensis novorum; in ipso enim es egressus ex Ægypto: non apparebis in conspectu meo vacuus.

16. Et solemnitatem messis primitivorum de operibus tuis, quæcunque seminaveris in agro: & solemnitatem consummationis in exitu anni, in congregatione operum tuorum de agro.

17. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui. *Hieron. in ep. ad Gal. l. 2. t. 4. 264. c.*

19..... Non coques agnum in lacte matris suæ. *Aug. quæst. 90. in Exod. t. 3. 450. f.*

20..... Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, ut servet te in via, ut inducat te in terram quam paravi tibi. *Idem quæst. 91. 451. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Græc. Ἐὰν δὲ ἴδῃς τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ, ἀλλὰ συναρεῖς (al. συνεγερεῖς) αὐτὸ μετ' αὐτοῦ. Cæsar. Arelat. hom. 11. *Si videris asinum inimici tui in luto jacentem, non præteribis, nisi priùs alleves eum.* Act. S. Pionii Mart. p. 141. *Inimici tui animal si ceciderit, oportet te priùs levare, quàm transeas.*

℣. 6. Græc. Οὐ διαστρέψεις, &c. ut in Lat. Lucifero favet Capitul. LXXX. supra.

℣. 7. In Græco ponitur καὶ, post *occides*, & in fine habetur, ἕνεκεν δώρων, *propter munera*; cætera quadrant ad verbum, sicut Capitula LXXXI. LXXXII. LXXXIII. supra.

℣. 8. Ita pergit Lucifer, omissis his quæ antecedunt in Græco, Καὶ δῶρα οὐ λήψῃ, *& munera non accipies*, reliqua, τὰ γὰρ δῶρα, &c. congruunt cum Lat. nisi excipias ultima, καὶ λυμαίνεται ῥήματα δίκαια, *& vastant*, seu *corrumpunt verba justa*, à λύμη, *lues*.

℣. 10. Ad verbum è Græco. Augūst. col. 450. c. legit, *fructum ejus*; at infra, *fructus ejus*, cum Græc. τὰ γεννήματα αὐτῆς.

℣. 11. In Græco deest *anno*, præterquam in Ms. Alex. ubi τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἔτει, reliqua mirè consentiunt, nisi excipias verbum ἀνήσεις, pro *requiem dabis*, ad verbum, *relinques*, ab ἀνίημι, *relaxo*, *remitto*. Item ὑπολειπόμενα, loco *quæ superabunt*, ad verbum, *relicta*.

℣. 13. Græc. Καὶ ὄνομα θεῶν ἑτέρων οὐκ ἀναμνησθήσεσθε, οὐδὲ μὴ ἀκουσθῇ ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. *Et nomen deorum aliorum non rememorabitis, neque audietur de ore vestro.* Vide etiam Tertul. sup. p. 245. c.

℣. 14. Rursus Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 271. c. *Tribus temporibus anni diem festum agetis mihi.* Gr. Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτάσατέ μοι· at in edit. Ald. ἑορτάσετε, ut in Lat.

℣. 15. Similia Græcum habet, præter hoc, φυλάξασθε ποιεῖν, *servate facere*, pro *custodietis*; at in Ms. Alex. φυλάξεσθε, absque ποιεῖν, quod etiam delet Ald. edit. subinde pro *in tempore*, scriptum, κατὰ τὸν καιρὸν, *ad tempus*.

℣. 16. Eadem prorsus in Græco, exceptis his, ποιήσεις τῶν ἔργων σου, *facies operum tuorum*, loco *de operibus tuis*; subinde ἐν τῷ ἀγρῷ σου, *in agro tuo*; & in fine, τῶν ἐκ τοῦ ἀγροῦ σου, *quæ de agro tuo*, pro *de agro*. Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 271. c. rursus legit: *Et solemnitatem messis primitivorum, & solemnitatem consummationis in exitu anni.*

℣. 17. Idem Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. col. 271. c. *Tribus temporibus anni apparebit masculinum tuum*, &c. sic etiam Capitul. XC. supra; uti Græcè, τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν, &c. ut in Lat.

℣. 19. Ambros. in Ps. 47. col. 940. f. *Ne coquas agnum in lacte matris suæ.* Græc. οὐχ ἑψήσεις ἄρνα, &c. ut sup.

℣. 20. Ita Græcè ad verbum: sic etiam idem Augūst. habet locut. 106. de Exod. col. 347. g. præter hoc, *& inducat te*; at in Gr. ὅπως εἰσαγάγῃ σε. Similiter l. 16. contra Faust. to. 8. col. 294. c. nisi quòd loco *paravi tibi*, habet *juravi tibi*; at in Gr. ἡτοίμασά σοι. Tertul. l. contra Jud. c. 9. p. 143. a. legit: *Ecce ego mitto angelum meum ante fa-*

Versio antiqua.

Aug. ubi sup. 21. Adtende tibi, & exaudi eum, ne non credas illi: nihil enim subtrahet tibi; nomen enim meum est super eum.

Lucif. Calar. pro S. Athan. col. 183. 22..... Si auditu audieris vocem meam, & feceris omnia quæ dixero tibi, inimicus ero inimicis tuis, & resistam contrariis tuis.

Aug. contr. Adim. t. 8. 136. b. c. 23. Præcedet te Angelus meus, & adducet te ad Amorrhæum, & Pheresæum, & Chananæum, & Jebusæum, & Gergesæum, & occidetis illos.

Aug. l. 1. de cons. Evang. t. 3. p. 2. 18. b. 24. Non adorabis deos illorum, sed neque servies eis: non facies secundùm opera ipsorum, sed deponendo depones, & confringendo confringes simulacra eorum.

Aug. quæst. 92. in Exod. t. 3. 451. d. e. 25. Et servies Domino Deo tuo, & benedicam panem tuum, & vinum tuum, & aquam tuam, & avertam infirmitatem à vobis.

26. Non erit qui non generet, neque sterilis super terram tuam: numerum dierum tuorum replebo.

27. Et timorem mittam qui te antecedat, & amentes faciam omnes gentes, in quas tu intrabis.....

Aug. quæst. 93. in Exod. 452. a. 28. & mittam vespas ante te, & ejiciet Amorrhæos, Evæos, Chananæos, & Chettæos à te.

Aug. quæst. 17. in Jud. t. 3. 601. c. 29. Non ejiciam illos in anno uno: ne fiat terra deserta, & multiplicentur in te bestiæ feræ.

30. Paulatim ejiciam illos, donec multiplicemini, & crescatis, & hæreditetis terram.

Aug. Locut. 109. t. 3. 348. a. 32. Non dispones illis, & diis eorum pactum.

Vulgata nova.

21. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes: quia non dimittet cùm peccaveris, & est nomen meum in illo.

22. Quòd si audieris vocem ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. *Deut. 7. 11.*

23. Præcedetque te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumque, & Hevæum, & Jebusæum, quos ego conteram. *Inf. 33. 2. Jos. 24. 11.*

24. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. *Deut. 7. 22.*

25. Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.

26. Non erit infecunda, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo.

27. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam:

28. emittens crabrones priùs, qui fugabunt Hevæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas. *Deut. 7. 20.*

29. Non ejiciam eos à facie tua anno uno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ.

30. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram.

31. Ponam autem terminos tuos à mari rubro usque ad mare Palæstinorum, & à deserto usque ad fluvium: tradam in manibus vestris habitatores terræ, & ejiciam eos de conspectu vestro.

32. Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis *Inf. 34. 15. Deut. 7. 2.*

Notæ ad Versionem antiquam.

ciem tuam, qui te custodiat in itinere, & introducat in terram, quam præparavi tibi: sic iterum l. 3. contra Marc. p. 676. a. exceptis his, *viâ*, pro *itinere*, & *paravi*, loco *præparavi*. Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. *Ecce ego præmitto angelum meum ante faciem tuam, ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram, quam tibi præparavi.* Arnob. de Deo trin. col. 215. c. *Ecce ego mitto ang. meum ante te, ad custodiendum te in omni itinere tuo.*

℣. 21. Idem August. locut. 106. de Exod. col. 347. g. *Ante te ibit, & exaudi eum;* at l. 16. contra Faust. to. 8. col. 294. c. *Adtende tibi, & obaudi eum, ne non credas illi; nihil enim subtrahet tibi, nomen enim meum est in eo.* Tertul. l. contra Jud. c. 9. p. 143. a. *Intende illi, & audi eum; & ne inobediens fueris ei; non enim celavit te, quoniam nomen meum super illum est:* & l. 3. contra Marc. p. 676. a. *Intende illi, & exaudi eum, ne inobaudieris eum; non enim celavit te, quoniam,* &c. ut sup. Cypr. l. 2. Testim. p. 286. b. *Observa eum, & obaudi eum, & ne fueris inobaudiens ei; & non deerit tibi, nomen enim meum in illo est.* Vigil. Tapf. l. 2. & 5. de Trin. *Nomen meum est in illo.* Græc. Πρόσεχε σεαυτῷ (al. σὺ αὐτῷ,) καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀπείθει αὐτῷ, οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε· τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστὶν ἐπ᾽ αὐτῷ.

℣. 22. Multa hîc antecedunt in Græco edit. Rom. nec non in Mss. Alex. & Oxon. quæ absunt ab editt. Ald. & Compl. nec leguntur in Vulgata. Sequuntur autem ista: Ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσητε τῆς φωνῆς μου, καὶ ποιήσητε πάντα ὅσα ἂν εἴπω σοι, ἐχθρεύσω τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ ἀντικείσομαι τοῖς ἀντικειμένοις σοι. In edit. Compl. ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσῃς. In Ald. & Ms. Alex. simpliciter, ἐὰν ἀκούσῃς, uti paulò post, ποιήσῃς. August. l. contra Adimant. to. 8. col. 136. b. c. seu potiùs Adimantus ipse sic legebat: *Si aure audieris vocem meam, & facies quæcunque præcipio* (ed. Compl. ἐντέλλομαι) *tibi; odero odientes te, & contristabo contristantes te.* Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. col. 301. d. meliùs: *Inimicus ero inimicis tuis, & adversabor adversantibus tibi.*

℣. 23. Hilar. in Ps. 134. col. 475. c. *Ecce angelus meus antecedet te.* Græc. Πορεύσεται γὰρ ὁ ἄγγελός μου ἡγούμενός σου, καὶ εἰσάξει σε πρὸς τὸν Ἀμορραῖον, καὶ Χετταῖον, καὶ Φερεζαῖον, καὶ Χαναναῖον, καὶ Γεργεσαῖον, καὶ Εὐαῖον, καὶ Ἰεβουσαῖον, καὶ ἐκτρίψω αὐτούς. *Ibit enim angelus meus, ducens te; & introducet te ad Amorrhæum..... & atteram eos.*

℣. 24. Græc. Οὐ προσκυνήσεις τοῖς... οὐδὲ μὴ λατρεύσῃς αὐτοῖς· οὐ ποιήσεις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἀλλὰ καθαιρέσει καθελεῖς, καὶ συντρίβων συντρίψεις τὰς στήλας αὐτῶν. August. l. contra Adim. to. 8. col. 136. c. d. immo Adimantus ipse legit: *Deos eorum ne adoraveritis, neque feceritis opera ipsorum; sed eversione evertite illos, & delete eorum memoriam,* Græc. *statuas illorum.*

℣. 25. Totidem verba in Græco.

℣. 26. Itidem Græcè, præter hoc in fine, ἀναπληρῶν ἀναπληρώσω, *replens replebo:* at in Mss. Alex. & Oxon. nec non in edit. Compl. deest ἀναπληρῶν.

℣. 27. In Græco similiter, nisi excipias verbum ἐκστήσω, loco *amentes faciam*, Nobil. *in excessum & pavorem inducam.*

℣. 28. Similiter hab. idem August. locut. 107. de Exod. to. 3. col. 348. a. *Et mittam vespas ante te, & ejiciet Amorrhæos.* Capitul. etiam XCVI. supra hab. *Timorem & vespas missurum Dominum; qui ejiciat alienigenas.* Græc. Καὶ ἀποστελῶ τὰς σφηκίας προτέρας σου, καὶ ἐκβαλεῖς, &c. al. ἐκβαλῶ, al. ἐκβαλεῖ, si Nobilio fides: ad quod August. Locut. 107. sup. *Intelligitur,* inquit, *ejiciet Amorrhæos vespâ, sicut ranâ, sicut locustâ.*

℣. 29. Ita de Græco, præter ultima verba *& multiplicentur,* &c. pro quibus, καὶ πολλὰ γένηται ἐπὶ σὲ τὰ θηρία τῆς γῆς. *Et multa fiant super te bestiæ terræ.* Et verò August. hîc non Exodum citat, sed Deuteronomium: *Dictum est,* inquit, *in Deuteronomio...... Non ejiciam,* &c. porro Deut. 7. 22. ita legitur: Οὐ δυνήσῃ ἐξαναλῶσαι αὐτοὺς τὸ τάχος, ἵνα μὴ γένηται ἡ γῆ ἔρημος, καὶ πληθυνθῇ ἐπὶ σὲ τὰ θηρία τὰ ἄγρια, quæ ultima optimè respondent allatis sup. ex August. priora verò cum seqq. ℣. 30. pertinere videntur ad hunc Exodi locum.

℣. 30. Idem August. locut. 108. de Exod. col. 348. a. *Per partes ejiciam illos à te.* Græc. Κατὰ μικρὸν ἐκβαλῶ αὐτοὺς ἀπὸ σοῦ, deinde ἕως ἂν αὐξηθῇς, καὶ κληρονομήσῃς τὴν γῆν. i. e. *quoadusque auctus fueris, & hæreditaveris terram.*

℣. 32. Græc. Οὐ συγκαταθήσῃ αὐτοῖς, καὶ..... διαθήκην.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
eorum.		
33. Non habitent in terra tua, ne fortè peccare te faciant in me, si servieris diis eorum: quod tibi certè erit in scandalum.	33. Et non consident in terra tua, ne peccare te faciant ad me: si servieris diis eorum, erunt tibi offendiculum.	*Aug. ubi sup. Idem quæst.* 94. *in Exod.* 452. *c.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 33. Eadem sunt in Græco, exceptis his, ἐὰν γὰρ δουλεύσῃς.... οὗτοι ἔσονταί σοι, &c. *Si enim servieris..... hi erunt tibi.* Vid. seqq. apud August.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. MOysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta senes ex Israël, & adorabitis procul.	1. ET Moysi dixit: Ascende ad Dominum tu, & Aaron, & Nadab, & Abiud, & septuaginta seniorum Israël, & adorabunt à longe Dominum.	*Aug. quæst.* 95. *in Exod. t.* 3. 452. *d. f.*
2. Solusque Moyses ascendet ad Dominum, & illi non appropinquabunt: nec populus ascendet cum eo.	2. Et accedet Moyses solus ad Dominum, ipsi autem non accedent: populus autem non ascendet cum illis.	
3. Venit ergo Moyses & narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia: respondítque omnis populus una voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.	3. Introiit autem Moyses, & narravit populo omnia verba Dei, & justificationes: respondit autem omnis populus voce una dicentes: Omnia verba, quæ locutus est Dominus, faciemus, & audiemus.	
4. Scripsit autem Moyses universos sermones Domini: & manè consurgens ædificavit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israël.	4..... Moyses.... ædificavit altare sub monte, & duodecim lapides in duodecim tribus Israël.	*Idem q.* 97. 453. *b.*
5. Misitque juvenes de filiis Israël, & obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.	5...... & immolaverunt hostiam salutaris Deo.....	*Ibid. quæst.* 98.
6. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare.	6. Sumens autem Moyses dimidiam partem sanguinis, infudit in craterem: & partem reliquam sanguinis adfudit ad altare.	*Ibid. quæst.* 99. 453. *c. e.*
7. Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes.	7. Et accipiens librum testamenti, recitavit in aures populi: & dixerunt: Omnia quæcunque locutus est Dominus, faciemus, & audiemus.	*Ibid. quæst.* 100.
8. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. (*Heb.* 9. 20.)	8. Moyses accipiens sanguinem aspersit populum, dicens: Hic est sanguis testamenti quod disposuit Deus ad vos.....	*Ambrosiast.* 225. *f.*
9. Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta de senioribus Israël:	9. & ascendit Moyses & Aaron, & Nadab, & Abiud, & septuaginta seniorum Israël:	*Aug. quæst.* 101. *in Exod.* 453. *e.*
10. & viderunt Deum Israël: & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlum, cùm serenum est.	10. & viderunt locum, ubi steterat ibi Deus Israël: & sub pedibus Dei erat quasi opus lateris sapphiri, & sicut species firmamenti cœli mundissimi.	*Aug. Locut.* 111. *t.* 3. 348. *b. Hieron. in Ezech. l. t.* 3. *c.* 709. *a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem prorsus in Græco.

℣. 2. Græc. Καὶ ἐγγιεῖ..... πρὸς τὸν Θεὸν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγγιοῦσιν, ὁ δὲ λαὸς οὐ συναναβήσεται μετ' αὐτῶν. Unde Hieron. in Isai. 29. to. 3. col. 247. e. *Legimus*, inquit, *Appropinquavit Moyses solus ad Deum; cæteri autem non appropinquabant.*

℣. 3. Optimè de Græco. Addit August. ibid. *Justificationes Latini Interpretes eas esse dixerunt, quæ Græci δικαιώματα appellant.* Ad hæc etiam, *faciemus, & audiemus*, ait: *cùm videatur ordo postulare, ut diceretur*, audiemus, & faciemus; *sed mirum, nisi aliquis hic sensus latet.*

℣. 4. Græc. Ὀρθρίσας δὲ Μωυσῆς τὸ πρωῒ, ᾠκοδόμησε, &c. ut in Lat. Vid. not. seq.

℣. 5. August. ibid. *Non dixit hostiam salutarem, sed hostiam salutaris, quod Græcus habet*, σωτηρίου. Ambros. ep. 65. to. 2. col. 1052. a. *Immolatas* dicit *Domino salutares hostias.* Huc etiam spectant quæ habentur in Missali Rom. ad offert. Domin. 18. post Pent. *Sanctificavit Moyses altare Domino, offerens super illud holocausta, & immolans victimas*, &c. Græc. Μωυσῆς..... ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον..... καὶ ἀνήνεγκαν ὁλοκαυτώματα, καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου τῷ Θεῷ μοσχάρια.

℣. 6. Similia Græc. habet, præter vocem, κρατῆρας, in plurali; at Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. κρατῆρα, *craterem*, ut sup. Pro his autem, *dimidiam partem..... & partem reliquam*, Græcè simpliciter, τὸ ἥμισυ..... τὸ δὲ ἥμισυ, *dimidium..... dimidium autem.* Ad hæc Ambros. ep. 65. to. 2. col. 1052. a. *Quid sibi velit*, inquit, *quod Moyses post oblatum sacrificium, & immolatas Domino salutares hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare effuderit?* & infra col. 1053. b. c. *Immolavit hostias, & libavit, sanguinis partem effundens altaribus sacris, partem autem infundens crateribus.* Ambrosiast. col. 225. f. *Moyses accipiens sanguinem vituli in cratera*; & sup. col. 149. d. *in patera.*

℣. 7. Ad verbum è Græco. Ambrosiast. quoque, col. 325. f. legem datam memorat, *quam Moyses*, inquit, *recitans populo, librum hunc Testamenti appellavit.*

℣. 8. Similiter idem Auctor supra, col. 149. d. *Moyses, accepto sanguine vituli in patera* (infra *in cratera*) *aspersit filios Israel, dicens: Hoc est testamentum, quod disposuit Deus ad vos.* Græc. Λαβὼν δὲ Μωυσῆς τὸ αἷμα, κατεσκέδασε τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς, &c.

℣. 9. Itidem Græcè, nisi excipias vocem, τῆς γερουσίας, propriè *senatûs*, loco *seniorum*: at Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. habet, τῶν πρεσβυτέρων, ut sup. ℣. 1.

℣. 10. Ita rursum August. quæst. 101. in Exod. col. 453. e. *Et viderunt locum, ubi steterat ibi Deus Israel*; nec aliter in Græco, detracta voce *ibi*; at in Ms. Alex. ac

Aug. quæst. 102. *in Ex. t.* 3. 453. *f.*

VERSIO ANTIQUA.

11. Et de electis Israël non dissonuit nec unus; & apparuerunt in loco Dei, & manducaverunt, & biberunt.

VULGATA NOVA.

11. Nec super eos qui procul recesserant de filiis Israël, misit manum suam, videruntque Deum, & comederunt, ac biberunt.

VULGATA NOVA.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi: ut doceas eos.

13. Surrexerunt Moyses & Josue minister ejus: ascendensque Moyses in montem Dei,

14. senioribus ait: Expectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.

Ambr. in Ps. 43. *t.* 1. 899. *b.*

Aud. quæst. Vet. Test. ap. Aug. t. 3. *q.* 107. *p.* 104. *c.*

VERSIO ANTIQUA.

15..... ascendit Moyses in montem, & circumdedit lux montem:

16. & descendit majestas Domini in montem Sina, & cooperuit eum nubes sex diebus: & vocavit Dominus Moysen die septimo de media nube.

17. Adspectus autem majestatis Domini, tanquam ignis ardens super verticem montis, coram filiis Israël.

18. Et intravit Moyses in mediam nubem..... fuit in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

VULGATA NOVA.

15. Cùmque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,

16. & habitavit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus: septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israël.

18. Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Deut. 9. 9.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

edit. Ald. legitur, οὐ συνήκει ἐκεῖ· August. verò l. 2. de Trin. to. 8. col. 787. a. omittit *ibi*. Subinde in Græc. Καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφείρου, καὶ ὥσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῇ καθαριότητι. Aug. loco sup. citat. de Trin. legit: *Sub pedibus ejus, tanquam opus lapidis sapphiri, & tanquam aspectus firmamenti cæli:* & quæst. 102. in Exod. col. 454. a. ait: *Sapphiro autem significatur vita cælestis, maximè quia dictum est:* sicut aspectus firmamenti: *firmamentum autem cælum appellari quis nesciat? Et forma lateris in eodem sapphiro quadraturam ipsam vel stabilitatem..... figurat.*

℣. 11. Similiter in Græco.

℣. 15. Græc. Καὶ ἀνέβη Μωυσῆς καὶ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὸ ὄρος. *Et ascendit Moyses & Jesus in montem; & operuit nubes montem.* In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest καὶ Ἰησοῦς, ut sup. August. verò quæst. 103. in Exod. to. 3. col. 454. c. ait: *Jesus Nave..... cum Moyse apparet, & cum illo ascendit in montem.*

℣. 16. Græc. Καὶ κατέβη ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καὶ ἐκάλυψεν, &c. ut in Lat. nisi excipias ultima, ἐκ μέσου τῆς νεφέλης, *de medio nubis.*

℣. 17. Eadem refert August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 787. f. præter unum *autem*, quod delet. At in Gr. τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης, &c. ut in Lat.

℣. 18. Græc. Καὶ εἰσῆλθε Μωυσῆς εἰς τὸ μέσον τῆς νεφέλης, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῷ ὄρει, &c. ut in Lat.

CAPUT XXV.

Aug. contra Adim. seu Adim. ap. Aug. t. 8. 121. *c.*

VERSIO ANTIQUA.

1. Locutus est Deus Moysi, & dixit illi:

2. Loquere ad filios Israël; sumite primitias ab omni homine, quod mihi destinetis.....

3..... Aurum, argentum, æramentum,

4. purpuram, byssum, coccum, pilos caprinos,

5. pelles rubras agnorum..... ligna integra.....

6..... oleum ad illuminationem, thymiamata:

7. lapides pretiosos, hoc est, beryllos.....

8. Et constituite tabernaculum, in quo commorari vobiscum possim.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, ut tollant mihi primitias, ab omni homine qui offeret ultroneus, accipietis eas.

3. Hæc sunt autem quæ accipere debetis: Aurum, & argentum, & æs,

4. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

5. & pelles arietum rubricatas, pellesque ianthinas, & ligna setim:

6. oleum ad luminaria concinnanda: aromata in unguentum, & thymiamata boni odoris:

7. lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale.

8. Facientque mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum:

Inf. 35. 5.

Heb. 9. 2.

VULGATA NOVA.

9. juxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi, & omnium vasorum, in cultum ejus: sicque facietis illud:

10. Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos & semis cubitos: latitudo, cubitum & dimidium: altitudo, cubitum similiter ac semissem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1.....8. Hæc summatim referuntur apud August. Ita enim in Græco se habent: Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων —— Εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λάβετε ἀπαρχὰς παρὰ πάντων οἷς ἂν δόξῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ λήψεσθε τὰς ἀπαρχάς μου —— Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ, ἣν λήψεσθε παρ' αὐτῶν· χρυσίον, καὶ ἀργύριον, καὶ χαλκὸν —— καὶ ὑάκινθον, καὶ πορφύραν, καὶ κόκκινον διπλοῦν, καὶ βύσσον κεκλωσμένην, καὶ τρίχας αἰγείας —— καὶ δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα..... καὶ ξύλα ἄσηπτα. —— καὶ ἔλαιον εἰς τὴν φαῦσιν, θυμιάματα..... καὶ λίθους σαρδίου..... καὶ ποιήσεις μοι ἁγίασμα, καὶ ὀφθήσομαι ἐν ὑμῖν. Auct. l. de promiss. part. 2. c. 2. col. 125. d. sic: *Dabunt in oblatione filii Israel lanam hyacinthinam, byssum tortum, purpuram, coccum bis tinctum.*

VULGATA NOVA.

11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris : faciesque supra coronam auream per circuitum :

12. & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos : duo circuli sint in latere uno, & duo in altero.

13. Facies quoque vectes de lignis setim, & operies eos auro.

VERSIO ANTIQUA.

11..... & facies in ea cymatia aurea versatilia in circuitu :

Aug. quæst. 104. in Ex. t. 3. 454. e.

12. & fabricabis illi quatuor anulos aureos, & impones super quatuor latera, duos anulos in latus unum, & duos anulos in latus secundum.

13..... & inaurabis illa auro.

Aug. Locut. 112. 348. b.

VULGATA NOVA.

14. Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis :

15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

VULGATA NOVA.

16. Ponesque in arca testificationem quam dabo tibi.

17. Facies & propitiatorium de auro mundissimo : duos cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, & cubitum ac semissem latitudo.

18. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi.

19. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.

20. Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca,

21. in qua pones testimonium quod dabo tibi.

22. Inde præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

VERSIO ANTIQUA.

16..... immittes in arcam testimonia quæcunque dabo tibi.

Ambr. de fug. sæc. c. 3. 425. a.

17. Et facies propitiatorium ex auro puro : duobus cubitis & semis longitudinem ejus, & unum cubitum & semis latitudinem ejus.

Sedul. Scot. in ep. ad Rom. 506. b.

18. Et facies duo Cherubin aurea intertornata, & superpones ea per singula latera propitiatorii.

19..... Et facies ut duo Cherubin sint ex duobus lateribus ejus,

20. extendentia alas suas, & obumbrantia super propitiatorium, & facies contra se super propitiatorium,

21. & impones propitiatorium super arcam, & in arcam mittes testimonia quæ dabo.

22. Et innotescam tibi inde, & loquar ad te desursum super propitiatorium, inter medium duorum Cherubin, quæ sunt super arcam testamenti, secundùm omnia quæ præcipiam tibi ad filios Israël.

VULGATA NOVA.

23. Facies & mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem.

24. Et inaurabis eam auro purissimo : faciesque illi labium aureum per circuitum,

25. & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis : & super illam, alteram coronam aureolam.

26. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Hæc antecedunt in Græco : Καὶ καταχρυσώσεις αὐτὴν (κιβωτὸν) χρυσίῳ καθαρῷ, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν χρυσώσεις αὐτήν. Unde Ambros. l. de Noë, c. 6. to. 1. col. 234. c. ait : *In Exodo deauratur foris & intus arca illa.* Sequuntur in Græco sicut apud August. καὶ ποιήσεις αὐτῇ κυμάτια χρυσᾶ στρεπτὰ κύκλῳ. Addit August. *Cymatia dixit, quæ in quadratura exstant per quatuor partes, sicut mensæ quadræ fieri solent. Nec quòd ait*, versatilia, *mobilia debemus accipere ; fixa sunt enim..... sed* versatilia *dixit*, tortilia, *quæ Græcè vocantur* στρεπτὰ, *vel canalibus, sicut sunt columnæ tortiles*, &c.

℣. 12. Græc. Καὶ ἐλάσεις αὐτῇ, &c. ut in Lat. nisi quòd pro *latus*, constanter habet, τὸ κλίτος, quod propriè *devexitas*, seu *latus in quod res aliqua* κλίνεται. Schrevel.

℣. 13. Sic est in Græco.

℣. 16. Græc. Καὶ ἐμβαλεῖς εἰς τὴν..... ἃ ἂν δῶ σοι.

℣. 17. Græc. Καὶ ποιήσεις ἱλαστήριον ἐπίθεμα χρυσίου καθαροῦ, δύο πήχεων καὶ ἡμίσεως τὸ μῆκος, καὶ πήχεως καὶ ἡμίσεως τὸ πλάτος. *Et facies propitiatorium, opertorium auri puri ; duorum cubitorum & dimidii longitudo, & cubiti ac dimidii latitudo.* Ad hæc August. q. 105. in Exod. to. 3. col. 454. g. *Propitiatorium* dicit *superimponendum super arcam..... aureum fieri* jubet, *ejusque longitudinem & latitudinem tantam exprimit, quanta & ipsius arcæ dicta est.*

℣. 18. Græc. Καὶ ποιήσεις δύο Χερουβὶμ χρυσοτορευτὰ, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἱλαστηρίου. *Et facies duos Cherubim aureos tornatiles, & impones eos ex duobus lateribus propitiatorii.*

℣. 19. Græcè antecedunt ista : Ποιηθήσονται, Χερούβ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τούτου, καὶ Χερούβ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τοῦ δευτέρου τοῦ ἱλαστηρίου, i. e. *Fient, Cherub unus è latere hoc, & Cherub unus è latere secundo propitiatorii :* quæ vel prætermisit Sedulius consultò, vel non legit in suo codice ; quæ autem proximè addit, ita sequuntur in eodem Græco : Καὶ ποιήσεις τοὺς δύο Χερουβὶμ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη. *Et facies duos Cherubim super duo latera.* Vid. Not. seq.

℣. 20. Græc. Ἔσονται οἱ Χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἄλληλα, εἰς τὸ ἱλαστήριον ἔσονται τὰ πρόσωπα τῶν Χερουβίμ. Unde August. quæst. 105. in Exod. col. 454. g. 455. a. *Ita ut*, inquit, *in ipso propitiatorio essent duo Cherubim, hinc atque inde alterutrum adtendentes, ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, & pennis suis obumbrarent propitiatorium :* & infra : *Duo Cherubim pennis suis obumbrant propitiatorium..... & invicem se adtendunt..... & vultus eorum sunt in propitiatorium*, &c.

℣. 21. Similiter Ambros. l. de fug. sæc. c. 3. to. 1. col. 425. a. *Impones propitiatorium super arcam desuper, & immittes testimonia quæ dabo.* Græc. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ ἱλαστήριον ἐπὶ τὴν κιβωτὸν ἄνωθεν, καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια, ἃ ἂν δῶ σοι. Ad hæc August. quæst. 105. col. 455. a. b. *In arca*, inquit, *jussa sunt poni lex, & manna, & virga Aaron...... propitiatorium est desuper*, &c.

℣. 22. Ambros. l. de fug. sæc. c. 3. to. 1. col. 425. a. *Et innotescam tibi inde, & loquar tibi desuper.* Item epist. 4. to. 2. col. 764. b. *Loquar tecum desuper propitiatorium, de medio duorum Cherubim :* & epist. 64. col. 1053. b. meminit *arcæ testimonii.* Similiter in Græco, præter levia nonnulla. Καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀνὰ μέσον τῶν..... τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι, &c. ut sup. Unde August. quæst. 105. in Exod. col. 455. c. *Promisit*, inquit, *locuturum se Deus ad Moysen de medio Cherubim desursum propitiatorii.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 106. in Ex. t. 3. 455. d.

27. Erunt anuli in thecis subportatoriis ad tollendam mensam.

Aug. Locut. 113. 348. b.

29..... cyathos, in quibus immolabunt in eis.....

VULGATA NOVA.

27. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, & possit mensa portari.

28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & circumdabis auro ad subvehendam mensam.

29. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo.

VULGATA NOVA.

30. Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

31. Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, & calamos, scyphos, & sphærulas, ac lilia, ex ipso procedentia.

32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero.

33. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphærulaque simul & lilium: & tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulaque simul & lilium: hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili:

34. in ipso autem candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos, & lilia.

35. Sphærulæ sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno.

36. Et sphærulæ igitur & calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo.

37. Facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrum, ut luceat ex adverso.

38. Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta sunt extinguantur, fiant de auro purissimo.

39. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Ps. 14. n. 3. 61. e.

40. Vide, ut facias omnia secundùm speciem quam ostendi tibi in monte.

VULGATA NOVA.

40. Inspice, & fac secundùm exemplar quod tibi in monte monstratum est.

Heb. 8. 5. Act. 7. 44.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Græc. Καὶ ἔσονται οἱ δακτύλιοι εἰς θήκας τοῖς ἀναφορεῦσιν, ὥστε αἴρειν ἐν αὐτοῖς τὴν τράπεζαν. Addit August. sup. *Hoc intelligendum est, quòd annuli essent velut thecæ subportatoriorum, id est, quò subportatoria tanquam in thecas inducantur.* Erunt *quippe* in thecis, *ita dictum est, tanquam diceretur, Erunt pro thecis.* Non video igitur cur editores nostri BB. not. in hunc loc. moneant legendum sup. apud August. *in thecas*, non *in thecis*, quod familiari librariorum vitio positum esse credunt: licet, inquiunt, codices Mss. omnes habeant, *in thecis subportatoriis;* nam legebatur in hactenus editis, *velut thecæ subportatoriæ:* ex his enim quæ addidit supra August. contrarium liquet, optimè enim explicat August. *in thecis*, per istud *in thecas*, vel *pro thecis;* sed constanter legisse videtur, *in thecis*, licet in Græco nunc, εἰς θήκας.

℣. 29. Ita è Græco, præter unum *immolabunt*, pro quo σπείσεις, *libabis.* Vide Ambros. epist. 65. to. 2. col. 1053. b. c.

℣. 40. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 14. p. 244. c. *Facies omnia juxta typum eorum quæ vidisti in monte.* Græc. Ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 177. in Exod. de Tabern. t. 3. 475. d. & seqq. Ibid. quæst. 107. 455. f.

1. ET facies tabernaculum decem aulæorum de bysso torta, & hyacintho, & purpura, & cocco torto; Cherubim facies ea opere textoris.

VULGATA NOVA.

1. TAbernaculum verò ita facies: Decem cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura; coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.

VULGATA NOVA.

2. Longitudo cortinæ unius habebit vigintiocto cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius mensuræ fient universa tentoria.

2..... 3. *Vide Not.*

3. Quinque cortinæ sibi jungentur mutuò, & aliæ quinque nexu simili cohærebunt.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. quæst. 177. 475. e.

4..... facies illis ansas hyacinthinas in ora sum-

VULGATA NOVA.

4. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac sum-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco: Καὶ τὴν σκηνὴν ποιήσεις, δέκα αὐλαίας, deinde ut in Lat. nisi quòd post vocem Χερουβὶμ, punctum ponitur, sequiturque ἐργασίᾳ ὑφάντου ποιήσεις αὐτάς. In ed. Compl. Χερουβὶμ, adnectitur voci ἐργασίᾳ & seqq. ut apud August. tum quæst. 107. sup. tum quæst. 177. col. 475. d. ubi legitur simpliciter: *Cherubim opere textoris*, absque *facies ea;* at infra: *Opere ergo textili Cherubim jussit in aulæis fieri.* De hoc opere vide sis Hieron. ep. ad Marcell. sicut & August. de aulæis illis; ait enim quæst. 177. col. 479. d. multùm differre inter se αὐλὴν, & αὐλαίαν, *quod quidam*, inquit, *Interpretes nostri non discernentes, & hoc* (scilicet *atrium*) *& illa aulæa, quas* αὐλαίας, *non* αὐλάς, *Græci dicunt*, atria *interpretati sunt, dicentes:* Et facies tabernaculum decem atriorum, *ubi* decem aulæorum, *dicere debuerunt. Nonnulli autem multò imperitiores*, januas *interpretati sunt, &* αὐλάς, *&* αὐλαίας: *sicut autem in Latina lingua invenimus* aulæa, *quas Græci* αὐλαίας *vocant, ita quam illi appellant* αὐλὴν, *nostri* aulam *vocaverunt:* & sup. col. 475. d. Αὐλαίας, inquit, *quas Græci appellant, Latini* aulæa *perhibent, quas cortinas vulgò vocant. Non ergo* decem atria *fieri jussit, sicut quidam negligenter interpretati sunt; non enim* αὐλὰς *sed* αὐλαίας *dixit:* & quæst. 107. col. 455. d. e. *Decem aulæorum jubet fieri tabernaculum..... aulæa verò significant latitudinem.*

℣℣. 2..... 3. In Græco sic: Μῆκος τῆς αὐλαίας τῆς μιᾶς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι πήχεων, καὶ εὖρος τεσσάρων πήχεων ἡ αὐλαία ἡ μία ἔσται· μέτρον τὸ αὐτὸ ἔσται πάσαις ταῖς αὐλαίαις. Quæ August. quæst. 107. in Exod. col. 455. f. exprimit, dicens: *Aulæum longitudinem habere debere in cubitis vigintiocto;* & infra: *Latitudinem aulæi in cubitis quatuor.* Item quæst. 177. col. 475. d. *Aulæorum longitudinem esse præcepit, cubitorum vigintiocto; & latitudinem, cubitorum quatuor.* Græc. sic pergit: Πέντε δὲ αὐλαῖαι ἔσονται ἐξ ἀλλήλων ἐχόμεναι ἡ ἑτέρα ἐκ τῆς ἑτέρας· καὶ πέντε αὐλαῖαι ἔσονται συνεχόμεναι, ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ· quæ similiter redduntur ab Augustino, quæst. 177. col. 475. d. ubi ait: *Cohærere autem invicem aulæa, & conjungi inter se quinque hinc, & quinque inde.* Subinde addit: *Quomodo autem inter se connecterentur eadem quina aulæa, ita præcepit: Facies illis*, &c. ℣. seq.

℣. 4. Ita in Græco, nisi quòd pro *in ora summa*, habetur ἐπὶ τοῦ χείλους, *super labium*, rursusque, ἐπὶ τοῦ χεί-

VULGATA NOVA.

mitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari.

5. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, & altera alteri possit aptari.

6. Facies & quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.

7. Facies & saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.

8. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos: & latitudo, quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium.

9. E quibus quinque junges seorsum, & sex sibi mutuò copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.

10. Facies & quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur.

11. Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat.

12. Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi.

13. Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens.

14. Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & super hoc rursum aliud operimentum de janthinis pellibus.

15. Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis setim,

16. quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem.

VERSIO ANTIQUA.

ma aulæi unius ex una parte in commissuram: & sic facies super orâ summâ ad commissuram secundam. *Aug. ubi sup.*

5..... *Vide Not.*

6. Et facies circulos quinquaginta aureos, & conjunges aulæum ad aulæum circulis, & erit tabernaculum unum. *Ibid. 476. a. b. & seqq.*

7. Et facies vela capillacia, operire super tabernaculum; undecim vela facies ea.

8. Longitudo veli unius erit triginta cubitorum: & quatuor cubitorum latitudo veli unius: mensura eadem erit undecim velorum.

9. Et conjunges quinque vela in se, & sex vela in se; & duplicabis velum sextum secundùm faciem tabernaculi.

10. Et facies ansas quinquaginta in ora veli unius, quod contra medium est, secundùm commissuram: & quinquaginta ansas facies super oram veli, quod conjunctum est ad secundum velum.

11. Et facies circulos æræos quinquaginta, & conjunges circulos de ansis, & conjunges vela, & erit unum.

12. Et suppones quod superabit in velis tabernaculi; dimidium veli, quod superabit, subteges quod abundat in velis tabernaculi; subteges post tabernaculum. *Ibid. 483. e.*

13. Cubitum ex hoc, & cubitum ex hoc, ex eo quod superat velis de longitudine velorum tabernaculi; erit contegens super latera tabernaculi, hinc atque hinc ut operiat. *Ibid. 476. f. & 484. d. seqq.*

14. Et facies operimentum tabernaculo, pelles arietum rubricatas: & operimenta pelles hyacinthinas desuper. *Ibid. 477. c.*

15. Et facies columnas tabernaculo de lignis imputribilibus:

16. decem cubitorum columnam unam, & cubiti unius & dimidii latitudinem columnæ unius:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

λȣς τῆς αὐλαίας τῆς ἐξωτέρας, *super labium aulæi exterioris*, loco *super ora summa*: id est, inquit August. *ubi committitur aulæum aulæo, tertium scilicet secundo; quod secundum jam cum primo commissum est, id est, conjunctum atque connexum..... Non ergo ampliùs quàm de trium connexione dicere voluit, quæ fit in duabus commissuris, secundi ad primum, & tertii ad secundum.*

℣. 5. Græc. Πεντήκοντα ἀγκύλας ποιήσεις τῇ αὐλαίᾳ τῇ μιᾷ, καὶ πεντήκοντα ἀγκύλας ποιήσεις ἐκ τȣ̃ μέρȣς τῆς αὐλαίας, κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς δευτέρας, ἀντιπρόσωποι ἀντιπίπτȣσαι ἀλλήλαις εἰς ἑκάστην, quò spectant illa Augustini, quæst. 177. col. 475. f. *Ansas ergo præcepit fieri primo aulæo quinquaginta ex una parte, qua illi fuerat committendum secundum; & ansas quinquaginta tertio aulæo ex ea parte, qua secundo conjungebatur*; & paulò sup. *Secundum cum primo commissum est, id est, conjunctum atque connexum, faciem contra faciem consistentia ex adverso singula*; quæ ultima verba de aulæis intellexisse videtur August. cùm tamen de ansulis accipi queant: ita Nobilius in hunc loc.

℣. 6. Itidem Græcè, præter hoc, τὰς αὐλαίας, ἑτέραν τῇ ἑτέρᾳ, *aulæa, alterum ad alterum*, loco *aulæum ad aulæum*, quæ idem sonant. Rursum August. sup. col. 475. f. ait: *Aulæum secundum, id est, inter utrasque ansas quinquagenas medium, circulos habere voluit quinquaginta aureos, utique ex una parte, per quos conjungeretur quinquaginta ansis aulæi primi; ac per hoc consequens erat, ut ex alia quoque parte, circulos totidem haberet, per quos conjungeretur ansis aulæi tertii.*

℣. 7. Ita constanter August. quæst. 108. col. 455. g. Græc. Καὶ ποιήσεις δέρρεις τριχίνας σκέπην ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἕνδεκα δέρρεις, &c. ut sup. Ms. verò Alex. non σκέπην hab. sed σκέπειν cum August. Observat idem August sup. col. 455. g. *Capillacia vela* esse, *id est cilicina*. δέρρις τριχίνη, propriè, *pellis ex pilis contexta, cilicium.*

℣. 8. In Græco deest 1. *erit*, & in fine loco *velorum*, legitur δέρρεσι, *velis*; cætera prorsus similia. In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. geminatur verbum ἔσαι, *erit*, ut in Lat.

℣. 9. Ad verbum è Græco. Vid. sis August. ibid.

℣. 10. Eadem leguntur Græcè, nisi excipias ista, ἐπὶ τȣ̃ χείλȣς τῆς δέρρεως..... τῆς ἀναμέσον..... ἐπὶ τȣ̃ χείλȣς τῆς δέρρεως, τῆς συναπτȣ́σης τῆς δευτέρας. *Super labium veli..... quod est intermedium..... super labium veli conjuncti ad secundum*, loco *in ora veli..... quod contra medium est*, &c.

℣. 11. Ita è Græco ad verbum. Vide seqq. apud Aug.

℣. 12. August. sup. col. 476. f. sic habet: *Et suppones in velis tabernaculi dimidium veli quod superaverit, subteges quod abundat de velis*, &c. ut sup. Græc. Καὶ ὑποθήσεις τὸ πλεονάζον ἐν ταῖς δέρρεσι τῆς σκηνῆς· τὸ ἥμισυ τῆς δέρρεως τὸ ὑπολελειμμένον ὑποκαλύψεις εἰς τὸ πλεονάζον τῶν δέρρεων, &c. ut in Lat. In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest, εἰς, post ὑποκαλύψεις. Vide seqq. apud August. tum col. 466. f. tum col. 484. b.

℣. 13. Itidem Græcè, excepto uno, τῶν δέρρεων, *de velis*, pro *velis*. August. infra, col. 485. g. 486. a. ait: *Quoniam id quod Latinè interpretatum est*: cubitum ex hoc & cubitum ex hoc..... super latera tabernaculi; *Græcus habet*, πλάγια, *quæ Latini nonnulli*, *non* latera, *sed* obliqua *interpretati sunt, meritò movet; quia etsi nihil hic videatur obliquum, ubi omnes anguli quatuor laterum recti sunt; πλάγια tamen dici latera illa non possunt, quorum unum est in facie, alterum retro..... sed πλάγια dici possunt à dextro & à sinistro*; & post pauca: *Diligentiùs autem mensuris examinatis, fortasse in istis lateribus ternarum columnarum, quæ πλάγια Græcè dicta sunt, nonnulla etiam obliquitas invenitur, ut non frustra quidam Interpretes nostri* obliqua *interpretarentur, quæ in Græco πλάγια repererunt.* Vide plura sis, ibid. apud August.

℣. 14. Similiter in Græco.

℣. 15. Græc. Καὶ ποιήσεις στύλȣς τῆς σκηνῆς, &c. ut in Lat. In Ms. Alex. τῇ σκηνῇ, ut sup.

℣. 16. Ita Græcè, nisi quòd additur ποιήσεις, *facies*.

Versio antiqua.

Aug. ubi sup.

17. duos anconiscos columnæ uni consistentes ex adverso : sic facies omnibus columnis tabernaculi.

18. Et facies columnas tabernaculo, viginti columnas ab latere isto, quod respicit ad aquilonem.

19. Et quadraginta bases argenteas facies viginti columnis; duas bases columnæ uni in ambas partes ejus,

20. & latus secundum contra austrum, viginti columnas,

21. & quadraginta earum bases argenteas; duas bases columnæ uni in ambas partes ejus, & duas bases columnæ uni in ambas partes ejus.

Ibid. 478. a. seqq.

22. Et retro tabernaculum per partem, quæ est contra mare, facies sex columnas,

23. & duas columnas facies in angulis tabernaculi à posterioribus.

24. Et æquales deorsum versùs, & in se convenientes erunt æquales de capitibus in commissuram unam. Sic facies ambobus duobus angulis, æquales sint.

25. Et erunt octo columnæ, & bases earum argenteæ sedecim; duæ bases columnæ uni, & duæ bases columnæ uni in ambas partes ejus.

26. Et facies seras de lignis imputribilibus, quinque uni columnæ ex una parte tabernaculi,

27. & quinque seras columnæ lateri tabernaculi secundo, & quinque seras columnæ posteriori lateri tabernaculi, quod est ad mare :

28. & sera media inter medias columnas pertranseat ab uno latere in aliud latus.

29. Et columnas inaurabis auro, & anulos facies æreos, in quos induces seras : & inaurabis auro seras.

30. Et eriges tabernaculum secundùm speciem quæ monstrata est tibi in monte.

31. Et facies velamen de hyacintho, & purpura, & cocco torto, & bysso neta, opus textile facies illud Cherubim.

32. Et superimpones illud super quatuor columnas imputribiles inauratas auro, & capita earum aurea, & bases earum quatuor argenteæ.

33. Et pones velamen super columnas, & in-

Vulgata nova.

17. In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur : atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur.

18. Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad austrum.

19. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur.

20. In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt,

21. quadraginta habentes bases argenteas : binæ bases singulis tabulis supponentur.

22. Ad occidentalem verò plagam tabernaculi facies sex tabulas,

23. & rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi.

24. Eruntque conjunctæ à deorsum usque sursum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur.

25. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis.

26. Facies & vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,

27. & quinque alios in altero, & ejusdem numeri ad occidentalem plagam :

28. qui mittentur per medias tabulas à summo usque ad summum.

29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant : quos operies laminis aureis.

30. Et eriges tabernaculum juxta exemplar quod tibi in monte monstratum est.

Sup. 25. 40.

31. Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario & pulchra varietate contextum :

32. quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas.

33. Inseretur autem velum per circulos, in-

Notæ ad Versionem antiquam.

post vocem *cubitorum ;* in Ms. verò Alex. deest, πούς. Apud Iren. l. 2. c. 24. p. 151. c. legitur : *Latitudo autem unius & dimidii cubiti erat uniuscujusque columnæ.*

℣. 17. Sic iterum August. quæst. 109. in Exod. col. 456. c. usque ad conj. *Sic :* nec dissimilia in Græco, præter ista, ἀντιπίπτοντας ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, *contracadentes alterum alteri*, loco *consistentes ex adverso. Hoc est*, inquit August. *unum hinc & unum inde de lateribus columnæ ;* deinde sic : (col. 456. c.) *Anconiscos autem dicit, quos vulgò vocamus ancones, sicut sunt in columnis cellarum vinariarum, quibus incumbunt ligna, quæ cupas ferunt.*

℣. 18. Ita in Græco, delera voce *isto*, post *latere.*

℣. 19. Totidem verba in Græco, nisi quòd geminantur posteriora ista, Καὶ δύο βάσεις τῷ στύλῳ τῷ ἑνί, &c. ut sup. at in Ms. Alex. non iterantur ; secus apud August. locut. 114. de Exod. col. 348. c. ubi sic : *Duas bases columnæ uni in ambas partes ejus, & duas bases columnæ uni in ambas partes ejus :* sed fortè August. hoc Locut. libro, non citat hunc versum 19. sed seq. 21. ubi eadem verba duplicata leguntur ut supra.

℣. 20. Græc. Καὶ τὸ κλίτος τὸ δεύτερον, τὸ πρὸς νότον, &c. *Et latus secundum, quod contra austrum*, &c. ut sup.

℣. 21. Ita in Græco verbum pro verbo. Sic etiam iterum legit August. Locut. 114. col. 348. b. ab hoc, *duas bases ;* ubi hæc addit : *Ne de omnibus diceret, de duabus dicit more suo geminando, sicut puteos puteos, acervos acervos, & similia ;* & infra quæst. 177. col. 477. f. *Repetitio non moveat, quia locutionis est, ut omnes ita intelligantur, de quibus non dicit :* & quæst. 109. col. 456. c. habet : *Bases columnarum duas uni ;* & post pauca : *Ideo dicit : Duas bases columnæ uni in ambas partes ejus.*

℣. 22. Græc. Καὶ ἐκ τῶν ὀπίσω τῆς σκηνῆς κατὰ τὸ μέρος τὸ πρὸς, &c. ut in Lat.

℣. 23. Itidem Græcè.

℣. 24. Græc. Καὶ ἔσαι ἐξ ἴσου κάτωθεν· κατὰ τὸ αὐτὸ ἔσονται ἴσοι ἐκ τῶν κεφαλῶν, &c. ut in Lat. In Ms. Alex. καὶ κατὰ τὸ αὐτό.

℣. 25. Eadem sunt in Græco, exceptis his : Δύο βάσεις τῷ ἑνὶ στύλῳ εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη αὐτοῦ, καὶ δύο βάσεις τῷ στύλῳ τῷ ἑνί. At in Ms. Alex. nec non in editt. Ald. & Compl. omnia ut in Lat. supra, & eodem ordine : sola Compl. addit tertiò, καὶ δύο βάσεις τῷ στύλῳ τῷ ἑνί, in fine. Vide sup. Not. 21.

℣. 26. Ad verbum è Græco.

℣. 27. Eadem prorsus in Græco, præter unum τῷ ἑνὶ κλίτει, *uni lateri*, post 1. *columnæ :* at in Ms. Alex. deest ἑνί, ut in Lat. sup.

℣. 28. Id est, inquit August. *Ut de columna in columnam sera perveniret, & per intervallum columnarum porrigeretur à latere unius usque in latus alterius.* Græc. Καὶ ὁ μοχλὸς ὁ μέσος ἀναμέσον τῶν στύλων διϊκνείσθω ἀπὸ τοῦ ἑνός, &c. ut sup.

℣. 29. Similia Græc. habet, præter hoc, χρυσοῦς, *aureos* loco *æreos.*

℣. 30. Ita in Græco. Auctor verò l. de promiss. apud Prosp. col. 125. d. legit : *Vide ut facias tabernaculum, quemadmodum tibi monstratum est in sancto monte.*

℣℣. 31. 32. Hi duo versus concinunt cum Græco.

℣. 33. Similiter prorsus in Græco, nisi excipias istud, ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, *intra velamen*, loco *interiùs*

VULGATA NOVA.

tra quod pones arcam teſtimonii, quo & Sanctuarium, & Sanctuarii ſanctuaria dividentur.

34. Pones & propitiatorium ſuper arcam teſtimonii in Sancto ſanctorum:

35. menſamque extra velum: & contra menſam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: menſa enim ſtabit in parte aquilonis.

36. Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumarii.

37. Et quinque columnas deaurabis lignorum ſetim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & baſes æneæ.

VERSIO ANTIQUA.

duces illuc, interiùs quàm velamen eſt, arcam teſtimonii; & dividet vobis velamen inter medium Sancti, & inter medium Sancti ſanctorum. *Aug. ubi ſup.*

34. Et cooperies de velamine arcam teſtimonii in Sancto ſanctorum.

35. Et pones menſam foris extra velamen: & candelabrum contra menſam in parte tabernaculi, quæ reſpicit ad auſtrum: & menſam pones in parte tabernaculi, quæ reſpicit ad aquilonem. *Ibid. 479. a.*

36. Et facies adductorium de hyacintho, & purpura, & cocco torto, & byſſo torta, opus variatoris.

37. Et facies velamini quinque columnas, & inaurabis illas auro, & capita earum aurea: & conflabis eis quinque baſes æreas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quàm velamen eſt. Auguſt. etiam infra, col. 478. g. 479. a. ait: *Interiùs intra velamen hoc quatuor columnis impoſitam fuiſſe arcam teſtimonii.* Item quæſt. 112. in Exod. col. 456. e. addit: *Et dividet vobis velamen inter medium ſanctum, & inter medium ſanctum ſanctorum.* At in Græco. Καὶ διοριεῖ τὸ..... ὑμῖν ἀναμέσον τοῦ ἁγίου, καὶ ἀναμέσον τοῦ ἁγίου, &c. ut ſupra.

℣. 34. Græc. Καὶ κατακαλύψεις τῷ καταπετάσματι, &c. ut in Lat.

℣. 35. Græc. Καὶ ἐπιθήσεις τὴν τράπεζαν ἔξωθεν τοῦ, &c. ut in Lat. At in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Καὶ θήσεις, abſque ſeq. *foris*, quod abundare videtur apud Auguſt.

℣. 36. Græc. Καὶ ποιήσεις ἐπίσπαστρον τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς ἐξ ὑακίνθου, &c. ut ſup. niſi quòd loco *opus*, habet in plurali ἔργων: quod autem additur hîc, τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς, *oſtio tabernaculi*, deeſt in Mſ. Alex. ac edit. Compl. ſicut hoc in Ald. τῆς σκηνῆς· utrumque tamen exprimere videtur Auguſt. paulò poſt, dicens: *Vult enim illud eſſe velamen oſtii tabernaculi*, &c. & infra, col. 487. f. *Oſtium ingreſſo occurrebat velum, quod ad oſtium fuerat oppoſitum, in quinque columnis extentum, variatum illis quatuor coloribus; quod velum cùm faciendum præciperet, adductorium vocavit, credo quòd curreret, ducendo & reducendo.*

℣. 37. Optimè è Græco.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

Inf. 38. 6. 1. FAcies & altare de lignis ſetim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id eſt quadrum, & tres cubitos in altitudine.

2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipſo erunt: & operies illud ære.

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2. Et facies cornua in quatuor angulos, ex ſe ipſo erunt cornua: & teges illa æramento. *Aug. quæſt. 113. in Exod. t. 3. 457. b.*

VULGATA NOVA.

3. Facieſque in uſus ejus lebetes ad ſuſcipiendos cineres, & forcipes atque fuſcinulas, & ignium receptacula: omnia vaſa ex ære fabricabis.

4. Craticulamque in modum retis æneam: per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,

5. quos pones ſubter arulam altaris: eritque craticula uſque ad altaris medium. 5..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

6. Facies & vectes altaris de lignis ſetim duos, quos operies laminis æneis:

VERSIO ANTIQUA.

6..... & inærabis ea æramento. *Aug. Locut. 116. 348. c.*

VULGATA NOVA.

7. & induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8. Non ſolidum, ſed inane & cavum intrinſecus facies illud, ſicut tibi in monte monſtratum eſt. *Sup. 20. 24.* 8..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

9. Facies & atrium tabernaculi, in cujus auſtrali plaga contra meridiem erunt tentoria de byſſo retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10. Et columnas viginti cum baſibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis ſuis habebunt argentea.

VERSIO ANTIQUA.

9. Et facies atrium tabernaculo, in latere quod reſpicit ad auſtrum, & tentoria atrii ex byſſo torta: longitudo ſit centum cubitorum uni lateri. *Aug. quæſt. 177. de Tabern. t. 3. 479. d. e.*

10. Columnæ eorum viginti, & baſes earum æreæ viginti, & circuli earum, & arcus earum argentei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aug. q. 113. in Exod. col. 456. g. *De altari quæritur*, inquit, *quomodo tribus cubitis altum eſſe voluerit?..... nunc de tabulis fieri altare præcipit.* In Græco. Καὶ ποιήσεις τὸ θυσιαστήριον ἐκ ξύλων ἀσήπτων..... καὶ τριῶν πήχεων τὸ ὕψος αὐτοῦ.

℣. 2. Ita in Græco, exceptis his, ἐξ αὐτοῦ, *ex ipſo*, pro *ex ſe ipſo*, & χαλκῷ, *ære*, pro *æramento*.

℣. 5. Auguſt. quæſt. 113. in Exod. col. 457. a. *Jubet*, inquit, *craticulam deponi uſque ad medium ejus* (altaris) In Gr. ἔσται δὲ ἡ ἐσχάρα ἕως τοῦ ἡμίσους τοῦ θυσιαστηρίου.

℣. 6. Ita Græcè. Ruſuſque Auguſt. quæſt. 113. col. 457. b. *Non ad ſola cornua referendum eſt quod ait*, teges illa æramento: *ſed ad omnia de quibus loquebatur de altari fabricando præcipiens.*

℣. 8. Auguſt. ibid. *Altare ligneum, concavum fieri jubet.* Gr. Κοῖλον σανιδωτὸν ποιήσεις αὐτό.

℣. 9. Græc. habet, εἰς τὸ κλίτος τὸ πρὸς λίβα, *ad latus quod eſt ad africum*, pro *in latere quod reſp. ad auſtrum*: al. verò τὸ πρὸς νότον. Deinde a Græco abeſt &, ſicut *ſit*, ante *centum*; cætera ut in Lat. ſup.

℣. 10. Græc. ipſo initio habet, Καὶ οἱ στῦλοι αὐτῶν, reliqua ut in Lat. niſi quòd poſt *arcus*, deeſt *eorum*; at in Mſ.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. ubi sup. 11. Sic & lateri quod est ad aquilonem tentoria centum cubitorum longitudinis, & columnæ eorum viginti, & bases earum æreæ viginti, & circuli earum, & arcus columnarum, & bases inargentatæ argento.	11. Similiter & in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, & bases æneæ ejusdem numeri, & capita earum cum cælaturis suis argentea.
12. Latitudo autem atrii, quæ est ad mare, tentoria ejus quinquaginta cubitorum; columnæ eorum decem, & bases earum decem.	12. In latitudine verò atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnæ decem, basesque totidem.
13. Et latitudo atrii, quod est ad orientem, quinquaginta cubitorum, columnæ ejus decem, & bases earum decem.	13. In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.
Ibid. 481. b. 482. e. f. 14. Et quindecim cubitorum tentoriorum altitudo lateri uni, columnæ eorum tres, & bases earum tres:	14. In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnæque tres & bases totidem:
15. & latus secundum quindecim cubitorum tentoriorum altitudo, columnæ eorum tres, & bases earum tres.	15. & in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres, & bases totidem.
16. Et portæ atrii tegumen viginti cubitorum altitudo de hyacintho, & purpura, & cocco neto, & bysso torta, varietate acu picta: columnæ eorum quatuor, & bases earum quatuor.	16. In introïtu verò atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarii: columnas habebit quatuor, cum basibus totidem.

VULGATA NOVA.

17. Omnes columnæ atrii per circuitum vestitæ erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, & basibus æneis.

18. In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit; fietque de bysso retorta, & habebit bases æneas.

19. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus & cæremonias, tam paxillos ejus quàm atrii, ex ære facies.

20. Præcipe filiis Israël ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum: ut ardeat lucerna semper

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 117. & 118. t. 3. 348. c. 21..... extra velum quod est super testamentum...... legitimum sempiternum in progenies vestras.....	21. in tabernaculo testimonii, extra velum quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filii ejus, ut usque manè luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filiis Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Alex. sicut in editt. Ald. & Compl. additur, ψαλίδες αὐτῶν· pro eo autem quod initio legitur, *columnæ eorum*, apud August. in editt. habetur *earum*; at in Mss. constanter *eorum*, relat. ad *tentoria*.

℣. 11. In Græco. Οὕτως τῷ κλίτει τῷ πρὸς ἀπηλιώτην, ἱστία ἑκατὸν πήχεων μῆκος. *Sic lateri quod ad subsolanum, tentoria centum cubitorum longitudo*; reliqua ut sup. additâ tamen voce *earum*, ad *bases*, & sublatâ post *circuli*. At in Ms. Alex. ac edit. Ald. legitur, κρίκοι αὐτῶν..... καὶ αἱ βάσεις περιηργυρωμέναι, &c. Item in edit. Compl. deest αὐτῶν, post βάσεις.

℣. 12. Eadem leguntur Græcè, præter vocem *ejus*, quæ deest post *tentoria*. Eadem rursum memorat August. infra, col. 481. a. sed pro *latitudine*, ponit *longitudinem*; at in Græco constanter εὖρος.

℣. 13. Græc. Καὶ εὖρος τῆς αὐλῆς τῆς πρὸς νότον, ἱστία πεντήκοντα πήχεων· στῦλοι αὐτῶν δέκα, &c. ut sup. *Et latitudo atrii, quæ ad austrum, tentoria quinquaginta cubitorum; columnæ eorum decem*, &c. Vide seqq. apud Aug. tum col. 479. f. tum 481. a.

℣℣. 14..... 15. Similia in Græco, verbum pro verbo.

℣. 16. Itidem Græcè, excepto uno, κοκκίνου κεκλωσμένου, *cocco torto*, pro *cocco neto*; al. κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου νενησμένης, teste Nobilio: pro *acu picta* autem constanter habetur, ῥαφιδευτοῦ, mel. *acu picti*, supplendo *operis*, ut infra. August. col. 481. f. dicit: *Portam...... habentem velum acu picto opere variatum.*

℣. 21. Græc. Ἵνα καίηται λύχνος διαπαντὸς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου· ἔξωθεν τοῦ καταπετάσματος, τοῦ ἐπὶ τῆς διαθήκης καύσει αὐτὸ Ἀαρὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ..... ἐναντίον Κυρίου, &c. ut in Lat. Addit August. ibid. *De lucerna accendenda cùm diceret, hoc ait, id est, quòd foris accenderetur, ubi est sanctum; non intra velamen, quod est super testamentum, hoc est, sanctum sanctorum.* Lege diligenter August. quæst. 177. de Tabernaculo, to. 3. col. 475. seq.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. APplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 114. in Exod. t. 3. 457. b. c. d. 3. Et tu loquere omnibus sapientibus mente, quos replevi spiritu intellectûs.....	3. Et loquēris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Sic est in Græco, præter hoc sub finem, πνεύματος σοφίας καὶ αἰσθήσεως, *spiritu sapientiæ & sensûs*; at in Mss. Alex. & Oxon. deest vox σοφίας, uti sup. apud Aug. qui addit: Αἰσθήσεως *quidem Græcus habet, quem Latinè sensum, non* intellectum *dicere solemus; sed Scriptura*, inquit, *de sensu interiore, quem intellectum vocamus, sic loqui solet, sicuti est ad Hebr.* (5. 14.) ..... *ibi enim quod posuit, sensus, Græcus habet*, αἴσθησις.

VULGATA NOVA.

4. Hæc autem erunt veſtimenta quæ facient: Rationale, & ſuperhumerale, tunicam & lineam ſtrictam, cidarim & balteum. Facient veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron & filiis ejus, ut ſacerdotio fungantur mihi.

5. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum.

6. Facient autem ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere polymito.

VERSIO ANTIQUA.

4. Et ſtolæ quas facient: Pectoralem, humeralem, & tunicam talarem, & tunicam cum corymbis..... *Aug. ubi ſup.*

5. Et hi accipient aurum, & hyacinthum, & coccum, & purpuram, & byſſum. *Hieron. epiſt. ad Marcell. t. 2. 614. a.*

6. Et faciant ſuperhumerale de byſſo retorta, opus textile varium.

VULGATA NOVA.

7. Duas oras junctas habebit in utroque latere ſummitatum, ut in unum redeant.

8. Ipſa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.

VULGATA NOVA.

9. Sumeſque duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſraël:

10. ſex nomina in lapide uno, & ſex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

VERSIO ANTIQUA.

9..... ſumes duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſraël: *Aug. quæſt. 115. in Exod. t. 3. 457. e.*

10. ſex nomina in lapide uno, & ſex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

VULGATA NOVA.

11. Opere ſculptoris & cælaturâ gemmarii, ſculpes eos nominibus filiorum Iſraël, incluſos auro atque circumdatos:

12. & pones in utroque latere ſuperhumeralis, memoriale filiis Iſraël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum, ob recordationem.

13. Facies & uncinos ex auro,

14. & duas catenulas ex auro puriſſimo ſibi invicem cohærentes, quas inſeres uncinis.

13..... 14. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

15. Rationale quoque judicii facies opere polymito juxta texturam ſuperhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.

16. Quadrangulum erit & duplex: menſuram palmi habebit tam in longitudine quàm in latitudine.

17. Poneſque in eo quatuor ordines lapidum: in primo verſu erit lapis ſardius, & topazius, & ſmaragdus:

VERSIO ANTIQUA.

15..... Rationale..... ex auro, & hyacintho, & purpura, & cocco duplici torto, & byſſo duplici torta. *Aug. quæſt. 116. in Exod. t. 3. col. 457. f.*

16. Quadratum duplex: ſpithamis autem longitudo, & ſpithamis latitudo. *Ibid. quæſt. 115. c. 457. d.*

17..... in primo ordine, ſardius, topazius, ſmaragdus: *Hieron. epiſt. ad Fabiol. t. 2. 581. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. In Græco ſic: *Καὶ αὗται αἱ στολαὶ, ἃς ποιήσουσι· Τὸ περιστήθιον, καὶ τὴν ἐπωμίδα, καὶ τὸν ποδήρη, καὶ χιτῶνα κοσυμβωτὸν*, &c. quæ Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. col. 613. c. 614. a. ſic vertit: *Et hæ ſtolæ, quas facient: Pectorale, & ſuperhumerale, & tunicas Κοσυμβωτάς*: tum addit: *Ubi autem nos poſuimus*, ſuperhumerale, *in Græco ἐπωμίδα, LXX. Interpretes tranſtulerunt; quòd ſcilicet ſuper humeros iſtiuſmodi veniat veſtimentum. Tunicam verò cum corymbis*, ait Auguſt. ſup. *honeſtiùs putarunt Latini Interpretes dici, quàm ſi dicerent, cum cirris, qui bene diſpoſiti ornamento eſſe veſtibus ſolent: χιτὼν κοσυμβωτὸς*, propriè, *veſtis fimbriata*, ſeu potius *cirrata*. Sequitur in Græco: *καὶ κίδαριν, καὶ ζώνην*, apud Hieron. ſup. *cidarim, & cinctorium.*

℣. 5. Aptè ad Græcum.

℣. 6. Græc. *Καὶ ποιήσουσι τὴν ἐπωμίδα ἐκ βύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ. Et facient ſuperhum. de byſſo torta, opus textum variatoris*, id eſt, qui acu pingit, vel texit, opus polymitum. De his vide Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 580. b.

℣. 9. Græc. *Καὶ λήψῃ τοὺς δύο λίθους, λίθους σμαράγδου*, (al. *σμαράγδους*) *καὶ γλύψεις*, &c. ut in Lat. Ad hæc Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 580. c. *In utroque humero*, inquit, *habet ſingulos lapides clauſos & aſtrictos auro, qui ab Aquila, & Symmacho, & Theodot.* onychini, *à LXX.* ſmaragdi *transferuntur. Joſephus* ſardonychas *vocat*. Auct. l. de promiſſ. col. 127. a. eoſdem memorat: *Duos lapides ſmaragdos, ſculptos ſingulos ſingulis nominibus filiorum Iſrael.*

℣. 10. Græc. *Ἓξ ὀνόματα ἐπὶ τὸν λίθον τὸν ἕνα, καὶ τὰ ἓξ ὀνόματα τὰ λοιπὰ ἐπὶ τὸν λίθον τὸν δεύτερον, κατὰ τὰς γενέσεις αὐτῶν. Sex nomina ſuper lapidem unum, & ſex nomina reliqua ſuper lapidem ſecundum, ſecundùm generationes eorum.* Auguſt. addit ſup. *ſecundùm nativitates eorum, id eſt, ſecundùm ordinem quo nati ſunt.*

℣℣. 13..... 14. In Græco ſic: *Καὶ ποιήσεις ἀσπιδίσκας ἐκ χρυσίου καθαροῦ. Καὶ ποιήσεις δύο κροσσωτὰ ἐκ χρυσίου καθαροῦ*, &c. Ad hæc Auguſt. quæſt. 115. in Exod. col. 457. d. *Aſpidiſcas in veſte ſacerdotali quas dicat, utrùm ſcutulas quæ à ſcuto Latinè appellantur, quia & Græci, ſcutum, ἀσπίδα appellant; an verò aſpidiſcas, propter diligenter colligandum dicit àb aſpide ſerpente, ſicut etiam murænulæ appellantur.* Auct. etiam l. de promiſſ. col. 127. a. ſculptos duos lapides indicat, *è quibus catenulæ ex auro puriſſimo, percurrentes umbones ultimos humeralis apportent.*

℣. 15. Græc. *Καὶ ποιήσεις λογεῖον τῶν κρίσεων, ἔργον ποικιλτοῦ..... ἐκ χρυσίου, καὶ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης.* Addit Auguſt. ibid. *Quod Latini* Rationale *interpretati ſunt, inopia linguæ fecit; Græc. enim habet λόγιον, non λογικόν.* Rationale *autem illud ſolemus appellare, quod Græci dicunt λογικόν; ſed quoniam λόγος in Græca lingua ambiguum eſt, utrùm* verbum *ſignificet, an* rationem, *quia utriuſque rei nomen eſt; ubi putatum eſt à* verbo *dictum λόγιον*, eloquium, *noſtri interpretati ſunt; nam quod habemus*, eloquia Domini, eloquia caſta, *Græci habent λόγια, hîc verò in veſte ſacerdotali, quod ex auro & hyacintho..... fieri præceptum eſt quadratum duplex, quod eſſet in pectore ſacerdotis, & λόγιον vocaretur, incertum utrùm à* ratione, *an à* verbo *ductum fuerit, Interpretes noſtri magis à* ratione *dictum putantes*, Rationale *appellaverunt.* Vide Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. 581. a.

℣. 16. Græc. *Ποιήσεις αὐτὸ τετράγωνον· ἔσαι διπλοῦν, σπιθαμῆς τὸ μῆκος αὐτοῦ, καὶ*, &c. ut in Lat. In Mſ. etiam Alex. ac editt. Ald. & Compl. deeſt *αὐτοῦ*, ut ſup. Huc redit quod Auct. l. de promiſſ. col. 127. a. apud Proſp. dicit: *Quadratum ex diverſis coloribus, pretioſiſque* XII. *lapidibus fibulam rationalem ſacerdotis in pectore collocandam.* Hoc autem *σπιθαμῆς*, teſte Auguſt. *Latini quidam interpretati ſunt menſuram extentæ palmæ à fine pollicis uſque ad finem digiti minimi.* Similiter apud Hieron. in Iſai. 40. to. 3. col. 305. a. *Σπιθαμὴ, id eſt, palmus, extentam ſignificat manum à pollice uſque ad extremum digitum.*

℣. 17. Græc. *Καὶ καθυφανεῖς ἐν αὐτῷ ὕφασμα κατάλιθον τετράστιχον· στίχος λίθων ἔσαι, σάρδιον*, &c. ut ſup. Hieron. ibid. *Intexti ſunt ei duodecim lapides..... per quatuor*

Versio antiqua.

[Hieron. ubi sup.] 18. in secundo carbunculus, sapphirus, jaspis:

19. in tertio lyncurius, achates, amethystus:

20. in quarto chrysolitus, onychinus, berillus.....

[Aug. quæst. 115. in Exod. 457. e.] 21..... lapides sint de nominibus filiorum Israël, secundùm nativitates eorum.....

[Idem quæst. 116.] 22. Et facies super rationale fimbrias complectentes opus catenatum de auro puro.

Vulgata nova.

18. in secundo carbunculus, sapphirus, & jaspis:

19. in tertio ligurius, achates, & amethystus:

20. in quarto chrysolitus, onychinus, & beryllus: inclusi auro erunt per ordines suos.

21. Habebuntque nomina filiorum Israël: duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

22. Facies in rationali catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo:

Vulgata nova.

23. & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate:

23..... 28. *Vide Not.*

24. catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus:

25. & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit.

26. Facies & duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quæ è regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspiciunt.

27. Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,

28. & stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vittâ hyacinthinâ, ut maneat junctura fabrefacta, & à se invicem rationale & superhumerale nequeant separari.

Versio antiqua.

[Aug. Locut. 119. de Exod. 348. e.] 29. Et sumet Aaron nomina filiorum Israël super rationale judicii super pectus, introeunti Sanctum.....

[Ibid. Locut. 120.] * Et pones super rationale judicii fimbrias catenata.....

[Aug. quæst. 117. in Exod. t. 3. 458. a. b.] 30. Et impones super rationale judicii Demonstrationem & Veritatem..... & afferet Aaron judicia filiorum Israël super pectus.....

[Ibid. quæst. 118. 458. c.] 31. Et facies tunicam talarem hyacinthinam;

Vulgata nova.

29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.

30. Pones autem in rationali judicii Doctrinam & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino: & gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.

31. Facies & tunicam superhumeralis totam

Notæ ad Versionem antiquam.

ordines; deinde sic: *In primo ordine*, &c. ut sup. Item in Isai. 40. to. 3. col. 397. c. *Quatuor ordines*, inquit, *intexti erant lapidum: ordo primus habuit lapidem sardium, topazium, smaragdum.*

℣. 18. Græc. Καὶ ὁ στίχος ὁ δεύτερος, ἄνθραξ, καὶ, &c. ut sup. Similiter idem Hieron. in Isai. 40. *Ordo secundus, carbunculum, sapphirum, jaspidem.* (suppl. *habuit.*)

℣. 19. Græc. Καὶ ὁ στίχος ὁ τρίτος, λιγύριον, ἀχάτης, ἀμέθυστος. Hieron. in Isai. 40. *Ordo tertius, lyncurium, achatem, amethystum:* & sup. ep. ad Fabiol. ait: *Satis miror cur hyacynthus lapis in horum numero non ponatur, nisi fortè ipse est alio nomine lyncurius: scrutans eos qui de lapidum atque gemmarum scripsere naturis, lyncurium invenire non potui.* Vide Erasmum in hunc locum, & Martianæi Not. a.

℣. 20. Græc. Καὶ ὁ στίχος ὁ τέταρτος, χρυσόλιθος, καὶ βηρύλλιον, καὶ ὀνύχιον, περικεκαλυμμένα χρυσίῳ, συνδεδεμένα ἐν χρυσίῳ, &c. Hieron. in Isai. 40. *Ordo quartus, chrysolitum, berillum, onychium, auro circumdatos.* (suppl. *habuit.*)

℣. 21. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 581. b. *In singulis lapidibus secundùm ætates duodecim tribuum sculpta sunt nomina.* Item in Isai. 40. to. 3. col. 397. c. *Et inscripti erant ex nominibus duodecim tribuum filiorum Israël.* In Gr. Καὶ οἱ λίθοι ἔστωσαν ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ δεκαδύο, κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν· γλυφαὶ σφραγίδων, ἕκαστος κατὰ τὸ ὄνομα ἔστωσαν εἰς δεκαδύο φυλάς. Vide supra ℣. 10.

℣. 22. Græc. Καὶ ποιήσεις ἐπὶ τὸ λογεῖον κρωσσοὺς συμπεπλεγμένους, &c. ut in Lat. alii vertunt, *super rationale catenas connexas.*

℣℣. 23..... 28. Hi sex versiculi penè integri absunt à pluribus Græcis, neque indicantur ab Augustino. In ed. tamen Compl. & in Ms. Oxon. reperiuntur, nec malè respondent Vulgatæ. Illos etiam respexisse videtur Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 581. c. cum, numeratis lapidibus duodecim, subjunxit: *Per quatuor rationalis angulos, quatuor anuli sunt aurei, habentes contra se in superhumerali alios quatuor, ut cùm appositum fuerit λόγιον, quem in Ephod diximus derelictum, anulus veniat contra anulum, & mutuò sibi vittis copulentur hyacinthinis. Porro ne magnitudo & pondus lapidum contexta stamina rumperet, auro ligati sunt atque conclusi: nec suffecit hoc ad firmitatem, nisi & catenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistulis aureis tegerentur, haberentque & in rationali supra duos majores anulos, qui uncinis superhumeralis aureis necterentur, & deorsum alios duos; nam post tergum in superhumerali contra pectus & stomachum, ex utroque latere erant anuli aurei, qui catenis cum rationalis inferioribus anulis jungebantur*, &c. At hæc ex Hieronymo, scribente anno 396. vel 397. quo tempore vertendis Scripturis ex Hebræo operam dabat: unde ipse ibid. infra, col. 583. c. ait: *Tetigimus expositionem Hebraïcam, infinitam sensuum sylvam alteri tempori reservantes.*

℣. 29. Post versum 22. proximè sequuntur in edit. Rom. ista: Καὶ λήψεται Ἀαρὼν τὰ ὀνόματα, &c. ut in Lat. sup. nisi quòd pro *introeunti sanctum*, habetur εἰσιόντι εἰς τὸ ἅγιον, deinde sic: μνημόσυνον ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. *Introeunti in sanctum memoriale coram Deo.* Editt. August. ferunt: *Introeunti in sanctuarium;* sed renitentibus melioris notæ Mss. In Ms. Oxon. ac edit. Compl. pro εἰσιόντι, legitur εἰσιών. Unde August. loco cit. addit: *Consequens erat ut diceret*, introiens in sanctum, *hoc est, sumet Aaron introiens, quod aliqui Latini, solœcismum vitantes, interpretati sunt: sed quia & Græcus* introeunti *habet, & Latini aliqui consonant, locutionem potiùs notandam credidi, quàm corrigendam.*

* Hæc usque ad ℣. 30. vicissim desiderantur in edit. Compl. sed exstant in edit. Rom. ut in Latino supra, cum his proximè additis, τὰ ἁλυσιδωτὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ λογίου ἐπιθήσεις, καὶ τὰς δύο ἀσπιδίσκας ἐπιθήσεις ἐπ' ἀμφοτέρους τοὺς ὤμους τῆς ἐπωμίδος κατὰ πρόσωπον, i. e. *Catenata super utraque latera rationalis impones, & duas aspidiscas impones super utrosque humeros superhumeralis ad faciem.* Ubi vides, τὰ ἁλυσιδωτὰ non jungi cum verbis prioribus, sed cum postremis, ἐπ' ἀμφοτέρων, &c. quod non satis intellexisse videtur August. cùm dicat ibid. *Et hic Latini nonnulli solœcismum caventes*, fimbrias catenatas, *interpretati sunt: Græcus autem habet:* τοὺς κρωσσοὺς τὰ ἁλυσιδωτά· tum addit: *Hanc solemus dicere absolutam locutionem, cùm generi masculino vel feminino neutrum infertur, quemadmodum si dicamus: Justitiæ terrenæ non sunt stabilia:* de aspidiscis autem vide quæ notavimus sup. ad ℣. 13.

℣. 30. Eadem sunt in Græco, nisi excipias verbum, οἴσει, *feret*, pro *afferet.* Apud Facund. Herm. l. 12. to. 2. Sirm. p. 281. c. *Et portavit Aaron judicia filiorum Israel.*

℣. 31. Græc. Καὶ ποιήσεις ὑποδύτην ποδήρη ὅλον ὑακίνθινον· al. ἐπενδύτην ποδήρη, id est, *subuculam*, seu *vestem*

Vulgata nova.

hyacinthinam,

32. in cujus medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facilè rumpatur.

Versio antiqua.

32. & erit peristomium ex ea medium, oram habens in circuitu peristomii, opus textoris, commissuram contextam ex ipsa, ut ne rumpatur.

Aug. ubi sup.

Vulgata nova.

33. Deorsum verò, ad pedes ejusdem tunicæ, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis,

34. ita ut tintinnabulum sit aureum & malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum & malum punicum.

33..... 34. *Vide Not.*

Vulgata nova.

Eccli. 45. 11.

35. Et vestietur eâ Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.

36. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino.

37. Ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, & erit super tiaram,

38. imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & sanctificaverunt filii Israël, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.

Versio antiqua.

35. Et erit Aaron cùm cœperit fungi sacerdotio, audietur vox ejus intranti in Sanctum in conspectu Domini, & exeunti, ut non moriatur.

Aug. quæst. 119. 458. c.

36. Et facies laminam auream puram: & formabis in eadem formationem signi, Sanctitatem Domini.

Ibid. quæst. 120. 458. c. 459. c.

37. Et impones illud super hyacinthum duplicem tortam, & erit super mitram, secundùm adspectum mitræ erit;

38. & erit supra frontem Aaron. Et auferet Aaron peccata sanctorum, quæcunque sanctificabunt filii Israël, omnis dati sanctorum eorum. Et erit super frontem Aaron semper acceptum illis in conspectu Domini.

Vulgata nova.

39. Stringesque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarii.

39..... *Vide Not.*

40. Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras in gloriam & decorem:

Vulgata nova.

41. vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum & filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

42. Facies & feminalia linea, ut operiant

Versio antiqua.

41..... Et implebis manus eorum..... ut sacerdotio fungantur mihi.

Ibid. quæst. 122. 459. c.

42. Et facies eis femoralia linea, tegere turpi-

Notæ ad Versionem antiquam.

interiorem, &, ut notat August. ipse, *usque ad talos dependentem.* Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. col. 614. c. *subtunicalem* vocat: & ad Fabiol. col. 579. b. *Secunda*, inquit, *ex lino tunica est*, ποδήρης, *id est*, *talaris..... hæc adhæret corpori; & tam arcta est, & strictis manicis, ut nulla omnino in veste sit ruga, & usque ad crura descendat.* Græc. post *talarem*, addit ὅλον: unde Hieron. ep. ad Fabiol. col. 580. a. ait: *Tunica talaris tota hyacinthina.* Auct. l. de promiss. part. 2. c. 3. ap. Prosp. col. 127. a. *Indues eum tunicam talarem, ex lana hyacinthina.*

℣. 32. Sic est in Græco, verbum pro verbo. Hæc autem August. ibid. ita explicat, dicens: *Et erit peristomium ex ea medium, id est, quâ caput ejiciatur, hoc est enim quod Græci dicunt* περιστόμιον· oram habens..... *id est, ne ipsa ora extrinsecus assuatur: hoc videtur dicere commissuram contextam: unde etiam addidit:* ex ipsa, *ut ne rumpatur, id est, ut ex se ipsa sit ipsa ora contexta cum veste.* Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 580. b. *Tunica talaris..... ex lateribus ejusdem coloris assutas habens manicas, & in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod vulgo capitium vocant, oris firmissimis ex se textis, ne facilè rumpantur.*

℣℣. 33..... 34. In Gr. sic: Καὶ ποιήσεις ὑπὸ τὸ λῶμα τοῦ ὑποδύτου κάτωθεν, ὡσεὶ ἐξανθούσης ῥόας ῥοΐσκους ἐξ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας..... ὑπὸ τοῦ λώματος τοῦ ὑποδύτου κύκλῳ· τὸ αὐτὸ εἶδος ῥοΐσκους χρυσοῦς, καὶ κώδωνας ἀναμέσον τούτων περικύκλῳ—— Παρὰ ῥοΐσκον χρυσοῦν κώδωνα, καὶ ἄνθινον ἐπὶ τοῦ λώματος τοῦ ὑποδύτου κύκλῳ. Quæ Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 580. b. memorat, dicens: *In extrema parte, id est, ad pedes septuaginta duo sunt tintinnabula, & totidem mala punica, iisdem contexta coloribus..... inter duo tintinnabula unum malum est; inter duo mala unum tintinnabulum, ut alterutrum sibi media sint.* Item Auct. l. de promiss. apud Prosp. col. 127. a. *In ora talaris tunicæ quinquaginta tintinnabula aurea, totidemque mala granata in medio tintinnabulorum poni jubentur.*

℣. 35. Similiter habet idem August. locut. 121. de Ex. col. 348. f. nisi quòd initio tollit verbum *erit.* At in Græco: Καὶ ἔσται Ἀαρὼν ἐν τῷ λειτουργεῖν, ἀκουσθήσεται ἡ φωνὴ αὐτοῦ, &c. ut in Lat. Addit August. in Locut. *Vocem ejus ex tintinnabulis dixit, qui magis sonus est ejus.* Item *Intranti & exeunti*, *pro intrantis & exeuntis*, *posuit*, *dativum pro genitivo.* Item in quæst. *Intrantis & exeuntis vocem de tintinnabulis dixit audiri, tantumque ibi pondus observationis posuit, ut diceret, ne moriatur.* Similiter Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. col. 580. b. *Idcirco*, inquit, *tintinnabula vesti apposita sunt, ut cùm ingreditur pontifex in sancta sanctorum, totus vocalis incedat, statim moriturus si hoc non fecerit.*

℣. 36. Mss. quinque August. ferunt: *Et formabis in ea deformationem signi*, &c. alii duo & Rat. *In ea deformationem signis*, &c. omnes constanter addunt, *sanctitatem Domini.* Græc. Καὶ ἐκτυπώσεις ἐν αὐτῷ ἐκτύπωμα σφραγῖδος, ἁγίασμα Κυρίου. Addit August. ibid. *Quomodo formetur in lamina sanctitas Domini, non video, nisi aliquibus litteris, quas quidam quatuor esse dicunt Hebræas, quod, ut Græci appellant,* τετραγράμματον, *nomen Dei ineffabile credunt fuisse, vel esse adhuc usque; sed qualibet sint, vel quomodolibet se habeant illæ litteræ, ut dixi, sanctitatem Domini, vel sanctificationem, si hoc magis dicendum est, quod Græcus habet* ἁγίασμα, *non nisi litteris in auro formari potuisse crediderim.* Vide etiam Hieron. ep. ad Fabiol. col. 581. d.

℣. 37. Optimè è Græco, præter hoc, *duplicem tortam*, pro quo simpliciter, κεκλωσμένης, *tortam*

℣. 38. Eadem prorsus in Græco, nisi excipias ista, ὅσα ἂν ἁγιάσωσιν οἱ..... παντὸς δόματος, i. e. *quæcunque sanctificaverint filii Israël omnis doni*, &c. Vide his August. ibid.

℣. 39. Græc. Καὶ ποιήσεις κίδαριν ἐκ βύσσου, καὶ ζώνην, &c. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 127. a. memorat, *Cydarim ex bysso munda*, & paulò sup. *cingulum.*

℣. 41. Ita August. ibid. *De Aaron*, inquit, *& filiis Aaron, cùm præciperet, loquens ad Moysen, quomodo vestirentur, & ungerentur, quid est quod ait, Et implebis*, &c. Græc. Καὶ ἐνδύσεις αὐτὰ Ἀαρὼν τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· καὶ χρίσεις αὐτοὺς, καὶ ἐμπλήσεις αὐτῶν τὰς χεῖρας· καὶ ἁγιάσεις αὐτοὺς, ἵνα ἱερατεύωσί μοι. *Et indues illa Aaron fratrem tuum, & filios ejus cum eo: & ungues eos, & implebis eorum manus, & sanctificabis eos*, &c. ut sup.

℣. 42. Similia Græc. habet, præter hoc, ἀπὸ ὀσφύος, *à lumbo*, pro *à lumbis.* Non omittendum autem, in editt. August. equidem scribi, *turpitudinem corporis;* at in Mss. constanter non *corporis*, sed *coloris*, è Græco χρωτός· χρὼς

VERSIO ANTIQUA.

tudinem corporis eorum, à lumbis usque ad femora erunt:

43. & habebit * eas Aaron & filii ejus cùm intrabunt in tabernaculum testimonii, & cùm accedent sacrificare ad aram sanctuarii; & non inducent super se peccatum, ne moriantur.....

* *Supp.* Bracas. *Ambr. offic.* 1. *t.* 2. 23. *a.*

VULGATA NOVA.

carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora:

43. & utentur eis Aaron & filii ejus quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

autem *corpus*, *cutis*, à χρόα, *color*, *superficies*, unde χρώζω, *coloro*, *colore imbuo*. August. tamen in conseq. addit: *Cùm vestis tanta cooperiat totum corpus, quid est quod ait:* femoralia facies linea, tegere turpitudinem corporis eorum, *quasi apparere posset tanta desuper veste adhibita?* Ambros. l. 1. offic. to. 2. col. 23. a. sic: *Et facies illi bracas lineas, ut tegatur turpitudo pudoris* (Mss. aliquot *sudoris*) *à lumbis usque ad femora erunt.* Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. col. 615. a. *Ubi nos legimus*, inquit, Et fac eis femorale lineum, ut operiant carnis turpitudines, à lumbis usque ad crura eorum; *in Hebræo, pro* lineo, Bad *ponitur:* & epist. ad Fabiol. col. 579. a. *Lineis feminalibus, quæ usque ad genua & poplites veniunt, verenda celantur:* & post pauca: *Græce*, περισκελῆ, *à nostris* feminalia, *vel* bracæ, *usque ad genua pertingentes.*

℣. 43. Aptè ad Græcum, nisi excipias ista, *& cùm accedent sacrificare ad aram sanctuarii*, &c. pro quibus, ἢ ὅταν προσπορεύωνται λειτουργεῖν πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἁγίου· καὶ οὐκ ἐπάξονται πρὸς ἑαυτοὺς, &c. Cypr. epist. 64. p. 111. b. & 68. p. 117. & 72. p. 129. a. *Et cùm accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur.* Similiter August. l. 2. contra ep. Parmen. vel potiùs Parmen. ipse: *Cùm ministri ad altare accedunt, non adducant in se delictum, ne moriantur.*

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. SEd & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos,

Levit. 9. 2.

2. panesque azymos, & crustulam absque fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies.

3. Et posita in canistro offeres: vitulum autem & duos arietes.

4. Et Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cùmque laveris patrem cum filiis suis aquâ,

5. indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali & rationali, quod constringes balteo.

6. Et pones tiaram in capite ejus, & laminam sanctam super tiaram,

7. & oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur.

1..... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

8..... & indues eos tunicas, & cinges eos zonis,

9. & circumdabis eis cidaras: & erit illis sacerdotium mihi in sempiternum. Et consummabis manus Aaron, & manus filiorum ejus,

10. & adduces vitulum ad ostium tabernaculi testimonii. Et superimponent Aaron & filii ejus manus suas super caput vituli in conspectu Domini.....

Aug. quæst. 123. *&* 124. *in Exod. t.* 3. 459. *d. seq.*

Ibid. quæst. 125.

Ibid. quæst. 126.

VULGATA NOVA.

8. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo,

9. Aaron scilicet & liberos ejus, & impones eis mitras: eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initiaveris manus eorum,

10. applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron & filii ejus manus super caput illius,

Levit. 1. 3.

VULGATA NOVA.

11. & mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonii.

12. Sumptumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus.

VERSIO ANTIQUA.

13..... & duos renes, & adipem quæ super eos.....

Aug. Locut. 122. 548. *f.*

VULGATA NOVA.

13. Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum jecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare:

Levit. 3. 3.

VULGATA NOVA.

14. carnes verò vituli & corium & fimum combures foris extra castra, eò quòd pro peccato sit.

15. Unum quoque arietem sumes, super cujus ca-

14..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ταῦτά ἐστιν, ἃ ποιήσεις αὐτοῖς· ἁγιάσεις αὐτοὺς, ὥστε ἱερατεύειν μοι αὐτούς· λήψη δὲ μοσχάριον, &c. Unde August. quæst. 14. in Levit. to. 3. col. 495. e. *Alia sunt*, inquit, *sacrificia, quæ commemoravit in Exodo, quibus per septem dies sanctificantur sacerdotes, ut sacerdotio suo fungi incipiant.*

℣. 8. Græc. Καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσάξεις, καὶ ἐνδύσεις, &c. ut in Lat. August. ibid. *Cùm de filiis Aaron loqueretur*, Et indues eos, *inquit*, &c.

℣. 9. Similia Græcum exhibet, nisi excipias ista, Ἀαρὼν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, *Aaron manus ejus*, loco *manus Aaron:* at in Ms. Alex. nec non editt. Ald. & Compl. simpliciter, τὰς χεῖρας Ἀαρὼν, ut in Lat. Addit August. *Quam dicat* cidarim, *vel* cidaras..... *ignoratur: puto tamen non esse capitis tegumen, ut nonnulli putaverunt; neque enim diceret*, circumdabis eis (Græc. περιθήσεις αὐτοῖς) *nisi tale aliquid esset, quod non capiti, sed corpori usui esset:* & infra: *Quid est*, Et consummabis manus Aaron, &c. (Græc. τελειώσεις) *an per* manus *potestatem significavit..... potestas autem ipsa sanctificatione consummabatur, quâ præcepti sunt sanctificari à Moyse;* & post pauca: *Dictum est consummandas esse manus eorum, id est, perficiendam potestatem.*

℣. 10. Ita in Græco, præter vocem, τὰς θύρας, *portas*, loco *ostium*.

℣. 13. *Super eos*] *subauditur*, *est*, inquit August. *quod nonnulli Interpretes addiderunt.* Vide Levit. 7. 19. & August. quæst. 22. in Levit. col. 499. c.

℣. 14. Eò spectant quæ Ambros. narrat epist. 63. to. 2.

VULGATA NOVA.

put ponent Aaron & filii ejus manus.

16. Quem cùm mactaveris, tolles de sanguine ejus, & fundes circa altare:

17. ipsum autem arietem secabis in frusta: lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius.

18. Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimæ Domini. 18..... *Vid. Not.*

19. Tolles quoque arietem alterum, super cujus caput Aaron & filii ejus ponent manus.

20. Quem cùm immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum ejus, & super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21. Cùmque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron & vestes ejus, filios & vestimenta eorum. Consecratisque ipsis & vestibus,

22. tolles adipem de ariete, & caudam & arvinam, quæ operit vitalia, ac reticulum jecoris, & duos renes, atque adipem qui super eos est, armumque dextrum, eò quòd sit aries consecrationis:

23. tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini:

24. ponesque omnia super manus Aaron & filiorum ejus, & sanctificabis eos, elevans coram Domino.

25. Suscipiesque universa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
26. Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, & cedet in partem tuam.	26. Et sumes pectusculum de ariete consummationis, quod est Aaron, & separabis illud separatione.....	*Aug. quæst.* 128. 460. *b.* *Idem Locut.* 123. 348. *g.*
27. Sanctificabisque & pectusculum consecratum, & armum quem de ariete separasti,		
28. quo initiatus est Aaron & filii ejus, cedentque in partem Aaron & filiorum ejus jure perpetuo à filiis Israël: quia primitiva sunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino.	28..... & erit Aaron & filiis ejus legitimum æternum à filiis Israël.....	*Aug. quæst.* 129. *in Ex. t.* 3. 460. *c.*
29. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum.	29. Et stola sancti, quæ est Aaron, erit filiis ejus post eum, unguere eos in ipsis, & consummare manus eorum.	
30. Septem diebus utetur illâ qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, & qui ingredietur tabernaculum testimonii ut ministret in sanctuario.	30. Septem diebus vestiet se eâ sacerdos qui successerit ei de filiis ejus, qui intrabit in tabernaculum testimonii deservire in sanctis.	

VULGATA NOVA.

31. Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes ejus in loco sancto:

32. quibus vescetur Aaron & filii ejus. Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent, *Levit.* 8. 31. 24. 9. *Matt.* 12. 4.

33. ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34. Quòd si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque manè, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt.

35. Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filiis ejus. Septem diebus consecrabis manus eorum:

36. & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cùm immolaveris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem. *Levit.* 8. 2.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
37. Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum: omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.	37..... Sanctum sancti erit: omnis, qui tetigerit altare, sanctificabitur.	*Aug. quæst.* 130. 461. *c.*

VULGATA NOVA.

38. Hoc est quod facies in altari: Agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, *Num.* 28. 3.

39. unum agnum manè, & alterum vespere,

40. decimam partem similæ conspersæ oleo tuso; quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 1047. e. *Hostiarum*, inquit, *quæ pro peccato fiebant, sanguis quidem altaribus inferebatur, corpora autem extra castra comburebantur.* In Græco sic ℣. 12. sup. Καὶ λήψῃ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ θήσεις ἐπὶ τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.... τὸ δὲ λοιπὸν πᾶν αἷμα ἐκχεεῖς παρὰ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου. Et infra ℣. 14. Τὰ δὲ κρέα..... κατακαύσεις πυρὶ ἔξω τῆς παρεμβολῆς· ἁμαρτίας γάρ ἐστι.

℣. 18. Græc. Ὁλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας· unde August. quæst. 127. in Exod. col. 460. a. *Quòd*, inquit, odor suavitatis Domino, *sæpe dicitur sacrificium de victimis..... non utique Deus odore fumi illius delectatur.*

℣. 26. Rectè è Græco, exceptâ voce ult. *separatione*, pro qua ἀφόρισμα, *separationem.* His autem, *quod est Aaron*, August. addit: *Id est hujus Aaron; hoc enim pertinere voluit ad summum sacerdotem.*

℣. 28. Itidem Græcè.

℣. 29. Ad verbum e Græco, nisi excipias ista duo, *ungere.... & consummare*, pro quibus χρισθῆναι.... καὶ τελειῶσαι.

℣. 30. Ita August. constanter hîc & infra. Græc. Ἑπτὰ ἡμέρας ἐνδύσεται αὐτὰ ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀντ' αὐτοῦ, &c. ut in Lat. *Septem diebus induet ea sacerdos, qui pro eo de*, &c.

℣. 37. Græcè, hæc antecedunt: Ἑπτὰ ἡμέρας καθαριεῖς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἁγιάσεις αὐτό· καὶ ἔσται τὸ θυσιαστήριον, ἅγιον τοῦ ἁγίου· deinde sic, πᾶς ὁ ἁπτόμενος, &c. ut in Lat. Unde August. ibid. *Quid est quòd purificatum & sanctificatum altare septem diebus dicit, quod sanctum sancti erit? altare non quidem dicit sanctum sanctorum, sicut est illud quod velo separatur*, &c. & infra quæst. 135. col. 462. e. *De altari sacrificiorum, quod post unctionem appellari voluit, sanctum sancti, continuo dictum est: Omnis qui tangit illud, sanctificabitur.* Vide etiam infra col. 474. b. Attamen in editt. Ald. & Compl. legitur, ἅγιον τῶν ἁγίων, vel ἅγιον ἁγίων. Vid. infra c. 30. ℣. 26.

VULGATA NOVA.

41. Alterum verò agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, & juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis:

42. sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te.

43. Ibique præcipiam filiis Israël, & sanctificabitur altare in gloria mea.

44. Sanctificabo & tabernaculum testimonii cum altari, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45. Et habitabo in medio filiorum Israël, eroque eis Deus,

46. & scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim,

2. habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quàm parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 131. & 132. in Exod. t. 3. 461. d. f.

4. Et duos anulos aureos puros facies sub tortili corona ejus, in duo latera facies in duobus lateribus: & erunt arcus amitibus, ita ut tollatur illud in eis.

VULGATA NOVA.

4. & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & altare portetur.

VULGATA NOVA.

5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & inaurabis.

6. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, manè. Quando componet lucernas, incendet illud:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut 124. t. 3. 348. g. Idem quæst. 133. 461. f.

8. & cùm accendet Aaron lucernas serò, incendet super illud incensum continuationis in conspectu Domini in progenies eorum.

Ibid. 462. a. b.

10. Et depropitiabit Aaron super cornua ejus semel in anno, de sanguine purificationis delictorum, semel in anno purificabit illud. Sanctum sanctorum est Domino.

11..... *Vide Not.*

Ambr. ep. 7. t. 2. 778. a. b.

12. Cùm acceperis computationem filiorum Israël in visitatione ipsorum, dabunt singuli redemptionem animæ suæ Domino, & non erit in his ruina in visitatione eorum.

VULGATA NOVA.

8. & quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras.

9. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabitis libamina.

10. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Quando tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis, cùm fuerint recensiti. *Num. 1. 2.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Similia exstant Græcè. Ad quæ August. ibid. *Cùm de anulis loqueretur altaris incensi, quod altare non inærari, sed inaurari jussit,* Et duos anulos puros facies, *inquit*, ... in duo latera facies in duobus lateribus: *quoniam Græcus habet*, εἰς τὰ δύο κλίτη ποιήσεις ἐν τοῖς δυσὶ πλευροῖς. *Nam* κλίτη *latera sunt*, & πλευρὰ *latera sunt. Unde quidam Latini sic interpretati sunt:* In duas partes facies in duobus lateribus. *Non autem ait Græcus*, μέρη, *quod est* partes, *sed* κλίτη, *quod* latera. Et post pauca: *Quis autem sit sensus*, inquit, *difficile est assequi, nisi fortè, ut solet Scriptura amare ellypsim, ut aliquid desit, & subaudiatur, etiam hìc subaudiatur* erunt, *ut iste sit sensus:* In duo latera facies, in duobus lateribus erunt: *id est, ad duo latera facies anulos, quoniam in duobus lateribus erunt.* Tum seqq. *Et erunt arcus amitibus*, &c. sic exponit: *Quos anulos dixerat, arcus dicit. Anulos quippe pro rotundis ansis posuit. Et quid est aliud anulus, vel circulus, nisi undique arcus? Ideo quidam nolentes* arcus *dicere*, thecas *interpretati sunt, quibus amites inducerentur, dicentes:* Et erunt thecæ amitibus: *quasi Græcus hoc non posset dicere; cùm etiam* thecæ, *Græcum verbum sit. Dixit autem* ψαλίδες, *quod* arcus *interpretatur;* pro *amitibus* verò in Græco, σκυτάλαις, id est, *vectibus.* Vid. sup. c. 27.

℣. 8. Græc. Καὶ ὅταν ἐξάπτῃ Ἀαρὼν τοὺς λύχνους ὀψὲ, θυμιάσει ἐπ' αὐτοῦ· θυμίαμα ἐνδελεχισμοῦ διαπαντὸς ἔναντι Κυρίου, &c. ut in Lat. Tum August. in Locut. *Serò dixit, pro vespere, & ideo notanda locutio est; ὀψὲ quippe Græcus habet. Serò autem propriè non solet dici, nisi cùm tempus transierit, quo fieri debuit quod serò dicitur factum:* & infra in quæst. *Continuationis incensum dicit, quòd continuatim fieret, id est, nullo die prætermitteretur.*

℣. 10. August. ibid. *Et depropitiabit Aaron, vel exorabit*, &c. Similiter Ambros. infra ℣. 15. & 16. utitur verbo *exorare.* In Græco sic: Καὶ ἐξιλάσεται ἐπ' αὐτοῦ Ἀαρὼν ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ· ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ καθαριεῖ αὐτὸ εἰς γενεὰς αὐτῶν, ἅγιον τῶν, &c. ut in Lat. In Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deest ἐπ' αὐτοῦ, post ἐξιλάσεται, in Ms. Alex. ἐξιλάσεται ἐπ' αὐτό. Subinde in eodem Alex. nec non in edd. Ald. & Comp. τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καθαριεῖ αὐτὸ εἰς τὰς γενεάς, &c. ut sup. August. addit: *Depropitiabit, ab eo quod est depropitiatio, quæ Græcè dicitur*, ἐξιλασμός. *Unde & intelligendum est hoc quod semel in anno jubet fieri ad propitiandum Deum super cornua altaris incensi, id est, ut de sanguine purificationis delictorum, victimarum scilicet quæ offeruntur pro delictis, semel in anno tangantur cornua altaris incensi, non pertinere ad illam appositionem incensi, quam quotidie fieri jusserat*, &c.

℣. 11. Græc. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων. Unde Ambros. ep. 7. col. 778. a. *Sic enim scriptum est, dicente Domino ad Moysen.*

℣. 12. Similia Græcum habet, præter hæc pauca: Ἐὰν λάβῃς τὸν..... ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν ἕκαστος λύτρα τῆς, &c. Rectè August. locut. 125. de Exod. col. 349. a. *Si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione eorum & dabunt singuli redemptionem animæ suæ Domino, & non erit in eis ruina in visitatione eorum:* similiter inf. quæst. 134. in Exod. col. 462. c. usque ad *& dabunt;* addit August. in Locut. *Pendet ista locutio, quia interposita est conjunctio copulativa, quæ si non interponeretur, non penderet: tribus*

VULGATA NOVA.

13. Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino.

Levit. 27. 25. Num. 3. 47. Ezech. 45. 12.

14. Qui habetur in numero, à viginti annis & supra, dabit pretium.

15. Dives non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet.

16. Susceptamque pecuniam, quæ collata est à filiis Israël, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

13. Et hoc est quod dabunt quotquot perambulant visitationem, didrachmi dimidiam partem, quod est secundùm didrachmum sanctum. Viginti oboli didrachmum. Dimidia autem pars didrachmi illatio Domino.

14. Omnis qui intraverit visitare, à viginti annis & supra, dabunt illationem Domino.

15. Qui dives est, non adjiciet; & qui pauper est, non minorabitur à dimidia parte didrachmi, cùm cœperint dare oblationem Domino, exorare pro animabus suis.

16. Et accipies pecuniam illationis à filiis Israël, & dabis illam in opus tabernaculi testimonii: & erit filiis Israël legitimum memoriale in conspectu Domini, exorare pro animis vestris.

VULGATA NOVA.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Facies & labrum æneum cum basi sua ad lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare. Et missâ aquâ,

19. lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas ac pedes,

20. quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino,

21. ne fortè moriantur: legitimum sempiternum erit ipsi, & semini ejus per successiones.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen,

23. dicens: Sume tibi aromata, primæ myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta,

24. casiæ autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin:

25. faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii,

25..... *Vide Not.*

26. & unges ex eo tabernaculum testimonii, & arcam testamenti,

27. mensamque cum vasis suis, candelabrum, & utensilia ejus, altaria thymiamatis,

28. & holocausti, & universam supellectilem quæ ad cultum eorum pertinet.

VULGATA NOVA.

29. Sanctificabisque omnia, & erunt Sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur.

30. Aaron & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.

31. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.

32. Caro hominis non ungetur ex eo, & juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.

33. Homo quicunque tale composuerit, & dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 135. in Exod. t. 3. 462. e. f.

29..... erunt Sancta sanctorum: omnis qui tangit ea, sanctificabitur.

31. Et filiis Israël loquêris, dicens: Oleum linitio unctionis sanctum erit hoc vobis in progenies vestras.

32. Super carnem hominis non linietur, & secundùm compositionem hanc non facietis vobis ipsis similiter; sanctum est, & sanctificatio erit vobis.

33. Quicunque fecerit similiter, & quicunque dabit de eo, exteræ nationi, interibit de populo suo.

VULGATA NOVA.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis

34..... 35. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

autem locis est posita, quorum undelibet detracta, plenam facit esse sententiam..... Si enim non dixisset & dabunt, *sed tantùm dixisset* dabunt, *finiretur sententia, nec penderet..... Si autem hic ponitur hæc conjunctio, deorsum tollenda est, ut ita dicatur:* Si acceperis..... & dabunt singuli..... & non erit in eis ruina in visit. eorum, hoc est quod dabunt. *Aut certè in medio ubi dictum est;* & non erit in eis ruina, *si detrahas conjunctionem, non pendebit sententia: erit enim sensus:* Si acceperis..... & dabunt singuli..... suæ Domino, non erit in eis ruina. *Cùm verò ubique posita est eadem conjunctio, pendere facit locutionem:* & infra in quæstionib. col. 462. c. *Quid est quod ait:* Si acceperis computationem..... in visitat. eorum? *nisi quia jubet eos aliquando visitari, & computari, id est numerari.*

℣. 13. August. Locut. 125. col. 349. a. *Et hoc est quod dabunt tibi;* & infra: *Hoc est quod dabunt*, absque *tibi*. Græc. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσιν ὅσοι ἂν παραπορεύωνται τὴν ἐπίσκεψιν· τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, &c. ut in Lat. nisi excipiatur vox εἰσφορά, *oblatio*, loco *illatio*. Ambros. infra legit, *dimidium didrachmum.*

℣. 14. Græc. Πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, &c. *Omnis transiens ad visitationem*, &c. ut sup.

℣. 15. Eadem sunt in Græco, nisi excipias seq. Οὐκ ἐλαττονήσει..... ἐν τῷ διδόναι..... ἐξιλάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. i. e. *Non minùs habebit.... in dando..... ad depropitiandum pro animabus vestris.* Similiter ℣. seq. ἐξιλάσασθαι, pro *exorare.*

℣. 16. In Græco deest vox *legitimum:* reliqua ad verbum quadrant.

℣℣. 25..... 29. His respondent quæ August. narrat quæst. 135. in Exod. col. 462. d. *Unguento chrismatis omnia jussit ungi: tabernaculum scilicet, & ea quæ in illo erant, & deinde erunt sancta sanctorum. Omnia scilicet cùm fuerint uncta, erunt sancta sanctorum, omnis qui tangit ea, sanctificabitur:* & infra quæst. 173. col. 474. b. c. *Dixit de tabernaculo uncto & his qui in illo essent, quòd eadem unctione sanctificarentur & fierent sancta.* In Græco sic: Ἔλαιον χρίσμα ἅγιον ἔσται. Καὶ χρίσεις ἐξ αὐτοῦ τὴν σκηνήν..... καὶ τὴν κιβωτὸν..... καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς..... Καὶ ἁγιάσεις αὐτά· καὶ ἔσται ἅγια τῶν ἁγίων· πᾶς ὁ ἁπτόμενος αὐτῶν, ἁγιασθήσεται.

℣. 31. Sic in Græco est, verbum pro verbo.

℣. 32. Itidem Græcè ut sup.

℣. 33. Græc. Ὃς ἂν ποιήσῃ..... καὶ ὃς ἂν δῷ ἀπ' αὐτοῦ ἀλλογενεῖ, ἐξολοθρευθήσεται, &c. ut in Lat.

℣℣. 34..... 35. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος..... Λάβε..... ἡδύσματα, στακτήν, ὄνυχα..... Καὶ ποιήσουσι..... θυμίαμα μυρε-

VULGATA NOVA.

erunt omnia :

35. faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 137. in Ex. t. 3. 463. b.

36. Et concides de illis minutum, & pones contra testimonia in tabernaculo testimonii, unde innotescam tibi inde. Sanctum sanctorum erit vobis incensum.

VULGATA NOVA.

36. Cùmque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.

VULGATA NOVA.

37. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.

38. Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ψιχὶν ἔργον μυρεψοῦ μεμιγμένον, &c. quæ August. quæst. 136. in Exod. col. 463. b. reddit, dicens : *Præcepit quibus aromatis fiat thymiama, id est, incensum, & dicit unguentario more coctum opus unguentarii.*

℣. 36. Ad verbum è Græco.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Ecce, vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 138. in Ex. t. 3. 463. d.

3. & replevi eum spiritu divino, sapientiæ, & intellectus, & scientiæ in omni opere,

4. excogitare, & architectonari.....

VULGATA NOVA.

3. & implevi eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere,

4. ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære,

VULGATA NOVA.

5. marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.

6. Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam : ut faciant cuncta quæ præcepi tibi,

7. tabernaculum fœderis, & arcam testimonii, & propitiatorium, quod super eam est, & cuncta vasa tabernaculi,

8. mensamque & vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, & altaria thymiamatis,

9. & holocausti, & omnia vasa eorum, labrum cum basi sua,

10. vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, & filiis ejus, ut fungantur officio suo in sacris :

11. oleum unctionis, & thymiama aromatum in Sanctuario, omnia quæ præcepi tibi, facient.

12. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

VERSIO ANTIQUA.

Iren. l. 4. c. 16. 246. b.

13..... & sabbata mea observabitis : erit enim signum apud me vobis in generationes vestras.....

VULGATA NOVA.

13. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Videte ut sabbatum meum custodiatis : quia signum est inter me & vos in generationibus vestris : ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.

Sup. 20. 8. Ezech. 20. 12.

VULGATA NOVA.

14. Custodite sabbatum meum : sanctum est enim vobis : qui polluerit illud, morte morietur : qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.

15. Sex diebus facietis opus : in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino : omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.

16. Custodiant filii Israël sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 139. in Exod. t. 3. 463. e. f.

17. Testamentum æternum in me & filiis Israël ; signum est æternum.....

VULGATA NOVA.

17. inter me & filios Israël, signumque perpetuum : sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab opere cessavit.

Gen. 1. 31. 2. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita August. ibid. *Beseleel cùm juberet adhiberi operibus tabernaculi faciendis, dixit eum se replevisse spiritu divino*, &c. ut sup. pro hoc autem quod ait, *eum se replevisse*, posui in textu, *& replevi eum*, juxta Græc. καὶ ἐνέπλησα αὐτόν, reliqua concordant ad verbum. Eò pariter spectant quæ Ambros. dicit l. de Noë, c. 3. to. 1. col. 230. b. *Spiritus S. spiritus sapientiæ est, spiritus cognitionis. Habet ergo sapientiam, habet & disciplinam, sicut & de Beseleel, qui sacrum tabernaculum divino oraculo jussus est facere, ait Scriptura ; quia repletus est spiritu prudentiæ & disciplinæ.* Gr. πνεῦμα θεῖον σοφίας, καὶ συνέσεως, καὶ ἐπιστήμης.

℣. 4. Ita in Græco.

℣. 13. Græc. Καὶ τὰ σάββατά μου φυλάξεσθε· σημεῖόν ἐστι παρ' ἐμοὶ καὶ ἐν ὑμῖν, &c. i. e. *Et sabbata mea custodite ; signum est apud me & in vobis*, &c. ut sup. In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἔστι γὰρ σημεῖον.

℣. 17. Græcè ita distinguitur : Διαθήκη αἰώνιος ἐν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, deinde σημεῖόν ἐστιν ἐν ἐμοὶ αἰώνιον. (in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Cpmpl. deest postremum ἐν ἐμοί) Contrà August. jungendum dicit hoc, *& filiis Israel*, cum sequentibus. *Quid sibi vult*, inquit, *quod cùm de sabbato observando præciperet, ait :* Testamentum æternum in me & filiis Israël, *non ait, inter me & filios Israël ?* Et post pauca : *Sic ergo*, inquit, *meliùs fortasse distinguitur :* Testamentum æternum in me : *ut deinde alius sensus sit :* & filiis Israël signum est æternum, *id est, æternæ rei signum..... non ergo ita jungendum est :* Testamentum æternum in me & filiis Israël : *tanquam in Deo & filiis Israël sit hoc testamentum : sed* testamentum æternum in me : *quia in illo promissa est requies æterna :* & filiis Israël signum est æternum, *quia filii Israel acceperunt observandum signum, quo requies significatur æterna veris Israelitis.* Gr. addit : ὅτι ἐξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος

VULGATA NOVA.

18. Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei. Deut. 9. 10.

VERSIO ANTIQUA.

18. Et dedit Moysi, statim ut cessavit loqui ad eum in monte Sina, duas tabulas testimonii, tabulas lapideas, scriptas digito Dei. Aug. quæst. 140. & 166. in Exod. 463. g. 471. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τὸν ἑξακὸν..... καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε, &c.

℣. 18. Sic iterum legit August. quæst. 15. in Deut. col. 562. g. nec aliter habetur in Græco.

CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

1. Videns autem populus quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversùs Aaron, dixit: Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. Act. 7. 40.

2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.

3. Fecitque populus quæ jusserat, deferens inaures ad Aaron.

4. Quas cùm ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem: dixeruntque: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Ps. 105. 19.

5. Quòd cùm vidisset Aaron, ædificavit altare coram eo, & præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est.

6. Surgentesque manè, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. 1. Cor. 10. 7.

7. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. Deut. 9. 12.

8. Recesserunt citò de via, quam ostendisti eis: feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt: Isti sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. 3. Reg. 12. 28.

VERSIO ANTIQUA.

1..... consurrexit populus in Aaron, & dixerunt ei: Surge, & fac nobis deos, qui nos præcedant: Moyses enim hic homo, qui eduxit nos de terra Ægypti, non scimus quid factum sit ei. Aug. locut. 126. & 127. t. 3. 349. d. Idem quæst. 149. in Exod. 465. c.

2..... Deponite anulos & inaures aureas, quæ sunt inaures mulierum vestrarum..... Ambr. epist. 66. 1055. a. t. 2.

4..... Hi dii tui Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti. Aug. locut. 131. de Exod. 349. e.

6..... sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Aug. quæst. 51. in Deut. t. 3. 575. g.

7. Dixit autem Dominus ad Moysen: Descende celeriter: prævaricatus est enim populus tuus, quos eduxisti ex Ægypto. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 4. ap. Prosp. 128. b.

8..... Hi dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. in Gr. primùm exstat: Καὶ ἰδὼν ὁ λαὸς, ὅτι κεχρόνικε Μωυσῆς καταβῆναι ἐκ τοῦ ὄρους, deinde ut in Lat. sup. nisi quòd pro *consurrexit*, legitur συνέστη, propriè *constitit*, item pro *dixerunt*, λέγουσι, at in Ms. Alex. ἔλεγον, & pro *præcedant*, προπορεύσονται. Idem Aug. tract. 3. in Joh. to. 3. p. 2. 311. d. sic habet. *Fac nobis deos qui nos præeant, quia ille homo dimisit nos.* Tertul. similiter l. 4. advers. Marc. 725. b. *Fac nobis deos, qui præeant nobis:* & contra Jud. c. 1. 135. *Fac nobis deos qui nos antecedant:* at infra, c. 3. 137. c. *Fac nobis deos qui nos præcedant; Moyses enim ille, qui nos ejecit de terra Ægypti, dereliquit nos, & quid illi acciderit, nescimus:* vide etiam l. de pat. c. 5. p. 200. b. ubi alludens dicit: *De Aaron sibi deos duces postulat, cùm in idolum auri sui collationes defundit; tam necessarias enim Moysi cum Domino congredientis impatienter exceperat moras.* Cypr. l. 1. Testim. 216. a. sic: *In Exodo*, inquit, *populus ad Aaron: Exsurge, & fac nobis deos qui nos præcedant, quia Moyses vir hic qui nos ejecit de Ægypto, quid ei acciderit, non scimus.* Ambros. in Ps. 36. to. 1. 779. e. *Fac nobis deos quos adoremus.*

℣. 2. In Græco sic: Καὶ λέγει αὐτοῖς Ἀαρών· Περιέλεσθε τὰ ἐνώτια τὰ χρυσᾶ, τὰ ἐν τοῖς ὠσὶ τῶν γυναικῶν ὑμῶν, καὶ θυγατέρων, καὶ ἐνέγκατε πρός με. Ambros. ibid. constanter addit *annulos: Petunt*, inquit, p. 1054. f. *sibi fieri deos. Coactus Aaron petiit annulos eorum, & inaures mulierum;* & infra: *Annulos Judæis, & inaures abstulit..... non quò*, inquit, *virorum inaures relinqueret, sed quòd viros non habere manifestaret:* tum concludit: *Congruè ergo inaures auferuntur mulieribus.* Similiter Tertul. l. advers. Jud. c. 1. 135. dicit: *Ex monilibus feminarum & annulis virorum aurum fuisse igne conflatum.* August. quæst. 141. in Exod. to. 3. 464. a. *Jubet Aaron*, inquit, *inaures demi ab auribus uxorum atque filiarum, unde illis faceret deos.*

℣. 4. Græc. Καὶ ἐδέξατο ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἔπλασεν αὐτὰ ἐν τῇ γραφίδι· καὶ ἐποίησεν αὐτὰ μόσχον χωνευτὸν, καὶ εἶπεν· deinde ut in textu Lat. Eò spectant quæ ait Tertul. advers. Jud. c. 1. 135. *Ex monilibus..... aurum* fuisse *igne conflatum, &* processisse *eis bubulum caput:* & l. de Idol. c. 3. 239. b. *Simulacrum vituli, & non hominis sibi consecravit.* Similiter Ambros. ep. 66. ad Romul. to. 2. 1054. d. *Quid sibi vult*, inquit, *quòd Aaron aurum detraxerit populo poscenti sibi fieri deos, & quòd eo auro figuratum sit vituli caput?* & infra: *Conflatis earum inauribus, conflata est imago sacrilegii..... cur autem caput vituli exierit, sequentia docent.* Demum Tertul. adv. Jud. c. 1. 135. ultima exhibet, dicens: *Hi sunt dei qui nos ejecerunt de terra Ægypti.* Fac. Herm. l. 12. to. 2. Sirm. p. 808. a. *Hi sunt dii tui Israël qui te eduxerunt de Ægypto.* Gaud. Brix. ser. 7. 952. g. *Isti sunt dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Græc. ἀνεβίβασάν σε.

℣. 6. Tertul. advers. Psych. 984. a. *Manducavit populus & bibit, & surrexerunt ludere;* similiter hab. l. de coron. mil. c. 9. 291. b. sicut etiam Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 31. a. at l. quæst. Hebr. to. 2. col. 524. b. legit ut sup. *Sedit populus comedere & bibere*, &c. Cypr. l. 3. Testim. 322. c. *Et consedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Itidem Ambros. ep. 58. & 63. to. 2. 1016. d. 1025. e. nisi quòd pro *consedit*, legit ut sup. *sedit*. Græc. καὶ ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν, &c. ut in Lat.

℣. 7. Græc. Καὶ ἐλάλησε Κύριος..... λέγων· Βάδιζε τὸ τάχος, κατάβηθι ἐντεῦθεν. (Ms. Alex. Βάδιζε, κατάβηθι τὸ τάχος ἐντεῦθεν. edit. Ald. delet ἐντεῦθεν) ἠνόμησε γὰρ ὁ..... ὃν ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

℣. 8. Sic Anonymus summatim, non verbum è verbo: *Fecerunt sibi deos aureos, eisque dixerunt.* Græc. Παρέβησαν ταχὺ ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς· ἐποίησαν ἑαυτοῖς μόσχον, καὶ προσκεκυνήκασιν αὐτῷ, καὶ τεθύκασιν αὐτῷ, καὶ εἶπαν· i. e. *Transgressi sunt citò de via, quam mandasti eis: fecerunt sibi vitulum, & adoraverunt eum, & sacrificaverunt ei, & dixerunt:* &c. ut in Lat. sup. Similiter August. quæst. 142. in Exod. to. 3. 464. c. *Dominus*, inquit, *indicans Moysi quid fecerit de vitulo populus..... dicit eos dixisse:* Hi dii tui

Versio antiqua.	Vulgata nova.
9..... *Vide Not.*	9. Rursumque ait Dominus ad Moysen : Cerno quòd populus iste duræ cervicis sit : *Inf.* 33. 3.
Tertul. l. 2. adv. Marc. 654. b. c. 10. Et nunc sine me, & indignatus irâ disperdam illos, & faciam te in nationem magnam.	10. dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. *Deut.* 9. 13.
Offert. fer. 5. post. Dom. 2. Quadr. 11. Et precatus est Moyses in conspectu Domini Dei sui, & dixit : Quare, Domine, irasceris in populo tuo?.....	11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens : Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? *Num.* 14. 13. *Ps.* 105. 23.
Cassiod. in Ps. 89. 307. c. 12..... parce iræ animæ tuæ, esto placabilis super nequitiam populi tui.	12. Ne quæso dicant Ægyptii : Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret è terra : quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui.
Offert. fer. 5. post Dom. 2. Quadr. 13. Memento Abraham, Isaac, & Jacob.....	13. Recordare Abraham, Isaac, & Israël, servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens : Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cœli : & universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. *Gen.* 12. 7. & 15. 7. & 48. 16.
14. Et placatus est Dominus de malignitate quam dixit facere populo suo.	14. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversùs populum suum.
Aug. quæst. 166. in Exod. 471. e. 15. Et conversus Moyses, descendit de monte, & duæ tabulæ testimonii in manibus ejus, tabulæ lapideæ scriptæ ex utraque parte earum, hinc atque hinc erant scriptæ,	15. Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte,
16. & tabulæ opus Dei erant : & scriptura, scriptura Dei insculpta in tabulis.	16. & factas opere Dei : scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

Vulgata nova.

17. Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen : Ululatus pugnæ auditur in castris.

18. Qui respondit : Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam : sed vocem cantantium ego audio.

19. Cùmque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros : iratusque valde, projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis :

19..... 20. *Vide Not.*

20. arripiensque vitulum quem fecerant, combussit, & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël. *Deut.* 9. 21.

21. Dixitque ad Aaron : Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?

22. Cui ille respondit : Ne indignetur dominus meus : tu enim nosti populum istum, quòd pronus sit ad malum : *1. Joh.* 5. 19.

23. dixerunt mihi : Fac nobis deos, qui nos præcedant : huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit.

Notæ ad Versionem antiquam.

Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti : *quod eos dixisse non legitur, sed animum eorum hunc fuisse Deus ostendit.*

℣. 9. Hic versiculus non habetur in Græco.

℣. 10. Priora, *Et nunc sine me*, quæ etiam in Græco, ex Anonymo sumpta sunt, qui proximè addit : *Deleam eos ; & faciam te in gentem magnam ampliorem que quàm hæc est.* Tertulliani sequentia similiter Græco consonant, nisi quòd post *irâ*, ibi legitur, εἰς αὐτοὺς, *in eos*, & pro *disperdam*, ἐκτρίψω, *atteram*. Rectè Hieron. in Ezech. 20. to. 3. 834. c. *Dimitte me, & iratus furore contra eos, delebo illos :* at in Zach. 11. to. 3. 1776. c. *Dimitte me, & disperdam eos :* & epist. ad Dardan. to. 2. p. 610. c. *Dimitte me, ut deleam populum istum, & faciam te in gentem magnam.* August. Locut. 128. to. 3. 349. e. *Et nunc sine me, & iratus irâ.* Similiter quæst. 149. in Exod. 465. e. *Sine me, & iratus irâ conteram eos.*

℣. 11. Græc. Καὶ ἐδεήθη Μωυσῆς ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Θεοῦ σου) καὶ εἶπεν· Ἱνατί Κύριε θυμοῖ ὀργῇ εἰς τὸν λαόν σου; S. Pacian. ep. 3. col. 314. d. *Et precatus est Moyses in conspectu Domini Dei sui : Quare, Domine, irasceris ita* (leg. irâ) *in populum tuum?*

℣. 12. Græc. Παῦσαι τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ σου, καὶ ἵλεως γενοῦ ἐπὶ τῇ κακίᾳ τοῦ λαοῦ σου.

℣. 13. Additur ibid. *Quibus jurasti dare terram fluentem lac & mel* ; at in Græco multò plura, scilicet : Μνησθεὶς Ἀβραὰμ..... καὶ Ἰακὼβ τῶν σῶν οἰκετῶν, οἷς ὤμοσας κατὰ σεαυτοῦ, καὶ ἐλάλησας πρὸς αὐτοὺς, λέγων· Πολυπληθυνῶ τὸ σπέρμα ὑμῶν ὡσεὶ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει· καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην ἣν εἶπας δοῦναι αὐτοῖς, καὶ καθέξουσιν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα.

℣. 14. August. quæst. 142. in Exod. to. 3. 464. c. *Et propitiatus est Dominus de malitia, quam dixit facere populo suo :* additque, *malitiam hic pœnam intelligi.* S. Pacian. ep. 3. 314. d. *Et propitius factus est Dominus de malignitate, quam dixerat facere populo suo.* In Græco simpliciter : Καὶ ἱλάσθη Κύριος περιποιῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. At in Mſ. Alex. & Ald. edit. post Κύριος, additur περὶ τῆς κακίας, ἧς εἶπε ποιῆσαι, al. ἐπὶ τῇ κακίᾳ ᾗ εἶπε ποιῆσαι.

℣. 15. Vix meliùs è Græco, nisi excipias ista, καταγεγραμμέναι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν αὐτῶν, *inscriptæ ex utrisque partibus earum* ; at in Mſ. Alex. γεγραμμέναι, ut sup. August. eadem rursus legit quæst. 15. in Deut. to. 3. 562. f. præter vocem *earum*, quam delet.

℣. 16. Ita in Gr. ad verbum. Sic etiam iterum apud August. quæst. 15. in Deut. 562. f. uno excepto, *est sculpta*, pro *insculpta*, Gr. κεκολαμμένη. Mſ. Alex. cum Ald. ed. κεκολαμμένη ἐστι.

℣. 19. In Græco sic : Καὶ ἡνίκα ἤγγιζε τῇ παρεμβολῇ, ὁρᾷ τὸν μόσχον καὶ τοὺς χορούς· καὶ ὀργισθεὶς θυμῷ Μωυσῆς ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰς δύο πλάκας, καὶ συνέτριψεν αὐτὰς ὑπὸ τὸ ὄρος. Eadem sic narrat Ambros. ep. 66. ad Romul. to. 2. 1055. c. *Cujus rei indignitate percitus, fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atque in pulverem redegit.* Similiter Aug. quæst. 144. in Exod. to. 3. 464. d. *Iratus quidem Moyses*, inquit, *videtur tabulas Testimonii, digito Dei scriptas, collisisse atque fregisse.....*

℣. 20. Græc. addit : Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον ὃν ἐποίησαν, κατέκαυσεν αὐτὸν ἐν πυρὶ, καὶ κατήλεσεν αὐτὸν λεπτὸν, καὶ ἔσπειρεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπότισεν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ· quæ August. ita exprimit, quæst. 144. in Exod. to. 3. 464. d. dicens : *In ignem missum vitulum fusilem contrivit, & in aquam sparsit, quam populo potum dedit.* Item l. 22. contra Faust. c. 93. to. 8. 418. g. *Quid sibi velit*, inquit, *quod prius fecit, ut ipsum vitulum igne combureret, minutatimque concideret, & in aquam spargeret, & potum populo daret?* Ambros. ep. 66. ad Romul. to. 2. 1055. d. *Absorbuit populus omnem perfidiam atque superbiam, ne eum absorberet impietas & arrogantia.*

VULGATA NOVA.

24. Quibus ego dixi : Quis veſtrûm habet aurum ? Tulerunt, & dederunt mihi : & projeci illud in ignem, egreſſuſque eſt hic vitulus.

25. Videns ergo Moyſes populum quòd eſſet nudatus, (ſpoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat)

26. & ſtans in porta caſtrorum, ait : Si quis eſt Domini, jungatur mihi. Congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi :

27. quibus ait : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Ponat vir gladium ſuper femur ſuum : ite, & redite de porta uſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum. Deut. 33. 9.

28. Feceruntque filii Levi juxta ſermonem Moyſi, cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum.

29. Et ait Moyſes : Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio, & in fratre ſuo, ut detur vobis benedictio.

30. Facto autem altero die, locutus eſt Moyſes ad populum : Peccaſtis peccatum maximum : aſcendam ad Dominum, ſi quomodo quivero eum deprecari pro ſcelere veſtro.

31. Reverſuſque ad Dominum, ait : Obſecro, peccavit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi deos aureos : aut dimitte eis hanc noxam,

32. aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.

VERSIO ANTIQUA.

24..... Qui habet aurum, demat. Et dederunt mihi : & miſi in ignem, & exiit vitulus hic. Aug. Locut. 129. 349. e. Idem quæſt. 145. in Ex. t. 3. 464. e.

25. Et cùm vidiſſet Moyſes populum quia diſſipatus eſt, (diſſipavit enim eos Aaron, ut in gaudium venirent adverſariis ſuis) Ibid. quæſt. 146. 464. f.

26. ſtetit Moyſes ad portas caſtrorum, & dixit : Quis ad Dominum ? paratus veniat ad me. Et convenerunt ad eum omnes filii Levi : Lucif. Calar. de non parc. in Deum del. 227. g.

27. & dixit eis : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Ponite unuſquiſque gladium ſuum in femore ſuo ; & pertranſite, & revertimini à porta uſque ad portam per caſtra, & occidite unuſquiſque fratrem ſuum, & unuſquiſque propinquum ſuum, & unuſquiſque proximum ſuum.

28. Et fecerunt filii Levi ſicut dixit eis Moyſes, & ceciderunt de populo in illa die quaſi tria millia hominum.

29. Et dixit eis Moyſes : Conſecraſtis hodie manus veſtras Domino, unuſquiſque in filio, aut in fratre ſuo, ut detur vobis benedictio.

31..... Precor, peccavit populus iſte peccatum magnum, & fecerunt ſibi deos aureos : & nunc ſiquidem remittis illis peccatum illorum, remitte ; Aug. quæſt. 147. in Exod. 494. g.

32. ſin autem, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. In Græco primùm, Καὶ εἶπα αὐτοῖς, deinde ſic : Εἴ τινι ὑπάρχει χρυσία, περιέλεσθε· quæ ita reddit Auguſt. ibid. *Cui ſunt aurea, demite* : ſed cùm addat : *Non dixit quid aurea ; unde Latini Interpretes dixerunt : Qui habet aurum, demat ;* hanc Latinorum ſcripturam ſervavi. Nota in Mſ. Oxon. ac edit. Compl. non χρυσία ſcribi, ſed χρυσίον· reliqua optimè concordant, præter unum *miſi*, pro quo ἔῤῥιψα, *projeci.*

℣. 25. Ita in Græco, præter hoc, ἐπίχαρμα τοῖς ὑπεναντίοις αὐτῶν, loco *ut in gaudium venirent*, &c. ἐπίχαρμα, poteſt etiam verti, *ludibrium, irriſio.* Facund. Hermian. l. 12. Sirmond. to. 2. 808. c. ſic habet : *Vidit Moyſes populum qui diſſipatus eſt : diſſipavit enim eos Aaron, ut eſſent in gaudium adverſariis ſuis.* Forſan legebant, ἐπὶ χάρμα.

℣. 26. In Græco, ἔστη δὲ Μωυσῆς (editt. Ald. & Compl. tollunt δὲ) ἐπὶ τῆς πύλης, reliqua ut in Lat. niſi quòd deeſt verbum *paratus*, paulòque poſt legitur, συνῆλθον οὖν, *convenerunt ergo.* Rectè Auguſt. locut. 130. de Exodo, col. 349. e. *Quis ad Dominum ? veniat ad me.* Ambroſ. verò ep. 66. ad Romul. to. 2. col. 1055. e. *Qui paratus eſt à Domino, veniat ad me.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. part. 2. c. 4. col. 128. d. *Si quis eſt Domini* (Mſ. 1. *ad Dominum*) *veniat ad me.* In edit. Compl. εἴτις πρὸς Κύριον.

℣. 27. Ita è Græco verbum è verbo, niſi excipias ſeqq. *dixit*, pro quo λέγει, *dicit* ; in Mſ. tamen Alex. & Ald. edit. εἶπε· ſubinde ἐπὶ τὸν μηρόν, *ſuper femur*, pro *in femore ſuo*, & ἐπὶ, al. εἰς, pro *uſque ad.* Eadem narrat Ambr. ep. 66. ad Romul. to. 2. 1055. e. dicens : *Quod autem occidi fecit à proximis proximos, filios à parentibus, à fratribus fratres ; præceptum evidens, quia præferenda eſt religio neceſſitudini..... unde & ipſe Moyſes ad filios Levi dixit : Qui paratus eſt à Domino, veniat ad me : & dixit illis : Hæc dixit Dominus Deus Iſraël : Imponite unuſquiſque gladium ſuum in femore ſuo, & pertranſite.* Similiter Auguſt. quæſt. 148. in Exod. to. 3. 465. a. *Moyſes interfici juſſit omnem qui, Levitis euntibus ad portam & redeuntibus, occurriſſet armatis.* Apud Auct. l. de promiſſ. part. 2. c. 4. col. 128. d. ſic : *Hæc dicit Dominus : Accipiat unuſquiſque veſtrûm gladium in manu ſua, & pertranſeat à caſtris uſque in caſtra, & percutiat unuſquiſque patrem, fratrem, filium ;* at hæc ex memoria.

℣. 28. Similiter apud Ambroſ. ep. 66. ad Romul. to. 2. 1056. a. *Occiſa ſcribuntur tria millia hominum.* Item apud Optat. l. 3. contra Donat. 61. b. *Tria millia hominum juſſit occidi.* Græcè, εἰς τρισχιλίους ἄνδρας, *ad ter mille viros.* Ed. verò Compl. habet τρεῖς χιλιάδες ἀνδρῶν, ut ſup. reliqua quadrant.

℣. 29. Itidem in Græco, præter verbum *conſecraſtis*, pro quo, ἐπληρώσατε, *impleviſtis*, quod hîc idem valet ac *conſecrare*, teſte Nobilio. Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 4. 128. d. ap. Proſp. rectè : *Impleviſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio & in fratre, ut daretur ſuper vos benedictio* ; in Mſ. Rem. *dari vobis benedictionem.* Gr. δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν. Nota in Mſ. Alex. ac edit. Compl. legi, υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἀδελφῷ, loco ἢ ἐν τῷ, quod eſt in Vat. & al.

℣. 31. In Græco primùm : Ὑπέστρεψε δὲ Μωυσῆς πρὸς Κύριον, καὶ εἶπε, pro quibus Auguſt. ibid. *Moyſes dicit ad Deum.* Sequitur in Græco : Δέομαι, Κύριε, ἡμάρτηκεν, &c. ut in Lat. Mſ. tamen Alex. delet αὐτῶν, poſt 2. *peccatum*, uti Cyprianus qui l. de lapſ. p. 187. b. ſic legit : *Precor, Domine, deliquit populus hic delictum grande, & fecerunt ſibi deos aureos : & nunc ſi dimittis eis delictum, dimitte :* ſic iterum epiſt. ad Fortunat. p. 264. c. & l. 1. Teſtim. p. 216. a. præter unum &, poſt *grande*, quod delet. Præterea poſteriori loco, poſt *aureos*, addit, *& argenteos*, quod in prioribus duobus locis deeſt ; & pro *dimittis eis*, legit *dimittis ei.* Auguſt. Locut. 131. col. 349. f. conſtanter, *fecerunt ſibi deos aureos*, ut in Græco. Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 402. a. addit : *Et nunc ſi dimittis illis peccatum, dimitte.* Hieron. in Ezech. 20. to. 3. col. 835. a. & in Jonæ c. 1. to. 3. col. 1472. d. *Si dimittis eis peccatum, dimitte :* & quæſt. 9. ad Algaſ. to. 4. col. 203. d. *Si dimittis eis peccatum ſuum, dimitte.* Eucher. quæſt. in N. Teſt. col. 850. h. *Et nunc, Domine, ſi quidem dimittes illis peccata illorum, dimitte.* Ferrand. Diac. ep. ad Regin. col. 166. *Obſecro, Domine, ſi dimittis eis peccatum, dimitte.*

℣. 32. Itidem Græcè. Sic etiam legit Cypr. tum l. de lapſ. p. 187. b. tum ep. ad Fortunat. p. 264. c. & l. 1. Teſtim. p. 216. a. niſi quòd tollit vocem *tuo*, poſt *libro* ; in quibuſdam etiam Græcis deeſt σου. Tertul. l. de fug. in perſ. p. 973. a. iiſdem alludit, dicens : *Si perdis hunc populum, & me pariter cum eo diſperde.* Item l. 2. contra Marc. p. 654. b. *Non facies enim iſtud, aut me una cum eis impende.* Ambroſ. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 402. a. *Sin autem, dele me de libro vitæ :* at l. 3. de Spir. S. to. 2. col. 677. c. *Dele me de libro tuo, ſi non parcis huic populo.* Hieron. in Ezech. 20. to. 3. col. 835. a. *Sin autem non vis, me dele de libro tuo quem ſcripſiſti :* ſimiliter quæſt. 9. ad Algaſ. to. 4. col. 203. d. præter hoc, *Si autem..... dele me.* At in Jonæ c. 1. to. 3. 1472. d. *Sin autem non dimittis, & me dele de libro tuo quem ſcripſiſti.* In Mſ. Alex. ἐξάλειψον καὶ

Versio antiqua.

S. Cypr. l. de lapf. 187. b.

33. Et dixit Dominus ad Moysen : Si quis deliquerit ante me, deleam eum de libro meo :

Hilar. in Pf. 124. 404. e.

34..... ecce angelus meus antecedet te.....

Aug. quæft. 148. in Ex. t. 3. 465. a.

35. Et percuffit Dominus populum propter facturam vituli, quem fecit Aaron.

Vulgata nova.

33. Cui refpondit Dominus : Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo :

34. tu autem vade, & duc populum iftum quò locutus fum tibi : angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis vifitabo & hoc peccatum eorum.

35. Percuffit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

Notæ ad Versionem antiquam.

με. S. Paulin. ep. 12. 65. b. *Domine, dimitte illis, aut dele me de libro tuo.* S. Pacian. ep. 2. 309. a. *Dele me de libro tuo quem fcripfifti.* Eucher. quæft. in N. T. 850. h. *Sin autem, dele me de libro tuo quem fcripfifti.* Caffiod. *Si huic populo non parcis, dele me de libro viventium.* Ferrand. Diac. ep. ad Regin. p. 166. *Sin autem, dele me de libro tuo, quem fcripferunt manus tuæ.*

℣. 33. Ita conftanter Cyp. tum ep. ad Fortun. 264. c. tum l. 1. Teftim. 216. a. excepto uno *deliquit*, pro *deliquerit*, juxta Græc. ἡμάρτηκε. Subinde in Græco : ἐξαλείψω ἀυτὰς, *delebo eos*, pro *deleam eum*. At in Mf. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἐξαλείψω αὐτόν. Similiter habet S. Pacian. paræn. ad pœnit. 316. a. *Si quis deliquerit ante me, delebo illum de libro meo.* Ambrofiaft. p. 81. d. *Si quis peccaverit ante me, deleam eum de libro meo.*

℣. 34. Græc. Ἰδὲ ὁ ἄγγελός μου προπορεύσεται πρὸ προσώπου σου. i. e. *Ecce Angelus meus præcedet ante faciem tuam.*

℣. 35. Ad verbum è Græco.

CAPUT XXXIII.

Versio antiqua.

Aug. quæft. 31. in Jofue t. 3. 588. e.

1. ET dixit Dominus ad Moysen : Vade, & afcende hinc tu, & populus tuus quos eduxifti de terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, & Ifaac, & Jacob, dicens : Semini veftro dabo eam :

2. & fimul mittam ante faciem tuam angelum meum, & ejiciet Amorrhæum, & Cetthæum, & Pherefæum, & Gergefæum, & Evæum, & Jebufæum, & Chananæum,

Aug. quæft. 150. in Exod. 466. b.

3. & introducet te in terram fluentem lac & mel. Non enim afcendam tecum, quia populus dura cervice es : ut non deleam te in via.

Lucif. Calar. de non conven. cum hæret. 220. g. h.

5. Et dixit Dominus ad Moyfen : Dic filiis Ifraël : Vos populus duræ cervicis, videte ne aliam plagam inducens fuper vos, deleam vos. Nunc ergo deponite ftolas gloriæ veftræ, & ornamentum, & oftendam quæ facturus fum vobis.

6. Et abftulerunt filii Ifraël ornamentum fuum, & ftolas à monte Choreb.

7. Et fumens tabernaculum Moyfes, fixit illud extra caftra, longè à caftris ; & appellatum eft Tabernaculum teftimonii. Et fiebat ut omnis quicunque quærebat Dominum, ibat ad Tabernaculum teftimonii, foras extra caftra.

Vulgata nova.

1. LOcutufque eft Dominus ad Moyfen, dicens : Vade, afcende de loco ifto tu, & populus tuus quem eduxifti de terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, Ifaac, & Jacob, dicens : Semini tuo dabo eam :

Gen. 12. 7.

2. & mittam præcurforem tui angelum, ut ejiciam Chananæum, & Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebufæum,

Sup. 32. 34. Deut. 7. 22. Jof. 24. 11.

3. & intres in terram fluentem lacte & melle. Non enim afcendam tecum, quia populus duræ cervicis es : ne fortè difperdam te in via.

Sup. 22. 9. Deut. 9. 13.

4. Audienfque populus fermonem hunc peffimum, luxit : & nullus ex more indutus eft cultu fuo.

5. Dixitque Dominus ad Moyfen : Loquere filiis Ifraël : Populus duræ cervicis es, femel afcendam in medio tui, & delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut fciam quid faciam tibi.

6. Depofuerunt ergo filii Ifraël ornatum fuum à monte Horeb.

7. Moyfes quoque tollens tabernaculum, tetendit extra caftra procul, vocavitque nomen ejus, Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæftionem, egrediebatur ad Tabernaculum fœderis, extra caftra.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter iterum Auguft. q. 149. & 150. in Exod. col. 465. c. d. 466. a. exceptis his, *Dicit Deus ad Moyfen : Vade, afcende..... tuus quem eduxifti..... Abraham, Ifaac,* &c. at locut. 132. de Exod. col. 350. a. *Vade, afcende hinc tu, & populus tuus, quos eduxifti de terra Ægypto : non* quem eduxifti, *quod ita ufitatum eft*, inquit, *ut rariùs aliter dicatur.* Græc. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς...... Πορεύου, ἀνάβηθι (In Mf. Alex. ac ed. Compl. πορεύου, deinde in Compl. καὶ ἀνάβηθι) ἐντεῦθεν σὺ, καὶ ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου, &c. ut in textu primo.

℣. 2. Rurfum Auguft. quæft. 150. in Exod. col. 466. b. *Et fimul mittam angelum meum ante te, & ejiciet Chananæum, & Amorrhæum, & Chettæum*, &c. ut fup. Ver. Iren. Interp. l. 4. c. 15. p. 245. c. *Emittam ante te angelum meum.* Gr. Καὶ συναποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, (ed. Ald. πρὸ προσώπου σου τὸν ἄγγελόν μου, Mf. Alex. τὸν ἄγγελόν μου πρότερόν σου) καὶ ἐκβαλεῖ τὸν Ἀμορραῖον, καὶ Χετταῖον, &c. ut fup. ubi *Chananæus* ultimus omnium ponitur. In Mf. tamen Alex. ac edit. Ald. primo loco, Χαναναῖον, καὶ Ἀμορραῖον, ut ap. Auguft. fup. in Exod.

℣. 3. Græc. Καὶ εἰσάξω σε εἰς γῆν..... οὐ γὰρ μὴ συναναβῶ μετὰ σοῦ, &c. ut in Lat. Auguft. legebat, Καὶ εἰσάξει, quam lectionem confirmare videtur in confeq. dicens : *Mira profunditas, tanquam mifericordiam majorem poffet habere angelus, quàm Deus.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 15. 245. c. fimiliter hab. *Non enim afcendam tecum, quoniam populus duræ cervicis es.* Ambrof. l. de ben. Patr. c. 2. 515. f. alludens ait : *Vos autem populus dura cervice eftis.*

℣. 5. Ita Lucif. juxta Ald. ed. in qua, Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν· Λάλησον τοῖς υἱοῖς, nam in Vat. cod. & al. fimpliciter, Καὶ εἶπε Κύριος τοῖς υἱοῖς· fubinde pro *inducens..... deleam*, ἐπάξω ἐγὼ..... καὶ ἐξαναλώσω· & infra, pro *gloriæ veftræ*, τῶν δοξῶν ὑμῶν, in plurali : demum δείξω σοι ἃ ποιήσω σοι, pro *quæ facturus fum vobis* : in Ald. edit. deeft 1. σοί. Aug. Loc. 133. to. 3. 350. a. fic legit : *Et dixit Dominus : Deponite ftolas gloriarum veftrarum, & cultum ; & oftendam quæ facturus fum tibi.* Mox addit : *A plurali ad fingularem numerum locutionem terminavit, quia multi erant, & populus erat, ficut eis dixerat :* Vos populus dura cervice ; *non dixit*, tu populus, *fed* vos populus, *cùm* vos, *numeri fit pluralis*, populus *autem numeri fingularis.*

℣. 6. Ita in Græco, præter unum περιστολήν, pro *ftolas*, in edit. Compl. στολήν.

℣. 7. Eadem funt in Græco, præter feqq. Καὶ λαβὼν Μωυσῆς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, (edit. Compl. delet αὐτοῦ) ἔπηξεν ἔξω τῆς..... καὶ ἐγένετο, πᾶς ὁ ζητῶν Κύριον ἐξεπορεύετο εἰς τὴν σκηνὴν, τὴν ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Ambrof. ep. 63. to. 2. col. 1047. e. his alludens, ait : *Moyfes folus, qui Deum videbat, extra caftra habebat tabernaculum, quando loquebatur cum Deo.*

VULGATA NOVA.

8. Cùmque egrederetur Moyſes ad tabernaculum, ſurgebat univerſa plebs, & ſtabat unuſquiſque in oſtio papilionis ſui, aſpiciebantque tergum Moyſi, donec ingrederetur tentorium.

9. Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebaturque cum Moyſe,

10. cernentibus univerſis quòd columna nubis ſtaret ad oſtium tabernaculi. Stabantque ipſi, & adorabant per fores tabernaculorum ſuorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Cùmque ille reverteretur in caſtra, miniſter ejus Joſue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

12. Dixit autem Moyſes ad Dominum: Præcipis ut educam populum iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cùm dixeris: Novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me.

13. Si ergo inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, ut ſciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos: reſpice populum tuum gentem hanc.

14. Dixitque Dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyſes: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto.

16. In quo enim ſcire poterimus ego & populus tuus inveniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaveris nobiſcum, ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant ſuper terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Et verbum iſtud, quod locutus es, faciam: inveniſti enim gratiam coram me, & teipſum novi ex nomine.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi ſup.

8. Cùm autem egrediebatur foras de tabernaculo Moyſes, ſtabat omnis populus ſpeculans unuſquiſque ad oſtium tabernaculi ſui, conſiderabant euntem Moyſen, uſque dum introiret tabernaculum.

9. Mox autem cùm introiſſet in tabernaculum Moyſes, deſcendebat columna nubis, & ſtabat in janua tabernaculi, & loquebatur Moyſi:

10. & videbat omnis populus columnam nubis ſtantem in janua tabernaculi. Et ſtans totus populus, adoravit unuſquiſque ad oſtium tabernaculi.

11. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen facie ad faciem, quemadmodum quis loquitur ad amicum ſuum. Miniſter autem Jeſus filius Nave, junior, non exibat de tabernaculo.

Aug. quæſt. 151. in Exod. t. 3. 466. d. e. ſeqq.

12. Et dixit Moyſes ad Dominum: Ecce tu mihi dicis: Deduc populum hunc: Tu autem non demonſtraſti mihi quem ſimul mittas mecum: Tu autem dixiſti mihi: Scio te præ omnibus, & gratiam habes apud me.

13. Si ergo inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi temetipſum, manifeſtè ut videam te, ut ſim inveniens gratiam ante te; & ut ſciam quia populus tuus eſt gens hæc.

Idem quæſt. 154. 467. c.

14. Et ait: Ipſe antecedam te, & requiem tibi dabo.

15. Et ait: Si non tu ipſe ſimul veneris nobiſcum, ne me educas hinc.

Hyppegnoſt. l. 3. ap. Aug. t. 10. 23. c. d.

16. Et quomodo ſcietur verè, quia inveni gratiam apud te, ego & populus tuus, niſi tu pariter nobiſcum fueris? & gloriabimur ego & populus tuus præ omnibus gentibus quæ ſunt ſuper terram.

17..... Et hoc verbum tibi, quod dixiſti, faciam: inveniſti enim gratiam in conſpectu meo, & ſcio te præ omnibus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Nonnulla diſſimilia in Græco, en verba: Ἡνίκα δ' ἂν εἰσεπορεύετο Μωυσῆς εἰς τὴν σκηνὴν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, (In Mſ. Alex. deeſt ἔξω τῆς παρεμβολῆς) εἱστήκει πᾶς ὁ λαὸς σκοπεύοντες ἕκαστος παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ· καὶ κατενοοῦσαν (Mſ. Alex. cum edit. Ald. κατενόουν) ἀπιόντος Μωυσῆ, ἕως τοῦ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν σκηνήν.

℣. 9. Gr. Ὡς δ' ἂν εἰσῆλθε Μωυσῆς εἰς τὴν..... καὶ ἵστατο ἐπὶ τὴν θύραν, &c. ut ſup. edit. Compl. ἐπὶ τῆς θύρας, Ald. cum Mſ. Alex. ἐπὶ τῶν θυρῶν. Ambroſ. in Pſ. 43. col. 899. c. *Cùm ipſe intraret in tabernaculum ſuum, deſcendebat ad eum columna nubis, & ſtabat in oſtio tabernaculi.*

℣. 10. Itidem Græcè, præter poſtrema, Καὶ στάντες πᾶς ὁ λαὸς, προσεκύνησαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ· at in edit. Compl. ſic: καὶ στὰς..... προσεκύνησεν ἀπὸ, &c. Apud Ambroſ. in Pſ. 43. 899. c. *Et ſtans totus populus, adoraverunt unuſquiſque ad oſtium tabernaculi ſui.*

℣. 11. In Gr. loco *quemadmodum quis*, &c. legitur ὡς εἴτις λαλήσαι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον· tum ſeq. καὶ ἀπελύετο εἰς τὴν παρεμβολὴν, *& revertebatur ad caſtra*, quod omittit Lucif. reliqua quadrant, niſi quòd pro *miniſter*, ſcriptum θεράπων, & pro *junior*, νέος. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 20. 255. b. c. *Et verbum quidem*, inquit, *loquebatur Moyſi, apparens in conſpectu, quemadmodum ſi quis loquatur ad amicum ſuum.* Tertul. adverſ. Prax. 850. b. ait, *Dominum ad Moyſen locutum coram, velut ſi quis loquatur ad amicum ſuum.* Aug. verò l. 2. de Trin. to. 8. 787. g. 788. b. ut ſup. *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, facie ad faciem, ſicut quis loquitur ad amicum ſuum.* Similiter ep. 147. to. 2. 478. c.

℣. 12 Vix meliùs è Græco. Eadem rurſus leguntur in Hypognoſt. l. 3. apud Aug. to. 10. 23. b. exceptis his: *Quem ſimul dimittas mecum; & dixiſti mihi.*

℣. 13. Ita rurſum legit Aug. l. 2. de Trin. to. 8. 787. g. ſeqq. excepto uno *ante te*, pro *in conſpectu tuo*. Item l. 12. de Gen. ad litt. to. 3. p. 1. col. 317. b. uſque ad *ut ſim*, &c. cum hoc *in conſpectu tuo*. In Græco circa finem deeſt, *eſt*, additurque τὸ μέγα, poſt *gens*, quod tamen delet ed. Ald. reliqua quadrant ad verbum. *Quod* autem *habet Græcus*, γνωστῶς, inquit Aug. in quæſt. *hoc quidam Latini interpretati ſunt*, manifeſtè, *cùm Scriptura non dixerit*, φανερῶς*: potuit ergo fortaſſe aptiùs dici: Si inveni gratiam..... oſtende mihi temetipſum, ſcienter ut videam te*, &c. Item quæſt. 9. in Deut. to. 3. 558. f. ſcribit: *Si inveni gratiam ante te, oſtende mihi temetipſum, ut ſcienter videam te:* at tract. 3. in Joh. to. 3. p. 2. 310. d. ut ſup. *Si inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende..... manifeſte ut videam te.* Similiter ep. 147. ad Paulin. to. 2. 481. d. excepto uno *ante te:* Item quæſt. 154. in Exod. col. 466. f. ſed cum duplici, *in conſpectu tuo*, initio, & infra. Tertul. l. adverſ. Prax. 850. a. ſic: *Si ergo inveni gratiam coram te, manifeſta mihi te, ut cognoſcenter videam te.* Itidem l. 4. adverſ. Marc. 717. a. Nota in Gr. loco *manifeſta*, ſcribi ἐμφάνισον, al. δεῖξον. Apud Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 924. f. *Demonſtra te mihi.* Apud Hieron. in Iſai. 65. to. 3. 479. g. *Si inveni gratiam apud te, oſtende te mihi manifeſte, ut videam te.* In Hypognoſt. l. 3. apud Auguſt. to. 10. 23. b. c. *Nunc ergo ſi inveni gratiam*, &c. ut in textu primo, niſi quòd deletur *&*, ante hoc, *ut ſciam;* & poſt *tuus*, adduntur ſeqq. *& gens hæc habeat gratiam apud Deum*, quæ abſunt ab al. & Gr.

℣. 14. Similiter in Græco.

℣. 15. In Gr. primùm, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· reliqua ut in Lat. excepto uno *nobiſcum*, quod deeſt; ſed in Mſ. Alex. additur μεθ' ἡμῶν. Apud Hilar. in Pſ. 124. 404. e. ſic: *Cùm ei Dominus dixiſſet: Ecce angelus meus antecedet te: & ille reſpondit: Niſi tu mecum ambulaturus es, ne me expellas hinc.* In Hypognoſt. l. 3. apud Aug. to. 10. p. 23. c. *Niſi ipſe exeas nobiſcum, ne me educas hinc.*

℣. 16. In Gr. ſic, Καὶ πῶς γνωστὸν ἔσται ἀληθῶς, ὅτι.....' ἐγώ τε καὶ ὁ λαός σου, ἀλλ' ἢ συμπορευομένου σου μεθ' ἡμῶν; καὶ ἐνδοξασθήσομαι ἐγώ τε καὶ ὁ..... παρὰ πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς ἐστι.

℣. 17. Græc. præfert: Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν, reliqua ut in Lat. Tertul. l. 4. adverſ. Marc. habet: *Hunc ſermonem quem dixiſti, faciam tibi.* Auguſt. quæſt. 154. in Exod. to. 3. 467. c. ut ſup. *Et hoc tibi verbum quod dixiſti, faciam:* & l. 12. de Gen. ad litt. to. 3. p. 1. 317. b. addit:

Versio antiqua.

Aug. quæst. 154. in Exod. t. 3. 467. b. seq.

18..... Ostende mihi gloriam tuam.

19..... Ego transibo ante te gloriâ meâ, & vocabo nomine Domini in conspectu tuo : & miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero.

Aug. l. 2. de Trin. t. 8. 788. d. e. seq.

20. Et ait : Non poteris videre faciem meam, & vivere : non enim videbit homo faciem meam, & vivet.

21. Et ait Dominus : Ecce locus penes me est, & stabis super petram.

22. Statim ut transiet mea majestas, & ponam te in specula petræ, & tegam manu mea super te, donec transeam :

23. & auferam manum meam, & tunc videbis posteriora mea : nam facies mea non apparebit tibi.

Vulgata nova.

18. Qui ait : Ostende mihi gloriam tuam.

19. Respondit : Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te : & miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.

Rom. 9. 15.

20. Rursumque ait : Non poteris videre faciem meam : non enim videbit me homo, & vivet.

21. Et iterum : Ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram.

22. Cùmque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dexterâ meâ, donec transeam :

23. tollamque manum meam, & videbis posteriora mea : faciem autem meam videre non poteris.

Notæ ad Versionem antiquam.

Invenisti enim gratiam, &c. ut sup.

℣. 18. Similiter habet Tertul. l. 4. advers. Marc. 717. a. Gr. præponit hoc, Καὶ λέγει, & loco *gloriam tuam*, simpliciter habet σεαυτὸν, *te ipsum*. At in Ms. Alex. nec non editt. Compl. & Ald. sic : δεῖξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν, *ostende mihi tui ipsius gloriam*. Nota in cod. Vat. scribi, ἐμφάνισόν μοι, *patefac mihi*, ut sup. ℣. 13. non δεῖξον. Rursus Aug. l. 12. de Gen. ad lit. to. 3. p. 1. 317. b. *Respondit ei : Ostende mihi claritatem tuam ;* at l. 2. de Trin. to. 8. 788. e. & seqq. *Ostende mihi majestatem tuam.*

℣. 19. Adde primùm è Græco : Καὶ εἶπε, pro quo Aug. ibid. *Respondit ei Dominus ;* subinde pro *ante te*, Græcè, πρότερός σου, *prior te :* & pro, *nomine Domini in conspectu tuo*, τῷ ὀνόματί μου, Κύριος ἐναντίον σου, *nomine meo, Dominus coram te ;* in Ms. tamen Alex. & Ald. edit. sic : τῷ ὀνόματι Κυρίου ἐναντίον σου, in Oxon. ἐν τῷ ὀνόματί μου Κύριον, in Compl. ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, Κύριος. Tertul. l. 4. advers. Marc. 717. a. hab. *Ego præcedam in gloria mea.* Ambros. l. de Spir. S. to. 2. 627. f. *Ego antecedam te in nomine meo, & vocabo in nomine meo Dominum in conspectu meo :* vel ut in quibusdam Mss. *invocabo te, nomine meo, Domine :* & in Ps. 118. to. 1. 1229. f. addit : *Miserebor cui misertus ero.* Fulg. l. 2. de verit. præd. c. 5. p. 461. *Miserebor cui misereor, & misericordiam præstabo cujus miserebor.* Ad hæc autem ultima verba August. quæst. 154. in Exod. 468. a. b. dicit : *Utrùm hoc idem repetere voluerit cùm addidit :* Misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero, *vel sicut alii interpretati sunt*, cui misericors fuero : *an aliquid intersit, nescio. Quod enim Græcâ linguâ duobus verbis dictum est*, ἐλεήσω, *&* οἰκτειρήσω, *quod unum atque idem videtur significare, non potuit Latinus diversis verbis dicere, & diversis modis eandem misericordiam repetivit : si autem diceretur*, Miserebor cui misereor, & miserebor cui misertus ero, *non satis commodè dici videretur. Et tamen fortiùs ille ipse ibi sensus est, quòd aut ipsius misericordiæ suæ firmitatem Deus ista repetitione monstravit, sicut* amen amen, *sicut* fiat fiat, *&c.*

℣. 20. Rectè è Græco, nisi quòd in ipso deest, *& vivere*, & pro *videbit*, hab. ἴδῃ, *viderit :* non etiam sibi constare videtur Aug. nam in Ps. 138. to. 4. 1538. b. legit : *Non potes videre faciem meam : nemo enim vidit faciem meam, & vixit ;* at quæst. 54. in Jud. to. 3. 622. c. *Nemo potest faciem meam videre, & vivere ;* quæst. verò 154. in Exod. to. 3. 468. d. *Non poteris videre faciem meam ; non enim videbit homo..... & vivet :* at l. 12. de Gen. ad lit. to. 3. p. 1. 317. b. c. *Non poteris videre faciem meam, & vivere : non enim videbit..... & vivet.* Tertul. advers. Prax. 850. a. sic : *Non potes videre faciem meam : non enim videbit homo faciem meam, & vivet ;* iterum ibid. *Deum enim nemo videbit, & vivet.* Similiter infra p. 851. b. 856. a. sed absque *enim ;* item l. 2. advers. Marc. 655. a. & l. 5. 801. b. at lib. 4. 717. a. *Caterùm Dei faciem, nemo homo videbit me, & vivet.* Vet. Iren. Interp. l. 1. c. 19. p. 90. d. 91. a. & l. 4. c. 20. 254. d. *Nemo videbit Deum, & vivet ;* at infra p. 256. c. *Nemo videt*, &c. & p. 255. c. *Non enim videt homo faciem meam, & vivet.* Ambros. in Ps. 43. to. 1. 924. b. sic : *Non potes videre faciem meam : non enim videbit faciem meam homo, & vivet ;* & in Ps. 118. 1061. c. *Nemo videbit faciem meam, & vivet ;* & infra 1063. d. *Nemo hominum videbit*, &c. at l. 5. de fide, to. 2. 594. f. *Sed nemo videre potest faciem meam, & vivit ;* & l. de bon. mor. c. 11. to. 1. 410. b. *Quis enim videbit vultum meum, & vivet ?* Hilar. in Ps. 118. 289. b. *Nemo hominum videbit faciem meam, & vivet ;* & in Ps. 139. p. 533. c. *Nemo videbit hominum*, &c. at in Ps. 138. p. 514. a. *Quis est homo qui videbit faciem meam, & vivet ?* Hieron. l. 3. contra Pelag. to. 4. p. 541. d. *Non potes videre faciem meam ; non enim videbit homo faciem meam, & vivet.* Victorin. Afric. l. 4. advers. Arium, 282. g. *Faciem meam non videbitis : quis enim faciem meam vidit, & vixit ?* Phœbad. Agin. contra Arian. 303. h. *Nemo potest faciem meam videre, quia nemo qui eam viderit, vivet.* Maxim. Taurin. 5. d. *Tu autem non poteris videre faciem meam.* Denique Auct. lib. de fid. orthod. ap. Ambros. to. 2. 354. d. *Non poteris videre*, &c. ut sup. in textu, omisso uno *& vivere.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 33. p. 139. c. *Nemo videbit faciem meam, & vivet.*

℣. 21. In Græco deest, *est*, cum seq. *& ;* Ms. verò Alex. cum edit. Ald. retinet *&*. Similiter apud ipsum August. q. 154. in Exod. to. 3. 468. d. & l. de Gen. ad lit. to. 3. col. 317. b. c. *Ecce locus penes me, & stabis super petram.* Apud Ambros. in Ps. 43. to. 1. 924. d. *Ecce locus apud me, stabis in petra.*

℣. 22. Eadem rursus habet Aug. l. 12. de Gen. ad lit. to. 3. p. 1. 317. b. excepta voce *spelunca*, pro *specula ;* in editt. pariter legebatur sup. *spelunca*, sed hoc solùm loco : nam in aliis inferiùs locis, sicut in vet. plerisque codd. legitur *specula ;* unde August. ibid. p. 789. d. ait : *In solido fidei fundamento stantes, quod significat petra ; & eam de tali tutissima specula intuentes*, &c. fortè in quibusdam Græcis tunc scriptum erat, εἰς σκοπήν, non εἰς ὀπήν, ut nunc legitur in editt. Rom. & Ald. Attamen idem August. quæst. 154. in Exod. to. 3. 468. e. f. 469. a. sic leg. *Statim ut transiet gloria mea, & ponam te in caverna petræ, & tegam*, &c. ut supra ; tum addit : *Caverna petræ munimen firmissimum significat ; alii autem*, inquit, *interpretati sunt*, in specula petræ ; *sed Græcus habet*, ὀπήν, *hoc autem* foramen *vel* cavernam *rectiùs interpretamur :* foramen autem, τρύπημα, διάτρησις, quidam dictum volunt, quòd per illud transeat visus. Demum August. quæst. 164. col. 471. b. ait : *In sermonibus Dei non sunt ad proprietatem operum omnia revocanda, sicut nec illud de petra, & caverna ejus :* & in Ps. 138. to. 4. 1538. b. hab. *Sed ponam te in spelunca petræ, & transibo, & ponam super te manum meam.* Græcè : Ἡνίκα δ' ἂν παρέλθῃ ἡ δόξα μου, καὶ θήσω σε εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας, καὶ σκεπάσω τῇ χειρί μου ἐπὶ σὲ, ἕως ἂν παρέλθω. *Statim ut autem transierit gloria mea*, &c. At August. constanter tollit *autem*, jungitque ista cum antecedentibus : *Cùm jam dixisset*, inquit, *Stabis super petram, statim ut transiet gloria mea ; ubi intelligitur post transitum suum promisisse super petram stabilitatem.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 20. 255. c. ait : *Moyses cupivit manifestè videre eum, qui secum loqueretur, & dictum est ei : Sta in loco alto petræ, & manu mea contegam super te : quando verò transierit claritas mea*, (Feuard. & Voss. *gloria*) *tunc videbis quæ sunt posteriora mea ;* quæ ultima pertinent ad ℣. seq. Item infra addit : *In novissimis temporibus, videbit eum homo in altitudine petræ.* Ambros. in Ps. 43. 924. d. *Et cùm transierit gloria mea, ponam te in cavernam petræ, & operiam te manu mea, donec transeam :* at l. 3. de Spir. S. to. 2. 671. c. *Ponam te in foramine petræ, & protegam manum meam super te ;* mox ita : *Posui manum meam sub tegumento petræ.* Hieron. in Ecclesiast. to. 2. 783. b. *Ponam te in foramine petræ.*

℣. 23. Gr. Vat. delet *meam ;* sed editt. Compl. & Ald. addunt μου, in omnibus autem legitur, δὲ, pro *nam*, & pro *apparebit*, ὀφθήσεται, *videbitur*. August. utramque scripturam tuetur ; nempe l. 12. de Gen. ad litt. to. 3. p. 1. 317. b. c. ubi eadem sunt quæ supra, detracta tantùm voce *meam :* at quæst. 154. in Exod. to. 3. 468. f. g. præter vocem *meam*, quam delet, insuper legit : *Facies autem mea non videbitur tibi*, ut in Græco. Item Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 20. 255. c. *Tunc videbis quæ sunt posteriora mea : facies autem mea non videbitur tibi ;* sed addit : *Non enim videt homo*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

faciem meam, *& vivet*: quæ pertinent ad ℣. 20. sup. Tertul. l. 4. adversf. Marc. 717. a. hab. *Et tunc videbis posteriora mea.* Hieron. in Ecclesiast. to. 2. 783. b. *Et sic posteriora mea videbis.* Victorin. Afr. l. 4. contra Arium, p. 288. a. *Posterganea mea videbis.* Ambros. denique in Ps. 43. to. 1. 924. d. *Et tollam manum meam, & videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris.*

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

Deut. 10. 1. — 1. AC deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti.

2. Esto paratus manè, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET dixit Dominus ad Moysen: Excide tibi duas tabulas lapideas, sicut & priores, & adscende ad me in montem; & scribam in tabulis verba, quæ erant in tabulis prioribus quas tu contrivisti. — *Aug. quæst. 15. in Deut. t. 3. 562. b.*

2..... tu autem sta hîc mecum..... — *Hilar. in Ps. 133. 465. e.*

VULGATA NOVA.

3. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem: boves quoque & oves non pascantur è contra.

4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

VULGATA NOVA.

5. Cùmque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo invocans nomen Domini.

6. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax,

Deut. 5. 10. Jer. 32. 18. Ps. 142. 2. — 7. qui custodis misericordiam in millia: qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata, nullusque apud te per se innocens est: qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertiam & quartam progeniem.

Deut. 5. 9. — 8. Festinusque Moyses, curvatus est pronus in terram, & adorans

Jer. 32. 18. — 9. ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ cervicis est) & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

Deut. 5. 2. Jer. 32. 40. — 10. Respondit Dominus: Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam quæ nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus: ut cernat populus iste, in cujus es medio, opus Domini terribile quod facturus sum.

VERSIO ANTIQUA.

5..... descendit Dominus in nube, & astitit juxta Moysen, & invocavit Moyses nomen Domini. — *Hieron. in Ezech. 18. t. 3. 813. f. 814. f.*

6. Et transiit Dominus ante faciem ejus, & invocavit eum, dicens: Domine Deus, miserator & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & verax,

7. & justitiam servans, & misericordiam in millia, auferens iniquitates, & injustitias, & peccata: & non emundabit reum, reddens iniquitates patrum super filios, & super filios filiorum, in tertiam & quartam generationem.

9..... Si inveni gratiam in conspectu tuo, simul ambulet Dominus meus nobiscum; populus hic dura cervice est..... — *Aug. Locut. 134. t. 3. 350. b. Ambr. epist. 41. 960. f.*

10..... coram omni populo tuo, faciam gloriosa..... omnis populus in quibus es..... — *Aug. quæst. 156. in Ex. t. 3. 469. g.*

VULGATA NOVA.

11. Observa cuncta quæ hodie mando tibi: ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhæum, & Chananæum, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Hevæum, & Jebusæum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aptè ad Græc. nisi excipiantur voces istæ *priores* & *prioribus*, pro quibus, πρῶται & πρώταις. Idem Aug. bene Locur. 142. to. 3. col. 350. e. *Excide tibi duas tabulas sicut & primæ*; tum addit: *subauditur*, fuerunt; *unde hoc verbum*, inquit, *nostri Interpretes etiam addendum putaverunt, quoniam inusitata est in lingua Latina talis ellipsis*: at q. 154. in Exod. to. 3. 469. e. f. legit: *Et dixit..... Excide tibi duas tabulas lapideas sicut & primas*; sed in Græc. αἱ πρῶται. Hieron. ep. ad Sun. & Fret. ad verbum, *excide*, pro quo Græcè λάξευσον, ait, λαξευτήριον, *dolatorium* dici posse..... λαξεύω, propriè, *lapides polio.*

℣. 2. Gr. Καὶ στήσῃ μοι ἐκεῖ, *& stabis mihi illic.*

℣. 5. Gr. habet, αὐτῷ ἐκεῖ, *ei illic*, loco *juxta Moysen*; & pro *invocavit nomen*, ἐκάλεσε τῷ ὀνόματι, *vocavit nomine*, absque *Moyses*; cætera ut in Lat.

℣. 6. Græcè simpliciter, ἐκάλεσε, *vocavit*, pro *invocavit eum, dicens*: deinde loco *Domine Deus*, &c. sic: Κύριος ὁ Θεὸς οἰκτίρμων, καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος, &c. *Dominus Deus misericors, & miserator, longanimis*, &c. ut sup. Vet. Iren. Interpr. l. 4. c. 20. 255. b. legit: *Dominus Deus misericors, & pius, & magnanimus, & magnæ miserationis, & verax.* Fulg. l. 1. de rem. pecc. 364. f. *Dominus Deus indulgens, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & verax.* Vigil. Tapf. contr. Varim. *Quare*, inquit, *in Exodo dictum est tertiò*, Domine, Domine, Domine Deus miserator, & misericors? & paulò post: *Quare, dum ter* Domine *diceret, postea* misericors *singulariter dicit?* &c. quæ lectio confirmatur Ms. Alex. nec non edd. Ald. & Compl. ubi non ter quidem, sed bis repetita vox, Κύριος, Κύριος, ὁ Θεός, al. Κύριε, Κύριε.

℣. 7. Mirè conveniunt omnia cum Græco, si excipias unum *reddens*, pro quo ἐπάγων, *inducens*; item sup. pro servans, διατηρῶν, at in ed. Ald. τηρῶν. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 20. 255. b. legit: *Justitiam servans, & misericordiam in millia; auferens injustitias, & nequitias, & peccata.* Fulg. l. 1. de remis. pecc. 364. f. *Justitiam custodiens, & misericordiam in millia; auferens iniquitates, & injustitias, & peccata. Et non purificabit reum, adducens peccata patrum in filios filiorum, in tertiam & quartam progeniem.* Similiter Aug. q. 155. in Exod. to. 3. 469. f. *Et reum non purificabit*, è Gr. καὶ οὐ καθαριεῖ τὸν ἔνοχον.

℣. 9. In Græco primùm, Καὶ εἶπεν, *& dixit*: sequentia ut in Lat. sup. præter unum, γάρ, pro *hic*, ante *duri.*

℣. 10. In Gr. antecedunt ista: Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσῆν· Ἰδοὺ ἐγὼ τίθημί σοι διαθήκην· *Et dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego pono tibi testamentum*: deinde ut sup. usque ad vocem *gloriosa*; tum sequuntur in Gr. ἃ οὐ γέγονεν ἐν πάσῃ τῇ γῇ, καὶ ἐν παντὶ ἔθνει· καὶ ὄψεται, *quæ non sunt*

Versio antiqua.

Aug. quæst. 157. 470. a.
12. Adtende tibi nequando ponat testamentum his qui sedent super terram.....

Philastr. Brix. 723. a.
13..... templa eorum destruetis, idola frangetis.....

Aug. quæst. 158. in Exod. 470. b. c.
14..... Dominus enim Deus, zelans nomen, Deus zelator est.

15. Ne fortè ponas testamentum his qui sedent super terram, & fornicentur post deos eorum.....

Aug. Locut. 136. t. 3. 350. c.
17. Et deos fusiles ne feceris tibi.

Ibid. Locut. 137.
19. Omne adaperiens vulvam masculina.....

Ibid. Locut. 138.
20..... primitivum subjugalis redimes ove.....

Aug. quæst. 159. in Exod. 470. d.
non videberis in conspectu meo inanis.

Ibid. quæst. 160.
21..... satione & messe requiesces.

Vulgata nova.

12. Cave ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam:

13. sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide:

14. noli adorare deum alienum: Dominus zelotes nomen ejus, Deus est æmulator.

15. Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum: ne, cùm fornicati fuerint cum diis suis, & adoraverint simulachra eorum, vocet te quispiam ut comedas de immolatis.
Sup. 23. 32. Deut. 7. 2.

16. Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos.
3. Reg. 11. 2. Deut. 7. 3.

17. Deos conflatiles non facies tibi.

18. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus vescêris azymis, sicut præcepi tibi, in tempore mensis novorum: mense enim verni temporis egressus es de Ægypto.

19. Omne quod aperit vulvam generis masculini, meum erit: de cunctis animantibus, tam de bobus, quàm de ovibus, meum erit.
Sup. 13. 2. 12. & 22. 29.

20. Primogenitum asini redimes ove: sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec apparebis in conspectu meo vacuus.

21. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare & metere.

Vulgata nova.

Sup. 23. 15.
22. Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.

23. Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël.
Sup. 23. 17. Deut. 16. 16.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 161. in Ex. t. 3. 470. f.
24..... non concupiscet quisquam de terra tua, cùm ascendes videri in conspectu Dei tui tria tempora anni.

Idem quæst. 162. & 163. 470. g. 471. a.
25. Non occides super fermentum sanguinem immolatorum meorum: & non dormiet in manè immolatio solemnitatis Paschæ.

Ambr. ep. 35. t. 2. 926. f. Idem l. de instit. virg. t. 2. 271. b.
26. Initia primitiarum tuarum inferes in domum Domini Dei tui. Non coques agnum in lacte matris suæ.

Aug. quæst. 15. in Deut. t. 3. 561. e. 562. d. 563. c.
27. Et dixit Dominus ad Moysen: Scribe tibi

Vulgata nova.

24. Cùm enim tulero gentes à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.

25. Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ: neque residebit manè de victima solemnitatis Phase.
Sup. 23. 18.

26. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. Non coques hœdum in lacte matris suæ.
Sup. 23. 19. Deut. 14. 21.

27. Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe

Notæ ad Versionem antiquam.

facta in omni terra, & in omni gente: & videbit, &c. ut sup.

℣. 12. Mox Aug. ibid. *Non enim habet Græcus, Nequando ponas, sed nequando ponat;* attamen in cod. Vat. & Ald. ed. nunc legitur, μή ποτε θῇς, vel ut in Compl. διαθῇς. Item apud August. infra, ℣. 15. *ne fortè ponas:* at in Ms. Alex. exstat διαθῇ, al. θῇ: reliqua concordant ad verbum.

℣. 13. In Gr. Τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε, καὶ τὰς στήλας αὐτῶν συντρίψετε, &c. *Aras eorum destruetis, & statuas eorum conteretis.*

℣. 14. In Gr. primùm, Οὐ γὰρ μὴ προσκυνήσητε θεοῖς ἑτέροις· *Non enim adorabitis deos alienos:* deinde ut sup. ex August. qui addit: *Id est, ipsum nomen quod Dominus Deus dicitur, zelans est, quia Deus zelator est;* item contr. Adim. to. 8. 121. g. 122. b. *Deus vester zelans appellatur; zelans enim zelavit.*

℣. 15. Ita in Græco ad verbum; in Ms. tamen Alex. non *ponas*, sed *disponat*, scilicet διαθῇ, ut sup. apud Aug. ℣. 12. at hîc August. constanter legit, *ponas*, sicut locut. 135. de Exod. col. 350. b. ubi iterum: *nequando ponas testam. iis qui sedent*, &c.

℣. 17. Gr. Καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσεις σεαυτῷ.

℣. 19. Ita in Græc. nisi quòd post *vulvam*, additur, ἐμοί, *mihi:* unde Aug. ibid. *Id est*, inquit, *omne adaperiens vulvam mihi erit, ex iis quæ sunt masculina.* At in Ms. Alex. nec non in edit. Compl. deest, ἐμοί. Ambr. verò l. de Noë, c. 12. to. 1. 242. e. legit: *Masculus adaperiens vulvam, sanctus Domino vocabitur.* Item Hieron. l. 2. contr. Pelag. to. 4. p. 512. c. *Omnis qui aperit vulvam, sanctus Domino vocabitur.* Vid. sup. c. 13. ℣. 12.

℣. 20. Ad verbum è Græco. Rursum August. infra in quæst. col. 470. f. legit: *Non apparebis in conspectu Domini Dei tui inanis.* Vid. sup. c. 23. 15. & Deut. 16. 16.

℣. 21. Gr. Τῷ σπόρῳ, καὶ τῷ ἀμητῷ καταπαύσεις· At in Ms. Alex. καταπαύσεις, ut supra. Mss. tamen duo ap. August. ferunt *requies;* sed August. infra ait: *Jussum est ut etiam tempore sationis & messis, quando multùm urget operatio, requiescatur in sabbato*, &c.

℣. 24. Ita in Græco, nisi quòd loco, *de terra tua*, legitur, τῆς γῆς σου, quod idem valet; & post pauca, Κυρίου τοῦ Θεοῦ.

℣. 25. Eadem rursum habet August. locut. 139. & 140. de Exod. to. 3. col. 350. d. præter unum, *usque in manè*, pro *in manè.* In Græco nonnulla dissimilia: Οὐ σφάξεις ἐπὶ ζύμῃ αἷμα θυμιαμάτων μου· καὶ οὐ κοιμηθήσεται εἰς τὸ πρωῒ θύματα ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. i. e. *Non mactabis super ferment. sang. incensorum meorum; & non dormient in manè sacrificia solemnit. Paschæ.* At in Ms. Alex. loco θυμιαμάτων, legitur, θυσιασμάτων, in ed. Compl. θυσιάσματος, in al. θυμάτων. Item infra pro θύματα, in Ms. Alex. est, θυμίαμα, in Oxon. & Ald. ed. θῦμα, in ed. Compl. θυσιάσματα. August in quæst. col. 471. a. ait: *dormiet*, dictum esse, pro *manebit.*

℣. 26. Gr. Τὰ πρωτογεννήματα τῆς γῆς σου θήσεις εἰς τὸν οἶκον, &c. *Primitias terræ tuæ pones in domum*, &c. ut sup. Similiter iterum addit Ambros. l. de parad. to. 1. 155. e. *Non coques agnum*, &c. Item Aug. q. 164. in Exod. to. 3. 471. a. *Non coques agnum*, &c. ut sup.

℣. 27. Ita in Græco. Vid. etiam August. quæst. 166. in Exod. col. 471. d.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſraël pepigi fœdus. (Sup. 24. 18.)	verba hæc, etenim in verbis his poſui teſtamentum tibi, & Iſraël.	Aug. ubi ſup.
28. Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. (Deut. 9. 9. 18. Deut. 4. 13.)	28. Et erat ibi Moyſes in conſpectu Domini quadraginta diebus & quadraginta noctibus: panem non manducavit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba teſtamenti, decem verba.	

VULGATA NOVA.

29. Cùmque deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonii, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini.

30. Videntes autem Aaron & filii Iſraël cornutam Moyſi faciem, timuerunt prope accedere.

31. Vocatique ab eo, reverſi ſunt tam Aaron quàm principes ſynagogæ. Et poſtquam locutus eſt ad eos,

32. venerunt ad eum etiam omnes filii Iſraël: quibus præcepit cuncta quæ audierat à Domino in monte Sinai.

33. Impletiſque ſermonibus, poſuit velamen ſuper faciem ſuam: (2. Cor. 3. 13.)

34. quod, ingreſſus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Iſraël omnia quæ ſibi fuerant imperata.

35. Qui videbant faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam, ſed operiebat ille rurſus faciem ſuam, ſi quando loquebatur ad eos.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Ad verbum è Gr. niſi quòd in fine ibi additur, ταῦτα, poſt 1. *verba*, præterquam in Mſ. Oxon. loco verò, *decem verba*, ſic, τὺς δέκα λόγυς. Eadem conſtanter leg. Aug. quæ ſupra, quæſt. 165. & 166. in Exod. to. 3. 471. c. d. Auct. l. de XLII. manſionib. 8. d. ſic: *Et ſcripſit Moyſes verba hæc decem in tabulis fæderis.* Vid. Not. inf. ad Deut. 10. 2.

CAPUT XXXV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. IGitur congregatâ omni turbâ filiorum Iſraël, dixit ad eos: Hæc ſunt quæ juſſit Dominus fieri.	1..... Hæc verba quæ dixit Dominus facere ea.	Aug. quæſt. 166. in Ex. t. 3. 472. f.
2. Sex diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis ſanctus, ſabbatum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur.	2..... ſabbatum, requies ſancta Domino.....	Idem quæſt. 172. 474. a.
3. Non ſuccendetis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem ſabbati.		
4. Et ait Moyſes ad omnem catervam filiorum Iſraël: Iſte eſt ſermo quem præcepit Dominus, dicens:	4. Et ait Moyſes ad omnem ſynagogam filiorum Iſraël, dicens.....	Aug. Locut. 143. t. 3. 350. e.

VULGATA NOVA.

5. Separate apud vos primitias Domino. Omnis voluntarius & prono animo offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs, (Sup. 25. 2.)

6. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum,

7. pelleſque arietum rubricatas & ianthinas, ligna ſetim,

8. & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiama ſuaviſſimum,

9. lapides onychinos, & gemmas ad ornatum ſuperhumeralis & rationalis.

10. Quiſquis veſtrûm ſapiens eſt, veniat, & faciat quod Dominus imperavit:

11. Tabernaculum ſcilicet, & tectum ejus, atque operimentum, annulos, & tabulata cum vectibus, paxillos & baſes:

12. Arcam & vectes, propitiatorium, & velum quod ante illud oppanditur:

13. Menſam cum vectibus & vaſis, & propoſitionis panibus:

14. Candelabrum ad luminaria ſuſtentanda, vaſa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium:

15. Altare thymiamatis, & vectes, & oleum unctionis & thymiama ex aromatibus: Tentorium ad oſtium tabernaculi:

16. Altare holocauſti, & craticulam ejus æneam cum vectibus & vaſis ſuis: labrum & baſim ejus:

17. Cortinas atrii cum columnis & baſibus, tentorium in foribus veſtibuli,

18. paxillos tabernaculi & atrii cum funiculis ſuis:

19. Veſtimenta, quorum uſus eſt in miniſterio ſanctuarii, veſtes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut ſacerdotio fungantur mihi.

20. Egreſſaque omnis multitudo filiorum Iſraël de conſpectu Moyſi,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
21. obtulerunt mente promptiſſima atque devota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi teſtimonii. Quidquid ad cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat,	21. Et attulerunt unuſquiſque quod afferebat cor eorum, & quibus viſum eſt animæ eorum, attulerunt demtionem Domino.....	Aug. Locut. 144. & 145. 350. f.
22. viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria Domini ſeparatum eſt.		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς, &c. ut in Lat.

℣. 2. In Gr. Ἅγια σάββατα· ἀνάπαυσις Κυρίῳ. *Sancta ſabbata; requies Domino.* At in Mſ. Alex. nec non in edit. Compl. ἅγιον σάββατον.

℣. 4. Ad verbum è Græco.

℣. 21. In Gr. Καὶ ἤνεγκαν ἕκαστος ὧν ἔφερεν ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ ὅσοις ἔδοξε τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἀφαίρεμα, καὶ ἤνεγκαν ἀφαίρεμα Κυρίῳ, &c. Mox Auguſt. ibid. *Poterat uſitatius*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 146. 350. f. 23..... & omnis cui inventum est apud eum coria arietum rubricata.....

Ibid. Locut. 147. 24. Omnis afferens demtionem, argentum &
Ibid. Locut. 148. æs attulerunt demtiones Domino; & apud quos inventa sunt apud eos ligna imputribilia.....

Ibid. Locut. 149. 351. a. 25. Et omnis mulier sapiens mente, manibus nere, attulerunt.....

Ibid. Locut. 150. 26. Et omnes mulieres, quibus visum est sensu suo, in sapientia nerunt pilos caprinos.

Ibid. Locut. 151. 28. & compositiones, & oleum unctionis, & compositionem incensi.

Ibid. Locut. 152. p. 351. c. 29. Et omnis vir & mulier, quorum afferebat sensus eorum, ut intrarent & facerent omne opus, quodcunque præcepit Dominus fieri illud per Moysen, attulerunt filii Israël demtionem Domino.

VULGATA NOVA.

23. Si quis habebat hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & ianthinas,

24. argenti ærisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque setim in varios usus.

25. Sed & mulieres doctæ, quæ neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byssum,

26. & pilos caprarum, sponte propriâ cuncta tribuentes.

27. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale & rationale,

28. aromataque & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, ac thymiama odoris suavissimi componendum.

29. Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israël voluntaria Domino dedicaverunt.

VULGATA NOVA.

Sup. 31. 2. 30. Dixitque Moyses ad filios Israël: Ecce, vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda. 30..... *Vide Not.*

31. Implevitque eum spiritu Dei, sapientiâ & intelligentiâ, & scientiâ & omni doctrina,

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 153. 32..... facere aurum, & argentum, & æs.

33..... & operari ligna.....

Ibid. Locut. 154. 352. a. 35..... facere omnia opera sancti textilia, & varia, texere cocco & bysso, facere omne opus architectonicum varietatis.

VULGATA NOVA.

32. ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære,

33. sculpendisque lapidibus, & opere carpentario: quidquid fabre adinveniri potest,

34. dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan:

35. ambos erudivit sapientiâ, ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso, & texant omnia, ac nova quæque reperiant.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dici: Et adtulit unusquisque quod afferebat cor ejus. Item ad seqq. *Et quibus visum est;* addit: *Non dixit; Et sicut visum est animæ eorum.*

℣. 23. Aug. addit: *Diceretur usitatè: Omnes apud quos inventa sunt coria arietum rubricata.* In Gr. paulùm diversè: Καὶ παρ' ᾧ εὑρέθη βύσσος, καὶ δέρματα ὑακίνθινα, καὶ δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα ἤνεγκαν· i. e. *Et apud quem inventa est byssus; & pelles hyacinthinas, & pelles arietum rubricatas attulerunt.* In Ms. verò Alex. Καὶ πᾶς ᾧ εὑρέθη παρ' αὐτῷ ὑακίνθινος, &c. in Ald. ed. Καὶ πᾶς ᾧ εὑρέθη παρ' αὐτῷ δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα, ἤνεγκαν, &c. ut Aug. supra.

℣. 24. In Græco sic: Καὶ πᾶς ὁ ἀφαιρῶν ἀφαίρεμα, ἤνεγκαν ἀργύριον, καὶ χαλκὸν, τὰ ἀφαιρέματα, &c. ut in Lat. præter hoc, *apud eos*, quod deest. In Ms. tamen Alex. ac ed. Compl. verba invertuntur ut sup. ἀφαίρεμα, ἀργύριον, καὶ χαλκὸν ἤνεγκαν, paulòque post in Ms. Oxon. παρ' οἷς εὑρέθη παρ' αὐτοῖς, ut apud August. sup. Priora etiam rursus habet Aug. q. 168. in Exod. to. 3. 472. g. *Omnis afferens demtionem, argentum & æs attulerunt demtionem Domino: tanquam diceret*, inquit, *Omnis qui attulit, attulit illud atque illud;* & infra: *Demtionem sanè interpretati sunt Latini, quod Græcus habet ἀφαίρεμα: appellata est autem* demtio, *eò quòd sibi demeret qui Domino afferret.*

℣. 25. Itidem Græcè, additis his: νενησμένα, τὴν ὑάκινθον, &c. *neta, hyacinthum*, &c.

℣. 26. Ita è Græco ad verbum, nisi hoc excipias, *sensu suo*, pro quo, τῇ διανοίᾳ αὐτῶν, mel. *menti earum*, cum Nobilio.

℣. 28. In Gr. similiter, præter hoc, καὶ εἰς τὸ ἔλαιον; *& ad oleum:* sed in edit. Compl. deest, εἰς, ut in Lat. supra.

℣. 29. Gr. Καὶ πᾶς ἀνὴρ..... ὧν ἔφερεν ἡ διάνοια αὐτῶν εἰσελθόντας ποιεῖν πάντα τὰ ἔργα, ὅσα..... ποιῆσαι αὐτά, &c. ut in Lat. i. e. *Et omnis vir..... quorum ferebat mens eorum, ut intrantes facerent omnia opera quæcunque..... facere ea per*, &c.

℣℣. 30..... 35. Horum sex versiculorum pauca tantùm referuntur ab Augustino in Locut. quæ omnia conveniunt cum Græco. Cætera verò prætermissa memorantur tum ab Ambrosio, tum ab August. ipso in quæst. Ambrosius enim in Ps. 118. to. 1. col. 1000. b. c. sic narrat: *Est etiam artificum spiritus, sicut & Beseleel, & Oliab, quos implevit Dominus spiritu divino sapientiæ, & scientiæ, & omnis artis, ut facerent amictum & tabernaculum, atque altare, secundùm sensum, quem dedit his Deus: sed etiam cæteris sapientibus intelligere, & facere omnia opera secundùm omnia quæ Dominus imperabat: itaque fecerunt quæ non didicerant, nec viderant, secundùm ea quæ his spiritus demonstrabat.* Similiter Aug. quæst. 169. in Exod. to. 3. 473. a. *Narrante Moyse*, inquit, *commemoratum est quod ei dixit Deus de Beseleel eisdem verbis ac totidem, quòd eum impleverit spiritu divino sapientiæ, & intellectus, & scientiæ, ad tabernaculi opera facienda, quæ pertinent ad artes opificum;* & infra: *Novo more hic ars architectonica perhibetur, opificum ex auro & argento, & quocunque metallo, cùm illa dici soleat architectonica, quæ pertinet ad fabricas ædificiorum.*

CAPUT XXXVI.

VULGATA NOVA.

Sup. 26. 1.

1. Fecit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, ut scirent fabre operari quæ in usus sanctuarii necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus.

1. Par. 21. 29.

2. Cùmque vocasset eos Moyses, & omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus,

3. tradidit eis universa donaria filiorum Israël. Qui cùm instarent operi, quotidie manè vota populus offerebat.

VERSIO ANTIQUA.

2..... & omnes qui sponte vellent ire ad opera, ut consummarent ea.

Aug. quæst. 170. in Exod. 473. b.

3. Et acceperunt à Moyse omnes demtiones.....

VULGATA NOVA.

4. Unde artifices venire compulsi,

4.....7. *Vide Not.*

5. dixerunt Moysi: Plus offert populus quàm necessarium est.

6. Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere sanctuarii. Sicque cessatum est à muneribus offerendis,

7. eò quòd oblata sufficerent, & superabundarent.

8. Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, opere vario, & arte polymita:

8.....*seqq. Vide Not.*

9. quarum una habebat in longitudine viginti octo

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita in Græco: addit Augusti. ubi sup. *In notitiam tantùm Moyses pertulit quæ Dominus opera fieri præceperit, Tabernaculum scilicet cum omnibus quæ in eo essent, & vestes sacerdotales. Commemoravit autem quosdam, quibus dixit spiritum divinitus datum quò illa efficere possent: & tamen multi intelliguntur sponte ad eadem opera venisse, quibus neque imperatum est, nec eorum nomina commemorata sunt à Domino dicta Moysi. Non ergo illi soli hoc munus divinitus habuerunt, qui nominatim commemorantur, sed fortasse præcipuè atque excellentiùs.*

℣. 3. Itidem Græcè. In editt. autem August. sicut in vet. Mss. scriptum erat, *demtum æs*, loco *demtiones*, sed vitiosè; nam in Gr. πάντα τὰ αφαιρέματα.

℣℣. 4. seqq. *Notandum*, inquit Aug. q. 171. in Exod. to. 3. 473. d. *quòd illi qui sapientes appellantur, effectores operum sancti, etiam moribus tales erant, ut cùm ipsi susciperent omnia quæ populus offerebat, existimans necessaria ex quibus illa omnia complerentur, viderunt plus offerri quàm erat necesse, & dixerunt Moysi; atque ille per præconem ultra populum offerre prohibuit:* quæ omnia licet summatim relata, Græco satis respondent.

℣. 8. Quæ hîc leguntur in Græco, sunt de vestibus sacerdotalibus: ipsa autem illa tam in Vulgata, quàm in edit. Compl. transferuntur in caput 39. & eorum loco ponitur descriptio Tabernaculi. Huic ordini prima fronte repugnare videtur versio ipsa LXX. in cujus capitibus 26. & 27. supra, memorantur quidem ea quæ ad Tabernaculum spectant, cùm sacerdotum vestes non describantur nisi in consequentibus. Huic etiam postremo ordini favere videtur August. quæst. 172. in Exod. to. 3. p. 473. e. cùm dicat: *Posteaquam descendit Moyses de monte, opera commendantur Tabernaculi construendi, & vestis sacerdotalis:* & infra, de postremis, quas movet, quæstionibus, nulla de veste sacerdotali, omnes de Tabernaculo agitantur ab ipso: attamen duo impediunt quominus id apertè eruatur ex Augustino; 1°. quod ait q. 177. al. 174. de Tabernac. *Quoniam liber qui Exodus dicitur, in constitutione Tabernaculi sumit terminum, de quo Tabernaculo etiam per superiora ejusdem libri multa dicuntur..... visum est de toto ipso Tabernaculo separatim dicere.* Porro si Exodi terminus, constitutio ipsius Tabernaculi est, ergo vestium descriptio antecedere debet. Alterum colligitur ex libro Locut. ubi post locutionem sumptam ex ℣. 35. c. 35. proximè sequuntur aliæ quatuor; quarum prima, de humeralibus, sumitur ex cap. 36. Gr. ed. Rom. licet in Compl. & Vulg. sit 39. Huic succedunt aliæ tres petitæ ex capitibus 37. vel 38. 39. & 40. Profectò si Aug. descriptionem vestium postposuisset descriptioni Tabernaculi, quæstionem de humeralibus non prætulisset, nisi illi quæ petitur ex c. 40. Sed quia ponitur proximè post caput 35. & post ipsam sequuntur aliæ petitæ ex capp. 37. 38. & 39. luce meridiana clarius est Augustinum legisse juxta ordinem edit. Rom. non verò secundùm ordinem editionis Complut. & Vulgatæ. Vide infra Not. in cap. 39. ubi non pauca subjecimus quæ pertinent ad præsens c. 36. sec. LXX. quæ ideo illuc rejecimus, sicut & similia deinceps, ne scilicet versio vetus à nova sejuncta prodiret. Quod spectat jam ad descriptionem Tabernaculi, quæ legitur in Vulgata à ℣. 8. hujus capit. usque ad c. 39. vix alia supersunt ex Patribus Latinis, præter pauca subjuncta infra ex Augustino capiti 38. At imprimis legendum est quidquid S. Doctor scripsit de Tabernaculo quæst. ultima in Exod. to. 3. col. 475. maximè verò à num. 18. usque ad num. 23. quæ postrema hîc subjicienda ducimus.

« Quoniam, inquit, satis disputatum est, quomodo illa omnia intelligenda sint, quæ in Tabernaculi constitutione videbantur obscura, breviter si possumus, enitamur ostendere, quid sit eadem dispositione confectum.

« Ab occidente igitur intrabatur, & prima erat ingrediendi porta atrii, quæ patebat viginti cubitis, & habebat quatuor columnas, quibus dependebat velum viginti cubitis extentum, erectum autem cubitis quinque, quatuor illis sæpe commemoratis coloribus acu picto opere variato. Hac porta ingrediens excipiebatur atrio, cujus latera dextera lævaque quindenis cubitis & ternis columnis porrigebantur introrsus; ut in medio ponerent ostium tabernaculi interioris, in ea parte quò perveniebant, sicut in medio ponebant portam atrii, ab ea parte unde incipiebant. Hoc itaque atrium latius erat quàm longius. Nam longitudo ejus erat à porta ipsius usque ad ostium Tabernaculi interioris, in cubitis ferme quindecim: latitudo autem circa portam in cubitis viginti, circa ostium verò in cubitis triginta. Unde obliqua illa latera fuisse intelliguntur, quæ dextera lævaque in columnis ternis & quindenis cubitis erant. In hoc atrio erat altare sacrificiorum quadratum, quinque scilicet cubitis longum, & totidem latum. Inter portam & altare spatium erat, ubi versabantur qui sacrificia imponebant altari: introrsus verò inter altare & ostium Tabernaculi, locus erat cineris ante altare, & deinde labrum æneum ubi manus & pedes sacerdotes lavabant, vel altari in atrio servituri, vel Tabernaculum interius ingressuri. Tentoria porro hujus atrii in lateribus ternarum columnarum byssina erant, extenta cubitis quindenis, erecta cubitis quinis.

« Ab hoc ergo atrio intrabatur ostium Tabernaculi cùm transisses altare, & labrum æneum. Intrabatur autem apertis aulæis, quibus decem, quinque hinc & quinque inde ex adverso sibimet constitutis, totum ipsum interius Tabernaculum cingebatur. Quod ostium ingresso occurrebat velum, quod ad ostium fuerat oppositum, in quinque columnis extentum, variatum illis quatuor coloribus: quod velum cùm faciendum præciperet, *adductorium* vocavit, credo quòd curreret, ducendo & reducendo, cùm operiret atque aperiret ingressum. Transito isto velo, excipiebat pars Tabernaculi media inter hoc velum & illud alterum interius, quod columnis quatuor fuerat impositum, ex illis quatuor coloribus factum, & separabat inter sancta quæ forinsecus erant, & sancta sanctorum interiùs posita. In hoc itaque medio spatio inter ista duo vela, mensa erat aurea, quæ habebat panes propositionis in parte Aquilonis; & contra eam candelabrum aureum septem lucernarum in parte austri. Huc usque secundis sacerdotibus lice-

VULGATA NOVA.

cubitos, & in latitudine quatuor: una mensura erat omnium cortinarum.

10. Conjunxitque cortinas quinque, alteram alteri, & alias quinque sibi invicem copulavit.

11. Fecit & ansas hyacinthinas in ora cortinæ unius ex utroque latere, & in ora cortinæ alterius similiter,

12. ut contra se invicem venirent ansæ, & mutuò jungerentur:

13. unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, & fieret unum tabernaculum.

14. Fecit & saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi:

15. unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor: unius mensuræ erant omnia saga:

16. quorum quinque junxit seorsum, & sex alia separatim.

17. Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, & quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur.

18. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis: aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.

20. Fecit & tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius: & unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum,

24. cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur.

25. Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas,

26. cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas.

27. Contra occidentem verò, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ mare respicit, fecit sex tabulas,

28. & duas alias per singulos angulos tabernaculi retro:

29. quæ junctæ erant à deorsum usque sursum, & in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos:

30. ut octo essent simul tabulæ, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31. Fecit & vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,

32. & quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34. Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit.

35. Fecit & velum de hyacintho, & purpura, vermiculo, ac bysso retorta, opere polymitario, varium atque distinctum:

36. Et quatuor columnas de lignis setim, quas

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» bat intrare.
» Interiùs autem, id est, in sancto sanctorum ultra velum
» quatuor columnarum, arca erat testimonii deaurata, in
» qua erant tabulæ lapideæ legis, & virga Aaron, & urna
» aurea cum manna, & propitiatorium desuper aureum,
» ubi stabant duo Cherubim, alis obumbrantes propitiato-
» rium, & intuentes invicem & ipsum. Ante arcam verò,
» id est inter arcam & velum, positum erat altare incensi,
» quod aliquando aureum dicit Scriptura, aliquando deau-
» ratum, aureum utique appellans, quia erat inauratum.
» Ad hæc sancta sanctorum nisi summo sacerdoti non lice-
» bat intrare quotidie propter inferendum incensum, semel
» autem in anno cum sanguine ad purificandum altare, &
» si quando fortè exigebat necessitas pro peccato sacerdotis,
» aut universæ synagogæ, sicut in Levitico scriptum est.
» Sic intrabatur Tabernaculum ab occidente, id est à porta
» atrii usque ad latus orientale introrsus ubi erat arca testi-
» monii.
» Hoc autem interius Tabernaculum, quod incipiebat non
» à porta atrii, sed ab ostio quod appellabatur ostium Ta-
» bernaculi, & finiebatur in longum latere orientis ubi erat
» arca testimonii, decem aulæis concludebatur, quorum
» erant singula viginti octo cubitorum, quinque hinc &
» quinque inde, sibimet connexa ansulis & circulis, & ex
» adverso sibimet constituta; & columnis vicenis in lateribus
» longioribus aquilonis atque austri, & columnis octo à la-
» tere occidentis, à latere autem orientis nullis columnis,
» sed solis aulæis. Quæ aulæa decem erigebantur in cubitis
» quatuor, & per totum circuitum tendebantur in cubitis du-
» centis octoginta: quorum centena in lateribus erant lon-
» gioribus austri & aquilonis per vicenas columnas; qua-
» dragena verò cubita in reliquis duobus lateribus breviori-
» bus; uno occidentis per columnas octo; altero orientis,
» ubi columnæ non erant, sed sola tendebantur aulæa de
» solis duabus angularibus columnis, mediis autem nullis:
» & erant hæc aulæa decem de quatuor coloribus texta. Hoc
» ergo interius Tabernaculum circumdabatur atrio ab au-
» stro viginti columnis, & ab aquilone viginti. Quæ duo
» atrii latera æqualem habebant longitudinem cum lateribus
» interioris Tabernaculi; quia & ipsa vicenis columnis por-
» rigebantur in cubitis totidem, id est, centenis. A latere
» autem orientis atrium concludebatur columnis decem, cu-
» bitis quinquaginta: qui ordo columnarum rectus erat, &
incurrebat in illas duas angulares interioris Tabernaculi, «
quas solas orientis pars habebat; proinde cum ipsis com- «
plebantur decem. A latere autem occidentis habebat qui- «
dem atrium decem columnas, non tamen recto ordine, «
sed sicut jam ostendimus, tanquam triporticum, quatuor «
à porta, & ternas à lateribus. «
Universum autem atrium in circuitu Tabernaculi ten- «
toriis byssinis cingebatur, quæ erigebantur cubitis quin- «
que: his superveniebant vela capillacia undecim, ex una «
parte quinque sibimet connexa, ex alia sex. In connexio- «
ne ergo quinque velorum, cubita erant centum quinqua- «
ginta; ex alia verò parte in connexione sex velorum, cu- «
bita erant centum octoginta: quoniam vela singula trice- «
norum fuerunt cubitorum. Sed ut alia pars alteri coæqua- «
retur, duplicatum est unum velum à facie Tabernaculi, «
id est ab oriente; & subtectum est dimidium velum à par- «
te posteriore, id est ab occidente: atque ita subtracta sunt «
cubita triginta, quanta erat veli unius longitudo; & re- «
manserunt centum quinquaginta, quot etiam ex parte al- «
tera fuerunt. Circuitus itaque velorum capillaciorum, «
quo cingebatur atrium Tabernaculi, trecentis cubitis ten- «
debatur, sicut circuitus decem aulæorum interioris Taber- «
naculi cubitis ducentis octoginta. Aulæa quippe singula ha- «
bebant cubita vicena & octona in longitudine, capillacia «
verò vela tricenis cubitis longa erant. Quapropter ex am- «
bitu aulæorum interioris Tabernaculi, qui erat in cubitis «
ducentis octoginta, centena cubita in lateribus longiori- «
bus erant austri & aquilonis, & quadragena in duobus «
brevioribus orientis & occidentis: ex ambitu autem ca- «
pillaciorum velorum, quo atrium exterius tegebatur, quia «
ambitus erat in cubitis trecentis, centena erant in lateribus «
longioribus austri & aquilonis, quoniam æqualia erant «
lateribus Tabernaculi interioris, quinquagena autem in «
duabus reliquis partibus orientis & occidentis. Ac per hoc «
duo illa cubita, quibus longius erat aulæo velum capilla- «
cium, non lateribus austri & aquilonis, quæ paria erant «
atrii exterioris & Tabernaculi interioris, sed lateribus «
orientis & occidentis proficiebant. In eis enim lateribus «
creverat Tabernaculi latitudo, circumposito extrinsecus «
atrio: sed quinquaginta cubita velorum capillaciorum à «
parte orientis per decem columnarum rectum ordinem «
tendebantur, eisque proficiebat unum cubitum ex duobus «
illis, quibus eorumdem velorum major fuerat longitudo: «

VULGATA NOVA.

cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis.

37. Fecit & tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii:

38. & columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» alia verò cubita quinquaginta, quæ occidentali lateri debebantur, quibus alterum ex duobus illis cubitum proficiebat, non tendebantur per columnarum ordinem rectum. Ibi enim erat illa tanquam triporticus, quæ concludebat spatium atrii, ubi esset altare sacrificiorum, quatuor columnis à porta & ternis à lateribus: ac per hoc non poterant etiam portam cingere illa cubita quinquaginta, sed usque ad cooperienda obliqua illa latera tendebantur, quæ in columnis ternis & quindenis cubitis erant. Erigebantur autem capillacia vela cubitis quatuor, eisque tegebantur atrii tentoria byssina, quorum erat erectio in cubitis quinque.

Pelles verò rubricatæ super capillacia vela veniebant. Desuper autem, id est, a parte tecti, vice cameræ Tabernaculum pellibus hyacinthinis tegebatur: utrum cum atrio & spatium illud interius, non apparet: sed credibilius est, atrii spatia quæ inter exteriores & interiores columnas erant, cœlum apertum habuisse, maximè illud occidentis, ubi erat altare sacrificiorum. Hactenus Augustinus. «

CAPUT XXXVII.

VULGATA NOVA.

1. FEcit autem Beseleel & arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit & dimidii: vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

2. Et fecit illi coronam auream per gyrum,

3. conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos ejus: duos annulos in latere uno, & duos in altero.

4. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,

5. & quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ ad portandum eam.

6. Fecit & propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum & dimidii in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine.

7. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii:

8. Cherub unum in summitate unius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii,

9. extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuò & illud respicientes.

10. Fecit & mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, & in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem:

11. circumdeditque eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum,

12. ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, & super eandem, alteram coronam auream.

13. Fudit & quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ

14. contra coronam: misitque in eos vectes, ut possit mensa portari.

15. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, & circumdedit eos auro.

16. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

17. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphærulæque ac lilia procedebant:

18. sex in utroque latere, tres calami ex parte una, & tres ex altera:

19. tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæque simul & lilia: & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæque simul & lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri.

20. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos simul & lilia:

21. & sphærulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno:

22. & sphærulæ igitur & calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo.

23. Fecit & lucernas septem cum emunctoriis suis, & vasa ubi ea quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissimo.

24. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

25. Fecit & altare thymiamatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos, & in altitudine duos: è cujus angulis procedebant cornua.

26. Vestivitque illud auro purissimo, cum craticula ac parietibus & cornibus.

27. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & possit altare portari.

28. Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis.

29. Composuit & oleum ad sanctificationis unguentum, & thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarii.

CAPUT XXXVIII.*

* Sec. LXX. XXXVII.

VULGATA NOVA.

2. Par. 1. 5. 1. FEcit & altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine:

2. cujus cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis æneis.

3. Et in usus ejus paravit ex ære vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula.

4. Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam,

5. fusis quatuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum:

6. quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis:

7. induxitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cavum ex tabulis, & intus vacuum. Sup. 27. 8.

8. Fecit & labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 177. de Tabernac. t. 3. 482. f. g.

9. Et fecerunt atrium, quod eſt ad auſtrum, tentoria atrii de byſſo torta, centum per centum;

10. & columnæ eorum viginti, & baſes earum viginti æreæ.

11. Et latus, quod ad aquilonem, centum per centum; & columnæ eorum viginti, & baſes earum viginti æreæ.

12. Et latus, quod eſt ad mare, aulæa quinquaginta cubitorum; columnæ eorum decem, & baſes earum decem.

13. Et latus, quod eſt ad orientem, quinquaginta cubitorum tentoria:

Ibid. 483. a. b.

14. quindecim cubitorum, quod eſt à dorſo; & columnæ eorum tres, & baſes earum tres:

15. & à dorſo ſecundo hinc & hinc, ſecundùm portam atrii, aulæa quindecim cubitorum, columnæ eorum tres, & baſes earum tres.

16. Omnia aulæa atrii de byſſo torta.

17. Et baſes columnarum æreæ, & anſæ earum argenteæ, & capita earum inargentata argento: & columnæ inargentatæ argento, omnes columnæ atrii.

18. Et vela memorati atrii, opus variatoris, de hyacintho, & purpura, & cocco neto, & byſſo torta, viginti cubitorum longitudinem, & altitudinem, & latitudinem quinque cubitorum.....

VULGATA NOVA.

9. Fecit & atrium, in cujus auſtrali plaga erant tentoria de byſſo retorta, cubitorum centum,

10. columnæ æneæ viginti cum baſibus ſuis, capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

11. Æquè ad ſeptentrionalem plagam tentoria, columnæ, baſeſque & capita columnarum ejuſdem menſuræ, & operis ac metalli, erant.

12. In ea verò plaga, quæ ad occidentem reſpicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum baſibus ſuis æneæ, & capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

13. Porro contra orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria:

14. è quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum baſibus ſuis, unum tenebat latus:

15. & in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi fecit) quindecim æquè cubitorum erant tentoria, columnæque tres, & baſes totidem.

16. Cuncta atrii tentoria byſſus retorta texuerat.

17. Baſes columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cunctis cælaturis ſuis argentea: ſed & ipſas columnas atrii veſtivit argento.

18. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo verò quinque cubitorum erat juxta menſuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.

VULGATA NOVA.

19. Columnæ autem in ingreſſu fuere quatuor cum baſibus æneis, capitaque earum & cælaturæ argenteæ.

20. Paxillos quoque tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos.

21. Hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonii, quæ enumerata ſunt juxta præceptum Moyſi in cæremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron ſacerdotis:

22. quæ Beſeleel filius Uri filii Hur de tribu Juda, Domino per Moyſen jubente, compleverat,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 156. t. 3. 352. b.

23. & Eliab filius Achiſamach de tribu Dan, qui architectonatus eſt textilia, & conſutilia, & diverſicoloria, texere de cocco & byſſo.

VULGATA NOVA.

23. juncto ſibi ſocio Ooliab filio Achiſamech de tribu Dan: qui & ipſe artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo & byſſo.

VULGATA NOVA.

24. Omne aurum quod expenſum eſt in opere ſanctuarii, & quod oblatum eſt in donariis, viginti novem talentorum fuit, & ſeptingentorum triginta ſiclorum, ad menſuram ſanctuarii.

25. Oblatum eſt autem ab his qui tranſierunt ad numerum à viginti annis & ſupra, de ſexcentis tribus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Ita in Græco, præter hoc, τὰ πρὸς Λίβα, *quæ ad africum*, loco *quod eſt ad auſtrum;* at in Ald. edit. τὰ πρὸς Νότον, ut ſupra. Auguſt. ibid. *Centum per centum, id eſt, centum cubita tentoriorum per centum cubita ſpatii, quod tenebant viginti columnæ.*

℣. 10. In Græco deeſt ultima vox, *æreæ*, quam retinent Mſ. Alex. ac Ald. edit. in quibus εἴκοσι χαλκαῖ. cætera concordant ad verbum.

℣. 11. Poſt hoc, *per centum*, Græc. addit: Καὶ τὸ κλίτος τὸ πρὸς Νότον, ἑκατὸν ἐφ᾽ ἑκατόν, *& latus quod ad auſtrum, centum per centum*, quæ in Mſ. Alex. & Ald. edit. deſunt: Contrà edit. Rom. delet in fine vocem *æreæ*, quam Mſ. Alex. ſervat cum edit. Ald. cætera optimè quadrant.

℣℣. 12..... 15. Hi quatuor verſiculi totidem verbis habentur Græcè. Obſervat Aug. ibid. *dorſum* appellari, *quia poſteriora tabernaculi erant, id eſt à parte occidentis;* & poſt pauca: *Manifeſtum eſt*, inquit, *eadem duo dorſa dici hoc loco, cùm commemorantur omnia quemadmodum facta ſint, quæ latera dicebantur, quando præcipiebatur ut fierent: latera ſcilicet, quia hinc atque inde conjuncta, portæ occidentalis atrii ſpatium concludebant; dorſa verò, quòd à tergo tabernaculi erat hæc pars atrii, id eſt à parte occidentali.*

℣. 16. In Græco loco *atrii*, legitur σκηνῆς, *tabernaculi;* at in Mſ. Alex. ſic: Πᾶσαι αἱ πύλαι αἱ τῆς αὐλῆς, ἐκ βύσσου, *omnes portæ quæ ſunt atrii, ex byſſo.*

℣. 17. Ita in Græco verbum pro verbo, niſi quòd additur vox αὐτῶν, poſt hanc *columnarum;* at in Mſ. Alex. deeſt αὐτῶν.

℣. 18. In Græco legitur, καὶ τὸ καταπέτασμα τῆς πύλης; *& velamen portæ*, loco *& vela memorati*, quod ultimum vitiosè à librario ſubſtitutum fuiſſe valde ſuſpicor. Item apud Aug. legitur in editt. *& latitudinem*, cujus loco repoſui, *& altitudinem*, juxta Græc. καὶ τὸ ὕψος· Auguſtinus enim ſubdit: *Apparet eandem dictam ſuperiùs altitudinem, quæ aulæorum extentorum fuerat longitudo*, tum iſta; *Denique addit:* Et latitudinem quinque cubitorum. *Tot enim cubitis latitudinis erigebantur tentoria exterioris atrii, ſicut interioris cubitis quatuor.* Unde rurſus in ſuſpicionem venit mendum huc irrepſiſſe in editt. Auguſt. incuriâ editoris vel typographi, qui poſuit *latitudinem* pro *altitudine;* ſecus, ut quid infra repeteret Auguſt. *& latitudinem*, maximè cùm in Gr. tres diſtinctim dimenſiones ita exprimantur: τὸ μῆκος, καὶ τὸ ὕψος, καὶ τὸ εὖρος πέντε πηχέων ἐξισούμενον τοῖς ἱστίοις τῆς αὐλῆς.

℣. 23. Ad verbum è Græco.

VULGATA NOVA.

millibus, & quingentis quinquaginta, armatorum.

26. Fuerunt præterea centum talenta argenti, è quibus conflatæ ſunt baſes ſanctuarii, & introitus ubi velum pendet.

27. Centum baſes factæ ſunt de talentis centum, ſingulis talentis per baſes ſingulas ſupputatis.

28. De mille autem ſeptingentis & ſeptuaginta quinque, fecit capita columnarum, quas & ipſas veſtivit argento.

29. Æris quoque oblata ſunt talenta ſeptuaginta duo millia, & quadringenti ſupra ſicli,

30. ex quibus fuſæ ſunt baſes in introitu tabernaculi teſtimonii, & altare æneum cum craticula ſua, omniaque vaſa quæ ad uſum ejus pertinent,

31. & baſes atrii tam in circuitu quàm in ingreſſu ejus, & paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

CAPUT XXXIX.*

* Sec. LXX. XXXVI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. DE hyacintho verò & purpura, vermiculo ac byſſo, fecit veſtes, quibus indueretur Aaron quando miniſtrabat in ſanctis, ſicut præcepit Dominus Moyſi. *(Sup. 28. 6.)*	1. ET fecit omnis ſapiens in operibus ſtolas ſanctorum, quæ ſunt Aaron ſacerdotis, ſicut Dominus præcepit Moyſi. *(Hieron. epiſt. ad Marcell. t. 2. 614. a.)*
2. Fecit igitur ſuperhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta,	2. Et fecerunt ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, & cocco, & byſſo retorta,
3. opere polymitario; inciditque bracteas aureas, & extenuavit in fila, ut poſſent torqueri cum priorum colorum ſubtegmine,	
4. duaſque oras ſibi invicem copulatas in utroque latere ſummitatum,	4. humeralia continentia ex utriſque partibus ejus. *(Aug. Locut. 155. de Ex. t. 3. 352. b.)*

VULGATA NOVA.

5. & balteum ex eiſdem coloribus, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

6. Paravit & duos lapides onychinos, aſtrictos & incluſos auro, & ſculptos arte gemmaria nominibus filiorum Iſraël:

7. poſuitque eos in lateribus ſuperhumeralis, in monimentum filiorum Iſraël, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

8. Fecit & rationale opere polymito juxta opus ſuperhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta:

9. quadrangulum, duplex, menſuræ palmi.

10. Et poſuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo verſu erat ſardius, topazius, ſmaragdus.

11. In ſecundo, carbunculus, ſapphirus, & jaſpis.

12. In tertio, ligurius, achates, & amethyſtus.

13. In quarto, chryſolithus, onychinus, & beryllus, circumdati & incluſi auro per ordines ſuos.

14. Ipſique lapides duodecim, ſculpti erant nominibus duodecim tribuum Iſraël, ſinguli per nomina ſingulorum.

15. Fecerunt in rationali & catenulas ſibi invicem cohærentes, de auro puriſſimo:

16. & duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos poſuerunt in utroque latere rationalis,

17. è quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inſeruerunt uncinis, qui in ſuperhumeralis angulis eminebant.

18. Hæc & ante & retro ita conveniebant ſibi, ut ſuperhumerale & rationale mutuò necterentur,

19. ſtricta ad balteum, & annulis fortiùs copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & à ſe invicem moverentur, ſicut præcepit Dominus Moyſi.

20. Fecerunt quoque tunicam ſuperhumeralis totam hyacinthinam,

21. & capitium in ſuperiori parte contra medium, oramque per gyrum capitii textilem:

22. deorſum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta:

23. & tintinnabula de auro puriſſimo, quæ poſuerunt inter malogranata in extrema parte tunicæ per gyrum:

24. tintinnabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando miniſterio fungebatur, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

25. Fecerunt & tunicas byſſinas opere textili Aaron & filiis ejus:

26. & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo:

27. feminalia quoque linea, byſſina:

28. cingulum verò de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
29. Fecerunt & laminam ſacræ venerationis de auro puriſſimo, ſcripſeruntque in ea opere gemmario, Sanctum Domini:	29. Et fecit laminam auream, & ſcripſit in ea litteras deformatas ſigillo ſanctificationis Domini: *(Hieron in Ezech. 16. t. 3. 790. f.)*
30. & ſtrinxerunt eam cum mitra vittâ hyacinthinâ, ſicut præceperat Dominus Moyſi.	30. & poſuit ſuper caput Aaron.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ẏ. 1. Pauca iſta quæ hîc ſubjicimus ex PP. Lat. habentur ſupra cap. 36. ad ẏ. 8. apud LXX. In edit. tamen Complut. referuntur ad cap. 39. ſicut in Vulg. Quæ autem proferuntur hîc ex Hieron. *Et fecit omnis ſapiens*, &c. ita leguntur Græcè, niſi quòd pro *operibus* ſcript. ἐν τοῖς ἐργαζομένοις, *in iis qui operabantur*; & loco *ſacerdotis*, τῷ ἱερεῖ, *ſacerdoti*. Lege ſis hanc epiſt. ad Marcell.

ẏ. 2. Græc. Καὶ ἐποίησεν, *& fecit*; reliqua ut in Latino, præter unum νενησμένου, *neto*, additum voci *cocco*.

ẏ. 4. In Græco deeſt *ejus*, in fine; at in Mſ. Alex. & Ald. edit. ſic: μερῶν αὐτοῦ.

ẏ. 29. Græc. habet: Καὶ ἐποίησαν, *& fecerunt*; ſubinde poſt vocem *auream*, addit: ἀφόρισμα τοῦ ἁγίου, χρυσίου καθαροῦ, *ſeparationem ſancti, auri puri*; paulòque poſt, loco *ſanctificationis Domini*, Ἁγίασμα Κυρίῳ, *ſanctificationem Domino*: reliqua concordant. Heſych l. 2. in Levit. c. 8. col. 83. a. ſic legit ex LXX. *Et fecit laminam auream, deductionem auri puri, redemptionem ſancti; & inſculpſit litteras deformatas ſignis, ſanctitatem Domino.*

ẏ. 30. Græc. Καὶ ἐπέθηκαν ἐπὶ τὸ πέταλον ὑακίνθινον, ὥστε ἐπικεῖσθαι ἐπὶ τὴν μίτραν ἄνωθεν, ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ. *Et impoſuerunt ſuper marginem hyacinthi-*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 157. *de Exod.* 352. *c.* 31..... Et fecerunt filii Iſraël ſicut præcepit Dominus Moyſi, ita fecerunt.....	31. Perfectum eſt igitur omne opus tabernaculi & tecti teſtimonii: feceruntque filii Iſraël cuncta quæ præceperat Dominus Moyſi.

VULGATA NOVA.

32. Et obtulerunt tabernaculum & tectum & univerſam ſupellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac baſes,

33. opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentum de ianthinis pellibus,

34. velum: arcam, vectes, propitiatorium,

35. menſam cum vaſis ſuis & propoſitionis panibus:

36. candelabrum, lucernas, & utenſilia earum cum oleo:

37. altare aureum, & unguentum, & thymiama ex aromatibus:

38. & tentorium in introitu tabernaculi:

39. altare æneum, retiaculum, vectes, & vaſa ejus omnia: labrum cum baſi ſua: tentoria atrii, & columnas cum baſibus ſuis:

40. tentorium in introitu atrii, funiculoſque illius & paxillos. Nihil ex vaſis defuit, quæ in miniſterium tabernaculi, & in tectum fœderis juſſa ſunt fieri.

41. Veſtes quoque, quibus ſacerdotes utuntur in ſanctuario, Aaron ſcilicet & filii ejus,

42. obtulerunt filii Iſraël, ſicut præceperat Dominus.

43. Quæ poſtquam Moyſes cuncta vidit completa, benedixit eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

num, ut ſupercaderet ſuper mitram deſuper, quemadmodum præcepit Dominus Moyſi.

℣. 31. Græc. Καὶ ἦσαν πεποιηκότες αὐτὰ ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῆ, οὕτως ἐποίησαν αὐτά, &c.

CAPUT XL.

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2. Menſe primo, prima die menſis, eriges tabernaculum teſtimonii,

3. & pones in eo arcam, demitteſque ante illam velum:

4. & illatâ menſâ, pones ſuper eam quæ rite præcepta ſunt. Candelabrum ſtabit cum lucernis ſuis,

5. & altare aureum in quo adoletur incenſum, coram arca teſtimonii. Tentorium in introitu tabernaculi pones,

6. & ante illud altare holocauſti:

7. labrum inter altare & tabernaculum, quod implebis aquâ.

8. Circumdabiſque atrium tentoriis, & ingreſſum ejus.

9. Et aſſumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vaſis ſuis, ut ſanctificentur:

10. altare holocauſti & omnia vaſa ejus:

11. labrum cum baſi ſua: omnia unctionis oleo conſecrabis, ut ſint ſancta ſanctorum.

12. Applicabiſque Aaron & filios ejus ad fores tabernaculi teſtimonii, & lotos aquâ

13. indues ſanctis veſtibus, ut miniſtrent mihi, & unctio eorum in ſacerdotium ſempiternum proficiat. *Sup.* 29. 35. *Lev.* 8. 2.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 158. *col.* 352. *c.* 14. Et fecit Moyſes omnia quæ præcepit ei Dominus, ita fecit.	14. Fecitque Moyſes omnia quæ præceperat Dominus.

VULGATA NOVA.

15. Igitur menſe primo anni ſecundi, prima die menſis, collocatum eſt tabernaculum.

16. Erexitque Moyſes illud, & poſuit tabulas ac baſes & vectes, ſtatuitque columnas, *Num.* 7. 1.

17. & expandit tectum ſuper tabernaculum, impoſito deſuper operimento, ſicut Dominus imperaverat.

18. Poſuit & teſtimonium in arca, ſubditis infra vectibus, & oraculum deſuper.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Idem. quæſt. 174. *in Ex. t.* 3. 474. *e.* 19. Extendit aulæa ſuper tabernaculum.....	19. Cùmque intuliſſet arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut expleret Domini juſſionem.

VULGATA NOVA.

20. Poſuit & menſam in tabernaculo teſtimonii ad plagam ſeptentrionalem extra velum,

21. ordinatis coram propoſitionis panibus, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

22. Poſuit & candelabrum in tabernaculo teſtimonii è regione menſæ in parte auſtrali,

23. locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini.

24. Poſuit & altare aureum ſub tecto teſtimonii contra velum,

25. & adolevit ſuper eo incenſum aromatum, ſicut juſſerat Dominus Moyſi.

26. Poſuit & tentorium in introitu tabernaculi teſtimonii,

27. & altare holocauſti in veſtibulo teſtimonii, offerens in eo holocauſtum, & ſacrificia, ut Dominus imperaverat.

28. Labrum quoque ſtatuit inter tabernaculum teſtimonii & altare, implens illud aquâ.

29. Laveruntque Moyſes & Aaron ac filii ejus manus ſuas & pedes,

30. cùm ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, ſicut præceperat Dominus Moyſi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Itidem in Græco.

℣. 19. Addit Auguſt. ibid. *Non utique deſuper tectum, ſed cingens columnas, quia de columnis dixerat quòd ſtatuerit tabernaculum.*

VULGATA NOVA.

31. Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,

VERSIO ANTIQUA.

31..... & super atrium in circuitu tabernaculi & altaris.....

Aug. quæst. 175. ubi sup.

VULGATA NOVA.

Num. 9. 15. 3. Reg. 8. 10.

32. operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud.

32..... *Vide Not.*

33. Nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.

34. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israël per turmas suas:

35. si pendebat desuper, manebant in eodem loco.

36. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 31. Græc. Καὶ ἔστησε τὴν αὐλήν, *Et statuit atrium;* reliqua ut in Lat. mox August. *Manifestat*, inquit, *altare holocaustomatum ad ostium tabernaculi forinsecus fuisse, ut atrio totum ambiretur, & altare esset infra atrium inter portam atrii, & ostium tabernaculi.*

℣. 32. Huc redeunt quæ August. ait quæst. 176. in Exod. to. 3. 474 f. *Quòd nube descendente & implente tabernaculum, quæ nomen gloria Domini dicitur, non poterat Moyses intrare tabernaculum;* quæ respondent Græcis.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

EXODUS.

CAP. I. ℣. 6. Omnique cognatione illa. *Cave mutes pronomen demonstrativum* illa, *cum possessivo* sua.

℣. 13. Illudentes eis. *Quod subjungitur à quibusdam libris* & invidentes, *superfluit.*

CAP. II. ℣. 18. Ad Raguel patrem suum. *Non est mutandum nomen* Raguel *cum nomine* Jethro.

℣. 22. Eripuit me. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 25. Et cognovit eos. *Romani Correctores meritò scripserunt* cognovit, *pro eo quod in aliis libris est*, liberavit.

CAP. III. ℣. 1. Iethro soceri sui. *Non judicarunt Romani Patres pro* soceri, *substituendum esse* cognati, *quod est in multis libris. Idem occurrit infra* 4. ℣. 18.

℣. 6. Deus Isaac. *Meritò omissa est conjunctio* &, *quæ ab aliis præponitur. Idem locum habet infra* ℣℣. 15. 16. & c. 4. ℣. 5.

℣. 8. Et Hevæi & Jebusæi. *Non interponas* & Gergesæi, *quod quidam.*

℣. 14. Dixit Deus ad Moysen. *Consultò mutatum est nomen* Dominus, *quod est in multis libris, cum nomine* Deus.

℣. 15. In generationem & generationem. *Uno eodemque casu accusandi, legunt Sixtina Biblia nomen generationis repetitum, cùm alia exemplaria priori loco fere scribant sextum casum.*

CAP. IV. ℣. 5. Dominus Deus patrum suorum. *Pro pronomine secundæ personæ* tuorum, *rectè substitutum est pronomen tertiæ personæ* suorum.

℣. 14. Ecce ipse egreditur in occursum tuum. *Et hic in locum futuri* egredietur, *rectè subrogatum est præsens* egreditur.

℣. 16. Ipse loquetur pro te. *Hic omissa est conjunctio* &, *quæ à quibusdam præponebatur.*

℣. 26. Postquam dixerat: Sponsus sanguinum. *Quod subjicitur in nonnullis exemplaribus*, tu mihi es, *non est hujus versiculi, sed præcedentis.*

℣. 28. Verba Domini quibus miserat eum. *Alii codices addunt præpositionem*, pro, quibus, *quæ consultò omissa est.*

CAP. V. ℣. 14. Quare non impletis mensuram laterum. *Præsens* impletis, *est in melioribus Manuscriptis, pro præterito* implestis.

℣. 19. Videbantque se præpositi filiorum Israël in malo. *Alii libri minùs rectè legunt quartum casum* malum, *pro sexto* malo.

℣. 20. Egredientibus à Pharaone. *Non mutes tertium casum* egredientibus, *cum primo* egredientes.

CAP. VI. ℣. 20. Quæ peperit ei Aaron & Moysen. *Non subjungas* & Mariam, *quod non est hujus loci.*

CAP. VII. ℣. 9. Ac vertetur in colubrum. *Alii codices, pro futuro indicativi* vertetur, *habent præsens imperativi* vertatur, *minùs bene.*

CAP. VIII. ℣. 9. Et à servis tuis, & à populo tuo. *Hoc non omittitur à Sixtinis Bibliis, ut ab aliis quibusdam.*

℣. 19. Digitus Dei est hic. *Non mutes masculinum* hic, *cum neutro* hoc.

℣. 26. Abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. *Prudenter omissa est nota interrogationis, quæ est in aliis libris.*

CAP. IX. ℣. 9. Ulcera & vesicæ. *Judicarunt Romani Patres legendum potiùs* ulcera, *id est*, ἕλκη, *quàm* ulnera, *quod est in multis manuscriptis, tam hic quam duobus versiculis proximè sequentibus.*

℣. 27. Dominus justus: ego & populus meus impii. *Meritò deleta est conjunctio* &, *ante pronomen* ego.

CAP. X. ℣. 3. Ut sacrificet mihi. *Hoc loco non addas* in deserto.

℣. 12. Ut ascendat super eam. *Alii legunt antecedens* terram, *loco relativi* eam.

℣. 15. Nihilque omnino virens relictum est. *Malè quidam pro* que, *legunt* quoque: nihil quoque omnino.

℣. 18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum. *Alii libri intersecant hanc sententiam, additis verbo substantivo* est, *& conjunctione copulativa* &.

CAP. XI. ℣. 2. Vasa argentea & aurea. *Non addas* & vestem.

℣. 4. Media nocte egrediar in Ægyptum. *Pro* egrediar *quod est exibo, alii minùs rectè scribunt* ingrediar, *quod est intrabo.*

℣. 7. Ægyptios & Israël. *Non est addenda vox* filios, *nomini* Israël.

℣. 8. Et adorabunt me. *Non mutes compositum verbum* adorabunt, *cum simplici* orabunt.

℣. 10. Omnia ostenta quæ scripta sunt. *Quod quidam libri addunt* signa & (omnia signa & ostenta) *superfluum est.*

CAP. XII. ℣. 15. Quicunque comederit fermentatum. *Legendum est participium* fermentatum, *non nomen* fermentum.

℣. 19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris. *Hic contra legendum est nomen* fermentum, *non participium* fermentatum.

℣. 31. Ite, immolate. *Non est interjicienda conjunctio* &.

℣. 35. Sicut præceperat Moyses. *Malè alii plerique libri, pro uno nomine* Moyses, *scribunt duo* Dominus Moysi.

℣. 37. Absque parvulis. *Meritò confoditur ut superfluum, quod in quibusdam antigraphis sequitur*, & mulieribus.

℣. 39. Neque enim poterant fermentari. *suppl. panes. Alii scribunt numero singulari* poterat, *suppl. farina.*

Ibidem. Nec pulmenti quidquam occurrerat præparare. *Pro* occurrerat, *quidam expositionis gratiâ scribunt* curaverant.

CAP. XIII. ℣. 5. Cùmque introduxerit te Dominus in terram, *&c.* celebrabis hunc morem sacrorum mense isto. *Non mutes numerum singularem* te, celebrabis, *cum plurali* vos, celebrabitis.

℣. 16. Inter oculos tuos. *Non substituatur præpositio* ante, *pro ea quæ significantior est*, inter, *q. d. inter utrumque oculum.*

CAP. XIV. ℣. 19. Tollensque se angelus Dei. *Non est auferendum pronomen* se, *nec mutandum* Dei, *cum* Domini.

CAP. XV. ℣. 7. Deposuisti adversarios tuos. *Pronomen secundæ personæ* tuos *servandum est, pro eo quod alii codices habent, pronomine primæ personæ* meos.

℣. 11. Faciens mirabilia. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 26. Ego enim Dominus sanator tuus. *Non augeas orationem, ut alii, hoc modo:* Ego enim sum Dominus

Deus ſanator tuus.

Cap. XVI. ℣. 3. Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud? *Non rectè quidam mutarunt* eduxiſtis, *cum* induxiſtis.

℣. 7. Audivit enim murmur veſtrum. *Tertia perſona* audivit, *non eſt mutanda cum prima* audivi.

℣. 8. Quibus murmurati eſtis contra eum: nos enim quid ſumus? *Nec hic mutandum eſt pronomen tertiæ perſonæ* eum, *cum primæ* nos, *neque conjunctio* enim, *cum* autem.

℣. 33. In generationes veſtras. *Meritò deletum eſt* futuras retro, *quod à quibuſdam exemplaribus additur.*

Sequitur: Sicut præcepit Dominus Moyſi. *In aliis libris, pro perfecto, eſt pluſquàm perfectum* præceperat.

Cap. XVII. ℣. 8. Venit autem Amalec. *Non addas* ad pugnam.

℣. 16. Quia manus ſolii Domini. *Cave mutes* ſolii, *quod eſt, throni, cum* ſolius.

Cap. XVIII. ℣. 19. Et erit Deus tecum. *Non ſubroges* Dominus, *in locum nominis* Deus.

℣. 21. Viros potentes & timentes Deum. *Prudenter Correctores Romani textu expulerunt* ſapientes, *& admiſerunt* potentes, *quod eſt, fortes, ſtrenuos, conſtantes.*

Cap. XIX. ℣. 3. Moyſes autem aſcendit ad Deum. *Non addas* in montem.

℣. 13. Manus non tanget eum. *Non eſt mutandus numerus ſingularis* tanget, *in pluralem* tangent.

Cap. XX. ℣. 18. Videbat voces & lampades. *Non ſubſtituas* audiebat, *pro* videbat.

℣. 23. Non facietis deos argenteos. *Non judicarunt Romani addendum* mecum, *tametſi legatur Hebraicè.*

℣. 25. Si enim levaveris cultrum ſuper eo. *ſuppl. altari. Quare rectè eſt legendum* eum, *multòque minùs* illos, *quod ad lapidem alii referunt.*

Cap. XXI. ℣. 15. Qui percuſſerit patrem, &c. ℣. 16. Qui furatus fuerit hominem, &c. ℣. 17. Qui maledixerit patri, &c. *Hic eſt ordo verſuum in Sixtinis Bibliis, Hebræo conſentaneus: nam in aliis pleriſque codicibus, conjunguntur eæ leges, quæ in eos feruntur, qui parentes injuriâ afficiunt, eſtque decimus ſextus verſus, qui decimus ſeptimus.*

Cap. XXII. ℣. 6. Si ingreſſus ignis invenerit ſpinas. *Egregia correctio, pro* ſpicas, *quibus frumenti grana continentur, ſcripſiſſe* ſpinas, *quod eſt, vepres.*

℣. 9. Et quidquid damnum inferre poteſt. *Non mutes accuſativum* damnum, *cum genitivo* damni.

Cap. XXIII. ℣. 3. Pauperis quoque non miſereberis in judicio. *Non eſt viſum Correctoribus,* judicio *mutare cum* negotio, *quamvis hoc à multis legatur, non ſine ſimilitudine veri.*

℣. 6. Non declinabis in judicium pauperis. *Alii ſcribunt ſextum caſum* judicio, *pro quarto* judicium.

℣. 15. Septem diebus comedes azyma. *Non corrigas ſingulare* comedes, *per plurale* comedetis.

℣. 16. Et ſolemnitatem meſſis primitivorum. *Cave ne legas* menſis, *pro* meſſis, quod eſt θερισμοῦ.

℣. 18. Non immolabis ſuper fermento ſanguinem victimæ meæ. *Non commutes pronomen primæ perſonæ* meæ, *cum ſecundæ* tuæ.

℣. 26. Non erit infecunda nec ſterilis in terra tua. *Perperam omittunt quidam præpoſitionem* in.

Cap. XXIV. ℣. 5. Vitulos. *Meritò omiſſus eſt numerus* duodecim, *qui in multis libris ſequebatur.*

℣. 11. Nec ſuper eos qui procul receſſerant. *Non addas alteram negationem:* Necnon ſuper eos; *neque legas,* propiùs acceſſerant, *pro eo quod contrarium eſt,* procul receſſerant.

Cap. XXV. ℣. 5. Pelleſque ianthinas. *Pro* ianthinas, *alii legunt* hyacinthinas: *& quanquam idem fortaſſe utroque vocabulo ſignificetur, illud tamen potiùs ab Interprete datum, aliàs docuimus. Hæc annotatio pluribus aliis ſequentibus locis ſervit.*

℣. 33. Sphærulaque ſimul & lilium. *Hoc bis lectum iſto verſu, minùs rectè alii libri pluraliter ſcribunt,* Sphærulæque ſimul & lilia.

℣. 38. Fiant de auro puriſſimo. *Non omittatur præpoſitio* de.

Cap. XXVI. ℣. 34. In ſancto ſanctorum. *Non mutes ſingulare* ſancto, *in plurale* ſancta.

Cap. XXVII. ℣. 21. A filiis Iſraël. *Non eſt mutanda præpoſitio* à, *præpoſitione* coram.

Cap. XXVIII. ℣. 14. Et duas catenulas ex auro puriſſimo. *Alii, omiſſa præpoſitione, ſcribunt ſecundo caſu,* auri puriſſimi.

℣. 33. Et cocco bis tincto. *Quod ſequitur in quibuſdam antigraphis,* & byſſo retorta, *meritò hìc omittitur.*

Cap. XXX. ℣. 13. Omnis qui tranſit ad nomen. *Pro* nomen, *quidam legunt* numerum: *ſed prior eſt germana verſio veteris Interpretis.*

℣. 18. Facies & labrum æneum. *Præſtat* labrum *ſcribere diſſyllabum, r mediâ litterâ, quàm* labium *triſſyllabum,* i *mediâ, hoc & aliis ſimilibus locis.*

Cap. XXXI. ℣. 15. Sex diebus facietis opus. *Non mutes numerum pluralem in ſingularem* facies.

℣. 17. Et in ſeptimo ab opere ceſſavit. *Non addas* omni.

Cap. XXXIII. ℣. 3. Quia populus duræ cervicis es. *Non commutes perſonam ſecundam* es, *cum tertia* eſt.

℣. 9. Et ſtabat ad oſtium. *Non eſt addenda vox* tabernaculi (*tametſi Hebraicè exprimatur*) *ut neque mox* Dominus, *ubi ſequitur* loquebaturque cum Moyſe.

℣. 13. Oſtende mihi faciem tuam. *Non judicarunt Romani Correctores, pro* faciem, *ſubſtituendum* viam.

℣. 19. Et vocabo in nomine Domini coram te. *Cave ne ſcribas paſſivum* vocabor, *pro activo* vocabo.

Cap. XXXIV. ℣. 4. Portans ſecum tabulas. *Non addas* duas, *reliquit enim interpres è ſuperioribus intelligendum.*

℣. 11. Quæ hodie mando tibi. *Non ſubſtituendum præteritum* mandavi, *pro præſenti* mando.

Ibidem. Et Hevæum & Jebuſæum. *Non oportet addere* & Gergeſæum.

℣. 25. De victima ſolemnitatis Phaſe. *In locum numeri ſingularis* victima, *non eſt ſubrogandus pluralis* victimis.

℣. 34. Quod ingreſſus. *Nonnulli libri habent* qui, *maſculinum, pro neutro* quod.

℣. 35. Sed operiebat ille rurſus. *Sequitur in quibuſdam codicibus* velamine, *ſed facilè intelligitur etiam non additum.*

Cap. XXXV. ℣. 16. Labrum & baſim ejus. *Retinendus eſt ſingularis numerus* baſim, *pro plurali* baſes.

℣. 24. Argenti æriſque metalla. *Meritò deletum eſt quod quidam addunt* & auri.

℣. 34. Dedit in corde ejus. *Et hìc meritò omiſſa eſt vox* Dominus.

Cap. XXXVII. ℣. 29. Et thymiama. *Servandus eſt numerus ſingularis* thymiama.

Cap. XXXVIII. ℣. 14. Unum tenebat latus. *Et hìc ſervandus eſt numerus ſingularis* tenebat: *nam alii legunt pluralem* tenebant.

℣. 15. Quia inter utraque introitum tabernaculi fecit. *Non omittas præpoſitionem* inter, *nec mutes præteritum* fecit, *in præſens* facit.

℣. 28. Et ſeptuaginta quinque. *Non addas* ſiclis, *quod ſubditur in quibuſdam exemplaribus.*

Cap. XXXIX. ℣. 6. Nominibus filiorum Iſraël. *Sequitur in quibuſdam manuſcriptis:* Sex nomina in lapide uno, & ſex in altero, juxta ordinem nativitatis eorum: *ſed non eſt hujus loci, verùm capitis* 28. *ſuperioris* ℣. 10.

℣. 28. Ac vermiculo bis tincto, arte plumaria. *Inſignis locus, quo pro una voce* diſtinctum, *quæ à pleriſque legitur, & refertur ad* cingulum, *prudenter ſubſtitutæ ſunt duæ* bis tincto, *jungendæ cum* vermiculo, *Hebræo ſuffragante.*

Cap. XL. ℣. 3. Demitteſque ante eam velum. *In Romana anni* 1593. *editione eſt* dimittes, *quod eſt, relinques, pro* demittes, *quod eſt expandes: ſed lapſus eſt Typographus Romanus, dans illud pro hoc, vocalem tertiam pro ſecunda.*

℣. 5. Tentorium in introitu tabernaculi pones. *Non eſt hìc addenda vox* teſtimonii, *voci* tabernaculi, *ut nec infra* ℣. 19.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rurſum ab eodem Francisco Luca obſervatæ.

EXODUS.

Cap. II. ℣. 16. Greges patris ſui. *Videatur præferri poſſe ſingulare* gregem, *plurali* greges.

℣. 22. Alterum verò peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus, eripuit me de manu Pharaonis. *Hunc verſiculum quamvis abſit à quibuſdam Latinis Mſs. ab Hebræis, & Chaldaicis libris, quin etiam à Græca Sixti editione, adeoque repetatur ab omnibus infra* 18. ℣. 4. *non tamen omiſerunt hoc loco Correctores, fortè quòd in nonnullis Græcis libris legatur.*

Cap. XII. ℣. 23. Tranſcendet oſtium domus. *Manuſcripta quædam omittunt voculam* domus.

Cap. XV. ℣. 19. Ingreſſus eſt enim eques Pharao. *Alii legere malunt* equus *ſecundæ declinationis, pro equitatus, quàm* eques *tertiæ. Vide notationes noſtras.*

℣. 27. Venerunt autem in Elim filii Iſraël. *Non temerè libri quidam omittunt* filii Iſraël.

Cap. XXI. ℣. 14. Ab altari meo evelles eum. *Alii boni libri legunt* avelles, *primam nempe vocalem, loco ſecundæ.*

Cap. XXIII. ℣. 20. Ecce ego mittam angelum meum. *Multa bona Mſs. omittunt pronomen* meum.

Cap. XXIX. ℣. 2. Quæ conſperſa ſit oleo. *Quidam libri legunt plurali numero* ſint.

℣. 18. Odor ſuaviſſimus victimæ Domini. *Quædam bona Mſs. pro genitivo* victimæ, *habent nominativum* victima.

Cap. XXXII. ℣. 28. Cecideruntque in die illa, quaſi viginti tria millia hominum. *Pro* viginti tria, *quod eſt in quibuſdam libris, in quibuſdam legitur amplius, nempe* triginta tria, *in quibuſdam minus, nempe* tria. *His poſtremis favent Hebræa, Græca & Chaldæa; & inter auctores, Rabanus disertè ubi enarrat hunc locum, Ambroſius epiſtolâ* 56. *Thomas in ſumma* 2. 2. *quæſt.* 14. *art.* 3. & *q.* 97. *art.* 4. *præter alios.*

Cap. XXXVI. ℣. 29. Et in unam compaginem. *Alii Latinè ſcribunt* compagem.

℣. 34. Fuſis baſibus earum argenteis. *Hæc pericope, ut non legitur Hebraïcè, ita nec Latinè, ab antiquis bonis libris manuſcriptis.*

*CAPITULA [a] LIBRI LEVITICI.

Ex Mſs. codd. S. Pauli, Orat. B. VI. & VII. S. Petri, 21. Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ 1688. & to. 1. nov. edit. Hieron.

I. *Locutus eſt Dominus ad Moyſen de Tabernaculo teſtimonii, & [b] de ſacrificiis.* c. 1. ℣. 1.

II. *Quid offeratur pro delicto ignorantiæ à ſacerdote, vel populo, [c] dicit Moyſi.* c. 4. ℣. 1.

III. *Quid pro [d] negligentia.* c. 5. ℣. 1.

IV. [e] *De commendato, & invento, ſi mentiatur, aut juret injuſtè.* c. 6. ℣. 1.

V. *De holocauſto.* c. 6. ℣. 8.

VI. *De ſacerdote uncto; [f] & quid offerant.* c. 6. ℣. 19.

VII. [g] *De hoſtia pro delicto.* c. 6. ℣. 24.

VIII. *Adipem, & ſanguinem, & à fera comeſtum, non manducandum.* c. 7. ℣. 22.

IX. *De ſacrificio ſalutari.* c. 7. ℣. 27.

X. *Lavit Moyſes Aaron, & filios ejus; & induit eum veſtem ſacerdotalem.* c. 8. ℣. 7.

XI. *Unxit Aaron & filios ejus, & veſtivit; & obtulerunt holocauſta, & ſacrificia: & deſcendit ignis, [h] & conſumpſit omnia.* c. 8. ℣℣. 7. 10. &c.

XII. *Nadab & [i] Abiud offerentes ignem alienum, igni cœleſti conſumpti ſunt.* c. 10. ℣. 1.

XIII. *Jubet ſacerdotes, cùm accedunt [k] ad altare, vinum non bibere.* c. 10. ℣. 9.

XIV. *De ſacrificio quod [l] remanſerit, ſacerdotes cum ſuis præcepit manducare.* c. 10. ℣. 12.

XV. *De pecoribus manducandis.* c. 11. ℣. 1.

XVI. *De piſcibus [m] quæ manducentur.* c. 11. ℣. 9.

XVII. *De volatilibus non manducandis.* c. 11. ℣. 13.

XVIII. *De pecoribus non manducandis.* c. 11. ℣. 20.

XIX. *De reptilibus immundis.* c. 11. ℣. 41.

XX. *De muliere, quæ maſculum [n] pepererit.* c. 12. ℣. 1.

XXI. *De ea, quæ puellam pepererit.* c. 12. ℣. 5.

XXII. *De [o] tactu lepræ.* c. 13. ℣. 2.

XXIII. *Mundatum à lepra oſtendi ſacerdoti, & ſic intrare in caſtra* c. 14. ℣. 1.

XXIV. *De macula lepræ in domo.* c. 14. ℣. 33.

XXV. *De viro, cui fuerit fluxus ex corpore.* c. 15. ℣. 1.

XXVI. *De muliere, quæ fuerit in fluxu ſanguinis.* c. 15. ℣. 19.

XXVII. *Non debere Aaron ingredi aſſiduè interiùs in [p] ſancta.* c. 16. ℣. 1.

XXVIII. *Septimo menſe, decimo die menſis jejunandum.* c. 16. ℣. 29.

XXIX. [q] *Sacrificia per Dei ſacerdotes offerenda.* c. 17. ℣. 1.

XXX. *Sanguinem, [r] & per ſe mortuum, non manducandum.* c. 17. ℣. 10.

XXXI. [ſ] *Morticinum, & à fera captum non manducandum.* c. 17. ℣. 15.

XXXII. *Cum omni domeſtica generis non dormiendum.* c. 18. ℣. 7.

XXXIII. *Non adulterandum.* c. 18. ℣. 21.

XXXIV. *Sanctos eſſe debere, qui ad Deum [t] pertineant; & parentes diligere.* c. 19. ℣℣. 2. 3.

XXXV. *Reliquias meſſis pauperibus dimittendas.* c. 19. ℣℣. 9. 10.

XXXVI. *Non furandum; nec mentiendum; nec perjurandum; neque delaturam faciendam.* c. 19. ℣. 11.

XXXVII. *Proximum non lædendum.* c. 19. ℣. 13.

XXXVIII. *Mercedem mercenarii non detinendam.* c. 19. ℣. 13.

XXXIX. [u] Non maledices ſurdo. c. 19. ℣. 14.

XL. Ante cæcum non pones offendiculum. c. 19. ℣. 14.

XLI. Dominum Deum tuum timebis. c. 19. ℣. 14.

XLII. Non judicabis injuſtè. c. 19. ℣. 15.

XLIII. Perſonas non accipies. c. 19. ℣. 15.

XLIV. [x] Non ambulabis dolosè. c. 19. ℣. 16.

XLV. [y] Non inſiſtes in ſanguinem proximi tui. c. 19. ℣. 16.

XLVI. Non oderis fratrem tuum; nec vindicabis teipſum. c. 19. ℣. 17.

XLVII. Diliges proximum tuum [z] tanquam te. c. 19. ℣. 18.

Notæ.

* Capitula iſta olent veterem Italicam; id probat magna ipſis cum Græco ſimilitudo, in his præcipuè quibus Vulgata differt à Gr.

[a] Al. *in libro.*

[b] Al. *de ſacrificiis ejus.*

[c] Ed. nov. Hieron. to. 1. col. 109. *dicit Deus Moſi.*

[d] Ed. Hieron. addit, *offerendum ſit.*

[e] Similiter apud Aug. inf. c. 6. ℣. 2. 3. *Quicunque mentitus fuerit quæ ſunt ad proximum de commendatione..... aut invenerit perditionem, & mentitus fuerit de eo, & juraverit injuſtè,* &c. In Vulg. pro *commendatione* leg. *depoſitum*, & pro *juraverit injuſte*, ſic, *pejeraverit.*

[f] Edit. Hieron. *uncto, quid offerat.*

[g] Edit. Hieron. *hoſtiam pro.*

[h] Al. *& combuſſit.* Edit. Hieron. *ignis conſumens omnia.*

[i] Edit. Hieron. *Abiu..... igne.*

[k] Edit. Hieron. *ad Deum.* Auguſt. infra, c. 10. ℣. 9. *ad altare*, juxta Gr. Neutrum in Vulg.

[l] Al. *remanſerat..... præcipit.* Edit. Hieron. ſimiliter, *præcipit.*

[m] Edit. Hieron. *qui.*

[n] Al. *peperit*, ut etiam cap. ſeq.

[o] Ita Auguſt. infra, c. 13. 2. Vulg. *plaga lepræ.* Græc. ἁφὴ λέπρας.

[p] Al. *in ſancto.*

[q] Al. *De ſacrificiis..... offerendis.*

[r] Al. *ſive mortuum.*

[ſ] Græc. favet inf. c. 17. 15. ubi ſic: ἥτις φάγεται θνησιμαῖον ἢ θηριάλωτον. Ed. Hieron. add. *non comedendum.*

[t] Edit. Hieron. *accedunt.*

[u] Hoc capitulum & duo ſeqq. totidem penè verbis Græcè exſtant inf. c. 19. ℣. 14. Οὐ κακῶς ἐρεῖς κωφὸν, καὶ ἀπέναντι τυφλοῦ οὐ προσθήσεις σκάνδαλον· καὶ φοβηθήσῃ Κύριον τὸν Θεόν σου, &c.

[x] Ita Lucifer è Gr. ubi ſic, οὐ πορεύσῃ δόλῳ. Vulg. *Non eris criminator, nec ſuſurro in populo.*

[y] Ita Græc. οὐκ ἐπισήσῃ ἐφ᾽ αἷμα τοῦ, &c.

[z] Al. *ſicut teipſum.*

XLVIII. Jumenta tua non ſines coïre diverſo [a] generi. c. 19. ℣. 19.

XLIX. Veſte, quæ [b] ex diſcoloribus eſt, non induêris. c. 19. ℣. 19.

L. *Si quis dormierit cum ancilla* [c] *deſponſata viro.* c. 19. ℣. 20.

LI. [d] *Non auguriandum, vel auſpicandum.* c. 19. ℣. 26.

LII. Non profanabis filiam tuam [e] in mœchiam. c. 19. ℣. 29.

LIII. [f] *Ventriloquos, & incantatores non audiendos.* c. 19. ℣. 31.

LIV. [g] *Seniores, & presbyteros honorandos.* c. 19. ℣. 32.

LV. *Advenam diligendum.* c. 19. ℣. 33.

LVI. *Pondera, & menſuras* [h] *æquas habendas.* c. 19. ℣. 35.

LVII. *Quicunque dederit filiam ſuam* [i] *principi Moloch, morte moriatur.* c. 20. ℣. 2.

LVIII. [k] *Quicunque ſecutus fuerit ventriloquos, aut præcantatores,* [l] *perire de populo Dei.* c. 20. ℣. 6.

LIX. *Qui maledixerit patri aut matri,* [m] *morte moriatur.* c. 20. ℣. 9.

LX. [n] *Adulteri pariter moriantur.* c. 20. ℣. 10.

LXI. [o] *Cum uxore patris qui dormierit, ambo moriantur.* c. 20. ℣. 11.

LXII. *Si quis manſerit cum nuru ſua, ambo moriantur.* c. 20. ℣. 12.

LXIII. *Quicunque manſerit cum maſculo,* [p] *concubito muliebri, ambo moriantur.* c. 20. ℣. 13.

LXIV. [q] *Quicunque acceperit mulierem & matrem ejus, igni cremabuntur.* c. 20. ℣. 14.

LXV. [r] Quicunque dederit concubitum in quadrupede moriatur; & quadrupedem occidetis. c. 20. ℣. 15.

LXVI. *Quæcunque mulier ad aliquod pecus acceſſerit, causâ coïtus,* [ſ] *occidantur.* c. 20. ℣. 16.

LXVII. *Quicunque acceperit ſororem ſuam,* [t] *extirpabuntur de populo.* c. 20. ℣. 17.

LXVIII. [u] *Si quiſquam cum menſtruata coierit, vel cum uxore patrui, vel avunculi, vel cum uxore fratris ſui.* c. 20. ℣℣. 18. 20.

LXIX. [x] *Ventriloquum, & incantatorem lapidandos.* c. 20. ℣. 27.

LXX. *Sacerdotes in nullo inquinari, ſed eſſe ſanctos.* c. 21. ℣. 1.

LXXI. *Filia viri ſacerdotis, ſi proſtituatur ad fornicandum, igne* [y] *cremabitur.* c. 21. ℣. 9.

LXXII. *Homo, in quo fuerit macula, non accedet offerre dona Deo.* c. 21. ℣. 17.

LXXIII. [z] *Sacerdotem, in quo fuerit immunditia, & ſic acceſſerit ad ſancta, exterminari à Deo; & de ſanctis extraneus non manducet.* c. 22. ℣℣. 3. 10.

LXXIV. *Maculoſa & vitioſa non offerenda.* c. 22. ℣. 17.

LXXV. *De ſacrificio orationis.* c. 22. ℣. 29.

LXXVI. *De ſabbato obſervando.* c. 23. ℣℣. 1.

LXXVII. *De paſcha, &* [aa] *azyma.* c. 23. ℣. 4.

LXXVIII. *De primitiis meſſis offerendis.* c. 23. ℣. 9.

LXXIX. *De menſe ſeptimo.* c. 23. ℣. 23.

LXXX. *Ad lumen lucernæ oleum* [bb] *inferendum.* c. 24. ℣. 1.

LXXXI. *Eum, qui blaſphemaverit, lapidandum.* c. 24. ℣. 10.

LXXXII. *Eum, qui occiderit, occidendum; & de Jubilæo.* c. 24. ℣. 17.

LXXXIII. *De fratre paupere.* c. 25. ℣. 25.

LXXXIV. *De fratre venundato, & comparato.* c. 25. ℣. 39.

LXXXV. *Idola non facienda.* c. 26. ℣. 1.

LXXXVI. *Sabbata* [cc] *ſervanda.* c. 26. ℣. 2.

LXXXVII. *Bellum* [dd] *afuturum, ſi mandata cuſtodiantur.* c. 26. ℣. 3.

LXXXVIII. *In tribulationibus, & fame, & plagis malis caſtigandos, ſi præcepta non* [ee] *ſerventur.* c. 26. ℣. 14.

LXXXIX. *Votum maſculi, vel feminæ pretio offerendum; in pecudibus verò non mutandum.* c. 27. ℣. 1.

NOTÆ.

[a] Al. *genere.*

[b] Al. *de coloribus.*

[c] Græc. *διαπεφυλαγμένη ἀνθρώπῳ*, *reſervata homini;* Vulg. *nubilis.*

[d] Edit. Hieron. *Non augurandum.* Gr. bene, *οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε.* Vulg. *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia.*

[e] Al. *ad mœchandum;* al. *in mœcham:* Græc. ad verbum. *Οὐ βεβηλώσεις τὴν θυγατέρα σου, ἐκπορνεῦσαι αὐτήν.* Vulg. ſimpliciter, *Ne proſtituas filiam tuam.*

[f] Optimè de Græco, ubi ſic: *ἐγγαστριμύθοις, καὶ τοῖς ἐπαοιδοῖς*, &c. In Vulg. *magi & arioli.*

[g] Ita Aug. infra, 19. 32.

[h] Edit. Hieron. *æquè habendas.*

[i] In Gr. ſimpliciter, *ἄρχοντι*, abſque *Moloch;* in Vulg. *idolo Moloch.*

[k] Sic Anon. infra apud Ambroſ. cum Gr. 20. 6. Vulg. *magos*, & *ariolos* ut ſup. not. f. & infra x.

[l] Edit. Hieron. *pereat de populo*, abſque *Dei.*

[m] Edit. Hieron. delet *morte.*

[n] Al. *Adulter item moriatur.*

[o] Optimè è Gr. ubi ſic: *μετὰ γυναικὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.* Vulg. *cum noverca ſua*, &c.

[p] Edit. Hieron. *coïtu femineo*, juxta Vulg. Gr. *Ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ ἄρσενος κοίτην γυναικός.*

[q] Gr. ſimiliter: *Ὃς ἂν λάβῃ γυναῖκα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς..... ἐν πυρὶ κατακαύσουσιν αὐτὸν καὶ αὐτάς.* Vulg. *Qui ſupra uxorem filiam, duxerit matrem ejus.... vivus ardebit cum eis.*

[r] Ita Gr. penè ad verbum, ut notavimus inf. 20. 15. Vulg. *Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur; pecus quoque occidite.*

[ſ] Al. *occidantur ambo*, al. *occidetur.*

[t] Al. *extirpatur.*

[u] Edit. Hieron. hab. *Si quis*, & infra, *patris*, loco *patrui;* item omiſſo iſto, *cum uxore*, addit in fine, *morte moriatur.* In Gr. non *uxor patris, aut patrui, vel avunculi*, ut in Vulg. ſed ſimpliciter *cognata*, *μετὰ τῆς συγγενοῦς.*

[x] Ita Gr. conſtanter cum Aug. infra, 20. 27. Vulg. *Vir in quo pythonicus, vel divinationis ſpiritus.* Vide ſup. not. f & k.

[y] Al. *cremabuntur.* In Græco ſic: *Καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου ἱερέως ἐὰν βεβηλωθῇ τοῦ ἐκπορνεῦσαι..... ἐπὶ πυρὸς κατακαυθήσεται*, ut ſup. Vulg. 21. 9. *Sacerdotis filia ſi deprehenſa fuerit in ſtupro..... flammis exuretur.*

[z] Ita ferè Græc. cum Aug. infra, c. 22. 3.

[aa] Edit. Hieron. *azymis.*

[bb] Al. *offerendum.*

[cc] Edit. Hieron. *obſervanda.*

[dd] Edit. Hieron. bene, *abfuturum*, al. *affuturum*, ſed malè.

[ee] Al. *ſervantur.*

LIBER LEVITICUS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. VOCAVIT autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens :	1..... *Vide Not.*
2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus & ovibus offerens victimas,	2..... Homo ex vobis, si obtulerit dona Domino à pecoribus, a bobus & ab ovibus offeretis.....

Aug. Locut. 1. de Lev. t. 3. p. 351. b.

VULGATA NOVA.

Exod. 29. 10.

3. si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento ; masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum : 3..... *Vide Not.*

4. ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens :

5. immolabitque vitulum coram Domino, & offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi :

6. detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident,

7. & subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita :

8. & membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori, 8..... 9. *Vide Not.*

9. intestinis & pedibus lotis aquâ : adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum & suavem odorem Domino.

10. Quòd si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret :

11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad aquilonem, coram Domino : sanguinem verò illius fundent super altare filii Aaron per circuitum :

12. dividentque membra, caput, & omnia quæ adhærent jecori : & ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis :

13. intestina verò & pedes lavabunt aquâ. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum & odorem suavissimum Domino.

14. Si autem de avibus, holocausti oblatio 14..... *Vid. Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Plura mutuamur infra ab Hesychio presbyt. Salonitano, al. Hierosolymit. qui commentarium in Levit. edidit, non Græcè quidem, sed Latinè, ut probatum est sup. in præfat. gen. & legenti cuique obvium erit. Porro hic Auctor in Levit. 1. c. 1. col. 53. h. observat, *Exordium in edit. LXX. duci ab ea parte orationis, quæ est conjunctio* : & infra, col. 54. b. *Præterea*, inquit, *secundum LXX. non vocari, sed revocari Moysen scriptum est.* Nunc etiam Græcè, Καὶ ἀνεκάλεσε Μωυσῆν, al. tamen, Καὶ ἐκάλεσε.

℣. 2. Addit August. ibid. *Hoc est, si à pecoribus offeretis, à bobus, ab ovibus, offeretis.* Græc. Ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἐὰν προσαγάγῃ δῶρα τῷ..... ἀπὸ τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν, &c. ut sup.

℣. 3. Hesych. Salonit. in hunc loc. col. 54. f. *Secundum LXX.* inquit, *ad tabernaculum testimonii jussit munus offerri.* Attamen Græcè nunc legitur : Πρὸς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, *ad ostium tabernaculi testimonii*, ut in Vulg. loco verò hujus, quod Vulg. addit, *ad placandum sibi Dominum*, Hesych. monet dici, *esse hoc & acceptum.* In Gr. Προσοίσει αὐτὸ δεκτὸν ἐναντίον Κυρίου.

℣. 8. Hesych. ad hunc Vulg. loc. *caput & cuncta quæ adhærent jecori* ; addit col. 55. f. *Vel sunt LXX.* caput & adipes, Græc. τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στέαρ.

℣. 9. Hesych. similiter col. 56. a. ad hæc Vulg. verba. *Intestinis & pedibus lotis aqua*, ait : *LXX. edunt* : Ea quæ sunt in ventre, & pedes aquâ lavent, Græc. Τὰ δὲ ἐγκοίλια, καὶ τοὺς πόδας πλυνοῦσιν ὕδατι.

℣. 14. Eò spectant quæ August. ait, quæst. 4. in Lev.

VULGATA NOVA.

fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ,

15. offeret eam sacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris:

15..... *Vide Not.*

16. vesiculam verò gutturis, & plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent,

17. confringetque ascellas ejus, & non secabit, neque ferro dividet eam, & adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est & oblatio suavissimi odoris Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 7. *Cùm priùs* (1. 14.) *seorsum de holocaustis loqueretur, commemoravit turturem, & non dicit duos*, ut infra ỷ. 7. In Græco, Προσοίσει ἀπὸ τῶν τρυγόνων, ἢ ἀπὸ τῶν περιστερῶν τὸ δῶρον αὐτοῦ.

ỷ. 15. Hesych. in hunc loc. col. 57. b. ubi Vulgata habet: *ac rupto vulneris loco*, ait: *LXX. edunt; refractione* capitis. Græc. καὶ ἀποκνίσει τὴν κεφαλήν.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ANima cùm obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio: fundetque super eam oleum, & ponet thus,

2. ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino:

Eccli. 7. 34.

3. quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

4. Cùm autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, consperssos oleo, & lagana azyma oleo lita.

5. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo & absque fermento,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Loc. 2. 351. d. Hesych. in Levit. 2. 59. c.

6. Et confringes ea fragmenta, & fundes super eam oleum; sacrificium est Domino.

VULGATA NOVA.

6. divides eam minutatim, & fundes super eam oleum.

VULGATA NOVA.

7. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æquè simila oleo conspergetur:

8. quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis.

9. Qui cùm obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suavitatis Domino;

10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.

12. Primitias tantùm eorum offeretis ac munera: super altare verò non imponentur in odorem suavitatis.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Ezech. 16. t. 3. 785. a.

13. Omne sacrificium vestrum sale salietur; non cessabit sal testamenti Domini de sacrificiis vestris. In cunctis muneribus vestris sal offeretis.

VULGATA NOVA.

13. Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal.

Marc. 9. 48.

VULGATA NOVA.

14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino,

15. fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est:

16. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei, ac totum thus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 6. August. ibid. *Et confringes ea fragmenta, id est, confringendo facies ea fragmenta:* reliqua de Hesychio; qui etiam ad hoc Vulgatæ, *& fundes super eam oleum;* ait: *LXX. addunt: Sacrificium est Domino.* In Græco similiter: Καὶ διαθρύψεις αὐτὰ κλάσματα, καὶ ἐπιχεεῖς ἐπ' αὐτὰ ἔλαιον· θυσία ἐστὶ Κυρίῳ.

ỷ. 13. In Græco sic: Καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλὶ ἁλισθήσεται· οὐ διαπαύσετε ἅλας διαθήκης Κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὑμῶν· ἐπὶ παντὸς δώρου ὑμῶν προσοίσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἅλας. Nota in Ald. edit. & Compl. scribi, οὐ διαπαύσεται, *non desistet*, pro οὐ διαπαύσετε, *non destiteritis* supp. offerre. Item in Ms. Alex. ἅλα, *salem*, loco ἅλας, *sales.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. QUòd si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino.

2. Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonii; fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. Salonit. in Levit. 3. p. 61. b.

3..... adipem qui operit ventrem, & omnem adipem qui in ventre est:

VULGATA NOVA.

3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus:

Exod. 29. 13.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 3. Græc. Τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὴν κοιλίαν.

VULGATA NOVA.

4. duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum jecoris cum renunculis :

5. adolebuntque ea ſuper altare in holocauſtum, lignis igne ſuppoſito : in oblationem ſuaviſſimi odoris Domino.

6. Si verò de ovibus fuerit ejus oblatio & pacificorum hoſtia, ſive maſculum obtulerit, ſive feminam, immaculata erunt.

7. Si agnum obtulerit coram Domino,

8. ponet manum ſuam ſuper caput victimæ ſuæ : quæ immolabitur in veſtibulo tabernaculi teſtimonii : fundentque filii Aaron ſanguinem ejus per circuitum altaris.

9. Et offerent de pacificorum hoſtia ſacrificium Domino : adipem & caudam totam

10. cum renibus, & pinguedinem quæ operit ventrem atque univerſa vitalia, & utrumque renunculum cum adipe qui eſt juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis :

11. & adolebit ea ſacerdos ſuper altare in pabulum ignis & oblationis Domini.

12. Si capra fuerit ejus oblatio, & obtulerit eam Domino,

13. ponet manum ſuam ſuper caput ejus : immolabitque eam in introitu tabernaculi teſtimonii. Et fundent filii Aaron ſanguinem ejus per altaris circuitum.

14. Tollentque ex ea in paſtum ignis Dominici, adipem qui operit ventrem, & qui tegit univerſa vilia :

15. duos renunculos cum reticulo, quod eſt ſuper eos juxta ilia, & arvinam jecoris cum renunculis :

VULGATA NOVA.

16. adolebitque ea ſuper altare ſacerdos, in alimoniam ignis, & ſuaviſſimi odoris. Omnis adeps, Domini erit

17. jure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis veſtris : nec ſanguinem nec adipem omnino comedetis.

VERSIO ANTIQUA.

16. Offeret illud ſacerdos ad altare, exta, odorem ſuavitatis. Omnis adeps, Domino.

Heſych. in Lev. 3. p. 62. f. Aug. quæſt. 21. in Lev. 499. a.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Gr. *Καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον· κάρπωμα ὀσμὴ εὐωδίας τῷ Κυρίῳ. Πᾶν τὸ στέαρ τῷ Κυρίῳ.*

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

2. Loquere filiis Iſraël : Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, & de univerſis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit :

VERSIO ANTIQUA.

2..... Anima, ſi peccaverit in conſpectu Domini non ſponte, ex omnibus præceptis Domini, quæ non oportet fieri, feceritque unum ex eis :

Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 505. c.

VULGATA NOVA.

3. ſi ſacerdos, qui unctus eſt, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato ſuo vitulum immaculatum Domino :

3..... *Vide Not.*

4. & adducet illum ad oſtium tabernaculi teſtimonii coram Domino, ponetque manum ſuper caput ejus, & immolabit eum Domino.

5. Hauriet quoque de ſanguine vituli, inferens illum in tabernaculum teſtimonii.

5... 6... 7. *Vide Not.*

6. Cùmque intinxerit digitum in ſanguine, aſperget eo ſepties coram Domino contra velum ſanctuarii :

7. ponetque de eodem ſanguine ſuper cornua altaris thymiamatis gratiſſimi Domino, quod eſt in tabernaculo teſtimonii : omnem autem reliquum ſanguinem fundet in baſim altaris holocauſti in introitu tabernaculi.

8. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quàm omnia quæ intrinſecus ſunt :

9. duos renunculos, & reticulum quod eſt ſuper eos juxta ilia, & adipem jecoris cum renunculis,

9... 10... *Vide Not.*

10. ſicut aufertur de vitulo hoſtiæ pacificorum : & adolebit ea ſuper altare holocauſti.

11. Pellem verò & omnes carnes, cum capite & pedibus & inteſtinis & fimo,

12. & reliquo corpore, efferet extra caſtra in locum mundum, ubi cineres effundi ſolent : incendetque ea ſuper lignorum ſtruem, quæ in loco effuſorum cinerum cremabuntur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita primùm in Græco. *Λάλησον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, λέγων. Loquere ad filios Iſrael, dicens* : reliqua ut in Lat. ſup. præter hoc, *ποιεῖν, facere*, pro *fieri*, & *ἕν τι ἀπ' αὐτῶν, unum aliquid de eis*, loco *unum ex eis.*

℣. 3. In Græco ſic : *Ἐὰν μὲν ὁ ἀρχιερεὺς ὁ κεχρισμένος ἁμάρτῃ τοῦ τὸν λαὸν ἁμαρτεῖν, καὶ προσάξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἧς ἥμαρτε, μόσχον ἐκ βοῶν ἄμωμον τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας.* Unde Auguſt. quæſt. 23. in Levit. to. 3. 499. d. dicit : *Cùm ſacrificia pro peccatis priùs commemoraret, vitulum dixit offerendum pro peccato ſacerdotis, qui fecisset populum peccare.*

℣. 5. Ita Græc. hab. deficiente Latino. *Καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ὁ χριστὸς ὁ τετελειωμένος τὰς χεῖρας ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ εἰσοίσει αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου.* Eadem reſpiciens Auguſt. quæſt. 23. in Levit. to. 3. 499. e. dicit : *Generaliter præcipiebat, ſi ſacerdos peccaſſet, ipſum ſacerdotem unctum & conſummatum, quem vult intelligi ſummum ſacerdotem, ſacrificia iſta juſſit offerre.*

℣℣. 6..... 7. Auguſt. quæſt. 23. in Levit. to. 3. 499. e. hæc habet : *De ſanguine vituli cornua tangi præcepit altaris incenſi, aſpergendum etiam ex ipſo ſanguine contra velum ſanctum, reliquum verò ſanguinem fundendum ad baſim altaris holocauſtomatum*, quæ ſatis textum Græcum referunt, ubi ſic : *Ὁ ἱερεὺς..... προσρανεῖ ἀπὸ τοῦ αἵματος..... κατὰ τὸ καταπέτασμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος..... καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ μόσχου ἐκχεεῖ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὁλοκαυτωμάτων*, &c.

℣℣. 9..... 10. Eò ſpectant quæ ſcribit Aug. quæſt. 22. in Levit. to. 3. 499. d. *Loquens de ſacrificiis ſalutaris, pinnam jocineris, cum adipe ventris, & renum, & lumborum, offerri Domino præcepit.* Nec longè Græc. abeſt in quo ſic : *Καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὸ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, ὅ ἐστιν ἐπὶ τῶν μηρίων, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ αὐτό..... καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον*, &c.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 20. in Levit. t. 3. 498. a.

13. Si autem omnis synagoga filiorum Israël ignoraverit, & latuerit verbum ab oculis synagogæ, & fecerit unum ab omnibus mandatis Domini quod non fiet, & deliquerint,

14. & cognitum illis fuerit peccatum, quod peccaverunt in eo.....

Vulgata nova.

13. Quòd si omnis turba Israël ignoraverit; & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est,

14. & postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.

Vulgata nova.

15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini,

16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii,

17. tincto digito aspergens septies contra velum:

18. ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii: reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.

19. Omnemque ejus adipem tollet, & adolebit super altare:

20. sic faciens & de hoc vitulo quomodo fecit & priùs: & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.

21. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut & priorem vitulum: quia est pro peccato multitudinis.

21..... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Aug. ubi sup.

22. Si autem princeps peccaverit, & fecerit unum ab omnibus præceptis Domini Dei sui quod non fiet, nolens, & deliquerit,

Aug. Locut. 3. t. 3. 351. e. Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 505. c.

23. & cognitum ei fuerit peccatum, quod peccavit in eo..... offeret munus, hircum de capris, masculum immaculatum.

24. Et ponet manus suas super caput ejus, interficietque illum in loco, ubi mactantur holocausta coram Domino, quia pro peccato est.

Vulgata nova.

22. Si peccaverit princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur,

23. & postea intellexerit peccatum suum; offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum.

24. Ponetque manum suam super caput ejus: cùmque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,

Vulgata nova.

25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim ejus.

26. Adipem verò adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 20. in Levit. t. 3. 498. b.

27. Si autem anima una peccaverit nolens de populo terræ, in eo quod facit ab omnibus præceptis Domini quod non fiet, & deliquerit,

28. & cognitum fuerit ei peccatum, quod peccavit in ipso.....

Hesych. Salonit. in Levit. p. 66. f.

30. Et tollet, & ponet sacerdos sanguinem peccati digito super cornua altaris holocaustomatis.

Vulgata nova.

27. Quòd si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat,

28. & cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

29. Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti.

30. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

Vulgata nova.

31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino: rogabitque pro eo; & dimittetur ei.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Similiter in Græco, præter vocem *filiorum*, quæ abest; in Ms. tamen Oxon. ac edit. Ald. legitur, τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Gr. addit ἀκουσίως, *non sponte*, verbo *ignoraverit*, quod deest in edit. Ald. & apud Origen. subinde constanter ποιήσωσι, *fecerint*, pro *fecerit*. Vide infra Not. ad ℣. 37. cap. 6. ut & August. ipsum quæst. 7. 492. f. 493. b.

℣. 14. Græc. Καὶ γνωσθῇ αὐτοῖς ἡ, &c. ut sup.

℣. 21. Eò spectat quod ait Aug. q. 18. 496. d. *Hoc enim jussit fieri superiùs de vitulo quem pro peccato suo sacerdos offerret, & de vitulo quem pro peccato universæ synagogæ, ut carnes quæ remanserint, foris extra castra comburantur.*

℣. 22. In Gr. pro *nolens*, legitur ἀκουσίως, *non sponte*, additurque καὶ ἁμάρτῃ, καὶ πλημμελήσῃ, *& peccaverit, & deliquerit*. Sed in Ms. Oxon. & Ald. edit. deest καὶ ἁμάρτῃ, ut sup. reliqua quadrant. Vide Aug. inf. Not. in ℣. 37. c. 6. de differentia delicti & peccati; item sup. q. 7. 493. b.

℣. 23. Prima pars quæ ex Augustino est, congruit cum Gr. nec differt etiam posterior ex Hieronymo, nisi quòd præponitur καὶ, verbo *offeret*; additurque αὐτοῦ, post *munus*. Sic autem priora ipsa reddidit Hieron. *Et postea didicerit peccatum suum quod peccavit per ignorantiam, offeret*, &c. Hesych. l. 1. in Levit. c. 4. col. 66. b. addit: *Hoc autem LXX. in Græco sic edunt, ut χίμαρον & χίμαιραν dicant offerri debere, quod Latini ex eadem editione interpretati sunt hædum ex capris masculum, & capram de hædis femellam; χίμαρος autem, & χίμαιρα, fetus caprarum sunt χειμερινοὶ, id est, qui circa tempus hiemis nascuntur;* & infra: *Tunc enim princeps hircum, sive χίμαρον, is autem qui de turba est, offerat capram, sive χίμαιραν, immaculata autem utraque*, &c.

℣. 24. Vix differt Hieron. à Græco, ubi sic: Καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου· καὶ σφάξουσιν αὐτὸν ἐν τόπῳ, οὗ σφάζουσι τὰ ὁλοκαυτώματα ἐνώπιον Κυρίου· ἁμαρτία ἐστί. In editt. Ald. & Compl. additur αὐτοῦ, ad χεῖρα, & in Ms. Oxon. habetur in fine ἁμαρτίας ἐστί.

℣. 27. Similia Græcum habet, exceptis his, ἀκουσίως, *non sponte*, pro *nolens*; & ἐν τῷ ποιῆσαι μίαν, *in faciendo unum*, pro *in eo quod facit*.

℣. 28. Græc. Καὶ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ, &c. ut in Lat. Vide August. sup. quæst. 8. in Levit. col. 493. d. & Not. ad ℣. 23. sup.

℣. 30. Græc. Καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς τῷ δακτύλῳ, καὶ ἐπιθήσει ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὁλοκαυτωμάτων.

VULGATA NOVA.

32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;

33. ponet manum super caput ejus, & immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ.

34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

VULGATA NOVA.

35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis; cremabit super altare in incensum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

VERSIO ANTIQUA.

35..... & superponet illud sacerdos super altare, super holocaustoma Domini: & exorabit pro eo sacerdos pro peccato quod peccavit, & dimittetur illi.

Aug. quæst. 27. in Levit. t. 3. 502. g.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 35. Græc. Καὶ ἐπιθήσει αὐτὸ ὁ ἱερεύς, &c. ut in Lat. nisi excipias verbum, ἐξιλάσεται, pro quo August. habet, *exorabit*, propriè, *depropitiabit*, ut August. supra, i. e. *deprecabitur*, *placabit*. Vide August. quæst. 4. in Levit. col. 492. c. ubi legit, *Et imponet super holocaustoma.* Item inf. col. 495. d.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. SI peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, testisque fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.

2. Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit:

3. & si tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto.

4. Anima, quæ juraverit, & protulerit labiis suis ut vel malè quid faceret, vel bene, & idipsum juramento, & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum,

VERSIO ANTIQUA.

1. SI autem anima peccaverit, & audierit vocem jurationis, & ipse testis fuerit, aut viderit, aut conscius fuerit: si non nunciaverit, & accipiet peccatum.

Aug. Locut. 4. t. 3. 351. e. f.

2. Anima, quæcunque tetigerit omnem rem immundam, aut morticini, aut à fera capti immundi, aut eorum quæ sunt morticina abominationum immundarum, morticinum jumentorum immundorum,

Aug. quæst. 2. 3. & 4. in Levit. 490. d. e. seqq.

3. aut tetigerit ab immunditia hominis, ab omni immunditia ejus, quam si tetigerit, inquinabitur; & latuerit eum, post hoc autem cognoverit, & deliquerit.

4. Anima, quæcunque juraverit distinguens labiis malefacere, aut benefacere, secundùm omnia quæcunque distinxerit homo cum jurejurando, & latuerit eum, & id cognoverit, & peccaverit unum ex his,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem rursus legit Aug. ad verbum, quæst. 1. in Levit. to. 3. 489. d. excepto uno *aut*, loco &, ante *audierit*: at Locut. 5. constanter retinet &, immo notat &, ibi positum esse pro *id est*. In Græco, καὶ ἀκούσῃ, reliqua similiter concinunt, nisi quòd detracto verbo *fuerit*, habetur, ἢ ἑώρακεν ἢ σύνοιδεν, *aut vidit aut conscius fuit*, absque &, post *nunciaverit*, quod tamen Ald. edit. retinet. Unde August. in Locut. *Plus*, inquit, *videtur habere* &; *nam, eo demto, integrè sequitur; Accipiet peccatum:* & q. 1. in Levit. col. 489. d. *Hoc est*, inquit, *si non utique nunciaverit, accipiet peccatum. Quod enim additum est*, &, *locutionis est usitatæ in Scripturis;* tum addit: *Verùm iste sensus quia obscurus est, exponendus videtur; hoc enim videtur dicere, peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, & scit eum falsum jurare, & tacet. Tunc autem scit, si ei rei de qua juratur, testis fuerit, aut vidit, aut conscius fuit.*

℣. 2. Vix à Græco differt August. nisi quòd Græcè additur ἐκείνη, voci *anima*, quæ tamen vox ἐκείνη deest in Ms. Alex. Subinde loco *eorum quæ sunt morticina*, legitur simpliciter τῶν θνησιμαίων, & loco *morticinum jumentorum*, similiter, ἢ τῶν θνησιμαίων κτηνῶν, *vel morticinorum pecorum:* at August. infra, 491. a. & 492. a. constanter legit *morticinum jumentorum. Ea autem*, inquit, (col. 491. a.) *quæ Græcè* κτήνη *appellantur, plerique nostrorum* jumenta *interpretati sunt, quod nomen in Latina consuetudine eorum animalium est, quorum laboribus adjuvamur, maximè in portandis oneribus, sicut sunt equi, asini, muli..... Quæ verò Græci* κτήνη *vocant, tam latè intelliguntur, ut omnia, aut prope omnia pecora isto nomine concludantur. Et ideo novo genere locutionis, velut* πλεονασμῷ, *additum est in Græco,* immundorum, *cùm diceretur* jumentorum; *quoniam sunt etiam munda pecora, quæ* κτήνη *appellantur. Quæ autem* jumenta *usus Latinus appellat, secundùm Legis distinctionem, non nisi immunda sunt.*

℣. 3. Similiter habet iterum August. Locut. 6. to. 3. 351. f. duobus exceptis, *inquinetur*, pro *inquinabitur*, & *latuit*, pro *latuerit*. In Græco, ἧς ἂν ἁψάμενος μιανθῇ, καὶ ἔλαθεν αὐτόν, *quam tangendo pollutus fuerit, & latuit eum;* reliqua ut in Latino ad verbum. Similiter Hesych. in hunc loc. 68. a. hab. ex LXX. *Ab omni immunditia ejus, quam tangens, pollutus fuerit.* Hieron. verò l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. d. sic: *Si tetigerit aliquid immundum, quod non liceat tangere, & fecerit per ignorantiam, & postea didicerit, sive promiserit aliquid, & fuerit oblitus*, &c. Quærit hic August. *Quid sit quod assiduè dicit:* Post hoc autem cognoverit, & deliquerit, *quasi tunc fiat delictum, cùm fuerit cognitum: an potiùs quia nisi pro cognito satisfieri non potest? sed non ait:* Post hoc autem cognoverit, & pœnituerit eum: *quid ergo est,* Post hoc autem cognoverit, & deliquerit? *nisi post cognitionem deliquerit, ut si sciens fecerit quod faciendum non esset, tunc delicto purgatio debeatur: sed non ita prælocutus est. Ea quippe videtur exsequi peccata, quæ ab ignorantibus, & per hoc a nolentibus committuntur. Fortassis ergo aliquo genere locutionis,* deliquerit, *dictum est,* delictum esse didicerit. *An potiùs converso ordine dictum est, (quia & talia genera locutionis habet Scriptura) quod per alia loca similia recto ordine dicebatur? Nam cùm alibi toties scriptum sit,* Et deliquerit, & cognitum fuerit ei; *hîc tantùm converso, ut dixi, ordine, priùs dictum est* cognoverit, *deinde* & deliquerit. *Ordine autem suo ita dici posset: Anima quæcunque tetigerit..... quam si tetigerit, inquinetur; & si latuerit eum, & deliquerit, post hoc autem cognoverit.* Eadem observat, Locut. 6. to. 3. 351. f.

℣. 4. Græc. ipso initio habet, ἡ ψυχὴ ἡ ἄνομος, *anima iniqua*, pro *anima quæcunque juraverit*. Edit. verò Compl. ἡ ψυχὴ ἣ ἂν ὀμόσῃ, cum August. Item post *latuerit eum*, Gr. addit, πρὸ ὀφθαλμῶν, *ante oculos*, quod pariter delent editt. Ald. & Compl. cum August. Mox in Græco, καὶ οὗτος γνῷ, *& hic cognoverit*, pro *id cognoverit*, sicut August. ipse legit infra, quæst. 20. 498. c. ubi eadem rursus habet quæ supra ad verbum; demum in Græc. sic: ἕν τι τούτων, *unum quiddam horum*, loco *unum ex his;* cætera ut in Lat. sup. Non prætermittendum etiam quod observat Aug. q. 3. 491. c. de hac voce *distinguens:* Nam, inquit, *assiduè hoc verbum ponit Scriptura, unde est illud:* Reddam vota mea, quæ distinxerunt labia mea, &c..... *Videtur ergo ista distinctio quasi definitio esse, quâ secernitur aliquid à cæteris, quæ solo dicto non tenentur. Sic ergo accipiatur, tanquam dic-*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. ubi sup. 5. & confeſſus fuerit peccatum, pro quo peccavit adversùs ipſum,	5. agat pœnitentiam pro peccato,
6. & offeret pro iis quæ deliquit Domino, pro peccato quo peccavit, feminam ab ovibus agnam, aut capram de capris pro peccato, & exorabit pro eo ſacerdos pro peccato, & remittetur illi peccatum :	6. & offerat de gregibus agnam ſive capram; orabitque pro ea ſacerdos & pro peccato ejus :
Ibid. 492. b. 7. ſi autem non valet manus ejus quod ſatis eſt in ovem, offeret pro peccato ſuo quod peccavit, duos turtures, aut duos pullos columbinos, Domino, unum pro peccato, & unum in holocauſtoma,	7. ſin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, unum pro peccato, & alterum in holocauſtum, *Inf. 12. 8. Luc. 2. 24.*
Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 505. d. Heſych. in Levit. 68. g. 8. & portabit ea ad ſacerdotem : & offeret ſacerdos id quod pro peccato eſt primum, & erumpet ſacerdos caput ejus à ſphondylo.....	8. dabitque eos ſacerdoti : qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, & non penitus abrumpatur.
	9. Et aſperget de ſanguine ejus parietem altaris : quidquid autem reliquum fuerit, faciet diſtillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato eſt.
Hieron. ubi ſup. 10..... & in ipſo reconciliabitur pro peccato quod peccavit, & dimittetur ei.	10. Alterum verò adolebit in holocauſtum, ut fieri ſolet : rogabitque pro eo ſacerdos & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

Vulgata nova.

11. Quòd ſi non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato ſuo ſimilæ partem ephi decimam : non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato eſt :

12. tradetque eam ſacerdoti : qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit ſuper altare, in monimentum ejus qui obtulerit,

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Heſych. in Levit. 69. g. 13. Et orabit pro eo ſacerdos & pro peccato ejus quod peccavit, & dimittetur ei ; quod autem reliquum fuerit, ſit ſacerdotis.....	13. rogans pro illo & expians, reliquam verò partem ipſe habebit in munere.
Aug. quæſt. 20. in Levit. 498. c. d. 14. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens :	14. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :
15. Anima, ſi latuerit eum oblivione, & peccaverit nolens à ſanctis Domini, offeret delicti ſui Domino arietem ſine macula de ovibus, pretio argenti ſiclorum, ſiclo ſancto,	15. Anima ſi prævaricans cæremonias, per errorem, in his quæ Domino ſunt ſanctificata, peccaverit, offeret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis, juxta pondus ſanctuarii :

Notæ ad Versionem antiquam.

tum ſit : Anima quæ juraverit, definiens labiis malè facere, aut bene facere, ſecundùm omnia quæ definierit homo cum jurejurando, & latuerit eum ; id eſt, neſciens faciendum eſſe, vel non faciendum, juraverit facere ; & id cognoverit, & peccaverit unum ex his ; ſive quia juravit antequam cognoſceret, ſive quia fecit quod juravit, & cognovit poſtea quia non fuit faciendum, neque jurandum. Heſych. in hunc loc. col. 68. pro *diſtinguens labiis*, vertit *ſeparans labris.*

℣. 5. Eadem iterum leg. Aug. infra, 491. e. & quæſt. 20. 498. c. In Græc. ϗ ἐξαγορεύζει, *& revelabit*, vel *confitebitur* ; in Mſ. verò Alex. ϗ ἐξαγορεύσῃ, *confeſſus fuerit*, ut ſup. Subinde περὶ ὧν, *pro quibus*, non *pro quo* ; In Mſ. autem Sar. nec non in editt. Ald. & Compl. περὶ ἧς. Hier. l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. d. ſic legit : *Pronuntiabit peccatum ſuum, in quo peccaſſe ſe perſpicit.* Auguſt. ſup. 491. e. *Peccatum, pro quo peccavit*, inquit, *id eſt, peccatum quod peccavit : locutio eſt enim. Quod autem addidit*, adversùs ipſum, *quid intelligitur, niſi adversùs ipſum peccatum confeſſus fuerit, id eſt, confitendo peccatum accuſaverit ?*

℣. 6. Optimè è Græco, ſi excipias unum aut alterum, nempe loco *quo peccavit*, hab. ἧς ἥμαρτε, *quod peccavit* ; Auguſt. etiam ipſe infra quæſt. 20. 498. c. habet : *pro eo peccato quod peccavit* ; at ſup. 491. e. conſtanter, *peccato quo peccavit* : item infra, *peccato* additur αὐτοῦ, ἧς ἥμαρτε, *ſuo, quod peccavit* ; quod tamen Mſ. Oxon. & Compl. delent cum Auguſt. In Ald. ſimpliciter, ἧς ἥμαρτε, abſque αὐτοῦ. Nota inſuper in omnibus Mſs. Auguſtini non legi ſup. *offeret*, ſed *afferet*, ſicut & infra conſtanter ; in Gr. ſimpliciter οἴσει, *feret*. Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. d. ſic habet : *Et offeret Domino pro his quæ peccavit, agnam, ſive capram, pro peccato ſuo quod peccavit : & precabitur pro eo ſacerdos ſuper peccato, & dimittetur ei peccatum.* Obſervat autem Aug. ſup. 491. e. *uſitata locutione agnam feminam* dici, *quaſi poſſit eſſe non femina ; aut capram de capris, ſicut agnam de ovibus, quaſi poſſit eſſe, aut agna niſi de ovibus, aut capra niſi de capris.* Vide etiam ſup. quæſt. 7. & 8. 492. f. g. 493. d. e.

℣. 7. Rectè è Græco, niſi quòd pro *valet*, hab. ἰσχύῃ ; *valeat*, in Mſ. Alex. ἰσχύῃ : ſubinde pro *columbinos*, ſic : περιστερῶν, *columbarum* : Auguſt. tamen infra quæſt. 8. col. 493. d. conſtanter habet *columbinos.* Heſych. in hunc loc. col. 68. e. ſic : *Si autem non valuerit manus ejus ad ovem.* Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. d. *Sin autem non prævaluerit manus ejus, ut offerat ovem pro peccatis ſuis quibus peccavit, duos turtures, aut duos pullos columbarum offeret Domino ; unum pro peccato, & unum in holocauſtum. Ideo autem*, inquit Auguſt. ſup. *videtur dicere*, unum pro peccato, alterum in holocauſtoma, *quoniam non offerebatur ſacrificium pro peccato, niſi cum holocauſto* : & infra q. 13. 495. d. pro *holocauſtoma*, leg. *holocauſtum.* Vide etiam ibid. q. 8. 493. d. e.

℣. 8. Ita in Gr. excepto uno, προσάξει, *adducet*, pro *offeret.*

℣. 10. Græc. Καὶ ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἧς, &c. ut ſup.

℣. 13. Græc. Καὶ ἐξιλάσεται, *& exorabit* ; reliqua concordant, niſi quòd poſt vocem *ſacerdos*, deeſt *&* ; additur autem hoc, ἀφ' ἑνὸς τούτων, *de uno horum*, poſt *peccavit* ; & in fine ſic, ἔσαι τῷ ἱερεῖ, *erit ſacerdoti.*

℣. 14. Ita Græcè ad verbum.

℣. 15. Ita in Gr. ad verbum, his tantùm exceptis : ψυχὴ ἢ ἂν λάθῃ αὐτὸν λήθη, *anima quæcunque latuerit eum oblivio* ; fortè Interp. Lat. leg. λήθῃ. Item Græcè habetur conſtanter, ἀκουσίως, *non ſponte*, pro *nolens*, & pro *ſiclo ſancto*, τῷ σίκλῳ τῶν ἁγίων, *ſiclo ſanctorum.* Auguſt. quæſt. 5. 492. c. conſtanter legit : *Anima ſi latuerit eum oblivione*, &c. additque, *id eſt, Si oblivione factum fuerit, ut lateat eum, vel* eam, *ſi ad animam refers, quoniam* eum *dicendo, ad hominem retulit. Animam quippe hic hominem dicit* ; in Græc. αὐτόν. Similiter Locut. 7. to. 3. 351. f. 352. d. e. *Non ait*, inquit, *Si latuerit eam, quoniam animam pro homine ponit.....* ſed, *Anima ſi latuerit eum* : tum addit : *Hæc*

VULGATA NOVA.

16. ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam,

18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei,

19. quia per errorem deliquit in Dominum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

16. pro quo deliquit, & pro quo peccavit à sanctis, restituet, & quintas adjiciet super illud, & dabit illud sacerdoti; & sacerdos exorabit pro eo in ariete delicti, & remittetur illi.

17. Et anima quæcunque peccaverit, & fecerit unum ab omnibus præceptis Domini quæ non oportet fieri, & non cognoverit, & deliquerit, & acceperit peccatum suum,

18. & afferet arietem de ovibus pretio argenti in delictum ad sacerdotem: exorabitque pro eo sacerdos pro ignorantia ejus quam ignoravit, & ipse non scivit: & remittetur illi,

19. deliquit enim delicto delictum ante Dominum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

locutio terruit Interpretes Latinos, & noluerunt eam transferre, sed ita posuerunt: Anima si qua latuerit, & peccaverit non volens: *cùm aliud sit utique si anima lateat, aliud si animam lateat. Hoc autem Scriptura dicit, si lateat eam, non, si ipsa lateat. In Græco autem alio invenimus: Animam si latuerit ex oblivione;* in Compl. etiamnum, ἐὰν λάθῃ αὐτὴν λήθη. Ad hoc verò: *Et peccaverit nolens à sanctis Domini*, ita differit idem August. quæst. 6. 492. d. 493. b. *Videtur obscurè positum hoc peccati genus, sed in consequentibus aperitur, ubi dicit:* Restituet illud, & quintas adjiciet: *ibi enim intelligitur, hoc esse à sanctis oblivione peccare, aliquid per oblivionem usurpare, quod debetur sanctis, sive sacerdotibus, sive oblationibus, vel primitiarum, vel quidquid hujusmodi.* Demum infra quæst. 9. p. 494. d. additum esse ait, *non solùm pretium, ut emptus aries offerretur, verùm etiam, siclorum sanctorum: ita enim dicit:* Pretio argenti siclorum siclo sancto: *aliquot siclis ut ematur aries, non uno siclo, voluit.* Notant hîc nostri BB. in editt. Aug. sic legi, *argenti siclorum sanctorum;* sed contra fidem Mss. qui ferunt, *argenti siclorum siclo sancto.* In Græco etiamnum ita, ἀργυρίου σίκλων τῷ σίκλῳ τῶν ἁγίων, in Ms. Alex. σίκλων τοῦ σίκλου τῶν ἁγίων at in editt. Ald. & Compl. σίκλων τῷ σίκλῳ τῷ ἁγίῳ, ut sup. apud August. Hesych. in Levit. col. 70. d. pro *duobus siclis*, quod legitur in Vulg. ait, *LXX.* posuisse, *argenti quinquaginta siclis, siclo sanctuarii.*

℣. 16. In Gr. non legitur secundò, *pro quo*, sed ὃ, *quod;* item pro *restituet*, ἀποτίσει αὐτό, *rependet illud;* in Ald. tamen edit. & Compl. deest αὐτό· demum pro *quintas*, sic, τὸ ἐπίπεμπτον, *sesquiquintum;* cætera concordant ad verbum. August. quæst. 5. 492. c. retinet *illud* post *restituet*, & constanter leg. *quintas:* & Locut. 7. to. 3. 352. e. *In consequentibus*, inquit, *masculinum intulit, dicens:* Sacerdos exorabit pro eo, & dimittetur illi; *quod ibi habet αὐτῷ, unde apparet scriptorem timuisse solœcismum, nec tamen perseverare potuisse in genere feminino victum evidentià scripturæ hujus consequentis.* Vide etiam Aug. quæst. 7. 493. a.

℣. 17. Eodem modo iterum legit August. sup. quæst. 7. 492. e. præter unum, *non cognoverit*, rursus positum, loco *acceperit;* at in Gr. λάθῃ, absque pronomine *suum*, post *peccatum;* in Ms. tamen Oxon. ac editt. Ald. & Compl. αὐτοῦ. In Græco etiam sup. non legitur *fecerit*, sed ποιήσει, *faciet;* at in Ms. Alex. ποιήσῃ. Item infra constanter habetur, ποιεῖν, *facere*, pro *fieri.* Eadem tertiò legit Aug. infra 493. a. hoc modo: *Anima quæcunque deliquerit, & fecerit unum*, &c. at in Gr. Καὶ ἡ ψυχὴ ἣ ἂν ἁμάρτῃ, &c. Vide seqq. apud Aug.

℣. 18. Sic iterum legit August. sup. q. 7. col. 492. e. nisi quòd ad *arietem*, addit *sine macula*, juxta Gr. ἄμωμον, & infra loco *pro ignorantia*, hab. *propter ignorantiam:* in Gr. περὶ τῆς ἀγνοίας, in cæteris sibi constat August. nec à Gr. differt. Vide seqq. ibid.

℣. 19. Optimè August. juxta Ms. Græc. Sar. & edit. Ald. in quibus, πλημμέλεια πλημμέλησεν, *delicto delictum;* nam à Gr. Vat. abest πλημμέλησεν, ut ab Alex. πλημμέλεια. Compl. habet πλημμέλειαν πλημμέλησεν. Aug. sup. quæst. 7. 492. e. omittit vocem *delicto;* paulò verò post, 493. b. reponit, *delicto delictum;* tum addit: *Hoc quod ait*, ante Dominum, *in his voluit delictum intelligi, quæ fiunt ante Dominum, id est, quibus Domino in tabernaculo deservitur*, &c. Hesych. in Levit. 5. col. 71. a. *LXX.* inquit, habent: *Et dimittetur ei; deliquit enim delictum ante Dominum.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Anima, quæ peccaverit, & contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,

3. sive rem perditam invenerit, & inficians insuper pejeraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines,

4. convicta delicti, reddet

5. omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat.

Num. 5. 7.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 20. in Lev. t. 3. 498. e. f.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Anima quæcunque peccaverit, & despiciens despexerit præcepta Domini, & mentitus fuerit quæ sunt ad proximum de commendatione, aut de societate, aut de rapina, aut injuriam fecerit aliquam proximo,

3. aut invenerit perditionem, & mentitus fuerit de eo, & juraverit injustè de uno ab omnibus quæcunque fecerit homo, ita ut peccet in his:

4. & erit cùm peccaverit, & deliquerit, & reddet

5. rapinam quam rapuit, aut injuriam quam nocuit, aut commendatum quod depositum est apud eum, aut perditionem quam invenit, ab

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco.

℣. 2. Ad verbum è Gr. si unum excipias, *de commendatione*, pro quo Græc. habet: ἐν παραθήκῃ, *in deposito.* Augustino favet Capitul. IV. sup. ubi sic: *de Commendato, & invento*, &c. Hesych. in Levit. 6. col. 71. e. eadem sic reddit: *Anima quæcunque peccaverit, & præterierit præcepta Domini, & mentiatur in proximum in deposito, aut de societate, aut de rapina nocuit proximum.* Græc. ἠδίκησέ τι τὸν πλησίον, *nocuit aliquid proximum.*

℣. 3. In Græco, non *invenerit*, sed εὗρεν, *invenit*, & pro *de eo*, περὶ αὐτῆς, *de ea;* reliqua concordant. Apud Hesych. in Levit. 6. col. 71. e. sic: *Et invenerit perditionem, & mentietur in ea, & juraverit injustè.*

℣. 4. Similiter Græcè, excepto uno ἀποδῷ, *reddiderit*, pro *reddat.*

℣. 5. Eadem sunt in Græco, præter hoc, παραθήκην, *depositum*, loco *commendatum;* additur etiam κεφάλαιον, *caput*, ad hoc, *restituet ipsum*, tolliturque *ejus*, post *quintas;* in Ms. tamen Sar. ac editt. Ald. & Compl. legitur, ἐπίπεμπτον αὐτοῦ.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

omni re, quam juravit pro ea injustè; & restituet ipsum, & quintas ejus adjiciet ad illud, cujus est, ipsi reddet, qua die convictus fuerit.

6. Et delicti sui offeret Domino arietem ab ovibus sine macula, pretio in quod deliquit:

7. & exorabit pro eo sacerdos ante Dominum, & remittetur illi de uno ab omnibus quæ fecit, & deliquit in eo.

Aug. ibid. quæst. 10. 494. f.

9..... Ista lex holocausti: Ista holocaustosis super incensionem ejus super altare totam noctem usque in manè: & ignis altaris ardebit super illud; non extinguetur:

Ibid. quæst. 9. 494. e.

10..... & auferet holocarpoma, quod consumpserit ignis, illam holocaustosim ab altari,

Ibid. quæst. 11. 495. a.

11..... & induet stolam aliam, & abjiciet holocarpoma extra castra in locum mundum.

Ibid. quæst. 12. & 13. 495. b.

12. Et ignis super altare semper ardebit ab eo, & non extinguetur; & exuret super illud sacerdos ligna manè, manè, & stipabit super illud holocaustum, & superponet super illud adipem salutaris.

13. Et ignis semper ardebit super altare; non extinguetur.

Aug. Locut. 9. t. 3. 352. f.

14. Ista lex sacrificii, quod offerent illud filii Aaron sacerdotes ante Dominum.....

VULGATA NOVA.

6. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem mensuramque delicti:

7. qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit.

8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

9. Præcipe Aaron & filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque manè: ignis ex eodem altari erit:

10. vestietur tunicâ sacerdos & feminalibus lineis: tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens juxta altare,

11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.

12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna manè per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.

13. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

14. Hæc est lex sacrificii & libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, & coram altari.

VULGATA NOVA.

15. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super similam positum est: adolebitque illud in altari, in monimentum odoris suavissimi Domino:

16. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento: & comedet in loco sancto atrii tabernaculi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 10. t. 3. 352. f.

17..... Sancta sanctorum est.....

Aug. quæst. 14. in Levit. t. 3. 495. e. f. g.

19. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

VULGATA NOVA.

17. Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto.

18. Mares tantùm stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini: omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Sic iterum habet August. quæst. 9. p. 494. c. d. nec aliter in Græco. Addit August. *Non ita distinguendum est, quasi pretio in quod deliquerit, id est, in quod pretium deliquit; sed si offeret arietem, pretio offerat, id est, emptum;* & infra: *In quod deliquit,* inquit, *intelligendum est, In id offeret in quod deliquit, id est, in eam rem, propter eam rem.*

℣. 7. Itidem Græcè.

℣. 9. Græc. ipso initio habet: Ἔντειλαι τῷ Ἀαρὼν, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λέγων· Οὗτος ὁ νόμος τῆς ὁλοκαυτώσεως. *Præcipe Aaron, & filiis ejus, dicens: Ista lex holocausti:* deinde sic, αὕτη ἡ ὁλοκαύτωσις, &c. ut in Lat. sup. *Planius tamen esset,* inquit August. ibid. *secundùm nostræ consuetudinis locutionem, si non haberet, &; nam ista conjunctione detracta, ita sensus contexitur:* Ista holocaustosis..... usque in manè: ignis altaris ardebit super illud; *id est, super altare,* &c. Idem observat Locut. 8. to. 3. 352. f. ubi eadem refert quæ supra.

℣. 10. Ita in Græco, præter unum *holocarpoma*, pro quo, κατακάρπωσιν· mox August. ibid. *Quid auferet,* inquit, *si consumptum est? jussit enim sacerdotem auferre post totius noctis ignem holocarpoma, id est, holocaustum, quod ignis consumpserit.* Tum subjungit: *Quid sibi vult etiam illud quod addidit,* illam holocaustosim, *cùm hoc intelligatur* holocarpoma, *quod* holocaustosis? *nisi fortè illud est verum, quod in quodam Græco invenimus: non enim ait,* auferet holocarposim, *sed* auferet catacarposim, *hoc est, reliquias holocausti, quod ignis consumpsit. Has autem reliquias, velut est cinis & carbo, appellavit illam holocaustosim, ejus rei nomine, quæ consumpta est, reliquias ipsius consumptionis appellans.*

℣. 11. Antecedunt ista in Gr. Καὶ ἐκδύσεται τὴν στολὴν αὐτοῦ, *& exuet stolam ejus;* deinde ut in Lat. sup. præter vocem, κατακάρπωσιν, loco *holocarpoma:* ad quod August. ibid. *Hoc appellat,* inquit, holocarpoma, *quod jam concrematum est: hoc autem in illo Græco,* κατακάρπωσις, *legitur. Quidam verò,* inquit, *Latini addiderunt,* quod concrematum est, *& ita interpretati sunt; Et abjiciet holocarpoma, quod concrematum est extra castra in locum mundum.* In Græco, ἐξοίσει, *efferet,* seu *exportabit,* pro *abjiciet,* quæ idem sonant.

℣. 12. Græc. tollit adverb. *semper;* loco verò *holocaustum*, habet ὁλοκαύτωσιν· cætera quadrant. Tum August. ibid. *Videndum est,* inquit, *utrùm* manè, manè, quotidie *voluerit intelligi, ut nullus dies prætermitteretur, quo non inveniretur holocaustum & adeps salutaris: an* manè, manè, *ut quocunque die imponeretur, non nisi manè imponeretur.* Vide plura sis ibid.

℣. 13. Ita è Gr. verbum è verbo.

℣. 14. Græcè pro *offerent*, legitur προσάξουσιν, *adducent*, absque voce *sacerdotes;* edit. tamen Ald. habet: ἣν προσοίσουσιν αὐτὴν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς, cum August.

℣. 17. *Sic habet Græcus,* teste Augustino, *sed Græca locutio est,* inquit, *quam nostri quidam transferre nolentes, dixerunt:* Sancta sanctorum sunt.

℣℣. 19..... 20. Ita in Græco, præter seqq. προσοίσουσι,

Vulgata nova.

20. Hæc est oblatio Aaron, & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus manè, & medium ejus vespere:

21. quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam, in odorem suavissimum Domino,

22. sacerdos qui jure patri successerit, & tota cremabitur in altari.

23. Omne enim sacrificium sacerdotum, igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo.

Versio antiqua.

20. Istud donum Aaron, & filiorum ejus, quod offerunt Domino in die quacunque unxeris eum. Decimam partem œphi similaginis in sacrificium sempiternum, dimidium ejus manè, & dimidium ejus post meridiem: *Aug. ubi sup.*

21. in sartagine in oleo fiet. Conspersam offeret eam fresa sacrificium de fragmentis, sacrificium in odorem suavitatis Domino, *Ibid. quæst. 15. & 16. 496. a. b.*

22. sacerdos unctus, qui pro eo ex filiis ejus faciet illud; lex æterna; omne consummabitur.

23. Et omne sacrificium sacerdotis holocaustum erit, & non edetur. *Ibid. quæst. 17.*

Vulgata nova.

24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

25. Loquere Aaron & filiis ejus: Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est.

Vulgata nova.

26. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi.

Versio antiqua.

26. Sacerdos qui imponet illud, manducabit illud..... *Ibid. quæst. 18. 496. c. d.*

Vulgata nova.

27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto.

28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur: quòd si vas æneum fuerit, defricabitur, & lavabitur aquâ.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia sanctum sanctorum est.

Vulgata nova.

30. Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. *Sup. 4. 5. Heb. 13. 11.*

Versio antiqua.

30. Omnia quæ pro peccato sunt, ex quibus illatum fuerit à sanguine eorum in tabernaculum testimonii exorari in sancto, non edetur, sed igni concremabitur.

Notæ ad Versionem antiquam.

offerent, pro *offerunt*, & διαπαντὸς, *semper*, loco *sempiternum*: Unde Augusт. ibid. *Quæritur*, inquit, *quomodo* sempiternum, *si illud eo die offertur, quo ungitur summus sacerdos, ab illo qui unctus est, nisi ut semper hoc offeratur in die, quo ungitur summus sacerdos, hoc est per successiones sacerdotum?* loco verò *post meridiem*, observat August. Græcum habere δειλινὸν, *vesperi*.

℣. 21. Similia Græc. habet, nisi excipias vocem ἑλικτὰ, pro *fresa*, unde August. ibid. *Dicit*, fresa, *si tamen*, inquit, *hoc rectè interpretatum est ex illo, quod Græcus habet* ἐρεικτά *& pluraliter hoc posuit genere neutro: non enim ait* fresam, *tanquam eandem similaginem, quam dixerat conspersam. Hæc autem* fresa, *sacrificium de fragmentis esse dicitur; utrùm ergo* fresa *dicat ipsa fragmenta, id est comminuta, an ipsa minutissima similaginis*, fresa *dixerit, non est evidens.* Porro Græcè nunc non legitur ἐρεικτὰ, ut apud August. sup. sed ἑλικτά, i. e. *involuta, intorta*, sicut etiam habetur in editt. August. at in Ms. Corb. ἐρεικτά, cui favet Ms. Oxon. al. ἐρεικτά, quomodo scribitur apud Suid. nec non apud Interpret. Aristoph. & Orig. & quidem benè, ab ἐρείκω, *frango*. In Levit. 2. 14. hab. χίδρα ἐρεικτά, *spicæ novæ*, seu *farra comminuta*. Hesych. in Levit. 6. col. 74. d. sic reddit: *Conspersam offeret eam buccellas, sacrificium boni odoris Domino*; & infra: *Pro* buccellis, inquit, *Symmachus* dilatatam *edidit, quædam autem* ἀντίγραφα, electa, *habent.* Vide Nobil. in hunc loc.

℣. 22. Similiter in Græco, præter unum ποιήσει αὐτὴν, *faciet eam*, loco *faciet illud*. Ad hæc August. *Propter hoc*, inquit, *fortassis dixerat*, sempiternum, *ut hoc faciat omnis summus sacerdos, quando succedit mortuo, eo die, quo unctus fuerit; adjunxit enim, & ait*; lex æterna, *cum possit etiam*, æternum, *secundùm id intelligi, quod significat*; tum addit: *Sequitur autem*, omne consummabitur, *quod habet Græcus*, ἐπιτελεσθήσεται, *& aliqui Interpretes dixerunt*; omne imponetur, *ubi vult intelligi esse holocaustum, quia nihil exinde remanet.*

℣. 23. Ita August. è Græco.

℣. 26. Gr. Ὁ ἱερεὺς ὁ ἀναφέρων αὐτὴν, &c. ut in Lat. i. e. *Sacerdos referens*, seu *offerens*, &c. At August. ibid. *Non hoc*, inquit, *quod imponet, manducabit; nam illud igni consumetur; sed quod inde remanserit: non enim holocaustum est, ut totum ardeat in altari.*

℣. 30. Græc. initio habet: Καὶ πάντα, *& omnia*; subinde pro *ex quibus* ita, ὧν ἐὰν, *quorumcunque*; & sub finem, ἐν πυρὶ, *in igne*, loco *sed igni*; cætera conveniunt. Vide sis August. ibid.

CAPUT VII.

Vulgata nova.

1. HÆc quoque lex hostiæ pro delicto, sancta sanctorum est:

2. idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto: sanguis ejus per gyrum altaris fundetur.

Versio antiqua.

1. ET ista est lex arietis, qui pro delicto est, sancta sanctorum sunt: *Aug. quæst. 19. 496. d.*

2..... occident arietem, qui pro delicto est ante Dominum..... *Idem Locut. 11. 353. a.*

Vulgata nova.

3. Offerent ex ea caudam & adipem qui operit vitalia:

4. Duos renunculos, & pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis:

5. & adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. In Græco deest utrumque *est*; reliqua verò ut in Lat. sup. August. ibid. *Sancta sanct. sunt*, id est, *ad sacerdotes pertinent manducanda.*

℣. 2. Ita Latini Interpetes, teste Aug. *qui addiderunt est, & dixerunt:* qui pro delicto est, *quod Græcus non habet:* nunc etiam legitur, σφάξουσι τὸν κριὸν τῆς πλημμελείας ἔναντι Κυρίου, &c.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 39. 508. d.

6..... in loco ſancto edent ea.....

Idem quæſt. 20. 496. e.

7. Quomodo quod pro peccato, ita & id quod pro delicto : lex una eſt eorum.

Vulgata nova.

6. Omnis maſculus de ſacerdotali genere, in loco ſancto veſcetur his carnibus, quia ſanctum ſanctorum eſt.

7. Sicut pro peccato offertur hoſtia, ita & pro delicto : utriuſque hoſtiæ lex una erit : ad ſacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

Vulgata nova.

8. Sacerdos qui offert holocauſti victimam, habebit pellem ejus.

9. Et omne ſacrificium ſimilæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in ſartagine præparatur, ejus erit ſacerdotis à quo offertur :

10. ſive oleo conſperſa, ſive arida fuerint, cunctis filiis Aaron, menſura æqua per ſingulos dividetur.

11. Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum quæ offertur Domino.

Versio antiqua.

Heſych. in Levit. 7. 77. g. h.

12..... & ſimilam conſperſam oleo, in collyridis panum azymorum :

13. offeret munera ſuper altare laudationis ſalutaris :

14. & offeret de omnibus muneribus ſuis laudationem Deo ; ſacerdoti profundenti ſanguinem ſalutaris illius erit :

15. & carnes ſacrificii laudis ſalutaris ipſi erunt, & in quacunque die donabit, comedetur ; non relinquent ex eo uſque manè.

Aug. Locut. 12. 353. b.

16. Et ſi votum, aut voluntarium ſacrificaverit donum ſuum, quacunque die obtulerit ſacrificium, edetur craſtina die :

Vulgata nova.

12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes abſque fermento conſperſos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque ſimilam, & collyridas olei admiſtione conſperſas :

13. panes quoque fermentatos, cum hoſtia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis :

14. ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, & erit ſacerdotis qui fundet hoſtiæ ſanguinem :

15. cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam uſque manè.

16. Si voto, vel ſponte quiſpiam obtulerit hoſtiam, eâdem ſimiliter edetur die : ſed & ſi quid in craſtinum remanſerit, veſci licitum eſt :

Vulgata nova.

17. quidquid autem tertius invenerit dies, ignis abſumet :

18. ſi quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti : quin potiùs quæcunque anima tali ſe edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.

Versio antiqua.

Cypr. de lapſ. p. 185. b.

19..... omnis mundus manducabit carnem.

20. Et anima quæcunque manducaverit ex carne ſacrificii ſalutaris, quod eſt Domini, & immunditia ipſius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo.

Vulgata nova.

19. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, ſed comburetur igni : qui fuerit mundus, veſcetur ex ea.

20. Anima polluta quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, quæ oblata eſt Domino, peribit de populis ſuis.

Vulgata nova.

21. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, ſive omnis rei quæ polluere poteſt, & comederit de hujuſcemodi carnibus, interibit de populis ſuis.

22. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 6. Gr. Ἐν τόπῳ ἁγίῳ ἔδονται αὐτά.

℣. 7. Eadem refert Auguſt. infra, & col. 497. e. præter unum *id*, quod delet. Item infra, col. 498. g. legit: *Sicut quod pro peccato, ita & quod pro delicto.* Sic etiam in Græco, præter hoc ultim. οὕτω καὶ τὸ τῆς πλημμελείας, *ita & quod delicti*, nec additur *eſt*, poſt *una*. Quærit hîc Aug. *Inter peccatum & delictum quæ ſit differentia ; quoniam*, inquit, *ſi nulla eſſet, nullo modo diceretur :* Quomodo quod pro peccato, ita & pro delicto : & poſt pauca : *Fortaſſis*, inquit, *peccatum eſt perpetratio mali ; delictum autem deſertio boni ; ut, quemadmodum aliud eſt declinare à malo, aliud facere bonum.....ita aliud ſit declinare à bono, aliud facere malum ; & illud delictum, hoc peccatum ſit :* & infra : *Græci*, inquit, *duo nomina uſitata huic peſti impoſuerunt : nam delictum apud eos, & παράπτωμα dicitur, & πλημμέλεια. Iſto ipſo quippe loco Levitici, πλημμέλεια eſt..... πλημμέλεια* autem *ſimile nomen eſt negligentiæ, nam Græcè negligentia, ἀμέλεια dicitur, quia cura non eſt, quod negligitur.....* & πλημμέλεια, quaſi *præter curam..... Hinc & quidam noſtri*, inquit, *πλημμέλειαν, non delictum, ſed negligentiam interpretari maluerunt..... Peccatum verò unde ſit dictum, quod Græcè ἁμαρτία dicitur, in neutra lingua mihi interim occurrit. Poteſt etiam videri illud eſſe delictum, quod imprudenter, id eſt ignoranter ; illud peccatum, quod ab ſciente committitur*, &c.

℣. 12. Græc. Καὶ προσοίσει ἐπὶ τῆς θυσίας τῆς αἰνέσεως ἄρτους ἐκ σεμιδάλεως πεποιημένους ἐν ἐλαίῳ, καὶ λάγανα ἄζυμα διακεχρισμένα ἐν ἐλαίῳ, καὶ σεμίδαλιν πεφυραμένην ἐν ἐλαίῳ. i. e. *Et offeret ſuper ſacrificium laudationis panes ex ſimila factos in oleo, & lagana azyma uncta in oleo, & ſimilam conſperſam in oleo.*

℣. 13. Gr. Ἐπ' ἄρτοις ζυμίταις προσοίσει τὰ δῶρα αὐτοῦ ἐπὶ θυσίᾳ αἰνέσεως σωτηρίου. i. e. *Super panes fermentatos offeret munera ſua ſuper ſacrificio laudationis ſalutaris.*

℣. 14. Gr. Καὶ προσάξει ἓν ἀπὸ πάντων τῶν δώρων αὐτοῦ, ἀφαίρεμα Κυρίῳ, τῷ ἱερεῖ, &c. ut in Lat. excepto uno, αὐτῷ, *illi*, loco *illius*, ante *erit :* vox autem *laudationem*, quæ legitur ſup. erratum fortè librarii eſt imperiti, qui ſcripſit *laudationem*, loco *demtionem*, quâ nimirum Auguſt. reddere ſolet Græc. ἀφαίρεμα.

℣. 15. Eadem leguntur Græcè, niſi excipias unum, δωρεῖται, *donum offertur*, loco *donabit*.

℣. 16. Gr. Καὶ ἐὰν εὐχὴ ᾖ, ἢ ἑκούσιον θυσιάζῃ τὸ δῶρον αὐτοῦ, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ προσαγάγῃ τὴν θυσίαν αὐτοῦ, βρωθήσεται καὶ τῇ αὔριον. i. e. *Et ſi votum fuerit, aut voluntarium ſacrificet munus ſuum, quacunque die obtulerit ſacrificium ſuum, edetur & craſtina die :* addit Auguſt. ibid. *Craſtina die, pro eo quod eſt* poſtera die ; *unde alii*, altera die, *interpretati ſunt.*

℣. 19. Similiter habet S. Pacian. paræn. ad pœnit. col. 316. a. In Græco, Πᾶς καθαρὸς φάγεται κρέα. *Omnis mundus manduc. carnes.*

℣. 20. Sic iterum habet Cypr. l. 3. Teſtim. p. 326. c. excepto uno, *anima autem*, loco *& anima.* In Græco etiam Ἡ δὲ ψυχὴ, in edit. tamen Ald. Καὶ ἡ ψυχὴ, Græc. addit, ἥτις ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τῶν κρεῶν, &c. ut in Lat. Auctor

VULGATA NOVA.

23. Loquere filiis Iſraël : Adipem ovis, & bovis, & capræ, non comedetis.

24. Adipem cadaveris morticini, & ejus animalis quod à beſtia captum eſt, habebitis in varios uſus.

25. Si quis adipem, qui offerri debet in incenſum Domini, comederit, peribit de populo ſuo.

VERSIO ANTIQUA.

23..... Omnem adipem boum, & ovium, & caprarum, non edetis.

24. Et adeps morticinorum, & à fera captorum, fiet in omne opus, & cibo non edetur.

25. Omnis qui ederit adipem à pecoribus, quæ offeretis ab eis hoſtiam Domino, peribit anima illa de populo ſuo.

Aug. quæſt. 21. in Levit. 498. g.

VULGATA NOVA.

26. Sanguinem quoque omnis animalis non ſumetis in cibo, tam de avibus quàm de pecoribus.

27. Omnis anima, quæ ederit ſanguinem, peribit de populis ſuis.

28. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

VULGATA NOVA.

29. Loquere filiis Iſraël, dicens : Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat ſimul & ſacrificium, id eſt, libamenta ejus :

30. tenebit manibus adipem hoſtiæ, & pectuſculum : cùmque ambo oblata Domino conſecraverit, tradet ſacerdoti,

VERSIO ANTIQUA.

29. Et filiis Iſraël loquêris, dicens : Offerens ſacrificium ſalutare Domino, offeret munus ſuum Domino de ſacrificio ſalutari ejus :

30. manus ejus offerent exta Domino ; offeret adipem qui eſt ſuper pectuſculum, & pinnam jecoris : & offeret ea, ut imponatur in conſpectu Domini.

Heſych. in Levit. 7. 80. a. b. c.

VULGATA NOVA.

31. qui adolebit adipem ſuper altare, pectuſculum autem erit Aaron, & filiorum ejus :

32. armus quoque dexter de pacificorum hoſtiis cedet in primitias ſacerdotis.

33. Qui obtulerit ſanguinem & adipem, filiorum Aaron, ipſe habebit & armum dextrum in portione ſua.

34. Pectuſculum enim elevationis, & armum ſeparationis tuli à filiis Iſraël de hoſtiis eorum pacificis, & dedi Aaron ſacerdoti, & filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Iſraël.

35. Hæc eſt unctio Aaron & filiorum ejus in cæremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyſes, ut ſacerdotio fungerentur,

36. & quæ præcepit eis dari Dominus à filiis Iſraël religione perpetua in generationibus ſuis.

37. Iſta eſt lex holocauſti, & ſacrificii pro peccato atque delicto, & pro conſecratione & pacificorum victimis :

38. quam conſtituit Dominus Moyſi in monte Sinai, quando mandavit filiis Iſraël ut offerrent oblationes ſuas Domino in deſerto Sinai.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lib. de aleat. apud Cypr. p. 494. ſic legit : *Omnis vir manducans carnem ſacrificii, & immunditia ejus ſuper ipſum, pereat anima illa de populo meo.* S. Pacian. paræn. ad pœnit. col. 316. d. *Et anima quæcunque contigerit de carne ſacrificii ſalutaris, & immunditia ſuper illa eſt, pereat anima illa de populo.* Græc. ἀπολεῖται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ ἀυτῆς.

℣. 23. Itidem Græcè.

℣. 24. Similiter in Græco, niſi excipias unum, εἰς βρῶσιν, *in eſcam*, pro *cibo* ; at in edit. Compl. legitur βρώσει. Auguſt. infra col. 499. a. ait : *Quæſieramus quid de adipe fieret, quem vetuit in eſcam venire.* Vide Capitul. 8. ſup.

℣. 25. Græc. Πᾶς ὁ ἔσθων (editt. Ald. & Compl. ἐσθίων) ϛέαρ ἀπὸ τῶν κτηνῶν, ὧν προσάξῃ (edit. Ald. προσάξετε) ἀπ' ἀυτῶν κάρπωμα Κυρίῳ, ἀπολεῖται, &c. ut in Lat.

℣. 29. Similia in Græco, exceptis levibus his, σωτηρίου, οἴσει..... καὶ ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, *ſalutaris, afferet..... & de ſacrificio ſalutaris*, loco *ſalutare Domino, offeret...... de ſacrificio ſalutaris ejus.* Auguſt. quæſt. 26. in Levit. col. 502. a. hæc habet : *Si quiſque obtulerit ſacrificium ſalutaris ſui.* Vide Not. ſeq.

℣. 30. Eadem ſunt in Græco, niſi excipias vocem *exta*, pro qua, τὰ καρπώματα, quod Nobilius vertit *hoſtiam.* In Græco non reponitur *offeret*, poſt *Domino*, nec etiam &, poſt *jecoris* ; loco verò *ut imponatur*, habetur, ὥϛε ἐπιθεῖναι δόμα, *ita ut imponatur donum.* His & ſeqq. alludit Aug. quæſt. 22. in Levit. col. 499. c. dicens : *De ſacrificiis ſalutaris iterum admonet, & dicit eum, qui offert donum ſacrificii ſalutaris ſui, pectuſculum, & brachium ſacerdotibus dare debere, ita tamen ut adeps pectuſculi offeratur Domino cum pinna jocineris.* In Græco etiam ſequuntur iſta : Καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς τὸ ϛέαρ ἐπὶ τοῦ θυσιαϛηρίου· καὶ ἔϛαι τὸ ϛηθύνιον Ἀαρὼν, καὶ τοῖς υἱοῖς ἀυτοῦ. Καὶ τὸν βραχίονα τὸν δεξιὸν δώσετε ἀφαίρεμα τῷ ἱερεῖ, &c. i. e. *& offeret ſacerdos adipem ſuper altare : & erit pectuſculum Aaron & filiis ejus. Et brachium dextrum dabitis demtionem ſacerdoti, &c.*

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

2. Tolle Aaron cum filiis ſuis, veſtes eorum, & unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, caniſtrum cum azymis,

3. & congregabis omnem cœtum ad oſtium tabernaculi.

4. Fecit Moyſes ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi,

5. ait : Iſte eſt ſermo, quem juſſit Dominus fieri.

Exod. 29. 35. & 40. 13.

VULGATA NOVA.

6. Statimque obtulit Aaron & filios ejus. Cùmque laviſſet eos,

7. veſtivit pontificem ſubuculâ lineâ, accingens eum balteo, & induens eum tunicâ hyacinthinâ, & deſuper humerale impoſuit,

VERSIO ANTIQUA.

6. Et applicuit Moyſes Aaron & filios ejus, & lavit eos aquâ :

7. & veſtivit eum tunicâ, & cinxit eum zonâ, & veſtivit eum ſubtunicali, & impoſuit ei ſuperhumerale :

Hieron. epiſt. ad Marcell. t. 2. p. 614. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Itidem Græcè, niſi quòd pro *applicuit*, legitur προσήνεγκε, quaſi *obtulit.* In edit. Ald. & Compl. habetur, προσήγαγε, *admiſit, adduxit.* Vide ſup. Capitul. x.

℣. 7. Similiter exſtat in Græco, niſi excipias vocem ὑποδύτην, cujus loco poſuimus, *ſubtunicali*, ex hoc nempe quod Hieron. addit ibid. *Et veſtivit eum* ἐπενδύτην, *quod nos* ſubtunicalem, *ſive tunicam, quæ ſubtus veſtitus eſt, poſſumus interpretari.* Loco verò ἐπενδύτην, quod

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. Hesych. in Levit. 8. 82. g. b.

8. & cinxit eum secundùm facturam superhumeralis, & constrinxit eam in ipso..... & imposuit super logium Ostensionem & Veritatem.

9. Et posuit super caput ejus mitram.....

VULGATA NOVA.

8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina & Veritas.

9. Cidari quoque texit caput: & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.

VULGATA NOVA.

10. Tulit & unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua.

11. Cùmque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, & omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

Eccli. 45. 18.

12. Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, & consecravit:

13. filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, & cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jusserat Dominus. 13...14... 15. *Vide Not.*

14. Obtulit & vitulum pro peccato: cùmque super caput ejus posuissent Aaron, & filii ejus, manus suas,

15. immolavit eum, hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum: quo expiato & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16. Adipem verò qui erat super vitalia, & reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, adolevit super altare:

17. vitulum cum pelle & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.

18. Obtulit & arietem in holocaustum: super cujus caput cùm imposuissent Aaron & filii ejus manus suas,

19. immolavit eum, & fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.

20. Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, & artus, & adipem adolevit igni,

21. lotis priùs intestinis & pedibus: totumque simul arietem incendit super altare, eò quòd esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 84. e.

22. Obtulit Moyses arietem secundum explicationis.....

VULGATA NOVA.

22. Obtulit & arietem secundum, in consecratione sacerdotum: posueruntque super caput ejus Aaron & filii ejus manus suas:

VULGATA NOVA.

23. quem cùm immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus ejus dextræ, similiter & pedis.

24. Obtulit & filios Aaron: cùmque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum:

25. adipem verò, & caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, & duos renes cum adipibus suis & armo dextro separavit. 25..... 26. *Vide Not.*

26. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipes, & armum dextrum,

27. tradens simul omnia Aaron & filiis ejus. Qui postquam levaverunt ea coram Domino,

28. rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eò quòd consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis, sacrificii Domino.

29. Tulitque pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus. 29..... *Vide Not.*

30. Assumensque unguentum, & sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron & vestimenta ejus, & super filios illius ac vestes eorum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 13. de Levit. 353. b.

31..... Coquite carnes in atrio tabernaculi testimonii in loco sancto, & ibi edetis eas: & pa-

VULGATA NOVA.

31. Cùmque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Martianæus noster affirmat in quindecim Mss. codd. legi, Græcum nunc habet, ὑποδύτην, cum seqq. ϰ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτόν. At in Ms. Alex. ἐπενδύτην, ϰ ἐπέθηκεν αὐτῷ, ut sup. apud Hieron. Hesychius in Levit. 8. col. 81. h. eadem sic reddit: *Et induit eum tunicam, & præcinxit zonam, & vestivit illum hypodytin, & posuit super illum epomidem.*

℣. 8. Priora ista, *& cinxit*, &c. usque ad hoc, *& imposuit*, sumpta sunt ex Hieronymo, quorum loco Hesych. habet: *Et cinxit illum secundùm aditum epomidis, & constrinxit illum ad eam, & imposuit*, &c. ut sup. Græc. Καὶ συνέζωσεν αὐτὸν κατὰ τὴν ποίησιν τῆς ἐπωμίδος, ϰ συνέσφιγξεν αὐτὸν ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτὴν τὸ λογεῖον, ϰ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸ λογεῖον τὴν δήλωσιν, ϰ τὴν ἀλήθειαν.

℣. 9. Græc. Καὶ ἐπέθηκε τὴν μίτραν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, &c.

℣℣. 13..... 14..... 15. His alludit August. quæst. 23. in Lev. col. 499. e. dicens: *Quando narravit Scriptura quemadmodum ea quæ præcepit Dominus, gesta sunt erga Aaron & filios ejus, dicitur oblatus vitulus pro peccato.* Græc. Καὶ προσήγαγε Μωυσῆς τοὺς υἱοὺς Ἀαρὼν, ϰ ἐνέδυσεν αὐτοὺς χιτῶνας..... Καὶ προσήγαγε Μωυσῆς τὸν μόσχον τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας. Subinde August. *Postea verò quando sanctificatur Aaron, de aspersione sanguinis contra velum nihil dictum est; de cornibus autem altaris dictum est, sed non additum est, incensi: additum est autem, effundendum sanguinem ad basem altaris; non dixit, ad basem ejus, tanquam necesse fuisset illud altare accipere, cujus cornua sanguine tetigisset*, &c. Similiter in Græco: Καὶ ἐπέθηκεν Ἀαρὼν ϰ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου τοῦ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἔσφαξεν αὐτόν· ϰ ἔλαβε Μωυσῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος, ϰ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου κύκλῳ τῷ δακτύλῳ..... ϰ τὸ αἷμα ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου, &c.

℣. 22. Græc. Καὶ προσήγαγε Μωυσῆς τὸν κριὸν, τὸν δεύτερον κριὸν τελειώσεως. i. e. *Et adduxit Moyses arietem, arietem illum secundum consummationis.*

℣. 25. Hesych. in Levit. 8. col. 85. a. ad hæc Vulgatæ verba; *adipem verò & caudam*, &c. ait *pro cauda*, *LXX. lumbum*, (Gr. ὀσφὺν) & *pro intestinis*, *ventriculum* (Gr. κοιλίαν) & *pro reticulo jecoris*, *pinnam hepatis*, (τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος) edidisse.

℣. 26. Hesych. ibid. sic pergit: *Pro canistro azymorum*, quod habet Vulg. *LXX. canistrum consummationis*, *ediderunt.* Gr. ἀπὸ τοῦ κανοῦ τῆς τελειώσεως.

℣. 29. Hesych. ubi sup. ad hoc Vulgatæ: *de ariete consecrationis*, ait, LXX. edidisse, *consummationis in partem suam*: attamen Græcè nunc legitur simpliciter, ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, absque hoc, *in partem suam.*

℣. 31. Eadem leguntur Græcè ad verbum, præter ult.

VULGATA NOVA.

tabernaculi, & ibi comedite eas : panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens : Aaron & filii ejus comedent eos :

32. quidquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet.

33. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestræ : septem enim diebus finitur consecratio :

34. sicut & impræsentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleretur.

35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini : sic enim mihi præceptum est.

36. Feceruntque Aaron & filii ejus cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

Exod. 29. 32. & 30. 22. & 40. 9. & inf. 24. 9.

VERSIO ANTIQUA.

nes, qui sunt in canistro consummationis, quomodo præceptum est mihi, dicens : Aaron & filii ejus edent eam : *Aug. ubi sup.*

33..... usque ad diem completionis quinquaginta dierum..... *Hesych. in Levit. 8. 86. d. g.*

34. in die hoc sic præcepit Dominus facere, ut detis pro vobis.

35. Et ad ostium tabernaculi testimonii sedebitis septem dies, die & nocte..... ne moriamini..... *Aug. quæst. 24. in Levit. 500. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτὰ, vel ut in Ms. Alex. ταῦτα, loco *eam.* Ad hoc autem : *Quomodo præceptum est mihi, dicens*, observat August. ibid. *Hanc locutionem* quosdam *transferre nolentes*, dixisse : *Quomodo præcepit mihi, dicens : quia hoc videtur consequens : ille autem*, inquit, *in nostræ locutionis consuetudine solœcismus est.* Gr. ὃν τρόπον συντέτακταί μοι. Hesych. in Levit. 8. col. 86. b. ad hoc Vulg. *Et ibi comedite eas*, ait, LXX. addidisse, *in loco sancto ;* deinde sic, *& panes, qui sunt in canistro consummationis, edite.*

℣. 33. Gr. Ἕως ἡμέρα πληρωθῇ, ἡμέρα τελειώσεως ὑμῶν· al. verò ἕως ἡμέρας πληρώσεως ἡμερῶν τελειώσεως ὑμῶν· deinde sic : ἑπτὰ γὰρ ἡμέρας τελειώσει τὰς χεῖρας ὑμῶν.

℣. 34. Græc. sic pergit : Καθάπερ ἐποίησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ᾗ ἐνετείλατο Κύριος τοῦ ποιῆσαι, ὥστε ἐξιλάσασθαι περὶ ὑμῶν. i. e. *Sicut fecit in die hac, quâ præcepit Dominus ad faciendum, ad depropitiandum pro vobis.*

℣. 35. Similiter habet Hesych. in Levit. 8. col. 86. h. *Ad januam tabernaculi testimonii sedebitis, septem diebus, die ac nocte.* August. verò locut. 14. de Levit. col. 353. b. constanter ut sup. *Et ad ostium tabernac. testim. sedebitis septem dies*, &c. *pro eo quod est*, inquit, *habitabitis.* Idem observat quæst. 24. sup. & voci *nocte* proximè addit, *ne moriamini ;* Græcè vero, hoc habetur intermedium, φυλάξεσθε τὰ φυλάγματα Κυρίου, *custodietis custodias Domini ;* deinde sic : ἵνα μὴ ἀποθάνητε, *ut non moriamini.*

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. FActo autem octavo die, vocavit Moyses Aaron & filios ejus, ac majores natu Israël, dixitque ad Aaron :

2. Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, & offer illos coram Domino.

3. Et ad filios Israël loquēris : Tollite hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculos & sine macula, in holocaustum,

4. bovem & arietem pro pacificis : & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes : hodie enim Dominus apparebit vobis.

5. Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses ad ostium tabernaculi : ubi cùm omnis multitudo astaret,

6. ait Moyses : Iste est sermo, quem præcepit Dominus : facite, & apparebit vobis gloria ejus.

7. Et dixit ad Aaron : Accede ad altare, & ímmola pro peccato tuo : offer holocaustum, &

Exod. 29. 1.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET factum est die octavo, vocavit Moyses Aaron & filios ejus, & senatum Israël, & dixit ad Aaron (Moyses :) *Aug. quæst. 25. in Levit. t. 3. 501. a. Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 505. f.*

2. Tolle vitulum de bobus pro peccatis, & arietem in holocaustum immaculatum, & offeres eos in conspectu Domini.

3. Et senatui Israël loquere, dicens : Accipite hircum ex capris unum pro peccato, & arietem, & vitulum, & agnum anniculum, in holocarposim, sine macula, *Aug. quæst. 26. in Levit. t. 3. 501. b. c.*

4. & vitulum à bobus, & arietem in sacrificium salutaris ante Dominum, & similam conspersam in oleo : quoniam hodie videbitur Dominus in vobis.

5..... ante tabernaculum testimonii..... *Hesych. in Levit. 87. f.*

7. Et ait Moyses ad Aaron : Accede ad altare, & fac quod pro peccato tuo, & holocaustum ; *Aug. Locut. 15. t. 3. 355. ...*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè verbum pro verbo. Addit Aug. ibid. *Quem quidam nostri* senatum *interpretati sunt*, γερουσίαν *Græcus habet : hoc est ergo secutus Interpres, quia & senatus à senio videtur ductus. Non autem apte in Latino diceretur*, vocavit senectutem Israël, *pro* senibus, *vel* senioribus ; *quamvis eadem locutio esset, si diceretur*, vocavit juventutem Israël, *pro* juvenibus : *sed hoc usitatum est in Latina lingua, illud autem non est : nam hoc proprie diceretur, si diceretur*, vocavit senectutem Israël. *Unde quidam insolenter putantes etiam senatum dici, interpretati sunt* ordinem seniorum. *Compendio tamen forsitan meliùs diceretur*, vocavit seniores Israël. Sic etiam legit Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. f. *Factum est quoque die octavo, & vocavit Moyses Aaron & filios ejus, & omnes seniores Israël.*

℣. 2. Ita in Græco, præter seqq. λάβε σεαυτῷ, *sume tibi*, pro *tolle ;* item περὶ ἁμαρτίας, *pro peccato*, non *pro peccatis*, & προσένεγκεν αὐτά, *offer ea*, pro *offeres eos.*

℣. 3. Ita Gr. hab. ad verbum, præter hoc, *& arietem*, quod omittit ; sola edit. Ald. addit : καὶ κριόν. Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 505. f. sic legit : *Et senioribus Israël loquere, dicens : Tollite hircum de capris unum pro peccato, & vitulum immaculatum anniculum in holocaustum.*

℣. 4. Similia prorsus in Græco, excepto uno, *à bobus*, quod deest ; in edit. tamen Ald. legitur καὶ μόσχον ἐκ βοῶν· vide sis Aug. ibid.

℣. 5. Græc. Καὶ ἔλαβον καθὸ ἐνετείλατο Μωυσῆς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς τοῦ, &c.

℣. 7. Sic iterum leg. August. quæst. 27. in Levit. to. 3. 502. e. usque ad hoc, *domo tua*, nisi quòd addit, *unum* ad *holocaustum ;* Græcè etiam additur σου· cætera ut in Lat. sup. Hier. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 505. f. sic habet : *Dixitque Moyses ad Aaron : Accede ad altare, & fac pro peccato tuo ;* at in Gr. Καὶ ποίησον τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας σου. Subinde apud Hesych. in Lev. 87. h. *LXX.* inquit, *pro te ipso, & pro domo*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

& exora pro te & domo tua, & fac dona populi, & exora pro eis, quomodo præcepit Dominus Moysi.

VULGATA NOVA.

deprecare pro te & pro populo: cùmque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus.

VULGATA NOVA.

8. Statimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo:

9. cujus sanguinem obtulerunt ei filii sui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim ejus.

10. Adipemque & renunculos, ac reticulum jecoris, quæ sunt pro peccato, adolevit super altare, sicut præceperat Dominus Moysi:

11. carnes verò & pellem ejus extra castra combussit igni.

12. Immolavit & holocausti victimam: obtuleruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum:

13. ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt: quæ omnia super altare cremavit igni,

14. lotis aquâ priùs intestinis & pedibus.

15. Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum: expiatoque altari,

15..... 16. *Vide Not.*

16. fecit holocaustum,

17. addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absque cæremoniis holocausti matutini.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 27. in Levit. 503. c. & q. 28. 503. c.

18. Et occidit vitulum, & arietem sacrificii salutaris populi: & obtulerunt filii Aaron sanguinem ad eum, & adsudit ad altare in circuitu.

19. Et adipem qui à vitulo & ab ariete, lumbum, & adipem tegentem super ventrem, & duos renes, & adipem qui super ipsos est, & pinnam quæ est in jocinere;

20. & posuit adipes super pectuscula, & imposuit adipes super altare;

21. & pectusculum, & brachium dextrum abstulit Aaron ablationem ante Dominum, quomodo præcepit Dominus Moysi.

22. Cùm extulisset Aaron manus super populum, benedixit eos. Et descendit cùm fecisset quod pro peccato, & holocaustomata, & quæ salutaris.

Aug. quæst. 29. & 30. in Levit. 504. a. b.

24. & exiit ignis à Domino, & devoravit quæ erant super altare, holocaustomata, & adipes. Et vidit omnis populus, & amens factus est.....

VULGATA NOVA.

18. Immolavit & bovem atque arietem, hostias pacificas populi: obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum.

19. Adipem autem bovis, & caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, & reticulum jecoris

20. posuerunt super pectora: cùmque cremati essent adipes super altare,

21. pectora eorum, & armos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut præceperat Moyses.

22. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit.

23. Ingressi autem Moyses & Aaron in tabernaculum testimonii, & deinceps egressi benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multitudini:

2. Mac. 2. 10.

24. & ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum, & adipes qui erant super altare. Quod cùm vidissent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tua, *ediderunt*. Vide sis August. ubi sup.

℣℣. 15..... 16. His duobus versiculis respondent ista Augustini, quæst. 27. in Levit. to. 3. 503. b. *Cùm faceret Aaron dona populi, quæ supra commemoravit, non omnia commemorata sunt immolata, quæ fuerant prædicta; sed tantùm hircus pro peccato, & holocaustum, ubi tamen illum agnum non expressit: duo verò alia quæ ad sacrificia pro peccato potiùs quàm ad holocaustum pertinere diximus, tacuit, id est, arietem, & vitulum; nisi fortè à parte totum intelligi voluit, ut solo capro commemorato, etiam illa subsecuta acciperemus.* In Græco sic: Καὶ προσήνεγκε τὸ δῶρον τῦ λαῦ· ϗ ἔλαβε τὸν χίμαρον τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας τῦ λαῦ· ϗ ἔσφαξεν αὐτὸν..... ϗ προσήνεγκε τὸ ὁλοκαύτωμα, &c.

℣. 18. Similiter in Græco, præter vocem, *populi*, pro qua, τῆς τῦ λαῦ, i. e. *ejus qui populi.*

℣. 19. Eadem quoque in Græco.

℣. 20. Græc. Καὶ ἐπέθηκε τὰ..... ϗ ἀνήνεγκε τὰ, &c. ut in Latino. Augustinus ibid. semel legit, *adipem.* Vide seqq. apud ipsum.

℣. 21. Optimè è Græco.

℣. 22. Ita in Græco, nisi quòd loco, *cùm extulisset*, habetur, ϗ ἐξάρας. Hieron. l. 1. advers. Pelag. to. 4. 505. f. sic hab. *Rursumque elevavit Aaron manus suas super populum, & benedixit eis; descenditque, cùm fecisset pro peccato, & holocausto, & salutari.* Vide seqq. apud Aug. sup.

℣. 24. Vix meliùs è Græco, nisi hoc excipias, *& amens factus est*, pro quo ϗ ἐξέστη. Unde August. ibid. *Alii Interpretes*, inquit, *dixerunt* expavit, *conantes transferre de Græco quod dictum est* ἐξέστη, *unde* ἔκστασις *dicitur, qui sæpe in Scripturis Latinis legitur,* mentis excessus. Ambros. l. 3. offic. to. 2. 133. a. hæc hab. *Quia exivit ignis à Domino, & consumpsit universa, quæ erant super altare, holocausta.*

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

Num. 3. 4. & 26. 61.
1. Par. 24. 2.

1. ARreptisque Nadab & Abiu filii Aaron thuribulis, posuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis præceptum non erat.

1..... 2. *Vide Not.*

2. Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 2. Eò spectant quæ narrat August. quæst. 31. to. 3. 504. b. *Posteaquam*, inquit, *exeunte igne à Domino, incensi & mortui sunt filii Aaron, qui ausi sunt in batillis suis, adhibito igne alieno, incensum imponere Domino; quod ideo non licebat, quia ex illo igne, qui divinitus in altare venerat, deinceps custodito, omnia erant accendenda, quæ in tabernaculo accendi oportebat: mortuis ergo illis ait Moyses:* Græc. Καὶ λαβόντες οἱ δύο υἱοὶ Ἀα-

VULGATA NOVA.

3. Dixitque Moyses ad Aaron : Hoc est quod locutus est Dominus : Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.

VERSIO ANTIQUA.

3. Ait Moyses : Hoc est quod dixit Dominus, dicens : In eis qui mihi appropinquant sanctificabor, & in omni synagoga glorificabor. Et compunctus est Aaron.

Aug. quæst. 31. in Levit. t. 3. 504. c. Hesych. in Levit. 89. d.

VULGATA NOVA.

4. Vocatis autem Moyses Misaële & Elisaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait ad eos : Ite & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarii, & asportate extra castra.

5. Confestimque pergentes, tulerunt eos sicut jacebant, vestitos lineis tunicis, & ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.

VULGATA NOVA.

6. Locutusque est Moyses & Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar, filios ejus : Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne fortè moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres vestri, & omnis domus Israël, plangant incendium quod Dominus suscitavit :

7. vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis : oleum quippe sanctæ unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta præceptum Moysi.

8. Dixit quoque Dominus ad Aaron :

9. Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini : quia præceptum sempiternum est in generationes vestras.

10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum :

11. doceatisque filios Israël omnia legitima mea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

VERSIO ANTIQUA.

6. Et dixit Moyses ad Aaron, & Eleazar, & Ithamar filios ejus qui relicti erant : Caput vestrum non denudabitis, & vestimenta vestra non scindetis, ne moriamini, & super omnem synagogam veniat ira. Fratres autem vestri, omnis domus Israël plorabunt incendium, quo incensi sunt à Domino :

Hieron. epist. 22. ad Paulam. t. 4. p. 2. 57. f.

Aug. quæst. 32. in Levit. 504. g. 505. a.

7. & ab ostio tabernaculi testimonii non exibitis, ne moriamini : oleum enim unctionis, quod est à Domino, super vos est.....

8. Et locutus est Dominus ad Aaron, dicens :

9. Vinum, & siceram non biberis, tu & filii tui tecum, cùm intrabitis in tabernaculum testimonii, aut cùm accedetis ad altare, & non moriemini : legitimum æternum in progenies vestras.

Aug. quæst. 33. in Levit. 505. a. d. e.

10. Distinguere inter medium sanctorum & contaminatorum, & inter medium mundorum & immundorum :

11. & instruere filios Israël omnia legitima quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

VULGATA NOVA.

12. Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar, filios ejus, qui erant residui : Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento juxta altare, quia sanctum sanctorum est.

12..... *Vide Not.*

13. Comedetis autem in loco sancto : quod datum est tibi & filiis tuis de oblationibus Domini, sicut præceptum est mihi.

VULGATA NOVA.

14. Pectusculum quoque quod oblatum est, & armum qui separatus est, edetis in loco mun-

VERSIO ANTIQUA.

14..... pectusculum segregationis, & brachium ablationis, manducabitis in loco sancto..... à sa-

Aug. quæst. 34. 505. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ρῶν..... τὸ πυρεῖον..... ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτὸ πῦρ, ϗ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸ θυμίαμα, ϗ προσήνεγκαν ἔναντι Κυρίου πῦρ ἀλλότριον, ὃ οὐ προσέταξε Κύριος αὐτοῖς. Καὶ ἐξῆλθε πῦρ παρὰ Κυρίου, ϗ κατέφαγεν αὐτοὺς, ϗ ἀπέθανον, &c.

℣. 3. Græc. Καὶ εἶπε Μωυσῆς πρὸς Ἀαρών· reliqua ut in Lat. sup.

℣. 6. Hæc omnia aptè conveniunt cum Græco, si excipias unum aut alterum, nempe hoc, *non denudabitis*, pro quo, οὐκ ἀποκιδαρώσετε, & istud, *veniat ira*, pro quo, ἔσαι θυμός, *erit indignatio.* August. Locut. 18. to. 3. 353. d. hæc. hab. *Moyses loquens ad Aaron, Eleazar, & Ithamar filios ejus, ait*, &c. & quæst. 32. in Levit. *Aaron, & reliquos filios ejus mortem illorum duorum lugere prohibens, dicit : Caput vestrum cidarâ non denudabitis*, &c.

℣. 7. In Gr. deest sub finem duplex *est*. Ms. Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ultimum addit ; cætera concordant ad verbum.

℣℣. 8..... 9. Ita in Græco, nisi fortè excipias istud, ϗ οὐ μὴ ἀποθάνητε, loco, *& non moriemini.* Tertul. advers. Psych. 985. c. sic habet : *Vinum, & siceram non bibetis, tu & filii tui post te, si quando ingrediemini tabernaculum, vel ascendetis ad altare, & non moriemini.* Hieron. in Isai. 5. to. 3. col. 51. a. sic : *Vinum, & siceram non bibetis tu & filii tui, quando ingredimini in tabernaculum testim. aut acceditis ad altare.* Hoc autem, *legitimum æternum*, &c. ait August. quæst. 33. 505. d. *Ambiguum* esse, *utrùm superiori sensui connectatur, id est, ad vinum non bibendum pertineat, an inferiori, ubi sequitur, Distinguere inter medium, &c. ut hoc sit officio sacerdotum legitimum æternum in progenies eorum.* Id posteriori adjungere videtur August. cùm Locut. 17. to. 3. 353. c. tum l. 2. contra epist. Parmen. to. 9. 54. e. ubi sic habet : *Sit vobis legitimum æternum in progenies vestras dividere*, &c. adnectit similiter collat. Carthag. p. 486. b.

℣. 10. Ita Græcè, nisi quòd vox *immundorum*, ponitur ante *mundorum* : Ald. verò edit. Augustino favet. Idem Aug. Locut. 17. to. 3. 353. c. legit : *Distinguere inter medium mundorum & contaminatorum* : at l. 2. contra ep. Parmen. to. 9. 54. e. habet : *Dividere in medio sanctorum & irreligiosorum, & in medio mundorum & immundorum.* In collat. Carthag. ex parte Donati : *Dividere inter sanctos & profanos, inter mundos & immundos* ; nec malè, nam in Græco est, βεβήλων, quod propriè *impurum*, seu *profanum* significat. Mox August. quæst. 33. addit : *Hoc quoque ambiguè positum est..... utrùm ab eo quòd sunt sancta & munda, vel inquinata & immunda ; an ab eo quòd sunt sancti & mundi, vel inquinati & immundi ; id est, utrùm inter illa ipsa sacra, quæ rite vel non rite fierent, distinguere voluit sacerdotes ; an inter ipsos homines probandos vel improbandos ; an potiùs ad utrumque referendum est, sive homines, sive sacra.*

℣. 11. Ad verbum è Græco. Vide etiam Locut. 16. 353. c. ubi eadem leg.

℣. 12. In Græco. Καὶ εἶπε Μωυσῆς πρὸς Ἀαρὼν, ϗ πρὸς Ἐλεάζαρ, ϗ Ἰθάμαρ τοὺς υἱοὺς Ἀαρὼν τοὺς καταλειφθέντας, &c. Unde August. locut. 18. de Levit. col. 353. d. ait : *Moyses loquens ad Aaron, Eleazar, & Ithamar filios ejus*, &c.

℣. 14. Ita in Græco, usque ad vocem, *sancto* ; unde August. ibid. *Quamvis*, inquit, *singula singulis data sint, tamen utrumque posset dici segregationis, quia utrumque sacerdoti separatur* ; & *utrumque ablationis, sive demtionis, quod Græcè dicitur ἀφαίρεμα, quia utrumque demitur, & aufertur eis, pro quibus offertur, ut detur sacerdoti. Pectusculum sanè impositionis superiùs legimus, & brachium ablationis, quia de brachio nihil imponebatur altari* ;

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 18. 553. e. crificiis salutarium filiorum Israël.

15. Brachium ablationis, & pectusculum segregationis super hostias adipum offerent, segregationem segregare ante Deum; & erit tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis tecum legitimum æternum.....

Ambr. ep. 67. t. 2. 1057. d. 16..... & iratus est Moyses ad filios Aaron Eleazar & Ithamar, qui superfuerant, dicens:

Aug. quæst. 36. in Levit. t. 3. 506. g. 507. a. 17. Quare non comedistis illud quod fuit pro peccato in loco sancto? quoniam enim sancta sanctorum sunt, hoc vobis dedit edere, ut auferatis peccatum synagogæ, & exoretis pro eo ante Dominum;

18. non enim illatum est à sanguine ejus in sanctum ante faciem intus; edetis illud in loco sancto, quomodo mihi constituit Dominus.

Aug. quæst. 36. in Levit. t. 3. 506. d. 19..... Si hodie obtulerunt ea quæ pro peccato illorum sunt, & holocausta sua ante Dominum, & contigerunt mihi talia, & comedam quod est pro peccato hodie, nunquid placitum erit Domino?

20. Et audivit Moyses, & placuit illi.

VULGATA NOVA.

dissimo tu & filii tui, & filiæ tuæ tecum: tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israël:

15. eò quòd armum & pectus, & adipes qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos, lege perpetua, sicut præcepit Dominus.

16. Inter hæc, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cùm quæreret Moyses, exustum reperit: iratusque contra Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: *2. Mac. 2. 11*

17. Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ sancta sanctorum est, & data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini,

18. præsertim cùm de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueritis eam in sanctuario, sicut præceptum est mihi?

19. Respondit Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum coram Domino: mihi autem accidit quod vides: quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in cæremoniis mente lugubri?

20. Quod cùm audisset Moyses, recepit satisfactionem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

adeps autem de pectusculo imponebatur. Græc. sic pergit: Σὺ, ϰ̀ οἱ υἱοί σου, ϰ̀ ὁ οἶκός σου μετὰ σοῦ· νόμιμον γάρ σοι, ϰ̀ νόμιμον τοῖς υἱοῖς σου ἐδόθη, &c. ut in Lat. nisi quòd loco *salutarium*, hab. τοῦ σωτηρίου, *salutaris*; in editt. tamen Ald. & Compl. τῶν σωτηρίων. Apud August. constanter *salutarium. Quid est*, inquit, *quod dicit*, de sacrificiis salutarium, *cum ea dicat, quæ alibi dixit*, sacrificia salutaris; *& cum singulari numero id dixit*, sacrificium salutaris, *cùm de eadem re diceretur? an fortè hoc loco, ubi ait:* à sacrificiis salutarium, sanitatum *dici debuit? Nam in illo Ps. ubi dictum est:* Exaudi nos, Deus sanitatum nostrarum, *hoc verbum habet Græcus, quod etiam hoc loco, id est* σωτηρίων, *qui genitivus pluralis in Græca lingua ambiguus est, utrùm à* salute, *an à* salutari *nomen declinatum sit, quoniam* σωτηρία *dicitur* salus, *vel* sanitas, *unde fit genitivus pluralis*, τῶν σωτηρίων. Salutare *autem* σωτήριον *dicitur, & inde genitivus pluralis idem ipse est. Si ergo rectè potest intelligi etiam* sacrificium salutis, *quod est* sacrificium salutaris, *quoniam à salutari salus datur, & illud est salutare, unde salus accipitur, non est necesse ut tanquam multorum salutarium sacrificia hic intelligamus, ubi dictum est*, sacrificiis salutarium, *sed multarum forsitan sanitatum, quæ tamen ab uno salutari accipiuntur.*

℣. 15. Hæc omnia concinunt cum Græco, si duo excipias, nempe *segregare*, pro quo, ἀφορίσαι, *ad segregandum*, & *Deum*, loco Κυρίου. August. quæst. 36. in Lev. col. 506. c. similiter hab. *Et erit tibi & filiis tuis, & filiabus tuis legitimum sempiternum.* Græc. αἰώνιον.

℣. 16. Antecedunt ista in Gr. Καὶ τὸν χίμαρον, τὸν περὶ τῆς ἁμαρτίας, ζητῶν ἐξεζήτησε Μωυσῆς· ϰ̀ ὅδε ἐνεπεπύριστο. *Et caprum, qui pro peccato, quærens exquisivit Moyses; ille verò incensus fuerat:* quorum loco Ambros. hab. *Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatus in holocaustum. Quæsivit eum postea Moyses, & combustus fuerat;* deinde quæ in Lat. sup. hæc etiam concordant cum Gr. nisi quòd loco *ad*, Græc. hab. ἐπὶ, & hoc, τοὺς υἱοὺς Ἀαρών, postponit nomini *Ithamar*: habet etiam τοὺς καταλελειμμένους, *derelictos*, loco *qui superfuerant*, quæ ambo idem sonant. Eadem memorat August. quæst. 36. in Levit. to. 3. 506. g. dicens: *Hæc enim sunt verba irascentis Moysi ad filios fratris sui, cùm hircum pro peccato quæsitum non invenisset, quia fuerat totus incensus.*

℣. 17. Similiter in Græco, præter unum περὶ αὐτῶν, *pro eis*, loco *pro eo*, post *exoretis*. Ambros. epist. 67. to. 2. 1057. d. sic habet: *Quare non manducastis, quod pro peccato immolatum est in loco sancto, quoniam quidem sancta sanctorum sunt? hoc vobis dedi manducare, ut auferatis peccatum synagogæ.*

℣. 18. Græcè simpliciter habetur, τοῦ αἵματος, subaud. præpositione: sola Compl. addit: ἀπὸ τοῦ, &c. item ἔσω & φάγεσθε, conjunguntur, absque interpunctione media, secus apud August. supra, ubi divelluntur; cætera concordant ad verbum. Ambros. epist. 67. p. 1057. d. post vocem *synagogæ*, subdit: *& intus manducandum esse, sicut mihi præceptum est.* In edit. Rom. *manducandum est in loco sancto.*

℣. 19. In Græco primùm, Καὶ ἐλάλησεν Ἀαρὼν πρὸς Μωυσῆν, λέγων, pro quibus habet August. ibid. *Respondit illi Aaron, & ait:* reliqua Græco vix dissimilia, nisi quòd hab. τὰ, pro *quod*, post verbum *comedam*: in Ms. tamen Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur τό. Ambr. epist. 67. to. 2. 1057. e. hæc. hab. *Cùm ergo iratum eum vidisset Aaron, placide respondit ei: Si hodie obtulerint pro peccato suo holocausta sua contra Dominum, & acciderint mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie: nunquid placebit Domino?* Vide sis Aug. ubi sup.

℣. 20. Similiter habet Ambros. epist. 67. col. 1057. e. unà cum Græco.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Dicite filiis Israël: 2..... *Vide Not.*

Deut. 14. 3. Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ:

3. Omne quod habet divisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis.

4. Quidquid autem ruminat quidem, & habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.

5. Chœrogryllus qui ruminat, ungulamque non

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. In Ms. S. Germ. n. 10. annor. circiter 900. hæc leguntur eodem charactere: *Dicite filiis Israel: Custodite omnia quæ scripsi vobis, ut sim Deus vester*; deinde: *hæc sunt*, &c. ut in Vulgata. In Græco simpliciter: Λαλήσατε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγοντες.

VULGATA NOVA.

dividit, immundus eſt.

6. Lepus quoque : nam & ipſe ruminat, ſed ungulam non dividit.

7. Et ſus : qui cùm ungulam dividat, non ruminat :

8. horum carnibus non veſcemini, nec cadavera contingetis, quia immunda ſunt vobis.

2. *Mac.* 6. 18.

VULGATA NOVA.

9. Hæc ſunt quæ gignuntur in aquis, & veſci licitum eſt. Omne quod habet pinnulas & ſquamas, tam in mari quàm in fluminibus & ſtagnis, comedetis.

VERSIO ANTIQUA.

9..... in aquis, & in mari, & in torrentibus.....

Aug. Locut. 19. t. 3. 353. *f.*

VULGATA NOVA.

10. Quidquid autem pinnulas & ſquamas non habet eorum quæ in aquis moventur & vivunt, abominabile vobis,

10..... 20. *Vide Not.*

11. exſecrandumque erit, carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis.

12. Cuncta quæ non habent pinnulas & ſquamas in aquis, polluta erunt.

13. Hæc ſunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda ſunt vobis : Aquilam, & gryphem, & haliæetum,

14. & milvum ac vulturem juxta genus ſuum,

15. & omne corvini generis in ſimilitudinem ſuam,

16. ſtruthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem juxta genus ſuum :

17. bubonem, & mergulum, & ibin,

18. & cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem,

19. herodionem & charadrion juxta genus ſuum, upupam quoque, & veſpertilionem.

20. Omne de volucribus quod graditur ſuper quatuor pedes, abominabile erit vobis.

VULGATA NOVA.

21. Quidquid autem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſuper terram,

VERSIO ANTIQUA.

21. Sed hæc edetis à repentibus volatilibus, quæ ambulant ſuper quatuor, quæ habent crura ſuperiora pedum ejus.....

Aug. Locut. 20. 354. *a.*

VULGATA NOVA.

22. comedere debetis, ut eſt bruchus in genere ſuo, & attacus atque ophiomachus, ac locuſta, ſingula juxta genus ſuum.

23. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantùm habet pedes, exſecrabile erit vobis :

24. & quicunque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus uſque ad veſperum :

25. & ſi neceſſe fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lavabit veſtimenta ſua, & immundus erit uſque ad occaſum ſolis.

26. Omne animal quod habet quidem ungulam, ſed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit : & qui tetigerit illud, contaminabitur.

27. Quod ambulat ſuper manus, ex cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, immundum erit : qui tetigerit morticina eorum, polluetur uſque ad veſperum.

28. Et qui portaverit hujuſcemodi cadavera, lavabit veſtimenta ſua, & immundus erit uſque ad veſperum : quia omnia hæc immunda ſunt vobis.

29. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ moventur in terra, muſtela & mus & crocodilus, ſingula juxta genus ſuum,

30. mygale, & chamæleon, & ſtellio, & lacerta, & talpa :

31. omnia hæc immunda ſunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit uſque ad veſperum :

32. & ſuper quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur tam vas ligneum & veſtimentum, quàm pelles & cilicia : & in quocunque fit opus, tingentur aquâ, & polluta erunt uſque ad veſperum, & ſic poſtea mundabuntur.

VULGATA NOVA.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum eſt.

34. Omnis cibus, quem comedetis, ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immundus erit : & omne liquens quod bibitur de univerſo vaſe, immundum erit.

VERSIO ANTIQUA.

33. Et omne vas fictile, in quo ceciderit ex eis intus, quæcunque ſunt intus, immunda erunt, & illud conteretur.

34. Et omnis cibus qui manducatur, in quemcunque venerit ſuper illum aqua, immundus erit vobis.....

Aug. quæſt. 37. *in Levit. t.* 3. 508. *a.*

VULGATA NOVA.

35. Et quidquid de morticinis hujuſcemodi ceciderit ſuper illud, immundum erit : ſive clibani, ſive chytropodes, deſtruentur, & immundi erunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Supple primùm de Græco : Καὶ ταῦτα, ἃ φάγεσθε ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι· πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς πτερύγια καὶ λεπίδες, &c. *Et hæc ſunt, quæ comedetis ex omnibus quæ in aquis : omnia quibuſcunque ſunt eis alæ & ſquamæ*, &c. ut in Lat. ſup. excepto uno, θαλάσσαις *maribus*, pro *mari* ; ad quod Auguſt. ibid. *Cùm de animantibus*, inquit, *quæ in aquis ſunt, præciperet, quæ ſint eorum munda vel immunda*, in aquis, *inquit*, & in mari, & in torrentibus : *ſed* in mari *Latini codices habent, quia nimis inſolens ſuit pluralem numerum transferre de Græco, & non dicere*, in mari, *ſed*, in maribus, *maximè propter ambiguitatem, ne non* maria, *ſed* mares *intelligerentur, id eſt*, maſculi. Nec ita multò poſt : *Torrentes*, inquit, *iſto loco pro fluminibus poſuit Scriptura, cùm torrentes propriè dicantur hyemales fluvii, qui ſiccantur æſtate, & ideo piſces habere non poſſunt, unde nonnulli Interpretes noſtri non*, torrentes, *interpretari, ſed* flumina *maluerunt.*

℣℣. 10..... 20. Abſunt : nonnulla tamen ex his leguntur apud Auguſt. velut ſummatim relata ab Adimanto, ſcilicet l. contra ipſum, c. 15. to. 8. col. 131. b. *In Levitico ſcriptum eſt : Separate à mundo immundum ; & nemo manducet carnem cameli, aſini, & leporis, & porci, & aquilæ, & milvi, & corvi, & vulturis, & reliquorum.*

℣. 21. Græc. Ἀλλὰ ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τέσσαρα, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον (Mſ. Oxon. ἀνώτερα) τῶν ποδῶν αὐτοῦ, &c.

℣. 33. Græc. Καὶ πᾶν σκεῦος ὀστράκινον, εἰς ὃ ἐὰν πέσῃ ἀπὸ τούτων ἔνδον, ὅσα ἐὰν ἔνδον ᾖ, &c. ut in Lat.

℣. 34. Ita in Græco, præter unum, *vobis*, quod de-

Versio antiqua.

Hesych. in Levit. 11. 97. a.

36.... Qui verò tetigerit omnem immunditiam animæ morticinorum ipsorum, immundus erit.

Vulgata nova.

36. Fontes verò & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

Vulgata nova.

37. Si ceciderit super sementem, non polluet eam.

38. Si autem quispiam aquâ sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur.

39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum:

40. & qui comederit ex eo quippiam, sivè portaverit; lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

41. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.

Versio antiqua.

Innocent. I. ep. 2. & 6. t. 1. p. 752. b. 791. b.

44..... sancti estote, quoniam & ego sanctus sum Dominus Deus vester.....

Optat. l. 2. contr. Donat. 40. b.

45..... Sancti eritis, quia ego sanctus sum.....

Aug. quæst. 37. in Levit. t. 3. 508. b.

47. instruere filios Israël..... inter vivificantia quæ manducantur, & inter vivificantia quæ non manducantur.

Vulgata nova.

44. Ego enim sum Dominus Deus vester: sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili quod movetur super terram. — 1. Pet. 1. 16.

45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46. Ista est lex animantium ac volucrum, & omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua, & reptat in terra,

47. ut differentias noveritis mundi & immundi, & sciatis quid comedere & quid respuere debeatis.

Notæ ad Versionem antiquam.

est in fine.

℣. 36. In Græco simpliciter: Ὁ δὲ ἁπτόμενος τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, ἀκάθαρτος ἔσαι.

℣. 44. Græc. Ἅγιοι ἔσεσθε ὅτι ἅγιός εἰμι ἐγὼ Κύριος ὁ, &c. August. Locut. 21. to. 3. p. 354. a. *Et eritis sancti, quoniam sanctus ego*; tum addit: *subauditur* sum; *unde plerique nostri interpretati sunt*, Quoniam sanctus sum ego: & l. 2. contra epist. Parmen. cap. 17. to. 9. col. 50. e. legit: *Sancti estote, quia ego sanctus sum.* Tert. exhort. cast. 942. c. sic hab. *Sancti erimus, quia & Deus sanctus*: item de Monog. p. 952. b. *Estote sancti, sicut & ille sanctus fuit.* Hilar. in Ps. 134. 477. f. *Estote sancti, quoniam ego sanctus sum.*

℣. 45. In Græco verba sunt eadem, sed ordo diversus, ita scilicet: Ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἅγιός εἰμι ἐγὼ Κύριος. Optat. addit: *Non dixit*, sancti estis, *sed*, sancti eritis.

℣. 47. Græc. Διαστεῖλαι ἀναμέσον τῶν ἀκαθάρτων καὶ ἀναμέσον τῶν καθαρῶν, deinde sic: καὶ ἀναμέσον τῶν ζωογονούντων, &c. Ms. verò Oxon. cum edit. Ald. post vocem καθαρῶν, addit, καὶ συμβιβάζειν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀναμέσον τῶν ζωογονούντων, &c. ut in Lat. sup. Mox August. ibid. *Quæ Græcus habet*, ζωογονοῦντα, *nostri quidam*, vivificantia, *interpretari maluerunt, quia utcunque hoc verbum noster usus recepit, quàm facere novum insolitum, si dici posset* vivigignentia: *non enim quæ vivificant, id est, vivere faciunt, sed quæ vivos fetus gignunt, id est, non ova, sed pullos, dicuntur* ζωογονοῦντα.

CAPUT XII.

Versio antiqua.

Sedul. Scot. in ep. ad Rom. 501. c.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Aug. Locut. 23. 354. c.
Aug. quæst. 40. in Levit. t. 3. 508. d. f.

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Mulier quæcunque semen receperit, & pepererit masculum, & immunda erit septem dies, secundùm dies secessionis purgationis ejus, immunda erit.

3. Et in die octavo circumcidet carnem præputii ejus:

Vulgata nova.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ. — Luc. 2. 22.

3. Et die octavo circumcidetur infantulus: — Luc. 2. 21. Joan. 7. 22.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. August. ibid. Locut. 22. col. 354. b. *Hæc usitatissima locutio est*, inquit, *& creberrima in Scripturis*, Locutus est, dicens.

℣. 2. Aug. ibid. Hæc locutio *rariùs reperitur, & Latini sermonis coarctat inopiam: Græcus enim habet*: Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς, λέγων, *quod Latinè exprimi posset*, Et dices ad eos, dicens: *minùs autem offendit, si dicatur*: Et inquies ad eos, dicens; *& similius est Græco, quia & ille non dixit*, λέξεις πρὸς αὐτοὺς, λέγων, *sed* ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς, λέγων. Nunc in Gr. non additur λέγων, nec admisit hoc verbum Sedulius, sed illud retinent editt. Ald. & Compl. reliqua ex Aug. nil differunt à Græco. August. infra, 508. f. loco *secessionis purgationis ejus*, legit, *secessionis purgationis suæ*, *quod*, inquit, *dicit alio loco* (Levit. 15. 19.) *immunditiam feminæ, quæ menstruis purgatur, septem dierum esse*; Gr. τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀφέδρου αὐτῆς. Item supra Locut. 23. observat August. Latinos Interpretes non reddidisse &, insertum in Gr. post *masculum*: *Nostri plerique*, inquit, *noluerunt transferre, sed ita dixerunt*: Mulier quæcunque pepererit masculum, immunda erit, *&c. Illa ergo locutio, quoniam & Græco eloquio inusitata est, posset nec in Græco transferri: quia vero eam Græcos transferre non piguit, cur Latinos piguerit, ignoro.* Adverte tamen istud καὶ etiamnum deesse in Ms. Oxon. ac edit. Compl. nec retinuit illud Hieron. contra Helvid. to. 4. p. 2. 135. b. ubi sic: *Mulier quæcunque concepit, & peperit masculum, immunda erit septem diebus; secundùm dies secessionis & purgationis suæ immunda erit.* Delet pariter Sedul. Scot. in epist. ad Rom. 501. c. ita legendo: *Mulier quæcunque susceperit semen, & pepererit masculum, immunda erit septem diebus; secundùm dies purgationis ejus immunda erit.* Immo & August. ipse omisisse videtur hanc conjunctionem &, quæst. 40. in Levit. to. 3. 508. d. cùm quærit: *Quid est quod dicit: Si masculum pepererit mulier, immunda erit*, &c. Vide seq. ibid. & sup. Capitul. XXII.

℣. 3. Gr. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ περιτεμεῖ, &c. ut sup. Rectè Hieron. contra Helvid. to. 4. p. 2. 135. b. *Et octavo die circumcidet*, &c. Sedul. verò Scot. in epist. ad Rom. 501. c. *Et die octava circumcidetur caro præputii ejus.*

VULGATA NOVA.

4. ipsa verò triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ.

5. Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.

6. Cùmque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, & tradet sacerdoti,

7. qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur à profluvio sanguinis sui: ista est lex parientis masculum aut feminam.

8. Quòd si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato: orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur.

Sup. 5. 7. 11. Luc. 2. 24.

VERSIO ANTIQUA.

4. & triginta & tres dies sedebit in sanguine suo mundo. Omne quod sanctum est non continget, & in sanctuarium non introibit.....

Aug. ubi sup.

5..... sexaginta sex diebus sedebit in sanguine mundo suo.

Aug. Locut. 24. 354. c. d.

6. Et cùm adimpleti fuerint dies purgationis ejus, super filio, aut super filia, offeret agnum anniculum sine macula in holocaustum, & pullum columbinum aut turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii ad sacerdotem:

Aug. quæst. 40. in Levit. 509. a.

7. & offeret eum ante Dominum, & exorabit pro ea sacerdos, & purgabit eam à fonte sanguinis ejus: ista lex ejus quæ peperit masculum aut feminam.

8. Si autem non invenerit manus ejus quod satis est in agnum, & accipiet duos turtures aut duos pullos columbinos, unum in holocaustum, & unum pro peccato: & exorabit pro ea sacerdos, & purgabitur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Eadem leguntur Græcè, uno excepto, ἐν αἵματι ἀκαθάρτῳ αὐτῆς, *in sanguine immundo suo:* Et verò Aug. ibid. observat, *aliquos codices Græcos non habere*, in sanguine mundo suo, *sed* in sanguine immundo suo, sicut etiam habet Mf. Alex. nisi quòd pro αἵματι, scribit, ἱματίῳ, *vestimento;* at Mf. Sar. & Ald. edit. ferunt, ἐν αἵματι καθαρῷ αὐτῆς. Oxon. & Compl. καθαρισμοῦ αὐτῆς, *purificationis ejus.* August. Locut. 24. 354. c. d. optimè constat sibi, dicens: *Triginta & tres dies sedebit in sanguine mundo suo:* item, *Et de illa*, inquit, *quæ feminam peperit, dictum est: Sedebit in sanguine mundo suo.* Similiter Hieron. contra Helvid. to. 4. p. 2. 135. b. *Et triginta tribus diebus sedebit in sanguine puro.* At Sedul. Scot. in epist. ad Rom. 501. c. legit: *Et triginta diebus sedebit in sanguine suo immunda;* ubi obiter notandum, pro *triginta diebus*, vel ut sup. *triginta tribus*, in Mf. Alex. scribi, τριάκοντα..... καὶ δέκα, *triginta & decem;* at in Vat. & al. constanter τριακοντα καὶ τρεῖς, ut apud August. qui tamen Aug. Locut. 24. si habeatur fides Mss. scripsit *triginta & sex;* at error certè librariorum est: præterquam quòd enim supra quæst. 40. leg. *triginta tres*, hîc etiam eundem numerum tuetur, dicens: *Similiter & de illa quæ feminam peperit, dictum est..... sed duplicatis eisdem diebus, id est, sexaginta sex.* Porro si ex eisdem duplicatis diebus emergit numerus 66. quî stabit dimidius num. 36. Notandum restat pro his quæ sequuntur: *Omne quod sanctum est non continget;* in Gr. legi παντὸς ἁγίου οὐχ ἅψεται, mel. August. sup. *omne sanctum non tanget*, &c. Sic etiam Hieron. l. contra Helvid. to. 4. p. 2. 135. b.

℣. 5. Priora sic habentur Græcè: Ἐὰν δὲ θῆλυ τέκῃ, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται δὶς ἑπτὰ ἡμέρας, κατὰ τὴν ἄφεδρον αὐτῆς· καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας καὶ ἕξ, reliqua ut in Lat. nisi quòd pro *mundo*, rursus hab. ἀκαθάρτῳ, *immundo.* Apud August. verò constanter *mundo*, scilicet quæst. 40. in Levit. to. 3. 508. f. ubi sic: *Hos dies immunditiæ ejus, si feminam pareret, Lex duplicabat, & quatuordecim faciebat: reliquos autem, quibus sedebat in sanguine mundo suo, etiam ipsos duplices jusserat observari, id est, sexaginta sex, ut omnes essent in partu masculi quadraginta, in feminæ octoginta.* Nota in Mf. Alex. pro *sex* legi μίαν: & in Sar. nec non in edit. Ald. καθαρῷ, pro, ἀκαθάρτῳ· quam ultimam lectionem monuit sup. Aug. habuisse nonnullos codd. Græcos.

℣. 6. Vix meliùs è Gr. nisi quòd loco *columbinum*, est περιστερᾶς, *columbæ.* Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 506. a. sic habet: *Cùmque dies purgationis ejus completi fuerint super filio, aut super filia, offeret agnum anniculum immaculatum, & pullum columbarum, & turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, sacerdoti.* Nota Græcè non scribi *& turturem*, sed ἢ τρυγόνα, *aut turturem*, ut apud August. supra, vel ut in Mf. Alex. ἢ δύω τρυγόνας. Observant nostri BB. ad hunc August. locum editt. cum pluribus Mss. hîc & infra tertio loco; habere *& turturem;* in Corb. verò cod. & uno Vat. legi, *aut turturem.* August. etiam ibid. ex versu seq. 8. concludit, hîc *non rectè* legi: *Aut pullum columbinum, aut turturem pro peccato, sicut*, inquit, *nonnulli codices habent, sed sicut dictum est, Et pullum columbinum, aut turturem pro peccato;* undè malè assecutus est Augustini mentem Nobilius, quasi dixisset S. Doctor nonnullos codices minùs rectè habere, *aut turturem;* putassetque legendum esse, *& turturem.* Enimverò non codd. illos reprehendit S. Doctor, quia *aut turturem*, sed quòd *aut pullum columbinum* ferebant, cùm reddere debuissent, *& pullum columbinum, aut turturem*, sicut sup. à se dictum fuisse monet, pateroque ex ℣. 8. quem videre est infra. Præterea addit August. n. 4. *Quòd si quisquam ita distinguere conabitur, ut dicat non esse jungendum:* super filio aut super filia offerre agnum anniculum sine macula in holocaustum, & pullum columbinum pro peccato: *sed ita potiùs legendum:* Et cùm adimpleti fuerint dies purgationis ejus super filio, aut super filia; *id est, dies purgationis impleti fuerint super illo aut super illa, filio scilicet vel filia, ut deinde ab alio sensu sequatur:* offeret agnum anniculum sine macula in holocaustum, & pullum columbinum pro peccato, *id est, pro peccato suo, cùm completi fuerint dies purgationis ejus super filio aut super filia. Quisquis ergo ita distinguendum putaverit, ex Evangelio convincetur, ubi cùm tale aliquid, nato ex virgine Domino, facerent, magis propter consuetudinem Legis, quàm propter necessitatem alicujus in eo expiandi purgandique peccati, sic legitur* (Luc. 2. 27.) Et cùm inducerent..... pro eo. *Non dictum est pro matre ejus, sed* pro eo; *quamvis ea fierent quæ hoc loco præcepta sunt de duobus turturibus, aut duobus pullis columbinis..... Meritò ergo*, inquit, *quidam nostri ita interpretati sunt etiam istum in Levitico locum, ut non dicerent*, super filio, aut super filia, *sed* pro filio, aut pro filia. *Hanc enim vim hujus præpositionis esse intellexerunt hoc loco, ubi Græcus ait*, ἐφ᾽ υἱῷ ἢ ἐπὶ θυγατρί.

℣. 7. Ita in Græco, nisi excipias unum, τῆς τικτούσης *parientis*, loco, *ejus quæ peperit.* Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 506. a. sic legit. *Qui offeret ea in conspectu Domini, & expiabit pro ea sacerdos.*

℣. 8. Hæc omnia aptè conveniunt cum Græco. Ex his etiam Augustinus colligendum putat non rectè in quibusdam codd. scriptum supra: *aut pullum columbinum, aut turturem*, sed legendum esse, *sicut* etiam, inquit, *dictum est*, & pullum columbinum, aut turturem pro peccato: *quandoquidem postea dicit;* Si non invenerit manus ejus, quod satis est, ad agnum, & accipiet duos turtures: *ubi* etiam, inquit, *plus videtur habere* &; *nam ea conjunctione detracta integrè sequitur:* Accipiet duos turtures, aut duos pullos columbinos; unam avem scilicet in holocaustum, alteram pro peccato.

CAPUT XIII.

Versio antiqua.

Hesych. in Levit. 13. 100. d.
Aug. quæst. 41. in Levit. 510. b.
Hesych. in Levit. 100. b.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Homini, si cui facta fuerit in cute corporis ejus cicatrix signi lucida, & fuerit in cute coloris ejus tactus lepræ, & venerit ad Aaron sacerdotem, aut unum filiorum ejus sacerdotem;

3. & viderit sacerdos maculam in pellicula corporis, & pilum in macula mutaverit album, & aspectus maculæ humilior à pellicula corporis, macula lepræ est; & videbit sacerdos, & contaminabit eum.

Aug. quæst. 43. 510. f. & q. 45. & 46. 511. a. b. c. d.

4. Si autem lucidus albus fuerit in cute coloris ejus, & humilis non fuerit aspectus ejus à cute, & pilus non erit conversus in album, ipse autem est obscurus, & segregabit sacerdos tactum septem dies:

5. & videbit sacerdos tactum die septimo: & ecce tactus manet ante eum, non commutatus est tactus in cute, & segregabit illum sacerdos septem dies in secundo.

6. Et videbit illum sacerdos die septimo in secundo: & ecce obscurus tactus, non est mutatus tactus in cute, & purgabit eum sacerdos, signum est enim: lavabit vestimenta sua, & mundus erit.

7. Si autem conversa mutata fuerit significatio in cute, posteaquam vidit illum sacerdos ut purgaret illum, & visus fuerit in secundo sacerdoti,

8. & viderit eum sacerdos, & ecce commu-

Vulgata nova.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Homo, in cujus cute & carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua; plaga lepræ est, & ad arbitrium ejus separabitur.

4. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus:

5. & considerabit die septimo: & si quidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6. Et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra, & non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est: lavabitque homo vestimenta sua, & mundus erit.

7. Quòd si postquam à sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creverit; adducetur ad eum,

8. & immunditiæ condemnabitur.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Itidem Græcè.

℣. 2. Eadem rursus habet Aug. Loc. 25. & 26. 354. d. usque ad verbum *venerit*, eaque Græco vix dissimilia. Observat etiam ibid. S. Doctor, *cicatricem* dici, *non vulneris*, *sed etiam solius coloris notam*: similiter, inquit, *Tactum dicit ipsam maculam, quòd ipse homo leprâ sit tactus*: & q. 41. in Levit. col. 510. d. *Nonnulli nostri non* tactum, *sed* maculam *interpretati sunt; quo nomine quidem planiùs videretur sonare quod legitur; sed potuit & Græcus non dicere* ἁφὴν, *id est*, tactum, *sed* μῶμον, *id est*, maculam..... *posset & quod ad solum colorem attinet*, σπῖλον *dicere*, *quo verbo usus est Apost.* (Ephes. 5. 27.) ..... *nec* μῶμον *autem*, *nec* σπῖλον *dixit*, *sed* ἁφὴν, *id est*, *tactum*, *quod & in Græca lingua inusitatè dicitur in coloribus; & tamen hoc LXX. Interpretes non piguit Græcè dicere; cur ergo Latinos piguerit?* Nota in Græco, loco *coloris*, scribi, χρωτὸς, mel. *corporis*; nam *color*, Græcè χρῶμα, vel χρῶσις. Mox Auguſt. ibid.: *Quod autem dicitur* cicatrix signi, *vel ideo dicitur*, *quòd significet aliquid*, *vel ideo potiùs quòd ipsum hominem signo quodam discernit à cæteris*, *hoc est*, *notabilem reddit.* In Græco, loco *signi*, legitur σημασίας, ad verbum, *significationis*; reliqua addita ex Hesyc. sic habentur Græcè: Ἀχθήσεται πρὸς Ἀαρὼν τὸν ἱερέα, ἢ ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν ἱερέων. i. e. *Ducetur ad Aaron sacerdotem*, *vel unum filiorum ejus sacerdotum.* Priora verò sic reddit Hesych. *Homini cui facta fuerit in pellicula corporis ejus cicatrix significationis*, τηλαυγὴς, aut αὔγασμα, *& facta fuerit in pellicula corporis ejus cicatrix ad maculam lepræ.*

℣. 3. Apud Auguſt. locut. 28. de Levit. col. 354. e. intermedia solùm leguntur: *Et pilus qui est in tactu convertatur albus*, id est, inquit, *convertatur in album*: at sup. Locut. 27. addit: *Et videbit eum sacerdos, & inquinabit eum; pro eo quod est*, inquit, *inquinatum pronuntiabit*: similiter habet quæst. 42. in Levit. col. 510. f. nisi quòd delet *eum*, post *videbit*. In Græco sic: Καὶ ὄψεται ὁ ἱερεὺς τὴν ἁφὴν ἐν δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ θρὶξ ἐν τῇ ἁφῇ μεταβάλῃ λευκή, καὶ ἡ ὄψις τῆς ἁφῆς ταπεινὴ ἀπὸ τοῦ δέρματος τοῦ χρωτὸς, ἁφὴ λέπρας ἐστὶ, &c. ut in Lat. Mſ. Oxon. pro μεταβάλῃ λευκή, habet, μεταβάλῃ εἰς λευκὴν, edit. Compl. μεταβάλλῃ λευκὴν, Ald. μεταβάλλῃ λευκή· i. e. *Et videbit sacerdos tactum in cute carnis ejus, & pilus in tactu mutatus fuerit albus, & aspectus ipsius tactûs humilis à cute carnis; tactus lepræ est*, &c.

℣. 4. Hesych. in Levit. 13. col. 100. d. eadem sic reddit: *Sin autem* αὔγασμα *album fuerit in pellicula corporis ejus, & humilior non fuerit aspectus ejus à pellicula; & pilus ejus non commutatus fuerit in album pilum, ipsa est obscura, & separabit sacerdos maculam septem diebus.* Græc. Ἐὰν δὲ καὶ τηλαυγὴς λευκὴ ᾖ ἐν τῷ δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ ταπεινὴ μὴ ᾖ ἡ ὄψις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ δέρματος. καὶ ἡ θρὶξ αὐτοῦ οὐ μετέβαλε τρίχα λευκὴν, αὐτὴ δέ ἐστιν ἀμαυρὰ, καὶ ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν ἁφὴν ἑπτὰ ἡμέρας. In Mſ. Alex. ac edit. Compl. deest, καὶ, ante vocem, τηλαυγὴς, ut in Lat. supra.

℣. 5. Ita in Græco, excepto uno, οὐ μετέπεσε, *non decidit*, vel *effluxit*, loco, *non est commutatus*, seu ut ait Auguſt. *Non est discolor*, *& dissimilis inventus à cute.* Hesych. in Levit. 13. col. 100. d. sic pergit: *Et videbit sacerdos septima die: & ecce macula permanet contra eum, non decidet macula in pellicula, & separabit eum sacerdos septem diebus secundo*; Græc. τὸ δεύτερον, *denuo*. Auguſt. conſtanter, *in secundo*, id est, inquit, *septem alios dies.*

℣. 6. Rursus habetur Græcè, τὸ δεύτερον, pro *in secundo*, ut οὐ μετέπεσε, pro *non est mutatus*; item conſtanter, σημασία, loco *signum*; at pro *lavabit*, sic, καὶ πλυνάμενος, *& lavans*; cætera similia. Eadem iterum refert Auguſt. sup. quæſt. 44. col. 510. g. ad hoc usque, *signum est enim*; sed loco *mutatus*, ponit *conversus*, hoc est, ut ipse ait infra, *non est dissimilis à cætera cute*; sequentia etiam, *Et purgabit eum sacerdos*, &c. ita exponit ibid. *Hoc est*, inquit, *purgatum eum pronuntiabit*, *non enim est lepra*, *sed signum*: idem etiam ait, locut. 29. de Levit. col. 354. f. Hesych. in Levit. 13. col. 100. e. eundem locum sic reddit: *Et videbit sacerdos septima die secundò: & ecce obscura macula lepræ non decidit in pellicula, & mundabit eum sacerdos, significatio enim est; & lavans vestimenta ejus mundus erit.*

℣. 7. Sic etiam iterum legit Auguſt. ibid. quæſt. 45. col. 511. a. duobus exceptis, *ut purget*, loco *ut purgaret illum*, & *denuo*, loco *in secundo*: similiter locut. 30. de Lev. col. 354. f. item quæſt. 44. sup. col. 510. g. ait: *Hanc dicit* significationem, *quod superiùs* signum *in Latino legitur; nam Græcus & supra, & hic, uno eodemque verbo usus est*, σημασίαν *dicens*. Vide etiam post pauca, col. 511. b. f. ubi hæc omnia conatur explicare. Græcè ita: Ἐὰν δὲ μεταβαλοῦσα μεταπέσῃ ἡ σημασία ἐν τῷ δέρματι, μετὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν τὸν ἱερέα τοῦ καθαρίσαι αὐτὸν, καὶ ὀφθήσεται τὸ δεύτερον τῷ ἱερεῖ· quæ Hesych. in Levit. 13. col. 100. e. sic reddit: *Si autem commutata decidit significatio in pellicula, postquam viderit eum sacerdos, ut emundet illum; & videbitur secundò sacerdoti.*

℣. 8. Græc. Καὶ ὄψεται αὐτὸν ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ μετέπεσεν ἡ σημασία, &c. ut in Lat. Optimè sibi conſtat Auguſt.

VULGATA NOVA.

9. Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem,

10. & videbit eum. Cùmque color albus in cute fuerit, & capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit:

11. lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est.

12. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem à capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13. considerabit eum sacerdos, & teneri leprâ mundissimâ judicabit: eò quòd omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit.

14. Quando verò caro vivens in eo apparuerit,

15. tunc sacerdotis judicio polluetur, & inter immundos reputabitur: caro enim viva, si leprâ aspergitur, immunda est.

16. Quòd si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit,

17. considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet.

VERSIO ANTIQUA.

tata est significatio in cute, & inquinabit illum sacerdos: lepra est.

9. Et tactus lepræ si fuerit in homine, veniet ad sacerdotem,

10. & videbit sacerdos. Et ecce cicatrix alba in cute, & hæc mutavit capillum album, & à sano carnis vivæ in cicatrice:

11. lepra veterascens est in cute coloris ejus. Et inquinabit eum sacerdos; non segregabit eum, quia immundus est.

Aug. quæst. 47. 512. a. b.

12. Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cutem texerit à capite usque ad pedes, per omnem conspectum,

Tertul. de pudic. 1013. b.

13. & sacerdos cùm viderit, emundabit eum: quoniam convertit in album, mundus.

14. Et quacunque die visus fuerit in eo color vivus, inquinabitur,

Aug. quæst. 47. in Levit. 512. c.

15. & videbit sacerdos corpus sanum, immundus est, lepra est.

Hesych. in Levit. 100.

16. Si autem restitutus fuerit color sanus, & conversus fuerit albus, & veniet ad sacerdotem,

17. & videbit sacerdos; & ecce conversus tactus in album, & purgabit sacerdos tactum; mundus est.

Aug. quæst. 47. in Levit. 512. d.

VULGATA NOVA.

18. Caro autem & cutis in qua ulcus natum est & sanatum,

19. & in loco ulceris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cùm ibid. col. 511. a. ubi eadem refert, excepto uno *est*, quod delet post *commutata*, tum locut. 30. de Levit. col. 354. f. ubi insuper monet redundare &, ante *inquinabit*: enimverò, inquit, *ea conjunctione detracta, integer sensus est*: item quæst. 45. col. 511. a. *Hic*, inquinabit, *dixit*, hoc est, *inquinatum pronuntiabit*; &, *autem plus habet, ex more locutionis Scripturæ.* Hesych. in Lev. 13. col. 100. e. eadem reddit hoc modo: *Et videbit sacerdos, & ecce decidit significatio in pelle, & contaminabit eum sacerdos, lepra est*; quæ omnia ita explicare tentat August. supra, dicens: *Hoc videtur admonuisse, ut cùm visus fuerit solus color albus & lucidus, discolor sano colori, adhuc probetur à sacerdote, ut si viderit etiam pilum mutatum in album colorem, & humiliorem factum cutis locum, in quo est albus color, tunc pronuntiet lepram, id est, inquinet hominem pronuntiando leprosum.*

℣. 9. Similiter idem August. locut. 31. de Levit. col. 354. f. In Græco sic: Καὶ ἀφὴ λέπρας ἐὰν γένηται ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ἥξει πρὸς τὸν ἱερέα. Apud Hesych. in Levit. 13. col. 100. e. *Et macula lepræ si fuerit, ad Aaron sacerdotem* (suppl. *veniet.*)

℣. 10. Sic iterum haber August. locut. 31. de Lev. col. 354. f. præter unum *pilum*, loco *capillum*; in Græco τρίχα, cum cæteris ad verbum, ut supra. Observat August. quæst. 47. col. 512. a. denuo hîc redundare, &, post *album*; *More enim*, inquit, *locutionis Scripturarum positum est.* Rectè Hesych. in Levit. 13. col. 100. e. *Et videbit sacerdos, & ecce cicatrix alba in pelle; & hæc mutabit* (Gr. μετέβαλε) *pilum album à sano carnis vivæ*; sed addit: *si fuerit cicatrix*, quod jungere videtur cum seqq. *lepra inveterata est*, &c. at in Græco ut sup. simpliciter, ἐν τῇ οὐλῇ, *in cicatrice*; deinde, interposita distinctione, λέπρα παλαιουμένη ἐστίν, &c. unde August. quæst. 47. in Levit. *Ordo est*, inquit, *Mutavit capillum album in cicatrice à sano carnis vivæ, id est, cùm caro viva & sana habeat capillum obscurum, vel nigrum, hæc cicatrix album habet*: & Locut. 31. sup. *Id est, Mutavit pilum in album colorem in cicatricem: mutavit autem à sano carnis vivæ, id est, quia non talem pilum habet, quod sanum est in carne viva.*

℣. 11. Similiter in Græco, præter hæc duo, τοῦ χρωτός, *carnis*, loco *coloris ejus*, & καὶ ἀφοριεῖ, *& segregabit*, pro *non segregabit*. In editt. etiam Ald. & Compl. additur, αὐτοῦ; ad χρωτός; sed in sola Compl. legitur οὐκ ἀφοριεῖ, si Nobilio fides. Hanc lectionem, *non segregabit*, confirmat August. in consequentibus, dicens: *Hoc videtur dicere, quia ubi inventus fuerit pilus in album mutatus, concolor albo vitio cutis jam non segregatur, ut probetur; nec exspectatur utrùm etiam humilior fiat locus, sed ex hoc tantùm quòd alba est cutis discolor cæteræ, & album habet pilum discolorem cæteris, qui sunt in carne viva & sana, lepra veterascens pronuntiatur.* Hesych. verò ubi sup. hunc locum sic reddit: *Si fuerit cicatrix, lepra inveterata est in pelle corporis ejus; & contaminabit eum sacerdos, & separabit eum, qui immundus est.*

℣. 12. Græc. Ἐὰν δὲ ἀνθοῦσα ἐξανθήσῃ λέπρα ἐν τῷ δέρματι, καὶ καλύψῃ ἡ λέπρα πᾶν τὸ δέρμα τῆς ἁφῆς, ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν, καθ' ὅλην τὴν ὅρασιν τοῦ ἱερέως· quæ Hesych. in Levit. 13. col. 100. e. sic vertit: *Si autem florens effloruerit in pelle lepra, & operuerit omnem pellem maculæ, à capite usque ad pedes, per totum visum sacerdotis.*

℣. 13. Græc. Καὶ ὄψεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ ἐκάλυψεν ἡ λέπρα πᾶν τὸ δέρμα τοῦ χρωτός· καὶ καθαριεῖ αὐτὸν ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφὴν, ὅτι πᾶν μετέβαλε λευκὸν, καθαρόν ἐστι. Hesych. in Levit. ubi sup. sic reddere pergit: *Et videbit sacerdos, & ecce cooperuit lepra omnem pellem corporis, & mundabit eum sacerdos à macula, quia totam commutavit in albo, mundus est.*

℣. 14. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox, χρὼς, quæ mel. verteretur, *caro*, quàm *color*. Tertul. tamen l. de pudic. p. 1013. b. cum Augustino legit: *Qua verò die visus fuerit in ejusmodi color vivus, inquinatus est.* Hesych. autem in Levit. 13. col. 100. f. sic: *Et quacunque die apparuerit in eo corpus vivum, contaminabit.*

℣. 15. Græc. Καὶ ὄψεται ὁ ἱερεὺς τὸν χρῶτα τὸν ὑγιῆ, καὶ μιανεῖ αὐτὸν ὁ χρὼς ὁ ὑγιὴς, ὅτι ἀκάθαρτός ἐστι, λέπρα ἐστίν. i. e. *Et videbit sacerdos carnem sanam, & inquinabit eum caro sana, quoniam immundus est, lepra est.*

℣. 16. Græc. Ἐὰν δὲ ἀποκαταστῇ ὁ χρὼς ὁ ὑγιὴς, καὶ μεταβάλῃ λευκὴ, &c. ut in Lat. Hesych. in Levit. col. 100. f. sic: *Si autem restitutum fuerit corpus suum, & commutatum fuerit in album, & veniet ad sacerdotem.* August. ubi sup. hæc addit: *Restitutum colorem sanum, non debemus accipere, ut color sanus esset: etenim ipse erat, per quem tamen fiebat immundus propter varietatem. Restitutum ergo dixit colorem suum, ut illud esset quod fuerat, id est, albus, sano pereunte..... sed restitutum, pro pereunte accipere, nimis inusitata locutio est: magis enim videtur dicere debuisse:* Si autem restitutus fuerit color albus: *nunc verò ait*, Restitutus sanus, & conversus fuerit albus; *tanquam diceret: Sanus color, si restitutus fuerit in album.*

℣. 17. Itidem Græcè, excepto verbo μετέβαλε, pro *conversus* Hesych. in Levit. col. 100. f. sic vertit: *Et videbit eum sacerdos, & ecce commutata est macula ejus in album, mundabit sacerdos maculam, & mundus erit.*

VULGATA NOVA.

20. qui cùm viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere.

21. Quòd si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicinâ carne non est humilior, recludet eum septem diebus:

22. & si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ:

23. sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, & homo mundus erit.

24. Caro autem & cutis quam ignis exusserit, & sanata albam sive rufam habuerit cicatricem,

25. considerabit eam sacerdos, & ecce versa est in alborem, & locus ejus reliqua cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est.

26. Quòd si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliquâ, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus,

27. & die septimo contemplabitur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum:

28. sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ.

29. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barbâ germinaverit lepra, videbit eos sacerdos:

30. & siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flavus, solitoque subtilior; contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est.

30..... *Vide Not.*

31. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eum septem diebus,

32. & die septimo intuebitur. Si non creverit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis:

33. radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus aliis.

34. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit.

35. Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute,

36. non quæret ampliùs utrùm capillus in flavum colorem sit immutatus, quia apertè immundus est.

37. Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronuntiet mundum.

38. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit,

39. intuebitur eos sacerdos: si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum.

40. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus & mundus est:

41. & si à fronte ceciderint pili, recalvaster & mundus est.

42. Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,

43. & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiè lepræ, quæ orta est in calvitio.

43..... *Vide Not.*

44. Quicunque ergo maculatus fuerit leprâ, & separatus est ad arbitrium sacerdotis,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 32. *t.* 3. 354. *g.* 355. *a.*

45..... & immundus, immundus vocabitur.

46..... cùm sit immundus, immundus erit.....

Aug. Locut. 33. 355. *a.* *Item quæst.* 49. *in Levit.* 512. *f.*

47. Et vestimento si fuerit in eo tactus lepræ, aut in vestimento laneo, aut in vestimento stuppeo,

48. aut in stamine, aut in lana, aut in lineis, aut in laneis..... in omni operaria pelle..... in omni vase operario pellis.....

Item quæst. 51. *in Levit.* 513. *a.*

VULGATA NOVA.

45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46. Omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.

47. Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit

48. in stamine atque subtegmine, aut certè pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,

VULGATA NOVA.

49. si albâ vel rufâ maculâ fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti:

50. qui consideratam recludet septem diebus:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 30. Eò spectant quæ ait August. quæst. 48. in Lev. to. 3. 512. e. *Quid est quòd cùm de lepra capitis loqueretur, eam etiam quassationem appellavit, cùm in solo colore fiat, vel cutis, vel capillorum, & quòd humilior aspectus ejus à cætera cute appareat, sine dolore tamen & sine ulla vexatione? An hoc quod immundum est, quassationem voluit appellare, pro plaga, velut hac immunditia homo percussus sit?* Porro pro *quassatione*, in Græco est θραῦσμα, quod propriè *fragmentum*, vel *frustum*, hîc *vulnus*, à θραύω, *vulnero*, *collido.*

℣. 43. Pro his quæ legebat in Vulg. *Quia haud dubiè lepra orta est in calvitio*, Hesych. in Levit. col. 106. e. ait, LXX. habere, *Quia in capite ejus macula ejus;* Gr. Ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἡ ἁφὴ αὐτοῦ, i. e. *In capite ejus tactus ejus.*

℣. 45. Ita August. ibid. *De leproso*, inquit, *cùm loqueretur, ait:* Et immundus, immundus vocabitur: *quasi non satis esset semel dicere*, immundus vocabitur, *quanquam nonnulli codices ita habeant: in alio Græco ita invenimus semel dictum, Immundus vocabitur;* nunc etiam semel Græcè, καὶ ἀκάθαρτος κεκλήσεται.

℣. 46. Mox August. ibid. *Hoc in Latinum de Græco, non sicut positum est, exprimi potuit: ait enim Græcus*, ἀκάθαρτος ὤν, ἀκάθαρτος ἔσται, *quasi diceret;* Immundus existens, immundus erit: *sed non hoc est*, existens, *quod Græcus dixit* ὤν, *sed dici posset* essens, *ab eo quod est* esse, *non ab eo quod est* existere.

℣. 47. Græc. Καὶ ἱματίῳ ἐὰν γένηται ἁφὴ ἐν αὐτῷ λέπρας, ἐν ἱματίῳ, &c. ut in Lat. i. e. *Et vestimento si factus fuerit tactus in eo lepræ, in vestim.* &c. in Ms. tamen Alex. ut sup. ἐν αὐτῷ ἁφὴ λέπρας. Mox August. ibid. *Potuit usitatè ita dicere:* Et in vestimento si fuerit tactus lepræ.

℣. 48. Ad verbum è Græco, excepto uno, *aut in lana*, pro quo, ἢ ἐν κρόκῃ, id est, *aut in subtegmine*: Mox August. ibid. *Quæritur*, inquit, *quid dixerit:* in omni operaria pelle; *quod nonnulli interpretati sunt*, in omni confecta pelle; *sed non ait Græcus*, ἐργασμένῳ δέρματι *ait autem* ἐργασίμῳ, *quod verbum etiam in Regnorum libro* (1. 20. 19.) *positum est, ubi Jonathan loquitur ad David:* Esto in agro in die operaria, *id est, in die qua fit opus. Ac per hoc etiam hîc pellem operariam in qua fit opus, debemus accipere, id est, alicui operi accommodatam. Sunt enim pelles quæ tantummodo ad ornamentum habentur, non ad opus.* Item quærit ibid. col. 513. b. *Quid est quod ait:* In omni vase operario pellis; *nisi quod est ex pelle factum, hoc est, in omni vase pelliceo? Hoc autem isto loco* vas *dicit quod Græci appellant* σκεῦος, *hoc enim nomen generale est omnium utensilium. Aliud est autem quod appellant* ἀγγεῖον, *nam & hoc, Latinâ linguâ*, vas *dicitur: sed* ἀγγεῖον *illud magis intelligitur* vas, *quod liquorem capit.*

VULGATA NOVA.

51. & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inventa:

VERSIO ANTIQUA.

51..... aut in omni vase pelliceo, in quocunque fuerit in eo tactus.....

Aug. Locut. 34. 355. b.

VULGATA NOVA.

52. & idcirco comburetur flammis.

53. Quòd si eam viderit non crevisse,

54. præcipiet, & lavabunt id in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis.

VULGATA NOVA.

55. Et cùm viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, & igne comburet, eò quòd infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.

VERSIO ANTIQUA.

55..... & ecce non commutavit tactus adspectum suum.....

Idem Locut. 35. 355. b.

VULGATA NOVA.

56. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, & à solido dividet.

57. Quòd si ultra apparuerit in his locis, quæ priùs immaculata erant, lepra volatilis & vaga; debet igne comburi:

58. si cessaverit, lavabit aquâ ea, quæ pura sunt, secundò, & munda erunt.

59. Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 51. Itidem Græcè.

℣. 55. Græc. tollit *suum*, post *aspectum*; editt. verò Compl. & Ald. ferunt ὄψιν αὐτῆ, mox August. ibid. *Aspectum suum*, ait, *id est*, *colorem*, *in quem aspicitur*; *non enim aspectum*, *quo ipse aspicit*; *tactum quippe*, *ipsam maculam dicit*.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hic est ritus leprosi, quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem:

Matth. 8. 4.

3. qui egressus de castris, cùm invenerit lepram esse mundatam,

Marc. 1. 44. Luc. 5. 14.

4. præcipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum:

5. & unum ex passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes:

6. alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco & hyssopo, tinget in sanguine passeris immolati,

7. quo asperget illum, qui mundandus est, septies, ut jure purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.

8. Cùmque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, & lavabitur aquâ: purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus,

9. & die septimo radet capillos capitis, barbamque & supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus & corpore,

10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, & ovem anniculam absque macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium.

11. Cùmque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii,

12. tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleique sextarium: & oblatis ante Dominum omnibus,

13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, & holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: sancta sanctorum est.

14. Assumensque sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manus dextræ & pedis:

VULGATA NOVA.

15. & de olei sextario mittet in manum suam sinistram,

VERSIO ANTIQUA.

15. Et accipiens sacerdos de hemina olei, superfundet in manum sacerdotis sinistram.

Aug. Locut. 36. in Lev. 355. c.

VULGATA NOVA.

16. tingetque digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies:

17. quod autem reliquum est olei in læva manu, fundet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextri, & super sanguinem qui effusus est pro delicto,

18. & super caput ejus.

19. Rogabitque pro eo coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato: tunc immolabit holocaustum,

20. & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo rite mundabitur.

21. Quòd si pauper est, & non potest manus ejus invenire quæ dicta sunt, pro delicto assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium,

22. duosque turtures sive duos pullos columbæ, quorum unus sit pro peccato, & alter in holocaustum:

Sup. 5. 7. 11. & 12. 8. Luc. 2. 24.

23. offeretque ea die octavo purificationis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino:

24. qui suscipiens agnum pro delicto & sextarium olei, levabit simul:

25. immolatoque agno, de sanguine ejus ponet

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Similiter in Græco, ubi κοτύλη, pro *hemina*.

VULGATA NOVA.

ſuper extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & ſuper pollices manus ejus ac pedis dextri :

26. olei verò partem mittet in manum ſuam ſiniſtram,

27. in quo tingens digitum dextræ manus, aſperget ſepties coram Domino :

28. tangetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextri, in loco ſanguinis qui effuſus eſt pro delicto :

29. reliquam autem partem olei, quæ eſt in ſiniſtra manu, mittet ſuper caput purificati, ut placet pro eo Dominum :

30. & turturem ſive pullum columbæ offeret,

31. unum pro delicto, & alterum in holocauſtum cum libamentis ſuis.

32. Hoc eſt ſacrificium leproſi, qui habere non poteſt omnia in emundationem ſui.

33. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens :

34. Cùm ingreſſi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in poſſeſſionem, ſi fuerit plaga lepræ in ædibus,

35. ibit cujus eſt domus, nuntians ſacerdoti, & dicet : Quaſi plaga lepræ videtur mihi eſſe in domo mea.

35..... 42. *Vide Not.*

36. At ille præcipiet ut efferant univerſa de domo, priuſquam ingrediatur eam, & videat utrùm leproſa ſit, ne immunda fiant omnia quæ in domo ſunt. Intrabitque poſtea ut conſideret lepram domus :

37. & cùm viderit in parietibus illius quaſi valliculas pallore ſive rubore deformes, & humiliores ſuperficie reliqua,

38. egredietur oſtium domus, & ſtatim claudet illam ſeptem diebus.

39. Reverſuſque die ſeptimo, conſiderabit eam : ſi invenerit creviſſe lepram,

40. jubebit erui lapides in quibus lepra eſt, & projici eos extra civitatem in locum immundum :

41. domum autem ipſam radi intrinſecus per circuitum, & ſpargi pulverem raſuræ extra urbem in locum immundum,

42. lapideſque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum.

43. Sin autem poſtquam eruti ſunt lapides, & pulvis eraſus, & aliâ terrâ lita,

44. ingreſſus ſacerdos viderit reverſam lepram, & parietes reſperſos maculis, lepra eſt perſeverans, & immunda domus :

45. quam ſtatim deſtruent, & lapides ejus ac ligna, atque univerſum pulverem projicient extra oppidum in locum immundum.

46. Qui intraverit domum quando clauſa eſt, immundus erit uſque ad veſperum :

47. & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lavabit veſtimenta ſua.

48. Quòd ſi introiens ſacerdos viderit lepram non creviſſe in domo, poſtquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita ſanitate :

49. & in purificationem ejus ſumet duos paſſeres, lignumque cedrinum, & vermiculum atque hyſſopum :

50. & immolato uno paſſere in vaſe fictili ſuper aquas vivas,

51. tollet lignum cedrinum, & hyſſopum, & coccum, & paſſerem vivum, & tinget omnia in ſanguine paſſeris immolati, atque in aquis viventibus, & aſperget domum ſepties,

52. purificabitque eam tam in ſanguine paſſeris quàm in aquis viventibus, & in paſſere vivo, lignoque cedrino & hyſſopo, atque vermiculo.

53. Cùmque dimiſerit paſſerem avolare in agrum libere, orabit pro domo, & jure mundabitur.

54. Iſta eſt lex omnis lepræ & percuſſuræ,

55. lepræ veſtium & domorum,

56. cicatricis & erumpentium papularum, lucentis maculæ, & in varias ſpecies, coloribus immutatis,

57. ut poſſit ſciri quo tempore mundum quid, vel immundum ſit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 35..... 42. Tertul. l. de pudic. 1013. b. horum multa memorat, dicens : *Si quæ maculæ, & cavoſitates annuntiatæ in parietibus ſacerdoti fuiſſent, priuſquam introiret ad inſpiciendam eam, jubet auferri de domo omnia, ita immunda non futura, quæ domûs eſſent.* Item ibid. *Dehinc introgreſſus*, inquit, *ſacerdos, ſi inveniſſet cavoſitates viridicantes, vel rubeſcentes, & aſpectum earum humiliorem citra parietinam formam, exiret ad januam, & ſecerneret domum illam ſeptem diebus; dehinc die ſeptima regreſſus, ſi animadvertiſſet diffuſum in parietibus tactum illum, imperaret extrahi eos lapides, in quibus lepra fuiſſet, & abjici extra civitatem in locum immundum, & ſumi alios lapides politos & ſolitos, & reponi loco priſtinorum, & pulvere alio inliniri domum :* quibus omnibus ſic reſpondent Græca : 35. Καὶ ἥξει τίνος αὐτοῦ ἡ οἰκία, καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ, λέγων· Ὥσπερ ἀφὴ ἑώραταί μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ. 36. Καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν, πρὸ τοῦ εἰσελθόντα τὸν ἱερέα ἰδεῖν τὴν ἀφὴν, καὶ οὐ μὴ ἀκάθαρτα γένηται ὅσα ἂν ᾖ ἐν τῇ οἰκίᾳ· καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν τὴν οἰκίαν. 37. Καὶ ὄψεται τὴν ἀφὴν, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀφὴ ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰκίας κοιλάδας χλωριζούσας, ἢ πυρριζούσας, καὶ ἡ ὄψις αὐτῶν ταπεινοτέρα τῶν τοίχων. 38. Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἱερεὺς ἐκ τῆς οἰκίας ἐπὶ τὴν θύραν τῆς οἰκίας, καὶ ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν οἰκίαν, ἑπτὰ ἡμέρας. 39. Καὶ ἐπανήξει ὁ ἱερεὺς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, καὶ ὄψεται τὴν οἰκίαν, καὶ ἰδοὺ διεχύθη ἡ ἀφὴ ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰκίας. 40. Καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς, καὶ ἐξελοῦσι τοὺς λίθους ἐν οἷς ἐστιν ἡ ἀφὴ, καὶ ἐκβαλοῦσιν αὐτοὺς ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀκάθαρτον. 41. Καὶ τὴν οἰκίαν ἀποξύσουσιν ἔσωθεν κύκλῳ, καὶ ἐκχεοῦσι τὸν χοῦν τὸν ἀπεξυσμένον ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀκάθαρτον. 42. Καὶ λήψονται λίθους ἀπεξυσμένους ἑτέρους, καὶ ἀντιθήσουσιν ἀντὶ τῶν λίθων· καὶ χοῦν ἕτερον λήψονται, καὶ ἐξαλείψουσι τὴν οἰκίαν.

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.

Heſych. in Levit. 114. a. d.

2..... Viro, ſi fuerit profluvium ſeminis ex corpore ejus, ex quo conſiſtit corpus ejus, ſegregandum eſt.

3. Omnes dies profluvii corporis ejus, in quibus conſiſtit corpus ejus, in profluvium immunditia ejus eſt.

VULGATA NOVA.

1. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens :

2. Loquimini filiis Iſraël, & dicite eis : Vir, qui patitur fluxum ſeminis, immundus erit.

3. Et tunc judicabitur huic vitio ſubjacere; cùm per ſingula momenta adhæſerit carni ejus, atque concreverit fœdus humor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Auguſt. locut. 3. de Levit. col. 355. c. ſic habet : *Viro viro cuicunque fuerit fluor.* Similiter in Græco : Ἀνδρὶ ἀνδρὶ, ᾧ ἐὰν γένηται ῥύσις, deinde ſic : ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ ῥύσις αὐτοῦ ἀκάθαρτός ἐστι· *ex corpore ejus; fluor ejus immundus eſt.*

℣. 3. Græc. Καὶ οὗτος ὁ νόμος τῆς ἀκαθαρσίας αὐτοῦ·

VULGATA NOVA.

4. Omne ſtratum, in quo dormierit, immundum erit, & ubicunque ſederit.

5. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

6. Si ſederit ubi ille ſederat, & ipſe lavabit veſtimenta ſua: & lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

7. Qui tetigerit carnem ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

8. Si ſalivam hujuſcemodi homo jecerit ſuper eum qui mundus eſt, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

9. Sagma, ſuper quo ſederit, immundum erit:

10. & quidquid ſub eo fuerit qui fluxum ſeminis patitur, pollutum erit uſque ad veſperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

VULGATA NOVA.

11. Omnis, quem tetigerit qui talis eſt, non lotis ante manibus, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

VERSIO ANTIQUA.

11. Et quemcunque tetigerit, qui fluorem ſeminis patitur, & manus ſuas non lavit aquâ, lavabit veſtimenta, & lavabit corpus ſuum aquâ, & immundus erit uſque in veſperam.

Aug. quæſt. 51. in Levit. 513. b.

VULGATA NOVA.

12. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lavabitur aquâ.

13. Si ſanatus fuerit qui hujuſcemodi ſuſtinet paſſionem, numerabit ſeptem dies poſt emundationem ſui, & lotis veſtibus & toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.

14. Die autem octavo ſumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conſpectum Domini ad oſtium tabernaculi teſtimonii, dabitque eos ſacerdoti:

15. qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocauſtum: rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur à fluxu ſeminis ſui.

VULGATA NOVA.

16. Vir de quo egreditur ſemen coitûs, lavabit aquâ omne corpus ſuum: & immundus erit uſque ad veſperum.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et homo, cuicunque exierit ex eo concubitus ſeminis.....

Aug. Locut. 38. de Levit. 355. c.

VULGATA NOVA.

17. Veſtem & pellem, quam habuerit, lavabit aquâ, & immunda erit uſque ad veſperum.

18. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aquâ, & immunda erit uſque ad veſperum.

19. Mulier, quæ redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur.

20. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit uſque ad veſperum:

VULGATA NOVA.

21. & in quo dormierit vel ſederit diebus ſeparationis ſuæ, polluetur.

VERSIO ANTIQUA.

21. & omne ſuper quodcunque dormit ſuper illud..... & omne ſuper quod ſederit ſuper illud, immundum erit.

Ibid. Locut. 39.

VULGATA NOVA.

22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

23. Omne vas, ſuper quo illa ſederit, quiſquis attigerit, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, pollutus erit uſque ad veſperum.

24. Si coierit cum ea vir tempore ſanguinis menſtrualis, immundus erit ſeptem diebus: & omne ſtratum, in quo dormierit, polluetur.

VULGATA NOVA.

25. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum ſanguinis non in tempore menſtruali, vel quæ poſt menſtruum ſanguinem fluere non ceſſat, quandiu ſubjacet huic paſſioni, immunda erit quaſi ſit in tempore menſtruo:

26. omne ſtratum in quo dormierit, & vas in quo ſederit, pollutum erit:

VERSIO ANTIQUA.

25. Mulier, ſi fluat profluvium ſanguinis dies complures.....

26...... immundum erit ſecundùm dies profluvii ejus.

Heſych. in Levit. 116. f.

VULGATA NOVA.

27. quicunque tetigerit ea, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aquâ, immundus erit uſque ad veſperum.

28. Si ſteterit ſanguis, & fluere ceſſaverit, numerabit ſeptem dies purificationis ſuæ:

29. & die octavo offeret pro ſe ſacerdoti duos

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ῥέων γόνον ἐκ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς ῥύσεως, ἧς συνέστηκε τὸ σῶμα αὐτοῦ, διὰ τῆς ῥύσεως, αὕτη ἡ ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ· πᾶσαι αἱ ἡμέραι ῥύσεως σώματος αὐτοῦ, ᾗ συνέστηκε τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς ῥύσεως, ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐστι. Poſteriora autem ab his, πᾶσαι αἱ ἡμέραι, ad finem uſque, abſunt ab edit. Compl. ſicut à Vulgata.

℣. 11. In Græco, ὅσῳ ἐὰν, *quæcunque*, non *quemcunque*, editt. Ald. & Compl. ferunt ὅσα ἂν, adduntque αὐτοῦ, poſt *manus*, & poſt *corpus*, ſed utrumque deeſt in aliis; cætera quadrant ad verbum. Mox Auguſt. ibid. *Ambiguè poſitum eſt*, inquit, *quod ait*, *Manus ſuas non lavit aqua*, (Græcè τὰς χεῖρας οὐ νένιπται ὕδατι) *velut poſteaquam tetigerit; ſed intelligendum eſt: Quemcunque non lotis manibus tetigerit, ipſe quem tetigerit, lavabit veſtimenta:* ubi conſtanter Aug. leg. *quemcunque*; fortaſſe imperitiâ librariorum, ὅσου mutatum eſt in ὅσῳ.

℣. 16. Hæc ſimiliter habentur Græcè.

℣. 21. In Græco, pro *dormit*, legitur κοιτάζηται, *cubet*, ſeu *cubuerit*, & poſt *illud*, additur, ἐν τῇ ἀφέδρῳ αὐτῆς, ἀκάθαρτον ἔσαι· *in purgatione ſua, immundum erit*; reliqua ut in Lat. ſupra.

℣. 25. Græc. Καὶ γυνὴ, ἐὰν ῥέῃ ῥύσει αἵματος ἡμέρας πλείους, &c. *Et mulier, ſi fluat fluxu ſanguinis dies plures*, &c.

℣. 26. Ita Heſych. ibid. *De ſtrato & vaſe dixit ſecundùm LXX.* Immundum erit, &c. ut ſup. In Græco ſic: Ἀκάθαρτον ἔσαι κατὰ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἀφέδρου· *Immundum erit ſecundùm immunditiam purgationis.*

VULGATA NOVA.

turtures, aut duos pullos columbarum, ad ostium tabernaculi testimonii:

30. qui unum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 506. b.

31. Timoratos facite filios Israël ab immunditiis suis, & non morientur pro peccato suo, si contaminaverint tabernaculum testamenti.

VULGATA NOVA.

31. Docebitis ergo filios Israël ut caveant immunditiam, & non moriantur in sordibus suis, cùm polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.

VULGATA NOVA.

32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu,

33. & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ jugi fluit sanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 31. Nonnulla dissimilia in Græco, ubi sic: Καὶ εὐλαβεῖς ποιήσετε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν. καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῶν, ἐν τῷ μιαίνειν αὐτοὺς τὴν σκηνήν μου τὴν ἐν αὐτοῖς. *Et verecundos facietis filios..... propter immunditiam eorum, in eo quòd inquinent ipsi tabernaculum meum, quod in eis.* Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. to. 4. 301. b. leg. *Verecundos, vel reverentes facite filios Israel ab omni immunditia.*

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 119. a. b.

2..... non ingrediatur omni in tempore in sanctum interius velaminis, coram facie propitiatorii.....

Hieron. l. 1. contr. Pelag. t. 4. 506. b.

3..... Offerat vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum.

VULGATA NOVA.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt:

2. & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo super oraculum)

3. nisi hæc ante fecerit: Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum.

Sup. 10. 1. Exod. 30. 10. Heb. 9. 7.

VULGATA NOVA.

4. Tunicâ lineâ vestietur, feminalibus lineis verenda celabit: accingetur zonâ lineâ, cidarim lineam imponet capiti: hæc enim vestimenta sunt sancta: quibus cunctis, cùm lotus fuerit, induetur.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ibid.

5. Duos hircos accipiat ab universo populo; unum ex eis offerat pro peccato suo, & unum pro peccato populi, & arietem in holocaustum.

VULGATA NOVA.

5. Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum.

VULGATA NOVA.

6. Cùmque obtulerit vitulum, & oraverit pro se & pro domo sua,

7. duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii:

8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, & alteram capro emissario:

8..... 10. *Vide Not.*

9. cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato:

10. cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, & emittat eum in solitudinem.

11. His rite celebratis, offeret vitulum, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum:

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 122. g.

12..... & implebit manus suas thymiamate, compositionis subtilis; & offeret interius in in-

VULGATA NOVA.

12. assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, & hauriens manu composi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Gr. Καὶ μὴ εἰσπορευέσθω πᾶσαν ὥραν εἰς τὸ ἅγιον ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, εἰς πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου, &c.

℣. 3. Sic apud Hieron. primò, *Cùmque voluerit intrare*, deinde, *offerat vitulum*, &c. ut sup. Hesych. in Levit. 16. col. 120. a. habet, *de vitulo ex bubus illis operatoriis justitiæ.* Græc. Οὕτως εἰσελεύσεται Ἀαρὼν εἰς τὸ ἅγιον· ἐν μόσχῳ ἐκ βοῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ κριὸν εἰς ὁλοκαύτωμα. *Sic intrabit Aaron in sanctum: in vitulo ex bobus pro peccato, & arietem in holocaustum.*

℣. 5. Hæc memoriter relata videntur ab Hieronymo, nam Græcè ita: Καὶ παρὰ τῆς συναγωγῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λήψεται δύο χιμάρους ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ κριὸν ἕνα εἰς ὁλοκαύτωμα. i. e. *Et à synagoga filiorum Israël accipiet duos hircos ex capris pro peccato, & arietem unum in holocaustum.*

℣℣. 8..... 10. Tres versiculos istos narrando sic reddit Ambros. epist. 67. to. 2. col. 1059. e. *Legis duos hircos: unum in quo sors Domini, alterum transmissionis: illum in quo sors Domini, offerri atque immolari pro peccato; illum verò in quo sors transmissionis, dimitti in desertum, ut accipiat populi iniquitates, vel alicujus peccatoris:* & l. de Tob. c. 20. to. 1. col. 616. f. *Unam Deo facies, alteram transmissori.* August. locut. 40. de Levit. col. 355. d. loquitur de eodem *hirco*, quem *emissarium* vocat. Vide infra, ad ℣. 21. Hesychius in Lev. 16. col. 122. a. pro eo quod legitur in Vulg. (℣. 10.) *Et emittet eum in solitudinem*, ait LXX. habere: *Portabit hircus super se nomina eorum in terram solitariam.* His omnibus ita respondent Græca: Καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν ἐπὶ τοὺς δύο χιμάρους κλήρους· κλῆρον ἕνα τῷ Κυρίῳ, καὶ κλῆρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ. Καὶ προσάξει Ἀαρὼν τὸν χίμαρον ἐφ᾽ ὃν ἐπῆλθεν ἐπ᾽ αὐτὸν ὁ κλῆρος τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσει περὶ ἁμαρτίας. Καὶ τὸν χίμαρον ἐφ᾽ ὃν ἐπῆλθεν ἐπ᾽ αὐτὸν ὁ κλῆρος τοῦ ἀποπομπαίου, στήσει αὐτὸν ζῶντα ἔναντι Κυρίου, τοῦ ἐξιλάσασθαι ἐπ᾽ αὐτοῦ, ὥστε ἀποστεῖλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν, καὶ ἀφήσει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον.

℣. 12. Græc. Καὶ πλήσει τὰς χεῖρας θυμιάματος, συνθέσεως λεπτῆς, καὶ εἰσοίσει ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος.

VULGATA NOVA.

tum thymiama in incenſum, ultra velum intrabit in ſancta:

13. ut poſitis ſuper ignem aromatibus, nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod eſt ſupra teſtimonium, & non moriatur.

14. Tollet quoque de ſanguine vituli, & aſperget digito ſepties contra propitiatorium ad orientem.

15. Cùmque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet ſanguinem ejus intra velum, ſicut præceptum eſt de ſanguine vituli, ut aſpergat è regione oraculi,

16. & expiet ſanctuarium ab immunditiis filiorum Iſraël, & à prævaricationibus eorum, cunctiſque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo teſtimonii, quod fixum eſt inter eos in medio ſordium habitationis eorum.

VERSIO ANTIQUA.

teriora velaminis:

14..... aſperget digito ſuo ſuper propitiatorium ad orientem, ante faciem propitiatorii aſperget ſepties digito ſuo.

Heſych. 123. a. e.

16. & exorabit pro ſanctis ab immunditiis filiorum Iſraël, & ab injuſtitiis eorum, & de omnibus peccatis eorum: & ita faciet tabernaculo teſtimonii, quod creatum eſt in eis in medio immunditiæ eorum.

Aug. quæſt. 53. in Levit. 513. c. d. 514. c.

VULGATA NOVA.

Luc. 1. 10.

17. Nullus hominum ſit in tabernaculo, quando pontifex ſanctuarium ingreditur, ut roget pro ſe & pro domo ſua, & pro univerſo cœtu Iſraël, donec egrediatur.

18. Cùm autem exierit ad altare quod coram Domino eſt, oret pro ſe, & ſumptum ſanguinem vituli atque hirci fundat ſuper cornua ejus per gyrum:

VULGATA NOVA.

19. aſpergenſque digito ſepties, expiet, & ſanctificet illud ab immunditiis filiorum Iſraël.

20. Poſtquam emundaverit ſanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viventem:

21. & poſita utraque manu ſuper caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſraël, & univerſa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in deſertum.

VERSIO ANTIQUA.

19. & aſperget ſuper illud de ſanguine..... & mundabit illud, & ſanctificabit ab immunditiis filiorum Iſraël.

Aug. ibid.

20. Definietque exorans ſanctum, & tabernaculum teſtimonii, & altarium, & pro ſacerdotibus purgabit:

Heſych. in Levit. 124. e. f.

21..... & emittet in manu hominis parati in eremum.

Aug. Locut. 40. de Levit. 355. c.

VULGATA NOVA.

22. Cùmque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram ſolitariam, & dimiſſus fuerit in deſerto,

23. revertetur Aaron in tabernaculum teſtimonii, & depoſitis veſtibus, quibus priùs indutus erat cùm intraret ſanctuarium, relictiſque ibi,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Eadem ſunt in Græco, deleto *ſuo*, poſt utrumque *digito*, & addito *ἀπὸ τοῦ αἵματος*, *de ſanguine*, ad vocem *ſepties*.

℣. 16. Similia Græcum habet, præter duo, ſcilicet, *τὸ ἅγιον*, *ſanctum*, loco *pro ſanctis*, & *περὶ πασῶν*, *pro omnibus*, loco *& de omnibus*. At in Mſ. Oxon. legitur, *περὶ τῶν ἁγίων*, *pro ſanctis*, ut ſup. non *τὸ ἅγιον*, & apud Auguſt. infra conſtanter, *de omnibus*, non, *& de omnibus*; de his autem ita diſſerit S. Doctor loco cit. *Quid eſt quod, cùm præciperet quomodo intrare deberet ſacerdos ſummus in ſanctum, quod eſt intra velum, ait inter cætera:* Et exorabit pro ſanctis, &c. *Quomodo ergo* pro ſanctis, *ſi* ab immunditiis filiorum Iſraël, & ab injuſtitiis eorum de omnibus peccatis eorum? *An quia non ait*, pro immunditiis filiorum Iſraël, *ſed* ab immunditiis, &c. & infra: *De omnibus peccatis eorum, id eſt, quæ injuſtitiæ veniebant de omnibus peccatis eorum.* Et poſt pauca: *Exorabit, non poteſt accipi, niſi quod alio verbo dicitur*, propitiabit. *Unde &* propitiatorium *vocatur, quod alii* exoratorium *interpretati ſunt; Græcè autem dicitur ἱλαστήριον. Et quod hoc loco Latinus ait*, exorabit pro ſanctis, *Græcus habet ἐξιλάσεται, quod non intelligitur, niſi pro peccatis.* Item infra: *In quodam Græco invenimus*, & exorabit ſanctum, *non* pro ſanctis, *& illud quidem* ſanctum, *genere neutro, id eſt, τὸ ἅγιον· nam poſſet intelligi*, exorabit ſanctum Deum, *& nulla eſſet quæſtio: quomodo autem poſſit intelligi*, exorabit hoc ſanctum, *difficile eſt dicere; niſi fortè illud* ſanctum, *quidquid eſt quod Deus eſt; quia & Spiritus ſanctus, qui utique Deus eſt, neutro genere Græcè dicitur, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Et fortè hoc eſt, ſi tamen ille codex verior eſt, qui emendatior videbatur, ἐξιλάσεται τὸ ἅγιον, hoc eſt, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, quod Latinè genere neutro dici non poteſt. Quamvis & in tribus aliis codicibus, uno Græco, & duobus Latinis non invenerimus, niſi quod ſupra diximus*, exorabit pro ſanctis, *quod poteſt & ſic accipi, ut non pro ſanctis hominibus, ſed pro iis quæ ſancta ſunt, intelligatur.*

℣. 19. Hunc verſiculum ita confecimus ex ipſiſmet Auguſtini verbis, qui ait loco cit. *Hoc dicit de altari, quòd aſperſione ſanguinis mundaret illud ſacerdos, & ſanctificaret ab immunditiis filiorum Iſrael.* In Græco ſic: Καὶ ῥανεῖ ἐπ' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ αἵματος τῷ δακτύλῳ ἑπτάκις, καὶ καθαριεῖ αὐτὸ, καὶ ἁγιάσει αὐτὸ ἀπὸ, &c. ut ſup.

℣. 20. Auguſt. quæſt. 54. in Levit. col. 514. d. legit: *Et perficiet exorans ſanctum.* Græc. Καὶ συντελέσει ἐξιλασκόμενος τὸ ἅγιον, reliqua ut in Lat. ſup.

℣. 21. Hæc ultima verba ſimiliter habentur Græcè. Eadem etiam & ſeqq. reſpiciebat Tertullian. l. contra Jud. c. 14. p. 148. b. cùm dicebat: *Duorum hircorum, qui jejunio offerebantur, faciam interpretationem..... Pares quidem & conſimiles, propter eundem Domini conſpectum..... Unus eorum circumdatus coccino, maledictus & conſputatus, & convulſus, & compunctus à populo, extra civitatem abjiciebatur in perditionem..... Alter verò pro delictis oblatus, & ſacerdotibus tantùm templi in pabulum datus.* Similiter Auguſt. quæſt. 55. to. 3. 514. d. ſeq. *De duobus hircis*, inquit, *uno immolando, & alio in deſertum dimittendo, quem ἀποπομπαῖον vocant, ſolet eſſe diſceptatio, & à quibuſdam ille immolandus in bono accipitur; ille autem dimittendus in malo. Non tamen iſte ſenſus ideo confirmandus eſt, quia homo in cujus manu in eremum hircus dimittitur, cùm redierit, lavare juſſus eſt veſtimenta ſua, & corpus ſuum aquâ, & ſic ingredi in caſtra, tanquam & hoc ſit indicium cur in malo ſit ille hircus accipiendus, à cujus contagione homo abluendus eſt: ſic enim dicit abluendum, & qui alterius hirci, vitulique acceperit carnes, & extra caſtra combuſſerit; quia ita de illo & de vitulo fieri jubet, de quorum immolatorum ſanguine fit aſperſio, & ſunt pro peccatis..... Item cùm conſtituiſſet diem decimum ſeptimi menſis ſabbato ſabbatorum, quo fieret ſupradicta purgatio à ſacerdote illo uno, qui patri ſuccedit, loquens de eodem ſacerdote, ait:* Exorabit ſanctum ſancti, &c. Vide etiam Ambroſ. ep. 67. to. 2. 1059. e. & ſup. Capitul. XXVIII.

VULGATA NOVA.

24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quàm pro populo :

25. & adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.

26. Ille verò, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit vestimenta sua & corpus aquâ, & sic ingredietur in castra.

27. Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, & comburent igni tam pelles quàm carnes eorum ac fimum : *Heb. 13. 11.*

28. & quicunque combusserit ea, lavabit vestimenta sua, & carnem aquâ, & sic ingredietur in castra.

29. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum : Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos. *Inf. 23. 27. 28.*

30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris : coram Domino mundabimini :

31. sabbatum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 125. c.

32. Deprecabitur sacerdos quæcunque unxerit, & quicunque consummatus fuerit manus suas consecrare ad patrem suum.....

Aug. quæst. 55. in Levit. 514. f. 515. a.

33. & exorabit sanctum sancti, & tabernaculum testimonii, & altare exorabit, & pro sacerdotibus, & pro omni synagoga exorabit.

VULGATA NOVA.

32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, & cujus manus initiatæ sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo : indueturque stolâ lineâ & vestibus sanctis,

33. & expiabit sanctuarium & tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque & universum populum.

VULGATA NOVA.

34. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israël, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. Græc. Ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς ὃν ἂν χρίσωσιν αὐτὸν, καὶ ὃν ἂν τελειώσωσι τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἱερατεύειν μετὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ· i. e. *Exorabit sacerdos, quem unxerint eum, & quem consummaverint manus ejus ad fungendum sacerdotio post patrem ejus.* Vide August. sup.

℣. 33. Ita Græcè ad verbum. August. addit : *Et hoc genere neutro in Græco positum est*, τὸ ἅγιον τοῦ ἁγίου. *An fortè Spiritum sanctum sancti Dei, hoc est*, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ ἁγίου Θεοῦ ; *an potiùs* exorabit *dictum est, exorando purgabit?*

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 72. t. 2. 1077. b.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere ad Aaron, & ad filios ejus, & ad omnes filios Israël, & dices ad eos.....

Aug. quæst. 56. in Levit. t. 3. 515. b.

3. Homo homo à filiis Israël, & à proselytis qui sunt appositi vobis ; quicunque occiderit vitulum, aut ovem, aut capram in castris, & quicunque occiderit extra castra,

4. & ad ostium tabernaculi testimonii non adtulerit.....

VULGATA NOVA.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere Aaron, & filiis ejus, & cunctis filiis Israël, dicens ad eos : Iste est sermo quem mandavit Dominus, dicens :

3. Homo quilibet de domo Israël, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4. & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit : quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

VULGATA NOVA.

5. Ideo sacerdoti offerre debent filii Israël hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, & immolent eas hostias pacificas Domino.

6. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipem in odorem suavitatis Domino :

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 126. a.

7. & non immolabunt ultra sacrificia sua supervacuis.....

VULGATA NOVA.

7. & nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum.

VULGATA NOVA.

8. Et ad ipsos dices : Homo de domo Israël, & de advenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9. & ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco.

℣. 2. Sic Ambros. de Græco, verbum è verbo ; sequuntur ista : Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ ἐνετείλατο Κύριος, λέγων· *Hoc verbum quod mandavit Dominus, dicens :* quæ Ambr. omittit, continuò nempe addit : *Homo homo*, &c.

℣. 3. Priora verba de Ambrosio sunt, usque ad hoc, *quicunque* ; reliqua ex Augustino, qui etiam Locut. 41. to. 3. 355. d. legit : *Homo homo filiorum Israël* ; sed addit : *id est, ex filiis Israël. Ista*, inquit, *repetitio quemlibet hominem videtur significare, id est, ille aut ille.* In Græco sic : Ἄνθρωπος ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσηλύτων τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἐὰν σφάξῃ μόσχον, &c. ut in Lat. Ambr. ep. 72. to. 2. 1077. b. habet : *Quicunque fecerit holocaustum.*

℣. 4. Rectè è Græco.

℣. 7. Græc. Καὶ οὐ θύσουσιν ἔτι τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, &c.

VULGATA NOVA.

10. Homo quilibet de domo Iſraël, & de advenis qui peregrinantur inter eos, ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo,

11. quia anima carnis in ſanguine eſt: & ego dedi illum vobis, ut ſuper altare in eo expietis pro animabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit.

12. Idcirco dixi filiis Iſraël: Omnis anima ex vobis non comedet ſanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur apud vos.

VERSIO ANTIQUA.

10. Et homo homo filiorum Iſraël, aut de proſelytis qui appoſiti ſunt in vobis, quicunque ederit omnem ſanguinem, & ſtatuam faciem meam ſuper animam quæ manducat ſanguinem, & perdam illam de populo ſuo;

11. anima enim omnis carnis ſanguis ejus eſt: & ego dedi illud vobis, exorare pro animabus veſtris; ſanguis enim ejus pro anima exorabit.

12. Propterea dixi filiis Iſraël: Omnis anima ex vobis non edet ſanguinem; & proſelytus qui appoſitus eſt in vobis, non edet ſanguinem.

Aug. quæſt. 57. in Lev. t. 3. 515. e. f.

VULGATA NOVA.

13. Homo quicunque de filiis Iſraël, & de advenis qui peregrinantur apud vos, ſi venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem ejus, & operiat illum terra.

VULGATA NOVA.

Gen. 9. 4. Sup. 7. 26.

14. Anima enim omnis carnis in ſanguine eſt: unde dixi filiis Iſraël: Sanguinem univerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt: & quicunque comederit illum, interibit.

VERSIO ANTIQUA.

14. Anima omnis carnis ſanguis ejus.....

Ambr. in Luc. 17. t. 1. 1483. c.

VULGATA NOVA.

15. Anima quæ comederit morticinum, vel captum à beſtia, tam de indigenis, quàm de advenis, lavabit veſtimenta ſua & ſemetipſum aquâ, & contaminatus erit uſque ad veſperum: & hoc ordine mundus fiet.

16. Quòd ſi non laverit veſtimenta ſua & corpus, portabit iniquitatem ſuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Ita de Græco, ad verbum. Vide ſup. Not. ad ℣. 3.

℣. 11. Sic eſt in Græco, hoc excepto, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, addito poſt *vobis*, quod omiſit Auguſt. at paulò infra, 516. b. id ipſum exprimit, dicens: *Quid eſt quod ait: Dedi vobis eum ad altare Dei, exorare pro anima veſtra?* Ibi etiam meliùs reddit, *eum*, quàm *illud*, licet in Græco ſit, αὐτὸ, per relationem ad αἷμα, quod Latinè maſculinum eſt: à Græco etiam abeſt vox, *Dei*, & habetur, περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, in plurali. Ambroſ. l. de Noë, c. 25. to. 1. 266. c. hæc legit: *Anima totius carnis ſanguis eſt:* de qua ſententia Auguſt. pluribus diſſerit ſup.

℣. 12. Ita quoque in Græco. Vide Auguſt. ibid. ad finem uſque Quæſtionis 57.

℣. 14. Itidem Græcè.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2. Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos: Ego Dominus Deus veſter:

3. juxta conſuetudinem terræ Ægypti, in qua habitaſtis, non facietis: & juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus ſum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis.

4. Facietis judicia mea, & præcepta mea ſervabitis, & ambulabitis in eis: ego Dominus Deus veſter.

Ezech. 20. 11. Rom. 10. 5. Gal. 3. 12.

5. Cuſtodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis: ego Dominus.

6. Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus: ego Dominus.

7. Turpitudinem patris tui & turpitudinem matris tuæ non diſcooperies: mater tua eſt: non revelabis turpitudinem ejus.

VERSIO ANTIQUA.

2. Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos: Ego Dominus Deus veſter:

3. ſecundùm ſtudia terræ Ægypti, in qua inhabitaſtis in ea, non facietis: & ſecundùm ſtudia terræ Chananæorum, in quam ego induxero vos ibi, non facietis, & in legitima eorum non ambulabitis.

4. Judicia mea facietis, & præcepta mea cuſtodite, & ambulate in eis: ego Dominus Deus veſter.

5. Cuſtodite omnia præcepta mea, & omnia judicia mea, & facietis ea; qui fecerit ea homo, vivet in ipſis: Ego Dominus Deus veſter.

7. Turpitudinem patris tui & turpitudinem matris tuæ non revelabis: turpitudo enim eorum eſt.....

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Ath. 183. c.

Aug. quæſt. 58. in Levit. t. 3. 517. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita è Græco ad verbum.

℣. 3. Similia Græc. habet, præter hæc levia, nempe Αἰγύπτου, *Ægypti*, abſque voce, *terræ*, ſed in Mſ. Oxon. ac edd. Ald. & Compl. additur, τῆς γῆς. Item loco *Chananæorum*, legitur, Χαναάν, & pro *induxero*, εἰσάγω, *induco*, & pro *in legitima*, τοῖς νομίμοις, vel cum Mſ. Alex. & Compl. ἐν τοῖς νομίμοις, *in legitimis*.

℣. 4. Ita in Græco, exceptis duobus his, φυλάξεσθε, καὶ πορεύεσθε, *cuſtodietis & ambulabitis*, pro *cuſtodite & ambulate*; in Mſ. Alex. πορεύεσθε.

℣. 5. Græc. Καὶ φυλάξεσθε, *& cuſtodietis*; reliqua ut in Lat. ſi hoc excipias, ἃ ποιήσας, *quæ ſi fecerit*; at in edit. Compl. ὁ ποιήσας, *qui fecerit*, ut ſup.

℣. 7. Eadem ſunt in Græco, excepto hoc ult. *turpitudo enim eorum eſt*, quod abeſt. Notant BB. noſtri, hujus ſententiæ loco, legi in Mſs. Auguſt. *turpitudinem eorum;* ſed addunt neutram lectionem convenire cum Scripturæ textu, ubi poſt hoc, *non revelabis*, proximè ſequitur, μήτηρ γάρ σου ἐστὶν, οὐκ ἀποκαλύψεις τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς· *mater enim tua eſt; non revelabis turpitudinem ejus.* Prio-

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

8. Turpitudinem uxoris patris tui non revelabis : turpitudo enim patris tui eſt.

Idem quæſt. 59. 517. c.

9. Turpitudinem ſororis tuæ ex patre tuo, aut ex matre tua, quæ domi eſt nata, vel quæ foris nata eſt, non revelabis turpitudinem earum.

Ibid. d. e.

11. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui non revelabis; ex eodem patre ſoror tua eſt, non revelabis turpitudinem ejus.

VULGATA NOVA.

8. Turpitudinem uxoris patris tui non diſcooperies : turpitudo enim patris tui eſt.

9. Turpitudinem ſororis tuæ ex patre, ſive ex matre, quæ domi vel foris genita eſt, non revelabis.

10. Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non revelabis : quia turpitudo tua eſt.

11. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & eſt ſoror tua, non revelabis.

VULGATA NOVA.

12. Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies : quia caro eſt patris tui.

13. Turpitudinem ſororis matris tuæ non revelabis, eò quòd caro ſit matris tuæ.

VERSIO ANTIQUA.

Idem Locut. 43. 355. e.

14. Turpitudinem fratris patris tui non revelabis, & ad uxorem ejus non introibis : propinqua enim tua eſt.

Idem quæſt. 61. 517. f.

16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis : turpitudo fratris tui eſt.

Idem quæſt. 62. 518. c.

17. Turpitudinem mulieris & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ ejus non accipies.....

Ibid. quæſt. 63.

18. Uxorem ſuper ſororem ejus non accipies in zelum.....

Ibid. quæſt. 64. 518. f.

19. Et ad mulierem in ſegregatione immunditiæ ejus, non accedes revelare turpitudinem ejus.

Idem quæſt. 65. 519. a.

20. Et ad uxorem proximi tui non dabis concubitum ſeminis tui, inquinari ad eam.

Ibid. quæſt. 66. 519. b. c.

21. Et à ſemine tuo non dabis ſervire principi, & non profanabis nomen ſanctum. Ego Dominus.

VULGATA NOVA.

14. Turpitudinem patrui tui non revelabis; nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur.

15. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui eſt, nec diſcooperies ignominiam ejus.

16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis : quia turpitudo fratris tui eſt.

17. Turpitudinem uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ illius non ſumes, ut reveles ignominiam ejus : quia caro illius ſunt, & talis coitus inceſtus eſt.

18. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.

19. Ad mulierem quæ patitur menſtrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus.

20. Cum uxore proximi tui non coibis, nec ſeminis commiſtione maculaberis.

21. De ſemine tuo non dabis ut conſecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

Inf. 20. 2.

VULGATA NOVA.

22. Cum maſculo non commiſcearis coitu femineo, quia abominatio eſt.

23. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet jumento, nec miſcebitur ei : quia ſcelus eſt.

Inf. 20. 16.

24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ ſunt univerſæ gentes, quas ego ejiciam ante conſpectum veſtrum,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 67. 519. d.

25..... & exhorruit terra eos, qui inſident ſu-

VULGATA NOVA.

25. & quibus polluta eſt terra : cujus ego

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rem ſcripturam confirmare videtur Auguſtin. in conſeq. dicens : *Prohibet cum matre concumbere; ibi eſt enim turpitudo patris & matris.* Vide Not. ſeq. Eadem rurſus habet Auguſt. quæ ſupra, locut. 42. de Levit. col. 355. d. uſque ad verbum *revelabis*, additque ſimiliter, *Hac locutione concubitum* vetitum fuiſſe *cum his perſonis.*

℣. 8. Sic etiam Græcè, præter unum *enim*, quod deeſt ante vocem *patris.* Mox Aug. ibid. *Ibi expoſuit quomodo in matre, utrinſque ſit turpitudo, id eſt, patris & matris, in noverca enim, tantùm patris;* quæ etiam confirmant lectionem versûs ſup.

℣. 9. Ad verbum è Græco. Obſervat Auguſtin. ibid. natam domi, intelligi *ex patre*, foris autem natam, intelligi *ex matre; ſi fortè*, inquit, *de priore viro eam mater ſuſceperat;* & poſt pauca : *Hic videtur non prohibuiſſe..... concubitum cum ſorore de utroque parente nata : non enim dicit :* Turpitudinem non revelabis ſororis tuæ ex patre & matre; *ſed* ex patre aut ex matre. *Verùm quis non videat etiam illud eſſe prohibitum?*

℣. 11. Aptè ad Græc.

℣. 14. Similiter in Græco. Addit Aug. ibid. *&*, poſitum eſſe pro *id eſt :* & Quæſt. 59. p. 517. e. *Expoſuit*, inquit, *quid dixerit :* Turpitudinem fratris patris tui, *id eſt, patrui tui*, non revelabis, *hoc eſt enim, Ad uxorem ejus non introibis. In uxore quippe patrui, voluit intelligi turpitudinem patrui; ſicut in uxore patris, turpitudinem patris.*

℣. 16. Vix meliùs de Græco. Vid. Auguſt. ibid.

℣. 17. Ita Græc. habet, additque, *ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῶν, οἰκεῖαι γάρ σου εἰσίν· ἀσέβημά ἐστι· ad revelandum turpitudinem earum; domeſticæ enim tuæ ſunt; impietas eſt. Id eſt*, inquit Aug. ibid. *Ne putet quiſquam licere ſibi ducere filiam uxoris ſuæ : ſimul enim mulieris, & filiæ ejus, non licet revelare turpitudinem, id eſt, ambabus miſceri, & matri & filiæ.*

℣. 18. Ita in Græco. Mox Aug. ibid. *Hîc non prohibuit ſuperducere, quod licebat antiquis, propter abundantiam propagationis; ſed ſororem ſorori noluit ſuperduci, quod videtur feciſſe Jacob :* & poſt pauca : *Hoc autem quod ait,* in zelum, *utrùm ideo poſitum eſt, ne ſit zelus inter ſorores, qui inter illas, quæ ſorores non eſſent, contemnendus fuit; an ideo potiùs, ne propter hoc fiat, id eſt, ne hoc animo fiat, ut in zelum ſororis ſoror ſuperducatur?* Gr. hab. ἀντίζηλον, quod Nobil. vertit, *pellicem.*

℣. 19. Sic eſt in Græco. Addit Aug. *Id eſt, Ad menſtruatam mulierem non accedes.* Vide ſeq.

℣. 20. Ita Græcè : *Unde apparet*, inquit Aug. *illa ita prohibita, ut etiam mortuis viris ſuis, non ducantur uxores, quarum prohibet turpitudinem revelari.*

℣. 21. Ita de Græco ad verbum : tum Auguſt. ibid. *Hîc non video quid intelligatur, niſi principi, qui pro Deo colitur : non enim ait, δουλεύειν, ſed λατρεύειν in Græco, quod Latinus non ſolet interpretari, niſi ut dicat,* ſervire : *plurimùm autem diſtat : nam ſervire hominibus ſicut ſervi ſerviunt, quod non eſt λατρεύειν, ſed δουλεύειν, Scriptura non prohibet; ſervire autem ſecundùm id quod eſt λατρεύειν, non jubetur hominibus, niſi uni vero Deo,* &c.

℣. 25. Sic iterum legit Aug. Locut. 44. to. 3. 355. e.

VULGATA NOVA.

ſcelera viſitabo, ut evomat habitatores ſuos.

VERSIO ANTIQUA.

per eam.

VULGATA NOVA.

26. Cuſtodite legitima mea atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus iſtis, tam indigena quàm colonus qui peregrinantur apud vos.

27. Omnes enim exſecrationes iſtas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam.

28. Cavete ergo ne & vos ſimiliter evomat, cùm paria feceritis, ſicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos.

29. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi ſui.

30. Cuſtodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus veſter.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

In Græco ſic: Καὶ προσώχθισεν ἡ γῆ τοῖς, &c. ut in Lat. *Et abominata eſt terra eos*, &c.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2. Loquere ad omnem cœtum filiorum Iſraël, & dices ad eos: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter. (*Sup.* 11. 44. 1. *Pet.* 1. 16.)

3. Unuſquiſque patrem ſuum, & matrem ſuam timeat. Sabbata mea cuſtodite: ego Dominus Deus veſter.

4. Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis: ego Dominus Deus veſter.

VERSIO ANTIQUA.

2..... Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter. (*Ambroſiaſt.* 262. *e.*)

4. Non ſequemini idola, & deos fuſiles non facietis vobis: ego Dominus Deus veſter. (*Tertul. adv. Gnoſt.* 825. *c.*)

VULGATA NOVA.

5. Si immolaveritis hoſtiam pacificorum Domino, ut ſit placabilis,

6. eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quidquid autem reſiduum fuerit in diem tertium, igne comburetis:

7. ſi quis poſt biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus:

8. portabitque iniquitatem ſuam, quia ſanctum Domini polluit, & peribit anima illa de populo ſuo.

VULGATA NOVA.

9. Cùm meſſueris ſegetes terræ tuæ, non tondebis uſque ad ſolum ſuperficiem terræ: nec remanentes ſpicas colliges. (*Inf.* 23. 22.)

10. Neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, ſed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes: ego Dominus Deus veſter.

11. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unuſquiſque proximum ſuum.

12. Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus. (*Exod.* 20. 7.)

13. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te uſque manè. (*Eccli.* 10. 6. *Deut.* 24. 14.)

14. Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum: ſed timebis Dominum Deum tuum, quia ego ſum Dominus. (*Tob.* 4. 15.)

15. Non facies quod iniquum eſt, nec in-

VERSIO ANTIQUA.

9. Et permetentibus vobis meſſem terræ veſtræ, non perficietis meſſem veſtram agri tui permetere..... (*Aug. Locut.* 45. *t.* 3. 355. *e.*)

11. Non furtum facietis, neque mentiemini, neque calumniam faciet unuſquiſque proximo. (*Aug. quæſt.* 68. *in Levit.* 519. *e.*)

12..... & non profanabitis nomen Domini Dei veſtri: ego ſum Dominus Deus veſter. (*Lucif. Cal. l. pro S. Athan.* 183. *f.*)

13. Non nocebis proximo; non rapies. Non dormiet merces mercenarii tui apud te uſque manè. (*Aug. q.* 69. 520. *e. Cypr. l.* 3. *Teſtim.* 325. *c.*)

14..... & timebis Dominum Deum: ego ſum Dominus Deus tuus. (*Lucif. Cal. l. pro S. Athan.* 183. *f.*)

15. Non facies iniquum in judicio; non acci-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Sic iterum habet Ambroſiaſt. col. 246. f. excepto uno, *ſicut & ego*, pro *quoniam ego*. Græc. Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιος ἐγὼ Κύριος, &c. Aug. l. 2. contra epiſt. Parmen. c. 4. to. 9. 31. c. *Sancti eritis, quoniam & ego ſanctus ſum.* Ambroſ. l. de Incarn. to. 2. 727. f. 728. a. *Eſtote ſancti, quoniam & ego ſanctus ſum.* Similiter l. 5. de Sacram. to. 2. 377. e. demto &; at l. 2. de fide, 492. a. *quia ipſe ſanctus ſum.* Cypr. ep. 70. 125. *Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum, dicit Dominus.* S. Leo, ſer. 44. 110. b. omittit &. Chromac. Aquil. in Matth. 986. h. *Sancti eſtote, ſicut & ego*, &c. ut ſupra, apud Cypr.

℣. 4. Ad verbum de Græco.

℣. 9. Vix meliùs è Græco: tum Aug. ibid. *Hoc quod à plurali cœpit, & ad ſingularem numerum terminavit, plerique Latini interpretari noluerunt, ſed dixerunt*, agri veſtri, *ubi dictum eſt*, agri tui, *quaſi Græcus hoc non poſſet dicere: magis ergo locutio notanda fuit, quàm emendanda.* Vide ſup. Capitul. xxxv.

℣. 11. In Græco, οὐ, *non*, poſt *facietis*, pro *neque*; at in edit. Ald. καὶ οὐ, in Compl. οὐδὲ, reliqua concordant ad verbum. Lucifer Calar. l. pro S. Athan. 183. f. legit: *Non mentiemini, neque calumniam facietis proximo*; at ſup. *Nolite mendacio petere, neque calumnienini unuſquiſque proximum.* Vide ſup. Capitul. xxxvi.

℣. 12. Græcè antecedunt iſta: Καὶ οὐκ ὀμεῖσθε τῷ ὀνόματί μου ἐπ' ἀδίκῳ, *Et non jurabitis nomine meo ſuper injuſto*; reliqua ut in Lat. ſup. ſi excipias unum, τὸ ἅγιον, *ſanctum*, loco *Domini*.

℣. 13. Græcè, poſt voces *proximo*, & *rapies*, additur καὶ, pro *rapies* vero habetur, ἁρπᾷ, in Mſ. Alex. & Ald. edit. ἁρπάζεις, in Compl. ἁρπάξεις, cætera ſimilia. Lucifer Calar. pro S. Athan. col. 183. f. legit: *Non nocebis proximo tuo*, omiſſiſque aliis, continuò addit: *& timebis*, &c. ut infra. Vide ſup. Capitul. xxxvii. xxxviii.

℣. 14. In Græco habetur primò: Οὐ κακῶς ἐρεῖς κωφὸν, καὶ ἀπέναντι τυφλοῦ οὐ προσθήσεις σκάνδαλον, unde Capitulo xxxix. ſup. *Non maledices ſurdo*: item xl. *Ante cæcum non pones offendiculum*; reliqua de Gr. textui Lat. congruunt, niſi quòd illic additur σου, poſt *Deum*, & loco *tuus*, ponitur ὑμῶν, *veſter*.

℣. 15. Aptè ad Græcum, exceptis his: σαπίζεις, *fa-*

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi sup.

pias personam pauperis, neque miratus fueris ad personam potentis. In justitia judicabis proximum tuum.

16. Non ambulabis in dolo in gente tua. Non consenties in sanguinem proximi tui: ego sum Dominus Deus vester.

Aug. quæst. 70. in Levit. t. 3. 520. f. g.

17. Non odio habebis fratrem tuum in animo tuo; arguendo argues proximum tuum, & non accipies propter ipsum peccatum.

Lucif. Cal. l. pro S. Athan. 183. f.

18. Et non vindicatur manus tua: non irascêris filiis populi tui. Et diliges proximum tuum sicut teipsum: ego Dominus Deus vester.

19. Legem meam custodite.....

Vulgata nova.

justè judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Justè judica proximo tuo.

16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui: ego Dominus.

17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.

18. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum: ego Dominus.

19. Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non induêris.

Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Eccli. 42. 1. Jac. 2. 2. 1. Joan. 2. 11. & 3. 14. Eccli. 19. 13. Matt. 18. 15. Luc. 17. 3. Matth. 5. 43. 22. 39. Luc. 6. 27. Rom. 13. 9.

Vulgata nova.

20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera:

20..... *Vide Not.*

21. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem:

22. orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

Versio antiqua.

Anon. ap. Ambr. t. 2. 3. a.

23..... fructus terræ tres annos erit vobis immundus; non comedetis ex eo.

24. At anno quarto erit omnis fructus ejus sanctus, & laudabilis Domino.

Vulgata nova.

23. Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.

Vulgata nova.

25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt: ego Dominus Deus vester.

26. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

26..... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Cypr. l. 3. Testim. 325. c. & de laps. 191. b.

27. Non facietis cirrum ex coma capitis vestri: non corrumpetis effigiem barbæ vestræ.

Aug. quæst. 71. in Levit. 521. a.

28. Et incisiones super animam non facietis in corpore vestro.....

Capitul. LII. sup.

29. Non profanabis filiam tuam in mœchandum (*al.* in mœchiam).....

Vulgata nova.

27. Neque in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam.

28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis: ego Dominus.

29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

Notæ ad Versionem antiquam.

cietis, pro *facies*, λήψῃ, *accipies*, pro *accipias*, bisque πρόσωπον, *faciem*, loco *personam*, absque *ad*, post θαυμάσῃς, *miratus fueris*.

℣. 16. Similiter apud Hesych. in Levit. col. 134. c. *Non ambulabis in dolo in gente tua.* Gr. delet *in*, ante vocem *dolo*; loco verò *consenties*, ponit ἐπισήσῃ, *instabis*; Capit. sup. XLV. *non insistes*; reliqua concordant ad verbum. Vide sup. Capitul. XLIV. XLV.

℣. 17. In Græco omittitur *in*, ante vocem *animo*, pro qua διανοίᾳ, *cogitatione*: item pro *arguendo*, est ἐλεγμῷ, *redargutione*, quod idem valet; cætera concinunt ad verbum. Aug. infra, loco *fratrem*, habet *proximum*; Græc. verò constanter, τὸν ἀδελφόν. Tertul. l. 4. contra Marc. p. 728. b. legit: *Non odies fratrem tuum in animo tuo: traductione traduces proximum tuum, utique & fratrem, & non sumes propter illum delictum.* Lucif. Cal. l. pro S. Athan. col. 183. f. sic: *Non odies fratrem tuum sensu tuo; corripiens corripies proximum tuum*; deinde, omissis mediis, subjungit, *& diliges*, &c. Vide Capitulum XLVI. sup.

℣. 18. Aug. ibid. ad hoc, *Et non vindicatur manus tua*, addit: *utrùm pro eo quod est*, non punitur..... *an*, Non vindicatur manus tua, *hoc potiùs admonet*, *Ne quæras vindicari manum tuam*; & post pauca: *Quidam verò codices habent*: Et non vindicabitur manus tua, *id est*, *Ne arguendo vindicare te velis.* Gr. Καὶ οὐκ ἐκδικᾶταί σου ἡ χείρ· deinde, καὶ οὐ μηνιεῖς, &c. ut in Lat. nisi quòd in fine simpliciter habet, ἐγώ εἰμι Κύριος, *ego sum Dominus*; editt. verò Ald. & Compl. ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ut sup. Tertul. l. 2. contra Marc. p. 651. a. & Hesych. in Lev. col. 134. f. similiter legunt: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*; Tertul. verò l. contra Jud. c. 2. p. 136. a. sic: *Diliges proximum tibi tanquam te*: sed monet Pamel. in Mss. legi *tuum*.

℣. 19. Græcè, Τὸν νόμον μου φυλάξεσθε, *custodietis*; deinde sic: τὰ κτήνη σου οὐ κατοχεύσεις ἑτεροζύγῳ, unde Capitul. XLVIII. sup. *Jumenta tua non sines coire diverso generi.*

℣. 20. Huc redeunt quæ Tertul. hab. l. de pudic. p. 1013. c. *Prospicietur illi, & non morietur; quia nondum est manumissa, cui servabatur*: Græcè ita: Ἐπισκοπὴ ἔσαι αὐτοῖς, οὐκ ἀποθανοῦνται, ὅτι οὐκ ἀπηλευθερώθη, i. e. *Inspectio erit eis, non morientur, quia in libertatem vindicata non est.*

℣. 23. Græc. habet αὐτοῦ, *ejus*, loco *terræ*, & pro *non comedetis ex eo*, ita, οὐ βρωθήσεται, *non comedetur*; cætera similia.

℣. 24. Optimè de Græco, nisi quòd pro *at*, habetur καὶ, deleturque &, post vocem *sanctus*.

℣. 26. Hic versic. rectè exprimitur sup. Capitulo LI. ubi sic: *Non auguriandum, vel auspicandum.* Græcè, οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε.

℣. 27. Græc. habet, σισόην, loco *cirrum*, ut οὐδὲ, *neque*, pro *non*, & loco *effigiem*, ὄψιν, *aspectum*; cætera similia: de hac autem voce, σισόην, vide Flamin. Nobil. in hunc locum.

℣. 28. Similiter in Græco. Augusт. ibid. *Super animam, dixit, super funus mortui; de anima quippe dolor est, quæ recessit: ad hunc autem dolorem pertinet luctus, in quo luctu nonnullæ gentes habent consuetudinem secare corpora sua: hoc fieri Deus prohibet.*

℣. 29. Sic etiam Græcè, præter hoc, ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, *prostituendo eam*: pro *piaculo* autem, quod hab. Vulgata, Hesych. in Levit. col. 137. c. ait, apud LXX. legi, *adulterio*, nunc ἀνομίας, *iniquitate*.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
30. Sabbata mea cuſtodite, & ſanctuarium meum metuite: ego Dominus.	30..... ſancta mea timebitis.....	*Heſych. in Levit.* 137. *d.*
31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos: ego Dominus Deus veſter.	31. Non ſequemini ventriloquos, & veneficis non adjungamini, ut polluamini in eis.....	
32. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: & time Dominum Deum tuum: ego ſum Dominus.	32. A facie ſenioris exſurges, & honorabis perſonam presbyteri: & timebis Dominum Deum tuum: ego ſum Dominus Deus tuus.	*Cypr. l.* 3. *Teſtim.* 325. *c.* *Lucif. Cal. pro S. Athan.* 183. *e.*

VULGATA NOVA.

Exod. 22. 21. 33. Si habitaverit advena in terra veſtra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei: 34. ſed ſit inter vos quaſi indigena: & diligetis eum quaſi voſmetipſos: fuiſtis enim & vos advenæ in terra Ægypti: ego Dominus Deus veſter.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
35. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in menſura.	35. Non facietis injuſtè in judicio, in menſura, & in penſo, & in ſtateris.	*Lucif. Cal. ibid.* 183. *g.*
36. Statera juſta, & æqua ſint pondera, juſtus modius, æquuſque ſextarius: ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Ægypti.	36. Staterâ juſtâ penſabitis.....	
37. Cuſtodite omnia præcepta mea, & univerſa judicia, & facite ea: ego Dominus.		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 30. Græc. Καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων μου φοβηθήσεσθε, *Et à ſanctis meis timebitis.*

℣. 31. Gr. Οὐκ ἐπακολουθήσετε ἐγγαστριμύθοις, καὶ τοῖς ἐπαοιδοῖς οὐ προσκολληθήσεσθε, ἐκμιανθῆναι ἐν αὐτοῖς. Vide Auguſt. inf. c. 20. ℣. 27. ubi *ventriloqui* & *incantatoris* voces adhibet. Item ſup. Capitul. LIII. *Ventriloquos & incantatores non audiendos.*

℣. 32. Eadem ſunt in Græco, præter levia iſta, πολιοῦ, *cani*, loco *ſenioris*, πρόσωπον, *faciem*, loco *perſonam*, & ὑμῶν, *veſter*, in fine, non *tuus*. Poſt *timebis* verò Græc. non addit *Dominum*.

℣. 35. Græc. Οὐ ποιήσετε ἄδικον ἐν κρίσει, ἐν μέτροις, καὶ ἐν σταθμίοις, καὶ ἐν ζυγοῖς. i. e. *Non facietis injuſtum in judicio, in menſuris, & in ponderibus, & in ſtateris.*

℣. 36. Græc. Ζυγὰ δίκαια, καὶ σταθμία δίκαια, καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ἐν ὑμῖν, &c. i. e. *Stateræ juſtæ, & pondera juſta, & congius juſtus erit in vobis*; quibus alludens Hieron. in Ezech. 45. to. 3. col. 1039. f. ait: *Non erit in marſupio tuo menſura grandis, & minor: ſtatera vera & juſta erit vobis, & menſura vera & juſta erit vobis.* Vide ſup. Capitul. LVI.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Heſych. in Levit. 138. *g.* 2. Et filiis Iſraël loquere.....	2. Hæc loquêris filiis Iſraël: Homo de filiis Iſraël, & de advenis qui

Sup. 18. 21. habitant in Iſraël, ſi quis dederit de ſemine ſuo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum.

3. Et ego ponam faciem meam contra illum: ſuccidamque eum de medio populi ſui, eò quòd dederit de ſemine ſuo Moloch, & contaminaverit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum.

4. Quòd ſi negligens populus terræ, & quaſi parvipendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
5. ponam faciem meam ſuper hominem illum, & ſuper cognationem ejus, ſuccidamque & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi ſui.	5..... ita ut fornicentur in principes de populo ſuo.	*Aug. quæſt.* 72. *in Levit. t.* 3. 521. *a.*
6. Anima, quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui.	6..... Anima, quæ ſecuta fuerit ventriloquos, vel incantatores, ut fornicetur poſt eos, obfirmabo faciem meam contra animam illam, & perdam illam de populo ſuo.	*Anon. de xl. manſ. ap. Ambr.* 18. *a.*
1. Pet. 1. 16. 7. Sanctificamini & eſtote ſancti, quia ego ſum Dominus Deus veſter.	7..... Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter.	*Vigil. Tapſ. contr. Varim.* 746. *c.*
8. Cuſtodite præcepta mea, & facite ea: ego Dominus qui ſanctifico vos.		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græc. λαλήσεις, *loquêris.*

℣. 5. Græcè, ὥστε ἐκπορνεύειν αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρχοντας ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, *ut fornicaretur ipſe in principes*, &c. ut ſup. at in Mſ. Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur, ὥστε ἐκπορνεύειν αὐτοὺς, ut apud Aug. ſup. Obſervant noſtri BB. præp. *in*, ante *principes*, excidiſſe de editt. Aug. reſtitutam verò fuiſſe ex Mſs. codd. & ex Græco, nec malè; Auguſt. enim proximè addit: *Non de populo ſuo principes* dici, *ſed de populo ſuo fornicentur*; porro ſi tollatur præpoſ. *in*, vix alius ſenſus admitti poteſt, præter illum quem exhibent verba iſta, *principes de populo ſuo*, cui contradicere videtur Auguſt. cùm addit: *Eos quippe principes vult hic intelligi, qui pro diis colebantur, ſicut Apoſt. dicit: Secundùm principem poteſtatis aeris*; & verò ſup. Capitul. LVII. hab. *Quicunque dederit filiam ſuam principi Moloch, morte moriatur.*

℣. 6. Similia quæque in Græco, niſi excipias verbum ἐπιστήσω, *ſtatuam*, vel *inſiſtam*, pro *obfirmabo*. Vid. ſup. Capitul. LVIII. ubi *præcantatores* nominantur, in Græco ἐπαοιδοῖς.

℣. 7. Ita Siric. PP. epiſt. 1. to. 1. p. 630. c. Ita quoque Cypr. de orat. Dom. 207. b. uſque ad vocem *Dominus*. Gr. Καὶ ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἅγιος ἐγὼ Κύριος, &c. *Et eritis ſancti, quia ſanctus ego Dominus*, &c.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Capitul. sup. LIX. — 9. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur.....	9. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum. (*Exod.* 21. 17. *Prov.* 20. 20. *Matth.* 15. 4. *Marc.* 7. 10.)
Aug. quæst. 73. *in Levit. t.* 3. 521. *c.* — 10. Homo homo quicunque adulteraverit uxorem viri, aut quicunque adulteraverit uxorem proximi sui, morte moriantur qui adulteravit, & quæ adulterata est.	10. Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. (*Deut.* 22. 22. *Joh.* 8. 5.)
Capitul. LXI. *sup.* — 11. Cum uxore patris qui dormierit..... ambo moriantur.....	11. Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos.
Capitul. LXII. — 12. Si quis manserit cum nuru sua, ambo moriantur.....	12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.
Capitul. LXIII. — 13. Quicunque manserit cum masculo concubito muliebri..... ambo moriantur.....	13. Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.
Capitul. LXIV. — 14. Quicunque acceperit mulierem & matrem ejus..... igni cremabuntur.....	14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.
Capitul. LXV. — 15. Quicunque dederit concubitum in quadrupede, moriatur: & quadrupedem occidetis.	15. Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.
Aug. quæst. 74. *in Levit.* 521. *d.* — 16. Et mulier quæ accesserit ad omne pecus, ascendi ab eo, interficietis mulierem & pecus: morte moriantur, rei sunt.	16. Mulier quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. (*Sup.* 18. 23.)
Hieron. contr. Helvid. t. 4. *part.* 2. 140. *c.* — 17. Qui acceperit sororem suam de patre suo, vel de matre sua, & viderit turpitudinem ejus, & ipsa viderit turpitudinem illius; opprobrium est: & exterminabuntur coram filiis generis sui; turpitudinem sororis suæ detexit, peccatum suum recipiet.	17. Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam; nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi sui, eò quòd turpitudinem suam mutuò revelaverint, & portabunt iniquitatem suam. (*Sup.* 18. 6.)

VULGATA NOVA.

18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

19. Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non discooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 76. *in Levit. t.* 3. 521. *g.* — 20. Quicunque dormierit cum cognata sua, turpitudinem cognationis suæ revelavit: sine filiis morientur.	20. Qui coierit cum uxore patrui, vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum: absque liberis morientur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Græc..... *ὅς ἂν κακῶς εἴπῃ τὸν πατέρα*, &c. Similiter Hilar. in Ps. 118. 330. a. *Dominus*, inquit, *inimicos diligi jussit, & maledicentes patrem aut matrem reos esse mortis constituit.*

℣. 10. Ita in Græco edit. Ald. præter unum *θανατούσθω*. In Ms. Vatican. & al. edd. bene quidem *θανατούσθωσαν*, *moriantur*, sed non geminatur vox *ἄνθρωπος*, deleturque *sui*, post vocem *proximi*; edit. tamen Compl. cum Ald. addit, *αὐτοῦ*, sicut omnes in fine, *ὁ μοιχεύων καὶ ἡ μοιχευομένη*. Similiter habet August. ibid. cùm proximè addat: *Pluraliter dixit*, morte moriantur, *hoc est, qui adulteravit, & quæ adulterata est:* attamen in Ms. Oxon. ut in edit. Ald. legitur *θανατούσθω*, non *θανατούσθωσαν*. Tum August. ibid. *Aliquid distare voluit inter quemlibet virum, & proximum, quamvis multis locis proximum pro omni homine ponat: sed quæ est ista locutio, ut cùm jam dixisset de viro, hoc idem repetierit de proximo, cùm sit consequens ut multò magis ab uxore proximi abstinendum sit, si ab uxore cujuslibet viri abstinendum est?* Vide Capitul. LX. sup.

℣. 11. Græc. Καὶ *ἐάν τις κοιμηθῇ μετὰ γυναικὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀσχημοσύνην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀπεκάλυψε, θανάτῳ θανατούσθωσαν*, &c.

℣. 12. Gr. Καὶ *ἐάν τις κοιμηθῇ μετὰ νύμφης αὐτοῦ, θανάτῳ θανατούσθωσαν ἀμφότεροι*, &c.

℣. 13. Gr. Καὶ *ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ ἄρσενος κοίτην γυναικός.... θανάτῳ θανατούσθωσαν*, &c.

℣. 14. Similiter in Græco. Ὃς *ἂν λάβῃ γυναῖκα, καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς, ἀνόμημά ἐστιν, ἐν πυρὶ κατακαύσουσιν αὐτὸν καὶ αὐτάς*, &c.

℣. 15. Ita in Græco: nisi quòd additur *αὐτοῦ*, post *concubitum*, & *θανάτῳ*, *morte*, ante *moriatur*.

℣. 16. Itidem Græcè, præter hoc, *ἥτις προσελεύσεται*, *quæcunque accedet*, loco, *quæ accesserit*; item post *ascendi*, additur *αὐτήν*. Vide sup. Capitul. LXVI.

℣. 17. Hæc omnia aptè conveniunt cum Græco, exceptis his levibus, *ὃς ἂν*, *quicunque*, pro *qui*, & *κομιοῦνται* in plurali, pro *recipiet*, deletur etiam *suum*, post *peccatum*; sed in edit. Compl. habetur: *ἁμαρτίαν αὐτοῦ λήψεται*, in Ald. verò *ἁμαρτίαν αὐτῶν λήψονται*, in Ms. Oxon. *ἁμαρτίαν αὐτῶν κομιοῦνται*. August. locut. 46. de Levit. 355. f. ita legit: *Quicunque acceperit sororem suam ex patre suo, aut ex matre sua, & viderit turpitudinem ejus, & ipsa viderit turpitudinem ejus, turpitudinem sororis suæ revelavit: peccatum suum accipient:* & quæst. 75. in Lev. col. 521. f. *Quicunque acceperit sororem suam ex patre suo, aut..... & viderit turpitudinem ejus: improperium est; exterminabuntur in conspectu generis sui: turpitudinem sororis suæ revelavit; peccatum accipient*, editt. hîc addunt *suum*. Hesych. in Levit. col. 140. g. legit ex LXX. *In conspectu filiorum generis sui.* August. ubi sup. addit: *Quid ait in hoc loco*, viderit, *nisi concumbendo cognoverit? sicut in Lege dicitur*, cognovit uxorem suam, *pro eo quod est, mixtus est ei.* Vide sup. Capitul. LXVII. ubi *extirpabuntur*, pro *exterminabuntur*; Gr. *ἐξολοθρευθήσονται*.

℣. 20. Ad verbum è Græco. Capitul. LXVIII. supra hab. *Si quisquam coierit..... cum uxore patrui, vel avunculi*, al. *patris*: ad quod Aug. ubi sup. *Quæritur*, inquit, *quousque sit intelligenda ista cognatio, cùm ex longo gradu liceat utique accipere uxorem, semperque licuerit; sed intelligendum est ex his gradibus, quos prohibuit, non licere, & secundùm ipsos dictum:* Quicunque dormierit cum cognata sua, *ubi & aliquas non commemoratas intelligendas dimisit, sicut sororem de utroque parente (℣. 19.) sicut uxorem fratris matris, id est, avunculi: nam de uxore patrui primùm prohibuit, quamvis hæc, non cognatio, sed affinitas perhibetur*, &c.

VULGATA NOVA.

21. Qui duxerit uxorem fratris ſui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris ſui revelavit: abſque liberis erunt.

VERSIO ANTIQUA.

21. Quicunque ſumpſerit fratris uxorem, immunditia eſt, turpitudo: ſine liberis morientur.

Tertul. de Monog. 954. b.

VULGATA NOVA.

22. Cuſtodite leges meas, atque judicia, & facite ea: ne & vos evomat terra quam intraturi eſtis & habitaturi.

23. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus ſum eas.

24. Vobis autem loquor: Poſſidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle: ego Dominus Deus veſter, qui ſeparavi vos à cæteris populis.

VULGATA NOVA.

25. Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo, & avem mundam ab immunda: ne polluatis animas veſtras in pecore, & avibus, & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vobis oſtendi eſſe polluta.

1. Pet. 1. 16.

26. Eritis mihi ſancti, quia ſanctus ſum ego Dominus, & ſeparavi vos à cæteris populis, ut eſſetis mei.

Deut. 18. 11. 1. Reg. 28. 7.

27. Vir, ſive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: ſanguis eorum ſit ſuper illos.

VERSIO ANTIQUA.

25. Et ſegregabitis voſmetipſos inter medium pecorum mundorum, & inter medium pecorum immundorum, & inter medium volucrum mundarum, & immundarum: & non exſecrabiles facietis animas, & in pecoribus, & in volucribus, & in omnibus ſerpentibus terræ, quæ ego ſegregavi vobis in immunditiam.

Aug. Locut. 47. t. 3. 355. g.

Idem quæſt. 76. in Levit. 522. b.

26. Eritis mihi ſancti, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter, qui ſegregavi vos ab omnibus gentibus, eſſe mihi.

Auct. l. 1. de voc. gent. ap. S. Leon. c. 5. p. 2. f.

27. Et vir, aut mulier, ſi fortè fuerit illi ventriloquus, aut incantator, morte moriantur ambo: lapidibus lapidabitis eos: rei ſunt.

Aug. quæſt. 77. in Levit. t. 3. 522. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Similiter in Græco, exceptis his: Ὃς ἐὰν λάβῃ γυναῖκα τȣ̃ ἀδελφȣ̃ αὐτȣ̃· ſubinde loco *turpitudo*, ſic, ἀσχημοσύνην τȣ̃ ἀδελφȣ̃ αὐτȣ̃ ἀπεκάλυψε, *turpitudinem fratris ſui revelavit.*

℣. 25. Hæc omnia concinunt cum Græco, paucis exceptis, nempe loco *voſmetipſos*, legitur αὐτȣ̀ς, ſed alibi ἑαυτȣ̀ς, item ὑμῶν additur poſt *animas*, detrahiturque ſeq. *&*; & in fine habetur, ἐν ἀκαθαρσίᾳ, *in immunditia*, non *in immunditiam.*

℣. 26. Græc. ipſo initio habet, καὶ· reliqua quadrant ad verbum.

℣. 27. Optimè è Gr. niſi quòd loco *ſi fortè fuerit illi*, habetur, ὃς ἂν γένηται αὐτῶν, *quicunque fuerit eorum*: mox Auguſt. ibid. *Utrùm vir & mulier, an vir & ventriloquus, aut mulier & ventriloquus, ſive incantator? ſed hoc magis & qui habet, & quem habet.* (Mſs. prope omnes, *& quæ habet*, non *& quem.*) Vide Capitul. LIX. ſup.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. Dixit quoque Dominus ad Moyſen: Loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur ſacerdos in mortibus civium ſuorum,

2. niſi tantùm in conſanguineis, ac propinquis, id eſt, ſuper patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque,

3. & ſorore virgine quæ non eſt nupta viro:

4. ſed nec in principe populi ſui contaminabitur.

Sup. 19. 27. Ezech. 44. 20.

5. Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras.

6. Sancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen ejus: incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerunt, & ideo ſancti erunt.

Sup. 19. 29.

7. Scortum & vile proſtibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata eſt à marito:

VERSIO ANTIQUA.

1. Et ait Dominus ad Moyſen, dicens: Dic ſacerdotibus filiis Aaron, & dices ad eos: In animabus non contaminabuntur in gente ſua;

Hieron. in Agg. 2. t. 3. 1697. d.

2. ſed in cognatis, qui appropinquant eis, ſuper matre, & ſuper patre, & ſuper filiis, & filiabus, & ſuper fratre,

3. & ſorore ſua virgine, quæ appropinquat ei, & non eſt tradita viro; ſuper his contaminabitur:

4. & non polluetur repente in populo ſuo in contaminationem ſui.

5. Et calvitium non rademini ſuper mortuum..... & ſuper carnes ſuas non ſecabunt ſectiones.

Aug. Locut. 49. t. 3. 356. b.

6..... dona Domini veſtri ipſe offeret.....

Heſych. in Levit. 143. g.

7. Mulierem fornicariam & profanam non accipient, & mulierem ejectam à viro ſuo: quo-

Aug. quæſt. 78. in Levit. t. 3. 522. e. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita è Græco, verbum de verbo. Similiter Auguſt. Locut. 48. to. 3. 356. a. *Dic ſacerdotibus filiis Aaron; & dices ad eos: In animabus non inquinabuntur in gente eorum.* Gr. Οὐ μιανθήσονται ἐν..... αὐτῶν, Capitul. LXX. utitur etiam verbo *inquinari.*

℣. 2. Ita primùm Græcè: Ἀλλ' ἢ ἐν τῷ οἰκείῳ τῷ ἔγγιστα αὐτῶν, Auguſt. bene Locut. 48. to. 3. 356. a. *Niſi in propinquo qui proximus eſt eis.* Mox in Gr. ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ, (Mſ. Alex. καὶ ἐπὶ μητρὶ) καὶ υἱοῖς, καὶ θυγατράσιν, ἐπ' ἀδελφῷ, Mſ. Alex. cum Ald. edit. καὶ ἐπὶ υἱοῖς. Compl. καὶ ἐπ' ἀδελφῷ.

℣. 3. Græc. Καὶ ἐπ' ἀδελφῇ παρθένῳ τῇ ἐγγιζȣ́σῃ αὐτῷ, τῇ μὴ ἐκδεδομένῃ ἀνδρὶ, &c. ut in Lat. ſup. In editt. Ald. & Compl. Καὶ ἐπ' ἀδελφῇ αὐτȣ̃ παρθένῳ.

℣. 4. Græcè, ipſo initio deeſt *&*, loco verò *in contaminationem ſui*, habetur, εἰς βεβήλωσιν αὐτȣ̃, *in profanationem ſuam*; cætera ut in Lat. ſup. Heſych. in Levit. col. 142. e. h. ſic habet: *Non polluetur exſubito in populo ſuo, ad profanationem ſuam*, inf. *ejus.*

℣. 5. Græc. addit, τὴν κεφαλὴν, *caput*, verbo *rademini*, & poſt *mortuum*, ſeq. Καὶ τὴν ὄψιν τȣ̃ πώγωνος ȣ̉ ξυρήσονται, *& aſpectum barbæ non radent*; cætera concordant ad verbum.

℣. 6. Græc. Τὰς γὰρ θυσίας Κυρίȣ δῶρα τȣ̃ Θεȣ̃ αὐτῶν αὐτοὶ προσφέρȣσι.

℣. 7. Totidem verba in Græco. Eadem rurſus habet

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup. niam sanctus est Domino Deo suo, & sanctificabis eum.

8. Dona Domini Dei vestri iste offeret: sanctus est, quoniam sanctus ego, Dominus, qui sanctifico eos.

Capitul. LXXI. sup. 9. Filia viri sacerdotis si prostituatur ad fornicandum..... igne cremabitur.

Aug. quæst. 79. in Levit. 522. e. Ibid. quæst. 80. 522. f. Item quæst. 81. 10. Et sacerdos magnus è fratribus suis, cui fusum est super caput ex oleo christo, & consummatus manus induere vestimenta, caput non reteget cidari, & vestimenta sua non scindet:

Ibid. 523. d. 11. & super omnem animam mortuam non introibit: super patrem suum, & super matrem suam non inquinabitur.

Hieron. ep. ad Paulam, t. 4. 57. f. 12. Et de sanctis non exiet, & non contaminabitur sanctificatio Dei ejus, quia sanctum oleum unctionis à Deo super eum est.....

13. Uxorem virginem accipiet:

14. Viduam autem & ejectam, & meretricem non accipiet, sed virginem de genere suo.....

15. & non contaminabit semen suum in populo: ego Dominus qui sanctifico eum.

Cypr. ep. 68. 117. 17..... Homo in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.

VULGATA NOVA.

quia consecrati sunt Deo suo,

8. & panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia & ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, & cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet:

11. & ad omnem mortuum non ingredietur omnino: super patre quoque suo & matre non contaminabitur.

12. Nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est: ego Dominus.

13. Virginem ducet uxorem: *Ezech. 44. 22.*

14. Viduam autem & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo:

15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus qui sanctifico eum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo,

VULGATA NOVA.

18. nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso,

19. si fracto pede, si manu,

20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

August. locut. 50. de Levit. col. 356. b. excepto uno, *sanctificabit;* at in Græco constanter, ἁγιάσεις, *sanctificabis*, ut sup. in Quæst. Notat August. in Locut. non dixisse: *Quoniam sancti sunt; sed tanquam de uno loqueretur, cum cœperit à plurali, deinde sequitur singulariter:* & sup. Quæst. 78. *De pluribus*, inquit, *qui uno sunt tempore sacerdotibus loquebatur, & de uno quoque eorum dixit:* Quoniam sanctus est, *locutione qua solet uti Scriptura; nam unum illum summum postea commemorat, qui intrabat ad sancta sanctorum.* Hesych. in Levit. col. 143. g. similiter habet: *Mulierem meretricem & profanam non accipient.*

℣. 8. Sic est in Græco ad verbum. August. infra leg. *ipse*, non *iste;* in Gr. Vatic. οὗτος, at in Ms. Oxon. αὐτός. Eadem iterum quæ supra refert August. Locut. 50. 356. b. Apud Hesych. in Levit. col. 143. h. sic: *Sanctus erit, quia sanctus sum ego Dominus, qui sanctifico eos.*

℣. 9. Similiter Gr. Καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου ἱερέως ἐὰν βεβηλωθῇ τοῦ ἐκπορνεῦσαι..... ἐπὶ πυρὸς κατακαυθήσεται.

℣. 10. Similiter in Græco, nisi quòd ibi deest vox *manus*, nec non pronomen *sua*, post *vestimenta;* sed Ald. ed. & Compl. hîc addunt αὐτοῦ, sicut Ms. Oxon. & Compl. sup. τὰς χεῖρας, post verbum *consummatus*, pro quo τετελειωμένου ἐνδύσασθαι τὰ, &c. *qui consummatus est ad induenda*, &c. at loco χριστοῦ, Ms. Oxon. habet: χρίσεως, *unctionis*, Compl. χρίσματος. August. ait, *ipsum oleum* constanter appellari in Scriptura *christum.* Leo M. serm. 55. 125. d. postrema sic leg. *De capite suo cidarim non deponet, & vestimenta sua non disrumpet.* Gr. τὴν κεφαλὴν οὐκ ἀποκιδαρώσει, &c. Hieron. epist. ad Fabiol. to. 2. col. 576. c. *Caput suum non discooperiet.*

℣. 11. Ad verbum è Græco, excepto uno *&*, post *suum*, pro quo οὐδὲ; sed al. ponitur καὶ. August. addit: *Ordo est verborum: Super patrem suum non inquinabitur, nec super matrem suam.* Similiter habet Tertul. de Monog. p. 954. b. *Super omnem animam defunctam sacerdos non introibit; & super patrem suum, & super matrem suam non contaminabitur;* item l. 4. advers. Marc. 717. c. nisi quòd delet ibi *super matrem suam.* Hesych. in Levit. col. 144. h. legit: *Super omnem animam mortuam non ingredietur.* Hieron. epist. ad Fabiol. to. 2. 576. c. addit: *Super patre suo, & matre sua non inquinabitur.* Vid. Aug. quæst. 83. 523. g.

℣. 12. Idem Hieron. epist. ad Fabiol. to. 2. p. 572. f. legit: *Et de sanctis non egredietur.* August. quæst. 82. in Levit. 523. d. *Et de sanctis non exibit:* Hieron. addit sup. *Et non polluet sanctificationem Dei sui.* Græc. Καὶ ἐκ τῶν ἁγίων οὐκ ἐξελεύσεται, καὶ οὐ βεβηλώσει τὸ ἡγιασμένον τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἅγιον ἔλαιον τὸ χριστὸν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτῷ· ἐγὼ Κύριος.

℣. 13. Græcè præponitur οὗτος, *hic:* item post *virginem*, additur ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, *de genere suo.* Siricius PP. ep. 1. to. 1. p. 750. a. habet: *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non ejectam*, seu cum Mss. duob. *nec relictam.* Hilarus PP. ep. 2. Conc. to. 4. p. 1036. c. *Sacerdos virginem uxorem accipiat, non viduam, non repudiatam.* Innoc. 1. ep. 3. to. 1. p. 770. c. *Uxorem virginem accipiat sacerdos:* & epist. 39. col. 911. c. *non viduam, non abjectam;* & sup. ep. 17. col. 831. b. *non ejectam.*

℣. 14. Græc. post *ejectam*, addit, καὶ βεβηλωμένην, *& profanatam;* item ταύτας *has*, post *meretricem*, & loco *de genere suo*, sic: ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, *de populo suo.* Hesych. verò in Levit. col. 145. b. legit: *de genere suo.* Vide ℣. 13. sup.

℣. 15. Græc. Καὶ οὐ βεβηλώσει τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ· ἐγὼ Κύριος ὁ ἁγιάζων αὐτόν. Unde Hesych. in Levit. col. 145. d. *Et non profanabit semen in populo suo.* August. quæst. 84. in Levit. col. 524. b. addit: *Ego Dominus qui sanctifico eum.*

℣. 17. Græc. Εἶπον Ἀαρών· Ἄνθρωπος ἐκ τοῦ γένους σου εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, τινὶ ἐὰν ᾖ ἐν αὐτῷ μῶμος, οὐ προσελεύσεται προσφέρειν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. *Dic Aaron: Homo de genere tuo in generationes vestras, cuicunque fuerit in eo macula, non accedet ad offerendum munera Dei sui.* At Cypr. constanter legit ut supra in textu, tum ep. 72. p. 128. tum ep. 64. p. 111. b. Similiter hab. Capitul. LXXII. sup. sed absque *vitium.* Item Hieron. in Soph. 3. to. 3. 1672. a. *Et sacerdos in quo fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino.* Aug. l. 2. contra epist. Parmen. c. 7. col. 32. e. 33. a. *Homo qui habuerit maculam & vitium, non accedet dona offerre Deo.* Hesych. in Levit. col. 145. h. *In quo fuerit macula, non accedet.*

VULGATA NOVA.

vel herniosus.

21. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo:

22. vescetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario,

23. ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos.

24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios ejus, & ad omnem Israël, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. LOcutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:	1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:	*Aug. quæst.* 85. *in Levit.* 524. *f. g.*
2. Loquere ad Aaron & ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israël, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt: ego Dominus.	2. Dic Aaron & filiis ejus, & adtendant à sanctis filiorum Israël, & non profanabunt nomen sanctum meum, quanta ipsi sanctificant mihi: ego Dominus.	
3. Dic ad eos, & ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israël Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino: ego sum Dominus.	3. Et dices illis: In progenies vestras omnis homo, quicunque accesserit ab omni semine vestro ad sancta, quæcunque sanctificaverint filii Israël Domino, & erit immunditia ejus in illo, exterminabitur anima illa à me: ego Dominus Deus vester.	
4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificara sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus,	4..... & qui tetigerit omnem immunditiam animæ.....	*Idem quæst.* 86. 525. *b.*
5. & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cujus tactus est sordidus,	5..... aut supra hominem, in quo inquinavit illum, secundùm omnem immunditiam ipsius.....	*Hesych. in Levit.* 147. *g.*

VULGATA NOVA.

6. immundus erit usque ad vesperum, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed cùm laverit carnem suam aquâ,

7. & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

8. Morticinum & captum à bestia non comedent, nec polluentur in eis: ego sum Dominus.

Exod. 22. 31. *Sup.* 17. 15. *Deut.* 14. 21. *Ezech.* 44. 31.

9. Custodiant præcepta mea, ut non subjaceant peccato, & moriantur in sanctuario, cùm polluerint illud: ego Dominus qui sanctifico eos.

10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescentur ex eis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
11. Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domûs ejus fuerit, hi comedent ex eis.	11. Si autem sacerdos possederit animam emptam pecuniâ, hic edet de panibus ejus.....	*Aug. Locut.* 51. 356. *c.*
12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur:	12. Et filia hominis sacerdotis si fuerit viro alienigenæ.....	*Ibid. Locut.* 52.

VULGATA NOVA.

13. sin autem vidua, vel repudiata, & absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui: sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.

13..... *Vid. Not.*

14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comêdit, & dabit sacerdoti in sanctuarium.

15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quæ offerunt Domino:

16. ne fortè sustineant iniquitatem delicti sui, cùm sanctificata comederint: ego Dominus qui sanctifico eos.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Loquere ad Aaron & filios ejus & ad omnes filios Israël, dicesque ad eos: Homo de domo Israël, & de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini,

19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ovibus, & ex capris:

20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 2. Similiter in Gr. verbum pro verbo.

℣. 3. Ita de Græco ad verbum, nisi quòd loco *& dices*, hab. εἶπον (f. εἰπὸν *dic*) & pro *erit*, ᾖ, *fuerit*. Idem August. infra leg. *quæ sanctificant*; at mel. sup. *sanctificaverint*; nam in Gr. ἁγιάζωσιν, in Compl. tamen ἁγιάζουσι. Vid. sup. Capitul. LXXIII.

℣. 4. Gr. Καὶ ὁ ἁπτόμενος, &c. ut in Lat. Similiter Hesych. in Levit. col. 147. f. *Qui tetigerit omnem immunditiam animæ*; id est, inquit August. supra: *aliquid morticinum, cujus secundùm Legem tactus inquinat.*

℣. 5. Itidem Græcè, excepto verbo μιανεῖ, *inquinabit*, pro *inquinavit*.

℣. 11. Græc. loco, *emptam*, hab. ἔγκτητον, *acquisitam*, *comparatam*; reliqua quadrant.

℣. 12. Ita in Græco. Hesych. in Levit. col. 148. e. sic reddit: *Et filia sacerdotis nupta fuerit homini alienigenæ.*

℣. 13. Græcè, Καὶ θυγάτηρ ἱερέως ἐὰν γένηται χήρα ἢ ἐκβεβλημένη, σπέρμα δὲ μὴ ᾖ αὐτῇ, ἐπαναστρέψει ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικὸν κατὰ τὴν νεότητα αὐτῆς· ἀπὸ τῶν ἄρτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς φάγεται, &c. Quæ Tertul. l. de Monog.

VULGATA NOVA.

Deut. 15. 21. Eccli. 35. 14.

21. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quàm de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 150. b.

22..... non offerent hæc Domino, & super altare non dabitur de eis super altare Domino.

VULGATA NOVA.

22. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.

VULGATA NOVA.

23. Bovem & ovem, aure & cauda amputatis, voluntariè offerre potes, votum autem ex eis solvi non potest.

24. Omne animal, quod vel contritis, vel tusis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis.

25. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia: non suscipietis ea.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 53. 356. c.

26. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Vitulum, aut ovem, aut capram, cùm natum fuerit, & erit septem dies sub matre sua.....

VULGATA NOVA.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Bos, ovis, & capra, cùm genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octavo, & deinceps offerri poterunt Domino.

VULGATA NOVA.

28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum fetibus suis.

29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis,

30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in manè alterius diei: ego Dominus.

31. Custodite mandata mea, & facite ea: ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 54.

32..... & sanctificabor in medio filiorum Israël.....

VULGATA NOVA.

32. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israël. Ego Dominus qui sanctifico vos,

33. & eduxi de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum: ego Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 954. b. optimè reddit, dicens: *Sacerdotis jubet viduam vel ejectam, si semen non fuerit illi, in domum patris sui regredi, & de pane ejus ali.*

℣. 22. Græc. Οὐ προσάξεσι ταῦτα τῷ Κυρίῳ, καὶ εἰς κάρπωσιν οὐ δώσετε ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ, &c. ut in Lat. *Non adducent hæc Domino, & in hostiam non dabitis de eis super*, &c.

℣. 26. Itidem Græcè.

℣. 27. Vix meliùs è Græco, detracta ultima voce *sua*; addunt tamen editt. Ald. & Compl. ὑπὸ τὴν μητέρα αὐτῦ. August. observat sup. hîc iterum redundare *&*, ante *erit*, *secundùm usitatissimas locutiones in Scripturis*, *quas*, inquit, *Latini plerique transferre noluerunt.*

℣. 32. Ita etiam in Græco.

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 55. de Levit. 356. e.

2. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Solemnia Domini, quæ vocabitis vocata sancta, ista sunt solemnia mea.

3. Sex diebus facies opera.....

Hesych. in Levit. 152. d. g.

4. Hæ vocatæ sanctæ, quas vocabitis eas in festivitatibus vestris.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas.

3. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facietis in eo: sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

4. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis.

VULGATA NOVA.

Exod. 12. 18. Num. 28. 16.

5. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est:

6. & quintadecima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis:

7. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque: omne opus servile non facietis in eo:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Rectè è Græco, si addas *ea*, verbo *vocabitis*; nam in Græco sic: ἃς καλέσετε αὐτὰς κλητὰς, (suppl. ἑορτάς.)

℣. 3. Græc. ἓξ ἡμέρας, &c.

℣. 4. Græc. Αὗται αἱ ἑορταὶ τῷ Κυρίῳ κληταὶ ἅγιαι, ἃς καλέσετε αὐτὰς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν· i. e. *Hæ sunt solemnitates Domino vocatæ sanctæ, quas vocabitis eas in temporibus vestris.* Legebat Hesych. ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν· nam proximè addit: *Hæc nostra translatio* (Vulg.) *planiùs habet*, temporibus suis.

Vulgata nova.

8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus : dies autem septimus erit celebrior & sanctior : nullumque servile opus facietis in eo.

Versio antiqua.

8. Offeretis holocaustomata Domino septem diebus : dies autem septimus erit celebrior & sanctior : nullumque opus servile facietis in eo.

Hesych. ubi sup.

Vulgata nova.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Cùm ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad sacerdotem :

11. qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati, & sanctificabit illum.

12. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

13. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum : liba quoque vini, quarta pars hin.

Vulgata nova.

14. Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

Deut. 16. 9.

15. Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas,

Versio antiqua.

14..... & fricta cedrinea non manducabitis, usque in illam ipsam diem, quousque offeretis munera Deo vestro. Legitimum æternum in progenies vestras.....

Idem. 153. g.

15. Et numerabitis vobis à die crastino sabbati, qua obtulerit gremium superpositionis ; septem septimanas integras numerabis.

Aug. Locut. 56. de Levit. 356. e.

Vulgata nova.

16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies : & sic offeretis sacrificium novum Domino

17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.

18. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

19. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum.

Vulgata nova.

20. Cùmque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus.

Versio antiqua.

20. Et separabit ea sacerdos separatione cum panibus primitiarum ante Dominum, cum duobus agnis..... cedentque in usus ejus sacerdotis offerentis ea.

Hesych. in Levit. 154. f.

Vulgata nova.

21. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum : omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus vestris.

Sup. 19. 9.

22. Postquam autem messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam usque ad solum : nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

Vulgata nova.

Num. 29. 1.

24. Loquere filiis Israël : Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum :

25. omne opus servile non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

Sup. 16. 29. Num. 29. 7.

27. Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur

Versio antiqua.

24. Loquere filiis Israël, dicens : Mense septimo, unâ mensis, erit vobis requies in memoriale tubarum ; vocata sancta erit vobis :

Ambros. l. de fide resurr. t. 2. 1162. e.

25. omne opus servile non facietis, & accendetis holocaustum Domino.

27. Septimi mensis dies decimus, dies propitiationis ; sancta erit vobis dies, & vexabitis ani-

Ambr. in Ps. 118. 1021. d. Tertul. cont. Psych. 982. b.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Græc. Καὶ προσάξετε, *& adducetis*, loco *offeretis* ; deinde ut sup. præter ult. ista, Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν· πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. *Et dies septima vocata sancta erit vobis : omne opus servile non facietis.*

℣. 14. Græc. Καὶ ἄρτον, καὶ πεφρυγμένα χίδρα νέα, &c. *Et panem, & fricta chidra nova*, &c. ut in Lat. sup. nisi excipias verbum, προσενέγκητε, *obtuleritis*, pro *offeretis*. Quod autem legitur sup. *cedrinea*, vitiosè videtur scriptum à sciolo quodam, vel imperito scriba, loco *cytra nova* : Hesychius enim paulò sup. loquens de Christo, ait : *Et cibum nobis novæ polentæ, & pultium, sive ut LXX.* cytrorum, *præstitit : non enim* nova *solùm, sed &* cytra *Christi præcepta sunt, sive ut* mollia ; *sic enim* cytra *alii Interpretes ediderunt*. Vox igitur *cedrinea*, malè reddita videtur de Græco, χίδρα νέα, quasi unum verbum esset χιδρανεα, cùm sint duo, & χίδρα, & νέα.

℣. 15. Græc. Καὶ ἀριθμήσετε ὑμῖν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν σαββάτων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἂν προσενέγκητε τὸ δράγμα τοῦ ἐπιθέματος, ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους. In Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. hîc additur ἀριθμήσεις, ut apud Aug. sup. qui etiam ait : *Non dixit :* numerabitis, *sed* numerabis, *cùm ad plures superiùs loqueretur :* versu tamen seq. legitur, ἀριθμήσετε, *numerabitis.*

℣. 20. Paulùm dissimiliter Græcè : Καὶ ἐπιθήσει αὐτὰ ὁ ἱερεὺς, μετὰ τῶν ἄρτων τοῦ πρωτογεννήματος, ἐπίθεμα ἐναντίον Κυρίου, μετὰ τῶν δύο ἀμνῶν, ἅγια ἔσονται τῷ Κυρίῳ· τῷ ἱερεῖ τῷ προσφέροντι αὐτὰ αὐτῷ ἔσται. i. e. *Et imponet ea sacerdos cum panibus primæ frugis, superpositionem ante Dominum cum duobus agnis ; sancta erunt Domino : sacerdoti offerenti illa, ei erunt.* His autem posterioribus, *sacerdoti offerenti*, &c. respondent Hesychii ista : *cedentque in usus* &c. quæ παραφραστικῶς videntur dicta.

℣. 24. Optimè de Græco, nisi quòd pro *mense septimo*, legitur ibi, τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου, *mensis septimi*, absque *in*, ante *memoriale*. Eadem memorat idem Ambros. in Ps. 118. col. 1021. d. dicens : *Dies festus septimi mensis, neomeniæ, & memoriale tubarum.*

℣. 25. Sic etiam in Græco, præter unum προσάξετε, *adducetis*, pro *accendetis* ; fortè scripsit Ambros. *accedetis* ; vide etiam eundem in Ps. 118. col. 1021. d.

℣. 27. Priora verba usque ad hoc, *sancta erit*, de Am-

VERSIO ANTIQUA.

mas vestras.....

Tertul. ubi sup.

29. Et omnis anima, quæ vexata non fuerit in illa die, exterminabitur de populo suo.

VULGATA NOVA.

sanctus : affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino.

28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus : quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.

29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis :

VULGATA NOVA.

30. & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

31. Nihil ergo operis facietis in eo : legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus vestris :

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 155. b.

32. sabbata sabbatorum erunt vobis.....

Hieron. in Zach. 14. t. 3. 1801. d.

34..... Mense septimo, quintadecima die mensis, tabernaculorum solemnitas.....

Hesych. in Levit. 156. c.

36.... dies octavus vocalis sanctus erit.... egressus est.....

VULGATA NOVA.

32. sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis : A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

34. Loquere filiis Israël : A quintodecimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino.

35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus : omne opus servile non facietis in eo.

Joan. 7. 37.

36. Et septem diebus offeretis holocausta Domino : dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino : est enim cœtus atque collectæ : omne opus servile non facietis in eo.

VULGATA NOVA.

37. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta & libamenta juxta ritum uniuscujusque diei :

38. exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino.

39. A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus : die primo & die octavo erit sabbatum, id est requies.

40. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo vestro :

VERSIO ANTIQUA.

Missal. Rom. ad commun. sabb. IV. tempor. Sept.

41..... Mense septimo festa celebrabitis,

43..... cùm in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cùm educerem eos de terra Ægypti : ego Dominus Deus vester.

VULGATA NOVA.

41. celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum : legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis,

42. & habitabitis in umbraculis septem diebus : omnis, qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis :

43. ut discant posteri vestri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cùm educerem eos de terra Ægypti : ego Dominus Deus vester.

44. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

brosio sunt, reliqua ex Tertulliano. Græcè ita : Καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου, ἡμέρα ἐξιλασμοῦ, κλητὴ ἁγία ἔσαι ὑμῖν· καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· *Et decimâ mensis septimi hujus, dies propitiationis, vocata sancta erit vobis : & humiliabitis animas vestras.*

℣. 29. Græcè, Πᾶσα ψυχὴ, ἥτις μὴ ταπεινωθήσεται ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, &c. ut in Lat.

℣. 32. Ita primò Græc. habet : sed addit : Καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. Similiter Ambr. in Luc. 20. col. 1511. d. *Sabbato humiliabis animam tuam* : subinde in Gr. ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἑσπέρας σαββατιεῖτε τὰ σάββατα ὑμῶν· unde Tichon. reg. 5. col. 61. c. *A vespera in vesperam obscuravi* (l. *observavi*) *diem sabbatorum.*

℣. 34. Græc. Τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου, ἑορτὴ σκηνῶν ἑπτὰ ἡμέρας τῷ Κυρίῳ. Apud Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1021. d. sic : *Quintusdecimus dies, dies tabernaculorum per octo dies.*

℣. 36. Græc. Ἡ ἡμέρα ἡ ὀγδόη κλητὴ ἁγία ἔσαι ὑμῖν, καὶ προσάξετε ὁλοκαυτώματα Κυρίῳ· ἐξόδιόν ἐσι.

℣. 41. Similiter in Græco.

℣. 43. Græc. Ὅτι ἐν σκηναῖς κατῴκισα τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἐν τῷ ἐξαγαγεῖν με αὐτοὺς, &c. ut in Lat.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Præcipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter,

VULGATA NOVA.

3. extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron à vespere usque ad manè coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus vestris.

4. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

VERSIO ANTIQUA.

3..... Incendent eas Aaron, & filii ejus, à vespera usque manè..... *Hesych. in Levit. 158. g.*

4. Incendent lucernas ante Dominum usque manè. *159. b.*

VULGATA NOVA.

5. Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas:

6. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues:

7. & pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini.

8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filiis Israël fœdere sempiterno:

9. eruntque Aaron & filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto: quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

10. Ecce autem egressus filius mulieris Israëlitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israël, jurgatus est in castris cum viro Israëlita.

VULGATA NOVA.

11. Cùmque blasphemasset nomen, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

12. Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israël loquêris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum:

16. & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

17. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. *Exod. 21. 12.*

VERSIO ANTIQUA.

11. Et cùm nominasset filius mulieris Israëlitidis nomen, maledixit..... *Aug. Locut. 57. t. 3. 356. f.*

13. Et locutus est Dominus ad Moysen, *Cypr. l. 3. Testim. 308. c.*

14. dicens: Produc eum qui maledixerit, foras extra castra, & imponent omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidabit eum omnis synagoga filiorum Israël.

15..... Homo homo, si maledixerit Deum suum, peccatum accipiet: *Aug. quæst. 87. in Levit. t. 3. 525. c.*

16. nominans autem nomen Domini, morte moriatur.....

17. Et homo, qui percusserit omnem animam hominis, & mortuus fuerit, morte moriatur. *Idem. quæst. 88. 525. d.*

VULGATA NOVA.

18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum: sicut fecit, sic fiet ei:

VULGATA NOVA.

20. fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. *Exod. 21. 24. Deut. 19. 21. Matth. 5. 38.*

VERSIO ANTIQUA.

20. contritionem pro contritione, oculum pro oculo..... *Hesych. in Levit. 161. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græc. Καὶ καύσουσιν αὐτὸ Ἀαρὼν, &c. ut in Lat.

℣. 4. Græc. Καύσετε τοὺς λύχνους, &c. ut in Lat. *Accendetis lucernas*, &c.

℣. 11. Ita è Græco ad verbum. Mox August. ibid. *Cùm hîc non addiderit*, Dei, *manifestum est tamen nomen* Dei, *esse intelligendum, cui maledixit.*

℣℣. 13. 14. Similiter in Græco est, nisi quòd loco *produc..... foras*, exstat simpliciter ἐξάγαγε, *educ, ejice*; & pro *lapidabit*, ita, λιθοβολήσουσι, *lapidabunt*, absque his, *filiorum Israël.*

℣. 15. Ita August. ad verbum juxta Mſ. Græc. Sar. ac edd. Compl. & Ald. nam in Mſ. Vat. non geminatur vox Ἄνθρωπος· item loco *si*, legitur ὃς ἐὰν, nec additur pronomen *suum* ad *Deum*. Eodem modo iterum legitur apud August. Locut. 58. to. 3. 356. f. nisi quòd pronom. *suum*, quod in Quæst. refertur constanter ad *Deum*, hîc referri videtur ad *peccatum*, posita distinctione inter *Deum* & *suum*, nec malè; nam in Mſ. Sar. iterum additur, αὐτοῦ, sed post ἁμαρτίαν· verùm August. sup. Quæst. 87. hanc vocem excludere videtur, cùm dicat: *Quasi aliud sit maledicere Deum suum, aliud nominare nomen Domini; atque illud sit peccatum, hoc autem tantum nefas, ut etiam morte sit dignum..... quid ergo distat inter illud peccatum, & hoc tanti sceleris crimen?* &c. Demum ad hoc, *Homo homo*, observat August. in Locut. idem esse, *tanquam dicat, homo ille aut ille, hoc est, quicunque homo*, &c. Hesych. in Levit. col. 160. d. hab. *Homo homo, quicunque maledixerit Deo, peccatum accipiet.*

℣. 16. Itidem Græcè. Hesych. in Levit. col. 160. d. sic: *Qui autem nominat nomen Domini*, &c. ut sup.

℣. 17. Græc. Καὶ ἄνθρωπος ὃς ἂν πατάξῃ ψυχὴν ἀνθρώπου, καὶ ἀποθάνῃ, &c. ut in Lat. Editio Ald. habet, πᾶσαν ψυχὴν, cum August. Hesychius verò in Levit. col. 161. a. sic reddit: *Qui percusserit animam hominis, morte moriatur*: & August. in Quæst. sup. *Non ait: Quicunque percusserit hominem.... sed animam hominis.*

℣. 20. Itidem Græcè.

VULGATA NOVA.

21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur.

22. Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit: quia ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israël: & eduxerunt eum qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israël sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 89. in Levit. t. 3. 525. g. 526. a. b.

2..... Cùm introieritis in terram quam ego do vobis, & requieverit terra quam ego do vobis, sabbata Domini.

3. Sex annis seminabis agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, & congregabis fructum ejus:

4. anno autem septimo, sabbata, requies erit terræ, sabbata Domino: agrum tuum non seminabis, & vineam tuam non putabis.

5. Quæ ab se surgunt agrum tuum, non metes: & uvam sanctificationis tuæ non vindemiabis: annus requiescendi erit terræ:

6. & erunt sabbata terræ esca tibi, & puero tuo, & puellæ tuæ, & mercenario tuo, & inquilino, qui applicitus est ad te:

7. & pecoribus tuis, & bestiis, quæ sunt in terra tua; omne quod nascetur ex eo, in escam.

Hesych. in Levit. 162. c.

8. Septem numerabis tibi requies annorum.....

Idem. 163. a. b.

10..... annus remissionis erit vobis..... & unusquisque ad patriam suam.....

Ibid. 163. c.

12..... de campis comedetis, quæ nascuntur in ea.

13. Anno remissionis significationis.....

14..... secundùm numerum annorum post significationem possidebis à proximo.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino.

Exod. 23. 10.

3. Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus:

4. septimo autem anno sabbatum erit terræ, requietionis Domini: agrum non seres, & vineam non putabis.

5. Quæ sponte gignet humus, non metes: & uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terræ est:

6. sed erunt vobis in cibum, tibi & servo tuo, ancillæ & mercenario tuo, & advenæ, qui peregrinantur apud te:

7. jumentis tuis & pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbebunt cibum.

8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem:

9. & clanges buccinâ mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra.

10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubilæus. Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam:

11. quia jubilæus est & quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis,

12. ob sanctificationem jubilæi, sed statim oblata comedetis.

13. Anno jubilæi redient omnes ad possessiones suas;

14. quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilæi emes ab eo,

VULGATA NOVA.

15. & juxta supputationem frugum vendet tibi.

16. Quantò plures anni remanserint post jubilæum, tantò crescet & pretium: & quantò minus temporis numeraveris, tantò minoris & emptio constabit: tempus enim frugum vendet tibi.

17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.

18. Facite præcepta mea, & judicia custodite, & implete ea, ut habitare possitis in terra absque

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Similiter in Græco, si excipias duo, *ἀναπαύσεται*, *requiescet*, pro *requieverit*, & Κυρίῳ, *Domino*, loco *Domini*. Vide seq. apud Aug.

℣℣. 3. 4. Eadem leguntur in Græco, verbum pro verbo.

℣. 5. In Græco primùm: Καὶ *τὰ αὐτόματα ἀναβαίνοντα τοῦ ἀγροῦ σου*. *Et quæ ab se surgunt de agro tuo*; reliqua ut in Lat. nisi excipiatur vox *ἀναπαύσεως*, *requietis*, loco *requiescendi*. Similiter Hesych. in Levit. col. 162. reddit, *uvam sanctificationis*, è Græco, *σταφυλὴν τοῦ ἁγιάσματος*.

℣. 6. Concinit Græc. nisi quòd habet, *βρώματα*, *escæ*, pro *esca*; rectè Ambros. tum l. de fug. sæc. c. 8. 436. a. tum ep. 67. 1060. b. *Et erunt sabbata terræ vobis escæ.* Item Hesych. in Levit. 162. c. *LXX.* inquit, *non dixerunt*, *inquilinos*, *sed*, *inquilino adjacenti ad te.*

℣. 7. Similiter in Græco, nisi quòd ante *omne*, ponitur, *ἔσται*, *erit*, & pro *quod nascetur ex eo*, legitur, *τὸ γέννημα αὐτοῦ*, *progenies*, vel *fructus ejus*.

℣. 8. Græc. Καὶ ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ ἑπτὰ ἀναπαύσεις ἐτῶν. i. e. *Et enumerabis tibiipsi septem requietes annorum.*

℣. 10. Græcè. Ἐνιαυτὸς ἀφέσεως, σημασία αὕτη ἔσται ὑμῖν· καὶ ἀπελεύσεται εἷς ἕκαστος εἰς τὴν κτῆσιν αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος εἰς τὴν πατριὰν αὐτοῦ ἀπελεύσεσθε. *Annus remissionis, significatio hæc erit vobis: & redibit unusquisque in possessionem suam, & unusquisque in patriam suam redibitis.*

℣. 12. Græc. similiter habet, præter hoc, *τὰ γεννήματα αὐτῆς*, *fructus ejus*, loco *quæ nascuntur in ea*; quod idem sonat.

℣. 13. Græc. Ἐν τῷ ἔτει τῆς ἀφέσεως σημασίας αὐτῆς ἐπανελεύσεται εἰς τὴν ἔγκτησιν αὐτοῦ.

℣. 14. Ad verbum è Græco, nisi excipias istud, *possidebis*, pro quo *κτήσῃ*, mel. *acquires*.

VULGATA NOVA.

ullo pavore,

19. & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.

20. Quòd si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?

21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
22. seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera.	22..... comedetis vetera veterum.	*Hesych. in Lev. 165. b.*
23. Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ & coloni mei estis:	23. Et tèrra non venundabitur in profanationem: mea enim est terra, propter quod proselyti & incolæ vos estis ante me:	*Aug. quæst. 90. in Levit. t. 3. 526. d. e.*
24. unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.	24. & per omnem terram possessionis vestræ mercedem dabitis terræ.	*Idem quæst. 91. & 92. 526. f. g.*

VULGATA NOVA.

25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat:

26. sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire:

27. computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit: & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam:

28. quòd si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubilæum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, & ad possessorem pristinum.

29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus:

30. si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, & posteri ejus in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in jubilæo.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
31. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur: si ante redempta non fuerit, in jubilæo revertetur ad dominum.	31..... ad agrum terræ æstimabuntur.....	*Hesych. in Levit. 165. c.*

VULGATA NOVA.

32. Ædes Levitarum, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi:

33. si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël.

34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
35. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum,	35..... & vivet frater tuus tecum:	*Ambr. de Tob. c. 15. t. 1. 608. f.*
36. ne accipias usuras ab eo, nec ampliùs quàm dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.		
37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges.	37. Pecuniam tuam non dabis illi in usuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas.	

VULGATA NOVA.

38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.

39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum,

40. sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum jubilæum operabitur apud te,

41. & postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum:

42. mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti: non veneant conditione servorum:

43. ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.

44. Servus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt.

45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Itidem Græcè.

℣. 23. Optimè de Græco, præter hoc, *in profanationem*, pro quo εἰς βεβαίωσιν, *in confirmationem*; at in ed. Ald. legitur, εἰς βεβήλωσιν, ut sup. Utramque lectionem notat ipse August. ibid. sed priorem magis probare videtur: *Alii codices*, inquit, *habent* in confirmationem, *quam mendositatem in alterutris priùs in Græco accidisse arbitror, propter verbi similem sonum: βεβήλωσις enim* profanatio *dicitur; βεβαίωσις autem* confirmatio: *sed ille sensus apertus est:* Et terra non venundabitur in profanationem; *id est, ne quis auderet terram, quam accepit à Deo, vendere profanis..... Illud autem subobscurum est:* Non venundabitur terra in confirmationem; *quod puto non intelligendum, nisi ne ita venditio confirmetur, ut eam non recipiat venditor, tempore remissionis, sicut præceptum est. Quod verò sequitur, utrique sensui potest congruere, sive legatur* in profanationem, *sive* in confirmationem. Vide seqq. quæst. 91.

℣. 24. Ita in Græco, nisi excipias vocem λύτρα, loco *mercedem*, propriè *solutionis pretium:* unde Aug. ibid. *Alii autem codices habent: Redemptionem dabitis terræ:* & infra q. 92. 527. b. utrumque explanat; vide sis.

℣. 31. Similiter in Gr. ubi, λογισθήσονται, pro *æstimabuntur*, mel. *computabuntur.*

℣. 35. Itidem Græcè.

℣. 37. Græc. Τὸ ἀργύριόν σου οὐ δώσεις αὐτῷ ἐπὶ τόκῳ, καὶ ἐπὶ πλεονασμῷ οὐ δώσεις, &c. ut sup. *Argentum tuum non dabis ei pro usura, & pro excrescentia non dabis*, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 59. 356. g.

46..... & erunt vobis in possessionem in æternum.....

VULGATA NOVA.

46. & hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum : fratres autem vestros filios Israël ne opprimatis per potentiam.

VULGATA NOVA.

47. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus :

48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,

49. & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se,

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Levit. 171. a.

50..... erit pecunia venditionis ejus, anno sicut dies mercenarii erit cum eo.

VULGATA NOVA.

50. supputatis duntaxat annis à tempore venditionis suæ usque ad annum jubilæum : & pecuniâ, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum & rationem mercenarii supputatâ.

VULGATA NOVA.

51. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad jubilæum, secundùm hos reddet & pretium :

52. si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum,

53. quibus ante servivit mercedibus imputatis : non affliget eum violenter in conspectu tuo.

54. Quòd si per hæc redimi non potuerit, anno jubilæo egredietur cum liberis suis.

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. adv. Gnost. 825. c.

55..... filii Israël famuli, pueri mei hi sunt, quos eduxi de terra Ægypti.

VULGATA NOVA.

55. Mei enim sunt servi, filii Israël, quos eduxi de terra Ægypti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 46. *In possessionem in æternum.* Græcè, Κατόχιμοι εἰς τὸν αἰῶνα, *possessi in æternum*; ad quod Aug. ibid. *Cùm de servis ageret, quos liceret habere Israëlitis*; Et erunt vobis, *inquit*, in possessionem in æternum : *cùm utique æterni moriendo esse non possent, vel domini, vel servi* : æternum *ergo dixit, ubi non est temporis præstitutus modus quousque serviant, sicut constitutus est eis, quos in remissione dimitti jubet libertati suæ.*

℣. 50. In Græco sic : Καὶ ἔσαι τὸ ἀργύριον τῆς πράσεως αὐτȣ̃ ὡς μισθίȣ ἔτος ἐξ ἔτȣς ἔσαι μετ' αὐτȣ̃. i. e. *Et erit argentum venditionis ejus, tanquam mercenarii : annus ex anno erit cum eo.* al. ὡς ἡμέραν μισθίȣ, seu μισθωτȣ̃ *sicut dies mercenarii.*

℣. 55. Gr. Ὅτι ἐμοὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἰκέται εἰσὶ, παῖδές μȣ, &c. *Quia mihi filii Israel domestici sunt, pueri mei*, &c. ut sup. In Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest εἰσὶ.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. adv. Gnost. 825. c.

1. EGo Dominus Deus vester : Non facietis vobis manufacta nec sculptile, nec staticulum statuetis vobis, nec lapidem scopum ponetis in terra vestra : ego Dominus Deus vester.

VULGATA NOVA.

1. EGo Dominus Deus vester : Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum : ego enim sum Dominus Deus vester. *Exod. 20. 4. Deut. 5. 8. Ps. 96. 7.*

2. Custodite sabbata mea, & pavete ad sanctuarium meum : ego Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 60. t. 3. 357. a.

3. Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea observaveritis, & feceritis ea, & dabo pluviam vobis in tempore suo,

Aug. contr. Adim. t. 8. 142. e. f.

4. & producet terra fructus suos, & arbores poma.

5. Et vindemiæ tuæ messibus succedent, & satio vindemiis : & saturabimini.....

6. Et sedebitis in pace in terra vestra : & dor-

VULGATA NOVA.

3. Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, *Deut. 28. 1.*

4. & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.

5. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem : & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pavore habitabitis in terra vestra.

6. Dabo pacem in finibus vestris : dormietis,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè additur αὐτοῖς, post *vobis*, quod deest in Mſ. Sar. item pro *sculptile*, hab. γλυπτὰ, *sculpta*; in Mſs. verò Sar. & Oxon. γλυπτὸν, ut sup. Item loco *staticulum statuetis*, est, ϛήλην ἀναϛήσετε, *titulum erigetis*; & post *vestra*, additur, προσκυνῆσαι αὐτῷ, *ad adorandum eum*, nec non εἰμὶ, post *ego*, quod abest à Mſ. Sar. & Compl. cætera concordant.

℣. 3. Optimè de Græco, nisi quòd pro *observaveritis*, est φυλάξησθε, *custodieritis*, quod idem valet.

℣. 4. Hoc, & de seqq. multa sensum magis reddunt quàm verba; ea etiam ab Augustino non videntur ibi aliter prolata, quam ab Adimanto ipso proposita fuerant. Id jam observavimus supra ad Gen. 17. 9. idemque magis constabit ex his quæ infra subjicimus, eorundem contentione facta cum Græco, quod ita se habet : Καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τὸν καρπὸν αὐτῶν. *Et terra dabit genimina sua, & ligna camporum reddent fructum suum.* Hesych. in Levit. col. 172. ex LXX. *Ligna campi dabunt fructum suum.*

℣. 5. Multò plura nunc habentur in Græco, scilicet : Καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον· καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν· καὶ κατοικήσετε μετὰ ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ πόλεμος ȣ̓ διελεύσεται διὰ τῆς γῆς ὑμῶν. *Et comprehendet vobis trituratio vindemiam, & vindemia comprehendet sationem : & manducabitis panem vestrum ad saturitatem : & habitabitis cum securitate super terram vestram, & bellum non pertransibit per terram vestram.* Notandum verò ultima ista, καὶ πόλεμος, &c. usque ad finem ℣. desiderari in Mſs. Sar. & Oxon. in Mſ. verò Alex. ac edit. Compl. transferri infra, post *bestias malas de terra vestra.* Hesych. in Levit. col. 173. a. similiter ait legi apud LXX. *Et bellum non pertransibit terram.*

℣. 6. Magis concordant ista cum Græco : loco tamen

VULGATA NOVA.

& non erit qui exterreat. Auferam malas beſtias : & gladius non tranſibit terminos veſtros.

7. Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis :

8. perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centum de vobis decem millia : cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro.

9. Reſpiciam vos, & creſcere faciam : multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiſcum.

10. Comedetis vetuſtiſſima veterum, & vetera novis ſupervenientibus projicietis.

11. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abjiciet vos anima mea.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi ſup.

mictis, & non erit qui vos terreat : & perdam omnem belluam ex terra veſtra.

7. Et perſequemini inimicos veſtros, & cadent ante vos in gladio :

8. & inſequentur quinque ex vobis centum, & centum ex vobis perſequentur decem millia : & concident inimici veſtri ante vos in gladio.

9. Et veniam, & benedicam vos : & multiplicabo vos, & diſponam vos.

10. Manducabitis vetus quod inveteravit, & projicietis vetus ante novum.

11. Et ponam tabernaculum meum in vobis, & non abominabitur anima mea vos.

Aug. quæſt. 93. in Levit. t. 3. 527. b.

VULGATA NOVA.

2. Cor. 6. 16.

12. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, vosque eritis populus meus.

12..... *Vide Not.*

13. Ego Dominus Deus veſter : qui eduxi vos de terra Ægyptiorum, ne ſerviretis eis, & qui confregi catenas cervicum veſtrarum, ut incederetis erecti.

14. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea,

15. ſi ſpreveritis leges meas, & judicia mea contempſeritis, ut non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum :

Deut. 28. 15. Thren. 2. 17. Malach. 2. 2.

VULGATA NOVA.

16. ego quoque hæc faciam vobis : Viſitabo vos velociter in egeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtra ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus devorabitur.

17. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubjiciemini his qui oderunt vos : fugietis, nemine perſequente.

18. Sin autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra,

19. & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboque vobis cœlum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam.

VERSIO ANTIQUA.

16..... ſcabiem & morbum regium conſumentes oculos veſtros..... obfirmabo ſuper vos.

Heſych. in Levit. 174. b.

18. Et ſi uſque adhuc non obedieritis mihi, & apponam caſtigare vos ſepties in peccatis veſtris,

Aug. Locut. 61. t. 3. 358. a.

19..... Ponam cœlum vobis ferreum, & terram æneam.

Hieron. in Iſai. 5. t. 3. 48. a.

VULGATA NOVA.

20. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt.

21. Si ambulaveritis ex adverſo mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras in ſeptuplum propter peccata veſtra :

22. immittamque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæque fiant viæ veſtræ.

23. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaveritis ex adverſo mihi :

24. ego quoque contra vos adverſus incedam, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra :

25. inducamque ſuper vos gladium ultorem fœderis mei. Cùmque confugeritis in urbes, mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtium,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſedebitis in pace, nunc legitur, δώσω εἰρήνην, *dabo pacem ;* & loco *omnem belluam*, θηρία πονηρὰ, *beſtias malas.*

℣. 7. Ita Græcè, excepta voce ultima, φόνῳ, vel cum Compl. ἐν φόνῳ, *cæde*, pro *in gladio.*

℣. 8. Aptè ad Græcum, niſi excipias præpoſition. *in*, quæ deeſt ante vocem *gladio* ; item legitur ſupra, ἐξ ὑμῶν πέντε ἑκατὸν, loco *quinque ex vobis centum ;* in Mſ. Ox. πεντήκοντα ἑκατόν. Sic etiam vertiſſe LXX. auctor eſt Heſych. qui in Levit. col. 173. a. legit : *Expellent quinquaginta, centum quinquaginta.*

℣. 9. In Græco ſic : Καὶ ἐπιβλέψω ἐφ' ὑμᾶς, καὶ αὐξανῶ ὑμᾶς, καὶ πληθυνῶ ὑμᾶς, καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου μεθ' ὑμῶν. *Et reſpiciam ſuper vos, & augebo, & multiplicabo vos, & ſtatuam teſtamentum meum vobiſcum.* Ald. edit. ante αὐξανῶ, ponit καὶ εὐλογήσω ὑμᾶς, *& benedicam vobis.*

℣. 10. Sequitur Græcè : Καὶ φάγεσθε παλαιὰ, καὶ παλαιὰ παλαιῶν, καὶ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐξοίσετε. *Et manducabitis vetera, & vetera veterum, & vetera à facie novorum ejicietis.* In Compl. deeſt 1. παλαιά. Concinit Ambr. l. 2. de Cain, c. 6. to. 1. col. 215. b. ubi ſic : *Manducate vetera veterum, & vetera à facie novorum auferte.* Similiter habet Heſych. in Levit. col. 173. c. ex LXX. *Comedetis vetera veterum.*

℣. 11. Ita in Græco ad verbum : in Mſ. tamen Alex. ac edit. Ald. legitur, Καὶ θήσω τὴν διαθήκην μου, unde Heſych. in hunc loc. col. 173. d. *LXX.* inquit, *Conſtituam teſtamentum meum vobiſcum.*

℣. 12. Huic verſiculo reſpondent iſta de Ambroſio in Pſ. 118. to. 1. col. 1058. b. *Et inhabitabo in illis ;* item l. de Parad. col. 176. e. & l. de Spir. S. to. 2. col. 683. f. *Et inhabitabo in illis, & inter eos ambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Similiter Hilar. in Pſ. 31. col. 448. f. *Habitabo in his, & in illis ambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Item Aug. l. 22. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 700. c. *Ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi plebs.* In Græco ſic : Καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν, καὶ ἔσομαι ὑμῶν Θεὸς, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός. *Et inambulabo in vobis, & ero veſter Deus, & vos eritis mihi populus.*

℣. 16. Græc. Καὶ ἐπιστήσω ἐφ' ὑμᾶς τὴν ἀπορίαν, τήν τε ψώραν, καὶ τὸν ἴκτερον σφακελίζοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἐκτήκουσαν, &c. *Et obfirmabo ſuper vos inopiam conſilii, & ſcabiem*, &c. Idem Heſych. inf. *& ardorem, ſive* ἴκτερον, *conficientem oculos eorum, & animas conſumentem.*

℣. 18. Optimè è Græco, niſi excipias iſtud, *obedieritis mihi*, pro quo, ὑπακούσητέ μου, *obaudieritis me.* Heſych. in Levit. col. 175. a. ex LXX. *Si uſque ad hæc non audieritis me.* In editt. Ald. & Compl. poſt hoc, *caſtigare vos*, additur, πληγαῖς, *plagis ;* Capitul. quoque LXXXVIII. ſup. hab. *In tribulationibus, & fame, & plagis malis caſtigandos* (eos,) *ſi præcepta non ſerventur.*

℣. 19. Ita de Græco, præter hoc ultim. *& terram æneam*, pro quo, καὶ τὴν γῆν ὑμῶν ὡσεὶ χαλκῆν, *& terram veſtram quaſi æream.* Ambroſ. l. 2. Hexa. col. 30. d. his alludens, ait : *Erit tibi cœlum ſuper caput tuum æneum, & terra tua ferrea.*

Vulgata nova.

26. postquam confregero baculum panis vestri: ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non saturabimini.

27. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me:

27..... 28. *Vide Not.*

28. & ego incedam adversùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra,

29. ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum:

30. destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea,

31. in tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum.

32. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint:

Versio antiqua.

Aug. quæst. 94. in Levit. t. 3. 528. b.

33..... & consumet vos perambulans gladius, & terra vestra deserta, & civitates vestræ erunt desertæ.

34. Tunc bene sentiet terra sabbata suá omnes dies desolationis suæ: & vos eritis

35. in terra inimicorum vestrorum.....

Aug. quæst. 94. in Levit. 528. c. d.

36. Et eis qui residui sunt ex vobis, superducam formidinem in cor eorum..... & persequetur eos sonus folii volantis.....

Vulgata nova.

33. vos autem dispergam in gentes, & evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & civitates vestræ dirutæ.

34. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ: quando fueritis

35. in terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eò quòd non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea.

36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente,

Vulgata nova.

37. & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrûm inimicis audebit resistere:

38. peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet.

39. Quòd si & de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur:

40. donec confiteantur iniquitates suas, & majorum suorum, quibus prævaricati sunt in me, & ambulaverunt ex adverso mihi.

Versio antiqua.

Hesych. in Levit. 177. e. f.

41..... & peccata sua placita habebunt.

42. Et recordabor testamentum Jacob, & testamentum Isaac, & testamentum Abraham.....

Vulgata nova.

41. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis.

42. Et recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Jacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero:

Vulgata nova.

43. quæ cùm relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi verò rogabunt pro peccatis suis, eò quòd abjecerint judicia mea, & leges meas despexerint.

44. Et tamen etiam cùm essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi ut consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis.

Ego enim sum Dominus Deus eorum,

45. & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti in conspectu gentium, ut essem Deus eorum: ego Dominus. Hæc sunt judicia atque præcepta & leges, quas dedit Dominus inter se & filios Israël in monte Sinai per manum Moysi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 27. 28. Eò spectant quæ refert Hieron. in Ezech. 14. to. 3. col. 778. c. *Si ambulaverint ad me perversi, & ego ambulabo contra eos in furore perverso:* & in Ecclesiast. to. 2. col. 752. b. *Si ambulaverint ad me perversi, & ego ambulabo ad eos in furore meo perversus.* Græc. Ἐὰν δὲ..... πορεύησθε πρός με πλάγιοι, ϗ αὐτὸς πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν ἐν θυμῷ πλαγίῳ.

℣. 33. Græc. Καὶ ἐξαναλώσει ὑμᾶς ἐπιπορευομένη ἡ μάχαιρα, ϗ ἔσαι ἡ γῆ ὑμῶν, &c. ut in Lat.

℣. 34. Ita de Græco, nisi excipias verbum *benesentiet*, pro quo εὐδοκήσει, i. e. *grata*, vel *cara habebit.*

℣. 35. Similiter in Græco.

℣. 36. Græc. Καὶ τοῖς καταλειφθεῖσιν ἐξ ὑμῶν ἐπάξω δουλείαν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν..... ϗ διώξεται αὐτοὺς φωνὴ φύλλου φερομένου, &c. Ms. Alex. loco δουλείαν, *servitutem*, habet, δειλίαν, Oxon. & Sar. mel. δειλίαν, *timiditatem.*

℣. 41. Græc. bene, Καὶ τότε εὐδοκήσουσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

℣. 42. Ita quoque in Græco.

CAPUT XXVII.

Vulgata nova.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Homo qui votum fecerit, & spoponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit pretium.

3. Si fuerit masculus à vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarii:

4. si mulier, triginta.

5. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos: femina decem.

6. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli: pro femina, tres,

VULGATA NOVA.

7. Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim siclos: femina decem.

8. Si pauper fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse reddere, tantum dabit.

9. Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

10. & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono: quòd si mutaverit; & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.

11. Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem:

12. qui judicans utrùm bonum an malum sit, statuet pretium:

13. quod si dare voluerit is qui offert, addet supra æstimationem quintam partem.

14. Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrùm bona an mala sit, & juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur:

15. sin autem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domum.

16. Quòd si agrum possessionis suæ voverit, & consecraverit Domino: juxta mensuram sementis æstimabitur pretium: si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti.

17. Si statim ab anno incipientis jubilæi voverit agrum, quantò valere potest, tantò æstimabitur:

18. sin autem post aliquantum temporis: supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubilæum, & detrahetur ex pretio.

19. Quòd si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum.

20. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit:

21. quia cùm jubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.

22. Si ager emptus est, & non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino,

VULGATA NOVA.

23. supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilæum, pretium: & dabit ille qui voverat eum, Domino:

VERSIO ANTIQUA.

23..... & reddet pretium in die illo sanctum Domino.

Hesych. in Levit. 183. b.

VULGATA NOVA.

24. in jubilæo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ.

25. Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet.

Exod. 30. 13. Num. 3. 47. Ezech. 45. 12.

26. Primogenita quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit & vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.

27. Quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta æstimationem tuam, & addet quintam partem pretii: si redimere noluerit, vendetur alteri quantocunque à te fuerit æstimatum.

28. Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.

Sup. 6. 17. 25.

29. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.

VULGATA NOVA.

30. Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur.

31. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum.

32. Omnium decimarum bovis & ovis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

33. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur: si quis mutaverit: & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.

34. Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israël, in monte Sinai.

VERSIO ANTIQUA.

30. Omnis decima terræ..... & à fructu ligneo, Domino est.....

Anon. ap. Ambr. t. 2. 2. b.

32. Et omnis decima boum, & ovium, & omne quod venerit in numero sub virga, decima erit sancta Domino.

33. Non mutabis illud bonum malo, neque malum bono.....

Ms. Floriac. n. 10.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Nunc etiam ita legitur Græcè.

℣. 30. Ita in Græco est.

℣. 32. Eadem sunt in Græco, præter hoc, τὸ δέκατον ἔςαι ἅγιον, *hoc decimum erit sanctum*, loco *decima erit sancta*. In Ms. Floriac. sic: *Omnis decima boum & ovium, & omne quodcunque transiet sub virga in numerum, decimum quodcunque erit sanctum Domino.*

℣. 33. Græc. Οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ, &c. ut sup.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LEVITICUS.

CAP. I. ℣. 4. Ponetque manum super caput hostiæ. *Non scribas plurale* manus, *pro singulari* manum. *Idem infra*, c. 4. ℣. 29.

℣. 5. Et offerent filii Aaron sacerdotes. *Nominativus pluralis* sacerdotes, *non est commutandus cum genitivo singulari* sacerdotis.

℣. 10. Masculum absque macula offeret. *Loco unius vocis* masculum, *alii legunt tres*, agnum anniculum &; *malè*.

℣. 14. Aut pullis columbæ. *Non mutes disjunctivam* aut, *cum copulativa* &.

CAP. II. ℣. 2. Ac deferet ad filios Aaron sacerdotes,

Idem judicium quod supra, 1. ℣. 5.

℣. 11. Nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino. *Non est mutandus tertius casus* Domino, *secundo* Domini.

℣. 13. In omni oblatione tua offeres sal. *Non omittas pronomen* tua.

℣. 14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum. *Plerique, pro nomine adjectivo* primarum, *scribunt substantivum* primitiarum.

℣. 15. Fundens supra oleum. *Non sunt scribendæ dictiunculæ duæ* super ea, *loco unius* supra.

Cap. III. ℣. 2. Fundentque filii Aaron sacerdotes. *Nominativus* sacerdotes *constanter servatur, exploso genitivo* sacerdotis, *ut supra*, 1. ℣. 5. & 2. ℣. 2.

Cap. IV. ℣. 2. Anima, quæ peccaverit. *Pro* quæ, *in aliis est* cum.

℣. 6. Cùmque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies. *Alii pro vocabulis ablativi casus* sanguine & eo, *scribunt vocabula accusativi casus* sanguinem & eum: *nam plurale* eos *spurium est prorsus.*

℣. 8. Et adipem vituli auferet. *Cave mutes* auferet, *quod est* tollet, *cum* offeret, *quod est sacrificabit, ut plerique faciunt.*

℣. 10. Sicut aufertur de vitulo. *Idem est hîc cavendum, videlicet, ne pro* aufertur, *substituatur* offertur.

℣. 13. Quòd si omnis turba Israël ignoraverit. *Non addas* filiorum.

℣. 25. Et reliquum fundens ad basim ejus. *Non opus est addere* sanguinem, *tametsi legatur Hebraïcè: facilè enim intelligitur.*

℣. 26. Adipem verò adolebit supra. *Similiter nec hîc opus est addere* altare, *quod subditur à quibusdam Manuscriptis, Hebræo conformiter.*

℣. 35. In incensum Domini. *Non est omittenda præpositio* in.

Cap. V. ℣. 19. Quia per errorem deliquit in Dominum. *Retinendus est accusativus* Dominum, *rejecto ablativo.*

Cap. VI. ℣. 9. Ignis ex eodem altari erit. *Plerique legunt* in, *pro* ex.

℣. 16. Et comedet in loco sancto atrii tabernaculi. *Pro duabus vocibus, quas habent Sixtina Biblia quàm optimè,* sancto atrii; *seu tribus, quas alia quædam,* sancto in atrio: *vulgaria legunt unam,* sanctuarii; *malè.*

Cap. VII. ℣. 14. Offeretur Domino. *Non mutes futurum* offeretur, *præsenti* offertur.

Cap. VIII. ℣. 3. Ad ostium tabernaculi. *Non omittas vocem* tabernaculi.

℣. 22. In consecratione sacerdotum. *Non est mutandus sextus casus quarto,* consecrationem.

℣. 24. Et pollices manûs ac pedis dextri. *Nec hîc mutandus est numerus pluralis singulari,* pollicem.

℣. 28. In odorem suavitatis sacrificii Domino. *Pro genitivo* Domini, *qui à plerisque legitur, Correctores rectè substituerunt dativum* Domino.

Cap. IX. ℣. 3. Et vitulum atque agnum anniculos. *Et hîc rectè dederunt pluralem numerum* anniculos, *pro singulari* anniculum.

℣. 22. Et extendens manus ad populum. *In aliis libris est* manum, *numero singulari.*

Cap. X. ℣. 18. Non sit illatum intra sancta. *Non addas* sanctorum.

Cap. XI. ℣. 1. Dicite filiis Israël. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus:* Custodite omnia quæ scripsi vobis, ut sim Deus vester: *superfluit.*

℣. 26. Et qui tetigerit illud, contaminabitur. *Pro masculino* qui, *minùs rectè scribitur à libris quibusdam neutrum* quidquid.

Cap. XIII. ℣. 12. Et operuerit omnem cutem. *Quod alii libri scribunt* carnem, *hic emendatum est* cutem, *quod est pellem, consentaneè Hebræo.*

℣. 31. Recludet eum septem diebus. *Non mutes numerum singularem* eum *plurali* eos.

Cap. XIV. ℣. 43. Et pulvis erasus. *Notariorum temeritas fuit, quod pro* erasus, *seu abrasus, plerique libri habeant,* elatus, *quod est, exportatus.*

℣. 49. Et in purificationem ejus. *Quartus casus* purificationem, *non est commutandus cum sexto* purificatione, *qui in multis est libris.*

Cap. XV. ℣. 21. Et in quo dormierit vel sederit. *Non addas nomen* locus: Et locus in quo, &c.

℣. 27. Quicunque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua. *Consultò substitutum est neutrum plurale* ea, *in locum feminini singularis* eam, *quod est in plerisque libris.*

℣. 31. Ut caveant immunditiam. *Interpres dedit singulare* immunditiam, *si optimis libris habetur fides, non plurale* immunditias.

Cap. XVII. ℣. 8. Homo de domo Israël. *Quidam libri pro* domo, *scribunt* filiis; *malè.*

℣. 9. Ut offeratur Domino. *Passivum* offeratur *dedit Interpres, non activum* offerat.

℣. 10. Qui peregrinatur inter eos. *Sic & Hebraïcè legitur pronomen tertiæ personæ* eos, *pro pronomine secundæ personæ* vos, *quod est in plerisque Latinis libris, hic ut supra,* ℣. 8.

℣. 11. Ut super altare in eo expietis. *Pro duabus voculis* in eo, *quidam libri habent unicam* meum: *neutrum Hebraïcè legitur, prius autem est congruentius.*

℣. 16. Quòd si non laverit vestimenta sua & corpus. *Non mutes conjunctivam* &, *cum disjunctiva* vel corpus.

Cap. XVIII. ℣. 16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis. *His verbis non est præmittendum,* & uxorem fratris sui nullus accipiat, *utpote illorum interlinearis expositio.*

Cap. XIX. ℣. 8. Et peribit anima illa de populo suo. *Non mutes* populo suo, *cum* medio populi sui.

℣. 9. Cùm messueris segetes terræ tuæ. *Interpres non addidit copulativam* cùmque.

℣. 19. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. *Alii scribunt numero plurali,* jumenta tua.

℣. 20. Quæ sit ancilla, etiam nubilis. *Insignis loci restitutio, quâ pro* nobilis, *hoc est, genere clara, quod priùs ferè legebatur, repositum est,* nubilis, *quod est, apta viro, seu potiùs promissa nuptui: nam alii ex Hebræo vertunt* desponsata viro. *LXX.* servata homini.

℣. 26. Non comedetis cum sanguine. *Meritò ablata est vox* carnem, *quæ à quibusdam additur.*

℣. 28. Non incidetis carnem vestram. *Non est commutandus numerus singularis, cum plurali* carnes vestras.

Cap. XX. ℣. 7. Quia ego sum Dominus Deus vester. *Non est addenda vox* sanctus. Quia ego sanctus sum, &c.

℣. 9. Patri matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum. *Ita legendum est* maledixit, *non* qui maledixerit.

Cap. XXI. ℣. 2. Super patre & matre, & filio & filia, fratre quoque & sorore virgine. *Sextum casum ubique dedit Interpres, si antiquis libris creditur, non quartum.*

℣℣. 7. 8. Scortum & vile prostibulum non ducent uxorem..... quia consecrati sunt Deo suo, & panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti. *Alii libri, numero singulari habent,* ducet, consecratus est, offert, sit ergo sanctus. *Hebræum quædam plurali, quædam singulari numero legit.*

℣. 8. Qui sanctifico eos. *Hæc lectio respondet Græcæ interpretationi LXX. duorum virorum: altera, quæ est plerorumque Latinorum librorum, pro tertiæ personæ pronomine* eos, *scribentium secundæ* vos, *respondet Hebræo.*

℣. 23. Quia maculam habet. *Retinenda est conjunctio* quia, *non vertenda in pronomen* qui.

Cap. XXII. ℣. 6. Sed cùm laverit carnem suam aquâ. *Alii pro* carnem suam, *substituunt* corpus suum, *minùs rectè.*

℣. 23. Voluntariè offerre potes. *Non mutes activum cum passivo, nec secundam personam cum tertia,* offerri potest.

℣. 24. Quod vel contritis vel tusis. *Malè scribunt plerique* tonsis, *quod est à tondeo, secundæ conjugationis: scribendum est enim* tusis, *vel certè* tunsis, *à tundo, tertiæ conjugationis.*

Cap. XXIII. ℣. 11. Ut acceptabile sit. *Neutrum* acceptabile, *cum masculino* acceptabilis, *ne commutetur.*

℣. 14. Usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. *Futurum indicativi* offeretis, *non est corrigendum per præsens conjunctivi* offeratis.

Cap. XXIV. ℣. 11. Cùmque blasphemasset nomen. *Cave addas* Domini *aut* Dei, *quod consultò omissum à Mose est.*

℣. 16. Lapidibus obruet eum omnis multitudo. *Non est addenda vox* populi.

Cap. XXV. ℣. 2. Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. *Pro secunda persona* sabbatizes, *in aliis libris est tertia,* sabbatizet: *cui ut darent suppositum, addiderunt quidam* populus. *Si addidissent* terra, *fuisset verisimilius: id enim addunt similiter Hebræa, Chaldæa, & Græca. Sed videtur Latinus Interpres τὸ* terra *Hebraïcè non legisse, itaque dedisse secundam personam* sabbatizes, *pro quo quidam scripserunt plurali numero* sabbatizate, *ut evitarent duram illam numeri mutationem. Quocunque modo legas, sermo de terra est: nam quomodo implendum sit, quod Latinè jubetur Israël sabbatizare sabbatum, explicant versus proximè sequentes:* Sex annis seres agrum tuum, &c. *Jam tertius casus* Domino, *quem multi vertunt in secundum* Domini, *omnino retinendus est.*

℣. 6. Qui peregrinantur apud te. *Quidam mutarunt pluralem numerum* peregrinantur, *cum singulari* peregrinatur, *persuasi, hoc verbi, non nisi ad proximum* advenam, *referendum esse; malè.*

℣. 11. Non seretis neque metetis. *Miror quo consilio*

quidam mutaverint neque, *in* atque.

Cap. XXVI. ℣. 40. Donec confiteantur iniquitates ſuas & majorum ſuorum. *Falſi quidam*, *pro* majorum, *ſeu patrum* ſuorum, *ſcripſerunt* malorum ſuorum recordentur.

℣. 45. Ego Dominus. *Non eſt adjicienda vox* Deus.

℣. 46. Inter ſe & filios Iſraël. *Non repetas præpoſitionem* inter.

Cap. XXVII. ℣. 13. Addet ſupra æſtimationem quintam partem. *Melius eſt* ſupra, *quàm* ſuper: *genitivus autem* æſtimationis, *poſitus à quibuſdam loco accuſativi* æſtimationem, *non eſt ferendus.*

℣. 26. Primogenita quæ ad Dominum pertinent. *Non mutes* Dominum, *cum* Deum.

℣. 27. Redimet qui obtulit juxta æſtimationem tuam. *Cave ne in locum pronominis ſecundæ perſonæ* tuam, *ſubroges pronomen tertiæ* ſuam.

Ibidem. Vendetur alteri quantocunque à te fuerit æſtimatum. *Rectè Correctores Romani, unam voculam* ante, *quæ à pleriſque legebatur, diſtraxerunt in duas* à te: *repetitur enim Hebraicè* juxta æſtimationem tuam.

℣. 28. Non vendetur nec redimi poterit. *Sic ſcribunt antiqui codices* vendetur, *non* veniet.

℣. 33. Et quod mutatum eſt, & pro quo mutatum eſt, ſanctificabitur Domino. *Antiqui libri omittunt* & pro quo mutatum eſt, *tanquam, inquit Epanorthotes, quod ſatis intelligatur, vel ex addita conjunctione* &; *ſed Correctoribus viſum eſt relinquere illud, majoris claritatis gratia, quemadmodum ſupra*, ℣. 10. *utrumque exprimitur.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rurſum ab eodem Francisco Luca obſervatæ.

LEVITICUS.

Cap. XX. ℣. 5. Ut fornicaretur cum Moloch. *Alii boni Libri ſcribunt numerum pluralem* fornicarentur.

Cap. XXV. ℣. 12. Sed ſtatim oblata comedetis. *Alii Libri legunt* ablata, *id eſt, primam vocalem, pro quarta.*

*CAPITULA LIBRI NUMERORUM.

Ex codd. Mſs. S. Pauli Orat. B. VI. & VII. S. Petri, 21. & Vatic. 4220. edita à Joſepho Maria Caro presb. Romæ, 1688. & to. 1. nov. edit. Hieron.

I. [a] *Recognitio duodecim tribuum facta à Moyſe & Aaron, & à* [b] *duodecim principibus, à viginti annis & ſupra, præter Levitas, DC. III. mil. & DL.* c. 1. ℣℣. 1. 46.

II. *Jubet Dominus tribum Levi non numerari, ut ipſi tabernaculo deſerviant, & miniſtrent.* c. 1. ℣. 49.

III. *Jubet Dominus ut ordinatè procedant per domus paternas, & per* [c] *turmas.* c. 2. ℣. 2.

IV. *De progenie* [d] *Moyſi, & Aaron, & filiorum ejus, qui ad ſacerdotium uncti ſunt.* c. 3. ℣. 1.

V. *Levitas dicit Dominus adjungi Aaron, eò quòd ſibi acceperit eos pro omnibus primogenitis Iſraël.* c. 3. ℣. 5.

VI. *Levitæ dinumerantur à menſe uno & ſupra, viginti duo millia ducenti* [e] *ſeptuaginta quatuor.* c. 3. ℣. 14.

VII. *Omne primogenitum filiorum Iſraël à menſe uno & ſupra, juſſit Dominus dinumerari.* c. 3. ℣. 40.

VIII. *Filios Caath jubet Dominus portare arcam, & menſam, & altare; & ut non tangant* [f] *ſancta, ne moriantur.* c. 4. ℣℣. 1. 15.

IX. *Filios* [g] *Gerſon jubet portare tabernaculum, & lora.* c. 4. ℣. 21.

X. *Filios Merari* [h] *capita tabernaculi, & feras, & columnas, & baſes: omnes portantes opus tabernaculi, octo millia quingenti octuaginta.* c. 4. ℣℣. 31. 48.

XI. *Jubet Dominus ejici de caſtris omnem immundum.* c. 5. ℣. 1.

XII. *De muliere quæ latenter fuerit* [i] *adulterata.* c. 5. ℣. 11.

XIII. *De his qui votum voverint caſtitatis.* c. 6. ℣. 1.

XIV. *Quomodo benedicant populum ſacerdotes.* c. 6. ℣. 22.

XV. *Ungit Moyſes tabernaculum, & principes munera offerunt.* c. 7. ℣. 1.

XVI. *Singuli per ſingulos dies duodecim principes munera ſua Moyſi offerunt.* c. 7. ℣. 10.

XVII. *De candelabro, & lucernis.* c. 8. ℣. 1.

XVIII. *De Levitis purificatis ad miniſterium tabernaculi.* c. 8. ℣. 5.

XIX. [k] *A viginti quinque annis Levitas accedere ad miniſtrandum, & à quinquaginta recedere.* c. 8. ℣. 24.

XX. *Anno ſecundo ex Ægypto, in primo menſe, jubet Dominus celebrari paſcha.* c. 9. ℣. 1.

XXI. *Perfectum eſt tabernaculum, & nubes texit illud in die, & ignis in nocte.* c. 9. ℣. 15.

XXII. *Præcedente nube, ex præcepto Domini* [l] *promovebant, & conſiſtebant.* c. 9. ℣. 17.

XXIII. *De tubis argenteis ad promovenda caſtra.* c. 10. ℣. 2.

XXIV. *In ſecundo anno, ſecundo menſe, promovent omnes filii Iſraël caſtra.* c. 10. ℣. 11.

XXV. *Hobab* [m] *generum ſuum hortatur Moyſes venire ſecum.* c. 10. ℣. 29.

XXVI. [n] *Promoverunt de monte Domini; & arca*

Notæ.

* Hæc Capitula Latinam ſapiunt Verſionem antiquam, ſaltem in pluribus. Id maximè apparet ex magna ipſis cum Græco vicinitate. Non negaverim tamen eadem in multis cum Vulgata convenire; at ne illis quidem à Græco valde diſcrepare videntur.

[a] In Græco paſſim ἐπίσκεψις.

[b] Al. *duodecim tribuum.*

[c] Edit. nov. Hieron. addit *ſuas.* Gr. loco *turmas* hab. τάγμα, *ordinem*, Vulg. *turmas.*

[d] Ed. Hieron. *Moſis* conſtanter hìc & infra.

[e] Ed. Hieron. addit &.

[f] Optimè è Græco, in quo τῶν ἁγίων, in Vulg. *vaſa ſanctuarii.* c. 4. ℣. 15.

[g] Gr. Γεδσών, al. tamen Γερσών.

[h] Vulg. *tabulas*, Gr. κεφαλίδας *capitella*; at pro *feris*, utrobique *vectes.*

[i] Al. *deprehenſa in adulterium.*

[k] Ita Auguſt. infra, c. 8. ℣℣. 24. 25. Græc. Ἀπὸ πέντε καὶ εἰκοσαετοῦς..... εἰσελεύσονται ἐνεργεῖν..... Καὶ ἀπὸ πεντηκονταετοῦς ἀποστήσεται ἀπὸ τῆς λειτουργίας, &c. Vulg. *A viginti quinque annis..... ingredientur ut miniſtrent..... Cùmque quinquageſimum annum ætatis impleverint, ſervire ceſſabunt.*

[l] Similiter Aug. infra, c. 9. ℣. 17. Gr. paſſim ἀπῆραν, ἐξῆραν, Vulg. *proficiſcebantur, profecti ſunt.*

[m] Ed. Hieron. hab. *cognatum*, Aug. infra, c. 10. ℣. 29. *genero.* Gr. γαμβρῷ.

[n] Gr. Καὶ ἐξῆραν ἐκ τοῦ ὄρους Κυρίου.... καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης...... προεπορεύετο, &c. Vulg. *Profecti ſunt..... de monte Domini..... arcaque fœderis..... præcedebat.*

testamenti præcedebat eos. c. 10. ℣. 33.

XXVII. *Murmuravit populus, & ignis* [a] *consumpsit aliquos ex ipsis.* c. 11. ℣. 1.

XXVIII. *Flevit populus, petentes carnes; & dixit Moyses ad Dominum:* [b] Non potero solus ferre populum istum. c. 11. ℣℣. 4. 14.

XXIX. Dixit Dominus Moysi: Convoca ad me septuaginta viros seniores, & dabo eos tibi in auxilium. c. 11. ℣. 16.

XXX. *Tulit Dominus ab spiritu Moysi, & posuit super seniores, & prophetaverunt.* c. 11. ℣. 24.

XXXI. *Misit Dominus gregem coturnicum in castra, & percussit ex populo* [c] *murmurante viginti tria millia virorum.* c. 11. ℣. 31.

XXXII. *Aaron & Maria malè locuti sunt de Moyse; & Maria* [d] *perfusa est leprâ, & fuit extra castra septem diebus.* c. 12. ℣℣. 1. 10. 14.

XXXIII. [e] *Mittit Moyses speculatores duodecim, singulos de singulis tribubus, qui reversi miserunt errorem in populo: Caleb autem exhortabatur populum, ut ascenderent adversùs eos.* c. 13. ℣. 1.

XXXIV. *Murmuravit populus, dicens:* [f] Demus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum. c. 14. ℣℣. 1. 4.

XXXV. *Iratus est Dominus, & dixit percutere populum: & deprecatus est Moyses Dominum, & propitius factus est eis.* c. 14. ℣. 10.

XXXVI. [g] *Juravit Dominus non introducere eos in terram promissionis, pro eo quòd murmuraverunt.* c. 14. ℣. 21.

XXXVII. *De holocausto & sacrificio.* c. 15. ℣. 1.

XXXVIII. [h] *Primitias panis terræ, quam ingressi fuerint, jubet offerri Dominus.* c. 15. ℣. 19.

XXXIX. *Eum, qui colligit ligna in sabbato, jubet Dominus lapidari.* c. 15. ℣. 32.

XL. *De fimbriis faciendis.* c. 15. ℣. 38.

XLI. *De Core, Dathan, & Abiron, & ducentis quinquaginta principibus.* c. 16. ℣. 1.

XLII. *Dixit Dominus delere* [i] *omnem synagogam; & deprecati sunt Moyses & Aaron pro populo: &* [k] *deglutivit terra Dathan, Core, & Abiron; & consumpsit ignis ducentos quinquaginta* [l] *offerentes incensum.* c. 16. ℣℣. 20. 32. 35.

XLIII. [m] *Exiit ira à facie Domini; & fragor factus est: & mortui sunt ex populo quatuordecim millia septingenti, pro eo quòd murmuraverunt adversùs Moysen & Aaron.* c. 16. ℣. 46.

XLIV. *De virga Aaron quæ floruit; & ut* [n] *desinat populus murmurare, ne moriantur.* c. 17. ℣℣. 2. 10.

XLV. *Tribum Levi jubet servire tabernaculo, & custodire; & ad* [o] *vasa sancta ne accedant.* c. 18. ℣℣. 1. 3.

XLVI. *Levitas jubet accipere decimas, & ex ipsis decimas offerre.* c. 18. ℣℣. 21. 26.

XLVII. *Vaccam cremari in* [p] *cinerem ad aquam sparsionis.* c. 19. ℣℣. 2. 9.

XLVIII. *Mortua est Maria in deserto: murmuravit populus pro aqua, & percussit Moyses petram virgâ, dicens:* [q] Nunquid de petra hac producemus vobis aquam? *& exiit aqua multa: Dominus autem dixit ad Moysen & Aaron:* Non [r] inducetis vos populum istum in terram, quam [s] dedi eis. c. 20. ℣℣. 1. 10. 12.

XLIX. [t] *Misit Moyses ad regem Edom, ut transiret per ipsum; & noluit.* c. 20. ℣. 14.

L. *Jubet Dominus Moysi, ut vestiat Eleazarum* [u] *stolam Aaron patris sui in montem, & ut Aaron moriatur ibi.* c. 20. ℣. 26.

LI. *Rex Arad* [x] *belligeravit adversùs Israël, Domino prohibente, & subditi sunt ei.* c. 21. ℣. 1.

LII. *Murmuravit populus, & immisit* [y] *eis Dominus colubros mortiferos.* c. 21. ℣. 6.

LIII. *Profecti ambulant per desertum: & misit Moyses ad Seon ut* [z] *transirent per fines ejus; & noluit Seon, sed venit ad pugnam, & occidit eum in ore gladii.* c. 21. ℣℣. 13. 21.

LIV. [aa] *Exiit Og rex in obviam Israël ad pugnam, & fecit ei sicut fecit Seon regi Amorrhæorum.* c. 21. ℣. 33.

LV. [bb] *Balac rex Moab, misit ad Balaam, ut veniret, & malediceret Israël; & obviavit illi Angelus, evaginato gladio, & volebat eum occidere.* c. 22. ℣. 5.

LVI. *Fornicati sunt ex populo cum Madianitis; & occidit Phinees* [cc] *Zambri cum Madianite, & mortui sunt.* c. 25. ℣℣. 1. 9.

LVII. *Dixit Dominus ad Moysen, ut* [dd] *percutiant Madianitas.* c. 25. ℣. 16.

LVIII. *Præcepit Dominus Moysi à vicesimo anno & supra, considerari populum: & numerati sunt sexcenta millia & mille septingenti triginta.* c. 26. ℣℣. 1. 51.

LIX. *Filii Levi, ex quibus Amram, & uxor ejus* [ee] *Jachabet, quæ peperit Aaron, & Moysen, & Mariam, qui considerati sunt ab uno mense & supra, viginti tria millia. Hæc consideratio in Araboth Moab, in quibus non fuit quisquam de*

NOTÆ.

[a] Ed. Hieron. *consumit.*

[b] Vulg. *Non possum solus sustinere omnem populum hunc.* Græc. verò, Οὐ δυνήσομαι ἐγὼ μόνος φέρειν τὸν λαὸν τοῦτον, ut sup. ad verbum: al. tamen legitur *sustinere.*

[c] Ed. Hieron. caret verbo *murmurante.*

[d] Ed. Hieron. *percussa.*

[e] Al. *misit..... exploratores.*

[f] Vulg. *constituamus*, pro *demus*; at in Gr. δῶμεν ἀρχηγόν. c. 14. ℣. 4. al. *duces.*

[g] Al. *Jurat..... murmuraverint.*

[h] Al. *De primitiis panes.* Ed. Hieron. addit *sibi* post *jubet.*

[i] Ita Aug. infra, 16. 21. Vulg. pro *synagoga*, leg. *congregationem*, Gr. τῆς συναγωγῆς.

[k] Edit. Hieron. *glutivit*, absque seq. *Core.*

[l] Al. *ferentes.*

[m] Gr. Ἐξῆλθε γὰρ ὀργὴ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, & infra ℣. 49. Καὶ ἐγένοντο οἱ τεθνηκότες..... τεσσαρεσκαίδεκα χιλιάδες καὶ ἑπτακόσιοι· Vulg. *Jam enim egressa est ira à Domino..... fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti.*

[n] Ita Cypr. infra, 17. 10. Gr. Παυσάσθω ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσι. Vulg. *Et quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur.*

[o] Gr. σκεύη τὰ ἅγια, Vulg. *vasa sanctuarii*, 18. 3.

[p] Ed. Hieron. *in cineres.*

[q] Ita Aug. infra. Gr. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ; paulòque post, ἐπάταξε τὴν πέτραν τῇ ῥάβδῳ δὶς καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ πολύ. Vulg. *Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere? ..... percutiens virgâ bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ.* 20. 10. 11.

[r] Gr. εἰσάξετε, Vulg. *introducetis.* 20. 12.

[s] Similiter August. infra, *dedi*, è Gr. δέδωκα, Vulg. verò *dabo*, 20. 12.

[t] Ed. Hieron. *Mittit Moyses..... ut transirent..... & ille noluit.*

[u] Edit. Hieron. *stolam patris sui Aaron in Or monte.* Vulg. hab. *vestem*, Gr. verò στολήν, ut Cypr. infra.

[x] Gr. ἐπολέμησε, Vulg. *pugnavit.*

[y] Al. *in eis*, & inf. *mortis*, loco *mortiferos*; Gr. ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, Vulg. *ignitos serpentes.*

[z] Al. *transiret*, paulòque post, *&*, pro *sed.* Edit. no. Hieron. hab. in fine *Israël*, pro *in ore gladii*; Gr. Καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν Ἰσραὴλ φόνῳ μαχαίρας, Vulg. *à quo percussus est in ore gladii.*

[aa] Similiter Græcè: Ἐξῆλθεν Ὢγ βασιλεὺς τῆς Βασὰν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς. Vulg. verò, *Et occurrit ei Og rex Basan.*

[bb] Ed. Hieron. *Balaac.*

[cc] Ed. Hieron. *Zamri*, additque in fine: *Mortui sunt ex populo viginti quatuor millia:* al. *duodecim millia*, sed malè.

[dd] Al. *percutiat Madianeos*: item in edit. Hieron. *percutiat.*

[ee] Ed. Hieron. *Jochabed*; absunt autem seqq. *Hæc consideratio*, &c. ad finem usque. Ista verò, *considerati sunt..... consideratio..... Araboth Moab..... Jesus Nave*, de Græco translata videntur, ubi sic: Συνεπεσκέπησαν..... Αὕτη ἡ

his qui fuerant in deserto Sina, nisi Caleb, & Jesus Nave. c. 26. ✠✠. 57. 59. 62. 63.

LX. [a] *Accepit Moyses Jesum filium Nave, & imposuit super eum manus coram omni populo, sicut constituit illi Dominus.* c. 27. ✠. 22.

LXI. *Dicit Dominus Moysi, ut præcipiat populo de sacrificiis, & hostiis offerendis.* c. 28. ✠. 1.

LXII. *Quæ in die* [b] *Pascha offerri debeant, ostendit.* c. 28. ✠. 16.

LXIII. *Quæ in Pentecosten.* c. 28. ✠. 26.

LXIV. *Quæ in mense septimo per dies septem.* c. 29. ✠. 1.

LXV. *Votum quod voverit quis, non prætermittendum.* c. 30. ✠. 3.

LXVI. *Dicit Dominus Moysi, ut faciat vindictam in Madianitas; & commiserunt contra Madian, & occiderunt* [c] *omne masculinum, & quinque reges Madian, & prædaverunt omnia eorum.* c. 31. ✠. 1.

LXVII. *Filii Ruben & Gad petierunt à Moyse terram intra Jordanem, dicentes:* Mulieres nostras, & pecora nostra relinquemus hic, & nos [d] præcedimus ante populum armati & ordinati. c. 32. ✠✠. 1. 16.

LXVIII. *Diverticula filiorum Israël, ex quo profecti sunt ex Ægypto.* c. 33. ✠. 1.

LXIX. *Dicit Dominus, ut disperdant omnes inhabitantes* [e] *Chanaan; quòd si relicti fuerint, esse sudes in oculis eorum.* c. 33. ✠✠. 53. 55.

LXX. *Novem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, terram Chanaan jubet Dominus dividi in* [f] *sortem.* c. 34. ✠✠. 1. 14.

LXXI. *Nomina hominum, qui dispertiant filiis Israël terram Chanaan.* c. 34. ✠. 16.

LXXII. *Civitates* [g] *significat, quæ dentur Levitis, vel quæ sint in refugium.* c. 35. ✠. 1.

LXXIII. *In civitatibus refugiorum, quibus causis perpetrantes homicidia confugere debeant, ostendit* c. 35. ✠. 6.

LXXIV. *De filiabus Salphaat, jubetur ut sint in* [h] *tribu plebis patris sui.* c. 36. ✠. 1.

NOTÆ.

ἐπίσκεψις..... ἐν Ἀραβὼθ Μωὰβ..... καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυή. In Vulg. sic: *Recensiti..... numerati sunt..... Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt..... in campestribus Moab..... & Joseph filius Nun.* c. 26. ✠✠. 62. 63. 65.

[a] Hæc iterum Græcum redolent, ubi sic: Καὶ λαβὼν τὸν Ἰησοῦν, (sup. Ναυή) ἔστησεν αὐτὸν ἐναντίον..... καὶ ἐναντίον πάσης συναγωγῆς· καὶ ἐπέθηκε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν, καὶ συνέστησεν αὐτὸν, καθάπερ συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ. Similiter August. infra, 27. 18. 23. Vulg. *Cùmque tulisset Josue* (sup. *filium Nun*) *statuit eum coram..... & omni frequentia populi; & impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quæ mandaverat Dominus.*

[b] Similiter in Gr. Πάσχα, in Vulg. *Phase.*

[c] Edit. Hieron. hab. *omnem*, deletque seqq. ab hoc, *& quinque reges.*

[d] Al. *Præcedemus autem populum armati in bellum*; similiter hab. ed. no. Hieron. *præcedemus.* Verba autem hæc paululum differunt à Græco, cui favet Vulg. 32. 16. 17. Græcè tamen legitur: Οἱ δὲ παῖδές σου παρελεύσονται πάντες ἐνωπλισμένοι καὶ ἐκτεταγμένοι, &c.

[e] Ed. Hieron. *in Chanaan*, subinde loco *relicti*, habet *residui*, al. *derelicti.* Græcè, pro *sudes*, &c. σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν. i. e. *aculei*, &c. in Vulg. *clavi.* 33. 55.

[f] Al. *sortes.*

[g] Al. *signat*; subinde edit. Hieron. *dantur*, pro *dentur.*

[h] Al. *in tribum*, al. deest *plebis.*

LIBER NUMERORUM.

CAPUT PRIMUM.

Versio antiqua.

1\.... *Vide Not.*

Hieron. l. 2. in ep. ad Ephes. t. 4. 355. f.

2\. Tollite summam omnis synagogæ Israël juxta cognationes & populos, secundùm domos paternitatum, juxta numerum nominum eorum.....

Auct. l. de xlii. mans. 1. a.

3\. à viginti annis & supra, omnis egrediens ad prœliandum in Israël.....

Aug. Locut. 1. t. 3. 357. b.

4\. Et vobiscum erunt unusquisque secundùm caput uniuscujusque principum.....

Vulgata nova.

1\. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens:

Exod. 30. 12.

2\. Tollite summam universæ congregationis filiorum Israël per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexûs est masculini

3\. à vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israël, & numerabitis eos per turmas suas, tu & Aaron.

4\. Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis,

Vulgata nova.

5\. quorum ista sunt nomina: de Ruben, Elisur filius Sedeur:

6\. de Simeon, Salamiel filius Surisaddai:

7\. de Juda, Nahasson filius Aminadab:

8\. de Issachar, Nathanael filius Suar:

9\. de Zabulon, Eliab filius Helon.

10\. Filiorum autem Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud: de Manasse, Gamaliel filius Phadassur:

11\. de Benjamin, Abidan filius Gedeonis:

12\. de Dan, Ahiezer filius Amisaddai:

13\. de Aser, Phegiel filius Ochran:

14\. de Gad, Eliasaph filius Duel:

15\. de Nephthali, Ahira filius Enan.

Versio antiqua.

Hieron. in ep. ad Eph. l. 2. t. 4. 355. f.

16\. Hi sunt electi synagogæ, principes tribuum juxta paternitates suas, duces Israël:

Vulgata nova.

16\. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus & cognationes suas, & capita exercitûs Israël:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Quod hic legitur Græcè, ἐν τῇ σκηνῇ τȣ̃ μαρτυρίȣ, à Tertulliano l. de corona mil. c. 9. 291. b. dicitur, *Tabernaculum martyrii*, vulgò *testimonii*.

℣. 2. Hæc variant Græcè, nempe pro *tollite summam*, habetur, λάβετε ἀρχὴν, *sumite principium*; subinde deest hoc, *& populos*; loco verò *paternitatum*, est πατριῶν αὐτῶν, *familiarum eorum*, sicut infra, ἐξ ὀνόματος, *ex nomine*, loco *nominum*; at in edit. Compl. ὀνομάτων. Auct. l. de xlii. mans. apud Ambros. to. 2. 1. a. legit: *Accipe summam universæ congregationis filiorum Israël, à viginti annis & supra, per domos familiarum ipsorum.* Nota in Mss. Alex. Oxon. & Sar. sicut in editt. Ald. & Compl. ad vocem συναγωγῆς, addi υἱῶν Ἰσραὴλ, quod deest in Ms. Vaticano.

℣. 3. Similiter in Græco, præter hoc, ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ, *in virtute Israel*, loco *ad prœliandum in Israël*.

℣. 4. Ita in Græco, præter vocem unam, φυλὴν, *tribum*, pro *caput*.

℣. 16. Non malè è Græco, nisi quòd in fine, ad *Israël*, additur εἰσὶ, *sunt*, & pro *electi*, hab. ἐπίκλητοι, vulgò *cognominati*, *asciti*, *nobiles*: item πατριὰς constanter, loco *paternitates*, & pro *duces*, χιλίαρχοι, ad quod ultimum August. q. 1. in Num. to. 3. 527. e. *Quid est*, inquit, *quòd singulos de singulis tribubus eligi jubet principes, eos-*

VULGATA NOVA.

17. quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine:

18. & congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita, & nomina singulorum, à vigesimo anno & supra,

19. sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai.

VULGATA NOVA.

20. De Ruben primogenito Israëlis per generationes & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum, omne quod sexûs est masculini à vigesimo anno & supra, procedentium ad bellum,

21. quadraginta sex millia quingenti.

22. De filiis Simeon per generationes ac familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina & capita singulorum, omne quod sexûs est masculini à vigesimo anno & supra, procedentium ad bellum,

VERSIO ANTIQUA.

20. Et fuerunt filii Ruben primogeniti Israëlis secundùm propinquitates eorum, secundùm populos eorum, secundùm domos familiarum eorum, secundùm numerum nominum eorum, secundùm caput eorum, omnia masculina à viginti annis & supra, omnis qui procedit in virtute, recognitio eorum,

Aug. Locut. 2. 357. c.
Aug. quæst. 2. in Num. t. 3. 528. e. g.

22. Filiis Simeon secundùm propinquitates eorum, secundùm populos eorum, secundùm domos familiarum eorum, secundùm numerum nominum eorum, secundùm caput eorum, omnia masculina à viginti annis & supra, omnis qui procedit in virtute, recognitio eorum,

Aug. Locut. 2. 357. b.

VULGATA NOVA.

23. quinquaginta novem millia trecenti.

24. De filiis Gad per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à viginti annis & supra, omnes qui ad bella procederent,

25. quadragintaquinque millia sexcenti quinquaginta.

26. De filiis Juda per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti.

28. De filiis Issachar, per generationes & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui ad bella procederent,

29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadringenti.

30. De filiis Zabulon per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

31. quinquaginta septem millia quadringenti.

32. De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

33. quadraginta millia quingenti.

34. Porro filiorum Manasse per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à viginti annis & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

35. triginta duo millia ducenti.

36. De filiis Benjamin per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

37. triginta quinque millia quadringenti.

38. De filiis Dan per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

39. sexaginta duo millia septingenti.

40. De filiis Aser per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

41. quadraginta millia & mille quingenti.

42. De filiis Nephthali per generationes & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere,

43. quinquaginta tria millia quadringenti.

44. Hi sunt, quos numeraverunt Moyses & Aaron, & duodecim principes Israël, singulos per domos cognationum suarum.

VULGATA NOVA.

45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israël per domos & familias suas à vigesimo anno & supra, qui poterant ad bella procedere,

VERSIO ANTIQUA.

45..... numeratio filiorum Israël cum exercitu eorum à viginti annis & supra, omnis egrediens ad præliandum in Israël,

Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 1. b.

VULGATA NOVA.

Exod. 38. 25.

46. sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.

47. Levitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

que appellat χιλιάρχες, *quos quidam Latini Interpretes tribunos appellaverunt?* χιλίαρχοι *autem videntur à mille cognominati.* Vide Capitul. 1. sup.

℣. 20. Hæc omnia aptè conveniunt cum Græco. Vid. August. infra.

℣. 22. Ita de Græco ad verbum. Aug. ibid. *Hæc locutio, quòd non dicit*, filii Simeon, *vel* ex filiis Simeon, *sed* filiis Simeon *dativo casu*, *& hoc servat deinceps in cæteris tribubus, non est translata ab Interpretibus Latinis, quos inspicere potuimus. In sola autem tribu Ruben, quæ prima numerata est, non est ista locutio; non enim ait*, filiis Ruben..... *sed ait*: Et fuerunt filii Ruben..... *& deinde similiter ut in cæteris.* Quæst. autem 2. in Num. post hæc, *propinquitates eorum*, &c. addit: *Et hæc quinque similiter omnino repetuntur, donec tribus omnes compleantur..... Illa vero quæ deinceps quatuor connectuntur..... quamvis & ipsa per omnes tribus eodem prorsus modo repetantur, habent necessariam differentiam*, &c.

℣. 45. In Græco primùm: Καὶ ἐγένετο πᾶσα, *Et fuit omnis*; deinde loco *numeratio*, constanter, ἡ ἐπίσκεψις, *recensio*, Capitul. 1. sup. *recognitio*, cum Aug. Demum pro *exercitu*, legitur, δυνάμει, *virtute*, & loco *ad præliandum*, sic, παρατάξασθαι, *ad standum in acie.*

Versio antiqua.

Ambr. l. 1. offic. t. 2. 67. b. c.

49..... non accipies eos inter filios Israël :

50. sed constitues Levitas super tabernaculum testimonii, & super omnia vasa ejus adstare, & super quæcunque sunt in ipso. Ipsi tollant tabernaculum & omnia vasa ejus : & ipsi ministrent in eo, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituant.

51. Et promovendo tabernaculum, ipsi deponant Levitæ : & constituendo castra, rursum ipsum tabernaculum ipsi statuant : alienigena, quicunque accesserit, morte moriatur.

Vulgata nova.

49. Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israël :

50. sed constitue eos super tabernaculum testimonii & cuncta vasa ejus, & quidquid ad cæremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia utensilia ejus : & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur.

51. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum : cùm castrametandum, erigent : quisquis externorum accesserit, occidetur.

Vulgata nova.

52. Metabuntur autem castra filii Israël unusquisque per turmas & cuneos atque exercitum suum.

53. Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israël, & excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 3. t. 3. 357. c.

54. Et fecerunt filii Israël secundùm omnia quæ mandavit Dominus Moysi & Aaron, ita fecerunt.

Vulgata nova.

54. Fecerunt ergo filii Israël juxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 49. Gr. Ἀριθμὸν αὐτῶν οὐ λήψῃ ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραήλ. *Numerum eorum non sumes in medio filiorum Israël.*

℣. 50. Græcum initio habet : Καὶ σὺ ἐπίστησον, *Et tu constitue*, pro *sed constitues ;* tum deleto verbo *adstare*, præponit πάντα, voci *quæcunque ;* exinde loco *ipsi tollant*, hab. ἄρουσιν αὐτοὶ, sicut pro *ministrent*, λειτουργήσουσι, *ministrabunt*, & pro *castra ipsi constituant*, παρεμβαλοῦσι, *castrametabuntur ;* cætera ut in Lat.

℣. 51. Græc. Καὶ ἐν τῷ ἐξαίρειν τὴν σκηνὴν, καθελοῦσιν αὐτὴν οἱ Λευῖται, καὶ ἐν τῷ παρεμβάλλειν τὴν σκηνὴν, ἀναστήσουσι· καὶ ὁ ἀλλογενὴς ὁ προσπορευόμενος, ἀποθανέτω. i. e. *Et in promovendo tabernaculum, deponent ipsum Levitæ, & in collocando tabernaculum, erigent :* August. quæst. 3. in Num. t. 3. col. 529. c. addit : *Et alienigena qui accesserit, moriatur.*

℣. 54. Ita in Græco ad verbum.

CAPUT II.

Vulgata nova.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens :

2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, & domos cognationum suarum, castrametabuntur filii Israël, per gyrum tabernaculi fœderis.

3. Ad orientem Judas figet tentoria per turmas exercitus sui : eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab :

4. & omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti.

5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar :

6. & omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadringenti.

7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8. Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti.

9. Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti : & per turmas suas primi egredientur.

10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur :

11. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti.

12. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon : quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai :

13. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti.

14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel :

15. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

16. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas : in secundo loco proficiscentur.

17. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum & turmas eorum : quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscentur.

18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud :

19. cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti.

20. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur :

21. cunctusque exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti.

22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis :

23. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti.

24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia centum per turmas suas : tertii proficiscentur.

25. Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan : quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai :

26. cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti.

27. Juxta eum fixere tentoria de tribu Aser : quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran :

28. cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti.

29. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan :

30. cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.

31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti : & novissimi proficiscentur.

VULGATA NOVA.

32. Hic numerus filiorum Iſraël, per domos cognationum ſuarum & turmas diviſi exercitus, ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta.

33. Levitæ autem non ſunt numerati inter filios Iſraël: ſic enim præceperat Dominus Moyſi.

34. Feceruntque filii Iſraël juxta omnia quæ mandaverat Dominus. Caſtrametati ſunt per turmas ſuas, & profecti per familias ac domos patrum ſuorum.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. HÆ ſunt generationes Aaron & Moyſi, in die qua locutus eſt Dominus ad Moyſen in monte Sinai.

2. Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

Exod. 6. 23.

VULGATA NOVA.

3. Hæc nomina filiorum Aaron ſacerdotum qui uncti ſunt, & quorum repletæ & conſecratæ manus ut ſacerdotio fungerentur.

VERSIO ANTIQUA.

3..... ſacerdotes qui uncti ſunt, quorum conſummaverunt manus eorum ſacerdotio fungi.

Aug. Locut. 4. t. 3. 357. c.

VULGATA NOVA.

Lev. 10. 1. 2. 1. Par. 24. 2.

4. Mortui ſunt enim Nadab & Abiu, cùm offerrent ignem alienum in conſpectu Domini in deſerto Sinai, abſque liberis: functique ſunt ſacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre ſuo.

VULGATA NOVA.

5. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

6. Applica tribum Levi, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis ut miniſtrent ei, & excubent,

7. & obſervent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonii,

8. & cuſtodiant vaſa tabernaculi, ſervientes in miniſterio ejus.

9. Dabiſque dono Levitas

10. Aaron & filiis ejus, quibus traditi ſunt à filiis Iſraël: Aaron autem & filios ejus conſtitues ſuper cultum ſacerdotii. Externus, qui ad miniſtrandum acceſſerit, morietur.

11. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

12. Ego tuli Levitas à filiis Iſraël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Iſraël, eruntque Levitæ mei.

Exod. 13. 2. Inf. 8. 16.

13. Meum eſt enim omne primogenitum: ex quo percuſſi primogenitos in terra Ægypti: ſanctificavi mihi quidquid primum naſcitur in Iſraël ab homine uſque ad pecus, mei ſunt: ego Dominus.

14. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sinai, dicens:

15. Numera filios Levi per domos patrum ſuorum & familias, omnem maſculum ab uno menſe & ſupra.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 4. in Num. t. 3. 529. d.

5. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

6. Accipe tribum Levi, & ſtatues eos in conſpectu Aaron ſacerdotis, & miniſtrabunt ei, & cuſtodient cuſtodias ejus,

7. & cuſtodias filiorum Iſraël ante tabernaculum teſtimonii.....

Ibid. quæſt. 5. 529. f.

10..... Alienigena, qui tetigerit, morietur.

Ambr. l. 1. offic. t. 2. 67. a. b.

12. Ecce eligo Levitas de medio filiorum Iſraël pro omni primogenito, aperiente vulvam filiis Iſraël: redemptiones eorum erunt iſti, & erunt mihi Levitæ.

Ambr. l. 2. de Caïn, c. 2. t. 1. 208. b.

13. Mihi enim omne primitivum: in qua die percuſſi omne primogenitum Ægypti, ſanctificavi omne primogenitum Iſraël.....

Hieron. l. 2. in ep. ad. Eph. t. 4. 355. f.

14. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Sina, dicens:

15. Numera filios Levi ſecundùm domos paternitatum ſuarum, ſecundùm populos eorum, ſecundùm cognationes eorum, omne maſculinum à menſe uno & ſupra, conſiderate eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. In Græco, non *quorum*, ſed ὃς, *quos*, al. tamen ὧν, reliqua ut ſupra.

℣℣. 5..... 7. Ita in Græco, verbum pro verbo. Tum Auguſt. ibid. *Quas*, inquit, φυλακὰς, *Græcus dixit*, *has noſtri Interpretes*, *alii* cuſtodias, *alii* excubias, *interpretati ſunt: ſed mirum niſi* vigiliæ *meliùs dicuntur*, *quæ ſolent in caſtris ternarum horarum obſervationem habere..... Et multis locis Scripturarum*, *noſtri* vigilias *interpretati ſunt*, *quas Græci* φυλακὰς *vocant: ubi nulla dubitatio eſt ſpatia nocturni temporis ſignificari*, *quod puto & hîc accipiendum. Quomodo enim Levitæ jubentur obſervare cuſtodias Aaron*, *& cuſtodias filiorum Iſrael*, *id eſt*, φυλακάς? *niſi fortaſſe dictum eſt*, *ne putarent ab obſervandis vigiliis*, *quæ propriè in caſtris obſervari ſolent*, *propter honorem*, *quo ſerviebant tabernaculo*, *immunes ſe eſſe debere*, *cùm & ipſos oporteret propter opera tabernaculi non minùs viciſſim obſervare vigilias*, *quæ obſervarentur in aliis circumquaque caſtris filiorum Iſraël.*

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 12. In Græco primùm: Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ εἴληφα τοὺς Λευίτας, *Et ecce ego aſſumpſi Levitas*; deinde ut in Lat. ſup. niſi quòd voci *filiis*, præponitur παρὰ, *à*, deleturque *iſti*, poſt *erunt*. Idem Ambroſ. l. de Caïn & Ab. c. 2. to. 1. 208. b. legit: *Ecce tuli Levitas de medio filiorum Iſraël pro omni primogenito qui aperit vulvam à filiis Iſrael*, *& erunt mihi Levitæ*: omittit verò iſta intermedia: *redemptiones eorum erunt iſti*, quæ etiam in Mſ. Sar. obelo notantur: ſimiliter iterum hab. epiſt. 33. 920. e. *Ecce tuli*, &c. uſque ad hoc, *redemptiones*.

℣. 13. Vix meliùs è Græco, niſi quòd loco *Ægypti*, habetur, ἐν γῇ Αἰγύπτου, *in terra Ægypti*, & poſt *ſanctificavi*, additur ἐμοὶ, *mihi*, ſicut ἐν, *in*, ante *Iſraël*, quod tamen abeſt a Mſ. Sar. Eadem iterum quæ ſupra refert Ambroſ. epiſt. 33. col. 920. e. & iiſdem verbis, ſed abſque hoc, *omne primitivum*: at l. 2. de Caïn, cap. 4. col. 213. c. ſic habet: *In ea die*, *qua interfeci omne primogenitum Ægypti*, *ſanctificavi mihi omne primogenitum Iſraël*: & l. 1. offic. to. 2. col. 67. a. b. *Mihi enim ſanctificavi primogenitum in terra Ægypti.*

℣. 14. Sic etiam in Græco.

℣. 15. Optimè è Græco, niſi quòd pro *numera*, habetur ἐπίσκεψαι, ſicut in fine, ἐπισκέψασθε, pro *conſiderate*, i. e. *recenſe..... deligite*: item loco *paternitatum*, conſ-

VULGATA NOVA.

16. Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus,

17. & inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson & Caath & Merari. *Exod. 6. 16.*

18. Filii Gerson: Lebni & Semei.

19. Filii Caath: Amram & Jesaar, Hebron & Oziel.

20. Filii Merari: Moholi & Musi.

21. De Gerson fuere familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica:

22. quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense & supra, septem millia quingenti.

23. Hi post tabernaculum metabuntur ad occidentem,

24. sub principe Eliasaph filio Lael.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis,

26. ipsum tabernaculum & operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utensilia ejus.

27. Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Jesaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua:

28. omnes generis masculini ab uno mense & supra, octo millia sexcenti habebunt excubias sanctuarii,

29. & castrametabuntur ad meridianam plagam.

30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel:

31. & custodient arcam, mensamque & candelabrum, altaria & vasa sanctuarii, in quibus ministratur, & velum, cunctamque hujuscemodi supellectilem.

32. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarii.

33. At verò de Merari erunt populi Moholitæ & Musitæ recensiti per nomina sua:

34. omnes generis masculini ab uno mense & supra, sex millia ducenti.

35. Princeps eorum Suriel filius Abihaiel: in plaga septentrionali castrametabuntur.

36. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent:

37. columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus.

38. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id est ad orientalem plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israël: quisquis alienus accesserit, morietur.

39. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino à mense uno & supra, fuerunt viginti duo millia. 39. *& seqq. Vide Not.*

40. Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israël ab uno mense & supra, & habebis summam eorum.

41. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israël, ego sum Dominus: & pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël. 41..... 51. *Vide Not.*

42. Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël:

43. & fuerunt masculi per nomina sua, à mense uno & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres.

44. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israël, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei: ego sum Dominus.

46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israël,

47. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. *Exod. 30. 13. Lev. 27. 25. Inf. 18. 16. Ezech. 45. 12.*

48. Dabisque pecuniam Aaron & filiis ejus, pretium eorum qui supra sunt.

49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant ampliùs, & quos redemerant à Levitis

50. pro primogenitis filiorum Israël, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus sanctuarii,

51. & dedit eam Aaron & filiis ejus juxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tanter est πα[illegible]ριῶν, *familiarum*; hoc autem, *secundùm cognationes eorum*, deest: in edit. Compl. habetur loco *secundùm populos eorum*: in Mss. verò Alex. Oxon. Sar. ac edit. Ald. rectè ut sup. κατὰ δήμους αὐτῶν, κατὰ συγγενείας αὐτῶν· sed in Ms. Sar. hæc ultima obelo notantur.

℣. 39. & seqq. Observandum in Græco & in Vulgata (℣. 39.) omnes Levitas, duo & viginti millia numero inveniri, versu autem (43.) primogenitos omnes masculinos, duo & viginti millia ducentos septuaginta tres numerari. Contra Capitulo VI. supra, *Levitæ dinumerantur à mense uno & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta quatuor.* Capitulo verò seq. VII. *Omne primogenitum filiorum Israël à mense uno & supra*, dinumeratur. At hîc error duplex in Capitulis, nempe Levitis tributus primogenitorum numerus, & iste LXXIV. positus pro LXXIII.

℣℣. 41..... 51. Eò spectant quæ ait August. quæst. 6. in Num. to. 3. col. 529. g. *Quid est quòd Levitas pro primogenitis filiorum Israël sibi Deus deputat, ita ut numeratis primogenitis populi, qui plures inventi sunt, quàm erat numerus Levitarum, argento redimerentur, quinque siclis pro uno datis? Quod pro pecoribus non est factum, cùm & pecora Levitarum pro primogenitis pecorum Israël sibi esse voluerit. Quomodo deinceps primogenita eorum, vel pecora eorum pertinebant ad Deum, ubi jussit immunda primogenita, vel humana mutari ovibus? Quomodo non & pro istis deinceps primogenitis computabuntur filii Levitarum?* Hæc autem omnia pluribus explicat ibidem Augustinus, quem vide sis.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos & familias suas,

3. à trigesimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent & ministrent in tabernaculo fœderis. 3..... *Vide Not.*

4. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum fœderis, & sanctum sanctorum

5. ingredientur Aaron & filii ejus, quando movenda sunt castra, & deponent velum quod pendet an-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Huc redit quod Hieron. in Ezech. I. to. 3. col. 699. b. ait: *In Numerorum volumine, juxta Hebræos, non ut in LXX. continetur, à vigesimo quinto ætatis anno, sed à tricesimo incipere sacerdotes in tabernaculo ministrare.* Nunc etiam

VULGATA NOVA.

te fores, involventque eo arcam testimonii,

6. & operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. q. 7. in Num. t. 3. 530. c.

7..... & panes qui semper super eam erunt:

VULGATA NOVA.

7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt:

8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium, & inducent vectes.

9. Sument & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt:

10. & super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium, & inducent vectes.

VULGATA NOVA.

11. Nec non & altare aureum involvent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes.

VERSIO ANTIQUA.

11. Et super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum, & adoperient illud operimento pelliceo hyacinthino.....

Aug. quæst. 8. 530. d.

VULGATA NOVA.

12. Omnia vasa, quibus ministratur in sanctuario, involvent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes.

13. Sed & altare mundabunt cinere, & involvent illud purpureo vestimento,

VULGATA NOVA.

14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium, & inducent vectes.

VERSIO ANTIQUA.

14. & imponent super illud omnia vasa ejus, quibus ministrant in ipsis.....

Aug. Locut. 5. t. 3. 357. d.

VULGATA NOVA.

15. Cùmque involverint Aaron & filii ejus sanctuarium & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath ut portent involuta: & non tangent vasa sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis:

16. super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod semper offertur, & oleum unctionis, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quæ in sanctuario sunt.

VULGATA NOVA.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum:

19. sed hoc facite eis, ut vivant, & non moriantur, si tetigerint sancta sanctorum. Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & divident quid portare quis debeat.

20. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in sanctuario priusquam involvantur, alioquin morientur.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

18. Nolite disperdere à tribu sua plebem Caath de medio Levitarum:

19. hoc facite eis, & vivent, & non morientur, accedentibus illis ad sancta sanctorum. Aaron & filii ejus ingrediantur, & ordinent eos, unumquemque prout portandi locum habet.

20. Et non intrent de subito videre sanctum.....

Fac. Hermian. l. 12. ap. Sirmond. t. 2. 809. b.

VULGATA NOVA.

21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas,

23. à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis.

24. Hoc est officium familiæ Gersonitarum,

25. ut portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia velamen ianthinum, tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis,

26. cortinas atrii, & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa ministerii,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Græco: ἀπὸ εἴκοσι ϗ πέντε ἐτῶν ϗ ἐπάνω, ἕως πεντήκοντα ἐτῶν, &c. In Vulg. verò, *à trigesimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum.*

℣. 7. Itidem Græcè.

℣. 11. Similiter in Græco, nisi excipias, 2. *adoperient*, pro quo simpliciter, καλύψουσι, *operient*; in Ms. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. utrobique, ἐπικαλύψουσι. Mox August. ibid. *Posset*, inquit, *ista locutio videri, quam velut absurdam, & non integram Latini Interpretes transferre noluerunt, id est*, Super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum, *tanquam debuerit dici:* Et altare aureum adoperient vestimento hyacinthino; *nam* adoperient vestimentum hyacinthinum, *hoc videtur significare, quod ipsum vestimentum aliunde adoperiretur, non, quod ipso vestimento adoperiretur altare: sed mihi videtur non tam genus locutionis esse, quàm subobscurus sensus*, &c.

℣. 14. Græc. delet *ejus*, post *vasa*, deinde pro *quibus* hab. ὅσοις, *quibuscunque*, & post *ministrant*, addit ἐπ' αὐτῷ, *super illud*: in Ms. tamen Alex. sic: τὰ σκεύη αὐτοῦ ὅσοι λειτουργοῦσιν ἐν αὐτοῖς. Similiter habent edd. Compl. & Ald. τὰ σκεύη αὐτοῦ, delentque ἐπ' αὐτῷ, ut supra.

℣℣. 17. 18. In Græco: Μὴ ὀλοθρεύσητε τῆς φυλῆς, *Ne exterminaveritis de tribu*, absque seq. *sua*; cætera ut in Lat. sup.

℣. 19. Ita in Græco, præter ultima, Προσπορευέσθωσαν, ϗ καταστήσουσιν αὐτοὺς ἕκαστον κατὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ. *Accedant, & collocabunt eos unumquemque secundùm gestationem suam.* In Ms. Alex. nec non in Ald. edit. & Compl. εἰσπορευέσθωσαν.

℣. 20. In Græco, ἰδεῖν ἐξάπινα τὰ ἅγια, *videre confestim sancta*; at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. τὸ ἅγιον, ut sup.

VULGATA NOVA.

27. jubente Aaron & filiis ejus, portabunt filii Gerſon : & ſcient ſinguli cui debeant oneri mancipari.

28. Hic eſt cultus familiæ Gerſonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis.

29. Filios quoque Merari per familias & domos patrum ſuorum recenſebis,

30. à triginta annis & ſupra, uſque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium miniſterii ſui & cultum fœderis teſtimonii.

31. Hæc ſunt onera eorum : Portabunt tabulas tabernaculi & vectes ejus, columnas ac baſes earum,

32. columnas quoque atrii per circuitum cum baſibus & paxillis & funibus ſuis. Omnia vaſa & ſupellectilem ad numerum accipient, ſicque portabunt.

33. Hoc eſt officium familiæ Meraritarum & miniſterium in tabernaculo fœderis : eruntque ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis.

34. Recenſuerunt igitur Moyſes & Aaron & principes ſynagogæ, filios Caath per cognationes & domos patrum ſuorum,

35. à triginta annis & ſupra, uſque ad annum quinquageſimum, omnes qui ingrediuntur ad miniſterium tabernaculi fœderis :

36. & inventi ſunt duo millia ſeptingenti quinquaginta.

37. Hic eſt numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis : hos numeravit Moyſes & Aaron juxta ſermonem Domini per manum Moyſi.

38. Numerati ſunt & filii Gerſon per cognationes & domos patrum ſuorum,

39. à triginta annis & ſupra, uſque ad quinquageſimum annum, omnes qui ingrediuntur ut miniſtrent in tabernaculo fœderis :

40. & inventi ſunt duo millia ſexcenti triginta.

41. Hic eſt populus Gerſonitarum, quos numeraverunt Moyſes & Aaron juxta verbum Domini.

42. Numerati ſunt & filii Merari per cognationes & domos patrum ſuorum,

43. à triginta annis & ſupra, uſque ad annum quinquageſimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis :

44. & inventi ſunt tria millia ducenti :

45. hic eſt numerus filiorum Merari, quos recenſuerunt Moyſes & Aaron juxta imperium Domini per manum Moyſi.

46. Omnes qui recenſiti ſunt de Levitis, & quos recenſeri fecit ad nomen Moyſes, & Aaron, & principes Iſraël, per cognationes & domos patrum ſuorum,

47. à triginta annis & ſupra, uſque ad annum quinquageſimum, ingredientes ad miniſterium tabernaculi, & onera portanda,

48. fuerunt ſimul octo millia quingenti octoginta.

49. Juxta verbum Domini recenſuit eos Moyſes, unumquemque juxta officium & onera ſua, ſicut præceperat ei Dominus.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

2. Præcipe filiis Iſraël, ut ejiciant de caſtris omnem leproſum, & qui ſemine fluit, polluſque eſt ſuper mortuo :

3. tam maſculum quàm feminam ejicite de caſtris, ne contaminent ea cùm habitaverim vobiſcum.

4. Feceruntque ita filii Iſraël, & ejecerunt eos extra caſtra, ſicut locutus erat Dominus Moyſi.

5. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 9. in Num. t. 3. 530. f. g.

6..... Vir, aut mulier, quicunque fecerit ab omnibus peccatis humanis, & deſpiciens deſpexerit, & deliquerit anima illa,

7. annuntiabit peccatum quod peccavit, & reſtituet delictum ; caput, & quintas ejus adjiciet ſuper illud, & reddet cui deliquit ei.

8. Si autem non fuerit homini proximus, ita ut reddat illi delictum ad ipſum ; delictum, quod redditur Domino, ſacerdoti erit, excepto ariete propitiationis, per quem exorabit in illo pro eo.

VULGATA NOVA.

6. Loquere ad filios Iſraël : Vir, ſive mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,

7. confitebuntur peccatum ſuum, & reddent ipſum caput, quintamque partem deſuper, ei in quem peccaverint.

8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit ſacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut ſit placabilis hoſtia.

VULGATA NOVA.

9. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Iſraël, ad ſacerdotem pertinent :

10. & quidquid in ſanctuarium offertur à ſingulis, & traditur manibus ſacerdotis, ipſius erit.

11. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ita in Græco ad verbum : ſic etiam iterum habet Auguſt. Locut. 7. to. 3. 357. d. uſque ad vocem *humanis*, monetque non dictum *quæcunque*, ſed *quicunque*, non tamen uſitata locutione. Hoc autem ult. *anima illa*, Græcè adjungitur antecedentibus ; apud Auguſt. verò ſequentibus : id potiſſimùm apparet infra, quæſt. 10. 531. e. ubi ait : *Cùm enim dixiſſet Scriptura :* Vir aut mulier..... & deliquerit, *id eſt, contemnendo iſta commiſerit, adjunxit, & ait* ; anima illa annuntiabit peccatum, &c.

℣. 7. Similiter in Græco, præter unum ἐποίησε, *fecit*, pro *peccavit ;* in Mſ. tamen Alex. ἥμαρτεν, ut ſup. Ad hoc verò : *& reddet cui deliquit ei*, Auguſt. notat, Locut. 6. to. 3. 537. d. Quoſdam *locutionem iſtam transferre nolentes, emendato ordine verba* tranſtuliſſe, *dicentes :* & reddet ei cui deliquit.

℣. 8. Concinunt omnia cum Græco, niſi quòd loco *proximus*, legitur ὁ ἀγχιστεύων, quod idem ſonat ; & pro *exorabit*, quod Auguſtino uſitatum, ἐξιλάσεται, id eſt, *placabit, deprecabitur.* Aug. inſ. 531. b. obſervat, *locutionis* eſſe *quod addidit* ad ipſum ; *aut fortè*, inquit, ad ipſum *dixit, quod ad ipſum pertineat, id eſt, ipſe poſſideat : deinde ſequitur :* delictum quod redditur Domino, ſacerdoti erit. *Delictum autem dicit, cùm redditur ea res, quæ per delictum ablata eſt.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
12. Loquere ad filios Iſraël, & dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens	12..... Viri viri, ſi prævaricata fuerit uxor ejus.....	Aug. Locut. 8. t. 3. 357. c. f.
13. dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, ſed latet adulterium, & teſtibus argui non poteſt, quia non eſt inventa in ſtupro:		
14. ſi ſpiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem ſuam, quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur,	14. ſi ſuperveniet illi ſpiritus zelandi, illa autem non fuerit inquinata,	Ibid. Locut. 9.
15. adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem ſati farinæ hordeaceæ: non fundet ſuper eam oleum, nec imponet thus: quia ſacrificium zelotypiæ eſt, & oblatio inveſtigans adulterium.	15. & adducet homo uxorem ſuam ad ſacerdotem.....	

VULGATA NOVA.

16. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram Domino:

17. aſſumetque aquam ſanctam in vaſe fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
18. Cùmque ſteterit mulier in conſpectu Domini, diſcooperiet caput ejus, & ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipſe autem tenebit aquas amariſſimas, in quibus cum exſecratione maledicta congeſſit:	18..... erit aqua argutionis, quæ maledicitur, hæc.	Ibid. Locut. 10.
19. adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & ſi non polluta es deſerto mariti thoro, non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ, in quas maledicta congeſſi.	19..... innocens eſto ab aqua argutionis, quæ maledicitur hæc.	Ibid. Locut. 11.
20. Sin autem declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero viro:		
21. his maledictionibus ſubjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo ſuo: putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus diſrumpatur:	21..... Det te Dominus in maledictum, & in exſecramentum.....	Aug. quæſt. 11. in Num. t. 3. 531. f.

VULGATA NOVA.

22. ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumeſcente putreſcat femur. Et reſpondebit mulier, Amen, amen.

23. Scribetque ſacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis, in quas maledicta congeſſit,

24. & dabit ei bibere. Quas cùm exhauſerit,

25. tollet ſacerdos de manu ejus ſacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud ſuper altare: ita duntaxat ut priùs,

26. pugillum ſacrificii tollat de eo quod offertur, & incendat ſuper altare: & ſic potum det mulieri aquas amariſſimas.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
27. Quas cùm biberit, ſi polluta eſt, & contempto viro adulterii rea, pertranſibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computreſcet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo.	27..... & inflabitur venter ejus.....	Aug. Locut. 12. 357. g.
28. Quòd ſi polluta non fuerit, erit innoxia, &		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Ita Græcè: mox Aug. ibid. *Non ſolùm quia geminavit nomen, ut diceret*, viri viri, *ſed etiam quia addidit* ejus, *notanda locutio eſt.*

℣. 14. In Græco ſic: ἢ ἐπέλθη αὐτῷ πνεῦμα ζηλώσεως, *aut ſupervenerit ei ſpiritus zelotypiæ*; tum ſequitur, καὶ ζηλώσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, *& zelaverit uxorem ejus*; quod omittit Aug. deinde ut ſup. αὐτὴ δὲ μὴ ᾖ μεμιασμένη.

℣. 15. Sic etiam in Græco.

℣. 18. *Quæ maledicitur hæc*: Quò referri debeant hæc verba, an ad vocem *argutionis*, an ad præced. *aqua*, ambiguum: in Vulgata ad *aquam* revocatur maledictum; apud LXX. ad *argutionem*; ita nempe ferunt: Ἐν δὲ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἔςαι τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου τούτου· quæ Nobilius ſic vertit: *In manu autem ſacerdotis erit aqua argutionis, quæ maledicitur, hujus.* At Auguſt. ſupra non legit *hujus*, ſed *hæc*, per relat. ad *aquam*; & paulò poſt, eandem ſcripturam confirmat, dicens: *Hanc locutionem inuſitatam fecit ordo verborum; poſſet enim uſitatè ita dici*: Erit aqua argutionis hæc quæ maledicitur: aut, *Erit hæc aqua argutionis, quæ maledicitur.* Auguſtino favent Mſs. Alex. & Sar. cum editt. Ald. & Compl. in quibus, τὸ ἐπικαταρώμενον τοῦτο, per relat. ad ὕδωρ· immo in ipſo cod. Var. & al. infra, ℣. 22. ſcriptum, Καὶ εἰσελεύσεται τὸ ὕδωρ τὸ ἐπικαταρώμενον τοῦτο· & ℣. 24. Εἰσελεύσεται εἰς αὐτὴν τὸ ὕδωρ τὸ ἐπικαταρώμενον τοῦ ἐλεγμοῦ. Contra ℣. 23. ſic: τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου· unde liquet utrumque legendi modum admitti à LXX.

℣. 19. In Græco ut ſupra: tum Auguſt. ibid. *In hac locutione*, inquit, *non ſolus verborum ordo inuſitatè ſonat, ſed etiam caſus mutatus eſt, eſſet enim integrum & uſitatum*: Innocens eſto ab hac aqua argutionis, quæ maledicitur, *aut*, ab aqua argutionis hac, quæ maledicitur. Vide Not. ſup.

℣. 21. Aug. ibid. *Verba quæ Scriptura dicit mulieri a ſacerdote dicenda, quando à ſuſpicione adulterii eam maritus adducit*: Det eam Dominus in maledictum, & in exſecramentum, *Græcus habet ἐνόρκιον, quo verbo videtur ſignificari juramentum per exſecrationem.* In Græco deeſt *in*, ante ἐνόρκιον, ſeu *exſecramentum*; in edit. Compl. legitur ἐν ὅρκῳ.

℣. 27. In Græco ſic: Καὶ πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, quod primum ita reddit Aug. *Et inflabitur ventrem*, id eſt, inquit, *inflabitur ventre*; tum addit: *Hæc locutio & apud Latinos auctores frequentatur; ſed Interpretes noſtri, qui eam transferre noluerunt, dixerunt*: *Et inflabitur venter ejus*; quam lectionem retinuimus, ut à primis Latinis translatoribus ortam. In Ald. edit. legitur πρησθήσεται, in Compl. πρισθήσεται, à πρίω, ſeu πρίζω, *ſcindo.* Mſ. Sar. ad vocem κοιλίαν, addit αὐτῆς, ſub aſterico.

VULGATA NOVA.

faciet liberos.

29. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier à viro suo, & si polluta fuerit,

30. maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt:

31. maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 13. t. 3. 358. b.

2..... Vir, vel mulier, quicunque magnè voverit votum.....

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir, sive mulier, cùm fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare:

VULGATA NOVA.

3. à vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de uva exprimitur, non bibent: uvas recentes siccasque non comedent.

4. cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.

Judic. 13. 5.

5. Omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis ejus.

6. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur,

6..... 7. *Vide Not.*

7. nec super patris quidem & matris & fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput ejus est.

8. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino.

9. Sin autem mortuus fuerit subitò quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus: quod radet illico in eadem die purgationis suæ, & rursum septimâ:

VERSIO ANTIQUA.

9..... & radetur caput suum......

Aug. Locut. 14. 358. b.

10. in octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ, sacerdoti in introitu fœderis testimonii:

11. facietque sacerdos unum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo: sanctificabitque caput ejus in die illo:

12. & consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato: ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus.

13. Ista est lex consecrationis. Cùm dies, quos ex voto decreverat, complebuntur: adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 12. in Num. t. 3. 532. a. b.

14. & offeret munus suum Domino, agnum anniculum sine vitio in holocaustoma, & agnam anniculam sine vitio unam in peccatum.....

VULGATA NOVA.

14. & offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, & ovem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificam,

VULGATA NOVA.

15. canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, & lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum:

16. quæ offeret sacerdos coram Domino, & faciet tam pro peccato, quàm in holocaustum.

17. Arietem verò immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta quæ ex more debentur.

Act. 21. 24.

18. Tunc radetur nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos ejus, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum.

19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, & laganum azymum unum, & tradet in manus nazaræi, postquam rasum fuerit caput ejus.

20. Susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini: & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, & femur: post hæc potest bibere nazaræus vinum.

21. Ista est lex nazaræi, cùm voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus: juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

VERSIO ANTIQUA.

Vict. Vit. l. 3. de pers. Afr. 41. c.

23..... Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos.....

VULGATA NOVA.

23. Loquere Aaron & filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israël, & dicetis eis:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita in Gr. Aug. addit: *Non dixit*, quæcunque.

℣℣. 6. 7. Eò respiciebat Tertul. l. 4. adversùs Marc. 717. c. cùm dixit: *Et de devotione in Arithmis; nam & illic qui se Deo voverit, inter cætera jubet, ne super ullam animam introeat defunctam, ne super patris quidem, aut matris, aut fratris;* quæ omnia respondent Græco.

℣. 9. Itidem Græcè.

℣. 14. Græcum addit ἕνα, *unum*, 1. *vitio*, & ponit μίαν, post *anniculam*; Ms. tamen Alex. & Compl. hab. ἄμωμον μίαν, cum August. Demum post *peccatum*, sequitur: ϗ κριὸν ἕνα ἄμωμον εἰς σωτήριον, *& arietem unum absque macula in salutare:* Aug. addit: *Hoc quidam nostri Interpretes transferre noluerunt, veluti locutionem inusitatam vitantes, & dixerunt* pro peccato, *non* in peccatum; *cùm sit sensus in ea locutione, qui non fuerat perturbandus.* In peccatum *quippe dictum est, quia hoc ipsum, quod pro peccato offerebatur, peccatum vocabatur..... Sicut ergo agnus in holocaustoma, ut ipsum pecus esset holocaustum; sic & agna in peccatum, ut ipsum pecus esset peccatum, id est, sacrificium fieret pro peccato; sicut de ariete quod sequitur,* in salutare *dicit, tanquam ipsum sit salutare, cùm sit sacrificium salutaris, quod postea repetendo manifestat. Nam & illud*, pro peccato *dicit, quod priùs dixerat* in peccatum; *& hoc* sacrificium salutaris, *quod priùs dixerat* salutare.

℣. 23. Similiter habet Fulgent. respons. contra Arian. p. 57. f. At in Græco sic: Οὕτως εὐλογήσετε τοὺς υἱοὺς Ἰσ-

Vulgata nova.	Versio antiqua.
Eccli. 36. 19. 24. Benedicat tibi Dominus, & custodiat te.	24. Benedicat te Dominus, & custodiat te. *Vid. ubi sup.*
25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui.	25. Illuminet Dominus faciem suam super te, & misereatur tui.
26. Convertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem.	26. Attollat Dominus faciem suam super te, & det tibi pacem.
27. Invocabuntque nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis.	27. Vos ponite nomen meum super filios Israël, ego Dominus benedicam eos. *Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. t. 3. p. 46. g.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

εὐχὴν, λέγοντες αὐτοῖς· *Sic benedicetis filios Israel, dicentes eis:*

℣℣. 24..... 26. Eadem refert Fulgent. resp. contra Arian. p. 57. f. & frag. 21. contra Fab. p. 605. ad verbum; similiter etiam in Græco.

℣. 27. In Græco sic: Καὶ ἐπιθήσουσι τὸ ὄνομά μου..... καὶ ἐγὼ Κύριος, &c. *Et imponent nomen meum..... & ego Dominus*, &c. ut sup.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

Exod. 40. 16. 1. FActum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, & erexit illud: unxitque & sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter & omnia vasa ejus.

2. Obtulerunt principes Israël & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfectique eorum qui numerati fuerant,

Vulgata nova.	Versio antiqua.
3. munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, & unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.	3..... sex vehicula tecta, & duodecim boves: vehiculum à duobus principibus, & vitulum à singulis..... *Aug. Locut. 15. t. 3. 358. b.*

VULGATA NOVA.

4. Ait autem Dominus ad Moysen:

5. Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi, & trades ea Levitis juxta ordinem ministerii sui.

6. Itaque cùm suscepisset Moyses plaustra & boves, tradidit eos Levitis.

7. Duo plaustra & quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium:

8. quatuor alia plaustra & octo boves dedit filiis Merari, secundùm officia & cultum suum, sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis:

9. filiis autem Caath non dedit plaustra & boves: quia in sanctuario serviunt, & onera propriis portant humeris.

10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
11. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.	11..... Princeps unus quotidie, princeps quotidie offerent dona sua..... *Aug. Locut. 16. 358. c.*

VULGATA NOVA.

12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda:

13. fueruntque in ea, acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

14. mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso:

Vulgata nova.	Versio antiqua.
15. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:	15. vitulum unum pro bobus..... *Ibid. Locut. 17.*
16. hircumque pro peccato:	16. & hircum ex capris unum.....

VULGATA NOVA.

17. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc est oblatio Nahasson filii Aminadab.

18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar,

19. acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium:

20. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso:

21. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

22. hircumque pro peccato:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita in Græco, nisi quòd loco *vehicula tecta*, legitur ἁμάξας λαμπηνικὰς, & pro *à singulis*, παρὰ ἑκάστου, *ab uno quoque*: quid verò intelligendum sit per λαμπηνικὰς, pauló ambiguum; Nobilius transtulit, *vehicula lampenica*, non malè tamen *tecta* reddit Augustinus; nam apud Rob. Constantinum & Schrevelium, λαμπήνη, idem est ac *lectica*, seu *vehiculi genus regium*; at veretur Constant. ne erratum sit apud Pollucem, quem unum citat, & pro λαμπήνη, quod fortè irrepsit, legendum sit, ἀπήνη· apud Homerum autem, ἅμαξα & ἀπήνη synonima: in Ms. Oxon. non λαμπηνικὰς legitur, sed καλασκεπαστὰς, seu cum Aquila, σκεπαστάς· quo verbo significantur *lecticæ opertæ pellibus*, ut refert Hieron. in cap. ult. Isaiæ, ℣. 20. to. 3. 509. d. Schol. al. κατασκευαστὰς, *apparatas*. Euseb. Emiss. ἁμάξας λαμπηνικὰς, dicit, τὰς διατρέχους, *quæ rotis ad discurrendum aguntur*, ἅς τινες, inquit, ζυρώπια καλοῦσι.

℣. 11. Addit August. *Pro eo ut diceret: Singulis diebus singuli principes.* Græcè ut in Lat. sup.

℣. 15. Gr. ἐκ βοῶν, *ex bobus*, non *pro bobus*.

℣. 16. Græc. addit, περὶ ἁμαρτίας, *pro peccato*; cætera ut in Lat.

VULGATA NOVA.

23. & in ſacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar.

24. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon,

25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

26. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

27. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

28. hircumque pro peccato:

29. & in ſacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc eſt oblatio Eliab filii Helon.

30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Eliſur filius Sedeur,

31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

32. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

33. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

34. hircumque pro peccato:

35. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliſur filii Sedeur.

36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Suriſaddai,

37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

38. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

39. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

40. hircumque pro peccato:

41. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Salamiel filii Suriſaddai.

42. Die ſexto princeps filiorum Gad, Eliaſaph filius Duel,

43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum tringinta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

44. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

45. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

46. hircumque pro peccato:

47. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliaſaph filii Duel.

48. Die ſeptimo princeps filiorum Ephraim, Eliſama filius Ammiud,

49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos: phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

50. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

51. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

52. hircumque pro peccato:

53. & in hoſtias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliſama filii Ammiud.

54. Die octavo princeps filiorum Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſſur,

55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

56. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

57. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

58. hircumque pro peccato:

59. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadaſſur.

60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis,

61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

62. & mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

63. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

64. hircumque pro peccato:

65. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.

66. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammiſaddai,

67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

68. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

69. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

70. hircumque pro peccato:

71. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Ahiezer filii Ammiſaddai.

72. Die undecimo princeps filiorum Aſer, Phegiel filius Ochran,

73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium:

74. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

75. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

76. hircumque pro peccato:

77. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

78. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan,

79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus ſanctuarii, utrumque plenum ſimila oleo conſperſa in ſacrificium:

80. mortariolum aureum appendens decem ſiclos, plenum incenſo:

81. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum:

82. hircumque pro peccato:

83. & in hoſtias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Ahira filii Enan.

84. Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt à prin-

VULGATA NOVA.

cipibus Israël, in die qua consecratum est: acetabula argentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mortariola aurea duodecim:

85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, & septuaginta siclos haberet una phiala: id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere sanctuarii:

86. mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere sanctuarii: id est, simul auri sicli centum viginti:

87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum: hirci duodecim pro peccato.

88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est.

89. Cùmque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, & dices ad eum: Cùm posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.

3. Fecitque Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, ut præceperat Dominus Moysi.

4. Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quàm cuncta quæ ex utroque calamorum latere nascebantur: juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:	5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:	*Cypr. ep. 76. 156. b.*
6. Tolle Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos	6. Accipe Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos,	
7. juxta hunc ritum: Aspergantur aquâ lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cùmque laverint vestimenta sua, & mundati fuerint,	7. & ita facies eis purificationem eorum: Circumsparges eos aquâ purificationis.....	

VULGATA NOVA.

8. tollent bovem de armentis, & libamentum ejus similam oleo conspersam: bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato:

9. & applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudine filiorum Israël.

10. Cùmque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israël manus suas super eos:

11. & offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis Israël, ut serviant in ministerio ejus.

12. Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, è quibus unum facies pro peccato, & alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis.

13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron & filiorum ejus, & consecrabis oblatos Domino,

14. ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei:

15. & postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis & consecrabis eos in oblationem Domini: quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israël.

16. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Israël, accepi eos. *Exod. 13. 2. Sup. 3. 13. Luc. 2. 23.*

17. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israël, tam ex hominibus quàm ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi eos mihi:

18. & tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
19. tradidique eos dono Aaron & filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israël in tabernaculo fœderis, & orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium.	19..... & non erit in filiis Israël accedens filiorum Israël ad sancta.	*Aug. Locut. 18. t. 3. 358. c.*
20. Feceruntque Moyses & Aaron & omnis multitudo filiorum Israël super Levitis quæ præceperat Dominus Moysi:	20. Et fecit Moyses & Aaron, & omnis synagoga filiorum Israël Levitis secundùm quæ præcepit Dominus Moysi de Levitis, ita fecerunt eis filii Israël:	*Ibid. Locut. 19.*

VULGATA NOVA.

21. purificatique sunt, & laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, & oravit pro eis:

22. ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 5.....7. Concinunt hæc omnia cum Græco. Auct. quæst. Vet. & N. T. apud Aug. to. 3. quæst. 101. p. 92. f. hæc habet: *Accipe tribum Levi de medio filiorum Israel, & statue illos ante Aaron sacerdotem, & deservient ei;* quæ pertinent ad ℣℣. 6. 13. & 15.

℣. 19. Ita August. ad verbum è Gr. Alex. ubi Προσεγγίζων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς τὰ ἅγια, nam in Vat. & al. deest τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. August. etiam ipse notat, *potuisse sufficere:* Et non erit in filiis Israël accedens ad sancta: *aut certè;* Non erit filiorum Israël accedens ad sancta.

℣. 20. Similiter in Gr. verbum pro verbo.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 13. in Num. t. 3. 532. c.

23. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Item quæst. 14. ibid. c. d.

24. Hoc est de Levitis: A quinto & vicesimo anno & supra, introibunt ministrare in ministerium in operibus in tabernaculo testimonii.

25. Et à quinquagenario recedet ab administratione, & non operabitur ultra:

26. & ministrabit frater ejus, in tabernaculo testimonii custodire custodias, opera autem non operabitur.....

Vulgata nova.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Hæc est lex Levitarum: A viginti quinque annis & supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis.

25. Cùmque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt:

26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levitis in custodiis suis.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 23. Gr. Καὶ ἐλάλησε, &c. ut sup.

℣. 24. In Gr. Τοῦτό ἐστι τὸ περὶ τῶν Λευιτῶν, *Hoc est quod de Levitis.* Aug. ibid. *Hoc alii interpretati sunt:* Hæc est lex de Levitis: *sed quod scriptum est*, Hoc est de Levitis, *intelligitur dictum: Hoc constituo de Levitis:* seqq. verò *introibunt*, &c. non concordant, nisi cum Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. in quibus, εἰσελεύσονται λειτουργεῖν λειτουργίαν ἐν ἔργοις ἐν τῇ, &c. Nam in Vatic. simpliciter, εἰσελεύσονται ἐνεργεῖν ἐν τῇ, &c. *ingredientur operari in tabernaculo*, &c.

℣℣. 25. 26. Rectè è Græco. Augustinus autem notat, *Hunc sensum obscurum* facere ὑπέρβατον, *quod ita consutum est*, inquit, *tanquam de ipso fratre sit dictum*, custodire custodias, *cùm dictum sit de illo, qui recedit ab operibus, & remanebit illic*, in tabernaculo testimonii custodire custodias, opera autem non operabitur; *sed operabitur frater ejus, id est, qui nondum pervenit ad ætatem quinquagenariam, à viginti quinque annis incipiens operari. Ergo ita distinguendum est:* Et à quinquagenario recedet..... & ministrabit frater ejus. *Deinde redit ad illum quinquagenarium, de quo loquebatur, & de illo explicat cætera, dicens:* in tabernaculo testimonii custódire custodias, &c. *quod enim ait*, custodire, *subauditur*, incipiet, *tanquam id uno verbo diceret*, custodiet custodias.

CAPUT IX.

Vulgata nova.

Exod. 12. 3.

1. Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo, dicens:

2. Faciant filii Israel phase in tempore suo,

3. quartadecima die mensis hujus ad vesperam, juxta omnes cæremonias & justificationes ejus.

4. Præcepitque Moyses filiis Israël ut facerent phase.

5. Qui fecerunt tempore suo: quartadecima die mensis ad vesperam, in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israël.

6. Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere phase in die illo, accedentes ad Moysen & Aaron,

6..... 11. *Vide Not.*

7. dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis: quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?

8. Quibus respondit Moyses: State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël: Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat phase Domino

11. in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam: cum azymis & lactucis agrestibus comedent illud:

Versio antiqua.

Hilar. in Ps. 52. 91. a.

12..... os ejus non conteretur.....

Aug. Locut. 20. t. 3. 358. d.

13. Et homo homo, quicunque mundus fuerit, & in viam longinquam non est, & defuerit facere pascha, exterminabitur anima illa de populo suo.....

Vulgata nova.

Exod. 12. 46. Joan. 19. 36.

12. non relinquent ex eo quippiam usque manè, & os ejus non confringent, omnem ritum phase observabunt.

13. Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit.

Vulgata nova.

14. Peregrinus quoque & advena si fuerint apud vos, facient phase Domino juxta cæremonias & justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quàm indigenæ.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 15. in Num. t. 3. 532. g. seqq. Iterum 533. c. ad 535. a.

15. Et die qua statutum est tabernaculum, texit nubes tabernaculum, domum testimonii. Et vespere erat super tabernaculum velut species ignis usque manè:

Vulgata nova.

Exod. 40. 16. Sup. 7. 1.

15. Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque manè:

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 6..... 11. Multa de his memorat August. quæst. 15. in Num. to. 3. 532. f. dicens: *Cùm paschæ tempore, quidam qui immundi facti erant super animam hominis, id est, super mortuum, quærerent quomodo pascha facerent, quoniam oportebat eos ab immunditiis septem diebus purificari secundùm Legem, consuluit Dominum Moyses, & responsum accepit, Cuicunque tale aliquid accidisset, vel tam in longinquo itinere constitutus esset, ut non posset occurrere, alio mense eum facere debere pascha propter diem mensis quartumdecimum, ubi lunæ numerus observabatur.*

℣. 12. Græcè, Ὀστοῦν οὐ συντρίψουσιν ἀπ' αὐτοῦ, *Os non confringent de eo.* In Ms. Alex. οὐ συντρίψεται.

℣. 13. In Græco saltem Vatic. semel tantùm habetur, ἄνθρωπος· al. tamen duplicatur, ἄνθρωπος ἄνθρωπος, ut sup. Unde August. ibid. ait: *Homo homo, locutio est, ac si diceret: Quicunque homo, Ille vel ille:* quod autem addit August. *& in viam longinquam*, &c. sic est in Græco: καὶ ἐν ὁδῷ μακράν, *& in via longè*; in Ms. tamen Alex. ἐν ὁδῷ μακρᾷ.

℣. 15. Eadem prorsus in Græco.

Vulgata nova.

16. ſic fiebat jugiter : per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis.

17. Cùmque ablata fuiſſet nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiſcebantur filii Iſraël : & in loco ubi ſtetiſſet nubes, ibi caſtrametabantur.

18. Ad imperium Domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus ſtabat nubes ſuper tabernaculum, manebant in eodem loco : (1. Cor. 10. 1.)

19. & ſi eveniſſet ut multo tempore maneret ſuper illud, erant filii Iſraël in excubiis Domini, & non proficiſcebantur

20. quot diebus fuiſſet nubes ſuper tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.

21. Si fuiſſet nubes à veſpere uſque manè, & ſtatim diluculo tabernaculum reliquiſſet, proficiſcebantur : &, ſi poſt diem & noctem receſſiſſet, diſſipabant tentoria.

22. Si verò biduo aut uno menſe vel longiori tempore fuiſſet ſuper tabernaculum, manebant filii Iſraël in eodem loco, & non proficiſcebantur : ſtatim autem ut receſſiſſet, movebant caſtra.

23. Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur : erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moyſi.

Versio antiqua.

16. ita fiebat ſemper : nubes tegebat illud die, & ſpecies ignis nocte. (Aug. ubi ſup.)

17. Et cùm aſcendiſſet nubes à tabernaculo, & poſtea promovebant filii Iſraël : & in loco ubicunque ſteterat nubes, ibi caſtra collocabant filii Iſraël.

18. Per præceptum Domini caſtra collocabunt filii Iſraël, & per præceptum Domini promovebunt. Omnes dies in quibus obumbrat nubes ſuper tabernaculum, in caſtris erunt filii Iſraël :

19. & quando protraxerit nubes ſuper tabernaculum dies plures, & cuſtodient filii Iſraël cuſtodiam Dei, & non promovebunt.

20. Et erit, cùm texerit nubes dies numero ſuper tabernaculum, per vocem Domini in caſtris erunt, & per præceptum Domini promovebunt.

21. Et erit, cùm fuerit nubes à veſpera uſque manè, & aſcenderit nubes manè, & promovebunt die : vel nocte & ſi aſcenderit nubes, promovebunt :

22. die, vel menſe diei, abundante nube obumbrante ſuper illud, in caſtris erunt filii Iſraël, & non promovebunt.

23. Quoniam per præceptum Domini promovebunt : cuſtodiam Domini cuſtodierunt per præceptum Domini in manu Moyſi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 16. Itidem Græcè.

℣. 17. Eadem iterum legit Auguſt. locut. 21. de Num. 358. d. uſque ad hoc, *& in loco.* Similia quoque Græcum habet, niſi quòd loco verborum iſtorum, *aſcendiſſet..... promovebant..... ſteterat..... collocabant*, fert, ἀνέβη..... ἀπῆρα..... ἔστη.... παρενέβαλον.

℣. 18. Vix meliùs de Græco : Auguſt. ibid. col. 533. f. *Non ait.....* caſtra collocabant filii Iſraël, *ſed* collocabunt : *nec ait.....* promovebant, *ſed* promovebunt. (Græc. παρεμβαλοῦσι..... ἀπαροῦσι.) *Et hunc modum etiam in conſequentibus ſervat, qui modus in Scripturis eſt inuſitatiſſimus. Nam verbis præteriti temporis ſæpe futura prædicta eſſe novimus..... ut autem narrator rerum geſtarum verbis utatur temporis futuri, ſicut hoc loco, difficillimè in Scripturis inveniri poteſt.*

℣. 19. Editt. Auguſt. loco *protraxerit*, ferunt *protexerit*, ſed malè ; nam in Mſs. conſtanter *protraxerit*, è Gr. ἐφέλκυσαι, ab ἐφέλκω, *diſtendo, diduco ;* cætera ſimiliter concinunt.

℣. 20. Gr. σκεπάζῃ, loco *texerit*, mel. in Mſ. Alex. σκεπάσῃ, reliqua optimè conveniunt. Vide Aug. ibid. 534. a. b.

℣. 21. Ita Græcè ad verbum, uſque ad hoc, *vel nocte* incluſ. ſeqq. verò, *& ſi aſcenderit nubes, promovebunt : die vel*, penitus deſunt ; adduntur tamen in Mſs. Alex. & Oxon. ac edit. Ald. hoc modo : καὶ ἀναβῆ (Ald. ἐὰν ἀναβῆ) ἡ νεφέλη, ἀπαροῦσιν ἡμέρας, ἢ μηνὸς ἡμέρας· interpunctio autem diſſimilis videtur apud Auguſt. ait nempe ſequi, & dici : *Et erit, cùm fuerit nubes..... manè, & promovebunt die ;* tum addit : *Hic illa copulativa conjunctio more Scripturæ poſita eſt : nam eâ detractâ, plenus eſt ſenſus hoc modo :* Et erit, cùm fuerit nubes à veſpera uſque manè, & aſcenderit nubes manè, promovebunt die : *deinde quia & nocte ſi nubes aſcenderet, promovebant, atque iter nocturnum, ſi illud ſignum acciperent, agebant, adjunxit & ait :* vel nocte & ſi aſcenderit nubes, promovebunt : *ſed locutio eſt inuſitatior ; non enim tantùm poſitum eſt*, &, *ſed eo more poſitum eſt, quo non ſolet : unde mihi videtur præpoſteratus ordo verborum, ſicut ſæpe & in Latinis locutionibus fieri ſolet ; quod genus, antiſtrophe dicitur. Proinde ſi ita dicatur*, vel & nocte ſi aſcenderit nubes, promovebunt ; *aut certè ita*, ſi & nocte aſcenderit nubes, promovebunt, *planiſſimus ſenſus eſt :* & infra : *in conſequentibus..... dicit :* die vel menſe diei, &c.

℣. 22. Græc. ab hoc incipit in cod. Vat. Μηνὸς ἡμέρας πλεοναζούσης, &c. in aliis, ut ſup. notavi : reliqua nil differunt à Gr. Auguſt. col. 534. f. ſic pergit : *Quia enim dixerat*, vel nocte & ſi aſcenderit nubes, promovebunt : *tanquam reſtabat ut diceret*, die autem ſi non aſcenderit, non promovebunt, *quando quaſi promovere debere videbantur ; ſed quia hoc etiam diebus pluribus fieri poterat, ut noctibus ambularent, promovente nube ; & ea manente, diebus non ambularent, ideo poſuit*, die vel menſe diei. *Non dixit* menſe, *ne ibi & noctes ejuſdem menſis acciperentur, ſed* menſe diei, *id eſt menſe ex ea parte qua dies illi fuit, non ex ea qua nox.* Die *ergo* vel menſe diei, abundante nube obumbrante, *id eſt, abundante in obumbrando, vel abundantiùs obumbrante*, ſuper illud, *illud ſcilicet tabernaculum.* Nota in Compl. legi νυκτὸς ἢ μηνὸς, abſque voce *diei.*

℣. 23. Itidem Græcè. *Quod verò poſuit*, ait Aug. ibid. 535. a. *In manu Moyſi, uſitatiſſima in Scripturis locutio eſt, quia per Moyſen hæc Deus præcipiebat.*

CAPUT X.

Vulgata nova.

1. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare poſſis multitudinem quando movenda ſunt caſtra.

Versio antiqua.

1. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens : (Ambr. l. de fide Reſur. t. 2. 1162. e. f. ſeqq.)

2. Fac tibi duas tubas ductiles : argenteas facies eas ; & erunt tibi ad evocandam ſynagogam, & promovenda caſtra.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Καὶ ἐλάλησε, &c. ut ſup.

℣. 2. Ita in Græco, niſi quòd loco *ductiles, argenteas*, legitur ἀργυρᾶς, ἐλατὰς, *argenteas, ductiles :* edit. tamen Compl. habet, ἐλατὰς, ἀργυρᾶς, cum Ambroſ. Auct. verò l. de XLII. manſ. apud Ambroſ. 10. b. *argenteas, ductiles.*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

3. Et tubâ canes in illis, & colligetur omnis turba ad ostium tabernaculi testimonii.

4. Si autem in una tuba cecineris, ad te venient omnes principes, & duces Israël.

5. Et tubâ canetis significationem primam, & promovebunt castra, & constituentur ad orientem.

6. Et tubâ canetis significationem secundam, & promovebunt castra, & constituentur ad libanum. Et tubâ canetis significationem tertiam, & promovebunt castra, quæ constituentur ad boream. Et tubâ canetis significationem quartam, & promovebunt castra, quæ constituentur ad aquilonem: significationem tubâ canent in promotu eorum.

7. Et cùm congregabitis synagogam, tubâ canite, & non significationem.

8. Et filii Aaron sacerdotes tubis canent: & erit vobis legitimum æternum in progenies vestras.

9. Si autem exieritis in bellum in terram vestram ad adversarios qui resistunt vobis, significabitis tubis, & reminiscemini coram Domino, & liberationem habebitis à mortuis vestris.

10. Et in diebus lætitiæ vestræ, & in diebus festis vestris, & in neomeniis vestris concinite tubis, & in holocaustis, & sacrificiis salutaribus vestris; & erit vobis in commemoratione vestra coram Domino, ait Dominus.....

VULGATA NOVA.

3. Cùmque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis.

4. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israël.

5. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam.

6. In secundo autem sonitu & pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem: & juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem.

7. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisè ululabunt.

8. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversùm vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri: ego Dominus Deus vester.

VULGATA NOVA.

11. Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis:

12. profectique sunt filii Israël per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. *Exod. 19. 1.*

13. Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 22. t. 3. 358. c.

14. Et promovebunt ordo castrorum filiorum Juda primi.....

VULGATA NOVA.

14. Filii Juda per turmas suas: quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab. *Sup. 1. 7.*

VULGATA NOVA.

15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar.

16. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 23.

17..... & promovebunt filii Gerson, & filii Merari.....

VULGATA NOVA.

17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson & Merari.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Similiter in Græco, præter hoc, συναχθήσεται πᾶσα ἡ συναγωγή, pro *colligetur omnis turba*.

℣. 4. Gr. habet pluraliter, ἐὰν δὲ ἐν μιᾷ σαλπίσωσι, *tubâ cecinerint*, non *cecineris*; deinde προσελεύσονται πρός σε, loco *ad te venient*, absque &, ante *duces*; Ald. edit. retinet καὶ, sed pro ἀρχηγοί, leg. χιλίαρχοι.

℣. 5. Gr. simpliciter habet, σημασίαν, *significationem*, absque seq. *primam*; loco vero *& constituentur*, seu *quæ constituentur*, hic & infra, αἱ παρεμβάλλουσαι, *applicantia*. Auct. l. de XLII. mans. apud Ambros. 10. c. sic legit: *Et cùm concisus clangor increpuerit, movebuntur castra.*

℣. 6. Similia in Græco, præter seqq. παρὰ θάλασσαν, *ad mare*, ut apud Ambros. infra, p. 1165. loco *ad boream*; item αἱ παρεμβάλλουσαι, pro *quæ constituentur*, & σημασίᾳ σαλπιοῦσι, loco *significationem tuba canent*, ed. tamen Compl. habet σημασίαν. Nota etiam loco, *ad libanum*, Græcè simpliciter legi λίβα, vel ut in Mss. Oxon. & Compl. κατὰ λίβα, & quidem Ambros. editt. Eras. & Gill. hab. *ad liba*, sed Amerb. cum Mss. constanter, *ad libanum*, ut infra, n. 15. p. 1165. d. & n. 119. p. 1166. d. Notanda etiam quæ addit Ambros. n. 115. *Cùm tuba prima cecinerit, Orientales congregat quasi præcipuos & electos: cùm secunda, suppares meritis, qui secundùm libanum siti, dereliquerint ludibria nationum: cùm tertia, eos qui tanquam in mari exagitati istius freto mundi, sæculi hujus fluctibus vacillaverint: cùm quarta, illos qui duritiam mentium nequaquam satis potuerint eloquii spiritualis mollire præcepto; & ideo secundùm boream vocati sunt, boreas enim secundùm Salomonem, durus est ventus.* Ms. Alex. pro λίβα, leg. νότον *austrum*; sicut infra παρεμβάλλουσι βοῤῥᾶν, loco παρεμβάλλουσαι πρὸς βοῤῥᾶν, *applicantia ad aquilonem.*

℣. 7. August. quæst. 17. in Num. to. 3. 535. b. *Et cùm congregaveritis synagogam, tubâ canetis, & non in signo*; è Græco: Καὶ ὅταν συναγάγητε τὴν συναγωγήν, σαλπιεῖτε, καὶ οὐ σημασίᾳ, *& non significatione.*

℣. 8. Ad verbum è Græco.

℣. 9. Nonnulla dissimilia Gr. habet, nempe seqq. ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, loco *in terram vestram*, item ἀνθεστηκότας ὑμῖν, καὶ σημανεῖτε, *qui steterunt contra vos, & significabitis*, pro *qui resistunt vobis, significabitis*; demum διασωθήσεσθε ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν, *& salvabimini de inimicis vestris*, loco *liberationem habebitis à mortuis vestris*. Edit. Rom. Ambr. habet quidem *ab inimicis vestris*, sed sola, & contra fidem Mss.

℣. 10. In Gr. σαλπιεῖτε, *clangetis*, pro *concinite*, absque seq. &; item σωτηρίων ὑμῶν, *salutarium vestrorum*, pro *salutaribus vestris*, & ἀνάμνησις ἔναντι τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, *rememoratio coram Deo vestro*, pro *in commemoratione vestra coram Domino*: (Compl. hab. εἰς ἀνάμνησιν) demum sic: ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, *ego Dominus Deus vester*, loco *ait Dominus*; cætera ut in Lat. sup.

℣. 14. In Gr. ἐξῆραν, *promoverunt*, non *promovebunt*, reliqua ut sup. Vide Not. seq.

℣. 17. Ita in Gr. uno excepto, Γεδσὼν, pro *Gerson*: addit August. ibid. *Futuri temporis verbum posuit, cùm rem gestam præteritam narret, sicut in superioribus cùm de*

VULGATA NOVA.

18. Profectique sunt & filii Ruben, per turmas & ordinem suum : quorum princeps erat Helisur filius Sedeur.

19. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

20. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.

21. Profectique sunt & Caathitæ portantes sanctuarium. Tandiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22. Moverunt castra & filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud.

23. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur :

24. & in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis.

25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27. Et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan.

28. Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israël per turmas suas quando egrediebantur.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
29. Dixitque Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ, cognato suo : Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis : veni nobiscum, ut benefaciamus tibi : quia Dominus bona promisit Israëli. (Exod. 18. 1.)	29. Et dixit Moyses Obeth filio Raguel Madianitæ, genero Moysi..... (Aug. Locut. 24. 358. e.)
30. Cui ille respondit : Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. (Exod. 18. 27.)	30. Et dixit ad eum : Non ibo, sed ad terram meam, & ad progeniem meam. (Ibid. Locut. 25.)

VULGATA NOVA.

31. Et ille : Noli, inquit, nos relinquere : tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster.

32. Cùmque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

33. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum.

34. Nubes quoque Domini super eos erat per diem cùm incederent.

35. Cùmque elevaretur arca, dicebat Moyses : Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. (Ps. 67. 2.)

36. Cùm autem deponeretur, aiebat : Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nube loqueretur, ad cujus motum vel stationem castra promovebant, vel consistebant ; atque ita deinceps in plurium promotionibus hoc verbo utitur.

℣. 29. Sic est in Gr. præter unum Ὀβὰβ, pro *Obeth* : in editt. Ald. & Compl. Ἰωβὰβ.

℣. 30. Ad verbum è Græco.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. (Num. 33. 16. Ps. 77. 19. 1. Cor. 10. 10.)

2. Cùmque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

3. Vocavitque nomen loci illius, Incensio : eò quòd incensus fuisset contra eos ignis Domini.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
4. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens & flens, junctis sibi pariter filiis Israël, & ait : Quis dabit nobis ad vescendum carnes? (Ps. 77. 21. 1. Cor. 10. 3.)	4. Et promiscuus, qui erat in eis, concupiverunt concupiscentiam..... Quis nos vescet carne? (Aug. Locut. 26. 358. f. Tertul. adv. Psych. 983. c.)
5. Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis : in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia.	5. Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Ægypto edebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia.
6. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.	6. At nunc anima nostra arida, nihil nisi manna vident oculi nostri.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. August. addit : *Singularem posuit pro plurali, ut promiscuus diceret, non promiscui ; & tamen pluralem reddidit, cùm ait, concupiverunt :* at Aug. legebat juxta Ms. Alex. in quo, ἐπεθύμησαν, nam in Vatic. & al. ἐπεθύμησεν, absque præced. *erat* : item infra, pro *vescet carne*, legitur ψωμιεῖ κρέα, *pascet carnibus*, à ψωμίζω, seu ψωμίζω, quod propriè est, *pascere cibo minutatim conciso.* Ambros. l. 1. de Sp. S. to. 2. 600. b. sic habet : *Quia concupivit populus cupiditatem pessimam, & dixerunt : Quis nos cibabit carne?* Similiter Auct. l. de promiss. p. 2. col. 132. c. *Quis nos cibabit carne* ; at in Ms. Remig. *carnibus*. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 208. a. *Quis nos vescet carnibus?*

℣. 5. Gr. habet verbo uno ἐμνήσθημεν, *recordati sumus*, loco *venerunt in mentem nobis*, quod valet idem ; deinde τοὺς ἰχθύας, &c. in accusat. casu : cætera ad verbum quadrant, nisi quòd pro *cepe*, legitur τὰ κρόμμυα in plurali. Hieron. l. 2. contra Jovin. t. 4. p. 2. col. 208. a. similiter legit : *Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Ægypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia.* Auct. l. de promiss. p. 2. 132. c. sic legit : *Rememorati enim sumus piscium, quos manducabamus in Ægypto gratis, cucumeres, porros, allium, & cepas.*

℣. 6. In Gr. νυνὶ δὲ, *nunc autem*, pro *at nunc*, & pro *nisi*, πλὴν, *præter*, cui additur εἰς, *in* ; sed omittitur *vident*. Hieron. l. 2. contra Jovin. to. 4. p. 2. col. 208. a. sic : *At nunc anima nostra arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt.* Auct. l. de promiss. p. 2. 132. c. legit : *Nunc autem arida facta est anima nostra, nihilque aliud nisi manna in oculis nostris.* August. in Locut. ita è Gr. ad verbum : *Nunc autem anima nostra arida, nihil præter in manna, oculi nostri* ; notatque proximè, deesse verba, *est* & *sunt* ; *Plenum quippe esset*, inquit, Anima nostra arida est, nihil præter in manna sunt oculi nostri : *nam quidam Interpretes ita transtulerunt, & addiderunt verba, quæ non sunt in Græco.*

Versio antiqua.

Aug. Locut. 28. 358. g.

8..... & molebant illud in mola.....

Vulgata nova.

7. Erat autem man quasi semen coriandri, coloris bdellii.

8. Circuibatque populus, & colligens illud, frangebat molâ, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.

Exod. 16. 14. Ps. 77. 24. Sap. 16. 20. Joan. 6. 31.

Vulgata nova.

9. Cùmque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & man.

10. Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde: sed & Moysi intoleranda res visa est:

11. & ait ad Dominum: Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? & cur imposuisti pondus universi populi hujus super me?

Versio antiqua.

Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. t. 4. 277. b.

12. Nunquid ego in utero accepi omnem populum istum.....

Capitul. XXXVIII. sup.

14. Non potero solus ferre populum istum.....

Hieron. in Zach. 8. t. 3. 1745. c.

16..... Constitue tecum septuaginta senes, quos ipse nosti, quoniam senes sunt.....

Aug. quæst. 18. in Num. t. 3. 535. c.

17..... & auferam de spiritu qui est in te, & superponam super eos; & sustinebunt tecum impetum populi, & non portabis illos tu solus.

Vulgata nova.

12. Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum?

13. Unde mihi carnes ut dem tantæ multitudini? flent contra me, dicentes: Da nobis carnes ut comedamus.

14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

16. Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum,

17. ut descendam & loquar tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.

Vulgata nova.

18. Populo quoque dices: Sanctificamini: cras comedetis carnes: ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, & comedatis:

19. non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem,

20. sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eò quòd repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, & fleveritis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Ægypto?

Versio antiqua.

Aug. quæst. 19. in Num. 535. g.

21. Et dixit Moyses: Sexcenta millia peditum in quibus sum in ipsis: & tu dixisti: Carnes dabo eis, & edent mense dierum.

22. Nunquid oves & boves occidentur illis, & sufficient illis? aut omnis piscis congregabitur eis, & sufficiet eis?

Ibid. 536. a. Ambr. l. 1. de Caïn, c. 8. t. 1. 198. f.

23..... Nunquid manus Domini non sufficiet? Jam videbis si comprehendit te verbum meum, aut non.

Vulgata nova.

21. Et ait Moyses: Sexcenta millia peditum hujus populi sunt: & tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro?

22. Nunquid ovium & boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient?

Joan. 6. 10.

23. Cui respondit Dominus: Nunquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis utrùm meus sermo opere compleatur.

Isai. 59. 1.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Intermedia hæc similiter habentur Græcè.

℣. 12. Sic est in Gr. ad verbum.

℣. 14. Ita in Græco, addito *ego*, ad *potero*.

℣. 16. Paulò dissimiliùs in Græco: Συνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ, οὓς αὐτὸς σὺ οἶδας, ὅτι οὗτοί εἰσι πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, &c. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israël, quos ipse tu nosti, quia hi sunt seniores populi*, &c. Idem Hieron. epist. ad Cypr. to. 2. 694. b. sic legit: *Elige presbyteros, quos tu ipse scis esse presbyteros.* Capitul. XXIX. sup. *Dixit Dominus Moysi: Convoca ad me septuaginta viros seniores, & dabo eos tibi in auxilium.*

℣. 17. August. infra leg. *qui est super te*, Gr. τοῦ ἐπὶ σοί, reliqua concordant. Addit verò Aug. plerosque Latinos *Interpretes, non ut in Græco est*, transtulisse; sed dixisse: *Auferam de spiritu tuo qui est in te, & ponam super eos, aut, ponam in eis; & fecerunt*, inquit, *sensum laboriosum ad intelligendum:* tum utramque scripturam conatur explicare; at in fine priorem præfert, dicens: *Nunc autem cùm ita scriptum sit:* Et auferam de spiritu, &c. *nec dictum sit*, de spiritu tuo, *facilior est absolutio*, &c. sed l. 4. de Trin. to. 8. 841. c. sic legit: *Tollam de spiritu tuo, & dabo eis.* Anon. apud Cypr. de rebapt. 364. c. sic: *Et auferam spiritum, qui super te est, & imponam super eos;* & Auct. l. de XLII. mans. apud Ambros. 10. f. addit è Græco: *Et sustinebunt tecum impetum populi, & non feres illos tu solus.*

℣. 21. Græcè, additur ὁ λαὸς, ad vocem *peditum*, sicut φαγεῖν, post hoc, *dabo eis;* item pro *mense*, leg. μῆνα, *mensem;* Ms. verò Alex. omittit φαγεῖν cum Aug. qui Aug. similiter hab. Locut. 29. to. 3. 358. g. *Sexcenta millia peditum in quibus sum in eis*, absque voce *populus*, ut sup.

℣. 22. Ita Græc. habet, præter duo, nempe ἀρκέσει, in sing. pro *sufficient*, exinde τὸ ὄψος τῆς θαλάσσης, (edd. Compl. & Ald. τὸ ὄψον) *opsonium maris*, loco *piscis*.

℣. 23. Prior pars, quæ ex August. non differt à Græco; posterior de Ambrosio, duobus tantùm, nempe *videbis*, pro quo γνώσῃ, *cognosces*, & *comprehendit*, pro quo ἐπικαταλήψεται, *supercomprehendet*, vel *antevertet*, al.

VULGATA NOVA.

24. Venit igitur Moyses, & narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
25..... & abstulit de spiritu qui super ipsum..... (Aug. Loc. 30. t. 3. 359. a.)	25. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cùmque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.

26. Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requievit Spiritus: nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum.

27. Cùmque prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiavit Moysi, dicens: Eldad & Medad prophetant in castris.

28. Statim Josue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyses, prohibe eos.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
29. At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum suum?	29..... quis det ut omnis populus Domini sit in prophetas, & det Dominus Spiritum suum super eos? (Hieron. in Isai. 57. t. 3. 424. b.)

VULGATA NOVA.

30. Reversusque est Moyses, & majores natu Israël in castra.

31. Ventus autem egrediens à Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram. (Ps. 77. 26. 27.)

32. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros: & siccaverunt eas per gyrum castrorum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plagâ magnâ nimis. (Ps. 77. 30.)	33. Carnes adhuc erant in dentibus eorum..... & percussit Dominus plagam magnam valde. (Auct. l. de xlii. mans. 10. e. Aug. Locut. 31. t. 3. 359. a.)
34. Vocatusque est ille locus, Sepulcra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat. Egressi autem de Sepulcris concupiscentiæ, venerunt in Haseroth, & manserunt ibi.	34. Et hinc vocatum est nomen loci illius, Sepulcra concupiscentiæ: quia ibi sepelierunt populum desideratorem. A Sepulcris concupiscentiæ profectus est populus in Aseroth..... (Auct. l. de xlii. mans. 10. e. 11. a.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐπεὶ καταλήψεταί σε, *quoniam comprehendet te*, vel *contingӮet tibi*.

℣. 25. Ita Græcè. Aug. addit: *subauditur, aut* erat, *aut* erit: *sed hanc locutionem*, inquit, *quæ dicitur ellipsis, Græco eloquio familiarissimam, & quantùm puto, etiam Hebræo, Latinos Interpretes transferre piguit, cùm & in Latina lingua frequentetur, quamvis minùs quàm in Græca.*

℣. 29. Ita in Græco, nisi quòd loco, *ut omnis populus Domini sit in prophetas, & det*, &c. simpliciter hab. πάντα τὸν λαὸν Κυρίου προφήτας, ὅταν δῷ, &c. i. e. *omnem populum Domini prophetas, cùm dederit*, &c.

℣. 33. Ita Gr. habet, præter unum τὸν λαόν, additum ad vocem *Dominus: Notanda* verò *locutio* ista, inquit August. *percussit plagam, non, percussit plagâ, quod est usitatum.* In Ms. tamen Sar. legitur πληγῇ μεγάλῃ, sed in Vat. & al. πληγήν.

℣. 34. Gr. delet *hinc*, & loco *profectus est*, hab. ἐξῆρε, *promovit*; reliqua ut in Lat. supra.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. Locutaque est Maria & Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopissam,

2. & dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cùm audisset Dominus,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. (Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra)	3. (Et homo Moyses lenis valde plus quàm omnes homines super terram) (Aug. Locut. 32. t. 3. 359. a. Hieron. l. 3. in ep. ad Gal. t. 4. 305. a.)

VULGATA NOVA.

4. statim locutus est ad eum, & ad Aaron & Mariam: Egredimini vos tantùm tres ad tabernaculum fœderis. Cùmque fuissent egressi,

5. descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cùm iissent,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.	6..... Audite verba mea: Si fuerit propheta inter vos Domino, in visione illi cognoscar, & in somno loquar illi. (Aug. l. 12. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. 317. e.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Similiter Græcè, nisi quòd est in fine, παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὄντας ἐπὶ, &c. Apud Hieron. sup. priora sic leguntur: *Moyses mansuetus erat.* Apud Cypr. epist. 52. p. 71. a. *Et fuit Moyses homo lenis nimis.* Auct. verò l. de promiss. p. 2. c. 9. col. 132. e. apud Prosp. legit: *Moyses mitis præ omnibus hominibus, qui erant super terram.*

℣. 6. Ita in Græco. In Ms. verò Floriac. sic: *Si fuerit propheta in vobis, in visu innotescar, & in somno loquar.* Apud Tertul. l. 4. advers. Marc. 717. a. *Si fuerit prophetes in vobis, in visione cognoscar illi, & in visione loquar ad eum:* & l. advers. Prax. 850. b. *Et si fuerit prophetes in vobis, in visione cognoscar illi, & in somnio loquar illi.*

Versio antiqua.

Aug. ubi sup.

7. Non ita quomodo famulus meus Moyses, in tota domo mea fidelis est :

8. os ad os loquar ad illum : in specie, & non per ænigmata & claritatem Domini vidit. Et quare non timuistis detrahere de famulo meo Mosi ?

Ms. Floriac.

Aug. Locut. 33. 359. b.

9. Et ira animationis Domini super eos.....

Ibid. Locut. 34.

10..... & ecce Maria leprosa sicut nix.....

Auct. op. imp. in Matth. p. 64. d.

11...... Rogo domine, ne inferas in nos peccatum hoc, quia ignoravimus quod peccavimus in te.

Vulgata nova.

7. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est :

Heb. 3. 2.

8. ore enim ad os loquor ei : & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi ?

Exod. 33. 11.

9. Iratusque contra eos, abiit :

10. nubes quoque recessit quæ erat super tabernaculum : & ecce Maria apparuit candens leprâ quasi nix. Cùmque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam leprâ,

Deut. 24. 9.

11. ait ad Moysen : Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stultè commisimus,

Vulgata nova.

12. ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortivum quod projicitur de vulva matris suæ : ecce jam medium carnis ejus devoratum est à lepra.

13. Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens : Deus, obsecro, sana eam.

14. Cui respondit Dominus : Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi ? Separetur septem diebus extra castra, & postea revocabitur.

15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus : & populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 7. Græcè deest, *quomodo*, reliqua verò ut in Lat. sup. Tertul. tum l. 4. advers. Marc. p. 717. a. tum l. advers. Prax. p. 850. b. simpliciter hab. *Non quomodo Moysi*, vel *ad Moysen :* deinde sic : *os ad os*, &c. Auct. l. de fide orthod. ap. Ambros. 355. e. *Nemo erit ex prophetis, ut servus meus Moyses, cui facie ad faciem*, &c. In Ms. Floriac. ita : *Et non sicut famulo meo Mosi, qui in tota domo mea fidelis est.*

℣. 8. Eadem sunt in Græco, præter vocem δόξαν, *gloriam*, loco *claritatem.* In Ms. Floriac. *Et os ad os loquar ; & in specie, & non per ænigmata, & honorem Domini vidit*, &c. quæ sup. Tertul. l. 4. advers. Marc. 717. a. sic legit : *Os ad os loquar ad eum : in specie, non in ænigmate :* & l. advers. Prax. 850. b. *loquar illi..... & non in ænigmate.* Auct. l. de fide orthod. apud Ambros. 355. e. *Cui facie ad faciem, ore ad os locutus sum.*

℣. 9. In Gr. θυμȣ͂, *furoris*, loco *animationis*, quam dictionem Nobilius ait esse S. Cypriano familiarem. In Ms. Floriac. sic : *Et indignatio Dei erat super eos.*

℣. 10. Ita in Græco. Vide sis Ambros. epist. 63. to. 2. 1035. d. & August. quæst. 20. in Num. to. 3. 536. g.

℣. 11. Græc. Δέομαι κύριε, μὴ συνεπιθῇ ἡμῖν ἁμαρτίαν, διότι ἠγνοήσαμεν καθ' ὅτι ἡμάρτομεν.

CAPUT XIII.

Versio antiqua.

Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 11. c.

1. ET post hæc profectus est populus de Aseroth, & castrametatus est in deserto Pharan.

Vulgata nova.

1. PRofectusque est populus de Haseroth ; fixis tentoriis in deserto Pharan :

Vulgata nova.

2. ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus, ex principibus.

Inf. 27. & 32. 8. Deut. 1. 22. & 9. 23.

4. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina.

5. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur.

6. De tribu Simeon, Saphat filium Huri.

7. De tribu Juda, Caleb filium Jephone.

8. De tribu Issachar, Igal filium Joseph.

9. De tribu Ephraim, Osee filium Nun.

10. De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu.

11. De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi.

12. De tribu Joseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi.

13. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli.

14. De tribu Aser, Sthur filium Michael.

15. De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapsi.

16. De tribu Gad, Guel filium Machi :

17. hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram : vocavitque Osee filium Nun, Josue : 17..... *Vide Not.*

Act. 7. 45. Heb. 4. 8.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 21. in Num. t. 3. 537. a.

18..... & dixit ad eos : Ascendite ista eremo ; & ascendetis in montem,

19. & videbitis terram, quæ sit : & populum qui insidet super eam, si fortis est aut infirmus : si pauci sunt aut multi :

Vulgata nova.

18. misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos : Ascendite per meridianam plagam. Cùmque veneritis ad montes,

19. considerate terram, qualis sit : & populum qui habitator est ejus, utrùm fortis sit an infirmus : si pauci numero an plures :

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcè constanter ἐξῆρε, *promovit*, loco *profectus est*, sicut παρενέβαλον, *castrametati sunt*, in plurali ; at Ms. Alex. leg. παρενέβαλε, cum August. Vide sis Ambros. l. 3. de fide c. 1. to. 2. 497. d.

℣. 17. Eò spectant quæ memorat Tertul. l. adv. Jud. c. 9. 142. c. 143. a. *Dum Moysi*, inquit, *successor destinaretur Auses filius Nave, transfertur certè de pristino nomine, & incipit vocari Jesus.* In Gr. Καὶ ἐπωνόμασε Μωυσῆς τὸν 'Αυσὴ υἱὸν Ναυὴ, 'Ιησȣ͂ν.

℣. 18. In Gr. similiter. Vid. Aug. ibid.

℣. 19. Vix meliùs è Græco. Exinde August. loco *fortis*, leg. *potens*, at in Gr, ἰσχυρός.

VULGATA NOVA.

20. ipsa terra, bona an mala: urbes quales, muratæ an absque muris:

VERSIO ANTIQUA.

20. quæ est terra, in qua isti insidunt super eam, si bona est an nequam: & quæ sunt civitates in quibus ipsi inhabitant in ipsis.....

Aug. l. 2. de doctr. Christ. t. 3. p. 1. 27. a.

VULGATA NOVA.

21. humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt.

22. Cùmque ascendissent, exploraverunt terram à deserto Sin, usque Rohob intrantibus Emath.

23. Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron, ubi erant Achiman & Sisai & Tholmai filii Enac: nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Ægypti condita est.

Jos. 15. 14.

VULGATA NOVA.

Deut. 1. 24.

24. Pergentesque usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt:

25. qui appellatus est Nehelescol, id est, Torrens botri, eò quòd botrum portassent inde filii Israël.

VERSIO ANTIQUA.

24.... venerunt in vallem botri.....

Aug. Locut. 36. t. 3. 359. b. c.

25..... locum ipsum quem nominaverunt, Vallem botri.....

VULGATA NOVA.

Deut. 1. 24.

26. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita,

27. venerunt ad Moysen & Aaron & ad omnem cœtum filiorum Israël in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis & omni multitudini ostenderunt fructus terræ:

28. & narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest:

28..... *Vide Not.*

29. sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi.

30. Amalec habitat in meridie, Hethæus & Jebusæus & Amorrhæus in montanis: Chananæus verò moratur juxta mare & circa fluenta Jordanis.

31. Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.

VULGATA NOVA.

32. Alii verò, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est.

33. Detraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud filios Israël, dicentes: terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos: populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est.

34. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

VERSIO ANTIQUA.

32..... quoniam fortior est nobis magis.

Aug. Locut. 37. ibid.

33. Et protulerunt pavorem terræ, quam exploraverunt eam..... Terram, quam transivimus eam explorare, terra comedens, qui habitant super eam, est.....

Ibid. Locut. 38.
Ibid. Locut. 39.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Gr. ipso initio habet, Καὶ τίς ἡ γῆ εἰς ἥν, &c. ut in Lat. nisi excipiatur hoc, ἢ, *utrùm*, pro *si*: in Mss. tamen Alex. Oxon. Sar. ac edit. Compl. legitur, εἰ καλή· subinde sic: Καὶ τίνες αἱ πόλεις ἃς οὗτοι κατοικοῦσιν, &c. Porro vel ex uno versu isto, qualiter affertur ab Augustino, tam ipsum quàm alios similes sumptos ex lib. Locut. & al. veram esse antiquam versionem certò colligi potest, ut reor. Nec inficias ibit quisquis scopum attendet Augustini loco cit. de doctr. Chr. Quærit nempe ibi S. Doctor unde variarum Interpretationum vitia emendari possint; inter illa verò vitia *solœcismum* numerat, & *barbarismum*; Etenim, inquit, *non solùm verba singula, sed etiam locutiones sæpe transferuntur, quæ omnino in Latinæ linguæ usum, si quis consuetudinem veterum, qui Latinè locuti sunt, tenere voluerit, transire non possunt.* At nævos hujusmodi contemnendos putat, modò nihil de sensu detrahatur, contenditque *eò magis inde* offendi *homines, quò infirmiores sunt, & eò esse infirmiores, quò doctiores videri volunt, non rerum scientiâ qua ædificamur, sed signorum* (seu verborum) *qua non inflari omnino difficile est.* Tum in exemplum adducit præsentem sententiam: *Quid enim obest*, inquit, *intellectori, quod ita scriptum est:* Quæ est terra, &c. *quam locutionem magis alienæ linguæ esse arbitror, quàm sensum aliquem altiorem.* Tum ad aliud pergit, petitum scilicet à ℣. 18. Psal. 131. ubi pro *florebit*, quod dicendum fuisset, populus vitiosè decantabat *floriet*. Unde liquet Augustinum illic & sup. Scripturam illam adhibuisse quâ ipsa publicè utebatur Ecclesia, non verò ipsum eandem transtulisse de Græco: at de his aliàs. Eadem quæ supra iterum refert August. locut. 35. de Num. col. 359. b. paucis immutatis: en verba: *Et quæ terra in qua isti insident super eam; & quæ civitates, in quibus isti habitant in ipsis*; sed omittit intermedia, *si bona est an nequam.*

℣. 24. Gr. Καὶ ἤλθοσαν ἕως φάραγγος βότρυος. Ambros. l. 4. de fide c. 12. to. 2. 550. e. constanter leg. *botryonem*: *Quando*, inquit, *ad vallem botryonis exploratores Moyses jussu Domini direxit*: in Mss. etiam Augustin. hîc & infra, non *botri*, sed *botrui*.

℣. 25. Gr. Καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπωνόμασαν, Φάραγξ βότρυος, *& locum illum cognominaverunt, Vallis botri.*

℣. 28. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1023. d. hunc versum memorat, dicens: *Vidimus terram profluentem mel & lac*; Gr. γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Vide etiam l. 3. offic. 121. c.

℣. 32. Græcè, ὅτι ἰσχυρότερόν ἡμῶν ἐστι μᾶλλον, at in Ms. Alex. ac edit. Compl. ἰσχυρότερόν ἐστιν, &c. Aug. ibid. *Usitata esset locutio, si non haberet* magis.

℣. 33. Loco *pavorem*, Gr. habet ἔκστασιν, *stuporem*; subinde post *eam*, addit πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, λέγοντες· cætera ut in Lat. supra. Similiter iterum legit August. quæst. 22. to. 3. 537. c. *Et protulerunt pavorem terræ, quam exploraverunt*; sed addit: *Pavorem terræ dixit, non quo pavebat eadem terra, sed quem ex ea terra conceperant.*

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. IGitur vociferans omnis turba flevit nocte illa,

2. & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israël, dicentes:

3. Utinam mortui essemus in Ægypto: & in hac vasta solitudine utinam pereamus! & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, &

Vulgata nova.

uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Ægyptum?

Versio antiqua.

Capitul. XXXIV. *supra.*

4..... Demus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.

Vulgata nova.

4. Dixeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.

Vulgata nova.

5. Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israël.

6..... *Vide Not.* 6. At verò Josue filius Nun, & Caleb filius Jephone, qui & ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua,

Eccli. 46. 9. 1. *Mach.* 2. 55. 56.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 40. 359. *c.*

7..... Terram, quam exploravimus eam, bona est valde valde.

Vulgata nova.

7. & ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valde bona est:

8. si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 23. *in Num. t.* 3. 537. *c.*

9..... vos autem ne timueritis populum terræ, quoniam cibus nobis sunt: abscessit enim tempus ab eis: Dominus autem in nobis, ne timueritis eos.

Aug. Locut. 41. 359. *d.*

10. Et ait omnis synagoga lapidare eos in lapidibus.....

Ibid. Locut. 42.

11..... Et quousque non credunt mihi in omnibus signis, quibus feci in ipsis?

Vulgata nova.

9. Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare: recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobiscum est, nolite metuere.

10. Cùmque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israël.

11. Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi, in omnibus signis quæ feci coram eis?

Vulgata nova.

12. Feriam igitur eos pestilentiâ, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est.

13. Et ait Moyses ad Dominum: Ut audiant Ægyptii, de quorum medio eduxisti populum istum,

14. & habitatores terræ hujus, qui audierunt quòd tu Domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem:

Exod. 13. 21.

Versio antiqua.

Auct. l. de prom. ap. Prosp. 134. *b.*

15. Audient Ægyptii cùm contriveris hunc populum, & dicent:

16. Quoniam non potuit illos introducere in terram, quam juravit illis, prostravit illos in deserto.

Hieron. l. 1. *contr. Pelag. t.* 4. 506. *d.*

17. Et nunc magnificetur fortitudo Domini, sicut locutus est, dicens:

18. Dominus longanimis & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem & scelera, & emundans non mundabit reum.....

Vulgata nova.

15. quòd occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, & dicant:

16. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat: idcirco occidit eos in solitudine.

Exod. 32. 28.

17. Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti, dicens:

18. Dominus patiens & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

Ps. 102. 8. *Exod.* 34. 7. *Exod.* 20. 5.

Vulgata nova.

19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto usque ad locum istum.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 6. 60. *f.*

20..... Propitius ero illis.

Vulgata nova.

20. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Ita Græcè ad verbum, dempta voce *nobis.*

℣. 6. Huic respondent quæ narrat August. quæst. 23. in Num. 357. c. *Caleb, & Jesus Nave loquentes ad populum Israël, ne timerent ingredi terram promissionis, dixerunt inter cætera,* &c.

℣. 7. Græcè, ἡ γῆ, *terra*, non *terram*; reliqua similia.

℣. 9. Vix uno *sunt*, differt August. à Græco, ubi ἐστὶν, *est*; eadem quoque repetit infra. Auct. verò l. de promiss. p. 2. c. 9. col. 133. d. sic: *Nolite metuere populum terræ, quoniam devotio nobis sunt* (Ms. Rem. *nobis est:*) *discessit enim tempus ab illis: Dominus autem in nobis est, nolite timere eos.*

℣. 10. Ita in Græco ad verbum. Addit Aug. ibid. *Non dictum est*, lapidibus, *cùm ipsum* lapidare, *posset usitata locutione sufficere.*

℣. 11. Itidem Græcè.

℣. 15. Græc. Καὶ ἐκτρίψεις τὸν λαὸν τοῦτον ὡσεὶ ἄνθρωπον ἕνα· καὶ ἐροῦσι τὰ ἔθνη ὅσοι ἀκηκόασι τὸ ὄνομά σου, λέγοντες· i. e. *Et conteres populum hunc tanquam hominem unum: & dicent gentes quæcunque audierunt nomen tuum, dicentes.*

℣. 16. Græc. Παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι Κύριον εἰσαγαγεῖν τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσεν αὐτοῖς, κατέστρωσεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. i. e. *Eò quòd non posset Dominus introducere populum hunc in terram quam juraverat eis, prostravit eos in deserto.*

℣. 17. Gr. Καὶ νῦν ὑψωθήτω ἡ ἰσχύς σου, Κύριε, ὃν τρόπον εἶπας, λέγων· *Et nunc exaltetur fortitudo tua, Domine, quemadmodum dixisti, dicens:* Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 134. b. *Et nunc exaltetur manus tua, Domine, sicut dixisti.*

℣. 18. Hieron. addiderat primò, *Et mundans, non faciet innocentem;* sed notat ibid. legi apud LXX. *Et emundans, non mundabit reum*, quam lectionem retinendam duximus. Auct. l. de promiss. col. 134. b. hab. *Ego sum Deus patiens, & multùm misericors, & verax.* In Græco sic: Κύριος μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινὸς, ἀφαιρῶν ἀνομίας, καὶ ἀδικίας, καὶ ἁμαρτίας, καὶ καθαρισμῷ οὐ καθαριεῖ τὸν ἔνοχον.

℣. 20. Gr. Ἵλεως αὐτοῖς εἰμι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. *Propitius eis sum juxa verbum tuum.*

VULGATA NOVA.

21. Vivo ego : & implebitur gloriâ Domini universa terra.

VERSIO ANTIQUA.

21. Veruntamen vivo ego, & vivit nomen meum : quia implebitur gloriâ meâ omnis terra.

Hieron. ubi sup.

VULGATA NOVA.

22. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ,

23. non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam.

Deut. 1. 35.

VULGATA NOVA.

Jos. 14. 6.

24. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuivit : & semen ejus possidebit eam.

25. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras movete castra, & revertimini in solitudinem per viam maris rubri.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens :

VERSIO ANTIQUA.

24. Puer autem meus Chaleb, quoniam spiritus alius in eo, & assecutus est me, & inducam eum in terram, in quam intravit illuc.....

Aug. Locut. 43. 359. d.
Ibid. Locut. 44.

26. Et ait Dominus ad Moysen & Aaron, dicens :

Ibid. Locut. 45.

VULGATA NOVA.

27. Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me ? querelas filiorum Israël audivi.

28. Dic ergo eis : Vivo ego, ait Dominus : sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis.

VULGATA NOVA.

Ps. 105. 26. Num. 26. 65. & 32. 10. Deut. 1. 35.

29. In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me,

30. non intrabitis terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Jephone, & Josue filium Nun.

31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis quòd prædæ hostibus forent, introducam : ut videant terram, quæ vobis displicuit.

VERSIO ANTIQUA.

29..... quotquot murmuraverunt super me,

Ibid. Locut. 46.

31..... & hæreditate possidebunt terram, quam vos abscessistis ab ea.

Aug. Locut. 47. t. 3. 359. f.

VULGATA NOVA.

32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine.

33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto,

34. juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram : annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis ultionem meam :

Ezech. 4. 6. Num. 32. 13. Ps. 94. 10.

VULGATA NOVA.

35. quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversùm me : in solitudine hac deficiet, & morietur.

VERSIO ANTIQUA.

35. Ego Dominus locutus sum, nisi ita fecero synagogæ malignæ isti.....

Aug. Locut. 48. 359. f.

VULGATA NOVA.

1. Cor. 10. 10. Heb. 3. 17. Judæ. 1. 5.

36. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quòd esset mala,

37. mortui sunt atque percussi in conspectu Domini.

38. Josue autem filius Nun, & Caleb filius Jephone, vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram.

39. Locutusque est Moyses universa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

40. Et ecce manè primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt : Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est : quia peccavimus.

41. Quibus Moyses : Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum ?

42. Nolite ascendere : non enim est Dominus vobiscum : ne corruatis coram inimicis vestris.

Deut. 1. 42.

43. Amalecites & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eò quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum.

44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini & Moyses non recesserunt de castris.

45. Descenditque Amalecites & Chananæus, qui habitabat in monte : & percutiens eos atque concîdens, persecutus est eos usque Horma.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Paulò dissimiliùs in Græco : Ἀλλὰ ζῶ ἐγὼ, καὶ ζῶν τὸ ὄνομά μου· καὶ ἐμπλήσει ἡ δόξα Κυρίου πᾶσαν τὴν γῆν, *Sed vivo ego, & vivens nomen meum ; & implebit gloria Domini omnem terram.* Apud Theodoret. est, quæst. 27. καὶ ζῇ, *& vivit ;* ibi etiam notat cæteros Interpretes dixisse, ὅτι ἐμπλήσει, *quoniam implebit.*

℣. 24. A Græco abest *&*, ante *inducam ;* at in Ms. Alex. nec non in editt. Ald. & Compl. est, καὶ εἰσάξω. Unde August. ibid. addit : *Usitatum esset, si non haberet &c;* reliqua concordant, nisi excipias hoc, *assecutus est me,* pro quo, ἐπηκολούθησέ μοι, quod vertit Nobilius, *obsecutus est mihi.*

℣. 26. Ita in Græco. Vide sis Aug. ibid.

℣. 29. Aug. ibid. *Non ait, de me, aut, adversùs me.* Gr. ἐπ' ἐμοί.

℣. 31. Sic est in Gr. ad verbum : mox Aug. ibid. *Usitatum esset,* inquit, *à qua vos abscessistis :* (in Ms. etiam Oxon. ἀφ' ἧς ὑμεῖς ἀπέστητε) addit August. *Nunc verò & quam abscessistis, dictum est novo more, & additum est* ab ea, *sicut Scripturæ loqui solent ; sicut est.....* devenere locos, *non ait,* ad locos ; *ita &,* quam abscessistis, *non ait,* à qua abscessistis.

℣. 35. Addit August. *Quærendum est sanè quid sit quod Græcè positum est,* ἢ μὴν, *nostri enim Interpretes hoc pene ubique interpretati sunt,* nisi : nunc etiam Græcè, ἢ μήν. In Ms. tamen Alex. est, εἰ μὴν, al. εἰ μὴ, al. ἐκεῖ, quod ultimum hab. editt. August. sed contra fidem Mss.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Cùm ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis,
3. & feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovibus:
4. offeret quicunque immolaverit victimam, sacrificium similæ, decimam partem ephi, conspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin:
5. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos
6. & arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin:
7. & vinum ad libamentum tertiæ partis ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino.
8. Quando verò de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas,
9. dabis per singulos boves, similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin:
10. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino.
11. Sic facies
12. per singulos boves & arietes & agnos & hœdos.
13. Tam indigenæ quàm peregrini
14. eodem ritu offerent sacrificia.
15. Unum præceptum erit atque judicium tam vobis quàm advenis terræ.
16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:
17. Loquere filiis Israël, & dices ad eos:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Amb. l. 2. de Cain, c. 1. t. 1. 207. b. 18. Cùm intraveritis in terram, in quam induco vos,	18. Cùm veneritis in terram, quam dabo vobis,
19. & cùm manducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis oblationem separatam Domino primitias conspersionis vestræ.	19. & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino
20. Panem sicut oblationem de area,	20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis,
21. sic offeretis primitias confusionum vestrarum, & dabitis Domino.	21. ita & de pulmentis dabitis primitiva Domino.

VULGATA NOVA.

22. Quòd si per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen,
23. & mandavit per eum ad vos, à die qua cœpit jubere & ultra,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. l. 1. contra Pelag. t. 4. 506. f. 24..... hircum caprarum pro peccato:	24. oblitaque fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, & sacrificium ejus ac liba, ut cæremoniæ postulant, hircumque pro peccato:
25. & placabit sacerdos pro omni synagoga filiorum Israël: & propitiabitur ei Dominus, quia ignorantia est; & ipsi offerent oblationem suam in sacrificium Domino pro peccato suo in conspectu ejus, quoniam nescierunt:	25. & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se & pro peccato atque errore suo:
	26. & dimittetur universæ plebi filiorum Israël, & advenis qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Græcè primum: Ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι ὑμᾶς, *In ingrediendo vos*; deinde sic: εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, quæ August. locut. 49. de Num. col. 359. f. similiter reddit; *in terram, in quam ego induco vos illuc.*

℣. 19. Paucis discrepat Ambros. à Græco, ubi loco *& cùm manducare cœperitis*, exstat simpliciter, καὶ ἔσται ὅταν ἔσθητε, *& erit quando manducaveritis*, nec additur *illius*, ad vocem *terræ*: deinde pro *offeretis oblationem separatam*, sic: ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα, ἀφόρισμα, &c. *demetis demptionem, segregationem*, &c. Subiit animum hîc apud Ambr. ita primò scribi potuisse, *auferetis ablationem*, mutatoque *a*, in *o*, ab imperito scriba, ex *aufero*, factum fuisse *offero*, sicut ex *ablatione, oblationem*; at ex subsequentibus tollitur malè orta suspicio; enimverò Ambros. non solùm infra constanter legit *offerre*, & *oblationem*, sed etiam in exemplum adducit oblationem *patriarchæ Isaac, quem*, inquit, *sacrificii modo obtulit pater..... mundam offerens Deo hostiam*, &c. In Ms. Floriac. sic: *Primitias consparsuræ vestræ, panem oblationis separabitis eum.*

℣℣. 20. 21. Græc. Ἄρτον ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα αὐτό· ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἅλω, οὕτως ἀφελεῖτε αὐτὸν, ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν, καὶ δώσετε Κυρίῳ. *Panem segregabitis, demptionem ipsam: sicut demptionem ab area, sic demetis ipsum, primitias conspersionis vestræ, & dabitis Domino.* Erit forsan qui præferet editionem Romanam Ambros. & leget cum ipsa *conspersionum*, non *confusionum*, sicut proximè *conspersio*, pro *confusio*; ego etiam libens ipsi assentirer, siquidem infra non semel utitur Ambros. voce *conspersionis*; at præterquam quòd tutè sperni non potest Mss. & veterum editt. auctoritas, saltem utrumque hîc admitti potest; ita enim Ambros. pergit: *Confusio nos sumus, diversorum elementorum quadam commixtione compositi; siquidem frigidum calido, & humidum sicco miscetur in nobis.* Deinde sic: *Hæc conspersio multas habet illecebras*: sive ergo *confusio*, sive *conspersio* legatur supra, nihil interest, cùm in sensu, saltem hoc in loco, nulla sit diversitas. In Ms. Floriac. hæc sequuntur: *Sicut oblationem de area, sic auferetis eum primitias consparsionis vestræ.*

℣. 24. Ita Hieron. ibid. *Cùmque, ait, ignoraverit populus, & fecerit unum ex his quæ facere non debuit, post cæremoniarum longum ordinem infertur, & dicitur*: Offerte hircum *caprarum*, &c. In Græco, καὶ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἕνα περὶ ἁμαρτίας, *& hircum ex capris unum pro peccato.*

℣. 25. Optimè è Græco, usque ad verbum *propitiabitur*; ab hoc autem verbo ad finem usque, paulò dissimiliùs: ita scilicet: Καὶ ἀφεθήσεται αὐτοῖς, ὅτι ἀκούσιόν ἐστι· καὶ αὐτοὶ ἤνεγκαν τὸ δῶρον αὐτῶν κάρπωμα Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν ἔναντι Κυρίου, περὶ τῶν ἀκουσίων αὐτῶν. *Et remittetur*

Vulgata nova.

27. Quòd si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo :

28. & deprecabitur pro ea sacerdos, quòd inscia peccaverit coram Domino : impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.

29. Tam indigenis quàm advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30. Anima verò, quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus, (quoniam adversùs Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo :

31. verbum enim Domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum : idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam.

Versio antiqua.

27. Si autem anima una peccaverit non sponte, offeret capram unam anniculam pro peccato :

Aug. Locut. 50. t. 3. 359. g. 360. a. b.

28. & exorabit sacerdos pro anima invita, & quæ peccaverit nolenter ante Dominum, exorare pro eo : & remittetur ei.

30. Et anima, quæcunque peccaverit in manu superbiæ ex indigenis, aut ex proselytis, Deum hic exacerbat, & exterminabitur anima illa de populo suo :

Aug. quæst. 25. in Num. t. 3. 538. a. seqq.

31. quoniam verbum Domini contempsit, & mandata ejus disperdidit : contritione conteretur anima illa, peccatum ejus in illa.

Vulgata nova.

32. Factum est autem, cùm essent filii Israël in solitudine, & invenissent hominem colligentem ligna in die sabbati,

33. obtulerunt eum Moysi & Aaron & universæ multitudini.

34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent.

Vulgata nova.

35. Dixitque Dominus ad Moysen : Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.

Versio antiqua.

35..... Morte moriatur homo, lapidate eum lapidibus omnis synagoga.

Aug. Locut. 52. t. 3. 360. c.

Vulgata nova.

36. Cùmque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

37. Dixit quoque Dominus ad Moysen :

Deut. 22. 12. Mat. 23. 5.

38. Loquere filiis Israël, & dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas :

39. quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes,

40. sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.

41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem Deus vester.

Notæ ad Versionem antiquam.

eis, quia involuntarium est ; & ipsi obtulerunt munus suum sacrificium Domino pro peccato suo coram Domino pro involuntariis suis ; quæ recidunt eòdem.

℣. 27. Item Græcè, nisi excipiatur hoc, ἐάν τε, loco *si autem*, al. mel. ἐὰν δὲ. Apud Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. p. 2. sic : *Si anima una peccaverit per ignorantiam, offeret capram anniculam pro peccato ignorantiæ coram Domino.*

℣. 28. A Græco abest hoc ult. *& remittetur ei* ; at in Ms. Alex. sicut in editt. Ald. & Compl. est, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ· priora verò pene similia. Aug. ibid. *Illa locutio*, inquit, *notanda erat, quod ait*, exorabit sacerdos, *& postea dixit* exorare : *utrumque enim simul ita dici posset*, exorabit exorare, (Græcè nunc, ἐξιλάσεται..... ἐξιλάσασθαι, al. ἐξιλάσεται.) Addit Aug. *Et illa ; quòd à feminino genere incipiens, ad masculinum clausit ; cùm enim dixisset :* si anima una peccaverit, *conclusit dicens*, exorare pro eo : *ubi intelligitur*, pro eo homine ; *nam & quod adjunxit*, & dimittetur ei, *in Latino quidem non apparet, quia hoc pronomen generis omnis est, sed in Græco masculinum elucet, ubi habet αὐτῷ, quod hîc positum est*, ei : *quod verò hic dictum est*, pro anima invita, *intelligitur, quæ invita peccaverit, non quòd nolit pro se offerri. Hoc enim etiam consequenter exposuit, cùm ait*, & quæ peccaverit nolenter : *& ideo* invita *positum est, quia Latinè non potuit exprimi, quod Græcè dictum est*, ἀκουσιασθείσης· *non enim potuit dici* nolentata, *vel quid aliud ab eo quod nolens fecerit.* Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. p. 2. 506. f. sic hab. *Et deprecabitur pro ea sacerdos, eò quòd ignoraverit, pro peccato ignorantiæ coram Domino ; & rogabit pro ea, & propitiabitur ei.*

℣. 30. Vix meliùs è Græco, præter hæc duo, *peccaverit* loco ποιήσῃ, *fecerit*, & *exacerbat*, loco παροξυνεῖ, *exacerbabit* ; edit. tamen Compl. habet παροξύνει, cum August. additque ἐκ, cum edit. Ald. & Ms. Alex. quod in Vatic. deest : idem Aug. locut. 51. de Num. col. 360. b. bene : *Et anima quæcunque fecerit in manu superbiæ* : tum addit : *subauditur* peccatum : *notandum etiam quod ait*, manu superbiæ, *manum ponens pro opere, sive potestate.*

℣. 31. August. optimè notat infra, 538. e. *In Græco non dictum*, contritione conteretur, *sed extritione exteretur*, (nempe ἐκτρίψει ἐκτριβήσεται) *quod ita accipi potest*, inquit, *quasi omnimodò terendo extinguatur, ac non sit.* In Græco etiam pro *contempsit*, leg. ἐφαύλισε, i. e. *floccifecit, parvi fecit* ; & pro *disperdidit*, διεσκέδασε, *dissipavit, dispersit.*

℣. 35. Ad verbum è Græco. Auct. l. de XLII. mans. apud Ambros. 14. f. sic : *Morte moriatur homo, lapidabitis eum lapidibus omnis congregatio extra castra*, nec malè ; nam in editt. Ald. & Compl. legitur λιθοβολήσετε, non λιθοβολήσατε, quod in aliis. Similiter in Compl. post συναγωγὴ, additur ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Hic locutio multiplex notatur ab Aug. quem vide.

CAPUT XVI.

Vulgata nova.

1. Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, & Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben,

2. surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore concilii per nomina vocabantur.

Vulgata nova.

Eccli. 45. 22. 1. Cor. 10. 10. Judæ 1. 12.

3. Cùmque stetissent adversùm Moysen & Aaron, dixerunt : Sufficiat vobis, quia omnis mul-

Versio antiqua.

3..... Satis sit vobis, quòd tota synagoga omnes sancti, & in ipsis Dominus : Et vos quare

Ambr. ep. 63. t. 2. 1034. f.

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 3. Hæc præmittit Ambros. ibid. *Cùm instigassent Core, & Dathan, & Abiron ducentos quinquaginta* (Mss. quid. *quadraginta*) *viros adversùs Moysen & Aaron, ut separarent se ab iis, insurrexerunt illi, dicentes : Satis sit vobis*, &c. ut in textu. Similiter in Græco, nisi quòd loco istorum de Facundo, *Et vos quare premitis synagogam*, exstat : Καὶ διὰ-

VERSIO ANTIQUA.

Fac. Herm. l. 12. t. 2. Sirm. 808. d.

premitis ſynagogam Domini?

VULGATA NOVA.

titudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus: Cur elevamini ſuper populum Domini?

VULGATA NOVA.

4. Quod cùm audiſſet Moyſes, cecidit pronus in faciem:

5. locutuſque ad Core & ad omnem multitudinem: Manè, inquit, notum faciet Dominus qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.

6. Hoc igitur facite: Tollat unuſquiſque thuribula ſua, tu Core, & omne concilium tuum:

7. & hauſto cras igne, ponite deſuper thymiama coram Domino: & quemcunque elegerit, ipſe erit ſanctus: multùm erigimini filii Levi.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 63. t. 2. 1035. a.

8. Dixit Moyſes ad Core: Audite me filii Levi:

9. Nunquid hoc puſillum eſt vobis, quòd ſeparavit vos Deus à ſynagoga Iſraël, & adduxit vos ad ſe, ut miniſtraretis miniſteria tabernaculi Domini.....

VULGATA NOVA.

8. Dixitque rurſum ad Core: Audite filii Levi:

9. Num parum vobis eſt, quòd ſeparavit vos Deus Iſraël ab omni populo, & junxit ſibi, ut ſerviretis ei in cultu tabernaculi, & ſtaretis coram frequentia populi, & miniſtraretis ei?

VULGATA NOVA.

10. idcirco ad ſe fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam ſacerdotium vendicetis,

11. & omnis globus tuus ſtet contra Dominum? quid eſt enim Aaron ut murmuretis contra eum?

12. Miſit ergo Moyſes ut vocaret Dathan & Abiron filios Eliab. Qui reſponderunt: Non venimus:

12..... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 26. in Num. t. 3. 538. f. g.

13. nunquid puſillum hoc quoniam eduxiſti nos in terram fluentem lac & mel, interficere nos in eremo, quoniam præes nobis, princeps es?

14. Et tu in terram fluentem lac & mel induxiſti nos, & dediſti nobis ſortem agri & vineas: oculos hominum illorum abſcidiſſes: non aſcendimus.

Iren. l. 4. c. 26. 263. a.

15..... non concupiſcens alicujus illorum quid accepi, neque malefeci alicui eorum.

Aug. Locut. 53. t. 3. 360. c.

17. Et accipite ſinguli thuribulum ſuum.....

VULGATA NOVA.

13. nunquid parum eſt tibi quòd eduxiſti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deſerto, niſi & dominatus fueris noſtri?

14. Revera induxiſti nos in terram, quæ fluit rivis lactis & mellis, & dediſti nobis poſſeſſiones agrorum & vinearum: an & oculos noſtros vis eruere? non venimus.

15. Iratuſque Moyſes valde, ait ad Dominum: Ne reſpicias ſacrificia eorum: tu ſcis quòd ne aſellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16. Dixitque ad Core: Tu, & omnis congregatio tua ſtate ſeorſum coram Domino, & Aaron die craſtino ſeparatim.

17. Tollite ſinguli thuribula veſtra, & ponite ſuper ea incenſum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum ſuum.

VULGATA NOVA.

18. Quod cùm feciſſent, ſtantibus Moyſe & Aaron,

19. & coacervaſſent adverſùm eos omnem multitudinem ad oſtium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 27. in Num. 539. b.

20. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:

Ambr. l. 3. offic. t. 2. 127. c.

21. Abſcedite vos de medio ſynagogæ iſtius, & conſummabo eos ſimul.

VULGATA NOVA.

20. Locutuſque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait:

21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente diſperdam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Τί κατανίςαϑε ἐπὶ τὴν συναγωγήν, &c. *Et quare conſurgitis ſuper ſynagogam?* loco autem priorum, *Satis ſit vobis*, &c. ex Ambr. idem Facundus legit: *Certi eſtote quod in omni ſynagoga omnes ſancti ſunt, & eſt Dominus in illis;* at Gr. Ambroſio favet.

℣. 8. Sic etiam in Græco, excepto uno εἰσακέσατε, *exaudite*, pro *audite*.

℣. 9. Ita in Græco ad verbum, ſed ordo vocum diſſimilis eſt, ſcilicet: Μὴ μικρόν ἐςι τῦτο ὑμῖν, ὅτι διέςειλεν ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ὑμᾶς ἐκ συναγωγῆς Ἰσραήλ; Mſ. Alex. διέςειλεν ὑμᾶς ὁ Θεὸς Ἰσραήλ; Ald. ὑμᾶς ὁ Θεός· demum loco *ut miniſtraretis*, conſtanter λειτυργεῖν, *miniſtrare*.

℣. 12. Huic reſpondent quæ dicit Aug. quæſt. 26. in Num. 538. f. *Quid eſt quòd Dathan & Abiron, cùm in ſeditionem conſurrexiſſent, vocati à Moyſe, ac ſuperbè & injurioſè reſpondentes*, &c.

℣. 13. Ad verbum è Græco.

℣. 14. Ita de Græco ad verbum, præter unum *abſcidiſſes*, pro quo ἂν ἐξέκοψας, vel ut in edit. Ald. ἀπέκοψας, *utique abſcidiſti;* at Aug. infra conſtanter leg. *abſcidiſſes; tanquam dicentes*, inquit, *Si iſta præſtitiſſes, oculos hominum illorum abſcidiſſes*, &c.

℣. 15. In Græco ſic: Οὐκ ἐπιθύμημα ὐδενὸς αὐτῶν εἴληφα, ὐδὲ ἐκάκωσα ὐδένα αὐτῶν, i. e. *Non deſiderium ullius eorum ſumpſi, neque afflixi quemquam eorum.*

℣. 17. Similiter in Græco.

℣℣. 20. 21. Ita in Græco, niſi quòd deeſt *vos*, poſt *abſcedite*, & pro *conſummabo eos ſimul*, legitur ἐξαναλώσω αὐτὺς εἰσάπαξ, *conſumam eos confeſtim.* Idem Ambroſ. legit ſupra: *Dividite vos de medio ſynagogæ.* Gr. ἀποχίσϑητε· Lucifer. verò Calar. l. de non conven. cum Hæret. col. 220. h. *Secedite è medio populi hujus indiſciplinati & contumacis, ut diſperdam eos ego.* Vid. Capitul. XLII. ſup.

VULGATA NOVA.

22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortiſſime Deus ſpirituum univerſæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua deſæviet?

23. Et ait Dominus ad Moyſen:

24. Præcipe univerſo populo ut ſeparetur à tabernaculis Core, & Dathan & Abiron.

25. Surrexitque Moyſes, & abiit ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſraël,

VULGATA NOVA.

26. dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27. Cùmque receſſiſſent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papilionum ſuorum, cum uxoribus & liberis, omnique frequentia.

28. Et ait Moyſes: In hoc ſcietis, quòd Dominus miſerit me ut facerem univerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim:

29. Si conſuetâ hominum morte interierint, & viſitaverit eos plagâ, qua & cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus:

30. ſin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os ſuum deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, deſcenderintque viventes in infernum, ſcietis quòd blaſphemaverint Dominum.

VERSIO ANTIQUA.

26..... Separamini à tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ ſunt eis, ne ſimul pereatis in peccato eorum. — *Cypr. ep. 76. 155. a.*

28..... In hoc ſcietis, quoniam Dominus miſit me facere omnia opera iſta, & quoniam non à me facio: — *Fac. Herm. l. 12. ap. Sirm. t. 2. 808. b.*

29. Si ſecundùm mortem omnium hominum morientur iſti, & ſi ſecundùm viſitationem omnium hominum viſitatio erit illorum, non Dominus miſit me:

30..... in viſione oſtendet Deus, & aperiens terra os ſuum, abſorbebit eos..... — *Aug. quæſt. 28. in Num. t. 3. 539. e.*

VULGATA NOVA.

31. Confeſtim igitur ut ceſſavit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: — *Deut. 11. 6. Pſ. 105. 17. 18.*

32. & aperiens os ſuum, devoravit illos cum tabernaculis ſuis & univerſa ſubſtantia eorum:

VULGATA NOVA.

33. deſcenderuntque vivi in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.

34. At verò omnis Iſraël, qui ſtabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat.

35. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum.

36. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

37. Præcipe Eleazaro filio Aaron ſacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, & ignem huc illucque diſpergat: quoniam ſanctificata ſunt

38. in mortibus peccatorum: producatque ea

VERSIO ANTIQUA.

33. & deſcenderunt ipſi, & omnia quæcunque ſunt eis, viventes ad inferos..... — *Aug. quæſt. 29. 539. g.*

34. Et omnis Iſraël, qui in circuitu eorum, fugerunt à voce eorum...... — *Aug. Locut. 55. t. 3. 360. c.*

36. Et dixit Dominus ad Moyſen, — *Aug. quæſt. 30. in Num. 540. b, d.*

37. & ad Eleazarum filium Aaron ſacerdotem: Tollite thuribula ærea è medio exuſtorum, & ignem alienum hunc ſemina ibi: quia ſanctificaverunt thuribula.

38. peccatorum horum in animabus ſuis: &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 26. Paulò diſſimiliùs idem. Cypr. ſup. ep. 68. p. 118. nempe: *Separamini à tabernaculis horum hominum injuſtorum, duriſſimorum, & nolite tangere ea quæ ad eos pertinent, ne*, &c. ut ſup. Collat. Carthag. p. 490. c. *Diſcedite à tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, & ne tetigeritis ab omnibus quæ ſunt eis, ne ſimul pereatis & vos in omnibus peccatis eorum.* Hieron. contra. Lucifer. to. 4. 291. f. vel potiùs Luciferiani ipſi: *Separamini à tabernaculis iſtorum hominum duriſſimorum, & nolite tangi ab omnibus quæ ſunt eorum, ne ſimul*, &c. Gr. Ἀποχίσθητε ἀπὸ τῶν σκηνῶν τῶν ἀνθρώπων τῶν σκληρῶν τούτων, καὶ μὴ ἅπτεσθε ἀπὸ πάντων ὧν ἐστιν αὐτοῖς, μὴ συναπόλησθε ἐν πάσῃ τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν.

℣. 28. Ita in Græco, ſi excipias ult. ὅτι οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ, *quia non à memetipſo*, pro *& quoniam non à me facio.*

℣. 29. Similia prorſus quæ in Græco, ubi εἰ καὶ, pro *& ſi*; at in edit. Compl. καὶ εἰ.

℣. 30. Aug. ibid. *Quidam interpretati ſunt*, in hiatu oſtendet Dominus; *credo, putantes dictum*, χάσματι, *quod Græcè poſitum eſt*, φάσματι, *quod pro eo dictum eſt, ac ſi diceretur*, in manifeſtatione, *quod apertè oculis apparebit. Non enim ſic dictum eſt*, in viſione, *quemadmodum ſolent dici viſiones, ſive ſomniorum, ſive quarumque in exſtaſi figurarum, ſed ut dixi, in manifeſtatione. Nonnulli autem aliud opinantes*, in phantaſmate *interpretari voluerunt; quod omnino ſic abhorret à conſuetudine locutionis noſtræ, ut nunquam ferè dicatur* phantaſma, *niſi ubi falſitate viſorum ſenſus noſter illuditur; quamvis & hoc à videndo ſit dictum.* In Mſ. tamen Oxon. etiamnum legitur, φαντάσματι; in Ald. autem edit. ἐν χάσματι, reliqua ut in Lat. ſupra. Ambroſ. ep. 63. n. 52. his alludens, dicit: *Dathan, & Abiron, & Core, propter diſſenſionem, hiatus terræ abſorbuit.*

℣. 33. Græc. delet *omnia*; ſed Mſ. Alex. nec non edd. Ald. & Compl. ferunt πάντα ὅσα, ſicut ἐστὶν αὐτοῖς, cum Mſ. Oxon. loco ἐστὶν αὐτῶν, quod legitur in aliis; demum loco *viventes*, plerique ferunt ζῶντα, *viventia*, ſolus Alex. ζῶντες, omnes autem εἰς ᾅδου, *in infernum*; at Auguſt. conſtanter, *ad inferos*. Similiter hab. Locut. 54. 360. c. *Et deſcenderunt ipſi, & omnia quæ ſunt eis*; notatque ibid. *præſens* poſitum, *pro præterito*, ſunt, *pro* erant, *vel* fuerunt.

℣. 34. Ita de Græco ad verbum. Addit Auguſt. ibid. *ſubauditur* erat, *id eſt, omnis Iſraël qui erat in circuitu eorum.*

℣℣. 36. 37. Sic eſt in Græco verbum pro verbo. Aug. notat infra, *Novo modo dicta* ſanctificata, *pœnâ eorum, à quibus hoc peccatum fuerat perpetratum, quia per eos exemplum datum eſt cæteris, quò timerent:* & Locut. 56. ad hæc *quoniam ſanctificaverunt thurib.* &c. addit: *Non dixit, quia ſanctificaverunt thuribula peccatores hi..... ſed quaſi quæreretur, quorum thuribula, pro eo ut diceret, ſua, dixit*, peccatorum horum; *qui autem ſanctificaverint, intelligendum reliquit, id eſt, quia ipſi.*

℣. 38. Cuncta concinunt cum Græco. Aug. paulò infra ſic legit: *& ſanctificata facta ſunt*; at in Gr. ſimpliciter,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. ubi sup. fac ea laminas ductiles circumpositionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israël.	in laminas, & affigat altari, eò quòd oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, ut cernant ea pro signo & monimento filii Israël.
39. Et accepit Eleazar filius Aaron sacerdotis thuribula ærea, quanta obtulerunt qui exusti sunt, & addidit ea circumpositionem altaris,	39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, & produxit ea in laminas, affigens altari:
40. memoriale filiis Israël, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est de semine Aaron, imponere incensum ante Dominum; & non erit sicut Chore, & sicut conspiratio ejus, sicut locutus est Dominus in manu Moysi.	40. ut haberent postea filii Israël, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen.

VULGATA NOVA.

41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini.

42. Cùmque oriretur seditio, & tumultus increscerent,

43. Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.

44. Dixitque Dominus ad Moysen:

45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cùmque jacerent in terra,

46. dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum ut roges pro eis: jam enim egressa est ira à Domino, & plaga desævit. *Sap. 18. 21.*

47. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama: 47..... 48. *Vide Not.*

48. & stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.

49. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis postquam quievit interitus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ϗ ἡγιάσθησαν, ut apud Aug. supra. Optat. l. 6. contra Donat. p. 95. a. alludens, dicit: *Tolle, Aaron, hæc vasa, & fac inde laminas, & pone in angulis arcæ testamenti Domini, quoniam licet illi peccaverint qui ea ferebant, tamen vasa illa sancta sunt, quia nomen meum illic invocatum est, dicit Deus.* Vide Aug. sup. ad ℣. 37.

℣. 39. Similiter in Græco, præter duo, προσέθηκαν, *addiderunt*, pro *addidit*, al. tamen προσέθηκεν; & θυσιαστηρίῳ, *altari*, loco *altaris*, ut sup. ℣. 38.

℣. 40. Hæc omnia aptè respondent Græco, nisi quòd hìc omittitur *sicut*, ante vocem *conspiratio*, additurque αὐτῷ in fine huic, *Moysi*; istud tamen αὐτῷ, deest in Mss. Alex. & Oxon. nec non in edit. Ald. Cum Augustino concinit Cypr. epist. 76. 154. c. ad verbum, nisi quòd legit, *ut non sit*, pro *& non erit*, Gr. ϗ οὐκ ἔσαι. Nota apud Cyprianum postrema non legi ab hoc, *& sicut.*

℣℣. 47. 48. Ambros. epist. 63. to. 2. col. 1034. d. eò respiciens, ait: *Cùm dira mors propter contumaces in plebem serperet, medium se inter viventes, morientesque objecit.* In Græco: Καὶ ἤδη ἐνῆρκτο ἡ θραῦσις ἐν τῷ λαῷ..... ϗ ἔστη ἀναμέσον τῶν τεθνηκότων, ϗ τῶν ζώντων, ϗ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Auct. l. de prom. part. 2. ap. Prosp. 134. d. 1. Dixit Dominus Moysi:	1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
2. Sic dices filiis Israël.....	2. Loquere ad filios Israël, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, à cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, & uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ:
	3. nomen autem Aaron erit in tribu Levi, & una virga cunctas seorsum familias continebit:
	4. ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te:
	5. quem ex his elegero, germinabit virga ejus: & cohibebo à me querimonias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
6...... & virgam Aaron inter virgas illorum.	6. Locutusque est Moyses ad filios Israël: & dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron.
7. Posuit eas coram Domino, intulitque in tabernaculum testimonii:	7. Quas cùm posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii:
8. & factum est in crastinum, introiit Moyses & Aaron in tabernaculum, & ecce germinavit	8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gem-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων·

℣. 2. Idem Auctor addit: *Ut dent omnes principes illorum, singuli in tribubus, virgas suas.* Græc. Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ϗ λάβε παρ' αὐτῶν ῥάβδον, ῥάβδον κατ' οἴκους πατριῶν παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, δώδεκα ῥάβδους, &c.

℣. 6. Sic idem Auct. ibid. *Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, & virgam Aaron*, &c. ut sup. Græc. Καὶ ἔδωκαν αὐτῷ πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ῥάβδον..... ϗ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν, &c. ut in Lat.

℣. 7. Græc. Καὶ ἀπέθηκε Μωυσῆς τὰς ῥάβδους ἔναντι Κυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου.

℣. 8. Similiter in Græco, præter pauca; nempe post *crastinum*, additur ϗ, uti hoc, τοῦ μαρτυρίου, post *taberna-*

VULGATA NOVA.

ruis erupetant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël: videruntque & receperunt singuli virgas suas.

10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israël, & quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur.

Heb. 9. 4.

VERSIO ANTIQUA.

virga Aaron ex domo Levi: & produxit germen, florem germinavit & nuces.

10..... desinat murmuratio eorum à me, & non morientur sic omnes.

Aust. l. de promiss. ubi sup.

VULGATA NOVA.

11. Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus.

12. Dixerunt autem filii Israël ad Moysen: Ecce consumpti sumus, omnes perivimus:

13. quicunque accedit ad tabernaculum Domini, moritur: num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

culum; exinde εἰς οἶκον, pro *ex domo*, pauloque post ita, καὶ ἐξήνεγκε βλαστὸν, καὶ ἐξήνθησεν ἄνθη, καὶ ἐβλάστησε κάρυα. August. locut. 57. de Num. col. 360. d. legit: *Et ecce germinavit virga Aaron in domum Levi*; tum addit: *Latina consuetudo*, in domo Levi, *exigeret dici*. Item Ambros. l. 1. de virginit. c. 16. ait: *Virga Aaron nucea floruit*: & epist. 42. *Virga nucina Aaron sacerdotis, cùm diu reposita fuisset, effloruit.*

℣. 10. Idem Auct. hæc præmittit: *Quo profectò signo, quietum populum esse jubet, dicens, Desinat*, &c. ut sup. Similiter Cypr. cùm l. 3. Testim. p. 309. b. tum l. de mortal. p. 232. a. *Desinat murmuratio eorum à me, & non morientur*. Sic etiam Hieron. in epist. ad Tit. to. 4. col. 430. b. Item Græcè: Καὶ παυσάσθω ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσι.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. DIxitque Dominus ad Aaron: Tu, & filii tui, & domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem sanctuarii: & tu & filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri:

VERSIO ANTIQUA.

1. ET ait Dominus ad Aaron, dicens: Tu, & filii tui, & domus patris tui tecum, accipietis peccata sanctorum: & tu & filii tui accipietis peccata sacerdotii vestri:

Aug. quæst. 31. in Num. t. 3. 541. b.

VULGATA NOVA.

2. sed & fratres tuos de tribu Levi, & sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, & ministrent tibi: tu autem & filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii.

3. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat, ut ad vasa sanctuarii & ad altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul:

4. sint autem tecum, & excubent in custodiis tabernaculi, & in omnibus cæremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis.

5. Excubate in custodia sanctuarii, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israël.

VULGATA NOVA.

6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, & tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.

VERSIO ANTIQUA.

6. Et ego accepi fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, dationem datam Domino.....

Aug. Locut. 58. 360. c.

VULGATA NOVA.

7. Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur.

VULGATA NOVA.

8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.

VERSIO ANTIQUA.

8. Et locutus est Dominus ad Aaron, dicens: Ecce ego dedi vobis ad conservandum primitias....

Rufin. tralat. hom. XI. Orig. in Num.

VULGATA NOVA.

9. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorum, tuum erit,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eadem prorsus leguntur Græcè, excepto uno, *tecum*, quod abest; at in Ms. Alex. nec non in editt. Ald. & Compl. additur, τοῦ πατρός σου μετὰ σοῦ. Mox Aug. ibid. *Hæc sunt peccata*, inquit, *quæ appellantur sacrificia pro peccatis. Proinde* peccata sanctorum *dictum est, non quæ sancti committant, sed ab eo quod sunt sancta, dictum est* sanctorum, *quia in sanctis offeruntur*: & peccata *dicuntur sacrificia pro peccatis; ideo appellata sunt* peccata sanctorum. *Et* peccata sacerdotii vestri, *id est, eadem ipsa quæ offeruntur pro peccatis.*

℣. 6. Itidem Græcè. Tum Aug. ibid. *Hæc locutio*, inquit, *in Latinum necessitate ita translata est: nam Græcus habet*, δόμα δεδομένον, *quod si quisquam Latinè vellet exprimere, dicturus est*, datum datum, *quia &* δόμα, *datum est.....* & δεδομένον, *datum est, non nomen, sed participium: ac per hoc* datum datum *dici posset, tanquam datum quod datur, nisi ambiguitas vitanda esset. Hanc ambiguitatem quidam nostri Interpretes vitare conantes*, donum datum *dixerunt, sed donum Græcè* δῶρον *dicitur, non* δόμα: *unde hoc loco non rectè diceretur, quia non sibi hoc donatum à filiis Israël dicit Deus, sed pro primogenitis sibi debitis redditum: unde & quæ redduntur, & quæ donantur, data dici possunt; & ideo omne donum etiam datum est, non omne datum etiam donum est, quia non omne quod datur, continuò etiam donatur.*

℣. 8. Ita Rufinus hunc locum vertit, sed addit: *Quam-*

VULGATA NOVA.

& filiorum tuorum.

10. In sanctuario comedes illud : mares tantùm edent ex eo, quia consecratum est tibi.

11. Primitias autem, quas voverint & obtulerint filii Israël, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis, jure perpetuo : qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 59. 360. g. 12. Omnis primitia olei, & omnis primitia vini, & tritici, primitia eorum quæcunque dederint Domino, tibi dedi ea.	12. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.
Aug. quæst. 32. in Num. 541. d. 13. Primogenita omnia, quæcunque fuerint in terra eorum, quantacunque attulerint Domino, tibi erunt.....	13. Universa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos : qui mundus est in domo tua, vescetur eis.
	14. Omne quod ex voto reddiderint filii Israël, tuum erit.
Hieron. cont. Helvid. t. 4. p. 2. 135. f. 15. Omne quod aperit vulvam ab omni carne, quæ offertur Domino, ab homine usque ad pecus, tibi erunt : tantummodo pretiis redimant primogenita hominum, & primogenita pecorum immundorum :	15. Quidquid primum erumpit è vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit : ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est, redimi facias,
Ibid. 136. a. 16. redemptio ejus erit ab uno mense, æstimatio quinque siclorum. Siclus, secundùm siclum sanctuarii, viginti oboli sunt.	16. cujus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque, pondere sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. *Exod. 30. 13. Levit. 27. 25.*
17. Tantummodo primogenita vitulorum, & primogenita ovium, & primogenita caprarum non redimes, quia sancta sunt.....	17. Primogenitum autem bovis & ovis & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino : sanguinem tantùm eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suavissimum odorem Domino. *Sup. 3. 47. Ezech. 45. 12.*

VULGATA NOVA.

18. Carnes verò in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt.

19. Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israël Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.

20. Dixitque Dominus ad Aaron : In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos : ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israël.

[VERSIO ANTIQUA:] 20..... *Vide Not.*

21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israëlis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis :

22. ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23. solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, & portantibus peccata populi : legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, *Deut. 18. 1.*

24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum & necessaria separavi.

25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

26. Præcipe Levitis, atque denuntia : Cùm acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ,

27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quàm de torcularibus :

28. & universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.

29. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt.

30. Dicesque ad eos : Si præclara & meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vis in nonnullis exemplaribus Latinorum, ad observandum, *scriptum sit*, *verius tamen est*, ad conservandum. In Græco. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν τὴν διατήρησιν τῶν ἀπαρχῶν, i. e. *conservationem primitiarum.*

℣. 12. Eadem prorsus in Græco, præter unum, &, ante *tritici*, quod abest : in Mſ. tamen Alex. exstat hoc modo : σίτου καὶ οἴνου ἀπαρχή· in Oxon. verò & in editt. Ald. & Compl. οἴνου καὶ σίτου ἀπαρχή. Mox Aug. ibid. *Non dixit :* Omnem primitivum tibi dedi eum, *sed cùm dixisset*, Omnis primitia, *& enumeraret de quibus rebus esset*, *intulit* : tibi dedi ea ; *nec saltem* tibi dedi eam, *aut* tibi dedi eas, *id est*, primitias, *sed neutrum genus intulit*, *quod quidem fieri absoluta locutione etiam in Latina lingua solet. Neque hoc quod dictum est*, primitia, *Latinum videtur* ; primitiæ *quippe numeri tantùm pluralis dici solent. Sed si potuerunt Interpretes nostri transferre quod in Græco invenerunt*, Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus ; *& alio loco*, Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus ; *cùm* sanguis *in lingua Latina numeri sit tantùm singularis*, *cur etiam hic pigeret singularem numerum* primitia, *sicut habet Græcus*, *exprimere ? Aliqui tamen Interpretes* primitias *transtulerunt*, *& per accusativum casum*, *ut dicerent*, omnes primitias tibi dabo. *Ita utramque locutionem nobis inusitatam*, *quomodo in Græco inventa est*, *transferre noluerunt.*

℣. 13. Ita Græcè, delero uno *fuerint*, post *quæcunque.* Auguſt. addit : *Hic* primogenita, *non fetus primitivos pecorum dicit ; nam ipsa Græcè*, πρωτότοκα *nominantur*, *hæc autem* πρωτογενήματα : (ita Mſ. Alex. Vatic. verò πρωτογεννήματα) *sed Latinè duabus his rebus*, *duo nomina reperta non sunt. Et ideo ista* πρωτογεννήματα *quidam* primitias *interpretati sunt ; sed* primitiæ, ἀπαρχαὶ *dicuntur*, *& aliud sunt. Hæc igitur tria ita discernuntur*, *quia* πρωτότοκα, *sunt primitivi animalium fetus*, *etiam hominum :* πρωτογενήματα *verò*, *primi fructus de terra sumpti*, *vel de arbore*, *vel de vite : primitiæ autem*, *de fructibus quidem*, *sed jam redactis ab agro ; sicut de massa*, *de lacu*, *de dolio*, *de cupa*, *quæ primitus sumebantur.*

℣. 15. Græc. Καὶ πᾶν διανοῖγον, *Et omne adaperiens ;* exinde pro *quæ offertur*, sic ὅσα προσφέρουσι, *quæcunque offerunt :* (in Mſ. tamen Oxon. non ὅσα, sed ἃ) tum post pauca, pro his : *tantummodo pretiis redimant*, hab. ἀλλ' ἢ λύτροις λυτρωθήσεται, *sed redemptionibus redimentur :* item in fine additur, λυτρώσῃ, *redimes*, quod Hieron. omisit.

℣. 16. Græc. initio habet Καὶ, sed absque vocibus sequentibus *erit*, & *siclus* ; loco verò *sanctuarii*, ponit τὸν ἅγιον, *sanctum* ; cætera similia.

℣. 17. Rectè è Græco, detracta una voce *quia.*

℣. 20. Eò spectant quæ hab. Iren. l. 4. c. 8. 237. a. *Hæreditas autem non erit eis ; Dominus enim ipse hæreditas ipsorum.* Item ista ex Hilario, in Pſ. 118. p. 287. c. *Ego Dominus pars eorum* : item de Ambrosio in eundem Pſ. 1057. b. *Ego Dominus portio eorum.* Græcè : Ἐν τῇ γῇ αὐτῶν οὐ κληρονομήσεις, καὶ μερὶς οὐκ ἔσται σοι ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐγὼ μερίς σου, &c. *In terra eorum non hæreditabis*, *& pars non erit tibi in eis*, *quoniam ego pars tua*, &c.

VULGATA NOVA.

31. & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quàm familiæ vestræ: quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.

32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pinguia reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israël, & moriamini.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Ista est religio victimæ quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israël, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum:

Heb. 13. 11.

3. tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium:

4. & tingens digitum in sanguine ejus, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus,

5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus ejus quàm sanguine & fimo flammæ traditis.

6. Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.

7. Et tunc demum, lotis vestibus & corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.

8. Sed & ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua & corpus, & immundus erit usque ad vesperum.

9. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam, & in aquam aspersionis: quia pro peccato vacca combusta est.

10. Cùmque laverit, qui vaccæ portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israël, & advenæ qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11. Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus:

12. aspergetur ex hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari.

13. Omnis qui tetigerit humanæ animæ mor-

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 33. in Num. t. 3. 541. e. 542. b. & seqq.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Ista distinctio legis, quæcunque constituit Dominus, dicens: Loquere filiis Israël, & accipiant ad te juvencam rufam sine vitio, quæ non habet in se vitium, & non est superpositum super eam jugum:

3. & dabis eam ad Eleazarum sacerdotem: & ejicient eam extra castra in locum mundum, & occident eam in conspectu ejus:

Ibid. 543. a. b. & seqq.

4. & accipiet Eleazar sanguinem ejus, & asperget contra faciem tabernaculi testimonii à sanguine ejus septies,

5. & cremabunt eam in conspectu ejus, & pellis ejus, & carnes, & sanguis ejus cum stercore ejus comburetur.

6. Et accipiet sacerdos lignum cedrinum, & hyssopum, & coccinum, & immittet in medium combustionis juvencæ.

7. Et lavabit vestimenta sua sacerdos, & lavabit corpus suum aquâ, & postea introibit in castra, & immundus erit sacerdos usque ad vesperam.

8. Et qui comburet eam, lavabit vestimenta sua, & lavabit corpus suum aquâ, & immundus erit usque ad vesperam.

9. Et congregabit homo mundus cinerem juvencæ, & ponet extra castra in locum mundum, & erit synagogæ filiorum Israël in conservationem: aqua aspersionis purificatio est.

Ibid. 544. a. & seqq.

10. Et qui congregat cinerem juvencæ, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperam. Et erit filiis Israël, & proselytis qui apponuntur, legitimum æternum.

11. Qui tetigerit mortuum, omnis anima hominis immunda erit septem diebus:

12. hic purificabitur die tertio & die septimo, & mundus erit. Si autem non purificatus fuerit die tertio, & die septimo non erit mundus.

13. Omnis qui tetigerit mortuum ab omnî

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Vix meliùs è Græco, nisi quòd ante *non est superpositum*, ponitur ἦ, *cui*, quod tamen ἦ abest à Ms. Oxon. ac edit. Compl. ad hoc verò, *constituit Dominus*, Aug. ibid. col. 541. g. addit, *præcipiendo, non creando*; *nam etiam nonnulli Interpretes*, quæcunque præcepit Dominus, *transtulerunt*: in Græco, συνέταξε. Demum pro *accipiant ad te*, idem Aug. Locut. 60. 361. c. legit, *accipiant à te*: at fortè erratum est scribæ: præterquam quòd enim Aug. sup. in Quæstionibus constanter scribit *ad te*, juxta Mss. codd. & LXX. hîc insuper ad locutionem prædictam hoc addit: *Pro eo ac si diceret*, adducant ad te: *aut certè utrumque usitatè diceretur*, accipiant & adducant ad te juvencam rufam: Quæ ultima priorem lectionem satis confirmant.

℣. 3. Ita in Græco ad verbum. Vide sis Aug. ibid.

℣. 4. Græcè, loco *sanguinem*, legitur ἀπὸ τοῦ αἵματος, *à sanguine*; reliqua ut in Lat. supra. Vide Aug. ibid.

℣. 5. Itidem Græcè, nisi quòd vox *ejus*, addita huic, *pellis*, transfertur post *carnes*; at in Ms. Alex. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur, δέρμα αὐτῆς, ut in Lat. sup.

℣. 6. Ita in Græco, præter unum ἐμβαλοῦσιν, *immittent*, pro *immittet*.

℣. 7. Ad verbum è Græco. Vide etiam Locut. 61. p. 361. c.

℣. 8. Græcè, ὁ κατακαίων, *comburens*, loco *qui comburet*, absque *aquâ*, post *corpus suum*; at in Ms. Alex. & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. est ὕδατι, ut sup. ℣. 7.

℣. 9. Aug. infra leg. *reponet extra castra*, nec malè; nam in Gr. ἀποθήσει: at Locut. 62. to. 3. 361. c. constanter habet, *ponet extra castra in locum mundum*; additque: *Non in loco mundo, dixit, quod Latinæ locutionis est*; reliqua Græco congruunt.

℣. 10. Apprime de Græco. Vide sis Aug. ibid.

℣. 11. Paulùm differt Aug. à Græco, ubi sic: Ὁ ἁπτόμενος τοῦ τεθνηκότος πάσης ψυχῆς ἀνθρώπου, ἀκάθαρτος ἔσται ἑπτὰ ἡμέρας. *Qui tetigerit mortuum de omni anima hominis, immundus erit septem diebus.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1242. c. *Omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit*: item l. de bono mort. c. 12. 413. b. *Si quis mortuum tetigerit*, &c.

℣. 12. Ita de Græco, verbum è verbo: eadem quoque refert Cypr. ep. 76. 156. b. ad verbum.

℣. 13. Cuncta conveniunt cum Gr. præsertim Alex. nam in Vat. & al. deest *omni*, ante *anima*; ubique autem legitur, ἐὰν ἀποθάνῃ, *si mortuus fuerit*, loco *&* *mortuus fuerit*. Eadem repetit Aug. ad verbum, l. 2. contra ad-

VERSIO ANTIQUA.

anima hominis, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, tabernaculum Domini polluit,

Idem. Aug. 545. a.

exteretur anima illa ex Israël: quoniam aqua aspersionis non est circumaspersa super eum, immundus est, adhuc immunditia ejus in ipso est.

Aug. Locut. 63. t. 3. 361. c.

15. Omne vas apertum, quæcunque non habent alligaturam alligatam super ea.....

Aug. quæst. 34. in Num. 545. f.

16. Omnis qui tetigerit super faciem campi vulneratum, aut mortuum, aut os hominis, aut monumentum.....

Idem. quæst. 33. 545. c.

17. Et accipient illi immundo à cinere illius exustæ purificationis, & effundent super illum aquam vivam in vase:

18. & accipiens hyssopum, intinguens in aqua vir mundus, & circumaspergens super domum, & super vasa, & super animas, quotquot fuerint illic, & super eum qui tetigerit os humanum, aut vulneratum, aut mortuum, aut monumentum:

19. & asperget mundus super immundum in die tertio, & in die septimo: & purificabitur die septimo, & lavabit vestimenta sua, & lavabitur aquâ, & immundus erit usque ad vesperam.

Aug. quæst. 33. in Num. 545. e.

21..... Et qui circumasperget aquam aspersionis, lavabit vestimenta sua: & qui tetigerit aquam aspersionis, immundus erit usque ad vesperam.

22. Et omne quodcunque tetigerit illud immundus, immundum erit: & anima, quæ tetigerit, immunda erit usque ad vesperam.

VULGATA NOVA.

ticinum, & aspersus hac commistione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israël: quia aquâ expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia ejus super eum.

14. Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus.

15. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.

16. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immundus erit septem diebus.

17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, & mittent aquas vivas super eos in vas:

18. in quibus cùm homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, & cunctam supellectilem, & homines hujuscemodi contagione pollutos:

19. atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio & septimo die: expiatusque die septimo, lavabit & se & vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aquâ lustrationis aspersus:

21. erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua: Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum.

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

versar. Leg. to. 8. 593. c. ni fortè excipias istud, *circumspersa*, pro *circumaspersa*; item in editt. erat *exsecretur*, at in Mss. constanter *exteretur*, ut sup. uno tamen excepto Sorbon. in quo, *exterminabitur*. Græcè, ἐκτριβήσεται, al. καὶ ἐκτριβήσεται. Similiter habet Cypr. ep. 76. 156. b. *Et exterminabitur anima illa de Israel, quoniam aqua aspersionis non est super eum sparsa.*

℣. 15. Gr. Καὶ πᾶν σκεῦος ἀνεῳγμένον ὅσα οὐχὶ δεσμὸν καταδέδεται ἐπ' αὐτῷ, ἀκάθαρτά ἐστι. In Ms. Alex. ὅσα οὐκ ἔχει δεσμὸν καταδέδεται. In editt. Ald. & Compl. δεσμῷ, non δεσμόν.

℣. 16. Græc. loco *super faciem campi*, rectè habet: ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου· Mss. verò Alex. & Oxon. ἐπὶ πρόσωπον τοῦ παιδίου, *super faciem pueri*: hoc etiam ult. παιδίου, legitur in edit. Aldina: exinde loco *os hominis*, legitur ὀστέου ἀνθρωπίνου, at in Ms. Alex. ἀνθρώπου: extremò additur, ἑπτὰ ἡμέρας ἀκάθαρτος ἔσται, ut in Vulg.

℣. 17. In Gr. desunt voces *illi*, & *illius*; legitur verò in fine, εἰς σκεῦος, *in vas*, pro *in vase*. Nota ad hoc, *super illum*, addi ab Aug. *id est, super eundem cinerem*, in Gr. etiam ἐπ' αὐτὴν, per relat. ad σποδιᾶς. Vide Nobil. in hunc locum.

℣. 18. Eadem sunt in Gr. præter seqq. λήψεται..... καὶ βάψει εἰς τὸ ὕδωρ.... καὶ περιῤῥανεῖ, i. e. *sumet..... & intinguet in aquam..... & circumasperget*, loco, *accipiens..... intinguens in aqua..... & circumaspergens.*

℣. 19. Uno tantum & altero hîc differt August. à Gr. nempe pro *asperget*, legitur περιῤῥανεῖ, *circumasperget*, ut sup. & pro *lavabitur*, λούσεται, *lavabit*. Aug. tamen infra iterum leg. *lavabitur*.

℣. 21. Rectè è Græco, uno excepto *circumasperget*, pro quo ὁ περιῤῥαίνων, *qui circumaspergit.*

℣. 22. Ita legitur in Græco. Apud Cypr. ep. 70. 125. sic: *Et omnia quæcunque tetigerit immundus, immunda erunt:* at in Gr. constanter: Καὶ παντὸς οὗ ἐὰν ἅψηται αὐτοῦ ὁ ἀκάθαρτος, ἀκάθαρτον ἔσται.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. VEneruntque filii Israël, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo: & mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, & sepulta in eodem loco.

2. Cùmque indigeret aquâ populus, convenerunt adversùm Moysen & Aaron:

3. & versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino!

Exod. 17. 3.

4. Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra jumenta moriamur?

5. Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum?

6. Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

VULGATA NOVA.

8. Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cùmque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & jumenta ejus.

VULGATA NOVA.

Exod. 17. 5. 6. *Sap.* 11. 4. *Pf.* 77. 15. 20. 1. *Cor.* 10. 4.

9. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei,

10. congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & increduli: Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere?

11. Cùmque elevasset Moyses manum, percutiens virgâ bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & jumenta.

Deut. 1. 37.

12. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos in terram, quam dabo eis.

13. Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israël contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

14. Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israël: Nosti omnem laborem qui apprehendit nos,

15. quomodo descenderint patres nostri in Ægyptum, & habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Ægyptii, & patres nostros:

16. & quomodo clamaverimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi,

17. obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur viâ publicâ, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

18. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19. Dixeruntque filii Israël: Per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod justum est: nulla erit in pretio difficultas, tantùm velociter transeamus.

VERSIO ANTIQUA.

9. Et accepit Moyses virgam, quæ ante Dominum..... *Aug. Locut.* 64. 361. *d.*

10..... Audite me increduli: Nunquid de petra ista educemus vobis aquam? *Aug. quæst.* 19. *in Num.* 536. *c. d. e.*

11. Et elevata Moyses manu sua, percussit petram virgâ bis, & exiit aqua multa, & bibit synagoga, & pecora eorum.

12. Et dixit Dominus ad Moysen & Aaron: Quoniam non credidistis sanctificare me in conspectu filiorum Israël, propter hoc non inducetis vos synagogam hanc in terram, quam dedi eis.

13. Hæc aqua contradictionis, quia maledixerunt filii Israël ante Dominum, & sanctificatus est in ipsis. *Aug. quæst.* 36. 546. *a.*

15..... & incolæ fuimus in Ægypto dies plures.... *Aug. Locut.* 66. 361. *d.*

16..... Et nunc sumus in Cades civitate, ex parte finium tuorum, *Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr.* 16. *c.*

17..... neque bibemus aquam de lacu tuo, via regali ibimus, non divertemus dexterâ, neque sinistrâ, quoadusque transeamus terminos tuos. *Aug. q.* 37. 546. *b. Ambr. in Pf.* 118. *t.* 1. 1023. *c.*

18. Et dixit ad eum Edom: Non transibis per me, alioquin bello in occursum tibi exibo. *Aug. Locut.* 67. 361. *d.*

19. Et dicunt ei filii Israël: Juxta montem transibimus: si autem de aqua tua biberimus ego & & pecora mea, dabo pretium tibi..... *Auct. l. de xlii. mans.* 16. *f. Aug. Locut.* 67. 361. *e.*

VULGATA NOVA.

20. At ille respondit: Non transibis. Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, & manu forti,

21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos: quamobrem divertit ab eo Israël.

22. Cùmque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom:

23. ubi locutus est Dominus ad Moysen:

VULGATA NOVA.

24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.

Inf. 33. 38. *Deut.* 32. 50.

25. Tolle Aaron & filium ejus cum eo, & duces eos in montem Hor.

VERSIO ANTIQUA.

24..... non introibitis in terram, quam dedi filiis Israël in possessionem, quoniam exacerbastis me super aquam maledictionis. *Aug. quæst.* 39. *in Num. t.* 3. 546. *d.*

25. Apprehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium ejus, & impones eos in montem coram omni synagoga. *Cypr. ep.* 68. *p.* 118.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Ad verbum è Græco.

℣. 10. In Gr. similiter: August. habet infra, *Nunquid ex hac petra.*

℣℣. 11. 12. Hæc omnia aptè respondent Græco. Similiter habet August. Loc. 65. to. 3. 361. d. *Quia non credidistis..... Israel.*

℣. 13. Ita de Græco, nisi excipias verbum *maledixerunt*, pro quo ἐλοιδορήθησαν, à λοιδορέω, *convitior*, *convitium dico.*

℣℣. 15. 16. Similiter in Græco.

℣. 17. Apprime è Gr. uno excepto *transeamus*, pro quo παρέλθωμεν, *præterierimus.* Aug. quæst. 38. in Num. to. 3. 546. c. legit: *Non declinabimus in dextera, neque in sinistra.* Hieron. in Isai. to. 3. 258. e. *Nec ad dextram, nec ad sinistram declinabimus, viâ regiâ gradiemur.* S. Paulin. ep. 12. p. 61. b. *Non declinabimus dextrâ, neque sinistrâ, sed regali via ibimus.* Gr. οὐκ ἐκκλινοῦμεν, &c.

℣. 18. In Græco sic..... Οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ· εἰ δὲ μή, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σοι.

℣. 19. Ita in Græco ad verbum. Eadem rursus habet Aug. quæst. 37. in Num. to. 3. 546. c. ab hoc, *si autem*, sed leg. *bibemus*, non *biberimus*, Gr. πίωμεν.

℣. 24. In Græco habetur simpliciter δέδωκα, *dedi*, absque seq. *in possessionem*, Ms. Alex. addit, ἐν κατασχέσει; reliqua concinunt ad verbum: mox Aug. addit: *Quam dixit superius* aquam contradictionis, *ipsam dicit hic* maledictionis, *non enim ait* ἀντιλογίας, *sed* λοιδορίας; in edd. tamen Ald. & Compl. hîc legitur ἀντιλογίας.

℣. 25. Græc. delet *fratrem tuum*, sed addit Ms. Alex, cum edit. Ald. τὸν ἀδελφόν σου· exinde constanter, ἀνάβιβα-

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ubi sup.

26. Et exue Aaron stolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus: & Aaron appositus, moriatur illic.

VULGATA NOVA.

26. Cùmque nudaveris patrem veste sua, indues eâ Eleazarum filium ejus: Aaron colligetur, & morietur ibi.

VULGATA NOVA.

27. Fecit Moyses ut præceperat Dominus: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.
28. Cùmque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus.
29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 68. & 69. t. 3. 361. f.

30. Et vidit omnis synagoga quia dimissus est Aaron, & fleverunt Aaron triginta dies omnis domus Israël.

VULGATA NOVA.

30. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ζον αὐτοὺς εἰς Ὢρ τὸ ὄρος, *fac eos ascendere in Or montem*, loco *impones eos in montem*.

℣. 26. Ita è Græco verbum è verbo: favet etiam Capitul. I. sup.

℣. 30. Optimè de Græco: observat autem Aug. ibid. *Non facilè hoc verbum* reperiri *in Scripturis*, dimissus, *pro eo quod est*, mortuus: *hoc & in Evangelio est*, inquit, *ubi ait Simeon:* Nunc dimittis servum; *veruntamen*, ἀπολύεις, *habet in Græco, quod magis à resolutione quàm à dimissione dictum sonat: non enim dixit*, ἀφεῖς, *quod sine dubio est*, dimittis.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. QUod cùm audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israël per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor existens, duxit ex eo prædam.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 40. in Num. t. 3. 546. d. e.

2. Et vovit Israël votum Domino, & dixit: Si mihi tradideris populum istum subjectum, anathemabo illum, & civitates ejus.

Idem. q. 41. ibid.

3..... & anathemavit eum, & civitatem ejus: & vocatum est nomen loci illius, Anathema.

Hieron. ep. ad Fab. t. 2. 601. c.

4. Egressi sunt de monte Or, per viam maris rubri, & circumierunt terram Edom.....

Aug. Locut. 71. 361. g.

5. & detrahebat populus ad Deum, & adversùs Moysen.....

Aug. Enchirid. t. 6. 213. d.

7..... ora ergo ad Dominum ut auferat à nobis serpentem.....

Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 17. b.

8..... Fac tibi serpentem æneum, & pone illum pro signo: & omnis morsus videns illum, vivet.

Aug. Locut. 73. 362. a.

9..... & factum est quando momordit serpens hominem, & aspexit in æneum serpentem, & vivebat.

VULGATA NOVA.

2. At Israël voto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. (Num. 33. 40.)

3. Exaudivitque Dominus preces Israël, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.

4. Profecti sunt autem & de monte Hor, per viam quæ ducit ad mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris:

5. locutusque contra Deum & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.

6. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, (Judith 8. 25. Sap. 16. 5.)

7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat à nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, (1. Cor. 10. 9.)

8. & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.

9. Fecit ergo Moyses SERPENTEM ÆNEUM, & posuit eum pro signo: quem cùm percussi aspicerent, sanabantur. (Joan. 3. 14.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ad verbum è Græco. Vide sis August. ibid. Item Not. ad ℣. seq.

℣. 3. Græc. habet in plurali τὰς πόλεις, *civitates*, non *civitatem*, & pro *vocatum est*, ἐπεκάλεσαν, *appellaverunt*, Ms. verò Alex. ἐπεκάλεσεν, edit. Compl. ἐπεκαλέσαντο, Ms. Oxon. ἐκάλεσαν. Quid sit verò *anathemare*, explicat Aug. ibid. *Hoc erat anathemare*, inquit, *quod vulgo dicitur, devotare: origo autem hujus verbi est in Græca lingua ab his rebus, quæ votæ & persolutæ, hoc est promissæ & redditæ, sursum ponebantur in templis*, ἀπὸ τοῦ ἄνω τιθέναι, *hoc est, sursum ponere, vel figendo, vel suspendendo.*

℣. 4. In Gr. sic: Καὶ ἀπάραντες ἐξ Ὢρ τοῦ ὄρους ὁδὸν ἐπὶ θάλασσαν ἐρυθρὰν, περιεκύκλωσαν τὴν γῆν Ἐδώμ. *Et promoventes ex Or monte viam ad mare rubrum, circumierunt terram Edom.* Vide infra, 33. 41.

℣. 5. Ita Græcè. Mox Aug. ibid. *Non dixit*, de Deo, *sed* ad Deum; *quamvis hanc locutionem quidam transferre nolentes*, detrahebant de Deo, *transtulerunt.*

℣. 7. Similiter in Gr. uno excepto καὶ, &, pro *ut*; at Aug. constanter leg. *ut*, Locut. 72. p. 361. g. sed loco *Dominum*, hab. *Deum*, Gr. Κύριον: ad *serpentem* verò addit: *sicut in Exodo dictum est*, ranam, *singulare pro plurali.*

℣. 8. Gr. delet *æneum*, al. tamen add. χαλκοῦν: item legitur ἐπὶ σημείου, *super signum*, non *pro signo*, (Ms. Oxon. ὑψηλοῦ σημείου) deinde sequitur: καὶ ἔσται, ἐὰν δάκῃ ὄφις ἄνθρωπον, *& erit, si momorderit serpens hominem*, quæ omisit Anon. eadem quoque absunt ab edit. Compl. reliqua ut in Lat. supra, detracto & ante *omnis*. Aug. ser. 6. to. 5. 36. e. hæc habet: *Ait Moysi: Suspende serpentem æneum in media eremo in ligno, & dic populo: Quicunque fuerit percussus, serpentem istum intueatur.*

℣. 9. Tertul. advers. Jud. c. 10. 144. b. memorat *æneum serpentem ligno impositum*, additque: *Nam qui in illam* (crucem) *respiciebat, à morsu serpentium liberabatur.* Item l. de Idol. c. 5. 240. a. *Moses*, inquit, *in eremo simulacrum serpentis ex ære fecit.* Item l. de præscr. c. 47. 341.

Vulgata nova.

10. Profectique filii Israël castrametati sunt in Oboth.

11. Unde egressi fixere tentoria in Jeabarim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.

12. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared.

Deut. 2. 9. Judic. 11. 18.

13. Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi: siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas & Amorrhæos.

Deut. 2. 24.

14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.

15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, & recumberent in finibus Moabitarum.

16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam.

17. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant:

18. Puteus, quem foderunt principes, & paraverunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. De solitudine, Matthana.

19. De Matthana in Nahaliel: de Nahaliel in Bamoth.

20. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Deut. 2. 26. Judic. 11. 19.

21. Misit autem Israël nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens:

22. Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & vineas, non bibemus aquas ex puteis, viâ regiâ gradiemur, donec transeamus terminos tuos.

23. Qui concedere noluit ut transiret Israël per fines suos: quin potiùs exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, & venit in Jasa, pugnavitque contra eum.

Ps. 134. 11. Amos 2. 9.

24. A quo percussus est in ore gladii, & possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc,

Versio antiqua.

10. Et profecti filii Israël castrametati sunt in Oboth. *Auct. l. de xlii. mans. p. 17. f.*

11. Et discedentes ex Oboth, castrametati sunt in Jeabarim, in deserto, quod est in conspectu Moab ad orientem solis. *Idem. p. 18. b. c.*

12. Inde discesserunt, & castrametati sunt in valle Zared.

13. Et inde castra collocaverunt trans Arnon in eremo, quod exstat à limitibus Amorrhæorum: est enim Arnon limes Moab, inter Moab & inter Amorrhæum. *Aug. quæst. 42. in Num. t. 3. 546. f.*

14. Propterea dicitur in libro: Bellum Domini Zoob inflammavit, & torrentes Arnon.

15. Et torrentes constituit inhabitare Er.....

16. Hic est puteus, quem dixit Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo eis aquam bibere. *Idem. quæst. 43. 547. c. d.*

17..... Ascende putee, *Hieron. ep. ad Fab. t. 2. 602. c.*

18. quem foderunt principes, & aperuerunt duces populorum in datore legum, & in baculo ejus. Et de solitudine in Matthana.

19. Et de Matthana ad torrentes Dei: & de torrentibus Dei ad excelsa.

20. Et de excelsis ad vallem quæ est in regione Moab, in vertice Phasga, qui prospicit contra desertum.

22. Transibimus per terram tuam: non declinabimus neque ad agrum neque ad vineam, neque bibemus aquam de puteo, viâ regiâ transibimus..... *Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 19. d.*

24. Et percussit eum Israël nece gladii, & dominati sunt terræ ejus ab Arnon usque Jaboc, *Aug. quæst. 44. in Num. t. 3. 547. d.*

Notæ ad Versionem antiquam.

a. *Moyses æreum posuit serpentem, & quicunque ipsum aspexerunt, sanitatem consecuti sunt.* Græcè antecedunt ista: Καὶ ἐποίησε Μωυσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ σημείου, καὶ ἐγένετο, &c. ut in Lat. August. etiam ser. 6. to. 5. 36. e. ait: *Et percussi homines intuebantur serpentem, & sanabantur.*

℣. 10. In Gr. Καὶ ἀπῆραν οἱ..... καὶ, *Et promoverunt..... &*, &c. ut supra.

℣. 11. Eadem refert infra idem Auctor: at in Græco nonnulla dissimilia, nempe: Καὶ ἐξάραντες ἐξ Ὠβὼθ, καὶ παρενέβαλον ἐν Ἀχαλγαὶ, ἐκ τοῦ πέραν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἥ ἐστι κατὰ πρόσωπον Μωὰβ, κατ᾽ ἀνατολὰς ἡλίου. Quæ August. Locut. 74. to. 3. 362. a. partim reddit: *Et elevantes ex Oboth, castra collocaverunt in Achalgai, trans in eremo, hoc est*, inquit, *in ulteriore eremo.* Nota apud August. non præponi *&*, verbo παρενέβαλον, uti nec in Mss. Alex. & Oxon. nec in editt. Ald. & Compl. Ms. Alex. legit, Ἀχελγαὶ, non Ἀχαλγαὶ, Oxon. Ἀχαλσοεὶν ἐν γεεὶν, sed Compl. Αἰεβαρὶμ, absque hoc, ἐκ τοῦ πέραν, pro quo in Ms. Alex. & Ald. edit. est simpliciter, τῷ πέραν.

℣. 12. Græc. initio habet: Καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆραν, *Et inde promoverunt:* sed à Ms. Oxon. ac edit. Compl. abest, καί. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. 602. c. *Inde profecti sunt, & diverterunt ad torrentem Zared.* Græc. εἰς φάραγγα Ζαρέδ.

℣. 13. Ita August. ibid. *In itinere filiorum Israel, quo castra promovebant, atque ponebant, inter cætera scriptum est: Et inde castra collocaverunt*, &c. In Gr. Καὶ ἐκεῖθεν ἀπάραντες παρενέβαλον εἰς τὸ πέραν Ἀρνῶν, &c. ut in Lat. supra. Ms. Oxon. ac edit. Compl. delent καί, sicut Auct. l. de XLII. mans. p. 19. b. ubi sic: *Inde descendentes, castrametati sunt trans Arnon in deserto, quod eminet à finibus Amorrhæorum.* Apud Hieron. epist. ad Fabiol. de iisdem mans. to. 2. col. 602. c. ita: *Et de hoc loco proficiscentes, castrametati sunt trans Arnon, quæ est in solitudine finium Amorrhæi.* Nota in Mss. omnibus Aug. legi sup. *Hernon*, pro *eremo*; at corruptè, ut ex superioribus liquet.

℣℣. 14. 15. Similia prorsus in Græco: de hoc autem *libro* disputat Aug. ibid. quem vide.

℣. 16. Ita quoque in Græco. Aug. addit, *Hoc esse commemoratum, quasi alicubi superiùs hoc ad Moysen dixisse Dominus legatur: sed quia*, inquit, *nusquam reperitur, hîc intelligendum est, & illîc bibisse populum, qui de siccitate conquerebatur.*

℣℣. 17. 18. Hæc Hieron. non referre videtur ex Græco, unde piget ipsa, & seqq. de epist. ad Fabiol. Vulgatæ nostræ veteri adnectere. In Græco sic: Ἐξάρχετε αὐτῷ φρέαρ· ὤρυξαν αὐτὸ ἄρχοντες, ἐξελατόμησαν αὐτὸ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν, ἐν τῷ κυριεῦσαι αὐτῶν· καὶ ἀπὸ φρέατος εἰς Μανθαναείν. *Præcinite illi puteum: foderunt illum principes, exciderunt illum reges gentium in regno ipsorum, dum dominarentur eis: & à puteo in Manthanain.*

℣℣. 19. 20. Græc. Καὶ ἀπὸ Μανθαναεὶν εἰς Νααλιὴλ, καὶ ἀπὸ Νααλιὴλ εἰς Βαμὼθ, καὶ ἀπὸ Βαμὼθ εἰς Ἰανὴν (al. Νάπην) ἥ ἐστιν ἐν τῷ πεδίῳ Μωὰβ, ἀπὸ κορυφῆς τοῦ λελαξευμένου, τὸ βλέπον κατὰ πρόσωπον τῆς ἐρήμου. *Et à Manthanain in Naaliel, & à Naaliel in Bamoth, & à Bamoth in Janen, quæ est in campo Moab, à vertice excisi, quod spectat ad faciem deserti.*

℣. 22. Græcè, post *terram tuam*, additur, τῇ ὁδῷ πορευσόμεθα, *viâ incedemus*, al. deest hoc membrum. Item pro *neque bibemus*, habetur, οὐ πιόμεθα, sed al. οὔτε. demum pro *transibimus*, constanter πορευσόμεθα, *incedemus*; reliqua ut in Lat. sup.

℣. 24. In Græco deest *&*, post *Jaboc*; cætera concordant ad verbum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

& usque ad filios Ammon : quoniam Jazer termini filiorum Ammon sunt.

25. Et accepit Israël omnes civitates istas, & habitavit Israël in omnibus civitatibus Amorrhæorum, in Esebon.....

Idem quæst. 45. 547. f.

27. Propterea dicent Ænigmatistæ : Venite in Esebon.....

VULGATA NOVA.

& filios Ammon : quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.

25. Tulit ergo Israël omnes civitates ejus, & habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & viculis ejus.

26. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab : & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon.

27. Idcirco dicitur in proverbio : Venite in Hesebon, ædificetur, & construatur civitas Sehon :

VULGATA NOVA.

28. Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, & devoravit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon.

Judic. 11. 14. 3. Reg. 11. 7.

29. Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedit filios ejus in fugam, & filias in captivitatem, regi Amorrhæorum Sehon.

30. Jugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, & usque Medaba

31. Habitavit itaque Israël in terra Amorrhæi.

32. Misitque Moyses qui explorarent Jazer : cujus ceperunt viculos, & possederunt habitatores.

Deut. 3. 3. & 29. 7.

33. Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai.

34. Dixitque Dominus ad Moysen : Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram ejus : faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon.

35. Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, & possederunt terram illius.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Ita quoque in Græco.

℣. 27. Gr. Αἰνιγματισταί. August. ibid. *Qui sint Ænigmatistæ, ideo non apparet, quia non sunt in consuetudine litteraturæ nostræ, neque in ipsis divinis Scripturis ferè alio loco reperitur hoc nomen : sed quia videntur quasi canticum dicere, quo cecinerunt bellum inter Amorrhæos & Moabitas gestum, in quo Seon rex Amorrhæorum Moabitas superavit, non incredibiliter putantur isti Ænigmatistæ sic tunc appellati, quos poetas nos appellamus, eò quòd poetarum sit consuetudo atque licentia miscere carminibus suis ænigmata fabularum, quibus aliquid significare intelligantur.*

CAPUT XXII.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 19. f.

1. Et discedentes filii Israël, castrametati sunt ad occidentem Moab, apud Jordanem, juxta Hiericho.

VULGATA NOVA.

1. Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est.

VULGATA NOVA.

2. Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israël Amorrhæo,

3. & quòd pertimuissent eum Moabitæ, & impetum ejus ferre non possent,

VERSIO ANTIQUA.

Idem ibid.

4..... Nunc linget congregatio hæc omnes, qui in circuitu nostro sunt, sicut lingit vitulus virentia ex campo.....

VULGATA NOVA.

4. dixit ad majores natu Madian : Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

VULGATA NOVA.

Deut. 23. 5. Jos. 24. 9.

5. Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, ut vocarent eum, & dicerent : Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me.

6. Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est : si quo modo possim percutere & ejicere eum de terra mea : novi enim quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 47. in Num. t. 3. 548. c. d.

7..... & divinationes in manibus eorum.....

8..... venit Deus ad Balaam, & dixit ei :

VULGATA NOVA.

7. Perrexeruntque seniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cùmque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac :

8. ille respondit : Manete hîc nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Ma-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè constanter, ἀπάραντες, *promoventes* ; uti παρὰ τὸν, loco *apud* ; & κατὰ, vulgò *contra*, *versus*, pro *juxta*.

℣. 4. August. q. 46. in Num. to. 3. 548. b. *Nunc ablinguet synagoga hæc omnes, qui in circuitu nostro sunt.* Gr. Νῦν ἐκλείξει, &c. absque seq. *sunt* ; deinde ὡσεὶ ἐκλείξαι ὁ μόσχος, &c. *sicut ablingeret vitulus*, &c. ut sup.

℣℣. 7..... 9. Eadem sunt in Græco. Huc etiam revocanda quæ ait Aug. quæst. 46. in Num. to. 3. 548. a. b. *Quod dicit Scriptura, posteaquam Israel vicit Amorrhæos, & possedit omnes civitates eorum, misisse legatos Balac regem Moabitarum ad conducendum Balaam, à quo malediceretur Israel, satis ostenditur non omnes Moabitas venisse in conditionem Seon regis Amorrhæorum, quando eos bello supera-*

VULGATA NOVA.

nentibus illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum :

9. Quid fibi volunt homines ifti apud te?

VERSIO ANTIQUA.

9. Quid homines hi penes te? *Aug. ubi fup.*

VULGATA NOVA.

10. Refpondit : Balac filius Sephor rex Moabitarum mifit ad me,

11. dicens : Ecce populus qui egreffus eft de Ægypto, operuit fuperficiem terræ : veni, & maledic ei, fi quo modo poffim pugnans abigere eum.

VULGATA NOVA.

12. Dixitque Deus ad Balaam : Noli ire cum eis, neque maledicas populo : quia benedictus eft.

13. Qui manè confurgens dixit ad principes : Ite in terram veftram, quia prohibuit me Dominus venire vobifcum.

VERSIO ANTIQUA.

12..... Non ibis cum eis, neque maledices populum : eft enim benedictus. *Idem quæft. 48. 548. f.*

13. Et exfurgens Balaam manè..... *Ibid. quæft. 47. 548. d.*

VULGATA NOVA.

14. Reverfi principes dixerunt ad Balac : Noluit Balaam venire nobifcum.

15. Rurfum ille multò plures & nobiliores quàm ante miferat, mifit.

15..... *Vide Not.*

16. Qui cùm veniffent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor : Ne cuncteris venire ad me :

17. paratus fum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi : veni, & maledic populo ifti.

VULGATA NOVA.

Inf. 24. 13. 18. Refpondit Balaam : Si dederit mihi Balac plenam domum fuam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar.

19. Obfecro ut hic maneatis etiam hac nocte, & fcire queam quid mihi rurfum refpondeat Dominus.

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei : Si vocare te venerunt homines ifti, furge, & vade cum eis : ita duntaxat, ut quod tibi præcepero, facias.

21. Surrexit Balaam manè, & ftratâ afinâ fuâ profectus eft cum eis.

2. Pet. 2. 15. 22. Et iratus eft Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui infidebat afinæ, & duos pueros habebat fecum.

23. Cernens afina angelum ftantem in via, evaginato gladio, avertit fe de itinere, & ibat per agrum. Quam cùm verberaret Balaam, & vellet ad femitam reducere,

24. ftetit angelus in anguftiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur.

25. Quem videns afina, junxit fe parieti, & attrivit fedentis pedem. At ille iterum verberabat eam :

26. & nihilominus angelus ad locum an-

VERSIO ANTIQUA.

18..... Si dederit mihi Balac plenam domum fuam argento & auro, non potero prævaricare verbum Domini, facere illud pufillum, vel magnum in mente mea. *Aug. quæft. 48. 548. e. feq.*

19. Et nunc fuftinete ibi & vos nocte hac, & fciam quid adjiciet Dominus loqui ad me.

20. Venit enim Deus ad Balaam nocte, & ait illi : Si vocare te venerunt homines, exfurgens fequere eos : fed verbum quodcunque locutus fuero ad te, hoc facies. *Item 549. a. feq.*

21. Et exfurgens Balaam manè, ftravit afinam fuam, & abiit cum principibus Moab.

22. Et iratus eft animatione Deus, quia ibat ipfe. Et infurrexit angelus Dei differre eum in via..... *Idem quæft. 49. 549. c. feq.*

23. Et cùm vidiffet afina angelum Dei refiftentem in via, & evaginatum gladium in manu ejus, & declinavit afina de via, & ibat in campum. Et percuffit afinam in virga, ut corrigeret eam in via, *Idem quæft. 50. 549. g.*

24. & ftetit angelus Dei in fulcis vinearum, maceria hinc, & maceria hinc. *Ibid. 550. a. feq.*

25. Et cùm vidiffet afina angelum Dei, compreffit fe ad parietem, & compreffit pedem Balaam ad parietem. Et adjecit adhuc cædere eam :

26. & appofuit angelus Dei, & adjiciens fub-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vit ; fiquidem remanfit gens Moabitarum ufque ad illud tempus, ubi regnaret Balac rex Moab.

℣℣. 12. 13. Ita de Græco ad verbum : vide fis Auguft. ibid. & Ambrof. epift. 50. ad Chromat. to. 2. p. 994. c. d.

℣. 15. Gr. Καὶ προσέθετο ἔτι Βαλὰκ ἀποστεῖλαι ἄρχοντας πλείους, καὶ ἐντιμοτέρους τούτων, ita exprimit Ambrof. epift. 50. ad Chromat. to. 2. 994. c. *Cùm primò confuluiffet* (Balaam) *utrùm ad illum vanitatis populum deberet pergere, & prohibitus effet, excufavit : poftea miffis legatis honoratioribus, promiffis uberioribus, muneribus cumulatioribus illectus, qui renuntiare debuerat, iterum confulendum putavit.* Item Aug. ubi fup. *Ait Balaam, iterum ad fe miffis honoratioribus nunciis : Si dederit mihi Balac*, &c. ut infra ℣. 18.

℣. 18. Ita in Græco, excepto uno, τοῦ Θεοῦ, addito ad vocem *Domini ;* item loco *prævaricare*, legitur παραβῆναι, ad verbum, *tranfgredi.*

℣. 19. Ita Græc. habet, nifi excipias verbum γνώσομαι, *cognofcam*, pro *fciam*, quod idem fonat.

℣. 20. Græcè, Καὶ ἦλθεν, *Et venit ;* pro *Venit enim :* item pro *venerunt*, πάρεισι, Compl. fola παρῆσαν, additurque οὗτοι, ad *homines ;* cætera quadrant bene.

℣. 21. Ita Græcè ad verbum.

℣. 22. In Gr. pro *ibat*, legitur ἐπορεύθη, *ivit ;* in Mff. tamen Alex. & Oxon. ἐπορεύετο, ut fup. Item pro *differre*, exftat διαβαλεῖν, vel ut in Mf. Alex. ἐνδιαβάλλειν, abfque feq. *in via.* In Mf. Oxon. fic : ἐν τῇ ὁδῷ ἐνδιαβάλλειν αὐτόν, in Ald. edit. ἐνδιαβάλλειν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, in Compl. ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐνδιαβάλλειν αὐτόν. Idem Auguft. paulò fup. dixerat : *Et infurrexit angelus Dei, ut non permitteret eum in via ;* at infra conftanter legit : *differre eum in via.* Mox ita : *Quod Græcè pofitum eft* διαβαλεῖν, *hoc & in confequentibus* (℣. 32.) *dicit ipfe angelus :* Et ecce ego exii in dilationem tuam, *ubi Græcus habet* διαβολήν. *Ubi fortaffis accufatio congruentiùs intelligitur, ut hic quod dictum eft*, differre eum in via, *accufare accipiatur. Unde creditur etiam diabolus appellatus, tanquam accufator Latinè dicendus fit.* Gr. addit : Καὶ αὐτὸς ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. *Et ipfe afcenderat fuper afinam fuam, & duo pueri ejus cum eo.*

℣. 23. Græc. addit αὐτοῦ, ad vocem *virga*, & pro *corrigeret*, hab. τοῦ εὐθῦναι αὐτήν, i. e. *ad dirigendam eam ;* cætera ad verbum quadrant. Rurfum Auguft. Locut. 75. col. 362. a. legit : *Et percuffit afinam in virga ;* additque : *Non dixit* virgâ, *fed* in virga.

℣℣. 24. 25. Vix meliùs de Græco. Vide fis Auguft. ibid.

℣. 26. Ita in Græco, præter feqq. ἀπελθών, *abiens*, loco *adjiciens*, & εἰς ὃν οὐκ ἦν, *in quem non erat*, pro *in*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

ſtitit in loco anguſto, in quo non fuit declinare dextram neque ſiniſtram.

27. Et cùm vidiſſet aſina angelum Dei, conſedit ſub Balaam: & iratus eſt Balaam, & percutiebat aſinam virgâ.

28. Et aperuit Deus os aſinæ, & ait ad Balaam: Quid feci tibi, quia percuſſiſti me tertiò hoc?

29. Et ait Balaam aſinæ: Quia illuſiſti mihi: & ſi haberem gladium in manu mea, jam transfixiſſem te.

VULGATA NOVA.

guſtum tranſiens, ubi nec ad dexteram nec ad ſiniſtram poterat deviare, obvius ſtetit.

27. Cùmque vidiſſet aſina ſtantem angelum, concidit ſub pedibus ſedentis: qui iratus, vehementiùs cædebat fuſte latera ejus.

28. Aperuitque Dominus os aſinæ, & locuta eſt: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertiò?

29. Reſpondit Balaam: Quia commeruiſti, & illuſiſti mihi: utinam haberem gladium, ut te percuterem!

VULGATA NOVA.

30. Dixit aſina: Nonne animal tuum ſum, cui ſemper ſedere conſueviſti uſque in præſentem diem? dic quid ſimile unquam fecerim tibi. At ille ait: Nunquam.

31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit angelum ſtantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. 549. e.

32.... Et ecce ego exii in dilationem tuam.....

VULGATA NOVA.

32. Cui angelus: Cur, inquit, tertiò verberas aſinam tuam? Ego veni ut adverſarer tibi, quia perverſa eſt via tua, mihique contraria:

VULGATA NOVA.

33. & niſi aſina declinaſſet de via, dans locum reſiſtenti, te occidiſſem, & illa viveret.

34. Dixit Balaam: Peccavi, neſciens quòd tu ſtares contra me: & nunc ſi diſplicet tibi ut vadam, revertar.

35. Ait angelus: Vade cum iſtis, & cave ne aliud quàm præcepero tibi, loquaris. Ivit igitur cum principibus.

36. Quod cùm audiſſet Balac, egreſſus eſt in occurſum ejus, in oppido Moabitarum, quod ſitum eſt in extremis finibus Arnon.

37. Dixitque ad Balaam: Miſi nuncios ut vocarem te, cur non ſtatim veniſti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38. Cui ille reſpondit: Ecce adſum: nunquid loqui potero aliud, niſi quod Deus poſuerit in ore meo?

39. Perrexerunt ergo ſimul, & venerunt in urbem, quæ in extremis regni ejus finibus erat.

40. Cùmque occidiſſet Balac boves & oves, miſit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera.

41. Manè autem facto duxit eum ad excelſa Baal, & intuitus eſt extremam partem populi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quo non fuit. Ambroſ. epiſt. 50. col. 994. d. ſic narrat: *Cœpit ire* (Balaam), *occurrit ei angelus in anguſto, demonſtravit ſe aſinæ, non demonſtravit auguri; illi ſe revelavit, iſtum obtrivit; tamen ut aliquando & ipſe cognoſceret, aperuit oculos ejus; vidit, & adhuc tamen non credidit evidenti oraculo:* & ſup. col. 993. f. *Quomodo*, inquit, *Balaam prohibitum ſe oraculo Dei dicit, ut vadat ad maledicendum populo Iſraël; & ivit, & occurrit ei angelus Domini, qui eum prohibuerat pergere, ita ut obſiſteret aſinæ ejus, quæ vehebat eum; & nihilominus & ipſe dixit ei ut iret; ſed hoc diceret, quod ſibi infunderetur..... & qui vel oculis credere debuiſſet, involuta & ambigua reſpondit. Tunc indignatus Dominus, per angelum dixit: Vade, ſed quæcunque tibi inſpiravero, hæc dices:* &c.

℣℣. 27. 28. Hæc omnia reſpondent Græco.

℣. 29. Similiter in Græco, deleta voce *mea*, poſt *manu*; at in Mſs. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. eſt ἐν τῇ χειρί μου.

℣. 32. Gr. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐξῆλθον εἰς διαβολήν σου. Vid. ſup. Not. ad ℣. 22.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. Dixitque Balaam ad Balac: Ædifica mihi hic ſeptem aras, & para totidem vitulos, ejuſdemque numeri arietes.

2. Cùmque feciſſet juxta ſermonem Balaam, impoſuerunt ſimul vitulum & arietem ſuper aram.

3. Dixitque Balaam ad Balac: Sta pauliſper juxta holocauſtum tuum, donec vadam, ſi fortè occurrat mihi Dominus, & quodcunque imperaverit, loquar tibi.

4. Cùmque abiiſſet velociter, occurit illi Deus. Locutuſque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras erexi, & impoſui vitulum & arietem deſuper.

5. Dominus autem poſuit verbum in ore ejus, & ait: Revertere ad Balac, & hæc loquêris.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæſt. 51. in Num. t. 3. 550. d.

6..... & factus eſt Spiritus Dei ſuper illum.

VULGATA NOVA.

6. Reverſus invenit ſtantem Balac juxta holocauſtum ſuum, & omnes principes Moabitarum:

VULGATA NOVA.

7. aſſumptâque parabolâ ſuâ, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: Veni, inquit, & maledic Jacob: propera, & deteſtare Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 50. t. 2. 994. f. 995. a.

8. Quid maledicam, cui non maledicit Do-

VULGATA NOVA.

8. Quomodo maledicam, cui non maledi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Gr. Καὶ ἐγενήθη..... ἐπ᾽ αὐτῷ.

℣. 8. Gr. Τί ἀράσωμαι ὃν μὴ ἀρᾶται Κύριος; Mſ. Alex.

VULGATA NOVA.

xit Deus ? Qua ratione detestler, quem Dominus non detestatur ?

9. De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur.

10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, & nosse numerum stirpis Israël ? Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.

11. Dixitque Balac ad Balaam : Quid est hoc quod agis ? Ut malediceres inimicis meis vocavi te : & tu è contrario benedicis eis.

12. Cui ille respondit : Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus ?

13. Dixit ergo Balac : Veni mecum in alterum locum unde partem Israël videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei.

VERSIO ANTIQUA.

minus ?..... *Ambr. ubi sup.*

9. A summis montibus conspiciam eum.....

10..... Moriatur anima mea in animis justorum, & fiat semen meum sicut semen istorum. *Ambr. de fide res. t. 2. 1145. c.*

11..... In maledictionem inimicorum meorum vocavi te : & ecce benedixisti benedictionem. *Aug. Locut. 76. t. 3. 362. b.*

12.... Quæcunque miserit Deus in os meum, hoc observabo loqui. *Ibid. Locut. 77.*

13..... Veni mecum adhuc in locum alium, de quo non videbis eum inde. *Ibid. Locut. 78.*

VULGATA NOVA.

14. Cùmque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, & impositis supra vitulo atque ariete,

15. dixit ad Balac : Sta hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.

16. Cui cùm Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait : Revertere ad Balac, & hæc loquêris ei.

17. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac : Quid, inquit, locutus est Dominus ?

18. At ille assumptâ parabolâ suâ, ait : Sta Balac & ausculta, audi fili Sephor :

VULGATA NOVA.

19. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur : nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet ? locutus est, & non implebit ?

20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israël. Dominus Deus ejus cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo.

22. Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. *Inf. 24. 8.*

23. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israël. Temporibus suis dicetur Jacob & Israëli quid operatus sit Deus.

24. Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur : non accubabit donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.

VERSIO ANTIQUA.

19. Non quasi homo, Deus suspenditur : neque quasi filius hominis, minas patitur..... *Cypr. l. 2. Testim. 294. b.*

21. Non erit labor in Jacob, neque videbitur labor in Israël : quoniam Dominus Deus ejus cum eo, & ipse præclarus princeps cum ipso. *Vigil. Tapf. cont. Varim. 746. c.*

22. Deus ex Ægypto vocavit eum, gloria ejus sicut unicornis. *Hieron. in Mat. 2. t. 4. 9. e.*

23. Non est augurium in Jacob, neque divinatio in Israël..... *Idem in Ezech. 13. t. 3. 775. f.*

24. Ecce populus ut catulus leonis consurget, & ut leo exsultans...... *Idem in Eccles. t. 2. 774. b.*

VULGATA NOVA.

25. Dixitque Balac ad Balaam : Nec maledicas ei, nec benedicas.

26. Et ille ait : Nonne dixi tibi, quòd quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem ?

27. Et ait Balac ad eum : Veni, & ducam te ad alium locum : si fortè placeat Deo ut inde maledicas eis.

28. Cùmque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29. dixit ei Balaam : Ædifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30. Fecit Balac ut Balaam dixerat : imposuitque vitulos & arietes per singulas aras.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cum editt. Ald. & Compl. τί ἀράσομαι. Auct. quæst. V. & N. T. quæst. 127. col. 138. g. *Quid maledicam, quem benedicit Deus ?*

℣. 9. Græcè : Ὅτι ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ὄψομαι αὐτόν, i. e. *à vertice montium*, &c.

℣. 10. *Sicut semen istorum.* Ita fert edit. Rom. Ambros. cum Mss. pluribus ; vet. autem edit. cum Mss. aliis, *sicut semen justorum* ; sed in Luc. 9. col. 1420. legit Ambros. ut sup. *Moriatur anima mea in animis justorum, & fiat..... ut semen eorum* : item l. de bon. mort. c. 4. col. 396. e. & l. de exhort. virg. col. 279. d. *Moriatur anima mea in animis justorum* ; at in Ps. 1. col. 760. d. *Moriatur anima mea, ut anima justorum*, seu cum quibusd ; Mss. & vet. edit. *in anima justorum* ; epist. verò 50. col. 995. b. *Moriatur anima mea in animis eorum.* Hieron. in Ezech. 18. to. 3. 819. *Moriatur anima mea in animabus justorum.* Gr. Ἀποθάνοι ἡ ψυχή μου ἐν ψυχαῖς δικαίων, καὶ γένοιτο τὸ σπέρμα μου ὡς τὸ σπέρμα τούτων· edit. Ald. αὐτῶν, Compl. τούτου. Interpres Origenis sæpe repetit *justorum*, si Nobilio fides.

℣℣. 11. 12. 13. Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 19. Similiter habet Lactant. l. 4. Institut. c. 18. p. 581. præter unum *Dominus*, loco *Deus* : nec dissimilia in Græco, ubi pro *suspenditur*, & *minas patitur*, est διαρτηθῆναι..... ἀπειληθῆναι· Schol. διαρτηθῆναι, *hoc est, commoveri & fluctuare ; nam quæ suspenduntur, commoventur & fluctuant.* Apud Ambros. l. 1. de fide, to. 2. 459. b. *Quia non sicut homo, ita & Deus.* Vide Nobil. in hunc loc. & Judith 8. ℣. 15.

℣. 21. Ita de Græco, præter vocem *quoniam*, quæ deest, & hæc ult. *& ipse præclarus princeps cum ipso* ; pro quibus τὰ ἔνδοξα ἀρχόντων ἐν αὐτῷ, *præclara principum in eo.* Ambr. epist. 85. 1106. c. sic habet : *Non est labor Jacob, nec dolor videbitur in Israël* ; & ep. 50. 995. d. *Non est labor in Jacob, neque dolor.* Gr. μόχθος..... οὐδὲ..... πόνος.

℣. 22. Græcè, Θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. *Deus qui eduxit eum ex Ægypto, sicut gloria unicornis ei.*

℣. 23. Gr. Οὐ γάρ ἐστιν οἰωνισμὸς ἐν, &c. ut in Lat.

℣. 24. Optimè è Græco, excepto ultimo, *exsultans*, pro quo γαυριαθήσεται, *gloriabitur.* Cypr. l. 1. Testim. 281. c. sic hab. *Ecce populus quasi populus leoninus exsurget.*

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. Cumque vidiſſet Balaam quòd placeret Domino ut benediceret Iſraëli, nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret: ſed dirigens contra deſertum vultum ſuum,

2. & elevans oculos, vidit Iſraël in tentoriis commorantem per tribus ſuas: & irruente in ſe Spiritu Dei,

3. aſſumptâ parabolâ ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus eſt oculus:

4. dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem Omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic aperiuntur oculi ejus:

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de xlii. manſ. ap. Ambr. 20. a.

5. Quàm pulchræ tuæ domus Jacob, tabernacula tua Iſraël!

Ambr. ep. 50. 995. e.

6. tanquam valles obumbrantes, tanquam horti ſuper fluvium, & velut tabernacula quæ fixit Dominus, & ſicut cedrus ſuper aquas.

Cypr. Teſtim. l. 2. 288. c.

7. Procedet homo de ſemine ejus, & dominabitur multarum gentium. Et exaltabitur tanquam Gog regnum ipſius, & augebitur regnum ejus.

8. Et Deus eduxit eum ex Ægypto, quaſi claritas unicornis ei. Et edet gentes inimicorum ſuorum, & craſſitudines illorum emedullabit, & baliſtis ſuis configet inimicum.

9. Recubans requievit quaſi leo, & quaſi catulus leonis: quis ſuſcitabit eum? Qui benedicunt te, benedicti ſunt: & qui maledicunt te, maledicti ſunt.

VULGATA NOVA.

5. Quàm pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Iſraël!

6. ut valles nemoroſæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quaſi cedri prope aquas.

7. Fluet aqua de ſitula ejus, & ſemen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, & auferetur regnum illius.

8. Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis. Devorabunt gentes hoſtes illius, oſſaque eorum confringent, & perforabunt ſagittis. *Sup. 23. 22.*

9. Accubans dormivit ut leo, & quaſi leæna, quam ſuſcitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipſe benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

VULGATA NOVA.

10. Iratuſque Balac contra Balaam, comploſis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus è contrario tertiò benedixiſti:

11. revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnificè honorare te, ſed Dominus privavit te honore diſpoſito.

12. Reſpondit Balaam ad Balac: Nonne nunciis tuis, quos miſiſti ad me, dixi:

Sup. 22. 18.

13. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti & auri, non potero præterire ſermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: ſed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?

14. Veruntamen pergens ad populum meum, dabo conſilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.

15. Sumptâ igitur parabolâ, rurſum ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus eſt oculus:

16. dixit auditor ſermonum Dei, qui novit doctrinam Altiſſimi, & viſiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. antiquus, cujus nomen excid.

17.... ORIETUR STELLA ex Jacob, & exſurget homo de Iſraël: & confringet duces Moab, & prædabitur omnes filios Seth.

Hieron. ep. ad Fab. t. 2. 604. b.

18. Et erit Edom hæreditas ejus.

VULGATA NOVA.

17. Videbo eum, ſed non modò: intuebor illum, ſed non prope. ORIETUR STELLA ex Jacob, & conſurget virga de Iſraël: & percutiet duces Moab, vaſtabitque omnes filios Seth. *Matt. 2. 2.*

18. Et erit Idumæa poſſeſſio ejus: hæreditas Seir cedet inimicis ſuis: Iſraël verò fortiter aget.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Gr. Ὡς καλοὶ οἱ οἶκοι, &c. ut in Lat. Apud Ambroſ. ep. 50. to. 2. 995. d. e. ſic: *Quàm ſpecioſa habitacula tua (ô Hebræorum militia) tabernacula tua ſicut*, &c.

℣. 6. Græcè, loco *valles*, legitur νάπαι, mel. *ſaltus*; item poſt *obumbrantes*, additur καὶ, cætera concordant. Ambroſ. epiſt. 50. to. 2. 995. d. e. legit: *Sicut nemora obumbrantia, ſicut paradiſus ſuper fluvium, & ſicut cedrus ſuper aquas.* Gr. καὶ ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα, *& ſicut cedri juxta aquas.*

℣. 7. Nonnulla variant Græcè, nempe ſeqq. ἐξελεύσεται, *egredietur*, loco *procedet*; item loco *tanquam Gog regnum ipſius*, ſimpliciter ἡ Γὼγ βασιλεία: at Mſ. Alex. cum Ald. edit. & Compl. addit αὐτοῦ. Hieron. in Ezech. 38. to. 3. 968. f. bene ex LXX. *Egredietur homo de ſemine ejus, & dominabitur gentium plurimarum; & elevabitur Gog regnum ejus, & creſcet regnum illius*: tum addit: *Cæterùm juxta Hebr. ita ſcriptum reperi: Tolletur propterea Agag rex ejus, & auferetur regnum illius.* In Mſ. Oxon. deeſt, καὶ αὐξηθήσεται βασιλεία, ſicut in edit. Ald. βασιλεία αὐτοῦ.

℣. 8. Leviter tantùm differunt hæc à Græco, nempe primo loco deeſt &, deinde pro *eduxit*, legitur ὡδήγησε, *deduxit*, & δόξα, *gloria*, loco *claritas*, abſque &, poſt *ei*; demum pro *baliſtis..... configet*, ſic βολίσι..... κατατοξεύσει, *jaculis.... ſagittabit.*

℣. 9. Vix meliùs de Græco. Ambr. epiſt. 50. 995. e. *Qui benedicent eum, benedicentur: & qui maledixerint ei, maledicti erunt.* Auct. verò l. de XLII. manſ. col. 20. a. *Benedicentes te, benedicti ſint; & maledicentes te, maledicti ſint.* Gr. Οἱ εὐλογοῦντές σε, εὐλόγηνται· καὶ οἱ καταρώμενοί σε, κεκατήρανται.

℣. 17. Vet. Iren. Interpr. l. 3. c. 9. p. 184. b. *Orietur ſtella ex Jacob, & ſurget dux in Iſraël.* Cypr. l. 2. Teſtim. p. 288. c. & Ambroſ. in Luc. 2. col. 1297. a. c. d. *Orietur ſtella ex Jacob, & exſurget homo ex Iſrael.* Concinunt Lactant. l. 4. Inſtitut. c. 13. p. 576. Auct. l. de XLII. manſ. col. 20. a. & Maxim. Taurin. col. 10. d. Item Auct. op. imp. in Matth. 28. d. & Leo M. ſer. 33. col. 92. a. qui addunt: *Et dominabitur gentium*, vel *omnium gentium.* Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. col. 604. b. *Orietur ſtella ex Jacob, & conſurget homo de Iſraël: & percutiet principes Moab, & vaſtabit cunctos filios Seth.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 745. b. *Orietur ſtella ex Jacob, & aſcendet virga ex Iſraël: & percutiet omnia regna terræ.* Auct. l. de promiſſ. part. 2. c. 12. col. 136. d. 173. c. *Orietur ſtella ex Jacob, & exſurget homo ex Iſrael: & confringet omnia regna terræ.* Gr. Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακὼβ, ἀναστήσεται (Mſs. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. καὶ ἀναστήσεται) ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ· καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς Μωὰβ, καὶ προνομεύσει πάντας υἱοὺς Σήθ.

℣. 18. In Græco deeſt *ejus*.

VULGATA NOVA.

19. De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.

20. Cùmque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium gentium Amalec, cujus extrema perdentur.

VERSIO ANTIQUA.

20..... Initium nationum Amalec, & semen ejus peribit. *Ambr. Hex. 1. 8. a.*

VULGATA NOVA.

21. Vidit quoque Cinæum: & assumptâ parabolâ, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum,

22. & fueris electus de stirpe Cin, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te.

23. Assumptâque parabolâ iterum locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus?

24. Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. *Dan. 11. 30.*

VULGATA NOVA.

25. Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum: Balac quoque viâ, qua venerat, rediit.

VERSIO ANTIQUA.

25. Et surgens Balaam, abiit reversus in locum suum: & Balac abiit ad semetipsum. *Aug. quæst. 61. in Num. t. 3. 554. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Ita in Græco, excepto uno αὐτῶν, *eorum*, loco *ejus*; at in Ms. Oxon. ac edit. Compl. τὸ σπέρμα αὐτȣ̃.

℣. 25. Sic est in Græco ad verbum.

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

1. Morabatur autem eo tempore Israël in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, *Jos. 3. 1.*

2. quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt deos earum.

3. Initiatusque est Israël Beelphegor: & iratus Dominus, *Jos. 22. 17. Ps. 105. 28. Apoc. 2. 14.*

VULGATA NOVA.

4. ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israël. *Deut. 4. 3.*

VERSIO ANTIQUA.

4. & dixit Dominus ad Moysen: Accipe duces populi, & ostenta eos Domino contra solem: & auferetur ira animationis Domini ab Israël. *Aug. quæst. 52. in Num. t. 3. 550. f. g.*

VULGATA NOVA.

5. Dixitque Moyses ad judices Israël: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. *Exod. 32. 27.*

6. Et ecce unus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi.

7. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, *Ps. 105. 30. 1. Mac. 2. 26. 1. Cor. 10. 8.*

VULGATA NOVA.

8. ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israël:

9. & occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

10. Dixitque Dominus ad Moysen:

11. Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam à filiis Israël: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo:

VERSIO ANTIQUA.

8..... Et cessavit plaga à filiis Israël: *Auct. l. de xlii. mans. ap. Ambr. 20. b.*

10. Et locutus est Dominus ad Mosen, dicens: *Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 227. b.*

11. Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis sedavit furorem meum à filiis Israël: in eo quòd æmulatus est zelum meum in illis, & non consummavi filios Israël in zelo meo: *Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1197. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Similiter in Græco, nisi quòd loco *duces*, habetur πάντας τὰς ἀρχηγὰς, *omnes duces*, vel *principes*; in Ms. tamen Alex. ac edit. Ald. deest πάντας: exinde loco *auferetur ira animationis*, sic, ἀποστραφήσεται ὀργὴ θυμȣ̃, & apud August. infra, col. 551. b. *Avertetur ira animationis*, &c. Ita quoque habet locut. 79. de Num. col. 362. b. sicut alia quæ supra ad verbum. Ad hæc autem, *Ostenta eos Domino contra solem*, addit sup. in Quæst. *Id est, palam, in conspicuo lucis hujus; nam Græcus ait*, παραδειγμάτισον, *quod dici posset* exempla; *quia* παράδειγμα, *exemplum dicitur; nam præter LXX. Interpretes, Aquila perhibetur dixisse* confige, *vel potiùs* sursum confige, *quod est* ἀνάπηξον; *Symmachus autem verbo evidentiore* suspende. At ipse l. 1. cont. advers. Leg. to. 8. 562. d. legit: *Accipe omnes duces populi, & victima illos Domino contra solem*, hoc est, *in manifesto, per diem.*

℣. 8. Ita in Græco. Eadem quoque memorat August. quæst. 52. in Num. to. 3. 551. a. dicens: *Ex eo quòd Phinees filius Eleazar transfixit adulteros, placatum fuisse Dominum, Scriptura testatur, plagamque cessasse.*

℣. 10. Itidem Græcè.

℣. 11. Vix meliùs de Græco, nisi quòd pro *consummavi*, est ἐξανήλωσα, ab ἐξαναλίσκω, *consumo*; loco verò *in eo quod æmulatus est zelum meum in illis*, sic, ἐν τῷ ζηλῶσαί μȣ τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς, quæ Nobilius sic reddit: *dum ego zelarem zelum in eos*; sed malè, ni fallor: Lucif. enim Cal. l. de non parc. in De. delinq. col. 227. h. sic habet: *Phinees filius Eleazar, filii Aaron sacerdotis, compescuit iram meam à filiis Israel: in eo quòd zelatus est zelo in eis, ut non occiderem filios Israel in zelo meo.* Hilar. in Ps. 118. 349. d. *Phinees..... sedavit furorem meum à filiis Israël: in eo quòd requievit ab animatione anima mea, quia zelavit zelum meum*: sed hæc aliter ap. Bad. Er. Lips. & in Mss. Vat. Reg. Albin. puta, *Phinees filius Eleazar, filii Aaron, requiescere fecit animationem animæ meæ: quia zelavit zelum meum.* Hieron. in Malach. 2. to. 3. 1817. b. *Phinees filius Eleazar, filii Aaron sacerdotis, requiescere fecit furorem meum à filiis Israël: quoniam æmulatus est ze-*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

12. ſicut dixi : Ecce ego do ei teſtamentum pacis,

13. & erit illi & ſemini ejus poſt eum teſtamentum ſacerdotii æternum, propter quod æmulatus eſt Deum ſuum, & non exoravit pro filiis Iſraël.

Aug. Locut. 80. t. 3. 362. c.

15..... domûs familiæ eſt Madian.

VULGATA NOVA.

12. idcirco loquere ad eum : Ecce do ei pacem fœderis mei,

Eccli. 45. 30. 1. Mac. 2. 54.

13. & erit tam ipſi quàm ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiavit ſcelus filiorum Iſraël.

14. Erat autem nomen viri Iſraëlitæ, qui occiſus eſt cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis.

15. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta eſt, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobiliſſimi Madianitarum.

VULGATA NOVA.

16. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens :

Inf. 31. 2.

17. Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & percutite eos :

18. quia & ipſi hoſtiliter egerunt contra vos, & decepêre inſidiis per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian ſororem ſuam, quæ percuſſa eſt in die plagæ pro ſacrilegio Phogor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lum meum contra eos, & non perdidi filios Iſraël in zelo meo. Optat. l. 3. cont. Donat. 59. c. *Phinees mitigavit iram meam.* Græcè, κατέπαυσε τὸν θυμόν μου.

℣. 12. Sic eſt in Græco, ubi οὕτως εἶπον, pro *ſicut dixi*, Nobil. vertit, *ſic dicito.* Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. 227. h. addit : *Et ecce dabo ei teſtamentum meum, teſtamentum pacis.* Hieron. in Malach. 2. to. 3. 1817. b. *Sic dicens : Ecce ego dabo ei teſtamentum pacis.* Vigil. Tapſ. cont. Varimad. 747. d. *Hæc dicit Dominus qui fecit Iſrael : Ecce ego do illis teſtamentum pacis.* In Hex. Orig. ex cod. Colb. 3084. hæc verba διαθήκην εἰρήνης μου, notantur aſteriſco.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, niſi excipias ultima, *propter quod æmulatus eſt Deum ſuum, & non exoravit,* pro quibus ſic : ἀνθ' ὧν ἐζήλωσε τῷ Θεῷ αὐτοῦ, καὶ ἐξιλάσατο, i. e. *pro eo quòd zelavit Deo ſuo, & depropitiavit,* ſeu *exoravit :* nullibi autem habetur negatio ante *exoravit :* » Et » verò Romana Ambroſii editio illam delet; in quo ei tex- » tus Hebr. Syr. & omnes verſiones Scripturæ patrocinantur. » Cùm tamen in Mſs. & antiquis editionibus legatur, *& non* » *exoravit*, vel ut in quibuſdam Mſs. *& non deprecatus eſt ;* ſatis probabile ſit pro καὶ ἐξιλάσατο, ſcriptum in cod. Am- « broſ. fuiſſe, καὶ οὐκ ἱλάσατο. Ita obſervant BB. noſtri not. « b. in hunc loc. Ambroſio etiam hîc obſiſtit Lucif. Cal. l. de non parc. in De. delinq. 227. h. ubi ſic : *Ei & ſemini ejus cum ipſo in teſtamentum ſacerdotii æternum, quoniam zelatus eſt Deo ſuo, & exoravit pro filiis Iſraël.* Item Hieron. in Malach. 2. to. 3. 1817. b. *Et erit ipſi & ſemini ejus poſt eum teſtamentum ſacerdotii ſempiterni, pro eo quòd zelatus eſt Deo ſuo, & exoravit pro filiis Iſraël.* Rectè *ſempiterni*, è Mſ. Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. in quibus αἰωνίας, per relat. ad ἱερατείας, ſecus in Vatic. ubi διαθήκη..... αἰωνία. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. 747. d. *Et erit cum eo, & cum ſemine ejus poſt ipſum,* non *cum ipſo*, ut apud Lucif. ſup. nam in Græco conſtanter, μετ' αὐτὸν, non μετ' αὐτοῦ.

℣. 15. Gr. τῶν Μαδιάμ, edit. Ald. τῷ. Obſervat Auguſt. ibid. *De muliere hoc* dictum eſſe, *quæ cum adultero Iſraelita percuſſa eſt : quibus verbis, quantùm puto,* inquit, *intelligi voluit nobilem fuiſſe, ut diceret eam* domûs familiæ, &c. Gr. οἴκου πατριᾶς.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 81. t. 3. 362. d.

1..... & locutus eſt Dominus ad Moyſen, & ad Eleazar ſacerdotem, dicens :

2. Accipe principium totius ſynagogæ filiorum Iſraël à viginti annis & ſupra.....

VULGATA NOVA.

1. POſtquam noxiorum ſanguis effuſus eſt, dixit Dominus ad Moyſen & Eleazarum filium Aaron ſacerdotem :

Sup. 1. 2. 3.

2. Numerate omnem ſummam filiorum Iſraël à viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas, cunctos qui poſſunt ad bella procedere.

VULGATA NOVA.

3. Locuti ſunt itaque Moyſes & Eleazar ſacerdos in campeſtribus Moab ſuper Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant

4. à viginti annis & ſupra, ſicut Dominus imperaverat, quorum iſte eſt numerus :

Gen. 46. 9. Exod. 6. 14. 1. Par. 5. 3.

5. Ruben primogenitus Iſraël : hujus filius, Henoch, à quo familia Henochitarum : & Phallu, à quo familia Phalluitarum :

6. & Heſron, à quo familia Heſronitarum : & Charmi, à quo familia Charmitarum :

7. hæ ſunt familiæ de ſtirpe Ruben : quarum numerus inventus eſt, quadraginta tria millia & ſeptingenti triginta.

8. Filius Phallu, Eliab :

Sup. 16. 1. 2.

9. hujus filii, Namuel & Dathan & Abiron : iſti ſunt Dathan & Abiron principes populi, qui ſurrexerunt contra Moyſen & Aaron in ſeditione Core, quando adversùs Dominum rebellaverunt :

10. & aperiens terra os ſuum devoravit Core, morientibus pluribus, quando combuſſit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum eſt grande miraculum,

11. ut, Core pereunte, filii illius non perirent.

12. Filii Simeon per cognationes ſuas : Namuel, ab hoc familia Namuelitarum : Jamin, ab hoc familia Jaminitarum : Jachin, ab hoc familia Jachinitarum :

13. Zare, ab hoc familia Zareitarum : Saul, ab hoc familia Saulitarum :

14. hæ ſunt familiæ de ſtirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti.

15. Filii Gad per cognationes ſuas : Sephon, ab hoc familia Sephonitarum : Aggi, ab hoc familia Aggitarum : Suni, ab hoc familia Sunitarum :

16. Ozni, ab hoc familia Oznitarum : Her, ab hoc familia Heritarum :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Vat. non repetit *ad*, ante *Eleazar* ; habent autem Alex. & Oxon. cum edit. Compl. cætera ſimilia.

℣. 2. Similiter in Gr. Obſervat Aug. hîc appellari *principium, robur ſcilicet ætatis in populo.*

17. Arod, ab hoc familia Aroditarum : Ariel, ab hoc familia Arielitarum :

18. istæ sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti.

Gen. 38. 3. 4. 19. Filii Juda, Her & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.

20. Fueruntque filii Juda per cognationes suas: Sela, à quo familia Selaitarum : Phares, à quo familia Pharesitarum : Zare, à quo familia Zareitarum.

21. Porro filii Phares : Hesron, à quo familia Hesronitarum : & Hamul, à quo familia Hamulitarum.

22. Istæ sunt familiæ Juda, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti.

23. Filii Issachar per cognationes suas : Thola, à quo familia Tholaitarum : Phua, à quo familia Phuaitarum :

24. Jasub, à quo familia Jasubitarum : Semran, à quo familia Semranitarum :

25. hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit, sexaginta quatuor millia trecenti.

26. Filii Zabulon per cognationes suas : Sared, à quo familia Sareditarum : Elon, à quo familia Elonitarum : Jalel, à quo familia Jalelitarum :

27. hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti.

28. Filii Joseph per cognationes suas, Manasse & Ephraim.

29. De Manasse ortus est Machir, à quo familia

Jos. 17. 1. Machiritarum. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum.

30. Galaad habuit filios : Jezer, à quo familia Jezeritarum : & Helec, à quo familia Helecitarum :

31. & Asriel, à quo familia Asrielitarum : & Sechem, à quo familia Sechemitarum :

32. & Semida, à quo familia Semidaitarum : &

Inf. 27. 1. Hepher, à quo familia Hepheritarum.

33. Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantùm filias, quarum ista sunt no-

Inf. 27. 1. mina : Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa :

34. hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum, quinquaginta duo millia septingenti.

35. Filii autem Ephraim per cognationes suas, fuerunt hi : Suthala, à quo familia Suthalaitarum : Becher, à quo familia Becheritarum : Thehen, à quo familia Thehenitarum :

36. porro filius Suthala fuit Heran, à quo familia Heranitarum :

37. hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit, triginta duo millia quingenti.

38. Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis : Bela, à quo familia Belaitarum : Asbel, à quo familia Asbelitarum : Ahiram, à quo familia Ahiramitarum:

39. Supham, à quo familia Suphamitarum: Hupham, à quo familia Huphamitarum.

40. Filii Bela : Hered, & Noeman. De Hered, familia Hereditarum : de Noeman, familia Noemanitarum :

41. hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit, quadraginta quinque millia sexcenti.

42. Filii Dan per cognationes suas : Suham, à quo familia Suhamitarum : hæ sunt cognationes Dan per familias suas :

43. omnes fuere Suamitæ, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti.

44. Filii Aser per cognationes suas : Jemna, à quo familia Jemnaitarum : Jessui, à quo familia Jessuitarum : Brie, à quo familia Brieitarum.

45. Filii Brie : Heber, à quo familia Heberitarum : & Melchiel, à quo familia Melchielitarum.

46. Nomen autem filiæ Aser, fuit Sara:

47. hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum, quinquaginta tria millia quadringenti.

48. Filii Nephthali per cognationes suas : Jesiel, à quo familia Jesielitarum : Guni, à quo familia Gunitarum :

49. Jeser, à quo familia Jeseritarum : Sellem, à quo familia Sellemitarum :

50. hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas : quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti.

51. Ista est summa filiorum Israël, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta.

52. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

53. Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas.

54. Pluribus majorem partem dabis, & paucioribus minorem : singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio :

55. ita duntaxat ut sors terram tribubus dividat & familiis.

56. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

57. Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas : Gerson, à quo familia Gersonitarum : Caath, à quo familia Caathitarum : Merari, à quo familia Meraritarum : *Exod.* 6. 16.

58. hæ sunt familiæ Levi : familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At verò Caath genuit Amram :

59. qui habuit uxorem Jochabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto : hæc genuit Amram viro suo filios, Aaron & Moysen, & Mariam sororem eorum.

60. De Aaron orti sunt Nadab & Abiu, & Eleazar & Ithamar :

61. quorum Nadab & Abiu mortui sunt, cùm obtulissent ignem alienum coram Domino. *Lev.* 10. 1. *Sup.* 3. 4. 1. *Par.* 24. 2.

62. Fueruntque omnes qui numerari sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense & supra : quia non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis cum cæteris data possessio est.

63. Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt à Moyse & Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho :

64. inter quos, nullus fuit eorum qui ante numerati sunt à Moyse & Aaron in deserto Sinai. 1. *Cor.* 10. 5.

65. Prædixerat enim Dominus, quòd omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, & Josue filius Nun. *Sup.* 14. 23. 24.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

Sup. 26. 32. 33. *Inf.* 36. 1. *Jos.* 17. 1. 1. Accesserunt autem filiæ Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph : quarum sunt nomina, Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa.

1..... 6. *Vide Not.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 6. Hæc memorat Ambros. epist. 76. ad Iren. to. 2. 1086. e. dicens : *Hanc sortem filiæ Salphaad petebant hæreditatis paternæ, & earum petitio divino judicio probata est.*

VULGATA NOVA.

2. Steteruntque coram Moyse & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi, ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt :

3. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est : hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium ? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri.

Sup. 16. 1.

4. Retulitque Moyses causam earum ad judicium Domini.

5. Qui dixit ad eum :

6. Justam rem postulant filiæ Salphaad : da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hæreditatem succedant.

7. Ad filios autem Israël loquêris hæc :

8. Homo cùm mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hæreditas :

9. si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos :

10. quòd si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris ejus :

11. sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi sunt : eritque hoc filiis Israël sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Moysi.

12. Dixit quoque Dominus ad Moysen : Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israël :

Deut. 32. 49.

13. cùmque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut ivit frater tuus Aaron :

13..... 14. *Vide Not.*

14. quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas : hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin.

Sup. 20. 12. Deut. 32. 51.

15. Cui respondit Moyses :

16. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc :

17. & possit exire & intrare ante eos, & educere eos vel introducere : ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 54. & 55. in Num. t. 3. 551. g. 552. a.

18. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Accipe ad teipsum Jesum filium Nave, hominem qui habet spiritum in se ipso, & impones manus tuas super eum.

19. Et statues eum in conspectu Eleazari sacerdotis, & mandabis ei in conspectu omnis synagogæ :

Idem Locut. 82. t. 3. 362. d.

20..... & dabis de gloria tua super eum, ut exaudiant eum filii Israël.

21...... In ore ejus exibunt... in ore ejus introibunt.....

Ibid. Locut. 83.

22. Et fecit Moyses secundùm quæ præcepit illi Dominus. Et assumens Jesum, statuit eum ante Eleazarum sacerdotem.....

Ibid. Locut. 84.

23..... & commendavit eum secundùm quæ præcepit Dominus Moysi.

VULGATA NOVA.

18. Dixitque Dominus ad eum : Tolle Josue filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum.

Deut. 34. 21.

19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine :

20. & dabis ei præcepta cunctis videntibus ; & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israël.

21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse, & omnes filii Israël cum eo, & cætera multitudo.

22. Fecit Moyses ut præceperat Dominus. Cùmque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote & omni frequentia populi.

23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quæ mandaverat Dominus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 13. 14. His alludit Aug. quæst. 53. in Num. to. 3. 551. d. dicens : *Eam causam mortis Moysi dicit Dominus, quam etiam fratris ejus : ambobus enim etiam hoc ante prædixerat, quòd ideo non intrarent cum populo Dei in terram promissionis, quia non eum sanctificaverunt coram populo ad aquam contradictionis.*

℣℣. 18. 19. Eadem exstant Græcè, verbum pro verbo.

℣. 20. Itidem Græcè. Aug. quæst. 55. in Num. col. 552. a. *Quid est quod cùm Deus præciperet Moysi de Jesu Nave, ait inter cætera :* Et dabis de gloria tua super eum : *nam Græca locutione*, τῆς δόξης *habet, quod tantumdem valet ac si diceret*, de gloria, *id est*, ἀπὸ τῆς δόξης. *Latini autem nonnulli interpretati sunt*, dabis gloriam tuam, *non* de gloria tua : *sed sive illud esset, ut* gloriam tuam *diceret, non ideo eam non habiturus erat Moyses ; nec quia dixit*, de gloria, *ideo minutum est quod habebat.*

℣. 21. Itidem in Græco. *In ore ejus*, &c. *id est, cùm jusserit*, inquit Aug. ibid.

℣. 22. Ita in Græco, nisi quòd legitur καθὰ ἐνετείλατο ; *sicut mandavit*, loco *secundùm quæ præcepit.*

℣. 23. Gr. συνέστησεν αὐτὸν καθάπερ, &c. *constituit eum sicut*, &c. loco, *commendavit eum secundùm quæ*, &c.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen :

2. Præcipe filiis Israël, & dices ad eos : Oblationem meam & panes, & incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua.

Exod. 29. 38.

3. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis : Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum :

4. unum offeretis manè, & alterum ad vesperum :

5. decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin :

6. holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini :

7. & libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini.

8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificii matutini, & libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino.

9. Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba

Matth. 12. 5.

10. quæ rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11. In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos,

12. & tres decimas similæ oleo conspersæ in sa-

VULGATA NOVA.

crificio per singulos vitulos : & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes :

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
13. & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos : holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.	13. decimam decimam similaginis consparsam in oleo agno uni.....	Aug. Locut. 85. 362. e.

VULGATA NOVA.

14. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt : media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum : hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.

15. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Exod. 12. 18. Levit. 23. 5.	16. Mense autem primo, quartadecima die mensis, phase Domini erit, 17. & quintadecima die solemnitas : septem diebus vescentur azymis.	16. Et in mense primo, quartadecima mensis hujus, dies festus..... 17..... septem dies azyma edetis.	Ibid. Locut. 86.

VULGATA NOVA.

18. Quarum dies prima venerabilis & sancta erit : omne opus servile non facietis in ea.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem :

20. & sacrificia singulorum ex simila quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem,

21. & decimam decimæ per agnos singulos, id est, per septem agnos.

22. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis,

23. præter holocaustum matutinum quod semper offeretis.

24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, & de libationibus singulorum.

25. Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis in eo.

26. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit : omne opus servile non facietis in ea.

27. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem :

28. atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas,

29. per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem : hircum quoque

30. qui mactatur pro expiatione : præter holocaustum sempiternum & liba ejus.

31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita in Græco, præter verbum, ἀναπεποιημένης, *consparsæ*, loco *consparsam*, ab ἀναποιέω, *efficio*, *reformo*. Addit August. ibid. *Quod autem ait*, decimam decimam, *significavit quòd repetendæ sint decimæ per singulos agnos.*

℣. 16. Græcè, pro his, *quartadecima mensis hujus*, *dies festus*, exstat : τεσσαρεσκαιδεκάτη ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, Πάσχα Κυρίῳ· i. e. *quarta & decima die mensis*, *Pascha Domino* ; at in Mf. Alex. legitur : τοῦ μηνὸς τούτου ποιηθήσεται ἑορτή ; ut in Lat. sup. *Notandum* etiam, inquit Aug. ibid. *diem festum per plures dies celebrari*, *& tamen diem festum dici non dies festos*, *ipsius festivitatis celebrationem*, *quotquot dies tenuerit.*

℣. 17. Similiter habetur in Græco.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. MEnsis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis : omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum.	1. ET mense septimo unâ mensis.....	Aug. Locut. 87. 362. f.
2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem :	2..... vitulum unum ex bobus, arietem unum, agnos anniculos sine vitio septem :	Ibid. Locut. 88. Ibid. Locut. 89.
3. & in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,		
4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem :	4. decima decima agno uni, septem agnis :	Ibid. Locut. 90.

VULGATA NOVA.

5. & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi,

6. præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis : eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Observat August. ibid. *Secundùm hanc locutionem dictum in Genesi :* Et facta est vespera, & factum est manè dies unus : *nam & ibi*, *sicut hîc*, *Græcus habet* ἡμέρα μία ; *unde quidam hîc interpretantes*, prima die mensis, *necessariam locutionem prætermiserunt*, *quamvis à sententia verborum non recesserint.*

℣. 2. Gr. ἑπτὰ ἀμώμους, *septem sine macula*, reliqua ut supra.

℣. 4. Rectè è Græco : addit Aug. *id est*, *singula singulis.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 57. & 59 in Num. 552. f. 553. g. — 7..... affligetis animas vestras.....	7. Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, & affligetis animas vestras : omne opus servile non facietis in ea. — Levit. 16. 29. & 23. 7.

VULGATA NOVA.

8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem :

9. & in sacrificiis eorum, similæ oleo consperse tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

10. decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem :

11. & hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio & libaminibus eorum.

12. Quintadecima verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus :

13. offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

14. & in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim : & duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus,

15. & decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim :

16. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine ejus.

17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

18. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

19. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

21. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

22. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

24. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

25. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

27. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

28. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

30. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

31. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

32. Die septimo offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim :

33. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

34. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

35. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis,

36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem :

37. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebrabitis :

38. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 91. t. 3. 363. a. — 39..... exceptis votis vestris, & voluntaria vestra, & holocaustomata vestra, sacrificia vestra, & libamina vestra, & salutaria vestra.	39. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris : præter vota & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Gr. Καὶ κακώσετε, &c. ut sup.

℣. 39. Græcè, Πλὴν τῶν εὐχῶν ὑμῶν, deinde, καὶ τὰ ἑκούσια ὑμῶν, &c. ut in Lat. sup. Aug. ibid. *Hanc locutionem*, inquit, *si vel Græca esset, non notarem : non enim ait :* Exceptis votis vestris, & voluntariis vestris, *& cætera ut cœperat, sed neque* excepta vota vestra, *ut ab ipso velut solœcismo inciperet ; sed cùm priùs rectè usitata locutione dixisset*, exceptis votis vestris ; *ea deinde adjunxit per alium casum, ubi subaudiri non possit*, exceptis, *sed* excepta, *quod non admittit nec Græca nec Latina locutio.*

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. NArravitque Moyses filiis Israël omnia quæ ei Dominus imperarat :

1..... 2. *Vide Not.*

2. & locutus est ad principes tribuum filiorum Israël : Iste est sermo quem præcepit Dominus :

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. q. 56.... 59. in Num. t. 3. 552. c. d. f. g. — 3. Homo, homo quicunque voverit votum Domino, aut juraverit juramentum, aut defi-	3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento : non faciet irri-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Prætermissos hîc versiculos duos ita supplemus de Græco : Καὶ ἐλάλησε Μωυσῆς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κατὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωυσῇ· καὶ ἐλάλησε Μωυσῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε Κύριος. *Et locutus est Moyses filiis Israël secundùm omnia quæcunque mandavit Dominus Moysi : & locutus est Moyses ad principes tribuum filiorum Israël, dicens : Hoc verbum quod præcepit Dominus.*

℣. 3. Ita Græcè verbum pro verbo, uno excepto ὁρισμῷ, *definitione*, loco *definitionem*. Priora similiter habet

VULGATA NOVA.

tum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit, implebit.

4. Mulier ſi quippiam voverit, & ſe conſtrinxerit juramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari: ſi cognoverit pater votum quod pollicita eſt, & juramentum quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit:

5. quidquid pollicita eſt & juravit, opere complebit:

6. ſin autem, ſtatim ut audierit, contradixerit pater: & vota & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eò quòd contradixerit pater.

7. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & ſemel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento:

8. quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunque promiſerat:

9. ſin autem audiens ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obſtrinxerat animam ſuam: propitius erit ei Dominus.

10. Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent.

11. Uxor in domo viri cùm ſe voto conſtrinxerit & juramento,

12. ſi audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit ſponſioni, reddet quodcunque promiſerat.

13. ſin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promiſſionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit.

14. Si voverit, & juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam, affligat animam ſuam, in arbitrio viri erit ut faciat, ſive non faciat:

15. quòd ſi audiens vir tacuerit, & in alteram diem diſtulerit ſententiam: quidquid voverat atque promiſerat, reddet: quia ſtatim ut audivit, tacuit:

16. ſin autem contradixerit poſtquam reſcivit, portabit ipſe iniquitatem ejus.

VERSIO ANTIQUA.

nierit definitionem de anima ſua: non profanabit verbum ſuum, omnia quæcunque exierint ex ore ejus faciet. *Aug. ubi ſup.*

4. Si autem mulier voverit votum Domino, aut definierit definitionem in domo patris ſui, in juventute ſua: & audierit pater ejus vota ejus, & definitiones ejus, quas definivit adversùs animam ſuam, & tacuerit pater ejus, & ſtabunt omnia vota ejus:

5. & omnes definitiones ejus, quas definivit adversùs animam ſuam, manebunt ei:

6. ſi autem abnuens abnuerit pater ejus, quacunque die audierit omnia vota ejus, & definitiones ejus quas definivit adversùs animam ſuam, non ſtabunt: & Dominus emundabit eam, quia abnuit pater ejus.

7. Si autem facta fuerit viro, & vota ejus ſuper eam, ſecundum diſtinctionem labiorum ejus, quanta definivit adversùs animam ſuam:

8. & audierit vir ejus, & tacuerit ei quacunque die audierit, & ita ſtabunt omnia vota ejus; & definitiones ejus, quas definivit adversùs animam ſuam, ſtabunt:

9. ſi autem abnuens abnuerit vir ejus in quacunque die audierit, omnia vota ejus, & definitiones ejus, quas definivit adversùs animam ſuam, non manebunt, quoniam vir abnuit ab ea: & Dominus mundabit eam.

10. Et votum viduæ & expulſæ, quæcunque voverit adversùs animam ſuam, manebunt ei. *Ibid. 553. b. & ſeqq.*

11. Si autem in domo viri ejus votum ejus, aut definitio quæ adversùs animam ejus cum jurejurando,

12. & audierit vir ejus, & tacuerit ei, & non abnuerit ei, & ſtabunt omnia vota ejus, & omnes definitiones, quas definivit adversùs animam ſuam, ſtabunt adversùs eam.

13. Si autem circumauferens circumauferat vir ejus, quacunque die audierit, omnia quæcunque exierint ex labiis ejus, ſecundùm vota ejus, & ſecundùm definitiones, quæ adversùs animam ejus, non manent ei: vir ejus circumabſtulit, & Dominus mundabit eam.

14. Omne votum, & omne jusjurandum vinculi affligere animam, vir ejus ſtatuet ei, & vir ejus circumauferet:

15. ſi autem tacens tacuerit ei diem ex die, & ſtatuet ei omnia vota ejus, & definitiones, quæ ſuper ipſam, ſtatuet ei: quoniam tacuit ei, die quo audivit:

16. ſi autem circumauferens circumauferat vir ejus poſt diem quem audivit, & accipiet peccatum ſuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Aug. Locut. 92. to. 3. 363. b.

℣. 4. Similia prorſus in Græco. Eadem iterum refert Auguſt. Locut. 92..... 96. to. 3. 363. b. exceptis duobus, *cùm autem*, pro *ſi autem*, & *definitione*, loco *definitionem*; at in Græco ἐὰν δὲ, & infra ὁρισμὸν, non ὁρισμῷ.

℣. 5. Ita Gr. ex edit. Compl. nam in cod. Vatic. & al. omittitur *ejus*, poſt *definitiones*.

℣. 6. Iterum hîc Gr. Vat. delet *ejus*, poſt *definitiones*, quod retinent Mſ. Alex. & Compl. reliqua ad verbum quadrant. *Quod autem ait*, inquit Aug. ibid. *adversùs animam ſuam*, id eſt, *adversùs animalem delectationem*, vel ut in Locut. 363. c. *adversùs delectationes animæ ſuæ*. Item inſ. in Quæſt. *Emundabit, dixit*; id eſt, *à voti non impleti crimine abſolvet*: & col. 553. b. *mundabit eam*, id eſt, *mundam judicabit*.

℣. 7. Græcè, pro *facta fuerit*, eſt γενομένη γένηται, Auguſtinus Locut. 97. p. 363. c. *intelligitur*, *nupſerit*. Item loco *ſuper eam*, legitur ἐπ' αὐτῇ, at in edit. Compl. ἐπ' αὐτήν; Aug. Locut. 98. *Subauditur* ſunt, *quod nonnulli Interpretes etiam addiderunt*; demum pro *quanta*, ὅς, in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ὅσα; ſi autem retineatur ὅς, ſubintelligendum videtur οἱ ὁρισμοὶ, ex Nobil.

℣℣. 8. 9. 10. Totidem verba leguntur Græcè.

℣. 11. In Græco omittitur *quæ*, cujus loco Mſ. Oxon. habet αὐτῆς, reliqua concordant.

℣. 12. Græc. addit αὐτῆς, poſt *definitiones*, quod Mſ. Alex. delet cum Ald. edit. cætera quadrant.

℣. 13. Ad verbum è Græco, præter unum *manent*, pro quo μενεῖ, *manebit*, vel *manebunt*; nam hoc ultimum dici poteſt ob neutrum antecedens πάντα ὅσα. Eadem rurſus habet Aug. Locut. 99. to. 3. 363. d. ab his, *omnia quæcunque*, ad hoc, *vir ejus*; ſed legit, *manet ei*, non *manent*; additque: *Cùm exſpectaretur numerus pluralis, ut diceret*, non manent ei; *nam ita nonnulli interpretati ſunt vitantes iſtum, quaſi ſolœciſmum*: ac ſi ipſe non adverterit S. Doctor hoc uſu vigere apud Græcos, ut plurale neutrum jungatur cum verbo ſingulari; nil etiam uſitatius apud LXX. ut vel ex eo loco liquet.

℣. 14. Ita Græc. habet, niſi excipias verbum *affligere*, pro quo κακῶσαι, poterat enim verti, *de affligenda anima*, ex Nobilio.

℣℣. 15. 16. Nil melius è Græco. Vid. Aug. infra.

VULGATA NOVA.

17. Iſtæ ſunt leges, quas conſtituit Dominus Moyſi, inter virum & uxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate eſt, vel quæ manet in parentis domo.

17..... *Vide Not.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Ultima quæ deſunt ſic habentur Græcè: Ταῦτα τὰ δικαιώματα, ὅσα ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωυσῇ, ἀναμέσον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ ἀναμέσον πατρὸς καὶ θυγατρὸς, ἐν νεότητι, ἐν οἴκῳ πατρός· *Hæ juſtificationes, quaſcunque mandavit Dominus Moyſi, inter virum & uxorem ejus, & inter patrem & filiam, in juventute, in domo patris.*

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:
2. Ulciſcere priùs filios Iſraël de Madianitis, & ſic colligêris ad populum tuum.
3. Statimque Moyſes, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint ultionem Domini expetere de Madianitis: *Sup. 25. 17.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 100. t. 3. 363. d. 4. mille ex tribu, & mille ex tribu ex omnibus tribubus Iſraël.....

Aug. quæſt. 60. in Num. t. 3. 554. d. 6. & miſit eos Moyſes mille ex tribu, & mille ex tribu cum virtute eorum.....

Aug. Locut. 101. 363. e. 8..... interfecerunt in gladio.....

Aug. quæſt. 62. in Num. 555. a. 9. Et prædam egerunt mulieres Madian, & ſupellectilem eorum, & pecora eorum, & omnia quæ poſſederant: & virtutem eorum deprædati ſunt:

Aug. Locut. 102. & 103. 363. e. 10. & omnes civitates eorum quæ in habitationibus eorum, & villas eorum ſuccenderunt in igni.

VULGATA NOVA.

4. mille viri de ſingulis tribubus eligantur ex Iſraël, qui mittantur ad bellum.
5. Dederuntque millenos de ſingulis tribubus, id eſt, duodecim millia expeditorum ad pugnam:
6. quos miſit Moyſes cum Phinees filio Eleazari ſacerdotis, vaſa quoque ſancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.
7. Cùmque pugnaſſent contra Madianitas atque viciſſent, omnes mares occiderunt,
8. & reges eorum, Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. *Joſ. 13. 21.*
9. Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos, omniaque pecora, & cunctam ſupellectilem: quidquid habere potuerant, depopulati ſunt:
10. tam urbes quàm viculos & caſtella flamma conſumpſit.

VULGATA NOVA.

11. Et tulerunt prædam, & univerſa quæ ceperant tam ex hominibus quàm ex jumentis,
12. & adduxerunt ad Moyſen, & Eleazarum ſacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Iſraël: reliqua autem utenſilia portaverunt ad caſtra in campeſtribus Moab juxta Jordanem contra Jericho.
13. Egreſſi ſunt autem Moyſes & Eleazar ſacerdos, & omnes principes ſynagogæ, in occurſum eorum extra caſtra.
14. Iratuſque Moyſes principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerant de bello,

VERSIO ANTIQUA.

Idem quæſt. 63. in Num. 555. b. 15..... Ut quid vivificaſtis omne femininum?
16. Hæc enim fuerunt filiis Iſraël ſecundùm verbum Balaam, ut recedere facerent & deſpicere verbum Domini propter Phogor.....

Aug. Locut. 104. p. 363. e. 18. & omnem multitudinem mulierum, quæ non novit concubitum maſculi, vivificate:

VULGATA NOVA.

15. ait: Cur feminas reſervaſtis?
16. Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſraël ad ſuggeſtionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino ſuper peccato Phogor, unde & percuſſus eſt populus? *Sup. 25. 18.*
17. Ergo cunctos interficite quidquid eſt generis maſculini, etiam in parvulis: & mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate: *Jud. 21. 11.*
18. puellas autem & omnes feminas virgines reſervate vobis:

VULGATA NOVA.

19. & manete extra caſtra ſeptem diebus. Qui occiderit hominem, vel occiſum tetigerit, luſtrabitur die tertio & ſeptimo.
20. Et de omni præda, ſive veſtimentum fuerit, ſive vas, & aliquid in utenſilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, expiabitur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. In Græco deeſt &, poſt *tribu*; additur verò υἱῶν, *filiorum*, alteri *tribubus*; ſola edit. Compl. tollit υἱῶν.

℣. 6. Hic etiam Græcè deeſt &, poſt *tribu*; ſed hoc admittunt Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. cum Auguſt. cætera quadrant.

℣. 8. Quærit hîc Aug. quæſt. 61. to. 3. 554. e. *Quomodo, quando Iſraëlitæ Madianitas debellaverunt, interfectum dicat Scriptura Balaam*, cùm dicatur ſup. c. 24. ℣. 25. Balaam reverſum eſſe in locum ſuum. Vide ſeqq. ibid.

℣. 9. Aptè ad Græcum.

℣. 10. Ad verbum è Græco: addit Aug. ibid. *Uſitatè diceretur*, ſuccenderunt igni, ut ſup. ℣. 8. *interfecerunt gladio.*

℣. 15. Ita in Græco.

℣. 16. In editt. Auguſt. corruptè legitur: *Hoc enim fecerunt filii Iſraël*: nam in Mſs. conſtanter: *Hæ enim fuerunt filiis Iſraël*, &c. è Græco, αὗται γὰρ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. Item inf. τοῦ ἀποστῆσαι, ſeu cum edit. Ald. ἀποστατῆσαι, loco *ut recedere facerent.*

℣. 18. Ita de Græco, niſi excipias vocem *multitudinem*, pro qua, ἀπαρτίαν, quæ propriè ſignificat *ſupellecti-*

VULGATA NOVA.

21. Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est præceptum legis, quod mandavit Dominus Moysi:

Lev. 6. 28. & 11. 33. & 15. 11.

22. Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum,

23. & omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur: quidquid autem ignem non potest sustinere, aquâ expiationis sanctificabitur:

24. & lavabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

25. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26. Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & principes vulgi:

27. dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem:

VULGATA NOVA.

28. & separabis partem Domino ab his qui pugnaverunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus & asinis & ovibus,

29. & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt.

VERSIO ANTIQUA.

28...... & à dimidia parte eorum accipietis, *Aug. ubi sup.*

29. & dabis ea Eleazar sacerdoti primitias Domini. *Idem Locut. 105. 363. e.*

VULGATA NOVA.

30. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ovium, cunctorum animantium, & dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31. Feceruntque Moyses & Eleazar, sicut præceperat Dominus.

32. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia,

33. boum septuaginta duo millia,

34. asinorum sexaginta millia & mille:

VULGATA NOVA.

35. animæ hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia.

VERSIO ANTIQUA.

35. & animæ hominum à mulieribus, quæ non cognoverunt concubitum viri, omnis anima duo & triginta millia. *Ibid. Locut. 106.*

VULGATA NOVA.

36. Dataque est media pars his qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ:

37. è quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque.

38. Et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta & duo:

39. de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus:

40. de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ.

41. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum,

42. ex media parte filiorum Israël, quam separaverat his qui in prælio fuerant.

43. De media verò parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis,

44. & de bobus triginta sex millibus,

45. & de asinis triginta millibus quingentis,

46. & de hominibus sedecim millibus,

47. tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus.

48. Cùmque accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni, centurionesque, dixerunt:

49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem defuit.

50. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia, ac murænulas, ut depreceris pro nobis Dominum.

51. Susceperuntque Moyses, & Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus,

52. pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, à tribunis & centurionibus.

53. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat.

VULGATA NOVA.

54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monimentum filiorum Israël coram Domino.

VERSIO ANTIQUA.

54. Et accepit Moyses & Eleazar sacerdos aurum à chiliarchis, & à centurionibus, & intulit ea in tabernaculum testimonii..... *Aug. Locut. 107. 363. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lem & sarcinam. Græc. etiam addit αὐτάς, ad verbum *vivificate.* Observat Aug. ibid. *Nusquam certiùs* apparere, *Hebræa locutione mulieres etiam dici virgines solere.*

℣℣. 28. 29. Gr. ἀπὸ τοῦ ἡμίσους, *à dimidio*, nec addit *ea*, post *dabis*; reliqua ut in Lat. sup.

℣. 35. Ita in Græco, excepto plurali πᾶσαι ψυχαὶ, *omnes animæ*, loco *omnis anima*; in Ms. tamen Alex. & ed. Ald. legitur πᾶσα ψυχή. Idem notat hîc Aug. quod sup. ad ℣. 18.

℣. 54. Ad verbum è Græco. Addit August. ibid. *Videtur dicere debuisse*: & intulit illud in tabernaculum testimonii: *quoniam aurum acceptum esse prædixerat, & plerique Latini codices sic habent: sed ideo pluraliter videtur illatum ut diceret*, intulit ea, *quia multa vasa fuerant superiùs commemorata, in quibus erat hoc aurum.*

CAPUT XXXII.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 108. t. 3. 363. g.

1. Et pecora, multitudo erat filiis Ruben & filiis Gad, multitudo copiosa valde. Et viderunt regionem Jazer, & regionem Galaad: & erat locus, locus pecoribus:

Idem. Locut. 109. 364. a.

Ibid. Locut. 110.

2. & accedentes filii Ruben & filii Gad, dixerunt ad Moysen, & Eleazar sacerdotem, & ad principes synagogæ, dicentes:

VULGATA NOVA.

Deut. 3. 12.

1. Filii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in jumentis infinita substantia. Cùmque vidissent Jazer & Galaad aptas animalibus alendis terras,

2. venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt:

VULGATA NOVA.

3. Ataroth, & Dibon, & Jazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon,

4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israël, regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta plurima:

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 111.

5..... detur terra ista famulis tuis in possessionem.....

VULGATA NOVA.

5. precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.

VULGATA NOVA.

6. Quibus respondit Moyses: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis?

7. Cur subvertitis mentes filiorum Israël, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus?

8. nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam terram?

Sup. 13. 24.

9. Cùmque venissent usque ad vallem botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israël, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit.

Sup. 14. 29.

10. Qui iratus juravit, dicens:

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 112.

11..... non enim secuti sunt post me,

12. præter Chaleb filius Jephone.....

Aug. Locut. 113. t. 3. 364. b.

13..... donec consumeretur omnis generatio, facientes maligna in conspectu Domini.

VULGATA NOVA.

11. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, à viginti annis & supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Jacob: & noluerunt sequi me,

12. præter Caleb filium Jephone Cenezæum, & Josue filium Nun: isti impleverunt voluntatem meam.

Deut. 2. 14.

13. Iratusque Dominus adversùm Israël, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus.

VULGATA NOVA.

14. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Israël.

15. Quòd si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, & vos causa eritis necis omnium.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 114.

16. Et accesserunt ei, & dixerunt.....

VULGATA NOVA.

16. At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, & stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas:

VULGATA NOVA.

17. nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israël, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias.

18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israël hæreditatem suam:

19. nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Rectè è Græco, saltem Alex. & Oxon. nec non Ald. & Compl. ubi legitur πλῆθος πολὺ σφόδρα, nam in Ms. Vatic. deest πολύ. Observat Aug. ibid. non dictum, *Et pecorum multitudo erat.* Fac. Herm. l. 7. ap. Sirm. to. 2. 627. a. eadem sic narrat: *Cùm pergeret populus Israël ad capiendam omnem terram, quam Deus Abrahæ promiserat, filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, antequam fuissent Jordanem ingressi, regionem Jazer, & regionem Galaaditim habitare delegerant, eò quòd esset locus aptus jumentis, quorum eis multa erat copia: nec voluerunt ultra Jordanem possessionem capere cum tribubus Israël, qui tamen perrexerunt cum fratribus suis in terram Chanaan ad debellandas gentes, quas expulit Dominus ante faciem eorum.*

℣. 2. Similiter in Græco, modò reponatur *ad*, ante *Eleazar*; legitur enim καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ· mox August. ibid. *Non est ista, vel Græca, vel Latina locutio*, dixerunt dicentes, *sed Hebræa videtur.*

℣. 5. Ita rursum in Græco.

℣℣. 11. 12. In Græco, οὐ γὰρ συνεπηκολούθησαν ὀπίσω μου, &c. ut in Lat. Addit Aug. ibid. *Videtur dicere debuisse*, præter Chaleb filium Jephone; *sed nominativè intulit, quia præcessit*, secuti sunt. *Est autem ista locutio etiam Latina, sed rara.* Nota *Jephone* Græcè scribi Ἰεφοννή, al. Ἰεφοννί, al. Ἰεφθοννί.

℣. 13. Similiter in Græco, excepto verbo, ἐξανηλώθη, *consumpta est*, pro *consumeretur.*

℣. 16. August. ibid. *Non ait*, inquit, *quod usitatum est*, accesserunt ad eum. Gr. αὐτῷ. Capitul. LXVII. sup. hæc dicta addit à Ruben & Gad: *Mulieres nostras, & pecora nostra relinquemus hic: & nos præcedemus ante populum armati, & ordinati.* Pro quibus in Græco: Ἐπαύλεις προβάτων οἰκοδομήσομεν ὧδε τοῖς κτήνεσιν ἡμῶν, καὶ πόλεις ταῖς ἀποσκευαῖς ἡμῶν· καὶ ἡμεῖς ἐνοπλισάμενοι προφυλακὴν πρότεροι τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, &c.

VULGATA NOVA.

Joſ. 1. 14.

20. Quibus Moyſes ait : Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam :

21. & omnis vir bellator armatus Jordanem tranſeat, donec ſubvertat Dominus inimicos ſuos,

22. & ſubjiciatur ei omnis terra : tunc eritis inculpabiles apud Dominum & apud Iſraël, & obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino.

23. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium eſt quin peccetis in Deum : & ſcitote quoniam peccatum veſtrum apprehendet vos.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
24. Ædificate ergo urbes parvulis veſtris, & caulas & ſtabula ovibus ac jumentis : & quod polliciti eſtis implete.	24. Et ædificabitis vobis ipſis civitates impedimentis veſtris.....	Aug. Locut. 115. 364. c.
(Joſ. 4. 12.) 25. Dixeruntque filii Gad & Ruben ad Moyſen : Servi tui ſumus, faciemus quod jubet dominus noſter.		
26. Parvulos noſtros, & mulieres, & pecora ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad :	26. Impedimenta noſtra, & uxores noſtræ, & omnia pecora noſtra erunt in civitatibus Galaad :	Ibid. Locut. 116.
27. nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, ſicut tu domine loqueris.	27. pueri autem tui tranſibunt omnes armati.....	
28. Præcepit ergo Moyſes Eleazaro ſacerdoti, & Joſue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Iſraël, & dixit ad eos :	28. Et commendavit eis Moyſes Eleazar ſacerdotem, & Jeſum filium Nave, & principes familiarum tribuum Iſraël.....	Ibid. Locut. 117.
(Deut. 3. 12. Joſ. 13. 8. & 22. 4.) 29. Si tranſierint filii Gad & filii Ruben vobiſcum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra ſubjecta : date eis Galaad in poſſeſſionem.		
30. Sin autem noluerint tranſire armati vobiſcum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca.	30. Si autem non tranſierint armati vobiſcum in bellum in conſpectu Domini, & transferte impedimenta eorum.....	Idem Locut. 118. 364. e.

VULGATA NOVA.

31. Reſponderuntque filii Gad, & filii Ruben : Sicut locutus eſt dominus ſervis ſuis, ita faciemus :

32. ipſi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & poſſeſſionem jam ſuſcepiſſe nos confitemur trans Jordanem.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
(Joſ. 22. 4.) 33. Dedit itaque Moyſes filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manaſſe filii Joſeph, regnum Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Baſan, & terram eorum cum urbibus ſuis per circuitum.	33. Et dedit eis Moyſes filiis Gad & filiis Ruben.....	Ibid. Locut. 119.

VULGATA NOVA.

34. Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer,

35. & Etroth, & Sophan, & Jazer, & Jegbaa,

36. & Bethnemra, & Betharan, urbes munitas, & caulas pecoribus ſuis.

37. Filii verò Ruben ædificaverunt Heſebon, & Eleale, & Cariathaim,

38. & Nabo, & Baalmeon, verſis nominibus, Sabama quoque : imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.

Gen. 50. 22.

39. Porro filii Machir, filii Manaſſe, perrexerunt in Galaad, & vaſtaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus.

40. Dedit ergo Moyſes terram Galaad Machir filio Manaſſe, qui habitavit in ea.

41. Jair autem filius Manaſſe abiit & occupavit vicos ejus, quos appellavit Havoth Jair, id eſt, Villas Jair.

42. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Chanath cum viculis ſuis : vocavitque eam ex nomine ſuo Nobe.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. In Græco legitur, τῇ ἀποσκευῇ ὑμῶν, pro *impedimentis veſtris*, nec malè, nam ἀποσκευὴ, propriè, *apparatus*, *ſupellex*, *ſarcina*. Addit Aug. ibid. *Ac ſi diceret : Ædificabitis vobis ipſis civitates propter impedimenta veſtra.*

℣. 26. Græcè conſtanter, ἡ ἀποσκευὴ ἡμῶν, loco *impedimenta noſtra* ; reliqua ut in Lat. ſup.

℣. 27. Capitul. LXVII. ſup. addit, *& ordinati* ; ſimiliter in Græco : πάντες ἐνωπλισμένοι, καὶ ἐκτεταγμένοι.

℣. 28. Ita in Græco, niſi excipias primum καὶ συνέστησεν, *& conſtituit*, pro *& commendavit*. Auguſt. ibid. *Non ait*, inquit, Commendavit eos Moyſes Eleazar ſacerdoti, *quod utique ordo locutionis uſitatæ exigebat : per hos enim introducti ſunt in terram quam petebant ; unde magis illi iſtis, à quibus introducebantur, quàm iſti illis, quos introducebant, commendati videntur.*

℣. 30. Ita de Græco, niſi excipias ultima, *& transferte impedimenta eorum*, pro quibus ſic : καὶ διαβιβάσετε τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν, *& traducetis impedimenta eorum.*

℣. 33. Itidem Græcè. Notat verò Auguſt. *plus haberi*, eis. In Mſ. etiam Oxon. deeſt αὐτοῖς.

CAPUT XXXIII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. HÆ ſunt manſiones filiorum Iſraël, qui egreſſi ſunt de Ægypto per turmas ſuas in manu Moyſi & Aaron,	1. HÆc ſunt caſtra filiorum Iſraël, qui egreſſi ſunt de terra Ægypti per turmas ſuas in manu Moyſi & Aaron,	Hieron. ep. ad Fab. t. 2. 587. b.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. ipſo initio hab. Καὶ οὗτοι οἱ σταθμοὶ, ſubinde ὡς ἐξῆλθον, *ex quo*, vel *poſtquam exierunt*, pro *qui*, &c. demum σὺν δυνάμει αὐτῶν, *cum virtute eorum*, loco *per turmas ſuas*. Hieron. addit : *Quas Græci*, ἀπάρσεις *vocant*,

Versio antiqua.

2..... *Vide Not. ad* ℣. 1.

Hieron. ubi sup. 588. a.

3. Moverunt autem caſtra de Rameſſe menſe primo, quintadecima die menſis primi, altera die poſt paſcha, egreſſi ſunt filii Iſraël in manu excelſa, in conſpectu omnium Ægyptiorum:

4. & Ægyptii ſepeliebant quos percuſſerat Dominus ex eis omne primogenitum in terra Ægypti, & in diis eorum fecit Dominus judicia.

Auct. l. de xlii. manſ. ap. Ambr. t. 2. 4. c.

5. Profecti autem filii Iſraël ex Rameſſe, caſtrametati ſunt in Socoth.

Ibid. 5. e. f.

6. Et profecti è Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan, & eſt pars deſerti.

7. Et profecti ex Ethan, caſtrametati ſunt ad os Eroth, quæ eſt contra Beelſephon, & contra Magdalon.

Ibid. 6. c. ſeq.

8. Et profecti contra os Eroth, tranſierunt per medium maris in deſertum: & ambulaverunt viam trium dierum per deſertum ipſi, & caſtrametati ſunt in Marah.

9. Et profecti ex Marah venerunt in Elim: in Elim verò erant duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta arbores palmarum: & caſtrametati ſunt illic apud aquas.

Ibid. 7. c. e. f.

10. Et profecti ex Elim caſtrametati ſunt ſuper mare rubrum. Et profecti à mari rubro,

11. caſtrametati ſunt in deſertum Sin.

12. Et profecti de deſerto Sin, caſtrametati ſunt in Dephcha.

Ibid. 8. b. f.

13. Et profecti de Dephcha, caſtrametati ſunt in Halus.

14. Et profecti ex Halus, caſtrametati ſunt in Raphidim, & non erat illic aqua ad bibendum.

15. Et profecti ex Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai.

Ibid. 9. e.

Vulgata nova.

2. quas deſcripſit Moyſes juxta caſtrorum loca, quæ Domini juſſione mutabant.

3. Profecti igitur de Rameſſe menſe primo, quintadecima die menſis primi, altera die phaſe, filii Iſraël in manu excelſa, videntibus cunctis Ægyptiis,

4. & ſepelientibus primogenitos, quos percuſſerat Dominus, (nam & in diis eorum exercuerat ultionem)

5. caſtrametati ſunt in Soccoth.

6. Et de Soccoth venerunt in Etham, quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis.

7. Inde egreſſi venerunt contra Phihahiroth, quæ reſpicit Beelſephon, & caſtrametati ſunt ante Magdalum. Exod. 14. 2.

8. Profectique de Phihahiroth, tranſierunt per medium mare in ſolitudinem: & ambulantes tribus diebus per deſertum Etham, caſtrametati ſunt in Mara. Exod. 15. 22.

9. Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ ſeptuaginta: ibique caſtrametati ſunt. Exod. 15. 27.

10. Sed & inde egreſſi, fixerunt tentoria ſuper mare rubrum. Profectique de mari rubro,

11. caſtrametati ſunt in deſerto Sin.

12. Unde egreſſi, venerunt in Daphca.

13. Profectique de Daphca, caſtrametati ſunt in Alus.

14. Egreſſique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, ubi populo defuit aqua ad bibendum.

15. Profectique de Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai. Exod. 17. 1.

Notæ ad Versionem antiquam.

nos propter linguæ proprietatem ſignificantiùs manſiones; *ſive quia de exercitu dicitur*, caſtra *tranſtulimus*: at hîc in Gr. non legitur ἀπάρζεις, quod propriè ſignificat *promotiones*, ſed ςαθμοὶ, *ſtationes*. Verſu autem ſeq. utrumque exſtat hoc modo: Καὶ ἔγραψε Μωυσῆς τὰς ἀπάρσεις αὐτῶν, καὶ τὰς ςαθμὰς αὐτῶν, διὰ ῥήματος Κυρίου· καὶ οὗτοι ςαθμοὶ τῆς πορείας αὐτῶν. *Et ſcripſit Moyſes promotiones eorum, & ſtationes eorum per verbum Domini: & hæ ſtationes itineris eorum.*

℣. 3. In Græco ſimpliciter, Ἀπῆραν, vel ut in Mſ. Alex. Καὶ ἀπῆραν, *Promoverunt*, loco *Moverunt autem caſtra*; reliqua ad verbum ut ſup.

℣. 4. Gr. poſt *ſepeliebant*, addit: ἐξ αὐτῶν τὰς τεθνηκότας πάντας, *ex eis mortuos omnes*, deinde ſic: ὃς ἐπάταξε Κύριος, *quos percuſſit Dominus*, abſque ſeq. *ex eis*; item infra, loco *Dominus judicia*, habet τὴν ἐκδίκησιν Κύριος, *vindictam Dominus*; cætera ut in Lat. ſup. Notat Hieron. ibid. loco *judicia*, LXX. tranſtuliſſe *ultiones*.

℣. 5. In Græco, Καὶ ἀπάραντες, vel ut in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Ἀπάραντες δέ, *Promoventes autem*, loco *Profecti*; reliqua ut in Lat. ſupra. Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. 588. f. *Et proficiſcentes filii Iſraël ex Rameſſe, caſtrametati ſunt in Soccoth.* Gr. Σοκχώθ.

℣. 6. In Gr. conſtanter, Ἀπάραντες ἐκ Σοκχώθ, & pro *Ethan*, Βουθάν, ſequentia ſic: ὅ ἐςι μέρος τι τῆς ἐρήμου, i. e. *quæ eſt pars quædam deſerti*; at Mſ. Oxon. cum edit. Compl. delet τί. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. 589. b. ſic: *Et profecti de Soccoth..... in Ethan, quæ eſt in extremo ſolitudinis.*

℣. 7. Græc. ut ſup. Καὶ ἀπῆραν ἐκ Βουθὰν, tum repetit καὶ, & pro *Eroth*, hab. Εἰρώθ, al. Ἡρώθ· item Βεελσεπφών, Mſ. Alex. Βεελσεφών· extremò ſic, καὶ παρενέβαλον ἀπέναντι Μαγδώλου, cætera ſimilia. Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. 589. c. *Profectique de Etham, reverſi ſunt ad Phihahiroth, quod eſt contra Beelſephon, & caſtrametati ſunt è regione Magdel.*

℣. 8. Gr. Καὶ ἀπῆραν ἀπέναντι Εἰρώθ, καὶ διέβησαν μέσον τῆς, &c. ut in Lat. ſup. niſi quòd pro *Marah*, hab. πικρίαις, *amaritudinibus*. Hieron. ep. ad Fabiol. to. 2. 589. f. ſic: *Et profecti de Phihahiroth, tranſierunt per medium mare in deſerto: & ambulaverunt viam trium dierum in ſolitudine Etham, & caſtrametati ſunt in Mara*; quæ Mara, inſit, *interpretatur* amaritudo. Nota hîc in Gr. loco *profecti*, ſcriptum eſſe conſtanter ἀπῆραν, *promoverunt*, paulòque poſt præponi καὶ, verbo *caſtrametati ſunt*, idque perpetuò ad finem uſque capitis; quod ſemel ultimùmque moneo.

℣. 9. Hîc iterum Græcè πικριῶν, *amaritudinibus*, pro *Marah*, & pro *Elim*, Αἰλὶμ, cui ſubjicitur καὶ, demtis ſeqq. *verò* & *erant*. Mſ. Alex. ſcribit Αἰλείμ, al. Ἐλείμ, al. Ἀλείμ; at ubique loco *arbores*, legitur ςελέχη, i. e. *trunci*; & in fine, ὕδωρ, *aquam*, non *aquas*. Hieron. ep. ad Fabiol. 590. c. *Et profecti de Mara, venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & LXX. palmæ, ibique caſtrametati ſunt.*

℣. 10. Gr. conſtanter Αἰλίμ. Hieron. epiſt. ad Fabiol. 590. f. *Profectique de Elim, caſtrametati ſunt ad mare rubrum. Et profecti de mari rubro*, &c. Idem obſervat hanc manſionem in Exodo non haberi. Vide Exod. 16. 1.

℣. 11. Ita Gr. Hieron. epiſt. ad Fabiol. 590. b. *caſtrametati ſunt in ſolitudine Sin*: in Mſ. etiam Alex. ἐν τῇ ἐρήμῳ, in Vat. εἰς τὴν ἔρημον.

℣. 12. Ita Hieron. epiſt. ad Fabiol. 591. b. at in Gr. pro *Dephcha*, legitur Ῥαφακὰ; in Mſ. Alex. Ῥαφακάν. Monet hîc Hieron. *vertere ſe nomina juxta Hebraïcam veritatem; alioquin*, inquit, *in Græcis & Latinis codicibus præter pauca, omnia corrupta reperimus: & miror quoſdam eruditos, & eccleſiaſticos viros ea voluiſſe transferre quæ in Hebraico non habentur, & de malè interpretatis, fictas explanationes quærere, ut in præſenti pro* Dephca *legant Rephca, litteram ponentes pro littera, eò quòd Res, & Daleth, parvo apice diſtinguantur.*

℣. 13. Iterum hîc Ῥαφακὰ, pro *Dephcha*, & pro *Halus* Αἰλοὺς. Mſ. Oxon. hab. Σελοὺς, ut & ℣. ſeq. Hieron. ep. ad Fabiol. leg. *Dephca*, & *Alus*; notatque hanc decimam manſionem in Exodo non haberi: *Creditur*, inquit, *in Sin eremo contineri.... ex quo perſpicuum eſt plures manſiones unius regionis vocabulo demonſtrari.* Vide Exod. 17. 1.

℣. 14. In Gr. conſtanter Αἰλοὺς, item Ῥαφιδὶν, & pro *ad bibendum* ſic: τῷ λαῷ πιεῖν; at in edit. Compl. deeſt τῷ λαῷ. Hieron. epiſt. ad Fabiol. 592. c. *Profecti de Alus.... in Raphidim, & non erat ibi aqua populo.* Auguſt. Locut. 120. to. 3. 364. e. *Et non ibi erat aqua populo bibere.*

℣. 15. Similiter habet Hieron. ep. ad Fabiol. 593. a.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Exod. 19. 2. 16. Sed & de solitudine Sinai egressi, venerunt ad sepulcra concupiscentiæ.	16. Et profecti de deserto Sinai, castrametati sunt in sepulcris concupiscentiæ. *Auct. l. de xlii. mans. 10. d.*
Sup. 11. 34. 17. Profectique de sepulcris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth.	17. Et profecti ex sepulcris concupiscentiæ, castrametati sunt in Aseroth. *Ibid. 11. a. b.*
Sup. 13. 1. 18. Et de Haseroth venerunt in Rethma.	18. Et profecti ex Aseroth, castrametati sunt in Rethma.
19. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmomphares.	19. Et profecti ex Rethma, castrametati sunt in Remon Phares.
20. Unde egressi, venerunt in Lebna.	20. Et profecti ex Remon Phares, castrametati sunt in Lebna. *Ibid. 12. b. c. d. f.*
21. De Lebna, castrametati sunt in Ressa.	21. Et profecti ex Lebna, castrametati sunt in Ressa.
22. Egressique de Ressa venerunt in Ceelatha.	22. Et profecti de Ressa, castrametati sunt in Calatha.
23. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher.	23. Et profecti de Calatha, castrametati sunt in Arsaphar.
24. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada.	24. Et profecti ex Arsaphar, castrametati sunt in Arada. *Ibid. 13. a. b. d. e. f.*
25. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.	25. Et profecti de Arada, castrametati sunt in Maceloth.
26. Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.	26. Et profecti de Maceloth, castrametati sunt in Thaath.
27. De Thahath, castrametati sunt in Thare.	27. Et profecti de Thaath, castrametati sunt in Thare.
28. Unde egressi, fixere tentoria in Methca.	28. Et profecti de Thare, castrametati sunt in Metcha.
29. Et de Methca, castrametati sunt in Hesmona.	29. Et profecti ex Metcha, castrametati sunt in Esmona. *Ibid. 14. c. e.*
30. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth.	30. Et profecti ex Esmona, castrametati sunt in Moseroth.
31. Et de Moseroth, castrametati sunt in Benejaacan.	31. Et profecti de Moseroth, castrametati sunt in Banejacham. *Ibid. 15. a. c. e. f.*
Deut. 10. 7. 32. Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad.	32. Et profecti de Banejacham, castrametati sunt in monte Gadgad.
33. Unde profecti, castrametati sunt in Jetebatha.	33. Et profecti de monte Gadgad, castrametati sunt in Jethebatha.
34. Et de Jetebatha, venerunt in Hebrona.	34. Et profecti de Jethebatha, castrametati sunt in Ebrona.
35. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.	35. Et profecti de Ebrona, castrametati sunt in Asiongaber. *Ibid. 16. b. d. f.*
Sup. 20. 1. 36. Inde profecti, venerunt in desertum Sin, hæc est Cades.	36. Et profecti de Asiongaber, castrametati sunt in deserto Sin.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

exceptis his, *de*, pro *ex*, & *solitudine*, pro *deserto*. In Gr. scriptum, Σινᾶ, ut & ℣. seq.

℣. 16. Ita Græcè, ut & apud Hieron. epist. ad Fabiol. 593. f. qui iterum leg. *solitudine*, pro *deserto*. Item infra 594. b. appellatum dicit locum, *sepulcra concupiscentiæ; sive*, inquit, *ut in LXX. legimus*, memoria desiderii. Gr. ἐν μνήμασι τῆς ἐπιθυμίας.

℣. 17. Ita Hieron. epist. ad Fabiol. 594. c. cum Gr.

℣. 18. Gr. scribit Ῥαθαμᾶ; Hieron. epist. ad Fabiol. 594. d. concinit cum Anonymo sup.

℣. 19. Hic denuo, Ῥαθαμᾶ, & in fine Ῥεμμὼν Φαρές, Ald. edit. Ῥεμβών, al. Ῥεμών, ut in Lat. sup. Hieron. ep. ad Fabiol. 595. d. leg. *Remmon-Phares*.

℣. 20. In Græco constanter Ῥεμμών, & pro *Lebna*, Λεβωνᾶ, in edit. Ald. Λεμβωνᾶ. Hieron. ep. ad Fabiol. 595. f. *Remmon*, & *Lobna; quam*, inquit, *in* laterem *possumus vertere, licet quidam* Lebbona *transferentes malè* candorem *interpretati sunt*.

℣. 21. Similiter hic Λεβωνᾶ Græcè, & in fine Ῥεσσάν, at in Ms. Alex. ac edit. Compl. legitur Ῥεσσά, in Ms. Oxon. Δεσσά, sicut ℣. seq. Hieron. ep. ad Fabiol. 596. a. leg. *Ressa*, & *Lebna*, non *Lobna*, ut ℣. 20.

℣. 22. Gr. ut sup. Ῥεσσάν, sed pro *Calatha*, hab. Μακελλάθ, Ms. Alex. Μακελάθ, ut & ℣. seq. Hieron. ep. ad Fabiol. 596. b. legit *Ressa*, & *Caaltha*.

℣. 23. In Græco constanter Μακελλάθ, & pro *in Arsaphar*, simpliciter εἰς Σαφάρ, at in Ms. Alex. & Compl. ἐν Ἀρσαφάρ, in Ald. ἐν Ἀρσαφάθ: Hieron. ep. ad Fabiol. 596. c. *de Caaltha.... in monte Sapher*.

℣. 24. Gr. ἐκ Σαφὰρ.... εἰς Χαραδάθ, Ms. Alex. ἐκ Σαρσαφάρ, Ald. edit. ἐξ ὄρους Ἀρσαφάθ. Hieron. ep. ad Fabiol. 596. f. *de monte Sapher..... in Arada*.

℣. 25. Hic etiam Græcè scriptum, Χαραδάθ, in edit. Compl. Χαραδαί. Hieron. ep. ad Fabiol. 597. a. Anonymo favet.

℣. 26. Ita Hieron. epist. ad Fabiol. 597. b. Gr. extremò, Καταάθ.

℣. 27. Succinit Hieron. epist. ad Fabiol. 597. c. Gr. ἐκ Καταάθ..... εἰς Ταράθ. Ms. Alex. Θαράθ.

℣. 28. Hieron. epist. ad Fabiol. 597. f. scribit *Methca*: in Græco sic: ἐκ Ταράθ..... εἰς Μαθεκκά, Ms. Oxon. Ματθεκάν.

℣. 29. Græc. ἐκ Μαθεκκὰ.... εἰς Σελμωνᾶ. In Ms. Alex. & Compl. Ἀσελμωνᾶ, al. Ἀσμωνά: Hieron. ep. ad Fab. 598. a. *de Methca.... in Asmona*.

℣. 30. Gr. ἐκ Σελμωνᾶ.... εἰς Μασουρούθ. Hieron. ep. ad Fabiol. 598. b. *de Asmona....in Moseroth*. Notat Martianæus noster invet. Ms. Corb. scriptum *Museroth*.

℣. 31. Hieron. ep. ad Fabiol. 598. c. hîc & inf. scribit *Banejacan*; in Græco sic: ἐκ Μασουρούθ..... εἰς Βαναια, Ms. Alex. Βανικάν, Ald. edit. Βανακκάν, Compl. Μανιακάν.

℣. 32. Ita Hieron. epist. ad Fabiol. 599. a. Gr. constanter, ἐκ Βαναία, & pro *in monte*, εἰς τὸ ὄρος, *in montem*.

℣. 33. Sic est in Græco, excepto ultimo, Ἐτεβαθά, in Ms. Alex. Ἰεταβαθάν, ut & ℣. seq. in Compl. Ἐτεμαθά. Hieron. ep. ad Fab. 599. b. *Jethabatha*, hîc & infra.

℣. 34. Hieron. epist. ad Fabiol. 599. c. scribit *Hebrona*. Gr. Ἐβρωνά.

℣. 35. Gr. εἰς Γεσιὼν Γάβερ. Hieron. ep. ad Fabiol. 599. d. textui Latino favet, legitque *Asiongaber*; tum notat hoc nomen scribi *per* ain *litteram, non ut Græci & Latini errant, per* gimel.

℣. 36. Hieron. ep. ad Fabiol. 600. a. eadem refert; at subjungit proximè, *hæc est Cades*, omissis intermediis quæ in Græco leguntur, nempe post Σὶν, sequuntur ista: Καὶ ἀπῆραν ἐκ τῆς ἐρήμου Σὶν, καὶ παρενέβαλον εἰς τὴν ἔρημον Φαρὰν, αὕτη ἐστὶ Κάδης, i. e. *Et promoverunt de deserto Sin, & castrametati sunt in desertum Pharan, hæc est Cades*. At

Versio antiqua.

Auct. l. de xlii. mans. ubi sup.

37. Et profecti de deserto Sin, hæc est Cades, castrametati sunt in Hor monte, prope terram Edom.

Hieron. ep. ad Fab. t. 2. 600. c.

38. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Or, juxta præceptum Domini : & mortuus est ibi anno quadragesimo egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, mense quinto, prima die mensis,

39. eratque Aaron centum viginti trium annorum, quando mortuus est in monte Or.

40. Et audivit Chananæus rex Arad, qui habitabat ad austrum, in terra Chanaan, quòd venissent filii Israël.

Auct. l. de xlii. mans. 17. a. c. f.

41. Et profecti ex Hor monte, castrametati sunt in Salmona.

42. Et profecti de Salmona, castrametati sunt in Phinon.

43. Et profecti de Phinon, castrametati sunt in Oboth.

Ibid. 18. b. d. f.

44. Et profecti ex Oboth, castrametati sunt in Jeabarim, in eo quod ultra, in finibus Moab.

45. Et profecti ex Jeabarim, castrametati sunt in Dibongad.

46. Et profecti ex Dibongad, castrametati sunt in Elmon Deblathaim.

Ibid. 19. b. e.

47. Et profecti ex Elmon Deblathaim, castrametati sunt super montes Abarim contra Nebo.

48. Et profecti de finibus Abarim, venerunt ad occidentem Moab, supra Jordanem juxta Hiericho.

49. Ibique castrametati sunt apud Jordanem inter Bethsimon usque Belsachin in occidente Moab,

Aug. Locut. 121. 122. t. 3. 364. f.

51. Loquere filiis Israël, & dices ad eos.....

52..... & omnia idola, fusilia eorum perdetis ea.....

Vulgata nova.

37. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus terræ Edom.

38. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino : & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis,

Sup. 20. 25. Deut. 32. 50.

39. cùm esset annorum centum viginti trium.

40. Audivitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, in terram Chanaan venisse filios Israël.

41. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.

42. Unde egressi, venerunt in Phunon.

43. Profectique de Phunon, castrametati sunt in Oboth.

44. Et de Oboth, venerunt in Jieabarim, quæ est in finibus Moabitarum.

45. Profectique de Jieabarim, fixere tentoria in Dibongad.

46. Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.

47. Egressique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.

48. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, supra Jordanem contra Jericho.

49. Ibique castrametati sunt de Bethsimoth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabitarum,

50. ubi locutus est Dominus ad Moysen :

51. Præcipe filiis Israël, & dic ad eos : Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan,

52. disperdite cunctos habitatores terræ illius : confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate,

Deut. 7. 5. Jud. 2. 2.

Vulgata nova.

53. mundantes terram, & habitantes in ea : ego enim dedi vobis illam in possessionem,

54. quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio dividetur.

55. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ : qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitationis vestræ :

56. & quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

Notæ ad Versionem antiquam.

in edit. Compl. desunt, ϗ παρενέβαλον εἰς τὴν ἔρημον Φαράν.

℣. 37. Ita pergit Gr. Καὶ ἀπῆραν ἐκ Κάδης, ϗ παρενέβαλον εἰς Ὢρ τὸ ὄρος, πλησίον γῆς Ἐδώμ· pro quibus Hieron. ep. ad Fabiol. 600. d. legit : *Et profecti de Cades, castrametati sunt in Or monte, in extremo terræ Edom.*

℣. 38. In Græco sic : Καὶ ἀνέβη Ἀαρὼν ὁ ἱερεὺς διὰ προστάγματος, *Et ascendit Aaron sacerdos per præceptum*, absque seq. *in montem Or*, quod tamen addit Ms. Alex. hoc modo : πλησίον τοῦ ὄρους· exinde præponitur ἐν, voci *anno*, & pro *prima die mensis*, legitur simpliciter, μιᾷ τοῦ μηνός, *una mensis* ; cætera ut in Lat. sup.

℣. 39. Sic habet Gr. sed vocibus ita inversis : Καὶ Ἀαρὼν ἦν τριῶν ϗ εἴκοσι ϗ ἑκατὸν ἐτῶν..... ἐν Ὢρ τῷ ὄρει.

℣. 40. Paulò dissimiliùs in Græco, nempe : Καὶ ἀκούσας ὁ Χαναν̀ις (in Ms. Oxon. Χαναναῖος)..... ϗ οὗτος κατῴκει ἐν γῇ Χαναὰν ὅτε εἰσεπορεύοντο οἱ, &c. *Et audiens..... & iste habitabat in terra Chanaan, quando ingrediebantur*, &c.

℣. 41. Gr. Σελμωνά, al. Σαλμωνά. Hieron. epist. ad Fabiol. 601. b. legit : *Et profecti de monte Or..... in Selmona.* Observat etiam hanc & seq. mansionem in ordine historiæ non inveniri, nempe sup. c. 21. ℣. 4. *Unde*, inquit, *ostenditur in finibus, atque circumitu terræ Edom, eas positas.* Vide sup.

℣. 42. Hieron. ep. ad Fabiol. 601. b. *Profectique de Selmona, venerunt in Phinon* : Gr. ἐκ Σελμωνά..... εἰς Φινώ, edit. Ald. ἐν Φινών, Compl. ἐν Φινώ, Ms. Oxon. εἰς Φινόν.

℣. 43. Similiter habet Hieron. ep. ad Fabiol. 601. f. cum Græco.

℣. 44. Similiter apud Hieron. epist. ad Fabiol. 602. b. præter hoc, *in eo quod ultra*, quod deest : Græc. pro *Jeabarim*, hab. Γαΐ, deinde sic : ἐν τῷ πέραν, ἐπὶ τῶν ὁρίων Μωάβ, *in ulteriore, super fines Moab.*

℣. 45. Ita Hieron. epist. ad Fabiol. 602. c. Gr. constanter, ἐκ Γαΐ..... εἰς Δαιβὼν Γάδ.

℣. 46. Græc. hîc & infra, ἐν Γελμών, pro *in Elmon* ; Hieron. epist. ad Fabiol. 603. d. *in Almon*, sicut ℣. seq.

℣. 47. Sic apud Hieron. epist. ad Fabiol. 603. f. præter hæc, *in montibus Abarim contra faciem Nabo.* Græc. ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀβαρὶμ ἀπέναντι Ναβαῦ.

℣. 48. Græcè, ἀπὸ ὀρέων, *à montibus*, loco *de finibus* ; at in Compl. ὁρίων, al. ὀρείων : item pro *venerunt ad occidentem*, sic, ϗ παρενέβαλον ἐπὶ δυσμῶν· *& castrametati sunt ad occasum*, &c. ut sup. Hieron. epist. ad Fabiol. 604. a. *Et profecti de montibus Abarim, castrametati sunt in campestribus Moab, super Jordanem juxta Jericho.*

℣. 49. Gr. pro *Bethsimon*, hab. Αἰσιμώθ, & pro *Belsachin*, Βελσᾶ, Ms. Alex. Βελσαττὶμ κατὰ, Ald. edit. Βελσαττεὶμ κατὰ, cod. Vat. τὸ κατὰ δυσμὰς Μωάβ. Hieron. epist. ad Fabiol. 604. a. *Ibique fixerunt tentoria, ab domo solitudinis, usque Abel-Sittim in planitie Moab.*

℣℣. 51. 52. Ita in Gr. ad verbum.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Præcipe filiis Israël, & dices ad eos : Cùm ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur.

Jos. 15. 1. 3. Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est juxta Edom : & habebit terminos contra orientem mare salsissimum :

4. qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Senna, & perveniant à meridie usque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & tendent usque ad Asemona :

5. ibitque per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Ægypti, & maris magni littore finietur.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur.	6..... hoc erit vobis fines maris.
7. Porro ad septentrionalem plagam à mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum,	7. Et hoc erit vobis fines ad aquilonem,....

Aug. Locut. 123; 124. t. 3. 364. f.

VULGATA NOVA.

8. à quo venient in Emath usque ad terminos Sedada :

9. ibuntque confinia usque ad Zephrona, & villam Enan : hi erunt termini in parte aquilonis.

10. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama,

11. & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim : inde pervenient contra orientem ad mare Cenereth,

12. & tendent usque ad Jordanem, & ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

13. Præcepitque Moyses filiis Israël, dicens : Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam jussit Dominus dari novem tribubus, & dimidiæ tribui.

14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse,

15. id est, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

16. Et ait Dominus ad Moysen :

Jos. 14. 1. 2. 17. Hæc sunt nomina virorum qui terram vobis divident, Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun,

18. & singuli principes de tribubus singulis,

19. quorum ista sunt vocabula : De tribu Juda, Caleb filius Jephone.

20. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.

21. De tribu Benjamin, Elidad filius Chaselon.

22. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli.

23. Filiorum Joseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod.

24. De tribu Ephraïm, Camuel filius Sephthan.

25. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach.

26. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan.

27. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi.

28. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud.

29. Hi sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israël terram Chanaan.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 6. 7. Ita de Græco verbum è verbo. Aug. ibid. *Non dixit :* hi erunt vobis.

CAPUT XXXV.

VULGATA NOVA.

1. Hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab supra Jordanem, contra Jericho :

Jos. 21. 2. 2. Præcipe filiis Israël ut dent Levitis de possessionibus suis

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. urbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum : ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac jumentis :	3..... & erunt civitates eis habitare.....

Aug. Locut. 125. 364. f.

VULGATA NOVA.

4. quæ à muris civitatum forinsecus, per circuitum, mille passuum spatio tendentur :

5. contra orientem duo millia erunt cubiti, & contra meridiem similiter erunt duo millia : ad mare quoque, quod respicit ad occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur : eruntque urbes in medio, & foris suburbana.

Deut. 4. 41. & 19. 2. Jos. 20. 2. 6. De ipsis autem oppidis, quæ Levitis dabitis, sex erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem : & exceptis his, alia quadraginta duo oppida,

7. id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.

8. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israël, ab his qui plus habent, plures auferentur : & qui minus, pauciores : singuli juxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Levitis.

9. Ait Dominus ad Moysen :

Deut. 19. 2. Jos. 20. 2. 10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaan,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
11. decernite quæ urbes esse debeant in præ-	11. disponetis vobis civitates ad refugium : &

Ambr. de fug. sæc. c. 2. 419. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita Aug. juxta Mss. Alex. & Compl. in Vatic. ℥ ἔσονται αὐτοῖς αἱ, &c. ut sup.

℣. 11. In Græco sic : Διαστελεῖτε ὑμῖν αὐτοῖς πόλεις· φυγαδευτήρια ἔσται ὑμῖν φυγεῖν ἐκεῖ τὸν φονευτὴ, πᾶς ὁ πα-

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

erunt vobis refugia, quò refugiat homicida omnis, qui percusserit animam invitus :

Aug. quæst. 64. in Num. t. 3. 556. a.

12. & erunt civitates vobis refugia à vindicante sanguinem, & non morietur is qui occidit, quoadusque stet in conspectu synagogæ in judicium.

Ambr. de fug. sæc. c. 2. 419. b.

13..... sex civitates ad refugia erunt vobis,

14. tres civitates dabitis trans Jordanem, & tres civitates dabitis in terra Chanaan,

Aug. Locut. 127. 364. g.

15..... & incolæ qui in vobis, istæ civitates in refugium.....

VULGATA NOVA.

sidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint :

12. in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius judicetur.

13. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur,

Deut. 4. 41. Jos. 20. 7. 8.

14. tres erunt trans Jordanem, & tres in terra Chanaan,

15. tam filiis Israël quàm advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit.

VULGATA NOVA.

16. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est : reus erit homicidii, & ipse morietur.

17. Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit : similiter punietur.

18. Si ligno percussus interierit : percussoris sanguine vindicabitur.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 65. in Num. t. 3. 556. b.

19. Qui vindicat sanguinem, ipse interficiet homicidam : cùm occurrerit ei iste, interficiet eum.

VULGATA NOVA.

19. Propinquus occisi, homicidam interficiet : statim ut apprehenderit eum, interficiet.

VULGATA NOVA.

Deut. 19. 11.

20. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidias :

21. aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit : percussor, homicidii reus erit : cognatus occisi statim ut invenerit eum, jugulabit.

22. Quòd si fortuitu, & absque odio

23. & inimicitiis, quidquam horum fecerit,

24. & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata :

25. liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.

26. Si interfector extra fines urbium, quæ exulibus deputatæ sunt,

27. fuerit inventus, & percussus ab eo qui ultor est sanguinis : absque noxa erit qui eum occiderit :

28. debuerat enim profugus usque ad mortem Pontificis in urbe residere : postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam.

29. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris.

30. Homicida sub testibus punietur : ad unius testimonium nullus condemnabitur.

31. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur.

32. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt :

33. ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur : nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit.

34. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum : ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

πατάξας ψυχὴν ἀκουσίως. *Distinguetis vobis ipsis civitates : refugia erunt vobis, fugere illò homicidam, omnis qui percussit animam non sponte.* August. similiter Locut. 126. to. 3. 364. g. *refugia erunt vobis, fugere illò homicidam.*

℣. 12. Hoc, *à vindicante sanguinem*, sic habetur Græcè : ἀπὸ τοῦ ἀγχιστεύοντος τὸ αἷμα, id est, *ab eo qui propinquus est sanguine*, vel, *ab eo qui jure propinquitatis repetit sanguinem*, vel, *à redimente sanguinem*; reliqua similia.

℣. 13. Græc. Καὶ αἱ πόλεις ἃς δώσετε τὰς ἓξ πόλεις, φυγαδευτήρια ἔσονται ὑμῖν.

℣. 14. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 15. Græc. Καὶ τῷ παροίκῳ τῷ ἐν ὑμῖν, ἔσονται αἱ πόλεις αὗται, &c. *Et incolæ qui in vobis, erunt civitates istæ*, &c. ut supra.

℣. 19. Rectè è Græco, nisi excipias verbum *vindicat*, pro quo constanter, ὁ ἀγχιστεύων, ut sup. propriè, *qui propinquus est*. Vide seqq. ap. Aug.

CAPUT XXXVI.

VULGATA NOVA.

Sup. 27. 1.

1. ACcesserunt autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph : locutique sunt Moysi coram principibus Israël, atque dixerunt :

2. Tibi domino nostro, præcepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israël, & ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri :

3. quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum, de nostra hæreditate minuetur :

4. atque ita fiet, ut cùm jubilæus, id est, quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

5. Respondit Moyses filiis Israël, & Domino præcipiente ait : Rectè tribus filiorum Joseph locuta est :

6. & hæc lex super filiabus Salphaad à Domino promulgata est : Nubant quibus volunt, tantùm ut suæ tribus hominibus :

Tob. 7. 14.

7. ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu & cognatione sua :

8. & cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient : ut hæreditas permaneat in familiis,

9. nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant

10. ut à Domino separatæ sunt. Feceruntque filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum :

11. & nupserunt Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filiis patrui sui

VULGATA NOVA.

12. de familia Manasse, qui fuit filius Joseph: & possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu & familia patris earum.

13. Hæc sunt mandata atque judicia, quæ mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israël, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

NUMERI.

CAP. I. ℣. 51. Cùm castrametandum. *Alii* cùm castra metanda, *duabus vocibus numeroque plurali; minùs rectè.*

CAP. II. ℣. 2. Castrametabuntur filii Israël. *Alii scribunt genitivo casu* filiorum: *minùs aptè.*

℣. 4. Septuaginta quatuor millia sexcenti. *Non scribas secundo casu* sexcentorum.

℣. 24. Centum octo millia centum. *Non est omittendum posterius* centum.

CAP. III. ℣. 22. Septem millia quingenti. *Non scribas* quingentorum *gignendi casu.*

℣. 49. Et quos redemerant à Levitis. *Cave ne pluralem numerum* redemerant, *corrigas per singularem* redemerat.

CAP. IV. ℣. 6. Et operient rursum velamine ianthinarum pellium. *Sextum casum* velamine, *quidam commutant cum quarto* velamen, *malè. Porro pro* ianthinarum, *quidam dant* hyacinthinarum, *tum hoc versu, tum pluribus sequentibus, eo judicio quo supra, Exod. 25. ℣. 5.*

℣. 19. Ipsique disponent opera singulorum. *Quia de portando hic agitur, putarunt quidam* onera *potiùs legendum esse, quàm* opera, *falsi.*

℣. 46. Et quos recenseri fecit ad nomen Moses. *Non est omittenda vox* recenseri.

CAP. V. ℣. 3. Cùm habitaverim vobiscum. *Cave ne primam personam singularem* habitaverim, *commutes cum tertia plurali* habitaverint.

℣. 29. Si declinaverit mulier à viro suo. *Quidam libri confodiunt vocem* mulier, *sed immeritò.*

CAP. VI. ℣. 5. Novacula non transibit per caput ejus. *Alii scribunt* non ascendet super caput ejus, *minùs rectè.*

℣. 14. Et ovem anniculam immaculatam pro peccato. *Nequaquam omittendum est* pro peccato.

CAP. VII. ℣. 2. Præfectique eorum qui numerati fuerant. *Non omittatur enclitica particula* que.

℣. 84. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt. *Non est subrogandus quartus casus* dedicationem, *in locum sexti. Idem cavendum infra, 88.*

CAP. IX. ℣. 14. Juxta cæremonias & justificationes ejus. *Omnino retinendum est* ejus, *non mutandum cum reciproco* suas.

℣. 20. Quot diebus. *Alii habent* quotquot diebus.

CAP. X. ℣. 8. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis. *Nominativus pluralis* sacerdotes, *non cedat genitivo singulari* sacerdotis.

℣. 13. Juxta imperium Domini in manu Moysi. *Quidam scribunt* in manum, *quidam* per manum: *sed primum* in manu, *Hebræo consonat.*

CAP. XI. ℣. 3. Eò quòd incensus fuisset. *Non mutes* incensus *cum* succensus.

℣. 4. Flagravit desiderio. *Non addas* carnium *aut* carnis.

℣. 17. De spiritu tuo. *Nec hic addas* sancto.

℣. 21. Et ait Moyses. *Denique nec hic addas* ad Dominum.

℣. 31. Arreptans trans mare coturnices. *In locum participii passivi* arreptas, *quod est in aliis libris, substitutum est activum* arreptans.

Ibidem. Et demisit in castra. *Non mutes* demisit, *quod est dejecit, cum* dimisit.

℣. 32. Congregavit coturnicum, qui parum, decem coros. *Meritò hic omissa est vox* multitudinem, *quam quidam adjecerant, non animadvertentes genitivum* coturnicum *regi à* coros.

℣. 34. Populum qui desideraverat. *Non addas* carnes, *multòque minùs scribas*, Populum quem percussit Dominus, quia desideraverat carnes.

CAP. XII. ℣. 2. Quod cùm audisset Dominus. *Sequitur in plerisque libris* iratus est, *quod redundare meritò censuerunt Correctores, perficiendamque sententiam esse illis verbis quarti versûs* statim locutus est ad eum, *inclusis parenthesi verbis intermediis*, erat enim Moyses, *&c. Certe etiam libri nostri antiqui omittunt* Dominus, *quod alii addunt verbo* locutus est.

CAP. XIV. ℣. 2. Et in hac vasta solitudine utinam pereamus. *Locus insigniter restitutus, ablata negatione quæ est in plerisque codicibus* (& non in hac vasta solitudine) *& verbis subsequentibus* utinam pereamus, *junctis iis quæ præcedunt, non ut multi faciunt, iis quæ consequuntur.*

℣. 10. Cunctis filiis Israël. *Superfluit participium* videntibus, *quod addunt alii.*

℣. 19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus. *Meritò expunctum est pronomen* tui, *quod multi legunt*, populi tui hujus.

CAP. XV. ℣. 3. In holocaustum, aut victimam, vota solventes. *Nomini substantivo* victimam, *non est addendum adjectivum* pacificam, *quod faciunt libri plerique.*

℣. 4. Conspersæ oleo. *Alii habent quartum casum* conspersam, *relatum ad illud quod præcedit* decimam partem. *Correctores elegerunt secundum casum* conspersæ, *relatum ad nomen* similæ.

℣. 20. Sicut de areis primitias separatis. *Præsens* separatis *non est commutandum cum futuro* separabitis.

℣. 26. Qui peregrinantur inter eos. *Non mutes tertiæ personæ pronomen* eos, *cum secundæ* vos.

CAP. XVI. ℣. 11. Quid est enim Aaron. *Retinendum est neutrum* quid, *non substituendum masculinum* quis.

℣. 34. Fugit ad clamorem pereuntium. *Legendum est* ad clamorem, *non* à clamore, *multòque minùs* à timore.

℣. 40. Et omnis congregatio ejus. *Malè quidam scribunt* cognatio *pro* congregatio, *sive cœtus.*

℣. 43. Operuit nubes. *Non addas* tabernaculum, *sed subaudias.*

CAP. XVII. ℣. 3. Et una virga cunctas seorsum familias continebit. *Sic legunt antiqui codices, adverbium* seorsum *loco pronominis* eorum.

℣. 12. Ecce consumpti sumus, omnes perivimus. *Præteritum* perivimus, *non est commutandum cum futuro* peribimus.

CAP. XVIII. ℣. 9. Et cedit in sancta sanctorum. *Nec hic præsens* cedit, *mutandum est in futurum* cedet.

℣. 10. Quia consecratum est tibi. *Retinendum est pronomen* tibi, *non substituenda vox* Domino.

℣. 13. Universa frugum initia quas gignit humus. *Antiqui libri habent femininum* quas, *repudiato neutro* quæ.

℣. 15. Quidquid primum erumpit. *Non scribas futurum* erumpet, *pro præsenti.*

℣. 19. Pactum salis est. *Cave scribas* pacis *pro* salis. *Sal servit durationi.*

CAP. XIX. ℣. 3. Tradetisque eam Eleazaro. *Quidam pro plurali* tradetisque, *scribunt singulare* tradesque, *minùs rectè.*

CAP. XX. ℣. 20. Non transibis. *Servandus est numerus singularis* transibis.

CAP. XXI. ℣. 15. Ut requiescerent in Ar. *Non est scribendum* Arnon *dissyllabum, pro monosyllabo* Ar, *ut certè locorum prorsus diversorum sunt nomina.*

℣. 18. Et in baculis suis. De solitudine, Mathana. *Non addas* profectique sunt *ante* de solitudine, *nec* in *ante* Mathana: *subaudienda enim hæc sunt, non exprimenda.*

℣. 20. De Bamoth vallis est. *Non est omittenda præpositio* de, *quod & aliàs docuimus in Notationibus nostris.*

CAP. XXII. ℣. 20. Si vocare te venerunt homines isti. *Præteritum indicativi* venerunt, *præstat conjunctivo* venerint.

℣. 37. Misi nuncios ut vocarem te. *In aliis libris, pro prima persona singulari, est tertia pluralis* vocarent.

CAP. XXIII. ℣. 14. Impositis supra vitulo atque ariete. *Alii legunt numero plurali* vitulis atque arietibus, *eodem sensu.*

CAP. XXIV. ℣. 7. Et semen illius erit in aquas multas. *Quidam pro* aquas, *scripserunt* gentes, *commentarium vertentes in textum.*

℣. 22. Et fueris electus de stirpe Cin. *Cave ne pro* Cin, *scribas* Cham *nomen filii Noë, quod quidam.*

CAP. XXV. ℣. 13. Quia zelatus est pro Deo suo. *Non addas* zelo.

CAP. XXVI. ℣. 12. Jamin, ab hoc familia. *Non præponas* & *conjunctionem ante* Jamin.

℣. 14. Viginti duo millia ducenti. *Non mutes nomina-*

vum ducenti, *in genitivum* ducentorum.

℣. 18. Quadraginta millia quingenti. *Nec hic nominativus cum genitivo* quingentorum *commutandus: similisque ratio observanda est infra*, ℣℣. 22. 25. 27. 34. 37. 41. 43. 47. 50.

℣. 38. Abiram, à quo familia Abiramitarum. *Quidam addito* c, *scribunt* Achiram, Achiramitarum: *utroque modo exprimitur littera Hebraïca* heth *seu* cheth.

℣. 62. Quia non sunt recensiti. *Præferenda est conjunctio* quia, *pronomini* qui.

Cap. XXVII. ℣. 14. In Cades deserti Sin. *Rectiùs legitur secundo casu* deserti, *quam sexto* deserto, *aut* in deserto.

℣. 18. Virum in quo est spiritus. *Non addas vocem* Dei.

Cap. XXVIII. ℣. 11. In calendis autem offeretis. *Multa exemplaria post* autem, *addunt* id est, in mensium exordiis: *id quod, tanquam commentarium textui mistum, omiserunt Romani Patres.*

℣. 13. Similæ ex oleo. *Non addas participium* conspersæ, *quod satis intelligendum dat præpositio* ex.

Cap. XXIX. ℣. 11. Cum sacrificio & libaminibus eorum. *Non mutes præpositionem* cum, *in præpositionem* in, *aut conjunctionem* &.

Cap. XXX. ℣. 14. In arbitrio viri erit ut faciat. *Scribendum est ex antiquis codicibus*, ut, *non* sive, *tametsi sequatur*, sive non faciat.

Cap. XXXI. ℣. 30. Cunctorum animantium. *Alii claritatis causa addunt conjunctionem encliticam* cunctorumque.

℣. 52. Pondo sedecim millia. *Non est subrogandum* pondere sanctuarii *in locum vocis* pondo.

Cap. XXXII. ℣. 4. Regio uberrima est. *Alii minùs rectè, mutatis nominativis in genitivos, scribunt* regionis uberrimæ est.

℣. 17. Erunt in urbibus muratis. *Ita vertit Interpres*, muratis, *quod est, muro cinctis, pro quo alii* munitis.

℣. 28. Et principibus familiarum per tribus Israël. *Non omittas præpositionem* per.

℣. 35. Et Etroth & Sophan. *Malè quidam scribunt monosyllabum* Roth *pro dissyllabo* Etroth.

Cap. XXXIII. ℣. 3. Quintadecima die mensis primi, altera die Phase. *Superfluit obestque sensui verbum* fecerunt, *quod multi addunt*: Fecerunt altera die Phase. *Præpositio autem* post, *quam alii præponunt voci* Phase, *intelligenda est, non legenda. Consulat qui volet Notationes nostras in hunc locum.*

℣. 38. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor. *Non est omittenda vox* sacerdos.

℣℣. 44. 45. Et de Oboth, venerunt in Iieabarim..... Profectique de Iieabarim. *Alii pro* Iieabarim, *omissa priore* i *vocali, scribunt* Ieabarim: *minùs rectè.*

℣. 54. Et paucis angustiorem. *Antiqui libri habent positivum* paucis, *pro eo, qui in aliis codicibus est, comparativo* paucioribus.

Cap. XXXIV. ℣. 4. A meridie usque ad Cadesbarne. *Pro* à meridie, *alii libri scribunt* in meridiem, *alii* ad meridiem, *malè.*

℣. 8. A quo venient in Emath. *Non est mutandus numerus pluralis in singularem* veniet.

℣. 11. Descendent termini in Rebla. *Pro* Rebla, *codices minùs accurati scribunt, additâ tertiâ syllabâ*, Reblatha, *quod non est hujus loci.*

℣. 29. Hi sunt quibus præcepit Dominus. *Non mutes præteritum perfectum* præcepit, *in plusquam perfectum* præceperat.

Cap. XXXV. ℣. 19. Statim ut apprehenderit eum, interficiet. *Pro* interficiet, *invenio in libris antiquis* percutiet, *quod idem unum est: sed passivum* interficietur, *quod est in aliis exemplaribus, spurium est.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

NUMERI.

Cap. VIII. ℣. 2. Cùm posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis: contra eam partem quam candelabrum respicit, lucere debebunt. *Magna pars horum verborum, hæc, inquam*, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis, *omittitur ab Hebræis & Græcis codicibus, quinetiam à quibusdam Latinis Mss. Videri possit addita fuisse explicationis causâ ex Exod.* 40. ℣. 22.

Cap. XVIII. ℣. 28. Et universis quorum accipitis, primitias offerte Domino. *Sic monent quidam interpungendum, ut* primitias *referatur ad* offerte, *&* quorum *subaudias* decimas.

Cap. XX. ℣. 6. Clamaveruntque ad Dominum atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem hujus populi, & aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. *Versiculum hunc, cum Hebraïcis, Græcis, & Chaldaïcis libris, omittunt textus Latinus Regii operis, & textus Rabani commentario adjunctus. Quidam putant acceptum fuisse ex Epistola feriæ sextæ post Dominicam tertiam Quadragesimæ: ut collector Epistolarum aliquando omittit, aliquando addit aliunde quædam.*

Cap. XXV. ℣. 12. Idcirco loquere ad eum. *Alii libri supplent plurale* ad eos, *loco singularis: neutrum enim Hebraïcè legitur.*

*CAPITULA[a] LIBRI DEUTERONOMII,

Ex codd. Mss. S. Pauli, Orat. B. VI. & B. VII. S. Petri, 21. Vatic. 4220. edita à Josepho Maria Caro presb. Romæ, 1688. & to. 1. nov. edit. Hieron.

I. *Verba quæ locutus est Moyses* [b] *omni Israël, quadragesimo anno in eremo post occisionem Seon & Og regum*, *per omnia, quæ præcepit* [c] *illi Deus in* [d] *Choreb.* c. 1. ℣. 1.

II. *Dixit Moyses ad populum in tempore illo:* [e] *Non potero solus sufferre vos; & ordinavi vobis viros sapientes, qui præessent vobis.* c. 1. ℣℣. 10. 15.

III. [f] *Extollentes se de Choreb, ambulaverunt per omnem eremum.* c. 1. ℣. 19.

IV. *Accessistis ad me, & dixistis: Mittamus viros ante nos;* [g] *& feci secundùm hoc verbum.* c. 1. ℣. 22.

V. *Et noluistis ascendere, neque credidistis verbo Domini.* c. 1. ℣. 26.

VI. *Et dixi vobis: Dominus Deus* [h] *præcedit vos, & non credidistis.* c. 1. ℣℣. 30. 32.

VII. *Murmurastis; & exacerbatus est Dominus, & juravit non intraturos vos in terram illam bonam, nisi Caleb, & filios ejus.* c. 1. ℣℣. 34. 36.

VIII. [i] *Et mihi iratus est Dominus causâ vestri, di-*

Notæ.

* Hæc Capitula optimè conveniunt cum Græco, ut videtur infra in notis; non tamen longè absunt à Vulgata.

[a] Al. *de libro.*

[b] Al. *ad omnem.*

[c] Al. *illis.*

[d] Edit. no. Hieron. *Horeb.*

[e] In Græco: Οὐ δυνήσομαι μόνος φέρειν ὑμᾶς. In Vulg. *Non possum solus sustinere vos.* 1. 10.

[f] Edit. Hieron. *Tollentes..... Horeb*: al. *Extollentes vos de Choreb, ambulastis.* Gr. Καὶ ἀπάραντες ἐκ Χωρήβ. Vulg. *Profecti autem de Horeb.* 1. 19.

[g] Al. *& fecistis hoc verbum.*

[h] Edit. Hieron. *præcedet.*

[i] Concordant ista cum Græco, in quo Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ;

eens : Nec tu intrabis ibi ; ſed Jeſus filius Nave intrabit ibi , & filii eorum , quos dixerunt captivos futuros. c. 1. ℣℣. 37. 38.

IX. *Et contra mandatum aſcendiſtis in montem ; & exivit Amorrhæus , & perſecutus eſt vos.* c. 1. ℣. 43.

X. *Similiter decurrit per ſingula , & dinumerat univerſa magnalia Dei & virtutes , quibus præibat eos Deus : & quomodo aluit eos in deſerto per quadraginta annos ; & quæ fecit Deus duobus regibus Seon & Og.* c. 2. ℣. 1.

XI. *Et precatus ſum Dominum in tempore illo , & deſpexit me veſtri causâ.* c. 3. ℣℣. 23. 26.

XII. *Hìc iterum aſtringit ne diſcedant à mandatis.* c. 4. ℣. 6.

XIII. *Videte ne faciatis vobis ſculptile , ſimilitudinem omnis hominis , aut pecoris , aut alicujus rei , quæ ſunt ſuper terram , aut in cœlo , aut in mari.* c. 4. ℣℣. 16. 17. ſeqq.

XIV. *Dominus iratus eſt mihi propter vos , & non intrabo vobiſcum ; ſed* [a] *morior in hac terra : Attendite ne oblivifcamini* [b] *teſtamentum Domini Dei veſtri ;* [c] *quoniam ſi exacerbaveritis Deum , teſtor vobis hodie cœlum & terram ,* [d] *quia perietis de terra illa.* c. 4. ℣℣. 22. 23. 26.

XV. *Interrogate ſi à quo creavit Deus hominem , auditum eſt hoc ; Si eſt gens ſub cœlo , cui locutus ſit Dominus de medio* [e] *ignis* c. 4. ℣℣. 32. 33.

XVI. *Tunc diſpoſuit Moyſes civitates ad refugium* [f] *homicidarum* c. 4. ℣. 41.

XVII. *Hæc eſt lex quam locutus eſt Moyſes , convocans ad ſe omnem Iſrael.* c. 4. ℣. 44.

XVIII. *Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem* [g] *ſynagogam Iſrael : & dixiſtis mihi ut audirem à Deo , & locutus eſſem vobis : & nunc facite quæcunque præcepit vobis* [h] *Dominus , non declinantes in dexteram neque in ſiniſtram.* c. 5. ℣℣. 22. 29. 32.

XIX. *Audi Iſraël : Dominus Deus noſter , Dominus unus eſt : & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , & ex tota virtute tua.* c. 6. ℣℣. 4. 5.

XX. *Dominum Deum tuum timebis , & illi ſoli ſervies.* c. 6. ℣. 13.

XXI. *Non ibitis poſt deos alienos , ne eradicemini.* c. 6. ℣℣. 14. 15.

XXII. *Non tentabis Dominum Deum tuum , ſed facies quæ præcepit tibi : & filio tuo dices quemadmodum* [i] *eduxit te Dominus de Ægypto.* c. 6. ℣℣. 16. 17. 21.

XXIII. *Quòd ſi introduxerit te Dominus in terram , quam poſſeſſurus es , diſperdes omnes gentes ipſas , & aras* [k] *eorum , &* [l] *vitulos , & ſculptilia combures igni.* c. 7. ℣℣. 1. 2. 5.

XXIV. *Si obſervaveritis præcepta & juſtitias iſtas , ſervabit & vobis Dominus teſtamentum , quod juravit patribus veſtris ; & benedicet vos , & expellet omnem languorem à vobis.* c. 7. ℣℣. 12. 15.

XXV. *Non parces gentibus , quas Dominus ſubjiciet tibi , nec* [m] *dices : Magna gens hæc ; & quomodo potero adversùs eam ? Et non concupiſces aurum vel argentum de ſculptilibus eorum , ſed anathematiſabis ea.* c. 7. ℣℣. 16. 17. 25.

XXVI. [n] *Omnia mandata quæ trado vobis hodie , obſervabitis , ut vivatis : & in mente habete omnia quæ experti eſtis in deſertis ; & eſuriſtis , & dedit vobis Dominus manna , ut ſciretis , quia non in pane tantùm vivit homo , ſed in omni verbo Dei.* c. 8. ℣℣. 1. 2. 3.

XXVII. [o] *Attende tibi ne oblivifcaris beneficia Domini Dei tui.* c. 8. ℣. 11.

XXVIII. *Non dicas in corde tuo : Virtus mea fecit hæc omnia.* c. 8. ℣. 17.

XXIX. [p] *Audi Iſraël : Tu tranſies hodie Jordanem , & poſſidebis gentes magnas , & civitates munitas ; & ſcies quia Dominus Deus tuus præcedet te.* c. 9. ℣℣. 1. 3.

XXX. *Non dicas in corde tuo : Propter juſtitias meas introduxit me Dominus in terram iſtam.* c. 9. ℣. 4.

XXXI. *In mente habete , quoties exacerbaveritis Dominum in deſertis* [q] *diffidentes.* c. 9. ℣. 7.

XXXII. [r] *Et in Choreb exacerbaſtis Dominum , quando feciſtis conflatile.* c. 9. ℣. 8.

XXXIII. *Et dixit Dominus ad me : Sine me , & deleam illos.* c. 9. ℣. 13.

XXXIV. *Et deſcendi de monte , & vidi quia peccaſtis ; & projeci tabulas de manibus meis , & confregi illas.* c. 9. ℣. 15.

XXXV. [ſ] *Et deprecatus ſum Dominum iterum , ſicut priùs , quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non edi , & aquam non bibi.* c. 9. ℣. 18.

XXXVI. *Et in Aaron iratus eſt valde Dominus , pro eo quòd feciſtis vitulum.* c. 9. ℣. 20.

XXXVII. *Et ſumpſi , & combuſſi illum.* c. 9. ℣. 21.

XXXVIII. *Et in tentatione exacerbaſtis Dominum.* c. 9. ℣. 22.

XXXIX. *Et quando* [t] *dimiſit vos Dominus à Cades Barnæ.* c. 9. ℣. 23.

XL. [u] *Et precatus ſum ante Dominum quadraginta diebus , & quadraginta noctibus.* c. 9. ℣. 25.

XLI. *In illo tempore dixit mihi Dominus : Præcide tibi duas tabulas lapideas ſicut priores , & aſcende ad me in montem.* c. 10. ℣. 1.

XLII. *Et feci arcam , & aſcendi in montem.* c. 10. ℣. 3.

XLIII. *Et deſcendi , & miſi tabulas in arcam.* c. 10. ℣. 5.

XLIV. *In illo tempore ſeparavit Dominus tribum Levi , ut portarent arcam.* c. 10. ℣. 8.

XLV. *Et nunc Iſraël , quid Dominus poſtulat à te aliud , quàm ut timeas Dominum Deum tuum , & diligas eum , & ſervias ei ?* c. 10. ℣. 12.

XLVI. *Dominum Deum tuum timebis , & illi ſoli ſervies.* c. 10. ℣. 20.

XLVII. *Cum ſeptuaginta* [x] *quinque animabus deſ-*

NOTÆ.

in Vulg. *Joſue filius Nun.* 1. 38.

[a] Al. *moriar.* Vid. Aug. inf.

[b] Al. *mandatum.*

[c] Al. *quod.*

[d] Al. *quod peribitis.*

[e] Al. *igni.* Vid. Aug. inf. 4. 32.

[f] Al. *homicidiorum.*

[g] Ita Græc. cum Vet. Interp. Iren. Vulg. *ad omnem multitudinem.* 5. 22.

[h] Al. *Deus.*

[i] Ed. Hieron. *eduxerit.*

[k] Edit. Hieron. *earum.*

[l] Edit. Hieron. *titulos.*

[m] Al. *dicas.*

[n] Gr. Πάσας τὰς ἐντολὰς ἃς ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν ζήμερον , φυλάξεσθε ποιεῖν , ἵνα ζῆτε. Vulg. *Omne mandatum quod ego præcipio tibi hodie , cave diligenter ut facias , ut poſſitis vivere.* 8. 1.

[o] Similiter inf. Ambroſ. ad verbum : Vulg. *Obſerva & cave , ne quando oblivifcaris Domini Dei tui.* 8. 11.

[p] Favet Gr. nec longè diſtat Vulg. 9. 1. 3.

[q] Edit. Hieron. delet *diffidentes.*

[r] Ita Aug. infra cum Gr. In Vulg. *Et in Horeb provocaſti eum.* Ed. Hieron. *Horeb.*

[ſ] Ita Gr. ad verbum. Vulg. *Et procidi ante Dominum , ſicut priùs..... panem non comedens..... non bibens.* 9. 18.

[t] Edit. Hieron. *miſit.*

[u] Sic in Gr. Vulg. *Et jacui coram Domino.* 9. 25.

[x] Edit. Hieron. delet *quinque* , extremò verò hab. *multitudinem.* Similiter in Græco & Vulg. deeſt *quinque.* Vide

cenderunt patres tui in Ægyptum; & fecit te Deus sicut stellas cœli in multitudine. c. 10. ℣. 22.

XLVIII. *Et amabis Dominum; & scies quomodo te eduxit Dominus de Ægypto, & quæ fecerit Dathan & Abiron, filiis Eliab.* c. 11. ℣℣. 1. 2. 6.

XLIX. *Quòd si audieritis præcepta illius, dabit pluviam terræ vestræ, & satietatem in agris vestris.* c. 11. ℣℣. 13. 14.

L. *Et si obaudieritis omne præceptum istud, ejiciet Dominus omnes gentes à facie vestra.* c. 11. ℣. 23.

LI. *Ecce do vobis hodie* [a] *benedictiones & maledictiones.* c. 11. ℣. 26.

LII. [b] *Ista sunt præcepta & judicia, quæ observabitis.* c. 12. ℣. 1.

LIII. *Non facietis voluntatem vestram.* c. 12. ℣. 8.

LIV. *In loco quem elegerit Dominus, offeretis omnia quæ ego mando vobis.* c. 12. ℣℣. 11. 12. 13. 14.

LV. *Omnes primitias tuas in conspectu Domini Dei tui manducabis.* c. 12. ℣. 18.

LVI. *Attendite ne manducetis sanguinem.* c. 12. ℣. 15.

LVII. *Custodi, & fac omnia verba quæ ego mando tibi.* c. 12. ℣. 28.

LVIII. *Omne verbum quod ego mando tibi, custodi & fac: & prophetam qui dixerit tibi: Eamus, & serviamus diis, non audies.* c. 12. ℣. 32. c. 13. ℣. 2.

LIX. *Post Dominum Deum vestrum ibitis, & ipsum timebitis.* c. 13. ℣. 4.

LX. *Si autem frater tuus, aut filius, aut conjux, aut amicus dixerit tibi: Eamus, & serviamus diis; non parces ei, sed* [c] *deferes eum, & lapidabitur.* c. 13. ℣℣. 8. 10.

LXI. *Si autem audieris in una ex civitatibus tuis esse homines peccatores, qui recedere fecerunt* [d] *à Deo omnes inhabitantes in ea; & si verè factum est, interficies omnes.* c. 13. ℣. 15.

LXII. *Non facietis decalvationem super mortuum.* c. 14. ℣. 1.

LXIII. *Hæc pecora, quæ manducabitis.* c. 14. ℣. 4.

LXIV. *Hæc manducabitis ab his, quæ sunt in aquis.* c. 14. ℣. 9.

LXV. *Omnem avem mundam manducabitis.* c. 14. ℣. 11.

LXVI. *Decimas agri tui offeres in loco, quem elegerit Dominus.* c. 14. ℣. 22.

LXVII. *Cùm autem longè fuerit à te, vendes ea, & illic redimes.* c. 14. ℣℣. 24. 25.

LXVIII. *Post septem annos facies remissionem.* c. 15. ℣. 1.

LXIX. *Si audieris vocem Domini Dei tui, princeps eris gentium multarum.* c. 15. ℣℣. 5. 6.

LXX. *Si factus fuerit in te egens de fratribus tuis.* c. 15. ℣. 7.

LXXI. *Si emeris puerum Hebræum, sex annos serviet tibi.* c. 15. ℣. 12.

LXXII. *Omne primitivum sanctificabis Domino.* c. 15. ℣. 19.

LXXIII. *Custodi mensem novorum: & facies pascha Domino Deo tuo.* c. 16. ℣. 1.

LXXIV. *Judices & scribas constitues, ut judicent justè.* c. 16. ℣. 18.

LXXV. *Non plantabis tibi lucum.* c. 16. ℣. 21.

LXXVI. *Si inventus fuerit in te serviens diis, in duobus vel tribus testibus* [e] *moriatur.* c. 17. ℣℣. 2. 6.

LXXVII. *Si latuerit te verbum, vade ad sacerdotem.* c. 17. ℣. 9.

LXXVIII. *Qui non audierit sacerdotem, moriatur.* c. 17. ℣. 12.

LXXIX. *Alienigenam non facies principem super te.* c. 17. ℣. 15.

LXXX. *Hoc judicium sacerdotum.* c. 18. ℣. 3.

LXXXI. *Non invenietur in te lustrans filium suum aut filiam.* c. 18. ℣. 10.

LXXXII. *Prophetam suscitabo eis ex fratribus eorum.* c. 18. ℣. 18.

LXXXIII. *Propheta si locutus fuerit verbum, & non contigerit.* [f] c. 18. ℣. 22.

LXXXIV. *Hoc præceptum homicidæ.* c. 19. ℣. 4.

LXXXV. *Non transferes terminos, quos* [g] *posuerunt patres tui.* c. 19. ℣. 14.

LXXXVI. *Non accipies testimonium unius adversùs hominem.* c. 19. ℣. 15.

LXXXVII. *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente.* c. 19. ℣. 21.

LXXXVIII. *Si exieris ad bellum, noli timere.* c. 20. ℣. 1.

LXXXIX. *Si* [h] *accesseris expugnare civitatem.* c. 20. ℣. 10.

XC. *Si obsederis civitatem.* c. 20. ℣. 18.

XCI. *Si inventus fuerit vulneratus in terra.* c. 21. ℣. 1.

XCII. *Si tradiderit tibi Deus inimicos tuos.* c. 21. ℣. 10.

XCIII. [i] *Si fuerint homini duæ uxores, dilecta, & odibilis.* c. 21. ℣. 15.

XCIV. *Si fuerit alicui filius inobediens.* c. 21. ℣. 18.

XCV. *Si fuerit in aliquo peccatum ad mortem.* c. 21. ℣. 22.

XCVI. *Si videris animal fratris tui errans, vel cadens.* c. 22. ℣. 1.

XCVII. *Non induet mulier vestem virilem.* c. 22. ℣. 5.

XCVIII. *Si inveneris nidum avium.* c. 22. ℣. 6.

XCIX. *Si domum novam ædificaveris.* c. 22. ℣. 8.

C. *Non arabis in vitulo & asino.* c. 22. ℣. 10.

CI. *Si quis acceperit uxorem, & oderit eam.* c. 22. ℣. 13.

CII. *Si inventus fuerit adulter cum adultera.* c. 22. ℣. 22.

CIII. *Si dormierit aliquis cum puella desponsata.* c. 22. ℣. 23.

CIV. *Si in campo invenerit quis puellam desponsatam, & vim fecerit ei.* c. 22. ℣. 25.

CV. *Si invenerit quis puellam virginem, & dormierit cum ea.* c. 22. ℣. 28.

CVI. *Non accipiet homo uxorem* [k] *patris sui.* c. 22. ℣. 30.

CVII. *Non intrabit* [l] *abscissus in ecclesiam Domini.* c. 23. ℣. 1.

NOTÆ.

inf. 10. 22.

[a] Edit. Hieron. *benedictionem & maledictionem.* Græc. Ἰδὲ ἐγὼ δίδωμι ἐνώπιον ὑμῶν τὴν, &c. Vulg. *En propono in conspectu vestro*, &c. 11. 26.

[b] Ita Gr. ad verbum, nec longè abest Vulg. 12. 1.

[c] Similiter hab. S. Pacian. inf. c. 13. ℣. 9. *deferes eum.*

[d] In edit. Hieron. deest *à Deo.*

[e] Edit. Hieron. *moretur.* Similiter in Gr. Ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν, ἢ ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθανεῖται. Vulg. *In ore duorum, aut trium testium peribit.* 17. 6.

[f] Edit. Hieron. addit *interficiatur.*

[g] Al. *posuerant.*

[h] Al. *processeris.*

[i] Sic Ambros. inf. cum Gr. Vulg. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam.*

[k] Al. *fratris.*

[l] In Gr. θλαδίας, οὐδὲ ἀποκεκομμένος. Vulg. *eunuchus attritis vel amputatis testiculis.* 23. 1.

CVIII. *Non intrabit fornicaria, nec* [a] *Ammonites, & Moabites in ecclesiam Domini.* c. 23. ℣℣. 2. 3.

CIX. *Non abominabis Idumæum, neque Ægyptium.* c. 23. ℣. 7.

CX. *Si fuerit homo immundus, exibit extra castra.* c. 23. ℣. 10.

CXI. *Non trades servum domino suo.* c. 23. ℣. 15.

CXII. *Non erit Israëlites fornicaria.* c. 23. ℣. 17.

CXIII. *Non inferes mercedem fornicariæ.* c. 23. ℣. 18.

CXIV. *Non exiges à fratre tuo usuram.* c. 23. ℣. 19.

CXV. *Si voveris votum Domino, non tardes reddere illud.* c. 23. ℣. 21.

CXVI. *Si intraveris in vineam proximi tui.* c. 23. ℣. 24.

CXVII. *Si intraveris in segetem proximi tui.* c. 23. ℣. 25.

CXVIII. *Si quis acceperit uxorem, & invenerit in ea rem turpem.* c. 24. ℣. 1.

CXIX. *Si quis acceperit uxorem in recenti, non exiet ad bellum.* c. 24. ℣. 5.

CXX. *Non pignorabis molam.* c. 24. ℣. 6.

CXXI. *Si captus fuerit fur.* c. 24. ℣. 7.

CXXII. *In mente habe quæ fecerit Dominus Mariæ.* c. 24. ℣. 9.

CXXIII. *Debitorem non pignorabis per vim.* c. 24. ℣. 10.

CXXIV. *In pignore pauperis non dormies, & mercedem laboranti ne tarde reddideris.* c. 24. ℣℣. 12. 15.

CXXV. *Non morientur patres pro filiis.* c. 24. ℣. 16.

CXXVI. *Non declinabis judicium advenæ, & orphani, & viduæ.* c. 24. ℣. 17.

CXXVII. *Non pignorabis viduam.* c. 24. ℣. 17.

CXXVIII. *Si secaveris segetem.* c. 24. ℣. 19.

CXXIX. *Si* [b] *leges olivam.* c. 24. ℣. 20.

CXXX. *Si vindemiabis vineam.* c. 24. ℣. 22.

CXXXI. *Si judicaveris impium, dabis ei quadraginta flagellos.* c. 25. ℣. 3.

CXXXII. *Non infrenabis bovem triturantem.* c. 25. ℣. 4.

CXXXIII. *Si mortuus fuerit quis habens uxorem sine filiis, accipiet eam frater ejus.* c. 25. ℣. 5.

CXXXIV. *Si noluerit homo accipere uxorem fratris sui.* c. 25. ℣. 7.

CXXXV. *Si rixaverint duo homines in se.* c. 25. ℣. 11.

CXXXVI. *Non erit tibi pondus iniquum, & mensuræ duplices.* c. 25. ℣. 13.

CXXXVII. *In mente habe quanta tibi fecerit Amalec.* c. 25. ℣. 17.

CXXXVIII *Cùm* [c] *introieritis in terram quam Dominus Deus dabit vobis.* c. 26. ℣. 1.

CXXXIX. *Et dixit Moyses ad populum: Tacete, & audite.* c. 27. ℣. 9.

CXL. *Hi stabunt benedicere plebem, & hi maledicere.* c. 27. ℣. 12.

CXLI. *Maledictus omnis qui fecerit hæc.* c. 27. ℣. 14.

CXLII. *Si custodieritis præcepta Domini, venient super vos benedictiones* [d] *omnes.* c. 28. ℣. 1.

CXLIII. *Si non audieritis, venient in vos maledictiones istæ.* c. 28. ℣. 15.

CXLIV. *Vocavit Moyses omnes filios Israël, & dixit ad eos: Scitis quanta fecerit Dominus Pharaoni propter vos.* c. 29. ℣. 2.

CXLV. [e] *Quæ sunt absconsa, Deo; quæ autem palam, nobis.* c. 29. ℣. 29.

CXLVI. *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo.* c. 30. ℣. 14

CXLVII. *Ecce dedi ante oculos tuos vitam & mortem.* c. 30. ℣. 15.

CXLVIII. *Et consummavit Moyses omnia verba ista.* c. 31. ℣. 1.

CXLIX. *Et vocavit Moyses Jesum, & dixit ei: Viriliter age, & convalesce.* c. 31. ℣. 7.

CL. *Dixit Dominus ad Moysen: Tu dormies cum patribus tuis, & fornicabitur plebs hæc post deos alienos.* c. 31. ℣. 16.

CLI *Scripsit Moyses canticum hoc.* c. 31. ℣. 22.

CLII. *Dixit Dominus ad Moysen: Ascende in montem Abarim, & morere ibi.* c. 32. ℣. 48.

CLIII. *Benedixit Moyses homo Dei filios Israël.* c. 33. ℣. 1.

CLIV. *Mortuus est Moyses in terra Moab.* c. 34. ℣. 5.

CLV. *Et non fuit propheta in Israël, sicut fuit Moyses.* c. 34. ℣. 10.

NOTÆ.

[a] Edit. Hieron. *Ammanites.*
[b] Edit. Hieron. *collegeris.*
[c] Al. *intraveris.*
[d] Ed. Hieron. *istæ.*
[e] Ita Aug. infra. Item Græcè: Τὰ κρυπτὰ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· τὰ δὲ φανερὰ, ἡμῖν· nec differt Vulg.

LIBER DEUTERONOMII.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de xlii. mans. 19. d.

1. HÆc verba, quæ locutus eſt Moyſes omni Iſraël trans Jordanem in deſerto, ad occidentem.....

VULGATA NOVA.

1. HÆc ſunt verba, quæ locutus eſt Moyſes ad omnem Iſraël trans Jordanem in ſolitudine campeſtri, contra mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Haſeroth, ubi auri eſt plurimum :

VULGATA NOVA.

2. undecim diebus de Horeb per viam montis Seir uſque ad Cadesbarne.

3. Quadrageſimo anno, undecimo menſe, prima die menſis, locutus eſt Moyſes ad filios Iſraël omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis :

Num. 21. 24.

4. poſtquam percuſſit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon : & Og regem Baſan, qui manſit in Aſtaroth, & in Edrai,

5. trans Jordanem in terra Moab. Cœpitque Moyſes explanare legem, & dicere :

6. Dominus Deus noſter locutus eſt ad nos in Horeb, dicens : Sufficit vobis quòd in hoc monte manſiſtis :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. l. 5. 365. a.

7..... uſque ad flumen magnum, flumen Euphratem.

VULGATA NOVA.

7. revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cætera quæ ei proxima ſunt campeſtria atque montana & humiliora loca contra meridiem, & juxta littus maris, terram Chananæorum, & Libani uſque ad flumen magnum Euphraten.

VULGATA NOVA.

8. En, inquit, tradidi vobis : ingredimini & poſſidete eam, ſuper qua juravit Dominus patribus veſtris, Abraham, Iſaac, & Jacob, ut daret illam eis, & ſemini eorum poſt eos.

VERSIO ANTIQUA.

9..... *Vide Not.*

Capitul. ſup. 11.

10. Non potero ſolus ſufferre vos.....

VULGATA NOVA.

9. Dixique vobis illo in tempore :

10. Non poſſum ſolus ſuſtinere vos : quia Dominus Deus veſter multiplicavit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli, plurimi.

Exod. 18. 18.

VULGATA NOVA.

11. (Dominus Deus patrum veſtrorum addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis ſicut locutus eſt.)

12. Non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠. 1. Ad verbum è Græco.

✠. 7. Similiter in Gr. Notat Aug. non dici, *uſque ad flumen magnum Euphratem.*

✠✠. 9. 10. Antecedunt iſta ibid. *Dixit Moyſes ad po-*

VULGATA NOVA.

pondus ac jurgia.

13. Date ex vobis viros ſapientes & gnaros, & quorum converſatio ſit probata in tribubus veſtris, ut ponam eos vobis principes.

14. Tunc reſpondiſtis mihi: Bona res eſt, quam vis facere.

VULGATA NOVA.

15. Tulique de tribubus veſtris viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos ſingula.

16. Præcepique eis, dicens: Audite illos, & quod juſtum eſt judicate: ſive civis ſit ille, ſive peregrinus.

17. Nulla erit diſtantia perſonarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujuſquam perſonam, quia Dei judicium eſt. Quòd ſi difficile vobis viſum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam.

Joan. 7. 24. Lev. 19. 15. Inf. 16. 19. Prov. 24. 23. Eccli. 42. 1. Jacobi 2. 1.

VERSIO ANTIQUA.

15. Et ordinavi vobis viros ſapientes..... qui præeſſent vobis.

Capitul. ſup. II.

16...... Audite inter fratres veſtros, & judicate juſtè inter medium viri, & inter medium fratris, & in medio proſelyti ejus.

Lucif. Cal. l. pro S. Athan. 183. g.

17. Non accipietis perſonam in judicio, adversùs minorem aut adversùs majorem judicabitis: non perſonam hominis, quoniam judicium eſt Dei. Et judicium quod durum fuerit à vobis, afferetis illud ad me.....

Aug. Locut. 2. t. 3. 365. a.

VULGATA NOVA.

18. Præcepique omnia quæ facere deberetis.

19. Profecti autem de Horeb, tranſivimus per eremum terribilem & maximam, quam vidiſtis, per viam montis Amorrhæi, ſicut præceperat Dominus Deus noſter nobis. Cùmque veniſſemus in Cadesbarne,

Num. 13. 1.

20. dixi vobis: Veniſtis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noſter daturus eſt nobis.

VULGATA NOVA.

21. Vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: aſcende & poſſide eam, ſicut locutus eſt Dominus Deus noſter patribus tuis: noli timere, nec quidquam paveas.

22. Et acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis: Mittamus viros qui conſiderent terram: & renuntient per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere civitates.

Num. 13. 3. & 32. 8.

VERSIO ANTIQUA.

21. Videte, tradidit vobis Dominus Deus veſter, ante faciem veſtram, terram: aſcendentes poſſidete, quemadmodum dixit Dominus patrum noſtrorum nobis: nolite timere, neque formidetis.

Lucif. Cal. pro S. Athan. 183. b.

22.... acceſſiſtis ad me, & dixiſtis: Mittamus viros ante nos.....

Capitul. ſup. IV.

VULGATA NOVA.

23. Cùmque mihi ſermo placuiſſet, miſi ex vobis duodecim viros, ſingulos de tribubus ſuis.

24. Qui cùm perrexiſſent, & aſcendiſſent in montana, venerunt uſque ad vallem botri: & conſideratâ terrâ,

25. ſumentes de fructibus ejus, ut oſtenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona eſt terra, quam Dominus Deus noſter daturus eſt nobis.

VULGATA NOVA.

26. Et noluiſtis aſcendere, ſed increduli ad ſermonem Dei noſtri,

27. murmuraſtis in tabernaculis veſtris, atque dixiſtis: Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28. Quò aſcendemus? nuncii terruerunt cor noſtrum, dicentes: Maxima multitudo eſt, & nobis ſtaturâ procerior: urbes magnæ, & ad cœlum uſque munitæ, filios Enacim vidimus ibi.

29. Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos:

VERSIO ANTIQUA.

26. Et noluiſtis aſcendere, neque credidiſtis verbo Domini.....

Capitul. ſup. V.

27..... Propter quod odiit nos Dominus, eduxit nos de terra Ægypti, tradere nos in manus Amorrhæorum, & diſperdere nos.

Lucif. Cal. pro S. Athan. 183. b. 184. a.

28..... fratres veſtri averterunt cor veſtrum, dicentes: Gens magna eſt, & dura multa, & potentior vobis: & civitates magnæ, & muratæ uſque ad cœlum, ſed & filios gigantum vidimus illic.

29..... Ne loquamini, neque formidetis ab eis:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pulum in tempore illo: pro quibus Græcè, Καὶ εἶπα πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, λέγων, deinde ut in Lat. ſupra, niſi quòd ſimpliciter habetur, φέρειν, loco *ſufferre*.

℣. 15. In Gr. ἔλαβον ἐξ ὑμῶν, *aſſumpſi ex vobis*, pro *ordinavi vobis*; exinde καὶ κατέστησα αὐτοὺς ἡγεῖσθαι ἐφ' ὑμῶν, *& conſtitui eos præeſſe ſuper vos.*

℣. 16. In Gr. Διακούετε, pro *audite*, & ἀναμέσον conſtanter, pro *inter*, & pro *in medio*; reliqua ad verbum ut ſup.

℣. 17. Priora de Lucifero, paulùm diſſimilia in Græco, ubi ſic: Οὐκ ἐπιγνώσῃ (Mſ. Alex. & Compl. ἐπιγνώσεσθε) πρόσωπον ἐν κρίσει, κατὰ τὸν μικρὸν καὶ κατὰ τὸν μέγαν κρινεῖς, οὐ μὴ ὑποστείλῃ πρόσωπον ἀνθρώπου, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστι. Poſteriora ex Aug. quadrant, præter unum *judicium*, pro quo ῥῆμα. Obſervat Aug. ibid. non dictum, *vobis*, *ſed* à vobis, *id eſt*, *ita durum*, *ut à vobis judicari non poſſit*. Hieron. in Zach. 7. to. 3. 1742. c. hæc hab. *Sic magnum judicabis ut parvum: perſonam non accipies, & pauperis non miſereberis in judicio, quoniam Dei judicium eſt.* Media hæc, *& pauperis non miſereberis in judicio*, ſumpta videntur ex c. 23. ℣. 3. ejuſdem libri.

℣. 21. Similiter in Gr. paucis exceptis, nempe ἡμῖν, *nobis*, pro *vobis*, κληρονομήσατε, *hæreditate*, pro *poſſidete*; item Κύριος ὁ Θεὸς, poſt *dixit*, ſicut ὑμῶν ὑμῖν, *veſtrorum vobis*, loco *noſtrorum nobis*; in Mſ. tamen Oxon. ἡμῶν, ſed abſque ὑμῖν; demum μὴ φοβεῖσθε, μηδὲ δειλιάσητε, *ne terreamini*, *neque formidaveritis*, pro *nolite timere*, &c.

℣. 22. Græc. addit πάντες, *omnes*, ad *me*; & pro *ante nos*, hab. προτέρους ἡμῶν, *priores nobis*.

℣. 26. Ita Græc. uno excepto, ἀλλὰ, pro *neque*, al. καὶ, & benè; ſequitur enim ἠπειθήσατε, *increduli fuiſtis*.

℣. 27. Similia in Græco, excepto uno aut altero, nempe διὰ τὸ μισεῖν, *propter quod odit*, pro *odiit*, & παραδοῦναι..... ἐξολοθρεῦσαι, *ad tradendum.... ad exterminandum*, loco *tradere..... & diſperdere*. Mſ. Oxon. ſolus habet, καὶ ἐξολοθρεῦσαι.

℣. 28. Ita de Græco, præter ſeqq. *magna eſt*, *& dura multa*, *& potentior vobis*; pro quibus, μέγα, καὶ πολὺ καὶ δυνατώτερον ἡμῶν, *magna*, *& multa*, *& potentior nobis*.

℣. 29. Aug. q. 1. in Deut. to. 3. 555. d. *Ne paveatis*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. 30. Dominus Deus noster, qui antecedit ante faciem vestram, ipse simul expugnabit eos vobiscum, secundum omnia quæcunque fecit vobis in terra Ægypti.	30. Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus.
31. Et in deserto hoc, quod videtis, quomodo fovit te Dominus Deus tuus, sicut quis foveat homo filium suum, in omnem viam quam ambulastis, quoadusque venistis ad hunc locum.	31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.
Capitul. sup. VI. 32. Et non credidistis.....	32. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro,
Lucif. Cal. 184. b. 33..... deducens vos in igni nocte ostendens vobis iter, ut ambularetis in eo, & in nube diei.	33. qui præcessit vos in via, & metatus est locum, in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, & die per columnam nubis. *Exod. 13. 21. Num. 14. 14.*
Capitul. sup. VII. 34..... & exacerbatus est Dominus, & juravit.....	34. Cùmque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit, & ait:
Aug. Locut. 3. t. 3. 365. a. 35. Si videbit aliquis virorum istorum terram optimam hanc, quam juravi patribus eorum:	35. Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris: *Num. 14. 23. Ps. 94. 11.*
36. præter Chaleb filius Jephone: hic videbit eam.....	36. præter Caleb filium Jephone: ipse enim videbit eam, & ipsi dabo terram, quam calcavit, & filiis ejus, quia secutus est Dominum.
Capitul. sup. VIII. 37. Et mihi iratus est Dominus causâ vestri, dicens: Nec tu intrabis ibi:	37. Nec miranda indignatio in populum, cùm mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc:
38. sed Jesus filius Nave intrabit ibi.....	38. sed Josue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te: hunc exhortare & robora, & ipse sorte terram dividet Israëli.

VULGATA NOVA.

39. Parvuli vestri, de quibus dixistis quòd captivi ducerentur, & filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt eam.

40. Vos autem revertimini & abite in solitudinem per viam maris rubri.

Num. 14. 40. 41. Et respondistis mihi: Peccavimus Domino: ascendemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cùmque instructi armis pergeretis in montem,

Num. 14. 42. 42. ait mihi Dominus: Dic ad eos: Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris.

43. Locutus sum, & non audistis: sed adversantes imperio Domini, & tumentes superbiâ, ascendistis in montem.

44. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, & obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir usque Horma.

45. Cùmque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere.

46. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

neque timeatis ab eis. Græc. Μὴ πτήξητε, μηδὲ φοβηθῆτε ἀπ' αὐτῶν.

℣. 30. Ita Græc. habet verbum pro verbo, excepto uno, ὁ Θεὸς ὑμῶν, *Deus vester*, pro *noster*; sed in Mſ. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur ἡμῶν. Similiter Aug. quæſt. 1. in Deut. to. 3. 555. d. *Dominus Deus noster, qui præcedit ante faciem vestram, ipse simul debellabit eos vobiscum.* Græc. Συνεκπολεμήσει αὐτοὺς μεθ' ὑμῶν, &c. Vid. Capitul. VI. sup.

℣. 31. Græc. Vat. post *videtis*, addit ὁδὸν ὄρους τοῦ Ἀμορραίου, *viam montis Amorrhæi*, quod abest à Mſs. Alex. & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. Item pro *fovit*, ferunt ἐτροποφόρησε; Mſ. verò Vatic. τροφοφορήσει, uti paulò post, ὡς εἴτις τροφοφορήσαι, cùm in Mſ. Alex. sit ὡσεὶ τροποφορήσαι, in Oxon. ὡς εἴτις τροποφορήσαι: subinde constanter, κατὰ πᾶσαν τὴν ὁδὸν εἰς ἣν, &c. iidem qui sup. delent εἰς. Porro τροποφορεῖν, propriè est, *mores tolerare*; τροφοφορεῖν verò, *educare*, ex τροφὴ, & φέρειν.

℣. 32. Græc. Καὶ ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ οὐκ ἐνεπιστεύσατε.

℣. 33. Eadem sunt in Græco, exceptis his: ὑμῖν τὴν ὁδὸν καθ' ἣν πορεύεσθε ἐπ' αὐτῆς, *vobis viam, per quam ambulatis super eam.* Mſs. Alex. & Oxon. ἐν αὐτῇ, *in ea.*

℣. 34. Gr. simpliciter, καὶ παροξυνθεὶς ὤμοσε, λέγων, &c.

℣℣. 35. 36. Itidem Græcè, præter vocem ἀγαθὴν, *bonam*, loco *optimam.* Nota in Græco scribi Ἰεφοννὴ, al. Ἰεφθοννί.

℣. 37. Similiter in Gr. excepto δι' ὑμᾶς, *propter vos*, pro *causâ vestri*, quæ idem sonant.

℣. 38. Abest *sed* à Gr. sed post *Nave*, additur, ὁ παρεστηκώς σοι, οὗτος, *assistens tibi, ipse*, &c. ut sup.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. Profectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: & circuivimus montem Seir longo tempore.	
2. Dixitque Dominus ad me:	
3. Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra aquilonem:	
4. & populo præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos.	
5. Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos: neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir.	5. Ne moveatis contra ipsos bellum..... *Auct. l. de xlii. mans. 17. a.*
6. Cibos emetis ab eis pecuniâ, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis.	

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Gr. Μὴ συνάψητε πρὸς αὐτοὺς πόλεμον.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum : novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit.	7. Dominus enim Deus vester benedixit te in omni opere manuum tuarum..... *Aug. Locut. 4. t. 3. 365. b.*

VULGATA NOVA.

8. Cùmque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.

9. Dixitque Dominus ad me : Non pugnes contra Moabitas, nec ineas adversùs eos prælium : non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi Ar in possessionem. *Num. 21. 13.*

10. Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, & validus, & tam excelsus, ut de Enacim stirpe,

11. quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim.

12. In Seir autem priùs habitaverunt Horrhæi : quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israël in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus.

13. Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

14. Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit : donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus :

15. cujus manus fuit adversùm eos, ut interirent de castrorum medio.

16. Postquam autem universi ceciderunt pugnatores,

17. locutus est Dominus ad me, dicens :

18. Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar :

19. & accedens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prælium : non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem.

20. Terra gigantum reputata est : & in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim,

21. populus magnus, & multus, & proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus à facie eorum : & fecit illos habitare pro eis,

22. sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens.

23. Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt : qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
24. Surgite, & transite torrentem Arnon : ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram ejus incipe possidere, & committe adversùs eum prælium.	24. Nunc ergo surgite, & promovete, & pertransite vos vallem Arnon : ecce tradidi in manus tuas Seon regem Esebon..... *Aug. Locut. 5. 365. b.*

VULGATA NOVA.

25. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cœlo : ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.

26. Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens : *Num. 21. 21.*

27. Transibimus per terram tuam, publicâ gradiemur viâ : non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur : aquam pecuniâ tribue, & sic bibemus. Tantùm est ut nobis concedas transitum,

29. sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar : donec veniamus ad Jordanem, & transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
30. Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum : quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.	30. Et noluit Seon rex Esebon transire nos per ipsum : quoniam induraverat Dominus Deus noster spiritum ejus, & confortavit cor ejus, ut traderetur in manus tuas, sicut in hac die. *Aug. quæst. 2. in Deut. t. 3. 555. d.*

VULGATA NOVA.

31. Dixitque Dominus ad me : Ecce cœpi tibi tradere Sehon, & terram ejus, incipe possidere eam. *Amos 2. 9.*

32. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad prælium in Jasa.

33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis : percussimusque eum cum filiis suis & omni populo suo.

34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & parvulis : non reliquimus in eis quidquam.

35. Absque jumentis, quæ in partem venêre prædantium : & spoliis urbium, quas cepimus

36. ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus & civitas, quæ nostras effugeret manus : omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.

37. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus : & cunctis quæ adjacent torrenti Jeboc, & urbibus montanis, universisque locis, à quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita Græcè, uno excepto, ἡμῶν, pro *vester* ; at in Ms. Oxon. ὑμῶν, in Compl. σȣ. Unde Aug. ibid. *Non ait : Benedixit vos in omni opere manuum vestrarum, cùm prædixisset* vester, *non* tuus.

℣. 24. Sic est in Græco ad verbum. Augus. ibid. *Non dixit, in manus vestras, sed à plurali ad singularem transiit.*

℣. 30. Similia prorsus in Græco, nisi excipias verbum, ἐσκλήρυνε, *induravit*, pro *induraverat.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

Num. 21. 33. *Inf. 29. 7.*

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan : egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai.

2. Dixitque Dominus ad me : Ne timeas eum : quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua : faciesque ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. *Num. 21. 34.*

3. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & universum populum ejus : percussimusque eos usque ad internecionem, *Ibid. 21. 35.*

4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore : non fuit oppidum, quod nos effugeret : sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.

5. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros.

6. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres & parvulos :

7. jumenta autem & spolia urbium diripuimus.

8. Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem : à torrente Arnon usque ad montem Hermon,

9. quem Sidonii Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir : *Inf. 4. 48.*

10. omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, & universam terram Galaad & Basan usque ad Selcha, & Edrai civitates regni Og in Basan.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 3. in Deut. t. 3. 555. f.

11. Veruntamen Og rex Basan reliquus factus est à Raphain.....

VULGATA NOVA.

11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.

VULGATA NOVA.

12. Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad : & civitates illius dedi Ruben & Gad. *Num. 32. 29.*

13. Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob : cunctaque Basan vocatur terra gigantum.

14. Jair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri, & Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jair, id est, Villas Jair, usque in præsentem diem. *Num. 21. 34.*

15. Machir quoque dedi Galaad.

16. Et tribubus Ruben & Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, & confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon :

17. & planitiem solitudinis, atque Jordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.

18. Præcepique vobis in tempore illo, dicens : Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditatem, expediti præcedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti :

19. absque uxoribus, & parvulis, atque jumentis. Novi enim quòd plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,

20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit : & possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Jordanem : tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21. Josue quoque in tempore illo præcepi, dicens : Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus : sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es. *Num. 27. 18.*

22. Ne timeas eos : Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. sup. XI.

23. Et precatus sum Dominum in tempore illo.....

VULGATA NOVA.

23. Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens :

VULGATA NOVA.

24. Domine Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam : neque enim est alius Deus, vel in cœlo, vel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ.

25. Transibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Jordanem, & montem istum egregium, & Libanum.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. sup.

26. Et despexit me vestri causâ.....

VULGATA NOVA.

26. Iratusque est Dominus mihi propter vos; nec exaudivit me, sed dixit mihi : Sufficit tibi : nequaquam ultra loquaris de hac re ad me.

VULGATA NOVA.

27. Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & ad aquilonem, austrumque & orientem, & aspice : nec enim transibis Jordanem istum. *Inf. 31. 2. & 34. 4.*

28. Præcipe Josue, & corrobora eum atque conforta : quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis terram quam visurus es.

29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Ita in Græco : addit August. ibid. *Hoc nomine, quod est Raphain, gigantes significari in Hebræa lingua dicunt, qui eam noverunt. Unde quod habent plerique codices*, derelictus est à Raphain, *planiùs utique dicitur*, reliquus factus est, *ut ipse ex illis remansisse intelligatur; cujus etiam consequenter longitudo & latitudo ferrei lecti commemoratur, ad ejus magnitudinem commendandam.*

℣. 23. Ad verbum è Gr.

℣. 26. Græcè : Καὶ ὑπερεῖδε Κύριος ἐμὲ ἕνεκεν ὑμῶν.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. ET nunc Iſraël audi præcepta & judicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea, vivas, & ingrediens poſſideas terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis.

2. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mandata Domini Dei veſtri quæ ego præcipio vobis.

Num. 25. 4. 3. Oculi veſtri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio veſtri.

4. Vos autem qui adhæretis Domino Deo veſtro, vivitis univerſi uſque in præſentem diem.

5. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque juſtitias, ſicut mandavit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in terra, quam poſſeſſuri eſtis:

VULGATA NOVA.

6. & obſervabitis & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia & intellectus coram populis, ut audientes univerſa præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna.

7. Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.

8. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta, ut habeat cæremonias, juſtaque judicia, & univerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?

9. Cuſtodi igitur temetipſum, & animam tuam ſollicitè. Ne obliviſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos,

10. à die in quo ſtetiſti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus eſt mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios ſuos.

11. Et acceſſiſtis ad radices montis, qui ardebat uſque ad cœlum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo.

12. Locutuſque eſt Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audiſtis, & formam penitus non vidiſtis.

Exod. 20. 21. 22. & 23. *Capit.* 13. Et oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit ut faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

14. Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos cæremonias & judicia, quæ facere deberetis in terra, quam poſſeſſuri eſtis.

15. Cuſtodite igitur ſollicitè animas veſtras. Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem, in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis:

16. ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel feminæ,

17. ſimilitudinem omnium jumentorum quæ ſunt ſuper terram, vel avium ſub cœlo volantium,

18. atque reptilium quæ moventur in terra, ſive piſcium qui ſub terra morantur in aquis:

19. ne fortè elevatis oculis ad cœlum, vi-

VERSIO ANTIQUA.

6..... Ecce populus ſapiens & diſciplinæ tenax, gens magna. *Ambr. in Pſ.* 1. *t.* 1. 761. *c.*

7. Quoniam quæ eſt gens magna, cui eſt ei Deus appropians illis..... *Aug. Locut.* 6. *t.* 3. 365. *c.*

9. Attende tibi ſoli..... *Ambr. l.* 6. *Hex. t.* 1. 128. *f.*

10..... Convoca ad me populum, & audiant verba mea, ut diſcant timere me omnibus diebus quos ipſi vivent ſuper terram..... *Cypr. l.* 3. *Teſtim.* 311. *c.*

12..... & ſimilitudinem non vidiſtis, ſed vocem. *Aug. Locut.* 7. *t.* 3. 365. *c.*

14. Et mihi præcepit Dominus in tempore illo dicere vobis juſtificationes & judicia..... in quam vos ingredimini illò, hæreditare eam. *Iren. l.* 4. *c.* 16. 247. *b.* *Aug. Locut.* 8. *t.* 3. 365. *c.*

16. ne feceritis iniquitatem, & faciatis vobis ipſis ſculptilem ſimilitudinem, omnem imaginem..... *Aug. quæſt.* 4. *in Deut. t.* 3. 556. *d.*

17. ſimilitudinem omnis pecoris, aut alicujus rei, quæ ſunt ſuper terram..... *Capitul.* XIII. *ſup.*

18..... ſimilitudinem omnis piſcis, quæcunque ſunt in aquis ſub terra: *Aug. quæſt.* 5. *in Deut. t.* 3. 557. *c.*

19. & ne ſuſpiciens in cœlum, & videns ſo- *Ibid. quæſt.* 6. *d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. In Gr. ἐπιςήμων, *gnarus*, *ſciens*, loco *diſciplinæ tenax*; & in fine additur τῦτο. Vide ſup. Capitul. XII.

℣. 7. Deeſt in Græco, *eſt*, poſt *quæ*; reliqua quadrant. Addit Auguſt. ibid. *Duo ſunt hic notanda*, *vel quod ait*, cui eſt ei, *vel quòd non ait*, appropians illi, *ſed* illis.

℣. 9. In Græco ſimpliciter, Πρόσεχε σεαυτῷ, & apud eundem Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1089. e. *Attende tibi*; item l. 6. Hex. col. 127. b. *Attende tibi*, *ô homo*, *attende tibi*, *ait Lex*.

℣. 10. Ad verbum è Græco, præter unum, *vivent*, pro quo ζῶσι, *vivunt*, vel *vixerint*.

℣. 12. Ita in Græco: addit Auguſt. ibid. *Cùm vox non poſſit videri; ſed generaliter hoc verbum poſuit, tanquam ad omnem corporis ſenſum videre pertineat.*

℣. 14. In Græco, διδάξαι ὑμᾶς, *docere vos*, pro *dicere vobis*; exinde ſic poſt *judicia*, ποιεῖν ὑμᾶς αὐτὰ ἐπὶ τῆς γῆς, reliqua ut in Lat. ſup.

℣. 16. Optimè è Græco, cui favet Capitul. XIII. ſup.

℣. 17. Sic etiam in Græco, niſi quòd loco, *aut alicujus rei*, exſtat ſimpliciter, τῶν.

℣. 18. Ad verbum è Græco.

℣. 19. Mirè concinunt hæc omnia cum Græco, ni excipias futura iſta, προσκυνήσῃς, & λατρεύσῃς, loco *adores*,

VERSIO ANTIQUA.

lem & lunam, & ſtellas, & omnem ornatum cœli, errans adores ea & ſervias illis quæ diſtribuit Dominus Deus tuus ex omnibus gentibus, quæ ſunt ſub cœlo.

Aug. Locut. 9. 365. d.

20..... & eduxit vos de fornace ferrea ex Ægypto.....

Capitul. XIV. ſup.

21. Dominus iratus eſt mihi propter vos..... & non intrabo.....

22. Sed morior in hac terra, & non tranſeo Jordanem hunc.....

Aug. Locut. 10. 365. d.

Aug. quæſt. 7. in Deut. t. 3. 557. f.

23..... ne obliviſcamini teſtamentum Domini Dei veſtri, quod diſpoſuit ad vos: & faciatis vobiſmetipſis ſculptilem ſimilitudinem omnium, quæcunque conſtituit tibi Dominus Deus tuus:

Vigil. Tapſ. cont. Varim. 746. b.

24. quoniam Dominus tuus ignis conſumens eſt, Dominus zelans eſt.

Cyp. ep. 73. 132.
Aug. Locut. 11. 365. d.
Capitul. XIV. ſup.

25. Si autem genueris filios & filios filiorum tuorum..... Si exacerbaveritis Deum:

26. teſtor vobis hodie cœlum & terram, quia perietis de terra illa.....

VULGATA NOVA.

deas ſolem & lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt.

20. Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hæreditarium, ſicut eſt in præſenti die.

21. Iratuſque eſt Dominus contra me propter ſermones veſtros, & juravit ut non tranſirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus eſt vobis.

Sup. 1. 37.

22. Ecce morior in hac humo, non tranſibo Jordanem: vos tranſibitis, & poſſidebitis terram egregiam.

23. Cave ne quando obliviſcaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi ſculptam ſimilitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit:

24. quia Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator.

Heb. 12. 29.

25. Si genueritis filios ac nepotes, & morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam ſimilitudinem, patrantes malum coram Domino Deo veſtro, ut eum ad iracundiam provocetis:

26. teſtes invoco hodie cœlum & terram, citò perituros vos eſſe de terra, quam tranſito Jordane poſſeſſuri eſtis: non habitabitis in ea longo tempore, ſed delebit vos Dominus,

VULGATA NOVA.

27. atque diſperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus eſt Dominus.

28. Ibique ſervietis diis, qui hominum manu fabricati ſunt, ligno & lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 12. 365. e.

29. Et quæretis ibi Dominum Deum veſtrum, & invenietis eum: quando exquiretis eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, in tribulatione tua.

VULGATA NOVA.

29. Cùmque quæſieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

VULGATA NOVA.

30. Poſtquam te invenerint omnia quæ prædicta ſunt, noviſſimo tempore revertêris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem ejus.

31. Quia Deus miſericors, Dominus Deus tuus eſt: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliviſcetur pacti, in quo juravit patribus tuis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& *ſervias*; in Mſ. Alex. προσκυνήσεις. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 6. 181. e. ſimiliter habet: *Nequando reſpiciens in cœlum, & videns ſolem & lunam, & ſtellas, & omne ornamentum cæli, errans adores ea, & ſervias eis.* Græcè, Καὶ μὴ ἀναβλέψας εἰς, &c. edit. Ald. Μήποτε ἀναβλέψας, Compl. Καὶ μήποτε, &c. Hieron. in Iſai. 24. to. 3. 212. c. *Cave ne ſuſpiciens cælum, & videns ſolem & lunam, ſtellas & omnem ornatum cæli, decipiaris, & adores ea.* Gr. πλανηθεὶς προσκυνήσης αὐτοῖς.

℣. 20. Itidem Græcè, hoc ſuperaddito, ἐκ γῆς Αἰγύπτου, *de terra Ægypti*, poſt *eduxit vos.*

℣. 21. Græc. Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς ἐθυμώθη μοι περὶ τῶν λεγομένων ὑφ' ὑμῶν, καὶ ὤμοσεν..... ἵνα μὴ εἰσέλθω, &c. *Et Dominus Deus indignatus eſt mihi pro iis quæ dicebantur à vobis, & juravit..... quòd non ingrediar,* &c.

℣. 22. Græcè: Ἐγὼ γὰρ ἀποθνήσκω ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, &c.

℣. 23. Græc. habet primò, Προσέχετε ὑμῖν, vel cum Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Προσέχετε ὑμεῖς. Rectè Capitul. XIV. ſup. *Attendite*, ſtatimque cum Auguſt. *ne obliviſcamini teſtam. Domini Dei veſtri*; pro quibus Græcè: μὴ ἐπιλάθησθε τὴν διαθήκην Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, at in Mſ. Alex. ὑμῶν, ut in Lat. ſup. Deinde ita Græcè: ἣν διέθετο πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνομήσητε, καὶ ποιήσητε ὑμῖν ἑαυτοῖς, &c. ut in Lat. niſi excipias vocem ἂν, loco *quæcunque.* In Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deeſt, καὶ ἀνομήσητε, *& faciatis iniquitatem*, quod etiam non legit Aug. ſup. a. Idem verò Auguſt. l. contra Adimant. to. 8. col. 126. c. d. ſic habet: *Videte ne obliviſcamini teſtamentum Dei veſtri, quod conſcripſit, & faciatis vobis effigies & imagines.* At hæc verba non citata videntur ab Auguſt. niſi eo modo quo prolata ſunt ab ipſo Adimanto: addit enim proximè S. Doctor: *Hæc verba de Scripturis hoc modo ille Adimantus propoſuit.* Et verò quomodo illa Auguſt. ita retuliſſet, qui quæſt. 7. in Deut. relatis iis quæ ſupra, proximè ſubjungit: *Hic certè generaliter loquens, ſimilitudinem poſuit, imaginem tacuit, quoniam ſi nulla ſit ſimilitudo, profectò nec imago.* Porro Adimantus loco cit. non tacuit *imagines*, cùm dicat, *& faciatis vobis effigies & imagines.* Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. ſic legit: *Obſervate ne faciatis vobis ipſis vel ſimulacrum omnium de quibus præcepit tibi Deus.*

℣. 24. Prior verſiculi pars de Vigilio, nil differt à Gr. poſterior ex Cypr. ita Græcè: Θεὸς ζηλωτής. Cypr. legebat: *Dominus Deus tuus, Dominus zelans eſt.* Hilar. in Pſ. 118. col. 290. a. ſic: *Deus noſter ignis conſumens eſt.* Similiter Ambroſ. l. de Spir. ſ. to. 2. col. 629. f. at l. 4. Hex. to. 1. col. 66. d. & l. 3. offic. to. 2. col. 134. b. *Ego ſum ignis conſumens:* ſicut etiam habet Auguſt. l. de morib. Eccl. to. 1. col. 709. d. Adimantus verò apud ipſum to. 8. col. 126. c. d. *Deus veſter ignis eſt edax, & Deus zelans:* & infra, col. 127. d. *Ego ſum ignis edax.*

℣. 25. Ita primùm Auguſt. è Græco; extrema de Capitulo XIV. ſic habentur Græcè, καὶ ποιήσητε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν παροργίσαι αὐτόν. i. e. *& feceritis malignum coram Domino Deo veſtro ad exacerbandum eum.*

℣. 26. Græcè, διαμαρτύρομαι, *conteſtor*; reliqua ut in Lat. ſup. exceptis his, ἀπωλείᾳ ἀπολεῖσθε, *perditione perdemini*, loco *peribitis*, detracta voce *illa.*

℣. 29. Ita de Græco, verbum è verbo: in Vatic. tamen cod. legitur ἐκζητήσητε, *exquiſieritis*, pro *exquiretis*, at in Oxon. ζητήσετε, al. ἐκζητήσετε. Obſervat Aug. non dici, *in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra, in tribulatione veſtra.* In Mſ. tamen Alex. legitur ὑμῶν, loco σου, poſt *corde.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, à summo cœlo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut unquam cognitum est,	32. Interrogate dies priores, qui fuerunt priores te ex die qua creavit Deus hominem super terram, & à summo cœli usque ad summum cœli, si factum est secundùm verbum magnum hoc, si auditum est tale quid,	*Aug. quæst. 8. in Deut. 557. f.*
33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vixisti:	33. si audivit gens vocem Dei viventis loquentis è medio ignis, quemadmodum audisti tu & vixisti:	*Ibid. 558. a.*
34. si fecit Deus ut ingrederetur, & tolleret sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, & robustam manum, extentumque brachium, & horribiles visiones, juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis:	34. si & tentavit Deus ingressus accipere sibi gentem de media gente..... secundùm omnia quæ fecit Dominus Deus vester in Ægypto, coram te vidente:	*Aug. Locut. 14. & 15. 365. f.*

VULGATA NOVA.

35. ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum.

36. De cœlo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, & in terra ostendit tibi ignem suum maximum, & audisti verba illius de medio ignis,

37. quia dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos. Eduxitque te præcedens in virtute sua magna ex Ægypto, *Exod. 13. 21.*

38. ut deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in præsenti die.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
39. Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse sit Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius.	39..... Deus in cœlo sursum, & super terram deorsum, & non est alius præter eum Deus.	*Hieron. in Isai. 65. t. 3. 496. e.*

VULGATA NOVA.

40. Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

41. Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad orientalem plagam, *Num. 35. 6. 14.*

42. ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbium possit evadere:

43. Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. *Jos. 20. 8.*

44. Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël,

45. & hæc testimonia & cæremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Ægypro,

46. trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filii quoque Israel egressi ex Ægypto

47. possederunt terram ejus, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum:

48. Ab Aroër, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est & Hermon,

49. omnem planitiem trans Jordanem ad orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, & usque ad radices montis Phasga.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. Ita in Græco ad verbum, his exceptis, ἀπὸ, pro *ex*, & ἐπὶ τὸ ἄκρον, *ad summum*, pro *à summo*: at August. infra constanter legit, *à summo*, sicut locut. 13. de Deut. col. 365. e. priora ista: *Interrogate dies priores, qui fuerunt priores te*: ibi etiam notat, *non dies*, *sed homines* intelligendos esse. Favet Capitul. xv. sup. quod vide.

℣. 33. Similiter in Gr. nec repugnat Capitul. xv. sup.

℣. 34. Græc. omittit &, post *si*: item hab. ὅσα, *quæcunque*, non *quæ* simpliciter; sicut ἡμῶν, pro *vester*; cætera quadrant ad verbum.

℣. 39. Optimè de Græco, præter hoc ult. *alius præter eum Deus*, pro quo simpliciter, ἔτι πλὴν αὐτοῦ, *ampliùs præter eum*. Novat. l. de Trin. p. 1032. b. hæc habet: *Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum*; Gr. ἐπὶ τῆς γῆς.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. VOcavitque Moyses omnem Israëlem, & dixit ad eum: Audi Israël cæremonias atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb.	2. Dominus Deus vester disposuit ad vos testamentum in Choreb.	*Aug. quæst. 9. in Deut. t. 3. 558. b.*
3. Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui impræsentiarum sumus, & vivimus.	3. Non patribus vestris disposuit Dominus testamentum hoc, sed ad vos, vos hîc omnes viventes hodie.	
4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte	4. Facie ad faciem locutus est Dominus ad vos	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Similiter in Græco. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 16. 246. c. paulo dissimiliùs: *Dominus Deus tuus testamentum disposuit in Horeb.*

℣. 3. Concordant ista cum Græco: nec dissentit Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 16. 246. c. nisi quòd habet initio: *Et non patribus vestris*; & quidem in Ald. edit. sic: Καὶ οὐχὶ τοῖς, &c. ultima tamen *vos hic omnes*, &c. non leguntur apud Irenæum.

℣. 4. Gr. Πρόσωπον κατὰ πρόσωπον, Mss. etiam plures Aug. hab. infra, *faciem ad faciem*; reliqua quadrant.

Versio antiqua.

in monte è medio ignis.

Aug. quæst. 10. 559. a. d.

5. Et ego ſtabam inter Dominum & vos in tempore illo, annuntiare vobis verba Domini: quoniam timuiſtis à facie ignis, & non aſcendiſtis in montem, dicens:

6. Ego ſum Dominus Deus tuus.....

Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. c.

7. Non erunt tibi dii alii præter me.

8. Non facies tibi ſculptile, neque omnium ſimilitudinem eorum, quæcunque ſunt in cœlo ſurſum, & eorum quæ ſunt in terra deorſum, & quæcunque ſunt in aquis ſubtus terram.

9. Non adorabis illa, neque ſervies eis. Quoniam ego ſum Dominus Deus tuus: Deus zelans, reddens peccata patrum in filiis in tertiam & quartam progeniem eis qui oderunt me,

10. & faciens miſericordiam in millibus his qui diligunt me, & his qui cuſtodiunt præcepta mea.

Aug. l. cont. Adim. c. 8. 134. a.

12. Obſerva & ſanctifica diem, quem præcepit tibi Dominus.

13. Sex diebus laborabis, & facies omne opus tuum.

14. Septima verò die ſabbati epulare Domino Deo tuo: nullum faciens opus ipſe tu, aut filius tuus, aut filia tua, aut puer tuus, aut puella tua, bos tuus, & aſinus tuus, omnia jumenta tua, & colonus tuus: ſic autem quieſcet ſervus tuus, & ancilla tua, quemadmodum & tu.

15. Memento quoniam ſervus fuiſti in Ægypto, & eruit te Dominus Deus tuus in manu potenti, & brachio excelſo. Propter hoc conſtituit tibi Dominus Deus tuus ut obſerves diem ſabbati, & ſanctificare eum.

Aug. Locut. 18. de Deut. 366. a.

16. Honora patrem tuum & matrem.....

Ambr. in Luc. 18. t. 1. p. 1489. f.

Vulgata nova.

de medio ignis.

5. Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus: timuiſtis enim ignem, & non aſcendiſtis in montem, & ait:

6. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis.

Exod. 20. 2.

7. Non habebis deos alienos in conſpectu meo.

Lev. 26. 1. Pſ. 80. 11.

8. Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quæ in cœlo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quæ verſantur in aquis ſub terra.

Exod. 20. 3. Pſ. 80. 10.

9. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim ſum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me,

Exod. 20. 4. Lev. 26. 1. Pſ. 96. 7.

10. & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me, & cuſtodientibus præcepta mea.

Exod. 34. 14.

11. Non uſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtra: quia non erit impunitus qui ſuper re vana nomen ejus aſſumpſerit.

Exod. 20. 7. Lev. 19. 12. Mat. 5. 33.

12. Obſerva diem ſabbati, ut ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

13. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

14. Septimus dies ſabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, ſervus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne jumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas: ut requieſcat ſervus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu.

Gen. 2. 2. Exod. 20. 10. Heb. 4. 4.

15. Memento quòd & ipſe ſervieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi ut obſervares diem ſabbati.

16. Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vi-

Exod. 20. 12. Eccli. 3. 9. Mat. 15. 4. Marc. 7. 10. Eph. 6. 2.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Ad verbum è Græco, præter unum *ſtabam*, pro quo εἱστήκειν, *ſteteram*. Eadem rurſus habet Auguſt. Locut. 16. 365. g. 366. a. notatque, *dicens* poſitum eſſe, pro *cùm diceret*, idem obſervat in Quæſt. vide ſis.

℣. 6. Subjungit Auguſt. proximè: *Et cætera, quæ jam verba Dei ſunt, quæ Decalogus continet.*

℣. 7. Ita Græcè ſec. Mſs. Alex. & Oxon. nec non ed. Compl. ubi ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ, nam in Vatic. ἕτεροι πρὸ προσώπου μου, *alii ante faciem meam.*

℣. 8. Nonnulla diſſimilia Græcè, nempe ſeqq. σεαυτῷ, pro *tibi*, dein εἴδωλον, pro *ſculptile*; in Mſs. tamen Alex. & Oxon. ſicut in editt. Ald. & Complut. loco εἴδωλον, legitur γλυπτόν; exinde conſtanter, παντὸς, *cujuſquam*, loco *omnium*, omiſſis ambobus *eorum*, & tribus *ſunt*; demum loco *quæ*, conſtanter ὅσα, *quæcunque*. Ver. Iren. Interp. l. 3. c. 6. 181. d. ſic habet: *Non facies tibi omnem ſimilitudinem in Deum, quæcunque in cœlo ſurſum, & quæcunque in terra deorſum, & quæcunque in aquis ſub terra.* Cypr. l. 3. teſtim. p. 321. b. *Non facies tibi idolum, nec cujuſquam ſimilitudinem.* Auguſt. l. 1. de conſ. Evang. to. 3. p. 2. col. 18. b. *Non facies tibi idolum, neque cujuſquam ſimilitudinem, neque in cœlo ſurſum, neque in terra deorſum.*

℣. 9. Ad verbum è Græco, præter hoc, ἐπὶ τέκνα, *in filios*, pro *in filiis*.

℣. 10. Similiter in Græco, uno excepto, εἰς χιλιάδας, *in millia*, pro *in millibus*.

℣. 12. Non mirum ſi hæc & ſeqq. apud Auguſt. non ita conveniant cum Græco, ut verbum è verbo, pro more reddita videantur: non enim illa profert S. Doctor de ſuo codice, ſed quomodo citabantur ab ipſo Adimanto: id apertè declarat Auguſt. aliquantò poſt hoc modo: *Hæc omnia verba Veteris Teſtamenti, ut eis de Novo adverſetur, proponit Adimantus:* idque clariùs adhuc dixerat ſup. col. 126. c. d. ut obſervavi ad cap. IV. ℣. 23. Veruntamen quia in ipſis nihil falſi reprehendit Auguſt. ea ipſa cæteris annectere non piguit, maximè cùm alia vix ſuperſint ex aliis Patribus Lat. Sic autem verſiculus iſte legitur Græcè: Φύλαξαι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάζειν αὐτὴν, ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι Κύριος ὁ Θεός σου. *Obſerva diem ſabbatorum ſanctificare eam, quemadmodum mandavit tibi Dominus Deus tuus.*

℣. 13. Græcè: Ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου.

℣. 14. Nonnulla diſſimilia hîc habentur Græcè, en illa: Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον σὺ, καὶ..... καὶ..... σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτῆνός σου, καὶ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοὶ, ἵνα ἀναπαύσηται ὁ..... καὶ ἡ παιδίσκη σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, ὥσπερ καὶ σύ. *Die autem ſeptima ſabbata Domino Deo tuo: non facies in ea omne opus tu, &..... &..... tua, puer tuus, &..... bos tuus, & ſubjugale tuum, & omne pecus tuum, & advena qui incolit in te; ut requieſcat.... ancilla tua, & ſubjugale tuum, ſicut & tu.* Mſ. Alex. & Compl. delent hîc καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου. Aug. Locut. 17. to. 3. 366. a. ſimiliter habet, *& advena qui incolit in te.*

℣. 15. Gr. Καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐξήγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐκεῖθεν ἐν... καὶ ἐν, &c. ut in Lat. Ad hoc autem, *ut obſerves diem ſabbati, & ſanctificare eum*, pro quo Græcè, ὥστε φυλάσσεσθαι τὴν..... σαββάτων, καὶ ἁγιάζειν αὐτὴν, notat Aug. ſup. *Si*, &c. *non haberet, non videretur inuſitata locutio..... aut certè ſi ita eſſet, Ut obſerves diem ſabbati, & ſanctifices eum.* Adimantus apud Auguſt. ſup. legit: *Idcirco præcepit tibi Dominus cuſtodire diem ſeptimum.* Novat. de Trin. p. 1034. a. anterioribus verbis alludens, dicit: *Populus filiorum Iſrael de terra Ægypti manu valida, & brachio excelſo liberatur.* Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 749. f. ſimiliter: *Scitote, & intelligite quoniam in manu forti, & brachio excelſo eduxit vos Deus veſter de medio Ægyptiorum.*

℣. 16. Sic eſt in Græco.

VULGATA NOVA.

vas tempore, & bene ſit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

17. Non occides.

18. Neque mœchaberis.

VERSIO ANTIQUA.

17. Non occides.

18. Non adulterabis.

S. Paulin. ep. 24. p. 164. c.
Ambr. in Pſ. 1. t. 1. p. 745. b.

VULGATA NOVA.

19. Furtumque non facies.

20. Nec loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

21. Non concupiſces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt.

Mat. 5. 28.
Rom. 7. 7.

VULGATA NOVA.

22. Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens ampliùs: & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23. Vos autem poſtquam audiſtis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidiſtis, acceſſiſtis ad me omnes principes tribuum, & majores natu, atque dixiſtis:

24. Ecce oſtendit nobis Dominus Deus noſter majeſtatem & magnitudinem ſuam: vocem ejus audivimus de medio ignis, & probavimus hodie quòd loquente Deo cum homine, vixerit homo.

VERSIO ANTIQUA.

22. Hi ſermones omnes, quos locutus eſt Dominus ad omnem ſynagogam filiorum Iſraël in monte, & nihil adjecit: & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, & dedit mihi.

Iren. l. 4. c. 15. 244. e.

24. Ecce oſtendit Dominus Deus noſter nobis gloriam ſuam: & vocem ejus audivimus è medio ignis: in die iſta videbimus, quoniam loquetur Deus ad hominem, & vivet.

Aug. quæſt. 10. in Deut. t. 3. 559. g.
Iren. l. 4. c. 20. 254. d.

VULGATA NOVA.

25. Cur ergo moriemur, & devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei noſtri, moriemur.

26. Quid eſt omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur ſicut nos audivimus, & poſſit vivere?

27. Tu magis accede, & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noſter tibi: loquerîſque ad nos, & nos audientes faciemus ea.

28. Quod cùm audiſſet Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus quæ locuti ſunt tibi: bene omnia ſunt locuti.

VULGATA NOVA.

29. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & cuſtodiant univerſa mandata mea in omni tempore, ut bene ſit eis & filiis eorum in ſempiternum?

30. Vade & dic eis: Revertimini in tentoria veſtra.

31. Tu verò hîc ſta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, & cæremonias atque judicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in poſſeſſionem.

VERSIO ANTIQUA.

29. Quis dabit eſſe ſic cor eorum in eis, ut timeant me, & cuſtodiant mandata mea.....

Aug. quæſt. 11. in Deut. t. 3. 560. b.

31. Tu autem hîc ſta mecum.....

Ambr. in Pſ. 118. t. 1. 1159. d.

VULGATA NOVA.

32. Cuſtodite igitur & facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram:

32..... 33. *Vide Not.*

33. ſed per viam, quam præcepit Dominus Deus veſter, ambulabitis, ut vivatis, & bene ſit vobis, & protelentur dies in terra poſſeſſionis veſtræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 17. 18. Ita Græcè, Οὐ φονεύσεις. Οὐ μοιχεύσεις. Ap. Ambr. verò in Pſ. 1. pag. 745. b. ſic, inverſo ordine: *Non adulterabis. Non homicidium facies.* Item in Mſ. Oxon. Οὐ μοιχεύσεις. Οὐ φονεύσεις.

℣. 22. Paulò diſſimiliùs in Gr. Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησε Κύριος (Mſ. Ox. ἃ ἐλάλησε) πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν ὑμῶν ἐν τῷ ὄρει ἐκ μέσου τοῦ πυρός· σκότος, γνόφος, θύελλα, φωνὴ μεγάλη, καὶ οὐ προσέθηκε· καὶ ἔγραψεν αὐτὰ ἐπὶ δύο πλάκας λιθίνας, &c. i. e. *Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem ſynag. veſtram in monte de medio ignis: tenebræ, caligo, procella, vox magna, & non adjecit: & ſcripſit ea ſuper duas tabulas lapideas*, &c. ut ſup. At Iren. iterum infra c. 16. 247. c. ſic habet: *Hos ſermones locutus eſt Dominus ad omnem ſynag. fil. Iſraël in monte, & nihil adjecit.* Capitul. XVIII. ſup. *Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem ſynagogam Iſraël*, &c.

℣. 24. Priora verba quæ ex Auguſt. rectè conveniunt cum Græco, niſi quòd vox ἡμῖν, *nobis*, ponitur poſt *oſtendit*, non verò poſt *noſter*. Mſ. tamen Oxon. favet Auguſtino; reliqua petita ex Irenæo ſimiliter concordant, excepto uno *videbimus*, pro quo εἴδομεν, *vidimus.*

℣. 29. Sic eſt in Græco ad verbum. Vide ſup. Capitul. XVIII.

℣. 31. Sic iterum Ambroſ. l. 4. de interp. David, c. 9. to. 1. 670. f. & in Pſ. 61. 962. c. al. verò delet *hic*; Hilar. ſimiliter in Pſ. 124. 404. b. *Tu autem mecum ſta.* Hieron. ep. ad Damaſ. to. 4. 154. b. *Tu verò hic ſta mecum.* Gr. Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ.

℣℣. 32. 33. Totum pene ℣. 32. exhibet Capit. XVIII. ſup. his verbis: *Et nunc facite quæcunque præcepit vobis Dominus, non declinantes in dexteram, neque in ſiniſtram:* pro quibus Græcè, Καὶ φυλάξεσθε ποιεῖν ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἐκκλινεῖτε εἰς δεξιὰ, οὐδὲ εἰς ἀριστερά. Hieron. in Iſai. 57. to. 3. 420. a. *Viâ regiâ ambulabis, & non declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram:* & in Ezech. 38. col. 969. f. *Neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinabis, ſed viâ regiâ ingredieris.* Græcum addit: κατὰ πᾶσαν τὴν ὁδὸν, ἣν ἐνετείλατο σοι Κύριος..... πορεύεσθαι ἐν αὐτῇ, &c. Eadem vidimus ſupra, c. 2. ℣. 27.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. HÆc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, & faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam:

2. ut timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, & filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui.

3. Audi Israël, & observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 1. t. 1. 751. f. 752. a.

4. Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est.

5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.

6. Et erunt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & in anima tua:

7. & demonstrabis ea filiis tuis, & loquêris eis sedens in domo, & ambulans in itinere, & in quiete, & in vigilia.

8. Et alligabis ea in signum in manu tua, & erunt monilia ante oculos tuos,

9. & scribes ea super limina in domiciliis tuis & in janius tuis.

Vigil. Tapf. l. cont. Varim. 735. a.

10. Cùm autem induxerit te Dominus Deus tuus in terram fluentem lacte & melle.....

12. cave tibi, cùm manducaveris, & saturatus fueris,

Tertul. l. adv. Gnost. 825. b.

13. ne obliviscaris Domini Dei tui, qui te eduxit de terra Ægypti, & domo servitutis. Dominum

VULGATA NOVA.

4. Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

Inf. 11. 13. Mat. 22. 37. Marc. 12. 30. Luc. 10. 27.

6. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo:

7. & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

8. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos,

9. scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ.

10. Cùmque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob: & dederit tibi civitates magnas & optimas, quas non ædificasti,

11. domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta & oliveta, quæ non plantasti,

12. & comederis, & saturatus fueris:

13. cave diligenter, ne obliviscaris Domini; qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Sic iterum Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1238. a. & l. de parad. to. 2. 155. d. & ep. 7. 782. e. & l. 1. de fide, 445. b. At in Luc. 18. & 20. to. 1. 1487. e. & 1505. a. habet: *Dominus unus est.* Gr. Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστι, quod ita reddit ad verbum Capitul. XIX. sup. In Ms. Oxon. non repetitur Κύριος: Tertul. etiam advers. Gnost. 825. b. legit: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, unus est.* Succinit Iren. l. 4. c. 2. p. 229. c. at l. 5. c. 22. 319. d. legit ut sup. *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.* Similiter Cypr. de orat. Domin. 213. a. cum Auct. quæst. N. Testam. q. 97. apud Aug. to. 3. p. 87. e. Hilar. verò l. 4. de Trin. col. 830. c. 836. a. d. 846. d. non reperit *Deus*; addit verò Aug. l. 1. de cons. Evang. to. 3. p. 2. 18. b. & l. de mor. Eccl. to. 1. 698. e. item ep. 238. ad Pascent. to. 2. 859. a. nisi quòd pro *Deus*, hab. *Dominus*. Similiter hab. Gaud. Brix. s. 16. 968. c. & ser. 9. 958. f. sic: *Non enim*, inquit, *simpliciter dixit*: Audi Israël, Deus tuus, unus est; *sed quid?* Audi Israël, Deus tuus, Dominus unus est. Capitul. Baluz. to. 1. p. 233. *Audi Israel, quia Dominus Deus tuus, Deus unus est.* Ferrand. Diac. ep. ad Severum, & ad Regin. p. 134. & 168. *Audi Israel, Dom. Deus tuus, Deus unus est.* Concinit Auct. op. imp. in Matth. p. 139. d. cum Fulg. l. pro fid. cath. p. 536. & Phœb. Agin. l. cont. Arian. p. 303. d.

℣. 5. Eadem rursus hab. Ambr. l. de fug. sæc. c. 2. 422. a. Nec differt Gr. nisi hac voce, διανοίας, *mente*, pro *corde*; at in Ms. Alex. sicut in edd. Ald. & Compl. non, διανοίας, legitur, sed καρδίας. Item ubique constanter habetur Καὶ, ante *diliges*. Tertul. l. adv. Gnost. 825. b. sic hab. *Et diliges Dom. Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*: similiter l. 5. adv. Marc. 786. a. omissis tantùm vocibus *Dominum*, & *tuum*, quas tamen retinet l. adv. Jud. c. 2. 136. a. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 22. 319. d. sic: *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua.* Cypr. l. 3. Testim. 311. b. *Diliges Dom. Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua.* Aug. l. de mor. Eccl. to. 1. col. 692. e. *Diliges Dom. Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Capitul. sup. XIX. *Et diliges..... ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua.*

℣. 6. Ita de Græco, nisi hoc excipias, *quæ ego præcipio*, pro quo, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι, *quæcunque ego mando.*

℣. 7. In Gr. sic: Καὶ προβιβάσεις αὐτὰ τοὺς υἱούς σου, ad verbum, *Et informabis*, seu, *priùs edocebis ea filios tuos*; (in Ms. Oxon. ac ed. Ald. τοῖς υἱοῖς) deinde pro *loquêris eis*, ita, λαλήσεις ἐν αὐτοῖς, vel ut in edit. Compl. ἐπ' αὐτοῖς, *in eis*; demum pro *in quiete*, *& in vigilia*, sic, κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος, *dormiens & exsurgens*, quæ idem valent. Ambr. in Ps. 36. 807. f. rectè: *Loquêris in illis sedens in domo, ambulans in via, dormitans, resurgens*: Hormisdas PP. ep. 25. Conc. to. 4. p. 1468. d. alludens dicit: *Narremus ea filiis nostris, ut ea meditentur in cordibus suis, sedentes in domo, ambulantes in itinere, dormientes atque surgentes.*

℣. 8. Observant hìc editores novissimi in Mss. pluribus ac in edit. Vet. Ambros. legi: *Et alligabis ea in sinu tuo*: in Rom. verò edit. & aliquot Mss. aliis: *Et alligabis ea in signum*: item ubi Rom. ed. habet, *& erunt immobilia ante oculos tuos*; in vet. ed. ac omnibus omnino Mss. esse, *& erunt monilia*: at in Græco constanter, Καὶ ἀφάψεις αὐτὰ εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρός σου, καὶ ἔσται ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν σου. In edit. Ald. καὶ ἔσται ἀσάλευτα, &c. Unde Hieron. in Matth. 23. to. 4. 108. f. *Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos.*

℣. 9. Gr. Καὶ γράψετε αὐτὰ ἐπὶ τὰς φλιὰς τῶν οἰκιῶν ὑμῶν καὶ τῶν πυλῶν ὑμῶν. *Et scribetis ea super limina domorum vestrarum & portarum vestrarum.* Ms. tamen Alex. cum ed. Compl. hab. γράψεις *scribes*, edit. Compl. ἐν ταῖς φλιαῖς τῶν οἰκιῶν σου, καὶ τῶν πυλῶν σου.

℣. 10. Gr. hab. Καὶ ἔσται ὅταν, *Et erit quando*, pro *Cùm autem*, delet verò *fluentem lacte & melle*, cujus loco subjicit ista: ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι σου... δοῦναί σοι πόλεις μεγάλας καὶ καλάς, &c. *quam juravit patribus tuis..... dare tibi civitates magnas & bonas*, &c.

℣. 12. Gr. ipso initio hab. καὶ φαγὼν, καὶ ἐμπλησθεὶς, absque præced. *cave tibi*. Vigil. Tapf. ubi sup. addit *ne*, post *tibi*, quod delevi, quia reponitur à Tertul. ℣. seq. ante *obliviscaris*, juxta Græc. August. locut. 19. de Deut. col. 366. b. sic hab. *Attende tibi, ne dilatetur cor tuum.* Vide Not. seq.

℣. 13. Primùm exstat Gæcè: πρόσεχε σεαυτῷ, *attende tibi ipsi*, deinde, μὴ ἐπιλάθῃ, *ne obliviscaris*, &c. ut

VULGATA NOVA.

Inf. 10. 20. tutis. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis.

Mat. 4. 10. *Luc.* 4. 8. 14. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt:

15. quoniam Deus æmulator, Dominus Deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ.

Mat. 4. 7. 16. Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.

Luc. 4. 12. 17. Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & cæremonias, quas præcepit tibi:

18. & fac quod placitum est & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi: & ingressus possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis,

19. ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20. Cùmque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, & cæremoniæ, atque judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?

VERSIO ANTIQUA.

Deum tuum timebis, & illi famulaberis soli, & illi adglutinaberis, & in nomine ejus dejerabis. *Tertul. ubi sup.*

14. Non ibitis post deos aliorum, & deos nationum, quæ circum vos:

15. quia Deus æmulator, Dominus Deus tuus in te: & ne iratus indignetur, & exterminet te à facie terræ.

16. Non tentabis Dominum Deum tuum.... *Ambr. in Luc. 18. 1438. e.*

17 Custodite mandata Domini Dei tui, & testimonia & justificationes, quascunque mandavit tibi: *Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. d.*

18. & facies quod placitum est & quod bonum ante Dominum Deum tuum, ut bene fiat tibi: & intrabis, & hæreditate possidebis terram bonam, quam juravit Dominus patribus vestris,

20. Et erit cùm interrogaverit te filius tuus cras, dicens..... *Aug. Locut. 20. t. 3. 366. c.*

VULGATA NOVA.

21. dices ei: Servi eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti:

22. fecitque signa atque prodigia magna & pessima in Ægypto contra Pharaonem, & omnem domum illius, in conspectu nostro,

23. & eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua juravit patribus nostris.

24. Præcepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie.

25. Eritque nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Lat. sup. nisi quòd hab. ἐξ οἴκου, *ex domo*, pro *& domo*, & ὀμῇ, *jurabis*, pro *dejerabis*. August. Locut. 19. to. 3. 366. b. præmissis his: *Attende tibi, ne dilatetur cor tuum*, continuò addit: *& obliviscaris Domini Dei tui:* & verò in Ms. Alex. & Ald. edit. sic: Πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ πλατυνθῇ (al. πλατυνέσθω) ἡ καρδία σου, καὶ ἐπιλάθῃ, &c. ita etiam fert Ms. Oxon. nisi quòd pro καὶ, hab. μή. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 735. a. sic: *Ne cùm manducaveris..... obliviscaris nominis Domini Dei tui.* Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 22. 319. d. hæc hab. *Hunc adorabis, & huic soli servies.* Auct. quæst. N. T. q. 91. apud Aug. to. 3. p. 82. c. *Dom. Deum tuum adorabis, & ipsi soli servies.* Sic etiam Ambros. l. de parad. to. 1. p. 178. c. & l. de fug. sæc. c. 2. col. 422. b. & l. 2. de Jac. c. 6. 467. e. & alibi passim: l. verò 2. de fide, to. 2. 487. b. pro *ipsi*, leg. *illi*. Concinit Cypr. tum l. de lapf. p. 183. b. tum l. de exhort. mart. p. 264. a. & l. 3. Testim. 307. a. Similiter Aug. l. de quant. anim. to. 1. col. 438. c. & Fulg. l. pro fide cath. p. 536. cum Ms. Alex. ubi legitur, προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, nam in Vatic. & al. exstat φοβηθήσῃ, loco προσκυνήσεις. Sic etiam Tertul. hab. supra, & Capitul. xx. quod vide. Extremò Aug. quæst. 17. in Deut. to. 3. 560. d. hoc addit: *& in nomine ejus juralis.*

℣. 14. Græc. Οὐ πορεύσεσθε (Mss. Alex. & Oxon. Οὐ μὴ πορεύσεσθε) ὀπίσω θεῶν ἑτέρων ἀπὸ τῶν θεῶν τῶν ἐθνῶν, τῶν, &c. ut in Lat. Capitul. sup. xxi. *Non ibitis post deos alienos.*

℣. 15. Ita de Græco Vatic. exceptis his, *& ne iratus indignetur, & exterminet*, pro quibus, μὴ ὀργισθεὶς θυμωθῇ Κύριος ὁ Θεός σου σοὶ, ἐξολοθρεύσῃ σε, *ne iratus furore Dominus Deus tibi, exterminet te.* At in Mss. Alex. & Oxon. ac edit. Compl. μὴ ὀργισθεὶς θυμωθῇ Κύριος, in Ald. ὀργισθῇ θυμῷ Κύριος.

℣. 16. Sic etiam Capitul. xxii. sup. cum Gr.

℣. 17. Optimè è Græco, præter unum, *custodite*, pro quo φυλάσσων φυλάξῃ, *custodiens custodies:* Gr. Vat. tollit *&*, post *tui*; sed Alex. habet cum editt. Ald. & Compl.

℣. 18. Ad verbum è Græco, nisi excipias ista, *intrabis, & hæreditate possidebis*; pro quibus, εἰσέλθῃς, καὶ κληρονομήσῃς, *intres, & hæredites.*

℣. 20. Similiter in Græco. Vide Capitul. xxii. sup. Observat Aug. *cras* positum esse *pro futuro quocunque tempore.* Vide Hieron. in Zach. 14. to. 3. 1801. d. vel sup. Not. in Levit. 23. 41.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. CUm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleverit gentes multas coram te, Hethæum, & Gergezæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, septem gentes multò majoris numeri quàm tu es, & robustiores te: *Exod. 23. 23. & 33. 2.*

2. tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi,

VERSIO ANTIQUA.

1. ET erit cùm induxerit te Dominus Deus tuus in terram, in quam intras ibi hæreditare eam, & abstulerit gentes magnas & multas à conspectu tuo, Cetthæum, & Gergesæum, & Amorrhæum, & Pheresæum, & Chananæum, & Evæum, & Jebusæum, septem gentes magnas & multas, & fortiores vobis: *Aug. quæst. 21. in Jos. t. 3. 589. c.*

2. & tradet eos Dominus Deus tuus in manus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Nonnulla variant Græcè, nempe seqq. Ἐὰν δὲ εἰσαγάγῃ, *Si autem induxerit*, pro *Et erit cùm induxerit*; sed Ms. Alex. ac edit. Ald. ferunt, Καὶ ἔσται ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν. Ms. Oxon. Καὶ ἔσται ἐὰν εἰσαγάγῃ, exinde Gr. delet vocem *multas*, sicut inf. istam, *magnas*; at Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. utrobique hab. μεγάλα καὶ πολλά, sic etiam Ms. Oxon. sed loco primo tantùm. Aug. verò locut. 21. de Deut. col. 366. c. constanter etiam secundo, *septem gentes magnas & multas*; tum addit: *Quomodo ergo* multas, *si septem? sed* multas *dixit, multitudinem habentes.*

℣. 2. Ita de Græco ad verbum, excepto ultimo, *mi-*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

tuas, & percuties eos, exterminio exterminabis eos. Non dispones ad eos testamentum, neque miserearis eorum,

Aug. Locut. 23. 366. d.

3. neque matrimoniis jungamini cum eis. Filiam tuam non dabis filio ejus, & filiam ejus non sumes filio tuo:

4. discedere enim faciet filium tuum à me, & serviet diis aliis: & irascetur indignatione Dominus in vos, & exterminabit te citò.

Lucif. Cal. l. de non conv. cum hær. 221. a. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 185. b.

5..... Aras eorum subvertetis..... & lucos eorum succidetis, & sculptilia eorum igni concremabitis.

VULGATA NOVA.

percuties eas usque ad internecionem. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum,

Exod. 23. 32. & 34. 15. 16.

3. neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo:

4. quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alienis: irascturque furor Domini, & delebit te citò.

5. Quin potiùs hæc facietis eis: Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite.

Exod. 23. 24. Inf. 12. 3. & 16. 21.

VULGATA NOVA.

Inf. 14. 2. Inf. 26. 18.

6. Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.

7. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, & elegit vos, cùm omnibus sitis populis pauciores:

8. sed quia dilexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu forti, & redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti.

9. Et scies, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes:

10. & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur.

11. Custodi ergo præcepta & cæremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias.

12. Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam juravit patribus tuis:

12... *Vide Not.*

13. & diliget te ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis ut daret eam tibi.

14. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quàm in gregibus tuis.

Exod. 23. 26.

15. Auferet Dominus à te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

15... 16... 17. *Vide Not.*

16. Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.

17. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istæ quàm ego, quomodo potero delere eas?

18. noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptiis,

19. plagas maximas, quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumque robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus: sic faciet cunctis populis, quos metuis.

20. Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & latere potuerint.

Exod. 23. 28. Jos. 24. 12.

21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 17. in Judic. 2. 601. c.

22..... ne fiat terra deserta, & multiplicentur in te bestiæ feræ.

VULGATA NOVA.

22. ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne fortè multiplicentur contra te bestiæ terræ.

VULGATA NOVA.

23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos donec penitus deleantur.

24. Traderque reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cœlo: nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

serearis, pro quo ἐλεήσητε, *miserti fueritis*; at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐλεήσῃς. Lucif. Calar. l. de non conv. cum hæret. col. 221. a. sic leg. *Non ponetis ad eos testamentum, neque misereamini eorum.* Aug. Locut. 22. 366. c. constanter, *non dispones*, &c. additque, *Cùm de gentibus diceret, testamentum ergo pro pacto posuit.* Vide Capitul. XXIII. sup.

℣. 3. In Græco primùm, Οὐδὲ μὴ γαμβρεύσητε πρὸς αὐτούς. Nobil. vertit, *Neque contrahetis affinitatem cum eis*; reliqua ad verbum ut supra. Lucif. Calar. loco sup. cit. col. 221. a. addit: *Neque tradetis filias vestras nuptum, neque dabis filio tuo filiam illius*; deinde sic: *seducet enim*, &c. omisso priori membro. Aug. Loc. 23. col. 366. c. constanter è Græco, *& filiam ejus non sumes filio tuo*; item l. 1. de conjug. adult. to. 6. col. 399. f. alludens, dicit: *Non accipies uxorem filio tuo à filiabus alienigenarum.*

℣. 4. Ita de Græco verbum è verbo. Similiter habet Lucif. Calar. ubi supra, col. 221. a. *Seducet enim filium tuum a me, & serviet diis alienis: & irascetur ira Dominus in vos, & exterminabit te citò.* In Gr. ἀποστήσει, pro *seducet*, & θυμῷ, pro *irà*; θυμὸς autem propriè est animi motus, seu perturbatio illa, quando sanguis circa cor incipit ebullire. August. l. 1. de conjug. adult. to. 6. 399. f. alludens, addit: *Ne traducat eum post deos suos, & pereat anima ejus.*

℣. 5. Græc. Τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθελεῖτε, καὶ τὰς στήλας αὐτῶν συντρίψετε, καὶ τὰ ἄλση αὐτῶν ἐκκόψετε, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κατακαύσετε πυρί. i. e. *Aras eorum destruetis, & statuas eorum conteretis, & lucos..... & sculptilia deorum eorum*, &c. ut sup. Vid. Capitul. XXIII. sup.

℣. 12. Hic ℣. non malè redditur Capitulo XXIV. sup. *Si observaveritis præcepta, & justitias istas; servabit & vobis Dominus testamentum, quod juravit patribus vestris, & benedicet vos.* In Græco: Καὶ ἔσται ἡνίκα ἂν ἀκούσητε τὰ δικαιώματα ταῦτα, καὶ φυλάξητε καὶ ποιήσητε αὐτὰ, καὶ διαφυλάξει Κύριος ὁ Θεός σου σοὶ τὴν διαθήκην, καὶ τὸ ἔλεος, ὃ ὤμοσε τοῖς πατράσιν ὑμῶν..... καὶ εὐλογήσει σε, &c.

℣. 15. Capitul. XXIV. sup. *Et expellet omnem languorem à vobis.* Græc. Καὶ περιελεῖ Κύριος ὁ.... ἀπὸ σοῦ πᾶσαν μαλακίαν.

℣. 16. Capitul. XXV. sup. *Non parces gentibus, quas Dominus subjiciet tibi.* Gr. Καὶ φαγῇ πάντα τὰ σκῦλα τῶν ἐθνῶν, ἃ Κύριος ὁ Θεός σε δίδωσί σοι· οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός σου ἐπ' αὐτοῖς.

℣. 17. Capitul. XXV. sup. *Nec dices* (al. *dicas*:) *Magna gens hæc; & quomodo potero adversùs eam?* Græc. Ἐὰν δὲ λέγῃς.... Ὅτι πολὺ τὸ ἔθνος τοῦτο ἢ ἐγὼ, πῶς δυνήσομαι ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς;

℣. 22. Similiter in Græco, ἵνα μὴ γένηται ἡ γῆ ἔρημος, καὶ πληθυνθῇ ἐπὶ σὲ τὰ θηρία τὰ ἄγρια. Vide Exod. 23. 29.

VULGATA NOVA.

2. Mac. 12. 40. 25. Sculptilia eorum igne combures : non concupiſces argentum & aurum, de quibus facta ſunt, neque aſſumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui.

26. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentum ac ſordes abominationi habebis, quia anathema eſt.

VERSIO ANTIQUA.

25..... non concupiſces argentum vel aurum illorum, nec accipies inde tibi, ne excedas, propter illud quoniam abominatio eſt Domino Deo tuo. *Aug. ep. 47. ad Public. t. 2. 111. c.*

26. Et non conferes exſecramentum in domum tuam, & eris anathema, ſicut & illud eſt. Et offenſione offendes, & coinquinatione inquinaberis abominatione illa, quia anathema eſt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Græcè : Οὐκ ἐπιθυμήσεις ἀργύριον, οὐδὲ χρυσίον ἀπ' αὐτῶν οὐ λήψῃ σεαυτῷ, (Mſ. Oxon. καὶ οὐ λήψῃ σεαυτῷ, Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. λαβεῖν σεαυτῷ) μὴ πταίσῃς δι' αὐτὸ, &c. ut in Lat. ſup. Capitul. xxv. ſup. *Et non concupiſces aurum vel argentum de ſculptilibus eorum, ſed anathematiſabis ea.*

℣. 26. Græc. Καὶ οὐκ εἰσοίσεις βδέλυγμα εἰς τὸν..... καὶ ἀνάθεμα ἔσῃ ὥσπερ τοῦτο. Προσοχθίσματι προσοχθιεῖς, καὶ βδελύγματι βδελύξῃ, ὅτι, &c. In Mſ. Oxon. καὶ ἔσῃ ἀνάθεμα, & in Ald. edit. καὶ τοῦτο, deinde, Προσοχθίσματι, &c. ut ſup.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. OMne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias : ut poſſitis vivere, & multiplicemini, ingreſſique poſſideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus veſtris.

2. Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per deſertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo verſabantur, utrùm cuſtodires mandara illius, an non.

3. Afflixit te penuriâ, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui : ut oſtenderet tibi quòd non in ſolo pane vivat homo, ſed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. *Mat. 4. 4. Luc. 4. 4.*

VERSIO ANTIQUA.

1. OMnia mandata, quæ trado vobis hodie, obſervabitis : ut vivatis..... *Capit. ſup. xxvi.*

2. Et recordaberis omnem viam, quam duxit te Dominus Deus tuus in deſerto, ut affligeret te, & tentaret te, & cognita faceret quæ in corde tuo ſunt, ſi obſervabis mandata ejus, an non. *Aug. quæſt. 13. in Deut. t. 3. 560. f.*

3..... & cibavit te manna, quod non ſciebant patres tui : uti cognoſcas quoniam non in pane ſolo vivit homo, ſed in omni verbo Dei, quod procedit de ore ejus, vivit homo. *Iren. l. 4. c. 16. 247. a.*

VULGATA NOVA.

4. Veſtimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetuſtate defecit, & pes tuus non eſt ſubtritus, en quadrageſimus annus eſt.

5. Ut recogites in corde tuo, quia ſicut erudit filium ſuum homo, ſic Dominus Deus tuus erudivit te,

6. ut cuſtodias mandata Domini Dei tui, & ambules in viis ejus, & timeas eum.

7. Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque & fontium : in cujus campis & montibus erumpunt fluviorum abyſſi :

8. terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & malogranata, & oliveta naſcuntur : terram olei ac mellis.

9. Ubi abſque ulla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris : cujus lapides ferrum ſunt, & de montibus ejus æris metalla fodiuntur :

10. ut cùm comederis, & ſatiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

VULGATA NOVA.

11. Obſerva, & cave nequando obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus atque judicia & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie :

12. ne poſtquam comederis & ſatiatus fueris,

VERSIO ANTIQUA.

11. Attende tibi, ne obliviſcaris beneficia Domini Dei tui, & non cuſtodias mandata & judicia & juſtitias illius, quæ ego præcipio tibi hodie : *Ambr. l. 1. de Caïn & Ab. c. 7. 196. b. c.*

12. ne cùm manducaveris & repletus fueris,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, exceptis his, ἐγὼ ἐντέλλομαι, *ego mando*, pro *trado* ; & φυλάξεσθε ποιεῖν, *cuſtodietis facere*, pro *obſervabitis*.

℣. 2. Eadem leguntur Græcè, niſi excipiatur unum, διαγνωσθῇ, *cognita fierent*, pro *cognita faceret*. Cypr. l. de mortal. p. 232. a. his & ſeqq. alludere videtur, dicens : *Dominus Deus tuus vexabit te, & famem injiciet tibi : & cognoſcetur in corde tuo, ſi bene cuſtodieris præcepta ejus, ſive non.* Capitul. xxvi. ſup. *Et in mente habete omnia quæ experti eſtis in deſertis.*

℣. 3. Antecedunt iſta in Græco. Καὶ ἐκάκωσέ σε, καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε, *Et afflixit te, & eſurire te fecit* ; deinde ut in Lat. ſupra, exceptis paucis, nempe, ᾔδεισαν, *noverant*, pro *ſciebant* ; ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, *ut annuntiaret tibi*, pro *uti cognoſcas* ; ζήσεται, *vivet*, hîc & infra, pro *vivit* ; denique διὰ στόματος Θεοῦ, *per os Dei*, loco *de ore ejus*, deleta præced. voce *Dei*. Iren. l. 5. c. 21. 318. b. rurſus hab. *Non in pane tantùm vivit homo.* Similiter Novat. ep. de cib. Jud. 1065. f. additque, *ſed in omni verbo quod proficiſcitur ex ore Dei.* Ambroſ. l. 2. & 3. offic. to. 2. 92. c. 120. b. *Non in pane ſolo vivit homo, ſed in omni verbo Dei.* Capitul. ſup. xxvi. *Et dedit vobis Dominus manna : ut ſciretis, quia non in pane tantùm vivit homo, ſed in omni verbo Dei.*

℣. 11. Diſſimilia nonnulla in Græco, ſcilicet, poſt verbum *obliviſcaris*, deeſt vox *beneficia*, ſubinde ſic, τοῦ μὴ φυλάξαι, *ut non*, loco *& non cuſtodias*, addito αὐτοῦ, poſt *mandata* ; demum loco *juſtitias..... quæ*, legitur conſtanter δικαιώματα.... ὅσα, *juſtificationes..... quaſcunque.* Capitul. xxvii. ſup. Ambroſio favet his : *Attende tibi, ne obliviſcaris beneficia Domini Dei tui* : at ipſe l. 6. Hex. to. 1. 133. d. e. alludens forſan dicit : *Attende tibi, ne obliviſcaris Deum qui fecit te.*

℣. 12. Similiter in Græco, niſi quòd ibi non repetitur *cùm*, ante *domos*, & pro *habitare cœperis*, legitur ſimpliciter, κατοικήσας, *habitaveris*. Eadem rurſus habet Ambroſ. l. 6. Hex. to. 1. 133. d. e. *Attende tibi, Lex dicit, ne cùm manducaveris & ſatiatus fueris, & domos ædificave-*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

& cùm domos bonas ædificaveris, & habitare cœperis in eis,

13. & oves tuæ, & boves tui cùm repleti fuerint, & cùm ære, argento, & auro completus fueris, & omnia possidere cœperis, & plena fuerint horrea tua,

14. exaltes cor tuum, & obliviscaris Dominum Deum tuum.....

VULGATA NOVA.

domos pulchras ædificaveris, & habitaveris in eis,

13. habuerisque armenta boum, & ovium greges, argenti & auri cunctarumque rerum copiam,

14. elevetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

VULGATA NOVA.

Num. 20. 9. & 21. 6. Exod. 17. 6.

15. & ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ: qui eduxit rivos de petra durissima,

16. & cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui,

Exod. 16. 14.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ibid. 196. d.

17. ne dicas in corde tuo: Virtus mea, & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam.

18. Sed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipse dat vires, ut facias virtutes.....

VULGATA NOVA.

17. ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt.

18. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse vires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.

VULGATA NOVA.

19. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos & adoraveris: ecce nunc prædico tibi quòd omnino dispereas.

20. Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ris, & habitare cœperis. Tertul. l. 4. adv. Marc. 709. a. *Ne cùm manducaveris & repletus fueris, & domos magnas ædificaveris*, deinde *pecoribus*, &c. omisso hoc, *& habitare cœperis in eis:* similiter l. cont. Psych. 984. a. *Ne cùm manducaveris & biberis, & domos optimas ædificaveris, ovibus*, &c. Hieron. verò in Ezech. 16. to. 3. 806. e. *Ne comedens, & bibens, & saturatus, ædificatis domibus optimis, habensque oves*, &c. Gr. Μὴ φαγὼν καὶ ἐμπλησθεὶς, καὶ οἰκίας καλὰς οἰκοδομήσας, καὶ κατοικήσας ἐν αὐταῖς.

℣. 13. In Gr. Καὶ τῶν βοῶν σου, καὶ τῶν προβάτων σου πληθυνθέντων σοι, ἀργυρίου καὶ χρυσίου πληθυνθέντος σοι, καὶ πάντων ὅσων σοι ἔσται πληθυνθέντων σοι, id est, *& bobus tuis, & ovibus tuis multiplicatis tibi, argento & auro multiplicato tibi, & omnibus quæcunque tibi erunt multiplicatis tibi.* Idem Ambros. l. 6. Hex. to. 1. 133. e. alio modo: *Et pecoribus tuis repletus fueris, & auro, & argento abundaveris, & omnibus quæcunque tibi fuerint in multitudine, exaltes*, &c. Tertul. verò l. 4. advers. Marc. p. 709. a. sic: *Pecoribus, & bubus tuis multiplicatis, & pecuniâ, & auro, exaltetur*, &c. similiter advers. Psych. 984. a. *Ovibus, & bobus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur*, &c. Hieron. denique in Ezech. 16. to. 3. 806. e. sic: *Habensque oves, & boves, argentum, & aurum, obliviscaris*, &c.

℣. 14. Idem Ambr. l. 6. Hex. 133. e. *Exaltes te corde, & obliviscaris*, &c. ut sup. Tertul. l. 4. adv. Marc. 709. a. *Exaltetur cor tuum, & obliviscaris Domini Dei tui:* similiter l. adv. Psych. 984. a. uno excepto *extollatur*, pro *exaltetur*. Hieron. in Ezech. 16. to. 3. 806. e. post *aurum*, ita pergit, *obliviscaris Domini Dei tui*, omissis præced. In Gr. sic: ὑψωθῇς τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιλάθῃ Κυρίου, &c.

℣. 17. Eò etiam spectant quæ idem Ambros. habet ep. 41. to. 2. col. 962. e. *Cùm te induxerit Dominus Deus tuus in terram alienam, & manducaveris fructus alienos, non dicas: Virtus mea, & justitia mea hoc mihi dedit; sed Dominus donavit Deus.* Item l. 6. Hex. col. 134. f. *Ne dicas: Virtus mea, & manus mea hanc mihi possessionem paravit:* & in Ps. 1. col. 753. a. *Virtus mea, & fortitudo mea hæc tribuit mihi.* In Gr. μὴ εἴπῃς ἐν..... Ἡ ἰσχύς μου, καὶ τὸ κράτος τῆς χειρός μου ἐποίησε, &c. ut sup. Rectè August. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. col. 726. d. *Ne dicas in corde tuo: Fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit mihi virtutem magnam hanc.* Ferrand. Diac. ep. ad Reginum, p. 157. *Ne dicas in corde tuo: Virtus mea, & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam.* Vide Capitul. XXVIII. sup.

℣. 18. Græcè: Καὶ μνησθήσῃ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ὅτι αὐτός σοι δίδωσιν ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι δύναμιν, &c. Aug. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. col. 726. d. *Sed memoraberis Domini Dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere virtutem.* Ferrand. Diac. epist. ad Regin. p. 157. *Sed memoreris Domini Dei tui, quia ille tibi dat potentiam ad faciendam virtutem.*

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. XXIX sup. Aug. Locut. 24. t. 3. 366. d.

1. Audi Israël: Tu transies hodie Jordanem, & possidebis gentes magnas..... civitates magnas & muratas usque in cœlum,

Capitul. XXIX. sup.

3. Et scies quia Dominus Deus tuus præcedet te.....

VULGATA NOVA.

1. Audi Israël: Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas & fortiores te, civitates ingentes & ad cœlum usque muratas,

2. populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti, & audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.

3. Scies ergo hodie quòd Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos & deleat atque disper-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè, διαβαίνεις, *transis*, pro *transies*, pauloque post, εἰσελθεῖν κληρονομῆσαι, vel ut in Mss. Alex. & Ox. καὶ κληρονομῆσαι, loco *& possidebis;* exinde post *magnas*, sequitur, καὶ ἰσχυρότερα μᾶλλον ἢ ὑμεῖς, *& fortiores magis quàm vos;* reliqua ad verbum: in Capitulo sup. loco *muratas*, exstat *munitas*. Gr. τειχήρεις.

℣. 3. Gr. Καὶ γνώσῃ σήμερον ὅτι.... οὗτος προπορεύσεται πρὸ προσώπου σου. *Et cognosces hodie quia Dominus Deus tuus hic præcedet ante faciem tuam.*

VULGATA NOVA.

dat ante faciem tuam velociter, ficut locutus eſt tibi.

4. Ne dicas in corde tuo, cùm deleverit eos Dominus Deus tuus in conſpectu tuo: Propter juſtitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc poſſiderem, cùm propter impietates ſuas iſtæ deletæ ſint nationes.

5. Neque enim propter juſtitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingredieris ut poſſideas terras earum: ſed quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ ſunt: & ut compleret verbum ſuum Dominus, quod ſub juramento pollicitus eſt patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Jacob.

6. Scito ergo quòd non propter juſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ cervicis ſis populus.

7. Memento, & ne obliviſcaris, quomodò ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in ſolitudine. Ex eo die, quo egreſſus es ex Ægypto uſque ad locum iſtum, ſemper adversùm Dominum contendiſti.

8. Nam & in Horeb provocaſti eum, & iratus delere te voluit, *Exod. 17. 6. & 19. 3.*

VERSIO ANTIQUA.

4. Ne dicas in corde tuo, cùm conſumere cœperit Dominus Deus tuus gentes illas à conſpectu tuo, dicens: Propter juſtitiam meam induxit me Dominus poſſidere terram iſtam, ſed propter iniquitates gentium iſtarum extirpavit illos Dominus à facie tua. *Ambr. l. 1. de Caïn & Ab. c. 7. t. 1. 196. f.*

5. Non in juſtitia tua, & directione cordis tui, intrabis ut poſſideas terram eorum: ſed in impietate eorum Dominus Deus tuus conſumet eos à facie tua: ut ſuſcitet verbum, quod locutus eſt patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Jacob. *Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 507. c.*

6. Et ſcias hodie quia non propter juſtitias tuas Dominus Deus tuus dat tibi terram bonam iſtam hæreditare, quoniam populus dura cervice es. *Aug. quæſt. 14. in Deut. t. 3. 560. g.*

7. Memor eſto, ne obliviſcaris, quanta exacerbaſti Dominum Deum tuum in deſerto. Ex qua die exiſtis de terra Ægypti, donec veniſtis in locum hunc, increduli perſeveraſtis quæ ad Dominum. *Ibid. 561. a. c.*

8. Et in Choreb exacerbaſtis Dominum.....

VULGATA NOVA.

9. quando aſcendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiſcum Dominus: & perſeveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. *Exod. 24. 18.*

10. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus eſt in monte de medio ignis, quando concio populi congregata eſt. *Exod. 31. 15. & 32. 15.*

11. Cùmque tranſiſſent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis,

12. dixitque mihi: Surge, & deſcende hinc citò: quia populus tuus, quem eduxiſti de Ægypto, deſeruerunt velociter viam quam demonſtraſti eis, feceruntque ſibi conflatile. *Exod. 32. 7.*

VULGATA NOVA.

13. Rurſumque ait Dominus ad me: Cerno quòd populus iſte duræ cervicis ſit:

14. dimitte me ut conteram eum, & deleam nomen ejus de ſub cœlo, & conſtituam te ſuper gentem, quæ hac major & fortior ſit.

15. Cùmque de monte ardente deſcenderem, & duas tabulas fœderis utraque tenerem manu,

16. vidiſſemque vos peccaſſe Domino Deo veſtro, & feciſſe vobis vitulum conflatilem, ac deſeruiſſe velociter viam ejus, quam vobis oſtenderat:

17. projeci tabulas de manibus meis, con-

VERSIO ANTIQUA.

13. Et dixit Dominus ad me..... *Capit. XXXIII. ſup.*

14..... ſine me, & deleam illos.....

15..... deſcendi de monte..... *Capitul. XXXIV.*

16. & vidi quia peccaſtis.....

17..... & projeci tabulas de manibus meis, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. A Græco Vatic. abſunt ultima verba, *ſed propter iniquitates*, &c. priora verò concordant, niſi excipias iſta, ἐν τῷ ἐξαναλῶσαι, loco *cùm conſumere cœperit*; item πρὸ προσώπου σου, pro *à conſpectu tuo*, & κληρονομῆσαι τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν ταύτην, loco *poſſidere terram iſtam*. Aug. Loc. 25. to. 3. 366. d. pene ad verbum: *Ne dicas in corde tuo, cùm conſumpſerit Dominus Deus tuus gentes iſtas ante faciem tuam, dicens: Propter juſtitias meas induxit me Dominus hæreditare terram bonam iſtam.* Capitul. XXX. ſup. *Non dicas in corde tuo: Propter juſtitias meas introduxit me Dominus in terram iſtam.* In Mſs. etiam Alex. & Ox. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur, διὰ τὰς δικαιοσύνας μου, non τὴν δικαιοσύνην, ut in Vat. Similiter ultima prætermiſſa in cod. Vatic. prædicti Mſs. ac editt. ſubjiciunt cum Ambroſ. ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐθνῶν τούτων Κύριος ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς πρὸ (Oxon. & Ald. ἀπὸ) προσώπου σου. Apud Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 507. c. ſic: *Ne dicas in corde tuo, cùm ſubverterit eos Dominus Deus tuus à facie tua: In juſtitia mea introduxit me Dominus, ut poſſideam terram hanc, quia in impietate gentium iſtarum Dominus conſumet eos à facie tua.*

℣. 5. Gr. Οὐχὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην σου, οὐδὲ (Alex. καὶ) διὰ τὴν ὁσιότητα τῆς καρδίας σου, σὺ εἰσπορεύῃ κληρονομῆσαι τὴν γῆν αὐτῶν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐθνῶν τούτων, Κύριος ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου· καὶ ἵνα στήσῃ τὴν διαθήκην ἣν ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσιν ἡμῶν, (Alex. & Compl. ὑμῶν) τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ Ἰσαὰκ, καὶ τῷ Ἰακώβ. *Non propter juſtitiam tuam, neque propter ſanctitatem cordis tui, tu introibis ad hæreditandam terram eorum: ſed propter impietatem gentium iſtarum, Dominus exterminabit eos à facie tua: & ut firmet teſtamentum, quod juravit Dominus patribus noſtris, Abraham, & Iſaac, & Jacob.*

℣. 6. Aptè ad Græc. niſi excipias verbum *ſcias*, pro quo γνώσῃ. Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 507. c. ſic habet: *Et ſcies quòd non in juſtitia tua Dominus Deus tuus dabit tibi terram optimam, ut poſſideas eam, quia populus duræ cervicis es tu.*

℣. 7. Ita in Græco, præter hoc, ἐξ Αἰγύπτου καὶ, *ex Ægypto &*, loco *de terra Ægypti donec.* In Mſ. tamen Ox. ac editt. Ald. & Compl. ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἕως ἤλθετε, &c. Capitul. ſup. XXXI. *In mente habete, quoties exacerbaveritis Dominum in deſertis diffidentes.*

℣. 8. Similiter habet Capitul. XXXII. ſup. cum Græco: addit Capitul. *quando feciſtis conflatile*, Gr. infra, ℣. 16. χωνευτόν.

℣. 13. Ita Græcè.

℣. 14. Gr. Καὶ νῦν ἔασόν με ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς, ad verbum, *Et nunc dimitte me exterminare eos.*

℣. 15. Sic etiam in Græco.

℣. 16. In Græco, καὶ ἰδὼν, *& videns.* Vide ſupra Not. ad ℣. 8.

℣. 17. Græcè: Καὶ ἐπιλαβόμενος τῶν δύο πλακῶν, ἔῤῥι-

Versio antiqua.

confregi illas.

Capitul. xxxv. 18. Et deprecatus sum Dominum iterum sicut priùs, quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non edi, & aquam non bibi.....

Hieron. in Isai. 54. *t.* 3. 399. *a.* 19. tremens sum, & meticulosus.....

Capitul. xxxvi. *sup.* 20. Et in Aaron iratus est valde.....

Capitul. xxxvii. 21..... & sumpsi, & combussi illum.....

Capit. xxxviii. 22..... & in tentatione..... exacerbastis Dominum :

Capitul. xxxix. 23. & quando dimisit vos Dominus à Cades Barnæ.....

Capitul. xl. 25. Et precatus sum ante Dominum quadraginta diebus & quadraginta noctibus.....

Ex Breviar. Moz.a. fer. 5. *post oct. Epiph.* 26..... Domine, Domine rex deorum cœlorum, ne extermines populum tuum, & hæreditatem tuam, quam liberasti de terra Ægypti in virtute tua magna, & brachio tuo excelso.

27. Commemorare Abraham, Isaac, & Jacob famulorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum: ne respicias duritiam populi hujus, & impietates & peccata eorum:

28. ne dicant in cordibus suis inhabitantes terram, unde nos eduxisti, dicentes: Eò quòd non potuit introducere illos Deus in terram, quam dixerat eis, & cùm odisset, necare ejecit eos in eremo :

29. & hic populus tuus & operatio tua, quos eduxisti de terra Ægypti in virtute tua magna, & brachio tuo extento.

Vulgata nova.

fregique eas in conspectu vestro.

18. Et procidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam provocastis :

19. timui enim indignationem & iram illius, qua adversùm vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20. Adversùm Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum.

21. Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi, & in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de monte descendit.

22. In incendio quoque & in tentatione, & in sepulcris concupiscentiæ provocastis Dominum : *Num.* 11. 1. & 16. 2. & 21. 5.

23. & quando misit vos de Cadesbarne, dicens : Ascendite, & possidete terram, quam dedi vobis, & contempsistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis :

24. sed semper fuistis rebelles à die qua nosse vos cœpi.

25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus :

26. & orans dixi : Domine Deus, ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti.

27. Recordare servorum tuorum, Abraham, Isaac, & Jacob : ne aspicias duritiam populi hujus, & impietatem atque peccatum :

28. ne fortè dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos : Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, & oderat illos : idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine :

29. qui sunt populus tuus & hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

Notæ ad Versionem antiquam.

ψα αὐτὰς ἀπὸ τῶν δύο χειρῶν μȣ, ϗ ϲυνέτειψα ἐναντίον ὑμῶν. i. e. *Et sumens ambas tabulas, projeci eas ex ambabus manibus, & contrivi coram vobis.* In Ms. Alex. ac edit. Ald. τῶν χειρῶν, absque δύο.

℣. 18. Itidem Græcè, præter unum ἐναντίον Κυρίȣ, *ante Dominum*, loco *Dominum* simpliciter.

℣. 19. In Græco simpliciter, καὶ ἔκφοβός εἰμι, Compl. ἔμφοβος.

℣. 20. Gr. Καὶ ἐπὶ Ἀαρὼν ἐθυμώθη, absque *valde*; at in Ms. Alex. additur σφόδρα. Addit etiam Capitul. sup. *pro eo quòd fecistis vitulum.*

℣. 21. Gr. addit αὐτὸν, ad ἔλαβον; al. deest.

℣. 22. Græcè, παροξύνοντες ἦτε, *exacerbantes fuistis.*

℣℣. 23. 25. Similiter Græcè.

℣. 26. Gr. Κύριε βασιλεῦ (Ms. Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Κύριε, Κύριε βασιλεῦ) τῶν θεῶν, μὴ ἐξολοθρεύσῃς τὸν λαόν σȣ, ϗ τὴν μερίδα σȣ (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. τὴν κληρονομίαν σȣ) ἣν ἐλυτρώσω, ȣ̔̀ς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτȣ ἐν τῇ ἰσχύϊ σȣ τῇ μεγάλῃ, ϗ ἐν τῇ χειρί σȣ τῇ κραταιᾷ, ϗ ἐν τῷ βραχίονί σȣ τῷ ὑψηλῷ.

℣. 27. Ad verbum è Græco, addito &, post *Abraham*, uti *super*, ἐπὶ, post *respicias*, & ante *peccata.*

℣. 28. August. locut. 26. de Deut. col. 366. e. sic hab. *nequando dicant inhabitantes terram, unde eduxisti nos inde.* Ita quoque in Græco, nisi excipias partic. μὴ, *ne*, pro *nequando:* tum sequuntur : λέγοντες· Παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι Κύριον εἰσαγαγεῖν αὐτȣ̀ς εἰς τὴν γῆν, ἣν εἶπεν αὐτοῖς, ϗ παρὰ τὸ μισῆσαι αὐτȣ̀ς, ἐξήγαγεν αὐτȣ̀ς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀποκτεῖναι αὐτȣ́ς. In Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ.

℣. 29. Græc. Καὶ ȣ̔͂τοι (edit. Ald. ȣ̔͂τος) λαός σȣ, ϗ κλῆρός σȣ, ȣ̔̀ς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτȣ ἐν τῇ ἰσχύϊ σȣ τῇ μεγάλῃ, ϗ ἐν τῇ χειρί σȣ τῇ κραταιᾷ, ϗ ἐν τῷ βραχίονί σȣ τῷ ὑψηλῷ. In Mss. Alex. & Ox. ac editt. Ald. & Compl. desunt ista, ϗ ἐν τῇ χειρί σȣ τῇ κραταιᾷ.

CAPUT X.

Vulgata nova.

Exod. 34. 1.

1. IN tempore illo dixit Dominus ad me : Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem : faciesque arcam ligneam,

2. & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca.

3. Feci igitur arcam de lignis setim. Cùmque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus.

4. Scripsitque in tabulis, juxta id quod priùs scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est : & dedit eas mihi.

5. Reversusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 15. in Deut. t. 3. 561. c. d. 562. a.

1. IN illo tempore dixit Dominus ad me : Excîde tibi duas tabulas lapideas, quemadmodum priores, & ascende ad me in montem : & facies tibi arcam ligneam,

2. & scribam in tabulis verba quæ erant in tabulis prioribus quas contrivisti, & immittes eas in arcam.

3. Et feci arcam ex lignis imputribilibus. Et excîdi duas tabulas lapideas sicut priores, & ascendi in montem, & duæ tabulæ in duabus manibus meis.

4. Et scripsit in tabulis, secundùm scripturam priorem, decem verba, quæ locutus est Dominus ad vos in monte è medio ignis : & dedit eas Dominus mihi.

5..... & descendi..... & misi tabulas in arcam..... Capit. sup. XLIII.

Vulgata nova.

Num. 33. 31. Num. 20. 28. 29.

6. Filii autem Israël moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius ejus.

Num. 32. 31.

7. Inde venerunt in Gadgad : de quo loco profecti, castrametati sunt in Jetebatha, in terra aquarum atque torrentium.

Vulgata nova.

8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem.

9. Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis : quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 16. in Deut. t. 3. 563. d. e.

8. In illo tempore distinxit Dominus tribum Levi, portare arcam testamenti Domini, assistere coram Domino, ministrare, & orare in nomine ejus usque in hunc diem.

9. Propter hoc non est Levitis pars, & sors cum fratribus suis : Dominus ipse pars ejus est, sicut dixit ei.

Vulgata nova.

10. Ego autem steti in monte, sicut priùs, quadraginta diebus ac noctibus : exaudivitque me Dominus etiam hac vice, & te perdere noluit.

11. Dixitque mihi : Vade, & præcede populum, ut ingrediatur, & possideat terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Græcè, sicut & Capit. XLI. sup. quod vide.

℣. 2. In Græco sic : Καὶ γράψεις ἐπὶ τὰς πλάκας, *Et scribes super tabulas* ; reliqua ut in Lat. sup. In Mss. verò Alex. & Oxon. sicut in editt. Ald. & Compl. legitur, Καὶ γράψω, *Et scribam*, quam lectionem pluribus confirmare tentat August. in conseq. dicens : *Non immeritò quæritur, quomodo hæc in Deut. dicantur, Moyse recolente ac repetente quæ gesta sunt, cùm in Exodo* (34. 27. 28.) *ubi primùm hæc dicta & facta narrantur, ita scriptum sit :* Et dixit Dominus ad Moysen : Scribe..... & scripsit in tabulis verba testamenti, decem verba. *Cùm ergo in Exodo ipse Moyses..... scripsisse narretur, quomodo hic in Deuteronomio Deus in tabulis eadem verba scripsisse recolitur ?* Nodum solvit August. inf. n. 3. hoc modo : *Nunc ergo cùm legitur in Deut. de secundis tabulis ita dictum :* Et excîdi duas tabulas..... & scripsit in tabulis, &c. *non enim ait*, & scripsi, *sed* scripsit, *hoc est Deus, sicut paulò ante dixerat verba Dei sibi dicta :* Excîde tibi duas tabulas..... & scribam..... in tabulis prioribus : *discutienda nascitur quæstio, quòd utrasque tabulas, id est, & priores & secundas, Deus hic legitur scripsisse, non homo. Sed si in ipso quoque Exodo verba Dei legantur, ubi jubet easdem tabulas secundas excîdi à Moyse, nihil aliud invenitur, quam ipsum Deum se easdem promisisse scripturum. Nam ita scriptum est* (34. 1.) Excîde tibi duas tabulas..... & scribam, &c. *Excepto itaque libro Deuteronomii, quæstionem istam etiam solus liber Exodi continet, quomodo dixerit Deus :* Et scribam in tabulis verba, quæ erant in tabulis prioribus ; *cùm paulò post legatur* (℣. 27.) Scribe tibi verba hæc..... Et erat ibi Moyses in conspectu Domini..... & scripsit in tabulis, &c. *Si enim superiùs quod dictum est :* Scribe tibi verba hæc, &c. *ad superiora pertinet, quæ Deus ita præcipiebat, ut non in duabus lapideis tabulis scriberentur, sed in illo libro Legis, ubi multa conscripta sunt : certè illud quod sequitur*, Et erat ibi Moyses..... & scripsit in tabulis, &c. *satis manifestat eumdem Moysen in tabulis hæc decem verba scripsisse, non Deum. Nisi fortè violenter quidem, sed certa necessitate compellimur, ubi dictum est*, Et scripsit in tabulis verba testam. decem verba, *non Moysen subaudire, sed Dominum : supra enim positum est :* Et erat ibi Moyses in conspectu Domini : *ut à Domino, in cujus conspectu erat Moyses..... scripta intelligantur hæc..... sicut ante promiserat. Quod si ita est, non quidem illa differentia duorum Testamentorum, quæ nobis visa est, in his verbis commendari potest, quando & priores & secundas tabulas scripsit, non homo, sed Deus : veruntamen illa certè distantia non habet dubitationem, quòd priores tabulas & Deus fecit, & Deus scripsit.*

℣. 3. Ita in Græco, præter voces, *duas*, & *duabus*, quæ desunt. Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. δύο πλάκας, ut infra Ald. & Compl. δυσὶ χερσί. Vide Capitul. XLII. sup. & Not. ad ℣. 2.

℣. 4. Similiter in Græco.

℣. 5. Græc. ἐνέβαλον, pro *misi* ; reliqua ut in Lat.

℣. 8. Ad verbum è Græco, nisi excipias unum, *portare*, pro quo αἴρειν, *tollere*, quod idem valet. Similiter habet Capitul. XLIV. sup. *In illo tempore separavit Dominus tribum Levi, ut portarent arcam.*

℣. 9. Sic est in Græco, præter hæc, ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, *in fratribus*, pro *cum fratribus* ; & κλῆρος αὐτοῦ, *sors ejus*, loco *pars ejus est*. In edit. Compl. sup. παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς. Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1057. b. & Hilar. in eund. Ps. col. 287. c. legunt : *Filiis Levi non erit portio, neque sors in medio fratrum suorum, quia Dominus Deus pars eorum est.* Nota in Ms. Alex. ac edit. Compl. initio scribi ἔσαι, non ἔσι, sicut in Ald. οὐδὲ, pro καὶ, ante *sors*, paulòque post sic : Κύριος ὁ Θεὸς αὐτός, deinde in Oxon. & Compl. κλῆρος αὐτῶν, non αὐτοῦ.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hilar. in Ps. 118. 266. a. & 268. b. 12. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus poscit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus viis ejus, & diligas eum, & servias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua:	12. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua:
13. & custodias præcepta Domini Dei tui, & justificationes ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut bene sit tibi?	13. custodiasque mandata Domini, & cæremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi?

VULGATA NOVA.

14. En Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli, terra, & omnia quæ in ea sunt:

15. & tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ambr. l. 2. de Abr. c. 11. t. 1. 347. f. 16. Circumcidite duritiam cordis vestri.....	16. Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis amplius:
Auct. l. de Vit. chr. ap. Aug. t. 6. 187. d. 17..... Deus magnus..... qui non accipit personam, sed nec accipit munera,	17. quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. *2. Par. 19. 7. Job. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.*
18. faciens judicium proselyto, orphano & viduæ. Dare panem & vestimentum dilige:	18. Facit judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum:
19..... quia & ipse fuisti in terra Ægypti.	19. & vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti.
Capit. XLVI. sup. 20. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies.....	20. Dominum Deum tuum timebis, & ei soli servies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius. *Sup. 6. 13. Mat. 4. 10. Luc. 4. 8.*
	21. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.
Hieron. in Ezech. 30. t. 3. 914. f. 22. In septuaginta animabus descenderunt patres vestri in Ægyptum: nunc autem facti estis ut stellæ cœli in multitudine.	22. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cœli. *Gen. 46. 27. Exod. 1. 5.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Hilar. 1. loco 266. a. habet, *Sed nunc*, altero verò col. 268. b. & aliis infra, *Et nunc*, è Gr. Καὶ νῦν. Eadem rursus legit in Ps. 2. col. 34. b. addito tamen hoc in fine, *& ex tota virtute tua*, quod abest à Græco. Item in Ps. 127. col. 424. d. legit: *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus postulat à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus viis ejus, & diligas eum, & custodias præcepta ejus ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ut bene*, &c. prætermissis intermediis. Demum in Ps. 52. col. 85. c. alludens, dicit: *O Israel, quid Deus exquirit à te, nisi facere judicium, & intelligere justitiam?* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 247. c. sic habet: *Et nunc Israël, quid Dominus Deus postulat à te, nisi timere Dominum Deum tuum, ambulare in omnibus viis ejus, & diligere eum, & servire Domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua?* Similiter in Græco: Καὶ νῦν Ἰσραὴλ, τί Κύριος ὁ Θεός σου αἰτεῖται παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι...... καὶ πορεύεσθαι, &c. ad verbum. In Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deest καὶ. Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. col. 1012. c. cum Hilar. legit: *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, & servias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua?* Item in Ps. 1. col. 752. a. *Et nunc Israel, quid abs te postulat Dominus Deus tuus, nisi ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus viis ejus?* Vide etiam l. de fug. sæc. c. 6. col. 431. b. Similiter Hieron. in Mich. 6. to. 3. col. 1542. b. *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus quærit à te, nisi ut timeas Dom. Deum tuum, & ambules in omnibus viis ejus, & diligas eum, & servias Domino Deo tuo de toto corde tuo, & de tota anima tua?* Lib. verò 3. in ep. ad Gal. to. 4. col. 290. f. *Quid petit à te?* Anastas. II. PP. epist. 1. Conc. to. 4. col. 1280. c. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus postulat à te aliud, quàm ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules*, &c. ut sup. apud Hieron. Cassiodorus denique in Ps. 27. col. 443. b. *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus postulat à te, nisi ut timeas Dom. Deum tuum ex toto corde tuo, & ambules in omnibus..... & diligas eum, & custodias præcepta ejus ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ut bene*, &c. Vide etiam Capitul. XLV. sup.

℣. 13. Ita rursum Hilar. in Ps. 2. col. 34. b. præter unum *hodie*, quod delet. In Græco sic: Φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, ἵνα εὖ σοι ᾖ; Ambros. in Ps. 118. col. 1012. c. *Custodias mandata ejus, & justitias ejus.* Hieron. verò in Mich. 6. to. 3. col. 1542. b. *Et custodias mandata Domini Dei tui, & justificationes ejus, quæcunque ego mando tibi hodie, ut bene sit tibi.* Anastas. II. PP. epist. 1. Conc. to. 4. col. 1280. c. *Custodire præcepta Domini Dei tui, & justitias ejus, quas ego mando tibi.*

℣. 16. Sic habet Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. c. In Græco: Καὶ περιτεμεῖσθε, *Et circumcidetis*, &c. ut sup. Similiter Ambrosiast. col. 41. f. *Circumcidetis*, &c. Fulgent. f. de Circumcis. p. 666. *Circumcidite præputium cordis vestri;* Gr. σκληροκαρδίαν ὑμῶν.

℣. 17. Gr. ὁ Θεὸς ὁ μέγας.... ὅστις οὐ θαυμάζει πρόσωπον, οὐδὲ οὐ μὴ λάβῃ δῶρον. *qui non admiratur faciem*, vel *personam, neque accipiet munus.*

℣. 18. Gr. Ποιῶν κρίσιν προσηλύτῳ, καὶ ὀρφανῷ, καὶ χήρᾳ, καὶ ἀγαπᾷ τὸν προσήλυτον, δοῦναι αὐτῷ ἄρτον καὶ ἱμάτιον. i. e. *Faciens judicium..... & diligit proselytum, dando ei panem & vestimentum.*

℣. 19. Gr. Προσήλυτοι γὰρ ἦτε ἐν γῇ Αἰγύπτῳ. Ald. & Compl. Αἰγύπτου.

℣. 20. Itidem Græcè, detracto uno *soli*; sed in Ms. Alex. ac edit. Compl. est μόνῳ. Ambros. in Luc. 2. col. 1312. d. legit: *Diliges Dominum Deum tuum, & ipsi soli servies.* Ms. Alex. pro φοβηθήσῃ, *timebis*, hab. προσκυνήσεις, *adorabis.* Idem Ambros. infra, col. 1337. f. addit: *& ipsi soli adhærebis:* & verò in Græco post λατρεύσεις, sequitur, καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ.

℣. 22. Gr. Ἐν ἑβδομήκοντα ψυχαῖς κατέβησαν οἱ πατέρες σου εἰς Αἴγυπτον· νυνὶ δὲ ἐποίησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου ὡσεὶ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει. Capitul. XLVII. sup. non malè: *Cum septuaginta quinque* (al. *septuaginta*) *animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & fecit te Deus sicut stellas cœli in multitudine*, al. *in multitudinem.* In Mss. etiam Alex. & Ox. ac in ed. Ald. non ἑβδομήκοντα simpliciter, sed ἑβδομήκοντα καὶ πέντε, ut legitur supra in Genesi, & in Actis Apostol. 7. 14. De hoc numero pluribus disputat August. in Quæstionibus, sicut Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 543. b. seqq. quæ legenda accuratè, eaque imprimis, quæ notavimus sup. ad Genes. c. 46. ℣℣. 26. 27. ex Hieronymo, qui totus illic est ut probet septuaginta tantùm animas, non septuaginta quinque, descendisse in Ægyptum: *Hanc rem*, inquit, *ne videamur adversùm Scripturæ auctoritatem loqui, etiam LXX. Interpretes in Deuteronomio transtulerunt, quòd in septuaginta animabus ingressus sit Jacob in Ægyptum. Si quis igitur nostræ senten-*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tiæ refragatur , Scripturam inter se contrariam faciet : ipsi enim LXX. Interpretes qui hic (Gen. 46. 26.) LXXV. *animas per* πρόληψιν , *cum Joseph & posteris suis Ægyptum ingressas esse dixerunt , in Deuteronomio* LXX. *tantùm intrasse memorantur.* Idem asserit infra , col. 544. b. f. ad Gen. 48. 1. & 5. Auct. etiam op. imp. in Matth. hom. 49. col. 207. a. dicit , *septuaginta animas intrasse in Ægyptum.* Vide plura ad Genes. 46. & Act. 7. 14.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. AMa itaque Dominum Deum tuum , & observa præcepta ejus & cæremonias, judicia atque mandata , omni tempore.

2. Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri , qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus , & robustam manum , extentumque brachium ,

3. signa & opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, & universæ terræ ejus,

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
	4. omnique exercitui Ægyptiorum, & equis ac curribus : quomodo operuerint eos aquæ maris rubri , cùm vos persequerentur , & deleverit eos Dominus usque in præsentem diem :	4..... quæ fecit virtutem Ægyptiorum.....	*Aug. Locut.* 27. *t.* 3. 366. *e.*
	5. vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum :		
Num. 16. 1. *Num.* 16. 32.	6. & Dathan atque Abiron filiis Eliab , qui fuit filius Ruben : quos aperto ore suo terra absorbuit cum domibus & tabernaculis , & universa substantia eorum , quam habebant in medio Israël.	6. & quæ fecerit Dathan & Abiron filiis Eliab..... quos aperiens terra os suum deglutivit eos , & domos eorum , & tabernacula eorum.....	*Capitul.* XLVIII. *Aug. Locut.* 28. 366. *f.*
	7. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit,	7. Quoniam oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit in vobis hodie ,	*Idem Locut.* 29. 367. *a.*
	8. ut custodiatis universa mandata illius , quæ ego hodie præcipio vobis , & possitis introire, & possidere terram , ad quam ingredimini,		
	9. multoque in ea vivatis tempore : quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, & semini eorum, lacte & melle manantem.	9..... terram , quam juravit Dominus patribus vestris dare eis, seminique eorum post eos.....	*Idem Locut.* 30. 367. *b.*

VULGATA NOVA.

10. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ :

11. sed montuosa est & campestris, de cœlo expectans pluvias :

12. quam Dominus Deus tuus semper invisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni usque ad finem ejus.

	VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Sup. 10. 12.	13. Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis , ut diligatis Dominum Deum vestrum , & serviatis ei in toto corde vestro , & in tota anima vestra :	13. Si autem auditu audieritis omnia mandata ejus , quæ ego mando tibi hodie.....	*Ibid. Locut.* 31.
	14. dabit pluviam terræ vestræ temporaneam & serotinam , ut colligatis frumentum , & vinum , & oleum ,	14. & dabit pluviam terræ tuæ in tempore suo , matutinum & serotinum.....	*Ibid. Locut.* 32.
	15. fœnumque ex agris ad pascenda jumenta , & ut ipsi comedatis ac saturemini.	15..... & cùm comederis & satiatus fueris ,	*Aug. Locut.* 33. *t.* 3. 367. *c.*
	16. Cavete ne fortè decipiatur cor vestrum , & recedatis à Domino , serviatisque diis alienis, & adoretis eos :	16. attende tibi ipsi, ne dilatetur cor tuum , & prævaricemini , & serviatis diis aliis.....	

VULGATA NOVA.

17. iratusque Dominus claudat cœlum , & pluviæ non descendant , nec terra det germen suum ,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græcè : Καὶ ὅσα ἐποίησε τὴν δύναμιν τῶν , &c. Mox Aug. ibid. *Hoc Interpretes quidam Latini minùs intelligentes , noluerunt dicere* virtutem , *sed* virtuti , *vel* exercitui , *quoniam id quod ait Græcus* , δύναμιν , *nonnulli* exercitum *intellexerunt. Sed elegans locutio est* , Quæ fecit virtutem eorum ; *intelligendum est quid eam fecit : quoniam ad nihil eam redegit : sed quia pluraliter dictum est , ideo subobscurum est.*

℣. 6. Græc. initio hab. Καὶ ὅσα ἐποίησε , *& quæcunque fecit* , loco *& quæ fecerit* ; exinde ad *Eliab* , addit υἱοῦ Ῥουβὴν , *filii Ruben* ; reliqua ut in Lat. sup. Augustinus hîc duas locutiones notandas esse dicit : 1. *quòd additum sit* eos , *cùm sufficere posset , quod ait superiùs* , quos : 2. domos eorum *cùm dixisset , addidit* , & tabernacula eorum , *quasi alias in eremo haberent domos , nisi tabernacula.*

℣. 7. Ad verbum è Græco , præter relativum *quæ* , pro quo ὅσα , *quæcunque.*

℣. 9. Ita in Græco.

℣. 13. Ad verbum è Græco, detracta voce *ejus* ; al. tamen additur αὐτοῦ , si Nobilio fides.

℣. 14. Mſ. Oxon. hab. κατὰ καιρὸν , pro *in tempore suo* ; Vat. verò & al. καθ' ὥραν , omnes πρώϊμον καὶ ὄψιμον , per relat. ad ὑετὸν , *pluviam.* Mſs. quinque August. hab. similiter *matutinam & serotinam* , sed malè ; nam Aug. proximè addit : *Cùm matutinum tempus dies dicatur , nunquid hinc intelligi voluit tempus anni primum ?* serotinum *verò minùs Latinum est ; sed non potuit magis propriè de Græco exprimi , quod illi dicunt* ὄψιμον : *tamen etiam in Latina lingua vulgò usitatum est , ut dicatur* serotinum , *sed quod tardiùs quàm oporteat factum est ; hîc verò tempus anni potiùs intelligi voluit.* Hieron. verò in Eccles. to. 2. col. 780. a. & in Ose. 6. to. 3. 1275. legit : *Dabo vobis pluviam temporaneam & serotinam.*

℣. 15. Gr. Καὶ φαγὼν , καὶ ἐμπλησθείς.

℣. 16. Ad verbum è Græco.

VULGATA NOVA.

pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis.

Sup. 6. 6. 18. Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate.

19. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubueris atque surrexeris.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 17. in Deut. t. 3. 563. f. 20. Scribetis ea super limina domorum vestrarum & januarum vestrarum :

Capitul. L. sup. 22. Et si obaudieritis omne præceptum istud.....

23. ejiciet Dominus omnes gentes à facie vestra.....

Aug. Locut. 34. 367. d. 24..... & flumen magnum, flumen Euphratem.....

Ibid. Locut. 35. 25..... timorem vestrum & tremorem vestrum imponet Dominus Deus vester super faciem universæ terræ.....

Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. d. 26. Ecce ego dedi ante conspectum vestrum hodie benedictionem & maledictionem :

27. benedictionem, si audieritis mandata Domini Dei vestri, quæcunque ego mando vobis hodie :

Tertul. adv. Gnost. 825. b. 28..... maledictionem..... si erraveritis de via, quam mandavi vobis, ut abeuntes serviatis deis aliis, quos non scitis.

VULGATA NOVA.

20. Scribes ea super postes & januas domus tuæ :

21. ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum, in terra quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quandiu cœlum imminet terræ.

22. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei,

23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ majores & fortiores vobis sunt.

24. Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, & à Libano, à flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri. *Jos. 1. 3.*

25. Nullus stabit contra vos : terrorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

26. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem :

27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis :

28. maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.

VULGATA NOVA.

29. Cùm verò introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal :

30. qui sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitum, in terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem & intrantem procul.

31. Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis & possideatis illam.

32. Videte ergo ut impleatis cæremonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Ita quoque in Græco.

℣. 22. In Græco sic, Καὶ ἔσαι, ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσητε πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας, &c.

℣. 23. Gr. ipso initio hab. Καὶ ἐκβαλεῖ, additque ταῦτα, ad ἔθνη, *gentes;* cætera ut in Lat. sup.

℣. 24. Gr. Καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Εὐφράτου. August. ad hoc, *flumen..... flumen : Repetitiones istæ*, inquit, *usitatæ sunt in Scripturis*, *& rem decenter commendant.*

℣. 25. Ita de Græco, verbum è verbo : addit August. *Non timorem & tremorem, quo ipsi timent & tremunt, sed quo timentur, & alios tremere faciunt.* Posset verti, *timorem vestri.*

℣. 26. In Græco, δίδωμι, *do*, non *dedi;* reliqua concordant ad verbum. Capitul. LI. sup. fert : *Ecce do vobis hodie benedictiones & maledictiones*, nec malè; nam Ms. Alex. & Ald. ed. hab. pluraliter, εὐλογίας καὶ κατάρας· κατάρα propriè, *exsecratio est*, seu *imprecatio.*

℣. 27. Ad verbum è Græco. Similiter habet Tertul. l. contra Gnost. p. 825. b. præter seqq. *præcepta..... præcipio*, loco *mandata..... mando.* Græc. ἐντολὰς..... ἐντέλλομαι.

℣. 28. Ita legit Tertul. absque interruptione; at in Gr. post hoc, Καὶ τὴν κατάραν, interponuntur ista : ἐὰν μὴ ἀκούσητε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, reliqua ut in Lat. sup. exceptis his, πορευθέντες λατρεύειν, *euntes servire*, loco *ut abeuntes serviatis;* & οἴδατε, *novistis*, pro *scitis.*

CAPUT XII.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. LII. sup. 1. Ista sunt præcepta & judicia, quæ observabitis.....

Tertul. adv. Gnost. 825. b. 2. Perditione perdetis omnia loca, in quibus servierunt nationes deis, quas vos possidebitis

VULGATA NOVA.

1. Hæc sunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus quibus super humum gradieris.

2. Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos su-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco similiter, nisi quòd deest *sunt*, post *ista;* & pro *observabitis*, legitur φυλάξετε τοῦ ποιεῖν.

℣. 2. Ita Græcè usque ad vocem *nationes*, cujus loco est, ἐκεῖ; at in Ms. Oxon. sic : ἐκεῖ τὰ ἔθνη : tum sequitur,

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
per montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum.	hæreditate, super montes, & colles, & arbores densas quasque.	*Tertul. ubi sup.*
Sap. 7. 25. 2. Mac. 12. 40. 3. Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis.	3. Effodietis aras earum, evertetis & comminuetis staticula earum, & excidetis lucos earum, & sculptilia deorum ipsarum concremabitis igni: & disperdetis nomen eorum de loco illo.	

VULGATA NOVA.

4. Non facietis ita Domino Deo vestro:

5. sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis: 5..... 6. *Vide Not.*

6. & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ovium.

7. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.

8. Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur.

9. Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem & possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

10. Transibitis Jordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescaris à cunctis hostibus per circuitum: & absque ullo timore habitetis

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
11. in loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo: illuc omnia, quæ præcipio, conferetis: holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino.	11. & erit locus quem elegerit Dominus Deus vester, invocari nomen suum ibi: afferetis omnia, quæ præcipio vobis hodie: holocausta vestra, & sacrificia, & decimas vestras, & primitias, & dona vestra: & omnia quæ elegit de manibus vestris, quæcunque voveritis Domino Deo vestro.	*Ms. Floriac. v. 10.*

VULGATA NOVA.

12. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos, & filii ac filiæ vestræ, famuli & famulæ, atque Levites qui in urbibus vestris commoratur: neque enim habet aliam partem & possessionem inter vos.

13. Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris:

14. sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi.

Vulgata nova.	Versio antiqua.	
15. Sin autem comedere volueris, & te esus carnium delectaverit, occide, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, maculatum & debile: sive mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & cervum, comedes,	15..... secundùm desiderium animæ tuæ occide, & manduca omnem carnem, juxta voluptatem, quam dedit tibi Dominus.....	*Adim. ap. Aug. t. 8. 128. c.*
16. absque esu duntaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.	16. cave autem ne sanguinem manduces, sed effunde tanquam aquam super terram.	
17. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voveris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum:	17. Non poteris manducare in civitatibus tuis decimationem frumenti tui.....	*Aug. Locut. 36. t. 3. 367. d.*

VULGATA NOVA.

18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu & filius tuus & filia tua, & servus & famula, atque Levites qui manet in urbibus tuis: & lætaberis & reficieris coram Domino Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ὓς ὑμεῖς κληρονομεῖτε αὐτὲς ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλῶν, καὶ ἐπὶ τῶν θινῶν, καὶ ὑποκάτω δένδρε δασέος. In Ms. Oxon. πάντος δένδρε.

℣. 3. Græc. Καὶ κατασκάψετε τὲς βωμὲς αὐτῶν, καὶ συντρίψετε τὰς στήλας αὐτῶν, &c. ut in Lat. excepto verbo, ἀπολεῖται, pro *disperdetis*.

℣℣. 5. 6. Huc redeunt quæ Tertullianus ait l. contra Jud. c. 5. 138. c. *Invenimus præscriptum populo Israeli, ut sacrificia nullo in loco offerrentur Deo, quam in terra repromissionis, quam Dominus Deus daturus esset populo Israeli, & patribus eorum; & introducto Israel, celebrarentur sacrificia & holocausta, tam pro peccatis quàm pro animabus.* Eadem etiam referri possunt ad ℣. 13. & 14. inf.

℣. 11. Græc. Καὶ ἔσαι ὁ τόπος ὃν ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σε, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτὲ ἐκεῖ· ἐκεῖ οἴσετε πάντα ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν, καὶ τὰ θυσιάσματα ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιδέκατα ὑμῶν, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν χειρῶν ὑμῶν· καὶ πᾶν ἐκλεκτὸν τῶν δώρων ὑμῶν, ὅσα ἂν εὔξησθε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν.

℣. 15. Addit Aug. ibid. *Ipse* (Adimantus) *in his verbis, quæ posuit de Veteri Testamento, animadvertere potuit, non ad immoderatam voracitatem pertinere quod dictum est: Secundùm desiderium*, &c. hæc autem sic habentur Græcè: Ἀλλ' ἢ ἐν πάσῃ ἐπιθυμίᾳ σε θύσεις, καὶ φαγῇ κρέα, κατὰ τὴν εὐλογίαν Κυρίε τε Θεε σε, ἣν ἔδωκέ σοι, &c. *Sed in omni cupiditate tua mactabis, & comedes carnes, secundùm benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi.* In consequentibus tamen Augustinus constanter legit ut sup.

℣. 16. Idem valet quod in Græco est: Πλὴν τὸ αἷμα ὐ φάγεσθε, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεεῖτε αὐτὸ ὡς ὕδωρ. *Tantummodo sanguinem non comedetis; in terram effundetis illum sicut aquam.* Capitul. LVI. sup. *Attendite ne manducetis sanguinem.*

℣. 17. Ita Græcè. Aug. notat dici, *non poteris*, pro eo quod est, *non debebis.*

Versio antiqua.

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1181. d.

19. Attende tibi ne derelinquas Levitem per omne tempus quo vixeris super terram.

Vulgata nova.

19. Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra.

Vulgata nova.

Gen. 28. 14. Exod. 34. 24. Inf. 19. 8.

20. Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, & volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua:

21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis & pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.

22. Sicut comeditur caprea & cervus, ita vescêris eis: & mundus & immundus in commune vescentur.

23. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est: & idcirco non debes animam comedere cum carnibus:

24. sed super terram fundes quasi aquam,

25. ut bene sit tibi & filiis tuis post te, cùm feceris quod placet in conspectu Domini.

26. Quæ autem sanctificaveris, & voveris Domino, tolles, & venies ad locum, quem elegerit Dominus:

27. & offeres oblationes tuas carnem & sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari: carnibus autem ipse vescêris.

Versio antiqua.

Capit. LVII. sup.

28. Custodi & fac omnia verba quæ ego mando tibi.....

Aug. quæst. 49. in Jud. t. 3. 611. c. d.

29. Si autem exterminaverit Dominus Deus tuus gentes, in quas tu intras hæreditare terram eorum, à conspectu tuo, & hæreditabis eos, & habitabis in terra eorum:

30. attende tibi ipsi, ne exquiras sequi eos, postquam exterminati fuerint à facie tua, ne exquiras deos eorum, dicens: Quemadmodum faciunt gentes diis suis, faciam & ego.

31. Non facies ita Domino Deo tuo. Abominamenta enim, quæ Dominus odit, fecerunt diis suis, quoniam & filios suos & filias suas comburunt igni diis suis.

Capit. LVIII. sup.

32. Omne verbum quod ego mando tibi, custodi, & fac.....

Vulgata nova.

28. Observa & audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi & filiis tuis post te in sempiternum, cùm feceris quod bonum est & placitum in conspectu Domini Dei tui.

29. Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaveris in terra earum: Inf. 19. 1.

30. cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversæ, & requiras cæremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita & ego colam.

31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni.

32. Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 19. Vix meliùs è Græco.

℣. 28. Græcè: Φυλάσσε, καὶ ἄκουε, καὶ ποιήσεις, *Observa, & audi, & facies*, &c. ut supra.

℣. 29. Græcè, deest σύ, ante *intras*, quod tamen est in Ms. Alex. subinde post *intras*, additur ἐκεῖ, *illuc*; pauloque post, habetur ἀπὸ προσώπου σου, *à facie tua*, pro *à conspectu tuo*: mox ita: καὶ καταχληρονομήσῃς αὐτὴν, καὶ κατοικήσῃς, &c. *hæreditaveris eam, & habitaveris*; sed in Ms. Alex. legitur: καταχληρονομήσεις αὐτοὺς, καὶ κατοικήσεις, ut in Lat. supra; in editt. Ald. & Compl. κατακληρονομήσῃς αὐτούς.

℣. 30. Ita Græc. sec. Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. nisi quòd addunt ταῦτα, ad vocem, ἔθνη, *gentes*: à Ms. autem Vatic. absunt hæc, *ne exquiras deos eorum*, sed legitur in aliis, οὐ μὴ ἐκζητήσεις τοὺς θεοὺς αὐτῶν. Tertul. l. advers. Gnost. 825. b. similiter habet: *Cave tibi, ne sequaris eas posteaquam exterminatæ fuerint à facie tua; ne requisieris deos illarum, dicens: Quemadmodum faciunt nationes deis suis, & ego ita faciam.*

℣. 31. Ita Mss. Gr. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. nisi quòd pro *odit*, hab. ἐμίσησε, seu ἐμίσησε, *odio habuit*: Mss. tamen præd. delent καὶ, ante *filios*, & ponunt ἐν, ante *igni*, cum edit. Aldina. Plùs variat Gr. Vatic. à quo abest vox *Domino*; exinde post *enim*, sic est, Κυρίου ἃ ἐμίσησε, *Domini quæ odio habuit*; tum additur ἐν, post *fecerunt*, ut & post *comburunt*; deleturque *&*, ante *filios*.

℣. 32. Ad verbum è Græco, præter hæc, *tibi, custodi, & fac*, pro quibus, ὑμῖν σήμερον, τοῦτο φυλάξῃ ποιεῖν, *vobis hodie, hoc custodies*, vel *observabis facere*; in Ms. tamen Oxon. ac edd. Ald. & Compl. habetur σοί, pro ὑμῖν.

CAPUT XIII.

Versio antiqua.

Tertul. adv. Gnost. 825. b. c.

1. Si ipse prophetes exsurrexerit in te, aut somnium somnians, & dederit tibi signum vel ostentum,

2. & evenerit, & dixerit: Eamus, & serviamus diis aliis quos non scitis:

3. ne audiatis sermonem prophetæ aut somniatoris illius: quia tentat vos Dominus Deus

Vulgata nova.

1. Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum,

2. & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & serviamus eis:

3. non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita in Græco, nisi quòd primarum vocum ordo sic invertitur: Ἐὰν δὲ ἀναστῇ ἐν σοὶ προφήτης, ἢ ἐνυπνιαζόμενος τὸ ἐνύπνιον, &c. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. 228. b. sic habet: *Si autem resurrexerit in te propheta, aut somnium somnians, & dederit signum aut prodigium.* Similiter August. quæst. 19. in Deut. to. 3. 563. g. *Si autem surrexerit in te propheta, seu somniator somnians, & dederit tibi signum vel prodigium.*

℣. 2. Gr. Καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρός σε λέγων· Πορευθῶμεν, &c. ut in Lat. sup. In Ms. tamen Oxon. desunt ista: καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας, sequuntur verò: καὶ λέγων εἴπῃ· Πορευθῶμεν, &c. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. p. 228. b. sic hab. *Et venerit signa faciens aut prodigia, & dixerit ad te, dicens: Eamus, & serviamus diis alienis, quos nescitis.* Aug. verò quæst. 19. in Deut. to. 3. 563. g. ita Græcum reddit ad verbum: *Et venerit signum sive prodigium, quod locutus est ad te, dicens: Eamus, & serviamus diis aliis quos nescitis.* Vide Capitul. LVIII. sup.

℣. 3. Dissimilia nonnulla in Græco, ubi sic: Οὐκ ἀκού-

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
ut palam fiat utrùm diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra.	veſter, ut ſciat ſi ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra timeatis Deum.
4. Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite, & audite vocem ejus: ipſi ſervietis, & ipſi adhærebitis.	4. Poſt Deum veſtrum abibitis, & hunc timebitis, & præcepta ejus cuſtodietis, & vocem ejus audietis: & illi ſervietis, & illi adjiciemini.
5. Propheta autem ille aut fictor ſomniorum interficietur: quia locutus eſt ut vos averteret à Domino Deo veſtro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo ſervitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui.	5. Prophetes autem & ſomniator ille morietur: locutus eſt enim ad ſeducendum te à Domino Deo tuo.....
6. Si tibi voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, ſive uxor quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & ſerviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui,	6. Si autem rogaverit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius tuus aut filia tua, aut mulier quæ in gremio tuo eſt, aut amicus, qui animæ tuæ par eſt, clam dicens: Eamus, & ſerviamus deis aliis, quos non ſcis, nec patres tui,
7. cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul ſunt, ab initio uſque ad finem terræ,	7. ex deis nationum, quæ circum te proximè ſunt aut longè,
8. non acquieſcas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miſerearis & occultes eum,	8. ne velis ire cum illo, & ne audieris eum: non parcet oculus tuus ſuper eum, nec miſeraberis, nec celabis eum:
9. ſed ſtatim interficies: ſit primùm manus tua ſuper eum, & poſtea omnis populus mittat manum.	9. annuntians annuntiabis de eo: manus tuæ erunt in eum in primis ad occidendum, & manus omnis populi in noviſſimis.

Tertul. ubi ſup.

Inf. 17. 7.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

σεσθε τῶν λόγων τοῦ προφήτου ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο· ὅτι πειράζει Κύριος ὁ Θεός σου ὑμᾶς, εἰδέναι (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. Θεὸς ὑμῶν ὑμᾶς τοῦ εἰδέναι) εἰ ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν (Mſs. Alex. & Oxon. cum editt. præd. Κύριον τὸν Θεὸν) ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν. Quæ omnia optimè reddit Aug. quæſt. 19. in Deut. to. 3. 563. g. his: *Non audietis verba prophetæ illius, vel ſomniantis ſomnium illud: quoniam tentat Dominus Deus veſter vos, ſcire an diligatis Dominum Deum veſtrum ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra.* Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 228. b. ſic hab. *Non audietis verbum prophetæ illius aut ſomniantis: quoniam tentat Dominus Deus vos, videre ſi diligatis Dominum Deum veſtrum,* &c. Item Cypr. l. de mortal. 232. b. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligitis Dominum Deum veſtrum ex toto corde veſtro, & ex tota anima veſtra:* ſimiliter ep. ad Fortunatum p. 267. b. niſi quòd addit in fine, *& ex tota virtute veſtra*, quod apud alios non legitur, nec etiam apud ipſum l. 3. Teſtim. p. 309. b. ubi eadem rurſus exſtant, ſi excipias iſtud, *tentat Dominus Deus veſter vos.* Auguſt. quoque l. de Gen. 1. to. 1. col. 659. b. & quæſt. 57. in Gen. to. 3. 392. e. & l. de ſer. Do. to. 3. p. 2. 212. c. & in Pſ. 5. & 36. to. 4. col. 17. e. 257. g. legit: *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligitis eum:* epiſt. verò 130. to. 2. col. 393. c. *ſi diligatis.*

℣. 4. Tertul. bene, ſec. Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. in quibus ſimiliter leguntur hæc: Καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξεσθε..... καὶ αὐτῷ δουλεύσετε, quæ abſunt à Græco Vatic. ut & à Mſ. Oxon. iſtud, αὐτῷ δουλεύσετε: omnes autem habent, *Dominum Deum*, ſicut edit. Ald. πρὸς αὐτόν, in fine, non αὐτῷ, ante προστεθήσεσθε. Lucif. Calar. ubi ſup. 228. b. ſic legit: *Poſt Dominum Deum veſtrum abibitis, & ipſum timebitis, & mandata ejus cuſtodietis, & vocem ejus audietis, & illi apponemini.* Hilar. in Pſ. 118. col. 274. b. ita: *Retro poſt Dominum Deum tuum ambula, & ad eum adhæreto.* (Gr. ὀπίσω Κυρίου τοῦ, &c.) at ſup. col. 265. e. *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & adhærebis ipſi.* Similiter Ambroſ. in Pſ. eund. to. 1. col. 1010. c. 1025. d. & alibi: poſteriori tamen loco, 1025. d. addit, *quia ipſe te deducet*, ſicut Hilar. ſup. col. 274. b. quæ alibi non leguntur. Capitul. LIX. ſup. ſimiliter hab. *Poſt Dominum Deum veſtrum ibitis, & ipſum timebitis.*

℣. 5. Græc. Καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος, ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος, ἐκεῖνος ἀποθανεῖται· ἐλάλησε γὰρ πλανῆσαί σε ἀπὸ, &c. Quæ ita reddit Lucif. Calar. ubi ſup. 228. b. *Et propheta ille, aut ſomnium ſomnians, illi moriantur: locuti ſunt enim ſeducere vos à Domino Deo veſtro.* Similiter Cypr. ep. 40. 54. a. *Et propheta ille, aut ſomnium ſomnians ille, qui locutus eſt, ut errare te faceret a Domino Deo tuo, interficietur.*

℣. 6. Ita Græcè, paucis tantùm exceptis: nempe his vocibus, *patre*, & *matre*, additur σου, præponiturque ἐκ, iſti *matre*; à Mſ. tamen Oxon. abeſt σου, poſt *patre*, ut à Vatic. & al. *tua*, poſt *filia*; Alex. verò hîc retinet *tua*, cum edit. Ald. omneſque ſimiliter *tua*, poſt vocem *mulier*, ſed abſque *eſt*, poſt *gremio tuo.* Exinde loco *qui par eſt*, habetur ſimpliciter, ἴσος, *æqualis*, & pro *non ſcis*, *nec*, ita, οὐκ ᾔδεις σὺ, καὶ, *non noveras tu*, &. Edit. Compl. non hab. ᾔδεις, ſed εἴδῃς, al. εἴδες. Lucif. l. de non parc. in De. del. col. 228. d. legit ut ſupra: *Si autem rogaverit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius tuus, aut filia tua, aut mulier quæ in gremio tuo eſt, aut amicus, qui animæ tuæ par eſt, clam dicens: Eamus, & ſerviamus deis alienis, quos neſcis tu, & patres tui.* Cypr. ep. ad Fortunatum p. 265. a. hæc habet: *Quòd ſi rogaverit te frater tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus tuus, qui æqualis eſt animæ tuæ, latenter dicens: Eamus, & ſerviamus diis alienis, diis gentium*, &c. Jul. Firm. l. de errore prof. relig. p. 179. a. *Quòd ſi rogaverit te frater tuus, aut filius tuus, aut uxor tua quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus tuus, qui eſt æqualis animæ tuæ, latenter dicens: Eamus, & ſerviamus aliis diis gentium.* S. Pacian. ep. 3. col. 313. a. *Si autem precatus fuerit te frater tuus, aut filia tua, aut uxor tua quæ eſt in ſinu tuo, aut æqualis animæ tuæ, dicens: Eamus, & ſerviamus diis quos non noveras.* Nota in Græco λάθρᾳ, *clam*, conjungi cum præced. apud Scriptores verò Lat. cum ſeqq. Vide etiam Capitul. LX. ſup.

℣. 7. Græcè legitur ὑμῶν, pro *te*, deinde loco *proximè ſunt aut longè*, ſic, τῶν ἐγγιζόντων σοι, ἢ τῶν μακρὰν ἀπὸ σοῦ, tum ſequitur, ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἕως ἄκρου τῆς γῆς, *ab extremo terræ uſque ad extremum terræ*; ſed hæc abſunt à Mſ. Oxon. Similiter habet Lucif. Calar. ubi ſup. 228. d. *Ex diis nationum, quæ circa te, aut proximè, aut longè.* Cypr. ep. ad Fortun. p. 265. a. poſt *diis alienis*, ſimpliciter addit, *diis gentium*, deinde ſic: *non conſenties ei*, &c. de ℣. 8. prætermiſſis mediis. Similiter Julius Firmic. ubi ſup. ℣. 6.

℣. 8. Eadem prorſus hab. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. p. 228. d. præter unum, *ſalutabis eum*, pro *miſeraberis.* At Cypr. ep. ad Fortun. p. 265. a. ſic legit: *Non conſenties ei, & non exaudies eum, & non parcet oculus tuus ſuper eum, & non celabis eum.* Ita quoque Julius Firm. l. de errore prof. rel. p. 179. a. niſi quòd legit *parcat*, omittitque *eum*, poſt *celabis.* Gr. Οὐ συνθελήσεις αὐτῷ, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ αὐτοῦ, καὶ οὐ φείσεται..... οὐκ ἐπιποθήσεις ἐπ' αὐτῷ, οὐδ' οὐ μὴ σκεπάσῃς αὐτόν. *Non deſiderabis ſuper eum, neque teges eum.* Ed. tamen Compl. pro ἐπιποθήσεις, hab. ἐλεήσεις, *miſereberis*, cum Tertul. ut & σκεπάσεις, loco σκεπάσῃς.

℣. 9. Itidem Græcè, niſi quòd præponitur καὶ, voci *manus*, additurque αὐτὸν, ad *occidendum*, & in fine pro *noviſſimis*, legitur ἐσχάτῳ. Similiter hab. Lucif. Calar. ubi ſup. p. 228. d. *Annuntians annuntiabis de eo: manus tuæ erunt in eum in primis ad occidendum eum, & manus populi tui in noviſſimo.* Gr. αἱ χεῖρες παντὸς τοῦ λαοῦ ἐπ' &c.

Versio antiqua.

Tertul. ubi sup.

10. Et lapidabitis illum, & morietur: quoniam quæsivit avertere te à Domino Deo tuo.

Cypr. ep. ad Fort. 265. b.

12. Aut si audieris in una ex civitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes:

13..... Eamus, & serviamus diis aliis quos non nosti:

15. interficiens necabis omnes qui sunt in civitate cæde gladii:

16. & incendes civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum: non reædificabitur etiam nunc,

Tertul. adv. Gnost. 825. c.
Cypr. ep. ad Fort. 265. b.

17. nec adhærebit quidquam manibus tuis ex devotamento ejus: ut avertatur Dominus ab indignatione iræ suæ, & dabit tibi misericordiam, & miserebitur tui, & multiplicabit te,

18. si exaudieris vocem Domini Dei tui, & observaveris præcepta ejus.....

Vulgata nova.

10. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

11. ut omnis Israël audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile.

12. Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:

13. Egressi sunt filii Belial de medio tui, & averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & serviamus diis alienis quos ignoratis:

14. quære sollicitè & diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam,

15. statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, & delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora:

16. quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus: non ædificabitur ampliùs,

17. & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua: ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis,

18. quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

Notæ ad Versionem antiquam.

Cyprianus verò ep. ad Fortun. p. 265. a. legit: *Annuntians annuntiabis de illo: manus tua erit super eum in primis interficere eum, & manus omnis populi postremò.* Itidem Jul. Firm. l. de errore prof. rel. p. 179. a. excepto ult. *deinceps*, pro *postremò*. In Ms. etiam Alex. ac editt. Ald. & Compl. est, καὶ ἡ χεὶρ σου ἔσται item infra in Oxon. & Compl. ἡ χεὶρ. S. Pacian. ep. 3. p. 313. a. loco *annuntians annuntiabis*, &c. hab. *deferes eum.* Similiter Capitul. LX. sup. *Non parces ei, sed deferes eum.* Addit Pacian. *Et manus tua erit super ipsum ad occidendum eum.*

℣. 10. Eadem refert Lucif. Calar. ubi sup. p. 228. d. uno excepto *absistere*, pro *avertere te*; in Gr. ἀποστῆσαί σε. Cypr. ep. ad Fortun. p. 265. a. sic: *Et lapidabunt eum, & morietur; quoniam quæsivit avertere te à Domino Deo tuo.* Cypriano suffragatur constanter Jul. Firmicus l. de errore prof. rel. p. 179. a. nisi quòd delet *&*, in principio, sicut *Deo*, in fine; at non addit seqq. de Vulg. uti nec Cypr. quæ tamen in Græco exstant. Apud utrumque etiam deest ℣. 11. quamvis legatur in Gr. Idem quoque hîc hab. Καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὸν ἐν λίθοις, *Et lapidabunt eum in lapidibus*, &c. ut sup. Capitul. LX. sup. *Et lapidabitur.*

℣. 12. Ita legit Jul. Firm. l. de errore prof. relig. nisi quòd habet, *dat tibi*, absque seq. *te.* Gr. habet πόλεών σου, pro *ex civitatibus*; sed in ed. Ald. deest σου; exinde δίδωσί σοι κατοικεῖν σε, *dat tibi habitare te.* Capitul. LXI. sup. hæc præfert: *Si autem audieris in una ex civitatibus tuis esse homines peccatores, qui recedere fecerunt à Deo omnes inhabitantes in ea.* Item Tertul. advers. Gnost. p. 825. b. c. ait: *Subjicit etiam de civitatibus, si quam ex his constitisset, suasu iniquorum hominum transisse ad deos alios.*

℣. 13. Antecedunt ista in Græco: Ἐξήλθοσαν ἄνδρες παράνομοι ἐξ ὑμῶν, καὶ ἀπέστησαν πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν αὐτῶν, λέγοντες· *Exierunt viri iniqui ex vobis, & averterunt omnes habitantes terram eorum, dicentes:* reliqua ut in contextu sup. excepto verbo ult. ἤδειτε, vel ut in edit. Compl. εἴδητε, pro *nosti.* Nota, omnia quæ hîc proferuntur ex Cypr. à ℣. 12. ad 17. uno tenore legi apud ipsum, licet nonnulla prætermissa videantur, ut liquet ex Græco, & ex Tertulliano ipso. Julius tamen Firm. loco cit. concinit omnino cum Cypr. nisi quòd hab. *nostis*, non *nosti*; omissaque cuncta ab eodem Cypr. pariter silet ipse, ne exceptis quidem ℣. 14. & aliis de ℣℣. 15. & 16.

℣. 15. Sic habet Jul. Firmicus ad verbum, nec plura. Ita quoque in Græco, præter hæc, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ ἐν, loco *qui sunt in civitate*; at in Mss. Alex. & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. τῇ πόλει ἐκείνῃ· extremò Græc. addit: ἀναθέματι ἀναθεματιεῖτε αὐτὴν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· quibus Tertul. l. adv. Gnost. p. 825. c. sic alludit, dicens: *Ut interficerentur omnes incolentes eam, & devotamenta fierent universa ejus.*

℣. 16. In Græco sic: Καὶ πάντα τὰ σκῦλα αὐτῆς συνάξεις εἰς τὰς διόδους αὐτῆς, καὶ ἐμπρήσεις τὴν πόλιν ἐν πυρὶ, καὶ πάντα τὰ σκῦλα αὐτῆς πανδημεὶ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· καὶ ἔσται ἀοίκητος εἰς τὸν αἰῶνα, οὐκ ἀνοικοδομηθήσεται ἔτι. Tertul. adv. Gnost. p. 825. c. sic enarrare pergit: *Et colligerentur omnia spolia ejus in omnes exitus ejus, & igni cremarentur cum omnibus vasis suis, & cum omni populo, in conspectu Domini Dei: & non erit habitabilis in æternum, non reædificabitur ampliùs.* Jul. verò Firm. l. de err. prof. relig. col. 179. f. constanter habet cum Cypr. nec plura, *Et incendes civitatem igni: & erit sine habitatore, non ædificabitur in æternum.* Aug. locut. 37. de Deut. to. 3. 367. e. *Et incendes civitatem in igni.*

℣. 17. Græcè legitur: ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος ἐν τῇ χειρί σου, pro *manibus tuis ex devotamento ejus*; exinde δώσῃ, pro *dabit*; at in Ms. Alex. δώσει, paulòque post, πληθυνεῖ σε, καὶ ἐλεήσει σε, pro quo in Vatic. ἐλεήσῃ σε, καὶ πληθύνῃ σε· extremò sic, ὃν τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, *quemadmodum juravit patribus tuis*, quæ omittit Cypr. Apud Jul. Firm. l. de errore fals. relig. p. 179. f. post hoc, *in æternum*, proximè sequitur: *Et avertetur Dominus ab indignatione iræ suæ, & dabit tibi misericordiam, & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris*, &c.

℣. 18. Sic habet Jul. Firm. ubi sup. verbum pro verbo, nec plura. Græcè, ἐὰν ἀκούσῃς, *si audieris*, al. εἰσακούσῃς; item φυλάσσειν, loco *& observaveris*; reliqua ut in Vulg.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. FIlii estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo.

2. Quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo: & te elegit ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus quæ sunt super terram.

3. Ne comedatis quæ immunda sunt.

Sup. 7. 6. Inf. 26. 18. — Lev. 11. 4.

VULGATA NOVA.

4. Hoc est animal quod comedere debetis: Bovem, & ovem, & capram,

VERSIO ANTIQUA.

4. Hæc pecora quæ manducabitis.....

Capit. sup. LXIII.

VULGATA NOVA.

5. cervum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.

6. Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, & ruminat, comedetis.

7. De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chœrogryllum: hæc quia ruminant, & non dividunt ungulam, immunda erunt vobis.

8. Sus quoque quoniam dividit ungulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorum non vescemini, & cadavera non tangetis.

VULGATA NOVA.

9. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & squamas, comedite:

10. quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11. Omnes aves mundas comedite.

VERSIO ANTIQUA.

9. Hæc manducabitis ab his quæ sunt in aquis.....

Capitul. LXIV.

11. Omnem avem mundam manducabitis.

Capitul. LXV.

VULGATA NOVA.

12. Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & haliæetum,

12. *& seqq. Vide Not. ad* ℣. 11.

13. ixion, & vulturem ac milvum juxta genus suum:

14. & omne corvini generis,

15. & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem juxta genus suum:

16. herodium ac cygnum, & ibin,

17. ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem,

18. onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: upupam quoque & vespertilionem.

19. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur.

20. Omne quod mundum est, comedite.

21. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hœdum in lacte matris suæ.

Exod. 23. 19. & 34. 26.

VULGATA NOVA.

22. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos,

23. & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis & ovibus tuis: ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.

24. Cùm autem longior fuerit via, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare,

25. vendes omnia, & in pretium rediges,

VERSIO ANTIQUA.

22. Decimas decimabis omnis seminis tui, id quod natum est in agro tuo ab anno in annum,

Mſ. Floriac. n. 10.

23..... offeres decimas tritici tui, & vini tui, & olei tui, & primitiva boum tuorum & ovium tuarum: ut discas timere Dominum Deum tuum omnibus diebus vitæ tuæ.

24. Si autem longè fuerit via à te....

Aug. Locut. 38. t. 3. 367. c.

25. vendes ea.....

Capitul. LXVII.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita Græcè. His etiam & seqq. respondent quæ narrat Novatianus ep. de cib. Jud. 1064. b. *Lex..... quædam ad usum quasi munda..... concessit animalia; quædam interdixit, quasi non munda, & ipsos edentes inquinatura: & mundorum quidem hanc formam dedit, ut quæ ruminatione ruminent, & ungulas findant, munda; immunda, quæ neutrum horum vel alterum faciant.* Item infra: *Munda, & ruminant & ungulam findunt; immunda, neutrum faciunt, aut ex duobus unum aliquid.* Item p. 1065. b. *Quid vult sibi lex cùm dicit: Camelum non manducabitis..... aut cùm suem cibo prohibet assumi..... aut cùm leporem*, &c.

℣. 9. Gr. Καὶ ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τῷ ὕδατι, deinde sic: Πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς πτερύγια καὶ λεπίδες, φάγεσθε. *Omnia quibus sunt in eis pennulæ & squamæ, comedetis*, &c. Ad hæc etiam respiciunt quæ ait Novat. ep. de cib. Jud. p. 1064. b. 1065. b. *Sic in piscibus quoque eadem munda esse, quæ operta squamis, & armata remigiis; at quæ contra, hæc esse non munda.*

℣. 11. Sic est in Gr. Eadem quoque & seqq. sic enarrare pergit Novat. epist. de cib. Jud. p. 1064. b. *Alitum quoque discrimen induxit, quidque aut reprobum judicaretur, aut mundum:* & infra, p. 1065. b. postquam dixit, *Quis autem mustelæ corpus cibum faciat?..... quis lacertam?..... quis stellionem?* addit: *aut quis corvum..... passerem..... noctuam..... cygnum..... charadrium..... vespertilionem?* Gr. hab. inf. ἀετὸν, *aquilam*; γρύπα, *gryphum*; ἁλιαίετον, *aquilam marinam*; γύπα, *vulturem*; ἰκτῖνα, *milvum*; στρουθὸν, *passerem*; γλαῦκα, *noctuam*; λάρον, *larum*, marinam avem; ἐρωδιὸν, Theod. *ardeolam*, Aug. *fulicam*, *ciconiam* putat esse Suidas, aut *ciconiæ* similem; κύκνον, *cygnum*; ἶβιν, *ibin*, avem quæ serpentibus vescitur; καταράκτην, genus avis maritimæ, ex aquilarum genere juxta Eustath. ἱέρακα, *accipitrem*; ἔποπα, *upupam*; νυκτικόρακα, *corvum nocturnum*; πελεκᾶνα, *pelecanum*; χαραδριὸν, *rupicem*, seu *Isaticelam*, *charadrium*; πορφυρίωνα, *porphyrionem*; νυκτερίδα, *vespertilionem*.

℣. 22. Græc. Δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς γεννήματος τοῦ σπέρματός σου, τὸ γέννημα τοῦ ἀγροῦ σου ἐνιαυτὸν κατ' ἐνιαυτόν.

℣. 23. Græc. Οἴσεις τὰ ἐπιδέκατα τοῦ σίτου σου, καὶ τοῦ οἴνου σου, καὶ τοῦ ἐλαίου σου, τὰ πρωτότοκα τῶν βοῶν σου, καὶ τῶν προβάτων σου· ἵνα μάθῃς φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου πάσας τὰς ἡμέρας.

℣. 24. Ita Græcè: addit Aug. *At si diceret: Longa via erit; adverbium posuit pro nomine.* Similiter habet Capitul. sup. LXVII. *Cùm autem longe fuerit à te.*

℣. 25. Gr. Καὶ ἀποδώσῃ αὐτὰ ἀργυρίου· addit Capitul. sup. *& illis redimes.*

VULGATA NOVA.

portabifque manu tua, & proficifcêris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus:

26. & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, five ex armentis, five ex ovibus, vinum quoque & ficeram, & omne quod defiderat anima tua: & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua:

27. & Levites qui intra portas tuas eft, cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in poffeffione tua.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæft. 20. in Deut. t. 3. 564. b. — 28. Poft tres annos produces omnem decimam fructuum tuorum: in illo anno pones illud in civitatibus tuis.	28. Anno tertio feparabis aliam decimam ex omnibus quæ nafcuntur tibi eo tempore: & repones intra januas tuas.
29. Et veniet Levita, quia non eft ei pars neque fors tecum, & advena & pupillus & vidua quæ in civitatibus tuis, & manducabunt & faturabuntur: ut benedicat te Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis quæcunque feceris.	29. Venietque Levites qui aliam non habet partem nec poffeffionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, qui intra portas tuas funt, & comedent & faturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Similia Græcum habet: addit Auguft. ibid. *Ex ifta decima non dixit ut ipfe manducet cum fuis; ac per hoc Levitis, & advenis, & pupillis, & viduis eam juffit impendi: fed obfcurè pofitum eft, quia non eft diftincta ifta decima ab illa, quam voluit cum Levitis in eo loco manducari, quem Dominus elegiffet templo fuo.* Deinde fic pergit: *Sed in ea interpretatione quæ eft ex Hebræo, apertiùs hoc diftinctum reperimus. Ait enim:* Anno tertio feparabis aliam decimam, &c. ufque ad finem capitis, qualia nimirum exftant in Vulgata noftra, quæ etiam comparat cum edit. LXX. dicens: *Primò hoc ipfum planius eft quod ait,* anno tertio; *intelligitur enim, uno anno interpofito: in LXX. autem, quoniam,* poft tres annos *dixit, incertum eft utrùm eos medios effe voluerit, ut quinto quoque anno fieret;* & fic de cæteris, quæ vide.

℣. 29. Eadem prorfus in Græco, excepta voce *tuis*, quæ deeft poft *operibus*; illam tamen retinent Mfs. Alex. & Oxon. cum edit. Ald. In Mf. Floriac. fic: *Et Levitis, quia non eft illis portio, neque fors tecum; & advena, & orphanus qui eft in civitatibus tuis, & manducabunt, & fatiabuntur: & benedicet te Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis, quæcunque facies.*

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæft. 20. in Deut. 564. f. Tertul. l. 4. adv. Marc. 711. b. — 1. POft feptem annos facies remiffionem, 2..... Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non repofces, quoniam remiffio Domini Dei tui invocata eft.	1. SEptimo anno facies remiffionem, 2. quæ hoc ordine celebrabitur: Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre fuo, repetere non poterit, quia annus remiffionis eft Domini.
	3. A peregrino & advena exiges: civem & propinquum repetendi non habebis poteftatem.
Ibid. 710. b. — 4. Non erit in te indigens: uti benedicens benedicat te Dominus Deus tuus.....	4. Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus eft tibi in poffeffionem.
Capit. fup. LXIX. — 5. Si audieris vocem Domini Dei tui.....	5. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & cuftodieris univerfa quæ juffit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus eft.
Ambr. l. 2. de Jac. c. 3. 463. c. d. — 6. Fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies. Princeps eris gentium multarum, tibi autem principes ex ipfis non erunt.	6. Fœnerabis gentibus multis, & ipfe à nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur.
Aug. Locut. 41. & 42. t. 3. 367. g. — 7. Si autem fuerit in te egenus in fratribus tuis, in una civitatum tuarum, in terra quam Dominus Deus tuus dat tibi: non avertes cor tuum, neque conftringes manum tuam à fratre tuo egente,	7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus eft tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Capitul. LXVIII. fup. In Græco fic: Δι' ἑπτὰ ἐτῶν, &c. *Per feptem annos.* Apud Aug. conftanter, *Poft feptem annos:* addit enim ibid. *Hic certè manifeftatur quomodo & fuperiùs dixerit: Poft tres annos:* at Græcè illic, non διὰ, fed μετὰ τρία ἔτη.

℣. 2. Græcè, Ἀφήσεις πᾶν χρέος ἴδιον ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον· καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις, ἐπικέκληται γὰρ ἄφεσις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. In Mf. Alex. ὅτι ἐπικέκληται ἄφεσις, cum afterifco, ita quoque in Mf. Oxon. ac edit. Compl. fed fine afterifco; in Ald. autem, ὅτι ἐπικέκληται ἄφεσιν, & in Mf. Oxon. Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ut in Lat. fup.

℣. 4. In Græco, ὅτι.... εὐλογήσει, *quia..... benedicet*, loco *uti..... benedicat*, cætera fimilia.

℣. 5. Græcè, Ἐὰν δὲ ἀκοῇ εἰσακούσητε τῆς..... τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. *Si autem auditu exaudieritis vocem.... Dei veftri.* Ambrof. de Tob. c. 19. 613. b. *Si audieris legem, & cuftodieris.*

℣. 6. Idem Ambrof. ep. 37. col. 933. f. fic legit: *Fænerabis gentibus, tu autem non mutuaberis.* Græcè: Καὶ δανειεῖς ἔθνεσι πολλοῖς, σὺ δὲ οὐ δανειῇ. Similiter habet Ambrof. ep. 4. 764. d. & l. de Tob. c. 19. 613. b. *Fænerabis gentibus:* item in Pf. 36. col. 805. f. fed addit: *Cujus Dominus ufuras exigit, tu autem non mutuaberis.* Auguft. Loc. 39. to. 3. 367. e. f. *Et fænerabis gentes multas;* at infra: *Fænerabis ei:* tum addit: *Fænerationem Scriptura dicit, mutuò datam pecuniam, etiamfi ufuræ non accipiantur..... Hoc enim maluerunt interpretari noftri, qui fententiam, potiùs quàm verba fequenda putaverunt; nam in Græco habet* δανείζει, *quod eft fæneratur.* Demum feqq. de Græco, Καὶ ἄρξεις ἐθνῶν πολλῶν, σοῦ δὲ οὐκ ἄρξουσι, fic reddit Aug. locut. 40. de Deut. col. 367. f. *Et principaberis gentium multarum, tui autem non principabuntur,* additque: *Tanquam diceret: tibi non dominabuntur, hoc eft, gentes.* Capitul. LXIX. fup. *Princeps eris gentium multarum.*

℣. 7. Itidem Græcè, exceptis duobus, fcilicet, ἐκ, pro *in*, ante *fratribus*, & ἀποστέρξεις, pro *avertes*; at in Mf. Alex. nec non editt. Ald. & Compl. legitur, ἀποστρέψεις: ἀποστέρξεις autem vertitur à Nobilio, *indurabis. Hoc verbum*, inquit, *magnam vim habet, fignificat enim quafi ex animo ejicere humanitatem, & amorem naturalem.* Capitul.

VULGATA NOVA.

Mat. 5. 42. Luc. 6. 34.

8. ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris.

9. Cave ne fortè ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis: & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod poſtulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum.

Exod. 33. 10. Lev. 25. 2.

VERSIO ANTIQUA.

8. aperiens aperies manus tuas ei, fœnus fœnerabis ei, quantumcunque poſtulat, & quantum eget.

Aug. ubi ſup.

9. Attende tibi ipſi ne fiat verbum occultum in corde tuo iniquitas, dicens: Appropiat annus ſeptimus, annus remiſſionis: & malignetur oculus tuus in fratrem tuum egenum, & non tribuas ei: & exclamabit adverſùm te ad Dominum, & erit in te peccatum magnum.

Aug. quæſt. 21. in Deut. t. 3. 564. g.

VULGATA NOVA.

10. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in ejus neceſſitatibus ſublevandis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miſeris.

11. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.

Mat. 26. 11.

VULGATA NOVA.

Exod. 21. 2. Jer. 34. 14.

12. Cùm tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & ſex annis ſervierit tibi, in ſeptimo anno dimittes eum liberum:

VERSIO ANTIQUA.

12. Si autem venundatus fuerit tibi frater tuus Hebræus, aut Hebræa, ſerviet tibi ſex annis, & ſeptimo dimittes eum liberum à te:

Aug. quæſt. 22. in Deut. t. 3. 565. a.

VULGATA NOVA.

13. & quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris:

14. ſed dabis viaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15. Memento quòd & ipſe ſervieris in terra Ægypti, & liberaverit te Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi.

16. Sin autem dixerit: Nolo egredi: eò quòd diligat te, & domum tuam, & bene ſibi apud te eſſe ſentiat:

VULGATA NOVA.

17. aſſumes ſubulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & ſerviet tibi uſque in æternum: ancillæ quoque ſimiliter facies.

18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiſeris eos liberos: quoniam juxta mercedem mercenarii per ſex annos ſervivit tibi: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.

19. De primogenitis, quæ naſcuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid eſt ſexus maſculini, ſanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium.

20. In conſpectu Domini Dei tui comedes ea per annos ſingulos, in loco quem elegerit Dominus, tu & domus tua.

Lev. 22. 20. 21. Eccli. 35. 14.

21. Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo:

VERSIO ANTIQUA.

17..... & ancillam tuam facies ſimiliter.

Aug. Locut. 43. t. 3. 368. a.

19. Omne primogenitum, quod natum fuerit in bobus tuis, & in ovibus tuis, maſculina, ſanctificabis Domino Deo tuo.....

Aug. quæſt. 23. in Deut. 565. b.

21. Si autem fuerit in eo vitium, claudum, aut cæcum, vel omne vitium malum.....

Aug. Locut. 44. t. 3. 368. b.

VULGATA NOVA.

22. ſed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quàm immundus ſimiliter veſcentur eis, quaſi capreà & cervo.

23. Hoc ſolum obſervabis, ut ſanguinem eorum non comedas, ſed effundes in terram quaſi aquam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

LXIX. ſup. habet: *Si factus fuerit in te egens de fratribus tuis.*

℣. 8. Ita in Græco, niſi excipias poſtrema, ὅσον ἐπιδέεται, καθότι ἐνδεεῖται, *quantum poſcit, ſecundùm quod egebit.*

℣. 9. Vix meliùs de Gr. niſi quòd loco *malignetur..... in*, eſt πονηρεύσηται..... τῷ, ut & δώσεις, *dabis*, pro *tribuas*; at in editt. Ald. & Compl. δῷς. Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 986. b. ſic legit: *Attende tibi, ne fiat verbum abſconditum in corde tuo:* at in Pſ. 45. col. 927. e. *Attende tibi, ne fiat tibi verbum malum in corde tuo;* & l. de bono mort. c. 6. 400. a. *Attende tibi, ne fiat verbum abſconditum in corde tuo iniquum:* denique in Pſ. 118. col. 1048. b. ſic: *Non fiat verbum injuſtitia occulta in corde tuo.*

℣. 12. Ita Græcè ad verbum: Hieron. l. contra Helvid. to. 4. p. 2. col. 138. f. ſic habet: *Si autem emeris fratrem tuum, qui eſt Hebræus, vel quæ eſt Hebræa, ſerviet tibi ſex annis, & ſeptimo anno dimittes eum liberum abs te:* in Mſ. Alex. ἢ ἡ Ἑβραία. Capitul. LXXI. *Si emeris puerum Hebræum, ſex annos ſerviet tibi.* Ambroſ. in Pſ. 118. col. 1021. b. *Sex annis ſerviet Hebræus, & ſeptimo anno liberabitur.* In Concilio Tolerano x. to. 2. p. 581. c. *Si fratrem tuum Hebræum redemeris, ſerviet tibi ſeptem annis, & liberum abire permittes.*

℣. 17. Aug. ibid. *Cùm de aure pertundenda ſervi præcepiſſet*, & ancillam, *inquit*, &c. *accuſativum pro dativo ponens, non ait*, ancillæ tuæ facies, *quod locutionis noſtræ conſuetudo poſcebat.*

℣. 19. Ad verbum è Græco. Capitul. LXXII. ſup. *Omne primitivum ſanctificabis Domino.* Quærit hîc Aug. *Utrùm quæ Græcè dicuntur*, πρωτότοκα, *nec Latinè dici, niſi* primogenita *potuerunt, in his tantùm intelligenda ſint, quæ naſcuntur ex matribus, ipſa enim propriè pariuntur potiùs quàm gignuntur. Parere quippe eſt*, τίκτειν, *quod eſt ex femina, unde* πρωτότοκον *dicitur; gignere autem eſt*, γεννᾷν, *unde propriè Latinè* primogenitus *dicitur. Ex feminis autem dabantur primitiva, id eſt, quæ prima pariebantur, non quæ prima gignebantur à viris, ſi fortè ex viduis, quæ jam pepererant, gignerentur.*

℣. 21. Ita Gr. niſi quòd in fine hab. ſimpliciter, μῶμον πονηρὸν, *vitium malum*, abſque hoc, *vel omne*; at in Mſ. Alex. ac edit. Compl. ἢ καὶ πᾶς μῶμος πονηρός· ſic etiam

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in edit. Ald. sed sine καί. Addit Aug. ibid. *Non ait claudicatio, aut cæcitas, ipsa enim sunt vitia; sed claudum, & cæcum, quod sunt non vitia, sed animalia quæ habent vitia. Hoc quoque notandum est quod ait*, vitium malum; *quasi posset esse* vitium bonum.

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1181. d.

1. CUstodi mensem novorum, & facies pascha Domino Deo tuo....

Aug. quæst. 24. in Deut. t. 3. 565. e.

2. Et immolabis pascha Domino Deo tuo oves, & boves.....

Aug. Locut. 45. 368. b.

4..... & non dormiet de carnibus, de quibus immolaveritis vespere die primo usque in manè.

Iren. l. 4. c. 10. 239. d. e.

5. Non poteris immolare pascha in ulla alia civitatum tuarum, quas Dominus Deus dat tibi,

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1181. e.

6. nisi in eo loco, quem delegerit Dominus Deus tuus, invocari nomen suum ibi: immolabis pascha vespere ad occasum solis, in tempore quo existi de Ægypto.

VULGATA NOVA.

1. OBserva mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.

2. Immolabisque phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.

3. Non comedes in eo panem fermentatum: Septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ.

4. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere in die primo usque manè.

5. Non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi;

6. sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto.

VULGATA NOVA.

7. Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, manèque consurgens vades in tabernacula tua.

8. Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 25. in Deut. 566. a.

9. Septem septimanas integras dinumerabis tibi ipsi, inchoare te falcem injicere in messem: incipies numerare septem septimanas:

10. & facies diem festum septimanarum Domino Deo tuo, prout valet manus tua, quæcunque Dominus tibi dederit, secundùm quod benedicet te Dominus Deus tuus:

11. & epulaberis ante Dominum Deum tuum.....

VULGATA NOVA.

9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris:

10. & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui:

11. & epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, & Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi:

VULGATA NOVA.

12. & recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto: custodiesque ac facies quæ præcepta sunt.

13. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas:

14. & epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus, & filia, servus tuus, & ancilla, Levites quoque & advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt.

15. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Capitul. LXXIII. ad verbum unà cum Græco. Idem Ambros. ep. 23. to. 2. 884. d. sic hab. *Custodi primum mensem novorum.*

℣. 2. Ita Græcè. Vide Aug. ibid. de *bobus*, hîc additis ad *oves*.

℣. 4. Similiter in Græco, præter hoc, ὧν ἐὰν θύσῃς, *de quibus immolaveris*; at in Ms. Alex. ὧν ἂν θύσητε, ut sup. in edit. etiam Ald. θύσητε. Addit Aug. ibid. *pro eo quod est, Non remanebit ea nocte*, non dormiet, *dictum est.*

℣. 5. In Græco simpliciter, ἐν οὐδεμιᾷ, absque *alia*, additurque σου, ad *Deus*; reliqua ad verbum ut supra.

℣. 6. Sic habetur Græcè, ni excipias seqq. ἀλλ' ἢ εἰς τὸν, pro *nisi in eo*, & ἐπικληθῆναι, *ut invocetur*, pro *invocari*. Concinit Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1181. e. iisdem pene verbis: *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus, invocari nomen suum ibi: occides pascha*, &c. ut supra: in Ms. Oxon. & Ald. edit. duplicatur, ἐκεῖ, ἐκεῖ θύσεις.

℣. 9. Græc. Vat. demit vocem *integras*, sed Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. addunt, ὁλοκλήρους, in singulis verò deest *injicere*, & pro *inchoare te*, habetur ἀρξαμένου σου, *inchoante te*, quod meliùs sonat.

℣. 10. In Gr. Vatic. transfertur *valet*, post *tua*, & pro *Dominus tibi dederit*, est, ἂν δῷ Κύριος ὁ Θεός σου, prætermissis seqq. In Mss. verò Alex. & Oxon. & edit. Ald. sic: ἰσχύει ἡ χείρ σου, deinde tam in ipsis quàm in Compl. ὅσα ἂν δῷ σοι, καθότι ηὐλόγησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου· nota hîc *benedixit*, pro *benedicet*.

℣. 11. Gr. καὶ εὐφρανθήσῃ, ad verbum, & *lætaberis*.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
16. Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in ſolemnitate azymorum, in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus: [Exod. 23. 15. & 34. 20. Eccli. 35. 6.]	16..... Non apparebis vacuus ante conſpectum Domini Dei tui.	Iren. l. 4. c. 18. 250. b.

VULGATA NOVA.

17. ſed offeret unuſquiſque ſecundùm quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei ſui, quam dederit ei.

18. Judices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas: ut judicent populum juſto judicio,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
19. nec in alteram partem declinent. Non accipies perſonam, nec munera: quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba juſtorum. [Exod. 23. 8. Lev. 19. 15. Sup. 1. 17. Eccli. 20. 31.]	19........ excæcant munera etiam ſapientium oculos.....	Hieron. in Eccleſ. t. 2. 750. b.
20. Juſtè quod juſtum eſt perſequêris: ut vivas & poſſideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.	20. Juſtè quod juſtum eſt perſequêris....,	Ambr. in Luc. 1. t. 1. 1272. e.
21. Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui.	21. Non plantabis tibi lucum.....	Capit. ſup. LXXV.
22. Nec facies tibi, neque conſtitues ſtatuam: quæ odit Dominus Deus tuus.		

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. In Gr. κενὸς, transfertur poſt *tui*. Rectè Auguſt. quæſt. 161. in Exod. col. 470. f. *Non apparebis in conſpectu Domini Dei tui inanis.* Auct. op. imp. in Matth. col. 31. d. *Ne intres in conſpectu Domini Dei tui vacuus:* & inf. hom. 5. col. 79. c. *Non intres ante conſpectum Dei tui vacuus.* Vid. ſup. Exod. 23. 15.

℣. 19. Gr. Τὰ γὰρ δῶρα ἀποτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, in Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἐκτυφλοῖ.

℣. 20. Ad verbum è Græco. Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. col. 512. a. legit: *Juſtè quod juſtum eſt ſectaberis.* Gr. διώξῃ. Ennod. Ticin. Conc. to. 4. p. 1342. d. *Quod juſtum eſt juſtè exequêris.*

℣. 21. Gr. σεαυτῷ ἄλσος, *tibi ipſi lucum.*

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. NOn immolabis Domino Deo tuo ovem & bovem, in quo eſt macula, aut quippiam vitii: quia abominatio eſt Domino Deo tuo.	1. NOn offeres Domino Deo tuo vitulum, vel ovem, in quo eſt in ipſo vitium.....	Aug. Locut. 46. t. 3. 368. c.
2. Cùm reperti fuerint apud te, intra unam portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conſpectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius,	2. Si autem inveniatur in te, in una civitatum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui fecerit malignum ante Dominum Deum tuum, tranſire in teſtamentum ejus,	Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. e.
3. ut vadant & ſerviant diis alienis, & adorent eos, ſolem & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi:	3. & venientes ſervierint diis alienis, & adoraverint eos, aut ſoli aut lunæ, aut omni qui ſunt in mundo de cœlo.....	
4. & hoc tibi fuerit nunciatum, audienſque inquiſieris diligenter, & verum eſſe repereris, & abominatio facta eſt in Iſraël:		
5. educes virum ac mulierem, qui rem ſceleratiſſimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur.	5. produces virum illum aut mulierem illam, & lapidabitis eos in lapidibus, & morientur.	
6. In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra ſe dicente teſtimonium. [Inf. 19. 15. Mat. 18. 16. 2. Cor. 13. 1.]	6. In duobus teſtibus aut in tribus morietur. Moriens non morietur in uno teſte.	
7. Manus teſtium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. [Sup. 13. 9.]	7. Et manus teſtium erit ſuper eum in primis ad occidendum illum, & manus totius plebis poſtremò: & tolles malignum ex vobis ipſis.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Itidem Græcè, uno excepto, θύσεις, *immolabis*, pro *offeres*.

℣. 2. Eadem ſunt in Græco, exceptis his: εὑρεθῇ, *inventus fuerit*, pro *inveniatur*, abſque ſeq. *in te*, quod tamen ſervant Mſs. Alex. & Ox. cum editt. Ald. & Compl. exinde δίδωσι, *dat*, pro *dabit*, & ποιήσει, *faciet*, pro *fecerit*, al. tamen ποιήσοι, demum παρελθεῖν τὴν, *tranſgrediendo*, pro *tranſire in*.

℣. 3. Græcè deeſt *aut*, ante *ſoli*, at in Mſ. Ox. eſt ἢ τῷ ἡλίῳ, pro his verò ult. *qui ſunt in mundo de cœlo*, ita Græcè, τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ οὐρανοῦ, *eorum quæ ſunt ex ornatu cœli*; in Mſ. Alex. ſimpliciter, τῷ κόσμῳ τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· κόσμος etiam utrumque ſignificat, *mundum*, & *ornatum*.

℣. 5. Aptè ad Græcum, niſi hoc excipias, *produces virum*, pro quo, καὶ ἐξάξεις τὸν ἄνθρωπον, *& educes hominem*. Aug. Locut. 47. to. 3. 368. c. legit, *& lapidabis eos in lapidibus*, &c. at in Gr. λιθοβολήσετε, *lapidabitis*, ut ſup.

℣. 6. Gr. iterat μάρτυσι, poſt *tribus*, quod delet Ald. edit. reliqua concordant. Capitul. LXXVI. ſup. ſic: *In duobus vel tribus teſtibus moriatur.*

℣. 7. A Græco abeſt vox, *totius*, ante *plebis*, & pro *poſtremò*, legitur ἐπ' ἐσχάτων, *in noviſſimis*; at in Mſ. Alex. nec non edd. Ald. & Compl. eſt, παντὸς τοῦ λαοῦ ἐπ' ἐσχάτῳ, ut ſupra; cætera concordant ad verbum. Nota loco *malignum*, legi in cod. Vat. τὸν πονηρὸν, ſicut in Alex. & Ald. edit. at in Compl. τὸ πονηρόν. Vid. inf. Not. ad

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. e.

8..... exsurgens ascendes in locum, quòcunque elegerit Dominus Deus tuus invocari nomen ejus ibi.

9. Et loquere ad sacerdotes Levitas, aut ad judicem quicunque factus fuerit in diebus illis: & requirentes nunciabunt tibi judicium.

10. Et facies secundùm omne præceptum, quodcunque nunciaverint tibi qui sunt in loco illo, in quo elegit Dominus Deus tuus invocari nomen illius ibi, & observa te nimis: facies secundùm omnia quæcunque constituerint tibi.

11. Secundùm legem, & secundùm judicium quodcunque dixerint, facies: non declinabis à verbo quodcunque nunciaverint tibi, facies quodcunque indicaverint tibi: non declinabis dextrâ aut sinistrâ.

12. Et homo quicunque fecerit in superbia, ne audiat sacerdotes adstantes officia exhibere in nomine Domini Dei, aut judicem quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & tolles malum de Israël:

13. & omnis populus audiens timebit, & impiè non aget ultra.

Aug. quæst. 26. in Deut. t. 3. 566. b. c.

14. Si autem intraveris in terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi in sorte, & hæreditaveris eam, & habitaveris in ea, & dices: Constituam super me principes, sicut & cæteræ gentes quæ circa me sunt:

15. constituendo constitues super te principem, quem elegerit Dominus Deus tuus ipsum: ex fratribus tuis constitues super te principem. Non poteris constituere super te hominem alienum, quia non est frater tuus.

Aug. Locut. 48. 368. c.

16..... non multiplicabit sibi equum.....

VULGATA NOVA.

8. Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & judicum intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

9. Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem.

2. Par. 19. 8.

10. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te

11. juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

12. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israël:

13. cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbiâ.

14. Cùm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes:

15. eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

16. Cùmque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cùm Dominus præceperit vobis, ut nequaquam ampliùs per eandem viam revertamini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

caput 24. ℣. 7.

℣. 8. Similiter in Græco, saltem Alex. & Oxon. nec non Ald. & Compl. ubi post hoc, *Deus tuus*, additur ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, quod abest à cod. Vat.

℣. 9. Ita in Græco, præter hæc duo, ἐλεύσῃ, *venies*, pro *loquere*, & καὶ, pro *aut*; in Ms. tamen Oxon. habetur ἢ πρὸς τὸν κριτήν.

℣. 10. Hic variant Mss. Gr. nempe Vatic. habet: Καὶ ποιήσεις κατὰ τὸ πρᾶγμα (Alex. cum editt. Ald. & Compl. κατὰ τὸ ῥῆμα, Oxon. κατὰ τὸ πᾶν πρᾶγμα) ὃ ἂν ἀναγγείλωσί σοι ἐκ τοῦ (Ald. σοι οἱ ἐκ τοῦ) τόπου οὗ ἐὰν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου, (Alex. & Oxon. add. ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ) καὶ φυλάξῃ (Ox. & Compl. φυλάξεις) ποιῆσαι πάντα (Alex. κατὰ πάντα, Ox. Ald. & Compl. σφόδρα ποιῆσαι κατὰ πάντα) ὅσα ἂν νομοθετηθῇ σοι ex quibus liquet Luciferum sup. magis accedere ad Gr. Alex. Oxon. &c. quàm ad Vatic.

℣. 11. Ita Græcè, nisi quòd additur σοὶ, post *dixerint*, deleturque 2. *facies*, cum seqq. *quodcunque indicaverint tibi, non declinabis*; loco verò *aut sinistrâ*, hab. οὐδὲ ἀριστερά, at in Ms. Oxon. ἢ ἀριστερά.

℣. 12. Ita in Græco, exceptis his, ὥστε μὴ (Alex. τοῦ μὴ) ὑπακοῦσαι τοῦ ἱερέως τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν, *ut non obediat sacerdoti assistenti ministrare*; exinde additur σοῦ, ad vocem *Dei*, præponiturque καὶ, verbo *morietur*. Cypr. ep. 55. p. 81. b. sic habet: *Et homo quicunque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem aut judicem quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille*: deinde sic: *& omnis populus*, demtis primùm illis, *ministrare in nomine Domini Dei*, & hoc in fine, *& tolles malum de Israel*; nec eò tantùm loci ita leg. Cypr. sed & aliis constanter, videlicet ep. 40. 54. c. & ep. 62. 103. c. & ep. 64. 112. c. & ep. 69. 122. Nota in Græco legi τὸν πονηρόν, non τό. Vide sup. Not. ad ℣. 7. Capitul. LXXVIII. *Qui non audierit sacerdotem, moriatur.*

℣. 13. Ad verbum de Græco. Cypr. verò ep. 55. 81. b. sic: *Et omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc*; nec malè: optimè sibi constat Cypr. tum ep. 62. 103. c. tum ep. 64. 112. c. & ep. 69. 122.

℣. 14. A Græco abest *in sorte*, post *dat tibi*, addunt tamen Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ἐν κλήρῳ; exinde omnes hab. ἐπ' αὐτὴν, *super eam*, pro *in ea*, sicut pro *dices*, εἴπῃς, *dixeris*; & loco *principes*, ἄρχοντα, Ms. verò Alex. ἄρχοντας. Lucif. Calar. l. pro S. Athan. col. 184. h. similiter hab. *Si enim dixeris: Statuam supra me principem, quomodo & reliquæ gentes, quæ in circuitu meo.*

℣. 15. Ita Græcè verbum pro verbo, nisi quòd in Vat. cod. deest *tuus*, post *Deus*, quod tamen additur in Alex. & Oxon. ut & in editt. Ald. & Compl. Nota etiam constanter legi σεαυτὸν, *teipsum*, pro *te*. Lucifer. Calar. ubi sup. 184. h. hab. *Constituens constitues super teipsum principem, quemcunque elegerit Dominus Deus: ipsum de fratribus vestris constitues. Non poteris constituere super te hominem alienigenam, quoniam non est frater vester.* Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 138. f. sic: *Constituendo constitues super te principem, quem elegerit Dominus Deus tuus, eum, qui ex fratribus tuis sit. Non enim poteris constituere super te hominem alienigenam, quia non est frater tuus.* Similiter August. Locut. 49. to. 3. 368. c. *Non poteris constituere super te hominem alienum, quia non est frater tuus.* Capitul. LXXIX. sup. *Alienigenam non facies principem super te.*

℣. 16. Ipso initio Gr. habet διότι, *quare*, Ms. Alex. cum Ald. edit. & Compl. πλὴν οὐ, reliqua ut sup. Addit Aug. ibid. *Pro equis, vel pro equitatu,* equum *posuit; unde nonnulli* equitatum *interpretati sunt*; in Gr. ἵππον.

VULGATA NOVA.

17. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti & auri immenſa pondera.

18. Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à ſacerdotibus Leviticæ tribus,

19. & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias ejus, quæ in lege præcepta ſunt.

20. Nec elevetur cor ejus in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii ejus, ſuper Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

17. Non multiplicabit ſibi uxores, ut non diſcedat cor ejus, & argentum & aurum non multiplicabit ſibi valde. *Aug. quæſt. 27. in Deut. t. 3. 566. d.*

18. Et erit cùm ſederit in principatu ſuo, ſcribet hoc in libro ante ſacerdotes & Levitas, *Lucif. Cal. pro S. Athan. 184. b.*

19. & erit cum ipſo, & leget eum omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, cuſtodire omnia mandata hæc, & juſtificationes has facere:

20. ut non extollatur cor ejus à fratribus ſuis, & non tranſgrediatur à mandatis dextrâ aut ſiniſtrâ, ut longiturni temporis ſit in principatu ſuo ipſe, & filii ejus cum ipſo, in filiis Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Ad verbum è Græco.

℣. 18. In cod. Vatic. Καὶ ὅταν, pro *& erit cùm*; at in Mſ. Alex. Καὶ ἔσαι ὅταν, in Ald. Καὶ ἔσαι ὅτ' ἂν, exinde conſtanter: καὶ γράψει αὐτῷ (Alex. ἑαυτῷ) τὸ Δευτερονόμιον τοῦτο εἰς βιβλίον, παρὰ τῶν ἱερέων τῶν Λευιτῶν, *& ſcribet ei* (vel, *ſibi*) *Deuteronomion hoc in libro, à ſacerdotibus Levitis.*

℣. 19. Vix meliùs è Græco, niſi quòd pro *leget eum*, hab. ἀναγνώσεται ἐν αὐτῷ, *leget in eo;* & infra, καὶ φυλάσσεσθαι, *& cuſtodire.* Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 889. a. hab. *Leget illud omnibus diebus vitæ ſuæ.*

℣. 20. Concinunt iſta cum Gr. paucis exceptis, nempe, *& non*, ante *tranſgrediatur*, pro quo ἵνα μὴ, exinde poſt *filii ejus*, deeſt *cum ipſo;* ſed hab. in Mſ. Alex. ac edit. Ald. αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ; loco autem hujus, *longiturni temporis ſit*, legitur μακροχρονίσῃ, in Mſ. Alex. μακροχρονιόσῃ, in Oxon. ac editt. Ald. & Compl. μακροχρόνιος ᾖ, *longævus ſit*, quæ idem ſonant.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

Num. 18. 20. 23. Sup. 10. 9. 1. Cor. 9. 13.

1. NON habebunt ſacerdotes & Levitæ, & omnes qui de eadem tribu ſunt, partem & hæreditatem cum reliquo Iſraël, quia ſacrificia Domini, & oblationes ejus comedent,

2. & nihil aliud accipient de poſſeſſione fratrum ſuorum: Dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum, ſicut locutus eſt illis.

3. Hoc erit judicium ſacerdotum à populo, & ab his qui offerunt victimas: ſive bovem, ſive ovem immolaverint, dabunt ſacerdoti armum ac ventriculum:

VERSIO ANTIQUA.

1. NON erit ſacerdotibus Levitis, in tota tribu Levi, pars neque ſubſtantia cum Iſraël: fructificationes Domini, ſubſtantiæ eorum, manducabunt eas, *Iren. l. 4. c. 8. 237. a.*

3. Hoc judicium ſacerdotum..... *Capit. LXXX. ſup.*

VULGATA NOVA.

Num. 18. 21.

4. primitias frumenti, vini, & olei, & lanarum partem ex ovium tonſione.

5. Ipſum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, ut ſtet, & miniſtret nomini Domini ipſe, & filii ejus in ſempiternum.

VULGATA NOVA.

6. Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Iſraël in qua habitat, & voluerit venire, deſiderans locum quem elegerit Dominus,

7. miniſtrabit in nomine Domini Dei ſui, ſicut omnes fratres ejus Levitæ, qui ſtabunt eo tempore coram Domino.

8. Partem ciborum eandem accipiet, quam & cæteri: excepto eo, quod in urbe ſua ex paterna ei ſucceſſione debetur.

9. Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium:

Lev. 20. 27.

10. nec inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui

VERSIO ANTIQUA.

6. Si autem ſupervenerit Levites ex una civitatum tuarum ex omnibus filiis Iſraël ubi ipſe incolit, ſecundùm quod cupit anima ejus, in locum quem elegerit Dominus, *Aug. quæſt. 28. in Deut. t. 3. 566. f.*

7. & miniſtrabit nomini Domini Dei ſui, ſicut omnes fratres ejus Levitæ, qui adſtant ibi coram Domino.

8. Partem partitam edet: præter venditionem, quæ eſt ſecundum familiam.

9. Cùm ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non diſces facere abominationes gentium illarum: *Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 507. d.*

10. nec invenietur in te qui traducat filium, vel filiam ſuam per ignem: divinationibus vel

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aptè ad Græcum, præter ſeqq. *in tota tribu*, pro quo, ὅλῃ φυλῇ, *toti tribui;* & *ſubſtantia*, nec non *ſubſtantiæ*, pro quibus conſtanter, κλῆρος, *ſors;* al. utrobique *ſubſtantia*, apud Iren.

℣. 3. Græcè, Καὶ αὕτη ἡ κρίσις, &c.

℣. 6. Ad verbum è Græco, præter voces *tuarum*, & *Dominus*, quæ deſunt: at in Mſs. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. ſunt, πόλεων ὑμῶν, al. σου, & in fine, ἐκλέξηται Κύριος; à Mſ. tamen Oxon. abeſt, Κύριος.

℣. 7. Gr. ipſo initio tollit *&*, ſed in fine addit, τοῦ Θεοῦ σου, ad vocem *Domino;* contrà Mſ. Alex. cum edit. Compl. habet καὶ, in fronte, delet verò τοῦ Θεοῦ σου in fine, cum Mſ. Oxon. & Ald. edit.

℣. 8. Itidem Græcè. Vide ſis Aug. ibid.

℣. 9. In Græco ſimiliter, præter ſeqq. Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν, &c. *Si autem ingreſſus fueris in*, &c. exinde δίδωσι, *dat*, pro *dabit*, & ποιεῖν κατὰ τὰ βδελύγματα, *facere ſecundùm abominationes.*

℣. 10. Prima ſimiliter habentur Græcè, ſi excipias iſta, οὐχ, pro *nec;* paulòque poſt, περικαθαίρων, loco *qui traducat*, propriè *circumquaque purgans;* tum poſt *filium*, ad-

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. ubi sup. omnibus auguriis, & maleficis artibus, & incantationibus non servies,	ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus,
11. ut interroges magos, & hariolos, & mortuos:	11. nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat à mortuis veritatem: *1. Reg. 28. 7.*
12. abominatio enim Domini est omnis qui facit hæc, & propter has abominationes Dominus Deus tuus consumet eas à facie tua:	12. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo:
13. perfectus eris cum Domino Deo tuo.	13. perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo.
14. Quia gentes istæ, quas tu possidebis, hariolos & divinos audiunt: tibi autem non sic dedit Dominus Deus tuus.	14. Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures & divinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.
15. PROPHETAM unum ex te de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies,	15. PROPHETAM de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies, *Jo. 1. 45. Act. 3. 22.*
Aug. Locut. 50. t. 3. 368. d. 16. secundum omnia quæ petiisti à Domino Deo tuo in Choreb, in die convocationis, dicentes.....	16. ut petisti à Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum ampliùs non videbo, ne moriar. *Exod. 20. 21.*
Cypr. l. 1. Testim. 280. b. 17. Et dixit Dominus ad me.....	17. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti.
18. Prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut te: & dabo verbum meum in ore ejus, & loquetur ad eos ea quæ præcepero ei:	18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi: *Joan. 1. 45. Act. 3. 22.*
19. & quisquis non audierit quæcunque locutus fuerit propheta ille in nomine meo, ego vindicabo.	19. qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.

VULGATA NOVA.

20. Propheta autem qui arrogantià depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.

21. Quòd si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ditur αὐτοῦ, & pro *vel*, hab. καὶ; in Ms. tamen Alex. ac edd. Ald. & Compl. legitur ἢ, sicut ἐν πυρὶ, loco *per ignem*. Capitul. sup. LXXXI. hab. *Non invenietur in te lustrans filium suum, aut filiam.* Sequentia de Hieronymo plus differunt à Græco, ubi sic: μαντευόμενος μαντείαν, κληδονιζόμενος, καὶ οἰωνιζόμενος, φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδὴν, ἐγγαστρίμυθος, ad verbum, *vaticinans vaticinium, divinationes observans, & augurans, veneficus incantans incantationem, ventriloquus.* Cypr. l. 3. Testim. 325. c. sic habet: *Non ominemini, neque auguremini.* Maxim. Taurin. to. 6. Bibl. PP. 8. e. *Ne auspicemini, ne auguriis intendatis.* Capitul. Reg. Baluz. to. 1. p. 235. b. *Nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat.* Item: *Nemo sit maleficus, nec incantator, nec pythonis consultor.*

℣. 11. Græcè: καὶ τερατοσκόπος, ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς, *& prodigiorum inspector, interrogans mortuos.* Unde Aug. quæst. 29. in Deut. to. 3. 567. a. ait: *Quoniam portentorum inspectores prohibet esse in populo Dei, quærendum est quomodo ista portenta, quæ inspici prohibentur, discernantur ab eis, quæ divinitus dantur:* & infra: *Sicut autem discernuntur divinationes, quas consequenter prohibet, à prædictionibus prophetarum..... sic illæ inspectiones prodigiorum à significationibus divinorum miraculorum discernendæ sunt.*

℣. 12. Vix dissimile quidpiam in Græco, præter verborum ordinem mutatum, ita nempe: Ἔστι γὰρ βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα· ἕνεκεν γὰρ τῶν βδελυγμάτων τούτων Κύριος ἐξολοθρεύσει αὐτούς, &c. in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Κύριος ὁ Θεός σου ἐξολοθρεύσει, &c.

℣. 13. Ita Græcè, præter vocem ἐναντίον, *coram*, pro *cum*. Cælestius Pelag. apud Mar. Merc. Garn. *Tu autem perfectus eris coram Domino Deo tuo.*

℣. 14. Græcè tollitur *quia*, additurque γὰρ, ad *gentes*, & pro *possidebis*, sic, κατακληρονομεῖς αὐτούς, *hæreditabis eos*; item loco *hariolos..... audiunt*, οὗτοι κληδόνων καὶ μαντειῶν ἀκούσονται, *ipsi divinationes & vaticinia audient*: demum pro *tibi autem*, καὶ σοὶ, sed in Ms. Vat. solo; nam in Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. est σοὶ δὲ, ut supra. Idem Hieron. in Ezech. 19. to. 3. 831. a. sic legit: *Gentes, quas perditurus est Dominus in conspectu tuo, istæ somnia & divinationes audient: tibi autem non sic dedit,* &c.

℣. 15. Ita Græcè, nisi quòd deest *unum ex te*, & pro *audies*, hab. pluraliter ἀκούσεσθε, *audietis*. Rursus Hieron. in Isai. 8. to. 3. 81. e. sic legit: *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris: sicut me illum audietis.* Tertul. l. 4. adv. Marc. 716. c. *Prophetam suscitabit vobis Deus ex filiis vestris: tanquam me audieritis illum.* Novat. l. de Trin. p. 1035. c. *Propheten vobis suscitabit Deus ex fratribus vestris: eum quasi me audite.* Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. 1075. f. *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris tanquam me: ipsum audietis per omnia quæcunque loquetur vobis:* deinde sic: *Erit autem omnis,* &c. ut inf. ℣. 19. omissis aliis mediis. Idem in Luc. 7. to. 1. 1382. a. *Prophetam..... vobis suscitabit Dominus noster;* & ep. 67. to. 2. 1057. d. *sicut me, ipsum audietis.* Auct. quæst. N. T. part. 2. q. 51. ap. Aug. to. 3. p. 154. d. *Quia prophetam suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris.* Ambrosiast. col. 222. b. *Prophetam vobis excitabit Deus de fratribus vestris:* & infra, col. 266. c. *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester ex fratribus vestris tanquam me: ipsum audietis, erit enim,* &c. ut sup. apud Ambr. demtis intermediis. Gaud. Brix. ser. 9. 958. g. *Prophetam suscitabit Dominus Deus noster de fratribus vestris sicut me: illum audite per omnia quæcunque locutus fuerit ad vos;* mox ita: *Erit autem,* &c. Item l. de Hæres. 716. h. *Prophetam vobis suscitabit..... vester de fratribus nostris: sicut me audietis eum: erit autem,* &c. At in Græco plura alia interponuntur post hoc, *audietis eum*, nempe ℣℣. 16. 17. 18. ut videbitur infra.

℣. 16. Aptè ad Græcum, præter unum *quæ*, pro quo ὅσα, *quæcunque*.

℣. 17. Similiter habet Lactant. l. 4. Institut. c. 17. p. 580. unà cum Græco.

℣. 18. Eadem refert Lactant. ubi sup. præter unum *os*, pro *ore*. August. l. 16. contra Faust. to. 8. col. 291. d. hæc hab. *Suscitabo illis prophetam de fratribus ipsorum similem tibi.* Capitul. LXXXII. sup. *Prophetam suscitabo eis ex fratribus eorum.* Ita quoque in Græco, additis his: ὥσπερ σὲ· καὶ δώσω τὰ ῥήματα (Mss. Alex. & Oxon. cum edd. Ald. & Compl. τὸ ῥῆμά μου, al. τὰ ῥήματά μου) ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθ' ὅτι ἂν (Ms. Oxon. καθ' ὃ) ἐντείλωμαι αὐτῷ.

℣. 19. Sic habetur Græcè, exceptis his, ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐὰν, loco *quisquis*; & in fine, ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ, *vindicabo ex eo.* Lactant. l. 4. Instit. c. 17. 580. legit: *Et quisquis non audierit ea quæ loquetur ille in nomine meo, ego vindicabo in eum.* Tert. verò l. 4. adv. Marc. 716. c. *Om-*

VULGATA NOVA.

22. hoc habebis signum : Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit : hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit : & idcirco non timebis eum.

VERSIO ANTIQUA.

22. Propheta si locutus fuerit verbum, & non contigerit.....

Capitul. LXXXIII. *sup.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nis autem qui illum non audierit, exterminabitur anima ejus de populo suo. Similiter Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1075. f. *Erit autem omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe.* Sic etiam in Luc. 7. 1382. a. uno excepto, *exterminata*, pro *exterminabitur.* Ambrosiast. col. 87. e. & 266. c. *Erit enim quicunque non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe.* Gaud. Brix. ser. 9. 958. g. *Erit autem omnis anima quæcunque non audierit prophetam illum, dispertet de plebe;* & l. de Hæres. 716. h. *Erit autem ut si quis eum non audierit, radicitus eradicabitur.*

℣. 22. Græcè, Ὅσα ἐὰν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος..... καὶ μὴ γένηται, &c.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. CUm disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, & possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus & in ædibus :

Num. 35. 11. *Jos.* 20. 2. 8.

2. tres civitates separabis tibi in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem,

3. sternens diligenter viam : & in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam divides : ut habeat è vicino qui propter homicidium profugus est, quò possit evadere.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
4. Hoc præceptum homicidæ.....	4. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est : Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur :

Capitul. LXXXIV. *sup.*

5. sed abiisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit : hic ad unam supradictarum urbium confugiet, & vivet :

6. ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehendat eum si longior via fuerit, & percutiat animam ejus, qui non est reus mortis : quia nullum contra eum, qui occisus est, odium priùs habuisse monstratur.

7. Idcirco præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter se spatii dividas.

Gen. 28. 14. *Exod.* 34. 24. *Sup.* 12. 20.

8. Cùm autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est,

9. (si tamen custodieris mandata ejus, & feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, & supradictarum trium urbium numerum duplicabis :

10. ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Num. 35. 20. 11. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensque percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus,	11. Si fuerit homo odiens proximum, & insidiatur eum, & surrexerit in eum, & percusserit eum animo, & mortuus fuerit, & fugerit in unam civitatem harum, *Lucif. Cal. l. pro S. Athan.* 185. a.
12. mittent seniores civitatis illius, & arripient eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, & morietur.	12. mittent seniores civitatis illius, & accipient eum inde, & tradent eum in manus exquirentium sanguinem, & morietur.
13. Non misereberis ejus, & auferes innoxium sanguinem de Israël, ut bene sit tibi.	13. Non parces oculo tuo super eum, & mundabis sanguinem innocentis ex illis, & bene tibi erit.
14. Non assumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidendam.	14. Non transferes terminos, quos posuerunt patres tui..... *Capitul.* LXXXV. *sup.*
Sup. 17. 6. *Mat.* 18. 16. 2. *Cor.* 13. 1. 15. Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit : sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.	15. Non manebit unus in testificationem adversùs hominem, secundùm omnem iniquitatem, & secundum omne peccatum quodcunque peccatur : in ore duorum testium aut trium stabit omnis sermo. *Lucif. Cal. pro S. Athan.* 185. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græcè, Τοῦτο δὲ ἔσαι τὸ πρόσαγμα τοῦ φονευτοῦ, &c.

℣. 11. Græc. Ἐὰν δὲ γένηται ἐν σοὶ (in Mss. Alex. & Oxon. & in Compl. deest ἐν σοὶ) ἄνθρωπος μισῶν τὸν πλησίον, καὶ ἐνεδρεύσῃ (Compl. ἐνεδρεύων) αὐτὸν, καὶ ἐπαναστῇ ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ πατάξῃ αὐτοῦ ψυχὴν (Ms. Oxon. πατάξῃ αὐτὸν) καὶ ἀποθάνῃ, καὶ φύγῃ εἰς μίαν τῶν πόλεων τούτων.

℣. 12. Similiter in Græco, nisi quòd ipso initio habetur, Καὶ ἀποστελοῦσιν ἡ γερουσία, & loco *exquirentium*, sic, ἀγχιστευόντων, Nobil. *vindicantium*; ἀγχιστεὺς propriè *cognatus*, *affinis*, *gentilis*, cui, ubi aliquis ex genere mortuus fuerit, permittit Lex ut ejusmodi jura sibi vindicet.

℣. 13. Græcè : Οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός σου, *Non parcet oculus tuus*; paulòque post, τὸ ἀναίτιον ἐξ Ἰσραὴλ, *innoxium ex Israel*, loco *innocentis ex illis*; reliqua ut supra. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1065. a. *Non misereberis illius.*

℣. 14. Græc. Οὐ μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον, ἃ ἔστησαν οἱ πατέρες σου. *Non dimovebis fines proximi, quos statuerunt patres tui.*

℣. 15. Dissimilia nonnulla in Græco, nempe seqq. Οὐκ ἐμμενεῖ μάρτυς εἷς μαρτυρῆσαι, *Non permanebit testis unus ad testificandum*, pro *non manebit unus in testific.* exinde post *iniquitatem*, additur, καὶ κατὰ πᾶν ἁμάρτημα, *& secundùm omne delictum*, quod abest a Ms. Oxon. item post ἁμαρτίαν, seu *peccatum*, sequitur, ἣν ἐὰν ἁμάρτῃ, *quod peccaverit*, loco *quodcunque peccatur*; demum loco *aut trium*, rursus καὶ ἐπὶ στόματος τριῶν μαρτύρων, Ms. Oxon. ἢ τριῶν. Capitul. LXXXVI. sup. *Non accipies testimonium unius adversùs hominem.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. 16. Si autem steterit testis injustus adversùs hominem, detrahens ei iniquitatem,	16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis,
17. stabunt duo homines, quibus est ipsis contradictio, ante Dominum, & ante sacerdotem, & in conspectu judicis quicunque fuerit in diebus illis.	17. stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum & judicum qui fuerint in diebus illis.
18. Et interrogabunt diligenter judices, & ecce testis injustus testificatus est iniqua, resistens adversùs fratrem suum:	18. Cùmque diligentissimè perscrutantes, invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: *Dan. 13. 62.*
19. & facite ei quemadmodum nequiter egit facere adversùs fratrem suum, & auferetis iniquum ex vobis ipsis:	19. reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, & auferes malum de medio tui:
20. & cæteri audientes timebunt, & non apponent ampliùs facere verbum malignum hoc in vobis.	20. ut audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.
21. Non parces oculis tuis super eum, animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.	21. Non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. *Exod. 21. 23. Levit. 24. 20. Mat. 5. 38.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. In Græco, καταστῇ, vel ut in Ms. Oxon. ἐπιστῇ, *institerit*, pro *steterit*; & loco *detrahens ei iniq.* καταλέγων αὐτοῦ ἀσέβειαν, *allegans ejus impietatem.*

℣. 17. Optimè è Græco, nisi quòd ante *stabunt*, ponitur καὶ, habeturque in plurali, ἔναντι τῶν ἱερέων, καὶ ἔναντι τῶν κριτῶν, οἳ ἐὰν ὦσιν, &c. *ante sacerdotes, & ante judices, quicunque fuerint*, &c.

℣. 18. Ita Græcè, præter unum aut alterum, nempe, ἐξετάσωσιν, *exquirent*, pro *interrogabunt*; & ἀντέστη, *institit*, loco *resistens.*

℣. 19. Similiter in Græco, exceptis his, ποιήσετε, *facietis*, pro *facite*, & ἐξαρεῖς τὸ πονηρόν, *auferes malignum*, loco *auferetis iniquum*: at in Ms. Alex. ἐξαρεῖτε τὸν πονηρόν· in editt. Ald. & Compl. ἐξαρεῖτε τὸ πονηρόν. Vid. inf. Aug. ad c. 24. ℣. 7.

℣. 20. Aptè ad Græcum, præter unum, *verbum*, pro quo, κατὰ τὸ ῥῆμα, *juxta verbum*: at in Ms. Oxon. deest κατά.

℣. 21. Ad verbum è Græco, præter hoc, *non parces oculis tuis*, pro quo, οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός σου, *non parcet oculus tuus.* Capitul. LXXXVII. similiter habet sup. *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente.*

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Capit. LXXXVIII. sup. 1. SI exieris ad bellum..... noli timere.....	1. SI exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & currus, & majorem quàm tu habeas adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Ægypti.

VULGATA NOVA.

2. Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum:

3. Audi Israël, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 30. & 31. in Deut. t. 3. 567. c. 4. quoniam Dominus Deus vester, qui præcedit vobiscum, simul debellabit vobiscum inimicos vestros, & salvos faciet vos.	4. quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.
5. Et loquentur scribæ ad populum, dicentes: Quis est homo qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne moriatur in bello, & homo alius dedicet ea.	5. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: Quis est homo qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eam. *1. Mac. 3. 56.*
6. Et quis est homo qui pastinavit vineam, & non est epulatus ex ea? vadat, & revertatur in domum suam, ne moriatur in bello, & homo alius epuletur ex ea.	6. Quis est homo qui plantavit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur officio.
7. Et quis est homo qui sponsavit uxorem, & non accepit eam? vadat, & redeat in domum suam, ne moriatur in bello, & homo alius accipiat eam.	7. Quis est homo qui despondit uxorem, & non accepit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον..... οὐ φοβηθήσῃ, &c.

℣. 4. Similiter habet Aug. Locut. 51. to. 3. 368. d. usque ad *simul.* Græc. Ὅτι Κύριος ὁ..... προπορευόμενος μεθ' ὑμῶν, συνεκπολεμῆσαι ὑμῖν τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, διασῶσαι ὑμᾶς, *procedens vobiscum ad debellandos vobiscum inim. vestros, ad salvandos vos*: in editt. tamen Ald. & Compl. legitur, συνεκπολεμήσει, sicut in Ms. Oxon. ac edit. Ald. καὶ διασώσει, in Ms. Alex. καὶ διασῶσαι.

℣. 5. Vix meliùs de Græco, præter hoc ultimum, *dedicet ea*, pro quo, ἐγκαινιεῖ αὐτήν, *dedicabit eam.*

℣. 6. Similiter in Græco, exceptis duobus his, ἐφύτευσε, *plantavit*, pro *pastinavit*, & εὐφρανθήσεται, *exhilarabitur*, pro *epuletur*; item sup. εὐφράνθη, *exhilaratus est*, loco *est epulatus.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter ult. *accipiat*, pro quo, λήψεται, *accipiet*; item supra, μεμνήστευται, pro *sponsavit.* Hieron. l. contra Helvid. to. 4. p. 2. col. 132. a. *Et quis ille homo, cui desponsata est uxor, & non accepit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, &*

VULGATA NOVA.

8. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum: Quis est homo formidolosus, & corde pavido? vadat, & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est.

Judic. 7. 3.

9. Cùmque siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem.	10. Si autem accesseris ad civitatem expugnare eam, & evocaveris eos cum pace:
11. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, & serviet tibi sub tributo.	11. siquidem pacifica responderint tibi, & aperuerint tibi, omnes populi, qui inventi fuerint in civitate, erunt tibi tributarii, & obedientes.
12. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.	12. Si autem non obedierint tibi, & fecerint ad te bellum, & circumsedebis eam.
13. Cùmque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii,	13. Et tradet eam Dominus Deus tuus in manus tuas, & interficies omne masculinum ejus, in nece gladii,
14. absque mulieribus & infantibus, jumentis, & cæteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, & comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi.	14. præter mulieres, & supellectilem, & omnia pecora, & omnia quæcunque fuerint in civitate. Et omnia utensilia prædaberis tibi, & edes omnem prædationem inimicorum tuorum, quos Dominus Deus tuus dabit tibi.
15. Sic facies cunctis civitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.	15. Sic facies omnibus civitatibus, quæ longè sunt à te valde, quæ non sunt à civitatibus gentium istarum.
16. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere:	16. Ecce autem ex civitatibus istis, quas Dominus Deus tuus dat tibi hæreditare terram eorum, non vivificabis omnem vivum:
17. sed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus:	17. sed anathemabis eos, Cetthæum, & Amorrhæum, & Chananæum, & Pheresæum, & Evæum, & Jebusæum, & Gergesæum, quemadmodum mandavit tibi Dominus Deus tuus.

Aug. quæst. 21. in Jos. t. 3. 588. g. 589. a. b.

VULGATA NOVA.

18. ne fortè doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
19. Si obsederis civitatem.....	19. Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

Capitul. xc. sup.

20. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta usus, succide, & instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

homo alius accipiat eam.

℣. 10. Ita Græcè, nisi excipias ista, ἐκπολεμῆσαι αὐτοὺς, ϗ ἐκκαλέσαι, sed in Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἐκπολεμῆσαι αὐτὴν ϗ, &c. mox in Alex. ἐκκαλέσῃ, in Ald. ἐκκαλέσῃς, in Compl. καλέσῃ. Augustino favet Capitul. sup. LXXXIX. ubi sic: *Si accesseris expugnare civitatem.*

℣. 11. In Græco, ἔσαι, πᾶς ὁ λαὸς, οἱ, loco *omnes populi:* item ἐν αὐτῇ, pro *in civitate:* in Mss. tamen Alex. & Oxon. ac edit. Ald. ἐν τῇ πόλει; demum verbo *obedientes*, additur σȣ, in Ms. Alex. σοί, in Oxon. deest; cætera ut in Lat. supra.

℣. 12. Vix meliùs è Græco: sola tamen edit. Compl. addit ϗ, post *bellum*, quod abest ab aliis.

℣. 13. In Græco sic: Ἕως ἂν παραδῷ σοι αὐτὴν, *donec tradiderit tibi eam;* at in Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. Καὶ παραδώσει αὐτὴν, ut in Lat. sup. edd. Ald. & Compl. addunt σοὶ, *tibi;* exinde constanter πατάξεις, *percuties*, loco *interficies;* cætera quadrant ad verbum.

℣. 14. Cuncta concinunt cum Græco, uno excepto, *dabit*, pro quo δίδωσι, *dat:* loco verò *utensilia*, habetur τὴν ἀπαρτίαν, uti sup. ἀποσκευῆς, loco *supellectilem.* Nobil. primum vertit *apparatum*, alterum *impedimenta*, quæ eòdem recidunt.

℣. 15. Græc. pro *omnibus civitatibus*, hab. πάσας τὰς πόλεις, *omnes civitates*, & pro *à te*, simpliciter σȣ, at in Ms. Alex. & Oxon. ἀπὸ σȣ, sicut in edd. Ald. & Compl. Subinde loco *quæ non sunt à*, Græcè, ȣχὶ ἐκ τῶν, Mss. Alex. & Oxon. ac edit. Ald. αἳ ȣχὶ ἀπὸ τῶν, cum August. cætera ut supra.

℣. 16. Græc. Vatic. prima verba delet, *Ecce autem ex civitatibus istis;* sed Ms. Alex. hab. cum Aug. Ἰδȣ δὲ ἀπὸ τῶν πόλεων τȣτων, ὧν Κύριος, &c. Ald. ed. Οὐδὲ ἀπὸ τῶν πόλεων, Compl. Ἰδȣ δὲ ἀπὸ τῶν πόλεων τῶν ἐθνῶν τȣτων, ὧν, &c. reliqua quadrant, præter ultima, οὐ ζωγρήσετε πᾶν ἐμπνέον, ad verbum, *non vivum servabitis omne spirans.*

℣. 17. Pro *anathemabis*, habetur Græcè, ἀναθέματι ἀναθεματιεῖτε, in Ms. verò Ox. ἀναθεματιεῖς, reliqua ad verbum, ut supra.

℣. 19. Græc. Ἐὰν δὲ περικαθίσῃς περὶ πόλιν, &c.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, & ignorabitur cædis reus,	1. Si inventus fuerit vulneratus in terra.....

Capitul. xci. sup.

VULGATA NOVA.

2. egredientur majores natu, & judices tui, & metientur à loco cadaveris singularum per circuitum

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἐὰν δὲ εὑρεθῇ τραυματίας ἐν τῇ γῇ, &c.

Vulgata nova.

spatia civitatum :

3. & quam viciniorem cæteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere,

4. & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit : & cædent in ea cervices vitulæ :

5. accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum, omne negotium, & quidquid mundum, vel immundum est, judicetur.

6. Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam, quæ in valle percussa est,

7. & dicent : Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt :

8. propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis :

9. tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cùm feceris quod præcepit Dominus.

Versio antiqua.

Ambr. in Ps. 43. t. 1. 918. c.

10. Si exieris in pugnam adversùs inimicos tuos, & tradiderit tibi eos Dominus Deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris spolia eorum,

11. & videris in ea deprædatione mulierem bonam specie, & cohabitaveris cum ea.....

Ambr. ep. 31. t. 2. 916. f. 917. a.

12. induces eam in domum tuam, rades ejus caput.....

13..... & sedebit triginta diebus in domo tua : postea intrabis ad eam.....

Idem in Ps. 43. t. 1. 918. c. Idem ep. 37. t. 2. 934. c.

14. Si nolueris eam postea, dimittes eam liberam, non venundabitur pecuniâ..... quia humiliasti eam.

Idem in Ps. 43. 918. c. Idem l. 1. de Caïn & Ab. c. 4. t. 1. 188. f. 189. a.

15. Si fuerint uni homini duæ uxores, una earum dilecta, & altera odibilis, & pepererint ei ambæ filios, dilecta & odibilis, & primitivus fuerit filius mulieris odibilis,

16. qua die hæredes reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectæ, omittens filium odibilis,

17. sed primitivum filium odibilis cognoscet, dare illi dotem ex omnibus quæ inveniuntur ei : quia ipse initium filiorum ejus est, & ipsi debentur primitiæ.

Capit. sup. xciv.

18. Si fuerit alicui filius inobediens.....

Vulgata nova.

10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris,

11. & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, volueris-que habere uxorem,

12. introduces eam in domum tuam : quæ radet cæsariem, & circumcidet ungues,

13. & deponet vestem, in qua capta est : sedensque in domo tua, flebit patrem & matrem suam uno mense : & postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, & erit uxor tua.

14. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecuniâ, nec opprimere per potentiam : quia humiliasti eam.

15. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus,

16. volueritque substantiam inter filios suos dividere : non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ,

17. sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia : iste est enim principium liberorum ejus, & huic debentur primogenita.

1. Par. 5. 1.

18. Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit :

Vulgata nova.

19. apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam judicii,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Græc. Ἐὰν δὲ ἐξελθὼν εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς..... καὶ παραδῷ σοι Κύριος ὁ (Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον..... καὶ παραδῷ αὐτοὺς Κύριος ὁ) ..... καὶ προνομεύσῃς τὴν προνομὴν αὐτῶν. Similiter Capitul. xcii. sup. *Si tradiderit tibi Deus inimicos tuos.*

℣. 11. Aptè ad Græcum, excepto uno, *cohabitaveris cum*, pro quo, ἐνθυμηθῇς αὐτῆς, *concupiveris eam* : dein Gr. addit : καὶ λάβῃς αὐτὴν σεαυτῷ γυναῖκα, &c. Unde Ambros. ep. 37. to. 2. n. 16. 934. b. dicit : *Liber est ille qui progrediens in bellum, si viderit mulierem bonam aspectu, & deprædatus opes inimicorum suorum, repertam illic concupierit eam, demtis superfluis, & indumento captivitatis detracto, in uxorem sibi copulaverit, jam non servam, sed liberam.*

℣. 12. Gr. καὶ εἰσάξῃς αὐτὴν ἔνδον εἰς τὴν..... καὶ ξυρήσεις, &c. *& induxeris eam intus in domum tuam, & rades*, &c. exinde sic : καὶ περιονυχιεῖς αὐτὴν, καὶ περιελεῖς τὰ ἱμάτια τῆς αἰχμαλωσίας ἀπ' αὐτῆς, *& circumcides ungues ejus, & circumauferes vestimenta captivitatis ab ea.* Iisdem alludit Hieron. ep. ad Damas. to. 4. p. 1. 153. c. dicens : *De* (muliere captiva) *divina vox præcipit, ut si Israëlites eam habere voluerit uxorem, calvitium ei faciat, ungues præsecet, & pilos auferat ; & cùm munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus*, &c. Vide etiam Ambros. sup.

℣. 13. Græc. καὶ καθιεῖται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, καὶ κλαύσεται τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μηνὸς ἡμέρας, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσῃ πρὸς αὐτήν.

℣. 14. Græcè hoc antecedit : Καὶ ἔσται, *& erit*, tolliturque *postea* ; post *liberam* verò subjicitur, καὶ πράσει οὐ πραθήσεται, *& venditione non vendetur*, &c. & post ἀργυρίου, istud, οὐκ ἀθετήσεις αὐτὴν, *non spernes eam*, &c. ut sup. Idem Ambros. ep. 31. to. 2. 917. b. sic hab. *Et si postea displicuerit tibi* ; at in Græco constanter, Ἐὰν μὴ θέλῃς αὐτὴν, ut sup.

℣. 15. Similiter habet Capitul. xciii. sup. *Si fuerint homini duæ uxores, dilecta, & odibilis.* Græc. Ἐὰν δὲ γένωνται ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη, καὶ μία αὐτῶν μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη, καὶ γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης.

℣. 16. Ambros. epist. 33. to. 2. col. 921. b. *Non poterit filium amabilis primitivum* (al. *primitivo*) *præponere, cùm sciat filium odibilis primitivum esse.* Græc. Καὶ ἔσται, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ κατακληρονομῇ (Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. κατακληροδοτῇ) τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης, ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον. *Et erit, quacunque die sorte distribuerit filiis suis substantiam suam, non poterit primatum dare filio dilectæ, despiciens filium odiosæ primogenitum.*

℣. 17. *Cognoscet, dare illi dotem*] Vet. edit. *cognoscens ; det illi dotem*, &c. exinde Ambros. epist. 33. to. 2. col. 921. d. legit : *Hic est initium filiorum ejus, & huic debentur primogenitalia.* In Græco sic : Ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται, δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων ὧν ἂν εὑρεθῇ αὐτῷ· ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ, καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτοκεῖα, al. πρωτοτόκια.

℣. 18. Græcè : Ἐὰν δέ τινι ᾖ υἱὸς ἀπειθὴς..... οὐχ ὑπακούων, &c.

VULGATA NOVA.

20. dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conviviis:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
21. lapidibus eum obruet populus civitatis: & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.	21..... auferte malum de vobis.....	Tertul. l. 5. adv. Marc. 797. a.
22. Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo:	22. Si autem fuerit in aliquo delicto (l. delictum) ita ut judicium mortis sit, & morietur, & suspendetis eum in ligno:	Idem l. adv. Jud. c. 10. 143. c.
Gal. 3. 13. 23. non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.	23. sed & sepulturâ sepelietis eum ipsa die: quoniam maledictus à Deo est omnis qui suspensus fuerit in ligno: & non inquinabitis terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in sorte.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Græc. Καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν, edit. Compl. τὸ πονηρόν. Vide Aug. infra, c. 24. ℣. 7.

℣. 22. Hieron l. 2. in epist. ad Gal. to. 4. col. 259. b. ita legit ex LXX. *Si autem fuerit in aliquo peccatum, ad judicium mortis, & mortuus fuerit, & suspenderitis eum in ligno*: sic etiam habetur Græcè ad verbum, nisi quòd deest *ad*, ante *judicium*. Apud Marten. Anecdot. to. 5. col. 11. b. sic: *Si quis peccaverit, in judicium mortis, puniatur exemplo, suspendetis eum in ligno.* Capitul. xcv. sup. *Si fuerit in aliquo peccatum ad mortem.*

℣. 23. Hoc antecedit Græcè: Οὐ κοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, quod omittit Tertul. tum sequitur: ἀλλὰ ταφῇ θάψετε αὐτὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ὅτι κεκατηραμένος ὑπὸ Θεοῦ πᾶς κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, &c. ut in Lat. sup. excepto verbo δίδωσι, *dat*, pro *dabit*. Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 259. b. sic habet ex LXX. *Non dormiet corpus illius super lignum, sed sepelientes sepelietis eum in die illa; quia maledictus à Deo omnis qui pendet in ligno: & non contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in hæreditatem.* Tertul. ubi sup. rursus legit: *Maledictus omnis qui pependit in ligno*: & l. 3. advers. Marc. p. 676. c. *qui pependerit*: at infra, l. 5. p. 784. c. *Maledictus omnis in ligno suspensus.* Ambros. l. 2. de fide, to. 2. col. 488. f. & l. de Incarn. col. 717. c. *Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Aug. in Rom. 6. to. 3. part. 2. col. 907. g. *Maledictus omnis qui in ligno pependerit*: similiter l. cont. Adim. to. 8. col. 144. a. b. & l. 14. cont. Faust. col. 265. b. 266. f. Auct. op. imp. in Matth. hom. 43. col. 223. a. *Maledictus omnis qui pendet à ligno.* Anecdot. thes. Marten. to. 5. col. 11. b. *Et omnis qui pendet in ligno, maledictus erit.*

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
Exod. 23. 4. 1. Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo,	1. Ne, viso vitulo fratris tui, vel ove ejus, errantibus per viam, negligas ea: reversione reduces ea fratri tuo:	Hieron. cont. Helvid. t. 4. p. 2. 138. f.
2. etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quandiu quærat ea frater tuus, & recipiat.	2. quòd si non appropinquat tibi frater tuus, neque noveris eum, colliges ea intra domum tuam, & erunt tecum donec quærat ea frater tuus, & reddes ei.	

VULGATA NOVA.

3. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

4. Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
5. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.	5. Non erit res viri super mulierem, neque induetur vir stolam muliebrem: quia immundus est Domino omnis qui fecerit hæc.	Ambr. ep. 69. t. 2. 1061. b.
6. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum filiis:	6. Si occurreris nido avis ante faciem tuam in via.....	Aug. Locut. 52. t. 3. 368. d. e.
7. sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene sit tibi, & longo vivas tempore.		
8. Cùm ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur san-	8. Si autem ædificaveris domum novam, facies coronam solario tuo: & non facies homi-	Ibid. Locut. 53.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco, exceptis his: ἐν τῇ ὁδῷ, *in via*, loco *per viam*; deinde ὑπερίδῃς, *despexeris*, pro *negligas*; extremò, καὶ ἀποδώσεις αὐτῷ, *& reddes ei*, quod omittit Hieron. nec addunt Ms. Oxon. & Ald. ed. Capitul. xcvi. sup. *Si videris animal fratris tui errans, vel cadens.*

℣. 2. Gr. Ἐὰν δὲ μὴ ἐγγίζῃ ὁ ἀδελφός σου πρός σε, μηδὲ ἐπίσῃ αὐτὸν, συνάξεις αὐτὸν ἔνδον εἰς τὴν οἰκίαν σου, &c. ut in Lat. præter unum, ἂν ζητήσῃ, *quæsierit*, pro *quærat*. In Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur συνάξεις αὐτά, non αὐτόν.

℣. 5. In Græco, σκεύη, f. *ornatus*, seu *apparatus*, pro *res*; reliqua ut supra: excipienda tamen ultima seqq. ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ἐστὶ πᾶς ποιῶν ταῦτα, *quia abominatio Domino Deo tuo est omnis faciens hæc.* August. q. 32. in Deut. to. 3. 567. f. sic leg. *Non erunt vasa viri super mulierem*; sed addit: *Vasa bellica vult intelligi, id est, arma; nam quidam etiam hoc interpretati sunt.* Nonne meliùs redderetur *vestitus*, vel *ornatus*? σκεύη, propriè, *armamenta navis*, *apparatus*, *ornatus*. Favet his Capitul. xcvii. sup. quod ita se habet: *Non induet mulier vestem virilem.* Tertul. l. de spectac. c. 23. 218. c. ait, *Maledictum esse qui muliebribus vestietur*: item l. de Idol. c. 16. 244. c. *Maledictus omnis qui muliebribus induitur.*

℣. 6. Ita Græcè, si excipiatur vox ὀρνέων, *avium*, pro *avis*; in Ms. tamen Oxon. ὀρνέου, Capitul. xcviii. sup. hab. *Si inveneris nidum avium.*

℣. 8. Græc. Var. delet *autem*, post *si*, quod retinent Alex. & Oxon. cum Ald. edit. Contrà Ms. Alex. cum ed.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

cidium in domo tua, si cadat qui ceciderit ab eo.

Hieron. in Isai. 1. c. 3. 9. f.

10. Non arabis in vitulo simul & asino.

VULGATA NOVA.

guis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente.

9. Non seres vineam tuam altero semine: ne & sementis quam sevisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur.

10. Non arabis in bove simul & asino.

VULGATA NOVA.

11. Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

12. Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris.

Num. 15. 38.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 33. in Deut. t. 3. 567. f. g. 568. a.

13. Si autem quis acceperit uxorem, & habitaverit cum ea, & oderit eam,

14. & imponat ei occasionis verba, & detulerit ei nomen malignum, & dixerit: Mulierem hanc accepi, & accedens ad eam non inveni ejus virginalia:

15. & accipiens pater puellæ, & mater, producent virginalia puellæ ad seniores ad portam:

16. & dicet pater puellæ senioribus: Filiam meam hanc dedi homini huic uxorem: & odio habens eam,

17. ipse nunc imponit ei occasionis verba, dicens: Non inveni filiæ tuæ virginalia: & ecce virginalia filiæ meæ: & replicabunt pallium coram senibus civitatis illius:

18. & accipient senes civitatis hominem illum, & castigabunt eum,

19. & damnificabunt eum centum siclis, & dabunt patri adolescentulæ: quia protulit nomen malum super virginem Israëlitem: & ipsius erit uxor, non poterit dimittere eam perpetuo tempore.

20. Si autem verum factum sit hoc verbum, & non inveniantur virginalia puellæ:

21. & producent adolescentulam ad januam domus patris ipsius, & lapidabunt eam viri civitatis ejus in lapidibus, & morietur: quoniam fecit impudentiam in filiis Israël, prostituere domum patris sui: & auferes malignum ex vobis ipsis.

Optat. l. 3. cont. Donat. 59. b.

22. Si inventus fuerit homo dormiens cum muliere habente maritum, occidetis utrosque.....

Ambr. in Ps. 43. t. 1. 918. d.

23. Si virgo desponsata fuerit viro, & inveniens eam homo in civitate, dormierit cum ea,

24. educentur ambo ad portam civitatis suæ, & lapidabuntur: & morietur juvencula, quia

VULGATA NOVA.

13. Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam,

14. quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem:

15. tollent eam pater & mater ejus, & ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt:

16. & dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem: quam quia odit,

17. imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ: expandent vestimentum coram senioribus civitatis:

18. apprehendentque senes urbis illius virum, & verberabunt illum,

19. condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ: quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israël: habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ.

20. Quòd si verum est quod objicit, & non est in puella inventa virginitas:

21. ejicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui: & auferes malum de medio tui.

22. Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël.

Levit. 20. 10.

23. Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea,

24. educes utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur: puella, quia non

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ald. delet καὶ, post *novam*, quod addunt Vatic. & al. at omnes habent πέσῃ, *ceciderit*, pro *cadat*; cætera ut in Lat. Capitul. XCIX. sup. habet. *Si domum novam ædificaveris.* Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. col. 507. f. sic: *Quando ædificaveris domum novam, facies loriculam tecto tuo in circuitu, ne sanguinis reus sis, cùm aliquis ceciderit ex ea.*

℣. 10. Similiter Capitul. C. sup. demto uno *simul*; delet pariter Gr. sed addit in fine, ἐπὶ τὸ αὐτό, *in idipsum.*

℣. 13. Sic in Græco ad verbum. Capitul. CI. sup. *Si quis acceperit uxorem, & oderit eam.*

℣. 14. Similia Græcum habet, nisi excipias verbum, ἐπιθῇ, *imposuerit*, pro *imponat*: & αὐτῆς ὄνομα, *ejus nomen*, pro *ei nomen.*

℣℣. 15. 16. Similiter in Græco, præter vocem γερουσία, posita hîc & infra pro *senioribus*, ad verbum, *senatus.*

℣. 17. Ad verbum è Græco, in quo tamen νῦν οὗτος, pro *ipse nunc*, & ταῦτα, pro *ecce*, absque voce *illius* in fine; sed Ms. Alex. addit cum Ald. edit. ἐκείνης.

℣. 18. Ita in Græco, nisi quòd habetur constanter, ἡ γερουσία, *senatus*, loco *senes*, additurque vox ἐκείνης, *illius*, ad *civitatis.*

℣. 19. Vix meliùs è Græco, ni excipias unum *perpetuo*, pro quo, ἅπαντα, *omni.*

℣. 20. Gr. Ἐὰν δὲ ἐπ' ἀληθείας γένηται ὁ λόγος οὗτος, καὶ μὴ εὑρεθῇ, &c. *Si autem in veritate factum sit verbum hoc, & non inventa sint*, &c. ut sup.

℣. 21. A Græco absunt, *viri civitatis ejus*, hab. tamen in Ms. Alex. ac edit. Compl. οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως αὐτῆς, sicut etiam in Ms. Oxon. sed post *lapidibus*, & absque αὐτῆς, reliqua quadrant ad verbum, nisi hoc excipias, ἀφροσύνην, loco *impudentiam*, meliùs *imprudentiam*; & ita fortè legendum apud Aug. Vide inf. ad cap. 24. ℣. 7.

℣. 22. In Græco additur δὲ, post *si*, & pro *habente maritum*, habetur συνῳκισμένης ἀνδρί, propriè *nuptâ viro*, seu *habitante cum viro.* Capitul. CII. sup. *Si inventus fuerit adulter cum adultera.*

℣. 23. Ita in Græco, præter priora ista: Ἐὰν δὲ γένηται παῖς παρθένος μεμνηστευμένη ἀνδρί, in Ms. Ox. deest παῖς. Apud Hieron. l. contra Helvid. to. 4. p. 2. 132. a. sic: *Si autem fuerit adolescentula desponsata viro, & invenerit homo eam in civitate, & dormierit cum ea.* Capitul. CIII. sup. *Si dormierit aliquis cum puella desponsata.*

℣. 24. Nonnulla dissimilia in Græco, ubi sic: Ἐξάξετε ἀμφοτέρους ἐπὶ τὴν πύλην τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ λιθοβοληθήσονται ἐν λίθοις, καὶ ἀποθανοῦνται· τὴν νεᾶνιν, (Ms. Ox. ἡ νεᾶνις) ὅτι οὐκ ἐβόησεν ἐν τῇ πόλει· καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐταπεί-

VULGATA NOVA.

clamavit, cùm esset in civitate: vir, quia humiliavit uxorem proximi sui: & auferes malum de medio tui.

25. Sin autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus:

26. puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpessa est:

27. sola erat in agro: clamavit, & nullus affuit qui liberaret eam.

28. Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit:

Exod. 22. 16.

29. dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ.

30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

VERSIO ANTIQUA.

non exclamavit in civitate, nec invocavit hominem qui subveniret: & vir, quia humiliavit mulierem proximi sui: & tolletis iniquum à vobismetipsis.

Ambr. ubi sup.

Lucif. Cal. pro S. Athan. 221. b.

25. Si invenerit homo in campo puellam desponsatam, & vi opprimens dormierit cum ea, interficietis virum solum qui concubuit cum ea:

Hieron. in Isai. 7. t. 3. 71. d.

26. & puellæ nihil facietis, non est adolescentulæ peccatum mortis: quia quomodo si quis in insidiis insurgat contra proximum suum, & interficiat animam ejus, sic hoc negotium accidit:

27. in agro invenit eam: clamavit puella desponsata, & non est inventus qui auxiliaretur ei.

28. Si autem invenerit aliquis puellam virginem, quæ sponsata non est, & vim faciens ei dormierit cum ea, & inventus fuerit:

Aug. quæst. 34. in Deut. t. 3. 568. b.

29. dabit homo qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta didrachma argenti, & ipsius erit uxor, quia humiliavit eam: non poterit dimittere eam per omne tempus.

30. Non accipiet homo uxorem patris sui.....

Capitul. sup. CVI.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

νωσε τὴν γυναῖκα τȣ͂ πλησίον (Mſ. Alex. πλησίον αὐτȣ͂) καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. Hieron. l. contra Helvid. to. 4. part. 2. col. 132. a. sic legit: *Educetis utrumque ad portas civitatis illius, & lapidabuntur lapidibus, & morientur: adolescentula quidem, quia non proclamavit, cùm esset in civitate: vir autem, quia humiliavit uxorem proximi sui: & eradicabitis malum ex vobismetipsis.*

℣. 25. Ita primùm in Græco: Ἐὰν δὲ ἐν πεδίῳ εὕρῃ ἄνθρωπος τὴν, &c. & infra simpliciter, ἀποκτενεῖτε τὸν κοιμώμενον μετ' αὐτῆς μόνον. Idem Hieron. l. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 132. a. sic habet: *Si quis invenerit virginem desponsatam viro in campo, & vim faciens dormierit cum ea, morte moriatur, quia humiliavit uxorem proximi sui:* quæ ultima non leguntur hîc in Græco. Capitul. CIV. supra: *Si in campo invenerit quis puellam desponsatam, & vim fecerit ei.*

℣. 26. Gr. Vatic. Καὶ τῇ νεάνιδι οὐκ ἔστιν ἁμάρτημα θανάτȣ· ὡς εἴ τις ἐπαναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον, καὶ φονεύσῃ αὐτȣ͂ ψυχὴν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τȣ͂το. i. e. *Et adolescentulæ non erit peccatum mortis: sicut si quis insurrexerit homo in proximum, & occiderit ejus animam, sic res hæc.* At in Mſs. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. sic habetur: Τῇ δὲ νεάνιδι οὐ ποιήσεται (al. ποιήσετε) οὐδὲν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτȣ· ὅτι ὡς, &c. (in edit. Compl. deest ὅτι) exinde in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. additur αὐτȣ͂, ad πλησίον, quæ omnia favent textui Lat. supra.

℣. 27. Similiter in Græco, nisi quòd huic, *in agro*, præponitur ὅτι, *quia*; & pro *non est inventus*, est simpliciter οὐκ ἦν, *non fuit.*

℣. 28. Ita legitur Græcè, præter unum *ei*, quod deest, post *faciens*; sed in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. subjicitur. Ambros. in Ps. 43. col. 918. e. similiter habet: *Si quis invenerit virginem, quæ non sit desponsata, & vim faciens ei, dormierit cum ea, & inventus fuerit.* Item Capitul. CV. sup. *Si invenerit quis puellam virginem, & dormierit cum ea.*

℣. 29. Ita Græcè, verbum è verbo. Similiter Ambros. in Ps. 43. to. 1. 918. e. *Dabit qui dormierit cum ea, patri juvenculæ quinquaginta denarios, & erit uxor ejus, quia humiliavit eam; nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quòd humiliavit eam.* Item l. de Apolog. Dav. to. 1. 689. a. alludens, dicit: *Puellæ pater illius, quæ per vim concubitus, nulli desponsata, pertulerit, quinquaginta didrachmata argentea accipiet; ipsa autem in conjugio permanebit.*

℣. 30. Ad verbum è Græco.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. NON intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, ecclesiam Domini.

2. Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem.

Neh. 13. 1.

3. Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in æternum:

4. quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis de Ægypto:

VERSIO ANTIQUA.

1. NON intrabit..... abscissus in ecclesiam Domini.

Capitul. CVII.

2. Non intrabit fornicaria in ecclesiam Domini.

Capitul. CVIII.

3. Non intrabit Ammanites & Moabites in ecclesiam Domini, & usque ad decimam generationem non intrabit in ecclesiam Domini, & usque in æternum:

Aug. quæst. 35. in Deut. t. 3. 568. d.

4. eò quòd non obviaverint vobis cum panibus & aqua in via, cùm exiretis de Ægypto: &

Ibid. 569. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, nisi quòd post *intrabit*, additur, θλαδίας, id est, *eunuchus*, seu *cui contriti testiculi.*

℣. 2. In Græco similiter, excepto uno ἐκ πόρνης, *de scorto*, pro *fornicaria.*

℣. 3. Eadem prorsus in Græco. Non nihil ab his abludit Ambros. in Luc. 3. to. 1. 1325. a. dicens: *Moabitæ non introibunt in ecclesiam Domini usque ad tertiam & quartam generationem, & usque in sæculum:* similiter in Ps. 48. 954. d. *Moabitæ*, inquit, *usque in tertiam & quartam generationem prohibiti sunt introire in ecclesiam Domini.* At August. infra, constanter hab. *decimam:* nempe quærens, *quomodo intraverit Ruth quæ Moabitis fuit*, addit: *Computantur generationes ex Abraham, quando fuit & Lot, qui genuit Moabitas & Ammanitas ex filiabus: & inveniuntur cum ipso Abraham compleri decem generationes usque ad Salmon, qui genuit Booz, qui maritus secundus fuit Ruth, &c. ac per hoc*, inquit, *videtur post decimam generationem genus fecisse in ecclesia Domini pariendo filios ipsi Booz, &c.* Capitul. CVIII. sup. *Non intrabit fornicaria, nec Ammonites & Moabites in ecclesiam Domini.*

℣. 4. Concinunt ista omnia cum Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

quia conduxerunt adversùm te Balaam filium Beor de Mesopotamia, ut malediceret te:

Lucif. Cal. pro S. Athan. 221. a.

6. Non salutabis eos pacificè omnibus diebus vitæ tuæ usque in æternum.

Capit. CIX. sup.

7. Non abominabis Idumæum..... neque Ægyptium.....

VULGATA NOVA.

& quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi:

Num. 22. 5. Jos. 24. 9.

5. & noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eò quòd diligeret te.

6. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

7. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

VULGATA NOVA.

8. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9. Quando egressus fueris adversùs hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 507. f.

10. Si fuerit in te vir, qui non sit mundus à nocturno fluxu, egredietur extra castra,

11. & non ingredietur medium castrorum; cùmque advenerit vespera, lavabit se aquâ: & post occubitum solis ingredietur medium eorum.

VULGATA NOVA.

10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra,

11. & non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aquâ: & post solis occasum regredietur in castra.

VULGATA NOVA.

12. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ,

13. gerens paxillum in balteo: cùmque sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies

14. quo relevatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 36. in Deut. t. 3. 569. b. c.

15. Non trades puerum domino suo, qui appositus est tibi à domino suo:

16..... in vobis habitabit in omni loco, ubi placuerit ei.....

Ibid. quæst. 37.

17. Non erit meretrix à filiabus Israël, & non erit fornicans à filiis Israël.

Tertul. de pudic. 1004. a.

* Non erit vectigal pendens ex filiis Israël.....

Aug. quæst. 38. in Deut. t. 3. 569. d.

18. Non offeres mercedem meretricis, neque commutationem canis, in domum Domini Dei tui, ad omne votum: quoniam abominatio Domino Deo tuo est & utrumque.

Ambr. l. de Tob. c. 14. t. 1. 607. d. e.

19. Non exiges à fratre tuo usuram pecuniæ, & usuram escarum, & usuram omnium rerum quascunque fœneraveris fratri tuo.

20. Si alienigenæ credideris, usuram exiges ab eo; à fratre autem tuo non exiges.....

S. Fulg. ep. 1. c. 5. 147. b.

21. Si autem voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia exquirens

VULGATA NOVA.

15. Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit:

16. habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in una urbium tuarum requiescet: ne contristes eum.

17. Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.

18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis, in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem:

20. sed alieno. Fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.

21. Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Domi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Gr. Οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς, καὶ συμφέροντα αὐτοῖς, πάσας τὰς ἡμέρας σου εἰς τὸν αἰῶνα. *Non alloquêris pacifica eis, & utilia eis, omnes dies tuos in sæculum.*

℣. 7. Lege *abominaberis*, è Græco, βδελύξῃ.

℣. 10. Gr. Ἐὰν ᾖ ἐν σοὶ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔσαι καθαρὸς ἐκ ῥύσεως αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἐξελεύσεται, &c. ut sup. In editt. Ald. & Compl. legitur ἐστι, non ἔσαι. Capitul. CX. supra: *Si fuerit homo immundus, exibit extra castra.*

℣. 11. Græc. Καὶ οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὴν παρεμβολήν· καὶ ἔσαι τὸ πρὸς ἑσπέραν λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ δεδυκότος ἡλίου εἰσελεύσεται εἰς τὴν παρεμβολήν.

℣. 15. Ita Græcè ad verbum. Capitul. CXI. sup. *Non trades servum domino suo.* Vide sis Aug. sup.

℣. 16. Gr. Vatic. Μετὰ σοῦ κατοικήσει, ἐν ὑμῖν κατοικήσει, οὗ ἂν ἀρέσῃ αὐτῷ, &c. in Mss. verò Alex. & Ox. ac in edd. Ald. & Compl. ἐν παντὶ τῷ τόπῳ, οὗ ἂν ἀρέσῃ, &c. ut sup.

℣. 17. Ad verbum è Græco. Capitul. CXII. sup. *Non erit Israëlites fornicaria.* Lucif. Calar. pro S. Athan. 221. b. *Non erit adultera ex filiabus Israel.*

* Sic etiam habet Hieronymus epist. ad Damasum, to. 4. part. 1. col. 150. f. excepta voce *filiis*, quam delet. In Græco verò sic: Οὐκ ἔσαι τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραήλ· porro τελεσφόρος propriè, *ferens tributum.* Nobil. reddit, *teletas ferens.* Vide Not. ejusd. sicut Aug. l. 10. de civit. Dei, c. 9. & Hieron. in Ose. 4. ad hoc, *Et cum initiatis immolabant.* Hæc autem absunt ab edit. Compl. nec referuntur ab August. in Quæst.

℣. 18. Itidem Græcè, verbum è verbo. Nobilius non *commutationem* reddit, sed *communicationem*; at in Gr. ἄλλαγμα. Apud Hieron. in Isai. 66. to. 3. 498. a. sic: *Non offeres mercedem meretricis, neque pretium canis in domo Dei tui.* Capitul. CXIII. sup. *Non inferes mercedem fornicariæ.*

℣. 19. Aptè ad Græcum, nisi quòd loco *omnium rerum*, &c. habetur, παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν ἐκδανείσῃς, absque seq. *fratri tuo*; in Ms. tamen Ox. subjicitur τῷ ἀδελφῷ σου. Cypr. l. 3. Testim. 318. c. sic hab. *Non fænerabis fratri tuo usura pecuniæ, & usura ciborum.* Similiter Ambros. in Ps. 36. to. 1. 805. e. *Non fænerabis.* Gr. Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ, &c. Capitul. CXIV. *Non exiges à fratre tuo usuram*, ut sup.

℣. 20. Rursus Ambros. ibid. c. 15. 608. d. *Fratri tuo non fænerabis ad usuram, sed alienigenam exiges.* In Græco, Τῷ ἀλλοτρίῳ ἐκτοκιεῖς, τῷ δὲ ἀδελφῷ σου οὐκ ἐκτοκιεῖς. Idem Ambros. paulò sup. ait scriptum esse: *Alienigenæ non fænerabis.* Vide ibid.

℣. 21. Ad verbum è Græco, addita voce *tuus*, ad hanc, *Deus.* Similiter habet Cypr. l. 3. Testim. 315. b. prætersegq. *inquirens quæret illud Dominus Deus tuus à te*,

Vulgata nova.

bus Deus tuus : & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.

22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

24. Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit : foras autem ne efferas tecum.

25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres : falce autem non metes.

Versio antiqua.

exquiret Dominus Deus à te, & erit in te peccatum. *S. Fulg. ubi sup.*

22. Si autem nolueris vovere, non erit in te peccatum.

23. Quæ exeunt per labia tua, custodies, & facies quemadmodum voveris Deo tuo votum, quod locutus es ore tuo.

24. Si intraveris in vineam proximi tui..... *Capit. cxvi. sup.*

25. Si transieris per messem amici tui, colligens spicas, manu confricabis ad manducandum : falcem autem non mittas, (*vel*) falce non metas. *Capitul. Reg. Baluz. t. 2. p. 218. c.*

Notæ ad Versionem antiquam.

& erit in peccatum. S. Valerian. hom. 4. Sirm. to. 1. 629. b. eadem refert quasi ex Salomone (Eccles. 5. 3.) *Si voveris votum Domino tuo, ne moram feceris reddere illud; quærens enim quæret illud Dominus tuus à te, & erunt in peccatum quæ egrediuntur per labia tua, nisi reddideris illud.* Denique Anon. ap. S. Paulin. ep. ad Celanc. to. 2. 20. a. *Quòd si voveris votum Domino Deo, non moreris reddere illud : quia quærens quærit illud Dominus Deus abs te, & erit tibi in peccatum.* Capitul. cxv. sup. *Si voveris votum Domino, non tardes reddere illud.*

℣. 22. In Græco similiter, uno excepto, ἔστιν, *est*, pro *erit*. Totus autem hic versus deest in Ms. Oxon. nec legitur apud Cypr. l. 3. Testim. 315. b.

℣. 23. Vix uno aut altero hîc differt Fulg. à Græco, ubi sic : ηὔξω Κυρίῳ τῷ Θεῷ δόμα, *vovisti Domino Deo donum*, loco *voveris Deo tuo votum*. In Ms. Ox. deest vox, Κυρίῳ· Cyprian. l. 3. Testim. p. 315. b. sic habet : *Ea quæ egredientur per labia tua, observabis, & facies donum, quod locutus es ore tuo.*

℣. 24. Itidem Græcè.

℣. 25. Capitul. cxvii. sup. *Si intraveris in segetem proximi tui.* Similiter habet Græc. & addit : Καὶ συλλέξῃς ἐν ταῖς χερσί σου στάχυς, καὶ δρέπανον οὐ μὴ ἐπιβάλῃς ἐπ' ἀμητὸν τοῦ πλησίον σου. Nobilius vertit, *Et colliges in manibus tuis spicas, & falcem non immittes in segetem proximi tui.*

CAPUT XXIV.

Vulgata nova.

Mat. 5. 32. & 19. 7. Marc. 10. 4.

1. Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem : scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua.

2. Cùmque egressa alterum maritum duxerit,

3. & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit :

4. non poterit prior maritus recipere eam in uxorem : quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino : ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

5. Cùm acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.

6. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam : quia animam suam opposuit tibi.

7. Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israël, & vendito eo acceperit pretium, interficietur, & auferes malum de medio tui.

8. Observa diligenter ne incurras plagam le-

Versio antiqua.

1. Si sumpserit quis uxorem, & habitaverit cum ea, & evenerit non invenire eam apud eum gratiam, eò quòd inventum sit in illa impudicum negotium : scribet libellum repudii, & dabit in manu ejus, & dimittet illam de domo sua : *Tertul. l. 4. adv. Marc. 726. c.*

2. & abiens fuerit viro alteri,

3. & oderit eam vir novissimus..... *Aug. Locut. 54. t. 3. 368. e.*

5. Si quis acceperit uxorem in recenti, non exiet ad bellum..... *Capit. cxix. sup.*

6. Non pignerabis molam, neque superiorem lapidem molæ : quia animam iste pignerat. *Aug. Locut. 55. t. 3. 368. f.*

7. Si autem deprehendatur homo furans animam ex fratribus suis filiis Israël, & opprimens eum vendiderit, morietur fur ille, & auferetis malignum ex vobis ipsis. *Ibid. Locut. 56. Aug. quæst. 39. in Deut. t. 3. 569. f.*

8..... secundùm legem omnem quam jurave- *Ibid. quæst. 40. 570. b.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcè, Ἐὰν δέ τις λάβῃ γυναῖκα, καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ, καὶ ἔσται ἐὰν μὴ εὕρῃ χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα· καὶ γράψει αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ δώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἐξαποστελεῖ, &c. ut sup. Capitul. cxviii. sup. non malè : *Si quis acceperit uxorem, & invenerit in ea rem turpem.* Gr. ἄσχημον πρᾶγμα.

℣℣. 2. 3. Eadem leguntur Græcè.

℣. 5. Ad verbum de Græco, nisi excipias hoc, *in recenti*, pro quo, προσφάτως, *nuper*, *recens*.

℣. 6. Similiter in Græco, in quo ἐπιμύλιον habetur, loco *superiorem lapidem molæ*. Item apud Ambr. l. de Tob. c. 17. 611. a. *Non pignerabis molam, neque lapidem sup. molæ : quoniam hic pignerat.* Capitul. cxx. sup. *Non pignorabis molam.*

℣. 7. Ita Græcè, uno excepto, ἐξαρεῖς, *auferes*, pro *auferetis*; Ms. tamen Alex. habet, ἐξαρεῖτε, cum Ald. ed. Addit Aug. ibid. *Assiduè hoc dicit Scriptura, cùm jubet occidi malos; qua locutione usus est etiam Apostolus, cùm diceret* (1. Cor. 5. 13.) Auferte malum ex vobis ipsis : *nam Græcus habet*, τὸν πονηρὸν, *quod etiam hîc scriptum est : hoc autem potiùs* malignum *solet interpretari, quàm* malum. *Nec ait* τὸ πονηρὸν, *id est*, hoc malignum, *sed* τὸν πονηρὸν, *quod est*, hunc malignum. Variant tamen hîc Mss. sicut & supra; quidam enim ferunt τὸν, uti nunc habent Vatic. & Alex. editt. verò Ald. & Compl. τό.

℣. 8. In Græco primùm : Φυλάξῃ σφόδρα ποιεῖν, deinde

Versio antiqua.

rint vobis sacerdotes Levitæ.....

Capitul. cxxii.

9. In mente habe quæ fecerit Dominus Mariæ.....

Aug. quæst. 41. in Deut. t. 3. 570. b. c.

10. Si debitum fuerit in proximo tuo, debitum quodcunque, non intrabis in domum ejus pignerare pignus:

11. foris stabis, & homo apud quem debitum tuum est, proferet tibi pignus foras:

12. si autem homo eget, non dormies in pignore ejus,

13. redditione reddes ei vestimentum suum circa occasum solis: & dormiet in vestimento suo, & benedicet te, & tibi erit misericordia coram Domino Deo tuo.

Julian. Pelag. ap. Aug. l. 3. op. imp. t. 10. 1056. f. 1057. a.

14. Non fraudabis mercedem pauperis, & egentis ex fratribus tuis, aut ex proselytis, qui sunt in civitatibus tuis:

15. quotidianam reddes mercedem illius; non occidat sol super eam, quia pauper est, & in ea habet spem: & non proclamabit contra te ad Dominum, & erit in re peccatum.

16. Non morientur patres pro filiis, & filii non morientur pro patribus, unusquisque in peccato suo morietur.

17. Non declinabis judicium proselyti, & orphani, & viduæ, non accipies pignus vestimentum viduæ.

18..... quia famulus eras in terra Ægypti, & liberavit te Dominus Deus tuus inde. Propter hoc ego tibi præcipio facere verbum hoc.

Auct. l. de vit. chr. append. t. 6. Aug. 187. d.

19. Si autem messus fueris messem in agro tuo, & oblivisceris manuam, non reverteris accipere illam: proselyto, & orphano, & viduæ erit, ut benedicat te Deus in operibus manuum tuarum.

Capitul. cxxix.

20. Si leges olivam.....

Vulgata nova.

ptæ, sed facies quæcunque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, & imple sollicitè.

9. Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via, cùm egrederemini de Ægypto.

Num. 12. 10.

10. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas:

11. sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit:

Exod. 22. 26.

12. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus,

13. sed statim reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas justitiam coram Domino Deo tuo.

14. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est:

Lev. 19. 13. Tob. 4. 15.

15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

16. Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.

4. Reg. 14. 6. 2. Par. 25. 4. Ezec. 18. 20.

17. Non pervertes judicium advenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

18. Memento quòd servieris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

19. Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum: sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.

20. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

ut in Lat. sup. præter verbum, ἀναγγείλωσιν, *annuntiaverint*, pro *juraverint*.

℣. 9. Gr. Μνήσθητι ὅσα ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός σου τῇ Μαριάμ, &c.

℣. 10. Similiter habet iterum August. Locut. 57. 368. g. una cum Græco. Cod. Vat. addit αὐτοῦ, ad *pignus*; delent verò Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Ambros. l. de Tob. c. 17. & 20. to. 1. 610. f. 615. b. legit: *Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcunque, non introibis in domum ipsius pignerare pignus*; in Ms. Oxon. non geminatur pariter ὀφείλημα. Capitul. cxxiii. supra: *Debitorem non pignorabis per vim.*

℣. 11. Aptè ad Græcum, nisi quòd pro eo quod est, *apud quem debitum tuum est*, legitur, οὗ τὸ δάνειόν σου ἐστὶν ἐν αὐτῷ, *cujus fœnus tuum est in ipso*. Ambros. l. de Tob. c. 17. to. 1. 610. f. ut supra: *sed foris stabis, & homo apud quem est debitum tuum, proferet tibi foris pignus.* Ita rursum c. 20. col. 615. b. ab hoc, *& homo.*

℣. 12. Ambros. l. de Tob. c. 17. & 20. to. 1. 610. f. & 615. b. *Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius.* Gr. πένηται, *egeat*, reliqua ut in Lat. Capitul cxxiv. supra: *In pignore pauperis non dormies.* Tertul. l. 4. advers. Marc. 711. b. *Non dormies super pignus ejus.*

℣. 13. Ita in Græco, præter istud, τὸ ἐνέχυρον αὐτοῦ πρὸς, *pignus ejus ad*, loco *ei vestimentum suum circa*: at in Ms. Alex. & al. legitur, τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ περὶ δυσμάς. Similiter habet Tertul. l. 4. adv. Marc. 711. b. *Redditione reddes illi pallium circa solis occasum: & dormiet in pallio suo.* Item Hieron. leg. *vestimentum.* Verùm Ambros. l. de Tob. c. 17. & 20. 610. f. 615. b. cum Ms. Vatic. *Sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis: & dormiet in vestimento suo, & benedicet te, & erit in te misericordia coram Domino Deo tuo.* Ita etiam lib. vet. hab. cum Jo. Damas. ἐνέχυρον, non ἱμάτιον: Ms. autem Oxon. cum editt. Ald. & Compl. περὶ δυσμάς, non πρός.

℣. 14. Vix meliùs de Græco: pro ἀπαδικήσεις tamen, quod habet cod. Vat. in Alex. ac editt. Ald. & Compl. legitur ἀποστερήσεις. Apud Ambr. ep. 19. 843. b. sic: *Non fraudabis mercenarium mercede sua.*

℣. 15. Ita Græcè, præter unum aut alterum, scilicet, loco *quotidianam*, habetur αὐθημερὸν, *ipsa die*, vel *diurnam*; item ἐπιδυσέτω, *occidet*, pro *occidat*, tolliturque *non* ante *proclamabit*; in Mss. tamen Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. legitur ut sup. καὶ οὐ καταβοήσεται. Capitul. cxxiv. sup. *Mercedem laboranti ne tarde reddideris.*

℣. 16. Ita legit Aug. ipse, q. 42. in Deut. 570. e. verbum è verbo: sic etiam habetur Græcè. Hieron. in Isai. 65. to. 3. 484. a. sic leg. *Non moriuntur filii propter peccata patrum, sed unusquisque in suo peccato morietur.* Gr. ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ. Capitul. cxxv. sup. *Non moriuntur patres pro filiis.*

℣. 17. Sic etiam habet August. quæst. 43. in Deut. col. 571. b. præter duo, *advenæ*, loco *proselyti*, & *pignerabis*, pro *accipies pignus*. Gr. προσηλύτου..... ἐνεχυράσεις. Ambr. de Tob. c. 17. 611. a. *Non accipies pignus vestimenti viduæ.* Capitul. cxxvi. sup. *Non declinabis judicium advenæ, & orphani, & viduæ*; item cxxvii. *Non pignorabis viduam.*

℣. 18. Gr. ipso initio habet, Καὶ μνησθήσῃ, *Et recordaberis*, paulòque post ita, ἐλυτρώσατό σε, *redemit te*, pro *liberavit te*; reliqua ad verbum, ni excipias vocem Αἰγύπτῳ, loco *Ægypti*; at in edit. Compl. hîc & inf. ℣. 21. & 22. Αἰγύπτου.

℣. 19. Gr. Ἐὰν δὲ ἀμήσῃς..... καὶ ἐπιλάθῃ δράγμα ἐν τῷ ἀγρῷ σου, οὐκ, &c. ut in Lat. nisi quòd pro *Deus*, habetur Κύριος ὁ Θεός σου, deinde ἐν πᾶσι τοῖς, &c. Capit. cxxviii. sup. *Si secaveris segetem.* Aug. q. 44. in Deut. col. 571. f. *Admonet*, inquit, *ut in messe oblitum manipulum nemo colligat; & olivam, vel uvam relictam nemo repetat diligentius neglecta colligere; & dicit egentibus dimittenda.*

℣. 20. Gr. Ἐὰν δὲ ἐλαιολογήσῃς, οὐκ ἐπαναστρέψεις καλαμήσασθαι τὰ ὀπίσω σου, &c.

Vulgata nova.

21. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ.

22. Memento quòd & tu servieris in Ægypto, & idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

Versio antiqua.

21. Si vindemiabis vineam..... *Capitul.* cxxx.

22. Et memor eris quia famulus eras in terra Ægypti, ego ideo præcipio tibi verbum hoc. *Auct. l. de vit. chr. ap. Aug. t. 6. 187. d.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 21. Gr. Ἐὰν δὲ τρυγήσης τὸν ἀμπελῶνά σου, οὐκ ἐπανατρυγήσεις αὐτὸν τὰ ὀπίσω σου, &c.

℣. 22. Gr. Καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, διὰ τοῦτο ἐγώ σοι ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ, &c. ut supra. In Ms. Alex. deest ποιεῖν.

CAPUT XXV.

Vulgata nova.

1. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellaverint judices: quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis.

2. Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis: prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus:

3. ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant: ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. *2. Cor. 11. 24.*

4. Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. *1. Cor. 9. 9. 1. Tim. 5. 18.*

5. Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui: *Mat. 22. 24. Marc. 12. 19. Luc. 20. 28.*

6. & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, & interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël: nec me in conjugem sumere. *Ruth, 4. 5.*

Versio antiqua.

1. Si autem fuerit altercatio inter homines, & accesserint ad judicium, & judicaverint, & justificaverint justum, & reprehenderint impium: *Aug. quæst. 45. in Deut. t. 3. 572. a. b.*

2. & erit, si dignus fuerit plagis, qui impiè agit: constitues eum in conspectu judicum, & flagellabunt eum ante se secundùm impietatem ejus:

3. numero quadraginta flagellabunt eum; non apponent: si autem apposuerint flagellare eum super has plagas, plures, deturpabitur frater tuus coram te.

4. Non infrenabis bovem triturantem. *Capitul.* cxxxii. *sup.*

5. Si autem habitaverint fratres in unum, & mortuus fuerit unus ex eis, semen autem non fuerit ei, non erit uxor defuncti foris non appropianti: frater viri ejus intrabit ad eam, & accipiet eam sibi uxorem, & cohabitabit ei: *Aug. quæst. 46. in Deut. t. 3. 572. d.*

6. & erit, infans quicunque natus fuerit, constituetur ex defuncti nomine, & non delebitur nomen ejus ex Israël.

7. Si autem noluerit homo accipere uxorem fratris sui, & ascendet mulier in porta ad senatum, & dicet: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël: noluit frater viri mei. *Aug. Locut. 58. t. 3. 368. g.*

Vulgata nova.

8. Statimque accersiri eum facient, & interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere:

9. accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.

10. Et vocabitur nomen illius in Israël, Domus discalceati.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem prorsus in Græco, ni excipias verbum, καταγνῶσι, pro *reprehenderint*, mel. *damnaverint.*

℣. 2. Similiter in Græco. Ad hæc Aug. ibid. *Est*, inquit, *levis impietas, quæ verbere digna est; & est gravior, quæ morte digna est..... ita enim locutos esse LXX. Interpretes constat, ut etiam illius, qui plagis dignus est, impietatem vocaverint.*

℣. 3. Gr. ipso initio habet Καὶ, exinde προσθῇς, *apposueris*, loco *apposuerint*, absque *eum*, post *flagellare*; cætera ut in Lat. Imo in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. legitur προσθῶσι, in Ms. Oxon. προσθήσωσι. Item constanter ἀσχημονήσει, pro *deturpabitur*, ad verbum, *indecorè aget.* Capitul. cxxxi. sup. *Si judicaveris impium, dabis ei quadraginta flagellos.*

℣. 4. Tertul. l. 5. advers. Marc. 789. b. *Bovi terenti os non obligabis*; item l. 4. 718. b. *Bovi terenti os non colligabis.* Ambros. ep. 74. to. 2. col. 1083. b. *Bovi trituranti os non alligabis.* Hieron. in ep. ad Gal. l. 2. to. 4. 285. f. *Non infrenabis os bovi trituranti.* Similiter Aug. in Ps. 8. & 103. to. 4. 44. c. 1156. c. inverso ordine: *Bovi trituranti os non infrenabis.* Gr. Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. Vid. 1. Cor. 9. 9.

℣. 5. Totidem verba in Græco, excepto uno ἀνδρὶ, *viro*, addito post *foris.* Iisdem respondent quæ Hilar. dicit in Matth. col. 610. c. 611. a. *Hæc in Lege ratio servata est, ut si mortuus sine filiis familiæ princeps fuisset, defuncti uxorem posterior frater ejusdem cognationis acciperet, susceptosque filios in familiam ejus qui mortuus esset, referret, maneretque ita in primogenitis successionis ordo, cùm patres eorum qui post nati essent, aut nomine haberentur aut genere.* Similiter Ambros. in Ps. 43. to. 1. 913. b. *Sanè*, inquit, *tenebatur ex Lege, ut fratri proprii conjugis copularetur, si semen nullum maritus ei reliquisset: quod vinculum magis nectebat interpretatio litteræ quàm gratia spiritualis.* Rursus Aug. in Ps. 44. col. 393. g. *Si mortuus fuerit frater, accipiat uxorem ejus frater ejus, & suscitet semen fratri suo.* Capitul. cxxxiii. sup. *Si mortuus fuerit quis habens uxorem sine filiis, accipiet eam frater ejus.*

℣. 6. Optimè è Græco: mox Aug. ibid. *Ex hoc videtur dictum, ut ille qui nascitur, hoc nomine appelletur, quo appellabatur defunctus, cui quodam modo propagatur.* Vide plura sis.

℣. 7. Cuncta ista concordant cum Græco. Eò etiam spectant quæ Ambros. in Ps. 43. to. 1. 913. b. dicit: *Habebat in voluntate frater defuncti, ut si nollet, non acciperet fratris uxorem ad semen defuncti resuscitandum; unde calciamentum suum solvere jubebatur, ut esset à nexu copulæ ejus exutus.* Gr. inf. ℣. 9. Καὶ ὑπολύσει τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ. Capitul. cxxxiv. *Si noluerit homo accipere uxorem fratris sui.*

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. CXXXV. *sup.*

11. Si rixaverint duo homines in se.....

VULGATA NOVA.

11. Si habuerint inter se jurgium viri duo, & unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, & apprehenderit verenda ejus:

12. abscides manum illius, nec flectêris super eam ullâ misericordiâ.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. *pro S. Athan.* 185. *c.*

13. Non erit in sacco tuo pondus & pondus, majus aut minus:

14. non erit in domo tua mensura & mensura, major & minor:

15. pondus verum & justum erit tibi, & mensura vera & justa erit tibi: ut multorum dierum sis, & bene tibi sit super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in sortem:

16. quoniam abominabilis est Domino Deo tuo omnis qui facit hæc, omnis qui facit iniqua.

Capitul. CXXXVII.

17. In mente habe quanta tibi fecerit Amalec.....

VULGATA NOVA.

13. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus:

14. nec erit in domo tua modius major & minor:

15. pondus habebis justum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi:

16. abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam.

17. Memento quæ fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Ægypto:

Exod. 17. 8.

VULGATA NOVA.

18. quomodo occurrerit tibi: & extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum.

19. Cùm ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subjecerit cunctas per circuitum nationes, in terra quam tibi pollicitus est: delebis nomen ejus sub cœlo. Cave ne obliviscaris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Gr. Ἐὰν δὲ μάχωνται ἄνθρωποι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, &c. Ms. Alex. ἄνθρωποι δύο, Ald. & Compl. δύο ἄνθρωποι.

℣. 13. Similiter in Græco, exceptis his, μαρσίππῳ, *marsupio*, pro *sacco*; & in fine, μέγα ἢ μικρόν, *magnum aut parvum*. Ms. Flor. n. 10. hab. *Non erit in domo tua pondus grande aut pusillum.* Capitul. CXXXVI. sup. *Non erit tibi pondus iniquum, & mensuræ duplices.*

℣. 14. Ms. Floriac. *Et non erit in domo tua mensura grandis aut pusilla.* Gr. Οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον καὶ μέτρον, μέγα ἢ μικρόν.

℣. 15. Ad verbum è Græco, præter hoc, *& bene tibi sit*, quod abest. In Ms. tamen Oxon. additur, καὶ εὖ σοι ἔσται ἐπὶ τῆς γῆς, &c. ut sup. Item constanter δίδωσι..... ἐν κλήρῳ, *dat in sorte*, pro *dabit*, &c. In Ms. Floriac. ita: *Pondus verum & justum erit tibi, ut multorum dierum sis super terram, quam Dominus Deus dabit tibi in sortem.*

℣. 16. In Græco, Ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ..... σου, πᾶς ποιῶν ταῦτα, πᾶς ποιῶν ἄδικον. *Quia abominatio Domino..... tuo omnis faciens hæc, omnis faciens injustum.* Ms. Floriac. *Quia abominatus est Domino omnis qui facit ista.*

℣. 17. Gr. Μνήσθητι ὅσα ἐποίησέ σοι Ἀμαλὴκ, &c.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Capit. CXXXVIII.

1..... cùm introieritis in terram, quam Dominus Deus dabit vobis.....

VULGATA NOVA.

1. Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea:

VULGATA NOVA.

2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus:

3. accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis.

4. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui:

5. & loquêris in conspectu Domini Dei tui: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: crevitque in gentem magnam ac robustam & infinitæ multitudinis.

6. Afflixeruntque nos Ægyptii, & persecuti sunt imponentes onera gravissima:

7. & clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum: qui exaudivit nos, & respexit humilitatem nostram, & laborem, atque angustiam:

8. & eduxit nos de Ægypto in manu forti, & brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis:

9. & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte & melle manantem.

10. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo.

11. Et epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, & domui tuæ, tu & Levites, & advena qui tecum est.

12. Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ, & advenæ, & pupillo, & viduæ, ut comedant intra portas tuas, & saturentur:

13. loquêrisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Levitæ & advenæ, & pupillo ac viduæ, sicut jussisti mihi: non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui.

Sup. 14. 29.

VULGATA NOVA.

14. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi.

VERSIO ANTIQUA.

14..... non dedi ex eis mortuo.....

Aug. q. 47. *in Deut. t.* 3. 574. *a.*

15. Respice de sanctuario tuo, & de excelso cœ-

Isa. 63. 15. *Baruc.* 2. 16.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Καὶ ἔσται, ἐὰν εἰσέλθῃς..... Θεός σου δίδωσί σοι, *Et erit, si introieris..... Deus tuus dat tibi.*

℣. 14. Gr. ἀπ' αὐτῶν, *ab iis*, &c. ut sup.

VULGATA NOVA.

lorum habitaculo, & benedic populo tuo Israël, & terræ quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terræ lacte & melle mananti.

16. Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia: & custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.

17. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias cæremonias illius, & mandata atque judicia, & obedias ejus imperio:

18. & Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: *Sup. 7. 6.*

19. & faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, & nomen, & gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. PRæcepit autem Moyses & seniores Israël populo, dicentes: Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie.

2. Cùmque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce lævigabis eos,

3. ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmisso: ut introeas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte & melle manantem, sicut juravit patribus tuis.

VERSIO ANTIQUA.

2. Et erit quacunque die transgressi fueritis Jordanis terram, quam Dominus Deus tuus dabit, statues lapides grandes, & linies eos pulvere, *Hesyc. l. 4. in Lev. 112. d.*

3. & scribes super lapidem omnes sermones legis hujus.....

VULGATA NOVA.

4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis, in monte Hebal, & lævigabis eos calce:

5. & ædificabis ibi altare Domino Deo tuo, de lapidibus quos ferrum non tetigit, *Exod. 20. 25. Jos. 8. 31.*

6. & de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo,

7. & immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo.

VULGATA NOVA.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus planè & lucidè.

VERSIO ANTIQUA.

8. Et scribes super lapidem omnem legem hanc manifestè nimis. *Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c.*

VULGATA NOVA.

9. Dixeruntque Moyses & sacerdotes Levitici generis ad omnem Israëlem: Attende, & audi Israël: hodie factus es populus Domini Dei tui:

10. audies vocem ejus, & facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi.

11. Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens:

VULGATA NOVA.

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, & Benjamin.

VERSIO ANTIQUA.

12. Hi stabunt benedicere plebem..... *Capitul. CXI.*

VULGATA NOVA.

13. Et è regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan, & Nephthali.

14. Et pronuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israël excelsa voce: *Dan. 9. 11.*

VULGATA NOVA.

15. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito: & respondebit omnis populus, & dicet: Amen.

16. Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus: Amen.

17. Maledictus qui transfert terminos proximi sui: & dicet omnis populus: Amen.

18. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere: & dicet omnis populus: Amen.

VERSIO ANTIQUA.

15. Maledictus homo qui fecerit sculptile aut fusile, aspernamentum Domino, opus manuum artificis, & collocaverit illud in abscondito..... *Tertul. adv. Gnost. 825. c.*

16. Maledictus qui non honorat patrem..... *Ambr. in Luc. 12. t. 1. 1443. b.*

17. Maledictus qui transfert terminos proximi..... *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 185. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Gr. *Καὶ ἔσαι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ διαβῆτε τὸν Ἰορδάνην εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σε δίδωσί σοι, καὶ στήσεις σεαυτῷ λίθες μεγάλες, καὶ κονιάσεις αὐτὲς κονίᾳ.*

℣. 3. Ita in Græco, præter hoc, *ἐπὶ τῶν λίθων τέτων*, *super lapides istos*, loco *super lapidem.*

℣. 8. Ita Græcè, excepta voce *λίθων*, *lapides*, loco *lapidem.* Hesych. l. 4. in Levit. col. 112. d. legit: *Et scribes super lapides omnem legem hanc aptè nimis.* Jul. Firm. l. de error. fals. Relig. col. 172. g. *Et scribes super lapidem omnem legem hanc.*

℣. 12. Itidem Græcè. Capitul. addit, *& hi maledicere:* quod respondet versui 13.

℣. 15. Similia Græcum habet, exceptis his: *ὅστις ποιήσει*, *quisquis faciet*, pro *qui fecerit*; subinde *ἢ*, pro *aut*, & *βδέλυγμα*, *abominationem*, loco *aspernamentum*: demum, *τεχνιτῶν*, *artificum*; at in Mss. Alex. & Oxon. ac in edd. Ald. & Compl. *τεχνίτε*, ut supra. Hieron. in Abac. 2. to. 3. col. 1615. c. legit: *Maledictus omnis qui fecerit sculptile & conflatile, opus manuum artificis, & posuerit illud in abscondito.*

℣℣. 16. 17. Eadem sunt in Græco.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

19. Maledictus quicunque declinaverit judicium advenæ, orphani, & viduæ.....

Aug. Locut. 59. t. 3. 369. a.

21. Maledictus omnis qui dormierit cum omni pecore.........

Siric. epist. 10. t. 1. p. 694. b.

23. Maledictus qui cum uxoris suæ sorore dormierit.....

VULGATA NOVA.

19. Maledictus qui pervertit judicium advenæ, pupilli, & viduæ: & dicet omnis populus: Amen.

20. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & revelat operimentum lectuli ejus: & dicet omnis populus: Amen.

21. Maledictus qui dormit cum omni jumento: & dicet omnis populus: Amen.

22. Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris suæ: & dicet omnis populus: Amen.

23. Maledictus qui dormit cum socru sua: & dicet omnis populus: Amen.

VULGATA NOVA.

24. Maledictus qui clam percusserit proximum suum: & dicet omnis populus: Amen.

25. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis: & dicet omnis populus: Amen.

VERSIO ANTIQUA.

Hier. l. 2. in ep. ad Gal. t. 4. p. 2. 255. f.

26. Maledictus omnis homo qui non permanserit in omnibus sermonibus legis hujus, ut faciat illos: & dicet omnis populus: Fiat.

VULGATA NOVA.

26. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit: & dicet omnis populus: Amen.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græcè additur καὶ, post vocem *advenæ*; cætera quadrant.

℣. 21. Deest *omnis*, in Græco, & pro *dormierit*, legitur ὁ κοιμώμενος.

℣. 23. Sic est in Græco, mutato tantùm vocum ordine: Ἐπικατάρατος ὁ κοιμώμενος μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Conc. Aurelian. III. Concil. to. 5. p. 298. *Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, cum privigna vel uxoris suæ sorore.*

℣. 26. Hieronymus ibid. *Inveni*, inquit, *in Deuteronomio hoc ipsum apud LXX. Interpretes ita positum.* Ita quoque apud ipsos nunc legimus, nisi excipias verbum ἐμμένει, loco *permanserit*; exinde Hieron. comparatis lectionibus Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis cum versione LXX. sic pergit: *Incertum habemus utrùm LXX. Interpretes addiderint*, omnis homo, *&* in omnibus, *an in veteri Hebraïco ita fuerit, & postea à Judæis deletum sit. In hanc me autem suspicionem illa res stimulat, quòd verbum* omnis, *&* in omnibus, *quasi sensui suo necessarium, ad probandum illud, quòd* quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sint, *Apostolus* (Gal. 3. 10.) *vir Hebrææ peritiæ, & in lege doctissimus, nunquam protulisset, nisi in Hebræis voluminibus haberetur. Quam ob causam Samaritanorum Hebræa volumina relegens, inveni* Chol, *quod interpretatur* omnis, *sive* omnibus, *scriptum esse, & cum LXX. Interpretibus concordare. Frustra igitur illud tulerunt Judæi, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere, quæ scripta sunt; cùm antiquiores alterius quoque gentis litteræ id positum fuisse testentur.* Ambrosiast. etiam in Rom. 11. 7. legit: *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat eam* (Ms. Corb. *ea.*) Itidem apud Auct. quæst. ex utroque T. p. 2. q. 5. p. 157. f. cum ultima voce, *ea.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 726. e. *Maledictus omnis qui in legitimis non permanserit libri hujus.* Vigil. Taps. l. 6. de Trin. *Maledictus omnis qui non obaudierit verba libri hujus, ut faciat ea in corde suo.* In Græco pro *dicet*, legitur ἐροῦσι, *dicent.*

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. SI autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. cont. Adim. seu Adim. ipse, t. 8. 140. c.

2..... si autem audieris vocem Domini Dei tui.

3. Benedictus es in agro tuo, benedictus es in prato tuo.

4. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, & generationes jumentorum tuorum, & armentum boum tuorum, & grex ovium tuarum.

Hier. in Ezech. 28. t. 3. 898. d.

5. Benedictæ apothecæ tuæ, & reliquiæ tuæ.

Adim. sup.

6. Benedictus es in introitu tuo & egressu.

VULGATA NOVA.

2. Venientque super te universæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta ejus audieris.

3. Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro.

4. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ovium tuarum.

5. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ.

6. Benedictus eris tu ingrediens & egrediens.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Capitul. CXLII. sup. *Si custodieritis præcepta Domini, venient super vos benedictiones omnes.* Gr. Καὶ ἥξουσιν ἐπί σε πᾶσαι αἱ εὐλογίαι αὗται, καὶ εὑρήσουσί σε· ἐὰν ἀκοῇ ἀκούσῃς, &c. ut in textu.

℣. 3. Hieron. in Ezech. 45. to. 3. col. 1041. a. *Benedictus tu in civitate, & benedictus tu in agro.* Ita quoque in Græco.

℣. 4. Græcè: Εὐλογημένα τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, καὶ τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου, καὶ τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου. Absunt autem hæc: *& generationes jumentorum tuorum.* Hieron. in Ezech. 45. to. 3. col. 1041. a. sic legit: *Benedicti filii uteri tui, & genimina terræ tuæ, & fructus jumentorum tuorum.*

℣. 5. Similiter in Græco. Ea verò prætermittit Adimantus supra.

℣. 6. In Græco sic: Εὐλογημένος σὺ ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαί σε, καὶ εὐλογημένος σὺ ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε.

VULGATA NOVA.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversùm te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua.

8. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra quam acceperis.

9. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus.

10. Videbuntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini invocatum sit super te, & timebunt te.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
11. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi.	11..... juravit Dominus patribus tuis dare tibi. *Ambr. ep. 29. 905. d.*
12. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.	12. Aperiet tibi Deus thesaurum cœlestem optimum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore: benedicet opus manuum tuarum omne. Fœnerabis gentes multas, tu autem non fœneraberis; & præliabis gentes multas, te autem non expugnabunt. *Lucif. Cal. l. de non conv. cum hær. 221. b.*
13. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris,	13. Constituet te Dominus Deus tuus in caput, & non in cauda: & eris supra, & non subtus, si audieris mandatum Domini Dei tui, quodcunque ego mandabo tibi hodie custodire & facere:
14. ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.	14. non præteribis ab omnibus verbis, quæ ego mando tibi hodie, dextrâ, aut sinistrâ, ire post deos alienos, servire illis. *Aug. quæst. 48. in Deut. t. 3. 574. a. d. e.*
Lev. 26. 14. Thren. 2. 17. Baruc. 1. 20. Malac. 2. 2. 15. Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia mandata ejus, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te.	15. Et erit, si non audieris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia mandata ejus, quæcunque ego mandabo tibi hodie, & venient super te omnes maledictiones hæ, & invenient te. *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 185. d.*
16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.	16. Maledictus tu in civitate, maledictus tu in agro.
17. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ.	17. Maledictæ apothecæ tuæ, & quæ sunt reliqua tua.
18. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum.	18 Et maledicti filii tui ventris, & nascentia terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum.
19. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens.	19. Maledictus tu in gressu tuo.
20. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.	20. Mittet tibi Dominus tædium & thlipsen, & anxietatem in omnia quòcunque immiseris manum tuam, quæcunque facies: quoadusque disperdat te in brevi propter nequitiam studiorum tuorum.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Ambros. conjungit ista cum aliis hoc modo: *Quia juravit Dominus patribus tuis dare tibi, & aperire thesaurum suum bonum.* In Græco sic: ..... ἐπὶ τῆς γῆς σου, ἧς ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσι σου δοῦναί σοι· deinde ἀνοῖξαι σοι, &c. ut infra, ℣. 12.

℣. 12. Paulùm dissimilia habet Græcum, nempe: Ἀνοῖξαι σοι Κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαθὸν, τὸν οὐρανὸν, δοῦναι τὸν ὑετὸν τῇ γῇ σου ἐπὶ καιροῦ· εὐλογῆσαι πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Καὶ δανειεῖς ἔθνεσι πολλοῖς, σὺ δὲ οὐ δανειῇ· καὶ ἄρξεις σὺ ἐθνῶν πολλῶν, σοῦ δὲ οὐκ ἄρξουσι. *Aperiat tibi Dominus thesaurum suum bonum, cælum, ad dandam pluviam terræ tuæ in tempore: benedicat omnia opera manuum tuarum. Et mutuum dabis gentibus multis, tu autem non accipies; & imperabis tu gentibus multis, tibi autem non imperabunt.* Hieron. in Isai. 64. to. 3. 473. a. *Aperiat tibi Dominus thesaurum suum bonum, cælum, ut det tibi benedictionem.* Ambros. l. de Tob. c. 18. to. 1. 611. c. addit: *Fænerabis gentibus multis, tu autem non mutuaberis:* & inf. col. 612. d. *Si custodieris mandata Dei, benedictus eris; & fænerabis gentibus verbum;* paulòque post: *Princeps eris gentibus multis, tibi autem nemo dominabitur.*

℣. 13. Nonnulla variant Græcè, scilicet καταστῆσαι, *constituat*, pro *constituet*, paulòque post, εἰς οὐρὰν, *in caudam*, dein καὶ ἔσῃ τότε ἐπάνω, καὶ οὐκ ἔσῃ, &c. (in Ms. Oxon. non duplicatur ἔσῃ) exinde loco *mandatum*, Gr. habet τῆς φωνῆς, *vocem*, Mss. verò Alex. & Oxon. τῶν ἐντολῶν, cum editt. Ald. & Compl. demum pro *quodcunque..... mandabo*, sic: ὅσα..... ἐντέλλομαι, *quæcunque..... mando*, absque seq. *facere*. Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. addit καὶ ποιεῖν. in Ms. Oxon. φυλάσσεσθαι ποιεῖν. Apud Ambros. l. de Tob. c. 18. to. 1. 612. d. sic: *Constituet te Dominus Deus tuus caput, & non in caudam: & eris tunc supra, & non subter, si exaudieris vocem Domini Dei tui.* In Ald. edit. & Compl. ἐὰν εἰσακούσῃς, al. ἀκούσῃς.

℣. 14. Itidem Græcè, præter duo, ἐντολῶν, *mandatis*, pro *verbis*, & οὐδὲ, *neque*, pro *aut*: at in Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur τῶν λογῶν, paulòque post, ἢ ἀριστερά. Lucif. Calar. pro S. Athan. col. 221. b. sic habet: *Et non discedere ab omni sermone, quem ego mando tibi hodie, dextra aut sinistrâ.* Vide Aug. loco cit.

℣. 15. Græcè, loco *ut custodias & facias*, simpliciter habetur φυλάσσεσθαι, *custodiendo*, absque seq. *& facias*; at in Mss. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. sic: φυλάσσειν καὶ ποιεῖν· item pro *mandabo*, est ἐντέλλομαι, *mando*, & pro *invenient*, καταλήψονται, *apprehendent*; sed in Ms. Oxon. εὑρήσουσι, cætera similia. Capitul. CXLIII. *Si non audieritis, venient in vos maledictiones istæ.*

℣. 16. Ita Græcè, addito uno καὶ, post *civitate*. Eodem modo legit Ambros. l. de Tob. c. 18. 612. e.

℣. 17. In Græco simpliciter ἐγκαταλείμματά σου, *reliquiæ tuæ*, loco *quæ sunt reliqua tua*.

℣. 18. Deest *&* in Græco ante *maledicti*, & loco *filii*, habetur ἔκγονα, *fætus*; reliqua ut in Lat. sup. Ambros. l. de Tob. c. 18. 612. e. legit, *progenies ventris tui.*

℣. 19. Gr. Ἐπικατάρατος σὺ ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαί σε, καὶ ἐπικατάρατος σὺ ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε. *Maledictus tu cùm ingrederis, & maledictus tu cùm egrederis.*

℣. 20. In Græco Vat. pro *mittet tibi Dominus*, legitur ἀποστείλαι Κύριος ἐπὶ σέ, *mittat Dominus in te*: at in Alex. & Oxon. sicut in editt. Ald. & Compl. sic: ἐξαποστείλαι Κύριος σοί· tum in Vat. & al. loco *tædium*, *& thlipsen*, *& anxietatem*, ita: τὴν ἔνδειαν, καὶ τὴν ἐκλιμίαν, καὶ τὴν ἀνάλωσιν,

Vulgata nova.

21. Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam.

22. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aëre corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas.

Versio antiqua.

Hieron. in Isai. 5. t. 3. 48. a.

23. Erit cœlum super caput tuum æneum: & terra subter te ferrea.

24. Dabit Dominus pluviam terræ tuæ, cinis de cœlo descendet super te, donec eradicet te, & deleat.

Hieron. in Isai. 30. t. 3. 256. f.

25. Dabit te Dominus ut corruas in conspectu inimicorum tuorum: viâ unâ egredieris ad eos, & per septem vias fugies à facie eorum; & eris in dispersione in cunctis regnis terræ.

Vulgata nova.

23. Sit cœlum, quod supra te est, æneum: & terra, quam calcas, ferrea.

24. Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris.

25. Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ:

Vulgata nova.

26. sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cœli, & bestiis terræ: & non sit qui abigat.

27. Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque & prurigine: ita ut curari nequeas.

28. Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis,

29. & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentiâ, nec habeas qui liberet te.

30. Uxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non vindemies eam.

31. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adjuvet.

32. Filii tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua.

33. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus quem ignoras: & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus,

34. & stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui.

35. Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris, sanarique non possis à planta pedis usque ad verticem tuum.

36. Ducet te Dominus, & regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu & patres tui: & servies ibi diis alienis, ligno, & lapidi.

37. Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.

38. Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locustæ devorabunt omnia.

Mich. 6. 15. Agg. 1. 6.

39. Vineam plantabis, & fodies: & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam vastabitur vermibus.

40. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungêris oleo: quia defluent, & peribunt.

41. Filios generabis & filias, & non fruêris eis: quoniam ducentur in captivitatem.

42. Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet.

Versio antiqua.

Ambr. de Tob. c. 19. t. 1. 614. b. c.

43. Advena, qui est in te, ascendet super te: tu autem descendes in imum.

44. Hic tibi fœnerabit, tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput, tu autem eris cauda.

Vulgata nova.

43. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior.

44. Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam.

Vulgata nova.

45. Et venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus & cæremonias, quas præcepit tibi.

46. Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usque in sempiternum:

47. eò quòd non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam:

Notæ ad Versionem antiquam.

egestatem, & famem, & consumptionem; exinde Gr. Vat. delet *quæcunque facies*, quod retinent Alex. & Ox. cum editt. Ald. & Compl. nempe, ὅσα ἂν (Alex. ἐὰν) ποιήσῃς (Compl. ποιῇς) demum loco *disperdat te in brevi*, &c. sic in Vatic. & al. ἐξολοθρεύσῃ σε, καὶ ἕως ἂν ἀπολέσῃ σε ἐν τάχει διὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματά σου, διότι ἐγκατέλιπές με. *exterminaverit te, & quoadusque disperdiderit te velociter, propter malignas adinventiones tuas, eo quòd dereliquisti me.*

℣. 23. Aptè ad Græcum, nisi quòd ipso initio habetur Καὶ, ut & σοὶ, post *erit;* item ὁ, *quod*, ante *super*, & ἡ, *quæ*, post *terra*. Ms. Alex. cum edit. Ald. delet σοὶ, ante *cœlum*, cum Hieron. qui rursus in Isai. 50. 360. e. legit: *Ponam cœlum æneum, & terram ferream.* Similiter Ambros. ad verbum ep. 68. to. 2. 1060. c.

℣. 24. In Græco legitur primò: Δῴη Κύριος ὁ Θεός σου, *Det Dominus Deus tuus;* abest tamen à Mss. Alex. & Ox. & ab editt. Ald. & Compl. ὁ Θεός σου· subinde post *tuæ*, addunt omnes κονιορτὸν καὶ, *pulverem &*, paulòque post, Ms. Vatic. delet *super te*, quod retinent Alex. & Ox. cum editt. Ald. & Compl. denique loco, *donec eradicet te*, &c. constanter habetur: ἕως ἂν ἐκτρίψῃ σε, καὶ ἕως ἂν ἀπολέσῃ σε, *quoadusque attriverit te, & quoadusque disperdiderit te;* unus Vat. addit ἐν τάχει, *velociter*, quod delent alii.

℣. 25. Rursus habetur Græcè δῴη, *det*, pro *dabit*, sicut ἐπὶ κοπὴν, *in stragem*, loco *ut corruas*, absque seq. *tuorum;* in Mss. tamen Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. additur σου; item in omnibus, ἐν, ante *via*, ut paulò post, ἐν ἑπτὰ ὁδοῖς, loco *per septem vias.* Demum pro *in dispersione*, habetur διασπορὰ; in Mss. verò Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἐν διασπορᾷ, ut supra.

℣. 43. Græc. Vatic. delet *super te*, quod retinent Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. at omnes subdunt ἄνω ἄνω, *sursum sursum*, ut infra, κάτω κάτω, *deorsum deorsum*, loco *in imum.*

℣. 44. Ita Græcè, nisi quòd transfertur σοὶ, *tibi*, post *fœnerabit*, & τούτῳ *huic*, post *tu autem*, omisso seq. *ei*, ut & *tibi*, ante *erit*. Cypr. l. 1. Testim. pag. 281. c. legit: *Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in cauda:* sic etiam apud Marten. to. 5. Anecdot. pag. 10. b. præter hoc, *in caudam*, pro *in cauda.* In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. εἰς κεφαλὴν..... εἰς οὐράν, in Vat. verò & al. κεφαλή, simpliciter, & οὐρά.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
48. ſervies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame, & ſiti, & nuditate, & omni penuria: & ponet jugum ferreum ſuper cervicem tuam, donec te conterat.	48. & ſervies inimicis tuis, quos immittet Dominus Deus tuus ſuper te.....	Aug. Locut. 60. & 61. t. 3. 369. b.
49. Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu, cujus linguam intelligere non poſſis:	49..... gentem, cujus non audies vocem ejus.	

VULGATA NOVA.

50. gentem procaciſſimam, quæ non deferat ſeni, nec miſereatur parvuli,

51. & devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ tuæ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, vinum, & oleum, armenta boum, & greges ovium: donec te diſperdat,

52. & conterat in cunctis urbibus tuis, & deſtruantur muri tui firmi atque ſublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obſideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:

53. & comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in anguſtia & vaſtitate qua opprimet te hoſtis tuus. *Thren. 4. 10. Baruc. 2. 2. 3.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
54. Homo delicatus in te, & luxurioſus valde, invidebit fratri ſuo, & uxori, quæ cubat in ſinu ſuo,	54. Mollis in te, & tenera valde, faſcinabit oculo ſuo fratrem ſuum, & uxorem, quæ eſt in ſinu ejus, & qui reliqui ſunt filii, quicumque relicti fuerint illi,	Aug. Locut. 62. 369. b. c.
55. ne det eis de carnibus filiorum ſuorum, quas comedet: eò quòd nihil aliud habeat in obſidione & penuria, qua vaſtaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.	55. ita ut det uni ex eis à carnibus filiorum ſuorum, de quibuſcunque edet: eò quòd non derelictum ſit ei quidquam in anguſtia & tribulatione, qua tribulabunt te inimici tui in omnibus civitatibus tuis.	
56. Tenera mulier & delicata, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere, propter mollitiem & teneritudinem nimiam, invidebit viro ſuo, qui cubat in ſinu ejus, ſuper filii & filiæ carnibus,	56. Quæ mollis in vobis & tenera nimis fuerit, cujus experimentum non accepit pes ejus ambulare ſuper terram, præ teneritudine & mollitie, & zelabit oculo ſuo virum ſuum, & filium ſuum, & filiam ſuam,	Aug. l. 1. cont. adverſar. Leg. t. 8. 577. e.
57. & illuvie ſecundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, & ſuper liberis qui eâdem horâ nati ſunt: comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obſidione & vaſtitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.	57. & ſecundas ſuas, & quod exierit per femora ejus..... comedet.....	

VULGATA NOVA.

58. Niſi cuſtodieris & feceris omnia verba legis hujus, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus glorioſum & terribile, hoc eſt, Dominum Deum tuum:

59. augebit Dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas & perſeverantes, infirmitates peſſimas & perpetuas:

60. & convertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuiſti, & adhærebunt tibi:

61. inſuper & univerſos languores, & plagas, quæ non ſunt ſcriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus ſuper te, donec te conterat:

62. & remanebitis pauci numero, qui priùs eratis ſicut aſtra cœli præ multitudine, quoniam non audiſti vocem Domini Dei tui.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
63. Et ſicut ante lætatus eſt Dominus ſuper	63. Et erit, ſicut lætatus eſt Dominus in vo-	Aug. Locut. 63. 369. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 48. A Græco abeſt *Deus tuus*. Obſervat etiam Aug. ibid. Græc. habere λατρεύσεις, *ubi Latinus interpretatus eſt* ſervies.

℣. 49. In Gr. οὗ, pro *cujus*, præterquam in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. in quibus ἔθνος οὗ.

℣. 54. Aptè ad Græcum, præter relativum *qui*, ὅ, additum poſt vocem *mollis*, quod tamen delet Mſ. Alex. item iſtud, *tenera*, pro quo ὁ τρυφερός, *tener*, vel *delicatus*; & *filii*, pro quo τέκνα, *filios*, in accuſandi caſu. Addit Aug. ibid. *Notandum eſt quemadmodum hic dictum ſit*, faſcinabit, *pro* invidebit, *& tanquam ad hoc derelicto, ut neceſſe ſit ei dare de carnibus filiorum, quas cogit neceſſitas in cibum ſumi à parentibus: nam & in Proverbiis* (23. 6.) *quod Latini codices habent:* Non cœnabis cum viro invido; *Græcus habet*, ἀνδρὶ βασκάνῳ, βάσκανος *autem* faſcinus *dicitur*.

℣. 55. Concordant iſta cum Græco, niſi quòd pro *uni ex eis*, habetur ſimpliciter, ἑνὶ αὐτῶν, *uni eorum*: item vocibus *anguſtia*, & *tribulatione*, ſubditur σου, *tua*: in Mſ. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. deeſt σου, poſt στενοχωρίᾳ, & in Compl. etiam poſt θλίψει, deinde ſequitur: ὅσα ἂν θλίψωσί σε οἱ, &c. *quacunque tribulaverint te*; at in Mſ. Alex. ἣ ἂν θλίψῃ σε ὁ, &c. *tribulabit te inimicus*, &c.

℣. 56. In Græco ſimpliciter: Καὶ ἡ ἁπαλὴ ἐν ὑμῖν καὶ ἡ τρυφερὰ, ἧς οὐχὶ, &c. *Et mollis in vobis & delicata, cujus non*, &c. In Mſ. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. ad vocem τρυφερὰ, additur σφόδρα: ſubinde loco *præ teneritudine*, &c. ſic: διὰ τὴν τρυφερότητα, καὶ διὰ τὴν ἁπαλότητα, βασκανεῖ, &c. *propter teneritudinem, & propter mollitiem, faſcinabit*, &c. demum poſt *virum ſuum*, additur τὸν ἐν κόλπῳ αὐτῆς, *qui in ſinu ejus*, tolliturque *ſuam*, poſt *filium*: cætera conveniunt.

℣. 57. Pro eo quod hîc legitur: *& ſecundas ſuas, & quod exierit*; ita Græcè: καὶ τὸ χόριον αὐτῆς, τὸ ἐξελθόν, *& puellulam ſuam, quæ exiit*; at in Mſ. Oxon. & ed. Compl. mel. χόριον, id eſt, *ſecundarum involucrum*, ſeu *membrana illa qua involvitur partus*. Nobilius vertit, *chorium*, additque, *Retinuimus dictionem Græcam* τὸ χόριον, *quæ ſolet ſignificare ſecundas, & nunc ſignificat parvulum, qui illis involutus adhuc naſcitur, ut diſtinguatur ab illo, qui jam natus eſt*.

℣. 63. Prima pars verſiculi de Auguſt. nil differt à Græco, niſi excipias vocem *vobis*, pro qua ὑμᾶς, *vos*: id ipſum notat Auguſt. ibid. dicens: *Græcus habet* benefacere vos, *nec videtur eſſe ſaltem Græca locutio; accuſativus tamen pro dativo poſitus intelligitur, unde maluerunt Latini*

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. cont. Jud. c. 11. 145. c.

bis, benefacere vobis..... ejiciemini de terra, in quam introibitis.....

Tertul. ibid.

65. Et in nationibus illis non eritis in requiem, & non erit stabilitas vestigio pedis tui. Et dabit tibi Deus cor tædians, & tabescentem animam, & oculos deficientes, ut non videant:

66. & erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos..... & non credes vitæ tuæ.

VULGATA NOVA.

vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans: sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam.

64. Disperget te Dominus in omnes populos, à summitate terræ usque ad terminos ejus: & servies ibi diis alienis, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus.

65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore:

66. & erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.

VULGATA NOVA.

67. Manè dices: Quis mihi det vesperum? & vespere: Quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis.

68. Reducet te Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi ut eam ampliùs non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos & ancillas, & non erit qui emat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Interpretes dicere vobis, *quàm* vos. Quæ sequuntur ex Tertul. ita Græcè: Καὶ ἐξαρθήσεσθε ἐν τάχει ἀπὸ..... εἰς ἣν εἰσπορεύῃ, *Et auferemini velociter de..... in quam ingrederis*, vel *ingressus fueris*. Mss. Alex. & Oxon. delent ἐν τάχει, cum editt. Ald. & Compl.

℣. 65. Græcè, primo loco habetur: Ἀλλὰ καὶ ἐν, *Sed & in*, &c. & pro *non eritis in requiem*, sic, οὐκ ἀναπαύσει σε, *non requiescere te sinet*; exinde loco *Deus cor tædians*, &c. ita: Κύριος ἐκεῖ καρδίαν ἑτέραν ἀπειθοῦσαν, καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμοὺς, καὶ τηκομένην ψυχήν. *Dominus ibi cor aliud incredulum, & deficientes oculos, & tabescentem animam*, absque seq. *ut non videant*. Mss. Alex. & Oxon. loco ἀπειθοῦσαν, hab. ἀθυμοῦσαν, *languens*, absque voce ἑτέραν, quam etiam delent editt. Ald. & Compl.

℣. 66. A Græco abest *in ligno*, sed post *oculos tuos*, additur, καὶ φοβηθήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, *& timebis die ac nocte*; cætera quadrant. Cum Tertulliano concinit Irenæus ad verbum, tum l. 4. c. 10. 239. c. tum l. 5. c. 18. 316. a. uno excepto, *in ligno*, quod delet. Novatian. l. de Trin. 1035. c. sic: *Videbitis vitam vestram pendentem nocte ac die, & non credetis ei.* Item Ambrosiast. p. 160. f. *Tunc videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros.* Aug. etiam l. 16. cont. Faust. to. 8. col. 296. a. *Videbis vitam tuam pendentem, & non credes vitæ tuæ.* Cypr. verò l. 2. Testim. 293. c. juxta Græc. *Et erit pendens vita tua ante oculos tuos; & timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ.* Accinunt Lactant. l. 4. Institut. c. 18. 581. & S. Leo, ser. 56. 129. e. ad verbum. Rufin. etiam in Symb. 182. b. legit: *Et erit vita suspensa ante oculos tuos; & timebis per diem & noctem, & non credes vitæ tuæ.*

CAPUT XXIX.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 49. in Deut. t. 3. 575. b.

1. HÆc verba testamenti, quod mandavit Dominus Moysi statuere filiis Israël in terra Moab: præter testamentum, quod testatus est eis in Choreb.

Capitul. CXLIV.
Aug. quæst. 50. 51. t. 3. 575. d.

2. Vocavit Moyses omnes filios Israël, & dixit ad eos: Et vos vidistis omnia, quæcunque fecit Dominus Deus vester in terra Ægypti coram vobis Pharaoni, & omnibus servis ejus, & omni terræ illius,

3. tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa, & prodigia illa magna, & manum validam,

4. & non dedit Dominus Deus vobis cor scire, & oculos videre, & aures audire, usque in diem istam.

5. Et adduxit vos quadraginta annis in deserto: non inveteraverunt vestimenta vestra, & calceamenta vestra non sunt attrita à pedibus vestris.

6. Panem non manducastis, vinum & siceram

VULGATA NOVA.

1. HÆc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israël in terra Moab: præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb.

2. Vocavitque Moyses omnem Israël, & dixit ad eos: Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius,

Exod. 19. 4.

3. tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia,

4. & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem.

5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.

Sup. 8. 2.

6. Panem non comedistis, vinum & siceram

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita de Græco ad verbum, præter unum *quod*, pro quo ὃς, per relat. ad λόγοι, at in Ms. Alex. legitur ἧς, relat. ad διαθήκης.

℣. 2. Capitul. CXLIV. supra, post hoc, *& dixit ad eos*, addit: *Scitis quanta fecerit Dominus Pharaoni propter vos.* Aug. locut. 64. de Deut. col. 369. e. rursus habet: *Vos vidistis omnia quæ fecit Dominus Deus vester in terra Ægypto coram vobis Pharaoni, & servis ejus omnibus, & omni terræ illius.* Græc. textui Lat. consonat, nisi quòd delet *&*, ante *vos vidistis*, sicut infra, *Deus vester*, nec non *omnibus*, ante *servis ejus*: sed in Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur, Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, non Αἰγυπτίων, ut in cod. Vat. Item Alex. cum prædict. edd. habet, καὶ πᾶσι τοῖς θεράπουσιν αὐτοῦ.

℣. 3. Optimè è Græco, nisi quòd in cod. Vat. post μεγάλα ἐκεῖνα, deest hoc, *& manum validam*, quod tamen addit Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. nempe, τὴν χεῖρα κραταιὰν, & insuper καὶ τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλὸν, *& brachium excelsum.* Ald. & Compl. delent χεῖρα. August. Locut. 64. to. 3. 369. e. ait: *Notandum illas plagas etiam tentationes vocari.*

℣℣. 4. 5. Similiter in Græco, verbum pro verbo. Succinit Tertul. l. de resurr. carn. 591. b. dicens: *Vestimenta, & calceamenta filiorum Israëlis quadraginta illis annis indetrita & inolsoleta manserunt.*

℣. 6. Ita Græcè ad verbum, uno excepto, ἐγώ, addito post *vester*, loco præced. *iste*. At in Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. habetur, ὅτι οὗτος (Ox.

VULGATA NOVA.

non bibiſtis : ut ſciretis quia ego ſum Dominus Deus veſter.

VERSIO ANTIQUA.

non bibiſtis : ut ſciretis quia iſte Dominus Deus veſter.

Aug. ubi ſup.

VULGATA NOVA.

Sup. 3. 1. 7. Et veniſtis ad hunc locum : egreſſuſque eſt Sehon rex Heſebon, & Og rex Baſan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percuſſimus eos,

Num. 32. 29. Sup. 3. 15. Joſ. 13. 8. & 22. 4. 8. & tulimus terram eorum, ac tradidimus poſſidendam Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe.

9. Cuſtodite ergo verba pacti hujus, & implete ea : ut intelligatis univerſa quæ facitis.

10. Vos ſtatis hodie cuncti coram Domino Deo veſtro, principes veſtri, & tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Iſraël,

11. liberi & uxores veſtræ, & advena qui tecum moratur in caſtris, exceptis lignorum cæſoribus, & his qui comportant aquas :

12. ut tranſeas in fœdere Domini Dei tui, & in jurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum :

13. ut ſuſcitet te ſibi in populum, & ipſe ſit Deus tuus, ſicut locutus eſt tibi, & ſicut juravit patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Jacob.

14. Nec vobis ſolis ego hoc fœdus ferio, & hæc juramenta confirmo,

15. ſed cunctis præſentibus & abſentibus.

16. Vos enim noſtis quo modo habitaverimus in terra Ægypti, & quo modo tranſierimus per medium nationum, quas tranſeuntes,

17. vidiſtis abominationes & ſordes, id eſt, idola eorum, lignum & lapidem, argentum & aurum, quæ colebant.

VULGATA NOVA.

18. Ne fortè ſit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor averſum eſt hodie à Domino Deo noſtro : ut vadat & ſerviat diis illarum gentium : & ſit inter vos radix germinans fel & amaritudinem.

19. Cùmque audierit verba juramenti hujus, benedicat ſibi in corde ſuo, dicens : Pax erit mihi, & ambulabo in pravitate cordis mei : & abſumat ebria ſitientem,

20. & Dominus non ignoſcat ei : ſed tunc quàm maximè furor ejus fumet, & zelus contra hominem illum, & ſedeant ſuper eum omnia maledicta, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine : & deleat Dominus nomen ejus ſub cœlo,

VERSIO ANTIQUA.

18. Nunquid eſt aliquis inter vos, vir aut mulier, aut familia vel tribus, cujus mens declinavit à Domino Deo veſtro, ire ſervire diis gentium illarum ? num qua eſt in vobis radix ſurſum germinans in felle & amaritudine ?

Aug. quæſt. 52. in Deut. t. 3. 576. a. b.

19. Et erit cùm audierit verba maledictionis hujus, & opinabitur in corde ſuo, dicens : Sancta mihi fiant, quoniam in errore cordis mei incedo : ut non ſimul perdat peccator eum, qui ſine peccato eſt,

20. nolet Deus propitiare ei : ſed tunc incendetur ira Domini, & zelus ejus in homine illo, & adhærebunt in eo omnia maledicta teſtamenti hujus, quæ ſcripta ſunt in libro legis hujus.....

VULGATA NOVA.

21. & conſumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Iſraël, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur.

22. Dicetque ſequens generatio, & filii qui naſcentur deinceps, & peregrini, qui de longè venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,

Gen. 19. 24. 23. ſulphure & ſalis ardore comburens, ita ut ultra non feratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum ſubverſionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas ſubvertit Dominus in ira & furore ſuo.

3. Reg. 9. 8. Jer. 22. 8. 24. Et dicent omnes gentes : Quare ſic fecit Dominus terræ huic ? quæ eſt hæc ira furoris ejus immenſa ?

25. Et reſpondebunt : Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti :

26. & ſervierunt diis alienis, & adoraverunt eos, quos neſciebant, & quibus non fuerant attributi :

27. idcirco iratus eſt furor Domini contra terram iſtam, ut induceret ſuper eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine ſcripta ſunt :

28. & ejecit eos de terra ſua in ira & in furore, & in indignatione maxima, projecitque in terram alienam, ſicut hodie comprobatur.

VULGATA NOVA.

29. Abſcondita, Domino Deo noſtro : quæ manifeſta ſunt, nobis & filiis noſtris uſque in ſempiternum, ut faciamus univerſa verba legis hujus.

VERSIO ANTIQUA.

29. Quæ occulta ſunt, Deo : quæ autem palam ſunt, vobis & filiis veſtris erunt.....

Aug. in Rom. 14. t. 3. p. 2. 922. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐστι) Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, abſque ἐγώ, ut ſup.

℣. 18. Cuncta concordant cum Græco, niſi hoc excipias : *Nunquid eſt aliquis inter vos*, pro quo, Μή τις ἐστὶν ἐν ὑμῖν ; Aug. paulò infra ait : *Ita dictum eſt :* Nunquid eſt in vobis : *ut tanquam requirentem intelligamus*, *ne fortè ſit :* exinde habetur Græcè, πορευθέντες, pro *ire* ; at in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. πορεύεσθαι. Obſervant noſtri BB. in editt. Aug. & Mſs. pluribus, pro *familia*, ſcribi *famulus*, & infra, *nequam eſt in eo radix*, ſed contra fidem codicum mel. not. & LXX.

℣. 19. Et iſta pariter concinunt cum Græco, ſi excipias unum aut alterum, nempe *opinabitur*, pro quo, ἐπιφημίσηται, Nobil. *benedixerit*, & pro *incedo*, πορεύσομαι, *incedam :* at pro *fiant*, quod hîc hab. Aug. paulò infra ipſe legit, *ſint*, Gr. γένοιτο : ſubinde Aug. addit : *Quod autem ait :* ut non ſimul perdat peccator eum, qui ſine peccato eſt, *quod Græcus habet*, ἀναμάρτητον, *non ſic accipiendum eſt, tanquam ab omni prorſus peccata mundum & immunem hoc dixerit*, ἀναμάρτητον, *id eſt, ſine peccato, ſed eum qui ſine peccato iſto eſſet, de quo loquebatur.*

℣. 20. Similia Græcum habet, præter hoc, εὐϊλατεῦσαι, loco *propitiare*, mel. cod. Alex. εὐειλατεύειν, vel cum edd. Ald. & Compl. εὐιλατεύειν : exinde in Græco Vatic. loco *legis hujus*, ſimpliciter τούτῳ, in Mſs. verò Alex. & Ox. ac in editt. Ald. & Compl. τοῦ νόμου τούτου, ut ſupra.

℣. 29. Græcè : Τὰ κρυπτὰ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· (Mſ. Oxon. cum edit. Ald. ὑμῶν) τὰ δὲ φανερὰ, ἡμῖν (Oxon. ὑμῖν) καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα. In collat. Carthag. ex parte Donat. p. 489. a. *Quæ occulta ſunt, mihi ; quæ manifeſta, vobis & filiis veſtris.* Capitul. CXLV ſup. *Quæ ſunt abſconſa, Deo ; quæ autem palam, vobis.*

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. Cum ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus,

2. & reversus fueris ad eum, & obedieris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua:

3. reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 65. t. 3. 369. e.

4. Si fuerit dispersio tua à summo cœli usque ad summum cœli, inde congregabit te Dominus Deus tuus.....

Aug. quæst. 53. in Deut. t. 3. 576. g.

6. Et circumpurgabit Dominus cor tuum, & cor seminis tui: diligere Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ut vivas tu.

VULGATA NOVA.

4. Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus,

5. & assumet, atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eam: & benedicens tibi, majoris numeri te esse faciet quàm fuerunt patres tui.

2. Mac. 1. 29.

6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis vivere.

VULGATA NOVA.

7. Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt te & persequuntur.

8. Tu autem reverteris, & audies vocem Domini Dei tui: faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie:

9. & abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, & in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis:

10. si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta ejus & cæremonias, quæ in hac lege conscripta sunt: & revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 54. 576. g. 577. a.

11. Quia mandatum hoc, quod ego mando tibi hodie, non est supra modum, neque longè abs te est,

12. non in cœlo est, dicens: Quis ascendet nobis in cœlum, & accipiet nobis illud, & audientes illud faciemus?

13. Neque trans mare est, dicens: Quis transfretabit nobis trans mare, & accipiet nobis illud, & audientes illud faciemus?

14. Prope est verbum hoc valde, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis, facere illud.

VULGATA NOVA.

11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,

Rom. 10. 6.

12. nec in cœlo situm, ut possis dicere: Quis nostrûm valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamus?

13. Neque trans mare positum, ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre: ut possimus audire & facere quod præceptum est?

14. Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ita Græcè ad verbum. Ambros. in Ps. 43. to. 1. 903. c. sic habet: *Si fuerit dispersio tua à summo cælo usque ad summum cæli, inde congregabo te, dicit Dominus.* Similiter Hieron. in Ezech. 38. 966. f. *Si fuerit dispersio tua à summitate cæli usque ad summitatem ejus, inde congregabo te.* At in Græco constanter, Συνάξει σε Κύριος, &c.

℣. 6. Similiter in Græco, verbum pro verbo. Cyprian. verò l. 1. Testimon. c. 8. p. 278. b. legit: *In novissimis diebus circumcidet Deus cor tuum, & cor seminis tui, ad Dominum Deum amandum.* Lactant. l. 4. Institut. c. 17. p. 580. *In novissimis diebus circumcidet Dominus cor tuum, ad Dominum Deum tuum amandum.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 502. d. *In novissimis diebus circumcidet Deus cor tuum, & seminis tui, ad Dominum Deum tuum amandum.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. col. 10. c. *In novissimis diebus circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis, ad Dominum,* &c.

℣. 11. Aptè ad Græcum, ubi loco *supra modum*, est, ὑπέρογκος, i. e. *excedens, nimium.* Tertul. l. 4. advers. Marc. 729. a. legit: *Præceptum excelsum non est, nec longè à te.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 525. e. *Mandatum hoc, quod ego mando tibi hodie, non est superexaltatum à te, nec longè à te.*

℣. 12. Ad verbum è Græco, præter unum *sursum*, ἄνω, additum *cælo*; in Ms. tamen Ox. ac editt. Ald. & Compl. deest. Eadem iterum legit Aug. Locut. 66. to. 3. 370. a. deleto *nobis*, post *ascendet*. Apud Sedul. Scot. in ep. ad Rom. 525. e. sic: *Non est in cælo, ut dicas: Quis ascendet à nobis in cælum, & accipiet illud nobis, ut audientes faciamus illud?* Vid. Rom. 10. 6. & Hilar. de Trin. 10. 1079. e.

℣. 13. Ita rursus habet Aug. Locut. 66. to. 3. 370. a. In Græco, pro *accipiet*, legitur λάβῃ, & pro *audientes illud faciemus*, sic: καὶ ἀκουστὴν ἡμῖν ποιήσῃ αὐτὴν, καὶ ποιήσομεν, *& auditum nobis faciet illud, & faciemus*; sed in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτὴν, καὶ ἀκούσαντες αὐτὴν, ποιήσομεν, ut sup. Apud Sedul. Scot. in ep. ad Rom. 525. e. sic: *Neque trans mare, ut dicas: Quis transibit nobis mare, & accipiet illud, ut audientes faciamus illud?* Similiter Aug. paulò infra in Quæst. legit, *ut dicas*; & sup. post *dicens*, addit: *id est, ut dicas*, sicut & in Locut. tum quærit q. 54. cur Apostolus hæc citans (Rom. 10. 6.) *dixerit:* Aut quis descendet in abyssum? *atque id exponens adjunxerit:* hoc est Christum à mortuis reducere; *nisi quia*, inquit, *mare appellavit totam in hoc sæculo vitam, quæ morte transitur*, &c.

℣. 14. In Græco additur σου, ad *prope*, deletur verò *hoc*, post *verbum*; reliqua ut in Lat. sup. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 525. e. sic habet: *Verbum juxta valde in ore tuo, & in manibus tuis, ut facias illud.* Ambros. ep. 7. to. 2. col. 782. b. *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo*; & ep. 77. 1090. e. *Prope est enim*, &c. Suffragatur Capitul. CXLVI. sup. ut & Apost. Paulus Rom.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
15. Confidera quòd hodie propofuerim in confpectu tuo vitam & bonum, & è contrario mortem & malum :	15. Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum.	Ambr. de bon. mort. c. 1. t. 1. 389. c.

VULGATA NOVA.

16. ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & cuftodias mandata illius ac cæremonias atque judicia : & vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris poffidendam.

17. Si autem averfum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, & fervieris eis :

18. prædico tibi hodie quòd pereas, & parvo tempore moreris in terra, ad quam, Jordane tranfmiffo, ingredieris poffidendam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
19. Teftes invoco hodie cœlum & terram, quòd propofuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & femen tuum :	19..... ecce pofui ante vos benedictionem & maledictionem. Elige vitam, ut vivas tu, & femen tuum :	Tertul. l. 4. adv. Marc. 708. c. S. Iren. l. 4. c. 16. 247. a.
20. & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, & illi adhæreas (ipfe eft enim vita tua, & longitudo dierum tuorum) ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Ifaac, & Jacob, ut daret eam illis.	20. diligere Dominum Deum tuum, exaudire vocem ejus, & apprehendere eum, quoniam hæc eft vita tua, & longitudo dierum tuorum.....	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

10. 8. Ad hæc autem Auguft. ubi fup. ait : *Quod hîc additum eft*, & in manibus tuis, *non ait Apoftolus*, *nifi* in ore tuo, & in corde tuo..... *Merito quod ex Hebræo translatum eft, quantùm à nobis infpici potuit, non habet* in manibus tuis. *Nec fruftra tamen hoc a LXX. Interpretibus additum exiftimo; nifi quia intelligi voluerunt etiam ipfas manus, quibus fignificantur opera, in corde accipi debere.*

℣. 15. Sic legit Cypr. ad verbum l. 3. Teftim. 319. b. ita etiam Græcè, præter unum σήμερον, *hodie*, additum poft *faciem tuam*. Rurfus Ambrof. l. de fug. fæc. c. 6. 432. f. legit : *Pofui ante te bonum & malum, vitam & mortem;* fimiliter in Pf. 40. 876. b. ufque ad *malum*. Cæleftius Pelag. apud Mar. Merç. Garn. p. 387. *Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonum & malum.* Capitul. CXLVII. fup. *Ecce dedi ante oculos tuos vitam & mortem.*

℣. 19. Cypr. l. 3. Teftim. 319. b. poft hæc : *Ecce dedi ante..... bonum & malum*, ut fup. ℣. 15. proximè addit : *Elige vitam tibi, ut vivas*, prætermiffis aliis mediis. Similiter apud Cæleftium Pelag. ubi fup. In Græco fic : τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον δέδωκα πρὸ προσώπου ὑμῶν τὴν εὐλογίαν, &c. ut in textu, excepto uno σύ, addito poft *vitam*, in cod. Vat. fed quod deeft in Mfs. Alex. & Oxon. ac edd. Ald. & Compl.

℣. 20. Ita in Græco eft, ni excipias unum vel alterum, nempe, ἔχεσθαι, loco *apprehendere*, mel. *adhærere;* item τοῦτο, *hoc*, pro *hæc*, abfque feq. *eft*.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
1. Abiit itaque Moyfes, & locutus eft omnia verba hæc ad univerfum Ifrael,	1. Et confummavit Moyfes omnia verba ifta.....	Capitul. CXLVIII.

VULGATA NOVA.

2. & dixit ad eos : Centum viginti annorum fum hodie, non poffum ultra egredi, & ingredi, præfertim cùm & Dominus dixerit mihi : Non tranfibis Jordanem iftum. (Num. 27. 13.)

3. Dominus ergo Deus tuus tranfibit ante te : ipfe delebit omnes gentes has in confpectu tuo, & poffidebis eas : & Jofue ifte tranfibit ante te, ficut locutus eft Dominus. (Sup. 3. 27.)

4. Facietque Dominus eis ficut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorum, & terræ eorum, delebitque eos. (Num. 21. 24.)

5. Cùm ergo & hos tradiderit vobis, fimiliter facietis eis ficut præcepi vobis. (Sup. 7. 2.)

6. Viriliter agite, & confortamini : nolite timere, nec paveatis ad confpectum eorum : quia Dominus Deus tuus ipfe eft ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
7. Vocavitque Moyfes Jofue, & dixit ei coram omni Ifraël : Confortare, & efto robuftus : tu enim introduces populum iftum in terram, quam daturum fe patribus eorum juravit Dominus, & tu eam forte divides. (Jof. 1. 6. 3. Reg. 2. 2.)	7. Et vocavit Moyfes Hiefum, & dixit ei : Viriliter age, & convalefce.....	Capitul. CXLIX.
8. Et Dominus qui ductor eft vefter, ipfe erit tecum : non dimittet, nec derelinquet te : noli timere, nec paveas.	8. Et Dominus qui comitatur tibi tecum.....	Aug. Locut. 67. t. 3. 370. b.
9. Scripfit itaque Moyfes legem hanc, & tradidit eam facerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis fenioribus Ifraël.	9. Et fcripfit Moyfes verba legis hujus in libro, & dedit eum facerdotibus & Levitis, qui tollunt arcam teftamenti Domini, & presbyteris Ifraël.	Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 185. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, addito uno, λαλῶν, *loquens*, nomini *Moyfes*.

℣. 7. Græc. addit, ἔναντι παντὸς Ἰσραήλ, *coram omni Ifrael*, poft *dixit ei;* cætera quadrant.

℣. 8. In Græco, ὁ συμπορευόμενος, *qui fimul procedit*, loco *qui comitatur tibi;* in Mf. Alex. ὁ συμπορευόμενός σοι.

℣. 9. Optimè è Græco, nifi quòd pro *in libro*, legitur, εἰς βιβλίον, abfque *eum*, poft *dedit;* fubinde pro *Levitis*, fic : τοῖς υἱοῖς Λευὶ, *filiis Levi*, ut & pro *Ifrael*, τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, *filiorum Ifraël*.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

10. Et mandavit eis Moyses in illa die, dicens: Post septem annos, in tempore anni remissionis, in die festo scenopegiæ,

11. in coeundo omnem Israël, apparere in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, legetis hanc legem in conspectu Israël, in auribus eorum,

12. convocatis in ecclesiam viris, & mulieribus, & natis, & proselytis, qui fuerint in civitatibus vestris: ut audiant, & discant timere Dominum Deum vestrum, & audiant facere omnia verba legis hujus:

13. & filii eorum qui nesciunt, audientes discent * Dominum Deum vestrum omnibus diebus, quibus ipsi vivunt super terram.....

* Suppl. timere.

VULGATA NOVA.

10. Præcepitque eis, dicens: Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum,

11. convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis,

12. & in unum omni populo congregato, tam viris quàm mulieribus, parvulis, & advenis, qui sunt intra portas tuas: ut audientes discant, & timeant Dominum Deum vestrum, & custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus:

13. filii quoque eorum qui nunc ignorant; ut audire possint, & timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

VULGATA NOVA.

14. Et ait Dominus ad Moysen: Ecce prope sunt dies mortis tuæ: voca Josue, & state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses & Josue, & steterunt in tabernaculo testimonii:

15. apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. CL. sup.

16. Et dixit Dominus ad Moysen: Tu dormies cum patribus tuis, & fornicabitur plebs hæc post deos alienos.....

VULGATA NOVA.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus, quod pepigi cum eo.

VULGATA NOVA.

17. Et irascetur furor meus contra eum in die illo: & derelinquam eum, & abscondam faciem meam ab eo, & erit in devorationem: invenient eum omnia mala & afflictiones, ita ut dicat in illo die: Verè quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala.

18. Ego autem abscondam, & celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos.

19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, & docete filios Israël: ut memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israël.

20. Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte & melle manantem. Cùmque comederint, & saturati crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, & servient eis: detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.

21. Postquam invenerint eum mala multa & afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.

VERSIO ANTIQUA.

Capitul. CLI. sup.

22..... scripsit Moyses canticum hoc.....

VULGATA NOVA.

22. Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israël.

VULGATA NOVA.

23. Præcepitque Dominus Josue filio Nun, & ait: Confortare, & esto robustus: tu enim introduces filios Israël in terram, quam pollicitus sum, & ego ero tecum.

24. Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit:

25. præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens:

26. Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium.

27. Ego enim scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum: quantò magis cùm mortuus fuero?

28. Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & invocabo contra eos cœlum & terram.

VERSIO ANTIQUA.

27..... amaricantes eratis quæ ad Deum....

Aug. Loc. 69. t. 3. 370. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Ad verbum è Græco.

℣. 11. Vix meliùs è Græco, exceptis his, *Dei tui, in loco quem elegerit*, pro quibus, τῦ Θεῦ ὑμῶν, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται Κύριος, at in Mss. Alex. & Oxon. necnon in editt. Ald. & Compl. legitur, Θεῦ σῦ; item in Ms. Alex. ἐν τῷ τόπῳ, ὃν, &c. subinde constanter, ἐναντίον παντὸς Ἰσραὴλ, εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν, *coram omni Israël, in aures eorum.*

℣. 12. Græcè, Ἐκκλησιάσας (edit. Compl. ἐκκλησιάσαι) τὸν λαὸν, τὺς ἄνδρας, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ ἔκγονα, καὶ τὸν προσήλυτον, τὸν ἐν ταῖς..... ἵνα ἀκύσωσι, καὶ ἵνα μάθωσι, &c. ut in Lat. præter unum ἀκύσονται, *audient*, pro *audiant*.

℣. 13. Græc. Καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν οἳ ὐκ οἴδασιν· ἀκύσονται, καὶ μαθήσονται φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν συ πάσας τὰς ἡμέρας ὅσας αὐτοὶ ζῶσιν, &c. ut sup. in Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. τὸν Θεὸν ὑμῶν, subinde in Compl. τὰς ἡμέρας ἃς αὐτοὶ, &c.

℣. 16. Similiter August. locut. 68. de Deut. col. 370. b. *Et dixit Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis.* Ita quoque in Græco; tum sequitur: Καὶ ἀναστὰς ὗτος ὁ λαὸς ἐκπορνεύσει ὀπίσω, &c. *Et exsurgens hic populus exfornicabitur post*, &c. ut sup.

℣. 22. Græc. Καὶ ἔγραψε, &c. ut sup.

℣. 27. Ita Græcè: addit August. *Id est, amaricabitis eo*

VULGATA NOVA.

29. Novi enim quòd post mortem meam iniquè agetis, & declinabitis citò de via, quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum.

30. Locutus est ergo Moyses, audiente universo cœtu Israël, verba carminis hujus, & ad finem usque complevit.

VERSIO ANTIQUA.

29. Scio enim quia in fine transitus mei iniquitatem agetis, & declinabitis à via, quam mandavi vobis: quia occurrent vobis mala in fine dierum.....

Junil. Afr. de part. divin. leg. c. 21. p. 348. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quæ Dei sunt.

℣. 29. Græcè: Οἶδα γὰρ ὅτι ἔσχατον (edit. Ald. ἐπ' ἐσχάτῳ) τῆς τελευτῆς μου ἀνομίᾳ ἀνομήσετε· quæ August. locut. 70. de Deut. col. 370. b. ita reddit: *Scio enim quia post obitum meum iniquitate iniquitatem facietis:* tum addit: *Uno verbo autem Græcè dicitur*, iniquitatem facietis, *quod est*, ἀνομήσετε. Sequitur in Græco: καὶ ἐκκλινεῖτε ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἧς ἐνετειλάμην ὑμῖν· deinde sic: καὶ συναντήσεται ὑμῖν τὰ κακὰ ἔσχατον τῶν ἡμερῶν· quæ postrema similiter reddit August. Locut. 71. ubi sup. *& occurrent vobis mala novissimum dierum: sic enim habet Græcus*, inquit, *pro in novissimis diebus, aut in novissimo dierum.* In Ms. etiam Oxon. ac edd. Ald. & Compl. legitur, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν.

* CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

1. Audite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo: date magnificentiam Deo nostro.

4. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & absque ulla iniquitate, justus & rectus.

5. Peccaverunt ei, & non filii ejus in sordibus: generatio prava atque perversa.

VERSIO ANTIQUA.

1. Attende cœlum, & loquar; & audiat terra verba ex ore meo.

2. Exspectetur sicut pluvia adpronunciatio mea, & descendant sicut ros verba mea, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum.

3. Quia nomen Domini invocavi: date magnificentiam Deo nostro.

4. Deus, vera opera ejus, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & non est in eo iniquitas, justus & rectus Dominus.

5. Peccaverunt non ei filii maculati: generatio prava & perversa.

Ex Ms. cod. S. Michaelis, vulgò, S. Mihel.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hoc Canticum similiter habetur in Psalt. Corb. n. 756. annor. circiter 1000. & in Psalt. Laudunensi, vulgò S. Salabergæ, insignis notæ. Item in Ms. cod. Reginæ Suec. nunc Vatic. n. 11. annor. 1000. nec non in altero B. Mariæ Remensis, n. 2. annor. circiter 700. & in Psalt. Sorbon. n. 459. annor. 400. In hoc autem ult. Psalterio duplex legitur interpretatio Latina ejusdem Cantici paulùm inter se diversa. Idem denique exstat in Breviario Mozarabico ad Domin. 1. Adventûs, & ad Feriam VI. post octav. Epiphaniæ; nec non in Psalterio Rom. edito anno 1593. & 1663. studio & opera Emin. Cardinalis Thomasii: in his autem omnibus dissimilitudines & varietates sunt plurimæ, quas, saltem præcipuas, summâ curâ annotamus infra de more.

℣. 1. Similiter legitur in Missali Rom. ad Tractum Sabbati S. Ita quoque in Græco ad verbum. Accinunt magno consensu Iren. l. 4. c. 2. p. 229. a. Hilar. in Ps. 134. col. 475. a. & Petrus Chrysol. ser. 60. col. 891. e. In Psalt. Rom. Thomas. deest *&*, post *loquar*. Apud Ambros. in Ps. 1. to. 1. col. 739. b. legitur: *Audi cælum, & loquar*; mox ita: *exspectetur*, &c. prætermissis aliis. Apud Hieron. in Isai. 1. & seqq. to. 3. col. 8. b. 406. a. & in Jer. 2. col. 535. b. sic: *Attende cælum, & loquar; audiat terra verba oris mei*; at in Isai. 26. col. 226. a. *sermones oris mei.*

℣. 2. Ita Græcè ad verbum: concinunt etiam Missale Rom. Breviar. Mozar. Psalt. 1. Sorbon. S. Salab. Rem. & Rom. Thomas. nisi quòd omnes, loco *adpronunciatio mea*, ferunt *eloquium meum*, Corb. *eloquium tuum*; paulòque post, *sicut imbres*, non *imber*. Sorbon. 2. *pronunciatio mea, & descendat sicut ros verbum meum, sicut imber*, &c. Gr. loco *pronunciatio mea*, hab. ἀπόφθεγμά μου, i. e. *sententia mea.* Ambros. in Ps. 1. col. 739. b. & in Luc. 9. to. 1. col. 1415. a. & epist. 29. to. 2. col. 905. c. *Exspectetur sicut pluvia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea, sicut imber*, &c. ut sup. Sic etiam Hieron. in Isai. 55. to. 3. col. 406. a. & in Zach. 8. col. 1749. e. usque ad *verba mea:* cui accedit Petr. Chrys. ser. 60. col. 891. e. Hieron. verò in Eccles. to. 2. col. 778. c. legit: *Exspectetur sicut pluvia sermo meus, & effundent super terram imbrem:* at in Ose. to. 3. col. 1276. & 1334. constanter, *descendant sicut* (al. *ut*) *ros verba mea.* Hilar. in Ps. 142. col. 548. f. sic: *Exspectetur sicut pluvia dictum meum, & descendant sicut ros verba mea, ut pluvia super gramen, & ut nives super fænum.* Ita rursum in Ps. 46. col. 579. c. & in Ps. 134. col. 475. a. sed legit, *eloquium meum*, non *dictum meum*, ut sup. exinde col. 475. a. *& sicut pluvia.* Auctor verò l. de promiss. part. 2. c. 18. col. 141. d. sic habet: *Excipiatur sicut pluvia pronunciatio mea, & descendant velut ros verba mea.*

℣. 3. Itidem Petr. Chrysol. ser. 60. col. 891. f. Breviar. verò Moz. sic, cum Ms. Reg. Suec. *Quia nomen Domini invocavi: date magnitudinem Domino Deo nostro.* Similiter in Psalt. Corb. præter vocem *Domino*, quam delet. Sic etiam in Missali Rom. ubi sup. sed pro *invocavi*, hab. *invocabo*. Concinunt Psalt. S. Salab. Rem. Sorb. 1. & Rom. Thomas. ad verbum. Item Sorb. 2. nisi quòd hab. *Domino Deo vestro.* In Græco, Ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα· δότε μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ ἡμῶν.

℣. 4. Similiter habent Psalt. S. Salab. Rem. & Rom. Thomas. præter unum *sanctus*, pro *rectus*. Breviar. Moz. cum Missali Rom. ad Tract. Sabb. S. *Deus, vera opera ejus..... Deus fidelis, in quo non est iniquitas, justus & sanctus Dominus.* Psalt. Sorb. 1. *Deus verax, opera ejus, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & non est iniquitas in eo, justus & sanctus Dominus.* Sorb. 2. *Deus, vera sunt opera ejus, omnes viæ..... justus & sanctus Domin.* Corb. *Deus, cujus vera opera sunt, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & non est injustitia in eo, justus & sanctus Dom.* Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 18. col. 211. d. *Deus, vera opera ejus.* Græc. Θεὸς, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι..... Θεὸς πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία, δίκαιος καὶ ὅσιος Κύριος.

℣. 5. Concinit Psalt. Rom. Thomas. nisi quòd ibi habetur *natio*, non *generatio*, Græcè γενεά. Psalt. Rem. & S. Salab. nec non Sorbon. 1. sic: *Peccaverunt non ei filii immaculati: natio*, &c. ut sup. Ms. Reg. Suec. *Peccaverunt non ei filii immaculati: progenies*, &c. Sorbon. 2. *Peccaverunt ei, & non ei filii immaculati*, &c. Corb. *Peccaverunt non & filii immaculati: natio*, &c. Brev. Moz. *Peccaverunt ei non filii immaculati: natio*, &c. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel 238. h. *Peccaverunt ei, & non filii ejus in sordibus: generatio prava & perversa.* August. quæst. 55. in Deut. to. 3. col. 577. d. e. *Peccaverunt non ei filii vituperabiles;* tum addit: *Quod in Græco est*, τέκνα μωμητά, *quidam interpretati sunt, sicut hîc, id est*, filii vituperabiles; *quidam*, filii commaculati; *quidam*, filii vitiosi; *unde non magna quæstio, imo nulla est:* & infra: *Generaliter dictum est:* Peccaverunt non ei: *quoniam qui peccat, non ei peccat, id est, non Deo nocet, sed sibi.* Similiter in Græco, ubi etiam pro *prava*, legitur,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. S. Michaël. 6. Hæc Domino retribuiſtis ſic populus ſtultus & non ſapiens? nonne hic ipſe tuus pater poſſedit te, & fecit te, & creavit te?	6. Hæccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiens? nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?
7. Memoramini dies ſæculi, intelligite annos ſæculi ſæculorum: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; ſeniores tuos, & dicent tibi.	7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi. *Job. 8. 8.*
8. Cum divideret Excelſus gentes: quomodo diſperſit filios Adam, ſtatuit fines gentium ſecundum * numerum angelorum Dei.	8. Quando dividebat Altiſſimus gentes: quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum juxta numerum filiorum Iſraël.
9. Et facta eſt pars Domini, populus ejus Jacob: funiculus hæreditatis ejus Iſraël.	9. Pars autem Domini, populus ejus: Jacob funiculus hæreditatis ejus.
10. Sufficientem eum ſibi fecit in terra deſerta, in ſiti æſtûs, ubi non erat aqua: circuivit eum, & erudivit eum: cuſtodivit illum ſicut pupillam oculi.	10. Invenit eum in terra deſerta, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis: circumduxit eum, & docuit: & cuſtodivit quaſi pupillam oculi ſui.

* *In Mſ. cod. deeſt numerum; additur ex aliis Mſſ.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

σκολιά, ad verbum, *obliqua, tortuoſa.*

℣. 6. Similiter habet Pſalt. Corb. *Hæc Domino retribuiſtis;* deinde, *plebs fatua & non ſapiens*, &c. ut ſupra. Pſalt. Rem. & S. Salab. & Rom. Thomaſ. *Hæc Domino retribuiſti ſic plebs fatua & non ſapiens? nonne hic ipſe tuus pater poſſedit te, fecit te, & creavit te?* Sic etiam Sorbon. 1. deleto *te*, poſt *fecit*. Sorbon. verò 2. ita: *Hæc Domino retribuiſti, hic populus ſtultus & non ſapiens? nonne hic ipſe tuus pater, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?* Breviar. Moz. *Hæc Domino retribuiſti, hæc plebs fatua & non ſapiens? nonne hic eſt ipſe pater tuus, qui poſſedit te, & fecit*, &c. Mſ. Reg. Suec. *Sit populus ſtultus..... non hic ipſe eſt tuus pater, qui poſſedit te, & fecit te, & creavit te?* Græc. Ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὕτω λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός; οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατὴρ, &c. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 10. col. 239. b. *Sic populus fatuus & non ſapiens, hæc Domino retribuiſtis?* & infra 239. c. ſicut cap. 31. col. 269. a. addit cum Auguſt. Locut. 72. col. 370. c. *Nonne hic ipſe* (al. *hic idem*) *pater tuus poſſedit te, & fecit te, & creavit te?* Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. h. *Hæccine Domino reddis plebs fatua & non ſapiens?* Rufin. in Symb. col. 183. b. *Populus ſtultus & non ſapiens, hæc Domino retribuiſti?* Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. col. 746. b. *Nonne hic pater tuus poſſedit te, & fecit, & conſtituit te?* Græc. ἐποίησέ σε, καὶ ἔπλασέ σε; Mſ. Alex. καὶ ἔκτισέ σε.

℣. 7. Pſalt. Corb. Rem. Rom. Thomaſ. & S. Salab. ſic: *In mente habete dies ſæculi, intelligite annos nationis nationum: interroga*, &c. ut ſup. Similiter habet Breviar. Moz. præter hæc ult. *patrem tuum, & dicet tibi; ſeniores tuos, & annuntiabunt tibi.* Itidem Auct. op. imp. in Matth. hom. 17. col. 89. b. ab hoc, *interroga patrem.* Pſalt. Sorb. 1. *In mente habeto dies ſæculi, intelligite annos nationis nationum*, &c. ut in textu. Sorbon. verò 2. *Et rememoramini dies ſæculi, intelligite annos generationis generationum: interroga patrem tuum, & indicabit tibi; ſeniores tuos, & dicent tibi.* Mſ. Regin. Suec. *Memoramini dies antiquos ſæculi*, &c. ut in Pſalt. Rom. Thomaſ. præter ult. *& diſcant tibi*, pro *& dicent*, &c. Græc. Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος, σύνετε ἔτη γενεῶν γενεαῖς (Mſſ. Alex. & Ox. cum editt. Ald. & Compl. γενεᾶς γενεῶν) ἐπερώτησον τὸν..... καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς..... καὶ ἐροῦσί σοι. Hieron. in Ezech. 45. to. 3. col. 1043. f. *Memento dierum antiquitatis, intellige annos generationis generationum:* & in Amos 2. col. 1383. c. *Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi; ſeniores tuos, & dicent tibi.* Similiter habet Gelaſ. 1. epiſt. 5. Conc. to. 4. col. 1172. e. Ambr. verò in Pſ. 118. to. 1. col. 1134. b. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; ſeniores, & dicent tibi.* Vide etiam in Pſ. 43. col. 887. c. Ferrand. Diac. ep. ad Reginon. p. 175. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; presbyteros tuos, & dicent tibi omnia:* & epiſt. ad Pelag. p. 258. *ſeniores tuos, & dicent tibi omnia.* Scavila epiſt. ad S. Fulg. apud ipſum 10. p. 212. *Inquire patrem tuum, & annuntiabit tibi; ſeniores tuos, & docebunt te.*

℣. 8. Pſalt. Rem. Sorbon. 1. S. Salab. & Rom. *Cùm divideret* (Rem. *diviſerit*) *Excelſus gentes: quemadmodum diſperſit filios Adæ*, (Sorb. 1. *Adam*) *ſtatuit terminos gentium ſecundùm numerum angelorum Dei.* Similiter habet Breviar. Moz. excepto verbo, *diſpartiret*, pro *divideret*. Pſalt. Corb. *Cùm diſpartiebat Excelſus gentes: quemadmodum diſperſerit filios Adæ, ſtatuit fines gentium*, &c. ut ſup. Sorbon. 2. *Cùm partiretur Altiſſimus gentes: ut diſſeminaret filios Adam, conſtituit ſenes gentium*, &c. Mſ. Reg. Suec. *fines gentium ſecundùm numerum angelorum Domini.* Gr. Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὕψιστος ἔθνη· ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν, &c. ut in Lat. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 12. p. 197. a. *Quando diviſit Altiſſimus gentes: quemadmodum diſperſit filios Adam, ſtatuit terminos gentium*, &c. ut ſup. Novatian. de Trin. p. 1047. b. *Cùm diſſeminaret filios Adam, ſtatuit fines gentium juxta numerum angelorum Dei.* Hilar. in Pſ. 143. col. 554. d. *Cùm diviſiſſet Excelſus gentes: ſtatuit fines gentium ſecundùm numerum angelorum ſuorum:* & in Pſ. 126. col. 420. d. *Cùm diviſiſſet Excelſus gentes ſecundùm numerum angelorum Dei.* Vide etiam in Pſ. 11. col. 43. b. & in Pſ. 130. col. 439. e. Hieron. in Dan. 10. vel 11. to. 3. col. 1119. e. *Quando dividebat Altiſſimus gentes, & diſſeminabat filios Adam: ſtatuit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei.* Similiter in Ezech. 28. col. 894. f. præter hoc, *conſtituit terminos nationum;* poſt hoc autem, *angelorum Dei*, addit: *Sive ut meliùs habetur in Hebraïco; Juxta numerum filiorum Iſraël:* & infra, in c. 43. col. 1016. a. *Statuit terminos gentium ſecundùm numerum filiorum Iſraël, ſive angelorum Dei:* & in Dan. 7. col. 1098. f. *Quando dividebat*, &c. ut in Vulg. præter ult. *juxta numerum angelorum Dei:* & l. 1. in ep. ad Eph. to. 4. col. 331. a. *Quando dividebat Altiſſimus gentes: cùm diſſeminaret filios Adam:* at in Mich. 6. to. 3. col. 1538. d. *Cùm divideret Excelſus gentes: cùm diſſeminaret filios Adam, conſtituit terminos terræ ſecundùm numerum angelorum Dei.* Rufin. in Symb. p. 178. a. *Cùm divideret Excelſus gentes, ſtatuit terminos gentium ſecundùm numerum angelorum Dei.* Ambroſiaſt. col. 129. c. *Cùm divideret Altiſſimus gentem: quemadmodum diſperſit filios Adæ, ſtatuit fines gentium ſecundùm num. angel. Dei.* Similiter habet Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 109. apud Auguſt. col. 109. a. præter hæc, *gentes: quemadmodum ſeparavit filios.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. a. *Cùm divideret Excelſus gentes, & diſpergeret filios Adam ſecundùm numer. angelorum.* Auct. l. de vocat. Gent. l. 1. c. 5. p. 2. f. *Cùm diſpertiret Excelſus gentes: quemadmodum diſperſit filios Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundùm*, &c. ut in textu. Auct. l. de promiſſ. part. 1. c. 9. p. 98. e. *Cùm diſpartiretur Altiſſimus nationes, ſtatuit terminos gentium*, &c. ut ſup. Vide etiam Gregor. M. hom. 34. in Job.

℣. 9. Concinunt Pſalt. Rem. & Rom. Thomaſ. unà cum Græco: ſic etiam habet Hieron. in Iſai. 57. to. 3. col. 418. b. cum Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 109. col. 109. a. Similiter Pſalt. S. Salab. præter unum, *funiculum*, loco *funiculus*, Gr. σχοίνισμα. Pſalt. Corb. *Et facta eſt plebs Domini, pars ipſius Jacob: funiculus hæreditatis ejus Iſrael.* Sorb. 1. *Et facta eſt pars Domini, populus ejus Jacob: funiculus hæreditatis Iſraël.* Sorb. 2. *Et facta eſt portio Domini, populus Jacob: funiculus hæreditatis Iſraël.* Similiter Mſ. Reg. Suec. *Et facta eſt portio Domini*, &c. ut in textu. Breviar. Moz. *Facta eſt pars Domini, plebs Jacob: funiculum hæreditatis ejus Iſrael.* Vetus Iren. Interp. l. 3. c. 12. p. 197. a. *Facta eſt enim portio Domini, populus ejus Jacob: funiculum hæreditatis ejus Iſrael.* Hilar. in Pſ. 126. col. 420. d. *Et facta eſt portio Domini, Jacob: funiculus hæred. Iſrael:* ſimiliter in Pſ. 143. col. 554. d. addito uno *ejus*, ad vocem *hæreditatis.* Auct. op. imp. in Matth. col. 201. b. cum Auct. l. de voc. Gent. l. 1. c. 5. p. 2. f. *Et facta eſt portio Domini, populus ejus Jacob: funiculus hæreditatis ejus Iſraël.* Auct. l. de promiſſ. p. 1. c. 9. col. 98. e. *Et facta eſt portio ejus, Jacob: ſeries hæreditatis ejus Iſrael.* Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. a. *Et facta eſt portio Domini, Jacob: funiculus hæred. ejus Iſraël.*

℣. 10. Pſalt. S. Salab. Sorbon. 1. & Rom. *Sufficientem eum ſibi fecit in eremo, in ſiti caloris, ubi non erat aqua: circumduxit eum, & erudivit eum: & cuſtodivit eum ſicut pupillam oculi.* Similiter habet Pſalt. Rem. præter voces,

VULGATA NOVA.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portavit in humeris ſuis.

12. Dominus ſolus dux ejus fuit: & non erat cum eo deus alienus.

13. Conſtituit eum ſuper excelſam terram: ut comederet fructus agrorum, ut ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo.

14. Butyrum de armento, & lac de ovibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan: & hircos cum medulla tritici, & ſanguinem uvæ biberet meraciſſimum.

15. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitravit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis, &

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. S. Michaël.

11. Sicut aquila tegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos confidit, extendit alas ſuas, & ſuſcepit illos ſuper ſcapulas ſuas.

12. Dominus ſolus ducebat eos: & non erat cum eis deus alienus.

13. Superduxit eos in virtute terræ: cibavit eos naſcentia agrorum, ſuxerunt mel de petra, & oleum de firma petra.

14. Butyrum boum, & lac ovium, cum adipe agnorum & arietum, filiorum taurorum & hircorum, cum adipe renium, triticum, ex ſanguine uvæ bibit vinum.

15. Et manducavit Jacob, & impletus eſt, & recalcitravit dilectus: impinguatus eſt, & incraſſavit, & * dilatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.

* Al. delatus eſt

16. Exacerbaverunt me in alienis, in abomi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſibi, ante fecit, & eum, poſt erudivit, quas delet. Corb. ſic habet: Sufficientem eum ſibi fecit in terra deſerta, in ſitim caloribus, ubi non erat aqua: circumiit eum, & erudiit eum: & cuſtodiit eum ut pup. oculi. Sorbon. 2. Sufficientem fecit eum in terra deſerta, in ſiti caloris, ubi non erat aqua: circumduxit eum, & erudivit eum: & cuſtodivit eum, &c. ut ſup. Breviar. Moz. Sufficientem eum ſibi fecit in terra deſerta, in ſiti caloris, ubi..... circumivit eum, & erudivit eum ſicut pup. oculi. Græc. Αὐτάρκησεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, i. e. ſufficit, ſeu neceſſaria tribuit ei in deſerto; deinde ſic: ἐν δίψει καύματος, ἐν γῇ ἀνύδρῳ· (in Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deeſt γῇ) ἐκύκλωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπαίδευσεν..... καὶ διεφύλαξεν, &c. ut ſup.

℣. 11. Pſalt. Rem. Sicut aquila tegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos conſedit, expandit alas ſuas, & accepit eos, & ſuſcepit eos ſuper ſcapulas ſuas. Similiter Sorb. 1. Rom. & S. Salab. niſi quòd duo priora hab. conſidet, pro conſedit, & ult. confidit. Mſ. Reg. Suec. Quemadmodum aquila tegit..... & ſuper pullos ſuos quos diligit, conſidet..... & recepit eos, & ſuſcepit eos ſuper humeros ſuos; cætera ut in Rom. ſup. Sorb. 2. Sicut aquila tegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos circumblanditur, expandit pennas ſuas, & accepit eos, & elevavit eos ſup. ſcapulas ſuas. Corb. Quemadmodum aquila protegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos conſidet, extendens alas ſuas, adſumpſit eos, & ſuſcepit eos ſuper, &c. Breviar. Moz. Quemadmodum aquila proteget nidum ſuum, deſuper pullos ſuos ſedens, extendit alas ſuas, & aſſumpſit eos, & ſuſcepit eos ſuper, &c. al. & accepit eos, & ſuſcepit. Græc. Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε, διεὶς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. Ambroſ. l. 5. Hexa. to. 1. col. 104. b. legit: Sicut aquila protegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos confidit, (cod. Vat. conſidit, edit. Rom. concupivit) & expandit alas ſuas, & adſumpſit eos, & ſuſcepit ſuper ſcapulas ſuas. At l. 2. de interp. Dav. c. 5. to. 1. col. 645. f. Extendens alas ſuas, adſumpſit eos, & ſuſcepit eos ſuper, &c. ut ſup. Hieron. in Iſai. 66. to. 3. col. 503. e. Sicut aquila protegit nidum ſuum, & pullos ſuos deſideravit, expandens alas ſuſcepit eos, & portavit in humeris ſuis: & in Matth. 24. to. 4. col. 113. d. Sicut aquila protegit..... & ſuper pullos ſuos deſideravit, expandens alas ſuas ſuſcepit, & tulit ſuper pennas ſuas. S. Petr. Chryſol. ſer. 170. col. 974. b. Sicut aquila protegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos confidit, ſic extendens alas ſuas, accepit eos, & ſuſcepit eos ſuper ſcapulas ſuas.

℣. 12. Ita ferunt Pſalt. Corb. Sorbon. & Rom. ad verbum; Rem. verò, Deus ſolus docebat eos, &c. ut ſupra. Pſalt. S. Salab. Dominus ſolus docebat eos, &c. Breviar. Moz. Dominus ſolus deducebat, & non erat cum illo deus alienus. Græc. Κύριος μόνος ἦγεν αὐτοὺς, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, &c. ut ſup. Mſs. Alex. & Oxon. καὶ οὐκ ἦν, &c. Ambr. l. 5. Hex. to. 1. col. 104. b. Dominus ſolus ducebat eos. Fulgent. l. pro fide Cath. p. 536. Dominus ſolus deducebat eos, & non fuit cum illis deus alienus.

℣. 13. Pſalr. Rem. & Sorbon. 1. Adduxit eos in fortitudine terræ: cibavit eos naſcentiis agrorum, ſuxerunt, &c. ut in textu. Similiter habet Rom. Thomaſ. præter hoc, in fortitudinem terræ: ſic etiam Pſalt. Corb. & S. Salab. ſed hoc addit, cibavit eos naſcentias, &c. Corb. naſcentia. Sorbon. 2. Perduxit eos in virtute terræ: ſatiavit eos fructibus agrorum, ſuxerunt mel de petra, & oleum de ſolida petra. Mſ. Reg. Suec. Perduxit eos in virtute terræ: cibavit eos ex naſcentia agrorum, &c. ut in Rom. ſup. Breviar. Moz. Impoſuit in fortitudines terræ naſcentias agrorum: ſuggerunt mel de petra, & oleum de firmiſſima petra. Gr. Ἀνεβίβασεν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς γῆς· ἐψώμισεν αὐτοὺς γεννήματα ἀγρῶν, ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας, καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας. Arnob. de Deo trino, col. 213. Fluxit eis mel de petra, & oleum de ſolida petra.

℣. 14. Similiter habent Pſalt. Rem. & Rom. exceptis his, cum adipe renium (Rom. renum) tritici, & ſanguine. Pſalt. S. Salab. & Sorb. utrumque: Butyrum bonum, & lac ovium..... cum adipe renium tritici, & ſanguinem uvæ, &c. ut ſup. Sorbon. & ſanguine. Breviar. Moz. Butyrum bovum, & lac ovium..... cum adipe renum, frumentum, & ſanguinem uvæ, &c. Pſalt. Corb. Butyrum boum, & lac ovium, adipem agnorum & arietum, taurorum, cum adipe renium, tritico, & ſanguinem uvæ, &c. ut ſup. Gr. Βούτυρον βοῶν, καὶ γάλα προβάτων, μετὰ στέατος ἀρνῶν καὶ κριῶν, υἱῶν ταύρων καὶ τράγων, μετὰ στέατος νεφρῶν πυροῦ, (Mſ. Oxon. καὶ πυροῦ) καὶ αἷμα σταφυλῆς, &c. Auguſt. loc. 73. de Deut. to. 3. col. 370. c. cum adipe renum tritici, tum addit: Renes tritici..... velut interiora tritici, unde farina ejicitur. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel 238. h. bibit vinum. Pſalt. Sorb. ebibit vinum.

℣. 15. Pſalt. Rem. Sorbon. 1. & Rom. Et manducavit Jacob, & ſatiatus eſt, & recalcitravit dilectus: pinguis factus eſt, & incraſſavit, & dilatatus eſt, & dereliquit Deum, &c. ut ſup. Similiter habet Pſalt. S. Salab. excepto verbo, ſaturatus eſt, pro ſatiatus eſt; delet quoque &, poſt incraſſavit; paulòque poſt legit Dominum, non Deum. Pſalt. Corb. & Sorbon. 2. Et manducavit Jacob, & ſatiatus eſt, & recalcitravit dilectus: impinguatus eſt, & incraſſatus eſt, & dilatatus eſt, & dereliquit Deum, &c. ut ſup. Mſ. Reg. Suec. ſimiliter habet, ſatiatus eſt, paulò verò poſt, impinguavit..... & reliquit Dominum; cætera ut in Pſalt. Rom. Breviar. Moz. Et manducavit Jacob, & ſaturatus eſt, & recalcitravit dilectus: pinguis factus eſt, & dilatatus eſt, & derelinquit Deum, &c. ut ſup. Ita quoque in Græco, niſi quòd loco, pinguis factus eſt, & dilatatus eſt, &c. legitur, ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε, &c. extremò σωτῆρος αὐτοῦ, ſalvatore ſuo. Tertul. adv. Pſych. p. 984. a. ſic hab. Incraſſatus eſt dilectus, & pinguefactus, & dilatatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abſceſſit à Domino ſalutificatore ſuo. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel. 238. h. Et manducavit Jacob, & ſatiatus eſt, & calcitravit dilectus: pinguis factus eſt, & incraſſatus eſt, dilatatus eſt, & dereliquit Deum qui fecit eum, & receſſit à Deo ſalvatore ſuo. Hilar. in Pſ. 140. col. 540. a. Manducavit & bibit Jacob, & repletus eſt, & incraſſatus eſt, & calcitravit dilectus: & in Pſ. 5. col. 119. d. incraſſavit, & calcitravit. Ambroſ. l. de Joſ. c. 7. to. 1. col. 497. f. Impinguatus, & obeſus factus, & dilatatus eſt, & dereliquit eum qui fecit eum. Hier. in Ezech. 16. to. 3. col. 789. d. Et manducavit & bibit Jacob, & ſaturatus eſt, & incraſſatus, & calcitravit dilectus: & dereliquit Deum factorem ſuum; & infra, col. 806. e. Manducavit & bibit: & ſaturatus eſt, & impinguatus, & calcitravit dilectus. Similiter in Iſai. 28. col. 234. f. præter hæc, & bibit Jacob, ac recalcitravit; & epiſt. ad Fabiol. to. 2. col. 605. b. Impinguatus eſt, & incraſſatus, ac dilatatus, & recalcitravit dilectus: & oblitus eſt Dei ſalvatoris ſui; & l. 2. cont. Jovin. to. 4. part. 2. col. 208. b. Incraſſatus eſt & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitravit dilectus: & dereliquit Dominum qui fecerat eum, & abſceſſit à Deo ſalutari ſuo.

℣. 16. Sic habet Pſalt. Sorbon. 2. demto uno &, poſt

Versio antiqua.

Ex Mſ. S. Michael. nationibus ſuis * & exaſperaverunt me.

17. Sacrificaverunt dæmoniis & non Deo, diis quos non noverant : novi recentes * que venerunt, quos neſciebant patres eorum.

** Al. deeſt &*
** Al. deeſt que*

18. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Deum alentem te.

19. Et vidit Deus, & zelavit : & exacerbatus eſt per iram filiorum ſuorum & filiarum ſuarum.

20. Et dixit : Avertam faciem meam ab eis, & oſtendam quid erit eis in noviſſimo : quia generatio perverſa eſt, filii in quibus non eſt fides in ipſis.

21. Ipſi præzelaverunt me in non Deo, in ira concitaverunt me in ſimulacris ſuis : & ego zelabo eos in non gente, in gente inſenſata irritabo eos.

Vulgata nova.

in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.

17. Immolaverunt dæmoniis & non Deo, diis quos ignorabant : novi recenteſque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus eſt : quia provocaverunt eum filii ſui & filiæ.

20. Et ait : Abſcondam faciem meam ab eis, & conſiderabo noviſſima eorum : generatio enim perverſa eſt, & infideles filii.

21. Ipſi me provocaverunt in eo qui non erat Deus, & irritaverunt in vanitatibus ſuis : & ego provocabo eos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos.

Jer. 15. 14. *Rom.* 10. 19.

Notæ ad Versionem antiquam.

ſuis. Rem. verò & S. Salab. & Rom. Thomaſ. *Exacerbaverunt me in alienis, in abominat. ſuis concitaverunt me.* Similiter Sorbon. 1. addito *&*, poſt *alienis.* Mſ. Regin. Suec. *Exaſperaverunt me*, &c. ut in Rom. ſupra. Corb. *Exacerbaverunt me in alienis, in abominat. meis amaricaverunt me.* Breviar. Moz. *Et exacerbaverunt me in diis alienis, in abominat. ſuis in iram concitaverunt me.* Gr. Παρώξυνάν με ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἐν βδελύγμασιν αὐτῶν παρεπίκρανάν με. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel 238. h. *Exacerbaverunt me in diis alienis, in abominat. ſuis concitaverunt me.* Hieron. in Iſai. 57. to. 3. col. 418. a. *Irritaverunt me in diis alienis, & in abomination. ſuis ad iracundiam provocaverunt.* Similiter in Iſai. 65. col. 481. a. præter hoc, *ad amaritudinem provocaverunt.*

℣. 17. Concinit Mſ. Sorbon. 1. niſi quòd habet *dii*, pro *diis.* Concinunt etiam Rem. & S. Salab. & Rom. ſed legunt *diis*, Rem. *deos*; deinde hi tres, *quos non noverunt.* Similiter Corb. *deos quos non noverunt;* ſed addit : *nobis ſubitanei venerunt, quos neſcierunt patres eorum.* Sorb. 2. *Sacrificaverunt..... diis quos non noverant : novi ad præſens, quos neſciebant patres eorum.* Breviar. Moz. *Et ſacrificaverunt..... deos quos non noverunt : novi recenteſque venerunt, quos neſcierunt reges eorum.* Pſalt. S. Salab. delet *que*, poſt *recentes.* Similiter hab. Mſ. Reg. Suec. *recentes venerunt*, abſque medio *que.* Græc. priori textui favet ad verbum, & pro *recenteſque*, habet καὶ πρόσφατοι. Cyprian. cùm l. 1. Teſtim. cap. 1. p. 276. b. tum epiſt. ad Fortunat. p. 264. b. legit ut ſup. *Sacrificaverunt dæmoniis & non Deo.* Hieron. in Iſai. 57. to. 3. col. 418. a. & in Iſai. 65. col. 481. a. *Immolaverunt dæmoniis*, &c. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel 238. h. *Et ſacrificaverunt dæmoniis & non Deo, diis quos non noverant : novi recenteſque venerunt, quos non coluerunt patres ipſorum.*

℣. 18. Accedunt magno conſenſu Mſs. Rem. Corb. S. Salab. Sorb. 1. & Pſalt. Rom. Sorbon. verò 2. habet, *& oblitus es Deum qui nutrivit te.* Breviar. Moz. *& oblitus es qui enutrivit te.* Græc. καὶ ἐπελάθου Θεοῦ τοῦ τρέφοντός σε. Mſ. Reg. Suec. hab. *Dominum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Dominum alentem ſe.* Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 236. vel 238. h. *Deum qui te..... & oblitus es Domini creatoris tui.* Hieron. in Iſai. 10. to. 3. col. 90. f. *Dei nutritoris tui.*

℣. 19. Mſs. Rem. Sorbon. 1. S. Salab. & Rom. *Vidit Dominus, & zelatus eſt : & exacerbatus eſt propter iram filiorum ſuorum & filiarum.* Similiter Corb. niſi quòd habet, *& vidit.* Item Sorb. 2. *Et vidit Dom. & zelatus eſt*, &c. ſed infra, *præ ira filiorum ſuorum & filiarum.* Breviar. Moz. *Vidit Deus, & zelatus eſt : & exacerbatus eſt per iram filiorum ſuorum & filiarum.* Mſ. Reg. Suec. *Hoc vidit Dominus..... ſuper iram*, &c. Græc. Καὶ εἶδε Κύριος, καὶ ἐζήλωσε· καὶ παρωξύνθη δι' ὀργὴν υἱῶν αὐτοῦ καὶ θυγατέρων. Auct. l. de voc. Gent. l. 2. c. 18. col. 27. d. *Et vidit Dominus, & zelavit : & iratus eſt propter iram filiorum ſuorum & filiarum.*

℣. 20. Similiter habet Breviar. Moz. ſi excipiatur *natio*, loco *generatio.* Pſalt. Rem. *Et dixit : Avertam faciem meam ab eis, & oſtendam quid erit in noviſſimo : quia generatio prava & perverſa eſt, filii*, &c. ut ſup. Similiter in Pſalt. S. Salab. præter hoc, *oſtendam eis quid erit in.* Pſ. Roman. *Et dixit : Avertam..... & oſtendam quid erit eis in noviſſimo : quia generatio prava & perverſa, filii*, &c. Corb. *Et dixit : Avertam..... & oſtendam quid erit illis in noviſſimis diebus : quia natio prava & perverſa eſt, filii quibus*, &c. ut ſup. Similiter in Sorbon. 1. exceptis his : *in noviſſimis : quoniam generatio prava & perverſa eſt, filii in quibus*, &c. Sorbon. 2. hab. *in noviſſimis : quoniam generatio perverſa eſt, filii in quibus non eſt in eis fides in ipſis.* Mſ. Reg. Suec. *quid erit illis in noviſſimis diebus : quia natio prava & perverſa eſt, filii in quibus non eſt fides in eis.* Græcè, Καὶ εἶπεν· Ἀποστρέψω..... καὶ δείξω τί ἔσαι αὐτοῖς ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν· (in Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. deeſt ἡμερῶν) ὅτι γενεὰ ἐξεστραμμένη ἐστὶν, υἱοὶ οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 725. c. legit : *Avertam faciem meam ab eis, & monſtrabo quidquid illis in noviſſimis : quoniam genitura perverſa eſt, filii in quibus fides non eſt.* Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. col. 605. a. *generatio peſſima, filii ineruditi.* Aug. locut. 74. de Deut. to. 3. col. 370. d. *filii in quibus non eſt fides in eis.* Sic etiam habet Auct. op. imp. in Matth. hom. 30. col. 126. b.

℣. 21. Pſalt. Rem. Sorbon. 1. & S. Salab. *Ipſi in zelo compulerunt me, & non in Deo, in ira concitaverunt me in idolis ſuis : & ego in zelo* (Sorbon. 1. *& ego zelo*) *expellam eos & non in gentem, in gentem inſipientem irritabo eos.* Similiter habet Pſalt. Rom. Thomaſ. exceptis his, *in iram concitaverunt..... & non in gente, in gente inſipiente.* Breviar. Moz. *Ipſi in zelum concitaverunt me, & non in Deum, in ira concitaverunt me in idolis ſuis : & ego in ira concitabo eos & non in gentem, in gentem inſenſatam irritabo eos.* Mſ. Reg. Suec. *Immolaverunt me in idolis ſuis, & non Domino, in iram concitav. me in idolis ſuis : & ego zelabo eos in non gentem, in gente inſenſata*, &c. Mſ. Corb. *Æmulati ſunt me in idolum, & non in Deum, in iram concitaverunt me in idolis ſuis : & ego æmulabor eos non in gentem, in gentem ſtultam irritabo eos.* Sorbon. 2. *Ipſi zelaverunt me, & non Deum, exacerbaverunt me in idolis ſuis : & ego ad zelum irritabo eos & non in gentem, in gentem inſipientem irritabo eos.* Græc. Αὐτοὶ παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ Θεῷ, (Mſ. Oxon. θεοῖς) παρώξυνάν με (Mſs. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. παρώργισάν με) ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· κἀγὼ παραζηλώσω αὐτοὺς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 725. c. ſic legit : *Illi obæmulati ſunt me in non Deo, & provocaverunt me in iram in idolis ſuis : & ego obæmulabor eos in natione inſipienti, provocabo eos in iram.* Ambr. in Pſ. 36. to. 1. col. 779. e. *Ipſi excitaverunt me in æmulationem in non Deo, irritaverunt me in ſimulacris ſuis : ego autem excitabo eos in æmulationem in non gente, in natione inſipiente irritabo eos :* item infra, col. 780. a. *& ego in æmulationem eos excitabo in non gente.* Hieron. epiſt. ad Fabiol. to. 2. col. 605. a. *Ipſi ad æmulationem me provocaverunt in eo qui non erat Deus, irritaverunt me in ſculptilibus ſuis : & ego zelare hos faciam nationes, & contra gentem ſtultam irritabo eos :* & in Iſai. 43. to. 3. col. 320. c. *Ipſi me zelare fecerunt in eo qui non erat Deus, & irritaverunt me in idolis ſuis : & ego zelare eos faciam in gente quæ non eſt, & in gente ſtultiſſima irritabo illos :* & in Ezech. 8. col. 747. d. *Ipſi me provocaverunt ad zelum in eo qui non erat Deus : & ego provocabo eos ad zelum in gente quæ non eſt :* & in Jonæ 4. col. 1490. b. *Ipſi me irritaverunt in his qui non ſunt dii : & ego eos irritabo ſuper gente quæ non eſt, ſuper natione ſtulta eos ad iracundiam concitabo.* Auct. verò op. imp. in Matth. hom. 30. 126. b. *Ipſi in zelum compulerunt me in non Deum : & ego in zelum expellam eos in non gentem.* Item Auct. l. de voc. Gent. l. 2. c. 18. p. 27. d. *Ipſi in zelum compulerunt me in hoc quod non eſt Deus, irritaverunt me in idolis ſuis : & ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, ſu-*

VULGATA NOVA.

22. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit uſque ad inferni noviſſima: devorabitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet.

23. Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis.

24. Conſumentur fame, & devorabunt eos aves morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium.

25. Foris vaſtabit eos gladius, & intus pavor, juvenem ſimul ac virginem, lactentem cum homine ſene.

26. Dixi: Ubinam ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum diſtuli: ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum, & dicerent: Manus noſtra excelſa, & non Dominus, fecit hæc omnia.

28. Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia.

29. Utinam ſaperent, & intelligerent, ac noviſſima providerent? *Jer. 9. 12.*

30. Quo modo perſequatur unus mille, &

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. S. Michaël.

22. Quia ignis accenſus eſt ab ira mea, * & ardebit uſque ad inferos deorſum: comedet terram & naſcentia ejus, * uret fundamenta montium.

* *Al.* exardebit
* *In Mſ.* ſuper, *al.* uret

23. Congregabo in eis mala, & ſagittas * conſummabo in eos.

* *Al. add.* meas

24. * Tabeſcent fame, eſcâ avium, extenſione nervorum inſanabili: dentes beſtiarum mittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram.

* *Al.* tabeſcere.... & tenſione

25. Aforis ſine filiis faciet eos gladius, & in promptuariis timor, juvenis cum virgine, lactans cum ſtabilito ſene.

26. Dixi: Diſpergam illos: privabo autem ex hominibus memoriam eorum.

27. Niſi propter iram inimicorum, ne multo tempore ſuperſint: ut non conſentiant adverſarii, nec dicant: Manus noſtra excelſa, & non Dominus, fecit omnia hæc.

28. Quia gens perdito conſilio eſt, & non eſt in eis diſciplina.

29. Non ſapuerunt intelligere; hæc percipient in futuro tempore.

30. Quomodo * perſequitur unus mille, &

* *Al.* perſequetur;

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

per gente inſipiente irritabo eos.

℣. 22. Pſalt. Rem. & S. Salab. *Quia ignis exarſit ab ira mea, & ardebit uſque ad inferos deorſum: comedit terra naſcentias agrorum,* (S. Salab. *naſcentias eorum*) *concremavit fundamenta montium.* Similiter habet Sorbon. 1. præter hæc, *comedet..... agrorum, & concremabit.* Sorbon. 2. *Quia ignis exarſit ab ira mea, & exardeſcet uſque ad..... comedit terra naſcentia ejus, concremavit,* &c. ut ſupra. Corb. *Quia ignis exarſit ab ira mea, & ardebit uſque ad.... & conſumet terram & naſcentia ejus, concremavit,* &c. ut ſup. Sic etiam in Rom. Thomaſ. exceptis his: *comedet terram & naſcentias agrorum, & concremabit,* &c. Mſ. Reg. Suec. *manducabit terram & naſcentia ejus, conſummabit fundam.* &c. Breviar. Moz. *Quia ignis exarſit in ira mea, & exardeſcit uſque ad inferos deorſum: comedet terra naſcentias agrorum, & inflammant fundamenta montium.* Græc. Ὅτι πῦρ ἐκκέκαυται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου, καυθήσεται ἕως ᾅδου κάτω· καταφάγεται γῆν καὶ τὰ γεννήματα αὐτῆς, φλέξει θεμέλια ὀρέων. Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 483. c. *Ignis accenſus eſt de furore meo, & ardebit uſque ad infernum deorſum: devorabit terram & genimina ejus, comburet fundamenta montium:* at in Iſai. 14. col. 159. e. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, ardebit uſque ad infernum noviſſimum: devorabit terram & fundamenta ejus:* & in Mich. 6. col. 1539. a. *Ignis accenſus eſt ex furore meo, ardebit uſque ad inferos deorſum: devorabit terram & fundamenta ejus.*

℣. 23. Pſalt. Rem. Rom. & S. Salab. *Congeram in ipſis mala, & ſagittas meas conſummabo in eis.* Similiter hab. Corb. Sorbon. 1. Reg. Suec. & Breviar. Moz. præter hoc, *in illis mala.* Regin. Suec. *in eis mala.* Sorbon. 2. addit: *& ſagittæ meæ conſument eos.* Ita quoque legit Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 483. c. Græc. Συνάξω εἰς αὐτοὺς κακὰ, καὶ τὰ βέλη μου συμπολεμήσω εἰς αὐτούς. At in Mſs. Alex. & Ox. ac editt. Ald. & Compl. συντελέσω εἰς αὐτούς.

℣. 24. Pſalt. Rem. & Roman. *Tabeſcentes fame, & eſca erunt avium, & extenſio dorſi inſanabilis: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram.* Similiter habet Pſalt. S. Salab. niſi quòd tollit *&*, poſt *avium*, & habet *in eis*, poſt *immittam*, non *in eos*; ſic etiam Sorb. 1. ſed addit *&*, poſt *avium*, delet verò poſt *fame.* Corb. *Tabeſcentes fame, & eſcà avium, & retro tenſio nervorum inſanabilis: dentes beſtiarum inmittam in eis,* &c. ut ſup. Sorb. 2. *Tabeſcent fame, & eſcà avium, extenſio cervicis inſanabilis: dentes beſtiarum inmittam in eis, cum furore trahentes à terra.* Breviar. Moz. *Tabeſcent fame, & eſca avium erunt, & tenſio dorsûs inſanabilis eis: dentes beſtiarum immittam in eis, cum furore trahentium ſuper terram.* Mſ. Reg. Suec. *Tabeſcunt fame, & eſca avium erunt, extenſio nervorum inſanabilis: dentes beſtiarum immittam in eis, cum furore trahentium ſuper terra.* Græc. Τηκόμενοι λιμῷ, καὶ βρώσει ὀρνέων, καὶ ὀπισθότονος ἀνίατος· ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῶ εἰς αὐτοὺς, μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ γῆν.

℣. 25. Ita ferunt Pſalt. Rem. Corb. Sorb. 1. & Rom. præter unum *privabit*, pro *faciet*: ſic etiam Pſalt. S. Salab. niſi quòd hab. *privavit*, paulòque poſt, *& in promptuariis eorum timor*; deinde *juvenes cum virginis*, &c. vitiosè, pro *virgine*, vel *virginibus.* Mſ. Reg. Suec. *Aforis ſine filiis privabit eos gladius, & in promptuariis eorum erit timor, juvenis cum virgine,* &c. ut ſup. Sorbon. 2. *Aforis interficiam eos gladio, & in promptuariis timor, juvenem cum virgine, lactantem cum ſtabilito ſeniore.* Breviar. Moz. *Aforis interficiet natos eorum gladius,* &c. ut in cod. S. Mich. Græcè: Ἔξωθεν ἀτεκνώσει αὐτοὺς μάχαιρα, καὶ ἐκ τῶν ταμιείων φόβος, νεανίσκος σὺν παρθένῳ, θηλάζων μετὰ καθεστηκότος πρεσβύτου.

℣. 26. Ita Pſalt. Rem. Corb. Sorbon. 1. & Roman. ſic etiam Pſalt. S. Salab. niſi quòd ita ſcribit, *Dixit Dnus pergam eos*; ſed aperto mendo, pro *diſpergam*, niſi legas, *Dixit Dominus: Perdam eos.* Mſ. Reg. Suec. *Dixi: Perdam eos,* &c. Sorbon. 2. *Dixi: Diſperdam illos,* &c. ut ſup. Similiter habet Breviar. Moz. præter hoc, *ex omnibus*, pro *ex hominibus.* Græc. Εἶπα· Διασπερῶ αὐτούς· παύσω δὲ ἐξ ἀνθρώπων τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.

℣. 27. Pſalt. S. Salab. Rem. Corb. & Sorbon. 1. ſic habent: *Niſi propter iram inimicorum, ne longo* (Corb. *longe*) *tempore ſint ſuper terram: ne conſentiant* (Rem. *nec ſentiant*) *adverſarii, & dicant: Manus noſtra excelſa, & non Dominus,* (Sorbon. 1. *Deus*) *fecit hæc omnia.* Similiter Pſalt. Rom. *Ne longo tempore ſint ſuper terram: ne conſentiant adverſarii ejus, & dicant..... & non Deus,* &c. ut ſup. Mſ. Reg. Suec. *Ne longo tempore ſint ſuper terra: ne extollant ſe adverſarii eorum, & dicant..... & non Dominus,* &c. Sorbon. 2. *Ne longo tempore ſint: & ut conſentiant adverſarii, & non dicant,* &c. Breviar. Moz. *Niſi propter iram inimicorum tuorum, ut non ſint longo tempore ſuper terram: ut non conſentiant adverſarii, & dicant: Manus noſtra excelſa eſt, & non Deus,* &c. ut ſup. Gr. Εἰ μὴ διὰ ὀργὴν ἐχθρῶν, ἵνα μὴ μακροχρονίσωσι· ἵνα μὴ συνεπιθῶνται οἱ ὑπεναντίοι, μὴ εἴπωσιν· Ἡ χεὶρ..... καὶ οὐχὶ Κύριος, &c. ut ſup.

℣. 28. Ita Pſalt. Rem. Corb. & Sorb. 1. cum Mſ. Reg. Suec. at Sorbon. 2. S. Salab. & Roman. legunt: *Quia gens perdita conſilio eſt,* &c. ut ſup. Breviar. Moz. *Quia natio perditi conſilii eſt, & non eſt in eis* (Mſ. Corb. *in ipſis*) *diſciplina.* Græc. Ἔθνος (Mſs. Alex. & Oxon. cum edd. Ald. & Compl. Ὅτι ἔθνος) ἀπολωλεκὸς βουλήν ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἐπιστήμη.

℣. 29. Sic Pſalt. Rem. S. Salab. & Roman. Sic etiam Sorbon. 1. niſi quòd habet *preciperent*, loco *percipient*, ſed vitiosè. Mſ. Reg. Suec. *Percipient hæc in futuro tempore.* Sorbon. 2. *Non ſapuerunt intelligere; & perſequuntur hæc in futuro tempore.* Corb. *Non cogitaverunt intelligere hæc; ſuſcipiant in furore* (l. *futuro*) *tempore.* Brev. Moz. *Et non cogitaverunt intelligere; hæc percipient in futuro tempore.* Græc. Οὐκ ἐφρόνησαν συνιέναι· ταῦτα καταδεξάσθωσαν εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον.

℣. 30. Pſalt. Rem. Sorbon. 1. S. Salab. & Rom. *Quomodo perſequetur* (Salab. *perſequitur*, Rem. *perſequebatur*) *unus mille, & duo tranſmovebunt dena millia; niſi quia Dominus ſubdidit eos, & Deus tradidit illos?* Sorbon. 2.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. S. Michaël. duo movebunt dena millia ; si non Deus * pepulisset eos, & Dominus tradidisset eos ?

* *Al.* repulisset

31. Quoniam non sicut dii eorum Deus noster est : inimici autem nostri insensati.

32. Ex vinea enim Sodomorum, vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra : uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis ipsis.

33. Furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis.

34. Nonne hæc apud me congregata sunt, & signata sunt in thesauris meis ?

35. In die ultionis reddam illis in tempore, cùm lapsus fuerit pes eorum : quia prope est dies perditionis eorum, & præstò est parata vobis.

36. Quia judicabit Dominus populum suum, & in servis suis consolabitur : vidit enim * desolatos eos, & defectos in abductione, derelictos.

* *Al.* desolutos

37. Et dixit : Ubi sunt dii eorum, in quibus confidebant in ipsis ?

38. Quorum adipem sacrificiorum illorum ede-

VULGATA NOVA.

duo fugent decem millia ? nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos ?

31. Non enim est Deus noster ut dii eorum : & inimici nostri sunt judices.

32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ : uva eorum uva fellis, & botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.

34. Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis ?

35. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum : juxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.

Eccli. 28. 1. *Rom.* 12. 19. *Hebr.* 10. 30.

36. Judicabit Dominus populum suum, & in servis suis miserebitur : videbit quòd infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.

— 2. *Mach.* 7. 6.

37. Et dicet : Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam ?

Jer. 2. 28.

38. De quorum victimis comedebant adipes,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Quomodo persequitur..... & duo movebunt..... nisi quia Dominus subdidit eos, & Dominus tradidit illos ? Corb. *Quomodo persequetur..... & duo commoverunt multa millia ; nisi quod Dominus subdidit eos, & Dominus tradidit illos ?* Similiter Ms. Reg. Suec. exceptis his duobus, *persequitur*, & *commovebunt*. Breviar. Moz. *Quemadmodum persequitur unus mille, & duo commovebunt dena millia ; nisi quia Dominus subdidit eos, & tradidit eos ?* Græc. Πῶς διώξεται εἷς χιλίους, καὶ δύο μετακινήσουσι μυριάδας ; εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἀπέδοτο αὐτοὺς, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτούς ;

℣. 31. Psalt. Rem. S. Salab. Sorbon. ambo, Mozarab. & Roman. *Quia non est Deus noster sicut dii illorum : inimici autem*, &c. ut sup. Corb. *Quia non sicut Dominus Deus noster dii illorum*, &c. ut sup. Ms. Reg. Suec. *Quoniam non Deus noster sicut..... inimici autem Domini insensati.* Græc. Ὅτι οὐκ εἰσὶν (Ms. Alex. ἔστιν) ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν οἱ θεοὶ αὐτῶν, &c. ut in Lat. In edit. Ald. Ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν ὡς οἱ θεοὶ, &c. In Compl. Οὐ γὰρ εἰσὶν οἱ θεοὶ αὐτῶν ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, &c. Hieron. in Zach. 5. to. 3. col. 1730. e. ultima sic habet : *Inimici nostri insipientes.* Vigil. Taps. l. 5. de Trin. p. 245. b. *Inimici autem nostri insensati*, Gr. ἀνόητοι.

℣. 32. Ita ferunt Psalt. Rem. Sorbon. 1. Moz. Reg. Suec. & Roman. nisi quòd habent *& botrus*, præter Moz. in quo deest *&*, legitur verò *felix*, loco *fellis*, sed aperto mendo. In Sorb. 1. deest *enim*, ante *Sodomorum*. In Corb. sic : *Ex vinea enim Sodomorum, vitis eorum est, & propago*, &c. ut in textu, præter ult. *ipsius*, pro *ipsis*. Ms. Reg. Suec. *in idipsis.* Ita quoque in Psalt. S. Salab. sed absque *est*, post *vitis eorum.* In Sorbon. 2. *De vite enim Sodomorum, vitis eorum, & sarmenta eorum ex Gomorrha : uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis in eis.* Gr. Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων, ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόῤῥας· σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς. Ambros. l. de Elia & jejun. c. 14. to. 1. col. 551. e. legit : *De vinea Sodomæ, vinum eorum, & vitis eorum, vitis Gomorrhæ : uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis in ipsis.* Hieron. in Isai. 16. to. 3. col. 172. c. *De vinea enim Sodomorum, vinea eorum, & propago eorum de Gomorra :* similiter in Sophon. 1. col. 1654. c. Item in Zach. 5. col. 1730. e. excepto uno, *de Gomorris ;* tum addit : *Uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis eis.* Rufin. in Symb. col. 183. b. *Ex vineis* (ed. Compl. ἀμπέλων) *Sodomorum, vitis eorum, & palmes eorum de Gomorris : uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis ipsis.* Vigil. Taps. l. 5. de Trin. p. 245. b. *De vinea enim Sodomorum, vitis eorum, & propago eorum de Gomorrha : uva eorum uva fellis, & botrus eorum botrus amaritudinis.* Cæsar. Arelat. homil. 31. *Ex vinea Sodomorum, vinum eorum, & vites eorum ex Gomorra : uva eorum uva fellis, & botrus amaritud. in ipsis.* Anecdot. Marten. to. 5. col. 16. c. *De vinea Sodomorum, vinea eorum, & propago eorum ex Gomorra : uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis.*

℣. 33. Similiter habent Psalt. Rem. Corb. S. Salab. & Roman. sic etiam Mozarab. & Reg. Suec. cum Vigil. Taps. l. 5. de Trin. p. 245. b. præter hoc, *ira draconum.* Sorbon. ambo, *Fel draconum vinum eorum, & furor aspidum* (Sorb. 2. *aspidis*) *insanabilis.* Græc. Θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος. Ambros. l. de Elia & jejun. cap. 14. col. 551. d. legit : *Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis.* Similiter Hieron. in Isai. 24. to. 3. col. 209. b. & in Ose. 7. col. 1281. b. & in Sophon. 1. col. 1654. c. & in ep. ad Ephes. l. 3. to. 4. col. 386. f. 387. a. præter hoc, *& furor aspidum*, ut sup. in textu : at in Zach. 5. col. 1730. e. legit, *aspidis.* S. Paulin. epist. 43. p. 261. b. *Uva eorum amaritudinis, & ira draconum insanabilis vinum eorum.* Anecdot. Marten. to. 5. col. 16. c. *Ira draconum vinum eorum, ira aspidum insanabilis.*

℣. 34. Psalt. Rem. Sorbon. 1. & S. Salab. *Nonne hæc congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis ?* Similiter in Corb. exceptis his, *& signata sunt apud me in.* In Sorbon. 2. *Nonne hæc omnia congregata sunt apud me, & signata sunt in*, &c. ut sup. sic etiam in Romano Thomas. deleto ultimo *sunt.* In Græco : Οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοὶ, καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς, &c.

℣. 35. Psalt. Rem. S. Salab. & Roman. *In die ultionis reddam illis in tempore, quo lapsus fuerit pes eorum : quia prope est dies perditionis eorum, & hæc sunt parata vobis.* Similiter in Sorbon. 1. excepto uno *erit*, pro *hæc sunt.* In Sorbon. 2. *In die ultionis retribuam illis in tempore, cùm lapsus fuerit pes eorum : quoniam prope est dies perditionis eorum, & erunt parata vobis.* In Ms. Reg. Suec. *In die judicii retribuam illis in tempore, cùm lapsus fuerit pes eorum : quoniam prope est dies perditionis eorum, & adveniet parata illis.* In Breviar. Moz. *In diem judicii reddam in tempore, cùm titubaverit pes eorum : quia prope est dies perditionis eorum, & advenient parata illis.* Itidem in Corb. præter hæc, *lapsus fuerit*, pro *titubaverit*, & *vobis*, pro *illis.* In Græco : Ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. addit ἐν καιρῷ) ὅταν σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν· ὅτι ἐγγὺς ἡμέρα ἀπωλείας αὐτοῖς, (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. αὐτῶν) καὶ πάρεστιν ἕτοιμα ὑμῖν.

℣. 36. Sic habet Psalt. Rem. exceptis his : *Vidit enim eos fatigatos, & defectos, in abductione dissolutos.* Similiter Sorbon. 1. Roman. & S. Salab. præter hoc, *& dissolutos.* Corb. *Vidit enim fatigatos eos, & defectos in abductione.* Mozarab. *Vidit enim eos fatigatos, & defectos in obductione, & dissolutos.* Sorbon. 2. *Vidit enim eos dissolutos, & fatigatos, & defectos in abductionem, & dissolutos.* Gr. Εἶδε γὰρ παραλελυμένους αὐτοὺς, καὶ ἐκλελοιπότας ἐν ἐπαγωγῇ, καὶ παρειμένους· priora verò ut in Lat. supra ; quibus favent Mss. codd. prædicti, nec non Hilar. in Ps. 68. col. 224. d. ac in Ps. 134. 479. b. & Aug. locut. 75. de Deut. col. 370. d.

℣. 37. Similiter habet Psalt. Corb. sicut etiam Rom. addito *nunc*, post *dixit.* In Rem. verò sic : *Et dixi : Ubi sunt nunc dii illorum, in quibus confidebatis in ipsis ?* Similiter in Sorb. 1. præter hoc, *& dixit.* Item in Psalt. S. Salab. sed absque seq. *nunc.* In Sorbon. 2. *Et dixit Dominus : Ubi sunt dii eorum, in quibus confidebatis in eis ?* In Ms. Reg. Suec. *Et dixi : Nunc ubi sunt dii vestri, in quibus confidebatis in ipsis ?* In Breviar. Mozar. *Et dixit : Ubi sunt dii tui Israel, in quibus confidebas in ipsis ?* In Græco : Καὶ εἶπε Κύριος· Ποῦ εἰσιν οἱ θεοὶ αὐτῶν, ἐφ' οἷς ἐπεποίθεισαν ἐπ' αὐτοῖς ; Apud Aug. locut. 76. de Deut. col. 370. e. *Ubi sunt dii eorum, in quibus fidebant in ipsis ?*

℣. 38. Ita ferunt Psalt. Rem. S. Salab. & Roman. nisi

VULGATA NOVA.

& bibebant vinum libaminum : ſurgant, & opitulentur vobis, & in neceſſitate vos protegant.

39. Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me : ego occidam, & ego vivere faciam : percutiam, & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſit eruere.

40. Levabo ad cœlum manum meam, & dicam : Vivo ego in æternum.

41. Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit judicium manus mea : reddam ultionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

42. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus devorabit carnes, de cruore occiſorum, & de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. Laudate gentes populum ejus, quia ſanguinem ſervorum ſuorum ulciſcetur : & vindictam retribuet in hoſtes eorum, & propitius erit terræ populi ſui.

1. Reg. 2. 6. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13. Job. 10. 7. Sap. 16. 15.

2. Mac. 7. 6.

VERSIO ANTIQUA.

batis, & bibebatis vinum * libationis eorum : ſurgant, & adjuvent vos, & fiant vobis protectores.

39. Videte, videte quoniam ego ſum, & non eſt Deus præter me : ego occidam, & vivere faciam : percutiam, & ego ſanabo, & non eſt qui eripiat de manibus meis.

40. Quia tollam in cœlum manum meam, & jurabo per dexteram meam, & dicam : Vivo ego in æternum.

41. Quia exacuam ſicut fulgur gladium meum, & continebit judicium manus mea : & retribuam judicium inimicis, & his qui oderunt reddam.

42. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus manducabit carnes, à ſanguine vulneratorum, & captivitatis, à capite principum inimicorum.

43. Lætamini cœli cum eo, & adoremini eum omnes angeli Dei : lætamini gentes cum populo ejus, & confirment eum omnes angeli, Dei filii : quoniam ſanguis filiorum ejus defendetur : & defendet, & retribuet judicium inimicis, & his qui oderunt reddet ; & emundabit Dominus terram populi ſui.

Ex Mſ. S. Michael.
* Al. libationum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quòd tollunt *illorum*, poſt *ſacrificiorum* ; paulòque poſt habent, *exſurgant nunc*, pro *ſurgant*. Item Sorb. 1. delet *illorum*, ſed habet, *libationum eorum : exſurgant & nunc*, &c. Sorbon. 2. *Quorum adipem ſacrificiorum eorum edebatis, & bibebatis vinum libationum eorum : ſurgant nunc*, &c. Corb. *Quorum adipem ſacrificiorum manducabatis, & bibebatis vinum libationum eorum : ſurgant &*, &c. Mſ. Reg. Suec. *Quorum adipe hoſtiarum edebatis, & bibebatis vinum libationis eorum : ſurgant nunc*, &c. Mozarab. *De quorum adipe ſacrificiorum edebatis, & bibebatis vinum libationum eorum : exſurgant nunc &*, &c. Græc. Ὧν τὸ ςέαρ τῶν θυσιῶν αὐτῶν ἠσθίετε, καὶ ἐπίνετε τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν αὐτῶν· ἀναςήτωσαν, καὶ, &c. ut ſup.

℣. 39. Sic habent Mſs. Sorbon. ambo, præter hoc, *& non eſt alius Deus præter me*. Rem. S Salab. & Rom. *Videte, videte quoniam ego ſum Deus, & non eſt alius præter me*, &c. ut ſup. Similiter Corb. & Mozarab. excepta voce *Dominus*, loco *Deus*. Mſ. Reg. Suec. *Videte, videte quoniam ego ſum Deus, & non eſt alius Deus præter me : ego..... & ego*, &c. Græc. Ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔςι Θεὸς πλὴν ἐμοῦ· ἐγὼ ἀποκτενῶ, (Mſ. Alex. ἀποκτενῶ) &c. ut in Lat. Cypr. l. de exhortat. mart. p. 264. a. & Jul. Firm. l. de errore falſar. relig. col. 176. *Videte, videte quoniam ego ſum, & non eſt Deus præter me : ego interimam, & vivere faciam : percutiam, & ego ſanabo*, &c. ut ſup. Hilar. in Pſ. 68. col. 226. d. *Videte, videte quoniam ego ſum, & non eſt Deus præter me : ego interimam, & ego vivificabo : percutiam, & ego ſanabo* : & l. 4. & 5. de Trin. col. 846. e. 850. f. 875. c. 876. c. *Videte, videte quoniam ego ſum Dominus*, (al. *Deus*) *& non eſt Deus præter me* ; & in Pſ. 59. col. 137. b. *Ego occidam, & ego ſanabo.* Fulgent. ep. 12. p. 219. *Videte quoniam ego ſum Deus, & non eſt alius præter me.* Itidem l. de Incarn. p. 416. & l. pro fide cath. p. 536. geminato verbo, *videte*. Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 697. c. *Ego percutiam, & ego ſanabo : ego occidam, & ego vivificabo* ; vide etiam l. 2. p. 649. b. & l. de reſur. carn. p. 570. a. Lib. verò de fug. in perſecut. p. 970. a. legit : *Ego percutiam, & ſanabo : ego vivificabo, & mortificabo* : & l. 5. contra Marc. p. 793. b. *Ego occidam, & ego vivificabo : percutiam, & ſanabo.* Similiter Ambroſ. in Pſ. 38. 40. 43. & 118. to. 1. col. 855. e. 879. d. 895. a. 1086. f. &c. *Percutiam, & ſanabo* : ultimo tantùm loco addit *ego*. Hieron. denique in Iſai. 6. to. 3. col. 66. a. *Ego occidam, & ego vivificabo : & percutiam, & ego ſanabo.* Item in Iſai. 50. col. 360. f. ſed abſque *&*, ante *percutiam* : at in ep. ad Epheſ. l. 2. to. 4. col. 371. a. *Ego enim occido, & ego vivifico.*

℣. 40. Concinunt Mſs. codd. præd. ad verbum, præter unum Corb. qui habet, *qui tollat*, pro *quia tollam*. Mſ. Reg. Suec. *quia extollam*, &c. ut ſupra. Græc. Ὅτι ἀρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρά μου, καὶ ὀμοῦμαι τὴν δεξιάν μου, (Mſ. Ox. cum editt. Ald. & Compl. τῇ δεξιᾷ μου,) καὶ ἐρῶ· Ζῶ ἐγὼ εἰς τὸν αἰῶνα. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 732. b. ſic legit : *Vivo ego, dicit Dominus, quia extollam in cœlum manum meam, & jurabo per dexteram meam, & dicam : Vivo ego in æternum.* Aug. locut. 77. de Deut. col. 370. e. *Et jurabo dexteram meam, id eſt*, inquit, *per dexteram meam.*

℣. 41. Pſalt. Rem. & Rom. *Quia exacuam velut fulgur gladium meum, & aget judicium manus mea : & retribuam judicium inimicis*, (Roman. *de inimicis*) *& his qui oderunt me reddam.* Itidem Sorbon. 1. præter unum *exacuerunt*, pro *exacuam*. Mſ. Reg. Suec. *Quia exacuam ut fulgur..... & continebit judicium manus mea.* Pſalt. S. Salab. *Quia exacuam velut fulgor gladium meum, & ut judicium manus mea : & retribuam judicium inimicis, & his qui oderunt me reddam.* Corb. *Quia exacuam ſicut fulgur gladium meum, & ſuſcipiet judicium manus mea : & reddam judicium inimicis, in his qui oderunt me reddam.* Similiter in Sorbon. 2. exceptis his, *& retribuam judicium inimicis, & odientibus reddam.* Breviar. Mozarab. ſic : *Quia exacuam ſicut fulgur gladium meum, & ſagittas meas conſummabo in eis : & ſuſcipiet manus mea judicium, & reddam judicium inimicis, & odientibus me retribuam.* Græc. Ὅτι παροξυνῶ ὡς ἀςραπὴν τὴν..... καὶ ἀνθέξεται κρίματος ἡ χείρ μου· καὶ ἀποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦσί με ἀνταποδώσω. Auguſt. l. 1. cont. Adverſar. Leg. to. 8. col. 565. a. *Exacuam ſicut fulgur gladium meum.* Vigil. Tapſ. l. contra Varimad. p. 732. b. *Quia exacuo velut fulgur gladium meum, & detinebit judicium manus mea : & eis qui oderunt me reddam.*

℣. 42. Sic habent Pſalt. Mozar. Rem. S. Salab. Corb. Sorbon. 1. & Roman. præter ſeqq. nempe, *meas in ſanguine*, loco *meas ſanguine*, (Moz. tamen delet *in*, cum Sorbon. 1.) item infra, *captivitate à capite*, loco *captivitatis à capite* ; Moz. habet, *captivitates à capite*, S. Salab. *à captivitate capita*, Corb. *captivitatis à capite*, ut ſup. Sorbon. 2. *Inebriabo ſagittas meas à ſanguine..... & captivitatis, capita*, &c. Græc. Μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ' αἵματος..... ἀφ' αἵματος τραυματιῶν, καὶ αἰχμαλωσίας ἀπὸ κεφαλῆς, &c. ut ſup. Hieron. in Iſai. 65. to. 3. col. 487. a. ſimiliter : *Inebriabo ſagittas meas in ſanguine, & gladius meus comedet carnes vulneratorum.* Auguſt. l. 1. cont. Adverſar. Leg. to. 8. col. 565. a. *Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus manducabit carnes, de ſanguine vulneratorum.*

℣. 43. Pſalt. præd. ſimiliter habent, exceptis nonnullis levibus ; nempe Rem. & Rom. ferunt : *Lætamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum..... lætamini gentes ſimul cum populo ejus, & confirment eum omnes filii Dei : quia..... & retribuet judicium inimicis*, (Rom. *de inimicis*) *& his qui oderunt eum*, (Rom. delet *eum*) &c. his duobus accinit Pſalt. S. Salab. niſi quòd in fine habet : *Quia ſanguis filiorum ejus defenditur, & defendit : & retribuam judicium inimicis, & his qui oderunt me reddam, & mundabit Dominus*, &c. Breviar. Moz. ſic : *Lætamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum omnes angeli ejus : lætamini gentes ſimul cum..... & confirment eum omnes filii Dei : quia ſanguis filiorum ejus defendetur : & defendet, & red-*

VULGATA NOVA.

44. Venit ergo Moyses, & locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse & Josue filius Nun.

45. Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israël:

46. & dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire & facere, & implere universa quæ scripta sunt legis hujus:

47. quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredimini possidendam.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Capitul. CLII. *sup.* 48... dixit Dominus ad Moysen.....	48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens:
49. Ascende in montem Abarim..... & morere ibi.	49. Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Jericho: & vide terram Chanaam, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, & morere in monte.

VULGATA NOVA.

Num. 20. 26. & 27. 13.

50. Quem conscendens jungêris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis:

Num. 20. 12. & 27. 14.

51. quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israël, ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israël.

52. E contra videbis terram, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

VERSIO ANTIQUA: 51..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

det judicium inimicis, & odientibus se retribuet, & mundabit Dominus, &c. ut sup. Corb. *Lætamini cæli simul cum eo, & adorent eum omnes filii Dei: lætamini gentes cum populo ejus, & confirment eum omnes angeli Dei: quia sanguis filiorum ejus defendetur: & defendet, & reddet judicium inimicis, & odientibus eum reddet, & mundabit Dominus terram plebis suæ.* Ms. Reg. Suec. *Lætamini gentes cum plebe ejus, & confirment eum omnes filii Dei: quoniam sanguis filior. ejus defenditur..... & retribuet judicium inimicis, & his qui oderunt eum reddet.* Similiter in Sorb. 1. præter ista: *Lætamini gentes simul cum populo ejus... quia sanguis..... & his qui oderunt me reddet.* Sorbon. 2. *Lætamini gentes cum populo ejus, & confirment eum omnes angeli Dei: quia filiorum ejus sanguis defenditur: & defendet, & retribuam judicium inimicis, & odientibus me reddam, & emundabit Dominus,* &c. ut sup. Græc. Εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι (Ms. Alex. υἱοὶ) Θεοῦ· εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ Θεοῦ· (Mss. Alex. & Oxon. ἐνισχυσάτωσαν αὐτοὺς πάντες ἄγγελοι Θεοῦ) ὅτι τὸ αἷμα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐκδικᾶται, (Ms. Alex. ἐκδικεῖται) καὶ ἐκδικήσει, καὶ ἀνταποδώσει δίκην τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἀνταποδώσει, καὶ ἐκκαθαριεῖ Κύριος, &c. ut sup. Hilar. l. 4. de Trin. col. 846. e. legit: *Lætamini cæli simul cum eo, & adorent eum omnes filii Dei: lætamini gentes cum populo ejus, & honorificent eum omnes angeli Dei.* Item l. 5. col. 875. d. *Lætamini gentes simul cum eo: lætamini gentes cum plebe ejus:* at in Ps. 67. col. 192. c. *Jucundamini cæli simul cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei: jucundamini gentes cum populo ejus, & consortent eos omnes filii Dei.* Hieron. in Isai. 51. to. 3. col. 366. c. & in Ose. 2. col. 1252. c. *Lætamini gentes cum populo ejus:* item in Isai. 26. col. 225. e. addit: *Sanguis filiorum ejus vindicabitur: & ulciscetur, & retribuet vindictam inimicis.* August. locut. 78. de Deut. to. 3. col. 370. e. *Lætamini simul cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei:* tum sic pergit: *Alii codices habent:* Et adorent eum omnes filii Dei: *filios autem Dei dictos, qui angeli sunt in cælis, non facilè in Scripturis sanctis invenitur.* Vid. inf. Hebr. 1. 6.

℣. 48. Gr. Καὶ ἐλάλησε, &c. ut in Lat.

℣. 49. Ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀβαρὶμ..... καὶ τελεύτα ἐν τῷ ὄρει. Hilar. in Ps. 52. col. 87. c. *Ascende in montem, & morere.*

℣. 51. Huic respondet quod Hilar. ait in Ps. 52. col. 87. c. Moysi dictum: *Quia non glorificasti me in aquis contradictionis, ascende in montem, & morere.* Græc. Ὅτι ἠπειθήσατε τῷ ῥήματί μου ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀντιλογίας..... διότι οὐχ ἡγιάσατέ με ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ.

CAPUT XXXIII.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 56. *in Deut. t.* 3. 578. *e.* 1. ET hæc benedictio, quam benedixit Moyses, homo Dei, filios Israël, priusquam defungeretur.	1. HÆc est benedictio, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam.
2. Et dixit: Dominus ex Sina venit, & alluxit ex Seir nobis: festinavit ex monte Pharan cum multis millibus Cades. Ad dexteram ejus angeli cum eo.	2. Et ait: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.
3. Et pepercit populo suo: & omnes sanctificati sub manus tuas, & hi sub te sunt.	3. Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: & qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. *Sap.* 3. 1.
4. Et accepit de verbis ipsius legem, quam mandavit nobis Moyses, hæreditatem congregationibus Jacob.	4. Legem præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Jacob.
5. Et erit in dilecto princeps, congregatis principibus populorum, simul tribubus Israël.	5. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israël.
Ambr. de bened. Patr. c. 3. *t.* 1. 517. *f.* 6. Vivat Ruben, & non moriatur, & sit multus in numero.	6. Vivat Ruben, & non moriatur, & sit parvus in numero.
	7. Hæc est Judæ benedictio: Audi Domine

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco, nisi excipias extremum, πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, *ante finem,* seu *mortem ejus,* loco *priusquam defungeretur,* quod idem valet.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, præter seqq. καὶ κατέσπευσεν, *& festinavit,* paulòque post, σὺν μυριάσι, *cum decem millibus,* pro *multis millibus,* & ἐκ δεξιῶν, *à dextris,* loco *ad dexteram.*

℣℣. 3. 4. 5. Similia prorsus leguntur Græcè.

℣. 6. Ita Græcè ad verbum. Similiter apud Hilar. in Ps. 51. col. 77. c. *Vivat Ruben, & non moriatur.*

VULGATA NOVA.

vocem Judæ, & ad populum suum introduc eum: manus ejus pugnabunt pro eo, & adjutor illius contra adversarios ejus erit.

8. Levi quoque ait: Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad aquas contradictionis.

Exod. 32. 27. Lev. 10. 5.

9. Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos; & fratribus suis: Ignoro vos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt,

10. judicia tua ô Jacob, & legem tuam ô Israël: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum.

11. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus: & qui oderunt eum, non consurgant.

12. Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

13. Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis cœli, & rore, atque abysso subjacente.

14. De pomis fructuum solis ac lunæ:

15. de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum:

Exod. 3. 2.

16. & de frugibus terræ, & de plenitudine ejus. Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, & super verticem nazaræi inter fratres suos.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 1. offic. t. 2. 69. b. 70. a. b.

8..... Date Levi viros ejus, date Levi manifestos ejus, date Levi sortem suffragii sui, & veritatem ejus viro sancto, quem tentaverunt in tentationibus, maledixerunt super aquam contradictionis.

9. Qui dicit patri suo, & matri: Non novi te: & fratres suos non cognovit, & filios suos abdicavit. Hic custodit verba tua, & testamentum tuum observavit.

11. Benedic Domine virtutem ipsius, opera manuum ejus suscipe.....

Ambr. de ben. Patr. c. 12. t. 1. 530. e.

12. Benjamin dixit: Dilectus à Domino habitabit fidens: & Deus obumbrabit super eum omnibus diebus, & inter humeros requiescet dilectus à Domino.

Ibid. c. 11. 528. e.

13..... Joseph..... A benedictione Domini terra ejus, à finibus cœli, & à rore, & ab abyssis fontium deorsum:

14. & secundùm horam factum solis cursum, & à convenientibus mensibus:

15. & à vertice montium ab initio, & à vertice collium æternorum:

16. & ad horam terræ plenitudinis. Et ab eo qui visus est in rubo, veniat super caput Joseph benedictio, & super verticem ipsius, honorificus sit inter fratres.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. In Græco simpliciter: *Καὶ τῷ Λευὶ εἶπε· Δότε Λευὶ δήλους αὐτοῦ*, *Et Levi dixit: Date Levi manifestos ejus;* deinde sic: *καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ, ὃν ἐπείρασαν αὐτὸν ἐν πείρᾳ, ἐλοιδόρησαν αὐτὸν*, &c. ut sup. *& veritatem ejus viro sancto, quem tentaverunt eum in tentatione, conviciati sunt ei super*, &c. vel *jurgati sunt in eum super*, &c. omissis his, *Date Levi viros ejus*, & *date Levi sortem suffragii sui.* Ambros. tamen in Ps. 118. to. 1. col. 1045. a. rursus habet: *Date Levi viros ejus, date Levi manifestos ejus;* at lib. de exhort. virg. to. 2. col. 286. e. legisse videtur, *veros ejus*, non *viros*, renitentibus tamen Mss. codd. qui omnes constanter ferunt, *viros*, non *veros;* sed hanc lectionem, *veros ejus*, admittendam esse saltem eò loci, satis indicant verba proximè addita ab Ambrosio: *Quid tam verum*, paulòque post, *illud enim verum.* Non idem tamen affirmandum crediderim de loco altero lib. offic. col. 70. b. ubi editt. omnes corrigunt *veros*, spreta auctoritate Manuscriptorum codd. qui habent *viros;* illic enim legendum esse *viros*, non *veros*, probant ista, quæ subjungit Ambros. ibid. *Illi ergo viri ejus, & manifesti ejus, qui nihil in corde doli habeant*, &c. Porro utraque lectio, sive *veros*, sive *viros*, admitti facilè potuit ab Ambrosio diversis in locis pro varietate codicum sui temporis: atque etiam l. de exhortat. virg. col. 286. a. nunc legitur: *Date Levi veros ejus, date Levi sortes ejus.* Consulendæ sunt notæ novæ edit. ad utrumque locum citat. supra. Rursum Ambros. epist. 15. col. 821. e. legit: *Date Levi manifestos ejus, & veritatem suam viro sancto:* & ep. 81. col. 1099. f. *Date Levi cleros ejus:* & l. de bened. Patr. c. 3. col. 517. f. *Date Levi sortem suffragii sui, & veritatem ejus viro sancto.* Hieron. in Malach. 2. to. 3. col. 1818. b. *Date Levi doctrinam ejus, & veritatem viro justo.*

℣. 9. Idem Ambros. epist. 15. to. 2. col. 822. a. legit: *Dixit patri suo, & matri suæ: Non vidi te.* Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 8. p. 237. b. sic: *Qui dicit patri suo, & matri suæ: Non novi te: & fratres suos non agnovit, & filios suos abdicavit. Custodivit præcepta tua, & testamentum tuum servavit.* Cypr. de orat. Dom. p. 206. b. & epist. ad Fortunat. p. 265. c. *Qui dicunt patri, & matri: Non novi te: & filios suos non agnoverunt. Hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum servaverunt:* similiter l. de opere & eleem. p. 242. b. excepto uno, *aut matri.* August. l. cont. Adim. to. 8. col. 117. e. *Qui dicit patri, aut matri: Non novi vos: & qui filios suos non agnoscit. Ipse autem cognovit testamentum tuum.* Auct. l. de promiss. part. 2. c. 4. col. 128. e. *Qui dicit patri suo, & matri suæ: Nescio vos; & fratribus suis: Ignoro illos: & filios tuos oderunt. Ii testamentum tuum servabunt.* Philastr. Brix. p. 723. e. *Qui dixerunt patri, & matri: Non novimus vos: isti custodierunt mandatum meum?* Græc. *Ὁ λέγων τῷ πατρὶ, καὶ τῇ μητρί* (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. *τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ*) *Οὐχ ἑώρακά σε· καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπέγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀπέγνω.* (edit. Compl. *οὐκ ἔγνω.*) *Ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου, καὶ τὴν διαθήκην σου διετήρησε.*

℣. 11. Ad verbum è Græco, nisi excipias, *virtutem ipsius*, pro quo, *τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ*, *fortitudinem ejus;* deinde sequitur, *καὶ τὰ ἔργα*, &c.

℣. 12. Græcè: *Καὶ τῷ Βενιαμὶν εἶπεν· Ἠγαπημένος ὑπὸ Κυρίου κατασκηνώσει πεποιθώς· καὶ ὁ Θεὸς σκιάζει ἐπ' αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας, καὶ ἀναμέσον τῶν ὤμων αὐτοῦ κατέπαυσε·* non sequitur autem, *dilectus à Domino*, quod fortè non repetivit Ambros. nisi explicationis gratiâ.

℣. 13. Græc. initio habet: *Καὶ τῷ Ἰωσὴφ εἶπεν·* deinde ut in Lat. sup. hoc excepto, *ἀπὸ ὡρῶν οὐρανοῦ καὶ δρόσου*, quod Nobilius vertit, *à fructibus cœli & rore: ἀπὸ ὡρῶν*, inquit, *dictio Hebræa, quæ significat delicias, & delicatos fructus; ὧρος*, propriè *annus, tempus*, & *ἀπὸ ὡρῶν*, velut *ab annuis fructibus:* Ambros. verò legisse videtur *ἀπὸ ὅρων*, ut nunc etiam exstat in edit. Ald. in Ms. quoque Alex. *ἀπὸ ὀρέων.* Addit Ambros. ibid. *Benedictionis hujus prærogativa defertur à summitate cœli usque ad extremum terræ.*

℣. 14. In Græco sic: *Καὶ καθ' ὥραν γεννημάτων ἡλίου τροπῶν*, Nobil. *Et à fructibus secundùm horam solis conversionum; καθ' ὥραν* autem, hic sumi potest pro *tempestivis:* Græc. addit: *καὶ ἀπὸ συνόδων μηνῶν*, velut *à coitionibus lunarum*, aut *mensium.*

℣. 15. Græc. *Ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ κορυφῆς*, &c. ut in Lat. *A vertice montium principii, & à vertice*, &c. Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. initio habet, *Καὶ ἀπό.* Ambros. etiam legisse videtur infra, *ἀπ' ἀρχῆς*, non simpliciter *ἀρχῆς.*

℣. 16. Græc. *Καὶ καθ' ὥραν γῆς πληρώσεως. Καὶ τὰ δεκτὰ τῷ ὀφθέντι ἐν τῇ βάτῳ, ἔλθοισαν ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσὴφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς δοξασθεὶς ἐπ' ἀδελφοῖς. Et ad horam terræ plenitudinis* (Nobil. *plenitudine*, per relat. ad *ἀπό.*) *Et*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 43. p. 893. e. 894. b. 895. e.

** Supra*, decus species ipsius

17. Primogenitus tauri * decus ejus, cornua unicornui cornua ipsius : in ipsis gentes ventilabit simul usque ad extremum terræ : hæc decem millia Ephræm : & hæc millia Manasse.

Idem l. de bened. Patr. c. 6. 522. c.

19..... merces circa mare inhabitantium.

Idem c. 8. 524. d.

20..... Benedictus qui ampliavit Gad : sicut leo requievit, confringens brachia & principes.

21. Et vidit ab initio suo, quia ibi divisa est terra principum collectorum simul cum principibus populorum : justitiam fecit Dominus, judicium cum Israël.

Idem c. 7. 523. f.

22..... Dan catulus leonis, & effugiet ex Basan.

Idem c. 10. 525. f.

23..... Nephtalim satietas accipientium, replebitur benedictione à Domino : mare & Africum possidebit.

Idem c. 9. 525. b. & a.

24..... Benedictus à filiis Aser, & erit acceptus à fratribus suis, & intinget in oleo pedem suum.

25. Et ferrum & æramentum est calceamentum ejus. Et sicut dies tui sunt, sic erunt virtutes tuæ.

26. Non est quisquam sicut est Deus tuus in cœlo : adjutor tuus, & magnus Dominus firmamenti,

27. & protegens te Deus initii, & per vires brachiorum potentium, ejecit à facie tua inimicum tuum, dicens : Pereat.

28. Et inhabitabit Israël fidens solus super terram. Jacob in frumento & vino, & cœlum tibi cum nebula roris erit.

VULGATA NOVA.

17. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius : in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ : hæ sunt multitudines Ephraim : & hæc millia Manasse.

18. Et Zabulon ait : Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis.

19. Populos vocabunt ad montem : ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum.

20. Et Gad ait : Benedictus in latitudine Gad : quasi leo requievit, cepitque brachium & verticem.

21. Et vidit principatum suum, quòd in parte sua doctor esset repositus : qui fuit cum principibus populi, & fecit justitias Domini, & judicium suum cum Israël.

22. Dan quoque ait : Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.

23. Et Nephthali dixit : Nephthali abundantiâ perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini : mare & meridiem possidebit.

24. Aser quoque ait : Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum.

25. Ferrum & æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita & senectus tua.

26. Non est Deus alius ut Deus rectissimi : ascensor cœli auxiliator tuus. Magnificentiâ ejus discurrunt nubes,

27. habitaculum ejus sursum, & subter brachia sempiterna : ejiciet à facie tua inimicum, dicetque : Conterere.

28. Habitabit Israël confidenter, & solus. Oculus Jacob in terra frumenti & vini, cœlique caligabunt rore.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

accepta ei qui visus est in rubo, veniant super caput Joseph, & super verticem glorificatus in fratribus. Ambros. iterum l. 2. offic. to. 2. col. 90. f. sic habet : *Qui visus es in rubo, ut venias super caput Joseph, & super verticem ipsius, honorificus inter fratres.* (antiq. editt. *in rubo veniat.*) At in Ps. 43. col. 893. e. sic : *Qui visus est in rubo, veniat super caput Joseph, & super verticem ejus, glorificatus inter fratres suos primogenitus :* similiter infra, col. 894. b. vox *primogenitus*, adjungitur antecedentibus. Hilar. bene l. 4. de Trin. col. 847. b. *Et quæ accepta sunt ei qui apparuit in rubo, veniant super caput Joseph, & verticem.*

℣. 17. Idem Ambr. l. de bened. Patr. p. 528. e. legit : *Primogenitus tauri decus ejus, cornua unicornui : in ipsis gentes ventilabit simul usque ad extremum terræ : ipse myriades Ephræm, & ipse chiliades Manasses.* Ad hæc autem, *ipse myriades Ephræm*, &c. notant editores nostri BB. in editt. Am. Era. & cod. Theod. legi : *terræ, ipse mysteria de se fremet, & ipse*, &c. in aliis editt. *ipsæ myriades Ephrem*, vel *Ephraïm*, *& ipsæ chiliades Manasses ;* à quibus, inquiunt, non longè absunt Mss. nisi in hoc, quod omnes exhibent, *ipse..... ipse*, excepto Ms. Albino, in quo est, *ipsi..... ipsi*, fortè non malè. Mss. etiam Colb. & Germ. hab. *myriades..... chiliadis*, quæ lectio non est aspernanda. Ambros. ubi sup. col. 529. a. rursus habet : *Primogenitus tauri decus ejus, habens cornua unicornui, in quibus gentes ventilabit :* & post pauca addit : *decem millia Ephræm, & millia Manasses.* Item in Ps. 118. col. 1045. b. *Primogenitus tauri decus ejus, cornua unicornui cornua ejus : in ipsis gentes ventilabit simul usque ad summitatem terræ :* & l. 2. offic. to. 2. col. 90. f. sic : *Primitivus tauri decus ejus, cornua unicornui cornua ipsius : in ipsius cornu gentes ventilabit simul usque ad extremum terræ : ipsi decem millia Ephræm, & ipsi millia Manasses.* Vide etiam in Ps. 43. col. 895. c. Tertul. l. adv. Jud. c. 10. p. 144. a. & l. 3. cont. Marc. p. 677. a. similiter habet : *Tauri decor ejus, cornua unicornis cornua ejus ; in eis nationes ventilabit pariter ad summum usque terræ.* August. quæst. 57. in Deut. to. 3. col. 580. c. *Primogenitus tauri pulchritudo ejus.* Græc. Πρωτότοκος ταύρου τὸ κάλλος αὐτοῦ, κέρατα μονοκέρωτος τὰ κέρατα αὐτοῦ· ἐν αὐτοῖς ἔθνη κερατιεῖ ἅμα ἕως ἀπ᾽ ἄκρου γῆς· αὗται μυριάδες Ἐφραΐμ· καὶ αὗται χιλιάδες Μανασσῆ.

℣. 19. Græc. Καὶ ἐμπορεία παράλιον κατοικούντων.

℣. 20. Græcè : Καὶ τῷ Γὰδ εἶπεν· Εὐλογημένος ἐμπλατύνων Γάδ· exinde sic : Συντρίψας βραχίονα καὶ ἄρχοντα, singulariter.

℣. 21. Græc. Καὶ εἶδεν ἀπαρχὴν αὐτοῦ, *Et vidit primitiam suam*, vel *principium*, aut *principatum suum*, pro *ab initio suo ;* reliqua ut in Lat. sup. nisi quòd pro *principibus*, hab. ἀρχηγοῖς, *ducibus*, & loco *judicium*, sic, καὶ κρίσιν αὐτοῦ, *& judicium ejus.*

℣. 22. Græc. Καὶ τῷ Δὰν εἶπε· Δὰν, &c. ut in Lat. excepto verbo, ἐκπηδήσεται, *exiliet*, vel *prosiliet*, pro *effugiet.*

℣. 23. Rursus Ambros. epist. 38. to. 2. col. 943. d. e. legit : *Nephtalim satietas accipientium, & replebitur benedictione.* Græc. Νεφθαλὶ (al. Νεφθαλεὶμ) πλησμονὴ δεκτῶν, καὶ ἐμπλησθήτω εὐλογίας παρὰ Κυρίου· θάλασσαν καὶ Λίβα κληρονομήσει.

℣. 24. Idem Ambros. epist. 41. col. 961. b. *Benedictus filius Aser, & erit acceptus fratribus suis*, &c. ut sup. Græc. Εὐλογημένος ἀπὸ τέκνων Ἀσὴρ, καὶ ἔσται δεκτὸς τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, βάψει ἐν ἐλαίῳ, &c. ut sup.

℣. 25. Græc. Σίδηρος καὶ χαλκὸς τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ ἔσται. Ὡς αἱ (Ms. Alex. cum edit. Ald. Καὶ ὡς αἱ, Oxon. Ὡς καὶ αἱ) ἡμέραι σου, ἡ ἰσχύς σου. Gaud. Brix. serm. 5. col. 950. g. *Ferrum & æs calciamentum tuum.*

℣. 26. Gr. Οὐκ ἔστιν ὥσπερ ὁ Θεὸς τοῦ ἠγαπημένου, ὁ ἐπιβαίνων ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βοηθός σου, καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς τοῦ στερεώματος. *Non est sicut Deus dilecti, qui ascendit super cælum, adjutor tuus, & magnificus firmamenti.*

℣. 27. Græc. Καὶ σκεπάσει σε Θεοῦ ἀρχὴ, (Ald. ἀρχῆς) καὶ ὑπὸ ἰσχὺν βραχιόνων ἀενάων· καὶ ἐκβαλεῖ ἀπὸ προσώπου σου ἐχθρὸν, λέγων· Ἀπόλοιο. *Et teget te Dei principatus, & sub fortitudine brachiorum æternorum : & ejiciet à facie tua inimicum, dicens : Pereas.*

℣. 28. Optimè è Græco, præter hoc ult. *cum nebula roris erit*, pro quo simpliciter, συννεφὴς δρόσῳ, *obscurum*, seu *nubilum rore.*

VULGATA NOVA.

29. Beatus es tu Iſraël : quis ſimilis tui popule, qui ſalvaris in Domino ? ſcutum auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ : negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

Sup. 3. 27. & 32. 49. 2. *Mach.* 2. 4.

1. AScendit ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper montem Nebo, in verticem Phaſga contra Jericho : oſtenditque ei Dominus omnem terram Galaad uſque Dan,

2. & univerſum Nephthali, terramque Ephraïm & Manaſſe, & omnem terram Juda uſque ad mare noviſſimum,

3. & auſtralem partem, & latitudinem campi Jericho civitatis palmarum uſque Segor.

VULGATA NOVA.

Gen. 12. 7. & 15. 18.

4. Dixitque Dominus ad eum : Hæc eſt terra, pro qua juravi Abraham, Iſaac, & Jacob, dicens : Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam.

5. Mortuuſque eſt ibi Moyſes ſervus Domini, in terra Moab, jubente Domino :

6. & ſepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor : & non cognovit homo ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem.

7. Moyſes centum & viginti annorum erat quando mortuus eſt : non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt.

8. Fleveruntque eum filii Iſraël in campeſtribus Moab triginta diebus : & completi ſunt dies planctus lugentium Moyſen.

9. Joſue verò filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. Et obedierunt ei filii Iſraël, feceruntque ſicut præcepit Dominus Moyſi.

10. Et non ſurrexit ultra propheta in Iſraël ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem,

11. in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus ſervis ejus, univerſæque terræ illius,

12. & cunctam manum robuſtam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moyſes coram univerſo Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

4..... Oſtendi terram hanc oculis tuis, ſed illius non ingredieris.

Auct. l. de xlii. manſ. ap. Ambr. t. 2. 20. e.

5. Et defunctus eſt Moyſes ſervus Domini in terra Moab, per verbum Domini :

6. & ſepelierunt eum in Geth prope domum Phegor : & nemo ſcit ſepulcrum ejus uſque in diem iſtum.

Hieron. cont. Helv. t. 4. p. 2. 134. a.

8. Planxerunt filii Iſraël Moyſen diebus triginta : & conſummati ſunt dies luctus.....

Ambr. de ob. Theod. t. 2. 1198. b.

9. Et Jeſus filius Nave impletus eſt ſpiritu intelligentiæ, impoſuerat enim Moyſes manum ſuper eum. Et audierunt eum filii Iſraël, & fecerunt ſecundùm quod mandavit Dominus Moyſi.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 185. g.

10. Non ſurrexit ampliùs propheta in Iſraël ſicut Moyſes, qui ſcivit Dominum facie ad faciem,

11. in omnibus ſignis & prodigiis, quæ fecit in terra Ægypti.....

Ambr. ep. 65. t. 2. 1057. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc. delet hîc, *terram hanc*, expreſſam ſupra; loco verò, *ſed illius*, hab. ϰ̀ ἐϰεῖ, *& illuc.*

℣. 5. Ita Græcè ad verbum. Rurſus Hieron. l. 3. in epiſt. ad Epheſ. to. 4. 409. a. legit : *Mortuus eſt Moyſes famulus Domini*, &c. ut ſup. Item l. 1. cont. Jovin. to. 4. col. 164. c. *Et mortuus eſt in terra Moab, & ſepelivit*, &c. Similiter Ambroſ. l. 1. de Caïn & Ab. c. 2. to. 1. 186. d. *Per verbum Dei mortuus eſt.* Favet Capitul. CLIV. ſupra.

℣. 6. Ita in Græco, exceptis his, Γαῖ..... Φογὼρ, loco *Geth..... Phegor*, deinde ſic : ϰ̀ ὐϰ εἶδεν ὐδεὶς, *& non novit ullus.* Idem Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 164. c. *Et ſepelivit eum Dominus in valle terræ Moab contra domum Phogor : & non cognovit vir ſepulcrum ejus uſque in diem hunc.* Ambroſ. l. 1. de Caïn & Ab. c. 2. to. 1. 186. d. *Quia nemo ſcit ſepulturam ejus uſque in hodiernum diem.*

℣. 8. Aptè ad Græcum, niſi quòd poſt *Moyſen*, ſubjungitur : ἐν Ἀραβὼθ Μωὰβ ἐπὶ τῦ Ἰορδάνυ ϰατὰ Ἱεριχώ· *in Araboth Moab ſuper Jordanem contra Jericho.*

℣. 9. Ad verbum è Græco, exceptis his, ἐπέθηϰε..... τὰς χεῖρας αὐτῦ, *impoſuit..... manus ſuas*, paulòque poſt, ϰ̀ εἰσήϰυσαν, *& exaudierunt*, pro *audierunt.*

℣. 10. Eadem leguntur Græcè, præter ſeqq. ὃν ἔγνω Κύριος αὐτὸν, *quem novit Dominus eum*, loco *qui ſcivit Dominum.* Apud Ambroſ. etiam l. 1. Hexa. col. 4. a. ſimiliter eſt : *Nemo ſurrexit ampliùs propheta..... quem ſcivit Dominus facie ad faciem :* ſed notant editor. noſtri BB. in Mſs. octo antiq. & mel. notæ, ut & in editt. veteribus legi, *qui ſcivit Dominum* ; in Reg. & Rem. *qui ſcivit Deum* ; in Dion. *qui ſcivit Deum faciem ad faciem* ; in Germ. denique, *qui vidit Dominum.* Capitul. CLV. ſup. *Et non fuit propheta in Iſrael ſicut fuit Moyſes.*

℣. 11. Græc. voci *prodigiis*, addit : ὃν ἀπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ποιῆσαι αὐτὰ ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, &c. *quem miſit eum Dominus facere ea in terra Ægypto*, &c.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

DEUTERONOMIUM.

CAP. I. ℣. 4. Qui habitabat in Hesebon. *Quidam codices omittunt pericopen hanc, sed immerito.*

℣. 19. Per eremum terribilem & maximam. *Sequitur* solitudinem *in aliis libris, sed quod meritò judicatum est superfluere.*

℣. 20. Quem Dominus Deus noster daturus est nobis. *Primæ personæ pronomina non sunt mutanda cum secundæ.*

℣. 26. Ad sermonem Domini Dei nostri. *Idem hîc esto judicium.*

℣. 28. Et ad cœlum usque munitæ. *Hæc videtur Latini Interpretis esse scriptura*, munitæ, *pro qua alii*, muratæ.

℣. 31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus. *Hæc est genuina loci interpunctio, qua periodus hæc incipit ab his verbis*, Et in solitudine, *relatis ad sequentia, parenthesi inclusis his*, ipse vidisti: *quæ qui pluraliter legunt*, ipsi vidistis, *minùs sinceram sequuntur lectionem.*

CAP. II. ℣. 12. In Seir autem prius habitaverunt Horræi. *Alii libri servant terminationem Hebræam, scribentes* Horrim.

℣. 19. Et accedens in vicina filiorum Ammon. *Non mutes* accedens *in* ascendens.

℣. 20. Gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim. *Trissyllabum est* Zomzommim: *repetendum est enim* zom, *contra quosdam qui legunt* Zommim.

℣. 21. Populus magnus & multus & proceræ longitudinis. *Nullo modo omittendum est medium illud* & multus.

℣℣. 27. 28. 29. Transibimus per terram tuam, publicâ gradiemur viâ, *&c. Non sunt nomina verbaque pluralis numeri, quæ his tribus versibus continentur, mutanda in singularia, ad hoc ut Hebræo respondeant, quod quidam faciunt.*

CAP. III. ℣. 13. Vocatur terra gigantum. *Alii pro præsenti scribunt præteritum imperfectum* vocabatur.

CAP. IV. ℣. 6. Ut audientes universa præcepta hæc. *Alii pro neutro* universa, *legunt masculinum* universi, *minùs sincerè.*

℣. 10. A die in quo stetisti coram Domino. *Pro duabus voculis* à die, *plerique unam legunt*, diem. *Præpositio Hebraïcè, etsi non exprimatur, subaudienda est tamen.*

℣. 22. Ecce morior in hac humo. *Nequaquam mutandum est præsens* morior *in futurum* moriar.

℣. 30. Novissimo tempore reverteris ad Dominum. *Non est addenda conjunctio* autem.

℣. 33. Sicut tu audisti & vixisti. *Spurium est quod quidam substituunt* vidisti, *quod est, aspexisti, pro* vixisti, *quod est, in mortem non incurristi.*

℣. 34. Quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester. *Non sunt commutanda pronomina secundæ personæ cum primæ*, nobis, noster.

℣. 35. Et non alius præter eum. *Non est subrogandum nomen* unum, *in locum pronominis* eum, *quod multi faciunt.*

CAP. V. ℣. 24. Vocem ejus audivimus. *Sic omittunt antiqui libri conjunctionem* enim, *quam alii addunt.*

℣. 33. Et protelentur dies. *Non addas pronomen* vestri.

CAP. VI. ℣. 4. Dominus Deus noster Dominus unus est. *Posterius* Dominus *quidam mutant in* Deus, *immeritò.*

℣. 7. Et meditaberis in eis sedens in domo tua. *Non sunt omittendæ mediæ illæ voculæ* in eis.

℣. 13. Et illi soli servies. *Interpres hîc expressit vocem* soli, *quæ Hebraïcè relinquitur subaudienda.*

CAP. VIII. ℣. 13. Armenta boum & ovium greges. *Non facilè omittenda est vox* boum.

CAP. IX. ℣. 5. Ingredieris ut possideas. *In aliis, pro futuro* ingredieris, *est præsens* ingrederis.

℣. 9. Ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus. *Ita repetenda est vox* tabulas, *(quam multi codices posteriori loco omittunt) & scribendum* Dominus, *pro* Deus, *tam juxta Latinos codices antiquos, quàm juxta Hebræa.*

CAP. X. ℣. 3. De lignis settim. *Sic scribunt Hebræi*, Settim *duplici* t, *alii simplici* Setim.

CAP. XI. ℣. 10. Ad quam ingrederis possidendam. *Non mutes præsens* ingrederis, *cum futuro* ingredieris.

CAP. XII. ℣. 3. Dissipate aras eorum. *Interpres vertit masculinum* eorum, *non femininum* earum. *Similiter ubi sequitur:* Disperdite nomina eorum de locis illis. *Hebræa ambigua permittunt utrumque, ut vel ad* gentes *referas, vel ad* Deos.

℣. 11. Quæ vovebitis Domino. *Non est mutandum futurum* vovebitis *in præteritum* vovistis.

℣. 12. Qui in urbibus vestris commoratur. *Nequaquam scribendum est plurale* commorantur, *pro singulari* commoratur.

℣. 15. Hoc est, maculatum & debile. *Non est hoc omittendum quod Interpres explicationis causâ addidit.*

℣. 29. Ad quas ingredieris possidendas. *Correctores hîc futurum prætulerunt præsenti* ingrederis.

CAP. XIII. ℣. 9. Et postea omnis populus mittat manum. *Unicam voculam* postea, *ne distrahas in duas* post te, *ut quidam faciunt.*

CAP. XIV. ℣. 7. Comedere non debetis, ut camelum. *Correctores, ut omiserunt pronomen* hæc, *quod alii libri præponunt verbo* comedere, *ita addiderunt adverbium* ut *ante vocem* camelum, *sensu clarissimo. Porro* hæc *pronomen præposuerunt ei quod mox sequitur.* Hæc quia ruminant.

℣. 12. Et haliæetum. *Non est omittenda vocalis secunda* e, *sequens diphtongum* æ: *sicut non omittitur Levit.* 11. ℣. 13.

℣. 13. Ixion & vulturem. *Alii codices legunt dissyllabum* Ixon.

℣. 22. De cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra. *Alii minùs rectè legunt genere feminino*, frugibus tuis quæ.

℣. 23. De armentis & ovibus tuis. *Neutiquam addendum est verbum* offeres.

CAP. XV. ℣. 7. Ad paupertatem venerit. *Pro simplici* venerit, *non substituas compositum* devenerit.

℣. 10. In omni tempore. *Quidam ex Hebræo correxerunt* opere, *pro* tempore.

℣. 21. Vel claudum fuerit. *Alii præponunt conjunctionem* &: Et vel claudum fuerit.

CAP. XVI. ℣. 4. Non apparebit fermentum. *Retinendum est substantivum, pro adjectivo* fermentatum.

℣. 22. Quæ odit Dominus Deus tuus. *Non commutes neutrum* quæ, *cum feminino* quam, *tametsi Hebræa ambigua sint.*

CAP. XVII. ℣. 8. Judicium esse perspexeris. *Non scribas* prospexeris, *quod est, prævideris, pro* perspexeris, *quod est, videris.*

Ibidem. Lepram & lepram. *Nequaquam addenda est negatio posteriori voci:* & non lepram.

Ibidem. Intra portas tuas. *Non scribas* inter, *pro* intra, *quod est* in.

℣. 12. Et decreto judicis. *Legenda est conjunctio* &, *non præpositio* ex.

℣. 20. Ipse & filii ejus. *Retinendum est plurale* filii, *non substituendum singulare* filius.

CAP. XVIII. ℣. 1. Cum reliquo Israël. *Non omittas* reliquo, *quod Interpres signanter addidit.*

CAP. XIX. ℣. 13. Et auferes innoxium sanguinem. *Quidam non intelligentes*, innoxium sanguinem *positum esse pro effusore innoxii sanguinis, loco vocis* innoxium, *scripserunt contrarium* noxium.

CAP. XXI. ℣. 5. Et ad verbum eorum omne negotium. *Nequaquam addas verbum* pendet, *quod quidam libri subjiciunt.*

℣. 6. Et venient majores natu. *Non oportet omittere futurum* venient, *nec commutare cum imperativo* veniant; *denique non necesse est addere* omnes.

℣. 15. Genuerintque ex eo liberos. *Alii scribunt* Genueritque ex eis. *Sententia eadem una est, sed prior lectio præfertur.*

℣. 18. Qui non audiat patris aut matris imperium. *Non mutes* audiat *cum* audierit, *nec conjunctionem disjunctivam* aut *cum copulativa* ac.

CAP. XXII. ℣. 12. Quo operieris. *In aliis est præsens* operiris: *futurum respondet Hebræo.*

CAP. XXIII. ℣. 18. Quidquid illud est quod voveris. *Servanda est secunda persona singularis* voveris, *rejicienda tertia pluralis* voverint.

CAP. XXIV. ℣. 5. Sed vacabit absque culpa domi suæ. *Cave ne scribas, ut quidam, tertium casum* domui, *pro secundo* domi.

℣. 6. Quia animam suam opposuit tibi. *Non est legendum relativum* qui, *loco conjunctionis* quia. *Porro* opposuit, *quod est obligavit seu oppignoravit, eleganter emendatum est ex* apposuit, *quod est in aliis exemplaribus, id est, vocalis quarta ex prima.*

CAP. XXV. ℣. 7. Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël. *Alii pro* nomen, *quod est* ὄνομα, *scribunt* semen, *quod est* τὸ σπέρμα: *malè.*

Sequitur : Nec me in conjugem sumere. *Non commutes vocem* conjugem, *cum voce* conjugium.

℣. 11. Miseritque manum. *Quidam antiqui libri tollunt encliticam conjunctionem* que.

℣. 12. Abscides manum illius. *Ita legunt antiqui libri* abscides, *ex* abs *&* cædo, *pro* abscindes, *ex* ab *&* scindo. *Simile Matth.* 5. ℣. 30. *& alibi.*

Cap. XXVI ℣. 4. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua. *Non mutes pronomen secundæ personæ* tua, *in tertiæ* ejus.

℣. 11. Et epulaberis in omnibus bonis. *Non est omittenda ea quæ præmittitur conjunctio* &.

℣. 13. Abstuli quod sanctificatum est de domo mea. *Adulterinum est quod alii legunt* attuli, *quasi dicat se hoc è domo sua adferre ; cùm è contrario negans se domi suæ retinuisse, profiteatur se distribuisse egenis. Genuina igitur lectio est* abstuli, *quæ & Hebræo, Chaldæo, Græcoque consentanea est.*

℣. 16. Et custodias & impleas. *Prius* & *non est mutandum in* ut.

℣. 17. Et custodias cæremonias illius. *Nec istud* & *vertendum in* ut *est.*

℣. 18. Et Dominus elegit te hodie. *Istam conjunctionem* &, *quidam vertunt in adverbium demonstrandi* en, *sed pessimè.*

Cap. XXVII. ℣. 12. Hi stabunt ad benedicendum populo. *Cavendus est vetus error eorum qui legunt* Domino, *id est*, τῷ Κυρίῳ, *pro* populo, *quod est*, τῷ λαῷ, *sive plebi.*

Versui 25. *præponunt quidam codices hanc maledictionem :* Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui : & dicet omnis populus, Amen : *verùm illa adjectitia & superflua est.*

Cap. XXVIII. ℣. 20. Et perdat velociter. *Non addas* de sub cœlo.

℣. 36. Et regem tuum quem constitueris super te. *Alii minus aptè legunt*, Et regem quem constitues super te, *omisso pronomine* tuum, *& conjunctivo verso in indicativum.*

℣. 40. Quia defluent & peribunt. *Sic legunt etiam antiqui codices, simplex verbum* peribunt, *pro composito* deperibunt.

℣. 48. Quem immittet tibi Dominus. *Non mutes* immitter *cum* emittet, *vocalem tertiam cum secunda.*

℣. 57. Et illuvie secundarum. *Pro* secundarum, *multi scribunt* secundinarum, *quæ non est vox Latina, quod sciam.*

Cap. XXIX. ℣. 6. Quia ego sum Dominus Deus vester. *Non substituas personam tertiam* ipse est, *pro prima* ego sum.

℣. 11. Et advena qui tecum moratur. *Retinendus est numerus singularis, quamvis positus pro eo quem alii legunt plurali*, & advenæ qui tecum morantur.

℣. 19. Et absumat ebria sitientem. *Pro* absumat, *sive consumat, multi libri legunt* assumat, *quod est, addat seu adjungat sibi. Utrumque ex Hebræo verti potest, prius prætulerunt Romani Patres.*

℣. 23. Sulphure & salis ardore comburens. *Vocum affinitate decepti quidam, supposuerunt nomen* solis *planetæ, in locum nominis* salis, *qui ex igne & aqua concretus, habet & ipse ardorem suum ; mutavunt inquam vocalem primam* a *in quartam* o.

℣. 29. Ut faciamus universa verba legis hujus. *Non omittas* τὸ verba.

Cap. XXX. ℣. 3. Reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam. *Alii scribunt :* Reducet te Dominus Deus tuus de captivitate tua : *qui sensus est prioris lectionis.*

℣. 12. Et audiamus. *Non mutes* & *in* ut.

℣. 19. Quòd proposuerim vobis vitam & mortem. *Pro voce* mortem, *quidam substituerunt vocem* bonum, *malè imitati locum supra* ℣. 15.

Cap. XXXI. ℣. 4. Delebitque eos. *Alii scribunt præteritum* Delevitque, *quod Hebræo conforme est.*

℣. 21. Ex ore seminis sui. *Non mutes tertiæ personæ pronomen* sui, *cum secundæ* tui.

℣. 23. Præcepitque Dominus Josue filio Nun. *Non judicarunt Romani Patres omittendam vocem* Dominus, *tametsi à multis libris Hebræo consentaneis omittatur.*

Cap. XXXII. ℣. 2. Concrescat ut pluvia doctrina mea. *Ita scribendum est* ut pluvia, *non* in pluvia, *aut* pluviam.

℣. 26. Dixi : Ubinam sunt. *Non præponas* & *conjunctionem :* Et dixi.

℣. 30. Quomodo persequatur unus mille, & duo fugent decem millia ? *Non sunt modi potentiales* persequatur, *&* fugent, *commutandi cum indicativi præterito imperfecto* persequebatur, *& præsenti optativi* fugarent.

℣. 35. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore. *Non addas pronomen :* Retribuam eis in tempore.

℣. 37. Et dicet : Ubi sunt. *Præferendum est singulare* dicet *plurali* dicent.

℣. 46. Et implere universa quæ scripta sunt legis hujus. *Non addas* in volumine, *ante* legis hujus.

Cap. XXXIII. ℣. 9. Et fratribus suis : Ignoro vos. *Non mutes secundæ personæ pronomen* vos, *cum tertiæ* illos.

℣. 26. Non est Deus alius ut Deus rectissimi. *Quidam tollunt prius* Deus, *alii vertunt secundum casum* rectissimi, *in primum* rectissimus : *utrumque primæ lectioni non absque causa postposuerunt Correctores Romani.*

℣. 27. Dicetque : Conterere. *Nec hîc sine causa prætulere passivum activo* Contere.

Cap. XXXIV. ℣. 2. Et omnem terram Juda. *Nequaquam omittenda est vox* Juda, *quod quidam faciunt.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

DEUTERONOMIUM.

Cap. XII. ℣. 21. Locus autem..... si procul fuerit. *Clarior esset oratio, omissa conjunctione* si.

Cap. XXV. ℣. 3. Ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. *Unum Ms. pro* abeat, *legit* habeatur, *alterum monstrat signum varietatis : verisimilis est conjectura legendum* jaceat.

Cap. XXVI. ℣. 10. Et adorato Domino tuo. *Boni libri omittunt copulativum* & *hoc loco, ut initio proximi versûs addunt :* Et epulaberis, *&c.*

Cap. XXVIII. ℣. 27. Et partem corporis per quam stercora egeruntur. *Pro quarto casu* partem, *quædam ex nostris insignibus Mss. habent sextum casum* parte : & parte, *supple* percutiat te : *Et percutiat te ea parte corporis, per quam stercora egeruntur, mariscis scilicet, hæmorrhoidibus, ficis.*

℣. 48. Et omni penuria. *Verisimiliter conjiciunt quidam pro ablativo singulari* omni, *legendum esse genitivum pluralem* omnium : *quò facit quòd in insigni Ms. Clarimarisci sit*, & omnium rerum penuriâ, *in alio quodam*, omnium penuriarum.

SUMMA CAPITA LIBRI JOSUE,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Verſioni antiquæ ſatis reſpondeant.

Cap. I. *Confortatus Joſue à Domino, monet populum ut ſe ad Jordanis tranſitum præparent; tribus autem Ruben, Gad, & dimidiam Manaſſe, ut fratres ad promiſſam terram deducant.*

Cap. II. *Miſſi exploratores in urbem Jericho, à Rahab meretrice, promiſſâ illi miſericordiâ, à morte liberantur.*

Cap. III. *Siccatum Dei miraculo Jordanem populus tranſit.*

Cap. IV. *Duodecim lapides de Jordane ſiccato ad poſterorum memoriam colliguntur, aliique duodecim in ipſo Jordanis alveo ſtatuuntur.*

Cap. V. *Terrentur Chananæi; circumciſio fit in Galgalis, & Phaſe celebratur; deficit manna, ubi de fructibus terræ edunt, & angelus Domini Joſue apparet.*

Cap. VI. *Poſt varios ſeptem dierum circuitus, Jericho capta funditus deletur, ſervatâ Rahab cum ſuis; reædificatori urbis maledicitur.*

Cap. VII. *Exploratâ Hai, cedit populus Iſraël hoſtibus propter furtum de anathemate Jericho; quapropter poſt Joſue lamentationem, miſſa ſorte Achan lapidatur juſſu Domini.*

Cap. VIII. *Expugnatâ Hai, rex ejus ſuſpenditur, erecto altari lapideo: Deuteronomium ſuper lapides ſcribitur, & populo benedicitur.*

Cap. IX. *Gabaonitæ ſimulatione longi itineris imponentes Joſue & principibus Iſraëlitarum, medio juramento ſalvantur; inſecuto tamen murmure, perpetuo famulitio aſtringuntur.*

Cap. X. *Quinque reges oppugnantes Gabaon, immoto ſole unius diei ſpatio, vincuntur; & ex ſpelunca extracti ſuſpenduntur, pluresque aliæ civitates capiuntur.*

Cap. XI. *Expugnat Joſue Jabin cum aliis plurimis regibus ac populis, omnia ſervans quæ Dominus Moyſi præceperat.*

Cap. XII. *Numerantur reges* XXXI. *citra & ultra Jordanem, quos percuſſerant Moyſes & Joſue.*

Cap. XIII. *Jubet Dominus Joſue ut terram dividat, aſſignatis partibus Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manaſſe trans Jordanem.*

Cap. XIV. *Caleb accipit Hebron in hæreditatem ſibi promiſſam, eò quòd aliis exploratoribus detrahentibus terræ promiſſæ, ipſe ſecutus ſit Dominum.*

Cap. XV. *Sors tribus Judæ, civitates & villæ earum. Othoniel accipit Axam filiam Caleb, eò quòd obtinuerit Cariath Sepher, additurque ei terra irrigua.*

Cap. XVI. *Sors Ephraim, urbes & viculi earum; manſitque inter hos Chananæus tributarius.*

Cap. XVII. *Mediæ tribui Manaſſe & filiabus Salphaad ſortes aſſignantur, & augetur ſors filiorum Joſeph.*

Cap. XVIII. *Mittuntur qui deſcribant terram reliquarum ſeptem tribuum, & aſſignatur ſors Benjamin.*

Cap. XIX. *Aſſignantur ſortes ſex tribubus, Simeon, Zabulon, Iſſachar, Aſer, Nephthalim, Dan & Joſue.*

Cap. XX. *Sex refugii civitates, & qui ad eas poſſint confugere; & quandiu ibi remanere debeant.*

Cap. XXI. *Levitis aſſignantur civitates quadraginta octo cum ſuburbanis: & completa Dei promiſſione, pax & requies datur filiis Iſraël.*

Cap. XXII. *Remiſſæ ad ſuam poſſeſſionem trans Jordanem tribus Ruben & Gad & dimidia Manaſſe, ſuſpicionem movent cæteris tribubus propter extructum altare; ſed miſſi legati ſuſcipiunt juſtam eorum excuſationem.*

Cap. XXIII. *Joſue ſenex, jamque moribundus, exhortatur filios Iſraël ad ſervanda Dei præcepta, & cavendam ſocietatem cum Gentibus.*

Cap. XXIV. *Commemorantur beneficia Iſraëlitis à Deo exhibita, fœdus populi cum Domino, mors Joſue, ſepultura oſſium Joſeph, & mors Eleazari ſacerdotis.*

LIBER

* JOSUE.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. ET factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei :

2. Moyses servus meus mortuus est : surge, & transi Jordanem istum tu, & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israël.

[Deut. 11. 24.] 3. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi.

4. A deserto & Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester.

[Inf. 3. 7. Heb. 13. 5.] 5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ : sicut fui cum Moyse, ita ero tecum : non dimittam, nec derelinquam te.

[Deut. 31. 7. 23.] 6. Confortare, & esto robustus : tu enim forte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus suis, ut traderem eam illis.

[3. Reg. 2. 2.] 7. Confortare igitur, & esto robustus valde : ut custodias, & facias omnem legem, quam præ-

Versio antiqua.

2. Moyses servus meus defunctus est : nunc itaque surgens, transi Jordanem tu, & omnis populus iste, in terra, quam ego dabo illis. [Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 185. g.]

3. Omnem locum, quemcunque ingressi fueritis vestigio pedum vestrorum, vobis dabo illum, sicut dixeram Mosi.

4. Desertum & Antelibanum usque ad flumen Euphratem, & usque ad mare magnum usque ad solis occasum erunt fines termini vestri.

5. Non resistet homo in conspectu tuo per omnes dies vitæ tuæ : & sicut eram cum Moyse, sic ero tecum : & non derelinquam te, neque despiciam te.

7. Invalesce, & viriliter age : custodi, & fac, sicut præcepit tibi Moyses puer meus : & non

Notæ ad Versionem antiquam.

* Al. *Jesus Nave*, ut in Græco, cui suffragatur Tertul. l. 3. adversus Marc. p. 676. a. dicens : *Cùm successor Moysi destinaretur Auses, filius Nave, transfertur certè de pristino nomine, & incipit vocari Jesus.* Item infra, p. 887. c. *Jesus, Nave filius, Auses ante vocatus.* Similiter apud Cypr. l. 1. Testim. p. 278. b. Hilar. in Ps. 14. col. 62. b. August. in Exod. & Lact. l. 4. Instit. c. 17. p. 580. Ambrosiaster etiam p. 83. a. ait : *Jesus Nave, qui priùs Auxes dicebatur.* Apud Lucif. Calar. promiscuè *Jesus*, & *Josue*.

℣. 2. Vix meliùs è Græco, nisi quòd hab. τὴν γῆν, *terram*, pro *terra*, & δίδωμι, *do*, pro *dabo*. Aug. quæst. 1. in Jos. to. 3. col. 579. d. ait : *Probatur Moyses ita defunctus, ut Dei famulus & Deo placens.*

℣. 3. Ita de Græco, præter seqq. *Omnem locum..... fueritis*, pro quibus, Πᾶς ὁ τόπος, ἐφ' ὃν ἂν ἐπιβῆτε, *Omnis locus, super quem ascenderitis :* item pro *dixeram*, εἴρηκα, *dixi*, & Μωυσῇ, pro *Mosi*.

℣. 4. Nonnulla discrepant à Græco, nempe ad *flumen*, ibi additur τοῦ μεγάλου, *magnum*, dein repetitur ποταμοῦ, præterquam in Ms. Oxon. exinde post *mare*, loco *magnum*, legitur τῆς ἐσχάτης, *novissimum* ; at in Compl. μεγάλης ; demum loco *usque ad solis occasum*, sic : ἀφ' ἡλίου δυσμῶν, *à solis occasu*, prætermisso seq. *fines*, vel *termini* ; nam in Græco simpliciter ἔσται τὰ ὅρια ὑμῶν.

℣. 5. Eadem rursus habet Lucifer infra, ab hoc, *sicut eram*, nec ipsa differunt a Græco, nisi quòd pro *in conspectu tuo*, est κατενώπιον ὑμῶν, *ante faciem vestram*, addito καὶ, post ἔσομαι. August. bene q. 1. in Jos. to. 3. 579. d. *Et sicut eram cum Moyse, ita ero & tecum.*

℣. 7. Vix pauca Græco dissimilia, scilicet post ἴσχυε, *invalesce*, additur οὖν, *igitur*, præterquam in Ms. Oxon. item pro *custodi & fac*, sic : φυλάσσεσθαι καὶ ποιεῖν, *ad custodiendum & faciendum*, & pro *ex illa*, ἀπ' αὐτοῦ, *ab eis* ; tum sic : εἰς δεξιὰ οὐδὲ εἰς, &c. in Ms. tamen Alex. pri-

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup. declinabis ex illa dextrâ aut finistrâ, ut intelligas in omnibus quæcunque agis.

8. Et non recedet liber legis hujus ex ore tuo: & meditaberis in eo die ac nocte, ut custodias facere universa quæ scripta sunt: tunc dirigam vias tuas, & tunc intelliges.

9. Ecce præcepi tibi, invalesce, & viriliter age. Non est quòd expavescas, neque timeas: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omni loco.

VULGATA NOVA.

cepit tibi Moyses servus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.

8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

9. Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcunque perrexeris.

VULGATA NOVA.

10. Præcepitque Josue principibus populi, dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite:

11. Præparate vobis cibaria: quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, & intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus

10..... 11. *Vide Not.*

est vobis.

12. Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse ait:

13. Mementote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 1. de Jos. t. 3. 369. g. 14..... vos autem transibitis expeditiores fratribus vestris, omnis fortis.....

VULGATA NOVA.

14. Uxores vestræ, & filii, ac jumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem: vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis, *Num. 32. 26.*

VULGATA NOVA.

15. donec det Dominus requiem fratribus vestris sicut & vobis dedit, & possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis: & sic reverremini in terram possessionis vestræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Jordanem contra solis ortum.

16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: & quòcunque miseris, ibimus.

17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.

18. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur: tu tantùm confortare, & viriliter age.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mum deletur εἷς, & pro οὐδὲ, ponitur ἢ, sicut in editt. Ald. & Compl. quæ retinent utrumque εἷς, deest tamen utrumque in Ms. Oxon. reliqua ad verbum, ni excipias ultimum πράσσῃς, *feceris*, pro *agis*; in Compl. πράξῃς. Apud Cassiod. in Ps. 105. 363. b. ut in Vulg. *Confortare..... valde, ut custodias, & facias omnem legem, quam præcepit*, &c. Ms. etiam Oxon. & Ald. edit. addunt σφόδρα, post ἀνδρίζου, & post ποιεῖν, solus Oxon. πάντα τὸν νόμον καθότι ἐνετείλατο, &c.

℣. 8. Hæc solùm dissimilia habentur Græcè, scilicet, ἐν αὐτῇ, per relat. ad *legem*, pro *in eo*; sed in Mss. Alex. & Oxon. ἐν αὐτῷ, sicut in editt. Ald. & Compl. item pro *custodias*, legitur εἰδῇς, *noveris*, vel *scias*, in Alex. Ald. & Compl. ἵνα συνῇς, in Oxon. φυλάσσῃς: demum loco *dirigam*, εὐοδωθήσῃ, καὶ εὐοδώσεις, id est, *prosperaberis, & prosperabis*; at in Ms. Oxon. ac ed. Compl. deest εὐοδωθήσῃ καὶ, & in Oxon. habetur, εὐοδώσω, ut in Lat. sup. pro εὐοδώσεις. Cypr. ep. 74. 138. b. *Non recedet liber legis hujus ex ore tuo: sed meditaberis in eo die ac nocte, ut observes facere omnia quæ scripta sunt in eo:* & verò Ms. Oxon. cum edit. Compl. addit, ἐν αὐτῷ, ad γεγραμμένα, quod abest ab aliis. Cassiod. in Ps. 6. 29. b. sic: *Liber hic legis non recedat de manu tua: & meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut scias ingredi viam tuam.*

℣. 9. In Græco simpliciter, Μὴ δειλιάσῃς, μηδὲ φοβηθῇς, pro *Non est quòd expavescas*, &c. subinde deletur *est*, & pro *in omni loco*, habetur εἰς πάντα οὗ ἐὰν πορεύῃ, *ad omnia quòcunque iveris.* In Ms. Oxon. ac ed. Compl. πάντα τόπον οὗ ἐὰν πορεύσῃ.

℣℣. 10. 11. His respondent quæ hab. August. quæst. 2. in Jos. to. 3. 579. e. *Quæstio est*, inquit, *quomodo posteaquam locutus est Dominus ad Jesum Nave, exhortans & confirmans eum, seque promittens cum illo futurum, mandaverit idem Jesus populo per scribas, ut præpararent cibaria, quòd post tres dies Jordanem fuerant transituri, cùm inveniantur post multò plures dies transisse Jordanem*, &c. In Græco sic: Καὶ ἐνετείλατο Ἰησοῦς τοῖς γραμματεῦσι τοῦ λαοῦ, λέγων· Εἰσέλθατε κατὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς τοῦ λαοῦ, καὶ ἐντείλασθε τῷ λαῷ, λέγοντες· Ἑτοιμάζεσθε ἐπισιτισμὸν, ὅτι ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ ὑμεῖς διαβαίνετε τὸν Ἰορδάνην τοῦτον, &c.

℣. 14. Græcè, loco *expeditiores*, exstat εὔζωνοι πρότεροι, *expediti priores*, vel ut in Ms. Alex. πρότερον, *priùs*: ad hoc autem, *omnis fortis*, addit August. *Id est, omnis quicunque in vobis fortis est.*

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. MIsit igitur Josue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito: & dixit eis: Ite, & considerate terram, urbemque Jericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieverunt apud eam. *Heb. 11. 31. Jac. 2. 25.*

1..... 11. *Vide Not.*

2. Nunciatumque est regi Jericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent terram.

3. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens: Educ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 11. Horum meminit Aug. q. 2. in Jos. to. 3. 579. e. dicens: *Misit* (Jesus Nave) *exploratores in Jericho, quoniam Jordane trajecto, ipsa proxima civitas occurrebat: illi autem diverterunt ad Raab mulierem fornicariam, & ab illa occultati, atque à rege quæsiti, & minimè inventi, eadem dimittente illos per fenestram, & monente ut triduo laterent in montanis, quatuor dies videntur esse consumpti.* Pergit Ambrosiast. alludens similiter: *Raab meretrix dixit exploratoribus missis à Jesu Nave, qui priùs Auxes dicebatur: Auditæ sunt hic virtutes & plagæ quæ factæ sunt in Ægypto à Deo vestro, & conterriti sunt nimis; timent enim à facie vestra.*

VULGATA NOVA.

viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: exploratores quippe sunt, & omnem terram considerare venerunt.

Inf. 6. 17. 4. Tollensque mulier viros, abscondit, & ait: Fateor; venerunt ad me, sed nesciebam unde essent:

5. cùmque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quò abierunt: persequimini citò, & comprehendetis eos.

6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipulâ lini, quæ ibi erat.

7. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis: illisque egressis statim porta clausa est.

8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait:

9. Novi quòd Dominus tradiderit vobis terram: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ.

Exod. 14. 21. Num. 21. 24. 10. Audivimus quòd siccaverit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og, quos interfecistis.

11. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.

Inf. 6. 22. 12. Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detisque mihi verum signum,

13. ut salvetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras à morte.

14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos: cùmque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam & veritatem.

15. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim ejus hærebat muro.

16. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne fortè occurrant vobis revertentes: ibique latitate tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis per viam vestram.

17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus à juramento hoc, quo adjurasti nos:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
18. si ingredientibus nobis terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam.	18..... patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos & totam domum patris tui, colliges ad te ipsam in domum tuam. *Cypr. de unit. Eccl. p. 196. c.*
19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit.	19. Et omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit.....

VULGATA NOVA.

20. Quòd si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos.

21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat: dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

22. Illi verò ambulantes pervenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam, non repererunt eos.

23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, & descenderunt exploratores de monte: &, transmisso Jordane, venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi,

24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 18. 19. Eadem rursum legit Cypr. ep. 76. 153. a. nec à Græco differunt, nisi quòd pro *Et omnis qui*, &c. ibidem exstat: Καὶ ἔςαι, πᾶς ὃς ἂν, &c. *Et erit, omnis quicunque.*

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra: egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse & omnes filii Israël, & morati sunt ibi tres dies.

1..... 2. *Vide Not.*

2. Quibus evolutis, transierunt præcones per castrorum medium,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. & clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes:	3..... Cùm videritis arcam testimonii Domini Dei nostri, & sacerdotes nostros, & Levitas tollentes eam, proficiscemini de locis vestris, & ite post eam: *Aug. quæst. 3. in Jos. t. 3. 580. f. 581. a.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Eadem memorat August. quæst. 2. in Jos. to. 3. col. 579. f. dicens: *Inde posteaquam nunciaverunt quæ circa illos gesta fuerint, promovit Jesus cum populo universo de loco ubi erat diluculo: qui cùm venisset ad Jordanem, divertit, & mansit: tunc rursus populus admonetur, ut post triduum se præparet transire Jordanem, arca Domini præcedente*, &c.

℣. 3. Græcè antecedunt ista: Καὶ ἐνετείλαντο (γραμματεῖς) τῷ λαῷ, λέγοντες, quorum loco August. habet: *Scribæ populo dicunt;* reliqua concordant ad verbum, uno excepto, πορεύσεσθε, *ibitis*, pro *ite*, in Ms. Alex. πορεύεσθαι: in editt. August. legitur, *vestri..... vestros*, ut in edit. Ald. sed repugnant Mss. omnes.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. ubi sup. 4. sed longum intervallum sit inter vos & illam, quantùm duo millia cubitorum stabitis: ne propinquetis ei, ut sciatis viam quam ibitis in eam: non enim abiistis viam ab hesterna & nudiustertiana die.	4. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duûm millium: ut procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia priùs non ambulastis per eam: & cavete ne appropinqueris ad arcam.

VULGATA NOVA.

5. Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.

6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, & ambulaverunt ante eos.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 2. in Jos. t. 3. 580. c. 7. Et dixit Dominus ad Jesum: In die isto incipiam exaltare te coram omnibus filiis Israël: ut sciant quoniam sicut eram cum Moyse, sic ero & tecum.	7. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël: ut sciant quòd sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. *Sup. 1. 5.*

VULGATA NOVA.

8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cùm ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea.

9. Dixitque Josue ad filios Israël: Accedite huc, & audite verbum Domini Dei vestri.

10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus Deus vivens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum, Hevæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Jebusæum, & Amorrhæum.

Act. 7. 45. 11. Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem.

12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus.

13. Et cùm posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.

14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 3. in Jos. t. 3. 581. b. 15..... Jordanis autem plenus erat per totam crepidinem suam, sicut in diebus messis tritici.	15. Ingressisque eis Jordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat) *Eccli. 24. 36.*

VULGATA NOVA.

16. steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant procul, ab urbe quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan: quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent.

17. Populus autem incedebat contra Jericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. In Græco simpliciter, *μακράν*, *longè*, loco *longum intervallum*; exinde sic: *μὴ προσεγγίσητε*, *ne appropinquaveritis*, absque *in*, post *ibitis*, & pro *abiistis*, *πεπόρευσθε*, *ivistis*; cætera quadrant. Idem August. Locut. 2. to. 3. 369. g. leg. *Ut sciatis viam quam ibitis eam*. Compl. *ἐν αὐτῇ*. Mox August. ait: *Longè jussum est arcam præcedere, ut posset à populo videri.*

℣. 7. Nil meliùs de Græco, præter duo, *incipiam*, pro quo *ἄρχομαι*, *incipio*, & *γνῶσι*, *cognoscant*, loco *sciant*: item pro *coram*, *κατενώπιον*, *in conspectu*; in Ms. Oxon. *κατέναντι*, quod idem sonat.

℣. 15. Aptè ad Græcum, præter hoc, *in diebus*, pro quo *ἡμέραι*, *dies*; item *πυρῶν* pluraliter, loco *tritici*.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Josue:

2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus:

3. & præcipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

4. Vocavitque Josue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tribubus,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hilar. in Ps. 118. 246. c. 5..... duodecim lapides efferte.....	5. & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israël,
6. ut sint hi in testimonium filiis vestris.....	6. ut sit signum inter vos: & quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 5. 6. Hilarius videtur hîc sensum reddere potiùs quàm verba; ita nempe in Græco: *Προσαγάγετε ἔμπροσθέν μου πρὸ προσώπου Κυρίου εἰς μέσον τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἀνελόμενος ἐκεῖθεν ἕκαστος λίθον, ἀράτω ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ἵνα ὑπάρχωσιν ὑμῖν οὗτοι εἰς σημεῖον κείμενον διαπαντός.* *Accedite coram me ante faciem Domini in medium Jordanis; & auferens inde unusquisque lapidem, tollat super humeros suos, secundùm numerum duodecim tribuum Israel, ut sint vobis hi in signum positum semper.* Cassiod. verò in Ps. 118. 399. b.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
7. respondebitis eis : Defecerunt aquæ Jordanis ante arcam fœderis Domini, cùm transiret eum : idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël usque in æternum.	7..... & erunt vobis lapides isti memoriale filiis Israël usque in æternum.	Aug. quæst. 4. in Jos. 581. c.

VULGATA NOVA.

8. Fecerunt ergo filii Israël sicut præcepit eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus eis imperarat, juxta numerum filiorum Israël, usque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

9. Alios quoque duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis : & sunt ibi usque in præsentem diem. — 9..... *Vide Not.*

10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Josue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinavitque populus, & transiit.

11. Cùmque transissent omnes, transivit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

12. Filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israël, sicut eis præceperat Moyses : (Num. 32. 28.)

13. & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.

14. In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni Israël, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
15. Dixitque ad eum :	15. Et dixit Dominus ad Jesum, dicens :	Aug. quæst. 5. 581. d.
16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut ascendant de Jordane.	16. Manda sacerdotibus portantibus arcam testamenti testimonii.....	

VULGATA NOVA.

17. Qui præcepit eis, dicens : Ascendite de Jordane.

18. Cùmque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, & fluebant sicut ante consueverant.

19. Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam urbis Jericho.

20. Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumpserant, posuit Josue in Galgalis,

21. & dixit ad filios Israël : Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis : Quid sibi volunt lapides isti ?

22. docebitis eos, atque dicetis : Per arentem alveum transivit Israël Jordanem istum,

23. siccante Domino Deo vestro aquas ejus, in conspectu vestro, donec transiretis :

24. sicut fecerat priùs in mari rubro, quod siccavit donec transiremus: (Exod. 14. 21.)

25. ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Hilario favet, legendo : *Duodecim lapides afferte de medio Jordanis, ut sint hi in testimonium filiis vestris.*

℣. 7. Rectè è Græco, translato *vobis*, post *isti*; in Mss. tamen Alex. & Oxon. est, ὑμῖν οἱ λίθοι, sicut in edit. Ald. Mox August. ibid. *Quomodo* in æternum, *cùm cœlum & terra transeant ? an quoniam æternum aliquid significant hi lapides, cùm ipsi æterni esse non possint ? quamvis possit quod in Græco est*, ἕως τοῦ αἰῶνος, *dici Latinè*, & usque in sæculum, *quod non est consequens ut intelligatur* æternum. His etiam alludens Tertul. l. 5. advers. Marc. p. 707. a. dixit : *Duodecim lapides ab Jesu de Jordane electos, & in arcam testamenti conditos.*

℣. 9. Hunc versum memorat Aug. Locut. 6. col. 371. b. his verbis : *De lapidibus illis duodecim, qui positi sunt, ubi Jordanis ex ima parte defluxerat, & ex parte superiore constiterat, arca transeunte, vel populo, ita dictum est, quòd essent ibi usque in hodiernum diem ;* quibus respondet Gr. Vide etiam Tertul. l. 4. cont. Marc. p. 714. a. & l. cont. Jud. p. 143. a.

℣. 15. Græc. τῷ Ἰησοῖ, Ms. Oxon. πρὸς Ἰησοῦν, ut supra.

℣. 16. Ita Græcè ad verbum. Addit August. ibid. *Solet dici arca testamenti, vel arca testimonii ; nunc dicta est arca testamenti testimonii, ut non solùm arca, sed etiam ipsum testamentum appellaretur testamentum testimonii.*

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. POstquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quòd siccasset Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israël.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
2. Eo tempore ait Dominus ad Josue : Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël.	2..... dixit Dominus ad Jesum : Fac tibi ipsi cultros de petra acutos, & sedens circumcide filios Israël iterum.	Aug. quæst. 6. in Jos. t. 3. 581. e. f. g.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. In Græco sic : Εἶπε Κύριος τῷ Ἰησοῖ· Ποίησον σεαυτῷ μαχαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου, &c. ut in Lat. sup. at in Ms. Alex. deest vox πετρίνας ; ad hanc autem *acutos*, addit August. ibid. *vel sicut habet Græcus, de petra acuta ;* unde colligitur sanctum Augustinum hîc & sup. etsi Gr. LXX. ob oculos semper habuerit, tamen non aliam versionem adhibuisse in citandis Scripturis, præter communem Latinam. Cypr. l. 1. Testim. p. 278. b. eadem sic refert : *Et dixit Dominus ad Jesum : Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & assidens circumcide secundò filios Israel.* Similiter habet Lactantius l. 4. Instit. c. 17. 580. uno excepto, *sede &*, pro *assidens ;* at etiam in hac voce non consentiunt Mss. Cyprianici : alii enim ferunt *abscide*, vel *adscide*, alii *asside*, alii *abscide & circumscide.* Apud Marten. Anecdot. to. 5. 10. c. sic : *Fac tibi gladios petrinos nimis acutos, & circumcide secundò filios Israel.* Nota in quibusdam Mss. Græcis deesse ἐκ πέτρας ἀκροτόμου. Hujus autem vocis *secundo*, ambiguitatem tollit August. ubi sup. dicens : *In hoc præcepto quæritur cur dixerit* iterum ; *non enim unus homo bis circumcidendus erat : sed quia unus populus erat in quibusdam circumcisus, in quibusdam non circumcisus, ideo dictum est* iterum, *ut*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. ubi sup. 3. Et fecit Jesus cultros petrinos sibi ipsi acutos, & circumcidit filios Israël in loco qui vocatur, Collis præputiorum.	3. Fecit quod jusserat Dominus, & circumcidit filios Israël in colle præputiorum.
4. Hoc autem modo circumpurgavit Jesus filios Israël: Qui aliquando fuerant in via, & qui aliquando incircumcisi erant eorum, qui exierant ex Ægypto,	4. Hæc autem causa est secundæ circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus,
5. omnes istos circumcidit Jesus:	5. qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto,
6. quadraginta enim & duobus annis conversatus est Israël in deserto Mabdaritide: & ideo incircumcisi erant illorum plurimi pugnatorum, qui exierunt de terra Ægypti, qui inobedientes fuerant mandatis Dei, in quibus & definierat Dominus eis, ne viderent illi terram quam juraverat Dominus patribus eorum, dare illis terram fluentem lac & mel.	6. per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumcisus fuit: donec consumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus ante juraverat ut non ostenderet eis terram lacte & melle manantem.
7. Pro his autem substituit filios eorum, quos circumcidit Jesus: eò quòd fuissent in itinere incircumcisi.	7. Horum filii in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt à Josue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.

VULGATA NOVA.

8. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, usque in præsentem diem.

10. Manseruntque filii Israël in Galgalis, & fecerunt phase, quartadecima die mensis ad vesperum, in campestribus Jericho:

11. & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam ejusdem anni.

12. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israël, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Cypr. l. 2. Testim. 293. b. 13. Et factum est cùm esset Jesus in Jericho, circumspexit oculis, & vidit hominem stantem ante faciem suam, & frameam tenentem in manu ejus, & dixit: Noster es, an adversariorum?	13. Cùm autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum?
14. Ille autem dixit: Ego sum dux virtutis Domini, nunc adveni.	14. Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio.
15. Et Jesus cecidit in faciem ad terram. Et ait illi: Domine, quid imperas famulo tuo?	15. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?
16. Et ait dux virtutis Domini: Solve calciamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.	16. Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum. *Exod. 3. 5. Act. 7. 33.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

circumcisus iterum circumcideretur, non homo, sed populus.

℣. 3. Græcè deest *sibi ipsi*, post *petrinos*, præterquam in Ms. Alex. in editt. autem Ald. & Compl. ponitur post *fecit*; reliqua concordant.

℣. 4. Ad verbum è Græco, exceptis his: *qui aliquando fuerant..... & qui*, pro quibus, ὅσοι ποτὲ ἐγένοντο..... καὶ ὅσοι, *quicunque aliquando nati sunt*, vel *fuerunt..... & quicunque*.

℣. 5. Ita Græcè.

℣. 6. In Græco deest *&*, ante *ideo*, sicut *in*, post *Dei*; item *illorum* reponitur post *plurimi*, & pro *definierat*, &c. est διώρισε μὴ ἰδεῖν, absque seq. *Dominus eis*; in Mss. tamen Alex. & Oxon. ac edit. Compl. sic: διώρισε Κύριος αὐτοῖς μὴ, &c. Item in Vatic. ὤμοσε, pro *juraverat*, absque seq. *illis*, cujus loco est ἡμῖν in Ms. Alex. ut & in editt. Ald. & Compl. in Ox. verò αὐτοῖς: cætera similia. Eò pariter spectat quod Tertul. ait l. 3. contra Marc. p. 676. a. *Populum introducturus erat in terram promissionis melle & lacte manantem..... idque non per Moysem..... sed per Jesum..... circumcisis nobis petrina acie*, &c.

℣. 7. Vix meliùs è Græco, nisi excipias verbum *fuissent*, pro quo αὐτοὺς γεγεννῆσθαι, *nati fuissent*.

℣. 13. Nonnulla dissimilia in Græco, nempe pro *circumspexit..... &*, legitur καὶ ἀναβλέψας, *& respiciens*; exinde ἐναντίον αὐτοῦ, *contra se*, pro *ante faciem suam*, & loco *frameam tenentem*, sic, ἡ ῥομφαία ἐσπασμένη, *gladius evaginatus*; demum καὶ προσελθὼν Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ, *& accedens Jesus, dixit ei*, pro *& dixit*. August. Locut. 3. to. 3. 369. g. similiter hab. *Et factum est cùm esset Jesus in Jericho*: & quæst. 7. in Jos. to. 3. 582. c. addit: *Non utique in ipsa civitate, cujus muri nondum ceciderant, quod mox futurum erat, ut in eam possent intrare, sed in agro ad eam pertinente; nam interpretatio quæ est ex Hebræo sic habet.* (i. e. Vulgata nostra.) Idem observat in Locut. Demum in Quæst. 582. b. hab. *Jesus vidit virum contra se stantem, evaginato gladio.* Item Ambros. l. de Spir. S. to. 2. 601. f. *Jesus Nave cùm vidisset ducem militiæ cælestis, interrogavit: Noster es, an adversariorum?* Similiter Arnob. de Deo trino, col. 215. d. *Noster es, an adversariorum?*

℣. 14. Græc. addit αὐτῷ, verbo *dixit*, tollitque seq. *sum*. August. quæst. 7. in Jos. to. 3. 582. b. *Dicit quòd esset princeps militiæ virtutis Domini.* Ambr. ubi sup. *Dux militiæ cælestis.* Arnob. l. de Deo trino, p. 215. d. *Qui respondens ait: Ego sum dux fortitudinis Dei*: Gr. ἀρχιστράτηγος δυνάμεως Κυρίου.

℣. 15. Ita Græcè, nisi excipias præp. ἐπί, *super*, pro *ad*. August. quæst. 7. in Jos. to. 3. 582. b. *Et prostratus in terram dixit: Quid præcipis tuo famulo?*

℣. 16. In Græco simpliciter, ἀρχιστράτηγος, loco *dux virtutis*; sed post vocem *Domini*, additur, πρὸς Ἰησοῦν, *ad Jesum*, & pro *in quo stas, terra sancta est*, sic: ἐφ' ᾧ νῦν ἕστηκας ἐπ' αὐτοῦ, ἅγιός ἐστι. Ms. tamen Oxon. delet ἐπ' αὐτοῦ, & legit, γῆ ἁγία ἐστί, sicut & Justinus, cum Origenis Interp. si Nobilio fides. Similiter hab. Gaud. Brix. ser. 5. 950. d. *Solve calciamenta de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.*

CAPUT VI.

Vulgata nova.

1. JEricho autem clauſa erat atque munita, timore filiorum Iſraël, & nullus egredi audebat aut ingredi.

2. Dixitque Dominus ad Joſue: Eccè dedi in manu tua Jericho, & regem ejus, omneſque fortes viros.

Versio antiqua.

1..... nec quiſquam ex illa prodibat, neque introibat.

Aug. Locut. 4. t. 3. 370. g.

2.... Dominus dicit ad Jeſum: Ecce ego trado tibi ſubjugatam Jericho, & regem ejus qui eſt in ea, potentes fortitudine.

Ibid. Locut. 5.

Vulgata nova.

3. Circuite urbem cuncti bellatores ſemel per diem: ſic facietis ſex diebus.

3..... *ſeqq. Vide Not.*

4. Septimo autem die ſacerdotes tollant ſeptem buccinas, quarum uſus eſt in jubilæo, & præcedant arcam fœderis: ſeptieſque circuibitis civitatem, & ſacerdotes clangent buccinis.

5. Cùmque inſonuerit vox tubæ longior atque conciſior, & in auribus veſtris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent civitatis, ingredienturque ſinguli per locum contra quem ſteterint.

6. Vocavit ergo Joſue filius Nun ſacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & ſeptem alii ſacerdotes tollant ſeptem jubilæorum buccinas, & incedant ante arcam Domini.

7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite civitatem, armati, præcedentes arcam Domini.

8. Cùmque Joſue verba finiſſet, & ſeptem ſacerdotes ſeptem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini,

9. omniſque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam ſequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.

10. Præceperat autem Joſue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox veſtra, neque ullus ſermo ex ore veſtro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini.

11. Circuivit ergo arca Domini civitatem ſemel per diem, & reverſa in caſtra, manſit ibi.

12. Igitur Joſue de nocte conſurgente, tulerunt ſacerdotes arcam Domini,

13. & ſeptem ex eis ſeptem buccinas, quarum in jubilæo uſus eſt: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum ſequebatur arcam, & buccinis perſonabat.

14. Circuieruntque civitatem ſecundo die ſemel, & reverſi ſunt in caſtra. Sic fecerunt ſex diebus.

15. Die autem ſeptimo, diluculo conſurgentes, circuierunt urbem, ſicut diſpoſitum erat, ſepties.

16. Cùmque ſeptimo circuitu clangerent buccinis ſacerdotes, dixit Joſue ad omnem Iſraël: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem:

17. ſitque civitas hæc anathema: & omnia quæ in ea ſunt, Domino: ſola Rahab meretrix vivat, cum univerſis qui cum ea in domo ſunt: abſcondit enim nuncios quos direximus.

Sup. 2. 4. Heb. 11. 31.

18. Vos autem cavete, ne de his, quæ præcepta ſunt, quippiam contingatis, & ſitis prævaricationis rei, & omnia caſtra Iſraël ſub peccato ſint atque turbentur.

19. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vaſorum æneorum ac ferri, Domino conſecretur, repoſitum in theſauris ejus.

Vulgata nova.

Heb. 11. 30.

20. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquam in aures multitudinis vox ſonituſque increpuit, muri illico corruerunt: & aſcendit unuſquiſque per locum, qui contra ſe erat: ceperuntque civitatem,

2. Mac. 12. 15.

21. & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem. Boves quoque & oves & aſinos in ore gladii percuſſerunt.

Sup. 2. 1. 14.

22. Duobus autem viris, qui exploratores miſſi fuerant, dixit Joſue: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius ſunt, ſicut illi juramento firmaſtis.

Versio antiqua.

20..... at ubi audivit populus vocem tubarum, jubilavit univerſus populus jubilo magno, & ceciderunt univerſi muri civitatis in circuitu: & aſcendit univerſus populus in civitatem, unuſquiſque coram adverſariis ſuis: & invaſerunt civitatem,

Lucif. Cal. l. de non conv. cum hær. 221. c. d.

21. & anathematizaverunt eam & quæcunque erant in civitate, à viro uſque ad mulierem, à juvene uſque ad ſenem. Et uſque ad vitulum, & uſque ad ſubjunctorium occiderunt in ore gladii.

22. Et duobus juvenibus, qui exploraverant, dixit Jeſus: Introite in domum mulieris, & producite eam, & quæcunque ſunt ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Antecedunt hæc in Græco. Καὶ Ἱεριχὼ συγκεκλεισμένη καὶ ὠχυρωμένη. Unde Aug. ibid. *De Jericho dictum eſt: Cùm clauſa eſſet;* ſequitur in Græco: καὶ οὐδεὶς ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτῆς, &c. ut ſup. ad quod Auguſt. *Utique, in illam, ſubauditur, non ex illa; hoc appellatur Græcè,* ζεῦγμα κατ' ἔλλειψιν.

℣. 2. In Græco, Καὶ εἶπε Κύριος, &c. deinde transfertur *tibi*, poſt *ſubjugatam*, in ſola Compl. παραδίδωμί σοι: demum in Vat. cod. & al. ſic: δυνατοὺς ὄντας ἐν ἰσχύϊ, unus Alex. cum edit. Ald. delet ὄντας: Auguſt. ibid. *Mirandum*, inquit, *quòd non hîc poſuit conjunctionem copulativam, ut diceret*, & potentes fortitudine..... *An & Jericho, & rex ejus dicti ſunt, potentes fortitudine?* attamen in Mſ. Oxon. nunc, καὶ τοὺς δυνατούς.

℣. 3. Huc ſpectant quæ narrat Tert. l. adv. Jud. c. 4. 138. a. *Jeſus Nave ſuo tempore*, inquit, *quo Hierico civitatem debellabat, præceptum ſibi à Deo dixit, uti populo mandaret, ut ſacerdotes arcam teſtamenti Dei ſeptem diebus circumferrent in circuitu civitatis; atque ita ſeptimi diei circuitu peracto, ſponte ruerent muri civitatis: quod ita factum eſt: & finito ſpatio diei ſeptimi, ſicut prædictum erat, ruerunt muri civitatis..... & in ore gladii præda facta eſt civitas ab omni populo Iſraël.*

℣. 20. Græc. Vat. delet *vocem*, ante *tubarum*, habent verò Mſs. Alex. & Oxon. cum edit. Ald. Item in Vat. ponitur ἅμα, *ſimul*, ante *jubilo*, deeſt verò in Oxon. ac edit. Ald. deinde omnes poſt *magno*, addunt καὶ ἰσχυρῷ, *& forti*, ut & iſta ſinguläriter, καὶ ἔπεσεν ἅπαν τὸ τεῖχος κυκλῳ, *& cecidit omnis murus in circuitu.* Denique in Vat. & al. deſunt ſeqq. *unuſquiſque coram*, &c. ſolus Oxon. addit cum edit. Ald. ἕκαστος ἐξεναντίας αὐτοῦ, καὶ κατελάβοντο τὴν πόλιν, ut ſup. Ald. ἕκαστος ἔξω, &c.

℣. 21. In Græco ſic: Καὶ ἀνεθεμάτισεν αὐτὴν Ἰησοῦς, at in Mſs. Alex. & Oxon. ἀνεθεμάτισαν αὐτὴν, καὶ ὅσα, ut ſup. deinde ponitur καὶ, poſt *viro*, ut & poſt *juvene*, ſed non repetitur hoc, *uſque ad*, ante *ſubjunctorium*, pro quo, ὑποζυγίου, *ſubjuge*, deeſt etiam conſtanter verbum *occiderunt;* cætera quadrant.

℣. 22. Ita in Græco, his exceptis, ἐξαγάγετε αὐτὴν ἐκεῖθεν, *educite eam inde*, locò *producite eam*, & αὐτῇ, *ei*,

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi ſup.

23. Et introierunt duo juvenes, qui exploraverant civitatem, in domum mulieris; & eduxerunt Raab meretricem, & patrem ejus, & matrem, & fratres ejus, & quæcunque erant illius, & omnem cognationem ejus, & deduxerunt eam foras extra caſtra Iſraël.

24. Et civitas incenſa eſt igni, cum omnibus quæ erant in ea.....

Aug. Locut. 6. t. 3. 371. a. Aug. quæſt. 19. in Joſ. t. 3. 588. b.

25. Et Raab meretricem, & domum paternam ejus, vivificavit Jeſus, & commorata eſt in Iſraël uſque in hodiernum diem..... Et adjuravit Jeſus in illa die.....

26. Maledictus homo, qui reſuſcitabit & ædificabit civitatem illam. In primogenito ſuo fundabit eam, & in noviſſimo ſuo imponet portas ejus. Et ita fecit Hoza qui ex Bethel; in Abiron primogenito fundavit eam, & in reſalvato noviſſimo impoſuit portas ejus.

Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 228. e. f. g. h.

27. Et erat Dominus cum Joſue, & erat nomen ejus ſuper univerſam terram.

Vulgata nova.

23. Ingreſſique juvenes, eduxerunt Rahab, & parentes ejus, fratres quoque, & cunctam ſupellectilem ac cognationem illius, & extra caſtra Iſraël manere fecerunt.

Heb. 11. 31.

24. Urbem autem, & omnia quæ erant in ea, ſuccenderunt; abſque auro & argento, & vaſis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini conſecrarunt.

Inf. 8. 2.

25. Rahab verò meretricem, & domum patris ejus, & omnia quæ habebat, fecit Joſue vivere, & habitaverunt in medio Iſraël uſque in præſentem diem: eò quòd abſconderit nuncios, quos miſerat ut explorarent Jericho. In tempore illo, imprecatus eſt Joſue, dicens:

Mat. 1. 5.

26. Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit & ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito ſuo fundamenta illius jaciat, & in noviſſimo liberorum ponat portas ejus.

3. Reg. 16. 34.

27. Fuit ergo Dominus cum Joſue, & nomen ejus vulgatum eſt in omni terra.

Notæ ad Versionem antiquam.

loco *ejus*, in fine.

℣. 23. Græc. addit αὐτῆς, ad *matrem*, & poſt *fratres ejus*, ponit καὶ ϛυγγένειαν αὐτῆς, *& cognationem ejus*, abſque voce *omnem*; tum addit, καὶ πάντα ὅσα, *& omnia quæcunque*, cum αὐτῇ, *ei*, loco *illius*: in Mſ. Ox. deeſt πάντα, ſed in Alex. habetur cum reliquis, ordine quo ſup. ſcilicet: καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτῇ, καὶ πᾶσαν τὴν ϛυγγένειαν αὐτῆς· denique in omnibus legitur, κατέϛησαν, *conſtituerunt*, pro *deduxerunt*, abſque ſeq. *foras*.

℣. 24. Ita Græcè, hoc excepto, ἐν πυρισμῷ, *in incendio*, pro *igni*, detracto ſeq. *erant*.

℣. 25. Similiter habet Luciſ. Calar. l. de non conv. cum hær. 221. d. uſque ad *diem*, his tamen exceptis, *& omnem domum patris ejus*, loco *domum paternam ejus*: Gr. καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς τὸν πατρικόν· exinde pro *adjuravit*, ὥρκισεν, *juravit*; in Mſ. Oxon. κατηράσατο, *imprecatus eſt*: cætera ſimilia.

℣. 26. In Græco Vat. & al. deeſt verbum *reſuſcitabit*, quod retinet Ald. ed. cum Syr. & Th. nempe, ἀναϛήσει· item in Vat. & al. pro *noviſſimo*, legitur ἐλαχίϛῳ, *minimo*, at in Oxon. ἐσχάτῳ; exinde pro *Hoza*, Ὀζὰν, & pro *in reſalvato noviſſimo*, ſic, ἐν τῷ ἐλαχίϛῳ διασωθέντι, in Oxon. διασωθέντι ἐλαχίϛῳ, ut ſup. Obſervandum tamen hæc verba, *Et ita fecit*, &c. uſque ad finem ℣. quæ leguntur in Mſs. Oxon. Vatic. & Ald. edit. abeſſe ab aliis; & ab Hebræo, ut Auguſt. ipſe notat quæſt. 19. in Joſ. to. 3. 588. a. b. *Inſpeximus*, inquit, *interpretationem quæ eſt ex Hebræo, & hoc ibi non invenimus quod dictum eſt de Jericho, quòd Hoza qui eam reparaſſet, incurrerit maledictum quod dixerat Jeſus: ſic enim ſcriptum eſt:* Et adjuravit Jeſus in illa die: Maledictus homo..... & in noviſſimo ſuo imponet portas ejus: *huc uſque invenitur in interpretatione ex Hebræo: illud autem quod ſequitur:* Et ita fecit Hoza, &c. *hoc illic non legitur; unde apparet à LXX. interpoſitum, qui factum eſſe noverant.* Ad hoc autem, *in reſalvato*, notant editores noſtri BB. non convenire Mſs. Aug. cum editt. in duobus nempe codd. Vatic. totidemque Sangerman. legitur *& in reſalvato*; at in Rat. & Lov. *& in ſe ſalvato*, imo in Ciſterc. codice vet. *& in Seſal nato*, quæ lectio, inquiunt, collata ad 1. Reg. 16. 34. ubi in Vulg. legitur, *& in Segub noviſſimo ſuo*, in Arab. *& in Sagub natu minimo*, inducit ut ſuſpicemur Græcum διασωθέντι, profectum eſſe ex mendoſo Latino; adeoque additamentum illud non à LXX. Interpretibus, ut credit Aug. ſed à Latinis poſtmodum fuiſſe interpoſitum.

℣. 27. Ita Græcè, exceptis duobus, Ἰησοῦ, pro *Joſue*, hîc & infra conſtanter, & κατά, pro *ſuper*.

CAPUT VII.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi ſup.

1. Et neglexerunt filii Iſraël negligentiâ, & fraudaverunt fraude de anathemate: & indignatus eſt irâ Dominus filiis Iſraël.

2. Et miſit Joſue viros in Ge, quæ eſt conjuncta Bethel, dicens: Conſiderate Ge. Et aſcenderunt viri, & conſideraverunt Ge.

Vulgata nova.

1. Filii autem Iſraël prævaricati ſunt mandatum, & uſurpaverunt de anathemate. Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate: iratuſque eſt Dominus contra filios Iſraël.

Inf. 22. 16. 20. 1. Par. 2. 7.

2. Cùmque mitteret Joſue de Jericho viros contra Hai, quæ eſt juxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Aſcendite, & explorate terram. Qui præcepta complentes exploraverunt Hai.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Multò plura leguntur Græcè, ſcilicet: Καὶ ἐπλημμέλησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πλημμέλειαν μεγάλην, καὶ ἐνοσφίσαντο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος· καὶ ἔλαβεν Ἀχαρ υἱὸς Χαρμὶ, υἱοῦ Ζαμβρὶ, υἱοῦ Ζαρὰ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος· καὶ ἐθυμώθη Κύριος ὀργῇ, &c. Mſs. Alex. & Oxon. cum ed. Compl. ὀργῇ Κύριος, ut ſup. *Et deliquerunt filii Iſraël delictum magnum, & ſurripuerunt de anathemate: & ſumpſit Achar filius Charmi, filii Zambri, filii Zara de tribu Juda, de anathemate: & indignatus eſt Dominus irâ*, &c. Eorumdem etiam & ſeqq. meminit Auguſt. quæſt. 8. in Joſ. to. 3. 582. d. dicens: *Factum eſt ut Achar de tribu Juda furaretur de anathemate civitatis Jericho contra præceptum Domini: & propter ejus peccatum tria millia, quæ miſſa fuerant in Gai, dederunt terga hoſtibus; & occiſi ſunt ex eis triginta ſex viri: & populo graviter territo, Jeſus cum ſenioribus ſe proſtravit ad Dominum, eique reſponſum eſt, ideo factum eſſe, quòd peccaverit populus. Minatus eſt etiam Deus non ſe cum eis futurum, niſi abſtulerint anathema de ſe ipſis; & quòd oſtenſus eſt qui fecerat, nec ſolus occiſus, ſed cum omnibus ſuis.*

℣. 2. Ita Græcè, niſi quòd conſtanter ſcribitur Ἰησοῦς, pro *Joſue*, & Γαὶ, pro *Ge*; item pro *conjuncta*, ſic, κατά, *contra*.

Vulgata nova.

3. Et reverſi dixerunt ei : Non aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant civitatem : quare omnis populus fruſtra vexabitur contra hoſtes pauciſſimos?

4. Aſcenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui ſtatim terga vertentes,

5. percuſſi ſunt à viris urbis Hai, & corruerunt ex eis triginta ſex homines : perſecutique ſunt eos adverſarii de porta uſque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes : pertimuitque cor populi, & inſtar aquæ liquefactum eſt.

6. Joſue verò ſcidit veſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini uſque ad veſperam, tam ipſe quàm omnes ſenes Iſraël : miſeruntque pulverem ſuper capita ſua,

7. & dixit Joſue : Heu Domine Deus, quid voluiſti traducere populum iſtum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem.

8. Mi Domine Deus, quid dicam, videns Iſraëlem hoſtibus ſuis terga vertentem?

9. Audient Chananæi, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen noſtrum de terra : & quid facies magno nomini tuo?

10. Dixitque Dominus ad Joſue : Surge, cur jaces pronus in terra?

11. Peccavit Iſraël, & prævaricatus eſt pactum meum : tuleruntque de anathemate, & furati ſunt atque mentiti, & abſconderunt inter vaſa ſua.

12. Nec poterit Iſraël ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet : quia pollutus eſt anathemate : non ero ultra vobiſcum, donec conteratis eum qui hujus ſceleris reus eſt.

13. Surge, ſanctifica populum, & dic eis : Sanctificamini in craſtinum : hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël : Anathema in medio tui eſt Iſraël : non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere.

Levit. 20. 7. Num. 11. 18. Sup. 3. 5. 1. Reg. 16. 5.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi ſup.

3. Et reverſi ſunt ad Joſue, & dixerunt ad eum : Non aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia virorum aſcendant, & devaſtent civitatem : ne inducas illuc univerſum populum, pauci enim ſunt.

4. Et aſcenderunt cum illo fere tria millia virorum, & fugerunt à facie virorum qui erant in Ge :

5. & occiderunt ex ipſis viri Ge triginta ſex viros, & perſecuti ſunt illos à porta, & contribulaverunt illos in proclivo : & expavit cor populi, & factum eſt ut aqua.

6. Et conſcidit Joſue veſtimenta ſua, & procidit in faciem ante Deum uſque ad veſperum, ipſe & ſeniores Iſraël : & miſerunt pulverem ſuper capita ſua,

7. & dixit Joſue : Heu Domine Deus, quid voluiſti traducere populum iſtum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem.

8. Et quid dicam, quòd convertit Iſraël dorſum contra inimicum ſuum?

9. Et audiet Chananæus, & omnes qui commorantur in terra, & circuibunt nos, & delebunt nomen noſtrum de terra : & quid facies nomini tuo magno?

10. Et dixit Dominus ad Joſue : Surge, utquid tu procidiſti in faciem tuam?

11. Peccavit populus, & tranſgreſſus eſt teſtamentum meum, quod diſpoſui ad eos : & furati ſunt de anathemate, & abſconderunt inter vaſa ſua.

12. Non poterunt filii Iſraël reſiſtere contra faciem inimicorum ſuorum, dorſa convertent in conſpectu inimicorum : quia facti ſunt anathema : non ero ultra vobiſcum, niſi abſtuleritis anathema ex vobis ipſis.

13. Surge, ſanctifica populum, & dic eis : Sanctificamini in craſtinum : hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël : Anathema eſt inter vos : non poteritis reſiſtere contra inimicos veſtros, uſquedum auferatis anathema ex vobis ipſis.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 3. Eadem ſunt in Græco, præter nomen Ἰησῦν, pro *Joſue*, & ὡσεὶ, *quaſi*, ante *duo*; item pro *devaſtent*, ἐκπολιορκησάτωσαν, *oppugnent*, & pro *inducas*, ἀναγάγης, *adduxeris*.

℣. 4. A Græco abeſt *cum illo*, ut infra, *qui erant in*; reliqua concordant, niſi excipias vocem ὡσεὶ, pro *fere*, & Γαὶ conſtanter, pro *Ge*.

℣. 5. Vix diſſimilia Græcum habet, præter iſta, ἀπ' αὐτῶν, *de eis*, pro *ex ipſis*, & εἰς, *ad*, poſitum ante *triginta*; in Mſ. Alex. ſic, τριάκοντα καὶ ἕξ, in Oxon. τριακονταέξ; item pro *contribulaverunt*, ſυνέτριψαν, *contriverunt*, & ἀπὸ τῦ καταφερῦς, *à declivi*, pro *in proclivo*.

℣. 6. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, ἔπεσε, loco *procidit*, cui adjungitur, Ἰησῦς ἐπὶ τὴν γῆν, *Jeſus ſuper terram*, (al. deeſt Ἰησῦς) ſubinde loco *ante Deum*, ſic : ἐναντίον Κυρίυ, & pro *miſerunt*, ἐπεβάλοντο, *injecerunt*.

℣. 7. Nonnulla diſſimilia in Græco : nempe pro *Heu Domine Deus*, ſic : Δέομαι Κύριε, (Mſ. Alex. Δαίομε Κύριε, Κύριε) mox ita : ἱνατί διεβίβασεν ὁ παῖς ſυ τὸν λαὸν τῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμορραίῳ, ἀπολέσαι ἡμᾶς; καὶ εἰ κατεμείναμεν, καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην, al. πέραν τῦ Ἰορδάνυ. *Precor Domine, utquid traduxit puer tuus populum hunc Jordanem, ad tradendum eum Amorrhæo, ad perdendos nos? & utinam manſerimus, & habitaverimus apud Jordanem.*

℣. 8. Similiter in Græco, præter unum αὐχένα, *cervicem*, loco *dorſum*.

℣. 9. Vix diſſimile Græcum eſt, en verba : Καὶ ἀκύσας ὁ Χαναναῖος, καὶ πάντες οἱ κατοικῦντες τὴν γῆν, περικυκλώσυσιν ἡμᾶς, καὶ ἐκτρίψυσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ τί ποιήσεις τὸ ὄνομά ſυ τὸ μέγα; *Et audiens Chananæus, & omnes inhabitantes terram, circumdabunt nos, & exterent nos de terra : & quid facies nomen tuum magnum?*

℣. 10. Ita in Græco, præter hoc, ἱνατί τῦτο σύ, *utquid hoc tu*, pro *utquid tu*; at in Mſ. Oxon. deeſt τῦτο.

℣. 11. Ita legit Auguſt. Locut. 7. to. 3. 371. d. uſque ad *eos* incl. Ita quoque in Gr. excepta voce *meum*, quæ deeſt, præterquam in Mſ. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. loco etiam *& furati ſunt..... & abſconderunt inter*, &c. habetur : κλέψαντες..... ἐνέβαλον εἰς τὰ, &c. *furati..... injecerunt in*; in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. καὶ κλέψαντες, ut paulò poſt in Mſ. Oxon. καὶ ἐνέβαλον. Tichon. bene, reg. 4. col. 57. g. *Peccavit populus, & tranſgreſſus eſt teſtamentum, quod diſpoſui ad illos : furati ſunt de anathemate, miſerunt in vaſa ſua.*

℣. 12. Græc. ipſo initio habet Καὶ, quod tamen deeſt in Mſ. Oxon. exinde pro *reſiſtere*, ὑποſῆναι, *ſubſiſtere*, & pro *dorſa*, αὐχένα, *collum*; deinde ſic : ὑποſρέψυσιν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, in Mſ. Alex. ἐπιſρέψυσι κατὰ πρόσωπον τῶν ἐχθρῶν, in Oxon. ἐπιſρέψυσιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, in Ald. & Compl. ἐπιſρέψυσιν ἐνάντιον τῶν ἐχθρῶν· demum pro *non ero ultra*, ὐ προσθήσω ἔτι εἶναι, *non adjiciam ultra eſſe*, reliqua ſimilia. Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 507. f. ſic hab. *Non poterunt ſtare filii Iſraël in conſpectu inimicorum ſuorum, ſed dorſa vertent adverſariis ſuis : quia factum eſt anathema in eis : & non addam ut ſim vobiſcum, niſi contritum fuerit anathema de medio veſtrûm.* Aug. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. 739. f. *Non poterunt filii Iſraël ſubſiſtere ante faciem inimicorum ſuorum.*

℣. 13. Hæc diſſimilia in Græco, nempe, ἀναſὰς, *ſurgens*, pro *ſurge*, abſque ſeq. *eis*, & pro *ſanctificamini*,

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi sup.

14. Et convenite manè omnes per tribus vestras : & erit tribus quæ ostensa fuerit manè per Deum, adducite per plebes ; plebem quam ostenderit Dominus, offerte per virum.

15. Et quisquis ostensus fuerit per Dominum, cremabitur igni, & omnia quæ sunt ejus : quia transgressus est testamentum Domini, & fecit iniquitatem in Israël.

16. Et vigilavit Josue manè, & obtulit populum per tribus, & ostensa est tribus Juda.

17. Et oblati sunt per plebes, & ostensa est plebs Zara. Et obtulit plebem Zaræ per domus, & ostensa est domus Jambri :

18. & oblata est domus per viros, & ostensus est Achan filius Charmi, filii Jambri.

19. Et dixit Josue ad Achan : Da honorem hodie Domino Deo Israël, & da confessionem, & indica mihi quid feceris, & ne celaveris me.

20. Et respondit Achan ad Josue, & dixit : Verè peccavi ante conspectum Domini Dei Israël, taliter & taliter feci :

21. vidi in præda vestem variam optimam, & ducentos siclos argenti, didrachmam & ligulam unam auream quinquaginta didrachmarum : & concupivi eam, & sustuli, & ecce hæc abscondita sunt in tabernaculo meo, & argentum absconsum est sub ipsis.

22. Et misit Josue nuncios : & cucurrerunt in tabernaculum, & hæc erant abscondita in tabernaculo, & argentum sub ipsis.

23. Et tulerunt ea de tabernaculo, & attulerunt ad Josue, & ad seniores Israël, & posuerunt ea ante Deum.

24. Apprehenderunt Achan filium Charmi, & perduxerunt in vallem Achor, & filios ejus & filias, & vitulos ejus & subjunctoria ejus, & oves ejus, & tabernaculum ejus, & omnia quæ erant

Vulgata nova.

14. Accedetisque manè singuli per tribus vestras : & quamcunque tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros.

15. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua : quoniam prævaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israël.

16. Surgens itaque Josue manè, applicuit Israël per tribus suas, & inventa est tribus Juda.

17. Quæ cùm juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi :

18. cujus domum in singulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda.

19. Et ait Josue ad Achan : Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.

20. Respondítque Achan Josue, & dixit ei : Verè ego peccavi Domino Deo Israël, & sic & sic feci :

21. vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum : & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossâ humo operui.

22. Misit ergo Josue ministros : qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco, & argentum simul.

23. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Josue, & ad omnes filios Israël, projeceruntque ante Dominum.

24. Tollens itaque Josue Achan filium Zare, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias ejus, boves & asinos, & oves, ipsumque tabernaculum, & cunctam su-

Notæ ad Versionem antiquam.

ἁγιασθῆναι, *sanctificatos esse* ; subinde τάδε, pro *hæc enim*, & pro *inter vos*, ἐν ὑμῖν, *in vobis*, sicut pro *auferatis*, ἐξάρητε, *abstuleritis*, deleta voce *ipsis*, in fine ; in Ms. tamen Ox. ὑμῶν αὐτῶν.

℣. 14. Græcè, Συναχθήσεσθε, *congregabimini*, pro *convenite*, absque *vestras*, post *tribus* ; Ms. tamen Ox. cum edit. Compl. addit ὑμῶν : exinde loco, *quæ ostensa fuerit manè per Deum, adducite*, sic : ἣν ἂν δείξῃ Κύριος, προσάξετε, in Ms. Ox. ἣ ἐὰν δειχθῇ ὑπὸ Κυρίου ; demum in Vat. & al. ante *plebem*, ponitur ϗ, & post *Dominus*, sequuntur ista : προσάξετε κατ' οἴκον, ϗ τὸν οἶκον ὃν ἂν δείξῃ Κύριος, προσάξετε κατ' ἄνδρα· *adducetis per domum, & domum quam ostenderit Dominus, adducetis per virum*. Nobil. *applicabitis*.

℣. 15. Ita Græcè, nisi quòd deest *per Dominum*, & ἐν præponitur *igni* ; in edit. tamen Ald. deest : demum loco *quæ sunt ejus*, sic : ὅσα ἐστὶν αὐτῷ. August. bene q. 9. in Jos. to. 3. 584. b. *Igni cremabitur, & omnia quæcunque sunt ei*. Item sup. col. 583. d. ait : *Meritò quæritur, cùm Dominus propter illum, qui de anathemate furtum fecerat, præceperit eum qui fuisset ostensus, igni cremari, cur eum ostensum Jesus lapidari potiùs à populo fecerit*, &c. Vid. inf. ℣. 25.

℣. 16. Græcè : Καὶ ὤρθρισεν Ἰησοῦς, *Et diluculo venit Jesus*, pro *Et vigilavit Josue manè*, in Ms. Oxon. & ed. Compl. Ἰησοῦς τὸ πρωΐ : deinde pro *obtulit*, προσήγαγε, *adduxit* ; reliqua quadrant.

℣. 17. In Græco constanter, προσήχθη, pro *oblati sunt*, & Ζαραΐ, pro *Zara* ; reliqua verò desunt usque ad finem versûs : in Manuscripto tamen Alex. post Ζαρεΐ, sequitur : Καὶ προσήχθη δῆμος ὁ Ζαρεὶ κατ' ἄνδρας, ϗ. In Oxon. Ζαραΐ, ϗ προσήγαγον τὸν δῆμον τὸν Ζαρὰ κατ' ἄνδρα, ϗ. In ed. Ald. & al. ὁ Ζαρχεὶ, (al. Ζαρχί) ϗ προσήχθη δῆμος ὁ Ζαρχεὶ κατ' οἴκους, ϗ, &c.

℣. 18. Græcè : Καὶ προσήχθη κατ' ἄνδρα, ϗ ἐνεδείχθη Ἄχαρ (Ms. Alex. hîc & infra Ἄχαν) υἱὸς Ζαμβρὶ, υἱοῦ Ζαρά· in Ms. autem Oxon. Ἄχαρ υἱὸς Χαρμὶ, υἱοῦ Ζαρὰ, υἱοῦ Ζαμβρὶ κατ' οἴκους τῆς φυλῆς Ἰούδα.

℣. 19. Græc. habet : τῷ Ἄχαρ, pro *ad Achan*, & loco *honorem*, δόξαν, *gloriam* ; demum pro *indica mihi*, &c. ἀνάγγειλόν μοι τί ἐποίησας, ϗ μὴ κρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ, Ms. Ox. με.

℣. 20. In Græco constanter, Ἄχαρ τῷ Ἰησοῖ, & pro *ante conspectum*, simpliciter, ἐναντίον, ut & οὕτως ϗ οὕτως, pro *taliter & taliter*.

℣. 21. Pro *præda*, habetur Græcè, προνομῇ, id est, *pabulatione*, seu *direptione* ; item loco *vestem*, ψιλὴν, Ms. Oxon. hab. στολὴν ; loco verò *optimam*, quæ vox abest à cod. Vat. Mss. Alex. & Oxon. ferunt καλὴν, cum editt. Ald. & Compl. tum constanter, δίδραχμα, pro *siclos*, absque seq. *didrachmam*, & loco *ligulam*, γλῶσσαν, *linguam* ; demum pro *concupivi eam, & sustuli*, sic, ἐνθυμηθεὶς αὐτῶν ἔλαβον, *animo commotus illa cepi* ; at in Compl. ἐπεθύμησα αὐτῶν, ϗ ἔλαβον· paulòque post in Vat. & al. αὐτὰ, pro *hæc*, in Oxon. ac edit. Compl. ταῦτα. Eadem memorat Ambros. l. 2. offic. c. 26. to. 2. 101. b. dicens : *Cùm Hiericho magna civitas tubarum sacerdotalium sono corruisset, & Jesus Nave potiretur victoriâ, cognovit infirmatam esse virtutem populi per avaritiam atque auri cupiditatem ; nam cùm de spoliis urbis incensæ sustulisset Achar vestem auream, & ducenta argenti didrachmata, & linguam auream, oblatus Domino negare non potuit, sed prodidit furtum.*

℣. 22. Post *tabernaculum*, Græc. addit, εἰς τὴν παρεμβολὴν, *in castra*, sicut αὐτοῦ, voci *tabernaculo*, pro qua, εἰς τὴν σκηνὴν, mel. ed. Ald. ἐν τῇ σκηνῇ.

℣. 23. Vix meliùs è Græco, nisi excipias verbum *tulerunt*, pro quo ἐξήνεγκαν, uti Κυρίου, loco *Deum*.

℣. 24. Priora sic habentur Græcè : Καὶ ἔλαβεν Ἰησοῦς τὸν Ἄχαρ υἱὸν Ζαρὰ, ϗ ἀνήγαγεν αὐτὸν εἰς, &c. *Et sumpsit Jesus Achar filium Zara, & adduxit eum in*, &c. Ms. tamen Oxon. cum edit. Compl. pro Ζαρὰ, habet, Χαρμί ; reliqua concordant, nisi quòd ponitur αὐτοῦ, post *filias*, sicut πάντα, ante *oves*, quod ultimum πάντα abest à Ms. Oxon. ac edit. Compl. in Vatic. etiam pro *Israel*, λαός, absque *erat* ; sed in Alex. & Oxon. Ἰσραήλ, ut in editt. Ald. & Compl. demum pro *perduxerunt*, legitur constanter ἀνήγαγεν, *adduxit*, & pro *Mecachor*, sic, Ἐμεκαχώρ.

VULGATA NOVA.

pellectilem : (& omnis Iſraël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor :

25. ubi dixit Joſue : Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Iſraël : & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt.

2. Reg. 18. 17. 26. Congregaveruntque ſuper eum acervum magnum lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem. Et averſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, Vallis Achor, uſque hodie.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi ſup. ejus : & omnis Iſraël cum eo erat, & perduxerunt eos in Mecachor :

25. & dixit Joſue ad Achan : Quid exterminaſti nos ? diſperdat te Dominus ſicut hodierna die. Et lapidavit eum omnis Iſraël lapidibus,

26. & impoſuerunt ſuper illum acervum lapidum magnum. Et ceſſavit Dominus ab indignatione iræ ſuæ.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Nota etiam loco *ſubjunctoria*, legi ὑποζύγια, ad verbum, *ſubjugalia*. Vide Not. ſeq.

℣. 25. In Græco conſtanter, τῷ Ἄχαρ, & in fine, ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν λίθοις πᾶς Ἰσραήλ· in Mſ. Alex. πᾶς Ἰσραὴλ ἐν λίθοις· quibus addit Oxon. καὶ κατέκαυσαν αὐτόν. edit. verò Compl. Καὶ κατέκαυσαν αὐτὰ ἐν πυρὶ, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτοὺς ἐν λίθοις· at his repugnare videtur Auguſt. quæſt. 9. in Joſ. t. 3. 583. c. cùm ait : *Meritò quæritur, cùm Dominus propter illum qui de anathemate furtum fecerat, præceperit eum, qui fuiſſet oſtenſus, igni cremari ; cur eum oſtenſum Jeſus lapidari potiùs à populo fecerit. An ita eum mori oportuit, quemadmodum Jeſus, qui propiùs Dominum ſequebatur, Domini verba jubentis intelligere potuit ? ſic enim alius quiſquam non facilè potuit. Unde magis quærendum eſt, cur lapidationem ignem appellaverit Dominus, quàm credendum Jeſum aliud feciſſe quàm juſſerat Dominus.* Tichon. reg. 4. 57. g. hæc hab. *Exterminet te Deus ſicut & hodie.* Item Auguſt. quæſt. 9. in Joſ. to. 3. 584. b. alludens : *Filios ergo ejus & filias, cum pecoribus & omnibus quæ habebat, populus quidem, cùm eum puniret, ſimul lapidibus obruit.*

℣. 26. Ita Græcè, deleta voce ultima *ſuæ* ; in Mſ. tamen Oxon. ac edit. Compl. habetur, τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Dixit autem Dominus ad Joſue : Ne timeas, neque formides : tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & conſurgens aſcende in oppidum Hai : ecce tradidi in manu tua regem ejus, & populum, urbemque & terram.

Sup. 6. 24. 2. Facieſque urbi Hai, & regi ejus, ſicut feciſti Jericho, & regi illius : prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis : pone inſidias urbi poſt eam.

3. Surrexitque Joſue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut aſcenderent in Hai : & electa triginta millia virorum fortium miſit nocte,

4. præcepitque eis, dicens : Ponite inſidias poſt civitatem : nec longiùs recedatis : & eritis omnes parati :

5. ego autem, & reliqua multitudo quæ mecum eſt, accedemus ex adverſo contra urbem. Sup. 7. 4. Cùmque exierint contra nos, ſicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus :

6. donec perſequentes ab urbe longiùs protrahantur : putabunt enim nos fugere ſicut priùs.

7. Nobis ergo fugientibus, & illis perſequentibus, conſurgetis de inſidiis, & vaſtabitis civitatem : tradetque eam Dominus Deus veſter in manus veſtras.

8. Cùmque ceperitis, ſuccendite eam, & ſic omnia facietis, ut juſſi.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 8. t. 3. 371. d. 1. ET dixit Dominus ad Jeſum..... ecce dedi in manus tuas regem Gai, & terram ipſius.

2. Et facies Gai, ſicut feciſti Jericho, & regi ejus : & prædam pecorum prædaberis tibi.....

3...... *Vide Not.*

Aug. quæſt. 11. in Joſ. t. 3. 584. g. 4..... Vos inſidiabimini poſt civitatem : & non longè eritis à civitate : & eritis omnes parati :

5. & ego, & omnis populus qui mecum eſt, accedemus ad civitatem. Et erit, cùm exierint qui commorantur in Gai in obviam nobis, ſicut antea, & fugiemus à facie illorum :

6. & cùm exierint poſt nos, adducemus illos de civitate, & dicent : Fugiunt iſti à facie noſtra ſicut antea.

7. Vos autem exſurgetis ex inſidiis, & ibitis in civitatem.

8. Secundùm verbum iſtud facietis, ecce præcipio vobis.

VULGATA NOVA.

9. Dimiſitque eos, & perrexerunt ad locum inſidiarum, ſederuntque inter Bethel & Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai : Joſue autem nocte illa in medio manſit populi,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ad verbum è Græco, niſi excipias vocem ultimam *ipſius*, pro qua αὐτοῦ, vulgò *ejus*.

℣. 2. Ita Græcè, præter vocem βασιλέα, *regem*, pro *regi*, ſicut ſupra, τὴν Γαὶ, & τὴν Ἱεριχώ ; habetur etiam in fine, σεαυτῷ, *tibi ipſi*, deinde, κατάστησον δὲ σεαυτῷ ἔνεδρα τῇ πόλει εἰς τὰ ὀπίσω· quæ ita exprimit Auguſt. q. 10. in Joſ. to. 3. 584. e. *Deus jubet loquens ad Jeſum, ut conſtituat ſibi retrorsùs inſidias.*

℣. 3. Eò ſpectant quæ ait Auguſt. quæſt. 11. in Joſ. to. 3. 584. g. *Jeſus mittens ad Gai debellandum triginta millia bellatorum, ait illis*, &c.

℣. 4. Græc. Ὑμεῖς ἐνεδρεύσατε ὀπίσω τῆς, &c. at in Mſ. Alex. ἐνεδρεύσετε, al. ἐνεδρεύετε, ut ſup. exinde pro *& non longè eritis*, ſic, μὴ μακρὰν γίνεσθε.

℣. 5. Ita in Græco, præter ſeq. πάντες οἱ, loco *omnis populus* ; ſed in Mſ. Alex. ac edit. Ald. πᾶς ὁ λαὸς ὁ, abſque ſeq. *eſt* : in Mſ. Oxon. ſimpliciter πᾶς ὁ λαός, ut in omnibus, οἱ κατοικοῦντες Γαί, loco *qui commorantur in Gai*, addito καὶ, poſt *ſicut*.

℣. 6. Ita Græcè, præter unum ἀποσπάσομεν, *educemus*, pro *adducemus* ; item pro *ſicut*, ὃν τρόπον καὶ, *quemadmodum &*.

℣℣. 7. 8. Ad verbum è Græco, niſi quòd pro *præcipio*, legitur ἐντέταλμαι, *præcepi* ; at in Mſ. Oxon. ac edit. Ald.

VULGATA NOVA.

10. surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitûs, vallatus auxilio pugnatorum.

11. Cùmque venissent & ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat vallis media.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 9. t. 3. 371. f.

12. Et insidiæ erant civitati à mari :

VULGATA NOVA.

12. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidiis inter Bethel & Hai, ex occidentali parte ejusdem civitatis :

VULGATA NOVA.

13. omnis verò reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illa, & stetit in vallis medio.

14. Quod cùm vidisset rex Hai, festinavit manè, & egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ.

15. Josue verò & omnis Israël cesserunt loco; simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam.

16. At illi vociferantes pariter, & se mutuò cohortantes, persecuti sunt eos. Cùmque recessissent à civitate,

17. & ne unus quidem in urbe Hai & Bethel remansisset qui non persequeretur Israël, (sicut erupeerant aperta oppida relinquentes)

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 10.

18..... Extende manum tuam in Gæso, quod est in manu tua, contra civitatem.....

VULGATA NOVA.

18. dixit Dominus ad Josue : Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

VULGATA NOVA.

19. Cùmque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ quæ latebant, surrexerunt confestim : & pergentes ad civitatem, ceperunt, & succenderunt eam.

20. Viri autem civitatis, qui persequebantur Josue, respicientes & videntes fumum urbis ad cœlum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere : præsertim cùm hi qui simulaverant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissimè restitissent.

21. Videnſque Josue & omnis Israël quòd capta esset civitas, & fumus urbis ascenderet, reversus percussit viros Hai.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. Locut. 11.

22..... & facti sunt inter medium castrorum, hi hinc, & hi hinc.....

VULGATA NOVA.

22. Siquidem & illi qui ceperant & succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cùm ergo ex utraque parte adversarii cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,

VULGATA NOVA.

23. regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, & obtulerunt Josue.

24. Igitur omnibus interfectis, qui Israëlem ad deserta tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israël percusserunt civitatem.

25. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai.

26. Josue verò non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hai.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 12. 372. b.

27. Exceptis pecoribus & spoliis, quæ erant in civitate, prædati sunt filii Israël secundùm præceptum Domini, quemadmodum constituit Dominus Jesu.

VULGATA NOVA.

27. Jumenta autem & prædam civitatis diviserunt sibi filii Israël, sicut præceperat Dominus Josue.

VULGATA NOVA.

28. Qui succendit urbem, & fecit eam tumulum sempiternum :

29. regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam & solis occasum. Præcepitque Jo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐντέταλμαι, ut supra.

℣. 12. Græc. delet *erant*, habetque τῆς πόλεως, *civitatis*; mox August. ibid. *Qui nescit*, inquit, *putat istam civitatem maritimam. Consuetudinis est autem Scripturarum ut occidentalem partem*, à mari *appellet*, *vel* ad mare : *quia ex ipsa parte terra ubi hæc agebantur, propiùs habet mare, quàm à cæteris partibus.*

℣. 18. Sic est in Græco ad verbum. Aug. ibid. *Quid dicat* Gæson, *non facilè intelligitur : hoc Interpres Symmachus*, scutum, *appellasse perhibetur ; Septuaginta autem Interpretes, secundùm quos ista tractamus, qui posuerunt* Gæson, *miror si & in Græca lingua hastam, vel lanceam Gallicanam intelligi voluerunt : ea quippe dicuntur Gæsa, quorum & Virgilius meminit, ubi ait de Gallis in scuto Æneæ pictis :*

——— Duo quisque Alpina coruscant
Gæsa manu. (Æneid. 8.)

℣. 22. Ita Græcè. Ad quod Aug. ibid. *Duo notanda sunt*, inquit, *in hac locutione : unum, quòd cùm hostes qui vincebantur, in medio essent, tanquam de his dictum est, quòd hi essent hinc, & hi hinc ; cùm potiùs ita Israëlitæ fuerint, qui eos in medio posuerant percutiendos : alterum, quòd inter medium castrorum eos factos esse dicit Scriptura, castra appellans etiam productas acies in prælio constitutas, cùm castra non soleant appellari, nisi ubi exercitus ad manendum consistit ; nisi fortè ideo castra appellata sunt, quia cum omnibus suis ibant.*

℣. 27. In Græco sic : Πλὴν τῶν σκύλων, τῶν ἐν τῇ πόλει πάντα, ἃ ἐπρονόμευσαν ἑαυτοῖς οἱ, &c. ut sup. i. e. *Præter spolia, quæ in civitate omnia, quæ prædati sunt sibi*, &c. sed Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. habet : Πλὴν τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν σκύλων, Oxon. delet τῶν σκύλων, uti paulò post Alex. πάντα ἃ, cum ἑαυτοῖς; Oxon. loco πάντα ἃ, legit, ἐκείνῃ ἂν, absque ἑαυτοῖς : edit. Ald. sic : πόλει ἐκείνῃ πάντα ἐπρονόμευσαν ἑαυτοῖς οἱ, &c. Compl. πόλις ἐκείνη ἃ, &c. August. ibid. *Ita dictum est :* Exceptis pecoribus & spoliis..... prædati sunt, *quasi ipsa non fuerint prædati, cùm potiùs ipsa prædati sint, & excepta ideo dicta sint, quia hæc illo prælio sola consumpta non sunt.*

VULGATA NOVA.

ſue, & depoſuerunt cadaver ejus de cruce: projeceruntque in ipſo introitu civitatis, congeſto ſuper eum magno acervo lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem.

30. Tunc ædificavit Joſue altare Domino Deo Iſraël in monte Hebal:

Exod. 20. 25. Deut. 27. 5.

31. ſicut præceperat Moyſes famulus Domini filiis Iſraël, & ſcriptum eſt in volumine legis Moyſi: altare verò de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit ſuper eo holocauſta Domino, immolavitque pacificas victimas.

32. Et ſcripſit ſuper lapides Deuteronomium legis Moyſi, quod ille digeſſerat coram filiis Iſraël.

33. Omnis autem populus, & majores natu, ducesque ac judices ſtabant ex utraque parte arcæ, in conſpectu ſacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena ita & indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, & media juxta montem Hebal, ſicut præceperat Moyſes famulus Domini. Et primùm quidem benedixit populo Iſraël.

34. Poſt hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ ſcripta erant in legis volumine.

35. Nihil ex his quæ Moyſes juſſerat, reliquit intactum, ſed univerſa replicavit coram omni multitudine Iſraël, mulieribus ac parvulis & advenis, qui inter eos morabantur.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. QUibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui verſabantur in montanis & campeſtribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Hevæus, & Jebuſæus,

2. congregati ſunt pariter, ut pugnarent contra Joſue & Iſraël uno animo, eademque ſententia.

3. At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Joſue Jericho & Hai:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
4. & callidè cogitantes, tulerunt ſibi cibaria, ſaccos veteres aſinis imponentes, & utres vinarios ſciſſos atque conſutos,	4..... & accipientes ſaccos veteres ſuper aſinos ſuos..... *Aug. quæſt. 12. in Joſ. t. 3. 585. b. c.*

VULGATA NOVA.

5. calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetuſtatis pittaciis conſuta erant, induti veteribus veſtimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in fruſta comminuti:

6. perrexeruntque ad Joſue, qui tunc morabatur in caſtris Galgalæ, & dixerunt ei, atque ſimul omni Iſraëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiſcum facere cupientes. Reſponderuntque viri Iſraël ad eos, atque dixerunt:

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
7. Ne fortè in terra, quæ nobis ſorte debetur, habitetis, & non poſſimus fœdus inire vobiſcum.	7. Vide ne in me habites. Et quomodo diſponam tibi teſtamentum? *Aug. Locut. 13. t. 3. 372. b.*

VULGATA NOVA.

8. At illi ad Joſue, Servi, inquiunt, tui ſumus. Quibus Joſue ait: Quinam eſtis vos? & unde veniſtis?

9. Reſponderunt: De terra longinqua valde venerunt ſervi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto,

Num. 21. 13.

10. & duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Jordanem, Sehon regi Heſebon, & Og regi Baſan qui erat in Aſtaroth:

11. dixeruntque nobis ſeniores, & omnes habitatores terræ noſtræ: Tollite in manibus cibaria ob longiſſimam viam, & occurrite eis, & dicite: Servi veſtri ſumus, fœdus inite nobiſcum.

12. En, panes quando egreſſi ſumus de domibus noſtris, ut veniremus ad vos, calidos ſumpſimus, nunc ſicci facti ſunt, & vetuſtate nimia comminuti:

13. utres vini novos implevimus, nunc rupti ſunt & ſoluti: veſtes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita ſunt, & pene conſumpta.

14. Suſceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogaverunt.

2. Reg. 21. 2.

15. Fecitque Joſue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus eſt quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis.

16. Poſt dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri eſſent.

17. Moveruntque caſtra filii Iſraël, & venerunt in civitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula ſunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim.

18. Et non percuſſerunt eos, eò quòd juraſſent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Iſraël. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Qui reſponderunt eis: Juravimus illis in no-	19... *& ſeqq. Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Auguſt. ibid. *Quòd Gabaonitæ venerunt ad Jeſum cum vetuſtis panibus & ſaccis, ut putarentur, ſicut ſinxerant, de terra veniſſe longinqua, quò eis parceretur: (conſtitutum enim erat à Domino, ne alicui terras illas inhabitanti parcerent, quò ingrediebantur) nonnulli codices & Græci & Latini habent:* Et accipientes ſaccos veteres ſuper humeros ſuos: *alii verò qui veraciores videntur, non habent,* ſuper humeros, *ſed,* ſuper aſinos ſuos: *ſimilitudo enim verbi in Græca lingua mendoſitatem facilem fecit; & ideo Latina quoque exemplaria varia ſunt:* ὤμων *quippe, &* ὄνων *non multùm ab invicem diſſonant; quorum prius,* humerorum *nomen eſt, poſterius* aſinorum. *Ideo eſt autem de* aſinis *credibilius, quoniam ſe à ſua gente longinqua miſſos eſſe dixerunt: unde apparet eos fuiſſe legatos, & ideo magis in aſinis quàm in humeris neceſſaria portare potuiſſe: quia nec multi eſſe poterant, & non ſolùm ſaccos, ſed etiam utres eos portaſſe Scriptura commemorat.* In Græco nunc, ἐπὶ τῶν ὤμων, in Mſ. tamen Alex. ac edit. Ald. ἐπὶ τῶν ὄνων.

℣. 7. Aptè ad Græcum, niſi excipias verbum *habites*, pro quo κατοικεῖς, at in editt. Ald. & Compl. καθοικήσῃς. Addit Auguſt. ibid. *Vide ne in me habites, &c. quod eſt, apud me:* & infra: *Notandum etiam quòd pactum pacis, teſtamentum vocat Scriptura more ſuo.*

℣. 19. &c. Eorumdem meminit Aug. quæſt. 13. in Joſ.

VULGATA NOVA.

mine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere.

20. Sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus:

21. sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus:

22. vocavit Gabaonitas Josue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valde habitamus à vobis, cùm in medio nostri sitis?

23. Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24. Qui responderunt: Nunciatum est nobis servis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, & providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium inivimus.

25. Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis.

26. Fecit ergo Josue ut dixerat, & liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur.

27. Decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, usque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

to. 3. 585. d. dicens: *Quæri potest, quomodo jurationem servandam esse crediderint Hebræi Gabaonitis, quibus ita juraverant, tanquam de longinqua terra venientibus, sicut illi mentiti fuerant: sciebant enim se debellandos, si cognitum esset Hebræis in ea terra eos habitare, quam promissam fuerant, interfectis habitantibus, retenturi. Mentientibus ergo quod de longinqua terra ad eos venissent, juraverunt eis Israëlitæ. Posteaquam verò cognoverunt ibi eos habitare, ubi omnes quos invenerant secundùm Dei præceptum debellare oportebat, noluerant tamen frangere jurationem: & licet eos mentitos esse didicissent, parcere maluerunt jurationis causâ; cùm possent utique dicere se tantùm illis jurasse, quos eos esse crediderant, id est, de longinquo venientes: cùm verò aliud cognoverunt, præceptum circa eos Domini implendum erat, ut sicut cæteri expugnarentur. Deus autem hoc approbavit, nec parcentibus succensuit, quamvis eum non interrogassent quinam illi essent, & ideo eos illi fallere valuissent. Unde non importunè utique credendi sunt, etsi fallere homines pro sua salute voluerunt, non tamen fallaciter Deum timuisse in populo ejus.*

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. QUæ cùm audisset Adonisedec rex Jerusalem, quòd scilicet cepisset Josue Hai, & subvertisset eam, (sicut enim fecerat Jericho & regi ejus, sic fecit Hai & regi illius,) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israël, & essent fœderati eorum,

2. timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, & una civitatum regalium, & major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3. Misit ergo Adonisedec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens:

4. Ad me ascendite, & ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Josue, & ad filios Israël.

5. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

5..... 6. *Vide Not.*

6. Habitatores autem Gabaon urbis obsessæ miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum: ascende citò, & libera nos, ferque præsidium: convenerunt enim adversùm nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 14. in Jos. t. 3. 586. b.

7. Et ascendit Jesus à Galgala, ipse, & omnis populus bellatorum cum illo, omnis potens in fortitudine.

8. Et dixit Dominus ad Jesum: Noli timere illos: in manus enim tuas tradidi eos: non subsistet ex illis quisquam coram vobis.

VULGATA NOVA.

7. Ascenditque Josue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit.

VULGATA NOVA.

9. Irruit itaque Josue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis.

1. Reg. 7. 10.

10. Et conturbavit eos Dominus à facie Israël: contrivitque plagâ magnâ in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth horon, & percussit usque Azeca & Maceda.

11. Cùmque fugerent filios Israël, & essent in descensu Beth horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo usque ad Azeca: & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filii Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 5. 6. Græc. Καὶ ἀνέβησαν οἱ πέντε βασιλεῖς τῶν Ἰεβουσαίων..... καὶ περιεκάθισαν τὴν Γαβαών..... Καὶ ἀπέστειλαν οἱ κατοικοῦντες Γαβαὼν πρὸς Ἰησοῦν..... λέγοντες· Μὴ ἐκλύσῃς τὰς χεῖράς σου ἀπὸ τῶν παίδων σου..... ὅτι συνηγμένοι εἰσὶν ἐφ' ἡμᾶς πάντες οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀμοῤῥαίων, &c. Unde Aug. quæst. 10. in Jos. to. 3. 586. c. *Quæritur*, inquit, *quemadmodum rex civitatis Jerusalem Adonibezech & cæteri quatuor, cum quibus obsedit Gabaonitas, secundùm LXX. Interpretes, primò reges Jebusæorum cùm ad eos obsidendos convenerunt, postea verò reges Amorrhæorum dicantur ab ipsis Gabaonitis, quando nuncios miserunt ad Jesum, ut eos de obsidione liberaret. Sicut autem inspicere potuimus in ea interpretatione quæ ex Hebræo est, utrobique Amorrhæorum dicuntur, cùm constet Jebusæorum fuisse regem civitatis Jerusalem, quia ipsa est dicta Jebus, tanquam illius gentis metropolis, & septem gentes sæpissime Scriptura commemoret, quas promisit Deus exterminaturum se esse à facie populi sui, ex quibus una perhibetur Amorrhæorum. Nisi forte hoc nomen universale fuerat omnium, aut potiùs majoris partis, ut non una, sed plures in his septem hoc nomine tenerentur: quamvis esset etiam una de septem, quæ Amorrhæorum propriè vocaretur: sicut est pars quædam quæ propriè dicitur Libya, quamvis hoc nomen universæ Africæ competat.*

℣. 7. Ita in Græco, præter duo, ἐκ Γαλγάλων, *de Galgalis*, pro *à Galgala*, & ὁ πολεμιστὴς, *bellator*, loco *bellatorum*.

℣. 8. In Græco, ὑπολειφθήσεται, *relinquetur*, pro *subsistet*, sed in Mss. Alex. & Ox. ac edd. Ald. & Compl. ὑποστήσεται; reliqua quadrant.

VULGATA NOVA.

12. Tunc locutus est Josue Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & luna contra vallem Ajalon.

Eccli. 46. 5. Isai. 28. 21.

13. Steteruntque sol & luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro justorum? Stetit itaque sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei.

14. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.

VERSIO ANTIQUA.

12..... Stet sol in Gabaon, & luna contra vallem Ajalon.

Hieron. in Isai. 28. t. 3. 241. a.

13. Stetit sol & luna in statione, donec ultus est populus de inimicis suis. Et stetit sol in medio cœlo, & non accedebat in occasum, & in finem diei unius.

Tertul. l. adv. Psych. p. 986. b.

14. Non fuit dies talis neque priùs neque postea, ut sic exaudiret Dominus hominem, quia Dominus pugnavit pro Israël.

Hilar. in Ps. 135. 485. c.

VULGATA NOVA.

15. Reversusque est Josue cum omni Israël in castra Galgalæ.

16. Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca urbis Maceda.

VULGATA NOVA.

17. Nunciatumque est Josue, quòd inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et nunciatum est Jesu, dicentes: Inventi sunt quinque reges absconditi in spelunca.....

Aug. Locut. 14. t. 3. 372. d.

VULGATA NOVA.

18. Qui præcepit sociis, & ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant:

19. vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosque fugientium cædite: nec dimittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20. Cæsis ergo adversariis plagâ magnâ, & usque ad internecionem pene consumptis, hi qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.

21. Reversusque est omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani & integro numero: nullusque contra filios Israël mutire ausus est.

22. Præcepitque Josue, dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.

23. Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24. Cùmque educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israël, & ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cùm perrexissent, & subjectorum colla pedibus calcarent,

VULGATA NOVA.

25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & estote robusti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversùm quos dimicatis.

VERSIO ANTIQUA.

25..... ita faciet Dominus omnibus inimicis vestris, quos vos debellabitis eos.

Aug. Locut. 15. 372. d.

VULGATA NOVA.

26. Percussitque Josue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites: fueruntque suspensi usque ad vesperum.

Deut. 21. 23.

27. Cùmque occumberet sol, præcepit sociis ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos projecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ permanent usque in præsens.

28. Eodem quoque die Macedam cepit Josue, & percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, & omnes habitatores ejus: non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho.

29. Transivit autem cum omni Israël de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam:

30. quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël: percusseruntque urbem in ore gladii, & omnes habitatores ejus: non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna, sicut fecerant regi Jericho.

Sup. 6. 2.

31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israël: & exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.

32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33. Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis: quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internecionem.

34. Transivitque de Lachis in Eglon, & circumdedit,

35. atque expugnavit eam eadem die: percussitque in ore gladii omnes animas quæ erant in ea, juxta omnia quæ fecerat Lachis.

36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, & pugnavit contra eam:

37. cepit eam, & percussit in ore gladii, regem quoque ejus, & omnia oppida regionis illius, uni-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. In Græco bis, κατὰ, loco *in* & *contra*, & pro *Ajalon*, Αἰλών, al. tamen Αἰαλών, vel Ἐαλών. Tertul. l. cont. Psych. 986. b. ait: *Stetit sol in Gabaon, & luna in Ajalon.* Hilar. in Ps. 135. 485. d. *Dicente Jesu Nave, Sol stetit contra Gabaon, & luna contra vallem Haylon:* Notant hîc editores nostri BB. in edit. postr. Paris. legi *Ajalon*, in Ms. Mic. *Helloim*, in Reg. & Tur. sicut apud Origen. *Elom.* Apud Ambros. in Ps. 43. 392. a. sic: *Stet sol contra Gabaon*, & l. de Apol. David, c. 4. to. 1. 714. d. *Per unum Jesum Nave*, inquit, *stetit sol contra Gabaon.*

℣. 13. In Græco, καὶ ἔστη, *& stetit*, & loco *populus de inimicis suis*, sic: ὁ Θεὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, sed in Ms. Oxon. τὸ ἔθνος τῶν ἐχθρῶν: subinde κατὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, *ad medium cæli*, pro *in medio cælo*, & pro *accedebat*, προεπορεύετο, *procedebat*, absque præced. *&*, & subseq.

℣. 14. Ita Græcè, nisi quòd legitur τὸ ἔσχατον, *postremò*, loco *postea*, deinde sic: ὥστε ἐπακοῦσαι Θεὸν ἀνθρώπου, ὅτι Κύριος συνεξεπολέμησε τῷ Ἰσραήλ. Nobil. *ut obediret Deus homini, quoniam Dominus simul expugnavit cum Israël.* Tertul. advers. Psych. 986. b. *Non fuit dies talis retro & in novissimo, ut exaudiret Deus hominem.*

℣℣. 17..... 25. Ita de Græco, verbum è verbo.

VULGATA NOVA.

versasque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio.

38. Inde reversus in Dabir,

39. cepit eam atque vastavit: regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii: non dimisit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, sic fecit Dabir & regi illius.

40. Percussit itaque Josue omnem terram montanam & meridianam atque campestrem, & Asedoth, cum regibus suis: non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israël,

41. à Cadesbarne usque Gazam. Omnem terram Gosen usque Gabaon,

42. universosque reges, & regiones eorum, uno impetu cepit atque vastavit: Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo:

43. reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. QUæ cùm audisset Jabin rex Asor, misit ad Jobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph:

2. ad reges quoque aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque & in regionibus Dor juxta mare:

3. Chananæum quoque ab oriente & occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Jebusæum in montanis: Hevæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.

4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena quæ est in littore maris, equi quoque & currus immensæ multitudinis:

5. conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.

6. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël: equos eorum subnervabis, & currus igne combures.

7. Venitque Josue, & omnis exercitus cum eo, adversùs illos ad aquas Merom subitò, & irruerunt super eos,

8. tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, & aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias:

9. fecitque sicut præceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.

10. Reversusque statim cepit Asor, & regem ejus percussit gladio: Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat.

11. Percussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit, ipsamque urbem peremit incendio.

12. Et omnes per circuitum civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, sicut præceperat ei Moyses famulus Domini. *Deut. 7. 1.*

13. Absque urbibus, quæ erant in collibus & in tumulis sitæ, cæteras succendit Israël: unam tantùm Asor munitissimam flammâ consumpsit.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 16. in Jos. t. 3. 586. f.

14..... non dimisit in ea Jesus quidquam spirans.

15. Sicut præcepit Dominus Moysi puero suo, & Moyses similiter præcepit Jesu, & sic fecit Jesus: non est transgressus quidquam ab omnibus quibus constituit Dominus Moysi.

VULGATA NOVA.

14. Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israël, cunctis hominibus interfectis.

15. Sicut præceperat Dominus Moysi servo suo, ita præcepit Moyses Josue, & ille universa complevit: non præteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod jusserat Dominus Moysi. *Exod. 34. 11. Deut. 7. 1.*

VULGATA NOVA.

16. Cepit itaque Josue omnem terram montanam & meridianam, terramque Gosen, & planitiem, & occidentalem plagam, montemque Israël, & campestria ejus:

17. & partem montis quæ ascendit Seir usque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit.

18. Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 17. in Jos. t. 3. 587. a.

19. Et non erat civitas quæ non erat tradita filiis Israël: & omnes cepit in bello.

VULGATA NOVA.

19. Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israël, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Græcè: ὐ κατέλιπον ἐξ αὐτῶν ὐδὲν ἐμπνέον, *non reliquerunt ex eis quidquam spirans:* in Ms. Oxon. κατέλειπε.

℣. 15. Vix meliùs è Græco, nisi quòd pro *sicut*, script. ὃν τρόπον, *quemadmodum*, & pro *Dominus Moysi*, sic, αὐτῷ Μωυσῆς, sed in Ms. Alex. ac edit. Ald. Κύριος τῷ Μωυσῇ, ut in Lat. sup.

℣. 19. Græcè, loco seqq. *quæ non erat tradita*, &c. habetur: ἣν ὐκ ἔλαβεν Ἰσραήλ· πάντα ἐλάβοσαν ἐν πολέμῳ, *quam non cepit Israel: omnia ceperunt in bello;* at in Ms. Alex. nec non in edd. Ald. & Compl. sic: ἥτις (Compl. ἣν) ὐ παρέδωκε τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· Compl. addit: πλὴν ὁ Εὐαῖος ὁ κατοικῶν ἐν Γαβαὼν, καὶ ὐκ ἦν πόλις ἥτις ὐ παρεδόθη τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· deinde in Ms. Alex. Ald. & Compl. πάντας ἔλαβε, in Ms. Oxon. ἔλαβον. Apud Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 508. a. sic: *Non erat civitas quam non tradidit Dominus filiis Israël, absque Hevæo, qui habitabat in Gabaon: omnes pugnando ceperunt.* Apud Aug. verò Locut. 16. to. 3. 372. d. constanter: *& omnes cepit in bello:* & sup. in Quæst. *Quæritur*, inquit, *quomodo hoc verum sit, cùm nec temporibus postea Judicum, nec temporibus Regum omnes omnino illarum septem gentium civitates capere potuerint Hebræi.* At, inquit, *aut sic intelligendum est, quòd ad nullam civitatem bellando accessit Jesus quam non ceperit, aut certè nulla non capta est, sed earum quæ in regionibus supra commemoratis fuerunt.*

VULGATA NOVA.

20. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.

VERSIO ANTIQUA.

20. Quia per Dominum factum est confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israël ut exterminarentur, ita ut non daretur eis misericordia, sed ut exterminarentur, sicut dixit Dominus ad Moysen.

Aug. quæst. 18. 587. a.

VULGATA NOVA.

21. In illo tempore venit Josue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Juda & Israël, urbesque eorum delevit.

22. Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in terra filiorum Israël: absque civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solis relicti sunt.

23. Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israël secundùm partes & tribus suas: quievitque terra à præliis.

Inf. 14. 15.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Ita rursus habet August. cùm Locut. 16. to. 3. 372. d. tum l. de Gra. & lib. arb. to. 10. 740. a. usque ad hoc, *ita ut*: nec dissimile Græcum est tum in his, tum in consequentibus. Hieron. l. 1. contra Pelag. to. 4. 508. a. sic legit: *Quia à Domino factum erat, ut induraret cor eorum, & pugnarent contra Israel, ut interficerentur, & non fieret in eis misericordia, & perirent, sicut præcepit Dominus Mosi.* Et verò Aug. in Quæst. observat, *ita dictum hoc*, per Dominum factum confortari cor eorum, *hoc est, obdurari cor eorum, sicut de Pharaone*; & in Locut. ait: *Confortari cor, non semper in bono accipiendum.* Quæst. autem 20. hæc hab. *Propter hoc dictum est, a Domino factum ut confortaretur cor illorum, qui simul conspiraverunt ire in bellum contra Jesum, ne ista illis misericordia praberetur, etiam contra Dei præceptum.*

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. HI sunt reges, quos percusserunt filii Israël, & possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum, à torrente Arnon usque ad montem Hermon, & omnem orientalem plagam quæ respicit solitudinem.

2. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, usque ad torrentem Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon:

3. & à solitudine usque ad mare Ceneroth contra orientem, & usque ad mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam quæ ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quæ subjacet Asedoth, Phasga.

4. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos

5. Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.

6. Moyses famulus Domini, & filii Israël percusserunt eos, traditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse.

7. Hi sunt reges terræ, quos percussit Josue, & filii Israël, trans Jordanem ad occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, usque ad montem cujus pars ascendit in Seir: tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas,

8. tam in montanis quàm in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Hevæus & Jebusæus.

9. Rex Jericho unus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, unus:

10. rex Jerusalem unus, rex Hebron unus,

11. rex Jerimoth unus, rex Lachis unus,

12. rex Eglon unus, rex Gazer unus,

13. rex Dabir unus, rex Gader unus,

14. rex Herma unus, rex Hered unus,

15. rex Lebna unus, rex Odullam unus,

16. rex Maceda unus, rex Bethel unus,

17. rex Taphua unus, rex Opher unus,

18. rex Aphec unus, rex Saron unus,

19. rex Madon unus, rex Asor unus,

20. rex Semeron unus, rex Achsaph unus,

21. rex Thenac unus, rex Mageddo unus,

22. rex Cades unus, rex Jachanan Carmeli unus,

23. rex Dor, & provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus,

24. rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. JOsue senex, provectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longævus es, terraque latissima derelicta est, quæ necdum sorte divisa est:

2. omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & universa Gessuri.

3. A fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum, usque ad terminos Accaron contra aquilonem: terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas.

4. Ad meridiem verò sunt Hevæi, omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum, usque Apheca & terminos Amorrhæi,

5. ejusque confinia: Libani quoque regio contra orientem, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath.

6. Omnium qui habitant in monte, à Libano usque ad aquas Maserephoth, universique Sidonii. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem hæreditatis Israël, sicut præcepi tibi.

7. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse,

8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Jordanis ad orientalem plagam.

Num. 32. 33.

9. Ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, universaque campestria Medaba, usque Dibon:

10. & cunctas civitates Sehon, regis Amorrhæi,

VULGATA NOVA.

qui regnavit in Hesebon, usque ad terminos filiorum Ammon:

11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montem Hermon, & universam Basan, usque ad Salecha,

12. omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitque eos Moyses, atque delevit.

13. Nolueruntque disperdere filii Israël Gessuri & Machati: & habitaverunt in medio Israël usque in præsentem diem.

Num. 18. 20. 14. Tribui autem Levi non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est ejus hæreditas, sicut locutus est illi.

15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas.

16. Fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle ejusdem torrentis media: universam planitiem, quæ ducit Medaba,

17. & Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmaon,

18. & Jassa, & Cedimoth, & Mephaath,

19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte convallis.

20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesimoth,

21. & omnes urbes campestres, universaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Hevæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores terræ. *Num.* 31. 8.

22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israël gladio cum cæteris interfectis.

23. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluvius. Hæc est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium & viculorum.

24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis ejus per cognationes suas possessionem, cujus hæc divisio est.

25. Terminus Jaser, & omnes civitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, usque ad Aroer, quæ est contra Rabba:

26. & ab Hesebon usque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim usque ad terminos Dabir:

27. in valle quoque Betharan, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: hujus quoque finis, Jordanis est, usque ad extremam partem maris Cenereth trans Jordanem ad orientalem plagam:

28. hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates & villæ earum.

29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem,

30. cujus hoc principium est: à Manaim universam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Jair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida:

31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrai, urbes regni Og in Basan: filiis Machir, filii Manasse, dimidiæ parti filiorum Machir juxta cognationes suas.

32. Hanc possessionem divisit Moyses in campestribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

33. Tribui autem Levi non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse possessio ejus, ut locutus est illi. *Num.* 18. 20.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. Hoc est quod possederunt filii Israël in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël:

Num. 34. 13. 2. sorte omnia dividentes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus, & dimidiæ tribui.

3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyses trans Jordanem possessionem: absque Levitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:

4. sed in eorum successerunt locum filii Joseph in duas divisi tribus, Manasse & Ephraim: nec acceperunt Levitæ aliam in terra partem, nisi urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta & pecora sua.

5. Sicut præceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filii Israël, & diviserunt terram.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 17. t. 3. 372. c. 6..... Tu scis verbum quod locutus est Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te.....	6. Accesserunt itaque filii Juda ad Josue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Jephone Cenezæus: Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. *Num.* 14. 24.

VULGATA NOVA.

7. Quadraginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nunciavique ei quod mihi verum videbatur.

8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

9. Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum.

10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem: hodie octoginta quinque annorum sum,

11. sic valens, ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quàm ad gradiendum. *Eccli.* 46. 11.

12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes magnæ atque munitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi.

13. Benedixitque ei Josue: & tradidit ei Hebron in possessionem: *Inf.* 21. 12. 1. *Par.* 6. 56.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ita Græcè, ubi Σὺ ἐπίσῃ, *tu nosti*, pro *tu scis*.

VULGATA NOVA.

14. atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezæo usque in præsentem diem : quia secutus est Dominum Deum Israël.

15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe : Adam maximus ibi inter Enacim situs est : & terra cessavit à præliis.

Sup. 11. 23.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

Num. 34. 3.

1. IGitur sors filiorum Judæ per cognationes suas ista fuit : A termino Edom, desertum Sin contra meridiem, & usque ad extremam partem australis plagæ :

2. initium ejus à summitate maris salsissimi, & à lingua ejus, quæ respicit meridiem.

3. Egrediturque contra ascensum scorpionis, & pertransit in Sina : ascenditque in Cadesbarne, & pervenit in Esron, ascendens ad Addar, & circuiens Carcaa,

4. atque inde pertransiens in Asemona, & perveniens ad torrentem Ægypti : eruntque termini ejus mare magnum : hic erit finis meridianæ plagæ.

5. Ab oriente verò erit initium, mare salsissimum usque ad extrema Jordanis : & ea quæ respiciunt ad aquilonem, à lingua maris usque ad eundem Jordanis fluvium :

6. ascenditque terminus in Beth Hagla, & transit ab aquilone in Beth Araba : ascendens ad lapidem Boen filii Ruben :

7. & tendens usque ad terminos Debera de valle Achor, contra aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex adverso ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis : transitque aquas, quæ vocantur Fons solis : & erunt exitus ejus ad fontem Rogel :

8. ascenditque per convallem filii Ennom ex latere Jebusæi ad meridiem, hæc est Jerusalem : & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem :

9. pertransitque à vertice montis usque ad fontem aquæ Nephtoa, & pervenit usque ad vicos montis Ephron : inclinaturque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, urbs silvarum :

10. & circuit de Baala contra occidentem, usque ad montem Seir, transitque juxta latus montis Jarim ad aquilonem in Cheslon : & descendit in Bethsames, transitque in Thamna :

11. & pervenit contra aquilonem partis Accaron ex latere : inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala : pervenitque in Jebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur :

12. hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis.

13. Caleb verò filio Jephone dedit partem in medio filiorum Juda, sicut præceperat ei Dominus : Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

14. Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai, & Ahiman, & Tholmai de stirpe Enac.

14..... *Vide Not.*

Num. 13. 23. Judic. 1. 20.

15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ priùs vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

VULGATA NOVA.

16. Dixitque Caleb : Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior : deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18. Quæ, cùm pergerent simul, suasa est à viro suo ut peteret à patre suo agrum, suspiravitque ut sedebat in asino. Cui Caleb : Quid habes, inquit ?

VERSIO ANTIQUA.

16. Et dixit Caleb : Quicunque percusserit civitatem litterarum, & ceperit eam, dabo ei filiam meam Axam uxorem.

Aug. quæst. 3. in Judic. t. 3. 595. c.

18. Et factum est, cùm ingrederetur ipsa, & consilium habuit cum eo, dicens : Petam patrem meum agrum, & exclamavit de asino.....

Idem quæst. 4. in Judic. 596. c.

VULGATA NOVA.

19. At illa respondit : Da mihi benedictionem : terram australem & arentem dedisti mihi, junge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius.

20. Hæc est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas.

21. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda juxta terminos Edom à meridie : Cabseel, & Eder, & Jagur,

22. & Cina, & Dimona, & Adada,

23. & Cades, & Asor, & Jethnam,

24. Ziph, & Telem, & Baloth,

25. Asor nova, & Carioth, Hesron, hæc est Asor.

26. Amam, Sama, & Molada,

27. & Asergadda, & Hassemon, & Bethphelet,

28. & Haserfual, & Bersabee, & Baziothia,

29. & Baala, & Jim, & Esem,

30. & Eltholad, & Cesil, & Harma,

31. & Siceleg, & Medemena, & Sensenna,

32. Lebaoth, & Selim, & Aen, & Remon : omnes civitates viginti novem, & villæ earum.

33. In campestribus verò : Estaol, & Sarea, & Asena,

34. & Zanoe, & Ængannim, & Taphua, & Enaim,

35. & Jerimoth, & Adullam, Socho, & Azeca,

36. & Saraim, & Adithaim, & Gedera, & Gederothaim : urbes quatuordecim, & villæ earum.

37. Sanan, & Hadassa, & Magdalgad,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Vide inf. Judic. 1. 20.

℣. 16. Huc redeunt quæ infra habet August. quæst. 3. in Jud. 1. 12. ubi postquam illa retulit, *Et dixit Caleb*, &c. proximè addit : *Jam hoc & in libro Jesu Nave commemoratum est.* Et verò hìc apud LXX. iisdem pene verbis legitur : *Καὶ εἶπε Χάλεβ· Ὃς ἂν λάβῃ, καὶ ἐκκόψῃ τὴν πόλιν τῶν γραμμάτων, καὶ κυριεύσῃ αὐτῆς, δώσω αὐτῷ τὴν Ἀσχὰν θυγατέρα μου εἰς γυναῖκα.* In Ms. Oxon. πατάξῃ, pro λάβῃ, absque seq. καὶ ἐκκόψῃ, quod etiam delet Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. Item in Ms. Oxon. προκαταλάβηται, *præoccupaverit*, loco κυριεύσῃ. Vide infra Judic. 1. 12.

℣. 18. Ad verbum è Græco, nisi quòd legitur, *ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι αὐτὴν*, *cùm egrederetur ipsa*, pro *ingrederetur* ; at in Ms. Alex. ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι. Vid. Judic. 1. 14.

VULGATA NOVA.

38. Delean, & Masepha, & Jecthel,
39. Lachis, & Bascath, & Eglon,
40. Chebbon, & Leheman, & Cethlis,
41. & Gideroth, & Bethdagon, & Naama, & Maceda: civitates sedecim, & villæ earum.
42. Labana, & Ether, & Asan,
43. Jephtha, & Esna, & Nesib,
44. & Ceila, & Achzib, & Maresa: civitates novem, & villæ earum.
45. Accaron cum vicis & villulis suis.
46. Ab Accaron usque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos ejus.
47. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, usque ad torrentem Ægypti, & mare magnum terminus ejus.
48. Et in monte: Samir, & Jether, & Socoth,
49. & Danna, & Cariathsenna, hæc est Dabir:
50. Anab, & Istemo, & Anim,
51. Gosen, & Olon, & Gilo: civitates undecim, & villæ earum.
52. Arab, & Ruma, & Esaan,
53. & Janum, & Beththaphua, & Apheca,
54. Athmatha, & Cariatharbe, hæc est Hebron, & Sior: civitates novem, & villæ earum.
55. Maon, & Carmel, & Ziph, & Jota,
56. Jezrael, & Jucadam, & Zanoe,
57. Accain, Gabaa, & Thamna: civitates decem, & villæ earum.
58. Halhul, & Bessur, & Gedor,
59. Mareth, & Bethanoth, & Eltecon: civitates sex, & villæ earum.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Mich. 5. t. 3. 1532. a.

60. Thæco, & Ephrâtha, hæc est Bethleem, & Phagor, & Æthan, & Culon, & Tami, & Soris, & Caræm, & Gallim, & Bæther, & Manocho: civitates undecim, & viculi earum.....

VULGATA NOVA.

60. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim urbs silvarum, & Arebba: civitates duæ, & villæ earum.

VULGATA NOVA.

61. In deserto Betharaba, Meddin, & Sachacha,
62. & Nebsan, & civitas salis, & Engaddi: civitates sex, & villæ earum.
63. Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non potuerunt filii Juda delere: habitavitque Jebusæus cum filiis Juda in Jerusalem usque in præsentem diem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 60. Hieron. ibid. *Legimus*, inquit, *juxta LXX. duntaxat Interpretes, in Jesu Nave, ubi tribus Judæ urbes & oppida describuntur, inter cætera etiam hoc scriptum:* Thæco, & Ephratha, &c. ut sup. *quod nec in Hebraïco, nec apud alium invenitur Interpretem: & sive de veteribus libris erasum sit malitiâ Judæorum, ne Christus de tribu Juda ortus videretur, sive à LXX. additum, nequaquam liquidò cognoscentes, certum quid novimus.* Et verò hæc absunt à Vulg. in Græco autem pro *Æthan*, nunc legitur, Αἰτὰν, seu ut in Ms. Alex. ac edit. Ald. Αἰτάμ; subinde pro *Tami*, Ταταμ, in Ms. Alex. Ταταμί: item pro *Soris*, Θωβὴς, in Ms. Alex. ac edit. Ald. Ζωρὴς; dein pro *Gallim*, Γαλὲμ, & pro *Bæther*, Θεθὴρ, in Ms. Alex. Γαλλὶμ καὶ Βαιθὴρ, in edit. Ald. Γαλὲμ καὶ Βηθὴρ; extremò pro *viculi*, κῶμαι, *vici*.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. Cecidit quoque sors filiorum Joseph, ab Jordane contra Jericho & aquas ejus ab oriente: solitudo quæ ascendit de Jericho ad montem Bethel:
2. & egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Atharoth:
3. & descendit ad occidentem juxta terminum Jephleti, usque ad terminos Beth horon inferioris, & Gazer: finiunturque regiones ejus mari magno:
4. possederuntque filii Joseph Manasses & Ephraim.
5. Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas: & possessio eorum contra orientem Ataroth Addar usque Beth horon superiorem.
6. Egrediunturque confinia in mare: Machmethath verò aquilonem respicit, & circuit terminos contra orientem in Thanathselo, & pertransit ab oriente Janoe:
7. descenditque de Janoe in Ataroth & Naaratha: & pervenit in Jericho, egrediturque ad Jordanem.
8. De Taphua pertransit contra mare in vallem arundineti, suntque egressus ejus in mare salsissimum: hæc est possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas.
9. Urbesque separatæ sunt filiis Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 19. in Jos. t. 3. 587. f.

10. Et non perdidit Ephræm Chananæum, qui habitabat in Gazer: & habitabat Chananæus in Ephræm usque in diem istum, donec ascendit Pharao rex Ægypti, & cepit civitatem, & incendit eam in igni; & Chananæos, & Pherezæos, & qui habitabant in Gazer transpunxit: & dedit eam Pharao in dotem filiæ suæ.

VULGATA NOVA.

10. Et non interfecerunt filii Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitavitque Chananæus in medio Ephraim usque in diem hanc tributarius.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Cuncta conveniunt cum Græco, præter hoc, *& cepit civitatem*, pro quo καὶ ἔλαβεν αὐτὴν, *& cepit eam*: Mss. tamen Alex. & Oxon. ac edit. Ald. ferunt τὴν πόλιν, ut & Orig. Interp. Item infra, Græc. Vat. habet ἐξεκέντησαν, *transpunxerunt*; Alex. verò & Ox. ἐξεκέντησε, *transfixit*, cum ed. Ald. Interp. Orig. *trucidavit*. Non prætermittenda etiam quæ addit August. *Quod de Pharaone rege dictum est, miror si prophetice dictum intelligere debemus, cùm hæc historia illis temporibus conscripta credatur, quibus erant gesta illa recentia. Quid autem magnum eligi potuit quod prophetice diceretur, cùm præterita narrentur, taceanturque futura majora, & maximè necessaria? Proinde potiùs existimandum est LXX. Interpretes, qui auctoritate prophetica ex ipsa mirabili consensione interpretati esse perhibentur, hæc addidisse, non tanquam futura prænuntiantes; sed quia illo tempore ipsi erant, quo facta esse meminerant, & in libris Regnorum legerant: etenim Regum temporibus factum est. Quod ideo credibilius nobis visum est, quoniam inspeximus interpretationem quæ est ex Hebræo, & hoc ibi non invenimus, sicut nec illud quod dictum est de Jericho.* Vide sup. c. 6. ℣. 26.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. CEcidit autem sors tribui Manasse : (ipse enim est primogenitus Joseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad & Basan :

Num. 26. 30. 2. & reliquis filiorum Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida : isti sunt filii Manasse filii Joseph, mares, per cognationes suas.

Num. 27. 1. & 36. 11. 3. Salphaad verò filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse, non erant filii, sed solæ filiæ : quarum ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa.

4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Josue filii Nun, & principum, dicentes : Dominus præcepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis juxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum.

5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque terra Galaad & Basan trans Jordanem.

6. Filiæ enim Manasse possederunt hæreditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse qui reliqui erant.

7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath quæ respicit Sichem : & egreditur ad dextram juxta habitatores fontis Taphuæ.

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuæ, quæ est juxta terminos Manasse filiorum Ephraim.

9. Descenditque terminus vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, quæ in medio sunt urbium Manasse : terminus Manasse ab aquilone torrentis, & exitus ejus pergit ad mare :

10. ita ut possessio Ephraim sit ab austro, & ab aquilone Manasse, & utramque claudat mare, & conjungantur sibi in tribu Aser ab aquilone, & in tribu Issachar ab oriente.

11. Fuitque hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi ejus, & Jeblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis : similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars urbis Nopheth.

12. Nec potuerunt filii Manasse has civitates subvertere, sed cœpit Chananæus habitare in terra sua.

VULGATA NOVA.

13. Postquam autem convaluerunt filii Israël, subjecerunt Chananæos, & fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

VERSIO ANTIQUA.

13. Et factum est postquam invaluerunt filii Israël, & fecerunt Chananæos obaudientes, exterminio autem eos non exterminaverunt. *Aug. quæst. 30. in Jos. t. 3. 594. d.*

VULGATA NOVA.

14. Locutique sunt filii Joseph ad Josue, & dixerunt : Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi unius, cùm sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus ?

15. Ad quos Josue ait : Si populus multus es, ascende in silvam, & succide tibi spatia in terra Pherezæi & Raphaim : quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

VULGATA NOVA.

16. Cui responderunt filii Joseph : Non poterimus ad montana conscendere, cùm ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Jezrael mediam possidens vallem.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et dixerunt filii Joseph : Non sufficit nobis mons, & equus electus, & ferrum Chananæo, qui habitat in Bæthsan..... *Aug. Locut. 18. t. 3. 372. c.*

VULGATA NOVA.

17. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraim & Manasse : Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem unam,

18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia : & poteris ultra procedere cùm subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita in Græco, nisi quòd additur ἦ, post *factum est*, & pro *exterminio*, habetur ἐξολοθρεῦσαι, *exterminando* ; at in Ms. Alex. ὀλοθρεύσει, in edit. Ald. ὀλοθρεύσει, in Compl. ἐξολοθρεύσει : Interp. Orig. *exterminatione autem non exterminaverunt eos*. Vide August. ibid. & infra, Judic. 1. 28.

℣. 16. A Gr. Vat. abest hoc, *filii Joseph* ; loco verò *sufficit*, habetur ἀρέσκει, *placet*, sed ad marg. cod. legitur ἀρκέσει, *sufficiet*, Ms. Oxon. & Syr. cum Interp. Origen. hab. ἀρκεῖ, *sufficit*, al. quidam ἀρκέσει ; exinde constanter, τῷ κατοικοῦντι ἐν αὐτῷ ἐν Βαιθσάν, pro *qui habitat in*, &c. in Ms. Alex. deest ἐν αὐτῷ. Mox Aug. ibid. *Equum electum dixit, pro equis electis, quod usitatum in nostro sermone non est : unde nonnulli Latini Interpretes noluerunt equum interpretari, sed equitatum : sic autem dictum est, equus electus, pro equis, sicut in nostra consuetudine dicitur, miles, pro militibus.*

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. COngregatique sunt omnes filii Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, & fuit eis terra subjecta.

2. Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

3. Ad quos Josue ait : Usquequo marcetis ignaviâ, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis ?

4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumeant terram, & describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis : referantque ad me quod descripserint.

5. Dividite vobis terram in septem partes : Judas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Joseph ab aquilone :

6. mediam inter hos terram in septem partes describite : & huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem :

VULGATA NOVA.

7. quia non eſt inter vos pars Levitarum, ſed ſacerdotium Domini eſt eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manaſſe, jam acceperant poſſeſſiones ſuas trans Jordanem ad orientalem plagam: quas dedit eis Moyſes famulus Domini.

8. Cùmque ſurrexiſſent viri, ut pergerent ad deſcribendam terram, præcepit eis Joſue, dicens: Circuite terram, & deſcribite eam, ac revertimini ad me: ut hîc coram Domino, in Silo, mittam vobis ſortem.

9. Itaque perrexerunt: & luſtrantes eam, in ſeptem partes diviſerunt, ſcribentes in volumine. Reverſique ſunt ad Joſue in caſtra Silo.

10. Qui miſit ſortes coram Domino in Silo, diviſitque terram filiis Iſraël in ſeptem partes.

11. Et aſcendit ſors prima filiorum Benjamin per familias ſuas, ut poſſiderent terram inter filios Juda & filios Joſeph.

12. Fuitque terminus eorum contra aquilonem à Jordane: pergens juxta latus Jericho ſeptentrionalis plagæ, & inde contra occidentem ad montana conſcendens, & perveniens ad ſolitudinem Bethaven,

Gen. 28. 19. 13. atque pertranſiens juxta Luzam ad meridiem, ipſa eſt Bethel: deſcènditque in Ataroth addar, in montem qui eſt ad meridiem Beth horon inferioris:

14. & inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis qui reſpicit Beth horon contra africum: ſuntque exitus ejus in Cariath baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Juda: hæc eſt plaga contra mare, ad occidentem.

15. A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & pervenit uſque ad fontem aquarum Nephtoa.

16. Deſcenditque in partem montis, qui reſpicit vallem filiorum Ennom: & eſt contra ſeptentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Deſcenditque in Geennom (id eſt, vallem Ennom) juxta latus Jebuſæi ad auſtrum: & pervenit ad fontem Rogel,

17. tranſiens ad aquilonem, & egrediens ad Enſemes, id eſt, fontem ſolis:

18. & pertranſit uſque ad tumulos, qui ſunt è regione aſcenſus Adommim: deſcenditque ad Abenboen, id eſt, lapidem Boen filii Ruben: & pertranſit ex latere aquilonis ad campeſtria: deſcenditque in planitiem,

19. & prætergreditur contra aquilonem Beth hagla: ſuntque exitus ejus contra linguam maris ſalſiſſimi ab aquilone in fine Jordanis ad auſtralem plagam:

20. qui eſt terminus illius ab oriente: hæc eſt poſſeſſio filiorum Benjamin per terminos ſuos in circuitu, & familias ſuas.

21. Fueruntque civitates ejus, Jericho, & Beth hagla, & vallis Caſis,

22. Beth Araba, & Samaraim, & Bethel,

23. & Avim, & Aphara, & Ophera,

24. villa Emona, & Ophni, & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum.

25. Gabaon, & Rama, & Beroth,

26. & Meſphe, & Caphara, & Amoſa,

27. & Recem, Jarephel, & Tharela,

28. & Sela, Eleph, & Jebus, quæ eſt Jeruſalem, Gabaath & Cariath: civitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Benjamin juxta familias ſuas.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. ET egreſſa eſt ſors ſecunda filiorum Simeon per cognationes ſuas: fuitque hæreditas

2. eorum in medio poſſeſſionis filiorum Juda: Berſabee, & Sabee, & Molada,

3. & Haſerſual, Bala, & Aſem,

4. & Eltholad, Bethul, & Harma,

5. & Siceleg, & Bethmarchaboth, & Haſerſuſa,

6. & Bethlebaoth, & Sarohen: civitates tredecim, & villæ earum.

7. Ain, & Remmon, & Athar, & Aſan: civitates quatuor, & villæ earum:

8. omnes viculi per circuitum urbium iſtarum uſque ad Baalath Beer Ramath contra auſtralem plagam. Hæc eſt hæreditas filiorum Simeon juxta cognationes ſuas,

9. in poſſeſſione & funiculo filiorum Juda: quia major erat: & idcirco filii Simeon poſſederunt in medio hæreditatis eorum.

10 Ceciditque ſors tertia filiorum Zabulon per cognationes ſuas: & factus eſt terminus poſſeſſionis eorum uſque Sarid.

11. Aſcenditque de mari & Merala, & pervenit in Debbaſeth, uſque ad torrentem qui eſt contra Jeconam.

12. Et revertitur de Sared contra orientem in fines Ceſeleththabor: & egreditur ad Dabereth, aſcenditque contra Japhie.

13. Et inde pertranſit uſque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacaſin: & egreditur in Remmon, Amthar, & Noa.

14. Et circuit ad aquilonem Hanathon: ſuntque egreſſus ejus, vallis Jephtahel,

15. & Cateth, & Naalol, & Semeron, & Jedala, & Bethlehem: civitates duodecim, & villæ earum.

16. Hæc eſt hæreditas tribus filiorum Zabulon per cognationes ſuas, urbes & viculi earum.

17. Iſſachar egreſſa eſt ſors quarta per cognationes ſuas:

18. fuitque ejus hæreditas, Jezrael, & Caſaloth, & Sunem,

19. & Hapharaim, & Seon, & Anaharath,

20. & Rabboth, & Ceſion, Abes,

21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda, & Bethpheſes.

22. Et pervenit terminus ejus uſque Thabor, & Seheſima, & Bethſames: eruntque exitus ejus Jordanis: civitates ſedecim, & villæ earum.

23. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Iſſachar per cognationes ſuas, urbes & viculi earum.

24. Ceciditque ſors quinta tribui filiorum Aſer per cognationes ſuas:

25. fuitque terminus eorum Halcath, & Chali, & Beten, & Axaph,

26. & Elmelech, & Amaad, & Meſſal: & pervenit uſque ad Carmelum maris, & Sihor, & Labanath.

27. Ac revertitur contra orientem Bethdagon: & pertranſit uſque Zabulon, & vallem Jephthael contra aquilonem, in Bethemec, & Nehiel. Egrediturque ad lævam Cabul,

28. & Abran, & Rohob, & Hamon, & Cana, uſque ad Sidonem magnam:

29. revertiturque in Horma uſque ad civitatem munitiſſimam Tyrum, & uſque Hoſa: eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba:

30. & Amma, & Aphec, & Rohob: civitates vigintiduæ, & villæ earum.

31. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas, urbeſque & viculi earum.

32. Filiorum Nephthali ſexta ſors cecidit per familias ſuas:

VULGATA NOVA.

33. & cœpit terminus de Heleph, & Elon, in Saananim, & Adami, quæ est Neceb, & Jebnael, usque Lecum: & egressus eorum usque ad Jordanem:

34. revertiturque terminus contra occidentem in Azanotthabor, atque inde egreditur in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra meridiem, & in Aser contra occidentem, & in Juda ad Jordanem contra ortum solis:

VERSIO ANTIQUA.

33..... & facti sunt exitus illorum Jordanis:

34. & revertentur fines ad mare.....

Aug. Locut. 19. t. 3. 372. f.

VULGATA NOVA.

35. civitates munitissimæ, Assedim, Ser, & Emath, & Reccath, & Cenereth,

36. & Edema, & Arama, Asor,

37. & Cedes, & Edrai, Enhasor,

38. & Jeron, & Magdalel, Horem, & Bethanath, & Bethsames: civitates decem & novem, & villæ earum.

39. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes & viculi earum.

40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima:

41. & fuit terminus possessionis ejus Sara, & Esthaol, & Hirsemes, id est, civitas solis.

42. Selebin, & Ajalon, & Jethela,

43. Elon, & Themna, & Acron,

44. Elthece, Gebbethon, & Balaath,

45. & Jud, & Bane, & Barach, & Gethremmon:

46. & Mejarcon, & Arecon, cum termino qui respicit Joppen,

VULGATA NOVA.

47. & ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, & pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam: & percusserunt eam in ore gladii, & possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui.

VERSIO ANTIQUA.

47..... & Amorrhæus permansit ut habitaret in Elom, & in Salamin: & gravata est manus Ephræm super eos, & facti sunt illis tributarii.

Aug. quæst. 20. in Jos. t. 3. 588. c.

VULGATA NOVA.

48. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum.

48..... *Vide Not.*

49. Cùmque complesset forte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israël possessionem Josue filio Nun in medio sui,

50. juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraim: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea.

51. Hæ sunt possessiones, quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun, & principes familiarum ac tribuum filiorum Israël, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 33. 34. August. ibid. *Non dixit*, reversi sunt, *aut saltem* revertuntur, *sicut solet de finibus dici*, *sed* revertentur, *tanquam adhuc futurum sit*, *cùm præteritorum sit ista narratio.* In Græco, ἐπιστρέψει τὰ ὅρια, & sup. sic, αὐτοῦ Ἰορδάνης, in Ms. verò Alex. ac in editt. Ald. & Compl. αὐτῶν.

℣. 47. Ita de Græco ad verbum: absunt autem hæc à Vulgata.

℣. 48. Huic respondent quæ dicit August. Quæst. 22. to. 3. 591. b. scilicet: *De tribu Dan scriptum superiùs, quòd eos hostes eorum non permiserint descendere in vallem, & prævaluerint eis in montibus.* Græcè: Καὶ οὐκ ἐξέθλιψαν οἱ υἱοὶ Δὰν τὸν Ἀμοῤῥαῖον τὸν θλίβοντα αὐτοὺς ἐν τῷ ὄρει· καὶ οὐκ εἴων αὐτοὺς οἱ Ἀμοῤῥαῖοι καταβῆναι εἰς τὴν κοιλάδα· hæc leguntur in Græco ante versum 47. desunt verò in edit. Compl. Vide inf. Judic. 1. 34.

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. ET locutus est Dominus ad Josue, dicens: Loquere filiis Israël, & dic eis:

2. Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi;

Num. 35. 10. Deut. 19. 2.

3. ut confugiat ad eas quicunque animam percusserit nescius: & possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis:

4. cùm ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, & loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cùmque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus: quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve, ejus probatur inimicus.

VULGATA NOVA.

6. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc revertetur homicida, & ingredietur civitatem & domum suam de qua fugerat.

VERSIO ANTIQUA.

6..... quia usque ad illud tempus erit in civitate refugii homicida ille, donec moriatur sacerdos magnus.....

Ambr. de fug. sæc. c. 2. t. 1. 422. e.

VULGATA NOVA.

7. Decreveruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda.

8. Et trans Jordanem contra orientalem plagam

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. In Græco sic: Καὶ ἔσονται ὑμῖν αἱ πόλεις φυγαδευτήριον, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται ὁ φονευτὴς ὑπὸ τοῦ ἀγχιστεύοντος τὸ αἷμα, ἕως ἂν καταστῇ ἐναντίον τῆς συναγωγῆς εἰς κρίσιν. *Et erunt vobis civitates refugium, & non morietur homicida à persequente sanguinem, usquedum constiterit coram synagoga in judicium.* At plura hic adduntur in Ms. Alex. inter quæ hæc leguntur: Καὶ κατοικήσει ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἕως τῆς κατὰ πρόσωπον τῆς συναγωγῆς εἰς κρίσιν, ἕως ἀποθάνῃ ὁ ἱε-

VULGATA NOVA.

Deut. 4. 43.

Jericho, ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine, de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Baſan de tribu Manaſſe.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 20. t. 3. 372. g.

9..... refugere illuc qui percuſſerit animam nolens.....

VULGATA NOVA.

9. Hæ civitates conſtitutæ ſunt cunctis filiis Iſraël, & advenis qui habitabant inter eos: ut fugeret ad eas qui animam neſcius percuſſiſſet, & non moreretur in manu proximi, effuſum ſanguinem vindicare cupientis, donec ſtaret ante populum expoſiturus cauſam ſuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ρεὺς ὁ μέγας, &c. Eadem pariter admittit Mſ. Oxon. cum Ald. edit. & Compl. paucis mutatis, vel omiſſis. Vide Lamb. Boz.

℣. 9. In Græco, *Καταφυγεῖν ἐκεῖ παντὶ παίοντι ψυχὴν ἀκουσίως*, at in Mſ. Oxon. *πάντα παίοντα, omnem percutientem animam non ſponte.*

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. ACceſſeruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum ſacerdotem, & Joſue filium Nun, & ad duces cognationum per ſingulas tribus filiorum Iſraël:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 21. t. 3. 372. g.

2..... Mandavit Dominus in manu Moyſi.....

VULGATA NOVA.

2. locutique ſunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moyſi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda jumenta.

Num. 35. 2.

VULGATA NOVA.

3. Dederuntque filii Iſraël de poſſeſſionibus ſuis juxta imperium Domini, civitates & ſuburbana earum.

4. Egreſſaque eſt ſors in familiam Caath filiorum Aaron ſacerdotis, de tribubus Juda, & Simeon, & Benjamin, civitates tredecim:

5. & reliquis filiorum Caath, id eſt, Levitis qui ſuperfuerant, de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manaſſe, civitates decem.

6. Porro filiis Gerſon egreſſa eſt ſors, ut acciperent de tribubus Iſſachar, & Aſer, & Nephthali, dimidiaque tribu Manaſſe in Baſan, civitates numero tredecim.

7. Et filiis Merari per cognationes ſuas, de tribubus Ruben, & Gad, & Zabulon, urbes duodecim.

8. Dederuntque filii Iſraël Levitis civitates & ſuburbana earum, ſicut præcepit Dominus per manum Moyſi, ſingulis ſorte tribuentes.

9. De tribubus filiorum Juda, & Simeon, dedit Joſue civitates: quarum iſta ſunt nomina,

1. Par. 6. 2.

10. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim ſors illis egreſſa eſt)

11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Juda, & ſuburbana ejus per circuitum.

12. Agros verò & villas ejus, dederat Caleb filio Jephone ad poſſidendum.

Sup. 14. 14.

13. Dedit ergo filiis Aaron ſacerdotis Hebron confugii civitatem, ac ſuburbana ejus: & Lobnam cum ſuburbanis ſuis:

14. & Jether, & Eſtemo,

15. & Holon, & Dabir,

16. & Ain, & Jeta, & Bethſames, cum ſuburbanis ſuis: civitates novem, de tribubus, ut dictum eſt, duabus.

17. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, & Gabae,

18. & Anathoth, & Almon, cum ſuburbanis ſuis: civitates quatuor.

19. Omnes ſimul civitates filiorum Aaron ſacerdotis, tredecim, cum ſuburbanis ſuis.

20. Reliquis verò per familias filiorum Caath Levitici generis, hæc eſt data poſſeſſio.

21. De tribu Ephraim urbes confugii, Sichem cum ſuburbanis ſuis in monte Ephraim, & Gazer,

22. & Cibſaim, & Beth horon, cum ſuburbanis ſuis, civitates quatuor.

23. De tribu quoque Dan, Eltheco, & Gabathon,

24. & Ajalon, & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis, civitates quatuor.

25. Porro de dimidia tribu Manaſſe, Thanach, & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis, civitates duæ.

26. Omnes civitates decem, & ſuburbana earum, datæ ſunt filiis Caath inferioris gradus.

27. Filiis quoque Gerſon Levitici generis dedit de dimidia tribu Manaſſe confugii civitates, Gaulon in Baſan, & Boſram, cum ſuburbanis ſuis, civitates duas.

28. Porro de tribu Iſſachar, Ceſion, & Dabereth,

29. & Jaramoth, & Engannim, cum ſuburbanis ſuis, civitates quatuor.

30. De tribu autem Aſer, Maſal, & Abdon,

31. & Helcath, & Rohob, cum ſuburbanis ſuis, civitates quatuor.

32. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum ſuburbanis ſuis, civitates tres.

33. Omnes urbes familiarum Gerſon, tredecim, cum ſuburbanis ſuis.

34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias ſuas data eſt de tribu Zabulon, Jecnam, & Cartha,

35. & Damna, & Naalol, civitates quatuor cum ſuburbanis ſuis.

36. De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Boſor in ſolitudine, Miſor, & Jaſer, & Jethſon, & Mephaath, civitates quatuor cum ſuburbanis ſuis.

37. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, & Manaim, & Heſebon, & Jaſer, civitates quatuor cum ſuburbanis ſuis.

38. Omnes urbes filiorum Merari per familias & cognationes ſuas, duodecim.

39. Itaque civitates univerſæ Levitarum in medio poſſeſſionis filiorum Iſraël fuerunt quadraginta octo

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita Græcè: *Locutio familiariſſima Scripturis*, inquit Aug. ibid.

VULGATA NOVA.

40. cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.

41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat: & possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

Sup. 11. 23. & 24. 15. 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

43. Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

VERSIO ANTIQUA.

40..... & accepit Jesus cultros petrinos, in quibus circumciderat filios Israël..... *Aug. Locut. 22. 373. a.*

41. Et dedit Dominus Israëli omnem terram, quam juraverat dare patribus eorum: & hæreditaverunt eam, & habitaverunt in ea. *Idem quæst. 21. in Jos. 588. d. e. 590. e. f. 591. b. d.*

42. Et requiem dedit illis Dominus in circuitu, sicut juraverat patribus eorum: non restitit quisquam ante faciem illorum ab omnibus inimicis eorum; omnes inimicos eorum tradidit Dominus eis in manus eorum.

43. Non decidit ex omnibus verbis bonis, quæ locutus est Dominus filiis Israël, omnia advenerunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 40. Ad verbum è Græco: addit August. *non dixit, quibus circumciderat, sed, in quibus:* Gr. ἐν αἷς περιέτεμε· hæc autem absunt ab edit. Compl. sicut à Vulg.

℣. 41. Ita Gr. verbum pro verbo, ni excipias unum, ὤμοσε, *juravit*, hîc & infra, pro *juraverat:* de his plura apud August. quem vide col. 590. d. sicut & quæst. 5. in Judic. col. 597. a.

℣. 42. Vix meliùs è Græco, nisi quòd in fine deest *eis*, ante *in manus;* sed Mss. Alex. & Oxon. addunt αὐτοῖς, cum Aug. Vide plura apud ipsum ibid. col. 591. b. c.

℣. 43. Ad verbum è Græco. Vid. Aug. ibid. 590. f.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse,

2. dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis,

3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.

4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: revertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem: *Num. 32. 33. Sup. 1. 13. & 13. 8.*

5. ita duntaxat, ut custodiatis attentè, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & observetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac serviatis in omni corde, & in omni anima vestra.

6. Benedixitque eis Josue, & dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

VULGATA NOVA.

7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Josue sortem inter cæteros fratres suos trans Jordanem ad occidentalem plagam. Cùmque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis,

8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: dividite prædam hostium cum fratribus vestris.

VERSIO ANTIQUA.

7..... Et ubi dimisit eos Jesus in domos suas, & benedixit eos, dicens: *Aug. Locut. 23. t. 3. 373. a.*

8. In divitiis multis abierunt in domos suas, & pecora multa valde, & argentum & aurum, & vestem multam valde: diviserunt prædam inimicorum suorum cum fratribus suis. *Ibid. Locut. 24.*

VULGATA NOVA.

9. Reversique sunt, & abierunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israël de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

9..... & seqq. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita de Græco ad verbum, ultimo excepto *dicens*, quod deest, Mss. tamen Alex. & Oxon. addunt λέγων, cum Ald. ed. August. constanter illud retinet paulò post, ut infra, cùm ait hanc esse notandam locutionem, *quòd cùm dixisset Scriptura*, Et benedixit eos Jesus, dicens, *atque his verbis intentos fecisset audire quid benedicendo dixit Jesus, hoc solum subjecit:* In divitiis, &c.

℣. 8. Græc. ipso initio ponit καὶ, quod tamen abest à Ms. Alex. & Ald. edit. Item post *aurum*, addit σίδηρον, *ferrum*, quod in Ms. Alex. deest; paulò verò post delet vocem *valde*, quæ habetur in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. Demum sola edit. Ald. habet καὶ, ante *diviserunt*, uti solus cod. Alex. *suorum*, post *inimicorum.*

℣. 9. Hæc & seqq. ita narrat Fac. Herm. l. 7. Sirm. to. 2. 627. b. » Cùm dedisset Dominus Israël universam » terram, quam juraverat dare patribus eorum, & hære- » ditate recepissent eam; revertentes iidem filii Ruben & » Gad, & dimidia tribus Manasse, in terram Galaad, id » est, in terram possessionis suæ, quam acceperant in hæ- » reditatem, venerunt, sicut scriptum est, in Galioth Jor- » danis, quæ est in Chanaan, & ædificaverunt ibi aram supra Jordanem. In terra Chanaan possessionem aliæ tri- « bus acceperant, in qua fuit tabernaculum, & altare Dei. « Ipsi verò citra Jordanem, ne posteri eorum alieni fierent « à Dei cultura, quasi ab ejus populo Jordanis limite se- « parati, religiosa utique intentione & zelo Dei ferventes, « illam erexerant aram, ut testimonio esset ac monumento « posteris eorum, quòd ipsi quoque ad Dei culturam, & « ejus populum pertinerent. Cùm verò alias tribus, quæ in « terra Chanaan ultra Jordanem hæreditatem fuerant con- « secutæ, ista eorum lateret intentio, & putarent eosdem « filios Ruben & Gad, & dimidiam tribum Manasse, prop- « terea illam ædificasse aram, ut semetipsos segregantes à « synagoga totius Israël, contra observantiam divinæ cul- « turæ offerrent super eam sacrificium Domino, quod fieri « non licebat, præter unum altare, quod erat ante taberna- « culum ejus, eodem quo & illi zelo Dei ferventes, & pro « eadem cultura Dei certantes, convenerunt omnes in Si- « lo, ut ascenderent expugnare eos; quibus cùm filii Ruben « & Gad, & dimidia tribus Manasse, facti rationem redde- « rent, quo proposito atque intentione aram erexerint, illi « dixerunt, &c. *Vid. inf.* ℣. 31.

Versio antiqua.

Fac. Herm. l. 7. Serm. t. 2. 627. b. Aug. Locut. 25. t. 3. 373. c.

10. Venerunt in Galioth Jordanis, quæ eſt in Chanaan... ædificaverunt ibi aram ſuper Jordanem, aram magnam videre.

Ibid. Locut. 26.

11. Et audierunt filii Iſraël dicentium.....

Vulgata nova.

10. Cùmque veniſſent ad tumulos Jordanis in terram Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis.

11. Quod cùm audiſſent filii Iſraël, & ad eos certi nuncii detuliſſent, ædificaſſe filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, altare in terra Chanaan, ſuper Jordanis tumulos, contra filios Iſraël:

Vulgata nova.

12. convenerunt omnes in Silo, ut aſcenderent & dimicarent contra eos.

13. Et interim miſerunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari ſacerdotis,

14. & decem principes cum eo, ſingulos de ſingulis tribubus.

15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, in terram Galaad, dixeruntque ad eos:

16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ eſt iſta tranſgreſſio? Cur reliquiſtis Dominum Deum Iſraël, ædificantes altare ſacrilegum, & à cultu illius recedentes?

Num. 25. 3. Deut. 4. 3.

17. An parum vobis eſt quòd peccaſtis in Beelphegor, & uſque in præſentem diem macula hujus ſceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt.

18. Et vos hodie reliquiſtis Dominum, & cras in univerſum Iſraël ira ejus deſæviet.

19. Quòd ſi putatis immundam eſſe terram poſſeſſionis veſtræ, tranſite ad terram, in qua tabernaculum Domini eſt, & habitate inter nos: tantùm ut à Domino, & à noſtro conſortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei noſtri.

Sup. 7. 1.

20. Nonne Achan filius Zare præteriit mandatum Domini, & ſuper omnem populum Iſraël ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam ſolus periiſſet in ſcelere ſuo.

21. Reſponderuntque filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manaſſe, principibus legationis Iſraël:

22. Fortiſſimus Deus Dominus, Fortiſſimus Deus Dominus, ipſe novit, & Iſraël ſimul intelliget: ſi prævaricationis animo hoc altare conſtruximus, non cuſtodiat nos, ſed puniat nos in præſenti:

23. & ſi ea mente fecimus, ut holocauſta, & ſacrificium, & pacificas victimas ſuper eo imponeremus, ipſe quærat & judicet:

24. & non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii veſtri filiis noſtris: Quid vobis & Domino Deo Iſrael?

25. terminum poſuit Dominus inter nos & vos, ô filii Ruben, & filii Gad, Jordanem fluvium: & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occaſionem avertent filii veſtri filios noſtros à timore Domini. Putavimus itaque melius,

26. & diximus: Extruamus nobis altare, non in holocauſta, neque ad victimas offerendas,

Versio antiqua.

Aug. Locut. 27. 374. a. Idem quæſt. 23. in Joſ. t. 3. 591. d.

27..... ſervire ſervitutem Domini..... & in ſacrificiis ſalutarium noſtrorum.....

Vulgata nova.

27. ſed in teſtimonium inter nos & vos, & ſobolem noſtram veſtramque progeniem, ut ſerviamus Domino, & juris noſtri ſit offerre, & holocauſta, & victimas, & pacificas hoſtias: & nequaquam dicant cras filii veſtri filiis noſtris: Non eſt vobis pars in Domino.

Vulgata nova.

28. Quòd ſi voluerint dicere, reſpondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres noſtri, non in holocauſta, neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac veſtrum.

29. Abſit à nobis hoc ſcelus, ut recedamus à Domino, & ejus veſtigia relinquamus, extructo altari ad holocauſta, & ſacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei noſtri, quod extructum eſt ante tabernaculum ejus.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 28. t. 3. 374. a.

30. Et audientes, Phinees ſacerdos, & omnes principes ſynagogæ, qui erant cum illo, verba quæ locuti ſunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidium tribus Manaſſes, & placuerunt illis.

Fac. Herm. l. 7. Serm. t. 2. 628. a.

31..... Hodie cognovimus quia nobiſcum eſt Dominus, quia non deliquiſtis in conſpectu Domini delictum, & quia liberaſtis filios Iſraël de manu Domini.

Vulgata nova.

30. Quibus auditis, Phinees ſacerdos, & principes legationis Iſraël, qui erant cum eo, placati ſunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, libentiſſimè ſuſceperunt.

31. Dixitque Phinees filius Eleazari ſacerdos ad eos: Nunc ſcimus quòd nobiſcum ſit Dominus, quoniam alieni eſtis à prævaricatione hac, & liberaſtis filios Iſraël de manu Domini.

Vulgata nova.

32. Reverſuſque eſt cum principibus à filiis Ruben & Gad, de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Iſraël, & retulit eis.

33. Placuitque ſermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Iſraël, & nequaquam ultra dixerunt, ut aſcenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram poſſeſſionis eorum.

34. Vocaveruntque filii Ruben, & filii Gad, altare quod extruxerant, Teſtimonium noſtrum, quòd Dominus ipſe ſit Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Græc. Vat. habet Γαλαὰδ, pro *Galioth*; Mſ. verò Alex. cum editt. Ald. & Compl. Γαλιλώθ; at omnes ante *Chanaan*, ponunt γῆ, *terra*, uti καὶ, ante *ædificaverunt*, & addunt, οἱ υἱοὶ Ῥουβὴν, καὶ οἱ υἱοὶ Γὰδ, καὶ τὸ ἥμισυ φυλῆς Μανασσῆ, deinde ἐκεῖ βωμὸν, &c. ut in Lat.

℣. 11. Itidem Græcè. Auguſt. addit: *Non aut*, dicentem, *vel* dicentes.

℣. 27. Ita in Græco. Vid. Aug. ibid.

℣. 30. Ad verbum è Græco, præter duo, ἀκούσας, *audiens*, loco *audientes*, & Ἰσραὴλ, additum voci *ſynagogæ*. In Mſ. tamen Alex. legitur ἀκούσαντες, abſque ſeq. Ἰσραὴλ; deeſt pariter Ἰσραὴλ in edit. Ald. at in Compl. ſic: ἤκουσε..... καὶ οἱ χιλίαρχοι Ἰσραὴλ, &c. In omnibus denique habetur ἤρεσε, *placuit*, non *placuerunt*.

℣. 31. In Græco deeſt *eſt*, ante Κύριος, *Dominus*; item pro *in conſpectu*, legitur ἐναντίον, *ante*, & pro *liberaſtis*, ἐῤῥύσασθε, *eruiſtis*; cætera ſimilia.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. Evoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israëli, subjectis in gyro nationibus universis, & Josue jam longævo, & persenilis ætatis:

VERSIO ANTIQUA.

1..... & Jesus senior provectus diebus

Aug. Locut. 29. t. 3. 374. b.

VULGATA NOVA.

2. vocavit Josue omnem Israëlem, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum:

3. vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnaverit:

4. & nunc quia vobis sorte divisit omnem terram, ab orientali parte Jordanis usque ad mare magnum, multæque adhuc supersunt nationes:

5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis terram, sicut vobis pollicitus est:

6. tantùm confortamini, & estote solliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram:

7. ne postquam intraveritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomine deorum earum, & serviatis eis, & adoretis illos:

8. sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis usque in diem hanc.

9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.

10. Unus è vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11. Hoc tantùm diligentissimè præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12. Quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:

13. jam nunc scitote quòd Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 2. 2.

14. En ego hodie ingredior viam universæ terræ, & toto animo cognoscetis, quòd de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum.

VERSIO ANTIQUA.

14. Ego autem recurro viam, sicut & omnes qui super terram.....

Aug. quæst. 25. in Jos. t. 3. 591. f. 592. a.

VULGATA NOVA.

15. Sicut ergo implevit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis,

16. eò quòd præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieritis diis alienis, & adoraveritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco. Observat August. ibid. *Seniorem in Scripturis, non solùm illum appellari, qui est infra ætatem senis, sed etiam valde senem; unde non omnis senior senex, omnis autem senex senior dici potest.*

℣. 14. Ad verbum è Græco. Addit August. ibid. *Quod dicit Jesus de sua propinquante morte*, Ego autem recurro, &c. *in ea interpretatione, quæ est ex Hebræo, invenimus*, ingredior viam. *Ita ergo accipiendum est quod Septuaginta dixerunt*, recurro, *sicut dictum est homini*, donec revertaris in terram, unde sumptus es. (Gen. 3. 19.) Et post pauca: *Iste autem vir sanctus, Jesus Nave, si non addidisset*, sicut & omnes qui super terram, *nulla esset quæstio; neque enim aliud de illo crederemus, quàm quo eum dignum esse legimus: cùm verò additum est*, sicut & omnes qui super terram, *mirum si hoc, quod Latinus Interpres* recurro *posuit, non magis* percurro, *vel* excurro *dicendum est, si hoc potest dici quod Græcus habet*, ἀποτρέχω. *Omnes enim percurrunt, vel excurrunt hujus vitæ viam, cùm ad ejus finem pervenerint. Sed quia hoc verbum positum est, ubi parentes Rebeccæ dicunt ad servum Abrahæ:* (Gen. 24. 51.) Ecce Rebecca, accipiens recurre, & sit uxor domini tui; *ideo & hic ita hoc verbum interpretatum est.*

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. Congregavitque Josue omnes tribus Israël in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & judices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini:

2. & ad populum sic locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor: servieruntque diis alienis.

Gen. 11. 26.

VULGATA NOVA.

Gen. 11. 31.

3. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus,

VERSIO ANTIQUA.

3. Et assumpsi patrem vestrum Abraham de trans flumen: & deduxi eum in omnem terram.....

Aug. quæst. 25. in Jos. 592. b.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Similiter in Græco, nisi quòd legitur ἐκ τοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ, *de trans flumine*; paulòque post, ἐν πάσῃ τῇ γῇ, *in omni terra*. Observat August. ibid. *Interpretationem, quæ est ex Hebræo, habere*, & induxi eum in terram Chanaan. *Mirum est ergo*, inquit, *si Septuaginta pro terra Chanaan*, omnem terram *ponere voluerunt.* In editt. tamen Ald. & Compl. nunc legitur γῇ Χαναάν.

VULGATA NOVA.

Gen. 21. 2. Gen. 25. 26. Gen. 36. 8. Gen. 46. 6.

4. & dedi ei Isaac: illique rursum dedi Jacob & Esau. E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: Jacob verò, & filii ejus descenderunt in Ægyptum.

Exod. 3. 10.

5. Misique Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis signis atque portentis.

Exod. 12. 37. Exod. 14. 9.

6. Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persecutique sunt Ægyptii patres vestros cum curribus & equitatu, usque ad mare rubrum.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 30. t. 3. 374. b.

7..... & induxit super illos mare, & operuit super illos.....

VULGATA NOVA.

7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israël: qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore:

VULGATA NOVA.

Num. 21. 24.

8. & introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordanem. Cùmque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos.

Num. 22. 5.

9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Israëlem. Misitque & vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis:

10. & ego nolui audire eum, sed è contrario per illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 26. in Jos. t. 3. 592. c.

11..... Et bellaverunt adversùs vos qui habitabant Jericho.....

Ibid. quæst. 27.

12. Misit ante vos vespas: & ejecit illos à facie vestra.....

VULGATA NOVA.

Sup. 3. 14. & 6. 1. & 11. 3.

11. Transistisque Jordanem, & venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergesæus, & Hevæus, & Jebusæus: & tradidi illos in manus vestras.

Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. Sup. 11. 20.

12. Misique ante vos crabrones: & ejeci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo.

VULGATA NOVA.

13. Dedique vobis terram, in qua non laborastis, & urbes quas non ædificastis, ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non plantastis.

1. Reg. 7. 3. Tob. 14. 10.

14. Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfecto corde atque verissimo: & auferte deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac servite Domino.

14..... 15. *Vide Not.*

15. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimùm debeatis, utrùm diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea serviemus Domino.

16. Responditque populus, & ait: Absit à nobis ut relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 31. t. 3. 374. c.

17..... in omnibus gentibus, quas transivimus per ipsas.

Aug. quæst. 28. in Jos. t. 3. 592. c.

19. Dixit Jesus ad populum: Non poteritis servire Domino: quia Deus sanctus est.....

VULGATA NOVA.

17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros, de terra Ægypti, de domo servitutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, & custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos transivimus.

18. Et ejecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem terræ, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.

VULGATA NOVA.

20. Si dimiseritis Dominum, & servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

21. Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Græc. Alex. habet in fine, ἐπ' αὐτὺς, cum Aug. Vatic. verò & al. simpliciter ἐκάλυψεν αὐτὺς. Aug. suam lectionem præferre videtur, cùm addit: *Non ait*, operuit illos, *quamvis nonnulli Interpretes hoc maluerunt dicere.*

℣. 11. In Græco Vatic. legitur, πρὸς ἡμᾶς, in Alex. verò ac editt. Ald. & Compl. πρὸς ὑμᾶς. Ad hoc autem, *bellaverunt*, Gr. ἐπολέμησαν, quærit Aug. *Quomodo id verum sit, cùm clausis portis se muroruum ambitu tantummodo tuerentur. Sed rectè dictum est*, inquit, *quia & claudere adversùs hostem portas, ad bellum pertinet. Non enim miserunt legatos qui poscerent pacem: unde si dictum esset: Pugnaverunt adversùm vos: falsum esset; neque enim bellum continuas pugnas habet.*

℣. 12. Græc. Vat. & al. pro *misit*, hab. ἐξαπέστειλε, *emisit*, solus Ms. Oxon. ἀπέστειλε. Rursus Vatic. leg. ἐξαπέστειλε, pro *ejecit*; Alex. verò & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. ἐξέβαλε, cum August. pro *vespas* autem, omnes constanter hab. σφηκίαν, quod propriè *examen vesparum*, *vespeta*, seu *cellulas vesparum* significat, à σφὴξ, *vespa*. Vide sis Aug. ibid.

℣℣. 14. 15. Huc redit quod Aug. refert q. 29. in Gen. to. 3. 386. c. *Quid vultis servire diis patrum vestrorum, qui sunt trans flumen?* In Græco sic: Λατρεύσατε Κυρίῳ· εἰ δὲ μὴ ἀρέσκει ὑμῖν λατρεύειν Κυρίῳ, ἐκλέξασθε ὑμῖν αὐτοῖς σήμερον, τίνι λατρεύσητε, εἴτε τοῖς θεοῖς τῶν πατέρων ὑμῶν, τοῖς ἐν τῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ, εἴτε τοῖς θεοῖς τῶν Ἀμοῤῥαίων, &c. *Servite Domino: si autem non placet vobis servire Domino, eligite vobis ipsis hodie, cuinam servieritis, sive diis patrum vestrorum, iis qui in transfluviali, sive diis Amorrhæorum*, &c.

℣. 17. Ita Græcè verbum pro verbo, ni excipias ult. δι' αὐτῶν, *per eas.*

℣. 19. Similiter in Græco. Vid. Aug. ibid.

VULGATA NOVA.

ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.

22. Et Josue ad populum, Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
23. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël.	23. Et nunc circumauferte deos alienos, qui sunt in vobis, & dirigite corda vestra ad Dominum Deum Israël.	*Aug. quæst. 29. in Jos. t. 3. 592. g.*
24. Dixitque populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus, & obedientes erimus præceptis ejus.		
25. Percussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.	25. Et disposuit Jesus testamentum ad populum in illo die, & dedit illi legem & judicium in Silo, coram tabernaculo Domini Dei Israël.	*Idem quæst. 30. 593. e.*
26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in sanctuario Domini:	26. Et scripsit verba hæc in libro legis Dei: & accepit lapidem magnum, & statuit illum Jesus sub terebintho, ante Dominum:	
27. & dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium, quòd audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis: ne fortè postea negare velitis, & mentiri Domino Deo vestro.	27. & dixit Jesus ad populum: Ecce lapis iste erit vobis in testimonium, quia hic audivit omnia quæ dicta sunt à Domino, quæcunque locutus est ad vos hodie: & hic erit vobis in testimonium in novissimis diebus, cùm mentiti fueritis Domino Deo vestro.	

VULGATA NOVA.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post hæc mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum & decem annorum:

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare, quæ est sita in monte Ephraim, à septentrionali parte montis Gaas. — 30..... *Vide Not.*

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Josue, & seniorum qui longo vixerunt tempore post Josue, & qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israël.

32. Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filii Israël de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Jacob à filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in possessionem filiorum Joseph. *Gen. 50. 24. Exod. 13. 19. Gen. 33. 19.*

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim. * *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Itidem Græcè, nisi quòd deest *sunt*, ante *in vobis*, & pro *corda vestra*, hab. τὴν καρδίαν ὑμῶν. Vide sis Aug. ibid.

℣. 25. Ad verbum è Græco, præter unum, *Domini*, quod solus Ms. Oxon. addit. In Vat. & al. Σηλώ, pro *Silo*, in editt. Ald. & Compl. Συχέμ.

℣. 26. Græc. habet, εἰς βιβλίον νόμων, *in libro legum*, solus Ms. Alex. νόμου, sicut τερέβινθον, loco τέρμινθον, quod est in Vatic. & al. cætera concordant. August. infra constanter legit *terebinthum; quæ arbor*, inquit, *à LXX. Interpretibus hoc loco posita est, quamvis secundùm alios Interpretes* quercus *legatur*; scilicet Aquil. & Symm. apud quos, τῆς δρυός. Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. hæc tantùm refert: *Et accepit lapidem magnum, & statuit eum illic contra Dominum.* Eadem pariter habet Jul. Firmic. l. de errore prof. relig. c. 21. p. 172. g. uno excepto *illic*, quod delet. Ms. Oxon. loco Ἰησοῦς, ponit ἐκεῖ; similiter ed. Compl. habet ἐκεῖ, ut omnes, ἀπέναντι, pro *ante*, quod etiam significat *contra.*

℣. 27. Eadem sunt in Græco, præter levia seqq. scilicet ἐν, quod præponitur voci duplici *vobis*; abest tamen 1. loco à Ms. Alex. necnon ab editt. Ald. & Compl. item in Vatic. & al. post *dicta sunt*, additur αὐτῷ, *ei*, quod similiter abest à Mss. Alex. & Oxon. & ab edit. Compl. subinde pro ὅσα, *quæcunque*, quod habetur in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. in Vatic. & al. est ὅτι *quia*, (f. ὅ τι, *quodcunque.*) Demum Ms. Alex. cum ed. Ald. habet ἡμῶν in fine, pro *vestro*: Vatic. autem & al. μου, *meo*; sola edit. Compl. ὑμῶν. S. Cypr. l. 2. Testim. p. 291. c. sic legit: *Et ait Jesus ad populum: Ecce lapis iste erit vobis in testimonium, quia iste audivit omnia quæ dicta sunt à Domino, quanta locutus est ad vos hodie: & erit ipse vobis in testimonium in novissimo dierum, quando recesseritis à Deo vestro.* Eadem refert Jul. Firm. l. de errore prof. relig. c. 21. p. 172. g. præter seqq. *lapis iste erit mihi in*; exinde *quando*, pro *quanta*, absque seq. *hodie*; dein *& erit iste nobis..... à Domino vestro.* Ms. Oxon. hab. ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, loco ἐπ' ἐσχάτων τῶν, &c. quod est in Vat. & al. & pro ψεύσησθε, hic, ἀποστῆτε.

℣. 30. Huc recurrunt quæ addit August. q. 30. in Jos. to. 3. 593. g. *Unde*, inquit, *& cultellis petrinis populum circumcidit iste ductor egregius: qui cultri petrini cum illo etiam sepulti sunt, ut profundum mysterium demonstrarent posteris profuturum.* In Græco sic: Ἐκεῖ ἔθηκαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ μνῆμα εἰς ὃ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ τὰς μαχαίρας τὰς πετρίνας, ἐν αἷς περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, &c. quæ desunt in ed. Compl. & Vulg.

* Græcè hîc sequuntur multa quæ absunt à Compl. ut à Vulg. His alludit Aug. quæst. 1. in Jud. 595. a. dicens: *In fine libri Jesus Nave breviter narrator porrexit historiam, quò usque filii Israël ad colendos deos alienos declinaverunt: in lib. autem Jud. ad ordinem reditur* gestorum post mortem Josue.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

JOSUE.

CAP. I. ℣. 6. Pro qua juravi patribus suis. *Servandum est tertiæ personæ pronomen* suis, *non mutandum in secundæ* tuis.

℣. 15. Et sic revertemini. *Futurum* revertemini *multis nominibus præferendum est præsenti* revertimini.

CAP. II. ℣. 18. Signum fuerit funiculus iste coccineus. *Nequaquam addenda negatio est*, Signum non fuerit.

℣. 19. Sanguis ipsius erit in caput ejus. *Addunt quidam*, Reus sibi erit, *quæ LXXII. senum interpretatio est, nostræ conjuncta.*

Sequitur: Et nos erimus alieni. *Alii pro* alieni *scribunt* innoxii, *explicandi causâ.*

CAP. III. ℣. 12. Parate duodecim viros de tribubus Israël. *Non est repetenda vox* duodecim.

℣. 13. Qui portant arcam Domini Dei. *Non addas* fœderis.

℣. 16. Ab urbe quæ vocatur Adom. *Ita scribendum est juxta antiquos libros, vocalibus prima & quartâ*, Adom,

non Adam, *aut* Edom.

℣. 17. Populus autem incedebat contra Jericho. *Non est mutandum nomen urbis* Jericho, *in nomen fluvii* Jordanem.

Cap. IV. ℣. 9. Arcam fœderis. *Non adjicias* Domini.

℣. 11. Sacerdotesque pergebant. *Antiqui libri habent* sacerdotesque, *non* sacerdotes quoque.

℣. 12. Armati præcedebant filios Israël. *Non est hujus loci, quod alii adjiciunt*, fratres suos.

℣. 14. Dum adviveret. *Ita legunt Sixtina Biblia ex antiquis codicibus, unam vocem* adviveret, *pro duabus* adhuc viveret.

℣. 23. Siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis. *Secundæ personæ non sunt mutandæ in primas*, nostro, nostro, transiremus.

Cap. V. ℣. 3. Fecit quod jusserat Dominus. *Non addas conjunctionem*, fecitque, *aut* fecit quoque.

℣. 6. Ut non ostenderet eis terram. *Non est omittenda negatio.*

Cap. VI. ℣. 2. Ecce dedi in manu tua Jericho. *Antiqui libri legunt sextum casum, non quartum* manus tuas.

℣. 24. Et omnia quæ erant in ea. *Pro* erant, *alii habent* fuerunt, *alii* inventa sunt: *nam hujusmodi aliquid Hebraïcè subaudiendum relinquitur.*

Cap. VIII. ℣. 5. Accedemus ex adverso. *Non est mutandum* accedemus, *compositum à* cedo, *in* ascendemus, *compositum à* scando.

℣. 12. Inter Bethel & Hai. *Scribendum est* Bethel, *quod significat domum Dei; non* Bethaven, *quod domum idoli seu iniquitatis.*

Cap. IX. ℣. 8. Et unde venistis? *Non est mutanda copulativa in disjunctivam* aut.

℣. 10. Qui erat in Astaroth. *Nec hic numerus singularis* erat *in pluralem* erant.

Cap. X. ℣. 14. Non fuit antea nec postea tam longa dies. *Retinendum est* nec, *pro eo quod plerique habent* &c.

℣. 23. Et eduxerunt ad eum quinque reges. *Legendum est* eduxerunt, *non* adduxerunt; *quemadmodum & proximo versu*, educti, *non* adducti; *vocalis inquam secunda, non prima.*

℣. 41. Omnem terram Gosen usque Gabaon. *Cave legas* Gessen, *quæ est terra Ægypti, pro* Gosen, *quæ est urbs Chananææ. Idem usu venit inf.* 11. ℣. 16.

Cap. XI. ℣. 8. Ita percussit omnes. Ita *non* itaque *legunt codices antiqui.*

℣. 9. Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israël. *Alii repetunt negationem*, quæ non se traderet, *minùs integrè.*

Cap. XII. ℣. 2. Usque ad torrentem Jaboc. *Non mutes* Jaboc, *cum* Jeboc, *vocalem primam cum secunda. Simile Judicum* 11. ℣. 13. 22.

℣. 3. Ad orientalem plagam. *Nequaquam scribendum est* occidentalem, *pro* orientalem, *id est, deorsum pro sursum.*

℣. 7. Usque ad montem cujus pars ascendit in Seir. *Non addas vel* Libani, *vel* Hermon, *quod multi codices* (usque ad montem Libani) *corruptè.*

℣. 8. In Asedoth, & in solitudine. *Cave ne* Asedoth *mutes in* Aseroth, *id est*, d *in* r, *mutam in liquidam.*

℣. 15. Rex Odullam unus. *Scribendum est vocali quarta* Odullam *vel* Odollam, *juxta antiquos codices, non* Adullam *prima vocali; quamvis Hebræa & istud patiantur.*

℣. 22. Rex Cades unus. *Alii legunt* Cedes: *utrumque permittunt Hebræa.*

Cap. XIV. ℣. 2. Et dimidiæ tribui. *Non addas* Manasse.

℣. 9. Quia secutus es Dominum Deum meum. *Non mutes pronomen primæ personæ* meum *cum secundæ* tuum.

Cap. XV. ℣. 1. A termino Edom, desertum Sin. *Sic omittere oportet* usque ad, *quod alii addunt*, usque ad desertum Sin.

℣. 18. Quæ, cùm pergerent simul, suasa est à viro suo. *Legendum est femininum* quæ, *juxta veteres codices, non masculinum* qui.

℣. 23. Et Cades & Asor. *Alii* & Cedes, *ut supra* 12. ℣. 22.

℣. 62. Civitates sex & villæ earum. *Quod sequitur in quibusdam libris*, fiunt simul centum quindecim, *superfluum est.*

Cap. XVI. ℣. 2. Et egreditur de Bethel Luza. *Vocem* Luza *servant vetera manuscripta*, ἄκλιτον: *alii declinantes scribunt* Luzam.

Cap. XVII. ℣. 4. Deditque eis juxta. *Non est omittendum pronomen* eis.

℣. 12. Sed cœpit Chananæus habitare in terra sua. *Pro* sua *reciproco, quod est in vetustis libris, in aliis est* ipsa, *in aliis* ista.

℣. 14. Quare dedisti mihi possessionem. *Non est addendum* terram in, *hoc modo*, mihi terram in possessionem.

℣. 17. Ad domum Joseph, Ephraim & Manasse. *Non præponas* & *ante* Ephraim.

Cap. XVIII. ℣. 2. Remanserant autem. *Non mutes præteritum plusquam perfectum in perfectum* remanserunt.

℣. 4. Juxta numerum uniuscujusque multitudinis. *Alii pro* numerum, *scribunt* terminum, *minùs rectè.*

℣. 14. Contra mare ad occidentem. *Non est omittendum* ad, *seu* & occidentem, *quod Interpres explicationis gratia addidit.*

℣. 28. Civitates quatuordecim & villæ earum. *Sequitur in quibusdam libris*, fueruntque omnes civitates viginti sex, *sed jugulandum.*

Cap. XIX. ℣. 8. Contra australem plagam. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus*, fueruntque omnes civitates decem & septem, *superfluit.*

℣. 11. Ascenditque de mari & Merala. *Cave ne vitiosè scribas* Medalaa *pro* Merala.

℣. 12. In fines Ceseleththabor. *Vetera manuscripta habent plurale* fines, *pro singulari* finem.

℣. 15. Et Jedala & Bethlehem. *Scribendum est* Jedala *per* d *mutam in secunda syllaba, &* l *liquidam in tertia: non* Jerala *per* r *liquidam in secunda, aut* Jedaba *per* b *mutam in tertia. Scriptum enim est* Jerala *per* r *liquidam, pro* Jedala *per* d *mutam, quod est in aliis libris, & consentit Hebræo; nam* Jedaba *nullius est auctoritatis.*

℣. 19. Et Seon & Anaharath. *Pro* Seon *quadrilittero, non scribas* Senon, *neque* Seron, *quinque litterarum.*

℣. 46. Et Mejarcon & Arecon. *In quibusdam veteribus manuscriptis, pro* Mejarcon *legitur* Aquæ Hiercon, *qua interpretatio est primæ syllabæ* Me.

Cap. XX. ℣. 4. Stabit ante portam. *Non est addenda conjunctio*, stabitque, *tametsi Hebraïcè legatur.*

Cap. XXI. ℣. 4. De tribubus Juda & Simeon. *Legendum est plurale* tribubus, *non singulare* tribu.

Cap. XXII. ℣. 7. Ad occidentalem plagam. *Non est addendum pronomen* ejus.

℣. 13. Phinees filium Eleazari sacerdotis. *Secundum casum* sacerdotis, *non vertas in quartum* sacerdotem.

℣. 17. Macula hujus sceleris in nobis permanet. *Nequaquam commutandum est pronomen primæ personæ* nobis, *cum secundæ* vobis.

℣. 22. Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus. *Hoc ita geminandum est, minimèque alterum omittendum.*

Cap. XXIV. ℣. 27. Quod audierit omnia verba Domini. *Retinendum est singulare tertiæ personæ* audierit, *non mutandum in plurale secundæ personæ* audieritis.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

JOSUE.

Cap. V. ℣. 1. Qui propinqua possidebant magni maris loca. *Si non est legendus dandi casus* magno mari, *at est intelligendus.*

Cap. VII. ℣. 17. Illam quoque per domos offerens. *Multa bona Mss. pro* domos, *scribunt* viros, *consentaneè Hebræo.*

Cap. X. ℣. 17. In spelunca urbis Maceda. *Multi boni Latini libri cum Hebraïcis omittunt voculam* urbis, *quam tamen superiore versu* 16. *Interpres expresserat.*

Cap. XV. ℣. 18. Suasa est à viro suo. *Quidam boni libri scribunt*, suasit viro suo; *alii* suasit ei vir suus, *aut* ejus. *Vide Jud.* 1. ℣. 14.

Cap. XXI. ℣. 21. Urbes confugii, Sichem. *Aliàs annotavimus in pluribus Mss. inveniri numerum singularem* urbs, *pro plurali* urbes; *similiter quoque infra* ℣℣. 27. 31. 36. & 37. *pro plurali* civitates *legi singulare* civitatem, *aut* civitas, *quemadmodum supra* ℣. 13. *ab omnibus constanter legitur.*

℣. 36. De tribu Ruben ultra Jordanem, contra Jericho, civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor, & Jaser, & Jethson, & Mephaath, civitates quatuor cum suburbanis suis. *De vario hujus versus situ, lectione, interpunctione, omissione denique, latè egimus olim in Notationibus nostris. Romani Patres secuti sunt quod maximè vulgatum est, nisi quòd præposuerint tribum Ruben tribui Gadis.*

Cap. XXII. ℣. 10. In terram Chanaan. *Quædam Mss. rectiùs legere videntur sexto casu* in terra.

SUMMA CAPITA LIBRI JUDICUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

CAP. I. *Juda duce unà cum fratre ipsius Simeone plurimæ gentium civitates expugnantur: Othoniel obtentâ Cariath Sepher ducit Axam filiam Caleb, additâ terrâ irriguâ: Chananæi tributarii servantur.*

CAP. II. *Angelus Dei beneficia refert; quo audito, flet populus: post mortem tamen Josue & coævorum, Israël frequenter liberatus, semper in pejora recidit.*

CAP. III. *Israël sociatur gentibus, à Domino derelictis, ad ipsius exercitationem: ideo sæpius per extraneos reges affligitur; sed resipiscens, per Othoniel, Aod, & Samgar liberatur.*

CAP. IV. *Debbora prophetissa & Barac adversùs Sisaram principem regis Jabin dimicant; quem profugum occidit Jahel uxor Haber Cinæi.*

CAP. V. *Canticum gratiarum actionis Debboræ & Barac post victoriam.*

CAP. VI. *Israëlitis à Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur; qui post sacrificium & altare Deo erectum, destruxit aram Baal; eique rursum datur signum in vellere.*

CAP. VII. *Probatis ad aquas his qui ad bellum essent progressuri, Gedeon audito unius è castris Madianitarum somnio, in eos irruit, tubis, lagenis ac lucernis armatus; quos cum Oreb & Zeb principibus eorum devicit.*

CAP. VIII. *Ephraim insurgit adversùs Gedeon; qui devictis Zebee & Salmana, viros Soccoth & Phanuel perdidit, & ex inauribus aliisque populi donis fecit Ephod, quod domui suæ & Israëli fuit in ruinam: postquam autem quadraginta annis præfuit, generatis 70. filiis ex uxoribus, & uno ex concubina, mortuus est, rediitque Israël ad idololatriam.*

CAP. IX. *Abimelech occisis 70. fratribus suis, imperium sibi tyrannicè usurpat; qui post parabolam Joatham fratris ejus qui servatus erat, exercitum Gaal devicit, turrimque Sichem exussit, & à muliere tandem fragmine molæ oppressus est.*

CAP. X. *Thola vitâ functo, Jair dux succedit: Israëlitæ verò in idololatriam lapsi traduntur Philisthæis & Ammonitis; quibus pœnitentibus, Dominus ingratitudinem improperat, tandemque eorum miseretur.*

CAP. XI. *Jephte judex factus, Dei spiritu accensus, primùm ratione agit cum rege Ammonitarum; deinde ubi eos vicisset, ob votum temerè factum, filiam suam sacrificavit.*

CAP. XII. *Ephrathæi adversùs Jephte insurgentes ad vada Jordanis occiduntur, cùm vocem Scibboleth proferre non possent; quo vitâ functo, succedunt duces Abesan, Ahialon, & Abdon.*

CAP. XIII. *Israëlitæ rursum in idololatriam lapsi, Philisthæis traduntur: Samson nasciturus ab Angelo prædicitur matri, & deinde patri, natusque à Domino benedicitur.*

CAP. XIV. *Samson uxorem ducit Philisthæam; quam cùm viseret, leonem laceravit, in cujus ore postmodum reperto melle, sumpsit ab eo parabolam: quæ sodalibus proposita, illi interpretationem per Samsonis uxorem intellexerunt.*

CAP. XV. *Per vulpium multitudinem Samson Philisthæorum segetes incendit; & fractis funibus quibus ligatus erat, mille Philisthæos asini maxillâ prostravit; è cujus dente molari aquæ sitienti fluxerunt.*

CAP. XVI. *Samson observantibus eum custodibus, portas Gazæ urbis in montem detulit: à Dalila autem, cui sæpius illuserat, cognitâ causâ fortitudinis, detonsus, excæcatur ab hostibus; quos tandem unà secum interemit.*

CAP. XVII. *Mater Michæ conflavit ipsi de servato argento idolum; cui ille primò filium suum, deinde Leviten Bethlehemiten præfecit sacerdotem.*

CAP. XVIII. *Missis primùm exploratoribus, secuti postea sunt sexcenti viri de tribu Dan, quærentes sibi possessionem; & ablato Michæ idolo cum sacerdote, urbem Lais vi capientes inhabitaverunt.*

CAP. XIX. *Cùm Levita suam uxorem à parentum domo reduceret, ipsâ à Gabaonitis, qui tribûs erant Benjamin, prodigiosa libidine extinctâ, & à marito, in duodecim partes corpore secto, ad singulas tribus singulæ portiones missæ sunt.*

CAP. XX. *Ob hoc scelus pugnantes reliquæ tribus adversùs Benjamin, semel atque iterum bello inferiores, tertiòque committentes jussu Domini prælium, tribum illam, præter sexcentos qui in solitudinem fugerant, penitus deleverunt.*

CAP. XXI. *Instauratur tribus Benjamin ex 400. virginibus in cæde habitatorum Jabes Galaad reservatis, & ex raptis ducentium choros in Silo virginibus.*

LIBER JUDICUM.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 2. in Judic. t. 3. 595. b.

1. ET factum est postquam defunctus est Jesus, interrogabant filii Israël in Domino, dicentes: Quis ascendet nobiscum ad Chananæum dux ad debellandum eum?

2. Et dixit Dominus: Judas ascendet: ecce dedi terram in manu ipsius.

3. Et dixit Judas ad Simeon fratrem suum: Ascende mecum in sortem meam, & bellemus in Chananæo, & ibo etiam ego tecum in sortem tuam.....

VULGATA NOVA.

1. POST mortem Josue consuluerunt filii Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli?

2. Dixitque Dominus: Judas ascendet: ecce tradidi terram in manus ejus.

3. Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

VULGATA NOVA.

4. Ascenditque Judas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum.

5. Inveneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum.

6. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, & ibi mortuus est.

8. Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 3. 595. f. 596. a.

9. Et postea descenderunt filii Juda pugnare

VULGATA NOVA.

9. Et postea descendentes pugnaverunt con-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè præponitur ϗ, verbo *interrogabant*, & pro *in Domino*, legitur, *διὰ τοῦ Κυρίου, per Dominum;* Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. ἐν Κυρίῳ, sicut τὸν Χαναναῖον, loco τοὺς Χαναναίους, quod est in Vatic. & al. absque præced. *cum;* extremò Græc. Vat. habet, πρὸς αὐτοὺς, loco *eum*, Alex. & Oxon. cum edit. Compl. ἐν αὐτῷ, Ald. ἐν αὐτοῖς. Monent BB. in editt. Aug. legi *Israel Dominum*, obsistentibus Mss. qui habent *in Domino:* August. etiam Locut. 1. to. 3. 373. d. priora repetit cum hoc, *in Domino*, additque: *Non ait* Dominum, *quod sermonis nostri consuetudo poscebat.* In plerisque etiam Mss. August. sicut in editt. Am. & Er. exstat *ad bellandum eum;* Gr. τοῦ πολεμῆσαι πρὸς αὐτούς· & verò inf. ait, *Deum noluisse ab universo populo bellari adversùs Chananæos.*

℣. 2. Ad verbum è Græco: omnes tamen Mss. August. excepto uno Sorbon. leg. *in manus*, non *in manu.* Græc. constanter, ἐν χειρὶ αὐτοῦ. Vid. Aug. ibid.

℣. 3. Sic est in Græco Vatic. præter seqq. τῷ Συμεὼν ἀδελφῷ, sed in Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ut sup. πρὸς Συμεὼν τὸν ἀδελφόν· subinde apud omnes hìc & infra, ἐν τῷ κλήρῳ, *in sorte*, non *in sortem;* item loco *bellemus in Chananæo*, in Vatic. sic: παραταξώμεθα πρὸς τοὺς Χαναναίους, *instruamus aciem contra Chananæos;* in Alex. verò & Oxon. necnon in editt. suprad. πολεμήσωμεν (Compl. πολεμήσομεν, Ms. Alex. πολεμήσω) ἐν τῷ Χαναναίῳ. Notant BB. editt. August. habere, *in Chananæos*, sed contra fidem Mss. August. etiam ipse Locut. 7. col. 373. d. constanter leg. & *bellemus in Chananæo*, additque: *Non dixit: Adversùs Chananæum, aut contra Chananæum, aut saltem in Chananæum.*

℣. 9. In Græco, πολεμῆσαι πρὸς τὸν Χαναναῖον τὸν κατοικοῦντα τὴν ὀρεινὴν, &c. id est, *bellare contra..... inhabi-*

VULGATA NOVA.

tra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campeſtribus.

Joſ. 15. 14.

10. Pergenſque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) percuſſit Seſai, & Ahiman, & Tholmai :

11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath Sepher, id eſt, civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb : Qui percuſſerit Cariath Sepher, & vaſtaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cùmque cepiſſet eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam ſuam conjugem.

14. Quam pergentem in itinere monuit vir ſuus ut peteret à patre ſuo agrum. Quæ cùm ſuſpiraſſet ſedens in aſino, dixit ei Caleb : Quid habes ?

15. At illa reſpondit : Da mihi benedictionem, quia terram arentem dediſti mihi : da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum ſuperius, & irriguum inferius.

VERSIO ANTIQUA.

ad Chananæum, qui habitabat in montana, & auſtrum, & campeſtrem.

Aug. ubi ſup.

10. Et abiit Judas ad Chananæum inhabitantem in Chebron, & exiit Chebron ex adverſo ; (nomen autem erat Chebron, Cariatharbocſepher) & percuſſit Seſi, & Achiman, & Cholmi, filios Enach :

11. & aſcenderunt inde ad inhabitantes Dabir, nomen autem Dabir, quod erat ante civitas litterarum.

12. Et dixit Caleb : Quicunque percuſſerit civitatem litterarum, & acceperit eam, dabo ei filiam meam in uxorem.

14. Et factum eſt cùm ingrederetur ipſe, monuit eam Gothoniel ut peteret à patre ſuo agrum.....

Idem quæſt. 4. 596. c. e. f.

15..... redemptionem aquæ. Et dedit ei Caleb ſecundum cor ejus redemptionem excelſorum, & redemptionem humilium.

VULGATA NOVA.

16. Filii autem Cinæi cognati Moyſi, aſcenderunt de civitate palmarum, cum filiis Juda, in deſertum ſortis ejus, quod eſt ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo.

17. Abiit autem Judas cum Simeone fratre ſuo, & percuſſerunt ſimul Chananæum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque eſt nomen urbis, Horma, id eſt, anathema.

VULGATA NOVA.

18. Cepitque Judas Gazam cum finibus ſuis, & Aſcalonem, atque Accaron cum terminis ſuis.

19. Fuitque Dominus cum Juda, & montana poſſedit : nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

VERSIO ANTIQUA.

18. Et non hæreditavit Judas Gazam & finem ejus, & Aſcalonem & finem ejus, & Accaron & finem ejus, & Azotum & adjacentia ejus.

Aug. quæſt. 5. in Judic. t. 3. 596. f.

19. Et erat Dominus cum Juda, & hæreditavit montem : quoniam non potuit hæreditare inhabitantes in valle, quoniam Rechab obſtitit eis, & currus erant eis ferrei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tantem montanam, &c. ut ſup.

℣. 10. Leviter tantùm hic differt Auguſt. à Græco, ubi ſcilicet ἐπορεύθη, *ivit*, pro *abiit* ; & infra ϗ τὸ ὄνομα, *& nomen*, loco *nomen autem*, addito τὸ πρότερον, *antea*, poſt *Chebron* ; at in Mſ. Alex. τὸ δὲ ὄνομα, ſicut in editt. Ald. & Compl. & loco τὸ πρότερον, ſic, ἔμπροσθεν, *coram*, *ante* : exinde in Vatic. & al. loco *percuſſit Seſi*, ἐπάταξαν τὸν Σεσσί, *percuſſerunt Seſſi*, & pro *Cholmi*, *filios Enach*, Θολμί, γεννήματα τοῦ Ἐνάκ, *Tholmi*, *genimina ipſius Enach* ; in Mſ. Alex. ἐπάταξε τὸν Γεθθί, ϗ τὸν Ἀχιμαὰμ, ϗ τὸν Θαμεὶ..... Ἐνάμ. Ad hoc autem *Cariatharbocſepher*, monent BB. in editt. Aug. Am. Er. & Lov. legi, *Cariatharbe vel Sepher* ; in Mſs. verò & Rat. *Cariatharvoxſepher*. In Gr. Vat. Καριαθαρβοκσεφέρ, in Mſ. Alex. Καριαρβοκσεφέρ, in ed. Ald. Καριαθαρβοσεφέρ, in Compl. Καριαθαρβώθ.

℣. 11. Græc. delet *quod*, poſt *Dabir*, & poſt *ante*, ſubdit, Καριαθσεφέρ· at in Mſs. Alex. & Oxon. ſicut in Ald. & Compl. deeſt ; cætera ſimilia.

℣. 12. Ita Græcè, uno excepto, προκαταλάβηται, *præoccupaverit*, pro *acceperit* ; Auguſt. paulò ſup. habet, *cœperit*, & poſt *meam*, addit *Axam uxorem*, renitentibus tamen Mſs. omnibus qui ferunt, *filiam meam in uxorem*, ut infra, omiſſo nomine *Axam* : Græc. tamen hab. Ἀσχά, ante *filiam*, vel cum Mſ. Alex. Ἀσχάν, edit. Compl. Ἀχσάν. Obſervat ibid. Auguſt. *Jam hoc & in libro Jeſu Nave* (15. 16.) *commemoratum eſſe. Sed utrùm*, inquit, *Jeſu vivente factum ſit, & nunc per recapitulationem repetitum ; an poſt ejus mortem, poſteaquam dictum eſt*, Judas aſcendet..... *meritò quæritur : ſed credibilius eſt poſt mortem Jeſu factum, tunc autem per prolepſim, id eſt, per præoccupationem commemoratum, quemadmodum & alia.*

℣. 14. S. Aug. comparat hunc locum cum ſimili Joſ. 15. 18. monetque illic dictum, *cùm ingrederetur ipſa*, hîc verò, *cùm ingrederetur ipſe* : attamen in Græco utrobique legitur *ipſam*, nempe Joſ. 15. ſic, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι αὐτὴν, hîc verò, ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς, vel ut in Mſ. Alex. Ald. & Compl. ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι αὐτήν. Addit autem Aug. inde *nihil contrarium* ſequi ; *ſimul enim*, inquit, *ingrediebantur viam.* Poſteriora verba cum Græco conveniunt, uno excepto *monuit*, pro quo ἐπέσεισεν, vel ut in Compl. ἔσεισεν, ab ἐπισείω, *concutio*, *injicio*, *obvibro* ; Nobil. *incitavit*, immo apud Auguſt. ipſum, ſi Thuan. codici fides, hîc & infra, *movit* ; at prærerquam quòd huic legendi modo non ſuffragantur cæteri Mſs. eidem etiam repugnare videtur Auguſt. in decurſu explicationis, cùm dicat : *Ibi monita eſt ut peteret..... Hic vero cùm agrum petere monita fuerit à viro ſuo, non agrum petiiſſe dicitur, clamans de ſubjugali, quòd ibi* (Joſ. 15. 18.) *dictum eſt de aſino, ſed redemptionem aquæ, eò quòd in terram auſtri fuiſſet tradita.*

℣. 15. Ita Græcè ad verbum. Addit Aug. ibid. *Quid ſibi velit, obſcurum eſt ; niſi fortè ager ipſe ideo petebatur, ut haberet de fructibus ejus unde aquam redimeret, cujus inopia in illis regionibus erat, quò nupta ducebatur ; ſed dedit ei Caleb redemptionem excelſorum*, &c. *Non video quid ſubaudiamus, niſi fluentorum, excelſorum videlicet in montanis, humilium in campeſtribus, ſive in vallibus.*

℣. 18. In Græco Vatic. poſt *Gazam*, ſic : οὐδὲ τὰ ὅρια αὐτῆς, οὐδὲ τὴν Ἀσκάλωνα οὐδὲ τὰ ὅρια αὐτῆς, ϗ τὴν Ἀκκαρὼν οὐδὲ τὰ ὅρια αὐτῆς, τὴν Ἄζωτον οὐδὲ τὰ περισπόρια αὐτῆς· *neque fines ejus, neque Aſcalonem neque fines ejus, & Accaron neque fines ejus, Azotum neque adjacentia ejus.* In Mſs. tamen Alex. & Ox. ac in editt. Ald. & Compl. ϗ τὸ ὅριον, poſt *Gazam* ; item in Mſ. Alex. ac edit. Ald. ϗ τὴν Ἀσκάλωνα ϗ τὸ ὅριον αὐτῆς, ſimiliter ϗ τὸ ὅριον, poſt *Accaron* ; in Mſs. etiam Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ante *Azotum*, ponitur καὶ τὴν, ſicut poſt *Azotum*, ϗ τά. Nobil. monet, initio pro ϗ οὐκ ἐκληρονόμησε, alios legere ϗ ἐκληρονόμησε ; at Aug. conſtanter, *& non hæreditavit.* Vid. inf. 597. a.

℣. 19. Auguſt. infra legit : *Quoniam non potuerunt hæreditare*, &c. in Gr. ſic : Ὅτι οὐκ ἠδυνάσθησαν ἐξολοθρεῦσαι τοὺς κατοικοῦντας τὴν κοιλάδα, &c. *Quoniam non potuerunt exterminare inhabitantes vallem* : in Mſ. tamen Alex. ac edit. Compl. οὐκ ἠδύνατο, *non potuit*, ut ſup. ſicut & κληρονομῆσαι τοὺς κατοικοῦντας τὴν κοιλάδα· ſimiliter in edit. Ald.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 6. in Judic. 597. d.

20. Et dederunt Caleb Chebron, ficut locutus eft Moyfes, & hæreditavit inde tres civitates filiorum Enach, & abftulit inde tres filios Enach.

Ibid. quæst. 7.

21. Et Jebufæum habitantem in Jerufalem non hæreditaverunt filii Benjamin: & habitavit Jebufæus cum filiis Benjamin in Jerufalem, ufque in hodiernum diem.

VULGATA NOVA.

20. Dederuntque Caleb Hebron, ficut dixerat Moyfes, qui delevit ex ea tres filios Enac.

Num. 14. 24. Jof. 15. 14.

21. Jebufæum autem habitatorem Jerufalem non deleverunt filii Benjamin: habitavitque Jebufæus cum filiis Benjamin in Jerufalem, ufque in præfentem diem.

VULGATA NOVA.

22. Domus quoque Jofeph afcendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23. Nam cùm obfiderent urbem, quæ priùs Luza vocabatur,

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Oftende nobis introitum civitatis, & faciemus tecum mifericordiam.

25. Qui cùm oftendiffet eis, percufferunt urbem in ore gladii: hominem autem illum, & omnem cognationem ejus, dimiferunt.

26. Qui dimiffus, abiit in terram Hetthim, & ædificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam: quæ ita appellatur ufque in præfentem diem.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 8. & 9. 598. b.

27. Et non hæreditavit Manaffes Bethfan, quæ eft Scytharum civitas, neque filias ejus.....

Ibid. quæst. 10.

28. Et factum eft quando prævaluit Ifraël, & pofuit Chananæum in tributum, & auferens non abftulit eum.

VULGATA NOVA.

27. Manaffes quoque non delevit Bethfan, & Thanac cum viculis fuis, & habitatores Dor, & Jeblaam, & Mageddo cum viculis fuis, cœpitque Chananæus habitare cum eis.

28. Poftquam autem confortatus eft Ifraël, fecit eos tributarios, & delere noluit.

VULGATA NOVA.

29. Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, fed habitavit cum eo.

30. Zabulon non delevit habitatores Cetron, & Naalol: fed habitavit Chananæus in medio ejus, factufque eft ei tributarius.

31. Afer quoque non delevit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob:

32. habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

33. Nephthali quoque non delevit habitatores Bethfames, & Bethanath: & habitavit inter Chananæum habitatorem terræ, fueruntque ei Bethfamitæ & Bethanitæ tributarii.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid. quæst. 11.

34. Et contribulavit Amorrhæus filios Dan in monte, quoniam non permifit eos defcendere in vallem:

VULGATA NOVA.

34. Arctavitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora defcenderent:

VULGATA NOVA.

35. habitavitque in monte Hares, quod interpretatur teftaceo, in Ajalon & Salebim. Et aggravata eft manus domûs Jofeph, factufque eft ei tributarius.

36. Fuit autem terminus Amorrhæi ab afcenfu fcorpionis, petra, & fuperiora loca.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

κληρονομῆσαι: denique Græc. Vat. loco *obftitit*, hab. διεστείλατο, *mandavit*, *edixit*, omiffis feqq. *& currus erant eis ferrei;* Mf. tamen Oxon. cum editt. Ald. & Compl. addit, ϗ ἅρματα σιδηρᾶ αὐτοῖς.

℣. 20. Ad verbum è Græco, præter poftrema, *& abftulit*, &c. quæ abfunt à cod. Vatic. In Mf. Alex. poft *hæreditavit*, fequitur: ἐκεῖθεν τὰς τρεῖς πόλεις, ϗ ἐξῆρεν ἐκεῖθεν τοὺς τρεῖς υἱοὺς Ἐνάκ, abfque hoc, *filiorum Enach:* contra in edit. Compl. fimpliciter, καὶ ἐξῆρεν ἐκεῖ τοὺς τρεῖς υἱοὺς Ἐνάκ, omiffis his, *& hæreditavit inde tres civitates filiorum Enach.* Obfervat autem Auguft. ibid. *Jam hoc dictum* effe *in libro Jefu Nave, quoniam illo vivo factum eft; fed hîc*, inquit, *recapitulando commemoratum eft, cùm de tribu Juda, unde fuit Caleb, Scriptura loqueretur.* Et verò fup. Jof. 15. 14. legitur: Καὶ ἐξωλόθρευσεν ἐκεῖθεν Χάλεβ υἱὸς Ἰεφοννὴ, τοὺς τρεῖς υἱοὺς Ἐνὰκ, τὸν Σουσὶ, ϗ Θολαμὶ, ϗ τὸν Ἀχιμᾶ. *Et exterminavit inde Chaleb filius Jephone, tres filios Enac, Soufi, & Tholami, & Achima;* at ne verbum quidem de his, *& hæreditavit*, &c.

℣. 21. Ita de Græco, verbum è verbo, ni excipias hoc ult. *ufque in hodiernum diem*, pro quo ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. Mf. Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. ἐξῆραν, loco ἐκληρονόμησαν, Mf. Ox. ἐξωλόθρευσαν.

℣. 27. Sic eft in Græco, præter unum ἐξῆρε, *abftulit*, loco *hæreditavit;* at in Mf. Alex. ac edit. Ald. ἐκληρονόμησε. Auguft. addit: *Filias ejus dicit civitates, quas ipfa quafi metropolis inftituerat.*

℣. 28. Ad verbum è Græco, excepto uno *pofuit*, pro quo in cod. Vat. ἐποίησε, *fecit;* at in Alex. ficut in editt. Ald. & Compl. ἔθετο, in Mf. Oxon. ἔθεντο. Auguft. addit: *Jam tale aliquid dictum eft in libro Jefu Nave* (17. 13.) *pene ipfis verbis. Proinde aut hic per anacephalæofim dicitur, aut illic per prolepfim dictum eft, id eft, aut hîc recapitulando, aut illic præoccupando.*

℣. 34. Græc. habet, εἰς τὸ ὄρος, *in montem*, non *in monte*, & pro *non permifit eos*, fic, οὐκ ἀφῆκαν αὐτὸν, *non permiferunt eum:* in Mf. tamen Alex. ac edit. Compl. ἀφῆκεν αὐτὸν, in edit. Ald. ἀφῆκεν αὐτοὺς; reliqua ad verbum quadrant. Addit Auguft. ibid. *Et hoc fimiliter aut in libro Jefu Nave præoccupando commemoratum eft, aut hîc recapitulando:* fic enim apud LXX. Jof. 19. 48. Καὶ οὐκ ἐξέθλιψαν οἱ υἱοὶ Δὰν τὸν Ἀμορραῖον τὸν θλίβοντα αὐτοὺς ἐν τῷ ὄρει· ϗ οὐκ εἴων αὐτοὺς οἱ Ἀμορραῖοι καταβῆναι εἰς τὴν κοιλάδα. *Et non extriverunt filii Dan Amorrhæum vexantem eos in monte: & non finebant eos Amorrhæi defcendere in vallem.*

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

August. q. 12. in Jud. t. 3. 598. c.

1. ET ascendit angelus Domini super Clauthmona montem.....

VULGATA NOVA.

1. ASceuditque angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris: & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:

2. ita duntaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis?

VULGATA NOVA.

3. Quam ob rem nolui delere eos à facie vestra: ut habeatis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam.

VERSIO ANTIQUA.

3..... Non adjiciam transmigrare populum, quem dixi ejicere; non auferam eos à facie vestra: & erunt vobis in angustias, & dii eorum erunt vobis in scandalum.

Aug. quæst. 13. 598. f. 599. a.

VULGATA NOVA.

4. Cùmque loqueretur angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israël: elevaverunt ipsi vocem suam, & fleverunt.

5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus flentium, sive lacrymarum: immolaveruntque ibi hostias Domino.

VULGATA NOVA.

Jos. 24. 28.

6. Dimisit ergo Josue populum, & abierunt filii Israël unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam:

7. servieruntque Domino cunctis diebus ejus, & seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, & noverant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israël.

8. Mortuus est autem Josue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum,

9. & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare in monte Ephraim, à septentrionali plaga montis Gaas.

10. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alii, qui non noverant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israël.

11. Feceruntque filii Israël malum in conspectu Domini, & servierunt Baalim.

12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosque populorum,

VERSIO ANTIQUA.

6. Et dimisit Jesus populum, & abierunt filii Israël unusquisque in domum suam, & unusquisque in hæreditatem suam, hæreditare terram:

Aug. quæst. 14. in Judic. t. 3. 599. b.

8. Et mortuus est Jesus filius Nave, servus Domini, filius centum decem annorum,

Aug. Locut. 3. t. 3. 373. d.

10. Et omnis generatio appositi sunt ad patres suos: & surrexit generatio altera post eos, qui non scierunt Dominum, & opera ejus quæ fecit Israël.

Idem Locut. 4. 373. e. & quæst. 15. in Judic. 599. c.

11. Et fecerunt filii Israël quod malignum erat coram Domino Deo patrum suorum,

Cypr. l. 1. Testim. 276. b.

12. qui ejecit eos de terra Ægypti: & secuti sunt deos gentium, quæ circa illos sunt, & offenderunt Dominum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. post *Domini*, addit hoc, ἀπὸ Γαλγὰλ, tollit verò ult. *montem*; tum sequitur, καὶ ἐπὶ Βαιθὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, quod deest in edit. Compl. nec refertur ab August. Notanda verò quæ addit infra, ad vocem *Clauthmona. A ploratione*, inquit, *nomen accepit, eò quòd Græcè*, κλαυθμὸς, *ploratio dicitur: ibi enim populus flevit, cùm audisset ab hoc angelo verba Domini vindicantis in eos, quòd inobedientes fuissent; quia non exterminaverunt populos, secundùm præceptum ejus, quibus prævaluerunt; eligentes eos facere tributarios, quàm interimere & perdere, quemadmodum jusserat Dominus: quod sive contempto Dei mandato, sive timore fecerint..... sine dubio peccaverunt..... quod ideo per Jesum noluit eis dicere, (si tamen adhuc eo vivente jam cœperat fieri, & non potiùs præoccupando commemoratum fuerat quod illo mortuo fieri cœpit)..... Nondum autem omnes id fecerant, vivente Jesu, etsi aliqui fortè jam cœperant. Credibilius est tamen nihil tale fieri cœptum, vivente Jesu Nave..... Quod verò commemoratum est in libro Jesu Nave*, (13. 13.) *magis existimo præoccupando commemoratum, quod post ejus mortem, vel futurum esse jam ipse noverat prophetico spiritu, si ab illo liber conscriptus est, qui appellatur Jesu Nave; vel si ab alio scriptus est, jam factum esse sciebat post mortem Jesu, quod in illo libro præoccupando commemoravit.*

℣. 3. Sic est in Græco, exceptis his: *Non adjiciam..... quem dixi ejicere*, quæ absunt à cod. Vat. in Alex. autem sic hab. Οὐ προσθήσω τοῦ μετοικίσαι τὸν λαὸν ὃν εἶπα τοῦ ἐξολεθρεῦσαι αὐτοὺς ἐκ, absque hoc, *non auferam eos*: in Ald. edit. Οὐ προσθήσω μετοικῆσαι τὸν λαὸν ὃν εἶπα τοῦ ἐξῶσαι, οὐ μὴ ἐξάρω αὐτοὺς ἐκ, in Compl. Οὐ προσθήσω τοῦ μετοικῆσαι τὸν λαὸν ὃν εἶπα τοῦ ἐξῶσαι ἐκ, similiter in Mſ. Ox. præter hoc, ὃν εἶπα, quod deest.

℣. 6. Græcè, post *populum*, habetur simpliciter: Καὶ ἦλθεν ἀνὴρ εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, κατακληρονομῆσαι τὴν γῆν. *Et venit vir in hæreditatem suam, hæreditare terram.* At in Mſs. Alex. & Oxon. ut in editt. Ald. & Compl. sic: Καὶ ἀπῆλθον (Alex. ἀπῆλθαν) οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον (Ald. τόπον) αὐτοῦ, καὶ εἰς (Ald. ἕκαστος εἰς) τὴν κληρονομίαν (Mſ. Alex. τοῦ κατακληρονομῆσαι τὴν γῆν) Mſ. Oxon. add. αὐτοῦ. Observat August. ibid. eadem ferme dicta esse supra, Jos. 24. 28. *Hoc*, inquit, *per recapitulationem iterari nulla dubitatio est. Nam & mors ipsius Jesu Nave etiam in hoc libro commemoratur, ut tanquam ab exordio cuncta breviter insinuarentur.*

℣. 8. Ita Græcè verbum è verbo. Addit August. ibid. *Ista repetitio, quod cùm dixisset*, filius Nave, *repetivit* filius, *& deinde addidit*, centum decem annorum, *inusitata est, ut potiùs filius centum decem annorum diceret, quàm homo centum decem annorum; sed tamen & alibi reperitur.*

℣. 10. Similiter in Græco, nisi quòd voci *generatio*, additur ἐκείνη, *illa*, & in fine hab. καί γε τὸ ἔργον ὃ ἐποίησεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, *& opus quod fecit in Israel*: præpos. autem ἐν, deest in Mſs. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. *Notanda* etiam *locutio* ista, inquit August. ibid. *quòd non ait*, apposita est, *quia plures erant.*

℣. 11. A Græco abest *quod*, ante *malignum*, ut & seq. *erat*: similiter a quibusd. Mſs. Cyprian. Post vocem autem *Domino*, sequitur Græcè: καὶ ἐλάτρευσαν τοῖς Βααλὶμ, *& servierunt Baalim*, in edit. Compl. τῇ Βαὰλ, in Mſ. Oxon. Βαὰλ καὶ τῇ Ἀστάρτῃ· deinde ℣. 12. in omnibus sic: καὶ ἐγκατέλιπον τὸν Κύριον τὸν Θεὸν τῶν, &c. quæ verba, *& dereliquerunt*, &c. omittuntur à S. Cypr.

℣. 12. Græc. habet, τὸν ἐξαγαγόντα, *qui eduxit*, pro *ejecit*, & loco *secuti sunt deos gentium*, sic: ἐπορεύθησαν ὀπίσω θεῶν ἑτέρων ἀπὸ τῶν θεῶν τῶν ἐθνῶν, *ambulaverunt post deos alios de diis gentium*, absque seq. *sunt*, post *illos*, cui addit, καὶ προσεκύνησαν αὐτοῖς, *& adoraverunt eos*;

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
		qui habitabant in circuitu eorum, & adoraverunt eos: & ad iracundiam concitaverunt Dominum,
Aug. quæst. 15. in Judic. t. 3. 599. c.	13. & reliquerunt Deum, & servierunt Baal & Astartibus.	13. dimittentes eum, & servientes Baal & Astaroth.
Tertul. adv. Gnost. 826. b.	14. Et iratus Dominus, tradidit eos in manibus diripientium: & diripiebantur ab illis, & venundabantur inimicis: nec poterant omnino subsistere à facie inimicorum suorum:	14. Iratusque Dominus contra Israël, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere adversariis suis:
	15. quòcunque processerant, manus erat super illos in mala..... & compressati sunt valde.	15. sed quòcunque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & juravit eis: & vehementer afflicti sunt.

VULGATA NOVA.

16. Suscitavitque Dominus judices, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt,

17. fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 6. & 7. t. 3. 373. e. f.	18. Et cùm suscitavit Dominus eis judices, & erat Dominus cum judice....	18. Cùmque Dominus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordiâ, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.
	19. Et factum est cùm moreretur judex, & revertebantur, & iterum corrumpebant super patres suos.....	19. Postquam autem mortuus esset judex, revertebantur, & multò faciebant pejora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.
Aug. quæst. 17. in Judic. t. 3. 600. b. c. 601. c.	20..... Propter quod tanta dereliquit gens hæc testamentum meum, quod mandavi patribus eorum, & non obedierunt voci meæ:	20. Iratusque est furor Domini in Israël, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit:
	21. & ego non apponam auferre virum à facie ipsorum de gentibus, quas reliquit Jesus filius Nave:	21. & ego non delebo gentes, quas dimisit Josue, & mortuus est:
	22. & dimisit ad tentandum in eis Israël, si observabunt viam Domini abire in ea, quemadmodum custodierunt patres eorum, an non.	22. ut in ipsis experiar Israël, utrùm custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.
	23. Et dimisit Dominus gentes has, ut non	23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

item pro *offenderunt*, παρώργισαν, *ad iram provocaverunt.*

℣. 13. Similiter in Græco, præter unum αὐτόν, *eum*, loco *Deum*; Ms. Alex. ac edit. Compl. hab. τὸν Κύριον, *Dominum*. Observat August. infra, dici *quòd Baal servierunt, & Astartibus, quia Jovi & Junonibus..... Hoc autem, id est, nomine plurali* Junones, *in Græcis secundùm LXX. reperimus, in Latinis autem singulariter erat. Quorum in illo, qui non habebat LXX. interpretationem, sed ex Hebræo erat,* Astaroth *legimus; nec* Baal, *sed* Baalim. Cypr. l. 1. Testim. sup. *& servierunt Baal.* Tertul. l. cont. Gnost. 826. b. hab. *Defuncto Jesu Nave, derelinquunt Deum patrum suorum, & serviunt idolis Baalim, & Astartis.*

℣. 14. Græc. initio habet, ὠργίσθη θυμῷ, *iratus est furore*, & post *Dominus*, addit, ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ: in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest ἐν, in Ms. Oxon. sic, ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ: exinde in Vatic. pro *in manibus diripientium*, ita, εἰς χεῖρας προνομευόντων, in Alex. autem & Oxon. ac in editt. Ald. & Compl. ἐν χειρί. August. Locut. 5. to. 3. 373. e. legit: *Tradidit eos in manu prædantium*, additque, *non dixit, in manum:* tum in Græco pro *diripiebantur ab illis*, sic, κατεπρονόμευσαν αὐτούς, *deprædati sunt eos*, quod abest à Ms. Oxon. & loco *venundabantur inimicis*, in Vatic. ἀπέδοτο αὐτοὺς ἐν χερσὶ (in Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἐν χειρὶ) τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν κυκλόθεν. August. quæst. 17. in Judic. to. 3. 599. f. habet: *Et vendidit eos in manu inimicorum suorum in circuitu:* sequitur in Græco: καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν ἔτι ἀντιστῆναι κατὰ πρόσωπον τῶν, &c. *& non potuerunt ultra resistere ad faciem*, &c.

℣. 15. Ita refert Tertul. fortè ex memoria, ut & ℣. præced. In Græco sic est: Ἐν πᾶσιν οἷς ἐπορεύοντο, καὶ χεὶρ Κυρίου ἦν ἐπ᾽ αὐτοὺς εἰς κακὰ, καθὼς ἐλάλησε Κύριος, καὶ καθὼς ὤμοσε Κύριος αὐτοῖς· καὶ ἐξέθλιψεν αὐτοὺς σφόδρα. *In omnibus in quibus ibant, & manus Domini erat super eos in mala, sicut locutus est Dominus, & sicut juravit Dominus ipsis: & contribulavit eos valde.*

℣. 18. Græc. Καὶ ὅτι ἤγειρε Κύριος, &c. ut in Lat. in Ms. Oxon. ac edit. Compl. ὅτε, *quando*, pro ὅτι. Observat August. hic abundare &, post *judices; Notandum est etiam hoc*, inquit, *quòd à plurali ad singularem transiens, non ait, cum judicibus, sed* cum judice, *id est, cum unoquoque judice.*

℣. 19. Ita quoque in Græco, exceptis his, ὡς ἀπέθνησκεν..... ἀπέστρεψαν..... διέφθειραν, *postquam mortuus est..... reverterunt..... corruperunt;* sed al. cum Theodor. καὶ ἀπέστρεφον, καὶ πάλιν διέφθειρον, teste Nobil. Tertul. adversùs Gnost. 826. a. b. *Sed nec istis*, inquit, *obaudire perseverarunt: ut quis Critarum obierat, illi ad delinquendum supra quàm patres eorum, abeundo post deos aliorum, & serviendo, & adorando eos.*

℣. 20. Græc. habet: Ἀνθ᾽ ὧν ὅσα ἐγκατέλιπον τὸ ἔθνος, *Pro iis quanta dereliquerunt*, loco *Propter quod tanta dereliquit;* reliqua ut in Lat. supra. Eodem modo iterum legit August. Locut. 8. & 9. to. 3. 734. d. nisi quòd pro *obedierunt voci*, hab. *obaudierunt vocis*, è Gr. εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς: in Mss. tamen Alex. & Oxon. ut in edit. Ald. ὑπήκουσαν, in Compl. ἐπήκουσαν. Tertul. l. adv. Gnost. 826. b. sic leg. *Quoniam transgressa est gens ista pactum meum, quod disposui patribus eorum, & non obaudierunt voci meæ.*

℣. 21. Ad verbum è Græco, nisi quòd in fine, post *Nave*, additur ἐν τῇ γῇ, *in terra*. Tertul. advers. Gnost. 826. b. sic hab. *Et ego non advertam ad auferendum virum à facie eorum ex nationibus, quas reliquit decedens Jesus.*

℣. 22. Ita Græcè verbum pro verbo: eadem rursus habet infra Aug. nisi quòd delet *in eis*, & leg. *observent*, pro *observabunt*, Gr. φυλάσσονται.

℣. 23. Ita in Græco, præter duo, ἀφήσει, *dimittet*, pro *dimisit*, & τὸ τάχος, pro *tunc*, August. infra bene *celeriter*. Ms. Alex. non ἀφήσει habet, sed ἀφῆκε, cum edd. Ald. & Compl.

VULGATA NOVA.

has, & citò ſubvertere noluit, nec tradidit in manus Joſue.

VERSIO ANTIQUA.

auferret illas tunc, & non tradidit illas in manu Jeſu.

Aug. ubi ſup.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. HÆ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Iſraëlem, & omnes qui non noverant bella Chananæorum:

2. ut poſtea diſcerent filii eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem prœliandi:

3. quinque ſatrapas Philiſthinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon uſque ad introitum Emath.

4. Dimiſitque eos, ut in ipſis experiretur Iſraëlem, utrùm audiret mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moyſi, an non.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET hæ gentes, quas reliquit Jeſus, ut tentaret in eis Iſraël, omnes qui neſcierunt omnia bella Chanaan:

Aug. quæſt. 17. in Judic. t. 3. 600. f. g. 601. a. b.

2. verùm propter generationes filiorum Iſraël docere illos bellum, verùm qui ante illos neſcierunt illas:

3. quinque ſatrapias alienigenarum, & omnem Chananæum, & Sidonium, & Evæum inhabitantem Libanum, ante montem Hermon uſque ad Caboemath.

4. Et factum eſt ut tentaretur in ipſis Iſraël, ſcire ſi audient mandata Domini, quæ mandavit patribus eorum in manu Moyſi.

VULGATA NOVA.

5. Itaque filii Iſraël habitaverunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebuſæi:

6. & duxerunt uxores filias eorum, ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſervierunt diis eorum.

7. Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſervientes Baalim, & Aſtaroth.

8. Iratuſque contra Iſraël Dominus, tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ, ſervieruntque ei octo annis.

VULGATA NOVA.

9. Et clamaverunt ad Dominum: qui ſuſcitavit eis ſalvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem:

Sup. 1. 13.

10. fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Iſraël. Egreſſuſque eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus ejus Chuſan Raſathaim regem Syriæ, & oppreſſit eum.

VERSIO ANTIQUA.

9. Et clamaverunt filii Iſraël ad Dominum: & excitavit Dominus ſalvatorem Iſraël, & ſalvavit eos, Gothoniel filium Cenez, fratrem Caleb juniorem ipſius, & exaudivit eos:

Aug. quæſt. 18. 601. e. f.

10. & factus eſt ſuper eum Spiritus Domini.....

Idem Locut. 10. t. 3. 374. d.

VULGATA NOVA.

Joſ. 14. 10.

11. Quievitque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez.

11..... *Vide Not.*

12. Addiderunt autem filii Iſraël facere malum in conſpectu Domini: qui confortavit adversùm eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conſpectu ejus.

13. Et copulavit ei filios Ammon, & Amalec: abiitque & percuſſit Iſraël, atque poſſedit urbem palmarum.

14. Servieruntque filii Iſraël Eglon regi Moab decem & octo annis:

15. & poſtea clamaverunt ad Dominum: qui ſuſcitavit eis ſalvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Jemini, qui utraque manu pro dextera utebatur. Miſeruntque filii Iſraël per illum munera Eglon regi Moab.

16. Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Vatic. loco *Jeſus*, hab. Κύριος αὐτὰ, *Dominus eas*, & ſub finem delet vocem *omnia*, quam tamen addunt editt. Ald. & Compl. at in Mſ. Alex. exſtat Ἰησοῦς, ſicut in edit. Compl. ſed abſque αὐτά; eadem vox αὐτὰ, abeſt etiam à Mſ. Oxon. ac edit. Ald. ſed legitur ibi Κύριος, non Ἰησοῦς. Monent BB. in editt. Aug. ſcribi *Dominus*, ſed contra fidem Mſs. plerorumque, & melioris notæ.

℣. 2. Ad verbum è Græco, excepta voce ult. *illas*, cujus loco eſt αὐτὰ, *ea*: item pro *docere*, ſic, τοῦ διδάξαι, *ad docendum*, vel *ut doceret*, & pro *verùm*, initio & inſ. πλὴν, *tantùm*.

℣. 3. Aptè ad Græcum, præter ſeqq. *ante montem*, pro quo ἀπὸ τοῦ ὄρους, *à monte*; item Ἀερμὼν, pro *Hermon*, & Λαβωεμάθ, pro *Caboemath*; in Mſ. Alex. Λοβωνμάθ, al. Λαβὼ Ἐμαθ.

℣. 4. Ita Græcè ad verbum, uno excepto, ὥστε πειρᾶσαι, *ut tentaret*, loco *tentaretur*; exinde γνῶναι, pro *ſcire*, mel. *ad ſciendum*.

℣. 9. Similiter in Græco, præter pauca, nempe *fratrem*, pro quo ἀδελφοῦ, *fratris*, & *juniorem ipſius*, pro quo τὸν νεώτερον ὑπὲρ αὐτόν, *juniorem ſuper ipſum*: deeſt etiam ſeq. *& exaudivit eos*; ſed Mſ. Alex. hab. τὸν νεώτερον αὐτῶν, deinde καὶ εἰσήκουσαν αὐτῶν, Oxon. τὸν νεώτερον, καὶ εἰσήκουσαν αὐτοῦ, edit. Ald. ſimpliciter, τὸν νεώτερον αὐτοῦ, abſque ſeq. ut & Compl. in qua ſola, ὁ νεώτερος αὐτοῦ, ſed malè; nam Græc. conſtanter habet τὸν Γοθονιήλ, ut ipſe notat Aug. *Velut quæreretur, quem ſalvatorem; Gothoniel, inquit, filium Cenez: accuſativum enim caſum hic debemus accipere, tanquam diceret Gothonielem*: & poſt pauca: *Inter illa autem quæ appellantur* ὑπέρβατα, *hoc genus rarum eſt, quoniam habet & illud quod Græci vocant* ὑστερολογίαν. *Quod enim ait poſtea*, & exaudivit eos, *ſi priùs ponatur, fit ſermo lucidior. Nam ordo eſt*: Et clamaverunt filii Iſraël ad Dominum, & exaudivit eos, & excitavit Dominus ſalvatorem Iſraël: *deinde quod hîc interpoſitum eſt*, & ſalvavit eos, *& poſtea dictum eſt*, Gothoniel, *aut* Gothonielem filium Cenez, *ſi ita diceretur, planius fieret*: Et excitavit Dominus ſalvatorem Iſraël, Gothoniel filium Cenez, & ſalvavit eos.

℣. 10. Ita Græcè. Vide Aug. ibid.

℣. 11. Hunc verſiculum exhibet Auguſt. quæſt. 19. in Judic. to. 3. 601. g. dicens: *Quadraginta annos quieviſſe terram promiſſionis à bellis ſub Gothoniele judice, Scriptura teſtatur.* Græc. Καὶ ἡσύχασεν ἡ γῆ ἔτη τεσσαράκοντα· καὶ ἀπέθανε Γοθονιήλ, &c.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 12. 374. *e.*

17..... Erat autem Eglom vir exilis valde.

Aug. quæst. 20. *in Judic. t.* 3. 602. *a.*

19....... Verbum occultum mihi est ad te, Rex.....

20....... Verbum Dei mihi ad te, Rex.....

Aug. Locut. 11. 374. *e.*

21..... & sumpsit Aioth gladium desuper femore suo dextro.....

22..... *Vide Not.*

Aug. quæst. 22. *in Judic.* 602. *c.*

23. Et exiit Aod foras, & transiit observantes, & clausit januas domus superioris super eum, & coarctavit.

Vulgata nova.

17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis.

18. Cùmque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant.

19. Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, ô Rex. Et ille imperavit silentium: egressisque omnibus qui circa eum erant,

20. ingressus est Aod ad eum: sedebat autem in æstivo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

21. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventre ejus

22. tam validè, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita ut percusserat, reliquit in corpore: statimque per secreta naturæ alvi stercora proruperunt.

23. Aod autem clausis diligentissimè ostiis cœnaculi, & obfirmatis serâ,

Vulgata nova.

24. per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum in æstivo cubiculo.

25. Expectantesque diu donec erubescerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt clavem: & aperientes invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum.

25..... *Vide Not.*

26. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Seirath:

27. & statim insonuit buccinâ in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filii Israël, ipso in fronte gradiente.

28. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupaverunt vada Jordanis quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quemquam:

29. sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros: nullus eorum evadere potuit.

30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israël: & quievit terra octoginta annis.

30... *Vide Not.*

Versio antiqua.

Aug. quæst. 25. *in Judic. t.* 3. 602. *e.*

31. Et post eum surrexit Samegar filius Aneath, & percussit alienigenas in sexcentos viros, præter vitulos boum: & salvavit Israël.

Vulgata nova.

31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israël.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 17. In Græco simpliciter, ϗ Ἐγλὼμ, absque hoc, *erat autem;* & pro *exilis*, ἀστεῖος, *urbanus*, *elegans*. Addit August. ibid. *Hoc κατ' ἀντίφρασιν dictum*, *id est*, *locutione contraria*, *sequentia indicant*: & q. 21. in Judic. 602. b. Quærens *quomodo fuerit exilis valde rex Eglom*, *& concluserint adipes vulnus*, *quando percussus est*, ait, *intelligendum* esse *ea locutione dictum*, *quæ solet à contrario intelligi..... Nam*, inquit, *in ea interpretatione*, *quæ non secundùm LXX. sed ex Hebræo est*, *ita invenimus:* Erat autem Eglom crassus nimis.

℣. 19. Græcè ponitur *mihi*, post *verbum*, deleturque *est*. Addit August. hoc dixisse Aod judicem, *ut ille à se omnes qui cum* Eglom *fuerant*, *removeret*.

℣. 20. Similiter in Græco. Vid. sis Aug. ibid.

℣. 21. Ita Græcè, nisi quòd deest *Aioth;* legitur autem sup. Ἀὼδ. Addit Aug. ibid. *Sic interpretari potuit* desuper, *quod Græcus habet ἀπὸ ἄνωθεν*, *nam locutio minùs latina est*. In Græco nunc ἐπάνωθεν.

℣. 22. Huic respondent quæ ait Aug. locut. 12. de Jud. to. 3. 374. e. *Quando percussus est* (Eglom) *dictum est*, *quòd concluserunt adipes vulnus*, *quia non eductus est gladius de ventre ejus:* & quæst. 17. in Jud. 602. b. *Meritò quæritur quomodo fuerit exilis valde rex Eglom*, *& concluserint adipes vulnus*, *quando percussus est*. Græcè: Καὶ ἀπέκλεισε τὸ στέαρ κατὰ τῆς φλογὸς, ὅτι ὀυκ ἐξέσπασε τὴν μάχαιραν ἐκ τῆς κοιλίας ἀυτῦ. Vide sup. Not. ad ℣. 17.

℣. 23. Græc. habet τὴν προστάδα, *porticum*, loco *foras;* in Mss. nonnullis Aug. ac editt. legitur *ad fores*. Item pro *observantes*, Græcè διατεταγμένες, quasi *collocatos ad observandum*, à διατάσσω, *colloco*, *mando;* reliqua quadrant. Monet Aug. ibid. *Hoc recapitulando dictum* esse, *quod fuerat prætermissum. Nam priùs hoc fecisse intelligendum est*, *& sic de superiùs descendisse*, *& transiisse observantes*.

℣. 25. Quærit hîc Aug. quæst. 23. in Jud. to. 3. 602. d. *Quomodo pueri regis Eglom clavi aperuerint quod Aod clavi non clauserat.... aut si ille clavi clauserat*, *quomodo secum eam non auferret*, *ut isti nec clavi aperire possent*. In Græco sic: Καὶ ἔλαβον τὴν κλεῖδα, ϗ ἤνοιξαν, ϗ ἰδὲ ὁ κύριος ἀυτῶν πεπτωκὼς ἐπὶ τὴν γῆν τεθνηκώς.

℣. 30. Eò spectat quod ait August. quæst. 24. in Jud. to. 3. 602. e. *Sub judice Aod octoginta annos pacem habuisse Israel in terra promissionis*. Gr. Καὶ ἡσύχασεν ἡ γῆ ὀγδοήκοντα ἔτη· ϗ ἔκρινεν ἀυτὲς Ἀὼδ ἕως ὖ ἀπέθανε.

℣. 31. Sic est in Græco Vatic. præter seqq. Διναχ, pro *Aneath*, (in Mss. Alex. & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. Ἀνάθ) exinde loco *præter vitulos boum*, sic, ἐν τῷ ἀροτρόποδι τῶν βοῶν, *in vomere boum*, in Alex. ἀροτρόποδι ἐκτὸς μόσχων, in edit. Compl. ἀροτρόποδι τῶν βοῶν, in Ms. Oxon. ἐκτὸς μόσχων, al. ἐν τῷ ἀρότρῳ τῶν βοῶν ἐκτὸς μόσχων. Demum post *salvavit*, Vatic. addit καί γε ἀυτὸς, *& quidem ipse*, Alex. cum ed. Compl. delet καί γε, Oxon. cum Ald. simpliciter γέ. Quærit ibidem Aug. quid intelligendum per hoc, *præter vitulos boum? An fortè*, inquit, *& boum stragem pugnando fecit*, *& ita dictum est eum occidisse sexcentos viros*, *præter illud quod fecit de bobus occisis? Sed quare vitulos? an Græcæ locutionis consuetudo est*, *etiam vitulos eos appellare*, *qui grandes sunt?.... non autem habet interpretatio ex Hebræo*, præter vitulos boum, *sicut ista quæ secundùm Septuaginta est: sicut habet illa ex Hebræo*, vomere occisos sexcentos viros, *quod ista non habet:* & locut. 30. de Jud. col. 375. f. *Dictum est*, inquit, *de Samegar* (Mss. *Sagemar*) *quòd occiderit sexcentos viros præter vitulos boum*, *hoc est*, *præter boves:* & sup. Locut. 13. col. 374. f. ad hæc: *Et percussit alienigenas in sexcentos viros: Non ait*, inquit, *alienigenarum sexcentos viros*, *aut certè alienigenas in sexcentis viris*.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. ADdideruntque filii Iſraël facere malum in conſpectu Domini poſt mortem Aod,

2. & tradidit illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in Aſor: habuitque ducem exercitus ſui nomine Siſaram, ipſe autem habitabat in Haroſeth gentium. (1. Reg. 12. 9.)

3. Clamaveruntque filii Iſraël ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppreſſerat eos.

4. Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore.

5. Et ſedebat ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: aſcendebantque ad eam filii Iſraël in omne judicium.

VULGATA NOVA.

6. Quæ miſit & vocavit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſraël, vade, & & duc exercitum in montem Thabor, tolleſque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, & de filiis Zabulon:

7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Ciſon, Siſaram principem exercitus Jabin, & currus ejus, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua.

8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: ſi nolueris venire mecum, non pergam.

VERSIO ANTIQUA.

6..... Nonne præcepit Dominus Deus Iſraël tibi? & perges in montem Thabor, & accipies tecum decem millia virorum..... (Aug. Locut. 14. t. 3. 374. f.)

8..... Si ibis, ibo: & ſi non ieris mecum, non ibo: quoniam neſcio diem in qua proſperat angelum Dominus mecum. (Aug. quæſt. 26. in Judic. t. 3. 603. a.)

VULGATA NOVA.

9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, ſed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Siſara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes.

10. Qui, accitis Zabulon & Nephthali, aſcendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu ſuo.

11. Haber autem Cinæus receſſerat quondam à cæteris Cinæis fratribus ſuis filiis Hobab, cognati Moyſi: & tetenderat tabernacula uſque ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat juxta Cedes.

12. Nunciatumque eſt Siſaræ, quòd aſcendiſſet Barac filius Abinoem in montem Thabor:

VULGATA NOVA.

13. & congregavit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroſeth gentium ad torrentem Ciſon.

14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc eſt enim dies, in qua tradidit Dominus Siſaram in manus tuas: en ipſe ductor eſt tuus. Deſcendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

15. Perterruitque Dominus Siſaram, & omnes currus ejus, univerſamque multitudinem, in ore gladii, ad conſpectum Barac: in tantum, ut Siſara de curru deſiliens, pedibus fugeret, (Pſ. 82. 10.)

VERSIO ANTIQUA.

13..... omnes currus ſuos, nongentos currus ferreos..... (Aug. Locut. 16. t. 3. 375. a.)

15. Et pavefecit Dominus Siſaram, & omnes currus ejus, & omnia caſtra ejus, in ore gladii, in conſpectu Barach: & deſcendit Siſara deſuper curru ſuo..... (Idem Locut. 17. & 18. 375. b.)

VULGATA NOVA.

16. & Barac perſequeretur fugientes currus, & exercitum, uſque ad Haroſeth gentium, & omnis hoſtium multitudo uſque ad internecionem caderet.

17. Siſara autem fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber Cinæi. Erat enim pax inter Jabin regem Azor, & domum Haber Cinæi.

18. Egreſſa igitur Jahel in occurſum Siſaræ, dixit ad eum: Intra ad me, domine mi: intra, ne timeas. Qui ingreſſus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pallio,

19. dixit ad eam: Da mihi, obſecro, paulolum

VERSIO ANTIQUA.

18..... & cooperuit eum in pelle ſua, (Ibid. Locut. 19.)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Sic etiam in Græco. Apud Auguſt. quoque q. 34. in Jud. col. 604. d. legitur iterum: *Debbora ait ad Barac: Nonne mandavit Dominus Deus Iſraël tibi?* Item loco cit. Locut. ad hoc, *& perges*, &c. addit: *Non ait*, ut pergas, *quod videtur eſſe conſequens; ſed innſitata locutione*, Nonne præcepit tibi? & perges, *ut ſubaudiamus verbum quod ſupra poſitum eſt, & ſit*, Nonne perges? *aut ſolita locutione plus habet*, &; *nam iſta conjunctione detracta, ſenſus currit:* Nonne mandavit Dominus Deus Iſraël tibi? perges in, &c. ut ſup.

℣. 8. Antecedunt Græcè: Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν Βαράκ, pro quibus Auguſt. hab. *Reſpondens Barac Debboræ, ait:* deinde loco, *Si ibis*, ſic: Ἐὰν πορευθῇς μετ᾽ ἐμȣ̃, *Si iveris mecum*, nec iteratur *mecum* poſt 2. *ieris*, præterquam in Mſ. Alex. ac ed. Ald. Demum in Vat. & al. poſt *proſperat*, transfertur *Dominus:* ſolus Mſ. Oxon. addit αὐτȣ̃, ad *angelum;* cui ſuffragatur Ambr. l. de Vid. to. 2. 198. c. cùm legat: *Niſi tu veneris mecum, non ibo: quia non novi diem in qua dirigit Dominus angelum ſuum mecum.* Auguſt. locut. 15. de Judic. col. 374. g. conſtanter: *Quoniam neſcio diem in quo Dominus proſperat angelum mecum.* Gr. ȣ̓κ οἶδα τὴν..... ἐν ᾗ εὐοδοῖ· addit Aug. *Utrùm proſperat actus angeli ejus qui mecum eſt, an proſpera mihi facit per angelum.*

℣. 13. Ad verbum è Græco. Addit Aug. ibid. *Ubilibet diſtinguatur, elegans repetitio: utrùm* omnes currus ſuos, *& deinde ſequatur*, nongentos currus ferreos; *an* omnes currus ſuos nongentos, *& deinde inferatur*, currus ferreos.

℣. 15. Ita de Græco, verbum è verbo. Similiter iterum Aug. quæſt. 27. in Judic. 603. b. *Et pavefecit*, &c. at paulò poſt addit: *ſive obſtupefecit Siſaram;* lib. verò Locut. *pavefecit, id eſt, interfecit.* Gr. ἐξέστησε.

℣. 18. Auguſt. ibid. *Non dixit* pelle, *aut* de pelle: *ſic*

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lactis; & dedit ei bibere, & operuit illum.

Aug. Locut. 20. 375. b. 20..... & erit, si quis venerit ad te, & dixerit: Est hîc vir? Et dices: Non est.

20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & cùm venerit aliquis interrogans te, & dicens: Nunquid hic est aliquis? Respondebis: Nullus est.

VULGATA NOVA.

21. Tulit itaque Jahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondité & cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 28. in Judic. t. 3. 603. c. 22..... intravit ad eam.....

22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Jahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cùm intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israël:

Aug. Locut. 21. & 22. t. 3. 375. c. 24. & pergebat manus filiorum Israël pergens, & indurabatur in Jabin regem Chanaan.....

24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec delerent eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

enim habet Græcus, ἐν τῇ δέῤῥει αὐτῆς. Nunc in Vat. καὶ περιέβαλεν αὐτὸν ἐπιβολαίῳ, *& circumvolvit eum indumento:* at in Alex. & Oxon. nec non in edd. Ald. & Compl. καὶ συνεκάλυψεν αὐτὸν ἐν τῇ δέῤῥει αὐτῆς, ut in Lat. sup.

℣. 20. In Græc. Vat. ἐὰν ἀνὴρ, *si vir*, pro *si quis*; at in Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. ἐάν τις· item in Vat. & al. καὶ ἐρωτήσῃ σε, καὶ εἴπῃ, εἰ, *& interrogaverit te, & dixerit, si;* cætera ad verbum ut sup.

℣. 22. Aug. ibid. *id est, in domum ejus intravit.* Gr. καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν.

℣. 24. Ita Græcè, uno excepto, σκληρυνομένη, *indurata*, pro *indurabatur*. Notat Aug. ibid. *Novo modo positum esse hoc verbum* indurabatur, *pro eo quod est, fortis efficiebatur & prævalidus:* in Ms. Oxon. κεκρατυμένη ἐπὶ, &c.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. Cecineruntque Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israël.

4. Domine, cùm exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cœlique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël.

6. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jahel, quieverunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 29. in Judic. t. 3. 603. d. 7. Defecerunt habitantes in Israël, defecerunt: donec surrexit Debbora, donec surrexit mater in Israël.

7. Cessaverunt fortes in Israël, & quieverunt: donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israël.

8. Elegerunt, ut panem hordeaceum, deos novos: tunc expugnaverunt civitates principum.....

8. Nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israël.

VULGATA NOVA.

9. Cor meum diligit principes Israël: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in judicio, & ambulatis in via, loquimini.

11. Ubi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini & clementia in fortes Israël: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debbora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captivos tuos, fili Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos, ô Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit: diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, & Dan vacabat navibus: Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.

18. Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita de Græco, præter unum, *habitantes*, pro quo δυνατοὶ, *potentes;* at in editt. Ald. & Compl. κατοικοῦντες, ut sup. in Ms. Oxon. κρατοῦντες· item in Vatic. & al. ἕως οὗ, *quoad usque*, pro *donec*.

℣. 8. Græc. Vatic. habet: Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς, omissis his, *ut panem hordeaceum;* at in Mss. Alex. & Oxon. exstat, Ἡρέτισαν θεοὺς κενοὺς, ὡς ἄρτον κρίθινον· in ed. Ald. Ἡρέτισαν ὡς ἄρτον κρίθινον θεοὺς κενούς· reliqua ut in Lat. sup.

VULGATA NOVA.

19. Venerunt reges & pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20. De cœlo dimicatum eſt contra eos: ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo, adversùs Siſaram pugnaverunt.

21. Torrens Ciſon traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Ciſon: conculca anima mea robuſtos.

22. Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortiſſimis hoſtium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortiſſimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo ſuo.

25. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

VULGATA NOVA.

26. Siniſtram manum miſit ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos, percuſſitque Siſaram quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans.

VERSIO ANTIQUA.

26..... perforavit caput ejus, & percuſſit.....

Aug. Locut. 23. t. 3. 375. c.

VULGATA NOVA.

27. Inter pedes ejus ruit: defecit, & mortuus eſt: volvebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miſerabilis.

28. Per feneſtram reſpiciens, ululabat mater ejus: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una ſapientior cæteris uxoribus ejus, hæc ſocrui verba reſpondit:

30. Forſitan nunc dividit ſpolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: veſtes diverſorum colorum Siſaræ traduntur in prædam, & ſupellex varia ad ornanda colla congeritur.

VULGATA NOVA.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet, ita rutilent.

32. Quievitque terra per quadraginta annos.

VERSIO ANTIQUA.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: & diligentes eum, ſicut ortus ſolis in potentia ejus.

Aug. Locut. 24. 375. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 26. In Græco, ἀπήλωσε κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ, &c. ut ſup.

℣. 31. Sic in Græco Vatic. præter unum, ἔξοδος, *exitus*, loco *ortus*; at in Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. ἀνατολή; item pro *potentia*, conſtanter, δυνάμει, *virtute*.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. Fecerunt autem filii Iſraël malum in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis,

2. & oppreſſi ſunt valde ab eis. Feceruntque ſibi antra & ſpeluncas in montibus, & munitiſſima ad repugnandum loca.

3. Cùmque ſeviſſet Iſraël, aſcendebat Madian, & Amalec, cæterique orientalium nationum:

4. & apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis cuncta vaſtabant uſque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſraël, non oves, non boves, non aſinos.

VERSIO ANTIQUA.

1. Et fecerunt filii Iſraël malignum ante Dominum Deum: & tradidit in manus Madiæ annis ſeptem,

2. & prævaluit manus Madiæ valde ſuper Iſraël. Et fecerunt ſibi Iſraël ante faciem Madiæ cryptas in montibus & ſpeluncas, & monumenta.

3. Et factum eſt, quando ſeminabat Iſraël, aſcendebant Madiam & Amalech, & filii orientis, & aſcendebant ſuper eum:

4. & committebant cum eis, & corrumpebant fines terræ, uſque dum venirent Gazam: & non relinquebant ad vitam Iſraël, ovem, nec vitulum, nec aſinum.

Lucif. Cal. l. de reg. apoſt. 214. c. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Vatic. hab. ἐνώπιον Κυρίου, *in conſpectu Domini*, abſque *Dei*, loco *ante Dominum Deum*; Alex. verò cum editt. Ald. & Compl. ἔναντι: deinde in Vatic. pro *tradidit*, &c. ſic: ἔδωκεν αὐτοὺς Κύριος ἐν χειρὶ Μαδιὰμ ἑπτὰ ἔτη· in Alex. verò & Oxon. παρέδωκε, ſicut in edd. Ald. & Compl. item in Alex. ἔτη ἑπτά.

℣. 2. Quædam diſſimilia in Græco, nempe ἴσχυσε, *potuit*, vel *invaluit*, pro *prævaluit*; ſed Mſs. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. hab. κατίσχυσε: dein poſt Μαδιὰμ, omittitur *valde*, præponiturque οἱ υἱοὶ, voci *Iſrael*; exinde pro *ante faciem Madiæ*, ſic, ἀπὸ προσώπου Μαδιὰμ, *à facie Madiam*, & loco *cryptas*, τὰς τρυμαλιὰς, *foramina*, *antra*; in Mſ. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. μάνδρας, in Alex. ἄνδρας, *caulas*; demum loco *monumenta*, κρεμαστὰ, *penſilia*.

℣. 3. Græc. Vat. ἐὰν ἔσπειραν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ, &c. *ſi ſeminaverunt filii Iſrael*, &, &c. pro *quando ſeminabat Iſrael*; in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ὅτε, (Alex. ὅταν) ἔσπειρεν ἀνὴρ Ἰσραὴλ, paulóque poſt Ox. cum iiſdem edd. ἀνέβαινε: demum in fine, cod. Vatic. hab. συνανέβαινον αὐτοῖς, *ſimul aſcendebant cum eis*, pro & *aſcendebant ſuper eum*; Alex. verò & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. καὶ ἀνέβαινον, ſolus Alex. add. ἐπ' αὐτόν, cui ſuffragatur Aug. Locut. 25. & 26. to. 3. 375. d. legendo: *Et factum eſt, quando ſeminavit vir Iſrael, aſcendebat Madian & Amalech, & filii orientis, & aſcendebat ſuper eum.* Ad hoc autem *vir Iſrael*, notat Auguſt. *non unum hominem* ſignificari, *ſed*, *ipſam gentem*.

℣. 4. Græcè, παρενέβαλον εἰς αὐτοὺς, *caſtrametabantur in eos*, pro *committebant cum eis*; ſubinde loco *fines terræ*, τοὺς καρποὺς αὐτῶν, *fructus eorum*; in Mſs. Alex. & Oxon. ac edd. Ald. & Compl. τὰ ἐκφόρια (Alex. & Ald. ἐκφόρια) τῆς γῆς, *proventus terræ*, præpoſito εἰς, nomini *Gazam*, ut & in Vatic. exinde loco *ad vitam Iſrael*, ſic, ὑπόστασιν ζωῆς ἐν τῇ γῇ Ἰσραὴλ, *ſubſtantiam vitæ in terra Iſrael.* Mſs. Alex. & Oxon. delent τῇ γῇ, cum edd. Ald. & Compl. Demum ita in Vatic. οὐδὲ ἐν τοῖς ποιμνίοις ταῦρον, καὶ ὄνον, *neque in gregibus taurum*, & *aſinum*, loco *ovem*, *nec vitulum*, *nec aſinum*. In Mſs. Alex. & Oxon. ut in editt. præd. καὶ ποίμνιον, καὶ μόσχον, καὶ ὄνον, ſed Ox. pro 1. καὶ, hab. οὔτε, & pro ὄνον, ſic, ὑποζύγιον.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

5. Quoniam ipsi & jumenta eorum ascendebant, & tabernacula sua afferebant, & camelos suos ducebant, & adveniebant sicut locustæ in multitudine, quoniam non erat numerus; & adveniebant super terram, corrumpere eam.

6. Et pauper factus est Israël à facie Madiæ.

7. Et clamaverunt filii Israël ad Dominum propter Madian.

8. Misit Dominus virum prophetam ad filios Israël, & dixit illis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego sum qui adduxi vos ex Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis,

9. & abstuli vos de manu regis Ægypti, & de manu omnium persequentium vos: & ejeci illos à facie vestra, & dedi vobis terram eorum.

10. Et dixi vobis: Ego sum Dominus Deus vester, non timebis deos Amorrhæorum, in quibus vos inhabitatis in terra ipsorum. Et non exaudistis vocem meam.

Aug. quæst. 31. in Judic. t. 3. 604. a.

11. Et venit angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra.....

Idem quæst. 32. 604. c.

12..... Dominus tecum, potens in fortitudine.

Aug. Locut. 28. & 29. 375. e.
Lucif. Cal. de reg. apost. 214. c.

13. Et dixit ad eum Gedeon: In me, domine mi, & si est Dominus nobiscum, & ut quid invenerunt nos omnia mala ista? & ubi sunt mirabilia ejus, quæ retulerunt nobis patres nostri, dicentes: Nunc ex Ægypto adduxit nos Deus? Et nunc sprevit nos, & tradidit nos in manu Madiæ Dominus.

Ibid. 214. a.

14..... Vade in fortitudine tua, & salvum fa-

VULGATA NOVA.

5. Ipsi enim & universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant devastantes.

6. Humiliatusque est Israël valde in conspectu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis,

9. & liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: ejecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum.

10. Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.

11. Venit autem angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Joas patrem familiæ Ezri. Cùmque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian,

12. apparuit ei angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime.

13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.

14. Respexitque ad eum Dominus, & ait:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Non omnino simile Græcum est; nempe loco *jumenta*, in cod. Vatic. & al. est κτήσεις, *possessiones*; sed in Alex. τὰ κτήνη, in edit. Ald. καὶ τὰ κτήνη· subinde pro *tabernacula sua afferebant*, in Vat. sic, αἱ σκηναὶ αὐτῶν παρεγίνοντο, *tabernacula eorum adveniebant*; at in Alex. sicut in editt. Ald. & Compl. τὰς σκηνὰς αὐτῶν παρέφερον, καὶ παρεγίνοντο, vel ut in Alex. παρεγείνοντο, demptis his, *& camelos suos ducebant, & adveniebant*: Ms. tamen Oxon. verbo παρέφερον, addit, καὶ τὰς καμήλους αὐτῶν ἦγον, καὶ παρεγένοντο· tum sequuntur in Vatic. καθὼς ἀκρὶς, (in Alex. & Oxon. ὡς ἀκρὶς, in edit. Ald. ὡς ἀκρίδες) εἰς πλῆθος, καὶ αὐτοῖς καὶ ταῖς καμήλοις αὐτῶν οὐκ ἦν ἀριθμός· καὶ ἤρχοντο εἰς τὴν γῆν Ἰσραὴλ, (Alex. cum editt. Ald. & Compl. παρεγίνοντο, seu παρεγείνοντο ἐν τῇ γῇ, Oxon. καὶ παρεγένοντο οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ) καὶ διέφθειρον αὐτὴν, in editt. Ald. & Compl. τοῦ διαφθεῖραι, in Ms. Alex. διαφθείρειν αὐτήν.

℣. 6. Græc. Καὶ ἐπτώχευσεν Ἰσραὴλ σφόδρα, &c. ut sup.

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter ult. *propter Madian*, cujus loco est in cod. Vat. ἀπὸ προσώπου Μαδιάμ, *à facie Madiam*; at in Oxon. διὰ Μαδιάμ; in Alex. verò sic: Καὶ ἐγένετο, ἐπὶ ἐκέκραξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Κύριον περὶ Μαδιάμ· similiter in editt. Ald. & Compl. exceptis his, ὅτε, vel ut in Compl. ἐπεὶ, pro ἐπὶ, & διὰ, pro περὶ: quæ ita reddit August. quæst. 31. in Jud. to. 3. 604. a. *Et factum est, quando clamaverunt filii Israel ad Dominum propter Madian.*

℣. 8. Aptè ad Græcum, nisi quòd ibi initio est καὶ, & pro *ex Ægypto*, ἐκ γῆς Αἰγύπτου, addito ὑμῶν, ad vocem *servitutis*; in Mss. tamen Alex. & Oxon. ac in edd. Ald. & Compl. deest γῆς, ut & ὑμῶν in Oxon. Ald. & Compl. August. quæst. 31. in Jud. to. 3. 604. a. legit similiter: *Et misit Dominus virum prophetam ad filios Israel, & dixit eis.* Ms. Oxon. delet καὶ, ante *misit*, cum Lucif.

℣. 9. Vix meliùs è Græco, præter unum aut alterum, nempe *abstuli*, pro quo ἐῤῥυσάμην, *eripui*, in Ms. Oxon. & Ald. edit. ἐξειλόμην, *exemi*, in Compl. ἐξειλάμην; exinde constanter legitur, θλιβόντων, *tribulantium*, loco *persequentium*, absque præced. voce *regis*. August. Locut. 27. to. 3. 375. e. sic habet: *Liberavi vos de manu Ægypti*; additque: *Per manum, potestatem significat; per Ægyptum, Ægyptios*: & sanè in Ms. Oxon. legitur Αἰγυπτίων, non Αἰγύπτου.

℣. 10. Similia Græc. hab. præter seqq. nempe, *sum*, quod abest post *ego*; in editt. tamen Ald. & Compl. legitur, Ἐγώ εἰμι Κύριος, &c. deinde pro *timebis*, constanter φοβηθήσεσθε, *timebitis*, & loco *Amorrhæorum*, τοῦ Ἀμοῤῥαίου; at in Ms. Oxon. τῶν Ἀμοῤῥαίων, sicut in Vatic. κάθησθε, *sedetis*, pro *inhabitatis*; in Alex. verò ἐνοικεῖτε, in Ox. ac edd. Ald. & Compl. κατοικεῖτε.

℣. 11. Græc. Vatic. pro *sub quercu quæ erat in Ephra*, habet, ὑπὸ τὴν τερέμινθον, τὴν ἐν Ἐφραθά; Oxon. verò cum editt. Ald. & Compl. τὴν δρῦν, τὴν οὖσαν ἐν Ἐφρά, cum August. Alex. & Ox. Ἐφραθά. Eò spectant Ambrosii ista, l. 1. de Spir. S. to. 2. 599. b. *Hierobaal, cùm sub arbore, ut legimus, quercu, tritici messem virgâ cæderet, accepit oraculum, ut à potestate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret.* Vide inf. Not. 21.

℣. 12. Ita Gr. Ox. cum editt. Ald. & Compl. in quibus, δυνατὸς τῇ ἰσχύϊ; at in Vatic. ἰσχυρὸς τῶν δυνάμεων, *fortis virtutum*. Lucif. Calar. l. de reg. apost. 214. c. *Dominus tecum, potens virtute.* Addit Aug. ibid. *Nominativus casus est, non vocativus: hoc est, Dominus potens tecum est, non, tu potens.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 141. b. *Dominus tecum, potens in virtute.*

℣. 13. Priora verba de August. rectè conveniunt cum Græco, si excipias istud, *& ut quid*, pro quo habetur εἰς τί, absque seq. *omnia*; sed in Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. est καὶ ἱνατί..... πάντα τὰ, &c. Apud Lucifer. Calar. ubi sup. sic: *Et si est Dominus nobiscum, & quid apprehenderunt nos omnia mala hæc?* Apud Auct. l. de promiss. p. 141. b. *Si Dominus nobiscum est, quare nos invenerunt mala hæc?* Reliqua subjuncta ex Lucifero, non differunt à Græco, nisi leviter: scilicet ante *mirabilia*, habetur πάντα, deinde pro *retulerunt*, sic, διηγήσαντο, *narraverunt*, uti pro *nunc*, μὴ οὐχί, *nonne*; item Κύριος, pro *Deus*, & ἐξέῤῥιψεν, *ejecit*, pro *sprevit*, (in Ms. Ox. ac editt. Ald. & Compl. ἀπώσατο, *repulit*) demum ἔδωκε, pro *tradidit*, absque ult. *Dominus*; in edit. Ald. παρέδωκε, in Compl. ac Oxon. Κύριος καὶ παρέδωκε.

℣. 14. Græc. addit ταύτῃ, *istâ*, ad *tuâ*, delet verò Ms. Alex. similiter deest *nonne* in Græco, & pro *mitto*, sic, ἐξαπέστειλα, in Ms. verò Oxon. ἐξαποστέλλω, ut sup. August. quæst. 33. in Judic. col. 604. c. legit: *Nonne*

Vulgata nova.

1. Reg. 12. 11. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian: ſcito quòd miſerim te.

15. Qui reſpondens ait: Obſecro, mi domine, in quo liberabo Iſraël? ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.

16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian quaſi unum virum.

17. Et ille: Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi ſignum quòd tu ſis qui loqueris ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans ſacrificium, & offerens tibi. Qui reſpondit: Ego præſtolabor adventum tuum.

19. Ingreſſus eſt itaque Gedeon & coxit hœdum, & de farinæ modio azymos panes: carneſque ponens in caniſtro, & jus carnium mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei.

20. Cui dixit angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone ſupra petram illam, & jus deſuper funde. Cùmque feciſſet ita,

21. extendit angelus Domini ſummitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: aſcenditque ignis de petra, & carnes, azymoſque panes conſumpſit: angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22. Videnſque Gedeon quòd eſſet angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris.

24. Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax, uſque in præſentem diem. Cùmque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt familiæ Ezri,

25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum ſeptem, deſtrueſque aram Baal, quæ eſt patris tui: & nemus, quod circa aram eſt, ſuccide:

Versio antiqua.

cies Iſraël de manu Madiæ: nonne ecce mitto te? *Lucif. Cal. ubi ſup.*

15..... In me, domine, in quo ſalvabo Iſraël? ecce mille mei humiliores in Manaſſe..... *Aug. quæſt. 34. in Judic. t. 3. 604. d.*

16. Et dixit angelus Domini ad Gedeon: Quoniam Dominus erit tecum: & percuties Madian tanquam virum unum. *Hypognoſt. l. 3. app. t. 10. Aug. 23. e.*

17. Et dixit ad eum Gedeon: Si inveni gratiam ante oculos tuos, & facies ſecundùm ea quæ loqueris mihi.

18..... offeram ſacrificium meum, & ponam in conſpectu tuo..... *Aug. quæſt. 35. in Judic. t. 3. 604. d.*

19..... *Vide Not.*

20..... Accipe carnes & azymos, & pone ad petram illam, & jus effunde. Et cùm hoc feciſſet Gedeon, *Ibid. 604. e. f.*

21. extendit angelus Domini ſummum virgæ, quæ erat in manu ejus, & tetigit carnes & azymos: & accenſus eſt ignis de petra, & comedit carnes & azymos.....

22. Et vidit Gedeon quoniam angelus Domini eſt.....

24..... Cùm adhuc eſſet Gedeon in Copher patris filii Heſdri, *Vigil. Tapſ. contra Varim. 737. b.*

25. locutus eſt nocte illa Dominus, dicens: Vade, & everte aram Baal, quam ædificavit pater tuus: & lucum, qui eſt ſuper illam, excide:

Notæ ad Versionem antiquam.

ecce miſi te? Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 141. b. *Vade, in manu enim tua liberabitur Iſrael de manu Madian.*

℣. 15. Græc. Vat. addit μȣ͂, voci *Domine*, delent verò Alex. & Oxon. cum edit. Ald. exinde loco *mille mei humiliores*, ſic in Vatic. & al. ἡ χιλιάς μȣ ἠσθένησεν, ad verbum, *chilias mea infirmata eſt*. Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 599. e. ait: *Quo motus oraculo Gedeon, cùm audiſſet quòd, deficientibus licet populorum millibus, in uno viro Dominus plebem ſuam ab hoſtibus liberaret, obtulit hædum,* &c.

℣. 16. Græc. poſt *dixit*, reponit πρὸς αὐτόν, deletque *ad Gedeon*, cum ſeq. *quoniam;* reliqua concordant. Lucif. Calar. l. de reg. apoſt. 214. a. ſic hab. *Ego ero tecum, & percuties Madiam quomodo unum hominem.* In edd. Ald. & Compl. exſtat, Κύριος, ὅτι ἔσομαι ἔσαι, &c. abſque hoc, ὁ ἄγγελος Κυρίȣ; in Mſ. Oxon. ὅτι Κύριος.

℣. 17. Loco hujus vocis *gratiam*, Græc. Vat. habet ἔλεος, *miſericordiam;* Mſs. verò Alex. & Oxon. cum edd. Ald. & Compl. χάριν: item in Oxon. ἐνώπιόν σȣ, loco *ante oculos tuos*, in al. ἐν ὀφθαλμοῖς σȣ; reliqua ſic hab. in Vat. Καὶ ποιήσεις μοι σήμερον πᾶν ὅ τι ἐλάλησας μετ' ἐμȣ͂, *Et facies mibi hodie omne quidquid locutus es mecum*, quæ abſunt ab edit. Ald. in Mſ. Alex. & Compl. ſic: Καὶ ποιήσεις (Compl. ποιήσῃς) μοι σημεῖον, ὅτι σὺ λαλεῖς μετ' ἐμȣ͂, *Et facies mihi ſignum, quia tu loqueris mecum.*

℣. 18. Græcè, ἐξοίσω τὴν θυσίαν, καὶ θύσω ἐνώπιόν σȣ· *offeram ſacrificium, & ſacrificabo in conſpectu tuo:* ſed in Mſs. Alex. & Oxon. ac edit. Ald. οἴσω θυσίαν μȣ, καὶ θήσω, &c. ſimiliter in Compl. excepto θύσω, pro θήσω.

℣. 19. Huc redeunt quæ narrat Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 599. e. 600. a. *Gedeon, cùm audiſſet quòd, deficientibus licet populorum millibus, in uno viro Dominus plebem ſuam ab hoſtibus liberaret, obtulit hædum caprarum, cujus carnem ſecundùm præceptum angeli, & azyma ſupra petram poſuit, & ea jure perfudit: quæ ſimul ut virgæ cacumine, quam gerebat angelus Dei contigit, de petra ignis erupit, atque ita ſacrificium quod offerebatur, abſumptum eſt.*

℣. 20. Antecedunt iſta in Græco: Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος τȣ͂ Θεȣ͂, pro quibus Auguſt. *Et ipſe angelus..... ait illi:* reliqua concordant, niſi quòd Græc. Vatic. habet τὰ ἄζυμα, Alex. verò & Oxon. τȣ̀ς ἄρτȣς τȣ̀ς ἀζύμȣς, cum edit. Ald. in Compl. τȣ̀ς ἀζύμȣς, ut ſup. exinde poſt *jus*, addit cod. Vat. ἐχόμενα ἔκχεε, *juxta effunde*, Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ἔκχεον, Alex. ἔκχεαιον: demum loco *& cùm hoc feciſſet Gedeon*, in Vatic. & al. ſimpliciter, καὶ ἐποίησεν ȣ͂τως, in ed. Compl. Γεδεὼν ȣ͂τως. Vid. Ambroſ. ſup. Not. 19.

℣. 21. Cuncta conveniunt cum Græco, uno excepto, *accenſus eſt*, pro quo in Mſ. Vatic. ἀνέβη, *aſcendit;* ſed in Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἀνήφθη. Ambroſ. l. de myſt. to. 2. c. 5. 332. a. *Scriptura teſtatur*, inquit, *quòd ad Hierobaal preces, ignis deſcenderit de cælo.* Vide ſupra Not. 11. imo & Not. b. noviſſimæ edit. Ambroſ. cum admonit. præviâ. Gedeon infra ℣. 32. appellatur *Jerobaal.*

℣. 22. In Græco Vat. additur ȣ͂τος, ad vocem *Domini*, abeſt verò à Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl.

℣. 24. Non *Copher* Græcè, ſed Ἐφραθά, deeſtque vox *filii.*

℣. 25. Hæc à Vigilio ſummatim tantùm relata videntur; nam in Græco ſic: Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύριος· Λάβε τὸν μόσχον τὸν ταῦρον ὅς ἐστι τῷ πατρί σȣ, καὶ μόσχον δεύτερον ἑπταετῆ, καὶ καθελεῖς τὸ θυσιαστήριον τȣ͂ Βάαλ, ὅ ἐστι τῷ πατρί σȣ, καὶ τὸ ἄλσος, τὸ ἐπ' αὐτὸ, ὀλεθρεύσεις. *Et factum eſt in nocte illa, & dixit ei Dominus: Sume vitulum taurum qui eſt patri tuo, & vitulum ſecundum ſeptem annorum, & deſtrues altare Baal, quod eſt patri tuo, & lucum, qui ſuper illud, exterminabis.* Vide Aug. Locut. 30. to. 3. 375. f. ad hoc, *& vitulum annorum ſeptem.* His alludit Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to.

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapſ. ubi ſup.

26. & ædificabis altare Deo tuo, qui viſus eſt tibi in vertice montis Macoth in ordinatione.....

VULGATA NOVA.

26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate petræ hujus, ſuper quam ante ſacrificium poſuiſti: tolleſque taurum ſecundum, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſuccideris.

VULGATA NOVA.

27. Aſſumptis ergo Gedeon decem viris de ſervis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris ſui, & homines illius civitatis, per diem noluit id facere, ſed omnia nocte complevit.

28. Cùmque ſurrexiſſent viri oppidi ejus manè, viderunt deſtructam aram Baal, lucumque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc ædificatum erat.

29. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cùmque perquirerent auctorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Joas fecit hæc omnia.

30. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 141. b.

31..... Nunquid vos judicatis Baal, aut ſalvum facitis eum? qui in eum injurias ingeſſit, morietur in manè: ſi Deus eſt, ipſe ſe vindicabit.....

Vigil. Tapſ. contra Varim. 744. c.

33..... & venerunt, & caſtra poſuerunt in valle Jezrael.

Aug. Locut. 31. 375. g. & q. 49. in Jud. 613. f.

34. Et Spiritus Domini confortavit Gedeon, & cecinit in cornea.....

Aug. l. de unit. Eccl. t. 9. 344. b. c.

36. Et dixit Gedeon ad Dominum: Quoniam tu ſalvum facies Iſraël in manu mea, quemadmodum locutus es,

37. ecce ego pono vellus lanæ in area: & ſi factus fuerit ros in vellere, in omnem verò terram ſiccitas, ſciam quoniam ſalvum facis in manu mea Iſraël, ſicut locutus es.

38. Et factum eſt ſic. Et diluculo vigilavit Gedeon in craſtinum, & expreſſit vellus, & decucurrit ros de vellere, plena pelvis aquæ.

39. Et dixit Gedeon ad Dominum: Non iraſcatur furor tuus in me Domine, & loquar adhuc

VULGATA NOVA.

31. Quibus ille reſpondit: Nunquid ultores eſtis Baal, ut pugnetis pro eo? qui adverſarius eſt ejus, moriatur antequam lux craſtina veniat: ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo, qui ſuffodit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus eſt Gedeon, Jerobaal, eò quòd dixiſſet Joas: Ulciſcatur ſe de eo Baal, qui ſuffodit aram ejus.

33. Igitur omnis Madian, & Amalec, & orientales populi congregati ſunt ſimul: & tranſeuntes Jordanem, caſtrametati ſunt in valle Jezrael.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccinâ convocavit domum Abiezer, ut ſequeretur ſe.

35. Miſitque nuncios in univerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecutus eſt eum: & alios nuncios in Aſer, & Zabulon, & Nephthali, qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum: Si ſalvum facis per manum meam Iſraël, ſicut locutus es,

37. ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſraël.

38. Factumque eſt ita. Et de nocte conſurgens, expreſſo vellere, concham rore implevit.

39. Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me ſi adhuc ſemel tentavero,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

2. 600. c. dicens: *Occidit* (Gedeon) *vitulum à patre ſuo idolis deputatum, & ipſe ſeptennem alium vitulum immolalavit Deo.* Similiter Philaſtr. Brix. de hæreſ. 723. b. *Et Gedeon*, inquit, *nocte incendens idola, & frangens, à Deo tantum virtutis meruit impetrare, ut cum paucis infinitos vinceret inimicos.*

℣. 26. Græc. præponit τῷ Κυρίῳ, huic, *Deo tuo*; deinde cod. Vatic. loco *qui viſus eſt tibi*, &c. hab. ſimpliciter, ἐπὶ κορυφὴν Μαωζὶ τούτου ἐν τῇ παρατάξει, *ſuper verticem Maoſi hujus in ordine*: Mſs. verò Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. ſic: ὀφθέντι σοι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Μανῶζ τοῦ ὄρους (Compl. ὄρους Μαῶζ, Mſ. Alex. ὄρους Μαῶχ) τούτου, ſed Ox. non habet Μανῶζ τοῦ, uti nec τούτου, quod etiam in ed. Ald. deeſt.

℣. 31. Græc. Μὴ ὑμεῖς νῦν δικάζεσθε ὑπὲρ τοῦ Βάαλ; ἢ ὑμεῖς σώσετε αὐτόν; ὃς ἐὰν δικάσηται αὐτῷ, θανατωθήτω ἕως πρωΐ· εἰ Θεός ἐστι, δικαζέσθω αὐτῷ, &c. i. e. *Nunquid vos nunc judicium facitis pro Baal? aut vos ſalvatis eum? quicunque judicium fecerit ei, morti detur uſque manè: ſi Deus eſt, judicium faciat ſibi*, &c.

℣. 33. Ita Græcè, præter unum *venerunt*, quod deeſt; in edit. tamen Ald. ſic, καὶ παρῆλθον, καὶ παρενέβαλον, in Compl. & Mſ. Alex. καὶ διέβησαν, καὶ παρενέβαλον.

℣. 34. Ad verbum è Græco, excepto uno *confortavit*, pro quo in Mſs. Vatic. & Oxon. ἐνέδυσε, *induit*; in Alex. verò ac editt. Ald. & Compl. Θεοῦ ἐνεδυνάμωσε. Vigil. Tapſ. cont. Varimad. p. 744. c. *Spiritus Domini induit Gedeon.* Ad vocem autem *cornea*, monet Aug. ubi ſup. ſubaudiri *tuba*; *Græcus enim*, inquit, *non habet* tuba, *ſed tantùm* cornea, ἐν κερατίνῃ.

℣. 36. Ita Græcè, niſi quòd loco *ad Dominum: Quoniam tu*, &c. legitur, πρὸς τὸν Θεόν· Εἰ σὺ σώζεις ἐν χειρί μου τὸν Ἰσραὴλ, καθὼς, &c. quæ ita reddit Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 601. b. *Si ſalvas in manu mea Iſraël, quemadmodum locutus es, Domine.* In Mſs. Alex. & Ox. ac edd. Ald. & Compl. deeſt σύ: in Alex. & Compl. eſt ὃν τρόπον, pro καθώς.

℣. 37. Similiter in Græco ſaltem Vatic. præter hæc levia: Ἐὰν δρόσος γένηται ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, *Si ros factus fuerit ſuper vellus ſolum*; deinde ſic, καὶ ἐπὶ; in ſolo Ox. ἐπὶ δέ, ſicut initio καὶ ἐάν, quæ conjunct. καὶ, initio ſimiliter exſtat in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. demum pro *ſalvum facis*, σώσεις, *ſalvabis*, in uno tamen Alex. σώζεις. Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 601. b. ſic legit: *Ecce ego pono lanæ vellus in area: & ſi ros factus fuerit ſuper vellus, & ſuper omnem terram ſiccitas, cognoſcam quia in manu mea, ſecundùm promiſſa tua, populum liberabis.* Auctor l. de promiſſ. apud Proſp. p. 141. c. *Volo, Domine, ut vellus quod eſt in area, impleatur aquâ, & area ſicca ſit.*

℣. 38. In Græco Vatic. ſimpliciter, ὤρθρισε τῇ ἐπαύριον, pro *diluculo vigilavit Gedeon in craſtinum*: Mſs. Alex. & Ox. addunt Γεδεών, cum editt. Ald. & Compl. item pro *decucurrit..... de*, in Vatic. ἔσταξε..... ἀπὸ, in Alex. & Oxon. ἀπεῤῥύη..... ἐκ τοῦ, in edit. Ald. ſimiliter ἀπεῤῥύη, in Compl. ἀπέσταξε; reliqua ad verbum. Apud Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 601. b. hoc tantùm habetur, *Et ita factum eſt.*

℣. 39. Similiter habet Auguſt. quæſt. 49. in Jud. to. 3. 614. c. 615. a. uſque ad *fiat*, uno tamen excepto, aut

Vulgata nova.	Versio antiqua.
ſignum quærens in vellere. Oro ut ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens.	ſemel, & tentabo adhuc ſemel in vellere. Fiat ſiccitas in vellere tantùm, in omnem autem terram fiat ros. *Aug. ubi ſup.*
40. Fecitque Deus nocte illa ut poſtulaverat: & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra.	40. Et fecit Deus ſic in nocte illa: & facta eſt ſiccitas in vellere tantùm, ſuper omnem autem terram ros.

Notæ ad Versionem antiquam.

altero, nempe *indignatio tua*, loco *furor tuus*, abſque ſeq. *Domine*. Græc. loco *ad Dominum*, hab. πρὸς τὸν Θεόν, deinde ſic, μὴ δή; Mſs. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. delent δή, ut & *Domine*, cum Mſ. Vatic. à quo ſimiliter abeſt &, ante *tentabo*; ſed ejus loco ſic, πειράσω δὴ καί γε ἔτι; in Mſs. verò Alex. & Oxon. ac editt. prædict. καὶ πειράσω ἔτι: demum in omnibus ante *fiat*, reponitur καὶ, & pro *in vellere tantùm*, ſic, ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, *ſuper vellus ſolum*, dein, καὶ ἐπὶ πᾶσαν, præterquam in Mſ. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ubi, ἐπὶ δὲ πᾶσαν. Ambroſ. l. 1. de Spir. S. to. 2. 601. b. eadem memorat dicens: *Adjecit poſtea, ut rurſum ros proflueret ſuper totam terram, & ſiccitas eſſet in vellere.* Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 141. d. *Volo, Domine, ut vellus ſiccum ſit, & area omnis compluatur.*

℣. 40. Græcè conſtanter, ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, *ſuper vellus ſolum*, pro *in vellere tantùm*; in uno Ox. deeſt μόνον: deinde in Vat. καὶ ἐπὶ πᾶσαν..... ἐγενήθη δρόσος; ſed in Mſs. Alex. & Oxon. ut in editt. Ald. & Compl. ἐπὶ δὲ πᾶσαν; abeſt ἐγενήθη ab Oxon. in Alex. verò & Compl. eſt ἐγένετο.

CAPUT VII.

Vulgata nova.

1. Igitur Jerobaal qui & Gedeon, de nocte conſurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad: erant autem caſtra Madian in valle ad ſeptentrionalem plagam collis excelſi.

2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum eſt populus, nec tradetur Madian in manus ejus: ne glorietur contra me Iſraël, & dicat: Meis viribus liberatus ſum. 2..... 5. *Vide Not.*

3. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: Qui formidoloſus & timidus eſt, revertatur. Receſſeruntque de monte Galaad, & reverſi ſunt de populo viginti duo millia virorum, & tantùm decem millia remanſerunt. *Deut. 20. 8. 1. Mach. 3. 56.*

4. Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus eſt, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipſe pergat: quem ire prohibuero, revertatur.

5. Cùmque deſcendiſſet populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui linguâ lambuerint aquas, ſicut ſolent canes lambere, ſeparabis eos ſeorſum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
6. Fuit itaque numerus eorum qui manu ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.	6. Et factus eſt numerus eorum qui lambuerunt manu ſua, linguâ ſuâ, trecenti viri..... *Aug. quæſt. 37. in Judic. t. 3. 605. c. f.*

Vulgata nova.

7. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum ſuum.

8. Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula ſua: & ipſe cum trecentis viris ſe certamini dedit. Caſtra autem Madian erant ſubter in valle.

9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & deſcende in caſtra: quia tradidi eos in manu tua:

10. ſin autem ſolus ire formidas, deſcendat tecum Phara puer tuus.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
11. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & ſecurior ad hoſtium caſtra deſcendes. Deſcendit ergo ipſe & Phara puer ejus in partem caſtrorum, ubi erant armatorum vigiliæ.	11..... Gedeon deſcendit ipſe & Phara puer ejus in partem quinquaginta, qui erant in caſtris. *Aug. quæſt. 38. in Judic. t. 3. 606. d.*
12. Madian autem & Amalec, & omnes orientales populi, fuſi jacebant in valle, ut locuſtarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, ſicut arena quæ jacet in littore maris.	12..... camelis eorum non erat numerus, & erant ſicut arena quæ eſt ad labium maris..... *Aug. Locut. 32. t. 3. 375. g. 376. a.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 2..... 5. His reſpondent quæ Auct. l. de promiſſ. hab. p. 2. c. 18. col. 142. a. b. *Dixit Dominus ad Gedeon: Deduc populum ad aquam, adhuc enim multi ſunt tecum, eritque, qui lambens linguâ, ut canis biberit, ſtatues eos ſeorſum, cæteros dimittes è caſtris: repertique ſunt trecenti viri. Hos, inquit Dominus, adduces tecum, ne dicat Iſraël, quoniam manus meæ ſalvum me fecerunt.*

℣. 6. In Græco ſimpliciter, τῶν λαψάντων, loco *eorum qui lambuerunt*; mox ita in Vatic. ἐν χειρὶ αὐτῶν πρὸς τὸ στόμα αὐτῶν, *in manu ſua ad os ſuum*: edit. verò Ald. hab. ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν, cum Aug. ſimiliter in Compl. & Mſs. Alex. & Oxon. ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν, ſed abſque ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν, quam varietatem notat Aug. ibid. dicens: *Plerique Latini codices non habent* manu ſua, *ſed tantummodo* linguâ ſuâ, *quoniam ſic intellexerunt quod ſupra dictum eſt*, ſicut canes: *Græcus autem habet utrumque*, manu ſua, linguâ ſuâ, *ut intelligatur quòd manu aquam raptam in os projiciebant...... Interpretatio ex Hebræo planiùs id habet his verbis:* Fuit itaque numerus eorum qui manu in os projiciente, aquam lambuerant, trecenti viri.

℣. 11. Abeſt à Græco nomen *Gedeon*; loco verò *in partem*, ſic in Vatic. πρὸς ἀρχὴν τῶν, *ad principium ipſorum*; at in Alex. ac editt. Ald. & Compl. εἰς μέρος τῶν. Obſervat Aug. ibid. Latinos quoſdam codices habere, *In eam partem, in qua erant quinquageni cuſtodes in caſtris*; alios verò, *In partem quinquageſimam in caſtra*; tum addit: *Obſcurum quippe dictum plures ſententias Interpretum fecit.* Et infra ad ℣. 16. Loc. 33. 376. a. ait, *pro partibus principia* eſſe poſita, ubi in Gr. ἀρχάς; ſimiliter ad c. 9. ℣℣. 34. & 43.

℣. 12. Ita in Græco, excepto uno ἀλλὰ, pro &, ante

Vulgata nova.

13. Cùmque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in castra Madian descendere: cùmque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit.

13..... *Vide Not.*

14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israëlitæ: tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia castra ejus.

15. Cùmque audisset Gedeon somnium, & interpretationem ejus, adoravit: & reversus est ad castra Israël, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 33. 376. a.

16. Et divisit trecentos viros per tria principia.....

17..... 19. *Vide Not. ad* ℣. 16.

Vulgata nova.

16. Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum.

17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini.

Vulgata nova.

18. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite & conclamate, Domino & Gedeoni.

19. Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 40. in Judic. 606. e.

20..... Gladius Domino & Gedeon:

Vulgata nova.

20. Cùmque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini & Gedeonis:

21. stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, ululantesque fugerunt:

22. & nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant, *Ps. 82. 10.*

23. fugientes usque ad Bethsetta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath. Conclamantes autem viri Israël de Nephthali, & Aser, & omni Manasse, persequebantur Madian.

24. Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas usque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Jordanem usque Bethbera.

25. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb verò in torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis. *Ps. 82. 12. Isa. 10. 26.*

Notæ ad Versionem antiquam.

erant; subinde sic, ἡ ἐπὶ χείλους, vel ut in Mss. Alex. & Oxon. ac edit. Compl. τὸ χεῖλος, absque seq. *est*; & in fine additur εἰς πλῆθος, quod tamen deest in edit. Ald. Hoc ultimum legisse videtur August. cùm addat: *In multitudine, constat* ὑπερβολικῶς *dictum. Hæc autem translatio, ubi* labium maris, *posuit pro* littore, *assidua est in Scripturis, sed rara est in Latinis codicibus; quia plerique* littus *interpretati sunt, magis quid significaret labium volentes ponere, quàm ipsum labium. Nam littus si vellent LXX. Interpretes dicere, non deesset linguæ Græcæ quod dicerent.*

℣. 13. Huic respondent quæ habet August. quæst. 39. in Jud. to. 3. 606. d. *Quod ille*, inquit, *qui proximo suo somnium narravit, quod audivit Gedeon, ut de victoria futura confirmaretur, dixit se vidisse mensam panis hordeacei volventem in castris, & percutientem tabernaculum Madian, & subvertentem, hoc intelligendum arbitror quod de canibus; quia per contemptibilia mundi..... Salvator superbos fuerat confusurus.* In Græco sic: Καὶ ἦλθε Γεδεὼν, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐξηγούμενος τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐνύπνιον, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐνυπνιασάμην ἐνύπνιον, καὶ ἰδοὺ μαγὶς ἄρτου κριθίνου στρεφομένη ἐν τῇ παρεμβολῇ Μαδιὰμ, καὶ ἦλθεν ἕως τῆς σκηνῆς, καὶ ἐπάταξεν αὐτὴν, καὶ ἔπεσε, &c. *Et venit Gedeon, & ecce vir narrans proximo suo somnium, & dixit: Ecce somniavi somnium, & ecce mensa* (vel *torta*) *panis hordeacei, volvens se in castris Madiam; & venit usque ad tabernaculum, & percussit illud, & cecidit*, &c.

℣. 16. Gr. hab. εἰς, *in*, loco *per*. Monet Aug. ibid. *pro partibus, principia* esse posita: & sanè sup. ℣. 11. idem Aug. legit *partem*, ubi cod. Vatic. habet ἀρχὴν, *principium*, mel. in Alex. ac editt. Ald. & Compl. μέρος. Eadem & seqq. memorat Ambros. l. 1. de Spir. S. c. 14. to. 2. 630. b. dicens: *Gedeon superaturus Madian, trecentos viros jussit hydrias sumere, & in hydriis faces accensas habere, & in dextris tenere tubas.* Similiter August. q. 49. in Jud. to. 3. 615. b. *Trecenti viri ad signum crucis ipso numero pertinentes, hydrias fictiles acceperunt, eisque ardentes faculas incluserunt, quibus hydriis fractis, repente lumina numerosè micantia tantam hostium multitudinem terruerunt.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 18. apud Prosp. pag. 142. c. *Præliantur autem milites Domini hoc modo: Succincti lumbis, hydriasque portantes in manibus, faces quoque succensas, igniti mente & corpore, in hoc victoriæ signo: Gladius Domini & Gedeon. Explorans igitur Gedeon per noctem castra partis adversæ, sentiensque quibus somniis Dominus eorum terruerit adversarios, diluculo suos ad milites redit, eosque ut certa victoria potitos alloquitur, jubetque Dei milites hydrias è suis manibus in terram projicere, ac protinus in adversarios omni cum fiducia prosilire.*

℣. 20. Addit August. *Quod exclamari jussit Gedeon à trecentis suis:* Gladius Domino & Gedeon, *id est, huic Gedeon, hoc significat, quòd gladius id erat operaturus, quod Domino placeret & Gedeon.* In Græco: Ῥομφαία τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ Γεδεών. Vid. Not. ad ℣. 16. sup.

CAPUT VIII.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 34. & 35. 376. a.

1. Et dixerunt ad Gedeon viri Ephræm: Quid verbum hoc fecisti nobis, ut non vocares nos, cùm exires pugnare in Madian?.....

Vulgata nova.

1. Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares, cùm ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, & prope vim inferentes.

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 1. In Græco, ἀνὴρ, *vir*, non *viri*; deinde Ἐφραίμ, pro *Ephram*; & inf. loco *cùm exires*, sic, ὅτε ἐπορεύθης, *quando ivisti*; item Μαδιάμ, pro *Madian*.

Vulgata nova.

2. Quibus ille reſpondit: Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? nonne melior eſt racemus Ephraim, vindemiis Abiezer?

3. In manus veſtras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos feciſtis? Quod cùm locutus eſſet, requievit ſpiritus eorum, quo tumebant contra eum.

4. Cùmque veniſſet Gedeon ad Jordanem, tranſivit eum cum trecentis viris qui ſecum erant: & præ laſſitudine, fugientes perſequi non poterant.

5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obſecro, panes populo qui mecum eſt, quia valde defecerunt: ut poſſimus perſequi Zebee & Salmana reges Madian.

6. Reſponderunt principes Soccoth: Forſitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua ſunt, & idcirco poſtulas ut demus exercitui tuo panes.

7. Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes veſtras cum ſpinis tribuliſque deſerti.

8. Et inde conſcendens, venit in Phanuel: locutuſque eſt ad viros loci illius ſimilia. Cui & illi reſponderunt, ſicut reſponderant viri Soccoth.

9. Dixit itaque & eis: Cùm reverſus fuero victor in pace, deſtruam turrim hanc.

10. Zebee autem & Salmana requieſcebant cum omni exercitu ſuo. Quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

11. Aſcendenſque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad orientalem partem Nobe, & Jegbaa, percuſſit caſtra hoſtium, qui ſecuri erant, & nihil adverſi ſuſpicabantur. *Oſe. 10. 14.*

12. Fugeruntque Zebee & Salmana, quos perſequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13. Reverſenſque de bello ante ſolis ortum,

14. apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogavitque eum nomina principum & ſeniorum Soccoth, & deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros.

15. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forſitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas ut demus viris, qui laſſi ſunt & defecerunt, panes.

16. Tulit ergo ſeniores civitatis & ſpinas deſerti ac tribulos, & contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

17. Turrim quoque Phanuel ſubvertit, occiſis habitatoribus civitatis.

18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidiſtis in Thabor? Qui reſponderunt: Similes tui, & unus ex eis quaſi filius regis.

19. Quibus ille reſpondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ: Vivit Dominus, quia ſi ſervaſſetis eos, non vos occiderem.

20. Dixitque Jether primogenito ſuo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

21. Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu ſurge, & irrue in nos: quia juxta ætatem robur eſt hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari ſolent. *Pſ. 82. 12.*

22. Dixeruntque omnes viri Iſraël ad Gedeon: Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filii tui: quia liberaſti nos de manu Madian.

Vulgata nova.

23. Quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus.

24. Dixitque ad eos: Unam petitionem poſtulo à vobis: Date mihi inaures ex præda veſtra. Inaures enim aureas Iſmaelitæ habere conſueverant.

25. Qui reſponderunt: Libentiſſimè dabimus. Expandenteſque ſuper terram pallium, projecerunt in eo inaures de præda:

26. & fuit pondus poſtulatarum inaurium, mille ſeptingenti auri ſicli, abſque ornamentis, & monilibus, & veſte purpurea, quibus reges Madian uti ſoliti erant, & præter torques aureas camelorum.

27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & poſuit illud in civitate ſua Ephra. Fornicatuſque eſt omnis Iſraël in eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui ejus in ruinam.

Versio antiqua.

23..... Non principabor ego veſtri, neque filius meus, ſed Deus princeps eſt in vobis. *Vigil. Tapſ. contra Varim. 746. c.*

24..... Date mihi unuſquiſque inaurem de præda ſua..... *Lucif. Cal. de reg. apoſt. 214. b.*

26. & factum eſt pondus inaurium aurearum, quas petierat, ſicli mille ſeptingenti auri, præter brachialia, & torques, & operimenta purpurea, quæ erant ſuper reges Madian, præter torques, quæ erant in cervicibus camelorum ipſorum. *Aug. quæſt. 41. in Judic. t. 3. 606. f. g.*

27. Et fecit illud Gedeon in Ephud, & ſtatuit illud in civitate ſua in Ephra. Et fornicatus eſt omnis Iſraël poſt illud ibi, & factum eſt Gedeon & domui ejus in ſcandalum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 23. Græc. Vatic. delet *veſtri;* ſed Alex. & Oxon. addunt cum editt. Ald. & Compl. ſolus Ox. omiſſo ἐγὼ, ſubdit οὐδὲ ὁ υἱός, al. καὶ οὐκ ἄρξει ὁ υἱός μου ἐν ὑμῖν, Alex. cum edit. Ald. habet ὑμῶν, pro ἐν ὑμῖν; ſed omnes Κύριος ἄρξει ὑμῶν, *Dominus principabitur veſtri*, loco *ſed Deus princeps eſt in vobis.* Iiſdem alludit Auguſt. quæſt. 49. in Jud. to. 3. 618. g. dicens: *Gedeon noluit* (eſſe *eis in principem*) *cùm id Iſraelitæ voluiſſent; reſpondit quippe illis: Princeps veſter Dominus erit.*

℣. 24. Gr. καὶ δότε μοι ἀνὴρ ἐνώτιον ἐκ σκύλων αὐτοῦ, *& date mihi vir inaurem de ſpoliis ſuis.* Similiter Auguſt. quæſt. 41. in Jud. to. 3. 607. e. *de ſpoliis.*

℣. 26. In Græco nonnullæ diſſimilitudines, ſed levis momenti, nempe ᾐτήσε, ſeu ᾐτήσατο, *petiit*, pro *petierat;* deinde χίλιοι καὶ ἑπτακόσιοι χρυσοί, *mille & ſeptingenti aurei*, pro *ſicli mille ſept. auri;* in Mſ. tamen Alex. ac edd. Ald. & Compl. σίκλοι χίλιοι ἑπτακόσιοι, in Alex. χρυσοῦ, in Ald. χρυσίου, in Compl. χρυσοῖ, in Oxon. σίκλοι χρυσίου: ſubinde loco *brachialia, & torques*, in Vatic. ſic, τῶν μηνίσκων, καὶ τῶν ϛραγγαλίδων, *lunulas, & monilia*, ſicut τῶν ἱματίων καὶ πορφυρίδων τῶν ἐπὶ, *veſtimenta & purpurea quæ ſuper*, loco *operimenta purpurea quæ erant;* in Alex. Ald. & Compl. πλὴν τῶν σιρώνων (Alex. ζιώνων) τῶν (Alex. Ald. καὶ τῶν) ὁρμίσκων (Alex. ὁρμίσκων ἐνφὼθ, Ald. ὁρμίσκων ἐν φὼθ) καὶ τῶν περιβολαίων τῶν πορφυρῶν τῶν ἐπὶ (Ald. καὶ τῶν ἐπὶ) Oxon. πλὴν τῶν μηνίσκων, καὶ τῶν ὁρμίσκων, καὶ τοῦ ἱματίου τοῦ πορφυροῦ τοῦ ὄντος ἐπὶ. Demum loco *præter torques*, in Vatic. ſic: καὶ ἐκτὸς τῶν περιθεμάτων ἃ ἦν; at in Alex. Ald. & Compl. καὶ (in Ald. deeſt καὶ) πλὴν τῶν κλοιῶν (Alex. τῶν χρυσῶν τῶν) in Oxon. καὶ ἐκτὸς τῶν κλοιῶν τῶν χρυσῶν: quæ Lucif. Cal. l. de reg. 214. b. apoſt. ita reddit: *Qui cùm accepiſſet pondus inaureum aureorum ad mille ſeptingentos ſiclos, præter brachialia, & torques, & operimenta, & purpuram, quæ ſuper reges Madian erant, & præter torques aureas, quæ in collo camelorum adverſariorum.*

℣. 27. Ita in Græco, præter duo, Ἐφώδ, pro *Ephud*, & Ἐφραθὰ, pro *Ephra;* at in Mſs. Alex. & Oxon. Ἐφούδ,

Versio antiqua.

Aug. quæst. 42. in Judic. 608. a.

28..... quievit terra quadraginta annos, in diebus Gedeon.

Hieron. epist. ad Princip. t. 2. 686. a.

30..... Gedeoni erant filii ſeptuaginta, qui egreſſi ſunt de ſemoribus ejus.....

Vulgata nova.

28. Humiliatus eſt autem Madian coram filiis Iſraël, nec potuerunt ultra cervices elevare: ſed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

29. Abiit itaque Jerobaal filius Joas, & habitavit in domo ſua:

30. habuitque ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore ejus: eò quòd plures haberet uxores.

Vulgata nova.

31. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32. Mortuuſque eſt Gedeon filius Joas in ſenectute bona, & ſepultus eſt in ſepulcro Joas patris ſui in Ephra de familia Ezri.

Versio antiqua.

Aug. quæst. 43. in Judic. 608. d.

33. Et factum eſt cùm eſſet mortuus Gedeon, & averſi ſunt filii Iſraël, & fornicati ſunt poſt Baalim. Et poſuerunt ipſi ſibi Baalberith teſtamentum, ut eſſet eis ipſe in deum.

Vulgata nova.

33. Poſtquam autem mortuus eſt Gedeon, averſi ſunt filii Iſraël, & fornicati ſunt cum Baalim. Percuſſeruntque cum Baal fœdus, ut eſſet eis in deum:

Vulgata nova.

34. nec recordati ſunt Domini Dei ſui, qui eruit eos de manibus inimicorum ſuorum omnium per circuitum:

35. nec fecerunt miſericordiam cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quæ fecerat Iſraëli.

Notæ ad Versionem antiquam.

ut in edit. Compl. Ἐφρά. Obſervat Auguſt. ibid. col. 607. f. *Quod apud Septuaginta ſcriptum eſt* Ephud, *hoc in Hebræo dici* Ephod. Vide plura ſis apud ipſum de illo *Ephud*, vel *Ephod*. Item infra col. 613. f. dicit: *Quod de illo auro prædæ operatus eſt Ephud, & fornicatus eſt poſt illud omnis Iſraël, & factum eſt domui Gedeon in ſcandalum..... laudare non poſſumus.* Lucif. Cal. de reg. apoſt. 214. b. hæc habet: *Gedeon, qui & Jerobabel, fecit Ephod, & ſtatuit illud in civitate ſua Ephrath. Et fornicati ſunt filii Iſrael ibi, & factum eſt Gedeoni & domui ejus in ſcandalum;* Græc. Vatic. εἰς σκῶλον, Alex. σκάνδαλον, cum edd. Ald. & Compl.

℣. 28. Sic eſt in Græco. Vid. Aug. ibid.

℣. 30. Ita in Græco, uno excepto, ἐκπορευόμενοι, *exeuntes*; at in Mſ. Oxon. ἐξεληλυθότες, *qui egreſſi ſunt*, &c. ut ſup.

℣. 33. Græcè, ὡς ἀπέθανε..... καὶ ἐπέστρεψαν, *poſtquam mortuus eſt..... & reverterunt*, loco *cùm eſſet mortuus..... & averſi ſunt*; in Mſs. tamen Alex. & Oxon. ſicut in edd. Ald. & Compl. καὶ ἀπεστράφησαν: exinde omiſſa voce *ipſi*, legitur ſimpliciter, τῷ Βάαλ, pro *Baalberith*; in ſolo Mſ. Alex. τὸν Βααλβεέρ, ſed infra c. 9. ℣. 4. in Vatic. & al. Βααλβερίθ, ut ſup.

CAPUT IX.

Vulgata nova.

1. Abiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris ſuæ, & locutus eſt ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matris ſuæ, dicens:

2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis eſt melius, ut dominentur veſtri ſeptuaginta viri omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? ſimulque conſiderate, quòd os veſtrum & caro veſtra ſum.

3. Locutique ſunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem univerſos ſermones iſtos, & inclinaverunt cor eorum poſt Abimelech, dicentes: Frater noſter eſt.

Versio antiqua.

Aug. Locut. 37. & 38. t. 3. 376. b.

4. Et dederunt ſeptuaginta argenti..... Et conduxit in ipſis Abimelech viros inanes & perturbatos.....

5. Et intravit in domum patris ſui in Ephratha, & interfecit fratres ſuos filios Jerobaal ſeptuaginta viros, ſuper lapidem unum: & remanſit Joatham filius Jerobaal junior, quoniam abſcondit ſe.

Vulgata nova.

4. Dederuntque illi ſeptuaginta pondo argenti de fano Baalberit. Qui conduxit ſibi ex eo viros inopes & vagos, ſecutique ſunt eum.

5. Et venit in domum patris ſui in Ephra, & occidit fratres ſuos filios Jerobaal ſeptuaginta viros, ſuper lapidem unum: remanſitque Joatham filius Jerobaal minimus, & abſconditus eſt.

Vulgata nova.

6. Congregati ſunt autem omnes viri Sichem, & univerſæ familiæ urbis Mello: abieruntque & conſtituerunt regem Abimelech, juxta quercum quæ ſtabat in Sichem.

7. Quod cùm nunciatum eſſet Joatham, ivit, & ſtetit in vertice montis Garizim: elevataque voce clamavit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Græc. addit αὐτῷ, *ei*, verbo *dederunt*, & pro *in ipſis*, hab. ἑαυτῷ, *ſibi*; Mſs. verò Alex. & Oxon. ἐν αὐτοῖς, cum editt. Ald. & Compl. ſimiliter in Gr. Vat. δειλοὺς, *timidos*, loco *perturbatos*; in Alex. autem ac edd. præd. θαμβουμένους, *obſtupefactos*, in Oxon. ἐπανισαμένους: ad vocem autem *argenti*, obſervat Aug. ſubaudiri *pondo, vel tale quid: Interpretatio ex Hebræo*, ſeptuaginta pondo *habet*: mox addit: *In ipſis dixit, pro ex ipſis, id eſt, ex argenti pondo* LXX. *conducit viros.* Demum ſic: *Inanes, poſuit pro levibus, quibus ſunt contrarii graves.*

℣. 5. Ita Græcè, verbum è verbo, niſi excipias hæc, κατελείφθη, *relictus eſt*, pro *remanſit*, & ἐκρύβη, *abſconditus eſt*, pro *abſcondit ſe.*

VULGATA NOVA.

8. Ierunt ligna, ut ungerent ſuper ſe regem: dixeruntque olivæ: Impera nobis.

VERSIO ANTIQUA.

8. Ambulantia ambulaverunt ligna, ungere ſuper ſe regem.....

Junil. Afric. de partib. div. Leg. l. 3. p. 340. h.

VULGATA NOVA.

9. Quæ reſpondit: Nunquid poſſum deſerere pinguedinem meam, qua & dii utuntur & homines, & venire ut inter ligna promovear?

10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & ſuper nos regnum accipe.

11. Quæ reſpondit eis: Nunquid poſſum deſerere dulcedinem meam, fructuſque ſuaviſſimos, & ire ut inter cætera ligna promovear?

12. Locutaque ſunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

13. Quæ reſpondit eis: Nunquid poſſum deſerere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cætera promoveri?

14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera ſuper nos.

14..... *Vid. Not.*

VULGATA NOVA.

15. Quæ reſpondit eis: Si verè me regem vobis conſtituitis, venite, & ſub umbra mea requieſcite: ſi autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.

VERSIO ANTIQUA.

15..... Si in veritate unguitis me vos, regnare ſuper vos, venite, confidite in protectione mea: & ſi non, exeat ignis de rhamno, & comedat cedros Libani.

Aug. quæſt. 44. in Judic. 608. f.

VULGATA NOVA.

16. Nunc igitur, ſi rectè & abſque peccato conſtituiſtis ſuper vos regem Abimelech, & bene egiſtis cum Jerobaal, & cum domo ejus, & reddidiſtis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis,

17. & animam ſuam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian,

18. qui nunc ſurrexiſtis contra domum patris mei, & interfeciſtis filios ejus ſeptuaginta viros ſuper unum lapidem, & conſtituiſtis regem Abimelech filium ancillæ ejus ſuper habitatores Sichem, eò quòd frater veſter ſit:

19. ſi ergo rectè & abſque vitio egiſtis cum Jerobaal, & domo ejus, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis.

20. Sin autem perversè: egrediatur ignis ex eo, & conſumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & devoret Abimelech.

21. Quæ cùm dixiſſet, fugit, & abiit in Bera: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris ſui.

22. Regnavit itaque Abimelech ſuper Iſraël tribus annis.

VULGATA NOVA.

23. Miſitque Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui cœperunt eum deteſtari,

VERSIO ANTIQUA.

23. Et emiſit Deus ſpiritum malignum inter Abimelech & inter viros Sichimorum: & ſpreverunt viri Sichimorum in domo Abimelech.

Aug. quæſt. 45. in Judic. 609. a. b. Idem Locut. 40. 376. d.

VULGATA NOVA.

24. & ſcelus interfectionis ſeptuaginta filiorum Jerobaal, & effuſionem ſanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem ſuum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.

25. Poſueruntque inſidias adversùs eum in ſummitate montium: & dum illius præſtolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nunciatumque eſt Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus ſuis, & tranſivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem,

27. egreſſi ſunt in agros, vaſtantes vineas, uvaſque calcantes: & factis cantantium choris, ingreſſi ſunt fanum dei ſui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech,

28. clamante Gaal filio Obed: Quis eſt Abimelech, & quæ eſt Sichem, ut ſerviamus ei? nunquid non eſt filius Jerobaal, & conſtituit principem Zebul ſervum ſuum ſuper viros Emor patris Sichem? Cur ergo ſerviemus ei?

29. utinam daret aliquis populum iſtum ſub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque eſt Abimelech: Congrega exercitûs multitudinem, & veni:

30. Zebul enim princeps civitatis, auditis ſermonibus Gaal filii Obed, iratus eſt valde,

31. & miſit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus ſuis, & oppugnat adversùm te civitatem.

VULGATA NOVA.

32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum eſt, & latita in agro:

33. & primo manè oriente ſole, irrue ſuper civitatem: illo autem egrediente adversùm te cum populo ſuo, fac ei quod potueris.

VERSIO ANTIQUA.

32. Et nunc ſurge noctu tu, & populus tuus tecum, & inſidiare in agro:

33. & erit manè ſimul ut oritur ſol, maturabis, & tendes ſuper civitatem.....

Aug. quæſt. 46. in Judic. 609. c. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. In Græco ſic: Πορευόμενα ἐπορεύθη τὰ ξύλα, τοῦ χρῖσαι, &c. ut ſup.

℣. 14. Aug. q. 44. 608. f. narrando, dicit: *Inducitur rhamnus, id eſt, quoddam ſpinarum genus, in ſimilitudinem dicere omnibus lignis convenientibus eam, ut regnaret ſuper ea*, &c. In Gr. Καὶ εἶπαν πάντα τὰ ξύλα τῇ ῥάμνῳ· Δεῦρο σὺ, βασίλευσον ἐφ' ἡμῶν.

℣. 15. Hæc tantùm variant Græcè: ſcilicet, ὑπόστητε ἐν τῇ σκιᾷ, *ſubſiſtite in umbra*, pro *confidite in protectione*, & ἀπ' ἐμοῦ, *à me*, loco *de rhamno*; at in Mſs. Alex. & Oxon. ſicut in editt. Ald. & Compl. legitur, ἐκ τῆς ῥάμνου. Item Aug. ſup. *Non ita legendum eſt*, inquit, & ſi non exeat ignis, *ſed ſubdiſtinguendum*, & ſi non, *ac deinde inferendum*, exeat ignis.

℣. 23. Eadem prorſus in Græco. Addit Auguſt. ibid. *Quod hìc poſitum eſt* emiſit, *Græcus habet* ἐξαπέστειλε, *quod etiam eſt in Pſalmis, ubi legitur*, Emitte lucem tuam: *quanquam in quibuſdam locis Interpretes noſtri, & ubi eſt in Græco* ἐξαπέστειλε, miſit *interpretati ſunt, non* emiſit..... *Quidam id quod eſt* ἐξαπέστειλε, *etiam* immiſit *interpretati ſunt.*

℣. 32. A Græco abeſt *tu*, & pro *tuus*, legitur ὁ, *qui*; in Mſs. tamen Alex. & Oxon. ſic, σὺ καὶ ὁ λαός, ut in ed. Compl.

℣. 33. Ad verbum è Græco, ni excipias unum, *maturabis*, pro quo ὀρθριεῖς, in Mſ. Oxon. ἀναστήσῃ. Unde Aug. ibid. *Quod Latini quidam habent* maturabis, *quidam verò* manicabis, *Græcus habet quod dici poſſet non uno verbo*, diluculo ſurges: *& fortaſſe hinc ſit dictum* maturabis, *à matutino tempore*..... manicabis *autem, Latinum*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 41. 376. d.

34..... & insidiati sunt super Sichimam quatuor principia.

VULGATA NOVA.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis.

VULGATA NOVA.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cùmque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam quæ respicit quercum.

38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum.

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech,

40. qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis:

41. & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem Gaal & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cùm nunciatum esset Abimelech,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 42. t. 3. 376. d.

43. & accepit populum, & divisit eum in tria principia.....

VULGATA NOVA.

43. tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quòd egrederetur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos

VULGATA NOVA.

44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens civitatem: duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequebantur.

45. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cùm audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde.

47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos,

48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, citò facite.

49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt: atque ita factum est, ut fumo & igne mille homines necarentur, viri pariter & mulieres, habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde proficiscens, venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes civitatis, clausâ firmissimè januâ, & super turris tectum stantes per propugnacula.

52. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur:

53. & ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus. *2. Reg. 11. 21.*

54. Qui vocavit citò armigerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur quòd à femina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum. *1. Reg. 31. 4. 1. Par. 10. 4.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 43. 376. d.

55..... & abierunt viri in locum suum:

VULGATA NOVA.

55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israël, reversi sunt in sedes suas:

VULGATA NOVA.

56. & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

verbum esse mihi non occurrit; sed illud movet, quòd cùm dixisset, simul ut oritur sol, *addidit*, diluculo surges; *cùm ipsum diluculum quod Græcè dicitur* ὄρθρος, *tempus ante solem significet, quod jam usitatissimè dicitur, cùm albescere cœperit: sic itaque intelligendum est, ut quod positum est* manè, *ipsum diluculum intelligatur: additum est autem*, simul ut oritur sol, *ut exprimeretur, non jam orto sole faciendum, sed ubi fulgor apparuerit solis orientis.* Nota etiam pro *tendes*, Græcè legi ἐκτενεῖς, *extendes*.

℣. 34. Græcè Συχὲμ, loco *Sichimam*, & pro *quatuor principia*, τέτρασιν ἀρχαῖς: in Mſ. Alex. Σίχιμα, τέσσαρας ἀρχάς, in Oxon. εἰς δ΄. ἀρχάς, in edd. Ald. & Compl. τέσσαρες ἀρχαί, id est, *quatuor partes*, ut notat Aug. ibid.

℣. 43. In Græco, καὶ διεῖλεν αὐτοὺς, *& divisit eos*, solus Mſ. Alex. αὐτόν. Rursum monet Aug. *hic tria principia, pro tribus partibus* esse posita.

℣. 55. Græc. Καὶ ἐπορεύθησαν ἀνὴρ, &c. *Et ierunt vir*, non *viri; id est*, inquit August. *unusquisque*; & quidem Mſ. Ox. hab. ἕκαστος.

CAPUT X.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 47. in Judic. t. 3. 609. f.

1. ET surrexit post Abimelech, qui salvum faceret Israël, Thola filius Phua, filius patris fratris ejus, vir Issachar.....

VULGATA NOVA.

1. POst Abimelech surrexit dux in Israël Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim:

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Rectè è Græco, ubi πατραδέλφου, loco *patris fratris*; unde Aug. ibid. *Filium patrui ejus, dixit filium patris fratris ejus, cùm ordinatiùs & usitatiùs atque apertiùs diceretur, filium fratris patris ejus: filius enim erat*

VULGATA NOVA.

2. & judicavit Iſraëlem viginti & tribus annis, mortuuſque eſt, ac ſepultus in Samir.

3. Huic ſucceſſit Jair Galaadites, qui judicavit Iſraëlem per viginti & duos annos,

4. habens triginta filios ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus ſunt appellatæ Havoth Jair, id eſt, oppida Jair, uſque in præſentem diem, in terra Galaad.

5. Mortuuſque eſt Jair, ac ſepultus in loco cui eſt vocabulum Camon.

6. Filii autem Iſraël peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conſpectu Domini, & ſervierunt idolis, Baalim & Aſtaroth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & Philiſthiim: dimiſeruntque Dominum, & non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philiſthiim & filiorum Ammon.

8. Afflictique ſunt, & vehementer oppreſſi per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi, qui eſt in Galaad:

9. in tantum, ut filii Ammon, Jordane tranſmiſſo, vaſtarent Judam & Benjamin & Ephraim: afflictuſque eſt Iſraël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum noſtrum, & ſervivimus Baalim.

11. Quibus locutus eſt Dominus: Nunquid non Ægyptii & Amorrhæi, filiique Ammon & Philiſthiim,

12. Sidonii quoque & Amalec & Chanaan, oppreſſerunt vos, & clamaſtis ad me, & erui vos de manu eorum?

13. Et tamen reliquiſtis me, & coluiſtis deos alienos: idcirco non addam ut ultra vos liberem:

14. ite, & invocate deos quos elegiſtis: ipſi vos liberent in tempore anguſtiæ.

15. Dixeruntque filii Iſraël ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantùm nunc libera nos.

16. Quæ dicentes, omnia de finibus ſuis alienorum deorum idola projecerunt, & ſervierunt Domino Deo: qui doluit ſuper miſeriis eorum.

17. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Iſraël, in Maſpha caſtrametati ſunt.

18. Dixeruntque principes Galaad ſinguli ad proximos ſuos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

patrui ejus, ſicut evidentiùs in ea interpretatione, quæ ex Hebræo eſt, invenitur. Non ergo quod dictum eſt, patris fratris, ab eo declinatum eſt quod eſt in nominativo pater fratris, ſed ab eo quod eſt patris frater, hoc eſt enim patruus; nam ſive ponatur in nominativo hic pater fratris, ſive ponatur hic patris frater, genitivum facit hujus patris fratris. Et paulò poſt quærit, *Quomodo fuerit patruus Abimelech vir Iſſachar, id eſt, de tribu Iſſachar, cùm Abimelech patrem habuerit Gedeon, qui Gedeon de tribu fuit Manaſſe.* Vide ſis ibid. 610. a. ſeq.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. FUit illo tempore Jephte Galaadites vir fortiſſimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus eſt de Galaad.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
2. Habuit autem Galaad uxorem, de qua ſuſcepit filios: qui poſtquam creverant, ejecerunt Jephte, dicentes: Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de altera matre natus es.	2..... & creverunt filii uxoris, & ejecerunt Jephte, & dixerunt ei: Non hæreditabis in domo patris noſtri, quoniam filius mulieris fornicariæ tu. *Aug. quæſt. 49. in Judic. t. 3. 617. c. d. e. f.*
3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob: congregatique ſunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quaſi principem ſequebantur.	3. Et fugit Jephte à facie fratrum ſuorum, & habitavit in terra Tob: & colligebantur ad Jephte viri latrones, & obambulabant cum ipſo.

VULGATA NOVA.

4. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Iſraël. 4..... 6. *Vide Not.*

5. Quibus acriter inſtantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium ſui Jephte de terra Tob:

6. dixeruntque ad eum: Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Gen. 26. 27. 7. Quibus ille reſpondit: Nonne vos eſtis, qui odiſtis me, & ejeciſtis de domo patris mei,	7. Jephte reſpondit ſenioribus Galaad: Nonne vos odio habuiſtis me, & ejeciſtis me de do- *Aug. ſup. 618. e. g.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Ita de Græco, verbum è verbo: repoſuimus autem, *& dixerunt ei*, ex eodem Gr. ϗ εἶπαν αὐτῷ, cujus loco Aug. habet, *dixerunt ergo ad Jephte.* Nota etiam loco *fornicariæ*, ſcriptum eſſe ἑταίρας; non malè etiam legetetur ἑτέρας, *alterius*, ut in Mſ. Alex. & Vulg.

℣. 3. Ad verbum è Gr. uſque ad vocem *Tob* incl. Monet Auguſt. per *Tob*, intelligi *bonum*, vel potiùs *opimum. Quod enim*, inquit, *Græcè* ἀγαθὸν, *hoc Latinè* opimum *dicitur; id autem interpretatur Tob:* & inſ. *Dicitur de Jephte, quia poſteaquam fugiens à facie fratrum ſuorum, habitavit in terra Tob, colligebantur ad eum viri latrones, & obambulabant cum ipſo.* In Græco Vatic. ſic: Καὶ συνεστράφησαν πρὸς Ἰεφθάε ἄνδρες κενοὶ, ϗ ἐξῆλθον μετ' αὐτοῦ. *Et conglobati ſunt ad Jephtæ viri inanes, & egreſſi ſunt cum eo.* At in Mſs. Alex. & Oxon. ut in editt. Ald. & Compl. Συνελέγοντο πρὸς τὸν Ἰεφθάε ἄνδρες λιτοὶ, ϗ συνεξεπορεύοντο μετ' αὐτοῦ, quæ magis ad Auguſt. accedunt; excipienda tamen vox λιτοὶ, quæ non niſi *leves*, ac *tenues* ſonat: Auguſtin. conſtanter habet *latrones*, vel ut ipſe explicat infra, *iniquos, peccatores, ſceleratos.*

℣℣. 4..... 6. His accedunt quæ ait Auguſt. q. 49. in Judic. to. 3. 618. a. *Qui abjecerant Jephte, (erat enim Galaadites) converſi ſunt ad eum, & quæſiverunt eum, per quem liberarentur ab inimicis ſuis:* & infra: *Seniores Galaad venerunt ad Jephte:* paulòque poſt: *Contra filios Ammon dux quærebatur Jephte, quibus victis liberarentur, qui eo duce adversùs illos bellare cupiebant.*

℣. 7. Græc. initio hab. Καὶ εἶπεν Ἰεφθάε, *Et dixit Jephtæ*, pro *Jephte reſpondit*, quod Aug. narrando dixit; cætera quadrant, exceptis ult. his, *Et quid eſt quod*, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

mo patris mei, & emisistis me à vobis? & quid est quòd venistis, quando tribulati estis?

8. Et dixerunt seniores Galaad ad Jephte: Non sic modò venimus ad te..... & eris nobis in caput omnibus habitantibus Galaad.

Aug. Locut. 44. t. 3. 376. c.

VULGATA NOVA.

& nunc venistis ad me necessitate compulsi?

8. Dixeruntque principes Galaad ad Jephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 49. in Judic. 619. b.

9..... ero vobis in principem.

VULGATA NOVA.

9. Jephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps?

10. Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quòd nostra promissa faciemus.

11. Abiit itaque Jephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

11..... 12. *Vide Not.*

12. Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

Num. 21. 13. 24.

13. Quibus ille respondit: Quia tulit Israël terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon usque Jaboc atque Jordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam.

14. Per quos rursum mandavit Jephte, & imperavit eis ut dicerent regi Ammon:

15. Hæc dicit Jephte: Non tulit Israël terram Moab, nec terram filiorum Ammon:

16. sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, & venit in Cades.

17. Misitque nuncios ad regem Edom, dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades,

Num. 20. 14.

18. & circuivit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque contra orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est terræ Moab.

Num. 21. 13. 24.

19. Misit itaque Israël nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20. Qui & ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jasa, & fortiter resistebat.

21. Tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius,

22. & universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc, & de solitudine usque ad Jordanem.

23. Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israël, & tu nunc vis possidere terram ejus?

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 48. in Judic. 610. c. d.

24. Nonne quæcunque hæreditavit tibi Chamos deus tuus, hæc hæreditabis? Et omnia quæcunque hæreditavit Dominus Deus noster à facie vestra, hæc hæreditabimus:

VULGATA NOVA.

24. Nonne ea quæ possidet Chamos deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem:

VULGATA NOVA.

Num. 22. 2.

25. nisi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quòd jurgatus sit contra Israël, & pugnaverit contra eum,

26. quando habitavit in Hesebon, & viculis ejus, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?

27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei, inter Israël & inter filios Ammon.

28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephte, quæ per nuncios mandaverat.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 49. 613. d. 619. e.

29. Et factus est super Jephte Spiritus Domi-

VULGATA NOVA.

29. Factus est ergo super Jephte Spiritus Do-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pro quibus ita Græcè: Καὶ διατί ἤλθατε πρός με νῦν, ἡνίκα χρῄζετε; *Et propter quid venistis ad me nunc, cùm egetis?* sed in Mss. Alex. & Oxon. sic: Τί ὅτι ἤλθατε πρός με, ἡνίκα, deinde in Alex. ἐθλίβηται, in Oxon. ἂν ἐθλίβητε, in Ald. & Compl. ἐθλίβητε: eædem etiam editt. hab. ut sup. τί ὅτι, sed cum νῦν, ante ἡνίκα.

℣. 8. Ad verbum è Græco, si tamen hoc excipias, *Non sic modò venimus*, pro quo in cod. Vatic. est, διὰ τοῦτο νῦν ἐπεστρέψαμεν, *propter hoc nunc revertimus*; at in Alex. οὐχ οὕτως νῦν ἤλθομεν, in Oxon. οὐχ οὕτως συνήλθομεν, in editt. Ald. & Compl. διὰ τοῦτο νῦν συνήλθομεν (Ald. ἤλθομεν.) Item in cod. Vatic. non *caput* legitur, sed ἄρχοντα, *principem*; in Alex. verò & Oxon. nec non in editt. præd. κεφαλήν, ut & apud Aug. constanter in Quæst. col. 618. g. 619. b.

℣. 9. Aug. ubi sup. 618. g. ait: *Respondet ille, si eorum vicerit inimicos, quòd erit eis in principem.....* & paulò post: *Dictum est*, inquit, *Ero vobis in principem; illi autem dixerant: Eris nobis in caput.* In cod. Vatic. Ἐγὼ ὑμῖν ἔσομαι εἰς ἄρχοντα, in Alex. εἰς κεφαλήν.

℣℣. 11. 12. Huc redeunt quæ narrat Aug. q. 49. in Jud. to. 3. 619. c. *Posteaquam eis idem Jephte dux constitutus est, misit nuncios ad hostes priùs pacis verba portantes.*

℣. 24. Hæc solùm discrepant à Græco: *hæreditavit tibi..... & omnia quæcunque hæreditavit..... hæc...* pro quibus in cod. Vatic. κληρονομήσει σε..... καὶ τοὺς πάντας οὓς ἐξῆρε..... αὐτούς... *hæreditabit te..... & omnes quos abstulit..... hos*, &c. at in Mss. Alex. & Oxon. ut in editt. Ald. & Compl. κατεκληρονόμησέ (Alex. κατεκληρονόμησέ) σοι, &c. in Oxon. Ald. & Compl. καὶ πάντα ὅσα κατεκληρονόμησεν ἡμῖν ἔθνη Κύριος..... αὐτά: in Ms. tamen Alex. ac edit. Ald. deest ἔθνη, sicut in Compl. ἡμῖν ἔθνη, Ox. habet αὐτούς. Addit Aug. ibid. *Quidam Latini sic interpretandum putaverunt, ut dicerent:* Nonne quæcunque dedit tibi in hæreditatem Chamos deus tuus, hæc possidebis?..... *Quidam verò sic habent:* Nonne quæcunque possedit Chamos deus tuus, hæc possidebis?..... *Magis autem..... sensus elucet in iis verbis quæ Græcus habet:* Nonne quæcunque hæreditavit tibi Chamos deus tuus, hæc hæreditabis? Et post pauca: *In eo quod sequitur:* Et omnia quæcunque hæreditavit Dominus: *non dixit, hæreditavit nobis, tanquam diceret, sicut nobis videtur; sed verè hæreditavit*, à facie vestra, *quoniam abstulit ipsis, & his dedit:* hæc, *inquit*, hæreditabimus.

℣. 29. Ita Græcè, præter seqq. παρῆλθε, *præteriit*, loco *perrexit*, Aug. infra col. 619. c. *pertransiit*, in Mss.

Vulgata nova.

mini, & circuiens Galaad, & Manaſſe, Maſpha quoque Galaad, & inde tranſiens ad filios Ammon,

30. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,

31. quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.

Versio antiqua.

ni, & perrexit Galaad, & Manaſſe, & tranſiit ſpeculam Galaad, & de ſpecula Galaad ad trans filios Ammon;

Aug. ubi ſup.

30. & vovit Jephte votum Domino, & dixit: Si traditione tradideris mihi filios Ammon in manu mea,

Aug. quæſt. 49. in Judic. t. 3. 612. c. d. 619. g.

31. & erit, quicunque exierit de januis domus meæ in obviam mihi, in revertendo me in pace à filiis Ammon, & erit Domino, offeram eum holocauſtoma.

Vulgata nova.

32. Tranſivitque Jephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manus ejus.

33. Percuſſitque ab Aroer uſque dum venias in Mennith, viginti civitates, & uſque ad Abel, quæ eſt vineis conſita, plagâ magnâ nimis: humiliatique ſunt filii Ammon à filiis Iſraël.

Vulgata nova.

34. Revertente autem Jephte in Maſpha domum ſuam, occurrit ei unigenita filia ſua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

35. Qua viſa, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Heu me, filia mea, decepiſti me, & ipſa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

36. Cui illa reſpondit: Pater mi, ſi aperuiſti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es, conceſſa tibi ultione atque victoria de hoſtibus tuis.

Versio antiqua.

34..... & hæc unica ei, & non eſt ei præter ipſam filius aut filia.

Aug. Locut. 45. t. 3. 376. e. f.

35..... conſcidit veſtimenta ſua, & dixit: Heu me, filia, impediſti me, in ſtimulum doloris facta es mihi: ego enim aperui os meum de te ad Dominum, & non potero avertere.

Ambr. l. 3. offic. t. 2. 127. c. & l. de ob. Val. 1187. d.

36. Illa dixit ad eum: Pater, ſi in me aperuiſti os tuum, fac mihi ut exiit de ore tuo........

Notæ ad Versionem antiquam.

Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. διέβη, ut paulò poſt iterum, pro *tranſiit*, quod tamen deeſt in Mſ. Oxon. in Vatic. rurſus παρῆλθε; exinde ab eodem Vat. abſunt ſeqq. *& de ſpecula Galaad*, quæ retinet Alex. cum editt. Ald. & Compl. ubi ſic: καὶ ἀπὸ σκοπιᾶς Γαλαὰδ εἰς τὸ πέραν, &c. Similiter Aug. denuo col. 619. e. g. *& ab ſpecula Galaad*, &c.

℣. 30. Aug. ibid. col. 613. d. legit: *Et votum vovit Jephte Domino;* at Græcè ut ſupra, ſicut & ſeqq. hoc tantùm excepto, ἐὰν διδοὺς δῶς, *ſi dans dederis*, loco *ſi traditione tradideris;* ſed in Mſs. Alex. & Oxon. ut & in editt. Ald. & Compl. ſic, ἐὰν παραδόσει παραδῷς μοι. Vid. inf. Ambr. not. ad ℣. 35. Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 165. b. *Si tradens tradideris filios Ammon in manibus meis.*

℣. 31. Similia prorſus in Græco, præter unum aut alterum, nempe ante *quicunque*, ponitur ὁ ἐκπορευόμενος, *exiens*, præterquam in Mſ. Oxon. à quo abeſt; deinde pro *januis*, leg. τῆς θύρας, *janua;* in Mſ. tamen Alex. ſicut in editt. Ald. & Compl. ſic, ἐκ τῶν θυρῶν. Apud Hieron. l. 1. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 165. b. *Quicunque exierit de domo mea in occurſum mihi, cùm reverti cœpero in pace à filiis Ammon, erit Domino, & offeram illum holocauſtum.* Aug. etiam ipſe inf. col. 619. g. 620. a. eadem reperit, legitque *& offeram*, quæ conjunctio *&*, abeſt quidem à Gr. Vatic. ſed in Alex. exſtat, & Oxon. ac in edit. Ald. ubi, καὶ ἀνοίσω. Auct. verò q. Vet. Teſt. q. 43. p. 56. b. habet: *Quidquid mihi redeunti à cæde occurrerit ante oſtia domus meæ, hoc offeram Deo.* Huic etiam ℣. ut & al. nonnullis hujus cap. reſpondent quæ ſequuntur: Ambroſ. l. de ob. Valent. col. 1187. d. ait: *Jephte filia fletus ſui tempora poſtulavit, cognito quòd pater ejus profecturus ad prælium voverat, quia id rerum potius offerret Domino, quod ſibi primùm occurreret. Poſt victoriam revertenti occurrit filia*, &c. Et lib. 3. offic. to. 2. 127. c. dicit: *Incautè principem promiſiſſe Jephte, ut immolaret Deo quidquid ſibi revertenti intra limen domus ſuæ occurreret, cùm & ipſum voti pœnituerit ſui, poſtquam filia occurrit ſibi.* Denique l. de virgin. to. 2. c. 2. 215. c. ſic habet: *Jephte dux Judæorum eventu belli conflictatus ambiguo, præliorumque veritus incerta, votum vovit hujuſmodi, ſi adverſarios depuliſſet, ut quidquid ei primùm intra domus ſuæ limen occurriſſet, hoſtiam immolaret Deo..... Itaque bello potitus, fuſiſque hoſtibus domum rediit, cui in ipſo veſtibulo filia..... occurrit: ſed recordatus illico pater, & propriæ ſponſionis admonitus, ingemuit*, &c. Vide etiam l. 1. offic. c. 50. 68. e. Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 20. apud Proſp. p. 143. b. hæc habet: *Jephte quoque Dei populum per annos ſex judicavit. Hic dum bellum gerit adverſus filios Ammon, viditque ſibi adverſarios prævalere, temeraria præſumptione votum vovit, quòd ſi inimicos vincere contigiſſet, quidquid ei primitus ex domo ſua obviam fieret, offerret in ſacrificium; cujus audacia hoc modo correpta eſt, ut non animal cujuſque pecoris exiſtimatum, ſed unica filia virgo, triumphantis more occurrens, affligeret graviter de promiſſione victorem.*

℣. 34. In Græco Vat. additur ἦν, *erat*, poſt *hæc;* ſed ἦν, deeſt in Alex. & Oxon. ut in editt. Ald. & Compl. deinde in Vat. & al. μονογενής, *unigenita*, pro *unica*. Ap. Aug. quæſt. 49. 613. a. conſtanter *unica*, paulòque poſt, *unica cariſſima*, juxta Mſs. Alex. & Oxon. qui addunt αὐτῷ ἀγαπητή, cum Ald. ed. Sequitur in cod. Vat. οὐκ ἦν αὐτῷ ἕτερος, *non erat ei alius*, loco *non eſt ei præter ipſam:* verùm Alex. ac editt. Ald. & Compl. ferunt, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ πλὴν αὐτῆς cum Aug. in Oxon. καὶ οὐχ ὑπῆρχεν αὐτῷ πλὴν αὐτῆς. Addit Aug. *Non eſt ei*, pro *non erat ei*, *dictum eſt; præterita quippe narrantur.*

℣. 35. Ambroſ. loco cit. l. 3. offic. ſic legit: *Conſcidit veſtimenta ſua, & dixit: Heu me, filia mea, impediſti mihi, ſtimulus doloris facta es mihi.* At in vet. edit. *Impediſti mihi, impediſti mihi, in ſtimulum dolorum facta es mihi.* Mſs. Ambroſ. inter ſe conſentiunt, niſi quòd aliqui habent: *Impediſti mihi, in ſtimulum*, &c. reliqui verò, *Impediſti me, ſtimulus*, &c. Lib. autem de virgin. c. 2. to. 2. 115. c. ſic legitur: *Heu me, filia, perdidiſti me: ego enim aperui os meum de te ad Dominum.* In Gr. Καὶ ἐγένετο, ὡς εἶδεν αὐτὴν αὐτὸς, διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἆ ἆ, (Alex. Οἴμμοι, Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Οἴμοι) θυγάτηρ μου, ταραχῇ ἐτάραξάς με, (Mſ. Oxon. θύγατερ, ἐμποδοστατήκας με, Ald. θύγατέρ μου, ἐμπεπόδ. με, Compl. θυγάτηρ μου, &c. Alex. θύγατέρ μου, ἐμπεποδέστατη) καὶ σὺ ἦς ἐν τῷ ταράχῳ μου (Mſ. Oxon. cum editt. Ald. & Compl. εἰς σκῶλον ἐγένου ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, Alex. καὶ..... εἰς σκῶλον ἐγένου ἐν ὀφθαλμοῖς μου) καὶ ἐγώ εἰμι ἤνοιξα (Alex. ἐγὼ δὲ ἤνοιξα, Oxon. Ald. & Compl. καὶ ἐγὼ ἤνοιξα) κατὰ σοῦ τὸ στόμα μου (Oxon. Ald. Compl. μου περὶ σοῦ) πρὸς Κύριον, καὶ οὐ δυνήσομαι ἀποστρέψαι. Aug. q. 49. in Jud. to. 3. 613. a. 616. b. 620. a. juxta Oxon. & al. *Heu me, filia mea, impediſti me, in offendiculum facta es in oculis meis:* tum addit p. 616. b. *diſciſſis etiam veſtimentis ſuis:* & ſup. 613. a. *Ut eam vidit, ſcidit veſt. ſua.* Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 2. c. 20. 143. c. *Heu mihi, filia, offenſio facta es in oculis meis: vovi enim ſuper te votum Deo, & non poterit averti.*

℣. 36. In Græco Vat. Ἡ δὲ εἶπε, *Illa autem dixit;* at in Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. Καὶ εἶπε: tum poſt *pater*, ſic in Vat. ἤνοιξας τὸ στόμα σου πρὸς Κύριον; in Oxon. verò ac editt. præd. εἰ ἐν ἐμοὶ ἤνοιξας, abſque *pater;* in Alex. πάτερ μου, εἰ ἐν ἐμοὶ ἤνοιξας, & inf. cum al. ὃν τρόπον, *quemadmodum*, pro *ut*.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

37..... Sine me mensibus duobus, & vadens flebo in montibus super virginitatem meam, ego, & compares amicæ meæ.

VULGATA NOVA.

37. Dixitque ad patrem : Hoc solum mihi præsta quod deprecor : Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

VULGATA NOVA.

38. Cui ille respondit : Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cùmque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiss. p. 143. c. Aug. quæst. 49. in Judic. t. 3. 620. g.

39..... & hæc non noverat virum..... factum est in præceptum in Israël :

40. ex diebus in dies conveniebant, lamentari filiam Jephte Galaaditem quatuor dies in anno.

VULGATA NOVA.

39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, & consuetudo servata est :

40. ut post anni circulum conveniant in unum filiæ Israël, & plangant filiam Jephte Galaaditæ diebus quatuor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Idem Ambros. l. de virginit. c. 2. to. 2. 215. c. sic legit : *Tum illa : O pater, si in me aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi ita ut exivit de ore tuo :* lib. autem 3. offic. c. 12. to. 3. 128. b. *fac mihi ut exivit*, &c. Auctor l. de promiss. ap. Prosp. p. 2. c. 20. 143. c. *Dixitque ei filia : Si in me aperuisti os tuum, pater, ad Dominum, fac ita ut promisisti, propter quod fecit Dominus vindictam de inimicis suis :* Græc. ἐν τῷ ποιῆσαί σοι Κύριον ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν σου ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἀμμών.

℣. 37. Græc. Ἔασόν με δύο μῆνας, καὶ πορεύσομαι, καὶ καταβήσομαι ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ κλαύσομαι ἐπὶ τὰ παρθένιά μου, ἐγώ εἰμι, καὶ αἱ συνεταιρίδες μου. *Sine me duos menses, & ibo, & descendam super montes, & flebo super virginalibus meis, ego ipsa, & sodales meæ.* Ms. Oxon. hab. παρθενίαν, edd. Ald. & Compl. παρθενεῖα.

℣. 39. Similiter in Græco. Ambros. de ob. Val. to. 2. 1187. e. hæc habet : *Itaque duobus exactis regressa mensibus, sacrificii munus implevit :* & l. 3. offic. c. 12. 127. d. *Factum est præceptum & decretum in Israel.*

℣. 40. Hæc dissimilia in Græco Vatic. nempe, Ἀπὸ ἡμερῶν..... ἐπορεύοντο θυγατέρες Ἰσραὴλ θρηνεῖν..... τοῦ Γαλααδίτου ἐπὶ τέσσαρας, &c. Mss. verò Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. hab. ἐξ ἡμερῶν..... συνεπορεύοντο αἱ θυγατέρες, &c. Ambros. l. 3. offic. c. 12. 127. d. *Ex diebus in dies ambulabant filiæ populi Israel, lugentes filiam Jephte Galaaditidis quatuor diebus in anno.*

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. Ecce autem in Ephraim orta est seditio : nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephte : Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum ? Igitur incendemus domum tuam.

2. Quibus ille respondit : Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens : vocavique vos, ut præberetis mihi auxilium, & facere noluistis.

3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversùm me consurgatis in prælium ?

4..... 6. *Vide Not.*

4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim : percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat : Fugitivus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse.

5. Occupaveruntque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraim reversurus erat. Cùmque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset : Obsecro ut me transire permittatis : dicebant ei Galaaditæ : Nunquid Ephrathæus es ? quo dicente : Non sum :

6. interrogabant eum : Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth : eâdem litterâ spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 49. in Judic. t. 3. 619. c.

7. Et judicavit Jephte Israël sex annis : & mortuus est Jephte Galaadites, & sepultus est in civitate sua Galaad.

VULGATA NOVA.

7. Judicavit itaque Jephte Galaadites Israël sex annis : & mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.

VULGATA NOVA.

8. Post hunc judicavit Israël Abesan de Bethlehem :

9. qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & ejusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israël :

10. mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.

11. Cui successit Ahialon Zabulonites : & judicavit Israël decem annis :

12. mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

13. Post hunc judicavit Israël Abdon, filius Illel, Pharathonites :

14. qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & judicavit Israël octo annis :

15. mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 4..... 6. His respondent quæ ait Aug. q. 50. in Jud. t. 3. 621. a. b. *Si autem & illud, quòd populus Ephræm postea ab eodem Jephte debellatus est, ad judicium Dei, quod erit in fine, referendum est..... nec ibi quadraginta duo millia quæ ceciderunt, vacanti numero commemorata sunt.*

℣. 7. Ita Græcè ad verbum.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

Sup. 10. 6.

1. RUrsumque filii Israël fecerunt malum in conspectu Domini : qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis.

2. Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem.

3. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam : Sterilis es & absque liberis : sed concipies & paries filium :

Gen. 16. 11. 1. Reg. 1. 20. Luc. 1. 31. Num. 6. 3. 4.

4. cave ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas :

5. quia concipies & paries filium, cujus non tanget caput novacula : erit enim nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum.

6. Quæ cùm venisset ad maritum suum, dixit ei : Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cùm interrogassem, quis esset, & unde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere :

7. sed hoc respondit : Ecce concipies & paries filium : cave ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo vescaris immundo : erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, ex utero matris suæ usque ad diem mortis suæ.

8. Oravit itaque Manue Dominum, & ait : Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2..... & uxor ejus sterilis, & non pariebat.

Aug. Locut. 47. t. 3. 376. f.

3..... *Vide Not.*

4. & nunc observa, & non bibas vinum & siceram, non manduces omne immundum :

Aug. quæst. 50. in Judic. 621. c.

5..... ferrum non ascendet super caput ejus, & vinum & siceram non bibet : quoniam nazaræus erit puer à die nativitatis : ipse incipiet salvum facere Israël de manu Philistiim.

Auct. l. de promiss. p. 2. c. 21. 144. d.

Aug. quæst. 52. t. 3. p. 621. f.

6..... Et interrogabam eum unde esset, & nomen suum non annuntiavit mihi :

Idem quæst. 51. 621. d. e.

7..... nazaræus Dei erit puer à ventre usque ad diem mortis suæ.

Idem quæst. 52. 621. f.

8. Et precatus est Manue Dominum, & dixit : In me Domine, homo Dei, quem misisti, veniat nunc iterum ad nos.....

Aug. Locut. 48. t. 3. 376. f.

VULGATA NOVA.

9. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum angelus Dei uxori ejus sedenti in agro : Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ cùm vidisset angelum,

10. festinavit, & cucurrit ad virum suum : nunciavitque ei, dicens : Ecce apparuit mihi vir, quem

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Huc primùm referre juvat quæ Ambros. habet ep. 19. ad Vigil. to. 2. 844. c. &c. de Samsone, *cujus generationis*, inquit, *& vitæ totius seriem, historico digestam stylo, enarrabimus, secundùm sacri libri continentiam, quæ in hunc est modum, non verborum serie, sed sensu:* tum addit : » Multos per annos Hebræorum populum sub- » ditum Palæstini ac subjectum habebant..... Namque cùm » diuturnâ injuriâ longæ subjectionis ita essent depressa He- » bræorum pectora, ut nullus virili ingenio ad libertatem » animos tollere auderet, ortus est illis Samson, divino » oraculo prædestinatus, magnus vir..... & quod sine ulla » controversia sit, viribus corporis omnium facilè primus.... » Pater illi erat de tribu Dan, timens Deum, haud igno- » bili genitus loco, præstans cæteris : mater verò sterilis, » sed animi virtutibus haud infœcunda ; quæ propriæ hos- » pitio mentis recipere meruit visionem angeli, manda- » tum tenuit, oraculum implevit..... insinuavit marito vi- » sum sibi hominem Dei, præclara specie, futuræ sobolis » ferentem oracula..... quod ubi comperit, piè Deum pre- » catus oravit, ut sibi quoque visionis ejus gratia tribue- » retur, dicens : Ad me, Domine, angelus veniat tuus. *Reliqua in conseq.* Observandum tamen illos, quos hîc Ambros. constanter *Palæstinos* vocat, in Græco saltem Vat. *Philistiim nominari*, ubi scilicet, παρέδωκεν αὐτοὺς Κύριος ἐν χειρὶ Φυλιστιὶμ ; in Alex. verò & Oxon. ἀλλοφύλων, sicut in edd. Ald. & Compl.

℣. 2. Ita nunc in Græco.

℣. 3. Quærit hîc Aug. q. 50. in Jud. to. 3. 621. c. *Quomodo dixerit angelus ad matrem Sampson, cùm annuntiaret ei filium futurum, quia sterilis erat :* Et nunc observa, &c. de ℣. seq. Vid. seqq. apud ipsum.

℣. 4. Ad verbum è Græco, nisi excipias vocem *siceram*, pro qua μέθυσμα, cui additur καί, Nobil. vertit *inebriamentum ;* Mss. Alex. & Ox. cum edd. Ald. & Compl. hab. σίκερα, quod idem valet ; σίκερα enim teste Schrevel. sumitur pro quolibet potu inebriante, præter vinum, ut est cerevisia, &c.

℣. 5. Vix meliùs è Græco, nisi quòd deest ibi, *& vinum & siceram non bibet*, loco verò *à die nativitatis*, habetur simpliciter ἀπὸ τῆς κοιλίας, *à ventre ;* item pro *nazaræus*, ναζὶρ Θεοῦ, *nazir Dei*, al. verò ναζιραῖον, aut ναζιραῖον. Anon. sup. post vocem *nativitatis*, addit *usque ad finem mortis*, quod pertinet ad ℣. 7. infra, quem vide.

℣. 6. Aug. præponit ista : *Mater Sampson viro suo indicans quemadmodum illi angelus annuntiaverit filium futurum, dixit ;* reliqua ut sup. quæ conveniunt cum Græco, nisi quòd loco *Et interrogabam eum unde esset*, legitur, Καὶ οὐκ ἠρώτησα αὐτὸν πόθεν ἐστί, *Et non interrogavi eum unde est ;* sed in Ms. Alex. ac edit. Compl. καὶ ἠρώτων αὐτὸν πόθεν, similiter in Oxon. & Ald. sed absque αὐτόν. Quærit Aug. ibid. *Utrùm verum dixerit ; quoniam hoc non legitur, cùm ei angelus loqueretur. Sed intelligendum est*, inquit, *hoc ibi Scripturam tacuisse, hic autem commemorasse quod ibi tacuerat.* Tum addit : *Illud etiam quod non ait :* Interrogavi eum quid vocaretur, & nomen suum non annuntiavit mihi ; *sed ait :* Interrogavi unde esset ; *videtur inconsequens quod addidit :* Et nomen suum non annuntiavit mihi..... *sed si ita distinguatur :* Et interrogabam eum unde esset, & nomen suum, *ut subaudiatur*, interrogabam eum, *& postea inferatur*, non annuntiavit mihi, *non habet quæstionem ; ad utrumque enim referri potest quod ait*, non annuntiavit mihi, *id est, nec unde esset, nec nomen suum.*

℣. 7. Sic est in Græco, præter unum Θεοῦ ἅγιον, *Dei sanctum*, loco *nazaræus Dei ;* sed in Ms. Alex. legitur ναζιραῖον Θεοῦ ἐστι, in Oxon. Θεοῦ ναζιραῖον ἔσται, sicut in editt. Ald. & Compl. Addit Aug. ibid. *Quod ait eadem mulier, dictum sibi esse ab angelo :* Quoniam nazaræus..... mortis suæ, *non legitur ab angelo dictum. Et quod legitur dictum :* Ipse incipiet salvum facere Israël de manu Philistiim, *non est à muliere commemoratum. Itaque, & aliquid non dixit quod audivit ; & tamen nihil credenda est dixisse quod non audivit ; sed Scripturam potiùs non omnia verba angeli posuisse, cùm ipsum mulieri loquentem insereret narrationi.* Auctor l. de promiss. p. 2. c. 21. col. 144. d. legit : *Quoniam nazaræus erit puer à die nativitatis usque ad finem mortis.*

℣. 8. Ita Græcè sec. codic. Vatic. exceptis his : Καὶ προσηύξατο Μανωὲ πρὸς Κύριον, *Et deprecatus est Manoe ad Dominum ;* sed in Ox. sic, ἐδεήθη..... τοῦ Θεοῦ, in Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐδεήθη..... τοῦ Κυρίου : exinde Vat.

VULGATA NOVA.

ante videram.

11. Qui surrexit, & secutus est uxorem suam: veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum.

12. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut à quo se observare debebit?

13. Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se:

14. & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quæst. 53. in Judic. t. 3. 622. a. b.

15..... Vim faciamus tibi nunc, & faciamus in conspectu tuo hœdum caprarum.

16..... Si vim feceris mihi, non manducabo de panibus tuis: & si feceris holocaustum, Domino offeres illud. Quoniam ignoravit Manue quia angelus Dei est.

S. Pacian. ep. 2. 307. g.

18..... Quid interrogas nomen meum? & ipsum est mirabile.

Aug. quæst. 54. in Judic. t. 3. 622. d. e. g.

19. Et sumpsit Manue hœdum caprarum, & sacrificium, & obtulit super petram Domino mirabilia facienti: & Manue & uxor ejus exspectabant.

20. Et factum est dum ascenderet flamma desuper altare ad cœlum, & ascendit angelus Domini in flamma. Et Manue uxorque illius exspectabant, & ceciderunt super faciem suam super terram,

21. & non apposuit ultra angelus Domini apparere ad Manue & ad uxorem ejus. Tunc cognovit Manue quoniam angelus Domini est,

22. & dixit Manue ad uxorem suam: Morte moriemur, quoniam Deum vidimus.

23..... Si vellet Dominus mortificare nos, non accepisset de manu nostra holocaustoma & sacrificium, nec illuminasset nos omnia hæc, sed nec audita fecisset nobis hæc.

Ambr. l. 2. de Spir. S. t. 2. 635. b. 637. d.

24..... benedixit ei Dominus.

25. Et cœpit Spiritus Domini comitari cum eo in castra.....

VULGATA NOVA.

15. Dixitque Manue ad angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris.

16. Cui respondit angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quòd angelus Domini esset.

17. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te?

18. Cui ille respondit: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? *Gen. 32. 29.*

19. Tulit itaque Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia: ipse autem & uxor ejus intuebantur.

20. Cùmque ascenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cùm vidissent Manue & uxor ejus, proni ceciderunt in terram,

21. & ultra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue angelum Domini esse,

22. & dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

23. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset.

24. Peperit itaque filium, & vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, & benedixit ei Dominus.

25. Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

addit ἀδωναΐέ, ad vocem *Domine*, quod abest ab aliis: mox in eodem Vatic. non *homo*, sed τὸν ἄνθρωπον, *hominem*, in al. ὁ ἄνθρωπος; demum in Vat. ἔτι, *adhuc*, pro *iterum*.

℣. 15. In Græco Vatic. Κατάσχωμεν ὧδέ σε, *Retineamus nunc*, loco *Vim faciamus tibi nunc*; at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Βιασώμεθα δὴ σέ, in Ox. παραβιασώμεθα: tum in Vatic. καὶ ποιήσωμεν, in Alex. ποιήσομεν, *faciemus*, &c. ut sup.

℣. 16. Hîc iterum Gr. Vatic. habet: Ἐὰν κατάσχῃς, *Si retinueris*, loco *Si vim feceris mihi*; Alex. verò constanter βιάσῃ με, cum editt. Ald. & Compl. in Oxon. παραβιάσῃ με; reliqua quadrant, ni excipias seqq. οὐκ ἔγνω, *non sensit*, pro *ignoravit*, & Κυρίου αὐτός, *Domini ipse*, pro *Dei est*; at in Mss. Alex. & Oxon. legitur ἐστίν, ut in ed. Compl. Aug. habet inf. *Si autem facis holocaustum, Domino offer illud*; Gr. ἀνοίσεις.

℣. 18. Aptè ad Græc. hoc excepto *quid*, pro quo εἰς τί τοῦτο, *ad quid hoc*.

℣. 19. Similia Græcum habet, præter duo, nempe καὶ διεχώρισε ποιῆσαι, *& discessit ad faciendum*, loco *mirabilia facienti*, & in fine βλέποντες, *aspicientes*, pro *exspectabant*; verùm Mss. Alex. & Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. ferunt τῷ θαυμαστὰ ποιοῦντι, cum Aug. & pro βλέποντες, ἐθεώρουν, *spectabant, contemplabantur*; cujus loco sciolus fortasse, vel imperitus librarius posuit *exspectabant*.

℣. 20. Et hîc similiter habetur βλέποντες, in cod. Vat. pro *exspectabant*; in Alex. verò ac editt. Ald. & Compl. constanter ἐθεώρουν; reliqua concordant. Vide Ambr. ep. 19. ad Vigil. to. 2. 845. e.

℣. 21. Ad verbum è Græco, excepto ultimo *est*, pro quo οὗτος, *hic*. Nota constanter scribi Μανωὲ, pro *Manue*; ut & ὀφθῆναι, *videri*, loco *apparere*.

℣. 22. Ita Græcè ad verbum.

℣. 23. Legitur primò apud Aug. *Illi uxor sua respondit*: Græcè, Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· reliqua similia, si excipias ultima, *nec illuminasset nos*, &c. pro quibus ita in cod. Vatic. καὶ οὐκ ἂν ἔδειξεν ἡμῖν ταῦτα πάντα, καὶ καθὼς καιρὸς, οὐκ ἂν ἠκούτισεν ἡμᾶς ταῦτα· i. e. *& non ostendisset nobis hæc omnia, & sicut tempus, non audire fecisset nos hæc*: sed in Mss. Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ἐφώτισεν ἡμᾶς, pro ἔδειξεν ἡμῖν, Alex. addit πάντα ταῦτα; abest verò ab Oxon. & Compl. καὶ καθὼς καιρός: & in Alex. Oxon. Ald. & Compl. pro οὐκ ἂν ἠκούτισεν ἡμᾶς ταῦτα, est καὶ οὐκ ἂν ἀκουστὰ ἐποίησεν ἡμῖν ταῦτα, ut apud Aug. sup. solus Alex. delet καί.

℣. 24. Itidem Græcè.

℣. 25. Ita Græcè, præter unum Συνεκπορεύεσθαι, *simul egredi*, pro *comitari*. Vide August. ser. 364. to. 5. 1441. d.

* CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. DEscendit ergo Samson in Thamnatha: videnſque ibi mulierem de filiabus Philiſthiim,	1. DEſcendit Samſon in Taumatha.....

Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. 145. a.

VULGATA NOVA.

2. aſcendit, & nunciavit patri ſuo, & matri ſuæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philiſthinorum: quam quæſo ut mihi accipiatis uxorem.

3. Cui dixerunt pater & mater ſua: Nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philiſthiim, qui incircumciſi ſunt? Dixitque Samſon ad patrem ſuum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
4... pater ejus ac mater ignorabant, quoniam à Domino eſt.....	4. Parentes autem ejus neſciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthiim: eo enim tempore Philiſthiim dominabantur Iſraëli.
5..... *Vide Not.*	5. Deſcendit itaque Samſon cum patre ſuo & matre in Thamnatha. Cùmque veniſſent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis ſævus, & rugiens, & occurrit ei.

Ambr. l. 2. de Spir. S. 635. b.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Irruit autem Spiritus Domini in Samſon, & dilaceravit leonem, quaſi hœdum in fruſta diſcerpens, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare.	6. Et direxit ſuper eum Spiritus Domini.....

Ambr. l. 2. de Spir. S. 637. d.

7. Deſcenditque, & locutus eſt mulieri, quæ placuerat oculis ejus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
8. Et poſt aliquot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut videret cadaver leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis.	8..... 9. *Vide Not.*

9. Quem cùm ſumpſiſſet in manibus, comedebat

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hoc totum pene caput cum aliis nonnullis ſeqq. exprimit Ambroſ. variis in locis, non ſtrictim quidem, ſeu verbum è verbo, ſed ſolutè & paulò liberiùs: quæ omnia, in rem quòd ſatis rectè conducant noſtram, huc referre, ſeparatim tamen, & diſtinctis typis ac ℣℣. non nobis grave ducimus, imo nec lectori, etiam litterato, planè injucundum fore ſperamus. De Samſone igitur ſic narrat ep. 19. ad Vigil. to. 2. col. 845. f. &c. 1. » Pergens » (Samſon) in Thamnatam (urbi hoc nomen eſt in illis po- » ſitæ locis, quæ tunc temporis Palæſtinorum incolis fre- » quentabatur) virginem adſpexit grata ſpecie, & vultu » decoro; 2. & parentes proprios, quorum comitatu fultus » gradiebatur, oravit ut eam in conjugium ſibi poſcerent. » 3. 4. Verùm illi ignorantes quòd eò intentio vergeret, » ut Palæſtinis, aut negantibus infeſtior foret, aut adquieſ- » centibus affectus inferendæ in ſubditos injuriæ demeretur; » cùm ex conjunctione æqualitas par, & gratia conſortii » jure accreſceret; aut ſi quid offenſum eſſet, longiùs ul- » tionis ſtudia procederent; quaſi alienigenam declinan- » dam arbitrabantur. Sed ubi flectere animum pignoris le- » gitimorum objectu fruſtra experti, in arbitrium ejus vo- » lentes conceſſere. 5. Recepta itaque petitione, Samſon, » cùm ſibi promiſſam reviſeret, divertit, & pauliſper de » aggere deflexit; continuòque occurrit ei leo ferus de ſil- » va, agreſti libertate ſævior. 6. Comes nullus, telum in » manibus haudquaquam ſuppeditabat: cedere pudor, & » conſcia virtus fiduciam dare. Ruentem in ſe brachiis am- » plexus necat, & lacertorum nodo exanimatum, præter » aggerem ſupra ſilveſtria germina projecit ac dereliquit. » Locus erat lætus pabuli herboſo gramine, vinetis conſi- » tus. 7. Itaque apud dilectiſſimam ſibi ſponſam exuvias » feræ credidit ſine momento futuras.... 8. Denique poſt » eâdem regrediens viâ, ſavum in utero leonis offendit, » 9. atque abſtulit, donum parentibus ac puellæ futurum; » talia enim ſponſam munera decent: ac deguſtato mel- » le, ſavum prædictis edendum dedit, cauſam repreſſit. » 10. Sed fortè quadam die nuptialis feſti celebrabatur con- » vivium, læta in epulis juventus mutuis ſe ad ludum invi- » tabat ſermonibus; cùm alius alium ſalſiore dicacitate per- » ſtringeret, ſicut ſe hujuſmodi uſus habet, certamen læ- » titiæ accendebatur. 12. Ibi tum quæſtionem hujuſmodi » propoſuit Samſon juvenibus coepulantibus: 14. De man- » ducante exivit eſca, & de forti proceſſit dulce: 12. ab- » ſolventibus pollicens præmium, quaſi mercedem ſapien- » tiæ, triginta ſindones, & totidem ſtolas, ſecundùm nu- » merum virorum comeſſantium; 13. aut mulctam igno- » rantibus. 14. Qui cùm enodare implexa, & diſtinguere » ambigua nequirent, 15. mulierem ejus partim minis exa- » gitando, partim fatigando precibus, eò impulere, ut à » viro poſceret quæſtionis ejus abſolutionem, inſigne fu- » turum conjugalis gratiæ in mercedem amoris. 16. Atque » ea ſeu animi territa, ſeu muliebri ingenio inflexa, velu- » ti pio queſtu, maritalis odii dolorem prætexere hoc cœ- » pit, quòd ſecretum viri conſors totius vitæ, & conſcia non comperiſſet, ſimiliſque cæteris habita foret, cui ar- « canum viri proprii non crederetur. Odiſti me, inquit, « & non amaſti, quam celaſti uſque adhuc. 17. Hiſque & « cæteris talibus invictus ad cætera animus, muliebribus « emollitus blanditiis, aperuit dilectæ propoſitam quæſtio- « nem, & illa civibus. 18. A quibus vix tandem ſeptimo « die, qui præſcriptus abſolvendæ parabolæ fuerat, ante « occaſum ſolis comperta ſoluta ſunt, atque in hunc mo- « dum relata: Quid fortius leone, quid dulcius melle? Et « ille reſpondit: Nec muliere aliquid perfidioſius: nam ſi « non domuiſſetis vitulam meam, nunquam intelligeretis « parabolam meam. 19. Et ſtatim deſcendit in Aſcalonem, « & triginta viros peremit, quorum exuvias auferens, eos « qui propoſitam quæſtionem ſolverant, promiſſo munere « donavit. 20. Abſtinuit autem conjugio puellæ cujus per- « fidiam deprehenderat, atque in patriam domum ſeſe re- « cepit.

℣. 1. Gr. Καὶ κατέβη Σαμψὼν εἰς Θαμναθὰ, ϗ εἶδε γυναῖκα ἐν Θαμναθὰ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν ἀλλοφύλων. Ambr. l. 2. de Spir. S. col. 635. b. alludens, dicit: *Et ideo futurum prævidens ſacramentum, ex alienigenis poſcebat uxorem.*

℣. 4. Itidem Græcè, repetito αὐτοῦ, poſt *mater*.

℣. 5. Ambr. l. 2. de Spir. S. ſic pergit: *Cùm tenderet ad myſterium nuptiarum, leo rugiens occurrit ei.* Similiter Auct. l. de promiſſ. p. 2. c. 1. p. 145. b. *Dum pergit Samſon videre deſponſatam ſibi, catulus leonis ei obviam factus eſt.* Gr..... Καὶ ἦλθεν ἕως τοῦ ἀμπελῶνος Θαμναθὰ, ϗ ἰδοὺ σκύμνος λέοντος ὠρυόμενος εἰς συνάντησιν αὐτοῦ.

℣. 6. Rom. ed. Ambroſ. ſola ibid. *Et irruit ſuper eum, &c.* Mſs. aliquot, *Et decidit ſuper eum, &c.* Græc. Vat. Καὶ ἥλατο ἐπ' αὐτὸν, &c. Mſ. autem Alex. Καὶ κατηύθυνε, ſeu cum Oxon. nec non editt. Ald. & Compl. κατεύθυνε. Ambroſ. etiam ubi ſup. col. 635. b. conſtanter hab. *Quia eum Spiritus Domini dirigebat;* paulòque poſt, *leonem diſcerptum manibus dividebat:* & infra, *manibus ille diſcerpſit.* Auct. l. de promiſſ. p. 145. b. *Quem repletus Spiritu diſcerpſit, eumque miſit per partes.* Græc. καὶ συνέτριψεν αὐτόν.

℣. 8. Ambroſ. l. 2. de Spir. S. col. 635. c. alludens, addit: *In cujus* (leonis) *corpore, connubio potiturus optato, congregationem apum reperit.* Item Auct. l. de promiſſ. ubi ſup. *Rurſum rediens, declinanſque viam, dum cadaver inſpicit animantis, favum mellis in ore leonis ſuſpiciens, abſtulit, &c.* Græc. Καὶ ὑπέστρεψε μεθ' ἡμέρας λαβεῖν αὐτὴν, ϗ ἐξέκλινεν ἰδεῖν τὸ πτῶμα τοῦ λέοντος, ϗ ἰδοὺ συναγωγὴ μελισσῶν ἐν τῷ στόματι τοῦ λέοντος ϗ μέλι.

℣. 9. Ambroſ. ubi ſup. 635. d. *Et mel ſuſtulit de ore ejus, quod patri edendum matrique tribuit.* Auct. etiam l. de promiſſ. *Abſtulit, idque comedens, ſuis ex eo parentibus dedit; neque illis factum ſui operis intimavit.* Gr. Καὶ ἐξεῖλεν αὐτὸ εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ϗ ἐπορεύετο πορευόμενος ϗ ἐσθίων· ϗ ἐπορεύθη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ ϗ πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ, ϗ ἔδωκεν αὐτοῖς, ϗ ἔφαγον, ϗ οὐκ ἀπήγγειλεν αὐ-

VULGATA NOVA.

in via : veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt : nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis assumpserat.

10. Descendit itaque pater ejus ad mulierem, & fecit filio suo Samson convivium : sic enim juvenes facere consueverant.

11. Cùm ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo.

12. Quibus locutus est Samson : Proponam vobis problema : quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas :

13. sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, & ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei : Propone problema, ut audiamus.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 19. 846. e. 847. a. b.

14..... De manducante exivit esca, & de forti processit dulce.....

VULGATA NOVA.

14. Dixitque eis : De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo : nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.

VULGATA NOVA.

15. Cùmque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson : Blandire viro tuo, & suade ei ut indicet tibi quid significet problema : quod si facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui : an idcirco vocastis nos ad nuptias ut spoliaretis ?

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ibid.

16..... Odisti me, & non amasti, quam celasti usque adhuc.....

VULGATA NOVA.

16. Quæ fundebat apud Samson lacrymas, & querebatur dicens : Odisti me, & non diligis : idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit : Patri meo & matri nolui dicere : & tibi indicare potero ?

VULGATA NOVA.

17. Septem igitur diebus convivii flebat ante eum : tandemque die septimo cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicavit civibus suis.

VERSIO ANTIQUA.

Idem l. 2. de Spir. S. t. 2. 635. e.

18..... Quid dulcius melle, & quid fortius leone ? Ad quæ ille respondit : Si non domuissetis vitulam meam, non invenissetis quæstionem meam.

Ibid. 636. a.

19. Et decidit super eum Spiritus Domini, & descendit in Ascalonem, & percussit inde triginta viros.....

VULGATA NOVA.

18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum : Quid dulcius melle, & quid fortius leone ? Qui ait ad eos : Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam.

19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, & percussit ibi triginta viros : quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui :

20. uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus & pronubis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τοῖς, ὅτι ἀπὸ στόματος τοῦ λέοντος ἐξεῖλε τὸ μέλι.

℣. 14. Idem Ambros. l. 2. de Spir. S. to. 2. 635. d. sic habet : *De edente exivit esca, & de potente exivit dulce.* Nota in quibusd. Mss. non *dulce* legi, sed *dulcedo*, sicut in aliq. *de forti*, loco *de potente :* at lib. de elee. & jejun. c. 11. to. 1. 547. c. sic iterum Ambros. *De manducante exivit esca, & de forti dulce ;* tum addit : *Alii habent*, & de tristi dulce, *Græci codices maximè :* similiter l. de Tob. c. 15. 609. c. *De manducante exivit esca, & de forte, & tristi exivit dulce :* mox ita : *Græcus*, & tristi, *habet, sic invenimus.* Nunc in Græco Vatic. Τὶ βρωτὸν ἐξῆλθεν ἐκ βιβρώσκοντος, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ γλυκύ· *Manducabile quid exivit de manducante, & à forti dulce :* at in Ox. Ἐκ στόματος ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐκ πικροῦ γλυκύ. *Ex ore manducantis exivit esca, & ex amaro dulce ;* in Alex. ac editt. Ald. & Compl. Ἐκ τοῦ ἔσθοντος ἐξῆλθε βρῶσις, (Alex. βρώσεις) καὶ ἐξ ἰσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύ. S. Paulin. ep. 23. 132. a. *De edente exivit esca, & de potente dulce.* Apud. Aug. ser. 364. to. 5. 1441. d. 1442. b. *De edente exivit cibus, & de forti est egressa dulcedo.*

℣. 16. Græcè, Μεμίσηκάς με, καὶ οὐκ ἠγάπησάς με, ὅτι τὸ πρόβλημα ὃ προέβαλον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου, οὐκ ἀπήγγειλάς μοι αὐτό.

℣. 18. In Gr. Vatic. Τί γλυκύτερον μέλιτος, καὶ τί ἰσχυρότερον λέοντος ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Σαμψών· Εἰ μὴ ἠροτριάσατε ἐν τῇ δαμάλει μου, οὐκ ἂν ἔγνωτε τὸ πρόβλημά μου. Apud Aug. ser. 364. to. 5. 1443. c. sic : *Non invenissetis parabolam meam, nisi arassetis in vitula mea :* in Græco verò Alex. & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. ita : Εἰ μὴ κατεδαμάσατέ μου τὴν δάμαλιν (Compl. ponit μου, post δάμαλιν) οὐκ ἂν εὕρετε τὸ, &c. Nota ante τί γλυκύτερον, in Græco legi πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, *antequam oriretur sol :* apud Ambros. verò ep. 19. ad Vigil. sup. *ante occasum solis ;* sicut in Mss. Alex. & Oxon. nec non edd. Ald. & Compl. in quibus πρὶν (Ald. πρωὶ) δῦναι τὸν ἥλιον : sic etiam Theodoret. habet.

℣. 19. Similiter in Græco, præter seqq. ἥλατο, *insiliit*, pro *decidit ;* in Mss. Alex. & Oxon. nec non in editt. Ald. & Compl. κατεύθυνε, *direxit :* item in Vat. ἐξ αὐτῶν, *ex eis*, pro *inde ;* in Oxon. ἐκεῖ, at in Alex. Ald. & Compl. ἐκεῖθεν : post *viros* autem addunt 4. Mss. Ambr. *implevit triginta annos*, quæ alibi vix reperias. Ap. Aug. ser. 364. to. 5. 1443. c. sic : *Iratus est Samson, quia duxit sodalis ejus uxorem ejus.*

* CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. Post aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeæ messis instarent, venit Samson, invisere volens uxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cùmque cubiculum ejus solitò vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens:

2. Putavi quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ junior & pulchrior illâ est, sit tibi pro ea uxor.

3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala.

4. Perrexitque & cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, & faces ligavit in medio:

5. quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, & comportatæ jam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum, ut vineas quoque & oliveta flamma consumeret.

6. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit uxorem ejus, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntque Philisthiim: & combusserunt tam mulierem quàm patrem ejus.

7. Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, & tunc quiescam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
8. Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitavit in spelunca petræ Etam.	8. Et percussit eos tibiam super femur.....	*Aug. Locut.* 49. t. 3. 376. *f.*

9. Igitur ascendentes Philisthiim in terram Juda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id est, maxilla, ubi eorum effusus est exercitus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
10. Dixeruntque ad eos de tribu Juda: Cur ascendistis adversùm nos? Qui responderunt: Ut ligemus Samson, venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est.	10. Et dixerunt vir Juda: Quare ascendistis super nos?	*Idem Locut.* 50. 376. *g.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Ambr. ep. 19. ad Vigil. col. 847. c. &c. historiam susceptam sup. sic pergit: » 1. Turbata animi juvencula..... in » alterius viri concessit nuptias; quem tamen paranymphum » sibi Samson quasi fidum sodalem, cùm duceret eam uxo- » rem, adsciverat. Nec sic tamen, prætento licet conju- » gio, offensionis periculum avertit. Namque ubi res pro- » dita, volentique ad conjugem redire interclusâ copiâ, » 2. quòd pater eam alii viro nupsisse diceret, sororem sanè » ejus, si vellet, ducere liceret; 3. stimulo injuriæ exul- » ceratus, publicam excogitavit ultionem capessere do- » mesticæ contumeliæ indignatione: 4. correptisque trecen- » tis vulpibus, adulta æstate, cùm jam matura essent in » agris frumenta, binas sibi invicem caudam ad caudam li- » gavit, atque in medium earum ardentem inseruit facem, » nodoque adstrinxit inexsolubili, 5. & ultor injuriæ super » manipulos messis dimisit frumentariæ, quam secuerant » incolæ Palæstinorum. At illæ igni exterritæ, quacunque » præcipites convolvebantur, spargebant incendium, & » exurebant spicas eorum. 6. Quo dispendio commoti, quòd » omnes sibi locorum fructus interierant, factum principi- » bus suis intimaverunt. Et illi miserunt viros in Thamna- » tam, qui mulierem quæ variato fidem conjugio mutave- » rat, ac totam ejus domum parentesque igni involvêre; » quòd ea causa suæ vastitatis & injuriæ foret: nec opor- » tuisse lædi virum pronuntiantes, qui posset malo publi- » co se ulcisci. 7. Nec tamen Samson populis Palæstino- » rum delicti gratiam fecit, atque eo vindictæ fine conten- » tus fuit: 8. sed concîdit eos strage maxima, plurimique » eorum ferro interiere. Ipse autem concessit in Etam, ad » torrentem in deserto. Petra illic erat munitio tribus » Juda. 9. Palæstini verò, ut qui eum non auderent laces- » sere, nec munitionis prærupta arduaque superare, tri- » bum Juda denuntiato adorsi urgere prælio, cùm justa re- » ferri cernerent, quòd subditos sibi & tributarios perditum » iri nequaquam verum & æquum atque ex usu videretur » publico, pro alieno præsertim facinore: 10. consulentes » in medium, tradi sibi designatorem tanti flagitii postula- » verunt, atque ita illis quod ab eo commissum, futurum » sine noxa esset. 11. Qua præscripta sibi conditione, viri » de tribu Juda tria millia ex suis congregantes, ascende- » runt ad eum, & præfato quòd essent subdititii Palæstino- » rum, quibus sibi necessitas obediendi, non ex arbitrio, » sed ex periculi formidine maneret; facti sui invidiam re- » torquebant in eos, qui jus cogendi habebant. Tum ille: Et » quæ, inquit, justitiæ forma est, genus Abrahamidarum, » ut circumscriptæ primò conjugis, deinde abductæ, per- » niciosa mihi vindicta sit, & sine periculo domesticam in- » juriam non licuerit ulcisci?..... Retuli ego acceptam in- » juriam, non intuli...... 12. Sed si adeo subdita super- » bis colla geritis, tradite me hostium manibus, vos nolite » occidere..... verùm si formidine cediris insolentibus, al- » ligate vinculis manus..... 13. Quibus illi auditis, quam- » vis tria millia virorum ascenderant, sacramentum dede- runt quòd à se vitæ ejus vis nulla irrogaretur; tantum- « modo patiens vinculorum esset, ut deditionem ejus pa- « trarent..... Accepta itaque fide, spelæo egressus, deseruit « petræ munitionem; ac duobus innexus funibus, 14. ubi « appropinquare accitos ad suscipiendum Palæstinorum va- « lidos videt, infremuit spiritu, & universa dirupit vin- « cula; 15. atque arripiens maxillam asini jacentem, per- « cussit mille viros, fugavit alios grandi virtutis spectacu- « lo, cùm inermi & uni cederent armatorum agmina. Et « qui cominus ausi fuerant congredi, facili negotio, nullo « labore obtruncari; aliis fuga exitium demsit. Unde ho- « dieque Agon loco nomen est, quòd ibi Samson gloriosum « certamen virtute egregia consummaverit..... 16. *Et dixit:* « In maxilla asinæ delevi mille viros..... 17. & vocavit lo- « cum, Maxillæ interfectionem. 18. Et mox siti graviter « cœpit inardescere, & potus deerat, nec jam ferre ac « tolerare poterat, unde..... exclamavit atque obsecravit..... « dicens: Tu dedisti in manu servi tui salutem magnam « hanc, & nunc subveni; quia ecce morior siti, & in po- « testatem eorum, de quibus tantum donasti triumphum, « sitis necessitate adjudicor. 19. Quo modo Dei misericor- « dia, cùm projecisset ille maxillam, aperuit scissuram ejus, « & fons erupit ex ea, & bibit Samson, & resumpsit spiri- « tum, & vocavit locum, Invocationem fontis. » Vide etiam l. 2. de Spir. S. 636. b. & in Ps. 118. to. 1. 1113. f. Auct. lib. de promiss. p. 2. c. 21. apud Prosp. col. 145. e. eadem sic memorat: » Pergens verò Samson ad diem festum « Hebræi populi, ut cum suis agere potuisset, mulierem « ejus viro alii parentes tradiderunt..... Reversus igitur « Samson, cùm cognosceret uxorem suam alteri viro fuisse « conjunctam, insidiis illam gentem pro dolore confecit: « trecentis itaque vulpibus apprehensis, earum in invicem « caudas innectens, faces his ardentes posuit, easque per « segetes allophylorum ire dimisit, omnesque eorum fruges « miro compendio succendit. *Et post pauca:* Idem Samson « in illo populo aliam dilexit mulierem, quam dum per- « geret accipere, soli transeunti viam inimicorum insidiæ « irruerunt; cui virtus divina statim adfuit: adprehensâ « etenim asini maxillâ, mille viros ex ea prostravit, cæte- « rosque vertit in fugam, qui cùm siti præliando deficeret, « invocato Deo, ex rima ejus maxillæ aqua profluens pris- « cæ virtuti reddidit satiatum, eumque adversariis supe- « ratis fecit esse victorem.

℣. 8. Ita Græcè ad verbum: addit Aug. ibid. *Hæc locutio inusitata est, tamen locutio est: Non aliquis in corpore vulneris locus, hoc est, percussit eos ad admirationem, ad stuporem.* Vide etiam q. 15. in Jud. 623. a. ubi eadem refert, & fusiùs explicat.

℣. 10. Similiter in Græco: Vat. hab. εἰς τί, *ad quid*, pro *quare*; Oxon. διατί, Alex. ἱνατί, cum editt. Ald. & Compl. Addit Aug. *Singularem posuit pro plurali: dixerunt enim viri Juda, non unus vir.*

VULGATA NOVA.

11. Descenderunt ergo tria millia virorum de Juda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis quòd Philisthiim imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

	VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. quæst. 56. in Judic. t. 3. 624. a. b.	12..... Jurate mihi, ne interficiatis me vos, & tradite me eis, ne fortè occurratis in me vos.	12. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson: Jurate, ait, & spondete mihi quòd non occidatis me.
Aug. Locut. 52. 377. a.	13..... & reduxerunt eum de petra.	13. Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus novis funibus, & tulerunt eum de petra Etam.
Ibid. Locut. 53.	14. Et venit usque ad Maxillam..... sicut stupa, cùm olefecerit ignem.....	14. Qui cùm venisset ad locum Maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta.
Ibid. Locut. 54.	15..... & extendit manum suam, & accepit eam.....	15. Inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros,
Ambr. ep. 19. t. 2. 849. a.	16..... In maxilla asinæ delevi mille viros.	16. & ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos, & percussi mille viros.

VULGATA NOVA.

17. Cùmque hæc verba canens complesset, projecit mandibulam de manu, & vocavit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur elevatio maxillæ.

18. Sitiensque valde, clamavit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam: en siti morior, incidamque in manus incircumcisorum.

19. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillavit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons invocantis de maxilla, usque in præsentem diem.

20. Judicavitque Israël in diebus Philisthüm viginti annis. Inf. 16. 31.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. August. præponit ista: *Ait Samson viris Juda*, pro quibus in Græco: Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Σαμψών; tum sequitur ibid. saltem in Vatic. Ὀμόσατέ μοι, μή ποτε συναντήσητε ἐν ἐμοὶ ὑμεῖς, omissis his, *ne interficiatis me vos, & tradite me eis*. At in Alex. & Oxon. sicut in ed. Ald. sic: μὴ ἀποκτεῖναί (Ald. καὶ μὴ ἀποκτείνητέ) με ὑμεῖς· καὶ παράδοτέ με αὐτοῖς; (Ald. ὑμεῖς) μή ποτε ἀπαντήσητε (Alex. ἀπαντήσηται) ἐν ἐμοὶ ὑμεῖς. In edit. Compl. μὴ ἀποκτεῖναί με ὑμεῖς, καὶ μή ποτε συναντήσητέ μοι ὑμεῖς. Vid. Ambros. sup. Notat ibid. Aug. *Hanc locutionem ita nonnullos esse interpretatos: Ne fortè veniatis adversùm me vos:* & Locut. 51. 376. g. *Ne fortè occurratis in me vos, pro eo quod est, occidatis me.*

℣. 13. In Græco, ἀνήνεγκαν, *retulerunt*, pro *reduxerunt*; at in Mss. Alex. & Oxon. sicut in edit. Compl. ἀνήγαγον, absque voce ἐκείνης, post *petra*, quam addit Vat. cum ed. Ald. Vide Ambr. sup.

℣. 14. Græc. Vatic. Καὶ ἦλθον, *Et venerunt*; Alex. verò & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. Καὶ αὐτὸς ἦλθε. Item loco *cùm olefecerit ignem*, in Vatic. sic, ὃ ἐξεκαύθη ἐν πυρί, *quæ succensa est in igne*, in al. ἡνίκα ἂν (Ox. ὅτ' ἂν) ὀσφρανθῇ πυρός.

℣. 15. Ita in Græco.

℣. 16. Aug. q. 55. in Jud. to. 3. 623. b. dicit scriptum de Samsone, *quòd maxillâ asini mille occiderit.* Ambros. l. 2. de Spir. S. 636. d. *Samson ita insuperabilis, ut in maxilla asini viros mille percuteret.* Gr. ἐν τῇ σιαγόνι τοῦ ὄνου ἐπάταξα χιλίους ἄνδρας.

---

* CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Pergit Ambros. ep. 19. ad Vigil. to 2. col. 849. d. &c. & totam de Samsone narrationem absolvit: » 1. Ubi » decursa serie bellum Palæstinorum composuit..... Gazam » sese contulit..... & habitabat illic in diversorio: 2. quod » cognitum Gazæi haudquaquam dissimulatione præterie- » runt; sed festinantes circumdederunt diversorium ejus, » & obsederunt universos aditus domus, ne fugam in noc- » te componeret. 3. Itaque Samson, cognito quid pararetur, compositas insidias noctis medio prævertens, colum- » nas domus manibus amplexus, materiem totam, & cul- » minis molem, cervice valida sustentans, in verticem » montis altissimi transportavit, qui imminebat urbi Che- » bron..... 4. *At* parum fida expertus alienigenæ uxoris pri- » ma connubia, qui debuisset cavere vel postea, rursus » Dalilæ mulieris fornicariæ copulam non declinavit; & » cùm eam diligeret impensè, tentandi se causam dolis » hostilibus præstitit. 5. Ascendentes enim Palæstini ad eam, » polliciti sunt pecuniam viritim daturos mille & centum » denarios, si proderet eis in quo ille fiduciam virtutis suæ » constitutam haberet; quo cognito, circumveniri & capi » posset. 6. At illa..... astutè satis & callidè, inter pocula » & illecebras amoris, quasi admirans fortitudinis ejus eminentiam, quærere hoc cœpit, quo tandem genere tan- « tùm præstaret reliquorum virtutibus; simul & quasi pa- « vida atque sollicita orare, ut dilectæ suæ committeret, « qui nexus adstrictum alienæ potestati substerneret. 7. Ille « autem..... dolum dolo retulit, dicens: Quia si vitibus vi- « rentibus adhuc, & non aridis alligaretur, infirmitate cor- « poris adæquaret aliorum similitudinem. 8. Quo Palæstini « per Dalilam sibi comperto, cùm vitea soporanti circum- « dedissent vincula, 9. quasi de improviso excitum, haud « degenerem offendêre notæ & solitæ fortitudinis; cùm, « solutis nexibus, virtus libera, multis licet, resisteret ac « repugnaret. 10. Sed ubi parum processit, rursus Dalila « quasi derisa, & conquerens, repetere artes suas, & fi- « dem amoris poscere non prætermittebat. 11. Cui Samson « validus adhuc consilii, dolum ridens, significavit ligatum « se septem funibus, qui adhuc sine usu forent, venturum « in potestatem hostium: 12. sed & hoc frustra fuit. 13. Ter- « tiò quoque tanquam de mysterio deprompsit, & jam lap- « suro propior, si dissoluti essent crines septem capitis sui, « & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua. « 14. Et hoc quoque lusit insidiarum fabricatores. 15. At « postremùm cùm illusum sibi toties procax mulier deplo- «

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

Auguſt. Loc. 55. *t.* 3. 377. *c.*

2. Et nunciatum eſt Gazæis, dicentes.....

3. Dormivit autem Samſon uſque ad medium noctis: & inde conſurgens,

2. Quod cùm audiſſent Philiſthiim, & percrebruiſſet apud eos, intraſſe urbem Samſon, circumdederunt eum, poſitis in porta civitatis cuſtodibus: & ibi tota nocte cum ſilentio præſtolantes, ut facto manè exeuntem occiderent.

3..... *Vide Not. ad* ℣. 2.

apprehendit ambas portæ fores cum poſtibus ſuis & ſera, impoſitaſque humeris ſuis portavit ad verticem montis, qui reſpicit Hebron.

4. Poſt hæc amavit mulierem, quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila.

5. Veneruntque ad eam principes Philiſthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & diſce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quo modo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere: quod ſi feceris, dabimus tibi ſinguli mille & centum argenteos.

6. Locuta eſt ergo Dalila ad Samſon: Dic mihi, obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quid ſit quo ligatus erumpere nequeas?

VULGATA NOVA.

7. Cui reſpondit Samſon: Si ſeptem nerviceis funibus, necdum ſiccis & adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero ut cæteri homines.

VERSIO ANTIQUA.

7..... Si ligaverint me in ſeptem nervis, humidis, nondum ſiccatis, & infirmabor.....

Aug. Locut. 56. & 57. 377. *c.* 378. *a.*

VULGATA NOVA.

8. Attuleruntque ad eam ſatrapæ Philiſthinorum ſeptem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum,

9. latentibus apud ſe inſidiis, & in cubiculo finem

VERSIO ANTIQUA.

9. & inſidiæ ei ſedebant in cubiculo.....

Ibid. Locut. 58.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» raviſſet, indignam ſe habitam dolens, cui committeretur » arcanum dilecti; 16. & id quod pro remedio quæreret, » ad proditionem ſuſpectari videret, lacrymis fidem coegit: 17. ſimul quia debebatur invictæ ad id tempus fortitudinis viro, ut ærumnam incideret, ſaucius animi ſecretum aperit: prætendere in ſe virtutem Dei, & eſſe Domino ſanctificatum, ſecundùm ejus præceptum comam » paſcere, quæ ſi adtonderetur, deſineret nazaræus eſſe, » & propriæ virtutis uſum amitteret. 18. Palæſtini, per mulierem comperta infirmitate viri, ſceleris mercedem afferunt, ut pretio obnoxia dolum patraret. 19. At illa meretriciis delinimentis feſſum amoris in ſoporem compulit, » & tonſore adhibito, ſeptem crines capitis ejus admotâ » no aculâ abſcidit, continuòque interdicti prævaricatione » vires minutæ. 20. Denique ex ſomno expergitus: Faciam, » inquit, ſicut ſoleo, & excutiam me ſuper adverſarios; » ſed nec animi ſui alacritatem, nec virtutem agnovit: nec » vigor erat, nec gratia manebat. 21. Itaque reputans ſecum quòd improvidè ſe mulieribus crediſſet, & calvi » ratus tentare ulterius aliquid damnatum infirmitatis cæcitati oculos, vinculis manus præbuit; & compedibus innexus, carcerem intravit multis ſibi incognitum tempeſtatibus: 22. & jam proceſſu temporis, creſcere ei coma » cœperat. 23. Itaque cùm eſſet celebre convivium, 25. Palæſtinorum conventui producitur de carcere Samſon, » ac ſtatuitur in populi conſpectu. 27. Erant tria millia ferme hominum virilis ac muliebris ſexûs; 25. & gravibus » eum inſultabant conviciis, circumagebant ludibriis, quod » duriùs, & ultra ipſam captivitatis ſpeciem, viro ingenitæ » virtutis conſcio tolerabatur..... 26. Cupiens igitur tantam » contumeliam vel ultione ſolari, vel morte in reliquum » prævertere; ſimulato quòd propter infirmitatem corporis » & nodos compedum ſuſtentare ſeſe nequiret, popoſcit à » puero, qui dirigebat vias ejus, ut admoveret eum ad » columnas proximas, quibus domus omnis ſuffulciebatur. » 29. Et admotus, utraque manu fulcra totius comprehendit ædificii, 23. atque intentis ad feſta ſacrificii Palæſtinis, quod Dagoni deo ſuo deferebant, per quem ſibi » adverſarium ſuum datum in poteſtatem arbitrabantur, » muliebris perfidiæ dolos beneficiis annumerantes cæleſtibus, 28. exclamavit ad Dominum, dicens: Domine, adhuc ſemel memor pueri tui eſto, ut pro duobus oculis » meis vindictam tribuas de nationibus, ne dent gloriam » ſuis diis, quòd ipſis juvantibus, me in poteſtatem acceperint; nec vitam meam pluris ſacio. 30. Moriatur anima mea cum Palæſtinis, ut agnoſcant ſibi infirmitatem » meam non minùs quàm virtutem exitialem fuiſſe. Concuſſit itaque columnas magna vi, ac diſſolvit & comminuit eas: quas ſecuta ruina ſuperioris culminis, & ipſum » involvit, & univerſos, qui deſuper adſpectabant, præcipitavit. Ibi magna vis marium, feminarumque promiſcuè exanimata..... Denique non telis, ſed cadaveribus » hoſtium preſſus & humatus eſt, proprio tectus triumpho, » clarum inſigne relinquens poſteris, eò quòd populum ſuum, » quem captivum invenerat, viginti annis in libertate judicio ſuo rexit, 31. & ſepultus in patrio ſolo libertatis » hæredem dimiſit. » Auct. etiam l. de promiſſ. p. 2. c. 22. apud Proſp. col. 146. e. 147. a. & ſeqq. hæc habet: » 4. Poſt illud mirabile prælium, Samſon ſociavit ſibi aliam, » quam dilexit mulierem, nomine Dalila..... 5. Dixerunt » allophyli ad Dalilam: Seduc virum tuum, & indicet tibi » in quo ſit virtus ejus, & dabimus tibi ſinguli mille centum argenteos..... 6. Seducit Dalila mulier virum, illis « ſuadentibus, & dicit: Indica mihi, in quo infirmari poſſit virtus tua. 7. Aperuit quodammodo os ſuum Samſon in parabolis, & dixit: Si ligatus fuero nervis humidis, « id eſt, recentibus, infirmabor, & ero ſicut omnes homines. 8. Sinit ſe fortis his vinculis colligari, 9. inſidiantibuſque adverſariis, ac dicente illi uxore: Philiſtiim ſuper te Samſon; ita illa vincula virtute diſſolvit, tanquam « ſtupa cùm tetigerit ignem, adverſarioſque omnes vertit « in fugam..... 10. Rurſum allophyli per mulierem inſidias « tendunt; dicitque mulier ad Samſon: Indica jam mihi in « quo infirmetur virtus tua. 11. Et Samſon: Si ligatus fuero, ait, funibus novis, infirmabor, & ero ſicut omnes « homines. 12. Cùmque id fieret, Adverſarii ad te, inquit, « Samſon: at ille repletus Spiritu, diſrupit funes à brachiis « ſuis; tanquam filum ſparſit, omneſque fugavit adverſarios..... 13. Tertiò ſollicitat mulier virum: Quouſque, « inquit, illudis me? indica jam mihi in quo infirmetur « virtus tua..... Sed Samſon tertiò ſe ligari hoc modo permiſit: Si alligati fuerint, ait, capilli capitis mei in palo « orſorio, infirmabor, & ero ſicut omnes homines. 14. Quod « cùm faceret mulier: Iidem inſidiantes ad te, inquit, Samſon. At ille exſurgens, diſruptis omnibus, fugatos, plagatoſque inimicos proſtravit..... 16. Inſtante & flente « mendaciter coram ſe muliere, puſillanimis factus eſt, ait « Scriptura, Samſon, uſque ad mortem..... 17. Si raſi, inquit, fuerint capitis mei capilli, infirmabor, & ero ſicut « omnes homines. 18. Antequam hæc fierent, mittit mulier « ad viros dicens: Adferte argentum, jam enim mihi omnia veraciter indicavit..... 19. Eum accipiens mulier, « dormire fecit in ſinu ſuo..... eum inebriavit poculo mortifero..... novaculâ adhibitâ, raſit caput ejus..... Raſo « capite Samſon, diſceſſit & virtus..... 21. Effoderunt inimici Samſon duos oculos ejus..... accipientes inimici Samſon, ligaverunt eum ferro..... 22. Creſcente coma capitis, cùm ei creviſſet & virtus, 24. 25. ad templum ductus ab inimicis, quò omnis populus ille convenerat, dare « laudes & victimas diis ſuis, quòd eis acerrimum ſuum « tradiderant hoſtem; 26. illic poſitus, puero qui ſibi ducatum præbebat, ut ejus manibus columnas ſupra quas « totum illud ædificium ferebatur, traderet, imperavit: « 28. 29. quas ſingulis manibus adprehendens, invocato Deo, « ſemel ſe adhuc confirmari petit; 30. atque impetu ſpiritus columnas evellens, omne illud ædificium cum populis cadens, plures Samſon occîdit in morte ſua, quàm « occiderat in vita ſua.

℣. 2. Ita Græcè. Idem Auguſt. ſer. 364. to. 5. 1444. c. hæc hab. *Inimici verò exſpectabant ad portas civitatis, ut comprehenderent eum, cùm à meretrice, ad quam intraverat, fuiſſet egreſſus; ille verò dormiebat:* & poſt pauca: *Ubi exſurrexit, media nocte exiit, & abſtulit portas civitatis ipſius cum ſeris, & eaſdem portas levavit in cacumen montis, & ab allophylis teneri non potuit.*

℣. 7. Similiter in Græco, uno excepto, διεφθαρμέναις, *corruptis*, pro *ſiccatis*; in Mſ. Alex. ἠρημωμέναις, ut & ℣. ſeq. ἠρημωμένας, at in Oxon. ἃ οὐκ ἦν ἐξηρασμένα. Vide Ambr. ſup.

℣. 9. Aug. addit: *Nonnulli interpretati ſunt*, obſidebant, *ſed Græcus*, ἐκάθητο, *hoc eſt*, ſedebat; *quia* inſidiæ, *ſingulari numero* (ἔνεδρον) *Græcè dicuntur, nec poteſt Latinè dici* inſidia: *locutio autem notanda erat, quia dictum eſt*, inſidiæ ſedebant, *pro iis qui inſidiabantur; ipſi enim ſe-*

VULGATA NOVA.

rei exſpectantibus, clamavitque ad eum: Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui rupit vincula, quo modo ſi rumpat quis filum de ſtupæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit: & non eſt cognitum in quo eſſet fortitudo ejus.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 59. 378. a. 10..... nunc ergo indica mihi in quo ligaberis.	10. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illuſiſti mihi, & falſum locutus es: ſaltem nunc indica mihi quo ligari debeas.
Ibid. Locut. 60. & 61. 11..... Si ligaverint me in funibus novis, in quibus non eſt factum opus, & infirmabor.....	11. Cui ille reſpondit: Si ligatus fuero novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum ſimilis.

VULGATA NOVA.

12. Quibus rurſum Dalila vinxit eum, & clamavit: Philiſthiim ſuper te Samſon, in cubiculo inſidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quaſi fila telarum.

12..... *Vide Not.*

13. Dixitque Dalila rurſum ad eum: Uſquequo decipis me, & falſum loqueris? oſtende quo vinciri debeas. Cui reſpondit Samſon: Si ſeptem crines capitis mei cum licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero.

14. Quod cùm feciſſet Dalila, dixit ad eum: Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui conſurgens de ſomno, extraxit clavum cum crinibus & licio.

14..... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 62. 378. b. 15..... & hoc tertium fefelliſti me.....	15. Dixitque ad eum Dalila: Quomodo dicis quòd amas me, cùm animus tuus non ſit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluiſti dicere in quo ſit maxima fortitudo tua.

16. Cùmque moleſta eſſet ei, & per multos dies jugiter adhæreret, ſpatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, & ad mortem uſque laſſata eſt.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. l. 2. de Spir. S. t. 2. 637. d. 17..... & ſi tonſus fuero, diſcedet à me virtus mea.....	17. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meum, quia nazaræus, id eſt, conſecratus Deo, ſum de utero matris meæ: ſi raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque ſicut cæteri homines.

18. Videnſque illa quòd confeſſus ei eſſet omnem animum ſuum, miſit ad principes Philiſthinorum ac mandavit: Aſcendite adhuc ſemel, quia nunc mihi aperuit cor ſuum. Qui aſcenderunt, aſſumptâ pecuniâ quam promiſerant.

19. At illa dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput. Vocavitque tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus, & cœpit abigere eum, & à ſe repellere: ſtatim enim ab eo fortitudo diſceſſit:

19... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
20. dixitque: Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui de ſomno conſurgens, dixit in animo ſuo: Egrediar ſicut ante feci, & me excutiam, neſciens quòd receſſiſſet ab eo Dominus.	20..... Dominus diſceſſit ab eo. *Ambroſ. l. 2. de Spir. S. t. 2. 637. e.*

21. Quem cùm apprehendiſſent Philiſthiim, ſtatim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clauſum in carcere molere fecerunt.

22. Jamque capilli ejus renaſci cœperant,

23. & principes Philiſthinorum convenerunt in unum ut immolarent hoſtias magnificas Dagon deo ſuo, & epularentur, dicentes: Tradidit deus noſter inimicum noſtrum Samſon in manus noſtras.

24. Quod etiam populus videns, laudabat deum ſuum, eademque dicebat: Tradidit deus noſter adverſarium noſtrum in manus noſtras, qui delevit terram noſtram, & occidit plurimos.

25. Lætanteſque per convivia, ſumptis jam epulis, præceperunt ut vocaretur Samſon, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum ſtare inter duas columnas.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. Locut. 63. t. 3. 378. c. 26..... Dimitte me, & palpabo columnas, ſuper quas domus confirmata eſt ſuper eas.....	26. Qui dixit puero regenti greſſus ſuos: Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner ſuper eas, & paululùm requieſcam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

debant.

℣. 10. Aptè ad Græc. ni excipias verbum *indica*, pro quo ἀνάγγειλον, *annuntia*. Notat Aug. ibid. non dixiſſe, *quo ligaberis*, *aut unde ligaberis*.

℣. 11. Græc. Vat. Ἐὰν δεσμεύοντες δήσωσί με ἐν καλωδίοις καινοῖς, οἷς οὐκ ἐγένετο ἐν αὐτοῖς ἔργον, &c. *Si ligantes ligaverint me in funiculis novis, quibus non factum eſt in eis opus*, &c. Mſ. verò Oxon. delet δεσμεύοντες, pro quo Alex. cum edit. Compl. hab. δεσμῷ. Item in Alex. Ox. & Compl. ſic: ἐν οἷς οὐκ ἐγενήθη ἔργον, &c. Mſ. Ox. ſup. tollit ἐν, ante καλωδίοις, ſed alii addunt, & ipſe Aug. ibid. obſervat non dixiſſe *funibus*, ſed *in funibus*; Mſs. Alex. & Ox. ferunt ἑπτὰ καλωδίοις, cum Ambr. ſup.

℣. 12. Ambr. l. 2. de Spir. S. 636. e. hæc hab. *Funes intextos nervis, novas reſtes ſicut mollia fila diſſolvit.* Gr. Καὶ διέσπασεν αὐτὰ ἀπὸ βραχιόνων αὐτοῦ ὡσεὶ σπαρτίον.

℣. 14. Ambr. l. 2. de Spir. S. 636. e. ait: *Crinium ſuorum palo conſtricta defixo vincla non ſenſit.* Gr. Καὶ ἔλαβε Δαλιδὰ τὰς ἑπτὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ὕφανεν ἐν τῷ διάσματι, καὶ ἔπηξε τῷ πασσάλῳ εἰς τὸν τοῖχον.

℣. 15. A Græco abeſt & ; ſolus Mſ. Ox. præponit καί. Notat Aug. *tertium* poſitum, *pro tertiò*, *ſive ter; nomen ſcilicet, pro adverbio:* Græcè nunc, τοῦτο τρίτον.

℣. 17. Similiter habet S. Paulin. ep. 23. p. 134. b. detracto uno & ; nec aliter in Græco, niſi quod Vat. hab. ἐὰν οὖν ξυρήσωμαι; ſed Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. καὶ ἐὰν οὖν.

℣. 19. Huc etiam redeunt quæ Ambroſ. ait l. 2. de Spir. S. to. 2. 636. e. *Poſteaquam Spiritus Dei diſceſſit ab eo, longè mutatus ab illo Samſone, qui rediit allophylorum indutus exuvias, in muliebribus genibus virtutis ſuæ degener, palpatus, & captus, ſacro crine tondetur..... tonſo autem capite, fortitudo omnis viri ſubitò* ſolvitur. Vide etiam l. de virginit. c. 12. col. 230. f.

℣. 20. Gr. Vat. Κύριος ἀπέστη ἀπάνωθεν αὐτοῦ, Mſs. Alex. & Oxon. cum edit. Compl. ἀπ' αὐτοῦ. Vid. Ambr. ſupra.

℣. 26. Ita de Græco, niſi quòd iſtud, *confirmata eſt*, deeſt in cod. Var. additur verò in Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐπ' ὧν ὁ οἶκος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτούς· in Ox. ἐφ' οὓς ὁ οἶκος ἐπεστήρικται, &c. Vid. Ambr. ſup.

VULGATA NOVA.

27. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philiſthinorum, ac de tecto & ſolario circiter tria millia utriuſque ſexus ſpectantes ludentem Samſon.

28. At ille invocato Domino, ait: Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam Deus meus, ut ulciſcar me de hoſtibus meis, & pro amiſſione duorum luminum unam ultionem recipiam.

29. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dexterâ, & alteram lævâ tenens,

30. ait: Moriatur anima mea cum Philiſthiim: concuſſiſque fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multòque plures interfecit moriens, quàm ante vivus occiderat.

31. Deſcendentes autem fratres ejus & univerſa cognatio, tulerunt corpus ejus, & ſepelierunt inter Saraa & Eſthaol in ſepulcro patris ſui Manue: judicavitque Iſraël viginti annis.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. FUit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas,

2. qui dixit matri ſuæ: Mille & centum argenteos, quos ſeparaveras tibi, & ſuper quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, & apud me ſunt. Cui illa reſpondit: Benedictus filius meus Domino.

3. Reddidit ergo eos matri ſuæ, quæ dixerat ei: Conſecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea ſuſcipiat filius meus, & faciat ſculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

1... 2... 3. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

4. Reddidit igitur eos matri ſuæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis ſculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

5. Qui ædiculam quoque in ea Deo ſeparavit, & fecit ephod, & theraphim, id eſt, veſtem ſacerdotalem, & idola: implevitque unius filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos.

6. In diebus illis non erat rex in Iſraël, ſed unuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.

VERSIO ANTIQUA.

4..... & accepit mater ejus argentum, & dedit illud conflatori, & fecit illud ſculptile atque conflatile, & fuit in domo Michæ. *Hieron. epiſt. ad Marcell. t. 2. 612. c. 613. a.*

5. Et vir Micha, & domus ejus Dei, & fecit ephod, & theraphim: & implevit manum unius de filiis ſuis, & factus eſt ei in ſacerdotem.

6..... unuſquiſque placita ſibi faciebat, eò quòd non eſſet rex in Iſraël. *Auct. quæſt. Vet. Teſt. q. 46. p. 60. f.*

VULGATA NOVA.

7. Fuit quoque alter adoleſcens de Bethlehem Juda, ex cognatione ejus: eratque ipſe Levites, & habitabat ibi.

8. Egreſſuſque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit ubicunque ſibi commodum reperiſſet. Cùmque veniſſet in montem Ephraim, iter faciens, & declinaſſet parumper in domum Michæ,

9. interrogatus eſt ab eo unde veniſſet. Qui reſpondit: Levita ſum de Bethlehem Juda, & vado ut habitem ubi potuero, & utile mihi eſſe perſpexero.

10. Dixitque Michas: Mane apud me, & eſto mihi parens ac ſacerdos: daboque tibi per annos ſingulos decem argenteos, ac veſtem duplicem, & quæ ad victum ſunt neceſſaria.

11. Acquievit, & manſit apud hominem, fuitque illi quaſi unus de filiis:

12. implevitque Michas manum ejus, & habuit puerum ſacerdotem apud ſe,

13. Nunc ſcio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Levitici generis ſacerdotem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. 3. De his ita reſcribit Hieron. ad Marcellam to. 2. 612. c. *Ad volumen Judicum*, inquit, *tranſcendiſti, in quo Micha de monte Ephraim ſcribitur mille centum argenti ſiclos matri, quos illa voverat, reddidiſſe, eamque ſculptile inde feciſſe, & conflatile: & addis, hæc poſt modicum vocari, ephod, & theraphim, cùm utique ſi zona ſit aut veſtimenti genus, ſculptile atque conflatile eſſe non poſſit. Agnoſco errorem pene omnium Latinorum putantium Ephod & Theraphim, quæ poſtea nominantur, de hoc argento quod Micha matri dederat, fuiſſe conflatum, cùm Scriptura ſic referat: Et accepit*, &c. Vide plura ſis ibid.

℣. 4. Ita Græcè, præter ſeqq. διακοσίους ἀργυρίου, *ducentos argenti*, loco *argentum*; in Mſ. tamen Oxon. legitur τὸ ἀργύριον: ſubinde pro *conflatori*, ſic, ἀργυροκόπῳ, *ſculptori argenti*, vel *argentario*; in Mſs. Alex. & Ox. ac edd. Ald. & Compl. χωνευτῇ, *fuſori*; demum in Alex. Μειχὰ, pro *Michæ*, in Vat. & al. Μιχαία.

℣. 5. Græcè, loco *vir Micha & domus ejus*, legitur, ὁ οἶκος Μιχαία, αὐτῷ οἶκος, *domus Michææ, ipſi domus*; in Mſ. verò Alex. ὁ ἀνὴρ Μειχά, in Oxon. ὁ ἀνὴρ Μιχαία. Item loco *unius de filiis*, in Vatic. ſic, ἀπὸ ἑνὸς υἱῶν, *de uno filiorum*; Alex. & Oxon. omittunt ἀπὸ, cum editt. Ald. & Compl. cætera ut in Lat. ſup.

℣. 6. Gr. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραήλ· ἀνὴρ τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐποίει.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. IN diebus illis non erat rex in Iſraël, & tribus Dan quærebat poſſeſſionem ſibi, ut habitaret in ea: uſque ad illum enim diem inter cæteras tribus ſortem non acceperat.

2. Miſerunt ergo filii Dan, ſtirpis & familiæ ſuæ quinque viros fortiſſimos de Saraa & Eſthaol, ut explorarent terram, & diligenter inſpicerent: dixeruntque eis: Ite, & conſiderate terram. Qui cùm pergentes veniſſent in montem Ephraim, & intraſſent domum Michæ, requieverunt ibi:

3. & agnoſcentes vocem adoleſcentis Levitæ, utentesque illius diverſorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob cauſam huc venire voluiſti?

4. Qui reſpondit eis: Hæc & hæc præſtitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut ſim ei ſacerdos,

VULGATA NOVA.

5. Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum.

6. Qui respondit eis: Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis.

7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum.

8. Reversique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt:

9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare: eamus, & possideamus eam, nullus erit labor.

10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra.

11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis,

12. ascendentesque manserunt in Cariathiarim Judæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim.

13. Inde transierunt in montem Ephraim. Cùmque venissent ad domum Michæ,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. epist. ad Marcell. t. 2. 613. c. vel potius Marcella ipsa.

14. & responderunt quinque viri, qui abierant considerare terram, & dixerunt ad fratres suos: Ecce nostis quia est in domibus istis ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile.....

VULGATA NOVA.

14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi fuerant ad considerandam terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat.

VULGATA NOVA.

15. Et cùm paululùm declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitæ, qui erat in domo Michæ: salutaveruntque eum verbis pacificis.

VERSIO ANTIQUA.

16..... *Vide Not.*

Hieron. ubi sup.

17. Et ascenderunt quinque viri, & illuc irruerunt; & sumpserunt sculptile, atque conflatile, ephod, & theraphim.

18. Et sexcenti viri qui cincti erant vasis bellicis, ingressi sunt domum Micha, & sumpserunt sculptile, atque conflatile, ephod, & theraphim.....

VULGATA NOVA.

16. Sexcenti autem viri ita ut erant armati, stabant ante ostium.

17. At illi qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul exspectantibus.

18. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?

VULGATA NOVA.

19. Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Israël?

20. Quod cùm audisset, acquievit sermonibus eorum, & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.

21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, & omne quod erat pretiosum,

22. & jam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ, conclamantes secuti sunt,

23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est?

25. Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas.

26. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reversus est

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Variant nonnulla in Græco, nempe seqq. οἱ πορευόμενοι, *euntes*, pro *qui abierant*; sed in Ms. Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur οἱ πορευθέντες, subinde additur vox Λαισὰ, *ad terram*; sed abest à Ms. Oxon. ac edit Ald. sicut à cod. Vatic. ista, *suos*, post *fratres*; in Alex. verò & Oxon. ac editt. Ald. & Compl. legitur ἀδελφὲς αὐτῶν; deinde sic, Εἰ οἴδατε, ὅτι ἐστὶν ἐν τοῖς οἴκοις τέτοις, &c. in Vatic. verò, Ἔγνωτε ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ οἴκῳ τέτῳ, &c. ut in Lat.

℣℣. 16.17.18. Hæc perturbata paulùm videntur ap. Hieronymum; ita nempe in Gr. Vat. 16. Καὶ οἱ ἑξακόσιοι ἄνδρες οἱ ἀνεζωσμένοι τὰ σκεύη τῆς παρατάξεως αὐτῶν, ἑστῶτες παρὰ θύρας τῆς πύλης, οἱ ἐκ τῶν υἱῶν Δάν. 17. Καὶ ἀνέβησαν οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ πορευθέντες κατασκέψασθαι τὴν γῆν, ϗ εἰσῆλθον ἐκεῖ εἰς οἶκον Μιχαία, ϗ ὁ ἱερεὺς ἑστώς. 18. Καὶ ἔλαβον τὸ γλυπτὸν, ϗ τὸ ἐφὼδ, ϗ τὸ θεραφὶν, ϗ τὸ χωνευτὸν, &c. i. e. 16. *Et sexcenti viri qui erant accincti vasis belli suis, stantes apud januas portæ, qui erant de filiis Dan.* 17. *Et ascenderunt quinque viri, qui iverant considerare terram, & intraverunt illuc in domum Michæ; & sacerdos stans.* 18. *Et sumpserunt sculptile, & ephod, & theraphin, & fusile*, &c. Nonnulla autem hìc variant pro variis codd. Græcis; in Mss. scilicet Alex. & Oxon. ac in edd. Ald. & Compl. habetur ℣. 16. περιεζωσμένοι τὰ σκεύη πολεμικὰ αὐτῶν, *circumcincti vasis bellicis suis*, (in Oxon. deest αὐτῶν.) Exinde ℣. 17. ab eodem Ox. absunt πορευθέντες κατασκέψασθαι τὴν γῆν· Ms. verò Alex. cum editt. Ald. & Compl. hìc proximè addit: Καὶ (in Alex. deest ϗ) ἐπελθόντες (in Compl. ἀπελθόντες) ἐκεῖ, ἔλαβον τὸ γλυπτὸν, ϗ τὸ ἐφὼδ, ϗ τὸ θεραφὶμ, ϗ τὸ χωνευτόν· ϗ ὁ ἱερεὺς ἑστηλωμένος παρὰ τὴν θύραν (in Alex. τῇ θύρᾳ) τῆ πυλῶνος· ϗ οἱ ἑξακόσιοι ἄνδρες οἱ περιεζωσμένοι σκεύη πολεμικά· i. e. *Et supervenientes illuc, sumpserunt sculptile, & ephod, & theraphim, & fusile; & sacerdos stans ad januam atrii: & sexcenti viri circumcincti vasis bellicis.* Eadem quoque exstant in Ms. Oxon. deletis tamen his, ϗ ὁ ἱερεὺς ἑστηλωμένος παρὰ τὴν θύραν τῆ πυλῶνος, & permutatis locis ἐφὼδ, & χωνευτόν. Pro his autem quæ sequuntur in Vatic. καὶ εἰσῆλθον ἐκεῖ, &c. in Alex. Oxon. Ald. & Compl. legitur ϗ ἔτοι εἰσῆλθον, absque ἐκεῖ: subinde Alex. scribit Μειχὰ, non Μιχαία, deletque tam ipse quàm Ox. nec non Ald. & Compl. seqq. ϗ ὁ ἱερεὺς ἑστώς. Nota hìc Hieronymum non videri per se aut sua sponte totum hunc Scripturæ contextum referre, sed qualiter prolatus erat à Marcella, de quo ipsum consulebat: resumtis enim superioribus verbis ℣. 14. S. Doctor addit: *Et post multa quæ in medio prætermisisti:* Et ascenderunt, inquit, quinque viri, &c. de ℣. 17.

in domum suam.

27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladii: urbemque incendio tradiderunt,

28. nullo penitus ferente præsidium, eò quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Rohob: quam rursum exstruentes habitaverunt in ea,

29. vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui quem genuerat Israël, quæ priùs Lais dicebatur.

30. Posueruntque sibi sculptile, & Jonathan filium Gersam filii Moysi, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ.

31. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo: in diebus illis non erat rex in Israël.

---

* CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. FUit quidam vir Levites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Juda:

2. quæ reliquit eum, & reversa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET fuit vir Levites habitans in lateribus domus Ephraim, & accepit sibi mulierem concubinam de Bethleem Juda:

2. & irata est ei concubina sua, & abiit in domum patris sui in Bethleem Juda.....

Hieron. in Mich. 5. t. 3. 1532. b.

VULGATA NOVA.

3. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cùm audisset socer ejus, eumque vidisset, occurrit ei lætus,

3..... *seqq. Vide Not.* *

4. & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter.

5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit: quem tenuit socer, & ait ad eum: Gusta priùs pauxillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscêris.

6. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hic maneas, pariterque lætemur.

7. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere.

8. Manè autem facto, parabat Levites iter. Cui socer rursum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul.

9. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quòd dies ad occasum declivior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris ut vadas in domum tuam.

10. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus: sed statim perrexit, & venit contra Jebus, quæ altero nomine vocatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aptè ad Græcum, præter hoc, *in lateribus domus*, pro quo, ἐν μηροῖς ὄρȣς, *in femoribus montis*; Mſ. Oxon. hab. ἐν Ἱερȣ̃θ ὄρȣς.

℣. 2. Græc. Vat. pro *irata est ei*, hab. ἐπορεύθη ἀπ' αὐτȣ̃, *ivit ab eo*, & post *abiit*, rursum addit, παρ' αὐτȣ̃, Mss. Alex. & Oxon. ac ed. Compl. ἀπ' αὐτȣ̃, ut & sup. ὠργίσθη αὐτῷ, cum Hieron. & edit. Ald. reliqua quadrant.

* Plura etiam de hoc decimo nono capite exhibet Ambrosius, & pleniùs enarrat suo more, tum lib. 3. offic. tum maximè epist. ad Syagrium. In eadem etiam epistola sequuntur alia multa quæ pertinent ad cap. 20. & 21. quibus absolvitur totus Judicum liber. Utrumque locum huc referre juvat; & eò libentiùs id exequimur, quòd vix alia de posterioribus his capitibus supersunt nobis in antiquorum Patrum libris: sic itaque narrat Ambros. l. 3. offic. c. 19. to. 2. col. 135. c. &c. » 1. Vir, inquit, Levita acceperat sibi jugalem, quam à concubitu concubinam appellatam arbitror; 2. quæ aliquantò post quibusdam, ut fieri solet, offensa rebus, ad patrem se contulit, & fuit illic quatuor mensibus. 3. Et surrexit vir ejus, & abiit ad soceri sui domum, ut cum sua jugali repararet gratiam, & revocaret eam, ac reduceret: occurrit ei mulier, atque in domum patris sui introduxit maritum. Lætatus est adolescentulæ pater, venit obviam, 4. & sedit cum eo tribus diebus; & epulati sunt, & quieverunt. 5. Et sequenti die surrexit Levita diluculo, & retentus est à socero, ut tam citò non desereret convivii jucunditatem. 6. 7. 8. Et alio & tertio die non permisit pater adolescentulæ proficisci generum suum, donec lætitia & gratia inter eos omnis consummaretur: 9. sed die septimo, cùm jam ad vesperum declinaret dies, post mensas & læta convivia, cùm prætexeret finitimæ noctis viciniam, ut apud suos potiùs quàm apud extraneos requiescendum putaret, 10. nequivit tenere, & dimisit unà cum filia sua. 11. Verùm ubi facta est aliqua progressio, cùm vesper jam propior urgeret, & appropinquatum foret ad urbem Jebusæorum, dicente servulo, ut ad eam dominus suus deflecteret, 12. non adquievit dominus suus, quia non erat ea civitas filiorum Israël; sed intendit pervenire usque Gabaa, 14. quæ habitabatur à populo tribus Benjamin. 15. Nec erat quisquam qui advenientes reciperet hospitio, 16. nisi vir peregrinus progressa ætate. 17. Qui cùm adspexisset eos, & interrogasset Levitam: Quò vadis, vel unde venis? 18. Quo respondente quòd esset viator, & repeteret montem Ephræm, & non esset qui colligeret eum, 20. hospitium ei obtulit, 21. & adornavit convivium. 22. At ubi satietas epulandi facta est, & mensæ remotæ, irruerunt pestilentes viri, & circumierunt domum. 24. Tunc senior filiam suam virginem, & coæqualem ejus, cum qua cubitare solita esset, offerebat viris iniquitatis; tantùm ne vis irrogaretur hospiti. 25. Verùm ubi parum ratio processit, & vis prævaluit, cessit Levites jugali sua; & cognoverunt eam, & tota nocte illuserunt ei. 26. Qua atrocitate, vel dolore victa injuriæ, ante ostium hospitis, quò vir suus diverterat, projecit se, atque exhalavit spiritum. » Eadem iterum narrat Ambr. ep. ad Syagr. n. 3. to. 2. col. 772. b. &c. præmissis his: *Sic lectionis divinæ serie expressum tenetur, cujus tenorem recensere congruit.* Tum addit illa quæ leguntur infra: cuncta tamen aut singula non reperiuntur in sacris codicibus, sed leguntur magis apud Josephum lib. 5. antiq. Jud. c. 2. Ita verò Ambr. » 1. Levites, vir animo major quàm opibus, habitabat in partibus montis Ephræm..... Is sibi accepit jugalem de Juda Bethleem..... ardebat juvenculam immodica animi cupiditate..... hinc frequens jurgium: 2. quo mulier offensa claves remisit, domum revertit. 3. At ille amore victus.... cùm quartum jam mensem fluere cerneret, eò contendit, fretus quòd consilio parentum emolliretur animus adolescentulæ. Occurrit pro foribus socer, 4. generum introduxit, filiam reconciliavit; & ut lætiores dimitteret, triduo tenuit, quasi repararet nuptias: 5. ac volenti abire, quartum quoque diem comperendinavit, prætenta huma- «

VULGATA NOVA.

11. Jamque erant juxta Jebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum ſuum: Veni, obſecro, declinemus ad urbem Jebuſæorum, & maneamus in ea.

12. Cui reſpondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non eſt de filiis Iſraël, ſed tranſibo uſque Gabaa:

13. & cùm illuc pervenero, manebimus in ea, aut certè in urbe Rama.

14. Tranſierunt ergo Jebus, & cœptum carpebant iter, occubuitque eis ſol juxta Gabaa, quæ eſt in tribu Benjamin:

15. diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quò cùm intraſſent, ſedebant in platea civitatis, & nullus eos recipere voluit hoſpitio.

16. Et ecce, apparuit homo ſenex, revertens de agro & de opere ſuo veſperi, qui & ipſe de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa: homines autem regionis illius erant filii Jemini.

17. Elevatiſque oculis, vidit ſenex ſedentem hominem cum ſarcinulis ſuis in platea civitatis: & dixit ad eum: Unde venis? & quò vadis?

18. Qui reſpondit ei: Profecti ſumus de Bethlehem Juda, & pergimus ad locum noſtrum, qui eſt in latere montis Ephraim, unde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nulluſque ſub tectum ſuum nos vult recipere,

19. habentes paleas & fœnum in aſinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ uſus, & pueri qui mecum eſt: nulla re indigemus niſi hoſpitio.

20. Cui reſpondit ſenex: Pax tecum ſit, ego præbebo omnia quæ neceſſaria ſunt: tantùm, quæſo, ne in platea maneas.

21. Introduxitque eum in domum ſuam, & pabulum aſinis præbuit: ac poſtquam laverunt pedes ſuos, recepit eos in convivium.

22. Illis epulantibus, & poſt laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id eſt, abſque jugo) & circumdantes domum ſenis, fores pulſare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingreſſus eſt domum tuam, ut abutamur eo. *Gen. 19. 5.*

23. Egreſſuſque eſt ad eos ſenex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingreſſus eſt homo hoſpitium meum, & ceſſate ab hac ſtultitia:

24. habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & veſtram libidinem compleatis: tantùm, obſecro, ne ſcelus hoc contra naturam operemini in virum.

25. Nolebant acquieſcere ſermonibus illius: quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam ſuam, & eis tradidit illudendam: qua cùm tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam manè.

26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad oſtium domus, ubi manebat dominus ſuus, & ibi corruit.

27. Manè facto, ſurrexit homo, & aperuit oſtium, ut cœptam expleret viam: & ecce concubina ejus jacebat ante oſtium ſparſis in limine manibus.

28. Cui ille, putans eam quieſcere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Qua nihil reſpondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & impoſuit aſino, reverſuſque eſt in domum ſuam.

29. Quam cùm eſſet ingreſſus, arripuit gladium, & cadaver uxoris cum oſſibus ſuis in duodecim partes ac fruſta concidens, miſit in omnes terminos Iſraël.

30. Quod cùm vidiſſent ſinguli, conclamabant: Nunquam res talis facta eſt in Iſraël, ex eo die quo aſcenderunt patres noſtri de Ægypto, uſque in præſens tempus: ferte ſententiam, & in commune decernite quid facto opus ſit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» nitatis ſpecie, moras innectendo. 6. Pari modo cùm etiam quintum diem vellet adjungere ſuperioribus, & jam novæ deeſſent cauſæ morandi; paterno tamen affectu retinendæ filiæ deſiderium non deforet, 7. promiſſam profectionis copiam diſtulit in meridiem, ut viam cibo curati adorirentur. 9. Poſt epulas quoque volens dilationem adtexere, eò quòd jam veſper appropinquaret, generi precibus, ægrè licet, tamen adquievit. 10. Ille iter ſuum perrexit lætus animi, quòd dilectam ſibi recuperaviſſet: qui uno comitati ſervulo, cùm jam declinaret dies, feſtino viam celerabant gradu. Mulier vehebatur jumento, viro nullus ſenſus laboris, qui fructu deſiderii, ſimul & vario mulieris ac vernaculi ſermone viam levaret. 11. Denique ubi Hieroſolymam appropinquarunt, quæ triginta ſtadiis aberat, quam tunc temporis Jebuſæi renebant; ſuggeſſit puer deflectendum in civitatem, quia ſub noctem ſuſpecta eſſent etiam illa, quæ tutiora ſunt, cavendaque tenebrarum ambigua, maximè quia locorum incolæ non eſſent de filiis Iſraël..... 12. 13. Sed domino ejus haudquaquam placuit ſententia, ut inter alienigenas hoſpitio ſuccederent; cùm Gaba & Rama non longè abeſſent civitates Benjamin. 14. Itaque prævalens ſententiâ, poſthabuit ſervuli ſuggeſtionem..... & jam ſol in occaſu erat: denique vix occurrit, cùm jam urgeretur veſpere in civitatem ſuccedere. Gabaonitæ incolebant locum..... 15. primo ingreſſu diverſorium non reperit: & cùm in publico ſitus, alienam miſericordiam imploraret, 16. oſſendit advenientem ex agro ſenem, quem veſper ex opere agreſti compulit nocte decedere. 17. Et cùm eſſet ei conſpicuus, rogatus quò iret, & unde adventaret, 18. reſpondit: De Bethleem Juda revertor, contendo ad montem Ephræm, & mulier eſt mecum: ſed ecce huc diverti, & nemo eſt qui hoſpitio recipiat, & requieſcendi uſum miniſtret. 19. Non quo cibi aut potus ſibi, aut pecori pabulorum eſſet indigentia, ſed tecti hoſpitio prohiberentur: præſtò eſſe illa, nudum tecti hoſpitium deſiderari. 20. Ad ea ſenior benignè ſatis & placidè: Pax, inquit, tibi, & ſuccede hoſpes pariter & civis; nam & mihi origo de montis Ephræm partibus, & hîc hoſpitalis habitatio: ſed tempore diuturno incolatus ſedes fundavit. 21. Itaque receptos domicilio, miniſterio ſui & ſubſidiis hoſpitalibus juxta fovit. 22. Hortabatur ad lætitiam ſenior, & frequentioribus provocabat poculis, ut vino aboleret curarum oblivia, cùm ſubitò circumſiſtunt eos Gabaonitæ, juvenes ad omnem projecti libidinem, nihil penſum ac moderatum habentes: quos forma mulieris illexerat..... capti enim ejus decore, & per ſenectutem hoſpitis atque infirmitatem ſubſidii, accepta ſpe potiundi, poſcunt mulierem, & pulſant januam. 23. Itaque egreſſus ſenior rogabat eos, ne hoſpitales menſas turpi flagitio fœdarent... contribulem illum ſibi, Iſraëlitem virum legitimi thori ſubnixum copulâ, non ſine indignatione cæleſtis arbitri, tantâ affici contumeliâ. 24. Quod ubi parum procedere advertit, eſſe ſibi filiam virginem adjecit, illam ſe offerre majore parentis dolore, ſed minore gratiæ hoſpiralis diſpendio: publicum flagitium privato dedecore tolerabilius habere. 25. At illi exagitati æſtu furoris, & inflammari incentivo libidinis, eò ampliùs ardebant formam juvenculæ, quò magis negabatur..... Itaque cùm piæ nihil proficerent preces..... deſperato præſidio rapitur mulier, & per totam noctem injuriæ impletur. 26. At ubi lux finem intemperantiæ dedit, januam hoſpitalem repetit, non quo viri conſpectum expoſceret..... ſed ut affectum viro referret..... & contumeliæ ſuæ funus lamentabili ſpecie ante januam hoſpitalem exponeret. 27. Egreſſus itaque Levita, cùm jacentem inveniſſet..... conſolari cœpit... hortari adſurgere, & ſecum repetere domum. 28. Sed ubi nullum reſponſum referebatur, quaſi quieſcentem majore voce è ſomno excitare. Verùm ubi mortis ſupremæ patuit fides, impoſitas jumento reliquias domum pertulit, 29. & diviſos artus mulieris in partes duodecim, miſit per ſingulas tribus Iſraël. «

* CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

Ose. 9. 9.

1. EGressi itaque sunt omnes filii Israël, & pariter congregati, quasi vir unus, de Dan usque Bersabee, & terra Galaad, ad Dominum in Maspha:

2. Omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israël in ecclesiam populi Dei convenerunt, quadringenta millia peditum pugnatorum.

3. (Nec latuit filios Benjamin, quòd ascendissent filii Israël in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset,

4. respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum uxore mea, illucque diverti:

5. & ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

6. Quam arreptam, in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israël.

7. Adestis omnes filii Israël, decernite quid facere debeatis.

8. Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum:

9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.

10. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israël, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur.

11. Convenitque universus Israël ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente, unoque consilio:

12. & miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est?

13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israël audire mandatum:

14. sed ex cunctis urbibus, quæ sortis suæ erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, & contra universum populum Israël dimicarent.

15. Inventique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa,

16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistrâ ut dextrâ præliantes: & sic fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17. Virorum quoque Israël, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam.

18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester.

19. Statimque filii Israël surgentes manè, castrametati sunt juxta Gabaa:

20. & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cœperunt.

21. Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die illo viginti duo millia virorum.

22. Rursum filii Israël & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo priùs certaverant, aciem direxerunt:

23. ita tamen ut priùs ascenderent & flerent coram Domino usque ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen.

24. Cùmque filii Israël altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent,

25. eruperunt filii Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tantâ in illos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

26. Quamobrem omnes filii Israël venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: je-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Pergit Ambr. ep. ad Syagr. col. 774. c. &c. » 1. Quo » commotus universus populus convenit in Massephat, 4..... » 6. atque ibi querelâ per Levitam cognitâ, 8. omnes in » bellum exarsere; statuentes neminem virorum fas esse in » tabernaculum succedere, 10. priusquam de tanti sceleris » auctoribus ultio capesseretur. Animis itaque ruebant in præ- » lium: sed consilium prudentiorum prævertit sententiam, » non temere confligendum bello cum civibus, sed priùs » verbis experiendum de flagitio, & decernendum condi- » tionibus pro delictis: neque justum videri, ut paucorum » sceleris pretium ad omnes perveniret, & privata ado- » lescentium peccata, statum salutis publicæ labefactarent. » 12. Itaque miserunt viros qui denuntiarent Gabaonitis, » 13. ut tanti reos flagitii offerrent; sin autem, cognoscerent » non minoris esse criminis tantum facinus defendisse, quàm » exercuisse. Verùm illis superba referentibus, 18. consilia pa- » cis bello mutata: neque 21. 25. primo aut secundo conflictu, » cùm plurimi à paucis afflictarentur, cedendum Israëlitæ » adversis præliis æstimarunt; 17. quadringenta enim millia » virorum bellantium, adversùm 15. viginti quinque millia » Benjamin tribûs, 16. & septingentos Gabaonitas expertos » belli juvenes decertabant. Et cùm sinistra sorte, 21. 25. » duo sibi jam cecidissent prælia; 22. animi tamen promp- » tus haudquaquam deposuit Israël vincendi fiduciam, & » ulciscendi præsumptam spem: sed quia causâ numeroque » præstantiores, inferiores pugnæ eventu pedem retulerant, » divinam offensam rati, 26. jejunio & fletu maximo re- » conciliationem gratiæ cælestis affectavere. Itaque orata » Domini pace, 30. acriores in bellum revertuntur, 28. ut » pote quibus oraculum animos dederat, spem accumu- » laverat; 31. 32. & simulato à fronte quòd cederetur, 29. ac dispositis per noctem insidiis à tergo urbis, in qua « locata erat manus hostium; 37. dum hi cedunt, & illi « sectantur, invadendi urbem vacuam factâ copiâ, 38. & mox « admoto, statimque adulto incendio, 40. flammarum fra- « gor, atque æstus furens captæ urbis speciem manifesta- « runt. 41. Quo & suis fracti animi, & erecti hostium. « Nam & Benjamin viri clausos se, & circumventos rati, « priusquam à tergo invaderentur, 42. dispergere sese, at- « que in desertum fugere cœperunt, 43. & contra Israël « gemino agmine urgere eos, ac palantes persequi. 46. Cæ- « sa itaque viginti quinque millia, id est, omnes fere « de viris Benjamin, 47. præter sexcentos qui arrepto scru- « peæ rupis munimento, partim loci ingenio & subsidio « naturæ, partim desperatione victoribus terrori fuere..... « 48. Nec feminarum numerus tanti discriminis exsors fuit; « sed omnis tribûs Benjamin muliebris sexus cum pueris ac « puellis, omnique ætate, gladio aut igne extinctus. «

Eadem similiter, sed multò contractiùs memorat Ambr. l. 3. offic. c. 19. 136. b. dicens: *Omnis prope populus Israel in bellum exarsit, dubioque eventu cùm anceps maneret prælium, tertia tamen præliandi vice, traditus est populus Benjamin populo Israel, & divina judicatus sententia, pœnas intemperantiæ luit.* Et post pauca: *Quanta igitur honestatis cura majoribus fuerit, hinc proditur, ut quadringenta millia virorum stringerent gladium adversùs fratres suos de tribu Benjamin, dum ulcisci volunt injuriam pudicitiæ..... Itaque eo bello cæsa sunt utrinque sexaginta quinque millia bellatorum, & exustæ urbes. Et cùm inferior primò fuisset populus Israel, tamen nec adversi metu belli percitus, vindicandæ castitatis sequestravit dolorem. Ruebat in prælium, vel sanguine suo paratus commissi flagitii diluere notam.*

VULGATA NOVA.

junaveruntque die illo usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas,

27. & super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei,

28. & Phinees filius Eleazari filii Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

29. Posueruntque filii Israël insidias per circuitum urbis Gabaa:

30. & tertia vice, sicut semel & bis, contra Benjamin exercitum produxerunt.

31. Sed & filii Benjamin audacter eruperunt de civitate, & fugientes adversarios longiùs persecuti sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum una ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros:

32. putaverunt enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simulantes, inierunt consilium ut abstraherent eos de civitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.

33. Omnes itaque filii Israël surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt,

34. & ab occidentali urbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de universo Israël, habitatores urbis ad certamina provocabant. Ingravatumque est bellum contra filios Benjamin: & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus.

35. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israël, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium.

36. Filii autem Benjamin, cùm se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filii Israël, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad præparatas insidias devenirent, quas juxta urbem posuerant.

37. Qui cùm repentè de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt civitatem, & percusserunt eam in ore gladii.

38. Signum autem dederant filii Israël his quos in insidiis collocaverant, ut postquam urbem cepissent, ignem accenderent: ut ascendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.

39. Quod cùm cernerent filii Israël in ipso certamine positi, (putaverunt enim filii Benjamin eos fugere, & instantiùs persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris)

40. & viderent quasi columnam fumi de civitate conscendere; Benjamin quoque aspiciens retro, cùm captam cerneret civitatem, & flammas in sublime ferri:

41. qui priùs simulaverant fugam, versa facie fortiùs resistebant. Quod cùm vidissent filii Benjamin, in fugam versi sunt,

42. & ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos adversariis persequentibus: sed & hi qui urbem succenderant, occurrerunt eis.

43. Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat ulla requies morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa.

44. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

45. Quod cùm vidissent qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cujus vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cùm ultra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

46. Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Benjamin in diversis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.

47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui evadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

48. Regressi autem filii Israël, omnes reliquias civitatis, à viris usque ad jumenta, gladio percusserunt, cunctasque urbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

* CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. JUraverunt quoque filii Israël in Maspha, & dixerunt: Nullus nostrûm dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem.

2. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu ejus sedentes usque ad vesperam, levaverunt vocem, & magno ululatu cœperunt flere, dicentes:

3. Quare Domine Deus Israël, factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis?

4. Altera autem die diluculo consurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt:

5. Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus Israël? Grandi enim juramento se constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.

6. Ductique pœnitentia filii Israël super fratre suo Benjamin, cœperunt dicere: Ablata est tribus una de Israël,

7. unde uxores accipient? omnes enim in commune juravimus, non daturos nos his filias nostras.

8. Idcirco dixerunt: Quis est de universis tribubus Israël, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non fuisse.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Progreditur Ambros. eadem epist. 6. ad Syagr. col. 775. c. & librum absolvit: » 1. Sacramentum additum ne » quis tribûs illius viro filiam suam in uxorem daret, quo » reparandi nominis omnis aboleretur successio. Belli finis » simul atque iræ factus, & furor in pœnitentiam vertit: » armisque positis, 2. in unum convenientes viri Israël, » fleverunt fletum magnum, & celebrarunt jejunium, 3. 6. » dolentes unam tribum periisse ex fratribus, atque extinctam » populi sui validam manum: jure quidem pro delicti » pretio bellatum adversùm propugnatores flagitiorum, sed miserè in sua populum conversum viscera, & bello civili « utrumque afflictum. Lacrymarum effusio movit passionem « animi, & affectum perpulit, sævitiæ ratio successit; 13. « missique legati ad sexcentos illos Benjamin viros, qui per « quatuor menses edito se præruptarum tuebantur rupium, « aut deserti indigentiâ, quæ multitudini obsidentium periculo « foret, deploraverunt communem illam ærumnam, « quòd illi contribules, isti cognatos & socios amisissent.... « Altari itaque posito, reconciliationis & pacis oblatum sacrificium; « 8. & quia Jabis Galaad populus erat pœnæ & «

VULGATA NOVA.

9. (Eo quoque tempore cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis : Ite, & percutite habitatores Jabes Galaad in ore gladii, tam uxores quàm parvulos eorum.

Num. 31. 17. 18. 11. Et hoc erit quod observare debebitis : Omne generis masculini, & mulieres quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.

12. Inventæque sunt de Jabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.

13. Miseruntque nuncios ad filios Benjamin, qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, ut eos susciperent in pace.

14. Veneruntque filii Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis uxores de filiabus Jabes Galaad : alias autem non repererunt quas simili modo traderent.

15. Universusque Israël valde doluit, & egit pœnitentiam super interfectione unius tribus ex Israël.

16. Dixeruntque majores natu : Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores ? omnes in Benjamin feminæ conciderunt,

17. & magnâ nobis curâ, ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israël.

18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti juramento & maledictione, qua diximus : Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt : Ecce solemnitas Domini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad septentrionem urbis Bethel, & ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona.

20. Præceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt : Ite, & latitate in vineis.

21. Cùmque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repentè de vineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in terram Benjamin.

22. Cùmque venerint patres earum, ac fratres, & adversùm vos queri cœperint, atque jurgari, dicemus eis : Miseremini eorum : non enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est.

23. Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum : & juxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros, uxores singulas : abieruntque in possessionem suam, ædificantes urbes, & habitantes in eis.

VULGATA NOVA.

24. Filii quoque Israël reversi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israël : sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

VERSIO ANTIQUA.

24..... In illo tempore non erat dux in Israël : unusquisque, quod placitum erat in oculis suis, faciebat.

Gelas. PP. apud Sirm. t. 1. 789. a. & Conc. t. 4. 1215. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» maledicto obnoxius, 5. (obstrinxerat enim se omnis Israël » magno sacramento, ut si quis non ascendisset cum eo ad » puniendum flagitium, morte moreretur) 10. duodecim millia bellatorum directa, ut & viri omnes & mulieres ferro » extinguerentur, 11. solas virilis thori exsortes reservarent adolescentulas. Interfectis itaque omnibus Jabis Galaad, 12. solæ virgines quadringentæ exitio cæterorum » superfuerunt. Quas accipiens Israël, 13. statuit viros Benjamin belli metum deponere, 14. & in conjugium sibi sumere integras ævi juxta ac pudoris puellas : quibus & causa » esset apud viros integra, quòd nemo suorum adversùm » eos bellum susceperat ; & charitatis gratia, quia propter » eos supremo supplicio ereptæ forent. Hoc igitur modo » quadringentis juvenibus quæsita copularum consortia sunt : » 16. sed quia ducenti numero supererant, quibus jugales » deerant, iis quoque sine fraude sacramentorum consultum » accepimus. 19. Dies festus in Silo quotannis celebrabatur. 21. Ibi exsultare solitæ virgines, & choreas ducere » in honorem religionis : aliæ præire matribus, & totum iter » agmine viantum repleri. Dixit unus ex senioribus : 20. Si » ducenti illi tribûs Benjamin viri intra vineas siti excubias » tenderent, donec se omnis feminea turba effunderet, 21. & surgentes ex vineis, unusquisque quam occursus dederit, uxorem sibi vindicaret, fraudi id nequaquam futurum..... 22. sanè si puellarum parentes vindictam efflagitarent, partim prece, partim etiam retorquendo in ipsos invitæ culpam custodiæ, sese revocaturos ; quia cùm scirent Benjamin viros exsortes esse jugalium, cum filiabus processerint : dignam sanè tribum jam non pœna, sed misericordia : satis durè sævitum in eos, & debellatam corporis sui partem..... 19. Probaverunt consilium Israëlitæ : 23. exsecuti sunt viri Benjamin, & dispositi in vineis loco opportuno & tempore, plenas seminei agminis vias occupaverunt. Præbuit illis festum nuptiarum religionis solemnitas. Avulsæ de complexu patrum filiæ, tanquam in manum ab ipsis parentibus tradebantur, & velut pactam è gremio matris non abduci, sed prodire arbitreris. » Vide etiam l. 3. offic. c. 19. 136. b. c.

℣. 24. Gr. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραήλ· ἀνὴρ τὸ εὐθὲς ἐνώπιον αὐτοῦ ἐποίει. Mss. Alex. & Oxon. cum editt. Ald. & Compl. initio delent δέ ; item Alex. & Ox. addunt ἕκαστος, ad ἀνὴρ, & loco ἐνώπιον, hab. ἐν ὀφθαλμοῖς, cum editt. Ald. & Compl.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

JUDICES.

CAP. I. ℣. 30. Cetron & Naalol. *Pro* Cetron, *malè scribunt quidam* Thetron, t *inquam pro* c *: rursus pro* Naalol, Naalon, *id est*, n *pro* l.

℣. 35. Quod interpretatur testaceo. *Cave legas* testatio, *nomen verbale à* testor, *pro* testaceo, *nomine adjectivo à* testa.

CAP. II. ℣. 2. Sed aras eorum subverteretis. *Non mutes conjunctionem adversativam* sed *in copulativam* &.

℣. 19. Et multò faciebant pejora. *Non commutes* pejora *cum* majora.

CAP. III. ℣. 3. Atque Hevæum qui habitabat in monte Libano. *Servandus est numerus singularis* habitabat, *loco pluralis* habitabant, *qui in aliis est libris.*

℣. 4. Utrùm audiret mandata Domini. *In aliis est plurale* audirent.

℣. 24. In æstivo cubiculo. *Etiam in nostris antiquis Manuscriptis invenio* cubiculo *pro* cœnaculo.

℣. 30. Et quievit terra octoginta annis. *Non addas* à præliis.

CAP. IV. Debbora *scribunt Sixtina Biblia, duplici* b, *alii simplici* Debora, *quidam malè* Delbora.

℣. 17. Erat enim pax. *Retinenda est conjunctio rationalis* enim, *non mutanda in* autem.

℣. 21. Qui soporem morti consocians. *In aliis est verbum simplex* socians.

CAP. V. ℣. 11. Et clementia in fortes Israël. *Spurium est quod quidam habent* in portis, *pro* in fortes : *sed genitivus* fortis, *quem alii quidam legunt absque præpositione, possit habere similitudinem veri.*

℣. 19. Reges Chanaan in Thanach. *Non scribas* Tane, *pro* Thanach.

CAP. VI. ℣. 32. Qui suffodit aram ejus. *Antiqui libri scribunt compositum* suffodit, *pro eo quod alii simplici* fodit.

CAP. VII. ℣. 3. Et reversi sunt de populo viginti duo

millia. *Quidam boni libri habent neutrum* reversa, *pro masculino* reversi: *porro* de *præferendum est ipsi* ex.

℣. 5. Qui linguâ lambuerint aquas. *Non addas* qui manu & lingua.

℣. 23. Fugientes usque ad Bethsetta. *Non mutes* Bethsetta *in* Bethseca, *id est*, *duplex* t *in* c.

Ibidem. Persequebantur Madian. *Sequitur in quibusdam libris*, Et dedit Dominus victoriam populo Israël in die illa, *sed redundat.*

Cap. VIII. ℣. 7. Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas. *Sequitur in multis libris*, & cùm reversus fuero victor in pace; *sed non est hujus loci*, *at versus noni subsequentis.*

℣. 9. Dixit itaque & eis. *Non omittas* & *pro* etiam *positum.*

℣. 10. Bellatorum educentium gladium. *Non interponas* & *conjunctionem.*

Cap. IX. ℣. 4. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti. *Scribendum est* pondo *indeclinabile*, *non* pondera.

℣. 7. Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. *Non est addenda vocula* ut: ita ut audiat.

℣. 20. Egrediatur ignis ex eo. *Non est auferendum* ex eo.

℣. 39. Spectante Sichimorum populo. *Pro* spectante, *quod est adspiciente*, *non substituas* exspectante.

℣. 48. Quod me videtis facere, citò facite. *Non est commutandum præsens* videtis, *cum præterito* vidistis.

℣. 49. Ut fumo & igne mille homines necarentur. *Non mutes nominativum* homines, *in genitivum* hominum.

Cap. X. ℣. 1. In Samir montis Ephraim. *Neque hîc mutes genitivum* montis, *in ablativum* monte.

℣. 8. In terra Amorrhæi, qui est in Galaad. *Pro* qui, *quod refert Amorrhæum*, *alii legunt* quæ, *quod terram.*

Cap. XI. ℣. 1. Fuit illo tempore Jephte. *Quidam addunt*, Fuit itaque illo in tempore.

℣. 17. Dimitte me ut transeam per terram tuam. *Non est omittendum pronomen* me, *nec præpositio* per.

℣. 24. Nonne ea quæ possidet Chamos. *Non commutes præsens* possidet, *cum præterito* possedit.

℣. 39. Exinde mos increbruit in Israël. *Scribendum est* increbruit, *non* increvit.

Cap. XII. ℣. 5. Obsecro ut me transire permittatis. *Præferendum est plurale singulari* permittas.

℣. 13. Filius Illel. *Alii minùs rectè*, filius Elel.

Cap. XIII. ℣. 7. Ex utero matris suæ. *Non præponas conjunctionem* &.

Cap. XIV. ℣. 3. Et in omni populo meo. *Non est substituendum pronomen secundæ personæ* tuo, *pro primæ* meo.

℣. 6. Quasi hœdum in frusta discerpens. *Lege* discerpens, *non* decerpens *aut* decerperet.

℣. 9. Quòd mel de corpore leonis assumpserat. *Hoc versu Interpres vertit* corpore, *non* ore: *versu proximè præcedenti* ore, *non* corpore.

Cap. XV. ℣. 9. Ubi eorum effusus est exercitus. *Alii pro composito* effusus, *scribunt simplex* fusus.

℣. 14. Et sicut solent ad odorem ignis lina consumi. *Legendum potiùs est* odorem, *quod est*, *odorante igne*, *quàm* ardorem, *quod est*, *ardente seu comburente igne. Porro* ligna *scriptum ab aliis pro* lina, *nullius est auctoritatis: non enim ita facilè* ligna *ab igne consumuntur*, *ut stupea* lina.

Cap. XVI. ℣. 9. Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stupæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit. *Pro genitivo* stupæ, *alii scribunt ablativum* stupa, *& pro* putamine, *quod est cortice*, *legunt* sputamine, *acceptum pro sputo*, *quasi dicatur*, *filum sputo adhibito de stupa tortum. Atqui verisimilius est*, *Interpretem dicere voluisse*, *filum de vili stupa*, (*est enim stupa quasi putamen*, *cortex & reticulum lini*) *nam Hebraïcè non aliud legitur*, *quàm* filum stupæ. *Jam verò* odorem *quod sequitur*, *nullo modo hîc cum* ardorem *mutandum est*, *id est*, *quarta vocalis cum prima.*

℣. 13. Cui respondit Samson: Si septem. *Quidam addunt* inquit: Si, inquit, septem: *sed superfluè.*

Cap. XVII. ℣. 9. Et utile mihi esse perspexero. *Pro* perspexero, *quod est videro*, *non legas* prospexero, *id est prævidero.*

Cap. XVIII. ℣. 6. Ite in pace. *Non scribas* cum, *pro* in.

Cap. XIX. ℣. 5. Gusta priùs pauxillum panis. *Non substituas* pusillum *pro* pauxillum.

℣. 8. Oro te, inquit. *Quidam scribunt* obsecro, *pro* oro te.

℣. 11. Jamque erant juxta Jebus. *Non substituas verbum compositum* aderant, *pro simplici* erant.

Cap. XX. ℣. 40. Et viderent quasi columnam fumi. *Optativi præsens* viderent *legendum est*, *non indicativi præteritum* viderunt.

Cap. XXI. ℣. 13. Ut eos susciperent in pace. *Non mutes masculinum* eos *cum feminino* eas.

℣. 19. Et ad orientalem plagam. *Alii omittunt* &.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

JUDICES.

Cap. VI. ℣. 18. Nec recedas hinc. *Manuscripta nostra rectiùs scribere videntur* ne *absque conjunctione*, *quam nec includit.*

Cap. XVI. ℣. 27. Spectantes ludentem Samson. *Manuscripta nostra pro participio* spectantes, *legunt præteritum imperfectum* spectabant.

SUMMA CAPITA LIBRI RUTH,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

Cap. I. *Elimelech Bethlehemita præ nimia fame cum uxore Noemi ac filiis in Moab concedit; quo unà cum filiis mortuo, Noemi cum Ruth nuru sua in Bethlehem revertens, non vult vocari Noemi, sed Mara.*

Cap. II. *Ruth spicas in agro Booz affinis colligens, gratiam apud eum invenit, & læta vesperi ad socrum reversa, multum frumenti & de ciborum reliquiis ei affert.*

Cap. III. *Ruth socrus consilio ad pedes Booz dormientis recumbens, accepto læto responso, multas hordei mensuras ad socrum defert.*

Cap. IV. *Booz coram senioribus civitatis accipit possessionem Elimelech, & Ruth nurum defuncti in uxorem, cedente alio propinquiore juri propinquitatis; ex qua genuit Obed avum David regis.*

LIBER RUTH.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. IN diebus unius judicis, quando judices præerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis:

2. ipse vocabatur Elimelech, & uxor ejus Noemi: & duo filii, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethlehem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi.

3. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi: remansitque ipsa cum filiis.

4. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera verò Ruth. Manseruntque ibi decem annis,

Versio antiqua.

1..... ABethleem civitate Judææ abiit vir, colere in agro Moab cum uxore & duobus filiis:

Ambr. l. 3. in Luc. t. 1. 1325. c. e.

2. Elimelech viro nomen, mulieri, Noemi.....

4. Filii ejus acceperunt sibi uxores Moabitidas: nomen uni Orpha, & nomen secundæ Ruth. Et inhabitaverunt illic quasi decem annis,

Versio antiqua.

5. & mortui sunt.....

Ambros. l. 3. in Luc. t. 1. 1325. e.

6..... 14. *Vide Not.*

Vulgata nova.

5. & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.

6. Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitide: audierat enim quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru: & jam in via revertendi posita in terram Juda,

8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.

9. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt,

10. & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.

11. Quibus illa respondit: Revertimini filiæ meæ; cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hæc præmittit Ambros. ibid. *Cùm Israëlitas in diebus Judicum superioribus fames temporibus urgeret;* quibus respondent Græca: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κρίνειν τοὺς κριτὰς, καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐν τῇ γῇ· deinde, καὶ ἐπορεύθη ἀνὴρ ἀπὸ Βηθλεὲμ Ἰούδα τοῦ παροικῆσαι ἐν ἀγρῷ Μωὰβ, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ· quæ posteriora vix differunt à Latino.

℣. 2. Gr. Καὶ ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Ἐλιμέλεχ, καὶ ὄνομα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Νωεμίν.

℣. 4. Gr. initio hab. Καὶ ἐλάβοσαν, loco *filii ejus acceperunt;* reliqua quadrant ad verbum.

℣. 5. Itidem Græcè; paulòque post sequitur: Καὶ κατελείφθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν αὐτῆς· quæ Ambr. loco cit. ita reddit: *Sed derelicta mulier, duobus filiis, & viro proprio destituta;* nec malè.

℣℣. 6..... 14. His respondent quæ Ambros. addit: *Cognito quòd Deus visitaret Israel, regredi domum parans, cœpit suadere ut domum propriam repeterent uxores filiorum suorum. Una concessit; Ruth verò cum socru mansit, cui cùm diceret socrus,* &c. ut inf. ℣. 15.

VULGATA NOVA.

meo, ut viros ex me ſperare poſſitis?

12. Revertimini filiæ meæ, & abite: jam enim ſenectute confecta ſum, nec apta vinculo conjugali: etiam ſi poſſem hac nocte concipere, & parere filios,

13. ſi eos exſpectare velitis, donec creſcant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quàm nubatis. Nolite, quæſo, filiæ meæ: quia veſtra anguſtia magis me premit, & egreſſa eſt manus Domini contra me.

14. Elevata igitur voce, rurſum flere cœperunt: Orpha oſculata eſt ſocrum, ac reverſa eſt: Ruth adhæſit ſocrui ſuæ:

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 3. in Luc. t. 1. 1326. d.

15..... Ecce jam conſponſa tua ad populum ſuum regreſſa eſt, & ad deos ſuos, & tu revertere pariter cum conſponſa tua.

16. Reſpondit Ruth: Non contingat mihi dimittere te & redire ad deos meos: quia quòcunque tu ieris, ibo tecum: & ubi tu habitaveris, habitabo. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

Auct. op. imp. in Matth. p. 16. c.

17. Et ubi mortua fueris, moriar: & ubi ſepulta fueris, ſepeliar. Hoc faciat mihi Deus, & hoc augeat, ſi non ſola mors ſeparaverit inter te & me.

VULGATA NOVA.

15. cui dixit Noemi: En reverſa eſt cognata tua ad populum ſuum, & ad deos ſuos, vade cum ea.

16. Quæ reſpondit: Ne adverſeris mihi ut relinquam te & abeam: quòcunque enim perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

17. Quæ te terra morientem ſuſceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam ſepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat, ſi non ſola mors me & te ſeparaverit.

VULGATA NOVA.

18. Videns ergo Noemi, quòd obſtinato animo Ruth decreviſſet ſecum pergere, adverſari noluit, nec ad ſuos ultra reditum perſuadere:

19. profectæque ſunt ſimul, & venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingreſſis, velox apud cunctos fama percrebruit: dicebantque mulieres: Hæc eſt illa Noemi.

20. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi, (id eſt, pulchram) ſed vocate me Mara, (id eſt, amaram) quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.

21. Egreſſa ſum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

22. Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru ſua, de terra peregrinationis ſuæ: ac reverſa eſt in Bethlehem, quando primùm hordea metebantur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Rectè è Græco, niſi quòd loco *jam*, ponitur verbum ἀνέστρεψε, *regreſſa eſt*, quod legitur infra; & pro *& tu revertere pariter cum*, habetur, ἐπιστράφηθι δὴ καὶ σὺ ὀπίσω, *revertere nunc & tu poſt*, &c. à Mſ. Oxon. abeſt δή.

℣. 16. Nonnulla diſſimilia habentur Græcè, nempe ſeqq. Εἶπε δὲ Ῥούθ· Μὴ ἀπάντησαί μοι τοῦ καταλιπεῖν σε, ἢ ἀποστρέψαι ὄπισθέν σου. *Dixit autem Ruth: Ne occurrat mihi ut derelinquam te, aut avertar à poſt te:* deinde ſic, ὅτι σὺ, abſque *tecum*, poſt *ibo*, paulòque poſt, οὗ ἐὰν αὐλισθῇς, αὐλισθήσομαι, *ubicunque diverſata fueris, diverſabor.* Auct. op. imp. in Matth. p. 16. c. legit: *Noli obviare mihi, ut relinquam te: quoniam ubicunque ieris, ibo; & ubicunque manſeris, manebo. Populus tuus populus meus eſt, & Deus tuus Deus meus eſt.*

℣. 17. Græc. initio hab. Καὶ οὗ ἐὰν, *Et ubicunque*; exinde poſt *moriar*, ſimpliciter κἀκεῖ ταφήσομαι, abſque hoc medio, *ubi ſepulta fueris.* Auct. op. imp. in Matth. non malè: *Ut ubicunque mortua fueris, moriar, & ibi ſepeliar;* reliqua ut ſup. quæ etiam ita leguntur Græcè: Τάδε ποιήσαι μοι Κύριος, καὶ τάδε προσθείη, ὅτι θάνατος διαστελεῖ ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. ERat autem viro Elimelech conſanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz.

2. Dixitque Ruth Moabitis ad ſocrum ſuam: Si jubes, vadam in agrum, & colligam ſpicas, quæ fugerint manus metentium, ubicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa reſpondit: Vade filia mea.

3. Abiit itaque & colligebat ſpicas poſt terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.

VERSIO ANTIQUA.

Caſſiod. in Pſ. 28. 446. a.

4..... dixit que Booz juveni, qui meſſoribus præerat: Dominus vobiſcum. Qui reſponderunt ei: Benedicat tibi Dominus.

VULGATA NOVA.

4. Et ecce, ipſe veniebat de Bethlehem, dixitque meſſoribus: Dominus vobiſcum. Qui reſponderunt ei: Benedicat tibi Dominus.

VULGATA NOVA.

5. Dixitque Booz juveni, qui meſſoribus præerat: Cujus eſt hæc puella?

6. Cui reſpondit: Hæc eſt Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide,

7. & rogavit ut ſpicas colligeret remanentes, ſequens meſſorum veſtigia: & de manè uſque nunc ſtat in agro, & ne ad momentum quidem domum reverſa eſt.

8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: ſed jungere puellis meis,

9. & ubi meſſuerint, ſequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo moleſtus ſit tibi: ſed etiam ſi ſitieris, vade ad ſarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

10. Quæ cadens in faciem ſuam & adorans ſuper terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & noſſe me dignareris peregrinam mulierem?

11. Cui ille reſpondit: Nunciata ſunt mihi om-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græcè, loco *juveni qui meſſoribus præerat*, ſimpliciter habetur, τοῖς θερίζουσι, *meſſoribus*, ut & καὶ εἶπον, pro *qui reſponderunt.*

VULGATA NOVA.

nia, quæ feceris ſocrui tuæ poſt mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea neſciebas.

12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Iſraël, ad quem veniſti, & ſub cujus confugiſti alas.

13. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui conſolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non ſum ſimilis unius puellarum tuarum.

14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora veſcendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad meſſorum latus, & congeſſit polentam ſibi, comeditque & ſaturata eſt, & tulit reliquias.

15. Atque inde ſurrexit, ut ſpicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris ſuis, dicens: Etiamſi vobiſcum metere voluerit, ne prohibeatis eam:

16. & de veſtris quoque manipulis projicite de induſtria, & remanere permittite, ut abſque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

17. Collegit ergo in agro uſque ad veſperam: & quæ collegerat virgâ cædens & excutiens, invenit hordei quaſi ephi menſuram, id eſt, tres modios.

18. Quos portans reverſa eſt in civitatem, & oſtendit ſocrui ſuæ: inſuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi ſui, quo ſaturata fuerat.

19. Dixitque ei ſocrus ſua: Ubi hodie collegiſti, & ubi feciſti opus? ſit benedictus qui miſertus eſt tui. Indicavitque ei apud quem fuiſſet operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur.

20. Cui reſpondit Noemi: Benedictus ſit à Domino: quoniam eandem gratiam, quam præbuerat vivis, ſervavit & mortuis. Rurſumque ait: Propinquus noſter eſt homo.

21. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tandiu meſſoribus ejus jungerer, donec omnes ſegetes meterentur.

22. Cui dixit ſocrus: Melius eſt, filia mea, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quiſpiam reſiſtat tibi.

23. Juncta eſt itaque puellis Booz: & tandiu cum eis meſſuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

17..... *ſeqq. Vide Not.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. &c. His alludit Ambr. l. 3. in Luc. to. 1. 1325. f. dicens: *Refert autem advertere quòd & in agro pleno meſſis reperta, manipulos, ſicut ſcriptum eſt, colligens, & ſocrui fructus reſervans, & non poſt juvenem abiit, ſed virum perfectum ſecuta eſt*, &c.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. Poſtquam autem reverſa eſt ad ſocrum ſuam, audivit ab ea: Filia mea, quæram tibi requiem, & providebo ut bene ſit tibi.

2. Booz iſte, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noſter eſt, & hac nocte aream hordei ventilat.

3. Lavare igitur, & ungere, & induere cultioribus veſtimentis, & deſcende in aream: non te videat homo, donec eſum potumque finierit.

4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: venieſque & diſcooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & projicies te, & ibi jacebis: ipſe autem dicet tibi quid agere debeas.

5. Quæ reſpondit: Quidquid præceperis faciam.

6. Deſcenditque in aream, & fecit omnia quæ ſibi imperaverat ſocrus.

7. Cùmque comediſſet Booz, & bibiſſet, & factus eſſet hilarior, iſſetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abſcondité, & diſcooperto pallio à pedibus ejus, ſe projecit.

8. Et ecce, nocte jam media expavit homo, & conturbatus eſt: viditque mulierem jacentem ad pedes ſuos,

9. & ait illi: Quæ es? Illaque reſpondit: Ego ſum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum ſuper famulam tuam, quia propinquus es.

VULGATA NOVA.

10. Et ille, Benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti: quia non es ſecuta juvenes, pauperes ſive divites.

VERSIO ANTIQUA.

10..... quia mulier virtutis es tu, vel quia bene feciſti miſericordiam tuam noviſſimam, pluſquam primam.....

Ambr. in Luc. l. 3. t. 1. 1326. a.

VULGATA NOVA.

11. Noli ergo metuere, ſed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te eſſe virtutis.

12. Nec abnuo me propinquum, ſed eſt alius me propinquior.

13. Quieſce hac nocte: & facto manè, ſi te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta eſt: ſin autem ille noluerit, ego te abſque ulla dubitatione ſuſcipiam, vivit Dominus: dormi uſque manè.

14. Dormivit itaque ad pedes ejus uſque ad noctis abſceſſum. Surrexit itaque antequam homines ſe cognoſcerent mutuò, & dixit Booz: Cave ne quis noverit quòd huc veneris.

15. Et rurſum, Expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene utraque manu. Qua extendente, & tenente, menſus eſt ſex modios hordei, & poſuit ſuper eam. Quæ portans ingreſſa eſt civitatem,

16. & venit ad ſocrum ſuam. Quæ dixit ei: Quid egiſti filia? Narravitque ei omnia, quæ ſibi feciſſet homo.

17. Et ait: Ecce ſex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reverti ad ſocrum tuam.

18. Dixitque Noemi: Exſpecta filia donec videamus quem res exitum habeat: neque enim ceſſabit homo niſi compleverit quod locutus eſt.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Hìc memoriter citare videtur Ambroſ. vel potiùs παραφράζειν: ſic enim habetur Græcè: Ὅτι ἠγάθυνας τὸ ἔλεός σου τὸ ἔσχατον ὑπὲρ τὸ πρῶτον, μὴ πορευθῆναί σε ὀπίσω νεανιῶν, &c. *Quia bonam feciſti miſericordiam tuam poſtremam ſuper primam, non eundo poſt juvenes*, &c.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cùmque vidisset propinquum præterire, de quo priùs sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui diverit, & sedit.

2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic.

3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noemi, quæ reversa est de regione Moabitide:

4. quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis, eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam: nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es; & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam.

5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere: ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

6. Qui respondit: Cedo juri propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo: tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 43. t. 1. 913. c. παραφραστικῶς, ut videtur.

7..... solvebat vir calciamentum suum, & dabat proximo suo, dicens: Hoc erit in testimonium in Israël.

8. Et dicebat propinquus: Accipe, & adquire tibi tu. Et solvebat calciamentum suum.....

VULGATA NOVA.

7. Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo: hoc erat testimonium cessionis in Israël. *Deut. 25. 7.*

8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo.

VULGATA NOVA.

9. At ille majoribus natu, & universo populo: Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noemi:

10. & Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in conjugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis.

VERSIO ANTIQUA.

Idem l. 3. in Luc. t. 1. 1326. b.

11..... det Dominus mulierem, quæ intrat in domum tuam, sicut Rachel, & sicut Liam, quæ ædificaverunt domum Israël: & facere virtutem in Ephrata, & sit nomen in Bethleem:

12. & fiat domus tua, sicut domus Phares, quem peperit Thamar Judæ; de semine tuo det tibi Dominus ex hac puella.

13. Et accepit Booz Ruth, & facta est ei in matrimonium.....

VULGATA NOVA.

11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quæ ædificaverunt domum Israël: ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem:

12. fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. *Gen. 38. 29.*

13. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus ut conciperet, & pareret filium.

VULGATA NOVA.

14. Dixeruntque mulieres ad Noemi: Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen ejus in Israël.

15. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem: de nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multò tibi melior est, quàm si septem haberes filios.

16. Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio.

17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noemi: vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isai, patris David.

18. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Esron, *1. Par. 2. 5. & 4. 1.*

19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,

20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon, *Mat. 1. 3.*

21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,

22. Obed genuit Isai, Isai genuit David.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita Græcè, detracto verbo *dicens*, cujus loco hab. τῷ ἀγχιστεύοντι τὴν ἀγχιστείαν αὐτοῦ, Nobil. *redimenti redemptionem suam.* Eadem memorat idem Ambros. l. 3. in Luc. 1326. a. dicens: *Mos erat, ut qui proximus erat, si nollet accipere in conjugium propinquam suam, calciamentum suum solveret, & alii cederet.* Sequitur Græcè, Καὶ τοῦτο ἦν μαρτύριον ἐν Ἰσραήλ·

℣. 8. Gr. Καὶ εἶπεν ὁ ἀγχιστεὺς τῷ Βοὸζ, deinde deletur *accipe &*, sicut *tu*, post *tibi*, cujus loco ponitur, τὴν ἀγχιστείαν μου, *propinquitatem meam;* Nobil. constanter *redemptionem:* demum pro *solvebat*, ὑπελύσατο, *solvit*, &c. ut sup.

℣. 11. Eadem pene in Græco, præter seqq. nempe additur σοῦ, ad *mulierem*, ut & ἀμφότεραι, *ambæ*, ad *ædificaverunt;* subinde pro *facere*, sic, ἐποίησαν, *fecerunt;* in Mſ. tamen Alex. ac ed. Compl. ποιῆσαι: demum loco *sit*, legitur ἔσται, *erit.* Græco magis accedit idem Ambros. in Ps. 43. col. 913. c. ubi sic: *Dicebant etiam adstantes: Det tibi Dominus uxorem, quæ intrat domum tuam, sicut Rachel & sicut Lia, quæ ædificaverunt utræque domum Israel, & fecerunt virtutem in Ephrata:* at l. 3. in Luc. col. 1326. f. constanter habet *facere*, &, *sit nomen in Bethleem:* item post *det*, addit *tibi*, quod abest à Græco.

℣. 12. Ita in Græco, exceptis his: Ἐκ τοῦ σπέρματος οὗ δώσει Κύριός σοι ἐκ τῆς παιδίσκης ταύτης. *De semine quod dabit Dominus tibi ex ancilla hac:* al. verò loco οὗ, exstat σοῦ, ut & δῴη, pro δώσει.

℣. 13. Ad verbum è Græco, præter hoc, *in matrimonium*, pro quo, εἰς γυναῖκα, *in uxorem.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

RUTH.

CAP. I. ✠. 11. Num ultra habeo filios. *Non mutes præsens* habeo *cum futuro* habebo.

CAP. IV. ✠. 3. Quibus sedentibus. *Alii minùs aptè*, quibus residentibus.

✠. 15. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit. *Noli substituere masculinum* qui, *pro feminino* quæ, *aut futurum* diliget, *pro præsenti* diligit.

✠. 22. Isai genuit David. *Non addas* regem.

SUMMA CAPITA LIBRI I. REGUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

CAP. I. *ELcana habuit uxores Annam & Phenennam: quarum Anna diu sterilis & æmulæ improperio tristis, fusa in Silo coram Heli oratione ad Dominum, genuit Samuelem; quem Domino obtulit, ut voverat.*

CAP. II. *Annæ canticum in gratiarum actionem; quæ rursum tres filios & duas filias generavit: ob peccata autem filiorum Heli, & nimiam patris indulgentiam, fit illi & domui ejus comminatio, ac mors filiorum prædicitur.*

CAP. III. *Samuel quater à Domino vocatus, revelationem sibi adversùm Heli factam. ei refert.*

CAP. IV. *Cæduntur Israëlitæ à Philisthæis, rursumque adductâ in castra arcâ cæduntur, captâque arcâ, duo filii Heli occiduntur; quibus auditis, Heli corruens occumbit, nuru ejus in partu moriente.*

CAP. V. *Dagon coram arca semel ac iterum corruit, abscissis in limine capite & manibus. Philisthæi quoque mariscis & muribus percussi, arcam à se repellunt.*

CAP. VI. *Philisthæi arcam cum muribus & anis aureis, suorum sacerdotum consilio, à se remittunt per vaccas lactantes, & novum plaustrum usque Bethsames: ubi vaccas super ligna plaustri Bethsamitæ immolaverunt, plurimis de populo ac plebe à Domino interemptis, quòd arcam Dei conspexissent.*

CAP. VII. *Reducitur arca in domum Abinadab in Gabaa; & Samuelis hortatu Israëlitæ ad Dominum conversi Philisthæos vicerunt, orante pro ipsis Samuele.*

CAP. VIII. *Filiis Samuelis ad avaritiam declinantibus petit populus sibi regem; quibus Samuel, jubente Domino, jus regis prædicit, sed non auditur.*

CAP. IX. *Saul quærendo patris asinas pervenit ad Samuelem, cum quo pransus est, ac nocte hospitio receptus.*

CAP. X. *Ungitur Saul in regem à Samuele, datis ac succedentibus signis, prophetat inter prophetas, & missis sortibus a Samuele confirmatur in regem: lex regni in libro scripta, coram Domino reponitur.*

CAP. XI. *Saul, irruente in ipsum Spiritu Domini, divisisque suis bobus, populum ad bellum convocat, vincitque Naas regem Ammonitarum, liberatis viris Jabes Galaad, & regnum ejus instauratur in Galgala.*

CAP. XII. *Samuel populi judicio probatus innocens, Israëlem ingratitudinis arguit, datis è cœlo signis, hortaturque ut Domino adhæreant, non cessans pro ipsis orare.*

CAP. XIII. *Victi a Saule Philisthæi maximo apparatu adversùs Israëlem armantur; territi Hebræi in antris latitant: & Saul, quia non exspectato Samuelis adventu obtulit holocaustum, reprobatus à Domino dicitur: de cautela Philisthæorum ut Israëlitæ armis spoliarentur.*

CAP. XIV. *Jonathas Domino fidens, cum armigero suo Philisthæos dispersit; verùm post victoriam, melle gustato, ob patris juramentum mortem comminatum, populi auxilio vix evasit.*

CAP. XV. *Saul missus à Domino ad delendum funditus Amalec, Agag eorum regem multamque prædam reservans, inobedientiæ arguitur, commendatâ obedientiâ, ideoque à regno rejicitur; interfectoque Agag, Saul reprobatus à Samuele lugetur.*

CAP. XVI. *Reprobato Saul, David inter fratres in regem ungitur; quo citharâ psallente coram Saule agitato spiritu malo, ille leviùs habebat.*

CAP. XVII. *Philisthæis contra Israëlem ad pugnam congregatis, Goliath gigantem in armis & fortitudine confidentem, inermis David occîdit, præcisumque caput, diffusis Philisthæis, ad Saulem tulit.*

CAP. XVIII. *Inito David cum Jonatha fœdere, Saul audita sui & David comparatione, malo spiritu agitatus nititur David configere; & Merob filiam, quam erat Davidi pollicitus, tradit alteri: Michol verò juniorem callidè mediantibus centum præputiis Philisthæorum despondet David in uxorem.*

CAP. XIX. *Saul David occidere volens, voce Jonathæ placatur: quem coram se citharizantem, iterum transfigere tentat, & fugientem industriâ Michol in Naioth apud Samuelem persecutus, post ternos nuncios prophetantes etiam ipse prophetat.*

CAP. XX. *Jonathas post repetitum cum David fœdus, ipsum cum patre reconciliare frustra conatur, illum tamen è manibus ejus trium sagittarum signo liberat.*

CAP. XXI. *Profugus David in Nobe, fame compulsus panes sanctificatos comedit datos ab Achimelech coram Doeg Idumæo; & Goliath gladio accepto, apud Achis regem Geth dementiam præ timore simulat.*

CAP. XXII. *David cum plurimis ad se in speluncam Odollam susceptis, inde ad regem Moab proficiscitur, unde consilio Gad prophetæ in terram Juda revertitur. Saul verò omnes sacerdotes Nobe, præter Abiathar qui ad David confugit, per Doeg*

Idumæum juſſit interimi.

CAP. XXIII. *Cùm David Ceilam à Philiſthæis liberaſſet, ne in manus Saul à viris Ceilæ traderetur, profugus in deſertum Ziph proditur à Ziphæis: fœdere autem inter David & Jonathan renovato, Saul eum perſequitur, ſed propter Philiſthæorum irruptionem liberatur.*

CAP. XXIV. *David in ſpelunca Engaddi latitans, oram chlamydis Saul perſequentis abſcidit, & ne occideretur ipſum liberavit: quare Saul culpam agnoſcit, & ſciens David regnaturum, ſuſcepto ab ipſo juramento ei reconciliatur.*

CAP. XXV. *Mortuus Samuel plangitur: David Nabal victum neganti mortem minatus, egregia Abigail oratione placatur, quam mortuo Nabal in connubium accipit, ſimul & Achinoam, Saul verò filiam Michol Phalti tradit.*

CAP. XXVI. *David à Ziphæis apud Saul proditus, haſtam & ſcyphum dormienti Saul abſtulit; quod agnoſcens Saul, culpam fatetur, revocatoque Davidi ſecuritatem pollicetur.*

CAP. XXVII. *David apud Achis profugus, urbem Siceleg ab eo obtinuit, quæ ex eo facta eſt in hæreditatem regum Juda, unde plurimas agebat prædas imponens regi Achis.*

CAP. XXVIII. *Philiſthæi contra Saul armantur, ad quod bellum David pollicetur fidem Achis. Saul occiſis Magis, Pythoniſſam conſulit, ſuſcitari jubens Samuelem, à quo ſuam ſuorumque proximam mortem didicit.*

CAP. XXIX. *David cum Philiſthæis adversùs Iſraël proficiſcens remittitur, quia metuebant principes ne in prælio fieret ipſis adverſarius.*

CAP. XXX. *Abſente David, Amalecitæ Siceleg incenderant ablatâ prædâ, quos David perſequens occidit, receptâ prædâ, quam ſingulis ſociis ex æquo diviſit, etiam iis qui ad ſarcinas laſſi remanſerant.*

CAP. XXXI. *Saul cum filiis in pugna cæſi corpus truncato capite in muro Bethſan ſuſpenditur, armaque ejus in templo Aſtaroth: viri autem Jabes, ablatis Saul ac filiorum ejus corporibus, juxta Jabes ea ſepelierunt.*

LIBER PRIMUS SAMUELIS, QUEM NOS PRIMUM REGUM* DICIMUS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. FUIT vir unus de Ramathaimsophim, de monte Ephraim, & nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrathæus:

2. & habuit duas uxores, nomen uni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii: Annæ autem non erant liberi.

3. Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni & Phinees, sacerdotes Domini.

VERSIO ANTIQUA.

1. FUIT homo ex Arath, & nomen ejus Elcana, filius Hieremiel, filius Heli, filius Ozi, de monte Ephraim.

Ambr. l. 3. in Luc. t. 1. 1315. a.

3..... Ascendebat ex diebus in dies de civitate sua Ramathaim, adorare & sacrificare Deo omnipotenti sabaoth. Et ibi erat Heli, & duo filii ejus, Ophni & Phinees, sacerdotes Domini.

Aud. quæst. Vet. Test. quæst. 46. p. 60. d.

VULGATA NOVA.

4. Venit ergo dies, & immolavit Elcana, deditque Phenennæ uxori suæ, & cunctis filiis ejus, & filiabus partes:

5. Annæ autem dedit partem unam tristis, quia

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Ambros. de apolog. David, to. 1. col. 708. d. scribit *Regnorum*, non *Regum*: *Ita reperimus*, inquit, *in libro scriptum esse Regnorum.* Sic etiam Hilar. in Ps. 95. & 98. Item Hieron. epist. ad Damas. de Seraph. to. 3. col. 515. c. & August. quæst. in Jud. to. 3. part. 1. col. 624. a. & alibi passim. Cypr. verò l. 2. & 3. Testim. p. 292. b. 305. b. sic hab. *In Basiliôn primo*, &c. è Græco Βασιλειῶν.

℣. 1. *Ex Arath..... filius Hieremiel*, &c. Notant BB. nostri, in Rom. edit. Ambros. ita legi: *Ex Aramathaim Sophim..... filius Hierobam, filii Heliu, filii Sophi*: in Mss. verò Carnut. Gemet. Prat. *ex Ramath*, &c. rursus in Gemet. & Prat. *filius Jeremel*, in Carn. *Heromel*, *filius Heli*, *filius Zoi*; quibus accedit Corb. nisi quòd hab. *ex Arath*, & scribit *Jheremel.* Alii verò cum antiq. edit. ut supra in in textu. In Græco sic: Ἄνθρωπος ἦν ἐξ Ἀρμαθαὶμ Σιφὰ, (Ms. Alex. Σωφὶμ) ἐξ ὄρους Ἐφραὶμ, καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἐλκανὰ, υἱὸς Ἱερεμεὴλ, (Alex. Ἱεροάμ) υἱοῦ Ἠλιοῦ, υἱοῦ Θοκὲ, (Alex. Θοοῦ, edit. Ald. Θοχὲλ) ἐν Νασὶβ Ἐφραίμ· (Alex. υἱοῦ Σοὺπ Ἐφραθαῖος· Ald. ἐν Νασεὶβ ἐξ Ἀρμαθαὶμ ἐξ ὄρους Ἐφραίμ· Compl. υἱοῦ Σοὺφ ἐξ ὄρους Ἐφραίμ.) i. e. *Homo erat ex Armathaim Sipha, de monte Ephraim, & nomen ei Elcana, filius Jeremeel, filii Heliu, filii Thoce, in Nasib Ephraim.*

℣. 3. Græc. Καὶ ἀνέβαινεν ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἡμερῶν εἰς ἡμέρας ἐκ πόλεως αὐτοῦ ἐξ Ἀρμαθαὶμ, προσκυνεῖν καὶ θύειν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σαβαὼθ εἰς Σηλώμ· καὶ ἐκεῖ Ἡλὶ, καὶ, &c. ut supra.

VULGATA NOVA.

Annam diligebat: Dominus autem concluserat vulvam ejus.

6. Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret quòd Dominus conclusisset vulvam ejus:

7. sicque faciebat per singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic provocabat eam: porro illa flebat, & non capiebat cibum.

8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filii?

9. Surrexit autem Anna postquam comederat & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini,

10. cùm esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter,

VULGATA NOVA.

11. & votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, & novacula non ascendet super caput ejus.

12. Factum est autem, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.

VERSIO ANTIQUA.

11..... & vinum, & ebriamen non bibet...

Tertul. adversùs Psych. 985. c.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. de orat. Dom. 205. a.

13..... loquebatur in corde suo, & labia ejus movebantur, & vox ejus non audiebatur: & exaudivit eam Deus.....

VULGATA NOVA.

13. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantùmque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Æstimavit ergo eam Heli temulentam,

VULGATA NOVA.

14. dixitque ei: Usquequo ebria eris? digere paulisper vinum, quo mades.

15. Respondens Anna, Nequaquam, inquit, domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.

16. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei, locuta sum usque in præsens.

17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.

18. Et illa dixit: Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt ampliùs in diversa mutati.

19. Et surrexerunt manè, & adoraverunt coram Domino: reversique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam: & recordatus est ejus Dominus.

20. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel: eò quòd à Domino postulasset eum.

21. Ascendit autem vir ejus Elcana, & omnis domus ejus, ut immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum,

22. & Anna non ascendit: dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi jugiter.

23. Et ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactavit filium suum, donec amoveret eum à lacte.

24. Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus:

25. & immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli.

26. Et ait Anna: Obsecro mi domine, vivit anima tua domine: ego sum illa mulier, quæ steti coram te hic orans Dominum.

27. Pro puero isto oravi, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum.

28. Idcirco & ego commodavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, & ait:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Auct. l. de promiss. part. 2. c. 24. ap. Prosp. col. 149. d. hæc habet: *Anna uxor Helcanæ, quæ sterilis fuit, votum vovit Deo, si ei daret filium, eum ab infantia usque ad senium, futurum in domo Domini.* Auct. q. Vet. T. q. 46. apud Aug. to. 3. col. 60. e. *Si mihi dederis filium, commodo eum Domino omnibus diebus vitæ suæ:* quibus respondent Græca: Καὶ αὐτὴ (Ἄννα) ..... ηὔξατο εὐχὴν Κυρίῳ, λέγουσα...... ἐὰν ἐπιβλέπων ἐπιβλέψῃς..... καὶ δῷς τῇ δούλῃ σου σπέρμα ἀνδρῶν, καὶ δώσω αὐτὸν ἐνώπιόν σου δοτὸν ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ, deinde sic, καὶ οἶνον, &c. ut in Lat. sup.

℣. 13. Eadem prorsus in Græco, præter hoc ult. *& exaudivit eam Deus*, quod abest: in edit. tamen Ald. sequitur, καὶ εἰσήκουσεν αὐτῆς Κύριος. Auct. op. imp. in Matth. hom. 13. col. 75. e. similiter hab. *Labia quidem ejus movebantur, vox autem ejus non audiebatur.*

---

* CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. codice S. Germ. n. 15. annor. 900.

1. CONfirmatum est cor meum in Domino, exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: læ-

VULGATA NOVA.

1. EXsultavit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hoc Annæ Canticum mutuamur etiam à pluribus aliis Mss. codd. scilicet à Ms. S. Michaelis supra Mosam, vulgò *S. Mihel*; item à Ms. olim reginæ Sueciæ, nunc Vatic. annorum 1000. n. 11. item à Regio uno n. 3608. annor. circ. 400. & ab alio Sorbonico ejusdem ætatis, Græco Lat. num. 459. demum ab altero Græco Lat. in quo, si Nobilio fides, *cum multiplici Psalterio est etiam hoc Canticum, & Græcum Latinis characteribus scriptum, & præterea versum ex Græco.* Idem quoque reperitur in Breviario Mozarabico ad festum SS. Innoc. p. 32. & in Psalterio Ambros. edito ab eminent. Card. Thomasio ad calc. Psalt. Rom. cum aliis canticis antiquis, Romæ, anno 1697. Legitur etiam bis apud Augustinum l. 17. de civit. Dei, c. 4. to. 7. col. 459. a. & 460. seqq. nec non in commentario in lib. Reg. S. Eucherio tributo, to. 6. Bibl. PP. Lugd. col. 940. d. seqq. Quo quæque inter se differant, notabitur infra de more.

℣. 1. Similiter habet Ms. S. Mich. præter duo, *cornu*

VULGATA NOVA.

lætata ſum in ſalutari tuo.

2. Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus : neque enim eſt alius extra te, & non eſt fortis ſicut Deus noſter.

3. Nolite multiplicare loqui ſublimia, gloriantes : recedant vetera de ore veſtro : quia Deus ſcientiarum, Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.

4. Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.

5. Repleti priùs, pro panibus ſe locaverunt : & famelici ſaturati ſunt, donec ſterilis peperit plurimos : & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.

Deut. 32. 39. Tob. 13. 2. Sap. 16. 13.

6. Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.

7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſublevat.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. codice S. Germ. ſup.

tata ſum in ſalutari tuo.

2. Quoniam non eſt ſanctus, ſicut Dominus : & non eſt juſtus ſicut Deus noſter, non eſt ſanctus præter te.

3. Nolite gloriari, & nolite loqui excelſa : neque exeat magniloquium ex ore veſtro : quoniam Deus ſcientiæ, Dominus, & Deus præparans adinventiones ejus.

4. Arcum potentium infirmum fecit, & infirmes præcincti ſunt virtutem.

5. Pleni panibus defecerunt : & eſurientes præbuerunt terram, quoniam ſterilis peperit ſeptem : & quæ multa erat in filiis, infirmata eſt.

6. Dominus mortificat & vivificat, deducet in inferno & adducet.

7. Dominus pauperat & locupletat, humiliat & exaltat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

meum, loco *cornum*, quod correximus, & in fine, *ſalutare tuum*, pro *ſalutari tuo.* Pſalt. Thomaſ. *Confirmatum eſt cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo..... lætata ſum in ſalute tua.* Sic etiam Sorbon. hoc excepto, *lætor ego in ſalute mea.* Mſ. Vatic. *Confirmatum eſt..... in Domino, exaltatum eſt cornu meum in Deo ſalutari meo..... lætatus ſum in ſalute mea.* Mozarab. *Confirmatum eſt cor meum..... & exaltatum eſt cor meum in Deo ſalutari meo : dilatatum eſt ſuper inimicos os meum : lætor mihi in ſanctitate tua.* Reg. *Exſultavit cor meum*, &c. ut in Vulg. Similiter Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. col. 895. c. *Exſultavit cor meum..... & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo :* at l. de exhort. virg. to. 2. col. 291. e. *Confirmatum eſt cor meum in Domino, exaltatum eſt cornu meum in Deo meo : dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos : lætetur in ſalutari tuo.* Auguſt. l. 17. de civit. Dei, col. 459. a. *Confirmatum eſt cor meum in Dom. & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo : dilatatum eſt ſuper inimicos meos os meum : lætata ſum in ſalutari tuo.* Similiter Auct. comment. in l. Reg. col. 940. d. exceptis his, *cornu meum in Deo ſalutari meo, dilatatum eſt os meum*, &c. S. Paulin. epiſt. 27. 173. a. *Exſultavit in Domino ſpiritus noſter, & dilatatum eſt os noſtrum ſuper inimicum noſtrum.* Interp. Orig. habet etiam, *exſultavit cor meum.* Græc. verò, Ἐστερεώθη ἡ καρδία μου ἐν Κυρίῳ, ὑψώθη κέρας μου ἐν Θεῷ μου· ἐπλατύνθη ἐπ' ἐχθροὺς μου τὸ στόμα μου· εὐφράνθην ἐν σωτηρίᾳ σου. Mſ. Alex. cum ed. Compl. hab. τὸ στόμα μου ἐπ' ἐχθροὺς μου· & omnes conſtanter, ἐν σωτηρίᾳ σου, ut & vet. Mſ. Nobilii ; Theodoret. verò in hunc loc. ἐν σωτηρίῳ σου.

℣. 2. Concinit Mſ. S. Mich. ſicut etiam Aug. l. 4. de civit. Dei, col. 459. a. quibus favet Græc. ad verbum. Pſalt. Thomaſ. & Sorb. ſic habent, cum Ambroſ. l. de exhortat. virg. to. 2. col. 291. e. *Quoniam non eſt ſanctus*, (Ambroſ. *non eſt ſanctus alius*) *quomodo Dominus : & non eſt juſtus quomodo Deus noſter, & non eſt ſanctus præter te.* Mſ. Vatic. *Quoniam non eſt Deus alius, ſicut Dominus : & non eſt juſtus ſicut*, &c. Pſalr. Mozarab. *Quoniam non eſt alius Deus, quomodo Deus noſter : neque juſtus præter te, Domine, & non eſt ſanctus præter te.* Mſ. Reg. *Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus : neque enim eſt alienus extra te, & non eſt fortis ut Deus noſter*, ut in Vulg.

℣. 3. Similiter hab. Mſ. S. Mich. præter vocem *ſcientiarum*, loco *ſcientiæ.* Vatic. verò ſic : *Nolite gloriari ſuperbè, & nolite loqui excelſa : neque exeat magniloquium ex ore veſtro : quoniam Deus ſcientiæ, Dominus eſt, Deus qui præparat adinventiones ſuas.* Pſalt. Thomaſ. & Reg. Cod. *Nolite gloriari ſuperbè, & nolite loqui excelſa : & non exeat verbum magnum ex* (Reg. *de*) *ore veſtro : quoniam Deus ſcientiæ, Dominus, & Deus qui præparat voluntates ſuas :* (Reg. *quon. Deus ſcientiarum, Dominus eſt, Deus qui parat adinventiones ſuas.*) Mſ. Sorbon. *Nolite gloriari, & nolite loqui excelſa eminentia : non exeat magniloquium ex... quoniam Deus ſcientiæ, Dominus, Deus præparans adinv. ſuas.* Breviar. Moz. *Nolite gloriari excelsè, & nolite alta loqui in ſuperbia : & ne exeat magniloquium ex..... quoniam Deus ſcientiæ, Dominus eſt, Deus qui parat adinvent. ſuas.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 305. b. ſic hab. *Nolite gloriari, neque loquamini elata : & non procedat magniloquentia ex ore veſtro : quia Deus ſcientiarum, Dominus.* Auct. l. ad Novat. ap. eund. p. 439. *Nolite gloriari, & nolite loqui excelſa : & ne exeat magniloquentia ex ore veſtro.* Auguſt. denique l. 17. de civit. Dei, col. 459. a. 460. b. *Nolite gloriari ſuperbè, & nolite loqui excelſa : neque procedat* (inf. *exeat*) *magniloquium de ore veſtro : quoniam Deus ſcientiarum, Dominus, & Deus præparans adinv. ſuas.* Græc. Μὴ καυχᾶσθε (Mſ. Alex. καυχᾶσθαι) καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλά· μὴ ἐξελθέτω μεγαλοῤῥημοσύνη ἐκ..... ὅτι Θεὸς γνώσεων Κύριος, καὶ Θεὸς ἑτοιμάζων ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ, (Alex. αὐτῶν.) Cod. vet. Nobil. ad ὑψηλά, addit εἰς ὑπεροχήν, & in Lat. verſione, *excelſa eminentia ;* item infra Græcè, γνώσεως, Latinè, *ſcientiæ*, non γνώσεων, *ſcientiarum.*

℣. 4. Mſ. Vatic. *Arcum potentium infirmum fecit, & infirmos præcinxit virtute.* Similiter hab. Pſalt. Thomaſ. præter unum *infirmavit*, pro *infirmum fecit.* Mſ. S. Mich. *Arcum pot. infirmum fecit, & infirmi præcincti ſunt robore.* Reg. *Arcum pot. fecit infirmum, & infirmi præcincti ſunt virtute.* Sorb. *Arcus pot. infirmavit, & infirmos præcinxit virtute.* Breviar. Moz. *Arcum* (l. *arcus*) *pot. infirmatus eſt, & infirmi virtute præcincti ſunt.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 305. b. legit : *Invalidus factus eſt arcus potentium, & infirmi accincti ſunt virtute.* Auguſt. verò l. 17. de civit. Dei, c. 4. col. 459. b. *Arcum pot. fecit infirmum, & infirmi præcincti ſunt virtute :* at infra col. 460. d. hab. *Arcus potentium infirmatus eſt.* Auct. denique comment. in lib. Reg. col. 940. a. *Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt virtute :* ſed infra : *Arcus potentium infirmatus eſt, & infirmi præcincti ſunt virtute.* Græc. Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε, καὶ ἀσθενοῦντες περιεζώσαντο δύναμιν.

℣. 5. Ita fert Mſ. S. Mich. niſi quòd ſcribit *ſilvis*, pro *filiis*, errore forſan librarii. In Sorbon. verò ut in Pſalt. Thomaſ. & Moz. ſic : *Pleni panibus minorati ſunt : eſurientes* (Pſalt. *& eſurientes*) *tranſierunt terram, quoniam* (Pſalt. delent *quoniam*) *ſterilis peperit* (Pſalt. addunt *ſeptem :*) *& fetoſa in filiis, infirmata eſt.* Similiter in Mſ. Vatic. niſi quòd pro *minorati ſunt*, ſcriptum *defecerunt*, & infra, *quoniam ſterilis peperit ſeptem.* In Regio : *Pleni panibus minorati ſunt : & eſurientes poſſederunt terram, quia ſterilis peperit ſeptem : & abundans in filiis, infirmata eſt.* Similiter habent Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 4. col. 459. b. & 460. e. & Auct. comment. in Reg. col. 940. e. his tantum mutatis, ſcilicet, *tranſierunt*, pro *poſſederunt*, & *multa in filiis*, pro *abundans in filiis.* Vet. cod. Nobil. habet etiam *tranſierunt.* Aug. obſervat ſup. *verbo* minorati ſunt, *minùs quidem Latino, bene tamen expreſſum eſſe, quòd ex majoribus minores facti ſunt.* Ambroſ. in Luc. 11. 24. to. 1. col. 1433. c. poſteriora ſic legit : *Sterilis ſeptem peperit : & populoſa in filiis, infirmata eſt.* Hieron. in Iſai. 54. to. 3. col. 390. e. *Sterilis peperit ſeptem : & quæ habebat filios plures, infirmata eſt.* Græc. Πλήρεις ἄρτων ἠλαττώθησαν· καὶ οἱ πεινῶντες παρῆκαν γῆν, ὅτι στεῖρα ἔτεκεν ἑπτὰ, καὶ ἡ πολλὴ ἐν τέκνοις, ἠσθένησε.

℣. 6. Similiter habent Mſs. præd. præter hoc, *deducit ad inferos & reducit*, quod ferunt Reg. Sorb. & Pſalt. Thomaſ. cum Aug. l. 17. de civit. Dei, col. 459. b. 461. b. Vatic. verò & Moz. *ducit ad inferos & reducit*, S. Mich. *deducit in inferos & adducit.* Tertul. quoque l. 2. contra Marc. p. 649. b. hoc habet : *Dominus mortificat & vivificat.* Breviar. Moz. *Deus mortificat.* Anon. apud S. Paulin. ep. ad Marcell. to. 2. p. 4. a. *Dominus mortificat, Dominus vivificat, deducit ad inferos & reducit.* Græc. Κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, κατάγει εἰς ᾅδου καὶ ἀνάγει.

℣. 7. Sic habet Mſ. S. Mich. unà cum Græco. Vatic. verò, Reg. Sorbon. & Pſalt. Thomaſ. ſic : *Dominus pauperes & divites facit, humiliat & exaltat.* Mozarab. *Deus pauperem & divitem facit*, &c. ut ſup. Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 4. col. 459. b. & 461. e. cum Auct. com. in lib. Reg. col. 941. b. *Dominus pauperes facit & ditat, humiliat & exaltat.* Anon. apud S. Paulin. ep. ad Mar-

Versio antiqua.

Ex Mſ. codice S. Germ. ſup.

8. Qui elevat à terra pauperem, & de ſtercore exaltat inopem: ut ſedeat cum potentibus populi, & ſedem gloriæ hæreditabit eis.

9. Qui dat orationem oranti, & benedixit annos juſtorum: quoniam non in fortitudine potens vir.

10. Dominus infirmum facit adverſarium ejus: Dominus ſanctus: non glorietur prudens in ſua prudentia, & non glorietur potens in virtute ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & cognoſcere Dominum, & facere judicium & juſtitiam in medio terræ: Dominus aſcendit in cœlos, & intonuit: ipſe judicat ſumma terræ, & dabit fortitudinem regibus noſtris, & exaltabit cornu Chriſti ſui.....

Vulgata nova.

8. Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore elevat pauperem: ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

9. Pedes ſanctorum ſuorum ſervabit, & impii in tenebris conticeſcent: quia non in fortitudine ſua roborabitur vir.

10. Dominum formidabunt adverſarii ejus: & ſuper ipſos in cœlis tonabit: Dominus judicabit fines terræ, & dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.

Vulgata nova.

11. Et abiit Elcana Ramatha, in domum ſuam: puer autem erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli ſacerdotis.

12. Porro filii Heli, filii Belial, neſcientes Dominum,

12..... *ſeqq. Vide Not.*

13. neque officium ſacerdotum ad populum: ſed quicunque immolaſſet victimam, veniebat puer ſacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua;

14. & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, ſive in cacabum: & omne quod levabat fuſcinula, tollebat ſacerdos ſibi: ſic faciebant univerſo Iſraëli venientium in Silo.

15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer ſacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam ſacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, ſed crudam.

Notæ ad Versionem antiquam.

cell. to. 2. p. 4. a. *Dominus divites pauperes facit, humiles exaltat.* Tertul. l. 2. cont. Marc. p. 649. b. *Humilians, ſed & ſublevans.*

℣. 8. Similiter in Mſ. S. Mich. hoc excepto, *ut ſedere eum faciat*, loco *ut ſedeat.* Vatic. autem ſic habet: *Suſcitans a terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem: ut ſedere eos faciat cum potentibus populi, & ſedem gloriæ hæreditabit eos.* Sic etiam in Sorbon. exceptis ultimis: *& ſedere eos faciat cum potentibus ſæculi, & ſolium gloriæ poſſidere eos faciat.* Vet. cod. Nobil. *ut ſedere eos faceret cum potentibus ſæculi.* Mſ. Reg. ſic: *Suſcitat à terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem: ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui, & ſedem gloriæ decernens illi.* Pſalt. Thomaſ. *Suſcitat à terra pauperem, & de ſtercore erigit inopem: & ſedere facit eum cum potentibus plebis, & ſedem gloriæ poſſidere facit eum.* Mozarab. *Suſcitat de terra inopem, & ab ſtercore erigit pauperem: & ſedere facit eum cum principibus populi ſui, & thronum gloriæ hæreditatem dabit illi.* Tertul. l. 4. contra Marc. 707. c. *Qui excitat pauperem de terra, & mendicum: uti ſedere eum faciat cum dynaſtis populi, utique in regno ſuo, & in thronis gloriæ, utique regalibus.* Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 4. to. 7. col. 459. b. & 461. e. g. *Suſcitat à terra pauperem, & de ſtercore erigit inopem: ut collocet eum* (inf. *ſedeat*) *cum potentibus populi, & ſedem gloriæ hæreditatem dans eis.* Auct. l. ad Novat. ap. Cypr. p. 439. *Quoniam erigit à terra pauperem, à ſterquilinio erigit inopem: & ſedere eum facit cum potentibus populi.* Similiter Cypr. ipſe l. 3. Teſt. p. 305. b. *Et ſedere eum facit cum potentibus populi.* Gr. Ἀνιστᾷ ἀπὸ γῆς πένητα, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἐγείρει πτωχόν· καθίσαι (Mſ. Alex. καθίσαι αὐτὸν, edd. Ald. & Compl. τοῦ καθίσαι αὐτὸν) μετὰ δυναστῶν λαοῦ, καὶ θρόνον δόξης κατακληρονομῶν αὐτοῖς.

℣. 9. Sic hab. Mſ. S. Mich. Regius verò cum Breviar. Moz. *Dat votum optanti, & benedicet annos juſti: quoniam non in fortitudine potens eſt homo* (Mozar. *non in viribus potens eſt vir.*) Vatic. *Qui det votum oranti, & benedicat annos juſti: quoniam non in virtute ſua potens erit vir.* Pſalt. Thomaſ. *Dans votum oranti, & benedicens annos juſti: quia non in virtute ſua potens eſt vir.* Sorbon. *Dans votum orandi, & benedicet annos juſti: quia non poteſt in virtute ſua vir.* Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 4. col. 459. c. & 462. a. *Dans votum voventi, & benedixit annos juſti: quoniam non in virtute potens eſt vir.* Ita quoque in Græco, niſi quòd pro *virtute*, eſt ἰσχύϊ, *robore*, abſque ſeq. *eſt.* Mſ. Alex. loco δικαίου, *juſti*, hab. δικαίων, *juſtorum*, ut ſup. in textu Germ.

℣. 10. Eadem prorſus hab. Mſ. S. Mich. niſi quòd ſcribit *infirmum*, non *infirmem*, & in fine *cornu*, non *cornum*; item ſup. *aſcendit in cœlos*, pro *in cœlis*; quæ tria ita corrigenda duximus. In Pſalt. Thomaſ. & in cod. Vat. ſic: *Dominus infirmum facit adverſarium ejus: Dominus ſanctus:* (Vatic. *Dom. ſolus ſanctus eſt:*) *non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque glorietur potens in virtute ſua; neque glorietur dives in divitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur,* (in Vat. deeſt *qui gloriatur*) *ſcire & intelligere Dominum, & facere judicium & juſtitiam ſuper terram* (Vatic. *in medio terræ:*) *Dominus aſcendit in cœlos, & tonuit* (Vatic. *intonuit:*) *& ipſe judicabit extrema terræ* (Vat. *judicavit ſummum terræ:*) *quia juſtus eſt, dans virtutem regibus noſtris, & exaltabit cornu Chriſti ſui.* In Sorbon. *Dominus infirmum facit adverſarium ejus: Dominus ſanctus: non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & intelligere Dominum, & facere judicium & juſtitiam in terra: Dominus aſcendet in cœlos, & tonabit: & ipſe judicabit extrema terræ: quia juſtus, & dat virtutem regibus, & exaltavit cornu Chriſti ſui.* In Breviar. Moz. *Omnis* (l. *Dominus*) *enim infirmum facit adverſarium ejus: Dominus ſanctus: non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque glorietur dives in divitiis ſuis, neque glorietur fortis in fortitudine ſua: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & intelligere Dominum, facere judicium & juſtitiam ſuper terram: Dominus aſcendit in cœlos, & tonat: ipſe judicat extrema terræ: potens eſt, & dat virtutem regibus, & exaltat cornu Chriſti ſui.* Auguſt. l. 17. de civit. Dei, c. 4. col. 459. c. & 462. b. *Dominus infirmum faciet adverſarium ſuum: Dominus ſanctus: non glorietur prudens in prudentia ſua, & non glorietur potens in potentia ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & ſcire Dominum, & facere judicium & juſtitiam in medio terræ: Dominus aſcendit in cœlos, & tonuit: ipſe judicabit extrema terræ: quia juſtus eſt, & dat virtutem regibus noſtris, & exaltabit cornu Chriſti ſui.* Ita quoque in Græco eſt ad verbum, hoc excepto, *quia juſtus eſt* ſub finem, quod abeſt; in editt. tamen Ald. & Compl. poſt hoc, ἄκρα γῆς, additur ſimiliter, δίκαιος ὤν, ſicut apud Theodoret. Additur etiam in vet. cod. Nobiliano, *quia juſtus eſt.* Obſervat Aug. ubi ſup. col. 462. b. *Ex ambiguo Græco* (ἀντίδικον αὐτοῦ) poſſe *intelligi*, vel *adverſarium ejus*, vel *adverſarium ſuum:* quod autem legit poſtea, *prudens in prudentia ſua*, id Græco conſentaneum eſt, ubi ſic, ὁ φρόνιμος ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ· ſed apud Theodoret. ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ· item apud Luciſ. l. 1. pro S. Athan. 186. a. *ſapiens in ſapientia ſua*, cui ſuffragantur Mſs. Reg. & Nobil. Ambroſ. l. de ben. Patr. c. 11. t. 1. col. 529. c. hæc hab. *Dominus judicat fines terræ, & dabit virtutem regi, & exaltabit cornu Chriſti ſui.* Theodor. etiam ſcribit δώσει, *dabit*, non δίδωσι, *dat*, quod eſt in aliis.

℣. 12. &c. Huc revocanda quæ narrat Auct. l. de prom. ap. Profp. part. 2. c. 24. col. 149. e. *Dum igitur filii Heli ſacerdotis malignè agerent, indebitè præſumentes partes alias veſci ex carnibus immolandis, quas illis non mandaverat Deus, ac primitus ſibi, poſtea Deo debere offerri; inſectan-*

VULGATA NOVA.

16. Dicebatque illi immolans: Incendatur primùm juxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcunque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

17. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à sacrificio Domini.

VULGATA NOVA.

18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo.

19. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemnem.

VERSIO ANTIQUA.

18. Et Samuel puer serviebat ante conspectum Domini, cinctus ephod bad.

19. Et diploidem habebat pusillam, quam fecerat ei mater sua, & afferebat ei de diebus in dies, cùm ascenderet cum viro suo, sacrificare sacrificium dierum.

Hieron. epist. ad Marcell. t. 2. 612. a.

VULGATA NOVA.

20. Et benedixit Heli Elcanæ & uxori ejus: dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum.

21. Visitavit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22. Heli autem erat senex valde, & audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ observabant ad ostium tabernaculi:

VULGATA NOVA.

23. & dixit eis: Quare facitis res hujuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo?

24. Nolite filii mei: non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini.

25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos.

26. Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino quàm hominibus.

27. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Nunquid non apertè revelatus sum domui patris tui, cùm essent in Ægypto in domo Pharaonis?

28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël

VERSIO ANTIQUA.

23..... Quare facitis verba hæc, quæ ego audio de vobis, mala, ab omni populo?

24. Nolite filii mei: quoniam non est bona fama, quam ego audio de vobis.....

Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. t. 4. 396. e.

25. Si delinquendo peccet vir adversùs virum, orabunt pro eo Dominum: si autem in Deum peccet homo, quis orabit pro eo?....

Cypr. l. 3. Testim. 315. a.

27. Et venit homo Dei ad Heli, & dixit: Hæc dicit Dominus: Revelans revelatus sum ad domum patris tui, cùm essent in terra Ægypti servi in domo Pharaonis.

28. Et elegi domum patris tui ex omnibus

August. l. 17. de civit. Dei, c. 5. t. 7. 464. b. c. & rursus 465. a. seqq.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tes etiam mulieres venientes ad templum, cum eis flagitia perpetrabant. Priora quidem respondent Græco, posteriora verò ab hoc, *insectantes etiam mulieres*, non ita; legitur enim simpliciter infra ad ℣. 22. Καὶ ἤκουσεν (Ἠλὶ) ἃ ἐποίουν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. *Et audivit quæ faciebant filii sui filiis Israël:* at in Schol. adduntur ista: Καὶ ὡς ἐκοιμῶντο μετὰ τῶν γυναικῶν τῶν παρεστηκυιῶν παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, i. e. *Et quomodo dormiebant cum mulieribus assistentibus ad januam tabernaculi testimonii:* nec multùm diversè in Compl. si Nobilio fides: Videtur etiam, inquit, hic locus agnosci à Theodoreto, & habetur in Vulgata.

℣. 18. Ita retulisse videtur S. Marcella, scribens ad Hieron. Sic enim Hieronymus ad ipsam rescribit: *In fronte epistolæ tuæ posueras, quid sibi velit quod in Regnorum libro primo scriptum est: Et Samuel puer*, &c. ut sup. quæ verba resumere videtur Hier. ibid. sic autem habentur Græcè: Καὶ Σαμουὴλ ἦν λειτουργῶν ἐνώπιον Κυρίου παιδάριον, περιεζωσμένον ἐφοὺδ βάδ.

℣. 19. Græcè: Καὶ διπλοΐδα μικρὰν ἐποίησεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἀνέφερεν αὐτῷ, &c. ut in Lat.

℣. 23. Paulùm diversè in Græco: Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἱνατί ποιεῖτε κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὃ ἐγὼ ἀκούω ἐκ στόματος παντὸς τοῦ λαοῦ Κυρίου; *Et dixit eis: Ut quid facitis secundùm verbum hoc, quod ego audio ex ore omnis populi Domini?* at in edit. Compl. τὰ ῥήματα ταῦτα ἃ ἐγὼ ἀκούω καταλαλούμενα καθ' ὑμῶν ἐκ, &c. in Ms. Alex. ἀκούω ῥήματα πονηρὰ ἐκ, &c. absque seq. παντὸς, quod etiam abest ab ed. Compl.

℣. 24. Græcè simpliciter: Μὴ τέκνα· ὅτι οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοὴ, ἣν ἐγὼ ἀκούω. *Non filii: quia non bona auditio, quam ego audio;* sola edit. Ald. addit περὶ ὑμῶν, cum Hieron. sicut Compl. ἦν, *erat*, post ἀγαθή; ab eadem etiam ed. absunt quæ sequuntur in Gr. Vat. & al. Μὴ ποιεῖτε οὕτως, ὅτι οὐκ ἀγαθαὶ αἱ ἀκοαὶ, ἃς ἐγὼ ἀκούω. Cæsar. Arelat. hom. 15. legit: *Filii, non est bonum quod de vobis audio.*

℣. 25. Sic iterum legit Cypr. ep. ad Fortun. p. 264. c. nec valde distat Græc. in quo sic: Ἐὰν ἁμαρτάνων (ed. Compl. ἁμαρτῶν) ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς Κύριον· καὶ ἐὰν (in Compl. deest καὶ, al. ἐὰν δὲ) τῷ Κυρίῳ ἁμάρτῃ (Compl. addit ἀνὴρ) τίς προσεύξεται ὑπὲρ αὐτοῦ; Auct. l. de aleator. apud Cypr. p. 495. *Si delinquendo peccet vir adversùs virum, orabitur pro eo ad Dominum: si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Ambros. l. 1. de pœnit. to. 2. 401. b. *Si peccaverit homo in hominem, orabunt pro eo ad Dominum: si autem in Dominum peccaverit homo, quis orabit pro eo?* at in Ps. 37. n. 16. p. 821. f. *Si populus erraverit, sacerdos orabit pro eo: si sacerdos erraverit, quis rogabit pro eo?* Victor. Vit. l. 3. de pers. Afr. 44. a. *In lib. Regnorum: Si peccando peccaverit vir in virum, orabunt pro eo: si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Similiter S. Pacianus ep. 3. 312. g. *Si vir in virum peccaverit, orabunt pro eo: si autem in Deum peccaverit, quis*, &c. Avit. Vien. ep. 3. Sirm. to. 2. 19. b. *Si peccaverit vir in virum, orabit pro eo sacerdos: quòd si peccavit sacerdos in Deum, quis exorabit pro eo?* Aug. q. 55. in Deut. to. 3. 577. f. *Si in Deum peccaverit, quis*, &c. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 150. b. *Si peccaverit populus, exorabit pro eo sacerdos: si autem sacerdos peccaverit, quis exorabit pro illo?* Cæsar. Arelat. hom. 15. *Si homo in hominem peccaverit, rogabit pro eo sacerdos: si autem ipse sacerdos deliquerit, quis orabit pro eo?*

℣. 27. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd pro *revelans*, hab. ἀποκαλυφθεὶς, & Αἰγύπτῳ, loco *Ægypti*. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. col. 186. b. c. *Et venit homo Dei, & dixit: Hæc dicit Dominus: Manifestè ostendi me ad domum patris tui;* deinde sic, *ex omnibus*, &c. omissis aliis. At Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 612. b. ait: *In sequentibus quoque legisse te scribis: Venit homo Dei ad Eli, & dicit ei: Hæc dicit Dominus: Manifeste ostendi me ad domum patris tui ex omnibus tribubus Israël, cùm essent in terra Ægypti, servientes in domo Pharaonis.* Gildas Sap. castig. in Eccl. ord. to. 8. p. 717. a. *Hæc dicit Dominus: Manifestè ostendi me ad domum patris tui, cùm essent in Ægypto servientes Pharaoni.*

℣. 28. Cuncta concinunt cum Græco. Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 612. b. sic hab. *Et elegi domum patris tui*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ubi sup.

ſceptris Iſraël mihi ſacerdotio ſungi, ut aſcenderent ad altare meum, & incenderent incenſum, & portarent ephod: & dedi domui patris tui omnia quæ ſunt ignis filiorum Iſraël, in eſcam.

29. Et ut quid reſpexiſti in incenſum meum, & in ſacrificium meum impudenti oculo: & glorificaſti filios tuos ſuper me, benedicere primitias omnis ſacrificii in Iſraël in conſpectu meo?

30. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Dixi, domus tua, & domus patris tui, tranſibunt coram me * uſque in æternum. Et nunc dicit Dominus: Nequaquam: ſed glorificantes me, glorificabo: & qui ſpernit me, ſpernetur.

* Inf. deeſt *uſque.*

31. Ecce dies veniunt, & exterminabo ſemen tuum, & ſemen domus patris tui:

32. & non erit tibi ſenior in domo mea omnibus diebus.

33. Et virum exterminabo tibi ab altari meo: ut deficiant oculi ejus, & defluat anima ejus: & omnis qui ſuperaverit domus tuæ, decidet in gladio virorum.

34. Et hoc tibi ſignum, quod veniet ſuper duos filios tuos hos, Ophni & Phinees: Una die morientur ambo.

35. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui omnia quæ in corde meo & quæ in anima mea, faciat: & ædificabo ei domum fidelem, & tranſibit coram Chriſto meo omnibus diebus.

36. Et erit, qui ſuperaverit in domo tua, ve-

VULGATA NOVA.

mihi in ſacerdotem, ut aſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſraël.

29. Quare calce abjeciſtis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo: & magis honoraſti filios tuos quàm me, ut comederetis primitias omnis ſacrificii Iſraël populi mei?

30. Propterea ait Dominus Deus Iſraël: Loquens locutus ſum, ut domus tua, & domus patris tui, miniſtraret in conſpectu meo, uſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc à me: ſed quicunque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

3. Reg. 2. 27.

31. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua.

32. Et videbis æmulum tuum in templo, in univerſis proſperis Iſraël: & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus.

33. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua: & pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.

34. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: In die uno morientur ambo.

35. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus.

36. Futurum eſt autem, ut quicunque reman-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ex omnibus tribubus Iſraël mihi in ſacerdotium, ut aſcenderent ad altare meum, & incenderent incenſum, & portarent ephod. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. col. 186. b. c. deletis his, *Et elegi domum patris tui*, ſic pergit: *Ex omnibus tribubus Iſrael mihi in ſacerdotium, ut aſcenderent ad ſacrificium meum, & incenderent incenſum, & tollerent ephod: & dedi in domo patris tui omnia frumenta filiorum Iſraël in eſcam.* Nota loco σκήπτρων, quod habetur in cod. Vatic. & al. in edit. Ald. legi τῶν οἴκων, mel. in Compl. τῶν φυλῶν; at ubique conſtanter τȣ̃ πυρὸς, *ignis*, pro quo legiſſe videtur Lucif. πυρῶν, *de frumentis.* Gildas Sap. in Eccleſ. ord. 717. a. *Et elegi domum tuam ex omnibus tribubus Iſraël mihi in ſacerdotio.*

℣. 29. Ad verbum è Gr. præter unum *in*, quod deeſt ante *Iſraël.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. b. c. *Et tu quare reſpexiſti in incenſum meum, ad ſacrificium meum, improbo oculo,* (Gr. ἀναιδεῖ:) *& honorificaſti filios tuos plùs quàm me, ut benediceres eos à primordio in omnibus ſacrificiis Iſrael coram me?* Gildas Sap. caſt. in Eccleſ. ord. p. 717. a. *Quare reſpexiſti in incenſum meum, & in ſacrificium meum improbo oculo: & honorificaſti filios tuos plùs quàm me, ut benediceres eos à primordio in omnibus ſacrificiis coram me?* Gr. ἐνευλογεῖσθαι ἀπαρχῆς πάσης θυσίας τȣ̃ Ἰσραὴλ, &c. legit Lucif. ἀπ' ἀρχῆς.

℣. 30. Græc. addit ἐμοὶ, *mihi*, ad *nequaquam*; deinde ſic, ὅτι ἀλλ' ἢ, loco *ſed*; in Compl. ſimpl. ὅτι; reliqua optimè quadrant. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. b. c. ſic leg. *Propter hoc hæc dicit Dominus Iſrael: Dixi, domus tua, & domus patris tui tranſiet coram me uſque in æternum: & nunc non eſt. Sic dicit Dominus: Nequaquam mihi, non ſic erit à me: quoniam qui honorificant me, honorificabo eos: & qui ſpernit me, ad nihilum redigetur.* Gr. ὁ ἐξȣθενῶν με, ἀτιμωθήσεται, ut & ſupra διελεύσεται, *tranſibit*; at in Compl. διελεύσονται in plur. Idem Lucif. paulò infra legit: *Qui me honorificaverit, honorificabitur: & qui me ſpernit, ad nihilum redigetur.* Cypr. de orat. Dom. 207. b. & l. de zelo & liv. 260. b. cum Auguſt. l. 2. cont. ep. Parmen. n. 38. col. 52. b. ſic: *Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur.* Ambroſ. l. de parad. col. 179. d. *Honorificantes me, honorificabo: & contemptor mei, honore privabitur.* Capitul. Reg. Baluz. to. 2. p. 119. c. *Honorantes me, honorabo: & hi qui temnunt me, erunt ignobiles:* ſimiliter infra, p. 169. a. hoc excepto, *& qui contemnunt me:* at p. 176. b. *Honorificantes me, honorificabo: & qui contemnunt me, inhonorati erunt.* Gildas Sap. in Eccl. ord. p. 717. a. *Et ſic dicit Dominus: Quoniam qui honorificant me, honorabo eos: & qui pro nihilo habent me, ad nihilum redigentur.* Philaſtr. Brix. 723. c. *Glorificantes me, glorificabo*, ut in Græco.

℣. 31. Iidem Græcè. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. b. c. ſic: *Et ecce dies veniunt, & diſperdam ſemen tuum, & ſemen patris tui.* Gildas Sap. in Eccleſ. ord. p. 717. a. *Ecce dies venient, & diſperdam nomen tuum, & ſemen domus patris tui.*

℣. 32. Ita Græcè, ſicut etiam apud Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. b. c. uno excepto *ſenex*, pro *ſenior*, Gr. πρεσβύτης.

℣. 33. In Græco ponitur negatio ȣ̓κ, ante *exterminabo*, quæ tamen abeſt à codd. nonnullis: item pro *decidet*, hab. πεσȣ̃νται in plur. at in Compl. πεσεῖται; reliqua ad verbum. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. c. ſic hab. *Et virum diſperdam à ſacrario meo, ut deficiant oculi ejus; & defluet anima ejus: & omnis quæ ſuperaverit multitudo è domo tua, decidet in gladio virorum.* Gr. πᾶς περισσεύων οἴκȣ σȣ, Mſ. Alex. cum edit. Compl. πᾶν περισσεῦον.

℣. 34. Gr. Vat. delet *hos*, poſt *filios tuos*; ſed Mſ. Alex. addit τȣ́τȣς, cum editt. Ald. & Compl. omneſque ἐν μιᾷ, poſt *Phinees*; reliqua quadrant. Auguſtino ſuffragatur Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 186. c. niſi quòd hab. *in uno die*, cum Græco, & poſt *ambo*, addit *gladio virorum.* Gildas Sap. in Eccleſ. ord. p. 717. a. legit: *Et hoc tibi ſignum ſit, quod veniet ſuper duos filios tuos, Ophni & Phinees: In uno die morientur ambo in gladio virorum.*

℣. 35. Ita Græcè, verbum pro verbo, excepto tamen hoc, ποιήσει, *faciet*, pro *faciat.* Lact. l. 4. Inſtit. c. 14. 577. ſic: *Et ſuſcitabo mihi ſacerd. fidelem, qui omnia quæ ſunt in corde meo faciat: & ædificabo ei domum fidelem, & tranſibit in conſpectu meo omnibus diebus.* Cypr. l. 1. Teſt. 280. b. *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidum, qui omnia quæ ſunt in corde meo faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & tranſibit in conſpectu Chriſtorum meorum omnibus diebus.* In edit. Compl. τῶν Χριςῶν μȣ. Arnob. in Pſ. 131. to. 8. 316. b. *Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum omnia faciat: & ipſi ædificabo domum, & ambulabit coram Chriſto in æternum.* Item ſup. l. de Deo trino, p. 215. e. *Suſcitabo..... qui omnia ex corde meo faciet.*

℣. 36. Similiter in Græco, præter iſta: ἐπὶ μίαν τῶν ἱερατειῶν σȣ, i. e. *ad unam partium ſacerdotalium tuarum*,

VULGATA NOVA.

ſerit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

VERSIO ANTIQUA.

niet adorare ei, obolo argenti, dicens: Jacta me in unam partem ſacerdotii tui, manducare panem.

Aug. ubi ſup.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

loco *in unam partem ſacerdotii tui. Quamvis*, inquit Aug. ibid. 466. e. *nonnulli*, ſacrificii tui, *ſint interpretati*, *non*, ſacerdotii tui. Cypr. l. 1. Teſtim. 280. b. ſic: *Et erit, qui remanſerit in domo tua, veniet adorare, in obolo pecuniæ, & in pane uno.* Nota loco ὁ περιοσεύων, quod in Græco Vatic. eſt, in editt. Ald. & Compl. legi, ὁ ὑπολελειμμένος; item in Compl. ἐν ὀβολῷ ἀργυρίου, καὶ ἐν ἄρτῳ ἑνὶ, λέγων· Παράῤῥιψόν με, &c. *in obolo argenti, & in pane uno, dicens: Jacta me*, &c.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. PUer autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli, & ſermo Domini erat pretioſus in diebus illis, non erat viſio manifeſta.

VERSIO ANTIQUA.

1..... ſermo Domini erat pretioſus in diebus illis.....

S. Hieron. in Iſai. 13. t. 3. 110. a.

VULGATA NOVA.

2. Factum eſt ergo in die quadam, Heli jacebat in loco ſuo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre:

3. lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

4. Et vocavit Dominus Samuel. Qui reſpondens, ait: Ecce ego.

5. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocaſti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere, & dormi. Et abiit, & dormivit.

6. Et adjecit Dominus rurſum vocare Samuelem. Conſurgenſque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego: quia vocaſti me. Qui reſpondit: Non vocavi te fili mi: revertere, & dormi.

7. Porro Samuel necdum ſciebat Dominum, neque revelatus ei fuerat ſermo Domini.

8. Et adjecit Dominus, & vocavit adhuc Samuelem tertiò. Qui conſurgens, abiit ad Heli,

9. & ait: Ecce ego: quia vocaſti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & ſi deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco ſuo.

10. Et venit Dominus, & ſtetit: & vocavit, ſicut vocaverat ſecundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.

VULGATA NOVA.

11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Iſraël: quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

12. In die illa ſuſcitabo adversùm Heli omnia quæ locutus ſum ſuper domum ejus: incipiam, & complebo.

13. Prædixi enim ei quòd judicaturus eſſem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eò quòd noverat indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos.

14. Idcirco juravi domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus ejus victimis & muneribus uſque in æternum.

VERSIO ANTIQUA.

11. Et dixit Dominus ad Samuel: Ecce ego facio verba mea in Iſraël: & omnis qui audierit ea, tinnient utræque aures ejus.

12. In illo die, quo ſuſcitabo ſuper Heli omnia quæ locutus ſum in domo ejus; & conſummabo

13. quæ prædixi ei, quoniam ego ulciſcor in domo ejus uſque in æternum, propter iniquitatem filiorum ejus, quam ego ſcio; quoniam contemnentes Dominum mala locuti ſunt filii ejus, & non monuit eos, neque caſtigavit.

14. Et nunc ſic juravi domui Heli, ſi propitiabitur iniquitas in domo Heli in incenſo aut in ſacrificiis in ſempiternum.

Lucif. l. 1. pro S. Athan. 186. e. f.

VULGATA NOVA.

15. Dormivit autem Samuel uſque manè, aperuitque oſtia domus Domini. Et Samuel timebat indicare viſionem Heli.

16. Vocavit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi? Qui reſpondens, ait: Præſtò ſum.

17. Et interrogavit eum: Quis eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus ad te? oro te ne celaveris me: hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, ſi abſconderis à me ſermonem, ex omnibus verbis quæ dicta ſunt tibi.

18. Indicavit itaque ei Samuel univerſos ſermones, & non abſcondit ab eo. Et ille reſpondit: Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat.

19. Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

VULGATA NOVA.

20. Et cognovit univerſus Iſraël, à Dan uſ-

VERSIO ANTIQUA.

20. Et innotuit omni populo, quoniam fide-

Auct. quæſt. Vet. Teſt. quæſt. 46. p. 60. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Ῥῆμα Κυρίου ἦν τίμιον, &c. ut ſup.

℣. 11. Ad verbum è Græco, niſi quòd loco *& omnis qui audierit*, habetur ſimpliciter, παντὸς ἀκούοντος αὐτά, *omnis audientis ea*, Mſ. Alex. ὥστε παντὸς, cum edd. Ald. & Compl.

℣. 12. In Gr. ſimpliciter, Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπεγερῶ, *In die illo ſuſcitabo*, abſque intermedio *quo*; exinde pro *quæ*, ὅσα, *quæcunque*, & pro *in domo*, εἰς τὸν οἶκον, *in domum*; demum poſt *ejus*, additur ἄρξομαι, *incipiam*; reliqua ut ſup.

℣. 13. Græcè ita: Καὶ ἀνήγγελκα αὐτῷ ὅτι ἐκδικῶ ἐγὼ τὸν οἶκον (Mſ. Alex. ἐπὶ τὸν οἶκον, cum edd. Ald. & Compl.) αὐτοῦ ἕως αἰῶνος ἐν ἀδικίαις υἱῶν αὐτοῦ, (editt. Ald. & Compl. addunt, nempe Ald. αἷς, Compl. ἃς, ambæ ἔγνω) ὅτι κακολογοῦντες Θεὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. i. e. *Et annuntiavi eis quia ulciſcar ego domum ejus uſque in æternum in injuſtitiis filiorum ejus, quoniam maledicentes Deum filii ejus, & non monebat eos*: deeſt *neque caſtigavit*.

℣. 14. Ita Græcè, præter pauca, nempe, Καὶ οὐδ' οὕτως, *Et neque ſic*, pro *Et nunc ſic*; exinde οἴκου, *domûs*, pro *in domo*, & καὶ, pro *aut*; in una edit. Compl. ἢ: demum loco *in ſempiternum*, ſic, ἕως αἰῶνος, *in ævum*.

℣. 20. Græc. Καὶ ἔγνωσαν πᾶς Ἰσραὴλ ἀπὸ Δὰν, καὶ ἕως

VERSIO ANTIQUA.

Aud. q. ubi sup. lis est Samuel propheta Domino.

Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 186. f. 21..... Heli senex erat valde, & filii ejus euntes abierant, & erat maligna via eorum coram Domino.

VULGATA NOVA.

que Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini.

21. Et addidit Dominus ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israëli.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Βηρσαβεὲ, ὅτι πιστὸς Σαμουὴλ εἰς προφήτην τῷ Κυρίῳ. Et cognoverunt omnis Israël à Dan, & usque Bersabee, quia fidelis Samuel in prophetam Domino.

ỷ. 21. A Græco abest utrumque *erat*, & pro *abierant*, legitur ἐπορεύοντο, *ibant*; reliqua similia.

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 186. f. 1. ET factum est in diebus illis, & convenerunt alienigenæ in pugnam ad Israël.....

2..... Et inclinavit pugna, & cecidit vir Israël coram alienigenis: & vulnerati sunt in acie in campo, quatuor millia hominum.

3. Et venit populus in castra: & dixerunt majores natu Israël: Propter quid deficere fecit nos hodie Dominus coram alienigenis? Tollamus igitur arcam Domini Dei nostri ex Selon, & exeat in medio nostrûm, & liberabit nos de manibus inimicorum nostrorum.

4. Et misit populus ad Selon, & sustulerunt inde arcam Domini ubi sedebat Cherubin: & ambo filii Heli cum arca Dei ibant, Ophne & Phinees.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam: & egressus est Israël obviam Philisthiim in prælium, & castrametatus est juxta Lapidem adjutorii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec,

2. & instruxerunt aciem contra Israël. Inito autem certamine, terga vertit Israël Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum.

3. Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israël: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantque duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees.

VULGATA NOVA.

5. Cùmque venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra.

6. Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognoverunt quòd arca Domini venisset in castra.

7. Timueruntque Philisthiim, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes:

8. Væ nobis: non enim fuit tanta exsultatio heri & nudiustertius: væ nobis. Quis nos salvabit de manu deorum sublimium istorum? hi sunt dii, qui percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto.

9. Confortamini, & estote viri, Philisthiim: ne serviatis Hebræis, sicut & illi servierunt vobis: confortamini, & bellate. *Judic. 13. 1.*

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup. 10... expugnaverunt illos, & defecit vir Israël à conspectu alienigenarum, & fugit unusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna valde: & ceciderunt ex Israël triginta millia virorum.

11. Et arca Dei capta est: & ambo filii Heli mortui sunt.....

VULGATA NOVA.

10. Pugnaverunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israël, & fugit unusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israël triginta millia peditum.

11. Et arca Dei capta est: duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni & Phinees.

VULGATA NOVA.

12. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus pulvere caput.

13. Cùmque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nunciavit urbi: & ululavit omnis civitas.

14. Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 1. Similiter habet Ambros. l. 1. offic. to. 2. 38. b. uno excepto &, quod demit post *illis*. In Gr. pro *convenerunt..... in pugnam ad Israel*, sic: Συναθροίζονται..... ἐπὶ Ἰσραὴλ εἰς πόλεμον, *congregantur adversùs Israel in bellum*: in Ms. Alex. ac ed. Compl. εἰς πόλεμον ἐπὶ (Compl. εἰς) Ἰσραήλ.

ỷ. 2. Dissimilia nonnulla in Græco, nempe seqq. πόλεμος, *prælium*, pro *pugna*; item pro *cecidit*, ἔπταισεν, *impegit*, (ed. Compl. ἔπεσε) exinde pro *vulnerati sunt*, ἐπλήγησαν, *cæsi sunt*, & pro *in campo*, ἐν ἀγρῷ, mel. Compl. ἐν τῷ πεδίῳ.

ỷ. 3. Ita in Græco, ni excipias seqq. πρεσβύτεροι, *seniores*, loco *majores natu*, ἔπταισε, *labi fecit*, pro *deficere fecit*, λάβωμεν, *sumamus*, pro *tollamus*, demtis vocibus *igitur* & *Domini*: item hîc & infra Σηλώμ, pro *Selon*; ἐκ μέσου, *de medio*, pro *in medio*, (in Ms. tamen Alex. ἐμμέσῳ, vel ut in Compl. ἐν μέσῳ) denique σώσει..... ἐκ χειρός, *salvabit..... de manu*, pro *liberabit..... de manibus*.

ỷ. 4. In Græco αἴρουσι, *tollunt*, pro *sustulerunt*, sed al. ἦραν; exinde loco *ubi sedebat*, sic, καθημένου, *insidentis*, detracto inf. *Dei ibant*; in Ms. Alex. ac edit. Compl. post *arca*, additur τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ, absque *ibant*; in solo Alex. Ὀφνεὶ, in Vatic. & al. Ὀφνί; cætera concordant.

ỷ. 10. Similiter in Græco, præter seq. πταίει, *cadit*, pro *defecit*, absque hoc, *à conspectu alienigenarum*, quod tamen retinent editt. Ald. & Compl. ubi sic: ἐνώπιον τῶν ἀλλοφύλων· item omnes constanter, ταγμάτων, *ordinum*, loco *virorum*.

ỷ. 11. Ita Græcè, verbum pro verbo.

VULGATA NOVA.

Quis est hic sonitus tumultus hujus ? At ille festinavit, & venit, & nunciavit Heli.

15. Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi ejus caligaverant, & videre non poterat.

VULGATA NOVA.

16. Et dixit ad Heli : Ego sum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait : Quid actum est fili mi ?

17. Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israël coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo : insuper & duo filii tui mortui sunt, Ophni & Phinees : & arca Dei capta est.

18. Cùmque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandævus : & ipse judicavit Israël quadraginta annis.

VERSIO ANTIQUA.

16..... Et vir properans accessit ad Heli, dixitque ei : Ego sum qui veni de castris, fugiens de prælio hodie. Et dixit Heli : Qui sermo factus est filiole ?

Lucif. Cal. ubi sup.

17. Et respondit, & dixit : Fugit vir Israël à facie alienigenarum, & facta est plaga magna in populo : & ambo filii tui mortui sunt : & arca Dei capta est.

18. Et factum est cùm audisset, Arca Dei capta est, cecidit supinus de sella juxta portam, & contribulatum est dorsum ejus, & mortuus est. Quoniam senex erat & gravis homo : & ipse judicabat in Israël viginti annis.

VULGATA NOVA.

19. Nurus autem ejus, uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui : & audito nuncio quòd capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incurvavit se & peperit : irruerant enim in eam dolores subiti.

20. In ipso autem momento mortis ejus, dixerunt ei quæ stabant circa eam : Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animadvertit.

21. Et vocavit puerum, Ichabod, dicens : Translata est gloria de Israël, quia capta est arca Dei, & pro socero suo & pro viro suo ;

22. & ait : Translata est gloria ab Israël, eò quòd capta esset arca Dei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Hæc tantùm dissimilia in Græco, scilicet, κἀγὼ πέφευγα ἐκ τῆς παρατάξεως, *& ego fugi ex acie*, loco *fugiens de prælio*; & in fine, Τί τὸ γεγονὸς ῥῆμα, τέκνον; *Quodnam quod factum est verbum, fili?* Lucif. legit τεκνίον.

℣. 17. In Gr. Καὶ ἀπεκρίθη τὸ παιδάριον, καὶ εἶπε, &c. ut in Lat. supra.

℣. 18. Vix pauca discordanr à Græco, nempe loco *cùm audisset, Arca Dei capta est, cecidit supinus de sella*, est : ὡς ἐμνήσθη τῆς κιβωτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ δίφρου ὀπισθίως, *ut meminit arcæ Dei, & cecidit à sella retrorsum*: item loco *senex erat & gravis homo*, sic : πρεσβύτης ὁ ἄνθρωπος καὶ βαρύς, *senex homo & gravis*, absque *erat*, præterquam in edit. Compl. ubi ἦν ὁ, & ἔτη, *annos* in fine, pro *annis*; deest autem *in*, ante *Israel*.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. PHilisthiim autem tulerunt arcam Dei, & asportaverunt eam à Lapide adjutorii in Azotum.

2. Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam juxta Dagon.

3. Cùmque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini : & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum.

4. Rursumque manè die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini : caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen :

VERSIO ANTIQUA.

1. ET alienigenæ abstulerunt arcam Dei ex Abenezer, & intulerunt illam in Azotum.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 186. g. b.

2. Et sustulerunt alienigenæ arcam, & intulerunt illam in domum Dagon, & collocaverunt illam juxta Dagon.

3. Et manè vigilaverunt Azoti, & intraverunt in domum Dagon ; & viderunt, & ecce Dagon cecidit in faciem suam ante arcam Dei : & sustulerunt Dagon, & statuerunt in locum suum. Et gravata est manus Domini super Azotos, & cruciabat illos, & percussit illos in domibus eorum, in Azotum & regiones ejus.

4. Et factum est cùm ante lucem vigilassent, & Dagon ceciderat in faciem ante arcam testamenti Domini : & caput Dagon, & ambo vestigia manûs ejus ablata erant per partes centum, & ambo articuli manùs illius ceciderunt in limen.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. pro *abstulerunt*, ponit ἔλαβον, *ceperunt*, transfertque *ex Abenezer*, post *illam*; reliqua similia.

℣. 2. Vix dissimile Græcum est, nisi quòd addit Κυρίου, *Domini*, ad *arcam*, & pro *sustulerunt*, habet ut sup. ἔλαβον, *ceperunt*, & pro *collocaverunt*, παρέστησαν, *stiterunt*; Lucif. infra, *statuerunt*. Auct. l. de promiss. p. 2. c. 24. ap. Prosp. p. 150. b. hæc habet : *Arcam vero Dei quam ceperant hostes, ea veneratione colendam esse crediderunt, ut in templo dei sui Dagon collocandam arbitrarentur; sub cujus potentia sequenti die idolum suum elisum prostratumque viderunt : sed hoc casui dantes, eum rursum uncis fortioribus validioribusque defigunt, quem postera die confractum comminutumque coram arca intuentes, quidnam illud esset minimè repererunt; ipsaque gens graviori atrocique plaga percussa est..... nec valuerunt hujus turpitudinis evadere ultimam pœnam, nisi arcam Dei quam ceperant, donis appositis reddidissent.*

℣. 3. Similiter in Græco, exceptis his levioribus : πεπτωκὼς, *ceciderat*, pro *cecidit*, ἤγειραν, *erexerunt*, pro *sustulerunt*, ἐβασάνισε, *cruciavit*, pro *cruciabat*, τὰς ἕδρας, *sellas* vel *sedes*, pro *domibus*, absque *in*, ante *Azotum*; demum τὰ ὅρια, *fines*, loco *regiones*.

℣. 4. Ita de Græco, nisi quòd loco *cùm ante lucem vigilassent, &*, sic legitur, ὅτε ὤρθρισαν τὸ πρωΐ, καὶ ἰδοὺ, *quando vigilaverunt manè, & ecce*, addito αὐτοῦ, ad *faciem*; exinde & infra, loco *manûs*. χειρῶν, *manuum*, & loco *per partes centum*, sic, ἐπὶ τὰ ἐμπρόσθια Ἀμαφὲθ ἕκαστοι, *in anteriora Amapheth singuli*; leg. Lucif. ἑκατὸν, non ἕκαστοι. Nota pro *articulis*, scribi καρποὶ, quæ vox propriè significat juncturam illam qua brachium cum manu committitur.

VULGATA NOVA.

5. porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. sup. 187. a. b. — 6. Et gravata est manus Domini super Azotum, & induxit illis mures, & facta est confusio mortis magna in civitate.	6. Aggravata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: & percussis in secretiori parte natium Azotum, & fines ejus. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in civitate. Ps. 77. 66.
7. Et viderunt viri Azoti, quoniam sic est, & dixerunt: Quoniam non sedebit arca Domini Dei Israël nobiscum: quoniam dura est manus illius super nos, & super Dagon deum nostrum.	7. Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Israël apud nos: quoniam dura est manus ejus super nos, & super Dagon deum nostrum.
8. Et mittunt, & convocant regulos alienigenarum ad se, & dicunt: Quid faciemus de arca Dei Israël? Et dixerunt Gethæi: Transeat arca Dei Israël in Geth.	8. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israël? Responderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israël.
9. Et factum est postquam translata est arca Dei, facta manus Domini in civitate, & est facta turbatio magna valde: & percussit viros civitatis, à minimo usque ad maximum, & ebullivit illis mures in sedibus: & fecerunt sibi Gethæi sedes pelliceas.	9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros uniuscujusque urbis, à parvo usque ad majorem, & computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.
10. Et miserunt arcam Dei in Ascalonem. Et factum est ut intravit arca Dei Israël in Ascalonem, exclamaverunt Ascalonenses, dicentes: Ut quid misistis arcam Dei Israël ad nos, ut morti tradat nos & populum nostrum?	10. Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. Cùmque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Israël, ut interficiat nos & populum nostrum.
11. Et mittunt & convocant regulos alienigenarum: & dixerunt: Remitte arcam Dei Israël, & reducatur in locum suum, & non morti dabit nos & populum nostrum.	11. Miserunt itaque & congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum: qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Israël, & revertatur in locum suum, & non interficiat nos cum populo nostro.
12. Quia acta est confusio gravis in civitate tota, gravis valde, ut intravit arca Dei: & qui vi-	12. Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus, & gravissima valde manus Dei: viri quoque,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 6. Nonnulla hîc inserta leguntur Græcè, quæ desunt apud Lucif. nempe post hoc, *induxit illis*, ita sequitur: Καὶ ἐξέζεσεν αὐτοῖς εἰς τὰς ναῦς, καὶ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς ἀνεφύησαν μύες, *Et efferbuit eis in navibus, & medium regionis ejus pullularunt mures*; reliqua ad verbum. Eadem ferme leguntur nunc in Vulg. sed absunt à textu Hebraïco, nec inveniuntur in antiquioribus & castigatioribus Mss. codd. Hieronymianæ versionis: & verò obelo prænotantur à Rob. Stephano, ac Theologis Lovaniensibus; imo in Ms. Germ. n. 7. nonnisi secunda manu, & in Corb. n. 3. in margine solùm inferiori addita reperiuntur: sumpta sunt autem illa, si Martianæo nostro fides, ut & alia plura inferiùs suis locis interserta, vel à LXX. Interpretibus, vel ab antiquis illis Latinorum translationibus, quæ viguerunt ante Hieronymum. De his nempe ita differit idem Martianæus, not. a. in hunc loc. to. 1. nov. edit. Hieron. col. 332. » Cùm innumera, inquit, prope hujusmodi occurrant additamenta in libris » præcipuè Regum, non abs re erit lectorem docuisse, quomodo posita reperiantur in vetustissimis codicibus sacrorum Bibliorum editionis Hieronymi. Tria igitur supersunt » adhuc genera librorum Mss. Latinorum, quibus causas & » origines prædictorum additamentorum possumus deprehendere. Primum in illis locum obtinent Mss. codices qui » propriam ac genuinam lectionem Hieronymi sine additamentis repræsentant, cujus generis sunt Colb. Anic. & » Corb. maj. n. 1. his etiam canon Hebraïcæ veritatis adjungendus est, ut pote qui nihil spurium habeat post » emendationem suam. Exstant alii vetustiores codd. in » quibus equidem purus fluit Bibliorum contextus, sed integra retinent ad margines suas aliena & insititia verba » cum signis quibusdam intra textum, ut hæc tanquam » omissa sint à Librariis, & ad sacrum contextum pertineant, significent. Tertium denique genus est, recentiorum præsertim Mss. codicum, in quorum contextum varia illa Scripturarum additamenta errore & imperitia Librariorum inducta conspiciuntur, ut nullo deinceps adhibito discrimine, quænam Hieronymo, aut quæ cæteris » Latinis Interpretibus propria fuerint, in illis minimè possit agnosci.

ỷ. 7. Vix meliùs è Græco, si detrahatur utrumque *est*, cum voce *Domini*, & ponatur *dicunt*, loco *dixerunt*; nam in Græco λέγουσι.

ỷ. 8. Editt. Lucif. loco *regulos*, ferunt *reliquos*, sed vitiosè, ut videtur, nam infra ỷ. 11. habent *regulos*, quod retinuimus. Græc. Συνάγουσι τοὺς σατράπας, *congregant satrapas*; item infra, λέγουσι, *dicunt*, pro *dixerunt*, mel. in edit. Ald. εἶπαν: demum post *transeat*, adduntur seqq. κιβωτὸς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς· καὶ μετῆλθε κιβωτὸς, &c. ut sup. i. e. *arca Dei ad nos: & transivit arca*, &c. quæ omittuntur à Lucif. In edit. Ald. sequitur, τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς εἰς Γέθ.

ỷ. 9. Nonnulla dissimilia Græcum habet, nempe seqq. μετὰ τὸ μετελθεῖν αὐτὴν, καὶ γίνεται, *postquam transivit ipsa, & fit*, loco *postquam translata est arca Dei, facta*; edit. tamen Compl. loco αὐτὴν, hab. τὴν κιβωτὸν (al. add. τοῦ Θεοῦ) πρὸς τοὺς Γεθαίους, καὶ, &c. Item paulò post eadem Compl. hab. ἐν τῇ πόλει, cum Ald. & Ms. Alex. in Vatic. autem legitur simpliciter, τῇ πόλει, *civitati*, absque seq. *& est facta*, quod similiter abest ab aliis: legitur etiam ibid. ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, *à parvo usque ad magnum*, loco *à minimo usque ad maximum*; item pro his, *& ebullivit illis mures in sedibus*, sic, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἕδρας αὐτῶν, *& percussit eos in sedibus eorum*; nec additur in fine vox *pelliceas*.

ỷ. 10. Hæc tantùm variant Græcè, scilicet, ἐξαποστέλλουσι, *emittunt*, pro *miserunt*, demto 1. *Israël*, quod tamen exstat in edit. Ald. exinde ἐβόησαν, *clamaverunt*, al. ἀνεβόησαν, absque præced. *&*; denique sic, Τί ἀπεστρέψατε, *Quid convertistis*, loco *Ut quid misistis*, paulòque post simpliciter, θανατῶσαι, *ad mortificandum*, loco *ut morti tradat*.

ỷ. 11. Rursus Græcè, Καὶ ἐξαποστέλλουσι, deinde καὶ συνάγουσι τοὺς σατράπας, *Et emittunt & congregant satrapas*; Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. ἀποστέλλουσι; exinde Vat. & al. ἐξαποστείλατε, *emittite*, pro *remitte*, sicut καθισάτω, *resideat*, pro *reducatur*, & pro *morti dabit*, θανατώσῃ.

ỷ. 12. A Græco abest 1. *gravis*, præponiturque *tota*, voci *civitate*; exinde huic, *Dei*, additur Ἰσραὴλ ἐκεῖ, præterquam in Ms. Alex. à quo abest Ἰσραὴλ, sicut ἐκεῖ, ab ed. Compl. demum ante *sedibus*, ponitur εἰς, *in*, absque seq. *suis*, & loco *civitatum*, τῆς πόλεως, in sing. reliqua ad verbum.

VULGATA NOVA. | VERSIO ANTIQUA.

qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium: & ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in cœlum.

vebant, & non sunt mortui, percussi sunt sedibus suis: & ascendit clamor civitatum usque ad cœlum. *Lucif. Cal. ubi sup.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. FUit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.

2. Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes & divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt:

3. Si remittitis arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat manus ejus à vobis.

4. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi:

5. Juxta numerum provinciarum Philisthinorum, quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga una fuit omnibus vobis, & satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram: & dabitis Deo Israël gloriam: si fortè relevet manum suam à vobis, & à diis vestris, & à terra vestra.

6. Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor suum? nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt? *Exod. 12. 31.*

7. Nunc ergo arripite & facite plaustrum novum unum: & duas vaccas fetas, quibus non est impositum jugum, jungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi.

8. Tolletisque arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus: & dimittite eam ut vadat.

9. Et aspicietis: & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè: sciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.

10. Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi.

11. Et posuerunt arcam Dei super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos & similitudines anorum.

12. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethsames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram: sed & satrapæ Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.

13. Porro Bethsamitæ metebant triticum in valle: & elevantes oculos suos, viderunt arcam, & gavisi sunt cùm vidissent.

14. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustri, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.

15. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, & capsellam quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolaverunt victimas in die illa Domino. — 15..... *Vide Not.*

16. Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, & reversi sunt in Accaron in die illa.

17. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum:

18. & mures aureos secundùm numerum urbium Philisthiim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam quæ erat absque muro, & usque ad Abelmagnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis.

19. Percussit autem de viris Bethsamitibus, eò quòd vidissent arcam Domini: & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eò quòd Dominus percussisset plebem plagâ magnâ.

20. Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? & ad quem ascendet à nobis?

21. Miseruntque nuncios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim arcam Domini, descendite, & reducite eam ad vos.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Eò spectat quod S. Cypr. ait l. 2. Testim. 292. b. *Hic est lapis magnus, in Basiliôn primo, super quem posita est arca testamenti, quando eam ab Allophylis remissam & redditam in plaustro boves reportaverunt.*

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. VEnerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.

2. Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vigesimus) & requievit omnis domus Israël post Dominum.

3. Ait autem Samuel ad universam domum Israël, dicens: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & servite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim. *Deut. 6. 13. Matth. 4. 10.*

4. Abstulerunt ergo filii Israël Baalim & Astaroth, & servierunt Domino soli.

5. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israël in Masphath, ut orem pro vobis Dominum.

6. Et convenerunt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Israël in Masphath.

7. Et audierunt Philisthiim quòd congregati essent filii Israël in Masphath, & ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cùm audissent filii Israël, timuerunt à facie Philisthinorum.

8. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum.

VULGATA NOVA.

9. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino: & clamavit Samuel ad Dominum pro Israël, & exaudivit eum Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Tertul. adv. Psych. 984. b.

10..... & Allophyli prælio admovebant: ibidem Dominus intonuit voce magna super Allophylos, & confusi sunt, & corruerunt in conspectu Israëlis.

11. Et processerunt viri Israël ex Maspha, & persecuti sunt Allophylos, & usque Betchor ceciderunt.

Aug. l. 17. de civ. Dei, c. 7. t. 7. 470. b.

12. Assumpsit..... lapidem unum, & statuit illum inter Massephat novam & veterem: & vocavit nomen ejus, Abennezer, quod est, Lapis adjutoris. Et dixit: Usque huc adjuvit nos Dominus.

VULGATA NOVA.

10. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.

11. Egressique viri Israël de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos, usque ad locum qui erat subter Bethchar.

Eccli. 46. 21.

12. Tulit autem Samuel lapidem unum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen: & vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorii. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.

VULGATA NOVA.

13. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis.

14. Et redditæ sunt urbes, quas tulerant Philisthiim ab Israël, Israëli, ab Accaron usque Geth, & terminos suos: liberavitque Israël de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israël & Amorrhæum.

15. Judicabat quoque Samuel Israëlem cunctis diebus vitæ suæ:

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. b.

16..... & Samuel judicabat populum Israël in omnibus sanctificationibus.

VULGATA NOVA.

16. & ibat per singulos annos circuiens Bethel & Galgala & Masphath, & judicabat Israël in supradictis locis.

VULGATA NOVA.

17. Revertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus ejus, & ibi judicabat Israëlem: ædificavit etiam ibi altare Domino.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Græc. loco *prælio admovebant*, hab. προσῆγον εἰς πόλεμον ἐπὶ Ἰσραήλ, *accesserunt in prælium super Israel*; deinde omisso *ibidem*, sic pergit: καὶ ἐβρόντησε Κύριος ἐν φωνῇ μεγάλῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ, &c. *& tonuit Dominus in voce magna in die illa super*, &c. ut in Lat. sup. Iisdem alludit Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 7. to. 7. 470. a. dicens: *Samuel..... exclamavit ad Dominum pro Israel, & exaudivit eum: & cùm offerret holocaustosim, accedentibus alienigenis ad pugnam contra populum Dei, tonuit Dominus super eos, & confusi sunt, & offenderunt* (Gr. ἔπταισαν) *coram Israel, atque superati sunt:* quæ omnia respondent Græcis.

℣. 11. Haud dissimiliter Græcè, nisi quòd loco *processerunt*, hab. ἐξῆλθον, *exierunt*, & Μασσηφὰθ, pro *Maspha*; paulòque post, καὶ ἐπάταξαν αὐτοὺς ἕως ὑποκάτω τοῦ Βαιθχόρ, *& percusserunt eos usque sub Bethchor*.

℣. 12. Ita pene in Græco; hæc tamen sic variant, scilicet ipso initio, Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ, *Et sumpsit Samuel*; paulòque post, καὶ ἀναμέσον, *& inter*, loco *novam &*, absque hoc infra, *quod est*, cui Aug. adjunxerat *Latinè*; in editt. tamen Ald. & Compl. additur ὃ σημαίνει, *quod significat*. Eadem memorat Cypr. l. 2. Testim. 292. b. dicens: *Hic est lapis quem, cùm alienigenas Israel vicisset, statuit Samuel, & appellavit nomen ejus, Abennezer, id est, Lapis auxiliator*.

℣. 16. Græc. delet voces *Samuel* ac *populum*, & pro *sanctificationibus*, hab. τοῖς ἡγιασμένοις τούτοις, *sanctificatis his*.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem cùm senuisset Samuel, posuit filios suos judices Israël.

2. Fuitque nomen filii ejus primogeniti, Joel: & nomen secundi, Abia, judicum in Bersabee.

3. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus: sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt judicium.

4. Congregati ergo universi majores natu Israël, venerunt ad Samuelem in Ramatha.

Act. 13. 21.

5. Dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent nationes.

6. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixissent: Da nobis regem, ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. ep. 65. p. 113.

7..... non te spreverunt, sed me spreverunt.....

VULGATA NOVA.

7. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi: non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.

8. Juxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc: sicut dereliquerunt me, & servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.

9. Nunc ergo vocem eorum audi: veruntamen contestare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus est super eos.

10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem,

11. & ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum,

12. & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum.

13. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ad verbum è Græco. Tertul. l. 4. contra Marc. p. 718. c. legit: *Non te contempserunt, sed me*. S. Pacian. ep. 3. col. 312. a. *Non te nullius momenti fecerunt, sed me*. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 150. d. *Non te*

VULGATA NOVA.

14. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.

15. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis.

16. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo.

17. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

VERSIO ANTIQUA.

Mss. Corb. n. 1. & 3. & Germ. n. 7.

18..... quia petistis vobis regem.

VULGATA NOVA.

18. Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam: rex enim erit super nos,

20. & erimus nos quoque sicut omnes gentes: & judicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.

21. Et audivit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.

22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israël: Vadat unusquisque in civitatem suam.

Ose. 13. 11.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

isti, sed me spreverunt.
℣. 18. Ita Mss. codd. ferunt ad marg. In Græco sic: ὅτι ὑμεῖς ἐξελέξασθε ἑαυτοῖς βασιλέα. Vide Not. sup. ad c. 6. ℣. 5.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. ET erat vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore.

VULGATA NOVA.

2. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & non erat vir de filiis Israël melior illo: ab humero & sursum eminebat super omnem populum.

VERSIO ANTIQUA.

2..... erat vir bonus: & non erat illo melior in filiis Israël..................

Ambrosiast. 81. f.

VULGATA NOVA.

3. Perierant autem asinæ Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cùm transissent per montem Ephraim,

4. & per terram Salisa, & non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, & non erant: sed & per terram Jemini, & minimè repererunt.

VULGATA NOVA.

5. Cùm autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo: Veni & revertamur, ne fortè dimiserit pater meus asinas, & sollicitus sit pro nobis.

VERSIO ANTIQUA.

5. Cùm autem venissent in terram Suph, & non invenissent.......

Mss. Corb. n. 3. & Germ. n. 7.

VULGATA NOVA.

6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, si fortè indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris: & sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9. (Olim in Israël sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)

10. Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.

11. Cùmque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns?

12. Quæ respondentes, dixerunt illis: Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso.

13. Ingredientes urbem, statim invenietis eum antequam ascendat excelsum ad vescendum: neque enim comesurus est populus donec ille veniat: quia ipse benedicit hostiæ, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum.

14. Et ascenderunt in civitatem. Cùmque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15. Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quàm veniret Saul, dicens:

Act. 13. 21.

16. Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum ducem super populum meum Israël: & salvabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.

17. Cùmque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis.

19. Et respondit Samuel Sauli, dicens: Ego sum Videns: ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, & dimittam te manè: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græcè, Σαοὺλ εὐμεγέθης, ἀνὴρ ἀγαθός· καὶ οὐκ ἦν ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀγαθὸς ὑπὲρ αὐτόν· i. e. *Saul procerus, vir bonus: & non erat in filiis Israël bonus super eum.*

℣. 5. Ita in Vulg. sed absque hoc, *& non invenissent*, quod Mss. præd. addunt: deest quoque in Græco, ubi sic: Αὐτῶν δὲ ἐλθόντων εἰς τὴν Σὶφ, deinde καὶ Σαοὺλ εἶπε, &c.

VULGATA NOVA.

20. Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventæ sunt. Et cujus erunt optima quæque Israël? nonne tibi & omni domui patris tui?

21. Respondens autem Saul, ait: Nunquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu Israël, & cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

22. Assumens itaque Samuel Saulem, & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati: erant enim quasi triginta viri.

23. Dixitque Samuel coquo: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te.

VERSIO ANTIQUA.

Hesych. in Lev. 1. 57. b. ex LXX.

24..... comede: quia in testimonium à populo positum est tibi.....

Mss. Corb. n. 1. & 3. & Germ. n. 7.

25..... stravitque Saul, & dormivit in solario.

VULGATA NOVA.

24. Levavit autem coquus armum, & posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comêdit Saul cum Samuele in die illa.

25. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solario: stravitque Saul in solario, & dormivit.

VULGATA NOVA.

26. Cùmque manè surrexissent, & jam elucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario, dicens: Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul: egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel.

27. Cùmque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos, & transeat: tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Græcè nunc: καὶ φάγε, ὅτι εἰς μαρτύριον τέθειταί σοι παρὰ τοὺς ἄλλους.

℣. 25. Græc. Καὶ διέστρωσαν τῷ Σαοὺλ ἐπὶ τῷ δώματι, καὶ ἐκοιμήθη, i. e. *Et straverunt Sauli super solarium, & dormivit:* quæ autem leguntur in textu, adjuncta videntur secunda manu in Ms. Germ. 7. in Corb. verò n. 3. ad marg.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. TUlit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. *Act. 13. 21.*

2. Cùm abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulcrum Rachel in finibus Benjamin, in meridie, dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

3. Cùmque abieris inde, & ultra transieris, & veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini.

4. Cùmque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

5. Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum: & cùm ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes.

6. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

7. Quando ergo evenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est.

8. Et descendes ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus exspectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. *Inf. 13. 8.*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 2. ad Simplic. t. 6. 104. d.

9. Et factum est cùm converteret humerum suum ut iret à Samuel, convertit Deus in Saul cor aliud, & venerunt omnia signa illa die.

10. Et venit inde in collem, & ecce chorus prophetarum in obviam illi: & insiluit in illum Spiritus Dei, & prophetavit in medio eorum.

Tertul. de anima, 482. b.

11..... Quid hoc filio Cis? an & Saul in prophetis?

Aug. l. 2. ad Simplic. t. 6. 105. g.

12..... Si & Saul inter prophetas?

VULGATA NOVA.

9. Itaque cùm avertisset humerum suum ut abiret à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa.

10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obvius ei: & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetavit in medio eorum.

11. Videntes autem omnes qui noverant eum heri & nudiustertius, quòd esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?

12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum est in proverbium: Num & Saul inter prophetas? *Inf. 19. 24.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Græc. Καὶ ἐγενήθη ὥστε ἐπιστραφῆναι τῷ ὤμῳ αὐτοῦ ἀπελθεῖν ἀπὸ Σαμουήλ, μετέστρεψεν αὐτῷ ὁ Θεὸς καρδίαν ἄλλην, καὶ ἦλθε πάντα τὰ σημεῖα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

℣. 10. Ita de Græco, nisi hoc excipias, *in obviam illi*, pro quo ἐξεναντίας αὐτοῦ, ad verbum, *ex adverso ipsius*; deinde sic, καὶ ἥλατο, meliùs in edit. Compl. ἐφήλατο, *insiliit.*

℣. 11. Itidem Græcè, præter unum τὸ γεγονὸς, *quod evenit*, præpositum *filio Cis.*

℣. 12. Gr. Ἢ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις;

VULGATA NOVA.

13. Cessavit autem prophetare, & venit ad excelsum.

14. Dixitque patruus Saul ad eum, & ad puerum ejus: Quò abistis? Qui responderunt: Quærere asinas: quas cùm non reperissemus, venimus ad Samuelem.

15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel.

16. Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus fuerat ei Samuel.

17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha:

18. & ait ad filios Israël: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos.

19. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis & tribulationibus vestris: & dixistis: Nequaquam: sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias.

Sup. 8. 19.

20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit sors tribus Benjamin.

21. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus.

22. Et consuluerunt post hæc Dominum, utrumnam venturus esset illuc. Respondit que Dominus: Ecce absconditus est domi.

23. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum.

24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat rex.

24..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
25. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.	25..... & dimisit Samuel populum, & abiit unusquisque in locum suum.
26. Sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.	26. Et Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abierunt potentes, quorum tetigit Dominus corda, cum Saule.
27. Filii verò Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.	27. Et filii pestilentes dixerunt: Quis salvabit nos? Hic? Et inhonoraverunt eum, & non adtulerunt ei munera.

Aug. de Corr. & Grat. t. 10. 774. f. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Eò spectat quod Tertul. habet l. 2. adv. Marc. 653. a. loquens de *Saul*, *Qualis*, inquit, *non erat in filiis Israël*. Gr. ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοιος αὐτῷ ἐν πᾶσιν ὑμῖν· *quia non est similis ei in omnibus vobis.*

℣. 25. Græc. hab. πάντα, ante *populum*; reliqua concordant ad verbum.

℣. 26. In Græco sic: ἐπορεύθησαν υἱοὶ δυνάμεων, *iverunt filii virtutum*, loco *abierunt potentes*; in Mſ. verò Alex. δυνάμενοι, non δυνάμεων; cætera quadrant, nisi quòd vox αὐτῶν, *eorum*, additur ad *corda.*

℣. 27. Uno tantùm puncto differunt ista à Græco; ita nempe ibid. Τίς σώσει ἡμᾶς οὗτος; non ἡμᾶς; οὗτος; & vero notant BB. ad hunc Aug. loc. in editt. Am. & Er. legi, *Num salvabit nos hic?* & in Lov. *Nunquid*, &c. in quibusd. etiam Græcis scriptum τί, non τίς.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversùm Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, & serviemus tibi.	1. ET factum est quasi post mensem.....

Ex Mss. Germ. 7. & Corb. 3.

VULGATA NOVA.

2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrùm oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israël.

3. Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuncios ad universos terminos Israël: & si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.

4. Venerunt ergo nuncii in Gabaa Saulis: & locuti sunt verba hæc, audiente populo: & levavit omnis populus vocem suam, & flevit.

5. Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, & ait: Quid habet populus quòd plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes.

6. Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cùm audisset verba hæc, & iratus est furor ejus nimis.

7. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nunciorum, dicens: Quicunque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir unus.

8. Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israël trecenta millia: virorum autem Juda triginta millia.

9. Et dixerunt nunciis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, cùm incaluerit sol. Venerunt ergo nuncii, & annuntiaverunt viris Jabes: qui lætati sunt.

10. Et dixerunt: Manè exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis.

11. Et factum est, cùm dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon usque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pa-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita etiam in Græco.

VULGATA NOVA.

riter.

11. Et ait populus ad Samuelem : Quis est iste qui dixit : Saul num regnabit super nos ? Date viros, & interficiemus eos. *Sup. 10. 27.*

13. Et ait Saul : Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israël.

14. Dixit autem Samuel ad populum : Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum.

15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israël nimis.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. Dixit autem Samuel ad universum Israël : Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem.

VERSIO ANTIQUA.

Vet. Irenæi Interp. l. 4. c. 26. 263. a.

2..... ego conversatus sum in conspectu vestro à prima ætate mea usque nunc.

3..... Respondete mihi in conspectu Dei, & in conspectu Christi ejus : Cujus vestrûm vitulum accepi, aut asinum ? aut super quem potentatus sum, aut quem oppressi ? aut si de alicujus manu accepi propitiationem vel calceamentum, dicite adversùs me, & reddam vobis.

4..... Neque potentatus es, neque oppressisti nos, neque accepisti de manu cujusquam aliquid.

5..... Testis Dominus, & testis Christus ejus in die hac, quoniam non invenistis in manu mea nihil. Et dixerunt ei : Testis.

VULGATA NOVA.

2. Et nunc rex graditur ante vos : ego autem senui, & incanui : porro filii mei vobiscum sunt : itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præstò sum.

3. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrùm bovem cujusquam tulerim, aut asinum : si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi : & contemnam illud hodie, restituamque vobis. *Eccli. 46. 22.*

4. Et dixerunt : Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam.

5. Dixitque ad eos : Testis est Dominus adversùm vos, & testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt : Testis.

VULGATA NOVA.

6. Et ait Samuel ad populum : Dominus, qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.

7. Nunc ergo state, ut judicio contendam adversùm vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris :

8. quo modo Jacob ingressus est in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum : & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto : & collocavit eos in loco hoc. *Gen. 46. 5.*

9. Qui obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnaverunt adversùm eos. *Judic. 4. 2.*

10. Postea autem clamaverunt ad Dominum, & dixerunt : Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & servivimus Baalim & Astaroth : nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & serviemus tibi.

11. Et misit Dominus Jerobaal, & Badan, & Jephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter. *Judic. 6. 14.*

12. Videntes autem quòd Naas rex filiorum Ammon venisset adversùm vos, dixistis mihi : Nequaquam, sed rex imperabit nobis : cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis. *Sup. 8. 19. & 10. 19.*

13. Nunc ergo præstò est rex vester, quem elegistis & petistis : ecce dedit vobis Dominus regem.

14. Si timueritis Dominum, & servieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exasperaveritis os Domini : eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum :

15. si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

16. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

17. Nunquid non messis tritici est hodie ? invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias : & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Gr. Κἀγὼ ἰδοὺ διελήλυθα ἐνώπιον ὑμῶν ἐκ νεότητος, καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. *Et ego ecce ambulavi in conspectu vestro à juventute, & usque ad diem hanc* : at in edit. Compl. ἀνέστραμμαι, *conversatus sum*, loco *ambulavi*, sicut in Ald. & Ms. Alex. ἐκ νεότητός μου.

℣. 3. Gr. ipso initio hab. Ἰδοὺ ἐγώ, *Ecce ego* ; & loco seq. *mihi*, κατ' ἐμοῦ, *contra me*, item Κυρίου, *Domini*, loco *Dei* ; exinde sic : Μόσχον τίνος εἴληφα, ἢ ὄνον τίνος εἴληφα ; *Vitulum cujus cepi, aut asinum cujus cepi ?* loco *cujus vestrûm*, &c. at in edit. Compl. ita : Εἰ μόσχον τινὸς ὑμῶν εἴληφα, &c. in Ald. non iteratur τίνος εἴληφα, post ὄνον : deest similiter ὑμῶν, in Ms. Alex. post καταδυνάστευσα, quod habent Vatic. & al. In iisdem etiam ἐξεπίεσα, *expressi*, loco *oppressi*, ut & ἢ ἐκ χειρὸς τίνος εἴληφα, *aut de manu cujus cepi*, loco *aut si de alicujus manu accepi* : demum pro *dicite*, ἀποκρίθητε, *respondete* ; at in ed. Compl. εἴπατε. Ferrand. Diac. ep. ad Regin. p. 161. legit : *Ecce adsum ego, respondete contra me in conspectu Domini, & in conspectu Christi ejus, si vitulum alicujus tuli, aut asinum alicujus tuli, aut alicui vestrûm per potentiam nocui, aut aliquem oppressi, aut de manu alicujus accepi pro exoratione vel calciamentum : respondete adversùm me, & reddam vobis.*

℣. 4. Vet. Interp. præfert ista : *Cùm dixisset autem populus*, (al. add. *ad eum* :) Gr. Καὶ εἶπαν πρὸς Σαμουήλ, *Et dixerunt ad Samuel* ; deinde sic : Οὐκ ἠδίκησας ἡμᾶς, καὶ οὐ κατεδυνάστευσας ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἔθλασας ἡμᾶς, καὶ οὐκ εἴληφας ἐκ χειρὸς οὐδενὸς οὐδέν. *Non læsisti nos, & non oppressisti nos, & non comminuisti nos, & non cepisti de manu cujusquam quidquam* : quæ idem valent. Ferrandus Diac. ep. ad Regin. p. 161. *Nemini nostrûm nocuisti, nec per potentiam aliquem oppressisti, nec confregisti nos, neque accepisti aliquid de manibus nostris.*

℣. 5. Gr. Vat. addit ἐν ὑμῖν, *in vobis*, ad vocem *Dominus*, ut & σήμερον, *hodie*, ad hanc, *ejus* ; hoc autem *hodie*, abest ab aliis, sicut *ei*, à Vatic. post *dixerunt* : mel. autem redderetur οὐδέν, per *quidquam*, quam per *nihil*, nisi detrahatur ut in vet. cod. Feuard. & Voss. negatio præfixa verbo *invenistis*, quæ tamen habetur in Græco.

VULGATA NOVA.

18. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die.

19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur: addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.

20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc: veruntamen nolite recedere à tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro.

21. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

22. Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere vos sibi populum.

23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam.

24. Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit.

25. Quòd si perseveraveritis in malitia: & vos & rex vester pariter peribitis.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. Filius unius anni erat Saul cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnavit super Israël.

2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israël: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin: porro cæterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3. Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audissent Philisthiim, Saul cecinit buccinâ in omni terra, dicens: Audiant Hebræi.

4. Et universus Israël audivit hujuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philisthinorum: & erexit se Israël adversùs Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5. Et Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Bethaven.

6. Quod cùm vidissent viri Israël se in arcto positos, (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis.

7. Hebræi autem transierunt Jordanem in terram Gad & Galaad. Cùmque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8. Et exspectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. *Sup. 10. 8.*

9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, & pacifica. Et obtulit holocaustum.

10. Cùmque complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum.

11. Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas,

12. dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Inf. 15. 22. 13. Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum,	13. Ait Sauli Samuel..... quoniam non servasti mandatum meum, quod mandavit tibi Dominus. Quemadmodum nunc paraverat Dominus regnum tuum usque in æternum super Israël, *Aug. l. 17. de civ. Dei, c. 6. t. 7. 467. f. g.*
14. sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum: & præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eò quòd non servaveris quæ præcepit Dominus. *Inf. 16. 1. Act. 13. 22.*	14. & nunc regnum tuum non stabit tibi. Et quæret Dominus sibi hominem secundùm cor suum: & mandabit ei Dominus esse in principem super populum suum, quia non custodisti quæ mandavit tibi Dominus.
15. Surrexit autem Samuel, & ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.	15..... Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes ex Galgala in Gabaa, in colle Benjamin..... *Ms. Corb. n. 2.*

VULGATA NOVA.

16. Et Saul & Jonathas filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin: porro Philisthiim consederant in Machmas.

17. Et egressi sunt ad prædandum de castris Phi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita primùm in Græco: Καὶ εἶπε Σαμυὴλ πρὸς Σαοὺλ· deinde sic, Μεματαίωταί σοι, *Stultè actum est tibi;* reliqua ut in Lat. sup. præter unum ἡτοίμασε, *paravit*, loco *paraverat*; edit. Compl. ἡτοίμασεν ἄν, & in fine cum aliis, ἐπὶ Ἰσραὴλ ἕως αἰῶνος, *super Israel usque in sæculum.*

℣. 14. Similiter prorsus in Græco.

℣. 15. Sic etiam ferunt codd. Germ. n. 3. & 13. in margine: in alio Germ. n. 9. eadem legebantur olim intra textum, sed nunc deleta conspiciuntur. Eadem quoque exstant in alio itidem Germ. n. 7. sed secunda manu descripta. Hic tamen peculiare est, teste Martianæo nostro, codici Corbeiensi, n. 11. annor. circiter 800. ut singulis lineis seu versiculis, quibus illud additamentum constat, totidem obeli ÷ præpositi fuerint, significantes hæc esse aliena Hieronymianæ translationi, proindeque aliunde fuisse derivata in Vulgatam nostram, nempe ex LXX. Interpretibus, apud quos nunc ita legimus: Καὶ ἀνέστη Σαμουὴλ, καὶ ἀπῆλθεν ἐκ Γαλγάλων. Καὶ τὸ κατάλειμμα τοῦ λαοῦ ἀνέβη ὀπίσω Σαοὺλ εἰς ἀπάντησιν ὀπίσω τοῦ λαοῦ τοῦ πολεμιστοῦ, αὐτῶν παραγενομένων ἐκ Γαλγάλων εἰς Γαβαὰ Βενιαμὶν, &c. *Et surrexit Samuel, & abiit de Galgalis. Et residuum populi ascendit post Saul in occursum post populum bellatorem, ipsis advenientibus è Galgalis in Ga-*

VULGATA NOVA.

listhinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual :

18. porro alius ingrediebatur per viam Beth horon : tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum.

19. Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israël : caverant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam.

20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, ut exacueret unusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.

VERSIO ANTIQUA.

Ms. Germ. n. 9.

21. Eratque vindemia parata : vasa autem erant tribus siclis in bidentem & securem, & falx in substantiam erat eis.

VULGATA NOVA.

21. Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium, usque ad stimulum corrigendum.

VULGATA NOVA.

22. Cùmque venisset dies prælii, non est inventus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Jonatha, excepto Saul & Jonatha filio ejus.

23. Egressa est autem statio Philisthiim, ut transcenderet in Machmas.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

baa Benjamin. Hæc tamen absunt ab edit. Compl. nimirum ab hoc, Καὶ τὸ κατάλειμμα, ad hoc, εἰς Γαβαὰ, pro quo ult. est εἰς βουνὸν, *in collem.*

℣. 21. Sic habebat primò Ms. ille codex intra textum, eadem manu; sed nunc deleta videntur, ut & alia id genus additamenta, inferiùs describenda ex eodem codice : hæc autem verba absunt à Vulgata, sicut à textu Hebraico : in Græco verò etiamnum leguntur hoc modo : Καὶ ἦν ὁ τρυγητὸς ἕτοιμος τοῦ θερίζειν· τὰ δὲ σκεύη ἦν τρεῖς σίκλοι εἰς τὸν ὀδόντα, καὶ τῇ ἀξίνῃ καὶ τῷ δρεπάνῳ ὑπόστασις ἦν ἡ αὐτή. *Et erat vindemia parata ad metendum : vasa autem erant tres sicli in dentem, & securi & falci substantia erat eadem :* quæ à textu Lat. nostro non multùm abscedunt.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. ET accidit quadam die ut diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum : Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron : & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

Sup. 4. 21.

3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò isset Jonathas.

4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex utraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen uni Boses, & nomen alteri Sene :

5. unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa.

6. Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum : Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis : quia non est Domino difficile salvare, vel in multis, vel in paucis.

7. Dixitque ei armiger suus : Fac omnia quæ placent animo tuo : perge quò cupis, & ero tecum ubicunque volueris.

8. Et ait Jonathas : Ecce nos transimus ad viros istos. Cùmque apparuerimus eis,

9. si taliter locuti fuerint ad nos, manete donec veniamus ad vos : stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

10. Si autem dixerint : Ascendite ad nos : ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris : hoc erit nobis signum.

11. Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum : dixeruntque Philisthiim : En Hebræi egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant.

12. Et locuti sunt viri de statione ad Jonatham, & ad armigerum ejus, dixeruntque : Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Jonathas ad armigerum suum : Ascendamus, sequere me : tradidit enim Dominus eos in manus Israël.

1. Mac. 4. 30.

VERSIO ANTIQUA.

Ms. Germ. n. 7.

13..... & cùm vidissent faciem Jonathæ.....

VULGATA NOVA.

13. Ascendit autem Jonathas manibus & pedibus reptans, & armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat sequens eum.

VULGATA NOVA.

14. Et facta est plaga prima, qua percussit Jonathas & armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit.

15. Et factum est miraculum in castris, per agros : sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra : & accidit quasi miraculum à Deo.

16. Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Benjamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens.

17. Et ait Saul populo, qui erat cum eo : Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cùmque requisissent, repertum est non adesse Jonatham, & armigerum ejus.

18. Et ait Saul ad Achiam : Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israël.)

19. Cùmque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum : crescebatque paulatim, & clariùs resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem : Contrahe manum tuam.

20. Conclamavit ergo Saul, & omnis populus qui

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Ita quoque hab. Ms. Corb. n. 3. in margine : hoc additamentum deest in Hebr. & Vulg. cujus loco ponitur *itaque ;* in Gr. sic : Καὶ ὁ αἴρων τὰ σκεύη αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐπέβλεψαν κατὰ πρόσωπον Ἰωνάθαν, καὶ ἐπάταξεν αὐτούς, &c. *Et portans vasa ejus cum eo : & inspexerunt in faciem Jonathan, & percussit eos,* &c.

VULGATA NOVA.

erat cum eo, & venerunt usque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.

21. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthiim heri & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israël, qui erant cum Saul & Jonatha.

VULGATA NOVA.

22. Omnes quoque Israëlitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quòd fugissent Philisthæi, sociaverunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum.

23. Et salvavit Dominus in die illa Israël: pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adjuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem:

25. omneque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.

VERSIO ANTIQUA.

22..... Et erant cum Saule, quasi decem millia virorum. *Mss. Germ. n. 7.*

24..... Maledictus homo, qui ederit panem ad vesperam, usque dum ulciscar de inimico meo. Et non gustavit totus populus ejus: *Tertul. adv. Psych. 586. b. c.*

25. & tota terra non prandebat.....

VULGATA NOVA.

26. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum: timebat enim populus juramentum.

27. Porro Jonathas non audierat cùm adjuraret pater ejus populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis: & convertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi ejus.

28. Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie: (defecerat autem populus.)

29. Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustaverim paululum de melle isto:

30. quantò magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31. Percusserunt ergo in die illa Philisthæos à Machmis usque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis:

32. & versus ad prædam, tulit oves, & boves, & vitulos, & mactaverunt in terra: comeditque populus cum sanguine.

33. Nunciaverunt autem Sauli dicentes, quòd populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis: volvite ad me jam nunc saxum grande.

34. Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, & dicite eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum & arietem, & occidite super istud, & vescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem: & occiderunt ibi.

35. Ædificavit autem Saul altare Domino; tuncque primùm cœpit ædificare altare Domino.

36. Et dixit Saul: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos usque dum illucescat manè, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

37. Et consuluit Saul Dominum: Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa.

38. Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi: & scitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39. Vivit Dominus salvator Israël, quia si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40. Et ait ad universum Israël: Separamini vos in partem unam, & ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac.

VULGATA NOVA.

41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël da indicium: quid est quòd non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo, est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Jonathas & Saul, populus autem exivit.

42. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas.

VERSIO ANTIQUA.

41..... quid est quòd non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo, hæc iniquitas est, da ostensionem: aut si ita est in populo tuo hæc iniquitas, da sanctitatem. *Mss. Germ. n. 3.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Eadem præfert alter Ms. Germ. n. 3. ad margin. sicut & alius n. 9. intra textum, sed expuncta de more; pro *decem* verò, ponit ille *quatuordecim*: absunt hæc ab Hebræo; in Græco autem sic: Καὶ ὡς ὁ λαὸς ἦν μετὰ Σαοὺλ, ὡς δέκα χιλιάδες ἀνδρῶν.

℣. 24. Gr. habet φάγεται, *edet*, pro *ederit*, & post *panem*, ἕως, *usque ad*; subinde sic, ἕως ἐκδικήσω τὸν ἐχθρόν μου, & *ulciscar inimicum meum*, al. tamen ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, *de inimicis meis*: extremo λαὸς ἄρτου, *populus panem*, loco *populus ejus*. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. col. 208. f. legit: *Maledictus qui ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis. Et non gustavit omnis populus ejus.*

℣. 25. A Græco abest negatio: Hieron. quoque l. 2. cont. Jovin. col. 208. f. legit. *Et ista terra prandebat.*

℣. 41. Sic habet de more Ms. cod. i e in margine inferiori: similiter & al. Germ. n. 9. sed expuncta ut supra; & verò non leguntur in Hebræo; at in Græco sic, pene ad verbum: Τί ὅτι οὐκ ἀπεκρίθης τῷ δούλῳ σου σήμερον; Εἰ ἐν ἐμοὶ, ἢ ἐν Ἰωνάθαν τῷ υἱῷ μου, ἡ ἀδικία; Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, δὸς δήλους· καὶ ἐὰν τάδε εἴπῃ, ἐν τῷ λαῷ σου Ἰσραὴλ, δὸς δὴ ὁσιότητα. *Quid quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatham filio meo, iniquitas? Domine Deus Israel, da manifestationem: et si hæc di-*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 508. c. 43..... Gustavi in summitate sceptri, quod est in manu mea, parum mellis, & ecce ego morior.	43. Dixit autem Saul ad Jonatham: Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Jonathas, & ait: Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.
	44. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Jonatha.
45..... Num Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? absit: vivit Dominus, si ceciderit de capillis capitis ejus in terram, quia cum Domino fecit diem hanc. Et liberavit Dominus Jonatham, & non est mortuus.	45. Dixitque populus ad Saul: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? hoc nefas est: vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur.

VULGATA NOVA.

46. Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim: porro Philisthiim abierunt in loca sua.

47. Et Saul, confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum adversùm omnes inimicos ejus, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quòcunque se verterat, superabat.

48. Congregatoque exercitu, percussit Amalec, & eruit Israël de manu vastatorum ejus.

49. Fuerunt autem filii Saul, Jonathas, & Jessui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

50. Et nomen uxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ ejus Abner, filius Ner, patruelis Saul.

51. Porro Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel.

52. Erat autem bellum potens adversùm Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcunque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

xerit, da nunc populo tuo Israël, da nunc sanctitatem.

℣. 43. Similiter in Græco, exceptis his: ἐν ἄκρῳ τῷ σκήπτρῳ..... βραχὺ μέλι, *in summo sceptro..... breve mel*; sed in edit. Compl. sic: τοῦ σκήπτρου..... μικρὸν μέλιτος.

℣. 45. Hæc non longè distant à Græco: ibi tamen deest initio nomen *Jonathas*, ut & inf. *absit*, pro quo ult. alibi exstat, οὐκ ἔστι τὸ ῥῆμα τοῦτο· exinde loco *de capillis*, simpliciter τριχός, sed in Ms. Alex. ἀπὸ τῆς τριχός· exinde pro *cum Domino*, sic, ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, *populus Dei*, (in editt. Ald. & Compl. ἔλεος τοῦ Θεοῦ, *misericordia Dei*) & pro *liberavit Dominus Jonatham*, ita, προσηύξατο ὁ λαὸς περὶ Ἰωνάθαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, *oravit populus pro Jonathan in die illa.*

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. de reg. apost. 214. g. h. 1... DIxit Samuel ad Saul: Misit me Dominus ut ungerem te super Israël in regem: & nunc audi vocem verbi Domini:	1. ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum ejus Israël: nunc ergo audi vocem Domini:
2. Hæc dicit Dominus omnipotens: Nunc defendam quæ fecit Amalec tibi Israël, quemadmodum obviavit tibi in via qua ascendisti de Ægypto.	2. Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcunque fecit Amalec Israëli, quomodo restitit ei in via cùm ascenderet de Ægypto. *Exod. 17. 8.*
3. Et nunc vade, & percuties Amalec, & omnia ipsius, & non concupisces ex illis aliquid: sed exterminabis illum, & anathematizabis illum, & omnia illius: & non parces illi, & occides omnia illius à viro usque ad mulierem, & ab infante usque ad nutrientem.....	3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire universa ejus: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.
	4. Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum Juda.
5. Et venit Saul usque ad civitatem Amalec, & accessit, & obsedit Amalec in torrente.	5. Cùmque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, tetendit insidias in torrente.
6. Et dixit Saul ad Cinæum: Vade, & declina è medio, & declina ab Amalec: & noli ap-	6. Dixitque Saul Cinæo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec: ne fortè involvam

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, mutato vocum nonnullarum ordine: in fine tamen deest una *verbi*, ante istam, *Domini*; sed in Ms. Alex. ac edit. Ald. est τῶν λόγων Κυρίου· mel. in Compl. τοῦ ῥήματος Κυρίου, ut supra.

℣. 2. Similia in Græco, præter seqq. εἶπε, *dixit*, pro *dicit*, & Σαβαώθ, loco *omnipotens*, detracto *tibi*, post *Amalec*; exinde pro altero *tibi*, sic, αὐτῷ, *ei*, & pro *qua ascendisti*, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ, *ascendente eo*, in ed. Compl. ἀναβαίνοντι.

℣. 3. Græcè additur καὶ Ἰερὶμ, & *Hierim*, post *Amalec*, sicut τὰ, hîc & infra, post *omnia*: subinde loco *non concupisces ex illis aliquid*, *sed*, ita: οὐ περιποιήσῃ ἐξ αὐτοῦ, καὶ, *non usurpabis*, vel *non acquires ex eo*, &; item loco *non parces illi*, sic, οὐ φείσῃ ἀπ' αὐτοῦ, *ab eo*; in Compl. deest ἀπό: demum huic, *viro*, subditur καὶ, demto præced. *omnia illius*, & loco *nutrientem*, est θηλάζοντος, *lactentem*; reliqua ad verbum. Nota verba ista quæ inseruntur hîc in Vulg. & *non concupiscas ex rebus ipsius aliquid*, deesse in Hebr. in Mss. verò Corb. n. 3. & Germ. n. 9. legi *concupisces*, absque seq. *rebus*, & in Germ. n. 7. hoc, *non parcas ei*, anteponi istis, *sed exterminabis*, &c.

℣. 5. Gr. hab. τῶν πόλεων, *civitates*, non *civitatem*, edit. tamen Compl. τῆς πόλεως; subinde pro *obsedit Amalec*, simpliciter ἐνήδρευσεν, *insidiatus est*, absque præced. & *accessit*.

℣. 6. Similiter in Græco, præter ista, ἄπελθε, *abi*, pro *vade*, & Ἀμαληκίτου, *Amalecitæ*, pro *Amalec*, detracto præced. & *declina ab*; deinde loco & *noli apponere*, sic,

VULGATA NOVA.

te cum eo: tu enim feciſti miſericordiam cum omnibus filiis Iſraël, cùm aſcenderent de Ægypto. Et receſſit Cinæus de medio Amalec.

7. Percuſſitque Saul Amalec, ab Hevila, donec venias ad Sur, quæ eſt è regione Ægypti.

8. Et apprehendit Agag regem Amalec vivum: omne autem vulgus interfecit in ore gladii.

9. Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & veſtibus & arietibus, & univerſis quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt.

10. Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel, dicens:

11. Pœnitet me quòd conſtituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit. Contriſtatuſque eſt Samuel, & clamavit ad Dominum tota nocte.

12. Cùmque de nocte ſurrexiſſet Samuel, ut iret ad Saul manè, nunciatum eſt Samueli, eò quòd veniſſet Saul in Carmelum, & erexiſſet ſibi fornicem triumphalem, & reverſus tranſiſſet, deſcendiſſetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocauſtum Domino, de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec.

13. Et cùm veniſſet Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.

14. Dixitque Samuel: Et quæ eſt hæc vox gregum, quæ reſonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?

15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ovibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo; reliqua verò occidimus.

16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus ſit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.

17. Et ait Samuel: Nonne cùm parvulus eſ-

VERSIO ANTIQUA.

ponere te cum illo: quoniam tu feciſti miſericordiam cum filiis Iſraël, cùm aſcenderent ex Ægypto. Et declinavit Cinæus de medio Amalec. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

7. Et percuſſit Saul Amalec, ab Evilat, uſque Sur, quæ eſt contra faciem Ægypti.

8. Et comprehendit Saul Agag regem Amalec vivum: & omnem populum ejus occîdit in ore gladii.

9. Et accepit Saul, & omnis populus ejus, Agag regem, & bona gregum & armentorum, & eſcarum & vinearum, & omnium bonorum, & noluerunt diſperdere omnia bona: ſed & omne opus pretioſum reſervaverunt, & ſupervacua diſperdiderunt. *Ibid. 215. a.*

10. Et factum eſt verbum Domini ad Samuelem, dicens:

11. Pœnitet me quòd conſtituerim regem Saul: quoniam averſus eſt à me, & verba mea non ſtatuit. Et contriſtatus eſt Samuel, & clamavit ad Deum tota nocte.

12. Et ante lucem, & Samuel abiit in obviam Iſraël..... Et venit Samuel ad Saul, & ecce Saul offerebat holocauſtum Domino, & initia prædarum quæ attulit ex Amalec.

13. Et pervenit Samuel ad Saul, & dixit illi Saul: Benedictus es tu Domino, ſtatui omnia quæ locutus eſt Dominus.

14. Et dixit Samuel: Et quæ eſt vox hujus gregis in auribus meis, & vox boum, quam ego audio?

15. Et dixit Saul: De Amalec attuli ea, quæ prædavit populus, optima gregis & boum, ut immolentur Domino tuo regi; reliqua autem diſperdidi & exterminavi.

16..... *Vide Not. ad ℣. ſeq.*

17. Et dixit Samuel ad Saul: Nonne minimus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μὴ προσθῶ, *ne apponam*, ut & καὶ, pro ſeq. *quoniam*; in edit. Compl. καὶ οὐ προσθῶ.

℣. 7. Abeſt à Græco *quæ eſt*, & pro *contra*, ponitur ἐπὶ, *ſuper*; ſed in Mſ. Alex. ſic, ἡ ἐπὶ, in edit. Compl. τῆς ἐπὶ; cæt. quadrant.

℣. 8. A Græco abeſt *Saul*, & loco *ejus*, exſtat καὶ Ἰερίμ, & *Hierim*, præterquam in edit. Compl. reliqua ad verbum.

℣. 9. Nonnulla diſſimilia habentur Græcè, nempe ſeqq. περιεποιήσατο, *ſervavit*, pro *accepit*; & ζῶντα, *vivum*, loco *regem*, detracto præced. *ejus*; item infra αὐτὰ, *ea*, loco *omnia bona*, abſque ſeq. *ſed*, (al. tamen, πᾶν δὲ ἔργον, *omne autem opus*:) mox ita, ἠτιμωμένον καὶ ἐξουδενωμένον, *vile & contemptum*, loco *pretioſum reſervaverunt*, & *ſupervacua*. Nota in edit. Lucif. ſcribi ineptè *regum*, pro *gregum*, Gr. ποιμνίων.

℣. 10. Ad verbum è Græco. Similiter iterum legit Lucif. l. de non parc. in De. del. 229. c. uno excepto *Samuel*, pro *Samuelem*. Sic etiam Aug. l. 1. cont. adverſ. Leg. to. 8. 573. a.

℣. 11. Eadem denuo Lucif. habet l. de non parc. in De. del. col. 229. c. præter vocem *Dominum*, loco *Deum*. Græcè ipſo initio ſic: Παρακέκλημαι, ὅτι ἐβασίλευσα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα, *Revocavi me, quia conſtitui Saul in regem*; ſed in edit. Ald. legitur μεταμέλομαι, *pœnitet*, in Compl. μεταμεμέλημαι, *pœnituit*: paulòque poſt in Vat. & al. pro *averſus eſt à me*, ſic, ἀπέστρεψεν ἀπὸ ὄπισθέ μου, *avertit ſe à poſt me*; at in edit. Compl. ἀπεστράφη, *averſus eſt*, ut inf. ἔστησε, pro *ſtatuit*, loco ἐτήρησε, *ſervavit*, quod habet Vatic. in Alex. ſimiliter ἔστησε. Demum in Vat. & al. Καὶ ἠθύμησε..... πρὸς Κύριον ὅλην τὴν νύκτα. *Et ſuccenſuit..... ad Dominum totam noctem*, loco *Et contriſtatus eſt*, &c. Tertul. l. 2. adverſ. Marc. 653. a. hæc hab. *Pœnituit quòd regem fecerim Saul*. Optat. l. 2. cont. Donat. 42. b. *Pœnitet me unxiſſe Saul in regem*, ſicut & ipſe Lucif. legit l. de reg. apoſt. col. 214. h. nec non Aug. l. 1. cont. adv. Leg. to. 8. 573. a. b. at infra ſic: *Pœnitet me quòd conſtituerim Saul in regem: quoniam averſus eſt à me, & verba mea non cuſtodivit*: & l. 2. ad Simplic. to. 6. 112. b. *Pœnitet me quòd conſtituerim regem Saul*. In quibuſdam tamen Græcis loco ἐβασίλευσα, legitur ἔχρισα, *unxi*.

℣. 12. Ita primùm Græcè: Καὶ ὤρθρισε Σαμουὴλ, deinde ſic, καὶ ἐπορεύθη εἰς ἀπάντησιν Ἰσραὴλ τοπρωΐ· & poſt pauca, Καὶ κατέβη εἰς Γάλγαλα πρὸς Σαοὺλ, &c. in ed. Ald. Καὶ ἦλθε Σαμουὴλ, ut in Lat. ſup. non repetitur tamen *Saul*, ante *offerebat*, ſed ejus loco, tam illic quàm in aliis, ponitur αὐτὸς, *ipſe*, uti τὰ πρῶτα, *prima*, abſque præced. &, loco *initia*, (in Mſ. Alex. τὰ πρόβατα·) item pro *attulit*, ἤνεγκε, *tulit*, in edit. Ald. ἐξήνεγκε: hæc autem tota deſunt in edit. Compl. ab hoc, καὶ ἦλθε; quæ verò ſequuntur in Vulg. *Et Saul offerebat holocauſtum Domino, de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec*; ſicut & ſeq. ℣. 13. *Et cùm veniſſet Samuel ad Saul*, Hebræum non habet, unde in variis Mſs. verſionis Hieronym. Germ. n. 7. & n. 9. ut & in Corb. n. 3. & 13. nonniſi ſecunda manu, vel in margine tantùm addita reperiuntur.

℣. 13. Vix meliùs è Græco, detracto uno *es*, poſt vocem *benedictus*, & addito *quæcunque*, voci *omnia*, nam Gr. πάντα ὅσα.

℣. 14. Ad verbum è Græco, detracto uno *eſt*, poſt *quæ*.

℣. 15. Leviter differunt iſta à Græco; ſcilicet pro *attuli*, habetur ἤνεγκα, *tuli*, ut & περιεποιήσατο, *comparavit*, vel *reſervavit*, loco *prædavit*; exinde additur *Deo*, voci *Domino*, detractâ iſtâ, *regi*; tum ſequitur, καὶ τὰ λοιπὰ ἐξωλόθρευσα, abſque hoc, *diſperdidi &*: edit. Compl. hab. τὰ δὲ λοιπὰ, cum Lucif.

℣. 17. Ita legitur proximè & conjunctè apud Lucif. omiſſo intermedio ℣. 16. quem tamen addunt codices

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi sup. eras dux in conspectu sceptrorum de tribu Israël? & unxit te Dominus in regem super Israël,

18. & immisit te Dominus in viam, & dixit tibi: Vade, & disperde illos qui peccant in me, Amalec, & expugnabis illos usque dum consumes illos.

19. Et quare non audisti vocem Domini: sed impetivisti ad prædam, & fecisti quod malignum est coram Domino?

20. Et dixit Saul: Quoniam audivi populum, abii in viam in quam misit me Deus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec disperdidi.

21. Et accepit populus prædam gregis, & armenta primaria illorum quæ disperdidi, ut sacrificent coram Domino Deo nostro in Galgala.

22. Et dixit Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & sacrificia, magis quàm exaudire vocem Domini? Et ecce dico: Audientia melior est quàm sacrificium: & obedientia quàm adipes arietum:

23. quoniam peccatum abominatio est, dolores & gemitus ad te adduxisti. Pro quibus nullius momenti fecisti verbum Domini, nullius momenti te faciet Dominus ne regnes.

24. Et dixit Saul ad Samuel: Peccavi, quoniam præterivi verbum Domini, & verbum tuum, quoniam timui populum, & audivi vocem illorum.

25. Et nunc aufer peccatum meum, revertere mecum, adorabo Dominum Deum tuum.

Aug. l. 17. de civ. Dei, c. 7. t. 7. 468. c. 469. a. 26. Et dixit Samuel ad illum: Non revertar tecum: quia sprevisti verbum Domini, & spernet te Dominus, ne sis rex super Israël.

Vulgata nova.

ses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es? unxitque te Dominus in regem super Israël,

18. & misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum.

19. Quare ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini?

20. Et ait Saul ad Samuelem: Imò audivi vocem Domini, & ambulavi in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.

21. Tulit autem de præda populus oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

22. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum:

23. quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex.

Sup. 13. 13. Eccles. 4. 17. Osе. 6. 6. Matth. 9. 13. & 12. 7.

24. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

25. Sed nunc porta, quæso, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum.

26. Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum: quia projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus, ne sis rex super Israël.

Notæ ad Versionem antiquam.

Græci, ut est in Vulg. sequentia verò de ℣. 17. aptè conveniunt cum Græco, si excipias hæc media: *Nonne minimus..... de tribu Israël*, pro quibus sic: Οὐχὶ μικρὸς εἶ σὺ ἐνώπιον αὐτοῦ (in Compl. σεαυτοῦ) ἡγούμενος σκήπτρου φυλῆς Ἰσραήλ; *Nonne parvus es tu coram te ipso dux sceptri tribûs Israël?*

℣. 18. Gr. non discrepat hîc à Lucif. nisi levibus & paucis, nempe ἀπέστειλε, *misit*, pro *immisit*, ἐν ὁδῷ, *in via*, pro *in viam*, & ἀνελεῖς, *destrues*, addito post *disperde*; dein pro *illos qui peccant*, simpliciter, τοὺς ἁμαρτάνοντας, *peccantes*; at in edit. Compl. sic, τὸν Ἀμαλὴκ τοὺς ἡμαρτηκότας, absque præced. ἀνελεῖς: demum pro *consumes*, ita συντελέσῃς, *consummaveris*, sed in Ms. Alex. συντελέσεις.

℣. 19. Vix unum aut alterum dissimile in Græco est, nempe hoc, τοῦ θέσθαι, *ad ponendum*, additum verbo *impetivisti*, al. tamen deest: item loco *ad prædam*, sic, ἐπὶ τὰ σκῦλα, *super spolia*, detractis seqq. *quod*, & *est*.

℣. 20. Gr. addit hoc, πρὸς Σαμουὴλ, ad *Saul*, & loco *populum*, habet τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, *vocem populi*; deinde sic, καὶ ἐπορεύθην τῇ ὁδῷ ᾗ, *& ivi viâ qua*, paulòque post, Κύριος, *Dominus*, non *Deus*; reliqua ad verbum ut supra.

℣. 21. Gr. hab. τῶν σκύλων ποίμνια, *de spoliis greges*, loco *prædam gregis*, paulòque post simpliciter, τοῦ ἐξολοθρεύματος, *exterminationis*, loco *illorum quæ disperdidi*; item θῦσαι..... ἐν Γαλγάλοις, *ad sacrificandum..... in Galgalis*, loco *ut sacrificent..... in Galgala*.

℣. 22. Hæc variant Græcè: Εἰ θελητὸν τῷ Κυρίῳ, *Si placitum Domino*, pro *Nunquid vult Dominus*: item ὡς τὸ ἀκοῦσαι, *sicut audire*, loco *magis quàm exaudire*, absque seq. *&*, necnon verbo *dico*, (al. *dicito*;) exinde pro *melior est quàm*, simpliciter ὑπὲρ, *super*, sed additur ἀγαθὴν, *bonum*, ad *sacrificium*: demum sic: ἐπακρόασις ὑπὲρ στέαρ κριῶν, pro *obedientia quàm adipes*, &c. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 17. 247. e. sic legit: *Non vult Deus holocausta & sacrificia, sed vult exaudiri vocem suam. Ecce auditus bonus super sacrificium, & auditus super adipem arietum.* Et verò post *vocem*, al. ponitur αὐτοῦ, non Κυρίου, & in ed. Compl. sic, Ἰδοὺ ἀκοὴ ἀγαθὴ ὑπὲρ, non ἰδοὺ ἀκοὴ ὑπὲρ..... ἀγαθήν. Auct. q. Vet. & N. Test. q. 103. & 112. apud Aug. to. 3. p. 99. g. 115. a. habet: *Non enim vult Deus sacrificium magis quàm audiri vocem suam.* Ms. Floriac. sic: *Nunquid vult Dominus holocausta & sacrificia magis quàm exaudire vocem suam?*

℣. 23. Eadem iterum refert Lucif. l. de non parc. in De. del. col. 229. a. excepto uno *adducentur*, pro *adduxisti*; at in Græco nonnullæ varietates de more; nempe οἰώνισμα, *augurium*, loco *abominatio*, deinde sic: ὀδύνην καὶ πόνους θεραφὶν ἐπάγουσι, *dolorem & molestias theraphin adducunt*, loco *dolores & gemitus ad te adduxisti*; item ὅτι, *quia*, loco *pro quibus*, addito καὶ, ad vocem *Domini*: demum pro *ne regnes*, ita, μὴ εἶναι βασιλέα ἐπὶ Ἰσραήλ, *ne sis rex super Israel.* In edit. Compl. post vocem *abominatio*, sequitur: ἐστι παραπικρασμὸς ἀδικία, θεραφὶν ὀδύνην καὶ πόνους ἐπάγουσιν. Ἀνθ᾽ ὧν ἐξουδένωσας τὸ ῥῆμα Κυρίου, ἐξουδενώσει σε Κύριος, μὴ βασιλεύειν ἐπὶ Ἰσραήλ. *Exacerbatio est injustitia, theraphin dolorem & labores adducunt. Pro quibus nihili fecisti verbum Domini, nihili faciet te Dominus, ne regnes super Israël.* In Ms. Floriac. sic: *Quia peccatum improperium est, dolor & gemitus ad te adducentur. Pro quibus sprevisti verbum Domini, spernet te Dominus, ne regnes in Israel.* Apud Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 7. to. 7. 468. d. sic: *Quia sprevisti verbum Domini, sprevit te Dominus, ut non sis rex super Israel.* Cœlestin. PP. epist. 14. to. 4. col. 1143. a. *Spernet te Dominus, ne regnes super Israël.*

℣. 24. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 25. Ita Græcè, addito δὴ, verbo *aufer*, ut & καὶ, ante *revertere*, & ante *adorabo*. Iisdem alludit Aug. l. 17. de civit. Dei, to. 7. 468. d. dicens: *Et rursus pro eodem peccato, cùm id confiteretur, & veniam precaretur, rogaretque Samuelem ut reverteretur cum illo ad placandum Deum*, &c.

℣. 26. Gr. habet πρὸς Σαοὺλ, *ad Saul*, loco *ad illum*, & pro *revertar*, ἀναστρέφω, *revertor*; sed in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. est ἀναστρέψω; reliqua ad verbum ut supra. Lucif. Calar. loco sup. cit. de reg. apost. jungit versum 25. cum ℣. 28. prætermissis mediis 26. & 27. qui tamen ambo exstant in Græco: at fortè de industria omissi ab illo sunt, vel potiùs à Librario oscitanti; nam l. de non parc. in De. del. 229. a. relato ℣. 23. ut sup. addit: *Et iterum: Quoniam nullius momenti fecisti verbum Domini, & ad nihilum rediget te Deus, ne sis rex super Israel*: deinde sic: *Et infra: Disrumpet Dominus*, &c. de ℣. 28. quæ verba, *& infra*, significant aliquod

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
27. Et conversus est Samuel ut abiret : ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ & scissa est.	27. Et convertit Samuel faciem suam ut abiret : & tenuit Saul pinnulam diploidis ejus, & disrupit eam. *Aug. ubi sup.*
Inf. 28. 17. 28. Et ait ad eum Samuel : Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.	28. Et dixit ad eum Samuel : Disrupit Dominus regnum ab Israël de manu tua hodie, & dabit illud proximo tuo bono super te.
29. Porro Triumphator in Israël non parcet, & pœnitudine non flectetur : neque enim homo est ut agat pœnitentiam.	29. Et dividetur Israël in duo, & non convertetur, neque pœnitebit eum : quoniam non est sicut homo ut pœniteat eum : ipse minatur, & non permanet.

VULGATA NOVA.

30. At ille ait : Peccavi : sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31. Reversus ergo Samuel secutus est Saulem : & adoravit Saul Dominum.

32. Dixitque Samuel : Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus, & tremens. Et dixit Agag : Siccine separat amara mors ?

33. Et ait Samuel : Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.

34. Abiit autem Samuel in Ramatha : Saul verò ascendit in domum suam in Gabaa.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
35. Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suæ : veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset eum regem super Israël.	35. Et non adjecit Samuel ampliùs videre Saul usque ad diem mortis suæ : quoniam lugebat Samuel in Saul, & Dominum pœnituit quoniam regem fecit Saul super Israël. *Lucif. Cal. de reg. apost. 215. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

intermedium prætermissum esse, nempe ℣. 27.

℣. 27. Ita de Græco, verbum è verbo.

℣. 28. Ita Græcè ad verbum, addito uno σῦ, ad *regnum* : Aug. tamen ibid. subdit : *Non habet Scriptura quod in plerisque Latinis codicibus legitur* : Disrupit Dominus regnum Israël de manu tua : *sed sicut à nobis positum est inventum in Græcis :* Disrupit Dominus regnum ab Israël de manu tua : *ut hoc intelligatur, de manu tua, quod est ab Israel.* Verùm idem Aug. l. 1. cont. advers. Leg. to. 8. 573. a. b. ita scriptum refert : *Disrupit Dominus regnum Israel de manu tua..... super te.* At Lucif. Calar. tum l. de reg. apost. col. 215. c. tum lib. de non parc. in De. del. col. 229. a. priorem lectionem confirmat his : *Disrumpet Dominus regnum tuum ex Israël de manu tua hodie, & dabit illud proximo tuo meliori te.* Posteriorem verò Tertul. admittit l. 2. advers. Marc. 653. c. *Discidit Dominus regnum Israëlis de manu tua hodie, & dabit illud proximo tuo optimo super te.* Hoc autem quod additum est, *bono super te*, inquit Aug. l. cit. de civit. Dei, 469. b. *potest quidem intelligi*, meliori te; *nam & quidam sic sunt interpretati, sed meliùs sic accipitur*, bono super te, *ut quia ille bonus est, ideo sit super te.*

℣. 29. Sic iterum legit Aug. infra col. 469. e. additis his : *Id est, homo minatur, & non permanet : non autem Deus, quem non pœnitet sicut hominem :* at l. 1. cont. adversar. Leg. to. 8. 573. b. ubi eadem citat, omittit hæc ultima, *ipse minatur, & non permanet*, quæ etiam absunt à Græco, præter quàm ab edit. Ald. ubi sic : αὐτὸς ἀπειλήσει, καὶ οὐκ ἐμμενεῖ, *ipse minitabitur, & non permanebit ;* item sup. loco *convertetur*, ἀποστρέψει, *avertet*, in edit. Compl. ἐπιστρέψει, *convertet*, detracta voce *eum*, post *pœnitebit*, & translatâ istâ, *est*, post hanc, *homo*, ut in Ms. Vatic. & al. reliqua quadrant. Tertul. l. 2. adv. Marc. 653. c. sic habet : *Et scindetur Israël in duas partes, & non convertetur, neque pœnitentiam aget : quia non homo est ad pœnitendum.*

℣. 35. Cuncta concinunt cum Græco.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. DIxitque Dominus ad Samuelem : Usquequo tu luges Saul, cùm ego projecerim eum ne regnet super Israël ? Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem : providi enim in filiis ejus mihi regem.	1. ET dixit Dominus ad Samuel : Usquequo luges tu in Saul ? Ecce ego expello illum ne regnet super Israël. Imple cornu tuum oleo, & veni, mittam te in domo Jesse usque in Bethleem : quoniam vidi in filiis Jesse mihi in regem. *Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. c.*
2. Et ait Samuel : Quomodo vadam ? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus : Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices : Ad immolandum Domino veni.	2. Et dixit Samuel : Quomodo ibo ? ne audiat Saul, & occidat me.....

VULGATA NOVA.

3. Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & unges quemcunque monstravero tibi.

4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque : Pacificusne est ingressus tuus ?

5. Et ait : Pacificus : ad immolandum Domino veni, sanctificamini, & venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai & filios ejus, & vocavit eos ad sacrificium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Vix meliùs è Gr. exceptis his levissimis : *Ecce ego expello*, pro quo, Κἀγὼ ἐξουδενώκα, *Et ego sprevi ;* sed in edit. Compl. habetur ἀπῶσμαι : exinde pro *in domo Jesse*, simpliciter πρὸς Ἰεσσαὶ, absque *in*, post *usque ;* in edit. tamen Ald. ἕως εἰς : denique pro *filiis Jesse*, sic, υἱοῖς αὐτοῦ, *filiis ejus*, detracto *in*, ante *regem*, al. tamen hab. εἰς βασιλέα. Eadem iterum refert Lucif. l. de regib. apost. p. 215. c. præter seqq. *Quousque..... & imple..... mittam te ad Jesse..... quoniam audivi in filiis*, &c. similiter etiam l. de non parc. in De. del. p. 229. c. usque ad hoc, *imple*.

℣. 2. Paulò inferiùs Lucif. hab. *Audiet Saul, & occidet me*, è Gr. καὶ ἀκούσεται Σαοὺλ, καὶ ἀποκτενεῖ με.

VERSIO ANTIQUA.

S. Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 508. d.

6..... Ecce in conſpectu Domini Chriſtus ejus?

7. Et ait Dominus ad eum: Ne reſpicias ad vultum ejus, & ad ſtaturam corporis illius: quoniam abjeci eum; aliter enim videt homo, aliter Deus: homo enim videt in facie, Deus in corde.

VULGATA NOVA.

6. Cùmque ingreſſi eſſent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino eſt Chriſtus ejus?

7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne reſpicias vultum ejus, neque altitudinem ſtaturæ ejus: quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.

Pſal. 7. 10.

VULGATA NOVA.

8. Et vocavit Iſai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

9. Adduxit autem Iſai Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus.

10. Adduxit itaque Iſai ſeptem filios ſuos coram Samuele: & ait Samuel ad Iſai: Non elegit Dominus ex iſtis.

10..... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Pſ. 118. 350. e.

11..... Jeſſe ait: Nunquid eſt tibi adhuc filius? Qui reſpondit: Eſt mihi modicus, quem dereliqui in paſtorali.....

12..... *Vide Not.*

Aug. ad Simplic. 2. t. 6. 107. a.

13..... & perrexit Samuel, & abiit in Ramatha.

14. Et Spiritus Domini receſſit à Saul, & comprehendit eum ſpiritus malignus, à Domino, & ſuffocabat eum.

15. Et dixerunt pueri Saul ad eum: Ecce ſpiritus Domini malignus ſuffocat te.

VULGATA NOVA.

11. Dixitque Samuel ad Iſai: Nunquid jam completi ſunt filii? Qui reſpondit: Adhuc reliquus eſt parvulus, & paſcit oves. Et ait Samuel ad Iſai: Mitte, & adduc eum: nec enim diſcumbemus priuſquam huc ille veniat.

12. Miſit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie: & ait Dominus: Surge, unge eum, ipſe eſt enim.

13. Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus: & directus eſt Spiritus Domini à die illa in David, & deinceps: ſurgenſque Samuel abiit in Ramatha.

2. Reg. 7. 8. Pſ. 77. 70. 88. 21.

14. Spiritus autem Domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam, à Domino.

Act. 7. 46. 13. 22.

15. Dixeruntque ſervi Saul ad eum: Ecce ſpiritus Dei malus exagitat te.

VULGATA NOVA.

16. Jubeat dominus noſter, & ſervi tui qui coram te ſunt, quærent hominem ſcientem pſallere citharâ, ut quando arripuerit te ſpiritus Domini malus, pſallat manu ſua, & leviùs feras.

17. Et ait Saul ad ſervos ſuos: Providete ergo mihi aliquem bene pſallentem, & adducite eum ad me.

18. Et reſpondens unus de pueris, ait: Ecce vidi filium Iſai Bethlehemitem ſcientem pſallere, & fortiſſimum robore, & virum bellicoſum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus eſt cum eo.

Inf. 25. 28.

19. Miſit ergo Saul nuncios ad Iſai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui eſt in paſcuis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ita Græcè, præter unum, ἀλλὰ καὶ, pro *ecce*. Similiter hab. idem Hieron. ep. ad Damaſ. q. 3. to. 2. 568. b. *Ecce coram Domino Chriſtus ejus?* Huc etiam redeunt quæ narrat Hilar. in Pſ. 118. 350. d. *Samuel propheta venire ad Jeſſe domum à Deo juſſus eſt, ut unum ex filiis ejus in regem ungeret; quò cùm veniſſet, adeſſe omnes filios Jeſſe jubet: videt deinde natu majorem, ſpecie pulchrum, habitu & proceritate eminentem, ſed reſponſo ita monetur: Ne inſpexeris,* &c.

℣. 7. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Σαμουήλ· Μὴ ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὴν ὄψιν (Mſ. Alex. πρόσωπον) αὐτοῦ, μηδὲ εἰς τὴν ἕξιν μεγέθους αὐτοῦ· ὅτι ἐξουδένωκα αὐτόν· ὅτι οὐχ ὡς ἐμβλέψεται ἄνθρωπος, (al. add. οὕτως) ὄψεται ὁ Θεός· ὅτι ἄνθρωπος ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν. *Et dixit Dominus ad Samuel: Ne reſpexeris in aſpectum ejus, neque in habitum magnitudinis ejus: quia ſprevi eum; quoniam non ſicut inſpiciet homo, videbit Deus: quia homo videbit in faciem, Deus autem videbit in cor.* Idem Hieron. ep. ad Damaſ. q. 3. to. 2. 568. b. ſic: *Noli reſpicere faciem ejus, neque ſtaturam: quoniam reprobavi eum; quia non quomodo videt Deus, videt homo: homo videt in facie, Deus autem inſpicit cor.* Hilar. in Pſ. 118. 350. d. *Ne inſpexeris in pulchritudinem ejus, ac magnitudinem: quia non ita videt homo ut Deus: homo enim in facie videt, Deus autem in corde.* Gaud. Brix. ſer. 11. 962. d. *Ne admiratus fueris proceritatem ſtaturæ, vel pulchritudinem vultus eorum: quoniam homo videt in faciem, Deus autem videt in cor.* Tertul. de præſcrip. c. 3. 330. c. *Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur.* Cypr. l. de Lapſ. 190. b. & l. 3. Teſtim. 320. a. *Homo videt in facie, Deus autem in corde.* Similiter in collat. Carthag. 489. a. iterato verbo *videt*, poſt *autem*. Ita quoque leg. Auct. q. V. T. q. 18. 49. b. ſed abſque 2. *videt*. Anaſtaſ. I. ep. 2. to. 1. p. 729. a. *Non ſic homo ut Deus; nam Deus videt in corde, homo videt in facie.* Anaſtaſ. verò II. ep. 1. Conc. to. 4. p. 1279. b. *Non quomodo videt homo, videt & Deus; quia homo videt in facie, Deus autem videt in corde.*

℣. 10. Sic enarrat Hilar. ubi ſup. *Adeſt & ſecundus, adeſt & tertius, adſunt & omnes, quos tunc Jeſſe præſentes habebat; ſed nullus de præſentibus exſtitit qui placeret. Verùm quia propheta Samuel..... ex iis qui præſentes erant intelligeret nullum à Deo eſſe electum, Jeſſe ait,* &c. ut inf. In Gr. autem ſic: Καὶ παρήγαγεν Ἰεσσαὶ τοὺς ἑπτὰ υἱοὺς αὐτοῦ ἐνώπιον Σαμουήλ· καὶ εἶπε Σαμουήλ· Οὐκ ἐξελέξατο Κύριος ἐν τούτοις. *Et adduxit Jeſſe ſeptem filios ſuos coram Samuel: & dixit Samuel: Non elegit Dominus in his.*

℣. 11. Idem valent quæ habentur Græcè: Καὶ εἶπε Σαμουὴλ πρὸς Ἰεσσαί· Ἐκλελοίπασι τὰ παιδάρια; Καὶ εἶπεν· Ἔτι ὁ μικρὸς, ἰδοὺ ποιμαίνει ἐν τῷ ποιμνίῳ. *Et ait Samuel ad Jeſſe: Defecerunt filii? Et ait: Adhuc parvus, ecce paſcit in grege.* In ed. Compl. Μὴ ἐκλελοίπασι τὰ παιδάριά σου, al. Μὴ ἐκλέλοιπε τὰ, &c. pauló poſt in Compl. ἔστιν ὁ μικρότερος, καὶ ἰδοὺ, &c.

℣. 12. Eò ſpectant quæ narrat Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1201. f. *Ipſe David quoque junior fratribus, cùm patris oves paſceret, tanquam vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt ſacerdoti, quaſi indignus qui ungeretur in regnum; ſed à ſacerdote quæſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogativam regiæ unctionis accepit.*

℣. 13. Gr. ἀνέστη, *ſurrexit*, loco *perrexit*, & pro *Ramatha*, Ἀρμαθαὶμ, al. Ἀρμαθέμ.

℣. 14. Ita Græcè, niſi quòd pro *comprehendit*, habetur ἔπνιγε, *ſuffocabat*, detracto in fine, *& ſuffocabat eum*; at Aug. infra col. 108. g. conſtanter legit: *Receſſit ab eo Spiritus Dei, & comprehendit eum ſpiritus malignus, à Domino.* Tertul. l. de fuga in perſ. 969. c. *Et abſceſſit Spiritus Domini à Saule, & concutiebat eum ſpiritus nequam, à Domino, & ſuffocabat eum.* Eucher. q. in Gen. col. 843. c. *Suffocabat Saul ſpiritus malus Domini.* Philaſtr. Brix. de Hæreſ. 713. d. *Receſſit ab eo Spiritus Domini, & immundus ſpiritus fatigabat eum.* In Mſ. Floriac. ſic: *Et Spiritus Domini receſſit à Saule, & comprehendit eum ſpiritus malus, à Domino, & ſuffocabat eum.*

℣. 15. Sic eſt in Græco ad verbum, additâ unâ voculâ δὴ, ad *ecce*, quæ tamen abeſt ab edit. Compl. Hieron. in Joel. 2. to. 3. 1357. b. legit: *Ecce ſpiritus Dei malus obſtupeſcere te facit.*

VULGATA NOVA.

20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris unum, & misit per manum David filii sui Sauli.

21. Et venit David ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est ejus armiger.

22. Misitque Saul ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo: invenit enim gratiam in oculis meis.

23. Igitur quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leviùs habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.

23..... *Vide Not.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Non omittenda quæ observat Aug. in hunc loc. scilicet l. 2. ad Simplic. to. 6. 108. g. 109. a. *In nonnullis*, inquit, *exemplaribus*, *& eis maximè*, *quæ de lingua Hebræa ad verbum videntur expressa*, *invenitur* spiritus Dei, *sine additamento*, *& intelligitur malus*, *ex eo quòd arripiebat Saul*, *& reficiebat eum David tangendo citharam*: at, inquit, *manifestum est ideo non additum* malus, *quia paulò superiùs jam dictum erat*, *& de vicinitate scripturæ subaudiri & intelligi poterat*; *ita enim in hujusmodi exemplaribus legitur*: Igitur quandocunque spiritus Domini arripiebat Saul, tollebat David citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leviùs habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus. (ut in Vulg.) *Sive ergo quod hic non est dictum* spiritus Dei, *sed tantummodo* spiritus malus, *quod ibi minùs dictum erat*, *tanquam redditum apparet*; *sive quia superiùs ita positum erat*: (℣℣. 15. & 16.) Et dixerunt servi Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te, &c. ut in Vulg. *non opus erat*, *cùm rursum diceretur*: Quandocunque spiritus Dei arripiebat Saul, *addere* malum, *quia notum erat*, *de quo tunc diceretur*. Attamen in Vulg. nostra nunc legitur: *Quandocunque spiritus Domini* malus *arripiebat Saul*, &c. unde apparet hanc vocem *malus*, in eam fuisse invectam ex edit. LXX.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. Congregantes autem Philisthiim agmina sua in prælium, convenerunt in Socho Judæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca, in finibus Dommim.

2. Porro Saul & filii Israël congregati venerunt in Vallem terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

3. Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, & Israël stabat supra montem ex altera parte: vallisque erat inter eos.

4. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmi:

5. & cassis ærea super caput ejus, & loricâ squamatâ induebatur: porro pondus loricæ ejus, quinque millia siclorum æris erat:

6. & ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros ejus:

7. hastile autem hastæ ejus, erat quasi liciatorium texentium: ipsum autem ferrum hastæ ejus, sexcentos siclos habebat ferri: & armiger ejus antecedebat eum.

8. Stansque clamabat adversùm phalangas Israël, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium? Nunquid ego non sum Philisthæus, & vos servi Saul? Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen:

9. si quiverit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis servi: si autem ego prævaluero, & percussero eum, vos servi eritis, & servietis nobis.

10. Et aiebat Philisthæus: Ego exprobravi agminibus Israël hodie: Date mihi virum, & ineat mecum singulare certamen.

11. Audiens autem Saul, & omnes Israëlitæ sermones Philisthæi hujuscemodi, stupebant, & metuebant nimis.

12. David autem erat filius viri Ephrathæi, de quo supra dictum est, de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul senex, & grandævus inter viros.

12..... 31. *Vide Not.*

Sup. 16. 1.

13. Abierunt autem tres filii ejus majores post Saul in prælium: & nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertiusque Samma.

14. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutis Saulem,

15. abiit David, & reversus est à Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

16. Procedebat verò Philisthæus manè & vespere, & stabat quadraginta diebus.

17. Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos,

18. & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agant: & cum quibus ordinati sunt, disce.

19. Saul autem, & illi, & omnes filii Israël in Valle terebinthi pugnabant adversùm Philisthiim.

20. Surrexit itaque David manè, & commendavit gregem custodi: & onustus abiit, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21. Direxerat enim aciem Israël, sed & Philisthiim ex adverso fuerant præparati.

22. Derelinquens ergo David vasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia rectè agerentur erga fratres suos.

23. Cùmque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audivit David.

24. Omnes autem Israëlitæ, cùm vidissent virum, fugerunt à facie ejus, timentes eum valde.

25. Et dixit unus quispiam de Israël: Num vidistis virum hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israëli ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, dirabit rex divitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris ejus faciet absque tributo in Israël.

26. Et ait David ad viros qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israël? quis enim est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis?

27. Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum.

28. Quod cùm audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, & ait: Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? ego novi superbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia ut videres prælium, descendisti.

29. Et dixit David: Quid feci? nunquid non verbum est?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 12..... 31. A Gr. Vatic. penitus absunt, quæ respondeant viginti his Vulgatæ versibus: exstant verò in Gr. Alex. ac editt. Ald. & Compl. Vide Ambros. inf.

VULGATA NOVA.

30. Et declinavit paululùm ab eo ad alium : dixitque eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut priùs.

31. Audita sunt autem verba, quæ locutus est David, & annuntiata in conspectu Saul.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 151. b.

32..... Non corruat cor domini mei : ego ibo, & pugnabo huic Allophylo.

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1202. a.

33..... Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo : quoniam tu puer es, & ille vir bellator est à juventute sua.

VULGATA NOVA.

32. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei : Non concidat cor cujusquam in eo : ego servus tuus vadam, & pugnabo adversùs Philisthæum.

33. Et ait Saul ad David : Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversùs eum : quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

VULGATA NOVA.

Eccli. 47. 3.

34. Dixitque David ad Saul : Pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis :

34... 35. *Vide Not.*

35. & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum : & illi consurgebant adversùm me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiss. p. 151. b. Ex Ms. Germ. n. 7.

36. Et leonem & ursum occîdit servus tuus : sic erit iste unus ex illis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi : quoniam quis est iste Philistæus incircumcisus.....

VULGATA NOVA.

36. Nam & leonem & ursum interfeci ego servus tuus : erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi : quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis ?

VULGATA NOVA.

37. Et ait David : Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthæi hujus. Dixit autem Saul ad David : Vade, & Dominus tecum sit.

38. Et induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput ejus, & vestivit eum loricâ.

39. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cœpit tentare si armatus posset incedere : non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul : Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea,

39..... 40. *Vide Not.*

40. & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus : & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, & fundam manu tulit : & processit adversùm Philisthæum.

41. Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans adversùm David, & armiger ejus ante eum.

42. Cùmque inspexisset Philisthæus, & vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens, rufus, & pulcher aspectu.

42. 43... 45. *Vide Not.*

43. Et dixit Philisthæus ad David : Nunquid ego canis sum, quòd tu venis ad me cum baculo ? Et maledixit Philisthæus David in diis suis :

44. dixitque ad David : Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli & bestiis terræ.

45. Dixit autem David ad Philisthæum : Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo : ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti

46. hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te : & dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cœli & bestiis terræ : ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israël.

VERSIO ANTIQUA.

Ferrand. diac. ep. ad Regin. p. 158.

47..... non in gladio, neque in hasta salvat Dominus : ipsius est bellum.....

VULGATA NOVA.

47. Et noverit universa ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus : ipsius

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. Gr. Μὴ δὴ συμπεσέτω καρδία τοῦ κυρίου μου ἐπ' αὐτόν· ὁ δοῦλός σου πορεύσεται, καὶ πολεμήσει μετὰ τοῦ ἀλλοφύλου τούτου. Eò pariter spectant quæ narrat Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1201. f. de David : *Progressus*, inquit, *ad bellum, cùm Golias totum populum Judæorum corporis sui mole despiciens, singulari certamine provocaret, timentibus cæteris, poposcit à rege, ut congrediendi sibi permitteret facultatem. Necdum quidem tanto certamini habilis æstimatus est, rege dicente : Non potes*, &c.

℣. 33. Ita Græcè, præter hæc minima, οὐ μὴ δυνήσῃ, *non poteris*, pro *non potes*, detracto *&*, ante *pugnare*, pro quo sic, τοῦ πολεμεῖν, *ad pugnandum ;* exinde transfertur εἶ, post *es* ; tollitur verò *est*, post *bellator* : in Compl. εἶ παιδάριον. Auct. l. de promiss. p. 151. b. similiter hab. *Cui Saul : Non potes, ait, quia tu puer es, & ille vir bellator est à juventute sua.*

℣℣. 34. 35. Pergit Ambros. ubi sup. & alludens, ait : *Neque esset admissus, nisi fecisset fidem, quòd in sua adolescentia leonem suis manibus strangulatum, extractis raptæ ovis cruribus, peremisset.*

℣. 36. Priora verba ad hoc, *nunc vadam*, de Auctore anon. sunt ; reliqua ex Ms. Germ. qui illa exhibet in margine, eadem manu descripta : similiter in Corb. n. 3. ut & in Germ. n. 9. intra textum, sed expuncta de more. Hæc autem verba intermedia absunt ab Hebraïco contextu, nec derivata sunt in Vulgatam nostram, nisi è Gr. LXX. ubi nunc ita leguntur : Οὐχὶ πορεύσομαι, καὶ πατάξω αὐτὸν, καὶ ἀφελῶ σήμερον ὄνειδος ἐξ Ἰσραήλ ; διότι τίς ὁ ἀπερίτμητος οὗτος, ὃς ὠνείδισε παράταξιν Θεοῦ ζῶντος ; His omnibus præponuntur ista : Καὶ τὸν λέοντα, καὶ τὴν ἄρκτον ἔτυπτεν ὁ δοῦλός σου· καὶ ἔσται ὁ ἀλλόφυλος ὁ ἀπερίτμητος ὡς ἓν τούτων· quæ leviter tantùm differunt à Lat. sup. In edit. Compl. desunt seqq. Οὐχὶ πορεύσομαι, &c. sed solâ.

℣℣. 39. 40. His duobus respondent quæ Aug. ait ser. 32. to. 5. col. 160. b. *Noluit David vetustatem armorum ; abjecit, onerosa esse dixit, quia implicabant eum..... tamen abjectis armis, elegit aliquid unde pugnaret..... tulit quinque lapides de torrente, de fluvio, & posuit in vase pastoris, quo lac mulgeri solet ; & ita processit armatus.* Pro *vase pastoris*, legitur Græcè, τῷ καδίῳ τῷ ποιμενικῷ, ut in Vulg.

℣℣. 42. 43..... 45. His pariter respondent quæ narrat Ambros. de Davide, scilicet in Ps. 118. to. 1. col. 1202. a. *Ipse etiam despectus ab allophylo, quòd adversùs armatum præliatorem cum virga & lapidibus processisset, retulit, non viribus se fretum esse, non armis, sed in nomine Domini confidentem ad prælium esse progressum, ut lacessitæ plebis auferret opprobrium.*

℣. 47. Gr. Οὐκ ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ δόρατι σώζει Κύριος, ὅτι τοῦ Κυρίου ὁ πόλεμος, &c.

VULGATA NOVA.

enim est bellum, & tradet vos in manus nostras.

48. Cùm ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra David, festinavit David, & cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthæi.

49. Et misit manum suam in peram, tulitque unum lapidem, & fundâ jecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam super terram.

Eccli. 47. 4. 1. Mac. 4. 30.

50. Prævaluitque David adversùm Philisthæum in funda & lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Cùmque gladium non haberet in manu David,

51. cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua: & interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthiim, quòd mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52. Et consurgentes viri Israël & Juda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, & usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & usque ad Geth, & usque ad Accaron.

53. Et revertentes filii Israël postquam persecuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum.

54. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Jerusalem: arma verò ejus posuit in tabernaculo suo.

55. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si novi.

55..... 58. *Vide Not.*

56. Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste puer.

57. Cùmque regressus esset David, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu.

58. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, ô adolescens? Dixitque David: Filius servi tui Isaï Bethlehemitæ ego sum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

☩☩. 55..... 58. Hi quatuor versus non leguntur in Gr. Vatic. exstant verò in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. & respondent Vulgatæ.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. ET factum est cùm complesset loqui ad Saul: anima Jonathæ conglutinata est animæ David, & dilexit eum Jonathas quasi animam suam.

VERSIO ANTIQUA.

1. FActum est post verba hæc: colligata est anima Jonathæ cum anima David.....

Hieron. in ep. ad Eph. l. 2. t. 4. 359. b.

VULGATA NOVA.

2. Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei ut reverreretur in domum patris sui.

3. Inierunt autem David & Jonathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam.

4. Nam exspoliavit se Jonathas tunicâ, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua, usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum.

5. Egrediebatur quoque David ad omnia quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: posuitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis universi populi, maximèque in conspectu famulorum Saul.

VULGATA NOVA.

6. Porro cùm reverteretur percusso Philisthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israël, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris.

7. Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia.

Eccli. 47. 7.

VERSIO ANTIQUA.

6..... & ferret caput ejus in Jerusalem.....

Ex Ms. Corb. n. 3.

7..... Percussit Saul in millibus, David in decem millibus.

Ambr. in Luc. 20. t. 1. 1507. b.

VULGATA NOVA.

8. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis ejus sermo iste: dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum?

9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa, & deinceps.

9..... 11. *Vide Not.*

10. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies: tenebatque Saul lanceam,

11. & misit eam, putans quòd configere posset

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

☩. 1. Hic versus prior cum aliis quatuor sequentibus similiter abest à Gr. Vatic. non autem ab Alex. ac editt. Ald. & Compl. in quibus ita primùm legitur: *Καὶ ἐγένετο ὡς συνετέλεσε λαλῶν πρὸς Σαοὺλ, καὶ ἡ ψυχὴ Ἰωνάθαν συνεδέθη τῇ ψυχῇ Δαυίδ.*

☩. 6. Hoc additamentum exhibet Ms. Corb. n. 3. in margine, eadem manu, ut & alter Corb. n. 13. post has Vulgatæ voces, *Porro cùm reverteretur percusso Philisthæo David*, quæ ultima verba absunt à Gr. Vatic. leguntur autem in Alex. ac editt. Ald. & Compl. At in Græcorum nullo reperitur superius additamentum, nec etiam in Hebraïco textu: derivatum fortè est ex veteri aliqua translatione Latina, ut suspicatur Martianæus noster.

☩. 7. Græcè præmittuntur ista: *Καὶ ἐξῆρχον αἱ γυναῖκες, καὶ ἔλεγον·* pro quibus Ambros. hab. sup. *Occurrunt juvenculæ, dicentes:* sequuntur in Gr. *Ἐπάταξε Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ, καὶ Δαυὶδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ·* quæ respondent Latino supra. Idem tamen Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1191. a. & 1202. c. legit: *Saul triumphavit in millibus, David in decem millibus:* similiter l. de apol. Dav. 680. b. sicut l. 5. de fide, to. 2. 553. c. præmissis his: *Occurrerunt psallentes juvenculæ:* in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. *γυναῖκες αἱ παίζουσαι.* Aug. in Ps. 33. col. 209. b. *Et choro jam facto mulieres cantaverunt gloriam David, quòd Saul percussisset in millibus, & David in denis millibus.*

☩☩. 9. 10. 11. Hi versus tres non inveniuntur in Gr. Vat. secus in Alex. ac editt. Ald. & Compl.

VULGATA NOVA.

David cum pariete : & declinavit David à facie ejus secundò.

12. Et timuit Saul David, eò quòd Dominus esset cum eo, & à se recessisset.

13. Amovit ergo eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros : & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. d.

14. Et erat David in omnibus viis suis sapiens, & Dominus erat cum illo.

16. Et omnis Israël & Juda diligebant David....

VULGATA NOVA.

14. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. *Sup. 16. 13.*

15. Vidit itaque Saul quòd prudens esset nimis, & cœpit cavere eum.

16. Omnis autem Israël & Juda diligebat David : ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.

VULGATA NOVA.

17. Dixitque Saul ad David : Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem : tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens : Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum. *Inf. 25. 28.*

17..... 19. *Vide Not.*

18. Ait autem David ad Saul : Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israël, ut fiam gener regis ?

19. Factum est autem tempus, cùm deberet dari Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathitæ uxor.

20. Dilexit autem David Michol filia Saul altera. Et nunciatum est Saul, & placuit ei.

21. Dixitque Saul : Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David : In duabus rebus gener meus eris hodie.

22. Et mandavit Saul servis suis : Loquimini ad David clam me, dicentes : Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis.

23. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba hæc. Et ait David : Num parum videtur vobis, generum esse regis ? Ego autem sum vir pauper & tenuis.

24. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes : Hujuscemodi verba locutus est David.

25. Dixit autem Saul : Sic loquimini ad David : Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantùm centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum.

26. Cùmque renuntiassent servi ejus David, verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27. Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia, & annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

28. Et vidit Saul quoniam Dominus cum David est. Et omnis Israël diligebat eum.

29. Et magis adjecit Saul timere à facie David.

VULGATA NOVA.

28. Et vidit Saul, & intellexit quòd Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29. Et Saul magis cœpit timere David : factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

VULGATA NOVA.

30. Et egressi sunt principes Philisthinorum : à principio autem egressionis eorum, prudentiùs se gerebat David quàm omnes servi Saul, & celebre factum est nomen ejus nimis. *Sup. 14.*

30..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Sic est in Græco, excepto uno συνιῶν, *intelligens*, pro *sapiens.*

℣. 16. Ita Lucif. subdit, omisso intermedio ℣. 15. qui tamen exstat in Græco, sicut hîc ἠγάπα, *diligebat*, pro *diligebant.*

℣℣. 17. 18. 19. Totidem absunt à Græco Vatic. qui tamen leguntur in Alex. ut in editt. Ald. & Compl.

℣. 28. Ad verbum è Græco, excepto uno *est*, quod deest.

℣. 29. In Gr. Vat. simpliciter : Καὶ προσέθετο εὐλαβεῖσθαι ἀπὸ Δαυὶδ ἔτι. *Et adjecit cavere à David ampliùs :* at in edit. Compl. sic : Προσέθετο Σαοὺλ φοβεῖσθαι ἀπὸ προσώπου Δαυὶδ, ut sup.

℣. 30. Hic versus penitus omittitur in Gr. Vat. exstat verò in Alex. ac editt. Ald. & Compl. de more, non autem apud Lucif. supra.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. d.

1. ET locutus est Saul ad Jonatham filium suum, & ad omnes pueros suos, occidere David. Et Jonathan filius Saul diligebat David valde.

2. Et indicavit Jonatha David, dicens : Saul quærit occidere te.....

VULGATA NOVA.

1. LOcutus est autem Saul ad Jonathan filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathas filius Saul diligebat David valde.

2. Et indicavit Jonathas David, dicens : Quærit Saul pater meus occidere te : quapropter observa te, quæso, manè, & manebis clàm, & absconderis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè verbum pro verbo, nisi quòd pro *diligebat*, habetur ᾑρεῖτο, quasi *deligebat*, ab αἱρέω, *capio, eligo*, mel. in Compl. ἠγάπα.

℣. 2. Sic est in Gr. præter unum, ἀπήγγειλε..... τῷ Δαυὶδ, *annuntiavit...... ipsi David*, pro *indicavit..... David*, quod idem sonat.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. Ego autem egrediens ftabo juxta patrem meum, in agro ubicunque fueris : & ego loquar de te ad patrem meum : & quodcunque videro, nunciabo tibi.	
4. Locutus eft ergo Jonathas de David bona ad Saul patrem fuum : dixitque ad eum : Ne pecces rex in fervum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona funt tibi valde.	4. Et locutus eft Jonatha ad patrem fuum, dicens : Noli peccare rex in fervum tuum David, quoniam non peccavit in te, & facta ejus bona funt valde. *Lucif. Cal. ubi fup.*
5. Et pofuit animam fuam in manu fua, & percuffit Philifthæum, & fecit Dominus falutem magnam univerfo Ifraëli : vidifti, & lætatus es. Quare ergo peccas in fanguine innoxio, interficiens David, qui eft abfque culpa ?	5. Et pofuit animam fuam in manibus fuis, & occîdit alienigenam, & fecit Dominus falutem in Ifraël : & omnis Ifraël viderunt, & gavifi funt. Et ut quid peccas in fanguinem, & occidere vis David fine caufa ?
6. Quod cùm audiffet Saul, placatus voce Jonathæ, juravit : Vivit Dominus, quia non occidetur.	6. Et audivit Saul vocem Jonathæ filii fui, & juravit Saul, dicens : Vivit Dominus, fi mortuus fuerit David.

VULGATA NOVA.

7. Vocavit itaque Jonathas David, & indicavit ei omnia verba hæc : & introduxit Jonathas David ad Saul, & fuit ante eum, ficut fuerat heri & nudiuftertius.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
8. Motum eft autem rurfum bellum : & egreffus David, pugnavit adversùm Philifthiim : percuffitque eos plagâ magnâ, & fugerunt à facie ejus.	8. Et adjectum eft bellum fieri : & invaluit David, & expugnavit alienigenas : & percuffit illos plagâ magnâ, & fugerunt à facie David. *Lucif. Cal. ubi fup.*
9. Et factus eft fpiritus Domini malus in Saül : fedebat autem in domo fua, & tenebat lanceam : porro David pfallebat manu fua.	9. Et factus eft in Saul fpiritus malus : & ipfe in domo fua dormiebat, & erat in manu ejus lancea : & ecce pfallebat in manibus fuis.
10. Nifufque eft Saul configere David lanceâ in pariete, & declinavit David à facie Saul : lancea autem caffo vulnere perlata eft in parietem, & David fugit, & falvatus eft nocte illa.	10. Et quærebat Saul percutere lanceâ David, & percuffit, & declinavit David à facie Saul : & percuffit lancea in parietem, & David fugit, & falvus factus eft.
11. Mifit ergo Saul fatellites fuos in domum David, ut cuftodirent eum, & interficeretur manè. Quod cùm annuntiaffet David Michol uxor fua, dicens : Nifi falvaveris te nocte hac, cras morieris :	11. Et factum eft in illa nocte, & mifit Saul nuncios ad domum David, ut cuftodirent illum, quò manè occideret illum.....

VULGATA NOVA.

12. depofuit eum per feneftram : porro ille abiit & aufugit, atque falvatus eft.

13. Tulit autem Michol ftatuam, & pofuit eam fuper lectum, & pellem pilofam caprarum pofuit ad caput ejus, & operuit eam veftimentis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
14. Mifit autem Saul apparitores, qui raperent David : & refponfum eft quòd ægrotaret.	14. Saul mifit nuncios, ut acciperent David : & refponderunt vexari illum graviter. *Hieron. epift. ad Marcell. t. 2. 615. b.*
15. Rurfumque mifit Saul nuncios ut viderent David, dicens : Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.	15..... Afferte illum in lecto ad me, ut occidam illum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Gr. poft *Jonatha*, addit, περὶ Δαυὶδ ἀγαθὰ πρὸς Σαοὺλ, dein τὸν πατέρα, *de David bona ad Saul*, &c. tum pro *dicens*, fic, ϗ εἶπε πρὸς αὐτόν, *& dixit ad eum*, & pro *noli peccare*, μὴ ἁμαρτησάτω, *ne peccet* ; reliqua concordant ad verbum, deleto uno *funt*, in fine. Ambrof. ep. 51. to. 2. 999. d. legit : *Noli peccare in fervum tuum David.*

℣. 5. Nonnulla variant Græcè, videlicet fing. τῇ χειρὶ αὐτοῦ, pro plurali *manibus fuis*, at in Compl. eft ταῖς χερσί ; dein ϗ ἐπάταξε, *percuffit*, pro *occîdit* ; paulòque poft ita, μεγάλην, *magnam*, loco *in Ifraël* : exinde ad *fanguinem*, additur ἀθῷον, *innoxium*, proximèque θανατῶσαι τὸν Δαυὶδ δωρεάν, *interficiendo David gratis*, loco *occidere vis*, &c. Ambrof. ep. 51. to. 2. 999. d. legit : *Ut quid peccas in fanguinem innocentem, occidere David fine caufa ?* & in Pf. 118. to. 1. 1147. e. *Quid peccas in fanguinem innocentis ?*

℣. 6. Abfunt à Gr. *filii fui*, & in fine *David* ; loco verò *mortuus fuerit*, fic, ἀποθανεῖται, *morietur* ; reliqua concordant.

℣. 8. Pro *adjectum eft*, habetur Græcè προσέθετο, at in edit. Compl. προσετέθη ; exinde ad *fieri*, additur πρὸς Σαοὺλ, *adversùs Saul*, ut infra loco *illos plagâ magnâ*, fic, ἐν αὐτοῖς πληγὴν μεγάλην σφόδρα, *in eis plagam magnam valde* ; item in fine, αὐτοῦ, pro *David* ; reliqua ut in Lat. fup.

℣. 9. In Gr. fic : πνεῦμα Θεοῦ πονηρὸν ἐπὶ Σαοὺλ, *fpiritus Dei malus fuper Saul*, loco *in Saul fpir. malus* ; exinde deleto *fua*, poft *domo*, loco *dormiebat*, ponitur καθεύδων, *fedens* ; edit. tamen Ald. retinet αὐτοῦ, cum Compl. in qua etiam feq. ἐκάθετο ; tum in Vat. & al. fic, ϗ δόρυ, *& hafta*, loco *& erat*, demtis feqq. *lancea*, & *ecce*, cujus ultimi loco ponitur Δαυίδ ; in Mf. tamen Alex. fic, ϗ ἰδοὺ Δαυίδ· item in eodem Mf. præponitur ἐν, *in*, voci *manibus*, ficut in editt. Ald. & Compl. deeft verò in Gr. Vatic.

℣. 10. Hæc variant Græcè, nempe τὸ δόρυ εἰς Δαυίδ, *haftam in David*, pro *lanceâ David* ; at in edit. Compl. fic, ἐν δόρατι τὸν Δαυίδ· deinde pro *declinavit*, ita, ἀπέστη, *receffit*, abfque præced. *& percuffit* : demum pro *fugit*, fic, ἀνεχώρησε, *receffit*.

℣. 11. Ad verbum è Græco, exceptis his, *quò manè occideret illum*, pro quibus fimpliciter, τοῦ θανατῶσαι αὐτὸν πρωΐ, *ad occidendum eum manè*.

℣. 14. Hunc verficulum fatis exprimit Hieron. fupra ; nam in Gr. fic : Καὶ ἀπέστειλε Σαοὺλ ἀγγέλους λαβεῖν τὸν Δαυίδ· ϗ λέγουσιν ἐνοχλεῖσθαι αὐτόν.

℣. 15. Subdit Hieron. fup. *Mifit rurfum dicens : Afferte*, &c. Gr. Καὶ ἀποστέλλει ἐπὶ τὸν Δαυίδ, λέγων· Ἀγάγετε αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης πρός με, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν. *Et mittit fuper David, dicens : Adducite eum fuper lectum ad me, ad interficiendum eum.*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup.

16. Et venerunt nuncii ; & ecce cenotaphia in lecto, & jecur caprarum.....

VULGATA NOVA.

16. Cùmque venissent nuncii, inventum est simulachrum super lectum, & pellis caprarum ad caput ejus.

VULGATA NOVA.

17. Dixitque Saul ad Michol : Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret ? Et respondit Michol ad Saul : Quia ipse locutus est mihi : Dimitte me, alioquin interficiam te.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. e.

18. Et David fugit, & salvus factus est, & venit ad Samuel in Armathen, & renuntiavit ei omnia quæ fecit Saul.....

VULGATA NOVA.

18. David autem fugiens, salvatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nunciavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul : & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Naioth.

VULGATA NOVA.

19. Nunciatum est autem Sauli à dicentibus : Ecce David in Naioth in Ramatha.

20. Misit ergo Saul lictores, ut raperent David : qui cùm vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Corb. n. 3.

21..... Et iratus iracundiâ Saul,

VULGATA NOVA.

21. Quod cùm nunciatum esset Sauli, misit & alios nuncios : prophetaverunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios : qui & ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundiâ Saul,

VULGATA NOVA.

22. abiit etiam ipse in Ramatha, & venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & interrogavit, & dixit : In quo loco sunt Samuel & David ? Dictumque est ei : Ecce in Naioth sunt in Ramatha.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ad Simpl. 2. t. 6. 109. c.

23..... factus est super eum Spiritus Dei, & ambulabat ingrediens, & prophetabat.....

Ambr. l. 1. offic. t. 2. 57. c.

24..... Et Saul inter prophetas ?

VULGATA NOVA.

23. Et abiit in Naioth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usque dum veniret in Naioth in Ramatha.

24. Et exspoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetavit cum cæteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa & nocte. Unde & exivit proverbium : Num & Saul inter prophetas ?

Sup. 10. 12.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Similiter in Græco, excepto verbo ἔρχονται, *veniunt*, pro *venerunt*. Observat ibidem Hieron. *pro cenotaphiis, in Hebræo*, theraphim, *id est*, μορφώματα *posita esse :* tum addit : *Et non decor*, (al. *jecur*, è Gr. ἧπαρ) *caprarum, ut nostri codices habent ; sed pulvillus de caprarum pelle consutus, qui intonsis pilis, caput involuti in lectulo hominis mentiretur.*

℣. 18. Ita Græcè, his exceptis, ἀπαγγέλλει, *annuntiat*, pro *renuntiavit*, & αὐτῷ, *sibi*, addito ad *fecit :* item pro *quæ*, ὅσα, *quæcunque.*

℣. 21. Similiter in Gr. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Σαοὺλ· sed hæc absunt ab Hebræo : in Ms. etiam Lat. supradicto leguntur in marg. inferiori, ut in Germ. n. 9. intra textum, sed expuncta de more.

℣. 23. Græcè, καὶ ἐγενήθη καὶ ἐπ' αὐτῷ, &c. at in editt. Ald. & Compl. deest 2. καὶ ; exinde sic, καὶ ἐπορεύετο προφητεύων, *& ibat prophetans*, absque verbo *ingrediens ;* sed in Ms. Alex. ac ed. Ald. est, ἐπορεύετο πορευόμενος, καὶ προφητεύων, in Compl. ἐπορεύθη πορευόμενος, καὶ προεφήτευσε. Addit Aug. sup. non posse hîc, nisi Spiritum bonum intelligi : *Non ex eo tantùm*, inquit, *quia dictum est* prophetabat ; *nam in exemplaribus quæ sunt ex Hebræo, hoc quoque invenitur de spiritu malo dictum ita :* Post diem autem alteram invasit spiritus Dei malus, &c. de Vulg. 18. 10.

℣. 24. Ambros. ibid. *Saul quoque vallatus choro prophetarum, etiam ipse prophetavit, & de solo quasi indigno memoratum est*, &c. ut sup. Græc. Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις ; *Si & Saul in prophetis.*

CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. FUgit autem David de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha : Quid feci ? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam ?

2. Qui dixit ei : Absit, non morieris : neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi priùs indicaverit mihi : hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo ? nequaquam erit istud.

3. Et juravit rursum Davidi. Et ille ait : Scit profectò pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis, & dicet : Nesciat hoc Jonathas, ne fortè tristetur. Quinimo vivit Dominus, & vivit anima tua, quia uno tantùm (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur.

4. Et ait Jonathas ad David : Quodcunque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5. Dixit autem David ad Jonathan : Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum : dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ.

6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei : Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem civitatem suam : quia victimæ solemnes ibi sunt universis contribulibus suis.

Luc. 2. 4.

7. Si dixerit, Bene : pax erit servo tuo : si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus.

8. Fac ergo misericordiam in servum tuum : quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti : si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.

9. Et ait Jonathas : Absit hoc à te : neque enim fieri potest, ut si certè cognovero completam esse

VULGATA NOVA.

patris mei malitiam contra te, non annuntiem tibi.

10. Reſponditque David ad Jonathan: Quis renuntiabit mihi, ſi quid fortè reſponderit tibi pater tuus durè de me?

11. Et ait Jonathas ad David: Veni, & egrediamur foras in agrum. Cùmque exiſſent ambo in agrum,

12. ait Jonathas ad David: Domine Deus Iſraël, ſi inveſtigavero ſententiam patris mei craſtino vel perendie: & aliquid boni fuerit ſuper David, & non ſtatim miſero ad te, & notum tibi fecero,

13. hæc faciat Dominus Jonathæ, & hæc addat. Si autem perſeveraverit patris mei malitia adversùm te, revelabo aurem tuam, & dimittam te, ut vadas in pace, & ſit Dominus tecum, ſicut fuit cum patre meo.

14. Et ſi vixero, facies mihi miſericordiam Domini: ſi verò mortuus fuero,

VULGATA NOVA.

15. non auferes miſericordiam tuam à domo mea uſque in ſempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra: auferat Jonathan de domo ſua, & requirat Dominus de manu inimicorum David.

VERSIO ANTIQUA.

15..... aut ſi non fecero, quando..... auferat Jonathan de domo ſua, & requirat Dominus de manu inimicorum David.

Ex Mſ. Corb. n. 3.

VULGATA NOVA.

16. Pepigit ergo Jonathas fœdus cum domo David: & requiſivit Dominus de manu inimicorum David.

17. Et addidit Jonathas dejerare David, eò quòd diligeret illum: ſicut enim animam ſuam, ita diligebat eum.

18. Dixitque ad eum Jonathas: Cras calendæ ſunt, & requirêris:

19. requiretur enim ſeſſio tua uſque perendie. Deſcendes ergo feſtinus, & venies in locum ubi celandus es in die qua operari licet, & ſedebis juxta lapidem, cui nomen eſt Ezel.

19... *Vide Not.*

20. Et ego tres ſagittas mittam juxta eum, & jaciam quaſi exercens me ad ſignum.

21. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer mihi ſagittas.

22. Si dixero puero: Ecce ſagittæ intra te ſunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi eſt, & nihil eſt mali, vivit Dominus. Si autem ſic locutus fuero puero: Ecce ſagittæ ultra te ſunt: vade in pace, quia dimiſit te Dominus.

23. De verbo autem quod locuti ſumus ego & tu, ſit Dominus inter me & te uſque in ſempiternum.

24. Abſconditus eſt ergo David in agro, & venerunt calendæ, & ſedit rex ad comedendum panem.

25. Cùmque ſediſſet rex ſuper cathedram ſuam (ſecundùm conſuetudinem) quæ erat juxta parietem, ſurrexit Jonathas, & ſedit Abner ex latere Saul, vacuuſque apparuit locus David.

26. Et non eſt locutus Saul quidquam in die illa: cogitabat enim quòd fortè eveniſſet ei, ut non eſſet mundus, nec purificatus.

27. Cùmque illuxiſſet dies ſecunda poſt calendas, rurſus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Jonathan filium ſuum: Cur non venit filius Iſai, nec heri, nec hodie, ad veſcendum?

28. Reſponditque Jonathas Sauli: Rogavit me obnixè, ut iret in Bethlehem,

29. & ait: Dimitte me, quoniam ſacrificium ſolemne eſt in civitate, unus de fratribus meis acceſſivit me: nunc ergo ſi inveni gratiam in oculis tuis, vadam citò, & videbo fratres meos. Ob hanc cauſam non venit ad menſam regis.

VULGATA NOVA.

30. Iratus autem Saul adversùm Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, numquid ignoro quia diligis filium Iſai, in confuſionem tuam, & in confuſionem ignominioſæ matris tuæ?

31. Omnibus enim diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis eſt.

32. Reſpondens autem Jonathas Sauli patri ſuo, ait: Quare morietur? quid fecit?

33. Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas quòd definitum eſſet à patre ſuo, ut interficeret David.

VERSIO ANTIQUA.

30. Et factus eſt iratus in Jonathan Saul valde.....

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. f.

31..... Et dixit: Mitte hæc, accipe juvenem: quoniam filius mortis eſt.

32. Et reſpondit Jonathas patri ſuo: Quare morietur? quid fecit?

33. Et ſuſtulit Saul lanceam in Jonathan ut occideret eum.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Sic habet Mſ. Corb. in margine, poſt hoc Vulg. *in ſempiternum.* Eadem præfert Germ. n. 9. intra textum, ſed deleta de more: item Germ. alter n. 7. ſed ſecunda manu: in hoc tamen ult. deſunt priora verba, *aut ſi non fecero*, quæ pariter abſunt ab Hebræo cum ſequentibus. Contra in Gr. poſt hoc, ἕως τοῦ αἰῶνος, ita ſequitur: Καὶ εἰ μὴ, ἐν τῷ ἐξαίρειν Κύριον τοὺς ἐχθροὺς Δαυὶδ, ἕκαστον ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, εὑρεθῆναι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωνάθαν ἀπὸ τοῦ οἴκου Δαυὶδ, καὶ ἐκζητῆσαι Κύριος ἐχθροὺς τοῦ Δαυίδ· i. e. *Et ſi non, in auferendo Dominum inimicos David, unumquemque à facie terræ, inveniatur nomen Jonathan à domo David, & requirat Dominus inimicos David.* Mſ. Alex. loco εὑρεθῆναι, *inveniatur*, hab. ἐξαρθῆναι, *auferatur*, ed. Compl. ἐξαρθήσεται τῷ Ἰωνάθαν· paulóque poſt Alex. ἐκζητήσει Κύριος ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ τοῦ Δαυίδ, ed. Compl. ἐκ χειρῶν ἐχθρῶν Δαυίδ.

℣. 19. Hunc locum memorat Aug. q. 50. in Levit. to. 3. 513. a. dicens: *Jonathan loquitur ad David: Eſto in agro in die operaria, id eſt, in die qua fit opus.* In Græco: Καὶ ἥξεις εἰς τὸν τόπον σου οὗ κρυβῇς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐργασίμῃ. *Et venies in locum tuum ubi abſcondes te in die operaria.*

℣. 30. Gr. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ, *& indignatus eſt irâ*, loco *& factus eſt iratus*; ab edit. Compl. abeſt ὀργῇ. Ambroſ. etiam l. 2. offic. c. 7. to. 2. 79. c. hab. *Graviter indignatus Saul.*

℣. 31. Græcè: Νῦν οὖν ἀποστείλας, λάβε, *Nunc igitur mittens, cape*, loco *& dixit: Mitte hæc, accipe*; & in fine οὗτος, *iſte*, loco *eſt*; in edit. Ald. ἐστιν οὗτος, in Compl. ἐστίν ſimpliciter.

℣. 32. Ita Græcè, hoc excepto, τῷ Σαοὺλ, loco *patri ſuo*; at in Mſ. Alex. nec non in edd. Ald. & Compl. utrumque habetur, τῷ Σαοὺλ πατρὶ αὐτοῦ· exinde in Mſ. Vatic. & al. ſic, ἀποθνήσκει, *moritur*, non *morietur.*

℣. 33. Gr. Καὶ ἐπῆρε.... ἐπὶ Ἰωνάθαν, &c. ut ſupra. Ambroſ. l. 2. offic. c. 7. 79. c. *Percutere Jonathan filium haſta voluit.*

VULGATA NOVA.

34. Surrexit ergo Jonathas à mensa in ira furoris, & non comêdit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eò quòd confudisset eum pater suus.

35. Cùmque illuxisset manè, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, & puer parvulus cum eo,

36. & ait ad puerum suum: Vade, & affer mihi sagittas, quas ego jacio. Cùmque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum.

37. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathas: & clamavit Jonathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te.

38. Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Jonathæ sagittas, & attulit ad dominum suum:

39. & quid ageretur, penitus ignorabat: tantummodo enim Jonathas & David rem noverant.

40. Dedit ergo Jonathas arma sua puero, & dixit ei: Vade, & defer in civitatem.

41. Cùmque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adoravit tertiò: & osculantes se alterutrum, fleverunt pariter, David autem ampliùs.

42. Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace: quæcunque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum.

43. Et surrexit David, & abiit: sed & Jonathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. VEnit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, eò quòd venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum?

2. Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cujusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum.

3. Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. l. 3. Testim. 316. b.

4. Et respondit sacerdos ad David, & dixit: Non sunt panes profani in manu mea, nisi panis sanctus unus: si observati sunt pueri à muliere, manducabunt.

VULGATA NOVA.

4. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?

VULGATA NOVA.

5. Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta: porro via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.

6. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem: neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi.

Matth. 12. 3. 4.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Germ. n. 7. & n. 11.

7..... hic pascebat mulas Saul.

Hieron. epist. ad Marcell. t. 2. 613. c.

8..... Vide si est ad manum tuam lancea, & gladius; quoniam gladium meum, & vasa mea non sustuli in manu mea.....

9. Respondensque sacerdos, dixit: Ecce gladius Goliath alienigenæ, quem percussisti in Valle terebinthi, & hic involutus est vestimento post ephod.....

VULGATA NOVA.

7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini: & nomen ejus Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul.

8. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hîc ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum: sermo enim regis urgebat.

9. Et dixit sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle: neque enim hîc est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Eadem pene in Græco, nisi quòd pro *in manu mea*, habetur, ὑπὸ τὴν χεῖρά μου, *sub manum meam*; deinde sic: ὅτι ἀλλ' ἢ ἄρτοι ἅγιοί εἰσιν· εἰ πεφυλαγμένα τὰ παιδάριά ἐστι πλὴν ἀπὸ γυναικὸς, καὶ φάγεται. i. e. *quia nisi panes sancti sunt: si custodierunt se pueri tantùm à muliere, & comedent.* In Ms. verò Alex. sic: ὅτι ἀλλ' ἢ ἄρτος ἅγιός ἐστι· in ed. Compl. εἰ μὴ ὁ ἄρτος ὁ ἅγιος, ut sup. sed absque πλὴν, ante ἀπὸ γυναικός.

℣. 7. Ita cod. Ms. habet in fine, post hoc Vulg. *pastorum Saul*: habent similiter Corb. n. 3. & alter Germ. n. 9. ille in margine superiori, hic intra textum, sed ductâ lineâ deleta de more: absunt verò à textu Hebraïco & Vulgata, non autem à Gr. ubi sic: Καὶ ὄνομα αὐτῷ Δωὴκ ὁ Σύρος, νέμων τὰς ἡμιόνους Σαούλ. *Et nomen ei Doec Syrus, pascens mulas Saul.* Apud Ambros. l. de Joseph, c. 6. col. 496. f. hæc etiam leguntur: *Doech præpositus erat, & præpositus regis animalium, ad disciplinam mulorum, hoc est spadonum animalium..... & hic Syrus erat.* Item ap. August. in Ps. 51. n. 3. col. 476. c. *Hoc modo lectum est in libro Regnorum: Erat autem ibi Doech quidam, quando venerat ille ad Achimelech sacerdotem, princeps pastorum Saul, Idumæus.*

℣. 8. Gr. Ἴδε εἰ ἔστιν ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν χεῖρά σου δόρυ, ἢ ῥομφαία, ὅτι, &c. ut in Lat. sed absque pronom. *mea*, post *vasa*: Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. σκεύη μου; deinde constanter cum Vatic. οὐκ εἴληφα, &c. *non sumpsi*, &c. additis his in fine, ὅτι ἦν τὸ ῥῆμα τοῦ βασιλέως κατὰ σπουδήν· *quoniam fuit verbum regis secundùm festinationem*; quæ reticuit Hieronymus.

℣. 9. Nonnulla hîc variant Græcè, videlicet, Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, *Et dixit sacerdos*, loco *Respondensque sacerdos, dixit*: item infra, Ἠλᾶ, *Ela*, loco *terebinthi*, sicut ἦν, *erat*, pro *est*, præposito ἐν, *in*, voci *vestimento*; sed quod ab Hieron. subjicitur, *post ephod*, penitus deest in Gr. in Ms. tamen Alex. ac edit. Compl. legitur ἱματίῳ, absque ἐν, proximèque ὀπίσω τῆς ἐπωμίδος, *post superhumerale*, quod ultimum abfuisse à Mss. Latinis Hieronymus testatus: ita enim intelligendum esse credimus quod scribit sanctus Doctor in eadem ep. ad Marcell. ubi præmissis his de ephod: *Illud breviter attende, quòd nunquam nisi in*

VULGATA NOVA.

10. Surrexit itaque David, & fugit in die illa à facie Saul : & venit ad Achis regem Geth :

11. dixeruntque servi Achis ad eum cùm vidissent David : Nunquid non iste est David rex terræ ? nonne huic cantabant per choros, dicentes : Percussit Saul mille, & David decem millia ?

Sup. 18. 7. Eccli. 47. 7.

12. Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit valde à facie Achis regis Geth.

13. Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam.

14. Et ait Achis ad servos suos : Vidistis hominem insanum : quare adduxistis eum ad me ?

15. An desunt nobis furiosi, quòd introduxistis istum, ut fureret me præsente ? hiccine ingredietur domum meam ?

VERSIO ANTIQUA.

10..... *Vide Not.*

11..... Nonne iste est David, cui chorum fecerunt mulieres Israëlitæ, dicentes : Saul percussit in millibus, & David in denis millibus ?

Aug. in Ps. 33. t. 4. 209. c. d. 213. d. 215. c. seqq.

13. Et mutavit vultum suum coram ipsis, & affectabat, & tympanizabat ad ostia civitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, & salivæ decurrebant super barbam ejus.

14. Et dixit Achis..... quid huc mihi adduxistis istum ?

Ibid. 215. c.

15. Nunquid arreptitium ego opus habeo ?.... nunquidnam intraturus est in domum meam ?

Ibid. 209. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sacerdotio nominetur ; nam & Samuel, qui illo cinctus refertur, Levites fuit, & sacerdotes Nobe hoc dignitatis suæ insigne portabant : continuò addit : *Et (quod in Latinis codicibus non habetur) quando David fugiens à Saul, venit ad Achimelech, & gladium postulavit, dicens :* Vide si est ad manum tuam lancea & gladius..... Ecce gladius Goliath..... & hic involutus est vestimento post ephod : *in sacrario utique ephod conditum servabatur.* Et sanè nihil aliud hîc in Latinis codicibus reprehendere videtur S. Doctor, quàm quòd carebant ipsi hac voce *ephod*, quod *utique*, inquit, *in sacrario* unà cum gladio Goliath *conditum servabatur :* vel enim de hoc unico *ephod* vel *post ephod*, explicanda sunt præmissa ab Hieronymo verba, *quod in Latinis codicibus non habetur ;* vel dicendum ipsa intelligi debere de versibus 8. & 9. subjunctis, quos totos abfuisse à Latinis codicibus vehementer repugnat. Consule Hieron. ibid.

℣. 10. Aug. in Ps. 33. col. 209. a. ait : *Scriptum esse in Regnorum lib..... quia cùm fugeret David persecutorem Saul, contulit se ad Achis regem Geth.* Gr. Καὶ ἀνέστη Δαυίδ, καὶ ἔφυγεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκ προσώπου Σαοὺλ· καὶ ἦλθε Δαυίδ πρὸς Ἀγχοῦς βασιλέα Γέθ. Observat August. ibid. hîc immutatum esse nomen regis Geth : & aliud legi in Psalmorum, aliud in Regnorum libro. *Credo*, inquit, *& quod hîc (Ps. 33.) scriptum est*, Cùm mutavit vultum suum coram Abimelech, &c. *scriptum esse in Regnorum libris* (inf. 13.)..... *sed non invenimus hoc ; & tamen aliquid invenimus unde appareat hoc esse tractum :* & post pauca, relatis pluribus de Regum libro 1. maximèque à ℣. 10. ad finem hujus capitis 21. tandem concludit : *Videtur ergo ad ipsam historiam pertinere quod hîc scriptum est* (Ps. 33.) *Psalmus David cùm mutavit vultum suum coram Abimelech*, &c. tum addit : *Sed ille Achis erat, non Abimelech. Nomen enim solum non videtur convenire : nam res gesta prope ipsis verbis pariter designata est in Psalmis, quibus scripta est in Regnorum libro. Ideo magis movere nos debet ad quærendum sacramentum, quia nomen mutatum est. Nam neque illud sine causa factum est, quamvis sit factum ; sed quia aliquid figurabat, neque hoc sine causa scriptum est, & nomine commutato.* Vide sis August. infra de hoc sacramento : item Not. ad v. 9. cap. 22. seq.

℣. 11. Gr. initio hab. Καὶ εἶπον οἱ παῖδες Ἀγχοῦς πρὸς αὐτόν· *Et dixerunt pueri Anchus ad eum :* August. sup. *Et dictum est illi :* Mss. Germ. n. 7. & 9. cum Corb. n. 3. subdunt, *cùm vidissent David*, quæ ultima verba absunt ab utroque textu cùm Græco, tum Hebraïco ; leguntur tamen in Vulgata. Mox in Gr. ita : Οὐχὶ οὗτος Δαυίδ ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς ; οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον αἱ χορεύουσαι, λέγουσαι· Ἐπάταξε Σαοὺλ, &c. *Nonne hic David rex terræ ? nonne huic præcinebant quæ choros ducebant, dicentes : Percussit Saul*, &c. ut supra, addito tantùm αὐτοῦ, utrique voci *millibus*.

℣. 13. Gr. habet : Καὶ ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ, *Et mutavit faciem suam coram eo*, non *coram ipsis ;* alibi tamen legitur αὐτῶν ; deinde verbo προσεποιήσατο, *affectavit*, additur hoc, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, *in die illa*, paulòque post, παρεφέρετο, pro *ferebatur*, Nobil. *collabebatur*, quasi καταφέρετο ; reliqua ad verbum, addito *ejus*, αὐτοῦ, ad vocem *salivæ*. Ms. Corb. n. 13. in margine, nec non duo Germ. n. 7. & 9. post *barbam ejus*, subdunt, *& cecidit ad ora civitatis*, quæ absunt à Græco textu, sicut ab Hebraïco, & Vulgata. Aug. ibid. 209. f. eadem resumens, scribit : *Immutavit vultum suum, & affectabat, & tympanizabat, & cadebat ad ostia civitatis, & ad ostia portæ, & salivæ*, &c. ut sup. Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 152. b. ait : *David proditum sese cognoscens..... arreptitium simulans, salivæ ejus in barbam defluebant, ferturque totus in manibus suis.*

℣. 14. Aug. infra, col. 209. d. e. hæc hab. *Vidit eum rex ille apud quem latebat, & ait suis : Ut quid mihi arreptitium istum adduxistis ?* Gr. Καὶ εἶπεν Ἀγχοῦς πρὸς τοὺς παῖδας αὐτοῦ· Ἰδοὺ ἴδετε ἄνδρα ἐπίληπτον· ἵνα τί εἰσηγάγετε αὐτὸν πρός με ; *Et dixit Anchus ad pueros suos : Ecce vidistis virum epilepticum : ut quid adduxistis eum ad me ?* Auct. l. de promiss. p. 152. b. *Quid mihi introduxistis istum fanaticum ?*

℣. 15. Gr. Μὴ ἐλαττοῦμαι ἐπιλήπτων ἐγὼ, ὅτι εἰσαγηόχατε αὐτὸν ἐπιληπτεύεσθαι πρός με ; οὗτος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς οἰκίαν. *Num indigens furentibus ego, quoniam introduxistis eum furere ad me ? hic non ingredietur in domum.* In ed. Ald. εἰ οὗτος οὐκ, in Compl. εἰ οὗτος εἰσελεύσεται εἰς τὴν οἰκίαν μου. Ms. Germ. n. 7. sic habet secunda manu : *An desunt mihi furiosi, aut desidero epilepticos ?* sic etiam alter n. 9. sed expuncta de more. In hoc verò Germ. ult. nec non in aliis duobus Corb. n. 3. & 13. sequuntur ista correcta eadem manu : *Dimitte hinc illum, & ne ingrediatur domum meam :* solus Corb. 13. *hinc illum, hic ne ingredietur*, &c.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. Abiit ergo David inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cùm audissent fratres ejus, & omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.

2. Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo : & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

3. Et profectus est David inde in Maspha, quæ est Moab : & dixit ad regem Moab : Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus.

4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab : manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio.

5. Dixitque Gad propheta ad David : Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in terram Juda. Et profectus est David, & venit in saltum Haret.

6. Et audivit Saul quòd apparuisset David, &

VULGATA NOVA.

viri qui erant cum eo. Saul autem cùm maneret in Gabaa, & eſſet in nemore, quod eſt in Rama, haſtam manu tenens, cunctique ſervi ejus circumſtarent eum,

7. ait ad ſervos ſuos qui aſſiſtebant ei: Audite nunc filii Jemini: nunquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros & vineas, & univerſos vos faciet tribunos, & centuriones:

8. quoniam conjuraſtis omnes adversùm me, & non eſt qui mihi renuntiet, maximè cùm & filius meus fœdus inierit cum filio Iſai? Non eſt qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eò quòd ſuſcitaverit filius meus ſervum meum adversùm me, inſidiantem mihi uſque hodie.

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Pſ. 51. n. 2. 69. c.

9..... Vidi filium Jeſſe venientem in Noba, ad Abimelech filium Achitob.....

10. Et interrogavit eum in Domino, & manducare dedit illi: & gladium Goliæ alienigenæ dedit ei.

VULGATA NOVA.

9. Reſpondens autem Doeg Idumæus, qui aſſiſtebat, & erat primus inter ſervos Saul, Vidi, inquit, filium Iſai in Nobe, apud Achimelech filium Achitob ſacerdotem.

10. Qui conſuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: ſed & gladium Goliath Philiſthæi dedit illi.

VULGATA NOVA.

11. Miſit ergo rex ad accerſendum Achimelech ſacerdotem, filium Achitob, & omnem domum patris ejus, ſacerdotum, qui erant in Nobe, qui univerſi venerunt ad regem.

12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui reſpondit: Præſtò ſum domine.

13. Dixitque ad eum Saul: Quare conjuraſtis adversùm me, tu & filius Iſai, & dediſti ei panes & gladium, & conſuluiſti pro eo Deum, ut conſurgeret adversùm me, inſidiator uſque hodie permanens?

14. Reſpondenſque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus ſervis tuis, ſicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua?

15. Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum? abſit hoc à me: ne ſuſpicetur rex adversùs ſervum ſuum rem hujuſcemodi, in univerſa domo patris mei: non enim ſcivit ſervus tuus quidquam ſuper hoc negotio, vel modicum vel grande.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. f.

16. Et dixit rex: Morte morieris Abimelech, & tu, & omnis domus patris tui.

17. Et dixit rex curſoribus, & ſtantibus ſibi: Adducite, & occidite ſacerdotes Domini: quoniam manus eorum cum David eſt: quoniam cognoverant quòd David fugeret, & decooperuerunt aurem meam. Et noluerunt pueri regis ingerere manus ſuas adversùs ſacerdotes Domini.

18. Et dixit Saul ad Doeg: Converte te in obviam ſacerdotibus Domini. Et converſus eſt Doeg Syrus, & mortificavit ipſe ſacerdotes Domini, & occîdit illa die trecentos quinque viros, & omnes portantes ephod.

VULGATA NOVA.

16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui.

17. Et ait rex emiſſariis, qui circumſtabant eum: Convertimini, & interficite ſacerdotes Domini: nam manus eorum cum David eſt: ſcientes quòd fugiſſet, & non indicaverunt mihi. Noluerunt autem ſervi regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini.

18. Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, & irrue in ſacerdotes. Converſuſque Doeg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros veſtitos ephod lineo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Hilar. iſta præmittit: *Doec præpoſitus erat mulorum Saul, qui ad Saul ait: Vidi:* &c. In Græco ſic: Καὶ ἀποκρίνεται Δωὴκ ὁ Σύρος ὁ καθεστηκὼς ἐπὶ τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ, καὶ εἶπε· (Hilar. inf. n. 6. *Doech* appellat, *mulorum cuſtodem:*) reliqua ut in Lat. ſup. niſi quòd loco *venientem in Noba*, Gr. habet παραγινόμενον εἰς Νομβᾶ, *advenientem in Nomba*, additque τὸν ἱερέα, *ſacerdotem*, ad *Achitob*; Mſ. Alex. ſcribit Νοβᾶ. Sacerdos autem, quem Hilarius hîc appellat *Abimelech*, ab Auguſtino in Pſ. 51. n. 3. 476. b. *Achimelech* vocatur: *Cùm Saul*, inquit, *perſequeretur David, confugit David ubi tutum putavit; tranſiens per ſacerdotem quemdam Achimelech, accepit ab eo panes*, &c. Attamen Mſs. omnes Hilar. Cuſtantio noſtro teſte, ferunt ſupra, *Abimelech*, non *Achimelech* cum Vulg. LXX. etiam conſtanter ſcribunt, 1. Reg. 21. 1. nec non 22. 9. & infra, Ἀβιμέλεχ, ſolus Mſ. Alex. hab. hîc Ἀμιμέλεχ, & infra ℣. 11. Ἀχιμέλεχ. Hujus nominis varietatem obſervat Aug. ipſe in Pſ. 51. 477. d. dicens, aliter ſcribi in Regnorum libro, ac in Pſalmis: *Habet*, inquit, *Pſalmi* (51.) *titulus:* In finem intellectûs David, cùm venit Doech Idumæus, & nunciavit Saul: Venit David in domum Abimelech: *cùm legamus* (1. Reg. 21. 1. &c. 22. 9.) *eum veniſſe in domum Achimelech:* tum addit: *Et fortaſſe, quod non abſurdè ſentimus, propter ſimilitudinem nominis, & unius ſyllabæ differentiam, vel potiùs unius litteræ, variati ſunt tituli. In codicibus tamen Pſalmorum cùm inſpiceremus, magis* Abimelech, *quàm* Achimelech *invenimus. Et quoniam in alio loco habes evidentiſſimum Pſalmum* (33.) *non diſſimilitudinem nominis, ſed prorſus diverſum nomen inſinuantem; quandoquidem David ante regem Achis, non ante regem Abimelech, immutavit faciem ſuam, & dimiſit eum, & abiit: titulus autem Pſalmi* (33.) *ſic ſcriptus eſt:* Quando immutavit vultum ſuum coram Abimelech: *ipſa magis mutatio nominis in myſterium facit intentos, ne tanquam res hiſtoriæ perſequaris, & ſacrata vela contemnas:* de hoc autem myſterio fusè diſſerit Auguſt. in conſeq. ut ſup. in Pſ. 33. col. 209. e. quæ vide. Conſule etiam Not. ad ℣. 10. cap. 21. hujus libri.

℣. 10. Ita in Græco, exceptis his, αὐτῷ διὰ τοῦ Θεοῦ, *ei per Deum*, loco *eum in Domino*, & ἐπισιτισμόν, *cibaria*, pro *manducare*.

℣. 16. Ita Græcè, addito Σαοὺλ, ad vocem *rex*, detracto verò &, poſt *Abimelech*.

℣. 17. Græcè, τοῖς ἐφεστηκόσι πρὸς αὐτόν, pro *& ſtantibus ſibi*; paulòque poſt deleto *eſt*, poſt *David*, ita ſequitur: καὶ ὅτι ἔγνωσαν ὅτι φεύγει αὐτὸς, καὶ οὐκ ἀπεκάλυψαν τὸ ὠτίον μου· & infra, ἀπαντῆσαι εἰς, *ad occurrendum in*, loco *adversùs*; cætera concordant ad verbum. Vid. Aug. in Pſ. 51. col. 476. d.

℣. 18. Nonnullæ varietates in Græco, ſed leves, ſcilicet loco *Saul*, habetur ὁ βασιλεὺς, *rex*, & pro *converte te in obviam ſacerdotibus*, ſic, ἐπιστρέφου σὺ, καὶ ἀπάντα εἰς τοὺς, &c. *convertere tu, & occurre in ſacerdotes*; exinde poſt *mortificavit*, tollitur *ipſe*, cum hoc, *& occidit*, cujus loco ponitur ἐν, *in*, uti καὶ, poſt *trecentos*, abſque ſimili &, poſt *viros*: in ed. tamen Compl. ſic, ἐθανάτωσεν αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπέκτεινεν ἐν τῇ, &c. in Mſ. Alex. καὶ ἐθανάτωσεν ἐν τῇ, &c. Hilar. in Pſ. 51. n. 2. 69. d. ſic legit: *Et circumivit Doec Idumæus, & tetigit ſacerdotes, & mortificavit in die illa octoginta & quinque, omnes ferentes ephod:* in ed. etiam Compl. legitur ὁ Ἰδουμαῖος, loco Σύρος, & ὀγδοήκοντα πέντε, loco τριακοσίους καὶ πέντε, al. τριακοσίους ὀγδοήκοντα πέντε. Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. col. 612. b. *Etiam de illo loco*, inquit, *exemplar ſumpſiſti, in quo Doec Idumæus juſſu regis interfecit ſacerdotes: Et converſus Doec Syrus mortificavit ipſe ſacerdotes Domini, & occidit in illa die trecentos quinque viros, (ſive ut in Hebræo legitur, octoginta quinque) omnes qui portabant*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
19. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros & mulieres, & parvulos, & lactentes, bovemque & asinum, & ovem in ore gladii.	19. Et Oben civitatem sacerdotum occidit in ore gladii, à viro usque ad mulierem, & ab infante usque ad nutrientem, & vitulum & asinum, & ovem in ore gladii.	Lucif. Cal. ubi sup. Hieron. epist. ad Marcell. t. 2. 612. b.
20. Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David,	20. Et salvatus est unus filius Abimelech, filii Achitob, & nomen ei Abiathar, & fugit post David,	

VULGATA NOVA.

21. & annuntiavit ei quòd occidisset Saul sacerdotes Domini.

22. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quòd cùm ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: ego sum reus omnium animarum patris tui.

23. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque servaberis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ephod. Vid. Aug. in Ps. 51. 476. d.

℣. 19. Ita Lucifer usque ad hoc, *& vitulum*, reliqua ex Hieronymo; qui etiam antecedentia refert eo modo quo supra, excepto vocabulo *Nob*, pro *Oben;* tollit etiam *&*, post *mulierem.* Græcè neque *Nob*, neque *Oben*, sed Νομβᾶ, in Ms. Alex. Νοβᾶ, al. Νομβᾶν; exinde pro *occidit*, ἐπάταξε, *percussit*, & loco *nutrientem*, θηλάζοντος, *lactentem*, omisso seq. *&*, ut & hoc in fine, *in ore gladii.* Hilar. in Ps. 51. n. 2. 69. d. legit: *Et Noba civitatem sacerdotum dejecit in ore gladii.*

℣. 20. Gr. Καὶ διασώζεται υἱὸς εἷς τῷ Ἀβιμέλεχ υἱῷ, &c. *Et salvatur filius unus ipsi Abimelech filio*, &c. sed in ed. Compl. sic, τοῦ Ἀβιμέλεχ υἱοῦ, in Ms. Alex. Ἀχιμέλεχ; reliqua ut in Lat. sup.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. ET annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, & diripiunt areas.

2. Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam salvabis.

3. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hic in Judæa consistentes timemus: quantò magis si ierimus in Ceilam adversùm agmina Philisthinorum?

4. Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua.

5. Abiit ergo David, & viri ejus in Ceilam, & pugnavit adversum Philisthæos, & abegit jumenta eorum, & percussit eos plagâ magnâ: & salvavit David habitatores Ceilæ.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
6. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.	6. Et factum est, cùm fugeret Abiathar filius Achimelech ad David, & ipse cum David descendit in Ceila, habens ephod in manu sua.	Hieron. epist. ad Marcell. t. 2. 612. b.
7. Nunciatum est autem Sauli quòd venisset David in Ceilam: & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus urbem, in qua portæ & seræ sunt.	7. Et renuntiatum est Saul quia venit David in Ceila.....	
8. Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam: & obsideret David, & viros ejus.		
9. Quod cùm David rescisset, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod.	9..... dixit David ad Abiathar: Defer ephod Domini.	

VULGATA NOVA.

10. Et ait David: Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus, quòd disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me:

11. Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? & si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet.

12. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.

13. Surrexit ergo David & viri ejus quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nunciatumque est Sauli quòd fugisset David de Ceila, & salvatus esset: quam ob rem dissimulavit exire.

14. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco: quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manus ejus.

15. Et vidit David quòd egressus esset Saul ut quæreret animam ejus. Porro David erat in deserto Ziph in silva.

16. Et surrexit Jonathas filius Saul, & abiit ad David in silvam, & confortavit manus ejus in Deo, dixitque ei:

17. Ne timeas: neque enim inveniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus, sed & Saul pater meus scit hoc.

18. Percussit ergo uterque fœdus coram Domino:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ita legebat S. Marcella, nam Hieronymus eidem rescribens, ait: *Illud quoque quod sequitur addidisti: Et factum est cùm*, &c. quæ concinunt cum Græco ad verbum. Al. tamen script. Ἀβιμέλεχ, non Ἀχιμέλεχ.

℣. 7. Similiter in Græco.

℣. 9. Hieron. ibid. *Cùm regis adventus, & civitatis timeretur obsidio, dixit*, &c. ut sup. quæ pariter conveniunt cum Græco, nisi quòd Gr. τὸν ἱερέα, *sacerdotem*, addit nomini *Abiathar*, & pro *defer*, hab. προσάγαγε, quasi *applica*, à προσάγω, *adduco;* hìc autem & sup. constanter scriptum ἐφὼδ, non *ephod*, Nobil. vertit *Ephud.*

VULGATA NOVA.

mansitque David in silva : Jonathas autem reversus est in domum suam.

Inf. 26. 1. 19. Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes : Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ, in colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti?

20. Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende : nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis.

21. Dixitque Saul : Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam.

22. Abite ergo, oro, & diligentiùs præparate, & curiosiùs agite, & considerate locum ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi : recogitat enim de me, quòd callidè insidier ei.

23. Considerate & videte omnia latibula ejus, in quibus absconditur : & revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum : quòd si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda.

24. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul : David autem & viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram Jesimon.

25. Ivit ergo Saul & socii ejus ad quærendum eum : & nunciatum est David, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon : quod cùm audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
26. Et ibat Saul ad latus montis ex parte una : David autem & viri ejus	26. Et ibat Saul & viri ejus..... *Ms. Germ. n. 7.*

erant in latere montis ex parte altera : porro David desperabat se posse evadere à facie Saul : itaque Saul & viri ejus, in modum coronæ cingebant David & viros ejus, ut caperent eos.

27. Et nuncius venit ad Saul, dicens : Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram.

28. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philisthinorum : propter hoc vocaverunt locum illum, Petram dividentem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 26. Ita Ms. Germ. habet secunda manu, nempe hoc, *& viri ejus* : idem pariter additur in altero Corb. n. 3. sicut in Græco, ubi sic legitur : Καὶ πορεύονται Σαὺλ, ϗ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ, abest autem *& viri ejus*, tam à Vulgata, quam à textu Hebraïco.

CAPUT XXIV.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
	1. Ascendit ergo David inde : & habitavit in locis tutissimis Engaddi.
Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 187. b. 188. a. 2. Et factum cùm reversus esset Saul post alienigenas, & renuntiaverunt ei, dicentes : Ecce, David in deserto Gaddi est.	2. Cùmque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nunciaverunt ei, dicentes : Ecce, David in deserto est Engaddi.
3. Et sumpsit secum tria millia virorum electorum ex omni Israël, & abiit quærere David & viros ejus, ante faciem venationis cervorum.	3. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad investigandum David & viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt.
4. Et venit ad greges ovium, quæ erant ad viam : & erat ibi spelunca, & introivit Saul ad sellam : & David & pueri ejus interius speluncæ sedebant.	4. Et venit ad caulas ovium, quæ se offerebant vianti : eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem : porro David & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.
5. Et dixerunt viri David ad eum : Ecce dies hic, quem dixit Dominus tibi : Dabo inimicum tuum in manibus tuis, & facies ei quæ placita sunt ante oculos tuos. Et exsurrexit David, & demsit pinnam chlamydis Saul occultè.	5. Et dixerunt servi David ad eum : Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te : Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter.
6. Et factum est post hæc, & percussit cor David, eò quòd demsisset pinnam chlamydis.	6. Post hæc percussit cor suum David, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul.
7. Et dixit David ad pueros suos : Non mihi contingat à Domino, si fecero hoc verbum domino meo, christo Domini, inferre manum meam in eum, quia christus Domini hic est.	7. Dixitque ad viros suos : Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Græcè idem sensus est ; hæc tantùm dissimilia : Καὶ ἐγενήθη ὡς ἀνέστρεψε Σαοὺλ ἀπὸ ὄπισθεν τῶν..... ϗ ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων, ὅτι..... Ἐγγαδδί· *Et factum est ut revertit Saul à post..... & annuntiatum est ei, dicentibus, quia..... Engaddi*, absque seq. *est* : in edit. Ald. Γαδδί, ut sup.

℣. 3. Similiter in Græco, præter seqq. τρεῖς χιλιάδας ἀνδρῶν ἐκλεκτοὺς, *tria millia virorum electa*, non *electorum* ; at in edit. Compl. legitur ἐκλεκτῶν : subinde pro *abiit*, ἐπορεύθη, *ivit*, & in fine, ἐπὶ πρόσωπον Σαδδαιέμ, *super faciem Saddæem*, loco *ante faciem venationis cervorum* ; sola Compl. habet τῆς θήρας τῶν ἐλάφων.

℣. 4. Vix meliùs è Græco, nisi excipias vocem *ovium*, pro qua habetur ποιμνίων, uti hoc, παρασκευάσασθαι, *ad præparandum*, vel *provocandum*, loco *ad sellam*, & ἄνδρες, *viri*, pro *pueri*.

℣. 5. Ita Græcè, exceptis his, πρός σε, παραδοῦναι..... εἰς τὰς χεῖράς σου, *ad te, tradere..... in manus tuas*, pro *tibi, dabo..... in manibus* ; subinde pro *quæ placita sunt ante oculos*, sic, ὡς ἀγαθὸν ἐν ὀφθαλμοῖς, *sicut bonum in oculis* ; in edit. Compl. τὸ ἀρεστὸν ἐν, *quod gratum in*, &c.

℣. 6. Gr. addit αὐτὸν, ad *David*, sicut in fine αὐτοῦ, ad vocem *chlamydis* : in edit. Compl. sic, τὸν Δαυὶδ ἡ καρδία αὐτοῦ, *David cor ejus* ; reliqua quadrant. Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 6. to. 7. 467. e. legit : *Et percussit cor David super eum, quia abstulit pinnulam chlamydis ejus.* In Gr. ὅτι ἀφεῖλε, vel ut in Compl. ἀφείλετο ; item constanter διπλοΐδος, loco *chlamydis*.

℣. 7. Eadem prorsus habet Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 6. 467. e. ab his, *non mihi contingat*, &c. ultimo excepto *est hic*, pro *hic est* ; sola edit. Compl. hab. οὗτός ἐστιν, al. ἐστιν οὗτος. Ambr. in Ps. 118. to. 1. 1150. c. similiter : *Non mihi contingat à Domino, si fecero hoc verbum domino meo, christo Domini, injicere manum meam.*

VULGATA NOVA.

8. Et confregit David viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos ut conſurgerent in Saul: porro Saul exſurgens de ſpelunca, pergebat cœpto itinere.

9. Surrexit autem & David poſt eum: & egreſſus de ſpelunca, clamavit poſt tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et reſpexit Saul poſt ſe: & inclinans ſe David pronus in terram, adoravit,

10. dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adversùm te?

11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca: & cogitavi ut occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus: dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia chriſtus Domini eſt.

12. Quin potiùs pater mi, vide, & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cùm præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te: animadverte, & vide, quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem inſidiaris animæ meæ ut auferas eam.

13. Judicet Dominus inter me & te, & ulciſcatur me Dominus ex te: manus autem mea non ſit in te.

14. Sicut & in proverbio antiquo dicitur: AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea non ſit in te.

15. Quem perſequeris, rex Iſraël? quem perſequeris? canem mortuum perſequeris, & pulicem unum.

16. Sit Dominus judex, & judicet inter me & te: & videat, & judicet cauſam meam, & eruat me de manu tua.

17. Cùm autem compleſſet David loquens ſermones hujuſcemodi ad Saul, dixit Saul: Nunquid vox hæc tua eſt fili mi David? Et levavit Saul vocem ſuam, & flevit:

18. dixitque ad David: Juſtior tu es quàm ego: tu enim tribuiſti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala.

19. Et tu indicaſti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in ma-

VERSIO ANTIQUA.

8. Et ſuaſit David viros ſuos verbis, & non permiſit illis ut ſurgentes occiderent Saul: & ſurrexit Saul, & deſcendit in viam. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

9. Et exiit David poſt Saul, dicens: Domine rex. Et reſpexit Saul poſt ſe: & inclinavit ſe David in faciem ſuam ſuper terram, & adoravit eum,

10. & dixit David ad Saul: Quare audis verba populi, dicentium, Ecce David quærit animam tuam?

11. Et ecce in hac die viderunt oculi tui, quomodo tradidit te Dominus hodie in manibus meis in ſpelæo: & nolui te occidere, & peperci tibi, & dixi: Non injiciam manum meam in dominum meum, quoniam chriſtus Domini eſt.

12. Qui accepi pinnam chlamydis tuæ in manu mea, & ego abſcidi laciniam chlamydis tuæ, & non occidi te: cognoſce, & vide hodie, quoniam non eſt in manu mea malitia, neque injuſtitia, & non peccavi in te: & tu quæris animam meam accipere.

13. Judicet Dominus inter me & te, & vindicabit me de te: manus autem mea non erit in te.

14. Sicut dicitur parabola antiqua: EX INIQUIS exiet nequitia: manus autem mea non erit in te.

15. Retro quem tu perſequéris? canem mortuum, & retro pulicem unum.

16. Fiat Dominus in judicem, & in vindicem inter me & inter te: videat Dominus, & judicet judicium meum, & juſtificet me ex manu tua.

17. Et factum eſt, cùm conſummaſſet David verba hæc loquens ad Saul, dixit Saul: Vox tua hæc fili David? Et exclamavit Saul, & ploravit:

18. & dixit ad David: Juſtior es tu quàm ego: quoniam tu reddidiſti mihi bona: ego autem tribui mala tibi.

19. Et renuntiaſti mihi hodie quæ feciſti mihi bona: ſicut concluſit me Dominus in manibus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

In Gr. Μηδαμῶς μοι, *Nequaquam mihi*, loco *Non mihi contingat*, ut & ſupra, ἄνδρας, *viros*, loco *pueros*; reliqua ad verbum ut ſup. Auct. op. imp. in Matth. p. 164. c. *Non injiciam manum meam in unctum Domini.*

℣. 8. Ad verbum è Gr. præpoſito *in*, ἐν, *verbis*, demto verò ante *viam*; edit. tamen Compl. hab. εἰς τὴν ὁδόν. Nota pro *permiſit*, ſcribi ἔδωκε, *dedit*, ſicut pro *occiderent*, θῦσαι, *immolarent*, quæ eòdem recidunt: in Mſ. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. eſt θανατῶσαι.

℣. 9. Priora tantùm variant in Græco, ubi ſic: Καὶ ἀνέστη Δαυὶδ ὀπίσω αὐτοῦ ἐκ τοῦ σπηλαίου· καὶ ἐβόησε Δαυὶδ ὀπίσω Σαοὺλ, λέγων· *Et ſurrexit David poſt eum de ſpelunca: & clamavit David poſt Saul, dicens.* In edit. Compl. ἐξῆλθε, loco ἀνέστη, in Mſ. Alex. ἀνέστη..... καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ, &c.

℣. 10. Ita Græcè, verbum pro verbo.

℣. 11. Vix pauca diſcrepant à Græco, ſcilicet ipſo initio deeſt &; exinde pro *in manibus meis*, ſic, εἰς χεῖράς μου, *in manus meas*, paulòque poſt, ἐποίσω, *inferam*, pro *injiciam*, additurque ſub finem οὗτος, *hic*, ad vocem *Domini*. Hilar. in Pſ. 118. 326. d. legit: *Non inferam ſuper eum manum meam, quia chriſtus Domini eſt.*

℣. 12. In Græco ſic, καὶ ἰδοὺ τὸ πτερύγιον, *& ecce pinnulam*, loco *qui accepi pinnam*, detracto &, ante *abſcidi*, pro quo ἀφῄρηκα, *abſtuli*; tollitur etiam hoc, *chlamydis tuæ*, poſt *laciniam*, quod tamen ſervant editt. Ald. & Compl. nempe τὸ πτερύγιον τῆς διπλοΐδος σου, Mſ. Alex. hab. τοῦ ἱματίου, *veſtimenti*, abſque σου, quod etiam abeſt à Compl. deinde præponitur καὶ, verbo *cognoſce*, ut & *malitia*, his, *in manu mea*; Mſ. tamen Alex. cum edit. Compl. habet ut ſup. ἐν τῇ χειρί μου κακία· demum pro *injuſtitia*, ſic, ἀσέβεια καὶ ἀθέτησις, *impietas & contemptus*, & pro *quæris*, δεσμεύεις, *ligas*, addita voce αὐτήν, *eam*, huic, *accipere*; cætera ſimilia.

℣. 13. Concordat Græcum, niſi quòd habet ἐκδικήσαι σοι Κύριος, *vindicet tibi Dominus*, pro *vindicabit me*; at in Mſ. Alex. nec non in editt. Ald. & Compl. ita, ἐκδικήσαι με (Compl. μοι) Κύριος· ſubinde pro *manus autem*, ſic, καὶ ἡ χείρ, *& manus*, al. verò ἡ δὲ χείρ.

℣. 14. Græcè habetur πλημμέλεια, *delictum*, pro *nequitia*; & loco *manus autem*, ſic, καὶ ἡ χείρ, ut ſup. cætera ut in Lat.

℣. 15. Hæc antecedunt Græcè: Καὶ νῦν ὀπίσω τίνος σὺ ἐκπορεύῃ, βασιλεῦ Ἰσραήλ; tum ſequitur: ὀπίσω τίνος καταδιώκεις σύ; ὀπίσω κυνὸς, &c. ut ſup. *Et nunc poſt quem tu egrederis, rex Iſraël? poſt quem*, &c. in edit. Compl. καταδιώκεις, pro ἐκπορεύῃ.

℣. 16. Aptè ad Græcum, uno excepto *juſtificet*, pro quo δικάσαι, *decernat*, vel *vindicet*; item ſupra, δικαστὴν hab. loco *vindicem*.

℣. 17. Et hæc ſimiliter conſentiunt cum Græco, niſi quòd loco *cùm conſummaſſet*, hab. ὡς συνετέλεσε, *ut conſummavit*, poniturque καὶ, ante verbum *dixit*, & pro *exclamavit*, eſt, ἦρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, *levavit vocem ſuam.*

℣. 18. Gr. addit Σαοὺλ, verbo *dixit*, al. tamen deeſt; ſubinde pro his, *juſtior es tu quàm ego*, ſic hab. δίκαιος σὺ ὑπὲρ ἐμέ, *juſtus tu ſuper me*; & pro *tribui mala tibi*, ita, ἀνταπέδωκά σοι κακά, *retribui tibi mala.*

℣. 19. In Græco ſic: Καὶ σὺ ἀπήγγειλάς μοι, *Et tu renuntiaſti mihi*, paulòque poſt, εἰς χεῖράς σου σήμερον, *in manus tuas hodie*, pro *in manibus tuis*; cætera ut in Lat. ſupra.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. tuis, & non occidisti me.	num tuam, & non occideris me.
20. Et sicut inveniat quis amicum suum, & præmittat eum in viam bonam; & Dominus retribuat tibi bona, pro quibus fecisti mihi hodie.	20. Quis enim cùm invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me.
21. Et nunc ecce ego scio quoniam regnabis, & constituetur in manu tua regnum Israël:	21. Et nunc quia scio quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël:
22. & nunc jura tu mihi in Domino, si non eradicabis semen meum post me, & si non exterminabis nomen de domo patris mei.	22. jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.
23. Et juravit David Saul.....	23. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & David & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Gr. Καὶ ὅτι εἰ εὕροι τις τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ ἐν θλίψει, καὶ ἐκπέμψοι αὐτὸν ἐν ὁδῷ ἀγαθῇ, καὶ Κύριος ἀποτίσει αὐτῷ ἀγαθὰ, καθὼς πεποίηκας σήμερον. *Et sicut si invenerit quis inimicum suum in tribulatione, & emiserit eum in viam bonam; & Dominus reddet ei bona, sicut fecisti hodie.*

℣. 21. Similiter in Græco, præter unum βασιλεύων, *regnans*, positum ante *regnabis*.

℣. 22. Sic etiam in Græco, nisi quòd deest *tu*, post *jura*, & infra pro *si*, habetur ὅτι, *quia*, sicut ἐξολοθρεύσεις, *exterminabis*, pro *eradicabis*, & loco *& si non exterminabis*, sic, οὐκ ἀφανιεῖς, *non abolebis*, addito μου, ad *nomen*.

℣. 23. Ita Græcè, additis his, καὶ ἀπῆλθε Σαοὺλ, &c. quæ vide.

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

Inf. 28. 3. Eccli. 46. 23.

1. MOrtuus est autem Samuel, & congregatus est universus Israël, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan.

2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio ejus in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria millia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex ejus in Carmelo.

3. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen uxoris ejus Abigail: eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porro vir ejus durus, & pessimus, & malitiosus: erat autem de genere Caleb.

4. Cùm ergo audisset David in deserto quòd tonderet Nabal gregem suum,

5. misit decem juvenes, & dixit eis: Ascendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacificè.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Ms. Germ. n. 7. 6..... Ex multis annis salvos facies tuos, & omnia tua.	6. Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcunque habes, sit pax.

VULGATA NOVA.

7. Audivi quòd tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiscum in Carmelo.

8. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus: quodcunque invenerit manus tua, da servis tuis, & filio tuo David.

9. Cùmque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine David: & siluerunt.

10. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? & quis est filius Isai? hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos.

11. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint?

12. Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, & reversi venerunt, & nunciaverunt ei omnia verba quæ dixerat.

13. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est & David ense suo: & secuti sunt David quasi quadringenti viri: porro ducenti remanserunt ad sarcinas.

14. Abigail autem uxori Nabal nunciavit unus de pueris suis, dicens: Ecce David misit nuncios de deserto, ut benedicerent domino nostro: & aversatus est eos:

15. homines isti, boni satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quidquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus conversati cum eis in deserto:

16. pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges.

17. Quamobrem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia adversùm virum tuum, & adversùm domum tuam, & ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui.

18. Festinavit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas uvæ passæ, & ducentas massas caricarum, & posuit super asinos:

19. dixitque pueris suis: Præcedite me: ecce, ego post tergum sequar vos: viro autem suo Nabal non indicavit.

20. Cùm ergo ascendisset asinum, & descenderet ad radices montis, David & viri ejus descendebant in occursum ejus: quibus & illa occurrit.

21. Et ait David: Verè frustra servavi omnia quæ

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Hæc addit Ms. cod. secunda manu, post hoc Vulg. *sit pax*; absunt autem ab Hebr. & Vulg. Eadem quoque exhibet Ms. Corb. n. 3. in margine. In Gr. sic: Καὶ ἐρεῖτε τάδε· Εἰς ὥρας καὶ σὺ ὑγιαίνων, καὶ ὁ οἶκός σου, καὶ πάντα τὰ σὰ ὑγιαίνοντα. *Et dicetis hæc: In horas & tu salvus, & domus tua, & omnia tua salva.*

VULGATA NOVA.

hujus erant in deserto, & non periit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.

22. Hæc faciat Deus inimicis David, & hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent usque manè, mingentem ad parietem.

23. Cùm autem vidisset Abigail David, festinavit, & descendit de asino, & procidit coram David super faciem suam, & adoravit super terram,

24. & cecidit ad pedes ejus, & dixit: In me sit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ tuæ.

25. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundùm nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti.

26. Nunc ergo domine mi, vivit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te ne venires in sanguinem, & salvavit manum tuam tibi: & nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum.

27. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui sequuntur te dominum meum.

28. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu prœliaris: malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ.

Sup. 16. 18. & 17. 17.

29. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu & circulo fundæ.

30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israël,

VULGATA NOVA.

31. non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis domino meo, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris: & cùm benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.

32. Et ait David ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit hodie te in occursum meum, & benedictum eloquium tuum,

VERSIO ANTIQUA.

31..... & tu benefacies ei.

Ex Mf. Corb. n. 3.

32..... Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit te hodie huc obviam mihi, & benedicti mores tui,

Ambr. ep. 31. t. 2. 915. e.

VULGATA NOVA.

33. & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, & ulciscerer me manu mea.

34. Alioquin vivit Dominus Deus Israël, qui prohibuit me ne malum facerem tibi: nisi citò venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem.

VULGATA NOVA.

35. Suscepit ergo David de manu ejus omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ecce audivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam.

VERSIO ANTIQUA.

35..... Ascende in pace in domum tuam, vide, jam audivi vocem tuam, & reveritus sum faciem tuam.

Ambr. ubi sup.

VULGATA NOVA.

36. Venit autem Abigail ad Nabal: & ecce erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, & cor Nabal jucundum: erat enim ebrius nimis: & non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque manè.

37. Diluculo autem cùm digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc, & emortuum est cor ejus intrinsecus, & factus est quasi lapis.

38. Cùmque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est.

39. Quod cùm audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judicavit causam opprobrii mei de manu Nabal, & servum suum custodivit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Misit ergo David, & locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem.

40. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.

41. Quæ consurgens adoravit prona in terram, & ait: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.

42. Et festinavit, & surrexit Abigail, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ ejus, & secuta est nuncios David: & facta est illi uxor.

43. Sed & Achinoam accepit David de Jezrael: & fuit utraque uxor ejus.

44. Saul autem dedit Michol filiam suam, uxorem David, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 31. Ita Mf. cod. habet secunda manu, post hoc Vulg. *ancillæ tuæ*. Gr. Καὶ μνησθήσῃ τῆς δούλης σου ἀγαθῶσαι αὐτῇ.

℣. 32. Vix meliùs è Græco, præter hoc ult. *mores tui*, pro quo ὁ τρόπος σου, *modus tuus*; item sup. ἐν ταύτῃ, *in hac*, loco *huc*, post *hodie*, Theodoret. addit ἡμέρᾳ. Ambros. sup. ait hoc Abigææ dictum esse: Gr. Καὶ εἶπε Δαυὶδ τῇ Ἀβιγαίᾳ.

℣. 35. Gr. delet *jam*, post *vide*; & loco *reveritus sum*, hab. ᾑρέτισα, *elegi*, Nobil. vertit *suscepi*; cætera concordant.

CAPUT XXVI.

Vulgata nova.

Sup. 23. 19.

1. ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce, David absconditus est in colle Hachila, quæ est ex adverso solitudinis.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 188. c. d. e.

2. Et surrexit Saul, & descendit in desertum opacum, & cum eo tria millia virorum electorum ex Israël, quærere David.....

4. Et misit David exploratores, & cognovit quoniam venit Saul in Sicelet.

5. Et surrexit David occultè, & abiit in locum ubi dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ ejus: & Saul dormiebat in stragulis præclaris, & plebs erat circa eum:

6. & David dixit ad Amalech Cethæum, & Abessa filium Sarviæ, fratrem Joab, dicens: Quis introibit mecum in castris ad Saul? Et dixit Abessa ad David: Ego ibo tecum.

7. Et intraverunt David & Abessa ad populum nocte, & ecce Saul dormiebat in stragulis pretiosis, & lancea fixa ad caput ejus præclara: & Abner dormiebat circa eum.

8. Et dixit Abessa ad David: Conclusit Dominus hodie inimicum tuum in manibus tuis: & nunc occidam de lancea, semel in terram figens, & non repetam illam.

9. Et dixit David ad Abessa: Non continges illum: quoniam quis injiciet manum suam in christum Domini, & purus erit?

10. Et dixit David: Vivit Dominus, quoniam nisi Dominus percusserit illum, aut nisi hora illius venerit & moriatur, vel in pugnam descenderit & apponatur:

11. mihi autem non sit à Domino injicere manum in christum Domini: & nunc accipe lanceam, quæ est ad caput illius, & lentem aquæ, & recedamus nos.

Vulgata nova.

2. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, ut quæreret David in deserto Ziph.

3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex adverso solitudinis in via: David autem habitabat in deserto. Videns autem quòd venisset Saul post se in desertum,

4. misit exploratores, & didicit quòd illuc venisset certissimè.

5. Et surrexit David clam, & venit ad locum ubi erat Saul: cùmque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ ejus, & Saulem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum ejus,

6. ait David ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Sarviæ, fratrem Joab, dicens: Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

7. Venerunt ergo David & Abisai ad populum nocte, & invenerunt Saul jacentem & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput ejus: Abner autem & populum dormientes in circuitu ejus.

8. Dixitque Abisai ad David: Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lanceâ in terra, semel, & secundò opus non erit.

9. Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum: quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit?

10. Et dixit David: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit:

11. propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini: nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput ejus, & scyphum aquæ, & abeamus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Ad verbum è Græco, præter unum *opacum*, pro quo Ζίφ; exinde sic, ἐκλεκτοὶ, per relat. ad χιλιάδες, at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐκλεκτῶν, *electorum*, ut sup. Similiter Ambr. l. 3. offic. to. 2. col. 116. b. alludens, ait: *David cùm fugeret à facie regis Saul, quòd eum rex cum tribus millibus virorum electorum ad inferendam necem in deserto quæreret, ingressus in castra regis, cùm dormientem offendisset, non solùm ipse non percussit, sed etiam protexit, ne ab aliquo qui simul ingressus fuerat, perimeretur.*

℣. 4. Ultima tantùm vox *Sicelet*, differt à Græco, pro qua habetur ἕτοιμος ἐκ Κειλά, *paratus de Ceila*, in Ald. edit. ἐτύμως, *verè*, al. ἑτοίμως, *promptè.*

℣. 5. Nonnulla variant Græcè, nempe seqq. εἰσπορεύεται, *ingreditur*, pro *abiit*, (at in edit. Compl. ἐπορεύθη;) exinde post 1. *dormiebat*, additur ἐκεῖ, iteraturque ante *Abner*, pro quo ult. Ἀβεννήρ; item pro *stragulis præclaris*, sic, λαμπήνῃ, id est, *lecticâ regiâ*, (Aq. στρογγυλώσει) & pro *erat*, παρεμβεβληκώς, *castrametatus.*

℣. 6. Ita primùm in Græco: Καὶ ἀπεκρίθη Δαυὶδ, καὶ εἶπε πρὸς Ἀβιμέλεχ..... καὶ πρὸς Ἀβεσσά. *Et respondit David, & dixit ad Abimelech* (non *Amalech*)..... *& ad Abessa*, &c. paulòque post pro *in castris ad Saul*, sic, πρὸς Σαοὺλ εἰς τὴν παρεμβολὴν, *ad Saul in castra*, (edit. Compl. *in castra ad Saul;*) demum post *Abessa*, deest hoc, *ad David*, & pro *ibo*, ponitur εἰσελεύσομαι, *ingrediar.*

℣. 7. In Græco sic, εἰσπορεύεται, vel ut in ed. Compl. εἰσπορεύονται, *intrat*, vel *intrant*, pro *intraverunt;* exinde loco *dormiebat in stragulis pretiosis*, sic, καθεύδων ὕπνῳ ἐν λαμπήνῃ, *dormiens somno in lectica;* dein ad *lancea*, additur αὐτοῦ, *ejus*, sicut εἰς τὴν γῆν, *in terram*, post *fixa*, detracta voce *præclara*, additis verò seqq. καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ, *& populus ejus*, post Ἀβεννὴρ, seu *Abner;* reliqua ut in Lat. supra.

℣. 8. Vix meliùs de Græco, nisi quòd pro *manibus tuis*, hab. χεῖράς σου, *manus tuas*, & pro *occidam*, πατάξω, *percutiam*, absque seq. *de*, cujus loco ponit αὐτὸν, *eum*, ut *semel*, post *terram*, absque verbo *figens:* demum in fine hab. αὐτῷ, *ei*, loco *illam*. Ambr. l. 3. offic. to. 2. 116. c. hæc hab. *Dicit ei Abessa: Conclusit hodie Dominus inimicum tuum in manibus tuis, & nunc occidam eum.*

℣. 9. Ita de Gr. verbum è verbo, hoc excepto, *non continges*, pro quo μὴ ταπεινώσῃς, *ne humiliaveris;* in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. μὴ διαφθείρῃς, *ne labefacias*. Apud Ambr. l. 3. offic. to. 2. 116. c. sic: *Non consumas eum, quoniam quis*, &c. ut supra.

℣. 10. In Græco deest *quoniam*, & pro *nisi hora*, exstat simplic. ἡμέρα, *dies;* item ἀποθάνῃ, *mortuus fuerit*, pro *moriatur*, & pro *apponatur*, sic, προστεθῇ, *appositus fuerit;* reliqua similia. Ambr. etiam l. 3. offic. to. 2. col. 116. c. legit: *Vivit Dominus, quoniam nisi Dominus percusserit illum, aut nisi hora illius venerit ut moriatur, aut in pugna discesserit & apponatur mihi:* Mss. nonnulli ferunt *descenderit*, & Rom. ejusd. edit. sic interpungit: *apponatur; mihi non sit*, &c. ut aptetur Græco, καὶ προστεθῇ· μηδαμῶς μοι, at repugnare videntur Mss. codd. cum vet. editt.

℣. 11. In Græco, μηδαμῶς μοι, *nequaquam mihi*, loco *mihi autem non sit;* at in edit. Compl. ἐμοὶ δὲ μή: subin-

VULGATA NOVA.

12. Tulit igitur David haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quiſquam, qui videret, & intelligeret, & evigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor Domini irruerat ſuper eos.

13. Cúmque tranſiſſet David ex adverſo, & ſtetiſſet in vertice montis de longè, & eſſet grande intervallum inter eos,

14. clamavit David ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem?

15. Et ait David ad Abner: Nunquid non vir tu es? & quis alius ſimilis tui in Iſraël? quare ergo non cuſtodiſti dominum tuum regem? ingreſſus eſt enim unus de turba, ut interficeret regem, dominum tuum.

16. Non eſt bonum hoc, quod feciſti: vivit Dominus, quoniam filii mortis eſtis vos, qui non cuſtodiſtis dominum veſtrum, chriſtum Domini: nunc ergo vide ubi ſit haſta regis, & ubi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput ejus.

17. Cognovit autem Saul vocem David, & dixit: Nunquid vox hæc tua, fili mi David? & ait David: Vox mea, domine mi rex.

18. Et ait: Quam ob cauſam dominus meus perſequitur ſervum ſuum? Quid feci? aut quod eſt malum in manu mea?

19. Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba ſervi tui: Si Dominus incitat te adversùm me, odoretur ſacrificium: ſi autem filii hominum, maledicti ſunt in conſpectu Domini: qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, ſervi diis alienis.

20. Et nunc non effundatur ſanguis meus in terram coram Domino: quia egreſſus eſt rex Iſraël ut quærat pulicem unum, ſicut perſequitur perdix in montibus.

21. Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi

VERSIO ANTIQUA.

12. Et accepit David lanceam, & lentem aquæ à capite ejus, & abierunt ipſi: & non erat qui videret, neque qui ſciret, & non erat qui vigilaret, omnes enim dormiebant, quoniam timor Domini irruerat in illos. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

13. Et tranſivit David contra, & ſtetit in cacumine montis longè, & erat magnum iter inter eos:

14. & deprecatus eſt David populum, & Abner, & locutus eſt, dicens: Non reſpondis Abner? Et reſpondit Abner, & dixit: Quis es tu, qui vocas me? quid eſt?

15. Et dixit David ad Abner: Vir tu es: & quis ſicut tu in Iſraël? quare non cuſtodis dominum tuum regem? quoniam intravit unus de populo, diſperdere dominum tuum regem.

16. Non eſt bonum hoc, quod feciſti: vivit Dominus, quoniam filii mortificationis vos eſtis, qui non cuſtodiiſtis dominum regem veſtrum, chriſtum Domini: & nunc vide ubi eſt lancea regis, & lentis aquæ, quæ erat ad caput ejus.

17. Et cognovit rex Saul vocem David, & dixit: Vox tua hæc, fili David? Servus tuus, domine rex.

18. Et adjecit David: Ut quid hoc perſequitur dominus meus retro ſervum ſuum? Quoniam quid deliqui? & quæ eſt à me malitia?

19. Et nunc audiat dominus meus rex verba ſervi: Si Dominus Deus tuus incutit te in meum dolorem, & victimam immolationis: quòd ſi filii hominum, maledicti in conſpectu Domini: quoniam ejecerunt me hodie, non confirmatum eſſe in teſtamentum Domini, dicentes: Vade, ſervi diis alienis.

20. Et nunc non cadet ſanguis meus in terram ante conſpectum Domini: quoniam exiit rex Iſraël quærere pulicem unum, ſicut perſequitur noctua in montibus.

21. Et dixit Saul: Peccavi, converte fili Da-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de additur μου, ad *manum*, ſicut δὴ, verbo *accipe*, (ed. Ald. delet δή:) dein loco *quæ eſt ad caput*, habetur ἀπὸ προσκεφαλῆς, *à cervicali*, mel. in Compl. τὸ πρὸς κεφαλῆς: demum ult. voci *nos*, hoc ſuperadditur, καθ' ἑαυτοὺς, *per nos ipſi*, quod deeſt in Compl. cætera ad verbum ut ſup. Ambroſ. l. 3. offic. c. 5. to. 2. 116. c. ſic habet: *Non ſit à Domino injicere manum meam in chriſtum Domini.*

℣. 12. Rurſus hîc habetur Græcè, ἀπὸ προσκεφαλῆς, *à cervicali*, pro *à capite*, at in ed. Compl. conſtanter πρὸς κεφαλῆς, ut ſup. exinde pro *ipſi*, καθ' ἑαυτοὺς, *per ſe ipſi*, at in Compl. αὐτοί; item ὁ βλέπων, loco *qui videret*, iterumque καὶ οὐκ ἦν, *& non erat*, hoc addito, ὁ γινώσκων, *qui cognoſceret*, pro *qui ſciret*, ut & ὁ ἐξεγειρόμενος, *qui excitaret*, loco *qui vigilaret*, paulòque poſt pro *dormiebant*, ὑπνοῦντες, *dormientes*, abſque præced. *enim*; denique pro *timor*, ſic θάμβος, *ſtupor*; cætera ſimilia. Ambroſ. l. 3. offic. c. 5. to. 2. 116. d. eadem memorat, dicens: *Itaque non permiſit necari eum; ſed ſolam lanceam, quæ erat ad caput ejus, & lenticulam ſuſtulit.*

℣. 13. Similiter in Græco, præter duo, εἰς τὸ πέραν, *ultra*, pro *contra*, & πολλὴ ἡ ὁδός, *multa via*, loco *erat magnum iter*. Ambroſ. l. 3. offic. c. 5. to. 2. ſic pergit: *Itaque dormientibus cunctis, egreſſus de caſtris, tranſivit in cacumen montis.*

℣. 14. Pauca variant Græcè, nec magni ponderis, nempe προσεκαλέσατο, *advocavit*, pro *deprecatus eſt*, paulòque poſt, loco *& Abner*, *& locutus eſt*, ſic, καὶ τῷ Ἀβεννὴρ ἐλάλησε; item pro *reſpondis*, ita, ἀποκριθήσῃ, *reſpondebis*, & loco *vocas me*, ſimpliciter ὁ καλῶν, *vocans*, ſublato ſeq. *quid eſt?* Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ferunt καλῶν με, al. καλῶν με; τίς εἶ σύ; at ubique conſtanter Ἀβεννήρ, pro *Abner*.

℣. 15. Vix unum aut alterum diſcrepat à Græco, nempe *Vir tu es*, pro quo Οὐκ ἀνὴρ σύ; *Non vir tu?* al. Οὐχὶ, *Nonne vir tu?* item infra præponitur καὶ, voci *quare*. Ambroſius l. 3. offic. c. 5. to. 2. 116. d. ſic narrare pergit: *Et coarguere cœpit ſtipatores regios, & præcipuè principem militiæ Abner, quòd nequaquam fidam cuſtodiam regi & domino ſuo adhiberet.*

℣. 16. Ita primùm Græcè: Καὶ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ῥῆμα τοῦτο, *Et non bonum verbum hoc*; ſed ab edit. Compl. abeſt καὶ: exinde deleto verbo *eſtis*, habetur ſimpliciter, οἱ φυλάσσοντες, loco *qui non cuſtodiiſtis*; item pro *ubi eſt*, ſic, δὴ, *quæſo*, & pro *quæ erat*, ποῦ ἐστι τὰ πρὸς, *ubi ſunt quæ ad*; in edit. Compl. hoc, ποῦ ἐστι, ponitur ante *lancea*, abſque δή. Ambroſ. l. 3. offic. c. 5. to. 2. 116. d. ait, demonſtraſſe David, *ubi eſſet lancea regis, vel lenticula, quæ erat ad caput regis.*

℣. 17. A Græco abeſt *rex*, & ante vocem *ſervus*, ponitur καὶ εἶπε Δαυίδ, *& dixit David*; reliqua ad verbum ut ſupra.

℣. 18. Ad verbum è Græco, exceptis ſeqq. parvi ponderis, *Et adjecit David*, pro quo ſimpliciter, Καὶ εἶπεν, *Et dixit*; unus Mſ. Alex. addit Δαυίδ: exinde deeſt *meus* ante *retro*, quod tamen retinent editt. Ald. & Compl. demum pro his, *quæ eſt à me malitia?* ſic, τί εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, *quæ inventa eſt in me injuſtitia?*

℣. 19. Nonnulla variant Græcè, nempe primò, τὸ ῥῆμα τοῦ δούλου αὐτοῦ, *verbum ſervi ſui*, loco *verba ſervi*; deinde iſta, Εἰ ὁ Θεὸς ἐπισείει σε ἐπ' ἐμὲ, ὀσφρανθείη θυσία σου· *Si Deus incutit te in me, olfiat ſacrificium tuum*: tum ſic, καὶ εἰ, *& ſi*, pro *quòd ſi*, al. εἰ δὲ, *ſi autem*, addita voce οὗτοι, *hi*, huic, *maledicti*; demum loco *teſtamentum*, habetur κληρονομίᾳ, *hæreditate*; cætera quadrant.

℣. 20. Vix unum aut alterum Græcè non conſentiunt, ſcilicet πέσοι, *cadat*, pro *cadet*, & ψυχήν μου, *animam meam*, loco *pulicem unum*; at in edit. Compl. ψύλλον ἕνα; pro *noctua* verò, ſic, νυκτικόραξ, id eſt, *corvus nocturnus*.

℣. 21. A Græco abeſt *jam*, poſt *in te*, præterquam à Mſ. Alex. ac edit. Compl. in quibus additur ἔτι; tum loco *ideo quoniam anima accepta eſt..... in quo*, hab. ἀνθ' ὧν ἔντιμος ψυχή μου ἐν ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἐν τῇ σήμερον, *prop-*

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi ſup. vid : quoniam non malignabor in te jam, ideo quoniam anima * accepta eſt ante oculos tuos in diem hunc, in quo ſtultus factus ſum, & ignoravi multa vehementer.

* *Supp.* mea.

22. Et reſpondit David, dicens : Ecce lancea regis : accedat unus ex pueris, & accipiat eam.

23. Et Dominus reſtituat unicuique juſtitias & fidem ſuam : ſicut tradidit te hodie in manibus meis, & nolui injicere manum meam in chriſtum Domini.

24. Ecce ſicut exaltavit ſe anima tua in diem hunc ante oculos meos, ſic ſignificetur anima mea in conſpectu Domini, & abripiat me, & eruat me ex omnibus tribulationibus.

25. Et dixit Saul ad David : Benedictus tu fili : & faciens *, & potens poteris.....

* *Supp.* facies.

VULGATA NOVA.

David : nequaquam enim ultra tibi malefaciam ; eò quòd pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie : apparet enim quòd ſtultè egerim, & ignoraverim multa nimis.

22. Et reſpondens David, ait : Ecce haſta regis : tranſeat unus de pueris regis, & tollat eam.

23. Dominus autem retribuet unicuique ſecundùm juſtitiam ſuam & fidem : tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in chriſtum Domini.

24. Et ſicut magnificata eſt anima tua hodie in oculis meis, ſic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni anguſtia.

25. Ait ergo Saul ad David : Benedictus tu fili mi David : & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem David in viam ſuam, & Saul reverſus eſt in locum ſuum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

terea quòd pretioſa anima mea in oculis tuis, & in hodierna die, abſque ſeq. *in quo ;* reliqua quadrant.

℣. 22. Duo tantùm diſcordant cum Græco, ſcilicet *dicens*, pro quo ϗ εἶπε, *& dixit ;* & *accedat*, pro quo διελθέτω, *tranſeat.*

℣. 23. Similiter in Græco, præter iſta, ἐπιςρέψῃ, *reſtituet*, pro *reſtituat*, & κατὰ poſitum ante *juſtitias*, ſicut αὐτοῦ, poſt ipſas ; item additur Κύριος, poſt hoc, *tradidit te*, & pro *in manibus meis*, ſic, εἰς χεῖράς μου. Ambr. l. 3. offic. c. 5. to. 2. 116. e. ita legit : *Et Dominus reſtituat unicuique juſtitias ſuas & fidem ſuam : ſicut tradidit te Dominus in manus meas, & nolui vindicare manu mea in chriſtum Domini :* Mſs. quidam ferunt, *inducere manum meam*, editt. omnes *injicere.*

℣. 24. Ipſo initio Gr. habet : Καὶ ἰδοὺ, *& ecce*, exinde ἐμεγαλύνθη, *magnificata eſt*, pro *exaltavit ſe*, ut & σήμερον ἐν ταύτῃ ἐν ὀφθαλμοῖς μου, *hodie in hac in oculis meis*, loco *in diem hunc ante oculos meos ;* tum pro *ſignificetur*, rurſus μεγαλυνθείη, *magnificetur*, & pro *abripiat*, σκεπάσαι, *tegat ;* demum loco *ex omnibus tribulationibus*, ſingulariter ἐκ πάσης θλίψεως.

℣. 25. Aptè ad Græcum, niſi quòd poſt *faciens*, additur ποιήσεις, *facies*, & in fine ſeqq. Καὶ ἀπῆλθε Δαυὶδ εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ϗ Σαοὺλ ἀπέστρεψεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. i. e. *Et abiit David ad viam ſuam, & Saul revertit ad locum ſuum.*

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. ET ait David in corde ſuo : Aliquando incidam una die in manus Saul : nonne melius eſt ut fugiam, & ſalver in terra Philiſthinorum, ut deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſraël ? fugiam ergo manus ejus.

2. Et ſurrexit David, & abiit ipſe, & ſexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth.

3. Et habitavit David cum Achis in Geth, ipſe & viri ejus ; vir & domus ejus ; & David, & duæ uxores ejus, Achinoam Jezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

4. Et nunciatum eſt Sauli quòd fugiſſet David in Geth, & non addidit ultra quærere eum.

5. Dixit autem David ad Achis : Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis hujus, ut habitem ibi : cur enim manet ſervus tuus in civitate regis tecum ?

6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg : propter quam cauſam facta eſt Siceleg regum Juda, uſque in diem hanc.

7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philiſthinorum, quatuor menſium.

8. Et aſcendit David, & viri ejus, & agebant prædas de Geſſuri, & de Gerzi, & de Amalecitis : hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur uſque ad terram Ægypti.

9. Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum & mulierem : tollenſque oves, & boves, & aſinos, & camelos, & veſtes, revertebatur, & veniebat ad Achis.

10. Dicebat autem ei Achis : In quem irruiſti hodie ? Reſpondebat David : Contra meridiem Judæ, & contra meridiem Jerameel, & contra meridiem Ceni.

11. Virum & mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens : Ne forte loquantur adverſùm nos : Hæc fecit David : & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philiſthinorum.

12. Credidit ergo Achis David, dicens : Multa mala operatus eſt contra populum ſuum Iſraël : erit igitur mihi ſervus ſempiternus.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. FActum eſt autem in diebus illis, congregaverunt Philiſthiim agmina ſua, ut præpararentur ad bellum contra Iſraël : dixitque Achis ad David : Sciens nunc ſcito, quoniam mecum egredieris in caſtris tu, & viri tui.

2. Dixitque David ad Achis : Nunc ſcies quæ facturus eſt ſervus tuus. Et ait Achis ad David : Et ego cuſtodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

3. Samuel autem mortuus eſt, planxitque eum om-

3..... *Vide Not.*

Sup. 25. 1. *Eccli.* 46. 23.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. In fine verſus hujus Mſ. cod. Germ. n. 7. addit ſecunda manu ac vitiosè : *Et interfecit eos qui fitones inventæ habebant.* Similiter hab. Corb. n. 1. eadem ma. ſed deleta manu altera ; loco tamen verbi hujus *inventæ*, ſcribit mel. *in ventre*, ut & Mſ. alter Corb. n. 3. in margine inferiori : ſuffragatur Græc. paulò ſup. ubi ſic : Καὶ περιεῖλε τοὺς ἐγγαστριμύθους· at ſuperius additamentum abeſt tam ab ipſo Græco, quàm ab Hebraïco textu, & Vulgata.

VULGATA NOVA.

nis Israël, & sepelierunt eum in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos & hariolos de terra.

4. Congregatique sunt Philisthiim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregavit autem & Saul universum Israël, & venit in Gelboe.

5. Et vidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expavit cor ejus nimis.

6. Consuluitque Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas.

6..... *Vide Not.*

7. Dixitque Saul servis suis: Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier pythonem habens in Endor.

7..... *Vide Not.*

Levit. 20. 27. *Deut.* 18. 11. *Act.* 16. 16.

8. Mutavit ergo habitum suum: vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi.

9. Et ait mulier ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar?

10. Et juravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.

11. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita.

12. Cùm autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna, & dixit ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul.

13. Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra.

14. Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quòd Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit.

Eccli. 46. 23.

15. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthiim pugnant adversùm me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.

16. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cùm Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum?

17. Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David:

18. quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalec: idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.

19. Et dabit Dominus etiam Israël tecum in manus Philisthiim: cras autem tu & filii tui mecum eritis: sed & castra Israël tradet Dominus in manus Philisthiim.

20. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa.

21. Ingressa est itaque mulier illa ad Saul, (conturbatus enim erat valde) dixitque ad eum: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audivi sermones tuos, quos locutus es ad me.

22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas, & possis iter agere.

23. Qui renuit, & ait: Non comedam. Coegerunt autem eum servi sui & mulier, & tandem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum.

24. Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo, & festinavit, & occidit eum: tollensque farinam, miscuit eam, & coxit azyma,

25. & posuit ante Saul & ante servos ejus. Qui cùm comedissent, surrexerunt, & ambulaverunt per totam noctem illam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Ms. Corb. n. 3. in margine eadem manu, post *somnia*, addit *neque per sacrificia*, deinde ut in Vulg. *neque per sacerdotes*; hoc verò *neque per sacrificia*, abest cùm ab ipsa, tum ab Hebraïco textu, & Græco.

℣. 7. Huic & seqq. alludit Tertul. l. de anima, p. 504. c. dicens: *Nec enim bythonico tunc spiritui minùs licuit animam Samuelis effingere, post Deum mortuos consulente Saule.*

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. Congregata sunt ergo Philisthiim universa agmina in Aphec: sed & Israël castrametatus est super fontem, qui erat in Jezrahel.

2. Et satrapæ quidem Philisthiim incedebant in centuriis & millibus: David autem & viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis.

3. Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis: Quid sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israël, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inveni in eo quidquam, ex die qua transfugit ad me, usque ad diem hanc?

1. Par. 12. 19.

4. Irati sunt autem adversùs eum principes Philisthiim, & dixerunt ei: Revertatur vir iste, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis adversarius, cùm præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris?

4..... *Vide Not.*

5. Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & David in decem millibus suis?

6. Vocavit ergo Achis David, & ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inveni in te quidquam mali, ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places.

7. Revertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthiim.

8. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid invenisti in me servo tuo, à die qua fui in conspectu tuo usque in diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis?

9. Respondens autem Achis, locutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerunt: Non

2. Reg. 14. 17. & 20. *Item* 19. 27.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Ms. Corb. n. 3. post hoc Vulg. *in prælium*, subdit in margine, *& non sit consiliarius noster*, deinde, *ne fiat*, &c. In Græco sic: ϗ μὴ ἐρχέσθω μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν πόλεμον, ϗ μὴ γινέσθω ἐπίβουλος τῆς παρεμβολῆς· *& non veniat nobiscum ad bellum, & non fiat insidiator castrorum.*

VULGATA NOVA.

aſcendet nobiſcum in prælium.

10. Igitur conſurge manè tu, & ſervi domini tui, qui venerunt tecum: & cùm de nocte ſurrexeritis, & cœperit dilucefcere, pergite.

11. Surrexit itaque de nocte David, ipſe & viri ejus, ut proficiſcerentur manè, & reverterentur ad terram Philiſthiim: Philiſthiim autem aſcenderunt in Jezrael.

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. Par. 12. 20.

1. CUmque veniſſent David & viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex parte auſtrali in Siceleg, & percuſſerant Siceleg, & ſuccenderant eam igni.

2. Et captivas duxerant mulieres ex ea, à minimo uſque ad magnum: & non interfecerant quemquam, ſed ſecum duxerant, & pergebant itinere ſuo.

3. Cùm ergo veniſſent David & viri ejus ad civitatem, & inveniſſent eam ſuccenſam igni, & uxores ſuas, & filios ſuos, & filias ductas eſſe captivas,

4. levaverunt David & populus qui erat cum eo voces ſuas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ.

5. Siquidem & duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Achinoam Jezraelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

6. Et contriſtatus eſt David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuſcujuſque viri ſuper filiis ſuis & filiabus: confortatus eſt autem David in Domino Deo ſuo.

7. Et ait ad Abiathar ſacerdotem filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David,

8. & conſuluit David Dominum, dicens: Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Perſequere: abſque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.

9. Abiit ergo David ipſe, & ſexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt uſque ad torrentem Beſor: & laſſi quidam ſubſtiterunt.

10. Perſecutus eſt autem David ipſe, & quadringenti viri: ſubſtiterant enim ducenti, qui laſſi tranſire non poterant torrentem Beſor.

11. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David: dederuntque ei panem ut comederet, & biberet aquam,

12. ſed & fragmen maſſæ caricarum, & duas ligaturas uvæ paſſæ. Quæ cùm comediſſet, reverſus eſt ſpiritus ejus, & refocillatus eſt: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus & tribus noctibus.

13. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? & quò pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego ſum, ſervus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiuſtertius.

14. Siquidem nos erupimus ad auſtralem plagam Cerethi, & contra Judam, & ad meridiem Caleb, & Siceleg ſuccendimus igni.

15. Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum iſtum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum iſtum. Et juravit ei David.

16. Qui cùm duxiſſet eum, ecce illi diſcumbebant ſuper faciem univerſæ terræ, comedentes & bibentes, & quaſi feſtum celebrantes diem, pro cuncta præda, & ſpoliis quæ ceperant de terra Philiſthiim, & de terra Juda.

17. Et percuſſit eos David à veſpere uſque ad veſperam alterius diei, & non evaſit ex eis quiſquam, niſi quadringenti viri adoleſcentes, qui aſcenderant camelos, & fugerant.

18. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores ſuas eruit.

19. Nec defuit quidquam à parvo uſque ad magnum, tam de filiis quàm de filiabus, & de ſpoliis, & quæcunque rapuerant, omnia reduxit David.

20. Et tulit univerſos greges & armenta, & minavit ante faciem ſuam: dixeruntque: Hæc eſt præda David.

21. Venit autem David ad ducentos viros, qui laſſi ſubſtiterant, nec ſequi potuerant David, & reſidere eos juſſerat in torrente Beſor: qui egreſſi ſunt obviam David & populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, ſalutavit eos pacificè.

22. Reſpondenſque omnis vir peſſimus & iniquus, de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiſcum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: ſed ſufficiat unicuique uxor ſua & filii: quos cùm acceperint, recedant.

23. Dixit autem David: Non ſic facietis fratres mei de his, quæ tradidit nobis Dominus, & cuſtodivit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant adversùm nos, in manus noſtras:

24. nec audiet vos quiſquam ſuper ſermone hoc: æqua enim pars erit deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter divident.

25. Et factum eſt hoc ex die illa, & deinceps conſtitutum & præfinitum, & quaſi lex in Iſraël uſque in diem hanc.

26. Venit ergo David in Siceleg, & miſit dona de præda ſenioribus Juda proximis ſuis, dicens: Accipite benedictionem de præda hoſtium Domini:

27. His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad meridiem, & qui in Jether,

28. & qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Eſthamo,

29. & qui in Rachal, & qui in urbibus Jerameel, & qui in urbibus Ceni,

30. & qui in Arama, & qui in lacu Aſan, & qui in Athach,

31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipſe, & viri ejus.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. PHiliſthiim autem pugnabant adversùm Iſraël: & fugerunt viri Iſraël ante faciem Philiſthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe.

1. Par. 10. 3.

2. Irrueruntque Philiſthiim in Saul, & in filios ejus, & percuſſerunt Jonathan, & Abinadab, & Melchiſua, filios Saul,

3. totumque pondus prælii verſum eſt in Saul: & conſecuti ſunt eum viri ſagittarii, & vulneratus eſt vehementer à ſagittariis.

1. Par. 10. 4.

4. Dixitque Saul ad armigerum ſuum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incircumciſi iſti, & interficiant me, illudentes mihi. Et

VULGATA NOVA.

noluit armiger ejus : fuerat enim nimio terrore perterritus : arripuit itaque Saul gladium, & irruit ſuper eum.

5. Quod cùm vidiſſet armiger ejus, videlicet quòd mortuus eſſet Saul, irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum eo.

6. Mortuus eſt ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & univerſi viri ejus in die illa pariter.

7. Videntes autem viri Iſraël, qui erant trans vallem, & trans Jordanem, quòd fugiſſent viri Iſraëlitæ, & quòd mortuus eſſet Saul, & filii ejus, reliquerunt civitates ſuas, & fugerunt : veneruntque Philiſthiim, & habitaverunt ibi.

8. Facta autem die altera, venerunt Philiſthiim, ut ſpoliarent interfectos, & invenerunt Saul & tres filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Et præciderunt caput Saul, & ſpoliaverunt eum armis : & miſerunt in terram Philiſthinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis.

10. Et poſuerunt arma ejus in templo Aſtaroth, corpus verò ejus ſuſpenderunt in muro Bethſan.

11. Quod cùm audiſſent habitatores Jabes Galaad, quæcunque fecerant Philiſthiim Saul, 2. *Reg.* 2. 4.

12. ſurrexerunt omnes viri fortiſſimi, & ambulaverunt tota nocte, & tulerunt cadaver Saul, & cadavera filiorum ejus, de muro Bethſan : veneruntque Jabes Galaad, & combuſſerunt ea ibi :

13. & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierunt in nemore Jabes, & jejunaverunt ſeptem diebus.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

LIBER REGUM PRIMUS.

CAP. I. ℣. 9. Ante poſtes templi Domini. *Retinendum eſt* templi, *non mutandum cum* domus.

℣. 18. Et illa dixit. *Non ſcribas* at *adverſativum*, *pro* & *copulativo.*

℣. 19. Et venerunt in domum ſuam Ramatha. *Non repetitur* in *ante* Ramatha, *ſed ſubauditur. Simile infra* 2. ℣. 11.

℣. 24. Et tribus modiis farinæ. *Non ſcribas* uno modio, *pro* tribus modiis, *juxta ea quæ aliàs annotavimus.*

℣. 28. Quibus fuerit commodatus Domino. *Alii legunt verbum compoſitum* accommodatus, *ſed ſimplex* commodatus *eſt præferendum.*

CAP. II. ℣. 19. Ut immolaret hoſtiam ſolemnem. *Quod ſequitur in quibuſdam libris*, & votum ſuum, *ſuperfluit.*

℣. 30. Sed quicunque glorificaverit me, glorificabo eum. *Non ſcribas* honorificaverit, *pro* glorificaverit : *nam & Hebraïcè vox eadem repetitur.*

℣. 34. Duobus filiis tuis. *Non omittas pronomen* tuis.

CAP. III. ℣. 2. Heli jacebat in loco ſuo. *Non eſt mutandum* loco, *cum* lecto, lectulo, *vel* domo.

Sequitur : Et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre : lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. *Hæc genuina eſt Vulgatæ editionis & lectio & diſtinctio, de qua olim nos latè in Notationibus noſtris. Non itaque ſubſtituendus eſt quartus caſus* lucernam, *pro primo* lucerna, *nec voci* Samuel *addenda conjunctio* autem.

℣. 17. Quis eſt ſermo quem locutus eſt Dominus ad te. *Non eſt omittendum* quem locutus eſt Dominus.

CAP. IV. ℣. 1. Et factum eſt in diebus illis, convenerunt Philiſthiim in pugnam. *Quamvis hæc verba à multis omittantur, quod olim docuimus : non tamen viſum eſt Romanis Patribus illa è medio tollere, eò quòd Græcè legantur. Quocirca etiam conſequenter ſcribunt*, Et egreſſus eſt Iſraël, *conjunctione copulativa, quæ eſt in Græcis libris, loco rationalis* namque, *quæ eſt in pleriſque Latinis.*

℣. 9. Sicut & illi ſervierunt vobis. *Non eſt mutandum ſecundæ perſonæ pronomen* vobis, *cum primæ* nobis.

℣. 13. Heli ſedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans. *Pro ſimplici* ſpectans, *non ſubſtituas compoſitum* exſpectans.

℣. 20. Dixerunt ei quæ ſtabant circa eam. *Cave mutes* quæ *femininum*, *cum maſculino* qui.

℣. 21. Tranſlata eſt gloria de Iſraël. *Non addas* Domini.

℣. 22. Et ait : Tranſlata eſt. *Non omittas conjunctionem præpoſitam.*

CAP. V. ℣. 6. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in civitate. *De his verbis, tale fuit judicium Romanorum Correctorum, quale ſupra* 4. ℣. 1. *Porro pro ſecundo caſu* magnæ, *in aliis libris eſt primus* magna, *ut etiam Græcè.*

℣. 9. Inieruntque Gethæi conſilium, & fecerunt ſibi ſedes pelliceas. *Et hæc verba, quamvis à quibuſdam Latinis libris Hebræo conſentaneis omittantur, tamen quia repetiuntur in quibuſdam Græcis, non judicarunt Romani expungenda. Similis ratio inferiùs occurrit plurium aliorum locorum, quæ non putavimus ſingula annotanda. Conſilium quo illi moti fuerint, licet ex ea quam his Bibliis præmiſerunt præfatione intelligere.*

℣. 11. Dimittite arcam Dei Iſraël. *Non eſt mutandum plurale* dimittite, *cum ſingulari* dimitte.

CAP. VI. ℣. 11. Et ſimilitudines anorum. *Retinendus & hic eſt numerus pluralis* ſimilitudines, *non vertendus in ſingularem* ſimilitudinem.

℣. 19. Percuſſit autem de viris Bethſamitibus. *Non addas* Dominus.

CAP. VII. ℣. 1. In domum Abinadab. *Non mutes* Abinadab, *cujus ſecunda littera eſt* b *muta*, *cum* Aminadab, *cujus ſecunda littera eſt* m *liquida.*

℣. 10. Et cæſi ſunt à facie Iſraël. *Legendum eſt* facie, *quod eſt* conſpectu, *non* filiis.

℣. 11. Egreſſique viri Iſraël. *Non eſt mutandum* viri, *in* filii.

CAP. VIII. ℣. 1. Poſuit filios ſuos judices Iſraël. *Non addas* in *præpoſitionem*, *ante vocem* judices, *ſed intelligas* Iſraël *eſſe dativi caſus.*

CAP. IX. ℣. 1. Filius Abiel, filii Seror. *Pro* Seror, *in quo littera* r *repetitur*, *non eſt legendum* Seor.

Ibidem. Filii Seror, filii Bechorath. *Non addas, quod in quibuſdam libris ſequitur*, filii Sareth.

℣. 5. Cùm autem veniſſent in terram Suph. *Nec hîc addas, quod ſequitur in quibuſdam libris*, & non inveniſſent.

℣. 7. Panis defecit in ſitarciis noſtris. *Alii pro* ſitarciis *legunt* ciſtartiis, *vocem non intellectam quaſi à* ciſta *derivantes, quæ componitur ex* σῖτος, ſitos, *quod frumentum Græcè, &* ἀρκεῖν, arcin, *quod ſufficere eſt : unde nomen femininum*, Σιταρχία, ſitarcia, *quod commeatum, & neutrum* ſitarcium, *quod peram ſignificat, ſaccum aut vas, in quo ab itinerantibus reponitur commeatus ; nam & Hebraïcè ad verbum legitur* in vaſis noſtris.

℣. 13. Quia ipſe benedicit hoſtiæ, & deinceps comedunt qui vocati ſunt. *Præſentia* benedicit & comedunt, *præferuntur futuris* benedicet, comedent.

℣. 19. Ut comedatis mecum hodie. *Non eſt permutandum plurale* comedatis, *cum ſingulari* comedas.

CAP. X. ℣. 2. In finibus Benjamin in meridie. *Quod ſequitur in quibuſdam libris*, ſalientes magnas foveas, *omittendum eſt.*

℣. 5. Poſt hæc venies in collem Dei. *Non mutes verbum* venies, *in participium* veniens.

℣. 12. Et quis pater eorum ? *Duplex hîc à quibuſdam committitur vitium ; unum, quòd pro interrogativo* quis, *ſcribant nomen proprium patris Saul* Cis : *alterum, quòd pro plurali* eorum, *ſupponant ſingulare* ejus.

CAP. XII. ℣. 6. Et eduxit patres noſtros de terra Ægypti. *Sequitur in quibuſdam exemplaribus* adeſt, *ſed ſuperfluè.*

℣. 9. Magiſtri militiæ Haſor. *Non addas* regis, *ante* Haſor.

℣. 11. Et miſit Dominus Jerobaal, & Badan, & Jephte. *Inter* Badan & Jephte, *multi libri interponunt* & Samſon, & Barac, *ſed obelo transfodiendum.*

℣. 23. Abſit autem à me hoc peccatum in Dominum. *Servandus eſt quartus caſus* Dominum, *loco ſexti* Domino, *qui eſt in aliis libris.*

CAP. XIII. ℣. 7. In terram Gad & Galaad. *Non omit-*

ras *præpositionem* in.

℣. 8. Juxta placitum Samuelis. *Quidam libri pro* placitum, *scribunt* pactum.

℣. 17. Et egressi sunt ad prædandum. *Non substituas* præliandum, *quod est bellandum, pro* prædandum, *quod est prædas agendum.*

Ibidem. Contra viam Ephra ad terram Sual. *Nonnulli pro* Ephra, *supponunt* Ephraim, *nomen unius ex duodecim tribubus*, & Saul *nomen primi Regis Israël, pro* Sual, *utrumque vitiosè.*

℣. 18. Ad iter termini imminentis valli Seboim. *Non interponas* in terra Sabaa, *quod quidam superfluè.*

℣. 20. Et securim & sarculum. *Nec hic interponas* & tridentem, *redundat enim, sumptum ex versu proximo.*

CAP. XIV. ℣. 2. Quæ erat in Magron. *Unam vocem* Magron, *quidam in duas distraxerunt*, agro Gabaa, *malè.*

℣. 13. Itaque alii cadebant ante Jonatham. *Post* itaque, *non addas* cùm vidissent faciem Jonathæ, *quod quidam.*

℣. 15. Et factum est miraculum in castris, per agros. *Confodienda est & conjunctio, quam nonnulli interjiciunt ante* per agros.

Ibidem. Et conturbata est terra. *Quidam pro* terra, *existimaverunt substituendum* castra : Et conturbata sunt castra : *malè.*

℣. 21. Ut essent cum Israël qui erant cum Saul & Jonatha. *Nonnulli libri addunt* & iis qui erant : *alii mutant numerum pluralem* erant, *in singularem* erat, *non animadvertentes*, Israël *positum esse numero plurali, pro Israëlitis.*

℣. 41. Da indicium. *Quidam pro* indicium, *quod est signum, scribunt* judicium, *minùs rectè.*

CAP. XV. ℣. 6. Abite, recedite, atque descendite ab Amalec. *Non est scribendum* discedite, *quod idem unum cum eo est quod præcedit* recedite, *sed* descendite, *compositum à* scando.

℣. 32. Pinguissimus & tremens. *Non omittas posterius* & tremens.

℣. 35. Quòd constituisset eum regem super Israël. *Pro pronomine* eum, *non supponas nomen* Saul.

CAP. XVII. ℣. 1. Convenerunt in Socho Judæ. *Non est scribendum* Sochot, *sed* Socho, *vocali* o, *non* t *consonante, terminante vocem.*

℣. 5. Et lorica squamata induebatur. *Magis proprium est* squamata *à squamis deductum, quàm* hamata *ab hamis, quod est in aliis libris.*

℣. 52. Et usque ad Geth. *Non est omittenda conjunctio* &.

℣. 55. De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? *Nec hic omittendum est nomen* Abner.

CAP. XVIII. ℣. 6. Porro cùm reverteretur percusso Philisthæo David. *Quod sequitur in multis libris*, & ferret caput ejus in Jerusalem, *meritò judicatum est superfluere.*

℣. 20. Dilexit autem David Michol filia Saul altera. *Legendum est primo casu* filia Saul altera, *non quarto*, filiam Saul alteram : *ac proinde intelligendum* David *quarti esse casus, non primi.*

℣. 27. Abiit cum viris qui sub eo erant. *Non addas* in Accaron.

℣. 30. Et egressi sunt principes Philisthinorum. *Non omittas verbum substantivum* sunt.

Ibidem. Quàm omnes servi Saul. *Non mutes* servi *in* viri.

CAP. XIX. ℣. 3. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubicunque fueris. *Legendum est* fueris *secunda persona, non tertia* fuerit.

℣. 5. Et posuit animam suam in manu sua. *Non est mutandum pronomen tertiæ personæ* sua, *cum secundæ* tua.

℣. 11. Misit ergo Saul satellites suos. *Non addas* nocte, *quod quidam.*

℣. 16. Et pellis caprarum ad caput ejus. *Retinendum est nomen singulare* pellis, *pro plurali* pelles.

℣. 24. Et cecidit nudus tota die illa & nocte. *Cave scribas* cecinit, *quod est cantavit, pro* cecidit, *quod est jacuit.*

CAP. XX. ℣. 6. Si respiciens requisierit me pater tuus. *Non omittas* respiciens.

℣. 9. Absit hoc à te. *Legendum est pronomen secundæ personæ* te, *non primæ* me.

℣. 19. In die qua operari licet. *In quibusdam pro pronomine* qua, *est adverbium* quando.

℣. 29. In civitate. *Non addas pronomen* mea.

CAP. XXI. ℣. 4. Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. *Quod sequitur in quibusdam libris*, manducent, *meritò transfoditur obelisco.*

℣. 5. Equidem si de mulieribus agitur. *Non distrahas voculam* equidem, *in duas* & quidem.

℣. 7. Potentissimus pastorum Saul. *Quod subdunt quidam libri*, hic pascebat mulas Saul, *quàm justis de causis sublatum sit, aliàs ostendimus.*

℣. 8. Si habes hîc ad manum hastam aut gladium? *Non subjicias* da mihi, *ut nonnulli.*

℣. 15. Hiccine ingredietur domum meam? *Hujus loco ne scribas* dimittite illum hinc, ne ingrediatur domum meam.

CAP. XXII. ℣. 7. Audite nunc filii Jemini. *Non est addendum pronomen* me.

℣. 22. Sciebam in die illa. *Nec hîc addenda conjunctio* enim.

CAP. XXIII. ℣. 22. Et considerate locum ubi sit pes ejus. *Neque hic adverbium* velociter.

Sequitur : Vel quis viderit eum ibi. *Quod hic subdunt quidam libri*, ubi dixistis, *nec hoc addendum est.*

℣. 23. Quòd si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum. *Legendum est* abstruserit, *compositum ex* abs & trudo, *non* obstruxerit, *compositum ab* ob & struo. *Hebraïcè ad verbum :* Quòd si etiam in terra fuerit.

℣. 26. Et ibat Saul. *Non addas* & viri ejus.

CAP. XXIV. ℣. 7. Quia christus Domini est. *Subsequitur in multis libris :* Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut descendens in prælium perierit, propitius mihi sit Dominus, ut non mittam manum meam in christum Domini : *verùm hæc non sunt hujus loci, sed ejus qui infra* 26. ℣℣. 10. 11.

℣. 8. Et confregit David viros suos sermonibus. *Non addas* istis.

℣. 9. Surrexit autem & David post eum. *Non omittas* &.

CAP. XXV. ℣. 6. Et omnibus quæcunque habes sit pax. *Subjiciunt multi libri :* Ex multis annis salvos faciens tuos & omnia tua : *sed redundat, meritòque sublatum est.*

℣. 7. Audivi quòd tonderent pastores tui. *Non est addendum* greges tuos.

℣. 31. Recordaberis ancillæ tuæ. *Superfluit quod subdunt quidam codices*, & tu benefacies ei.

CAP. XXVII. ℣. 3. Ipse & viri ejus, vir & domus ejus. *Non oportet omittere nomen* vir, *numero singulari repetitum.*

℣. 8. Hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus. *Non est mutandum* pagi *in* vagi, *quod est vagabundi ; nec passivum* habitabantur *in activum* habitabant : *quamvis activum Hebraïcè legatur, ubi non additur* pagi.

℣. 9. Et percutiebat David omnem terram. *Non addas* illorum.

CAP. XXVIII. ℣. 3. Et Saul abstulit magos & hariolos de terra. *Subjiciunt multi codices :* Et interfecit eos qui pythones habebant in ventre : *verùm illud justè confossum obelisco, omissum est.*

CAP. XXX. ℣. 3. Cùm ergo venissent David & viri ejus. *Correctores meritò prætulerunt plurale singulari* venisset.

℣. 10. Ipse & quadringenti viri. *Non addas* cum eo.

℣. 12. Quæ cùm comedisset. *Non commutes neutrum* quæ *plurale, cum masculino singulari* qui.

℣. 19. Nec defuit quidquam à parvo usque ad magnum. *Correctores prætulerunt neutrum* quidquam, *masculino* quisquam.

℣. 27. Et qui in Jether. *Hujus proprii nominis prima littera est* J, *non* G, Gether.

℣. 31. David ipse & viri ejus. *Non omittas pronomen* ipse.

CAP. XXXI. ℣. 4. Arripuit itaque Saul gladium. *Non addas* suum.

℣. 7. Videntes autem viri Israël. *Non est mutandum* viri *cum* filii.

℣. 12. Veneruntque Jabes Galaad, & combusserunt ea ibi. *Ut verbo* venerunt *non est addendum nomen* viri, *ita omittendum est nomen* igni, *quod quidam apponunt adverbio* ibi.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

LIBER REGUM PRIMUS.

CAP. II. ℣. 17. Quia retrahebant homines à sacrificio Domini. *Alii legunt*, quia detrahebant homines sacrificio Domini.

CAP. IV. ℣. 1. Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam. *Etsi Græcè hæc verba legantur, tamen si bene ponderentur quæ scripsimus in Notationibus, videntur non fuisse addita à Vulgato Interprete, sed illis omissis deinceps scriptum :* Egressus est namque, &c.

Cap. V. ℣. 6. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures: & facta est confusio mortis magnæ in civitate. *Non aliud queam & ad hæc verba annotare, quàm non videri addita ab Interprete, ob rationes in Notationibus expositas; sicut nec ad ista quæ sequuntur* ℣. 9. Inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas, *quæ nec in omnibus Græcis inveniuntur.*

Cap. VII. ℣. 3. Auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth. *Multa bona Manuscripta omittunt* Baalim, *nec tamen delent conjunctionem subsequentem* &, *consentaneè Hebræo & Græco. Additum fuit* Baalim *ex* ℣. *quarto.*

℣. 12. Et vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorii. *Quòd quædam bona scripta omittunt nomen* loci, *scribuntque solummodo pronomen* ejus, *vel* illius, *Hebræo & Græco apprimè congruit.*

Cap. VIII. ℣. 18. Quia petistis vobis regem. *Hæc verba omittuntur ab antiquis quibusdam Manuscriptis, nominatim uno hujus Ecclesiæ, consentaneè Hebraicis libris & Græcis quibusdam; nam in aliis Græcis exstant, signanter Sixtino.*

Cap. IX. ℣. 25. Stravitque Saul in solario, & dormivit. *Hæc videtur interpretatio esse Græcorum, ejus loco quam dedit Latinus Interpres*, Et locutus est cum Saule in solario, *quod docemus in Notationibus nostris.*

Cap. X. ℣. 1. Et liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. *Hæc consodienda censet Epanorthotes: quanquam enim in Græcis plerisque libris legantur, tamen ab antiquis Latinis & Hebraicis absunt.*

℣. 19. Per tribus vestras & per familias. *Quidam putant pro* familias, *legendum esse* millia, *quod Hebraicæ litteræ consonat; sed exemplaria quæ sic legant ego non vidi.*

Cap. XI. ℣. 1. Factum est quasi post mensem. *Hæc verba Epanorthotes, juxta antiquos & Hebræos codices, judicat omittenda, ut ex Græcis accepta: certè absunt ab antiquis Bibliis Clarimarisci, aliisque in margine Bibliorum Lovaniensium annotatis, quin etiam à Græco Bibliorum Regiorum textu.*

Cap. XIII. ℣. 15. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. *Præter vetera Manuscripta hactenus indicata, unum etiam hujus nostræ Ecclesiæ omittit hæc verba, consentaneè Hebræo: & quamvis in Græcis quibusdam legantur, non tamen omni ex parte consonant.*

Cap. XIV. ℣. 22. Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum. *Multi scripti libri omittunt hæc verba, conformiter Hebræo: quanquam Græcè paulò post legantur.*

℣. 41. Domine Deus Israël, da indicium: quid est quòd non responderis servo tuo hodie? Si in me aut in Jonatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. *Sunt Latini libri qui horum loco nihil aliud legant, quàm* da indicium, *quod est signum, (nec enim legendum est* judicium; *) reliqua omnia omittunt, Hebræo consentaneè, quæ ex Græco emanasse docuimus in Notationibus.*

Cap. XV. ℣. 3. Et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid. *Multa bona exemplaria Latina manuscripta consodiunt hæc verba, quanquam similia quædam Græcis libris addantur.*

℣. 12. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino, de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec. Et cùm venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul. *Manuscripta Latina integerrimæ fidei, hoc solum legunt.* Venit ergo Samuel ad Saul, & dixit ei Saul. *Quæ intermedia sunt, in Græcis ferè libris leguntur.*

Cap. XVII. ℣. 36. Erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est. *Sunt plurima & optima exemplaria Latina, quæ hoc solum legant:* Erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis, qui ausus est. *Media non leguntur, nisi in libris quibusdam Græcis.*

℣. 49. Et circumducens percussit Philisthæum in fronte. *Participium* circumducens *consoditur à pluribus bonis libris.*

Cap. XIX. ℣. 21. Et iratus iracundiâ Saul, abiit etiam ipse. *Sunt libri manuscripti qui hoc solum legant*, Et abiit etiam ipse: *illud enim*, iratus iracundiâ Saul, *Græcæ editionis est.*

Cap. XX. ℣. 15. Auferat Jonathan de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum David. *LXX. ad hunc ferè modum interpretati sunt, quod Latinus Interpres, ut sequens habet versus in codicibus Latini, transtulit:* Pepigit ergo Jonathas fœdus cum domo David, & requisivit Dominus de manu inimicorum David.

Cap. XXI. ℣. 11. Cùm vidissent David. *Videtur hoc superfluere: quippe quod abest à bonis libris, consonantibus Hebræo, Græco, &c.*

Cap. XXIII. ℣. 13. Et salvatus esset. *A bonis libris Latinis omittuntur hæc verba; nam quod Latinus Interpres verterat,* quòd fugisset David (*seu quod alii*, evasisset) *Græci verterunt*, & salvatus esset.

℣. 14. In monte solitudinis Ziph. *Quod sequitur*, in monte opaco, *multi libri omittunt. Cæterùm Græci libri præter Regium addunt, sed variè legunt; alii* in monte opaco, *alii* in terra opaca, *alii utrumque.*

Cap. XXV. ℣. 13. Tunc ait David pueris suis. *Videtur potiùs* viris *legendum, quàm* pueris.

Cap. XXIX. ℣. 3. Dixeruntque principes Philisthiim. *Quod sequitur*, ad Achis, *videri possit meritò omittendum. Ibidem.* Et non inveni in eo quidquam. *Non suppleas* mali.

Cap. XXX. ℣. 15. Et juravit ei David. *Hoc omittitur, ut à multis Latinis libris, ita & ab Hebræis, & quibusdam Græcis.*

SUMMA CAPITA LIBRI II. REGUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

CAP. I. *David occiso nuncio, qui se Saulem occidisse dicebat, scissis vestibus deflet eum cum cæteris occisis, jejunans ac præcipiens ut filios Juda docerent arcum.*

CAP. II. *David in Hebron super Juda in regem unctus, viros Jabes Galaad ob Saul sepulturam commendat; Isboseth verò in regem super Israël unctio, gravem peperit seditionem ac pugnam.*

CAP III. *Abner iratus regi Isboseth fœdus init cum David, & reductâ Michol, dum congregaret Israëlitas ad David, occiditur à Joab; cui David iratus amarè deflet Abner.*

CAP. IV. *Baana & Rechab caput Isboseth, quem dormientem occiderant, ad David attulerunt, quos pro mercede jussit interimi.*

CAP. V. *David unctus super totum Israël, pulsis Jebusæis arcem Sion cepit: ubi exstructa domo habitavit, alias superinducens uxores, filiosque procreans, & Philisthæos bis prosternens.*

CAP. VI. *Reducente David arcam à domo Abinadab, Oza à Domino occisus est, quòd illam attigisset; quare eam in domo Obededom reliquit: postmodum verò in Jerusalem reducens, & ante eam ludens, à Michol uxore ridetur: in cujus pœnam nunquam illa deinceps peperit.*

CAP. VII. *David proponens ædificare domum Domino, à Nathan propheta primùm collaudatur, postmodum jubente Domino prohibetur, sed filius ei promittitur illam ædificaturus, unde Domino gratias agit.*

CAP. VIII. *Victoriæ David, qui multos fecit tributarios, quibus solent Israëlitæ pendere tributa: congratulatio Thoü regis Emath de rege Adarezere devicto; à quo multa spolia David abstulit: officiarii quos habebat David recensentur.*

CAP. IX. *Quantum pietatis exhibuerit David Miphiboseth filio Jonathæ claudo, datis omnibus agris Saul, quos colebat Siba cum filiis ac servis suis, Miphiboseth ad mensam David recepto.*

CAP. X. *Hanon rex Ammonitarum, post illatam servis David injuriam, quos ad consolandum de patris morte miserat, contractis quinque regum Syriæ copiis, profligatur semel ac iterum.*

CAP. XI. *Obsessa Rabba civitate Ammonitarum, David adulterio Bethsabee adjunxit, ad id celandum, homicidium viri illius Uriæ; acceptâque illâ in uxorem, & nato ex ea filio, Dominum commovit ad iram.*

CAP. XII. *David sub parabola à Nathan proposita, in se ipsum tulit sententiam: unde Nathan multa illi minatur incommoda; quibus compuncto culpa condonatur, manente pœna: & mortuo puero, nascitur Salomon; ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretiosissimo regis ipsius.*

CAP. XIII. *Absalom, propter incestum cum sorore Thamar, fratrem Amnon occidit; iratoque patre, profugus ad regem Gessur, tribus annis ibi permansit.*

CAP. XIV. *Absalom mulieris Thecuitæ solertiâ revocari curat Joab à Gessur in Jerusalem: de pulchritudine & filiis Absalom, qui biennio post reditum faciem patris non vidit, donec messem Joab incendi jussit.*

CAP. XV. *Absalom conciliato sibi populi favore, adversùs patrem conjurat in Hebron, quem pater fugit, paucis cum arca remissis; & inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.*

CAP. XVI. *David Sibæ cibaria adferenti ac detractori confert bona Miphiboseth. Semei maledicentem occidi vetat. Absalom Jerusalem ingressus, consilio Achitophel ad concubinas patris sui publicè ingreditur.*

CAP. XVII. *Chusai dissipat consilium Achitophel, idque per nuncios indicat David, qui consilio Chusai transit Jordanem, quare se suspendit Achitophel: tres amici David munera adferunt, ne ejus populus necessariis egens deficeret.*

CAP. XVIII. *Absalom victus prælio, quercuque pendens ab Joab transfoditur; quod audiens David, amarè eum flevit.*

CAP. XIX. *David Joab verbis commotus, suos conspiratores sibi reconciliat; & à viris Juda in Jerusalem reducitur, ac Semei veniam precanti ignoscit, & Miphiboseth recipit, jubens ut agros cum Siba dividat: valedicit ipsi Berzellai retinens secum Chamaam. Israël autem cum Judâ pro David contendit.*

CAP. XX. *Joab cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bochri moventem contra David seditionem in Israël, Amasam in via occidit; tandemque ab obsidione Abelæ, misso Sebæ per murum capite, discedit.*

CAP. XXI. *Immissa propter Saulis in Gabaonitas peccatum fame trienni, ad illorum petitionem David Saulis reliquias, præter Miphiboseth tradit, ut crucifigerentur; quarum ossa unà cum Saulis & Jonathæ ossibus jubet sepulturæ tradi: narrantur & quatuor bella David adversùs Philisthæos.*

CAP. XXII. *Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.*

CAP. XXIII. *Verba novissima David, & catalogus virorum ipsius illustrium.*

CAP. XXIV. *David ob numeratum populum à Gad propheta correptus, ex tribus oblatis pestem triduanam elegit; qua in populum sæviente, ac 70000. interemptis, oravit David Dominum; & à Gad propheta admonitus, in area Areuna, dato pretio, altare erigit, cessatque pestis.*

LIBER SECUNDUS
SAMUELIS,
QUEM NOS
SECUNDUM REGUM
DICIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. Factum eſt autem, poſtquam mortuus eſt Saul, ut David reverteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies.

2. In die autem tertia, apparuit homo veniens de caſtris Saul, veſte conſciſſa, & pulvere conſperſus caput: & ut venit ad David, cecidit ſuper faciem ſuam, & adoravit.

3. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De caſtris Iſraël fugi.

4. Et dixit ad eum David: Quod eſt verbum quod factum eſt? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui ſunt: ſed & Saul & Jonathas filius ejus interierunt.

5. Dixitque David ad adoleſcentem, qui nunciabat ei: Unde ſcis quia mortuus eſt Saul, & Jonathas filius ejus?

6. Et ait adoleſcens, qui nunciabat ei: Caſu veni in montem Gelboe, & Saul incumbebat ſuper haſtam ſuam: porro currus & equites appropinquabant ei,

7. & converſus poſt tergum ſuum, videnſque me vocavit. Cui cùm reſpondiſſem, Adſum:

8. dixit mihi: Quiſnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego ſum.

9. Et locutus eſt mihi: Sta ſuper me, & interfice me: quoniam tenent me anguſtiæ, & adhuc tota anima mea in me eſt.

10. Stanſque ſuper eum, occidi illum: ſciebam enim quòd vivere non poterat poſt ruinam: & tuli diadema quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.

11. Apprehendens autem David veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri qui erant cum eo,

12. & planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt uſque ad veſperam, ſuper Saul, & ſuper Jonathan filium ejus, & ſuper populum Domini, & ſuper domum Iſraël, eò quòd corruiſſent gladio.

13. Dixitque David ad juvenem qui nunciaverat ei: Unde es tu? Qui reſpondit: Filius hominis advenæ Amalecitæ ego ſum.

14. Et ait ad eum David: Quare non timuiſti mittere manum tuam ut occideres chriſtum Domini? *Pſ. 104. 15.*

15. Vocanſque David unum de pueris ſuis, ait: Accedens irrue in eum. Qui percuſſit illum, & mortuus eſt.

16. Et ait ad eum David: Sanguis tuus ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt adversùm te, dicens: Ego interfeci chriſtum Domini.

17. Planxit autem David planctum hujuſcemodi ſuper Saul, & ſuper Jonathan filium ejus,

Vulgata nova.

18. (& præcepit ut docerent filios Juda ar-

Versio antiqua.

18..... Et ait: Conſidera Iſraël pro his, qui *Ex Mſ. Germ. n. 7.*

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 18. Hæc etiam adduntur in altero Germ. n. 9. ut in Vulg. abſunt verò ab Hebraïco textu. In Græco ſic: Ἰδ-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Germ. n. 7. mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

VULGATA NOVA.

cum, sicut scriptum est in libro justorum.) Et ait: Considera Israël pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

VULGATA NOVA.

19. Inclyti, Israël, super montes tuos interfecti sunt: quomodo ceciderunt fortes?

20. Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis: ne fortè lætentur filiæ Philisthiim, ne exsultent filiæ incircumcisorum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 3. offic. c. 9. t. 2. 123. a. b. 21. Montes qui estis in Gelbeal, neque ros, neque pluvia cadat super vos, montes mortis: quoniam ibi sublata est protectio potentium, protectio Saul: non est unctus in oleo,

22. & sanguine vulneratorum, & ex adipe belligerantium: sagitta Jonathæ non est reversa retro, & gladius Saul non est reversus vacuus.

23. Saul & Jonathas speciosi, & carissimi inseparabiles in vita sua, & in morte non sunt separati: super aquilas leviores, super leones potentiores.

24. Filiæ Israël plorate super Saul, qui vestiebat vos vestimenta coccinea cum ornamento vestro, qui imponebat aurum super vestimenta vestra.

25. Quomodo ceciderunt potentes in media pugna? Jonathas in morte vulneratus est?

26. Doleo in te frater meus Jonatha, speciosus mihi valde. Ceciderat amor tuus in me, sicut amor mulierum.

27. Quomodo ceciderunt potentes, & perierunt arma concupiscenda?

VULGATA NOVA.

21. Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22. A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathæ nunquam rediit retrorsùm, & gladius Saul non est reversus inanis.

23. Saul & Jonathas amabiles, & decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi: aquilis velociores, leonibus fortiores.

24. Filiæ Israël super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.

25. Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Jonathas in excelsis tuis occisus est?

26. Doleo super te frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

27. Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

γέγραπται ἐπὶ βιβλίου τοῦ εὐθοῦς· Στήλωσον Ἰσραὴλ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν· *Ecce scriptum est in libro recti: Sta Israel super mortuos in excelsis tuis vulneratos:* quæ ultima respondent ℣. 19. Vulg. nam proximè sequitur, πῶς ἔπεσαν δυνατοί; *quomodo ceciderunt fortes?* ut in Vulg. In edit. Ald. ante στήλωσον, habetur καὶ εἶπε, in Compl. καὶ εἶπε, Ἀκρίβασαι, *& dixit, Exquire.* Vide sis Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 152. c. d.

℣. 21. Sic iterum legit Ambros. l. 2. de Cain & Ab. c. 8. to. 1. col. 218. e. usque ad conjunct. *quoniam*, uno excepto *Gelboe*, loco *Gelbeal.* In Græco sic: Ὄρη τὰ ἐν Γελβουὲ, deinde, μὴ καταβάτω δρόσος καὶ μὴ ὑετὸς ἐφ' ὑμᾶς, *non descendat ros & non pluvia super vos.* In edit. Compl. μὴ πέσοι ἐφ' ὑμᾶς μήτε δρόσος μήτε ὑετός, *ne cadat super vos neque ros neque pluvia.* In Ms. Alex. μὴ καταβήτω δρόσος, μηδὲ ὑετὸς πέσοι ἐφ' ὑμᾶς, *ne descendat ros, neque pluvia cadat super vos.* Demum loco *montes mortis*, in Gr. Vatic. & al. sic, καὶ ἀγροὶ ἀπαρχῶν, *& agri primitiarum*, apud Aq. ἀφαιρεμάτων, ut infra pro *sublata est*, ἀπεβλήθη, *projecta est*, loco προσωχθίσθη, quod est in Vat. & al. statim ibid. θυρεὸς, *scutum*, vel *clypeus*, loco *protectio*, ut & paulò post ante *Saul.* Nota hîc post *Saul*, sequi in eodem Gr. nulla disjunctione interposita, οὐκ ἐχρίσθη ἐν ἐλαίῳ, continuòque absque interpunctione ulla, ἀφ' αἵματος τραυματιῶν, &c. In Ms. Alex. loco θυρεὸς δυνατῶν, θυρεὸς Σαοὺλ, &c. sic: θυρεοὶ θανάτων, θυρεοῖς Σαοὺλ οὐκ ἐχρίσθη ἐν ἐλαίῳ, &c. Ad hæc autem de Ambrosio, *Non est unctus in oleo, & sanguine*, &c. observant nostri BB. ita Mss. plures ac potiores habere, quibus accedunt editt. nisi quòd præfertur *sed sanguine*; alii verò aliquot, inquiunt, *quasi non sit unctus oleo, & à sanguine vulneratorum*, &c.

℣. 22. Gr. Ἀφ' αἵματος τραυματιῶν, καὶ ἀπὸ στέατος δυνατῶν· τόξον Ἰωνάθαν οὐκ ἀπεστράφη κενὸν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ῥομφαία Σαοὺλ οὐκ ἀνέκαμψε κενή. i. e. *A sanguine vulneratorum, & ab adipe potentium: arcus Jonathan non est reversus vacuus in posteriora, & gladius Saul non se reflexit vacuus.*

℣. 23. Eadem iterum refert Ambros. infra c. 22. 140. b. usque ad vocem *super.* In Græco sic: οἱ ἠγαπημένοι καὶ ὡραῖοι, *dilecti & speciosi*, loco *carissimi*, statimque, οὐ διακεχωρισμένοι, εὐπρεπεῖς, *non separati, formosi*, loco *inseparabiles*, addita voce αὐτῶν, huic, *morte*; demum ita, κοῦφοι, *leves*, pro *leviores*, nec non καὶ ὑπὲρ λέοντας ἐκραταιώθησαν, *& super leones valuerunt*, loco *super leones potentiores*; ultim. verò *super*, deest in edit. Compl.

℣. 24. Similiter in Græco, nisi quòd ibi verbum *plorate*, postponitur τῷ *Saul*; at in edit. Compl. habetur ut sup. exinde simpliciter κόκκινα, absque præced. *vestimenta*, paulòque post, τὸν ἀναφέροντα κόσμον χρυσοῦν, *qui afferebat ornatum aureum*, pro *qui imponebat aurum.*

℣. 25. Græcè, ἐν μέσῳ τοῦ πολέμου, *in medio belli*, pro *in media pugna*; deinde sic, Ἰωνάθαν ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματίαι; *Jonathan super excelsa tua vulnerati?* Ms. Alex. hab. τραυματίας, *vulneratus*, edit. Compl. ἐτραυματίσθης, *vulneratus es*; Ald. verò post *Jonathan*, ponit εἰς θάνατον ἐτραυματίσθης, *in mortem vulneratus es*; deinde sic, ἐπὶ τὰ ὕψη, &c.

℣. 26. Græcè constanter hîc & sup. Ἰωνάθαν, non *Jonatha*, vel *Jonathas*, loco verò *Ceciderat amor tuus*, &c. sic: Ἐθαυμαστώθη ἡ ἀγάπησίς σου ἐμοὶ ὑπὲρ ἀγάπησιν γυναικῶν. *Mirificata est dilectio tua mihi super dilectionem mulierum.* Ms. Germ. n. 9. addit suo more, *sicut mater unicum amat filium, sic ego te diligebam*, ut in Vulg. Eadem quoque leguntur in Ms. Corb. n. 13. intra textum eadem manu; sed absunt ab utroque textu Hebr. & Græco.

℣. 27. Ita in Græco, præter ultima duo verba, σκεύη πολεμικὰ, *vasa bellica*; attamen Ambros. l. de ob. Val. to. 2. 1196. a. constanter legit *arma concupiscenda*, cum antecedentibus ut supra.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. IGitur post hæc consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quò ascendam? Et respondit ei: In Hebron.

2. Ascendit ergo David, & duæ uxores ejus, Achinoam Jezraelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli:

3. sed & viros, qui erant cum eo, duxit David

VULGATA NOVA.

ſingulos cum domo ſua : & manſerunt in oppidis Hebron.

1. Mac. 2. 57. Inf. 5. 3. 4. Veneruntque viri Juda, & unxerunt ibi David, ut regnaret ſuper domum Juda. Et nunciatum eſt David, quòd viri Jabes Galaad ſepeliſſent Saul.

5. Miſit ergo David nuncios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum.

6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus miſericordiam & veritatem : ſed & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud.

7. Confortentur manus veſtræ, & eſtote filii fortitudinis : licet enim mortuus ſit dominus veſter Saul, tamen me unxit domus Juda in regem ſibi.

8. Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Isboſeth filium Saul, & circumduxit eum per caſtra,

9. regemque conſtituit ſuper Galaad & ſuper Geſſuri, & ſuper Jezrael, & ſuper Ephraim, & ſuper Benjamin, & ſuper Iſraël univerſum.

10. Quadraginta annorum erat Isboſeth filius Saul, cùm regnare cœpiſſet ſuper Iſraël, & duobus annis regnavit : ſola autem domus Juda ſequebatur David.

11. Et fuit numerus dierum, quos commoratus eſt David, imperans in Hebron ſuper domum Juda, ſeptem annorum, & ſex menſium.

12. Egreſſuſque eſt Abner filius Ner, & pueri Isboſeth filii Saul, de caſtris in Gabaon.

13. Porro Joab filius Sarviæ, & pueri David egreſſi ſunt, & occurrerunt eis juxta piſcinam Gabaon. Et cùm in unum conveniſſent, è regione ſederunt : hi ex una parte piſcinæ, & illi ex altera.

14. Dixitque Abner ad Joab : Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et reſpondit Joab : Surgant.

15. Surrexerunt ergo, & tranſierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboſeth filii Saul, & duodecim de pueris David.

16. Apprehenſoque unuſquiſque capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarii, & ceciderunt ſimul : vocatumque eſt nomen loci illius : Ager robuſtorum, in Gabaon.

17. Et ortum eſt bellum durum ſatis in die illa : fugatuſque eſt Abner, & viri Iſraël à pueris David.

18. Erant autem ibi tres filii Sarviæ, Joab, & Abiſai, & Aſael : porro Aſael curſor velociſſimus fuit, quaſi unus de capreis quæ morantur in ſilvis.

19. Perſequebatur autem Aſael Abner, & non declinavit ad dexteram neque ad ſiniſtram omittens perſequi Abner.

20. Reſpexit itaque Abner poſt tergum ſuum, & ait : Tune es Aſael ? Qui reſpondit : Ego ſum.

21. Dixitque ei Abner : Vade ad dextram, ſive ad ſiniſtram, & apprehende unum de adoleſcentibus, & tolle tibi ſpolia ejus. Noluit autem Aſael omittere quin urgeret eum.

22. Rurſumque locutus eſt Abner ad Aſael : Recede, noli me ſequi, ne compellar confodere te in terram, & levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum.

23. Qui audire contempſit, & noluit declinare : percuſſit ergo eum Abner averſâ haſtâ in inguine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco : omneſque qui tranſibant per locum illum, in quo ceciderat Aſael, & mortuus erat, ſubſiſtebant.

24. Perſequentibus autem Joab & Abiſai fugientem Abner, ſol occubuit : & venerunt uſque ad collem aquæductus, qui eſt ex adverſo vallis itineris deſerti in Gabaon.

25. Congregatique ſunt filii Benjamin ad Abner : & conglobati in unum cuneum, ſteterunt in ſummitate tumuli unius.

26. Et exclamavit Abner ad Joab, & ait : Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet ? an ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio ? uſquequo non dicis populo ut omittat perſequi fratres ſuos ?

27. & ait Joab : Vivit Dominus, ſi locutus fuiſſes, manè receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum.

28. Inſonuit ergo Joab buccinâ, & ſtetit omnis exercitus, nec perſecuti ſunt ultra Iſraël, neque inière certamen.

29. Abner autem & viri ejus abierunt per campeſtria, tota nocte illa : & tranſierunt Jordanem, & luſtrata omni Beth horon, venerunt ad caſtra.

30. Porro Joab reverſus, omiſſo Abner, congregavit omnem populum : & defuerunt de pueris David decem & novem viri, excepto Aſaele.

31. Servi autem David percuſſerunt de Benjamin, & de viris qui erant cum Abner, trecentos ſexaginta, qui & mortui ſunt.

32. Tuleruntque Aſael, & ſepelierunt eum in ſepulcro patris ſui in Bethlehem : & ambulaverunt tota nocte Joab & viri qui erant cum eo, & in ipſo crepuſculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. FActa eſt ergo longa concertatio inter domum Saul, & inter domum David : David proficiſcens, & ſemper ſeipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcens quotidie.

1. Par. 3. 1. 2. Natique ſunt filii David in Hebron : fuitque primogenitus ejus Amnon de Achinoam Jezraelitide.

3. Et poſt eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli : porro tertius Abſalom filius Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur.

4. Quartus autem Adonias, filius Haggith : & quintus Saphathia, filius Abital.

5. Sextus quoque Jethraam de Egla uxore David : hi nati ſunt David in Hebron.

6. Cùm ergo eſſet prælium inter domum Saul & domum David, Abner filius Ner regebat domum Saul.

7. Fuerat autem Sauli concubina nomine Reſpha, filia Aia. Dixitque Isboſeth ad Abner :

8. Quare ingreſſus es ad concubinam patris mei ? Qui iratus nimis propter verba Isboſeth, ait : Nunquid caput canis ego ſum adversùm Judam hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui, & ſuper fratres & proximos ejus, & non tradidi te in manus David, & tu requiſiſti in me quod argueres pro muliere hodie ?

9. Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, niſi quomodo juravit Dominus David, ſic faciam cum eo,

10. ut transferatur regnum de domo Saul, & elevetur thronus David ſuper Iſraël, & ſuper Judam, à Dan uſque Berſabee.

11. Et non potuit reſpondere ei quidquam, quia metuebat illum.

12. Miſit ergo Abner nuncios ad David pro ſe dicentes : Cujus eſt terra ? Et ut loquerentur : Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te univerſum Iſraël.

13. Qui ait : Optimè : ego faciam tecum amicitias : ſed unam rem peto à te, dicens : Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul : & ſic venies, & videbis me.

VULGATA NOVA.

1. Reg. 18. 27.

14. Misit autem David nuncios ad Isboseth filium Saul, dicens: Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthiim.

15. Misit ergo Isboseth, & tulit eam à viro suo Phaltiel, filio Lais.

16. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim: & dixit ad eum Abner: Vade, & revertere. Qui reversus est.

17. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israël, dicens: Tam heri quàm nudiustertius quærebatis David ut regnaret super vos.

18. Nunc ergo facite: quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthiim, & omnium inimicorum ejus.

19. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia quæ placuerant Israëli & universo Benjamin.

20. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris: & fecit David Abner, & viris ejus qui venerant cum eo, convivium.

21. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israël, & ineam tecum fœdus, & imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cùm ergo deduxisset David Abner, & ille isset in pace,

22. statim pueri David & Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, & profectus fuerat in pace.

23. Et Joab, & omnis exercitus qui erat cum eo, postea venerunt: nunciatum est itaque Joab à narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, & dimisit eum, & abiit in pace.

24. Et ingressus est Joab ad regem, & ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, & abiit & recessit?

25. ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut deciperet te, & sciret exitum tuum & introitum tuum, & nosset omnia quæ agis?

26. Egressus itaque Joab à David, misit nuncios post Abner, & reduxit eum à cisterna Sira, ignorante David.

3. Reg. 2. 5.

27. Cùmque rediisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portæ, ut loqueretur ei, in dolo: & percussit illum ibi in inguine, & mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 51. t. 2. 999. c.

28..... Innocens sum ego, & regnum meum, amodo & usque in æternum, à sanguine Abner filii Ner;

VULGATA NOVA.

28. Quod cùm audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, & regnum meum, apud Dominum, usque in sempiternum, à sanguine Abner filii Ner;

VULGATA NOVA.

29. & veniat super caput Joab, & super omnem domum patris ejus: nec deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane.

30. Igitur Joab & Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eò quòd occidisset Asael fratrem eorum in Gabaon, in prælio.

31. Dixit autem David ad Joab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner: porro rex David sequebatur feretrum.

32. Cùmque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, & flevit super tumulum Abner: flevit autem & omnis populus.

33. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35. Cùmque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die juravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36. Omnisque populus audivit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi:

37. & cognovit omne vulgus & universus Israël in die illa, quoniam non actum fuisset à rege ut occideretur Abner filius Ner.

38. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Israël?

39. Ego autem adhuc delicatus, & unctus rex: porro viri isti filii Sarviæ duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 28. Ambros. ibid. *David cùm jam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum à Joab duce militiæ suæ, ait: Innocens*, &c. ut sup. quæ respondent Græco, si excipias seq. *amodo*, pro quo ἀπὸ Κυρίου, *à Domino*; ap. Theodoret. ἀπὸ τοῦ νῦν, *ex hoc nunc*: dein loco *æternum*, sic, αἰῶνος, *sæculum*, & pro *sanguine*, τῶν αἱμάτων, *sanguinibus*, constanterque Ἀβεννὴρ, pro *Abner*.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Audivit autem Isboseth filius Saul, quòd cecidisset Abner in Hebron: & dissolutæ sunt manus ejus, omnisque Israël perturbatus est.

2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitæ de filiis Benjamin: siquidem & Beroth reputata est in Benjamin:

3. & fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud.

4. Erat autem Jonathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit, quando venit nuncius de Saul & Jonatha ex Jezrael: tollens itaque eum nutrix sua, fugit: cùmque festinaret ut fugeret, cecidit, & claudus effectus est: habuitque vocabulum Miphiboseth.

VERSIO ANTIQUA.

Ex cod. Germ. n. 7.

5..... Et ostiaria domus purgans triticum, ob-

VULGATA NOVA.

5. Venientes igitur filii Remmon Berothitæ,

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Sic etiam habet Cod. Corb. n. 1. intra textum eadem manu, ut & alter Corb. n. 3. licet iste alia id ge-

VULGATA NOVA.

Rechab & Baana, ingreſſi ſunt fervente die domum Isboſeth : qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. Et oſtiaria domus purgans triticum, obdormivit.

VERSIO ANTIQUA.

dormivit.

VULGATA NOVA.

6. Ingreſſi ſunt autem domum latenter aſſumentes ſpicas tritici, & percuſſerunt eum in inguine Rechab & Baana frater ejus, & fugerunt.

7. Cùm autem ingreſſi fuiſſent domum, ille dormiebat ſuper lectum ſuum in conclavi, & percutientes interfecerunt eum : ſublatoque capite ejus, abierunt per viam deſerti tota nocte,

8. & attulerunt caput Isboſeth ad David in Hebron : dixeruntque ad regem : Ecce caput Isboſeth filii Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam : & dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, & de ſemine ejus.

9. Reſpondens autem David Rechab, & Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos : Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia,

10. quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, & dixerat : Mortuus eſt Saul : qui putabat ſe proſpera nunciare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuncio. *Sup. 1. 14.*

11. Quantò magis nunc, cùm homines impii interfecerunt virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem ejus de manu veſtra, & auferam vos de terra ?

12. Præcepit itaque David pueris ſuis, & interfecerunt eos : præcidenteſque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt eos ſuper piſcinam in Hebron : caput autem Isboſeth tulerunt, & ſepelierunt in ſepulcro Abner in Hebron.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nus additamenta in marginibus exhibeat; habet pariter Corb. n. 13. in inferiori marg. nec non Germ. 9. ſuo more intra textum, i. e. ductâ lineâ deleta ; abſunt verò ab Hebraïco textu, ſed in Græco ſic leguntur : Καὶ ἰδοὺ ἡ θυρωρὸς τοῦ οἴκου ἐκάθαιρε πυροὺς, καὶ ἐνύσταξε, καὶ ἐκάθευδε. *Et ecce oſtiaria domus purgabat frumenta, & dormitabat, & dormiebat.*

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. ET venerunt univerſæ tribus Iſraël ad David in Hebron, dicentes : Ecce nos, os tuum, & caro tua ſumus. *1. Par. 11. 1.*

2. Sed & heri & nudiuſtertius, cùm eſſet Saul rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſraël : dixit autem Dominus ad te : Tu paſces populum meum Iſraël, & tu eris dux ſuper Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Ecce nos, oſſa tua, & caro tua ſumus. *Ambr. l. 2. offic. t. 2. 79. b.*

2. Heri & nudiuſtertius, cùm eſſet Saul & regnaret ſuper nos, tu eras qui producebas & inducebas Iſraël : & dixit tibi Dominus : Tu paſces populum meum.....

VULGATA NOVA.

3. Venerunt quoque & ſeniores Iſraël ad regem in Hebron, & percuſſit cum eis rex David fœdus in Hebron coram Domino : unxeruntque David in regem ſuper Iſraël. *Sup. 2. 4.*

4. Filius triginta annorum erat David, cùm regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnavit. *3. Reg. 2. 11.*

5. In Hebron regnavit ſuper Judam ſeptem annis & ſex menſibus : in Jeruſalem autem regnavit triginta tribus annis ſuper omnem Iſraël & Judam.

VULGATA NOVA.

6. Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Jeruſalem, ad Jebuſæum habitatorem terræ : dictumque eſt David ab eis : Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos dicentes : Non ingredietur David huc.

VERSIO ANTIQUA.

6..... Tanta eſt, inquiunt, civitas, ut à debilibus arcearis : ad quos David reſpondit : Facite, inquiens, & ego jubeam ut parva ſublimia tangant, & exeat inde proverbium..... *Ex Mſ. Germ. n. 11.*

VULGATA NOVA.

7. Cepit autem David arcem Sion, hæc eſt civitas David.

8. Propoſuerat enim David in die illa præmium, qui percuſſiſſet Jebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam David : idcirco dicitur in proverbio : Cæcus & claudus non intrabunt in templum.

9. Habitavit autem David in arce, & vocavit eam, Civitatem David : & ædificavit per gyrum à Mello & intrinſecus. *1. Par. 11. 8.*

10. Et ingrediebatur proficiens atque ſuccreſcens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.

11. Miſit quoque Hiram rex Tyri nuncios ad David, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificeſque lapidum ad parietes : & ædificaverunt domum David. *1. Par. 14. 1.*

12. Et cognovit David quoniam confirmaſſet eum Dominus regem ſuper Iſraël, & quoniam exaltaſſet regnum ejus ſuper populum ſuum Iſraël.

13. Accepit ergo David adhuc concubinas & uxores de Jeruſalem, poſtquam venerat de Hebron : natique ſunt David & alii filii & filiæ : *1. Par. 3. 1. 2.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ambroſ. ibid. *Meritò ſic expetitus eſt ab univerſo populo, ut venirent ad eum omnes tribus Iſraël, dicentes : Ecce nos, &c.* Gr. Καὶ παραγίνονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ Ἰσραὴλ πρὸς Δαυὶδ εἰς Χεβρὼν, καὶ εἶπαν αὐτῷ· Ἰδοὺ ὀστᾶ σου, καὶ σάρκες σου ἡμεῖς. *Et adveniunt omnes tribus Iſrael ad David in Chebron, & dixerunt ei : Ecce oſſa tua, & carnes tuæ nos.*

℣. 2. Græc. primo loco habet Καὶ, quod tamen deeſt in Mſ. Alex. ac edit. Compl. reliqua quadrant, niſi quòd loco *& regnaret*, eſt ſimpliciter *rex*, ſicut ὁ ἐξάγων καὶ εἰσάγων, *educens & introducens*, loco *qui producebas & inducebas.*

℣. 6. Hoc additamentum exhibet ſolus ille Mſ. in inferiori margine, nempe poſt hæc Vulgatæ verba : *dictumque eſt David ab eis :* verùm abeſt totum ab Hebraïco textu, ſicut à Vulgata, nec etiam legitur apud LXX.

VULGATA NOVA.

14. & hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem, Samua, & Sobab, & Nathan, & Salomon,

15. & Jebahar, & Elisua, & Nepheg,

16. & Japhia, & Elisama, & Elioda, & Eliphaleth.

17. Audierunt ergo Philisthiim quòd unxissent David in regem super Israël: & ascenderunt universi ut quærerent David: quod cùm audisset David, descendit in præsidium.

1. Par. 14. 9.

18. Philisthiim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim:

18..... *Vide Not.*

19. & consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthiim? & si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.

VULGATA NOVA. | VERSIO ANTIQUA.

20. Venit ergo David in Baal Pharasim, & percussit eos ibi, & dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ. Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasim.

20..... & percussit eos ibi.

Ex Ms. Germ. 9.

21. Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ tulit David, & viri ejus.

22. Et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent, & diffusi sunt in valle Raphaim.

VERSIO ANTIQUA.

Ex cod. Germ. 7.

23..... Si ascendam contra Philistæos, & si tradas eos in manus meas?....

Ex cod. Germ. 9.

24..... locum planctûs illorum, sublatum de silvis ululatum.....

VULGATA NOVA.

23. Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthæos, & tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum.

24. Et cùm audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.

VULGATA NOVA.

25. Fecit itaque David sicut præceperat ei Dominus, & percussit Philisthiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Huic alludit Ambr. l. 3. de fide, c. 1. t. 2. 497. d. dicens: *Nam & gigantes, & vallem Titanum prophetici sermonis series non refugit.* In Græco: *Καὶ οἱ ἀλλόφυλοι παρεχύνοντο καὶ συνέπεσαν εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Τιτάνων.*

℣. 20. Ita Ms. cod. habet post hoc Vulg. *Baal Pharasim*, intra text. sed deleta de more: desunt etiam in Hebræo, & Vulg. & Græco.

℣. 23. Eadem leguntur in Mss. Corb. n. 3. & 13. sicut in Vulg. absunt verò ab Hebr. ut & à Græco Vatic. & al. at in edit. Ald. exstant hoc modo: Εἰ ἀναβῶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους, καὶ παραδώσεις αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς μου;

℣. 24. Sic habet Germ. cod. ante Vulg. istud, *tunc inibis*, absunt autem tam ab ipsa, quàm ab Hebr. & Græco contextu.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. CONgregavit autem rursum David omnes electos ex Israël triginta millia.

1. Par. 13. 5.

2. Surrexitque David, & abiit, & universus populus, qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam.

3. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem & Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.

4. Cùmque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam.

1. Reg. 7. 1.

5. David autem, & omnis Israël ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris, & tympanis, & sistris, & cymbalis.

VERSIO ANTIQUA.

Ex cod. Germ. 7.

6.... & declinaverunt eam.

Hieron. l. 1. contra Pelag. t. 4. 508. f.

7..... Iratus est furor Domini in Ozam, & percussit eum Deus ibi pro ignorantia: & mortuus est juxta arcam Dei.

8. Contristatusque David, quòd percusserat Dominus Ozam.....

9..... timuit Dominum in illa die, & ait: Quo-

VULGATA NOVA.

6. Postquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.

8. Contristatus est autem David, eò quòd percussisset Dominus Ozam, & vocatum est nomen loci illius, Percussio Ozæ, usque in diem hanc.

1. Par. 13. 11.

9. Et extimuit David Dominum in die illa,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Hæc ultima verba præfert similiter Ms. Corb. n. 3. cum Vulg. non autem inveniuntur in Hebr. nec etiam in Græco, ubi simpliciter, ὅτι περιέσπασεν αὐτὴν ὁ μόσχος· solus Ms. Alex. addit, τοῦ κατασχεῖν αὐτήν.

℣. 7. In Græco sic: Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος τῷ Ὀζᾷ, *Et exarsit ira Dominus in Ozam*; exinde transfertur *Deus*, post *ibi*, omittiturque seq. *pro ignorantia*; Ms. tamen Alex. cum edit. Compl. addit ἐπὶ τῇ προπετείᾳ, *super temeritate*, sicut omnes ἐκεῖ, *ibi*, ad verbum *mortuus est*; & in fine loco *Dei*, τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, *Domini in conspectu Dei.* Fac. Herm. l. 12. ap. Sirm. to. 2. 809. c. d. *Et percussit eum super temeritate*, &c. ut in Vulg. Tertul. de corona mil. c. 9. p. 291. b. vocat *arcam testamenti.*

℣. 8. Gr. initio hab. Καὶ ἠθύμησε Δαυὶδ ὑπὲρ οὗ διέκοψε Κύριος διακοπὴν ἐν τῷ Ὀζᾷ. *Et tristatus est David pro eo quòd rupit Dominus rupturam in Ozam*: deinde addit: καὶ ἐκλήθη ὁ τόπος ἐκεῖνος, Διακοπὴ Ὀζᾶ, *& vocatus est locus ille, Ruptura Ozæ*, quæ omisit Hieron. Fac. Herm. l. 12. ap. Sirm. to. 2. 809. c. d. ait: *Vocatum nomen loci illius, Oza.*

℣. 9. Gr. Καὶ ἐφοβήθη Δαυὶδ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγων· Πῶς, &c. ut in Lat. supra. Succinit Fac.

VULGATA NOVA.

dicens : Quomodo ingredietur ad me arca Domini?

VERSIO ANTIQUA.

modo ingredietur ad me arca Domini? *Hieron. ubi sup.*

VULGATA NOVA.

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David : sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus mensibus : & benedixit Dominus Obededom, & omnem domum ejus.

VULGATA NOVA.

1. Par. 15. 25. 12. Nunciatumque est regi David quòd benedixisset Dominus Obededom, & omnia ejus, propter arcam Dei. Abiit ergo David, & adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio : & erant cum David septem chori, & victima vituli.

1. Par. 15. 26. 13. Cùmque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem & arietem,

14. & David saltabat totis viribus ante Dominum : porro David erat accinctus ephod lineo.

VERSIO ANTIQUA.

12..... Dixitque David : Ibo, & reducam arcam cum benedictione in domum meam..... & erant cum David septem chori, & victima vituli. *Ex cod. Germ. n. 7.*

14..... percutiebat in organis & armigatis..... *Ex cod. Germ. n. 7.*

VULGATA NOVA.

15. Et David, & omnis domus Israël ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, & in clangore buccinæ.

16. Cùmque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino : & despexit eum in corde suo.

17. Et introduxerunt arcam Domini, & imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat ei David : & obtulit David holocausta, & pacifica coram Domino.

18. Cùmque complesset offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19. Et partitus est universæ multitudini Israël, tam viro quàm mulieri, singulis collyridam panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo : & abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

VULGATA NOVA.

20. Reversusque est David ut benediceret domui suæ : & egressa Michol filia Saul in occursum David, ait : Quàm gloriosus fuit hodie rex Israël, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.

21. Dixitque David ad Michol : Ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israël,

22. & ludam, & vilior fiam plus quàm factus sum : & ero humilis in oculis meis : & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

VERSIO ANTIQUA.

20..... Quid utique honorificatus est rex Israël, quia denudatus est hodie in oculis puellarum suarum ancillarum, sicut unus ex saltatoribus? *S. Ambr. in Ps. 118. n. 27. t. 2. 1052. f.*

21. Et dixit David ad Michol : In conspectu Domini : benedictus Dominus, qui elegit me super patrem tuum, & super omnem domum illius, constituere in principem super plebem suam Israël :

22. & ludam, saltabo in conspectu Domini, & denudabor adhuc sic : & ero nugax in conspectu tuo : & cum puellis, cum quibus dixisti me nudatum, glorificabor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Herm. l. 12. 809. d. ab hoc, *Quomodo*, &c.

℣. 12. Eadem exhibet Ms. Corb. n. 3. in margine, ut & Germ. n. 9. intra textum, sed expuncta de more, & cum hac voce *vitulus* in fine, loco *vituli* : prima autem verba usque ad hoc *& erant*, prætermittuntur in Vulg. sicut in Hebr. & Græco, habentur autem in Mss. post hoc Vulg. *arcam Dei* : posteriora verò admittit Vulgata, sed tollit Hebræum : exstant in Græco, excepto αὐτοῦ, pro *David*, cui additur αἴροντες τὴν κιβωτὸν, *portantes arcam*, & infra μόσχος, *vitulus*, loco *vituli*, in editt. Ald. & Compl. μόσχου.

℣. 14. Hæc similiter habet Ms. Corb. n. 3. secunda manu, cum altero Germ. n. 9. in illo tamen expungitur vox *armigatis*, in hoc tollitur *&* ; tota verò desunt tam in Vulg. quàm in Hebr. In Græco sic : Καὶ Δαυὶδ ἀνεκρούετο ἐν ὀργάνοις ἡρμοσμένοις ἐνώπιον Κυρίου· quæ reddit Ambros. in Ps. 118. n. 27. to. 2. 1052. e. dicens : *Saltavit David ante arcam Domini : & vidit eum Michol filia Saul saltantem, & percutientem in organis harmonisatis in conspectu Domini, & ait ad eum, postquam se domum recepit : Quid utique*, &c.

℣. 20. Eadem rursus habet Ambr. ep. 58. to. 2. 1014. b. usque ad vocem *ancillarum*, nisi quòd deleto adverbio *utique*, addit hoc, *hodie*, post *honorificatus est* ; paulòque post habet *ante oculos*, pro *in oculis*. In Græco sic : Τί δεδόξασαι σήμερον ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ, ὃς ἀπεκαλύφθη σήμερον ἐν ὀφθαλμοῖς παιδισκῶν τῶν δούλων ἑαυτοῦ, καθὼς ἀποκαλύπτεται ἀποκαλυφθεὶς εἷς τῶν ὀρχουμένων ; *Quàm glorificatus est hodie rex Israel, qui discoopertus est hodie in oculis ancillarum servorum suorum, sicut discooperitur discoopertus unus saltantium ?*

℣. 21. Græc. scribit Μελχὸλ, non *Michol*, additque ὀρχήσομαι, *saltabo*, post vocem *Domini* ; reliqua concordant ad verbum, nisi excipias ista, μὲ εἰς ἡγούμενον, *me in ducem*, loco *in principem*, cum hoc in fine, ἐπὶ, *super*, ante *Israel*, quod ult. ἐπὶ, deest in edit. Compl. Ms. Alex. sup. sic hab. ἐνώπιον Κυρίου, ὃς ἐξελέξατο, demtis intermediis, ὀρχήσομαι· εὐλογητὸς Κύριος· in edit. Compl. deest tantùm εὐλογητὸς Κύριος. Similiter hab. idem Ambros. ep. 58. to. 2. 1014. b. *Et respondit ei David : Coram Domino ludam, qui elegit me pro patre tuo, & pro universa domo ejus, ut constitueret me regem super populum suum Israel.* In Mss. Germ. n. 7. & 9. *Vivit Dominus quia ludam* ; similiter in Corb. n. 1. & 3. Rursus Ambros. de apol. David. to. 1. 685. a. ait : *Saltabat ante arcam Domini..... & cùm à propria reprehenderetur uxore, quòd denudatus esset ante faciem puellarum, respondit*, &c.

℣. 22. Nova edit. Ambros. ponit hic *Judam*, non *ludam*, quasi verò hoc nomen adnectendum esset antecedenti *Israel* : at erratum typographi est, ni fallor, vel imperiti scribæ, vel forsan editorum ipsorum, qui raptim legendo, scripserunt *Judam*, decepti voce præcedenti *Israel*, vel potiùs similitudine utriusque vocis *Judam*, & *ludam* ; & sanè in Græco constanter legitur, Ἰσραὴλ, καὶ παίξομαι, καὶ ὀρχήσομαι· & Ambros. ipse epist. 58. to. 2. 1014. b. ubi eadem refert, post *Israel*, proximè addit, *& ludam* ; sequentia etiam concordant cum Græco, nisi quòd verbo *saltabo*, præponitur καὶ, & pro *denudabor*, ha-

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

23. Et Michol filiæ Saul non erat filius usque in diem mortis ejus.

VULGATA NOVA.

23. Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

betur ἀποκαλυφθήσομαι, *discooperiar*, sicut ἀχρεῖος ἐν ὀφθαλμοῖς σου, *vanus in oculis tuis*, pro *nugax in conspectu tuo.* Item loco *nudatum*, *glorificabor*, simpliciter, μὴ δοξασθῆναι, *non esse glorificatum*; in Mſ. Alex. & edit. Compl. tollitur negatio. Idem Ambrof. ep. 58. 1014. b. sic legit: *Et ludam coram Domino, & denudabor adhuc sic: & ero nugax ante oculos tuos: & cum puellis, quibus dixisti me denudatum, honorificabor.* Item l. de apol. Dav. col. 685. a. *Coram Domino nudabor adhuc: & ero nugax ante oculos tuos, ut honorificetur Dominus, qui me pro patre tuo adscivit in regnum.*

℣. 23. Græcè, τῇ Μελχὸλ constanter, pro *Michol*, & loco *mortis ejus*, sic, τοῦ ἀποθανεῖν αὐτήν, *in quo mortua est ipsa.*

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem cùm sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

1. Par. 17. 1.

2. dixit ad Nathan prophetam: Videsne quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium?

3. Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est.

VERSIO ANTIQUA.

Cypr. l. 2. Testim. 289. b.

4..... & fuit verbum Domini ad Nathan, dicens:

5. Vade, & dic servo meo David: Hæc dicit Dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum.

VULGATA NOVA.

4. Factum est autem in illa nocte: & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens:

5. Vade, & loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus: Nunquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum?

VULGATA NOVA.

6. Neque enim habitavi in domo, ex die illa qua eduxi filios Israël de terra Ægypti, usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio.

7. Per cuncta loca, quæ transivi cum omnibus filiis Israël, nunquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israël, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israël, dicens: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 8. t. 7. 470. f. g. 471. a. g. 472. a. 476. c. d.

8. Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus omnipotens: Accepi te de ovili ovium, ut esses in ducem super populum meum in Israël:

9. & eram tecum in omnibus quibus ingrediebaris, & exterminavi omnes inimicos tuos à facie tua: & feci te nominatum, secundùm nomen magnorum qui sunt super terram.

10. Et ponam locum populo meo Israël, & plantabo illum, & inhabitabit seorsum, & non sollicitus erit ultra: & non apponet filius iniquitatis humiliare eum sicut ab initio,

11. à diebus quibus constitui judices super populum meum Israël: & requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis: & nunciabit tibi Dominus, quoniam domum ædificabis ipsi.

12. Et erit, cùm repleti fuerint dies tui, & * dormies cum patribus tuis, & suscitabo semen

* *Al.* dormieris.

VULGATA NOVA.

8. Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israël:

1. Reg. 16. 13. Ps. 77. 70.

9. & fui tecum in omnibus ubicunque ambulasti, & interfeci universos inimicos tuos à facie tua: fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terra.

10. Et ponam locum populo meo Israël, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur ampliùs: nec addent filii iniquitatis ut affligant eum sicut priùs,

11. ex die qua constitui judices super populum meum Israël: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: prædicitque tibi Dominus, quòd domum faciat tibi Dominus.

12. Cùmque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum

3. Reg. 8. 19.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Rursus hæc hab. Cypr. l. 1. Testim. p. 279. c. juxta Græc. ubi ἐγένετο, *factum est*, pro *fuit.*

℣. 5. Sic iterum leg. Cypr. ad verbum, l. 1. Testim. 279. c. nec aliter habetur in Græco, nisi quòd pro *servo*, legitur πρὸς τὸν δοῦλον, & in fine additur με. Nota ap. Cyprianum utroque illo Testimon. libro, post verbum ult. *inhabitandum*, proximè sequi: *sed erit, cùm impleti fuerint dies tui*, &c. quæ sunt de ℣. 12. quasi verò nulla alia haberentur intermedia. Sic etiam apud Lactant. l. 4. Instit. c. 13. 577. *Vade, & dic servo meo David: Hæc dicit Dominus omnipotens: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum:* deinde, *sed cùm impleti fuerint dies*, &c. Item apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. b. *Vade, & dic servo meo David: Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum: sed cùm impleti fuerint*, &c. Sic denique ap. Ambrof. l. de apol. Dav. to. 1. 714. b. *Non tu ædificabis mihi domum: sed cùm tu dormieris*, &c. At in Græco nunc ut in Hebraico textu, illa ipsa vel similia interscripta leguntur, quæ Vulgata exhibet, quæque infra ex Augustino addita sunt à ℣. 8. Ista verò præmittit August. ibid. *Cùm regi David multa prospera provenissent, cogitavit facere Deo domum, templum scilicet..... quod à Rege Salomone... fabricatum est. Hoc eo cogitante, factum est verbum Domini ad Nathan prophetam, quod perferret ad regem: ubi cùm Deus dixisset, quòd non ab ipso David sibi ædificaretur domus, neque per tantum tempus se mandasse cuiquam in populo suo, ut sibi fieret domus cedrina: Et nunc, inquit*, &c.

℣. 8. Ad verbum è Græco, nequidem excepto isto *ovili*, pro quo μάνδρας, i. e. *stabulo*: in edit. Compl. μάνδρας ἐξ ἑνὸς τῶν προβάτων. Apud Ambrof. in Pſ. 118. to. 1. 1044. c. sic: *Accepi te de ovili ex uno grege, ut sis in principem in populum meum Israel.* Vide etiam epist. 40. to. 2. 952. d.

℣. 9. Vix unum dissimile in Græco, nempe hoc, ἐπορεύου, *ibas*, pro *ingrediebaris.* Augustino succinit Ambr. ad verbum, in Pſ. 118. to. 1. 1044. c. usque ad hoc, *& feci.*

℣. 10. Cuncta respondent Græco, excepto uno *seorsum*, pro quo καθ᾽ ἑαυτὸν, *per se.* Eadem rursus habet Aug. inf. c. 12. 476. c.

℣. 11. Vix meliùs è Græco. Similiter Ambrof. in Pſ. 118. to. 1. 1044. c. *Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis*, Gr. ἀναπαύσω σε.

℣. 12. Sic iterum hab. Aug. inf. 471. g. 472. a. nec aliter in Græco, nisi quòd loco *cùm repleti*, est ἐὰν πληρωθῶσι, *si impleti.* Non etiam differt Cypr. cùm l. 1. Testim. 279. c. tum l. 2. 289. b. nisi his: *Sed erit, cùm*

VULGATA NOVA.

post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus:

3. Reg. 5. 5. 13. ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum.

1. Par. 22. 10. Heb. 1. 5. 14. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum.

Ps. 88. 4. 37. 15. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amovi à facie mea.

16. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus jugiter. Ibid. 38.

Heb. 1. 5. 17. Secundùm omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

18. Ingressus est autem rex David, & sedit coram Domino, & dixit: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque?

19. Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum: ista est enim lex Adam, Domine Deus.

VERSIO ANTIQUA.

tuum post te, qui erit de ventre tuo, & præparabo regnum ejus: *Aug. ubi sup.*

13. hic ædificabit mihi domum nomini meo, & dirigam thronum illius usque in æternum.

14. Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium: & si venerit iniquitas ejus, redarguam illum in virga virorum, & in tactibus filiorum hominum.

15. Misericordiam autem meam non amoveam ab eo, sicut amovi à quibus amovi à facie mea.

16. Et fidelis erit domus ejus, & regnum ejus usque in æternum coram me, & thronus ejus erit erectus usque in æternum.

18... intravit rex David, & sedit ante Dominum..... Quid sum ego Domine Deus meus, & quæ domus mea, quoniam dilexisti me in his? *Aug. l. 2. ad Simplic. t. 6. 117. e. Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1044. c.*

19. Et memorata sunt minima in conspectu tuo Domine, & locutus es pro domo servi tui in longinquo: & hæc est lex hominis, Domine Deus. *Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 524. c.*

VULGATA NOVA.

20. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum Domine Deus.

21. Propter verbum tuum, & secundùm cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo.

22. Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris.

23. Quæ est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, & poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia super terram, à facie populi tui, quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem, & deum ejus.

24. Firmasti enim tibi populum tuum Israël in populum sempiternum: & tu Domine Deus factus es eis in Deum.

25. Nunc ergo Domine Deus, verbum quod locutus es super servum tuum, & super domum ejus, suscita in sempiternum: & fac sicut locutus es,

26. ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum, Deus super Israël. Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

impleti..... & dormieris..... tuis, suscitabo..... de utero tuo, & parabo, &c. Similiter Lactant. l. 4. Instit. c. 13. 577. *Sed cùm impleti fuerint..... & dormieris..... tuis, suscitabo semen tuum post te, & parabo semen ejus*, al. *regnum*. Ambros. de apol. Dav. to. 1. 714. b. *Sed tu cùm dormieris, excitabo semen tuum post te, & ipse ædif.* &c. Hilar. in Ps. 126. p. 420. b. *Cùm dormieris, & requieveris cum patribus tuis, tunc excitabo de semine tuo, qui erit mihi in fil.* &c. Tertul. l. 3. advers. Marc. 678. b. *semen tuum, quod erit ex ventre tuo.* Gr. σπέρμα..... ὃς. Denique apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. b. *Sed cùm impleti fuerint dies tui, suscitabo semen tuum post te: hic ædif.* &c. Tichon. reg. 4. 57. c. *Suscitabo regnum ejus: ipse ædif.* &c.

℣. 13. In Græco αὐτὸς, *ipse*, pro *hic*, al. verò οὗτος, & pro *dirigam*, constanter ἀνορθώσω, *erigam*; item εἰς τὸν αἰῶνα, *in sæculum*, loco *in æternum*; cætera ut sup. Cypr. l. 1. Testim. 279. c. *Hic ædificabit mihi domum in nomine meo, & erigam thronum ejus in sæcula*: similiter l. 2. 289. b. excepto ult. *usque in sæculum*: huic suffragatur ad verbum Lact. l. 4. Institut. c. 13. 577. Apud Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. b. sic: *Hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum ejus usque in sæcula.* Edit. Ald. delet μοὶ, post *ædificabit*, sicut Ambr. de apol. Dav. to. 1. 714. b. ubi sic: *Et ipse ædificabit domum nomini meo.* Apud Tichon. reg. 4. p. 57. c. *Ipse ædificabit mihi domum*; paulòque post: *& dirigam thronum ejus usque in æternum.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. col. 524. c. sic hab. *Ipse ædificabit domum nomini meo, & firmabo regnum ejus usque in sempiternum.*

℣. 14. Hoc unum variat Græcè, καὶ ἐλέγξω, *& arguam*, pro *redarguam*. Apud Cypr. tum l. 1. Testim. 279. c. tum l. 2. 289. b. post hæc: *Et ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium*, continuò legitur: *& fidem consequetur*, &c. de ℣. 16. Similiter apud Lactant. l. 4. Instit. c. 13. 577. & ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. b. c. prætermissis iisdem intermediis. Tichonius verò reg. 4. 57. d. legit: *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & si venerit injustitia ejus, arguam eum in virga hominum, & in artibus filiorum hominum.* Gr. ἐν ἁφαῖς, *in tactibus*; solus cod. Alex. ἐν ἀφέσει, *in dimissione*: paulò infra Tichon. hab. *arguam in virga hominum peccata ejus.* Hier. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 524. c. *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: si iniquè egerit, corripiam eum in virga hominum.* Tum addit: *Misericordiam autem meam* &c. ut infra.

℣. 15. Aptè ad Græcum, excepto verbo *amoveam*, pro quo ἀποστήσω, *removebo*, & infra *à facie*, pro quo ἐκ, *de*, in Compl. ἀπό. Apud Tichon. reg. 4. p. 57. d. s. *Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à quibus abstuli à conspectu meo.* Itidem Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 524. c. usque ad hoc, *sicut abstuli*, &c.

℣. 16. Gr. constanter habet αἰῶνα, *ævum*, loco *æternum*, & in fine εἰς, *in*, pro *usque in*; cætera quadrant. Cypr. l. 1. & 2. Testim. 279. c. 289. b. legit: *Et fidem consequetur domus ejus, & regnum ejus usque in sæculum* (al. *sæcula*) *in conspectu meo*: Gr. καὶ πιστωθήσεται. Tichon. reg. 4. p. 57. d. *Et fidelis fiet domus ejus, & regnum ejus in æternum in conspectu meo, & thronus ejus erit confirmatus usque in æternum.* Lactant. verò l. 4. Instit. c. 13. 577. cum Cypr. *Et fidem consequetur domus ejus, & regnum ejus usque in sæculum.* Similiter ap. Marten. Anecdot. to. 5. p. 6. c. *Et fidem consequetur.*

℣. 18. Priora verba usque ad hoc, *Quid sum*, de Augustino sunt, nec discrepant à Græco: posteriora ex Ambrosio similiter concordant, nisi quòd Græcè legitur τίς, *quis*, pro *quid*, paulòque post Κύριέ μου Κύριε, *Domine mi Domine*, loco *Domine Deus meus*; & ἕως τούτων, *usque ad hæc*, pro *in his*. Nota ipso initio Græcum habere καὶ, ut & post *Dominum*, καὶ εἶπε, *& dixit*, cujus loco Ambr. addit: *quo responso accepto, ait David.*

℣. 19. Priora verba sic habentur Græcè: Καὶ κατεσμικρύνθη μικρὸν ἐνώπιόν σου, Κύριέ μου Κύριε. *Et factus sum*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 12. t. 7. 476. b.

27. quoniam tu Dominus omnipotens, Deus Israël revelasti aurem servi tui, dicens: Domum ædificabo tibi.....

Ambr. in Ps. 118. t. 1. 1044. c.

28. Et nunc Domine meus Domine, tu es Deus, & verba tua sunt vera: & locutus es pro servo tuo bona hæc.

29. Et nunc incipe benedicere domum servi tui, ut sim in æternum in conspectu tuo: quoniam tu Domine meus Domine locutus es, à benedictione tua benedicetur domus servi tui in æternum.

VULGATA NOVA.

27. quia tu Domine exercituum, Deus Israël revelasti aurem servi tui, dicens: Domum ædificabo tibi: propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac.

28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus; & verba tua erunt vera: locutus es enim ad servum tuum bona hæc.

29. Incipe ergo, & benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te: quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

parvus parum coram te, Domine mi Domine: sequentia ut in Lat. sup. Ap. Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 12. 475. g. *Et locutus es pro domo servi tui in longinquum.* In Ms. Alex. sicut in edit. Compl. exstat initio: Καὶ ἐσμικρύνθη μικρὸν (in Compl. τὰ μικρὰ ταῦτα·) *Imminutum est parum*, vel *Imminuta sunt hæc parva:* crediderim facilè Ambrosium legisse supra, *Minorata sunt minima*, & ab oscitante librario scriptum esse *memorata sunt*. Ms. Corb. n. 3. ante hæc Vulgatæ verba, *nisi loquereris*, &c. præfert in margine manu secunda, *Deus meus, quia dilexisti me;* quæ absunt à Græco, sicut ab Hebr. & Vulg. Denique quæ adduntur ex Hieronymo, sic habentur Græcè: οὗτος δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου, Κύριέ μου Κύριε: *hæc autem lex hominis, Domine mi Domine.*

℣. 27. Ita primùm Græcè: Κύριε παντοκράτωρ, absque hoc, *quoniam tu;* reliqua nil differunt, nisi excipias vocem τὸ ὠτίον, *auriculam*, pro *aurem*.

℣. 28. Ita Græcè, exceptis his, ἔσονται ἀληθινοὶ, *erunt veracia*, loco *sunt vera*.

℣. 29. Nonnulla dissimilia Græcum habet, nempe seqq. καὶ εὐλόγησον, *& benedic*, loco *benedicere;* item τοῦ εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα, *ut sit in ævum*, pro *ut sim in æternum*, addito καὶ, post *locutus es;* demum in fine sic, τοῦ εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα, *ut sit in sæculum*, loco *in æternum;* at in Ms. Alex. ac edit. Compl. simpliciter, εἰς τὸν αἰῶνα, *in ævum*, absque hoc, τοῦ εἶναι. Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 12. to. 7. 475. g. legit: *Nunc incipe, & benedic domum servi tui usque in æternum.*

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. Par. 18. 1. 2.

1. Factum est autem post hæc, percussit David Philisthiim, & humiliavit eos, & tulit David Frenum tributi de manu Philisthiim.

2. Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo, coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad vivificandum: factusque est Moab David serviens sub tributo.

Ibid. 3.

3. Et percussit David Adarezer filium Rohob regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen Euphraten.

4. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, & viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus.

5. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium ferret Adarezer regi Soba: & percussit David de Syria viginti duo millia virorum.

6. Et posuit David præsidium in Syria Damasci: factaque est Syria David serviens sub tributo: servavitque Dominus David in omnibus ad quæcunque profectus est.

VERSIO ANTIQUA.

Ex cod. Germ. 7.

7..... Et hæc accepit postea Susac rex Ægypti in diebus Roboam filii Salomonis, cùm ascendisset in Jerusalem de terra machinas ex electis civitatibus Adadezer regis.

8..... de quo fecit Salomon omnia vasa ærea in templo, & mare æneum, & columnas, & altare.

VULGATA NOVA.

7. Et tulit David arma aurea, quæ habebant servi Adarezer, & detulit ea in Jerusalem.

8. Et de Bete & de Beroth, civitatibus Adarezer, tulit rex David æs multum nimis.

VULGATA NOVA.

9. Audivit autem Thou rex Emath, quòd percussisset David omne robur Adarezer,

10. & misit Thou Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, & gratias ageret: eò quòd expugnasset Adarezer, & percussisset eum. Hostis quippe erat Thou Adarezer, & in manu ejus erant vasa aurea, & vasa argentea, & vasa ærea:

11. quæ & ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento & auro, quæ sanctificaverat de universis gentibus quas subegerat,

12. de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philisthiim, & Amalec, & de manubiis Adarezer filii Rohob regis Soba.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Corb. 3.

13..... & in Gebelem ad viginti tria millia.

VULGATA NOVA.

13. Fecit quoque sibi David nomen, cùm re-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Ita Ms. cod. hab. in margine eadem manu, post hæc Vulg. verba, *& detulit ea in Jerusalem;* similiter cod. Germ. n. 11. in inferiori marg. sed alia manu; item alter Germ. n. 9. sed expuncta de more: nil autem istorum legitur in Hebr. & Vulg. at in Græco sequuntur ista: Καὶ ἔλαβεν αὐτὰ Σουσακὶμ βασιλεὺς Αἰγύπτου, ἐν τῷ ἀναβῆναι αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν ἡμέραις Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σαλωμῶντος. *Et sumpsit ea Sousacim rex Ægypti, cùm ascenderet ipse in Jerusalem in diebus Roboam filii Salomonis.*

℣. 8. Hæc addit Ms. cod. in margine post hoc Vulg. *multum nimis;* similiter habet intra textum alter Germ. n. 9. usque ad vocem *templo* incl. caret verò sequentibus; Corb. n. 3. nil addit, præter unum *in templo:* ab Hebræo cuncta prorsus absunt; in Græco verò sic: Ἐν αὐτῷ ἐποίησε Σαλωμὼν τὴν θάλασσαν τὴν χαλκῆν, καὶ τοὺς στύλους, καὶ τοὺς λουτῆρας, καὶ πάντα τὰ σκεύη· *In eo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & labra, & omnia vasa;* quæ desunt in edit. Compl.

℣. 13. Ita Ms. cod. sec. manu, post hoc Vulg. *decem & octo millibus;* idem legebatur in Germ. 9. In Hebr. & Vulg. minimè omnino. In Gr. sic ℣. totus: Καὶ ἐποίησε Δαυὶδ ὄνομα· καὶ ἐν τῷ ἀνακάμπτειν αὐτὸν ἐπάταξε τὴν Ἰδουμαίαν ἐν Γεβελὲμ εἰς ὀκτωκαίδεκα χιλιάδας· *Et fecit David nomen: & cùm ipse reflecteret, percussit Idumæam in Gebelem ad decem & octo millia.* Vide Not. b. Martianæi nostri to. 1. nov. edit. Hieron. p. 373.

VULGATA NOVA.

verteretur captâ Syriâ in valle Salinarum, cæsis decem & octo millibus:

14. & posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium: & facta est universa Idumæa serviens David: & servavit Dominus David in omnibus ad quæcunque profectus est.

VULGATA NOVA.

15. Et regnavit David super omnem Israël: faciebat quoque David judicium & justitiam omni populo suo.

VERSIO ANTIQUA.

15. Et David regnavit in Israël: & erat faciens judicium & justitiam in toto populo suo.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 188. f.

VULGATA NOVA.

16. Joab autem filius Sarviæ erat super exercitum: porro Josaphat filius Ahilud erat à commentariis:

17. & Sadoc filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, erant sacerdotes: & Saraias, scriba:

18. Banaias autem filius Joiadæ, super Cerethi & Phelethi: filii autem David sacerdotes erant.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Græcè: Καὶ ἐβασίλευσε Δαυὶδ ἐπὶ πάντα Ἰσραὴλ (in Ms. Alex. deest πάντα, ut in edit. Compl.) subinde additur Δαυὶδ, ad *erat*, & pro *in toto populo suo*, est ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν αὐτοῦ, *super omnem populum suum*.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. ET dixit David: Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Jonathan?

2. Erat autem de domo Saul, servus nomine Siba: quem cùm vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? & ille respondit: Ego sum servus tuus.

3. Et ait rex: Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathæ, debilis pedibus.

4. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est Machir filii Ammiel in Lodabar.

5. Misit ergo rex David, & tulit eum de domo Machir filii Ammiel de Lodabar.

6. Cùm autem venisset Miphiboseth filius Jonathæ filii Saul ad David, corruit in faciem suam, & adoravit. Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus.

7. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper.

8. Qui adorans eum, dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?

9. Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcunque fuerunt Saul, & universam domum ejus, dedi filio domini tui.

10. Operare igitur ei terram tu, & filii tui, & servi tui: & inferes filio domini tui cibos ut alatur: Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filii, & viginti servi.

11. Dixitque Siba ad regem: Sicut jussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus: & Miphiboseth comedet super mensam meam, quasi unus de filiis regis.

11..... *Vide Not.*

12. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha: omnis verò cognatio domus Sibæ serviebat Miphiboseth.

13. Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem: quia de mensa regis jugiter vescebatur: & erat claudus utroque pede.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. In Ms. Corb. n. 3. post *comedet*, additur al. ma. *semper panem*, quod abest à Græco, sicut ab Hebr. & Vulg.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. FActum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnavit Hanon filius ejus pro eo.

1. Par. 19. 2.

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cùm autem venissent servi David in terram filiorum Ammon,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores, & non ideo ut investigaret, & exploraret civitatem, & everteret eam, misit David servos suos ad te?

4. Tulit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos.

5. Quod cùm nunciatum esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi turpiter valde, & mandavit eis David: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, & tunc revertimini.

6. Videntes autem filii Ammon quòd injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum.

7. Quod cùm audisset David, misit Joab & omnem exercitum bellatorum.

8. Egressi sunt ergo filii Ammon, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Istob, & Maacha, seorsum erant in campo.

9. Videns igitur Joab quòd præparatum esset adversùm se prælium, & ex adverso & post tergum, elegit ex omnibus electis Israël, & instruxit aciem contra Syrum:

10. reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversùs filios Ammon.

11. Et ait Joab: Si prævaluerint adversùm me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversùm te, auxiliabor tibi.

12. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nos-

VULGATA NOVA.

tro, & civitate Dei noſtri : Dominus autem faciet quod bonum eſt in conſpectu ſuo.

13. Iniit itaque Joab, & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros : qui ſtatim fugerunt à facie ejus.

14. Filii autem Ammon videntes quia fugiſſent Syri, fugerunt & ipſi à facie Abiſai, & ingreſſi ſunt civitatem : reverſuſque eſt Joab à filiis Ammon, & venit Jeruſalem.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb. 3.

15..... filii Amon quia Syrus expavit, &.....

VULGATA NOVA.

15. Videntes igitur Syri quoniam corruiſſent coram Iſraël, congregati ſunt pariter.

VULGATA NOVA.

16. Miſitque Adarezer, & eduxit Syros qui erant trans fluvium, & adduxit eorum exercitum : Sobach autem, magiſter militiæ Adarezer, erat princeps eorum.

17. Quod cùm nunciatum eſſet David, contraxit omnem Iſraëlem, & tranſivit Jordanem, venitque in Helam : & direxerunt aciem Syri ex adverſo David ; & pugnaverunt contra eum.

18. Fugeruntque Syri à facie Iſraël, & occidit David de Syris ſeptingentos currus, & quadraginta millia equitum : & Sobach principem militiæ percuſſit : qui ſtatim mortuus eſt.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Germ. 7.

19..... expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Iſraël.....

VULGATA NOVA.

19. Videntes autem univerſi reges, qui erant in præſidio Adarezer, ſe victos eſſe ab Iſraël, expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Iſraël. Et fecerunt pacem cum Iſraël : & ſervierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠. 15. Sic additur in Mſ. cod. ſec. manu, poſt illud Vulgatæ, *Videntes igitur*; Germ. n. 9. ita emendat : *Videntes igitur Syri quoniam corruiſſent*, ut in Vulg. In Gr. ſic : Καὶ εἶδε Συρία (Compl. ὁ Σύρος) ὅτι ἔπταισεν ἔμπροσθεν Ἰσραήλ· *Et vidit Syria*, vel *Syrus*, *quia cecidit ante Iſraël*.

✠. 19. Sic etiam in cod. Corb. n. 3. ſec. ma. uno excepto, *expugnaverunt*, loco *expaverunt*; ſimiliter in Germ. n. 9. cum hac voce *expaverunt*; ſed abſunt à Græco, ſicut ab Hebr. textu.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. Par. 20. 1.

1. FActum eſt autem, vertente anno, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, miſit David Joab, & ſervos ſuos cum eo, & univerſum Iſraël, & vaſtaverunt filios Ammon, & obſederunt Rabba : David autem remanſit in Jeruſalem.

2. Dum hæc agerentur, accidit ut ſurgeret David de ſtrato ſuo poſt meridiem, & deambularet in ſolario domus regiæ : viditque mulierem ſe lavantem, ex adverſo ſuper ſolarium ſuum : erat autem mulier pulchra valde.

2..... 25. *Vide Not.*

3. Miſit ergo rex, & requiſivit quæ eſſet mulier. Nunciatumque eſt ei, quòd ipſa eſſet Bethſabee filia Eliam, uxor Uriæ Hethæi.

4. Miſſis itaque David nunciis, tulit eam : quæ cùm ingreſſa eſſet ad illum, dormivit cum ea : ſtatimque ſanctificata eſt ab immunditia ſua :

Lev. 15. 18.

5. & reverſa eſt in domum ſuam concepto fetu. Mittenſque nunciavit David, & ait : Concepi.

6. Miſit autem David ad Joab, dicens : Mitte ad me Uriam Hethæum. Miſitque Joab Uriam ad David.

7. Et venit Urias ad David. Quæſivitque David quàm rectè ageret Joab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum :

8. & dixit David ad Uriam : Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egreſſus eſt Urias de domo regis, ſecutuſque eſt eum cibus regius.

9. Dormivit autem Urias ante portam domus regiæ cum aliis ſervis domini ſui, & non deſcendit ad domum ſuam.

10. Nunciatumque eſt David à dicentibus : Non ivit Urias in domum ſuam. Et ait David ad Uriam : Nunquid non de via veniſti ? quare non deſcendiſti in domum tuam ?

11. Et ait Urias ad David : Arca Dei & Iſraël & Juda habitant in papilionibus, & dominus meus Joab, & ſervi domini mei ſuper faciem terræ manent : & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea ? per ſalutem tuam, & per ſalutem animæ tuæ, non faciam rem hanc.

12. Ait ergo David ad Uriam : Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Manſit Urias in Jeruſalem in die illa & altera :

13. & vocavit eum David ut comederet coram ſe & biberet, & inebriavit eum : qui egreſſus veſpere, dormivit in ſtrato ſuo cum ſervis domini ſui, & in domum ſuam non deſcendit.

14. Factum eſt ergo manè, & ſcripſit David epiſtolam ad Joab : miſitque per manum Uriæ,

15. ſcribens in epiſtola : Ponite Uriam ex adverſo

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠✠. 2..... 25. Huc redeunt quæ Ambroſ. narrat apol. David 1. c. 1. to. 1. 675. c. *In ſecundo Regnorum legimus libro, quoniam deambulans David in domo ſua regia, proſpexit lavantem ſe mulierem, nomenque illi Bethſabee, formæ egregiæ, & gratiâ & vultu decora, præſtantique admodum facie, quibus illecebris delinitum potiendi ejus ſumpſiſſe affectum. Erat autem mulier viro nupta ; Uriæ nomen marito, cui mandatis regiis compoſita eſt ſcena necis.* Similiter apol. 2. c. 2. p. 708. d. *David rex cùm deambularet in domo ſua, lavantem ſe Uriæ vidit uxorem, amavitque illico, & juſſit accerſiri. Deinde virum ejus innocentem.... bellatoribus objici juſſit acerrimis, ut vi opprimeretur hoſtili.* Et poſt plura, col. 719. b. *Sic in lib. Regnorum meminimus expreſſum : eo quod David, cùm lavantem vidiſſet Bethſabee Uriæ uxorem, adamaverit, deinde domum venire præceperit..... non multò poſt maritum ejus reverſum eſſe nuncium belli, religioſum ſanè & devotum virum, qui belli tempore non putaverit ſibi ingrediendam domum, cùm ſocios bello videret intentos, nec domeſticis in tabernaculis, ſed in prœliaribus tentoriis excubantes : poſtea juſſu David in bella revocatum, ſub ea præceptione ut objiceretur adverſariis bellatoribus, quò morte viri liberam copiam potiendæ mulieris rex haberet..... Mortuus eſt igitur Urias, bellatoribus objectus, ſed poſtea iidem qui eum peremerant, juſſu David, expugnata urbe, ſunt perempti.* Quæ omnia magis referunt ſenſum Scripturæ quàm verba.

VULGATA NOVA.

belli, ubi fortiſſimum eſt prælium : & derelinquite eum, ut percuſſus intereat.

16. Igitur cùm Joab obſideret urbem, poſuit Uriam in loco ubi ſciebat viros eſſe fortiſſimos.

17. Egreſſique viri de civitate, bellabant adversùm Joab, & ceciderunt de populo ſervorum David, & mortuus eſt etiam Urias Hethæus.

18. Miſit itaque Joab, & nunciavit David omnia verba prælii :

19. præcepitque nuncio, dicens : Cùm compleveris univerſos ſermones belli ad regem,

20. ſi eum videris indignari, & dixerit : Quare acceſſiſtis ad murum, ut præliaremini? an ignorabatis quòd multa deſuper ex muro tela mittantur?

21. Quis percuſſit Abimelech filium Jerobaal? nonne mulier miſit ſuper eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare juxta murum acceſſiſtis? dices : Etiam ſervus tuus Urias Hethæus occubuit. *Judic. 9. 53.*

22. Abiit ergo nuncius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præceperat Joab.

23. Et dixit nuncius ad David : Prævaluerunt adversùm nos viri, & egreſſi ſunt ad nos in agrum : nos autem facto impetu perſecuti eos ſumus uſque ad portam civitatis.

24. Et direxerunt jacula ſagittarii ad ſervos tuos ex muro deſuper : mortuique ſunt de ſervis regis, quin etiam ſervus tuus Urias Hethæus mortuus eſt.

25. Et dixit David ad nuncium : Hæc dices Joab : Non te frangat iſta res : varius enim eventus eſt belli; nunc hunc, & nunc illum conſumit gladius : conforta bellatores tuos adversùs urbem, ut deſtruas eam, & exhortare eos.

26. Audivit autem uxor Uriæ, quòd mortuus eſſet Urias vir ſuus, & planxit eum.

VULGATA NOVA.

27. Tranſacto autem luctu, miſit David, & introduxit eam in domum ſuam, & facta eſt ei uxor, peperitque ei filium : & diſplicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

VERSIO ANTIQUA.

27..... nequam autem viſus eſt ſermo, quem fecit David, in oculis Domini. *Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 27. 263. e.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Gr. Καὶ πονηρὸν ἐφάνη τὸ ῥῆμα, *& malum apparuit verbum quod*, &c. ut ſup.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. MIſit ergo Dominus Nathan ad David : qui cùm veniſſet ad eum, dixit ei : Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper.

2. Dives habebat oves, & boves plurimos valde.

3. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus ſimul, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in ſinu illius dormiens : eratque illi ſicut filia.

4. Cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad divitem, parcens ille ſumere de ovibus & de bobus ſuis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad ſe, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos homini qui venerat ad ſe.

5. Iratus autem indignatione David adversùs hominem illum nimis, dixit ad Nathan : Vivit

VERSIO ANTIQUA.

1..... & dixit ei : Duo viri fuerunt in civitate una, unus dives, & unus pauper. *Vet. Iren. interp. l. 4. c. 27. 263. e.*

2. Diviti erant greges ovium, & boum multi valde.

3. Et pauperi nihil aliud niſi, ovicula una, quam habebat & nutriebat, & fuerat cum eo & cum filiis ejus pariter, de pane ſuo manducabat, & de calice bibebat : & erat ei quaſi filia.

4. Et venit hoſpes homini diviti, & pepercit accipere de grege ovicularum ſuarum, & de gregibus boum ſuorum, & facere hoſpiti, & accepit oviculam viri pauperis, & appoſuit viro qui venerat ad eum.

5. Iratus eſt enim David ſuper hominem illum valde, & dixit ad Nathan : Vivit Dominus, quo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Rectè è Græco, uno excepto *fuerunt*, pro quo ἦσαν, *erant*. Ambr. ſimiliter hab. apol. 2. Dav. to. 1. c. 11. 728. b. *Duo viri erant in una civitate, unus dives, & alter pauper* : & ſup. narrando dicit : *Dives & pauper intra unam erant civitatem*. Mſ. Corb. n. 3. hab. ad marg. ſec. ma. poſt *dixit ei : Reſponde mihi judicium*, quæ quidem leguntur in edit. Compl. hoc modo : αὐτῷ· Ἀπάγγειλον δή μοι τὴν κρίσιν ταύτην· Δύο, &c. abſunt verò ab aliis, ſicut ab Hebr. & Vulg.

℣. 2. Gr. primo loco hab. Καὶ, deinde ut in Lat. ſup. Ambroſ. apol. 2. Dav. c. 11. 727. c. ait : *Diviti multa armenta, multæ oves*. Aug. ſimiliter in Pſ. 50. to. 4. 465. f. *Erat dives quidam habens plurimas oves*.

℣. 3. A Græco abeſt *aliud*, & poſt *una*, additur μικρὰ, *parva*; ſubinde loco *habebat & nutriebat*, *& fuerat*, (al. *foverat*) ſic : ἐκτήσατο καὶ περιεποιήσατο, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτὴν, καὶ ἡδρύνθη, *acquiſivit & reſervavit, & educavit eam, & crevit*; item pro *pariter*, ἐπὶ τὸ αὐτὸ, *in idipſum*, additis his poſt *bibebat*, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδε, *& in ſinu ejus dormiebat*; deinde καὶ ἦν, &c. ut ſup. Ambroſ. bene apol. 1. Dav. c. 5. to. 1. 682. c. *De pane ejus manducabat, & de calice ejus bibebat, & in ſinu ejus dormiebat* : & infra : *Bene agnam*, inquit, *dicit Scriptura*; Gr. ἀμνάς : & apol. 2. c. 11. 727. c. *Pauperi una ovis, quæ de pane & vino pauperis alebatur, & in ſinu ejus requieſcebat*. Similiter Aug. in Pſ. 50. to. 4. 465. f. alludens ait : *Pauper autem vicinus ejus, habebat unam oviculam, quam in ſinu ſuo, & de ſuo cibo nutriebat*.

℣. 4. Nonnulla hîc variant Græcè, nempe ſeqq. πάροδος, quaſi *prætergrediens per viam*, loco *hoſpes*; item ἀνδρὶ, *viro*, pro *homini*; paulòque poſt, ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν βουκολίων αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι τῷ ξένῳ ὁδοιπόρῳ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν· *è gregibus ſuis, & armentis ſuis, ad faciendum hoſpiti viatori qui venit ad eum*; quæ ultima omiſit Interp. deeſt etiam ὁδοιπόρῳ in Mſ. Alex. ac ed. Compl. ſicut *viri*, poſt *oviculam*, in Vatic. & al. præterquam in Compl. Demum pro *appoſuit*, eſt ἐποίησεν αὐτὴν, *fecit eam*; in edit. Compl. ἔθυσεν αὐτὴν καὶ ἐποίησεν. His favet Ambroſ. apol. Dav. 2. c. 11. to. 1. 727. d. dicens : *Venit hoſpes ad divitem*, (inſ. *ad virum illum divitem* :) *dives neque de armento ſuo, neque de gregibus ſuis aliquid abſtulit, ſed unam ovem pauperis occidit*. Similiter Aug. in Pſ. 50. to. 4. 465. f. *Venit hoſpes diviti : nihil de grege ſuo abſtulit, oviculam vicini pauperis concupivit, ipſam ſuo hoſpiti occidit*. Vide etiam l. 3. de doctr. Chr. to. 3. col. 54. e.

℣. 5. Gr. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Δαυὶδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ, καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς, *Et indignatus eſt irâ David valde viro, & ait David ad*, (hîc deeſt *David* in Compl.) reliqua ut in textu, detractis vocibus *eſt*, & *ille*, poſito-

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Vet. Iren. Interp. ubi ſup. niam filius mortis eſt homo ille qui fecit hoc.	Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc.
6. Et oviculam reddet quadruplum, pro eo quòd fecit factum hoc, & pro eo quòd non pepercit pauperi.	6. Ovem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercerit. *Exod. 22. 1.*
Ambr. apol. Dav. a. t. 1. 694. a. 7. Et ait ad eum Nathan: Tu es vir qui feciſti hoc: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego unxi te in regem ſuper Iſraël, & ego liberavi te de manu Saul,	7. Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego unxi te in regem ſuper Iſraël, & ego erui te de manu Saul,
8. & dedi tibi omnia quæ erant domini tui, & uxores illius in ſinum tuum dedi, & dedi tibi domum ipſius Iſraël: & ſi pauca ſunt, adjiciam tibi.	8. & dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in ſinu tuo, dedique tibi domum Iſraël & Juda: & ſi parva ſunt iſta, adjiciam tibi multò majora.
9. Et quare pro nihilo duxiſti Dominum, ut faceres nequiter in conſpectu ejus?.....	9. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, ut faceres malum in conſpectu meo? Uriam Hethæum percuſſiſti gladio, & uxorem illius accepiſti in uxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon.

VULGATA NOVA.

10. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua uſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut eſſet uxor tua. 10... 11. *Vide Not.*

11. Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis ſolis hujus. *Inf. 16. 21.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. ibid. 683. a. 12. Quoniam tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc verbum coram omni Iſraël, & in conſpectu ſolis hujus.	12. Tu enim feciſti abſconditè: ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu ſolis.
Ambr. in Pſ. 118. t. 1. 1147. f. 1180. e. 13..... Peccavi Domino..... Quoniam pœnituit te, abſtulit Dominus peccatum tuum: non morte morieris.	13. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non morieris. *Eccli. 47. 13.*
Ambr. apol. Dav. 2. c. 11. 727. e. 14..... ſed filius tuus, qui natus eſt..... morietur.	14. Veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.

VULGATA NOVA.

15. Et reverſus eſt Nathan in domum ſuam. Percuſſit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & deſperatus eſt.

16..... 23. *Vide Not.*

16. Deprecatuſque eſt David Dominum pro parvulo: & jejunavit David jejunio, & ingreſſus ſeorſum, jacuit ſuper terram.

17. Venerunt autem ſeniores domus ejus, cogentes eum ut ſurgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

que *vir*, ὁ ἀνὴρ, pro *homo*. In edit. Ald. ἐστὶν ὁ ἀνήρ. Ambroſ. apol. 2. Dav. 727. d. ſic pergit: *Hoc ubi cognovit David: Morietur, inquit, vir ille.* Item Aug. in Pſ. 50. to. 4. 465. f. *Quid dignus eſt? at ille profert iratus ſententiam.*

℣. 6. Non *quadruplum* habetur Græcè, ſed ἑπταπλασίονα, *ſeptuplum*, edit. una Compl. hab. τετραπλάσιον, ut & ſola paulò poſt, πρᾶγμα, cum vet. Interp. In Græco Vatic. & al. ῥῆμα, *verbum*, detracta voce ultima *pauperi*. Ambr. apol. Dav. 1. c. 5. 682. f. *Pulchrè..... addidit*, inquit, *Agnam reſtituet;* & infra: *Nec illud otioſum quod ait, In quadruplum reſtituet;* item paulò poſt, 683. a. *Convenienter...... adjecit: Quia non pepercit.* Aug. l. 3. de doctr. Chr. col. 54. e. *David occidi eum juſſit, & quadruplicari ovem pauperi.*

℣. 7. Ita in Græco, niſi quòd poſt *Nathan*, additur πρὸς Δαυὶδ, detracto præced. *ad eum:* item poſt utrumque *ego*, 1. quidem ſic, εἰμὶ ὃς, poſt alterum ſimpliciter, εἰμί; pro *liberavi* autem ita, ἐῤῥυσάμην, *erui*. Mſ. Corb. n. 3. in margine addit, *qui feciſti hanc rem*, nempe his Vulg. verbis, *Tu es ille vir*. Similiter in Germ. n. 9. ſicut in Gr. ὁ ποιήσας τοῦτο, quod abeſt ab Hebr. & Vulg. Vide ſis Ambroſ. apol. Dav. 2. c. 11. to. 1. 727. d. & epiſt. 42. to. 2. 962. c.

℣. 8. Diſſimilia iſta Gr. habet, nempe τὸν οἶκον, *domum*, loco *omnia quæ erant;* item poſt *uxores*, ſic, τοῦ κυρίου σου ἐν τῷ κόλπῳ σου, *domini tui in ſinu tuo*, abſque ſeq. *dedi;* at in Compl. αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον σου, ut ſup. exinde deeſt *ipſius*, ante *Iſrael*, cui additur καὶ Ἰούδα, & infra, pro *pauca ſunt*, ita, μικρόν ἐστι, *parum eſt*, mel. in Compl. ὀλίγα σοί ἐστι: extremò poſt *tibi*, additur κατὰ ταῦτα, *ſecundùm hæc*, in Mſ. Alex. καὶ ταῦτα, *& hæc*.

℣. 9. Græcè, Τί ὅτι, *Quid quòd*, pro *Et quare*, & loco *Dominum*, τὸν λόγον Κυρίου, *verbum Domini;* item pro *nequiter in conſp. ejus*, ita, τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, *malum in oculis ejus;* at in edit. Compl. ἐνώπιον αὐτοῦ.

℣℣. 10. 11. His alludit Ambroſ. apol. Dav. 2. c. 11. to. 1. 727. d. dicens, *Mandaſſe Dominum quòd multa illi bona, id eſt, opes regias, ſublato de paſtorum numero, contuliſſet, quòdque in eum ſuam miſericordiam profudiſſet; & ideo quoniam peccato exaſperaſſet Dominum, abducenda ejus omnia, rapienda ab hoſtibus, depopulandam domum*, &c.

℣. 12. Primum *hoc*, deeſt in Græco, alterum verò transfertur poſt *verbum*, & pro *in conſpectu*, habetur ἀπέναντι, *coram;* at in Compl. ἐνώπιον; cætera ad verbum ut ſup. Vide Ambr. de lapſ. virg. to. 2. 311. e. Auct. l. de promiſſ. c. 26. ap. Proſp. p. 152. e. ſic hab. *Feciſti in abſcondito, patieris in ſole.* Vid. ſeqq.

℣. 13. A Græco abeſt hoc, *Quoniam pœnituit te*, ut & infra vox iſta *morte;* loco verò *abſtulit Dominus*, legitur, καὶ Κύριος παρεβίβασε, *& Dominus tranſire fecit*. Idem Ambr. apol. 1. 677. c. legit: *Quoniam pœnituit te, & Dominus tranſtulit peccatum tuum;* at infra col. 688. a. *& Dominus traduxit peccatum tuum;* & apol. 2. 727. d. ſic: *Tunc ait ille: Peccavi. Et reſpondit Nathan: Quoniam peccaſſe te confiteris, remittet tibi Dominus peccatum.* Vide etiam ep. 51. to. 2. 998. e. 999. a. & in Pſ. 118. to. 1. 1194. b. Tertul. l. 4. adv. Marc. p. 703. b. ſic hab. *Et Dominus circumduxit delictum tuum: & non morieris.* Vict. Tun. ap. Ambr. to. 2. 595. a. *Peccavi Domino..... Dominus abſtulit pecc. tuum.* S. Pacian. ep. 1. 306. g. *Dominus abſtulit à te pecc. tuum.* Paulin. vit. Ambr. xI. b. *Dimiſſum eſt peccatum tuum:* in edit. Compl. ἀφείλετο. Auct. q. ex utroque Teſt. q. 102. apud Aug. to. 3. p. 94. f. *Peccavi Domino. Tunc reſpondit, & dixit: Abſtulit Dominus peccatum tuum: & non morieris, quoniam pœnituiſti.* Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 209. c. *Dominus abſtulit à te hoc peccatum.*

℣. 14. Ambr. ibid. *Sed filius tuus, qui natus eſt ex Bethſabee, morietur.* Gr. Καί γε ὁ υἱός σου ὁ τεχθείς σοι, θανάτῳ ἀποθανεῖται.

℣℣. 16... 23. Eadem narrat Ambr. l. 2. de fide reſ. to. 2.

VULGATA NOVA.

18. Accidit autem die septima ut moreretur infans: timueruntque servi David nunciare ei quòd mortuus esset parvulus: dixerunt enim: Ecce cùm parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quantò magis si dixerimus, Mortuus est puer, se affliget?

19. Cùm ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit quòd mortuus esset infantulus: dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20. Surrexit ergo David de terra: & lotus unctusque est: cùmque mutasset vestem, ingressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit.

21. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem, cùm adhuc viveret, jejunasti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem.

22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & vivat infans?

VULGATA NOVA.

23. Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Nunquid potero revocare eum ampliùs? ego vadam magis ad eum: ille verò non revertetur ad me.

VERSIO ANTIQUA.

23..... ego ibo ad eum: ipse autem non revertetur ad me.

Ambr. de fide resur. l. 2. t. 2. 1140. f.

VULGATA NOVA.

24. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea: quæ genuit filium, & vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum.

25. Misitque in manu Nathan prophetæ, & vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Dominus.

26. Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam. *1. Par. 20. 1.*

27. Misitque Joab nuncios ad David, dicens: Dimicavi adversùm Rabbath, & capienda est Urbs aquarum.

28. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, cùm à me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria.

29. Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversùm Rabbath: cùmque dimicasset, cepit eam.

30. Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valde:

31. populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 1140. e. dicens: *Legimus quòd ægrotante puero, deprecabatur David Dominum pro eo, & jejunavit, & in cilicio jacuit; & astantibus majoribus natu, ut excitarent eum de terra, nec surgendum sibi, nec cœnandum putavit. Ubi verò defunctum puerum comperit, surrexit de terra, lavit illico, unctus est, vestimenta mutavit, adoravit Dominum, cibum sumpsit. Cùm hæc miranda pueris suis viderentur, respondit eis rectè se, infante vivente, jejunasse & plorasse; quia jure arbitrabatur Dominum posse misereri; nec dubitandum quod vitam posset servare viventis, qui posset vivificare defunctos: jam verò obita morte, quid jejunaret, qui jam non posset reducere mortuum exanimemque revocare. Ego, inquit, ibo*, &c. ut sup. Hæc autem omnia Gr. textum satis referunt. S. Paulin. ep. 13. p. 71. b. ultima tantùm habet: *Ego ad illum ibo, ille verò ad me non revertetur.* In Gr. deest *verò*, sed ejus loco ponitur ἢ αὐτός; at in Compl. ut sup. αὐτὸς δέ.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

2. & deperiret eam valde, ita ut propter amorem ejus ægrotaret: quia cùm esset virgo, difficile ei videbatur ut quippiam inhonestè ageret cum ea.

3. Erat autem Amnon amicus, nomine Jonadab, filius Semmaa fratris David, vir prudens valde.

4. Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5. Cui respondit Jonadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: cùmque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulmentum ut comedam de manu ejus.

6. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cùmque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus.

7. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.

8. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem jacebat: quæ tollens farinam commiscuit: & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9. Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Ejicite universos à me. Cùmque ejecissent omnes,

10. dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11. Cùmque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea.

12. Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israël: noli facere stultitiam hanc.

13. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israël: quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi.

14. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubavit cum ea.

15. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, & vade.

16. Quæ respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversùm me, quàm quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam:

17. sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam.

18. Quæ induta erat talari tunica: hujuscemodi

VULGATA NOVA.

enim filiæ regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausitque fores post eam.

19. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans.

20. Dixit autem ei Absalom frater suus: Nunquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Germ. 7.

21..... & noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

VULGATA NOVA.

21. Cùm autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

VULGATA NOVA.

22. Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eò quòd violasset Thamar sororem suam.

23. Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quæ est juxta Ephraim: & vocavit Absalom omnes filios regis,

24. venitque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui: veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25. Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemus te. Cùm autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei.

26. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum.

VERSIO ANTIQUA.

Ibid.

27..... Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

VULGATA NOVA.

27. Coegit itaque Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

VULGATA NOVA.

28. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate cùm temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roboramini, & estote viri fortes.

29. Fecerunt ergo pueri Absalom adversùm Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis, ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.

30. Cùmque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus.

31. Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua, & cecidit super terram: & omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32. Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit: Ne æstimet dominus meus rex, quòd omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus.

33. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est.

34. Fugit autem Absalom: & elevavit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est.

36. Cùmque cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt: sed & rex & omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis.

37. Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

38. Absalom autem cùm fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39. Cessavitque rex David persequi Absalom, eò quòd consolatus esset super Amnon interitu.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✝. 21. Sic etiam hab. Mſ. Corb. 1. cum Vulg. similiter Corb. n. 3. sed in inferiori marg. item Germ. n. 9. intra textum, at expuncta de more: penitus absunt ab Hebr. in Græco verò sunt ad verbum, exceptis duobus, οὐκ ἐλύπησε, *non contristavit*, pro *noluit contristare*, & αὐτοῦ ἦν, *suus erat*, pro *erat ei*. Desunt cuncta in ed. Compl. Vide sis Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 152. d. e.

✝. 27. Habet similiter Corb. n. 3. cum Vulg. sed in marg. inferiori; item Germ. n. 9. expuncta de more; desunt in Hebr. in Gr. verò sic: Καὶ ἐποίησεν Ἀβεσσαλὼμ πότον κατὰ τὸν πότον τοῦ βασιλέως· una Compl. ista delet. Nota scribi *Abessalom*, non *Absalon*: Ambros. l. de fug. sæc. c. 4. to. 1. 426. b. *Abessalon*; item infra 1008. d.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. INtelligens autem Joab filius Sarviæ, quòd cor regis versum esset ad Absalom,

2. misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum:

3. & ingredieris ad regem, & loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4. Itaque cùm ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex.

5. Et ait ad eam rex: Quid causæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.

6. Et ancillæ tuæ erant duo filii: qui rixati sunt adversùm se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum.

7. Et ecce consurgens universa cognatio adversùm ancillam tuam, dicit: Trade eum qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit, & deleamus hæredem: & quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut

VULGATA NOVA.

non superſit viro meo nomen, & reliquiæ ſuper terram.

8. Et ait rex ad mulierem : Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te.

9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem : In me, domine mi rex, ſit iniquitas, & in domum patris mei : rex autem & thronus ejus ſit innocens.

10. Et ait rex : Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te.

11. Quæ ait : Recordetur rex Domini Dei ſui, ut non multiplicentur proximi ſanguinis ad ulciſcendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait : Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui ſuper terram.

12. Dixit ergo mulier : Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait : Loquere.

13. Dixitque mulier : Quare cogitaſti hujuſcemodi rem contra populum Dei, & locutus eſt rex verbum iſtud, ut peccet, & non reducat ejectum ſuum?

14. Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur : nec vult Deus perire animam, ſed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus eſt. *Ezec. 18. 32. & 33. 11.*

15. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, præſente populo. Et dixit ancilla tua : Loquar ad regem, ſi quo modo faciat rex verbum ancillæ ſuæ.

16. Et audivit rex, ut liberaret ancillam ſuam de manu omnium, qui volebant de hæreditate Dei delere me, & filium meum ſimul.

17. Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim angelus Dei, ſic eſt dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur : unde & Dominus Deus tuus eſt tecum. *1. Reg. 29. 9.*

18. Et reſpondens rex, dixit ad mulierem : Ne abſcondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier : Loquere domine mi rex.

19. Et ait rex : Nunquid manus Joab tecum eſt in omnibus iſtis? Reſpondit mulier, & ait : Per ſalutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad ſiniſtram, nec ad dexteram eſt, ex omnibus his quæ locutus eſt dominus meus rex : ſervus enim tuus Joab, ipſe præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.

20. Ut verterem figuram ſermonis hujus, ſervus tuus Joab præcepit iſtud : tu autem domine mi rex, ſapiens es, ſicut habet ſapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia ſuper terram.

21. Et ait rex ad Joab : Ecce placatus feci verbum tuum : vade ergo, & revoca puerum Abſalom.

22. Cadenſque Joab ſuper faciem ſuam in terram, adoravit, & benedixit regi : & dixit Joab : Hodie intellexit ſervus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex : feciſti enim ſermonem ſervi tui.

23. Surrexit ergo Joab & abiit in Geſſur, & adduxit Abſalom in Jeruſalem.

24. Dixit autem rex : Revertatur in domum ſuam, & faciem meam non videat. Reverſus eſt itaque Abſalom in domum ſuam, & faciem regis non vidit.

25. Porro ſicut Abſalom, vir non erat pulcher in omni Iſraël, & decorus nimis : à veſtigio pedis uſque ad verticem non erat in eo ulla macula. 25..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
26. Et quando tondebat capillum (ſemel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis, pondere publico.	26..... tondebat caput ſuum, quia gravaretur : cùm autem detonſus eſſet, ponderabat capillos capitis ſui, & erant centum ſiclorum, pondere regali. *S. Paulin. ep. 23. 134. b.*
27. Nati ſunt autem Abſalom filii tres : & filia una nomine Thamar, elegantis formæ.	27..... Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, & peperit ei Abiam. *Ex cod. Corb. n. 13.*

VULGATA NOVA.

28. Manſitque Abſalom in Jeruſalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

29. Miſit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem : qui noluit venire ad eum. Cùmque ſecundò miſiſſet, & ille noluiſſet venire ad eum,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
30. dixit ſervis ſuis : Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem meſſem hordei : ite igitur, & ſuccendite eum igni. Succenderunt ergo ſervi Abſalom ſegetem igni. Et venientes ſervi Joab, ſciſſis veſtibus ſuis, dixerunt : Succenderunt ſervi Abſalom partem agri igni.	30..... Et venientes ſervi Joab, ſciſſis veſtimentis ſuis, dixerunt : Succenderunt ſervi Abſalom partem agri igni. *Ibid.*

VULGATA NOVA.

31. Surrexitque Joab, & venit ad Abſalom in domum ejus, & dixit : Quare ſuccenderunt ſervi tui ſegetem meam igni?

32. Et reſpondit Abſalom ad Joab : Miſi ad te obſecrans ut venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei : Quare veni de Geſſur? melius mihi erat ibi eſſe : obſecro ergo ut videam faciem regis : quòd ſi memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me.

33. Ingreſſus itaque Joab ad regem, nunciavit ei omnia : vocatuſque eſt Abſalom, & intravit ad re-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 25. Hæc Ambroſ. non malè reddit l. 2. offic. c. 22. to. 2. 97. c. dicens : *Abeſſalon erat David regis filius, decore inſignis, egregius formâ, præſtans juventâ, ita ut vir talis in Iſrael non reperiretur, à veſtigio pedis uſque ad verticem immaculatus.*

℣. 26. Paulùm differt Græcum, ubi ſic : Καὶ ἐν τῷ κείρεσθαι αὐτὸν τὴν κεφαλὴν αὐτῦ, ϗ ἐγένετο ἀπ᾽ ἀρχῆς ἡμερῶν εἰς ἡμέρας ὡς ἂν ἐκείρετο, ὅτι κατεβαρύνετο ἐπ᾽ αὐτὸν, ϗ κειρόμενος αὐτὴν ἔστησε τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς αὐτῦ διακοσίυς σίκλυς ἐν τῷ σίκλῳ τῷ βασιλικῷ· *Et cùm tonderetur ipſe caput ſuum, (& factum eſt ab initio dierum in dies quando tondebatur, quoniam aggravabatur ſuper eum) & tonſus ponderavit capillum capitis ſui ducentos ſiclos in ſiclo regio.* Una edit. Compl. hab. καὶ ἦν ἑκατὸν σίκλων, *& erat centum ſiclorum*, ut ſup. loco *ducentos ſiclos.*

℣. 27. Similiter in Germ. n. 9. intra textum, ſed deleta de more; in Germ. autem n. 11. adduntur in inſer. margine poſt hæc Vulgatæ verba, *elegantis formæ :* abſunt ab Hebr. Nunc autem, licet integra ſuperſint in canone Hebraicæ veritatis, ut ait Martianæus, tranſverſâ tamen lineâ jugulantur, tanquam adulterina atque aſcita de Græcis exemplaribus, ut & plura alia paſſim diſperſa. In Gr. nunc ſic leguntur : Καὶ γίνεται γυνὴ Ῥοβοὰμ υἱῷ Σαλωμὼν, ϗ τίκτει αὐτῷ τὸν Ἀβιά· *Et fit uxor Roboam filio Salomon, & parit ei Abia.* Vide Not. b. Martianæi noſtri in hunc loc. to. 1. nov. edit. Hier.

℣. 30. Sic etiam habent Mſs. Corb. 1. & 3. ad marg. cum Vulg. item Germ. n. 7. & 9. intra textum : abſunt ab Hebr. in Græco verò ſic, pene ad verbum : Καὶ παραγίνονται οἱ δῦλοι Ἰωὰβ πρὸς αὐτὸν διεῤῥηχότες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ϗ εἶπον· Ἐνεπύρισαν οἱ δῦλοι Ἀβεσσαλὼμ τὴν μερίδα ἐν πυρί. Deſunt in edit. Compl. ſed ſolâ.

VULGATA NOVA.

gem, & adoravit super faciem terræ coram eo: osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. l. 2. offic. c. 22. t. 2. 97. d. 1..... Abessalon fecit sibi currus, & equos, & viros quinquaginta, qui præcurrerent ante eum.	1. IGitur post hæc fecit sibi Absalom currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum.
2... Surgebat diluculo, & stabat ante portam in via, (& si quem advertisset regis judicia quærentem, accedebat ad eum, dicens:) Ex qua civitate es tu? Respondebat ille: Ex una tribu sum de tribubus Israël servus tuus.	2. Et manè consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus.
3. (Referebat) Abessalon: Verba tua bona sunt & directa. Et qui te audiat, non est tibi datus à rege.....	3. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & justi. Sed non est qui te audiat constitutus à rege: dicebatque Absalom:
4..... Quis constituet me judicem, & quisquis ad me veniet, cuicunque fuerit judicium (necessarium,) justificabo illum?	4. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, & justè judicem?
5. Et cùm accederent adorare eum, extendens manus suas, apprehendebat, atque osculabatur eos.	5. Sed & cùm accederet ad eum homo ut salutaret illum, extendebat manum suam, & apprehendens, osculabatur eum.

VULGATA NOVA.

6. Faciebatque hoc omni Israël venienti ad judicium, ut audiretur à rege, & sollicitabat corda virorum Israël.

7. Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam, & reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron.

8. Vovens enim vovit servus tuus, cùm esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9. Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron.

10. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11. Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitus ignorantes.

12. Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cùmque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13. Venit igitur nuncius ad David, dicens: Toto corde universus Israël sequitur Absalom.

14. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalom: festinate egredi, ne fortè veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladii.

15. Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia quæcunque præceperit dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16. Egressus est ergo rex, & universa domus ejus, pedibus suis: & dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.

17. Egressusque rex & omnis Israël pedibus suis, stetit procul à domo,

18. & universi servi ejus ambulabant juxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.

19. Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Ms. Germ. n. 7. 20..... & Dominus faciat tecum misericordiam & veritatem.	20. Heri venisti, & hodie compelleris nobiscum egredi? ego autem vadam quò iturus sum: revertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam & veritatem,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hunc ℣. & quatuor sequentes textui veteri primùm adjungere piguit, cùm Ambros. hîc rem narrare potiùs quàm ipsamet verba Scripturæ referre videretur: quia tamen non liberè supra modum & solutè eadem percurrit S. Doctor, quin imo verbis iisdem passim utitur, illa cæteris assuere non dubitavimus, eâ tamen adhibitâ cautione, ut intra parenthesim includerentur, vel etiam penitus tollerentur illa, quæ liberiùs expressa visa sunt. Sic itaque ℣. primus Græcè nunc legitur: Καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα, καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ Ἀβεσσαλὼμ ἅρματα, καὶ ἵππους, καὶ πεντήκοντα ἄνδρας παρατρέχειν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· quæ respondent Latino supra.

℣. 2. Ita Græcè: Καὶ ὤρθρισεν Ἀβεσσαλὼμ, καὶ ἔστη ἀνὰ χεῖρα τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης· (edit. Compl. ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης·) καὶ ἐγένετο, πᾶς ἀνὴρ ᾧ ἐγένετο κρίσις, ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα εἰς κρίσιν, καὶ ἐβόησε πρὸς αὐτὸν Ἀβεσσαλὼμ, καὶ ἔλεγεν αὐτῷ· Ἐκ ποίας πόλεως σὺ εἶ; Καὶ εἶπεν· Ἐκ μιᾶς φυλῶν Ἰσραὴλ ὁ δοῦλός σου. i. e. *Et diluculo surgebat Abessalom, & stabat super manum viæ portæ:* (vel cum Compl. *super viam portæ:*) *& factum est, omnis vir cui erat judicium, veniebat ad regem in judicium, & clamabat ad eum Abessalom, & dicebat ei: Ex quali civitate tu es? Et dixit: Ex una tribuum Israël servus tuus.*

℣. 3. Gr. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀβεσσαλώμ· Ἰδοὺ οἱ λόγοι σου ἀγαθοὶ καὶ εὔκολοι, (edit. Compl. καὶ κατευθύνοντες) καὶ ὁ ἀκούων οὐκ ἔστι σοι παρὰ τοῦ βασιλέως. *Et dixit ad eum Abessalom: Ecce verba tua bona & facilia,* (Compl. *directa*) *& qui audiat non est tibi à rege.*

℣. 4. Gr. Καὶ εἶπεν Ἀβεσσαλώμ· Τίς με καταστήσει κριτὴν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἐλεύσεται πᾶς ἀνὴρ ᾧ ἐὰν ᾖ ἀντιλογία καὶ κρίσις, καὶ δικαιώσω αὐτόν; *Quis me constituet judicem in terra, & super me veniet omnis vir cuicunque fuerit controversia & judicium, & justificabo eum?*

℣. 5. Ambros. primò ait: *Talibus deliniebat singulos sermonibus*, deinde sic: *Et cùm accederent*, &c. quæ supra. In Gr. sic: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐγγίζειν ἄνδρα τοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ, καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐπελαμβάνετο αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· *Et factum est cùm appropinquaret vir ad adorandum eum, & extendebat manum suam, & apprehendebat eum, & deosculabatur eum.*

℣. 20. Habent similiter codd. Corb. n. 1. & 3. sic etiam in Græco, uno excepto, ποιήσει, *faciet*, pro *faciat.*

VULGATA NOVA.

quia oſtendiſti gratiam & fidem.

21. Et reſpondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus, & vivit dominus meus rex: quoniam in quocunque loco fueris domine mi rex, ſive in morte, ſive in vita, ibi erit ſervus tuus.

VERSIO ANTIQUA.

21..... & vivit anima tua, domine mi rex.....

Ex Mſ. Germ. n. 7.

VULGATA NOVA.

22. Et ait David Ethai: Veni, & tranſi. Et tranſivit Ethai Gethæus, & omnes viri qui cum eo erant, & reliqua multitudo.

23. Omneſque flebant voce magna, & univerſus populus tranſibat: rex quoque tranſgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ reſpicit ad deſertum.

24. Venit autem & Sadoc ſacerdos, & univerſi

24..... *Vide Not.*

Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & depoſuerunt arcam Dei: & aſcendit Abiathar, donec expletus eſſet omnis populus, qui egreſſus fuerat de civitate.

VULGATA NOVA.

25. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: ſi invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam, & tabernaculum ſuum.

VERSIO ANTIQUA.

25. Et dixit rex David ad Sadoc ſacerdotem: Circumage arcam Domini in civitatem: ſi inveni gratiam ante Dominum, reducet me, & videbo eam, & decorem ejus.

Hyppognoſt. l. 3. append. t. 10. Aug. 23. f.

VULGATA NOVA.

26. Si autem dixerit mihi: Non places: præſtò ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe.

27. Et dixit rex ad Sadoc ſacerdotem: O videns revertere in civitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Jonathas filius Abiathar, duo filii veſtri, ſint vobiſcum.

28. Ecce ego abſcondar in campeſtribus deſerti, donec veniat ſermo à vobis indicans mihi.

29. Reportaverunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Jeruſalem: & manſerunt ibi.

30. Porro David aſcendebat Clivum olivarum, ſcandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite: ſed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite aſcendebat plorans.

31. Nunciatum eſt autem David, quòd & Achitophel eſſet in conjuratione cum Abſalom, dixitque David: Infatua, quæſo, Domine conſilium Achitophel.

32. Cùmque aſcenderet David ſummitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chuſai Arachites, ſciſſa veſte, & terrâ pleno capite.

33. Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri:

34. ſi autem in civitatem revertaris, & dixeris Abſalom: Servus tuus ſum, rex: ſicut fui ſervus patris tui, ſic ero ſervus tuus: diſſipabis conſilium Achitophel.

35. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar ſacerdotes: & omne verbum quodcunque audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar ſacerdotibus.

36. Sunt autem cum eis duo filii eorum, Achimaas filius Sadoc, & Jonathas filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.

37. Veniente ergo Chuſai amico David in civitatem, Abſalom quoque ingreſſus eſt Jeruſalem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Similiter in Mſs. Corb. 1. & 3. pro his de Vulg. *Et vivit Dominus meus rex.* Item Gr. *Καὶ ζῇ ὁ Κύριός μου ὁ βασιλεύς·* at in edit. Compl. *ἡ ψυχή σου Κύριέ μου βασιλεῦ*, ut ſup. in Mſs.

℣. 24. Mſ. Corb. n. 3. ita emendat ſec. manu, *fœderis Domini à Bethleem;* in Vulg. deeſt vox *Bethleem:* in Gr. ſic, *ἀπὸ Βαιθάρ*, quod abeſt ab edit. Compl.

℣. 25. In Græco deſunt voces *David*, & *ſacerdotem;* deinde pro *circumage*, legitur *ἀπόστρεψον*, *reduc*, ſicut *τοῦ Θεοῦ*, *Dei*, loco *Domini;* exinde pro *inveni..... ante Dominum*, ſic, *εὕρω..... ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου καὶ*, *invenero..... in oculis Domini &*, ſola Compl. hab. *ἐνώπιον Κυρίου*: demum pro *videbo eam*, *δείξει μοι αὐτήν*, *oſtendet mihi eam.*

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. Cumque David tranſiſſet paululùm montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboſeth in occurſum ejus, cum duobus aſinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ paſſæ, & centum maſſis palatharum, & utre vini.

2. Et dixit rex Sibæ: Quid ſibi volunt hæc? Reſ-

2..... *Vide Not.*

ponditque Siba: Aſini, domeſticis regis ut ſedeant: panes & palathæ, ad veſcendum pueris tuis: vinum autem, ut bibat ſi quis defecerit in deſerto.

Inf. 19. 27.

3. Et ait rex: Ubi eſt filius domini tui? Reſponditque Siba regi: Remanſit in Jeruſalem, dicens: Hodie reſtituet mihi domus Iſraël regnum patris mei.

4. Et ait rex Sibæ: Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. Dixitque Siba: Oro, ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.

5. Venit ergo rex David uſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat,

3. Reg. 2. 8.

6. mittebatque lapides contra David, & contra univerſos ſervos regis David: omnis autem populus, & univerſi bellatores, à dextro & à ſiniſtro latere regis incedebant.

VULGATA NOVA.

7. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial.

VERSIO ANTIQUA.

7..... Exi vir ſanguinum.....

Ambr. in Pſ. 38. t. 1. 844. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Mſ. Germ. n. 7. hab. ad marg. poſt vocem *Siba*, *Domine mi rex*, quod abeſt ab Hebr. & Gr. ſicut à Vulg.

℣. 7. Ambr. ibid. *Videbat David conſiſtere adverſum ſe peccatorem, quando Semei maledicebat & lapidabat regem ſuum, & clamabat: Exi vir ſanguinum.* Vid. etiam in Pſ.

Vulgata nova.

8. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul: quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

9. Dixit autem Abisai filius Sarviæ, regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus.

Versio antiqua.

Aug. de Gra. & lib. arb. t. 10. 742. a.

10..... Quid mihi & vobis filii Sarviæ? dimittite eum, & maledicat: quia Dominus dixit illi maledicere David: & quis dicet ei: Quare fecisti sic?

11. Et dixit David ad Abessa, & ad omnes pueros ejus: Ecce filius meus, qui exiit de utero meo, quærit animam meam, & adhuc modò filius Jemini: sinite illum, maledicat, quoniam dixit illi Dominus:

12. ut videat Dominus humilitatem meam; & retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die isto.

Vulgata nova.

10. Et ait rex: Quid mihi & vobis est filii Sarviæ? dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?

11. Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quantò magis nunc filius Jemini? dimittite eum, ut maledicat juxta præceptum Domini:

12. si fortè respiciat Dominus afflictionem meam; & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.

Vulgata nova.

13. Ambulabat itaque David & socii ejus per viam cum eo. Semei autem, per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversùm eum, terramque spargens.

14. Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refocillati sunt ibi.

15. Absalom autem & omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed & Achitophel cum eo.

16. Cùm autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex.

17. Ad quem Absalom, Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?

18. Respondirque Chusai ad Absalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & universus Israël, & cum eo manebo.

19. Sed ut & hoc inseram, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.

20. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium quid agere debeamus.

21. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: ut cùm audierit omnis Israël quòd fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

22. Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israël.

Sup. 12. 11.

23. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum David, & cùm esset cum Absalom.

Notæ ad Versionem antiquam.

118. to. 1. 1051. b. 1087. c. & apol. 1. Dav. c. 6. 685. c. In Gr. similiter, Ἔξελθε, ἔξελθε ἀνὴρ αἱμάτων.

℣. 10. Optimè è Græco, nisi quòd verbo *dimittite*, præponitur καὶ, sicut οὕτως, *sic*, isti, *maledicat*; in Ms. Alex. deest καὶ, ut & in Vat. & al. *ei*, post *dicet*; sola Compl. hab. ἐρεῖ αὐτῷ, statimque τί ὅτι, pro *quare*; in Vatic. & al. ὡς τί, *ut quid*, in edit. Ald. τί. Ambr. in Ps. 118. to. 1. 1051. b. sic habet: *Cùm Abessa dux ejus caput maledicentis vellet auferre, ait rex: Quid mihi & tibi est fili Sarviæ? quod maledicit mihi, Dominus dixit ei maledicere David.* Similiter infra col. 1087. d. & apol. 1. Dav. c. 6. 685. d. *Quid mihi..... ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi ut maledicat*: vid. etiam l. 1. offic. to. 2. 62. d. Edit. Compl. hab. διότι καταρᾶται μοι ὅτι· Hieron. l. 2. contra Pelag. to. 4. p. 524. c. sic: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? maledicat Semei; Dominus præcepit ei ut maledicat David.*

℣. 11. Ad verbum è Græco, excepto uno *maledicat*, pro quo καταρᾶσθαι, *maledicere*; in Mss. tamen Alex. & Compl. καταράσθω. Similiter habet Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1051. c. *Et dixit David ad Abessa, & ad omnes pueros ejus: Ecce filius meus, qui exivit de semine meo, quærit animam meam: quantò magis filius Jeminei? sine illum maledicere, quoniam dixit illi Dominus.* In Ms. Alex. Ἰεμενεί, in editt. Ald. & Compl. Ἰεμιναῖε. Idem Ambr. inf. col. 1087. d. legit: *Ecce filius meus, qui exivit de ventre meo, quærit animam meam: si autem modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum ut maledicat, quoniam Dominus dixit illi*: loco verò *si autem modò*, Gr. Vat. & al. hab. καὶ προσέτι νῦν, ed. Compl. εἰ δὲ καὶ νῦν. Rursus Ambros. apol. 1. Dav. c. 6. 685. e. *Ecce filius meus, qui exivit de ventre meo, quærit animam meam: si autem Jemineus maledicit mihi, dimitte illum ut maledicat, quoniam dixit illi Dominus*: & in Ps. 38. 854. f. *Sine maledicat mihi Jemineus, quoniam*, &c. & in Ps. 37. 836. e. *Dimitte illum ut maledicat, quoniam*, &c. similiter l. 1. offic. to. 2. 62. d. e.

℣. 12. Hæc dissimilia Gr. habet: Εἴπως ἴδοι Κύριος ἐν τῇ ταπεινώσει μου· καὶ ἐπιστρέψει, &c. *Si fortè inspiciat Dominus in humiliationem meam; & redire faciet*, &c. In ed. Compl. sic, ἴδοι τὴν ταπείνωσιν..... ἀνταποδώσῃ. Ap. Ambros. in Ps. 118. 1051. d. *Donec videat humilitatem meam; & retribuat mihi Dominus bona pro maledicto*: at infra, 1087. e. *Ut videat humilitatem meam: & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc*: similiter hab. apol. 1. Dav. to. 1. 685. e. sed omittit *bona*: lib. autem 1. offic. to. 2. 62. e. sic: *Ut videat humiliationem meam; & retribuat mihi Dominus pro maledicto hoc*: denique in Ps. 37. & 38. to. 1. 836. e. 854. f. *Ut videat humilitatem meam; & retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc.* Ms. etiam Alex. addit ταύτης, ad κατάρας, loco αὐτοῦ, quod est in Vat. & al.

CAPUT XVII.

Vulgata nova.

1. Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte.

2. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cùmque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum.

3. Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace.

4. Placuitque sermo ejus Absalom, & cunctis majoribus natu Israël.

5. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat.

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

Ex Ms. Corb. 3. 6..... tu quid dicis?

6. Cùmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium?

7. Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu sæviat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

9. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & cùm ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicunque audierit, & dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom.

10. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit enim omnis populus Israël fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt.

11. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregetur ad te universus Israël, à Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis: & tu eris in medio eorum.

12. Et irruemus super eum in quocunque loco inventus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.

13. Quòd si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israël civitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

VULGATA NOVA. | VERSIO ANTIQUA.

14. Dixitque Absalom, & omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

14..... & Dominus mandavit dissipare consilium Architophel bonum, ut inducat Dominus super Abessalon omnia mala. *Aug. de Gra. & lib. arb. 740. a.*

VULGATA NOVA.

15. Et ait Chusai Sadoc & Abiathar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, & senioribus Israël: & ego tale & tale dedi consilium.

16. Nunc ergo mittite citò, & nunciate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne fortè absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est.

17. Jonathas autem & Achimaas stabant juxta fontem Rogel: abiit ancilla & nunciavit eis: & illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuncium: non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18. Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Absalom: illi verò concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descenderunt in eum.

19. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas: & sic latuit res.

20. Cùmque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas & Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustatâ paululùm aquâ. At hi qui quærebant, cùm non reperissent, reversi sunt in Jerusalem.

21. Cùmque abiissent, ascenderunt illi de puteo, & pergentes nunciaverunt regi David, & dixerunt: Surgite, & transite citò fluvium: quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

VULGATA NOVA. | VERSIO ANTIQUA.

22. Surrexit ergo David, & omnis populus qui cum eo erat, & transierunt Jordanem, donec dilucesceret: & ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium.

22..... & antequam denudaretur verbum..... *Ex cod. Germ. 7.*

VULGATA NOVA.

23. Porro Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque & abiit in domum suam, & in civitatem suam: & disposita domo sua, suspendio interiit, & sepultus est in sepulcro patris sui.

24. David autem venit in Castra, & Absalom transivit Jordanem, ipse & omnes viri Israël cum eo.

25. Amasam verò constituit Absalom pro Joab super exercitum: Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Jetra de Jesraeli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Sarviæ, quæ fuit mater Joab.

26. Et castrametatus est Israël cum Absalom in terra Galaad.

27. Cùmque venisset David in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, & Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,

27... *Vide Not.*

28. obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer,

29. & mel, & butyrum, oves, & pingues vitulos: dederuntque David, & populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt, populum fame & siti fatigari in deserto.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Sic habet Ms. cod. ante hæc Vulg. verba, *quod das consilium.* In Gr. simpliciter εἰ δὲ μὴ, σὺ λάλησον, deinde καὶ εἶπε.

℣. 14. Similiter in Gr. præter ista: Ἀχιτόφελ..... ὅπως ἂν ἐπαγάγῃ..... *Achitophel..... ut induceret:* his autem *ut induceret*, &c. cod. Germ. n. 7. anteponit seqq. intra textum sec. ma. sicut Corb. n. 3. ad marg. & Germ. 9. deleta de more: *ut videretur esse consilium Chusai bonum coram Absalom, & ut induceret*, &c. quæ neque Hebr. aut Vulg. neque Gr. admittunt. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 524. d. *Dominus mandavit ut dissiparet consilium Achitophel bonum, ut adduceret super Absalom malum.*

℣. 22. Hæc pariter absunt ab Hebr. & Gr. sicut à Vulg. sed habent Mss. Corb. n. 3. & Germ. 9. de more, post hanc Vulg. vocem, *dilucesceret.*

℣. 27. Mss. Germ. n. 7. & Corb. n. 3. sec. ma. addunt *Madian*, huic Vulg. voci *castra*, deest autem in Vulg. sicut in Hebræo. In Gr. simpliciter ἦλθε Δαυὶδ εἰς Μαναΐμ· at sup. ℣. 24. Compl. hab. εἰς παρεμβολὰς, loco Μαναΐμ, cum Theod. Vid. Nobil. ad hunc ℣. 24.

CAPUT XVIII.

Vulgata nova.

1. IGitur confiderato David populo fuo, conftituit fuper eos tribunos & centuriones,

2. & dedit populi tertiam partem fub manu Joab, & tertiam partem fub manu Abifai filii Sarviæ fratris Joab, & tertiam partem fub manu Ethai, qui erat de Geth, dixitque rex ad populum: Egrediar & ego vobifcum.

3. Et refpondit populus: Non exibis: five enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: five media pars ceciderit è nobis, non fatis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius eft igitur ut fis nobis in urbe præfidio.

4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam: egrediebaturque populus per turmas fuas, centeni, & milleni.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
5..... Parcite puero Abeffalon.....	5. Et præcepit rex Joab, & Abifai, & Ethai, dicens: Servate

Hilar. in Pf. 118. 326. f.

mihi puerum Abfalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Abfalom.

6. Itaque egreffus eft populus in campum contra Ifraël, & factum eft prælium in faltu Ephraim.

7. Et cæfus eft ibi populus Ifraël ab exercitu David, factaque eft plaga magna in die illa, viginti millium.

8. Fuit autem ibi prælium difperfum fuper faciem omnis terræ, & multò plures erant quos faltus confumpferat de populo, quàm hi quos voraverat gladius in die illa.

9. Accidit autem ut occurreret Abfalom fervis David, fedens mulo: cùmque ingreffus fuiffet mulus fubter condenfam quercum & magnam, adhæfit caput ejus quercui: & illo fufpenfo inter cœlum & terram, mulus, cui infederat, pertranfivit.

10. Vidit autem hoc quifpiam, & nunciavit Joab, dicens: Vidi Abfalom pendere de quercu.

11. Et ait Joab viro, qui nunciaverat ei: Si vidifti, quare non confodifti eum cum terra, & ego dediffem tibi decem argenti ficlos, & unum balteum?

12. Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abifai, & Ethai, dicens: Cuftodite mihi puerum Abfalom.

13. Sed & fi feciffem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuiffet, & tu ftares ex adverfo.

14. Et ait Joab: Non ficut tu vis, fed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu fua, & infixit eas in corde Abfalom: cùmque adhuc palpitaret hærens in quercu,

15. cucurrerunt decem juvenes armigeri Joab, & percutientes interfecerunt eum.

16. Cecinit autem Joab buccinâ, & retinuit populum, ne perfequeretur fugientem Ifraël, volens parcere multitudini.

17. Et tulerunt Abfalom, & projecerunt eum in faltu, in foveam grandem, & comportaverunt fuper eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem Ifraël fugit in tabernacula fua.

18. Porro Abfalom erexerat fibi, cùm adhuc viveret, titulum qui eft in Valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine fuo, & appellatur Manus Abfalom, ufque ad hanc diem.

19. Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nunciabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.

20. Ad quem Joab dixit: Non eris nuncius in hac die, fed nunciabis in alia: hodie nolo te nunciare, filius enim regis eft mortuus.

21. Et ait Joab Chufi: Vade, & nuncia regi quæ vidifti. Adoravit Chufi Joab, & cucurrit.

22. Rurfus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid impedit fi etiam ego curram poft Chufi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuncii bajulus.

23. Qui refpondit: Quid enim fi cucurrero? & ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, tranfivit Chufi.

24. David autem fedebat inter duas portas: fpeculator verò, qui erat in faftigio portæ fuper murum, elevans oculos, vidit hominem currentem folum.

25. Et exclamans indicavit regi: dixitque rex: Si folus eft, bonus eft nuncius in ore ejus. Properante autem illo, & accedente propiùs,

26. vidit fpeculator hominem alterum currentem, & vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens folus. Dixitque rex: Et ifte bonus eft nuncius.

27. Speculator autem, Contemplor, ait, curfum prioris, quafi curfum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus eft: & nuncium portans bonum, venit.

28. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclufit homines qui levaverunt manus fuas contra dominum meum regem.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
29. Et ait rex: Eftne pax puero Abfalom? Dixitque Achimaas: Vidi	29........ Puerne vivit?....

Ambr. in Pfal. 118. t. 1. 1190. d.

tumultum magnum, cùm mitteret Joab fervus tuus, ô rex, me fervum tuum: nefcio aliud.

30. Ad quem rex, Tranfi, ait, & fta hic. Cùmque ille tranfiffet, & ftaret,

31. apparuit Chufi: & veniens ait: Bonum apporto nuncium, domine mi rex: judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui furrexerunt contra te.

32. Dixit autem rex ad Chufi: Eftne pax puero Abfalom? Cui refpondens Chufi, Fiant, inquit, ficut puer, inimici domini mei regis, & univerfi qui confurgunt adversùs eum in malum.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
33.... Filius meus Abeffalon, filius meus Abef-	33. Contriftatus itaque rex, afcendit cœna-

Ambr. in Pf. 118. t. 1. 1190. d.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Gr. addit μοὶ, *mihi*, verbo *parcite*. Ambrof. in Pf. 118. to. 1. 1150. d. legit: *Parcite filio meo Abeffalon;* in Gr. τῦ παιδαρίυ.

℣. 29. In Gr. Εἰρήνη τῷ παιδαρίῳ τῷ Ἀβεσσαλώμ; *Paxne puero Abeffalom?*

℣. 33. Sic iterum legit Ambrof. l. 2. de fid. ref. to. 2. 1141. d. In Gr. bis, υἱέ μυ, υἱέ μυ, *fili mi, fili mi,* poft 1. *Abeffalon*, & pro *dabit mihi*, &c. fic, δῴη τὸν θάνατόν μυ ἀντὶ σῦ; *dederit mortem meam pro tua?* at in ed. Compl. ita, τίς δώσει μοι τὸν. Rurfus Ambrof. apol. 1. Dav. c. 6. to. 1. 685. c. *Flevit*, inquit, *& magno luctu deploravit exitum parricidæ, dicens: Filius meus Abeffalon, quis dabit mihi mortem pro te, filius meus Abeffalon?* (edit. Compl. ἀντὶ τῦ Ἀβεσσαλώμ.) Vide etiam in Pf.

VULGATA NOVA.

culum portæ, & flevit. Et ſic loquebatur, vadens : Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi : quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Abſalom fili mi, fili mi Abſalom ?

Inf. 19. 4.

VERSIO ANTIQUA.

ſalon : quis dabit mihi mortem pro te.....

Ambr. ubi ſup.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

118. to. 1. 1150. c. & l. 2. de pœnit. to. 2. 438. a. Auguſt. in Pſ. 3. to. 4. 7. e. habet : *Abeſſalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te ?* Hieron. epiſt. 22. ad Paulam, to. 4. p. 2. 56. f. *Filius meus Abſalon, Abſalon filius meus : quis dabit ut moriar pro te, filius meus Abſalon ?* In edit. Compl. conſtanter τέκνον ἐμόν, loco υἱέ μου.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. Nunciatum eſt autem Joab quòd rex fleret & lugeret filium ſuum :

2. & verſa eſt victoria in luctum in die illa omni populo : audivit enim populus in die illa dici : Dolet rex ſuper filio ſuo.

3. Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare ſolet populus verſus & fugiens de prælio.

4. Porro rex operuit caput ſuum, & clamabat voce magna : Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi, fili mi.

5. Ingreſſus ergo Joab ad regem in domum, dixit : Confudiſti hodie vultus omnium ſervorum tuorum, qui ſalvam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum.

6. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te : & oſtendiſti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de ſervis tuis : & verè cognovi modò, quia ſi Abſalom viveret, & omnes nos occubuiſſemus, tunc placeret tibi.

VULGATA NOVA.

7. Nunc igitur ſurge, & procede, & alloquens ſatisfac ſervis tuis : juro enim tibi per Dominum, quòd ſi non exieris, ne unus quidem remanſurus ſit tecum nocte hac : & pejus erit hoc tibi, quàm omnia mala quæ venerunt ſuper te, ab adoleſcentia tua uſque in præſens.

VERSIO ANTIQUA.

7..... quia ſic juraverunt.....

Ex Mſ. Corb. 3.

8. Surrexit ergo rex & ſedit in porta : & omni populo nunciatum eſt quòd rex ſederet in porta : venitque univerſa multitudo coram rege : Iſraël autem fugit in tabernacula ſua.

9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Iſraël, dicens : Rex liberavit nos de manu inimicorum noſtrorum, ipſe ſalvavit nos de manu Philiſthinorum : & nunc fugit de terra propter Abſalom.

VULGATA NOVA.

10. Abſalom autem, quem unximus ſuper nos, mortuus eſt in bello : uſquequo ſiletis, & non reducitis regem ?

11. Rex verò David miſit ad Sadoc & Abiathar ſacerdotes, dicens : Loquimini ad majores natu Juda, dicentes : Cur venitis noviſſimi ad reducendum regem in domum ſuam ? (Sermo autem omnis Iſraël pervenerat ad regem in domo ejus.)

VERSIO ANTIQUA.

10..... Et conſilium totius Iſraël venit ad regem.

Ex cod. Germ. 7.

11.....' pervenerat ad regem, ut reducerent eum in domum ſuam, quia dixerat rex : Hæc diceris ad populum :

VULGATA NOVA.

12. Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare noviſſimi reducitis regem ?

13. Et Amaſæ dicite : Nonne os meum, & caro mea es ? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Joab.

14. Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quaſi viri unius : miſeruntque ad regem, dicentes : Revertere tu, & omnes ſervi tui.

15. Et reverſus eſt rex : & venit uſque ad Jordanem, & omnis Juda venit uſque in Galgalam, ut occurreret regi, & traduceret eum Jordanem.

16. Feſtinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, & deſcendit cum viris Juda in occurſum regis David

3. Reg. 2. 8.

17. cum mille viris de Benjamin, & Siba puer de domo Saul : & quindecim filii ejus, ac viginti ſervi erant cum eo : & irrumpentes Jordanem, ante regem

18. tranſierunt vada, ut traducerent domum regis, & facerent juxta juſſionem ejus : Semei autem filius Gera proſtratus coram rege, cùm jam tranſiſſet Jordanem,

19. dixit ad eum : Ne reputes mihi domine mi iniquitatem, neque memineris injuriarum ſervi tui in die qua egreſſus es domine mi rex de Jeruſalem, neque ponas rex in corde tuo.

20. Agnoſco enim ſervus tuus peccatum meum : & idcirco hodie primus veni de omni domo Joſeph, deſcendique in occurſum domini mei regis.

21. Reſpondens verò Abiſai filius Sarviæ, dixit : Nunquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit chriſto Domini ?

22. Et ait David : Quid mihi, & vobis filii Sarviæ ? cur efficimini mihi hodie in ſatan ? ergone hodie interficietur vir in Iſraël ? an ignoro hodie me factum regem ſuper Iſraël ?

23. Et ait rex Semei : Non morieris. Juravitque ei.

24. Miphiboſeth quoque filius Saul deſcendit in occurſum regis, illotis pedibus, & intonſa barbâ : veſteſque ſuas non laverat à die qua egreſſus fuerat

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Sic addit Mſ. ſec. manu ſicut & Germ. n. 7. poſt hæc Vulg. verba : *juro enim tibi per Dominum :* abſunt autem ab eadem Vulg. ſicut ab Hebr. In Græco ſic : ἐν Κυρίῳ ὤμοσα, ὅτι εἰ μὴ, &c. *in Domino juravi, quia niſi,* &c. at in edit. Compl. κατὰ τοῦ Κυρίου ὀμωμόκασι, *per Dominum juraverunt.*

℣. 10. Similiter habet Corb. n. 3. in marg. poſt hæc Vulg. *reducitis regem :* in Gr. καὶ τὸ ῥῆμα παντὸς Ἰσραὴλ ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα· *& verbum totius Iſrael,* &c. quæ deſunt in Hebr. & Vulg.

℣. 11. Ita Corb. n. 3. & Germ. n. 9. pro quibus Vulg. hab. cum Hebr. *pervenerat ad regem in domo ejus :* ſimiliter Gr. ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, abſque his quæ ſequuntur ſupra.

VULGATA NOVA.

rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.

25. Cùmque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth?

26. Et respondens ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me: dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, & ascendens abirem cum rege: claudus enim sum servus tuus.

Sup. 16. 3. 27. Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem: tu autem domine mi rex, sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi.

Sup. 14. 17. & 20. 1. Reg. 29. 9. 28. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi: tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ: quid ergo habeo justæ querelæ? aut quid possum ultra vociferari ad regem?

29. Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum: tu & Siba dividite possessiones.

30. Responditque Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacificè in domum suam.

Sup. 17. 28. 3. Reg. 2. 7. 31. Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Jordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.

32. Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est, octogenarius, & ipse præbuit alimenta regi, cùm moraretur in Castris: fuit quippe vir dives nimis.

33. Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Jerusalem.

34. Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege in Jerusalem?

35. Octogenarius sum hodie: nunquid vigent sensus mei ad discernendum suave, aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus & potus? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum? quare servus tuus sit oneri domino meo regi?

36. Paululùm procedam famulus tuus ab Jordane tecum: non indigeo hac vicissitudine,

37. sed obsecro ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, & sepeliar juxta sepulcrum patris mei, & matris meæ. Est autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum, domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur.

38. Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne quod petieris à me, impetrabis.

39. Cùmque transisset universus populus & rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reversus est in locum suum.

40. Transivit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo: omnis autem populus Juda traduxerat regem, & media tantùm pars affuerat de populo Israël.

41. Itaque omnes viri Israël concurrentes ad regem, dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, & traduxerunt regem & domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo?

42. Et respondit omnis vir Juda ad viros Israël: Quia mihi propior est rex: cur irasceris super hac re? nunquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
43. Et respondit vir Israël ad viros Juda, & ait: Decem partibus major ego	43..... & primogenitus ego sum..... *Ex cod. Germ. 7.*

sum apud regem, magisque ad me pertinet David quàm ad te: cur fecisti mihi injuriam, & non mihi nunciatum est priori, ut reducerem regem meum? Duriùs autem responderunt viri Juda viris Israël.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 43. Sic addit Ms. cod. post hæc Vulg. verba: *major ego sum apud regem.* Ita etiam Corb. n. 1. & alter, n. 3. ad marg. desunt in Vulg. & Hebr. In Græco sic: ϗ πρωτότοκος ἐγὼ ἢ σύ· *& primogenitus ego quàm tu.*

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Amos, 5. t. 3. 1410. c. 1..... Non est pars nobis in David, neque hæreditas in filio Jesse.....

VULGATA NOVA.

1. Accidit quoque ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus: & cecinit buccinâ, & ait: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai: revertere in tabernacula tua Israël.

VULGATA NOVA.

2. Et separatus est omnis Israël à David, secutusque est Seba filium Bochri: viri autem Juda adhæserunt regi suo, à Jordane usque Jerusalem.

3. Cùmque venisset rex in domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens: & non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ in viduitate viventes.

4. Dixit autem rex Amasæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, & tu adesto præsens.

5. Abiit ergo Amasa ut convocaret Judam, & moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.

6. Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri, quàm Absalom: tolle igitur servos domini tui, & persequere eum, ne fortè inveniat civitates munitas, & effugiat nos.

7. Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque & Phelethi: & omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8. Cùmque illi essent   8...... *Vide Not.*
juxta lapidem grandem,
qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, & percutere.

3. Reg. 2. 5. 9. Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum.

10. Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est. Joab autem, & Abisai fra-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco rursus additur *nobis*, post vocem *hæreditas*, præterquam in edit. Compl. reliqua concordant ad verbum.

℣. 8. Ms. Corb. 3. ead. ma. addit hoc, *ad faciem illorum*, isti de Vulg. *Amasa veniens*: in Gr. Καὶ Ἀμεσσὰ εἰσῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, deinde ϗ Ἰωὰβ, &c.

VULGATA NOVA.

ter ejus, persecuti sunt Seba filium Bochri.

11. Interea quidam viri, cùm stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Joab comes David.

11..... *Vide Not.*

12. Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quòd subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.

13. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri.

14. Porro ille transierat per omnes tribus Israël in Abelam, & Bethmaacha: omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.

15. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obsessa est urbs: omnis autem turba, quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros.

16. Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar tecum.

17. Qui cùm accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio.

VULGATA NOVA.

18. Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela: & sic perficiebant.

VERSIO ANTIQUA.

18..... Rogantes rogant qui sunt in Abela & in Dan, dicentes......

Ex cod. Germ. 9.

VULGATA NOVA.

19. Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israël, & tu quæris subvertere civitatem, & evertere matrem in Israël? Quare præcipitas hæreditatem Domini?

20. Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc à me: non præcipito, neque demolior.

21. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, & recedemus à civitate. Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.

22. Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Joab: & ille cecinit tuba, & recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua: Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.

23. Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israël: Banaias autem filius Joiadæ super Cerethæos & Phelethæos.

Sup. 8. 16.

24. Aduram verò super tributa: porro Josaphat filius Ahilud, à commentariis.

25. Siva autem, scriba: Sadoc verò & Abiathar, sacerdotes.

26. Ira autem Jairites erat sacerdos David.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Ms. Germ. n. 7. sic habet initio: *Interea de pueris David quidam viri;* similiter istud, *de pueris David*, addit Corb. n. 3. ad marg. nec non Germ. 9. sed expunctum de more: deest in Vulg. & Hebr. In Gr. sic: Καὶ ἀνὴρ ἔστη ἐπ' αὐτὸν τῶν παιδαρίων Ἰωὰβ, καὶ εἶπε· Τίς ὁ βουλόμενος Ἰωὰβ, &c. *Et vir stetit super eum de pueris Joab, & dixit: Quis volens Joab*, &c.

℣. 18. Sic hab. Ms. cod. post hæc Vulg. verba, *Rursumque illa*, sed expuncta ut supra: absunt ab Hebr. sicut à Vulg. In Gr. sic: Καὶ εἶπε λέγουσα· Λόγον ἐλάλησαν ἐν πρώτοις, λέγοντες· Ἠρωτημένος ἠρωτήθη ἐν τῇ Ἀβὲλ καὶ ἐν Δὰν, εἰ ἐξέλιπον, ἃ ἔθεντο οἱ πιστοὶ τοῦ Ἰσραήλ· ἐρωτῶντες ἐπερωτήσουσιν ἐν Ἀβὲλ, καὶ οὕτως, εἰ ἐξέλιπον. *Et ait dicens: Verbum locuti sunt imprimis, dicentes: Interrogando interrogatus est in Abel & in Dan, si defecerunt, quæ posuerunt fideles Israël: interrogantes interrogabunt in Abel, & sic, si defecerunt.* At in edit. Compl. media ista, ἠρωτημένος, &c. usque ad ἐρωτῶντες, desunt. Vid. Nobil. in hunc loc.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

1. Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

2. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos.

2..... *Vide Not.*

(Porro Gabaonitæ non erant de filiis Israël, sed reliquiæ Amorrhæorum: filii quippe Israël juraverant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israël & Juda.)

Jos. 9. 15.

3. Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hæreditati Domini?

4. Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non est nobis super argento & auro quæstio, sed contra Saul, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur homo de Israël. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?

5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos & oppressit iniquè, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israël.

6. Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.

7. Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathæ filii Saul, propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Jonathan filium Saul.

1. Reg. 18. 3.

8. Tulit itaque rex duos filios Respha filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboseth: & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi,

9. & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem, simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.

10. Tollens autem Respha filia Aia cilicium, substravit sibi supra petram, ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de cœlo: & non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.

11. Et nunciata sunt David quæ fecerat Respha, filia Aia, concubina Saul.

12. Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Jonathæ filii ejus, à viris Jabes Galaad, qui furati fue-

1. Reg. 31. 12.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Cod. Corb. n. 3. hab. ad marg. ead. ma. *ne perimeret eos*, post hæc Vulg. verba, *juraverant eis;* at neque in Hebr. neque in Gr. neque in Vulg. hoc additamentum reperitur.

VULGATA NOVA.

rant ea de platea Bethſan, in qua ſuſpenderant eos Philiſthiim cùm interfeciſſent Saul in Gelboe:

13. & aſportavit inde oſſa Saul, & oſſa Jonathæ filii ejus: & colligentes oſſa eorum qui affixi fuerant,

14. ſepelierunt ea cum oſſibus Saul & Jonathæ filii ejus in terra Benjamin, in latere, in ſepulcro Cis patris ejus: feceruntque omnia, quæ præceperat rex, & repropitiatus eſt Deus terræ poſt hæc.

15. Factum eſt autem rurſum prælium Philiſthinorum adversùm Iſraël, & deſcendit David, & ſervi ejus cum eo, & pugnabant contra Philiſthiim. Deficiente autem David,

16. Jesbibenob, qui fuit de genere Arapha, cujus ferrum haſtæ trecentas uncias appendebat, & accinctus erat enſe novo, niſus eſt percutere David.

17. Præſidioque ei fuit Abiſai filius Sarviæ, & percuſſum Philiſthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſraël.

18. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philiſthæos: tunc percuſſit Sobochai de Huſati, Saph, de ſtirpe Arapha de genere gigantum. *1. Par. 20. 4.*

19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philiſthæos, in quo percuſſit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum: cujus haſtile haſtæ erat quaſi liciatorium texentium. *1. Reg. 17. 7.*

20. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelſus, qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor, & erat de origine Arapha.

21. Et blaſphemavit Iſraël: percuſſit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David.

22. Hi quatuor nati ſunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & ſervorum ejus.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. LOcutus eſt autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul:

2. & ait: Dominus petra mea, & robur meum, & ſalvator meus. *Pſ. 17. 3.*

3. Deus fortis meus, ſperabo in eum: ſcutum meum, & cornu ſalutis meæ: elevator meus, & refugium meum: ſalvator meus, de iniquitate liberabis me.

4. Laudabilem invocabo Dominum: & ab inimicis meis ſalvus ero. *Ibid. 4.*

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes inferni circumdederunt me: prævenerunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo ſuo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures ejus.

8. Commota eſt & contremuit terra: fundamenta montium concuſſa ſunt, & conquaſſata, quoniam iratus eſt eis.

9. Aſcendit fumus de naribus ejus, & ignis de ore ejus vorabit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

10. Inclinavit cœlos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus ejus.

11. Et aſcendit ſuper cherubim, & volavit: & lapſus eſt ſuper pennas venti.

12. Poſuit tenebras in circuitu ſuo latibulum: cribrans aquas de nubibus cœlorum.

13. Præ fulgore in conſpectu ejus, ſuccenſi ſunt carbones ignis.

14. Tonabit de cœlo Dominus: & excelſus dabit vocem ſuam.

15. Miſit ſagittas, & diſſipavit eos: fulgur, & conſumpſit eos.

16. Et apparuerunt effuſiones maris, & revelata ſunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inſpiratione ſpiritus furoris ejus.

17. Miſit de excelſo, & aſſumpſit me: & extraxit me de aquis multis.

18. Liberavit me ab inimico meo potentiſſimo, & ab his qui oderant me: quoniam robuſtiores me erant.

19. Prævenit me in die afflictionis meæ, & factus eſt Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem: liberavit me, quia complacui ei.

21. Retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia cuſtodivi vias Domini, & non egi impiè, à Deo meo.

23. Omnia enim judicia ejus in conſpectu meo: & præcepta ejus non amovi à me.

24. Et ero perfectus cum eo: & cuſtodiam me ab iniquitate mea.

25. Et reſtituet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum, in conſpectu oculorum ſuorum.

26. Cum ſancto ſanctus eris: & cum robuſto perfectus.

27. Cum electo electus eris: & cum perverſo pervertêris.

28. Et populum pauperem ſalvum facies: oculiſque tuis excelſos humiliabis.

29. Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.

30. In te enim curram accinctus: in Deo meo tranſiliam murum.

31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.

32. Quis eſt Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum noſtrum?

33. Deus qui accinxit me fortitudine: & complanavit perfectam viam meam.

34. Coæquans pedes meos cervis, & ſuper excelſa mea ſtatuens me.

35. Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum brachia mea. *Pſ. 143. 1.*

36. Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ: & manſuetudo tua multiplicavit me.

37. Dilatabis greſſus meos ſubtus me: & non deficient tali mei.

38. Perſequar inimicos meos, & conteram: & non convertar donec conſumam eos.

39. Conſumam eos & confringam, ut non conſurgant: cadent ſub pedibus meis.

40. Accinxiſti me fortitudine ad prælium: incurvaſti reſiſtentes mihi ſubtus me.

41. Inimicos meos dediſti mihi dorſum: odientes me, & diſperdam eos.

42. Clamabunt, & non erit qui ſalvet: ad Dominum, & non exaudiet eos.

43. Delebo eos ut pulverem terræ: quaſi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44. Salvabis me à contradictionibus populi mei: cuſtodies me in caput gentium: populus, quem ignoro, ſerviet mihi.

45. Filii alieni reſiſtent mihi, auditu auris obedient

VULGATA NOVA.

mihi.

46. Filii alieni defluxerunt, & contrahentur in angustiis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis salutis meæ.

48. Deus qui das vindictas mihi, & dejicis populos sub me.

49. Qui educis me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi elevas me: à viro iniquo liberabis me.

50. Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.

Ps. 17. 49. Rom. 15. 9.

51. Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam christo suo David, & semini ejus in sempiternum.

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. HÆc autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de christo Dei Jacob, egregius psaltes Israël:

Act. 2. 30.

2. Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.

3. Dixit Deus Israël mihi, locutus est fortis Israël, Dominator hominum, justus dominator in timore Dei.

4. Sicut lux auroræ, oriente sole, manè absque nubibus rutilat, & sicut pluviis germinat herba de terra.

5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim salus mea, & omnis voluntas: nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6. Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi: quæ non tolluntur manibus.

7. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur usque ad nihilum.

8. Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.

1. Par. 11. 10.

9. Post hunc, Eleazar filius patrui ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philisthiim, & congregati sunt illuc in prælium.

10. Cùmque ascendissent viri Israël, ipse stetit & percussit Philisthæos, donec deficeret manus ejus, & obrigesceret cum gladio: fecitque Dominus salutem magnam in die illa: & populus qui fugerat, reversus est ad cæsorum spolia detrahenda.

11. Et post hunc, Semma filius Age de Arari: & congregati sunt Philisthiim in statione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cùmque fugisset populus à facie Philisthiim,

12. stetit ille in medio agri, & tuitus est eum, percussitque Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam.

12..... *Vide Not.*

13. Necnon & ante descenderant tres qui erant principes inter triginta, & venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam: castra autem Philisthinorum erant posita in Valle gigantum.

1. Par. 11. 15.

14. Et David erat in præsidio: porro statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.

VULGATA NOVA.

15. Desideravit ergo David, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehem juxta portam!

16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,

17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere: hæc fecerunt tres robustissimi.

VERSIO ANTIQUA.

15..... Quis mihi potum dabit de lacu, qui est in Bethleem ad portas?.....

Ambr. apol. 1. Dav. t. 1. 686. c.

16. Præciderunt tres viri multitudinem adversariorum, & impleverunt aquam de lacu, qui erat in Bethleem, & obtulerunt regi bibendam: sed rex noluit bibere, & profudit illam Domino,

17..... Non contingat mihi hoc facere: ne sanguinem virorum qui abierunt, ex animis illorum bibam.....

VULGATA NOVA.

18. Abisai quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus: ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,

19. & inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20. Et Banaias filius Joiadæ viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.

21. Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaque cùm descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, & interfecit eum hasta sua:

22. hæc fecit Banaias filius Joiadæ.

23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: veruntamen usque ad tres non pervenerat: fecitque eum sibi David auricularium, à secreto.

24. Asael frater Joab inter triginta. Elehanan fi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Ms. Germ. n. 11. post hoc de Vulg. *tuitus est eum*, addit ad marg. *juxta Helzothorophin*, quod abest à Gr. sicut ab Hebr. & Vulg.

℣. 15. Similiter habet idem Ambros. l. 1. de Jac. c. 1. 445. a. excepto ult. *ad portam*. Gr. τοῦ ἐν τῇ πύλῃ; item sup. Τίς ποτιεῖ με ὕδωρ; *Quis potabit me aquâ*, pro *Quis mihi potum dabit?* reliqua ut sup.

℣. 16. Pauló liberiùs ista referre videtur Ambros. cum seqq. quæ sensum magis quàm verba reddere videntur; ita enim Græcè, quasi ad verbum: Καὶ διέῤῥηξαν οἱ τρεῖς δυνατοὶ ἐν τῇ παρεμβολῇ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὑδρεύσαντο ὕδωρ ἐκ τοῦ λάκκου τοῦ ἐν Βηθλεὲμ τοῦ ἐν τῇ πύλῃ, καὶ ἔλαβον, καὶ παρεγένοντο πρὸς Δαυίδ· καὶ οὐκ ἠθέλησε πιεῖν αὐτό, καὶ ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Κυρίῳ.

℣. 17. Gr. ita: Καὶ εἶπεν· Ἵλεώς μοι Κύριε, τοῦ ποιῆσαι τοῦτο· εἰ αἷμα τῶν ἀνδρῶν τῶν πορευθέντων ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, πίομαι, &c. *Et dixit: Propitius mihi Domine, à faciendo hoc: si sanguinem virorum qui ierunt in animabus suis, bibam.* In edit. Compl. sic, Μή μοι γένοιτο παρὰ Κυρίου ποιῆσαι.

VULGATA NOVA.

lius patrui ejus de Bethlehem,

25. Semma de Harodi, Elica de Harodi,

26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua,

27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,

28. Selmon Ahohites, Maharai Netopharhites,

29. Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,

30. Banaia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas,

31. Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi,

32. Eliaba de Salaboni. Filii Jassen, Jonathan,

33. Semma de Orori, Aiam filius Sarar Arorites,

34. Eliphelet filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,

35. Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,

36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,

37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarviæ,

38. Ira Jethrites, Gareb & ipse Jethrites,

39. Urias Hethæus. Omnes triginta septem.

CAPUT XXIV.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in ep. ad Ephes. l. 1. t. 4. 340. c.

1. ET apposita est ira Dei succendi in Israël, & incitavit David, dicens.....

VULGATA NOVA.

1. ET addidit furor Domini irasci contra Israël, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israël & Judam. *1. Par. 21. 1.*

VULGATA NOVA.

2. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israël à Dan usque Bersabee, & numerate populum, ut sciam numerum ejus.

3. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?

4. Obtinuit autem sermo regis verba Joab, & principum exercitus: egressusque est Joab, & principes militum, à facie regis, ut numerarent populum Israël.

5. Cùmque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quæ est in valle Gad:

6. & per Jazer transierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodsi, & venerunt in Dan silvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem,

7. transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Hevæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee:

8. & lustratâ universâ terrâ, affuerunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem.

9. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Israël octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Juda quingenta millia pugnatorum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ep. 51. t. 2. 999. a.

10..... & dixit ad Dominum: Peccavi vehementer, quòd fecerim hoc verbum: & nunc Domine, aufer iniquitatem servi tui, quòd deliqui vehementer.

Vict. Tun. ap. Ambr. t. 2. 595. b. c. d.

11..... & factum est verbum Domini ad Gad prophetam, dicens:

12. Vade ad David, & loquere: Hæc dicit Dominus: Tria ego tollo in te, elige tibi unum ex ipsis, & faciam tibi.

13. Et venit Gad ad David, & nunciavit ei, dicens: Elige tibi quid fieri velis è tribus, sive famem triennio super terram: aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum, ut ipsi persequantur te: aut tribus diebus fieri mortem in terra. Et nunc scito, & vide quid respondeam ei,

VULGATA NOVA.

10. Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stultè egi nimis.

11. Surrexit itaque David manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem David, dicens:

12. Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13. Cùmque venisset Gad ad David, nunciavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam, ei qui *1. Par. 21. 12.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Καὶ προσέθετο ὀργὴν Κύριος ἐκκαῦσαι ἐν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπέσεισε τὸν Δαυὶδ ἐν αὐτοῖς, λέγων· ed. Compl. εἰς αὐτούς.

℣. 10. Ita primùm Ambros. *Iterum cùm plebem numerari jussisset David, percussus est corde, & dixit ad Dominum, &c.* quibus respondent Græca ista: Καὶ ἐπάταξε καρδία Δαυὶδ αὐτὸν μετὰ τὸ ἀριθμῆσαι τὸν λαόν· καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς Κύριον· reliqua pene ad verbum, saltem juxta Ms. Alex. in quo: Ἥμαρτον σφόδρα, ὅτι ἐποίησα τὸ ῥῆμα τοῦτο· νῦν Κύριε παραβίβασον τὴν, &c. nam in Vatic. sic: Ἥμαρτον σφόδρα ὃ ἐποίησα· νῦν Κύριε· παραβίβασον δὴ τὴν, &c. *quod feci nunc Domine: transfer autem iniq.* in edd. Ald. & Compl. ποιῶν (Ald. ποιήσας) τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ νῦν Κύριε περίελε, (Ald. παραβίβασον δὲ τὴν;) demum pro *deliqui*, in Vat. & al. ἐμωράνθην, *desipui*, in Compl. ἐματαιώθην, *vanus factus sum.* Ambr. quæ supra iterum leg. in Ps. 118. to. 1. 1050. f. uno excepto, *Domine*, loco *vehementer*. Hieron. l. 1. cont. Pelag. to. 4. 508. f. sic: *Et percussit cor suum David, & dixit ad Dominum: Peccavi vehementer, quia hoc feci.*

℣. 11. Gr. addit τὸν Ὁρῶντα, *Videntem*, ad *prophetam*; reliqua nil differunt, nisi quòd ponitur *verbum Domini*, ante *factum est*. Ambros. ep. 51. to. 2. 999. a. narrando ait: *Et missus est iterum ad eum Nathan propheta.*

℣. 12. Græcè, postponitur hoc, *ad David*, verbo *loquere*, subjiciturque λέγων, *dicens*; item καὶ ponitur ante *elige*; reliqua ad verbum quadrant.

℣. 13. Nonnulla variant Græcè, sed parvi ponderis, nempe εἰσῆλθε, *intravit*, pro *venit*, (Compl. ἦλθε;) exinde ἀνήγγειλε, καὶ εἶπεν αὐτῷ, *annuntiavit, & dixit ei*, pro *nunciavit ei, dicens*: at in Compl. ἀπήγγειλεν αὐτῷ, λέγων· item loco *quid fieri velis è tribus, sive famem triennio super terram*, sic, γενέσθαι, εἰ ἔλθῃ σοι τρία ἔτη λιμὸς ἐν τῇ γῇ σου, *fieri, si venerit tibi tres annos fames in terra tua*; dein ἢ τρεῖς μῆνας, & infra τρεῖς ἡμέρας, pro *tribus mensibus..... tribus diebus*; item ἔμπροσθεν, *coram, ante*, pro *à facie*; at in Compl. ἐκ προσώπου· exinde καὶ ἔσονται διώκοντές σε, *& erunt persequentes te*, loco *ut ipsi persequantur te*, juxta ed. Compl. in qua αὐτοὺς καταδιώκειν σε· demum additur σου, ad *terra*, statimque νῦν οὖν, *nunc igitur*, pro *& nunc*, & post *misit*, με simpliciter, loco *ad te*: in Compl. ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ νῦν γνῶθι..... με ῥῆμα, ut in Lat. sup. Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1148. a. sic habet: *Elige tibi quid velis fieri, triennio famem super terram: aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum persequentium te: aut fieri triduo mortem in terra.* Similiter ep.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
me misit, sermonem.	qui misit ad te, verbum. *Vid. Tun. ubi sup.*
14. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis: sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quàm in manus hominum. *1. Par. 21. 13. Dan. 13. 23.*	14. Et dixit David ad Gad: Angustiæ mihi valde in iis tribus: sed melius mihi incidere in manus Domini (quia magna est misericordia ejus valde) quam in manus hominum incidam.

Vulgata nova.

15. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël, de manè usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo, à Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

16. Cùmque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, & ait angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam: erat autem angelus Domini juxta aream Areuna Jebusæi.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
17. Dixitque David ad Dominum, cùm vidisset angelum cædentem populum: Ego sum qui peccavi, ego iniquè egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.	17..... Ecce sum ego, ego pastor peccavi, & ego malè feci: grex autem hic, quid fecit? in me manum tuam converte, & in domum patris mei. *Vid. Tun. ibid.*

Vulgata nova.

18. Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei: Ascende, & constitue altare Domino in area Areuna Jebusæi.

19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus.

20. Conspiciensque Areuna, animadvertit regem & servos ejus transire ad se:

21. & egressus adoravit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo.

22. Et ait Areuna ad David: Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boves in holocaustum, & plaustrum & juga boum in usum lignorum.

23. Omnia dedit Areuna rex regi: dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.

24. Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream, & boves, argenti siclis quinquaginta:

25. & ædificavit ibi David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israël.

Notæ ad Versionem antiquam.

51 to. 2. 999. b. *Missus est*, inquit, *ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, ut quam vellet, eligeret: famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra.* Junil. Afric. l. 2. de partib. divin. leg. c. 21. p. 348. b. *Venit Gad ad David, & annuntiavit ei, dicens: Elige tibi fieri, aut tribus annis famem super terram: aut tres menses fugere à facie inimicorum tuorum persequentium te: aut tribus diebus fieri mortalitatem in terra tua.* Vide 1. Paralip. 21. 12.

℣. 14. In Græco, *πάντοθεν σφόδρα ἐστὶν, undique valde sunt*, loco *valde in iis tribus*; at πάντοθεν ed. Compl. delet, & huic ἐστὶ, addit τὰ τρία; in Ald. sic, ἐστὶ καὶ τὰ τρία· deinde loco *sed melius mihi*, &c. in Vat. & al. ita: *ἐμπεσοῦμαι δὴ εἰς χεῖρας Κυρίου, ὅτι πολλοὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ σφόδρα, εἰς δὲ χεῖρας ἀνθρώπου οὐ μὴ ἐμπέσω· incidam autem in manus Domini, quia multæ miserationes ejus valde, in manus autem hominis non incidam.* Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1148. a. legit: *Angustiæ sunt mihi hæc tria: sed magis incidam in manum Domini, quoniam magna est misericordia illius valde, quam in manus hominum incidam:* similiter apol. Dav. 1. to. 1. 687. d. his tantùm exceptis, *valde in his tribus*, loco *hæc tria*, & *in manus*, loco *in manum*: epist. autem 51. to. 2. 999. b. *Et respondit David: Angustiæ sunt tria hæc vehementer: veruntamen incidam in manum Domini, quoniam multæ misericordiæ ejus nimis, & in manus hominis non incidam*: Compl. καὶ εἰς χεῖρας. Vid. Paralip. 21. 13.

℣. 17. Ambros. ep. 51. to. 2. 999. c. *Et cùm*, inquit, *mors fieret in plebe, ipso primo die ad horam prandii, cùm vidisset David percutientem angelum in plebem, ait David: Ego peccavi, & ego pastor malignum feci: & hic grex, quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Eadem prorsus hab. in Ps. 118. to. 1. 1051. a. ab his, *Ego peccavi*, nisi quòd leg. *Ecce ego*: & l. 2. offic. 78. f. 79. a. *Ecce sum, ego peccavi, & ego pastor malum feci: & iste grex, quid fecit? fiat manus tua in me*: & de ob. Theod. to. 2. 1205. d. *Ecce sum, ego peccavi, & ego pastor malè feci: & isti in hoc grege, quid fecerunt? fiat manus*, &c. similiter in Ps. 118. to. 1. 1148. b. detracto uno *sum*, post *ecce*: at in Ps. 35. 769. e. ita: *Ecce ego peccator malè feci: & grex iste, quid fecit?* & apol. 2. Dav. 699. e. *Ego sum, ego peccavi, & ego pastor malè feci.* Gr. Καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς Κύριον, ἐν τῷ ἰδεῖν αὐτὸν τὸν ἄγγελον τὸν τύπτοντα ἐν τῷ λαῷ (Ald. edit. τὸν λαὸν) καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ἠδίκησα (Compl. ἡμάρτον, deinde cum Ms. Alex. καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα· καὶ οὗτοι Ald. καὶ ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα·) καὶ οὗτοι, τὰ πρόβατα, τί ἐποίησαν; γενέσθω δὴ (Compl. del. δὴ) ἡ χείρ σου ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. *Et dixit David ad Dominum, cùm videret ipse angelum verberantem in populo,* (Ald. *populum*) *& dixit: Ecce ego ipse injustè egi* (Compl. *peccavi, & ego pastor malè feci:*) *& isti, oves, quid fecerunt? fiat nunc manus tua in me, & in domo patris mei.* Vide 1. Paralip. 21. 17. Ferrand. Diac. ep. ad Regin. p. 166. *Convertatur manus tua in me, & domum patris mei: isti, qui oves sunt, quid fecerunt?*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenſi.

LIBER REGUM SECUNDUS.

CAP. II. ℣. 13. Hi ex una parte piſcinæ, & illi ex altera. *Prius* ex *non eſt commutandum cum* in.

℣. 24. Itineris deſerti in Gabaon. *Non præponas* & *conjunctionem.*

CAP. III. ℣. 1. Inter domum Saul, & inter domum David. *Non anteponas* David, *quod alii.*

℣. 7. Reſpha, filia Aia. *Quod ſequitur in quibuſdam libris*, ingreſſuſque eſt ad eam Abner, *obeliſco jugulandum eſt.*

℣. 12. Miſit ergo Abner nuncios ad David. *Non addas* in Hebron, *quod quidam.*

℣. 23. Et Joab, & omnis exercitus qui erat cum eo, poſtea venerunt. *Non mutes* erat *ſingulare*, *in plurale* erant, *nec præteritum perfectum* venerunt, *in plusquam perfectum* venerant.

CAP. IV. ℣. 6. Ingreſſi ſunt autem domum latenter. *Nec vox* domum, *nec vox* latenter, *omittendæ ſunt.*

CAP. V. ℣. 9. Habitavit autem David in arce. *Non adjicias* Sion.

CAP. VI. ℣. 6. Poſtquam autem venerunt ad aream Nachon. *Nullo modo ſcribendum eſt* Nachor, *ultima littera exiſtente* r *ultima liquidarum*, *pro* Nachon, *cujus ultimæ littera eſt* n, *penultima liquidarum.*

℣. 12. Et omnia ejus propter arcam Dei. *Subjiciunt plerique codices :* Dixitque David : Ibo, & reducam arcam cum benedictione in domum meam. *Sed merito cenſuerunt Romani Patres hæc omittenda, quemadmodum clarum fieri poteſt ex Notationibus noſtris.*

℣. 13. Immolabat bovem & arietem. *Singulare* immolabat, *non eſt commutandum cum plurali* immolabant, *nec poſt* bovem, *addendum eſt* & ovem.

℣. 14. Et David ſaltabat totis viribus ante Dominum. *Quod interjiciunt quidam*, percutiebat in organis armigatis, &, *inter* David *&* ſaltabat, *ſupereſt*, *juſtèque confoſſum.*

℣. 19. Et aſſaturam bubulæ carnis unam. *Scribendum eſt* bubulæ, *quod eſt* bovinæ, *non* bubalæ, *quod inuſitatum eſt ; dicendumque foret* bubalinæ, *ſi à bubalo formaretur.*

℣. 21. Dixitque David ad Michol : Ante Dominum. *His verbis* Ante Dominum, *non præponas* Vivit Dominus, quia ludam ; *redundat enim, nec eſt de textu.*

Ibidem. Et ludam & vilior fiam. *Cave ſcribas pro verbo* ludam, *nomen proprium* Judam.

CAP. VII. ℣. 10. Et habitabit ſub eo. *Noli hoc commutare cum* Et habitabo cum eo.

℣. 23. Quem redemiſti tibi ex Ægypto gentem & deum ejus. *Accuſativi ſingulares* gentem & deum, *non ſunt vertendi in ablativos*, *ſive ſingulares* gente & deo, *ſive plurales* gentibus & diis : *multòque minùs pro* deum, *ſcribendum eſt* domum, *id eſt*, *tabernacula*, *aut pro ſingulari* ejus, *plurale* eorum.

℣. 29. Et benedictione tua benedicetur. *Non omittas conjunctionem* &.

CAP. VIII. ℣. 8. Tulit rex David æs multum nimis. *Subjiciunt multi codices :* De quo fecit Salomon omnia vaſa ærea in templo, & mare æneum, & columnas, & altare : *verùm non eſt hujus loci*, *ſed* 1. *Paral.* 18. ℣. 8.

℣. 13. Cæſis decem & octo millibus. *Erroneum eſt quod quidam libri legunt*, duodecim millibus, *pro numero ſeſquialtero*, decem & octo millibus. *Porro quod hîc ſubjungunt multi codices*, Et in Jebelem ad viginti tria millia, *adulterinum ac ſuperfluum eſt : quod unde fuerit natum*, *Notationes noſtræ in varias Bibliorum lectiones docent.*

CAP. IX. ℣. 11. Comedet ſuper menſam meam. *Non mutes primæ perſonæ pronomen* meam, *in ſecundæ* tuam.

CAP. X. ℣. 3. Ut inveſtigaret. *Non addas* te.

℣. 6. Et ab Iſtob duodecim millia virorum. *Vitioſè quidam* decem *ſcribunt*, *pro* duodecim *majore numero.*

℣. 15. Videntes igitur Syri, quoniam corruiſſent coram Iſraël. *Alii*, *quibuſdam additis*, *habent :* Videntes igitur filii Ammon, quoniam Syrus expavit, & quoniam corruiſſent coram Iſraël : *ſed minùs ſincerè.*

℣. 19. Timueruntque Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon. *Non omittas* ultra.

CAP. XI. ℣. 2. Accidit ut ſurgeret David de ſtrato ſuo. *Non addas* quadam die *poſt* accidit, *nec mutes* ſtrato *ablativum neutrum ſecundæ declinationis*, *cum* ſtratu *ablativo maſculino quartæ declinationis*, *qui non eſt Latinus.*

CAP. XII. ℣. 1. Duo viri erant in civitate una. *Quidam libri his verbis præponunt :* Reſponde mihi judicium : *ſed non eſt illud Latinæ editionis.*

℣. 7. Tu es ille vir. *Non ſubjicias* qui feciſti hanc rem.

℣. 14. Veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini. *Non addas* nomen *ante* Domini.

℣. 19. Cùm ergo David vidiſſet ſervos ſuos muſſitantes. *Legendum eſt* vidiſſet, *quod eſt oculorum*, *non* audiſſet, *quod aurium.*

℣. 23. Nunc autem quia mortuus eſt, quare jejunem ? *Non eſt ſubſtituendum præſens indicativi* jejuno, *pro præſenti ſubjunctivi* jejunem.

℣. 25. Miſitque in manu Nathan prophetæ. *Nullo modo addas pronomen* eum, *verbo* miſitque.

CAP. XIII. ℣. 2. Et deperiret eam valde. *Ut non eſt præponenda præpoſitio* in, *pronomini* eam, *ita non eſt omittendum adverbium* valde.

℣. 6. Et cibum capiam de manu ejus. *Non addas* paratum, *poſt* cibum.

℣. 10. In conclave *bis hoc verſu poſitum caſu quarto*, *non eſt corrigendum caſu ſexto*, in conclavi.

℣. 37. Luxit ergo David filium ſuum cunctis diebus. *Ad* filium ſuum *non addas* Amnon : *nec mutes* cunctis *cum* multis.

CAP. XIV. ℣. 16. Et audivit rex. *Non eſt addendum* verba.

℣. 22. Feciſti enim ſermonem ſervi tui. *Non addas*, domine mi rex.

CAP. XV. ℣. 2. Stabat juxta introitum portæ. *Non ſubjicias* in via.

℣. 7. Poſt quadraginta autem annos. *Non eſt* quadraginta *mutandum cum* quinque, *nec cum* ſex, *ac ne cum* quatuor *quidem : quanquam* quatuor *non careat ſua probabilitate.*

℣. 10. Regnavit Abſalom in Hebron. *Legendum eſt præteritum* regnavit, *non futurum* regnabit.

℣. 14. Et impellat ſuper nos ruinam. *Retinendum eſt* impellat, *compoſitum à* pello, *non ſubſtituendum* impleat.

℣. 23. Contra viam quæ reſpicit ad deſertum. *Non addas* olivæ *poſt* viam, *quod nonnulli.*

℣. 24. Et depoſuerunt arcam Dei. *Non eſt repetendum* fœderis, *poſt* arcam.

℣. 34. Servus tuus ſum, rex. *Quod ſequitur in aliis libris*, patere me vivere, *ſuperfluit.*

CAP. XVI. ℣. 1. Et utre vini. *Pro* utre *non ſcribas* duobus utribus, *ut multi.*

℣. 2. Reſponditque Siba. *Non ſubjicias* domine mi rex.

℣. 9. Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi ? *Retinendum eſt participium præteritum* mortuus, *non ſubſtituendum futurum* moriturus.

℣. 11. Quantò magis nunc filius Jemini ? *Ut non eſt commutandum adverbium* nunc *cum pronomine* hic, *ita non eſt ſupplenda ſententia*, *additis his verbis*, maledicet mihi.

℣. 12. Et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. *Non eſt addendum nomen* die, Die hodierna.

CAP. XVII. ℣. 22. Donec diluceſceret. *Quod ſubjiciunt quidam*, antequam denudaretur verbum, *ſpurium eſt.*

℣. 28. Et frixum cicer. *Non addas* oleo.

CAP. XVIII. ℣. 3. Quia tu unus. *Non addas* ſolus, *ſed intelligas* unus *poſitum eſſe pro* ſolus.

℣. 22. Quid vis currere fili mi ? *Quod ſequitur in aliis libris* veni huc, *redundat.*

℣. 29. Vidi tumultum magnum. *Cave mutes* tumultum, *quod eſt turbam*, *cum* tumulum, *omiſſâ litterâ* t.

CAP. XIX. ℣. 4. Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi, fili mi. *Non omittas poſtremum* fili mi, *tertiò repetitum.*

℣. 10. Uſquequo ſiletis & non reducitis regem ? *Subdunt quidam libri*, Et conſilium totius Iſraël venit ad regem, *ſed meritò omiſſum eſt.*

℣. 11. Ad regem in domo ejus. *Quod ſequitur in aliis libris*, quia dixerat rex : Hæc dicetis ad populum Juda, *ſuperfluit ; ac proinde meritò & ipſum eſt omiſſum.*

℣. 31. Berzellai quoque Galaadites. *Non addas* ſenex valde.

℣. 39. Cùmque tranſiſſet univerſus populus, & rex Jordanem, oſculatus eſt rex Berzellai. *Non interponas* reſtitit &, *ante* oſculatus eſt.

℣. 43. Decem partibus major ego ſum apud regem. *Re-*

dundat quod quidam libri subjiciunt, & primogenitus ego sum.

CAP. XX. ℣. 1. Revertere in tabernacula tua Israël. *Non est omittenda vox* revertere, *quam Interpres explicationis causâ addidit: qua ratione & pronomen tertiæ personæ mutavit in secundæ* tua.

℣. 10. Nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est. *Ut non est his verbis præponendum* & mortuus est, *ita postpositum non est omittendum.*

℣. 14. In Abelam. *Non præponas adverbium* usque.

℣. 18. Qui interrogant, interrogent in Abela, & sic perficiebant. *Quidam scribunt* proficiebant, *tanquam diceretur, illos sapientia profecisse, qui Abelam consuluissent: verùm non* proficiebant *legendum est, sed* perficiebant, *quod est, finiebant, absolvebant, negotium cœptum scilicet.*

CAP. XXII. ℣. 7. Et exaudiet de templo suo vocem meam. *Nomini* templo *non addas epitheton* sancto.

℣. 15. Misit sagittas, & dissipavit eos. *Non addas pronomen* suas *nomini* sagittas.

℣. 36. Et mansuetudo tua multiplicavit me. *Non est supponendum pronomen primæ personæ* mea, *pro secundæ* tua.

CAP. XXIII. ℣. 1. Hæc autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai. *Hæc germana est & lectio & interpunctio: quare non est auferendum nomen* David *priori loco, nec addendum relativum* quæ, *ante* dixit.

℣. 8. Hæc sunt nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus. *Non repetas nomen* David, *ante participium* sedens.

℣. 12. Et tuitus est eum. *Melius est* tuitus, *quàm* tutus, *si grammaticos sequaris.*

℣. 15. Desideravit ergo David, & ait. *Non interjicias* aquam de lacu, *quod quidam.*

℣. 33. Semma de Orori. *Scribendum est* Orori, *non* Orodi, r *liquida, non muta* d.

CAP. XXIV. ℣. 1. Commovitque David in eis dicentem. *Non subjungas* ad Joab.

℣. 18. Venit autem Gad ad David in die illa. *Non addas* propheta *ad nomen* Gad.

℣. 23. Omnia dedit Areuna rex regi. *Non est omittendum vocabulum* rex, *positum ante* regi.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

LIBER REGUM SECUNDUS.

CAP. I. ℣. 18. Et ait: Considera Israël pro his qui mortui sunt, super excelsa tua vulnerati. *Versiculus iste ex Græcis libris haustus, omittitur à multis Latinis. Sequens vero:* Inclyti Israël super montes tuos interfecti sunt, *ex Hebræo proximè versus, omittitur à Græcis. Videntur idem unus esse versiculus, ex uno Hebraïco, aliter à Latino Interprete, aliter à Græcis translatus.*

℣. 20. Sicut mater unicum amat filium, ita ego te diligebam. *Nescio unde irrepserit versiculus iste in editionem Latinam, cùm neque Græcè legatur.*

CAP. II. ℣. 27. Vivit Dominus, si locutus fuisses. *Quidam ex Hebræo & Græco conjiciunt legendum esse* nisi *exceptivum, pro* si *conditionali; eò quòd respiciatur ad illud quod dictum est supra* ℣. 14. Surgant pueri, & ludant.

CAP. IV. ℣. 5. Et ostiaria domûs purgans triticum, obdormivit. *An versiculus iste, tanquam Græcæ editionis, non Latinæ, sit omittendus, disputavimus olim in Notationibus nostris.*

CAP. V. ℣. 23. Si ascendam contra Philisthæos, & trades eos in manus meas? *Quanquam exstet hic versiculus in quibusdam Græcis codicibus, vix tamen est dubium quin hic superfluè ab aliquibus sit repetitus ex* ℣. 19. *superiore.*

Ibidem. Non ascendas contra eos. *Multi Latini libri omittunt illud*, contra eos, *Hebræo conformiter.*

CAP. VI. ℣. 6. Et declinaverunt eam. *Correctores non judicarunt hoc omittendum. Legantur Notationes nostræ.*

℣. 12. Et erant cum David septem chori, & victima vituli. *Videtur hæc altera esse interpretatio ejus quod sequitur:* Cùmque transcendissent qui, *&c.*

CAP. VII. ℣. 15. Quem amovi à facie mea. *Multi libri loco pronominis primæ personæ* meâ, *scribunt pronomen secundæ personæ* tuâ, *Hebræo consentaneè.*

CAP. X. ℣. 19. Expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israël. Et. *Hæc omittuntur à multis libris, consentaneè Hebræo & Græco.*

CAP. XI. ℣. 21. Quis percussit Abimelech filium Jerobaal. *Alii libri scribunt* Jerobeseth, *conformiter Hebræo; alii* Jerobaal, *Græco.*

CAP. XIII. ℣. 21. Et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. *Versiculum hunc, qui in Græcis plerisque legitur, quidam Latini libri auferunt, consentaneè Hebræo.*

℣. 27. Feceratque Absalom convivium, quasi convivium regis. *Multa Latina Manuscripta confodiunt versiculum hunc, sicut Hebræa: quanquam Græca exemplaria, præter Regium, addant.*

CAP. XIV. ℣. 30. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni. *Multa Latina Manuscripta & hunc versiculum jugulant, sicut Hebræa: quanquam Græca exemplaria omnia quæ vidimus, præter Regium, addant.*

℣. 33. Nunciavit ei omnia. *Merito omittendum judicatur* omnia.

CAP. XV. ℣. 12. Cùmque immolaret victimas, facta est conjuratio. *Alii libri jungunt præcedentibus τὸ* cùm immolaret victimas: *deinde novam inchoant periodum:* Et facta est conjuratio.

℣. 18. Et omnes Gethæi, pugnatores validi. *Omissum τὸ* pugnatores validi, *non Latinis tantùm, sed & Hebraïcis ac Græcis libris respondeat.*

℣. 20. Et Dominus faciet tecum misericordiam & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem. *Duas unius Hebraïcæ pericopes versiones hic mixtas esse, olim in Notationibus nostris docere conati fuimus; unam Græcorum Interpretum*, tecum misericordia & veritas; *alteram Latini*, tecum gratia & fides.

CAP. XVI. ℣. 15. Et omnis populus ejus. *Alii libri consultò scribunt nomen* Israël, *loco pronominis* ejus.

CAP. XVII. ℣. 3. Quomodo unus homo reverti solet. *Quid sibi velit* omnis, *quod multi libri legunt loco* unus homo, *in Notationibus nostris docuimus.*

CAP. XXI. ℣. 18. De stirpe Arapha, de genere gigantum. *Videtur duplex versio esse unius pericopes Hebraïcæ, nec malè omitti posterior, ut alterius Interpretis. Antiqua Clarimarisci Biblia legunt* de origine Arapha, *omisso isto*, de genere gigantum.

CAP. XXII. ℣. 8. Quoniam iratus est eis. *Non est omittendum pronomen* eis.

℣. 13. Præ fulgore in conspectu ejus. *Non subdas* nubes.

SUMMA CAPITA LIBRI III. REGUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

Cap. I. *David senio confectum puella Abisag calefacit, casta manens: Adonia verò regnum occupante, Bethsabee directa consilio Nathan, impetravit à David ungi Salomonem in regem; quo audito, fugit Adonias.*

Cap. II. *David datis Salomoni variis præceptis moritur. Adonias petens Abisag in uxorem, occidi à Salomone jubetur: Abiathar sacerdotio privatur, & tandem Joab in tabernaculo interficitur: Semei quoque, quia contra præscriptum egressus est Jerusalem, occiditur.*

Cap. III. *Salomon, acceptâ in uxorem filiâ Pharaonis, sapientiam in somno petit; quam unà cum divitiis & gloria accipit; & primùm in meretricum dirimenda lite ostendit.*

Cap. IV. *Numerantur principes & præfecti Salomonis, apparatus ciborum ipsius, pacisque securitas eo regnante, & numerus parabolarum atque carminum ejus.*

Cap. V. *Concedit Hiram Salomoni ad templi ædificationem cæsores lignorum, quibus Salomon tribuit cibaria: numerus cæsorum, portantium onera, latomorum, & præfectorum eorum.*

Cap. VI. *Figura & fabrica templi quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores.*

Cap. VII. *Palatium Salomonis, domus saltus atque uxoris ejus, varia & sumptuosissima templi supellex.*

Cap. VIII. *Templum introductâ in ipsum arcâ dedicatur, nebula illud implente. Salomon post longam orationem populo benedicit: numerus boum & ovium immolatarum hac celebri festivitate.*

Cap. IX. *Dominus Salomoni secundo apparens, jubet sua servare præcepta, addita comminatione, nisi servata fuerint. Salomon plures ædificat civitates, gentes sibi facit tributarias, & classe in Ophir missa, plurimum auri recipit.*

Cap. X. *Venit regina Saba ad regem Salomonem: quæ ejus mirata sapientiam, magnificentiam, & gubernationem, datis acceptisque amplis muneribus, discessit: Salomon multum tributum ac aurum aliunde accipit; vasa & scuta, magnificumque thronum construit; multam ac pretiosam habet supellectilem in vasis, curribus & equis, in abundantia argenti ac cedrorum.*

Cap. XI. *Salomon plurimis jungitur mulieribus alienigenis, & ab ipsis infatuatus ad ipsarum idola convertitur: in quem iratus Dominus, suscitat ei adversarios Adad, Razon, & Jeroboam; cui per prophetam Abiam promittit regnum Israël, servatâ unâ tribu Salomonis filio: moritur Salomon post quadraginta regni annos, cui succedit filius Roboam.*

Cap. XII. *Roboam juvenum secutus consilium, patitur regni divisionem, & Jeroboam rex super decem tribus constituitur; exercitum quoque Roboam adversùs Jeroboam Dominus per Semeiam prophetam dissipat. Jeroboam verò aureos erexit vitulos adorandos, constitutis solemnitate, altari, ac sacerdotibus.*

Cap. XIII. *Missus propheta de Juda ad Jeroboam, de altaris subversione, & nativitate Josiæ regis prophetat: quo orante, manus Jeroboam quæ exaruerat, sanitati restituitur; rediens autem propheta à leone occiditur, quòd Dei verbo inobediens fuisset; & Jeroboam suam auget impietatem.*

Cap. XIV. *Abias propheta ab uxore Jeroboam super filio Abia ægrotante interrogatus, prædicit filium moriturum, & domum Jeroboam penitus evertendam; quo mortuo, succedit filius Nadab: rex autem Ægypti diripit domum Domini in Jerusalem; & mortuo Roboam, succedit filius Abia.*

Cap. XV. *Impio Abiæ regi Judæ succedit pius filius Asa, qui adversùs Baasam regem Israel præliatur, impetrato à Benadad rege Syriæ auxilio. Asæ morienti succedit filius Josaphat: at Baasa Nadab filium Jeroboam cum universa cognatione occidit, & pro eo regnat super Israel viginti quatuor annis, impius post impium.*

Cap. XVI. *Jehu prophetat regis Baasa & domus ipsius subversionem; cui mortuo succedit filius Ela, quem impius Zambri occidit, eoque regnum invadente, elegit Israel Amri; quo impio regnum obtinente, Zambri se cum domo regia succendit: mortuo autem Amri succedit filius impiissimus Achab, qui Jezabel duxit uxorem; & ejus tempore reædificatur Jericho.*

Cap. XVII. *Elias cœlum triennio claudit, primùmque pascitur à corvis, deinde à muliere Sarephtana; cujus hydria farinæ & lecythus olei non minuuntur; filius autem ipsius oratione Eliæ resuscitatur.*

Cap. XVIII. *Increscente fame, Elias Abdiæ, herbam pecoribus quærenti, occurrit: cui ægre persuadet ut nunciet Achab se adesse; qui occurrens Eliæ ab ipso corripitur: Dei zelo Elias 850. pseudoprophetas occidi jubet, dato de cœlo igne ad consummationem holocausti; & pluviam a Deo impetrat.*

Cap. XIX. *Elias fugiens Jezabel in deserto, à somno excitatus, panem divinitus missum edit, aquamque bibit, & ita ad montem Horeb pervenit: ibique in spelunca querens se solum Domini prophetam relictum, audit septem millia esse relicta: mittiturque ad ungendum Hazael in regem Syriæ, Jehu in regem Israël, & Eliseum in prophetam.*

Cap. XX *Syri Samariam obsidentes cæduntur à pueris principum provinciarum, rursumque anno altero in campestribus cæduntur: rex autem Achab à propheta reprehenditur, quòd fœdus cum Benadad rege Syriæ inierit, illumque vivum dimiserit.*

Cap. XXI. *Naboth. ob negatam regi Achab vineam, à falsis testibus jussu Jezabel accusatus, lapidatur: quo facto, ipsi Achab ad occupandam vineam properanti, Elias plurima comminatur mala, quæ tamen Achab se humiliando evadit.*

Cap. XXII. *Achab & Josaphat reges, pseudoprophetarum vaticinio decepti, ad pugnam procedunt in Ramoth Galaad, ac vincuntur, occiso Achab, qui Michæam vera prophetantem carcere incluserat: impio Achab succedit filius impius Ochozias; pio autem Josaphat succedit impius filius Joram.*

LIBER TERTIUS REGUM.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. Et rex David ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cùmque operiretur veſtibus, non calefiebat.

2. Dixerunt ergo ei ſervi ſui: Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foveat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat dominum noſtrum regem.

3. Quæſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſraël, & invenerunt Abiſag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem.

4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, & miniſtrabat ei, rex verò non cognovit eam.

5. Adonias autem filius Haggith elevabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque ſibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum.

6. Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc feciſti? Erat autem & ipſe pulcher valde, ſecundus natu poſt Abſalom.

7. Et ſermo ei cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ.

8. Sadoc verò ſacerdos, & Banaias filius Joiadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, & robur exercitus David, non erat cum Adonia. 8..... *Vide Not.*

9. Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & univerſis pinguibus, juxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocavit univerſos fratres ſuos filios regis, & omnes viros Juda ſervos regis.

10. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salomonem fratrem ſuum, non vocavit.

11. Dixit itaque Nathan ad Bethſabee matrem Salomonis: Num audiſti, quòd regnaverit Adonias filius Haggith, & dominus noſter David hoc ignorat?

12. Nunc ergo veni, accipe conſilium à me, & ſalva animam tuam, filiique tui Salomonis.

13. Vade, & ingredere ad regem David, & dic ei: Nonne tu domine mi rex juraſti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo? quare ergo regnat Adonias?

14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam poſt te, & complebo ſermones tuos.

15. Ingreſſa eſt itaque Bethſabee ad regem in cubiculum: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei:

16. inclinavit ſe Bethſabee, & adoravit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?

17. Quæ reſpondens, ait: Domine mi, tu juraſti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo.

18. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante.

19. Mactavit boves, & pinguia quæque, & arietes plurimos, & vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdotem, & Joab principem militiæ: Salomonem autem ſervum tuum non vocavit.

20. Veruntamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, ut indices eis, quis ſedere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te.

21. Eritque cùm dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores.

22. Adhuc illâ loquente cum rege, Nathan propheta venit.

23. Et nunciaverunt regi, dicentes: Adeſt Nathan propheta. Cùmque introiſſet in conſpectu regis, & adoraſſet eum pronus in terram,

24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum?

25. Quia deſcendit hodie, & immolavit boves,

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 8. Mſ. Germ. n. 7. poſt hoc de Vulg. *& Semei*, ſubdit, *& Cerethi*, *& Pheleti Ethei*, quæ abſunt ab eadem Vulg. & Hebr. nec etiam leguntur in Græco.

VULGATA NOVA.

& pinguia, & arietes plurimos, & vocavit universos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem: illisque vescentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Vivat rex Adonias:

26. Me servum tuum, & Sadoc sacerdotem, & Banaiam filium Joiadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocavit.

27. Nunquid à domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28. Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quæ cùm fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum,

29. juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

30. quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israël, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie.

31. Summissoque Bethsabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in æternum.

32. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Joiadæ. Qui cùm ingressi fuissent coram rege,

33. dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam: & ducite eum in Gihon:

34. & ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, in regem super Israël: & canetis buccinâ, atque dicetis: Vivat rex Salomon.

35. Et ascendetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Israël, & super Judam.

36. Et respondit Banaias filius Joiadæ, regi, dicens: Amen: sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium ejus à solio domini mei regis David.

38. Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Joiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & imposuerunt Salomonem super mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon.

39. Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccinâ, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.

40. Et ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum.

41. Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat: sed & Joab, audita voce tubæ, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42. Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuncians.

43. Responditque Jonathas Adoniæ: Nequaquam: dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem:

44. misitque cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Joiadæ, & Cerethi & Phelethi, & imposuerunt eum super mulam regis.

45. Unxeruntque eum Sadoc sacerdos, & Nathan propheta regem in Gihon: & ascenderunt inde lætantes, & insonuit civitas: hæc est vox, quam audistis.

46. Sed & Salomon sedet super solium regni.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. l. 3. in Luc. c. 1. 1317. d. 47..... adoravit rex David in cubili suo,	47. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo:
48. & dixit: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit mihi hodie de semine meo sedentem in throno meo, & oculi mei vident.	48. & locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

VULGATA NOVA.

49. Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam.

50. Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abiit, tenuitque cornu altaris. 50..... *Vide Not.*

51. Et nunciaverunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi rex Salomon hodie, quòd non interficiat servum suum gladio.

52. Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram: sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur.

53. Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingressus adoravit regem Salomonem: dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 47. Ambros. ibid. *Cùm esset nunciatum David regnare Salomonem, adoravit*, &c. ut sup. Gr. Καὶ προσεκύνησεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν κοίτην.

℣. 48. Gr. Καί γε οὕτως εἶπεν ὁ βασιλεύς· Εὐλογητὸς, &c. ut in Lat. sup. detracto uno *mihi*, post *dedit*. Vide sis Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 153. c.

℣. 50. Mss. Corb. 1. & 3. cum Germ. n. 7. huic Vulg. verbo *abiit*, addunt *in tabernaculum Domini*, quod deest tam in Vulg. quàm in Hebr. & Græco.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Appropinquaverunt autem dies David ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo, dicens:

2. Ego ingredior viam universæ terræ: confortare, & esto vir.

3. Et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi: ut intelligas universa quæ facis, & quòcunque te verteris: *Deut. 17. 19.*

4. ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens: Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur

VULGATA NOVA.

tibi vir de solio Israël.

5. Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab filius Sarviæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Israël, Abner filio Ner, & Amasæ filio Jether: quos occidit, & effudit sanguinem belli in pace, & posuit cruorem prælii in balteo suo, qui erat circa lumbos ejus, & in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus.

2. Reg. 3. 27. 2. Reg. 20. 10.

6. Facies ergo juxta sapientiam tuam, & non deduces canitiem ejus pacificè ad inferos.

7. Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua: occurrerunt enim mihi quando fugiebam à facie Absalom fratris tui.

2. Reg. 19. 31.

8. Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Jemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad Castra: sed quia descendit mihi in occursum cùm transirem Jordanem, & juravi ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio:

2. Reg. 16. 5. & 19. 19.

9. tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es, ut scias quæ facies ei, deducesque canos ejus cum sanguine ad inferos.

10. Dormivit igitur David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David.

Act. 2. 29.

11. Dies autem quibus regnavit David super Israël, quadraginta anni sunt: in Hebron regnavit septem annis: in Jerusalem, triginta tribus.

1. Par. 29. 27.

12. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.

13. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei: Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus.

14. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille:

15. Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israël sibi in regem: sed translatum est regnum, & factum est fratris mei: à Domino enim constitutum est ei.

16. Nunc ergo petitionem unam precor à te; ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum: Loquere.

17. Et ille ait: Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam potest) ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.

18. Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi.

19. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, & sedit super thronum suum: positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram ejus.

20. Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor à te; ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea: neque enim fas est ut avertam faciem tuam.

21. Quæ ait: Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor.

22. Respondique rex Salomon, & dixit matri suæ: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnum: ipse est enim frater meus major me, & habet Abiathar sacerdotem, & Joab filium Sarviæ.

23. Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc.

24. Et nunc vivit Dominus qui firmavit me, & collocavit me super solium David patris mei, & qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias.

25. Misitque rex Salomon per manum Banaiæ filii Joiadæ, qui interfecit eum, & mortuus est.

26. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini Dei coram David patre meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
27. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo. *(1. Reg. 2. 31.)*	27. Et deposuit Salomon Abiathar de sacerdotio Domini, ut impleatur verbum Domini, quod locutus est de domo Heli in Selom. *(Collat. Carthag. 489. c. ex parte Donat.)*

VULGATA NOVA.

28. Venit autem nuncius ad Joab, quòd Joab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset: fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
29..... Vade, occurre illi..... *(Aug. 4. 56. in Jud. 15. 12. t. 3. part. 1. 624. b.)*	29. Nunciatumque est regi Salomoni, quòd fugisset Joab in tabernaculum Domini, & esset juxta altare: misitque Salomon Banaiam filium Joiadæ, dicens: Vade, interfice eum.

30. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, sed hic moriar. Renuntiavit Banaias regi sermonem, dicens: Hæc locutus est Joab, & hæc respondit mihi.

31. Dixitque ei rex: Fac sicut locutus est: & interfice eum, & sepeli, & amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est à Joab, à me, & à domo patris mei.

32. Et reddet Dominus sanguinem ejus super caput ejus, quia interfecit duos viros justos, melioresque se: & occidit eos gladio, patre meo David ignorante, Abner filium Ner principem militiæ Israël, & Amasam filium Jether principem exercitus Juda:

2. Reg. 3. 27. 2. Reg. 20. 10.

33. & revertetur sanguis illorum in caput Joab, & in caput seminis ejus in sempiternum. David autem & semini ejus, & domui, & throno illius, sit pax usque in æternum à Domino.

34. Ascendit itaque Banaias filius Joiadæ, & aggressus eum interfecit: sepultusque est in domo sua in deserto.

35. Et constituit rex Banaiam filium Joiadæ pro eo super exercitum, & Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar.

36. Misit quoque rex, & vocavit Semei, dixit-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 27. Gr. habet cum Vulg. ἐξέβαλε, *ejecit*, pro *deposuit*, paulòque post, τῦ μὴ εἶναι ἱερέα, *ne esset sacerdos*, loco *de sacerdotio*; ac in fine, ἐπὶ τὸν οἶκον, *super domum*, loco *de domo*. Vide sis Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 153. c.

℣. 29. Aug. ibid. ut probaret verbum *occurrere*, aliquando adhibitum fuisse pro *interficere*, hunc versum allegat: *In Regnorum libro scriptum est*, inquit, *jubente Salomone, ut homo occideretur, & dicente:* Vade, occurre illi; *quod ideo non intelligitur, quia non est consuetudinis apud nos ita dici; sic enim quod militares potestates dicunt:* Vade, alleva illum; *& significat*, occide illum; *quis intelligat, nisi qui illius locutionis consuetudinem novit? Solet & vulgò apud nos dici*, compendiavit illi, *quod est*, occidit illum, *& hoc nemo intelligit, nisi qui audire consuevit.* Nota Græcè nunc legi: Πορεύȣ, ϗ ἄνελε αὐτόν, *Vade, & tolle eum;* at infra ℣. 34. Καὶ ἀπήντησεν αὐτῷ, ϗ ἐθανάτωσεν αὐτόν, *& occurrit ei, & occidit eum.*

VULGATA NOVA.

que ei : Ædifica tibi domum in Jerusalem, & habita ibi : & non egredieris inde huc atque illuc.

37. Quacunque autem die egressus fueris, & transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum : sanguis tuus erit super caput tuum.

38. Dixitque Semei regi : Bonus sermo : sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Jerusalem diebus multis.

39. Factum est autem post annos tres, ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth : nunciatumque est Semei, quòd servi ejus issent in Geth.

40. Et surrexit Semei, & stravit asinum suum : ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos, & adduxit eos de Geth.

41. Nunciatum est autem Salomoni, quòd isset Semei in Geth de Jerusalem, & rediisset.

42. Et mittens vocavit eum, dixitque illi : Nonne testificatus sum tibi per Dominum, & prædixi tibi : Quacunque die egressus, ieris huc & illuc, scito te esse moriturum ? Et respondisti mihi : Bonus sermo, quem audivi.

43. Quare ergo non custodisti jusjurandum Domini, & præceptum quod præceperam tibi ?

44. Dixitque rex ad Semei : Tu nosti omne malum, cujus tibi conscium est cor tuum, quod fecisti David patri meo : reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.

45. Et rex Salomon benedictus, & thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum.

46. Jussit itaque rex Banaiæ filio Joiadæ : qui egressus, percussit eum, & mortuus est.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

2. Par. 1. 1. *2. Par. 8. 11.*

1. Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus est Pharaoni regi Ægypti : accepit namque filiam ejus, & adduxit in civitatem David, donec compleret ædificans domum suam, & domum Domini, & murum Jerusalem per circuitum.

2. Attamen populus immolabat in excelsis : non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.

3. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui, excepto quòd in excelsis immolabat, & accendebat thymiama.

4. Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi : illud quippe erat excelsum maximum : mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiss. 153. c.

5..... Pete tibi aliquam petitionem.....

VULGATA NOVA.

5. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens : Postula quod vis ut dem tibi.

VULGATA NOVA.

6. Et ait Salomon : Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, & justitia, & recto corde tecum : custodisti ei misericordiam tuam grandem, & dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. in Ps. 118. t. 11. 208. e.

7..... ego sum puer humilis, & ignoro introitum meum & exitum meum.

8. Et servus tuus in medio populi tui, quem elegisti, populum multum, sicut arenam maris, quæ dinumerari non potest præ multitudine.

9. Et dabis servo tuo cor prudens, audire & judicare cum justitia populum tuum, & intelligere inter bonum & malum.....

Hieron. l. 2. in ep. ad Eph. t. 4. 349. f.

11..... Pro eo quòd petiisti à me verbum istud, & non petiisti tibi dies multos, nec postulasti divitias, nec animas inimicorum tuorum, sed petiisti ut intelligeres, & audires judicium :

VULGATA NOVA.

7. Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo : ego autem sum puer parvulus, & ignorans egressum & introitum meum.

8. Et servus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine.

2. Par. 1. 10.

9. Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum : quis enim poterit judicare populum istum, populum tuum hunc multum ?

10. Placuit ergo sermo coram Domino, quòd Salomon postulasset hujuscemodi rem.

11. Et dixit Dominus Salomoni : Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Idem Auct. ibid. *In principio regni ejus visus est ei Dominus per somnium, dicens : Pete tibi aliquam petitionem ; nihilque aliud expetit quàm sapientiam :* quæ satis Græco respondent.

℣. 7. Sic est in Græco, nisi quòd loco *humilis*, legitur μικρὸν, *parvus*, & pro *ignoro*, οὐκ οἶδα, *non novi*, quod idem sonat : vox etiam *exitum*, ibi ponitur ante *introitum* ; at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. postponitur ut supra.

℣. 8. Græc. ipso initio habet : Ὁ δὲ δοῦλός σου, *Servus autem tuus* ; & in fine, loco *sicut arenam..... præ multitudine*, simpliciter ὃς οὐκ ἀριθμηθήσεται, *qui non numerabitur*, demtis his, *sicut arenam maris*, & *præ multitudine* : Ms. tamen Alex. verbo ἀριθμηθήσεται, addit οὐ ψηφισθήσεται ἀπὸ πλήθους, in edit Compl. ἀριθμηθήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους, καὶ οὐ διηγηθήσεται, *non numerabitur præ multitudine, & non supputabitur*.

℣. 9. A Græco abest vox *prudens*, (ed. tamen Compl. hab. καρδίαν φρονίμην) exinde pro *judicare*, sic, διακρίνειν, *dijudicare*, translato seq. ἐν δικαιοσύνῃ, *in justitia*, post *tuum*. Idem Ambros. l. 2. offic. c. 8. to. 2. 81. e. ait : *Salomon ita poposcit sapientiam, ut daretur sibi cor prudens, audire, & judicare cum justitia.* Auct. l. de promiss. p. 2. c. 27. apud Prosp. col. 153. d. *Dabis, Domine, servo tuo cor sapiens ad judicandum, gubernandumque populum tuum.*

℣. 11. Ita in Græco, nisi quòd quartò præponitur ᾔτησω, *petisti*, voci *animas*, ut & σεαυτῷ, *tibi ipsi*, his, *ut intelligeres & audires*, quorum loco habetur τοῦ συνιεῖν τοῦ εἰσακούειν, i. e. *intelligere ad exaudiendum*, ex Nobilio.

VULGATA NOVA.

12. ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi ſup.

12. ecce feci verbum tuum, & dedi tibi cor prudens & ſapiens: ſicut tu non fuit ante te, & poſt te non ſurget ſimilis tibi.

VULGATA NOVA.

Sap. 7. 11. Matth. 6. 29.

13. Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi: divitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retro diebus.

14. Si autem ambulaveris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, & mandata mea, ſicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.

15. Igitur evigilavit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium: cùmque veniſſet Jeruſalem, ſtetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas, & grande convivium univerſis famulis ſuis.

VULGATA NOVA.

16. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, ſteteruntque coram eo,

17. quarum una ait: Obſecro, mi domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi apud eam in cubiculo.

18. Tertia autem die poſtquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus ſimul, nulluſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis duabus.

19. Mortuus eſt autem filius mulieris hujus nocte: dormiens quippe oppreſſit eum.

20. Et conſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in ſinu ſuo: ſuum autem filium, qui erat mortuus, poſuit in ſinu meo.

21. Cùmque ſurrexiſſem manè ut darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentiùs intuens clara luce, deprehendi non eſſe meum quem genueram.

22. Reſponditque altera mulier: Non eſt ita ut dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem vivit. E contrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hunc modum contendebant coram rege.

23. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus vivit, & filius tuus mortuus eſt. Et iſta reſpondit, Non, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem vivit.

24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cùmque attuliſſent gladium coram rege,

25. Dividite, inquit, infantem vivum in duas

VERSIO ANTIQUA.

Aug. ſerm. 10. t. 5. 64. b. ſeq.

16. Tunc apparuerunt duæ mulieres meretrices regi Salomoni, & ſteterunt in conſpectu ejus:

17. & dixit mulier una: Animadverte, domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi in domo.

18. Et contigit die tertio poſtquam peperi, peperit etiam hæc mulier filium: & eramus in uno, & non erat quiſquam nobiſcum, præter ambas nos in domo.

19. Et mortuus eſt filius mulieris hujus per noctem: mox dormivit ſuper eum.

20. Et ſurrexit media nocte, & tulit filium meum ab aſcellis meis, & collocavit in ſinu ſuo, & filium ſuum mortuum in ſinu meo.

21. Et ſurrexi manè dare lac filio meo, & ille erat mortuus: conſideravi eum manè, & ecce non erat filius meus quem peperi.

22. Et dixit mulier illa alia: Non, ſed filius meus eſt qui vivit, filius autem tuus qui mortuus eſt. Et ipſa dixit: Non, filius tuus eſt ille mortuus, & meus filius eſt qui vivit. Et locutæ ſunt in conſpectu regis.

23. Et dixit eis rex: Tu dicis, Hic eſt filius meus qui vivit, & filius ejus mortuus eſt. Et tu dicis, Non, ſed filius meus vivit, & filius ejus mortuus eſt.

24. Et ait rex: Afferte mihi machæram. Et obtulerunt ei machæram in conſpectu regis:

25. & dixit rex: Dividite puerum qui vivit in

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Itidem Græcè, exceptis duobus, *κατὰ*, *ſecundùm*, poſito ante *verbum*, & *ἰδὲ*, *ecce*, loco *&*, ante *dedi*; in edit. Compl. ϗ ἰδὲ. Auct. quæſt. Nov. Teſt. q. 91. apud Aug. to. 3. p. 83. b. ſic habet: *Ecce dedi tibi cor ſapiens & prudens, quale non fuit ante te; & poſt te non exſurget vir ſimilis tibi.*

℣. 16. Una vox *Salomoni*, abeſt à Græco; reliqua ad verbum ut ſup. niſi excipias iſtud, ὤφθησαν, loco *apparuerunt*, quæ idem ſonant. Ambroſ. l. 2. offic. c. 8. to. 2. 80. f. eadem narrat his verbis: *Duæ mulieres in conſpectu regis Salomonis ſteterunt in conſpectu ejus.* Item Auctor l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 153. d. quem vide.

℣. 17. Aptè ad Græc. excepto verbo *animadverte*, pro quo ſimpliciter ἐν ἐμοί, *in me*; item *peperi*, pro quo ἐτέκομεν, *peperimus*, ni fortè ſcriptum fuerit ἐτεκόμην aoriſt. 2. med. in Compl. ἔτεκον. Ambroſ. l. 2. offic. 80. f. ſic pergit: *Et dixit una ad eum: Audi me, domine: ego & hæc mulier in uno habitantes cubiculo, ante diem tertium*, &c.

℣. 18. Vix melius è Græco, niſi quòd pro *contigit*, habetur ἐγενήθη ἐν, *factum eſt in*, deleta paulò poſt voce *filium*, poſt hanc, *mulier*; in edit. Compl. legitur γυνὴ αὕτη υἱόν, deinde ϗ ἦμεν κατὰ τὸ αὐτὸ, ϗ οὐκ ἦν, ut ſup. loco ϗ ἡμεῖς κατὰ..... ϗ οὐκ ἐςι, quod eſt in Mſ. Vat. &c. Ambroſ. l. 2. offic. 80. f. alludens ſic pergit: *Ante diem tertium partu edito, ſingulos filios ſuſcepimus, & eramus unà; arbiter nullus domi, nec ulla alia nobiſcum femina, niſi nos ſolæ.*

℣. 19. Singula quadrant ad Gr. ni excipias unum, *mox dormivit*, pro quo ὡς ἐπεκοιμήθη, *poſtquam incubuit*, vel *ut incubuit*; nec malè Ambroſ. l. 2. offic. 81. a. *Et mortuus eſt filius ejus hac nocte, ut obdormivit ſuper eum.*

℣. 20. Gr. addit αὐτὸν, *eum*, verbo *collocavit*, rurſumque ἐκοίμισεν, ad *mortuum*; cætera ad verbum ut ſup. Similiter hab. Ambroſ. l. 2. offic. 81. a. *Et ſurrexit media nocte, & accepit filium meum de ſinu meo, & collocavit eum in gremio ſuo, & filium ſuum mortuum poſuit in ſinu meo.*

℣. 21. Ita in Græco, præpoſito uno ϗ ἰδὲ, *& ecce*, verbo *conſideravi*; in Compl. deeſt ἰδὲ. Nota pro *dare lac*, ſimpliciter haberi θηλάσαι, *ad lactandum*. Ap. Ambroſ. l. 2. offic. 81. a. ſic: *Et ſurrexi manè ut lactarem parvulum, & inveni mortuum: & conſideravi illum diluculo, & non erat filius meus.*

℣. 22. In Gr. deeſt *illa*, poſt *mulier*, ſicut *eſt*, poſt *meus*; deſunt pariter ſeqq. *Et ipſa dixit*, &c. ad hoc, *Et locutæ ſunt*; cætera quadrant: ſolus Mſ. Alex. hab. ſed inverſo ordine, Ἀλλ' ἢ ὁ υἱός σου ἐςὶν ὁ νεκρὸς, υἱὸς δὲ ἐμὸς ὁ ζῶν· ἡ δὲ ἄλλη, ϗ αὕτη ἔλεγεν· Οὐχὶ, ἀλλ' ὁ υἱός μου ὁ ζῶν, ὁ δὲ υἱός σου ὁ τεθνηκώς, &c. Ambroſ. l. 2. offic. 81. b. *Et reſpondit altera: Non, ſed filius meus eſt, qui vivit; filius autem tuus, qui mortuus eſt.*

℣. 23. In Græco deeſt *eſt*, poſt *hic*, & pro 1. *ejus*, habetur ταύτης, *hujus*, cui additur ὁ, *qui*, ut & poſt ult. *meus*, & poſt ult. *ejus*; in cod. Vat. & al. loco *ejus*, ponitur σου, *tuus*; ſola edit Compl. hab. ταύτης, ut ſup. Ambroſ. l. 2. offic. 81. a. ſic enarrare pergit: *Et hæc erat contentio, cùm utraque filium ſibi vindicarent ſuperſtitem, defunctum autem ſuum negarent.*

℣. 24. Ita in Græco, præter unum λάβετε, *ſumite*, pro *afferte*, abſque ſeqq. *mihi*, & *ei*; Mſ. Alex. habet cum editt. Ald. & Compl. λάβετέ μοι. Ambroſ. l. 2. offic. 81. a. *Tunc rex juſſit afferri machæram.*

℣. 25. Hæc tantùm diſcrepant à Græco, nempe *qui vi-*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. ubi sup. duas partes, & date dimidium ejus huic, & dimidium ejus huic.	partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri.
26. Et respondit mulier, cujus erat filius qui vivebat, & dixit ad regem: (quoniam conturbata est vulva ejus super filio suo:) & dixit: Animadvertite domine, date ei puerum, & nolite eum morte afficere. Et hæc dixit: Neque mihi, neque huic sit, sed dividite illum.	26. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad regem: (commora sunt quippe viscera ejus super filio suo:) Obsecro domine, date illi infantem vivum, & nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.
27. Et respondit rex, & dixit ei mulieri, quæ dixit, Date eum illi, & morte nolite eum afficere: quia hæc est mater ejus.	27. Respondit rex, & ait: Date huic infantem vivum, & non occidatur: hæc est enim mater ejus.
Ambr. l. 2. offic. t. 2. 81. c. 28. Audivit omnis Israël hoc judicium quod judicavit rex, & timuerunt à facie regis, eò quòd intellectus Dei in eo esset ut faceret justitiam.	28. Audivit itaque omnis Israël judicium quod judicasset rex, & timuerunt regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.

Notæ ad Versionem antiquam.

vit in duas partes, pro quibus, τὸ ζῶν τὸ θηλάζον εἰς δύο, *viventem lactantem in duo.* Ambros. l. 2. offic. 81. b. *Jussit..... infantem dividi, ac singulas partes dari singulis, dimidiam uni, & dimidiam alteri.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 154. a. *Dividite parvulum vivum in duas partes, & date dimidium huic, & dimidium huic.*

℣. 26. Nonnulla differunt Græcè, nempe ἐν ἐμοὶ, *in me*, loco *animadvertite*; & infra αὐτῇ, *illi*, pro *huic*, absque seqq. *sed*, & *illum*; in edit. tamen Ald. habetur ταύτῃ, dein in Compl. & Ms. Alex. διέλετε αὐτό. Ambr. l. 2. offic. 81. b. alludens ut sup. *Exclamat mulier quæ vero erat affectu percita: Nequaquam, domine, infantem dividas, detur potiùs illi, & vivat, & non interficias eum. At illa respondit altera: Neque meus, neque hujus sit infans, dividite eum.*

℣. 27. Græcè, loco *ei mulieri*, habetur, Δότε τὸ παιδίον τῇ, *Date puerum ei*, sola edit. Compl. addit γυναικί: extremò deest *quia*, ut & seq. *est*; cætera quadrant. Ap. Ambr. l. 2. offic. 81. c. sic: *Et statuit rex dari infantem ei mulieri quæ dixerat, Nolite interficere eum, sed date eum illi mulieri; quia mota sunt, inquit, viscera ejus in filio suo.*

℣. 28. Similiter in Græco, præter seqq. καὶ ἤκουσαν, *& audierunt*, pro *audivit*, solus Ms. Alex. hab. ἤκουσεν; item post vocem *regis*, sic legitur: ὅτι εἶδον, ὅτι φρόνησις Θεοῦ ἐν αὐτῷ τοῦ ποιεῖν δικαίωμα· *quoniam viderunt, quia prudentia Dei in illo ad faciendam justificationem.*

CAPUT IV.

Vulgata nova.

1. Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israël:

2. & hi principes quos habebat: Azarias filius Sadoc sacerdotis:

3. Elihoreph & Ahia filii Sisa scribæ: Josaphat filius Ahilud à commentariis:

4. Banaias filius Joiadæ super exercitum: Sadoc autem, & Abiathar sacerdotes.

5. Azarias filius Nathan, super eos qui assistebant regi: Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis:

6. & Ahisar præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa.

7. Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israël, qui præbebant annonam regi & domui ejus: per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.

8. Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte Ephraim.

9. Bendecar, in Macces, & in Salebim, & in Bethsames, & in Elon, & in Bethanan.

10. Benhesed in Aruboth: ipsius erat Socho, & omnis terra Epher.

11. Benabinadab, cujus omnis Nephath dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.

12. Bana filius Ahilud regebat Thanac & Mageddo, & universam Bethsan, quæ est juxta Sarthana subter Jezrael, à Bethsan usque Abelmehula è regione Jecmaan.

13. Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avothiair filii Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant seras æreas.

14. Ahinadab filius Addo præerat in Manaim.

15. Achimaas in Nephthali: sed & ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio.

16. Baana filius Husi, in Aser, & in Baloth.

17. Josaphat filius Pharue, in Issachar.

18. Semei filius Ela, in Benjamin.

19. Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi & Og regis Basan, super omnia quæ erant in illa terra.

20. Juda & Israël innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Aug. quæst. 21. in Jos. t. 3. 590. a. 21..... & erat dominans in omnibus regibus à flumine usque ad terram Philisthiim, & usque ad fines Ægypti.	21. Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna à flumine terræ Philisthiim usque ad terminum Ægypti: offerentium sibi munera, & servientium ei cunctis diebus vitæ ejus. *Eccli. 47. 15.*

Vulgata nova.

22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ,

23. decem boves pingues, & viginti boves pascuales, & centum arietes, excepta venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, & avium altilium.

24. Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, à Thaphsa usque ad Gazam, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu.

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 21. Hæc apud LXX. non exstant eò loci, sed infra, c. 10. ℣. 26. ubi loco *dominans in omnibus regibus*, legitur ἡγούμενος πάντων τῶν βασιλέων, *dux omnium regum*, & pro *Philisthiim*, ἀλλοφύλων, *alienigenarum*, præposito καὶ, 1. *usque*. Verùm cuncta ista absunt ab edit. Compl.

VULGATA NOVA.

25. Habitabatque Juda & Iſraël abſque timore ullo, unuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua, à Dan uſque Berſabee, cunctis diebus Salomonis.

2. Par. 9. 25. 26. Et habebat Salomon quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium.

27. Nutriebantque eos ſupradicti regis præfecti: ſed & neceſſaria menſæ regis Salomonis, cum ingenti cura præbebant in tempore ſuo.

28. Hordeum quoque, & paleas equorum & jumentorum deferebant in locum ubi erat rex, juxta conſtitutum ſibi.

29. Dedit quoque Deus ſapientiam Salomoni, & 29..... *Vide Not.*
prudentiam mulram nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam, quæ eſt in littore maris.

30. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium orientalium & Ægyptiorum,

31. & erat ſapientior cunctis hominibus: ſapientior Ethan Ezrahita, & Heman, & Chalcol, & Dorda, filiis Mahol: & erat nominatus in univerſis gentibus per circuitum. Eccli. 47. 16.

32. Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille.

33. Et diſputavit ſuper lignis, à cedro quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus.

34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab univerſis regibus terræ, qui audiebant ſapientiam ejus.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 29. Ambroſ. in Pſ. 43. to. 1. 926. b. *Scriptura dicit, Quia talis erat latitudo cordis ejus, ſicut arena maris innumerabilis:* ſimiliter in Pſ. 118. 1017. a. Gr. Καὶ ἔδωκε Κύριος φρόνησιν τῷ Σαλωμὼν, καὶ σοφίαν πολλὴν σφόδρα, καὶ χύμα καρδίας, ὡς ἡ ἄμμος ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν. *Et dedit Dominus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & amplitudinem cordis, ſicut arena quæ juxta mare.*

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. MIſit quoque Hiram rex Tyri ſervos ſuos ad Salomonem: audivit enim quòd ipſum unxiſſent regem pro patre ejus: quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.

2. Miſit autem Salomon ad Hiram, dicens:

3. Tu ſcis voluntatem David patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei ſui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos ſub veſtigio pedum ejus.

4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non eſt ſatan, neque occurſus malus.

5. Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, ſicut locutus eſt Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te ſuper ſolium tuum, ipſe ædificabit domum nomini meo. 2. Reg. 7. 13. 1. Par. 22. 10.

6. Præcipe igitur ut præcidant mihi ſervi tui cedros de Libano, & ſervi mei ſint cum ſervis tuis: mercedem autem ſervorum tuorum dabo tibi quamcunque petieris: ſcis enim quomodo non eſt in populo meo vir qui noverit ligna cædere ſicut Sidonii.

7. Cùm ergo audiſſet Hiram verba Salomonis, lætatus eſt valde, & ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit David filium ſapientiſſimum ſuper populum hunc pluriinum.

8. Et miſit Hiram ad Salomonem, dicens: Audivi quæcunque mandaſti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. 8..... 9. *Vide Not.*

9. Servi mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, uſque ad locum quem ſignificaveris mihi; & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebiſque neceſſaria mihi, ut detur cibus domui meæ.

10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, juxta omnem voluntatem ejus.

11. Salomon autem præbebat Hiram, coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros puriſſimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos annos.

12. Dedit quoque Dominus ſapientiam Salomoni, ſicut locutus eſt ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percuſſerunt amoo fœdus. Sup. 3. 12.

13. Elegitque rex Salomon operarios de omni Iſraël, & erat indictio triginta millia virorum.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos viciſſim, ita ut duobus menſibus eſſent in domibus ſuis: & Adoniram erat ſuper hujuſcemodi indictione.

15. Fueruntque Salomoni ſeptuaginta millia eorum qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte:

16. abſque præpoſitis qui præerant ſingulis operibus, numero trium millium & trecentorum, præcipientium populo & his qui faciebant opus.

17. Præcepitque rex ut tollerent lapides grandes, lapides pretioſos, in fundamentum templi, & quadrarent eos:

18. quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, & cæmentarii Hiram: porro Giblii præparaverunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 8. 9. Eò ſpectant quæ hab. S. Paulin. ep. 23. 139. b. 140. a. *Abietes bonæ & nigræ adducentes naves Tharſis.* Gr. ξύλα κέδρινα καὶ πεύκινα, οἱ δοῦλοί μου κατάξουσιν αὐτὰ ἐκ τοῦ Λιβάνου εἰς τὴν θάλασσαν, *ligna cedrina & abiegna, ſervi mei deducent ea de Libano ad mare.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

2. Par. 3. 1. 1. FActum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Ægypti, in anno quarto, menſe Zio, (ipſe eſt menſis ſecundus) regni Salomonis ſuper Iſraël, ædificari cœpit domus Domino.

2. Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.

3. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta menſuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem

VULGATA NOVA.

templi.

4. Fecitque in templo feneſtras obliquas.

5. Et ædificavit ſuper parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu.

6. Tabulatum quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis. Trabes autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, ut non hærerent muris templi.

7. Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt audita in domo cùm ædificaretur. 7..... *Vide Not.*

8. Oſtium lateris medii in parte erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium.

9. Et ædificavit domum, & conſummavit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis.

10. Et ædificavit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

11. Et factus eſt ſermo Domini ad Salomonem, dicens:

12. Domus hæc, quam ædificas, ſi ambulaveris in præceptis meis, & judicia mea feceris, & cuſtodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo ſermonem meum tibi, quem locutus ſum ad David patrem tuum. *2. Reg. 7. 16.*

13. Et habitabo in medio filiorum Iſraël, & non derelinquam populum meum Iſraël. *1. Par. 22. 9.*

14. Igitur ædificavit Salomon domum, & conſummavit eam.

15. Et ædificavit parietes domus intrinſecus tabulatis cedrinis, à pavimento domus uſque ad ſummitatem parietum, & uſque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinſecus: & texit pavimentum domus tabulis abiegnis.

16. Ædificavitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, à pavimento uſque ad ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum ſanctorum.

17. Porro quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi.

18. Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas & juncturas ſuas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

19. Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini.

20. Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud, atque veſtivit auro puriſſimo: ſed & altare veſtivit cedro.

21. Domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clavis aureis.

22. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro.

23. Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis.

24. Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate alæ unius uſque ad alæ alterius ſummitatem.

25. Decem quoque cubitorum erat cherub ſecundus: in menſura pari, & opus unum erat in duobus cherubim,

26. id eſt, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, & ſimiliter cherub ſecundus.

27. Poſuitque cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas ſuas cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe invicem contingebant.

28. Texit quoque cherubim auro.

29. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes.

30. Sed & pavimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus.

31. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis olivarum, poſteſque angulorum quinque.

32. Et duo oſtia de lignis olivarum: & ſculpſit in eis picturam cherubim, & palmarum ſpecies, & anaglypha valde prominentia: & texit ea auro: & operuit tam cherubim quàm palmas, & cætera, auro.

33. Fecitque in introitu templi poſtes de lignis olivarum quadrangulatos:

34. & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & utrumque oſtium duplex erat, & ſe invicem tenens aperiebatur.

35. Et ſculpſit cherubim, & palmas, & cælaturas valde eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

36. Et ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

37. Anno quarto fundata eſt domus Domini in menſe Zio:

38. & in anno undecimo, menſe Bul (ipſe eſt menſis octavus) perfecta eſt domus in omni opere ſuo, & in univerſis utenſilibus ſuis: ædificavitque eam annis ſeptem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Huic reſpondent quæ Ambr. ait l. 2. de interp. Dav. c. 7. to. 1. 649. b. *Scriptum eſt: Ne ſecuris & malleus domum Dei intret.* Item S. Paulin. ep. 32. 214. a. *Malleus & ſecuris, & omne vas ferreum non audiatur in ea.* Similiter in Gr. Καὶ σφῦρα, καὶ πέλεκυς, καὶ πᾶν σκεῦος σιδηροῦν οὐκ ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ, &c. Vide ſis Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 154. b.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. DOmum autem ſuam ædificavit Salomon tredecim annis, & ad perfectum uſque perduxit. *Inf. 9. 10.*

2. Ædificavit quoque domum ſaltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

3. Et tabulatis cedrinis veſtivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim,

4. contra ſe invicem poſitas,

5. & è regione ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.

6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie majoris porticus:

VULGATA NOVA.

& columnas, & epiſtylia ſuper columnas.

7. Porticum quoque ſolii, in qua tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis à pavimento uſque ad ſummitatem.

8. Et domuncula, in qua ſedebatur ad judicandum, erat in media porticu, ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum.

Sup. 3. 1.

9. Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normam quandam atque menſuram tam intrinſecus quàm extrinſecus ſerrati erant: à fundamento uſque ad ſummitatem parietum, & extrinſecus uſque ad atrium majus.

10. Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſive octo cubitorum.

11. Et deſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, ſimiliterque de cedro.

12. Et atrium majus rotundum, trium ordinum de lapidibus ſectis, & unius ordinis de dolata cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus.

13. Miſit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro,

14. filium mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium, & plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cùm veniſſet ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

15. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque.

Jer. 52. 21.

16. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum:

17. & quaſi in modum retis, & catenarum ſibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fuſile erat: ſeptena verſuum retiacula in capitello uno, & ſeptena retiacula in capitello altero.

18. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum ſingulorum, ut tegerent capitella, quæ erant ſuper ſummitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello ſecundo.

19. Capitella autem, quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.

20. Et rurſum alia capitella in ſummitate columnarum deſuper juxta menſuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli ſecundi.

21. Et ſtatuit duas columnas in porticu templi: cùmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocavit nomen ejus Booz.

22. Et ſuper capita columnarum opus in modum lilii poſuit: perfectumque eſt opus columnarum.

23. Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum à labio uſque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & reſticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.

2. Par. 4. 2.

24. Et ſculptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines ſculpturarum ſtriatarum erant fuſiles.

25. Et ſtabat ſuper duodecim boves, è quibus tres reſpiciebant ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem, & mare ſuper eos deſuper erat: quorum poſteriora univerſa intrinſecus latitabant.

26. Groſſitudo autem luteris, trium unciarum erat: labiumque ejus, quaſi labium calicis, & folium repandi lilii: duo millia batos capiebat.

27. Et fecit decem baſes æneas, quatuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipſum opus baſium, interraſile erat: & ſculpturæ inter juncturas.

29. Et inter coronulas & plectas, leones & boves & cherubim: & in juncturis ſimiliter deſuper: & ſubter leones & boves, quaſi lora ex ære dependentia.

30. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per quatuor partes quaſi humeruli ſubter luterem fuſiles, contra ſe invicem reſpectantes.

31. Os quoque luteris intrinſecus erat in capitis ſummitate: & quod forinſecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda.

32. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos baſis erant, cohærebant ſibi ſubter baſim: una rota habebat altitudinis cubitum & ſemis.

33. Tales autem rotæ erant, quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fuſilia.

34. Nam & humeruli illi quatuor per ſingulos angulos baſis unius, ex ipſa baſi fuſiles & conjuncti erant.

35. In ſummitate autem baſis erat quædam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter deſuper poſſet imponi, habens cælaturas ſuas, variaſque ſculpturas ex ſemetipſa.

36. Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinem hominis ſtantis, ut non cælata, ſed appoſita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem baſes, fuſurâ unâ, & menſurâ, ſculpturaque conſimili.

38. Fecit quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum: ſingulos quoque luteres per ſingulas, id eſt, decem baſes, poſuit.

39. Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad ſiniſtram: mare autem poſuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.

40. Fecit ergo Hiram lebetes, & ſcutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

41. Columnas duas, & funiculos capitellorum ſuper capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant ſuper capita columnarum.

42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos verſus malogranatorum in retiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant ſuper capita columnarum.

43. Et baſes decem, & luteres decem ſuper baſes.

44. Et mare unum, & boves duodecim ſubter mare.

45. Et lebetes, & ſcutras, & hamulas: omnia vaſa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.

46. In campeſtri regione Jordanis fudit ea rex in argilloſa terra, inter Sochoth & Sarthan.

47. Et poſuit Salomon omnia vaſa: propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris.

48. Fecitque Salomon omnia vaſa in domo Domini: altare aureum, & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis, auream:

49. & candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad ſiniſtram, contra oraculum, ex auro puro: & quaſi lilii flores, & lucernas deſuper aureas: & forcipes aureos,

50. & hydrias, & fuſcinulas, & phialas, & mor-

VULGATA NOVA.

tariola, & thuribula, de auro puriſſimo: & cardines oſtiorum domus interioris Sancti ſanctorum, & oſtiorum domus templi, ex auro erant.

2. Par. 5. 1.

51. Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit quæ ſanctificaverat David pater ſuus, argentum & aurum, & vaſa, repoſuitque in theſauris domus Domini.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

2. Par. 5. 2.

1. TUnc congregati ſunt omnes majores natu Iſraël cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Iſraël, ad regem Salomonem in Jeruſalem: ut deferrent arcam fœderis Domini, de civitate David, id eſt, de Sion.

2. Conveni tque ad regem Salomonem univerſus Iſraël in menſe Ethanim, in ſolemni die, ipſe eſt menſis ſeptimus.

3. Veneruntque cuncti ſenes de Iſraël, & tulerunt arcam ſacerdotes,

4. & portaverunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vaſa ſanctuarii, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea ſacerdotes & Levitæ.

5. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Iſraël, quæ convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oves & boves abſque æſtimatione & numero.

6. Et intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, in Sanctum ſanctorum, ſubter alas cherubim.

7. Siquidem cherubim expandebant alas ſuper locum arcæ, & protegebant arcam & vectes ejus deſuper.

8. Cùmque eminerent vectes, & apparerent ſummitates eorum foris ſanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinſecus, qui & fuerunt ibi uſque in præſentem diem.

Exod. 34. 27. Heb. 9. 4.

9. In arca autem non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Iſraël, cùm egrederentur de terra Ægypti.

10. Factum eſt autem, cùm exiſſent ſacerdotes de ſanctuario, nebula implevit domum Domini,

11. & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam: impleverat enim gloria Domini domum Domini.

2. Par. 6. 1.

12. Tunc ait Salomon: Dominus dixit ut habitaret in nebula.

13. Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmiſſimum ſolium tuum in ſempiternum.

14. Convertitque rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſraël: omnis enim eccleſia Iſraël ſtabat.

15. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui locutus eſt ore ſuo ad David patrem meum, & in manibus ejus perfecit, dicens:

16. A die qua eduxi populum meum Iſraël de Ægypto, non elegi civitatem de univerſis tribubus Iſraël, ut ædificaretur domus, & eſſet nomen meum ibi: ſed elegi David ut eſſet ſuper populum meum Iſraël.

2. Reg. 7. 5.

17. Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſraël:

18. & ait Dominus ad David patrem meum: Quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans.

19. Veruntamen tu non ædificabis mihi domum, ſed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipſe ædificabit domum nomini meo.

20. Confirmavit Dominus ſermonem ſuum, quem locutus eſt: ſtetique pro David patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſraël, ſicut locutus eſt Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Iſraël.

21. Et conſtitui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini eſt, quod percuſſit cum patribus noſtris, quando egreſſi ſunt de terra Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Fulg. l. pro fide cath. p. 537. 22..... expandit manus ſuas in cœlum,	22. Stetit autem Salomon ante altare Domini in conſpectu eccleſiæ Iſraël, & expandit manus ſuas in cœlum,
23. & ait: Domine Deus Iſraël, non eſt ſimilis tibi Deus, nec in cœlo ſurſum, neque in terra deorſum.....	23. & ait: Domine Deus Iſraël, non eſt ſimilis tui Deus in cœlo deſuper, & ſuper terram deorſum: qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſervis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo.

VULGATA NOVA.

24. Qui cuſtodiſti ſervo tuo David patri meo quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfeciſti, ut hæc dies probat.

25. Nunc igitur Domine Deus Iſraël, conſerva famulo tuo David patri meo quæ locutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum Iſraël: ita tamen ſi cuſtodierint filii tui viam ſuam, ut ambulent coram me ſicut tu ambulaſti in conſpectu meo.

2. Reg. 7. 12.

26. Et nunc Domine Deus Iſraël firmentur verba tua, quæ locutus es ſervo tuo David patri meo.

27. Ergone putandum eſt quòd verè Deus habitet ſuper terram? ſi enim cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc, quam ædificavi?

[Versio antiqua:] 27..... *Vide Not.*

28. Sed reſpice ad orationem ſervi tui, & ad preces ejus, Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam ſervus tuus orat coram te hodie:

Deut. 12. 11.

29. ut ſint oculi tui aperti ſuper domum hanc nocte ac die: ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationem, quam orat in loco iſto ad te ſervus tuus.

30. Ut exaudias deprecationem ſervi tui & populi tui Iſraël, quodcunque oraverint in loco iſto; & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo, & cùm exaudieris, propitius eris.

31. Si peccaverit homo in proximum ſuum, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Itidem Græcè.

℣. 23. Gr. Καὶ εἶπε· Κύριε ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, οὐκ ἔστιν ὡς σὺ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω. Vide inf. 2. Paralip. 6. 13. & ſeqq.

℣. 27. Hanc verſum partim exprimit vet. Iren. Interp. l. 4. c. 27. 264. c. cùm legit: *Si verè Deus quem cæli non capiunt, ſuper terram habitabit cum hominibus?* In Gr. ſic: Ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει ὁ Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς; εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι; *Quoniam ſi verè habitabit Deus cum hominibus ſuper terram? ſi cælum & cælum cæli non ſufficient tibi?*

VULGATA NOVA.

habuerit aliquod juramentum, quo teneatur astrictus; & venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam,

32. tu exaudies in cœlo: & facies, & judicabis servos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput ejus, justificansque justum, & retribuens ei secundùm justitiam suam.

33. Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo, venerint, & oraverint, & deprecati te fuerint in domo hac;

34. exaudi in cœlo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35. Si clausum fuerit cœlum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco isto, pœnitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam:

36. exaudi eos in cœlo, & dimitte peccata servorum tuorum, & populi tui Israël: & ostende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aer, aut ærugo, aut locusta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas,

38. cuncta devotatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Israël: si quis cognoverit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac,

39. tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies ut des unicuique secundùm omnes vias suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum)

40. ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

41. Insuper & alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cùm venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum

42. extentum, ubique) cùm venerit ergo, & oraverit in hoc loco,

43. tu exaudies in cœlo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus invocaverit te alienigena: ut discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israël, & probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

44. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quòcunque miseris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, & contra domum, quam ædificavi nomini tuo,

45. & exaudies in cœlo orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum.

VULGATA NOVA.

2. Par. 6. 36. Eccles. 7. 21. 1. Joan. 1. 8.

46. Quòd si peccaverint tibi (non est enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & captivi ducti fuerint in terram inimicorum longè vel prope,

VERSIO ANTIQUA.

46..... non est homo qui non peccavit.....

Tichon. reg. 3. 53. b.

VULGATA NOVA.

47. & egerint pœnitentiam in corde suo in loco captivitatis, & conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes: Peccavimus, iniquè egimus, impiè gessimus:

48. & reversi fuerint ad te in universo corde suo, & tota anima sua, in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint: & oraverint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & civitatis quam elegisti, & templi quod ædificavi nomini tuo:

49. exaudies in cœlo, in firmamento solii tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum:

50. & propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus prævaricati sunt in te: & dabis misericordiam coram eis qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.

51. Populus enim tuus est, & hæreditas tua, quos eduxisti de terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ.

52. Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, & populi tui Israël, & exaudias eos in universis pro quibus invocaverint te.

53. Tu enim separasti eos tibi in hæreditatem de universis populis terræ, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Ægypto, Domine Deus.

54. Factum est autem, cùm complesset Salomon orans Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cœlum.

55. Stetit ergo, & benedixit omni ecclesiæ Israël voce magna, dicens:

56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël, juxta omnia quæ locutus est: non cecidit ne unus quidem sermo, ex omnibus bonis quæ locutus est per Moysen servum suum.

VULGATA NOVA.

57. Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens.

58. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, & custodiamus mandata ejus, & cæremonias ejus, & judicia quæcunque mandavit patribus nostris.

VERSIO ANTIQUA.

57. Fiat Dominus noster nobiscum, sicut erat cum patribus nostris, non derelinquat nos, nec avertat nos à se.

58. Inclinet corda nostra ad se, ut eamus in omnibus viis ejus.....

Aug. de prædest. Sanctor. t. 10. 818. c.

VULGATA NOVA.

59. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat judicium servo suo, & populo suo Israël per singulos dies:

60. ut sciant omnes populi terræ, quia Dominus ipse est Deus, & non est ultra absque eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 46. Similiter in Gr. excepto uno ἁμαρτήσεται, *peccabit*.

℣. 57. In Græco additur ὁ Θεὸς, voci *Dominus*, & in fine tollitur *à se*; reliqua concordant bene.

℣. 58. Ita in Græco, præter duo, ἐπικλῖναι, *inclinando*, pro *inclinet*, (leg. Aug. Aor. opt. ἐπικλίναι) & infra ἐπ' αὐτὸν, *in eum*, loco *ad se*; in Ms. Alex. ac edit. Ald. & Compl. πρὸς αὐτὸν, *ad eum*.

VULGATA NOVA.

61. Sit quoque cor noſtrum perfectum cum Domino Deo noſtro, ut ambulemus in decretis ejus, & cuſtodiamus mandata ejus, ſicut & hodie.

62. Igitur rex, & omnis Iſraël cum eo, immolabant victimas coram Domino.

63. Mactavitque Salomon hoſtias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia: & dedicaverunt templum Domini rex & filii Iſraël.

64. In die illa ſanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini: fecit quippe holocauſtum ibi, & ſacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocauſtum, & ſacrificium, & adipem pacificorum.

65. Fecit ergo Salomon in tempore illo feſtivitatem celebrem, & omnis Iſraël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath uſque ad rivum Ægypti, coram Domino Deo noſtro, ſeptem diebus, & ſeptem diebus, id eſt, quatuordecim diebus.

66. Et in die octava dimiſit populos: qui benedicentes regi, profecti ſunt in tabernacula ſua lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis, quæ fecerat Dominus David ſervo ſuo, & Iſraël populo ſuo.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. FActum eſt autem cùm perfeciſſet Salomon ædificium domus Domini, & ædificium regis, & omne quod optaverat & voluerat facere,

Sup. 3. 5. 2. Par. 7. 12.

2. apparuit ei Dominus ſecundò, ſicut apparuerat ei in Gabaon.

3. Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: ſanctificavi domum hanc, quam ædificaſti, ut ponerem nomen meum ibi in ſempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. apol. Dav. 1. t. 1. 676. b.

4..... ſi ambulaveris in conſpectu meo, ſicut ambulavit David pater tuus, in ſanctitate cordis, & juſtitia, ad hoc ut faceret ſecundùm omnia quæ mandavi ei.....

VULGATA NOVA.

4. Tu quoque ſi ambulaveris coram me, ſicut ambulavit pater tuus, in ſimplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea & judicia mea ſervaveris,

VULGATA NOVA.

2. Reg. 7. 12. 16.

5. ponam thronum regni tui ſuper Iſraël in ſempiternum, ſicut locutus ſum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de ſolio Iſraël.

VERSIO ANTIQUA.

Lactant. l. 4. Inſtit. c. 18. p. 581. 582.

6. Quòd ſi avertimini à me, dicit Dominus, & non cuſtodieritis veritatem meam.....

7. rejiciam Iſraël à terra, quam dedi illis: & domum hanc, quam ædificavi illis in nomine meo, projiciam illam ex omnibus, & erit Iſraël in perditionem, & in opprobrium populo.

8. Et domus hæc erit deſerta: & omnis qui tranſibit per illam, admirabitur, & dicet: Propter quam rem fecit Dominus terræ huic, & huic domui hæc mala?

9. Et dicent: Quia reliquerunt Dominum Deum ſuum..... propter hoc importavit illis Deus mala hæc.....

VULGATA NOVA.

6. Si autem averſione averſi fueritis vos & filii veſtri, non ſequentes me, nec cuſtodientes mandata mea, & cæremonias meas, quas propoſui vobis, ſed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraveritis eos:

7. auferam Iſraël de ſuperficie terræ, quam dedi eis: & templum, quod ſanctificavi nomini meo, projiciam à conſpectu meo, eritque Iſraël in proverbium, & in fabulam cunctis populis.

8. Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui tranſierit per eam, ſtupebit, & ſibilabit, & dicet: Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic?

Deut. 29. 24. Jer. 22. 8.

9. Et reſpondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum ſuum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & ſecuti ſunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt eos: idcirco induxit Dominus ſuper eos omne malum hoc.

VULGATA NOVA.

2. Par. 8. 1.

10. Expletis autem annis viginti poſtquam ædificaverat Salomon duas domos, id eſt, domum Domini, & domum regis,

11. (Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum juxta omne quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ.

12. Et egreſſus eſt Hiram de Tyro, ut videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei,

13. & ait: Hæccine ſunt civitates, quas dediſti mihi, frater? Et appellavit eas terram Chabul, uſque in diem hanc.

14. Miſit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15. Hæc eſt ſumma expenſarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domum ſuam, & Mello, & murum Jeruſalem, & Heſer, & Mageddo, & Gazer.

16. Pharao rex Ægypti aſcendit, & cepit Gazer, ſuccenditque eam igni: & Chananæum, qui habitabat in civitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Similiter in Græco, præter iſta, *ἐν εὐθύτητι*, *in rectitudine*, pro *juſtitia*, & *καὶ τοῦ ποιεῖν*, *& faciendo*, loco *ad hoc ut faceret.*

℣. 6. Gr. Ἐὰν δὲ ἀποστραφέντες ἀποστραφῆτε ὑμεῖς καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ φυλάξητε τὰς ἐντολάς μου, &c.

℣. 7. Gr. Καὶ ἐξαρῶ τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς ἔδωκα αὐτοῖς· καὶ τὸν οἶκον τοῦτον, ὃν ἡγίασα τῷ ὀνόματί μου, ἀπορρίψω ἐκ προσώπου μου, καὶ ἔσαι Ἰσραὴλ εἰς ἀφανισμὸν, καὶ εἰς λάλημα εἰς πάντας τοὺς λαούς.

℣. 8. Gr. Καὶ ὁ οἶκος οὗτος ἔσαι ὁ ὑψηλός· πᾶς ὁ διαπορευόμενος δι' αὐτοῦ, ἐκστήσεται, καὶ συριεῖ, καὶ ἐροῦσιν· Ἕνεκεν τίνος ἐποίησε Κύριος οὕτως τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ τῷ οἴκῳ τούτῳ;

℣. 9. Gr. Καὶ ἐροῦσιν· Ἀνθ' ὧν ἐγκατέλιπον Κύριον Θεὸν αὐτῶν...... διὰ τοῦτο ἐπήγαγε Κύριος ἐπ' αὐτοὺς τὴν κακίαν ταύτην.....

VULGATA NOVA.

uxori Salomonis.

17. Ædificavit ergo Salomon Gazer, & Bethoron inferiorem,

18. & Baalath, & Palmiram in terra solitudinis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque muro, munivit, & civitates curruum & civitates equitum, & quodcunque ei placuit ut ædificaret in Jerusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis suæ.	19..... & omne propositum Salomonis quo destinaverat ædificare in Jerusalem, & Libano, & in omni terra potestatis suæ. *Aug. quæst. 21. in Jos. t. 3. p. 589. f. g.*
20. Universum populum, qui remanserat de Amorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Hevæis, & Jebusæis, qui non sunt de filiis Israël:	20. Omnis populus, qui derelictus est à Cethæo, & Amorrhæo, & Pheresæo, & Evæo, & Jebusæo, qui non erant ex Israël:
21. horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israël exterminare: fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc.	21. ex filiis eorum, qui residui erant cum eis in terra, quos non consumpserant filii Israël: & subjugavit eos Salomon in tributum, usque in diem hunc.

VULGATA NOVA.

22. De filiis autem Israël non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores, & ministri ejus, & principes, & duces, & præfecti curruum & equorum.

23. Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, & statutis operibus imperabant.

24. Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei Salomon: tunc ædificavit Mello. *2. Par. 8. 11.*

25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas, super altare quod ædificaverat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumque est templum.

26. Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est juxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumææ.

27. Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos & gnaros maris, cum servis Salomonis.

28. Qui cùm venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Hic versus, & alii duo seqq. hoc loco non leguntur apud LXX. sed infra, c. 10. ℣. 22. ita scilicet: Καὶ τὴν πραγματείαν Σαλωμὼν ἣν ἐπραγματεύσατο, οἰκοδομῆσαι ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ· *Et negotiationem Salomon quam negotiatus est, ædificando in Jerusalem, & in omni terra.* Ed. Compl. post Ἱερουσαλὴμ, addit καὶ ἐν τῷ Λιβάνῳ, & post hoc, τῇ γῇ, istud, τῆς δυναστείας αὐτοῦ, ut in Vulg. & apud Aug. sup.

℣. 20. Sola edit. Compl. post hoc de ℣. sup. δυναστείας αὐτοῦ, addit πάντα τὸν λαὸν, *omnem populum*; at in Gr. Vat. & al. sic: τοῦ μὴ κατάρξαι αὐτοῦ, πάντα τὸν λαὸν τὸν ὑπολελειμμένον, &c. quæ Nobil. sic reddit: *ut non opprimeret eum, omnem populum residuum*; reliqua ut sup. interpositis tamen his, καὶ τοῦ Χαναναίου..... καὶ τοῦ Γεργεσαίου, dein τῶν μὴ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὄντων, *& Chananæo...... & Gergesæo, qui non erant ex filiis Israel.*

℣. 21. In Græco sic: τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ὑπολελειμμένα μετ' αὐτοῦ, *filios eorum residuos cum eo*, loco *ex filiis eorum..... cum eis*; in edit. Compl. non μετ' αὐτοῦ, sed μετ' αὐτοὺς· exinde in Vat. & al. οὓς οὐκ ἐδύναντο οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς· καὶ ἀνήγαγε, *quos non potuerant filii Israël exterminare eos: & adduxit*, loco *quos non consumpserant..... & subjugavit*; reliqua similia.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
2. Par. 9. 1. Matt. 12. 42. Luc. 11. 31. 1. SEd & regina Saba, auditâ famâ Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus.	1..... *Vide Not.*
2. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, & locuta est ei universa quæ habebat in corde suo.	2..... & venit, & omnia locuta est quæ habebat in corde suo. *Ambr. l. 2. offic. c. 10. t. 2. 82. e. f.*
3. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset latêre, & non responderet ei.	3..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificaverat,

5. & cibos mensæ ejus, & habitacula servorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat ultra spiritum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Eò spectant quæ hab. Ambros. l. 2. offic. 82. e. *Quærebant*, inquit, *omnes reges terræ videre faciem Salomonis, & audire sapientiam ejus, ita ut & Saba regina veniret ad eum, & tentaret eum in quæstionibus.* Gr. Βασίλισσα Σαβὰ..... ἦλθε πειράσαι αὐτὸν ἐν αἰνίγμασι, *venit tentare eum in ænigmatibus.* Auctor l. de promiss. apud Prosp. p. 154. ait: *Regina Austri venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.*

℣. 2. Gr. Καὶ εἰσῆλθε (Compl. ἦλθε) πρὸς Σαλωμὼν, καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ πάντα ὅσα ἦν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. *Et intravit ad Salomon, & locuta est ei omnia quæcunque erant in corde suo.*

℣. 3. Ambr. ubi sup. *Et audivit omnem sapientiam Salomonis, nec ullum verbum præterivit eam.* Gr. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῇ Σαλωμὼν πάντας τοὺς λόγους αὐτῆς· οὐκ ἦν λόγος παρεωραμένος παρὰ τοῦ βασιλέως, ὃν οὐκ ἀπήγγειλεν αὐτῇ· *Et annuntiavit ei Salomon omnia verba ejus: non fuit verbum despectum à rege, quod non indicavit ei.* Ambros. addit: *Quæ sit ista, quam nihil præterear, nec sit aliquid quod ei non annuntiaverit verus Salomon, cognosce ex his quæ au-*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ambr. ubi sup. 83. a. 6..... Verus est sermo, quem audivi in terra mea,	6. dixitque ad regem : Verus est sermo, quem audivi in terra mea,
7. de sermonibus tuis, & de prudentia tua : & non credidi his qui dicebant mihi, donec veni, & viderunt oculi mei, & nunc non est nec dimidia quidem pars secundùm ea quæ annuntiabant mihi : apposuisti bona super omnia quæ audivi in terra mea.	7. super sermonibus tuis, & super sapientia tua : & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi quòd media pars mihi nunciata non fuerit : major est sapientia & opera tua, quàm rumor quem audivi.
8. Beatæ mulieres tuæ, & beati pueri tui, qui assistunt tibi, qui audiunt omnem prudentiam tuam.	8. Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.

VULGATA NOVA.

9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israël, eò quòd dilexerit Dominus Israël in sempiternum, & constituit te regem, ut faceres judicium & justitiam.

10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas : non sunt allata ultra aromata tam multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

2. Par. 9. 10. 11. (Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas.

12. Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas lyrasque cantoribus : non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem.)

13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit & petivit ab eo : exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, & abiit in terram suam cum servis suis.

14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri :

15. excepto eo, quod afferebant viri qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesque terræ.

16. Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius.

17. Et trecentas peltas ex auro probato : trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant : posuitque eas rex in domo saltus Libani.

18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem : & vestivit eum auro fulvo nimis,

19. qui habebat sex gradus : & summitas throni rotunda erat in parte posteriori : & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile : & duo leones stabant juxta manus singulas.

20. Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde : non est factum tale opus in universis regnis.

21. Sed & omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea : & universa supellex domus saltus Libani de auro purissimo : non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis,

22. quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos.

23. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ, divitiis, & sapientia.

24. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus.

25. Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea & aurea, vestes & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos, per annos singulos.

26. Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum : & disposuit eos per civitates munitas, & cum rege in Jerusalem. *2. Par. 1. 14.*

27. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta & lapidum : & cedrorum præbuit multitudinem, quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus.

28. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant.

29. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venundabant.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dis loquentem : Verus est, *&c.*

℣. 6. Ita Græcè, uno demto *est.*

℣. 7. Ab his vix discrepat Græcum : excipienda tamen seqq. περὶ τȣ̃ λόγȣ σȣ, *de sermone tuo*, pro *de sermonibus tuis*, item καὶ ἰδȣ̀ ȣ̓κ εἰσὶ τὸ ἥμισυ καθὼς ἀπήγγειλάν μοι, *& ecce non sunt dimidium sicut annuntiarant mihi*, loco *& nunc non est*, &c. in Ms. Alex. ȣ̓κ ἔστι, in edit. Ald. ἔστι ȣ̓δὲ τό, in Compl. ἔστι κατὰ τό· denique loco *super omnia quæ*, sic, πρὸς αὐτὰ ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἀκοὴν ἣν, *ad ea super omnem auditionem quam.*

℣. 8. A Græco abest *&*, ante *beati ;* sola edit. Compl. addit καὶ, ut & Gr. Vatic. & al. οὗτοι, *hi*, post *tui*, paulòque post, ἐνώπιόν σȣ διόλȣ, *coram te copiosè*, loco *tibi ;* reliqua similia : edit. Compl. loco διόλȣ, hab. διαπαντός, *semper.*

CAPUT XI.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 27. 264. e. 1. ET rex Salomon erat amator mulierum, & accepit sibi mulieres alienigenas.....	1. REx autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas : *Deut. 17. 17. Eccli. 47. 21.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hæc & seqq. usque ad ℣. 11. conjunctè & non divisim referuntur ab Irenæo ; multa tamen ipsis interposita habentur in Græco saltem Vatic. quæ forsitan sua sponte & voluntate prætermisit S. Doctor : quæ verò leguntur sup. ℣. 1. similiter exstant Græcè, nisi quòd huic voci *mulierum*, subjiciuntur ista : Καὶ ἦσαν αὐτῷ γυναῖκες ἄρχȣσαι ἑπτακόσιαι, καὶ παλλακαὶ τριακόσιαι. *Et erant ei uxores principes septingentæ, & concubinæ trecentæ ;* deinde sic, καὶ ἔλαβε, &c. ut sup. omissa voce *sibi.* Media autem καὶ ἦσαν αὐτῷ, &c. non leguntur hoc loco in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. sed paulò inferiùs ut in Vulg. ℣. 3. Apud Philastr. Brix. col. 724. b. sic : *Sexaginta re-*

VULGATA NOVA.

2. de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israël: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.

Exod. 34. 16.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & averterunt mulieres cor ejus.	3..... sexaginta reginæ, & octoginta concubinæ, & juvenculæ quarum numerus non est..... *Philastr. Brix. 714. b.*
4. Cùmque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.	4. Et factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo: & diverterunt mulieres alienigenæ cor ejus post deos alienos. *Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 27. 264. e.*
5. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum.	
6. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus.	6. Et fecit Salomon malignum in conspectu Domini, non abiit post Dominum, quemadmodum David pater ejus.

VULGATA NOVA.

7. Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon.

8. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis suis.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
9. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quòd aversa esset mens ejus à Domino Deo Israël, qui apparuerat ei secundò, *Sup. 9. 2.*	9. Et iratus est Dominus in Salomonem..... *Vet. Iren. Interp. ubi sup.*
10. & præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodivit quæ mandavit ei Dominus.	10..... non enim erat cor ejus perfectum in Domino, secundum cor David patris ejus.
11. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea quæ mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo.	11..... disrumpens disrumpam regnum tuum de manu tua, & dabo illud servo tuo. *Tichon. reg. 4. 57. e. f.*
12. Veruntamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud, *Inf. 12. 15.*	12. Verùm in diebus tuis non faciam hæc propter David patrem tuum: de manu filii tui accipiam illud,
13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, & Jerusalem quam elegi.	13. verùm omne regnum non accipiam, sceptrum unum dabo filio tuo, propter David servum meum, & propter Jerusalem civitatem quam elegi.
14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom.	14. Et suscitavit Dominus adversarios Salomoni, Adad Idumæum, & Esrom filium Anadeth in Remathad, Adragas regem Soba dominum ejus: & congregati sunt super eum viri, & erat princeps congregationis, & præoccupavit Demasic civitatem, & sedit in ea, & regnavit in Demasic: & erant adversarii Salomoni, & Israël omnibus diebus Salomonis..... *Lucif. Cal. l. 1. de reg. apostat. 215. d.*

VULGATA NOVA.

15. Cùm enim esset David in Idumæa, & ascendisset Joab princeps militiæ ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa,

2. Reg. 8. 14.

16. (sex enim mensibus ibi moratus est Joab, & omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumæa)

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ginæ &c. de ℣. 3.

℣. 3. Græc. Καὶ ἦσαν αὐτῷ γυναῖκες ἄρχουσαι ἑπτακόσιαι, καὶ παλλακαὶ τριακόσιαι. Vide Not. ad ℣. 1.

℣. 4. Sic ap. Iren. conjunctè, & inverso Vulg. ordine: nunc etiam in Græco, pluribus tamen præmissis: Καὶ ἐγενήθη ἐν καιρῷ γήρους Σαλωμὼν, καὶ οὐκ ἦν, &c. ut sup. Huic verò *deo suo*, proximè additur, καθὼς ἡ καρδία Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, *sicut cor David patris ejus:* tum sequitur, καὶ ἐξέκλιναν γυναῖκες, &c. ut in Lat. præter vocem ult. αὐτῶν, *suos*, loco *alienos*; at in editt. Ald. & Compl. ἑτέρων. Cypr. l. 3. Testim. 323. b. sic hab. *Et averterunt uxores alienigenæ cor ejus post deos suos.*

℣. 6. Ita in Græco pene ad verbum, antepositis tamen aliis multis quæ respondent Vulgatæ ℣℣. 7. 5. 8. Ap. Lucif. Cal. l. 1. de regib. apost. 215. e. sic: *Et fecit malignum ante conspectum Domini, & non abiit in via David patris sui.*

℣. 9. Ita Græcè, additis nonnullis hîc, & inf. initio versûs seq. Apud Ambros. l. 3. in Luc. 1317. d. *Et indignatus est Dominus in Salomonem.*

℣. 10. Similiter in Græco, exceptis his, οὐδ' ἦν, *neque erat*, pro *non enim erat*; paulòque post, μετὰ Κυρίου, *cum Domino*, pro *in Domino.*

℣. 11. Ad verbum è Græco.

℣. 12. Ita ex Græco, verbum è verbo. Similiter hab. Ambr. apol. 1. Dav. to. 1. 676. c. exceptis duobus, *veruntamen*, pro *verùm*, (Gr. πλὴν) & *hoc*, pro *hæc*, Gr. αὐτά, edit. Compl. ταῦτα.

℣. 13. Mirè concinunt omnia cum Græco: quibus suffragatur Ambros. apol. 1. Dav. to. 1. 676. c. nisi quod habet initio: *veruntamen non totum regnum accipiam*, Gr. ὅλην) nec non *ei*, pro *filio tuo*; ultima tamen omittit, *& propter Jerusalem*, &c.

℣. 14. Nonnulla variant Græcè, nempe seqq. Σατὰν, hîc & infra, loco *adversarios*, & *adversarii*; item Ἀδερ, pro *Adad*; paulòque post, Ἐλιαδὰε τὸν ἐν Ραεμμάθ, loco *Anadeth in Remathad*; dein Ἀδραζὰρ, pro *Adragas*; & post plura, Δαμασὲκ, pro *Demasic*, absque seq. *civitatem*; mox ita, καὶ ἦσαν, *& erant*, omissis intermediis, *& sedit*, &c. in editt. tamen Ald. & Compl. sequitur: καὶ ἐκάθισεν ἐν αὐτῇ, καὶ ἐβασίλευσεν ἐν Μασεδὲκ (Compl. Δαμασκῷ) exinde tam in ipsis, quàm in Vatic. & al. deest vox *Salomoni*, cum seq. *&*. Cypr. l. 3. Testim. 325. c. & de orat.

VULGATA NOVA.

17. fugit Adad ipse, & viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum : erat autem Adad puer parvulus.

18. Cùmque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti : qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terram delegavit.

19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ.

20. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, & nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis : eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus.

21. Cùmque audisset Adad in Ægypto, dormisse David cum patribus suis, & mortuum esse Joab principem militiæ, dixit Pharaoni : Dimitte me, ut vadam in terram meam.

22. Dixitque ei Pharao : Qua enim re apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit : Nullâ : sed obsecro te ut dimittas me.

23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum : (2. Reg. 8. 5.)

24. & congregavit contra eum viros, & factus est princeps latronum cùm interficeret eos David : abieruntque Damascum, & habitaverunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco, (1. Par. 18. 5.)

25. eratque adversarius Israëli cunctis diebus Salomonis : & hoc est malum Adad, & odium contra Israël, regnavitque in Syria.

26. Jeroboam quoque filius Nabath, Ephrathæus, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Sarva, mulier vidua : levavit manum contra regem. (2. Par. 13. 6.)

27. Et hæc est causa rebellionis adversùs eum, quia Salomon ædificavit Mello, & coæquavit voraginem civitatis David patris sui.

28. Erat autem Jeroboam vir fortis & potens : vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis & industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domus Joseph.

VERSIO ANTIQUA.

(Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 216. a. b.)

29. Et factum est in tempore illo, & Jeroboas exiit de Jerusalem, & invenit eum Achias Silonites prophetes in via, & Achias opertus erat vestimento novo : & ambo erant in campo.

30. Et apprehendit Achias vestimentum suum novum, quod super se habebat, & dirupit illud duodecim scissuris.

31. Et dixit ad Jeroboam : Accipe tibi decem scissuras : quoniam hæc dicit Dominus Deus Israël : Ecce ego disrumpo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem sceptra.

32. Et duo sceptra erunt illi, propter servum meum David, & propter Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël :

33. pro quibus dereliquit me Salomon, & fecit Astarte idolo immundo Sidoniorum, & Cama idolo Moab, & regi eorum, religioni filiorum Ammon : & non abiit in vias meas, ut faceret quod rectum est coram me, sicut fecit David pater ejus.

34. Et non accipiam regnum totum de manu ejus in diebus vitæ ejus, propter David servum meum, quem elegi, quoniam contra faciam illi per omnes dies vitæ ejus.

35. Et accipiam regnum de manu filii ejus, & dabo tibi sceptra decem :

36. filio autem ejus dabo duo sceptra, ut sit positio servo meo David omnibus diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi mihi ut ponam nomen meum ibi.

37. Et accipiam te, & regnabis in quibus concupiscit anima tua, & tu eris rex in Israël.

VULGATA NOVA.

29. Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, & inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo : erant autem duo tantùm in agro. (2. Par. 10. 15.)

30. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.

31. Et ait ad Jeroboam : Tolle tibi decem scissuras : hæc enim dicit Dominus Deus Israël : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

32. Porro una tribus remanebit ei, propter servum meum David, & Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël :

33. eò quòd dereliquerit me, & adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum Ammon : & non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, & præcepta mea & judicia, sicut David pater ejus.

34. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea & præcepta mea.

35. Auferam autem regnum de manu filii ejus, & dabo tibi decem tribus :

36. filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.

37. Te autem assumam, & regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, erisque rex su-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Dom. p. 212. b. hæc hab. *Et excitavit Dominus satanan ipsi Salomoni.* Similiter Hilar. in Ps. 139. p. 528. a. *Excitavit Dom. satanam Salomoni*, additque, *Ader Idumæum*, ut sup. in Gr.

℣. 29. Post hoc, *in via*, hæc interponuntur Græcè, *καὶ ἀπέστησεν αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ*, *& removit eum de via*, quæ omittit Lucif. reliqua ad verbum quadrant, præter seqq. nonnihil immutata, Ἱεροβοὰμ, pro *Jeroboas*, Ἀχιὰ Σηλωνίτης, pro *Achias Silonites*, (solus Alex. Ἀχιάς;) item *περιβεβλημένος*, *amictus*, pro *opertus*, absque seq. *erat*; demum *μόνοι*, *soli*, pro *erant*.

℣. 30. Gr. delet *habebat*, & pro *scissuris*, leg. *ῥήγματα*, *scissuras*; reliqua ut in Lat. sup.

℣. 31. Ne verbum quidem variat in Græco; deest tantùm *ad*, ante *Jeroboam*. Similiter habet Cypr. l. de unit. Eccl. p. 196. b. *Sume tibi decem scissuras : quia hæc dicit Dominus : Ecce scindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem sceptra :* Gr. *ῥήσσω*, *rumpo*, *frango*.

℣. 32. Gr. addit *ἐν αὐτῇ*, *in ea*, verbo *elegi*; cætera ad verbum quadrant. Eadem similiter leg. Cypr. l. de unit. Eccl. p. 196. b. exceptis his in fine, *ut ponam nomen meum illic*, ut inf. ℣. 36. loco *ex omnibus tribubus Israël.*

℣. 33. Pleraque concordant cum Græco, hæc tantùm variant; scilicet initio deest vox *Salomon*, paulòque post pro *idolo immundo*, est *βδελύγματι*, *abominationi*; item pro *Cama*, Χαμὼς, & pro seq. *idolo*, *καὶ τοῖς εἰδώλοις*, *& idolis*, sola edit. Compl. hab. *εἰδώλῳ*; exinde pro *religioni*, sic, *προσοχθίσματι*, *offendiculo*, ut & *ἐν ταῖς ὁδοῖς μου*, *in viis meis*, loco *in vias meas*; demum *τὸ εὐθὲς* simpliciter, loco *quod rectum est*, absque seq. *fecit*.

℣. 34. Gr. pro *in diebus vitæ ejus*, hæc hab. *διότι ἀντιτασσόμενος ἀντιτάξομαι αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ*, *quoniam resistens resistam ei omnes dies vitæ ejus*, paulòque post verbo *elegi*, addit *αὐτὸν*, *eum*, deletis his posterioribus, *quoniam contra faciam*, &c.

℣℣. 35. 36. 37. Hæc tota similiter habentur Græcè.

VULGATA NOVA.

per Israël.

38. Si igitur audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaveris in viis meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum, & tradam tibi Israël:

VERSIO ANTIQUA.

38. Et erit, si custodieris omnia quæcunque præcepero tibi, & ieris in vias meas, & feceris quod rectum est in conspectu meo, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, sicut ædificavi David.

Lucif. Cal. ubi sup.

VULGATA NOVA.

39. & affligam semen David super hoc, veruntamen non cunctis diebus.

40. Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis.

41. Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israël, quadraginta anni sunt.

43. Dormivitque Salomon cum patribus suis, & sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 38. Vix pauca de his Græco dissimilia, nempe *vias meas*, pro quo ὁδοῖς μου, *viis meis*; paulòque post, & *custodieris*, pro quo τοῦ φυλάξασθαι, *custodiendo*; item infra præponitur καὶ, huic, *ero tecum*.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

2. Par. 10. 1.

1. VEnit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum regem.

2. At verò Jeroboam filius Nabath, cùm adhuc esset in Ægypto profugus à facie regis Salomonis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto.

3. Miseruntque & vocaverunt eum: venit ergo Jeroboam, & omnis multitudo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & de jugo gravissimo quod imposuit nobis, & serviemus tibi.

4..... 14. *Vide Not.*

5. Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, & revertimini ad me. Cùmque abiisset populus,

6. iniit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus cùm adhuc viveret, & ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic?

7. Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo huic, & servieris, & petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus:

8. qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi,

9. dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic, qui dixerunt mihi: Levius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos?

10. Et dixerunt ei juvenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loquêris populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loquêris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.

11. Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad me die tertia.

13. Responditque rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod ei dederant,

14. & locutus est eis secundùm consilium juvenum, dicens: Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

VULGATA NOVA.

15. Et non acquievit rex populo: quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Jeroboam filium Nabath.

Sup. 11. 31.

16. Videns itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei dicens: Quæ nobis pars in David? vel quæ hæreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israël, nunc vide domum tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

VERSIO ANTIQUA.

15. Et non audivit rex plebem: quoniam erat conversio à Domino, ut statueret verbum suum, quod locutus est in manu Achiæ Selonitæ, de Jeroboam filio Nabath.

Aug. de Grat. & lib. arb. t. 10. 741. d.

16..... Non est nobis portio cum David, neque hæreditas in filiis Jesse. Revertere unusquisque in tabernacula tua Israël.....

Ambr. l. 2. offic. t. 2. 92. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 4..... 14. Horum meminit Ambr. l. 2. offic. c. 18. to. 2. 92. e. dicens: *Cùm populus Israel post mortem Salomonis rogasset filium ejus Roboam, ut relevaret cervices eorum à servitute dura, & paterni imperii temperaret austeritatem, illum, spreto senili consilio, de suggestione adolescentium responsum dedisse hujusmodi, quia & onus adjiceret super patrium jugum, & leviora gravioribus suppliciis mutaret.*

℣. 15. Ita Græcè, verbum pro verbo. Rursus eadem leg. Aug. l. 5. cont. Julian. to. 10. 634. a. ab his, *erat conversio*, usque ad *Selonitæ*, nisi quòd verbo *locutus est*, præponit hoc, *de illo*, & loco *Achiæ*, hab. *prophetæ*.

℣. 16. Hæc antecedunt apud Ambr. *Quo responso exasperati, responderunt populi.* Gr. Καὶ ἀπεκρίθη, vel ut in edit. Ald. ἀπεκρίθησαν, ὁ λαὸς τῷ βασιλεῖ, λέγοντες· deinde Τίς ἡμῖν μερὶς ἐν Δαυίδ; καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν..... ἐν υἱῷ Ἰεσσαί· Ἀπότρεχε Ἰσραὴλ εἰς τὰ, &c. Ms. Alex. Ἀπότρεχε εἰς τὰ..... Ἰσραήλ· edit. verò Compl. Ἀποτρεχέτω ἕκαστος εἰς τὸ σκήνωμα σου Ἰσραήλ. Addit Ambros. *Quemnam hic homo neque in principem, neque in ducem erit nobis*; quæ absunt à Græco: hoc etiam ultimum *erit nobis*, deest in pluribus ac potioribus Ambr. Mss. quorum etiam nonnulli, loco *in ducem*, ferunt *in judicem*. Hieron. in Isai. 8. to. 3. 76. f. hæc hab. *Non est nobis portio in David, neque hæreditas in filio Jesse.* Ambros. verò ep. 81. to. 2. 1099. f. *Non est nobis portio in Jacob, neque hæreditas in Israel.* Vide

VULGATA NOVA.

17. Super filios autem Iſraël, quicunque habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18. Miſit ergo rex Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa : & lapidavit eum omnis Iſraël, & mortuus eſt. Porro rex Roboam feſtinus aſcendit currum, & fugit in Jeruſalem :

19. receſſitque Iſraël à domo David, uſque in præſentem diem.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apoſt. 215. f.

20. Et factum eſt ut audivit omnis Iſraël, quoniam reverſus eſt Jeroboas ex Ægypto, & miſerunt, & vocaverunt eum in ſynagoga, & regnificaverunt eum in Iſraël.....

VULGATA NOVA.

20. Factum eſt autem cùm audiſſet omnis Iſraël, quòd reverſus eſſet Jeroboam, miſerunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem Iſraël, nec ſecutus eſt quiſquam domum David præter tribum Juda ſolam.

VULGATA NOVA.

21. Venit autem Roboam Jeruſalem, & congregavit univerſam domum Juda, & tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Iſraël, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis.

2. Par. 11. 2.

22. Factus eſt autem ſermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens :

23. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, & ad omnem domum Juda, & Benjamin, & reliquos de populo, dicens :

24. Hæc dicit Dominus : Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſraël : revertatur vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Audierunt ſermonem Domini, & reverſi ſunt de itinere, ſicut eis præceperat Dominus.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi ſup. 215. e. f. g.

* Et rex Salomon dormivit cum patribus ſuis in civitate David, & regnavit filius ejus Roboam pro eo in Jeruſalem : & erat ſexdecim annorum cùm regnaret, & viginti annis regnavit in Jeruſalem.....

**..... Et erat homo ex monte Ephræm ſervus Salomonis, & nomen ei erat Jeroboam, & nomen matris ejus erat Sarira, mulier fornicaria.....

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

25. Ædificavit autem Jeroboam Sichem in monte Ephraim, & habitavit ibi : & egreſſus inde ædificavit Phanuel.

26. Et dixit Jeroboas in corde ſuo : Nunc revertetur regnum David,

27. ſi aſcenderit populus hic ſacrificium offerre in domo Domini in Jeruſalem : & convertetur cor populi ad dominum ſuum Roboam regem Juda.

28. Tunc igitur Jeroboas cogitavit, & abiit, & fecit duas vitulas aureas, & dixit ad populum : Sufficiat vobis aſcendiſſe in Jeruſalem : Ecce ſunt dii tui Iſraël, qui reduxerunt te de terra Ægypti.

29. Et poſuit unam in Bethel, & unam dedit in Dan :

30. & factum eſt hoc verbum in peccatum : & antecedebat populus ante faciem unius vitulæ uſque Dan.

31. Et fecerunt domos in excelſum, & fecit ſacerdotes partem aliquam populi, qui non erant ex filiis Levi.

Vulgata nova:

26. Dixitque Jeroboam in corde ſuo : Nunc revertetur regnum ad domum David,

27. ſi aſcenderit populus iſte ut faciat ſacrificia in domo Domini in Jeruſalem : & convertetur cor populi hujus ad dominum ſuum Roboam regem Juda, interficientque me, & revertentur ad eum.

Tob. 1. 5. Exod. 32. 8.

28. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis : Nolite ultra aſcendere in Jeruſalem : Ecce dii tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

29. Poſuitque unum in Bethel, & alterum in Dan :

30. & factum eſt verbum hoc in peccatum : ibat enim populus ad adorandum vitulum uſque in Dan.

2. Par. 11. 15.

31. Et fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſis Auct. l. de promiſſ. ap. Proſp. p. 155. a.

℣. 20. Vix unum aut alterum variat Græcè, nempe, εἰς τὴν συναγωγὴν, pro *in ſynagoga*, & Ἰεροβοάμ, loco *Jeroboas*.

* Hæc, ut & alia multò plura ſequuntur ibid. in Gr. Vat. nempe poſt ℣. 24. quæ abſunt ab edit. Compl. ſicut à Mſ. Alex. & à Vulg. ſaltem eò loci. Obſervat Nobilius in aliquo libro illa ipſa ſignis quibuſdam eſſe notata, quibus indicetur ea multis modis eſſe repetita, tranſpoſita, confuſa, malè cohærentia. Quæ verò hìc ſequuntur de Lucifero, nil differunt à Gr. ſup. niſi quòd pro *dormivit*, legitur κοιμᾶται, *dormit*, & poſt *ſuis*, iterum ſequitur καὶ θάπτεται μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ, *& ſepelitur cum patribus ſuis*; exinde pro *& erat*, ſic, υἱὸς ὤν, *cùm filius eſſet*, & pro *viginti*, δώδεκα, *duodecim*; in edit. Ald. δεκαεπτά, *ſeptemdecim*. Vid. 2. Paralip. 9. 31.

** Iſta reſpondent Vulgatæ c. 11. ℣. 26. nec differunt à Græco, niſi duplici verbo *erat*, quod deeſt, & ante *Jeroboam*, & ante *Sarira*.

℣. 26. Græcè, ante *nunc*, ponitur ἰδοὺ, *ecce*, ſicut ante *David*, hoc, εἰς οἶκον, *in domum*; reliqua ad verbum ut ſupra.

℣. 27. Cuncta concinunt cum Græco, niſi quòd loco *ad dominum ſuum Roboam*, legitur πρὸς κύριον καὶ κύριον αὐτῶν πρὸς Ῥοβοάμ, & in fine poſt *Juda*, ſequitur, καὶ ἀποκτενοῦσί με, *& occident me*.

℣. 28. Horum loco, *Tunc igitur Jeroboas cogitavit*, Gr. hab. Καὶ ἐβουλεύσατο ὁ βασιλεύς, *Et conſilium cepit rex*; reliqua quadrant, niſi quòd habetur Græcè, ἀναβαίνειν, *aſcendere*, pro *aſcendiſſe*, abſque verbo *ſunt*, poſt *ecce*; & pro *qui reduxerunt*, ſic, οἱ ἀναγαγόντες, mel. Alex. cod. οἳ ἀνήγαγον.

℣. 29. Itidem Græcè.

℣. 30. Similiter in Græco, uno excepto ἐπορεύετο, *ibat*, pro *antecedebat*, deleta voce *vitulæ* : cod. Vatic. in fine addit καὶ εἴασαν τὸν οἶκον Κυρίου, *& dimiſerunt domum Domini*, quæ deſunt in Mſ. Alex. ac edit. Compl. Ambroſ. ep. 66. to. 2. 1055. b. dicit, *Hieroboam hoc genus ſacrilegii* induxiſſe, *ut populus Hebræorum adoraret vitulas aureas*. Item Tertul. adv. Jud. c. 1. p. 135. Judæos *cum Hieroboam vaccas aureas & lucos* coluiſſe.

℣. 31. Gr. loco *fecerunt*, hab. ἐποίησε, *fecit*, ſicut ἐφ' ὑψηλῶν, *ſuper excelſa*, pro *in excelſum*; item inf. loco *populi*, ſic, ἐκ τοῦ λαοῦ, *de populo*; reliqua ad verbum ut ſupra.

VULGATA NOVA.

32. Conſtituitque diem ſolemnem in menſe octavo, quintadecima die menſis, in ſimilitudinem ſolemnitatis, quæ celebrabatur in Juda. Et aſcendens altare, ſimiliter fecit in Bethel, ut immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat : conſtituitque in Bethel ſacerdotes excelſorum, quæ fecerat.

33. Et aſcendit ſuper altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die menſis octavi, quem finxerat de corde ſuo : & fecit ſolemnitatem filiis Iſraël, & aſcendit ſuper altare, ut adoleret incenſum.

VERSIO ANTIQUA.

32. Et fecit Jeroboas diem feſtum in menſe octavo, in quintadecima menſis, ſecundùm diem feſtum Juda. Et aſcendit in ſacrario, quod fecit in Bethel, ut ſacrificaret ante vitulas, quas fecit : & conſtituit in Bethel ſacerdotes excelſorum, quos fecit. *Lucif. Cal. ubi ſup.*

33. Et aſcendit in ſacrarium quod fecit, in quintodecimo die menſe octavo, in die feſto, quem finxit à corde ſuo : & fecit diem feſtum filiis Iſraël, & aſcendit in ſacrarium, ut ſacrificaret.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. Diſſimilia nonnulla habentur Græcè, nempe poſt vocem *decima*, additur ἡμέρᾳ, *die*, & pro *Juda*, ſic, τὴν ἐν γῇ Ἰούδα, *qui in terra Juda*; ſola edit. Compl. habet ἐν τῷ Ἰούδα; exinde pro *in ſacrario*, ſic, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, *ſuper altare*, & pro *ante vitulas*, ταῖς δαμάλεσι, *vitulabus*. Eadem rurſus leg. idem Lucif. infra, 216. f. exceptis his : *in die feſto*, quod addit voci *octavo*, demto ſeq. *in*; item *ſacrificium*, pro *ſacrario*, & *vitulis*, loco *ante vitulas*.

℣. 33. Optimè ſibi conſtat Lucif. inf. col. 216. f. ubi eadem iterum refert; tollit tamen *in*, cum Gr. ante vocem *quinto*, ſola Compl. addit : item pro *à corde*, hîc hab. Lucif. *in corde*; Gr. verò ἀπὸ καρδίας, ſicut ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, *ſuper altare*, hîc & infra, loco *in ſacrarium*, poſito ἐν, ante *menſe*; reliqua ut in Lat. ſup.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. ET ecce vir Dei venit de Juda in ſermone Domini in Bethel, Jeroboam ſtante ſuper altare, & thus jaciente.

2. Et exclamavit contra altare in ſermone Domini, & ait : Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius naſcetur domui David, Joſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet. *4. Reg. 23. 16.*

3. Deditque in illa die ſignum, dicens : Hoc erit ſignum quod locutus eſt Dominus : Ecce altare ſcindetur, & effundetur cinis qui in eo eſt.

4. Cùmque audiſſet rex ſermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum ſuam de altari, dicens : Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum : nec valuit retrahere eam ad ſe.

5. Altare quoque ſciſſum eſt, & effuſus eſt cinis de altari, juxta ſignum quod prædixerat vir Dei in ſermone Domini.

6. Et ait rex ad virum Dei : Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut reſtituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, & reverſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt ſicut priùs fuerat.

VERSIO ANTIQUA.

1. ET ecce homo Dei ex Juda advenit in verbo Domini in Bethel, & Jeroboam ſtabat ſuper aram ſuam, ſacrificare. *Lucif. l. 1. de reg. apoſt. 216. f. g.*

2. Et propheta invocavit ad aram in verbo Domini, dicens : O ſacrarium, ſacrarium, hæc dicit Dominus : Ecce filius naſcetur in domo David, & Joſias erit nomen illi, & ſacrificabit in te ſacerdotes excelſorum, qui ſacrificant in te, & oſſa hominum comburet in te.

3. Et dabit in illa die prodigium, quod locutus eſt Dominus : Ecce ſacrarium diſrumpetur, & effundetur pinguedo quæ eſt in eo.

4. Et factum eſt ut audivit verba hominis Dei invocantis in aram, quæ in Bethel erat, & extendit manum ſuam ad aram, dicens : Apprehendite eum. Et arida facta eſt manus regis, quam extendit in eum : & non potuit reducere eam ad ſe.

5. Et ſacrificium ruptum eſt, & effuſa eſt pinguedo ejus à ſacrario, ſecundùm prodigium quod dixit homo Dei in verbo Domini.

6. Et reſpondit rex, & dixit homini Dei : Roga faciem Domini Dei tui, ut revertatur manus mea ad me. Et rogavit homo Dei faciem Domini, & reverſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt ſicut priùs fuerat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita in Græco, præter vocem *ſuam*, poſt *aram*, quæ abeſt; in Mſ. tamen Alex. ac edit. Ald. additur αὐτοῦ.

℣. 2. In Græco varietates paucæ, nec magni ponderis, nempe initio deeſt *propheta*, & pro *dicens*, legitur καὶ εἶπε, *& dixit*; deinde loco *O ſacrarium, ſacrarium*, ſic, Θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, *Altare, altare*; & pro *naſcetur in domo*, τίκτεται τῷ οἴκῳ, *naſcitur domui*, demta conjunctione *&*, ante *Joſias*, cum ſeq. *erit*; paulò verò poſt editt. vitiosè ponunt *inter*, ante *ſacerdotes*, loco *in te*, quod emendavimus; in Gr. enim ἐπὶ σε, ibi & infra non ſemel. Tichon. reg. 4. 58. b. hæc hab. *Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius naſcetur de domo David, Joſias nomen illi*. Hilar. prolog. in Pſ. n. 4. *Altarium, altarium, hæc dicit Dominus : Ecce filius naſcetur David, Joſias nomen ejus*. Hieron. epiſt. ad Cypr. to. 2. 696. a. *Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius naſcetur domui David, Joſias nomen ejus*.

℣. 3. Gr. poſt *prodigium*, ſubdit, λέγων· Τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησε Κύριος, λέγων· *dicens : Hoc verbum quod*, &c. in Mſ. Alex. Τοῦτο τέρας ὃ, &c. ſubinde loco *ſacrarium*, Gr. hab. conſtanter, θυσιαστήριον, *altare*, & pro *diſrumpetur*, ῥήγνυται, *frangitur*, ut ἐπ' αὐτῷ, *ſuper eum*, pro *in eo*, detracto præced. *eſt*; Mſ. Alex. hab. ἐν αὐτῷ, editt. Ald. & Compl. οὖσα ἐπ' αὐτῷ.

℣. 4. Eadem rurſus hab. Lucif. l. de non conven. cum hæret. col. 221. e. ab hoc, *& extendit*. Hæc autem variant Græcè : ſcilicet verbo *audivit*, additur ὁ βασιλεὺς Ἱεροβοάμ, deleturque inf. *erat*, poſt *Bethel*; rurſus adjicitur βασιλεὺς, verbo *extendit*, præterquam in ed. Compl. exinde loco *ad aram*, ſic, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, *ab altari*; at in edit. Ald. ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; demum ἰδοὺ ἐξηράνθη, *ecce exaruit*, pro *arida facta eſt*, ut & αὐτοῦ, *ejus*, loco *regis*.

℣. 5. Eadem repetit Lucif. infra, l. de non conv. cum hæret. col. 221. e. ſed loco *ſacrificium*, conſtanter leg. *ſacrarium*; paulòque poſt omittit *prodigium* : Gr. initio & inf. habet θυσιαστήριον, *altare*, pro *ſacrario*, abſque *ejus*, poſt *pinguedo*; item pro *dixit*, ponit ἔδωκε, *dedit*; reliqua ut in Lat. ſupra.

℣. 6. Similiter iterum legit Lucif. l. de non conv. cum hæret. col. 221. e. niſi quòd pro *Roga faciem*, hab. *Roga à facie*, Gr. Δεήθητι τοῦ προσώπου; & ultimò pro *ſicut priùs fuerat*, ponit *quemadmodum primùm*, Gr. καθὼς τὸ πρότερον : in cæteris etiam non plus diſcordat Græcum, niſi quòd initio hab. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς Ἱεροβοὰμ τῷ, *Et*

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. de non conven. cum hæret. 221. c.

7. Et locutus eſt rex ad hominem Dei, & dixit : Intra mecum in domum & prande, & dabo tibi munera.

8. Et dixit homo Dei ad regem : Nec ſi mihi dimidium dares domus tuæ, non intrabo tecum, nec manducabo panem, nec bibam aquam in hoc loco :

9. quoniam ſic præcepit mihi Dominus in verbo, dicens : Non manducabis panem, & non bibes aquam, & non revertêris in via qua ibis in ea.

10. Et abiit per aliam viam, & non eſt reverſus per viam, qua venerat in Bethel.

11. Et propheta alius habitabat in Bethel, & venerunt filii ejus, & nunciaverunt ei omnia opera, quæ fecerat homo Dei die illo in Bethel, & verba quæ locutus eſt regi ; & averterunt faciem patris ſui.

12. Et locutus eſt ad eos pater eorum, dicens : Qua via abiit ? Et demonſtraverunt filii ejus viam, per quam ierat homo Dei, qui venerat ex Juda.

13. Et dixit filiis ſuis : Sternite mihi aſinam. Et ſtraverunt ei, & aſcendit ſuper illam,

14. & abiit poſt hominem Dei, & invenit eum ſedentem ſub arbore ilicis : & dixit ei : Si tu es homo Dei qui veniſti ex Juda ? Et dixit : Ego ſum.

15. Et dixit ei : Veni mecum, & manduca panem.

16. Et dixit : Non poſſum reverti tecum, neque manducare panem, neque bibere aquam in hoc loco :

17. quoniam ſic præcepit mihi in verbo Dominus, dicens : Non manducabis panem ibi, & non bibes aquam ibi, & non revertêris inde per viam quam ieris.

18. Et dixit ad eum : Et ego prophetes ſum ſicut & tu : & angelus locutus eſt ad me in verbo Domini, dicens : Reduc eum ad te in domum tuam, & manducet panem, & bibat aquam. Et mentitus eſt illi,

19. & reduxit eum : & manducavit panem in domo ejus, & bibit aquam.

20. Et factum eſt, ſedentibus illis ad menſam, verbum Domini ad pſeudoprophetam, qui reduxit eum.

21. Et dixit ad hominem Dei, qui venerat ex Juda, dicens : Hæc dicit Dominus : Propter quod exacerbaſti verbum Domini, & non cuſtodiſti

VULGATA NOVA.

7. Locutus eſt autem rex ad virum Dei : Veni mecum domum ut prandeas, & dabo tibi munera.

8. Reſponditque vir Dei ad regem : Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto :

9. ſic enim mandatum eſt mihi in ſermone Domini præcipientis : Non comedes panem, neque bibes aquam, nec revertêris per viam qua veniſti.

10. Abiit ergo per aliam viam, & non eſt reverſus per iter, quo venerat in Bethel.

11. Prophetes autem quidam ſenex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filii ſui, & narraverunt ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel : & verba quæ locutus fuerat ad regem, narraverunt patri ſuo.

12. Et dixit eis pater eorum : Per quam viam abiit ? Oſtenderunt ei filii ſui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda.

13. Et ait filiis ſuis : Sternite mihi aſinum. Qui cùm ſtraviſſent, aſcendit,

14. & abiit poſt virum Dei, & invenit eum ſedentem ſubtus terebinthum : & ait illi : Tune es vir Dei qui veniſti de Juda ? Reſpondit ille : Ego ſum.

15. Dixitque ad eum : Veni mecum domum, ut comedas panem.

16. Qui ait : Non poſſum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto :

17. quia locutus eſt Dominus ad me in ſermone Domini, dicens : Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec revertêris per viam qua ieris.

18. Qui ait illi : Et ego propheta ſum ſimilis tui : & angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini, dicens : Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum,

19. & reduxit ſecum : comêdit ergo panem in domo ejus, & bibit aquam.

20. Cùmque ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.

21. Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens : Hæc dicit Dominus : Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſ-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dixit rex Jeroboam homini ; ſed in Compl. ſic : Καὶ ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς, καὶ εἶπε τῷ· ſubinde loco *ut*, ponit καὶ, & pro *reverſa eſt manus*, ſic, ἐπέστρεψε τὴν χεῖρα, *reduxit manum ;* in ſola Compl. ἡ χείρ.

℣. 7. In Græco deeſt *& dixit ;* loco verò *munera*, eſt δόμα, *donum ;* reliqua ut ſup.

℣. 8. Vix meliùs è Græco, niſi excipias iſta, *nec ſi mihi dimidium dares*, pro quibus, ἐὰν δῷς μοι τὸ ἥμισυ, *ſi dederis mihi dimidium.*

℣. 9. Cuncta concordant Græcè, præter aoriſtos iſtos ſubj. Μὴ φάγης.....μὴ πίῃς..... καὶ μὴ ἐπιστρέψῃς· item pro *ibis*, ἐπορεύθης, *iviſti.*

℣. 10. Græcè, loco *per aliam viam*, eſt ἐν ὁδῷ ἄλλῃ, *in via alia ;* paulòque poſt, ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἦλθεν ἐν αὐτῇ, *in via, qua ivit in ea*, loco *per viam, qua venerat.*

℣. 11. Nonnulla variant Græcè : nempe initio, εἷς πρεσβύτης, *unus ſenex*, loco *alius ;* ſubinde pro *venerunt*, ἔρχονται, *veniunt*, ut & pro *nunciaverunt*, διηγήσαντο, *narraverunt ;* item infra, ἐποίησε, *fecit*, loco *fecerat*, cum præpoſit. ἐν, ante *die.*

℣. 12. Vix pauca diſcrepant à Græco, nempe 1°. *Qua via abiit ?* pro quo Ποίᾳ ὁδῷ πεπόρευται ; *Quali via ivit ?* edit. Compl. ἀπελήλυθε ; dein pro *demonſtraverunt*, δεικνύουσιν αὐτῷ, *oſtendunt ei ;* ultimò ἐν ᾗ ἀνῆλθεν, *in qua abiit*, loco *per quam ierat.*

℣. 13. Ita Græcè præter unum, τὸν ὄνον, *aſinum*, additum voculæ *ei ;* item ſupra τὸν ὄνον, loco *aſinam*, ut in fine αὐτὸν, loco *illam ;* Mſ. tamen Alex. conſtanter hab. τὴν ὄνον, & infra αὐτήν, cum Lucifero.

℣. 14. Gr. habet ὑπὸ δρῦν, loco *ſub arbore ilicis ;* & ſub finem addit αὐτῷ, *ei*, verbo *dixit*, detracto ult. *ſum ;* cætera ut in Lat. ſup.

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 16. Gr. loco *poſſum..... manducare..... bibere*, hab. δύνωμαι..... φάγωμαι..... πίομαι, *potero..... manducabo..... bibam ;* cætera ſimilia.

℣. 17. Gr. Μὴ φάγης..... μὴ πίῃς, *Ne manducaveris.... ne biberis*, abſque *ibi*, poſt *aquam ;* edit. tamen Ald. addit ἐκεῖ : item in fine, loco *inde per viam quam ieris*, ſic, ἐκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἐπορεύθης ἐν αὐτῇ, *illic in via qua iviſti in ea.*

℣. 18. Ita de Græco ad verbum, excepto uno *&*, poſt *ſicut*, quod deeſt, præterquam in ed. Compl.

℣. 19. Gr. transfert hoc, *in domo ejus*, poſt *aquam ;* cætera concordant.

℣. 20. Rurſus iſtud, καὶ ἐγένετο, *& factum eſt*, transfertur Græcè poſt *menſam ;* loco verò *pſeudoprophetam*, habetur ſimpliciter, τὸν προφήτην ; in cæteris nulla diſſimilitudo.

℣. 21. Similiter in Græco. Auguſt. etiam l. de cura pro mort. to. 6. 521. b. legit : *Hæc dicit Dominus : Quoniam inobediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti manda-*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
ti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus,	præceptum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus,	*Lucif. Cal. ubi sup.*
22. & reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum.	22. & rediisti, & manducasti panem, & bibisti aquam in hoc loco de quo locutus est ad te, dicens: Non manducabis panem, neque bibes aquam, ideo non intrabit corpus tuum in monumentum patrum tuorum.	
23. Cùmque comedisset & bibisset, stravit asinum suum prophetæ, quem reduxerat.	23. Et factum est, postquam manducavit panem, & bibit aquam, & straverunt ei asinam.	
24. Qui cùm abiisset, invenit eum leo in via, & occidit, & erat cadaver ejus projectum in itinere: asinus autem stabat juxta illum, & leo stabat juxta cadaver.	24. Et reversus est, & abiit, & invenit eum leo in via, & occidit eum, & erat corpus ejus projectum in via: & asina stabat ad eum, & leo stabat ad corpus ipsius.	
25. Et ecce, viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, & leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt & divulgaverunt in civitate, in qua prophetes ille senex habitabat.	25..... Et venerunt viri civitatis illius, & locuti sunt in civitate, ubi prophetes senior habitabat in illa.	
26. Quod cùm audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, & confregit eum, & occidit juxta verbum Domini, quod locutus est ei.	26. Et cùm audissent, qui reduxerant eum de via, dixit: Hic est homo Dei, qui exacerbavit verbum Domini.	
27. Dixitque ad filios suos: Sternite mihi asinum. Qui cùm stravissent,	27..... *Vide Not. ad ℣. seq.*	
28. & ille abiisset, invenit cadaver ejus projectum in via, & asinum & leonem stantes juxta cadaver: non comêdit leo de cadavere, nec læsit asinum.	28. Et abiit, & invenit corpus ejus projectum in via; & asina, & leo stabat super corpus ejus: & leo non edit corpus illius, neque insilivit in asinam.	

VULGATA NOVA.

29. Tulit ergo prophetes cadaver viri Dei, & posuit illud super asinum, & reversus intulit in civitatem prophetæ senis ut plangeret eum.

30. Et posuit cadaver ejus in sepulcro suo: & planxerunt eum: Heu, heu mi frater.

31. Cùmque planxissent eum, dixit ad filios suos: Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulcro, in quo vir Dei sepultus est: juxta ossa ejus ponite ossa mea.

32. Profectò enim veniet sermo, quem prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, & contra omnia fana excelsorum, quæ sunt in urbibus Samariæ.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
33. Post verba hæc non est reversus Jeroboam de via sua pessima, sed è contrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum: quicunque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.	33. Et post hoc non est reversus Jeroboas à malitia sua, sed è contrario fecit ex parte populi sacerdotes excelsorum: qui enim volebat, allevabat manum suam, & fiebat sacerdos in excelsis.	*Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 216. b.*
34. Et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, & eversa est, & deleta de superficie terræ.	34. Et factum est hoc verbum in peccatum in domum Jeroboam, & in interitum, & in exterminium à facie terræ.	

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus.

℣. 22. Ita rursum in Græco, nisi quòd pro *Non manducabis..... neque bibes..... ideo non intrabit*, sic est, Οὐ μὴ φάγῃς.... καὶ μὴ πίῃς (edit. Ald. μηδὲ πίῃς) ..... οὐ μὴ εἰσέλθῃ· item infra τάφον, *sepulcrum*, loco *monumentum*, quod idem sonat. Aug. l. de cura pro mort. to. 6. col. 521. b. *Et reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo* (Gr. τούτῳ ᾧ) *præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum.*

℣. 23. Itidem Græcè, nisi quòd pro *straverunt*, legitur ἐπέσαξε, *stravit*, ut & τὸν ὄνον, *asinum*, loco *asinam*; solus Ms. Alex. hab. τὴν ὄνον.

℣. 24. In Gr. constanter ὁ ὄνος, *asinus*, sicut εἱστήκει, *stetit*, semel & iterum, pro *stabat*, absque ult. *ipsius*; cætera planè similia, hoc etiam excepto, παρ' αὐτὸ, post 1. *stabat*, loco *ad eum*, quod refertur ad *corpus*.

℣. 25. Hæc antecedunt in Græco, sicut in Vulg. quæ omittit Lucif. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες παραπορευόμενοι, καὶ εἶδον τὸ θνησιμαῖον ἐῤῥιμμένον ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὁ λέων εἱστήκει ἐχόμενα τοῦ θνησιμαίου. *Et ecce: viri prætereuntes, & viderunt morticinum projectum in via, & leo stabat juxta morticinum:* deinde Καὶ εἰσῆλθον, καὶ ἐλάλησαν, *Et ingressi sunt, & locuti sunt*, &c. quæ sup. prætermissis his, *viri civitatis illius*: edit. Compl. habet sola ἔρχονται οἱ ἄνδρες, καὶ, &c. paulòque post, πρεσβύτης, *senex*, cum Ms. Vat. & al. pro *senior*.

℣. 26. Gr. Καὶ ἤκουσεν ὁ ἐπιστρέψας αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ, καὶ εἶπεν· Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ οὗτός ἐστιν, ὃς, &c. *Et audivit qui reduxerat eum de via, & dixit: Homo Dei hic est, qui*, &c. ut sup.

℣. 28. Ita sequitur proximè in Gr. saltem Vatic. prætermissis his quæ respondent versui 27. Vulg. Non plura etiam refert Theodoretus, teste Nobilio, qui addit in aliis quibusdam hæc anteponi: Καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ὁ Κύριος τῷ λέοντι· καὶ συνέτριψεν αὐτὸν, καὶ ἐθανάτωσεν αὐτὸν κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου, ὃ ἐλάλησεν αὐτῷ· καὶ ἐλάλησε πρὸς υἱοὺς αὐτοῦ· Ἐπισάξατέ μοι τὸν ὄνον, καὶ ἐπέσαξαν. *Et tradidit eum Dominus leoni: & confregit eum, & occidit eum secundùm verbum Domini, quod locutus est ei: & dixit ad filios suos: Sternite mihi asinum, & straverunt.* Gr. autem Vat. versui 26. hæc proximè subjungit: Καὶ ἐπορεύθη, καὶ εὗρε, &c. ut apud Lucif. sup. nisi quòd pro *asina*, constanter hab. ὁ ὄνος, *asinus*, & pro *stabat*, εἱστήκεισαν, in plurali; item παρὰ, *juxta*, pro *super*, absque seq. *ejus*; dein translata voce λέων, post *edit*; loco *illius*, ponit τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, *hominis Dei*, deinde καὶ οὐ συνέτριψε τὸν ὄνον, *& non contrivit asinum*, loco *neque insilivit in asinam.*

℣. 33. Variant plura in Græco; scilicet ipso initio sic habetur: Καὶ μετὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο οὐκ ἐπέστρεψεν Ἱεροβοὰμ, &c. exinde loco *sed è contrario*, ita rursus, καὶ ἐπέστρεψε, καὶ, *& revertit, &*; paulòque post, ὁ βουλόμενος, *volens*, loco *qui enim volebat*, ut & pro *allevabat*, ἐπλήρου, *implebat*, & pro *in excelsis*, εἰς τὰ ὑψηλά, in Compl. τῶν ὑψηλῶν.

℣. 34. Vix meliùs de Græco, præter hoc, *in domum*, pro quo τῷ οἴκῳ, *domui*.

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 216. c. d.

* ET homo erat exilis, & nomen ei Achiabeth; hic erat sexaginta annorum, & verbum Domini erat cum illo.

2. Et dixit Jeroboam ad uxorem suam: Surge.....

3. Et accipe in manu tua homini Dei panes, & collyrides filiis ejus, & uvas, & vas mellis.....

4. Et surrexit mulier, & fecit sicut dixit ei vir ejus: & Achiab homo senex erat valde, & oculi ejus caliginabantur videre.

5. Et surrexit mulier ex Baria, & abiit.

6. Et factum est, cùm intrasset ipsa in civitatem ad Achiab Selonitem, & dixit Achiab puero suo: Exi nunc in obviam Annæ uxori Jeroboam, & dices ei: Intra, & noli stare, quoniam hæc dicit Dominus: Dura ego mitto in te. Et intravit Anna ad hominem Dei, & dixit ei Achiab: Ut quod mihi attulisti panes, & uvam, & collyrides, & vas mellis?

VULGATA NOVA.

1. IN tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam.

2. Dixitque Jeroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quòd sis uxor Jeroboam, & vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui locutus est mihi, quòd regnaturus essem super populum hunc. (Sup. 11. 31.)

3. Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic.

4. Fecit ut dixerat, uxor Jeroboam: & consurgens abiit in Silo, & venit in domum Ahiæ: at ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ senectute.

5. Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce uxor Jeroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui ægrotat: hæc & hæc loqueris ei. Cùm ergo illa intraret, & dissimularet se esse quæ erat,

6. audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, & ait: Ingredere uxor Jeroboam: quare aliam te esse simulas? ego autem missus sum ad te durus nuncius.

VULGATA NOVA.

7. Vade, & dic Jeroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israël:

8. & scidi regnum domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo:

9. sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, & fecisti tibi deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum:

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

10. [12.] Ecce tu ibis à me: & ecce cùm intraveris portam civitatis Arira, & puellæ tuæ exient in obviam, & dicent tibi: Puer mortuus est.

11. [10.] Quoniam hæc dicit Dominus: Ecce ego disperdam hujus Jeroboam mingentem ad parietem.

12. [11.] Et erunt mortui ejus Jeroboam in civitatem, & comedent eos canes: & mortui erunt ei in agro, & comedent eos volucres cœli.

VULGATA NOVA.

10. idcirco ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, & percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israël: & mundabo reliquias domus Jeroboam, sicut mundari solet fimus usque ad purum. (Inf. 15. 29.)

11. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli: quia Dominus locutus est.

12. Tu igitur surge, & vade in domum tuam: & in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* Hic versiculus non legitur in Gr. nec Vat. nec aliis, sed ejus loco Ms. Alex. habet cum editt. Ald. & Compl. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠῤῥώστησεν Ἀβιὰ υἱὸς Ἰεροβοάμ, ut in Vulg. Leguntur etiam ista in Hexaplis, sed sub asterisco: quæ verò adduntur infra ex Lucifero, ad finem usque capitis, inversa sunt & perturbata, imo decurtata & imperfecta.

Ѵ. 2. Hæc & sequentia absunt à Gr. Vatic. reperiuntur autem in Alex. ac in editt. Ald. & Compl. ita scilicet in his duabus: Καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ εἶπεν Ἰεροβοάμ, &c. In Ms. Alex. ut in Lat. supra: tum sequuntur plura quæ respondent Vulgatæ, prætermittuntur verò à Lucifero. Eadem quoque leguntur in Hexaplis Orig. sed sub asteriscis.

Ѵ. 3. Ita legimus apud Lucif. uno tenore & conjunctim: eadem quoque exstant Græcè: Ms. Alex. loco *collyrides*, habet κολλυρίδα, editt. verò Ald. & Compl. κολλύρια; subinde pro *uvas*, sic, σταφίδας, i. e. *uvas passas*. Prætermissa verò hîc à Lucifero, habentur in Hexaplis, ut sup. asteriscis notata.

Ѵ. 4. Gr. loco istorum, *Et surrexit..... vir ejus*, hab. Καὶ ἐποίησεν οὕτως ἡ γυνὴ Ἰεροβοάμ· καὶ ἀνέστη, καὶ ἐπορεύθη εἰς Σηλώ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ἀχιά. *Et fecit sic uxor Jeroboam: & surrexit, & ivit in Silo, & intravit in domum Achia*: deinde loco seqq. addit: καὶ ὁ ἄνθρωπος πρεσβύτερος τοῦ ἰδεῖν, καὶ ἠμβλυώπουν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γήρως αὐτοῦ· *& homo senior ad videndum, & caligabant oculi ejus præ senectute ejus*. Tota verò ista cum his quæ antecedunt notantur asteriscis in Hexap. Orig.

Ѵ. 5. Nonnulla ipso initio omittit Lucif. quæ leguntur in Græco, & respondent Vulgatæ: quæ autem hîc hab. *Et surrexit mulier ex Baria, & abiit*, leguntur infra Ѵ. 17. hoc modo: Καὶ ἀνέστη ἡ γυνὴ Ἰεροβοάμ, καὶ ἐπορεύθη εἰς Σαριρά· hîc verò loco eorundem habentur ista: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι αὐτήν, καὶ αὕτη ἀπεξενοῦτο, *Et factum est in ingrediendo eam, & ipsa aliam se simulabat*. Plura hîc notantur asteriscis in Hexaplis, quæ vide.

ѴѴ. 6..... 12. Hæc perturbata omnino sunt & mutila apud Lucif. ita verò exstant in Græco: Καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν Ἀχιὰ τὴν φωνὴν ποδῶν αὐτῆς, εἰσερχομένης αὐτῆς ἐν τῷ ἀνοίγματι, καὶ εἶπεν· Εἴσελθε γυνὴ Ἰεροβοάμ· ἱνατί τοῦτο σὺ ἀποξενοῦσαι; καὶ ἐγώ εἰμι ἀπόστολος πρός σε σκληρός. 7. Πορευθεῖσα εἰπὸν τῷ Ἰεροβοάμ· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· Ἀνθ' οὗ ὅσον ὕψωσά σε ἀπὸ μέσου τοῦ λαοῦ.....

VULGATA NOVA.

13. & planget eum omnis Iſraël, & ſepeliet : iſte enim ſolus inferetur de Jeroboam in ſepulcrum, quia inventus eſt ſuper eo ſermo bonus à Domino Deo Iſraël, in domo Jeroboam.

14. Conſtituit autem ſibi Dominus regem ſuper Iſraël, qui percutiet domum Jeroboam in hac die, & in hoc tempore :

15. & percutiet Dominus Deus Iſraël, ſicut moveri ſolet arundo in aqua : & evellet Iſraël de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans flumen : quia fecerunt ſibi lucos, ut irritarent Dominum.

16. Et tradet Dominus Iſraël propter peccata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Iſraël.

17. Surrexit itaque uxor Jeroboam, & abiit, & venit in Therſa : cùmque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus eſt,

18. & ſepelierunt eum. Et planxit eum omnis Iſraël juxta ſermonem Domini, quem locutus eſt in manu ſervi ſui Ahiæ prophetæ.

19. Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, & quomodo regnaverit, ecce ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſraël.

20. Dies autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti duo anni ſunt : & dormivit cum patribus ſuis : regnavitque Nadab filius ejus pro eo.

2. Par. 12. 13. 21. Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta & unius anni erat Roboam, cùm regnare cœpiſſet : decem & ſeptem annos regnavit in Jeruſalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen ſuum ibi, ex omnibus tribubus Iſraël. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

22. Et fecit Judas malum coram Domino, & irritaverunt eum ſuper omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis quæ peccaverunt.

23. Ædificaverunt enim & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos, ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam :

24. ſed & effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Iſraël.

25. In quinto autem anno regni Roboam, aſcendit Seſac rex Ægypti in Jeruſalem,

26. & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios, & univerſa diripuit : ſcuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon : Sup. 10. 16.

27. pro quibus fecit rex Roboam ſcuta ærea, & tradidit ea in manum ducum ſcutariorum, & eorum qui excubabant ante oſtium domus regis.

28. Cùmque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium : & poſtea reportabant ad armamentarium ſcutariorum.

29. Reliqua autem ſermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Juda.

30. Fuitque bellum inter Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

31. Dormivitque Roboam cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in civitate David : nomen autem matris ejus Naama Ammanitis : & regnavit Abiam filius ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

10. Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ..... ἐξολοθρεύσω Ἱεροβοὰμ οὐροῦντα πρὸς τοῖχον..... 11. Τὸν τεθνηκότα (Alex. οἱ τεθνηκότες) τοῦ Ἱεροβοὰμ ἐν τῇ πόλει, καταφάγονται οἱ κύνες· καὶ τὸν τεθνηκότα ἐν τῷ ἀγρῷ, καταφάγεται (Alex. καταφάγονται) τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ..... 12. Καὶ σὺ ἀναστᾶσα πορεύθητι εἰς οἶκόν σου· ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι πόδας σου τὴν πόλιν, ἀποθανεῖται τὸ παιδάριον..... 6. *Et factum eſt, ut audivit Achia vocem pedum ejus, ingrediente ea in oſtium, & dixit : Intra uxor Jeroboam : ut quid hoc tu te aliam facis? & ego ſum legatus ad te durus.* 7. *Vadens dicito Jeroboam : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Pro eo quantum exaltavi te de medio populi..... 10. propter hoc ecce ego..... exterminabo Jeroboam mingentem ad parietem.....* 11. *Mortuum ipſius Jeroboam in civitate, comedent canes : & mortuum in agro, comedent volatilia cæli..... 12. Et tu ſurgens vade in domum tuam : in ingrediendo pedes tuos civitatem, morietur puer :* quæ omnia cum pluribus aliis exſtant in Hexaplis, ſed ſub aſteriſcis. Quæ autem refert Lucif. ſup. ℣. 6. alibi non exſtant Græcè, ſi excipias pauca quæ hîc poſuimus. Apud Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 524. e. leguntur iſta, quæ reſpondent verſui 8. Vulgatæ : *Dedi tibi regnum domûs David, & non fuiſti ſicut ſervus meus David, qui cuſtodivit mandata mea, & ambulavit poſt me in toto corde ſuo, & fecit placitum in conſpectu meo.* Eadem quoque habentur Græcè, paucis immutatis.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. IGitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filii Nabath, regnavit Abiam ſuper Judam.

2. Tribus annis regnavit in Jeruſalem : nomen matris ejus Maacha filia Abeſſalom. 2. Par. 13. 2.

VULGATA NOVA.

3. Ambulavitque in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum : nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor David patris ejus.

VERSIO ANTIQUA.

3. Et abiit in peccatis patris ſui, quæ fecit in conſpectu ejus : & non erat cor ejus conſummatum cum Domino Deo ſuo, ſicut erat cor David patris ejus.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apoſt. 217. a.

VULGATA NOVA.

4. Sed propter David dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Jeruſalem, ut ſuſcitaret filium ejus poſt eum, & ſtatueret Jeruſalem :

5. eò quòd feciſſet David rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Uriæ Hethæi. 2. Reg. 11. 4.

6. Attamen bellum fuit inter Roboam & Jeroboam, omni tempore vitæ ejus.

7. Reliqua autem ſermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda? Fuitque prælium inter Abiam & inter Jeroboam. 2. Par. 13. 1.

8. Et dormivit Abiam cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in civitate David : regnavitque Aſa filius ejus pro eo. 2. Par. 14. 1.

9. In anno ergo vigeſimo Jeroboam regis Iſraël regnavit Aſa rex Juda,

10. & quadraginta & uno anno regnavit in Jeruſalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abeſſalom.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita Lucif. de Abiud, *de quo*, inquit, *ſcriptum invenio, Et abiit*, &c. ut ſup. quæ optime concordant cum Græco, deletis tamen ſub finem his, *erat*, & *David*; edd. tamen Ald. & Compl. retinent Δαυίδ.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
11... fecit Asa rectum in conspectu Domini, sicut David pater ejus.	11. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus :

Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 524. f.

VULGATA NOVA.

12. & abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus.

13. Insuper & Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco ejus, quem consecraverat : subvertitque specum ejus, & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron :

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
14. sed excelsa non abstulit. Attamen cor ejus perfectum erat cum Deo omnibus diebus vitæ suæ :	14. excelsa autem non abstulit. Veruntamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis :

Hieron. ubi sup.

VULGATA NOVA.

15. & intulit ea, quæ sanctificaverat pater suus, & voverat, in domum Domini, argentum & aurum, & vasa.

16. Bellum autem erat inter Asa, & Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum.

2. Par. 16. 1.

17. Ascendit quoque Baasa rex Israël in Judam, & ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda.

18. Tollens itaque Asa omne argentum & aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, & in thesauris domus regiæ, dedit illud in manus servorum suorum : & misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens :

19. Fœdus est inter me & te, & inter patrem meum & patrem tuum : ideo misi tibi munera, argentum & aurum : & peto ut venias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Baasa rege Israël, & recedat à me.

20. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israël, & percusserunt Ahion, & Dan, & Abeldomum Maacha, & universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali.

21. Quod cùm audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, & reversus est in Thersa.

22. Rex autem Asa nuncium misit in omnem Judam, dicens : Nemo sit excusatus : & tulerunt lapides de Rama, & ligna ejus, quibus ædificaverat Baasa, & extruxit de eis rex Asa Gabaa Benjamin, & Maspha.

23. Reliqua autem omnium sermonum Asa, & universæ fortitudines ejus, & cuncta quæ fecit, & civitates quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda ? Veruntamen in tempore senectutis suæ doluit pedes.

24. Et dormivit cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui. Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo.

2. Par. 17. 1.

25. Nadab verò filius Jeroboam regnavit super Israël anno secundo Asa regis Juda : regnavitque super Israël duobus annis.

26. Et fecit quod malum est in conspectu Domini, & ambulavit in viis patris sui, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

27. Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiæ de domo Issachar, & percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philisthinorum : siquidem Nadab & omnis Israël obsidebant Gebbethon.

28. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

29. Cùmque regnasset, percussit omnem domum Jeroboam : non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus, donec deleret eum, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiæ Silonitis,

Inf. 21. 22. Sup. 14. 10.

30. propter peccata Jeroboam, quæ peccaverat, & quibus peccare fecerat Israël : & propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

31. Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël ?

32. Fuitque bellum inter Asa, & Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum.

33. Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israël, in Thersa, viginti quatuor annis.

33..... *Vide Not.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
34. Et fecit malignum coram Domino, & abiit in viam Jeroboam filii Nabath, & in peccatis ejus, quemadmodum peccavit in Israël.	34. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Jeroboam, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 217. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Facundus Herm. l. 5. ap. Sirm. to. 2. p. 570. d. sic habet : *Fecit Asa quod rectum est in conspectu Domini, sicut David pater ejus.* Græcum textui Hieron. favet.

℣. 14. Facund. Hermian. l. 5. p. 570. d. *Veruntamen cor Asa erat perfectum cum Domino omnibus diebus suis.* Sic etiam in Græco.

℣. 33. Hæc memorat Lucif. l. 1. de reg. apost. 217. a. dicens, *Viginti quatuor annis regnasse Basiam filium Achiæ super Israel.* In Gr. Βασιλεὺς Βαασὰ υἱὸς Ἀχιὰ ἐπὶ Ἰσραὴλ ἐν Θερσᾷ εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη.

℣. 34. Ita in Græco, exceptis duobus, ἐν ὁδῷ, *in via*, loco *in viam*, & in fine, ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραὴλ, i. e. *peccare fecit Israel*, pro *peccavit in Israel.*

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
	1. FActus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa, dicens :
2. Propter quod magnificavi te principem super Israël, quia exacerbaverunt me in vanitati-	2. Pro eo quòd exaltavi te de pulvere, & posui te ducem super populum meum Israël, tu

Gildas Sap. de excid. Brit. t. 8. p. 713. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 2. 3. 4. Hæc omnia ad verbum non exprimere videtur Gildas Sap. Sic enim habetur Græcè : Ἀνθ' ὧν ὕψωσά σε ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔδωκά σε ἡγούμενον ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ, καὶ ἐπορεύθης ἐν τῇ ὁδῷ Ἱεροβοὰμ, καὶ ἐξήμαρτες τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ, τοῦ παροργίσαι με ἐν τοῖς ματαίοις αὐτῶν· 3. ἰδοὺ, ἐγὼ ἐξεγείρω ὀπίσω Βαασὰ, καὶ ὄπισθεν τοῦ οἴκου

VULGATA NOVA.

autem ambulasti in via Jeroboam, & peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum:

3. ecce, ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus ejus: & faciam domum tuam, sicut domum Jeroboam filii Nabath.

Sup. 15. 19.

4. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli.

Sup. 14. 11.

VERSIO ANTIQUA.

bus suis:

Gildas ubi sup.

3. ecce, ego suscitabo post Baasam, & domum ejus: & tradam domum ejus, sicut domum Hieroboæ filii Naboth.

4. Qui mortuus fuerit de suis in civitate, comedent eum canes: & mortuum corpus illius in campo, comedent volatilia cœli.

VULGATA NOVA.

2. Par. 16. 1.

5. Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcunque fecit, & prælia ejus, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

6. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: & regnavit Ela filius ejus pro eo.

7. Cùm autem in manu Jehu filii Hanani prophetæ verbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum ejus, & contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam: ob hanc causam occidit eum, hoc est, Jehu filium Hanani, prophetam.

8. Anno vigesimo sexto Asa regis Juda, regnavit Ela filius Baasa super Israël in Thersa duobus annis.

9. Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus, in domo Arsa præfecti Thersa.

10. Irruens ergo Zambri, percussit & occidit eum, anno vigesimo septimo Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

4. Reg. 9. 31.

11. Cùmque regnasset, & sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos ejus.

12. Delevitque Zambri omnem domum Baasa juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu prophetæ,

13. propter universa peccata Baasa, & peccata Ela filii ejus, qui peccaverunt, & peccare fecerunt Israël, provocantes Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

14. Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

15. Anno vigesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa: porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philisthinorum.

16. Cùmque audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israël Amri, qui erat princeps militiæ super Israël in die illa in castris.

17. Ascendit ergo Amri, & omnis Israël cum eo, de Gebbethon, & obsidebant Thersa.

18. Videns autem Zambri quòd expugnanda esset civitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est

19. in peccatis suis, quæ peccaverat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Jeroboam, & in peccato ejus, quo fecit peccare Israël.

20. Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum ejus, & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

21. Tunc divisus est populus Israël in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem: & media pars Amri.

22. Prævaluit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth: mortuusque est Thebni, & regnavit Amri.

23. Anno trigesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israël, duodecim annis: in Thersa regnavit sex annis.

24. Emitque montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum, & vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Somer domini montis, Samariam.

VULGATA NOVA.

25. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum.

26. Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabath, & in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israël: ut irritaret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

VERSIO ANTIQUA.

25. Et fecit malignum in conspectu Domini, & malignè fecit super omnes, qui fuerunt ante eum.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. p. 217. a.

26. Et abiit in omnem viam Jeroboam filii Nabath, in peccatis ejus.....

VULGATA NOVA.

27. Reliqua autem sermonum Amri, & prælia ejus quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

28. Dormivitque Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnavitque Achab filius ejus pro eo.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. de reg. apostat. p. 217. c. d.

*..... abiit in vias Asab patris sui, & non declinavit ab illis ut faceret quod rectum erat in conspectu Domini: sed ab excelsis non abstinuerunt, & sacrificabant in excelsis, & incendebant.....

VULGATA NOVA.

29. Achab verò filius Amri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti & duobus annis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτοῦ· καὶ δώσω τὸν οἶκόν σου, ὡς τὸν οἶκον Ἱεροβοὰμ υἱοῦ Ναβάτ. 4. Τὸν τεθνηκότα τοῦ Βαασὰ ἐν τῇ πόλει, καταφάγονται αὐτὸν οἱ κύνες· καὶ τὸν τεθνηκότα αὐτοῦ ἐν τῷ πεδίῳ, καταφάγονται αὐτὸν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

℣. 25. *Scriptum est etiam*, ait Lucif. *de Jambre rege: Et fecit*, &c. In Græco sic: Καὶ ἐποίησεν Ἀμβρὶ τὸ, &c. ut in Lat. sup. nisi quòd in fine pro *ante*, exstat ἔμπροσθεν, vulgò *coram*, sæpe etiam *olim*, *antehac*.

℣. 26. Similiter in Græco, præter unum, πάσῃ ὁδῷ, *omni via*, loco *omnem viam*.

* Hæc ut multa alia leguntur in Græco Vatic. & al. post Vulg. ℣. 28. sed absunt ab edit. Compl. sicut à Vulg. ait verò primùm Lucifer: *Consideres filium Basa, annis triginta quinque, cùm fuerit sacrilegus, regnasse apud Judæos.* In Græco sic: Καὶ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἑνδεκάτῳ ἔτει τοῦ Ἀμβρὶ βασιλεὺς Ἰωσαφὰτ υἱὸς Ἀσὰ ἐτῶν τριάκοντα καὶ πέντε· & post

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. 30. Et fecit Achab malignum in conspectu Domini, & malignè fecit super omnes, qui fuerunt ante eum.	30. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum.
31. Et non fuit illi satis ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabath: sed & accepit uxorem Jezabel filiam Basan & Hela regis Sidoniorum. Et abiit, & servivit Baali, & adoravit eum.	31. Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabath: insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, & servivit Baal, & adoravit eum.
32. Et statuit sacrarium Baali in domo religionum suarum, quam ædificavit in Samaria:	32. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria,
33. & fecit Achab lucum, ut faceret exacerbationem, ut exacerbaret Deum, & animam suam disperderet: & malignum fecit super omnes reges Israël, qui fuerunt ante eum.	33. & plantavit lucum: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israël super omnes reges Israël, qui fuerunt ante eum.

VULGATA NOVA.

34. In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel, Jericho: in Abiram primitivo suo fundavit eam, & in Segub novissimo suo posuit portas ejus: juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun. *Jos. 6. 26.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pauca, κὴ ἐπορεύθη, &c. ut in Lat. sup. exceptis tamen seqq. ἐν τῇ ὁδῷ Ἀσά, *in via Asa*, loco *in vias Asab*; item pro *illis*, αὐτῆς, *ea*, demtis his, *quod*, & *erat*; demum sic: πλὴν τῶν ὑψηλῶν ἐκ ἐξῆραν, *tantùm excelsa non abstulerunt*, loco *sed ab excelsis non abstinuerunt*, absque seq. &.

℣. 30. Itidem Græcè, excepto verbo *fuerunt*, quod deest. Vide Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 155. c.

℣. 31. Similiter in Græco, nisi quòd deest *sed*, post *Nabath*, & loco *Basan & Hela*, habetur simpliciter Ἰεθεβαάλ.

℣. 32. Ita rursum in Græco, præter duo, θυσιαστήριον, *altare*, loco *sacrarium*, & προσοχθισμάτων, *offendiculorum*, loco *religionum*.

℣. 33. Media tantùm variant Græcè, nempe ista, *ut faceret exacerbationem, ut exacerbaret Deum*, pro quibus sic, κὴ προσέθηκεν Ἀχαὰβ τῦ ποιῆσαι παροργίσματα, τῦ παροργίσαι τὸν Κύριον Θεὸν τῦ Ἰσραήλ· *& adjecit Achaab facere irritationes, ad irritandum Dominum Deum Israel*: deest etiam &, post *disperderet*.

CAPUT XVII.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 188. b. 1..... Vivit Dominus, cui assisto ante conspectum, si erit annis istis ros & pluvia, nisi per verbum oris mei.	1. ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israël, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba. *Eccli. 48. 2. Jac. 5. 17.*

VULGATA NOVA.

2. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3. Recede hinc, & vade contra orientem, & abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem, — 3..... *Vide Not.*

4. & ibi de torrente bibes: corvisque præcepi ut pascant te ibi.

5. Abiit ergo, & fecit juxta verbum Domini: cùmque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem.

6. Corvi quoque deferebant ei panem & carnes manè, similiter panem & carnes vesperi, & bibebat de torrente. — 6..... *Vide Not.*

7. Post dies autem siccatus est torrens: non enim pluerat super terram.

8. Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Aug. ser. 11. t. 5. 70. g. 71. a. 9..... vade in Sarepta Sidoniæ: ibi enim mandavi viduæ ut pascat te.	9. Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te.
	10. Surrexit, & abiit in Sarephta. Cùmque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam. *Luc. 4. 26.*
11..... *Vide Not.*	11. Cùmque illa pergeret ut afferret, clama-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Edit. Lucif. hab. *Vivit Helias dominus*, sed aperto vitio: Græcè ita, Ζῇ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· *Vivit Dominus Deus virtutum Deus Israël*; subinde pro *assisto ante conspectum*, sic, παρέστην ἐνώπιον αὐτῦ, *astiti coram eo*; & loco *per verbum oris mei*, ita, διὰ στόματος λόγυ μυ, *per os verbi mei*. Tertul. adv. Psych. 984. b. legit: *Vivit Dominus, cui assisto in conspectu ejus, si erit ros istis annis & imber.* Item Ambros. l. de Elia & jejun. c. 2. to. 1. 536. b. alludens dicit: *Cùm à rege Achab altare esset idolo constitutum, ad verbum prophetæ tribus annis & sex mensibus ros pluviæ non cecidit super terram.*

℣. 3. Huc redeunt quæ ait Ambros. epist. 63. n. 75. to. 2. col. 1040. d. *Ipse Elias, ut confirmaretur verbum oris ejus, missus est à Domino, ut se ad torrentem absconderet Chorath.* Gr. Πορεύυ ἐντεῦθεν κατὰ ἀνατολὰς, κὴ κρύβηθι ἐν τῷ χειμάῤῥῳ Χοῤῥάθ.

℣. 6. Eò pariter spectant Augustini ista, ser. 239. n. 3. col. 998. f. *Eliam sanctum famis tempore, per corvum Dominus pascebat..... afferebat servo Dei corvus manè panes, & ad vesperam carnes.* In Græco similiter: Καὶ οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ ἄρτυς τὸ πρωΐ, κὴ κρέα τὸ δείλης. Vide etiam Aug. ser. 103. n. 2. col. 537. b. & Auct. l. de promiss. p. 155. e.

℣. 9. Ita Græcè, præter seqq. ἰδὲ, *ecce*, pro *ibi enim*, hoc addito, ἐκεῖ γυναικὶ, *ibi mulieri*, verbo *mandavi*; item loco *ut pascat te*, sic, τῦ διατρέφειν σε, *de enutriendo te*, quod idem valet. Ambros. l. de Elia & jejun. c. 2. col. 536. b. similiter ait, Prophetam *ad viduam in Sareptam Sidoniæ* missum. Item August. ser. 239. n. 3. col. 998. f. *Vade ad illam viduam, pascet te.* Auct. op. imp. in Matth. col. 165. c. *Descende in Sareptam Sidoniæ, & illic mandabo viduæ ut pascat te.* Auct. l. de promiss. apud Prosp. col. 156. a. *Dixit Dominus Eliæ: Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandavi mulieri viduæ ut pascat te illic.*

℣. 11. Eadem memorat August. ser 239. n. 3. col. 998. g. dicens: *Dicit ad eam: Vade, & affer mihi pusillum ut*

VULGATA NOVA.

vit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua.

12. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur.

13. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea.

14. Hæc autem dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ.

15. Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus ejus: & ex illa die

16. hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ.

VERSIO ANTIQUA.

12..... Vivit Dominus, quia non habeo, nisi pugillum farinæ, & modicum olei in vase: & ecce ego exeo ut colligam duo ligna, & faciam mihi cibum & filio meo, & manducabimus, & moriemur. — *Anon. serm. 40. append. t. 5. Aug. 78. g.*

13..... *Vide Not.*

14. Quia hæc dicit Dominus: Hydria farinæ non deficiet, & vas olei non deficiet, usque in diem quo dabit Dominus pluviam super terram. — *Ambr. de Vid. t. 2. 190. e.*

16. non defecit hydria polentæ..... — *Ambr. de El. & Jej. t. 1. 536. b.*

VULGATA NOVA.

17. Factum est autem post hæc, ægrotavit filius mulieris matris familias, & erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus.

18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum?

19. Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, & portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum.

VULGATA NOVA.

20. Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcunque sustentor, afflixisti ut interficeres filium ejus?

21. Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri hujus in viscera ejus.

22. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reversa est anima pueri intra eum, & revixit.

23. Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En vivit filius tuus.

24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

VERSIO ANTIQUA.

20..... O Domine, testis hujus viduæ, cum qua ego inhabito apud ipsam, tu malè fecisti ut occideres filium ejus. — *Aug. l. 2. ad Simplic. t. 6. 118. d. e. f.*

21. Et insufflavit puero ter, & invocavit Dominum, & dixit: Domine Deus meus, revertatur nunc anima pueri hujus in eum.

22. Et factum est sic.....

24..... Ecce cognovi, quoniam homo Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo certissimum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

manducem. Gr. Λήψη δή μοι ψωμὸν ἄρτου τοῦ ἐν τῇ χειρί σου. *Cape nunc mihi buccellam panis qui in manu tua.*

℣. 12. Ita Græcè: Καὶ εἶπεν ἡ γυνή· Ζῇ Κύριος ὁ Θεός σου, εἰ ἔστι μοι ἐγκρυφίας, ἀλλ' ἢ ὅσον δρὰξ ἀλεύρου ἐν τῇ ὑδρίᾳ, καὶ ὀλίγον ἔλαιον ἐν τῷ καψάκῃ· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ συλλέξω δύο ξυλάρια, καὶ εἰσελεύσομαι, καὶ ποιήσω αὐτὸ ἐμαυτῇ καὶ τοῖς τέκνοις μου, καὶ φαγόμεθα, καὶ ἀποθανούμεθα· i. e. *Et dixit mulier: Vivit Dominus Deus tuus, si est mihi subcinericius, nisi quantum pugillum farinæ in hydria, & paucum oleum in lecytho: & ecce ego colligam duo lignicula, & ingrediar, & faciam illum mihi ipsi & filiis meis, & comedemus, & moriemur.* Similiter Aug. ser. 239. col. 998. g. *Illa*, inquit, *modicum habebat, quod consumptura fuerat, & moritura.*

℣. 13. Huic respondent quæ addit Aug. ubi sup. *Ait illi propheta: Vade priùs, affer mihi. Illa non dubitavit, sed attulit*, &c.

℣. 14. Vix meliùs è Græco, nisi excipias verbum *deficiet*, pro quo sic, ἐλαττονήσει, *minus habebit*, quod idem sonat. Idem Ambros. l. de Elia & jejun. c. 2. col. 536. c. loco *farinæ*, legit *polentæ*, Gr. τοῦ ἀλεύρου, i. e. *farinæ triticeæ.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 243. a. sic hab. *Hæc dicit Dominus: Fidelia farris non deficiet, & capsaces olei non minuetur, usque in diem quo dabit Dominus imbrem super terram.* Item Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 156. c. *Quoniam hæc dicit Dominus: Hydria farinæ non deficiet, & capsaces olei non minuetur, usque in diem quo dabit Dominus pluviam super terram.*

℣. 16. Gr. Καὶ ἡ ὑδρία τοῦ ἀλεύρου οὐκ ἐξέλιπε, καὶ ὁ καψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἠλαττονήθη. Unde Aug. ser. 239. col. 998. g. ait: *Benedixit Elias hydriam farinæ, & capsacem olei*, &c.

℣. 20. Græcè: Οἴ μοι Κύριε, ὁ μάρτυς τῆς χήρας, μεθ' ἧς ἐγὼ κατοικῶ μετ' αὐτῆς, &c. ut in Lat. sup.

℣. 21. Eadem prorsus in Græco, nisi quòd pro *puero*, habetur hîc & infra, παιδαρίῳ, *puerulo.*

℣. 22. Itidem Græcè.

℣. 24. Similiter in Græco, exceptis his, Σὺ ἄνθρωπος Θεοῦ, *tu homo Dei*, loco *homo Dei es tu*; & ἀληθινόν, *verum*, loco *certissimum.*

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, dicens: Vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ.

2. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria.

3. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suæ: Abdias autem timebat Dominum valde.

4. Nam cùm interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pavit eos pane & aqua.

5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas valles, si fortè possimus invenire herbam, & salvare equos & mulos, & non penitus jumenta intereant.

6. Diviseruntque sibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram seorsum.

7. Cùmque esset Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cùm cognovisset eum, cecidit super faciem suam, & ait: Num tu es, domine mi, Elias?

8. Cui ille respondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

9. Et ille, Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me?

10. Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quò non miserit dominus meus te requirens: & respondentibus cunctis: Non est hic: adjuravit regna singula & gentes, eò quòd minimè repereris.

11. Et nunc tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

12. Cùmque recessero à te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro: & ingressus nunciabo Achab, & non inveniens te, interficiet me: servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua.

13. Nunquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cùm interficeret Jezabel prophetas Domini, quòd absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos, in speluncis, & paverim eos pane & aqua?

14. Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias: ut interficiat me?

15. Et dixit Elias: Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicavit ei: venitque Achab in occursum Eliæ.

17. Et cùm vidisset eum, ait: Tune es ille, qui conturbas Israël?

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 188. b. seqq.

18. Et dixit Helias: Ego non verto Israël, sed evertis tu, & domus patris tui, dum relinquitis vos Dominum Deum nostrum, & itis post Baal.

19. Et nunc mitte, & congrega ad me omnem Israël in montem Carmeli, & prophetas confusionis quadringentos quinquaginta, & prophetas lucorum quadringentos, manducantes & bibentes in mensa Jezabel.

20. Et misit rex Achab ad omnem Israël, & collegit omnes prophetas in montem Carmeli.

21. Et accessit Helias ad omnes, & dixit eis: Usquequo vos claudicatis sensu vestro? si est Dominus Deus, ite post ipsum: si autem Baal est, ite post illum. Et non respondit illi populus verbum.

22. Et dixit Helias ad populum, dicens: Ego superavi solus prophetarum Domini unus: & prophetæ hujus Baal quadringenti quinquaginta viri, & prophetæ lucorum quadringenti.

23. Dentur ergo nobis duo boves, & eligant sibi illi unum, & demembrent, & imponant eum super lignum, & ignem non supponant: & ego faciam bovem alterum, & ignem non supponam.

VULGATA NOVA.

18. Et ille ait: Non ego turbavi Israël, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim.

19. Veruntamen nunc mitte, & congrega ad me universum Israël in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel.

20. Misit Achab ad omnes filios Israël, & congregavit prophetas in monte Carmeli.

21. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

22. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt.

23. Dentur nobis duo boves, & illi eligant sibi bovem unum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bovem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Græcè constanter Ἠλιοὺ, *Heliu*, loco *Helias*, absque seq. *ego*, dein pro *verto*, habetur διαστρέφω, *everto*; mox ita, ὅτι ἀλλ' ἢ σύ, *quinimo tu*, loco *sed evertis tu*; in Compl. deest ὅτι: exinde post pauca, loco *nostrum*, exstat ὑμῶν, *vestrum*, & pro *itis*, ἐπορεύθης, *ivisti*; ultimò Βααλὶμ, pro *Baal*; cætera quadrant.

℣. 19. In Græco deest conjunctio &, post *mitte*, habetur verò ante *quinquaginta*, & in fine, τράπεζαν, *mensam*, pro *in mensa*, absque hoc præced. & *bibentes*; cætera ad verbum ut supra.

℣. 20. A Græco abest *rex*, & loco *ad*, habetur εἰς, *in*; cætera concordant.

℣. 21. Græcè repetitur Ἠλιοὺ, post *dixit eis*; paulòque post pro *claudicatis*, sic, χωλανεῖτε, *claudicabitis*, & pro *sensu vestro*, ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις, *in ambobus poplitibus*, deletur autem inf. *est*, post *Baal*, sicut *illi*, ante *populus*; at Compl. retinet ἐστὶ, & Ms. Alex. addit αὐτῷ; cætera concordant. Ver. Iren. Interp. sic habet l. 3. c. 6. 181. b. *Quousque claudicabitis vos in ambabus suffraginibus? si unus est Dominus Deus, venite post eum.* Cypr. de Conc. Carthag. 355. b. *Aut enim Dominus tuus Deus est, aut Baal Deus est.* Philastr. Brix. de hæres. 704. e. *Dixit Elias: Aut Deo Deo, aut Babal Babal.* Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 108. c. *Quid claudicatis ambobus inguinibus? si Deus est, ite post illum.*

℣. 22. Ex his pauca variant Græcè: scilicet deest verbum *dicens*, cum hoc inf. *hujus*; loco verò *Ego superavi..... Domini unus*, sic habetur: Ἐγὼ ὑπολέλειμμαι προφήτης τοῦ Κυρίου μονώτατος, *Ego relictus sum propheta Domini solus*: demum καὶ præponitur voci *quinquaginta*, & loco *lucorum*, habetur singulariter τοῦ ἄλσους, *luci*. Nota hæc, & *prophetæ lucorum quadringenti*, quæ absunt à Vulg. addi in cod. Germ. n. 7. & in Corb. n. 3. ad marg. item in Corb. n. 1. intra textum, ut & in Germ. n. 9. sed expuncta de more.

℣. 23. Nec etiam ista discrepant à Græco, nisi leviter: nempe Gr. habet δότωσαν..... δύο, *dent..... duos*, pro *dentur..... duo*, absque medio *ergo*, quod sola retinet ed.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
24. Invocate nomina deorum vestrorum, & ego invocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio.	24. Et clamate in nomine deorum vestrorum, & ego clamabo in nomine Dei mei: & erit, hic Deus quicunque exaudierit nos in igne, hic erit Deus. Et respondit omnis populus, & dixerunt: Bonum verbum quod locutus est Helias. *Lucif. Cal. ubi sup.*
25. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, & facite primi, quia vos plures estis: & invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis.	25. Et dixit Helias ad prophetas confusionis: Eligite vobis vitulum unum, & facite priores, quoniam vos multi estis: & clamate in nomine deorum vestrorum, & ignem nolite supponere.
26. Qui cùm tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt: & invocabant nomen Baal de manè usque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet: transiliebantque altare quod fecerant.	26. Et acceperunt vitulum, & fecerunt: & invocabant in nomine Baal à manè usque ad vesperam, & dicebant: Exaudi nos Baal, exaudi nos. Et non fuit istis vox, neque auditio.
27. Cùmque esset jam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce majore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.	27. Et apposuit Helias Thesbites, dicens: Invocate in voce magna pariter, ne fortè occupatus sit, vel dormiat ipse, & suscitabitur.
28. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se juxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.	28. Et illum vocabant in voce magna, & secabant se secundùm consuetudinem suam gladiis & novaculis, usque ad effusionem sanguinis super se.
29. Postquam autem transiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes:	29. Et prophetabant usque dum transiret meridies: & factum est, quomodo tempus erat ut ascenderet sacrificium, & locutus est Helias Thesbites ad prophetas, dicens: Discedite amodo, & ego faciam holocaustomata. Et discesserunt, & abierunt:
30. dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.	30. & dixit Helias ad populum: Accedite ad me. Et accesserunt omnes populi ad eum.
31. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens: Israël erit nomen tuum. *Gen. 32. 28.*	31. Et accepit Helias duodecim lapides secundùm numerum tribûs Israël, sicut locutus est Dominus ad eum, dicens: Israël erit nomen tuum.
32. Et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aquæductum, quasi per duas aratiunculas, in circuitu altaris,	32. Et ædificavit lapides, & restituit altare Domini, quod dissipatum fuerat: & fecit foveam, quæ caperet duas metretas semis, in gyro altaris,
33. & composuit ligna: divisitque per membra bovem, & posuit super ligna,	33. & constipavit scizas super altare quod fecit: & demembravit holocaustum, & imposuit scizam, & stipavit super altare,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Compl. exinde pro *sibi illi*, sic, ἑαυτοῖς, *sibi ipsis*, & pro *super lignum*, ἐπὶ τῶν ξύλων, *super ligna*, absque præced. *eum*. Nota ibid. constanter legi ἐπιθέτωσαν, *imponant*, pro *supponant*.

℣. 24. Nonnulla ut sup. differunt Græcè, scilicet ἐπικαλέσομαι, *invocabo*, pro *clamabo*, addita voce Κυρίου, ad hanc, *nomine*, demto verò primo *hic*, ut & *nos*, post *exaudierit*, & seq. *erit*; sola Compl. hîc hab. οὗτός ἐστι Θεός· demum pro *respondit*, habetur ἀπεκρίθησαν, in plurali, & in fine ἐλάλησας, *locutus es*, absque seq. *Helias*. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 6. 181. c. legit: *Vos invocabitis in nomine deorum vestrorum, & ego invocabo in nomine Domini Dei mei: & Deus qui exaudiet hodie, ipse est Deus.* Vulgata omittit in fine, *quod locutus est Helias*; sed additum legitur in Mss. Germ. n. 7. & Corb. n. 3.

℣. 25. Vix meliùs è Græco: ibi tamen πρῶτοι, *primi*, loco *priores*; paulòque post πολλοὶ ὑμεῖς, *multi vos*, absque seq. *estis*; una Compl. hab. ὑμεῖς πολλοί· exinde pro *clamate..... deorum vestrorum*, sic, ἐπικαλέσασθε..... θεοῦ ὑμῶν, *invocate..... dei vestri*; extremò μὴ ἐπιθῆτε, loco *nolite supponere*, quæ idem sonant.

℣. 26. Ita in Græco, præter pauca, nempe, μεσημβρίας, *meridiem*, loco *vesperam*; rursusque καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις, *& non fuit auditio*, loco *neque auditio*, absque præced. *istis*; ultimò autem subjiciuntur ista: καὶ διέτρεχον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου οὗ ἐποίησαν, *& transiliebant super altare quod fecerant*; quæ non leguntur apud Luciferum.

℣. 27. Gr. initio, loco *apposuit*, hab. ἐγένετο μεσημβρία, καὶ ἐμυκτήρισεν αὐτούς, *facta est meridies, & irrisit eos*; paulòque post pro *dicens*, καὶ εἶπεν, *& dixit*: mox ita, Ἐπικαλεῖσθε ἐν φωνῇ μεγάλῃ, ὅτι θεός ἐστιν, ὅτι ἀδολεσχία αὐτῷ ἐστι, καὶ ἅμα μήποτε χρηματίζει αὐτὸς, ἢ μήποτε καθεύδει, &c. *Invocate in voce magna, quia deus est, quia fabulatio ei est, & simul ne fortè responsa det ipse, vel ne fortè*, &c. ut sup. Ab editt. Ald. & Compl. abest hoc, ὅτι θεός ἐστι. Verbum autem χρηματίζει, quod Nobil. reddit per istud, *responsa dare*, significat *aliàs rerum operam navare*, vel *cum aliquo agere de negotio*. Auct. op. imp. in Matth. hom. 14. p. 76. a. sic hab. *Clamate, clamate fortiter, forsitan dormiunt dii vestri.*

℣. 28. Ita Græcè, præter hoc, ἐπεκαλοῦντο, *invocabant*, loco *illum vocabant*, & ἐν præpositum voci *gladiis*: nota pro *novaculis*, scribi ζιβρομάσταις; ζιβρομάστης autem, *jaculi species*, *hasta*, *lancea*.

℣. 29. Concordant Græca cum Latinis, si hoc excipias, δειλινὸν, *vespera*, loco *meridies*, (Compl. μεσημβρινόν;) item istud, τῶν προσοχθισμάτων, *offendiculorum*, additur inf. voci *prophetas*; paulòque post habetur ὁλοκαύτωμά μου, *holocaustoma meum*, loco *holocaustomata*. Verbum autem *ascenderet*, positum sup. ante *sacrificium*, non ita legitur nunc in edit. Lucif. sed ejus loco, *accenderet*, quod mutavimus isto *ascenderet*, è Gr. ἀναβῆναι; facilè enim à librario, vel potiùs à typographo committi potuit ut una litterula c, poneretur pro s. Hujusmodi vitiorum scatet editio nova PP. Lugd.

℣. 30. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd habetur singulariter, καὶ προσήγαγε πᾶς ὁ λαός, *& accessit omnis populus*.

℣. 31. Ita rursus in Græco, præter vocem φυλῶν, *tribuum*, loco *tribûs*.

℣. 32. Gr. addit hoc, ἐν ὀνόματι Κυρίου, *in nomine Domini*, post vocem *lapides*, & pro *restituit*, hab. ἰάσατο, *curavit*; item τὸ κατεσκαμμένον, *dirutum*, loco *quod dissipatum fuerat*, absque præced. *Domini*, (edit. Compl. retinet Κυρίου;) demum loco *foveam*, hab. θάλασσαν, *mare*; paulòque post, σπέρματος, *seminis*, loco *semis*, quod ultimum fortè mendum librarii est, vel typographi; reliqua quadrant.

℣. 33. Ad verbum è Græco, præter vocem *scizam*, pro qua ἐπὶ τὰς σχίδακας, ut paulò sup. id est, *super assulas*, seu *parva ligni fragmenta*, aut *ligna scissa*.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

34. & dixit : Accipite mihi quatuor hydrias aquæ, & effundite super holocaustum, & super scizam. Et dixit : Iterum afferte. Et iterum attulerunt. Et dixit : Repetite tertiò. Et repetierunt tertiò,

35. & manabat aqua in circuitu sacrarii, & foveam impleverunt aquâ.

36. Et clamavit Helias in cœlum, & dixit : Dominus Deus Abraham, & Isaac, & Israël, exaudi me Domine, exaudi me hodie in igne : ut sciat omnis populus hic, quoniam tu es Dominus Deus Israël, & ego servus tuus, & propter te feci hæc opera,

37. & tu versasti cor populi hujus retro.

38. Et cecidit ignis à Domino de cœlo, & comêdit holocausta, & scizas, & aquam quæ erat in altare, & lapides, & terram linxit ignis.

39. Et cecidit totus populus super faciem suam, & dixit : Verè Dominus Deus ipse est Deus.

40. Et dixit Helias ad populum : Suscipite prophetas Baal, nemo sit salvus ex illis. Et susceperunt illos, & deduxit illos Helias ad torrentem Cizon, & occîdit illos ibi.

41. Et dixit ad Achab : Manduca & bibe : quoniam vox est pedum pluviæ.

42. Et ascendit Achab ut manducaret & biberet : & Helias ascendit in Carmelum, & inclinavit se in terram, & posuit faciem suam inter genua,

43. & dixit puero suo : Ascende, & prospice viam maris. Et respexit puer, & dixit puer : Non est nihil. Circumage te septies.

44. Et factum est in septimo, Et ecce nubis pusilla quasi vestigium hominis adducens aquam de mari. Et dixit illi Helias : Ascende, & dic ad Achab : Junge currum tuum & ascende, ne comprehendat te pluvia.

45. Et factum est hinc & inde, & cœlum contenebricavit nubibus, & ventis, & facta est pluvia

VULGATA NOVA.

34. & ait : Implete quatuor hydrias aquâ, & fundite super holocaustum, & super ligna. Rursumque dixit : Etiam secundò hoc facite. Qui cùm fecissent secundò, ait : Etiam tertiò idipsum facite. Feceruntque tertiò,

35. & currebant aquæ circum altare, & fossa aquæductus repleta est.

36. Cùmque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait : Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, ostende hodie quia tu es Deus Israël, & ego servus tuus, & juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc.

37. Exaudi me Domine, exaudi me : ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu convertisti cor eorum iterum.

38. Cecidit autem ignis Domini, & voravit holocaustum, & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquam quæ erat in aquæductu lambens.

39. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait : Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.

40. Dixitque Elias ad eos : Apprehendite prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cùm apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

41. Et ait Elias ad Achab : Ascende, comede & bibe : quia sonus multæ pluviæ est.

42. Ascendit Achab ut comederet & biberet : Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua,

43. & dixit ad puerum suum : Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait : Non est quidquam. Et rursum ait illi : Revertere septem vicibus.

44. In septima autem vice, Ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait : Ascende, & dic Achab : Junge currum tuum & descende, ne occupet te pluvia.

45. Cùmque se verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & fac-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 34. Iterum Græcè τὰς σχίδακας, loco *scizam*, hoc addito proximè, καὶ ἐποίησαν οὕτως, *& fecerunt sic*, quod tamen deest in editt. Ald. & Compl. reliqua ut in Latino supra, nisi excipias verbum Δευτερώσατε, *Iterate*, pro *Iterum afferte*. Apud Ambrosium, libro de Elia & jejun. c. 22. to. 1. 561. e. sic : *Elias super altare ligna imposuit, & dixit ut mitterent super de hydriis aquam. Et dixit : Iterate. Et iteraverunt. Et dixit : Iterate tertio. Et iteraverunt tertiò.* Vide etiam l. 3. offic. c. 18. to. 2. p. 134. c.

℣. 35. Ita in Græco, præter duo, θυσιαστηρίου, *altaris*, loco *sacrarii*, & θάλασσαν, *mare*, loco *foveam*.

℣. 36. Sic iterum Græcè, exceptis his, Κύριε, *Domine*, loco *Dominus*, & infra, καὶ γνώτωσαν, *& sciant*, pro *ut sciat*. Vet. Iren. Interp. l. 3. c. 6. 181. d. sic habet : *Domine Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, exaudi me hodie, & intelligat omnis populus hic, quoniam tu es Deus Israel :* & verò Ms. Alex. hab. sup. καὶ Ἰακὼβ, loco Ἰσραὴλ, semelque ἐπάκουσόν μου Κύριε, quæ absunt ab editt. Ald. & Compl. sicut ista, ἐπάκουσόν μου σήμερον ἐν πυρὶ, ab una Compl. Ambr. l. de Elia & jejun. c. 22. 561. e. hæc habet : *Et cùm manaret aqua, precatus est Elias, & ignis descendit de cælo.* Vide Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 155. c.

℣. 37. Ita sequitur in edit. Lucif. continenter & proximè : in Græco verò iterum leguntur ista : Ἐπάκουσόν μου Κύριε, ἐπάκουσόν μου· καὶ γνώτω ὁ λαὸς οὗτος, ὅτι σὺ εἶ Κύριος ὁ Θεός· *Exaudi me Domine, exaudi me : & cognoscat populus hic, quia tu es Dominus Deus;* deinde sic, καὶ σὺ ἔστρεψας, &c. ut sup. Quæ verò hîc superadduntur Græcè, facilè prætermitti potuerunt vel à Lucifero ipso, vel ab incauto scriba, vel fortè typographi ipsius incuriâ, decepti nimirum vocum superiorum recursu ac similitudine.

℣. 38. Cuncta respondent Græco, præter unum *altare*, pro quo ἐν τῇ θαλάσσῃ, *in mari*, absque verbo *erat :* quod verò deest in Vulg. *à Domino de cælo*, additur in cod. Germ. n. 7. & in Corb. 3. sec. manu.

℣. 39. Ita Græcè verbum pro verbo, nisi excipiatur πᾶς, *omnis*, pro *totus*, & *est* prætermissum in fine; sed in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. additur ἐστί.

℣. 40. Vix meliùs è Græco. Nota pro *suscipite*, legi Συλλάβετε, *comprehendite*, & pro *occidit*, ἔσφαξε, *jugulavit*.

℣. 41. Gr. addit Ἠλιοὺ, verbo *dixit*, sicut ἀνάβηθι καὶ, *ascende &*, post *Achab*, deleto inf. verbo *est ;* reliqua similia : in edit. Compl. loco ποδῶν, exstat τοῦ ἤχους, *soni*.

℣. 42. Optimè è Græco, addito pronom. *sua*, αὐτοῦ, ad *genua*.

℣. 43. A Græco abest *puer*, post *dixit ;* & post *nihil*, seu οὐθὲν, sequitur καὶ εἶπεν Ἠλιοὺ, *& dixit Helius*, quod omittitur in edit. Luciferi ; & pro *circumage te*, habetur καὶ σὺ ἐπίστρεψον, Nobil. *& tu revertere*.

℣. 44. Gr. ipso initio habet : Καὶ ἐπέστρεψε τὸ παιδάριον ἑπτάκις, *Et revertit puer septies*, quæ prætermittuntur à Lucif. tum sequitur, Καὶ ἐγένετο, &c. ut supra, nisi quòd post *aquam*, deest hoc, *de mari ;* sola Compl. habet ὕδωρ ἀπὸ θαλάσσης ; istud autem, *illi Helias*, abest tam ab ipsa, quàm a Græco Vat. & al. & sub finem pro altero *ascende*, exstat ibid. κατάβηθι, *descende*, ut in Vulg.

℣. 45. Ita in Græco, his tantùm exceptis, ἕως ὧδε καὶ ὧδε, *usque huc & illuc*, loco *hinc & inde ;* paulòque post, πνεύματι singulariter, pro *ventis*, & ἕως Ἰεζράελ, *usque Jesrael*, loco *in Israel*, quod legitur nunc in ed. Lucif.

VULGATA NOVA.

ta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrahel :

46. & manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

VERSIO ANTIQUA.

magna. Et plorabat, & ibat Achab in Jezrael : *Lucif. Cal. ubi sup.*

46. & manus Domini erat in Heliam.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sed aperto mendo, quod correximus supra.

℣. 46. Deest *erat* in Græco Vat. in Alex. verò ac edd. Ald. & Compl. est ἐγένετο ἐπὶ τὸν Ἠλιοὺ.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

1. NUnciavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidisset universos prophetas gladio.

2. Misitque Jezabel nuncium ad Eliam, dicens : Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.

3. Timuit ergo Elias, & surgens abiit quòcunque eum ferebat voluntas : venitque in Bersabee Juda, & dimisit ibi puerum suum,

VULGATA NOVA.

4. & perrexit in desertum, viam unius diei. Cùmque venisset, & sederet subter unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur, & ait : Sufficit mihi Domine, tolle animam meam : neque enim melior sum, quàm patres mei.

5. Projecitque se, & obdormivit in umbra juniperi : & ecce angelus Domini tetigit eum, & dixit illi : Surge, & comede.

6. Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ : comêdit ergo, & bibit, & rursum obdormivit.

VERSIO ANTIQUA.

4..... Sufficit mihi Domine, tolle animam meam : neque enim melior sum patribus meis. *Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 525. a.*

5..... Surge, & manduca.

6. Respexit, & ecce ad caput ejus panis collyrida, & vas aquæ..... *Hieron. ep. 18. ad Eustoch. t. 4. p. 2. 31. b.*

VULGATA NOVA.

7. Reversusque est angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixitque illi : Surge, comede : grandis enim tibi restat via.

8. Qui cùm surrexisset, comêdit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb.

8..... *Vide Not.*

9. Cùmque venisset illuc, mansit in spelunca : & ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi : Quid hic agis Elia ?

VULGATA NOVA.

10. At ille respondit : Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël : altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

11. Et ait ei : Egredere, & sta in monte coram Domino : & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes, & conterens petras ante Dominum : non in spiritu Dominus, & post spiritum commotio : non in commotione Dominus,

VERSIO ANTIQUA.

10..... Æmulando æmulatus sum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israël : altaria tua demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remansi ego solitarius, & quærunt animam meam auferre à me. *Cypr. l. 1. Testim. 276. c.*

11..... Exies cras, & stabis in conspectu Domini : & ecce Dominus transiet, & ecce spiritus magnus & fortis, qui dissolvet montes, & conteret petras in conspectu Domini : & non in spiritu Dominus, & post spiritum terræ motus : & non in terræ motu Dominus, *Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 20. 255. e.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Græc. Ἱκανούσθω νῦν, λάβε δὴ τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ Κύριε, ὅτι οὐ κρείσσων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου· Ambros. in Ps. 36. col. 803. f. legit : *Domine, accipe animam meam ;* & l. de fug. sæc. col. 431. e. *recipe animam meam.*

℣. 5. Ita Græcè.

℣. 6. In Græco additur Ἠλιοὺ, *Heliu*, post *respexit*, quod abest ab edit. Compl. exinde loco *panis collyrida*, sic, ἐγκρυφίας ὀλυρίτης, id est, *subcinericius siligineus*, interprete Nobilio. Hieron. etiam in Ezech. 4. to. 3. 723. b. observat scriptum esse *juxta LXX.* Eliam fugientem *Jezabel, invenisse panem* ὀλυρίτην, *subcinericium.*

℣. 8. Huc redeunt quæ narrat Ambros. l. de fug. sæc. c. 6. to. 1. 431. d. *Fugit Elias mulierem Jezabel..... & fugit ad montem Oreb..... erat enim ad torrentem Chorrad..... ita fugiens sæculum, ut nec cibum corporis hujus exquireret, nisi quem aves detulissent ministræ..... Denique quadraginta diebus, in virtute escæ quam acceperat, ambulavit*, &c. Item in Gr. Καὶ ἐπορεύθη ἐν ἰσχύϊ τῆς βρώσεως ἐκείνης, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἕως ὄρους Χωρήβ.

℣. 10. Similia Græc. habet, præter hoc, ζηλῶν, *zelans*, pro *æmulando* ; paulò post etiam deest vox *Deo*, & inf. præponitur ἐν, voci *gladio* ; loco verò *remansi ego solitarius*, sic, ὑπολέλειμμαι ἐγὼ μονώτατος. Hilar. bene in Ps. 118. 349. d. *Zelans zelavi, quia dereliquerunt te filii Israel : & prophetas tuos occiderunt, & ego derelictus sum solus.* Similiter Ambros. in Ps. 118. to. 1. 1198. d. *Zelans zelavi Dominum.* Aug. l. 17. de civit. Dei, c. 22. to. 7. 486. c. *Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.* Optat. l. 6. cont. Donat. 92. b. *Domine, altaria tua confregerunt.* Vid. inf. ad ℣. 14.

℣. 11. Gr. addit ἐν τῷ ὄρει, *in monte*, 1. voci *Domini*, detracto seq. &, sola Compl. ibi retinet καί ; deest pariter &, ante vocem *fortis*, pro qua κραταιὸν, *validus* ; item διαλύον..... συντρίβον, *dissolvens..... conterens*, pro *qui dissolvet..... conteret* ; rursus tollitur &, ante hoc, *non in spiritu*, ut & post *terræ motus*, cujus loco habetur hîc & inf. συσσεισμὸς, *concussio*. Vigil. Tapf. contra Varim. 747. a. concinit cum Vulg. nisi quòd habet *coram me*, pro *coram Domino ; magnus*, pro *grandis ; petram*, pro *petras*.

VERSIO ANTIQUA. | VULGATA NOVA.

Vet. Iren. Interp. ubi sup.

12. & post terræ motum ignis : & non in igne Dominus, & post ignem vox auræ tenuis.

12. & post commotionem ignis : non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis.

13. Quod cùm audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ, & ecce vox ad eum, dicens : Quid hic agis Elia? Et ille respondit.

Lact. Instit. l. 4. c. 11. 575.

14. Æmulans æmulatus sum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israël : & altaria tua demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remansi ego solitarius, & quærunt animam meam auferre à me.

14. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël : altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

Rom. 11. 3.

VULGATA NOVA.

15. Et ait Dominus ad eum : Vade, & revertere in viam tuam per desertum in Damascum : cùmque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam,

4. Reg. 9. 2.

16. & Jehu filium Namsi unges regem super Israël : Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te.

17. Et erit, quicunque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu : & quicunque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eliseus.

Rom. 11. 4.

18. Et derelinquam mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum osculans manus.

18..... *Vide Not.*

19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum : & ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat : cùmque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum.

20. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait : Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei : Vade, & revertere : quod enim meum erat, feci tibi.

21. Reversus autem ab eo, tulit par boum, & mactavit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt : consurgensque abiit, & secutus est Eliam, & ministrabat ei.

21..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Similiter in Græco, præter unum &, quod deest post *ignis*. Tertul. l. 4. adv. Marc. 717. c. legit : *Non in igne, sed in spiritu miti.*

℣. 14. Græc. delet vocem *Deo*, post hanc, *Domino*, paulòque post verbo *dereliquerunt*, addit τὴν διαθήκην σου, *testamentum tuum*, loco *te*, (solus Mſ. Alex. hab. σέ.) exinde pro *demolierunt*, sic, καθεῖλαν, *destruxerunt*, quod idem sonat, (ed. Compl. καθέσκαψαν;) demum præponitur ἐν, voci *gladio*, & pro *solitarius*, hab. μονώτατος, ultimòque αὐτὴν, loco *à me*; cætera ut in Lat. sup. Vid. Cypr. sup. ad ℣. 10. Aug. in Job. to. 3. p. 1. 627. g. legit : *Domine, prophetas tuos occiderunt.* Ambros. l. de fug. sæc. c. 2. to. 1. 420. d. *Elias dixit : Et ego relictus sum solus.* Gr. ὑπολέλειμμαι. Faustin. presb. libello prec. p. 660. c. *In libro Regnorum : Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.* Vid. Rom. 11. 3.

℣. 18. Hieron. in Amos 3. to. 3. 1390. a. hunc versiculum citat ex eodem Reg. lib. *Duo populi*, inquit, *de quibus ad Eliam loquitur Dominus : Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal :* item inf. in Mich. 1514. e. *De quibus est scriptum in Regnorum libro : Dereliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua*, &c. Similiter Aug. in Job, to. 3. p. 1. col. 627. g. *Quod evenit*, inquit, *cùm diceret Elias : Domine, prophetas tuos occiderunt. Et dicit illi : Reliqui mihi septem millia virorum*, &c. Accinunt Tichon. reg. 3. 55. d. Ambros. de fide resur. to. 2. 1163. e. & Auct. l. de promiss. p. 2. c. 8. 155. c. qui omnes legunt : *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua*, vel *genu, ante Baal.* Sic etiam hab. Gaud. Brix. ser. 4. 949. f. excepto verbo *dereliqui*. At vereor ne PP. supradicti omnes S. Pauli locum Rom. c. 11. ℣. 4. spectaverint potiùs quàm istum è Reg. 19. 18. illic enim Græcè legitur ℣℣. 2. 3. 4. Οὐκ οἴδατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή..... Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν· & infra : Ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ. Item ibid. in Vulg. *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura..... Domine, prophetas tuos occiderunt :* & post pauca : *Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal :* quæ aptè respondent allatis supra à SS. PP. At Græcè, præsenti loco 3. Reg. 19. 18. paulò dissimiliùs, nempe : Καὶ καταλείψεις ἐν Ἰσραὴλ ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν, πάντα γόνατα, ἃ οὐκ ὤκλασαν γόνυ τῷ Βάαλ. i. e. *Et relinques in Israel septem millia virorum, omnia genua, quæ non flexerunt genu ipsi Baal.* Ed. Compl. Καὶ καταλείψω ἐξ Ἰσραὴλ, &c. Vide Vulg. sup.

℣. 21. Eò spectant quæ narrat Ambros. l. de Nabur. c. 2. to. 1. 567. d. *Elisæus cùm esset pauper, reliquit boves suos, & cucurrit ad Eliam, & occidit eos, & erogavit populo, & adhæsit prophetæ;* quæ non longè distant à Græco.

** Græc. Cap. XXI.*

* CAPUT XX.

VULGATA NOVA.

1. PORRO Benadad rex Syriæ, congregavit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus : & ascendens pugnabat contra Samariam, & obsidebat eam.

2. Mittensque nuncios ad Achab regem Israël in civitatem,

3. ait : Hæc dicit Benadad : Argentum tuum, & aurum tuum meum est : & uxores tuæ, & filii tui optimi, mei sunt.

4. Responditque rex Israël : Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea.

5. Revertentesque nuncii, dixerunt : Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te : Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuas, & filios tuos dabis mihi.

6. Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam, & domum servorum tuorum : & omne quod eis placuerit, ponent in manibus suis, & auferent.

7. Vocavit autem rex Israël omnes seniores terræ, & ait : Animadvertite, & videte, quoniam insidietur nobis : misit enim ad me pro uxoribus meis, & filiis, & pro argento & auro : & non abnui.

8. Dixeruntque omnes majores natu, & universus populus ad eum : Non audias, neque acquiescas illi.

9. Respondit itaque nunciis Benadad : Dicite domino meo regi : Omnia propter quæ misisti ad me servum tuum in initio, faciam : hanc autem rem facere non possum.

10. Reversique nuncii retulerunt ei. Qui remisit, & ait : Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si sufficerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.

VULGATA NOVA.

11. Et respondens rex Israël, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æquè ut discinctus.

12. Factum est autem, cùm audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse & reges in umbraculis, & ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
13. Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israël, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certè vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: ut scias, quia ego sum Dominus.	13. Et ecce prophetes unus accessit ad regem Israël, & dixit: Hæc dicit Dominus: Si audisti sonum magnum istum? ecce, ego hodie tradam eum in manus tuas: & scies, quoniam ego sum Dominus.	*Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 217. g.*
14. Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Per pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit: Tu.	14. Et dixit rex: In quo? Et dixit prophetes: In pueris principum regionum. Et dixit rex: Quis committet pugnam? Et dixit prophetes: Tu.	

VULGATA NOVA.

15. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem millia:

16. & egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.

17. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nunciaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.

18. Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos: sive ut prælientur, vivos eos capite.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
19. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur:	19. Et exierunt pueri de civitate principum regionum, & exercitus qui post illos:	*Lucif. Cal. ubi sup.*
20. & percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persecutus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus suis.	20. & percussit unusquisque, quem invenit secus se: & fugerunt Syri, & persecutus est Israël.....	
21. Necnon egressus rex Israël percussit equos & currus, & percussit Syriam plagâ magnâ.		
22. (Accedens autem propheta ad regem Israël, dixit ei: Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te.)	22..... cognosce, & vide quid facias.....	*Ambr. de Nabut. c. 17. t. 1. 588. a. b.*
23. Servi verò regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos: sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos.	23..... Deus montium Deus Israël, & non deus Baal, propter hoc obtinuerunt pro nobis; & ideo si non plenè obtinuerimus eos,	
24. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis:	24. in locum Syriæ regis satrapas constitue:	

VULGATA NOVA.

25. & instaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos secundùm equos pristinos, & currus secundùm currus quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, & fecit ita.

26. Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israel.

27. Porro filii Israël recensiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum: Syri autem repleverunt terram.

28. (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israël: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Eadem quoque in Græco, præter seqq. *προσῆλθε τῷ Ἀχαὰβ βασιλεῖ, advenit Achab regi*, pro *accessit ad regem*; paulòque post, *Εἰ ἑώρακας τὸν ὄχλον τὸν μέγαν τοῦτον; ἰδοὺ, ἐγὼ δίδωμι αὐτὸν σήμερον. Si vidisti turbam magnam hanc? ecce, ego do eam hodie*, &c. al. *πάντα τὸν ὄχλον*, al. *πάντα τὸν ἦχον*.

℣. 14. Græc. initio & infra ponit Ἀχαὰβ, pro *rex*, & loco 1. *prophetes*, hab. *Τάδε λέγει Κύριος*; *Hæc dicit Dominus*, deleto etiam ult. *prophetes*; cætera concordant.

℣. 19. Gr. *Καὶ μὴ ἐξελθέτωσαν ἐκ τῆς πόλεως ἄρχοντα τὰ παιδάρια τῶν χωρῶν, καὶ ἡ δύναμις ὀπίσω αὐτῶν· Et non exeant de civitate principes pueruli regionum, & virtus post eos*: at in edit. Compl. sic, *Καὶ ἐξῆλθον*, & in Ms. Alex. *τὰ παιδάρια ἐκ τῆς πόλεως ἀρχόντων τῶν χωρῶν*, ut sup. in textu: similiter in edit. Compl. *τὰ παιδάρια τῶν ἀρχόντων·* in edit. Ald. sic: *Καὶ μὴ ἐξελθέτωσαν ἐκ τῆς πόλεως· καὶ οὗτοι ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως τὰ παιδάρια τῶν ἀρχόντων*, &c.

℣. 20. Gr. tollit &, ante *percussit*, paulòque post hab. *τὸν παρ' αὐτοῦ* simpliciter, loco *quem invenit secus se*; tum addit, *καὶ ἐδευτέρωσεν ἕκαστος τὸν παρ' αὐτοῦ, & iteravit unusquisque eum qui juxta se*, quæ prætermittuntur ap. Lucif. nec etiam leguntur in edit. Compl. demum pro *fugerunt Syri*, sic, *ἔφυγε Συρία, fugit Syria*, addito *αὐτοὺς*, verbo *persecutus est*; in edit. Compl. *ἔφυγον οἱ Σύροι*, ut sup. Eò pariter spectant quæ narrat Ambros. l. de Nabut. c. 17. to. 1. 587. b. dicens: *Intulerat bellum rex Syriæ; victus est & servatus ad veniam, captivus quoque libertate donatus & remissus ad regnum est*: deinde, *Non solùm evasit Achab, sed etiam triumphavit*, &c.

℣. 22. Græcè *τί ποιήσεις, quid facies*.

℣℣. 23. 24. Ambros. ibid. *Fuerat monitus à propheta.... eò quòd Syriæ regis pueris deberetur..... gratiæ auxilium, quoniam dixisset: Deus montium*, &c. In Græco sic: *Καὶ οἱ παῖδες βασιλέως Συρίας, καὶ εἶπον· Θεὸς*, &c. ut in Lat. sup. usque ad *Baal*, pro quo ult. *κοιλάδων, vallium*, sicut apud Ambros. ipsum epist. 30. to. 2. col. 911. c. loco verò seqq. *propter hoc obtinuerunt*, &c. legitur Græcè: *διὰ τοῦτο ἐκραταίωσεν ὑπὲρ ἡμᾶς· ἐὰν δὲ πολεμήσωμεν αὐτοὺς κατ' εὐθὺ, εἰ μὴν κραταιώσομεν ὑπὲρ αὐτούς. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο ποίησον· Ἀπόστησον τοὺς βασιλεῖς, ἕκαστον εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, καὶ θοῦ ἀντ' αὐτῶν σατράπας*, &c. *propter hoc valuit super nos: si autem bellaverimus eis per planum, profectò valebimus super eos. Et verbum hoc fac: Amove reges*,

VULGATA NOVA.

& scietis quia ego sum Dominus.)

29. Dirigebantque septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntque filii Israël de Syris centum millia peditum in die una.

30. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem: & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum:

31. dixeruntque ei servi sui: Ecce, audivimus quòd reges domus Israël clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israël: forsitan salvabit animas nostras.

32. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israël, & dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.

33. Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, & levavit eum in currum suum.

34. Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eum.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de Nabut. ubi sup.

35..... Occide me. Et noluit homo occidere eum.

36. Et dixit: Eò quòd non obedisti verbo Domini, ecce tu recedis à me, & interficiet te leo. Et recessit ab eo, & invenit eum leo, & interfecit eum.

VULGATA NOVA.

35. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere.

36. Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Cùmque paululùm recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.

VULGATA NOVA.

37. Sed & alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, & vulneravit.

38. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutavit aspersione pulveris os & oculos suos.

39. Cùmque rex transisset, clamavit ad regem, & ait: Servus tuus egressus est ad præliandum cominus: cùmque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.

40. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subitò non comparuit. Et ait rex Israël ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti.

41. At ille statim abstersit pulverem de facie sua, & cognovit eum rex Israël, quòd esset de prophetis.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

42. Et dixit ad eum: Hæc dicit Dominus: Quoniam dimisisti tu virum exterminationis de manu tua, ecce anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo illius.

VULGATA NOVA.

42. Qui ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus.

Inf. 22. 38.

43. Reversus est igitur rex Israël in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

unumquemque in locum suum, & pone pro eis satrapas, &c. Unde apparet Ambrosium supra sensum magis expressisse quàm verba.

℣. 35. Sic narrat Ambr. ibid. *Primo congressu vicit ut fugaret hostem: secundò vicit, quando captum imperio suo reddidit. Qua causa vincendi ejus evidens resultavit oraculum, dicente uno ex filiis prophetarum ad proximum suum: Occide me*, &c. Gr. Καὶ ἄνθρωπος εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τῶν προφητῶν εἶπε πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐν λόγῳ Κυρίου· deinde ut sup. in textu, nisi quòd pro *occide*, est πάταξον δή, *percute nunc*, ut infra πατάξαι, loco *occidere*.

℣. 36. Græc. addit πρὸς αὐτὸν, verbo *dixit*, & pro *obedisti verbo*, sic, ἤκουσας τῆς φωνῆς, *audisti vocem* (Ald. edit. εἰσήκουσας;) exinde καὶ ἰδοὺ σὺ, &c. at in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. deest καὶ; demum loco *interficiet*, est πατάξει, *percutiet*, ut & inf. ἐπάταξε, loco *interfecit*.

℣. 42. Ambrosius ibid. *Et post hoc alius propheta astitit ante regem Israël;* deinde ut sup. in textu, quæ etiam à Græco vix discrepant, nisi quòd pro *quoniam dimisisti*, hab. διότι ἐξήνεγκας, *propterea quod emisisti;* paulòque post, ὀλέθριον, *perniciosum*, loco *exterminationis*, & pro *ecce*, καὶ ἔσαι, *& erit*.

* CAPUT XXI.

** Græc. Cap. XX.*

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. de Nabut. c. 2. 567. c. seqq.

1. Et factum est post hæc verba, erat vinea Nabuthe Jezraelitæ in Israël, juxta domum Achab regis Samariæ.

2. Et locutus est Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortum olerum, quoniam propinquat domui meæ, &

VULGATA NOVA.

1. Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Jezrahelitæ, qui erat in Jezrahel, juxta palatium Achab regis Samariæ.

2. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Vatic. ab his initium ducit: Καὶ ἀμπελὼν εἷς ἦν τῷ, *Et vinea una erat*, &c. omissis istis: *Et factum est post hæc verba;* at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. sic: Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ ἀμπελὼν, &c. ut in Lat. supra, nisi quòd loco *in Israël*, exstat παρὰ τῇ ἅλῳ, *juxta aream;* in sola Compl. παρὰ τῷ οἴκῳ; loco verò *Jezraelitæ*, Ms. Alex. ac edit. Ald. ferunt Ἰσραηλίτῃ, Compl. Ἰζεραηλίτῃ· vide Nobil. Not. a.

℣. 2. Nonnulla hîc variant Græcè, nec magni ponderis; nempe loco *propinquat*, legitur ἐγγίζων οὗτος, *propinquans hæc*, paulòque post, ἀμπελῶνα ἄλλον ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτόν, *vineam aliam bonam pro ea*, loco *pro ea aliam vi-*

VULGATA NOVA.

meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem: aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3. Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi.

4. Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens: Non dabo tibi hæreditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, & non comêdit panem.

VERSIO ANTIQUA.

dabo tibi pro ea aliam vineam: si verò placuerit tibi, dabo tibi pecuniam pro vinea ista, & erit mihi in hortum olerum.

3. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non fiat hoc à Deo, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum.

4. Et turbatus est spiritus ejus, & dormivit in lecto suo, & velavit faciem suam, & non manducavit panem.

Ambr. ubi sup.

VULGATA NOVA.

5. Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? & quare non comedis panem?

6. Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezrahelitæ, & dixi ei: Da mihi vineam tuam, acceptâ pecuniâ: aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

VULGATA NOVA.

7. Dixit ergo ad eum Jezabel uxor ejus: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israël. Surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitæ.

8. Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, & signavit eas annulo ejus, & misit ad majores natu & optimares, qui erant in civitate ejus, & habitabant cum Naboth.

9. Litterarum autem hæc erat sententia: Prædicate jejunium, & sedere facite Naboth inter primos populi,

10. & submittite duos viros filios Belial contra eum, & falsum testimonium dicant: Benedixit Deum & regem: & educite eum, & lapidate, sicque moriatur.

VERSIO ANTIQUA.

7..... Surge, manduca panem, & redi ad te, ego dabo tibi vineam Nabuthe Jezraelitæ.

Ambr. ibid. 576. c. f. 577. a.

8. Et scripsit librum nomine Achab, & signavit annulo illius, & misit librum ad seniores & ad liberos eos, qui morabantur cum Nabuthe.

9. Et erat scriptum in libro: Jejunate jejunium, & constituite Nabuthe in principem populi.

10. & constituite duos viros filios iniquitatis ex diverso ejus, ut falsum testimonium perhibeant adversùs eum, dicentes: Benedixit Deum & regem: & producite illum, & lapidate.....

VULGATA NOVA.

11. Fecerunt ergo cives ejus majores natu & optimares, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Jezabel, & sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos:

12. prædicaverunt jejunium, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

VULGATA NOVA.

13. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum: at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum & regem: quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus interfecerunt.

VERSIO ANTIQUA.

13..... produxerunt igitur Nabuthe foras, & lapidaverunt eum.....

Idem, c. 11. 578. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

neam; sola Compl. hab. ἀντ' αὐτȣ͂ ἀμπελῶνα· exinde ἀρέσκει ἐνώπιόν σȣ, *placet coram te*, loco *placuerit tibi;* & inf. loco *pro vinea ista*, sic, ἄλλαγμα ἀμπελῶνός σȣ τȣ́τȣ, *permutationem vineæ tuæ istius;* in Ms. Alex. deest σȣ͂. Idem Ambros. in Ps. 36. n. 19. 786. b. legit: *Da mihi vineam tuam, ut olera mihi seram;* at sup. constanter, *& erit mihi in hortum olerum*, ut in Græco.

℣. 3. Ita Græcè, nisi quòd pro *hoc*, legitur μοὶ, *mihi;* additur etiam μȣ͂, voci *Deo*, transferturque *tibi*, post *meorum:* Ald. ed. delet σοί. Idem Ambr. in Ps. 35. n. 15. 771. f. hab. *Absit ut cedam hæreditatem patrum meorum:* & l. 3. offic. to. 2. 123. d. *Non mihi faciat Dominus, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum:* & contra Auxent. n. 18. 868. c. *Absit ut ego patrum meorum tradam hæreditatem.*

℣. 4. Aptè ad Græcum, nisi excipias priora ista: *Et turbatus est spiritus ejus*, pro quibus sic: Καὶ ἐγένετο τὸ πνεῦμα Ἀχαὰβ τεταραγμένον· *Et factus est spiritus Achab turbatus.* Ambr. ibid. n. 14. 569. a. addit *suum*, ad *panem*, ut & infra n. 15. at in Græco constanter deest.

℣. 7. Sic Ambr. præmissis his: *Illa* (Jezabel) *dixit viro suo Achab;* quorum loco habetur Græcè, Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἰεζάβελ ἡ γυνὴ αὐτȣ͂· tum post *surge*, additur καὶ, & pro *redi ad te*, sic, σαυτȣ͂ γενȣ͂, *tui ipsius esto;* dein ἐγὼ δὲ, &c. ut sup. Ms. Alex. delet δέ; in Compl. καὶ ἐγώ.

℣. 8. Ita in Græco, nisi quòd præponitur ἐν, voci *nomine*, paulòque post hab. τῇ σφραγῖδι, *sigillo*, pro *annulo*, & τȣ̀ς κατοικȣ͂ντας, *habitantes*, loco *eos qui morabantur;* Mss. nonnulli Ambr. ferunt, *ejus qui morabantur.* Græc. Alex. οἱ ἐν τῇ πόλει αὐτȣ͂ τȣ̀ς, &c.

℣. 9. Gr. habet τοῖς βιβλίοις, *libris*, non *libro;* editt. verò Ald. & Compl. τῷ βιβλίῳ: item pro *constituite Nabuthe*, &c. sic, καθίσατε τὸν Ναβουθαὶ ἐν ἀρχῇ τȣ͂ λαȣ͂, *sedere facite Nabuthæ in principio populi.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 189. g. *Jejunate jejunium, & sedeat Nabuthæus in primo populo.*

℣. 10. Eòdem redeunt Græca ista: ἐγκαθίσατε, *collocate*, pro *constituite*, παρανόμων, *iniquorum*, loco *iniquitatis*, & ἐξεναντίας, *ex adverso*, pro *diverso;* item seqq. καὶ καταμαρτυρησάτωσαν αὐτȣ͂, *& testentur adversùs eum*, loco *ut falsum testim. perhib.* &c. & ista, ἐξαγαγέτωσαν αὐτὸν, καὶ λιθοβολησάτωσαν αὐτὸν, καὶ ἀποθανέτω, *educant eum, & lapident eum, & moriatur*, loco *producite..... & lapidate.* Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. 189. g. sic: *Et collocate duos viros filios iniquorum contra eum, & testentur adversùs eum, dicentes: Maledixisti Dominum & regem: & deducite eum, & lapidetur, & moriatur:* malè autem leg. *maledixisti;* nam in Gr. constanter εὐλόγησε, vel ut in Ms. Alex. ηὐλόγησε, in edit. Ald. εὐλόγησας, in Compl. εὐλόγηκας; sed Ambros. sup. notat hîc benedictionem, pro *maledicto* dici: tandem in Compl. sic, ἐξαγάγετε αὐτὸν ἔξω, καὶ λιθοβολήσατε.

℣. 13. A Græco abest *igitur*, & pro *Nabuthe foras*, legitur αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, *eum extra civitatem.*

VERSIO ANTIQUA.

Vict. Tun. de pœnit. ap. Ambr. 597. e.

15..... Surge, posside vineam Naboth Jezraelitæ, qui noluit tibi eam dare pretio: quia ecce mortuus est.

Ambr. de Nab. c. 11. t. 1. 578. c.

16. Et factum est, cùm audisset Achab, quia mortuus est Nabuthe, conscidit vestimenta sua, & cooperuit se cilicio. Et factum est post hæc, & surrexit, & descendit Achab ad vineam Nabuthe Jezraelitæ, possidere eam.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 189. b. 190. a.

18. Surge, & descende in obviam Achab regi Israël, qui est in Samaria: quia hic in vineam Nabuthæi descendit, ut possideat eam:

19. & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Quomodo occidisti Nabuthæum, & possedisti vineam ejus, propter hoc hæc dicit Dominus: In loco, in quo linxerunt canes & sues sanguinem Nabuthæi, ibi lingent canes sanguinem tuum, & fornicariæ lavabunt in sanguine tuo.

20. Et dixit Achab ad Heliam: Si invenisti me inimicum tibi? Et dixit Helias: Inveni, quoniam cogitasti facere malignè ante conspectum Domini, ut exacerbares eum.

21. Hæc dicit Dominus: Ecce ego induco super te mala, & succendam post te ignem, & disperdam tuum Achab mingentem ad parietem, & contemptum & reliquum in Israël.

22. Et dabo domum tuam sicut domum Hieroboam filii Nabath, sicut domum Saba filii Acia, pro omnibus exacerbationibus, quibus exacerbasti, & peccatum dedisti in Israël.

23. Et ad Jezabel locutus est Dominus, dicens: Canes manducabunt eam ante murum Israël.

24. Et mortuos tuos in civitate, manducabunt

VULGATA NOVA.

14. Miseruntque ad Jezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, & mortuus est.

15. Factum est autem, cùm audisset Jezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta est ad Achab: Surge, & posside vineam Naboth Jezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & dare eam acceptâ pecuniâ: non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vineam Naboth Jezrahelitæ, ut possideret eam.

17. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18. Surge, & descende in occursum Achab regis Israël, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam:

19. & loquêris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum.

Inf. 22. 38.

20. Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inveni, eò quòd venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini.

21. Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & ultimum in Israël.

4. Reg. 9. 8.

22. Et dabo domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabath, & sicut domum Baasa filii Ahia: quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, & peccare fecisti Israël.

Sup. 15. 29. Sup. 16. 3.

23. Sed & de Jezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel.

4. Reg. 9. 36.

24. Si mortuus fuerit Achab in civitate, co-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 15. Græcè constanter Ναβουθαὶ, non *Naboth*, & pro *noluit tibi..... pretio*, sic, ὃς οὐκ ἔδωκέ σοι ἀργυρίου, *qui non dedit tibi argento*; tum sequuntur ista, ὅτι οὐκ ἔστι Ναβουθαὶ ζῶν, *quia non est Nabuthæ vivens*, prætermissa à Victore; hoc autem *ecce*, ante *mortuus est*, non habetur in Græco.

℣. 16. Vix meliùs è Græco, exceptis paucis, hisque levibus; scilicet loco *cùm audisset*, habetur ὡς ἤκουσεν, *ut audivit*, addito hoc infra, ὁ Ἰεζραηλίτης, ad *Nabuthe*, quod tamen abest ab edit. Compl. in Ms. Alex. Ἰσραηλίτης; item præponitur καὶ, verbo *conscidit*. Vict. Tun. l. de pœn. ap. Ambr. 597. a. bene: *Et factum est, quomodo audivit Achab, quia mortuus est Naboth Jezraelites, disrupit vestimenta sua, & accinxit se sacco.* Gr. διέῤῥηξε..... καὶ περιεβάλετο σάκκον.

℣. 18. Ita in Græco, præter seqq. βασιλέως, *regis*, pro *regi*, absque seq. *est*; subinde ἀμπελῶνι, *vineâ*, loco *vineam*; & pro *descendit ut*, &c. ita: ὅτι καταβέβηκεν ἐκεῖ, κληρονομῆσαι αὐτόν· à Ms. Alex. abest ὅτι.

℣. 19. Nil propiùs accedit ad Gr. si excipias seqq. non magni ponderis, nempe λαλήσεις..... λέγων, *loquêris..... dicens*, pro *dices*; sola edit. Compl. hab. simplic. ἐρεῖς; item σὺ additur voci *quomodo*, detractis his inf. *Nabuthæum*, & *vineam ejus*; in Compl. deest pariter ὡς σύ; demum sic, ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ, *in omni loco quo*, pro *in loco in quo*; edit. Ald. cum Compl. delet παντί. Ambros. l. de Nabut. c. 11. to. 1. 578. d. similiter habet: *Occidisti, & possedisti hæreditatem. Propter hoc in loco, in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthe, in eo lingent canes sanguinem tuum, & meretrices lavabuntur in sanguine tuo:* Gr. λούσονται. Vide etiam inf. f. & cap. 16. 586. e. Tertul. advers. Psych. p. 984. c. sic: *Qualiter occidisti, & hæreditatem possedisti, in loco, quo sanguinem Nabuthæ canes delinxerant, tuum quoque delinguent.*

℣. 20. Græcè constanter Ἠλιοὺ, loco *Heliam*; exinde loco *inimicum tibi*, sic, ὁ ἐχθρός μου, *inimicus meus*, omisso inf. nomine *Helias*, quod tamen additur in edit. Compl. denique pro *cogitasti facere malignè ante conspectum*, ita: μάτην πέπρασαι ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιον, *frustra venditus es ad faciendum malum in conspectu.* Ambros. l. de Nabut. c. 12. to. 1. 579. c. hæc hab. *Achab ad Eliam secundùm historiam ait..... Invenisti me inimicus meus?.... Et dixit Elias ad eum: Inveni, quoniam fecisti malum in conspectu Domini:* similiter hab. inf. d. e. item in Ps. 37. n. 43. d. 835. c. ait: *Habes illud in libro Regnorum regis Achab ad Eliam dictum, quando eum propheta vehementer increpavit, & mortem ei denuntiavit:* Invenisti, *inquit*, me? Et respondit Elias: Inveni, quia fecisti malignum in conspectu Domini.

℣. 21. A Gr. Vatic. abest hoc initio, *Hæc dicit Dominus*; sed legitur in edit. Compl. & al. Additur pariter in cod. Germ. n. 7. antepositâ voce *propterea*, licet absit à Vulg. Item infra in Gr. Vat. & al. deest vox *ignem*, ut & ista paulò post, *tuum*; pro *Achab* verò sic, τοῦ Ἀχαάβ, *de Achab*, in editt. Ald. & Compl. τόν; demum loco *contemptum & reliquum*, ita, συνεχόμενον καὶ ἐγκαταλελειμμένον, i. e. *constrictum*, (seu *detentum*, Nobil. *clausum*) & *derelictum*. Vict. Tun. de pœnit. ap. Ambros. 597. f. legit: *Et ait Elias ad Achab: Hæc dicit Dominus: Ecce ego superinduco super te mala, & incidam* (fortè *incendam*) *post te, & exterminabo de Achab mingentem ad parietem, & contemptum & derelictum in Israël.*

℣. 22. Similiter in Græco, nisi quòd post *Nabath*, additur καὶ, & pro *Saba*, scribitur Βαασά; extremò loco *peccatum dedisti in Israël*, sic, ἐξήμαρτες τὸν Ἰσραήλ, *peccare fecisti Israel*, demta voce præced. *omnibus*. Vict. Tun. de pœnit. ap. Ambr. 597. f. non malè: *Et dabo domum Achab sicut domum Jeroboam filii Nabat, & quomodo domum Baasa filii Abiæ, pro omnibus quibus irritasti Deum, & fecisti declinare Israel.* Gr. περὶ τῶν παροργισμάτων ὧν παρώργισας, &c.

℣. 23. Græc. delet *ad*, ante *Jezabel*; loco verò *ante murum Israel*, sic hab. ἐν τῷ περιτειχίσματι τοῦ Ἰεζράελ, *in antemurali Jezrael*, sola Compl. Ἰσραήλ.

℣. 24. Gr. Τὸν τεθνηκότα τοῦ Ἀχαὰβ ἐν τῇ πόλει, φάγονται οἱ κύνες· καὶ τὸν τεθνηκότα αὐτοῦ ἐν τῷ πεδίῳ, φάγονται

VULGATA NOVA.

medent eum canes : ſi autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli.

VERSIO ANTIQUA.

volucres cœli.

Lucif. Cal. ubi ſup.

VULGATA NOVA.

25. Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt ut faceret malum in conſpectu Domini : concitavit enim eum Jezabel uxor ſua,

26. & abominabilis factus eſt, in tantum ut ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſraël.

VULGATA NOVA.

27. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, jejunavitque & dormivit in ſacco, & ambulavit demiſſo capite.

28. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbiten, dicens :

29. Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me ? quia igitur humiliatus eſt mei cauſâ, non inducam malum in diebus ejus, ſed in diebus filii ſui inferam malum domui ejus.

4. *Reg.* 9. 26.

VERSIO ANTIQUA.

27..... ecce rex commotus eſt ante faciem Domini, & ibat plorans, & conſcidit veſtimenta ſua, & operuit ſe cilicio, & erat indutus ſacco ex illo die, quo interfecit Nabuthe Jezraelitam.

Ambr. l. de Nab. c. 17. *t.* 1. 587. *b.*

28. Tunc ſermo Domini ad Heliam :

Tertul. adv. Pſych. p. 984. *c.*

29. Vidiſti quemadmodum commotus eſt Achab à facie mea ? non inducam in diebus ejus mala, ſed in diebus filii ejus inducam mala.

Ambr. l. de Nab. 587. *b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τὰ πετεινὰ τȣ͂ ȣ̓ρανȣ͂. *Mortuum de Achab in civitate, comedent canes : & mortuum ejus in campo, comedent volatilia cœli.* Ambr. de Nab. c. 11. 578. f. *Jezabel comederunt canes & volucres cœli.*

℣. 27. Græc. initio habet, Καὶ ὑπὲρ τȣ͂ λόγȣ, *Et pro verbo ;* dein loco *ecce rex commotus eſt ante faciem*, ſic, ὡς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπȣ, *quomodo compunctus eſt Achab à facie ;* & inf. loco *veſtimenta*, τὸν χιτῶνα, *tunicam ;* item pro *operuit ſe cilicio*, ἐζώσατο σάκκον ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτȣ͂, καὶ ἐνήστευσε, *accinxit ſaccum ſuper corpus ſuum, & jejunavit ;* mox ita : καὶ περιεβάλετο σάκκον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἐπάταξε, &c. addito in fine, καὶ ἐπορεύθη, *& ivit.* Tert. adv. Pſych. p. 984. c. hæc hab. *Deſtituit ſemetipſum, & ſaccum carni ſuæ impoſuit, & jejunavit, & dormivit in ſacco.* Vict. Tun. l. de pœnit. ap. Ambr. to. 2. p. 598. a. *Factum eſt quomodo audivit Achab ſermones hos, reveritus eſt à facie Domini ; & ibat flens, & ſcidit veſtimenta ſua, & accinxit ſe ſacco :* deinde, *Tunc dixit*, &c. omiſſis mediis : in edit. etiam Compl. legitur : Καὶ ἐγένετο ὡς ἤκȣσεν Ἀχαὰβ τὰ ῥήματα ταῦτα, διέῤῥηξε τὸν χιτῶνα αὐτȣ͂, καὶ περιεβάλετο σάκκον, καὶ ἐνηστεύσατο, καὶ ἐκοιμήθη ἐν σάκκῳ, καὶ ἐπορεύετο, &c. quæ Victori favent, ac etiam Tertulliano.

℣. 28. Plura exſtant in Græco, ſcilicet : Καὶ ἐγένετο ῥῆμα Κυρίȣ ἐν χειρὶ δȣ́λȣ αὐτȣ͂ Ἠλιȣ̀ περὶ Ἀχαὰβ, καὶ εἶπε Κύριος· *Et factum eſt verbum Domini in manu ſervi ejus Heliu de Achab, & dixit Dominus :* at in ed. Compl. ſimpliciter : Καὶ ἐγένετο ῥῆμα Κυρίȣ πρὸς Ἠλιὰν τὸν Θεσβίτην, καὶ εἶπεν, omiſſis aliis. Ambroſ. l. de Nabut. c. 17. to. 1. 587. a. ait : *Legimus dixiſſe Dominum ad Heliam.* Victor Tun. de pœnit. 598. a. *Tunc dixit Dominus ad Eliam.*

℣. 29. Græcè conſtanter, κατενύγη, *compunctus eſt*, loco *commotus eſt*, paulòque poſt pro *mala*, ibi & infra, τὴν κακίαν, quaſi *malitiam*, id eſt, *malum*, primò quidem ante iſtud, *in diebus ejus ;* reliqua ad verbum ut ſup. Nec longè diſtat Tertul. l. adverſ. Pſych. p. 984. c. dicens : *Vidiſti ut reveritus ſit Achab à facie mea ? pro eo quòd reveritus eſt, non ſuperducam læſuram in diebus ipſius, ſed in diebus filii ejus ſuperducam eam.* Mel. Vict. Tun. de pœnit. 598. a. *Vidiſti quemadmodum reveritus eſt Achab à facie mea ? non adjiciam adducere mala in diebus ejus, ſed in diebus filii ejus adducam.* Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. addit, κακίαν ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτȣ͂, *malum ſuper domum ejus*, ut in Vulg.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

2. *Par.* 18. 1.

1. TRanſierunt igitur tres anni abſque bello inter Syriam & Iſraël.

2. In anno autem tertio, deſcendit Joſaphat rex Juda ad regem Iſraël.

3. (Dixitque rex Iſraël ad ſervos ſuos : Ignoratis quòd noſtra ſit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ ?)

4. Et ait ad Joſaphat : Veniefne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad ?

VULGATA NOVA.

5. Dixitque Joſaphat ad regem Iſraël : Sicut ego ſum, ita & tu : populus meus, & populus tuus, unum ſunt : & equites mei, equites tui. Dixitque Joſaphat ad regem Iſraël : Quære, oro te, hodie ſermonem Domini.

6. Congregavit ergo rex Iſraël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos : Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere ? Qui reſponderunt : Aſcende, & dabit eam Dominus in manu regis.

7. Dixit autem Joſaphat : Non eſt hîc propheta Domini quiſpiam, ut interrogemus per eum ?

8. Et ait rex Iſraël ad Joſaphat : Remanſit vir unus, per quem poſſumus interrogare Domi-

VERSIO ANTIQUA.

5..... Et dixit Joſaphat rex Juda ad regem Iſraël : Interrogate nunc hodie Dominum.

Lucif. Cal. l. 1. *de reg. apoſt.* 218. *b. c.*

6. Et convocavit rex Iſraël omnes prophetas, quaſi quadringentos viros, & dixit illis rex Achab : Si ibo in Remma ad Galaath in pugnam, aut ceſſabo ? Et dixerunt : Aſcende.....

7. Et dixit Joſaphat ad regem Iſraël : Non eſt hîc prophetes Domini, & interrogabimus Dominum ?

8. Et dixit Achab rex Iſraël ad Joſaphat regem : Unus eſt, per quem interrogemus Dominum : ſed

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Ita Græcè verbum pro verbo.

℣. 6. Vix meliùs è Græco, niſi quòd ibi deeſt *Achab*, & pro *Remma ad*, habetur ſimpliciter Ῥεμμάθ ; fortè ſcripſit Lucif. *Remmath*, imperitus autem ſcriba, vel typogr. *Remma ad :* demum pro *ceſſabo*, ſic, ἐπιϰῶ.

℣. 7. Ita in Græco ad verbum, addito uno *per eum*, in fine, ex eodem Gr. δι' αὐτȣ͂.

℣. 8. Græc. initio delet *Achab*, ut & infra *regem ;* loco verò *per quem interrogemus*, hab. ἀνὴρ εἷς τὸ ἐπερωτῆσαι δι' αὐτȣ͂, *vir ad interrogandum per eum ;* deinde καὶ, pro *ſed ;* reliqua ut in Lat. ſup. Ita verò Lucif. tranſit ad ℣. 18. *Item poſteaquam dixiſſet propheta Domini ad illum*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. ego odi illum, quoniam non loquitur de me bona.....	num: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla. Cui Josaphat ait: Ne loquaris ita rex.

VULGATA NOVA.

9. Vocavit ergo rex Israël eunuchum quemdam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Jemla.

10. Rex autem Israël, & Josaphat rex Juda, sedebant unusquisque in solio suo, vestiti cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariæ, & universi prophetæ prophetabant in conspectu eorum.

11. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana, cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam.

12. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis.

13. Nuncius verò, qui ierat ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona prædicant: sit ergo sermo tuus similis eorum, & loquere bona.

14. Cui Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperè, & tradet eam Dominus in manus regis.

16. Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi nisi quod verum est, in nomine Domini.

17. Et ille ait: Vidi cunctum Israël dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti dominum: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. ubi sup. 18. (Dixit rex Israël ad Josaphat regem Juda: Nonne dixi ad te, quoniam prophetat mihi hic non bona, sed magis mala?)	18. (Dixit ergo rex Israël ad Josaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?)
Aug. l. 5. cont. Julian. t. 10. 634. f. 19..... Vidi Dominum sedentem super thronum suum, & omnis exercitus cœli stabat circa eum à dextris ejus & à sinistris ejus:	19. Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris:
20. & dixit Dominus: Quis seducet Achab regem Israël, & ascendet, & cadet in Ramoth Galaad? Et dixit iste sic, & iste sic.	20. & ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujuscemodi, & alius aliter.
21. Et exiit spiritus, & stetit in conspectu Domini, & dixit: Ego seducam eum. Et dixit Dominus ad eum: In quo?	21. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo?
22. Et dixit: Exibo, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit: Seduces, & prævalebis: exi, & fac sic.	22. Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

VULGATA NOVA.

23. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malum.

24. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?

25. Et ait Michæas: Visurus es in die illa quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris.

26. Et ait rex Israël: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem civitatis, & apud Joas filium Amelech,

27. & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aquâ angustiæ, donec revertar in pace.

28. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29. Ascendit itaque rex Israël, & Josaphat rex Juda, in Ramoth Galaad.

30. Dixit itaque rex Israël ad Josaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere vestibus tuis: porro rex Israël mutavit habitum suum, & ingressus est bellum.

31. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem & majorem quempiam, nisi contra regem Israël solum.

32. Cùm ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspicati sunt quòd ipse esset rex Israël, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamavit

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Michæas ne ascenderet, quoniam si ascendisset, non esset reversurus, dixit, &c. quæ respondere videntur versui 17.

℣. 18. Nulla dissimilitudo in Græco, præter hanc vocum inversionem, ὅτι οὐ προφητεύει οὗτός μοι καλὰ, διότι ἀλλ' ἢ κακά· *quoniam non prophetat hic mihi bona, quia tantùm mala.*

℣. 19. Optimè è Græco, si addas *Deum*, ad *Dominum*. Similiter hab. Ambr. *Dixit Michæas propheta: Vidi Dominum Deum Israel sedentem super thronum suum, & omnis militia cœli stabat circa eum ad dexteram ejus & ad sinistram.* Gr. στρατιὰ..... ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. Hieron. in Isai. 13. to. 3. 149. a. ut sup. *Vidi Dominum Israelem sedentem super thronum suum, & omnis exercitus cœli stabat circa eum à dextris & à sinistris*: at in Joel 2. 1357. a. addit *Deum Israël*, paulòque post, *juxta eum à dextris & sinistris ejus.*

℣. 20. Nil Græco similius, si excipias vocem unam, *Ramoth*, pro qua Ῥεμμὰθ, Ms. Alex. Ῥαμμάθ. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 704. f. his alludens, ait: *Interrogat Dominus immundum spiritum, dicens: Quis seducet regem Achab Israëlitarum, ut vadat in pugnam, & ibi interficiatur?* deinde, *Et ecce immundus*, &c.

℣. 21. Nulla quoque hîc varietas in Græco. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 704. f. sic pergit: *Et ecce immundus spiritus advenit, dicens: Ego vadam, & faciam. Et ait Dominus ad immundum spiritum: Quomodo id facies?*

℣. 22. Vix meliùs è Græco, nisi quòd pro *in ore*, est εἰς τὸ στόμα, *in os*; at in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. sic, ἐν στόματι, sicut καί γε, *& etiam*, in Vatic. ante *prævalebis*. Philastr. Brix. l. de hæres. p. 704. f. ita liberius: *Et ait immundus spiritus ad Dominum: Faciam me quasi angelum lucis, & verba similia eloquar, & ducam eum in prælium, & ibi eum deseram, & sic morietur. Et ait Dominus ad eum: Vade, sic facies.*

VULGATA NOVA.

Josaphat.

33. Intellexeruntque principes curruum quòd non esset rex Israël, & cessaverunt ab eo.

34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum.

35. Commissum est ergo prælium in die illa, & rex Israël stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus,

36. & præco insonuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem, & in terram suam.

37. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria,

38. & laverunt currum ejus in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem ejus, & habenas laverunt, juxta verbum Domini quod locutus fuerat. *Sup. 21. 19.*

39. Reliqua autem sermonum Achab, & universa quæ fecit, & domus eburnea quam ædificavit, cunctarumque urbium quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

40. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

41. Josaphat verò filius Asa regnare cœperat super Judam anno quarto Achab regis Israël.

42. Triginta quinque annorum erat cùm regnare cœpisset, & viginti quinque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Azuba filia Salai.

43. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, & non declinavit ex ea: fecitque quod rectum erat in conspectu Domini.

VULGATA NOVA.

44. Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

VERSIO ANTIQUA.

44..... veruntamen adhuc populus immolabat, & adolebat in excelsis. *Hieron. in Os. 10. t. 3. 1305. a.*

VULGATA NOVA.

45. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israël.

46. Reliqua autem verborum Josaphat, & opera ejus, quæ gessit, & prælia, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

47. Sed & reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra.

48. Nec erat tunc rex constitutus in Edom.

49. Rex verò Josaphat fecerat classes in mari, quæ navigarent in Ophir propter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ sunt in Asiongaber. *2. Par. 20. 36.*

50. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Josaphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Josaphat.

51. Dormivitque Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui: regnavitque Joram filius ejus pro eo.

52. Ochozias autem filius Achab regnare cœperat super Israël in Samaria, anno septimodecimo Josaphat regis Juda, regnavitque super Israël duobus annis.

53. Et fecit malum in conspectu Domini, & ambulavit in via patris sui & matris suæ, & in via Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

54. Servivit quoque Baal, & adoravit eum, & irritavit Dominum Deum Israël, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 44. Similiter in Græco.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER REGUM TERTIUS.

CAP. I. ℣. 8. Et Semei, & Rei, & robur exercitûs David. *Pro* Rei *non est substituendum* Cerethi & Phelethi, *quod alii male: nec addendum* omne *ante* robur, *quod quidam superfluè.*

℣. 13. Salomon filius tuus regnabit post me. *Non præponas* quòd.

℣. 34. In regem super Israël. *Non addas* & Judam.

℣. 35. Et veniet, & sedebit super solium meum. *Pro* veniet, *singulari tertiæ personæ, non est substituendum* venietis, *plurale secundæ personæ: denique nec addendum* in Jerusalem.

℣. 50. Et abiit, tenuitque cornu altaris. *Post* abiit, *non addas* in tabernaculum Domini.

CAP. II. ℣. 2. Confortare, & esto vir. *Non subjicias*, fortis, *quod quidam.*

℣. 3. Et observa custodias Domini Dei tui. *Qui existimarunt* custodias *verbum esse, ei & præposuerunt* ut *conjunctionem, & postposuerunt nomen* mandata; *falsi: nomen est enim.*

℣. 4. Si custodierint filii tui vias suas. *Non est mutandum pronomen tertiæ personæ* suas *in primæ* meas.

℣. 28. Venit autem nuncius ad Joab. *Retinendum est nomen* Joab, *non substituendum* Salomonem, *nec subdendum participium* dicens. *Lege Notationes nostras.*

℣. 42. Quacunque die egressus ieris huc & illuc. *Legendum est* ieris *ab* eo, *non* fueris *à* sum.

℣. 46. Qui egressus percussit eum. *Pro* egressus, *quod est, postquam exiisset, non est supponendum* aggressus.

CAP. IV. ℣. 2. Azarias filius Sadoc sacerdotis. *Non mutes genitivum* sacerdotis, *in nominativum.*

℣. 10. Benhesed in Aruboth. *Non mutes* Ben, *quod significat filium, in* Beth *domum.*

℣. 19. In terra Seon regis Amorrhæi. *Non præponas* & *conjunctionem.*

℣. 21. Habens omnia regna. *Redundat quod sequitur in quibusdam libris*, secum.

℣. 24. A Thaphsa usque ad Gazam. *Non præponas his verbis adverbium* quasi.

℣. 32. Et fuerunt carmina ejus quinque & mille. *Cave legas, sublata conjunctione, ut plerique*, quinque millia, *pro* quinque & mille, *quod est, quinque supra mille.*

CAP. V. ℣. 1. Quòd ipsum unxissent regem. *Non addas* super Israël.

℣. 4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi. *Non omittas* Dominus.

℣. 11. Coros tritici, viginti millia. *Alii minùs congruè invertunt ordinem*, viginti millia coros tritici.

CAP. VI. ℣. 1. Ædificari cœpit domus Domino. *Alii legunt activè*, ædificare cœpit domum Domino.

℣. 8. Ostium lateris medii in parte erat domûs dextræ. *Non commutes* parte, *quod est latere, cum* pariete, *seu muro.*

℣. 15. Operuit lignis cedrinis intrinsecus. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

℣. 27. Alæ autem alteræ. *Non omittas* alteræ.

℣. 31. Et in ingressu oraculi fecit ostiola. *Ut non est omittenda præpositio* in, *ita non addendus numerus* duo, *ante* ostiola.

CAP. VII. ℣. 6. Et epistylia super columnas. *Non addas* fecit, *sed subaudias e proximo.*

℣. 9. Et extrinsecus usque ad atrium majus. *Pro* extrinsecus *non est scribendum contrarium* intrinsecus.

℣. 23. Et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. *Non est mutandum singulare* cingebat, *cum plurali* cingebant.

℣. 24. Duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles. *Romani Patres rectè censuerunt legendum* striatarum, *quod est, striis ornatarum, non* histriatarum *aut* iistriatarum, *præpositâ unâ syllabâ; qua de re nos aliàs latiùs scripsimus.*

℣. 25. Et stabat super duodecim boves. *Legendum est numero singulari* stabat, *s. mare, non plurali* stabant.

℣. 26. Duo millia batos capiebat. *Non addas* & tria millia metretas, *quod 2. Paral. 4. ℣. 5. legitur, pro eo quod hîc dicitur* duo millia batos. *Lege, si placet, Notationes nostras in hunc locum.*

℣. 35. In summitate autem basis erat quædam rotunditas dimidii cubiti. *Legendum est* dimidii cubiti, *non adjiciendum quod plerique*, unius & dimidii cubiti.

℣. 47. Et posuit Salomon omnia vasa. *Non subjungas* in domo Domini, *quod quidam.*

Cap. VIII. ℣. 2. In mense Ethanim. *Non scribas, præpositâ litterâ* B, Bethanim, *pro* Ethanim.

℣. 23. Qui ambulabant coram te in toto corde suo. *In aliis libris est præsens* ambulant, *pro præterito imperfecto* ambulabant.

℣. 38. Cuncta devotatio & imprecatio. *Spurium est, quod quidam scribunt,* r *liquidâ*, devoratio, *quod est consumptio, pro* t *muta*, devotatio, *quod est votum sive oratio.*

℣. 60. Ut sciant omnes populi terræ. *Non mutes* ut, *conjunctionem causativam cum copulativa* &.

Cap. X. ℣. 14. Quod afferebatur Salomoni. *Non scribas* offerebatur *pro* afferebatur, *vocalem, inquam, quartam pro prima.*

Cap. XI. ℣. 2. Et Sidonias & Hetthæas. *Scribendum est* Hetthæas, *littera initiali* H, *& duplicato* t *(prout plerumque consuevit hæc vox Latinè exprimi) potiùs quàm* Cethæas, *quanquam ita scribatur Ezech. 16. ℣. 3.*

℣. 5. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. *Non interponas* & Chamos deum Moabitarum, *redundat enim.*

Cap. XII. ℣. 21. Electorum virorum bellatorum. *Non addas conjunctionem* & *ante* bellatorum.

Cap. XIII. ℣. 11. Narraverunt patri suo. *Non præponas his verbis* & *conjunctionem.*

℣. 23. Stravit asinum suum prophetæ quem reduxerat. *Non est mutandus dativus* prophetæ, *cum nominativo* propheta.

℣. 25. Divulgaverunt in civitate. *Non est scribendus quartus casus* civitatem *pro sexto.*

℣. 29. Ut plangeret eum. *Præferendus est numerus singularis plurali* plangerent.

Cap. XV. ℣. 18. Dedit illud in manus. *Non est præponenda conjunctio* &.

Cap. XVI. ℣. 24. Et vocavit nomen civitatis quam extruxerat, nomine Somer domini montis, Samariam. *Et hic præferendus est casus accusativus* Samariam, *rectus à verbo* vocavit, *genitivo* Samariæ, *recto ab altero nominum substantivorum proximorum.*

Cap. XVII. ℣. 12. Et faciam illum mihi & filio meo. *Correctores meritò mutarunt neutrum* illud *in masculinum* illum, *ita ut referatur ad panem.*

Cap. XVIII. ℣. 9. Vade, & dic domino tuo. *Non præponas* & dixit.

℣. 22. Prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt. *Non addas* prophetæque lucorum quadringenti, *quod quidam.*

℣. 24. Optima propositio. *Non subjungas* quam locutus est Elias, *tametsi Græcè legatur.*

Cap. XIX. ℣. 1. Et quomodo occidisset universos prophetas gladio. *Ad vocem* prophetas, *non est addendum* Baal.

℣. 10. Quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël. *Pronomen* tuum *non est mutandum cum nomine* Domini.

℣. 18. Osculans manus. *Pro plurali* manus, *alii habent singulare* manum.

℣. 19. Et ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat. *Correctores non judicarunt omittendas has duas voculas* jugis boum.

Cap. XX. ℣. 33. Frater tuus Benadad. *Non est addendum* vivit.

Cap. XXI. ℣. 1. Vinea erat Naboth Jezrahelitæ, qui erat in Jezrahel. *Alii libri habent relativum femininum* quæ, *referens vineam: Correctores prætulerunt masculinum* qui, *referens* Naboth.

℣. 2. Argenti pretium, quanto digna est. *Non mutes ablativum* quanto, *cum accusativo* quantum.

℣. 20. Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me inimicum tibi? *Vetus Interpres vertit* inimicum tibi, *accusativo casu: alii verterunt vocativo* inimice mi?

℣. 21. Ecce ego inducam super te malum. *Non præponas* Hæc dicit Dominus.

Cap. XXII. ℣. 15. Et tradet eam Dominus in manus regis. *Non est omittendum pronomen* eam.

℣. 39. Et domus eburnea quam ædificavit. *Quidam pro casu primo* eburnea, *scribunt secundum* eburneæ.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER REGUM TERTIUS.

Cap. II. ℣. 15. Et me præposuerat omnis Israël sibi in regem. *Quidam legendum ex aliis Manuscriptis putant* proposuerat, *vocali quarta, loco diphtongi* æ.

Cap. III. ℣. 23. Et ista respondit. *Videtur præsens* respondet, *præferendum præterito: nam & in Missali Romano legitur præsens, feriâ 2. post Dominic. 4. Quadrag.*

Cap. V. ℣. 6. Præcipe igitur ut præcidant mihi servi tui. *Non inconsultò videtur à multis omitti* servi tui.

Ibidem. Quamcunque petieris: scis enim quomodo. *Quidam boni libri habent* præceperis, *pro* petieris, *&* quoniam, *pro* quomodo.

Cap. VI. ℣. 8. In parte erat domûs dextræ. *Ablativum* dextrâ, *qui ad* parte *referatur, præferunt quidam genitivo* dextræ, *qui ad* domûs.

Cap. VIII. ℣. 15. Et in manibus ejus perfecit. *Quidam libri habent* & in manu sua perfecit, *vel* manibus suis perfecit, *quod videtur esse congruentius, quia de manibus Dei sermo est, ut constat infra ℣. 24.*

Cap. XI. ℣. 41. In libro verborum dierum Salomonis. *Multi codices omittunt vocem* dierum, *consentaneè Hebræo.*

Cap. XII. ℣. 16. Vade in tabernacula tua Israël. *Quanquam supplendum sit* Vade, *vel quod alii libri habent* Revertere; *majori tamen cum gratiâ, in quibusdam codicibus Hebræo consentientibus, videtur subaudiri quàm exprimi, ita ut sit ἀποσιώπησις iratorum.*

Cap. XIV. ℣. 3. Decem panes & crustulam. *Conjiciunt quidam legendum* crustula, *neutro genere pluralis numeri; nam & Hebræum plurale, quidam gauferas vertunt.* Crusta, *seu* crustula *genere feminino, longe aliud significat.*

Cap. XVI. ℣. 7. Hoc est, Jehu filium Hanani prophetam. *Hæc pericope potest ab Interprete esse addita explicationis causâ, quanquam absit à quibusdam libris similiter Hebræo & Græco.*

Cap. XVIII. ℣. 45. Cùmque se verteret huc atque illuc. *Alii libri legunt* verterent, *numero plurali.*

Cap. XIX. ℣. 18. Septem millia virorum. *Quidam libri pro* virorum, *legunt* universorum, *qua de re Notationes nostræ.*

Cap. XX. ℣. 12. Factum est autem cùm audisset Benadad verbum istud. *Alii libri cum Hebraïcis & Græcis relinquunt subaudiendum* Benadad.

℣. 39. Et mutavit aspersione pulveris os & oculos suos. *Quidam libri omittunt* os &, *consentaneè Hebræo & Græco.*

Cap. XXI. ℣. 1. Post hæc autem verba, tempore illo. *Multi Latini libri omittunt* tempore illo, *suffragantibus Hebrais & Græcis.*

℣. 6. Dabo tibi vineam meliorem pro ea. *Vox* meliorem *ignoratur à multis Latinis libris, quibus Hebræa consentiunt. Græca ejus loco legunt* aliam.

SUMMA CAPITA LIBRI IV. REGUM,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

Cap. I. *Ochozias super ægritudine sua Beelzebub consulere volens ab Elia increpatur, ac moriturus prædicitur: duos quinquagenarios principes ad Eliam missos ignis cœlestis devorat cum ipsorum militibus, tertio principe suâ modestiâ servato, cum quo Elias ad Ochoziam descendit; cui mortuo succedit frater Joram.*

Cap. II. *Eliseus individuus Eliæ comes, Jordanem, aquâ Eliæ pallio divisâ, cum illo transit; Eliâ autem in cœlum igneo curru rapto, duplicem ejus spiritum accipit, ac pallio Eliæ rursum Jordanis aquas dividit. Elias quæsitus non invenitur: aquæ Jericho ac terræ sterilitas, immisso per Eliseum sale, sanantur; puerique Eliseum irridentes, ab ursis lacerantur.*

Cap. III. *Ob prævaricatum à rege Moab fœdus quod cum rege Israël habebat, ascendunt adversùs illum rex Israël, rex Juda, & rex Edom; quibus Dominus per Eliseum aquam sine pluvia promittit, & victoriam de rege Moab, qui suum primogenitum immolat.*

Cap. IV. *Eliseus viduæ paupercula oleum impetrat, quo solvat creditoribus; Sunamitidi hospitæ suæ filium, quem postea mortuum suscitat; farinâ quoque pulmento infusâ, ipsius aufert amaritudinem; & paucis panibus multos satiat.*

Cap. V. *Scidit rex Israël vestimenta sua, quòd jussisset rex Syriæ ut Naaman leprosum curaret; quem Eliseus septenâ in Jordane lotione mundat à lepra, quæ Giezi propter munera suscepta, ab Eliseo spreta, perpetuò adhæsit.*

Cap. VI. *Eliseus ferrum securis natare facit: regis Syriæ milites ducuntur excæcati in Samariam ab Eliseo, quem ob regis sui secreta regi Israël patefacta capere nitebantur: ac postmodum Syris obsidentibus Samariam, matres ob inediam filios suos comedunt; propter quod Eliseus à rege jubetur occidi.*

Cap. VII. *Eliseus in Samaria prædicit frumenti abundantiam; quam leprosi quatuor in Samaria annuntiant, territis à Deo Syris, ac omnibus relictis obsidionem solventibus: dux autem Elisei verbo incredulus, à turba conculcatur in porta Samariæ.*

Cap. VIII. *Post septennem famem ab Eliseo prædictam, Sunamitis, quæ ipsius consilio peregrinata erat, reversa, suos agros cum fructibus recuperat: Eliseus Benadad ægrotantem respondet moriturum, & impium Hazael regnaturum: Joram rex Juda percussit Idumæos, quòd à se recessissent; cui impio succedit Ochozias filius impius.*

Cap. IX. *Jehu in regem Israël unctio mandat Dominus ut deleat domum Achab: occidit ergo Joram unà cum Ochozia rege Juda, & corpus Jezabel, à fenestra ipsius jussu præcipitatæ, canes comederunt, juxta Eliæ vaticinium.*

Cap. X. *Jehu 70. filios Achab, & 42. fratres Ochoziæ necari jubet, totamque Achab progeniem delet, & omnes sacerdotes Baal callidè convocatos occidit, exustâ illius statuâ, & templo in cloacam verso; attamen propter peccata Jehu vehementer cæsus est Israël ab Hazael: mortuo autem Jehu, succedit filius ejus Joachaz.*

Cap. XI. *Athalia, omni semine regio præter Joas per ipsam extincto, regnum sibi usurpat; sed præcipiente Joiada sacerdote occiditur, & Joas rex Juda constituitur, destructis aris & imaginibus Baal.*

Cap. XII. *Joas gazophylacii pecuniam ad sartatecta templi instauranda expendit, Hazaeli autem regi Syriæ bellum contra Jerusalem paranti mittit omnes templi & palatii thesauros; tandemque a servis suis occiditur: cui succedit filius ejus Amasias.*

Cap. XIII. *Joachaz rex Israël propter peccata sua gravissimè afflictus à rege Syriæ, conversus ad Dominum liberatur; cui mortuo succedit filius Joas, qui juxta Elisei morientis vaticinium Syros ter devicit: mortui autem Elisei sepulcro injectus quidam mortuus suscitatur.*

Cap. XIV. *Amasias interfectis occisoribus patris sui Joas, percutit Edom; sed provocans ad bellum Joas regem Israël, ab eo capitur, & Jerusalem diripitur: at Joas regi Israël succedit filius Jeroboam, qui ab angustiis liberat Israël, cui succedit filius Zacharias: porro facta conjuratione adversùs Amasiam regem Juda, à suis occiditur: cui succedit filius Azarias impius.*

Cap. XV. *Azariæ leproso succedit filius Joathan in Juda; Zachariæ autem in Israël succedit Sellum, & huic Manahem, qui fit tributarius regi Assyriorum, & huic Phaceia, & huic Phacee; cujus temporibus Theglathphalasar devictam magnam partem Israëlitarum transtulit in Assyrios: huic succedit Osee: in Juda autem mortuo Joathan, succedit filius Achaz.*

Cap. XVI. *Achaz filium suum per ignem consecrat: regibus quoque Israël & Syriæ Jerusalem obsidentibus, auxilium à rege Assyriorum missis muneribus obtinet; in cujus gratiam, ablato Dei cultu, diis Assyriorum sacrificat: cui succedit pius filius Ezechias.*

Cap. XVII. *Post multa filiorum Israël quæ commemorantur facinora, Salmanasar sub Osee recusante antiquum Assyrio pendere tributum, transfert Israël in Assyrios: & quia Assyrii in Samariam missi cultum Dei ignorantes devorabantur à leonibus, mittitur eis sacerdos Israëliticus qui ipsos instituat; sicque factum est, ut & Deo & idolis servirent.*

Cap. XVIII. *Ezechias pietate eximius, dissipatis idolorum delubris, ac æneo Moysi serpente confracto, percutit Edom; & cùm Assyriis rebellasset, rex Assyriorum expugnatis civitatibus Juda, Ezechiæ veniam precanti, magnam pecuniæ vim imponit, missa quoque manu valida Jerusalem obsidet, multis probris in Ezechiam & blasphemiis in Deum per Rabsacen jactatis.*

Cap. XIX. *Ezechia & Isaia conversis ad Dominum, & pro liberatione precantibus, propter Rabsacis blasphemias, percutit Angelus Domini 185000. Assyriorum; & fugiens Sennacherib in templo idolorum suorum à filiis suis occiditur.*

Cap. XX. *Isaias ægrotantem Ezechiam moriturum denuntiat; at ille sua oratione sanitatem cum prorogatione vitæ ad quindecim annos à Deo impetrat, dato sanitatis signo per solis regressum: Assyriis autem munera deferentibus thesauros ostendit, & ob id per Isaiam reprehenso, capti-*

vitas Babylonica denuntiatur : cui impius succedit filius Manasses.

Cap. XXI. *Propter abominandam Manassis impietatem prædicit Dominus se Judam ac Jerusalem deleturum : cui succedit impius filius Amon ; & hoc à servis occiso, regnat super Judam pius filius Josias.*

Cap. XXII. *Josias templum ac Dei cultum instaurat : Dominum super reperto Deuteronomii libro consulens, responsum accipit, inducenda super Judam scripta in eo mala propter neglectum à patribus Dei cultum, ipsum tamen prius in pace moriturum.*

Cap. XXIII. *Josias Deuteronomium coram populo legit, percussoque cum Domino fœdere, ac destructis abominationibus, præcipit Pascha celebrari : quo in Mageddo occiso, succedit impius filius Joachaz, quem Pharao captum ducit in Ægyptum, substituto Eliacim, quem Joakim nominat ; & ei gravem mulctam imponit.*

Cap. XXIV. *Joakim triennio servit regi Babylonis ; deinde varios patitur latrunculos : quo mortuo, succedit filius Joachin ; quem cum thesauris templi ac domus regiæ, universoque robore habitatorum Jerusalem ducit Nabuchodonosor in Babylonem, suffecto in regem illius patruo Matthania, quem vocavit Sedeciam.*

Cap. XXV. *Obsessâ à Nabuchodonosor Jerusalem, Sedecias cæcus ac vinctus, necatis coram se filiis, in Babylonem ducitur cum reliquo populo ; quibusdam tamen ad exercendam terram relictis : post exusta unà cum templo omnia magnifica ædificia, præfecit Nabuchodonosor Godoliam ; quo ab Ismaele interempto, fugit populus in Ægyptum, Joachin autem in captivitate sublimatur à rege Babylonis.*

LIBER QUARTUS REGUM.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

1. PRÆVARICATUS eſt autem Moab in Iſraël, poſtquam mortuus eſt Achab.

2. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi ſui, quod habebat in Samaria, & ægrotavit: miſitque nuncios, dicens ad eos: Ite, conſulite Beelzebub deum Accaron, utrùm vivere queam de infirmitate mea hac.

Versio antiqua.

1. DELINQUIT Moab in Iſraël, poſt mortem Ahab.

Ex Mſ. cod. Germ. n. 13. annor. 900.

2. Et aſcendit Ohoſias in ſuperioribus domus ſuæ in Samariam, & languebat. Miſit itaque nuncios, dicens: Ite, interrogate per Baal muſcam deam regionis Accaron, ſi futurum eſt ut vivam ex hac infirmitate mea. Et abierunt interrogare per eam.

Vulgata nova.

3. Angelus autem Domini locutus eſt ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & aſcende in occurſum nunciorum regis Samariæ, & dices ad eos: Nunquid non eſt Deus in Iſraël, ut eatis ad conſulendum Beelzebub deum Accaron?

4. Quam ob rem hæc dicit Dominus: De lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. Et abiit Elias.

5. Reverſique ſunt nuncii ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reverſi eſtis?

6. At illi reſponderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, & revertimini ad regem, qui miſit vos, & dicetis ei: Hæc dicit Dominus: Nunquid, quia non erat Deus in Iſraël, mittis ut conſulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.

7. Qui dixit eis: Cujus figuræ & habitûs eſt vir ille, qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc?

8. At illi dixerunt: Vir piloſus, & zonâ pelliceâ accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites eſt.

Vulgata nova.

9. Miſitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant ſub eo. Qui aſcendit ad eum: ſedentique in vertice montis, ait: Homo Dei, rex præcepit ut deſcendas.

10. Reſpondenſque Elias, dixit quinquagenario: Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Deſcen-

Versio antiqua.

9..... Homo Dei, rex vocat te.....

Hieron. ep. ad Cypr. t. 2. 694. c.

10..... Si homo Dei ego ſum, deſcendat ignis de cœlo, & comedat te, & quinquaginta viros tuos.....

Notæ ad versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Καὶ ἠθέτησε Μωὰβ ἐν Ἰσραὴλ, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν Ἀχαάβ. *Et prævaricatus eſt Moab in Iſraël, poſtquam mortuus eſt Achab.*

℣. 2. Gr. Καὶ ἔπεσεν Ὀχοζίας διὰ τοῦ δικτυωτοῦ τοῦ ἐν τῷ ὑπερῴῳ αὐτοῦ τῷ ἐν Σαμαρείᾳ, καὶ ἠῤῥώστησε· καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Δεῦτε, καὶ ἐπιζητήσατε ἐν τῷ Βάαλ μυῖαν θεὸν Ἀκκαρὼν, εἰ ζήσομαι ἐκ τῆς ἀῤῥωστίας μου ταύτης. Καὶ ἐπορεύθησαν ἐπερωτῆσαι δι' αὐτοῦ. *Et cecidit Ochozias per cancellos cœnaculi ſui, quod erat in Samaria, & ægrotavit: & miſit nuncios, & dixit ad eos: Ite, & inquirite in Baal muſcam deum Accaron, ſi vivam ab infirmitate mea hac. Et iverunt interrogare per eum.*

℣. 9. Itidem Græcè, præter hoc, ἐκάλεσέ σε, *vocavit te.*

℣. 10. Gr. delet *ſum*, ut & *viros*, in fine; loco verò *deſcendat*, & *comedat*, ſic, καταβήσεται..... καταφάγεται, *deſcendet..... devorabit.*

VULGATA NOVA.

dit itaque ignis de cœlo, & devoravit eum, & quinquaginta qui erant cum eo.

11. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, descende.

12. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cœlo, & devoravit illum, & quinquaginta ejus.

13. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cùm venisset, curvavit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, & animas servorum tuorum qui mecum sunt.

14. Ecce descendit ignis de cœlo, & devoravit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant: sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ.

15. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens: Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem,

16. & locutus est ei: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, à quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

17. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, & regnavit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judæ: non enim habebat filium.

18. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem, cùm levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibant Elias & Eliseus de Galgalis.

2. Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cùmque descendissent Bethel,

3. egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, & dixerunt ei: Nunquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui respondit: Et ego novi: silete.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 156. c.

4.... Vivit Dominus, & vivit anima tua, si dimisero te quòcunque ieris.....

VULGATA NOVA.

4. Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hîc; quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cùmque venissent Jericho,

VULGATA NOVA.

5. accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, & dixerunt ei: Nunquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum à te? Et ait: Et ego novi: silete.

6. Dixit autem ei Elias: Sede hîc, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter,

7. & quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui & steterunt econtra, longè: illi autem ambo stabant super Jordanem.

8. Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum.

VERSIO ANTIQUA.

Idem ubi sup.

9..... Pete tibi aliquam petitionem, priusquam tollar à te. At ille ait: Volo ut spiritus, qui in te est, duplex in me sit.

10. Dixitque ei Elias: Durè petisti: veruntamen si me respexeris euntem, fiet tibi.....

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 190. d.

11. Euntibus autem illis, & loquentibus, ecce currus igneus, & equi ignei, & separavit inter utrosque: & ascendit Helias in commotione quasi in cœlum.

12. Et Elisæus videbat, & ipse clamabat, & dixit: Pater, pater, agitator Israël. Et non vidit eum ampliùs....

VULGATA NOVA.

9. Cùmque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus.

10. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.

11. Cùmque pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias per turbinem in cœlum.

Eccli. 48. 13.

12. Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israël, & auriga ejus. Et non vidit eum ampliùs: apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes.

1. Mac. 2. 58.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 4. Abest à Græco *quòcunque ieris;* loco verò *dimisero*, est ἐγκαταλείψω, *derelinquam.*

℣. 9. Gr. Αἴτησαι τί ποιήσω σοι, πρὶν ἢ ἀναληφθῆναί με ἀπὸ σοῦ. Καὶ εἶπεν Ἐλισαιέ· Γενηθήτω δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ. Eadem memorat Anon. l. 2. de mirab. Script. ap. Aug. to. 3. p. 1. 21. e. his verbis: *Postula à me quod vis, priusquam me Deus à te transire, & recipi jubeat. Cui Elisæus: Spiritus tuus duplex, obsecro, in me requiescat.*

℣. 10. Gr. Καὶ εἶπεν Ἠλιοὺ· Ἐσκλήρυνας τοῦ αἰτήσασθαι· ἐὰν ἴδῃς με ἀναλαμβανόμενον ἀπὸ σοῦ, καὶ ἔσται σοι οὕτως. Anon. sup. *Duriter postulasti.*

℣. 11. Græcè pauca dissimilia, nempe, Καὶ ἐγένετο αὐτῶν πορευομένων, ἐπορεύοντο καὶ ἐλάλουν, καὶ ἰδοὺ, *Et factum est ipsis euntibus, ibant & loquebantur, &*, pro *euntibus autem illis, & loquentibus;* subinde bis πυρὸς, *ignis*, loco *igneus*, & *ignei;* & pro *ascendit Helias in commotione*, (ed. vitiosè *commotionem*) sic, ἀνελήφθη Ἠλιοὺ ἐν συσσεισμῷ, *assumptus est Heliu in concussione.* Vide etiam Ambr. ep. 43. to. 2. 975. d. & de Elia & jejun. c. 22. 562. d. ubi ait Eliam raptum esse curru igneo: & l. 1. de Cain, c. 2. p. 186. e. *Elias*, inquit, *translatus curru est: non sepultus, nec mortuus legitur.* Vide etiam Chromac. Aquil. in Matth. col. 980. b.

℣. 12. Græcè constanter hîc ut infra, Ἐλισαιέ, loco *Elisæus;* paulòque post deest *ipse*, ante *clamabat*, ut & seq. *& dixit;* in sola ed. Compl. præponitur αὐτὸς, verbo *clamabat:* demum loco *agitator Israel*, sic, ἅρμα Ἰσραὴλ, καὶ Ἱππεὺς

VULGATA NOVA.

13. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reversusque stetit super ripam Jordanis,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
14..... Ubi est Deus Eliæ?....	14. & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt

Ambr. in Psal. 37. t. 1. 833. a.

divisæ: & dixit: Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & divisæ sunt huc atque illuc, & transiit Eliseus.

15. Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Jericho econtra, dixerunt: Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram,

16. dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & quærere dominum tuum, ne fortè tulerit eum Spiritus Domini, & projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere.

17. Coegeruntque eum, donec acquiesceret, & diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cùm quæsissent tribus diebus, non invenerunt.

18. Et reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Jericho, & dixit eis: Nunquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse domine perspicis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.

20. At ille ait: Afferte mihi vas novum, & mittite in illud sal. Quod cùm attulissent,

21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22. Sanatæ sunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Elisei, quod locutus est.

23. Ascendit autem inde in Bethel: cùmque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve.

24. Qui cùm respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

25. Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reversus est in Samariam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτοῦ, *currus Israël, & eques ejus.* Ambr. l. de Nab. c. 15. to. 1. 584. d. hæc hab. *Cùm reciperetur Elias, & curru quasi ad cœlum ferretur, clamavit ad eum Elisæus: Pater, pater, agitator Israël, & eques ipsius:* similiter l. de Isaac c. 8. 378. d. *Pater, pater, agitator Israel.* Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 157. a. *Pater mi Elias, pater mi, auriga Israel.*

℣. 14. Gr. delet *est*. Vide Nobil. Not. k. l. & Auct. l. de promiss. col. 158. e.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. JOram verò filius Achab regnavit super Israël in Samaria anno decimo octavo Josaphat regis Judæ. Regnavitque duodecim annis.

2. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus & mater: tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus.

3. Veruntamen in peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, adhæsit, nec recessit ab eis.

4. Porro Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa, & solvebat regi Israël centum millia agnorum, & centum millia arietum, cum velleribus suis.

5. Cùmque mortuus fuisset Achab, prævaricatus est fœdus, quod habebat cum rege Israël.

6. Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, & recensuit universum Israël.

7. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit à me, veni mecum contra eum ad prælium. Qui respondit: Ascendam: qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus: & equi mei, equi tui.

8. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ.

9. Perrexerunt igitur rex Israël, & rex Juda, & rex Edom, & circuierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & jumentis quæ sequebantur eos.

10. Dixitque rex Israël: Heu heu heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11. Et ait Josaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israël: Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ.

12. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israël, & Josaphat rex Juda, & rex Edom.

13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël: Quid mihi & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israël: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab.

14. Dixitque ad eum Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quòd si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

15. Nunc autem adducite mihi psaltem. Cùmque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait:

16. Hæc dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas & fossas.

17. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam: & alveus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & jumenta vestra.

18. Parumque est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras.

19. Et percutietis omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam, & universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus.

20. Factum est igitur manè, quando sacrificium offerri solet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta est terra aquis.

21. Universi autem Moabitæ audientes, quòd ascendissent reges ut pugnarent adversùm eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis.

22. Primoque manè surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ econtra aquas rubras quasi sanguinem,

23. dixeruntque: Sanguis gladii est: pugnaverunt reges contra se, & cæsi sunt mutuò: nunc perge ad prædam Moab.

24. Perrexeruntque in castra Israël: porro consurgens Israël, percussit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, & percusserunt Moab,

25. & civitates destruxerunt: & omnem agrum

VULGATA NOVA.

optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: & universos fontes aquarum obturaverunt: & omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantùm fictiles remanerent: & circumdata est civitas à fundibulariis, & magna ex parte percussa.

26. Quod cùm vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt.

27. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum: & facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt ab eo, & reversi sunt in terram suam.

Amos. 2. 1.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum: & ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2. Cui dixit Eliseus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3. Cui ait: Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4. Et ingredere, & claude ostium tuum, cùm intrinsecus fueris tu, & filii tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & cùm plena fuerint, tolles.

5. Ivit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa infundebat.

6. Cùmque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7. Venit autem illa, & indicavit homini Dei. Et ille: Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filii tui vivite de reliquo.

8. Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem: cùmque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem.

8..... 25. *Vide Not.*

9. Quæ dixit ad virum suum: Animadverto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10. Faciamus ergo ei cœnaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, ut cùm venerit ad nos, maneat ibi.

11. Facta est ergo dies quædam, & veniens divertit in cœnaculum, & requievit ibi.

12. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui cùm vocasset eam, & illa stetisset coram eo,

13. dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce, sedulè in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? nunquid habes negotium, & vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit: In medio populi mei habito.

14. Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir ejus senex est.

15. Præcepit itaque ut vocaret eam: quæ cùm vocata fuisset, & stetisset ante ostium,

16. dixit ad eam: In tempore isto, & in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli quæso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.

17. Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore, & in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

18. Crevit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum, ad messores,

19. ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam.

20. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, & mortuus est.

21. Ascendit autem, & collocavit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa,

22. vocavit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, & asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, & revertar.

23. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neque Sabbatum. Quæ respondit: Vadam.

24. Stravitque asinam, & præcepit puero: Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi.

25. Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cùmque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Tertul. l. 4. adv. Marc. 718. b. 26..... Pax viro tuo, pax filio tuo?....	26. Vade ergo in occursum ejus, & dic ei: Rectène agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? Quæ respondit: Rectè.
Hieron. ep. ad Damas. q. 3. 568. c. 27..... Dimitte eam: quia anima ejus in amaritudine est, & Dominus abscondit à me, & non nunciavit mihi.	27. Cùmque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus: & accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam: anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi.
	28. Quæ dixit illi: Nunquid petivi filium à domino meo? nunquid non dixi tibi: Ne illudas me?
Tertul. l. 4. adv. Marc. 718. a. 29..... Accinge lumbos tuos, & sume bacillum	29. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 8..... 25. Vide sis Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 157. e. seq.

℣. 26. Græcè, ἡ εἰρήνη τῷ παιδαρίῳ; *pax puerulo?* loco *pax filio tuo?*

℣. 27. Vix mel. è Græco, nisi quòd pro *in amaritudine est*, habetur κατώδυνος αὐτῇ, in Compl. deest αὐτῇ. Idem Hieron. in Isai. 7. to. 3. 71. a. legit: *Dimitte eam: quia in dolore est, & Dominus abscondit à me;* tum addit: *Pro eo quod in Latino dicitur* abscondit à me, *in Hebræo scriptum est* Eelim memmanni. Ap. Ambros. in Ps. 118. col. 1119. d. sic: *celavit me Dominus.*

℣. 29. Græcè, sensus idem, verba autem paulùm diss-

VULGATA NOVA.

& tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si salutaverit te quispiam, non respondeas illi: & pones baculum meum super faciem pueri.

VERSIO ANTIQUA.

meum in manum, & vade. Quemcunque conveneris in via, ne benedixeris eum: & qui te benedixerit, ne responderis ei.....

Tertul. ubi sup.

VULGATA NOVA.

30. Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, & secutus est eam.

31. Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox, neque sensus: reversusque est in occursum ejus, & nunciavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32. Ingressus est ergo Eliseus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus:

33. ingressusque clausit ostium super se, & super puerum: & oravit ad Dominum. 33..... 34. *Vide Not.*

34. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri.

35. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitavit puer septies, aperuitque oculos.

36. At ille vocavit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

37. Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & adoravit super terram: tulitque filium suum, & egressa est,

38. & Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram eo: dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum.

39. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes: invenitque quasi vitem silvestrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & implevit pallium suum, & reversus concidit in ollam pulmenti: nesciebat enim quid esset. 39..... 42. *Vide Not.*

40. Infuderunt ergo sociis, ut comederent: cùmque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere.

41. At ille, Afferte, inquit, farinam. Cùmque tulissent, misit in ollam, & ait: Infunde turbæ, ut comedant. Et non fuit ampliùs quidquam amaritudinis in olla.

42. Vir autem quidam venit de Baalsalisa deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, & frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

VULGATA NOVA.

43. Responditque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat: hæc enim dicit Dominus: Comedent, & supererit.

44. Posuit itaque coram eis: qui comederunt, & superfuit juxta verbum Domini.

VERSIO ANTIQUA.

43. Et dixit minister: Quid dabo hoc in conspectu centum virorum? Et respondit: Da, & manducent: quoniam hæc dicit Dominus: Manducabunt, & relinquent.

Ambr. Hexa. l. 6. t. 1. 115. d. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

milia, nempe, τὴν ὀσφύν σου, *lumbum tuum*, loco *lumbos tuos*, & τὴν βακτηρίαν, *baculum*, loco *bacillum*; item ἐν τῇ χειρί σου, *in manu tua*, loco *in manum*; in Ms. tamen Alex. deest σου: exinde pro *conveneris*, sic, εὕρῃς, *inveneris*, absque seq. *in via*; & pro *ne benedixeris*, οὐκ εὐλογήσεις, *non benedices*; subinde loco *qui*, ponitur ἐὰν, *si*, & ad *benedixerit*, additur ἀνήρ, *vir*, pro quo in ed. Compl. τίς, *quis*; demum loco *ne responderis*, sic, οὐκ ἀποκριθήσῃ, *non respondebis*; sola edit. Compl. habet, μὴ ἀποκριθῇς. Auct. l. de XLII. mans. ap. Ambr. p. 4. d. non malè: *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Et si inveneris aliquem, non benedicas ei: & si benedixerit tibi quispiam, non respondeas ei.* Nota pro *vade*, scribi δεῦρο, in edit. Compl. πορεύου. Aug. serm. 26. n. 11. c. 10. 140. g. ait: *Attende Elisæum: mortuus erat filius hospitæ ipsius..... Nunciatum est sancto prophetæ..... misit per servum baculum suum, & ait illi: Vade, vade, pone super puerum mortuum. Perrexit ille..... posuit baculum supra mortuum: non surrexit..... Venit ipse..... juvenilia membra contraxit, parvum se parvo coaptavit, &c.*

℣℣. 33. 34. Huc recurrunt quæ narrat Ambros. ep. 81. n. 7. to. 2. 1099. a. dicens: *Frigidus erat puer, calefecit eum Elisæus spiritu suo, dedit ei vitæ calorem, condormivit ei.* Gr. Καὶ διέκαμψεν ἐπ' αὐτὸν, καὶ διεθερμάνθη ἡ σὰρξ τοῦ παιδαρίου. Vide Aug. sup. Not. 29.

℣℣. 39..... 42. Eo pariter spectant quæ dicit Ambros. l. 6. Hexa. cap. 2. to. 1. 115. b. d. *Nec Elisæum amici, quasi malum convivam agrestia apponentem olera, refutarunt.* Et post pauca: *Elisæus non consideravit quantos panes haberet; sed quos haberet, dividere omnibus voluit, & sufficere omnibus judicavit. Itaque decem panes hordeaceos dividere in plebem jussit ministro, &c.* Gr. pro *decem*, habet, εἴκοσι ἄρτους κριθίνους, *viginti panes hordeaceos*.

℣. 43. Similiter in Græco, nisi quòd additur αὐτοῦ, ad vocem *minister*; item habetur δῶ, *dederim*, vel *dem*, pro *dabo*, & εἶπε, *dixit*, pro *respondit*; tum verbo *da*, additur hoc, τῷ λαῷ, *populo*.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. NAaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat autem vir fortis & dives, sed leprosus. 1... *& seqq. Vide Not.*

2. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. & seqq. Hanc Naaman historiam persequitur Ambros. l. 1. de sacram. c. 5. to. 2. 352. c. sed strictim & compressiùs, ita scilicet: ℣. 1. « Naaman leprosus erat: 3. puella » quædam ait uxori illius: Dominus meus si vult mundari, » vadat in terram Israël, & ibi inveniet eum, qui possit » ei lepram tollere. Dixit illa dominæ suæ, uxor marito, » 4. Naaman regi Syriæ, 5. qui eum quasi acceptissimum » sibi, misit ad regem Israël. 7. Audivit rex Israël quòd mis» sus esset ad eum cujus lepram mundaret, & scidit ves» tem suam. 8. Tunc Elisæus propheta mandat ei: Quid » est quòd scidisti vestem, quasi non sit Deus potens qui mundet leprosum? mitte illum ad me. 9. Misit illum; « 10. cui advenienti ait propheta: Vade in Jordanem, « merge, & sanaberis. 11. Ille cœpit cogitare secum, & « dicere: Hoc est totum? Veni de Syria in terram Judæam, « & dicitur mihi: Vade, & descende in Jordanem, merge, « & sanaberis; 12. quasi flumina meliora non sint in patria « mea. 13. Dixerunt ergo ei servi: Domine, quare non « facis verbum prophetæ? magis fac, & experire. 14. Tunc « ille ivit in Jordanem, mersit, & surrexit sanus. »

Eadem iterum narrat Ambr. sed dissimilibus verbis, l. de myst. c. 3. 328. f. ℣. 1. « Naaman Syrus erat, inquit, &

VULGATA NOVA.

captivam duxerant de terra Iſraël puellam parvulam, quæ erat in obſequio uxoris Naaman,

3. quæ ait ad dominam ſuam : Utinam fuiſſet dominus meus ad prophetam, qui eſt in Samaria : profectò curaſſet eum à lepra, quam habet.

4. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nunciavit ei, dicens : Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſraël.

5. Dixitque ei rex Syriæ : Vade, & mittam litteras ad regem Iſraël. Qui cùm profectus eſſet, & tuliſſet ſecum decem talenta argenti, & ſex millia aureos, & decem mutatoria veſtimentorum,

6. detulit litteras ad regem Iſraël, in hæc verba : Cùm acceperis epiſtolam hanc, ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſervum meum, ut cures eum à lepra ſua.

7. Cùmque legiſſet rex Iſraël litteras, ſcidit veſtimenta ſua, & ait : Nunquid Deus ego ſum, ut occidere poſſim, & vivificare, quia iſte miſit ad me, ut curem hominem à lepra ſua ? animadvertite, & videte quòd occaſiones quærat adverſùm me.

8. Quod cùm audiſſet Eliſeus vir Dei, ſcidiſſe videlicet regem Iſraël veſtimenta ſua, miſit ad eum, dicens : Quare ſcidiſti veſtimenta tua ? veniat ad me, & ſciat eſſe prophetam in Iſraël.

9. Venit ergo Naaman cum equis & curribus, & ſtetit ad oſtium domus Eliſei :

10. miſitque ad eum Eliſeus nuncium, dicens : Vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis.

11. Iratus Naaman recedebat, dicens : Putabam quòd egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 4. in Luc. t. 1. 1348. a.

12. Nonne boni Abana & Pharphar, fluvii Damaſci, præ Jordane.....

VULGATA NOVA.

12. Nunquid non meliores ſunt Abana & Pharphar, fluvii Damaſci, omnibus aquis Iſraël, ut laver in eis, & munder ? Cùm ergo vertiſſet ſe, & abiret indignans,

VULGATA NOVA.

13. acceſſerunt ad eum ſervi ſui, & locuti ſunt ei : Pater, & ſi rem grandem dixiſſet tibi propheta, certè facere debueras : quantò magis quia nunc dixit tibi : Lavare, & mundaberis ?

Luc. 4. 27.

14. Deſcendit, & lavit in Jordane ſepties juxta ſermonem viri Dei, & reſtituta eſt caro ejus, ſicut caro pueri parvuli, & mundatus eſt.

15. Reverſuſque ad virum Dei cum univerſo comitatu ſuo, venit, & ſtetit coram eo, & ait : Verè ſcio quòd non ſit alius Deus in univerſa terra, niſi tantùm in Iſraël. Obſecro itaque ut accipias benedictionem à ſervo tuo.

16. At ille reſpondit : Vivit Dominus, ante quem ſto, quia non accipiam. Cùmque vim faceret, penitus non acquievit.

17. Dixitque Naaman : Ut vis : ſed, obſecro, concede mihi ſervo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra : non enim faciet ultra ſervus tuus holocauſtum aut victimam diis alienis, niſi Domino.

18. Hoc autem ſolum eſt, de quo depreceris Dominum pro ſervo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoſcat mihi Dominus ſervo tuo pro hac re.

19. Qui dixit ei : Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore.

20. Dixitque Giezi puer viri Dei : Pepercit dominus meus Naaman Syro iſti, ut non acciperet ab eo quæ attulit : vivit Dominus, quia curram poſt eum, & accipiam ab eo aliquid.

21. Et ſecutus eſt Giezi poſt tergum Naaman : quem cùm vidiſſet ille currentem ad ſe, deſiliit de curru in occurſum ejus, & ait : Rectène ſunt omnia ?

22. Et ille ait : Rectè : dominus meus miſit me ad te, dicens : Modò venerunt ad me duo adoleſcentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum : da eis talentum argenti, & veſtes mutatorias duplices.

23. Dixitque Naaman : Melius eſt ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus ſaccis, & duplicia veſtimenta, & impoſuit duobus pueris ſuis, qui & portaverunt coram eo.

24. Cùmque veniſſet jam veſperi, tulit de manu eorum, & repoſuit in domo, dimiſitque viros, & abierunt :

25. ipſe autem ingreſſus, ſtetit coram domino ſuo. Et dixit Eliſeus : Unde venis Giezi ? Qui reſpondit : Non ivit ſervus tuus quòquam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» lepram habebat, nec ab ullo mundari poterat. 3. Tunc » ait puella ex captivis, quoniam eſſet propheta in Iſraël, » qui poſſet eum à lepræ contagione mundare. 5. Sumpto » auro & argento, perrexit ad regem Iſraël. 7. Qui co- » gnitâ adventus ejus causâ, ſcidit veſtimenta ſua, dicens » quòd tentaretur magis, cùm de ſe ea quæ non eſſent po- » teſtatis regiæ, poſcerentur. 8. Eliſæus autem regi intima- » vit, ut ad ſe dirigeret Syrum, quò cognoſceret quòd » eſſet Deus in Iſraël. 9. Et cùm veniſſet, 10. mandavit » ei, ut ſepties mergeretur in Jordane fluvio. 12. Tunc » ille ſecum tractare cœpit, quòd meliores aquas haberet » patriæ ſuæ, in quibus ſe ſæpe merſiſſet, & nunquam à » lepra eſſet ablutus ; eòque revocatus non obediebat man- » datis prophetæ. 13. 14. Sed & admonitu & perſuaſioni- » bus ſervulorum, adquievit, ac merſit, mundatuſque illico. Nota hoc apud Ambroſium minùs accuratum videri quod ait ad ℣. 12. Naaman *ſecum tractare* cœpiſſe, *quòd meliores aquas haberet patriæ ſuæ, in quibus ſe ſæpe merſiſſet, & nunquam à lepra eſſet ablutus.* Imo contrarium inſinuat Græcum his verbis : Οὐχὶ ἀγαθὸς Ἀβανὰ καὶ Φαρφὰρ, ποταμοὶ Δαμασκοῦ, ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα Ἰσραήλ ; οὐχὶ πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς, καὶ καθαρισθήσομαι ; in editt. Ald. & Compl. ὑπὲρ Ἰορδάνην, καὶ πάντα τὰ ὕδατα. *Nonne bonus Abana & Pharphar, fluvii Damaſci, ſuper (Jordanem &) omnes aquas Iſrael ? nonne vadens lavabor in eis, & mundabor ?* Ergo in ipſis non jam ſæpe ſe Naaman merſerat, quod etiam Vulgata non indicat. De his etiam multa refert anon. Auctor ſer. 43. de Naaman Syro, append. Aug. to. 5. col. 84. b. c. d. quæ ſacro contextui inſerere non lubuit, tum quòd vix ulla auctoritate polleant, tum maximè quòd in hujuſmodi ſermonibus, ut ſæpe monui, ſenſui magis ſtudeatur Scripturæ, quàm verbis. En illa prout ſunt : ℣. 5. « Rex ad regem litteras mittit. 6. Miſi, « inquit, ad te Naaman ſervum meum, ut cures eum à « lepra ipſius. 7. Has litteras cùm rex..... legiſſet, ſcidit « veſtimenta ſua, dicens : Videte, inquit, videte, quo- « niam malitiam iſte conquirit ; miſit enim ad me homi- « nem, ut curem eum à lepra ipſius. Nunquid Deus ſum « ego, ut mortificare, aut vivificare poſſim..... 8. Tunc « ad Eliſæum cùm regis commotio perveniſſet : Mitte, in- « quit, ad me, mitte Naaman Syrum, ut ſciat quia eſt « Deus in Iſraël. 9. Adducitur itaque ad oſtium hominis « Dei Naaman Syrus cum quadrigis, & equitibus, & po- « tentatu magnifico. 10. Ad quem exivit homo Dei, di- « cens : Vade, & baptizare in Jordane ſepties, & munda- « beris. 11. Quo audito Naaman, commotus proripuit ſe, « dicens : Ego dicebam quoniam exiet ad me homo Dei, « & imponet ſuper me manum ſuam, & invocabit Domi- « num Deum ſuum, & curabit me à lepra mea : 12. ſi enim « aquis me mundari oportet, nonne meliores ſunt aquæ « penes nos ? 13. Tunc dixit ad eum quidam ex ſuis : Nun- « quid difficile verbum eſt, quod locutus eſt propheta ad «

VULGATA NOVA.

26. At ille ait: Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, ut emas oliveta, & vineas, & oves, & boves, & servos, & ancillas.

27. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

VERSIO ANTIQUA.

26.... Nonne cor meum iit tecum, quando conversus est vir de curru suo in obviam tibi? Et accepisti pecuniam, & possidebis ex ea agrum, & vineam, & oliveta, & greges.

Aug. l. 22. de civit. Dei, c. 29. t. 7. 697. b. Ambr. l. 4. in Luc. t. 1. 1348. e.

27. Et lepra Naaman applicabit se in te, & semini tuo, usque in æternum. Et statim discessit ab eo leprosus sicut nix.

Anon. append. t. 5. Aug. p. 85. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» te? Quare non facis quod dixit? » Porro ista neque Græcum, neque Vulgatæ contextum accuratè reddunt, ut cuivis inspicienti patebit. Vide etiam Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 159. a. b.

℣. 26. Ita ex August. usque ad *pecuniam* incl. quæ, inquit, *secundùm Interpretes Septuaginta, sunt ad Græca verba prophetæ:* & verò nunc pariter leguntur Græcè, uno tamen excepto *suo*, post *curru*, quod deest; at in editt. Ald. & Compl. habetur ἅρματος αὐτοῦ, sicut νῦν, *nunc*, ante *accepisti*, quod etiam in Vatic. legitur & al. Sequentia verò de Ambrosio, non ita concordant cum Græco, ubi sic: Καὶ νῦν ἔλαβες τὰ ἱμάτια, καὶ ἐλαιῶνας, καὶ ἀμπελῶνας, καὶ πρόβατα, καὶ βόας, καὶ παῖδας, καὶ παιδίσκας· *Et nunc accepisti vestimenta, & oliveta, & vineas, & oves, & boves, & pueros, & ancillas:* in edd. Ald. & Compl. τὰ ἱμάτια, καὶ λήψῃ ἐν αὐτῷ κήπους, καὶ ἐλαιῶνας, καὶ ἀμπελῶνας, καὶ ποίμνια, & *sumes in ea hortos..... & greges.* Anon. serm. 43. append. Aug. to. 5. 85. d. sic hab. *Nonne cor meum fuit tecum? Scio quemadmodum properavit Naaman in obviam tui, à quo accepisti argentum, & possidebis ex eo agros, & vineas, & oliveta, servos & ancillas.*

℣. 27. Gr. Καὶ ἡ λέπρα Ναιμὰν κολληθήσεται ἐν σοὶ, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου, εἰς τὸν αἰῶνα. *Et lepra Naaman adhærebit in te, & in semine tuo, in sæculum.* Editt. omnes Ambr. hab. *adhærebit tibi*, sed contra fidem Mss. qui ferunt omnes ut supra. Anon. etiam ubi sup. priora sic reddit: *Et lepra Naaman Syri applicabitur tibi, & semini tuo, usque in æternum:* deinde: *Et statim discessit*, &c. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν ἐκ προσώπου αὐτοῦ λελεπρωμένος ὡσεὶ χιών.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. DIxerunt autem filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2. Eamus usque ad Jordanem, & tollant singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

3. Et ait unus ex illis: Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

4. Et abiit cum eis. Cùmque venissent ad Jordanem, cædebant ligna.

5. Accidit autem, ut cùm unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, & ait: Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuò acceperam.

6. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Præcidit ergo lignum, & misit illuc: natavitque ferrum,

7. & ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud.

8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Israël, consiliumque iniit cum servis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias.

9. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Cave ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt.

10. Misit itaque rex Israël ad locum quem dixerat ei vir Dei, & præoccupavit eum, & observavit se ibi non semel neque bis.

11. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israël?

12. Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quæcunque locutus fueris in conclavi tuo.

13. Dixitque eis: Ite, & videte ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dothan.

14. Misit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cùm venissent nocte, circumdederunt civitatem.

1..... 7. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

15. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus, vidit exercitum in circuitu civitatis, & equos & currus: nunciavitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus?

16. At ille respondit: Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

VERSIO ANTIQUA.

15..... O domine, quid faciemus?

Hilar. in Ps. 137. p. 499. c.

16. Et dixit Eliseus: Noli timere: quia plures sunt nobiscum, quàm cum illis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1..... 7. Eadem commemorant Tertullianus & Ambrosius: ille quidem l. adv. Jud. c. 13. p. 147. a. hoc modo: *Cùm filii prophetarum super flumen Jordanem lignum securibus cæderent, exiliit ferrum, & mersum est in flumine; atque ita Elisæo propheta superveniente, petunt ab eo filii prophetarum, uti ferrum, flumini quod mersum fuerat, erueret: atque ita Elisæus accepto ligno, & misso in eum locum, ubi submersum fuerat ferrum, statim supernatavit, at lignum mersum est; quod receperunt filii prophetarum.* Similiter Ambr. l. de myst. c. 9. to. 2. 339. a. *Sub Elisæo*, inquit, *propheta, uni ex filiis prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogavit Elisæum qui amiserat ferrum: misit etiam Elisæus lignum in aquam, & ferrum natavit.* Item infra l. 4. de sacram. c. 4. 370. b. *Ceciderat ferrum securis in aquas, quasi ferrum sua consuetudine demersum est: misit lignum Elisæus, statim ferrum elevatum est, & aquis supernatavit.*

℣. 15. Sic narrat Hilar. ibid. *Cùm rex Syriæ capere Geth urbem, in qua idem Elisæus propheta esset, pararet, & nocturnis itineribus exercitum suum, qui ante lucem urbem obsideret, destinasset, puer Elisæi conspecta obsidione, dixit:* reliqua ut supra. In Græco non *quid*, sed πῶς, *quomodo;* at in edit. Compl. τί, ut & apud Ambr. in Ps. 36. to. 1. 803. e. & de ob. Theod. to. 2. 1201. a. b. Item L. 1. offic. c. 29. 37. d. ait: *Sic legimus quod in obsidionem ejus miserat rex Syriæ exercitum suum, cognito quod Elisæus esset, qui consiliis & argumentationibus ejus obviaret omnibus; quem videns exercitum Giezi..... trepidare cœpit.*

℣. 16. Similiter Ambros. l. 1. offic. c. 29. to. 2. 37. e. & de ob. Theod. 1201. a. b. item in Ps. 36. to. 1. 803. e. & in Ps. 118. 977. c. at ep. 22. to. 2. 877. b. sic hab. *quia plures pro nobis sunt, quàm contra nos.* Item cont. Aux. 866. d. *Respice & vide quantò plures sint pro nobis, quàm contra nos.* Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. 28. f. ut sup. *Noli timere: quia plures nobiscum sunt, quàm cum illis.* Eòdem recidunt Græca ista: Καὶ

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Hilar. ubi sup. 17. Et oravit Eliseus ad Dominum, & dixit: Adaperi Domine, oculos pueri hujus, & videar. Et adaperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons erat plenus equis, & curribus, in gyro Elisei.	17. Cùmque oraffet Eliseus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisei.
Ambr. l. 1. offic. c. 29. t. 2. 37. f. 18. Et descenderunt ad eos..... Percute, Deus, cæcitate exercitum Syriæ.....	18. Hostes verò descenderunt ad eum: porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei.
19..... venite post me, & ducam vos ad hominem quem quæritis.....	19. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est hæc via, neque ista est civitas: sequimini me, & ostendam vobis virum quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam:
Idem l. 3. c. 14. 129. b. 20..... Domine aperi oculos eorum, ut videant..... & viderunt.....	20. cùmque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, & viderunt se esse in medio Samariæ.
21..... *Vide Not.*	21. Dixitque rex Israël ad Eliseum, cùm vidisset eos: Nunquid percutiam eos, pater mi?
Idem l. 1. c. 29. 37. d. 22..... Non percuties, quos non captivasti in lancea & in gladio tuo: pone eis panem & aquam, ut manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum suum.	22. At ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias: sed pone panem & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & vadant ad dominum suum.

Vulgata nova.

23. Appositaque est eis ciborum magna præparatio, & comederunt & biberunt, & dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, & ultra non venerunt latrones Syriæ in terram Israël.

24. Factum est autem post hæc, congregavit Benadad rex Syriæ universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam.

25. Factaque est fames magna in Samaria: & tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis. — 25. *& seqq. Vide Not.*

26. Cùmque rex Israël transiret per murum, mulier quædam exclamavit ad eum, dicens: Salva me domine mi rex.

27. Qui ait: Non te salvat Dominus: unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quæ respondit:

28. Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras.

29. Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum.

30. Quod cùm audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

31. Et ait rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Idem l. 3. c. 20. 137. e. 32..... ait ad seniores viros: Si vidistis quoniam filius homicidæ illius misit, auferre caput meum?...	32. Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum: & antequam veniret nuncius ille, dixit ad senes:

Notæ ad Versionem antiquam.

εἶπεν Ἐλισαιέ· Μὴ φοβοῦ· ὅτι πλείους οἱ μεθ' ἡμῶν, ὑπὲρ τοὺς μετ' αὐτῶν· *Et dixit Elisaie: Ne timeas: quoniam plures qui nobiscum, super illos qui cum eis.*

℣. 17. Græcè constanter Ἐλισαιὲ, sed absque seq. *ad Dominum*, paulòque post sic: Κύριε, διάνοιξον δὴ τοὺς... τοῦ παιδαρίου, καὶ ἰδέτω· ed. tamen Compl. hab. τοῦ παιδαρίου αὐτοῦ, similiter infra post *oculos*, addit τοῦ παιδαρίου, pro quo in Vatic. & al. simpliciter αὐτοῦ: item infra, ibid. deest *erat*, & pro *equis & curribus*, habetur ἵππων, καὶ ἅρμα πυρὸς, *equorum, & currus ignis.* Ambr. de ob. Theod. to. 2. 1201. a. b. hæc hab. *Et rogavit ut aperiret Dominus oculos Giezi. Et aperti sunt oculi ejus, & vidit plenum montem equis, & curribus, in circuitu Elisæi.* At in Ps. 36. to. 1. 803. e. sic: *Et dixit: Domine, aperi oculos ejus, ut videat. Et aperti sunt oculi ejus, & vidit montem, & omnia in circuitu equis innumeris, & cælestibus repleta legionibus:* & in Ps. 37. 821. e. *Domine, aperi nunc oculos pueri hujus, ut videat. Et aperti sunt oculi pueri ejus, & vidit montem equis repletum, & curribus, in circuitu prophetæ:* similiter l. 1. offic. c. 29. 37. e. Hier. etiam ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. 28. f. alludens, dicit: *Domine, aperi oculos puellæ tuæ, ut videat.*

℣. 18. A Græco abest vox *Deus*; loco verò *exercitum Syriæ*, est δὴ τὸ ἔθνος τοῦτο, *nunc gentem hanc*, antepositum voci *cæcitate.* Rursus Ambros. l. de ob. Theod. to. 2. 1201. a. b. hab. *Et rogavit Elisæus, ut percuteret eos Deus cæcitate.* Gr. Καὶ προσηύξατο πρὸς Κύριον, καὶ εἶπε· Πάταξον, &c.

℣. 19. Ambr. ibid. *Quo impetrato, dixit ad Syros:* deinde ut supra; quibus etiam Græc. favet. Idem Ambros. l. de ob. Theod. 1201. a. b. sic pergit: *Et percussi sunt, & introierunt in civitatem, quò ingrederentur nequaquam videntes.*

℣. 20. Ait primùm Ambr. *Elisæus..... exercitum Syriæ, qui ad obsidendum eum venerat, captivum introduxit in Samariam, cujus oculos cæcitate obduxerat, & dixit:* deinde ut supra: hæc etiam postrema concordant cum Græco, nisi quòd vox *Domine*, postponitur verbo *aperi*, anteposito isto, δὴ, *quæso*; at in edit. Compl. habetur simpliciter, Κύριε διάνοιξον, ut sup.

℣. 21. Eò spectant quæ Ambros. ait l. 1. offic. col. 37. c. *Syros Elisæus quos obsidentes in civitatem induxerat, momentanea cæcitate percussos, ut quò ingrederentur videre non possent, volenti regi Israel percutere non* acquievit, *dicens*, &c.

℣. 22. Gr. Οὐ πατάξεις, εἰ μὴ οὓς ᾐχμαλώτευσας, ἐν ῥομφαίᾳ σου καὶ τόξῳ σου σὺ τύπτεις, i. e. ex Nobilio, *Non percuties: nunquid quos captivasti, in gladio tuo & arcu tuo tu percutis?* « Optimè, inquit, respondet Hebræo, si isto modo interpretemur. Theodoretus non refert illa, *tu percutis*, σὺ τύπτεις, ideo non apponit interrogationem: quare ita verteretur hic locus: *Non percuties, nisi quos captivasti in gladio tuo & arcu tuo.* Compl. autem, οὓς ᾐχμαλώτευσας ἐν ῥομφαίᾳ σου καὶ τόξῳ σου, σὺ πατάξεις· *quos captivasti in gladio tuo & arcu tuo, tu percuties.* » Sequitur in Gr. Vatic. παράθες ἄρτους καὶ ὕδωρ ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ φαγέτωσαν καὶ πιέτωσαν, καὶ ἀπελθέτωσαν πρὸς, &c. ut sup. Edit. Compl. addit αὐτοῖς, verbo παράθες. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. p. 2. 31. d. legit: *Pone eis panem & aquam; manducent & bibant, & remittantur ad dominum suum.*

℣℣. 25. & seqq. His respondent quæ Ambros. ait l. 3. offic. c. 20. to. 2. 136. f. ℣. 25. « Fames erat magna in Samaria, quia obsederat eam Syrorum exercitus. «

VULGATA NOVA.

Nunquid scitis quòd miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? videte ergo, cùm venerit nuncius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est.

33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuncius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum malum à Domino est: quid amplius exspectabo à Domino?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» 26. Rex militares excubias supra murum sollicitus revisebat: interpellavit eum mulier, dicens: 28. 29. Persuasit mihi hæc mulier ut adferrem filium meum, & adtuli, & coximus, & comedimus eum; & promisit ut & ipsa postea filium suum adferret, & carnes illius simul manducaremus: nunc autem filium suum abscondit, & non vult eum adferre. 30. Motus rex..... 31. Elisæo prophetæ denuntiavit necem, cujus in potestate fore crederet, ut obsidionem solveret, propulsaret famem: vel quia non permiserat regi ut percuteret Syros..... 32. Sedebat Elisæus cum senioribus in Bethel, & priusquam introiret ad « eum regis nuncius, ait ad seniores viros: Si vidistis, » &c. quæ sup. tum addit: 33. *Et introivit nuncius, & mandatum regis pertulit, denuntiantis præsens capitis periculum.* Similiter habet ad ℣. 32. Lucif. Cal. l. de non pa.c. in De. del. col. 229.d. *Si vidistis quoniam filius homicidæ illius misit, ad auferendum caput meum.* Sic etiam in Græco: καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους· Εἰ εἴδετε ὅτι ἀπέστειλεν ὁ υἱὸς τοῦ φονευτοῦ οὗτος, ἀφελεῖν τὴν κεφαλήν μου;

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. Dixit autem Eliseus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ uno statere erit, & duo modii hordei statere uno, in porta Samariæ.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Hac hora die crastina mensura similaginis siclo, & duæ mensuræ hordei siclo, in porta Samariæ.

Ambr. l. 3. offic. c. 20. 137. b.

VULGATA NOVA.

2. Respondens unus de ducibus, super cujus manum rex incumbebat, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in cœlo, nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

2..... 17. *Vide Not.*

3. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ: qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus donec moriamur?

4. sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur: sive manserimus hic, moriendum nobis est: venite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ: si pepercerint nobis, vivemus: si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur.

5. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cùmque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem repererunt.

6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi: dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversùm nos rex Israël reges Hethæorum & Ægyptiorum, & venerunt super nos.

7. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos, in castris, fugeruntque, animas tantùm suas salvare cupientes.

8. Igitur cùm venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, & comederunt & biberunt: tuleruntque inde argentum, & aurum, & vestes, & abierunt, & absconderunt: & rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt.

9. Dixeruntque ad invicem: Non rectè facimus: hæc enim dies boni nuncii est. Si tacuerimus, & noluerimus nunciare usque manè, sceleris arguemur: venite, eamus, & nunciemus in aula regis.

10. Cùmque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes: Ivimus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos & asinos alligatos, & fixa tentoria.

11. Ierunt ergo portarii, & nunciaverunt in palatio regis intrinsecus.

12. Qui surrexit nocte, & ait ad servos suos: Dico vobis quid fecerint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cùm egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, & tunc civitatem ingredi poterimus.

13. Respondit autem unus servorum ejus: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantùm sunt in universa multitudine Israël, alii enim consumpti sunt) & mittentes, explorare poterimus.

14. Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens: Ite, & videte.

15. Qui abierunt post eos usque ad Jordanem: ecce autem omnis via plena erat vestibus & vasis, quæ projecerant Syri cùm turbarentur: reversique nuncii indicaverunt regi.

16. Et egressus populus diripuit castra Syriæ: factusque est modius similæ statere uno, & duo modii hordei statere uno, juxta verbum Domini.

17. Porro rex ducem illum, in cujus manu incumbebat, constituit ad portam: quem conculcavit turba in introitu portæ, & mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum.

18. Factumque est secundùm sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt, & modius similæ statere uno, hoc eodem tempore cras in porta Samariæ:

19. quando responderat dux ille viro Dei, & dixerat: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cœlo, nunquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

20. Evenit ergo ei sicut prædictum fuerat, & conculcavit eum populus in porta, & mortuus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Græco, paucis immutatis, ita scilicet: Ὡς ἡ ὥρα αὕτη, αὔριον μέτρον σεμιδάλεως σίκλου, καὶ δίμετρον κριθῶν σίκλου, ἐν ταῖς πύλαις Σαμαρείας. *Sicut hora hæc, cras mensura similaginis siclo, & duæ mensuræ hordeorum siclo, in portis Samariæ.*

℣℣. 2.....17. Ita pergit Ambr. loco sup. cit. & totum pene caput suo more decurrit: ℣. 2. « Et cùm missus à rege nuncius non credidisset, dicens: Si pluerit Dominus de « cœlo abundantiam frumenti, nec sic quidem id posset effi- « ci: dixit ad eum Elisæus: Quia non credidisti, oculis tuis « videbis, & non manducabis. 6. Et factus est subitò in « castris Syriæ velut quadrigarum sonus, & vox multa « equitum, (edit. cum uno vel altero Ms. & *vox multitudinis*, alii verò Mss. non multi, & *voces multæ quantùm*) «

Notæ ad Versionem antiquam.

» & vox magnæ virtutis, atque ingens belli tumultus: & » arbitrati sunt Syri quòd rex Israël in societatem advocasset prælii regem Ægypti, & regem Amorrhæorum: 7. & » fugerunt diluculo, relinquentes tabernacula sua..... 3. Erant » autem leprosi quatuor ad portam civitatis..... & dixerunt » ad se invicem: Ecce nos hîc sedemus, & morimur. 4. Si » ingredimur urbem, moriemur fame; si manemus hîc, » nullum subsidium vivendi suppetit nobis: eamus in castra » Syriæ, aut compendium mortis erit, aut salutis reme- » dium. 5. Perrexerunt itaque, & intraverunt in castra: » & ecce omnia nuda hostium. 8. Ingressi tabernacula, pri- » mùm repertis alimentis fugavèrunt famem, deinde auri & argenti quantum potuerunt, diripuerunt. 9. Et cùm « soli prædæ incumberent, disposuerunt tamen nunciare re- « gi fugisse Syros; quia id honestum arbitrabantur, quam « represso indicio fovere fraudis rapinam. 16. Quo indicio « egressus est populus, & diripuit castra Syriæ; & com- « meatus hostium abundantiam fecit, annonæ vilitatem red- « didit secundùm propheticum dictum, ut mensura simila- « ginis siclo, & duæ mensuræ hordei pari pretio consta- « rent. 17. In hac lætitia plebis, nuncius ille in quo requies- « cebat rex, contritus inter exeuntium festinationem & « remeantium exsultationem, conculcatus à plebe, mortuus « est. »

CAPUT VIII.

Vulgata nova.

Sup. 4. 35.

1. Eliseus autem locutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare ubicunque repereris: vocavit enim Dominus famem, & veniet super terram septem annis.

2. Quæ surrexit, & fecit juxta verbum hominis Dei: & vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis.

3. Cùmque finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra Philisthiim: & egressa est ut interpellaret regem pro domo sua, & pro agris suis.

4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus.

5. Cùmque ille narraret regi quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, hæc est mulier, & hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus.

6. Et interrogavit rex mulierem: quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia quæ sua sunt, & universos reditus agrorum, à die qua reliquit terram usque ad præsens.

7. Venit quoque Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nunciaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc.

8. Et ait rex ad Hazael: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hac?

9. Ivit igitur Hazael in occursum ejus, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cùmque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac?

10. Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.

11. Stetitque cum eo, & conturbatus est usque ad suffusionem vultûs: flevitque vir Dei.

12. Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet? 12..... *Vide Not.*

Inf. 13. 7.

At ille dixit: Quia scio quæ facturus sis filiis Israël mala. Civitates eorum munitas igne succendes, & juvenes eorum interficies gladio, & parvulos eorum elides, & prægnantes divides.

13. Dixitque Hazael: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore.

14. Qui cùm recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies sanitatem.

15. Cùmque venisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, & expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.

16. Anno quinto Joram filii Achab regis Israël, & Josaphat regis Juda, regnavit Joram filius Josaphat rex Juda.

17. Triginta duorum annorum erat cùm regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem.

2. Par. 21. 5.

18. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut ambulaverat domus Achab: filia enim Achab erat uxor ejus: & fecit quod malum est in conspectu Domini.

19. Noluit autem Dominus disperdere Judam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, & filiis ejus cunctis diebus.

2. Reg. 7. 16.

20. In diebus ejus recessit Edom, ne esset sub Juda, & constituit sibi regem.

Gen. 27. 40

21. Venitque Joram Seira, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua.

2. Par. 21. 8.

22. Recessit ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit & Lobna in tempore illo.

23. Reliqua autem sermonum Joram, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

24. Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

25. Anno duodecimo Joram filii Achab regis Israël, regnavit Ochozias filius Joram regis Judæ.

2. Par. 22. 1.

26. Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Athalia filia Amri regis Israël.

Ibid. 2.

27. Et ambulavit in viis domus Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit.

28. Abiit quoque cum Joram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulneraverunt Syri Joram:

29. qui reversus est, ut curaretur, in Jezrahel: quia vulneraverant eum Syri in Ramoth, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Joram rex Juda, descendit invisere Joram filium Achab in Jezrahel, quia ægrotabat ibi.

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 12. Huc redit quod ait Vict. Vit. l. 1. de persec. Afr. 4. b. *Dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, & parvulos meos elisurum ad terram.* Gr. τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν ἐξαποστελεῖς ἐν πυρὶ, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενεῖς, καὶ τὰ νήπια αὐτῶν ἐνσείσεις, &c.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. ELiseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad.

2. Cùmque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius cubiculum. (3. Reg. 19. 16.)

3. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israël. Aperiesque ostium, & fugies, & non ibi subsistes.

4. Abiit ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad,

5. & ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebant, & ait: Verbum mihi ad te, ô princeps. Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, ô princeps.

6. Et surrexit & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput ejus, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Unxi te regem super populum Domini Israël,

7. & percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel.

8. Perdamque omnem domum Achab: & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & novissimum in Israël. (3. Reg. 21. 21.)

9. Et dabo domum Achab, sicut domum Jeroboam filii Nabath, & sicut domum Baasa filii Ahia. (3. Reg. 15. 29. 3. Reg. 16. 3.)

10. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, & fugit.

VULGATA NOVA.

11. Jehu autem egressus est ad servos domini sui: qui dixerunt ei: Rectène sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, & quid locutus sit.

VERSIO ANTIQUA.

11..... quid venit ad te iste vesanus?.... (Hieron. in Ose. 9. p. 1294. t. 3. e.)

VULGATA NOVA.

12. At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc locutus est mihi, & ait: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israël.

13. Festinaverunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tubâ, atque dixerunt: Regnavit Jehu.

14. Conjuravit ergo Jehu filius Josaphat filii Namsi contra Joram: porro Joram obsederat Ramoth Galaad, ipse & omnis Israël, contra Hazael regem Syriæ: (Sup. 8. 28.)

15. & reversus fuerat ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitque Jehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, & nunciet in Jezrahel.

16. Et ascendit, & profectus est in Jezrahel: Joram enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Juda descenderat ad visitandum Joram.

17. Igitur speculator qui stabat super turrim Jezrahel, vidit globum Jehu venientis, & ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens: Rectène sunt omnia?

18. Abiit ergo, qui ascenderat currum, in occursum ejus, & ait: Hæc dicit rex: Pacatane sunt omnia? Dixitque Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nunciavit quoque speculator, dicens: Venit nuncius ad eos, & non revertitur.

19. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Nunquid pax est? Et ait Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me.

20. Nunciavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, & non revertitur: est autem incessus quasi incessus Jehu filii Namsi, præceps enim graditur.

21. Et ait Joram: Junge currum. Junxeruntque currum ejus, & egressus est Joram rex Israël, & Ochozias rex Juda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jehu, & invenerunt eum in agro Naboth Jezrahelitæ.

22. Cùmque vidisset Joram Jehu, dixit: Pax est Jehu? At ille respondit: Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, & veneficia ejus multa vigent.

23. Convertit autem Joram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam: Insidiæ Ochozia.

24. Porro Jehu tetendit arcum manu, & percussit Joram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo.

25. Dixitque Jehu ad Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahelitæ: memini enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quòd Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:

26. Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & projice eum in agrum, juxta verbum Domini. (3. Reg. 21. 19.)

27. Ochozias autem rex Juda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusque est eum Jehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru suo: & percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jeblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi.

28. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, & tulerunt in Jerusalem: sepelieruntque eum in sepulcro cum patribus suis in civitate David.

29. Anno undecimo Joram filii Achab, regnavit Ochozias super Judam,

30. venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram

31. ingredientem Jehu per portam, & ait: Nunquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum? (3. Reg. 16. 10.)

32. Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, & ait: Quæ est ista? & inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi.

33. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum: & præcipitaverunt eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum ungulæ conculcaverunt eam.

34. Cùmque introgressus esset, ut comederet, biberetque, ait: Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est.

35. Cùmque issent ut sepelirent eam, non inve-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. In Gr. τί ὅτι εἰσῆλθεν ὁ ἐπίληπτος οὗτος πρός σε;

VULGATA NOVA.

nerunt nisi calvariam, & pedes, & summas manus.

3. Reg. 21. 23. 36. Reversique nunciaverunt ei. Et ait Jehu: Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel,

37. & erunt carnes Jezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Jezrahel, ita ut prætereuntes dicant: Hæccine est illa Jezabel?

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. ERant autem Achab septuaginta filii in Samaria: scripsit ergo Jehu litteras, & misit in Samariam, ad optimates civitatis, & ad majores natu, & ad nutritios Achab, dicens:

2. Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & civitates firmas, & arma,

3. eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, & eum ponite super solium patris sui, & pugnate pro domo domini vestri.

4. Timuerunt illi vehementer, & dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quo modo nos valebimus resistere?

5. Miserunt ergo præpositi domus, & præfecti civitatis, & majores natu, & nutritii, ad Jehu, dicentes: Servi tui sumus, quæcunque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem: quæcunque tibi placent, fac.

6. Rescripsit autem eis litteras secundò, dicens: Si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hac eadem hora cras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur.

7. Cùmque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Jezrahel.

8. Venit autem nuncius, & indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portæ usque manè.

9. Cùmque diluxisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populum: Justi estis: si ego conjuravi contra dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos?

3. Reg. 21. 29. 10. Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super domum Achab, & Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Eliæ.

11. Percussit igitur Jehu, omnes qui reliqui erant de domo Achab in Jezrahel, & universos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ.

12. Et surrexit, & venit in Samariam: cùmque venisset ad cameram pastorum in via,

13. invenit fratres Ochoziæ regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziæ sumus, & descendimus ad salutandos filios regis, & filios reginæ.

14. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cùm comprehendissent vivos, jugulaverunt eos in cisterna juxta cameram, quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quemquam.

15. Cùmque abiisset inde, invenit Jonadab filium Rechab in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum:

16. dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo,

17. duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam.

18. Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum ampliùs. 18..... 19. *Vide Not.* 3. Reg. 16. 31.

19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & universos servos ejus, & cunctos sacerdotes ipsius, vocate ad me: nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicunque defuerit, non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiosè, ut disperderet cultores Baal.

20. Et dixit: Sanctificate diem solemnem Baal. Vocavitque,

21. & misit in universos terminos Israël, & venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal: & repleta est domus Baal, à summo usque ad summum.

22. Dixitque his qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes.

23. Ingressusque Jehu, & Jonadab filius Rechab, templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis fortè vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli.

24. Ingressi sunt igitur ut facerent victimas & holocausta: Jehu autem præparaverat sibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quicunque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

25. Factum est autem, cùm completum esset holocaustum, præcepit Jehu militibus & ducibus suis: Ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, & projecerunt milites & duces: & ierunt in civitatem templi Baal,

26. & protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt,

27. & comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.

28. Delevit itaque Jehu Baal de Israël:

29. veruntamen à peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 18. 19. His respondet quod Hieron. l. 1. in ep. ad Galat. to. 4. p. 1. 243. d. narrat de Jehu, quòd *cùm non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi se finxisset velle idolum colere*, dixit: *Congregate mihi omnes sacerdotes Baal: si enim Achab servivit Baal in paucis, ego serviam in multis*: nec longè distat quod habetur in Græco: Καὶ συνήθροισεν Ἰοὺ πάντα τὸν λαὸν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἀχαὰβ ἐδούλευσε τῷ Βάαλ ὀλίγα, Ἰοὺ δουλεύσει αὐτῷ πολλά. Καὶ νῦν πάντες οἱ προφῆται τοῦ Βάαλ, πάντας τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ καλέσατε πρός με. *Et congregavit Ihu omnem populum, & dixit ad eos: Achab servivit Baal pauca, Ihu serviet ei multa. Et nunc omnes prophetæ Baal, omnes servos ejus, & sacerdotes ejus vocate ad me.*

VULGATA NOVA.

30. Dixit autem Dominus ad Jehu : Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab : filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël.

Inf. 15. 12.

VERSIO ANTIQUA.

30..... Eapropter quòd fecisti bona coram me, & fecisti secundùm cor meum, & secundùm animam meam domui Achab : filii tui quarta progenie sedebunt tibi in throno Israël.

Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. 229. c.

VULGATA NOVA.

31. Porro Jehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo : non enim recessit à peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israël.

32. In diebus illis cœpit Dominus tædere super Israël : percussitque eos Hazael in universis finibus Israël,

33. à Jordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Manasse, ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon, & Galaad, & Basan.

34. Reliqua autem verborum Jehu, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël ?

35. Et dormivit Jehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria : & regnavit Joachaz filius ejus pro eo.

36. Dies autem, quos regnavit Jehu super Israël, viginti & octo anni sunt, in Samaria.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỷ. 30. Non multùm dissimilia quæ leguntur Græcè : Ἀνθ' ἂν ὅσα ἠγάθυνας ποιῆσαι τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς μου, κατὰ πάντα ὅσα ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐποίησας τῷ οἴκῳ Ἀχαὰβ, υἱοὶ τέταρτοι καθήσονταί σοι ἐπὶ θρόνου Ἰσραήλ· *Pro iis quæcunque benefecisti faciendo rectum in oculis meis, secundùm omnia quæcunque in corde meo fecisti domus Achab, filii quarti sedebunt tibi super thronum Israël.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

2. Par. 22. 10.

1. Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium.

2. Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ochoziæ, Joas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem ejus de triclinio : & abscondit eum à facie Athaliæ, ut non interficeretur.

3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini : porro Athalia regnavit super terram.

2. Par. 23. 1.

4. Anno autem septimo misit Joiada, & assumens centuriones & milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus : & adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis :

5. & præcepit illis, dicens : Iste est sermo, quem facere debetis :

6. Tertia pars vestrùm introeat sabbato, & observet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur : & tertia pars sit ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum : & custodietis excubias domus Messa.

7. Duæ verò partes è vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem.

8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris : si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur : eritisque cum rege introeunte & egrediente.

9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quæ præceperat eis Joiada sacerdos : & assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem.

10. Qui dedit eis hastas, & arma regis David, quæ erant in domo Domini.

11. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua, à parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris & ædis, circum regem.

12. Produxitque filium regis, & posuit super eum diadema, & testimonium : feceruntque eum regem, & unxerunt : & plaudentes manu, dixerunt : Vivat rex.

13. Audivit autem Athalia vocem populi currentis : & ingressa ad turbas in templum Domini,

14. vidit regem stantem super tribunal juxta morem, & cantores & tubas prope eum, omnemque populum terræ lætantem, & canentem tubis : & scidit vestimenta sua, clamavitque : Conjuratio, conjuratio.

15. Præcepit autem Joiada centurionibus, qui erant super exercitum, & ait eis : Educite eam extra septa templi, & quicunque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos : Non occidatur in templo Domini.

16. Imposueruntque ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum, juxta palatium, & interfecta est ibi.

17. Pepigit ergo Joiada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter regem & populum.

18. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras ejus, & imagines contriverunt validè : Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.

19. Tulitque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntque regem de domo Domini : & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum.

20. Lætatusque est omnis populus terræ, & civitas conquievit : Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21. Septemque annorum erat Joas, cùm regnare cœpisset.

CAPUT XII.

Vulgata nova.

1. Anno septimo Jehu, regnavit Joas: & quadraginta annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

2. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Joiada sacerdos.

3. Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis incensum.

4. Dixitque Joas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini:

5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, & instaurent sartatecta domus, si quid necessarium viderint instauratione.

6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Joas, non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

7. Vocavitque rex Joas Joiadam pontificem & sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo ampliùs accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.

8. Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam à populo, & instaurare sartatecta domus.

9. Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, & posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini.

10. Cùmque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantque & numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini:

11. & dabant eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum, qui præerant cæmentariis domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis, qui operabantur in domo Domini,

12. & sartatecta faciebant: & in iis, qui cædebant saxa, & ut emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita ut impleretur instauratio domus Domini in universis, quæ indigebant expensâ ad muniendam domum.

13. Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & tubæ, & omne vas aureum & argenteum de pecunia, quæ inferebatur in templum Domini:

14. iis enim qui faciebant opus, dabatur ut instauraretur templum Domini:

15. & non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam.

16. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat.

17. Tunc ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitque eam: & direxit faciem suam ut ascenderet in Jerusalem.

18. Quamobrem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, quæ consecraverant Josaphat & Joram & Ochozias, patres ejus reges Juda, & quæ ipse obtulerat: & universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Jerusalem.

19. Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

20. Surrexerunt autem servi ejus, & conjuraverunt inter se, percusseruntque Joas in domo Mello in descensu Sella.

21. Josachar namque filius Semaath, & Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Vulgata nova.

1. Anno vigesimo tertio Joas filii Ochoziæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israël in Samaria decem & septem annis.

2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, & non declinavit ab eis.

3. Iratusque est furor Domini contra Israël, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filii Hazael, cunctis diebus.

4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, & audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriæ:

5. & dedit Dominus salvatorem Israëli, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaveruntque filii Israël in tabernaculis suis sicut heri & nudiustertius.

6. Veruntamen non recesserunt à peccatis domus Jeroboam, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulaverunt: siquidem & lucus permansit in Samaria.

7. Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi pulverem in tritura areæ.

Sup. 8. 12.

8. Reliqua autem sermonum Joachaz, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

9. Dormivitque Joachaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in Samaria: regnavitque Joas filius ejus pro eo.

10. Anno trigesimo septimo Joas regis Juda, regnavit Joas filius Joachaz super Israël in Samaria sedecim annis,

11. & fecit quod malum est in conspectu Domini: non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulavit.

12. Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

13. Et dormivit Joas cum patribus suis: Jeroboam autem sedit super solium ejus. Porro Joas sepultus est in Samaria cum regibus Israël.

14. Eliseus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est: descenditque ad eum Joas rex Israël, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israël, & auriga ejus.

15. Et ait illi Eliseus: Affer arcum, & sagittas. Cùmque attulisset ad eum arcum, & sagittas,

16. dixit ad regem Israël: Pone manum tuam super arcum. Et cùm posuisset ille manum suam, su-

VULGATA NOVA.

perposuit Eliseus manus suas manibus regis,

17. & ait: Aperi fenestram orientalem. Cùmque aperuisset, dixit Eliseus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.

18. Et ait: Tolle sagittas. Qui cùm tulisset, rursum dixit ei: Percute jaculo terram. Et cùm percussisset tribus vicibus, & stetisset,

19. iratus est vir Dei contra eum, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.

20. Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.

21. Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, revixit homo, & stetit super pedes suos. *Eccli. 48. 14.*

22. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israël cunctis diebus Joachaz:

23. & misertus est Dominus eorum, & reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, & Isaac, & Jacob: & noluit disperdere eos, neque projicere penitus, usque in præsens tempus.

24. Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnavit Benadad filius ejus pro eo.

25. Porro Joas filius Joachaz tulit urbes de manu Benadad filii Hazael, quas tulerat de manu Joachaz patris sui jure prælii, tribus vicibus percussit eum Joas, & reddidit civitates Israël.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

1. IN anno secundo Joas filii Joachaz regis Israël, regnavit Amasias filius Joas regis Juda.

2. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpisset: viginti autem & novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem. *2. Par. 25. 1.*

3. Et fecit rectum coram Domino, veruntamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, quæ fecit Joas pater suus, fecit:

4. nisi hoc tantùm, quòd excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.

VULGATA NOVA.

5. Cùmque obtinuisset regnum, percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum:

6. filios autem eorum qui occiderant, non occidit, juxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens: Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur. *Deut. 24. 16. Ezech. 18. 20.*

VERSIO ANTIQUA.

5... Factum est, postquam stabilitum est regnum in manibus ejus, occidit pueros suos, qui occiderant patrem suum: *Jul. Pelag. ap. Aug. l. 3. op. imp. t. 10. 1062. e.*

6. sed filios eorum non occidit, secundùm testamentum legis Domini, quo præceptum est: Non morientur patres pro filiis, nec filii pro patribus: unusquisque in peccato suo morietur. *Cypr. ep. 52. p. 75. a.*

VULGATA NOVA.

7. Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jectehel, usque in præsentem diem.

8. Tunc misit Amasias nuncios ad Joas filium Joachaz, filii Jehu regis Israël, dicens: Veni, & videamus nos.

9. Remisitque Joas rex Israël ad Amasiam regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestiæ saltus, quæ sunt in Libano, & conculcaverunt carduum.

VULGATA NOVA.

10. Percutiens invaluisti super Edom, & sublevavit te cor tuum: contentus esto gloriâ, & sede in domo tua: quare provocas malum, ut cadas tu & Judas tecum?

VERSIO ANTIQUA.

10..... nunc sede in domo tua: quid provocas in malum, & cadis tu & Juda tecum? *Aug. de Gra. & lib. arb. t. 10. 741. e.*

VULGATA NOVA.

11. Et non acquievit Amasias: ascenditque Joas rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias rex Juda, in Bethsames oppido Judæ.

12. Percussusque est Juda coram Israël, & fugerunt unusquisque in tabernacula sua.

13. Amasiam verò regem Juda, filium Joas filii Ochoziæ, cepit Joas rex Israël in Bethsames, & adduxit eum in Jerusalem: & interrupit murum Jerusalem, à porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

14. Tulitque omne aurum, & argentum, & universa vasa, quæ inventa sunt in domo Domini, & in thesauris regis, & obsides, & reversus est in Samariam.

15. Reliqua autem verborum Joas quæ fecit, & fortitudo ejus, qua pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

16. Dormivitque Joas cum patribus suis, & sepultus est in Samaria cum regibus Israël: & regna-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Nonnulla hîc variant Græcè, nempe seqq. ὅτε κατίσχυσε, *quando invaluit*, loco *postquam stabilitum est*, (in edit. Compl. ἐκραταιώθη;) item χειρὶ, *manu*, pro *manibus*, paulòque post pro *occidit pueros..... qui occiderant*. sic, καὶ ἐπάταξε τοὺς δούλους..... τοὺς πατάξαντας, *& percussit servos..... qui percusserant.*

℣. 6. Gr. Καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν παταξάντων οὐκ ἐθανάτωσε, καθὼς γέγραπται ἐν βιβλίῳ νόμων Μωυσῆ, ὡς ἐνετείλατο Κύριος, λέγων· Οὐκ ἀποθανοῦνται..... καὶ υἱοὶ οὐκ ἀποθανοῦνται ὑπὲρ πατέρων· ὅτι ἀλλ' ἢ ἕκαστος ἐν ταῖς ἁμαρτίαις, &c. *Et filios eorum qui percusserant, non interfecit, sicut scriptum est in libro legum Moysi, quomodo mandavit Dominus, dicens: Non morientur..... & filii non morientur pro patribus: quia tantùm unusquisque in peccatis suis*, &c. Similiter habet Cypr. loco cit. *& filii non morientur pro patribus*. In edit. Compl. deest seq. ὅτι, paulòque post habetur ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ut in Lat. sup.

℣. 10. Græcè, ἐνδοξάσθητι καθήμενος, *gloriare sedens*, loco *nunc sede*, & pro *quid provocas in malum?* sic, ἱνατί ἐρίζεις ἐν κακίᾳ σου; *& ut quid contendis in malitia tua?* (sola Compl. delet σου;) dein pro *cadis*, πεσῇ, *cades*, & pro *Juda*, Ἰούδας.

VULGATA NOVA.

vit Jeroboam filius ejus pro eo.

17. Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israël, quindecim annis.

18. Reliqua autem sermonum Amasiæ, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

19. Factaque est contra eum conjuratio in Jerusalem: at ille fugit in Lachis. Miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi.

20. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David.

21. Tulit autem universus populus Judæ Azariam annos natum sedecim, & constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia. *2. Par. 26. 1.*

22. Ipse ædificavit Ælath, & restituit eam Judæ, postquam dormivit rex cum patribus suis.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. præf. in Jon. t. 3. 1470. d.

23. Anno quintodecimo Amasiæ filii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israël in Samaria, quadraginta annis & uno:

24. fecitque malum coram Domino. Et non recessit ab universis peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse convertit fines Israël in Samaria, ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta verbum Domini Dei Israël, quod locutus est in manu servi sui Jonæ filii Amathi, prophetæ, qui fuit de Geth, quæ est in Opher.

VULGATA NOVA.

23. Anno quintodecimo Amasiæ filii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israël in Samaria, quadraginta & uno anno:

24. & fecit quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse restituit terminos Israël, ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amathi, prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher. *Jon. 1. 1.*

VULGATA NOVA.

26. Vidit enim Dominus afflictionem Israël amaram nimis, & quòd consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israëli.

27. Nec locutus est Dominus ut deleret nomen Israël de sub cœlo, sed salvavit eos in manu Jeroboam filii Joas.

28. Reliqua autem sermonum Jeroboam, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus qua præliatus est, & quomodo restituit Damascum & Emath Judæ in Israël, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

29. Dormivitque Jeroboam cum patribus suis regibus Israël, & regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Nonnulla dissimilia Græcum habet, scilicet: 'Εν ἔτει..... 'Αμεσσίου υἱῷ 'Ιωὰς βασιλεῖ..... 'Ιωὰς ἐπὶ 'Ισραὴλ.... τεσσαράκοντα καὶ ἓν ἔτος. *In anno.... Amessiæ filio Joas regi..... Joas super Israël..... quadraginta & unum annum:* sed in Ms. Alex. ac edit. Compl. ut sup. υἱῷ 'Ιωὰς βασιλέως, paulòque post ita: 'Ιωὰς βασιλέως 'Ισραὴλ ἐπὶ 'Ισραήλ.

℣. 24. Similiter in Græco, deleto tantùm &, post *Domino.*

℣. 25. Græc. pro *convertit fines*, hab. ἀπέστησε τὸ ὅριον, i. e. *amovit*, vel etiam *provexit*, & *auxit terminum*; in ed. Compl. ἀποκατέστησε, *restituit*; exinde in Vatic. Gr. & al. deest hoc, *in Samaria*, paulòque post loco *solitudinis*, est τῆς 'Αραβα; extremò pro *qui fuit de Geth, quæ est in Opher*, simpliciter τοῦ ἐκ Γεθχοφερ; cætera ad verbum ut in Lat. sup.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. ANno vigesimo septimo Jeroboam regis Israël, regnavit Azarias filius Amasiæ regis Juda.

2. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, juxta omnia quæ fecit Amasias pater ejus.

4. Veruntamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

5. Percussit autem Dominus regem, & fuit leprosus usque in diem mortis suæ, & habitabat in domo libera seorsum: Joatham verò filius regis gubernabat palatium, & judicabat populum terræ. *2. Par. 26. 21.*

6. Reliqua autem sermonum Azariæ, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

7. Et dormivit Azarias cum patribus suis: sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David, & regnavit Joatham filius ejus pro eo.

8. Anno trigesimo octavo Azariæ regis Juda, regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israël in Samaria sex mensibus:

9. & fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus: non recessit à peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

10. Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabes: percussitque eum palam, & interfecit, regnavitque pro eo.

11. Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

12. Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Jehu, dicens: Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Factumque est ita. *Sup. 10. 30.*

13. Sellum filius Jabes regnavit trigesimo nono anno Azariæ regis Juda: regnavit autem uno mense in Samaria.

14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Jabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

15. Reliqua autem verborum Sellum, & conjuratio ejus, per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

16. Tunc percussit Manahem Thapsam, & omnes qui erant in ea, & terminos ejus de Thersa: noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes ejus, & scidit eas.

17. Anno trigesimo nono Azariæ regis Juda, regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria.

18. Fecitque quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus.

19. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, & firmaret regnum ejus.

VULGATA NOVA.

20. Indixitque Manahem argentum ſuper Iſraël cunctis potentibus & divitibus, ut daret regi Aſſyriorum quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reverſuſque eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in terra.

21. Reliqua autem ſermonum Manahem, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſraël?

22. Et dormivit Manahem cum patribus ſuis: regnavitque Phaceia filius ejus pro eo.

23. Anno quinquageſimo Azariæ regis Juda, regnavit Phaceia filius Manahem ſuper Iſraël in Samaria biennio:

24. & fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Iſraël.

25. Conjuravit autem adversùs eum Phacee filius Romeliæ, dux ejus, & percuſſit eum in Samaria in turre domus regiæ, juxta Argob, & juxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

26. Reliqua autem ſermonum Phaceia, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſraël?

27. Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Juda, regnavit Phacee filius Romeliæ ſuper Iſraël in Samaria viginti annis.

28. Et fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Iſraël.

29. In diebus Phacee regis Iſraël venit Theglathphalaſar rex Aſſur, & cepit Aion, & Abel domum, Maacha & Janoe, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæam, & univerſam terram Nephthali: & tranſtulit eos in Aſſyrios.

30. Conjuravit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & interfecit: regnavitque pro eo vigeſimo anno Joatham filii Oziæ.

31. Reliqua autem ſermonum Phacee, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſraël?

32. Anno ſecundo Phacee, filii Romeliæ regis Iſraël, regnavit Joatham filius Oziæ regis Juda. *2. Par. 27. 1.*

33. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jeruſa, filia Sadoc.

34. Fecitque quod erat placitum coram Domino: juxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, operatus eſt.

35. Veruntamen excelſa non abſtulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificavit portam domus Domini ſublimiſſimam.

36. Reliqua autem ſermonum Joatham, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda?

37. In diebus illis cœpit Dominus mittere in Judam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ. *Iſai. 7. 1.*

38. Et dormivit Joatham cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt cum eis in civitate David patris ſui, & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. Anno decimo ſeptimo Phacee filii Romeliæ, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda.

2. Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: non fecit quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui, ſicut David pater ejus: *2. Par. 28. 1.*

3. ſed ambulavit in via regum Iſraël: inſuper & filium ſuum conſecravit, transferens per ignem ſecundùm idola gentium, quæ diſſipavit Dominus coram filiis Iſraël.

4. Immolabat quoque victimas, & adolebat incenſum in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo.

5. Tunc aſcendit Raſin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Iſraël, in Jeruſalem ad præliandum: cùmque obſiderent Achaz, non valuerunt ſuperare eum. *Iſai. 7. 1.*

6. In tempore illo reſtituit Raſin rex Syriæ, Ailam Syriæ, & ejecit Judæos de Aila: & Idumæi venerunt in Ailam, & habitaverunt ibi uſque in diem hanc.

VULGATA NOVA.

7. Miſit autem Achaz nuncios ad Theglathphalaſar regem Aſſyriorum, dicens: Servus tuus, & filius tuus ego ſum: aſcende, & ſalvum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſraël, qui conſurrexerunt adversùm me. *Sup. 15. 29.*

VERSIO ANTIQUA.

7. Miſit nuncios ad regem Aſſyriorum, dicens: Servus tuus ego ſum: aſcende, & libera me de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſraël, qui conſurrexerunt adversùm me. *Hieron. in Iſai. 10. t. 3. 95. a.*

VULGATA NOVA.

8. Et cùm collegiſſet argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, & in theſauris regis, miſit regi Aſſyriorum munera.

9. Qui & acquievit voluntati ejus: aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtavit eam: & tranſtulit habitatores ejus Cyrenen, Raſin autem interfecit.

10. Perrexitque rex Achaz in occurſum Theglathphalaſar regi Aſſyriorum in Damaſcum: cùmque vidiſſet altare Damaſci, miſit rex Achaz ad Uriam ſacerdotem exemplar ejus, & ſimilitudinem juxta omne opus ejus.

11. Extruxitque Urias ſacerdos altare, juxta omnia, quæ præceperat rex Achaz de Damaſco, ita fecit ſacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damaſco.

12. Cùmque veniſſet rex de Damaſco, vidit altare, & veneratus eſt illud: aſcenditque & immolavit holocauſta, & ſacrificium ſuum,

13. & libavit libamina, & fudit ſanguinem pacificorum, quæ obtulerat ſuper altare.

14. Porro altare æreum, quod erat coram Domino, tranſtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini: poſuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.

15. Præcepit quoque rex Achaz Uriæ ſacerdoti,

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠. 7. Græcè: Καὶ ἀπέστειλεν Ἄχαζ ἀγγέλους πρὸς Θαλγαθφελλασὰρ βασιλέα Ἀσσυρίων, λέγων· Δοῦλός σου, καὶ υἱός σου ἐγὼ· ἀνάβηθι, σῶσόν με (Compl. καὶ ῥῦσαί με, Mſ. Alex. καὶ σῶσόν με) ἐκ χειρὸς..... τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ· Compl. ὅτι ἐπανέστησάν μοι.

VULGATA NOVA.

dicens : Super altare majus offer holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium ejus, & holocaustum universi populi terræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum : & omnem sanguinem holocausti, & universum sanguinem victimæ super illud effundes : altare verò æreum erit paratum ad voluntatem meam.

16. Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia, quæ præceperat rex Achaz.

17. Tulit autem rex Achaz cælatas bases, & luterem, qui erat desuper : & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pavimentum stratum lapide.

18. Musach quoque sabbati, quod ædificaverat in templo : & ingressum regis exteriùs convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum.

19. Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

20. Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David, & regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. ANno duodecimo Achaz regis Juda, regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israël novem annis.

2. Fecitque malum coram Domino : sed non sicut reges Israël, qui ante eum fuerant.

3. Contra hunc ascendit Salmanasar rex Assyriorum, & factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa.

Inf. 18. 9. Tob. 1. 2.

4. Cùmque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quòd rebellare nitens misisset nuncios ad Sua regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & vinctum misit in carcerem.

5. Pervagatusque est omnem terram : & ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

6. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israël in Assyrios : posuitque eos in Hala, & in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

Inf. 18. 10.

7. Factum est enim, cùm peccassent filii Israël Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos.

8. Et ambulaverunt juxta ritum gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israël, & regum Israël : quia similiter fecerant.

9. Et offenderunt filii Israël verbis non rectis Dominum Deum suum : & ædificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis, à turre custodum usque ad civitatem munitam.

10. Feceruntque sibi statuas, & lucos, in omni colle sublimi, & subter omne lignum nemorosum :

11. & adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas transtulerat Dominus à facie eorum : feceruntque verba pessima irritantes Dominum :

12. & coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne facerent verbum hoc.

13. Et testificatus est Dominus in Israël & in Juda, per manum omnium prophetarum & videntium, dicens : Revertimini à viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea, & cæremonias, juxta omnem legem quam præcepi patribus vestris : & sicut misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum.

Jere. 25. 5.

14. Qui non audierunt, sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.

15. Et abjecerunt legitima ejus, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes, quibus contestatus est eos : secutique sunt vanitates, & vanè egerunt : & secuti sunt gentes, quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis, ut non facerent sicut & illæ faciebant.

16. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui : feceruntque sibi conflatiles duos vitulos, & lucos, & adoraverunt universam militiam cœli : servieruntque Baal,

17. & consecraverunt filios suos, & filias suas, per ignem : & divinationibus inserviebant & auguriis : & tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.

18. Iratusque est Dominus vehementer Israëli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Juda tantummodo.

19. Sed nec ipse Juda custodivit mandata Domini Dei sui : verùm ambulavit in erroribus Israël, quos operatus fuerat.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Cypr. ep. 76. p. 153. c. 20. Et indignatus est Dominus in omni semine Israël, & dimovit eos, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos à facie sua :	20. Projecitque Dominus omne semen Israël, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos à facie sua :
21. quia dissipatus est Israël à domo David, & constituerunt sibi regem Hieroboam filium Nabath.....	21. ex eo jam tempore, quo scissus est Israël à domo David, & constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabath : separavit enim Jeroboam Israël à Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. *3. Reg. 12. 19.*

VULGATA NOVA.

22. Et ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Jeroboam quæ fecerat : & non recesserunt ab eis,

23. usquequo Dominus auferret Israël à facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum prophetarum : translatusque est Israël de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc.

Jere. 25. 9.

24. Adduxit autem rex Assyriorum de Babylone, & de Cutha, & de Avah, & de Emath, & de Sepharvaim : & collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israël : qui possederunt Samariam, & habitaverunt in urbibus ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ỿ. 20. Similia Gr. habet, exceptis his : παντὶ σπέρματι, *omni semini*, pro *in omni semine*, & ἐσάλευσε, *commovit*, pro *dimovit*; item ἐν χειρὶ διαρπαζόντων, *in manu diripientium*, loco *in direptionem*; & ἕως οὗ ἀπέῤῥιψε, *quoadusque abjecit*, pro *donec abjiceret*.

ỿ. 21. Græcè, ὅτι πλὴν Ἰσραὴλ ἐπάνωθεν οἴκου Δαυίδ, *quia maximè Israel desuper domo David*; at in ed. Compl. sic, πλὴν ὅτι ἐῤῥάγη ὁ Ἰσραὴλ ἀπ' οἴκου, *maximè quia erupit Isr... à domo*, vel *scidit se*; sicut ἐβασίλευσαν ἐφ' ἑαυτοῖς, loco *constituerunt sibi regem*; in Gr. Vat. & al. simpliciter, ἐβασίλευσαν.

VULGATA NOVA.

25. Cùmque ibi habitare cœpiſſent, non timebant Dominum : & immiſit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.

26. Nunciatumque eſt regi Aſſyriorum, & dictum : Gentes, quas tranſtuliſti, & habitare feciſti in civitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ : & immiſit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eò quòd ignorent ritum Dei terræ.

27. Præcepit autem rex Aſſyriorum, dicens : Ducite illuc unum de ſacerdotibus, quos inde captivos adduxiſtis, & vadat, & habitet cum eis : & doceat eos legitima Dei terræ.

28. Igitur cùm veniſſet unus de ſacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum.

29. Et unaquæque gens fabricata eſt deum ſuum : poſueruntque eos in fanis excelſis, quæ fecerant Samaritæ, gens & gens in urbibus ſuis, in quibus habitabat.

30. Viri enim Babylonii fecerunt Sochothbenoth : viri autem Chutæi fecerunt Nergel : & viri de Emath fecerunt Aſima.

31. Porro Hevæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem, qui erant de Sepharvaim, comburebant filios ſuos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharvaim,

32. & nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem ſibi de noviſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus.

33. Et cùm Dominum colerent, diis quoque ſuis ſerviebant juxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam :

34. uſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum : non timent Dominum, neque cuſtodiunt cæremonias ejus, judicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Jacob, quem cognominavit Iſraël : *Inf.* 41. *Gen.* 33. 28.

35. & percuſſerat cum eis pactum, & mandaverat eis, dicens : Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis :

36. ſed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipſum timete, & illum adorate, & ipſi immolate.

37. Cæremonias quoque, & judicia, & legem, & mandatum, quod ſcripſit vobis, cuſtodite ut faciatis cunctis diebus : & non timeatis deos alienos.

38. Et pactum, quod percuſſit vobiſcum, nolite oblivìſci : nec colatis deos alienos,

39. ſed Dominum Deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de manu omnium inimicorum veſtrorum.

40. Illi verò non audierunt, ſed juxta conſuetudinem ſuam priſtinam perpetrabant.

41. Fuerunt igitur gentes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed nihilominus & idolis ſuis ſervientes : nam & filii eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt uſque in præſentem diem.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

2. Par. 28. 27. & 29. 1.

1. Anno tertio Oſee filii Ela regis Iſraël, regnavit Ezechias filius Achaz regis Juda.

1..... *Vide Not.*

2. Viginti quinque annorum erat, cùm regnare cœpiſſet : & viginti novem annis regnavit in Jeruſalem : nomen matris ejus Abi filia Zachariæ.

VULGATA NOVA.

3. Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

4. Ipſe diſſipavit excelſa, & contrivit ſtatuas, & ſuccidit lucos, confregitque ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes : ſiquidem uſque ad illud tempus filii Iſraël adolebant ei incenſum : vocavitque nomen ejus Noheſtan. *Num.* 21. 9.

5. In Domino Deo Iſraël ſperavit : itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regibus Juda, ſed neque in his, qui ante eum fuerunt :

6. & adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigiis ejus, fecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moyſi.

7. Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat. Rebellavit quoque contra regem Aſſyriorum, & non ſervivit ei.

8. Ipſe percuſſit Philiſthæos uſque ad Gazam,

VERSIO ANTIQUA.

3... fecit quod rectum eſt in conſpectu Domini, ſecundùm omnia quæ fecit David pater ſuus. *Fac. Herm. l. 6. ap. Sirm. t. 2. 573. d.*

4.... deſtruxit excelſa, & comminuit omnia ſimulachra, & abſcidit lucos, & comminuit ſerpentem illum æreum, quem fecit Moyſes : cui filii Iſraël ad illud tempus ſacrificabant..... *Ibid. 574. c.*

5. Hic in Domino Deo Iſraël ſperavit : & poſt eum non fuit ei ſimilis quiſquam in regibus Juda, & in his, qui fuerunt ante ipſum : *Ibid. 573. d. e.*

6. & adhæſit Domino, nec receſſit ab ipſo, & cuſtodivit mandata ejus, quæcunque mandavit Moyſi.

7. Et erat Dominus cum eo, & in omnibus, in quibus incedebat, ſapienter agebat..... *Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 525. c.*

8. Ipſe percuſſit Philiſthiim uſque ad Gazan, & *Hieron. in Iſai. 14. t. 3. 116. d.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Vide ſis Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 159. c.

℣. 3. Concordat Græc. niſi quòd delet *eſt*, poſt *rectum*, & pro *in conſpectu*, hab. ἐν ὀφθαλμοῖς, *in oculis*, Compl. ἐνώπιον. Similiter Hilar. in Pſ. 118. p. 325. e. *Ezechiam*, inquit, *regem Scriptura laudat, quòd fecerit rectum & bonum in conſpectu Dei.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. c. *Fecit rectum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.*

℣. 4. Similiter in Græco, paucis mutatis, nempe αὐτὸς ἐξῆρε, *ipſe ſuſtulit*, pro *deſtruxit*; exinde τὰς ϛήλας, *ſtatuas*, loco *omnia ſimulachra*, (Mſ. Alex. præponit πάσας;) dein pro *abſcidit*, ſic, ἐξωλόθρευσε, *exterminavit*, mel. in Compl. ἐξέκοψεν, uti mox συνέκοψε, pro *comminuit*, quod abeſt a Mſ. Vatic. & al. demum loco *cui filii Iſraël..... ſacrificabant*, ita : ὅτι ἕως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ θυμιῶντες αὐτῷ· *quia uſque ad dies illos erant filii Iſraël adolentes ei.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. c. *Iſte abſtulit excelſa, & contrivit ſtatuas, & incendit lucum, contrivitque ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes.*

℣. 5. Ita Græcè, detractis his vocibus, *hic*, & *quiſquam*. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. c. legit : *In Domino Deo Iſraël confiſus eſt : & poſt ipſum non fuit ſimilis ei in cunctis regibus Juda, qui fuerunt ante eum.*

℣. 6. Similiter in Græco, his exceptis, οὐκ, pro *nec*, & ὄπισθεν αὐτοῦ, *retro ipſius*, pro *ab ipſo*, in Compl. ἀπὸ ὄπισθεν. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. c. legit : *Adhæſit Domino, & non receſſit ab eo, & cuſtodivit mandata ejus, quæ præcepit Dominus Moyſi.*

℣. 7. Græcè : Καὶ ἦν Κύριος μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν πᾶσιν, οἷς ἐποίει, συνῆκε, &c. Fac. Herm. l. 6. p. 573. e. legit : *Et erat Dominus cum ipſo in omnibus.*

℣. 8. Græc. loco *Philiſthiim*, hab. τοὺς ἀλλοφύλους, *alie-*

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. usque ad terminos ejus, à turre custodum usque ad urbes munitas.

VULGATA NOVA.

& omnes terminos eorum, à turre custodum usque ad civitatem munitam.

VULGATA NOVA.

Sup. 17. 6. Tob. 1. 2. 9. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filii Ela regis Israël, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnavit eam,

10. & cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiæ, id est nono anno Osee regis Israël, capta est Samaria:

11. & transtulit rex Assyriorum Israël in Assyrios, collocavitque eos in Hala & in Habor fluviis Gozan in civitatibus Medorum:

12. quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed prætergressi sunt pactum ejus: omnia, quæ præceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.

2. Par. 32. 1. Eccli. 48. 20. Isa. 36. 1. 13. Anno quartodecimo regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas: & cepit eas.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 2. contra Iovin. t. 4. 525. c. 14. Misit ad eum Ezechias in Lachis, dicens: Peccavi, recede à me: quodcunque jusseris, dabo. Imposuitque rex Assyriorum Ezechiæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.

15. Et dedit Ezechias omnem pecuniam, quæ inventa est in domo Domini, & in thesauris domus regis.

16. In tempore illo concidit valvas templi Domini, & clypeos, quos deauraverat, & omnia dedit regi Assyriorum.

VULGATA NOVA.

14. Tunc misit Ezechias rex Juda nuncios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede à me: & omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiæ regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.

15. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis.

16. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum.

VULGATA NOVA.

17. Misit autem rex Assyriorum Tharthan, & Rabsaris, & Rabsacen, de Lachis ad regem Ezechiam, cum manu valida, Jerusalem: qui cùm ascendissent, venerunt Jerusalem, & steterunt juxta aquæductum piscinæ superioris, quæ est in via Agrifullonis.

18. Vocaveruntque regem: egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpositus domus, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis.

19. Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua niteris?

20. Forsitan inisti consilium, ut præpares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare?

VERSIO ANTIQUA.

Idem in Isai. 10. t. 3. 96. d. 21. ecce confidis super baculum arundineum confractum, super Ægyptum, cui, si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam.....

VULGATA NOVA.

21. an speras in baculo arundineo atque confracto Ægypto, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, & perforabit eam? sic est Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in se.

VULGATA NOVA.

22. Quòd si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam: nonne iste est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria: & præcepit Judæ & Jerusalem: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem?

23. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis ascensores eorum.

24. Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites?

25. Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demolire eam.

26. Dixerunt autem Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Joahe, Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis servis tuis Syriacè: siquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Judaicè, audiente populo, qui est super murum.

27. Respondítque eis Rabsaces, dicens: Nunquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, & non potiùs ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, & bibant urinam suam vobiscum?

28. Stetit itaque Rabsaces, & exclamavit voce magna Judaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29. Hæc dicit rex: Non vos seducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea.

30. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, & non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum.

31. Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile, & egredimini ad me: & comedet unusquisque de vinea sua, & de ficu sua; & bibetis aquas de cisternis vestris:

32. donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vinearum, terram olivarum, & olei ac mellis, & vivetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

33. Nunquid liberaverunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nigenas, paulòque post ἕως ὁρίου, *usque ad terminum*; & in fine καὶ ἕως πόλεως ὀχυρᾶς, & *usque ad civitatem munitam*; cætera ut in Lat. sup.

℣. 14. Gr. Καὶ ἀπέστειλεν Ἐζεκίας βασιλεὺς Ἰούδα ἀγγέλους πρὸς βασιλέα Ἀσσυρίων εἰς Λαχὶς, λέγων· Ἡμάρτηκα, ἀποστράφηθι ἀπ' ἐμοῦ· ὃ ἐὰν ἐπιθῇς ἐπ' ἐμὲ, βαστάσω. Καὶ ἐπέθηκεν ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐπὶ Ἐζεκίαν βασιλέα Ἰούδα τριακόσια, &c. ut in textu.

℣. 15. Itidem Græcè.

℣. 16. Gr. Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ συνέκοψεν Ἐζεκίας τὰς θύρας ναοῦ, καὶ τὰ ἐστηριγμένα, ἃ ἐχρύσωσεν Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς Ἰούδα, καὶ ἔδωκεν αὐτὰ βασιλεῖ Ἀσσυρίων.

℣. 21. Gr. Νῦν ἰδοὺ πέποιθας σαυτῷ ἐπὶ τὴν ῥάβδον τὴν καλαμίνην τὴν τεθλασμένην ταύτην, ἐπ' Αἴγυπτον, ὃς ἂν στηριχθῇ (editt. Ald. & Compl. ἐπιστηριχθῇ) ἀνὴρ ἐπ' αὐτὴν, καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὴν, &c. ut sup.

VULGATA NOVA.

Sup. 17. 24. & inf. 19. 13. 34. Ubi eſt Deus Emath, & Arphad? ubi eſt Deus Sepharvaim, Ana, & Ava? nunquid liberaverunt Samariam de manu mea?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
35. Quinam illi ſunt in univerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem ſuam de manu mea, ut poſſit eruere Dominus Jeruſalem de manu mea?	35. Quis deorum gentium iſtarum liberabit terram ſuam de manu mea, quoniam liberabit Dominus Deus tuus Hieruſalem de manu mea? *Ambr. l. 1. de Cain & Ab. c. 9. t. 1. p. 199. e.*

VULGATA NOVA.

36. Tacuit itaque populus, & non reſpondit ei quidquam: ſiquidem præceptum regis acceperant, ut non reſponderent ei.

37. Venitque Eliacim filius Helciæ, præpoſitus domus, & Sobna ſcriba, & Joahe filius Aſaph à commentariis, ad Ezechiam, ſciſſis veſtibus, & nunciaverunt ei verba Rabſacis.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 35. Ita in Græco, præter priora, Τίς ἐν πᾶσι τοῖς θεοῖς τῶν γαιῶν οἱ ἐξείλαντο τὰς γᾶς αὐτῶν, *Quis in omnibus diis terrarum, qui eruerint terras ſuas*: in edit. tamen Compl. ὃς ἐξείλετο τὴν γῆν αὐτοῦ· exinde in Vatic. Gr. deeſt *Deus tuus*.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

Iſa. 37. 1. 1. Quæ cùm audiſſet Ezechias rex, ſcidit veſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco, ingreſſuſque eſt domum Domini.

2. Et miſit Eliacim præpoſitum domus, & Sobnam ſcribam, & ſenes de ſacerdotibus, opertos ſaccis, ad Iſaiam prophetam filium Amos.

3. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blaſphemiæ, dies iſte: venerunt filii uſque ad partum, & vires non habet parturiens.

4. Si fortè audiat Dominus Deus tuus univerſa verba Rabſacis, quem miſit rex Aſſyriorum dominus ſuus, ut exprobraret Deum viventem, & argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ ſunt.

5. Venerunt ergo ſervi regis Ezechiæ ad Iſaiam.

6. Dixitque eis Iſaias: Hæc dicetis domino veſtro: Hæc dicit Dominus: Noli timere à facie ſermonum, quos audiſti, quibus blaſphemaverunt pueri regis Aſſyriorum me.

7. Ecce, ego immittam ei ſpiritum, & audiet nuncium, & revertetur in terram ſuam, & dejiciam eum gladio in terra ſua.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
8. Reverſus eſt ergo Rabſaces, & invenit regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam: audierat enim quòd receſſiſſet de Lachis.	8. Reverſus autem Rapſaces, invenit regem Aſſyriorum præliantem adversùs Lobnam: audierat enim quia profectus eſſet de Lachis. *Hieron. in Iſai. 20. 133. c.*
9. Cùmque audiſſet de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Ecce, egreſſus eſt ut pugnet adversùm te: & iret contra eum, miſit nuncios ad Ezechiam, dicens:	9. Et audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egreſſus eſt ut pugnet contra te.....

VULGATA NOVA.

10. Hæc dicite Ezechiæ regi Juda: Non te ſeducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas: Non tradetur Jeruſalem in manus regis Aſſyriorum.

11. Tu enim ipſe audiſti quæ fecerunt reges Aſſyriorum univerſis terris, quomodo vaſtaverunt eas: num ergo ſolus poteris liberari?

12. Nunquid liberaverunt dii gentium ſingulos, quos vaſtaverunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thelaſſar?

13. Ubi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex civitatis Sepharvaim, Ana, & Ava?

14. Itaque cùm accepiſſet Ezechias litteras de manu nunciorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino,

15. & oravit in conſpectu ejus, dicens: Domine Deus Iſraël, qui ſedes ſuper cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terræ: tu feciſti cœlum & terram.

16. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui miſit ut exprobraret nobis Deum viventem.

17. Verè Domine diſſipaverunt reges Aſſyriorum gentes, & terras omnium.

18. Et miſerunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, ſed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Nunc igitur Domine Deus noſter, ſalvos nos fac de manu ejus, ut ſciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus ſolus.	19..... ut ſciant omnes, quia tu es Deus ſolus. *Novat. de Trinit. 1052. b.*

VULGATA NOVA.

20. Miſit autem Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſſyriorum, audivi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Similiter in Græco, niſi quòd loco *Reverſus autem..... invenit*, eſt Καὶ ἐπέστρεψε..... καὶ εὗρε, *Et revertit..... & invenit*: item ὅτι ἤκουσε, *quia audivit*, pro *audierat enim*, ut & ἀπῆρε, *promovit*, vel *promoverat*, loco *profectus eſſet*, quæ idem ſonant.

℣. 9. Gr. habet Αἰθιόπων, *Æthiopum*, loco *Æthiopiæ*, & λέγων, *dicens*, loco *dicentes*; mox ita, Ἰδοὺ, ἐξῆλθε πολεμεῖν μετὰ σοῦ, *Ecce, exivit bellare tecum*: at in edit. Compl. eſt λεγόντων, pauloque poſt, τοῦ πολεμῆσαί σε, ut in Lat. ſup.

℣. 19. Græcè, Κύριος, loco *es*, & pro *ut ſciant omnes*, ſic, καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς, *& cognoſcent omnia regna terræ*; in Compl. γνώτωσαν.

VULGATA NOVA.

21. Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo: Sprevit te, & subsannavit te, virgo filia Sion: post tergum tuum caput movit, filia Jerusalem.

22. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israël.

23. Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, & dixisti: In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, & succidi sublimes cedros ejus, & electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, & saltum Carmeli ejus

24. ego succidi. Et bibi aquas alienas, & siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas.

25. Nunquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi illud, & nunc adduxi: eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ.

26. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confusi sunt, facti sunt velut fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem.

27. Habitaculum tuum, & egressum tuum, & introitum tuum, & viam tuam ego præscivi, & furorem tuum contra me.

28. Insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti.

29. Tibi autem Ezechia hoc erit signum: Comede hoc anno quæ repereris: in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum. *Isa. 37. 30.*

30. Et quodcunque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.

31. De Jerusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod salvetur de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet hoc.

32. Quamobrem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio.

33. Per viam, qua venit, revertetur: & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.

34. Protegamque urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. in Isai. 17. t. 3. 125. b.

35..... egressus est angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt manè, & ecce omnes, cadavera mortuorum: & egressus est, & abiit,

36. & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & habitavit in Ninive.

VULGATA NOVA.

35. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cùmque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit, *Tob. 1. 21. Eccli. 48. 24. Isa. 37. 36.*

36. & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive. *1. Mac. 7. 41. 2. Mac. 8. 19.*

VULGATA NOVA.

Tob. 1. 24.

37. Cùmque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 35. Ita Græcè legitur, verbum pro verbo, nisi excipias seqq. σώματα νεκρὰ, *corpora mortua*, loco *cadavera mortuorum*, & in fine ἀπῆρε, καὶ ἐπορεύθη, *promovit, & ivit*, loco *egressus est, & abiit.*

℣. 36. Similiter in Græco, nisi quòd scriptum est Σενναχηρὶμ, pro *Sennacherib.*

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 525. c.

1..... ægrotavit Ezechias usque ad mortem: venitque ad eum Isaias filius Amos, dicens: Præcipe domui tuæ: quia morieris tu.

2. Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento quomodo ambulaverim in conspectu tuo in veritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tuis fecerim. Flevitque Ezechias fletu magno.

Ibid. p. 526. a.

4. Cùmque flevisset, factus est sermo Domini ad Isaiam prophetam, dicens:

5. Revertere, & dic Ezechiæ duci meo: Hæc

VULGATA NOVA.

1. IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives. *2. Par. 32. 24. Isa. 38. 1.*

2. Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5. Revertere, & dic Ezechiæ duci populi

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. ad Vulg. magis accedit, detracta voce *Deus*, sicut *enim*, post *morieris*, pro quo ult. ἀποθνήσκεις, *moreris*. Eò spectant quæ narrat Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 21. a. *Cùm ægrotasset Ezechias in tempore quodam, & venisset ad eum Esaias propheta visitandum, vocavit Ezechias filium suum Manassen, & cœpit ei mandare, quòd debeat Deum timere, quomodo regere regnum, & alia multa. Et dixit ad eum Esaias: Verè quia non descendunt verba tua in cor ejus, sed & meipsum oportet per manum ejus interfici. Quod audiens Ezechias, volebat filium suum interficere, dicens: Quia melius est me sine filio mori, quàm talem filium relinquere, qui & Deum exasperet, & sanctos ejus persequatur. Tenuit autem eum vix Esaias propheta, dicens: Irritum faciat Deus consilium tuum hoc, videns Ezechiæ religionem; quia plus amabat Deum, quàm filium suum.* Unde autem petita, vel distracta fuerit hæc narratiuncula, me fugit: vix enim quidquam de his invenitur vel in Vulgata, vel in Græco, cùm eò loci, tum l. 2. Paralip. c. 32. ℣. 24. aut etiam Isaiæ, 38. 1.

℣. 2. Gr. Καὶ ἀπέστρεψεν Ἐζεκίας πρὸς τὸν τοῖχον καὶ, &c. ut in Lat. supra.

℣. 3. Gr. Κύριε, μνήσθητι δὴ ὅσα περιεπάτησα, &c. ut sup. excepto uno πλήρει, *pleno*, pro *perfecto*. Auct. l. de promiss. p. 2. col. 159. d. legit: *Memento Domine, quomodo ambulaverim in via tua.*

℣. 4. Gr. Καὶ ἦν Ἡσαίας ἐν τῇ αὐλῇ τῇ μέσῃ· καὶ ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, λέγων· *Et erat Esaias in atrio medio: & verbum Domini factum est ad eum, dicens.*

℣. 5. Gr. Ἐπίστρεψον, καὶ ἐρεῖς πρὸς Ἐζεκίαν τὸν ἡγούμενον τοῦ λαοῦ μου, &c. ut in textu, detracto &, ante *vidi*.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
mei : Hæc dicit Dominus Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas : & ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.	dicit Dominus Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas.....	*Hieron. ubi sup.*
6. Et addam diebus tuis quindecim annos : sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & civitatem hanc, & protegam urbem istam propter me, & propter David servum meum.	6..... ego custodiam civitatem hanc propter me, & propter David servum meum.	*Ibid. p. 525. f.*

VULGATA NOVA.

7. Dixitque Isaias : Afferte massam ficorum. Quam cùm attulissent, & posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam : Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertia templum Domini ?

9. Cui ait Isaias : Hoc erit signum à Domino, quòd facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est : Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus ?

10. Et ait Ezechias : Facile est, umbram crescere decem lineis : nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

12. In tempore illo misit Berodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras & munera ad Ezechiam : audierat enim quòd ægrotasset Ezechias. *Isa. 39. 1.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
13. Lætatus est autem in adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.	13..... Non fuit res quam non ostenderet eis Ezechias in domo Domini, & in omni potestate sua.	*Hieron. ubi sup.*

VULGATA NOVA.

14. Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei : Quid dixerunt viri isti ? aut unde venerunt ad te ? Cui ait Ezechias : De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

15. At ille respondit : Quid viderunt in domo tua ? Ait Ezechias : Omnia quæcunque sunt in domo mea, viderunt : nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16. Dixit itaque Isaias Ezechiæ : Audi sermonem Domini :

17. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem : non remanebit quidquam, ait Dominus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
18. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.	18. Et de filiis tuis qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis.....	*Hieron. l. 1. cont. Jovin. t. 4. p. 2. 166. f.*
19. Dixit Ezechias ad Isaiam : Bonus sermo Domini, quem locutus es : fit pax & veritas in diebus meis.	19..... Bonum verbum, quod locutus est Dominus : fiat pax & fides in diebus meis.	*Ambr. de Jac. l. 1. c. 8. 456. c. t. 1.*
20. Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & omnis fortitudo ejus, & quomodo fecerit piscinam, & aquæductum, & introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda ?		
21. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, & regnavit Manasses filius ejus pro eo.	21. Et dormivit Ezechias cum patribus suis, & sepultus est in civitate David, & regnavit Manasses filius ejus pro eo.	*Lucif. Cal. l. 1. de reg. apost. 218. f.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Græc. ὑπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου.

℣. 13. Gr. Οὐκ ἦν λόγος ὃν οὐκ ἔδειξεν, &c. ut in Vulg.

℣. 18. Gr. Καὶ οἱ υἱοί σου οἳ ἐξελεύσονται ἐκ σοῦ, οὓς γεννήσεις, λήψεται, καὶ ἔσονται εὐνοῦχοι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος. *Et filii tui qui egredientur ex te, quos generabis, capientur*, &c. ut in Vulg.

℣. 19. Sic est in Græco, addita voce Κυρίου, *Domini*, post *verbum*, loco seq. *Dominus*, quæ deest : item pro *fiat*, ἔσω, *sit*, in Compl. γενέσθω ; in Ms. Alex. habetur ἀλήθεια, *veritas*, loco *fides*, in al. vox utraque deest.

℣. 21. Ad verbum è Græco, exceptis his, *& sepultus est in civitate David*, quæ absunt, præterquam ab edit. Compl. ubi καὶ ἐτάφη ἐν τῇ πόλει Δαυίδ.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
2. Par. 33. 1. 1. DUodecim annorum erat Manasses cùm regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Haphsiba.	1. CUm esset rex sedecim annorum Manasses cùm regnaret, & quinquaginta septem annis regnavit in Jerusalem : & nomen erat matris ejus Ebsibas.	*Lucif. Cal. ubi sup.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco simpliciter υἱὸς, *filius*, loco *cùm esset rex*, & δώδεκα, *duodecim*, pro *sedecim* ; item πέντε ἔτη, *quinque annos*, pro *septem annis*, deleto verbo *erat*, ante vocem *matris*, pro qua τῇ μητρὶ, *matri*, sicut 'Αψιβὰ, pro *Ebsibas* ; in Compl. τῆς μητρὸς αὐτοῦ 'Εψιβά. Vide Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 160. b.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup. s. b.

2. Et fecit quod malignum est ante conspectum Domini, secundùm abominationes gentium, quas ejecit Dominus à facie filiorum Israël.

3. Et ædificavit excelsa, quæ destruxerat Ezechias pater ipsius: & ædificavit sacrarium Baal, & fecit lucos sicut fecit Achab rex Israël, & adoravit omnem militiam cœli, & servivit illis.

4..... *Vide Not. ad ℣. seq.*

5. Et ædificavit sacrarium in duabus ædibus domûs Domini.

6. Et induxit filios suos in ignem: & augurabatur, & fecit pythones, & divinos multos, ut faceret quod malignum est in oculis animæ suæ, ut exacerbaret Dominum Deum.

7. Et fecit sculptilia lucorum, quæ fecit in domo, quam dixit Dominus ad David, & ad Salomonem filium ejus, In domo ista, & in Jerusalem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël, ponere nomen meum in æternum.

8. Et non apponam pedem in Israël movere à terra, quam dedi: sed si audierint me per omnia quæ mandavi eis, & secundùm legem, quam mandavit eis puer meus Moyses.

9. Et non audierunt: & quoniam validè aspernatus est Manasses, & seduxit eos Manasses, ut facerent quod malignum est, super omnes gentes, quas abstulit Dominus à facie Israël.

10. Et locutus est Dominus in manu puerorum suorum prophetarum:

11. Quæ fecit Manasses rex Juda simulacra, secundùm omnia quæ fecit Amorrhæus, qui erat ante faciem ejus, & peccare fecit Juda in idolis suis:

12. propter hoc hæc dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego adduco mala in Jerusalem & in Juda: omnes qui audierint hæc, tinnibunt aures eorum utræque.

13. Et extendam in Jerusalem mensuram Sa-

VULGATA NOVA.

2. Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola gentium, quas delevit Dominus à facie filiorum Israël.

3. Conversusque est, & ædificavit excelsa, quæ dissipaverat Ezechias pater ejus: & erexit aras Baal, & fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israël, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam. *2. Par. 33. 3.*

4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: In Jerusalem ponam nomen meum. *2. Reg. 7. 10.*

5. Et extruxit altaria universæ militiæ cœli in duobus atriis templi Domini.

6. Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & observavit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, & irritaret eum.

7. Posuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini; super quod locutus est Dominus ad David, & ad Salomonem filium ejus: In templo hoc, & in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum. *2. Reg. 7. 26. 3. Reg. 8. 16. & 9. 5.*

8. Et ultra non faciam commoveri pedem Israël de terra, quam dedi patribus eorum: si tamen custodierint opera omnia quæ præcepi eis, & universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses.

9. Illi verò non audierunt: sed seducti sunt à Manasse, ut facerent malum, super gentes, quas contrivit Dominus à facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum prophetarum, dicens:

11. Quia fecit Manasses rex Juda abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis: *Jer. 15. 4.*

12. propterea hæc dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam: ut quicunque audierit, tinniant ambæ aures ejus.

13. Et extendam super Jerusalem funiculum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Vix meliùs è Græco, nisi quòd deest *est*, post *malignum*, & pro *ante conspectum*, habetur ἐν ὀφθαλμοῖς, *in oculis*; at in Compl. ἐνώπιον, ut & pro *ejecit*, ἐξῆρε, *sustulit*, quod etiam legitur in aliis. Vide Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 21. b. seqq.

℣. 3. Ipso initio Græc. habet Καὶ ἐπέστρεψε, *& revertit*, deinde καὶ ᾠκοδόμησε, &c. ut sup. hoc excepto, ἀνέστησε θυσιαστήριον, *erexit altare*, pro *ædificavit sacrarium*.

℣. 5. Ita Lucifer subjungit proximè, omisso ℣. 4. integro; qui tamen sic habetur Græcè: Καὶ ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον ἐν οἴκῳ Κυρίου, ὡς εἶπεν· Ἐν Ἱερουσαλὴμ θήσω τὸ ὄνομά μου. *Et ædificavit altare in domo Domini, sicut dixit: In Jerusalem ponam nomen meum.* Deinde sic: Καὶ ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον πάσῃ τῇ δυνάμει τοῦ οὐρανοῦ ἐν, &c. *Et ædificavit altare omni militiæ cœli in*, &c. ut sup.

℣. 6. Græcè variant multa, nempe seqq. διῆγε..... ἐν πυρὶ, *traduxit..... in igne*, loco *induxit..... in ignem*; mox ita, καὶ ἐκληδονίζετο, καὶ οἰωνίζετο, *& ariolabatur, & augurabatur*; exinde loco *pythones, & divinos multos*, &c. sic, τεμένη, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε τοῦ ποιεῖν, *delubra, & gnostas multiplicavit faciendo*, demto seq. *est*; in Compl. ποιῆσαι: denique loco *animæ suæ*, habetur Κυρίου, *Domini*, ut & παροργίσαι αὐτὸν, *ad irritandum eum*, loco *ut exacerbaret Dominum Deum.*

℣. 7. Græcè, nil dissimile, præter seqq. eaque levissima, Καὶ ἔθηκε τὸ γλυπτὸν τοῦ ἄλσους, *Et posuit sculptile luci*, loco *Et fecit sculptilia lucorum*, detracto seq. *quæ fecit*, positoque ᾧ, *qua*, pro *quam*, ultimòque, καὶ θήσω..... εἰς τὸν αἰῶνα, *& ponam...... in sæculum*, loco *ponere..... in æternum*; in Compl. θεῖναι.

℣. 8. Græc. habet τοῦ σαλεῦσαι τὸν πόδα Ἰσραὴλ, *commovere pedem Israël*, loco *pedem in Israël movere*, additque hoc, τοῖς πατράσιν αὐτῶν, *patribus eorum*, ad verbum *dedi*; deinde loco *sed si audierint me*, & seqq. sic: οἵτινες φυλάξουσι πάντα ὅσα ἐνετειλάμην, κατὰ πᾶσαν τὴν ἐντολὴν, ἣν ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ δοῦλός μου Μωυσῆς· *qui modò custodient omnia quæcunque mandavi, secundùm omne mandatum, quod mandavit eis servus meus Moyses.* At in ed. Compl. ita: πλὴν ἐὰν φυλάξωνται, τοῦ ποιεῖν κατὰ πάντα ἃ ἐνετειλάμην αὐτοῖς, κατὰ πάντα τὸν νόμον, ὃν ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ παῖς, &c. ut sup.

℣. 9. Edit. Lucif. hab. *Et non audierint*, sed aperto mendo, quod correximus è Gr. ἤκουσαν: ab eodem autem Gr. absunt ista, *& quoniam valide aspernatus est Manasses*; item infra ad vocem *malignum*, additur ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, *in oculis Domini*, absque verbo *est*, nec non voce *omnes*, post *super*; loco verò *abstulit*, sic, ἠφάνισε, *delevit*, & pro *Israël*, υἱῶν Ἰσραὴλ, *filiorum Israël.*

℣. 10. Ita in Græco, excepta voce δούλων, *servorum*, loco *puerorum*; in edit. Compl. παίδων; extremò constanter additur λέγων, *dicens*, post vocem *prophetarum.*

℣. 11. In fronte loco *quæ*, Gr. habet Ἀνθ' ὧν ὅσα, *Pro iis quæcunque*; exinde loco *simulacra*, sic, τὰ βδελύγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ, *abominationes has malas*, ut & ἀπὸ πάντων, *ab omnibus*, loco *secundùm omnia*; at in edit. Compl. κατὰ πάντα ὅσα· demum pro *qui erat ante faciem ejus*, simpliciter ὁ ἔμπροσθεν, *qui ante*, & pro *Juda*, καί γε τὸν Ἰούδαν, *etiam Judam.*

℣. 12. Græc. hab. ipso initio οὐχ οὕτως, *non sic*, loco *propter hoc*; item infra pro *adduco*, φέρω, *porto*, paulòque post ἐπὶ, *super*, pro *in*, & Ἰούδαν, pro *in Juda*; loco verò seqq. *omnes..... utræque*, sic, ὥστε παντὸς ἀκούοντος ἠχήσει ἀμφότερα τὰ ὦτα αὐτοῦ, *ita ut omnis audientis tinnitura sint ambæ aures ejus.*

℣. 13. Hoc unum à Græco differt, nempe sub finem,

VULGATA NOVA.

Samariæ, & pondus domus Achab: & delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulæ: & delens vertam, & ducam crebriùs stylum super faciem ejus.

14. Dimittam verò reliquias hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum ejus: eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis adversariis suis:

15. eò quòd fecerint malum coram me, & perseveraverint irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem.

Inf. 24. 4. 16. Insuper & sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os: absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.

17. Reliqua autem sermonum Manasse, & universa quæ fecit, & peccatum ejus quod peccavit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

18. Dormivitque Manasses cum patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza: & regnavit Amon filius ejus pro eo.

19. Viginti duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpisset: duobus quoque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Messalemeth filia Harus de Jeteba.

VERSIO ANTIQUA.

mariæ, & pondus domûs Achab: & delebo Jerusalem, quemadmodum deletur buxum de poste, ante faciem ejus. *Lucif. Cal. ubi sup.*

14. Et dabo eos in manus inimicorum ipsius: & erunt in direptionem, & combustionem omnibus inimicis eorum:

15. quoniam projecti sunt de post me, & erant deexacerbantes me, ex qua die exierunt patres eorum de terra Ægypti, usque in hunc diem.

16. [17.] Et cætera verborum Manasse, & omnia quæ fecit, quemadmodum peccare fecit Israël, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

17. [16.] Et quemadmodum sanguinem innocentium fudit multum valde, usque dum impleret Jerusalem super os: extra peccatum, quod peccare fecit Juda, ut faceret quod malignum est in conspectu Domini Dei.

18. Et dormivit Manasses cum patribus suis: & regnavit filius ejus pro eo.

19. Cùm esset annorum viginti duos Amos.....

VULGATA NOVA.

20. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.

21. Et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus: servivitque immunditiis, quibus servierat pater ejus, & adoravit eas,

22. & dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulavit in via Domini.

23. Tetenderuntque ei insidias servi sui, & interfecerunt regem in domo sua.

24. Percussit autem populus terræ omnes, qui conjuraverant contra regem Amon: & constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo.

25. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

26. Sepelieruntque eum in sepulcro suo, in horto Oza: & regnavit Josias filius ejus pro eo.

26..... *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

buxum de poste ante, pro quo sic, ὁ ἀλάβαστρος ἀπαλειφόμενος καὶ καταστρέφεται ἐπὶ, Nobil. *alabastrum quod abstergitur & convertitur super*, &c. in edit. Compl. τὸ πυξίον ἀπαλειφόμ..... ἀπὸ προσώπου, i. e. *tabella oblitterata*, seu *erasa*; enimverò antiquitus Scriptores in buxo elementa formabant ob materiæ firmitatem. Vide Cotel. not. in lib. 2. Constitut. Apost. c. 22. p. 148. d.

℣. 14. Hæc antecedunt Græcè: Καὶ ἀπώσομαι τὸ ὑπόλειμμα τῆς κληρονομίας μου, *Et expellam residuum hæreditatis meæ*, quæ omittuntur à Lucif. reliqua quadrant præter seqq. παραδώσω, *tradam*, pro *dabo*; item αὐτῶν, *suorum*, loco *ipsius*, & εἰς προνομὴν, *in prædam*, loco *combustionem*; προνομὴ ad verbum, *pabulatio* est, seu *egressio pabuli causâ*, scilicet, *cùm pabulatum excurrunt milites*.

℣. 15. Pro his, *quoniam projecti sunt de post me*, ita Græcè: ἀνθ' ὧν ὅσα ἐποίησαν τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς μου, *pro eo quòd fecerunt malum in oculis meis*; exinde loco *deexacerbantes*, sic, παροργίζοντες, *irritantes*, ut & pro *exierunt*, ἐξήγαγον, *eduxi*, & pro *terra Ægypti*, simpliciter ἐξ Αἰγύπτου, *ex Ægypto*.

℣℣. 17. 16. Ordo versuum hîc invertitur apud Luciferum, postponiturque versus 16. versui 17. Nihilominus in Græco Vulgatæ ordo servatur: utcunque is fuerit, nostrâ parvi refert, cùm nil detrahatur de rebus aut sensu. Luciferiana tamen dispositio non parum arridet, hac enim semel admissa, orationis membra satis cohærent; quinimo ibi est apta quædam continuatio ac series verborum, ut unum ex alio sequatur, omniaque inter se apta & colligata videantur. In Græco, his duobus versibus pauca dissimilia, nec magni ponderis, nempe ℣. 17. loco *quemadmodum peccare fecit Israël*, est καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ἣν ἥμαρτεν, *& peccatum ejus quod peccavit*, & infra τοῖς βασιλεῦσι, *regibus*, loco *regum*. Item sequenti ℣. 16. variant ista, initio scilicet, Καί γε αἷμα ἀθῶον ἐξέχεε Μανασσῆς, *Etiam sanguinem innocentem effudit Manasses*, loco *Et quemadmodum sanguinem innocentium fudit*: exinde ἕως οὗ ἔπλησε..... στόμα εἰς στόμα· πλὴν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ὧν, &c. *quoadusque implevit..... os ad os: præter peccata sua, quibus*, &c. loco *usque dum impleret..... super os: extra peccatum, quod*, &c. demum sic, ἐν ὀφθαλμοῖς, *in oculis*, pro *in conspectu*, detractis præced. vocibus, *quod*, & *est*, ut & ultimâ *Dei*.

℣. 18. Græc. post hoc, *patribus suis*, addit καὶ ἐτάφη ἐν τῷ κήπῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἐν κήπῳ Ὀζά, *& sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza*, sicut Ἀμὼς, post *regnavit*, Ms. Alex. Ἀμμών· cætera ut in Lat. sup.

℣. 19. Gr. Υἱὸς εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν Ἀμώς, &c. *Filius viginti & duorum annorum Amos*, &c.

℣. 26. Ab his, *dormivitque cum patribus suis*, initium ducit hic ℣. 26. in Mss. German. n. 7. & Corb. n. 3. absunt autem ab Hebr. & Vulg. sicut à Græco, in quo simpliciter, Καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν, &c.

CAPUT XXII.

Vulgata nova.

2. Par. 34. 1.

1. Octo annorum erat Josias cùm regnare cœpisset, triginta & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Idida, filia Hadaia de Besecath.

Versio antiqua.

Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 230. e.

2... Fecit quod rectum est ante conspectum Domini, & ambulavit in via patris sui David; & non declinavit dextrâ, aut sinistrâ.

Vulgata nova.

2. Fecitque quod placitum erat coram Domino, & ambulavit per omnes vias David patris sui: non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram.

Vulgata nova.

3. Anno autem octavodecimo regis Josiæ, misit rex Saphan filium Aslia, filii Messulam, scribam templi Domini, dicens ei:

4. Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi à populo,

5. deturque fabris per præpositos domus Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartatecta templi:

6. tignariis videlicet & cæmentariis, & iis qui interrupta componunt: & ut emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad instaurandum templum Domini.

7. Veruntamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant, & in fide.

8. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librum legis reperi in domo Domini: deditque Helcias volumen Saphan, qui & legit illud.

2. Par. 34. 14.

9. Venit quoque Saphan scriba ad regem, & renuntiavit ei quod præceperat, & ait: Conflaverunt servi tui pecuniam, quæ reperta est in domo Domini: & dederunt ut distribueretur fabris à præfectis operum templi Domini.

10. Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cùm legisset Saphan coram rege,

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi sup.

11. Et factum est, cùm audisset rex verba libri legis, conscidit vestimenta sua.

12. Et mandavit rex Helciæ sacerdoti, & Alchinæ filio Josaphat, & Achiliæ filio Melchiæ, & Sapham scribæ, & Joas filio regis, dicens:

13. Quærite à Domino pro me, & pro omnibus Juda, de verbis libri hujus inventi: quoniam magna ira Domini accensa est in nobis: quoniam non audierunt patres nostri verba libri hujus, secundum omnia scripta ut facerent.

14. Et abiit Helchias sacerdos, & Ahican, & Saphan, & Joas, ad Oldam prophetissam, uxorem Sellæ, filii Tacuellarum, vestis custodem, & ipsa habitabat in Jerusalem: & locuti sunt ad eam secundùm hæc.

15. Et dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Hæc dicit Dominus: Ecce, adducam mala super hunc locum, & super inhabitantes in eum, secundùm omnia verba libri hujus, quæ legit rex Juda:

17. pro quibus dereliquerunt me, & intende-

Vulgata nova.

11. & audisset rex verba libri legis Domini, scidit vestimenta sua.

12. Et præcepit Helciæ sacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, & Saphan scribæ, & Asaiæ servo regis, dicens:

13. Ite & consulite Dominum super me, & super populo, & super omni Juda, de verbis voluminis istius, quod inventum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis.

14. Ierunt itaque, Helcias sacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Asaia, ad Holdam prophetidem, uxorem Sellum, filii Thecuæ, filii Araas custodis vestium, quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: locutique sunt ad eam.

15. Et illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego adducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, omnia verba legis quæ legit rex Juda:

17. quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Græcè, deest *quod* initio, ut & seq. *est*; dein pro *ante conspectum*, legitur ἐν ὀφθαλμοῖς, *in oculis*; at in Compl. ἐνώπιον: exinde huic voci *viâ*, præponitur πάσῃ, *omni*, & pro *declinavit*, habetur ἀπέστη, *recessit*, detracto præced. *&*, & posito καὶ, pro *aut*; at in Ms. Alex. & Compl. ἤ. Vide Auct. l. de promiss. apud Prosp. p. 159. e. seq.

℣. 11. Lucif. præmittit ista: *Item infra, posteaquam domos reædificavit Domini, & sacerdos misisset legis librum ad regem;* deinde quæ in Lat. sup. iisdem etiam Græcum consonat, nisi quòd hab. ὡς ἤκουσεν, *ut audivit*, loco *cùm audisset*, præposito καὶ, verbo διέῤῥηξε, *discidit*, quæ tamen conjunctio abest à Compl.

℣. 12. Variant nomina in Græco, scilicet Χελκίᾳ, loco *Helciæ*, Ἀχικὰμ, loco *Alchinæ*, Σαπφὰν, pro *Josaphat*, Ἀχοβὼρ, loco *Achiliæ*, Μιχαίου, loco *Melchiæ*, Σαπφὰν, pro *Sapham*, Ἀσαΐα denique, vel ut in Ms. Alex. Ἰασαὶ, pro *Joas*, statimque δούλῳ, *servo*, pro *filio*.

℣. 13. Græc. initio hab. Δεῦτε ἐκζητήσατε τὸν Κύριον περὶ ἐμοῦ, καὶ περὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ περὶ παντὸς τοῦ Ἰούδα, καὶ περὶ τῶν λόγων τοῦ, &c. (In editt. Ald. & Compl. deest καὶ, post Ἰούδα·) exinde in Gr. Vatic. tollitur *est*, post *accensa*, loco verò seq. *quoniam*, habetur ὑπὲρ οὗ, *pro eo quòd*, (in Compl. διότι;) demum loco *secundùm omnia..... ut facerent*, sic, τοῦ ποιεῖν κατὰ πάντα τὰ γεγραμμένα καθ' ἡμῶν, *ad faciendum secundùm omnia quæ scripta sunt super nos*; in Compl. ἐν αὐτῷ, *in eo*, loco *super nos*.

℣. 14. Rursus hîc variant nomina in Græco; scilicet loco *Helchias*, habetur Χελκίας, & pro *Ahican*, Ἀχικὰμ; tum sequitur καὶ Ἀχοβὼρ, deinde καὶ Σαπφὰν, pro *Saphan*, (Ms. Alex. bene Σαφὰν) item Ἀσαΐας, pro *Joas*, paulòque post loco *uxorem Sellæ, filii Tacuellarum*, sic, μητέρα Σελλὴμ, υἱοῦ Θεκουὰν, υἱοῦ Ἀράς, *matrem Sellem, filii Thecuan, filii Aras*; hoc addito, ἐν τῇ Μασενᾶ, post *Jerusalem*, detracto verò *secundùm hæc*, in fine. Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. habet sup. γυναῖκα, loco μητέρα, & Ald. addit κατὰ ταῦτα in fine, cum Lucif.

℣. 15. Ita in Græco, verbum pro verbo.

℣. 16. Similiter Græcè, nisi quòd pro *adducam*, est ἐγὼ ἐπάγω, *ego adduco*, detracto *in*, ante *eum*, ut & his, *secundùm*, & *hujus*.

℣. 17. Edit. Lucif. malè *intenderunt*, legendum suspicor *incenderunt*, siquidem in Gr. est ἔθυμιον, vel ut in Compl. ἐθυμίασαν, *adoleverunt*; tum pro *& exacerbave-*

VULGATA NOVA.

diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur.

18. Regi autem Juda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Pro eo quòd audisti verba voluminis,

19. & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores ejus, quòd videlicet fierent in stuporem & in maledictum: & scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me, & ego audivi, ait Dominus:

20. idcirco colligam te ad patres tuos, & colligêris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. ubi sup.

runt diis alienis, & exacerbaverunt me in operibus manuum suarum: & incensa est ira mea in hoc loco, & non extinguetur.

18. Et ad regem Juda, qui misit vos ut quæreretis à Domino, hæc dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Verba mea quæ audisti,

19. & reveritus es à facie mea, quia audisti quæ locutus sum in loco isto, & inhabitantes in illo, fieri in stuporem & in maledictionem: & scidisti vestimenta tua, & plorasti ante conspectum meum, & ego audivi, dixit Dominus virtutum:

20. propter hoc ego colligam te apud patres tuos, & colligêris ad sepulcrum tuum in pace, & non videbunt oculi tui omnia mala quæ ego inducam in locum istum, & super inhabitantes in illo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

runt, sic, ὅπως παροργίσωσι, *ut irritarent*, & pro *incensa est ira mea*, ἐκκαυθήσεται θυμός μου, *succendetur indignatio mea*; cætera ut in Lat. sup.

℣. 18. Græcum non habet *à Domino*, sed τὸν Κύριον, *Dominum*; exinde addit πρὸς αὐτὸν, *ad eum*, verbo *dicetis*, tollitque *mea*, post *verba*. Similiter apud August. de cura pro mortuis, to. 6. 526. f. *Hæc dicit Dominus Deus Israël: Verba mea quæ audisti*, &c.

℣. 19. Aug. l. de cura pro mort. to. 6. 526. f. sic pergit: *Et veritus es à facie mea, cùm audisti quæ locutus sum de isto loco, & qui commorantur in eo, ut deseratur & in maledicto sit: & conscidisti vestimenta tua, & flevisti in conspectu meo, & ego audivi, dixit Dominus sabaoth*. Gr. Ἀνθ' ὧν ὅτι ἡπαλύνθη ἡ καρδία σου, καὶ ἐνετράπης ἀπὸ προσώπου (Ms. Alex. addit Κυρίου, Compl. μου) ὡς ἤκουσας ὅσα ἐλάλησα ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐνοικοῦντας αὐτὸν, (Compl. ἐν αὐτῷ) τοῦ εἶναι (Compl. γενέσθαι) εἰς ἀφανισμὸν καὶ εἰς κατάραν· καὶ διέρρηξας, &c. Nobil. *Propterea quòd perterritum est cor tuum, & confessus es à facie, ut audisti quæcunque locutus sum super locum istum, & super inhabitantes eum, ut sint in perditionem & in maledictionem: & discidisti*, &c. ut supra, excepto uno λέγει, *dicit*, pro *dixit*, demtaque ultima voce *sabaoth*, seu *virtutum*.

℣. 20. Gr. ipso initio hab. οὐχ οὕτως, *non sic*: mox ita, ἰδοὺ προστίθημί σε, *ecce appono te*, loco *propter hoc ego colligam te*; in Ms. Alex. ac ed. Ald. deest ἰδού; loco autem *non videbunt oculi tui*, ita in Vatic. & al. οὐκ ὀφθήσεται ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, *non aspicietur in oculis tuis*, statimque ἐν πᾶσι τοῖς κακοῖς οἷς ἐγώ εἰμι ἐπάγω ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον· i. e. *in omnibus malis quæ ego ipse adduco super locum hunc*, prætermissis seqq. *& super inhabitantes in illo*. Edit. verò Compl. hab. ut sup. οὐκ ὄψονται οἱ ὀφθαλμοί σου πάντα τὰ κακὰ ἃ ἐγὼ ἐπάγω, additque in fine cum edit. Ald. καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτόν. Similiter apud Aug. l. de cura pro mort. to. 6. 526. f. *Non sic: ecce ego apponam te ad patres tuos, & apponêris cum pace, & non videbunt oculi tui omnia mala quæ ego induco in locum hunc, & qui commorantur in eo.*

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

2. Par. 34. 28.

1. ET renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit: & congregati sunt ad eum omnes senes Juda & Jerusalem.

2. Ascenditque rex templum Domini, & omnes viri Juda, universique qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes & prophetæ, & omnis populus à parvo usque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis, qui inventus est in domo Domini.

3. Stetitque rex super gradum: & fœdus percussit coram Domino, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta ejus, & testimonia, & cæremonias, in omni corde, & in tota anima, & suscitarent verba fœderis hujus, quæ scripta erant in libro illo: acquievitque populus pacto.

4. Et præcepit rex Helciæ pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, & janitoribus, ut

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. 230. e.

1. ET respondit regi verbum. Et misit rex Josias: & collegit ad se omnes presbyteros Juda in Jerusalem.

2. Et ascendit rex ad Dominum, & omnes viri Juda, & sacerdotes & levitæ, & omnis populus à pusillo usque ad majorem: & legit rex in auribus populi omnia verba libri testamenti, qui inventus est in domo Domini.

3. Et stetit rex ad columnam: & disposuit testamentum quod inventum est in domo Domini, ante conspectum Domini, ut irent post Dominum, & observarent mandata ejus, & testificationes, & præcepta ejus, in toto corde suo, & totâ animâ, statuerent omnia verba testamenti istius, scripta in libro isto: & transivit omnis populus in testamentum quod disposuit rex ex libro.

4. Et mandavit rex Helchiæ sacerdoti magno, & sacerdotibus secundariis, & custodienti-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, excepto verbo ἐπέστρεψαν, *retulerunt*, pro *respondit*, omisso nomine *Josias*, quod tamen Compl. retinet; loco verò *in Jerusalem*, sic, καὶ Ἱερουσαλὴμ, *& Jerusalem*.

℣. 2. Gr. Καὶ ἀνέβη ὁ βασιλεὺς εἰς οἶκον Κυρίου, καὶ πᾶς ἀνὴρ Ἰούδα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ μετ' αὐτοῦ, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀπὸ μικροῦ καὶ ἕως μεγάλου, &c. i. e. *Et ascendit rex in domum Domini, & omnis vir Juda, & omnes habitantes in Jerusalem cum eo, & sacerdotes & prophetæ, & omnis populus à parvo & usque ad magnum*; reliqua quadrant, nisi quòd deest *rex*, & ponitur αὐτῶν, *eorum*, loco *populi*.

℣. 3. Absunt à Græco ista, *quod inventum est in domo Domini*, sicut *&*, ante *observarent*, pro quo habetur τοῦ φυλάσσειν, *custodiendi*, uti sup. τοῦ πορεύεσθαι, pro *ut irent*, in Compl. πορευθῆναι· (Ms. Alex. retinet καὶ, ante φυλάσσειν, cum Compl.) exinde additur αὐτοῦ, ad μαρτύρια, seu *testificationes*, vel *testimonia*; item loco *præcepta*, leg. δικαιώματα, *justificationes*, sola Compl. hab. προστάγματα; pro *toto* verò, & *tota*, sic, πάσῃ, *omni*, rectè in Compl. ὅλῃ; demum pro *statuerent*, τοῦ ἀναστῆσαι, *erigerent*, vel *erigendi*, absque seq. *omnia*, & pro *in libro isto*, sic, ἐπὶ τὸ βιβλίον τοῦτο, *super librum hunc*; loco verò *transivit..... in testamentum*, ita, ἔστη..... ἐν τῇ διαθήκῃ, *stetit..... in testamento*, omissis seqq. *quod disposuit rex ex libro*.

℣. 4. Græcè legitur, τῷ Χελκίᾳ, loco *Helchiæ*; item τῆς δευτερώσεως, *secundi ordinis*, pro *secundariis*, (in

Versio antiqua.

Lucif. Cal. ubi ſup. bus ephod, ut ejicerent de domo Domini omnia vaſa, quæ fecit ad Baal, & Aſera, & omni militiæ cœli: & combuſſit illa foras extra Jeruſalem in convalle Cedron, & ſumpſit cineres illorum, & ſparſit in rivum, & abiit in Bethel.

5. Et combuſſit ſacerdotes, quos conſtituerant reges Juda ut incenderent in excelſis civitatum Juda, & circa Jeruſalem: incendebant Baali, & ſoli, & lunæ, & omni militiæ cœli.

6. Et extulerunt de domo Domini foras Jeruſalem in convalle Cedron, & extenuavit cinerem, & projecit in monumentum filiorum plebis.

7. Et extraxit filios illorum, qui erant in domo Domini, quorum mulieres officiabantur ibi ad ſtolas.

8. Et introduxit omnes ſacerdotes ex civitatibus Juda: & coinquinavit ſancta, ubi incendebant ſacerdotes, de Gabaa uſque Berſabee: & deſtruxit excelſos illorum.....

Ibid. 231. d. e. 10. Et coinquinavit Phem, quod erat in Cepenam: quoniam perduxerat quiſque filium ſuum & filiam ſuam in ignem, Moloch.

11. Abſtulit quoque equos, quos dederant reges Juda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem ſolis combuſſit igni.

12. Altaria quoque, quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, & altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi Domini, deſtruxit rex: & expulit illa inde, & projecit cineres illorum in torrentem Cedron.

13. Et excelſa, quæ erant in Jeruſalem ad dexteram partem montis Amiſſa, quæ ædificaverat Salomon rex Aſtarte ſimulacro Sidoniorum, &

Vulgata nova.

projicerent de templo Domini omnia vaſa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & univerſæ militiæ cœli: & combuſſit ea foris Jeruſalem in convalle Cedron, & tulit pulverem eorum in Bethel. *Eccli. 49. 3.*

5. Et delevit aruſpices, quos poſuerant reges Juda ad ſacrificandum in excelſis per civitates Juda, & in circuitu Jeruſalem: & eos qui adolebant incenſum Baal, & ſoli, & lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cœli.

6. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Jeruſalem in convalle Cedron, & combuſſit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit ſuper ſepulcra vulgi.

7. Deſtruxit quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quaſi domunculas luci.

8. Congregavitque omnes ſacerdotes de civitatibus Juda: & contaminavit excelſa, ubi ſacrificabant ſacerdotes, de Gabaa uſque Berſabee: & deſtruxit aras portarum in introitu oſtii Joſue principis civitatis, quod erat ad ſiniſtram portæ civitatis.

9. Veruntamen non aſcendebant ſacerdotes excelſorum ad altare Domini in Jeruſalem: ſed tantùm comedebant azyma in medio fratrum ſuorum.

10. Contaminavit quoque Topheth, quod eſt in convalle filii Ennom: ut nemo conſecraret filium ſuum aut filiam per ignem, Moloch.

11. Abſtulit quoque equos, quos dederant reges Juda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem ſolis combuſſit igni.

12. Altaria quoque, quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, & altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi Domini, deſtruxit rex: & cucurrit inde, & diſperſit cinerem eorum in torrentem Cedron.

13. Excelſa quoque, quæ erant in Jeruſalem ad dexteram partem montis Offenſionis, quæ ædificaverat Salomon rex Iſraël Aſtaroth idolo Si- *3. Reg. 11. 7.*

Notæ ad Versionem antiquam.

edit. Compl. τοῖς λειτουργοῦσι;) ſubinde pro *ephod*, habetur τὸν σαθμὸν, id eſt, *pondus*, *ſtatera*, apud Nobil. *limen:* exinde loco *ejicerent de domo*, ſic, τοῦ ἐξαγαγεῖν ἐκ τοῦ ναοῦ, *educere de templo;* paulòque poſt τὰ πεποιημένα τῷ, *facta*, loco *quæ fecit ad*, (ſola Compl. ἃ ἐποίησαν;) item pro *Aſera*, τῷ ἄλσει, *luciu*, ut & δυνάμει, loco *militiæ*, in Compl. ςρατιᾷ· denique poſt *combuſſit illa*, tollitur *foras*, & infra loco *ſumpſit cineres..... in Bethel*, habetur ſimpliciter, ἔβαλε τὸν χοῦν αὐτῶν εἰς Βαιθὴλ, *ejecit pulverem eorum in Bæthel.*

℣. 5. Græc. habet χωμαρὶμ οὓς ἔδωκαν, *chomarim quos dederunt*, loco *ſacerdotes quos conſtituerant;* at in Compl. ἱερεῖς οὓς κατέςησαν· item ibid. τοῦ θυμιᾷν, loco *ut incenderent*, in Vat. verò & al. ϗ ἐθυμίων, *& adolebant*, paulòque poſt ϗ ἐν ταῖς πόλεσιν, *& in civitatibus*, loco *civitatum*, ſicut ϗ τοῖς περικύκλῳ, *& iis quæ circa*, pro *& circa;* item ϗ τοὺς θυμιῶντας, *& eos qui adolebant*, pro *incendebant*, hoc addito poſt vocem *lunæ*, ϗ ταῖς μαζουρὼθ, *& ipſis mazuroth.*

℣. 6. Gr. addit τὸ ἄλσος, *lucum*, verbo *extulerunt*, pro quo ἐξήνεγκε in ſing. item εἰς τὸν χειμάῤῥουν, *in torrentem*, pro *in convalle;* poſt *Cedron* verò ſubjicit iſta, ϗ κατέκαυσεν αὐτὸν ἐν τῷ χειμάῤῥῳ Κέδρων, *& combuſſit eum in torrente Cedron*, quæ omittit Lucif. cum Mſ. Alex. demum loco *cinerem*, Gr. Vat. hab. εἰς χοῦν, *in pulverem*, ſtatimque ϗ ἔῤῥιψε τὸν χοῦν αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον, &c. *& projecit pulverem ejus in ſepulcrum*, &c. ut ſup.

℣. 7. Græcè, καὶ καθεῖλε τὸν οἶκον τῶν καδησὶμ, τῶν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, οὗ αἱ γυναῖκες ὕφαινον ἐκεῖ χεττιὶμ τῷ ἄλσει. *Et diruit domum ipſorum cadeſim, qui in domo Domini, ubi mulieres tenebant illic chettiim luci:* Compl. loco χεττιὶμ, hab. ςολάς.

℣. 8. Græcè non habetur *introduxit*, ſed *eduxit*, ἀνήγαγε; item inf. τὰ ὑψηλὰ, *excelſa*, pro *ſancta*, & ἐθυμίασαν ἐκεῖ, *adoleverunt ibi*, pro *incendebant*, (in Compl. ἐθυμίων;) ſubinde ſic, ἀπὸ Γαιβὰλ ϗ ἕως, *à Gæbal & uſque*, loco *de Gabaa uſque*, (in Mſ. Alex. & ed. Compl. Γαβαά, in Ald. Δάν;) denique loco *excelſos illorum*, ita, τὸν οἶκον τῶν πυλῶν, *domum portarum*, &c. edit. Compl. hab. οἶκον τῶν ὑψηλῶν, *domum excelſorum.*

℣. 10. Non ita ſimile Græcum eſt, en verba: Καὶ ἐμίανε τὸν Ταφὲθ, τὸν ἐν φάραγγι υἱοῦ Ἐννὸμ, τοῦ διαγαγεῖν ἄνδρα τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ϗ ἄνδρα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ Μολὸχ ἐν πυρί· *Et contaminavit Tapheth, qui in valle filii Ennom, ad traducendum virum filium ſuum, & virum filiam ſuam ipſi Moloch in igne.* Edit. Compl. loco Ταφὲθ, habet τὸ Φὲθ τὸ, & infra delet 2. ἄνδρα; hoc autem ἐν πυρὶ, præponit τῷ Μολόχ. Cotelerius not. in l. 2. Conſtit. Apoſt. c. 22. p. 148. c. ſcribendum putat: *Et coinquinavit Pheth, quod erat in Gebenam*, aut *Gebennam*, vel *Gehennom*, vel *Gebenennom;* nimirum, inquit, his nominibus donatur ea vallis, & legebat Lucifer τὸ Φὲθ τὸ, cum edit. Compl.

℣. 11. Nonnulla hîc variant Græcè, nempe pro *abſtulit quoque*, legitur ϗ κατέκαυσε, *& combuſſit;* item inf. pro *templi*, οἴκου, *domûs*, & pro *juxta exedram*, εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, *in gazophylacium;* dein Νάθαν βασιλέως, *Nathan regis*, loco *Nathanmelech*, abſque ſeq. *qui erat*, (ſolus Mſ. Alex. addit ὃς ἐν;) demum loco *currus autem*, eſt ϗ τὸ ἅρμα, *& currum.*

℣. 12. Iſta quoque variant in Græco, nempe initio habetur, Καὶ τὰ θυσιαςήρια, *Et altaria*, loco *Altaria quoque*, deinde ſic, τὰ ἐπὶ τοῦ δώματος, *quæ ſuper tectum*, loco *quæ erant ſuper tecta*, (rectè Compl. ἃ ἦν ἐπὶ τῶν δωμάτων;) item infra legitur οἴκου, *domûs*, loco *templi*, & pro *expulit illa*, κατέσπασε, *demolitus eſt*, (ſola Compl. addit αὐτά;) demum loco *cineres*, hab. τὸν χοῦν, *pulverem* de more.

℣. 13. Plura hîc differunt à Græco, nempe ſeqq. *Et excelſa quæ erant in*, pro quibus, Καὶ τὸν οἶκον τὸν ἐπὶ πρόσωπον, *Et domum quæ ad faciem;* exinde loco *ad dexteram partem*, ſimpliciter, τὸν ἐκ δεξιῶν, *quæ à dextris*, (Mſ. Alex. delet τόν;) item pro *Amiſſa quæ*, ſic, τοῦ Μοσθὰθ ὃν, *Moſthath quam*, addita voce Ἰσραὴλ, iſti *rex* ϗ

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
doniorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex.	Chamos idolo, & Mulcro simulacro filiorum Ammon, polluit rex.	*Lucif. Cal. ubi sup.*
14. Et contrivit statuas, & succidit lucos: replevitque loca eorum ossibus mortuorum.	14. Et contribulavit titulos: & implebat loca illorum ossibus hominum.	
3. *Reg.* 13. 32. 15. Insuper & altare, quod erat in Bethel, & excelsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabath, qui peccare fecit Israël: & altare illud, & excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in pulverem, succenditque etiam lucum.	15. Et sacrarium, quod erat in Bethel, excelsum, quod fecit Jeroboam filius Natæ, in quo fecit peccare Israël: & sacrarium illud, excelsum detraxit, & contribulavit lapides illius, & attenuavit in pulverem, & accendit lucos eorum.	
16. Et conversus Josias, vidit ibi sepulcra, quæ erant in monte: misitque & tulit ossa de sepulcris, & combussit ea super altare, & polluit 3. *Reg.* 13. 2. illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei, qui prædixerat verba hæc.	16. Et reversus est Josias rex, & vidit monumenta, quæ erant ibi in monte: & sumpsit ossa de monumento, & combussit super sacrarium, & polluit illud secundùm verbum, quod locutus est homo Dei, cùm staret Jeroboam in die festo ad aram.....	

VULGATA NOVA.

17. Et ait: Quis est titulus ille, quem video? Responderuntque ei cives urbis illius: Sepulcrum est hominis Dei, qui venit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel.

18. Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius, cum ossibus prophetæ qui venerat de Samaria.

19. Insuper & omnia fana excelsorum, quæ erant in civitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Israël ad irritandum Dominum, abstulit Josias: & fecit eis secundùm omnia opera quæ fecerat in Bethel.

20. Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria: & combussit ossa humana super ea: reversusque est Jerusalem.

2. *Par.* 35. 1. 21. Et præcepit omni populo, dicens: Facite phase Domino Deo vestro, secundùm quod scriptum est in libro fœderis hujus.

22. Nec enim factum est phase tale à diebus judicum, qui judicaverunt Israël, & omnium dierum regum Israël, & regum Juda,

23. sicut in octavo decimo anno regis Josiæ factum est phase istud Domino in Jerusalem.

24. Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant in terra Juda & Jerusalem, abstulit Josias: ut statueret verba legis, quæ scripta sunt in libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi.

26. Veruntamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam: propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses.

27. Dixit itaque Dominus: Etiam Judam auferam à facie mea, sicut abstuli Israël: & projiciam civitatem hanc, quam elegi, Jerusalem, & domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi. *Inf.* 24. 2.

28. Reliqua autem sermonum Josiæ, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

29. In diebus ejus ascendit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regem Assyriorum, ad flumen Euphraten: & abiit Josias rex in occursum ejus: & occisus est in Mageddo, cùm vidisset eum. 2. *Par.* 35. 20.

30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Jerusalem, & sepelierunt eum in sepulcro suo. Tulitque populus terræ Joachaz filium Josiæ: & unxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo.

31. Viginti trium annorum erat Joachaz cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ, de Lobna. 2. *Par.* 36. 2.

32. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

33. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem: & imposuit mulctam terræ, centum talentis argenti, & talento auri.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.	
34. Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Josiæ pro Josia patre ejus: vertitque nomen ejus Joakim. Porro Joachaz tulit, & duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi.	34. Et imperavit Pharao super Israël, Joachim filio Josiæ regnante in Judæa pro Josia patre suo: & convertit nomen Joachim.....	*Ambr. l. 3. in Luc. t. 1. 1331. f.*

VULGATA NOVA.

35. Argentum autem & aurum dedit Joakim Pharaoni, cùm indixisset terræ per singulos, ut conferretur juxta præceptum Pharaonis: & unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quàm aurum de populo terræ, ut daret Pharaoni Nechao.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

denique pro *simulacro*, ut & pro seq. *idolo*, bis legitur προσοχθίσμαλι, quod propriè est *offendiculum*; aliquando tamen tribuitur *idolo*: demum pro *Mulcro simulacro*, ita, τῷ Μολὸχ βδελύγμαλι, *Moloch abominationi*; additur etiam Μωὰβ superiori voci *idolo*.

℣. 14. Ita in Græco, nisi quòd pro *contribulavit*, habetur ζυνέτριψε, *contrivit*, quod idem sonat; item post στήλας, *titulos*, seu *columnas*, sequitur καὶ ἐξωλόθρευσε τὰ ἄλση, *& exterminavit lucos*, quæ omittuntur à Lucif. deinde sic, καὶ ἔπλησε, *& implevit*, &c. ut sup.

℣. 15. Græcè nil dissimile, præter seqq. καίγε τὸ θυσιαστήριον, *etiam altare*, hîc & inf. loco *& sacrarium*, absque verbo *erat*, ante *in Bethel*; item legitur Ναβὰτ, loco *Natæ*, sicut ὅς, *qui*, pro *in quo*; demum pro *detraxit* sic, κατέσπασε, *demolitus est*, (Compl. καθεῖλε, *destruxit*,) & pro *accendit lucos eorum*, ita, κατέκαυσε τὸ ἄλσος, *combussit lucum*.

℣. 16. Græc. habet ἐξένευσε, pro *reversus est*, absque seq. *rex*, edit. verò Compl. ἀπέστρεψε; exinde loco *monumenta*, sic, τοὺς τάφους, *sepulcra*, absque seq. *erant*, & pro *monte*, τῇ πόλει, *civitate*; tum sequitur καὶ ἀπέστειλε, *& misit*, deinde καὶ ἔλαβε τὰ ὀστᾶ ἐκ τῶν τάφων· paulóque post, θυσιαστήριον, *altare*, loco *sacrarium*; demum additur vox Κυρίου, *Domini*, ad hanc, *verbum*; cætera quadrant.

℣. 34. Gr. Καὶ ἐβασίλευσε Φαραὼ Νεχαὼ ἐπ' αὐτοὺς τὸν Ἐλιακὶμ υἱὸν Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα ἀντὶ Ἰωσίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ἐπέστρεψε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωακίμ, &c. *Et regem fecit Pharao Nechao super eos Eliacim filium Josiæ regis Juda pro Josia patre ejus: & convertit nomen ejus Joacim*, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

36..... in regnando: & undecim annos regnavit in Jerusalem.....

VULGATA NOVA.

36. Viginti quinque annorum erat Joakim cùm regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Zebida filia Phadaia de Ruma.

37. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 36. Hoc *in regnando*, proximè subjungit Ambr. ultimis his de ℣. 34. *& convertit nomen Joachim.* In Græco verò sicut in Vulg. intermedia habentur plura, de quibus tacuit Ambr. Ad præs. ℣. 36. quod spectat, ita legitur Græcè: Υἱὸς εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν Ἰωακὶμ ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν· *Filius viginti & quinque annorum Joacim cùm ipse regnaret;* deinde καὶ ἕνδεκα ἔτη, &c. ut in Lat. sup.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Joakim servus tribus annis: & rursum rebellavit contra eum.

2. Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Judam, ut disperderent eum, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas.

Sup. 23. 27.

3. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quæ fecit,

4. & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & implevit Jerusalem cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

Sup. 21. 16.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. l. 3. in Luc. t. 1. 1332. a.

5. Et reliqua verborum Joachim, & omnia quæ fecit, nonne scripta sunt in libro verborum, & in diebus eorum qui regnaverunt in Judæa? Et dormivit Joachim cum patribus suis:

6. & regnavit Joachim filius ejus pro eo.

8. Filius decem & octo annorum erat Joachim, & cùm regnaret, tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Mesola.....

9. Et omnia quæ fecit sub oculis Domini pater ejus, & ipse fecit.

10. Et in diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem.....

Cypr. de orat. Dom. p. 212. b.

11... Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Jerusalem, & expugnabat eam.

VULGATA NOVA.

5. Reliqua autem sermonum Joakim, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? Et dormivit Joakim cum patribus suis:

6. & regnavit Joachin filius ejus pro eo.

7. Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis, à rivo Ægypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti.

8. Decem & octo annorum erat Joachin cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Nohesta filia Elnathan de Jerusalem.

9. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

10. In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, & circumdata est urbs munitionibus.

Dan. 1. 1.

11. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam.

VULGATA NOVA.

12. Egressusque est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse & mater ejus, & servi ejus, & principes ejus, & eunuchi ejus: & suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.

13. Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, & thesauros domus regiæ: & concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israël in templo Domini juxta verbum Domini.

14. Et transtulit omnem Jerusalem, & universos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem; & omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ.

15. Transtulit quoque Joachin in Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos ejus: & judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem.

2. Par. 36. 10.

Esth. 2. 6. & 11. 4.

16. Et omnes viros robustos, septem millia, & artifices, & clusores mille, omnes viros fortes & bellatores: duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem.

Jerem. 24. 1.

Ezech. 17. 12.

17. Et constituit Matthaniam patruum ejus pro eo: imposuitque nomen ei Sedeciam.

Jere. 37. 1. & 52. 1.

18. Vigesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cùm regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus erat Amital, filia Jeremiæ, de Lobna.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 5. Nonnullis discrepat Ambros. à Græco, nempe pro *quæ fecit*, Græc. hab. ὅσα, *quæcunque*, &c. additque ἰδοὺ ταῦτα γεγραμμένα, *ecce hæc scripta*, ad *nonne;* (in edit. Compl. γέγραπται:) item pro his, *& in diebus eorum qui regnaverunt in Judæa*, Græcè, τῶν ἡμερῶν τοῖς βασιλεῦσιν Ἰουδά, *dierum regibus Juda;* in Compl. τῶν βασιλέων, *regum.*

℣. 6. Similiter habetur Græcè.

℣. 8. A Græco abest *erat*, ante *Joachim*, transferturque seq. *&*, post *regnaret*, pro quo ultimo sic, ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν, *in regnando ipsum;* exinde rursus ponitur καὶ, ante *nomen*, loco verò *matris*, habetur τῇ μητρί, & pro *Mesola*, Νέσθα.

℣. 9. Græc. Καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ· *Et fecit malum in oculis Domini, secundùm omnia quæcunque fecit pater ejus.*

℣. 10. Similiter in Græco, hoc excepto, ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, *in tempore illo*, loco *& in diebus ejus:* Ald. edit. hab. καὶ ἐν τῷ, &c. Vide Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 158. d.

℣. 11. Græc. loco *venit*, hab. καὶ εἰσῆλθε, *& intravit*, ut & πόλιν, *civitatem*, loco *Jerusalem*, (in edit. Ald. utrumque, τὴν πόλιν Ἰερουσαλήμ) deinde loco *& expugnabat eam*, sic, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἐπολιόρκουν ἐπ' αὐτήν, *& pueri ejus obsidebant super eam.*

VULGATA NOVA.

19. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

20. Irafcebatur enim Dominus contra Jerufalem & contra Judam, donec projiceret eos à facie fua: receffitque Sedecias à rege Babylonis.

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

Jere. 39. 1. & 52. 4.

1. Factum eft autem anno nono regni ejus, menfe decimo, decima die menfis, venit Nabuchodonofor rex Babylonis, ipfe & omnis exercitus ejus, in Jerufalem, & circumdederunt eam: & exftruxerunt in circuitu ejus munitiones.

2. Et claufa eft civitas atque vallata, ufque ad undecimum annum regis Sedeciæ,

3. nona die menfis: prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ.

4. Et interrupta eft civitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portæ, quæ eft inter duplicem murum ad hortum regis (porro Chaldæi obfidebant in circuitu civitatem) fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campeftria folitudinis.

5. Et perfecutus eft exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, difperfi funt, & reliquerunt eum.

6. Apprehenfum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus eft cum eo judicium.

7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.

8. Menfe quinto, feptima die menfis, ipfe eft annus nonus decimus regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, fervus regis Babylonis, in Jerufalem.

Pf. 73. 7.

9. Et fuccendit domum Domini, & domum regis: & domos Jerufalem, omnemque domum combuffit igni.

10. Et muros Jerufalem in circuitu deftruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum.

11. Reliquam autem populi partem, quæ remanferat in civitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, tranftulit Nabuzardan princeps militiæ.

12. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas.

Jere. 27. 19.

13. Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bafes, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tranftulerunt æs omne in Babylonem.

13... *Vide Not.*

14. Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & fcyphos, & mortariola, & omnia vafa ærea, in quibus miniftrabant, tulerunt.

15. Necnon & thuribula, & phialas; quæ aurea, aurea; & quæ argentea, argentea; tulit princeps militiæ:

16. id eft, columnas duas, mare unum, & bafes quas fecerat Salomon in templo Domini: non erat pondus æris omnium vaforum.

3. Reg. 7. 15. *2. Par.* 3. 15. *Jere.* 52. 21.

17. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum fuper fe altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata fuper capitellum columnæ, omnia ærea: fimilem & columna fecunda habebat ornatum.

18. Tulit quoque princeps militiæ Saraiam facerdotem primum, & Sophoniam facerdotem fecundum, & tres janitores.

19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus fuper bellatores viros: & quinque viros de his qui fteterant coram rege, quos reperit in civitate: & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & fexaginta viros è vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21. Percuffitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus eft Juda de terra fua.

22. Populo autem qui relictus erat in terra Juda, quem dimiferat Nabuchodonofor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan.

23. Quod cùm audiffent omnes duces militum, ipfi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd conftituiffet rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Mafpha, Ifmahel filius Nathaniæ, & Johanan filius Caree, & Saraia filius Thanehumeth Netophathites, & Jezonias filius Maachathi, ipfi & focii eorum.

VULGATA NOVA.

24. Juravitque Godolias ipfis & fociis eorum, dicens: Nolite timere fervire Chaldæis: manete in terra, & fervite regi Babylonis, & bene erit vobis.

VERSIO ANTIQUA.

24..... Nolite timere Chaldæos: habitate in terra, & fervite regi Babylonis, & bene erit vobis.

Hieron. in Ifai. 7. *t.* 3. 74. *d.*

VULGATA NOVA.

25. Factum eft autem in menfe feptimo, venit Ifmahel filius Nathaniæ, filii Elifama de femine regio, & decem viri cum eo: percufferuntque Godoliam, qui & mortuus eft: fed & Judæos & Chaldæos, qui erant cum eo in Mafpha.

26. Confurgenfque omnis populus à parvo ufque ad magnum, & principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldæos.

27. Factum eft verò in anno trigefimo feptimo transmigrationis Joachin regis Juda, menfe duodecimo, vigefima feptima die menfis: fublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Joachin regis Juda de carcere.

28. Et locutus eft ei benignè: & pofuit thronum ejus fuper thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.

29. Et mutavit veftes ejus, quas habuerat in carcere, & comedebat panem femper in confpectu ejus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Vide fis Auct. l. de promiff. ap. Profp. p. 160. c. feqq.

℣. 24. Hieron. præmittit ifta: *Godolias qui eis præpofitus erat, de regio genere relictus, hortatur, & dicit;* quæ refpondent Græcis his: Καὶ ὤμοσε Γοδολίας αὐτοῖς καὶ τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· *& juravit Godolias eis & viris eorum, & dixit eis:* reliqua ut in Lat. fup. nifi quòd pro *nolite timere Chaldæos*, eft Μὴ φοβεῖσθε πάροδον τῶν Χαλδαίων, *Ne timeatis tranfitum Chaldæorum*, & pro *habitate*, καθίσατε, *fedete*, quod idem fonat.

cunctis diebus vitæ suæ.

30. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies, omnibus diebus vitæ suæ.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER REGUM QUARTUS.

CAP. I. ℣. 17. Mortuus est ergo. *Non mutes* ergo *in* autem.

CAP. IV. ℣. 42. Panes primitiarum, viginti panes hordeaceos. *Redundat* & *conjunctio, quæ à quibusdam interponitur.*

℣. 43. Quantum est hoc, ut apponam centum viris. *Non addas* coram, *quod quidam libri præponunt voci* centum.

CAP. VI. ℣. 13. Ecce in Dothan. *Scribendum est* Dothan *dissyllabum, non trissyllabum* Dothain, *quod legitur Genes.* 37. ℣. 17.

℣. 15. Egressus vidit exercitum in circuitu civitatis. *Alii scribunt* egressus est, viditque.

℣. 27. Non te salvat Dominus: unde te possum salvare? *Alii, hypostigmate postposito adverbio* non, *scribunt præsens imperativi* salvet, *pro præsenti indicativi* salvat: *fortè quia non intellexerunt prioris lectionis sensum, qui est: Dominus non salvat te, unde salvem te ego? Si Dominus non salvat te, unde ego?*

CAP. VII. ℣. 6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat. *Non est mutandus infinitivus passivus* audiri, *cum activo* audire.

℣. 17. In cujus manu incumbebat. *Alii pro præterito imperfecto, scribunt plusquam perfectum* incubuerat.

Ibidem. Juxta quod locutus fuerat vir Dei. *Non addas* verbum *præpositioni* juxta.

CAP. IX. ℣. 27. In ascensu Gaver. *Non mutes* Gaver *cum* Gaber, *id est* u *cum* b.

℣. 29. Anno undecimo Joram filii Achab, regnavit Ochozias super Judam, venitque Jehu in Jezrahel. *Pro numero* undecimo, *non est scribendus major* duodecimo, *nec addendum est* regis Israël *post* Achab: *denique nec mutandum quidquam judicarunt Correctores in iis quæ consequuntur, tametsi in multis codicibus sit varietas, de qua Notationes nostræ.*

℣. 32. Et inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. *Quod sequitur in quibusdam libris,* & dixerunt: Hæc est illa Jezabel, *spurium est.*

CAP. X. ℣. 15. Nunquid est cor tuum rectum. *Non addas* cum corde meo, *quod quidam: superfluit enim.*

CAP. XI. ℣. 3. Porro Athalia regnavit super terram. *Redundat quod additur à quibusdam libris* septem annis.

℣. 6. Tertia autem pars sit ad portam Sur. *Non mutes* Sur, *quod est nomen portæ templi, cum* Seir, *quod est nomen montis Idumæorum.*

℣. 9. Qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato. *Pro quarto casu* sabbatum, *quidam scribunt sextum* sabbato, *sententia eadem una est: sed posteriori* sabbato *addita à nonnullis libris præpositio* è, *obscurat sententiam.*

℣. 14. Et cantores & tubas prope eum. *Cave ne scribas* turbas, *quod est multitudines, pro* tubas, *id est buccinas.*

℣. 17. Inter Dominum, & inter regem, & inter populum. *Tertiò repetenda est præpositio* inter.

CAP. XII. ℣. 8. Et instaurare sartatecta domûs. *Non est mutanda vox* domûs *cum* templi.

CAP. XIII. ℣. 19. Percussisses Syriam usque ad consumptionem. *Legendum est* consumptionem, *quod est deletionem, potiùs quàm* consummationem, *quod est finem.*

CAP. XIV. ℣. 2. Nomen matris ejus Joadan. *Penultima littera hujus nominis proprii, quibusdam libris est vocalis prima* a, *quibusdam secunda* e: *sed perperam scribunt illi libri, qui medio hujus nominis interserunt* i, Joiadan *aut* Joiaden.

℣. 17. Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam, *&c.* quindecim annis. *Non scribas, addito denario,* viginti quinque, *pro* quindecim.

℣. 22. Ipse ædificavit Ælath. *Non est mutandum* Ælath *cum* Ailam.

℣. 25. Jonam filium Amathi prophetam. *Præferendus est casus quartus secundo* prophetæ.

CAP. XV. ℣. 12. Sedebunt super thronum Israël. *Omittendum est* de te, *quod multi adjiciunt verbo* sedebunt.

℣. 18. Qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus. *Non est hoc,* cunctis diebus ejus, *addendum sequentibus,* Veniebat Phul.

℣. 19. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram. *Cave ne scribas nomen proprium* Thersam, *pro appellativo* terram.

℣. 20. Et non est moratus in terra. *Idem hoc loco cavendum est.*

CAP. XVI. ℣. 6. Et Idumæi venerunt in Ailam. *Quidam pro* Idumæi, *scribunt* Syri, *quidam utrosque conjungunt,* Et Idumæi & Syri venerunt in Ailam; *(qua de re in Notationibus nostris.) Correctores eam lectionem prætulerunt, quæ solos nominat Idumæos.*

℣. 19. Reliqua autem verborum Achaz quæ fecit. *Non adjicias* & omnia *ante* quæ fecit.

CAP. XVII. ℣. 9. Et offenderunt filii Israël verbis non rectis Dominum Deum suum. *Non judicarunt Romani PP.* offenderunt *mutandum cum* operuerunt, *aut* irritaverunt.

℣. 19. Verùm ambulavit in erroribus Israël. *Rectè emendatum est, posito simplici* verùm, *pro composito* veruntamen.

℣. 24. Adduxit autem rex Assyriorum de Babylone. *Non addas nomen* viros *ante* de Babylone.

CAP. XIX. ℣. 25. Eruntque in ruinam collium pugnantium. *Alii pro simplici* pugnantium, *scribunt compositum,* compugnantium.

CAP. XX. ℣. 19. Sit pax & veritas in diebus meis. *Non adjicias verbo* sit *adverbium* tantùm.

CAP. XXII. ℣. 3. Misit rex Saphan filium Aslia. *Non est scribendum* Assia *pro* Aslia, *id est duplex* ss *pro* sl.

℣. 9. Ut distribueretur fabris à præfectis. *Præpositio* à *non est commutanda cum conjunctione* ac.

℣. 20. Omnia mala quæ inducturus sum super locum istum. *Non mutes* inducturus, *cum* introducturus.

CAP. XXIII. ℣. 15. Et altare illud, & excelsum destruxit. *Non omittas posterius* & *positum ante* excelsum.

℣. 33. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla. *Non augeas vocem* Rebla *unâ syllabâ,* Reblatha: *quanquam utroque nomine eadem una civitas significetur.*

℣. 34. Et duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi. *Multi libri omittunt* & mortuus est ibi, *sed immeritò.*

CAP. XXIV. ℣. 14. Et omnem artificem & clusorem. *Pro simplici* clusorem, *alii compositum scribunt* inclusorem. *Idem occurrit infra* ℣. 16.

CAP. XXV. ℣. 19. Et sexaginta viros è vulgo. *Malè scribunt alii libri* sex, *pro* sexaginta, *quod est decies sex.*

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

LIBER REGUM QUARTUS.

CAP. IV. ℣. 23. Quæ respondit: Vadam. *Alii pro* vadam *legunt* vale, *quod Hebraicè est* pax.

℣. 41. Cumque tulissent, misit. *Alii libri hoc solùm habent,* & misit.

CAP. VI. ℣. 32. Et antequam veniret nuncius, ille dixit ad senes. *Hæc legitima videtur esse interpunctio, ut pronomen* ille, *conjungatur verbo* dixit.

CAP. IX ℣. 27. Et percusserunt eum in ascensu Gaver. *Antiqui libri tum nostri, tum Epanorthotæ, configunt illa verba* & percusserunt eum, *Hebræo adstipulante.*

℣. 29. Regnavit Ochozias. *Pro his verbis, alii scribunt* regnavitque Ochosias, *seu* Achasias; *alii* & regis Ochosiæ; *alii* & regis Ochosiæ primo: *de quibus varietatibus legi possunt nostræ Notationes. Vetus noster Epanorthotes præfert hanc lectionem:* Anno undecimo Joram filii Achab, & regis Achasiæ super Judam, venit Jehu in Jezrael, *nullo expresso numero anni Ochosiæ.*

CAP. XVI. ℣. 8. Et cùm collegisset. *Quidam libri subdunt* Achaz, *alii subaudiunt.*

CAP. XXIII. ℣. 4. Quæ facta fuerant Baal, & in luco, & universæ militiæ cœli. *Quidam libri auferunt* in *præpositum* luco, *consentaneè Hebræo & Græco.*

CAP. XXV. ℣. 17. Et retiaculum & malogranata. *In aliis est* reticulum, *omissa vocali prima, quod Latinius est.*

SUMMA CAPITA
LIBRI I. PARALIPOMENON,
è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

Cap. I. *Genealogia Adam usque ad Abraham, & generationes filiorum Abrahæ unà cum filiis ac posteris Esau, & regibus ac ducibus terræ Edom, antequam essent reges super filios Israël.*

Cap. II. *Genealogiâ Judæ Patriarchæ usque ad Isai patrem David, fratrumque ac sororum ejus.*

Cap. III. *Generationes David & regum Juda ex progenie David, cum filiis ac filiabus eorum.*

Cap. IV. *Rursum posteritas Judæ ac Simeonis, & habitationes eorum: stirps Cham deletur à filiis Simeonis, Amalecitæ quoque ab ipsis percutiuntur.*

Cap. V. *Catalogus filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse, & habitatio eorum qui percusserunt Agarenos, sed tandem ducti sunt ad Assyrios ob idololatriam ipsorum.*

Cap. VI. *Genealogia filiorum Levi, & quos ex eis constituerit David cantores ac ministros in domo Domini: item generatio filiorum Aaron cum urbibus suis in singulis tribubus Israël; & quæ fuerint civitates refugii.*

Cap. VII. *Genealogia Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim, & Aser.*

Cap. VIII. *Rursum genealogia Benjamin & Saul, filiorumque ipsius.*

Cap. IX. *Qui primi filiorum Israël habitaverint in Jerusalem: & officia sacerdotum ac Levitarum, generationes quoque Saul ac filiorum ejus repetuntur.*

Cap. X. *Saul propter varias iniquitates à Philisthæis occiditur cum filiis; ejusque capite à Philisthæis amputato, reliquum corpus cum filiis sepelitur à viris Jabes Galaad.*

Cap. XI. *Unctus David in regem, devictis Jebusæis habitavit in Jerusalem, stipatus potentissimis ac strenuissimis militibus, quorum heroica gesta narrantur: noluit David desideratam bibere aquam, eò quòd cum fortium suorum periculo allata esset.*

Cap. XII. *Qui David fuerant secuti fugientem Saul, & qui postea ex omnibus tribubus venerunt ut eum regem constituerent in Hebron.*

Cap. XIII. *A Cariathiarim reducitur arca Domini de domo Abinadab, omni Israël cum David ante eam ludentibus: sed quia Oza arcam contingens à Domino percussus est, avertit eam David in domum Obededom, cui ex eo tempore benedixit Dominus.*

Cap. XIV. *David acceptis à rege Tyri lignis & artificibus ad exstruendam sibi domum, alias ducit uxores, ac multos gignit liberos, & consulto Domino, bis cædit Philisthæos.*

Cap. XV. *Deducitur magno cum apparatu arca Dei in Jerusalem, comitante omni Israël, sacerdotibus verò ac Levitis juxta sua officia ministrantibus: & Michol despicit David coram arca saltantem, indutum stolâ byssinâ, & ephod lineo.*

Cap. XVI. *Constitutâ arcâ in tabernaculo fœderis, oblatisque victimis, & populo à David benedicto, ordinantur varia Levitarum ministeria coram arca, interposito cantico divinæ laudis.*

Cap. XVII. *Cogitanti David ædificare domum Domino, promittitur filius qui illam sit ædificaturus; unde David gratias agit, Dei erga se bonitatem extollens.*

Cap. XVIII. *Prælia David, & tributa gentibus imposita, atque officiarii ejus.*

Cap. XIX. *Hanon rex Ammon, servis David, qui ad consolandum de patris morte venerant, contumeliâ affectis, à David invaditur, ac vincitur unà cum Syris auxiliaribus.*

Cap. XX. *Bella à David prosperè acta adversùm Ammonitas ac Philisthæos, & in his occiditur gigas senos habens digitos, hoc est simul 24.*

Cap. XXI. *David populum numerando Deum offendens, peste quam ex tribus elegerat, percutitur, donec Deum oratione placaret, & altare in area Ornan Jebusæi erigeret.*

Cap. XXII. *Præparat David necessaria ad ædificandum templum Domini, quod Salomoni præcipit ut exstruat, Deumque semper sedulò colat, exhortans principes ut illi sint auxilio.*

Cap. XXIII. *David senex, Salomone rege designato, numeratorum Levitarum officia designat; Moysique filii Levitis annumerantur.*

Cap. XXIV. *Familiarum Eleazar & Ithamar vices 24. in ministerio Domini à David designantur, reliquorumque Levitarum familiæ similiter sorte distribuuntur.*

Cap. XXV. *Ex filiis Asaph, Heman & Idithun, cantoribus, psaltis ac citharœdis, viginti quatuor familiæ ac vices sorte distribuuntur.*

Cap. XXVI. *Templi janitores designantur, & quæ porta à qua familia sit custodienda sorte disponitur, item qui thesauros & vasa sacra custodiant.*

Cap. XXVII. *Recensentur duodecim principes, quorum singuli suo mense viginti quatuor millibus præerant; ad hæc principes seu præfecti tribuum thesaurorum, reliquæque substantiæ regis, recensentur.*

Cap. XXVIII. *David præparatis ad templi ædificationem omnibus necessariis, Salomonem, universosque principes convocatos exhortatur ad mandata Dei custodienda, præscribens formam templi ædificandi.*

Cap. XXIX. *Recensentur impensæ à David in ædificium templi præparatæ, quibus principes ac populus plurima adjiciunt donaria: David benedicens Dominum orat pro Salomone ac populo; & sacrificiis cum ingenti lætitia oblatis, ungitur secundò Salomon in regem pro patre David, qui anno regni quadragesimo in pace quievit.*

LIBER PRIMUS

*PARALIPOMENON.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

Gen. 2. 7. 4. 25. & 5. 6. 9.

1. ADAM, Seth, Enos,

2. Cainan, Malaleel, Jared,

3. Henoch, Mathusale, Lamech,

4. Noe, Sem, Cham, & Japheth.

5. Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

6. Porro filii Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma.

7. Filii autem Javan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

8. Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan.

9. Filii autem Chus: Saba, & Hevila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porro filii Regma: Saba, & Dadan.

Gen. 10. 8.

10. Chus autem genuit Nemrod: iste cœpit esse potens in terra.

11. Mesraim verò genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim,

12. Phetrusim quoque & Casluim: de quibus egressi sunt Philisthiim, & Caphtorim.

13. Chanaan verò genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum quoque,

14. & Jebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum,

15. Hevæumque & Aracæum, & Sinæum;

16. Aradium quoque, & Samaræum, & Hamathæum.

Gen. 10. 22. & 11. 10.

17. Filii Sem: Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Mosoch.

18. Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipse genuit Heber.

19. Porro Heber nati sunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra; & nomen fratris ejus Jectan.

20. Jectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Jare,

21. Adoram quoque, & Huzal, & Decla,

22. Hebal etiam, & Abimael, & Saba, necnon

23. & Ophir, & Hevila, & Jobab: omnes isti filii Jectan.

24. Sem, Arphaxad, Sale,

25. Heber, Phaleg, Ragau,

26. Serug, Nachor, Thare,

27. Abram, iste est Abraham.

Gen. 11. 26.

28. Filii autem Abraham: Isaac & Ismahel.

Versio antiqua.

Hilar. in Ps. 119. 376. a.

29..... Primitivus Ismael, Nabaioth, & Cedar.....

Vulgata nova.

Gen. 25. 13.

29. Et hæ generationes eorum. Primogenitus Ismahelis, Nabaioth, & Cedar, & Adbeel, & Mabsam,

Vulgata nova.

30. & Masma, & Duma, Massa, Hadad, & Thema,

31. Jetur, Naphis, Cedma: hi sunt filii Ismahelis.

32. Filii autem Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, & Sue. Porro filii Jecsan: Saba, & Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laomim.

Notæ ad Versionem antiquam.

* *Paralipomenon:*) Ita scribit Cypr. l. 3. Testim. p. 314. c. & epist. ad Fortunat. p. 266. b. Item Ambros. l. 3. in Luc. col. 1316. e. sicut etiam Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athanas. col. 191. a. at l. de non conven. cum hæret. col. 222. d. librum *Subrelictorum* vocat: similiter Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 526. a. Hilarius verò in Ps. 118. n. 11. col. 325. e. & in Ps. 131. n. 11. col. 451. c. *Prætermissorum* librum dicit: sic etiam Hieron. epist. ad Damas. de Seraph. to. 3. col. 515. c.

℣. 29. Itidem Græcè.

VULGATA NOVA.

Gen. 25. 4. 33. Filii autem Madian : Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa : omnes hi, filii Ceturæ.

Gen. 25. 19. 34. Genuit autem Abraham Isaac : cujus fuerunt filii, Esau & Israël.

Gen. 36. 10. 35. Filii Esau : Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ihelom, & Core.

36. Filii Eliphaz : Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.

37. Filii Rahuel : Nahath, Zara, Samma, Meza.

38. Filii Seir : Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

39. Filii Lotan : Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.

40. Filii Sobal : Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi, & Onam. Filii Sebeon : Aia & Ana. Filii Ana : Dison.

41. Filii Dison : Hamram, & Eseban, & Jethran, & Charan.

42. Filii Eser : Balaan, & Zavan, & Jacan. Filii Disan : Hus & Aran.

43. Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israël : Bale filius Beor : & nomen civitatis ejus, Denaba.

44. Mortuus est autem Bale, & regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.

45. Cùmque & Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

46. Obiit quoque & Husam, & regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab : & nomen civitatis ejus Avith.

47. Cùmque & Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.

48. Sed & Semla mortuus est, & regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quæ juxta amnem sita est.

49. Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.

50. Sed & hic mortuus est, & regnavit pro eo Adad : cujus urbis nomen fuit Phau, & appellata est uxor ejus Meetabel filia Matred filiæ Mezaab.

51. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse cœperunt : dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth,

52. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

54. dux Magdiel, dux Hiram : hi duces Edom.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

Gen. 35. 23. 1. Filii autem Israël : Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, & Zabulon,

2. Dan, Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad, & Aser.

Gen. 38. 3. & 46. 12. 3. Filii Juda : Her, Onan, & Sela : hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Juda, malus coram Domino, & occidit eum.

Inf. 4. 1. Mat. 1. 3. 4. Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares & Zara : omnes ergo filii Juda, quinque.

5. Filii autem Phares : Hesron & Hamul.

6. Filii quoque Zaræ : Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dara, simul quinque.

Jos. 7. 1. 7. Filii Charmi : * Achar, qui turbavit Israël, & peccavit in furto anathematis.

* Achan.

8. Filii Ethan : Azarias.

Ruth. 4. 19. 9. Filii autem Hesron qui nati sunt ei : Jerameel, & Ram, & Calubi.

10. Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Juda.

11. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.

12. Booz verò genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.

1. Reg. 16. 6. 8. 9. 13. Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa,

14. quartum Nathanael, quintum Raddai,

Ibid. 17. 12. 15. sextum Asom, septimum David,

16. quorum sorores fuerunt, Sarvia, & Abigail. Filii Sarviæ : Abisai, Joab, & Asael, tres.

17. Abigail autem genuit Amasa, cujus pater fuit Jether Ismahelites.

18. Caleb verò filius Hesron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Jerioth : fueruntque filii ejus, Jaser, & Sobab, & Ardon.

19. Cùmque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb, Ephrata : quæ peperit ei Hur.

20. Porro Hur genuit Uri : & Uri genuit Bezeleel.

21. Post hæc ingressus est Hesron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam cùm esset annorum sexaginta : quæ peperit ei Segub.

22. Sed & Segub genuit Jair, & possedit viginti tres civitates in terra Galaad.

23. Cepitque Gessur, & Aram, oppida Jair ; & Canath, & viculos ejus sexaginta civitatum : omnes isti, filii Machir patris Galaad.

24. Cùm autem mortuus esset Hesron, ingressus est Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quæ peperit ei Ashur patrem Thecuæ.

25. Nati sunt autem filii Jerameel primogeniti Hesron, Ram primogenitus ejus, & Buna, & Aram, & Asom, & Achia.

26. Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

27. Sed & filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt, Moos, Jamin, & Achar.

28. Onam autem habuit filios, Semei, & Jada. Filii autem Semei : Nadab, & Abisur.

29. Nomen verò uxoris Abisur, Abihail, quæ peperit ei Ahobban, & Molid.

30. Filii autem Nadab fuerunt, Saled, & Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis.

31. Filius verò Apphaim, Jesi : qui Jesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai.

32. Filii autem Jada fratris Semei : Jether, & Jonathan. Sed & Jether mortuus est absque liberis.

33. Porro Jonathan genuit Phaleth, & Ziza. Isti fuerunt filii Jerameel.

34. Sesan autem non habuit filios, sed filias ; & servum Ægyptium nomine Jeraa.

35. Deditque ei filiam suam uxorem : quæ peperit ei Ethei.

36. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad.

37. Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed,

38. Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azariam,

39. Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elasa,

40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum,

41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama.

42. Filii autem Caleb fratris Jerameel : Mesa primogenitus ejus, ipse est pater Ziph : & filii Maresa patris Hebron.

43. Porro filii Hebron, Core, & Taphua, & Recem, & Samma.

VULGATA NOVA.

44. Samma autem genuit Raham, patrem Jercaam, & Recem genuit Sammai.

45. Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethsur.

46. Epha autem concubina Caleb peperit Haran, & Mosa, & Gezez. Porro Haran genuit Gezez.

47. Filii autem Jahaddai, Regom, & Joathan, & Gesan, & Phalet, & Epha, & Saaph.

48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, & Tharana.

49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Filia verò Caleb, fuit Achsa.

50. Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti Ephrata, Sobal pater Cariathiarim,

51. Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. l. 1. cont. Pelag. t. 4. 509. b.

52. Fuerunt filii Sobal patris Cariathiarim, qui prophetabant ex dimidio.....

54. Filii autem Salma, patris Bethleem, & Nethophati, corona domus Joab, & qui prophetabant ex dimidio Zarai.

Idem ep. 34. ad Nepot. t. 4. 259. a.

55..... Hi sunt qui venerunt de calore domus patris Rechab.

VULGATA NOVA.

52. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum.

53. Et de cognatione Cariathiarim, Jethrei, & Aphuthei, & Semathei, & Maserei. Ex his egressi sunt Saraitæ, & Esthaolitæ.

54. Filii Salma, Bethlehem, & Netophathi, coronæ domus Joab, & dimidium requietionis Sarai.

55. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabes, canentes atque resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de calore patris domus Rechab.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 52. Græcè legitur τῷ Σωβὰλ πατρὶ, &c. absque his, *qui prophetabant ex dimidio.*

℣. 54. A Græco abest *autem*, post *filii*; in editt. Ald. & Compl. est καὶ υἱοί· deinde in Vatic. & al. pro *Salma*, legitur Σαλωμών, sicut Βαιβαλαὲμ, loco *Bethleem*, omissa voce *patris*; sola edit. Ald. scribit Σαλαμὼ, Compl. Σαλμά· deinde Ms. Alex. Βαιθλεὲμ, καὶ Νετωφατί, Ms. Vatic. ὁ Νετωφατί, absque præced. καὶ; Compl. habet καὶ, loco ὁ; tum pro *corona*, sic est in Vatic. Ἀταρὼθ, vel ut in edit. Ald. καὶ Ἀταρὼθ, detractis his, *& qui prophetabant*; extremò pro *ex dimidio Zarai*, sic, καὶ ἥμισυ τῆς Μαλαθὶ, Ἡσαρί· Ms. Alex. scribit Ἡσαρσεὶ, Compl. ὁ Σαραί. Hæ & aliæ dissimilitudines nominum satis confirmant quod Hieronymus ait præf. in lib. Paralip. juxta LXX. to. 1. col. 1418. *Ita*, inquit, *& in Græcis, & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa, quàm barbara quædam & Sarmatica nomina congesta arbitrandum sit: nec hoc LXX. Interpretibus, qui Spiritu Sancto pleni, ea quæ vera fuerant, transtulerunt; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de inemendatis inemendata scriptitant, & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt, vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt*, &c.

℣. 55. Græcè, οἱ Κιναῖοι, *Cinæi*, loco *sunt*, sicut ἐξ Αἱμὰθ, pro *de calore*, translata voce *domûs*, post hanc *patris*.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. Paral. 3. 1. / 2. Reg. 3. 2.

1. DAvid verò hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron; primogenitum Amnon ex Achinoam Jezrahelitide, secundum Daniel de Abigail Carmelitide,

2. tertium Absalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Gessur, quartum Adoniam filium Aggith,

3. quintum Saphatiam ex Abital, sextum Jethraham de Egla uxore sua.

4. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis, & sex mensibus. Triginta autem & tribus annis regnavit in Jerusalem.

2. Reg. 5. 14.

5. Porro in Jerusalem nati sunt ei filii, Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethsabee filia Ammiel,

6. Jebaar quoque, & Elisama,

7. & Eliphaleth, & Noge, & Nepheg, & Japhia;

8. necnon Elisama, & Eliada, & Elipheleth, novem:

9. omnes hi, filii David, absque filiis concubinarum: habueruntque sororem Thamar.

10. Filius autem Salomonis, Roboam: cujus Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Josaphat,

11. pater Joram: qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas:

12. & hujus Amasias filius genuit Azariam. Porro Azariæ filius Joathan

13. procreavit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus est Manasses.

14. Sed & Manasses genuit Amon patrem Josiæ.

15. Filii autem Josiæ fuerunt, primogenitus Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

16. De Joakim natus est Jechonias, & Sedecias.

Mat. 1. 11.

17. Filii Jechoniæ fuerunt, Asir, Salathiel,

18. Melchiram, Phadaia, Sennefer, & Jecemia, Sama, & Nadabia.

19. De Phadaia orti sunt Zorobabel & Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, & Salomith sororem eorum:

20. Hasaban quoque, & Ohol, & Barachian, & Hasadian, Josabhesed, quinque.

21. Filius autem Hananiæ, Phaltias pater Jeseiæ, cujus filius Raphaia: hujus quoque filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cujus filius fuit Sechenias.

22. Filius Secheniæ, Semeia: cujus filii, Hattus, & Jegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, sex numero.

23. Filius Naariæ, Elioenai, & Ezechias, & Ezricam, tres.

24. Filii Elioenai, Odvia, & Eliasub, & Pheleia, & Accub, & Johanan, & Dalaia, & Anani, septem.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

Gen. 38. 3. & 46. 12. Sup. 2. 4. Mat. 1. 3.

1. FIlii Juda : Phares, Hesron, & Charmi, & Hur, & Sobal.

2. Raia verò filius Sobal genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai & Laad : hæ cognationes Sarathi.

3. Ista quoque stirps Etam : Jezrahel, & Jesema, & Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.

4. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hosa : isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.

5. Assur verò patri Thecuæ erant duæ uxores, Halaa, & Naara.

6. Peperit autem ei Naara, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahasthari : isti sunt filii Naara.

7. Porro filii Halaa, Sereth, Isaar, & Ethnan.

8. Cos autem genuit Anob, & Soboba, & cognationem Aharehel filii Arum.

9. Fuit autem Jabes inclytus præ fratribus suis, & mater ejus vocavit nomen illius Jabes, dicens : Quia peperi eum in dolore.

10. Invocavit verò Jabes Deum Israël, dicens : Si benedicens benedixeris mihi, & dilataveris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est.

11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.

12. Porro Esthon genuit Bethrapha, & Phesse, & Tehinna patrem urbis Naas : hi sunt viri Recha.

13. Filii autem Cenez, Othoniel, & Saraia. Porro filii Othoniel, Hathath, & Maonathi.

14. Maonathi genuit Ophra, Saraia autem genuit Joab patrem Vallis artificum : ibi quippe artifices erant.

15. Filii verò Caleb filii Jephone, Hir, & Ela, & Naham. Filii quoque Ela : Cenez.

16. Filii quoque Jaleleel : Siph, & Zipha, Thiria, & Asrael.

17. Et filii Ezra, Jether, & Mered, & Epher, & Jalon, genuitque Mariam, & Sammai, & Jesba patrem Esthamo.

18. Uxor quoque ejus Judaia, peperit Jared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoe : hi autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered.

19. Et filii uxoris Odaiæ sororis Naham patris Ceila, Garmi, & Esthamo, qui fuit de Machathi.

20. Filii quoque Simon, Amnon, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filii Jesi, Zoheth, & Benzoheth.

Gen. 38. 5.

21. Filii Sela, filii Juda : Her pater Lecha, & Laada pater Maresa, & cognationes domus operantium byssum in domo juramenti.

22. Et qui stare fecit Solem, virique Mendacii, & Securus, & Incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Lahem : hæc autem verba vetera.

23. Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus, apud regem in operibus ejus, commoratique sunt ibi.

Gen. 46. 10.

24. Filii Simeon : Namuel & Jamin, Jarib, Zara, Saul.

25. Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

26. Filii Masma : Hamuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

27. Filii Semei sedecim, & filiæ sex : fratres autem ejus non habuerunt filios multos, & universa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Juda.

28. Habitaverunt autem in Bersabee, & Molada, & Hasarsuhal,

29. & in Bala, & in Asom, & in Tholad,

30. & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg,

31. & in Bethmarchaboth, & in Hasarsusim, & in Bethberai, & in Saarim : hæ civitates eorum usque ad regem David.

32. Villæ quoque eorum : Etam, & Aen, Remmon, & Thochen, & Asan, civitates quinque.

33. Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal : hæc est habitatio eorum & sedium distributio.

34. Mosobab quoque & Jemlech, & Josa filius Amasiæ,

35. & Joel, & Jehu filius Josabiæ filii Saraiæ filii Asiel,

36. & Elioenai, & Jacoba, & Isuhaia, & Asaia, & Adiel, & Ismiel, & Banaia,

37. Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Semri filii Samaia.

38. Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.

39. Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad orientem vallis, & ut quærerent pascua gregibus suis.

40. Inveneruntque pascuas uberes, & valde bonas, & terram latissimam & quietam & fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.

41. Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Juda : & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inventi fuerant ibi, & deleverunt eos usque in præsentem diem : habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt.

42. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phalthiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Jesi :

43. & percusserunt reliquias, quæ evadere potuerant, Amalecitarum, & habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

Gen. 35. 23. Ibid. 22. & 49. 4.

1. FIlii quoque Ruben primogeniti Israël (ipse quippe fuit primogenitus ejus : sed cùm violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filiis Joseph filii Israël, & non est ille reputatus in primogenitum.

2. Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt : primogenita autem reputata sunt Joseph :)

Gen. 46. 9.

3. filii ergo Ruben primogeniti Israël : Enoch, & Phallu, Esron, & Carmi.

Exod. 6. 14. Num. 26. 5.

4. Filii Joel : Samia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus,

5. Micha filius ejus, Reia filius ejus, Baal filius ejus,

4. Reg. 15. 29.

6. Beera filius ejus, quem captivum duxit Thelgathphalnasar rex Assyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben.

7. Fratres autem ejus, & universa cognatio ejus,

VULGATA NOVA.

quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes, Jehiel & Zachariam.

8. Porro Bala filius Azaz, filii Samma, filii Joel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nebo & Beelmeon.

9. Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad inrroitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe jumentorum numerum possidebant in terra Galaad.

10. In diebus autem Saul præliati sunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad orientem Galaad.

11. Filii verò Gad è regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:

12. Joel in capite, & Saphan secundus: Janai autem, & Saphat, in Basan.

13. Fratres verò eorum secundùm domos cognationum suarum, Michael, & Mosollam, & Sebe, & Jorai, & Jachan, & Zie, & Heber, septem.

14. Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jara, filii Galaad, filii Michael, filii Jesesi, filii Jeddo, filii Buz.

15. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus in familiis suis.

16. Et habitaverunt in Galaad, & in Basan, & in viculis ejus, & in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.

17. Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis Juda, & in diebus Jeroboam regis Israël.

18. Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prælia, quadraginta quatuor millia & septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam.

19. Dimicaverunt contra Agareos: Ituræi verò, & Naphis, & Nodab,

20. præbuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei, & universi qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt cùm præliarentur: & exaudivit eos, eò quòd credidissent in eum.

21. Ceperuntque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia.

22. Vulnerati autem multi corruerunt: fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.

23. Filii quoque dimidiæ tribus Manasse, possederunt terram à finibus Basan usque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat.

24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Jesi, & Eliel, & Ezriel, & Jeremia, & Odoia, & Jediel, viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis.

25. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis:

26. & suscitavit Deus Israël spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnasar regis Assur: & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

4. Reg. 15. 19. & 29.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

Gen. 46. 11. Inf. 23. 6.

1. Filii Levi: Gerson, Caath, & Merari.

2. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, & Oziel.

3. Filii Amram: Aaron, Moyses, & Maria. Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar.

4. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue,

5. Abisue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi.

6. Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Meraioth.

7. Porro Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob.

8. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas.

9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan,

10. Johanan genuit Azariam: ipse est qui sacerdotio functus est, in domo quam ædificavit Salomon in Jerusalem.

11. Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob,

12. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum,

13. Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam,

14. Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Josedec.

15. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam & Jerusalem per manus Nabuchodonosor.

Exod. 6. 16.

16. Filii ergo Levi: Gerson, Caath, & Merari.

17. Et hæc nomina filiorum Gerson: Lobni, & Semei.

18. Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel.

19. Filii Merari: Moholi & Musi. Hæ autem cognationes Levi secundùm familias eorum.

20. Gersom, Lobni filius ejus, Jahath filius ejus, Zamma filius ejus,

21. Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus.

22. Filii Caath, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus,

23. Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus.

24. Thahath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.

25. Filii Elcana, Amasai & Achimoth

26. & Elcana. Filii Elcana: Sophai filius ejus, Nahath filius ejus,

27. Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus.

28. Filii Samuel, primogenitus Vasseni, & Abia.

29. Filii autem Merari, Moholi: Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus,

30. Sammaa filius ejus, Haggia filius ejus, Asaia filius ejus.

31. Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca:

2. Reg. 6. 17.

32. & ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Jerusalem: stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.

33. Hi verò sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath, Hemam cantor filius Johel, filii Samuel,

34. filii Elcana, filii Jeroham, filii Eliel, filii Thohu,

35. filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai,

36. filii Elcana, filii Johel, filii Azariæ, filii So-

phoniæ,

37. filii Thahath, filii Afir, filii Abiafaph, filii Core,

38. filii Ifaar, filii Caath, filii Levi, filii Ifraël.

39. Et frater ejus Afaph, qui ftabat à dextris ejus, Afaph filius Barachiæ, filii Samaa,

40. filii Michael, filii Bafaiæ, filii Melchiæ,

41. filii Athanai, filii Zara, filii Adaia,

42. filii Ethan, filii Zamma, filii Semei.

43. filii Jeth, filii Gerfom, filii Levi.

44. Filii autem Merari fratres eorum, ad finiftram, Ethan filius Cufi, filii Abdi, filii Maloch,

45. filii Hafabiæ, filii Amafiæ, filii Helciæ,

46. filii Amafai, filii Boni, filii Somer,

47. filii Moholi, filii Mufi, filii Merari, filii Levi.

48. Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinati funt in cunctum minifterium tabernaculi domus Domini.

49. Aaron verò, & filii ejus adolebant incenfum fuper altare holocaufti, & fuper altare thymiamatis, in omne opus Sancti fanctorum: & ut precarentur pro Ifraël, juxta omnia quæ præceperat Moyfes fervus Dei.

50. Hi funt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abifue filius ejus,

51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus,

52. Meraioth filius ejus, Amarias filius ejus, Achitob filius ejus,

53. Sadoc filius ejus, Achimaas filius ejus.

54. Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum fcilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum: ipfis enim forte contigerant.

55. Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & fuburbana ejus per circuitum:

56. agros autem civitatis, & villas, Caleb filio Jephone. *Jof. 21. 12.*

57. Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron, & Lobna & fuburbana ejus,

58. Jether quoque & Efthemo cum fuburbanis fuis, fed & Helon & Dabir cum fuburbanis fuis,

59. Afan quoque & Bethfemes & fuburbana earum.

60. De tribu autem Benjamin, Gabee & fuburbana ejus, & Almath cum fuburbanis fuis, Anathoth quoque cum fuburbanis fuis: omnes civitates, tredecim, per cognationes fuas.

61. Filiis autem Caath refiduis de cognatione fua, dederunt ex dimidia tribu Manaffe in poffeffionem urbes decem.

62. Porro filiis Gerfom per cognationes fuas, de tribu Iffachar, & de tribu Afer, & de tribu Nephthali, & de tribu Manaffe in Bafan, urbes tredecim.

63. Filiis autem Merari per cognationes fuas, de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt forte civitates duodecim.

64. Dederunt quoque filii Ifraël Levitis civitates, & fuburbana earum:

65. dederuntque per fortem, ex tribu filiorum Juda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin, urbes has quas vocaverunt nominibus fuis,

66. & his qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim.

67. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum fuburbanis fuis in monte Ephraim, & Gazer cum fuburbanis fuis, *Jof. 21. 21.*

68. Jecmaam quoque cum fuburbanis fuis, & Bethoron fimiliter,

69. necnon & Helon cum fuburbanis fuis, & Gethremmon in eundem modum.

70. Porro ex dimidia tribu Manaffe, Aner & fuburbana ejus, Baalam & fuburbana ejus: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

71. Filiis autem Gerfom, de cognatione dimidiæ tribus Manaffe, Gaulon in Bafan & fuburbana ejus, & Aftharoth cum fuburbanis fuis.

72. De tribu Iffachar, Cedes & fuburbana ejus, & Dabereth cum fuburbanis fuis,

73. Ramoth quoque & fuburbana ejus, & Anem cum fuburbanis fuis.

74. De tribu verò Afer: Mafal cum fuburbanis fuis, & Abdon fimiliter,

75. Hucac quoque & fuburbana ejus, & Rohob cum fuburbanis fuis.

76. Porro de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa & fuburbana ejus, Hamon cum fuburbanis fuis, & Cariathaim & fuburbana ejus.

77. Filiis autem Merari refiduis: de tribu Zabulon, Remmono & fuburbana ejus, & Thabor cum fuburbanis fuis:

78. trans Jordanem quoque ex adverfo Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bofor in folitudine cum fuburbanis fuis, & Jaffa cum fuburbanis fuis,

79. Cademoth quoque & fuburbana ejus, & Mephaat cum fuburbanis fuis.

80. Necnon & de tribu Gad, Ramoth in Galaad & fuburbana ejus, & Manaim cum fuburbanis fuis,

81. fed & Hefebon cum fuburbanis fuis, & Jezer cum fuburbanis fuis.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

Gen. 46. 13. 1. Porro filii Iffachar: Thola, & Phua, Jafub, & Simeron, quatuor.

2. Filii Thola: Ozi, & Raphaia, & Jeriel, & Jemai, & Jebfem, & Samuel, principes per domos cognationum fuarum. De ftirpe Thola viri fortiffimi numerati funt in diebus David, viginti duo millia fexcenti.

3. Filii Ozi: Izrahia, de quo nati funt Michael, & Obadia, & Johel, & Jefia, quinque omnes principes.

4. Cùmque eis per familias & populos fuos, accincti ad prælium, viri fortiffimi, triginta fex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios.

5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Iffachar, robuftiffimi ad pugnandum, octoginta feptem millia numerati funt.

6. Filii Benjamin: Bela, & Bechor, & Jadihel, tres. *Gen. 46. 21.*

7. Filii Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Jerimoth, & Urai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robuftiffimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor.

8. Porro filii Bechor: Zamira, & Joas, & Eliezer, & Elioenai, & Amri, & Jerimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filii Bechor.

9. Numerati funt autem per familias fuas principes cognationum fuarum, ad bella fortiffimi, viginti millia & ducenti.

10. Porro filii Jadihel: Balan. Filii autem Balan: Jehus, & Benjamin, & Aod, & Chanana, & Ze-

VULGATA NOVA.

than, & Tharsis, & Ahisahar:

11. omnes hi filii Jadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem & septem millia & ducenti, ad prælium procedentes.

12. Sepham quoque & Hapham filii Hir: & Hasim filii Aher.

Gen. 46. 24. 13. Filii autem Nephthali: Jasiel, & Guni, & Jeser, & Sellum, filii Bala.

14. Porro filius Manasse, Esriel: concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

15. Machir autem accepit uxores filiis suis Happhim & Saphan: & habuit sororem nomine Maacha: nomen autem secundi, Salphaad, natæque sunt Salphaad filiæ:

16. & peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares: porro nomen fratris ejus, Sares: & filii ejus Ulam, & Recen.

17. Filius autem Ulam, Badan: hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse.

18. Soror autem ejus Regina peperit Virumdecorum, & Abiezer, & Mohola.

19. Erant autem filii Semida, Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam.

20. Filii autem Ephraim: Suthala, Bared filius ejus, Thahath filius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad,

21. & hujus filius Suthala, & hujus filius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum.

22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres ejus ut consolarentur eum.

23. Ingressusque est ad uxorem suam: quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Beria, eò quòd in malis domus ejus ortus esset:

24. filia autem ejus fuit Sara, quæ ædificavit Bethoron inferiorem & superiorem, & Ozensara.

25. Porro filius ejus Rapha, & Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan,

26. qui genuit Laadan: hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Elizama,

27. de quo ortus est Nun, qui habuit filium Josue.

28. Possessio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus suis, & contra orientem Noran, ac occidentalem plagam Gazer & filiæ ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

29. Juxta filios quoque Manasse, Bethsan & filias ejus, Thanach & filias ejus, Mageddo & filias ejus: Dor & filias ejus: in his habitaverunt filii Joseph, filii Israël.

30. Filii Aser: Jemma, & Jesua, & Jessui, & Baria, & Sara soror eorum. *Gen. 46. 17.*

31. Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barsaith.

32. Heber autem genuit Jephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa sororem eorum.

33. Filii Jephlat: Phosech, & Chamaal, & Asoth: hi filii Jephlat.

34. Porro filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram.

35. Filii autem Helem fratris ejus: Supha, & Jemna, & Selles, & Amal.

36. Filii Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Jamra,

37. Bosor, & Hod, & Samma, & Salusa, & Jethran, & Bera.

38. Filii Jether: Jephone, & Phaspha, & Ara.

39. Filii autem Olla: Aree, & Haniel, & Resia.

40. Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

Gen. 46. 21. Sup. 7. 6. 1. Benjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium,

2. Nohaa quartum, & Rapha quintum.

3. Fueruntque filii Bale: Addar, & Gera, & Abiud,

4. Abisue quoque & Naaman, & Ahoe,

5. sed & Gera, & Sephuphan, & Huram.

6. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath.

7. Naaman autem, & Achia, & Gera ipse transtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud.

8. Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim & Bara uxores suas.

9. Genuit autem de Hodes uxore sua Jobab, & Sebia, & Mosa, & Molchom,

10. Jehus quoque, & Sechia, & Marma: hi sunt filii ejus, principes in familiis suis.

11. Mehusim verò genuit Abitob, & Elphaal.

12. Porro filii Elphaal: Heber, & Misaam, & Samad: hic ædificavit Ono, & Lod, & filias ejus.

13. Baria autem & Sama, principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugaverunt habitatores Geth.

14. Et Ahio, & Sesac, & Jerimoth,

15. & Zabadia, & Arod, & Heder,

16. Michael quoque, & Jespha, & Joha, filii Baria.

17. Et Zabadia, & Mosollam, & Hezeci, & Heber,

18. & Jesamari, & Jezlia, & Jobab, filii Elphaal,

19. & Jacim, & Zechri, & Zabdi,

20. & Elioenai, & Selethai, & Eliel,

21. & Adaia, & Baraia, & Samarath, filii Semei.

22. Et Jespham, & Heber, & Eliel,

23. & Abdon, & Zechri, & Hanan,

24. & Hanania, & Ælam, & Anathothia,

25. & Jephdaia, & Phanuel, filii Sesac:

26. & Samsari, & Sohoria, & Otholia,

27. & Jersia, & Elia, & Zechri, filii Jeroham:

28. hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem:

29. in Gabaon autem habitaverunt Abigabaon, & nomen uxoris ejus Maacha: *Inf. 9. 35.*

30. filiusque ejus primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab.

31. Gedor quoque, & Ahio, & Zacher, & Macelloth:

32. & Macelloth genuit Samaa: habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.

33. Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal. *1. Reg. 14. 51. Inf. 9. 39.*

34. Filius autem Jonathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha. *2. Reg. 4. 4.*

35. Filii Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz:

36. & Ahaz genuit Joada: & Joada genuit Ala-

VULGATA NOVA.

math, & Azmoth, & Zamri : porro Zamri genuit Mosa,

37. & Mosa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel.

38. Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, & Hanan: omnes hi filii Asel.

39. Filii autem Esec fratris ejus, Ulam primogenitus, & Jehus secundus, & Eliphalet tertius.

40. Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, & magno robore tendentes arcum : & multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filii Benjamin.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. Universus ergo Israël dinumeratus est : & summa eorum scripta est in libro regum Israël & Juda : translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

2. Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & in urbibus suis : Israël, & sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.

3. Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, & de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, & Manasse.

4. Othei filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Juda.

5. Et de Siloni : Asaia primogenitus, & filii ejus.

6. De filiis autem Zara : Jehuel, & fratres eorum, sexcenti nonaginta.

7. Porro de filiis Benjamin : Salo filius Mosollam, filii Odvia, filii Asana :

8. & Jobania filius Jeroham : & Ela filius Ozi, filii Mochori : & Mosollam filius Saphatiæ, filii Rahuel, filii Jebaniæ,

9. & fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum.

10. De sacerdotibus autem : Jedaia, Joiarib, & Jachin :

11. Azarias quoque filius Helciæ, filii Mosollam, filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei.

12. Porro Adaias, filius Jeroham, filii Phassur, filii Melchiæ : & Maasai filius Adiel, filii Jezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer :

13. fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.

14. De Levitis autem : Semeia filius Hassub, filii Ezricam, filii Hasebia, de filiis Merari.

15. Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph :

16. & Obdia filius Semeiæ, filii Galal, filii Idithun : & Barachia filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.

17. Janitores autem : Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahimam, & frater eorum Sellum princeps,

18. usque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi.

19. Sellum verò filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, & domo patris sui, hi sunt Coritæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi : & familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.

20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino.

21. Porro Zacharias filius Mosollamia, janitor portæ tabernaculi testimonii.

22. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim : & descripti in villis propriis : quos constituerunt David, & Samuel videns, in fide sua,

23. tam ipsos, quàm filios eorum, in ostiis domus Domini, & in tabernaculo, vicibus suis.

24. Per quatuor ventos erant ostiarii : id est, ad orientem, & ad occidentem, & ad aquilonem, & ad austrum.

25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.

26. His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini.

27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis : ut cùm tempus fuisset, ipsi manè aperirent fores.

28. De horum genere erant & super vasa ministerii : ad numerum enim & inferebantur vasa, & efferebantur.

29. De ipsis, & qui credita habebant utensilia sanctuarii, præerant similæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus.

30. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

31. Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum, quæ in sartagine frigebantur.

32. Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata præpararent.

33. Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

34. Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

35. In Gabaon autem commorati sunt, pater Gabaon Jehiel, & nomen uxoris ejus Maacha. Sup. 8. 29.

36. Filius primogenitus ejus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab,

37. Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth.

38. Porro Macelloth genuit Samaan : isti habitaverunt è regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.

39. Ner autem genuit Cis : & Cis genuit Saul : & Saul genuit Jonathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal. Sup. 8. 33.

40. Filius autem Jonathan, Meribbaal : & Meribbaal genuit Micha.

41. Porro filii Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.

42. Ahaz autem genuit Jara, & Jara genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa.

43. Mosa verò genuit Banaa : cujus filius Raphaia, genuit Elasa : de quo ortus est Asel.

44. Porro Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan : hi sunt filii Asel.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. Reg. 31. 1.

1. PHilifthiim autem pugnabant contra Ifraël, fugeruntque viri Ifraël Palæfthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe.

2. Cùmque appropinquaffent Philifthæi perfequentes Saul, & filios ejus, percufferunt Jonathan, & Abinadab, & Melchifua, filios Saul.

3. Et aggravatum eft prælium contra Saul, inveneruntque eum fagittarii, & vulneraverunt jaculis.

4. Et dixit Saul ad armigerum fuum: Evagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircumcifi ifti, & illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus: arripuit ergo Saul enfem, & irruit in eum.

5. Quod cùm vidiffet armiger ejus, videlicet mortuum effe Saul, irruit etiam ipfe in gladium fuum, & mortuus eft.

6. Interiit ergo Saul, & tres filii ejus, & omnis domus illius pariter concidit.

7. Quod cùm vidiffent viri Ifraël, qui habitabant in campeftribus, fugerunt: & Saul ac filiis ejus mortuis, dereliquerunt urbes fuas, & huc illucque difperfi funt: veneruntque Philifthiim, & habitaverunt in eis.

8. Die igitur altero detrahentes Philifthiim fpolia cæforum, invenerunt Saul, & filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Cùmque fpoliaffent eum, & amputaffent caput, armifque nudaffent, miferunt in terram fuam, ut circumferretur, & oftenderetur idolorum templis, & populis:

10. arma autem ejus confecraverunt in fano dei fui, & caput affixerunt in templo Dagon.

11. Hoc cùm audiffent viri Jabes Galaad, omnia fcilicet quæ Philifthiim fecerant fuper Saul,

12. confurrexerunt finguli virorum fortium, & tulerunt cadavera Saul & filiorum ejus: attuleruntque ea in Jabes, & fepelierunt offa eorum fubter quercum, quæ erat in Jabes, & jejunaverunt feptem diebus.

13. Mortuus eft ergo Saul propter iniquitates fuas, eò quòd prævaricatus fit mandatum Domini quod præceperat, & non cuftodierit illud: fed infuper etiam pythoniffam confuluerit, *Exod. 17. 14. 1. Reg. 15. 3.*

14. nec fperaverit in Domino: propter quod interfecit eum, & tranftulit regnum ejus ad David filium Ifai. *1. Reg. 28. 8.*

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 5. 1.

1. COngregatus eft igitur omnis Ifraël ad David in Hebron, dicens: Os tuum fumus, & caro tua.

2. Heri quoque, & nudiuftertius, cùm adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas, & introducebas Ifraël: tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pafces populum meum Ifraël, & tu eris princeps fuper eum.

3. Venerunt ergo omnes majores natu Ifraël ad regem in Hebron, & iniit David cum eis fœdus coram Domino: unxeruntque eum regem fuper Ifraël, juxta fermonem Domini, quem locutus eft in manu Samuel.

4. Abiit quoque David, & omnis Ifraël, in Jerufalem: hæc eft Jebus, ubi erant Jebufæi habitatores terræ. *2. Reg. 5. 6.*

5. Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quæ eft Civitas David,

6. dixitque: Omnis qui percufferit Jebufæum in primis, erit princeps & dux. Afcendit igitur primus Joab filius Sarviæ & factus eft princeps.

7. Habitavit autem David in arce, & idcirco appellata eft Civitas David.

8. Ædificavitque urbem in circuitu à Mello ufque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis extruxit.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
9. Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus erat cum illo. *Aug. de corr. & Gra. t. 10. 775. a. e.*	9. Proficiebatque David vadens & crefcens, & Dominus exercituum erat cum eo.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 23. 8.

10. Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret fuper omnem Ifraël, juxta verbum Domini, quod locutus eft ad Ifraël.

11. Et ifte numerus robuftorum David: Jesbaam filius Achamoni princeps inter triginta: ifte levavit haftam fuam fuper trecentos vulneratos una vice.

12. Et poft eum Eleazar filius patrui ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes.

13. Ifte fuit cum David in Phefdomim, quando Philifthiim congregati funt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philifthinorum.

14. Hi fteterunt in medio agri, & defenderunt eum: cùmque percuffiffent Philifthæos, dedit Dominus falutem magnam populo fuo.

2. Reg. 23. 13.

15. Defcenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad fpeluncam Odollam, quando Philifthiim fuerant caftrametati in valle Raphaim.

16. Porro David erat in præfidio, & ftatio Philifthinorum in Bethlehem. *2. Reg. 23. 14.*

17. Defideravit igitur David, & dixit: O fi quis daret mihi aquam de cifterna Bethlehem, quæ eft in porta.

18. Tres ergo ifti per media caftra Philifthinorum perrexerunt, & hauferunt aquam de cifterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad David ut biberet: qui noluit, fed magis libavit illam Domino,

19. dicens: Abfit ut in confpectu Dei mei hoc faciam, & fanguinem iftorum virorum bibam: quia in periculo animarum fuarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc caufam noluit bibere: hæc fecerunt tres robuftiffimi.

20. Abifai quoque frater Joab ipfe erat princeps trium, & ipfe levavit haftam fuam contra trecentos vulneratos, & ipfe erat inter tres nominatiffimus,

21. & inter tres fecundos inclytus, & princeps

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Paulò aliter Græcè; nempe, Καὶ ἐπορεύετο Δαυὶδ πορευόμενος, καὶ μεγαλυνόμενος, καὶ Κύριος παντοκράτωρ μετ' αὐτοῦ. *Et ibat David procedens, & magnificatus, & Dominus omnipotens cum eo.*

VULGATA NOVA.

eorum: veruntamen usque ad tres primos non pervenerat.

22. Banaias filius Joiadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel: ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23. Et ipse percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu, & interfecit eum hastâ suâ.

24. Hæc fecit Banaias filius Joiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25. inter triginta primus, veruntamen ad tres usque non pervenerat: posuit autem eum David ad auriculam suam.

26. Porro fortissimi viri in exercitu, Asahel frater Joab, & Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem,

27. Sammoth Arorites, Helles Phalonites,

28. Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites,

29. Sobbochai Husathites, Ilai Ahohites,

30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites,

31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites,

32. Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites.

33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage Ararites,

34. Ahiam filius Sachar Ararites,

35. Eliphal filius Ur,

36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites,

37. Hesro Carmelites, Naarai filius Asbai,

38. Joel frater Nathan, Mibahar filius Agaraï.

39. Selec Ammonites, Naarai Berothites armiger Joab filii Sarviæ.

40. Ira Jethræus, Gareb Jethræus,

41. Urias Hethæus, Zabad filius Oholi,

42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta.

43. Hanan filius Maacha, & Josaphat Mathanites,

44. Ozia Astarothites, Samma & Jehiel filii Hotham Arorites,

45. Jedihel filius Samri, & Joha frater ejus Thosaites,

46. Eliel Mahumites, & Jeribai & Josaia filii Elnaem, & Jethma Moabites, Eliel, & Obed, & Jasiel de Masobia.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. HI quoque venerunt ad David in Siceleg, cùm adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores, (1. Reg. 27. 2.)

2. tendentes arcum, & utraque manu fundis saxa jacientes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saul ex Benjamin.

3. Princeps Ahiezer, & Joas, filii Samaa, Gabaathites, & Jaziel, & Phallet filii Azmoth, & Baracha, & Jehu Anathotites.

4. Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta: Jeremias, & Jeheziel, & Johanan, & Jezabad Gaderothites:

5. & Eluzai & Jerimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Haruphites.

6. Elcana, & Jesia, & Azareel, & Joezer, & Jesbaam de Carehim:

7. Joela quoque, & Zabadia, filii Jeroham de Gedor.

8. Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, cùm lateret in deserto, viri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreæ in montibus:

9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius,

10. Masmana quartus, Jeremias quintus,

11. Ethi sextus, Eliel septimus,

12. Johanan octavus, Elzebad nonus,

13. Jeremias decimus, Machbanai undecimus:

14. hi de filiis Gad principes exercitus: novissimus centum militibus præerat, & maximus, mille.

15. Isti sunt qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas: & omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam, & occidentalem.

16. Venerunt autem & de Benjamin, & de Juda, ad præsidium in quo morabatur David.

17. Egressusque est David obviam eis, & ait: Si pacificè venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cùm ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & judicet.

VULGATA NOVA.

18. Spiritus verò induit Amasai principem inter triginta, & ait: Tui sumus ô David, & tecum fili Isai: pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis: te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David, & constituit principes turmæ.

VERSIO ANTIQUA.

18. Et spiritus induit Amasai principem triginta, & dixit: Tui sumus ô David, & tecum futuri fili Jesse: pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis: quia auxiliatus est tibi Deus..... (Aug. de corr. & Gra. t. 10. 775. b.)

VULGATA NOVA.

19. Porro de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philisthiim adversùs Saul, ut pugnaret: & non dimicavit cum eis; quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes: Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul. (1. Reg. 29. 4.)

20. Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Jozabad, & Jedihel, & Michael, & Ednas, & Jozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manasse:

21. hi præbuerunt auxilium David adversùs latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu.

22. Sed & per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.

23. Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cùm esset in Hebron, ut trans- (2. Reg. 5. 3.)

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 18. Optimè è Græco, exceptis his, *Tui sumus ô David, & tecum futuri fili*; pro quibus sic: Πορεύε, καὶ ὁ λαός σου Δαυὶδ υἱός, *Vade, & populus tuus David filius*, &c.

VULGATA NOVA.

ferrent regnum Saul ad eum, juxta verbum Domini.

24. Filii Juda portantes clypeum & hastam, sex millia octingenti expediti ad prælium.

25. De filiis Simeon, virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.

26. De filiis Levi, quatuor millia sexcenti,

27. Joiada quoque princeps de stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti.

28. Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris ejus, principes viginti duo.

29. De filiis autem Benjamin fratribus Saul, tria millia: magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul.

30. Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.

31. Et ex dimidia tribu Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.

32. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israël, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur.

33. Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.

34. Et de Nephthali, principes mille: & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septem millia.

35. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia sexcenti.

36. Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie provocantes, quadraginta millia.

37. Trans Jordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse, instructi armis bellicis, centum viginti millia.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de corr. & Gra. t. 10. 775. b.

38. Omnes hi viri bellatores dirigentes aciem, corde pacifico venerunt in Hebron, ut constituerent David super omnem Israël.....

VULGATA NOVA.

38. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israël: sed & omnes reliqui ex Israël, uno corde erant, ut rex fieret David.

VULGATA NOVA.

39. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes & bibentes: præparaverant enim eis fratres sui.

40. Sed & qui juxta eos erant, usque ad Issachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus, ad vescendum: farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes, ad omnem copiam: gaudium quippe erat in Israël.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 38. Ita Græcè, nisi quòd pro *corde*, habetur ἐν ψυχῇ, *in anima*, præponiturque ϗ, verbo *venerunt*; deinde sic, Χεβρὼν, pro *Hebron*, & pro *ut constituerent*, τοῦ βασιλεῦσαι, quod idem valet.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

1. INiit autem consilium David cum tribunis, & centurionibus, & universis principibus,

2. & ait ad omnem cœtum Israël: Si placet vobis: & à Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël, & ad sacerdotes, & Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos,

3. & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisivimus eam in diebus Saul.

4. Et respondit universa multitudo ut ita fieret: placuerat enim sermo omni populo.

2. Reg. 6. 2.

5. Congregavit ergo David cunctum Israël, à Sihor Ægypti, usque dum ingrediaris Emath, ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim.

6. Et ascendit David, & omnis vir Israël, ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus.

7. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater ejus, minabant plaustrum.

8. Porro David, & universus Israël, ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis.

9. Cùm autem pervenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciviens paululùm inclinaverat eam.

10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. Contristatusque est David, eò quòd divisisset Dominus Ozam: vocavitque locum illum, Divisio Ozæ, usque in præsentem diem.

12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?

13. Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in civitatem David, sed avertit in domum Obededom Gethæi.

14. Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui ejus, & omnibus quæ habebat.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 5. 11.

1. MIsit quoque Hiram rex Tyri nuncios ad David, & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorumque: ut ædificarent ei domum.

2. Cognovitque David quòd confirmasset eum Dominus in regem super Israël, & sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israël.

2. Reg. 5. 13.

3. Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem: genuitque filios, & filias.

4. Et hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, & Sobad, Nathan, & Salomon.

5. Jebahar, & Elisua, & Eliphalet,

VULGATA NOVA.

6. Noga quoque, & Napheg, & Japhia,

7. Elisama, & Baaliada, & Eliphalet.

2. Reg. 5. 17. 8. Audientes autem Philisthiim eò quòd unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderunt omnes ut quærerent eum: quod cùm audisset David, egressus est obviam eis.

9. Porro Philisthiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.

10. Consuluitque David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradam eos in manu tua.

11. Cùmque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, & dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ: & idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim.

12. Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.

13. Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, & diffusi sunt in valle.

14. Consuluitque rursum David Deum, & dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex adverso pyrorum.

15. Cùmque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim.

16. Fecit ergo David sicut præceperat ei Deus, & percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.

17. Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. FEcit quoque sibi domos in civitate David: & ædificavit locum arcæ Dei, tetenditque ei tabernaculum.

2. Tunc dixit David: Illicitum est ut à quocunque portetur arca Dei nisi à Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in æternum.

3. Congregavitque universum Israël in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem præparaverat ei.

4. Necnon & filios Aaron, & Levitas:

5. De filiis Caath, Uriel princeps fuit; & fratres ejus centum viginti.

6. De filiis Merari, Asaia princeps; & fratres ejus ducenti viginti.

7. De filiis Gersom, Joel princeps; & fratres ejus centum triginta.

8. De filiis Elisaphan, Semeias princeps; & fratres ejus ducenti.

9. De filiis Hebron, Eliel princeps; & fratres ejus octoginta.

10. De filiis Oziel, Aminadab princeps; & fratres ejus centum duodecim.

11. Vocavitque David Sadoc & Abiathar sacerdotes, & Levitas, Uriel, Asaiam, Joel, Semeiam, Eliel, & Aminadab:

12. & dixit ad eos: Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israël, ad locum qui ei præparatus est:

Sup. 13. 10. 13. ne ut à principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus; sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.

14. Sanctificati sunt ergo sacerdotes, & Levitæ, ut portarent arcam Domini Dei Israël.

Num. 4. 15. 15. Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut præceperat Moyses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus.

16. Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ.

17. Constitueruntque Levitas: Hemam filium Joel, & de fratribus ejus, Asaph filium Barachiæ: de filiis verò Merari, fratribus eorum, Ethan filium Casaiæ.

18. Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam, & Ben, & Jaziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maasiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Jehiel, janitores.

19. Porro cantores, Heman, Asaph, & Ethan; in cymbalis æneis concrepantes.

20. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, & Eliab, & Maasias, & Banaias, in nablis arcana cantabant.

21. Porro Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Jehiel, & Ozaziu, in citharis pro octava canebant epinicion.

22. Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens.

23. Et Barachias, & Elcana, janitores arcæ.

24. Porro Sebenias, & Josaphat, & Nathanael, & Amasai, & Zacharias, & Banaias, & Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Jehias, erant janitores arcæ.

2. Reg. 6. 12. 25. Igitur David, & omnes majores natu Israël, & tribuni, ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cum lætitia.

26. Cùmque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes.

27. Porro David erat indutus stola byssina, & universi Levitæ qui portabant arcam, cantoresque, & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: David autem etiam indutus erat ephod lineo.

28. Universusque Israël deducebant arcam fœderis Domini in jubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes.

29. Cùmque pervenisset arca fœderis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 6. 17. 1. ATtulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David: & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.

VULGATA NOVA.

2. Cùmque compleffet David offerens holocaufta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

3. Et divifit univerfis per fingulos, à viro ufque ad mulierem, tortam panis, & partem affæ carnis bubalæ, & frixam oleo fimilam.

4. Conftituitque coram arca Domini de Levitis, qui miniftrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Ifraël:

5. Afaph principem, & fecundum ejus Zachariam: Porro Jahiel, & Semiramoth, & Jehiel, & Mathathiam, & Eliab, & Banaiam, & Obededom: Jehiel fuper organa pfalterii, & lyras: Afaph autem ut cymbalis perfonaret:

6. Banaiam verò & Jaziel facerdotes, canere tubâ jugiter coram arca fœderis Domini.

7. In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Afaph, & fratres ejus.

Pf. 104. 1. Ifai. 12. 4. 8. Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus.

9. Cantate ei, & pfallite ei: & narrate omnia mirabilia ejus.

10. Laudate nomen fanctum ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

11. Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus femper.

12. Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit: fignorum illius, & judiciorum oris ejus.

13. Semen Ifraël fervi ejus: filii Jacob electi ejus.

14. Ipfe Dominus Deus nofter: in univerfa terra judicia ejus.

15. Recordamini in fempiternum pacti ejus: fermonis, quem præcepit in mille generationes.

16. Quem pepigit cum Abraham: & juramenti illius cum Ifaac.

17. Et conftituit illud Jacob in præceptum: & Ifraël in pactum fempiternum,

18. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veftræ.

19. Cùm effent pauci numero, parvi & coloni ejus.

20. Et tranfierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

21. Non dimifit quemquam calumniari eos, fed increpavit pro eis reges.

Pf. 104. 15. 22. Nolite tangere chriftos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

Pf. 95. 1. 2. 23. Cantate Domino omnis terrra: annuntiate ex die in diem falutare ejus.

24. Narrate in gentibus gloriam ejus: in cunctis populis mirabilia ejus.

25. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis fuper omnes deos.

26. Omnes enim dii populorum, idola: Dominus autem cœlos fecit.

27. Confeffio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco ejus.

28. Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29. Date Domino gloriam, nomini ejus, levate facrificium; & venite in confpectu ejus: & adorate Dominum in decore fancto.

30. Commoveatur à facie ejus omnis terra: ipfe enim fundavit orbem immobilem.

31. Lætentur cœli, & exfultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnavit.

32. Tonet mare, & plenitudo ejus: exfultent agri, & omnia quæ in eis funt.

33. Tunc laudabunt ligna faltus coram Domino: quia venit judicare terram.

34. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum mifericordia ejus.

35. Et dicite: Salva nos Deus falvator nofter; & congrega nos, & erue de gentibus, ut confiteamur nomini fancto tuo, & exfultemus in carminibus tuis.

36. Benedictus Dominus Deus Ifraël ab æterno ufque in æternum: & dicat omnis populus: Amen, & hymnum Domino.

37. Reliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini, Afaph & fratres ejus, ut miniftrarent in confpectu arcæ jugiter, per fingulos dies, & vices fuas.

38. Porro Obededom, & fratres ejus fexaginta octo; & Obededom filium Idithun, & Hofa, conftituit janitores.

39. Sadoc autem facerdotem, & fratres ejus facerdotes, coram tabernaculo Domini in excelfo, quod erat in Gabaon,

40. ut offerrent holocaufta Domino fuper altare holocautomatis jugiter, manè & vefpere, juxta omnia quæ fcripta funt in lege Domini, quam præcepit Ifraëli.

41. Et poft eum Heman, & Idithun, & reliquos electos, unumquemque vocabulo fuo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum mifericordia ejus.

42. Heman quoque & Idithun canentes tubâ, & quatientes cymbala, & omnia muficorum organa, ad canendum Deo; filios autem Idithun fecit effe portarios.

43. Reverfufque eft omnis populus in domum fuam; & David, ut benediceret etiam domui fuæ.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 7. 1. 1. CUm autem habitaret David in domo fua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini fub pellibus eft.

2. Et ait Nathan ad David: Omnia, quæ in corde tuo funt, fac: Deus enim tecum eft.

3. Igitur nocte illa factus eft fermo Dei ad Nathan, dicens:

4. Vade, & loquere David fervo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.

5. Neque enim manfi in domo, ex eo tempore quo eduxi Ifraël, ufque ad diem hanc: fed fui femper mutans loca tabernaculi, & in tentorio

6. manens cum omni Ifraël. Nunquid locutus fum faltem uni judicum Ifraël, quibus præceperam ut pafcerent populum meum, & dixi: Quare non ædificaftis mihi domum cedrinam?

7. Nunc itaque fic loquêris ad fervum meum David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cùm in pafcuis fequereris gregem, ut effes dux populi mei Ifraël.

8. Et fui tecum quòcunque perrexifti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quafi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

9. Et dedi locum populo meo Ifraël: plantabitur, & habitabit in eo, & ultra non commovebitur: nec filii iniquitatis atterent eos, ficut à principio,

10. ex diebus quibus dedi judices populo meo Ifraël, & humiliavi univerfos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quòd ædificaturus fit tibi Dominus domum.

Vulgata nova.

11. Cùmque impleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis: & ſtabiliam regnum ejus.

12. Ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium ejus uſque in æternum.

13. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: & miſericordiam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo qui ante te fuit.

14. Et ſtatuam eum in domo mea, & in regno meo, uſque in ſempiternum: & thronus ejus erit firmiſſimus in perpetuum.

Versio antiqua.

Ambr. lib. 3. in Luc. t. 1. 1316. e.

11. Et erit cùm completi fuerint dies tui, & dormies cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, qui erit de ventre tuo: & parabo regnum ejus.

12. Ipſe mihi ædificabit domum, & erigam ſedem ejus in ſæculum.

13. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: & miſericordiam meam non diſpergam ab eo, ſicut diſperſi ab iis, qui ante fuerunt.

Ibid. 1317. a.

14. Et fidelem eum ſervabo in domo mea, & in regno ejus in ſæculum.

Vulgata nova.

15. Juxta omnia verba hæc, & juxta univerſam viſionem iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad David.

16. Cùmque veniſſet rex David, & ſediſſet coram Domino, dixit: Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præſtares mihi talia?

17. Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo, ideoque locutus es ſuper domum ſervi tui etiam in futurum: & feciſti me ſpectabilem ſuper omnes homines, Domine Deus.

18. Quid ultra addere poteſt David, cùm ita glorificaveris ſervum tuum, & cognoveris eum?

19. Domine, propter famulum tuum juxta cor tuum feciſti omnem magnificentiam hanc, & nota eſſe voluiſti univerſa magnalia.

20. Domine, non eſt ſimilis tui: & non eſt alius Deus abſque te, ex omnibus, quos audivimus auribus noſtris.

21. Quis enim eſt alius, ut populus tuus Iſraël, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum ſibi, & magnitudine ſua atque terroribus ejiceret nationes à facie ejus, quem de Ægypto liberarat?

22. Et poſuiſti populum tuum Iſraël tibi in populum uſque in æternum, & tu Domine factus es Deus ejus.

23. Nunc igitur Domine, ſermo, quem locutus es famulo tuo, & ſuper domum ejus, confirmetur in perpetuum, & fac ſicut locutus es.

24. Permaneatque & magnificetur nomen tuum uſque in ſempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Iſraël, & domus David ſervi ejus permanens coram eo.

25. Tu enim Domine Deus meus revelaſti auriculam ſervi tui, ut ædificares ei domum: & idcirco invenit ſervus tuus fiduciam, ut oret coram te.

26. Nunc ergo Domine, tu es Deus: & locutus es ad ſervum tuum tanta beneficia.

27. Et cœpiſti benedicere domui ſervi tui, ut ſit ſemper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 11. Ad verbum è Græco, poſito uno &, ante *ſuſcitabo.* Ambr. inf. col. 1317. c. legit *dormieris*, pro *dormies*, & *de ſemine tuo*, loco *ſemen tuum*, abſque ſeqq. *poſt te.* Græc. κοιμηθήσῃ..... τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ.

℣. 12. Sic iterum legit Ambroſ. infra, 1317. c. nec abſimile Græcum eſt, niſi excipias τὸν θρόνον, *thronum*, loco *ſedem*, quæ idem ſonant.

℣. 13. Græcè, vix quidquam eſt non ſimile; loco tamen *diſpergam*, & *diſperſi*, legitur ἀποστήσω, & ἀπέστησα, mel. *removebo*, *removi;* item in fine ἔμπροσθέν σου, *ante te*, non ſimpliciter *ante.*

℣. 14. Ita rurſum Ambroſ. infra, col. 1317. c. cui favet Græcum, niſi quòd loco *fidelem eum ſervabo*, hab. ſimpliciter, πιστώσω αὐτόν, i. e. *confirmabo*, *ſtabiliam*, &c.

CAPUT XVIII.

Vulgata nova.

2. Reg. 8. 1.

1. Factum eſt autem poſt hæc, ut percuteret David Philiſthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias ejus, de manu Philiſthiim,

2. percuteretque Moab, & fierent Moabitæ ſervi David, offerentes ei munera.

3. Eo tempore percuſſit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium ſuum uſque ad flumen Euphraten.

4. Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & ſeptem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, ſubnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſervavit ſibi.

5. Supervenit autem & Syrus Damaſcenus, ut auxilium præberet Adarezer regi Soba: ſed & hujus percuſſit David viginti duo millia virorum.

6. Et poſuit milites in Damaſco, ut Syria quoque ſerviret ſibi, & offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat.

7. Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant ſervi Adarezer, & attulit eas in Jeruſalem.

8. Necnon de Thebath & Chun, urbibus Adarezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vaſa ænea.

9. Quod cùm audiſſet Thou rex Hemath, percuſſiſſe videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba,

10. miſit Adoram filium ſuum ad regem David, ut poſtularet ab eo pacem, & congratularetur ei, quòd percuſſiſſet & expugnaſſet Adarezer: adverſarius quippe erat Thou Adarezer.

11. Sed & omnia vaſa aurea, & argentea, & ænea, conſecravit David rex Domino, cum argento & auro, quod tulerat ex univerſis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quàm de Philiſthiim & Amalec.

12. Abiſai verò filius Sarviæ percuſſit Edom in valle Salinarum, decem & octo millia:

13. & conſtituit in Edom præſidium, ut ſerviret Idumæa David: ſalvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat.

14. Regnavit ergo David ſuper univerſum Iſraël, & faciebat judicium atque juſtitiam cuncto populo ſuo.

15. Porro Joab filius Sarviæ erat ſuper exercitum, & Joſaphat filius Ahilud à commentariis.

16. Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelech filius Abiathar, ſacerdotes: & Suſa, ſcriba.

17. Banaias quoque filius Joiadæ ſuper legiones Cerethi, & Phelethi: porro filii David, primi ad manum regis.

CAPUT XIX.

Vulgata nova.

2. Reg. 10. 1.

1. Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius ejus pro eo.

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuncios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cùm pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu forsitan putas, quòd David honoris causâ in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis, quòd ut explorent, & investigent, & scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus.

4. Igitur Hanon pueros David decalvavit, & rasit, & præcidit tunicas eorum à natibus usque ad pedes, & dimisit eos.

5. Qui cùm abiissent, & hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant,) & præcepit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur.

6. Videntes autem filii Ammon, quòd injuriam fecissent David, tam Hanon, quàm reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba, currus & equites.

7. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo ejus. Qui cùm venissent, castrametati sunt è regione Medaba. Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8. Quod cùm audisset David, misit Joab, & omnem exercitum virorum fortium:

9. egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

10. Igitur Joab, intelligens bellum ex adverso & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israël, & perrexit contra Syrum.

11. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; & perrexerunt contra filios Ammon.

12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in præsidium.

13. Confortare, & agamus viriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14. Perrexit ergo Joab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prælium: & fugavit eos.

15. Porro filii Ammon videntes quòd fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, & ingressi sunt civitatem: reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

16. Videns autem Syrus quòd cecidisset coram Israël, misit nuncios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluvium: Sophach autem princeps militiæ Adarezer, erat dux eorum.

17. Quod cùm nunciatum esset David, congregavit universum Israël, & transivit Jordanem, irruitque in eos, & direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

18. Fugit autem Syrus Israël: & interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem.

19. Videntes autem servi Adarezer se ab Israël esse superatos, transfugerunt ad David, & servierunt ei: noluitque ultra Syria auxilium præbere filiis Ammon.

CAPUT XX.

Vulgata nova.

2. Reg. 10. 7. & 11. 1.

1. Factum est autem post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, & robur militiæ, & vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque & obsedit Rabba: porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, & destruxit eam.

2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, & invenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit:

3. populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, & contererentur: sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon: & reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

2. Reg. 21. 18.

4. Post hæc initum est bellum in Gazer adversùm Philisthæos: in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliavit eos.

5. Aliud quoque bellum gestum est adversùs Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cujus hastæ lignum erat quasi liciatorium texentium.

6. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti quatuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7. Hic blasphemavit Israël: & percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David & servorum ejus.

CAPUT XXI.

Vulgata nova.

2. Reg. 24. 1. *Inf.* 27. 24.

1. Consurrexit autem satan contra Israël: & concitavit David ut numeraret Israël.

2. Dixitque David ad Joab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israël à Bersabee usque Dan: & afferte mihi numerum ut sciam.

3. Responditque Joab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quàm sunt: nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israëli?

4. Sed sermo regis magis prævaluit: egressusque est Joab, & circuivit universum Israël; & reversus est Jerusalem.

5. Deditque Davidi numerum eorum, quos circuierat: & inventus est omnis numerus Israël, mille millia & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem, quadringenta septuaginta millia bellatorum.

6. Nam Levi, & Benjamin non numeravit: eò quòd Joab invitus exsequeretur regis imperium.

7. Displicuit autem Deo quod jussum erat; & percussit Israël.

VULGATA NOVA.

8. Dixitque David ad Deum : Peccavi nimis ut hoc facerem : obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

VERSIO ANTIQUA.

8..... Peccavi valde quoniam verbum hoc feci : & nunc Domine, dele iniquitatem servi tui.....

Ambr. in Ps. 37. t. 1. 820. e. f.

VULGATA NOVA.

9. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens :

10. Vade, & loquere ad David, & dic ei : Hæc dicit Dominus : Trium tibi optionem do ; unum, quod volueris, elige, & faciam tibi.

VULGATA NOVA.

2. Reg. 24. 13.

11. Cùmque venisset Gad ad David, dixit ei : Hæc dicit Dominus : Elige quod volueris :

12. aut tribus annis famem : aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere : aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israël : nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me.

13. Et dixit David ad Gad : Ex omni parte me angustiæ premunt : sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quàm in manus hominum.

VERSIO ANTIQUA.

11..... Quid fieri velis elige :

12. triennium famem super terram : aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum, & illos persequentes : aut triduo fieri mortem in terra : & nunc scito, & vide quid respondeam illi, qui misit me.

13. Et dixit David ad Nathan : Angustiæ mihi sunt in his tribus : sed magis incidam in manus Domini, quoniam magna est misericordia illius, quàm in hominum manus.

Ibid. 821. a.

VULGATA NOVA.

14. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israël : & ceciderunt de Israël septuaginta millia virorum.

15. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam : cùmque percuteretur, vidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali : & imperavit angelo, qui percutiebat : Sufficit, jam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi.

16. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cœlum & terram, & evaginatum gladium in manu ejus, & versum contra Jerusalem : & ceciderunt, tam ipse, quàm majores natu vestiti ciliciis, proni in terram.

VULGATA NOVA.

17. Dixitque David ad Deum : Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus ? Ego, qui peccavi : ego, qui malum feci : iste grex quid commeruit ? Domine Deus meus, vertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei : populus autem tuus non percutiatur.

VERSIO ANTIQUA.

17..... Ecce ego sum, ego peccavi : & ego pastor malè feci : & isti in hoc grege quid fecerunt ? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.....

Ibid. 821. e.

VULGATA NOVA.

18. Angelus autem Domini præcepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusæi.

19. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20. Porro Ornan cùm suspexisset, & vidisset angelum, quatuorque filii ejus cum eo, absconderunt se : nam eo tempore terebat in area triticum.

21. Igitur cùm veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obviam de area, & adoravit eum pronus in terram.

22. Dixitque ei David : Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino : ita ut quantum valet argenti accipias, & cesset plaga à populo.

23. Dixit autem Ornan ad David : Tolle, & faciat dominus meus rex quodcunque ei placet : sed & boves do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium : Omnia libens præbebo.

24. Dixitque ei rex David : Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet : neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.

25. Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.

26. Et ædificavit ibi altare Domino : obtulitque holocausta, & pacifica, & invocavit Dominum, & exaudivit eum in igne de cœlo super altare holocausti.

2. Par. 3. 1.

27. Præcepitque Dominus angelo : & convertit gladium suum in vaginam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Græc. loco *verbum hoc*, hab. τὸ πρᾶγμα τοῦτο, *rem hanc*, post *feci ;* deinde sic, ϗ νῦν περίελε δὴ τὴν κακίαν παιδός σου, mel. in Compl. τὴν ἀδικίαν τοῦ δούλου σου.

℣. 11. Sic Ambros. narrat ibid. *Misit ad eum Nathan prophetam, & ille venit ad regem, & dixit ei : Quid*, &c. Gr. Καὶ ἦλθε Γὰδ πρὸς Δαυὶδ, ϗ εἶπεν αὐτῷ· Οὕτως λέγει Κύριος· Ἔκλεξαι σεαυτῷ· *Et venit Gad ad David, & dixit ei : Sic dicit Dominus : Elige tibi ipsi* ; hoc prætermisso, *quid fieri velis.*

℣. 12. Facilè crediderim hæc esse desumpta ex 2. Reg. 24. 13. non verò ex Paralip. nam in Græco hîc habetur : ἢ τρία ἔτη λιμοῦ, ἢ τρεῖς μῆνας, *vel tres annos famis, vel tres menses*, loco *triennium..... aut tribus mensibus ;* item loco *& illos persequentes*, sic, ϗ μάχαιρα ἐχθρῶν σου τοῦ ἐξολοθρεῦσαι, *& gladius inimicorum tuorum ad exterminandum ;* deinde ἢ τρεῖς ἡμέρας ῥομφαίαν Κυρίου, ϗ θάνατον ἐν τῇ γῇ, ϗ ἄγγελος Κυρίου ἐξολοθρεύων ἐν πάσῃ κληρονομίᾳ Ἰσραήλ· *vel tres dies gladium Domini, & mortem in terra, & angelus Domini exterminans in omni hæreditate Israël ;* horum loco *aut triduo fieri mortem in terra :* demum hoc sublato, *scito &*, habetur in fine, τῷ ἀποστείλαντι λόγον, in Ms. Alex. ac ed. Ald. με λόγον, in Compl. με ῥῆμα. Vide sup. 2. Reg. 24. 13. ubi plura hîc superaddita non leguntur.

℣. 13. Idem valent quæ habentur Græcè : Καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς Γάδ· Στενά μοι ϗ τὰ τρία σφόδρα· ἐμπεσοῦμαι δὴ εἰς χεῖρας Κυρίου, ὅτι πολλοὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ σφόδρα, ϗ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων οὐ μὴ ἐμπέσω. *Et dixit ad Gad : Angusta mihi etiam hæc tria valde : incidam nunc in manus Domini, quia multæ miserationes ejus valde, & in manus hominum non incidam.* Vid. sup. 2. Reg. 24. 14.

℣. 17. Paulùm dissimilia quæ in Græco : Καὶ ἐγώ εἰμι ὁ ἁμαρτών· κακοποιῶν ἐκακοποίησα· ϗ ταῦτα τὰ πρόβατα τί ἐποίησαν ; *Et ego sum, qui peccavi : malefaciens malefeci : & istæ oves quid fecerunt ?* tum sequitur, Κύριε ὁ Θεὸς, γενηθήτω, &c. *Domine Deus, fiat*, &c. ut in textu, uno excepto τῷ οἴκῳ, *domo*, pro *domum.* Vide sup. 2. Reg. 24. 17. Idem Ambros. ep. 36. to. 2. 930. a. alludens dicit : *Ecce ego pastor, & grex iste quid deliquit ? Ego peccavi, in me vindica.*

VULGATA NOVA.

28. Protinus ergo David, videns quòd exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas.

Exod. 36. 2.

29. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon.

30. Et non prævaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. Dixitque David: Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israël.

2. Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israël, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur domus Dei.

3. Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, & ad commissuras atque juncturas præparavit David: & æris pondus innumerabile.

4. Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonii & Tyrii deportaverant ad David.

5. Et dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est & delicatus; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparavit impensas.

6. Vocavitque Salomonem filium suum: & præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israël.

2. Reg. 7. 2. Sup. 17. 1.

7. Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei,

8. sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me:

9. filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hanc causam Pacificus vocabitur: & pacem & otium dabo in Israël cunctis diebus ejus.

2. Reg. 7. 13. 3. Reg. 5. 5. Heb. 1. 5.

10. Ipse ædificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboque solium regni ejus super Israël in æternum.

11. Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.

12. Det quoque tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israël, & custodire legem Domini Dei tui.

13. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & judicia, quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israël: confortare & viriliter age, ne timeas, neque paveas.

VERSIO ANTIQUA.

Hilar. in Ps. 118. 326. b.

14... Ecce congregavi de paupertate mea auri talenta centum millia, & argenti mille millia: & æris, & ferri, quorum numerus non est.....

VULGATA NOVA.

14. Ecce ego in paupertate mea præparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum: æris verò & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparavi ad universa impendia.

VULGATA NOVA.

15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos,

16. in auro & argento & ære & ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.

17. Præcepit quoque David cunctis principibus Israël, ut adjuvarent Salomonem filium suum.

18. Cernitis, inquiens, quòd Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, & subjecta sit terra coram Domino, & coram populo ejus.

19. Præbete igitur corda vestra & animas vestras, ut quæratis Dominum Deum vestrum: & consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, & vasa Domino consecrata, in domum, quæ ædificatur nomini Domini.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Non longè distant Græca ista: Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ κατὰ τὴν πτωχείαν μου ἡτοίμασα εἰς οἶκον Κυρίου, χρυσίου ταλάντων ἑκατὸν χιλιάδας, καὶ ἀργυρίου ταλάντων χιλίας χιλιάδας· καὶ χαλκὸν, καὶ σίδηρον, οὗ οὐκ ἔστι σταθμὸς, ὅτι εἰς πλῆθός ἐστι, &c. *Et ecce ego secundùm paupertatem meam paràvi in domum Domini, auri talentorum centum millia, & argenti talentorum mille millia: & æs, & ferrum, cujus non est pondus, quia in multitudine est, &c.*

CAPUT XXIII.

VULGATA NOVA.

1. Igitur David senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israël.

2. Et congregavit omnes principes Israël, & sacerdotes atque Levitas.

3. Numeratique sunt Levitæ à triginta annis, & supra: & inventa sunt triginta octo millia virorum.

4. Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini, viginti quatuor millia: præpositorum autem & judicum, sex millia.

5. Porro quatuor millia janitores: & totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.

Sup. 6. 1.

6. Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, & Caath, & Merari.

7. Filii Gerson: Leedan, & Semei.

8. Filii Leedan: princeps Jahiel, & Zethan, & Joel, tres.

9. Filii Semei: Salomith, & Hosiel, & Aran, tres: isti principes familiarum Leedan.

10. Porro filii Semei, Leheth, & Ziza, & Jaus, & Baria: isti filii Semei, quatuor.

11. Erat autem Leheth prior, Ziza secundus: porro Jaus & Baria non habuerunt plurimos filios, &

idcirco in una familia, unaque domo, computati sunt.

12. Filii Caath: Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quatuor.

Sup. 6. 3. Heb. 5. 4. 13. Filii Amram: Aaron, & Moyses. Separatusque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filii ejus in sempiternum, & adoleret incensum Domino secundùm ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum.

14. Moysi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

Exod. 2. 22. & 18. 3. 4. 15. Filii Moysi: Gersom, & Eliezer.

16. Filii Gersom: Subuel primus.

17. Fuerunt autem filii Eliezer: Rohobia primus: & non erant Eliezer filii alii. Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis.

18. Filii Isaar: Salomith primus.

19. Filii Hebron: Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaam quartus.

20. Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.

21. Filii Merari: Moholi, & Musi. Filii Moholi: Eleazar, & Cis.

22. Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios, sed filias: acceperuntque eas filii Cis fratres earum.

23. Filii Musi: Moholi, & Eder, & Jerimoth, tres.

24. Hi filii Levi in cognationibus & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini, à viginti annis & supra.

25. Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israël populo suo, & habitationem Jerusalem usque in æternum.

26. Nec erit officii Levitarum ut ultra portent tabernaculum, & omnia vasa ejus ad ministrandum.

27. Juxta præcepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & supra.

28. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in universis operibus ministerii templi Domini.

29. Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram.

30. Levitæ verò, ut stent manè ad confitendum & canendum Domino: similiterque ad vesperam

31. tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in sabbatis & calendis & solemnitatibus reliquis, juxta numerum, & cæremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

32. Et custodiant observationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarii, & observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. PORRO filiis Aaron hæ partitiones erant: Filii Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

Lev. 10. 2. Num. 3. 4. 2. Mortui sunt autem Nadab & Abiu ante patrem suum absque liberis: sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar.

3. Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazari, & Ahimelech de filiis Ithamar, secundùm vices suas & ministerium.

4. Inventique sunt multò plures filii Eleazar in principibus viris, quàm filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar, principes per familias sedecim: & filiis Ithamar per familias & domos suas octo.

5. Porro divisit utrasque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarii, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quàm de filiis Ithamar.

6. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Levites, coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium & Leviticarum: unam domum, quæ cæteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, Ithamar.

7. Exivit autem sors prima Joiarib, secunda Jedei,

8. tertia Harim, quarta Seorim,

9. quinta Melchia, sexta Maiman,

10. septima Accos, octava Abia,

11. nona Jesua, decima Sechenia,

12. undecima Eliasib, duodecima Jacim,

13. tertia decima Hoppha, decima quarta Isbaab,

14. decima quinta Belga, decima sexta Emmer,

15. decima septima Hezir, decima octava Aphses,

16. decima nona Pheteia, vigesima Hezechiel,

17. vigesima prima Jachin, vigesima secunda Gamul,

18. vigesima tertia Dalaiau, vigesima quarta Maaziau.

19. Hæ vices eorum secundùm ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, & juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut præceperat Dominus Deus Israël.

20. Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, & de filiis Subael, Jehedeia.

21. De filiis quoque Rohobiæ princeps Jesias.

22. Isaari verò filius Salemoth, filiusque Salemoth Jahath:

23. filiusque ejus Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaan quartus.

24. Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir.

25. Frater Micha, Jesia: filiusque Jesiæ, Zacharias.

26. Filii Merari: Moholi & Musi. Filius Oziau: Benno.

27. Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zachur & Hebri.

28. Porro Moholi filius: Eleazar, qui non habebat liberos.

29. Filius verò Cis, Jerameel.

30. Filii Musi: Moholi, Eder, & Jerimoth: isti filii Levi secundùm domos familiarum suarum.

31. Miseruntque & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron, coram David rege, & Sadoc, & Ahimelech, & principibus familiarum sacerdotalium & Leviticarum, tam majores, quàm minores: omnes sors æqualiter dividebat.

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

1. IGitur David, & magistratus exercitus, segregaverunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis, secundùm numerum suum dedicato sibi officio servientes.

2. De filiis Asaph: Zacchur, & Joseph, & Nathania, & Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis juxta regem.

3. Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Jeseias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes & laudantes Dominum.

4. Heman quoque: filii Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, & Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, & Romemthiezer, & Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth:

5. omnes isti filii Heman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres.

6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalteriis, & citharis, in ministeria domus Domini juxta regem: Asaph videlicet, & Idithun, & Heman.

7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.

8. Miseruntque sortes per vices suas, ex æquo tam major quàm minor, doctus pariter, & indoctus.

9. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliæ, ipsi & filiis ejus, & fratribus ejus duodecim.

10. Tertia Zachur, filiis & fratribus ejus duodecim.

11. Quarta Isari, filiis & fratribus ejus duodecim.

12. Quinta Nathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

13. Sexta Bocciau, filiis & fratribus ejus duodecim.

14. Septima Isreela, filiis & fratribus ejus duodecim.

15. Octava Jesaiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

16. Nona Mathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

17. Decima Semeiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

18. Undecima Azareel, filiis & fratribus ejus duodecim.

19. Duodecima Hasabiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

20. Tertia decima Subael, filiis & fratribus ejus duodecim.

21. Quarta decima Mathathiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

22. Quinta decima Jerimoth, filiis & fratribus ejus duodecim.

23. Sexta decima Hananiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

24. Septima decima Jesbacassæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

25. Octava decima Hanani, filiis & fratribus ejus duodecim.

26. Nona decima Mellothi, filiis & fratribus ejus duodecim.

27. Vigesima Eliatha, filiis & fratribus ejus duodecim.

28. Vigesima prima Othir, filiis & fratribus ejus duodecim.

29. Vigesima secunda Geddelthi, filiis & fratribus ejus duodecim.

30. Vigesima tertia Mahazioth, filiis & fratribus ejus duodecim

31. Vigesima quarta Romemthiezer, filiis & fratribus ejus duodecim.

CAPUT XXVI.

VULGATA NOVA.

1. DIvisiones autem janitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph.

2. Filii Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Jadihel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus,

3. Ælam quintus, Johanan sextus, Elioenai septimus.

4. Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus,

5. Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus.

6. Semei autem filio ejus nati sunt filii, præfecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi:

7. filii ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed; Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias.

8. Omnes hi, de filiis Obededom: ipsi, & filii, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.

9. Porro Meselemiæ filii, & fratres eorum robustissimi, decem & octo.

10. De Hosa autem, id est, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcirco posuerat eum pater ejus in principem,)

11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus: omnes hi filii, & fratres Hosa, tredecim.

12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut & fratres eorum, ministrarent in domo Domini.

13. Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & parvis, & magnis, per familias suas, in unamquamque portarum.

14. Cecidit ergo sors orientalis, Selemiæ. Porro Zachariæ filio ejus, viro prudentissimo, & erudito, sortitò obtigit plaga septentrionalis.

15. Obededom verò & filiis ejus ad austrum: in qua parte domus erat seniorum concilium.

16. Sephim & Hosa ad occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam.

17. Ad orientem verò Levitæ sex: & ad aquilonem quatuor per diem: atque ad meridiem similiter in die quatuor: & ubi erat concilium, bini & bini.

18. In cellulis quoque janitorum ad occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

19. Hæ sunt divisiones janitorum, filiorum Core & Merari.

20. Porro Achias erat super thesauros domus Dei, & vasa sanctorum.

21. Filii Ledan, filii Gersonni: de Ledan princi-

VULGATA NOVA.

pes familiarum, Ledan, & Gersonni, Jehieli.

22. Filii Jehieli: Zathan, & Joel fratres ejus, super thesauros domus Domini.

23. Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Ozihelitis.

24. Subael autem filius Gersom, filii Moysi, præpositus thesauris.

25. Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia, & hujus filius Isaias, & hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, & hujus filius Selemith.

26. Ipse Selemith, & fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus,

27. de bellis, & manubiis præliorum, quæ consecraverant ad instaurationem, & supellectilem templi Domini.

28. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Joab filius Sarviæ: omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selemith, & fratrum ejus.

29. Isaaritis verò præerat Chonenias, & filii ejus, ad opera forinsecus super Israël, ad docendum & judicandum eos.

30. Porro de Hebronitis Hasabias, & fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, præerant Israëli trans Jordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis.

31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundùm familias & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, & inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad,

32. fratresque ejus robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos David rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei, & regis.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. Filii autem Israël secundùm numerum suum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes & egredientes per singulos menses in anno, viginti quatuor millibus singuli præerant.

2. Primæ turmæ in primo mense Jesboam præerat filius Zabdiel, & sub eo viginti quatuor millia.

3. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo.

4. Secundi mensis habebat turmam Dudia Ahohites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus viginti quatuor millium.

5. Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Joiadæ sacerdos: & in divisione sua viginti quatuor millia.

6. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta: præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius ejus.

7. Quartus, mense quarto, Asahel frater Joab; & Zabadias filius ejus post eum: & in turma ejus viginti quatuor millia.

8. Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Jezerites: & in turma ejus viginti quatuor millia.

9. Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma ejus viginti quatuor millia.

10. Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim: & in turma ejus viginti quatuor millia.

11. Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: & in turma ejus viginti quatuor millia.

12. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini: & in turma ejus viginti quatuor millia.

13. Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarai: & in turma ejus viginti quatuor millia.

14. Undecimus, mense undecimo, Banaïas Pharathonites de filiis Ephraim: & in turma ejus viginti quatuor millia.

15. Duodecimus, mense duodecimo, Holdaï Netophathites de stirpe Gothoniel: & in turma ejus viginti quatuor millia.

16. Porro tribubus præerant Israël, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:

17. Levitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc:

18. Juda, Eliu frater David: Issachar, Amri filius Michael:

19. Zabulonitis, Jesmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel:

20. filiis Ephraim, Osee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manasse, Joel filius Phadaiæ:

21. & dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariæ: Benjamin autem, Jasiel filius Abner:

22. Dan verò, Ezrihel filius Jeroham: hi principes filiorum Israël.

23. Noluit autem David numerare eos à viginti annis inferiùs: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israël quasi stellas cœli.

24. Joab filius Sarviæ cœperat numerare, nec complevit, quia super hoc ira irruerat in Israël: & idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David. *Sup. 21. 2.*

25. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel: his autem thesauris, qui erant in urbibus, & in vicis, & in turribus, præsidebat Jonathan filius Oziæ.

26. Operi autem rustico, & agricolis, qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub:

27. vinearumque cultoribus, Semeias Romathites: cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites.

28. Nam super oliveta & ficeta, quæ erant in campestribus, Balanan Gederites: super apothecas autem olei, Joas.

29. Porro armentis, quæ pascebantur in Saron, præpositus fuit Setrai Saronites: & super boves in vallibus, Saphat filius Adli:

30. super camelos verò, Ubil Ismahelites: & super asinos, Jadaias Meronathites:

31. super oves quoque Jaziz Agareus: omnes hi, principes substantiæ regis David.

32. Jonathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens & litteratus: Ipse, & Jahiel filius Hachamoni, erant cum filiis regis.

33. Achitophel etiam consiliarius regis, & Chusaï Arachites amicus regis.

34. Post Achitophel fuit Joiada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Joab.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. CONvocavit igitur David omnes principes Israël, duces tribuum, & præpositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui præerant substantiæ & possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quosque in exercitu Jerusalem.

2. Cùmque surrexisset rex, & stetisset, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: & ad ædificandum, omnia præparavi.

3. Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eò quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis. (2. Reg. 7. 13.)

4. Sed elegit Dominus Deus Israël me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israël in sempiternum: de Juda enim elegit principes: porro de domo Juda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israël.

5. Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in rhrono regni Domini super Israël, (Sap. 9. 7.)

6. dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.

7. Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præcepta mea, & judicia, sicut & hodie.

8. Nunc ergo coram universo cœtu Israël, audiente Deo nostro, custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri: ut possideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

VERSIO ANTIQUA.

9. Et tu Salomon fili mi, cognosce Deum, & servi ei in corde perfecto, & anima volente: quia omnia corda scrutatur Dominus, & omnem cogitationem mentium novit. Si quæsieris eum, invenietur tibi: & si dimiseris eum, repellet te in perpetuum. (Aug. de Gra. & lib. arb. t. 10. 724. a.)

VULGATA NOVA.

9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servito ei corde perfecto, & animo voluntario: omnia enim corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum. (Ps. 7. 10.)

VULGATA NOVA.

10. Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares domum sanctuarii, confortare, & perfice.

11. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domûs propitiationis,

12. necnon & omnium quæ cogitaverat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum,

13. divisionumque sacerdotalium & Leviticarum, in omnia opera domus Domini, & in universa vasa ministerii templi Domini.

14. Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum & operum diversitate.

15. Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabri & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diversitate mensuræ, pondus argenti tradidit.

16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum: similiter & argentum in alias mensas argenteas.

17. Ad fuscinulas quoque, & phialas, & thuribula, ex auro purissimo, & leunculos aureos, pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum & leunculum. Similiter & in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

18. Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini.

19. Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

20. Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paveas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini.

21. Ecce divisiones sacerdotum & Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, & parati sunt, & noverunt tam principes quàm populus facere omnia præcepta tua.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 9. Græcè, habetur initio νῦν, *nunc*, pro *tu*, deestque *mi*, post *fili*; in Ms. tamen Alex. ac edit. Compl. est υἱέ μου; subinde post *Deum*, additur τῶν πατέρων σου, *patrum tuorum*, & infra tollitur vox *mentium*, post *cogitationem*; sed Compl. hab. ἐνθύμημα διανοιῶν· demum loco *dimiseris*, sic καταλείψῃς, *dereliqueris*, sicut καταλείψει σε εἰς τέλος, *derelinquet te in finem*, loco *repellet te in perpetuum*; cætera ut in Lat. sup. Anastas. II. epist. 1. Conc. to. 4. p. 1279. b. legit: *Et nunc, ô Salomon, scito Deum patrum tuorum, & servi illi in corde perfecto, & animo volente: quoniam omnia corda scrutatur Deus, & omnem cogitationem novit.*

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. LOcutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo.

2. Ego autem totis viribus meis præparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diversorùm colorum, omnemque pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissimè:

3. & super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparavi in ædem sanctam.

4. Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deau-

randos parietes templi.

5. Et, ubicunque opus est aurum de auro, & ubicunque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino.

6. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israël, tribuni quoque, & centuriones, & principes possessionum regis.

7. Dederuntque in opera domus Dei, auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.

8. Et apud quemcunque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manum Jahiel Gersonitis.

9. Lætatusque est populus, cùm vota sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino: sed & David rex lætatus est gaudio magno.

10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri ab æterno in æternum.

11. Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus: cuncta enim quæ in cœlo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes principes.

12. Tuæ divitiæ, & tua est gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium.

13. Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum.

14. Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. 14... *Vide Not.*

15. Peregrini enim sumus coram te, & advenæ, sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. *Sap. 2. 5.*

16. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia.

17. Scio Deus meus quòd probes corda, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc: & populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

18. Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat.

19. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, & cæremonias tuas, & faciat universa: & ædificet ædem, cujus impensas paravi.

20. Præcepit autem David universæ ecclesiæ: Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: & inclinaverunt se, & adoraverunt Deum, & deinde regem.

21. Immolaveruntque victimas Domino: & obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille, cum libaminibus suis, & universo ritu abundantissimè in omnem Israël.

22. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. Et unxerunt secundò Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem. *3. Reg. 1. 34.*

23. Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israël.

24. Sed & universi principes, & potentes, & cuncti filii regis David dederunt manum, & subjecti fuerunt Salomoni regi.

25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israël: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israël.

26. Igitur David filius Isai regnavit super universum Israël.

27. Et dies, quibus regnavit super Israël, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnavit septem annis, & in Jerusalem annis triginta tribus. *3. Reg. 2. 11.*

28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & divitiis, & gloria: & regnavit Salomon filius ejus pro eo.

29. Gesta autem David regis priora, & novissima, scripta sunt in libro Samuelis Videntis, & in libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis:

30. universique regni ejus, & fortitudinis, & temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israël, sive in cunctis regnis terrarum.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Huc redeunt quæ habet Ambros. l. de Nab. c. 16. to. 1. 585. e. *Dona, inquit, mea, & data mea..... ego ea dedi vobis atque donavi*: Gr. Ὅτι σὰ τὰ πάντα, καὶ ἐκ τῶν σῶν δεδώκαμέν σοι. *Quoniam tua sunt omnia, & de tuis dedimus tibi.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER PARALIPOMENON PRIMUS.

CAP. I. ℣. 31. Jetur, Naphis, Cedma. *Quidam malè scribunt* Jachur *pro* Jetur.

℣. 32. Filii autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laomim. *Censuerunt Romani Patres versiculum hunc non esse omittendum, tametsi à multis omittatur: qua de re agunt nostræ Notationes.*

℣. 38. Sebeon, Ana, Dison. *Corruptè à quibusdam scribitur* Ava *pro* Ana, *id est* v *pro* n.

CAP. II. ℣. 3. Hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. *Scribendus est sextus casus* Chananitide, *non secundus* Chananitidis.

℣. 6. Chalchal quoque, & Dara. *Vocem quadrilitteram* Dara, *non augeas* d *quintâ litterâ* Darda.

℣. 13. Secundum Abinadab. *Non scribas* Aminadab, *pro* Abinadab, *id est*, m *liquidam pro* b *muta.*

CAP. III. ℣. 5. Quatuor de Bethsabee. *Non scribas* Bersabee, *quod nomen est putei*, *Gen.* 21. ℣. 31. *pro* Bethsabee, *quod est nomen uxoris Uriæ.*

℣. 22. Et Naaria & Saphat, sex numero. *Quidam addiderunt* & Sesa *ante* sex, *malè, nomen Hebræum appellativum, quod sex significat, accipientes pro proprio.*

CAP. IV. ℣. 7. Sereth, Isaar, & Ethnan. *Non est scribendum, omissâ litterâ initiali* i, Sahar *pro* Isaar.

℣. 20. Filii quoque Simon, Amnon & Rinna. *Pro* Amnon *non scribas* Ammon, *duplici* m.

℣. 22. Et Securus & Incendens. *Cave scribas* incedens, *quod est ambulans, pro* incendens, *quod inflammans.*

Ibidem. Et qui reversi sunt in Lahem. *Pro masculinis* qui reversi, *non sunt substituenda feminina* quæ reversæ: *nec omittendum relativum* qui *vel* quæ: *denique nec mutandum* Lahem *cum* Lehem, *aut* Bethlehem, *tametsi idem fortè locus his tribus nominibus significetur.*

CAP. V. ℣. 10. Præliati sunt contra Agareos. *Alii* contra Agarenos. *Prior scriptura Hebraïcæ propiùs respondit. Eadem varietas occurrit infra*, ℣℣. 19. & 20.

℣. 15. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus. *Non facilè mutandus est numerus singularis in pluralem* principes.

Cap. VI. ℣. 28. Filii Samuel primogenitus Vaſſeni & Abia. *Non eſt ſcribendum* Ahia *pro* Abia, *id eſt, aſpiratio* h, *pro muta* b.

℣. 62. Urbes tredecim. *Pro* tredecim *non ſcribas* quatuordecim, *adaucto numero.*

℣. 75. Hucac quoque & ſuburbana ejus. *Malè à quibuſdam legitur* Aſach *pro* Hucac.

Cap. VII. ℣. 15. Machir autem accepit uxores filiis ſuis. *Non eſt mutandum plurale* uxores, *cum ſingulari* uxorem, *tametſi hoc Hebraïcè legatur.*

Cap. VIII. ℣. 40. Uſque ad centum quinquaginta. *Non ſubjungas* millia, *quod prodigi quidam.*

Cap. IX. ℣. 4. Othei filius Ammiud, filii Amri. *Non mutes genitivum* filii, *cum altero nominativo* filius.

℣. 28. De horum genere erant. *Nec hîc mutes* genere *cum* grege.

Cap. XI. ℣. 14. Hi ſteterunt in medio agri, & defenderunt eum: cùmque percuſſiſſent Philiſthæos. *Numero plurali non eſt præferendus ſingularis*, hic ſtetit in medio agri, & defendit eum: cùmque percuſſiſſet Philiſthæos.

℣. 17. Deſideravit igitur David. *Non addas* aquam.

℣. 21. Et inter tres ſecundos inclytus. *Caſus quartus numeri pluralis* ſecundos, *non eſt vertendus in primum caſum numeri ſingularis* ſecundus.

℣. 22. Banaias filius Joiadæ viri robuſtiſſimi. *Nec hîc vertendus eſt ſecundus caſus* viri robuſtiſſimi, *in primum* vir robuſtiſſimus.

Cap. XII. ℣. 20. Principes millium in Manaſſe. *Cave ne ſcribas* militum *pro* millium, *quod eſt chiliadum.*

Cap. XIV. ℣. 2. Cognovitque David quòd confirmaſſet eum Dominus in regem. *Non eſt addendum* eò, (eò quòd confirmaſſet) *tanquam cauſa detur.*

℣. 5. Jebahar & Eliſua. *Non addas* & Eli.

Cap. XV. ℣. 5. Et fratres ejus centum viginti. *Non augeas numerum centenario, ſcribens* ducenti, *prout ſcribitur proximo verſu*, *pro* centum.

℣. 6. Et fratres ejus ducenti viginti. *Nec hîc augeas numerum denario, ſcribens* triginta, *prout ſcribitur proximo verſu*, *pro* viginti.

℣. 7. Et fratres ejus centum triginta. *Hic non minuas numerum denario, ſcribens* viginti, *prout ſcribitur verſibus ſuperioribus*, *pro* triginta.

℣. 24. Et Obededom, & Jehias, erant janitores arcæ. *Pro* Jehias *non ſcribas* Achimaas.

℣. 26. Arcam fœderis Domini. *Non omittas* fœderis.

Cap. XVI. ℣. 29. Date Domino gloriam, nomini ejus. *Nec hîc omittas* Domino.

℣. 37. Reliquit itaque ibi. *Hic non eſt ſcribendum* dereliquit *compoſitum, pro decompoſito* reliquit.

Cap. XVII. ℣. 5. Ex eo tempore quo eduxi Iſraël. *Non eſt addendum* de terra Ægypti, *ſed ſubaudiendum.*

Cap. XVIII. ℣. 5. Syrus Damaſcenus. & ℣. 6. Et poſuit milites in Damaſco. *Quidam, additâ litterâ* r, *ſcribunt* Darmaſcenus, *&* Darmaſco, *ut eſt Hebraïcè; ſed quia eadem urbs ſignificatur, cujus nomen abſque littera* r *celebrius eſt, præſtat retinere quod eſt notiſſimum.*

Cap. XX. ℣. 5. In quo percuſſit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi. *Multæ ſunt hîc varietates. In primis omittitur à quibuſdam nomen* Saltus, *ſed immeritò. Deinde pro* Bethlehemites, *quidam ſcribunt* Lehemites, *ut nec Hebraïcè additur* beth: *verùm illud hujus expoſitio eſt. Ad hæc alii nominativum* Bethlehemites *mutant in genitivum* Bethlehemitis *aut* Lehemitis; *quo modo liceat ex Hebræo vertere. Inſuper ſunt qui mutent in accuſativum* Bethlehemitem *aut* Lehemitem, *quæ eſt interpretatio LXX. duorum. Sed ineptè egerunt, qui tranſpoſitis ſyllabis ſcripſerunt* Helemitis, *aut* Hebemitis. *Porro qui ſcripſerunt* Lahami, *vocem Hebræam, ita ut Hebraïcè legitur, ſupponere ſtuduerunt. Poſtremò, ſecundum caſum* Gethæi, *alii commutarunt cum quarto* Gethæum, *quòd Hebræa utrumque patiantur. Legat qui volet noſtras in varias Bibliorum lectiones Notationes.*

Cap. XXI. ℣. 5. De Juda autem quadringenta. *Non ſupponas minorem numerum* trecenta, *pro majori* quadringenta, *ut quidam.*

℣. 12. Elige quod volueris: aut tribus annis famem, aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos. *Pro* famem, *quidam ſcribunt* peſtilentiam famis, *minùs rectè: plerique vero* peſtilentiam *tantummodo, nulla addita mentione* famis, *idque peſſimè.*

Ibidem. Aut tribus diebus gladium Domini, & peſtilentiam verſari in terra. *Non mutes nomen* peſtilentiam, *cum nomine* mortem, *quod illi faciunt qui mox ſupra* peſtilentiam *malè ſcripſerant.*

℣. 30. Nimio enim fuerat timore perterritus. *Non præponas nomini* timore, *præpoſitionem* in.

Cap. XXII. ℣. 5. Domus autem, quam ædificari volo Domino. *Non mutes paſſivum* ædificari, *in activum* ædificare.

Cap. XXIII. ℣. 3. Numeratique ſunt Levitæ à triginta annis & ſupra. *Non diminuas numerum decade una, ſcribens* viginti *pro* triginta, *ut multi.*

℣. 5. Et totidem pſaltæ canentes Domino in organis. *Grammatica exigit ut* pſaltæ *legatur, non* pſaltes, *plurale, inquam, non ſingulare.*

℣. 29. Et ad lagana azyma, & ſartaginem, & ad torrendum. *Non interponas conjunctionem* & *ante* azyma, *quod plerique. Denique non judicarunt Correctores*, ad torrendum *mutandum cum* ad ferventem ſimilam, *vel* ad ferventem *tantummodo; multò minùs utramque lectionem copulandam, ut illi faciunt, de quibus noſtræ Notationes.*

Cap. XXIV. ℣. 23. Filiuſque ejus Jeriau primus, Amarias ſecundus. *Non omittas vocem* primus, *ut ab Interprete datam, quamvis Hebraïcè non legatur.*

Cap. XXV. ℣. 2. Sub manu Aſaph prophetantis juxta regem. *Non mutes genitivum ſingularem* prophetantis, *in nominativum pluralem* prophetantes, *quod multi.*

℣. 5. Omnes iſti filii Heman Videntis regis. *Nec hîc mutes* Videntis *in* Videntes, *quod ſimiliter multi.*

Cap. XXVI. ℣. 7. Fratres ejus viri fortiſſimi. *Non præponas his verbis conjunctionem copulativam.*

℣. 22. Et Joel fratres ejus. *Non judicarunt Correctores numerum pluralem* fratres, *commutandum cum ſingulari* frater, *ut nec* ℣. 25. *ſubſequenti:* Fratres quoque ejus Eliezer.

℣. 28. Omnes qui ſanctificaverant ea. *Non eſt mutandum relativum* qui, *in conjunctionem copulativam encliticam* que.

℣. 29. Chonenias & filii ejus. *Non eſt ſubſtituendum tertio caſu* filiis, *pro* filii *primo caſu.*

Cap. XXVII. ℣. 5. Banaias filius Joiadæ ſacerdos. *Nec hîc ſecundo caſu* ſacerdotis, *pro primo* ſacerdos.

℣. 16. Porro tribubus præerant Iſraël. *Non addas* in *præpoſitionem ante* Iſraël.

℣. 31. Jaziz Agareus. *Alii* Agarenus, *ut ſupra* cap. 5. ℣. 10.

Cap. XXVIII. ℣. 6. Domum meam & atria mea. *Cave ne ſcribas* altaria, *quod eſt* aras, *pro* atria.

℣. 16. Aurum quoque dedit in menſas propoſitionis pro diverſitate menſarum. *Plurale* menſas, *non eſt mutandum cum ſingulari* menſam, *nec pro voce* menſarum, *ſubſtituenda eſt vox* menſuræ, *à metiendo dicta.*

Cap. XXIX. ℣. 6. Et principes poſſeſſionum regis. *Nominativo* principes, *non eſt addendus genitivus* principum.

Variæ Lectiones Vulgatæ, rurſum ab eodem Francisco Luca obſervatæ.

LIBER PARALIPOMENON PRIMUS.

Cap. I. ℣. 32. Filii autem Dadan, Aſſurim, Latuſſim, & Laomim. *Hic verſiculus omittitur à multis Latinis Mſſ. conformiter Hebræo, & Græco Regiorum Bibliorum textui, prout ex Notationibus noſtris conſtat.*

Cap. XIV. ℣. 8. Audientes autem Philiſthiim, eò quòd unctus eſſet David in regem. *Videtur hîc ſuperfluere* eò, *quemadmodum ſupra* ℣. 2.

Cap. XVI. ℣. 3. Et partem aſſæ carnis bubalæ. *Scribendum videtur* bubulæ, *mutata vocali prima in quintam, ut 2. Reg. 6.* ℣. 19.

Cap. XVIII. ℣. 16. Et Ahimelech filius Abiathar. *Quidam libri conſentaneè Hebræo, ſcribunt* Abimelech, *mutatâ litterâ* heth *in* beth: *vide Notationes noſtras Pſal. 51.* ℣. 2.

SUMMA CAPITA

LIBRI II. PARALIPOMENON,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

CAP. I. *Oblatis mille hostiis à Salomone in Gabaon, Dominus illi nocte apparens, dat ei petitam sapientiam, additis divitiis & gloria; post quæ currus & equites congregat.*

CAP. II. *Ordinatis pro templo ædificando operariis, Salomon cum rege Hiram convenit de mittendo erudito artifice, lignisque ad templi structuram cædendis.*

CAP. III. *Templum exstruitur cum porticu, velo, & duabus columnis ante fores templi.*

CAP. IV. *Constructio altaris ænei, maris fusilis, decem concharum, candelabrorum, mensarum, phialarum, ac cæterorum quæ ad templum ejusque ornatum pertinebant.*

CAP. V. *Oblatis plurimis donariis, arca continens tabulas Moysi in oraculum inducitur, unde gloria Domini implevit templum.*

CAP. VI. *Benedicit Salomon populo Israël, gratias Deo agens de impletione promissionis factæ David; oratque supplex coram multitudine, ut orantium in eo templo vota Deus exaudiat.*

CAP. VII. *Post devorata cœlesti igne sacrificia, Dei majestas templum implet; & plurimis immolatis hostiis, templi dedicatio septem diebus celebratur, dieque octavo fit collecta; Dominus autem Salomoni revelat se ipsius orationem exaudisse.*

CAP. VIII. *Ædificatis à Salomone variis civitatibus, reliquias gentium sibi facit tributarias, offert holocausta, & sacerdotum ac Levitarum ministeria juxta dispositionem David constituit: missaque classe plurimum auri ex Ophir refertur ad Salomonem.*

CAP. IX. *Regina Saba Salomonis admirata sapientiam, datis acceptisque muneribus discessit: pondus auri quod Salomoni quotannis afferebatur: hastas, scuta, omniaque convivii vasa aurea, & solium eburneum auro vestitum exstruxit: describitur quoque amplitudo divitiarum, sapientiæ & potestatis Salomonis; qui anno regni sui quadragesimo moritur, succedente filio Roboam.*

CAP. X. *Roboam, spreto seniorum consilio, & juvenile secutus, scidit regnum in duo, electo in regem Jeroboam super decem tribus.*

CAP. XI. *Præcipit Deus ne pugnet Roboam contra Israël: exstructis autem à Roboam multis civitatibus, confluunt ad eum Levitæ ac sacerdotes abjecti à Jeroboam, cæterique Dei cultores. Roboam autem multas duxit uxores ac concubinas.*

CAP. XII. *Propter peccata Roboam ac populi Juda, tradit illos Deus regi Ægypti; qui captis munitissimis civitatibus Juda, diripit Jerusalem, sublato regis ac templi thesauro, scutis quoque aureis & argenteis, pro quibus ænea fecit Roboam: quo mortuo, succedit filius Abia.*

CAP. XIII. *Abia ad bellum contra Jeroboam accedens, dehortatur exercitum Jeroboam à bello contra se, cùm Deum haberent ducem, quem illi abjecerant; & sperans in Domino victor evadit, ac diversas capit civitates, plurimosque ex variis uxoribus procreat liberos.*

CAP. XIV. *Abia succedit filius Asa; qui, pace à Deo concessa, idolorum cultum subvertit, & civitates Juda ædificat ac munit, Zaramque regem Æthiopum cum exercitu mille millium divino auxilio devicit.*

CAP. XV. *Azarias prophetat Israël futurum multo tempore absque Deo vero, sacerdote & lege; cujus prophetæ exhortatione confortatus Asa, aufert sordes idolorum, suamque matrem idololatram imperio privat; populus autem jurat se Deo serviturum.*

CAP. XVI. *Pugnante Baasa rege Israël contra Asa, vocavit Asa Benadad regem Syriæ in auxilium, & Hanani prophetam ipsum ob id increpantem in nervum conjecit; ac dolore pedum cruciatus, in medicorum arte spem ponens, anno regni sui 41. moritur.*

CAP. XVII. *Pius Josaphat patri Asa succedens, divitiis potens & armis, mittit doctores legis Dei per universum Judam; cujus principes recensentur, cum numero subjectorum militum.*

CAP. XVIII. *Josaphat impio Achab affinitate junctus, ascendit cum eo contra Ramoth Galaad, 400. pseudoprophetis victoriam promittentibus: Michaas autem contrarium prophetans, incarceratur; sed Achab juxta Michææ prophetiam in bello occiditur.*

CAP. XIX. *Josaphat à Jehu propheta correptus de præstito auxilio Achab, constitutos à se judices admonet de servanda justitia, & Levitas de promovendo cultu divino, populoque rectè instituendo.*

CAP. XX. *Ammonitis, Moabitis, ac Syris contra Josaphat insurgentibus, ipse prædicato jejunio unà cum populo suo supplex ad Deum confugit. sicque ab eis se mutuò cædentibus liberatus, spolia colligit: verùm ob fœdus cum impio Ochozia à propheta corripitur.*

CAP. XXI. *Impius Joram filius Josaphat occidit fratres suos, & quosdam principes Juda; cui Elias per litteras pessimam ægritudinem ac mortem, & domus suæ ac regni direptionem prædicit; quæ tandem subsecuta sunt.*

CAP. XXII. *Impium Ochosiam filium Joram occidit Jehu, simul & Joram regem Israël: occidente autem Athalia filios regis, servavit Josabeth Joas natu minimum.*

CAP. XXIII. *Joiada pontifex unxit Joas in regem Juda, curavitque ut Athalia occideretur, & cultus Dei restitueretur: populus autem destruit domum, altaria ac simulacra Baal.*

CAP. XXIV. *Joas vivente Joiada bonus ac pius, jussit ad sartatecta templi congregari pecuniam; deinde factus impius, jubet occidi Zachariam, filium Joiadæ: Juda & Jerusalem à Syris diripiuntur, & Joas à servis suis occiditur.*

CAP. XXV. *Amasias patri Joas succedens, interfecit eos qui patrem occiderant; & post habitam de Idumæis victoriam, adoravit deos illorum, & ob id capitur à Joas rege Israël, quem ad prælium provocaverat, ac Jerusalem diripitur, tandemque Joas in Lachis fugiens, occiditur.*

CAP. XXVI. *Oziæ filii Amasiæ pietas commendatur; qui adversùs Philisthiim, Arabes, & Ammoni-*

tas triumphat, multasque exstruit civitates: ac postmodum ob nimiam felicitatem elatus, præsumpsit incensum adolere; quam ob rem ad diem usque mortis à Domino leprâ percussus est, gubernante regnum filio Joatham; qui successit in regnum.

Cap. XXVII. *Joatham pietas commendatur, qui devicto rege Ammon, magnam ab eo mulctam accepit; cui succedit impius filius Achaz.*

Cap. XXVIII. *Propter scelera Achaz multipliciter affligitur Juda, primùm ab Assyriis, deinde à filiis Israel (qui ob id crudelitatis arguti à propheta, remittunt Judæos captivos cum præda) rursum etiam ab Idumæis & Philisthæis: Achaz tamen post omnem plagam adhuc auget impietatem; cui pius succedit filius Ezechias.*

Cap. XXIX. *Ezechias abolitum Dei cultum, aperto templo, restitutisque sacerdotibus, Levitis & cantoribus, instauravit; oblatis plurimis holocaustis & sacrificiis cum ingenti lætitia.*

Cap. XXX. *Ezechias, missis in omnem Israël & Judam nunciis, populum convocat, & sua oratione exhortatur ad immolandum phase; quo facto, celebrarunt solemnitatem azymorum bis septem diebus cum ingenti lætitia, plurimis oblatis victimis.*

Cap. XXXI. *Populus idola lucosque in Juda & Ephraim demolitur; Ezechias sacerdotes & Levitas componit in ordinem ministerii; populo autem abundantissimè offerente, constituuntur, factis horreis, qui servarent ac distribuerent Levitico generi quæ oblata erant.*

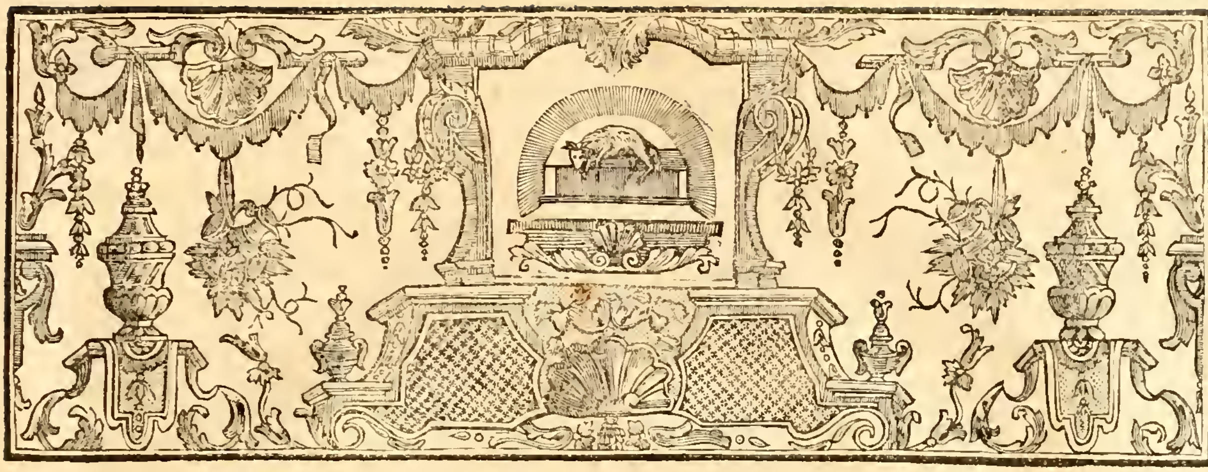
Cap. XXXII. *Sennacherib Judam invadente, Ezechias populum hortatur fidere in Domino, à quo ille minis & blasphemiis nititur eum avertere: orantibus autem Ezechia & Isaia, angelus dissipat exercitum Sennacherib; qui fugiens à filiis occiditur: porro Ezechias nimia felicitate elatus, Deum offendit; cui impius filius Manasses succedit.*

Cap. XXXIII. *Manasses ob suas impietates captivus in Babylonem ducitur; in qua afflictione ad Deum conversus, suo regno restituitur, & idolis abjectis, Dei cultum restaurat: cui impius filius Amon succedit: & hoc à suis interfecto, regnat pius ejus filius Josias.*

Cap. XXXIV *Josias, idolorum cultu sublato, templum instaurat: repertoque legis libro, conterritus est; & convocato populo, lectoque libro, fœdus cum Domino percussit.*

Cap. XXXV. *Immolato phase maxima cum solemnitate plurimisque victimis, Josias festum azymorum septem diebus celebravit; deinde contra regem Ægypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, & præsertim Jeremiæ.*

Cap. XXXVI. *Josiæ succedit ejus filius Joachaz; quem rex Ægypti transfert in Ægyptum, fratremque Eliakim, quem Joakim nominat, substituit; quo in Babylonem ducto, regnat filius Joachin; & hunc rex Assyriorum unà cum vasis templi in Babylonem abducit, patruumque illius impium Sedeciam substituit: qui Assyriis rebellans, templo ac Jerusalem incensis, transfertur unà cum populo in Babylonem, propter regum & populi peccata, donec per Cyrum regem Persarum redeundi datur facultas.*

LIBER SECUNDUS
PARALIPOMENON.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

(3. Reg. 3. 1.) 1. Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, & Dominus Deus ejus erat cum eo, & magnificavit eum in excelsum.

2. Præcepitque Salomon universo Israëli, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & judicibus omnis Israël, & principibus familiarum:

3. & abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

(2. Reg. 6. 17. 1. Par. 16. 1.) 4. Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim in locum, quem præparaverat ei, & ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Jerusalem.

(Exod. 38. 8.) 5. Altare quoque æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod & requisivit Salomon, & omnis ecclesia.

6. Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hostias.

7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula quod vis, ut dem tibi.

8. Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam: & constituisti me regem pro eo.

9. Nunc ergo Domine Deus, impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo: tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quàm pulvis terræ.

(Sap. 9. 10.) 10. Da mihi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum dignè, qui tam grandis est, judicare?

11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos: petisti autem sapientiam & scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem.

12. Sapientia & scientia data sunt tibi: divitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, & regnavit super Israël.

(3. Reg. 10. 26.) 14. Congregavitque sibi currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & fecit eos esse in urbibus quadrigarum, & cum rege in Jerusalem.

15. Præbuitque rex argentum & aurum in Jerusalem quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna.

16. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, à negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant pretio,

17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta: similiter de universis regnis Hethæorum, & à regibus Syriæ, emptio celebrabatur.

CAPUT II.

Vulgata nova.

1. Decrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium sibi.

2. Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.

(3. Reg. 5. 2.) 3. Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, & misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua & habitavit:

VULGATA NOVA.

4. ſic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut conſecrem eam ad adolendum incenſum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propoſitionem panum ſempiternam, & ad holocautomata manè, & veſpere, ſabbatis quoque, & neomeniis, & ſolemnitatibus Domini Dei noſtri in ſempiternum, quæ mandata ſunt Iſraëli.

5. Domus enim, quam ædificare cupio, magna eſt: magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes deos.

6. Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? ſi cœlum, & cœli cœlorum capere eum nequeunt: quantus ego ſum, ut poſſim ædificare ei domum? ſed ad hoc tantùm, ut adoleatur incenſum coram illo.

7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui ſciat ſculpere cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa & Jeruſalem, quos præparavit David pater meus.

8. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea, de Libano: ſcio enim quòd ſervi tui noverint cædere ligna de Libano, & erunt ſervi mei cum ſervis tuis,

9. ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna eſt nimis, & inclyta.

10. Præterea operariis, qui cæſuri ſunt ligna, ſervis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas, olei quoque ſata viginti millia.

11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miſerat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum ſuum, idcirco te regnare fecit ſuper eum.

12. Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui fecit cœlum & terram, qui dedit David regi filium ſapientem & eruditum & ſenſatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatium ſibi.

13. Miſi ergo tibi virum prudentem & ſcientiſſimum Hiram, patrem meum,

14. filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque, & hyacintho, & byſſo, & coccino: & qui ſcit cælare omnem ſculpturam, & adinvenire prudenter quodcunque in opere neceſſarium eſt, cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei David patris tui.

15. Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte ſervis tuis.

16. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot neceſſaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Joppe: tuum autem erit transferre ea in Jeruſalem.

17. Numeravit igitur Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſraël, poſt dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, & inventi ſunt centum quinquaginta millia, & tria millia ſexcenti. 17..... *Vide Not.*

18. Fecitque ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia & ſexcentos præpoſitos operum populi.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Eò ſpectat quod ait Hilar. in Pſ. 126. 415. d. *Ad centum quinquaginta millia virorum, ſicuti ſcriptum eſt, in diverſos ædificationis uſus ac miniſteria occupatos à Salomone.* In Græco, ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδες καὶ τρισχίλιοι ἑξακόσιοι, i. e. 153600. ut in Vulg.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jeruſalem in monte Moria, qui demonſtratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in area Ornan Jebuſæi. 1..... 2. *Vide Not.*

3. Reg. 6. 1.

2. Reg. 24. 25. 1. Par. 21. 26.

2. Cœpit autem ædificare menſe ſecundo, anno quarto regni ſui.

3. Et hæc ſunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: & deauravit eam intrinſecus auro mundiſſimo.

5. Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: ſculpſitque in ea palmas, & quaſi catenulas ſe invicem complectentes.

6. Stravit quoque pavimentum templi pretioſiſſimo marmore, decore multo.

7. Porro aurum erat probatiſſimum, de cujus laminis texit domum, & trabes ejus, & poſtes, & parietes, & oſtia: & cælavit cherubim in parietibus.

8. Fecit quoque domum Sancti ſanctorum: longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti, & latitudinem ſimiliter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quaſi talentis ſexcentis.

9. Sed & clavos fecit aureos, ita ut ſinguli clavi ſiclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro.

10. Fecit etiam in domo Sancti ſanctorum cherubim duos, opere ſtatuario: & texit eos auro.

11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.

12. Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.

13. Igitur alæ utriuſque cherubim expanſæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipſi autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum.

14. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & byſſo: & intexuit ei cherubim.

Matt. 27. 51.

15. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum, quinque cubitorum.

Jer. 52. 20.

16. Necnon & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. His duobus reſpondent quæ refert Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. 526. a. *Et cœperunt ædificare templum in menſe ſecundo, in ſecunda die menſis, in monte Moria.* Græcum verò Vulgatæ conſonat pene ad verbum: unde Martianæus noſter putat hunc verſum ab Hieronymo memoriter fuiſſe recitatum; nec malè.

VULGATA NOVA.

17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam à dextris, & alteram à sinistris: eam, quæ à dextris erat, vocavit Jachin; & quæ ad lævam, Booz.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

3. Reg. 7. 23.

2. Mare etiam fusile decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.

3. Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles:

4. & ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem, & alii tres ad occidentem: porro tres alii meridiem, & tres qui reliqui erant, orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.

5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria millia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque à dextris, & quinque à sinistris, ut lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lavabantur.

7. Fecit autem & candelabra aurea decem, secundùm speciem quâ jussa erant fieri: & posuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris.

8. Necnon & mensas decem: & posuit eas in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris: phialas quoque aureas centum.

9. Fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit ære.

10. Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridiem.

11. Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & complevit omne opus regis in domo Dei:

12. hoc est, columnas duas, & epistylia, & capita, & quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia.

13. Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum.

14. Bases etiam fecit, & conchas, quas superposuit basibus:

15. mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

16. Et lebetes, & creagras, & phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo.

17. In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochot & Saredatha.

18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.

19. Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes propositionis:

20. candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum, ex auro purissimo:

21. & florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

22. Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro purissimo. Et ostia cælavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum: & ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 7. 51.

1. INtulit igitur Salomon omnia, quæ voverat David pater suus, argentum, & aurum, & universa vasa posuit in thesauris domus Dei.

Ibid. 8. 1.

2. Post quæ congregavit majores natu Israël, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israël in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de civitate David, quæ est Sion.

3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israël in die solemni mensis septimi.

4. Cùmque venissent cuncti seniorum Israël, portaverunt Levitæ arcam,

5. & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. Porro vasa sanctuarii, quæ erant in tabernaculo, portaverunt sacerdotes cum Levitis.

6. Rex autem Salomon, & universus cœtus Israël, & omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, & boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.

7. Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim:

8. ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vectibus suis.

9. Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululùm longiores erant, capita parebant ante oraculum: si verò quis paululùm fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem.

10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israël egredientibus ex Ægypto.

11. Egressis autem sacerdotibus de sanctuario, (omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos divisus erat)

12. tam Levitæ quàm cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Idithun, filii, & fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdotes centum viginti canentes tubis.

13. Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longè sonitus audiebatur, ita ut cùm Dominum laudare cœpissent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube,

14. nec possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

Vulgata nova.

3. Reg. 8. 12.

1. TUnc Salomon ait : Dominus pollicitus eſt ut habitaret in caligine :

2. ego autem ædificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum.

3. Et convertit rex faciem ſuam, & *benedixit univerſæ multitudini Iſraël, (nam omnis turba ſtabat intenta) & ait :

4. Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui quod locutus eſt David patri meo, opere complevit, dicens :

5. A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Iſraël, ut ædificaretur in ea domus nomini meo : neque elegi quemquam alium virum, ut eſſet dux in populo meo Iſraël ;

6. ſed elegi Jeruſalem, ut ſit nomen meum in ea ; & elegi David, ut conſtituerem eum ſuper populum meum Iſraël.

7. Cùmque fuiſſet voluntatis David patris mei, ut ædificaret domum nomini Domini Dei Iſraël,

8. dixit Dominus ad eum : Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem feciſti hujuſcemodi habere voluntatem :

9. ſed non tu ædificabis domum, verùm filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipſe ædificabit domum nomini meo.

10. Complevit ergo Dominus ſermonem ſuum, quem locutus fuerat : & ego ſurrexi pro David patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſraël, ſicut locutus eſt Dominus : & ædificavi domum nomini Domini Dei Iſraël.

11. Et poſui in ea arcam, in qua eſt pactum Domini, quod pepigit cum filiis Iſraël.

12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverſo univerſæ multitudinis Iſraël, & extendit manus ſuas.

Versio antiqua.

* Ex Mſ. Corb. n. 1. annor. circ. 900.

13..... & inclinavit Salomon genua ſua in conſpectu totius eccleſiæ Iſraël, & aperuit manus ſuas ad cœlum,

14. & dixit : Domine Deus Iſraël, non eſt tibi ſimilis Deus in cœlo ſurſum, neque in terra deorſum : qui cuſtodis teſtamentum tuum & miſericordiam pueris tuis, euntibus in conſpectu tuo in toto corde :

15. Servans puero tuo David quæ locutus es illi : & locutus es in ore tuo, & in manu tua impleſti, quaſi dies iſte.

16. Et nunc Domine Deus Iſraël, cuſtodi puero tuo David patri meo quæ locutus es illi, dicens : Non deerit tibi vir à facie mea, ſedens in throno Iſraël : veruntamen ſi cuſtodierint filii tui legem meam, ut in præceptis meis ambulent, ſicut ambulaverunt in conſpectu meo fideles.

17. Et nunc Domine Deus Iſraël, creditum eſt verbum, quod locutus es puero tuo David.

18. Quoniam ſi verè habitabit Deus cum hominibus in terra ? Si cœlum cœli non ſufficiunt

Vulgata nova.

13. Siquidem fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam in medio baſilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis : ſtetitque ſuper eam : & deinceps flexis genibus contra univerſam multitudinem Iſraël, & palmis in cœlum levatis,

14. ait : Domine Deus Iſraël, non eſt ſimilis tui Deus in cœlo & in terra : qui cuſtodis pactum & miſericordiam cum ſervis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo :

2. Mac. 2. 8.

15. Qui præſtitiſti ſervo tuo David patri meo quæcunque locutus fueras ei : & quæ ore promiſeras, opere compleſti, ſicut & præſens tempus probat.

16. Nunc ergo Domine Deus Iſraël, imple ſervo tuo patri meo David quæcunque locutus es, dicens : Non deficiet ex te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum Iſraël : ita tamen ſi cuſtodierint filii tui vias ſuas, & ambulaverint in lege mea, ſicut & tu ambulaſti coram me.

17. Et nunc Domine Deus Iſraël, firmetur ſermo tuus, quem locutus es ſervo tuo David.

18. Ergone credibile eſt ut habitet Deus cum hominibus ſuper terram ? Si cœlum & cœli cœ-

Notæ ad Versionem antiquam.

* Hæc oratio Salomonis iiſdem pene verbis legitur in pluribus aliis Mſs. uno Turonenſi (ſ. S. Martini) n. 143. altero S. Remigii Rem. n. 8-4. tertio S. Theoderici ad Remos, n. 1. quarto, quinto, & ſexto S. Germani Pariſ. nn. 4. 14. & 15. annorum circiter 800. in pleriſque autem his ſcripta reperitur hæc oratio in fine libri Eccleſiaſtici cum hac clauſula : *Explicit liber Jeſu filii Sirach*, vel ut in Mſ. Turon. *Explicit liber Eccleſiaſticum ;* perinde ac ſi ad librum iſtum certò pertineat : at certo certius eſt non ad Eccleſiaſticum, ſed ad hunc Paralipomenon locum referri debere, vel fortè ad libri 3. Regum caput 8. ℣. 22. & ſeqq. nam utrique iſtorum convenire poteſt, nec refert plurimùm cui de duobus certò tribuatur. Videſis lib. 3. Reg. vel in Vulg. vel apud LXX.

℣. 13. Græcè : Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ γόνατα ἔναντι πάσης ἐκκλησίας Ἰσραὴλ, ϗ διεπέτασε τὰς, &c. ut ſupra ; edit. Compl. pro ἔπεσε, *cecidit*, hab. ἔκαμψε, *flexit*, Mſ. Germ. 15. *declinavit*, detracta voce *ſua*, poſt *genua*, quæ vox *ſua*, deeſt pariter in altero Germ. 14. ſicut in Græco Vatic. ac edit. Ald. additur tamen αὐτοῦ, in Mſ. Alex. & in Compl. exinde pro διεπέτασε, Mſ. Germ. 14. habet *expandit*, nec malè ; cæteri verò conſtanter *aperuit*, ut ſup. Mſ. S. Theod. hab. ſup. *in conſpectu omnis Eccleſiæ.*

℣. 14. Similiter in Græco, niſi quòd deſunt voces *ſurſum*, ac *deorſum*, & loco *neque in terra*, habetur ϗ ἐπὶ τῆς γῆς, & *ſuper terram ;* tum pro *qui cuſtodis*, ſimplic. φυλάσσων, *cuſtodiens*, abſque pronom. *tuum*, poſt *teſtamentum ;* demum pro *in conſpectu tuo*, ſic, ἐναντίον σου, *ante te*, quod idem ſonat.

℣. 15. Ita Græcè, præter hoc, ἃ ἐφύλαξας, *quæ cuſtodiſti*, loco *ſervans ;* item additur πατρί μου, *patri meo*, ad vocem *David*, ſicut iſtud, αὐτῷ λέγων, poſt verbum *locutus es ;* ſed λέγων abeſt à Compl. denique pro *manu tua*, ſic, χερσί σου, num. plurali. Mſs. S. Theod. necnon Germ. n. 14. & 15. hab. *ſuppleſti*, loco *impleſti ;* at in Græco ἐπλήρωσας.

℣. 16. Poſteriora tantùm verba diſcrepant à Gr. nempe iſta : *legem meam*, &c. quorum loco ſic, τὴν ὁδὸν αὐτῶν, τοῦ πορεύεσθαι ἐν τῷ νόμῳ μου, ὡς ἐπορεύθης ἐναντίον μου· *viam ſuam, ambulando in lege mea, ſicut ambulaſti coram me.* Mſs. Germ. 14. & 15. omittunt iſtud, *David patri meo*, ut & *tamen*, poſt *verùm ;* loco verò *legem meam*, hab. *manum ſuam*, abſque ultimo *fideles.*

℣. 17. Ita de Græco, præter iſtud, *creditum eſt*, pro quo ſic, πιστωθήτω δή, *fidele ſit, quæſo*, addito σου, ad *verbum.*

℣. 18. Similirer in Græco, niſi quòd poſt *cælum*, rurſum hab. ϗ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, & *cælum cæli*, & pro *ſufficiunt*, ἀρκέσουσι, *ſufficient*, Mſ. S. Theod. *ſufficiant :* item pro *quantò magis*, ſic, ϗ τίς, & *quæ.* Mſs. Germ. n. 14. & 15. ferunt : *non ſufficit, verùm domus, quam ædificavi.* Turon. initio delet *ſi*, poſt *quoniam.*

VULGATA NOVA.

lorum non te capiunt, quantò magis domus iſta, quam ædificavi?

19. Sed ad hoc tantùm facta eſt, ut reſpicias orationem ſervi tui, & obſecrationem ejus, Domine Deus meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te:

20. ut aperias oculos tuos ſuper domum iſtam diebus ac noctibus, ſuper locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum,

21. & exaudires orationem, quam ſervus tuus orat in eo: & exaudias preces famuli tui, & populi tui Iſraël. Quicunque oraverit in loco iſto, exaudi de habitaculo tuo, id eſt, de cœlis, & propitiare.

22. Si peccaverit quiſpiam in proximum ſuum, & jurare contra eum paratus venerit, ſeque maledicto conſtrinxerit coram altari in domo iſta:

VERSIO ANTIQUA.

tibi, quantò magis domus hæc, quam ædificavi?

Ex Mſ. Corb. ſup.

19. Sed reſpicias ad orationem pueri tui, & precationem Deus: ut exaudias Domine, placationem orationis, quam puer tuus orat coram te hodie:

20. ut ſint oculi tui aperti ſuper domum hanc die ac nocte, in locum, quem dixiſti invocari nomen tuum,

21. & exaudias orationem, quam puer tuus orat in hoc loco: & exaudias deprecationem pueri tui, & populi tui Iſraël, ſi oraverit in loco iſto: & exaudias in loco habitationis juxta te de cœlo, & exaudias, & propitius ſis.

22. Si peccaverit vir in te.....

VULGATA NOVA.

23. tu audies de cœlo, & facies judicium ſervorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam ſuam in caput proprium, & ulciſcaris juſtum, retribuens ei ſecundùm juſtitiam ſuam.

24. Si ſuperatus fuerit populus tuus Iſraël ab inimicis, (peccabunt enim tibi) & converſi egerint pœnitentiam, & obſecraverint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco iſto,

25. tu exaudies de cœlo, & propitiare peccato populi tui Iſraël, & reduc eos in terram, quam dediſti eis, & patribus eorum.

26. Si clauſo cœlo, pluvia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco iſto, & confeſſi nomini tuo, & converſi à peccatis ſuis, cùm eos afflixeris,

27. exaudi de cœlo Domine, & dimitte peccata ſervis tuis, & populi tui Iſraël, & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluviam terræ, quam dediſti populo tuo ad poſſidendum.

Inf. 20. 9.

28. Fames ſi orta fuerit in terra, & peſtilentia, ærugo, & aurugo, & locuſta, & bruchus; & hoſtes, vaſtatis regionibus, portas obſederint civitatis, omniſque plaga & infirmitas preſſerit:

29. Si quis de populo tuo Iſraël fuerit deprecatus, cognoſcens plagam & infirmitatem ſuam, & expanderit manus ſuas in domo hac,

30. tu exaudies de cœlo, de ſublimi ſcilicet habitaculo tuo, & propitiare, & redde unicuique ſecundùm vias ſuas, quas noſti eum habere in corde ſuo: (tu enim ſolus noſti corda filiorum hominum:)

31. ut timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt ſuper faciem terræ, quam dediſti patribus noſtris.

32. Externum quoque, qui non eſt de populo tuo Iſraël, ſi venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robuſtam, & brachium tuum extentum, & adoraverit in loco iſto,

33. tu exaudies de cœlo firmiſſimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus: ut ſciant omnes populi terræ nomen tuum, & timeant te ſicut populus tuus Iſraël: & cognoſcant, quia nomen tuum invocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificavi.

34. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bellum contra adverſarios ſuos per viam in qua miſeris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc eſt, quam elegiſti, & domus, quam ædificavi nomini tuo:

35. tu exaudies de cœlo preces eorum, & obſecrationem, & ulciſcaris.

3. Reg. 8. 46. Eccl. 7. 21. 1. Joan. 1. 8.

36. Si autem peccaverint tibi, (neque enim eſt homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hoſtibus, & captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certè quæ juxta eſt,

37. & converſi in corde ſuo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captivitatis ſuæ, dicentes: Peccavimus, iniquè fecimus, injuſtè egimus:

38. & reverſi fuerint ad te in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, in terra captivitatis ſuæ, ad quam ducti ſunt, adorabunt te contra viam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & urbis, quam elegiſti, & domus, quam ædificavi nomini tuo:

39. tu exaudies de cœlo, hoc eſt, de firmo habitaculo tuo, preces eorum, & facias judicium, & dimittas populo tuo, quamvis peccatori:

40. tu es enim Deus meus: aperiantur, quæſo, oculi tui, & aures tuæ intentæ ſint ad orationem quæ fit in loco iſto.

Pſ. 131. 8. 9. & 10.

41. Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: ſacerdotes tui Domine Deus, induantur ſalutem, & ſancti tui lætentur in bonis.

42. Domine Deus ne averteris faciem chriſti tui: memento miſericordiarum David ſervi tui.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græcè, *καὶ ἐπιβλέψῃ*, *& inſpicies*, loco *ſed reſpicias*, Mſ. Germ. n. 4. *ſi reſpicies*, Turon. *ſed reſpicies*; ſubinde iteratur *ἐπὶ*, *ſuper*, ante *precationem*, cui additur *μου*, mox ita, *Κύριε ὁ Θεὸς, τοῦ ἐπακοῦσαι*, abſque ſeq. *Domine*, quod pariter delent Mſs. S. Theod. & Germ. n. 14. & 15. habent autem ſupra *Domine*, loco *Deus*, cum altero Germ. n. 4. demum loco *placationem orationis*, ſic, *τῆς δεήσεως καὶ τῆς προσευχῆς*, *orationem & deprecationem*; in Mſ. S. Theod. eſt *ſervus tuus*, loco *puer tuus*; in Germ. verò n. 15. deeſt *hodie*, in fine.

℣. 20. Ad verbum è Græco, ſi addas *hunc*, *τοῦτον*, ad *locum*, & *ibi*, *ἐκεῖ*, in fine. Mſs. Germ. n. 14. & 15. cum Turon. omittunt vocem *aperti*; præterea Turon. hab. *in loco quo dixiſti*, &c. Mſ. S. Theod. *in loco quem*, &c.

℣. 21. Variant multa in Græco, nempe ſeqq. *τοῦ ἀκοῦσαι*, *ad audiendum*, loco 1. *& exaudias*; paulòque poſt, *εἰς τὸν τόπον τοῦτον*, pro *in hoc loco*, Mſs. Germ. n. 14. & 15. hab. *in hunc locum*; tum pro 2. *exaudias*, *ἀκούσῃ*, *audies*, & pro *ſi oraverit in loco iſto*, ſic, *ἃ ἂν προσεύξωνται εἰς τὸν τόπον τοῦτον*, *quæcunque deprecati fuerint in*, &c. Mſs. Germ. n. 14. & Remig. *ſi oraverint*: exinde *καὶ σὺ εἰσακούσῃ*, *& tu exaudies*, loco 3. *& exaudias*, uti *σοῦ*, *tuæ*, pro *juxta te*; demum pro 4. *exaudias*, iterum *ἀκούσῃ*, *audies*, & *ἔσῃ*, *eris*, loco *ſis*. Mſs. Germ. n. 4. 14. & 15. cum Rem. & Turon. legunt *precationem*, non *deprecationem*, delentque *juxta te*; at Remig. loco *juxta te*, habet *tua Deus Iſraël de cœlo*, &c.

℣. 22. Græc. pro *in te*, hab. *τῷ πλησίον αὐτοῦ*, *proximo ſuo*, Mſs. Germ. n. 14. & 15. *juxta te*.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. CUmque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cœlo, & devoravit holocausta & victimas: & majestas Domini implevit domum.

2. Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd implesset majestas Domini templum Domini. (2. Mac. 2. 8.)

3. Sed & omnes filii Israël videbant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum: & corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, & laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Rex autem, & omnis populus, immolabant victimas coram Domino.

5. Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: & dedicavit domum Dei rex, & universus populus. (3. Reg. 8. 63.)

6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis: & Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: porro sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israël stabat.

7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta, & adipes pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta, & sacrificia, & adipes.

8. Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israël cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath, usque ad torrentem Ægypti.

9. Fecitque die octavo collectam, eò quòd dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset diebus septem.

10. Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi, dimisit populos ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, & Salomoni, & Israëli populo suo.

11. Complevitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. (3. Reg. 9. 1.)

12. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audivi orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificii.

13. Si clausero cœlum, & pluvia non fluxerit, & mandavero & præcepero locustæ, ut devoret terram, & misero pestilentiam in populum meum:

14. conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

15. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

16. Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

17. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, & feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, & justitias meas judiciaque servaveris:

18. suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israël.

19. Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas, & præcepta mea, quæ proposui vobis, & abeuntes servieritis diis alienis, & adoraveritis eos,

20. evellam vos de terra mea, quam dedi vobis: & domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam à facie mea, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.

21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, & dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic?

22. Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt: idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. EXpletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini, & domum suam: (3. Reg. 9. 10.)

2. civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, & habitare ibi fecit filios Israël.

3. Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam.

4. Et ædificavit Palmiram in deserto, & alias civitates munitissimas ædificavit in Emath.

5. Exstruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, civitates muratas, habentes portas & vectes & seras:

6. Balaath etiam, & omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, & urbes equitum: omnia quæcunque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem & in Libano, & in universa terra potestatis suæ.

7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Hevæis, & Jebusæis, qui non erant de stirpe Israël:

8. de filiis eorum, & de posteris, quos non interfecerant filii Israël, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.

9. Porro de filiis Israël non posuit ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores, & duces primi, & principes quadrigarum & equitum ejus.

10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11. Filiam verò Pharaonis transtulit de civitate David, in domum quam ædificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israël, eò quòd sanctificata sit: quia ingressa est in eam arca Domini. (3. Reg. 3. 1.)

12. Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod exstruxerat ante porticum,

13. ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis, & in calendis, & in festis diebus, ter per annum, id est, in solemnitate azymorum, & in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum.

14. Et constituit juxta dispositionem David patris sui, officia sacerdotum in ministeriis suis: & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diei: & janitores in divisionibus suis per portam & portam: sic enim præceperat David homo Dei.

VULGATA NOVA.

15. Nec prætergressi sunt de mandatis regis, tam sacerdotes quàm Levitæ, ex omnibus quæ præceperat, & in custodiis thesaurorum.

16. Omnes impensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.

17. Tunc abiit Salomon in Asiongaber, & in Ailath ad oram Maris rubri, quæ est in terra Edom.

18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, & nautas gnaros maris, & abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 10. 1. Matt. 12. 42. Luc. 11. 31.

1. Regina quoque Saba, cùm audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus, & camelis qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cùmque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcunque erant in corde suo.

2. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

3. Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, & domum quam ædificaverat,

4. necnon & cibaria mensæ ejus, & habitacula servorum, & officia ministrorum ejus, & vestimenta eorum, pincernas quoque & vestes eorum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ stupore ultra in ea spiritus.

5. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus & sapientia tua.

6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis.

7. Beati viri tui, & beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, & audiunt sapientiam tuam.

8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israël, & vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias judicia atque justitiam.

9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

10. Sed & servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretiosissimas:

11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque & psalteria cantoribus: nunquam visa sunt in terra Juda ligna talia.

12. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ postulavit, & multò plura quàm attulerat ad eum: quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri:

14. exceptâ eâ summâ, quam legati diversarum gentium, & negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, & satrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni.

15. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur:

16. trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta: posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore.

17. Fecit quoque rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo.

18. Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes juxta brachiola,

19. sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte: non fuit tale solium in universis regnis.

20. Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.

21. Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pavos.

22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis & gloria.

23. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus:

24. & deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata, equos, & mulos, per singulos annos.

25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, & ubi erat rex in Jerusalem.

26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, à flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum, & usque ad terminos Ægypti.

27. Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum; & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus.

28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus.

29. Reliqua autem operum Salomonis priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat.

30. Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israël quadraginta annis.

31. Dormivitque cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 12. 1.

1. Profectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israël convenerat ut constituerent eum regem.

2. Quod cùm audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypro (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.

VULGATA NOVA.

3. Vocaveruntque eum, & venit cum universo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, & paululum de onere sublevа, ut serviamus tibi.

5. Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cùmque abiisset populus,

6. iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo?

7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8. At ille reliquit consilium senum, & cum juvenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius.

9. Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus?

10. At illi responderunt ut juvenes, & nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt: Sic loquêris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva: & sic respondebis ei: Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.

11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, & ego majus pondus apponam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, & universus populus, ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis.

13. Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum:

14. locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus.

15. Et non acquievit populi precibus: erat enim voluntatis Dei, ut compleretur sermo ejus, quem locutus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Jeroboam filium Nabat. *3. Reg. 11. 29.*

16. Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locutus est ad eum: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israël, tu autem pasce domum tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18. Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, & lapidaverunt eum filii Israël, & mortuus est: porro rex Roboam currum festinavit ascendere, & fugit in Jerusalem.

19. Recessitque Israël à domo David, usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 12. 21.

1. VEnit autem Roboam in Jerusalem, & convocavit universam domum Juda & Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israël, & converteret ad se regnum suum.

2. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens:

3. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, & ad universum Israël, qui est in Juda & Benjamin:

4. Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros: revertatur unusquisque in domum suam, quia meâ hoc gestum est voluntate. Qui cùm audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

VERSIO ANTIQUA.

Anon. apud Ambr. t. 2. 5. f.

5..... ædificavit civitates munitas.....

6..... Ethan, & Thecue,

VULGATA NOVA.

5. Habitavit autem Roboam in Jerusalem, & ædificavit civitates muratas in Juda.

6. Exstruxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue,

VULGATA NOVA.

7. Bethsur quoque, & Socho, & Odollam,

8. necnon & Geth, & Maresa, & Ziph,

9. sed & Aduram, & Lachis, & Azeca,

10. Saraa quoque, & Ajalon, & Hebron, quæ erant in Juda & Benjamin, civitates munitissimas.

11. Cùmque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei, & vini.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 190. d.

12..... Juda & Benjamin.

13. Et Levitæ, & sacerdotes, qui erant in omni Israël, convenerunt ex omnibus finibus,

14. quoniam dereliquerunt Levitæ, & tabernacula sua, & possessiones suas, & abierunt ad Jeroboam: quoniam repellit eos Jeroboam, & filii ejus, ut non servirent Domino.

15. Et constituit ibi sacerdotes excelsorum, &

VULGATA NOVA.

12. Sed & in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum, firmavitque eas summâ diligentiâ, & imperavit super Judam & Benjamin.

13. Sacerdotes autem & Levitæ, qui erant in universo Israël, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,

14. relinquentes suburbana, & possessiones suas, & transeuntes ad Judam, & Jerusalem: eò quòd abjecisset eos Jeroboam, & posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur.

15. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 5. 6. Similiter in Græco, uno excepto Θεκωὲ, pro *Thecue*.

℣℣. 12. 13. Nil Græco similius, modò ponatur vox *sacerdotes*, ante istam *Levitæ*, & verbo *convenerunt*, addatur hoc, *ad eum*, πρὸς αὐτόν.

℣. 14. A Græco abest &, post *Levitæ*, sicut hoc, *sua &*, post *tabernacula*; loco verò *possessiones suas*, habetur τῆς καταχέσεως αὐτῶν, *possessionis suæ*; mox ita: καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς Ἰούδα εἰς Ἱερουσαλήμ, *& iverunt ad Juda in Jerusalem*, loco *& abierunt ad Jeroboam*: item ἐξέβαλεν, *ejecit*, pro *repellit*, & μὴ λειτουργεῖν, vel ut in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. τοῦ μὴ λειτουργεῖν, *ne ministrarent*, loco *ut non servirent*.

℣. 15. Duo tantùm Græco dissimilia, nempe *ibi*, &

VULGATA NOVA.

& dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat.

16. Sed & de cunctis tribubus Iſraël, quicunque dederant cor ſuum ut quærerent Dominum Deum Iſraël, venerunt in Jeruſalem ad immolandum victimas ſuas coram Domino Deo patrum ſuorum.

VERSIO ANTIQUA.

ſimulacris, & dæmoniis, & vitulis, quæ fecit Jeroboam.

Lucif. Cal. ubi ſup.

16. Et projecit eos à filiis Iſraël, & à tribubus Iſraël, qui dederant cor ſuum quærere Dominum Deum Iſraël.....

VULGATA NOVA.

17. Et roboraverunt regnum Juda, & confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David & Salomonis, annis tantùm tribus.

18. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Jerimoth, filii David: Abihail quoque filiam Eliab filii Iſai,

19. quæ peperit ei filios, Jehus, & Somoriam, & Zoom.

20. Poſt hanc quoque accepit Maacha filiam Abſalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith.

21. Amavit autem Roboam Maacha filiam Abſalom, ſuper omnes uxores ſuas, & concubinas: nam uxores decem & octo duxerat, concubinas autem ſexaginta: & genuit viginti octo filios, & ſexaginta filias.

22. Conſtituit verò in capite, Abiam filium Maacha, ducem ſuper omnes fratres ſuos: ipſum enim regem facere cogitabat,

23. quia ſapientior fuit, & potentior ſuper omnes filios ejus, & in cunctis finibus Juda, & Benjamin, & in univerſis civitatibus muratis: præbuitque eis eſcas plurimas, & multas petivit uxores.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dæmoniis, pro quibus ſic, ἑαυτῷ, *ſibi ipſi*, & ματαίοις, *inanibus*, ſeu *vanis*.

℣. 16. Vix meliùs è Græco, exceptis his, *à filiis Iſrael &*, quæ non leguntur ibid. loco verò *projecit*, habetur ἐξέβαλεν, *ejecit*, ſicut ἔδωκαν, *dederunt*, pro *dederant*; & τοῦ ζητῆσαι, *ad quærendum*, pro *quærere*.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. Cumque roboratum fuiſſet regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Iſraël cum eo.

3. Reg. 14. 25.

2. Anno autem quinto regni Roboam, aſcendit Seſac rex Ægypti in Jeruſalem (quia peccaverant Domino)

3. cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes ſcilicet, & Troglodytæ & Æthiopes.

4. Cepitque civitates munitiſſimas in Juda, & venit uſque in Jeruſalem.

5. Semeias autem propheta ingreſſus eſt ad Roboam, & principes Juda, qui congregati fuerant in Jeruſalem, fugientes Seſac, dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos in manu Seſac.

6. Conſternatique principes Iſraël & rex dixerunt: Juſtus eſt Dominus.

7. Cùmque vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii, & non ſtillabit furor meus ſuper Jeruſalem per manum Seſac.

8. Veruntamen ſervient ei, ut ſciant diſtantiam ſervitutis meæ, & ſervitutis regni terrarum.

9. Receſſit itaque Seſac rex Ægypti ab Jeruſalem, ſublaris theſauris domus Domini, & domus regis, omniaque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon,

10. pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatii.

11. Cùmque introiret rex domum Domini, veniebant ſcutarii, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium ſuum.

12. Veruntamen quia humiliati ſunt, averſa eſt ab eis ira Domini, nec deleti ſunt penitus: ſiquidem & in Juda inventa ſunt opera bona.

3. Reg. 14. 21.

13. Confortatus eſt ergo rex Roboam in Jeruſalem, atque regnavit: quadraginta autem & unius anni erat cùm regnare cœpiſſet, & decem & ſeptem annis regnavit in Jeruſalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen ſuum ibi, de cunctis tribubus Iſraël: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

14. Fecit autem malum, & non præparavit cor ſuum ut quæreret Dominum.

15. Opera verò Roboam prima & noviſſima, ſcripta ſunt in libris Semeiæ prophetæ, & Addo Videntis, & diligenter expoſita: pugnaveruntque adverſùm ſe Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

16. Et dormivit Roboam cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 15. 1.

1. Anno octavo decimo regis Jeroboam, regnavit Abia ſuper Judam.

Ibid. 15. 6.

2. Tribus annis regnavit in Jeruſalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa: & erat bellum inter Abiam & Jeroboam:

3. Cùmque iniiſſet Abia certamen, & haberet bellicoſiſſimos viros, & electorum quadringenta millia: Jeroboam inſtruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui & ipſi electi erant, & ad bella fortiſſimi.

4. Stetit ergo Abia ſuper montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait: Audi Jeroboam, & omnis Iſraël:

5. Num ignoratis quòd Dominus Deus Iſraël dederit regnum David ſuper Iſraël in ſempiternum, ipſi & filiis ejus in pactum ſalis?

3. Reg. 11. 26.

6. Et ſurrexit Jeroboam filius Nabat, ſervus Salomonis filii David: & rebellavit contra dominum ſuum.

7. Congregatique ſunt ad eum viri vaniſſimi, &

VULGATA NOVA.

filii Belial: & prævaluerunt contra Roboam filium Salomonis: porro Roboam erat rudis, & corde pavido, nec potuit resistere eis.

8. Nunc ergo vos dicitis quòd resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

3. Reg. 12. 31.

9. Et ejecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas: & fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicunque venerit, & initiaverit manum suam in tauro de bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dii.

10. Noster autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus, sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, & Levitæ sunt in ordine suo:

11. Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies manè & vespere, & thymiama juxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in mensa mundissima, estque apud nos candelabrum aureum, & lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam: nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, & resonant contra vos: filii Israël nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

13. Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cùmque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu.

14. Respiciensque Judas vidit instare bellum ex adverso & post tergum, & clamavit ad Dominum: ac sacerdotes tubis canere cœperunt.

15. Omnesque viri Juda vociferati sunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Jeroboam, & omnem Israël qui stabat ex adverso Abia & Juda.

16. Fugeruntque filii Israël Judam, & tradidit eos Deus in manu eorum.

17. Percussit ergo eos Abia, & populus ejus, plagâ magnâ: & corruerunt vulnerati ex Israël quingenta millia virorum fortium.

18. Humiliatique sunt filii Israël in tempore illo, & vehementissimè confortati filii Juda, eò quòd sperassent in Domino Deo patrum suorum.

19. Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, & cepit civitates ejus, Bethel & filias ejus, & Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque & filias ejus:

20. nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est.

21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim: procreavitque viginti duos filios, & sedecim filias.

22. Reliqua autem sermonum Abia, viarumque & operum ejus, scripta sunt diligentissimè in libro Addo prophetæ.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 15. 8.

1. DOrmivit autem Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem.

2. Fecit autem Asa quod bonum & placitum erat in conspectu Dei sui, & subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa,

3. & confregit statuas, lucosque succidit:

4. & præcepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & universa mandata:

5. & abstulit de cunctis urbibus Juda aras, & fana, & regnavit in pace.

6. Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, & nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

7. Dixit autem Judæ: Ædificemus civitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris, donec à bellis quieta sunt omnia, eò quòd quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gyrum. Ædificaverunt igitur, & nullum in exstruendo impedimentum fuit.

8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas, de Juda trecenta millia, de Benjamin verò scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

9. Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & venit usque Maresa.

10. Porro Asa perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa:

1. Reg. 14. 6.

11. & invocavit Dominum Deum, & ait: Domine, non est apud te ulla distantia, utrùm in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo.

12. Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa & Juda: fugeruntque Æthiopes.

13. Et persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, usque Gerara: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa,

14. & percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportaverunt.

15. Sed & caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reversique sunt in Jerusalem.

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de Gra. & lib. arb. t. 10. 723. f.

2..... Dominus vobiscum, cùm vos estis cum eo. Et si quæsieritis eum, invenietis: si autem re-

VULGATA NOVA.

1. AZarias autem filius Oded, facto in se Spiritu Dei,

2. egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Juda & Benjamin: Do-

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Vix unum aut alterum variat in Græco, nempe pro *quæsieritis*, legitur ἐκζητήσητε, *exquisieritis*, & pro *invenietis*, εὑρεθήσεται ὑμῖν, *invenietur vobis*; deinde ἐὰν ἐγκαταλείπητε, &c. & *si dereliqueritis*, loco *si autem reliq.* Cypr. l. 3. Testim. 314. c. legit: *Deus vobiscum est, dum estis vos cum ipso. Si dereliqueritis eum, derelinquet*

VULGATA NOVA.

minus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

VERSIO ANTIQUA.

liqueritis eum, derelinquet vos.

Aug. ubi sup.

VULGATA NOVA.

3. Transibunt autem multi dies in Israël absque Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege.

4. Cùmque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israël, & quæsierint eum, reperient eum.

5. In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum:

6. pugnabit enim gens contra gentem, & civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

7. Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

8. Quod cùm audisset Asa, verba scilicet & prophetiam Azariæ filii Oded prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Juda, & de Benjamin, & ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim, & dedicavit altare Domini, quod erat ante porticum Domini.

9. Congregavitque universum Judam & Beniamin, & advenas cum eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Israël, videntes quòd Dominus Deus illius esset cum eo.

10. Cùmque venissent in Jerusalem mense tertio, anno decimo quinto regni Asa,

11. immolaverunt Domino in die illa, de manubiis & præda quam adduxerant, boves septingentos, & arietes septem millia.

12. Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua.

13. Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israël, moriatur, à minimo usque ad maximum, à viro usque ad mulierem.

14. Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum,

15. omnes qui erant in Juda cum exsecratione: in omni enim corde suo juraverunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & invenerunt: præstititque eis Dominus requiem per circuitum.

16. Sed & Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eò quòd fecisset in luco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, & in frusta comminuens, combussit in torrente Cedron.

17. Excelsa autem derelicta sunt in Israël: attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

18. Eaque quæ voverat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini, argentum, & aurum, vasorumque diversam supellectilem.

19. Bellum verò non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vos: & epist. ad Fortun. 266. b. *Dominus vobiscum est, quandiu & vos estis cum ipso. Si autem dereliq.* &c. ut sup. In Ms. Floriac. sic: *Dominus Deus vester vobiscum erit, quandiu vos estis cum eo. Quòd si dereliqueritis eum, derelinquet vos.*

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. ANno autem trigesimo sexto regni ejus, ascendit Baasa rex Israël in Judam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè posset egredi & ingredi de regno Asa.

2. Protulit ergo Asa argentum & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

3. Fœdus inter me & te est, pater quoque meus & pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum & aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum Baasa rege Israël, facias eum à me recedere.

4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israël: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abelmaim, & universas urbes Nephthali muratas.

5. Quod cùm audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum.

6. Porro Asa rex assumpsit universum Judam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparaverat Baasa, ædificavitque ex eis Gabaa, & Maspha.

VULGATA NOVA.

7. In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Juda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

Sup. 14. 9. 8. Nonne Æthiopes & Libyes multò plures erant, quadrigis & equitibus, & multitudine nimia: quos, cùm Domino credidisses, tradidit in manu tua?

9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversùm te bella consurgent.

VERSIO ANTIQUA.

7..... In quo confidis te regem, & non confidis in Dominum Deum tuum, propterea labefactata est virtus Syriæ de manu tua.

Auct. op. imp. in Matt. hom. 1. p. 18. d.

8. Nonne Æthiopes, & Lybies erant in virtute magna, & in currus, & equites, & multitudinem copiosam: & cum confideres in Dominum, tradidit illos in manus tuas?

9. Quoniam oculi Domini respiciunt in omnem terram, ad conservandum illum, qui est perfecto corde ad eum. Et evanuisti de isto.....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Gr. Ἐν τῷ πεποιθέναι σε ἐπὶ βασιλέα Συρίας, καὶ μὴ πεποιθέναι σε ἐπὶ Κύριον Θεόν σου, διὰ τοῦτο ἐσώθη ἡ δύναμις Συρίας ἀπὸ τῆς χειρός σου.

℣. 8. Similiter in Græco, nisi quòd loco *& in currus, & equites, & multitud. copiosam*, legitur, εἰς θάρσος, εἰς ἱππεῖς, εἰς πλῆθος σφόδρα· at in ed. Compl. εἰς θάρσος, καὶ ἅρματα.

℣. 9. Posteriora tantùm *ad conservandum illum*, &c.

VULGATA NOVA.

10. Iratusque Asa adversùs Videntem, jussit eum mitti in nervum: valde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11. Opera autem Asa prima & novissima, scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

VERSIO ANTIQUA.

Fac. Herm. l. 5. ap. Sirm. t. 2. 570. c.

12. Et infirmatus est Asa in anno trigesimo & nono regni sui, dolore pedum vehementi, verùm neque in ægrotatione sua quæsivit Dominum, sed medicos.

VULGATA NOVA.

12. Ægrotavit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

VULGATA NOVA.

13. Dormivitque cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimo primo regni sui.

14. Et sepelierunt eum in sepulcro suo quod foderat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectum suum, plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

differunt à Græco; pro quibus sic: κατισχύσαι ἐν πάσῃ καρδίᾳ πλήρει πρὸς αὐτόν. Ἠγνόηκας ἐπὶ τούτῳ, i. e. *ad confortandum in omni corde pleno erga eum. Ignorasti in hoc.*

℣. 12. Pro *infirmatus est*, legitur Græcè, ἐμαλακίσθη, id est, *languit*; item pro *dolore pedum vehementi*, sic, τοὺς πόδας ἕως σφόδρα ἐμαλακίσθη, *pedibus usque valde languit*; mox ita, καὶ ἐν τῇ μαλακίᾳ, *& in languore*, loco *verùm neque in ægrotatione*; cætera ut sup.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

1. Regnavit autem Josaphat filius ejus pro eo, & invaluit contra Israël.

2. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, & in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 191. a.

3. Et factus est Dominus cum Josaphat, quoniam ambulavit in viis patris sui primis: & non quæsivit simulacra,

4. sed Dominum Deum patris sui, & in mandatis ejus ambulavit, & non sic opera Israël.

5. Et direxit Dominus regnum ejus, & dedit omnis Juda munera Josaphat: & factæ sunt illi divitiæ, & gloria multa.

6. Et exaltatum est cor ejus in viis Domini, & adhuc amputavit lucos de Juda.

7. Et tertio anno regni sui, misit duces suos, & filios virtutum.....

8..... & cum illis Elimasat & Joram sacerdotes,

9. & docebant Judam, & cum illis erat liber legis Domini, & pertransierunt in civitates Juda, & docebant populum.

10. Et factus est pavor Domini in regnis terræ, & in circuitu Juda, & non bellaverunt Josaphat.

11. Et ab alienigenis adferebant Josaphat munera, & argentum, & dona, & Arabes adfere-

VULGATA NOVA.

3. Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: & non speravit in Baalim,

4. sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non juxta peccata Israël.

5. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, & dedit omnis Juda munera Josaphat: factæque sunt ei infinitæ divitiæ, & multa gloria.

6. Cùmque sumpsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Juda abstulit.

7. Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, ut docerent in civitatibus Juda:

8. & cum eis Levitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Asael quoque, & Semiramoth, & Jonathan, Adoniamque, & Thobiam, & Thobadoniam, Levitas, & cum eis Elisama & Joran sacerdotes,

9. docebantque populum in Juda, habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

11. Sed & Philisthæi Josaphat munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Sic est in Græco, nisi excipias verbum *quæsivit*, pro quo ἐξεζήτησε, *exquisivit*. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. a. hæc habet: *Et fuit Dominus cum Josaphat, qui ambulavit in viis David patris sui prioribus*; & post pauca: *non speravit in Baalim*; quæ Vulgatæ respondent.

℣. 4. Rursus Græc. addit ἐξεζήτησε, *exquisivit*, ad vocem *sui*, uti seq. τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, *patris sui*, loco *ejus*; cætera similia. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. b. cum Vulgata concinit, nisi quòd habet *ambulavit*, loco *perrexit*.

℣. 5. Optimè è Græco, addito uno *in manu*, ἐν χειρὶ, post *regnum*. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 525. b. eadem prorsus habet quæ in Vulg. exceptis his, *infinitæ pecuniæ atque divitiæ*.

℣. 6. Græcè, ἐν ὁδῷ, *in via*, pro *in viis*, (rectè Compl. ἐν ὁδοῖς) exinde pro *& adhuc amputavit lucos*, sic, καὶ ἐξῆρε τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ ἄλση, *& sustulit excelsa & lucos*, hoc adjuncto, ἀπὸ τῆς γῆς Ἰούδα, *de terra Juda*.

℣. 7. Gr. ipso initio habet: Καὶ ἐν τῷ ἔτει, *Et in anno*, deinde sic, τῷ τρίτῳ ἔτει, &c. ut sup. excepta voce ult. δυνατῶν, *potentum*, loco *virtutum*.

℣. 8. Græcè, Ἐλισαμά, pro *Elimasat*.

℣. 9. Similiter in Græco, præter seqq. ἐν Ἰούδα, *in Juda*, loco *Judam*, absque seq. *erat*, & διῆλθον ἐν ταῖς, &c. loco *pertransierunt*, &c.

℣. 10. Huic voci *regnis*, Græcè præponitur πάσαις, *omnibus*, demto seq. *&*; item pro *bellaverunt*, ἐπολέμουν πρὸς, *bellabant adversùs*; cætera ut in textu. Nota pro *pavor*, scribi ἔκστασις, quæ vox propriè *mentis commotio est ex pavore*.

℣. 11. Ita Græcè, verbum pro verbo, ni excipias

VULGATA NOVA.

que adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, & hircorum totidem.

12. Crevit ergo Josaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas.

VERSIO ANTIQUA.

bant illi arietes ovium septem millia septingentos.

12. Et erat Josaphat ambulans, magnificatus usque in altum.....

Lucif. Cal. ubi sup.

VULGATA NOVA.

13. Et multa opera paravit in urbibus Juda: viri quoque bellatores, & robusti erant in Jerusalem,

14. quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: In Juda principes exercitus, Ednas dux, & cum eo robustissimi viri trecenta millia.

15. Post hunc Johanan princeps, & cum eo ducenta octoginta millia.

16. Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium.

17. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia.

18. Post istum etiam Jozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

unum ἔφερον, *ferebant*, pro *adferebant*.
℣. 12. Sic est in Græco, præter unum μείζων, *major*, loco *magnificatus*; at in Compl. ϗ μεγαλυνόμενος.

CAPUT XVIII.

VULGATA NOVA.

1. FUit ergo Josaphat dives & inclytus multùm, & affinitate conjunctus est Achab.

4. Reg. 8. 18. 2. Par. 21. 6.

2. Descenditque post annos ad eum in Samariam: ad cujus adventum mactavit Achab arietes & boves plurimos, ipsi, & populo qui venerat cum eo: persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3. Dixitque Achab rex Israël ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumque erimus in bello.

4. Dixitque Josaphat ad regem Israël: Consule obsecro impræsentiarum sermonem Domini.

5. Congregavit igitur rex Israël prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi, Ascende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis.

6. Dixitque Josaphat: Nunquid non est hic prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7. Et ait rex Israël ad Josaphat: Est vir unus, à quo possumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore: est autem Michæas filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

8. Vocavit ergo rex Israël unum de eunuchis, & dixit ei: Voca citò Michæam filium Jemla.

9. Porro rex Israël, & Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio: sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophetæ vaticinabantur coram eis.

10. Sedecias verò filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

11. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis.

12. Nuncius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant: quæso ergo te ut & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

13. Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite: cuncta enim prospera evenient, & tradentur hostes in manus vestras.

15. Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

16. At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus, sicut oves absque pastore: & dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

17. Et ait rex Israël ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quòd non phophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt?

18. At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, & omnem exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris.

19. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Cùmque diceret unus hoc modo, & alter alio:

20. processit spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?

21. At ille respondit: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus est de te mala.

23. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michææ maxillam, & ait: Per quam viam transivit Spiritus Domini à me, ut loqueretur tibi?

24. Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.

25. Præcepit autem rex Israël, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Joas filium Amelech.

26. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ pauxillum, donec revertar in pace.

27. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.

28. Igitur ascenderunt rex Israël, & Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

29. Dixitque rex Israël ad Josaphat: Mutabo habitum, & sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israël habitu, venit ad bellum.

30. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut

VULGATA NOVA.

contra maximum, nisi contra solum regem Israël.

31. Itaque cùm vidissent principes equitatus Josaphat, dixerunt: Rex Israël est iste. Et circumdederunt eum dimicantes: at ille clamavit ad Dominum, & auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.

32. Cùm enim vidissent duces equitatus, quòd non esset rex Israël, reliquerunt eum.

33. Accidit autem ut unus è populo sagittam in incertum jaceret, & percuteret regem Israël inter cervicem & scapulas: at ille aurigæ suo ait: Converte manum tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum.

34. Et finita est pugna in die illo: porro rex Israël stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, & mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. l. de non conven. cum hæret. 222. b.

2..... Si peccatorem illum adjuvas, & eorum qui oderunt Dominum amicus es, in hoc super te iræ à facie Domini:

3. sed sermones boni inventi sunt tecum, quoniam abstulisti lucos de terra, & parasti cor tuum ad requirendum Dominum.

Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. 190. f. g.

4. Et habitavit Josaphat in Jerusalem: & conversus est, & exiit in populo à Bersabee usque ad montem Ephrem, & convertit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5. Et statuit judices in omnibus civitatibus Juda munitis, & per singulas civitates,

6. dixit judicibus: Videte quid vobis facietis: non enim homini judicabitis, sed Domino: & vobiscum est in verbo.

7. Et nunc sit timor Domini super vos, ut servetis & faciatis: neque enim est cum Domino Deo nostro iniquitas, neque personæ acceptio, neque munerum acceptio.

8. Et quidem in Hierusalem statuit Josaphat de Levitis, & sacerdotibus, & principibus Israël in judicium Domini, & judicare habitantes in Hierusalem.

9. Et mandavit super eos, dicens: Ita facietis in timore Domini in corde perfecto.

10. Et omne judicium, quod acceptum fuerit super vos à fratribus vestris, qui habitant in civitatibus suis, inter medium sanguinis & sanguinis, inter medium legis, in mandatis ac justifica-

VULGATA NOVA.

1. REversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacificè in Jerusalem.

2. Cui occurrit Jehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitiâ jungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris:

3. sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda, & præparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4. Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca,

6. & præcipiens judicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcunque judicaveritis, in vos redundabit.

7. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

8. In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & sacerdotes, & principes familiarum ex Israël, ut judicium & causam Domini judicarent habitatoribus ejus.

9. Præcepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto.

10. Omnem causam, quæ venerit ad vos, fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de jus-

Deut. 10. 17. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 16. Actor. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Eph. 6. 9. Coloss. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Lucif. ista præmittit: *Josaphat, quia ex toto corde ad Deum proclamaverat..... loquitur Scriptura sancta exiisse ante faciem ejus Jehu filium Anani, qui fuerit Videns, atque dixisse talia: Si peccatorem*, &c. quibus respondent Græca: Καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ Ἰηὺ, ὁ τῦ Ἀνανὶ, ὁ προφήτης, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Βασιλεῦ Ἰωσαφάτ, &c. (Ms. Alex. Βασιλεῦ.) *Et exiit in occursum ejus Jehu, qui ipsius Anani, propheta, & dixit ei: Rex Josaphat;* mox ita: Εἰ ἁμαρτωλῷ σὺ βοηθεῖς, ἢ μισεμένῳ ὑπὸ Κυρίου φιλιάζεις, διὰ τῦτο ἐγένετο ἐπὶ σὲ ὀργὴ παρὰ Κυρίου· (à Compl. abest παρά.) Parmen. apud Aug. l. 2. cont. ipsum, to. 9. 51. a. eadem sic reddit: *O rex Josaphat, Si peccatorem tu adjuvas, aut eum quem Dominus odit tu diligis, propterea fuit super te ira Domini:* Aug. verò infra: *Peccatorem adjuvisti, & ei contra Dominum amicus es? & in hoc super te ira à facie Domini.* Fac. Herm. l. 5. Sirm. to. 2. 572. c. *Si peccatorem illum adjuvisti, & eorum qui oderunt Dominum amicus es, in hoc super te ira à facie Domini.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 19. a. *Si peccatorem illum adjuvisti, & illis qui oderunt Deum amicus es, & in hoc super te ira à facie Domini descendisset.*

℣. 3. Similiter in Græco, præter hæc levissima, ὅτι ἀλλ' ἤ, loco *sed*, Nobil. *veruntamen;* item ἐν σοὶ, *in te*, pro *tecum*, addito Ἰέδα, ad vocem *terra;* demum pro *parasti*, sic, κατεύθυνας, *direxisti*. Aug. l. 2. cont. Parmen. to. 9. 51. c. sic hab. *Sermones Dei boni in universis* (f. *inventi*) *sunt tecum, quoniam abstulisti lucos de terra, & parasti cor tuum ad requirendum Deum.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 19. a. *Nisi sermones boni inventi fuissent tecum, quoniam abstulisti lucos de terra Juda, & parasti cor tuum ad requirendum Dominum.*

℣. 4. Ita Græcè, exceptis his, πάλιν, *rursus*, pro *conversus est &;* item εἰς τὸν λαὸν, *ad populum*, pro *in populo*, & Ἐφραΐμ, loco *Ephrem*, ed. vitiosè *Ephem*.

℣. 5. Similiter in Græco, præter hoc ult. ἐν πόλει καὶ πόλει, *in civitate & civitate*, loco *& per singulas civitates*.

℣. 6. Græc. ipso initio ponit καὶ, paulòque post ὑμεῖς ποιεῖτε, *vos facitis*, pro *vobis facietis;* dein ὅτι οὐκ, *quia non*, pro *non enim*, & pro *judicabitis*, ὑμεῖς κρίνετε, *vos judicatis;* extremò λόγοι τῆς κρίσεως, *verba judicii*, loco *est in verbo*.

℣. 7. Dissimilia ista Græc. habet: γενέσθω, *fiat*, pro *sit;* paulòque post, καὶ φυλάσσετε καὶ ποιήσατε, *& observate & facite*, loco *ut servetis & faciatis;* mox ita, ὅτι οὐκ, *quia non*, pro *neque enim*, & loco *neque personæ acceptio, neque munerum acceptio*, sic, οὐδὲ θαυμάσαι πρόσωπον, οὐδὲ λαβεῖν δῶρα, *neque mirari faciem, neque accipere munera*.

℣. 8. Vix mel. è Græco, nisi quòd vox *sacerdotibus*, præponitur isti, *Levitis*, & pro *principibus*, habetur πατριαρχῶν, *patriarchis*.

℣. 9. Similiter in Græco, nisi quòd habetur πρὸς, *ad* pro *super*, addito inf. ἐν ἀληθείᾳ, *in veritate*, ad vocem *Domini;* extremò sic, καὶ ἐν πλήρει καρδίᾳ, *& in pleno corde*, pro *in corde perfecto*.

℣. 10. Priora sic variant Græcè: Πᾶς ἀνὴρ κρίσιν, τὴν ἐλθῦσαν ἐφ' ὑμᾶς τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, τῶν κατοικέντων ἐν ταῖς

Vulgata nova.

tificationibus: oſtendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros: ſic ergo agentes non peccabitis.

11. Amarias autem ſacerdos & pontifex veſter, in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porro Zabadias filius Iſmahel, qui eſt dux in domo Juda, ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent: habetiſque magiſtros Levitas coram vobis: confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiſcum in bonis.

Versio antiqua.

tionibus, & ad judicia: & diſtinguetis eos, & non peccabunt Domino, & non erit ira ſuper vos & fratres veſtros: ſic facite, & non peccabitis.

11. Ecce Amarias ſacerdos princeps ſuper vos, in omne verbum Domini: & Jabadias filius Zmabel, qui princeps eſt domui Juda, in omne verbum regis: & ſcribæ & Levitæ in conſpectu veſtro, confortamini, & facite, & erit Dominus vobiſcum cum bono.

Lucif. Cal. ubi ſup.

Notæ ad Versionem antiquam.

πόλεσιν αὐτῶν, ἀναμέσον αἷμα αἵματος, καὶ ἀναμέσον τοῦ προστάγματος, καὶ ἐντολῆς, καὶ δικαιώματα, καὶ κρίματα· Omnis vir judicium, quod venit ſuper vos fratrum veſtrorum, habitantium in civitatibus ſuis, inter ſanguinem ſanguinis, & inter præceptum, & mandatum, & juſtificationes, & judicia: ſequentia quadrant cum Lat. ſup. exceptis his, *αὐτοῖς*, pro *eos*, *ἐπὶ*, *ſuper*, ante *fratres*, & *ποιήσετε*, *facietis*, pro *facite*, ſola Compl. hab. *ποιήσατε*, ut & ſup. *ἀναμέσον αἵματος καὶ αἵματος*, cum Lucif.

℣. 11. Initio Græcè legitur *καὶ ἰδοὺ*, *& ecce*, exinde *ἡγούμενος*, *dux*, loco *princeps;* paulòque poſt, *Ζαβδίας*, pro *Jabadias*, (Compl. *Ζαβαδίας*) item *Ἰσμαήλ*, pro *Zmabel*, ſtatimque *ὁ ἡγούμενος εἰς οἶκον*, *dux in domum*, loco *qui princeps eſt domui*, non *domini*, quod vitioſè legitur in edit. Lucif. (Compl. *τῷ οἴκῳ*) denique ſub finem deeſt *vobiſcum;* cætera ut in Lat. ſup.

CAPUT XX.

Vulgata nova.

1. POſt hæc congregati ſunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Joſaphat, ut pugnarent contra eum.

2. Veneruntque nuncii, & indicaverunt Joſaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare ſunt, & de Syria, & ecce conſiſtunt in Aſaſonthamar, quæ eſt Engaddi.

3. Joſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium univerſo Juda.

4. Congregatuſque eſt Judas ad deprecandum Dominum: ſed & omnes de urbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eum.

5. Cùmque ſtetiſſet Joſaphat in medio cœtu Juda, & Jeruſalem, in domo Domini ante atrium novum,

6. ait: Domine Deus patrum noſtrorum, tu es Deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentium, in manu tua eſt fortitudo & potentia, nec quiſquam tibi poteſt reſiſtere.

7. Nonne tu Deus noſter interfeciſti omnes habitatores terræ hujus coram populo tuo Iſraël, & dediſti eam ſemini Abraham amici tui in ſempiternum?

8. Habitaveruntque in ea, & extruxerunt in illa ſanctuarium nomini tuo, dicentes:

9. Si irruerint ſuper nos mala, gladius judicii, peſtilentia, & fames, ſtabimus coram domo hac in conſpectu tuo, in qua invocatum eſt nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus noſtris, & exaudies, ſalvoſque facies.

10. Nunc igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non conceſſiſti Iſraël ut tranſirent quando egrediebantur de Ægypto, ſed declinaverunt ab eis, & non interfecerunt illos:

Deut. 2. 1.

11. è contrario agunt, & nituntur ejicere nos de poſſeſſione, quam tradidiſti nobis.

12. Deus noſter, ergo non judicabis eos? In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, ut poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te.

13. Omnis verò Juda ſtabat coram Domino, cum parvulis, & uxoribus, & liberis ſuis.

14. Erat autem Jahaziel filius Zachariæ, filii Banaiæ, filii Jehiel, filii Mathaniæ, Levites de filiis Aſaph, ſuper quem factus eſt Spiritus Domini in medio turbæ,

Vulgata nova.

15. & ait: Attendite omnis Juda, & qui habitatis Jeruſalem, & tu rex Joſaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei.

Versio antiqua.

15..... Hæc dicit Dominus: Ne timeatis, neque expaveſcatis à facie multitudinis hujus: quia non vobis eſt hæc pugna, ſed Domino.

S. Paulin. ep. 38. 234. a.

Vulgata nova.

16. Cras deſcendetis contra eos: aſcenſuri enim ſunt per clivum nomine Sis, & invenietis illos in ſummitate torrentis, qui eſt contra ſolitudinem Jeruel.

17. Non eritis vos qui dimicabitis, ſed tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos, ô Juda, & Jeruſalem: nolite timere, nec paveatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiſcum.

18. Joſaphat ergo, & Juda, & omnes habitatores Jeruſalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, & adoraverunt eum.

19. Porro Levitæ de filiis Caath, & de filiis Core, laudabant Dominum Deum Iſraël voce magna, in excelſum.

20. Cùmque manè ſurrexiſſent, egreſſi ſunt per deſertum Thecue: profectiſque eis, ſtans Joſaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Juda, & omnes habitatores Jeruſalem: credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite prophetis ejus, & cuncta evenient proſpera.

21. Deditque conſilium populo, & ſtatuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis ſuis, & antecederent exercitum, ac voce conſona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum miſericordia ejus.

Pſ. 135. 1.

22. Cùmque cœpiſſent laudes canere, vertit Do-

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 15. Græcè, voci *Dominus*, ſubjicitur *ὑμῖν αὐτοῖς*, *vobis ipſis;* item habetur *τοῦ ὄχλου τοῦ πολλοῦ*, *turbæ multæ*, loco *multitudinis*, paulòque poſt loco *hæc pugna*, ſic, *ἡ παράταξις*, quæ vox propriè *inſtructam aciem* ſignificat; demum pro *Domino*, *Θεῷ*; reliqua concordant, niſi quòd pro *expaveſcatis*, exſtat *πτοηθῆτε*, *terreamini*, quod idem valet.

VULGATA NOVA.

minus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Judam, & percussi sunt.

23. Namque filii Ammon, & Moab, consurrexerunt adversùm habitatores montis Seir, ut interficerent & delerent eos: cùmque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

24. Porro Juda cùm venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.

25. Venit ergo Josaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum: inveneruntque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque, & vasa pretiosissima, & diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine.

26. Die autem quarto congregati sunt in valle benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum, Vallis benedictionis usque in præsentem diem.

27. Reversusque est omnis vir Juda, & habitatores Jerusalem, & Josaphat ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna, eò quòd dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28. Ingressique sunt in Jerusalem cum psalteriis, & citharis, & tubis, in domum Domini.

29. Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, cùm audissent quòd pugnasset Dominus contra inimicos Israël.

30. Quievitque regnum Josaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum.

31. Regnavit igitur Josaphat super Judam, & erat triginta quinque annorum cùm regnare cœpisset: viginti autem & quinque annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Azuba filia Selahi.

VERSIO ANTIQUA.

Fac. Herm. l. 5. np. Sirm. to. 2. 522. d.

32. Et ingressus est Josaphat in via Asa patris sui, & non declinavit ab ea, faciendo quod rectum est in conspectu Domini.

VULGATA NOVA.

32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.

VULGATA NOVA.

33. Veruntamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34. Reliqua autem gestorum Josaphat priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Jehu filii Hanani, quæ digessit in libros regum Israël.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. de non conv. cum hæret. 222. c.

35. Et junxit amicitiam Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, ipse iniquè cœpit facere.

36. Et communicavit secum ut faceret naves, quibus iret in Tharsis: & fecit naves in Asion Gabar.

37. Et prophetavit Eliezer filius Oziæ ex Marea super Josaphat, dicens: In eo quòd communicasti Ochoziæ, confregit Dominus operam tuam, & contritæ sunt naves tuæ, & non poterunt ire in Tharsis.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 22. 45.

35. Post hæc iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, cujus opera fuerunt impiissima.

36. Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber.

37. Prophetavit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 32. A Græco abest nomen *Josaphat*, ut & infra *ab ea*, & *est*, post *rectum*; loco verò hujus, *ingressus est in via*, sic, ἐπορεύθη ἐν ταῖς ὁδοῖς, *ambulavit in viis*; translato *Asa*, post *sui*, præterquam in edit. Compl. in qua etiam sola legitur ἀπ' αὐτῶν, *ab eis*, loco *ab ea*.

℣. 35. Græcè, Καὶ μετὰ ταῦτα ἐκοινώνησεν, *Et post hæc communicavit*, loco *Et junxit amicitiam*, paulòque post habetur πρὸς, pro *cum*, in Compl. μετά; pro ultimis verò, *ipse iniquè cœpit facere*, simpliciter καὶ οὗτος ἠνόμησεν, *& hic iniquè fecit*, in Compl. καὶ αὐτός.

℣. 36. Ipso initio Græc. habet, ἐν τῷ ποιῆσαι καὶ πορευθῆναι πρὸς αὐτὸν, *in faciendo & eundo ad eum*, loco *& communicavit secum*; deinde τοῦ ποιῆσαι πλοῖα, τοῦ πορευθῆναι, loco *ut faceret naves, quibus iret*. Mſ. Alex. delet ista, πρὸς αὐτὸν, τοῦ ποιῆσαι πλοῖα, τοῦ πορευθῆναι· at in Compl. ℣. totus sic habetur: τοῦ ποιῆσαι, καὶ ἐκοινώνησε μετ' αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι πλοῖα, καὶ τοῦ πορευθῆναι εἰς Θαρσεῖς· καὶ ἐποίησε νῆας εἰς Γασιὼν Γαβέρ; quæ textui Luciferiano favent. Similiter in aliis Γασιὼν Γαβέρ.

℣. 37. Loco *Oziæ ex Marea*, habetur Græcè, Δωδία ἀπὸ Μαρισής· (in Mſ. Alex. Ὠδία, in Compl. ἐκ Μαρισᾶ al. Μαρησᾶ) item infra, ὡς ἐφιλίασας, *sicut amicitiam junxisti*, loco *in eo quòd communicasti*, paulòque post, ἔθραυσε, pro *confregit*, (in Compl. διέκοψε,) & loco *operam tuam*, ita, τὸ ἔργον σου, in Compl. τὰ ἔργα; demum loco *poterunt*, sic, ἐδυνάσθη, vel ut in Compl. ἐδυνήθησαν, *potuerunt*; cætera quadrant. Fac. Herm. l. 5. 572. d. sic hab. *Pro eo quòd communicasti cum Ochozia, confregit Dominus opera tua*. Ambros. in Ps. 47. to. 1. 941. f. *Destruxit Dominus opus tuum, & contritæ sunt naves tuæ, & non potuerunt ire in Tharsis*. Vide etiam l. 1. de interp. Job, c. 5. 631. e.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

3. Reg. 22. 51.

1. Dormivit autem Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: regnavitque Joram filius ejus pro eo.

2. Qui habuit fratres, filios Josaphat, Azariam, & Jahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam: omnes hi, filii Josaphat regis Juda.

3. Deditque eis pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda: regnum autem tradidit Joram, eò quòd esset primogenitus.

4. Surrexit ergo Joram super regnum patris sui: cùmque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israël.

5. Triginta duorum annorum erat Joram cùm regnare cœpisset: & octo annis regnavit in Jerusalem.

6. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat uxor ejus, & fecit malum in conspectu Domini.

7. Noluit autem Dominus disperdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filiis ejus omni tempore.

VULGATA NOVA.

Gen. 27. 40.

8. In diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Judæ, & constituit sibi regem.

9. Cùmque transisset Joram cum principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circumdederat, & omnes duces equitatus ejus.

10. Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Juda, usque ad hanc diem: eo tempore & Lobna recessit ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum:

11. insuper & excelsa fabricatus est in urbibus Juda, & fornicari fecit habitatores Jerusalem, & prævaricari Judam.

12. Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, & in viis Asa regis Juda,

13. sed incessisti per iter regum Israël, & fornicari fecisti Judam, & habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti:

14. ecce Dominus percutiet te plagâ magnâ, cum populo tuo, & filiis, & uxoribus tuis, universaque substantia tua:

15. tu autem ægrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

VULGATA NOVA.

16. Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus:

17. & ascenderunt in terram Juda, & vastaverunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper & filios ejus, & uxores: nec remansit ei filius, nisi Joachaz, qui minimus natu erat.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de Gra. & lib. arb. t. 10. 741. b.

16. Et suscitavit Dominus super Joram spiritum Philisthiim, & Arabum, qui finitimi erant Æthiopibus:

17. & ascenderunt in terram Juda, & dissipaverunt eam, & ceperunt omnem substantiam, quæ in domo regis inventa est.....

VULGATA NOVA.

18. Et super hæc omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.

19. Cùmque diei succederet dies, & temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus: & sic longa consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter & vitâ caruit. Mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundùm morem combustionis, exequias, sicut fecerat majoribus ejus.

20. Triginta duorum annorum fuit cùm regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem. Ambulavitque non rectè, & sepelierunt eum in civitate David: veruntamen non in sepulcro regum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Itidem Græcè, præter seqq. τὺς ἀλλοφύλυς, ϗ τὺς Ἄραβας, ϗ τὺς ὁμόρυς τῶν Αἰθιόπων, *alienigenas, & Arabas, & confines Æthiopum*, loco *spiritum Philisthiim*, &c.

℣. 17. Græcè: Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ Ἰέδαν, ϗ κατεδυνάςευον, ϗ ἀπέςρεψαν πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν, ἣν εὗρον ἐν οἴκῳ τῦ βασιλέως· *Et ascenderunt super Judam, & sub potestatem redegerunt, & averterunt omnem apparatum, quem invenerunt in domo regis.* In Compl. κατεδυνάςευσαν αὐτὸν, ϗ ᾐχμαλώτευσαν πᾶσαν τὴν ὕπαρξιν ἣν, &c. *oppresserunt eum, & captivam duxerunt omnem substantiam quam*, &c.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 8. 24.

1. Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo: omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda.

2. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpisset: & uno anno regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Athalia filia Amri.

3. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim ejus impulit eum ut impiè ageret.

4. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus.

5. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab rege Israël, in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulneraveruntque Syri Joram.

6. Qui reversus est ut curaretur in Jezrahel: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias filius Joram rex Juda, descendit ut inviseret Joram filium Achab in Jezrahel ægrotantem.

7. Voluntatis quippe fuit Dei adversùs Ochoziam, ut veniret ad Joram: & cùm venisset, ut egrederetur cum eo adversùm Jehu filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Achab.

8. Cùm ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos.

9. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria; adductumque ad se, occidit, & sepelierunt eum: eò quòd esset filius Josaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo: nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ:

4. Reg. 11. 1.

10. siquidem Athalia mater ejus, videns quòd mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Joram.

11. Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cùm interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Josabeth autem, quæ absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Joiadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum.

12. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

CAPUT XXIII.

Vulgata nova.

4. Reg. 11. 4.

1. ANno autem ſeptimo confortatus Joiada, aſſumpſit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, & Iſmahel filium Johanan, Azariam quoque filium Obed, & Maaſiam filium Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus.

2. Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, & principes familiarum Iſraël, veneruntque in Jeruſalem.

3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitque ad eos Joiada: Ecce filius regis regnabit, ſicut locutus eſt Dominus ſuper filios David.

4. Iſte eſt ergo ſermo quem facietis:

5. Tertia pars veſtrûm qui veniunt ad Sabbatum, ſacerdotum, & Levitarum, & janitorum, erit in portis: tertia verò pars ad domum regis: & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne verò reliquum vulgus ſit in atriis domus Domini.

6. Nec quiſpiam alius ingrediatur domum Domini, niſi ſacerdotes, & qui miniſtrant de Levitis: ipſi tantummodo ingrediantur, quia ſanctificati ſunt: & omne reliquum vulgus obſervet cuſtodias Domini.

7. Levitæ autem circumdent regem, habentes ſinguli arma ſua: (& ſi quis alius ingreſſus fuerit templum, interficiatur) ſintque cum rege & intrante & egrediente.

8. Fecerunt ergo Levitæ, & univerſus Juda, juxta omnia quæ præceperat Joiada pontifex: & aſſumpſerunt ſinguli viros qui ſub ſe erant, & veniebant per ordinem ſabbati, cum his qui impleverant ſabbatum, & egreſſuri erant: ſiquidem Joiada pontifex non dimiſerat abire turmas, quæ ſibi per ſingulas hebdomadas ſuccedere conſueverant.

9. Deditque Joiada ſacerdos centurionibus lanceas, clypeoſque & peltas regis David, quas conſecraverat in domo Domini.

10. Conſtituitque omnem populum tenentium pugiones, à parte templi dextra, uſque ad partem templi ſiniſtram, coram altari, & templo, per circuitum regis.

11. Et eduxerunt filium regis, & impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, & conſtituerunt eum regem: unxit quoque illum Joiada pontifex, & filii ejus: imprecatique ſunt ei, atque dixerunt: Vivat rex.

12. Quod cùm audiſſet Athalia, vocem ſcilicet currentium atque laudantium regem, ingreſſa eſt ad populum in templum Domini.

13. Cùmque vidiſſet regem ſtantem ſuper gradum in introitu, & principes, turmaſque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diverſi generis organis concinentem, vocemque laudantium, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Inſidiæ, inſidiæ.

14. Egreſſus autem Joiada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra ſepta templi, & interficiatur foris gladio: præcepitque ſacerdos ne occideretur in domo Domini.

15. Et impoſuerunt cervicibus ejus manus: cùmque intraſſet portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.

16. Pepigit autem Joiada fœdus inter ſe, univerſumque populum, & regem, ut eſſet populus Domini.

17. Itaque ingreſſus eſt omnis populus domum Baal, & deſtruxerunt eam: & altaria ac ſimulacra illius confregerunt: Mathan quoque ſacerdotem Baal interfecerunt ante aras.

18. Conſtituit autem Joiada præpoſitos in domo Domini, ſub manibus ſacerdotum, & Levitarum, quos diſtribuit David in domo Domini: ut offerrent holocauſta Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, in gaudio & canticis, juxta diſpoſitionem David.

19. Conſtituit quoque janitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re.

20. Aſſumpſitque centuriones, & fortiſſimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt deſcendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ ſuperioris in domum regis, & collocaverunt eum in ſolio regali.

21. Lætatuſque eſt omnis populus terræ, & urbs quievit: porro Athalia interfecta eſt gladio.

CAPUT XXIV.

Vulgata nova.

4. Reg. 11. 21. & 12. 1.

1. SEptem annorum erat Joas cùm regnare cœpiſſet: & quadraginta annis regnavit in Jeruſalem, nomen matris ejus Sebia de Berſabee.

2. Fecitque quod bonum eſt coram Domino cunctis diebus Joiadæ ſacerdotis.

3. Accepit autem ei Joiada uxores duas, è quibus genuit filios & filias.

4. Poſt quæ placuit Joas ut inſtauraret domum Domini.

5. Congregavitque ſacerdotes & Levitas, & dixit eis: Egredimini ad civitates Juda, & colligite de univerſo Iſraël pecuniam ad ſartatecta templi Dei veſtri, per ſingulos annos, feſtinatòque hoc facite: porro Levitæ egêre negligentiùs.

6. Vocavitque rex Joiadam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, ut cogeres Levitas inferre de Juda & de Jeruſalem pecuniam, quæ conſtituta eſt à Moyſe ſervo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Iſraël in tabernaculum teſtimonii?

7. Athalia enim impiiſſima, & filii ejus, deſtruxerunt domum Dei; & de univerſis, quæ ſanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt fanum Baalim.

8. Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: poſuerunt que eam juxta portam domus Domini forinſecus.

9. Et prædicatum eſt in Juda & Jeruſalem, ut deferrent ſinguli pretium Domino, quod conſtituit Moyſes ſervus Dei ſuper omnem Iſraël in deſerto. *Exod. 30. 12.*

10. Lætatique ſunt cuncti principes, & omnis populus: & ingreſſi contulerunt in arcam Domini, atque miſerunt ita ut impleretur.

11. Cùmque tempus eſſet ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur ſcriba regis, & quem primus ſacerdos conſtituerat: effundebantque pecuniam quæ erat in arca: porro arcam reportabant ad locum ſuum: ſicque faciebant per ſingulos dies, & congregata eſt infinita pecunia.

12. Quam dederunt rex & Joiada his, qui præerant operibus domus Domini: at illi conducebant ex ea cæſores lapidum, & artifices operum ſingulorum, ut inſtaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris, ut quod cadere cœperat, fulciretur.

13. Egeruntque hi qui operabantur induſtriè, &

VULGATA NOVA.

obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt.

14. Cùmque complessent omnia opera, detulerunt coram rege & Joiada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialæ quoque, & cætera vasa aurea & argentea: & offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadæ.

15. Senuit autem Joiada plenus dierum, & mortuus est cùm esset centum triginta annorum:

16. sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eò quòd fecisset bonum cum Israël, & cum domo ejus.

17. Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, & adoraverunt regem; qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.

18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Judam & Jerusalem propter hoc peccatum.

19. Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire nolebant.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadæ sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?	20..... Hæc dicit Dominus: Quare præteriisti mandatum Domini? non erit vobis in prosperum; quoniam dereliquisti Dominum, & ille derelinquet vos.

Auctor op. imp. in Matth. hom. 1. p. 20. a.

VULGATA NOVA.

21. Qui congregati adversùs eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini.

22. Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Joiada pater illius secum, sed interfecit filium ejus. Qui cùm moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat. (*Matth. 23. 35.*)

23. Cùmque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitque in Judam & Jerusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi in Damascum. (*4. Reg. 12. 17.*)

24. Et certè cùm permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eò quòd dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Joas quoque ignominiosa exercuere judicia.

25. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis: surrexerunt autem contra eum servi sui, in ultionem sanguinis filii Joiadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est: sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulcris regum.

26. Insidiati verò sunt ei Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Jozabad filius Semarith Moabitidis.

27. Porro filii ejus, ac summa pecuniæ, quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei, scripta sunt diligentiùs in libro regum: regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Idem Auctor præmittit ista: *Cùm induisset Spiritus Sanctus Zachariam filium ipsius Joiadæ, & dixisset ei;* &c. Græc. Καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐνέδυσε τὸν Ἀζαρίαν τὸν τοῦ Ἰωδαὲ τὸν ἱερέα, καὶ ἀνέστη ἐπάνω τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπε· Τάδε λέγει Κύριος· Τί παραπορεύεσθε τὰς ἐντολὰς Κυρίου; καὶ οὐκ εὐοδωθήσεσθε· ὅτι ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον, καὶ ἐγκαταλείψει ὑμᾶς. Cyprianus epist. 55. p. 88. b. *Hæc dicit Dominus: Dereliquistis vias Domini, & Dominus derelinquet vos.*

CAPUT XXV.

VULGATA NOVA.

1. Viginti quinque annorum erat Amasias cùm regnare cœpisset, & viginti novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem. (*4. Reg. 14. 2.*)

2. Fecitque bonum in conspectu Domini: veruntamen non in corde perfecto.

3. Cùmque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum,

4. sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro legis Moysi, ubi præcepit Dominus, dicens: Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur. (*Deut. 24. 16. 4. Reg. 14. 6. Ezech. 18. 20.*)

5. Congregavit igitur Amasias Judam, & constituit eos per familias, tribunosque & centuriones in universo Juda, & Benjamin: & recensuit à viginti annis supra, invenitque trecenta millia juvenum, qui egrederentur ad pugnam, & tenerent hastam & clypeum.

6. Mercede quoque conduxit de Israël centum millia robustorum, centum talentis argenti.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
7. Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim:	7..... Non ibit tecum exercitus Israël: quia non Deus cum Israël, omnes filii Ephrem:
8. quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est adjuvare, & in fugam convertere.	8. quia si te existimaveris prævalere in istis, in fugam convertet te Dominus ante inimicos: quia est virtus à Domino.....

Lucif. Cal. l. de non conv. cum hæret. 222. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Loco *exercitus*, habetur Græcè, δύναμις, *virtus*, quæ vox etiam sumitur pro *copiis*; exinde loco *Deus*, sic, ἔστι Κύριος, *est Dominus*; & in fine, πᾶσι τῶν υἱῶν Ἐφραὶμ, *omnibus filiis Ephraim.* Aug. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. 741. c. hæc hab. *Dixit ad Amessiam: Non veniat tecum exercitus Israel: non est enim Dominus cum Israel, omnibus filiis Ephrem.* Similiter in edit. Compl. Μὴ πορευέσθω, loco οὐ πορεύσεται, quod habetur in aliis.

℣. 8. Græc. delet *te*, ante *existimaveris*, pro quo ὑπολάβῃς, i. e. *præsumpseris*; item huic *in fugam*, præponitur καὶ, & in fine habetur παρὰ Κυρίου, καὶ ἰσχῦσαι, καὶ τροπώσασθαι, *à Domino & prævalere, & in fugam verti*, loco *virtus à Domino*; at in Compl. sic, ἰσχὺς τῷ Κυρίῳ τοῦ βοηθῆσαι, καὶ τροπώσασθαι· Ap. Aug. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. 741. d. *Quoniam si putaveris obtinere in illis, in fugam convertet te Deus ante inimicos: quoniam virtus est*

VULGATA NOVA.

9. Dixitque Amasias ad hominem Dei : Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israël ? Et respondit ei homo Dei : Habet Dominus unde tibi dare possit multò his plura.

10. Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum : at illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

11. Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & abiit in vallem Salinarum, percussitque filios Seir decem millia.

12. Et alia decem millia virorum ceperunt filii Juda, & adduxerunt ad præruptum cujusdam petræ, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi crepuerunt.

13. At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Juda, à Samaria usque ad Bethoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. de non parc. in De. del. 229. g. b.

14. Et factum est, posteaquam venit Amasias percutere Idumæam, & attulit inde deos montis Seir, & statuit eos sibi in deos, & in conspectu eorum adorabat, & ipse eis immolabat.

15. Et facta est super eum ira Domini in Amasiam, & misit ad eum prophetam Baneam, dixitque ei Baneas : Quid quæsisti deos populi, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

16. Et factum est ut loqueretur ei, dixit ad eum : Nunquid consiliarium regis dedi te ? tace ne flagelleris. Scio ego quoniam Dominus Deus disperdet te, qui fecisti istud, & non obaudisti consilium meum.

VULGATA NOVA.

14. Amasias verò post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.

15. Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei : Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua ?

16. Cùmque hæc ille loqueretur, respondit ei : Num consiliarius regis es ? quiesce ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quòd cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquievisti consilio meo.

VULGATA NOVA.

17. Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filii Jehu, regem Israël, dicens : Veni, videamus nos mutuò.

18. At ille remisit nuncios, dicens : Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens : Da filiam tuam filio meo uxorem : & ecce bestiæ, quæ erant in silva Libani, transierunt, & conculcaverunt carduum.

19. Dixisti : Percussi Edom, & idcirco erigitur cor tuum in superbiam : sede in domo tua, cur malum adversùm te provocas, ut cadas & tu, & Juda tecum ?

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 5. cont. Julian. t. 10. 634. b.

20. Et non audivit Amasias, quoniam à Deo erat ut traderetur in manus, quoniam quæsierunt deum Edom.

VULGATA NOVA.

20. Noluit audire Amasias, eò quòd Domini esset voluntas ut traderetur in manus hostium propter deos Edom.

VULGATA NOVA.

21. Ascendit igitur Joas rex Israël, & muruos sibi præbuere conspectus : Amasias autem rex Juda erat in Bethsames Juda :

22. corruitque Juda coram Israël, & fugit in tabernacula sua.

23. Porro Amasiam regem Juda, filium Joas filii Joachaz, cepit Joas rex Israël in Bethsames, & adduxit in Jerusalem : destruxitque murum ejus à porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

24. Omne quoque aurum, & argentum, & universa vasa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom, in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum, reduxit in Samariam.

25. Vixit autem Amasias filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz rex Israël, quindecim annis.

26. Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum & novissimorum, scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

VERSIO ANTIQUA.

Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 230. a.

27. Et in tempore quo discessit Amasias à Domino, insurrexerunt ad eum insurrectione. Et fugit ab Jerusalem in Lachis, & interfecerunt eum in Lachis.

VULGATA NOVA.

27. Qui postquam recessit à Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cùmque fugisset in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Deo vel adjuvare, vel in fugam vertere.

℣. 14. Vix mel. è Græco, nisi quòd pro *inde*, habetur πρὸς αὐτὸν, vel ut in Compl. ἑαυτόν, *ad se*; & loco *montis*, sic, υἱῶν, *filiorum.*

℣. 15. Græcum non differt, nisi leviter, scilicet tollit voces *super eum*, & *Baneam*, & *Baneas*; item pro *liberaverunt*, hab. ἐξείλοντο, *exemerunt*, quod idem sonat. Auct. op. imp. in Matth. p. 20. b. similiter legit : *Quare quæsisti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?*

℣. 16. Græc. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ λαλῆσαι αὐτῷ πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· in Ms. Alex. deest πρὸς αὐτόν; in Compl. sic : ἐν τῷ λαλῆσαι αὐτὸν πρὸς αὐτὸν, καὶ, *cùm loqueretur ipse ad eum &*; exinde pro *tace*, in Vat. & al. sic, πρόσεχε, *attende*, & post *ne flagelleris*, ita : Καὶ ἐσιώπησεν ὁ προφήτης, καὶ εἶπεν· Ὅτι γινώσκω, ὅτι ἐβούλετο ἐπὶ σοὶ τοῦ καταφθεῖραί σε, ὅτι, &c. *Et tacuit propheta, & dixit : Quia cognosco, quoniam voluit super te ad disperdendum te, quia*, &c. loco *Scio ego quoniam Dominus Deus disperdet te, qui*; reliqua ut in Lat. supra. Rursus Lucif. habet infra, 230. a. *Nunquid consiliarium te regis constitui ? tace ne flagelleris*; & paulò sup. *cave tibi ne flagelleris.* Similiter hab. Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 20. b. *Nunquid consiliarium regis dedi te ? cave tibi ne flagelleris.*

℣. 20. Eadem rursus hab. Aug. l. de Gra. & lib. arb. to. 10. 741. e. duobus exceptis, *Amessias*, pro *Amasias*, & *deos*, pro *deum*. Sic etiam in Græco, præter seqq. ὅτι παρὰ Κυρίου ἐγένετο τοῦ παραδοῦναι αὐτόν, *quoniam à Domino factum est ad tradendum eum*, loco *quoniam à Deo erat ut traderetur*; & pro *quæsierunt deum Edom*, sic, ἐξεζήτησε τοὺς θεοὺς τῶν Ἰδουμαίων, *exquisivit deos Idumæorum.* Nota Græcè scribi Ἀμασίας, non *Amessias*.

℣. 27. Græc. loco *insurrexerunt ad eum insurrectione*, hab. καὶ ἐπέθεντο αὐτῷ ἐπίθεσιν· Nobil. *& conjuraverunt in eum conjurationem*; & post *Lachis*, addit καὶ ἀπέστειλαν κατόπισθεν αὐτοῦ εἰς Λαχὶς, *& miserunt post eum in Lachis*; reliqua ut sup. excepto ult. ἐκεῖ, *ibi*, pro *in Lachis*, ed. vitiosè *in equis.*

VULGATA NOVA.

28. Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 14. 21.

1. OMnis autem populus Juda, filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo.

2. Ipse ædificavit Ailath, & restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3. Sedecim annorum erat Ozias cùm regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

4. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Amasias pater ejus.

5. Et exquisivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cùmque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6. Denique egressus est, & pugnavit contra Philisthiim, & destruxit murum Geth, & murum Jabniæ, murumque Azoti: ædificavit quoque oppida in Azoto, & in Philisthiim.

7. Et adjuvit eum Deus contra Philisthiim, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, & contra Ammonitas.

8. Appendebantque Ammonitæ munera Oziæ: & divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti, propter crebras victorias.

9. Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

10. Extruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eò quòd haberet multa pecora, tam in campestribus, quàm in eremi vastitate: vineas quoque habuit & vinitores in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.

11. Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad prælia, sub manu Jehiel scribæ, Maasiæque doctoris, & sub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis.

12. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.

13. Et sub eis universus exercitus, trecentorum & septem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra adversarios dimicabant.

14. Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad jaciendos lapides.

15. Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eò quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
16. Sed cùm roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.	16..... & intravit in templum Domini, incensum ponere super altare. *Lucif. Cal. de non parc. in D:. del. 230. a, b, c.*
17. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi,	17. Et intravit post eum Ozias sacerdos, & cum ipso sacerdotes Domini triginta, filii virtutis:
18. restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. *Exod. 30. 7. & seqq.*	18. & surrexerunt super Odiam regem, & dixerunt ei: Non licet tibi Odia, incendere Domino, sed sacerdotibus, filiis Aaron, qui sanctificati sunt ut incendant: exi de Sanctis, quoniam recessisti à Domino: & non erit tibi istud in honore à Domino Deo.
19. Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.	19. Et iratus est Odias, & in manu ejus erat altare, ut incenderet in ara. Et lepra apparuit in fronte ejus in conspectu sacerdotum, in domo Domini.....

VULGATA NOVA.

20. Cùmque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus, acceleravit egredi, eò quòd sensisset illico plagam Domini.

4. Reg. 15. 5.

21. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus leprâ, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porro Joatham filius ejus rexit domum regis, & judicabat populum terræ.

22. Reliqua autem sermonum Oziæ priorum & novissimorum, scripsit Isaias filius Amos, propheta.

23. Dormivitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulcrorum, eò quòd esset leprosus: regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 16. Ita Græcè: sed in fine additur τῶν θυμιαμάτων; supra verò pro *incensum ponere*, habetur θυμιάσαι, *ad adolendum*.

℣. 17. Tria tantùm discrepant à Græco, scilicet, *Ozias..... triginta..... virtutis*, pro quibus sic, Ἀζαρίας..... ὀγδοήκοντα..... δυνατοί, *Azarias..... octoginta..... potentes*; sola Compl. hab. δυνάμεως, ut sup.

℣. 18. Nonnulla hìc differunt à Græco, nempe seqq. *surrexerunt super Odiam..... Non licet tibi Odia..... qui sanctificati sunt ut incendant...... de Sanctis..... in honore*; quorum loco sic: ἔστησαν, (in Compl. ἐπέστησαν) ἐπὶ Ὀζίαν..... Οὐ σοὶ Ὀζία..... τοῖς ἡγιασμένοις θῦσαι, (Ald. & Compl. θυμιάσαι)..... ἐκ τοῦ ἁγιάσματος...... εἰς δόξαν: *steterunt super Oziam..... Non tibi Ozia..... sanctificatis ad sacrificandum*, vel *adolendum..... è sanctuario..... in gloriam*, &c.

℣. 19. Græcè constanter Ὀζίας, ut & τὸ θυμιατήριον, *thuribulum*, loco *altare*, absque præced. *erat*; item pro *ara*, ναῷ, *templo*; deinde sic: Καὶ ἐν τῷ θυμωθῆναι αὐτὸν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, *Et in irascendo eum adversùs sacerdotes*, quæ Lucif. omittit: loco verò *apparuit*, ita ἀνέτειλεν, *exorta est*; reliqua ut in Lat. supra.

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 15. 33.

1. Viginti quinque annorum erat Joatham cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jeruſa filia Sadoc.

2. Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, excepto quòd non eſt ingreſſus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.

3. Ipſe ædificavit portam domus Domini excelſam, & in muro Ophel multa conſtruxit.

4. Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, & in ſaltibus caſtella & turres.

5. Ipſe pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon, in anno ſecundo & tertio.

6. Corroboratuſque eſt Joatham, eò quòd direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo.

7. Reliqua autem ſermonum Joatham, & omnes pugnæ ejus, & opera ſcripta ſunt in libro regum Iſraël & Juda.

8. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem.

9. Dormivitque Joatham cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in civitate David: & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 16. 2.

1. Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet: & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: non fecit rectum in conſpectu Domini ſicut David pater ejus:

2. ſed ambulavit in viis regum Iſraël, inſuper & ſtatuas fudit Baalim.

3. Ipſe eſt, qui adolevit incenſum in Valle benennom, & luſtravit filios ſuos in igne, juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Iſraël.

4. Sacrificabat quoque, & thymiama ſuccendebat in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo.

5. Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percuſſit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, & adduxit in Damaſcum: manibus quoque regis Iſraël traditus eſt, & percuſſus plaga grandi.

6. Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores: eò quòd reliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum.

7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maaſiam filium regis, & Ezricam ducem domus ejus, Elcanam quoque ſecundum à rege.

8. Ceperuntque filii Iſraël de fratribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

9. Ea tempeſtate erat ibi propheta Domini, nomine Oded: qui egreſſus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum veſtrorum contra Juda, tradidit eos in manibus veſtris, & occidiſtis eos atrociter, ita ut ad cœlum pertingeret veſtra crudelitas.

10. Inſuper filios Juda & Jeruſalem vultis vobis ſubjicere in ſervos & ancillas, quod nequaquam facto opus eſt: peccaſtis enim ſuper hoc Domino Deo veſtro.

11. Sed audite conſilium meum, & reducite captivos, quos adduxiſtis de fratribus veſtris, quia magnus furor Domini imminet vobis.

12. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan, Barachias filius Moſollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amaſa filius Adali, contra eos qui veniebant de prælio,

13. & dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum eſt, & ira furoris Domini imminet ſuper Iſraël.

14. Dimiſeruntque viri bellatores prædam, & univerſa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine.

15. Steteruntque viri, quos ſupra memoravimus, & apprehendentes captivos, omneſque qui nudi erant, veſtierunt de ſpoliis: cùmque veſtiſſent eos, & calceaſſent, & refeciſſent cibo ac potu, unxiſſentque propter laborem, & adhibuiſſent eis curam: quicunque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, impoſuerunt eos jumentis, & adduxerunt Jericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipſique reverſi ſunt in Samariam.

16. Tempore illo miſit rex Achaz ad regem Aſſyriorum poſtulans auxilium.

17. Veneruntque Idumæi, & percuſſerunt multos ex Juda, & ceperunt prædam magnam.

18. Philiſthiim quoque diffuſi ſunt per urbes campeſtres, & ad meridiem Juda: ceperuntque Bethſames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum viculis ſuis, & habitaverunt in eis.

19. Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eò quòd nudaſſet eum auxilio, & contemptui habuiſſet Dominum.

20. Adduxitque contra eum Thelgathphalnaſar regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtavit.

4. Reg. 16. 10.

21. Igitur Achaz, ſpoliata domo Domini, & domo regum ac principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit.

22. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz,

23. immolavit diis Damaſci victimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi, cùm è contrario ipſi fuerint ruinæ ei, & univerſo Iſraël.

24. Direptis itaque Achaz omnibus vaſis domus Dei, atque confractis, clauſit januas templi Dei, & fecit ſibi altaria in univerſis angulis Jeruſalem.

25. In omnibus quoque urbibus Juda exſtruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum ſuorum.

26. Reliqua autem ſermonum ejus, & omnium operum ſuorum priorum & noviſſimorum, ſcripta ſunt in libro regum Juda & Iſraël.

27. Dormivitque Achaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in civitate Jeruſalem: neque enim receperunt eum in ſepulcra regum Iſraël. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 18. 2. 1. IGitur Ezechias regnare cœpit, cùm viginti quinque esset annorum, & viginti novem annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ.

VULGATA NOVA.

2. Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

VERSIO ANTIQUA.

2. Fecit quod rectum est in conspectu Domini, secundùm omnia quæ fecit David pater suus. *Fac. Herm. l. 6. ap. Sirm. t. 2. 573. d.*

VULGATA NOVA.

3. Ipse anno & mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, & instauravit eas:

4. adduxitque sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam orientalem.

5. Dixitque ad eos: Audite me Levitæ, & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferte omnem immunditiam de sanctuario.

6. Peccaverunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: averterunt facies suas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorsum.

7. Clauserunt ostia, quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, & holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israël.

8. Concitatus est itaque furor Domini super Judam & Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

9. En, corruerunt patres nostri gladiis; filii nostri, & filiæ nostræ, & conjuges captivæ ductæ sunt, propter hoc scelus.

10. Nunc ergo placet mihi ut ineamus fœdus cum Domino Deo Israël, & avertet à nobis furorem iræ suæ.

11. Filii mei nolite negligere: vos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis ei incensum.

12. Surrexerunt ergo Levitæ: Mahath filius Amasai, & Joel filius Azariæ, de filiis Caath: Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi, & Azarias filius Jalaleel. De filiis autem Gerson, Joah filius Zemma, & Eden filius Joah.

13. At verò de filiis Elisaphan, Samri, & Jahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias, & Mathanias:

14. Necnon de filiis Heman, Jahiel, & Semei: Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel.

15. Congregaveruntque fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt juxta mandatum regis & imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intrò repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitæ, & asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

17. Cœperunt autem prima die mensis primi mundare, & in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, & in die sexta decima mensis ejusdem, quod cœperant impleverunt.

18. Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasaque ejus, necnon & mensam propositionis cum omnibus vasis suis,

19. cunctamque templi supellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam prævaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

20. Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini:

21. obtuleruntque simul tauros septem, & arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

22. Mactaverunt igitur tauros, & susceperunt sanguinem sacerdotes, & fuderunt illum super altare, mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaveruntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.

23. Applicuerunt hircos pro peccato, coram rege & universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos:

24. & immolaverunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israëlis: pro omni quippe Israël præceperat rex ut holocaustum fieret, & pro peccato.

25. Constituit quoque Levitas in domo Domini, cum cymbalis, & psalteriis, & citharis, secundùm dispositionem David regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum ejus.

26. Steteruntque Levitæ tenentes organa David, & sacerdotes tubas.

27. Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare: cùmque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israël præparaverat, concrepare.

28. Omni autem turba adorante, cantores, & ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

29. Cùmque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

30. Præcepitque Ezechias & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magnâ lætitiâ, & incurvato genu adoraverunt.

31. Ezechias autem etiam hæc addidit: Implestis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente devota.

32. Porro numerus holocaustorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit, Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, & oves tria millia.

34. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde & Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites: Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm sacerdotes.

35. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domus Domini.

36. Lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eò quòd ministerium Domini esset expletum. Derepente quippe hoc fieri placuerat.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 2. Gr. Καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς, &c. ut in Lat. supra. Vide Hilar. in Ps. 146. p. 576. a.

CAPUT XXX.

VULGATA NOVA.

1. Misit quoque Ezechias ad omnem Israël & Judam: scripsitque epistolas ad Ephraim & Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, & facerent phase Domino Deo Israël.

2. Inito ergo consilio regis & principum, & universi cœtus Jerusalem, decreverunt ut facerent phase mense secundo.

3. Non enim potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

4. Placuitque sermo regi, & omni multitudini.

5. Et decreverunt ut mitterent nuncios in universum Israël, de Bersabee usque Dan, ut venirent, & facerent phase Domino Deo Israël in Jerusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.

6. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, & principum ejus, in universum Israël & Judam, juxta id, quod rex jusserat, prædicantes: Filii Israël revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israël: & revertetur ad reliquias, quæ effugerunt manum regis Assyriorum.

7. Nolite fieri sicut patres vestri & fratres, qui recesserunt à Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

8. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum: servite Domino Deo patrum vestrorum, & avertetur à vobis ira furoris ejus.

9. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum: fratres vestri, & filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, & revertentur in terram hanc: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non avertet faciem suam à vobis, si reversi fueritis ad eum.

10. Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraim & Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos.

11. Attamen quidam viri ex Aser, & Manasse, & Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem.

12. In Juda verò facta est manus Domini ut daret eis cor unum, ut facerent juxta præceptum regis & principum, verbum Domini.

13. Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, in mense secundo:

14. & surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron.

15. Immolaverunt autem phase quarta decima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Levitæ tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini:

16. steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem & legem Moysi hominis Dei: sacerdotes verò suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum,

17. eò quòd multa turba sanctificata non esset: & idcirco immolarent Levitæ phase his, qui non occurrerant sanctificari Domino.

18. Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit phase, non juxta quod scriptum est: & oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur

19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quòd minùs sanctificati sunt.

20. Quem exaudivit Dominus, & placatus est populo.

21. Feceruntque filii Israël, qui inventi sunt in Jerusalem, solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies: Levitæ quoque & sacerdotes, per organa, quæ suo officio congruebant.

22. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino: & comederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23. Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio.

24. Ezechias enim rex Juda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ovium: principes verò dederant populo tauros mille, & oves decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo.

25. Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam sacerdotum & Levitarum, quàm universæ frequentiæ, quæ venerat ex Israël; proselytorum quoque de terra Israël, & habitantium in Juda.

26. Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis à diebus Salomonis filii David regis Israël in ea urbe non fuerat.

27. Surrexerunt autem sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum cœli.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. Cumque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israël, qui inventus fuerat in urbibus Juda, & fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, non solùm de universo Juda & Benjamin, sed & de Ephraim quoque & Manasse, donec penitus everterent: reversique sunt omnes filii Israël in possessiones & civitates suas.

2. Ezechias autem constituit turmas sacerdotales & Leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam sacerdotum videlicet quàm Levitarum, ad holocausta & pacifica, ut ministrarent & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.

3. Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, manè semper & vespere: sabbatis quoque, & calendis, & solemnitatibus cæteris, sicut scriptum est in lege Moysi.

4. Præcepit etiam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes sacerdotibus, & Levitis, ut possent vacare legi Domini.

5. Quod cùm percrebruisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israël frumenti, vini, & olei, mellis quoque: & omnium, quæ

gignit humus, decimas obtulerunt.

6. Sed & filii Israël & Juda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas boum & ovium, decimasque sanctorum, quæ voverant Domino Deo suo: atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos.

7. Mense tertio cœperunt acervorum jacere fundamenta, & mense septimo compleverunt eos.

8. Cùmque ingressi fuissent Ezechias & principes ejus, viderunt acervos, & benedixerunt Domino ac populo Israël.

9. Interrogavitque Ezechias sacerdotes & Levitas, cur ita jacèrent acervi.

10. Respondit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eò quòd benedixerit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

11. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini. Quod cùm fecissent,

12. intulerunt tam primitias, quàm decimas, & quæcunque voverant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, & Semei frater ejus, secundus,

13. post quem Jahiel, & Azarias, & Nahath, & Asael, & Jerimoth, Jozabad quoque, & Eliel, & Jesmachias, & Mahath, & Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ, & Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiæ regis, & Azariæ pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant.

14. Core verò filius Jemna Levites & janitor orientalis portæ, præpositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque & consecratis in Sancta sanctorum.

15. Et sub cura ejus Eden, & Benjamin, Jesue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias, in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus:

16. exceptis maribus ab annis tribus & supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17. sacerdotibus per familias, & Levitis à vigesimo anno & supra, per ordines & turmas suas,

18. universæque multitudini, tam uxoribus, quàm liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant, præbebantur.

19. Sed & filiorum Aaron per agros, & suburbana urbium singulorum, dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de sacerdotibus & Levitis.

20. Fecit ergo Ezechias universa quæ diximus in omni Juda: operatusque est bonum, & rectum, & verum, coram Domino Deo suo,

21. in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem & cæremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque & prosperatus est.

CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 18. 13. Eccli. 48. 20. Isa. 36. 1.

1. Post quæ & hujuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum, & ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere.

2. Quod cùm vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Jerusalem,

3. inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem: & hoc omnium decernente sententia,

4. congregavit plurimam multitudinem, & obturaverunt cunctos fontes, & rivum qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, & inveniant aquarum abundantiam.

5. Ædificavit quoque, agens industriè, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & exstruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauravitque Mello in civitate David, & fecit universi generis armaturam & clypeos:

6. constituitque principes bellatorum in exercitu: & convocavit universos in platea portæ civitatis, ac locutus est ad cor eorum, dicens:

7. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, & universam multitudinem, quæ est cum eo: multò enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo.

8. Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiæ regis Juda.

9. Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis) ad Ezechiam regem Juda, & ad omnem populum qui erat in urbe, dicens:

10. Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam, sedetis obsessi in Jerusalem?

11. Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame & siti, affirmans quòd Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

12. Nunquid non iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Juda & Jerusalem, dicens: Coram altari uno adorabitis, & in ipso comburetis incensum?

13. An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei, cunctis terrarum populis? nunquid prævaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea?

14. Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?

15. Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea.

16. Sed & alia multa locuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, & contra Ezechiam servum ejus:

17. epistolas quoque scripsit plenas blasphemiæ in Dominum Deum Israël, & locutus est adversùs eum: Sicut dii gentium cæterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum de manu ista.

18. Insuper & clamore magno, linguâ Judaicâ, contra populum, qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, & caperet civitatem.

19. Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversùm deos populorum terræ, opera manuum hominum.

20. Oraverunt igitur, Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetes, adversùm hanc blasphemiam, ac vociferari sunt usque in cœlum.

21. Et misit Dominus angelum, qui percussit om- Tob. 1. 21.

VULGATA NOVA.

nem virum robuſtum, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum: reverſuſque eſt cum ignominia in terram ſuam. Cùmque ingreſſus eſſet domum dei ſui, filii qui egreſſi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio.

22. Salvavitque Dominus Ezechiam & habitatores Jeruſalem de manu Sennacherib regis Aſſyriorum, & de manu omnium, & præſtitit eis quietem per circuitum.

23. Multi etiam deferebant hoſtias & ſacrificia Domino in Jeruſalem, & munera Ezechiæ regi Juda: qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus.

VERSIO ANTIQUA.

Fac. Herm. l. 6. ap. Sirm. t. 2. 573. b.

24. In diebus illis infirmatus eſt Ezechias uſque ad mortem.....

Hilar. in Pſ. 118. 325. e.

26. Et cecidit Ezechias ab altitudine cordis ſui.....

VULGATA NOVA.

4. Reg. 20. 1. Iſa. 38. 1.

24. In diebus illis ægrotavit Ezechias uſque ad mortem, & oravit Dominum: exaudivitque eum, & dedit ei ſignum.

25. Sed non juxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia elevatum eſt cor ejus: & facta eſt contra eum ira, & contra Judam & Jeruſalem.

26. Humiliatuſque eſt poſtea, eò quòd exaltatum fuiſſet cor ejus, tam ipſe, quàm habitatores Jeruſalem: & idcirco non venit ſuper eos ira Domini in diebus Ezechiæ.

VULGATA NOVA.

27. Fuit autem Ezechias dives, & inclytus valde, & theſauros ſibi plurimos congregavit argenti & auri & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum univerſi generis, & vaſorum magni pretii.

28. Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præſepia omnium jumentorum, caulaſque pecorum,

29. & urbes ædificavit ſibi: habebat quippe greges ovium & armentorum innumerabiles, eò quòd dediſſet ei Dominus ſubſtantiam multam nimis.

30. Ipſe eſt Ezechias, qui obturavit ſuperiorem fontem aquarum Gihon, & avertit eas ſubter ad occidentem urbis David: in omnibus operibus ſuis fecit proſperè quæ voluit.

31. Attamen in legatione principum Babylonis, qui miſſi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat ſuper terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde ejus.

32. Reliqua autem ſermonum Ezechiæ, & miſericordiarum ejus, ſcripta ſunt in viſione Iſaiæ filii Amos prophetæ, & in libro regum Juda & Iſraël.

33. Dormivitque Ezechias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum ſuper ſepulcra filiorum David: & celebravit ejus exequias univerſus Juda, & omnes habitatores Jeruſalem: regnavitque Manaſſes filius ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. Itidem Græcè.
℣. 26. Ita Græcè, niſi quòd pro *cecidit*, habetur ἐταπεινώθη, *humiliatus eſt.*

CAPUT XXXIII.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 21. 1.

1. DUodecim annorum erat Manaſſes cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jeruſalem.

2. Fecit autem malum coram Domino, juxta abominationes gentium, quas ſubvertit Dominus coram filiis Iſraël:

3. & converſus inſtauravit excelſa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater ejus: conſtruxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam.

2. Reg. 7. 10.

4. Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: In Jeruſalem erit nomen meum in æternum.

5. Ædificavit autem ea cuncto exercitui cœli, in duobus atriis domus Domini.

6. Tranſireque fecit filios ſuos per ignem in Valle benennom: obſervabat ſomnia, ſectabatur auguria, maleficis artibus inſerviebat, habebat ſecum magos, & incantatores: multaque mala operatus eſt coram Domino, ut irritaret eum.

3. Reg. 8. 17.

7. Sculptile quoque & conflatile ſignum poſuit in domo Dei, de qua locutus eſt Deus ad David, & ad Salomonem filium ejus, dicens: In domo hac & in Jeruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſraël, ponam nomen meum in ſempiternum.

8. Et moveri non faciam pedem Iſraël de terra, quam tradidi patribus eorum: ita duntaxat ſi cuſtodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem & cæremonias, atque judicia per manum Moyſi.

9. Igitur Manaſſes ſeduxit Judam, & habitatores Jeruſalem, ut facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubverterat Dominus à facie filiorum Iſraël.

10. Locutuſque eſt Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt.

VERSIO ANTIQUA.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. 21. b.

11..... adduxit ſuper eum Deus principes virtutis regis Aſſur: & comprehenderunt Manaſſen in vinculis, & ligaverunt eum in compedibus, & perduxerunt eum in Babyloniam.

VULGATA NOVA.

11. Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum: ceperuntque Manaſſen, & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem.

12..... 13. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

12. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, oravit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum ſuorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Ita primùm Auctor ille: *Cùm multa geſſiſſet impiè hic Manaſſes, adduxit ſuper eum*, &c. Græcè, Καὶ ἤγαγε Κύριος ἐπ' αὐτὸν τοὺς, &c. ut in Lat. ſup. niſi quòd deeſt *eum*, poſt *perduxerunt.*

℣℣. 12. 13. Sic enarrare pergit idem Auctor, paulò liberiùs: *Et erat ligatus & catenatus in domo carceris, & da-*

VULGATA NOVA.

13. Deprecatusque est eum, & obsecravit intentè: & exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum, & cognovit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

14. Post hæc ædificavit murum extra civitatem David, ad occidentem Gihon in convalle, ab introitu portæ piscium per circuitum usque ad Ophel, & exaltavit illum vehementer: constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis:

15. & abstulit deos alienos, & simulacrum de domo Domini; aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, & in Jerusalem, & projecit omnia extra urbem.

16. Porro instauravit altare Domini, & immolavit super illud victimas, & pacifica, & laudem: præcepitque Judæ ut serviret Domino Deo Israël.

17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18. Reliqua autem gestorum Manasse: & obsecratio ejus ad Deum suum: verba qaoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum Israël.

19. Oratio quoque ejus & exauditio, & cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus ædificavit excelsa, & fecit lucos & statuas, antequam ageret pœnitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.

20. Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua: regnavitque pro eo filius ejus Amon.

21. Viginti duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpisset, & duobus annis regnavit in Jerusalem.

22. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus: & cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus: & multò majora deliquit.

24. Cùmque conjurassent adversùs eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.

25. Porro reliqua populi multitudo, cæsis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

batur ei panis hordeaceus ad mensuram modicus, & aqua cum aceto modica ad mensuram, ut viveret tantùm, & erat constrictus in doloribus valde. Et ideo cùm vehementer affligeretur, quæsivit faciem Domini Dei sui, & oravit Deum qui omnibus adstat, & exaudivit Dominus vocem ejus, & misertus est ei. Et facta est circa eum flamma ignis, & liquefacta sunt omnia vincula ejus. Liberavitque Dominus Manassen ex omni tribulatione ejus, & reversus est in Jerusalem in regnum suum, & cognovit Dominum Manasses, dicens: Ipse est solus Deus. Et servivit soli Domino Deo in toto corde suo, & in tota anima sua omnibus diebus vitæ suæ. At in Græco multò pauciora, nempe seqq. Καὶ ὡς ἐθλίβη, ἐζήτησε τὸ πρόσωπον Θεοῦ τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· καὶ ἐταπεινώθη σφόδρα ἀπὸ προσώπου Θεοῦ πατέρων αὐτοῦ. Καὶ προσηύξατο πρὸς αὐτόν· καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ καὶ ἐπήκουσε τῆς βοῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπέστρεψεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἔγνω Μανασσῆς ὅτι Κύριος αὐτός ἐστι Θεός. Quæ omnia satis respondent Vulgatæ.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 22. 1.

1. Octo annorum erat Josias cùm regnare cœpisset, & triginta & uno anno regnavit in Jerusalem.

2. Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, & ambulavit in viis David patris sui: non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram.

3. Octavo autem anno regni sui, cùm adhuc esset puer, cœpit quærere Deum patris sui David: & duodecimo anno postquam regnare cœperat, mundavit Judam & Jerusalem ab excelsis, & lucis, simulacrisque & sculptilibus.

4. Destruxeruntque coram eo aras Baalim: & simulacra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt: lucos etiam, & sculptilia succidit atque comminuit: & super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit.

5. Ossa præterea sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam & Jerusalem.

6. Sed & in urbibus Manasse, & Ephraim, & Simeon, usque Nephthali, cuncta subvertit.

7. Cùmque altaria dissipasset, & lucos, & sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Jerusalem.

8. Igitur anno octavo decimo regni sui, mundatâ jam terrâ, & templo Domini, misit Saphan filium Eseliæ, & Maasiam principem civitatis, & Joha filium Joachaz à commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

9. Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum: acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregaverant Levitæ, & janitores, de Manasse, & Ephraim, & universis reliquiis Israël, ab omni quoque Juda, & Benjamin, & habitatoribus Jerusalem,

10. tradiderunt in manibus eorum, qui præerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, & infirma quæque farcirent.

11. At illi dederunt eam artificibus, & cæmentariis, ut emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commissuras ædificii, & ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda.

12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpositi operantium, Jahath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: omnes Levitæ scientes organis canere.

13. Super eos verò, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Levitis janitores.

14. Cùmque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi.

15. Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini. Et tradidit ei.

16. At ille intulit volumen ad regem, & nunciavit ei, dicens: Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.

17. Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt: datumque est præfectis artificum, & diversa opera fabricantium.

18. Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cùm rege præsente recitasset,

19. audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua:

20. & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asaæ servo regis, dicens:

21. Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquiis Israël & Juda, super universis sermonibus libri istius, qui repertus est: magnus enim furor Domini stillavit super nos, eò quòd non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scrip-

VULGATA NOVA.

ta ſunt in iſto volumine.

22. Abiit ergo Helcias, & hi qui ſimul à rege miſſi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filii Thecuath, filii Haſra cuſtodis veſtium: quæ habitabat in Jeruſalem in Secunda: & locuti ſunt ei verba, quæ ſupra narravimus.

23. At illa reſpondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Dicite viro, qui miſit vos ad me:

24. Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores ejus, cunctaque maledicta, quæ ſcripta ſunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Juda.

25. Quia dereliquerunt me, & ſacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum ſuarum, idcirco ſtillabit furor meus ſuper locum iſtum, & non extinguetur.

26. Ad regem autem Juda, qui miſit vos pro Domino deprecando, ſic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Quoniam audiſti verba voluminis,

27. atque emollitum eſt cor tuum, & humiliatus es in conſpectu Dei, ſuper his quæ dicta ſunt contra locum hunc, & habitatores Jeruſalem, reverituſque faciem meam, ſcidiſti veſtimenta tua, & fleviſti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

28. Jam enim colligam te ad patres tuos, & inferêris in ſepulcrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores ejus. Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. *4. Reg. 23. 1.*

29. At ille convocatis univerſis majoribus natu Juda & Jeruſalem,

30. aſcendit in domum Domini, unàque omnes viri Juda & habitatores Jeruſalem, ſacerdotes & Levitæ, & cunctus populus à minimo uſque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

31. & ſtans in tribunali ſuo, percuſſit fœdus coram Domino, ut ambularet poſt eum, & cuſtodiret præcepta, & teſtimonia, & juſtificationes ejus, in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, faceretque quæ ſcripta ſunt in volumine illo, quod legerat.

32. Adjuravit quoque ſuper hoc omnes, qui reperti fuerant in Jeruſalem & Benjamin: & fecerunt habitatores Jeruſalem juxta pactum Domini Dei patrum ſuorum.

33. Abſtulit ergo Joſias cunctas abominationes de univerſis regionibus filiorum Iſraël: & fecit omnes, qui reſidui erant in Iſraël, ſervire Domino Deo ſuo. Cunctis diebus ejus non receſſerunt à Domino Deo patrum ſuorum.

CAPUT XXXV.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 23. 21. 1. FEcit autem Joſias in Jeruſalem phaſe Domino, quod immolatum eſt quarta decima die menſis primi:

2. & conſtituit ſacerdotes in officiis ſuis, hortatuſque eſt eos ut miniſtrarent in domo Domini.

3. Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Iſraël ſanctificabatur Domino, locutus eſt: Ponite arcam in ſanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Iſraël, nequaquam enim eam ultra portabitis: nunc autem miniſtrate Domino Deo veſtro, & populo ejus Iſraël.

4. Et præparate vos per domos & cognationes veſtras, in diviſionibus ſingulorum, ſicut præcepit David rex Iſraël, & deſcripſit Salomon filius ejus.

5. Et miniſtrate in ſanctuario per familias turmaſque Leviticas,

6. & ſanctificati immolate phaſe: fratres etiam veſtros, ut poſſint juxta verba quæ locutus eſt Dominus in manu Moyſi facere, præparate.

7. Dedit præterea Joſias omni populo, qui ibi fuerat inventus in ſolemnitate phaſe, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia: hæc de regis univerſa ſubſtantia.

8. Duces quoque ejus, ſponte quod voverant, obtulerunt, tam populo, quàm ſacerdotibus & Levitis. Porro Helcias, & Zacharias, & Jahiel, principes domus Domini, dederunt ſacerdotibus ad faciendum phaſe pecora commixtim duo millia ſexcenta, & boves trecentos.

9. Chonenias autem, & Semeias, etiam Nathanael, fratres ejus, necnon Haſabias, & Jehiel, & Jozabad, principes Levitarum, dederunt cæteris Levitis ad celebrandum phaſe, quinque millia pecorum, & boves quingentos.

10. Præparatumque eſt miniſterium, & ſteterunt ſacerdotes in officio ſuo: Levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.

11. Et immolatum eſt phaſe: aſperſeruntque ſacerdotes manu ſua ſanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocauſtorum:

12. & ſeparaverunt ea ut darent per domos & familias ſingulorum, & offerrentur Domino, ſicut ſcriptum eſt in libro Moyſi: de bobus quoque fecerunt ſimiliter.

13. Et aſſaverunt phaſe ſuper ignem, juxta quod in lege ſcriptum eſt: pacificas verò hoſtias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & feſtinatò diſtribuerunt univerſæ plebi:

14. ſibi autem, & ſacerdotibus poſtea paraverunt: nam in oblatione holocauſtorum & adipum uſque ad noctem ſacerdotes fuerunt occupati: unde Levitæ ſibi, & ſacerdotibus filiis Aaron paraverunt noviſſimis.

15. Porro cantores filii Aſaph ſtabant in ordine ſuo, juxta præceptum David, & Aſaph & Heman, & Idithun, prophetarum regis: janitores verò per portas ſingulas obſervabant, ita ut nec puncto quidem diſcederent à miniſterio: quamobrem & fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

16. Omnis igitur cultura Domini rite completa eſt in die illa, ut facerent phaſe, & offerrent holocauſta ſuper altare Domini, juxta præceptum regis Joſiæ.

17. Feceruntque filii Iſraël, qui reperti fuerant ibi, phaſe in tempore illo, & ſolemnitatem azymorum ſeptem diebus.

18. Non fuit phaſe ſimile huic in Iſraël à diebus Samuelis prophetæ: ſed nec quiſquam de cunctis regibus Iſraël fecit phaſe ſicut Joſias, ſacerdotibus, & Levitis, & omni Judæ, & Iſraël qui repertus fuerat, & habitantibus in Jeruſalem.

19. Octavo decimo anno regni Joſiæ hoc phaſe celebratum eſt.

20. Poſtquam inſtauraverat Joſias templum, aſcendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis juxta Euphraten: & proceſſit in occurſum ejus Joſias. *4. Reg. 23. 29.*

21. At ille, miſſis ad eum nunciis, ait: Quid mihi & tibi eſt rex Juda? non adversùm te hodie venio, ſed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus feſtinatò ire præcepit: deſine adversùm Deum facere, qui mecum eſt, ne interficiat te.

22. Noluit Joſias reverti, ſed præparavit contra eum bellum, nec acquievit ſermonibus Nechao ex ore Dei: verùm perrexit ut dimicaret in campo

VULGATA NOVA.

Mageddo.

23. Ibique vulneratus à sagittariis, dixit pueris suis: Educite me de prælio, quia oppidò vulneratus sum.

24. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, & asportaverunt eum in Jerusalem, mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum: & universus Juda & Jerusalem luxerunt eum:

25. Jeremias maximè: cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem, lamentationes super Josiam replicant; & quasi lex obtinuit in Israël: Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26. Reliqua autem sermonum Josiæ & misericordiarum ejus: quæ lege præcepta sunt Domini;

27. opera quoque illius prima & novissima: scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

CAPUT XXXVI.

VULGATA NOVA.

4. Reg. 23. 30. 1. TUlit ergo populus terræ Joachaz filium Josiæ, & constituit regem pro patre suo in Jerusalem.

2. Viginti trium annorum erat Joachaz cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

3. Amovit autem eum rex Ægypti cùm venisset in Jerusalem, & condemnavit terram centum talentis argenti, & talento auri.

4. Constituitque pro eo regem, Eliakim fratrem ejus, super Judam & Jerusalem: & vertit nomen ejus Joakim: ipsum verò Joachaz tulit secum, & abduxit in Ægyptum.

5. Viginti quinque annorum erat Joakim cùm regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

6. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit in Babylonem.

7. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo.

8. Reliqua autem verborum Joakim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quæ inventa sunt in eo, continentur in libro regum Juda & Israël. Regnavit autem Joachin filius ejus pro eo.

9. Octo annorum erat Joachin cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

10. Cùmque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini. Regem verò constituit Sedeciam patruum ejus super Judam & Jerusalem. 4. Reg. 24. 17.

Jer. 37. 1. 11. Viginti & unius anni erat Sedecias cùm regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem.

12. Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiæ prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini.

13. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat eum per Deum: & induravit cervicem suam & cor, ut non reverteretur ad Dominum Deum Israël.

14. Sed & universi principes sacerdotum, & populus, prævaricati sunt iniquè juxta universas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.

15. Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nunciorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eò quòd parceret populo, & habitaculo suo.

16. At illi subsannabant nuncios Dei, & parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.

17. Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui: non est misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.

18. Universaque vasa domus Domini, tam majora, quàm minora, & thesauros templi, & regis, & principum, transtulit in Babylonem. 4. Reg. 25. 14. 15.

19. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

20. Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi, & filiis ejus, donec imperaret rex Persarum,

21. & compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

22. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens: 1. Esd. 1. 1. & 6. 3. Jer. 25. 12. & 29. 10.

23. Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa: quis ex vobis est in omni populo ejus? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER PARALIPOMENON SECUNDUS.

CAP. I. ℣. 1. Et Dominus Deus ejus erat cum eo. *Non omittas* Deus ejus.

℣. 17. Similiter de universis regnis Hethæorum. *Alii codices scribunt* Cethæorum, *vide* 3. *Reg.* 11. ℣. 2.

CAP. II. ℣. 10. Et hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas. *Mirum est omitti à plerisque libris illud*, & vini viginti millia metretas, *contra Hebraici fontis & Græcæ interpretationis fidem.*

℣. 14. Qui novit operari in auro, &c. & qui scit cælare omnem sculpturam, &c. *Præferendi sunt indicativi* novit & scit, *conjunctivis* noverit, sciat.

℣. 18. Qui lapides in montibus cæderent. *Præferenda est præpositio* in *præpositioni* de.

CAP. IV. ℣. 7. Secundùm speciem qua jussa erant fieri. *Non mutes duas voculas plurales* jussa erant, *cum una singulari* jusserat.

℣. 13. Malogranata quoque quadringenta. *Quidam malè mutatis centenariis in denarios, scribunt* quadraginta, *pro* quadringenta.

CAP. V. ℣. 14. Nec possent stare sacerdotes. *Non est mutandum* nec *negantis*, *cum* ne *prohibentis.*

CAP. VI. ℣. 9. Sed non tu ædificabis domum, verùm filius tuus. *Malè quidam legunt compositum* veruntamen, *pro simplici* verùm.

℣. 16. Ita tamen si custodierint filii tui vias suas. *Retinendum est pronomen tertiæ personæ* suas, *non substituendum pronomen primæ* meas.

℣. 19. Et audias preces quas fundit famulus tuus coram te. *Præsens* fundit, *non est mutandum cum præterito* fudit.

℣. 42. Ne averteris faciem Christi tui. *Alii scribunt*, averseris *ab aversor*, *pro* averteris *ab averto*.

Cap. VII. ℣. 18. Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israël. *Non est repetenda negatio ante verbum* sit: Qui non sit.

℣. 20. Quam sanctificavi nomini meo. *Non scribas* ædificavi, *pro* sanctificavi, *quod est*, *dedicavi*.

Cap. IX. ℣. 29. Reliqua verò operum Salomonis priorum & novissimorum. *Non potest scribi* opera *nominativo casu*, *absque offensa grammatices*.

Cap. X. ℣. 10. At illi responderunt ut juvenes. *Interpres addidit* ut, *tametsi Hebraïcè non legatur*.

Cap. XI. ℣. 4. Revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. *Immeritò versiculus iste à quibusdam omittitur*.

℣. 12. Sed & in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum. *Non est mutandum singulare* armamentarium, *cum plurali* armamentaria.

Cap. XII. ℣. 12. Siquidem & in Juda inventa sunt opera bona. *Non est omittendum* & *pro* etiam *positum*.

Cap. XIII. ℣. 3. Electorum quadringenta millia: Jeroboam instruxit econtra aciem, octingenta millia virorum. *Quidam pro centenariis denarios numerantes*, *scribunt* quadraginta & octoginta millia, *absterriti multitudine*.

℣. 17. Et corruerunt vulnerati ex Israël, quingenta millia virorum fortium. *Ut in superiori loco*, *ita nec hoc*, *mutandus est numerus major* quingenta, *in minorem* quinquaginta.

Cap. XIV. ℣. 8. Ducenta & octoginta millia. *Non minuas numerum denario*, *pro* octoginta *scribens* septuaginta.

Cap. XV. ℣. 1. Azarias autem filius Oded. *Quia nomen* Obed, *scriptum quatuor litteris à se mutuò diversis*, *longè celebrius est in Veteris Testamenti libris*, *quàm nomen* Oded, *quod constat* d *littera repetita*, *idcirco quidam hic* Oded *commutarunt cum* Obed. *Idem accidit infra*, ℣. 8.

℣. 4. Cùmque reversi fuerint in angustia sua. *Quod subjiciunt quidam* & clamaverint, *superfluum est*.

℣. 19. Bellum verò non fuit usque ad trigesimum quintum annum regni Asa. *Non est omittendus minor numerus* quintum.

Cap. XVI. ℣. 2. Qui habitabat in Damasco. *Alii*, *additâ unâ litterâ* r, Darmasco *scribunt*, *ut supra* 1. *Paralip.* 18. ℣. 5.

℣. 8. Quos, cùm Domino credidisses, tradidit in manu tua. *Non addas in præpositionem ante* Domino, *ut alii*.

℣. 13. Et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui. *Non est auferendus minor numerus* primo, *quod quidam faciunt*.

Cap. XVII. ℣. 14. In Juda principes exercitus. *Non est mutandum* principes *numeri pluralis*, *cum* princeps *singulari*.

Cap. XVIII. ℣. 2. Et populo qui venerat cum eo. *Non scribas plurali numero* venerant.

℣. 4. Dixitque Josaphat. *Non omittas conjunctionem* que.

Cap. XX. ℣. 15. Et qui habitatis Jerusalem. *Non addas præpositionem* in *ante* Jerusalem.

℣. 16. Cras descendetis contra eos. *Retinendum est* descendetis, *deorsum inquam*, *non supponendum* ascendetis *sursum*.

℣. 24. Porro Juda cùm venisset ad speculam. *Pro* speculam, *quod significat locum unde licebat speculari*, *alii ineptè correxerunt* speluncam, *quod est*, *cavernam*.

℣. 36. Et particeps fuit ut facerent naves. *Non mutes plurale cum singulari* faceret.

Cap. XXI. ℣. 3. Multa munera argenti & auri & pensitationes. *Alii*, *detractâ unâ syllabâ*, *scribunt* pensationes: *significatur id quod*, *detractâ & alterâ syllabâ*, *vulgò dicitur* pensiones.

℣. 4. Surrexit ergo Joram. *Non mutes* ergo *cum* autem.

Cap. XXIII. ℣. 8. Cum his qui impleverant sabbatum, & egressuri erant. *Non est mutandum participium futurum* egressuri, *in participium præteritum* egressi.

℣. 11. Et imposuerunt ei diadema & testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem. *Tametsi multi Latinorum codicum omittant illud*, & testimonium, *quidam verò ejus loco omittant id quod sequitur*, dederuntque in manu ejus tenendam legem, *neutrum tamen omittendum censuerunt Correctores*, *ut unum alterius*, *id est*, *posterius prioris expositionem*.

℣. 18. Sicut scriptum est in lege Moysi. *Non est scribendum* libro *pro* lege.

Cap. XXIV. ℣. 5. Ad sartatecta templi Dei vestri. *Non est mutandum pronomen secundæ personæ in primæ* nostri.

℣. 8. Juxta portam domûs Domini. *Non oportet omittere nomen* domûs.

℣. 14. Et ad holocausta. *Non auferas conjunctionem* & *præpositam*.

℣. 23. Miserunt regi in Damascum. *Alii* Darmascum, *ut supra* 16. ℣. 2. & *ubique in his Paralipomenon libris*.

Cap. XXV. ℣. 1. Nomen matris ejus Joadan. *Non scribas* Joiadan, *additâ litterâ* i.

℣. 5. Invenitque trecenta millia juvenum. *Non diminuas numerum*, *decades pro centuriis numerando*, triginta *pro* trecentis.

Cap. XXVI. ℣. 17. Et cum eo sacerdotes Domini octoginta. *Nec hic minuas numerum denario*, *scribens* septuaginta *pro* octoginta.

Cap. XXVIII. ℣. 9. Propheta Domini nomine Oded. *Et hic scribendum est* Oded, *repetito* d, *non* Obed, *quemadmodum supra* 15. ℣. 1.

℣. 12. Et Amasa filius Adali. *Nomen* Amasa *non augeas quartâ syllabâ*, Amasias.

Cap. XXIX. ℣. 3. Ipse anno & mense primo regni sui. *Non mutes nominativum* ipse *in ablativum* ipso.

℣. 4. Et congregavit eos in plateam orientalem. *Nomen* plateam *non mutes in* partem *seu latus*.

℣. 24. Et asperserunt sanguinem eorum coram altare. *Non facilè omittendum est* coram.

℣. 25. Secundùm dispositionem David regis & Gad Videntis. *Non transponas nomen* regis *è suo loco in ultimum*, *tametsi ultimo loco legatur Hebraïcè*.

℣. 27. Quæ David rex Israël præparaverat. *Alii pro* præparaverat, *legunt* repererat: *nam Hebraïce nihil aliud est quam* Davidis regis Israël.

℣. 30. Qui laudaverunt eum. *Nec omittas pronomen* eum, *nec ejus loco scribas* Deum.

Cap. XXX. ℣. 3. Non enim potuerant facere in tempore suo. *Non mutes* potuerant *in* occurrerant, *ut multi*.

℣. 7. Qui tradidit eos. *Non est mutandum* qui *relativum*, *cum* & *conjunctione*.

℣. 24. Ezechias enim rex Juda. *Conjunctio* enim *rationalis*, *non est mutanda in continuativam* autem.

Cap. XXXII. ℣. 15. Cunctarum gentium atque regnorum. *Scribendum est* regnorum, *non* regionum, *quod est provinciarum*.

℣. 19. Locutusque est contra Deum Jerusalem. *Non mutes nomen urbis* Jerusalem, *cum nomine gentis* Israël.

℣. 29. Et urbes ædificavit sibi. *Non addas certum urbium numerum* sex.

Cap. XXXIII. ℣. 8. Et moveri non faciam pedem Israël de terra. *Pro passivo* moveri, *non supponas activum* movere.

Ibidem. Atque judicia per manum Moysi. *Non interponas* quæ mandavi, *sed subaudias*.

Cap. XXXIV. ℣. 3. Et duodecimo anno postquam regnare cœperat. *Non omittas infinitivum* regnare, *quem Interpres cum LXX. addidit claritatis causâ*.

℣. 4. Et super tumulos eorum. *Cave ne scribas* cumulos *seu acervos*, *pro* tumulos, *quod est*, sepulcra.

Cap. XXXV. ℣. 8. Sponte quod voverant obtulerunt. *Quidam pro* voverant *scribunt* volebant.

℣. 9. Et Semeias, etiam Nathanael. *Alii*, Et Semeias etiam & Nathanael.

℣. 15. Prophetarum regis. *Retinendus est numerus pluralis* prophetarum, *non mutandus cum singulari* prophetæ, *nec addendum* David *nomini* regis.

Cap. XXXVI. ℣. 8. Et quæ inventa sunt in eo. *Participium neutrum* inventa, *non est commutandum cum feminino* inventæ.

℣. 10. Qui adduxerunt eum in Babylonem. *Non interponas* & : Qui & adduxerunt.

Ibidem. Regem verò constituit Sedeciam patruum ejus. *Retinendum est nomen* patruum, *quod est*, *patris fratrem*: *sic enim rectè exposuit Interpres*, *quod Hebraïcè legitur* fratrem.

℣. 17. In domo sanctuarii sui. *Non omittas pronomen* sui.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

LIBER PARALIPOMENON SECUNDUS.

CAP. XVII. ℣. 13. Et multa opera paravit in urbibus Juda. *Quidam conjiciunt legendum esse* patravit, *quod est, construxit.*

CAP. XIX. ℣. 11. Et erit Dominus vobiscum in bonis. *Vetera Mss. etiam Epanorthotæ, legunt*, Et erit Dominus cum bonis, *Hebræo & Græco consentaneè.*

CAP. XXII. ℣. 7. Et cùm venisset, & egrederetur. *Clariùs quidam libri omittunt posterius* &.

SUMMA CAPITA LIBRI I. ESDRÆ,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ satis respondeant.

CAP. I. *Cyrus divinitus inspiratus, redditis vasis templi Salomonis* 5400. *captivitatem Israëlitis relaxat, concedens templi reædificationem.*

CAP. II. *Numerus revertentium duce Zorobabel è captivitate Babylonica in Jerusalem, ac donorum in reædificationem templi oblatorum.*

CAP. III. *Convocato populo in Jerusalem, exstruitur altare, super quo victimæ offeruntur; celebratur quoque septem diebus festum tabernaculorum: & secundo reversionis anno templum fundatur, populo vociferante, partim ex gaudio, partim ex fletu.*

CAP. IV. *Israëlis hostes, qui ab Assur missi fuerant ad inhabitandas urbes Samariæ, impediunt templi & urbis instaurationem, quòd non admitterentur ut simul ædificarent; & usque ad secundum Darii annum intermitti procurant.*

CAP. V. *Aggæi & Zachariæ exhortatione templi ædificatio repetitur, frustra conantibus hoc impedire principibus, qui trans flumen in Samaria constituti erant à rege Assyriorum.*

CAP. VI. *Darius Cyri decretum de templo exstruendo in bibliotheca sua inventum jubet compleri, suppeditato sumptu: templum autem sexto Darii anno absolutum, cum ingenti lætitia, plurimisque victimis dedicatur, ac pascha septem diebus celebratur.*

CAP. VII. *Esdras scriba, assumptis comitibus, Jerusalem ascendit, cum edicto regis magnisque muneribus, legem Dei docturus, populumque recturus; & refertur regis edictum.*

CAP. VIII. *Recensentur qui de Babylone ascenderunt cum Esdra: qui indicto jejunio pro directione itineris Deum precantes, prosperè perveniunt in Jerusalem, ac vasa quæ secum attulerunt, in templum afferunt cum victimis.*

CAP. IX. *Audiens Esdras Judæos matrimonia contraxisse cum gentibus, scindit vestimenta sua, & populi peccata confitetur, lugetque coram Domino.*

CAP. X. *Esdras, convocatis universis filiis transmigrationis, præcepit repudiari uxores alienigenas: quod cùm se facturos spopondissent, recensentur qui huic operi præsint, & qui hujusmodi matrimonia contraxerant.*

LIBER PRIMUS
ESDRÆ.

CAPUT PRIMUM.

Vulgata nova.

2. Par. 36. 22. Jer. 25. 12. & 29. 10.

1. IN anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur verbum Domini ex ore Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum : & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens :

2. Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa.

3. Quis est in vobis de universo populo ejus ? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quæ est in Judæa, & ædificet domum Domini Dei Israël, ipse est Deus qui est in Jerusalem.

4. Et omnes reliqui in cunctis locis ubicunque habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntariè offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

5. Et surrexerunt principes patrum de Juda, & Benjamin, & sacerdotes, & Levitæ, & omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem.

6. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & jumentis, in supellectili, exceptis his, quæ sponte obtulerant.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, & posuerat ea in templo dei sui.

8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumeravit ea Sassabasar principi Juda.

9. Et hic est numerus eorum : Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta,

10. scyphi argentei secundi quadringenti decem : vasa alia mille.

11. Omnia vasa aurea & argentea, quinque millia quadringenta : universa tulit Sassabasar, cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

CAPUT II.

Vulgata nova.

2. Esd. 7. 6.

1. HI sunt autem provinciæ filii, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, & reversi sunt in Jerusalem & Judam, unusquisque in civitatem suam.

2. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemia, Saraia, & Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israël :

3. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo.

4. Filii Sephatia, trecenti septuaginta duo.

5. Filii Area, septingenti septuaginta quinque.

6. Filii Phahath Moab, filiorum Josue : Joab, duo millia octingenti duodecim.

7. Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor.

8. Filii Zethua, nongenti quadraginta quinque.

9. Filii Zachai, septingenti sexaginta.

10. Filii Bani, sexcenti quadraginta duo.

11. Filii Bebai, sexcenti viginti tres.

12. Filii Azgad, mille ducenti viginti duo.

13. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta sex.

14. Filii Beguai, duo millia quinquaginta sex.

15. Filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor.

16. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonaginta octo.

VULGATA NOVA.

17. Filii Besai, trecenti viginti tres.
18. Filii Jora, centum duodecim.
19. Filii Hasum, ducenti viginti tres.
20. Filii Gebbar, nonaginta quinque.
21. Filii Bethlehem, centum viginti tres.
22. Viri Netupha, quinquaginta sex.
23. Viri Anathoth, centum viginti octo.
24. Filii Azmaveth, quadraginta duo.
25. Filii Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadraginta tres.
26. Filii Rama & Gabaa, sexcenti viginti unus.
27. Viri Machmas, centum viginti duo.
28. Viri Bethel & Hai, ducenti viginti tres.
29. Filii Nebo, quinquaginta duo.
30. Filii Megbis, centum quinquaginta sex.
31. Filii Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor.
32. Filii Harim, trecenti viginti.
33. Filii Lod, Hadid, & Ono, septingenti viginti quinque.
34. Filii Jericho, trecenti quadraginta quinque.
35. Filii Senaa, tria millia sexcenti triginta.
36. Sacerdotes: Filii Jadaia in domo Josue, nongenti septuaginta tres.
37. Filii Emmer, mille quinquaginta duo.
38. Filii Pheshur, mille ducenti quadraginta septem.
39. Filii Harim, mille decem & septem.
40. Levitæ: Filii Josue & Cedmihel filiorum Odoviæ, septuaginta quatuor.
41. Cantores: Filii Asaph, centum viginti octo.
42. Filii janitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: universi centum triginta novem.
43. Nathinæi: filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth,
44. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon,
45. filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub,
46. filii Hagab, filii Semlai, filii Hanan,
47. filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaia,
48. filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam,
49. filii Aza, filii Phasea, filii Besee,
50. filii Asena, filii Munim, filii Nephusim,
51. filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,
52. filii Besluth, filii Mahida, filii Harsa,
53. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
54. filii Nasia, filii Hatipha,
55. filii servorum Salomonis, filii Sotai, filii Sopheret, filii Pharuda,
56. filii Jala, filii Dercon, filii Geddel,
57. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ami:
58. omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo.
59. Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, utrum ex Israël essent.
60. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo.
61. Et de filiis sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, & vocatus est nomine eorum:
62. hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt, & ejecti sunt de sacerdotio.
63. Et dixit Athersatha eis, ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. *2. Esd. 7. 65.*
64. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta:
65. exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti.
66. Equi eorum, septingenti triginta sex, muli eorum, ducenti quadraginta quinque,
67. cameli eorum, quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti.
68. Et de principibus patrum, cùm ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad exstruendam eam in loco suo.
69. Secundùm vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta millia & mille, argenti mnas quinque millia, & vestes sacerdotales centum.
70. Habitaverunt ergo sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & cantores, & janitores, & Nathinæi, in urbibus suis, universusque Israël in civitatibus suis.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. Jamque venerat mensis septimus, & erant filii Israël in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem.
2. Et surrexit Josue filius Josedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & ædificaverunt altare Dei Israël, ut offerrent in eo holocautomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei.
3. Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino manè & vespere.
4. Feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem secundùm præceptum, opus diei in die suo.
5. Et post hæc holocaustum juge, tam in Calendis quàm in universis solemnitatibus Domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino.
6. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei nondum fundatum erat.
7. Dederunt autem pecunias latomis & cæmentariis: cibum quoque, & potum, & oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis.
8. Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & reliqui de fratribus eorum sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, & constituerunt Levitas à viginti annis & supra, ut urgerent opus Domini.
9. Stetitque Josue & filii ejus, & fratres ejus, Cedmihel & filii ejus, & filii Juda, quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorum Levitæ.
10. Fundato igitur à 10..... *Vide Not.*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Eò spectant quæ ait Tertul. l. de corona mil. c. 9. 291. b. *Populus Dei eum tympanis & tibiis & psalteriis revertens de captivitate Babyloniæ, quam cum coronis*, &c. Vide Hilar. in Ps. 126. p. 415. e.

VULGATA NOVA.

cæmentariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis : & Levitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israël.

11. Et concinebant in hymnis & confessione Domino : Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israël. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eò quòd fundatum esset templum Domini :

12. plurimi etiam de sacerdotibus & Levitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum prius cùm fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna : & multi vociferantes in lætitia, elevabant vocem.

13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi : commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. AUdierunt autem hostes Judæ & Benjamin, quia filii captivitatis ædificarent templum Domino Deo Israël :

2. & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis : Ædificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum : ecce nos immolavimus victimas à diebus Asor Haddan regis Assur, qui adduxit nos huc.

3. Et dixit eis Zorobabel, & Josue, & reliqui principes patrum Israël : Non est vobis & nobis ut ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando.

5. Conduxerunt autem adversùs eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darii regis Persarum.

6. In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversùs habitatores Judæ & Jerusalem.

7. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum : epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermone Syro.

8. Reum Beelteem, & Samsai scriba, scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi :

9. Reum Beelteem, & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinæi, & Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonii, Susanechæi, Dievi, & Ælamitæ,

10. & cæteri de gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus & gloriosus : & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans flumen in pace :

11. (Hoc est exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum :) Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans fluvium, salutem dicunt.

12. Notum sit regi, quia Judæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificant, exstruentes muros ejus, & parietes componentes.

13. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & usque ad reges hæc noxa perveniet.

14. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus, & nunciavimus regi,

15. ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis : & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis : quam ob rem & civitas ipsa destructa est.

16. Nunciamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

17. Verbum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans fluvium, salutem dicens & pacem.

18. Accusatio quam misistis ad nos, manifestè lecta est coram me :

19. & à me præceptum est : & recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa à diebus antiquis adversùm reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea :

20. nam & reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui & dominati sunt omni regioni, quæ trans fluvium est : tributum quoque & vectigal, & reditus accipiebant.

21. Nunc ergo audite sententiam : Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec si fortè à me jussum fuerit.

22. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges.

23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, & Samsai scriba, & consiliariis eorum : & abierunt festini in Jerusalem ad Judæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore.

24. Tunc intermissum est opus domûs Domini in Jerusalem, & non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. PRophetaverunt autem Aggæus propheta, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judæos, qui erant in Judæa & Jerusalem, in nomine Dei Israël.

2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & cœperunt ædificare templum Dei in Jerusalem, & cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos.

3. In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii eorum, sicque dixerunt eis : Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, & muros ejus instauraretis?

4. Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum ædificationis illius.

5. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Judæorum, & non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, & tunc satisface-

VULGATA NOVA.

rent adversùs accusationem illam.

6. Exemplar epistolæ, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliatores ejus Arphasachæi, qui erant trans flumen, ad Darium regem.

7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis.

8. Notum sit regi, isse nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opusque illud diligenter exstruitur, & crescit in manibus eorum.

9. Interrogavimus ergo senes illos, & ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis?

10. Sed & nomina eorum quæsivimus ab eis, ut nunciaremus tibi: scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis.

11. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei cœli & terræ, & ædificamus templum, quod erat exstructum ante hos annos multos, quodque rex Israël magnus ædificaverat, & exstruxerat.

12. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi, domum quoque hanc destruxit, & populum ejus transtulit in Babylonem.

13. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum ut domus Dei hæc ædificaretur.

14. Nam & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Jerusalem, & asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar vocabulo, quem & principem constituit,

15. dixitque ei: Hæc vasa tolle, & vade, & pone ea in templo, quod est in Jerusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo.

16. Tunc itaque Sassabasar ille venit, & posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, & ex eo tempore usque nunc ædificatur, & necdum completum est.

17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrùmnam à Cyro rege jussum fuerit ut ædificaretur domus Dei in Jerusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. Tunc Darius rex præcepit: & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone,

2. & inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

3. Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificaretur, quæ est in Jerusalem, in loco ubi immolent hostias, & ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, & latitudinem cubitorum sexaginta,

4. ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis novis: sumptus autem de domo regis dabuntur.

5. Sed & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quæ & posita sunt in templo Dei.

6. Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ est trans flumen, Stharbuzanai, & consiliarii vestri Apharsachæi, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis,

7. & dimittite fieri templum Dei illud à duce Judæorum, & à senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo.

8. Sed & à me præceptum est, quid oporteat fieri à presbyteris Judæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, studiosè sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus.

9. Quòd si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocaustum Deo cœli, frumentum, sal, vinum, & oleum, secundùm ritum sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia.

10. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus.

11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur.

12. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiosè impleri volo.

13. Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii ejus, secundùm quod præceperat Darius rex, sic diligenter exsecuti sunt.

14. Seniores autem Judæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo: & ædificaverunt & construxerunt, jubente Deo Israël, & jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, regibus Persarum:

15. & compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

16. Fecerunt autem filii Israël, sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio.

17. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israël duodecim, juxta numerum tribuum Israël.

18. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysi. *Num. 3. 6. & 8. 9.*

19. Fecerunt autem filii Israël transmigrationis, pascha, quarta decima die mensis primi.

20. Purificati enim fuerant sacerdotes & Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibi.

21. Et comederunt filii Israël, qui reversi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separaverant à coinquinatione gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israël.

22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israël.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. POst hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Perſarum, Eſdras filius Saraiæ, filii Azariæ, filii Helciæ,

2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob,

3. filii Amariæ, filii Azariæ, filii Maraioth,

4. filii Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci,

5. filii Abiſue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron ſacerdotis ab initio.

6. Ipſe Eſdras aſcendit de Babylone, & ipſe ſcriba velox in lege Moyſi, quam Dominus Deus dedit Iſraël: & dedit ei rex, ſecundùm manum Domini Dei ejus ſuper eum, omnem petitionem ejus.

7. Et aſcenderunt de filiis Iſraël, & de filiis ſacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitoribus, & de Nathinæis, in Jeruſalem, anno ſeptimo Artaxerxis regis.

8. Et venerunt in Jeruſalem menſe quinto, ipſe eſt annus ſeptimus regis.

9. Quia in primo die menſis primi cœpit aſcendere de Babylone, & in primo die menſis quinti venit in Jeruſalem, juxta manum Dei ſui bonam ſuper ſe.

10. Eſdras enim paravit cor ſuum, ut inveſtigaret legem Domini, & faceret & doceret in Iſraël præceptum & judicium.

11. Hoc eſt autem exemplar epiſtolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ erudito in ſermonibus & præceptis Domini, & cæremoniis ejus in Iſraël:

12. Artaxerxes rex regum Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ legis Dei cœli doctiſſimo, ſalutem.

13. A me decretum eſt, ut cuicunque placuerit in regno meo de populo Iſraël, & de ſacerdotibus ejus, & de Levitis, ire in Jeruſalem, tecum vadat.

14. A facie enim regis, & ſeptem conſiliatorum ejus, miſſus es, ut viſites Judæam & Jeruſalem in lege Dei tui, quæ eſt in manu tua:

15. & ut feras argentum & aurum, quod rex & conſiliatores ejus ſponte obtulerunt Deo Iſraël, cujus in Jeruſalem tabernaculum eſt.

16. Et omne argentum & aurum quodcunque inveneris in univerſa provincia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de ſacerdotibus quæ ſponte obtulerint domui Dei ſui, quæ eſt in Jeruſalem,

17. liberè accipe, & ſtudioſè eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & ſacrificia & libamina eorum, & offer ea ſuper altare templi Dei veſtri, quod eſt in Jeruſalem.

18. Sed & ſi quid tibi & fratribus tuis placuerit, de reliquo argento & auro ut faciatis, juxta voluntatem Dei veſtri facite.

19. Vaſa quoque, quæ dantur tibi in miniſterium domus Dei tui, trade in conſpectu Dei in Jeruſalem.

20. Sed & cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcunque neceſſe eſt ut expendas, dabitur de theſauro, & de fiſco regis,

21. & à me. Ego Artaxerxes rex, ſtatui atque decrevi omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, ut quodcunque petierit à vobis Eſdras ſacerdos, ſcriba legis Dei cœli, abſque mora detis,

22. uſque ad argenti talenta centum, & uſque ad frumenti coros centum, & uſque ad vini batos centum, & uſque ad batos olei centum, ſal verò abſque menſura.

23. Omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli: ne fortè iraſcatur contra regnum regis, & filiorum ejus.

24. Vobis quoque notum facimus de univerſis ſacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas, non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.

25. Tu autem Eſdra, ſecundùm ſapientiam Dei tui, quæ eſt in manu tua, conſtitue judices & præſides, ut judicent omni populo qui eſt trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, ſed & imperitos docete liberè.

26. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, judicium erit de eo, ſive in mortem, ſive in exilium, ſive in condemnationem ſubſtantiæ ejus, vel certè in carcerem.

27. Benedictus Dominus Deus patrum noſtrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ eſt in Jeruſalem,

28. & in me inclinavit miſericordiam ſuam coram rege & conſiliatoribus ejus, & univerſis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Iſraël principes qui aſcenderent mecum.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. HI ſunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui aſcenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2. De filiis Phinees, Gerſom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus.

3. De filiis Secheniæ, filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati ſunt viri centum quinquaginta.

4. De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, & cum eo ducenti viri.

5. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, & cum eo trecenti viri.

6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri.

7. De filiis Alam, Iſaias filius Athaliæ, & cum eo ſeptuaginta viri.

8. De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael, & cum eo octoginta viri.

9. De filiis Joab, Obedia filius Jahiel, & cum eo ducenti decem & octo viri.

10. De filiis Selomith, filius Joſphiæ, & cum eo centum ſexaginta viri.

11. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, & cum eo viginti octo viri.

12. De filiis Azgad, Johanan filius Eccetan, & cum eo centum & decem viri.

13. De filiis Adonicam, qui erant noviſſimi: & hæc nomina eorum: Elipheleth, & Jehiel, & Samaias, & cum eis ſexaginta viri.

14. De filiis Begui, Uthai & Zachur, & cum eis ſeptuaginta viri.

15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, & manſimus ibi tribus diebus: quæſivique in populo & in ſacerdotibus de filiis Levi, & non inveni ibi.

16. Itaque miſi Eliezer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Jarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Moſollam principes: & Joiarib, & Elnathan ſapientes.

VULGATA NOVA.

17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiæ loco, & posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathinæos, in loco Chasphiæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.

18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi filii Israël, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo,

19. & Hasabiam, & cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus & filios ejus viginti:

20. & de Nathinæis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

21. Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ.

22. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium ejus, & fortitudo ejus, & furor super omnes, qui derelinquunt eum.

23. Jejunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum per hoc: & evenit nobis prosperè.

24. Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem:

25. appendique eis argentum & aurum, & vasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores ejus, & principes ejus, universusque Israël eorum qui inventi fuerant:

26. & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta:

27. & crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurum.

28. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum:

29. vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum, & Levitarum, & ducibus familiarum Israël in Jerusalem, in thesaurum domus Domini.

30. Susceperunt autem sacerdotes & Levitæ pondus argenti, & auri, & vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

31. Promovimus ergo à flumine Ahava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in via.

32. Et venimus Jerusalem, & mansimus ibi tribus diebus.

33. Die autem quarta appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri, per manum Meremoth filii Uriæ sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, & Noadaia filius Bennoi Levitæ,

34. juxta numerum & pondus omnium: descriptumque est omne pondus in tempore illo.

35. Sed & qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocautomata Deo Israël, vitulos duodecim pro omni populo Israël, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim: omnia in holocaustum Domino.

36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, & ducibus trans flumen, & elevaverunt populum & domum Dei.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. POstquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: Non est separatus populus Israël, sacerdotes & Levitæ, à populis terrarum, & abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Ægyptiorum, & Amorrhæorum:

2. tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratuum fuit in transgressione hac prima.

3. Cùmque audissem sermonem istum, scidi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens.

4. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israël, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, & ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum:

5. & in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum,

6. & dixi: Deus meus, confundor & erubesco levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad cœlum,

7. à diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, & in gladium, & in captivitatem, & in rapinam, & in confusionem vultus, sicut & die hac.

8. Et nunc quasi parum & ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitam modicam in servitute nostra,

9. quia servi sumus, & in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, & sublimaret domum Dei nostri, & exstrueret solitudines ejus, & daret nobis sepem in Juda & Jerusalem.

10. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua,

11. quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, cæterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua.

12. Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis vestris, & non quæratis pacem eorum, & prosperitatem eorum usque in æternum: ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & hæredes habeatis filios vestros usque in sæculum. *Deut. 7. 3.*

13. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie,

14. ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Nunquid iratus es no-

VULGATA NOVA.

bis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15. Domine Deus Israël justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stari potest coram te super hoc.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. SIc ergo orante Esdra, & implorante eo, & flente, & jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël cœtus grandis nimis virorum & mulierum & puerorum, & flevit populus fletu multo.

2. Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Elam, & dixit Esdræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populo terræ, & nunc, si est pœnitentia in Israël super hoc,

3. percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri: secundùm legem fiat.

4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum: confortare, & fac.

5. Surrexit ergo Esdras, & adjuravit principes sacerdotum & Levitarum, & omnem Israël, ut facerent secundùm verbum hoc; & juraverunt.

6. Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum Johanan filii Eliasib, & ingressus est illuc; panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant de captivitate:

7. & missa est vox in Juda, & in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem:

8. & omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abjicietur de cœtu transmigrationis.

9. Convenerunt igitur omnes viri Juda & Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato, & pluviis.

10. Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israël.

11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, & facite placitum ejus, & separamini à populis terræ, & ab uxoribus alienigenis.

12. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

13. Veruntamen quia populus multus est, & tempus pluviæ, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

14. constituantur principes in universa multitudine: & omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, & cum his seniores per civitatem & civitatem, & judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri à nobis super peccato hoc.

15. Igitur Jonathan filius Azahel, & Jaasia filius Thecue, steterunt super hoc, & Mesollam & Sebethai Levites adjuverunt eos:

16. feceruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt, Esdras sacerdos, & viri principes familiarum, in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua, & sederunt in die primo mensis decimi ut quærerent rem.

17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18. Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josedec, & fratres ejus, Maasia, & Eliezer, & Jarib, & Godolia.

19. Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, & pro delicto suo arietem de ovibus offerrent.

20. Et de filiis Emmer, Hanani, & Zebedia.

21. Et de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Jehiel, & Ozias.

22. Et de filiis Pheshur, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozabed, & Elasa.

23. Et de filiis Levitarum, Jozabed, & Semei, & Celaia, ipse est Calita, Phataia, Juda, & Eliezer.

24. Et de cantoribus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, & Telem, & Uri.

25. Et ex Israël, de filiis Pharos, Remeia, & Jezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Melchia, & Banea.

26. Et de filiis Ælam, Mathania, Zacharias, & Jehiel, & Abdi, & Jerimoth, & Elia.

27. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania, & Jerimuth, & Zabad, & Aziza.

28. Et de filiis Bebai, Johanan, Hanania, Zabbai, Athalai.

29. Et de filiis Bani, Mosollam, & Melluch, & Adaia, Jasub, & Saal, & Ramoth.

30. Et de filiis Phahath Moab, Edna, & Chalal, Banaias, & Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui, & Manasse.

31. Et de filiis Herem, Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon.

32. Benjamin, Maloch, Samarias.

33. Et de filiis Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Jermai, Manasse, Semei.

34. De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Vel,

35. Baneas, & Badaias, Cheliau,

36. Vania, Marimuth, & Eliasib,

37. Mathanias, Mathanai, & Jasi,

38. & Bani, & Bennui, Semei,

39. & Salmias, & Nathan, & Adaias,

40. & Mechnedebai, Sisai, Sarai,

41. Ezrel, & Selemiau, Semeria,

42. Sellum, Amaria, Joseph.

43. De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Jeddu, & Joel, & Banaia.

44. Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenſi.

LIBER ESDRÆ PRIMUS.

CAP. I. ℣. 5. Ut aſcenderent ad ædificandum. *Retinendum eſt plurale* aſcenderent, *non mutandum in ſingulare* aſcenderet.

Cap. II. ℣. 2. Qui venerunt cum Zorobabel, Joſue, Nehemia. *Pro* Joſue, *alii libri habent* Jeſua, *quo modo Hebræi hîc legunt.*

℣. 6. Duo millia octingenti duodecim. *Non augeas numerum centuria una, ſcribens* nongenti *pro* octingenti.

℣. 16. Qui erant ex Ezechia, nonaginta octo. *Non ſunt ſcribendæ centuriæ loco decadum*, nongenti octo *pro* nonaginta octo.

℣. 36. In domo Joſue. *Alii* Jeſue, *mutata vocali quarta in ſecundam. Idem infra*, ℣. 40.

℣. 66. Equi eorum ſeptingenti triginta ſex. *Non minuas numerum uno centenario, ſcribendo* ſexcenti *pro* ſeptingenti.

℣. 69. Auri ſolidos ſexaginta millia & mille. *Multis nos agimus in Notationibus noſtris de germana hujus loci lectione: ſed Romani Patres, eam quæ majorem numerum*, ſexaginta *inquam, ſcribit, prætulerunt ei quæ non niſi* quadraginta *recenſet.*

Cap. III. ℣. 7. Ad mare Joppe. *Legendum eſt* Joppe *acceptum ſecundo caſu, potiùs quàm quarto caſu* Joppen.

Cap. IV. ℣. 23. Coram Reum Beelteem. *Non judicarunt Correctores omittendum* Beelteem.

Cap. V. ℣. 13 Ut domus Dei hæc ædificaretur. *Non omittas pronomen* hæc.

Cap. VI. ℣. 15. Qui eſt annus ſextus regni Darii regis. *Nequaquam auferenda eſt vox* regni.

℣. 17. In dedicationem domûs Dei. *Alii pro quarto caſu, legunt ſextum* dedicatione.

Cap. VIII. ℣. 3. De filiis Secheniæ, filiis Pharos. *Non interponas* & *conjunctionem.*

Cap. IX. ℣. 1. Et abominationibus eorum. *Non addas præpoſitionem* de.

℣. 8. Et daretur nobis paxillus. *Loco unius vocis* paxillus, *quæ idem eſt quod palus, non ſunt ſcribendæ duæ*, pax illius.

℣. 9. Sed inclinavit ſuper nos miſericordiam. *Non mutes adverſativam* ſed, *cum copulativa* &.

Ibidem. Et daret nobis ſepem. *Non eſt mutandum* & *copulativum, cum* ut *cauſativo: ſed plurimùm falſi fuerunt, qui* ſepem, *quod eſt, maceriam ſeu murum, extractâ unâ litterâ, mutarunt in* ſpem, *quod eſt, fiduciam.*

℣. 11. In coinquinatione ſua. *Non omittas præpoſitionem* in.

Cap. X. ℣. 1. Sic ergo orante Eſdra, & implorante eo. *Pronomen ſexti caſus* eo, *ut non eſt vertendum in quartum caſum* eum, *ita nec in nomen* Deum.

℣. 3. Et eorum qui timent præceptum Domini. *Verbum* timent, *quod eſt, metuunt, non debet mutari in* tenent, *quod eſt, cuſtodiunt.*

℣. 31. Eliezer, Joſue. *Pro* Joſue, *in aliis eſt* Jeſue, *quemadmodum ſupra* 2. ℣. 36. *quanquam voces, quæ nunc Hebraïcè utroque loco leguntur, plurimùm differant.*

SUMMA CAPITA LIBRI II. ESDRÆ,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Verſioni antiquæ ſatis reſpondeant.

Cap. I. *Nehemias Artaxerxis pincerna, auditâ Judæorum, qui à captivitate reſidui erant, afflictione, flet, ac multis diebus jejunat, populi peccata confitens, & miſericordiam à Deo petens.*

Cap. II. *Nehemias, impetratis à rege litteris, venit Jeroſolymam, & ad murorum inſtaurationem hortatur.*

Cap. III. *Jeruſalem in muris, turribus, ac portis, ædificatur à variis qui hîc recenſentur.*

Cap. IV. *Adverſantibus Sanaballat & Tobiâ cum cæteris gentibus, Judæi altera manu ædificant, alterâ gladium tenent; & Nehemiâ contra illorum ſubſannationes & inſidias Deum orante, opus perficitur.*

Cap. V. *In magna fame Nehemias divites avaros increpat, uſuraſque prohibet, ſua indigentibus ſponte elargiens.*

Cap. VI. *Sanaballat cum ſociis Judæis ad fœdus inſidioſis litteris invitans, ac ſic ædificationem impedire nitens, non terret, nec immutat propoſitum Nehemiæ: completoque muro, timuerunt omnes finitimæ gentes.*

Cap. VII. *Per Nehemiam conſtituuntur cuſtodes in Jeruſalem: deinde convocato populo, recenſentur hi qui primùm aſcenderant Jeruſalem, unà cum jumentis ipſorum; danturque munera ad opus ædificationis.*

Cap VIII. *Eſdras diſtinctè populo verba legis recitat, facto per Levitas ſilentio; & contriſtatum populum Nehemias conſolatur; allatiſque frondibus celebrant ſeptem diebus feſtum tabernaculorum; legente ſingulis diebus Eſdra in libro legis.*

Cap. IX. *Populus in jejunio & ſaccis pœnitens ſeparat ſe ab alienigenis: Levitæ confitentur Dei beneficia, Iſraëlitarumque ſcelera, & pro populo orant, ac ita fœdus cum Domino feriunt.*

Cap. X. *Deſignantur qui fœdus initum ſignarunt, quo pollicentur ſe ſervaturos univerſa Dei præcepta, maximè de non commiſcendo cum alienigenis, de ſervandis ſabbato, anno ſeptimo, oblationibus, primitiis ac decimis.*

Cap. XI. *Recenſentur incolæ Jeruſalem & civitatum Juda poſt inſtaurationem.*

Cap. XII. *Nomina & officia ſacerdotum ac Levitarum qui cum Zorobabel in Jeruſalem aſcenderunt, & cuſtodes theſaurorum: magna ſolemnitate convocatis undique Levitis, celebrant dedicationem muri Jeruſalem.*

Cap. XIII. *Lecto Deuteronomio ejiciuntur alienigenæ, partes Levitis aſſignantur; e gazophylacio domus Dei vaſa domus Tobiæ projiciuntur, & ſabbati violatores puniuntur: increpat Nehemias Judæos qui uxores duxerant alienigenas.*

LIBER
* NEHEMIÆ,
QUI ET
ESDRÆ SECUNDUS
DICITUR.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. VERBA Nehemiæ filii Helchiæ. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, & ego eram in Susis castro.

2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse & viri ex Juda: & interrogavi eos de Judæis, qui remanserant & supererant de captivitate, & Jerusalem.

3. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Jerusalem dissipatus est, & portæ ejus combustæ sunt igni.

4. Cùmque audissem verba hujuscemodi, sedi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunabam, & orabam ante faciem Dei cœli.

Dan. 9. 4.

5. Et dixi: Quæso Domine Deus cœli fortis, magne, atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua:

6. fiant aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die, pro filiis Israël servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi: ego, & domus patris mei peccavimus,

7. vanitate seducti sumus, & non custodivimus mandatum tuum, & cæremonias, & judicia, quæ præcepisti Moysi famulo tuo.

8. Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo, dicens: Cùm transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos:

9. & si revertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamsi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.

10. Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida.

11. Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, & ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: & dirige servum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc: ego enim eram pincerna regis.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* S. Cypr. *Esdram* vocat l. 1. Testim. 276. c. Similiter Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. 232. c. ut & Hieron. ep. ad Marcell. to. 2. 713. a. & Lactant. l. 4. Instit. c. 11. 575. Vide etiam Ambros. l. de Tob. c. 20. 615. c.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. FActum eſt autem in menſe Niſan, anno vigeſimo Artaxerxis regis: & vinum erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi: & eram quaſi languidus ante faciem ejus.

1..... *Vide Not.*

2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus triſtis eſt, cùm te ægrotum non videam? non eſt hoc fruſtra, ſed malum neſcio quod in corde tuo eſt. Et timui valde, ac nimis:

3. & dixi regi: Rex in æternum vive: quare non mœreat vultus meus, quia civitas domus ſepulcrorum patris mei deſerta eſt, & portæ ejus combuſtæ ſunt igni?

4. Et ait mihi rex: Pro qua re poſtulas? Et oravi Deum cœli,

5. & dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & ſi placet ſervus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam, ad civitatem ſepulcri patris mei, & ædificabo eam.

6. Dixitque mihi rex, & regina quæ ſedebat juxta eum: Uſque ad quod tempus erit iter tuum, & quando reverteris? Et placuit ante vultum regis, & miſit me: & conſtitui ei tempus.

7. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epiſtolas det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me, donec veniam in Judæam:

8. & epiſtolam ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere poſſim portas turris domus, & muros civitatis, & domum, quam ingreſſus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum.

9. Et veni ad duces regionis trans flumen, dedique eis epiſtolas regis. Miſerat autem rex mecum principes militum, & equites.

10. Et audierunt, Sanaballat Horonites, & Tobias ſervus Ammanites: & contriſtati ſunt afflictione magna, quòd veniſſet homo, qui quæreret proſperitatem filiorum Iſraël.

11. Et veni Jeruſalem, & eram ibi tribus diebus,

12. & ſurrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicavi cuiquam quid Deus dediſſet in corde meo ut facerem in Jeruſalem, & jumentum non erat mecum, niſi animal, cui ſedebam.

13. Et egreſſus ſum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam ſtercoris, & conſiderabam murum Jeruſalem diſſipatum, & portas ejus conſumptas igni.

14. Et tranſivi ad portam fontis, & ad aquæductum regis, & non erat locus jumento, cui ſedebam, ut tranſiret.

15. Et aſcendi per torrentem nocte, & conſiderabam murum, & reverſus veni ad portam vallis, & redii.

16. Magiſtratus autem neſciebant quò abiiſſem, aut quid ego facerem: ſed & Judæis, & ſacerdotibus, & optimatibus, & magiſtratibus, & reliquis qui faciebant opus, uſque ad id loci nihil indicaveram.

17. Et dixi eis: Vos noſtis afflictionem in qua ſumus; quia Jeruſalem deſerta eſt, & portæ ejus conſumptæ ſunt igni: venite, & ædificemus muros Jeruſalem, & non ſimus ultra opprobrium.

18. Et indicavi eis manum Dei mei, quòd eſſet bona mecum, & verba regis, quæ locutus eſſet mihi, & aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ ſunt manus eorum in bono.

19. Audierunt autem, Sanaballat Horonites, & Tobias ſervus Ammanites, & Goſem Arabs, & ſubſannaverunt nos, & deſpexerunt, dixeruntque: Quæ eſt hæc res, quam facitis? nunquid contra regem vos rebellatis?

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
20. Et reddidi eis ſermonem, dixique ad eos: Deus cœli ipſe nos juvat, & nos ſervi ejus ſumus: ſurgamus & ædificemus: vobis autem non eſt pars, & juſtitia, & memoria in Jeruſalem.	20..... Deus cœli ipſe proſperavit nobis, & nos ſervi ejus ſurgemus, & ædificabimus: vobis autem non eſt portio, fas, neque mentio in Jeruſalem. *Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 232. c.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Vide Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 165. c.

℣. 20. Græc. habet εὐοδώσει, *proſperabit*, & loco *ſurgemus*, καθαροὶ, *puri*; edit. tamen Compl. voci καθαροὶ, addit καὶ ἀναςησώμεθα· ſubinde pro *vobis autem*, ſic, καὶ ὑμῖν, *& vobis*, uti καὶ δικαιοσύνη, καὶ μνημόσυνον, *& juſtitia*, *& recordatio*, loco *fas*, *neque mentio*.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. ET ſurrexit Eliaſib ſacerdos magnus, & fratres ejus ſacerdotes, & ædificaverunt portam gregis: ipſi ſanctificaverunt eam, & ſtatuerunt valvas ejus, & uſque ad turrim centum cubitorum ſanctificaverunt eam, uſque ad turrim Hananeel.

2. Et juxta eum ædificaverunt viri Jericho: & juxta eum ædificavit Zachur filius Amri.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. Portam autem piſcium ædificaverunt filii Aſnaa: ipſi texerunt eam, & ſtatuerunt valvas ejus, & ſeras, & vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth filius Uriæ, filii Accus.	3. Portam verò piſcium ædificaverunt filii Aſnaa: ipſi texerunt eam, & ſtatuerunt valvas, & ſeras, & vectes..... *Hieron. in Soph. 1. t. 3. 1650. d.*

VULGATA NOVA.

4. Et juxta eum ædificavit Moſollam filius Barachiæ, filii Meſezebel: & juxta eos ædificavit Sadoc filius Baana:

5. & juxta eos ædificaverunt Thecueni: optimates autem eorum non ſuppoſuerunt colla ſua in opere Domini ſui.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Græcè, Καὶ τὴν πύλην τὴν ἰχθυρὰν ᾠκοδόμησαν υἱοὶ Ἀσανά, &c. ut in Lat. ſupra, niſi quòd additur αὐτῦ, *ejus*, poſt *valvas*, & poſt *ſeras*, & poſt *vectes*; loco verò *ſtatuerunt*, rurſum habetur ἐστέγασαν, *texerunt*; in Mſ. Alex. ἔστησαν.

VULGATA NOVA.

6. Et portam veterem ædificaverunt, Joiada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes:

7. & juxta eos ædificaverunt, Meltias Gabaonites, & Jadon Meronathites, viri de Gabaon & Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen.

8. Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: & juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris.

9. Et juxta eum ædificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem.

10. Et juxta eum ædificavit Jedaia filius Haromaph contra domum suam: & juxta eum ædificavit Hattus filius Haseboniæ.

11. Mediam partem vici ædificavit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phahath Moab, & turrim furnorum.

12. Et juxta eum ædificavit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse & filiæ ejus.

13. Et portam vallis ædificavit Hanun, & habitatores Zanoe: ipsi ædificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinii.

14. Et portam sterquilinii ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipse ædificavit eam, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes.

15. Et portam fontis ædificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificavit eam, & texit, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes, & muros piscinæ Siloe in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de civitate David.

16. Post eum ædificavit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, usque contra sepulcrum David, & usque ad piscinam, quæ grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium.

17. Post eum ædificaverunt Levitæ, Rehum filius Benni: post eum ædificavit Hasebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico suo.

18. Post eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ.

19. Et ædificavit juxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli.

20. Post eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni.

21. Post eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filii Haccus, mensuram secundam, à porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib.

22. Et post eum ædificaverunt sacerdotes, viri de campestribus Jordanis.

23. Post eum ædificavit Benjamin & Hasub contra domum suam: & post eum ædificavit Azarias filius Maasiæ filii Ananiæ contra domum suam.

24. Post eum ædificavit Bennui filius Henadad mensuram secundam, à domo Azariæ usque ad flexuram & usque ad angulum.

25. Phalel filius Ozi contra flexuram & turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos.

26. Nathinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, & turrim, quæ prominebat.

27. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam è regione, à turre magna & eminente usque ad murum templi.

28. Sursum autem à porta equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam.

29. Post eos ædificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Secheniæ, custos portæ orientalis.

30. Post eum ædificavit Hanania filius Selemiæ, & Hanun filius Seleph sextus, mensuram secundam: post eum ædificavit Mosollam filius Barachiæ, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Nathinæorum, & scruta vendentium contra portam judicialem, & usque ad cœnaculum anguli.

31. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis, ædificaverunt aurifices & negotiatores.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem, cùm audisset Sanaballat quòd ædificaremus murum, iratus est valde: & motus nimis subsannavit Judæos,

2. & dixit coram fratribus suis, & frequentiâ Samaritanorum: Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, & complebunt in una die? Nunquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt?

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Lucif. Cal. de non parc. in De. del. 232. c. 3..... Nunquid sacrificabunt? an manducabunt in loco suo? nonne ascendet vulpes, & demolietmuros lapidum eorum?	3. Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Ædificent: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.
4. Exaudi nos Deus noster, quia facti sumus contemptibiles: & converte convitia ipsorum in capita ipsorum, & da illos, ut sint in derisu, & in terra captivitatis.	4. Audi Deus noster, quia facti sumus despectui: converte opprobrium super caput eorum, & da eos in despectionem in terra captivitatis.
5. Et ne operias iniquitatem ipsorum, & peccata eorum à facie tua non deleantur.	5. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes.

VULGATA NOVA.

6. Itaque ædificavimus murum, & conjunximus totum usque ad partem dimidiam: & provocatum est cor populi ad operandum.

7. Factum est autem, cùm audisset Sanaballat, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita Græcè, præter unum aut alterum, nempe, μὴ θυσιάζουσι, ἢ, *nunquid sacrificant*, *aut*, pro *nunquid sacrificabunt*, *an*, & τὸ τεῖχος, *murum*, pro *muros*.

℣. 4. Pro *exaudi nos*, Græc. habet ἄκουσον, *audi*, & pro *contemptibiles*, εἰς μυκτηρισμὸν, *in sannam*, vel *irrisionem*; similiter infra, loco *ut sint in derisu*: pro *convitia* autem & *capita*, sic, ὀνειδισμὸν, & κεφαλὴν, num. sing. absque & inf. ante *in terra*; reliqua ut in Lat. supra.

℣. 5. Græc. præponit ἐπὶ, *super*, voci *iniquitatem*, deletque seq. *ipsorum*, cum aliis: edit. verò Compl. post

VULGATA NOVA.

Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotii, quòd obducta esset cicatrix muri Jerusalem, & quòd cœpissent interrupta concludi, irati sunt nimis.

8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Jerusalem, & molirentur insidias.

9. Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.

10. Dixit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum.

11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus.

12. Factum est autem, venientibus Judæis, qui habitabant juxta eos, & dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos,

13. statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, & lanceis, & arcubus.

14. Et perspexi atque surrexi: & aio ad optimates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementore, & pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, & filiabus vestris, & uxoribus vestris, & domibus vestris.

15. Factum est autem, cùm audissent inimici nostri nunciatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum.

VULGATA NOVA.

16. Et factum est à die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Juda,

17. ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: una manu sua faciebat opus, & alterâ tenebat gladium:

VERSIO ANTIQUA.

16. Et factum est ex die illa, medii excussorum faciebant opus, & medii eorum habebant hastas, & scuta, & arcus, & thoraces, & principes post omnem domum Juda,

17. ædificantium in muro.....

Hieron. ep. ad Marcell. t. 2. 713. a.

VULGATA NOVA.

18. ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccinâ juxta me.

19. Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero:

20. in loco quocunque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis.

21. Et nos ipsi faciamus opus: & media pars nostrûm teneat lanceas, ab ascensu auroræ donec egrediantur astra.

22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, & sint nobis vices per noctem, & diem, ad operandum.

23. Ego autem, & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: unusquisque tantùm nudabatur ad baptismum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hoc, ἀνομίαν αὐτῶν, subdit: ϗ ἡ ἁμαρτία αὐτῶν ἐκ προσώπυ Συ μὴ ἐξαλειφθείη.

℣. 16. Similia Græcum habet, præter seqq. eaque levissima, nempe ἀπὸ, *ab*, pro *ex*; item ἥμισυ, *dimidium* hìc & infra, loco *medii*; demum ἀντείχοντο, *resistebant*, pro *habebant*, statimque ϗ λόγχαι, & *lanceæ*, loco *hastas*.

℣. 17. Itidem Græcè.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. ET factus est clamor populi, & uxorum ejus magnus, adversùs fratres suos Judæos.

2. Et erant qui dicerent: Filii nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & vivamus.

3. Et erant qui dicerent: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus, & accipiamus frumentum in fame.

4. Et alii dicebant: Mutuò sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros & vineas:

5. & nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt: & sicut filii eorum, ita & filii nostri: ecce nos subjugamus filios nostros & filias nostras in servitutem, & de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros, & vineas nostras alii possident.

6. Et iratus sum nimis cùm audissem clamorem eorum secundùm verba hæc:

7. cogitavitque cor meum mecum: & increpavi optimates & magistratus, & dixi eis: Usurasne singuli à fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversùm eos concionem magnam,

8. & dixi eis: Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundùm possibilitatem nostram: & vos igitur vendetis fratres vestros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent.

9. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis nostris?

10. Et ego, & fratres mei, & pueri mei, commodavimus plurimis pecuniam & frumentum: non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis.

11. Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas, & oliveta sua, & domos suas: quin potiùs & centesimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis.

VULGATA NOVA.

12. Et dixerunt: Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi sacerdotes, & adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram.

VERSIO ANTIQUA.

12. Dixerunt: Reddimus, & ab ipsis nihil quærimus.....

Ambr. l. de Tob. c. 20. t. 1. 615. c.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 12. Ita primùm Ambros. *Cùm juberentur qui fœneraverant, & acceperant aliena pignora, ut restituerent ea, dixerunt*, &c. ut sup. In Græco: Ἀποδώσομεν...... ϗ' ζητήσομεν, *Reddemus..... non quæremus.*

VULGATA NOVA.

13. Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

14. A die autem illa, qua præceperat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vigesimo usque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus.

15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, & acceperunt ab eis, in pane, & vino, & pecunia, quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei:

16. quin potiùs in opere muri ædificavi, & agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant.

17. Judæi quoque & magistratus, centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant.

18. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diversa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quæsivi: valde enim attenuatus erat populus.

19. Memento mei Deus meus in bonum, secundùm omnia quæ feci populo huic.

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem, cùm audisset Sanaballat, & Tobias, & Gossem Arabs, & cæteri inimici nostri, quòd ædificassem ego murum, & non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis)

2. miserunt Sanaballat & Gossem ad me, dicentes: Veni, & percutiamus fœdus pariter in viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum.

3. Misi ergo ad eos nuncios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum descendere: ne fortè negligatur, cùm venero & descendero ad vos.

4. Miserunt autem ad me secundùm verbum hoc per quatuor vices: & respondi eis juxta sermonem priorem.

5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum, & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:

6. In gentibus auditum est, & Gossem dixit, quòd tu & Judæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & levare te velis super eos regem: propter quam causam

7. & prophetas posueris, qui prædicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judæa est. Auditurus est rex verba hæc: idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.

8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundùm verba hæc, quæ tu loqueris: de corde enim tuo tu componis hæc.

9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quòd cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas:

10. & ingressus sum domum Semaiæ filii Dalaiæ filii Metabeel secretò. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi sunt ut interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te.

11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? & quis ut ego ingredietur templum, & vivet? non ingrediar.

12. Et intellexi quòd Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, & Tobias & Sanaballat conduxissent eum:

13. acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi.

14. Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed & Noadiæ prophetæ, & cæterorum prophetarum, qui terrebant me.

15. Completus est autem murus vigesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus.

16. Factum est ergo cùm audissent omnes inimici nostri, ut timerent universæ gentes, quæ erant in circuitu nostro, & conciderent intra semetipsos, & scirent quòd à Deo factum esset opus hoc.

17. Sed & in diebus illis multæ optimatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos.

18. Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniæ filii Area, & Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiæ:

19. sed & laudabant eum coram me, & verba mea nunciabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

Eccli. 49. 15.

1. Postquam autem ædificatus est murus, & posui valvas, & recensui janitores, & cantores, & Levitas:

2. præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax & timens Deum plus cæteris videbatur)

3. & dixi eis: Non aperiantur portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Cùmque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, & oppilatæ: & posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, & unumquemque contra domum suam.

4. Civitas autem erat lata nimis & grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erant domus ædificatæ.

5. Deus autem dedit in corde meo, & congregavi optimates, & magistratus, & vulgus, ut recenserem eos: & inveni librum census eorum, qui ascenderant primùm, & inventum est scriptum in eo:

1. Esd. 2. 1.

6. Isti filii provinciæ, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reversi sunt in Jerusalem, & in Judæam, unusquisque in civitatem suam.

7. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israël:

8. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo:

VULGATA NOVA.

9. Filii Saphatia, trecenti septuaginta duo:
10. Filii Area, sexcenti quinquaginta duo:
11. Filii Phahathmoab filiorum Josue & Joab, duo millia octingenti decem & octo:
12. Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor:
13. Filii Zethua, octingenti quadraginta quinque:
14. Filii Zachai, septingenti sexaginta:
15. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo:
16. Filii Bebai, sexcenti viginti octo:
17. Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo:
18. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta septem:
19. Filii Beguai, duo millia sexaginta septem:
20. Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque:
21. Filii Ater, filii Hezeciæ, nonaginta octo:
22. Filii Hasem, trecenti viginti octo:
23. Filii Besai, trecenti viginti quatuor:
24. Filii Hareph, centum duodecim:
25. Filii Gabaon, nonaginta quinque:
26. Filii Bethlehem & Netupha, centum octoginta octo.
27. Viri Anathoth, centum viginti octo.
28. Viri Bethazmoth, quadraginta duo.
29. Viri Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadraginta tres.
30. Viri Rama & Geba, sexcenti viginti unus.
31. Viri Machmas, centum viginti duo.
32. Viri Bethel & Hai, centum viginti tres.
33. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo.
34. Viri Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor.
35. Filii Harem, trecenti viginti.
36. Filii Jericho, trecenti quadraginta quinque.
37. Filii Lod, Hadid, & Ono, septingenti viginti unus.
38. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.
39. Sacerdotes: Filii Idaia in domo Josue, nongenti septuaginta tres.
40. Filii Emmer, mille quinquaginta duo.
41. Filii Phashur, mille ducenti quadraginta septem.
42. Filii Arem, mille decem & septem. Levitæ:
43. Filii Josue & Cedmihel filiorum
44. Odviæ, septuaginta quatuor. Cantores:
45. Filii Asaph, centum quadraginta octo.
46. Janitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: centum triginta octo.
47. Nathinæi: filii Soha, filii Hasupha, filii Tebbaoth,
48. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai,
49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher,
50. filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda,
51. filii Gezem, filii Aza, filii Phasea,
52. filii Besai, filii Munim, filii Nephussim,
53. filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,
54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,
55. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
56. filii Nasia, filii Hatipha,
57. filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Pharida,
58. filii Jahala, filii Darcon, filii Jeddel,
59. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon.
60. Omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo.
61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrùm ex Israël essent.
62. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadraginta duo.
63. Et de sacerdotibus, filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem: & vocatus est nomine eorum.
64. Hi quæsierunt scripturam suam in censu, & non invenerunt: & ejecti sunt de sacerdotio.
65. Dixitque Athersatha eis ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret sacerdos doctus & eruditus.
66. Omnis multitudo quasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta,
67. absque servis & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadraginta quinque.
68. Equi eorum, septingenti triginta sex: muli eorum, ducenti quadraginta quinque:
69. cameli eorum, quadringenti triginta quinque: asini, sex millia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemiæ historia texitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta.
71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas.
72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia, & tunicas sacerdotales sexaginta septem.
73. Habitaverunt autem sacerdotes, & Levitæ, & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israël, in civitatibus suis.

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. ET venerat mensis septimus: filii autem Israël erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam aquarum: & dixerunt Esdræ scribæ ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israëli.
2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.
3. Et legit in eo apertè in platea quæ erat ante portam aquarum, de manè usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad librum.
4. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: & steterunt juxta eum, Mathathias, & Semeia, & Ania, & Uria, & Helcia, & Maasia, ad dexteram ejus: & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchia, & Hasum, & Hasbadana, Zacharia, & Mosollam.
5. Et aperuit Esdras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: & cùm aperuisset eum, stetit omnis populus.
6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen: elevans manus suas: & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram.
7. Porro Josue, & Bani, & Serebia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Jo-

VULGATA NOVA.

zabed, Hanan, Phalaia, Levitæ, ſilentium faciebant in populo ad audiendam legem : populus autem ſtabat in gradu ſuo.

8. Et legerunt in libro legis Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendum : & intellexerunt cùm legeretur.

9. Dixit autem Nehemias (ipſe eſt Atherſatha) & Eſdras ſacerdos & ſcriba, & Levitæ interpretantes univerſo populo : Dies ſanctificatus eſt Domino Deo noſtro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cùm audiret verba legis.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Miſſali Rom. ad Commun. fer. 4. IV. temp. Septemb.

10..... comedite pinguia, & bibite muſtum, & mittite partes eis, qui non præparaverunt ſibi : ſanctus enim dies Domini eſt, nolite contriſtari : gaudium etenim Domini eſt fortitudo noſtra.

VULGATA NOVA.

10. Et dixit eis : Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparaverunt ſibi : quia ſanctus dies Domini eſt, & nolite contriſtari : gaudium etenim Domini eſt fortitudo noſtra.

VULGATA NOVA.

11. Levitæ autem ſilentium faciebant in omni populo, dicentes : Tacete, quia dies ſanctus eſt, & nolite dolere.

12. Abiit itaque omnis populus, ut comederet & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam : quia intellexerant verba, quæ docuerat eos.

13. Et in die ſecundo congregati ſunt principes familiarum univerſi populi, ſacerdotes & Levitæ, ad Eſdram ſcribam, ut interpretaretur eis verba legis.

14. Et invenerunt ſcriptum in lege, præcepiſſe Dominum in manu Moyſi, ut habitent filii Iſraël in tabernaculis, in die ſolemni, menſe ſeptimo :

15. & ut prædicent, & divulgent vocem in univerſis urbibus ſuis, & in Jeruſalem, dicentes : Egredimini in montem, & afferte frondes olivæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, ut fiant tabernacula, ſicut ſcriptum eſt.

16. Et egreſſus eſt populus, & attulerunt. Feceruntque ſibi tabernacula unuſquiſque in domate ſuo, & in atriis ſuis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim.

17. Fecit ergo univerſa eccleſia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, & habitaverunt in tabernaculis : non enim fecerant à diebus Joſue filii Nun taliter filii Iſraël uſque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis.

18. Legit autem in libro legis Dei per dies ſingulos, à die primo uſque ad diem noviſſimum : & fecerunt ſolemnitatem ſeptem diebus, & in die octavo collectam juxta ritum.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Πορεύεσθε, φάγετε λιπάσματα, καὶ πίετε γλυκάσματα, καὶ ἀποστείλατε μερίδας τοῖς μὴ ἔχουσιν· ὅτι ἁγία ἐστὶν ἡ ἡμέρα τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, καὶ μὴ διαπέσητε· ὅτι ἐστὶ Κύριος ἰσχὺς ἡμῶν. *Et dixit eis : Ite, comedite pinguedines, & bibite dulcedines, & mittite partes eis qui non habent : quia ſancta eſt dies Domino noſtro, & ne concidatis : quoniam eſt Dominus fortitudo noſtra.*

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. IN die autem vigeſimo quarto menſis hujus, convenerunt filii Iſraël in jejunio & in ſaccis, & humus ſuper eos.

2. Et ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſraël ab omni filio alienigena : & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua, & iniquitates patrum ſuorum.

3. Et conſurrexerunt ad ſtandum : & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum.

4. Surrexerunt autem ſuper gradum Levitarum, Joſue, & Bani, & Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani, & Chanani : & clamaverunt voce magna ad Dominum Deum ſuum.

5. Et dixerunt Levitæ, Joſue, & Cedmihel, Bonni, Haſebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia : Surgite, benedicite Domino Deo veſtro ab æterno uſque in æternum : & benedicant nomini gloriæ tuæ excelſo in omni benedictione & laude.

VERSIO ANTIQUA.

Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. 739. c.

6..... Tu Dominus, Deus ſolus, qui feciſti cœlum cœlorum, & omnes virtutes eorum : terram, & quæ in ea : & mare, & quæ in eo ſunt : & vivificaſti omnia, & virtutes cœli te adorant.

VULGATA NOVA.

6. Tu ipſe Domine, ſolus, tu feciſti cœlum, & cœlum cœlorum, & omnem exercitum eorum : terram, & univerſa quæ in ea ſunt : maria, & omnia quæ in eis ſunt : & tu vivificas omnia hæc, & exercitus cœli te adorat.

VULGATA NOVA.

7. Tu ipſe, Domine Deus, qui elegiſti Abram, & eduxiſti eum de igne Chaldæorum, & poſuiſti nomen ejus Abraham.

Gen. 11. 31.

8. Et inveniſti cor ejus fidele coram te : & percuſſiſti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Jebuſæi, & Gergeſæi, ut dares ſemini ejus : & impleſti verba tua, quoniam juſtus es.

9. Et vidiſti afflictionem patrum noſtrorum in Ægypto : clamoremque eorum audiſti ſuper mare rubrum.

10. Et dediſti ſigna atque portenta in Pharaone, & in univerſis ſervis ejus, & in omni populo terræ illius : cognoviſti enim quia ſuperbè egerant contra eos : & feciſti tibi nomen, ſicut & in hac die.

11. Et mare diviſiſti ante eos, & tranſierunt per

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Græc. initio hab. Καὶ εἶπεν Ἔσδρας· Σὺ εἶ αὐτὸς Κύριος μόνος, σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ· (in Mſ. Alex. ſimpliciter, ἐποίησας τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ·) tum in Vatic. καὶ πᾶσαν τὴν στάσιν, *& omnem ſtationem*, loco *& omnes virtutes ;* (in edit. verò Compl. πάσας τὰς δυνάμεις·) exinde loco *quæ in ea*, &c. ita : πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτῇ· τὰς θαλάσσας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐταῖς· καὶ σὺ ζωοποιεῖς τὰ πάντα, καὶ σοὶ προσκυνοῦσιν αἱ στρατιαὶ τῶν οὐρανῶν· *omnia quæcunque ſunt in ea : maria, & omnia quæ in eis : & tu vivificas omnia, & te adorant exercitus cœlorum.*

VULGATA NOVA.

medium maris in ficco: perfecutores autem eorum projecifti in profundum, quafi lapidem in aquas validas.

12. Et in columna nubis ductor eorum fuifti per diem, & in columna ignis per noctem, ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.

13. Ad montem quoque Sinai defcendifti, & locutus es cum eis de cœlo, & dedifti eis judicia recta, & legem veritatis, cæremonias, & præcepta bona:

14. & fabbatum fanctificatum tuum oftendifti eis, & mandata, & cæremonias, & legem præcepifti eis in manu Moyfi fervi tui.

15. Panem quoque de cœlo dedifti eis in fame eorum, & aquam de petra eduxifti eis fitientibus, & dixifti eis ut ingrederentur, & poffiderent terram, fuper quam levafti manum tuam, ut traderes eis.

16. Ipfi verò & patres noftri fuperbè egerunt, & induraverunt cervices fuas, & non audierunt mandata tua.

17. Et noluerunt audire, & non funt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices fuas, & dederunt caput ut converterentur ad fervitutem fuam, quafi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens & mifericors, longanimis & multæ miferationis, non dereliquifti eos,

18. & quidem cùm feciffent fibi vitulum conflatilem, & dixiffent: Ifte eft Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto: feceruntque blafphemias magnas.

19. Tu autem in mifericordiis tuis multis non dimififti eos in deferto: columna nubis non receffit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, & columna ignis per noctem, ut oftenderet eis iter per quod ingrederentur.

20. Et fpiritum tuum bonum dedifti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuifti ab ore eorum, & aquam dedifti eis in fiti.

21. Quadraginta annis pavifti eos in deferto, nihilque eis defuit: veftimenta eorum non inveteraverunt, & pedes eorum non funt attriti.

22. Et dedifti eis regna, & populos, & partitus es eis fortes: & poffederunt terram Sehon, & terram regis Hefebon, & terram Og regis Bafan.

23. Et multiplicafti filios eorum ficut ftellas cœli, & adduxifti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur & poffiderent.

24. Et venerunt filii, & poffederunt terram, & humiliafti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedifti eos in manu eorum, & reges eorum & populos terræ, ut facerent eis ficut placebat illis.

25. Ceperunt itaque urbes munitas, & humum pinguem, & poffederunt domos plenas cunctis bonis; cifternas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna pomifera multa: & comederunt, & faturati funt, & impinguati funt, & abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.

VULGATA NOVA.

26. Provocaverunt autem te ad iracundiam, & recefferunt à te, & projecerunt legem tuam poft terga fua: & prophetas tuos occiderunt, qui conteftabantur eos ut reverterentur ad te: feceruntque blafphemias grandes.

VERSIO ANTIQUA.

26... defciverunt à te, & abjecerunt legem tuam poft dorfum fuum: & prophetas tuos interfecerunt, qui obteftabantur eos ut reverterentur ad te.....

Cypr. l. 1. Teftim. 276. c.

VULGATA NOVA.

27. Et dedifti eos in manu hoftium fuorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis fuæ clamaverunt ad te, & tu de cœlo audifti, & fecundùm miferationes tuas multas dedifti eis falvatores, qui falvarent eos de manu hoftium fuorum.

28. Cùmque requieviffent, reverfi funt ut facerent malum in confpectu tuo: & dereliquifti eos in manu inimicorum fuorum, & poffederunt eos. Converfique funt, & clamaverunt ad te: tu autem de cœlo exaudifti, & liberafti eos in mifericordiis tuis, multis temporibus.

29. Et conteftatus es eos ut reverterentur ad legem tuam. Ipfi verò fuperbè egerunt, & non audierunt mandata tua, & in judiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo, & vivet in eis: & dederunt humerum recedentem, & cervicem fuam induraverunt, nec audierunt.

30. Et protraxifti fuper eos annos multos, & conteftatus es eos in fpiritu tuo per manum prophetarum tuorum: & non audierunt, & tradidifti eos in manu populorum terrarum.

31. In mifericordiis autem tuis plurimis non fecifti eos in confumptionem, nec dereliquifti eos: quoniam Deus miferationum, & clemens es tu.

VULGATA NOVA.

32. Nunc itaque Deus nofter, magne, fortis, & terribilis, cuftodiens pactum & mifericordiam, ne avertas à facie tua omnem laborem, qui invenit nos, reges noftros, & principes noftros, & facerdotes noftros, & prophetas noftros, & patres noftros, & omnem populum tuum, à diebus regis Affur ufque in diem hanc.

VERSIO ANTIQUA.

32..... tu es Deus fortis, magnus, valens, & metuendus, qui cuftodis teftamentum & mifericordiam.....

Vigil. Tapf. cont. Varim. 749. b.

VULGATA NOVA.

33. Et tu juftus es in omnibus quæ venerunt fuper nos: quia veritatem fecifti, nos autem impiè egimus.

34. Reges noftri, principes noftri, facerdotes noftri, & patres noftri, non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & teftimonia tua quæ teftificatus es in eis.

35. Et ipfi in regnis fuis, & in bonitate tua multa, quam dederas eis, & in terra latiffima & pingui, quam tradideras in confpectu eorum, non fervierunt tibi, nec reverfi funt à ftudiis fuis peffimis.

36. Ecce nos ipfi hodie fervi fumus; & terra, quam dedifti patribus noftris ut comederent panem ejus, & quæ bona funt ejus, & nos ipfi fervi fumus in ea.

37. Et fruges ejus multiplicantur regibus, quos pofuifti fuper nos propter peccata noftra, & corporibus noftris dominantur, & jumentis noftris fecundùm voluntatem fuam, & in tribulatione magna fumus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠. 26. Eadem refert Lactant. ad verbum l. 4. Inftit. c. 11. 575. nec aliter in Græco, nifi quòd pro *dorfum*, habetur *σώματος, corpus:* (Mfs. quidam Cypr. ut & nonnulli Lactant. ferunt *cor:*) item loco *obteftabantur eos*, ita Græcè, *διεμαρτύραντο ἐν αὐτοῖς*, in Compl. *διεμαρτυροῦντο*. Quidam Mfs. Cypr. pro *defciverunt*, hab. *difcefferunt*, Gr. *ἀπέστησαν*.

✠. 32. Abeft à Græco, *tu es*, fed additur *ἡμῶν*, *nofter*, voci *Deus*, ut & *σου*, ad *teftamentum;* Ald. ed. delet *σου*; reliqua ut in Lat. fupra.

VULGATA NOVA.

38. Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, Levitæ nostri, & sacerdotes nostri.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. Signatores autem fuerunt, Nehemias, Athersatha filius Hachelai, & Sedecias,
2. Saraias, Azarias, Jeremias,
3. Pheshur, Amarias, Melchias,
4. Hattus, Sebenia, Melluch,
5. Harem, Merimuth, Obdias,
6. Daniel, Genthon, Baruch,
7. Mosollam, Abia, Miamin,
8. Maazia, Belgai, Semeia: hi sacerdotes.
9. Porro Levitæ, Josue filius Azaniæ, Bennui de filiis Henadad, Cedmihel,
10. & fratres eorum, Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan,
11. Micha, Rohob, Hasebia,
12. Zachur, Serebia, Sabania,
13. Odaia, Bani, Baninu.
14. Capita populi, Pharos, Phahathmoab, Aelam, Zethu, Bani,
15. Bonni, Azgad, Bebai,
16. Adonia, Begoai, Adin,
17. Ater, Hezecia, Azur,
18. Odaia, Hasum, Besai,
19. Hareph, Anathoth, Nebai,
20. Megphias, Mosollam, Hazir,
21. Mesizabel, Sadoc, Jeddua,
22. Pheltia, Hanan, Anaia,
23. Osee, Hanania, Hasub,
24. Alohes, Phalea, Sobec,
25. Rehum, Hasebna, Maasia,
26. Echaia, Hanan, Anan,
27. Melluch, Haran, Baana:
28. & reliqui de populo, sacerdotes, Levitæ, janitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum, & filiæ eorum,
29. omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, & qui veniebant ad pollicendum & jurandum ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent & custodirent universa mandata Domini Dei nostri, & judicia ejus, & cæremonias ejus,
30. & ut non daremus filias nostras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filiis nostris.
31. Populi quoque terræ, qui important venalia, & omnia ad usum, per diem sabbati ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, & exactionem universæ manus.
32. Et statuemus super nos præcepta, ut demus tertiam partem sicli per annum ad opus domus Dei nostri,
33. ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum, & in holocaustum sempiternum in sabbatis, in calendis, in solemnitatibus, & in sanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Israël, & in omnem usum domus Dei nostri.
34. Sortes ergo misimus super oblationem lignorum, inter sacerdotes, & Levitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, à temporibus anni usque ad annum: ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysi:
35. & ut afferremus primogenita terræ nostræ, & primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini:
36. & primitiva filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, & primitiva boum nostrorum, & ovium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri, sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri:
37. & primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, afferemus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.
38. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri.
39. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israël, & filii Levi, primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vasa sanctificata, & sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem: reliqua verò plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem verò partes in civitatibus.
2. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Jerusalem.
3. Hi sunt itaque principes provinciæ, qui habitaverunt in Jerusalem, & in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israël, sacerdotes, Levitæ, Nathinæi, & filii servorum Salomonis.
4. Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, & de filiis Benjamin: de filiis Juda, Athaias filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amariæ, filii Saphatiæ, filii Malaleel: de filiis Phares,
5. Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariæ, filius Silonitis:
6. omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.
7. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia,
8. & post eum Gebbai, Sellai, nongenti viginti octo,
9. & Joel filius Zechri præpositus eorum, & Judas filius Senua super civitatem secundus.
10. Et de sacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin,
11. Saraia filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei,
12. & fratres eorum facientes opera templi: octin-

genti viginti duo. Et Adaia filius Jeroham, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ,

13. & fratres ejus principes patrum: ducenti quadraginta duo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer,

14. & fratres eorum potentes nimis: centum viginti octo, & præpositus eorum Zabdiel filius potentium.

15. Et de Levitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni,

16. & Sabathai & Jozabed, super omnia opera, quæ erant forinsecus in domo Dei, à principibus Levitarum.

17. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph, princeps ad laudandum & ad confitendum in oratione, & Becbecia secundus de fratribus ejus, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum:

18. omnes Levitæ in civitate sancta ducenti octoginta quatuor.

19. Et janitores, Accub, Telmon, & fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuaginta duo.

20. Et reliqui ex Israël sacerdotes & Levitæ in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua.

21. Et Nathinæi, qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha de Nathinæis.

22. Et episcopus Levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei.

23. Præceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos,

24. & Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara filii Juda in manu regis, juxta omne verbum populi,

25. & in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda habitaverunt in Cariatharbe, & in filiabus ejus: & in Dibon, & in filiabus ejus: & in Cabseel, & in viculis ejus,

26. & in Jesue, & in Molada, & in Bethphaleth,

27. & in Hasersual, & in Bersabee, & in filiabus ejus,

28. & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus ejus,

29. & in Remmon, & in Saraa, & in Jerimuth,

30. Zanoa, Odollam, & in villis earum, Lachis & regionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31. Filii autem Benjamin, à Geba, Mechmas, & Hai, & Bethel, & filiabus ejus:

32. Anathoth, Nob, Anania,

33. Asor, Rama, Gethaim,

34. Hadid, Seboim, & Neballat, Lod

35. & Ono valle artificum.

36. Et de Levitis portiones Judæ & Benjamin.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. HI sunt autem sacerdotes & Levitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Josue: Saraia, Jeremias, Esdras,

2. Amaria, Melluch, Hattus,

3. Sebenias, Rheum, Merimuth,

4. Addo, Genthon, Abia,

5. Miamin, Madia, Belga,

6. Semeia, & Joiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias,

7. Idaia. Isti principes sacerdotum, & fratres eorum, in diebus Josue.

8. Porro Levitæ, Jesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum:

9. & Becbecia atque Hanni, & fratres eorum, unusquisque in officio suo.

10. Josue autem genuit Joacim, & Joacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Joiada,

11. & Joiada genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddoa.

12. In diebus autem Joacim erant sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Maraia: Jeremiæ, Hanania:

13. Esdræ, Mosollam: Amariæ, Johanan:

14. Milicho, Jonathan: Sebeniæ, Joseph:

15. Haram, Edna: Maraioth, Helci:

16. Adaiæ, Zacharia, Genthon, Mosollam:

17. Abiæ, Zechri: Miamin & Moadiæ, Phelti:

18. Belgæ, Sammua: Semaiæ, Jonathan:

19. Joiarib, Mathanai: Jodaiæ, Azzi:

20. Sellai, Celai: Amoc, Heber:

21. Helciæ, Hasebia: Idaiæ, Nathanael.

22. Levitæ in diebus Eliasib, & Joiada, & Johanan, & Jeddoa, scripti principes familiarum, & sacerdotes in regno Darii Persæ.

23. Filii Levi principes familiarum, scripti in libro verborum dierum, & usque ad dies Jonathan, filii Eliasib.

24. Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia, & Josue filius Cedmihel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiterentur juxta præceptum David viri Dei, & observarent æquè per ordinem.

25. Mathania, & Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum & vestibulorum ante portas.

26. Hi in diebus Joacim filii Josue, filii Josedec, & in diebus Nehemiæ ducis, & Esdræ sacerdotis scribæque.

27. In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, & facerent dedicationem & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis.

28. Congregati sunt autem filii cantorum de campestribus circa Jerusalem, & de villis Nethuphati,

29. & de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaveth: quoniam villas ædificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem.

30. Et mundati sunt sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum.

31. Ascendere autem feci principes Juda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii.

32. Et ivit post eos Osaias, & media pars principum Juda,

33. & Azarias, Esdras, & Mosollam, Judas, & Benjamin, & Semeia, & Jeremias.

34. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Michaiæ, filius Zechur, filius Asaph,

35. & fratres ejus, Semeia, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Judas, & Hanani, in vasis cantici David viri Dei: & Esdras scriba ante eos in porta fontis.

36. Et contra eos ascenderunt in gradibus civita-

tis David, in ascensu muri super domum David, & usque ad portam aquarum ad orientem.

37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post eum, & media pars populi super murum & super turrim furnorum, & usque ad murum latissimum,

38. & super portam Ephraim, & super portam antiquam, & super portam piscium & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodiæ,

39. steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum.

40. Et sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis,

41. & Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Johanan, & Melchia, & Ælam, & Ezer. Et clarè cecinerunt cantores, & Jezraia præpositus:

42. & immolaverunt in die illa victimas magnas, & lætati sunt: Deus enim lætificaverat eos lætitiâ magnâ: sed & uxores eorum & liberi gavisi sunt, & audita est lætitia Jerusalem procul.

43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes & Levitas: quia lætificatus est Juda in sacerdotibus & Levitis astantibus.

44. Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expiationis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filii ejus,

45. quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum, in carmine laudantium & confitentium Deo.

46. Et omnis Israël, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemiæ, dabant partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

Deut. 23. 3.

1. IN die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quòd non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei usque in æternum:

2. eò quòd non occurrerint filiis Israël cum pane & aqua; & conduxerint adversùm eos Balaam, ad maledicendum eis: & convertit Deus noster maledictionem in benedictionem.

3. Factum est autem, cùm audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israël.

4. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiæ.

5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini, & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales.

6. In omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem, & in fine dierum rogavi regem.

7. Et veni in Jerusalem, & intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei.

8. Et malum mihi visum est valde. Et projeci vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio:

9. præcepique, & emundaverunt gazophylacia: & retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, & thus.

10. Et cognovi quòd partes Levitarum non fuissent datæ; & fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, & cantoribus, & de his qui ministrabant:

11. & egi causam adversùs magistratus, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis.

12. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, & olei in horrea.

13. Et constituimus super horrea Selemiam sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & juxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum.

14. Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, & in cæremoniis ejus.

15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum, ut in die qua vendere liceret, venderent.

16. Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, & omnia venalia: & vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem:

17. & objurgavi optimates Juda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, & profanatis diem sabbati?

18. Nunquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, & super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israël violando sabbatum.

19. Factum est autem, cùm quievissent portæ Jerusalem in die sabbati, dixi: & clauserunt januas, & præcepi ut non aperirent eas usque post sabbatum: & de pueris meis constitui super portas ut nullus inferret onus in die sabbati.

20. Et manserunt negotiatores, & vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel & bis.

21. Et contestatus sum eos, & dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundò hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato.

22. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, & venirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem sabbati: & pro hoc ergo memento mei Deus meus, & parce mihi secundùm multitudinem miserationum tuarum.

23. Sed & in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas.

24. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azoticè, & nesciebant loqui Judaicè, & loquebantur juxta linguam populi & populi.

25. Et objurgavi eos, & maledixi. Et cecidi ex eis viros, & decalvavi eos, & adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, & non acciperent de filiabus eorum filiis suis, & sibimetipsis, dicens:

26. Nunquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israël? & certè in gentibus multis non erat rex similis ei, & dilectus Deo suo erat, & posuit eum Deus regem super omnem Israël: & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ.

3. Reg. 3. 1. & 11. 1.
3. Reg. 11. 4.

27. Nunquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo nostro, & ducamus uxores peregrinas?

28. De filiis autem Joiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi à me.

29. Recordare Domine Deus meus, adversùm eos,

qui polluunt sacerdotium, jusque sacerdotale & Leviticum.

30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, & constitui ordines sacerdotum & Levitarum, unumquemque in ministerio suo:

31. & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primitivis: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugensi.

LIBER ESDRÆ SECUNDUS.

CAP. I. ℣. 2. Ipse & viri ex Juda. *Non est omittenda præpositio* ex.

CAP. II. ℣. 8. Ut tegere possim portas turris domus. *Non est addendum* templi, *nec mutandum* turris *singulare, cum plurali* turres, *hoc modo:* Portas templi, turres domus.

CAP. III. ℣. 6. Ipsi texerunt eam. *Pro* texerunt, *quod est præteritum à tego, non scribas* texuerunt, *præteritum à texo.*

℣. 25. Phalel filius Ozi. *Non præponas*, Post eum ædificaverunt.

℣. 28. Sursum autem à porta equorum ædificaverunt sacerdotes. *Pro* à porta *sexto casu, non est substituendum* ad portam *quarto.*

℣. 30. Et scruta vendentium. *Scribendum est* scruta, *quod est, veteramenta omnifaria; non, omissâ r litterâ*, scuta, *id est, arma quibus corpus pugnantes tegunt.*

℣. 31. Et inter cœnaculum anguli. *Præpositio* inter *non est commutanda cum* usque ad.

Ibidem. Ædificaverunt aurifices & negotiatores. *Retinenda est vox* aurifices, *ab auro deducta, non supponenda* artifices *ab arte.*

CAP. IV. ℣. 4. Audi Deus noster. *Non præponas*, & dixit Nehemias, *quod quidam.*

℣. 22. Et sint nobis vices per noctem. *In locum* nobis *primæ personæ, non est subrogandum pronomen secundæ* vobis.

CAP. VI. ℣. 2. In viculis, in campo Ono. *Cave ne scribas* vitulis, *ut plerique, pro* viculis, *diminutivo à* vicus.

CAP. VII. ℣. 7. Qui venerunt cum Zorobabel. *Non mutes perfectum in plusquam perfectum* venerant.

℣. 12. Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor. *Non augeas numerum sexcentis, scribendo* octingenti *pro* ducenti.

℣. 21. Filii Ater, filii Hezeciæ, nonaginta octo. *Alii pro decadibus centurias numerant, dum malè scribunt* nongenti octo *pro* nonaginta octo.

℣. 39. Filii Idaia in domo Josue. *Alii pro* Josue, *legunt* Jesue. *Simile* 1. *Esd.* 2. ℣. 36.

℣. 66. Quadraginta duo millia trecenti sexaginta. *Non duplices numerum* trecenti, *legendo* sexcenti, *ut multi.*

℣. 69. Huc usque refertur quid, &c. *Hæc verba, Correctorum judicio, non sunt omittenda, quippe ab Interprete addita: de quibus nos copiosè in Notationibus.*

CAP. VIII. ℣. 1. Et venerat mensis septimus. *Quod subjiciunt quidam libri*, scenopegiæ sub Esdra & Nehemia, *adulterinum est.*

℣. 6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno. *Pro epitheto Dei* magno, *non sunt reponendæ dictiunculæ* voce magna.

CAP. IX. ℣. 5. Benedicite Domino Deo vestro. *Non mutes pronomen secundæ personæ* vestro, *cum primæ* nostro.

℣. 8. Hethæi & Amorrhæi. *Non interponas* & Hevæi, *quod multi.*

℣. 32. Et prophetas nostros, & patres nostros. *Non est omittendum posterius* & patres nostros, *quod quidam faciunt.*

℣. 35. Et ipsi in regnis suis. *Superfluit, quod in quibusdam libris sequitur, adjectivum* bonis.

CAP. X. ℣. 25. Rehum, Hasebna, Maasia. *Non oportet auferre medium nomen* Hasebna, *quod multi libri immerito.*

℣. 29. Omnes qui poterant sapere. *Nullo modo præmittenda est conjunctio* &.

℣. 38. Ad gazophylacium, in domum thesauri. *Pro quarto casu, alii scribunt sextum* domo.

CAP. XI. ℣. 6. Sexaginta octo viri fortes. *Quidam minùs fideliter, addita unitate, legunt* novem *pro* octo.

℣℣. 34. 35. Lod & Ono. *Non omittas prius nomen* Lod, *quod multi.*

CAP. XII. ℣. 24. Et Josue filius Cedmihel. *Pro* Josue, *alii* Jesue, *ut supra* 1. *Esd.* 2. ℣. 36.

CAP. XIII. ℣. 9. Et emundaverunt gazophylacia. *Præferendus est numerus pluralis singulari* gazophylacium.

℣. 16. Et vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem. *Non mutandum est posterius* in *cum* & : & Jerusalem.

℣. 31. Et in primitivis. *Alii pro adjectivo* primitivis, *scribunt substantivum* primitiis.

Variæ Lectiones VULGATÆ, rursum ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

LIBER ESDRÆ SECUNDUS.

CAP. VII. ℣. 69. Huc usque refertur quid, &c. *Hæc verba, Correctorum judicio, non sunt omittenda, quippe ab Interprete addita; sed collocanda fortasse non hoc loco, at cap.* 8. ℣. 1. *immediatè post ea verba*, Filii autem Israël erant in civitatibus suis, & *ante hæc*, congregatusque est omnis populus, *quæ de re aliàs copiosè in Notationibus.*

CAP. X. ℣. 1. Nehemias, Athersatha filius Hachelai. *Non est interponendum comma inter* Nehemias & Athersatha: Nehemias *enim* ipse est Athersatha, *quod dicitur supra* 8. ℣. 9.

IN LIBRUM TOBIÆ
ADMONITIO PRÆVIA.

Librum Tobiæ secundùm Versionem antiquam integrum proferimus ex pluribus Mss. codicibus, ac in primis ex duplici, scilicet Regio uno annorum circiter 900. num. 3564. altero Bibliothecæ nostræ S. Germani à Pratis, num. 4. ejusdem ætatis, illi plerumque simillimo. Exstat etiam idem liber in alio itidem Sangermanensi, num. 15. non inferioris ætatis, & in altero Ms. olim Reginæ Sueciæ, nunc Vaticano, num 7. cujus ætatem ignoramus.

Bibliothecæ Regiæ codex integer omnino est, si paucula verba excipias; Sangermanensis prior, num. 4. multis in locis rasuris & lituris fœdatur; posterior etiam, num. 15. pluribus in locis mutilus est, ac potissimùm extremis duobus capitibus pene integris, quæ etiam duo capita imperito forsan scribæ latuisse videntur, cùm desinat liber in versum 2. capitis 13. hoc insuper addito : Explicit Tobi justus. *Sed horum Mss. ultimus, scilicet Reginæ Sueciæ codex, cæteris est imperfectior : præterquam quòd enim iste, sicut alii tres, impolitam & inornatam sæpe versionem referunt, nonnulla etiam in ipso magis corrupta videntur & contaminata, maxime in capite primo. Quinimo codex iste plerumque differt ab aliis, si non sensu, & rebus, ac etiam narrandi modo, saltem verbis, ac eorumdem constructione verborum; ita ut manifestè appareat aliam prorsus esse interpretationem Latinam ex eodem fonte Gr. derivatam. Malum id quidem; sed aliud pejus, quòd scilicet Tobiæ liber in hoc codice decurtatus omnino sit, & majori sua parte diminutus : enimverò non reperiuntur in ipso, nisi quinque priora capita, cum decem & quatuor prioribus versibus capitis sexti; imo & postremi duo versiculi hujus capitis, nempe decimus tertius & decimus quartus, ita concordant cum Vulgata nostra, ut nullum dubium sit, quin Interpretem vel scribam in duodecimum versiculum antiquæ Versionis desierit, & alios duos, uti forsan reliqua hujus libri, petierit ex Vulgata nova S. Hieronymi. Hoc autem munus, seu fragmentum Tobiæ acceptum referimus D. Petro* Malouet, *paucis ab hinc annis defuncto, qui dum Romæ totius Congregationis nostræ Procuratoris vices impleret, illud è Ms. codice eruit, & sua manu transcriptum mihi liberaliter & amicè concessit, vir studiorum amator, & de Scriptoribus nostræ Congregationis optimè meritus. Quod attinet ad codices alios tres, quorum ope liber Tobiæ nunc primùm in lucem prodit, horum duo, scilicet Regius & Sangerman. num. 4. in fronte exhibent S. Hieronymi præfationem ad Chromatium & Eliodorum : quinetiam Sangerman. codex hunc præfert titulum :* Incipit liber Tobiæ secundùm Hieronymum; *& in fine idem liber clauditur his verbis :* Explicit liber Thobis secundùm Hieronymum. *Sed errat Amanuensis uterque : vix enim ac ne vix quidem convenit ista Versio antiqua cum illa Hieronymiana quæ nunc habetur in Vulgata. Ms. alter Sangerm. num. 15. solus hunc apponit titulum :* Incipit Tobis. *Ms. Reginæ Suec. alium præfert hoc modo :* In nomine Domini nostri Jesu Christi, incipit liber Tobiæ. *Mss. Ambrosii scribunt* Tobi, *&* Tobis. *Vide l. 6. Hexa. c. 4. num. 17. col. 119. c. & l. de Tob. c. 1. col. 591. b. Græcè legitur* Τωβίτ.

Jam verò si quæras quid sentiendum sit de hac Versione antiqua quam exhibemus, idipsum sanè quod eruditi omnes & Litterarum sacrarum amatores sentiunt de Versione Italica : quamvis enim non is fuerim qui eam Vulgatæ nostræ anteponendam esse crediderim, tamen auctoritatem suam illi & pondus non deesse persuasum mihi est, sicut & aliis omnibus Interpretationibus Latinis, de quibus Augustinus disserit l. 2. de doctr. christ. quarum numerositatem *ad assequendum Scripturæ sensum, multùm juvare contendebat S. Doctor, modo tamen præferretur illa, quæ & nitore & accuratione cæteris antecelleret. De hac nostra obiter agit doctissimus è nostris R. P. D. Augustinus* Calmet, *Dissertatione prævia in hunc librum; nec dissimulabo paulò inclementiùs de illa, ac potissimum de textu Græco, ex quo proximè derivata est, ab ipso esse judicatum : sed his supersedendum esse credimus, ne cum tanto viro, imbelles nos ac timidi, manum conserere velle videamur; legenda potiùs ejus Dissertatio pag. 196. ad quam remittimus. Istud tamen observare juvat, scilicet ex quatuor Mss. codicibus memoratis unum tantùm, quod equidem sciam, nempe Sangermanensem num. 15. doctissimum Abbatem non latuisse. Porro Ms. iste codex, licet in multis concordet cum Regio & altero Sangerm. num. 4. tamen ab utroque discrepare videtur in pluribus, ut nec eundem comparandum esse cre-*

dam ad alios duos multò probatioris notæ, maximè ad Regium, qui integer prorsus est, & vix minima sui parte mutilus, ut diximus supra. Huic etiam Versioni, qualis habetur in hoc insigni Manuscripto & altero Sangerm. num. 4. apprime respondent fragmenta plura quæ supersunt ex hac Versione antiqua, tam in Breviario Mozarabico, quam in veterum Patrum libris, v. g. Cypriani, Luciferi Calaritani, Ambrosii, &c. quorum omnium nullum prætermisimus; imo singulorum accurate descriptorum varias lectiones, cum aliis similibus Mss. nostrorum Notis adjunximus. Ad Versionem quoque nostram referri potest quod commemorat Sixtus Senensis, lib. 1. Biblioth. S. pag. 24. dicens : Vidimus superioribus annis sub Tobiæ nomine librum, Hebraicis litteris & lingua scriptum, ex urbe C. P. advectum, in quo Tobias ipse de se ipso in prima persona à principio usque ad finem voluminis loquens, suam ipsius narrabat historiam; eratque ejus initium hujusmodi : *Hic est liber Tobi, filii Tobiel, filii Hannanel, filii Ariel, filii Gabeel, filii Asael,* &c. quem cùm perlegissemus, invenimus multa in eo redundare, quæ in nostro canonico Tobiæ libro non sunt, & longè plura in eo deesse, quæ apud nos habentur. Videtur Hebræus hic liber aliquam habere similitudinem cum Græco Tobiæ volumine, in quo Tobias de se ipso recta narratione loquens, per multa capita inducitur. *Vide infra Admonit. nostram in librum Judith.*

SUMMA CAPITA LIBRI TOBIÆ,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Verſioni antiquæ reſpondeant.

Cap. I. *Tobias in captivitate conſtitutus, à lege Dei non recedit, & filium Tobiam ex Anna uxore ſuſceptum, Deum timere docet: gratus regi Salmanaſar, pergit quòcunque vult: confratres captivos conſolatur: Gabelo mutuat decem argenti talenta: Sennacherib, quòd mortuos ſepeliret, eum perſequitur.*

Cap. II. *Tobias mortuorum defatigatus ſepulturâ, hirundinis ſtercore in patientiæ probationem excæcatur, & ab uxore ac amicis ipſum irridentibus afficitur opprobrio.*

Cap. III. *Tobiæ mori petentis oratio ad Deum, & Saræ filiæ Raguelis humilis cum triduano jejunio oratio, ad ancillæ improperium propter ſeptem ipſius maritos à dæmonio interemptos: utriuſque autem preces exaudiuntur, angelo Raphaele ad eos curandos miſſo.*

Cap. IV. *Tobias cùm ſe brevi putaret moriturum, filio piiſſima ſalutis monita inculcat, eleemoſynæ virtutem declarat, & de decem argenti talentis Gabelo mutuò datis indicat.*

Cap V. *Tobiæ ſocium ac ducem itineris in Rages Medorum quærenti, Raphael angelus ignotus occurrit; cui pater filium committit: quibus profectis mater filii deflet abſentiam.*

Cap. VI. *Angeli hortatu Tobias invadentem piſcem apprehendit & exenterat, cor ejus, fel, & jecur ad medicamenta reſervans: & ad Raguelem divertunt, ut juſſu angeli petat in uxorem illius filiam Saram, cujus ſeptem viros occiderat dæmonium, diſcens ab angelo quo fine ſuſcipiendum ac ſervandum ſit conjugium.*

Cap. VII. *Raguel petitam à Tobia Saram filiam in uxorem tradit conſilio Raphaelis, & ſcriptis conjugii litteris, nuptiæ celebrantur.*

Cap. VIII. *Tobias thalamum ingreſſus, partem jecoris piſcis aſſat; & dæmonio à Raphaele ligato, Tobias & Sara ſimul orantes noctem tranſigunt incolumes: quapropter repleto quod paratum erat ſepulcro, actiſque Deo gratiis à Saræ parentibus, lætum apparatur convivium; & pro dote medietas bonorum aſſignatur, cedente & reliqua medietate poſt parentum obitum.*

Cap. IX. *Raphael Tobiæ rogatu ad Gabelum pergit; quem receptâ pecuniâ ad Tobiæ nuptias adducit: ille autem Tobiæ ac Saræ benedicit.*

Cap. X. *Parentes Tobiæ longam ejus moram anxiè queruntur; ille autem ægrè obtinet, ut à Raguele dimittatur, accepta dote & uxore: porro Raguel illis bene precando, admonet filiam de officio matriſfamilias.*

Cap. XI. *Relictis in itinere Sara reliquaque familia, Tobias & Raphael præcedentes, læte à parentibus Tobiæ excipiuntur: quo patris oculos felle jecoris liniente, ille viſum recipit; quapropter actis Deo gratiis, poſt adventum Saræ ac familiæ ſeptem diebus læti epulantur.*

Cap. XII. *Tobias cum filio de mercede Raphaelis conſultans, auditiſque quæ ſibi ac filio præſtiterat beneficiis, medietatem offert omnium quæ attulerant: at ille ſe Dei angelum declarat; & poſt revelata alia myſteria in cœlum ſublevatur; quo facto, illi in terram proni ruentes, Deum benedicunt.*

Cap. XIII. *Tobias ſenior benedicit ac confitetur Domino, & univerſos ad idipſum hortatur; prophetat quoque de reſtitutione & magna felicitate futura Jeruſalem.*

Cap. XIV. *Tobias ſenior moriturus, completis* 102. *ætatis ſuæ annis, filium ac nepotes ad pietatem hortatur; utque ſepultis parentibus è Ninive migrent; quam evertendam dicit, & Jeruſalem inſtaurandam: quod filius obſervans, tandem ad ſoceros revertitur, ibique completis* 99. *annis, moritur.*

LIBER TOBIÆ.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

1. TOBIAS ex tribu & civitate Nephthali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet)

2. cùm captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit,

4. Reg. 17. 3. & 18. 9.

3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret.

4. Cùmque esset junior omnibus in tribu Neph-

VERSIO ANTIQUA.

1. LIBER sermonum Thobi, filii Thobiel, filii Ananihel, filii Gabahel, filii Asihel, filii Gadalel, filii Arabei, ex tribu Nepthalim;

Ex Ms. cod. Regio num. 3564. annor. circ. 900. optimæ notæ, & Germ. n. 4. ejusd. ætatis.

2. qui captivus abductus est in diebus Salmanassar regis Assyriorum, ex Bihel civitate, quæ est in dextera parte Edisse civitatis Nepthalim, in superioribus Galilææ contra Naasson, post viam quæ ducit in occidentem, ex sinistra parte Raphain. Ego Thobis in via veritatis ambulavi & justitiæ, omnibus diebus vitæ meæ:

3. & eleemosynas feci multas fratribus meis, & nationi meæ, & omnibus qui fuerunt mecum in captivitatem, in terra Assyriorum in Ninive.

4. Et cùm essem in terra mea Israël inter om-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Ms. Germ. n. 4. scriptum est *Tobi*, non *Thobi*, uti *Gabihel*, pro *Gabahel*; alter Germ. 15. sic hab. *Liber sermonum Tobi, fili Ananiel, fili Gabiel, ex tribu Neptalim*, omissis mediis. Al. Reg. Suec. ita exorditur: *Tobis filii Tobiel, filii Naniel, filii Gabiel, filii Siel, filii Gabahel, ex tribu Neptalim.* Græc. Βίβλος λόγων Τωβὶτ, τοῦ Τωβιὴλ, τοῦ Ἀνανιὴλ, τοῦ Ἀδουὴλ, τοῦ Γαβαὴλ, ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀσιὴλ, ἐκ τῆς φυλῆς Νεφθαλί. *Liber sermonum Tobit, filii Tobiel, filii Ananiel, filii Aduel, filii Gabael, de semine Asiel, de tribu Nephthali;* Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. Νεφθαλείμ. Vide sis Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 167. e.

℣. 2. Mss. ambo Germ. scribunt *Salmanassar*; at primus n. 4. legit *Bibel*, non *Bihel*; alter n. 15. *Viel*, absque hoc, *Edisse*; idem inf. sic habet: *Neptalim, in superiore Galilæa supra Naasson*, &c. prætermissa voce *justitiæ*, in fine: non longè Græc. abest, nisi quòd pro *Salmanassar*, hab. Ἐνεμεσσάρου; item pro *Bihel*, Θίσβης, vel ut in Ms. Alex. Θίβης, absque seq. *civitate*; & pro *in dextera parte Edisse..... Naasson*, sic: ἐκ δεξιῶν Κυδιως τῆς Νεφθαλὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὑπεράνω Ἀσὴρ· *à dextris Cydios Nephthali in Galilæa super Aser*, omissis seqq. *post viam..... Raphain*: demum pro *Thobis*, vel ut in Germ. 15. *Tobis*, sic, Τωβὶτ, & pro *in via...... ambulavi*, ita, ὁδοῖς..... ἐπορευόμην, *viis..... ambulabam*. Ms. Regin. Suec. concordat cum Regio, nonnullis ita mutatis: *qui captivus ductus est..... ex Gebuel civitate, quæ est à dextera parte Cydissi civitate ex Nephtalim, quæ est super Galilæam super Naasson posita, quæ est ad occidentem solem, à sinistra parte Raphaim. Ego Tobias in viam veritatis & justitiæ ambulabam omnibus*, &c. Vide Ambr. l. de Tob. c. 1. col. 591. b.

℣. 3. Similiter in Græco, præter seqq. πολλὰς ἐποίησα, *multas feci*, absque seq. *meæ*, post vocem *nationi*; in Ms. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. habetur ἔθνει μου; loco verò *& omnibus qui fuerunt mecum in captivitatem in terra*, sic in Vat. & al. τοῖς προπορευθεῖσι μετ' ἐμοῦ εἰς χώραν, *profectis mecum in regionem*. Ms. Germ. 15. similiter hab. *in regionem*, sed ipso initio omittit *&*, sicut in fine hoc, *in Ninive*. In Ms. Reg. Suec. sic: *& eleemosynas multas feci fratribus meis & genti meæ, qui mecum ibant in civitate* (l. *captivitate*) *in terram Assyriorum*.

℣. 4. Ita Ms. cod. Regius habet: Germ. verò n. 4. circa initium hæc præfert, *omnibus tribubus Nepthalim patris mei recessi*, &c. sed vitiosè; enimverò postulat tum Gr. tum orationis series & sensus, ut legatur cum Ms. Reg. *omnis tribus..... recessit:* & verò in præd. Germ. cod. 4. apparet eò loci lituræ vestigium, ut inde facilè conjicias pro *tribus*, inductam fuisse vocem *tribubus*, adjectâ syllabâ *bu*, ut legenti cuivis patebit; ac pro *recessit*, appositum fuisse *recessi*, deletâ litterâ *t*, ut revera

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

nes junior, omnis tribus Nepthalim patris mei recessit de domo David, & ab Hierusalem civitate, quæ est electa ex omnibus tribubus Israël, ubi altare constitutum est omnibus tribubus Israël, quod sanctificatum est in sæcula. Tunc cùm templum habitationis excelsi Dei ædificatum esset in Hierusalem, ut sacrificaret in ipso omnis progenies in æternum,

5. & omnes fratres mei, omnisque domus Nepthalim patris mei, sacrificabant in Dan vitulo aureo, quem fecit Hieroboam rex Israël, & omnibus altissimis montibus Galilææ:

6. ego autem solus ibam aliquoties in Hierusalem diebus festis, sicut scriptum est in toto Israël in præcepto sempiterno: primitias, & decimas armentorum & pecorum, & initia tonsuræ pecorum meorum, hæc habens mecum, dabam sacerdotibus filiis Aaron, & quod moris erat, de tritico, vino, & oleo, & ficu, malorum granatorum, & cæterorum pomorum dividebam Levitis & servientibus Domino, qui præstò erant in Hierusalem; & secundam decimationem commutans in pecunia sex annorum, ibam, & consummabam illam in Hierusalem, in loco sancto unoquoque anno:

7. & tertii ad decimationem ferebam proselytis, & orphanis, & viduis, faciens omnia quæ præcepta sunt in Israël; & dabam illis in terrio anno:

8. & manducabam illud secundùm præceptum quod scriptum est de eis in lege Moysi, & sicut præcepit Debbora mater patris mei Thobihel, matri meæ & patri meo, qui orfanum me reliquit, & mortuus est.

9. Et post quam juvenis factus sum, accepi uxo-

VULGATA NOVA.

thali, nihil tamen puerile gessit in opere.

5. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium,

3. Reg. 12. 28.

6. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël, omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens,

7. ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem decimationem.

8. Hæc & his similia secundùm legem Dei puerulus observabat.

9. Cùm verò factus esset vir, accepit uxorem

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

solis oculis restibus perspicere est. In Græco totus ℣. sic se habet: Καὶ ὅτε ἤμην ἐν τῇ χώρᾳ μου ἐν τῇ γῇ Ἰσραὴλ, νεωτέρου μου ὄντος, πᾶσα φυλὴ τοῦ Νεφθαλὶ τοῦ πατρός μου ἀπέστη ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἱεροσολύμων, τῆς ἐκλεγείσης ἀπὸ πασῶν τῶν φυλῶν Ἰσραὴλ, εἰς τὸ θυσιάζειν πάσας τὰς φυλάς. Καὶ ἡγιάσθη ὁ ναὸς τῆς κατασκηνώσεως τοῦ Ὑψίστου, καὶ ᾠκοδομήθη εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος. i. e. *Et quando eram in regione mea in terra Israel, cùm ego essem junior, universa tribus Nephthali patris mei recessit à domo Hierosolymorum, quæ fuerat electa ex omnibus tribubus Israël, ut omnes tribus sacrificarent. Et sanctificatum est templum habitationis Altissimi, & ædificatum est in omnes generationes sæculi.* Similia leguntur in Ms. Germ. n. 15. sed deformata plurimum: *Et ego eram in terram regionis Israel junior inter omnes in tribu Neptalim patris mei, & recessi à domo David; & in Hierusalem in totum splendida quadam parte ex omni tribu Israël ubi eram, constituerunt omnibus nationibus, quæ sancta est in sæculis. Tunc cùm templum habitationis sanctificationis ædificatum est in Hierusalem omnibus nationibus in sæculis.* In Ms. Regin. Suec. sic: *Et cùm essem in terra mea Israel juvenis, tota tribus Neptalim patris mei recessi (l. recessit) à domo David, & civitate Hierusalem, electa ex omnibus tribubus Israël, ubi ara omnibus tribubus sanctificaverat in sempiterno. Cùm templum excelsi Dei ædificatum est, ut sacrificarent in ipsa in omni progenie sempiterna.*

℣. 5. In Ms. Germ. 15. deest hoc, *omnisque*, ante *domus*, ejusque loco ponitur &; similiter omittitur vox *Nepthalim*, & pro *sacrificabant*, habetur *supplicabant*, ut *eo*, pro *Dan*; loco verò ultim. istorum, *omnibus altissimis montibus*, sic, *cum omnibus superioribus partibus*. Ms. Regin. Suec. concordat cum Regio, nisi quòd hab. *& domus Neptalim*, rursusque infra *in Dan*, post *Israël*; deinde sic, *& in excelso omnium gentium Galilææ*. In Græco simpliciter: καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ, αἱ συναποστᾶσαι, ἔθυον τῇ Βάαλ, τῇ δαμάλει, καὶ ὁ οἶκος Νεφθαλὶ τοῦ πατρός μου· *& omnes tribus, quæ simul recesserant, sacrificabant ipsi Baal, ipsi vitulæ, & domus Nephthali patris mei.*

℣. 6. Eadem prorsus leguntur in Ms. Germ. n. 4. exceptis his duobus, *sermone*, pro *sempiterno*, & *primicitias*, loco *primitias*. At plura dissimilia habentur in Germ. 15. nempe seqq. *in præceptum sempiternum: primitiva, & decimas armenti & pecodum, & tonsas ovium mearum, habens*; exinde post vocem *tritico*, sic, *& vinum, & oleum, & ficum, & mala granatorum, & cæterorum dividebam Levitis, & quodquod præsto erant in Jerusalem; & secundùm decimationem commutabam pecuniam sex annorum, & ibam, & consumebam hanc eandem pecuniam in sancto loco, altero unoquoque anno.* In Ms. Reg. Suec. sic habetur: *Ego solus ibam aliquoties in Hierosolymam in diebus festis, sicut scriptum est omnibus, & in mandatis sempiternis, ut dem (f. dentur) initiæ primogenita pecorum: & proficiscebar à me in Hierosolyma, & dabam decimas sacerdotibus filiis Aaron ad aram, & decimam frumenti, & vini, & olei, & fici, & mali granati; & grandis dabam filiis Levi servientibus Domino in Hierusalem; & decimam dabam pecuniam, & ibam, & impendebam illam omnibus annis.* In Græco sic: Κἀγὼ μόνος ἐπορευόμην πλεονάκις εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν ταῖς ἑορταῖς, καθὼς γέγραπται παντὶ τῷ Ἰσραὴλ ἐν προστάγματι αἰωνίῳ· τὰς ἀπαρχὰς, καὶ τὰς δεκάτας τῶν γενημάτων, καὶ τὰς πρωτοκουρίας ἔχων, καὶ ἐδίδουν αὐτὰς τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν πρὸς τὸ θυσιαστήριον· πάντων τῶν γενημάτων τὴν δεκάτην ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Λευὶ τοῖς θεραπεύουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ· καὶ τὴν δευτέραν δεκάτην ἀπεπρατιζόμην, καὶ ἐπορευόμην, καὶ ἐδαπάνων αὐτὰ ἐν Ἱεροσολύμοις καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν· *Et ego solus ibam multoties in Hierusalem in festivitatibus, sicut scriptum est omni Israël in præcepto æterno: primitias & decimas genminum, & primas tonsuras habens, & dabam eas sacerdotibus filiis Aaron ad altare; omnium genminum decimam dabam filiis Levi ministrantibus in Jerusalem; & secundam decimam divendebam, & ibam, & expendebam ea in Hierosolymis per unumquemque annum.*

℣℣. 7. 8. Cod. Germ. 15. ipso initio habet, *decimationem dabam*, loco *& tertii addecimationem ferebam*; postrema verò omittit ab hoc, *& dabam illis*, ad finem usque versûs 8. In Ms. Regin. Suec. sic: *Tertia autem decima dabam orphanis & proselytis, adpositis in Israël inferebam; & dabam illis in tertio anno: & manducabam secundùm præceptum quod scriptum est de illis in lege Moysi, secundùm mandata quæ mandaverat me Danihel, quoniam orphanum me dereliquerat pater meus moriens.* At in Græco habetur simpliciter: Καὶ τὴν τρίτην ἐδίδουν οἷς καθήκει, καθὼς ἐνετείλατο Δεββώρα ἡ μήτηρ τοῦ πατρός μου, διότι ὀρφανὸς κατελείφθην ὑπὸ τοῦ πατρός μου. *Et tertiam dabam quibus conveniebat, sicut mandaverat Debbora mater patris mei, propterea quod orphanus relictus sum à patre meo.*

℣. 9. A Ms. Germ. 15. abest hoc, *nomine Annam*, paulòque post pro *genui*, legitur *generavi*; cætera ut sup.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Annam de tribu ſua, genuitque ex ea filium, nomen ſuum imponens ei,	rem nomine Annam ex natione mea, & genui ex illa filium, & vocavi nomen ejus Thobiam.
10. quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.	
11. Igitur, cùm per captivitatem deveniſſet cum uxore ſua, & filio, in civitatem Niniven cum omni tribu ſua,	11. Et poſtquam in captivitatem deveni ad Aſſyrios in Niniven,
12. (cùm omnes ederent ex cibis gentilium) iſte cuſtodivit animam ſuam, & nunquam contaminatus eſt in eſcis eorum.	12. & omnes fratres mei qui de genere meo erant, manducabant de panibus gentium; ego autem cuſtodivi animam meam, ut ne manducarem de eſcis illorum.
13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde ſuo, dedit illi Deus gratiam in conſpectu Salmanaſar regis,	13. Et quoniam memor eram Dei in toto corde meo, dedit mihi Dominus ſummus gratiam penes Salmannaſſar regem Aſſyriorum,
14. & dedit illi poteſtatem quòcunque vellet ire, habens libertatem quæcunque facere voluiſſet.	14. & comparabam illi omnia quæcunque volebat in uſu ſuo,
15. Pergebat ergo ad omnes qui erant in captivitate, & monita ſalutis dabat eis.	
16. Cùm autem veniſſet in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuiſſet decem talenta argenti:	16. iens in regionem Mediam uſque dum moreretur.
17. & cùm in multa turba generis ſui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, ſub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.	17. Et commendavi Gabelo fratri meo filio Gabahel, in Rages civitate regionis Medorum, decem talenta argenti.
18. Poſt multum verò temporis, mortuo Salmanaſar rege, cùm regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, & filios Iſraël exoſos haberet in conſpectu ſuo:	18. Et poſtquam mortuus eſt Salmannaſſar rex Aſſyriorum, regnavit Sennacherim filius ejus pro eo; & viæ terræ Medorum conſtantes erant, & nemo poterat illuc ire poſtea.
19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus ſuis:	19. Et in diebus Salmannaſſar regis, multas eleemoſynas feci omnibus de natione mea,
20. eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſollicitus exhibebat.	20. panem meum dividens eſurientibus, & nudos veſtiens; & qui projecti erant poſt murum Ninive ex natione mea mortui, ſepeliebam illos,

Ex Mſ. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Mſ. Regin. Suec. habet: *Et ſic factus ſum juvenis, & accepi Annam uxorem ex ſemine patrum noſtrorum, & generavi ex illa filium, & vocavi nomen illius Tobiam.* Græc. Καὶ ὅτε ἐγενόμην ἀνὴρ, ἔλαβον Ἄνναν γυναῖκα ἐκ τοῦ σπέρματος τῆς πατριᾶς ἡμῶν, καὶ ἐγέννησα ἐξ αὐτῆς Τωβίαν. *Et quando factus ſum vir, ſumpſi Annam uxorem de ſemine patriæ meæ, & genui ex ea Tobian.*

℣. 11. In Mſ. Germ. 15. legitur *ubi*, loco *poſtquam*, ſicut *abii*, loco *ad Aſſyrios*; item in fine addit *civitatem*, ad *Niniven*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Poſtquam captus eſſem ab Aſſyriis, & cum captivus ibi morarer in Ninive:* pro quibus ita Græcè: Καὶ ὅτε ἠχμαλωτίσθημεν εἰς Νινευῆ· *Et quando captivi ducti ſumus in Nineve;* in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἠχμαλωτίσθην, in ſingul.

℣. 12. Similiter hab. Hypogn. l. 3. append. to. 10. Aug. 24. d. ab hoc, *ego autem*, uno excepto *ne*, pro *ut ne*. In Mſ. Germ. 15. initio deeſt &, ſed transfertur poſt *mei*; exinde pro *panibus gentium*, habetur *pane ethnicorum*, abſque *ut*, ante *ne*; in Germ. 4. legitur *ut non*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et omnes fratres mei manducabant ex panibus gentium; ego autem conſervavi animam meam, ne manducarem panes gentium.* In Græco: Πάντες οἱ ἀδελφοί μου, καὶ οἱ ἐκ τοῦ γένους μου, ἤσθιον ἐκ τῶν ἄρτων τῶν ἐθνῶν· ἐγὼ δὲ συνετήρησα τὴν ψυχήν μου, μὴ φαγεῖν.

℣. 13. Similiter habet Mſ. Germ. n. 15. præter hoc, *ſummus Deus*, loco *Dominus ſummus*, omiſſo nomine *Aſſyriorum* in fine. Huic Mſ. favet ad verbum Hypognoſt. l. 3. app. Aug. to. 10. col. 24. d. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et memor eram Dei in tota anima mea, & dedit mihi Dominus excelſus Deus gratiam & ſpeciem ante conſpectum Salmanaſſar regis Aſſyriorum.* Gr. Καθότι ἐμεμνήμην τοῦ Θεοῦ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ μου, καὶ ἔδωκεν ὁ Ὕψιστος χάριν καὶ μορφὴν ἐνώπιον Ἐνεμεσσάρου.

℣. 14. Mſ. Germ. n. 15. ſimpliciter habet *emebam illi omnia:* ſimiliter Hypognoſt. l. 3. app. Auguſt. to. 10. 24. d. poſito uno &, ante *emebam*. Item Græcè: καὶ ἤμην αὐτοῦ ἀγοραστής, *& eram ejus emptor*, nec plura. In Mſ. Regin. Suec. *& emebam illi quæcunque volebat in uſus ſuos.*

℣. 16. Similiter hab. Hypognoſt. l. 3. app. Aug. 10. 10. 24. d. uno excepto *mortuus eſt*, pro *moreretur*. Item Mſ. Germ. 15. *iens in regionem Medorum uſque dum mortuus eſt.* In Græco ſimpliciter, καὶ ἐπορευόμην εἰς τὴν Μηδίαν, *& ibam in Mediam*, abſque ſeqq. In Mſ. Reg. Suec. ſic: *Et ibam in Medis, & emebam illi inde omnia quæ jubebat, uſque dum moreretur.*

℣. 17. In Mſ. Germ. 4. hæc variant tria: *commodavi... fratre..... civitatem;* alter Germ. n. 15. delet voces *fratri meo*, & *regionis;* item pro *Gababel*, ſcribit *Gabeli*, habetque *in auro*, loco *argenti*. Mſ. Reg. Suec. ſic: *Et commendavi Galelo fratri & Gabin, in terra Medorum, pecuniam, talenta decem argenti.* Græc. Καὶ παρεθέμην Γαβαήλῳ τῷ ἀδελφῷ Γαβρία, ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας, ἀργυρίου τάλαντα δέκα· *Et depoſui Gabaelo fratri Gabriæ, in Ragis Mediæ, argenti talenta decem.* Vide Ambroſ. l. de Tob. c. 2. n. 7. 593. a. b.

℣. 18. Mſ. Regin. Suec. *Et cùm defunctus eſſet Salmanaſar rex Aſſyriorum, regnavit Sennacherim filius illius pro illo; & viæ terræ Medorum receſſerant, & nemo poterat ire jam in Mediam in diebus quibus defunctus eſt.* Germ. 15. *Et poſtquam mortuus eſt Salmanaſar, regnavit Nacbor filius ejus loco ejus; & viæ regionis Medorum inconſtantes erant, & non potui illuc ire.* Græc. Καὶ ὅτε ἀπέθανεν Ἐνεμεσσὰρ, ἐβασίλευσε Σενναχηρὶμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀντ᾽ αὐτοῦ· καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἠκαταστάτησαν, καὶ οὐκ ἔτι ἠδυνάσθην πορευθῆναι εἰς τὴν Μηδίαν· i. e. *Et quando mortuus eſt Emeneſſar, regnavit Sennacherim filius ejus pro eo; & viæ ejus inſtabiles fuerunt* (Nobil. *infirmatæ ſunt*) *& non ultra potui ire in Mediam.* Mſ. Alex. pro ἠκαταστάτησαν, habet κατέστησαν.

℣. 19. Mſ. Reg. Suec. *Ego autem multas eleemoſynas feci:* ſequentia legi non potuerunt, exceptis his in fine, *qui erant in gente mea.* In Germ. n. 15. ſic: *Poſtea autem feci eleemoſynas multas, in diebus Alcarim, omnibus de natione mea.* Græc. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἐνεμεσσάρου ἐλεημοσύνας πολλὰς ἐποίουν τοῖς ἀδελφοῖς μου.

℣. 20. Mſ. Germ. 4. leg. *mortuos*, non *mortui:* alter n. 15. delet hoc, *poſt murum Ninive*, & pro *ſepeliebam illos*, hab. ſimpliciter *ſepeliens*. Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

21. quos occidiſſet Sennacherim rex, de Judæa fugiens propter defenſionem, quam fecit Dominus cœli de illo, ob blaſphemias illius; multos enim filiorum Iſraël occidit in ira ſua. Ego corpora illorum involvebam, & ſepeliebam; & quærebat illa rex, & non inveniebat.

22. Et renuntiatum eſt illi, quoniam ego ſepeliebam illos, & quærebat me occidere.

23. Ego autem fugi, & direpta eſt omnis ſubſtantia mea; & nihil mihi remanſit plus quàm uxor mea Anna, & Thobias filius meus.

24. Et contigit dum laterem, poſt dies quadraginta quinque occiderunt regem illum duo filii ſui, & fugerunt in montem Ararath. Et regnavit poſt eum Archedonaſſar filius ejus pro illo, & conſtituit Achicarum filium fratris mei Ananihel, ſuper omnem curam regni; & ipſe habebat poteſtatem ſuper omnem regionem. Tunc petiit Achicarus regem pro me, erat enim conſobrinus meus;

25. & deſcendi in Ninive in domum meam, & reddita eſt mihi uxor mea Anna, & filius meus Thobias.

VULGATA NOVA.

21. Denique cùm reverſus eſſet rex Sennacherib, fugiens à Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blaſphemiam ſuam, & iratus multos occideret ex filiis Iſraël, Tobias ſepeliebat corpora eorum.

4. Reg. 19. 35. Eccli. 48. 24. 2. Mac. 8. 19.

22. At ubi nunciatum eſt regi, juſſit eum occidi, & tulit omnem ſubſtantiam ejus.

23. Tobias verò cum filio ſuo & cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum.

24. Poſt dies verò quadraginta quinque occiderunt regem filii ipſius,

4. Reg. 19. 37. 2. Par. 32. 21. Iſa. 37. 38. 2. Mach. 8. 19.

25. & reverſus eſt Tobias in domum ſuam, omniſque facultas ejus reſtituta eſt ei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

panes meos dabam eſurientibus, & dabam veſtimenta nudis orphanis; & ſi quem ex gente mea videbam mortuum projectum poſt murum Ninive, ſepeliebam illum. Similiter in Græco: Τὺς ἄρτυς μυ ἐδίδυν τοῖς πεινῶσι, ϗ ἱμάτια τοῖς γυμνοῖς· ϗ εἴ τινα ἐκ τῦ γένυς μυ ἐθεώρυν τεθνηκότα, ϗ ἐρριμμένον ὀπίσω τῦ τείχυς Νινευῆ, ἔθαπτον αὐτόν. *Panes meos dabam eſurientibus, & veſtimenta nudis; & ſi quem è genere meo aſpiciebam mortuum, & projectum poſt murum Nineve, ſepeliebam eum.*

℣. 21. Mſ. Reg. Suec. *Et ſi quem occidiſſet Sennacherim rex, tunc ibam, fugiens in diebus judicii, quod fecit Dominus rex cœli de blaſphemiis quibus blaſphemavit; multos enim jugulavit in ira ſua ex filiis Iſraël. Et curabam corpora illorum, & ſepeliebam; & quærebat illa Sennacherim rex, & non inveniebat.* Alter Germ. n. 15. *Et ubi venit Nacharim, ab Judæa fugiens propter defenſionem, quam fecit illi Deus pro blaſphemiis illorum; & occidit illos in ira ſua, & multorum ex filiis Iſrael. Ego corpora occulte auferebam, & ſepeliebam,* omiſſis ſeqq. Huic ſuffragatur Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. 231. d. ita legendo: *Ubi venit Sennacherib rex, de Judæa fugiens propter defenſionem, quam fecit ex illis Dominus propter blaſphemias illius quæ blaſphemavit; & occidit in ira ſua multos ex filiis Iſrael. Ego autem corpora illorum involabam, & ſepeliebam.* Græcè: Καὶ εἴ τινα ἀπέκτεινε Σενναχηρὶμ ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἦλθε φεύγων ἐκ τῆς Ἰυδαίας, ἔθαψα αὐτὺς κλέπτων· πολλὺς γὰρ ἀπέκτεινεν ἐν τῷ θυμῷ αὐτῦ. Καὶ ἐζητήθη ὑπὸ τῦ βασιλέως τὰ σώματα, ϗ ὐχ εὑρέθη. *Et ſi quem interfecit Sennacherim rex, quando venit fugiens de Judæa, ſepelivi eos furatus; multos enim occidit in furore ſuo. Et quæſita ſunt à rege corpora, & non ſunt inventa.*

℣. 22. Mſ. Germ. 15. hab. *regi*, pro *illi*, uti *ſepelio*, loco *ego ſepeliebam*, demto ſeq. &. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. 231. d. ſic: *Et renuntiatum eſt regi, quia ſepeliebam, & quærebat ut occideret me.* In Mſ. Reg. Suec. ita: *Et abiit quidam ex Ninive, indicavit regi de me, quòd ego ſepeliebam mortuos; quòd cùm receſſiſſem (l. reſciſſem) abſcondi me, quoniam requiri me juſſerat rex, & occidere.* Similiter Græcè: Πορευθεὶς δὲ εἷς τῶν ἐν Νινευῆ, ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ περὶ ἐμῦ, ὅτι θάπτω αὐτὺς, ϗ ἐκρύβην. *Profectus autem unus eorum qui in Ninive, indicavit regi de me, quia ſepelio eos, & occultatus ſum:* Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. ἔθαπτον, *ſepeliebam.* His alludit Ambroſ. l. de Tob. c. 1. to. 1. 591. d. dicens: *Meruit edictum* (Tobias) *ne quis ex filiis captivitatis mortuum ſepulturæ daret: at ille interdicto non revocabatur magis quàm incitabatur.*

℣. 23. Sic habet Lucif. Calar. ad verbum l. de non parc. in De. del. 131. d. excepto pronom. *mea*, ante *Anna*, cum ſeq. &, quæ delet. Abeſt autem à Mſ. Germ. 15. vox *omnis*, ante *ſubſtantia*, & loco *plus quàm*, legitur *niſi*. In Mſ. Reg. Suec. ſic: *Et timui, & refugi, & direpta ſunt omnia, quæcunque habui in fiſco regis; & non eſt derelictum mihi nihil, niſi Anna uxor mea, & Tobias filius meus.* Græc. Ἐπιγνὺς δὲ ὅτι ζητῦμαι ἀποθανεῖν, φοβηθεὶς ἀνεχώρησα, ϗ διηρπάγη πάντα τὰ ὑπάρχοντά μυ, ϗ ὐ κατελείφθη μοι ὐδὲν, πλὴν Ἄννας τῆς γυναικός μυ, ϗ Τωβίυ τῦ υἱῦ μυ. *Cognoſcens autem quia quæror ut moriar, territus ſeceſſi; & direptæ ſunt omnes poſſeſſiones meæ, & non relictum eſt mihi quidquam, præter Annam uxorem meam, & Tobiam filium meum.*

℣. 24. Eadem leguntur in Mſ. Germ. 4. præter hoc, *matris meæ*, loco *fratris mei*, poſt *Achicarum filium*. In Mſ. verò Regin. Suec. ſic: *Et latui diebus quadraginta quinque, quouſque filii illius occidiſſent illum, & fugiſſent in montem Arach. Et regnavit Achenoſſar filius illius pro illo, & conſtituit Achicarum filium Anael fratris mei, ſuper exactionem regni; & ipſe habebat poteſtatem ex* (l. *in*) *omnem regionem. Tunc locutus eſt Achicarus pro me: tunc deſcendi in Ninive, & erat amicus meus, qui erat præpoſitus ſuper annulis, & procurator: & ſuaſit regi Aſſyriorum, & præſtituit me rex Acedonaſſar iterum: erat autem Achicarus compatruelis meus ex cognatione mea, & ex cognatione regis.* In Mſ. Germ. n. 15. multò pauciora exſtant nempe ſeqq. *Et contigit ut poſt dies quadraginta & quinque, occiderunt regem illum filii ipſius, & ſub Sarcedonaſſar regem;* abſque omnibus aliis. Similiter apud Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 231. d. *Et contigit poſt dies quadraginta quinque, occiderunt regem illum filii ejus. Et regnavit Arcedonoſar filius ejus pro eo illic.* At in Græco multò plura ut ſupra: Καὶ ὐ διῆλθεν ἡμέρας πεντήκοντα (edd. Ald. & Compl. ἡμέραι πεντήκοντα πέντε,) ἕως ὗ ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ δύο υἱοὶ αὐτῦ, ϗ ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη Ἀραράθ. Καὶ ἐβασίλευσε Σαχερδονὸς υἱος αὐτῦ ἀντ' αὐτῦ, ϗ ἔταξεν Ἀχιάχαρον τὸν Ἀναὴλ υἱὸν τῦ ἀδελφῦ μυ ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἐκλογιςίαν τῆς βασιλείας αὐτῦ, ϗ ἐπὶ πᾶσαν τὴν διοίκησιν. Καὶ ἠξίωσεν Ἀχιάχαρος περὶ ἐμῦ, ϗ ἦλθον εἰς Νινευῆ· Ἀχιάχαρος δὲ ἦν ὁ οἰνοχόος, ϗ ἐπὶ τῦ δακτυλίυ, ϗ διοικητὴς, ϗ ἐκλογιςής· ϗ κατέςησεν αὐτὸν ὁ Σαχερδονὸς ἐκ δευτέρας· ἦν δὲ ἐξάδελφός μυ· i. e. *Et non tranſierunt dies quinquaginta* (al. *quinquag. quinque*,) *donec interfecerunt eum duo filii ejus, & fugerunt in montes Ararath. Et regnavit Sacherdonus filius ejus pro eo, & conſtituit Achiacharum Anael filium fratris mei, ſuper omnem computationem regni ſui, & ſuper omnem adminiſtrationem. Et poſtulavit Achiacharus pro me, & veni in Nineve: Achiacharus autem erat pincerna, & ſuper annulum, & adminiſtrator, & computator: & conſtituit eum Sacherdonius ſecundò; erat autem filius fratris mei.*

℣. 25. Mſ. Regin. Suec. *Et deſcendi in domum meam, & reddita mihi eſt Anna uxor mea, & Tobias filius meus.* Germ. 15. *Et cùm perveniſſem in domum meam, & reddita eſt mihi uxor mea Anna, & Thobias filius meus.* Similiter apud Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. 231. d. *Et cùm veniſſem in domo mea, & reddita eſt mihi uxor mea Anna, & filius meus Tobias.* Item Græcè: Ὅτε δὲ κατῆλθον εἰς τὸν οἶκόν μυ, ϗ ἀπεδόθη μοι Ἄννα ἡ γυνή μυ, ϗ Τωβίας ὁ υἱός μυ. His quoque alludit Ambroſ. l. de Tob. c. 1. col. 591. d. dicens: *Talis flagitii deprehenſus reus, vix tandem per amicum potuit, direpto patrimonio, egenus & exul reſtitui ſuis.*

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. POst hæc verò, cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ,

2. dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.

3. Cùmque abiisset, reversus nunciavit ei, unum ex filiis Israël jugulatum jacere in platea. Statimque exsiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus:

4. tollensque illud, portavit ad domum suam occultè, ut, dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum.

5. Cùmque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu & tremore,

6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum.

Amos, 8. 10. 1. Mach. 1. 41.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. IN Pentecosten die festo nostro, qui est sanctus à septem annis, & factum est mihi prandium bonum, & discubui ut pranderem; & posita est mihi mensa, & vidi pulmentaria complura,

2. & dixi Thobiæ filio meo: Vade, & adduc quemcunque pauperem inveneris ex fratribus nostris, qui sunt captivi in Ninive, qui tamen habet Deum in mente in toto corde suo; hunc adduc, ut manducet pariter nobiscum prandium hoc: ecce sustineo te fili, donec venias.

3. Et abiit Thobias quærere aliquem pauperem captivum ex fratribus nostris; & reversus, dixit mihi: Pater: & ego dixi: Quid est fili? & ait mihi: Ecce unus ex fratribus nostris occisus laqueo circumdato, projectus jacet in publico. Et exsilivi relicto prandio meo, antequam quicquam ex illo gustarem:

4. & sustuli illum de platea in domum apud me, donec sol occideret, ut illum sepelirem.

5. Et reversus, lavi, & manducavi prandium meum cum luctu,

6. & rememoratus sum sermonum prophetæ Amos, quod locutus est in Bethleem, dicens: Convertentur omnes dies festi vestri in luctum, & omnia cantica vestra in lamentationem: & lacrymatus sum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habet Ms. Germ. n. 15. paucis immutatis: *In Pentecosten die festo nostro, qui est sanctus à septimanis, factum est mihi prandium bonum, & accubui ut pranderem; & adposita est mihi mensa, & vidi pulmentaria plurima.* Ms. verò Reg. Suec. sic: *Et in Pentecosten, quæ est sola sancta septimanarum, factum est mihi prandium bonum, & recubui prandere; posita est mihi mensa;* nec addit plura. Lucif. Calar. l. de non parc. in De. del. col. 231. d. prioribus tribus Mss. favet, ita legendo: *In Pentecoste die festo nostro, qui est sanctus ex septimanis, factum est mihi prandium bonum, & discubui ut pranderem; & posita est mihi mensa, & vidi pulmentaria quamplurima.* Aug. quoque l. 22. cont. Faust. to. 8. col. 415. c. ait, *de septimanis constare eundem festum diem.* In Græco: Ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἑορτῇ, ἥ ἐστιν ἁγία ἑπτὰ ἑβδομάδων, ἐγενήθη ἄριστον καλόν μοι, καὶ ἀνέπεσα (Ms. Alex. ἀνεπαυσάμην) τοῦ φαγεῖν· καὶ ἐθεασάμην ὄψα πολλά.

℣. 2. Eadem exhibet Ms. Germ. n. 15. his mediis solùm immutatis: *qui tamen in mente habent Deum toto corde suo; hominem hunc adduc, & manducet panem nobiscum, & prandium hoc.* In Ms. Regin. Suec. sic: *Et dixi Tobiæ filio: Vade, adduc quemcunque inveneris pauperem ex fratribus nostris, qui sunt in Ninive captivi, qui reminiscuntur in toto corde suo Dominum suum; ut manducent nobiscum prandium, quod est: sustineo te fili, donec venias.* Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 302. b. *Et dixi Tobiæ filio meo: Vade, & adduc quemcunque pauperem inveneris ex fratribus nostris, qui tamen in mente habeat Deum ex toto corde suo; hunc adduc, & manducabit pariter meum prandium hoc: ecce sustineo te fili, donec venias.* Item ap. Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 231. d. *Et dixi Tobiæ filio meo: Vade, & adduc quemcunque pauperem inveneris ex fratribus nostris, qui sunt captivi in Ninive, qui tamen in mente habet Deum in toto corde suo; hunc adduc, & manducet pariter mecum prandium hoc: ecce sustineo te fili, donec venias.* In Græco simpliciter: Καὶ εἶπα τῷ υἱῷ μου· Βάδιζε, καὶ ἄγαγε ὃν ἂν εὕρῃς τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐνδεῆ, ὃς μέμνηται τοῦ Κυρίου· καὶ ἰδοὺ μένω σε· *Et dixi filio meo: Vade, & adduc quemcunque inveneris fratrum nostrorum egentem, qui meminerit Domini: & ecce exspecto te.* Ambr. l. de Tob. c. 1. to. 1. 592. a. sic narrat: *Et si quid alimenti foret, peregrinum, cum quo cibum sumeret, quærebat. Itaque cùm fessus à sepulturæ revertisset munere, appositis sibi (f. cibi) edendi subsidiis, misso filio, quærebat consortem convivii.*

℣. 3. Similiter in Ms. Germ. 15. præter ista: *Et exiit Tobias inquirere..... Ecce unus de natione nostra occisus..... jacet in foro. Et exsilii.* Item in Ms. Reg. Suec. *Et abiit Tobias quærere aliquem pauperum ex fratribus nostris; & reversus, dixit mihi: Pater: & dixi illi: Ecce sum fili: & respondens, dixit: Ecce unus ex fratribus nostris occisus projectus; & ipsum vidi quomodo suffocatus est. Et prosilii, & reliqui prandium, antequam gustarem ipsum.* Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 231. d. e. *Et exiit Tobias inquirere aliquem pauperem captivum ex fratribus nostris; & reversus dixit mihi: Pater: & dixi: Quid est fili? & dixit mihi: Ecce unus de natione nostra occisus laqueo circumdato, projectus est. Et exii relicto prandio meo, antequam aliquid ex illo gustarem.* In Græco multò pauciora; en verba: Καὶ ἐλθὼν, εἶπε· Πάτερ, εἷς ἐκ τοῦ γένους ἡμῶν ἐστραγγαλωμένος ἔῤῥιπται ἐν τῇ ἀγορᾷ. Κἀγὼ πρὶν ἢ γεύσασθαί με, ἀναπηδήσας, ἀνειλόμην, &c. *Et veniens, dixit: Pater, unus de genere nostro strangulatus projectus est in foro. Et ego antequam gustarem, exsiliens, sustuli, &c.* quibus favet Ambr. l. de Tob. c. 1. to. 1. 592. a. diceas: *Dum conviva accersitur, nunciatis insepulti corporis reliquiis, convivium deserebat; nec putabat pium, ut ipse cibum sumeret, cùm in publico corpus jaceret exanime.*

℣. 4. Ita Lucif. Cal. habet l. de non parc. in De. del. 231. e. præter hoc, *unum locum*, pro *domum*: similiter in Ms. Germ. 15. *Et tollo illum de platea in unum locum apud me, donec,* &c. ut sup. In Ms. verò Reg. Suec. ut supra: *Et sustuli illum de platea in domum, usque dum sol occideret, ut sepelirem illum.* Græcè, Ἀνειλόμην αὐτὸν εἴς τι οἴκημα, ἕως οὗ ἔδυ ὁ ἥλιος· *Sustuli eum in quandam domum, donec occidit sol;* absque seqq.

℣. 5. Sic habet ad verbum Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. 231. e. In Ms. Germ. 15. hoc unum variat *lotus sum*, pro *lavi*: in Ms. Regin. Suec. sic: *Et reversus sum, & manducavi panem meum cum luctu & tremore;* deinde *memoratus sum*, &c. fortè pro *tremore, memoratus sum*, legendum est cum Mss. al. *rememoratus sum*. Gr. Καὶ ἐπιστρέψας, ἐλουσάμην, καὶ ἤσθιον τὸν ἄρτον μου ἐν λύπῃ. *Et reversus, lavi me, & edebam panem meum in tristitia.*

℣. 6. Concinit Lucif. ad verbum l. de non parc. in De. del. 231. e. nisi quòd legit, *quos locutus est in Bethel*, pro *quod locutus est in Bethleem*, deleta voce *omnes*, ante *dies*. In Ms. Germ. 15. hæc variant pauca: *sermonis..... quos..... convertentur dies..... in luctu, & omnes viæ vestræ in planctu: & lacrymatus sum.* In Græco, loco *sermonum prophetæ*, simpliciter τῆς προφητείας, *prophetiæ*, ut & καθὼς εἶπε, *sicut dixit*, pro *quod locutus est, dicens*, absque seq. *omnes*; item pro *cantica*, sic, αἱ εὐφροσύναι, *lætitiæ*; cætera ut in textu. In Ms. Regin. Suec. ita:

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

7. Et poſtquam ſol occidit, abii, & fodi, & ſepelivi eum.

8. Et omnes proximi mei deridebant me, dicentes: Quomodo non timet hic homo? jam enim inquiſitus eſt hujus rei causâ ut occideretur, & fugit, & perdidit ſubſtantiam ſuam, & iterum ſepelire cœpit mortuos.

9. Et iterum lavi eâ horâ, poſtquam ſepelivi.

10. Et introivi in domum meam, & dormivi circa parietem, facie nuda propter æſtum;

11. & ignorabam quoniam paſſeres in pariete ſuper me reſidebant, quorum ſtercora oculis meis calida & induxerunt albugines.

VULGATA NOVA.

7. Cùm verò ſol occubuiſſet, abiit, & ſepelivit eum.

8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causâ interfici juſſus es, & vix effugiſti mortis imperium, & iterum ſepelis mortuos?

9. Sed Tobias plus timens Deum, quàm regem, rapiebat corpora occiſorum, & occultabat in domo ſua, & mediis noctibus ſepeliebat ea.

Sup. 1. 21.

10. Contigit autem ut quadam die fatigatus à ſepultura, veniens in domum ſuam, jactaſſet ſe juxta parietem, & obdormiſſet,

11. & ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora inciderent ſuper oculos ejus, fieretque cæcus.

VERSIO ANTIQUA.

* Et ibam cæcus ad medicos ut curarer, & quantò mihi medicamenta imponebant, tantò magis excæcabantur oculi mei maculis, donec perexcæcatus ſum. Et eram inutilis oculis meis, annis quatuor.

VULGATA NOVA.

12. Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus evenire illi, ut poſteris daretur exemplum patientiæ ejus, ſicut & ſancti Job.

13. Nam cùm ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata ejus cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis evenerit ei,

14. ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ.

VERSIO ANTIQUA.

15. Et omnes fratres & amici mei dolebant pro me: Achicarus autem paſcebat me annis duobus, priuſquam iret in Limaidam.

VULGATA NOVA.

15. Nam ſicut beato Job inſultabant reges, ita iſti parentes & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes:

VULGATA NOVA.

16. Ubi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas?

17. Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui:

18. quoniam filii ſanctorum ſumus, & vitam illam exſpectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Memoratus ſum verborum prophetæ, quod locutus eſt ad Moyſen in Bethel, dicens: Convertentur omnes viæ veſtræ in luctum, & ſemitæ veſtræ in planctum: & ploravi. *propheta dum requieſcit in cubiculo ſuo*, &c.

℣. 7. Ita Lucif. habet ubi ſup. cum cod. Germ. 15. ſic etiam Mſ. Regin. Suec. exceptis his, *Et cùm occidiſſet ſol.* Item Græcè: Καὶ ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ᾠχόμην, ϗ ὀρύξας, ἔθαψα αὐτόν.

℣. 8. Mirè concordat Lucif. loco cit. deletis tamen his, *& perdidit ſubſt. ſuam*, quæ ſimiliter abſunt à cod. Germ. 15. præterea idem cod. tollit vocem *mei*, poſt *proximi*, ſicut *enim*, poſt *jam*, atque *&*, ante *iterum*; loco verò *hic homo*, hab. *omnino*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et propinqui mei deridebant, dicentes: Non timet hic jam qui quærebatur ut occideretur propter hanc rem? & fugerat, & ecce ſepelit iterum mortuos.* In Mſ. etiam Floriac. inter fragmenta nonnulla Verſionis antiq. iſtud habetur: *Omnes proximi mei deridebant me, dicentes: Quomodo non timet hic, quia quæſitus eſt ut occideretur hujus rei causâ, & fugit? quomodo iterum ſepelire cœpit mortuos? Ego autem intentus in mandatis Dei non timebam quid loqueretur homo.* In Græco: Καὶ οἱ πλησίον ἐπεγέλων, λέγοντες· Οὐκ ἔτι φοβεῖται (edd. Ald. & Compl. add. ἔτος) φονευθῆναι περὶ τȣ̃ πράγματος τȣ́τȣ· ϗ ἀπέδρα, ϗ ἰδȣ̀ πάλιν θάπτει τȣ̀ς νεκρȣ́ς. *Et proximi irridebant, dicentes: Non adhuc timet interfici pro re hac; & aufugit, & ecce iterum ſepelit mortuos.*

℣. 9. Cod. Germ. 15. *Et iterum in illa hora lotus ſum, poſtquam illum ſepelivi.* Mſ. Reg. Suec. *Et ea nocte locutus ſum (l. lotus ſum) poſtquam ſepelivi illum.* Gr. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἀνέλυσα θάψας. *Et in illa nocte reverſus ſum cùm ſepeliſſem*: legiſſe videntur Lat. Interpretes ἀνέλȣσα.

℣. 10. In Mſ. Germ. 15. *Et intravi..... & obdormivi*; cæt. ut ſup. In Græco ſic: Καὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος παρὰ τὸν τοῖχον τῆς αὐλῆς, ϗ τὸ πρόσωπόν μȣ ἀκάλυπτον ἦν. *Et cubui pollutus juxta parietem atrii, & facies mea diſcooperta erat.* In Mſ. Regin. Suec. *Et intravi in domum meam, & dormiebam juxta parietem domus meæ, & faciem meam nudam habebam propter æſtum.* Unde Ambroſ. l. de Tob. c. 2. col. 592. d. ait: *Tam ſancto feſſus officio*

℣. 11. Mſ. Germ. 15. delet hoc, *in pariete*, ſed addit verbum *inſiderunt*, voci *ſtercora*; item loco *induxerunt albugines*, hab. *fecerunt maculas*. Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et neſciebam quoniam paſſeres ſuper me erant, quorum ſtercora reſiderunt calida in oculis meis; & contigit ut induerent albuginem oculi mei.* Gr. Καὶ ȣ̓κ ᾔδειν ὅτι ςρȣθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐςί· ϗ τῶν ὀφθαλμῶν μȣ ἀνεῳγότων, ἀφώδευσαν τὰ ςρȣθία θερμὸν εἰς τȣ̀ς ὀφθαλμȣ́ς μȣ, ϗ ἐγενήθη λευκώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μȣ. *Et non noveram quia paſſerculi in muro erant; & oculis meis apertis, dejecerunt paſſerculi calidum in oculos meos, & factæ ſunt albugines in oculis meis.* Ambroſ. l. de Tob. c. 2. 592. d. *Cadente*, inquit, *de paſſerum nido albugine*, (ſeu juxta cod. Colb. *Cadente de ſtercore paſſerum nido albuginis*) *cæcitatem incidit, nec conqueſtus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum; fraudari magis ſe doluit obſequiorum, quàm oculorum munere*: quæ ult. nonnihil reſpondent verſui 13. Vulg.

* Pro his omnibus legitur Græcè, Καὶ ἐπορεύθην πρὸς ἰατρȣ̀ς, ϗ ȣ̓κ ὠφέλησάν με. *Et ivi ad medicos, & non profuerunt mihi.* At in Mſ. Germ. 15. cuncta habentur ut ſup. niſi quòd initio deeſt vox *cæcus*, uti poſt paulò iſtud, *ut curarer*; loco verò *quantò mihi medicamenta*, ſic, *quantùm mihi medicamina*; & infra pro *inutilis*, ita, *debilis*, abſque ſeq. *meis*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Quotidie autem Abamad medicus aderat ut curarer, & quando innunguebar cum medicamentis, tantò magis excæcabantur oculi mei & albicabant, quoadusque excæcaverunt me. Et eram inutilis per annos quatuor.*

℣. 15. In Mſ. Germ. 15. loco *dolebant pro me*, exſtat *contriſtabantur propter me*; reliqua verò deſunt: contra à Græco abſunt priora verba ab hoc, *& omnes*, uſque ad *pro me*; loco verò cæterorum, ſic, Ἀχιάχαρος δὲ ἔτρεφέ με, ἕως ȣ̃ ἐπορεύθην εἰς τὴν Ἐλυμαΐδα. *Achiacharus autem nutriebat me, quoadusque profectus ſum in Elymaida.* In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et omnes fratres mei & amici dolebant pro me: & Achicarus paſcebat me, & pavit me biennium, antequam irent in Elimaida.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
19. Anna verò uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat.	19. In illo tempore, Anna uxor mea deserviebat operibus mulierum, lanam faciens & telam, & ex mercedibus suis pascebat me: & mittebant, & adducebant illam ad texendum, & dabant ei mercedem suam. Septima autem die mensis Distri consummavit texturam, & reddidit dominis suis; & dederunt illi mercedem suam totam,
20. Unde factum est, ut hœdum caprarum accipiens detulisset domi:	20. & insuper dederunt ei pro detexto, ad manducandum, hœdum de capris.
21. cujus cùm vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videte, ne fortè furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. *(Deut. 22. 1.)*	21. Et cùm introisset ad me hœdus, cœpit clamare; & vocavi ad me uxorem, & dixi illi: Unde est hic hœdus qui balat? vide, ne fortè furtivus sit, redde illum dominis suis; nobis enim non licet manducare nihil furtivum. Et respondit mihi, & dixit: Munere mihi datus est supra mercedem. Et ego non credebam, sed magis dicebam illi: Furtivus est, redde illum dominis suis: & contendebam, & erubescebam coram illa, hujus rei causâ.
22. Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. *(Job. 2. 9.)*	22. Et irata est, quoniam non credebam illi; & respondens, dixit mihi: Ubi sunt justitiæ tuæ?
23. Atque his & aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.	23. ecce quæ pateris, omnibus nota sunt.

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Mſ. Germ. 15. delet iſta: *lanam faciens & telam, & ex mercedibus ſuis paſcebat me;* loco verò *deſerviebat*, habet *mercede ſerviebat;* & inſ. pro *adducebant illam*, ſimplic. *ducebant eam*, uti pauló poſt, *Et ſeptimo die*, abſque ſeq. voce *Diſtri*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et in illo tempore, Anna uxor mea operabatur operibus mulieribus* (l. *muliebribus*,) *lanam faciens, & conducens telas texendas, & ex mercedibus ſuis paſcebat me: quæ accipiebat, & texebat; & cùm detexiſſet, remittebat domino rerum, & ille mercedem dabat ei. Et in ſeptimo die detexuit telam, & miſit; & illi dederunt ei mercedem totam.* In Græco multò pauciora, nempe ſeqq. Καὶ ἡ γυνή μου Ἄννα ἠριθεύετο ἐν τοῖς γυναικείοις, καὶ ἀπέστελλε τοῖς κυρίοις· καὶ ἀπέδωκαν αὐτῇ καὶ αὐτοὶ τὸν μισθόν. *Et uxor mea Anna lanam tractabat in Gynæcæis, & mittebat dominis; & reddiderunt ei & ipſi mercedem;* prætermiſſis aliis. Vide Ambroſ. inſ. ad ℣. 21.

℣. 20. Mſ. Germ. 15. *Et inſuper dederunt ei telaticum hœdum de capris.* Alter Regin. Suec. *Et inſuper dederunt ei, ad manducandum, hœdum.* Gr. ſimpliciter, προσδόντες καὶ ἔριφον, *addentes & hœdum.*

℣. 21. In Mſ. Germ. 15. diſſimilia hæc pauca: *cœpit balare..... uxorem meam, & dixi: Unde..... qui clamat? vide, ne furtivus ſit, & redde..... ſuper mercedem. Cui ego... ſed eò magis dicebam: Redde eum dominis ſuis: & erubeſcebam coram.* In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et cùm intraſſet ad me, cœpit hœdus bellare; & vocavi illam, & dixi: Unde eſt hœdus hic qui bellat? ne fortè furtivus ſit, redde eum dominis ſuis; non licet nobis manducare furtivum. Et illa dixit: Mihi datus eſt pro mercede mea. Et non credebam, ut reſtitueret illum dominis ſuis: & contendebam cum illa propter hœdum.* In Græco ita: Ὅτε δὲ ἦλθε πρὸς μὲ, ἤρξατο κράζειν· καὶ εἶπα αὐτῇ· Πόθεν τὸ ἐρίφιον; μὴ κλεψιμαῖόν ἐστιν; ἀπόδος αὐτὸ τοῖς κυρίοις· οὐ γὰρ θεμιτόν ἐστι φαγεῖν κλεψιμαῖον. Ἡ δὲ εἶπε· Δῶρον δέδοταί μοι ἐπὶ τῷ μισθῷ. Καὶ οὐκ ἐπίστευον αὐτῇ, καὶ ἔλεγον ἀποδιδόναι αὐτὸ τοῖς κυρίοις· καὶ ἠρυθρίων πρὸς αὐτήν. *Quando autem venit ad me, cœpit clamare; & dixi ad eam: Unde hœdulus? nunquid furtivus eſt? redde eum dominis; non enim licitum eſt manducare furtivum. Illa autem dixit: Donum datum eſt mihi ſuper mercedem. Et non credebam ei, & dicebam reddere ipſum dominis: & erubeſcebam adverſus eam.* Ambr. l. de Tob. c. 2. 593. a. alludens, dicit: *Et cùm victum mercede levaret conjugis, ne quid furtivum domum ſuam intraret, cavebat: uxor hœdum pro mercede acceperat; at ille plus honeſtati, quàm pietati conſulens, cui ſuam debebat alimoniam*, &c.

℣. 22. Abſunt à Mſ. Germ. 15. ſicut à Græco iſta: *Et irata eſt, quoniam non credebam illi;* loco verò *& reſpondens, dixit mihi*, &c. in cod. Germ. ſic, *quæ mihi reſpondit, dicens: Ubi ſunt eleemoſynæ tuæ, quas faciebas?* Similiter in Mſ. Regin. Suec. hæc tantùm leguntur: *Et reſpondens, dixit mihi: Ubi ſunt eleemoſynæ tuæ?* Item in Græco: Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα, εἶπέ μοι· Ποῦ εἰσιν αἱ ἐλεημοσύναι σου, καὶ αἱ δικαιοσύναι σου; *Illa verò reſpondens, dixit mihi: Ubi ſunt eleemoſynæ tuæ, & juſtitiæ tuæ?* Apud Cypr. l. de mortal. p. 231. c. & l. 3. Teſtim. 306. b. *Ubi ſunt juſtitiæ tuæ?*

℣. 23. Mſ. Regin. Suec. *Ecce omnia ſuper te nota ſunt.* Græcè: Ἰδοὺ γνωστὰ πάντα μετὰ σοῦ. Cypr. verò ubi ſup. poſt hoc, *juſtitiæ tuæ*, proximè addit: *Ecce quæ pateris*, ut ſupra.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. TUnc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis,	1. ET contriſtatus animo, ingemui lacrymans; & introivi in atrium meum, & cœpi orare cum gemitu animæ meæ,
2. dicens: Juſtus es Domine, & omnia judicia tua juſta ſunt, & omnes viæ tuæ, miſericordia, & veritas, & judicium.	2. & dixi: Juſtus es Domine, & omnia opera tua magna ſunt, & omnes viæ tuæ miſericordiæ & veritatis plenæ ſunt, & judicium verum judicas in ſæcula.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Mſ. Germ. 15. exceptis his, *intravi*, pro *introivi*, & *rogare*, loco *orare*, abſque ſeq. *meæ*. In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et triſtis factus ſum animo, & ſuſpirans ploravi; & intravi in aulam meam, & cœpi orare cum ſuſpirio animæ meæ.* In Gr. Καὶ λυπηθεὶς ἔκλαυσα· καὶ προσευξάμην μετ' ὀδύνης. *Et triſtatus ploravi; & deprecatus ſum cum dolore.*

℣. 2. Mſ. Germ. 15. hab. *juſta*, pro *magna*, abſque ſeqq. *viæ tuæ;* loco verò *& veritatis plenæ ſunt*, ſimpliciter, *tuæ veritas*, ut inſ. *ſæculum*, pro *ſæcula*. In Græco habetur λέγων, *dicens*, pro *& dixi*, omiſſo inſ. *magna ſunt;* exinde loco *miſericordiæ & veritatis plenæ ſunt*, ſic, ἐλεημοσύναι καὶ ἀλήθεια, *miſericordiæ & veritas*, addito iſto, καὶ δικαίαν σύ, *& juſtum tu*, ad *verum;* demum pro *ſæcula*, τὸν αἰῶνα, *ſæculum*. In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et dixit: Juſtus es Domine, & omnia opera tua magna ſunt, & viæ tuæ veritate plenæ ſunt, & tu judicabis ſæculum.*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

3. Et nunc Domine memor esto mei, & respice in me: ne vindictam sumas de peccatis meis, & de negligentia mea, & parentum meorum qui peccaverunt ante te.

4. Quoniam non obedierunt præceptis tuis, & tradidisti nos in direptionem, & captivitatem, & mortem, in exemplum, & fabulas, & improperium omnibus nationibus, in quibus nos dispersisti.

5. Et nunc Domine, multa sunt judicia tua & vera, quæ de me exigas, & de peccatis meis, & parentum meorum, quia non egimus secundum præcepta tua, non ambulavimus sinceriter coram te.

6. Et nunc Domine, secundùm quod tibi placet, fac mecum, & præcipe recipi spiritum meum, ut jam dimittar desuper terra: quia expedit mihi mori magis quàm vivere, quoniam improperia falsa audio, & in magno sum tædio. Præcipe ergo Domine ut dimittar ab hac necessitate, & da mihi refrigerium in locum æternum: & noli avertere à me faciem tuam, quia expedit mihi mori magis quàm vivere, & pati tantam necessitatem in vita mea, ne jam improperium audiam hominum.

7. Eadem die contigit ut & Sarra filia Raguhelis, quæ erat Exbatanis civitate Medorum, ut & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui,

8. quoniam jam tradita erat viris septem, & Asmodæus dæmonium nequissimum occidebat eos, eâ horâ qua ad illam introiebant ad concumbendum, sicut est solitum mulieribus.

9. Et dixit illi ancilla sua: Tu es quæ suffocas viros tuos; ecce jam tradita es viris septem, &

VULGATA NOVA.

3. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.

4. Quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captivitatem, & mortem. & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos.

Deut. 28. 15.

5. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundùm præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te.

6. Et nunc Domine secundùm voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quàm vivere.

7. Eadem itaque die contigit, ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui,

8. quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam.

9. Ergo cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non vi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. In Ms. Germ. 15. deest hoc, *& respice in me*, sicut *de*, ante vocem *negligentia*, cum hoc seq. *mea &*; loco verò *qui*, ita, *si quid*. A Græco abest istud, *Et nunc Domine*; exinde loco *ne vindictam sumas de*, sic, μή με ἐκδικῆς ταῖς, &c. & pro *negligentia*, τοῖς ἀγνοήμασι, *ignorantiis*; item istud, πατέρων μου, ἃ, *patrum meorum, quæ*, loco *parentum..... qui*; in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. οἵ. In Ms. Regin. Suec. sic: *Et nunc Domine memor esto mei, respice me; & noli nocere me secundum peccata mea, & secundùm ignorantiam meam, & patrum meorum, quia peccavimus ante conspectum tuum.*

℣. 4. Ita in Græco, nisi quòd initio deest *quoniam*, pro quo inf. hab. γάρ; loco verò *in exemplum, & fabulas, & improp.* sic, καὶ παραβολὴν ὀνειδισμοῦ, *& parabolam improperii*; item ἐσκορπίσμεθα, *dispersi sumus*, pro *nos dispersisti*. In Ms. Germ. n. 15. variant ista: *Quia non obaudierunt..... in direptione, & captivitate, & morte, & in exemplum..... dispargisti*. Ms. Regin. Suec. sic habet: *Et contempsimus præcepta tua, & dedisti nos in diremptionem, & captivitatem, & mortem, & in parabolam, & in fabulam, & in improperium & in omnibus gentibus, in quibus nos dispersisti.*

℣. 5. Ms. Germ. 15. iterum ponit *de*, ante *parentum*, sicut *&*, post *præcepta tua*; cætera ut sup. Græc. etiam paulùm differt, nempe delet initio vocem *Domine*, paulòque post hab. ἐξ ἐμοῦ ποιῆσαι, *ex me ad faciendum*, loco *quæ de me exigas, &*; item inf. πατέρων, loco *parentum*, ut & ἐποιήσαμεν, *fecimus*, pro *egimus*, absque seq. *secundùm*; præponit etiam γὰρ, verbo *ambulavimus*, & loco *sinceriter*, hab. ἐν ἀληθείᾳ, *in veritate*. In Ms. Regin. Suec. sic: *Et nunc Domine, multa bona judicia supersunt, ut facias in me pro peccatis meis, quoniam non fecimus præcepta tua, & non ambulavimus verè ante conspectum tuum.*

℣. 6. Ms. Germ. 15. delet vocem *Domine*, initio & circa medium; item pro *terra*, habet *terram*, sicut infra, *jam* pro 2. *Domine*, & *loco æterno*, pro *locum æternum*; paulò verò post tollit vocem *magis*, cum seq. *vivere &*; & loco *improperium*, habet *improperio*, absque voce *hominum*, in fine. In Ms. Regin. Suec. multò plura variant; en verba: *Et nunc secundùm quod tibi placet, fac mecum, & impera recipi spiritum meum ex me, ut non* (l. *jam*) *dimittar a facie terræ, ut fiar terra: quoniam expedit mihi magis mori quàm vivere, quoniam improperia falsa audivi, & tristitia multa est in me. Domine impera ut requiescam ab hac necessitate, mitte me in locum sempiternum: & noli avertere faciem tuam à me Domine, quoniam expedit mihi mori magis quam vivere cum necessitate magna in vita mea, & ne audiam improperia jam.* Similiter in Græco, paucis exceptis: Καὶ νῦν κατὰ τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιόν σου ποίησον μετ' ἐμοῦ· ἐπίταξον ἀναλαβεῖν τὸ πνεῦμά μου, ὅπως ἀπολυθῶ, καὶ γένωμαι γῆ· διότι λυσιτελεῖ μοι ἀποθανεῖν ἢ ζῆν, ὅτι ὀνειδισμοὺς ψευδεῖς ἤκουσα, καὶ λύπη ἐστὶ πολλὴ ἐν ἐμοί. Ἐπίταξον ἀπολυθῆναί με τῆς ἀνάγκης ἤδη εἰς τὸν αἰώνιον τόπον· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· reliqua desunt.

℣. 7. Ms. Germ. 15. habet *filia Raguel*, paulòque post, *in civitate*; subinde sic, *& ut ipsa*, cum *suis* in fine, loco *patris sui*. Ms. Regin. Suec. sic: *Eadem die contigit Sarra filiæ Raguelis, quæ Ecbatanis in Medica, ut ipsa audiret improperia ab ancilla patris sui.* Græc. Ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συνέβη τῇ θυγατρὶ Ῥαγουὴλ Σάῤῥᾳ ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας, καὶ ταύτην ὀνειδισθῆναι ὑπὸ παιδισκῶν πατρὸς αὐτῆς· *In illa die evenit filiæ Raguel Sarræ in Ecbatanis Mediæ, & ipsam improperari ab ancillis patris sui.*

℣. 8. Variant hæc pauca in Ms. Germ. 15. scilicet: *dæmon* (al. *dæmoniorum*) *nequissimus occidit illos, qua hora introibant ad illam.* A Græco abest *jam*, & loco *nequissimum*, legitur τὸ πονηρὸν, *malum*; exinde pro *eâ horâ*, & seqq. ita, πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτοὺς μετ' αὐτῆς, ὡς ἐν γυναιξί· *antequam illi fuissent cum ea, ut in uxoribus.* In Ms. verò Regin. Suec. sic habetur: *Quia tradita erat viris septem, & non sinebat Asmodæus malus dæmon, sed occidebat illos, antequam fierent cum illa in conjugio, sicut traduntur mulieres.*

℣. 9. In Ms. Germ. 15. deest initio *ancilla sua*, & infra pro *nullo*, habetur *nullum*; item post pauca, *aut abi*, loco *vade & tu*, absque seq. *&*; loco verò *videamus*, sic, *videam*, & in fine, *perpetuo*, non *perpetuum*. In Ms. Regin. Suec. ita: *Et dixit ad illam ancilla: Tu suffocasti viros tuos; & ecce jam tradita es septem viris, & unum ex illis non es fruuta. Qui nos flagellas pro viris tuis, quia mortui sunt? & tu vade cum illis, & non videamus ex te filium, aut filiam in sempiterno.* Græc. Καὶ εἶπαν αὐτῇ· Οὐ συνιεῖς, ἀποπνίγουσά σου τοὺς ἄνδρας; ἤδη ἑπτὰ ἔσχες, καὶ ἑνὸς αὐτῶν οὐκ ὠνομάσθης. Τί ἡμᾶς μαστιγοῖς; εἰ ἀπέθανον, βάδιζε μετ' αὐτῶν, μὴ ἴδοιμέν σου υἱὸν, ἢ θυγα-

VULGATA NOVA.

deamus filium, aut filiam ſuper terram, interfectrix virorum tuorum.

10. Nunquid & occidere me vis, ſicut jam occidiſti ſeptem viros? Ad hanc vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit:

11. ſed in oratione perſiſtens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab iſto improperio liberaret eam.

12. Factum eſt autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum,

13. dixit: Benedictum eſt nomen tuum Deus patrum noſtrorum: qui cùm iratus fueris, miſericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te.

14. Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.

15. Peto Domine ut de vinculo improperii hujus abſolvas me, aut certè deſuper terram eripias me.

16. Tu ſcis Domine, quia nunquam concupivi virum, & mundam ſervavi animam meam ab omni concupiſcentia.

VERSIO ANTIQUA.

nullo eorum fruita es. Quid nos flagellas, aut causâ virorum tuorum, qui mortui ſunt? vade & tu cum illis, & nunquam ex te videamus filium, neque filiam in perpetuum.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

10. Eâdem horâ contriſtata eſt anima puellæ, & lacrymans, aſcendit in locum ſuperiorem patris ſui, & voluit laqueo vitam finire: & cogitavit: Ne fortè improperent patri meo, & dicant: Unicam habuiſti filiam cariſſimam, & hæc collum ſibi ligavit: & incipiam deducere ſenectutem patris mei cum triſtitia animi ad inferos; non eſt utile animam laqueo fugare:

11. at bonum eſt potius deprecari Dominum, ut moriar, & jam nullum improperium audiam in vita mea, neque ego, neque pater meus.

12. Eodem tempore, exporrectis manibus ad feneſtram, deprecata eſt,

13. & dixit: Benedictus es Domine Deus miſericordiarum, & benedictum eſt nomen tuum ſanctum, & honorabile in omnia ſæcula. Benedicant tibi omnia opera tua in æternum.

14. Et nunc Domine, ad te faciem meam levo, & oculos meos dirigo.

15. Jube jam me dimitti deſuper terra, ne audiam improperia hominum.

16. Tu ſcis Domine, quia munda ſum ab omni immunditia viri, & non coinquinavi corpus meum, neque dehoneſtavi nomen patris mei in terra captivitatis meæ. Unica ſum patri meo, & non habet alium filium, vel filiam, qui poſſideat hæreditatem illius: neque frater eſt illi quiſquam, vel proximus aut propinquus, ut cuſtodiat me illi uxorem. Jam perierunt mihi viri ſeptem; & quò mihi adhuc vivere? & ſi non tibi videtur Domine perdere me, aſpice in me, & miſerere mei, ut nullum jam improperium audiam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τέρα εἰς τὸν αἰῶνα. *Et dixerunt ei*, (Mſ. Alex. εἶπε, *dixit*:) *Non intelligis, ſuffocans tuos viros? ecce ſeptem habuiſti*, (Ald. & Compl. add. ἄνδρας, *viros*,) *& unius eorum non es nominata*, (Mſ. Alex. ὠνάθης, *fruita*.) *Quid nos flagellas?* (Ald. & Compl. add. περὶ αὐτῶν, *pro his*:) *ſi mortui ſunt, vade cum eis, non videamus tuum filium, aut filiam in ævum.*

℣. 10. Mſ. Regin. Suec. *In illa die facta eſt triſtis anima ejus, & ploravit, & aſcendit in ſuperiora patris ſui, & voluit laqueo ſe ſuſpendere: & iterum cogitabat, dicens: Ne fortè improperent patri meo, & dicant: Una ſuperfuit tibi filia, & illa laqueo ſe ſuſpendit ex malis: & adduco ſenectutem patris mei cum triſtitia ad inferos; non eſt hoc mihi bonum ut laqueo ſuſpendam me.* Græcè ſenſus idem, ſed paucioribus exprimitur verbis, ita nempe: Ταῦτα ἀκούσασα, ἐλυπήθη σφόδρα, ὥστε ἀπάγξασθαι· καὶ εἶπε· Μία μέν εἰμι τῷ πατρί μου, ἐὰν ποιήσω τοῦτο, ὄνειδος αὐτῷ ἔσται, καὶ τὸ γῆρας αὐτοῦ κατάξω μετ' ὀδύνης εἰς ᾅδου· *Hæc audiens, triſtata eſt valde, adeo ut ſuffocaretur: & dixit: Una quidem ſum patri meo, ſi fecero hoc, opprobrium illi erit, & ſenectutem ejus deducam cum dolore ad infernum.* Mſ. Germ. 15. concordat cum Regio, his tantum mutatis: *in illa hora*, pro *eadem hora*, ut & *puella animo*, pro *anima puellæ*; ſubinde addit *dicens*, ad *cogitavit*; omittit verò inf. *cariſſimam*: item legit *ſenecta*, non *ſenectutem*, tollitque hoc, *ad inferos*; demum loco *animam laqueo fugare*, habet *animam in laqueo finire*.

℣. 11. In Mſ. Germ. 15. *ſed deprecabor potiùs Dominum*; reliqua ut ſup. niſi quòd deeſt *jam*, cum hoc, *in vita mea*; cuncta verò abſunt à Græco. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Sed bonum eſt orare Dominum, ut moriar, & non audiat improperia pater meus ampliùs.*

℣. 12. Sic habet Mſ. Germ. 15. excepto uno *loco*, pro *tempore*. In Græco hoc tantùm legitur, Καὶ ἐδεήθη πρὸς τῇ θυρίδι· *Et oravit ad feneſtram.* In Mſ. Regin. Suec. ſic: *In illo tempore aperuit manus ad feneſtram, & oravit ad Dominum.*

℣. 13. Abſunt à Mſ. Germ. 15. iſta: *Benedictus es Domine Deus miſericordiarum, &*, quæ tamen Græc. admittit cum reliquis, excepta voce *miſericordiarum*, cujus loco ponit μοῦ, detracto ſeq. *eſt*, cum voce *omnia*, ante *ſæcula*; pro *tibi* verò, ponit σέ, cum Mſ. Germ. 15. & loco *æternum*, habet αἰῶνα, *ævum*. Mſ. Regin. Suec. *Et dixit: Benedictus, Domine Deus miſericors, & benedictum eſt nomen tuum in omnibus ſæcules ſæculorum. Benedicant te omnia opera tua in ſæcula ſæculorum.*

℣. 14. Mſ. Germ. 15. hab. *verto*, pro *levo*; cætera ut ſup. Alter Regin. Suec. ſic: *Et nunc ad te eſt facies mea, & oculi mei ad te reſpiciunt.* Græc. Καὶ νῦν Κύριε, τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ τὸ πρόσωπόν μου εἰς σὲ δέδωκα. *Et nunc Domine, oculos meos, & faciem meam in te dedi.*

℣. 15. Initio deeſt *jam*, in Mſ. Germ. 15. ſicut *hominum*, in fine; loco verò *deſuper terra, ne*, hab. *de terris, ut non jam.* Mſ. Regin. Suec. *Dimittar à terra, ut non audiam improperia jam.* Græc. Εἶπον ἀπολῦσαί με ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ μὴ ἀκοῦσαί με μηκέτι ὀνειδισμόν· *Dixi* (ſ. *dic*, εἰπὸν) *ut abſolvas me à terra, & non audiam ego ultra improperium.* Nobil. *& non facias me audire ultra*, &c.

℣. 16. In Mſ. Germ. 15. pro *immunditia viri*, legitur *immunditia virili*; paulò verò poſt omittuntur iſta: *corpus meum, neque dehoneſtavi*; item infra deeſt hoc, *vel filiam*, ut eſt, poſt *frater*, nec non *adhuc*, ante *vivere*; anteponitur autem *ſed*, huic *et ſi*, detracta voce *Domine*, poſt *videtur*, ſicut *in me*, poſt *aſpice*. Gr. diſcrepat à textu Lat. longè plurimis; nempe hab. ἁμαρτίας, *peccato*, pro *immunditia*; item ὄνομα, *nomen*, pro *corpus*, abſque ſeq. *dehoneſtavi*; exinde ſic, μονογενής, *unigenita*, pro *unica*, pauloque poſt loco *non habet alium filium, vel filiam, qui poſſideat hæredit. illius*, ita, οὐχ ὑπάρχει αὐτῷ παιδίον, ὃ κληρονομήσει αὐτόν, *non adeſt ei puer, qui hæreditabit eum*, (edit. Compl. κληρονομήσῃ·) exinde ſic, οὐδὲ ἀδελφὸς ἐγγὺς, οὐδὲ ὑπάρχων αὐτῷ υἱὸς, ἵνα συντηρήσω ἐμαυτὴν αὐτῷ γυναῖκα, *neque frater propinquus, neque exiſtens ei filius, ut conſervem me ipſam illi uxorem*: ſubinde deeſt *viri*, ante *ſeptem*, & pro *& quò*, ſic, ἵνα τί, *ut quid*, abſque ſeq. *adhuc*, ut & inſ. *Domine*; (ed. Compl. pro *adhuc*, hab. λοιπόν;) dein pro *perdere*, in Vatic. & al. ſic, ἀποκτεῖναι, *interficere*, & pro *aſpice in me*, ita, ἐπίταξον ἐπιβλέψαι ἐπ' ἐμέ, *præcipe reſpicere in me*: ultimò ſic, καὶ μηκέτι ἐλεῆσαί με, καὶ ἀκοῦσαί με ὀνειδισμόν· Nobil. *& non ultra miſerabilem me facere* (ſ. *movere miſericordiam*,) *& audire me improperium*; ſed in Mſ. Alex. ac ed. Compl. deeſt μηκέτι, ante ἐλεῆσαι, & in Ald. loco μὲ, ponitur ἐπ' ἐμέ; tum ſequitur in Alex. καὶ μηκέτι ἀκοῦσαί με ὀνει-

VULGATA NOVA.

17. Nunquam cum ludentibus miſcui me : neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me præbui.

18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.

19. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forſitan me non fuerunt digni : quia forſitan viro alii conſervaſti me.

20. Non eſt enim in hominis poteſtate conſilium tuum.

21. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita ejus, ſi in probatione fuerit, coronabitur : ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur : & ſi in correptione fuerit, ad miſericordiam tuam venire licebit.

22. Non enim delectaris in perditionibus noſtris : quia poſt tempeſtatem, tranquillum facis : & poſt lacrymationem & fletum, exſultationem infundis.

23. Sit nomen tuum Deus Iſraël benedictum in ſæcula.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

24. In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum ab ipſa claritate ſummi Dei :

25. & miſſus eſt Raphahel angelus ſanare duos, id eſt, Thobin curare à maculis oculorum, & reddere ei aſpectum luminis ; & Sarram filiam Raguhelis dare Thobiæ filio Thobis uxorem, & colligare Aſmodæum dæmonium nequiſſimum ab illa : quoniam Thobiæ deſtinata erat hæreditas ejus, ſuper omnes qui illam concupierant. Uno igitur tempore, reverſus eſt Thobi de atrio in domum ſuam, & Sarra filia Raguhelis deſcendit & ipſa de loco ſuperiori.

VULGATA NOVA.

24. In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei :

25. & miſſus eſt angelus Domini ſanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore ſunt orationes in conſpectu Domini recitatæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

δισμόν, vel cum editt. Ald. & Compl. καὶ μὴ ἀκοῦσαί με μηκέτι ὀνειδισμόν· quæ textui favent. In Mſ. Regin. Suec. eadem referuntur hoc modo : *Tu ſcis Domine, quoniam munda ſum ab omni immunditia viri, & non coinquinavi nomen meum, nec nomen patris mei in terra captivitatis meæ. Unica ſum patri meo, & non ſupereſt illi filius alius, qui poſſideat hæreditatem illius : nec frater eſt illi juxta, neque cognatus meus ſupereſt, qui conſervet me illi, & tradat in matrimonium. Ecce perierunt mihi ſeptem viri ; & ut quid mihi adbuc vivere? & ſi non tibi videtur Domine occidere me, impera, & reſpice, & miſerere mei, ut jam non audiam improperium.*

℣. 24. Mſ. Regin. Suec. ſic habet : *In ipſo tempore exaudita eſt oratio amborum ante conſpectum honoris Domini.* Gr. Καὶ εἰσηκούσθη προσευχὴ ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Ῥαφαήλ. *Et exaudita eſt deprecatio amborum coram gloria magni Raphael :* editt. Ald. & Compl. loco Ῥαφαήλ, hab. Θεοῦ, *Dei.*

℣. 25. Nonnulla variant in Mſ. Germ. 15. ſcilicet iſta : *curare eos, Tobi ſanare*, loco *ſanare duos, id eſt, Thobin curare* ; ſubinde deeſt *ei*, poſt *reddere*, & loco *Raguhelis*, conſtanter habetur *Raguel*, ſicut *Tobi*, pro *Thobis* ; infra tamen *Tobis*, non *Thobi*, paulòque poſt ita, & *ipſa deſcendit*, pro *deſcendit & ipſa*. A Græco abeſt *Raphael angelus* ; (in editt. tamen Ald. & Compl. legitur Ῥαφαήλ, ſed abſque *angelus* ;) exinde loco *id eſt, Thobin curare à maculis*, ſimpliciter, τοῦ Τωβὶτ λεπίσαι τὰ λευκώματα, *Tobit deſquamare albugines*, demtis his, *oculorum, & reddere ei aſpectum luminis* ; ſicut infra hoc, *ab illa*, poſt *nequiſſimum*, pro quo ult. τὸ πονηρὸν, *malum* ; ſubinde loco *deſtinata erat hæreditas ejus*, ita, ἐπιβάλλει κληρονομῆσαι αὐτήν, *pertinet hæreditare eam*, prætermiſſis ſeqq. uſque ad hoc, *uno igitur* ; deinde ſic habetur : Ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐπιστρέψας Τωβὶτ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, &c. *In illo tempore revertens Tobit, intravit in domum ſuam*, &c. ut ſup. ſed abſque hoc, *& ipſa*, addita tamen voce, αὐτῆς, in fine. In Mſ. Regin. Suec. ſic : *Et miſſus eſt angelus Raphael ſanare duos ; Tobin, deſquamare albugines* (Mſ. vitiosè *de ſquamamaris albuginis*) *ab oculis illius, ut videat lumen cæli ; & ad Sarram filiam Raguel, dare Tobiæ filio Tobi uxorem, & alligare Aſmodæum malum dæmonem ab illa ; quem Tobiam contigit poſſidere eam, præter omnibus qui volebant accipere eam. In illo tempore reverſus Tobias ab aula in domo ſua, & Sarra filia Raguelis deſcendit de ſuperiora.*

CAPUT IV.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. EAdem die rememoratus eſt Thobis commendaſſe ſe pecuniam Gabelo, in Rages civitate Medorum : & dixit in corde ſuo cogitans : Ecce ego poſtulavi mortem, cur non voco Thobian filium meum, & indicabo illi de hac pecunia quam commendavi, antequam moriar? Et vocavit filium ſuum,

2. & dixit illi : Fili : & ille reſpondit : Quid eſt, pater? Et Thobis dixit :

3. Fili, cùm mortuus fuero, ſepeli me diligen-

VULGATA NOVA.

1. IGitur cùm Tobias putaret orationem ſuam exaudiri ut mori potuiſſet, vocavit ad ſe Tobiam filium ſuum,

2. dixitque ei : Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quaſi fundamentum conſtrue.

3. Cùm acceperit Deus animam meam, cor-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Mſ. Germ. 15. hæc pauca diſſimilia hab. nempe ſub finem : *Quid non vocabo Tobiam..... & indico illi de pecunia antequam moriar?* deinde, *Et vocavi filium meum.* In Græco ſic : Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐμνήσθη Τωβὶτ περὶ τοῦ ἀργυρίου, ὃ παρέθετο Γαβαὴλ (Ald. & Compl. Γαβαήλῳ) ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας· καὶ εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· Ἐγὼ, &c. ut in textu Lat. niſi quòd ante *indicabo*, loco &, habetur ἵνα, *ut*, omiſſis his, *de hac pecunia quam commendavi*, vel ut in Mſ. Germ. 4. *commodavi.* Alter Regin. Suec. hab. *In tempore illo rememoratus eſt Tobias pro pecunia, quam commendaverat Gabelo, in Rages civitate Medorum : & dixit in corde ſuo : Ecce ego petii mortem, quid non voco Tobiam filium meum, & demonſtro illi pro pecunia, quam commendavi, antequam moriar? Et vocavit filium ſuum.* Gr. extremò, Καὶ καλέσας αὐτὸν, *Et vocans eum*, loco *Et vocavit*, &c. Ambroſ. l. de Tob. c. 2. to. 1. 593. a. *Commendaverat*, inquit, *proximo ſuo pecuniam quandam, quam toto vitæ ſuæ tempore in tanta indigentia non popoſcit : vix ubi ſe feſſum vidit, & depoſitum ſenectute, inſinuavit filio*, &c.

℣. 2. Mſ. Germ. 15. *Et dixi : Fili : ille reſpondit : Quid eſt, pater? Et dixi :* alter Regin. Suec. ſimpliciter, *Et dixit illi :* ſic etiam in Græco : εἶπε, *dixit*, prætermiſſis omnibus aliis.

℣. 3. Mſ. Germ. 15. initio ſic habet : *Sepeli me fili, cùm mortuus fuero ;* item ponit *omnibus*, ante *diebus*, uti *quidquid*, pro *quod*, abſque ſeq. *in conſpectu ejus ;* loco verò *contriſtari*, ſcribit *contriſtare*, & *parte*, in fine, pro

VULGATA NOVA.

pus meum sepeli : & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus :

Exod. 20. 12. Eccli. 7. 29.

4. memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.

5. Cùm autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum : & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

Prov. 3. 9. Eccli. 4. 1. & 14. 13. Luc. 14. 13.

7. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere : ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini.

8. Quomodo potueris, ita esto misericors.

Eccli. 35. 12.

9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue : si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.

10. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis :

Eccli. 29. 15.

11. quoniam eleemosyna ab omni peccato &

VERSIO ANTIQUA.

ter : & honorem habe matri tuæ, & noli derelinquere illam * omnibus diebus vitæ suæ ; & quod illi placet, hoc fac in conspectu ejus, & noli contristari spiritum ejus in ulla re.

Ex Mss. Reg. & Germ.

** In Ms. Reg. deest* omnibus.

4. Memor esto fili, quanta pericula passa sit pro te in utero suo :

5. & cum mortua fuerit, sepeli illam circa me in uno sepulcro.

6. Et omnibus diebus vitæ tuæ fili, Deum in mente habe : & noli velle peccare, vel præterire præcepta illius. Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, & noli ire in viam iniquitatis : quoniam agente te ex veritate, erit respectus in operibus tuis, & omnibus qui faciunt justitiam.

7. Ex substantia tua fili, fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere : & ita fiet, ut nec avertatur à te facies Dei.

8. Quomodo habueris fili, sic fac eleemosynam.

9. Si tibi largior fuerit substantia, plus ex illa fac eleemosynam : si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica ; & ne timueris fili, cùm facies eleemosynam.

10. Præmium bonum repones tibi in die necessitatis :

11. quoniam eleemosyna à morte liberat, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

re ; similiter habet Ms. Germ. 4. sup. *omnibus diebus.* In Græcò sic : Παιδίον, ἐὰν ἀποθάνω, θάψον με· καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν μητέρα σου· τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ ποίει τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ, καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. *Puer, si mortuus fuero, sepeli me : & ne despexeris matrem tuam ; honora eam omnibus diebus vitæ tuæ, & fac quod placitum ei, & ne contristaveris eam.* In Ms. Regin. Suec. ita : *Fili, cùm mortuus fuero, sepeli me bene : & honorifica matrem tuam, & non derelinquas illam omnibus diebus vitæ ejus ; & fac quod bonum est ante conspectum ejus, & noli tristem facere spiritum ejus in quacunque.*

℣. 4. Loco *passa sit*, Ms. Germ. 15. hab. *viderit*, Gr. ἑώρακεν, *vidit ;* item supra, ὅτι πολλὰς, *quia multa*, pro *quanta*, absque *suo*, in fine. Ms. Reg. Suec. habet similiter : *Memor esto fili, quoniam multa pericula vidit ex te in utero suo.*

℣. 5. Ms. Germ. 15. postponit *ergo*, verbo *fuerit*, deletque & initio, cum præpos. *in*, ante *uno*. Græcè, ὅταν, *quando*, pro & *cum*, uti παρ' ἐμοὶ, *juxta me*, pro *circa me ;* reliqua ut in textu Lat. cui etiam favet Ms. Regin. Suec. ad verbum.

℣. 6. Eadem prorsus habet Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 297. d. nisi quòd pro *noli ire in*, legit *noli ambulare per*, & loco *respectus*, sic, *respectio*, absque seq. *in*. Cypr. l. 3. Testim. p. 302. b. similiter : *Omnibus diebus vitæ tuæ fili, Deum in mente habe, & noli præterire præcepta ejus. Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, & noli ambulare viam iniquitatis : quoniam agente te ex veritate, erit respectus operum tuorum :* eadem iterum refert l. de op. & eleem. p. 244. a. addita tantùm voce *dilectissime*, ad hanc, *fili*. Cæsar. Arelat. hom. 40. *Omnibus diebus vitæ tuæ Dominum habe in mente ; & noli ambulare in viam iniquitatis.* Ambros. l. de Tob. c. 2. col. 593. c. *Monebat*, inquit, *filium, ne præceptum Domini præteriret.* In Ms. Regin. Suec. sic : *Et omnibus diebus tuis fili, Dominum tuum in mentem habe : ne velis peccare, & præterire præcepta ejus. Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, & noli ire in viam iniquitatis : quoniam facientem* (l. *faciente*) *te veritatem, bene tibi erit in omnibus operibus tuis, in substantia tua ; & in omnibus facientibus justitiam, bene erit.* In Germ. 15. *Et omnibus diebus fili, Deum in mente habeto : & noli velle peccare, nec præterire præcepta illius ; & noli ascendere viam iniquitatis : quoniam agente te ex veritate*, &c. ut in Ms. Regio : alter Germ. n. 4. eidem Regio accinit ad verbum, nisi quòd habet *in veritate*, non *ex veritate*. Græc. his tantùm discrepat ab ipso Regio : Πάσας τὰς ἡμέρας παιδίον, Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε.... καὶ παραβῆναι τὰς..... καὶ μὴ πορευθῇς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας· διότι ποιοῦντός σου τὴν ἀλήθειαν, εὐοδίαι ἔσονται ἐν τοῖς, &c.

℣. 7. Ita Cypr. ad verbum l. de op. & eleem. 244. a. demto tamen uno *fili*, circa initium, sicut &, post vocem *paupere ;* eodem rursus modo legit l. 3. Testim. 302. b. sed omittit *tuam*, post *faciem :* priori loco suffragatur ad verbum S. Leo serm. 9. 59. b. Eidem quoque favet Ambros. l. de Tob. c. 2. to. 1. 593. c. Chromac. verò Aquil. in Matth. 985. c. sic hab. *Vide ne avertas faciem*, &c. ut sup. Cæsar. Arelat. hom. 40. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere, ne à te avertatur facies Dei.* Gr. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σοι ποίει ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ παντὸς πτωχοῦ, καὶ ἀπὸ σοῦ οὐ μὴ ἀποστραφῇ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. *Ex propriis tuis fac eleemosynam, & ne invideat tuus oculus in faciendo te eleemosynam : ne avertas faciem tuam ab omni mendico, & à te non avertetur facies Dei.* Ms. verò Germ. 15. constanter leg. ut sup. in textu, nisi quòd ipso initio apponit &, tollitque seq. *fili ;* & pro *ab ullo*, leg. *à nullo*, absque seq. &. Phæbad. Agin. l. cont. Arian. 301. d. retinet *fili.* In Ms. Regin. Suec. sic : *Fili, fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab omni paupere, & à te non avertetur facies Domini.*

℣. 8. Similiter habet Cypr. l. 3. Testim. 302. b. sed absque voce *eleemosynam*, quam rursus delet l. de op. & eleem. 244. a. præterea ibid. pro *quomodo*, legit *prout ;* Ms. Germ. 15. *quomodo* &, absque seq. *eleemosynam.* Cæsar. Arelat. hom. 40. simpliciter habet : *Quomodo habueris, sic fac.* Ms. Regin. Suec. *Fili, secundùm quod habes, fac eleemosynam.* Gr. Ὡς σοὶ ὑπάρχοι κατὰ τὸ πλῆθος, ποίησον ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνην. *Quomodo tibi fuerit secundùm multitudinem, fac ex ipsis eleemosynam.*

℣. 9. Eadem leguntur apud Cypr. cùm l. 3. Testim. 302. b. tum l. de op. & eleem. p. 244. a. his tantùm exceptis, *copiosa*, pro *largior*, & *facis*, pro *facies*, absque voce *fili.* In Ms. Germ. 15. sic : *Si tibi fuerit abundè substantia*, &c. & infra similiter *facis ;* solus Ms. Germ. 4. addit *quia*, post *fili.* Phæbad. Agin. l. cont. Arian. 301. d. *Si fuerit tibi copiosa substantia.* Cæsar. Arelat. hom. 40. *Licet exiguum, ex hoc ipso communica, & ne timueris.* Gr. Ἐὰν ὀλίγον σοι ὑπάρχῃ, κατὰ τὸ ὀλίγον μὴ φοβοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνην· *Si paucum tibi fuerit, secundùm hoc paucum ne timeas facere eleemosynam :* à Ms. Reg. Suec. totus hic versiculus abest.

℣. 10. Ms. Germ. 15. hab. *in diem*, cum Gr. Similiter Cypr. l. 3. Testim. 302. b. ac præterea *reponis*, pro *repones*, ut & l. de op. & eleem. 244. a. ibi etiam addit *enim*, post *præmium*, juxta Græc. ubi θέμα, pro *præmium*, & θησαυρίζεις, pro *repones.* Ms. Reg. Suec. hab. *Præmium bonum thesaurizat sibi homo in die necessitatis.* Cæsar. Arelat. hom. 40. sic : *Cùm facis eleemosynam, præmium bonum reponis tibi in die necessitatis.*

℣. 11. Ita legit Cypr. ad verbum, l. 3. Testim. 302. b. sed l. de op. & eleem. 244. a. hab. *gehennam*, non *tenebras*, Gr. εἰς τὸ σκότος ; item sup. οὐκ ἐᾷ εἰσελθεῖν, *non finit introire*, pro *non patitur ire.* Ambros. l. 6. in Luc. to. 1. 1370. a. leg. ut sup. *Eleemosyna à morte liberat :* sic etiam in Græco, ut & rursus ap. Cypr. ep. 52. 72. b.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſſ. Reg. & Germ. & non patitur ire in tenebras.

12. Munus bonum eſt eleemoſyna omnibus qui faciunt illam, coram ſummo Deo.

13. Adtende tibi fili ab omni fornicatione: uxorem proximam accipe ex ſemine parentum tuorum, & noli ſumere uxorem alienam, quæ non eſt ex tribu parentum tuorum: quoniam filii prophetarum ſumus, qui in veritate prophetaverunt priores. Noe prophetavit prior, & Abraham, & Iſaac, & Jacob, parentes noſtri à principio ſæculi. Rememorare fili, quoniam hi omnes acceperunt uxores ex genere patrum ſuorum, & benedicti ſunt in filiis ſuis, & ſemen filiorum poſſidebit hæreditatem terræ.

14. Et tu fili, dilige fratres tuos; & noli ſuperbo corde agere cum filiabus filiorum populi tui, ut non accipias unam ex illis: quoniam ſuperbia, perditio & inconſtantia magna eſt; & luxuria, diminutio & impietas magna eſt.

15. Mercedem omni homini, quicunque penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat penes te merces hominis: & non minorabitur merces tua, ſi ſervieris Deo in veritate.

16. Adtende tibi fili in omnibus operibus tuis, & eſto ſapiens in omnibus ſermonibus tuis: & quod oderis, alio ne feceris. Noli bibere vinum in ebrietate, & non comitetur tecum ulla nequitia in omni vita tua.

17. De pane tuo communica eſurientibus, &

VULGATA NOVA.

à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.

12. Fiducia magna erit coram ſummo Deo, eleemoſyna, omnibus facientibus eam.

13. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen ſcire. *1. Theſſ. 4. 3.*

14. Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo, dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. *Gen. 3. 5.*

15. Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. *Lev. 19. 13. Deut. 24. 14.*

16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. *Matth. 7. 12. Luc. 6. 31.*

17. Panem tuum cum eſurientibus & egenis *Luc. 14. 13.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Cæſar. Arelat. hom. 40. habet: *Quia eleemoſyna à morte liberat, & operarium ſuum non patitur ire in tenebras.* Auctor l. de promiſſ. apud Proſp. p. 131. e. *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata; eleemoſyna non patitur ire in tenebris.* Mſ. verò Regin. Suec. habet: *Quoniam eleemoſyna à morte liberat, & non ſinit intrare in tenebras.*

℣. 12. Eadem iterum refert ad verbum Cypr. cùm l. de op. & eleem. p. 244. a. tum l. 3. Teſtim. p. 302. b. Ita quoque exſtat in Mſ. Germ. n. 15. niſi quòd deeſt vox *omnibus*, & loco ſeq. *illam*, legitur *illa*. In Mſ. verò Regin. Suec. ſic: *Bonum donum recipiunt qui faciunt eam, ante conſpectum Domini.* Græcè: Δῶρον γὰρ ἀγαθόν ἐστιν ἐλεημοσύνη πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν, ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου. Similiter apud Cæſar. Arelat. hom. 40. *Munus bonum eſt omnibus qui faciunt eam, coram ſummo Deo.*

℣. 13. Mſ. Germ. 15. *Adtende tibi fili ab omni fornicatione: uxorem primò accipe ex ſemine parentum tuorum, & noli ſumere uxorem alienam, quæ non eſt ex tribu parentum tuorum: quoniam filii prophetarum ſumus. Noe propheta fuit prior, & Abraham, & Iſaac, & Jacob, parentes noſtri à principio ſæculi. Commemorare fili, quoniam hi omnes duxerunt uxores ex ſemine fratrum ſuorum, & benedicti ſunt in filiis ſuis, & ſemen illorum poſſidet hæreditatem.* Ita quoque in Græco, exceptis his: Καὶ γυναῖκα πρῶτον λάβε ἀπὸ τοῦ..... τῶν πατέρων σου, μὴ λάβῃς, (Mſ. Alex. καὶ μὴ) ..... ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ πατρός σου· διότι..... ἐσμέν. Νῶε, Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακὼβ, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος. Μνήσθητι..... ἔλαβον γυναῖκας ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, καὶ..... κληρονομήσει γῆν. Mſ. Regin. Suec. habet: *Attende fili ab omni fornicatione: accipe primùm uxorem à ſemine patrum tuorum: quoniam filii prophetarum ſumus, & ſecundùm veritatem ambulamus: quia prophetavit primus Abraham, & Iſaac, & Jacob, patres noſtri à ſæculo. Memor eſto fili, quoniam omnes iſti acceperunt uxores ex ſemine patrum ſuorum, & benedicti ſunt in filiis, & ſemen illorum poſſidebit terram.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 323. a. hab. ut ſupra: *Uxorem accipe ex ſemine parentum tuorum, & noli ſumere alienam mulierem, quæ non eſt ex tribu parentum tuorum.*

℣. 14. Mſ. Germ. 15. ſimiliter habet, exceptis his circa medium, *cum filiabus filiorum tuorum populi tui*, & in fine ſimpliciter, *quoniam ſuperbia perditio magna eſt, & ad inferos deducit.* Alter Regin. Suec. ſic: *Et nunc fili, dilige fratres tuos, & noli faſtidire in corde tuo à filiis & filiabus populi tui; accipe unam ex illis: quoniam in faſtidio perditio eſt, & diſcordia magna; & jugalitas mater eſt inopiæ.* Græc. Καὶ νῦν παιδίον, ἀγάπα τοὺς..... καὶ μὴ ὑπερηφανεύου τῇ καρδίᾳ σου ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν σου, καὶ τῶν υἱῶν, καὶ θυγατέρων τοῦ λαοῦ σου, λαβεῖν σεαυτῷ ἐξ αὐτῶν γυναῖκα· διότι ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ ἀπώλεια καὶ ἀκαταστασία πολλὴ, καὶ ἐν τῇ ἀχρειότητι ἐλάττωσις, καὶ ἔνδεια μεγάλη· ἡ γὰρ ἀχρειότης μήτηρ ἐστὶ τοῦ λιμοῦ· i. e. *Et nunc fili, dilige fratres tuos; & noli ſuperbire corde tuo præ fratribus tuis, & filiis, & filiabus populi tui, accipere tibi ex eis uxorem: quoniam in ſuperbia perditio & perturbatio multa, & in nequitia diminutio, & egeſtas magna; nequitia enim mater eſt famis.* Ambroſ. l. de eleem. & jejun. c. 8. to. 1. 542. c. habet: *Luxuria mater eſt famis*: ſimiliter libro de Tob. cap. 24. 622. b.

℣. 15. Ita legit ad verbum Ambroſ. l. de Tob. c. 24. to. 1. 622. b. uſque ad hæc, *ſi ſervieris*, &c. uno tamen excepto *qui*, pro *quicunque*. Mſ. Germ. 15. conſtanter habet *apud te*, loco *penes te*, & pro *non minorabitur*, &c. ſic: *Et mercis tua non morabitur, ſi ſervieris alicui in veritate.* Mſ. Regin. Suec. ſic: *Mercedem hominis, qui fecerit opus, apud te noli retinere, ſed redde; & mercedes tuæ non retinebuntur à Domino Deo cui ſervis.* Græc. Μισθὸς παντὸς ἀνθρώπου, ὃς ἐὰν ἐργάσηται, παρὰ σοὶ μὴ αὐλισθήτω, ἀλλ' ἀπόδος αὐτῷ παραυτίκα· ἐὰν δουλεύσῃς τῷ Θεῷ, ἀποδοθήσεταί σοι. *Merces omnis hominis, quicunque operatus fuerit, apud te non pernoctet, ſed redde ei ſtatim: ſi ſervieris Deo, reddetur tibi.*

℣. 16. In Mſ. Germ. 15. ſic: *Adtende tibi fili, omnibus eſto ſapiens: & quod oderis, alii ne feceris; & non committis te in nequitia in omni vita tua.* In altero Regin. Suec. *Fili, adtende tibi in omnibus operibus, & eſto doctus in omnibus cogitationibus tuis: fili, quod odis fieri tibi, non facias alio; ab ebrietate abſtine*: reliqua deſunt. Græc. textui Regio favet, niſi quòd loco *ſapiens in omnib. ſerm. tuis*, habet πεπαιδευμένος ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ σου, *eruditus in omni converſatione tua*; & pro *alio*, μηδενὶ, *nemini*: item loco *Noli bibere*, &c. ſic: Οἶνον εἰς μέθην μὴ πίῃς, καὶ μὴ πορευθήτω μετὰ σοῦ μέθη ἐν τῇ ὁδῷ σου. *Vinum ad ebrietatem ne biberis, & non eat tecum ebrietas in via tua.* S. Paulin. ep. 32. 205. c. hæc hab. *Quod tibi nolueris, alii ne feceris.* S. Valer. hom. 11. Sirm. to. 1. 670. c. *Quod tibi non vis, alio ne facias.* Ambr. l. de Tob. c. 24. 622. b. *Noli vinum bibere in ebrietatem.*

℣. 17. Similiter habet Mſ. Germ. n. 4. præter ultima, *& non videat oculus*, &c. quæ delet: alter verò Germ. n. 15. ſic: *De pane tuo communica eſurienti, & de veſtimentis tuis nudum veſti. Ex omni quodcunque tibi abundaverit, fac eleemoſynam fili; non invideat oculus tuus, cùm facit eleemoſynam.* Mſ. Regin. Suec. *Et de pane tuo da eſurientibus, & ex veſtimentis tuis da nudis; & ex om-*

VULGATA NOVA.

comede, & de veſtimentis tuis nudos tege.

18. Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.

19. Conſilium ſemper à ſapiente perquire.

20. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant.

21. Indico etiam tibi fili mi, dediſſe me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus eſſes, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo:

22. & ideo perquire quomodo ad eum pervenias, & recipias ab eo ſupra memoratum pondus argenti, & reſtituas ei chirographum ſuum.

23. Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

Rom. 8. 17.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

veſtimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quæcunque tibi abundaverint fili, fac eleemoſynam; & non videat oculus tuus, cum facis eleemoſynam.

18. Funde vinum tuum & panem tuum ſuper ſepulcra juſtorum, & noli illud dare peccatoribus.

19. Conſilium ab homine ſapiente inquire, & noli contemnere; quoniam omne conſilium utile eſt.

20. Omni tempore benedic Deo: & poſtula ab illo, ut dirigantur viæ tuæ, & omnes ſemitæ tuæ & cogitationes bene diſponantur: quoniam cæteræ nationes non habent bonam cogitationem. Quem ergo voluerit, ipſe allevat; & quem voluerit, ipſe demergit uſque ad inferos deorſum: & nunc fili mi, memor eſto præceptorum meorum, & non deleantur de corde tuo.

21. Nunc igitur fili, indico tibi commendaſſe me decem talenta argenti Gabelo filio Gabahel, in Rages civitate Medorum.

23. Noli ergo vereri fili, quia pauperem vitam geſſimus: habebis multa bona, ſi timueris Deum, & receſſeris ab omni peccato, & bene egeris.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nibus quæ ſuperſunt tibi, ſac eleemoſynam. Ambroſ. l. de Tob. c. 24. col. 622. b. ut in Regio ſup. *De pane tuo communica eſurientibus, & de veſtimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quæ abundaverint tibi, ſac eleemoſynam;* tum proximè addit: *Omni tempore benedic Dominum*, ut infra ℣. 20. Græc. Ἐκ τοῦ ἄρτου σου δίδου πεινῶντι, καὶ ἐκ τῶν ἱματίων σου, τοῖς γυμνοῖς. Πᾶν ὃ ἐὰν περισσεύσῃ σοι, ποίει ἐλεημοσύνην· καὶ μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς, ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην. *De pane tuo da eſurienti, & de veſtibus tuis, nudis. Omne quodcunque ſuperfuerit tibi, fac eleemoſynam; & ne invideat oculus tuus, in faciendo te eleemoſynam.*

℣. 18. Mſ. Germ. 15. *Frange panem tuum, & funde vinum tuum ſupra ſepulcra ſanctorum*, &c. ut ſup. Alter Regin. Suec. *Fili, panem tuum & vinum tuum diſtribue cum juſtis, & non des peccatoribus.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 26. col. 115. b. *Effunde vinum tuum ſuper ſepulcra juſtorum, & non dederis peccatori.* Græc. Ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων, καὶ μὴ δῷς τοῖς ἁμαρτωλοῖς.

℣. 19. Similiter in Mſ. Germ. 15. præter unum *omne*, pro *homine*. In Mſ. verò Regin. Suec. ita: *Conſilium ab omnibus ſapientibus accipe, & noli contemnere conſilium bonum.* In Græco ſic: Συμβουλίαν παρὰ παντὸς φρονίμου ζήτησον, καὶ μὴ καταφρονήσῃς ἐπὶ πάσης συμβουλίας χρησίμης.

℣. 20. Mſ. Germ. 15. habet initio, *Benedic Deum*, non *Deo*, omiſſis iſtis infra, *& omnes ſemitæ tuæ*; mox ita, *& cogitationes tuæ*; & poſt pauca, *quem ergo voluerit Deus, allevat*; nec multò poſt, *deprimet*, pro *demergit*, abſque ſeq. *deorſum*; item *nunc igitur*, loco *& nunc*, abſque ſeq. *mi*. In Mſ. verò Regin. Suec. ſic: *Omni tempore benedic Dominum, & pete ab illo, ut dirigantur viæ tuæ: conſilia tua bona ſint, quoniam omnes gentes non habent conſilium bonum, ſed Dominus dat nobis omnibus. Quemcunque vult Dominus, exaltat; quemcunque vult, humiliat, & deponit uſque ad inferos ſub terram: Fili, memor eſto mandatorum meorum, & non dejiciantur à corde tuo.* Ambroſ. etiam l. de Tob. c. 24. col. 622. b. legit: *Omni tempore benedic Dominum.* Græc. Καὶ ἐν παντὶ καιρῷ εὐλόγει Κύριον τὸν Θεόν· καὶ παρ' αὐτοῦ αἴτησον, ὅπως αἱ ὁδοί σου εὐθεῖαι γένωνται, καὶ πᾶσαι αἱ τρίβοι, (Ald. & Compl. add. σου) καὶ βουλαί σου (Mſ. Alex. del. σου) εὐοδωθῶσι· διότι πᾶν ἔθνος οὐκ ἔχει βουλήν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος δίδωσι πάντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὃν ἐὰν θέλῃ, ταπεινοῖ καθὼς βούλεται· καὶ νῦν παιδίον, μνημόνευε τῶν ἐντολῶν μου, καὶ μὴ ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ, &c. *Et in omni tempore benedic Dominum Deum: & ab eo pete, ut viæ tuæ rectæ fiant, & omnes ſemitæ, & conſilia tua proſperentur: quoniam omnis gens non habet conſilium; ſed ipſe Dominus dat omnia bona, & quemcunque voluerit, humiliat ſicut vult: & nunc fili, recordare mandatorum meorum, & non deleantur de corde tuo.*

℣. 21. Mſ. Germ. 15. ipſo initio habet, *ecce ergo*, loco *nunc igitur*, paulòque poſt, *in auro*, loco *argenti*, & *Gabeli*, pro *Gabahel*; demum *civitatem*, pro *civitate*. Mſ. Regin. Suec. ſic: *Dico tibi, quoniam pecuniam commendavi, decem talenta, Gabelo filio Gabrin, in Rages civitate Medorum.* Gr. Καὶ νῦν ὑποδεικνύω σοι τὰ δέκα τάλαντα τοῦ ἀργυρίου, ἃ παρεθέμην Γαβαήλῳ τῷ τοῦ Γαβρία, ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας. *Et nunc indico tibi decem talenta argenti, quæ depoſui apud Gabaelum filium Gabria, in Ragis Mediæ.*

℣. 23. Similiter in Græco, niſi quòd pro *Noli ergo*, exſtat Καὶ μὴ, *Et ne*; item pro *habebis multa bona*, vel cum Mſ. Germ. 4. *habes*, ſic, ὑπάρχει σοι πολλά, *ſunt tibi multa*, & loco *bene egeris*, ita, ποιήσῃς τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, *feceris quod placitum coram eo.* Mſ. Regin. Suec. *Et noli mœrere fili, quoniam pauperem vitam gerimus: ſed multa bona habebimus, ſi timueris Dominum, & receſſeris ab omni peccato, & feceris bene.* Cæleſtius Pelag. apud Mar. Merc. Garn. p. 386. *Noli timere fili: pauperem vitam gerimus; ſed multa bona habebimus, ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus bona.*

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. TUnc reſpondit Tobias patri ſuo, & dixit: Omnia quæcunque præcepiſti mihi faciam, pater.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. TUnc Thobias reſpondit Thobi patri ſuo, dicens: Omnia quæcunque præcepiſti mihi pater, ſic faciam.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Nomen *Thobi* abeſt à Mſ. Germ. 15. *pater* verò transfertur poſt *faciam*, demto ſeq. *ſic*. In Mſ. Regin. Suec. ita: *Tunc reſpondit Tobias patri ſuo: Omnia quæcunque mandaſti mihi faciam, pater.* Item in Græco, Καὶ

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

2. Quomodo autem potero hanc pecuniam recipere ab illo? neque enim me ille novit, neque ego illum: vel quod ſignum dabo illi, ut me cognoſcat, & credat, & det mihi hanc pecuniam? Sed neque vias regionis illius novi.

3. Et reſpondit Thobi filio ſuo, dicens: Chirographum ſuum dedit mihi, & meum ſimiliter accepit, & diviſit in duas partes: unum accepi ego, & alium poſui cum ipſa pecunia; & jam anni ſunt viginti, ex quo penes illum depoſui hanc pecuniam.

4. Nunc itaque fili, inquire aliquem hominem fidelem, qui eat tecum accepta mercede: & dum adhuc vivo, recipe pecuniam ab illo.

5. Et exiit Thobias quærere hominem, qui eum duceret in regionem Mediam, & qui maximè haberet notitiam viæ regionis illius: & invenit Raphahel angelum ſtantem.

6. Et ignorans illum angelum Dei eſſe, dixit illi: Unde es juvenis?

7. Et ille reſpondit, dicens: Ex filiis Iſraël fratrum tuorum veni huc, ut operer. Et dixit illi Thobias: Noſti viam, quæ ducit in regionem Mediam?

8. Et ille dixit: Multa ego novi: & teneo vias omnes, & aliquoties ivi in illam regionem; & manſi apud Gabelum fratrem noſtrum, qui commoratur in Rages civitate Medorum: & eſt iter bidui ex Bathanis, uſque Rages civitatem Phagar, quæ poſita eſt in monte; & eſt Bathanu in medio campo.

9. Et dixit illi Thobias: Suſtine juvenis, donec intrem, & hoc ipſum patri meo nunciem: neceſſarium eſt enim ut eas mecum, & dabo tibi mercedem tuam. Et reſpondens Raphahel angelus, * dixit: Ecce ſuſtineo te, noli tardare.

* Mſſ. 2. dicens.

VULGATA NOVA.

2. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro: ille me neſcit, & ego eum ignoro: quod ſignum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi.

3. Tunc pater ſuus reſpondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo; quod dum illi oſtenderis, ſtatim reſtituet.

4. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum ſalva mercede ſua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

5. Tunc egreſſus Tobias, invenit juvenem ſplendidum, ſtantem præcinctum, & quaſi paratum ad ambulandum.

6. Et ignorans quòd angelus Dei eſſet, ſalutavit eum, & dixit: Unde te habemus bone juvenis?

7. At ille reſpondit: Ex filiis Iſraël. Et Tobias dixit ei: Noſti viam, quæ ducit in regionem Medorum?

8. Cui reſpondit: Novi: & omnia itinera ejus frequenter ambulavi, & manſi apud Gabelum fratrem noſtrum, qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ poſita eſt in monte Ecbatanis.

9. Cui Tobias ait: Suſtine me, obſecro, donec hæc ipſa nunciem patri meo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἀποκριθεὶς Τωβίας, εἶπεν αὐτῷ· Πάτερ, ποιήσω πάντα ὅσα ἐντέταλσαί μοι.

℣. 2. In Mſ. Germ. 15. deeſt hoc, *ab illo*, uti *vel* infra, cum ſeqq. voculis *illi*, & *me*, & *hanc*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Sed quomodo potero accipere pecuniam à Gabelo? ille neſcit me, & ego neſcio illum: vel quod ſignum dabo illi, ut credat mihi, & reddat pecuniam? Sed & viam, quæ ducit in Mediam, neſcio.* In Græco multò pauciora exſtant, ſcilicet: Ἀλλὰ πῶς δυνήσομαι λαβεῖν τὸ ἀργύριον; καὶ οὐ γινώσκω αὐτόν. *Sed quomodo potero accipere argentum? & non cognoſco eum.*

℣. 3. Horum omnium loco legitur Græcè: Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ χειρόγραφον, καὶ εἶπεν αὐτῷ. *Et dedit ei chirographum, & dixit ei.* At in Mſ. Germ. 15. cuncta referuntur ut ſupra, præter ſeqq. *Tunc reſpondit Tobis*, loco *Et reſp. Thobi*; & infra, non *viginti* ſimpliciter, ſed *viginti ſex*, abſque hoc ult. *hanc pecuniam*; Mſ. Germ. 4. leg. *pecunia*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et reſpondens Tobias, dixit Tobiæ filio ſuo: Cyrographum ſuum mihi dedit, & cyrographum meum accepit, in quo poſui pecuniam apud illum, & alterum habeo; & ex illo tempore ſunt anni viginti, ex quo commendavi pecuniam illam.*

℣. 4. Mſ. Regin. Suec. *Nunc fili, quære tibi hominem fidelem, qui eat tecum, & dabimus illi mercedem: Vade fili, dum vivo, accipe pecuniam illam.* Græc. Ζήτησον σεαυτῷ ἄνθρωπον, ὃς συμπορεύσεταί σοι, καὶ δώσω αὐτῷ μισθὸν, ἕως ζῶ, καὶ λάβε πορευθεὶς τὸ ἀργύριον. *Quære tibi hominem, qui ſimul ibit tecum, & dabo ei mercedem, dum vivo, & accipe vadens argentum.*

℣. 5. In Mſ. Germ. 15. *Tunc exivit*, loco *Et exiit*, uti *Medorum*, loco *Mediam*; ſubinde loco *haberet notitiam*, &c. ſic, *in notitiam haberet vias regionis*, abſque ſeq. *illius*; cætera ut ſup. In Mſ. Regin. Suec. ſimpliciter: *Et exiit Tobias ut quæreret hominem: & invenit Raphael angelum ſtantem.* Similiter in Græco hæc ſolùm exſtant: Καὶ ἐπορεύθη ζητῆσαι ἄνθρωπον· καὶ εὗρε Ῥαφαὴλ, ὃς ἦν ἄγγελος. *Et ivit quærere hominem: & invenit Raphael, qui erat angelus.*

℣. 6. Mſ. Regin. Suec. *Et neſciebat quòd angelus Domini eſſet; & dixit ei: Unde es juvenis?* Pro his omnibus Græcè ſimpliciter, Καὶ οὐκ ᾔδει, *& neſciebat.*

℣. 7. Similiter in Mſ. Germ. 15. exceptis his, *De filiis Iſrael ex fratribus tuis*, loco *Ex filiis Iſr. fratrum tuorum*, & in fine *Medorum*, loco *Mediam*. Mſ. Regin. Suec. hab. *Qui ait: Ex filiis Iſrael unus de fratribus tuis; veni autem operari. Et dixit ei: Noſti ire in Mediam?* In Gr. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Εἰ δύναμαι πορευθῆναι μετὰ σοῦ ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας, καὶ εἰ ἔμπειρος εἶ τῶν τόπων; *Et dixit ei: Si poſſum ire tecum in Rages Mediæ, & ſi peritus es locorum?* in ed. Compl. Εἰ δύνασαι πορευθῆναι μετ' ἐμοῦ; *Si potes ire mecum?*

℣. 8. Mſ. Germ. 15. circa initium hab. *cognovi*, non *novi*, paulóque poſt, *in regione illa*, pro *in illam regionem*; item *penes Gabelo*, loco *apud Gabelum*, ut & *moratur*, pro *commoratur*; exinde *& eſt bidui iter à Batanis, uſque ad Rages*, abſque ſeq. *civitatem Phagar*; ultimò ſimpliciter *& hæc*, loco *& eſt Bathanu*; Mſ. Germ. 4. legit ſup. *civitate*, non *civitatem*. Alter Regin. Suec. ita: *Et dixit: Multa ſunt quæ ſcio: & vias omnes novi, & in Mediam fui ſæpius; & hoſpitatus ſum apud Gabelum fratrem noſtrum, qui moratur in Rages civitate Mediæ: & continet Ecbatanis dierum duo ſtadiorum: Rages poſita eſt in montem Ecbattana; Ecbattana autem in medio campo.* In Græco hæc tantùm leguntur: Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος· Πορεύσομαι μετὰ σοῦ· καὶ τῆς ὁδοῦ ἐμπειρῶ, καὶ παρὰ Γαβαὴλ τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ηὐλίσθην. *Et dixit ei angelus: Ibo tecum: & vix peritus ſum, & apud Gabael fratrem noſtrum diverſatus ſum.*

℣. 9. In Græco ſimpliciter: Καὶ εἶπεν αὐτῷ Τωβίας· Ὑπόμεινόν με, καὶ ἐρῶ τῷ πατρί, (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. add. μου.) Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πορεύου, καὶ μὴ χρονίσῃς. *Et dixit ei Tobias: Suſtine me, & dicam patri. Et dixit ei: Vade, & ne tardaveris.* Mſ. verò Germ. 15. nil differt à Regio, niſi quòd habet *reſpondit illi*, pro *reſpondens*, abſque ſeq. *dixit* vel *dicens*; deinde ſic: *Ecce ſuſtineo te, tantùm noli tardare.* Mſ. Regin. Suec. ita: *Et dixit: Suſtine juvenis, quouſque annuntio patri meo: deſidero enim ut eas mecum, & dabo tibi mercedem. Et dixit: Ecce ſuſtineo te, tantùm ne demoreris.*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
10. Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.	10. Et introivit Thobias, & renuntiavit Tobi patri suo, dicens: Ecce inveni hominem ex fratribus nostris, qui eat mecum. Et ille dixit: Roga mihi hominem fili, ut sciam ex qua tribu sit; & an fidelis sit, cui tu committaris. Et exiit Thobias, & vocavit illum, dicens: Juvenis intra, pater meus te rogat.
11. Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper.	11. Et cùm intrasset, prior Thobis salutavit eum. Et ille dixit: Gaudium tibi semper sit, frater.
12. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video?	12. Et respondit Thobis, & dixit: Ut quid mihi gaudium? homo sum invalidus oculis, & non video lumen cœlorum, sed in tenebris positus sum, sicut mortuus inter vivos: vocem hominum audio, & ipsos non video.
13. Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut à Deo cureris.	13. Et dixit illi Raphahel angelus: Forti animo esto, in proximo est ut à Deo cureris.
14. Dixit itaque illi Tobias: Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & cùm redieris, restituam tibi mercedem tuam.	14. Et respondit illi Thobis: Thobias filius meus vult ire in regionem Mediam; si poteris ire cum illo, & deducere illum, dabo tibi mercedem tuam, frater.
15. Et dixit ei angelus: Ego ducam & reducam eum ad te.	15. Et dixit Raphahel angelus: Potero ire cum illo: quoniam novi omnes vias, & aliquoties ivi in regionem Mediam; & perambulavi omnes campos ejus, & montes, & omnes commeatos ejus bene teneo.
16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?	16. Et dixit Thobis: Frater, ex quo genere es, & ex qua tribu? narra mihi.
17. Cui Raphael angelus dixit: Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?	17. Et ille dixit: Quid necesse est te scire genus meum, vel tribum meam? mercenarium desideras; genus & tribum meam cur quæris?
18. Sed ne fortè sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius.	18. Sed si valde exigis, ego sum Azarias Ananiæ magni filius, ex fratribus tuis.
19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quòd voluerim co-	19. Et dixit illi Thobis: Salvus & sanus venias frater. Sed peto ne irascaris quòd voluerim verè

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Absunt à Ms. Germ. 15. voces *Tobi*, & *dicens*, cum seqq. *Ecce inveni hominem ex fratribus nostris, qui eat mecum*; paulò verò post, loco *ex qua tribu*, exstat *quo genere*; cætera similia. In Ms. Regin. Suec. ista solùm leguntur: *Et introivit Tobias, & adnuntiavit patri suo, dicens: Ecce inveni hominem de fratribus nostris, qui eat mecum. Et exiit Tobias, & vocavit eum.* In Græco sic: Καὶ εἰσελθὼν, εἶπε τῷ πατρί· Ἰδοὺ εὕρηκα, ὃς συμπορεύσεταί μοι. Ὁ δὲ εἶπε· Φώνησον αὐτὸν πρός με, ἵνα ἐπιγνῶ ποίας φυλῆς ἐστι, καὶ εἰ πιστὸς τοῦ πορευθῆναι μετά σου. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν. *Et ingressus, dixit patri: Ecce inveni, qui ibit mecum. At ille dixit: Voca ipsum ad me, ut agnoscam cujus tribus est; & si fidelis ad eundum tecum. Et vocavit eum:* in Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. additur ἐστὶν, voci πιστός, *fidelis*.

℣. 11. In Ms. Germ. 15. habetur initio, *Qui cùm introisset*, deest verò in fine *frater*. In Græco hæc paucissima leguntur: Καὶ εἰσῆλθε, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους. *Et intravit, & salutarunt se invicem.* In Ms. Regin. Suec. sic: *Et introivit ad eum, & salutavit eum, & dixit: Pax super te.*

℣. 12. Sic habet Ms. Germ. 15. excepto verbo *dicens*, pro *& dixit*: prætereà deest infra vox *oculis*, cum verbo *positus*. In Ms. Regin. Suec. sic: *Et dixit Tobias: Quis dixit mihi, pax? ego homo inutilis oculis, & lumen cœli non video; vocem hominum audio, & ipse non possum videre, sed jaceo in tenebris*: nihil horum habetur in Græco.

℣. 13. Ista pariter absunt à textu Græco. In Ms. verò Germ. 15. hæc tantùm dissimilia: *Fortis esto animo, prope est ut.* In altero Regin. Suec. sic: *Et dixit: Facile est Domino ut sanet te; æquo animo esto.*

℣. 14. Sic habet Ms. Germ. 15. exceptis his: *Vult ire in regione Medorum; potes ire cum eo, & ducere eum? & dabit tibi mercedem tuam*; omissa voce *frater*; at horum nihil exstat in Græco. In Ms. verò Regin. Suec. legitur hoc modo: *Et dixit Tobias ad eum: Tobi filius meus vult proficisci in Mediam; poteris comitare ei? & dabimus mercedem tuam.*

℣. 15. Et hæc similiter absunt à Græco: habentur verò in Ms. Germ. 15. exceptis his, *possum*, loco *potero*, & infra, *aliquotiens abii in regione Medorum*, absque seq. *& montes*, ut & *commeatos ejus*. In Ms. Regin. Suec. ita: *Et dixit: Potero: sæpiùs abii, & vias novi, & omnes campos ejus perambulavi, & montana ejus scio.*

℣. 16. Ms. Regin. Suec. *Et dixit Tobias: Ex qua tribu es, & ex qua patria, frater?* Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Τωβίτ· Ἀδελφὲ, ἐκ ποίας φυλῆς, καὶ ἐκ ποίας πατριᾶς εἶ σύ; ὑπόδειξόν μοι. *Et dixit ei Tobit: Frater, ex qua tribu, & ex qua patria es tu? indica mihi.*

℣. 17. Ms. Germ. 15. initio habet *respondit*, pro *ille dixit*, & in fine *aut tribum & patriam meam*, loco *genus & tribum meam*, absque seq. *cur quæris?* In Ms. Reg. Suec. ita: *Et dixit: Patriam quæris, aut mercenarium, qui eat cum filio tuo? Et dixit: Frater, scire volo nomen tuum ex veritate, & ex quo genere sis tu.* Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Φυλὴν καὶ πατριὰν σὺ ζητεῖς, ἢ μίσθιον, ὃς συμπορεύσεται μετὰ τοῦ υἱοῦ σου; Καὶ εἶπεν αὐτῷ Τωβίτ. Βούλομαι ἀδελφὲ, ἐπιγνῶναι τὸ γένος σου καὶ τὸ ὄνομα. *Et dixit ei: Tribum & patriam tu quæris, an mercenarium, qui simul ibit cum filio tuo? Et dixit ei Tobit: Volo frater, agnoscere genus tuum & nomen.*

℣. 18. Ita Græcè, nisi quòd loco *Sed si valde exigis*, habetur Ὃς δὲ εἶπε, *Qui autem dixit*, absque seq. *sum*. In Ms. Germ. 15. constanter *Ananiæ*, sicut in Græco. In Ms. Regin. Suec. ita: *Et dixit: Ego sum Azarias filius Ananiæ, de domo Selemiæ magni viri, ex fratribus tuis.*

℣. 19. In Ms. Germ. 15. nonnulla sic variant: *Et dixit illi Thobis: Salvus & sanus, frater. Sed peto frater, ne irascaris quòd voluerim verum scire de genere tuo. Et tu ergo ex fratribus meis es, de genere bono & optimo: Nosti tu Ananiam & Athaniam in Hierusalem? Et dixit illi angelus: Et ipsi orabant ibi mecum, & non exerraverunt. Hi omnes fratres nostri. Et Thobis dixit: Omnino ex bona radice es frater, salvus sis. Et addidit, dicens: Ego tibi dabo mercedis nomine, dragmam diurno, & quæcunque necessaria sunt tibi, & filio meo: & vade cum illo, & adjiciam tibi mercedem.* In Ms. Regin. Suec. multò plura dissimilia de more, en illa: *Et dixit Tobias: Salvus venias & sanus. Peto frater, ne mihi irascaris quoniam volui scire veritatem generis tui. Sed ecce frater meus, ex genere bono & benigno es: (uno vero soderas:) Ananiam & Nathaniam, duos filios Sellemiel novi, magni viri; & ipsi comitabantur mihi in Jerusalem, & adorabant mecum. Ex stirpe bona es, cum pace venias: & ego dabo tibi mercedem tuam diurnam, & quæ opus sunt tibi, erunt tibi similiter, sicut filio meo: &*

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

ſcire de genere tuo. Tu ergo ex fratribus meis es, de genere bono & optimo: Noſti Annaniam & Nathan, duos filios Semeiæ magni viri, qui & ipſi mecum ibant in Hieruſalem, & adorabant ibi mecum, & non exerraverunt? Hi omnes fratres noſtri, optimi ſunt. Ex bona radice es frater, ſalvus eas, & ſalvus venias. Et adjecit, dicens: Ego tibi dabo mercedis nomine, didragmam diurnam, & quæcunque neceſſaria ſunt tibi, & filio meo ſimiliter: & vade cum illo, & adjiciam tibi ad mercedem tuam.

20. Et dixit illi Raphahel angelus: Ibo cum illo, ne timueris: ſalvi ibimus, & ſalvi revertemur ad te cum pace, quoniam via tuta eſt.

21. Et Thobis dixit: Bene iter age frater, & contingat tibi. Et vocavit Thobiam filium ſuum, & dixit illi: Præpara te, & exi cum fratre tuo: Deus autem qui in cœlo eſt, perducat vos ibi cum pace, & reducat ſalvos, & angelus illius comitetur vobiſcum cum ſanitate.

22. Et præparavit ſe ad viam Thobias, & exiit ut iret: & oſculatus eſt patrem ſuum & matrem; & dixit illi Thobis pater ſuus: Vade fili, ſalvus & ſanus venias.

23. Et lacrymata eſt mater illius, & dixit patri ejus: Quò miſiſti filium noſtrum? Nonne ipſa eſt virga manus noſtræ, & ipſe intrat & exit coram nobis?

24. Nunquam eſſet pecunia illa, ſed purgamento ſit.

25. Quo modo datum eſt à Domino vivere, hoc ſufficiebat nobis.

26. Et dixit illi Thobis: Noli vereri, ſalvus ibit filius noſter, & ſalvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum illa die qua venerit.

Vulgata nova.

gnoſcere genus tuum.

20. Dixit autem illi angelus: Ego ſanum ducam, & ſanum tibi reducam filium tuum.

21. Reſpondens autem Tobias, ait: Bene ambuleris, & ſit Deus in itinere veſtro, & angelus ejus comitetur vobiſcum.

22. Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri ſuo & matri ſuæ, & ambulaverunt ambo ſimul.

23. Cùmque profecti eſſent, cœpit mater ejus flere, & dicere: Baculum ſenectutis noſtræ tuliſti, & tranſmiſiſti à nobis. *Inf. 10. 4.*

24. Nunquam fuiſſet ipſa pecunia, pro qua miſiſti eum.

25. Sufficiebat enim nobis paupertas noſtra, ut divitias computaremus hoc, quòd videbamus filium noſtrum.

26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, ſalvus perveniet filius noſter, & ſalvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum.

Notæ ad Versionem antiquam.

adhuc adaugam mercedem tuam. Græcè: Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑγιαίνων ἔλθοις ἀδελφέ. Καὶ μή μοι ὀργισθῇς ὅτι ἐζήτησα τὴν φυλήν σου, καὶ τὴν πατριάν σου ἐπιγνῶναι. Καὶ σὺ τυγχάνεις ἀδελφός μου, ἐκ τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς γενεᾶς· ἐπεγίνωσκον γὰρ ἐγὼ Ἀνανίαν καὶ Ἰωνάθαν, (al. Ἰάθαν) τοὺς υἱοὺς Σεμεῒ τοῦ μεγάλου, ὡς ἐπορευόμεθα κοινῶς εἰς Ἱερουσόλυμα προσκυνεῖν, ἀναφέροντες τὰ πρωτότοκα, καὶ τὰς δεκάτας τῶν γεννημάτων· καὶ οὐκ ἐπλανήθησαν ἐν τῇ πλάνῃ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐκ ῥίζης καλῆς εἶ ἀδελφέ· ἀλλὰ εἰπόν μοι, Τίνα σοι ἔσομαι μισθὸν διδόναι; δραχμὴν τῆς ἡμέρας, καὶ τὰ δέοντά σοι, ὡς καὶ τῷ υἱῷ μου· καὶ ἔτι προσθήσω σοι ἐπὶ τὸν μισθὸν, ἐὰν ὑγιαίνοντες ἐπιστρέψητε. Καὶ εὐδόκησαν οὕτως. *Et dixit ei:* (editt. Ald. & Compl. add. Τωβίτ·) *Sanus venias frater. Et ne mihi iraſcaris quia quæſivi tribum tuam, & patriam tuam agnoſcere. Et tu es frater meus, ex pulchra & bona progenie: cognoſcebam enim ego Ananiam & Jonathan, filios Semei magni, quomodo ibamus unà in Jeroſolyma adorare, offerentes primogenita, & decimas geniminum; & non erraverunt in errore fratrum noſtrorum. Ex radice bona es frater: ſed dic mihi, Quam tibi ero mercedem daturus? drachmam die, & neceſſaria tibi, ſicut & filio meo: & adhuc adjiciam tibi ſuper mercedem, ſi ſani reverteritis. Et acquieverunt ita.*

℣. 20. Ita referunt Mſs. Reg. & Germ. 4. excepto ultimo *tuta eſt*, pro quo ambo ſcribunt *tua eſt*, ſed aperto mendo, ut opinor, quod emendavimus ex altero Mſ. Germ. 15. in quo legitur *tuta eſt*; præterea in eodem Mſ. Germ. 15. deeſt initio vox *illi*, poſt *dixit*, uti poſt paulò iſtud, *ſalvi ibimus*, & hoc infra, *cum pace*. In Mſ. Regin. Suec. hæc tantùm leguntur: *Et dixit: Noli timere, ego proficiſcar cum eo; & ibimus, & revertemur in pace.* Cuncta verò abſunt à textu Græco.

℣. 21. In Mſ. Germ. 15. loco *age frater*, exſtat *agere*, abſque ſeq. *&*: deeſt etiam *illi*, ante *præpara*, & pro *Deus autem qui in cœlo*, ſic, *& Deus qui in cœlis*, omiſſo ſeq. *cum pace*; loco verò *reducat*, legitur *revocet*, ut & *angelus Domini*, loco *angelus illius*. In Mſ. Reg. Suec. ita, prætermiſſis his quæ antecedunt: *Et vocavit Tobias filium ſuum, & dixit: Fili, præpara te, & exi cum fratre tuo: Dominus autem qui in cœlo eſt, perducat vos ibi in pace, & ad nos revertimini ſalvi, & angelus ipſius comitetur vobiſcum.* Græcè: Καὶ εἶπε πρὸς Τωβίαν· Ἕτοιμος γίνου πρὸς τὴν ὁδὸν, καὶ εὐοδωθείητε. Καὶ ἡτοίμασεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὰ πρὸς τὴν ὁδόν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· Πορεύου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου· ὁ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ οἰκῶν Θεὸς, εὐοδώσει τὴν ὁδὸν ὑμῶν, καὶ ὁ ἄγγελος αὐτοῦ συμπορευθήτω ὑμῖν. *Et dixit ad Tobiam: Paratus eſto ad viam, & proſperemini. Et paravit filius ejus quæ ad viam. Et dixit ei pater ejus: Vade cum homine hoc: qui autem in cælo habitat Deus, proſperabit* (edit. Ald. εὐοδώσαι, *proſperet*) *viam veſtram, & angelus ejus eat vobiſcum.*

℣. 22. Ita Mſ. Germ. 15. hab. excepto verbo *vade*, quod delet cum ultimo *venias*, cujus loco reponit *fili*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Et præparaverunt ea quæ in itinere haberent, & egreſſi ſunt, ut proficiſcerentur: & oſculatus eſt patrem ſuum & matrem ſuam; & dixerunt ei: Perge cum ſalute.* In Græco pauciora, nempe: Καὶ ἐξῆλθαν ἀμφότεροι ἀπελθεῖν, καὶ ὁ κύων τοῦ παιδαρίου μετ᾽ αὐτῶν. *Et exierunt ambo ad abeundum, & canis pueruli cum eis:* inf. c. 6. ℣. 1. memoratur canis.

℣. 23. Diſſimilia hæc habet Mſ. Germ. 15. *Quò dimiſiſti..... nonne ipſe eſt..... & ipſe introiebat & exiebat coram nos.* In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et ploravit mater hujus, & dixit ad Tobiam: Ut quid miſiſti puerum? Num ipſe eſt baculus manus noſtræ, ipſe egreditur & ingreditur apud nos?* Græc. Ἔκλαυσε δὲ Ἄννα (in Mſ. Alex. deeſt Ἄννα) ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς Τωβίτ· Τί ἐξαπέστειλας τὸ παιδίον ἡμῶν; ἢ οὐχὶ ἡ ῥάβδος τῆς χειρὸς ἡμῶν ἐστιν, ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι αὐτὸν καὶ ἐκπορεύεσθαι ἐνώπιον ἡμῶν;

℣. 24. Mſ. Germ. 15. addit hoc, *filio meo*, in fine; nec malè, nam Græcè ita legitur: Ἀργύριον τῷ ἀργυρίῳ μὴ φθάσαι, ἀλλὰ περίψημα τοῦ παιδίου ἡμῶν γένοιτο. *Argentum argento non antevertat, ſed peripſema pueri noſtri ſit.* In Mſ. Regin. Suec. ſimpliciter: *Omnis pecunia purgamento.*

℣. 25. In Mſ. Germ. 4. *ſufficiat*, non *ſufficiebat*. In altero Regin. Suec. ita: *Sicut datum eſt nos vivere à Domino, ſic vivamus.* Græce: Ὡς γὰρ δέδοται ἡμῖν ζῆν παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦτο ἱκανὸν ἡμῖν ὑπάρχει. *Sicut enim datum eſt nobis vivere à Domino, hoc ſufficiens nobis eſt.*

℣. 26. In Mſ. Germ. 15. additur *ſoror*, verbo *vereri*, & pro *ibit*, habetur *vadit*; cætera ut ſup. In Mſ. Reg. Suec. ita: *Et dixit ei: Æquo animo eſto, ſalvus ibit, & ſalvus revertetur ad nos filius noſter.* Græcè: Καὶ εἶπεν αὐτῇ Τωβίτ· Μὴ λόγον ἔχε ἀδελφὴ, ὑγιαίνων ἐλεύσεται, καὶ

VULGATA NOVA.

27. Credo enim quòd angelus Dei bonus comitetur ei, & bene diſponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

28. Ad hanc vocem ceſſavit mater ejus flere, & tacuit.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mß. Reg. & Germ.

27. Nihil timueris de illo ſoror, angelus bonus comitatur cum illo, & bene diſponet viam illius, & revertetur ſanus.

28. Et ceſſavit plorare.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

οἱ ὀφθαλμοί ϲου ὄψονται αὐτόν. *Et dixit ei Tobit: Ne ſollicitudinem habeas ſoror, ſanus veniet, & oculi tui videbunt eum.*

℣. 27. Unum tantùm variat in Mſ. Germ. 15. nempe *vadit*, pro *comitatur*. In Mſ. Regin. Suec. ſic: *Noli timere ſoror, angelus Domini bonus comitetur cum eo, & dirigetur iter ipſius, & revertetur ſalvus.* In Græco ſimpliciter: Ἄγγελος γὰρ ἀγαθὸς ϲυμπορεύσεται αὐτῷ, καὶ εὐοδωθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ ὑποστρέψει ὑγιαίνων. *Angelus enim bonus ibit cum eo, & proſperabitur iter ejus, & revertetur ſanus;* omiſſis his quæ antecedunt.

℣. 28. Hoc abeſt à Mſ. Germ. 15. In Mſ. verò Regin. Suec. exſtat: *Et ceſſavit plorare, & ſiluit.* In Græco: Καὶ ἐπαύσατο κλαίουσα, *& ceſſavit plorans.*

CAPUT VI.

VULGATA NOVA.

1. PRofectus eſt autem Tobias, & canis ſecutus eſt eum, & manſit prima manſione juxta fluvium Tigris.

2. Et exivit ut lavaret pedes ſuos, & ecce piſcis immanis exivit ad devorandum eum.

3. Quem expaveſcens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me.

4. Et dixit ei angelus: Apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te. Quod cùm feciſſet, attraxit eum in ſiccum, & palpitare cœpit ante pedes ejus.

5. Tunc dixit ei angelus: Exentera hunc piſcem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi: ſunt enim hæc neceſſaria ad medicamenta utiliter.

6. Quod cùm feciſſet, aſſavit carnes ejus, & ſecum tulerunt in via: cætera ſalierunt, quæ ſufficerent eis, quouſque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7. Tunc interrogavit Tobias angelum, & dixit ei: Obſecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt iſta, quæ de piſce ſervare juſſiſti?

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mß. Reg. & Germ.

1. ET profectus eſt filius illorum, & angelus cum illo, & canis ſecutus eſt eos: & ibant pariter, & comprehendit illos proxima nox, & manſerunt ſuper flumen Tigrim.

2. Et deſcendit Thobias lavare pedes ſuos in flumine, & exſilivit piſcis de aqua magnus, & circumplexus eſt pedes ejus: pene puerum devoraverat.

3. Et exclamavit puer.

4. Et dixit illi angelus: Comprehende & tene illum. Et comprehendit puer piſcem, & eduxit illum in terram.

5. Et dixit angelus puero: Exintera hunc piſcem, & tolle fel, & cor, & jecor illius, & repone & habe tecum: ſunt enim neceſſaria hæc ad medicamenta utilia: & cætera interanea projice.

6. Et exinteravit puer piſcem illum, & tulit fel, & cor, & jecor: & partem piſcis aſſaverunt, & tulerunt in via; cætera autem ſalierunt: & cœperunt iter agere, donec pervenirent in regionem Medorum.

7. Et interrogavit puer angelum, dicens: Azarias frater, quod remedium eſt hoc fel, cor, & jecor piſcis?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic in Mſ. Germ. 15. præter ſeqq. *& canis ſecutus ibat pariter, & adprehendit illos prima nox..... Tigris.* In Mſ. Regin. Suec. *Et profectus eſt puer, atque angelus, & canis ſecutus eſt eis: & venerunt uſque ad Tigrim flumen, & demorati ſunt ut manerent ibi.* Græc. Οἱ δὲ πορευόμενοι τὴν ὁδὸν, ἦλθον ἑσπέρας ἐπὶ τὸν Τίγριν ποταμὸν, καὶ ηὐλίζοντο ἐκεῖ. *Illi autem euntes viam, venerunt veſperi ad Tigrim flumen, & manſerunt ibi.* Ambroſ. Hexa. 6. to. 1. 119. c. *Canis*, inquit, *viator, & comes angeli eſt, quem Raphael..... non otioſè ſibi & Tobiæ filio adjungendum putavit.* Similiter Paul. Oroſ. l. 1. hiſt. 378. d. *Tobias ducem angelum ſequens, canem comitem habere non ſprevit.*

℣. 2. A Mſ. Germ. 15. abeſt vox *ſuos*, uti paulò poſt iſta, *circumplexus eſt pedes ejus*; loco verò *devoraverat*, ſic, *devoravit.* In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et deſcendit Tobi ad flumen ut lavaret pedes, & ſubitò exſilivit piſcis, ut puerum devoraret.* Græc. Τὸ δὲ παιδάριον κατέβη περικλύσασθαι, καὶ ἀνεπήδησεν ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἠβουλήθη καταπιεῖν τὸ παιδάριον. *Puer autem deſcendit ad lavandum ſe, & proſiliit piſcis è flumine, & voluit deglutire puerum.*

℣. 3. Hoc deeſt in Græco. In Mſ. verò Regin. Suec. ſic hab. *Et exclamavit puer: Domine, piſcis invadit me.*

℣. 4. Abeſt à Mſ. Germ. 15. iſtud, *& comprehendit puer piſcem*; loco verò *comprehende & tene*, ſic eſt, *adprehende & exſupera*; & in fine *terra*, ut in Mſ. Germ. 4. non *terram*. In Mſ. Regin. Suec. *Et dixit ei angelus: Adprehende & tene eum. Comprehendit puer piſcem, & traxit eum ſuper terram.* Similiter Græcè: Ὁ δὲ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιλαβοῦ τοῦ ἰχθύος. Καὶ ἐκράτησε τὸν ἰχθὺν τὸ παιδάριον, καὶ ἀνέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν.

℣. 5. Horum loco, ita Græcè: Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος· Ἀνάτεμε τὸν ἰχθύν· καὶ λαβὼν τὴν καρδίαν, καὶ τὸ ἧπαρ, καὶ τὴν χολὴν, θὲς ἀσφαλῶς. *Et dixit ei angelus: Incide piſcem; & ſumens cor, & jecur, & fel, pone tutò.* In Mſ. verò Germ. 15. ad verbum ut ſup. præter ſeqq. *Cui angelus ſic dixit*; & infra *valde*, pro *hæc*, uti *cætera verò*, loco *& cætera*. In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et dixit angelus ad puerum: Finde eum medium, & tolle cor, & fel, & jecor ejus, & repone: ſunt enim utilia in medicamentis.*

℣. 6. Deeſt vox *illum*, in Mſ. Germ. 15. & pro *tulit*, legitur *abſtulit*; loco verò *aſſaverunt, & tulerunt in via; cætera autem*, ſic, *adſumptos ſuſtulerunt in viâ, & cætera*; item infra, *regione*, non *regionem*. In Mſ. Regin. Suec. ita: *Et fecit ſic puer: piſcem verò aſſavit, & manducaverunt; reliquum autem ejus in viam reliquit: & abierunt utrique quoaduſque venerunt in Mediam.* Græc. Καὶ ἐποίησε τὸ παιδάριον, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος· τὸν δὲ ἰχθὺν ὀπτήσαντες, ἔφαγον· καὶ ὥδευον ἀμφότεροι, ἕως οὗ ἤγγισαν ἐν Ἐκβατάνοις· *Et fecit puer, ſicut dixit ei angelus: piſcem verò aſſantes, manducaverunt: & pergebant ambo, quoaduſque appropinquaverunt Ecbatanis.*

℣. 7. Ipſo initio Mſ. Germ. 15. hab. *Et tunc*, ſicut *Azaria*, pro *Azarias*; paulòque poſt ita, *in feile, & cor, & jocinera*, loco *fel, cor, & jecor*. Gr. pene ſimiliter: Καὶ εἶπε τὸ παιδάριον τῷ ἀγγέλῳ· Ἀζαρία ἀδελφὲ, τί ἐστιν ἡ καρδία, καὶ τὸ ἧπαρ, καὶ ἡ χολὴ τοῦ ἰχθύος; Mſ. verò Reg. Suec. habet: *Et dixit Tobi ad angelum: Quod eſt medicamentum in his, quæ de piſce ſervare juſſiſti?*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mss. Reg. & Germ. 8. Et angelus dixit : Cor & jecor fumigatur coram viro, & muliere, qui incursum dæmonis, aut spiritum immundum habet ; & fugiet ab illo omnis incursus, & non apparebit in æternum.	8. Et respondens angelus, dixit ei : Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.
9. Et fel facit ad unguendos oculos homini, cui fuerint albugines, vel ad flandum in ipsis oculorum maculis, ut ad sanitatem perveniat.	9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.
10. Et postquam intraverunt in regionem Mediam, adpropinquaverunt civitati Bathanis.	10. Et dixit ei Tobias : Ubi vis ut maneamus ?
11. Et dixit Raphahel angelus : Raguhel, penes quem hac nocte manere nos oportet, homo est propinquus tuus, & habet filiam speciosam nomine Sarram, sed neque masculum ullum, neque feminam aliam præter illam habet.	11. Respondensque angelus, ait : Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam.
12. Et tu proximus es illius super omnes homines, ut possideas eam, & hæreditatem illius, & omnem substantiam patris ejus : accipe illam uxorem. Etenim puella hæc sapiens, fortis & bona valde, & constabilita ; & pater ipsius diligit illam, & quæcunque possedit, illi tradet. Tibi ergo destinata est hæreditas patris ejus, & te oportet accipere illam.	12. Tibi debetur omnis substantia ejus, & oportet eam te accipere conjugem. *Num. 27. 8. & 36. 8.*
13. Et nunc audi me frater, & loquere de illa hac nocte, & accipiemus tibi illam uxorem : & cum regressi fuerimus ex Rages, faciemus nuptias ejus. Scio autem quia Raguhel non negabit illam tibi : novit enim quia si dederit illam viro alio, morte periet secundùm judicium libri Moysi : & quia scit tibi maximè aptam esse hæreditatem illius, magis quàm alicui homini. Nunc ergo frater audi me, & loquamur de hac puella, & desponsemus illam tibi : & reversi ex Rages, ducemus eam nobiscum in domum tuam.	13. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.
14. Tunc respondit Thobias Raphahel angelo, & dixit : Azarias frater, audivi quoniam jam tradita est viris septem, & mortui sunt in cubiculo nocte, ea hora qua cum illa fuerunt : audivi etiam quosdam dicentes, quoniam dæmonium est quod illos occidit.	14. Tunc respondit Tobias, & dixit : Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt : sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 8. Hæc variant pauca in Mss. Germ. 15. scilicet : *viro, vel muliere, qui occursum dæmonis habent, aut spiritum nequissimum ; & fugiet ab eo omnis occursus.* In Ms. verò Regin. Suec. ita : *Et dixit ei : Cor ejus atque jecor, ad vincendum in conspectu hominis ; si fuerit in eum incursio dæmonis, vel spiritus malignus, fugabit ab eo.* Græcè : Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἡ καρδία καὶ τὸ ἧπαρ, ἐάν τινα ὀχλῇ δαιμόνιον, ἢ πνεῦμα πονηρὸν, ταῦτα δεῖ καπνίσαι ἐνώπιον ἀνθρώπου, ἢ γυναικός· καὶ μηκέτι ὀχληθῇ. *Et dixit ei : Cor & jecur, si quem turbaverit dæmonium, aut spiritus malus, hæc oportet suffire coram homine, vel muliere ; & non ultra turbabitur.*

℣. 9. In Ms. Germ. 15. ita : *Sed & fel facit ad inunguendos oculos hominis, cui candicaverint, vel ad fiendum in ipsis oculorum,* &c. ut sup. In altero verò Reg. Suec. *De fel, ad unguendos oculos ; in quibuscunque fuerit albugo, sanabuntur.* In Græco : Ἡ δὲ χολὴ, ἐγχρῖσαι ἄνθρωπον, ὃς ἔχει λευκώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἰαθήσεται. *Fel autem, inunge hominem, qui habet albugines in oculis, & sanabitur :* al. ἐγχρίσαι, *ad inungendum.*

℣. 10. In Græco simpliciter : Ὡς δὲ προσήγγισαν τῇ Ῥάγῃ, *Ut autem appropinquaverunt Rage.* Ms. verò Germ. 15. hab. ut sup. *Et postquam introierunt in regione Medorum, & adpropiaverunt civitati Exbathanis ;* Germ. 4. *civitatem Bethanis.* In Ms. Regin. Suec. hoc solum legitur : *Et venerunt in Ecbatana.*

℣. 11. Ms. Germ. 15. ipso initio sic habet : *Dixit Raphael angelus : Tobias frater. Ille dixit : Quid est ? Cui dixit : Penes Raguele nocte hac manere nos oportet, & homo est,* &c. ut sup. præter voces *ullum* & *aliam*, quæ desunt. In Ms. Reg. Suec. sic : *Et dixit angelus ad Tob : In eis quæ sunt Raguel, hodie necesse est nos manere, & homo ex fines tuos* (l. *affinis tuus*) *est, & filia unica est ei, & hæc speciosa forma : & æquitas est ejus, ut possideat hæreditatem patris sui.* Gr. Εἶπεν ὁ ἄγγελος τῷ παιδαρίῳ· Ἀδελφὲ, σήμερον αὐλισθησόμεθα παρὰ Ῥαγουήλ· καὶ αὐτὸς συγγενής σού ἐστι, καὶ ἔστιν αὐτῷ θυγάτηρ ὀνόματι Σάῤῥα· λαλήσω περὶ αὐτῆς, τοῦ δοθῆναί σοι αὐτὴν εἰς γυναῖκα. *Dixit angelus puero : Frater, hodie manebimus apud Ragouel ; & ipse cognatus tuus est, & est ei filia nomine Sarra : loquar de ea, ut detur tibi ipsa in uxorem.*

℣. 12. Ms. Germ. 15. delet hoc, *eam &*, post verbum *possideas ;* & infra habet *est autem*, loco *etenim ;* exinde addit *&*, post *sapiens*, delet verò infra ante vocem *quæcunque ;* dein loco *possedit*, &c. sic hab. *possidet, dabit ei*, ut & sup. *illius*, loco *ipsius ;* cætera similia. Ms. Germ. 4. similiter hab. *possidet*, non *possedit*. Gr. Καὶ ὅτι σοὶ ἐπιβάλλει ἡ κληρονομία αὐτῆς, καὶ σὺ μόνος εἶ ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς· καὶ τὸ κοράσιον καλὸν καὶ φρόνιμόν ἐστι. *Et quia ad te pertinet hæreditas ejus, & tu solus es de genere ejus ; & puella pulchra & prudens est ;* omissis aliis. In Ms. Regin. Suec. hæc tantùm habentur. *Et tibi convenit accipere eam conjugem.*

℣. 13. Eadem leguntur in Ms. Germ. 15. præter seqq. *tunc cùm reversi fuerimus..... faciemus illi nuptias. Scio.... tibi illam : certus sum autem quoniam si dederit..... morte perient..... Mosi : & quia scio maximè tibi aptam esse hæredit. accepta filia illius, magis quàm...... puella, & desponsa illam tibi,* &c. ut sup. absque seq. *nobiscum.* Ms. Germ. 4. hab. sub finem, *loquar*, non *loquamur*. His accedunt Græca hoc modo : Καὶ νῦν ἄκουσόν μου, καὶ λαλήσω τῷ πατρὶ αὐτῆς· καὶ ὅταν ὑποστρέψωμεν ἐκ Ῥάγων, ποιήσομεν τὸν γάμον· διότι ἐπίσταμαι Ῥαγουὴλ ὅτι οὐ μὴ δῷ αὐτὴν ἀνδρὶ ἑτέρῳ, κατὰ τὸν νόμον Μωυσῆ, ἢ ὀφειλήσει θάνατον· ὅτι τὴν κληρονομίαν σοὶ καθήκει λαβεῖν, ἢ πάντα ἄνθρωπον. *Et nunc audi me, & loquar patri ejus : & quando revertemus ex Ragis, faciemus nuptias : quoniam novit Ragouel quia non dabit eam viro alteri, secundùm legem Moysi, vel reus erit mortis ; quia hæreditatem tibi convenit accipere, quàm omnem hominem :* desunt alia. In Ms. Regin. Suec. multò pauciora, nempe : *Pete ergo à patre ejus, & dabit tibi eam uxorem*, ut in Vulg.

℣. 14. Similiter in Ms. Germ. 15. exceptis his : *Tobias, dicens Rafael angelo : Azaria...... quoniam tradita est...... noctis*

VULGATA NOVA.

15. Timeo ergo, ne fortè & mihi hæc eveniant: & cùm sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos.

16. Tunc angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium.

17. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos.

18. Tu autem cùm acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.

19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur dæmonium.

20. Secunda verò nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admittêris.

21. Tertia autem nocte benedictionem consequêris, ut filii ex vobis procreentur incolumes.

22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

15. Et nunc timeo hoc dæmonium, quoniam diligit illam: & ipsam quidem non vexat, sed eum qui illi adplicitus fuerit, ipsum occidit. Unicus sum patri meo; ne fortè moriar, & deducam patris mei vitam, & matris meæ cum dolore ad inferos: sed neque habent alium filium, qui sepeliat illos, & possideat hæreditatem illorum.

16. Et dixit Raphahel angelus: Memor esto mandatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere te debere uxorem de domo patris tui. Et nunc audi me frater, noli computare dæmonium illud: sed postula illam, & scio quoniam dabitur tibi hac nocte uxor.

18. [19.] Et cùm intraveris in cubiculum, tolle jecor & cor piscis illius, & pone super carbones: & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non apparebit circa illam omnino in perpetuum.

19. [18.] Et cùm cœperis velle esse cum illa, surgite primò ambo, & deprecamini Dominum cœli, ut detur vobis misericordia & sanitas.

20. Noli timere, tibi enim destinata est ante sæcula: & tu illam sanabis, & ibit tecum;

21. & credo quoniam habebis ex illa filios, & erunt tibi sicut fratres.

22. Et cùm audisset Thobias sermones Raphahel angeli, quoniam soror est illius, & de domo seminis patris illius, hæsit cordi ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hora qua cum illa secedunt, sed audivi quosdam. In Græco simpliciter: Τότε εἶπε τὸ παιδάριον τῷ ἀγγέλῳ· Ἀζαρία ἀδελφὲ, ἀκήκοα ἐγὼ τὸ κοράσιον δεδόσθαι ἑπτὰ ἀνδράσι, καὶ πάντας ἐν τῷ νυμφῶνι ἀπολωλότας. *Tunc dixit puer angelo: Azaria frater, audivi ego puellam datam fuisse septem viris, & omnes in nuptiali thalamo periisse.* Ms. Regin. Suec. Vulgatæ favet.

℣. 15. Hæc variant in Ms. Germ. 15. *Et timeo hoc.... diliget illam..... sed qui illi adplicitus fuerit, illum occidet. Unicus sum ego..... cum dolore in sepulturam: sed nec habent alium filium qui sit eis hæres. Et dixit*, &c. Eadem pene in Græco, sed perturbato ordine: Καὶ νῦν ἐγὼ μόνος εἰμὶ τῷ πατρὶ, καὶ φοβοῦμαι μὴ εἰσελθὼν ἀποθάνω καθὼς καὶ οἱ πρότεροι· ὅτι δαιμόνιον φιλεῖ αὐτὴν, ὃ οὐκ ἀδικεῖ οὐδένα πλὴν τῶν προσαγόντων αὐτῇ· καὶ νῦν ἐγὼ φοβοῦμαι μὴ ἀποθάνω, καὶ κατάξω τὴν ζωὴν τοῦ πατρός μου, καὶ τῆς μητρός μου μετ᾽ ὀδύνης ἐπ᾽ ἐμοὶ εἰς τὸν τάφον αὐτῶν· καὶ υἱὸς ἕτερος οὐχ ὑπάρχει αὐτοῖς ὃς θάψει αὐτούς. *Et nunc ego solus sum patri, & timeo ne ingressus moriar sicut & priores: quia dæmonium diligit eam, quod non lædit quemquam præter accedentes ad eam: & nunc ego vereor ne moriar, & deducam vitam patris mei, & matris meæ cum dolore super me in sepulcrum ipsorum: & filius alius non est eis qui sepeliet eos.*

℣. 16. Mirè concinit Auctor l. de voc. Gent. l. 2. c. 36. p. 35. c. d. nisi quòd delet hoc, *te debere*, & pro seq. *domo*, legit *genere*, ut & infra *scito*, pro *scio*. In Ms. Germ. 15. sic: *Et dixit illi Raphael angelus: Non es memor mandatorum patris tui? Et nunc audi me frater, & noli timere dæmonium illum*, &c. ut sup. Eòdem recidunt Græca ista: Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄγγελος· Οὐ μέμνησαι τῶν λόγων ὧν ἐνετείλατό σοι ὁ πατήρ σου, ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν σε γυναῖκα ἐκ τοῦ γένους σου; Καὶ νῦν ἄκουσόν μου ἀδελφὲ, διότι σοι ἔσται εἰς γυναῖκα· καὶ τοῦ δαιμονίου μηδένα λόγον ἔχε, ὅτι τὴν νύκτα ταύτην δοθήσεταί σοι αὕτη εἰς γυναῖκα. *Dixit autem ei angelus: Non meministi verborum quæ mandavit tibi pater tuus, super accipiendo te uxorem ex genere tuo? Et nunc audi me frater, quoniam tibi erit in uxorem; nec dæmonii ullam rationem habe, quia nocte ista dabitur tibi hæc ipsa in uxorem.*

℣℣. 18..... 22. Eadem prorsus refert Auct. l. de voc. Gent. l. 2. c. 36. p. 35. c. d. usque ad hoc, *& ibit tecum;* excipienda tamen hæc pauca circa initium: *Tolle de jecore piscis illius, & impone..... & odor manebit;* item infra, *Et nolite timere*, pro *noli timere;* reliqua ad verbum. Nonnulla pariter dissimilia in Ms. Germ. 15. videlicet ista: *Et cùm intraveris in cubiculo, tolle de jocinera, & cor..... super carbones ignis ardentis: & odorabit ille dæmonium, & fugit, & non apparebit circa illam in perpetuo..... surgite ambo primùm, &..... Et nolite timere, tibi enim destinata est, & disposita ante sæcula: &..... tecum; crede quoniam hab.....sicut fratres; noli vereri. Et cùm audisset Thobias Raphael angelum, quoniam soror..... hæsit cordi illius.* In Græco sic: Καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὸν νυμφῶνα, λήψῃ τέφραν θυμιαμάτων, καὶ ἐπιθήσεις ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἥπατος τοῦ ἰχθύος, καὶ καπνίσεις· καὶ ὀσφρανθήσεται τὸ δαιμόνιον, καὶ φεύξεται, καὶ οὐκ ἐπανελεύσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὅταν δὲ προσπορεύῃ αὐτῇ, ἐγέρθητε ἀμφότεροι, καὶ βοήσατε πρὸς τὸν ἐλεήμονα Θεὸν, καὶ σώσει ὑμᾶς, καὶ ἐλεήσει. Μὴ φοβοῦ, ὅτι σοὶ αὕτη ἡτοιμασμένη ἦν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος· καὶ σὺ αὐτὴν σώσεις, καὶ πορεύσεται μετὰ σοῦ· καὶ ὑπολαμβάνω ὅτι σοὶ ἔσται ἐξ αὐτῆς παιδία. Καὶ ὡς ἤκουσε Τωβίας ταῦτα, ἐφίλησεν αὐτὴν, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκολλήθη σφόδρα αὐτῇ· i. e. *Et si ingressus fueris in thalamum, sumes cinerem thymiamatum, & superpones de corde & jecore piscis, & facies fumigare; & olfaciet dæmonium, & fugiet, & non redibit iterum in sæculum sæculi. Quando autem accedes ad eam, surgite utrique, & clamate ad misericordem Deum, & salvabit vos, & miserebitur. Ne timeas, quoniam tibi hæc parata fuit à sæculo: & tu ipsam salvabis, & ibit tecum; & præsumo quia tibi erunt ex ipsa filii. Et ut audivit Tobias hæc, dilexit eam, & anima ipsius adhæsit valde ei.*

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

* Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET cùm venissent in civitatem Ecbatanan, dicit Thobias angelo: Azarias frater, duc me viam rectam ad Raguhelem. Et venerunt, & invenerunt illum sedentem in atrio, circa ostium domus suæ, & salutaverunt illum priores. Et dixit Raguhel: Bene valeatis fratres, intrate salvi & sani: & induxit illos in domum suam.

2. Et dixit Annæ uxori suæ: Quàm similis est hic juvenis Thobis consobrini mei!

3. Et interrogavit illos Anna, dicens: Unde estis fratres? Et illi dixerunt: Ex filiis Nepthalim nos sumus, ex captivis Ninive.

4. Tunc illa dixit: Nostis Thobin fratrem nostrum? Et dixerunt: Novimus. Et illa dixit: Fortis est? Et illi dixerunt: Fortis est & vivit.

5. Tunc Thobias dixit: Pater meus est, de quo quæris.

6. Et exsiliit Raguhel, & osculatus est illum lacrymans,

7. & dixit: Benedictio tibi sit fili, quoniam boni & optimi viri filius es tu. O infelicitas malorum, quia excæcatus est vir justus, & faciens eleemosynas! Et incubuit lacrymans super collum Thobiæ filii fratris sui.

8. Et Anna uxor ejus, & Sarra filia eorum, lacrymatæ sunt.

9. Et occiderunt arietem, & susceperunt illos libenter: & postquam laverunt, discubuerunt ad cœnandum.

10. Et dixit Thobias ad Raphahel angelum: Azarias frater, dic Raguheli ut det mihi Sarram sororem meam. Et audivit Raguhel hunc sermonem, & dixit illi: Manduca & bibe, & suaviter tibi sit hac nocte: non est enim alius cui oporteat accipere Sarram filiam meam, quàm tu; similiter & mihi non licet illam dare alio viro, quàm tibi: tu proximus mihi es, & tibi Sarra.

11. Verum autem tibi dicam fili: tradidi illam

VULGATA NOVA.

1. INgressi sunt autem ad Raguelem, & suscepit eos Raguel cum gaudio.

2. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quàm similis est juvenis iste consobrino meo!

3. Et cùm hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive.

4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

5. Cùmque multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est.

6. Et misit se Raguel, & cum lacrymis osculatus est eum, & plorans supra collum ejus,

7. dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es.

8. Et Anna uxor ejus, & Sara ipsorum filia, lacrymatæ sunt.

9. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari convivium. Cùmque hortaretur eos discumbere ad prandium,

10. Tobias dixit: Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi priùs petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam.

11. Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Ms. Germ. 15. præter ista: *Et cùm venissent..... Exbathanis, dixit..... Azaria fr. deduc me rectò in domum Raguel..... sedentem circa ostium, & salutaverunt..... Et ille dixit: Bene valeatis.* Græcè: Καὶ ἦλθεν εἰς Ἐκβάτανα, καὶ παρεγένετο εἰς τὴν οἰκίαν Ῥαγουήλ· καὶ Σάῤῥα δὲ ὑπήντησεν αὐτῷ, καὶ ἐχαιρέτισεν αὐτὸν, καὶ αὐτὸς αὐτούς· καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν. *Et venit in Ecbatana, & advenit in domum Ragouel; & Sarra verò occurrit ei, & salutavit eum, & ipse eos; & introduxit eos in domum.* Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. initio habet, Καὶ ἦλθον, paulòque post, παρεγένοντο: exinde Alex. Σάῤῥα δὲ ὑπήντησεν αὐτοῖς, καὶ ἐχερέτισεν αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ αὐτήν.

℣. 2. Ita Græcè, præter hoc, Ῥαγουὴλ Ἔδνᾳ, loco *Annæ*; item loco *Thobis consobrini mei*, sic, Τωβὶτ τῷ ἀνεψιῷ μου, absque præced. *hic*, ante *juvenis*; in Ms. Alex. deest Ῥαγουήλ; & in Germ. 15. Lat. exstat *Tobi consobrino meo.*

℣. 3. Ms. Germ. 15. addit *vos*, post *unde*, sicut *à*, post *captivis*; item scribit *Neptalim*, & *Nineve*. Græc. pro *Anna*, hab. Ῥαγουὴλ, omisso verbo *dicens*, uti paulò post, *illi*; sed post *dixerunt*, addit αὐτῷ, *ei*, sicut ἐν, post *captivis*, deletque *nos sumus ex.*

℣. 4. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε Τωβὶτ τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν; Οἱ δὲ εἶπεν· Γινώσκομεν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑγιαίνει; Οἱ δὲ εἶπαν· Καὶ ζῇ, καὶ ὑγιαίνει. *Et dixit eis: Noscitis Thobit fratrem nostrum? Illi autem dixerunt: Noscimus. Et dixit eis: Valet? At illi dixerunt: Et vivit, & valet.* Ms. Germ. 15. textui Lat. favet, nisi quòd delet vocem *illi*, ante 2. *dixerunt.*

℣. 5. Itidem in Ms. Germ. 15. excepto ult. *interrogas*, pro *quæris*. In Græco, ipso initio habetur καὶ, pro *tunc*, & in fine simpliciter, πατήρ μου ἐστὶ, absque seq. *de quo quæris.*

℣. 6. Ita Græcè, excepto uno, καὶ ἔκλαυσε, *& ploravit*, pro *lacrymans*. In Ms. Germ. 15. ad verbum ut sup.

℣. 7. Ms. Germ. 15. delet *tu*, post hoc, *filius es*; cætera verbum è verbo, ut sup. Græc. Καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου υἱός. Καὶ ἀκούσας ὅτι Τωβὶτ ἀπώλεσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτοῦ, ἐλυπήθη, καὶ ἔκλαυσε. *Et benedixit ei, & dixit illi: Honesti & boni hominis filius. Et audiens quia Tobit amisit oculos suos, tristatus est, & ploravit.*

℣. 8. Similiter in Ms. Germ. 15. Græcè constanter Ἔδνα, pro *Anna*; item αὐτοῦ, *ejus*, loco *eorum*; cætera ut supra.

℣. 9. Ms. Germ. 15. leg. *diligenter*, non *libenter*, uti *loti sunt*, pro *laverunt*, & pro *discubuerunt*, ita, *tunc accubuerunt*. Græc. Καὶ ὑπεδέξαντο αὐτοὺς προθύμως· καὶ ἔθυσαν κριὸν προβάτων, καὶ παρέθηκαν ὄψα πλείονα. *Et susceperunt eos promptè; & immolaverunt arietem ovium, & apposuerunt obsonia plura.*

℣. 10. Ita Ms. Germ. 15. habet, exceptis his: *Et dixit Tob. Rafaelo angelo: Azaria..... dic Raguelo..... quem oporteat..... siquidem non mihi illam licet dare alio.* Gr. Εἶπε δὲ Τωβίας τῷ Ῥαφαήλ· Ἀζαρία ἀδελφὲ, λάλησον ὑπὲρ ὧν ἔλεγες ἐν τῇ πορείᾳ, καὶ τελεσθήτω τὸ πρᾶγμα. Καὶ μετέδωκε τὸν λόγον τῷ Ῥαγουήλ· καὶ εἶπε Ῥαγουὴλ πρὸς Τωβίαν· Φάγε, πίε, καὶ ἡδέως γίνου· σοὶ γὰρ καθήκει τὸ παιδίον μου λαβεῖν. *Dixit autem Tobias Raphaeli: Azarias frater, loquere de quibus dicebas in itinere, & perficiatur negotium. Et communicavit verbum ipsi Ragouel: & dixit Ragouel ad Tobian: Manduca, bibe, & jucundè esto: tibi enim convenit filiolam meam accipere.*

℣. 11. A Ms. Germ. 15. abest *jam*, ante *viris*, sicut *ergo*, ante *fili*; exinde loco istorum, *hîc ego non edam*

VULGATA NOVA.

quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne fortè & huic similiter contingeret: & cùm nutaret, & non daret petenti ullum responsum,

12. dixit ei angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam.

13. Tunc dixit Raguel: Non dubito quòd Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admiserit.

14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ secundùm legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quòd tibi eam tradam.

Num. 36. 6.

15. Et apprehendens dexteram filiæ suæ, dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

16. Et acceptâ chartâ, fecerunt conscriptionem conjugii.

17. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum.

19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est.

20. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

VERSIO ANTIQUA.

jam viris septem, fratribus nostris; & omnes mortui sunt, dum cum illa recedunt. Nunc ergo fili, manduca & bibe. Et dixit Thobias: Hic ego non edam quicquam neque bibam, donec mecum rem confirmes.

Ex Mss. Reg. & Germ.

13. Et Raguhel dixit: Ne dubites fili, facio quod vis. Et his dictis adjecit, dicens:

14. Tibi Sarra destinata est secundùm judicium libri Moysi, & de cœlo judicatum est tibi illam dari. Accipe sororem tuam, amodo tu illius frater es, & hæc tua soror est: datur tibi ex hodierno & in æternum. Et Dominus cœli bene disponat vobis hanc noctem, & faciat vobis misericordiam & pacem.

15. Et accersivit Raguhel Sarram filiam suam, & accessit ad illum: & adprehensa manu virginis, tradidit eam illi, & dixit: Ecce, accipe secundùm legem & judicium quod scriptum est in lege Moysi, dare tibi hanc uxorem. Habe itaque, & duc illam ad patrem tuum fili, salvus & sanus: & Deus de cœlo det vobis bonum iter, & pacem.

16. Et vocavit matrem & puellam, & præcepit afferri chartam, ut faceret conscriptionem conjugii, quemadmodum tradidit illam uxorem secundùm judicium libri Moysi. Et attulit mater illius chartam, & ille scripsit, & signavit.

17. Et ex illa hora cœperunt manducare & bibere.

18. Et vocavit Raguhel Annam uxorem suam, & dixit illi: Præpara cubiculum aliud, & introduc illuc puellam. Et abiit in cubiculum, & stravit sicut illi dictum est.

19. Et introduxit filiam suam, & lacrymata est causâ illius: & extersit lacrymas,

20. & dixit illi: Forti animo esto filia: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio tuo. Et exiit inde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quicquam, simpliciter, *neque edam*; cætera ut sup. In Græco sic: Πλὴν ὑποδείξω σοι τὴν ἀλήθειαν· ἔδωκα τὸ παιδίον μου ἑπτὰ ἀνδράσι· καὶ ὁπότε ἐὰν εἰσεπορεύοντο πρὸς αὐτὴν, ἀπέθνησκον ὑπὸ τὴν νύκτα. Ἀλλὰ τὸ νῦν ἔχου ἡδέως γίνου. Καὶ εἶπε Τωβίας· Οὐ γεύομαι οὐδὲν ὧδε, ἕως ἂν στήσητε καὶ σταθῆτε πρός με. *Veruntamen indicabo tibi veritatem: dedi puellam meam* (Ms. Alex. delet μου) *septem viris; & simul atque ingrediebantur ad eam, moriebantur sub noctem. Sed in præsentia jucundè esto. Et dixit Tobias: Non gustabo quicquam hic, quoadusque stetis & statuatis ante me.*

℣. 13. In Ms. Germ. 15. hæc tantùm leguntur: *Et Raguel dixit: Facio*; omissis aliis. Item Græcè, Καὶ εἶπε Ῥαγουὴλ· absque seqq.

℣. 14. Similiter habet Ms. Germ. 15. præter ista: *Mosi*, pro *Moysi*, & infra sic, *& hæc soror tua: datur tibi ex hodierna die, &...... vobis hac nocte, & faciat vobiscum*, &c. In Græco hæc solùm leguntur: Κόμιζε αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νῦν κατὰ τὴν κρίσιν· σὺ δὲ ἀδελφὸς εἶ αὐτῆς, καὶ αὐτή σου ἐστίν. Ὁ δὲ ἐλεήμων Θεὸς εὐοδώσει ὑμῖν τὰ κάλλιστα. *Duc illam ex nunc juxta judicium: tu verò frater es illius, & ipsa tui est. Misericors autem Deus prosperabit vobis optima.*

℣. 15. Ms. Germ. 15. delet *ecce*, circa medium; infra autem sic hab. *in libro Mosi, dari tibi..... Habe, & duc illam..... salvus ies & sanus: Deus cœli det tibi bonum iter & pacem*; cætera ut sup. Græc. Καὶ ἐκάλεσε Σάρραν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ· καὶ λαβὼν τῆς χειρὸς αὐτῆς, παρέδωκεν αὐτὴν Τωβίᾳ γυναῖκα, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ, κατὰ τὸν νόμον Μωυσέως κόμιζε αὐτὴν, καὶ ἄπαγε, πρὸς τὸν πατέρα σου. Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς. *Et vocavit Sarram filiam suam: & sumens manum ejus, tradidit eam Tobiæ uxorem, & dixit: Ecce, secundùm legem Moysi duc eam, & adduc ad patrem tuum. Et benedixit eis.*

℣. 16. Una vox tantùm variat in Ms. Germ. 15. nempe ista, *puellæ*, loco *& puellam*. Græc. Καὶ ἐκάλεσεν Ἔδναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ λαβὼν βιβλίον, ἔγραψε συγγραφὴν, καὶ ἐσφραγίσατο. *Et vocavit Ednam uxorem suam: & sumens librum, scripsit syngrapham, & obsignavit.*

℣. 17. Græcè simpliciter: Καὶ ἤρξαντο ἐσθίειν.

℣. 18. Vox *aliud* abest à Ms. Germ. 15. legitur autem *induc*, pro *introduc*, sicut inf. *in secretum*, pro *in cubiculum*; cætera ut sup. Græc. constanter scribit Ἔδνα, non *Annam*, præponitque vocem ἀδελφή, *soror*, verbo *præpara*; loco verò *cubiculum aliud*, hab. ἕτερον ταμιεῖον, quod idem valet; ut & αὐτὴν, *eam* simpliciter, loco *illuc puellam*; dein & ultimò, καὶ ἐποίησεν ὡς εἶπε, *& fecit sicut dixit*; prætermissis aliis.

℣. 19. In Ms. Germ. 15. constanter *induxit*, pro *introduxit*, cæt. ut sup. Græc. loco *filiam suam*, hab. αὐτὴν ἐκεῖ, *eam illuc*, absque seq. *causa illius*; loco verò *extersit*, ἀπεδέξατο, *suscepit*, hoc addito in fine, τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, *filiæ suæ*.

℣. 20. Græc. initio hab. Θάρσει, *Confide*, pro *Forti animo esto*, addito isto, καὶ τῆς γῆς, *& terræ*, ad vocem *cœli*; item hab. χάριν, *gratiam*, non *gaudium*; editt. verò Ald. & Compl. legunt χαράν; demum pro *tædio tuo*, sic, τῆς λύπης σου ταύτης, *tristitiæ tuæ hujus*, absque seq. *& exiit inde*; hujus tamen ult. loco repetit, Θάρσει θύγατερ, *Confide filia*.

CAPUT VIII.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET postquam consummaverunt cœnam, voluerunt dormire; & deduxerunt juvenem, & induxerunt illum in cubiculum.

2. Et rememoratus est Thobias sermonum Raphahel angeli: & sustulit de sacculo quem habebat, cor & jecor piscis, & imposuit super carbones vivos.

3. Et odor piscis prohibuit dæmonium, & refugit in superiores partes Ægypti. Et abiit Raphahel angelus, & conligavit eum ibi, & reversus est continuò.

4. Et exierunt, & clauserunt ostium cubiculi. Et surrexit Thobias de lecto, & dixit Sarræ: Surge soror, oremus & deprecemur Deum, ut faciat misericordiam nobiscum.

6. Et surrexerunt, & cœperunt orare & deprecari Dominum, ut daretur illis sanitas.

7. Et dixerunt: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & benedictum nomen tuum in omnia sæcula sæculorum: & benedicant tibi cœli, & omnis creatura tua.

8. Tu fecisti Adam, & dedisti illi adjutorium Evam, & ex his multiplicasti semen hominum.

9. Et nunc Domine tu scis, quoniam non luxuriæ causâ accipio uxorem sororem meam, sed ipsa veritate,

10. ut miserearis nostri Domine, & consenescamus pariter sani cum pace; & da nobis filios in benedictione. Et dixerunt, Amen: & receperunt se.

11. Et surrexit Raguhel, & accersivit servos suos, & abierunt cum illo, & foderunt foveam per noctem.

Vulgata nova.

1. POstquam verò cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

2. Recordatus itaque Tobias sermonum angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.

3. Tunc Raphael angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto superioris Ægypti.

4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exsurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio:

5. filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum.

6. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.

7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cœli & terræ, mareque, & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt.

8. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistique ei adjutorium Hevam.

Gen. 2. 7.

9. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causâ accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.

10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani.

11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, & abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mss. Germ. 15. delet hoc, *& deduxerunt juvenem*, unà cum Græco, à quo præterea abest istud, *voluerunt dormire*; loco verò *cœnam*, legitur ibid. δειπνήσαντες, *cœnantes*, ut & loco *illum in cubiculum*, sic, Τωβίαν πρὸς αὐτήν, *Tobiam ad eam*, absque præced. *&*; deest pariter *&* initio, sed ejus loco subjicitur δέ.

℣. 2. Abest nomen *Tobias*, à Mss. Germ. 15. & in fine loco *vivos*, exstat *ignis*: in Græco sic: Ὁ δὲ πορευόμενος, ἐμνήσθη τῶν λόγων Ῥαφαὴλ· καὶ ἔλαβε τὴν τέφραν τῶν θυμιαμάτων, καὶ ἐπέθηκε τὴν καρδίαν τοῦ ἰχθύος καὶ τὸ ἧπαρ, καὶ ἐκάπνισεν. *Ille autem vadens, recordatus est verborum Raphael: & sumpsit cinerem thymiamatum, & superposuit cor piscis & jecur, & fecit fumigare.*

℣. 3. Concinit Mss. Germ. 15. Græc. Ὅτε δὲ ὠσφράνθη τὸ δαιμόνιον τῆς ὀσμῆς, ἔφυγεν εἰς τὰ ἀνώτατα Αἰγύπτου, καὶ ἔδησεν αὐτὸ ὁ ἄγγελος. *Quando autem olfecit dæmonium odorem, fugit in superiora Ægypti, & ligavit ipsum angelus.*

℣. 4. Mss. Germ. 15. scribit *cluserunt*, non *clauserunt*, omittitque *&*, post *cubiculi*; tum addit *exsurrexit*, ponitque *à*, pro *de*, & *Dominum*, loco *Deum*. Græcè pro his, *Et exierunt..... cubiculi*, sic, Ὡς δὲ συνεκλείσθησαν ἀμφότεροι, *Ut autem conclusi sunt utrique*, absque seq. *&*, nec non vocibus *Sarræ*, & *oremus*, & *Deum*; loco verò ultim. *ut faciat misericordiam nobiscum*, ita, ἵνα ἐλεήσῃ ἡμᾶς ὁ Κύριος, *ut misereatur nostri Dominus.*

℣. 6. Mss. Germ. 15. delet vocem *Dominum*, habetque *detur*, pro *daretur*; nihil autem istorum habetur in Græco.

℣. 7. Eadem refert August. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. col. 53. e. nisi quòd pro *& dixerunt*, hab. *ait enim*, ut infra, *benedicant te*, non *tibi*, absque præced. *&*. In Mss. Germ. 15. deest *& dixerunt*, uti paulò post vox *omnia*; at infra legitur, *benedicat te cœlum*, absque præced. *&*, nec non *tua*, in fine. In Græco sic: Καὶ ἤρξατο Τωβίας λέγειν, *Et cœpit Tobias dicere*, loco *& dixerunt*; deinde ut in Lat. supra, demtis tamen vocibus seqq. *Domine*, & *omnia*, & *sæculorum*; additis verò his, post *tuum*, τὸ ἅγιον καὶ ἔνδοξον, *sanctum & gloriosum*: ultimò etiam sic, πᾶσαι αἱ κτίσεις σου, num. plurali.

℣. 8. Ita legitur apud Aug. l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 53. e. & in Mss. Germ. 15. sed utrobique omittuntur seqq. *& ex his multiplicasti semen hominum.* Græcum etiam cum textu concinit, nisi quòd loco *adjutorium*, habet βοηθὸν, *adjutricem*, additis his ad *Evam*, στήριγμα τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, *firmamentum uxorem ejus*, absque seq. *&*; item loco *multiplicasti*, sic, ἐγενήθη, *natum est.*

℣. 9. Sic habet August. ad verbum, tum l. 3. de doctr. Chr. to. 3. 53. e. tum l. 22. cont. Faust. to. 8. col. 383. a. præter vocem *uxorem*, quam delet. Sic etiam in Mss. Germ. 15. à quo pariter abest vox *uxorem*. Gr. nonnihil differt; deletis nempe his, *tu scis*, *quoniam*, sic hab. οὐ διὰ πορνείαν ἐγὼ λαμβάνω, *non propter fornicationem ego accipio*, & in fine, ἐπ' ἀληθείας, *in veritate*; tollit verò præced. *uxorem*, additque ταύτην, *istam*, ad *meam*. Auctor op. imp. in Matth. hom. 1. p. 24. b. legit: *Domine tu scis, quia non propter libidinem accepi uxorem, sed propter liberos procreandos.*

℣. 10. Similiter apud Aug. l. 3. de doctr. Chr. 53. e. *ut miserearis nostri Domine.* A Mss. Germ. 15. abest *ut*, sed reponitur infra, loco seq. *&*: absunt pariter ista: *cum pace; & da nobis filios in benedictione.* In Græco sic: Ἐπίταξον ἐλεῆσαί με, καὶ αὐτῇ συγκαταγηρᾶσαι. Καὶ εἶπε μετ' αὐτοῦ, Ἀμήν· καὶ ἐκοιμήθησαν ἀμφότεροι τὴν νύκτα. *Præcipe misereri mei, & ei consenescere. Et dixit secum, Amen: & dormierunt utrique nocte.*

℣. 11. Mss. Germ. 15. hab. *vocavit*, pro *accersivit*, absque præced. *&*; item infra, *fodit fossa*, loco *foderunt foveam*, detracto ult. *per noctem.* In Græco simpliciter: Καὶ ἀναστὰς Ῥαγουὴλ ἐπορεύθη, καὶ ὤρυξε τάφον, λέγων· *Et*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
12. Dicebat enim : Ne fortè simili modo evenerit ei, quo & cæteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.	12. Dicebat enim : Ne fortè moriatur Thobias, & omnibus fiam derisio & opprobrium.
13. Cùmque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei :	13. Et consummaverunt fossuram. Reversus est Raguhel domum, & vocavit uxorem suam, & dixit :
14. Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies.	14. Mitte unam ex ancillis ad cubiculum, & videat si vivit, an mortuus est, ut sepeliamus illum nemine sciente.
15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos & incolumes, secum pariter dormientes.	15. Et misit unam ex ancillis. Et accensâ lucernâ, aperuit ostium, & intravit, & invenit illos pariter dormientes.
16. Et reversa, nunciavit bonum nuncium : & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet, & Anna uxor ejus,	16. Et reversa, nunciavit illum vivere, & nihil mali passum : & benedixit Raguhel Deum cœli,
17. & dixerunt : Benedicimus te Domine Deus Israël, quia non contigit quemadmodum putabamus.	17. dicens : Benedictus es Domine omni benedictione sancta & munda : & benedicant tibi omnes electi tui, & omnis creatura tua benedicat tibi, in omnia sæcula sæculorum. Benedictus es, quoniam lætificasti me, & non contigit mihi sicut putabam ;
18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inimicum persequentem nos.	18. sed secundùm magnam misericordiam tuam egisti nobiscum.
19. Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine pleniùs benedicere te : & sacrificium tibi laudis tuæ & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.	19. Benedictus es, quia misertus es duorum unicorum. Fac cum illis Domine misericordiam, & da sanitatem : & consumma vitam eorum cum misericordia, & lætitia.
20. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam elucesceret.	20. Et præcepit servis suis, ut replerent fossam quam fecerant, priusquam lucesceret.
21. Uxori autem suæ dixit ut instrueret convivium, & præpararet omnia, quæ in cibos erant iter agentibus necessaria.	21. Et præcepit uxori suæ, ut faceret panes multos.
22. Duas quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.	22. Et abiit ipse ad gregem, & adduxit vaccas duas, & quatuor arietes, & jussit præparari.
23. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.	23. Et vocavit Thobiam, & juravit illi, dicens : His diebus quatuordecim hinc non recedes ; sed hîc eris manducans & bibens mecum, & lætificabis animam filiæ meæ, multis adflictam doloribus.
24. De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit	24. Et ex eo quod possideo, accipe partem dimidiam, & vade salvus & sanus cum pace ad

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

surgens Raguel ivit, & fodit sepulcrum, dicens.

℣. 12. In Ms. Germ. 15. habetur *derisus sum*, loco *fiam derisio*, absque hoc in fine, *& opprobrium :* Græcè simpliciter : λέγων· Μὴ καὶ οὗτος ἀποθάνῃ ; *dicens : Nonne & hic morietur ?*

℣. 13. Ms. Germ. 15. ipso initio hab. *Et ut*, sicut *fossam*, loco *fossuram*, detracta voce *domum*. Græc. omissis antecedentibus, hab. Καὶ ἦλθε Ῥαγουὴλ εἰς τὴν οἰκίαν ἑαυτοῦ, καὶ εἶπεν Ἔδνα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ. *Et venit Raguel in domum suam, & dixit Ednæ uxori suæ.*

℣. 14. Abest à Ms. Germ. 15. istud, *ad cubiculum*, sicut à Græco textu ; item pro seq. *&*, exstat *ut*, uti *aut*, loco *an*. In Græco sic, καὶ ἰδέτωσαν, *& videant*, (in edit. tamen Compl. εἰδέτω ;) subinde loco *an mortuus est*, ita, εἰ δὲ μὴ, *si autem non ;* & in fine sic, καὶ μηδεὶς γνῷ, *& nemo sciat.*

℣. 15. Græcè simpliciter : Καὶ εἰσῆλθεν ἡ παιδίσκη ἀνοίξασα τὴν θύραν, καὶ εὗρε τοὺς δύο καθεύδοντας. *Et intravit ancilla aperiens januam, & invenit ambos dormientes.*

℣. 16. In Ms. Germ. 15. legitur *regressa*, non *reversa ;* item omittitur *Raguel*, & loco *Deum*, hab. *Dominum*. In Græco sic : Καὶ ἐξελθοῦσα, ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι ζῇ· *Et egressa, annuntiavit eis quia vivit ;* omissis his, *& nihil mali passum*, cum voce ult. *cœli.*

℣. 17. Ms. Germ. 15. *Benedictus Deus omni benedictione, sancte & munde : benedicant te omnes sancti tui, in sæculum sæculi. Benedictus es, quoniam*, &c. ut sup. Græc. initio pro *Domine*, hab. Σὺ ὁ Θεὸς ἐν, *tu Deus in*, & infra, loco *tibi omnes electi*, &c. ita : σε οἱ ἅγιοί σου, καὶ πᾶσαι αἱ κτίσεις σου, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοί σου, καὶ οἱ ἐκλεκτοί σου εὐλογείτωσάν σε· εἰς τοὺς αἰῶνας· *te sancti tui, & omnes creaturæ tuæ, & omnes angeli tui, & electi tui benedicant te, in sæcula ;* deinde ut in Lat. supra.

℣. 18. Ita Græcè, præter unum πολὺ, *multam*, loco *magnam ;* neutrum legitur in Ms. Germ. 15.

℣. 19. In Ms. Germ. 15. ita : *Et benedictus es, quoniam...... duobus unicis ;* exinde deletur *da*, ut & inf. vox *misericordia*. Græc. his tantùm differt a textu Lat. nempe habet μονογενεῖς, *unigenitorum*, loco *unicorum*, deletque *cum*, post *fac ;* item infra tollit hoc, *& da sanitatem & ;* sed post *eorum*, addit ἐν ὑγιείᾳ, *in sanitate*, deinde μετ' εὐφροσύνης, &c. ut sup.

℣. 20. Ms. Germ. 15. *Tunc præcepit..... ut implerent foveam quam fecerunt, priusquam lucisceret.* Græcè simpliciter : Ἐκέλευσε δὲ τοῖς οἰκέταις χῶσαι τὸν τάφον· *Jussit autem famulos exaggerare sepulcrum.*

℣. 21. Hæc absunt à Græco : in Ms. vero Germ. 15. habetur *facere*, loco *ut faceret.*

℣. 22. Horum loco Græcè legitur : Καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς γάμον ἡμερῶν δεκατεσσάρων· *Et fecit eis nuptias diebus quatuordecim.* In Ms. Germ. 15. omnia ut in Lat. sup. præter duo, *greges*, pro *gregem*, & in fine, *parari prandium.*

℣. 23. Hæc pauca variant sub finem in Ms. Germ. 15. nempe *penes me*, pro *mecum ;* deinde sic, *& conlætabis animam meam & filiæ*, &c. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ῥαγουὴλ, πρὶν ἢ συντελεσθῆναι τὰς ἡμέρας τοῦ γάμου, ἐνόρκως μὴ ἐξελθεῖν αὐτὸν, ἐὰν μὴ πληρωθῶσιν αἱ δεκατέσσαρες ἡμέραι τοῦ γάμου. *Et dixit ei Raguel, antequam consummarentur dies nuptiarum, cum juramento non exire eum, nisi impleti fuerint quatuordecim dies nuptiarum.*

℣. 24. Similiter in Ms. Germ. 15. exceptis his, *ibis*,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Reg. & Germ.

patrem tuum; & alia dimidia pars, cùm mortui fuerimus, ego, & uxor mea, vestra erit. Forti animo esto fili, ego pater tuus sum, & Anna mater tua; tui sumus nos, & sororis tuæ, amodo, & in perpetuo.

VULGATA NOVA.

scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat post obitum eorum, Tobiæ dominio deveniret.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pro *vade*, absque seq. *cum pace*; item infra, *amodo*, loco *sum*, paulòque post, *nunc*, pro *amodo*. In altero Germ. 4. legitur *sorori*, non *sororis*. In Græco hæc tantùm exstant: Καὶ τότε λαβόντα τὸ ἥμισυ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, πορεύεσθαι μεθ' ὑγείας πρὸς τὸν πατέρα· καὶ τὰ λοιπὰ, ὅταν ἀποθάνω, καὶ ἡ γυνή μου. *Et tunc accipientem dimidium possessionum ejus, ire cum sanitate ad patrem; & reliqua cùm mortuus fuero, & uxor mea.*

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Reg. & Germ.

1. TUnc accersivit Thobias Raphahel angelum, & dixit illi:

3. Azarias frater, adsume tecum hinc servos quatuor, & camelos duos, & perveni in civitatem Rages ad Gabelum: & da illi chirographum suum, & recipe pecuniam, & accersi illum ad nuptias.

4. Scis enim quoniam numerat dies pater meus: & si tardavero una plus die, contristabo animam ejus.

5. Sed vides quomodo Raguhel juraverit, cujus jusjurandum spernere non possumus.

6. Et abiit Raphahel angelus cum quatuor servis, & duobus camelis, in civitatem Rages: & manserunt penes Gabelum, & dedit illi Raphahel chirographum suum.

7. Et indicavit illi de Thobia filio Thobi, quoniam accepit uxorem filiam Raguhel, & rogat illum ad nuptias. Et continuò surrexit, & adsignavit illi saccos cum suis sigillis, & composuerunt illos supra camelos; & vigilaverunt simul, & venerunt ad nuptias.

8. Et invenit Gabelus Thobiam discumbentem: & exsilivit, & salutavit, & osculatus est eum: & lacrymatus est Gabelus, & benedixit Deum,

9. dicens: Benedictus Dominus qui dedit tibi pacem, bone & optime vir, quoniam boni, & optimi, & justi viri, eleemosynas facientis filius es: & benedictus tu fili.

10. Det tibi benedictionem Dominus cœli, &

VULGATA NOVA.

1. TUnc vocavit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea.

2. Si me ipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.

3. Tamen obsecro te, ut assumas tibi animalia sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum: reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas.

4. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardavero una die plus, contristatur anima ejus.

5. Et certè vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, & duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit: & inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam.

7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias.

8. Cùmque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: & exsiliens, osculati sunt se invicem: & flevit Gabelus, benedixitque Deum,

9. & dixit: Benedicat te Deus Israël, quia filius es optimi viri, & justi, & timentis Deum, & eleemosynas facientis:

10. & dicatur benedictio super uxorem tuam,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Græco sic: Καὶ ἐκάλεσε, *Et vocavit*, loco *Tunc accersivit*, absque seq. *angelum*; in Ms. Germ. 15. omnia ut sup. præter ultimum, *dicens*, pro *& dixit illi*.

℣. 3. Variant nonnulla in Ms. Germ. 15. videlicet, *Azaria..... tibi hinc..... duo, & perge in civitatem..... & redde illi chirographum..... & voca illum ad nuptias*. Græc. hab. παῖδα, *puerum*, loco *hinc servos quatuor*; paulòque post, ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας, pro *in civitatem Rages*, prætermissis his, *& da illi chirogr. suum*; loco verò *recipe*, ita, κόμισαί μοι, *affer mihi*; & pro *accersi illum*, αὐτὸν ἄγε μοι, *ipsum adduc mihi*; cætera ut sup.

℣. 4. Ms. Germ. 15. sic habet, *Dies pater numerat*. Gr. ita: Διότι ὀμώμοκε Ῥαγουὴλ μὴ ἐξελθεῖν με· καὶ ὁ πατήρ μου ἀριθμεῖ τὰς ἡμέρας· καὶ ἐὰν χρονίσω μέγα, ὀδυνηθήσεται λίαν. *Quoniam juravit Raguel non exire me: & pater meus numerat dies; & si tardavero valde, tristabitur nimis.*

℣. 5. Græcè nil habetur de his, præter hoc quod legitur ℣. præced. In Ms. verò Germ. 15. omnia ut in Lat. sup. exceptis his, *Vides enim quoniam Raguel..... cujus juramentum.*

℣. 6. Abest nomen *Raphahel* sub finem, à Ms. Germ. 15. sicut à Græco textu ista, *angelus cum quatuor servis, & duobus camelis in civitatem Rages*; loco verò verbi *manserunt*, legitur ηὐλίσθη, *mansit*, absque seqq. *Raphahel, & suum.*

℣. 7. Ms. Germ. 15. delet hoc, *filiam Raguel*; loco verò *rogat*, hab. *rogavit*; item pro his, *surrexit & adsignavit*, &c. ista: *restituit illi pecuniam cum sacculis suis & sigillis; & venerunt ad nuptias*, omissis intermediis. In Græco etiam pauciora, nempe seqq. Ὁ δὲ προήνεγκε τὰ θυλάκια ἐν ταῖς σφραγῖσι, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. Καὶ ὤρθρευσαν κοινῶς, καὶ ἦλθον εἰς τὸν γάμον. *Ille autem protulit arculas in sigillis, & dedit ei. Et diluculo surrexerunt unà, & venerunt ad nuptias*; cætera verò desunt.

℣. 8. De his omnibus, ne verbum quidem exstat in Græco. In Ms. verò Germ. 15. ita: *Et invenit Tobiam accumbentem: & exsilivit, & salutavit illum, & lacrymatus est*; prætermissis aliis.

℣. 9. Ms. Germ. 15. hæc admittit sola: *dicens: Boni, & optimi, & justi viri, & eleemosyna facientis filius*. In Græco verò textu etiam ista desunt cum aliis.

℣. 10. Rursum pauciora leguntur in Ms. Germ. 15. nempe sic: *Benedictionem det tibi Dominus cœli, & uxori tuæ: & benedicat Deus Tobi consobrinum meum*. In Græco hoc solum: Καὶ εὐλόγησε Τωβίας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· *Et benedixit Tobias uxori suæ.*

VULGATA NOVA.

& ſuper parentes veſtros:

VERSIO ANTIQUA.

uxori tuæ, & patri & matri uxoris tuæ: & benedictus Deus, quoniam video Thobi conſubrini mei ſimilem.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

VULGATA NOVA.

11. & videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum, uſque in tertiam & quartam generationem: & ſit ſemen veſtrum benedictum à Deo Iſraël, qui regnat in ſæcula ſæculorum.

12. Cùmque omnes dixiſſent, Amen, acceſſerunt ad convivium: ſed & cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. CUm verò moras faceret Tobias, causâ nuptiarum, ſollicitus erat pater ejus Tobias, dicens: Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus eſt ibi?

2. Putaſne Gabelus mortuus eſt, & nemo reddet illi pecuniam?

3. Cœpit autem contriſtari nimis ipſe, & Anna uxor ejus cum eo: & cœperunt ambo ſimul flere: eò quòd die ſtatuto minimè reverteretur filius eorum ad eos.

4. Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat: Heu heu me fili mi, utquid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſolatium vitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ.

Sup. 5. 23.

5. Omnia ſimul in te uno habentes, te non debuimus dimittere à nobis.

6. Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, ſanus eſt filius noſter: ſatis fidelis eſt vir ille, cum quo miſimus eum.

7. Illa autem nullo modo conſolari poterat, ſed quotidie exſiliens circumſpiciebat, & circuibat vias omnes, per quas ſpes remeandi videbatur, ut procul videret eum, ſi fieri poſſet, venientem.

8. At verò Raguel dicebat ad generum ſuum: Mane hic, & ego mittam nuncium ſalutis de te ad Tobiam patrem tuum.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. ET quotidie computabat Thobis dies, quibus iret & reverteretur filius ejus. Et poſtquam conſummati ſunt dies, & filius ejus non veniebat, dixit: Nunquid detentus eſt Thobias?

2. Aut fortè Gabelus mortuus eſt, & nemo illi reddidit pecuniam.

3. Et contriſtari cœpit; & Anna uxor illius dicebat: Periit filius meus, & jam non eſt inter vivos: quare tardat?

4. Et cœpit plorare, & lugere filium ſuum, dicens: Væ mihi fili, quæ te dimiſi ire, lumen oculorum meorum.

6. Cui Thobis dicebat: Tace, noli contriſtari ſoror, ſalvus eſt filius noſter; ſed aliqua forſitan mora detinet illos: homo enim, qui cum illo ivit, fidelis eſt, & ex fratribus noſtris. Noli tædiari pro illo ſoror, jam venit.

7. Et illa dicebat: Tace, moleſtus es mihi: noli me ſeducere, periit filius meus. Et exſiliens circumſpiciebat viam, qua filius ejus profectus erat, & nihil guſtabat: & cùm occidiſſet ſol, introibat, & lugebat lacrymans tota nocte, & non dormiebat.

8. [9.] Et ut conſummati ſunt quatuordecim dies nuptiarum, de quibus juraverat Raguhel, exiit ad illum Thobias, & dixit illi: Dimitte me; ſcio enim, quia pater meus & mater mea non credunt ſe viſuros me. Nunc itaque peto pater, & dimittas me, ut eam ad patrem meum: jam tibi indicavi quomodo illum reliquerim.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Mſ. Germ. 15. uſque ad hæc, *& filius ejus non veniebat*, quæ abſunt; horum tamen loco habetur, *& pater illius dixit*; deinde ſic, *Ne fortè detentus eſt ibi.* In Græco: Καὶ Τωβὶτ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐλογίζετο ἑκάστης ἡμέρας. Καὶ ὡς ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τῆς πορείας, καὶ οὐκ ἤρχετο, εἶπε· Μήποτε κατῄσχυνται; *Et Tobit pater ejus computabat unumquemque diem. Et poſtquam impleti ſunt dies itineris, & non veniebat, dixit: Nunquid fortè confuſi fuerunt?*

℣. 2. In Mſ. Germ. 15. ſic: *Aut nunquid Gabelus mortuus eſt, & nemo illi reddet pecuniam?* Germ. 4. habet *illis*, non *illi*. Græc. Ἢ μήποτε ἀπέθανε Γαβαὴλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ δίδωσι τὸ ἀργύριον;

℣. 3. Mſ. Germ. 15. tollit *jam*, poſt vocem *meus*, & pro *tardat*, hab. *tardatur.* In Græco ſic: Καὶ ἐλυπεῖτο λίαν· εἶπε δὲ αὐτῷ ἡ γυνή· Ἀπώλετο τὸ παιδίον, διότι κεχρόνικε. *Et triſtabatur nimis; dixit autem ei uxor: Periit puer, quandoquidem tardavit.*

℣. 4. Mſ. Germ. 15. habet *lacrymari*, loco *plorare*; & infra, *qui te dimittebam*, pro *quæ te dimiſi.* In Græco ſic: Καὶ ἤρξατο θρηνεῖν αὐτὸν, καὶ εἶπεν· Οὐ μέλει μοι τέκνον, ὅτι ἀφῆκά σε, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου. *Et cœpit flere eum, & dixit: Non mihi curæ eſt fili, quia dimiſi te, lumen oculorum meorum.*

℣. 6. Hæc ſolùm habentur Græcè: Καὶ Τωβὶτ λέγει αὐτῇ· Σίγα, μὴ λόγον ἔχε, ὑγιαίνει· *Et Tobit dicit ei: Tace, ne ſollicita ſis, valet.* At in Mſ. Germ. 15. leguntur ut ſup. exceptis ſeqq. &, initio, pro *cui*, paulòque poſt, *feſtinare*, pro *contriſtari*, demtis his, *ſoror*, & *filius noſter*; ſubinde ſic, *fortaſſe mora tenet illos: ſed & homo qui*, loco *forſitan mora detinet illos: homo enim qui*; tollitur etiam &, poſt *fidelis eſt*; & in fine legitur, *veniet*, non *venit.*

℣. 7. Hæc variant in Mſ. Germ. 15. *Moleſtus mihi eſſe noli, nec me ſeducere..... proſpiciebat viâ, qua filius..... & nihil guſtabat, lacrymans, & noctu tota non dormiebat.* In Græco ſic: Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σίγα, μὴ πλάνα με, ἀπώλετο τὸ παιδίον μου. Καὶ ἐπορεύετο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν ὁδὸν ἔξω, οἵας ἀπῆλθεν· ἡμέρας τε ἄρτον οὐκ ἤσθιε, τὰς δὲ νύκτας οὐ διελίμπανε, θρηνοῦσα Τωβίαν τὸν υἱὸν αὐτῆς· *Et dixit ei: Tace, ne decipias me, periit puer meus. Et ibat per diem ad viam foras, qua abierat: diebus quidem panem non manducabat, noctibus autem non intermittebat, flens Tobiam filium ſuum.*

℣. 8. (9.) Nonnulla tantùm variant in Mſ. Germ. 15. ſcilicet iſta, circa medium, *Pater, peto dimittas me*; & in fine, *jam enim tibi indicavi quomodo illum reliquero.* Concordant etiam Græca, exceptis his: ἕως οὗ, *quoadusque*, pro *& ut*; paulòque poſt, ἃς, *quas*, loco *de quibus*, additis ad *Raguel* his, ποιῆσαι αὐτὸν ἐκεῖ, *facere eum ibi*; deinde ſic: εἶπε δὲ Τωβίας τῷ Ῥαγουὴλ, *dixit autem Tobias ad Raguel*, loco *exiit ad illum Tob. & dixit illi*,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

9. [8.] Et dixit Raguhel Thobiæ : Remane hîc penes me, & ego nuncios mittam patri tuo, & indicabunt illi de te. Et ille dixit : In totum pater peto, ut dimittas me hinc ad patrem meum.

10. Et continuò ſurgens Raguhel, tradidit Thobiæ Sarram filiam ſuam, & dimidiam partem ſubſtantiæ ſuæ, pueros & puellas, oves & boves, aſinos & camelos, veſtem, vaſa, & pecuniam : & dimiſit illum ſalvum ſanum, & vale illi fecit,

11. & dixit : Vade fili ſalvus ſanus, Dominus cœli bene diſponat iter tuum, & Sarræ uxori tuæ, & videam ex vobis filios antequam moriar.

12. Et adprehendit illam, & ſalutans oſculatus eſt Sarram filiam ſuam,

13. & dixit illi : Filia, honorem habe ſocero tuo, & ſocrui tuæ : ipſi amodo ſunt parentes tui, tanquam pater tuus & mater tua, qui te genuerunt. Vade ſalva filia, audiam de te auditionem bonam in vita mea, & gaudium : & oſculatus eſt eam, & dimiſit illam. Et Anna dixit Thobiæ : Fili & frater dilecte, ſalvum te perducat Dominus cœli, & det mihi ut videam filios de Sarra filia mea antequam moriar, ut delecter coram Domino cœli. Ego trado tibi Sarram filiam meam, tanquam bonum depoſitum ; & non vexes eam omnibus diebus vitæ tuæ. Vade fili ſalvus & ſanus : ego mater tua amodo, & Sarra uxor tua. Diligat te Dominus & illam, ut ſitis in loco ſanctitatis omnibus diebus vitæ veſtræ. Et oſculata eſt utroſque, & dimiſit illos ſanos. Et diſceſſit Thobias à Raguhele, gaudens & benedicens Deum cœli & terræ, regem omnium, quia direxit viam ejus : & benedixit Raguheli, & Annæ uxori illius, & dixit : Injunctum eſt mihi à Domino, honorari vos omnibus diebus vitæ veſtræ.

VULGATA NOVA.

9. Cui Tobias ait : Ego novi, quia pater meus & mater mea modò dies computant, & cruciatur ſpiritus eorum in ipſis.

10. Cùmque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis ſubſtantiæ ſuæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa : & ſalvum atque gaudentem dimiſit eum à ſe,

11. dicens : Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducatque vos incolumes, & inveniatis omnia rectè circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros priuſquam moriar.

12. Et apprehendentes parentes filiam ſuam, oſculati ſunt eam, & dimiſerunt ire :

13. monentes eam honorare ſoceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & ſe ipſam irreprehenſibilem exhibere.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

abſque ſeq. *ſcio enim ;* loco verò *non credunt*, &c. ita, οὐκέτι ἐλπίζουσιν ὄψεσθαί με, *ultra non ſperant aſpicere me ;* reliqua deſunt.

℣. 9. (8.) Mſ. Germ. 15. hæc pauca diſſimilia habet : *ego mittam nuncium patri tuo, qui indicet illi ;* deeſt quoque *meum*, in fine. Græc. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ πενθερός· Μεῖνον παρ' ἐμοὶ, κἀγὼ ἐξαποστελῶ πρὸς τὸν πατέρα σου, καὶ δηλώσουσιν αὐτῷ τὰ κατὰ σέ. Καὶ Τωβίας λέγει· Ἐξαπόστειλόν με πρὸς τὸν πατέρα μου. *Dixit autem ei ſocer : Mane apud me, & ego mittam ad patrem tuum, & declarabunt ei quæ circa te. Et Tobias dicit : Dimitte me ad patrem meum.*

℣. 10. Vox *ſurgens*, initio abeſt à Mſ. Germ. 15. ſicut &, poſt *pueros ;* at reponitur &, ante *aſinos*, uti paulò poſt, ante *ſanum ;* poſt *vale* autem, deletur *illi :* Mſ. Reg. leg. *pecuniam*, non *pecunia*. In Græco ſic : Ἀναστὰς δὲ Ῥαγουὴλ, ἔδωκεν αὐτῷ Σάῤῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ ἥμισυ τῶν ὑπαρχόντων, σώματα, καὶ κτήνη, καὶ ἀργύριον· καὶ εὐλογήσας αὐτοὺς, ἐξαπέστειλε· i. e. *Surgens autem Raguel, dedit ei Sarram uxorem ejus, & dimidium poſſeſſionum, corpora, & pecora, & argentum : & benedicens eos, dimiſit.*

℣. 11. In Mſ. Germ. 15. legitur, *dicens*, loco *& dixit*, abſque ſeq. *ſalvus ;* item *pignora*, loco *filios ;* cætera ut ſup. In Græco hæc pauca exſtant : λέγων· Εὐοδώσει ὑμᾶς τέκνα, ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, πρὸ τοῦ με ἀποθανεῖν· *dicens : Proſperabit vos filii, Deus cœli, antequam moriar.*

℣. 12. Mſ. Germ. 15. hab. *illum*, abſque verbo *ſalutans*, ponitque &, ante *Sarram ;* cuncta verò deſiderantur in Græco.

℣. 13. Similia leguntur in Græco, ſed paucioribus verbis ; ita nempe : Καὶ εἶπε τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ· Τίμα τοὺς πενθερούς σου· αὐτοὶ νῦν γονεῖς σου εἰσίν. Ἀκούσαιμί σου ἀκοὴν καλήν· καὶ ἐφίλησεν αὐτήν. Καὶ Ἔδνα εἶπε πρὸς Τωβίαν· Ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, ἀποκαταστήσαι σε ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ δώῃ μοι ἰδεῖν σου παιδία ἐκ Σάῤῥας τῆς θυγατρός μου, ἵνα εὐφρανθῶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Καὶ ἰδοὺ παρατίθεμαί σοι τὴν θυγατέρα μου ἐν παρακαταθήκῃ· καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύετο καὶ Τωβίας, εὐλογῶν τὸν Θεὸν, ὅτι εὐώδωσε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ κατευλόγει Ῥαγουὴλ, καὶ Ἔδναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. *Et dixit filiæ ſuæ : Honora ſoceros tuos : ipſi nunc parentes tui ſunt. Audiam de te auditionem bonam : & oſculatus eſt eam. Et Edna dixit ad Tobiam : Frater dilecte, reſtituat te Dominus cœli, & det mihi videre tuos filios ex Sarra filia mea, ut læter in conſpectu Domini. Et ecce depono apud te filiam meam in depoſito ; & ne contriſtaveris eam. Poſt hæc ibat & Tobias, benedicens Deum, quia proſperaverat viam ipſius : & benedicebat Raguel, & Ednam uxorem ejus.* Mſ. Germ. 15. non differt à Mſ. Regio, niſi his levibus : *Et dixit illi : Honorem habe..... Exi ſalva filia..... & dimiſit. Et Anna dixit..... & frater, ſalvum ducat te.... & det tibi ut filios videam..... coram Dominum cœli. Et ego tradam tibi filiam meam Sarram, ut non vexes eam omnibus diebus vitæ ſuæ..... & Sarra ſoror tua.* (Mſ. etiam Germ. 4. *ſoror.*) *Dirigat te Dom..... diebus veſtris. Et..... à Raguel..... Dominum cœli..... viam illius.... Injunctum eſt mihi à Dom. honorare vos..... vitæ meæ.*

CAPUT XI.

Vulgata nova.

1. Cumque reverterentur, pervenerunt ad Charan, quæ eſt in medio itinere contra Niniven, undecimo die.

2. Dixitque angelus: Tobia frater, ſcis quemadmodum reliquiſti patrem tuum.

3. Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento gradu ſequantur iter noſtrum familiæ, ſimul cum conjuge tua, & cum animalibus.

4. Cùmque hoc placuiſſet ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piſcis: erit enim neceſſarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, & abierunt.

5. Anna autem ſedebat ſecus viam, quotidie in ſupercilio montis, unde reſpicere poterat de longinquo.

6. Et dum ex eodem loco ſpecularetur adventum ejus, vidit à longè, & illico agnovit venientem filium ſuum: currenſque nunciavit viro ſuo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, ſtatim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & oſculare eum.

8. Statimque lini ſuper oculos ejus ex felle iſto piſcis, quod portas tecum: ſcias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cœli, & in aſpectu tuo gaudebit.

9. Tunc præcucurrit canis, qui ſimul fuerat in via: & quaſi nuncius adveniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat.

10. Et conſurgens cæcus pater ejus, cœpit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obviam filio ſuo.

Versio antiqua.

1. Et profecti ſunt, & ibant donec venirent Charam, quæ civitas eſt contra Niniven. *Ex Mſ. Reg. & Germ.*

2. Tunc dixit Raphahel: Thobias frater, neſcis quomodo reliqueris patrem tuum?

3. Præcedamus uxorem tuam, & eamus, & præparemus domum, dum proſequitur nos puella.

4. Et præceſſerunt pariter, & dixit illi angelus: Tolle tecum de felle illo, & habe. Et abiit cum illis & canis.

5. Et Anna ſedebat in via, circumſpiciens adventum filii ſui.

6. Et cognovit illum venientem, & dixit patri ejus: Ecce filius tuus venit, & homo qui cum illo erat.

7. Et Raphahel dixit Thobiæ: Antequam adpropinquemus patri tuo, ſcio enim quia oculi ejus aperientur;

8. adſperge ergo oculis ejus fel piſcis, & inſidet medicamentum; & decoriabis albugines ab oculis ejus, & reſpiciet pater tuus, & videbit lumen.

9. Et adcurrit ei mater ſua, & irruit collo filii ſui, & dixit illi: Fili video te, amodo libenter moriar; & lacrymata eſt: Thobias etiam lacrymatus eſt.

10. Et ſurrexit Thobis, & offendebat pedibus: & egreſſus eſt atrium, & occurrit illi Thobias, ferens fel piſcis in manibus ſuis.

Vulgata nova.

11. Et ſuſcipiens oſculatus eſt eum cum uxore ſua, & cœperunt ambo flere præ gaudio.

12. Cùmque adoraſſent Deum, & gratias egiſſent, conſederunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mſ. Germ. 15. *Et profectus ibat Caracha, quæ eſt civitas in Nineve.* Gr. Καὶ ἐπορεύετο μέχρις ȣ̃ ἐγγίσαι αὐτȣ̀ς εἰς Νινευή. *Et ibat quoadusque appropinquarunt ipſi in Nineve.*

℣. 2. Mſ. Germ. 15. *Et tunc dixit Rafael angelus Tobiæ: Frater, neſcis*, &c. ut ſup. Græc. Καὶ εἶπε Ῥαφαὴλ πρὸς Τωβίαν· Οὐ γινώσκεις ἀδελφὲ, πῶς ἀφῆκας τὸν, &c.

℣. 3. Ultima tantùm vox *puella*, abeſt à Mſ. Germ. 15. In Græco ſic: Προδράμωμεν ἔμπροσθεν, *Præcurramus ante*, loco *præcedamus*, hoc omiſſo, *& eamus*, cum poſterioribus, *dum proſequitur nos puella.*

℣. 4. A Mſ. Germ. 15. abeſt vox *angelus*, uti paulò poſt, iſtud, *& habe*: Græcè ita: Λάβε δὲ παρὰ χεῖρα τὴν χολὴν τȣ̃ ἰχθύος. Καὶ ἐπορεύθησαν, ϗ συνῆλθεν ὁ κύων ὄπισθεν αὐτῶν. *Sume autem ad manum fel piſcis. Et iverunt, & ſimul venit canis poſt eos*; omiſſis aliis.

℣. 5. In Mſ. Germ. 15. legitur, *Anna autem*, pro *Et Anna*; reliqua ut ſup. Græc. transfert iſtud, εἰς τὴν ὁδὸν, *in viam*, poſt verbum *circumſpiciens*, & loco *adventum filii ſui*, habet ſimpliciter, τὸν παῖδα αὐτῆς, *puerum ſuum.*

℣. 6. Græc. habet προσενόησεν, *intellexit*, vel *proſpexit*, pro *cognovit*; pauloque poſt, ὁ υἱός μȣ, *filius meus*, non *filius tuus*; at in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ὁ υἱός σȣ; demum loco *qui cum illo erat*, ſic, ὁ πορευθεὶς μετ᾽ αὐτȣ̃, *qui ivit cum eo.* Mſ. Germ. 15. habet *veniet*, non *venit*, ſed in Græco, ἔρχεται.

℣. 7. A Mſ. Germ. 15. abeſt *enim*, poſt *ſcio*; & in fine legitur *adaperientur.* In Græco ſimpliciter: Καὶ Ῥαφαὴλ εἶπεν· Ἐπίσαμαι ἐγὼ ὅτι ἀνοίξει τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς ὁ πατήρ σȣ. *Et Raphael dixit: Scio ego quia aperiet oculos pater tuus.*

℣. 8. Mſ. Germ. 15. *Aſparge itaque fellem piſcis in oculis illius; & inſidet medicamentum, & detrahet albuginem ab oculis ipſius, & reſpiciet pater*, &c. ut ſup. Græc. Σὺ ἔγχεισον τὴν χολὴν εἰς τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς αὐτȣ̃, ϗ δηχθεὶς διατρίψει, ϗ ἀποβαλεῖται τὰ λευκώματα, ϗ ὄψεταί σε· Nobil. *Tu unge fel in oculos ejus, & eroſus deteret, & abjiciet albugines; & videbit te.* Quod autem hìc transfertur à Nobilio *eroſus*, minùs intelligitur, niſi ſubaudias *oculum*, ita vertendo, *eroſus oculo*, vel potiùs, *eroſo oculo*; vix meliùs enim reddi poteſt verbum Gr. δηχθεὶς, à verbo inuſitato δήκω, vel δάκνω, δῆχα, *mordeo*; niſi dicas fortè mendum irrepſiſſe in edit. LXX. & malè ſcriptum fuiſſe δηχθεὶς, pro δεχθεὶς, vel potiùs δεχθεῖσα, per relationem ad χολὴν, à δέχομαι, *ſuſcipio*; tunc enim intelligendum eſſet, *& ſuſceptum fel deteret*, &c. cui lectioni ſuffragari videntur Mſs. noſtri, in quibus conſtanter legitur, *& inſidet medicamentum*, à verbo *inſideo*: non malè etiam legeretur *inſidet*, in fut. à præſ. *inſido*, quod idem ſonat: legi etiam poſſet *incidet*, à *cædo*, quæ vox etiam non ambiguitate vacat, ſiquidem ſumitur aliquando pro *incido*, ſeu *cado*: at infra ℣. 13. non ſtaret conjectura, cùm ibi legatur συνεδήχθησαν, *eroſi ſunt*, per relat. ad præced. ὀφθαλμȣ̀ς, *oculos*: at in Mſ. Germ. 15. ita, *momordit medicamentum.*

℣. 9. Mſ. Germ. 15. *Et Anna cucurrit, & inruit collo filii ſui, & dixit: Video te fili, amodo..... & Thobias lacrymatus eſt.* Græc. Καὶ προσδραμȣ̃σα Ἄννα, ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον τȣ̃ υἱȣ̃ αὐτῆς, ϗ εἶπεν αὐτῷ· Εἶδόν σε παιδίον, ἀπὸ τȣ̃ νῦν ἀποθανȣ̃μαι· ϗ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι· *Et accurrens Anna, cecidit ſuper collum filii ſui, & dixit ei: Vidi te fili, ex nunc moriar: & ploraverunt utrique.* Ambroſ. in Pſ. 118. to. 1. 1106. b. *Video te fili, amodo libentiùs moriar.*

℣. 10. Mſ. Germ. 15. *Et exſurrexit Tobis, & offendebat pedibus ſuis: & egreſſus eſt oſtium atrii, & occurrit illi Tobias; & geſtabat ſel in manibus ſuis.* Græc. Καὶ Τωβὶτ ἐξήρχετο πρὸς τὴν θύραν, ϗ προσέκοπτεν· ὁ δὲ υἱὸς αὐτȣ̃ προσέδραμεν αὐτῷ, ϗ ἐπελάβετο τȣ̃ πατρὸς αὐτȣ̃. *Et Tobit exibat ad januam, & prolapſus eſt: filius autem ejus accurrit ei, & apprehendit patrem ſuum.*

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

13. Et inſufflavit in oculis Thobis patris ſui, & adprehendit eum, & dixit illi : Forti animo eſto pater : & injecit medicamnentum in oculis ejus, & morſum illi præbebat.

14. Et decoriavit duabus manibus albugines oculorum illius,

15. & vidit filium ſuum, & irruit collo ejus, & lacrymatus eſt.

16. Et benedixit Deum,

17. & dixit : Video te fili : Benedictus Deus, & benedictum nomen illius magnum, & benedicti omnes ſancti angeli ejus. Sit nomen illius ſanctum in omnia ſæcula ſæculorum, quoniam ipſe flagellavit me, & ipſe miſertus eſt mei : ecce ego video Thobiam filium meum.

18. Et introivit Thobias, & Anna uxor ejus in domum, gaudentes, & benedicentes Deum toto ore ſuo, pro omnibus quæ ſibi evenerant.

19. Et indicavit patri ſuo Thobias, quoniam perfecta eſt via illius bene à Domino Deo, & quia adtulit pecuniam ; & quemadmodum accepit Sarram filiam Raguhelis uxorem, & quia venit & ipſa, & jam proximò eſt portæ Ninive.

Vulgata nova.

13. Tunc ſumens Tobias de felle piſcis, linivit oculos patris ſui.

14. Et ſuſtinuit quaſi dimidiam ferè horam : & cœpit albugo ex oculis ejus, quaſi membrana ovi, egredi.

15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, ſtatimque viſum recepit.

16. Et glorificabant Deum, ipſe videlicet, & uxor ejus, & omnes qui ſciebant eum.

17. Dicebatque Tobias : Benedico te Domine Deus Iſraël, quia tu caſtigaſti me, & tu ſalvaſti me : & ecce ego video Tobiam filium meum.

18. Ingreſſa eſt etiam poſt ſeptem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia ſana, & pecora, & cameli, & pecunia multa uxoris : ſed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo :

19. & narravit parentibus ſuis omnia beneficia Dei, quæ feciſſet circa eum per hominem qui eum duxerat.

Versio antiqua.

* Et gaviſi ſunt Thobis & Anna, & exierunt in obviam nurui ſuæ : & videbant Thobin, qui erant in porta Ninive, venientem, & ambulantem cum omni virtute ſua, nemine dante ei manum ; & mirabantur.

** Et confitebatur Thobis, & benedicebat magna voce Deum, & ambulabat cum gaudio coram omnibus, quoniam miſertus eſt illius Deus, & aperuit oculos ejus.

*** Et ut adpropinquavit Thobias, adducens Sarram uxorem ſuam, benedixit illi Thobis, dicens : Intra ſana Sarra filia. Benedictus Deus, qui adduxit te ad nos, & benedictus pater tuus, & mater tua : & benedictus Thobias filius meus, & benedicta tu filia ; intra in domum tuam ſana, in benedictione & gaudio. In illa die erat gaudium magnum omnibus Judæis, qui erant in Ninive.

Versio antiqua.

20. Et venit Achicarus, & Nabai avunculus

Vulgata nova.

20. Veneruntque Achior & Nabath conſobri-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 13. Similiter habet Mſ. Germ. 15. exceptis his : *Et injecit oculis Tobi patris ſui..... & introivit medicamnentum in oculis illius, & momordit eum.* Gr. Καὶ προσέπασε τὴν χολὴν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, λέγων· Θάρσει πάτερ· ὡς δὲ συνεδήχθησαν, *Et adſperſit fel ſuper oculos patris ſui, dicens : Confide pater : ut autem eroſi ſunt*,

℣. 14. Mſ. Germ. 15. *Et depoſuit albuginem ab oculis ejus.* Græc. Διέτριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐλεπίσθη ἀπὸ τῶν κάνθων τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὰ λευκώματα. *Detrivit oculos ejus*, (Nobil. *ſuos*) *& decorticatæ ſunt ab angulis oculorum ejus albugines.*

℣. 15. Itidem in Mſ. Germ. 15. Græcè, Καὶ ἰδὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν, &c. ut ſup.

℣. 16. Hoc abeſt a Mſ. Germ. 15. ſicut à Græco.

℣. 17. In Mſ. Germ. 15. deeſt vox *ſancti*, ante *angeli*, paulòque poſt ſic habetur : *Sit ſanctum nomen ejus benedictum in omnibus ſæculis, quoniam flagellavit me*, &c. ut ſup. Abeſt à Græco iſtud circa initium, *video te fili ;* ſed additur εἶ, *es*, poſt *benedictus*, præterquam in Compl. loco verò *illius magnum*, ſic, σου εἰς τοὺς αἰῶνας, *tuum in ſæcula*, ut & pro *angeli ejus*, σου ἄγγελοι, *tui angeli ;* deinde omittuntur ſeqq. uſque ad hoc, *quoniam ;* loco verò, *ipſe flagellavit me, & ipſe miſertus eſt mei*, ita legitur, ἐμαστίγωσας, καὶ ἠλέησάς με, *flagellaſti, & miſertus es mei*, abſque *ego*, poſt *ecce*. In Mſ. Floriac. annor. circiter 1100. inter plura Scripturæ fragmenta, iſtud habetur : *Benedictus Dominus Deus noſter, quia ecce video te fili : & benedictum nomen illius quod eſt magnum, & benedicti omnes ſancti angeli ejus. Et ſit nomen illius ſanctum, & benedictum in omnia ſæcula ſæculorum, quia ipſe flagellavit me in redargutione mea ; ipſe miſertus eſt mei, & reddidit lumen oculis meis, ut viderem filium meum.*

℣. 18. Pauciora leguntur in Mſ. Germ. 15. videlicet : *Et introivit Tobis gaudens, & benedixit Deum ore ſuo ;* prætermiſſis aliis. In Græco pauciſſima : Καὶ εἰσῆλθεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ χαίρων, *Et intravit filius ejus gaudens.*

℣. 19. Hæc ſolùm variant in Mſ. Germ. 15. *via illius apud Dominum Deum, &..... filiam Raguel..... & ipſa eſt jam in proximo portæ.* Mſ. Reg. pro *& jam*, ſcribit *etiam.* In Græco ſimpliciter : Καὶ ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὰ μεγαλεῖα τὰ γενόμενα αὐτῷ ἐν τῇ Μηδίᾳ· *Et annuntiavit patri ſuo magnalia facta ſibi in Media ;* omiſſis aliis.

* Ab hoc initium ducit Mſ. Germ. 15. *Et videbant Tobiam*, omiſſis antecedentibus ; exinde loco *venientem & ambulantem*, hab. *euntem & aſcendentem ;* extremò, *& à nemine deduci mirabantur*, pro *nemine dante*, &c. In Gr. ſic : Καὶ ἐξῆλθε Τωβὶτ εἰς συνάντησιν τῇ νύμφῃ αὐτοῦ, χαίρων καὶ εὐλογῶν τὸν Θεὸν πρὸς τῇ πύλῃ Νινευή· καὶ ἐθαύμαζον οἱ θεωροῦντες αὐτὸν πορευόμενον, ὅτι ἔβλεψε. *Et exiit Tobit in obviam nurui ſuæ, gaudens & benedicens Deum ad portam Niveve : & mirabantur ſpectantes eum euntem, quia vidit.*

** Hæc tantùm refert Mſ. Germ. 15. *Et Tobis confitebatur coram omnibus, quia miſertus eſt illi Deus :* nec plura in Græco, niſi quod pro *omnibus*, legitur αὐτοῦ, *eo*, ut infra αὐτοὺς, pro *illi*, vel *illius ;* in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. αὐτῶν..... αὐτόν.

*** Mſ. Germ. 15. *Et cùm adpropinquavit Tobias, adducens Sarram ad eum, benedixit illam, dicens : Intra Sarra filia. Et ego pater tuus benedictus, & benedictus Tobias filius meus, & benedicta tu femina : intra in domum tuam ſana, in benedictione gaudium. In illo die erat gaudium*, &c. ut ſup. Græc. Καὶ ὡς ἤγγισε Τωβὶτ Σάρρᾳ τῇ νύμφῃ αὐτοῦ, κατευλόγησεν αὐτὴν, λέγων· Ἔλθοις ὑγιαίνουσα θύγατερ. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς ἤγαγέ σε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὁ πατήρ σου, καὶ ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἐγένετο χαρὰ πᾶσι τοῖς ἐν Νινευὴ, ἀδελφοῖς αὐτοῦ. *Et ut appropinquavit Tobit Sarræ nurui ſuæ, benedixit eam, dicens : Venias ſana filia. Benedictus Deus, qui adduxit te ad nos, & pater tuus, & mater tua. Et factum eſt gaudium omnibus, qui in Ninive, fratribus ejus :* in Ald. ed. deeſt hoc, *& mater tua.*

℣. 20. Mſ. Germ. 15. vitiosè : *Et venit Achiacar, &*

Vulgata nova.

ni Tobiæ, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus.

21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

illius, gaudentes ad Thobin.

21. Et consummatæ sunt nuptiæ cum gaudio septem diebus, & data sunt illi munera multa.

Notæ ad Versionem antiquam.

navis soceri illius, gaudens ad Tobiam. Græc. Καὶ παρεγένετο Ἀχιάχαρος, καὶ Νασβὰς ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ· *Et advenit Achiacharus, & Nasbas filius fratris ipsius.*

℣. 21. Una tantùm voce differt Ms. Germ. 15. à Regio, nempe istâ, *hilaritate*, pro *gaudio*; in Græco, εὐφροσύνης; item supra Græcè, Καὶ ἤχθη ὁ γάμος Τωβία, *Et factæ sunt nuptiæ Tobiæ*, &c. omissis posterioribus, *& data sunt illi*, &c.

CAPUT XII.

Vulgata nova.

1. Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?

2. Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus?

3. Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, me ipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cœli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare?

4. Sed peto te pater mi, ut roges eum, si fortè dignabitur medietatem de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere.

5. Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere.

6. Tunc dixit eis occultè: Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. Et postquam consummatæ sunt nuptiæ, vocavit Thobis Thobiam filium suum, & dixit illi: Homini illi qui tecum fuit, reddamus honorem suum, & adjiciamus illi ad mercedem.

2. Et ille dixit: Pater, quantum illi dabo? non enim satis est, si dedero illi ex his quæ mecum adtuli, dimidiam partem.

3. Duxit enim me sanum & reduxit, & uxorem meam curavit, & pecuniam mecum adtulit, & te curavit. Quantum illi dabo mercedem?

4. Et dixit Thobis: Justum est illum fili, dimidium horum quæ tecum attulit, accipere.

5. Et vocavit illum Thobias, & dixit ei: Accipe dimidium horum quæ tecum adtulisti: hæc erit merces tua, & vade sanus.

6. Tunc Raphahel vocavit ambos absconditè, & dixit illis: Deum benedicite, & illi confitemini, & ipsius majestati date honorem: & confitemini illi coram omnibus viventibus, quia fecit vobiscum bona, ut benedicatis Deo, & decantetis nomini ejus; & sermones de operibus ejus honorificè ostendite, & confitemini illi.

7. Quoniam sacramentum regis bonum est abscondere: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ms. noster Germ. 15. habet *ierat*, loco *fuit*, statimque, *reddamus, & adponamus ad mercedem ejus*; cætera ut sup. A Græco absunt priora ista, *postquam consummatæ sunt nuptiæ*; posteriora verò, *homini illi*, &c. sic habentur: Ὅρα τέκνον, μισθὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ συνελθόντι σοι, καὶ προσθεῖναι αὐτῷ δεῖ. *Vide fili, mercedem homini qui venit unà tecum, & adjicere illi oportet.*

℣. 2. Itidem in Ms. Germ. 15. nisi quòd transfertur vox *pater*, post verbum *dabo*. In Græco sic: Καὶ εἶπε· Πάτερ, οὐ βλάπτομαι, δοὺς αὐτῷ τὸ ἥμισυ ὧν ἐνήνοχα· *Et dixit: Pater, non lædor, dans ei dimidium eorum quæ attuli.*

℣. 3. Ms. Germ. 15. initio habet, *Ipse enim me duxit sanum*, absque seq. *& reduxit*, quod etiam abest à Græco; ita nempe legitur Græcè: Ὅτι με ἀγήοχέ σοι ὑγιῆ, καὶ τὴν, &c. *Quoniam me tibi reduxit sanum, & uxorem*; reliqua ut sup. nisi quòd additur μοῦ, ad *pecuniam*, loco *mecum*; paulòque post, ὁμοίως, *similiter*, ante *curavit*, deletis seqq. *Quantum illi dabo mercedem?* Ms. Germ. 15. hîc habet, *Et quantam illi dabo*, &c.

℣. 4. In Ms. Germ. 15. pro *attulit*, legitur *adtulisti*. In Græco hæc tantùm leguntur: Καὶ εἶπεν ὁ πρεσβύτης· Δικαιοῦται αὐτῷ· *Et dixit senex: Juste fit ei.* Ms. Germ. 4. scribit *dimidiam*, non *dimidium*.

℣. 5. Nomen *Thobias*, abest à Ms. Germ. 15. uti paulò post, vox *ei*, cum hoc infra, *tecum*. Græc. loco *illum Thobias*, hab. τὸν ἄγγελον, *angelum*; item πάντων, *omnium*, loco *horum*, omisso seq. *tecum*, cum his, *hæc erit merces tua*; loco verò *adtulisti*, scribit pluraliter, ἐνηνόχατε, & pro *vade*, ὕπαγε, Nobil. *abduc.*

℣. 6. Ms. Germ. 15. circa initium delet *absconditè*, cum reliquis, nempe ab hoc, *Deum benedicite*. At Græc. cuncta pene retinet, his tantùm mutatis, videlicet καλέσας, *vocans*, pro *vocavit*, absque præced. *Raphahel*, ut & seq. *&*; item infra sic, μεγαλωσύνην δίδοτε αὐτῷ, *magnificentiam date ei*, loco *ipsius majestati date honorem*; & post pauca, περὶ ὧν ἐποίησε, *pro iis quæ fecit*, loco *quia fecit*, absque seq. *bona*; loco verò seqq. *ut benedicatis Deo*, &c. ita: Ἀγαθὸν τὸ εὐλογεῖν τὸν Θεὸν, καὶ ὑψοῦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοὺς λόγους τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἐντίμως ὑποδεικνύντες· καὶ μὴ ὀκνεῖτε ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. *Bonum est benedicere Deo, & exaltare nomen ejus, verba operum Dei honorifice demonstrantes: & ne cunctemini confiteri ei*; quæ idem sonant.

℣. 7. Ista non leguntur in Ms. Germ. 15. exstant tamen Græcè, nisi quòd prima vox *quoniam*, deest, sicut infra istud, *& confiteri*; loco verò seq. *honorificum est*, habetur simpliciter ἐνδόξως, *honorificè*; at in edit. Compl. legitur ἔνδοξον. Hilarius in Ps. 118. col. 253. b. leg. *Mysterium regis bonum est abscondere.* Similiter Hieron. in Eccles. to. 2. col. 758. c. juxta Græc. Μυστήριον βασιλέως καλὸν κρύψαι, Ms. Alex. κρύπτειν. Auct. q. ex utroque Test. p. 2. q. 8. apud Aug. to. 3. p. 158. c. legit: *Opera Dei revelare & confiteri honorificum est.* S. Paulin. ep. 49. 283. a. *Opera Domini prædicare honorificum est.* Vide inf. Cypr.

℣. 11. Græc. addit: Ἀγαθὸν ποιήσατε, καὶ κακὸν οὐχ εὑρήσει ὑμᾶς, *Bonum facite, & malum non inveniet vos*; quæ desiderantur in Mss. nostris Lat. sicut in Græco Alex.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mss. Reg. & Germ. 8. Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna cum justitia: super utrumque autem melius est modicum cum justitia, quàm plurimum cum iniquitate. Bonum est facere eleemosynam magis quàm thesauros auri condere:	8. Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere:
9. quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Qui faciunt eleemosynam, & miserationem, & justitiam, saturabuntur vitâ æternâ.	9. quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.
10. Qui faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.	10. Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.
11. Omnem veritatem vobis manifestabo, & non abscondam à vobis ullum sermonem. Et jam vobis demonstravi & dixi, quia sacramentum regis bonum abscondere, opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.	11. Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem.
12. Et tunc quando orabas tu, & Sarra, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei, & legi: & cùm sepelires mortuos, similiter; & quia non es cunctatus exsurgere, & relinquere prandium tuum, & abiisti, & sepelisti mortuum.	12. Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.
13..... *Vide Not.*	13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.
14. Et missus sum tentare te, & Sarram nurum tuam.	14. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filii tui à dæmonio liberarem.
15. Ego enim sum Raphahel, unus de septem angelis sanctis, qui adsistimus & conversamur ante claritatem Dei.	15. Ego enim sum Raphael angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.
16. Et conturbati sunt utrique, & ceciderunt in faciem, & timuerunt.	16. Cùmque hæc audissent, turbati sunt, & trementes ceciderunt super terram in faciem suam.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Græcè tollitur *est*, post primam vocem *bona*, uti *cum*, ante *justitia*; sed ejus loco habetur *&*; exinde reponitur ἀγαθὸν, *bonum*, loco *melius est*, demtis præced. *super utrumque autem*; loco verò *plurimum*, habetur simpliciter πολὺ, *multum*, sicut ἢ θησαυρίσαι χρυσίον, *quam thesaurizare aurum*, loco *magis quàm thesauros*, &c. Cypr. l. de orat. Dom. 214. a. leg. ut sup. *Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna.* Similiter Aug. epist. 36. ad Casulan. to. 2. 75. a. rursumque Cypr. l. de op. & eleem. 238. c. ubi sic pergit: *quia eleem. à morte liberat*, &c. de ℣. seq. omissis aliis intermediis: absunt omnia à Ms. Germ. 15. sed apud Auct. quæst. ex utroque Test. q. 120. col. 130. c. legitur ut supra: *Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna cum justitia.* Ita etiam Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 125. e. omisso ult. *cum justitia.*

℣. 9. Hæc omnia prætermittit Ms. Germ. 15. sed habentur in Græco ut sup. nisi quòd pro *quia*, postponitur γὰρ, *enim*, voci *eleemosyna*, legiturque ἀποκαθαριεῖ, seu cum Compl. ἀποκαθαίρει πᾶσαν ἁμαρτίαν, *emundat omne peccatum*, loco *purgat peccata*; dein pluraliter, Οἱ ποιοῦντες ἐλεημοσύνας, καὶ δικαιοσύνας, πλησθήσονται ζωῆς, absque hoc medio, *& miserationem*, necnon voce *æterna*, in fine. Cypr. l. de op. & eleem. 238. c. similiter hab. *Quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata.* Ambros. l. 81. in Luc. to. 1. 1434. f. *Eleemosyna enim à morte liberat*; at l. de elee. & jej. c. 20. 559. c. legit *à peccato liberat*, sicut epist. 63. to. 2. 1026. e. in Ms. Gemet. *à pœna.* Gaud. Brix. præf. ad Benev. 943. e. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa mundat ab omni peccato.*

℣. 10. Hæc pariter desunt in Ms. Germ. 15. At in Græco sic: Οἱ δὲ ἁμαρτάνοντες, πολέμιοί εἰσι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. *Peccantes autem, hostes sunt suæ ipsorum vitæ.*

℣. 11. Rursus nil horum exstat in Ms. Germ. 15. At in Græco pene ad verbum ab hoc, *non abscondam*, antecedentia enim desunt: loco tamen istius, *ullum sermonem*, habetur πᾶν ῥῆμα, *omne verbum*, quod idem valet; item simpliciter, εἴρηκα δὴ· Μυστήριον, *dixi jam: Mysterium*, loco *& jam vobis demonstravi & dixi, quia sacramentum*; extremò, ἐνδόξως, *honorificè*, loco *honorificum est*, absque hoc, *& confiteri*; sola Compl. hab. ἔνδοξον, ut sup. ℣. 7. Vide Hilar. & Paulin. ibid. ac præcipuè Cypr. qui l. de orat. Domin. 214. b. & l. de mortal. p. 231. c. habet ut sup. *Opera Dei revelare & confiteri honorificum est.*

℣. 12. Eadem refert Cypr. l. de orat. Dom. p. 214. b. nisi quòd initio pro *& tunc*, ponit *nam*, omisso infra *& legi*, addito verò *tu*, ad *sepelires*; subinde leg. *simpliciter*, loco *similiter*, & *derelinquere*, pro *relinquere*, absque seq. *&*, sed hujus loco ponit *sed*, uti *condidisti*; loco *sepelisti*. Eadem rursus habet idem Cypr. l. de mortal. 231. c. sed addit hoc, *nurus tua*, ad *Sarra*, legitque, *& abisti*, non *sed abisti*. Aug. ep. 130. ad Prob. to. 2. 389. d. ita: *Et nunc quando orabas tu, & Sarra, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei*: mel. ep. 140. ad Honorat. 448. f. *ego obtuli memoriam orationis vestræ.* Similiter habet Cassiod. in Ps. 21. 78. b. sed addit, *ante Dominum*: Auct. op. imp. in Matth. hom. 13. p. 74. c. *Ego sum qui orationem tuam obtuli ante Deum.* Ms. Germ. 15. hæc pauca habet: *Quia non te piguit exsurgere, & relinquere prandium tuum, & bene sepelisti mortuum.* At in Græco cuncta referuntur hoc modo: Καὶ νῦν ὅτε προσηύξω σὺ, καὶ ἡ νύμφη σου Σάῤῥα, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ Ἁγίου· καὶ ὅτε ἔθαπτες τοὺς νεκροὺς, ὡσαύτως συμπαρήμην σοι· καὶ ὅτε οὐκ ὤκνησας ἀναστῆναι, καὶ καταλιπεῖν τὸ ἄριστόν σου, ὅπως ἀπελθὼν περιστείλῃς τὸν νεκρὸν, οὐκ ἔλαθές με ἀγαθοποιῶν, ἀλλὰ σὺν σοὶ ἤμην. *Et nunc quando orasti tu, & nurus tua Sarra, ego obtuli memoriale orationis vestræ coram Sancto: & quando sepeliebas mortuos, similiter aderam tibi; & quando non piger eras surgere, & relinquere prandium tuum, ut abiens cooperires mortuum, non latuisti me benefaciens, sed tecum eram.*

℣℣. 13. 14. Meliùs in Ms. Germ. 15. *Ideoque missus sum tentare te, & misit me Dominus curare te, & Sarram nurum tuam.* Sic etiam legitur apud Cypr. cùm l. de orat. Dom. 214. b. tum l. de mortal. p. 231. c. nisi quòd initio deest *ideoque*, paulòque post, habetur *iterum*, ante *misit*. Similiter in Gr. Καὶ νῦν ἀπέστειλέ με ὁ Θεὸς ἰάσασθαί σε, καὶ, &c. ut sup. omissis tamen prioribus his, *Et missus sum tentare te.*

℣. 15. Ita Cypr. habet verbum pro verbo, cùm l. de mortal. p. 232. a. tum etiam l. de orat. Dom. 214. b. nisi quòd hoc posteriori loco leg. *justis*, pro *sanctis*. In Ms. Germ. 15. additur vox *angelus*, ad *Raphael*; reliqua ut in textu. Græcè deest *enim* initio, & loco posteriorum, *qui adsistimus*, &c. habetur: οἳ προσαναφέρουσι τὰς προσευχὰς τῶν ἁγίων, καὶ εἰσπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ Ἁγίου· *qui offerunt orationes sanctorum, & ingrediuntur in conspectu gloriæ Sancti.* Hilar. in Ps. 129. p. 439. f. his alludit, dicens: *Sunt angeli assistentes ante claritatem Dei, & orationes deprecantium ad Deum deferentes.* Auct. l. quæst. Vet. Test. q. 41. p. 55. c. *Ego sum, inquit, unus ex septem angelis sanctis qui adstamus & conversamur ante majestatem Dei.*

℣. 16. Concinit Ms. Germ. 15. Sic etiam in Græco, his exceptis, ὅτι, *quia*, pro *&*, ante *timuerunt*, & sup.

Vulgata nova.

17. Dixitque eis angelus : Pax vobis, nolite timere.

18. Etenim cùm essem vobiscum, per voluntatem Dei eram : ipsum benedicite, & cantate illi.

19. Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere : sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.

20. Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit : vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus.

21. Et cùm hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum videre non potuerunt.

22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum : & exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

17. Et dixit illis Raphahel : Nolite timere, pax vobiscum, Deum benedicite in omni ævo.

18. Etenim cùm essem vobiscum, non meâ gratiâ eram, sed voluntate Dei : ipsi ergo benedicite, & omnibus diebus decantate ei.

19. Et videbatis me quia manducabam ; sed visu vestro videbatis.

20. Et nunc surgite à terra, & confitemini Deo. Ecce ego ascendo ad eum, qui me misit : scribite ergo omnia quæ contigerunt vobis.

21. Et ascendit : & surrexerunt, & non potuerunt illum videre.

22. Et benedicebant & decantabant Deo, & confitebantur illi in omnibus operibus magnis illius, quia apparuit illis angelus Dei.

Notæ ad Versionem antiquam.

δύο, pro *utrique*.

℣. 17. In Ms. Germ. 15. simpliciter *pax vobis*, absque seqq. *Deum benedicite*, &c. Gr. delet nomen *Raphahel*, & pro *vobiscum*, hab. ὑμῖν ἔσαι, *vobis erit*, addito δὲ, ad seq. *Deum*; extremò pro *in omni ævo*, sic, εἰς τὸν αἰῶνα, *in seculum*.

℣. 18. In Ms. Germ. 4. intra textum legitur *gratiâ Dei*, non *voluntate Dei*; sed ad marg. ead. ma. sic emendatur, *voluntate* : alter Germ. 15. hæc tantùm refert : *Deum benedicite omnibus diebus, & decantate illi*, omissis aliis. At in Græco sic : Ὅτι ὐ τῇ ἐμαυτῦ χάριτι, ἀλλὰ τῇ θελήσει τῦ Θεῦ ὑμῶν ἦλθον· ὅθεν εὐλογεῖτε αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα. *Quia non meâ ipsius gratiâ, sed voluntate Dei nostri veni : unde benedicite eum in secula.*

℣. 19. Hîc mutili videntur esse Mss. duo Reg. & Germ. n. 4. in quibus hoc tantùm legitur, *Et videbatis me* ; reliqua supplevimus ex Ms. Germ. 15. qui sic hab. *Videbatis enim me, quia manducabam*, &c. quæ sup. Similiter apud August. l. 13. de civit. Dei, c. 22. to. 7. 342. c. *Videbatis me manducare ; sed visu vestro videbatis.* Item Græcè : Πάσας τὰς ἡμέρας ὠπτανόμην ὑμῖν, καὶ ὐκ ἔφαγον, ὐδὲ ἔπιον· ἀλλὰ ὅρασιν ὑμεῖς ἐθεωρεῖτε. *Omnibus diebus apparebam vobis, & non manducabam, neque bibebam ; sed visionem vos spectabatis.*

℣. 20. Ms. Germ. 15. *Et nunc benedicite in terra, & confitemini Domino. Et ego ascendo ad Deum, qui me misit : scribite omnia hæc, quæ contigerunt vobis.* A Græco absunt ista, *surgite à terra &* ; loco verò *ecce ego*, sic, διότι, *quoniam*, & pro *scribite ergo*, &c. καὶ γράψατε πάντα τὰ συντελεσθέντα, εἰς βιβλίον· *& scribite omnia quæ consummata sunt, in libro.*

℣. 21. Ista omnia prætermittuntur in Ms. Germ. 15. sed in Græco deest tantùm *Et ascendit* ; loco vero seqq. *& non potuerunt*, &c. sic, καὶ ὐκ ἔτι εἶδον αὐτόν· *& non ultra viderunt eum.*

℣. 22. Græcè : Καὶ ἐξωμολογῦντο τὰ ἔργα τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ αὐτῦ, ὡς ὤφθη αὐτοῖς ὁ ἄγγελος Κυρίυ. *Et confitebantur opera magna & mirabilia ejus, quomodo apparuit eis angelus Domini* ; quæ omnia absunt à Ms. Germ. 15.

CAPUT XIII.

Vulgata nova.

1. Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit : Magnus es Domine in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum :

Deut. 32. 39. 1. Reg. 2. 6. Sap. 16. 13.

2. quoniam tu flagellas & salvas : deducis ad inferos, & reducis : & non est qui effugiat manum tuam.

3. Confitemini Domino filii Israël, & in conspectu gentium laudate eum :

4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum.

5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras : & ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. Tunc locutus est Thobis, & scripsit orationem in lætitia, & dixit : Benedictus es Deus, quia magnus es, & vivis in æternum. Quoniam in omnia sæcula regnum est illius :

2. quia ipse flagellat & miseretur : deducet usque ad inferos deorsum, & reducet à perditione majestate sua : & non est qui effugiat manum ejus.

3. Confitemini illi filii Israël coram nationibus,

4. quia ipse dispersit vos in illis ; & ibi adnuntiate misericordiam ejus, & exaltate illum coram omni vivente : quoniam ipse est Dominus Deus noster, & ipse pater noster, & Deus in omnia sæcula sæculorum.

5. Flagellavit vos ob iniquitates vestras : & omnium miserebitur vestrûm, & colliget vos ab omnibus nationibus ubicunque dispersi fueritis. Cùm conversi fueritis ad illum ex toto corde vestro,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ms. Germ. 15. *Angelus enim Dei tunc locutus est Tobi, & scripsit orationem in lætitiam, & dixit : Benedictus est Deus, qui magnus est in ævum. Quoniam omnia secula regnum est illius.* Græc. Καὶ Τωβὶτ ἔγραψε προσευχὴν εἰς ἀγαλλίασιν, καὶ εἶπεν· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ζῶν εἰς τὺς αἰῶνας, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῦ. *Et Tobit scripsit orationem in exsultationem, & dixit : Benedictus Deus vivens in secula, & regnum ejus.*

℣. 2. Similiter in Græco, exceptis his, κατάγει εἰς ᾅδην, καὶ ἀνάγει, *deducit ad infernum, & reducit* ; & infra, ἐκφεύξεται, *effugiet*, pro *effugiat*, demtis his sup. *à perditione majestate sua* ; in Ms. Germ. 4. legitur *majestati suæ.* In altero Germ. 15. variant ista : *Qui flagellat...... deducit..... & ipse reducit à perditionem* ; cætera ut supra. In hoc etiam versu terminatur liber Tob. in præd. Ms. cùm ibi scriptum legatur : *Explicit Tobi justus.*

℣. 3. Similiter habetur in Græco.

℣. 4. Ita Græcè, exceptis levibus his, ἡμᾶς, *nos*, non *vos*, ante hoc, *in illis* ; deinde loco *& ibi adnuntiate misericordiam ejus*, ita, ἐκεῖ ὑποδείξατε τὴν μεγαλωσύνην αὐτῦ, *ibi demonstrate magnificentiam ejus*, omisso seq. *&*, quod tamen habetur in edd. Ald. & Compl. demum pro *quoniam*, legitur καθότι, *sicut*, absque seq. *est* ; transfertur etiam vox *Deus*, post seq. *&*, deletur verò infra, cum ultima voce, *seculorum.*

℣. 5. Græc. initio habet : Καὶ μαστιγώσει ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀδικίαις ἡμῶν, καὶ πάλιν ἐλεήσει. *Et flagellabit nos in iniquitatibus nostris, & iterum miserebitur*, absque seq. *vestrûm* ; subinde ἡμᾶς, *nos*, non *vos*, hoc addito ἐν αὐτοῖς, verbo *fueritis* ; mox ita, ἐὰν, *si*, pro *cùm*, paulòque post,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

ut faciatis coram illo veritatem; tunc revertetur ad vos, & non avertet faciem ſuam à vobis ampliùs.

6. Et nunc aſpicite quæ fecit Dominus vobis, & confitemini illi ex toto corde veſtro, ut faciatis coram illo veritatem: & benedicite Domino in juſtitia, & exaltate regem ſæculorum.

7. Ego in terra captivitatis meæ confiteor illi, & oſtendo virtutem ipſius, & majeſtatem ejus coram natione peccatrice.

8. Convertimini peccatores, & facite juſtitiam coram illo: qui ſcit ſi velit ut faciat vobiſcum miſericordiam?

9. Ego, & anima mea, regi cœli lætationem dicimus, & anima mea lætabitur omnibus diebus vitæ meæ.

10. Benedicite Domino omnes electi, & omnes laudate majeſtatem ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi.

11. Hieruſalem civitas ſancta, flagellavit te in operibus manuum tuarum.

12. Confitere Domino in bono, & benedic Domino ſæculorum, ut iterum tabernaculum tuum ædificetur in te cum gaudio, & lætos faciat in te omnes captivos, & diligat omnes miſeros in omnia ſæcula ſæculorum.

13. Luce ſplendida fulgebunt, in omnibus finibus terræ.

14. Nationes multæ venient tibi ex longinquo, habitare à noviſſimis partibus terræ ad nomen Dei mei; & munera ſua in manibus habentes, regi cœli & terræ in lætitia offerentes.

15. Et nomen magnum erit in ſæcula ſæculorum.

16. Maledicti omnes qui ſpernunt te, & omnes qui blaſphemant te: maledicti erunt omnes qui odiunt te, & omnes qui dixerint verbum durum, & omnes qui deponunt te, & deſtruunt muros tuos, & omnes qui ſubvertunt turres tuas, & omnes qui incendunt habitationes tuas: & benedicti erunt omnes qui ædificant te, in ævum.

17. Tunc gaude & lætare in filiis juſtorum,

VULGATA NOVA.

6. Aſpicite ergo quæ fecit nobiſcum, & cum timore & tremore confitemini illi: regemque ſæculorum exaltate in operibus veſtris.

7. Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi: quoniam oſtendit majeſtatem ſuam in gentem peccatricem.

8. Convertimini itaque peccatores, & facite juſtitiam coram Deo, credentes quòd faciat vobiſcum miſericordiam ſuam.

9. Ego autem, & anima mea, in eo lætabimur.

10. Benedicite Dominum omnes electi ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi.

11. Jeruſalem civitas Dei, caſtigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.

12. Confitere Domino in bonis tuis, & benedic Deum ſæculorum, ut reædificet in te tabernaculum ſuum, & revocet ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia ſæcula ſæculorum.

13. Luce ſplendida fulgebis: & omnes fines terræ adorabunt te.

14. Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in ſanctificationem habebunt.

Iſa. 60. 5.

15. Nomen enim magnum invocabunt in te.

16. Maledicti erunt qui contempſerint te: & condemnati erunt omnes qui blaſphemaverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te.

17. Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐν, *in*, pro *ex*, additis his, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ὑμῶν, *& in tota anima veſtra*, poſt *veſtro*; item infra κρύψῃ, *abſcondet*, pro *avertet*, omiſſa voce *ampliùs*, in fine. In Mſ. Germ. 4. legitur *convertimini*, loco *cùm converſi fueritis*, Gr. ἐὰν ἐπιςρέψητε.

℣. 6. In Græco deeſt *nunc*, cum his circa med. *ut faciatis coram illo veritatem*; ſup. verò pro *fecit vobis*, legitur ποιήσει μεθ' ὑμῶν, *faciet vobiſcum*, demta voce *Dominus*; item infra, ἐν ὅλῳ τῷ ςόματι, *in toto ore*, pro *ex toto corde*, uti τὸν Κύριον τῆς δικαιοσύνης, *Dominum juſtitiæ*, pro *Domino in juſtitia*.

℣. 7. Aptè ad Græc. deeſt tamen ibi vox *ipſius* ſub finem, & loco *coram natione peccatrice*, habetur ἔθνει ἁμαρτωλῶν, *genti peccatorum*; ſola Compl. ſcribit ἁμαρτωλῷ, ut ſup. Cum textu concinit Cypr. ep. ad Fortun. p. 269. c. niſi quòd habet in fine, *virtutem ejus in natione peccatrice*, abſque his mediis, *& majeſtatem ejus*.

℣. 8. In Græco τίς, *quis*, pro *qui*, uti εἰ θελήσει ὑμᾶς, καὶ ποιήσει ἐλεημοσύνην ὑμῖν; *ſi volet vos, & faciet miſericordiam vobis?* loco *ſi velit ut faciat vobiſcum miſericordiam?*

℣. 9. Græc. Τὸν Θεόν μου ὑψῶ, καὶ ἡ ψυχή μου τῷ βασιλεῖ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀγαλλιάσεται τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ. *Deum meum exalto, & anima mea regi cœli, & exſultabit magnificentiam ejus.*

℣. 10. Græcè ſimpliciter: Λεγέτωσαν πάντες, καὶ ἐξομολογείσθωσαν αὐτῷ ἐν Ἱεροσολύμοις· *Dicant omnes, & confiteantur ei in Jeroſolymis.*

℣. 11. Gr. Ἱεροσόλυμα (editt. Ald. & Compl. Ἱερουσαλὴμ) πόλις Ἁγία, (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἁγίου) μαςιγώσει (Compl. addit σε) ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν υἱῶν σου, καὶ πάλιν ἐλεήσει τοὺς υἱοὺς τῶν δικαίων· *Jeroſolyma civitas Sancti, flagellabit ſuper opera filiorum tuorum, & rurſus miſerebitur filiorum juſtorum.*

℣. 12. Ita Græcè, his exceptis, ἀγαθῶς, *bene*, pro *in bono*, pauloque poſt, τὸν βασιλέα, *regem*, pro *Domino ſæculorum*; & inf. αὐτοῦ, *ejus*, loco *tuum*; exinde detracto utroque *omnes*, rurſum additur ἐν σοὶ, *in te*, verbo *diligat*, & loco *ſæcula ſæculorum*, hab. τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος, *generationes ſæculi*.

℣. 13. In Græco iſta non leguntur. In Breviar. Moz. ſic ad vigil. Epiph. p. 47. *Luce clara fulgebis in omnibus finibus terræ.*

℣. 14. Abeſt à Græco vox *tibi*; deſunt pariter iſta, *habitare à noviſſimis partibus terræ*; præponitur autem Κυρίου, voci *Dei*, deletâ ſeq. *mei*, cum his, *ſua in manibus habentes*, necnon iſtis, *& terræ in lætitia offerentes*. In Breviar. Moz. ſic: *Nationes multæ de longinquo venient tibi, & habitatores à noviſſimis partibus terræ ad nomen Domini Dei: & munera ſua in manibus habentes, regi cœlorum offerunt cum lætitia.* Auct. l. de promiſſ. col. 168. a. *Nationes multæ de longinquo venient, habitatores à noviſſimis partibus terræ ad nomen Domini Dei: & munera ſua in manibus habentes, regi cœlorum offerent cum lætitia.*

℣. 15. Græcè: Γενεαὶ γενεῶν δώσουσί σοι ἀγαλλίαμα, *Generationes generationum dabunt tibi exſultationem.* Breviar. Moz. *Et nomen Domini magnum erit in omnibus ſæculis ſæculorum.*

℣. 16. Breviar. Moz. *Maledicti omnes qui ſpernunt te, & omnes qui blaſphemant te: maledicti omnes qui oderunt te, omnes qui dixerunt in te verbum durum: maledicti omnes qui deponunt te, & omnes qui deſtruunt muros tuos, & omnes qui ſubvertunt turres tuas, & omnes qui ſuccendunt habitationes tuas: & benedicti erunt in te omnes qui ædificant te, in æternum.* Græcè iſta ſolummodo leguntur: Ἐπικατάρατοι πάντες οἱ μισοῦντές σε· εὐλογημένοι ἔσονται πάντες οἱ ἀγαπῶντές σε, εἰς τὸν αἰῶνα. *Maledicti omnes qui odio habent te: benedicti erunt omnes diligentes te, in ſæculum.*

℣. 17. Mſ. Germ. 4. habet in fine, *Domino in æterno*, ſed alia manu emendatum eſt *in æternum*. In Breviar. Moz. ita: *Tunc gaude & lætare cum filiis juſtorum, quoniam omnes colligentur, & benedicent Dominum in æter-*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum.	quoniam omnes colligentur, & benedicent Domino æterno. *Ex Mſ. Reg. & Germ.*
18. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent ſuper pace tua.	18. Felices qui diligunt te, & qui gaudent in pace tua. Beati omnes homines qui contriſtabuntur in omnibus flagellis tuis, quoniam in te gaudebunt, & videbunt omne gaudium tuum in æternum.
19. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jeruſalem civitatem ſuam à cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noſter.	19. Anima mea benedic Domino regi magno, quia liberavit Hieruſalem, & ædificabit iterum domus illius in omnia ſæcula ſæculorum.
20. Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Jeruſalem.	20. Felix ero, ſi fuerint reliquiæ de ſemine meo ad videndam claritatem tuam, & confitendum nomini regis cœli.
21. Portæ Jeruſalem ex ſapphiro & ſmaragdo ædificabuntur: & ex lapide pretioſo omnis circuitus murorum ejus. *Apoc. 21. 18.*	21. Oſtia Hieruſalem ſapphiro & zmaragdo ædificabuntur: ex lapide pretioſo omnes muri tui, & turres Hieruſalem auro ædificabuntur, & propugnacula ejus auro mundo.
22. Ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus ſternentur: & per vicos ejus Alleluia cantabitur.	22. Et plateæ Hieruſalem carbunculo lapide ſternentur: & oſtia illius canticum lætitiæ dicent, & omnes vici ejus loquentur.
23. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, & ſit regnum ejus in ſæcula ſæculorum ſuper eam. Amen.	23. Benedictus Dominus, qui exaltat te, & benedictus in omnia ſæcula ſæculorum: quoniam in te benedicet nomen ſanctum ſuum in æternum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

num. Græc. *Χάρηθι καὶ ἀγαλλίασαι ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῶν δικαίων, ὅτι συναχθήσονται, καὶ εὐλογήσουσι τὸν Κύριον τῶν δικαίων. Gaude & exſulta ſuper filiis juſtorum, quoniam congregabuntur, & benedicent Dominum juſtorum.*

℣. 18. Græc. ipſo initio hab. Ὦ, O, paulóque poſt, *χαρήσονται, gaudebunt*, loco *& qui gaudent*; item *ὅσοι ἐλυπήθησαν, quicunque triſtati ſunt*, loco *omnes homines qui contriſtabuntur*, & in fine, *θεασάμενοι πᾶσαν τὴν δόξαν σου, καὶ εὐφρανθήσονται εἰς τὸν αἰῶνα· videntes omnem gloriam tuam, & lætabuntur in ſæculum*, loco, *& videbunt omne gaud.* &c. cætera ut ſup. In Breviar. Moz. ſic: *Felices qui diligunt te, felices qui gaudent in pace tua. Et felices omnes homines qui contriſtabuntur in omnibus flagellis tuis, quoniam gaudebunt, & videbunt omne gaudium tuum in ſæcula.*

℣. 19. Mſ. Germ. 4. ſcribit *ædificavit*, non *ædificabit.* In Breviar. Moz. ſic: *Anima mea benedicet Dominum regem magnum, quia liberavit Hieruſalem, & ædificabitur iterum domus ejus in omnibus ſæculis ſæculorum.* Horum omnium loco, Græcè ita: *Ἡ ψυχή μου εὐλογείτω τὸν Θεὸν τὸν βασιλέα τὸν μέγαν*, prætermiſſis aliis.

℣. 20. Verba iſta deſiderantur in Græco. In Breviar. Moz. hæc ſequuntur pauca: *Confitebitur nomini regis cælorum.*

℣. 21. Breviar. Moz. *Oſtia Jeruſalem ſmaragdo & ſapphiro fabricabuntur: & lapides pretioſi omnes muri tui, turres Jeruſalem auro ædificabuntur, & propugnacula ejus auro mundo.* Græc. *Ὅτι οἰκοδομηθήσεται Ἱερουσαλὴμ σαπφείρῳ καὶ σμαράγδῳ· καὶ λίθῳ ἐντίμῳ τὰ τείχη σου, καὶ οἱ πύργοι, καὶ οἱ προμαχῶνες ἐν χρυσίῳ καθαρῷ·* i. e. *Quoniam ædificabitur Jeruſalem ſapphiro & ſmaragdo: & lapide pretioſo muri tui, & turres, & propugnacula in auro mundo.*

℣. 22. In Mſ. Germ. 4. poſt verbum *dicent*, nota quædam eſt, quâ indicantur verba hæc in margine poſita, *is populus ejus all.* ſyllaba verò iſta *is*, eſt, opinor, extrema pars vocis *omnis*; reſectâ quippe margine, reſecta etiam eſt prima vocis *omnis* ſyllaba; atque adeo legendum eſt, ni fallor, *omnis populus ejus, Alleluya.* Græcè ita: *Καὶ αἱ πλατεῖαι Ἱερουσαλὴμ ἐν βηρύλλῳ, καὶ ἄνθρακι, καὶ λίθῳ ἐκ Σουφεὶρ ψηφολογηθήσονται· καὶ ἐροῦσι πᾶσαι αἱ ῥύμαι αὐτῆς, Ἀλληλουΐα, καὶ αἴνεσιν* (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. *καὶ αἰνέσουσι*) *λέγοντες· Et plateæ Jeruſalem in beryllo, & carbunculo, & lapide de Suphir ſternentur: & dicent omnes vici ejus, Alleluya, & laudem,* (vel *laudabunt*) *dicentes.* In Breviar. Moz. iſta ſolummodo leguntur: *Plateæ Jeruſalem canticum lætitiæ dicunt, & omnis vicus ejus, Alleluya.*

℣. 23. Horum loco, pauca iſta habentur Græcè: *Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς ὕψωσε πάντας* (Mſ. Alex. *εἰς πάντας*) *τοὺς αἰῶνας. Benedictus Deus, qui exaltavit omnia ſæcula.* In Breviar. verò Moz. ſic: *Benedictus Dominus, qui exaltat te, & benedictus in omnibus ſæculis ſæculorum: quoniam in te benedicetur omne ſanctum in æternum.*

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. ET conſummati ſunt ſermones Tobiæ. Et poſtquam illuminatus eſt Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum ſuorum.	1. ET ut conſummati ſunt ſermones confeſſionis Thobi, *Ex Mſ. Reg. & Germ.*
2. Completis itaque annis centum duobus, ſepultus eſt honorificè in Ninive.	2. mortuus eſt in pace, annorum centum duodecim, & ſepultus eſt præclarè in Ninive.
3. Quinquaginta namque & ſex annorum lumen oculorum amiſit, ſexagenarius verò recepit.	3. Quinquaginta autem & octo annorum erat, cùm oculis captus eſt; & quinquaginta quatuor annis, poſtquam lucem recepit, vixit, in omnibus faciens eleemoſynas.
4. Reliquum verò vitæ ſuæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.	4. Et propoſuit magis Deum colere, & confiteri magnitudinem ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. *Καὶ ἐπαύσατο ἐξομολογούμενος Τωβίτ· Et ceſſavit confitens Tobit.*

℣. 2. Hic verſiculus non legitur Græcè.

℣. 3. Græc. *Καὶ ἦν ἐτῶν πεντηκονταοκτὼ, ὅτε ἀπώλεσε τὰς ὄψεις· καὶ μετὰ ἔτη ὀκτὼ ἀνέβλεψε, καὶ ἐποίει ἐλεημοσύνας. Et erat annorum quinquaginta octo, quando amiſit viſum; & poſt annos octo viſum recuperavit, & faciebat eleemoſynas.*

℣. 4. Græc. *Καὶ προσέθετο φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεὸν, καὶ ἐξωμολογεῖτο αὐτῷ. Et adjecit timere Dominum Deum, & confitebatur ei:* Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. *ἐξομολογεῖσθαι, confiteri.*

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

5. Et cùm moriretur Thobis, accersiit Thobiam filium suum, & septem filios ejus, & præcepit illis, dicens :

6. Fili, dilige filios tuos, & recurre in regionem Medorum : quoniam credo ego verbo Dei, quod locutus est in Niniven ; quia omnia erunt, & veniet adhuc super Assur & Niniven, quæ locuti sunt prophetæ Israël, quos misit Dominus. Omnia evenient, nihilque minuetur ex omnibus verbis : sed omnia contingent temporibus suis, & in Media erit salus, magis quàm in Assyriis, & quàm in Babylone : quia scio ego, & credo quoniam omnia quæ dixit Dominus, erunt, & perficientur; & non excedet verbum de sermonibus Dei. Et fratres nostri, qui habitant in terra Israël, omnes dispergentur, & ex illis captivi ducentur ad terram optimam.

7. Et erit omnis terra Israël deserta, & domus Dei, quæ in illa est, incendetur ; & erit deserta usque in tempus. Et iterum miserebitur illorum Deus in terra Israël, & iterum ædificabunt domum, sed non ut priùs ; quoadusque repleatur tempus maledictionum. Et postea revertentur à captivitate sua, & omnes ædificabunt Hierusalem honorificè, & domus Dei ædificabitur in ea, & in omnia sæcula sæculorum ædificabitur, sicut locuti sunt de illa omnes prophetæ Israël. Et nunc omnes nationes terræ convertentur ad timendum Deum verè,

8. & relinquent omnia idola sua, quæ seducunt illos falso errore : & omnes benedicent Dominum in æternum, & in justitia. Et omnes filii Israël, qui liberabuntur in diebus illis, memores erunt Dei in veritate : & colligentur, & venient in Hierusalem, & habitabunt in æternum. In die illa, cùm diligentia & omnis justitia in illis erit,

9. & gaudebunt qui diligunt Deum verum : qui autem faciunt iniquitatem & peccatum, deficient de terris omnibus.

10. Et nunc filii, vobis mando : Servite Domino in veritate, & facite coram illo quod ipsi placet :

11. & filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas, & sint memores, & benedicant nomini ipsius in omni tempore, in veritate, in toto corde suo, & in tota virtute sua.

12. Nunc verò fili exi à Ninive, & noli manere hîc : sed quacunque die sepelieris matrem

Vulgata nova.

5. In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis :

6. Prope erit interitus Ninive : non enim excidit verbum Domini : & fratres nostri, qui dispersi sunt à terra Israël, revertentur ad eam.

1. Esdr. 3. 8.

7. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabitur : ibique revertentur omnes timentes Deum,

8. & relinquent gentes idola sua, & venient in Jerusalem, & inhabitabunt in ea,

9. & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israël.

10. Audite ergo filii mei patrem vestrum : Servite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ placita sunt illi :

11. & filiis vestris mandate ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua.

12. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic : sed quacunque die sepelieritis matrem

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Græc. Μεγάλως δὲ ἐγήρασε, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, (Ms. Alex. ἓξ υἱοὺς αὐτοῦ) καὶ εἶπεν αὐτῷ· *Magnopere autem senuit, & vocavit filium suum, & filios ejus, & dixit ei.*

℣. 6. Græcè pauciora leguntur, videlicet : Τέκνον, λάβε τοὺς υἱούς σου· ἰδοὺ γεγήρακα, καὶ πρὸς τὸ ἀποτρέχειν ἐκ τοῦ ζῆν εἰμί· Ἄπελθε εἰς τὴν Μηδίαν, τέκνον· ὅτι πέπεισμαι ὅσα ἐλάλησεν Ἰωνᾶς ὁ προφήτης περὶ Νινευὴ, ὅτι καταστραφήσεται. Ἐν δὲ τῇ Μηδίᾳ ἔσται εἰρήνη μᾶλλον ἕως καιροῦ, καὶ ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν τῇ γῇ σκορπισθήσονται ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς γῆς· *Fili, accipe filios tuos; ecce senui, & ad exeundum è vita sum. Abi in Mediam fili: quia credidi quæcunque locutus est Jonas propheta de Nineve, quoniam subvertetur. In Media autem erit pax magis usque ad tempus, & quia fratres nostri in terra dispergentur à bona terra.*

℣. 7. Nonnullis discrepat Gr. à textu Lat. nempe initio hab. Ἱεροσόλυμα, loco *omnis terra Israel*, absque seqq. vocibus *quæ*, & *est*; item infra pro *in terra Israel*, hab. καὶ ἐπιστρέψει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, *& reducet eos in terram*, demto seq. *iterum*; loco verò *sed non ut priùs*, ita, οὐχ οἷος ὁ πρότερος, *non qualis prior*; deinde sic, ἕως πληρωθῶσι καιροὶ τοῦ αἰῶνος, *donec impleti fuerint tempora sæculi*; pauloque post, ἐκ τῶν αἰχμαλωσιῶν, in plurali, absque seqq. *sua*, & *omnes*; exinde loco *& in omnia sæcula sæculorum ædificabitur*, simpliciter ἐνδόξως, *gloriosè*, demtis similiter vocibus, *omnes*, & *Israel*. Ms. tamen Alex. cum editt. Ald. & Compl. retinet ista, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος οἰκοδομῇ ἐνδόξος, *in omnes generationes sæculi ædificium gloriosum*; Alex. & Ald. οἰκοδομῇ ἐνδόξῳ : demum detractis vocibus his, *tunc*, & *terræ*, Gr. addit ἀληθινῶς, *verè*, verbo *convertentur*, tollitque in fine; & ante *Deum*, ponit *Dominum*.

℣. 8. Græc. Καὶ κατορύξουσι τὰ εἴδωλα αὐτῶν, καὶ εὐλογήσουσι πάντα τὰ ἔθνη Κύριον. Καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ· καὶ ὑψώσει Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ· *Et defodient idola sua, & benedicent omnes gentes Dominum. Et populus ejus confitebitur Deo: & exaltabit Dominus populum suum*: omissis aliis.

℣. 9. Græc. Καὶ χαρήσονται πάντες οἱ ἀγαπῶντες Κύριον τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ, ποιοῦντες ἔλεος τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν· *Et gaudebunt omnes qui diligunt Dominum Deum in veritate, & justitia, facientes misericordiam fratribus nostris.*

℣. 10. Sic habet Cypr. l. de op. & eleem. 243. c. sed singulariter : *Et nunc fili, mando tibi : Servi Deo in veritate, & fac coram illo quod illi placet.* Hæc autem absunt à textu Græco.

℣. 11. Cyp. de op. & eleem. 244. a. sic pergit : *Et filiis tuis manda, ut faciant justitiam & eleemosynas, & sint memores Dei, & benedicant nomen ejus omni tempore.* Hæc pariter desunt in Græco cum reliquis additis sup.

℣. 12. Ita Græcè : Καὶ νῦν τέκνον ἄπελθε ἀπὸ Νινευὴ,

Vulgata nova.

veſtram circa me in uno ſepulcro, ex eo dirigite greſſus veſtros ut exeatis hinc :

13. video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

Versio antiqua.

tuam circa me, eodem die noli manere in finibus ejus :

13. video enim quia multa iniquitas eſt in illa, & fictio multa perficitur, & non confunduntur.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

Versio antiqua.

* Ecce filius Nabad, quid fecit Achicaro qui eum nutrivit, quem vivum deduxit in terram deorſum? ſed reddidit Deus malitiam illius ante faciem ipſius : & Achicar exiit ad lucem, Nabad autem intravit in tenebras æternas, quia quæſivit Nabad Achicarum occidere.

Vulgata nova.

14. Factum eſt autem poſt obitum matris ſuæ, Tobias abſceſſit ex Ninive cum uxore ſua, & filiis, & filiorum filiis, & reverſus eſt ad ſoceros ſuos :

15. invenitque eos incolumes in ſenectute bona : & curam eorum geſſit, & ipſe clauſit oculos eorum : & omnem hæreditatem domus Raguelis ipſe percepit : viditque quintam generationem, filios filiorum ſuorum.

16. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio ſepelierunt eum.

17. Omnis autem cognatio ejus, & omnis generatio ejus, in bona vita, & in ſancta converſatione permanſit, ita ut accepti eſſent tam Deo, quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

Versio antiqua.

14. Et abiit Thobias, poſtquam ſepelivit parentes ſuos, & uxor ejus, & filii in regionem Medorum, & habitavit in civitate Ecbathana, cum Raguhele ſocero ſuo :

15. & curam habebat ſenectutis eorum honorificè : & ſepelivit illos Ecbathanis in regione Mediâ : & hæreditatem percepit domûs Raguhel, & Thobis patris ſui.

16. Et mortuus eſt annorum centum decem & ſeptem cum claritate.

17. Et antequam moriretur, audivit perditionem Ninives ; & vidit captivitatem illius adductam in civitatem Medorum, quam adduxit Achicar rex Medorum : & benedixit Dominum, in omnibus quæ fecit in filiis Ninive & Aſſur, & gaviſus eſt antequam moriretur in terra Ninive.

Notæ ad Versionem antiquam.

ὅτι πάντως ἔσαι ἃ ἐλάλησεν ὁ προφήτης Ἰωνάς. Σὺ δὲ τήρησον τὸν νόμον ϗ τὰ προςάγματα, ϗ γινȣ̃ φιλελεήμων, ϗ δίκαιος, ἵνα σοι καλῶς ᾖ· ϗ θάψον με καλῶς, ϗ τὴν μητέρα σȣ μετ᾽ ἐμȣ̃, ϗ μηκέτι αὐλισθῆτε εἰς Νινευῆ. *Et nunc fili diſcede à Nineve, quia omnino erunt quæ locutus eſt propheta Jonas. Tu autem ſerva legem & præcepta, & eſto amator miſericordiæ, & juſtus, ut tibi bene ſit : & ſepeli me honeſtè, & matrem tuam mecum, & non ultra maneatis in Nineve.*

℣. 13. Iſta non habentur Græcè.

* Mſ. Reg. ſcribit *Achirum* in fine, non *Achicarum*. Græc. Τέκνον, ἴδε τί ἐποίησεν Ἀμὰν Ἀχιαχάρῳ, τῷ θρέψαντι αὐτὸν, ὡς ἐκ τȣ̃ φωτὸς ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ σκότος, ϗ ὅσα ἀνταπέδωκεν αὐτῷ· ϗ Ἀχιάχαρον μὲν ἔσωσεν, ἐκείνῳ δὲ τὸ ἀνταπόδομα ἀπεδόθη, ϗ αὐτὸς κατέβη εἰς τὸ σκότος. *Fili, vide quid fecit Aman Achiacharo, qui nutriverat eum, quomodo e luce adduxit eum in tenebras, & quæcunque retribuit ei : & Achiacharum quidem ſalvavit, illi autem retributio retributa eſt, & ipſe deſcendit in tenebras.* Poſt hæc ſequuntur alia plura, quæ omittunt Mſs. Reg. & Germ. 4. en ipſa : Μανασσῆς ἐποίησεν ἐλεημοσύνην, ϗ ἐσώθη ἐκ παγίδος θανάτȣ ἧς ἔπηξεν αὐτῷ· Ἀμὰν δὲ ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα, ϗ ἀπώλετο. Καὶ νῦν παιδία, ἴδετε τί ἐλεημοσύνη ποιεῖ, ϗ δικαιοσύνη ῥύεται. Καὶ ταῦτα αὐτȣ̃ λέγοντες, ἐξέλιπεν ἡ ψυχὴ αὐτȣ̃ ἐπὶ τῆς κλίνης· ἦν δὲ ἐτῶν ἑκατὸν πεντηκονταοκτώ· ϗ ἔθαψαν αὐτὸν ἐνδόξως. i. e. *Manaſſes fecit miſericordiam, & ſalvatus eſt de laqueo mortis quem fixerat ei : Aman autem incidit in laqueum, & periit. Et nunc filii, videte quid eleemoſyna facit, & juſtitia liberat. Et hæc ipſo dicente, defecit anima ejus ſuper lectum : erat autem annorum centum quinquaginta octo ; & ſepelierunt eum glorioſè.*

℣. 14. Græc. Καὶ ὅτε ἀπέθανεν Ἄννα, ἔθαψεν αὐτὴν μετὰ τȣ̃ πατρὸς αὐτȣ̃· ἀπῆλθε δὲ Τωβίας μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτȣ̃, ϗ τῶν υἱῶν αὐτȣ̃, εἰς Ἐκβάτανα πρὸς Ῥαγȣὴλ τὸν πενθερὸν αὐτȣ̃. *Et quando mortua eſt Anna, ſepelivit eam cum patre ſuo : abiit autem Tobias cum uxore ſua, & filiis ſuis, in Ecbatana ad Raguel ſocerum ſuum.*

℣. 15. Græc. Καὶ ἐγήρασεν ἐντίμως· ϗ ἔθαψε τȣ̀ς πενθερȣ̀ς αὐτȣ̃ ἐνδόξως· ϗ ἐκληρονόμησε τὴν ȣ̓σίαν αὐτῶν, ϗ Τωβὶτ τȣ̃ πατρὸς αὐτȣ̃. *Et ſenuit honorificè : & ſepelivit ſoceros ſuos glorioſè : & hæreditavit ſubſtantiam eorum, & Tobit patris ſui.*

℣. 16. Græc. Καὶ ἀπέθανεν ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσιεπτὰ ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας· *Et mortuus eſt annorum centum viginti ſeptem in Ecbatanis Mediæ.*

℣. 17. In Græco hæc ſola leguntur : Καὶ ἤκȣσε, πρὶν ἀποθανεῖν αὐτὸν, τὴν ἀπώλειαν Νινευὴ, ἣν ᾐχμαλώτισε Ναβȣχοδονόσορ, ϗ Ἀσύηρος· ϗ ἐχάρη, πρὸ τȣ̃ ἀποθανεῖν, ἐπὶ Νινευή. *Et audivit, priuſquam ipſe moreretur, perditionem Nineve, quam captivavit Nabuchodonoſor, & Aſuerus : & gaviſus eſt, antequam moreretur, ſuper Nineve.* Mſ. Reg. ſub finem habet, ſed alia manu, *eo quod non*, loco *antequam* ; paulòque poſt, *in terram*, pro *in terra*. In Germ. 4. clauditur liber his verbis : *Explicit liber Thobi ſecundùm Hieronymum* ; ineptè ſanè : at in Regio deeſt hoc, *ſecundùm Hieronymum.*

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugenſi.

LIBER TOBIÆ.

Cap. I. ℣. 19. Tobias quotidie pergebat. *Non oportet omittere vocem* quotidie.

Cap. III. ℣. 6. Et nunc Domine, ſecundùm voluntatem tuam fac mecum. *Non eſt addenda vox* miſericordiam.

℣. 19. Aut illi forſitan me non fuerunt digni. *Non mutes ſextum caſum* me, *in tertium* mihi.

Cap. V. ℣. 4. Ut dum adhuc vivo recipias eam. *Non eſt transferendum* ut *e primo loco in antepenultimum.*

℣. 15. Ego ducam & reducam eum ad te. *Non addas* ſanum *ante* ad te.

Cap. VI. ℣. 9. Et fel valet ad ungendos oculos in quibus fuerit albugo, & ſanabuntur. *Injuriâ hæc à quibuſdam jugulantur & prætereuntur.*

Cap. VIII. ℣. 10. Dixit quoque Sara. *Non mutes* quoque *cum* itaque.

℣. 24. Et fecit ſcripturam. *Non addas pronomen demonſtrativum* hanc.

Cap. X. ℣. 5. Te non debuimus dimittere à nobis. *Nec hic addas alterum infinitivum* ire *ante* à nobis.

Cap. XI. ℣. 18. Et omnis familia ſana, & pecora. *Non transferas adjectivum* ſana *in locum ultimum, poſt* pecora.

Cap. XIV. ℣. 5. Tobiam filium ſuum, & ſeptem juvenes filios ejus nepotes ſuos. *Malè quidam, etiam nemini filios, addunt pronomen reciprocum* ſuos, *cùm* ejus *non reciprocum loco quadret.*

IN LIBRUM JUDITH
ADMONITIO PRÆVIA.

Præter duos veteres Mss. nempe Regium, num. 3564. *annorum circiter* 900. *& Sangermanensem, num.* 4. *ejusdem ætatis, quorum ope nunc primum emittimus librum Judith secundùm Versionem antiquam; alii tres Mss. præstò nobis fuere, scilicet unus itidem Sangerman. num.* 15. *non minoris antiquitatis; alter Corbeiensis, num.* 7. *bonæ notæ, quamvis ætate inferioris; tertius denique annorum plùs quàm* 800. *sed mutilus magna sui parte, & pluribus in locis decurtatus, quem olim clarissimus vir D. D. Pech, S. Pauli Narbonensis Canonicus, accuratè descriptum ad Martianæum nostrum transmisit. Illi autem Mss. codices, excepto uno Sangerman. n.* 4. *qui probe concordat cum Regio; hi, inquam, singuli singularem referunt Versionem Latinam, non equidem tam diversam, ut una plerumque, in rebus saltem præcipuis, non congruat cum alia; sed nec etiam ita parem ac similem, ut una ab alia in verbis sæpe sæpius non discrepet, ac etiam verborum constructione. Uno ex fonte omnes, scilicet è Græco, prodiisse videntur, ut doctissimo cuique, paulò diligentiùs attendenti & comparare volenti, manifestum erit; sed forsitan unaquæque non ex uno eodemque codice. Id in primis affirmari potest de Ms. Corbeiensi, qui in pluribus locis contractior est cæteris aliis, ac etiam textu Græco. Alii duo Mss. Sangerman. n.* 15. *& Pechianus, magis accedere videntur ad Regium, sicut ad Sangermanensem alterum n.* 4. *ipsi Regio simillimum. Porro duplicem illum posteriorem Ms. ad edendum contextum præ cæteris adhibendum duximus, tum quòd Versio Latina ex utroque descripta, non multùm à Græco deflectat, imo propius sæpe ad Græcum accedat, tum quòd amborum una eademque sit; nihil est enim unum uni tam simile, tam par, si pauca excipias, quàm hi duo Mss. sunt inter se; tum denique quòd fragmenta ex libro Judith prolata ab antiquis Scriptoribus, nempe Lucifero, Augustino, Fulgentio, Vigilio Taps. huic interpretationi plerumque respondeant. Augustino quidem v. g. cap.* 5. *ŷŷ.* 7. 8. *&* 9. *Fulgentio autem cap.* 8. *ŷŷ.* 4. 5. 6. 7. *Lucifero denique cap.* 9. *ŷŷ.* 2. 3. 4. *& sic de cæteris. Præterea Canticum Judith, quod subjunximus in Notis è veteri Ms. ab Em. Cardin. Thomasio edito Romæ, anno* 1697. *ad calcem Psalterii antiqui, in multis etiam concordare videtur cum Versione nostra. Porro tam prædicta fragmenta, quàm illæ Versiones quæ habentur in aliis tribus Mss. plurimùm distant à Vulgata Versione, interprete Hieronymo, quod sanè permirum cuique videbitur. Tantæ dissimilitudinis causam inquirere, aut rationem reddere, eruditorum sit.*

Si tamen nobis de hujus varietatis origine aliquid proponere licet, aliquantum suspicionis ducemus ex his quæ scribit Hieronymus præfat. in lib. Judith ab ipso translatum; ubi hæc habet: Liber Judith inter Hagiographa legitur..... Chaldæo sermone conscriptus inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, imo exactioni, & sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi; sola ea, quæ intelligentiâ integrâ in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expressi. *Idem etiam innuere videtur Hieron. præfat. in Tobiam similiter ab ipso è Chaldæo translatum:* Exigitis, *inquit*, ut librum Chaldæo sermone conscriptum ad Latinum stylum traham, librum utique Tobiæ..... feci satis desiderio vestro..... & quia vicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraïco, utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui, & quidquid ille mihi Hebraïcis verbis expressit, hoc ego accito Notario, sermonibus Latinis exposui. *Porro si vel unius diei spatio brevi, librum integrum Tobiæ Latinè transtulit Hieronymus; si in libro Judith pariter transferendo magis sensum è sensu, quàm ex verbo verbum reddidit; si denique sola ea, quæ intelligentiâ integrâ in verbis Chaldaïcis invenire potuit, Latinis expressit; vix mirum jam videri debet tales interpretationes, ut pote contractiores, multùm distare, remotasque esse & sejunctas ab aliis longè productioribus cùm Græcis, tum Latinis, quæ verbum è verbo, ut facilè credimus, textum primigenium exhibent. Absit tamen ut judices inde quidquam minuendum esse de auctoritate & præstantia Vulgatæ nostræ; cujus dignitatem, & authenticitatem ut aiunt, his in libris, sicut & in aliis, ultro agnoscimus & profitemur.* *Vide Monitum seq. in lib. Esther.*

SUMMA CAPITA LIBRI JUDITH,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ respondeant.

Cap. I. *Nabuchodonosor victo rege Medorum, cunctis regnis imperare cupiens, nuncios ad ea mittit; quibus absque honore remissis, indignatus jurat se id ulturum.*

Cap. II. *Holofernes à Nabuchodonosor mittitur, omnia regna & populos vastaturus: describitur potentia exercitus ipsius; multisque locis per ipsum expugnatis, vehemens timor universos invasit.*

Cap. III. *Holoferni se ultro dedunt universarum urbium ac provinciarum principes, ex quibus auxiliares sibi assumit; & tamen ipsorum civitates ac deos destruit, quò solus Nabuchodonosor deus habeatur.*

Cap. IV. *Filii Israël vehementer Holofernem metuentes, hortatu Eliachim sacerdotis, sese jejuniis ac oratione humiliant & affligunt, auxiliumque à Domino implorant.*

Cap. V. *Rogatus ab Holoferne Achior dux Ammonitarum de genere Israëlitarum, enarrat Dei mirabilia circa populum Israëliticum, monetque ne temerè contra illos pugnet: quibus auditis, indignantur ipsi Achior principes Holofernis.*

Cap. VI. *Iratus Holofernes jubet Achior duci in Bethuliam, ut eâ devictâ simul puniatur; at servi à fundibulariis repulsi, eum arbori alligant: quem solutum filii Israël cognitâ causâ benignè consolantur, Deum humiliter implorantes.*

Cap. VII. *Holofernes Bethuliam obsidet, ac præciso aquæductu, jubet fontes omnes custodiri: quapropter cives siti cruciati, civitatem tradere cupiunt; Ozias tamen princeps populi persuadet ut ad quinque dies hoc differatur.*

Cap. VIII. *Judith, cujus laus describitur, vacillantes presbyteros, & præ angustia deditionem quinto die meditantes, objurgat, quòd tempus Domini miserationi præscripserint; eosque hortatur ut patrum exemplo, populum ad patientiam animent, ac pro se Deum precentur, nec factum suum scrutentur.*

Cap. IX. *Judith sese affligens ac humilians, pro populi liberatione prostrata precatur, utque sibi virtus detur evertendi Holofernem.*

Cap. X. *Judith pulcherrima, aptissimè ornata, Bethuliâ cum sua ancilla egreditur, & ab exploratoribus deprehensa ducitur ad Holofernem, qui mox ejus capitur pulchritudine.*

Cap. XI. *Judith ab Holoferne super causa fugæ suæ interrogata, imponit illi, speciosam pollicens victoriam.*

Cap. XII. *Judith in locum thesaurorum Holofernis introducta, facultatem obtinet propriis vescendi cibis, noctuque ad orationem egrediendi: quarto autem die in convivium inducta, coram Holoferne comedit & bibit; qui ejus concupiscentiâ ardens, vehementer inebriatur.*

Cap. XIII. *Judith facta ad Deum oratione, præscindit caput ebrii Holofernis; quod ad concives Bethuliæ deferens, eos ad gratiarum actionem hortatur: ipsa vero ab omnibus benedicitur; & Achior viso Holofernis capite, obstupescit.*

Cap. XIV. *Holofernis capite in muro suspenso, Achiorque circumciso, Judæi in Assyrios irruunt; qui Holofernem excitantes, mortuumque invenientes, vehementi timore concutiuntur.*

Cap. XV. *Assyrii persequentes Hebræos, omnibus relictis, fugiunt; at illi spoliis collectis, plurimùm ditati sunt: Judith autem à pontifice & populo benedicitur; & quæ Holofernis propria fuerant, ipsi traduntur.*

Cap. XVI. *Canticum Judith ob victoriam: venit populus Jerusalem holocausta cum gratiarum actionibus oblaturus: tandemque Judith plena dierum moritur; & dies hujus victoriæ perpetuò apud Judæos in numero sanctorum dierum celebratur.*

LIBER JUDITH.

CAPUT PRIMUM.

Versio antiqua.

Ex Mſ. cod. Regio num. 3564. annor. circ. 900. optimæ notæ, & Sangerm. n. 4. ejuſd. ætatis.

1. ANno duodecimo regni Nabuchodonoſor, qui regnavit Aſſyriis in Ninive civitate magna, in diebus Arfaxath regis, qui regnavit in Medis in Ecbathana civitate, & ædificavit turrem in Ecbathana,

2. & in circuitu muros ejus, ex lapidibus excisis, latitudine cubitorum trium, & longitudine cubitorum ſex: & fecit altitudinem muri cubitorum ſexaginta, & turres conſtituit ſupra portas ejus cubitorum centum:

3. altitudinem & latitudinem earum fundavit in cubitis ſexaginta: & fecit portas ejus exſurgentes in altum cubitis ſexaginta, & latitudinem earum cubitis quadraginta,

4. ad exitum quadrigarum ſuarum.

5. Et fecit bellum in diebus illis rex Nabuchodonoſor adversùs regem Arfaxath

Vulgata nova.

1. ARPHAXAD itaque, rex Medorum, ſubjugaverat multas gentes imperio ſuo, & ipſe ædificavit civitatem potentiſſimam, quam appellavit Ecbatanis,

2. ex lapidibus quadratis & ſectis: fecit muros ejus in latitudinem cubitorum ſeptuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, turres verò ejus poſuit in altitudinem cubitorum centum.

3. Per quadrum verò earum, latus utrumque vicenorum pedum ſpatio tendebatur, poſuitque portas ejus in altitudinem turrium:

4. & gloriabatur quaſi potens in potentia exercitus ſui, & in gloria quadrigarum ſuarum.

5. Anno igitur duodecimo regni ſui, Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mſ. Corb. ſic habet: *Anno duodecimo regni Nabuchod. qui regnavit ab Aſſyriis in Ninive civitate magna, in diebus Arſaxath regis, qui regnavit ſuper Medos in Egbatanis, & ædificavit Egbatana.* Ita quoque in Græco, niſi quòd circa med. legitur ſimpliciter Ἀσσυρίων, loco *ab Aſſyriis*, abſque voce *regis*, poſt nomen *Arſaxath*; & in fine ſic, ἐπ᾽ Ἐκβατάνων, *ſuper Ecbatana*, pro *in Egbatana.* In Mſ. Germ. 15. ita: *Anno duodecimo regni Nabuchod. is qui fuit rex Aſſyriorum in Nineven civitatem magnam, in diebus Arſaxath, qui regnavit Medis in Ecbathanis civitatem, & ædificavit Ecbathanis.* In Mſ. Pechiano caput 1. integrum deſideratur, ſicut tres priores verſus capitis ſecundi.

℣. 2. Mſ. Germ. 15. hab. *In circuitum muros, lapidibus excelſis, in latitudinem cubitorum trium, & longitudo cubitorum ſex: & fecit altitudinem muri, cubitos ſeptuaginta, & turres illius poſuit in portis ipſius, cubitorum centum.* Corb. *Et in circuitu muros ejus, in lapidibus inſtructis, latis cubitorum ternum, & altis cubitorum ſenum: & fecit altitudinem muri cubitorum ſexaginta, & latitudinem cubitorum quinquaginta, & turres ejus conſtituit & ſuper portas ejus, cubitorum centum.* Græc. Καὶ κύκλῳ τείχη, ἐκ λίθων λελαξευμένων, εἰς πλάτος πηχῶν τριῶν, ϗ εἰς μῆκος πηχῶν ἕξ· ϗ ἐποίησε, &c. ut in Lat. Corb. niſi quòd pro *ſexaginta*, legitur ἑβδομήκοντα, *ſeptuaginta*, addita voce αὐτȣ͂, *ejus*, poſt *latitudinem*, deleto verò &, poſt verbum *conſtituit*, pro quo ſimpliciter, ἔστησε, *ſtatuit*, quod idem ſonat.

℣. 3. Mſ. Germ. 15. *Altitudinem & latitudinem illius fundavit in cubitis ſexaginta: & fecit portas illius elevatas in altitudine cubitorum octoginta, & latitudinem earum cubitorum quadraginta.* Corb. *Et altitudines turrium fundavit in cubitis ſexaginta, & latitudinem illarum cubitorum quadraginta.* Græc. Καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ἐθεμελίωσεν εἰς πήχεις ἑξήκοντα· ϗ ἐποίησε τὰς πύλας αὐτῆς πύλας διεγειρομένας εἰς ὕψος πηχῶν ἑβδομήκοντα, ϗ τὸ πλάτος αὐτῶν πήχεις τεσσαράκοντα.

℣. 4. Mſ. Corb. *In exitu quadrigarum ſuarum.* Germ. 15. *Ad exitum curruum ipſorum.* Græc. Εἰς ἐξόδȣς δυνάμεων δυνατῶν αὐτȣ͂, ϗ διατάξεις τῶν πεζῶν αὐτȣ͂. i. e. *Ad exitus exercituum potentium ipſius, & ordines peditum ipſius.*

℣. 5. Ad verbum è Græco. Sic etiam in Mſ. Corb. præ-

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
& obtinuit eum	
6. in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphraten, & Tigrin, & Jadaſon, in campo Erioch regis Elicorum.	6. in campo magno, hic eſt campus Ragau. Et convenerunt in pugnam omnes habitantes in montanis, & Euphrate, & Tigri, & Ydaſpi, in campis Arioth regis Elimeorum: & collegerunt ſe gentes multæ ad bellum filiorum Chelleuth.
7. Tunc exaltatum eſt regnum Nabuchodonoſor, & cor ejus elevatum eſt: & miſit ad omnes qui habitabant in Cilicia, & Damaſco, & Libano,	7. Et miſit Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum ad omnes inhabitantes Jamnæ, Perſidis, & Ciliciam, & Damaſcum, Libanum & Antelibanum, & contra faciem maris,
8. & ad gentes quæ ſunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Eſdrelon,	8. & qui ſunt in nationibus Carmeli & Galaad, & ſuperiori Galilææ in campo magno Eſdrelon,
9. & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Jordanem uſque ad Jeruſalem, & omnem terram Jeſſe, quouſque perveniatur ad terminos Æthiopiæ.	9. & ad omnes qui in Samaria, & in civitatibus ejus, & trans Jordanem uſque Hieruſalem, & Bathana, & Chelus, & Cades, & flumina Ægypti, & Taſnas, & Rameſſes, & omnem terram Geſſen, donec veniatur ſupra Thaneos & Memphis, & omnes qui inhabitant Galilæa maritima in Jordanen, in totam terram Ægypti, donec veniatur ad fines Æthiopiæ.
10. Ad hos omnes miſit nuncios Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum:	
11. qui omnes uno animo contradixerunt, & remiſerunt eos vacuos, & ſine honore abjecerunt.	11. Et contempſerunt omnes inhabitantes terram illam, verbum Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, neque convenerunt cum illo in prælium, quia non timuerunt eum: ſed erat adversùs eos quaſi vir unus. Et remiſerunt legatos ejus vacuos, ſine honore * facies eorum.
12. Tunc indignatus Nabuchodonoſor rex adversùs omnem terram illam, juravit per thronum & regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus regionibus his.	12. Et iratus eſt rex Nabuchodonoſor ad omnem terram illam vehementer, & juravit per ſedem regni ſui, animadverſurum ſe in omnes fines Ciliciæ, & Damaſci, & Scythiæ, & interfecturum gladio ſuo inhabitantes Moab, & filios Ammon, & omnem Judæam, & omnes qui in Ægypto ſunt, uſque dum veniatur montanam, & ad finitima duorum æquorum.

V. Mſ. Reg. & Germ.

* f. faciei.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ter hoc ult. *ad Arphaxath regem.* In Germ. 15. *Et commiſit bellum in diebus illis rex Nabuchod. cum rege Arſaxat.* Græc. πρὸς βασιλέα Ἀρφαξάδ.

℣. 6. Græcè, ἐν τοῖς ὁρίοις Ῥαγαῦ, *in finibus Ragau*, non *campus Ragau*; ſubinde pro *convenerunt in pugnam*, ſic, Συνήντησαν πρὸς αὐτὸν, *concurrerunt ad eum*; dein πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν ὀρεινὴν, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὸν Εὐφράτην, καὶ τὸν Τίγριν, καὶ τὸν Ὑδάσπην, καὶ πεδίῳ Εἰριὼχ ὁ βασιλεὺς (Compl. τοῦ βασιλέως) Ἐλυμαίων· καὶ συνῆλθον ἔθνη πολλὰ σφόδρα εἰς παράταξιν υἱῶν Χελεούλ. Mſ. Germ. 15. *In campum magnum, hic eſt campus Ragao. Et convenerunt ad bellum omnes inhabitantes montana, & Euphraten, & Tigri, & Hydnas, & campos Arioch regis Elymeorum: & congregatæ ſunt nationes multæ valde ad pugnam filiorum Celleuth.* Mſ. Corb. *In campo magno, hic eſt campus magnus Ragavet. Et convenerunt in pugnam omnes inhabitantes in montanis, & omnes inhabitantes Euphraten, & Tigrin, & Idas, & in campis Jericho Elimeorum: & collegerunt gentes multas ad bellum filiorum Iſrael Chesleuth.* Mſ. Germ. 4. ſcribit *Celleuth*, cum altero ſup. n. 15.

℣. 7. Mſ. Germ. 4. ſcribit *Jamne*, vel *Lamne*: in Mſ. verò Corb. deeſt hoc, *Jamnæ, Perſidis*, cum ſeq. &, reponitur autem &, poſt *Damaſcum*, & loco *contra faciem maris*, ruſus habetur, *ad omnes inhabit. circa faciem maris*; cætera ut ſup. In Mſ. Germ. 15. ita: *Et miſit Nabuchod. rex Aſſyriorum ad omnes qui incolebant Cilicia, & Damaſcum, & Libanum, & Antelibanum, & omnes qui habitant contra faciem maris.* Græcè: Καὶ ἀπέστειλε Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Περσίδα, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας πρὸς δυσμαῖς, τοὺς κατοικοῦντας Κιλικίαν, καὶ Δαμασκὸν, τὸν Λίβανον, καὶ Ἀντιλίβανον, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας κατὰ πρόσωπον παραλίας.

℣. 8. Similiter in Græco, præter ultima iſta, καὶ τὴν ἄνω Γαλιλαίαν, καὶ τὸ μέγα πεδίον Ἐσδρηλώμ. In Mſ. Germ. 15. ſic: *Et eos qui in regionibus Carmeli & Galaad, & in ſuperiorem Galilæam, & magno campo Eſdrelon.* In Corb. *Et ad gentes quæ ſunt in Carmelo & Chedam, & inhabitantes ſuper Galilæam & in campo Eſdrelon.*

℣. 9. Concordant iſta cum Græco, niſi quòd initio Græcè deeſt *ad*, uti paulò poſt *in*, ante vocem *civitatibus*; exinde loco *Bathana, & Chelus*, legitur Βετάνη, καὶ Χελοὺς, & loco *flumina*, ſingulariter τοῦ ποταμοῦ, *fluminis*; item infra Γεσὲμ, pro *Geſſen*, & loco *Galilæa maritima in Jordanen, in totam terram Ægypti*, ſimpliciter, τὴν Αἴγυπτον. Mſ. Corb. habet: *Et ad omnes in Samaria, & in civitatibus ejus, & trans flumen Jordanis uſque ad Jeruſalem, Egbatanam, & Celleto, & Cades, ad flumen Ægypti, & Taſnas, & Rames, & omnem terram Geſſen uſquequo veniatur ad fines montanæ Æthiopiæ.* Mſ. Germ. 15. *Et omnes qui in Samaria, & civitatibus ipſius, & ultra Jordanem uſque Hieruſalem, & Ecbathana, & Thelos, & Cades, & flumina Ægypti, & Taſnas, & Rameſſem, & omnem gentem qui inhabitant, donec veniatur ſupra Thaneos & Memphis, & omnes qui incolebant Galilæam, & omnem terram Ægypti, donec veniatur ad fines Æthiopiæ;* Græc. ἐπὶ τὰ ὅρια.

℣. 11. Græc. loco *terram illam*, hab. πᾶσαν τὴν γῆν; & poſt plura, loco *vir unus*, ſic, ἀνὴρ ἴσος, *vir æqualis*, ſed in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. legitur εἷς, *unus*; extremò ſic: ἐν ἀτιμίᾳ πρὸ προσώπου αὐτῶν, *in ignominia ante faciem ſuam*; cætera ſimilia. Mſ. Corb. habet: *Et contempſerunt omnes inhabitantes in univerſa terra, verba Nabuchod. regis Aſſyriorum, & non convenerunt ad illum* (Græc. αὐτῷ) *in pugnam, quoniam timuerunt illum: ſed magis adverſùs illum contradixerunt quaſi vir unus. Et remiſerunt nuncios vacuos, ſine honore perſonarum illorum.* Germ. 15. *Et contempſerunt omnes qui colebant omnem terram, dictu* (l. *dictum*) *Nabocbodonoſor regis Aſſyriorum, & non convenerunt illi ad bellum, quia non timuerunt eum: ſed erant quaſi vir unus. Et adverſati ſunt nuncios ipſius, diſpicientes perſonas illorum.*

℣. 12. Græcè deeſt *rex* initio, & pro ſeq. *ad*, habetur ἐπὶ, *ſuper*, uti loco *regni ſui*, ſic, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, *& regnum ſuum*; mox ita, εἰ μὴν ἐκδικήσειν (Ald. & Compl. addunt αὐτὸν) *nimirum ulturum ſe*, abſque ſeq. *in*: item loco *Damaſci*, ſic, Δαμασκηνῆς, ſed in Ald. & Compl. Δαμασκοῦ, tum Συρίας, *Syriæ*, non *Scythiæ*, dempto ſeq. &, quod tamen retinet edit. Compl. demum verbo *inhabitantes*, præponitur id, καὶ πάντας, poſtponiturque ἐν γῇ; loco verò *montanam, & ad finitima*, &c. ſimpliciter, ἐπὶ τὰ ὅρια, *ſuper fines.* In Mſ. Germ. 15. ſic legitur: *Et iratus eſt Nabocbodonoſor in omnem terram ban,*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

* Et præparavit ſe in virtute ſua adversùs regem Arfaxath in anno ſeptimo decimo : & invaluit in pugna ſua, & redegit in poteſtate ſua omnem virtutem regis Arfaxath, & omnem equitatum ejus, & omnes currus ipſius, & dominatus eſt civitatum ejus.

** Et abiit uſque Ecbatham, & obtinuit turres ejus, & prædatus eſt plateas ejus, & ornamenta ejus, & poſuit ea in opprobrio : & cepit regem Arfaxath in montibus Ragau, & percuſſit illum in lanceis ſuis, & diſperdidit eum uſque in hodiernum diem.

*** Et reverſus eſt Nabuchodonoſor rex in Niniven, ipſe & exercitus, multitudo virorum bellatorum copioſa nimis : & erat illic ſecurus habitans; & epulatus eſt ipſe, & virtus ejus per dies centum viginti.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

valde, & juravit per thronum regni ſui, vindicaturum ſe omnes fines Ciliciæ, & Damaſchi, & Scithiæ, interfecturum ſe gladio & omnes qui habitant in terra Moab, & filios Ammon, & omnem Judæam, & omnes qui in Ægypto, donec veniatur ad finitima, ad duo maria. In Mſ. Corb. *Et indignatus eſt ira Nabuchod. rex ad omnem terram il'.n valde, & juravit per thronum & regnum ſuum, ut defenderet ſe de omnibus Ciliciæ regionibus, & Damaſci, & Scithiæ, & interfecturum illos gladio ſuo, & omnes inhabitantes in terra Moab, & filios Aman, & omnem Judæam, & omnes in Ægyptum, uſque dum veniatur ad fines montanæ, & duo maria.*

* Hæc pauca variant Græcè, nempe παρετάξαλο, *aciem inſtruxit*, loco *præparavit ſe*; & infra, loco *redegit in poteſtate ſua*, ſic, ανέςρεψε, *evertit*, abſque ſeq. voce *regis*. Mſ. Germ. 15. habet : *Et paravit ſe in virtute ſua adversùs regem Arfaxath in anno ſeptimo decimo : & valuit in ſuo bello*, (Græc. πολέμῳ) *& redegit omnem multitudinem Arſaxat, & omnem*, &c. ut ſup. Mſ. Corb. *Et comparavit ſe in virtute ſua adversùs regem anno ſeptimo decimo : invaluit in pugna ſua, & redegit in virtute ſua omnem poteſtatem regis Arfaxath, & omnem equitatum, & currus illius*; reliqua deſunt.

** Græc. initio habet, Καὶ ἀφίκετο ἕως Ἐκβατάνων, *Et pervenit uſque Ecbatana*, abſque *ejus*, poſt *turres*; paulòque poſt ſingulariter, τὸν κόσμον, *ornamentum*, deletis voculis ſeqq. *&*, ac *ea*; ſubinde addit αὐτῆς, *ejus*, ad accuſat. ὄνειδος, tollitque *regem*, ante *Arfaxath*, & in fine habet ἐκείνης, loco *hodiernum*. Mſ. Corb. ſic : *Et devaſtavit illos uſque Egbatana, & obtinuit turres, & prædavit civitates eorum, & ornamenta ejus, & poſuit in improperium : & accepit regem Arfaxath in montibus Ragua, & jaculatus* (Græc. κατηκόντισεν) *eum jaculis ſuis, & diſperdidis eum*, &c. ut ſup. Mſ. Germ. 15. *Et progreſſus eſt uſque Ecbathana, & obtinuit muros, & diviſit plateas ipſius, ut magis ad ſementes apta eſſent, quàm ad iter faciendum; & ornatum ipſius diſſipatum eſt, & conlocavit eam in infamiam : & accepit Arfaxat in montibus Ragau, & percuſſit eum in lancis ſuis, & perdidit eum uſque in hunc diem.* Græc. pro *lancis* ſeu *lanceis*, hab. ζιβύναις.

*** Græc. loco *Nabuchodonoſor rex in Niniven*, ſcribit μετ' αὐτῶν, *cum eis* (ſolus Alex. addit εἰς Νινευή;) ſubinde pro *exercitus*, πᾶς ὁ σύμμικτος αὐτοῦ, *omnis commiſtus ejus*, & loco *ſecurus habitans, & epulatus eſt*, ita, ῥαθυμῶν, καὶ εὐωχούμενος, *torpens, & epulans.* Mſ. Germ. 15. hab. *Et reverſus eſt in Nineven; ſed & exercitus ipſius, multitudo hominum belligeratorum multa valde : & erat ibi morans, & epulans, & ipſe, & multitudo ejus per dies centum viginti.* Mſ. Corb. *Et reverſus eſt Nabuchod. rex in Ninive, ipſe & exercitus ejus, multitudo hominum pugnatorum multa valde* (Græc. πολὺ σφόδρα) *& erat ibi incolumis, & lætus ipſe, & virtus ejus diebus centum & viginti.*

CAPUT II.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. ET anno octavo decimo, ſecundo & viceſimo die menſis, factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, ut defenderet omnem terram, ſicut locutus eſt.

2. Et conſedit cum omnibus famulis & principibus ſuis, & expoſuit illis myſterium conſilii ſui :

3. & factum eſt, cùm conſummaſſet malitiam terræ ex ore ſuo, & ipſi judicaverunt exterminari omnem carnem, qui non ſunt obſecuti verbo oris ejus.

4. Cùm autem conſummaſſet loquens conſilium ad eos, vocavit Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum Olofernem principem militiæ ſuæ, qui erat ſecundus ab eo,

5. & dixit ad eum : Hæc dicit rex magnus, univerſæ terræ dominus : Ecce tu exies ante faciem

VULGATA NOVA.

1. ANno tertio decimo Nabuchodonoſor regis, vigeſima & ſecunda die menſis primi, factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, ut defenderet ſe.

2. Vocavitque omnes majores natu, omneſque duces, & bellatores ſuos, & habuit cum eis myſterium conſilii ſui :

3. dixitque cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio.

4. Quod dictum cùm placuiſſet omnibus, vocavit Nabuchodonoſor rex Holofernem principem militiæ ſuæ,

5. & dixit ei : Egredere adversùs omne regnum occidentis, & contra eos præcipuè, qui

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἐν τῷ ἔτει τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ, δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ πρώτου μηνὸς, &c. ut in Lat. ſup. niſi quòd habet ἐκδικῆσαι, pro *defenderet*. Mſ. noſter Corb. cum textu Regio pariter concinit, exceptis his paucis : *Et in anno..... ut defenderet ſe de omni terra.* In Germ. 15. ita : *Et in anno octavo decimo, die ſecunda & viceſima menſis, fuit verbum in* (ſupp. *domo*) *Nabochodonoſor regis, vindicandi omnem terram, ſicut dixit.*

℣. 2. Mſ. Germ. 15. *Et in unum conlocavit* (f. *convocavit*) *omnes famulos & potentes, & poſuit inter ipſos ſacramentum regni ſui.* Corb. *Et conſedit cum omnibus ſervis ſuis, & cum omnibus majoribus natu ſuis, & poſuit cum illis myſterium cogitationis ſuæ.* Græc. Καὶ συνεκάλεσε πάντας τοὺς θεράποντας αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ, καὶ ἔθετο μετ' αὐτῶν τὸ μυστήριον τῆς βουλῆς αὐτοῦ.

℣. 3. Græc. Καὶ συνετέλεσε πᾶσαν τὴν κακίαν, &c. ut in Lat. ſup. Mſ. Germ. 15. *Et factum eſt, cùm conſummaret omnem malitiam terræ ore ſuo, & ipſi judicaverunt perdere omnem carnem eorum, qui non ſunt ſecuti dictum oris ipſius.* Mſ. Germ. 4. hab. *qui non ſunt ſecuti verbo.* Græc. οἳ οὐκ ἠκολούθησαν τῷ λόγῳ. Mſ. Corb. nihil habet aliud præter iſta : *Et ipſi judicaverunt exterminari omnes, qui non obaudierunt verbum regis.*

℣. 4. Ad verbum è Græco, exceptis prioribus his : Καὶ ἐγένετο, ὡς συνετέλεσε τὴν βουλὴν αὐτοῦ, deinde ἐκάλεσε, &c. Mſ. Germ. 15. *Et factum eſt, cùm conſummaſſet conſilium eorum, vocavit Nabuchod. rex Aſſyriorum Olofernem principem exercitus ſui, ſecundo loco abs ſe.* Corb. *Et factum eſt, &* (f. *ut*) *conſummatum conſilium eorum, vocavit Nabuchodonoſor Olofernem principem*, &c. ut in textu. Mſ. Pechian. ab his initium ducit : *Vocavit Nabochodonoſor rex Aſſyriorum Olofernem principem exercitus ſui, qui erat ſecundo loco poſt ſe.*

℣. 5. Vix meliùs è Græco, nonnullis tamen exceptis, videlicet, *ante faciem meam*, pro quo ex τοῦ προσώπου μου, *à facie mea*; paulòque poſt, εἰς χιλιάδας ἑκατὸν εἴκοσι, *ad millia centum viginti*, loco *centum viginti millia*, & infra pro *duodecim millia*, rurſus μυριάδων δεκαδύο, cen-

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
contempserunt imperium meum.	meam, & accipies tecum viros fidentes in virtute sua, peditum centum viginti millia, & multitudinem equorum cum ascensoribus duodecim millia: & exies in obviam universæ terræ ad occasum, qui contempserunt verba oris mei.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

VERSIO ANTIQUA.

* Et denuntiabis illis, ut præparent mihi terram & aquam, quia exibo in ira mea adversùs illos, & cooperiam faciem totius terræ pedibus exercitus mei: & dabo eos in direptionem, & vulneratis eorum implebuntur valles eorum, & omnis torrens & fluvius inundans, mortuis eorum implebuntur; & adducam captivitatem eorum ad ultima terræ.

** Tu autem exiens, præoccupabis mihi omnes fines eorum; & illi si tradiderint se tibi, servabis eos mihi in diem increpationis ipsorum.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
6. Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.	6. Super eos autem qui non obediunt, non parcet oculus tuus, ut des illos in occisionem, & in rapinam universæ terræ: quoniam vivo ego, & virtus regni mei, quæ locutus sum ut faciam omnia ista in manu mea. Et tu non præteries unum verbum domini tui: sed consummans consummabis, sicut præcepi tibi, & non prolongabis facere ea.
7. Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus virtutis Assyriorum: & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equitum sagittariorum duodecim millia.	7. Exiit Olofernes à facie domini sui, & vocavit duces, & magistratus, & præpositos virtutis Assyriorum: & numeravit electos viros in acie, quemadmodum præceperat ei dominus suus, centum viginti millia peditum, & equitatum sagittariorum duodecim millia.
8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiosè, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non	8. Et disposuit eos quemadmodum ad bellum multitudo constituitur: & accepit camelos, & asinos, & mulas ad utensilia eorum, multitudinem magnam valde; oves, & boves, & capras

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tum viginti millia; at in Mſ. Alex. ac edit. Compl. habetur χιλιάδας δεκαδύο; demum pro *qui contempserunt verba*, sic in Vatic. & al. ὅτι ἠπείθησαν τῷ ῥήματι, *quia non paruerunt verbo.* Mſ. Germ. 15. hab. *Et dixit illi: Hæc dicit Rex magnus, dominus orbis terræ: Ecce tu exies ante faciem meam, & accipies tecum viros confidentes in virtute sua, peditum centum viginti millia, & multitudinem equorum cum equitibus duodecim millia: & exies obviam omni terræ quæ est ad occasum, qui non crediderunt dicto oris mei.* Corb. *Et dixit ad eum: Hæc dicit Rex magnus, univ. terræ dom. Ecce exies ante faciem meam, & accipies tecum viros confidentes in virtute sua, pedites centum vig. mil. & multitudinem equorum cum ascensoribus suis, id est, millia duodecim: & exies adversùs omnem terram occidentem, qui contempserunt omne verbum meum.* Mſ. Pechian. *Et dixit illi: Hæc dicit Rex magnus, dominus omnis terræ: Ecce tu exibis ante faciem meam, & accipies tecum viros fidentes in virtute sua, peditum centum vig. mil. & multitudinem equorum, & cum equitibus duodecim millia;* reliqua desunt.

* Mſ. Germ. 15. *Et nunciabis illis, parare mihi terram & aquam, quoniam proficiscar in ira mea ad illos, & operiam omnem faciem terræ pedibus multitudinis: & dabo eos in rapinam;* reliqua ut sup. excepto ult. sing. *implebitur*, & in fine, *ad extrema omnis terræ.* Corb. *Et nunciabis illis, ut præparent terram & aquam, quoniam exeo in ira ad illos, & cooperiam faciem totius terræ pedibus* (Mſ. *preditus*) *universæ virtutis meæ: & dabo illis in rapinam, & vulnerati illorum replebuntur; & adducam captivitatem illorum ab extrema parte universæ terræ.* Tota ista absunt à Mſ. Pech. In Græco sic: Καὶ ἀπαγγελεῖς αὐτοῖς, ἑτοιμάζειν (editt. Ald. & Compl. add. μοι) γῆν καὶ ὕδωρ, ὅτι ἐξελεύσομαι ἐν θυμῷ μου ἐπ᾽ αὐτοὺς, καὶ καλύψω πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς δυνάμεώς μου· καὶ δώσω αὐτοὺς εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς, καὶ οἱ τραυματίαι αὐτῶν πληρώσουσι τὰς φάραγγας, καὶ τοὺς χειμάῤῥους αὐτῶν, καὶ ποταμὸς (Mſ. Germ. 4. solus *omnis fluvius*,) ἐπικλύζων τοῖς νεκροῖς αὐτῶν πληρωθήσεται· καὶ ἄξω τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα πάσης τῆς γῆς.

** Absunt pariter ista à Mſ. Pech. In Corb. verò habentur sic: *Tu autem exies, & præoccupabis mihi omnem regionem illorum, & dabis eos in redargutiones illorum.* In Germ. 15. *Tu autem cùm exieris, præoccupabis mihi omnes fines eorum; & si tradiderint se tibi, conservabis mihi in diem redargutionis illorum.* Germ. 4. scribit, *increpationes eorum*, loco *increpationis*, Mſs. more. Græc. Σὺ δὲ ἐξελθὼν προκαταλήψῃ μοι πᾶν ὅριον αὐτῶν, καὶ ἐκδώσουσί σοι ἑαυτοὺς, καὶ διατηρήσεις ἐμοὶ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν ἐλεγμοῦ αὐτῶν.

℣. 6. Hæc omnia desunt in Mſ. Pech. In Corb. verò sic: *Super contemnentes autem, non parcet oculus tuus, & dabis illos in occisionem, & rapinam in totam terram: quoniam vivo ego, & virtus imperii mei, quia faciam omnia quæ locutus sum, in manu mea. Et tu non declinabis à verbo domini tui regis: sed consummans, sicut præcipio tibi, & non differens facere ista.* In Germ. 15. *Super contemnentes autem, non parcet oculus tuus, usquequo des illos in mortem, & in rapinas omni terræ: quoniam vivo ego, & potestas regni mei, quæ locutus sum, & faciam omnia ista in manu mea. Et tu non transgredieris unum verbum domini tui: sed consummans consummabis, sicut præcepi tibi, & non in longum tempus differs hæc faciendi.* Gr. Ἐπὶ δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας, οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμός σου, δοῦναι αὐτοὺς εἰς φόνον, καὶ ἁρπαγὴν ἐν πάσῃ τῇ γῇ σου· ὅτι ζῶν ἐγὼ, καὶ τὸ κράτος τῆς βασιλείας μου, λελάληκα, (editt. Ald. & Compl. ὅσα λελάληκα) καὶ ποιήσω ταῦτα ἐν χειρί μου. Καὶ σὺ δὲ οὐ παραβήσῃ ἕν τι τῶν ῥημάτων τοῦ κυρίου σου· ἀλλ᾽ ἐπιτελῶν ἐπιτελέσεις, καθότι προστέταχά σοι, καὶ οὐ μακρυνεῖς τοῦ ποιῆσαι αὐτά.

℣. 7. Mſ. Germ. 15. *Et exiit Olofernes à facie regis, & vocavit satrapas, & duces ipsius, & magistratus, & multitudinis Assyriorum, & numeravit electos viros ad pugnam: quoniam quidem imperaverat illi dominus ipsius, in centum viginti millia peditum, & equitum sagittariorum duodecim millia.* Corb. *Et exiit Olofernes à facie Nabuchodonosor, & vocavit duces, & magistros virtutis Assyriorum: & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei dominus suus, centum viginti millia peditum, & equites sagittarios duodecim millia.* Mſ. Pech. *Et exiit Olofernis à facie regis, & vocavit præfectos, & duces, & magistros exercitûs Assyriorum: & numeravit electos ad pugnam, sicut imperaverat illi dominus ipsius, centum viginti millia peditum, & equitum sagittariorum duodecim millia.* Græc. Καὶ ἐξῆλθεν Ὀλοφέρνης ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσε πάντας τοὺς δυνάστας, καὶ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ ἐπιστάτας τῆς δυνάμεως Ἀσσούρ· καὶ ἠρίθμησεν ἐκλεκτοὺς ἄνδρας εἰς παράταξιν, καθότι ἐκέλευσεν (Mſ. Alex. προσέταξεν) αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἰς μυριάδας δεκαδύο, καὶ ἱππεῖς τοξότας μυρίους δισχιλίους.

℣. 8. Mſ. Germ. 15. *Et disposuit eos quemadmodum multitudo belli disponi solet: & accepit camelos, & asinos, & mulas in adjunctionem eorum, multitudinem magnam valde; & oves*, &c. ut sup. Græc. Καὶ διέταξεν αὐτοὺς ὃν τρό-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

in apparatum eorum, quorum non erat numerus:

9. & frumenta omni homini ad satietatem;

10. & aurum, & argentum de domo regis, multum nimis.

11. Et profectus est de Ninive Olofernes, ipse & omnis virtus ejus, sicut præceperat rex Nabuchodonosor, * ut cooperiret faciem terræ, quæ est ad occasum, quadrigis, & equitibus, & peditibus electis suis. Et multus comitatus, sicut locustæ, profectus est cum eis, & sicut arena: nec enim poterat numerari multitudo eorum. Et exiit de Ninive viam trium dierum super faciem campi in Bethuliam.

* Ms. Reg. &c.

12. Et consedit exercitus ejus contra Bithilat, juxta montem Agge, qui est in sinistra superioris partis Ciliciæ: & accepit omnem exercitum suum, pedites, & equites, & currus suos.

13. Et abiit inde in montana, & concîdit Tafuth & Luth, & vastavit omnes filios Thiras & Rasis, & filios Ismael, qui inhabitabant contra faciem deserti, ad austrum Cheleonis terræ Chaldæorum.

14. Et transiit Euphraten à Mesopotamia, & subvertit omnes civitates excelsas, quæ erant ad torrentem Beccon, donec veniatur ad mare:

15. & occupavit fines Ciliciæ, & occîdit omnes resistentes sibi, & venit usque ad terminos Joseth ad austrum, contra faciem terræ Arabiæ.

16. Et circumierunt omnes filios Madian, & succenderunt tabernacula eorum, & prædati sunt, & vastaverunt omnia cubilia eorum.

VULGATA NOVA.

erat numerus.

9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.

10. Aurum verò, & argentum, de domo regis assumpsit multum nimis.

11. Et profectus est ipse, & omnis exercitus, cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ.

12. Cùmque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem.

13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios Tharsis, & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon.

14. Et transivit Euphraten, & venit in Mesopotamiam: & fregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre usquequo perveniatur ad mare:

15. & occupavit terminos ejus, à Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum.

16. Abduxitque omnes filios Madian, & prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occîdit in ore gladii.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

στον πολέμου πλῆθος συντάσσεσθαι· καὶ ἔλαβε καμήλους, καὶ ὄνους, καὶ ἡμιόνους εἰς τὴν ἀπαρτίαν αὐτῶν, πλῆθος πολὺ σφόδρα, καὶ πρόβατα, &c. ut in Lat. *ἀπαρτία*, propriè est supellex qua se instruunt proficiscentes. Ms. Corb. cum textu Regio concinit, nisi quòd delet *& mulas*, cum edd. Ald. & Compl. Item sub finem idem Ms. habet: *& capras ad præparationem illorum, & oves, & boves, quorum non erat numerus*. Ms. Pech. initio simpliciter habet: *Et disposuit illis quemadmodum manus belli disponi solet*, prætermissis aliis usque ad ℣. 11.

℣. 9. Ms. Germ. 15. *Et apparatum escæ omni homini in saturitate*. Corb. *Et frumentum in multitudinem*. Græc. *Καὶ ἐπισιτισμὸν παντὶ ἀνδρὶ εἰς πλῆθος.*

℣. 10. Similiter habet Ms. Germ. 15. præter hoc, *ex domo*, loco *de domo*, & in fine *valde*, pro *nimis*. Ita quoque in Græco est; in Ms. Corb. deest vox *valde*, aut *nimis*.

℣. 11. Ms. Germ. 15. *Et exivit ex Nineve, ipse & multitudo ipsius in viam, ut præoccuparet, sicut dixerat rex Nabuchod. & operiret omnem, quæ est ad occasum, faciem terræ, in curribus, & peditibus, cum electis ipsorum. Et multitudo mistûs, sicut locustæ, cum illis exivit, & sicut arena maris; non enim erat numerus multitudinis ipsorum. Et exivit ex Nineven viam trium dierum ad faciem campi Bethuliæ*. Ms. Corb. *Et exivit de Nineve, ipse & omnis virtus ejus in profectione, ut procederent ante regem Nabuchod. & cooperiret faciem terræ, quæ est ad occidentem, in quadrigis, & equitibus suis electis. Et multa mistura, sicut locustæ, profecta est cum illis, vel sicut arena terræ; & non poterat numerari multitudo eorum. Et exiit de*, &c. ut in textu Regio. Ms. Pech. ab his initium ducit: *Et multi commisti, ut locustæ, cum illis exierunt, & quasi pulvis terræ; nec enim poterant numerare præ multitudinem ipsorum. Et exivit ex Nineven viam trium dierum*; cætera desunt. Græc. *Καὶ ἐξῆλθεν αὐτὸς, καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰς πορείαν, τοῦ προελθεῖν βασιλέως Ναβουχοδονόσορ, καὶ* (Ms. Alex. delet *καὶ*) *καλύψαι πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, πρὸς δυσμαῖς, ἐν ἅρμασι, καὶ ἱππεῦσι, καὶ πεζοῖς ἐπιλέκτοις αὐτῶν. Καὶ πολὺς ὁ ἐπίμικτος, ὡς ἀκρὶς, συνεξῆλθον* (Ald. & Compl. *συνεξῆλθεν*) *αὐτοῖς, καὶ ὡς ἡ ἄμμος τῆς γῆς· οὐ γὰρ ἦν ἀριθμὸς ἀπὸ πλήθους αὐτῶν. Καὶ ἀπῆλθον* (Ms. Alex. *ἐξῆλθεν*) *ἐκ Νινευὴ ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πεδίου Βαικτιλαίθ.*

℣. 12. Græc. initio ipso sic hab. *Καὶ ἐπεστρατοπέδευσεν ἀπὸ Βαικτιλαίθ*, *Et castra fecit à Bæktilath*; paulò verò post delet nomen *Agge*, sicut infra vocem *partis*; reliqua ut in Lat. sup. In Ms. Germ. 15. ita: *Et consedit juxta montem Ageant, qui est in sinistra superioris partis Ciliciæ: & præcepit omni multitudini suæ, peditibus, & equitibus*. In Corb. *Et obsiderunt contra montes Ange, quod est in sinistram contra Ciliciam: & sumpsit omnem virtutem* (Græc. *δύναμιν*) *suam, pedites, & equites, & quadrigas suas*. In Ms. Pech. desunt ista tota, ut & seqq. usque ad ℣. 18.

℣. 13. Ms. Germ. 15. *Et currus suos promovit ad ordinem, & subvertit Asuth & Luth, & vastaverunt omnes filios, omnia Sthiras & Rasis, & filios Ismael, qui inhabitant contra faciem deserti, ad austrum Celeon*. Ms. Germ. 4. *Celeonis*. Corb. *Et abiit illic in montana, & præcidit Photh & Loth, & prædavit omnes filios Tharsis, & filios Ismahel, qui erant contra faciem deserti, ad austrum terræ Celleon*. Græc. *Καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν ὀρεινὴν, καὶ διέκοψε τὸ Φοὺδ καὶ Λοὺδ, καὶ ἐπρονόμευσαν* (Ms. Alex. cum edit. Ald. *ἐπρονόμευσεν*, Compl. *προενόμευσεν*) *πάντας υἱοὺς Ῥασσὶς, καὶ υἱοὺς Ἰσμαὴλ, τοὺς κατὰ πρόσωπον τῆς ἐρήμου, πρὸς νότον τῆς Χελλαίων*. Ms. Alex. *Χελέων*.

℣. 14. Ms. Germ. 15. *Et transgressus est Eufraten, & transivit Mesopotamiam, & subvertit omnes civitates altas, quæ erant in torrentem, donec veniatur ad mare*. Corb. *Et transiit Eufraten, & transiit Mesopotamiam, & destruxit omnes civitates excelsas, quæ erant ad torrentem Mambre, usquequo veniatur ad mare*. Græc. *Καὶ παρῆλθε τὸν Εὐφράτην, καὶ διῆλθε τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ διέσκαψε* (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. *κατέσκαψε*) *πάσας τὰς πόλεις τὰς ὑψηλὰς, τὰς ἐπὶ τοῦ χειμάρρου Ἀβρωνᾶ, ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ θάλασσαν.*

℣. 15. Similiter in Græco, exceptis his levibus, *κατέκοψε*, *concîdit*, pro *occidit*, paulòque post, *Ἰάφεθ*, pro *Joseth*, dein *τὰ πρὸς νότον κατὰ πρόσωπον τῆς Ἀραβίας*, *qui ad austrum super faciem Arabiæ*. Ms. Germ. 15. *Et comprehendit fines Ciliciæ, & occîdit omnes qui contra illum steterunt*, (Græc. *τοὺς ἀντιστάντας αὐτῷ*) *& venit usque ad fines Jafeth ad austrum, contra faciem Arabiæ*. Ms. Corb. *Et occupavit terminos Ciliciæ, & concîdit omnes qui ante steterunt illis, & usque ad terminos Japhet, quæ est ad austrum, contra omnem terram Arabiæ.*

℣. 16. Ms. Germ. 15. *Et circumdederunt omnes fines Madian, & incenderunt tabernacula ipsorum, & dispartiti sunt tabernacula pecorum eorum*. Ms. Corb. simpliciter habet: *Et circuivit omnes filios Madian, & prædavit stabula eorum*. Græc. *Καὶ ἐκύκλωσε πάντας τοὺς υἱοὺς Μαδιὰν, καὶ*

Vulgata nova.

17. Et poſt hæc deſcendit in campos Damaſci in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omneſque arbores & vineas fecit incidi:

18. & cecidit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

17. Et deſcenderunt ad campos Damaſci in diebus tritici, & ſuccenderunt omnes agros illorum, & campos eorum: & extirpaverunt domicilia eorum, & greges & armenta dederunt in interitum; & civitates eorum deprædati ſunt, & ſpoliaverunt, & percuſſerunt omnes juvenes eorum in ore gladii:

18. & cecidit timor & tremor ejus ſuper omnes inhabitantes maritima, qui erant in Sidone, & Tyro, & Sur, & Gemna, & Azoto, & Aſcalona, & Gaza, & timuerunt eum valde.

Notæ ad Versionem antiquam.

ἐνέπρησε τὰ σκηνώματα αὐτῶν, καὶ ἐπρονόμευσε τὰς μάνδρας αὐτῶν.

℣. 17. Mſ. Germ. 15. *Et deſcendit in campum Damaſci in die meſſis frumenti, & incendit omnes agros illorum, & campos ipſorum paulatim vaſtaverunt: & ſtabula ipſorum, & oves & boves dedit in interitum; & civitates illorum ſpoliaverunt, & percuſſit omnes juvenes eorum gladio.* Corb. *Et deſcendit in campum Damaſci in diebus meſſis frumenti, & ſuccendit omnes agros, & campos exterminaverunt: & ovilia eorum, & greges eorum, & armenta eorum dederunt in exterminium; & civitates eorum deprædaverunt, & omnes habitantes, & percuſſit omnes juvenes eorum gladio.* Græc. Καὶ κατέβη εἰς πεδίον Δαμασκοῦ ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πυρῶν, καὶ ἐνέπρησε πάντας τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν· καὶ τὰ ποίμνια, καὶ τὰ βουκόλια ἔδωκεν εἰς ἀφανισμόν· καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐσκύλευσε, καὶ τὰ πεδία αὐτῶν ἐξελίκμησε, καὶ ἐπάταξε πάντας τοὺς νεανίσκους αὐτῶν ἐν στόματι ῥομφαίας.

℣. 18. Mſ. Germ. 15. *Et cecidit timor & tremor ejus in omnes qui incolebant maritima, & qui erant Sydona, & Tyro, & qui incolebant Sor, & omnes qui inhabitabant Jamne, & omnes qui erant in Azotum, & Aſcalonam, & Gaza; timuerunt enim illum valde.* Corb. *Et cecidit timor & tremor ejus ſuper omnes inhabitantes maritimam, & qui erant Sidoniis, & Tyro, & inhabitantes Sur & Lamna, & inhabitantes in Azoto, & in Aſcalona; & timuerunt illum valde.* Mſ. Pech. hæc tantùm refert: *Et cecidit tremor & timor ejus ſuper omnes qui colebant maritima.* In Græco ſic: Καὶ ἐπέπεσεν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραλίαν, τοὺς ὄντας ἐν Σιδῶνι, καὶ Τύρῳ, καὶ τοὺς κατοικοῦντας Σοὺρ, καὶ Ὀκινὰ, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἰεμναάν· καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἀζώτῳ, καὶ Ἀσκάλωνι, ἐφοβήθησαν αὐτὸν σφόδρα.

CAPUT III.

Vulgata nova.

1. Tunc miſerunt legatos ſuos, univerſarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriæ ſcilicet Meſopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt:

2. Deſinat indignatio tua circa nos: Melius eſt enim ut viventes ſerviamus Nabuchodonoſor regi magno, & ſubditi ſimus tibi, quàm morientes cum interitu noſtro ipſi ſervitutis noſtræ damna patiamur.

3. Omnis civitas noſtra, omniſque poſſeſſio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregeſque ovium, & caprarum, equorumque & camelorum, & univerſæ facultates noſtræ, atque familiæ, in conſpectu tuo ſunt:

4. ſint omnia noſtra ſub lege tua.

5. Nos, & filii noſtri, ſervi tui ſumus.

6. Veni nobis pacificus dominus, & utere ſervitio noſtro, ſicut placuerit tibi.

7. Tunc deſcendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem civitatem,

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

1. Et miſerunt ad illum nuncios pacificis verbis, dicentes:

2. Ecce nos pueri Nabuchodonoſor regis magni adſtamus tibi, ut ſimus, in conſpectu tuo: utere nobis ſicut placet ante faciem tuam.

3. Ecce poſſeſſiones noſtræ, & univerſus ager, & omnis campus frumenti, greges, & armenta, & univerſa ſtabula jumentorum noſtrorum, ſubjacent ante faciem tuam:

4. utere eis ſicut placet tibi.

5. Ecce civitates noſtræ, & qui habitant in illis, ſervi tui ſunt:

6. veniens occurre eis miſerans, ſicut bonum eſt in oculis tuis.

7. Et venerunt nuncii ad Olofernem, & nunciaverunt illi ſecundùm verba iſta. Et deſcendit jux-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ad verbum è Græco: ſimiliter habent Mſs. Corb. & Germ. 15. ſolus Pech. *legatos*, pro *nuncios*, Græc. ἀγγέλους.

℣. 2. Itidem Græcè, niſi quòd pro *adſtamus tibi, ut ſimus*, habetur ſimpliciter, παρακείμεθα, & loco *placet ante*, ἀρεστόν ἐστι τῷ, quod idem valet. Mſ. Germ. 15. habet: *Nos ſervi Nabochodonoſor regis magni in conſpectu tuo ſumus: utere nobiſcum ſicut placet ante faciem tuam.* Mſ. Corb. *Ecce nos ſervi ſumus* Nabuchod. *regis magni, & ſubditi ſumus coram te: utere nos quemadmodum placet ante*, &c. ut ſup. Mſ. Pech. *Ecce nos ſervi* Nabuchod. *regis magni in conſpectu tuo ſumus: utere nobis ut placet ante*, &c.

℣. 3. Græcè, αἱ ἐπαύλεις, *villæ* loco *poſſeſſiones*, abſque ſeq. *& univerſus ager*; in Mſ. tamen Alex. ac editt. Ald. & Compl. additur καὶ πᾶς τόπος ἡμῶν; exinde in Vatic. & al. πυρῶν, *tritticorum*, loco *frumenti*, cui ſubjicitur καί; item infra, σκηνῶν, *tabernaculorum*, loco *jumentorum*, uti παράκεινται, *adjacent*, vel *adſunt*, pro *ſubjacent*. Mſ. Corb. haber: *Ecce poſſeſſiones noſtræ, & omnis locus noſter, & omnis campus frumenti, & greges, & armenta, & oves, ovilia pecorum noſtrorum, ſubdita ſunt ante faciem tuam.* Mſ. Germ. 15. *Ecce poſſeſſiones noſtræ, & omnes campos* (l. *omnis campus*) *tritici, & oves, & boves, & omnia ſtabula pecorum noſtrorum, ante faciem tuam ſunt.* Abſunt hæc à Mſ. Pech. ut & ſeqq. uſque ad finem capitis.

℣. 4. A Mſ. Corb. abeſt vox *eis*, ſicut à Græco, ubi ſequitur, καθ' ὃ ἂν ἀρέσκῃ σοι, in edit. Compl. καθώς. In Mſ. Germ. 15. ita: *Utere quemadmodum tibi placet.*

℣. 5. Ita Græcè, addito καὶ, poſt *ecce*. Similiter habet Mſ. Germ. 15. *ecce &*; reliqua ut ſup. Mſ. Corb. *Ecce civitates noſtræ, & qui inhabitant in ipſis*, &c. ut ſup. Græc. οἱ κατοικοῦντες.

℣. 6. Similiter in Græco, præter unum *miſerans*, quod deeſt; abeſt etiam à Mſ. Germ. 15. extremò verò legitur *in conſpectu tuo.* In Mſ. Corb. ſic: *Et veni in obviam nobis, ſicut eſt bonum ante oculos tuos.*

℣. 7. Græc. initio hab. Καὶ παρεγένοντο οἱ ἄνδρες πρὸς Ὀλοφέρνην, καὶ ἀπήγγειλαν, &c. paulòque poſt, ἐπὶ, *ſuper*, pro *juxta*, detractis his, *ſecundùm nuncium illorum*; item loco *prædatus eſt*, ſic, ἐφρούρησε, *præſidio tenuit*; legiſſe videtur Interp. ἐπρονόμευσε. Mſ. Corb. *Et venerunt viri ad Olofernem, & nunciaverunt illi ſecundùm hæc verba.*

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ. ta maritimam, ſecundùm nuncium illorum, ipſe & exercitus ejus, & prædatus eſt civitates excelſas.

8. Et accepit ex eis in auxilium viros electos.

10. Et exceperunt illum ipſi, & omnis regio eorum cum coronis, & choris, & tymphanis.

12. Et deſtruxit omnes terminos eorum, & excîdit:

13. quoniam datum illi erat in miniſterio, exterminare omnes deos terræ, ut ipſi ſoli Nabuchodonoſor ſervirent, & adorarent univerſæ gentes; & omnes linguæ, & tribus eorum invocarent illum Deum.

14. Et venit ſecus faciem Eſdrelon, juxta Dothea, quæ eſt contra Prionem magnam Judææ:

15. & obſedit inter medium Gabe, & Scytarum *civitatis, & erat ibi diebus triginta, ad colligendum omnem exercitum ſuum.

* *Mſ.* civitates.

Vulgata nova.

& omnem inhabitantem terram.

8. De univerſis autem urbibus aſſumpſit ſibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum.

9. Tantuſque metus provinciis illis incubuit, ut univerſarum urbium habitatores principes, & honorati ſimul cum populis, exirent obviam venienti,

10. excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.

11. Nec iſta tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt:

12. nam & civitates eorum deſtruxit, & lucos eorum excidit:

13. præceperat enim illi Nabuchodonoſor rex, ut omnes deos terræ exterminaret, videlicet ut ipſe ſolus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuiſſent Holofernis potentiâ ſubjugari.

14. Pertranſiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Meſopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa,

15. accepitque civitates eorum, & ſedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit univerſum exercitum virtutis ſuæ.

Notæ ad Versionem antiquam.

Et deſcendit ſecundùm nuncium eorum cum virtute ſua, & cepit civitates excelſas. Germ. 15. *Et cùm veniſſent nuncii ad Olofernem, indicaverunt illi ſecundùm hæc verba. Et deſcendit ſecundùm maritimam, ipſe & multitudo ipſius* (Gr. δύναμις,) *& cuſtodivit civitates altiſſimas.*

℣. 8. Concinit Mſ. Corb. ſicut etiam Mſ. Germ. 15. niſi quòd hab. *ad auxilium*, Græc. εἰς ζυμμαχίαν, *in belli ſocietatem.*

℣. 10. Similiter in Mſ. Germ. 15. ſicut etiam in Græco, niſi quòd legitur ἡ περίχωρος αὐτῶν, *regio adjacens eorum*, non ſimpliciter *regio eorum*; à Mſ. Corb. abeſt vox *ipſi*, cum ſeq. *&*; cætera ut ſup.

℣. 12. Mſ. Germ. 15. *Et ſuffodivit omnes fines eorum, & templa eorum excîdit.* Corb. *Et deſtruxit omnes regiones illorum, & excîdit lucos eorum.* Græc. Καὶ κατέσκαψε πάντα τὰ ὅρια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλση αὐτῶν ἐξέκοψε.

℣. 13. Ipſo initio legitur Græcè, Καὶ ἦν δεδογμένον αὐτῷ, *Et erat decretum ei*, abſque ſeq. *in miniſterio*; at in Mſ. Alex. eſt δεδομένον· exinde in Vatic. & al. omittitur hoc, *& adorarent*, poniturque πᾶσαι, *omnes*, ante vocem *tribus*, ſicut in fine εἰς, *in*, ante *Deum*; ſed ab editt. Ald. & Compl. utrumque abeſt, à Mſ. verò Alex. tantùm πᾶσαι. In Mſ. Germ. 15. ſic: *Quoniam datum erat illi in juramentum, exterminare omnes deos terræ, ut ipſi ſoli Nabuchod. ſerviant omnes gentes; & omnes linguæ, & tribus eorum invocent illum Deum.* In Corb. hæc ſola leguntur: *Quoniam mandatum erat illi, exterminare deos terræ, ut ipſi ſoli Nabuchod. ſervirent omnes gentes, & omnes tribus.*

℣. 14. Similiter in Græco, ubi loco *Prionem*, legitur πρίονος, quod Nobilius vertit *ſerram*. Mſ. Germ. 15. leg. *Et venit contra faciem Eſdrelon, prope Dothain, contra Prionis magni Judææ.* Mſ. Reg. pariter habet *Dothain*, ſed ſecunda manu; Græc. Δωταίας. Corb. ſic: *Et venit contra faciem Eſdrelon, prope Clotheas, quæ eſt contra Prionos magni, contra Idumæos.*

℣. 15. Mſ. Corb. *Et obſedit inter Gabe, & Cythiorum civitatem, & erat ibi diebus triginta, ad colligendum omnem exercitum virtutis ſuæ.* Mſ. Germ. 15. *Et caſtra vocaverunt* (l. *locaverunt*) *in medio Gabeæ, & Scytarum civitates* (l. *civitatis*,) *& erat ibi menſem dierum, ut colligeret omnem actionem virtutis ſuæ multitudinis.* Græc. Καὶ κατεστρατοπέδευσεν (Mſ. Alex. κατεστρατοπέδευσαν) ἀναμέσον Γαιβαὶ, καὶ Σκυθῶν πόλεως, καὶ ἦν ἐκεῖ μῆνα ἡμερῶν, εἰς τὸ ζυλλέξαι πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Hæc ultima Nobil. vertit, *ad colligenda omnia impedimenta virtutis ſuæ*, i. e. *omnem ſupellectilem exercitus ſui.*

CAPUT IV.

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ. 1. ET audierunt filii Iſraël, qui habitabant in Judæa, omnia quæ fecit inter gentes Olofernis princeps militiæ Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum; & quemadmodum exſpoliavit univerſa templa eorum, & dedit ea in interitum: & timuerunt valde à facie ejus.

2. Et propter Hieruſalem & templum Domini Dei ſui & turbati ſunt, quia nuper aſcenderant de captivitate: & propter ipſum quòd collectus erat omnis populus in Judæa; & vaſa, & altare, & domus de profanatione nuper ſanctificata erat.

Vulgata nova.

1. TUnc audientes hæc filii Iſraël, qui habitabant in terra Juda, timuerunt valde à facie ejus.

2. Tremor & horror invaſit ſenſus eorum, ne hoc faceret Jeruſalem & templo Domini, quod fecerat cæteris civitatibus & templis earum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mirè concordant omnia cum Græco, niſi excipias iſta leviſſima, ὅσα, *quæcunque*, non ſimpliciter *quæ*, ante *fecit*; item τοῖς ἔθνεσι, *gentibus*, pro *inter gentes*; & ſub finem, σφόδρα σφόδρα, *valde valde*, poſt *timuerunt*; at in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. non duplicatur σφόδρα. In Mſ. Germ. 15. ita: *Et audierunt filii Iſraël, qui inhabitabant Judæam, omnia quæcunque fecit inter gentes Olofernis princeps exercitus Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum; & quemadmodum ſpoliavit omnia ſacraria eorum, &c.* ut ſup. In Corb. ſic: *Et audierunt filii Iſraël, qui habitabant in terra Judææ, omnia quæcunque fecit Olofernis princeps militiæ Nabuchod. regis Aſſyriorum; & quemadmodum exterminaverunt ſancta illorum, & dederunt illa in exterminium: & timuerunt valde à facie ejus.* Deſunt autem iſta in Mſ. Pech. cum tribus ſeqq. verſibus.

℣. 2. Græc. tollit *&*, poſt hoc, *Dei ſui*; loco verò *propter ipſum quòd*, rurſum habet νεωστὶ, *nuper*, ſicut infra, τῆς Ἰουδαίας, *Judææ*, pro *in Judæa*; extremò pluraliter,

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, & præoccupaverunt omnes vertices montium :	3. Et miserunt in omnem finem Samariæ, & in castella & vicos, & Boccha, & Bethorom, & Abelmam, & Hiericho, & Choban, & Belon, & Aulona, & Artosia, & Selem in porticum Hierusalem ; & præoccupaverunt omnia cacumina montium excelsorum :
4. & muris circumdederunt vicos suos, & congregaverunt frumenta in præparationem pugnæ.	4. & muris circumdederunt castella quæ in viis sunt, & reposuerunt copias equitibus ad apparatum belli, quia nuper erant campi eorum demessi.
5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni juxta Dothain, & universos, per quos viæ transitus esse poterat,	5. Et scripsit Joachim sacerdos magnus, qui erat in diebus illis in Hierusalem, * qui habitabant Bethuliam, & Betomasten quæ est super Prionem contra Esdrelon, ante faciem campi magni juxta Dothain, dicens,
6. ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, & illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes.	6. ut occuparent ascensus montium ; quia per ipsos erat introitus in Judæam, & erat facile prohibere ascendentes, eò quòd angustus esset ascensus in viris non ampliùs quàm duobus.
7. Et fecerunt filii Israël, secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.	7. Et fecerunt filii Israël, sicut constituit illis Joachim sacerdos magnus, & seniores totius populi Israël, qui sedebant in Hierusalem.
8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantiâ magnâ, & humiliaverunt animas suas in jejuniis, & orationibus, ipsi & mulieres eorum.	8. Et proclamaverunt viri Israël ad Dominum instantiâ mgnâ, & humiliaverunt animas suas in jejunio magno, ipsi & mulieres, & parvuli eorum, & omnis advena, qui erat mercenarius & emptitius eorum,
9. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio :	9. & imposuerunt cilicia super lumbos suos. Et omnes viri Israël, & mulieres, & pueri qui inhabitabant Hierusalem, prociderunt in faciem contra templum ; & cinerem posuerunt super capita sua, contra faciem templi Domini, & cooperuerunt altare cilicio :

Ex Ms. Reg. & Germ.

* Supp. his.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἡγιασμένα ἦν, absque præced. *nuper.* Ms. Corb. habet : *Et pro Hierusalem, & pro templo Domini Dei sui & turbati sunt, quoniam nuper ascenderant de captivitate, & nuper collectus fuerat omnis populus Judaæ ; & vasa altaris, & domus maculationis sanctificata erant.* Germ. 15. *Et quia circa Hierusalem & templum Domini Dei ipsorum, qui inhabitabant, turbati sunt, quoniam tantùm quod venerant de captivitate, & nuper omnis populus collectus erat in Judæam ; & altarium, & domus inmaculationis nuper sanctificata erat.*

℣. 3. Græcè, loco seqq. *& in castella & vicos, & Boccha*, simpliciter habetur, καὶ Κωνὰς, *& Conas* ; in editt. Ald. & Compl. ϗ κώμας, *& vicos* : tum in Vatic. & al. ϗ Βαιθωρὼν, ϗ Βελμὲν, ϗ Ἱεριχὼ, ϗ εἰς Χωβὰ, ϗ Αἰσωρὰ, ϗ τον αὐλῶνα Σαλήμ· deinde hoc omisso, *in porticum Hierusalem*, sequitur, ϗ προκατελάβοντο, &c. ut sup. Ms. Germ. 15. habet : *Et miserunt in omnes fines Samariæ, & in Coegat, & in Bethronon, & Abilma, & in Hiericho, & in Chiba, & in Bethura, & in aulona Salem ; & præoccupaverunt omnes vertices montium altissimorum.* Corb. *Et miserunt in omnem Samariam, & Cocca, & Bothoron, & Abelma, & Hiericho, & Incoba, & Belur, & aulona in Jerusalem ; & præoccupaverunt omnes vertices montium.*

℣. 4. Græc. Καὶ ἐτειχίσαντο τὰς ἐν αὐτοῖς κώμας, ϗ παρέθεντο εἰς ἐπισιτισμὸν εἰς παρασκευὴν πολέμου, ὅτι προσφάτως ἦν τὰ, &c. ut sup. Ms. Germ. 15. habet : *Et murum circumdederunt, & miserunt in vicos illorum, & adposuerunt adparatum escæ ad structionem belli, quoniam nuper erant*, &c. ut sup. Ms. Corb. *Et muris circumdederunt vicos suos, & præparaverunt frumenta in præparationem pugnæ, quia rescindentes campum illorum erant demensi* ; in Ms. Germ. 4. scriptum legitur *demissi*, sicut in Regio prima manu, at secundâ *demessi*, è Græco τεθερισμένα. Porro Scribis antiquis usitatum vocalem *e* vocali *i* commutare.

℣. 5. Ms. Germ. 15. *Et scripsit Joachim sacerdos magnus, qui erat in diebus illis in Hierus. habitantibus Bethuliæ, & Bethomastel quæ est contra Priornis contra Esdrelom, ad faciem campi magni prope Dotham, dicens :* Corb. *Et scripsit Eliachim sacerdos hæc, qui erat in diebus illis in Hierus. & habitantibus in Bethulia, & Baporasal quæ est contra Prionos* (Germ. 4. *contra Prionem*) *contra Esdrelon, contra faciem campi magni juxta Dothaim, & dixit :* Ms. Pech. *Et scripsit Joachim sacerdos magnus, qui erat diebus illis in Jerus. habitantibus Bitholiam, dicens :* sic etiam in Græco, nisi quòd præponitur ἐν, *in*, voci *diebus*, & loco *Bitholiam*, scriptum legitur, Βετυλούα ; sequuntur etiam ista, ϗ Βετομεσθαὶμ ἥ ἐστιν ἀπέναντι Ἐσδρηλὼν, κατὰ πρόσωπον τοῦ πεδίου τοῦ πλησίον Δωθαὶμ, λέγων·

℣. 6. Ms. Germ. 15. *Ut detinerent ascensiones montanas ; quoniam per ipsas erat introitus in Judæam, & erat facile prohibere eos ascendere qui transibant, quoniam ita est angusta ascensio, ut supra quàm duo non transirent.* Ms. Corb. *Ut obtinerent ascensum montium ; quoniam per illos erat via in Judæam, & facilè prohiberent ascendentes, propter angustias ascensionis in viris duobus.* Ms. Pech. *Et obtinerent ascensiones montium ; quam* (l. *quoniam*) *per ipsos erat introitus in Judæam, & erat facile prohiberi ascendentes, quoniam ita est angusta ascensio, & plus quàm duo non transirent.* Græc. Διακατασχεῖν τὰς ἀναβάσεις τῆς ὀρεινῆς· ὅτι δι' αὐτῶν ἦν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ϗ ἦν εὐχερῶς διακωλῦσαι αὐτοὺς προσβαίνοντας, στενῆς τῆς προσβάσεως οὔσης, ἐπ' ἄνδρας τοὺς πάντας δύο.

℣. 7. Itidem Græcè, nisi excipiatur vox, ἡ γερουσία, *senatus*, loco *seniores*. Ms. Pech. habet : *Et fecerunt filii Israël, sicut constituit Joachim sacerdos magnus, & majores natu domûs Israël, qui sedebant in Hierusalem.* Ms. Corb. *Et fecerunt filii Israel, secundùm quod constituit illis sacerdos mag. & seniores totius populi Isr.* &c. ut sup. Ms. Germ. 15. *Et fecerunt Judæi, sicut constituit sacerdos magnus, & ætas major domûs Isr.* &c. ut sup.

℣. 8. Ms. Corb. *Et clamavit omnis Israël ad Dominum instantiâ magnâ, & humiliaverunt animas suas in jejunio magno, ipsi & mulieres illorum, & omnis vicinus, & mercenarius, & emptitius.* Germ. 15. *Et exclamavit omnis vir Israel ad Dominum cum sufficientia magna, & humiliaverunt animas suas in jejunio magno, ipsi & conjuges eorum, & parvuli eorum, & jumenta eorum, & omnis vicinus quæ* (l. *qui*) *erat, & mercenarius, & argento emptus ipsorum.* Ms. Pech. *Et exclamavit omnis vir Israël ad Dominum cum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in jejunio magno, ipsi & conjuges eorum, & infantes eorum, & jumenta eorum, & omnis advena, mercenarius & emptitius ipsorum.* Græc. Καὶ ἀνεβόησαν πᾶς ἀνὴρ Ἰσραὴλ πρὸς τὸν Θεὸν ἐν ἐκτενίᾳ μεγάλῃ, ϗ ἐταπείνωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν ἐκτενίᾳ μεγάλῃ, αὐτοὶ ϗ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, ϗ τὰ νήπια αὐτῶν, ϗ τὰ κτήνη αὐτῶν, ϗ πᾶς πάροικος, ἢ μισθωτὸς, ϗ ἀργυρώνητος αὐτῶν.

℣. 9. Ms. Corb. *Et imposuerunt cilicia super lumbos suos. Et omnes viri Israël, & mulieres, & pueri, prociderunt contra faciem templi ; & miserunt cinerem in capita sua, & extenderunt cilicia sua contra faciem Domini, & aram operuerunt cilicio.* Germ. 15. *Et imposuerunt cilicia supra scapulas suas. Et omnis juvenis Israel, & mulieres, & infantes, & qui habitant Hierusalem, ceciderunt contra faciem tem-*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Reg. & Germ. 10. & clamaverunt ad Dominum Iſraël unanimes, ut non daret in direptionem parvulos eorum, & mulieres in prædam, & civitates hæreditatis illorum in exterminium, & ſancta in conviolationem, & improperium, & opprobrium gentibus. Exaudivit Dominus voces eorum, & vidit tribulationem illorum: & erat plebs jejunans diebus multis in tota terra Judææ & Hieruſalem, & prociderunt contra faciem ſanctorum Domini omnipotentis.	10. & clamaverunt ad Dominum Deum Iſraël unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & uxores eorum in diviſionem, & civitates eorum in exterminium, & ſancta eorum in pollutionem, & fierent opprobrium gentibus.
11. Et Joachim ſacerdos magnus,	11. Tunc Eliachim, ſacerdos Domini magnus, circuivit omnem Iſraël, allocutuſque eſt eos,

VULGATA NOVA.

12. dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in jejuniis, & orationibus in conſpectu Domini.

Exod. 17. 12. 13. Memores eſtote Moyſi ſervi Domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, & in potentia ſua, & in exercitu ſuo, & in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, non ferro pugnando, ſed precibus ſanctis orando dejecit:

14. ſic erunt univerſi hoſtes Iſraël: ſi perſeveraveritis in hoc opere, quod cœpiſtis.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
15. & omnes qui adſtabant coram Domino	15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conſpectu Domini,
16. ſacerdotes, præcincti ciliciis circa lumbos ſuos, offerebant immolationem inſtantiæ, & vota, & conſueta dona plebis; & erat cinis ſuper cidarim eorum.	16. ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocauſta, præcincti ciliciis offerrent ſacrificia Domino, & erat cinis ſuper capita eorum.
17. Et clamabant ad Dominum in omni virtute ſua, ut in bono viſitaret omnem domum Iſraël.	17. Et ex toto corde ſuo omnes orabant Deum, ut viſitaret populum ſuum Iſraël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pli; & cinere capita ſua impleverunt, & extenderunt cilicios ſuos contra faciem templi Domini, & altare cilicio operuerunt. Mſ. Pech. *Et impoſuerunt cilicia ſuper ſcapulas ſuas. Et omnes viventes Iſrael, & mulieres, & infantes, qui habitabant in Hieruſ. prociderunt contra faciem templi, & cinere capita ſua impleverunt;* reliqua deſunt. Græc. Ἐπέθεντο σάκκους ἐπὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν. Καὶ πᾶς ἀνὴρ Ἰσραὴλ, ϗ γυνὴ, τὰ (Mſ. Alex. ϗ τὰ) παιδία, ϗ οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἰερουσαλὴμ, ἔπεσον κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ· ϗ ἐσποδώσαντο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ϗ ἐξέτειναν τοὺς σάκκους αὐτῶν κατὰ πρόσωπον Κυρίου, ϗ τὸ θυσιαστήριον σάκκῳ περιέβαλον.

℣. 10. Mſ. Corb. *Et clamaverunt ad Dominum Iſraël unanimes, ut non daret in rapinam infantes eorum, & mulieres in prædam, & civitates, & hæreditates in exterminationem, & ſancta in maculationem, & ne venirent in opprobrium gentibus. Et exaudivit Dominus vocem eorum, & vidit anxietatem eorum: & populus erat jejunans,* &c. ut ſupra. Germ. verò 15. ita: *Et clamaverunt ad Deum Iſraël unianimes, ne ſervirent diis alienis, & ne det in rapina filios eorum, & civitatem hæreditatis eorum ad interitum, & ſacra in profanationem, & improperium, & in gladium (f. gaudium) regionibus. Et exaudivit Dominus vocem eorum, & reſpexit tribulationem eorum: & erat populus jejunans dies plures in omni Judæa & in Hieruſ. contra faciem eorum, quæ conſecrata ſunt Domino.* Mſ. Pech. hæc tantùm refert: *Et exaudivit Dominus vocem eorum, & reſpexit tribulationem eorum: & erat populus jejunans dies plures in omni Juda & Hieruſalem.* Græc. Καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ ὁμοθυμαδὸν ἐκτενῶς, τοῦ μὴ δοῦναι εἰς διαρπαγὴν τὰ νήπια αὐτῶν, ϗ τὰς γυναῖκας εἰς προνομὴν, ϗ τὰς πόλεις τῆς κληρονομίας αὐτῶν εἰς ἀφανισμὸν, ϗ τὰ ἅγια εἰς βεβήλωσιν, ϗ ὀνειδισμὸν, ἐπίχαρμα τοῖς ἔθνεσι. Καὶ εἰσήκουσεν Κύριος τῆς φωνῆς αὐτῶν, ϗ εἰσεῖδεν τὴν θλίψιν αὐτῶν· ϗ ἦν ὁ λαὸς νηστεύων ἡμέρας πλείους ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ϗ Ἰερουσαλὴμ, κατὰ πρόσωπον τῶν ἁγίων Κυρίου παντοκράτορος.

℣. 11. Concinit Mſ. Germ. 15. unà cum Græco. In Mſ. Corb. habetur *Heliachim*, non *Joachim*, abſque ſeq. *ſacerdos magnus.* In Mſ. verò Pech. deſunt iſta & ſeqq. uſque ad finem capitis.

℣. 15. Mſ. Germ. 15. *Et omnes qui adſtabant in conſpectu Domini.* Corb. *Et omnes aſtantes ante conſpectum Domini;* ſic etiam in Græco.

℣. 16. Mſ. Corb. *Et omnes precantes Dominum, præcincti ciliciis in lumbis ſuis, offerentes holocauſta inſtantiæ; & erat cinis ſupra cidares eorum.* Germ. 15. *Sacerdotes & miniſtri, ciliciis amicti ſcapulas ſuas, movebant hoſtias, quas holocauſta erant facturi ex conſuetudine ſecundùm vota, & voluntarias verborum donationes; & cinis erat in capita eorum.* Græc. Ἱερεῖς ϗ οἱ λειτουργοῦντες Κυρίῳ, σάκκους περιεζωσμένοι τὰς ὀσφύας αὐτῶν, προσέφερον τὴν ὁλοκαύτωσιν τοῦ ἐνδελεχισμοῦ, ϗ τὰς εὐχὰς, ϗ τὰ ἑκούσια δόματα τοῦ λαοῦ· ϗ ἦν σποδὸς ἐπὶ τὰς κιδάρεις αὐτῶν.

℣. 17. Mſ. Corb. *Et clamabant ad Dominum omnipotentem in omni virtute, ut in bonum viſitaret,* &c. ut ſup. Germ. 15. ſic: *Et clamabant ad Dom. ex omni virtute, ut in bonum viſitaret,* &c. Ita quoque in Græco ad verbum.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Reg. & Germ. 1. ET renuntiatum eſt Oloferni principi militiæ Aſſyriorum, quoniam filii Iſraël præparaverunt ſe ad pugnam, & itinera montium concluſerunt, & muri cinxerunt omnes vertices eorum, & poſuerunt in campis offendicula:	1. NUnciatumque eſt Holoferni principi militiæ Aſſyriorum, quòd filii Iſraël præpararent ſe ad reſiſtendum, ac montium itinera concluſiſſent:

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Καὶ ἀνηγγέλη Ὀλοφέρνῃ ἀρχιστρατήγῳ δυνάμεως Ἀσσοὺρ, διότι οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ παρεσκευάσαντο εἰς πόλεμον, ϗ τὰς διόδους τῆς ὀρεινῆς συνέκλεισαν, ϗ ἐτείχισαν πᾶσαν κορυφὴν ὄρους ὑψηλοῦ, ϗ ἔθηκαν ἐν τοῖς πεδίοις σκάνδαλα. Mſ. Germ. 15. *Et nunciatum eſt Oloferni principi multitudinis Aſſyriorum, quoniam filii Iſraël paraverunt ſe ad bellum, & tranſitum montis percluſerunt, & munierunt omnem montis cacumen altiſſimi, & poſuerunt in campis tabernacula.* Corb. *Et renuntiatum eſt Oloferni principi militiæ virtutis Aſſyriorum, quoniam filii Iſrael præparantes ſe ad pugnam, & concluſiſſent itinera montium, & muris cinxiſſent omnem verticem montium excelſorum, & quòd poſuiſſent in campis offendicula.* In Mſ. Pech. ſic: *Et renuntiatum eſt Oloferni principi exercitus Aſſyriorum, quoniam filii*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
2. & furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & duces Ammon,	2. & iratus est iracundiâ Olofernis valde, & vocavit omnes principes Moab, & duces Ammon, & omnes magistratus maritimæ regionis,
3. & dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, & quales, & quantæ sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiæ illorum:	3. & dixit eis: Renuntiate mihi filii Chanaan, Qui est iste populus, qui sedit in montana: quæ sunt autem, quibus inhabitant, civitates: & quæ est multitudo virtutis eorum: in quo est autem potestas virtutis illorum: & quis præest illis dux militiæ eorum:
4. & quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?	4. quare autem non cucurrerunt in obviam mihi, præ omnibus, qui habitant in occidente?
5. Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.	5. Et dixit ad illum Achior dux filiorum Ammon: Audiat nunc verbum dominus meus ex ore servi sui, & dicam tibi veritatem, de populo hoc, qui inhabitat juxta montana ista, & non exiet mendacium de ore servi sui.
6. Populus iste ex progenie Chaldæorum est:	6. Populus hic est ex progenie Chaldæorum,
7. hic primùm in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum.	7. qui habitaverunt primùm in Mesopotamia Syriæ. Quoniam ergo noluerunt obedire diis patrum suorum, qui fuerunt in terra Chaldæorum honorificè,
8. Deserentes itaque cæremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant,	8. sed declinaverunt de via parentum suorum,
9. unum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Charan. Cùmque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos	9. & adoraverunt Deum cœli, Deum quem cognoverunt; & ejecerunt illos à facie deorum suorum, & fugerunt in Mesopotamiam, & habitaverunt ibi dies multos. Et dixit illis Deus eorum,

Gen. 11. 31. — Gen. 12. 1. — Gen. 46. 6.

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Israël paraverunt se ad bellum; nec adduntur plura.

℣. 2. Eadem sunt in Græco, nisi quòd ibi deest nomen *Olofernis*, sicut infra vox *regionis*: pro *iracundia* verò, legitur θυμῷ, & loco *magistratus*, σατράπας. Ms. Germ. 15. habet: *Et iratus est animo Olofernis valde, & vocavit omnes principes Moab, & duces Ammon, & præfectos parsalias*, (Gr. τῆς παραλίας.) Ms. Corb. *Et iratus est iracundiâ magnâ, & vocavit omnes principes Moab, & duces Amon, & omnes duces maritimæ.* Ms. Pech. *Et ira concitatus est valde, & vocavit omnes principes Moab, & duces Amon, & præfectos omnes maritimæ.*

℣. 3. Ms. Corb. *Et dixit eis: Renuntiate mihi filii Chanaan, Qui est hic populus, qui obsidet in montanis, quibus inhabitantur civitates: & quæ est multitudo virtutis eorum: & qui surrexit rex omnium dux militiæ eorum?* Germ. 15. *Et dixit illis: Referte mihi filii Chanaan, Quis est iste populus, qui insidet montana: aut quis inhabitat in civitates: & multitudo exercitus eorum: & in quo imperio est multitudo eorum: & quis est princeps constitutus super illos, qui præbet illis ducatum?* Ms. Pech. *Et dixit eis: Referte mihi filii Chanaan, Quis est iste populus, qui insedit montania ista: aut quæ sunt, quas inhabitant, civitates: & quæ multitudo exercitus ipsorum: & in quo est fortitudinis eorum: & quis est constitutus princeps super illos, qui præbet eis ducatum?* Græc. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀναγγείλατε (Ald. & Compl. Ἀπαγγείλατε) δή μοι υἱοὶ Χαναὰν, Τίς ὁ λαὸς οὗτος, ὁ καθήμενος ἐν τῇ ὀρεινῇ· καὶ τίνες, ἃς κατοικοῦσι, πόλεις· καὶ τὸ (Ald. καὶ τί τὸ) πλῆθος τῆς δυνάμεως αὐτῶν· καὶ ἐν τίνι τὸ κράτος αὐτῶν, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν· καὶ τίς ἀνέστηκεν ἐπ᾽ αὐτῶν βασιλεὺς, ἡγούμενος στρατηγίας αὐτῶν;

℣. 4. Græc. Καὶ διὰ τί κατενωτίσαντο τοῦ μὴ ἐλθεῖν εἰς ἀπάντησίν μοι παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν δυσμαῖς; Ms. Corb. *Et quare non consideraverunt ut venirent in obviam nobis, præ omnibus, qui habitant in orientem?* Germ. 15. *Et quare non consideraverunt ne mihi obviam venirent, ex omnibus, qui inhabitant ad occasum?* fortè legerunt hi duo Interpretes κατενοήσαντο, à κατανοέω, *considero*; & verò in editt. Ald. & Compl. est κατεγνώσαντο. In Ms. Pech. sic: *Et quare tergiversati sunt soli, ne mihi obviam venirent, ex omnibus, qui inhabitant ad occasum?* nec malè verbum κατενωτίσαντο, redditur isto, *tergiversati sunt*, à νωτίζω, *tergum obverto*, unde κατανωτίζομαι, *dorso fero*: unde autem istud, *cucurrerunt*, quod legitur in Ms. Regio, vix divinari potest, nisi quòd apud Robertum Constantin. κατενήνοθεν, idem est quod κατέτρεχε, *percurrebat*, id est, 3. sing. præt. med. à κατενθέω; κατενθεῖν, Dor. pro κατελθεῖν, *descendere*; Schrevel.

℣. 5. Similia leguntur Græcè, nonnullis tamen exceptis; nempe voci *filiorum*, præponitur πάντων, *omnium*; paulòque post loco *servi sui*, ita, δούλου σου, *servi tui*, ut & in fine: item pro *dicam*, habetur ἀναγγελῶ, *annuntiabo*, tolliturque *hoc* infra, post vocem *populo*, sicut *juxta*, ante *montana ista*, vel potiùs *montanam istam*, è Græco, τὴν ὀρεινὴν ταύτην, cui subjicitur, πλησίον σου οἰκοῦντος, *prope te habitantem*: Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. habet supra, περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, cum Ms. Regio. In Germ. 15. ita: *Et dixit ad illum Achior princeps filiorum Ammon: Audiat verbum dominus noster ex ore servi, & referam tibi veritatem, de multitudine qui habitat juxta montanam hanc, & non exiet mendacium de ore servi tui.* Corb. *Et dixit ad illum Achior dux omnium filiorum Ammon: Audiat à me verbum, dicam tibi deus meus veritatem, de populo hoc, qui in montanis habitat, & non exiet mendacium de ore servi tui.* Ms. Pech. *Et dixit ad illum Achior princeps filiorum Ammon: Audiat ergo verbum dominus noster servi tui, & referam tibi veritatem, de populo qui incolit montana ista, & non exibit mendum ore servi tui.* Eisdem Mss. suffragatur August. l. 16. de civit. Dei, c. 13. to. 7. col. 429. b. ubi sic: *Audiat dominus noster verbum de ore pueri sui, & referam tibi veritatem, de populo qui habitat juxta te montanam hanc, & non exibit mendacium de ore servi tui.*

℣. 6. Similiter habet Ms. Corb. translato verbo *est*, post vocem *Chaldæorum*. Germ. verò 15. legit: *Multitudo hæc est ex genere Chaldæorum.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 13. col. 429. b. *Hæc enim progenies populi est Chaldæorum.* Græc. Ὁ λαὸς οὗτός εἰσιν ἀπόγονοι Χαλδαίων. Hæc autem absunt à Ms. Pech. cum aliis seqq. usque ad ℣. 24.

℣. 7. Ms. Corb. *Et habitaverunt primùm in Mesopotamia, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui fuerunt in terra Chaldæorum.* Itidem in Græco. Ms. verò Germ. 15. habet: *In uno habitaverunt antea ex Mesopotamia. Et qui noluerunt sequi deos patrum suorum, qui fuerunt in terram Chaldæorum præclari.* August. l. 16. de civit. Dei, c. 13. col. 429. b. *Et antea habitaverunt Mesopotamiam, quia noluerunt sequi deos patrum suorum, qui fuerunt in terra Chaldæorum gloriosi.*

℣. 8. Ita August. ad verbum, l. 16. de civ. Dei, c. 13. col. 429. c. Ms. Germ. 15. sic: *Et declinaverunt de via patrum suorum.* Corb. *Et profecti sunt ex via patrum suorum.* Græc. Καὶ ἐξέβησαν ἐξ ὁδοῦ τῶν γονέων αὐτῶν· in ed. Compl. γενεῶν.

℣. 9. Mirè concordant ista plurima cum Græco, nisi quòd ibi circa med. deest *illis*, post *dixit*, additurque vox αὐτῶν, ad hanc *peregrinatione*, pro qua legitur παροικίας, *incolatu*; exinde pro *inhabitarent*, sic, κατῴκησαν, sicut ἐπληθύνθησαν, *multiplicati sunt*, pro *repleti sunt*; paulòque post, καὶ ἐν κτήνεσι, *& in pecoribus*; demum infra, εἰς πλῆθος πολὺ, pro *in multitudine magna.* Ms. Germ. 15. habet: *Et adoraverunt Deum cœli, Deum quem cognoverunt; & ejecerunt illos à facie deorum suorum, &*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

ut exirent de peregrinatione, & irent in terram Chanaan, & inhabitarent ibi : & repleti ſunt auro & argento, & pecoribus multis valde. Et deſcenderunt in Ægyptum, cooperuerat enim fames faciem terræ Chanaan, & commorati ſunt ibi uſque dum nutrirentur. Et facti ſunt ibi in multitudine magna, nec erat numerus generis illorum.

10. Et inſurrexerunt ſuper illos Ægyptii, & oppreſſerunt eos, & gravaverunt illos in luto & latere, & humiliaverunt illos, & poſuerunt eos in ſervis : & exclamaverunt ad Deum ſuum, & percuſſa eſt tota terra Ægypti plagis, in quibus non erat ſanitas.

11. Et ejecerunt eos Ægyptii à facie ſua :

12. & exſiccavit Deus ante eos rubrum mare,

14. & eduxit illos in viam Sina, in viam Cadeſbarne : & ejecit omnes habitantes in eremo, omnes qui erant in terra Amorræorum ; & omnes Eſebonitas & Baſanitas extirpaverunt in virtute ſua. Et cùm tranſiſſent Jordanen, poſſederunt totam terram montanam,

VULGATA NOVA.

annos ſic multiplicati ſunt, ut dinumerari eorum non poſſet exercitus.

10. Cùmque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium ſuarum in luto & latere ſubjugaſſet eos, clamaverunt ad Dominum ſuum, & percuſſit totam terram Ægypti plagis variis.

11. Cùmque ejeciſſent eos Ægyptii à ſe, & ceſſaſſet plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad ſuum ſervitium revocare,

Exod. 12. 33.

12. fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quaſi murus ſolidarentur, & iſti pede ſicco fundum maris perambulando tranſirent.

Exod. 14. 29.

13. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos perſequeretur, ita aquis coopertus eſt, ut non remaneret vel unus, qui factum poſteris nunciaret.

14. Egreſſi verò mare rubrum, deſerta Sina montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit.

Jerem. 2. 6.

VULGATA NOVA.

15. Illic fontes amari obdulcati ſunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo conſecuti ſunt.

16. Ubicunque ingreſſi ſunt ſine arcu & ſagitta, & abſque ſcuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit.

17. Et non fuit qui inſultaret populo iſti, niſi quando receſſit à cultu Domini Dei ſui.

18. Quotieſcunque autem præter ipſum Deum ſuum, alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium.

19. Quotieſcunque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cœli virtutem reſiſtendi.

VERSIO ANTIQUA.

20. & ejecerunt à facie ſua Chananæum, & Ferezæum, Jebuſæum, Sichem, & Gergeſæum, & habitaverunt in ea diebus multis :

VULGATA NOVA.

20. Denique Chananæum regem, & Jebuſæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Hevæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Heſebon proſtraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipſi poſſederunt :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

fugerunt in Meſopot. & ſimul habitaverunt ibi diebus multis. Et dixit illis Dominus ipſorum, ut exirent de habitatione ſua, & irent in terram Chanaan : & habitaverunt ibi, & dilatati ſunt auro & argento, & pecoribus multis valde. Et deſcenderunt in Ægypto, operuerat enim faciem terræ fames, & inhabitaverunt ibi donec nutriti ſunt, (Gr. μέχρις ὗ διετράφησαν.) *Et facti ſunt illic in multitudinem magnam, & non erat numerus generis ipſorum.* Mſ. Corb. *Et adoraverunt Deum cœli, quem cognoverunt ; & ejecit illos Deus à facie deorum illorum, & fuerunt in Meſopotamia, & habitaverunt ibi multis annis. Et dixit illis Deus eorum, ut exirent ex commemoratione* (l. *commoratione*) *illorum, & irent in terram Chanaan : & inhabitaverunt ibi, & repleti ſunt auro & argento, & jumentis multis. Et deſcenderunt in Ægyptum, cooperuerat enim fames faciem totius terræ Chanaan, & commorati ſunt ibi uſque dum perpaſcerentur. Et facti ſunt ibi multitudo magna, & non erat numerus generis illorum.* Similiter Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 13. col. 429. c. *Et adoraverunt Deum cœli, quem cognoverunt ; & projecerunt eos à facie deorum ſuorum, & fugerunt in Meſopotamiam, & habitaverunt ibi dies multos. Dixitque illis Deus eorum, ut exirent de habitatione ſua, & irent in terram Chanaan ; & illic habitaverunt.*

℣. 10. Mſ. Corb. *Et ſurrexit ſuper eos rex Ægypti alius, & gravante illos in luto & latere ; & humiliaverunt illos Ægyptii, & poſuerunt illos in ſervos : & ad Dominum ſuum clamaverunt, & percuſſit Deus totam terram Ægypti in plagis, quibus non erat ſanitas in illis.* Germ. 15. *Et inſurrexerunt in eos Ægyptii, & circumvenerunt eos, & in ſervitutem eos redigerunt luto & latere, & humiliaverunt multitudinem eorum, & poſuerunt illos in ſervitutem : & exclamaverunt ad Dominum ſuum, & percuſſit omnem terram Ægypti plagis, in quibus ſanitas non erat.* Græc. Καὶ ἐπανέστη αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ κατεσοφίσατο αὐτοὺς ἐν πόνῳ (Interp. Lat. leg. πηλῷ) καὶ ἐν πλίνθῳ, (à Mſ. Alex. abeſt ἐν) καὶ ἐταπείνωσαν αὐτοὺς, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς δούλους· καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ ἐπάταξε πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου πληγαῖς, ἐν αἷς οὐκ ἦν ἴασις.

℣. 11. Ita Mſs. Germ. & Corb. unà cum Græco.

℣. 12. Mſ. Germ. 15. *Et exſiccavit Deus ante faciem eorum mare rubro.* Corb. *Et exſiccavit mare rubrum Deus ante illos.* Græc. Καὶ κατεξήρανεν ὁ Θεὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ἔμπροσθεν αὐτῶν.

℣. 14. Mſs. Reg. & Germ. 4. ſcribunt *Sanam*, pro *Sina*, ſed aperto mendo, quod emendavi ex aliis duobus Mſs. & Græco. Ita verò Germ. 15. habet : *Et eduxit illos in viam Sina, & Cadesbarnæ : & ejecit omnes qui inhabitabant in deſerto, & quicunque erant in terra Amorræorum ; & Eſebon perdiderunt in virtute ſua. Et cùm tranſiſſent Jordanen, hæreditatem acceperunt omnem montanam.* Mſ. Corb. *In monte Sina, & in via Cadesbarne : & ejecerunt omnes habitantes in civitatibus ſuis, omnes qui erant in terra Amorræorum, & omnes in Iſebon ; & interfecerunt virtute ſua. Et tranſierunt Jordanem, & poſſederunt montana.* Græc. Καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν τοῦ Σινᾶ, καὶ Κάδης βαρνή· καὶ ἐξέβαλον (Ald. & Compl. ἐξέβαλε) πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ᾤκησαν ἐν γῇ Ἀμοῤῥαίων· καὶ πάντας τοὺς Ἐσεβωνίτας (Mſ. Alex. cum edit. Ald. τοὺς Ἐσεβὼν, Compl. τοῦ Ἐσεβὼν) ἐξωλόθρευσαν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν. Καὶ διαβάντες τὸν Ἰορδάνην, ἐκληρονόμησαν πᾶσαν τὴν ὀρεινήν.

℣. 20. Græcè habetur καὶ, ante & poſt *Jebuſæum* ; loco verò *Gergeſæum*, ſic, πάντας τοὺς Γεργεσαίους ; & in fine,

Vulgata nova.

21. & uſque dum non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem.

22. Nam & ante hos annos, cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati ſunt prœliis à multis nationibus, & plurimi eorum captivi abducti ſunt in terram non ſuam.

23. Nuper autem reverſi ad Dominum Deum ſuum, ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterum poſſident Jeruſalem, ubi ſunt ſancta eorum.

24. Nunc ergo mi domine, perquire ſi eſt aliqua iniquitas eorum in conſpectu Dei eorum: aſcendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & ſubjugati erunt ſub jugo potentiæ tuæ.

25. Si verò non eſt offenſio populi hujus coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium univerſæ terræ.

26. Et factum eſt, cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, irati ſunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:

27. Quis eſt iſte, qui filios Iſraël poſſe dicat reſiſtere regi Nabuchodonoſor, & exercitibus ejus, homines inermes, & ſine virtute, & ſine peritia artis pugnæ?

28. Ut ergo agnoſcat Achior quoniam fallit

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

21. uſquequo non peccarent in conſpectu Dei ſui, & erant cum ipſis bona: quoniam Deus odiens iniquitatem eſt.

22. Sed cùm receſſerunt à via, quam diſpoſuerat eis, affecti ſunt in bello multùm valde, & captivi ducti ſunt in terram non ſuam; & templum Dei illorum devenit ad ſolum, & civitates eorum obtentæ ſunt ab adverſariis eorum.

23. Et nunc revertentes ad Deum ſuum, clamaverunt à diſperſione qua diſperſi ſunt ibi, & iterum poſſederunt Hieruſalem in qua ſanctimonium eorum eſt, & habitant in montanis quæ erant deſerta.

24. Et nunc domine, ſi eſt ignorantia aliqua in plebe hac, & peccat in Deum ſum; viſitabimus eos, quia eſt in illis ſcandalum hoc, & aſcendemus, & expugnabimus eos.

25. Si autem non eſt iniquitas in eis, prætereat dominus meus illos; ne fortè protegat illos Deus eorum pro ſe, & erimus improperium coram omni terra.

26. Et factum eſt, cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, murmuravit omnis populus qui erat in circuitu tabernaculi, & dixerunt principes Oloferni, & omnes qui habitabant ad mare Moab, ut occiderent illum, dicentes:

27. Non enim timebimus à facie filiorum Iſraël; ecce enim populus, in quo non eſt poteſtas, neque virtus in pugna valida.

28. Propter hoc aſcendemus, & erunt in con-

Notæ ad Versionem antiquam.

ἡμέρας πολλάς. In Mſ. Corb. *Et ejecerunt à facie ſua Chananæum, Pherezæum, Jebuſæum, & Sichem, & omnes Gergeſæos, & inhabitaverunt ipſi diebus multis.* In Germ. 15. *Et ejecerunt à facie ſua Chananæum, & Ferezæum, & inhabitaverunt in ea diebus multis.*

℣. 21. Græc. initio hab. Καὶ ἕως οὐχ ἥμαρτον, paulòque poſt detracto &, addit: ἦν τὰ ἀγαθὰ μετ' αὐτῶν· ὅτι Θεὸς μισῶν ἀδικίαν μετ' αὐτῶν ἐστιν. Mſ. Germ. 15. *Et cùm non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona: quoniam Deus eſt odiens iniquitatem.* Corb. *Et uſque dum peccarent in conſpectu Dei, erant cum illis bona: quoniam Deus odit iniquitatem.*

℣. 22. Similiter in Græco, exceptis his, ἐξωλοθρεύθησαν ἐν πολλοῖς πολέμοις ἐπὶ πολύ, loco *affecti ſunt in bello multùm;* nec ita multò poſt, εἰς γῆν οὐκ ἰδίαν, *in terram non propriam*, abſque voce *eorum*, in fine. Mſ. Germ. 15. hab. *Poſtquam autem receſſerunt de via, quam diſpoſuerat eis, diſperſi ſunt in multa prælia nimis, & captivi ducti ſunt in terra non ſua; & templum Dei ipſorum factum eſt in planitie,* (Græc. εἰς ἔδαφος) *& civitates eorum obſeſſæ ſunt* (Gr. ἐκρατήθησαν) *ab hoſtibus.* Corb. *Sed cùm diſceſſiſſent à via, quam diſpoſuerat illis Deus, exterminati ſunt multis bellis plurimi eorum, & captivi ducti ſunt in terram non ſuam; & templum Dei illorum;* reliqua deſunt.

℣. 23. Mſ. Germ. 15. *Et reverſi ſunt ad Deum ſuum, & aſcenderunt ex diſperſione ubi diſperſi fuerant, & poſſederunt Hieruſalem ubi ſanctimonia eorum ſunt, & conlocati ſunt in montanam, quoniam erat deſerta.* Corb. *Et nunc reverſi ſunt ad Dominum ſuum, & aſcenderunt diſperſione qua diſperſi fuerant, & iterum poſſident Hieruſalem ubi ſunt ſanctimonia illorum, & inhabitant in montana quæ erant deſerta.* Græc. Καὶ νῦν ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν Θεὸν αὐτῶν, ἀνέβησαν (Interp. Reg. leg. ἀνεβόησαν) ἐκ τῆς διασπορᾶς οὗ διεσπάρησαν ἐκεῖ, καὶ κατέσχον τὴν Ἱερουσαλὴμ οὗ τὸ ἁγίασμα αὐτῶν, καὶ κατῳκίσθησαν ἐν τῇ ὀρεινῇ, ὅτι ἦν ἔρημος.

℣. 24. Græc. initio habet, Δέσποτα κύριε, *Dominator domine;* deinde εἰ μέν ἐστιν, *ſiquidem eſt*, abſque ſeq. *aliqua;* paulòque poſt, ἁμαρτάνουσι, num. plur. & pro *viſitabimus*, καὶ ἐπισκεψόμεθα, deleto ſeq. *eos;* al. ἐπισκεψώμεθα abſque καὶ, & ſic deinceps, ἀναβησώμεθα, καὶ πολεμήσωμεν, teſte Nobilio. Mſ. Germ. 15. *Et nunc domine, ſiquidem eſt ignorantia in populo iſto, & peccant in Deum ſuum; conſideremus, quoniam eſt illis ſcandalum hoc, & aſcendamus, & debellamus illos.* Corb. *Et nunc domine, ſiquidem eſt ignorantia in populo hoc, & peccant in Deum ſuum; obſervabimus, quoniam ſi eſt in eis offenſio hæc, aſcendamus, & expugnemus eos.* Mſ. Pech. *Et nunc domine, ſiquidem ignorantiam & ignorantiam in populo iſto, & peccant in Dominum ſuum; conſideremus, quoniam eſt illis ſcandalum hoc, & aſcendemus, & debellabimus illos.* (Mſ. antiquo more, *aſcendimus, & debellavimus.*)

℣. 25. Græc. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀνομία ἐν τῷ ἔθνει αὐτῶν, παρελθέτω δὴ ὁ κύριός μου· μήποτε ὑπερασπίσῃ ὁ Κύριος αὐτῶν καὶ ὁ Θεὸς αὐτῶν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἐσόμεθα εἰς ὀνειδισμὸν ἐναντίον πάσης τῆς γῆς. Mſ. Germ. 15. *Sin autem eſt juſtitia in ipſa gente, tranſeat eos dominus; ne fortè protegat eos Deus ipſorum, & erimus in opprobrium omni terræ.* Corb. *Si autem non eſt iniquitas in genere illorum, tranſeat dominus meus; ne fortè protegat eos Deus illorum, & defendat illos, & erimus improperium in conſpectu omnis terræ.* Mſ. Pech. *Si autem non eſt injuſtitia in ipſa gente, tranſeat dominus meus; ne fortè protegat illos Deus ipſorum, & erimus opprobrium in omni terra.*

℣. 26. Mſ. Germ. 15. *Et factum eſt, ut deſiniit loqui Achior ſermones iſtos, murmuravit omnis multitudo ſtans in circuitu tabernaculi, & dixerunt potentiores Olofernis, & omnes qui habitabant maritima & Moab, concidere illum.* Corb. *Ut factum eſt, cùm ceſſaſſet loquendo Achior hæc verba, murmuravit omnis populus qui erat in gyro tabernaculi, & dixerunt majores natu Oloferni, & qui inhabitant in maritima, ut conciderent illum, dicentes:* Mſ. Pech. *Et factum eſt, ut deſiſtit loqui Achior verba hæc, murmuravit omnis multitudo quæ tabernaculum circumſtabant, & dixerunt potentiores Oloferni, & omnes qui incolebant maritimam & Moab, interficere debere eum.* Græc. Καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπαύσατο Ἀχιὼρ λαλῶν τοὺς λόγους τούτους, καὶ (editt. Ald. & Compl. delent καὶ) ἐγόγγυσε πᾶς ὁ λαὸς ὁ κυκλῶν τὴν σκηνὴν καὶ περιεστώς, (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ὁ κύκλῳ τῆς σκηνῆς περιεστώς) καὶ εἶπαν οἱ μεγιστᾶνες Ὀλοφέρνου, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν παραλίαν καὶ τὴν Μωάβ, συγκόψαι αὐτόν.

℣. 27. Mſ. Germ. 15. *Non enim timebimus à facie filiorum Iſraël; ecce enim eſt multitudo, in qua neque virtus una, neque poteſtas eſt in pugna forti.* Corb. *Nos enim ſi timebimus à filiis Iſraël; ecce enim eſt populus, in quo non eſt populus, neque virtus in pugna valida.* Mſ. Pech. *Non enim timebimus à filiis Iſraël; hic enim eſt populus, in quo neque virtus, neque poteſtas eſt in pugna.* Græc. Οὐ γὰρ φοβηθησόμεθα ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ· ἰδοὺ γὰρ λαὸς, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι δύναμις, οὐδὲ κράτος εἰς παράταξιν ἰσχυράν.

℣. 28. Mſ. Germ. 15. *Propter quod aſcendemus ad eos, & erunt in eſca omni exercitu tuo, domine Olofernes.* Corb. *Propter hoc aſcendamus, & erunt in conſummatione omni militiæ tuæ;* omiſſis aliis. In Mſ. Pech. totus hic verſus deeſt.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

summatione omni militiæ tuæ, domine Olofernis.

VULGATA NOVA.

nos, ascendamus in montana : & cùm capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur :

29. ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET cùm cessasset turbatio virorum qui erant in circuitu concilii, dixit Olofernis princeps virtutis Assyriorum ad Achior, præsentibus universis populis alienigenarum :

2. Quis es tu Achior, & omnes filii Moab, & mercenarii Ammon, quoniam prophetasti nobis sicut hodie, & dixisti, quoniam genus filiorum Israël defendetur à Deo, & non expugnatur, quia Deus eorum protexit illos? Et quis Deus, nisi Nabuchodonosor rex omnis terræ? hic mittet exercitum suum, & disperdet eos à facie terræ, & non * liberabit eos Deus eorum :

* Ms. liberavit.

3. sed nos servi Nabuchodonosor, percutiemus illos, sicut hominem unum ; nec sustinebunt spumam equorum nostrorum : delebimus enim eos, & montes eorum inebriabuntur sanguine ipsorum, & campi illorum replebuntur mortuis, nec resistent vestigia pedum eorum contra faciem nostram, sed perditione perient,

4. dicit Nabuchodonosor rex, dominus universæ terræ : dixit, & non frustrabuntur verba oris ejus. Tu autem Achior, mercenarii Ammon, qui locutus es verba hæc in die iniquitatis tuæ, non videbis faciem meam jam nunc ex hac die, quoadusque ulciscar gentem eorum quæ ascendit ex Ægypto : & tunc pertransiet gladius militiæ meæ, & lancea famulorum meorum per latera tua, & cades cum vulneratis eorum cùm venero. Nunc verò deducent te servi mei hodie in montana, & ponent te in ascensum unius civitatis, & non peries, donec extermineris cum eis.

VULGATA NOVA.

1. FActum est autem cùm cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior :

2. Quoniam prophetasti nobis dicens, quòd gens Israël defendatur à Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor :

3. cùm percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israël tecum perditione disperiet ;

4. & probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ : tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israël, & non respirabis ultra, donec extermineris cum illis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ms. Corb. *Et cùm cessasset turbatio eorum qui erant in concilio, dixit Olofernes dux militiæ Assyriorum ad Achior, præsente omni populo Allophylorum, & præsentibus filiis Moab, & mercenariis Ammon.* Germ. 15. *Et cùm desisset tumultus virorum qui in circuitu erant concilii, dixit Olofernes dux multitudinis virorum Assyriorum, coram omni populo alienigenarum.* Ms. Pech. *Et cùm dixisset* (l. *desisset*) *tumultus virorum qui erat in circuitu, consilium dixit Olofernis dux exercitus Assyriorum ad Achior, coram omni populo alienigenarum.* Græc. Καὶ ὡς κατέπαυσεν ὁ θόρυβος τῶν ἀνδρῶν τῶν κύκλῳ τῆς συνεδρείας, καὶ εἶπεν Ὀλοφέρνης ὁ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως Ἀσσοὺρ πρὸς Ἀχιὼρ, ἐναντίον παντὸς τοῦ δήμου Ἀλλοφύλων, καὶ πρὸς πάντας υἱοὺς Μωάβ.

℣. 2. Ms. Corb. *Quis es tu Achior, quoniam prophetasti nobis, & dixisti, quoniam genus Israël defendetur à nobis, & Deus illorum proteget illos? Et quis est Deus, nisi Nabuchodonosor, qui mittet exercitum suum, & disperdet eos à facie terræ, & non lucrabit Deus illorum?* Germ. 15. *Et quis est Achior, ad omnes filios Moab, quoniam prophetasti nobis hodie, & dixisti : Genus filiorum Israël non debellabitur, quoniam Deus ipsorum proteget illos? Et qui est Deus, nisi Nabuchodonosor deus universæ terræ? hic mittet potestatem suam, & perdet illos à facie terræ, & non liberabit eos Deus eorum.* Ms. Pech. *Et quis es tu Achior, ad omnes filios Moab, quoniam divinasti nobis, & dixisti genus filiorum Israel non debellandum, quoniam Deus ipsorum protegit illos? Et quis est Deus, nisi Nabuchodonosor? hic mittet potestatem suam, & perdet eos à facie terræ, & non defendit illos Deus eorum.* Græc. Καὶ τίς εἶ σὺ Ἀχιὼρ, καὶ οἱ μισθωτοὶ τοῦ Ἐφραὶμ, ὅτι προεφήτευσας ἐν ἡμῖν καθὼς σήμερον, καὶ εἶπας, τὸ γένος Ἰσραὴλ μὴ πολεμῆσαι, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτῶν ὑπερασπιεῖ αὐτῶν; Καὶ τίς ὁ Θεὸς, εἰ μὴ Ναβουχοδονόσορ; οὗτος ἀποστελεῖ τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ οὐ ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς αὐτῶν.

℣. 3. Ms. Corb. *Sed nos servi illius, percutiemus illos, sicut hominem unum ; & non resistent adversùs virtutem equorum nostrorum : comminuemus enim illos in ipsis, & montes eorum inebriabuntur sanguine, & campi illorum replebuntur mortuis, nec resistent vestigia pedum eorum contra faciem nostram, sed perditione perdentur.* Ms. Germ. 15. *Sed nos servi Nabuchodonosor, percutiemus illos, sicut hominem unum ; & non sustinebunt vim equorum nostrorum : concidimus enim illos, & montes eorum inebriabuntur à sanguine eorum, & campi ipsorum implebuntur cadaveribus eorum, & non stabit vestigium pedum ipsorum ante faciem nostram, sed perditione peribunt.* Ms. Pech. *Sed & nos servi ipsius, percutiemus illos, sicut hominem unum ; & non sustinebunt vim equorum nostrorum : delebimus enim eos, & montes eorum inebriabuntur sanguinem illorum, & campos ipsorum implebimus cadavere, & non stabit vestigium pedum ipsorum ante faciem nostram, sed perditione peribunt.* Græc. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, πατάξομεν αὐτοὺς, ὡς ἄνθρωπον ἕνα· καὶ οὐχ ὑποστήσονται τὸ κράτος τῶν ἵππων ἡμῶν· κατακαύσομεν (Ald. & Compl. καταπατήσομεν) γὰρ αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς, καὶ τὰ ὄρη αὐτῶν μεθυσθήσεται ἐν τῷ αἵματι αὐτῶν, καὶ τὰ πεδία αὐτῶν πληρωθήσεται νεκρῶν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀντιστήσεται τὸ ἴχνος τῶν ποδῶν αὐτῶν κατὰ πρόσωπον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀπωλείᾳ ἀπολοῦνται.

℣. 4. Ms. Corb. *Dicit Nabuchodonosor rex, dominus universæ terræ : dixit enim, non frustrabuntur verba christi mei. Tu autem Achior, mercenari* (Mss. *mercenarii*) *Amon, sicut locutus es verba hæc in die iniquitatis tuæ, non videbis faciem meam, usque dum ulciscar genus quæ fuit ex Ægypto : & tunc transiet gladius militiæ meæ latera tua, & configet te, & cades cum vulneratis eorum cùm venero. Et deducent te servi mei in montana, & ponent tunicas centum* (vitiosè, pro *te in ascensum*) *unius civitatis, & non disperiet, donec extermineris cum eis.* Ms. Germ. 15. *Dicit Nabuchodonosor dominus omnis terræ : dixit, & non erunt*

Vulgata nova.

5. Porro autem ſi prophetiam tuam veram exiſtimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abſcedat à te, ſi verba mea hæc putas impleri non poſſe.

6. Ut autem noveris quia ſimul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo ſociaberis, ut, dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipſe ſimul ultioni ſubjaceas.

7. Tunc Holofernes præcepit ſervis ſuis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Iſraël.

8. Et accipientes eum ſervi Holofernis, profecti ſunt per campeſtria: ſed cùm appropinquaſſent ad montana, exierunt contra eos fundibularii.

9. Illi autem divertentes à latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & ſic vinctum reſtibus dimiſerunt eum, & reverſi ſunt ad dominum ſuum.

10. Porro filii Iſraël deſcendentes de Bethulia, venerunt ad eum: quem ſolventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum ſtatuentes, percunctati ſunt quid rerum eſſet, quòd illum vinctum Aſſyrii reliquiſſent.

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

5. Et ſi tu ſperas corde tuo, quoniam non capientur, non concidat facies tua. Locutus ſum, & nihil decidet verborum meorum.

7. Et præcepit Oloſernis ſervis ſuis, qui erant adſtantes, ut comprehenderent Achior, & reducerent eum in Bethuliam, & traderent illum in manus filiorum Iſraël.

8. Et comprehenderunt eum ſervi ejus, & duxerunt illum extra caſtra in campum: & profecti ſunt à medio campo in montana, & venerunt ad fontes qui erant ſub Bethulia. Et ut viderunt eos viri civitatis, ſumpſerunt arma ſua, & exierunt foras extra civitatem ſuper cacumen montis, & omnis vir fundibularius cuſtodiebat aſcenſum, & mittebant lapides ſuper eos.

9. Et accedentes ſuper montem, alligaverunt Achior, & reliquerunt eum projectum ſub radice montis, & reverſi ſunt ad dominum ſuum.

10. Deſcendentes autem filii Iſraël de civitate ſua, venerunt ad illum: & ſolventes eum duxerunt in Bethuliam, & adduxerunt illum ad principes civitatis ſuæ,

Notæ ad Versionem antiquam.

irrita verba ejus. Tu autem Achior, mercenari Amon, propter quod locutus es verba iſta in die vindictæ, non videbis facie mea ultra à die iſta, quouſque vindicabo in genus eorum qui aſcenderunt ex Ægypto: & tunc intrabit ferrum exercitus mei & lanciæ ſervorum meorum in latera tua, & cades cum vulneratis eorum cùm venero. Et educent te ſervi mei in hac die, & ponent te in unam aſcenſionem montanam civitatum, & non peries, donec cum illis pereas. Mſ. Pech. *Dicit Nabochodonoſor dominus omnis terræ; dixit enim, & non erunt irrita verba ejus. Tu autem Achior, mercenari Ammon, qui locutus es verba iſta ad diem vindictæ, non videbis faciem meam ex hac die, & uſquequo ulciſcar gentem quæ aſcendit ex Ægypto: & tunc pertranſibit ferrum exercitus mei latera tua, & cades cum vulneratis eorum cùm venero. Et deducent te ſervi mei in hac die, & ponent te in una aſcenſione montanæ civitatis, & non peribis, donec cum illis pereas.* Græc. Λέγει ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς· εἶπε γὰρ, οὐ ματαιωθήσεται τὰ ῥήματα τῶν λόγων αὐτοῦ. Σὺ δὲ Ἀχιὼρ μισθωτὲ τοῦ Ἀμμὼν, ὃς ἐλάλησας τοὺς λόγους τούτους ἐν ἡμέρᾳ ἀδικίας σου, οὐκ ὄψει ἔτι τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἕως οὗ ἐκδικήσω τὸ γένος τῶν ἐξ Αἰγύπτου· καὶ τότε διελεύσεται ὁ σίδηρος τῆς στρατιᾶς μου καὶ ὁ λαὸς τῶν θεραπόντων μου τὰς πλευράς σου, καὶ πεσῇ ἐν τοῖς τραυματίαις αὐτῶν ὅταν ἐπιστρέψω. Καὶ ἀποκαταστήσουσί σε οἱ δοῦλοί μου εἰς τὴν ὀρεινὴν, καὶ θήσουσί σε ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῶν ἀναβάσεων, καὶ οὐκ ἀπολῇ, ἕως οὗ ἐξολοθρευθῇς μετ᾽ αὐτῶν.

℣. 5. Itidem Græcè, niſi hoc leviſſimum excipias, Καὶ εἴπερ, *Et ſiquidem*, pro *Et ſi tu.* Mſ. Germ. 15. *Et ſi ſperas cordi tuo, quoniam* (ſupp. *non*) *capientur, non concidat facies tua. Locutus ſum, & nihil præteriet verborum meorum.* Corb. *Si autem ſperas in corde tuo, quoniam non accipientur, non concidet facies tua: quoniam ex his quæ locutus ſum, nihil decidet verborum meorum.* Abeſt hic verſus à Mſ. Pech.

℣. 7. Mſ. Corb. *Et præcepit Oloſernes ſervis, qui erant aſtantes ipſi, ut comprehenderent Achior, & deducerent eum in Bethuliam, & traderent in manibus filiorum Iſraël.* German. 15. *Et imperavit Oloſernes ſervis ſuis, qui ſtabant in tabernaculo ejus, comprehendere Achior, & deducere eum in Bethulia, & tradere eum in manus filiorum Iſrael.* Mſ. Pech. *Et imperavit Oloſernis ſervis ſuis, comprehendere Achior, & deducere eum in Bethuliam, & tradere filiis Iſraël.* Græc. Καὶ προσέταξεν Ὀλοφέρνης τοῖς δούλοις αὐτοῦ, οἳ ἦσαν παρεστηκότες ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, συλλαβεῖν τὸν Ἀχιὼρ, καὶ ἀποκαταστῆσαι αὐτὸν εἰς Βετυλουὰ, καὶ παραδοῦναι εἰς χεῖρας υἱῶν Ἰσραήλ.

℣. 8. Mſ. Germ. 15. *Et ſervi ejus comprehenderunt eum, & adduxerunt illum extra caſtra in campum: & promoverunt à medio campo in montanam, & venerunt ad fontes qui erant ſubtus Bethulia. Et cùm viderunt eos viri civitatis, ſumpſerunt arma ſua, & exierunt extra civitatem ad verticem montis, & omnis vir fundibalarius mittens, occupavit aſcenſum eorum, & miſerunt lapides in illos.* Mſ. Corb. *Et comprehenderunt ſervi illius, deduxerunt illum extra in campum: & profecti ſunt de campo medio in montana, & venerunt ad fontes qui erant ſubtus Bethuliam. Et viderunt illos viri civitatis, & acceperunt arma, & exierunt foras extra civitatem in frontem montis, omnis vir fundibularius, & tutabant aſcenſum, & mittebant lapides ſuper illos.* Mſ. Pech. *Et comprehenderunt illum, & adduxerunt extra caſtra in campum: & promoverunt à medio campo in montana, & venerunt ad fontes qui erant ſubtus Bethuliam. Et ut viderunt eos viri civitatis, ſumpſerunt arma ſua, & exierunt extra civitatem ad verticem montis, & omnis vir fundibalis occupavit aſcenſum eorum, & mittebant lapides ſuper eos.* Græc. Καὶ συνέλαβον αὐτὸν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τὸ πεδίον· καὶ ἀπῆραν ἐκ μέσου τῆς πεδινῆς εἰς τὴν ὀρεινὴν, καὶ παρεγένοντο ἐπὶ τὰς πηγὰς, αἳ ἦσαν ὑποκάτω Βετυλουά. Καὶ ὡς εἶδον αὐτοὺς οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἀνέλαβον τὰ ὅπλα αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον ἔξω τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ πᾶς ἀνὴρ σφενδονήτης διεκράτησαν τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν, καὶ ἔβαλον ἐν λίθοις ἐπ᾽ αὐτούς· editt. Ald. & Compl. ſcribunt ſingulariter διεκράτησε, ſicut Mſ. Alex. infra, ἔβαλλεν.

℣. 9. Mſ. Corb. *Et introierunt illi ſub montem, & alligaverunt Achior, & reliquerunt eum projectum ad imum montem, & reverſi ſunt ad dominum ſuum.* Germ. 15. *Et cùm recepiſſent ſe ſubtus montem, alligaverunt Achior, & reliquerunt eum projectum ſubtus montem, & reverſi ſunt ad,* &c. Similiter habet Mſ. Pech. præter hoc, *ſub radice montis*, loco poſterioris *ſubtus montem.* Græc. Καὶ ὑποδύσαντες ὑποκάτω τοῦ ὄρους, ἔδησαν τὸν Ἀχιὼρ, καὶ ἀφῆκαν ἐῤῥιμμένον ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ ὄρους, καὶ ἀπῴχοντο πρὸς, &c. ut ſup. Mſ. Germ. 4. initio hab. *aſcendentes*, non *accedentes.*

℣. 10. Similiter in Græco, exceptis his, ἐπέστησαν αὐτῷ, ſeu cum Mſ. Alex. & Compl. ἐπ᾽ αὐτόν, *ſteterunt ſuper eum*, loco *venerunt ad illum*; & infra, κατέστησαν αὐτὸν ἐπὶ, ſeu cum Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. εἰς, *conſtituerunt eum ſuper*, pro *adduxerunt illum ad.* In Mſ. Germ. 15. ſic: *Deſcendentes autem filii Iſrael de civitate, advenerunt ad eum: & ſolventes duxerunt Bethulia, & abierunt ad principes civitatis ſuæ.* In Mſ. Pech. *Deſcendentes autem filii Iſrael de civitate, venerunt ad illum: & ſolventes perduxerunt illum in Bethuliam, ad principes civitatis ſuæ.* In Corb. *Deſcenderunt autem filii Iſraël, & venerunt ad illum: & adduxerunt in Bethuliam, & deduxerunt illum ad principes civitatis.*

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

11. qui erant in illis diebus, Ozias filius Michiæ de tribu Simeon, & Chabris filius Gothonihel, & Charmis filius Melchiel; & convocaverunt omnes ſeniores civitatis, & concurrerunt omnes viri eorum, & mulieres, & pueri in concilium,

12. & ſtatuerunt Achior in medio populo ipſorum. Et interrogavit Ozias quid contigiſſet ei: & indicavit illi omnia verba concilii Olofernis,

13. & omnia quæcunque locutus eſt in medio principum Aſſur, & quæ magna locutus eſt Olofernis ſuper domum Iſraël.

14. Et procidit omnis populus, & adoravit Dominum Deum, & clamaverunt,

15. dicentes: Domine Deus cœli & terræ, reſpice ad ſuperbiam eorum, & miſerere humilitati generis noſtri, & reſpice ad faciem ſanctorum tuorum in hac die.

16. Et conſolati ſunt Achior, & laudaverunt eum valde,

17. 18. dicentes: Quomodo viſum fuerit Deo de nobis, erit & tecum.

19. Et eduxit eum Ozias de concilio, & duxit illum in domum ſuam;

20. & fecit cœnam ſenioribus.

21. Et invocaverunt Deum Iſraël in adjutorium tota nocte.

Vulgata nova.

11. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel.

12. In medio itaque ſeniorum, & in conſpectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipſe fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis voluiſſet propter hoc verbum interficere eum,

13. & quemadmodum ipſe Holofernes iratus juſſerit eum Iſraëlitis hac de cauſa tradi: ut, dum vicerit filios Iſraël, tunc & ipſum Achior diverſis jubeat interire ſuppliciis, propter hoc quòd dixiſſet: Deus cœli defenſor eorum eſt.

14. Cùmque Achior univerſa hæc expoſuiſſet, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes preces ſuas Domino effuderunt,

Sup. 5. 6.

15. dicentes: Domine Deus cœli & terræ, intuere ſuperbiam eorum, & reſpice ad noſtram humilitatem, & faciem ſanctorum tuorum attende, & oſtende quoniam non derelinquis præſumentes de te: & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias.

16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, conſolati ſunt Achior,

17. dicentes: Deus patrum noſtrorum, cujus tu virtutem prædicaſti, ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem, ut eorum magis tu interitum videas.

18. Cùm verò Dominus Deus noſter dederit hanc libertatem ſervis ſuis, ſit & tecum Deus in medio noſtri: ut ſicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converſeris nobiſcum.

19. Tunc Ozias, finito conſilio, ſuſcepit eum in domum ſuam, & fecit ei cœnam magnam.

20. Et vocatis omnibus presbyteris, ſimul expleto jejunio refecerunt.

21. Poſtea verò convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra eccleſiam oraverunt, petentes auxilium à Deo Iſraël.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 11. Eadem leguntur Græcè, ſi pauca excipias, videlicet τῦ Μιχὰ, loco *Michiæ*, & Ἀβρὶς, pro *Chabris*; (in Mſ. Alex. Χαβρεὶς, in editt. Ald. & Compl. Χαβρίς;) item infra, πᾶς νεανίσκος, *omnis juvenis*, loco *omnes viri*, abſque ſeq. *& pueri*. Mſ. Germ. 15. hab. *Qui erant in illis diebus, Ozias filius Michæ de tribu Simeon, & Chabris filius Gothoniel, & Charmis filius Machiel; & convocaverunt omnes ſeniores civitatis, & concurrit omnis vir illorum, & mulieres, & pueri eorum in eccleſiam*: ſimiliter in Græco ἐκκλησίαν. Mſ. Corb. *Qui erant in illis diebus, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Carmi qui & Gothoniel, & Charu filius Mechiel; & convocaverunt omnes ſeniores civitatis, & concurrerunt viri illorum, & mulieres, & infantes in eccleſiam.* Mſ. Pech. ſimpliciter habet: *Qui erant in diebus illis*, prætermiſſis aliis.

℣. 12. Mſ. Corb. *Et ſtatuerunt Achior in medio populi. Et interrogavit eum Ozias quid contigit ei*, &c. ut ſupra. Germ. 15. *Et ſtatuerunt Achior in eccleſiam in medio omni populo ipſorum. Et interrogavit eum Ozias quid contigerit ei: & reſpondens dixit eis omnia verba concilii Oloſernis.* Mſ. Pech. ab his tantùm initium ducit: *Et interrogavit Ozias quid contigerat ei: & reſpondens dixit eis omnia*, &c. ut ſup. Græc. Καὶ ἔστησαν τὸν Ἀχιὼρ ἐν μέσῳ παντὸς τῦ λαῦ αὐτῶν. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν Ὀζίας τὸ συμβεβηκός· καὶ ἀποκριθεὶς ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὰ ῥήματα τῆς συνεδρίας Ὀλοφέρνυ.

℣. 13. Mſ. Germ. 15. *Et omnia quæcunque locutus eſt in medio principum Aſſyriorum, & omnia quæcunque magna ſuperbè locutus eſt Olof.* &c. ut ſup. Itidem in Mſ. Pech. excepta una voce *magna*, quæ deeſt. Mſ. Corb. hæc tantùm refert, *quæcunque locutus eſt in domum Iſraël.* Græc. Καὶ πάντα τὰ ῥήματα ὅσα ἐλάλησεν ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων υἱῶν Ἀσσὺρ, καὶ ὅσα ἐμεγαλοῤῥημόνησεν Ὀλοφέρνης εἰς, &c. ut ſup.

℣. 14. Mſ. Germ. 15. *Et procidens omnis populus, adoravit Dominum Deum, & proclamaverunt.* Corb. *Et procidit omnis populus, & adoravit Dominum, & clamaverunt.* Similiter Pechian. exceptis his duobus, *adoraverunt*, & *proclamaverunt*. Græc. Καὶ πεσόντες ὁ λαὸς, προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, καὶ ἐβόησαν.

℣. 15. Ita in Græco, niſi quòd deeſt hoc, *& terræ*; loco etiam, *ad ſuperbiam*, habetur pluraliter, ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας; item infra, ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν ἡγιασμένων σοι, *in faciem ſanctificatorum tibi*, loco *ad faciem ſanctorum tuorum*. Mſ. Germ. 15. habet: *dicentes: Domine Deus cœli, reſpice ad ſuperbiam eorum, & miſerere humilitati generis noſtri, & reſpice ad faciem ſanctorum tuorum in hunc diem.* Corb. *dicentes: Domine Deus cœli & terræ, reſpice in ſuperbiam eorum, & reſpice ad humilitatem generis noſtri, & reſpice in faciem ſanctorum tuorum in diem hunc.* Mſ. Pech. *dicentes: Domine Deus cœli, reſpice ſuperbiam eorum, & miſerere humilitatem generis noſtri, & reſpice ad faciem ſanctorum tuorum in hunc diem.*

℣. 16. Similiter in Mſ. Corb. & Græco. In Mſ. verò Germ. 15. ita: *Et interrogantes Achior, laudaverunt eum valde.* In Mſ. Pech. deſunt hæc, cum ſequentibus uſque ad verſum 4. capitis 7.

℣℣. 17. 18. Mſ. Corb. *dicentes: Quomodo placuerit Deo pro bonis*, (f. *nobis*) *ſic & tecum erit.* Abſunt verò iſta à Mſ. Germ. 15. ſicut à Græco.

℣. 19. Mſ. Germ. 15. *Et ſuſcepit eum Ozias de eccleſia in domum ſuam.* Corb. *Et ſuſcepit eum Ozias de concilio in domum ſuam.* Græc. Καὶ παρέλαβεν αὐτὸν Ὀζίας ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς οἶκον αὐτῦ.

℣. 20. Mſ. Germ. 15. *Et fecit epulum ſenioribus.* Corb. *Et fecit cœnam presbyteris.* Græc. Καὶ ἐποίησε πότον τοῖς πρεσβυτέροις.

℣. 21. Concinunt Mſs. Corb. & Germ. 15. nec aliter in Græco, niſi quòd add. ἐκείνην, *illâ*, in fine.

CAPUT VII.

VULGATA NOVA.

1. HOlofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam.

2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciis & urbibus universæ juventutis.

3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israël, & venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothain, à loco qui dicitur Belma, usque ad Chelmon qui est contra Esdrelon.

4. Filii autem Israël ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

5. Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca, quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die & nocte.

6. Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quòd fons, qui influebat, aquæductum illorum à parte australi extra civitatem dirigeret: & incidi præcepit aquæductum illorum.

7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potiùs quàm ad potandum.

8. Sed filii Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israël, non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defen-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Reg. & Germ.

1. ALio autem die præcepit Olofernis omni militiæ suæ, & omni populo suo, qui adfuerunt in auxilio ejus, parare se ad Bethuliam, & ascensus montis occupare, & facere pugnam adversùs filios Israël.

2. Et profecti sunt in illa die omnis potèns eorum: & virtus peditum eorum erat centum septuaginta millia, & equitum viginti duo millia, præter apparatum virorum, qui erant cum eis comitantes, multitudo magna valde.

3. Et applicuerunt se in aulonam secus Bethuliam ad fontem, & prætenderunt in circuitu Dothaim usque Abelme, & extenderunt longitudinem à Bethulia, usque Chelmona quæ est contra Esdrelon.

4. Filii autem Israël ut viderunt multitudinem eorum, turbati sunt valde. Et dixit unusquisque ad proximum suum: Nunc elident isti faciem totius terræ; & neque montes alti, neque colles, neque valles sustinebunt pondus eorum.

5. Et accepit unusquisque vasa sua bellica, & incendentes ignem super turres murorum, manebant custodientes tota nocte illa.

6. Alia autem die duxit Olofernis omnem virtutem suam contra faciem filiorum Israël qui erant in Bethulia, & visitavit ascensus civitatis eorum.

7. Et fontes aquarum perambulaverunt, & occupaverunt eos, & statuerunt super eos castra virorum bellatorum; & ipse egressus est cum plebe sua.

8. Et accedentes ad eum omnes principes filiorum Esau, & omnes duces populi Moab, & magistratus maritimæ, dixerunt: Audiat itaque

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ms. Corb. *Alia autem die præcepit Olof. omni militiæ, & omni populo suo, qui venerant ei ad auxilium, ut ascenderent in Bethuliam, & apprehenderent ut facerent pugnam ad filios Israel.* Germ. 15. *Altera autem die præcepit Olof. omni militiæ suæ, & omni populo suo, qui adfuerant in auxilium ei, ut pararent se ad Bethulia, & ascensum montis præoccuparent, & facerent pugnam adversùs filios Israel.* Græc. Τῇ δὲ ἐπαύριον παρήγγειλεν Ὀλοφέρνης πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ, οἳ παρεγένοντο ἐπὶ τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ, ἀναζευγνύειν ἐπὶ Βετυλούα, καὶ τὰς ἀναβάσεις τῆς ὀρεινῆς προκαταλαμβάνεσθαι, καὶ ποιεῖν πόλεμον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ.

℣. 2. Ms. Germ. 15. *Et profecti sunt in illa die omnis vir eorum: & virtus peditum eorum erat in centum septuaginta duo millia, & equitum viginti duo millia, præter apparatus & virorum, qui erant cum eis comitantes, multitudo valde copiosa.* Corb. *Et profectus est illo die omnis potens illorum: erat centum viginti millia, & equitum viginti duo millia, præter præparatio virorum, qui erant profecti cum eis, multitudo magna valde.* Græc. Καὶ ἀνέζευξεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πᾶς ἀνὴρ δυνατὸς αὐτῶν· καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνδρῶν πολεμιστῶν, χιλιάδες ἀνδρῶν (à Ms. Alex. ac edit. Ald. abest ἀνδρῶν) πεζῶν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα, καὶ ἱππέων χιλιάδες δεκαδύο, χωρὶς τῆς ἀποσκευῆς καὶ τῶν ἀνδρῶν, οἳ ἦσαν πεζοὶ ἐν αὐτοῖς, πλῆθος πολὺ σφόδρα.

℣. 3. Græc. Καὶ παρενέβαλον ἐν τῷ αὐλῶνι πλησίον Βετυλούα ἐπὶ τῆς πηγῆς, καὶ παρέτειναν εἰς εὖρος ἐπὶ Δωθαῒμ καὶ ἕως Βελθὲμ, (Ms. Alex. Δωθαεὶμ ἕως Βελβαὶμ) καὶ εἰς μῆκος ἀπὸ Βετυλούα, ἕως Κυαμῶνος ἥ ἐστιν ἀπέναντι Ἐσδρηλώμ. Ms. Germ. 15. *Et miserunt se in aulona juxta Bethuliam ad fontem, & prætenderunt à Dothain usque Velmain, & longitudo à Bethulia, usque Cyamone quæ est contra Esdrelon.* Corb. *Et commiserunt ad populum cura* (l. *contra*) *Bethuliam super terram, & venerunt in altitudinem super Dothaim usque Abelma, & in longitudinem à Bethulia, usque Delmon quæ est*, &c. ut sup.

℣. 4. Similia prorsus in Græco, excepto verbo ἐκλείξουσιν, *exsorbebunt*, pro *elident*, à λείχω, *lambo*, *lingo*; in edit. Compl. ἐκκλείσουσι, *excludent*, quod Nobilius vertit *occupabunt*. Ms. Germ. 15. habet: *Filii autem Israel ut viderunt multitudinem eorum, turbati sunt valde. Et dixerunt unusquisque ad prox. suum: Nunc elident isti faciem totius terræ; nec enim montes alti, neque valles sustinebunt pondus eorum.* Corb. *Filii autem Israel ut viderunt multitud. illorum, dixerunt unusquisque proximo suo: Nunc deficientem facient isti faciem totius terræ; non enim montes sustinebunt pondus illorum.* Ms. Pech. *Filii autem Israel ut viderunt multitud. eorum, turbati sunt valde. Et dixerunt unusquisque ad proxim. suum: Nunc ambigent isti faciem totius terræ; nec enim montes alti, neque valles, neque colles sustinebunt pondus eorum;* Gr. τὸ βάρος.

℣. 5. Ms. Germ. 15. *Et acceperunt unusquisque vasa bellica sua, & facientes ignem in turribus murorum suorum, manebant custodientes totam noctem illam.* Corb. *Et acceperunt unusquisque vasa sua bellica, & erant custodientes tota nocte.* Græc. Καὶ ἀναλαβόντες ἕκαστος τὰ σκεύη τὰ πολεμικὰ αὐτῶν, καὶ ἀνακαύσαντες πυρὰς ἐπὶ τοὺς πύργους αὐτῶν, ἔμενον φυλάσσοντες ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην. Absunt hæc tota à Ms. Pech. usque ad ℣. 10.

℣. 6. Græc. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ ἐξήγαγεν Ὀλοφέρνης πᾶσαν τὴν ἵππον αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον, &c. ut in Lat. sup. Ms. Germ. 15. habet: *Alia autem die eduxit Olofernes omnem virtutem suam contra faciem filiorum Israel qui erant Bethuliæ: & considerabant ascensum civitatis eorum.* Corb. verò ita: *Alia autem die eduxit Olof. omnem equitatum suum contra faciem filiorum Israel, & visitabat* (Gr. ἐπεσκέψατο) *ascensum civitatis.*

℣. 7. Ms. Germ. 15. *Et fontes aquarum perambulavit, & præoccupavit eos, & præposuit eis in tabernaculis viros belligeratores; & ipse convertit in populum suum.* Corb. *Et fontem aquarum avertit, & apprehendit aquas, & præposuit eis viros pugnatores; & promovit populum suum.* Græc. Καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων αὐτῶν ἐφώδευσεν, καὶ προκατελάβετο αὐτὰς, καὶ ἐπέστησεν αὐταῖς (edit. Ald. αὐτοὺς) παρεμβολὰς ἀνδρῶν πολεμιστῶν· καὶ αὐτὸς ἀνέζευξεν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

℣. 8. Ms. Germ. 15. *Accedentes autem ad eum omnes principes filiorum Esau, & omnes duces populi Moab ex civi-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſſ. Reg. & Germ.

nunc verbum dominus noſter, ne fiat diſcuſſio in virtute tua: populus enim hic filiorum Iſraël non confidit in armis nec in lanceis, ſed in altitudine montium in quibus habitant; non enim eſt facile aſcendere vertices montium.

9. Et nunc domine, noli pugnare adversùs eos ſicut pugnatur in bello, & non cadet ex populo tuo vir unus: ſed mane in caſtris tuis, cuſtodiens omnem exercitum tuum; & obtineant pueri tui fontes aquarum qui exeunt à radice montis, quia inde implent omnes habitantes Bethuliam; & interficies eos ſiti, & tradent civitatem ſuam.

VULGATA NOVA.

dunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio conſtituti.

9. Ut ergo ſine congreſſione pugnæ poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & ſine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent civitatem ſuam, quam putant in montibus poſitam ſuperari non poſſe.

VERSIO ANTIQUA.

* Et nos, & populus tuus aſcendemus ſuper vertices montium, & obſidebimus in eis cuſtodientes, ut non exeat de civitate vir unus. Et diſtillabunt fame & ſiti, & ipſi, & mulieres eorum, & filii illorum: & priuſquam veniat gladius ſuper eos, proſternentur in plateis civitatis ſuæ; & retribues eis redditionem malignam, pro quibus contempſerunt te, & non obviaverunt in conſpectum tuum cum pace.

VERSIO ANTIQUA.

10. Et placuerunt verba eorum coram Oloferne, & coram omnibus famulis ejus, & conſtituit facere ſecundùm quæ locuti ſunt. Et promoverunt caſtra filiorum Moab, & cum illis ex Aſſyriis quinque millia peditum, & caſtra conſtituerunt in aulon, & præoccupaverunt fontes aquarum filiorum Iſraël.

VULGATA NOVA.

10. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, & coram ſatellitibus ejus, & conſtituit per gyrum centenarios per ſingulos fontes.

VERSIO ANTIQUA.

** Et aſcenderunt filii Ammon, filii Eſau, & cum eis plebis Aſſyriorum duodecim millia, & caſtra conſtituerunt in montana contra Dothaim: & miſerunt ex eis ad auſtrum & ad aquilonem contra Etrebel, quæ eſt juxta Chus, ad rivum Machur; & reliqui milites Aſſyriorum & caſtra conſtituerunt in campo, & operuerunt omnem faciem terræ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tatibus maritimis, & dixerunt: Verum (l. *verbum*) *nunc audiat dominus noſter, ne fiat contractio* (f. *confractio*) *in virtute tua: populus enim hic non fidet in armis ſed nec in lanceis, ſed in altitudinem montium in quibus inhabitant in ipſis fident* (f. *fidenter*;) *non enim eſt facile aſcendere verticem montis ipſorum.* Corb. *Et acceſſerunt ad illum omnes principes filiorum Aſcai, & omnes duces populi Moab, dicentes: Audiat nunc verbum dominus noſter, ne fiat confractio in virtute tua: hic enim populus non confidit in armis & lanceis, ſed in altitudine montium; non enim eſt facile aſcendere ad vertices montium.* Græc. Καὶ προσελθόντες αὐτῷ πάντες οἱ ἄρχοντες τῶν υἱῶν Ἡσαῦ, ϗ πάντες οἱ ἡγέμενοι τοῦ λαοῦ Μωάβ, ϗ οἱ στρατηγοὶ τῆς παραλίας, εἶπαν· Ἀκουσάτω δὴ λόγον ὁ δεσπότης ἡμῶν, ἵνα μὴ γένηται θραῦσμα ἐν τῇ δυνάμει σου· ὁ γὰρ λαὸς οὗτος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ πέποιθεν ἐπὶ τοῖς δόρασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ὕψεσι τῶν ὀρέων αὐτῶν ἐν οἷς αὐτοὶ ἐνοικοῦσιν ἐν αὐτοῖς· οὐ γάρ ἐστιν εὐχερὲς προσβῆναι ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀρέων αὐτῶν.

℣. 9. Mſ. Germ. 15. ſimiliter habet, exceptis his levibus, *vir neque unus*, loco *vir unus*; paulòque poſt, *virum virtutis tuæ*, loco *exercitum tuum*; item infra, *à radicibus*, pro *à radice*, & *aquâ inhabitantes in Bethulia*, loco *omnes habitantes Bethuliam.* Corb. ita: *Et nunc domine, noli pugnare ad illum,* (Germ. 4. *ad eos*,) *& cadet vir ex populo tuo: ſed mane in caſtris tuis, & cuſtodi omnem virum virtutis tuæ; & obtineant pueri tui fontes aquarum, quoniam inde ſumunt aquam omnes inhabitantes Bethuliam*, &c. ut ſupra. Græc. Καὶ νῦν δέσποτα, μὴ πολέμει πρὸς αὐτοὺς καθὼς γίνεται πόλεμος παρατάξεως, ϗ οὐ πεσεῖται ἐκ τοῦ λαοῦ σου ἀνὴρ εἷς· ἀνάμεινον ἐπὶ τῆς παρεμβολῆς σου, διαφυλάσσων πάντα ἄνδρα ἐκ τῆς δυνάμεώς σου· ϗ ἐπικρατησάτωσαν οἱ παῖδές σου τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἣ ἐκπορεύεται ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ὄρους, διότι ἐκεῖθεν ὑδρεύονται πάντες οἱ κατοικοῦντες Βετυλούα, ϗ ἀνελεῖ αὐτοὺς ἡ δίψα, ϗ ἐκδώσουσι τὴν πόλιν ἑαυτῶν.

* Nonnulla tantùm diſſimilia in Mſ. Germ. 15. nempe *aſcendimus*, pro *aſcendemus*; & infra loco *Et diſtillabunt fame*, &c. ſic: *Et tabeſcent in fame & ſiti, ipſi, & mulieres, & filii eorum: priuſquam veniat ſuper illos gladius, & cadent in plateas*; extremò ita, *in conſpectu tuo in pace.* Mſ. Corb. *Et nos aſcendimus ſuper verticem montium, & obſidebimus cuſtodientes, ut non exeat de civitate unus vir. Et deſtilliſcent fama ſua, & mulieres illorum, & filii eorum: & priuſquam veniat gladius ſuper eos, proſternentur in plateis civitatis ſuæ; & retribues eis retributionem ſuam multam, pro quibus contempſerunt te, & non venerunt in obviam ad faciem tuam in pace.* Græc. Καὶ ἡμεῖς, ϗ ὁ λαὸς ἡμῶν ἀναβησόμεθα ἐπὶ τὰς πλησίον κορυφὰς τῶν ὀρέων, ϗ παρεμβαλοῦμεν ἐπ' αὐταῖς εἰς προφυλακὴν, τοῦ μὴ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως ἄνδρα ἕνα. Καὶ τακήσονται ἐν τῷ λιμῷ αὐτοὶ, ϗ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, ϗ τὰ τέκνα αὐτῶν· ϗ πρὶν ἐλθεῖν τὴν ῥομφαίαν ἐπ' αὐτοὺς, καταστρωθήσονται ἐν ταῖς πλατείαις τῆς οἰκήσεως αὐτῶν· ϗ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς ἀνταπόδομα πονηρὸν, ἀνθ' ὧν ἐστασίασαν, ϗ οὐκ ἀπήντησαν τῷ προσώπῳ σου ἐν εἰρήνῃ.

℣. 10. Mſ. Germ. 15. *Et placuerunt verba eorum Olofernen, & coram omnibus famulis ejus, & conſtituit facere ſecundùm quæ locuti ſunt. Et promovit caſtra filiorum Moab, & miſerunt ſe in aulone, & præoccupaverunt aquas & fontes filiorum Iſraël.* Corb. *Et placuerunt hæc verba coram Oloferne, & coram omnibus ſervis ejus, & conſtituit facere ſecundùm quæ locutus eſt. Et promovit caſtra filiorum Ammon, & filiorum Aſſir, & conſtituerunt caſtra in aulonam, & præoccupaverunt fontes aquarum filiorum Iſrael.* Mſ. Pech. prætermiſſis his quæ antecedunt, ſic hab. *Et promovit Olofernis caſtra filiorum Ammon, & cum eis quinque millia ex Aſſyriis, & caſtra poſuerunt in alona, & præoccupaverunt aquas & fontes filiorum Iſraël.* Græc. Καὶ ἤρεσαν οἱ λόγοι αὐτῶν ἐνώπιον Ὀλοφέρνου, ϗ ἐνώπιον πάντων τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ϗ συνέταξαν (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. συνέταξε) ποιεῖν καθὼς ἐλάλησαν. Καὶ ἀπῆρε (Mſ. Alex. cum editt. ſup. ἀπῆραν) παρεμβολὴ υἱῶν Ἀμμὼν, ϗ μετ' αὐτῶν χιλιάδες πέντε υἱῶν Ἀσσοὺρ, ϗ παρενέβαλον ἐν τῷ αὐλῶνι, ϗ προκατελάβοντο τὰ ὕδατα ϗ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Vide Auct. l. de promiſſ. col. 167. c. d.

** Mſ. Germ. 15. *Et aſcenderunt filii Eſau, & filii Ammon, & cum eis de plebe Aſſur duodecim millia, & caſtra conſtituerunt in montana & contra Dothaim: & miſerunt cum eis millia peditum quinque filiorum Aſſur ex eis ad auſtrum & ad aquilonem contra Ecrebæc, quæ eſt contra Chus, quæ eſt in torrentem Pochor; & reliqui milites Aſſyriorum caſtra conſtituerunt in campum, & cooperuerunt omnem faciem terræ.* Mſ. Corb. hæc tantùm exhibet: *Et filii Eſau caſtra conſtituerunt in montanis contra Dotaim: & miſit ex illis ad auſtrum & aquilonem; & reliqui milites Aſſyriorum caſtra conſtituerunt in campo, & cooperuerunt omnem faciem terræ.* Cuncta iſta omittit Mſ. Pech. In Gr. verò ſic: Καὶ ἀνέβησαν υἱοὶ Ἡσαῦ, ϗ οἱ υἱοὶ Ἀμμὼν, ϗ παρενέβαλον ἐν τῇ ὀρεινῇ ἀπέναντι Δωθαΐμ· ϗ ἀπέστειλαν ἐξ αὐτῶν πρὸς νότον ϗ ἀπηλιώτην ἀπέναντι Ἐκρεβὴλ, ὅ ἐστι πλησίον Χοῦς,

VERSIO ANTIQUA.

* Et tabernacula, & rapinæ constitutæ sunt in medio eorum, & apparatus eorum erant copiosi valde. Filii autem Israël clamaverunt ad Dominum Deum suum, quoniam minorabatur spiritus eorum: circumdederant enim illos omnes inimici eorum, & non poterant effugere de medio illorum.

Ex Mss. Reg. & Germ.

VULGATA NOVA.

11. Cùmque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminæque, juvenes, & parvuli, omnes simul una voce

Exod. 5. 21.

13. dixerunt: Judicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.

14. Et ideo non est qui adjuvet, cùm prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna.

15. Et nunc congregate universos qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis.

16. Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quàm moriamur, & simus

VERSIO ANTIQUA.

11. Et manserunt omnia castra filiorum Assur in circuitu eorum, pedites, & quadrigæ, & equites eorum diebus triginta quatuor. Et defecerunt omnes inhabitantes Bethuliam: omnia enim vasa aquaria eorum, putei & cisternæ, evacuata sunt, & non habebant quod biberent in satietate in una die, quoniam ad mensuram dabant eis aquam bibere. Et anxiabant infantes eorum & mulieres, & juvenes deficiebant siti, & cadebant in plateis civitatis, & in transitu portarum, & non erat virtus jam in eis.

12. Et collegit se omnis populus ad Oziam, & ad omnes principes civitatis, juvenes, & mulieres, & infantes; & clamaverunt voce magna,

13. & dixerunt ad illos coram omnibus senioribus: Judicet Dominus inter vos & nos, quoniam fecistis nobis iniquitatem magnam, non loquentes pacifica cum Assyriis.

14. Et nunc non est qui nos adjuvet, sed tradet nos Deus in manus eorum, ut prosternamur ante illos siti in perditione magna.

15. Et nunc convocate eos, & tradite civitatem totam in captivitatem populo Olofernis, & omni virtuti ejus.

16. Melius est enim nos fieri illis in traditionem: erimus enim illis in servis & ancillis, & vivet ani-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἥ ἐστιν ἐπὶ τοῦ χειμάῤῥου Μοχμούρ· καὶ ἡ λοιπὴ στρατιὰ τῶν Ἀσσυρίων παρενέβαλον ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἐκάλυψαν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

* Ms. Germ. 15. *Et tabernacula eorum constituerunt in medio suo, & erant in multitudine magna valde. Et filii Israel clamaverunt ad Dom. Deum suum, quoniam minorabatur spiritus eorum: quia circumdederant eos omnes inimici eorum, & non poterant effugere de medio ipsorum.* Similiter in Ms. Pech. ab his: *Et clamaverunt ad*, &c. In Corb. sic: *Et profecti sunt post illos. Et filii Israël clamaverunt ad Dominum suum, quoniam minorabatur spiritus illorum: quia gyraverunt illos omnes inimici eorum, & non poterant effugere de medio illorum.* In Græco sic: Καὶ αἱ σκηναὶ, καὶ αἱ ἀπαρτίαι αὐτῶν κατεστρατοπέδευσαν ἐν ὄχλῳ πολλῷ, καὶ ἦσαν εἰς πλῆθος πολὺ σφόδρα. Καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀνεβόησαν πρὸς Κύριον Θεὸν αὐτῶν, ὅτι ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμα αὐτῶν· ὅτι ἐκύκλωσαν πάντες (Ms. Alex. αὐτοὺς πάντες) οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἦν διαφυγεῖν ἐκ μέσου αὐτῶν.

℣. 11. Ms. Germ. 15. *Et manserunt in circuitu omnia castra sua filii Assur, pedites, & quadrigæ, & equites eorum diebus quatuor & mensibus duobus. Et defecerunt inhabitantes Bethulia, & vasa aquaria eorum, & laci evacuabantur; & non habebant aquam quòd biberent in satietate in una die, quoniam in mensuram dabant eis aquam bibere. Et anxiebantur parvuli eorum, & mulieres, & juvenes, & deficiebant à siti, & cadebant in plateas civitatis, & in transitus portarum, & non erat virtus in illis.* Ms. Corb. *Et manserunt castra eorum in gyro illorum, pedites, & currus, & equites eorum diebus viginti & quatuor. Et defecerunt omnibus inhabitantibus Bethuliam omnia vasa aquarum; putei enim & lacus evacuati erant, & non habebant quod biberent in satietate una die, quoniam ad mensuram dabant eis aquam bibere. Et anxiebantur infantes eorum & mulieres, & deficiebant siti, & cadebant in plateis, & non erat virtus illis.* Ms. Pech. *Et manserunt in circuitu omnia castra Assyriorum, pedites, & quadrigæ, & equites eorum diebus triginta quatuor. Et defecerunt habitantes Bethulia: & vasa aquaria eorum, & lacus evacuabantur, & non habebant quod biberent ad saturitatem in una die, quoniam ad mensuram dabant eis aquam bibere. Et infantes eorum, & mulieres, & juvenes deficiebant siti;* reliqua desunt. In Græco sic: Καὶ ἔμεινε κύκλῳ αὐτῶν πᾶσα παρεμβολὴ Ἀσσοὺρ, οἱ πεζοὶ, καὶ τὰ ἅρματα, καὶ οἱ ἱππεῖς αὐτῶν ἡμέρας τριακοντατέσσαρας. Καὶ ἐξέλιπεν (Ms. Alex. ἐξέλειπαν, Ald. & Compl. ἐξέλιπον) πάντας τοὺς κατοικοῦντας Βετυλούα πάντα (edit. Ald. ὁ πάντα) τὰ ἀγγεῖα αὐτῶν τῶν ὑδάτων· καὶ οἱ λάκκοι ἐξεκενοῦντο, καὶ οὐκ εἶχον πιεῖν εἰς πλησμονὴν ὕδωρ ἡμέραν μίαν, ὅτι ἐν μέτρῳ ἐδίδοσαν αὐτοῖς πιεῖν. Καὶ ἠθύμησαν τὰ νήπια αὐτῶν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν (Ms. Alex. delet αὐτῶν,) καὶ οἱ νεανίσκοι ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς δίψης, καὶ ἔπιπτον ἐν ταῖς πλατείαις τῆς πόλεως, καὶ ἐν ταῖς διόδοις τῶν πυλῶν, καὶ οὐκ ἦν κραταίωσις ἔτι ἐν αὐτοῖς.

℣. 12. Ita in Græco, excepto verbo, ἐπισυνήχθησαν, *congregati sunt*, pro *collegit se*, detracto infra, *ad omnes*. Ms. Germ. 15. hab. *Et convenit omnis populus ad Oziam, & ad principes*, &c. ut sup. præter hoc, *exclamaverunt*, è Gr. ἀνεβόησαν; in Ms. tamen Alex. ἐβόησαν. Ms. Corb. *Et collegerunt se omnis populus ad Oziam, & principes civitatis, juvenes, & mulieres, & pueri;* sequentia desunt. Ms. Pech. *Et collegit se omnis populus ad Oziam, & ad principes*, &c. ut in Germ. 15.

℣. 13. Ms. Germ. 15. *Et dixerunt coram omnibus senioribus: Judicet Deus inter vos & nos, quoniam fecistis in nobis iniquitatem magnam, non loquendo pacificè cum filiis Assur.* Ita quoque in Græco, præter unum, εἰρηνικὰ, *pacifica*, loco *pacificè*. Ms. Corb. *Et dixerunt ad illos coram omnibus senioribus: Judicet Deus inter nos & vos, quoniam fecistis in nobis iniquitatem magnam, non loquentes cum filiis Assyriorum.* Ms. Pech. *Et dixerunt coram omnibus senioribus: Judicet Dominus inter nos & vos, quoniam fecistis in nobis iniquitat. magnam, non loquentes pacificum filii* (l. *filiis*) *Assur.*

℣. 14. Ms. Germ. 15. *Et nunc non est qui nos adjuvet, sed Deus tradidit nos in manibus eorum, ut prosternamur ante illos in siti, & perditione magna.* Sic etiam in Græco, exceptis his, βοηθὸς ἡμῶν, ἀλλὰ πέπρακεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς τὰς χεῖρας, *adjutor noster, sed vendidit nos Deus in manus.* Ms. Pech. *Et nunc non est qui nos adjuvet, sed tradidit nos Deus in manus eorum, ut prosternamur ante illos in siti, & perditione magna.* Ms. Corb. *Et nunc non est Deus qui nos adjuvet, sed vendidit nos*, &c. ut in Ms. Pech.

℣. 15. Ita ferunt Mss. Germ. 15. & Pech. excepto uno *vocate*, pro *convocate*. Corb. habet *convocate*, sed in fine ponit *militiæ*, non *virtuti*. Græc. Καὶ νῦν ἐπικαλέσασθε αὐτοὺς, καὶ ἔκδοσθε τὴν πόλιν πᾶσαν εἰς προνομὴν τῷ, &c. ut in Ms. Reg.

℣. 16. Ms. Germ. 15. *Melius est enim nobis fieri illis in rapinam: & erimus in servos & ancillas, & vivet anima nostra, & non videbimus mortem infantum ante oculos nostros, & uxores, & filias nostras deficientes animas eorum.* Græc. Κρεῖσσον γὰρ ἡμῖν γενηθῆναι αὐτοῖς εἰς διαρπαγήν· ἐσόμεθα γὰρ εἰς δούλους, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν, καὶ οὐκ ὀψόμεθα τὸν θάνατον τῶν νηπίων ἡμῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ τὰς

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Reg. & Germ. ma noſtra, ne videamus mortem infantum ante oculos noſtros, & mulieres, & filias noſtras deficientes.	opprobrium omni carni, cùm viderimus uxores noſtras, & infantes noſtros, mori ante oculos noſtros.
17. Conteſtamur vobis cœlum & terram, & Deum eorum, & Dominum patrum noſtrorum, qui judicat nos ſecundùm peccata noſtra & patrum noſtrorum, ut faciatis ſecundùm verba hæc.	17. Conteſtamur hodie cœlum & terram, & Deum patrum noſtrorum, qui ulciſcitur nos ſecundùm peccata noſtra, ut jam tradaris civitatem in manu militiæ Holofernis, & ſit finis noſter brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate ſitis.
18. Et factus eſt fletus magnus in media eccleſia. Omnibus itaque conſentientibus, vociferati ſunt ad Dominum voce magna.	18. Et cùm hæc dixiſſent, factus eſt fletus & ululatus magnus in eccleſia ab omnibus, & per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes :

Vulgata nova.

Pſ. 105. 6. 19. Peccavimus cum patribus noſtris, injuſtè egimus, iniquitatem fecimus.

20. Tu, quia pius es, miſerere noſtri, aut in tuo flagello vindica iniquitates noſtras, & noli tradere confitentes te, populo qui ignorat te,

21. ut non dicant inter gentes : Ubi eſt Deus eorum ?

22. Et cùm fatigati his clamoribus, & his fletibus laſſati ſiluiſſent,

Versio antiqua.	Vulgata nova.
23. Et dixit ad illos Ozias : Æquo animo eſtote fratres, ſuſtineamus adhuc dies quinque, in quos convertet Dominus Deus noſter miſericordiam ſuam ſuper nos :	23. exſurgens Ozias infuſus lacrymis, dixit : Æquo animo eſtote fratres, & hos quinque dies exſpectemus à Domino miſericordiam.
24. non enim derelinquet nos in finem.	24. Forſitan enim indignationem ſuam abſcindet, & dabit gloriam nomini ſuo.
25. Si autem tranſierint iſti quinque dies, & non fuerit ſuper nos adjutorium, faciam ſecundùm verba veſtra. Et diſperſit plebem, unumquemque in caſtra ſua, & ſuper muros, & ſuper turres civitatis : & mulieres & filios in domos ſuas dimiſerunt; & erant in magna humilitate valde.	25. Si autem tranſactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti eſtis.

Notæ ad Versionem antiquam.

γυναῖκας, ϰ̀ τὰ τέκνα ἡμῶν, ἐκλειπέσας τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Mſ. Corb. *Melius eſt enim fieri nos in traditionem; ut vivat anima noſtra, & non videamus mortem infantum noſtrorum ante oculos noſtros, & mulieres noſtras, & filios noſtros deficientes.* Mſ. Pech. *Melius eſt enim nos fieri in rapinam: erimus enim in ſervos & ancillas, & vivit anima noſtra, & non videbimus mortem infantum noſtrorum ante oculos,* &c. ut in Mſ. Regio.

℣. 17. Mſ. Germ. 4. loco mediorum iſtorum, *qui judicat nos ſecundùm peccata noſtra & patrum noſtrorum*, ſimpliciter habet *in hanc diem.* Germ. 15. ita : *Conteſtamur vobis cælum ac terram, & Dominum Deum patrum noſtrorum, qui vindicat in nos ſecundùm peccata noſtra, ut faciat ſecundùm verba noſtra in hac die.* Corb. *Conteſtamur vobis cælum & terram, & Deum patrum noſtrorum, qui ulciſcimur* (l. *ulciſcitur*) *non ſecundùm peccata noſtra, & faciatis ſecundùm hæc verba.* Mſ. Pech. *Conteſtamur vobis cælum ac terram, & Deum patrum noſtrorum, ut faciatis ſecundùm verba noſtra in hac die.* Græc. Μαρτυρόμεθα ὑμῖν τὸν ἐρανὸν ϰ̀ τὴν γῆν, ϰ̀ τὸν Θεὸν ἡμῶν, ϰ̀ Κύριον τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐκδικεῖ ἡμᾶς κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ϰ̀ κατὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν πατέρων ἡμῶν, ἵνα μὴ ποιήσῃ κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον.

℣. 18. Ita Græcè, niſi quòd pro *omnibus itaque conſentientibus*, habetur πάντων ὁμοθυμαδὸν, *omnium unanimiter*, abſque interpunctione anteced. tum ſequitur Καὶ, paulòque poſt additur Θεὸν, ad *Dominum.* In Mſ. Corb. ſic : *Et factus eſt fletus magnus in media eccleſia, omnibus convenientibus. Et clamaverunt ad Dominum voce magna.* Germ. 15. *Et factus eſt fletus mag. in media eccleſia, omnibus conſentientibus. Et vociferaverunt ad Deum voce magna.* Mſ. Pech. *Et factus eſt fletus mag. in mediam eccleſiam ab omnibus unanimiter. Et clamaverunt à Domino voce magna.* Mſ. Reg. cum Germ. 4. hab. *in media eccleſiæ*, pro *eccleſiâ*, quod ſup. correximus.

℣. 23. Græcè, Θαρσεῖτε, *confidite*, pro *æquo animo eſtote*; ſubinde διακαρτερήσωμεν, *perduremus*, pro *ſuſtineamus*, quod idem ſonat, & ἐν αἷς, *in quibus*, pro *in quos*; reliqua concordant ad verbum. Mſs. Germ. 15. & Pech. cum Regio ſimiliter concinunt, niſi quòd Germ. hab. *& ſuſtineamus..... & in quibus..... & miſericordiam.* Pech. *& ſuſtineamus..... in quibus Deus convertit miſericordiam*, (Gr. Alex. ἐπιστρέφει.) In Mſ. Corb. ita : *Et dixit Ozias : Æquo animo eſtote fratres, & ſuſtineamus quinque dies, in quibus revocabit Deus miſericordiam ſuam.*

℣. 24. Similiter habet Mſ. Pech. unà cum Græco. German. 15. *Non enim derelinquet nos in conſummationem*, Corb. *in conſummatione.*

℣. 25. Mſ. Germ. 15. initio habet, *Si autem tranſierint quinque dies*; deinde ut ſup. exceptis his, *in caſtris ſuis*, pro *in caſtra ſua*; & infra, *in domibus dimiſerunt eos*, pro *in domos ſuas dimiſerunt.* Corb. ſic : *Si autem tranſierint quinque dies, & non venerit ſuper nos adjutorium, faciemus ſecundùm hæc verba. Et diſperſit populum in caſtra*; reliqua deſunt. Mſ. Pech. hæc tantùm refert : *Si autem tranſierint iſti quinque dies, & non fuerit ſuper nos adjutorium, faciam ſecundùm verba veſtra.* Græc. Ἐὰν δὲ διέλθωσιν αὗται, ϰ̀ μὴ ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς βοήθεια, ποιήσω κατὰ τὰ ῥήματα ὑμῶν. Καὶ ἐσκόρπισε τὸν λαὸν εἰς τὴν ἑαυτῦ (edit. Compl. ἑαυτῶν) παρεμβολήν· ϰ̀ ἐπὶ τὰ τείχη, ϰ̀ τὺς (Mſ. Alex. ἐπὶ τὺς) πύργυς τῆς πόλεως αὐτῶν ἀπῆλθεν· ϰ̀ τὰς γυναῖκας ϰ̀ τὰ τέκνα εἰς τὺς οἴκυς αὐτῶν ἐξαπέστειλε, (Mſ. Alex. cum Compl. ἀπέστειλαν, Ald. ἐξαπέστειλαν·) ϰ̀ ἦσαν ἐν ταπεινώσει πολλῇ ἐν τῇ πόλει.

CAPUT VIII.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Reg. & Germ. 1. ET erat in civitate commorans in diebus illis Judith filia Merari, filii Ozi, filii Oſeth, filii Oziæ, filii Helchiæ, filii Anar, filii Gedeon,	1. ET factum eſt, cùm audiſſet hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Joſeph, filii Oziæ, filii Elai, filii

Nota ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mſ. Germ. 4. ſcribit conſtanter, *fili*, non *filii.* Similiter Germ. 15. nonnullis aliis mutatis, videlicet : *Et*

VULGATA NOVA.

Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben:

2. & vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ:

3. instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis.

4. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, & mensibus sex.

5. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur,

6. & habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israël.

7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis boum & gregibus ovium plenas.

8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

9. Hæc itaque cùm audisset, quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ci-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

filii Raphain, filii Achitob, filii Heli, filii Melchiæ, filii Enar, filii Nathanahel, filii Salathiel, filii Symeon, filii Ruben, filii Israel:

2. & vir ejus Manasse, ex tribu & ex patria ejus: & mortuus est in diebus messis hordiariæ:

3. stabat enim super alligantes manipulos in campo, & æstus introierat in caput ejus, & cecidit in lectum suum, & mortuus est in civitate sua Bethulia, & sepelierunt illum cum patribus suis in agro ejus, inter Dothain & Balamon.

4. Et erat Judith in domo sua vidua annis tribus, & mensibus quatuor.

5. Et fecit sibi tabernaculum super solarium domus suæ,

6. & imposuit super lumbos suos cilicium, & erant super eam vestimenta viduitatis suæ; & jejunabat omnibus diebus viduitatis suæ, præter cœnam puram, & sabbatum, & neomenias, & diebus festis & gaudii, & memoriæ domus Israël.

7. Et erat bona in aspectu, & formosa facie; prudens corde, & bona in sensu, & honesta valde. Quia reliquerat ei Manasses vir ejus filius Joseph, filii Achitob, filii Melchis, filii Elia, filii Nathanahel, filii Syrrasadac, filii Symeon, filii Israël, aurum & argentum, servos & ancillas, pecora & prædia; & mansit in eis.

8. Et non erat qui inferret ei verbum malum, quia timebat Deum valde.

9. Et audivit verba populi maligna adversùm principes, quoniam defecerunt animo super steri-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

erat in civitate illa habitans in illis diebus Judith filia Merari, fili Jacob, fili Oziæ, fili Anan, fili Gedeon, fili Elia, fili Repban, fili Achitob, fili Eli, fili Machis, fili Enam, fili Nathanael, fili Samaliel, fili Symeon, fili Israel. Corb. *Et audivit in diebus illis Judith filia Merari, filia Idox, filia Joseph, filia Oziæ, filia Helchiæ, filia Anno, filia Gedeon, filia Raphaim, filia Achitob, filia Eli, filia Melchiæ, filia Enan, filia Natane, filia Salathiel, filia Simeon, filia Ruben.* Absunt hæc à Ms. Pech. ut & seqq. usque ad ℣. 9. In Græco sic: Καὶ ἤκουσεν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις Ἰουδὶθ θυγάτηρ Μεραρὶ, υἱοῦ Ὢξ, υἱοῦ Ἰωσὴφ, υἱοῦ Ὀζιὴλ, υἱοῦ Ἐλκία, υἱοῦ Ἠλιοῦ, υἱοῦ Χελκίου, υἱοῦ Ἐλιάβ, υἱοῦ Ναθαναὴλ, υἱοῦ Σαλαμιὴλ, υἱοῦ Σαρασαδαΐ, υἱοῦ Ἰσραήλ. Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. post Ἐλκία, addit, υἱοῦ Ἀνανίου, υἱοῦ Γεδεὼν, υἱοῦ Ῥαφαΐν, υἱοῦ Ἀχιτὼν (Ald. & Compl. Ἀχιθὼ) υἱοῦ Ἠλείου (Ald. & Compl. Ἠλιοῦ) υἱοῦ Ἐλιάβ, υἱοῦ Ναθαναὴλ, υἱοῦ Σαλαμιὴλ (Ald. Σαμαὴλ,) υἱοῦ Σαλασαδαΐ (Ald. Σαλαδαὶ,) υἱοῦ Ἰεὴλ, (Ald. & Compl. Ἰσραήλ.)

℣. 2. Ms. Germ. 15. *Et vir ejus Manasses, ex tribu ejus: & mortuus est,* &c. ut sup. Corb. sic: *Et vir ejus fuit Manasses, qui mortuus fuit in,* &c. ut sup. Græc. Καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Μανασσῆς, τῆς φυλῆς αὐτῆς, καὶ τῆς πατριᾶς αὐτῆς· καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ κριθῶν.

℣. 3. Ms. Germ. 15. *Stabat enim super alligantes manipulos in campo, & æstus introivit in capite ejus, & recubuit in lecto suo, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepelierunt illum cum patribus suis in agro, quod est in Dothain & Balamon.* Ms. Corb. *Instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepelivit eum cum patribus suis;* reliqua desunt. Græc. Ἐπέστη γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσμεύοντος τὸ δράγμα (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. τοὺς δεσμεύοντας τὰ δράγματα) ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ὁ καύσων ἦλθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν κλίνην, (Ms. Alex. cum Compl. addit αὐτοῦ,) καὶ ἐτελεύτησεν ἐν Βετυλούᾳ τῇ πόλει αὐτοῦ, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ, τῷ ἀναμέσον Δωθαΐμ καὶ Βελαμών. Ms. Alex. Βαλαμών, Ald. & Compl. Βαλαμώ.

℣. 4. Similiter habet Ms. Germ. 15. sicut etiam Fulgent. ad verbum, ep. 2. ad Gallam, p. 158. In Ms. Corb. legitur *mensibus sex*, non *quatuor*; at in Græco, τέσσαρας, ut supra; pro *vidua* autem, sic, χηρεύουσα, *viduans*, vel *manens vidua*.

℣. 5. Itidem Fulgent. epist. 2. ad Gallam, p. 158. Sic etiam in Ms. Germ. 15. & Græco; solùs Corb. habet, *super tectum domus*, absque seq. *suæ*.

℣. 6. Sic iterum legit Fulgent. epist. 2. ad Gall. p. 158. verbum pro verbo, ad hoc usque *præter cœnam*; addit tamen nomen *Judith*, ad verbum *jejunabat*. In Ms. Germ. 15. ita: *Et imposuit super lumbos suos cilicium; & jejunabat omnibus diebus viduitatis suæ, & erant super ea vestimenta viduitatis ejus, præter cœna pura, & sabbatis, & pridie, & numeniæ, & numeniis, & dierum festorum, & gaudiorum, & memoriæ domus Israel.* In Corb. *Et imposuit super lumbos suos cilicium; & jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatis, & neomeniis, & gandimoniis domus Israël.* Græc. Καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν ὀσφὺν, &c. ut in Ms. Regio supra, usque ad vocem *præter*, pro qua & seqq. ita: χωρὶς προσαββάτων, καὶ σαββάτων, καὶ προνουμηνιῶν, καὶ νουμηνιῶν, καὶ ἑορτῶν, καὶ χαρμοσυνῶν οἴκου Ἰσραήλ· i. e. *præter antesabbata, & sabbata, & anteneomenias, & neomenias, & festivitates, & lætas solemnitates domus Israël.*

℣. 7. Ms. Germ. 15. *Et erat bona in aspectu, & formosa facie valde; & prudens corde, & bona in intellectu; & erat honesta valde. Quia reliquerat ei Manasses vir ejus filius Achitot, filii Melchis, filii Ælia, filii Nathanahel, filii Sarisada, filii Symeon, filii Israël, aurum & arg. servos & ancillas, & pecora & prædia; & mansit in eis.* Similiter apud Fulgent. ep. 2. ad Gall. p. 158. *Et erat Judith bona aspectu, & formosa facie valde; & prudens corde, & bona intellectu; & erat honesta valde. Quia reliquerat ei Manasses vir ejus filius Achitob, filii Melchis, filii Heliab, filii Nathabel, filii Surisoda, filii Symeon, filii Israël, aurum & argentum, servos & ancillas, & pecora & prædia.* Ms. Corb. simpliciter habet: *Et erat bona facie valde. Et reliquerat vir ejus aurum & arg. multum, & servos & ancillas, & jumenta & agros.* Græc. Καὶ ἦν καλὴ τῷ εἴδει, καὶ ὡραία τῇ ὄψει σφόδρα. Καὶ ὑπελείπετο αὐτῇ Μανασσῆς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας, καὶ κτήνη καὶ ἀγρούς· καὶ ἔμενεν ἐπ᾽ αὐτῶν.

℣. 8. Ad verbum è Græco: nec aliter in Ms. Corb. In Germ. verò 15. ita: *Et non erat qui diceret de ea verbum malum, quia timebat Dominum valde.*

℣. 9. Ms. Germ. 4. loco *aquarum suarum*, habet *aquarum multarum*; reliqua ut sup. Ms. Pech. *Et audivit Judith verba populi, quæ locuti sunt contra principem suum, angustiantes pro (l. propter) sterilitatem aquarum; & omnia verba quæ locutus est ad eos Ozias*, &c. ut in Ms. Regio, hoc excepto, *& post quinque*, pro *ut post*, &c. omissisque his infra, *Oziam, & Cambrim & Charmin.* Germ. 15. *Et audivit Judith verba populi, quia defecerant in penuria aquarum; & quæ locutus est ad eos Ozias*, cum reliquis ut sup. in Ms. Regio, præter ista, *ancillam*, pro *abram*, & in-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Reg. & Germ.

litatem aquarum suarum. Audivit etiam Judith omnia verba quæ locutus est ad illos Ozias, quemadmodum audierat & juraverat eis, ut post quinque dies traderet civitatem Assyriis. Et misit abram suam, quæ erat supra omnia ejus, & vocavit Oziam, & Cambrim & Charmin majores natu civitatis suæ.

10. Et venerunt ad eam, & dixit ad illos: Audite me nunc principes & habitantes Bethuliam, quoniam non est rectum verbum vestrum quod locuti estis coram plebe in hac die. Et statuistis jusjurandum, quod locuti estis in medio ante Deum & ante vos, & dixistis tradituros vos civitatem inimicis nostris, si non in illis converterit se Dominus Deus noster in adjutorium nobis.

11. Nunc verò qui estis vos, qui tentatis Deum Israël in hodierno die, & adsistitis pro Deo in medio filiorum hominum? & sensum Dei omnipotentis tentatis, quem nemo potest intelligere usque in sempiternum. Quoniam altitudo cordis hominum non intelligitur, & cogitatum sensûs eorum non comprehenditis; & quomodo Deum qui fecit omnia invenietis, & sensum ejus cognoscitis, & cogitationem ejus considerabitis?

12. Nolite fratres, nolite exacerbare Dominum Deum nostrum:

13. quoniam si noluerit in his quinque diebus adjuvare nos, ipse habet potestatem, in quibus velit, protegere nos à facie inimicorum nostrorum.

14. Vos autem nolite ignorare cogitationes Dei nostri:

15. quoniam non sicut homo, Dominus comminatur, aut sicut filius hominis extollitur.

VULGATA NOVA.

vitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi.

10. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adjutorium?

11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potiùs qui iram excitet, & furorem accendat.

13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.

14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus:

15. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

stra, Chabrim & Carmin, & majores natu, &c. pro *Cambrim*, &c. Ms. Corb. hæc tantùm refert: *Et audivit Judith omnia verba quæ locutus est Ozias, quoniam juravit illis, ut tradat civitatem Assyriis post dies quinque. Et misit abram suam, & vocavit Cambri & Zambri presbyteros civitatis suæ.* Græc. Καὶ ἤκουσε τὰ ῥήματα τοῦ λαοῦ τὰ πονηρὰ ἐπὶ τὸν ἄρχοντα, ὅτι ὠλιγοψύχησαν ἐπὶ τῇ σπάνει τῶν ὑδάτων. Καὶ ἤκουσε πάντας τοὺς λόγους Ἰουδὶθ οὓς ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς Ὀζίας, ὡς ὤμοσεν αὐτοῖς παραδώσειν τὴν πόλιν μετὰ ἡμέρας πέντε τοῖς Ἀσσυρίοις. Καὶ ἀποστείλασα τὴν ἄβραν αὐτῆς, τὴν ἐφεστῶσαν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῆς, ἐκάλεσεν Ὀζίαν, καὶ Χαβρὶν καὶ Χαρμὶν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς πόλεως αὐτῆς.

℣. 10. Vix meliùs è Græco, si nonnulla excipias, eaque levissima; nempe loco *& habitantes Bethuliam*, legitur Græcè, τῶν κατοικούντων ἐν Βετυλούᾳ, *habitantium in Betulua*; item infra, pro *in medio ante Deum & ante vos*, simpliciter, ἀναμέσον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑμῶν, *inter Deum & vos*; extremò βοηθῆσαι ἡμῖν, *ad adjuvandum nos*, loco *in adjutorium nobis*; supra verò prætermittitur *Deus noster*, ut & *vos*, post *tradituros*. Mss. Germ. 15. & Pech. sic habent: *Et venerunt apud eam, & dixit illis: Audite me principes inhabitantes Bethulia* (Pech. *Betuliam*,) *quoniam non rectum cor vestrum, nec verbum quod locuti estis ad plebem* (Pech. *in plebe*) *in hac die. Statuistis juramentum verbum* (Pech. *verbo*) *vestrum, quod locuti estis in medio*; reliqua ut in textu Regio, hoc tamen excepto, *in quinque diebus*, pro *in illis*, & translato seq. *se*, post *Deus noster*. In Ms. Corb. sic: *Et venerunt ad illam, & dixit: Audite qui habitatis in Betulia, quoniam non est rectum verbum vestrum. Et statuistis jusjurandum in medio ante Deum & ante nos, & dixistis tradituros vos civitatem nostram inimicis nostris, si non venerit nobis à Deo in diebus quinque adjutorium.*

℣. 11. Mss. Germ. 15. & Pech. sic: *Et nunc qui estis vos, qui tentatis Deum Israël in hodierno die, & adstitis* (Pech. *adstetistis*) *pro eo? vos tentastis* (Pech. *tentatis*) *Deum Israël in medio filiorum hominum, sensum Domini omnipotentis tentastis*, (Pech. delet *tentastis*) *& nemo intelligit usque in sempiternum. Quoniam altitudo cordis hominum non invenietur, & cogitatum sensûs ejus non comprehenditis; & quomodo Deum qui fecit omnia ista, invenietis, & sensum ejus cognoscitis*, (Pech. *cognoscetis*,) *& cogitationem ejus intuemini?* Corb. verò ita: *Et qui estis vos, qui tentatis Deum Israël in hodierno die, & diffidistis de Domino nostro in omnium conspectu? & nunc Dominum Deum nostrum omnipot. tentatis, & nemo intelliget usque in sempiternum: quoniam altitudinem & cogitationem ejus citò intelligitis.* Græc. Καὶ νῦν τίνες ἐστὲ ὑμεῖς, οἳ ἐπειράσατε τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον, καὶ ἵστασθε ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ υἱῶν ἀνθρώπων; καὶ νῦν Κύριον παντοκράτορα ἐξετάζετε, καὶ οὐθὲν ἐπιγνώσεσθε ἕως τοῦ αἰῶνος. Ὅτι βάθος καρδίας ἀνθρώπου οὐχ εὑρήσετε, καὶ λόγους τῆς διανοίας αὐτοῦ οὐ λήψεσθε, (edd. Ald. & Compl. διαλήψεσθε) καὶ πῶς τὸν Θεὸν ὃς ἐποίησε τὰ πάντα ταῦτα ἐρευνήσετε, καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐπιγνώσεσθε, καὶ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ κατανοήσετε;

℣. 12. Ms. Corb. *Nolite fratres, ad iram concitari Dominum Deum.* Germ. 15. cum Pech. *Nolite fratres, nolite errare, & exacerbare Dom. Deum nostrum.* Græc. Μηδαμῶς ἀδελφοί, μὴ παροργίζετε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν.

℣. 13. Similiter habet Ms. Germ. 15. ad verbum. Sic etiam Pech. excepto uno *vellet*, pro *velit*. Corb. verò ita: *Quoniam si noluerit nos salvos facere in his diebus, ipse habet potestatem disperdere nos à facie inimicorum nostrorum.* Græc. Ὅτι ἐὰν μὴ βούληται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις βοηθῆσαι ἡμῖν, αὐτὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐν αἷς θέλει σκεπάσαι ἡμέραις, ἢ καὶ ὀλοθρεῦσαι ἡμᾶς πρὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.

℣. 14. Ms. Germ. 15. *Vos autem nolite præpignerare cogitationem Domini Dei nostri.* Ms. Pech. *nolite præpignorare cogitationes Domini nostri*; Corb. verò sic: *Vos autem voluntatem ignorantes Domini Dei nostri.* Græc. Ὑμεῖς δὲ μὴ ἐνεχυράζετε τὰς βουλὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐνεχυράζειν ad verbum, *pignus auferre* vel *capere* est; Complutenses vertunt, *ne alienetis*, Flamin. Nobil. *ne extorqueatis consilia*, &c. quasi qui pignus extorquent: unde suspicor mendum irrepsisse in Mss. Reg. & Germ. 4. forsitanque legendum *pignorare*, non *ignorare*, sicut in Corb. *pignorantes*, pro *ignorantes*.

℣. 15. Ms. Corb. *Quoniam non sicut homo, Deus mi-*

VULGATA NOVA.

16. Et ideo humiliemus illi animas noſtras, & in ſpiritu conſtituti humiliato, ſervientes illi,

17. dicamus flentes Domino, ut ſecundùm voluntatem ſuam ſic faciat nobiſcum miſericordiam ſuam : ut ſicut conturbatum eſt cor noſtrum in ſuperbia eorum, ita etiam de noſtra humilitate gloriemur :

18. quoniam non ſumus ſecuti peccata patrum noſtrorum, qui dereliquerunt Deum ſuum, & adoraverunt deos alienos,

19. pro quo ſcelere dati ſunt in gladium, & in rapinam, & in confuſionem inimicis ſuis : nos autem alterum Deum neſcimus præter ipſum.

20. Exſpectemus humiles conſolationem ejus, & exquiret ſanguinem noſtrum de afflictionibus inimicorum noſtrorum, & humiliabit omnes gentes, quæcunque inſurgunt contra nos, & faciet illas ſine honore Dominus Deus noſter.

21. Et nunc fratres, quoniam vos eſtis preſbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium veſtrum corda eorum erigite, ut memores ſint, quia tentati ſunt patres noſtri ut probarenrur, ſi verè colerent Deum ſuum.

VERSIO ANTIQUA.

16. Propter quod ſuſtinentes ſalvationem ab eo, invocemus ipſum in adjutorium noſtri,

17. & exaudiet vocem noſtram, ſi fuerit ipſi placitum :

18. quoniam non exſurrexit in progeniem noſtram, nec eſt hodie tribus, neque patria, neque populus, neque civitas ex nobis, qui adorent deos manufactos, ſicut factum eſt in primis diebus,

19. pro quibus traditi ſunt in gladium, & rapinam patres noſtri, & ceciderunt in ruinam magnam ante conſpectum inimicorum ſuorum : nos autem alium Deum neſcimus præter eum, in quo ſperamus, quia non deſpiciet nos, nec auferet ſalvationem, & miſericordiam ſuam à nobis, & à genere noſtro.

20. Quoniam ſi nos captivi fuerimus, capietur omnis Judæa, prædabuntur ſancta noſtra, & inquiret Deus iniquitatem & coinquinationem eorum de ſanguine noſtro ; & mortem fratrum noſtrorum, & captivitatem terræ, & deſertionem hæreditatis noſtræ ; & convertet in caput noſtrum, in gentibus quibuſcunque ſervierimus ibi, & erimus in offenſionem, & in improperium ante omnes qui poſſederint nos : quoniam non dirigetur ſervitus noſtra in gratiam, ſed ſine honore in deprædationem ponet eam Dominus Deus noſter.

21. Et nunc fratres, ſuſcipiamus fratres noſtros, quoniam ex nobis pendet anima illorum, & ſancta, & * domus, & ſacrarium incumbit in nobis. Præter hæc omnia gratias agamus & placeamus Deo noſtro, qui tentat nos ſicut pattes noſtros.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

* Germ. 4. domos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

natur, nec ſicut filius hominis tranſmutatur. Mſ. Pech. *Quoniam non ſicut homo, ſic & Deus minatur, nec ſicut filius hominis extolletur.* Germ. 15. *Quoniam non ſicut Deus, ſic & homo minatur, nec ſicut filius hominis extollitur.* Græc. Ὅτι ἐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς, ἀπειληθῆναι, ἐδὲ ὡς υἱὸς ἀνθρώπε, διαιτηθῆναι. *Quoniam non ſicut homo Deus, ut minis terreatur, neque tanquam filius hominis, ut judicetur;* veluti arbitrorum nutu : at ſupra Numeror. 23. 19. unde iſta mutuò ſumpta ſunt, legitur : Οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς, διαρτηθῆναι, ἐδ' ὡς υἱὸς ἀνθρώπε, ἀπειληθῆναι. Nobil. *Non quaſi homo, Deus ſuſpenditur, neque quaſi filius hominis, minas patitur.*

℣. 16. Græc. Διόπερ ἀναμένοντες τὴν παρ' αὐτῦ σωτηρίαν, &c. ut in Lat. ſup. Mſs. Germ. 15. & Pech. habent : *Propter quod ſuſtinete ab ipſo ſalvationem,* (Germ. *ſalutationem,*) *invocemus eum* (Pech. *ipſum*) *in adjutorium noſtrum.* In Corb. legitur ſimpliciter, *ſed invocavimus ipſum in adjutorium.*

℣. 17. Similiter habet Mſ. Germ. 15. unà cum Græco. Sic etiam in Mſ. Pech. præter unum *ipſum*, pro *ipſi.* In Corb. *Et exaudiet..... ſicut illi placet.*

℣. 18. Mſ. Germ. 15. cum Pech. *Quoniam exſurrexit* (Pech. *non exſurr.*) *in progeniem noſtram, nec eſt in hac die, neque tribus, neque patria, neque populus, neque civitas ex nobis, qui adoret deos manuſ. ſicut factum eſt in priſtinis diebus.* Corb. *Quoniam non reſtuit in progenie noſtra, nec eſt hodie; neque tribus, neque populus multus ex noſtris, qui adorent deos alienos, ſicut factum eſt in primis diebus.* Græc. Ὅτι ἐκ ἀνέςη ἐν ταῖς γενεαῖς ἡμῶν, ἐδὲ ἔςιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον, οὔτε φυλὴ, οὔτε πατριὰ, οὔτε δῆμος, &c. ut in Mſ. Regio.

℣. 19. Mſs. Germ. 15. & Pech. *In quibus* (Pech. *Pro quibus*) *traditi ſunt in gladium, & rapinam patres noſtri, & ceciderunt in ruina magna ante conſpectu inimicorum ſuorum : nos autem alium Deum neſcimus; propter quod* (Pech. delet *propter*) *ſperamus, quia non decipiet* Pech. *deſpiciet*) *nos, ſed nec avertit* (Pech. *auferet*) *ſalutarem ſuum à genere noſtro.* Mſ. Corb. *Ex qua gratia dati ſunt in gladium, & rapinam patres noſtri, & accidit ruina ante conſpectum inimicorum noſtrorum : nos autem alium Deum neſcimus præter ipſum, & non deſpiciet nos;* reliqua deſunt. In Græco ſic : Ὧν χάριν ἐδόθησαν εἰς ῥομφαίαν, καὶ εἰς διαρπαγὴν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔπεσον πτῶμα μέγα ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν· ἡμεῖς δὲ ἕτερον Θεὸν ἐκ ἐπέγνωμεν (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἔγνωμεν) πλὴν αὐτῦ· ὅθεν ἐλπίζομεν, ὅτι ἐχ ὑπερόψεται ἡμᾶς, ἐδ' ἀπὸ τῦ γένες ἡμῶν· ſed hîc poſt ἡμᾶς, ſupplenda videntur ea quæ leguntur ſupra in Lat. vel quidpiam ſimile; ſecus, quam imperfecta & malè cohærens oratio!

℣. 20. Mſ. Germ. cum Pech. *Quoniam ſi capti fuerimus, capietur tota Judæa, & prædabuntur ſancta noſtra, & exquiret Deus iniquitatem illorum de ſanguine noſtro; & mortem patrum noſtrorum, & captivitatem terræ; & iniquitatem hæreditatis noſtræ reducet in capite noſtro, in gentibus in quibus ſervierimus eis ibi, & erimus in offendiculum, & improperium ante omnes qui poſſidebunt nos : quoniam non dirigetur ſervitus in gratiam* (Pech. *gratia*,) *ſed ſine honore ponet eam Dominus Deus noſter.* (In Mſ. Pech. deeſt *Deus.*) Corb. *Quoniam ſic gaudebit Judæa, & exquiret Dominus iniquitates illorum de ſanguine noſtro, & captivitatem terræ noſtræ; & in deſertum convertet gentes quibuſcunque ſervierimus, & erunt in improperium omnes qui perſequuntur nos : quoniam non deridetur ſervitus in gratia, ſed ſine honore ponet illos Dominus Deus noſter.* Græc. Ὅτι ἐν τῷ ληφθῆναι ἡμᾶς, ὅτως κλιθήσεται (Ald. & Compl. κληθήσεται, *vocabitur ;* fortè legit Interp. χλεπθήσεται, à χλέπτω, *furor ;* al. καυθήσεται, *comburetur*) πᾶσα ἡ Ἰεδαία, καὶ προνομευθήσεται τὰ ἅγια ἡμῶν, καὶ ζητήσει (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐκζητήσει) τὴν βεβήλωσιν αὐτῶν ἐκ τῦ ςόματος (Mſ. Alex. αἵματος) ἡμῶν· καὶ τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς γῆς· καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐπιςρέψει εἰς κεφαλὴν ἡμῶν, ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐῦ ἐὰν δελεύσωμεν ἐκεῖ, καὶ ἐσόμεθα εἰς πρόσκομμα, καὶ εἰς ὄνειδος ἐναντίον τῶν κτωμένων ἡμᾶς· ὅτι ἐ κατευθυνθήσεται ἡ δελεία ἡμῶν εἰς χάριν, ἀλλ' εἰς ἀτιμίαν θήσει αὐτὴν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

℣. 21. Eadem leguntur in Mſ. Pech. præter hoc ſub finem, *gratias agamus*, quod deeſt; extremò etiam habetur, *ſicut & patres noſtros.* In Germ. 15. ſimiliter deeſt *gratias agamus*, ſed voci anteced. *omnia*, præponitur *autem*, & in fine legitur *fratres noſtros*, non *patres ;* cætera ut ſup. In Corb. hæc leguntur ſola : *Et nunc fratres noſtri, quoniam ex nobis pendet anima illoram, gratias agimus Deo noſtro, qui tentat nos ſicut patres noſtros.* Græcè :

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

22. Memores eſtote, quanta fecerit cum Abraham & Iſaac,

23. & quæ facta ſint in Jacob in Meſopotamia Syriæ, paſcenti pecora Laban fratris matris ſuæ:

VULGATA NOVA.

22. Memores eſſe debent, quomodo pater noſter Abraham tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt.

Gen. 22. 1.

23. Sic Iſaac, ſic Jacob, ſic Moyſes, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles.

VULGATA NOVA.

24. Illi autem, qui tentationes non ſuſceperunt cum timore Domini, & impatientiam ſuam, & improperium murmurationis ſuæ contra Dominum protulerunt,

25. exterminati ſunt ab exterminatore, & à ſerpentibus perierunt.

1. Cor. 10. 9.

VERSIO ANTIQUA.

* ſ. uſſit.

26. quia ſicut illos * juſſit interrogatione cordis ipſorum, ita & nos non in ultione,

27. ſed in monitione flagellat Dominus adpropinquantes ſibi.

28. Et dixit ad eam Ozias: Omnia quæcunque dixiſti, in bono corde locuta es, & non eſt qui reſiſtat verbis tuis: quoniam non ex hodierno ſapientia tua manifeſtata eſt, ſed ab initio dierum tuorum ſcit omnis populus prudentiam tuam, & quoniam bona ſunt figmenta cordis tui: nam populus ſitit valde, & ſuaſerunt nos facere ſicut locuti ſumus eis, inducere ſuper nos jusjurandum, quod non præteriemus.

29. Et nunc ora pro nobis, ſi fortè exaudiet te Dominus Deus noſter, quoniam mulier ſancta es tu. Et mittet Dominus pluviam in ſupplementum lacuum noſtrorum, & non deficiemus.

30. Et dixit ad illos Judith: Audite me, & faciam rem prudentem, quæ provulgabitur in progeniem generationis filiis generis noſtri.

32. Vos ſtabitis ad portam hac nocte, &

VULGATA NOVA.

26. Et nos ergo non ulciſcamur nos pro his quæ patimur,

27. ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe, flagella Domini, quibus quaſi ſervi corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem noſtram eveniſſe credamus.

28. Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri: Omnia, quæ locuta es, vera ſunt, & non eſt in ſermonibus tuis ulla reprehenſio.

29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier ſancta es, & timens Deum.

30. Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei eſſe cognoſcitis:

31. ita quod facere diſpoſui, probate ſi ex Deo eſt, & orate ut firmum faciat Deus conſilium meum.

32. Stabitis vos ad portam nocte iſta, & ego

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Καὶ νῦν ἀδελφοὶ, ἐπιδειξώμεθα τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, ὅτι, &c. ut in textu Regio, niſi quòd loco *ſacrarium incumbit*, habetur θυσιαστήριον ἐπεστήρικται; paulòque poſt deleto *& placeamus*, præponitur Κυρίῳ, voci *Deo*, ſicut infra καὶ, huic ult. *patres noſtros*.

℣. 22. Mſ. Germ. 15. *Memores eſtote quæ fecit cum Abraham, & cum Iſaac.* Similiter in Mſ. Pech. præter hoc, *mementote*. In Corb. verò ſic: *Memores eſtote quæ fecit Abrabæ, quemadmodum tentaverit eum & Iſaac.* Græc. Μνήσθητε ὅσα ἐποίησε μετὰ Ἀβραὰμ, καὶ ὅσα ἐπείρασε τὸν Ἰσαάκ.

℣. 23. Græc. Καί ὅσα ἐγένετο τῷ Ἰακὼβ, &c. ut in Lat. ſup. niſi excipias vocem πρόβατα, *oves*, loco *pecora*. Mſ. Germ. 15. *Et quæ facta huic Jacob in Meſopotamiam Syriæ, paſcenti ei pecora Labæ*, &c. ut ſup. Mſ. Pech. *Et quæ facta ſunt Jacob in Meſopotamia Syriæ, paſcenti ei pecora Labæ fratris ſui.* Corb. *Et quæ facta ſunt in Jacob in Meſopot. Syriæ, cùm paſceret oves fratris matris ſuæ.*

℣. 26. Mſ. Pech. *Quoniam ſicut illos juſſit interrogationem cordis eorum, & nos non ultionem.* Similiter in Mſ. Germ. 15. excepto verbo *uſſit*, pro *juſſit*, & inf. *non in ultionem*. Corb. habet: *Quia ſic illos combuſſit interrogatione cordis eorum, & nos non ulciſcimur.* Græc. Ὅτι οὐ καθὼς ἐκείνους ἐπύρωσεν εἰς ἐτασμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς οὐκ ἐξεδίκησε. Nobil. *Quoniam non ſicut illos examinavit in examen cordis eorum, etiam nos non eſt ultus;* ἐτασμὸς propriè, *inquiſitio, tormentum*.

℣. 27. Græc. Ἀλλ' εἰς νουθέτησιν (Ald. & Compl. νουθεσίαν) μαστιγοῖ Κύριος, &c. ut ſup. Mſ. Germ. 15. cum Pech. *flagellat Dominus* (Pech. *Dominus noſter*) *non adpropinquantibus ſibi.* Corb. *ſed in monitione flagellatus populum ſuum.*

℣. 28. Similiter habet Mſ. Germ. 15. paucis immutatis; videlicet, *quoniam quidem non ex hodierna die*, pro *quoniam non ex hodierno*, paulòque poſt, *manifeſta*, pro *manifeſtata;* exinde *intellectum*, loco *prudentiam*, ut infra *ſitivit*, pro *ſitit*, & *coegerunt*, pro *ſuaſerunt;* extremò ſic, *& adducere ſuper nos juramentum, quod non præterimus.* Itidem in Mſ. Pech. niſi quòd habet ut ſup. *manifeſtata*, & in fine, *præteriemus* cum Mſ. Regio. In Corb. verò ita: *Et dixit illi Ozias: Omnia quæ locuta es, qui contradicat non eſt verbis tuis, & in ſapientia ſollicitudo præſagat. Nam ab initio ſcivit* (l. *ſitivit*) *omnis populus valde, & locutus ſum illi hæc; & adduxit in diebus quinque jusjurandum, quod non præteriemus.* Græcè: Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν Ὀζίας· Πάντα ὅσα εἶπας, ἀγαθῇ (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐν ἀγαθῇ) καρδίᾳ ἐλάλησας, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιστήσεται τοῖς λόγοις σου· ὅτι οὐκ ἐν τῇ σήμερον ἡ σοφία σου πρόδηλός ἐστιν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἡμερῶν σου ἔγνω πᾶς ὁ λαὸς τὴν σύνεσίν σου, καθότι ἀγαθόν ἐστι τὸ πλάσμα τῆς καρδίας σου· ἀλλ' ὁ λαὸς ἐδίψησε σφόδρα, καὶ ἠνάγκασαν ποιῆσαι ἡμᾶς καθὰ ἐλαλήσαμεν αὐτοῖς, καὶ ἀπαγαγεῖν ὅρκον ἐφ' ἡμᾶς, ὃν οὐ παραβησόμεθα· quæ omnia vix leviter differunt à textu Regio.

℣. 29. A Græco abſunt iſta, *ſi fortè exaudiet te Dominus Deus noſter;* loco verò *ſancta es tu*, habetur ſimpliciter, εὐσεβὴς εἶ, *pia es*, additurque ἔτι, *ultra*, verbo ult. *deficiemus;* cætera concordant. In Mſ. Germ. 15. ſic: *Et nunc ora pro nobis, & fortè exaudiet te Dominus Deus noſter, quoniam mulier tu ſancta es. Et diſmittit Dominus pluvias in ſupplimentum lacorum noſtrorum, & non deficiemus ſiti.* In Pech. *Et nunc ora pro nobis, & pro te; exaudiet te Dom. Deus noſter, quoniam mulier tu ſancta es. Et dimittet*, &c. ut in Mſ. Regio, excepta voce *lacorum*. In Corb. verò ita: *Et nunc ora pro nobis, quoniam mulier ſancta es, in ſupplemento vaſorum noſtrorum, & non jam deficiemus.*

℣. 30. Ita Gr. habet, niſi quòd delet vocem *prudentem*, & loco *provulgabitur in progeniem generationis*, ponit ἀφίξεται εἰς γενεὰς γενεῶν, *perveniet in generationes generationum.* Mſ. Germ. 15. cum Pech. *Et dixit ad illos Judith: Audite me, & faciam rem prudentiæ, quæ provulgabitur in progenie &* (Pech. *progeniem*) *generationum filiorum generis noſtri.* Corb. *Et dixit illis Judith: Audite me, & faciam rem, quæ provulgetur in progenies filiis gentis noſtræ.*

℣. 32. Mſs. Germ. 15. & Pech. *Vos enim ſtabitis ad poſte* (Pech. *portam*) *hac nocte, & exeam ego cum ancilla*

Vulgata nova.

exeam cum abra mea : & orate ut, ſicut dixiſtis, in diebus quinque reſpiciat Dominus populum ſuum Iſraël.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

exeam ego cum ancilla mea : & in diebus, quibus dixiſtis civitatem tradituros vos inimicis noſtris, reſpiciet Dominus ad Iſraël in manu mea, ſicut ego fido.

Vulgata nova.

33. Vos autem nolo ut ſcrutemini actum meum, & uſque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum Deum noſtrum.

34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda : Vade in pace, & Dominus ſit tecum in ultionem inimicorum noſtrorum. Et revertentes abierunt.

Versio antiqua.

33. Vos autem non ſcrutabitis actum meum : non enim renuntiabo vobis, quouſque conſummentur quæ ego facio.

34. Et dixit Ozias, & principes ad eam : Vade in pace, & Dominus Deus erit ante te in ultionem inimicorum noſtrorum. Et revertentes deſcenderunt de tabernaculo ejus, & abierunt ad diſpoſitiones ſuas.

Notæ ad Versionem antiquam.

mea : & in diebus, in quibus dixiſtis civitatem tradituros vos inimicis noſtris, reſpiciet Deus Iſrael in manu mea, ſicut ego confido. Corb. *Stabitis vos ad portam nocte, & ego exeam cum abra mea : in diebus enim quinque reſpiciet nos Dominus Iſrael in manu mea.* Græc. textui Regio conſonat, niſi quòd pro *diebus quibus*, hab. ἡμέραις μεθ' ἃς, *diebus poſt quos*, detracto ſeq. *vos* ; & pro *reſpiciet*, ἐπισκέψεται, *viſitabit*, abſque ſeq. *ad* ; deeſt quoque in fine τὸ *ſicut ego fido*, ut in Mſ. Corb.

℣. 33. Itidem Græcè, niſi excipias verbum ἐρῶ, *dicam*, pro *renuntiabo* ; at in Mſ. Alex. ἀναγγελῶ, & in edd. Ald. & Compl. ἀπαγγελῶ. Concinunt pariter Mſs. Germ. 15. & Pech. niſi quòd in fine hab. *quoad uſque conſumentur quæ ego cogito facere* : in Mſ. etiam Germ 4. *conſumentur*, in Germ. verò 15. ſicut in Regio, *conſummentur*, Gr. τοῦ τελεσθῆναι. In Corb. hæc tantùm leguntur : *Vos autem non ſcrutabitis actum meum, uſque dum renuntiem vobis.*

℣. 34. Mſ. Germ. 4. habet *reverterunt*, pro *deſcenderunt*. Græcè neutrum legitur, nec etiam vox *ejus*, poſt *tabernaculo*, nec ſeq. & ; deeſt pariter ſup. verbum *erit*, poſt *Dominus Deus* ; cætera quadrant. Mſs. Germ. 15. & Pech. ferunt : *Et dixit ad eam Ozias : Vade in pace, Dominus Deus erit ante te in ultionem* (Pech. *ultione*,) &c. ut in Mſ. Regio. In Corb. ſic : *Et dixit Ozias, & principes : Vade, vade in pace ; & Dominus tecum ſit in ultionem inimicorum noſtrorum. Et revertentes abierunt.* Græc. ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὰς διατάξεις αὐτῶν, ut ſup.

CAPUT IX.

Vulgata nova.

1. Quibus abſcedentibus, Judith ingreſſa eſt oratorium ſuum : & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum : & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum, dicens :

Gen. 34. 26.

2. Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudaverunt femur virginis in confuſionem :

3. & dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem ; & omnem prædam

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. Judith autem procidit in faciem ſuam, & impoſuit cinerem ſupra caput ſuum, & ſcidit tunicam ſuam qua ſe induerat, & veſtivit ſe cilicium ipſum, * quòd inferebatur in Hieruſalem in domum Domini incenſum veſpertinum : & clamavit voce magna ad Dominum, & dixit :

* *ſ. quando.*

2. Domine Deus patris mei Symeon, cui dediſti in manu gladium in ultionem alienigenarum, qui violaverunt vulvam virginis in coinquinatione, & denudaverunt femur in confuſione, & coinquinaverunt matricem in improperio : dixiſti enim : Non ſic erit : & feciſti : pro quibus egerunt in ſanguine virginis, & dediſti principes eorum in occiſionem, & thorum ejus, qui recepit dilectam, in ſanguinem ; & præpoſuiſti ſervos ſuper potentes, ſuper ſedes eorum :

3. & dediſti mulieres eorum in prædam, & filias in captivitatem ; & omnia ſpolia in diviſionem

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mſ. Germ. 15. cum Pech. *Judith autem projecit ſe* (Pech. *procidit*) *in faciem ſuam, & impoſuit cinus ſuper caput ſuum, & ſcidit tunicam ſuam, & denudavit quod induerat cilicium ; & erat* (Pech. *erat modò*) *oblatum in Jeruſalem in domo Domini incenſum veſperâ illâ : & clamavit Judith voce magna ad Dominum, & dixit.* In Corb. hæc ſolùm exſtant : *Judith autem cecidit in faciem, & impoſuit cinerem in caput ſuum, & clamavit voce magna ad Dom. & dixit.* At in Græco ſic : Ἰουδὶθ δὲ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐπέθετο σποδὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ ἐγύμνωσεν ὃν ἐνεδεδύκει σάκκον· καὶ ἦν ἄρτι προσφερόμενον ἐν Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ (Mſ. Alex. Κυρίου) τὸ θυμίαμα τῆς ἑσπέρας ἐκείνης· καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ Ἰουδὶθ πρὸς Κύριον, καὶ εἶπε.

℣. 2. Mſs. Germ. 15. & Pech. *Domine Deus patris mei Symeon, qui dediſti* (Germ. *dediſti ei*) *gladium in ultionem inimicorum alienigenarum, qui violaverant* (Pech. *violaverunt*) *vulvam virginis in coinquinationem, & denudaverunt femur in confuſionem* (Pech. *confuſione*,) *& coinquinaverunt matricem in improperium* (Pech. *improperio* :) *dixiſti enim : Non ſic erit : & fecerunt : propter quod dediſti principes eorum in occiſionem* (Pech. *occiſione*) *& thronum* (Pech. *thorum*) *eorum, qui accipit dilectam,* (Pech. *accepit delectam*) *in ſanguine ; & præpoſuiſti ſervos ſuper potentes, & ſuper thronos eorum.* In Corb. multò pauciora de more : *Domine Deus patris mei Symeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violaverant vulvam in coinquinatione, & denudaverunt femur in confuſionem, & percuſſerunt ſervos ſuper thronum illorum potentes.* Apud Lucif. verò Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. vel 232. d. ita : *Domine Deus patris mei Symeon, qui dediſti ei gladium in ultionem alienigenarum, qui violaverunt vulvam virginis in coinquinationem, & denudaverunt femur in conſummationem, & coinquinaverunt matricem in improperium : dixiſti enim : Non ſic erit : & feciſti : ſecus* (al. *propter*) *dediſti principes eorum in occiſionem, & thorum eorum, qui accepit dilectam, in ſanguinem ; & percuſſiſti ſervos ſuper potentes, ſuper thronos eorum.* Græcè : Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Συμεών, ᾧ ἔδωκας ἐν χειρὶ ῥομφαίαν εἰς ἐκδίκησιν ἀλλογενῶν, οἳ ἔλυσαν μήτραν παρθένου εἰς μίασμα, καὶ ἐγύμνωσαν μηρὸν εἰς αἰσχύνην, καὶ ἐβεβήλωσαν μήτραν εἰς ὄνειδος· εἶπας γάρ· Οὐχ οὕτως ἔσται· καὶ ἐποίησαν· ἀνθ' ὧν ἔδωκας ἄρχοντας αὐτῶν εἰς φόνον, καὶ τὴν στρωμνὴν αὐτῶν, ἣ ᾐδέσατο τὴν ἀπάτην αὐτῶν, εἰς αἷμα· καὶ ἐπάταξας δούλους ἐπὶ δυνάσταις, καὶ δυνάστας ἐπὶ θρόνους αὐτῶν· in Mſ. Alex. deeſt hoc, καὶ δυνάστας.

℣. 3. Similiter habet Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. d. paucis immutatis : *Et dediſti mulieres eorum in prædam, & filias in captivitatem ; & omnem prædam in diviſionem filiorum dilectorum, qui zelaverunt zelum tuum, & abominaverunt coinquinationem generis tui, & invocaverunt te in adjutorium tuum : Deus meus, exaudi me vi-*

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mss. Reg. & Germ. filiorum dilectorum, qui zelaverunt zelum tuum, & abominati sunt coinquinationem sanguinis sui, & invocaverunt te in adjutorium sibi: Domine Deus meus, exaudi me viduam.	in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni quæso te Domine Deus meus mihi viduæ.
4. Tu enim fecisti priora illorum, & posteriora, & nunc quæ futura sunt: cogitasti enim, & facta sunt: recordatus es, & adstiterunt tibi in concilio: vocasti, & dixerunt: Ecce adsumus.	4. Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse voluisti.
5. Omnes enim viæ tuæ paratæ, & judicia tua in providentia.	5. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia posuisti.
6. Ecce enim Assyrii repleti sunt in virtute sua, & exaltati sunt in equo & ascensore.	6. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorum. *Exod. 14. 9.*

Vulgata nova.

7. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos.

8. Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
9. Gloriati sunt in brachio peditum, speraverunt in clypeis, & tenso arcu, & fundibalis,	9. Sic fiant & isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur,
10. & nescierunt quoniam tu es Dominus, qui conteris bella; Dominus enim nomen est tibi.	10. & nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, & Dominus nomen est tibi.
11. Tu contere virtutem illorum, Deus æterne: comminue multitudinem illorum in virtute tua, confringe potestatem eorum in ira tua: cogitaverunt enim contaminare sancta tua, & coinquinare tabernaculum requiei nominis majestatis tuæ, & dejicere ferro cornu altaris tui.	11. Erige brachium tuum sicut ab initio, & allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & dejicere gladio suo cornu altaris tui.
12. Respice in superbiam eorum, & mitte iram in capita illorum.	12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur:

Notæ ad Versionem antiquam.

duam. Lucifero consonant Mss. Germ. 15. & Pech. nisi quòd habent *sanguinis sui*, ut sup. loco *generis tui*, delentque *tuum*, post *adjutorium*. In Corb. verò hæc tantùm leguntur: *Et dedisti mulieres eorum in prædam, & filias eorum in captivitatem; & omnem prædam in divisionem filiorum dilectorum, qui zelaverunt zelum tuum: Deus meus, subveni mihi viduæ.* Græcè: Καὶ ἔδωκας γυναῖκας αὐτῶν εἰς προνομὴν, καὶ θυγατέρας εἰς αἰχμαλωσίαν· καὶ πάντα τὰ σκῦλα εἰς διαίρεσιν υἱῶν ἠγαπημένων ὑπὸ σοῦ, οἳ καὶ ἐζήλωσαν τὸν ζῆλόν σου, καὶ ἐβδελύξαντο μίασμα αἵματος αὐτῶν, καὶ ἐπεκαλέσαντό σε εἰς βοηθόν· ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ὁ ἐμὸς, καὶ εἰσάκουσον ἐμοῦ τῆς χήρας· in Ms. Alex. deest καὶ, post ἐμός.

℣. 4. Ms. Germ. 15. cum Pech. *Tu enim fecisti priora illorum cum illis, & illa posteriora, & nunc quæ* (Pech. *& quæ*) *futura sunt: cogitasti, & factum* (Pech. *factum est*) *sicut voluisti: & dixerunt: Ecce venimus.* Corb. *Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & factum est sicut voluisti: & dixerunt: Ecce venimus.* Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. d. *Tu enim fecisti priora eorum cum illis, & illa postea, & nunc, & quæ supervenientia.* Gr. Σὺ γὰρ ἐποίησας τὰ πρότερα ἐκείνων, καὶ ἐκεῖνα, καὶ τὰ μετέπειτα, καὶ τὰ νῦν, καὶ τὰ ἐπερχόμενα διενοήθης· καὶ ἐγενήθησαν ἃ ἐνενοήθης· καὶ παρέστησαν ἃ ἐβουλεύσω· καὶ εἶπαν· Ἰδοὺ πάρεσμεν.

℣. 5. Ms. Corb. simpliciter: *Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt.* Similiter in Græco, sed absque verbo *sunt*, additurque, καὶ ἡ κρίσις (vel ut in editt. Ald. & Compl. αἱ κρίσεις) σου ἐν προγνώσει· quidam legisse videntur κτίσις, vel κτίσεις, non κρίσις, nam in Ms. Pech. sic legitur: *Omnes enim viæ tuæ paratæ, & creatura tua in providentia.* Sic etiam in Ms. Germ. 15. detracto verbo *paratæ*. Item ap. Lucif. ubi sup. *Omnes enim viæ tuæ paratæ, creaturæ tuæ in providentia.*

℣℣. 6. 9. Eadem prorsus refert Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. d. nisi quòd ponit *&*, ante *gloriati sunt*, & in fine scribit *fundibulis*. Eadem quoque exstant in Mss. Germ. 15. & Pech. exceptis his, *intenso arco, & fundibalis*; unus Pech. tollit *&*, ante *gloriati sunt*. In Corb. sic: *Ecce enim Assyrii repleti sunt in virtute sua, & exaltati sunt in equis & ascensoribus. Et gloriati sunt in brachio peditum, & speraverunt in fundibula, & tensa sagitta, & lancea.* Græc. Ἰδοὺ γὰρ Ἀσσύριοι ἐπληθύνθησαν ἐν δυνάμει αὐτῶν, ὑψώθησαν ἐφ' ἵππῳ καὶ ἀναβάτῃ. Ἐγαυρίασαν ἐν βραχίονι πεζῶν, ἤλπισαν ἐν ἀσπίδι, καὶ ἐν γαισῷ, καὶ τόξῳ, καὶ σφενδόνῃ· γαισὸς autem, armaturæ genus est, de quo vide Rob. Constant.

℣. 10. Sic etiam habet Lucif. Cal. ubi sup. præter unum *conteres*, pro *conteris*, absque *enim*, post *Dominus*. In Mss. Germ. 15. & Pech. sic: *Et nescierunt quoniam tu es Deus, qui conteres bella; Domine* (Pech. *Dominus*) *enim nomen est tibi.* In Corb. *Et nesciunt quoniam tu Dominus, qui conteres bella; Dominus nomen est tibi.* Græc. Καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὅτι σὺ εἶ Κύριος συντρίβων πολέμους· Κύριος ὄνομά σοι. Unde Hilar. in Ps. 125. col. 409. c. ait: *Cantantes ex Lege: Dominus conterens bella; Dominus nomen est illi.*

℣. 11. Ms. Germ. 15. *Tu contere virtutem illorum, æterne Deus: comminue multitudinem illorum in virtute tua, & deduc virtutem illorum in ira tua: cogitaverunt enim frustrare sancta tua, coinquinaverunt tabernaculum requietionis tuæ, & nominis honorifici tui, adprehendere ferrum* (l. *ferro*) *cornum altaris tui.* Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. d. *Tu projice illorum vires, Æterne: contere illorum plenitudinem virtute tua, & deduc eorum tenacitatem in ira tua: cogitaverunt enim frustrare sancta tua, coinquinare tabernaculum requietionis tuæ, nominis honorifici tui, apprehendere ferro cornu altaris tui.* Ms. Pech. *Tu contere virtutem illorum in ira tua: cogitaverunt enim frustrare, &c.* ut sup. apud Lucif. excepto uno, *& omnis*, loco *nominis*. In Corb. verò sic: *Tu allide virtutem illorum in virtute tua, & detur virtus illorum in ira tua: voluerunt enim infirmare sancta tua, & tabernaculum honoris; & dejecerunt gladio cornu altaris tui.* Græcè: Σὺ ῥάξον αὐτῶν τὴν ἰσχὺν ἐν δυνάμει σου, καὶ κάταξον τὸ κράτος αὐτῶν ἐν τῷ θυμῷ σου· ἐβουλεύσαντο γὰρ βεβηλῶσαι τὰ ἅγιά σου, μιᾶναι τὸ σκήνωμα τῆς καταπαύσεως τοῦ ὀνόματος τῆς δόξης σου, καὶ (Ms. Alex. delet καὶ) καταβαλεῖν σιδήρῳ κέρας θυσιαστηρίου σου.

℣. 12. Ms. Germ. 15. cum Pech. *Respice in fastigia eorum, dimitte* (Pech. *demitte*) *iram tuam in capita illorum.* Corb. simpliciter hab. *Mitte iram tuam in illos*, omissis his quæ antecedunt. Lucif. verò Calar. priora tantùm legit, *Respice in fastigio eorum*, absque seqq. Græcè: Βλέψον εἰς ὑπερηφανίαν αὐτῶν, ἀπόστειλον τὴν ὀργήν σου εἰς κεφαλὰς αὐτῶν.

VULGATA NOVA.

13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ.

14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum; & virtutem, ut evertam illum.

Jud. 4. 21. & 5. 26.

15. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cùm manus feminæ dejecerit eum.

16. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.

17. Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

18. Memento Domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat:

19. & omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, & non est alius præter te.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

13. [14.] Da in manum meam viduæ quam cogitavi virtutem,

14. [13.] & percuties eos ex labiis suasionis meæ, principem, & principem super servum suum.

15. Quassa substantiam ejus in manu viduæ, ut sciant omnia regna, quoniam tu es Deus.

16. Non enim in multitudine virtus tua est, neque in potentia, nec datum tuum in fortibus prævalet: sed humilium Deus es, & infirmorum adjutor, & humilium susceptor, & desperatorum salvator.

17. Itaque Domine Deus patris mei, & Deus hæreditatis Israël, dominator Domine cœlorum & terræ, creator aquarum, rex totius creaturæ, tu exaudi obsecrationem meam,

18. & da versutiam in suasione, & vulnus & livorem eorum, qui sunt adversus testamentum tuum, & domum tuam sanctam, & vertices Sion, & domum possessionis filiorum tuorum, qui cogitaverunt dura. Inspice, & fac super omnem gentem, & omnem tribum scientiam:

19. ut sciant, quoniam tu es Deus universæ potestatis & virtutis, & non est alius defensor generis Israël præter te.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. (14.) Similiter in Mss. Germ. 15. & Pech. sicut ap. Lucif. Cal. loco cit. uno excepto, *manu mea;* in Corb. verò simpliciter: *Da in manu mea viduæ*, prætermissis aliis. Græcè: Δὸς ἐν χειρί μου τῆς χήρας ὃ διενοήθην κράτος.

℣. 14. (13.) Ms. Germ. 4. hab. *percuties eum*, non *eos*. Germ. 15. *Et percute eos ex labiis suasionis meæ, in principes super servum suum.* Ms. Pech. *Et percute os eorum & labiis suasionis meæ, in principes super servum tuum.* Corb. *Et percute eum ex labiis charitatis meæ, & præcipe ut evertam eum.* Apud Lucif. verò Cal. ubi sup. *Et percute eos labiis persuasionis meæ, in principe, & principem super servum suum.* Græc. Πάταξον δοῦλον ἐκ χειλέων ἀπάτης μου, ἐπ' ἄρχοντι, καὶ ἄρχοντα ἐπὶ θεράποντι αὐτοῦ.

℣. 15. Ms. Pech. cum Lucifero Cal. *Quassa substantiam ejus in manu viduæ*, absque seqq. *ut sciant*, &c. Similiter in Germ. 15. iisdem pariter omissis, ut & voce *ejus*, post *substantiam*. In Corb. sic: *Et allide surrectionem illorum in manu feminæ;* nec adduntur seqq. Similiter in Græco: Θραῦσον αὐτῶν τὸ ἀνάστεμα (Alex. ἀνάστημα) ἐν χειρὶ θηλείας.

℣. 16. In Ms. Germ. 4. legitur *virtutis tuæ*, non *virtus tua*. In Germ. 15. & Pech. *Non enim in multitudine virtutis*, (Pech. *virtus tua*) *sed potentia*, (Pech. *sed nec potentia*) *neque datum tuum in fortibus: sed humilium es Deus, & infirmorum adjutor, infirmium susceptor, desperatorum salvator.* In Corb. *Non enim in multitudine est virtus tua Domine: sed humilium & minorum Deus, adjutor infirmorum, defensor ignorantium.* Apud Lucif. Cal. l. de non parc. in De. del. col. 230. d. *Non enim in multitudine virtus tua, sed nec potentia, neque datum tuum in fortibus: sed humilium es Deus, infirmorum adjutorium, infirmorum susceptor, desperatorum salvator.* Apud Ferrand. Diac. ep. ad Regin. p. 158. *Non in multitudine est fortitudo tua, neque virtus tua in potentatibus: sed humilium es Deus*, &c. ut in textu Regio. Græcè: Οὐ γὰρ ἐν πλήθει τὸ κράτος σου, οὐδὲ ἡ δυναστεία σου ἐν ἰσχύουσιν· ἀλλὰ ταπεινῶν εἶ Θεὸς, ἐλαττόνων εἶ βοηθὸς, ἀντιλήπτωρ ἀσθενούντων, ἀπεγνωσμένων σκεπαστὴς, ἀπηλπισμένων σωτήρ.

℣. 17. Græc. ipso initio hab. Ναὶ, ναὶ ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου, reliqua ut in Lat. sup. deleta voce *Domine*, ante *cœlorum*, addito verò σου, post hanc, *creaturæ*. In Ms. Germ. 15. ita: *Etiam, etiam Domine patris mei, & Deus hæreditatis Israel, dominator Domine cœlorum & terræ, creator aquarum, rex totius creaturæ, exaudi deprecationem meam.* Similiter in Pech. exceptis his prioribus, *Etiam Domine Deus patris;* & infrà, *cœlorum, terræ & creator..... tu exaudi obsecrat. meam.* In Corb. verò sic: *Adjutor etiam patris mei, Domine Deus cœlorum & terræ, creator aquarum, & rex totius creaturæ, exaudi obsecrationem.* Apud Lucif. Cal. ubi sup. *Etiam Deus patris mei, & Deus hæreditatis Israel, Domine dominator cœlorum & terræ, creator aquarum, rex totius creaturæ, exaudi obsecrationem meam.* In Ms. Germ. 4. *tu ipse exaudi*, &c.

℣. 18. Mss. Germ. 15. & Pech. *Et da versutiam & suasionem in vulnere & livore eorum, qui adversùs testamentum tuum, & domum tuam sanctam, & vertices Sion, & domus retentionis filiorum tuorum cogitaverunt dura. Fac super omnem gentem, & super* (Pech. del. *super*) *omnem tribum scientiam.* In Corb. contractiùs de more, nempe: *Et da verbum in vulnera illorum; & secundùm testamentum, & domum tuam sanctam, inspice, & fac super omnem gentem.* Apud Lucif. verò ubi sup. sic: *Da versutiam & suasionem in vulnere, & in livorem eorum, qui adversùs testamentum, & domum sanctam tuam, & vertices Sion, & domus retensionis filiorum tuorum cogitaverunt dura facta, super omnem gentem & tribum omnem.* Græcè: Καὶ δὸς λόγον μου καὶ ἀπάτην εἰς (Ald. & Compl. καὶ) τραῦμα καὶ μώλωπα αὐτῶν, οἳ κατὰ τῆς διαθήκης σου, καὶ οἴκου ἡγιασμένου σου, καὶ κορυφῆς Σιὼν, καὶ οἴκου κατασχέσεως υἱῶν σου ἐβουλεύσαντο σκληρά. Καὶ ποίησον ἐπὶ πᾶν τὸ ἔθνος σου, καὶ πάσης φυλῆς ἐπίγνωσιν.

℣. 19. Sic habet Ms. Pech. ad verbum: sic etiam in Germ. 15. excepto uno *generi*, loco *generis*. Apud Lucif. Cal. omnia pariter exstant quæ sup. præter primam voculam *ut*, quæ deest. In Ms. Corb. sic: *Ut sciant, quoniam tu es Dominus universæ potestatis, & non est alius defensor generis Israel, nisi tu Domine.* Græcè: Τοῦ εἰδῆσαι, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς πάσης δυνάμεως καὶ κράτους, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος ὑπερασπίζων τοῦ γένους Ἰσραὴλ, εἰ μὴ σύ.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

1. FActum est autem, cùm cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco, in quo jacuerat prostrata ad Dominum.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET factum est, cùm cessasset clamans ad Deum Israël, consummavit omnia verba ista, & surrexit de loco quo prociderat.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habet Ms. Pech. Sic etiam Germ. 15. nisi quòd legit *Dominum*, loco *Deum*, ponitque &, ante *consummavit*, detracto eo inf. ante *surrexit;* in Pechiano utrumque & deest. In Ms. Corb. sic: *Et factum est, cùm cessasset clamare ad Dominum Israël, surrexit de loco quò procederat.* Græcè: Καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπαύσατο βοῶσα πρὸς τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, καὶ συνετέλεσε πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ ἀνέστη ἀπὸ τῆς πτώσεως.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

2. Et vocavit abram ſuam, & deſcendit in domum ſuam, in qua commorabatur in diebus ſabbatorum, & in diebus feſtis ſuis, & abſtulit cilicium quod induerat, & exuit ſe veſtimenta viduitatis ſuæ,

3. & lavit corpus ſuum aquâ, & unxit ſe unguento ſpiſſo, & pectinavit capillos capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtem jocunditatis ſuæ, qua veſtiebatur in diebus viri ſui Manaſſe, & accepit ſoleas in pedes ſuos, & impoſuit periſcelides, & dextralia, & liliolum, & annulos, & inaures, & omnia ornamenta ſua;

4. & compoſuit ſe nimis in rapinam virorum quicunque viderent eam.

5. Et porrexit ancillæ ſuæ aſcopam vini, & vas olei; & peram implevit pulentâ, & maſſam fici, & panes, & immiſit in eam caſium; & plicuit omnia vaſa ſua, & impoſuit ei.

6. Abierunt uterque ſimul, & venerunt ad portam civitatis Bethuliæ, & invenerunt ſtantes ad eam Oziam & majores natu civitatis, Cambrim & Charmin.

7. Qui cùm vidiſſent eam immutata facie & veſte mutata, mirati ſunt ad ſpeciem ejus multùm valde.

8. Et dixerunt ad eam: Deus patrum noſtrorum det te in gratiam, & conſummet cogitationes tuas, in gloriam filiorum Iſraël, & in exſultationem Hieruſalem.

Vulgata nova.

2. Vocavitque abram ſuam, & deſcendens in domum ſuam, abſtulit à ſe cilicium, & exuit ſe veſtimentis viduitatis ſuæ,

3. & lavit corpus ſuum, & unxit ſe myro optimo, & diſcriminavit crinem capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ, induitque ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis ſuis ornavit ſe.

4. Cui etiam Dominus contulit ſplendorem: quoniam omnis iſta compoſitio, non ex libidine, ſed ex virtute pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret.

5. Impoſuit itaque abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & caſeum, & profecta eſt.

6. Cùmque veniſſent ad portam civitatis, invenerunt exſpectantem Oziam & presbyteros civitatis.

7. Qui cùm vidiſſent eam, ſtupentes mirati ſunt nimis pulchritudinem ejus.

8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiſerunt tranſire, dicentes: Deus patrum noſtrorum det tibi gratiam, & omne conſilium tui cordis ſua virtute corroboret, ut glorietur ſuper te Jeruſalem, & ſit nomen tuum in numero ſanctorum & juſtorum.

Versio antiqua.

* Et procidens in faciem Judith, adoravit Deum, & dixit ad eos: Faciat Dominus Deus

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 2. Mſ. Germ. 15. habet *ancillam*, pro *abram*, deletque *&*, poſt *ſabbatorum*; item infra, loco *induerat*, ſcribit *induta erat*; cætera ut ſupra. In Mſ. Pech. deeſt tantùm *&*, ante *vocavit*; & infra legitur *induta erat*; ſequentia verò, *& exuit ſe*, &c. omittuntur. In Corb. ſic: *Et vocavit abram ſuam, & deſcendit in domo, & abſtulit à ſe cilicium, & exuit ſe veſtimenta viduitatis ſuæ.* Græcè: Καὶ ἐκάλεσε τὴν ἄβραν αὐτῆς, καὶ κατέβη εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν αὐτῷ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν σαββάτων, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῆς, καὶ περιείλατο τὸν σάκκον ὃν ἐνεδεδύκει, καὶ ἐξεδύσατο τὰ, &c. ut ſup.

℣. 3. Eadem leguntur in Mſ. Germ. 15. nonnullis tamen exceptis, nempe, *ornavit*, pro *pectinavit*; item poſt pauca, huic voci *diebus*, additur τὸ *vitæ*; & infra loco *pedes ſuos*, legitur *pedibus ſuis*, uti pro *periſcelides*, ita, *ſibi periſcerides*, abſque ſeq. *& liliolum*. In Corb. ſic: *Et lavit corpus ſuum aquâ, & unxit ſe unguento bono, & diſcriminavit capillos capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimenta jocunditatis, & accepit ſoleas in pedibus ſuis, & impoſuit liliolum, & dextralia, & annulos, & inaures, & omnia ornamenta ſua.* In Pech. hæc tantùm leguntur: *Et induit ſe veſte jocunditatis ſuæ, quam veſtiebatur in diebus viri ſui Manaſſe.* In Græco: Καὶ περιεκλύσατο τὸ σῶμα ὕδατι, καὶ ἐχρίσατο μύρῳ παχεῖ, καὶ διέταξε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, καὶ ἐπέθετο μίτραν ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἐνεδύσατο τὰ ἱμάτια τῆς εὐφροσύνης αὐτῆς, ἐν οἷς ἐστολίζετο ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Μανασσῆ, καὶ ἔλαβε σανδάλια εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς, καὶ περιέθετο τοὺς χλιδῶνας, καὶ τὰ ψέλια, καὶ τοὺς δακτυλίους, καὶ τὰ ἐνώτια, καὶ πάντα τὸν κόσμον αὐτῆς.

℣. 4. Mſ. Germ. 15. *Et compoſuit ſe in abalienationem virorum quicunque vidiſſent eam.* Corb. *Et compoſuit ſe in ſpecie in viam virorum quicunque viderant illam.* Abſunt hæc à Mſ. Pech. At in Græco ſic: Καὶ ἐκαλλωπίσατο σφόδρα εἰς ἀπάτησιν ὀφθαλμῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἂν ἴδωσιν αὐτήν. Mſ. Alex. non ἀπάτησιν habet, i.e. *captionem*, vel *deceptionem*, ſed ἀπάντησιν, *occurſum*, ut vertit Nobil. verbum autem ἐκαλλωπίσατο, *fucum* bene, ſeu *ornatum peregrinum & accerſitum*, ſignificat.

℣. 5. Mſ. Germ. 15. loco *olei*, legit *oleo*, uti *ficus*, loco *fici*, & *caſeum*, non *caſium*; cætera ut ſup. Corb. verò ſic: *Et dedit abræ ſuæ aſcopam vini, & vas olei; & peram implevit polenta, & lapſaces, & panes, & caſeum; & duplicavit omnia vaſa ſua.* In Mſ. Pech. ſimpliciter: *Et peram implevit pulenta, & impoſuit ei.* Græcè: Καὶ ἔδωκε τῇ ἄβρᾳ αὐτῆς ἀσκοπυτίνην οἴνου, καὶ καμψάκην ἐλαίου· καὶ πήραν ἐπλήρωσεν ἀλφίτων, καὶ παλάθης, καὶ ἄρτων καθαρῶν· καὶ περιεδίπλωσεν πάντα τὰ ἀγγεῖα αὐτῆς, καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτῇ. Mſ. Alex. cum edit. Ald. ἐπέθηκεν αὐτῇ, Compl. ἐν αὐτῇ.

℣. 6. Græc. initio habet: Καὶ ἐξήλθοσαν ἐπὶ (ed. Compl. ἐξῆλθεν ὁμοῦ ἐπὶ) τὴν πύλην τῆς πόλεως Βετυλούα, reliqua ut in Lat. ſup. præter unum, Χαβρίν. Mſ. Germ. 15. *Et abierunt utræque ſimul, & venerunt ad portam civitatis Bethuliæ, & invenerunt adſtantem in eam Oziam, & majores natu civitatis, Chabrin & Charmin.* Corb. *Et abierunt ad portam civitatis, & invenerunt ibi aſtantem Oziam, & presbyteros civitatis.* Pech. *Et abierunt ad portam civitatis Betuliæ, & invenerunt ſtantem ad eam Oziam, & majores civitatis.* Græc. ἐφεστῶτας ἐπ' αὐτῆς, *inſiſtentes ſuper eam*; Mſ. verò Alex. ἐφεστῶτα αὐτῆς, ut ſup.

℣. 7. Mſ. Pech. *Qui cùm vidiſſent eam mutata facie & veſte mutata, mirati ſunt ſuper pulchritudinem ejus valde.* Germ. 15. *Qui cùm vidiſſent eam, & erat mutata facies ejus, & veſtem quam mutaverat, & mirati ſunt ad faciem ejus multùm valde.* In Corb. ſimpliciter: *Qui cùm vidiſſent mutatam faciem ejus, mirati ſunt ſpeciem ejus.* Græcè: Ὡς δὲ εἶδον αὐτὴν, καὶ ἦν ἠλλοιωμένον τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ τὴν στολὴν μεταβεβληκυῖαν αὐτῆς, καὶ ἐθαύμασαν (in Mſ. Alex. deeſt καὶ) ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς ἐπὶ πολὺ σφόδρα.

℣. 8. Similiter habet Mſ. Germ. 15. præter hoc, *det tibi gratiam*, pro *det te in*, &c. & infra *altitudinem*, loco *exſultationem*. Mſ. Pech. *Et dixerunt ad eam: Deus patrum noſtrorum det tibi gratiam, & conſummet cogitat. tuas ad gloriam filior. Iſraël, & exſultatione Hieruſalem.* Corb. verò ſic: *Et dixerunt ad illam: Deus patrum noſtrorum det tibi gratiam, & adimpleat Deus petitionem tuam in excelſo Jeruſalem.* Græc. Καὶ εἶπαν αὐτῇ· Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς (in Mſ. Alex. non geminatur) τῶν πατέρων ἡμῶν δῴη σε εἰς χάριν, καὶ τελειῶσαι τὰ ἐπιτηδεύματά σου εἰς γαυρίαμα υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ὕψωμα Ἱερουσαλήμ.

* Græcè legitur ſimpliciter: Καὶ προσεκύνησε (edd. Ald.

VERSIO ANTIQUA.

secundùm sermones vestros, & inveniat ancilla vestra gratiam in conspectu Dei.

** Præcipite nunc aperiri portam civitatis, ut exeam in consummationem verborum quæ locuti estis mecum.

Ex Mss. Reg. & Germ.

VULGATA NOVA.

9. Et dixerunt hi, qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat.

10. Judith verò orans Dominum, transivit per portas ipsa & abra ejus.

11. Factum est autem, cùm descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quò vadis?

12. Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futurum agnovi, quòd dentur vobis in deprædationem, pro eo quòd contemnentes vos, noluerunt ultro tradere se ipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro.

13. Hac de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

14. Et cùm audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eò quòd tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16. Hoc autem scias, quoniam cùm steteris

VERSIO ANTIQUA.

9. Et constituerunt juvenibus aperire ei sicut locuti sunt: & fecerunt sic.

10. Et exiit Judith, ipsa & ancilla ejus cum ea: & speculabantur eam viri civitatis, quoadusque descendit montem; at ubi venerunt in atrium, jam non videbant eam in convalle.

11. Et abiit in aulonem in directum, & obviavit primis custodibus Assyriorum: & comprehenderunt eam, & interrogaverunt illam, dicentes: Quorum es? & unde venis? & quò vadis?

12. Et dixit eis: Filia ego sum Hebræorum, & fugio à facie ipsorum, quoniam incipient tradi vobis in consummationem.

13. Et ego venio ad faciem Olofernis principis virtutis vestræ, ut renuntiem ei verba veritatis, & ostendam ante faciem ipsius viam, per quam vadat, & dominetur universæ montanæ, & non intercidat de viris ejus caro una, neque spiritus vitæ.

14. Et cùm audissent viri verba ejus, consideraverunt faciem ejus, & erat ante illos mirabilis in specie nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Salvasti animam tuam in bono, festinans descendere ad faciem domini nostri. Et nunc accede ad tabernaculum ejus, & ex nostris mittemus tecum, quousque tradant te in manus ejus.

16. Si autem steteris in conspectu ejus, noli ti-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& Compl. προσεκύνησαν) τῷ Θεῷ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· omissis aliis. Similiter in Mss. Germ. 15. & Pech. *Et procidens in faciem suam*, (Pech. delet *suam*) *adoravit Deum, & dixit ad eos.* In Corb. verò: *Et adoraverunt illam, & dixit illis Judith;* nec adduntur plura.

** Ad verbum è Græco, duobus tantùm exceptis, nempe τὸ *nunc aperiri*, pro quo, ἀνοῖξαί μοι, *aperire mihi;* & infra, καὶ ἐξελεύσομαι, *& exibo*, loco *ut exeam*. In Ms. Pech. sic: *Constituite nunc aperire portam civitatis, & eam in consummationem verborum quæ*, &c. ut sup. In Germ. 15. *Constituite mihi portam civitatis nunc aperire, & exeam in consummationem verborum meorum, quos locuti estis mecum.* In Corb. verò: *Aperite mihi portam, & veniam in consummationem verborum meorum;* nec plura.

℣. 9. Itidem Græcè. Nec aliter in Ms. Germ. 15. excepto uno *aperire eis*, pro *ei*. In Pech. *Et constituerunt juvenibus aperire: & sicut locuti sunt, ita fecerunt.* In Corb. simpliciter: *Et constituunt juvenibus: & fecerunt.*

℣. 10. Græc. loco *& speculabantur*, habet ἀπεσκόπευον δέ; paulòque post, loco *at ubi venerunt in atrium*, &c. sic, ἕως διῆλθε τὸν αὐλῶνα, καὶ οὐκ ἔτι ἐθεώρουν αὐτήν· *donec transiit vallem, & non ultra aspiciebant eam*, absque seq. *in convalle;* cætera ut sup. Ms. etiam Germ. 15. cum textu Regio concinit, nisi quòd habet in fine, *descendit in montem; & ecce at ubi descendit in palude, jam non videbant eam;* nec addit *in convalle*. In Ms. Pech. sic: *Tempore illo exivit Judith de Bethulia, ipsa & ancilla ejus cum ea: & speculabantur eam viri civitatis, quoadusque descendit montem;* reliqua desunt. In Corb. hæc pauca: *Et abiit ipsa & abra ejus: & speculabantur illam viri civitatis, & non videbant illam.* In Ms. etiam Alex. deest hoc, μετ᾽ αὐτῆς, post *abra ejus*.

℣. 11. Ms. Germ. 15. *Et abiit in adria in directam, & obviavit vigilibus Assyriorum;* reliqua ut sup. detracto uno *dicentes*. Ms. Corb. *Et abiit illa rectà, & obviaverunt ei exploratores Assyriorum: & comprehenderunt*, &c. ut sup. excepto sing. *Cujus es?* loco plur. *Quorum es?* In Ms. Pech. hæc tantùm leguntur: *Et obviavit vigilibus Assyriorum: & comprehenderunt eam.* Græcè: Καὶ ἐπορεύοντο ἐν τῷ αὐλῶνι εἰς εὐθεῖαν, καὶ συνήντησεν αὐτῇ προφυλακὴ τῶν Ἀσσυρίων· reliqua ut in textu Regio, nisi quòd deest τὸ *illam, dicentes*.

℣. 12. Similiter habet Ms. Germ. 15. præter hoc, *eorum*, loco *ipsorum*, detracto sup. *eis*, post *dixit*. In Corb. verò sic: *At illa dixit: Filia sum Hebræorum, & ego recedo à facie illorum, quoniam futurum est ut dentur vobis in consummationem.* Græcè: Καὶ εἶπε· Θυγάτηρ εἰμὶ τῶν Ἑβραίων, καὶ ἀποδιδράσκω ἀπό..... ὅτι μέλλουσι δίδοσθαι ὑμῖν εἰς κατάβρωμα· nihil istorum habetur in Ms. Pech. nec seqq. usque ad ℣. 16.

℣. 13. Eadem leguntur Græcè, paucis immutatis; nempe tollitur *ei*, post verbum τοῦ ἀναγγεῖλαι, vel ut in Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἀπαγγεῖλαι, *renuntiem;* paulòque post, pro *vadat, & dominetur..... & non intercidat*, habetur: πορεύσεται, καὶ κυριεύσει..... καὶ οὐ διαφωνήσει, *ibit, & dominabitur..... & non dissonabit:* legisse videtur Interp. Lat. διαφθαρήσει. In Ms. Germ. 15. sic: *Et ego veni ad faciem Olof. principis virtutis vestræ, ut renuntiem illi verba veritatis, & ostendere ante faciem ejus viam, per quam vadat, & dominetur univ. montanæ, & non disperiet de*, &c. ut sup. In Corb. verò. *Et ego venio ad faciem Olof. principis virtutis, ut renuntiem illi hæc verba, & ostendam illi viam, per quam vadat, & dominetur in universa montana, & non clamabunt virorum illorum caro una;* nec plura. Ms. etiam Germ. 4. leg. *universa montana*, sed absque præpos. *in*.

℣. 14. Ms. Germ. 15. *Cùm autem audissent viri verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in conspectu eorum mirabilis specie valde.* Corb. *Et cùm audissent*, &c. ut in Germ. 15. omissa tantùm voce *specie*. Græc. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ...... καὶ κατενόουν (in Compl. deest καὶ) τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ ἦν ἐναντίον αὐτῶν θαυμάσιον τῷ κάλλει σφόδρα.

℣. 15. Similiter Græcè, nisi quòd deest τὸ *in bono*, post *animam tuam;* & infra, loco *ex nostris mittemus*, &c. legitur, ἀφ᾽ ἡμῶν προπέμψουσί σε, ἕως παραδώσουσί σε, &c. i. e. *à nobis præmittent te, donec tradent te*, &c. In Ms. Germ. 15. omnia ut in textu Regio, immutatis tamen his: *Et nunc ecce ad tabernac. ejus perducent te nostri, usquequo.* In Corb. verò sic: *Et dixerunt ad illam: Conservasti animam tuam in bonum, quòd festinaveris descendere ad dominum nostrum. Et nunc veni ad tabernaculum meum;* reliqua desiderantur.

℣. 16. Similia prorsus in Græco, nisi excipiatur unum, ἀνάγγειλον, *annuntia*, pro *refer ei*. Eadem quoque in Ms.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

mere corde tuo, sed refer ei secundùm verba tua, & bene tibi faciet. Et elegerunt ex ipsis viros centum, & adjunxerunt ei & puellæ ejus, & perduxerunt illas ad tabernaculum Olofernis.

17. Et factus est concursus in tota castra, & innotuit in tabernaculo adventus ejus: & venerunt & circumdederunt eam cùm staret ante tabernaculum Olofernis, quoadusque nunciaverunt ei de illa; & mirabantur ad speciem ejus, & percipiebant verba ejus, quia erant valde bona; & laudabant filios Israël in ea.

18. Et dixit unusquisque ad proximum suum: Quis contemnet populum istum, qui habent mulieres tales? quoniam non est bonum derelinquere ex eis viros, ne qui relicti fuerint, possint superare omnem terram. Et exierunt omnes deservientes Oloferni, & omnes famuli ejus, & induxerunt illam in tabernaculum ejus.

19. Et erat Olofernis requiescens in lecto suo in conopeo, quod erat ex purpura, & auro, & zmaragdo, & lapidibus pretiosis contextum: & nunciaverunt ei de illa. Qui cùm audisset, exiit ante tabernaculum, & lampades argenteæ præcedebant eum multæ valde: & induxerunt eam ad illum.

20. Cùm autem adstitisset ante faciem ejus Judith, & famulorum ejus, procidens in faciem, adoravit eum. Et levaverunt eam servi ejus, & mirabantur omnes ad speciem vultus ejus.

Vulgata nova.

in conspectu ejus, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

17. Cùmque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his meritò pugnare contra eos debeamus?

19. Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum:

20. & cùm in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

Notæ ad Versionem antiquam.

Germ. 15. exceptis levibus his, *cordi*, pro *corde*; *referes*, pro *refer*; *ex se ipsos*, pro *ex ipsis*; & *ancilla ejus cum ea*, loco *puellæ ejus*. In Corb. hæc sola leguntur: *Et si steteris in conspectu ejus, noli timere corde tuo, & bene tibi faciet: & adduxerunt eam ad tabernaculum Olofernis.* In Pech. posteriora tantùm: *Et elegerunt ex ipsis viros centum, & adjunxerunt ei & abræ ejus, & perduxerunt*, &c. quæ sup.

℣. 17. Ms. Germ. 15. hæc sola immutat: *in totam castram*, corruptè pro *tota castra*, deinde *innotuit enim in tabernaculis*; neque multò post, *stantem*, loco *cùm staret*; item infra, *nunciarent*, pro *nunciaverunt*; paulòque post, *pulchritudinem*, loco *speciem*; & in fine, *ab ea*, pro *in ea*. In Corb. hæc solùm exstant: *Et nunciaverunt illi de ea; & mirabantur speciem ejus.* In Pech. nil omnino ad finem usque hujus capitis. In Græco verò sic: Καὶ ἐγένετο συνδρομὴ ἐν πάσῃ τῇ παρεμβολῇ, διεβοήθη γὰρ εἰς τὰ σκηνώματα ἡ παρουσία αὐτῆς· καὶ ἐλθόντες, ἐκύκλουν αὐτὴν ὡς εἱστήκει ἔξω τῆς σκηνῆς Ὀλοφέρνου, ἕως προσήγγειλαν αὐτῷ περὶ αὐτῆς· καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς, καὶ ἐθαύμαζον τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτῆς· edit. Ald. ἐπ' αὐτῆς.

℣. 18. Nonnullis tantùm differt Ms. Germ. 15. hisque levibus, nempe *habet*, pro *habent*, ante *mulieres*; & infra, *relinquere*, pro *derelinquere*, detracto præced. *bonum*; exinde *ut*, pro *ne*, & in fine, *tabernaculo ejus*, non *tabernaculum*. In Corb. verò sic: *Et dixit unusquisque ad proximum suum: Quis contemnet istum populum, qui tales habet mulieres? quoniam bonum est ex eis relinquere semen in viros, ut qui nati fuerint, possint possidere totam terram. Et exierunt cubicularii Olofernis, & introduxerunt illam in tabernaculum.* Græcè: Καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· Τίς καταφρονήσει τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς ἔχει ἐν ἑαυτῷ γυναῖκας τοιαύτας; ὅτι οὐ καλόν ἐστιν ὑπολείπεσθαι ἐξ αὐτῶν ἄνδρα ἕνα, οἳ ἀφεθέντες, δυνήσονται κατασοφίσασθαι πᾶσαν τὴν γῆν. Καὶ ἐξῆλθον οἱ παρακαθεύδοντες Ὀλοφέρνῃ, καὶ πάντες οἱ θεράποντες αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὴν σκηνήν.

℣. 19. Ad verbum è Græco, ad hoc usque, *Qui cùm audisset*; excipiendum tamen τὸ *contextum*, pro quo καθυφασμένῳ, *intextis*; at in editt. Ald. & Compl. legitur καθυφασμένον, ut sup. Loco verò seqq. *Qui cùm audisset*, &c. ita: Καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸ προσκήνιον, καὶ λαμπάδες ἀργυραῖ προάγουσαι αὐτοῦ· nec subnectuntur plura. In Ms. Germ. 4. loco *contextum*, habetur *juxta eum*. In Germ. 15. omnia ut in Regio supra, præter seqq. nempe initio, *Et erat Olofernes recumbens*; exinde circa medium, *exiit de tabernaculo*, loco *ante tabernaculum*; extremò, *apud eum*; loco *ad illum*. In Corb. hæc solùm exstant: *Et erat Olof. requiescens in lectulo suo in conopeo, quod erat ex purpura, auro, smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum.*

℣. 20. Ms. Germ. 15. verborum ordinem sic immutat: *Cùm autem adstitisset ante faciem ejus Judith, & famulorum ejus, laudaverunt omnes pulchritudinem formæ ejus. Et procidens in faciem, adoravit eum: & elevaverunt eam servi ejus.* Corb. verò simpliciter hab. *Et cùm vidisset faciem ejus, procidit, & adoravit illum: & levaverunt illam servi ejus.* Græc. Germanensi 15. favet his: Ὡς δὲ ἦλθε κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ Ἰουδὶθ, καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ἐθαύμασαν πάντες ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ προσώπου αὐτῆς. Καὶ πεσοῦσα ἐπὶ πρόσωπον, προσεκύνησεν αὐτῷ· καὶ ἤγειραν αὐτὴν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ.

CAPUT XI.

Versio antiqua.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET dixit ad eam Olofernis: Constans esto mulier, & noli timere corde tuo: quia ego non nocui hominem, cui placuit servire Nabuchodonosor regi totius terræ.

2. Et nunc plebs tua, quæ habitat in montanis, nisi fefellisset me, non elevassem lan-

Vulgata nova.

1. TUnc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, & noli pavere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter in Græco, nisi quòd pro *constans esto*, legitur θάρσησον, *confide*, absque seq. &, & pro *cui placuit*, sic, ὅστις ᾑρέτικε, *quisquis elegit*; quæ idem sonant. In Germ. 15. ita: *Et dixit ad eam Olof. Animæquior esto mulier, & noli pavere cordi tuo: quoniam ego non nocui virum, cuicumque placuit servire*, &c. ut sup. Sic etiam in Corb. his tantùm mutatis, *Et dixit illi..... Animæquior esto..... corde tuo*; extremò tamen deest, *regi totius terræ.* In Ms. Pech. totum pene caput desideratur.

℣. 2. Ms. Germ. 15. *Et nunc plebs tua, quæ habitat in montana, nisi fefellissent me, non elevassem lanceam meam*, &c. ut sup. Corb. *Et nunc populus tuus, si non contemp-*

VULGATA NOVA. | VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

ceam meam super illos ; sed ipsi fecerunt sibi hæc.

3. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut venires ad nos ?

3. Et nunc dic mihi, qua ex causa recessisti ab eis, & venisti ad nos ? venisti enim ad salutem animæ tuæ. Animæquior esto, in hac nocte vives, & deinceps : nec enim est qui te noceat, sed bene faciam tibi, sicut fit servis domini mei.

4. Et dixit illi Judith : Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum.

4. Et dixit ad eum Judith : Sume verba ancillæ tuæ, & loquatur ancilla tua ante faciem tuam, & non loquetur mendacium domino meo in hac nocte. Et si secutus fueris verba mea, consummabis omnia in manibus tuis, quæ faciet Deus tecum ; & non excedet dominus meus de cogitationibus suis, quoadusque vivet.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terræ, & vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium : quoniam non solùm homines serviunt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex totius terræ, & vivit virtus ejus, qui misit te in correctionem omnium animarum : quoniam non solum homines per te servient ei, sed bestiæ agri, & jumenta, & volucres cœli ; & per virtutem tuam sciet Nabuchodonosor, & omnis domus ejus.

6. Nunciatur enim animi tui industria universis gentibus, & indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus & potens es in omni regno ejus, & disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

6. Audivimus enim sapientiam tuam, & astutiam tuam ; & nunciatum est universæ terræ, quia tu solus bonus es in regno, & potens in militia belli, & mirabilis in providentia, & laudabilis in disciplina.

Sup. 5. 5.

7. Nec hoc latet, quod locutus est Achior ; nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire.

7. Et nunc domine mi, verbum quod locutus es ad Achior in concilio tuo, audivimus : quoniam circumierunt eum viri in Bethulia, & nunciavit illis omnia quæ locutus est apud te. Propter quod dominator domine, non transeas verbum ejus, sed conde illud corde tuo, quia verum est.

8. Constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quòd tradat eum pro peccatis suis.

8. Non enim defendetur genus nostrum, neque dominatur gladius super eos, nisi peccent in Deum suum.

9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israël, tremor tuus super ipsos est.

9. Et nunc ne fiat dominus meus frustratus ante faciem illorum in actu suo : cecidit enim timor super illos, & comprehendit eos peccatum magnum, in quo exacerbaverunt Dominum Deum suum :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

sisset me, non allevassem lanceam meam super illum ; omissis aliis. Græcè : Καὶ νῦν ὁ λαός σου, ὁ κατοικῶν τὴν ὀρεινὴν, εἰ μὴ ἐφαύλισάν με, οὐκ ἂν ἦρα τὸ δόρυ μου ἐπ' αὐτούς· ἀλλ' αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐποίησαν ταῦτα.

℣. 3. Eadem prorsus leguntur in Ms. Germ. 15. nisi quòd deest τὸ *animæ tuæ*, post *salutem ;* & sub finem habetur *feci*, non *fit ;* in Ms. etiam Regio scriptum est *feci*, sed posteriori manu. In Corb. verò sic : *Et nunc dic mihi, qua ex causa recessisti ab illo ? & venisti enim ad nos in salute ;* reliqua desunt. Græcè : Καὶ νῦν λέγε μοι, τίνος ἕνεκεν ἀπέδρας ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἦλθες πρὸς ἡμᾶς ; ἥκεις γὰρ εἰς σωτηρίαν. Θάρσει, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ζήσῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπόν· οὐ γάρ ἐστιν ὃς ἀδικήσει σε, ἀλλ' εὖ σε ποιήσει, καθὰ γίνεται τοῖς δούλοις τοῦ κυρίου μου βασιλέως Ναβουχοδονόσορ.

℣. 4. Eadem rursus habet Ms. Germ. 15. his tantùm mutatis ; nempe post *faciem tuam*, addit *veritatem*, statimque *& non loqui mendacium*, &c. exinde pro *excedet*, scribit *excidet*, ut in fine *vivit*, pro *vivet*. Græcum etiam textui Regio consonat ad hoc usque, *verba mea*, uno tamen excepto, ἀναγγελῶ, *annuntiabo*, pro *loquetur ;* loco verò *verba mea*, & seqq. sic habet : τοῖς λόγοις τῆς παιδίσκης σου, τελείως πρᾶγμα ποιήσει μετά σου ὁ Θεός· καὶ οὐκ ἀποπεσεῖται ὁ κύριός μου τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ. Ms. Corb. *Et dixit illi Judith : Sume verba ancillæ tuæ, & non loquatur mendacium domino meo in hac nocte. Et si secutus fueris verba mea, consummatam rem faciat Dominus tecum ;* nec addit plura.

℣. 5. Ms. Germ. 15. *Vivit enim Nabochodonosor rex totius terræ, & vivit virtus ejus, qui misit te ad correptionem animarum : quoniam non solùm homines per te servient ei, sed & bestiæ agri, & jumenta, & volatilia cœli ; & per virtutem tuam sciet Nabochodonosor ;* reliqua desunt. In Corb. ista tantùm leguntur : *Vivit enim Nabuchod. rex terræ, & vivit virtus illius, qui misit te* (supp. *ad*) *correptionem omnium animarum : quoniam non solùm homines per te servient ei, sed & bestiæ agri.* Græc. verò habet : Ζῇ γὰρ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ πάσης τῆς γῆς, καὶ ζῇ τὸ κράτος αὐτοῦ, ὃς ἀπέστειλέ σε εἰς κατόρθωσιν πάσης ψυχῆς· ὅτι οὐ μόνον ἄνθρωποι διά σε δουλεύουσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τῆς ἰσχύος σου ζήσονται ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ, καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτοῦ..... *per fortitudinem tuam vivent super Nabuchodonosor, & omnem domum ejus.*

℣. 6. Ms. Germ. 15. sic habet : *Audivimus enim sapientiam tuam, & adinventiones tuas : adnuntiatum est enim universæ terræ, quoniam tu solus bonus in regno es, & laudabilis in disciplina, & potens in militia belli.* Ms. Corbeiens. *Audivimus enim industriam animi tui ; & nunciatum est universæ terræ, quoniam tu solus bonus es in omni regno, & potens in disciplina, & mirabilis* (Ms. *miserabilis*) *in milibus belli.* Græc. Ἠκούσαμεν γὰρ τὴν σοφίαν σου, καὶ τὰ πανουργεύματα τῆς ψυχῆς σου· καὶ ἀνηγγέλη πάσῃ τῇ γῇ, ὅτι σὺ μόνος ἀγαθὸς ἐν πάσῃ βασιλείᾳ, καὶ δυνατὸς ἐν ἐπιστήμῃ, καὶ θαυμαστὸς ἐν στρατεύμασι πολέμου.

℣. 7. Ms. Germ. 15. *Et nunc domine, verbum quod locutus est Achior in concilio tuo, audivimus verba ejus : quoniam susceperunt eum in Bethulia, & nunciavit eis omnia quæcunque locutus est apud te. Propter quod dominator domine, non transeat verbum ejus, sed conde eos in corde tuo, quia verum est.* Huic Germ. Ms. Græcum favet, nisi quòd initio delet vocem *domine*, & infra, pro *susceperunt eum in Bethulia*, hab. περιεποιήσαντο αὐτὸν οἱ ἄνδρες Βετυλούα, *servaverunt eum viri Betulua ;* item post pauca, loco *transeat*, scribit παρέλθῃς, *transgrediaris*, necnon κατάθου αὐτὸν, *depone illud*, pro *conde eos*. In Corb. ita : *Et nunc verbum suum quod locutus est Achior in concilio : quoniam circuiverunt eum viri in Betuliam, & nunciavit illis omnia verba tua. Propter quod domine, non transiet verbum ejus.*

℣. 8. Similiter in Ms. Germ. 15. exceptis his, *Non enim defenditur..... neque dominabitur.* In Corb. sic : *Non enim defenditur genus nostrum, nec invalesceret gladios* (l. *gladius*) *in illos, nisi peccarent in Deum suum.* Græc. Οὐ γὰρ ἐκδικᾶται τὸ γένος ἡμῶν, οὐ κατισχύει ῥομφαία ἐπ' αὐτοὺς, ἐὰν μὴ ἁμάρτωσιν, &c. ut sup.

℣. 9. Ms. Germ. 15. *Et nunc ne fiat dominus meus sine actu : ecce enim cecidit mors ante faciem illorum, & comprehendit eos*, &c. ut sup. Græcè : Καὶ νῦν ἵνα μὴ γένηται

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

10. mox enim ut fecerint illud, erunt tibi in conſummationem. Quoniam quidem defecerunt illis eſcæ, & ablatæ ſunt ab eis aquæ,

11. cogitaverunt injicere manus jumentis ſuis, & bibere ſanguinem eorum, & omnia quæ præcepit illis Deus ne manducarent, ſtatuerunt conſumere.

12. Initia frumenti, & vini, & olei, quæ conſtituit ſanctificare omnibus ſacerdotibus, qui præſunt altario in Hieruſalem contra faciem Dei noſtri, cogitaverunt conſumere ea, quæ nec manibus licet tangere cuiquam ex populo. Et miſerunt in Hieruſalem (quia & qui habitant ibi fecerunt omnia hæc) qui tranſtulerunt in relationem ſeniorибus. Et erit, cùm nunciatum fuerit, mox ut fecerint, dabuntur tibi in perditionem in die illa.

13. Unde ego ancilla tua, cùm cognoviſſem hæc omnia, refugi à facie eorum, & miſit me Deus facere tecum hanc rem, in qua mirabitur tota terra, quæ audierit ea:

14. quoniam ancilla tua Deum colit, orans nocte ac die Deum cœli. Et nunc manebo penes te dominum meum, & exiens ancilla tua noctu ad vallem, orabo ad Deum,

15. & indicabit mihi quando facient peccatum ſuum, & veniens indicabo illud tibi: & exies in virtute tua, & non erit qui reſiſtet tibi ex eis; & deducam te per mediam Judæam, uſquequo veniam contra Hieruſalem, & ponam ſedem tuam in medio ejus; & deduces illos ſicut oves quibus non eſt paſtor, & non latrabit canis linguâ ſuâ contra te:

16. quoniam hæc oſtenſa ſunt mihi ſecundùm ſcientiam meam,

17. & miſſa ſum nunciare tibi.

18. Et placuerunt verba ejus coram Oloferne,

VULGATA NOVA.

10. Inſuper etiam fames invaſit eos, & ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora ſua, & bibant ſanguinem eorum:

12. & ſancta Domini Dei ſui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitaverunt impendere, & volunt conſumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum eſt quòd in perditionem dabuntur.

13. Quod ego ancilla tua cognoſcens, fugi ab illis, & miſit me Dominus hæc ipſa nunciare tibi.

14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum,

15. & dicet mihi quando eis reddat peccatum ſuum, & veniens nunciabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jeruſalem, & habebis omnem populum Iſraël, ſicut oves quibus non eſt paſtor, & non latrabit vel unus canis contra te:

16. quoniam hæc mihi dicta ſunt per providentiam Dei.

17. Et quoniam iratus eſt illis Deus, hæc ipſa miſſa ſum nunciare tibi.

18. Placuerunt autem omnia verba hæc co-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ὁ κύριός μου ἔκβολος ἢ ἄπρακτος· ἢ ἐπιπεσεῖται (ed. Compl. ἐπέπεσε) θάνατος ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, ἢ κατελάβετο αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἐν ᾧ παροργιοῦσι τὸν Θεὸν αὐτῶν. Mſ. Corb. *Et nunc ut non faciat* (l. *fiat*) *dominus meus fruſtratus ante faciem illorum in actu ſuo: comprehendit enim illos peccatum, ex quo in iram concitaverunt Deum ſuum.*

℣. 10. Mſ. Germ. 15. *Mox fecerint illud, erunt tibi in conſummationem. Quoniam quidem defecit in eis eſca*, &c. ut ſup. Corb. ultima tantùm verba exhibet: *Quoniam defecit illis eſca, & ablatæ ſunt illis aquæ.* Græc. Ὁπηνίκα ἂν ποιήσωσιν ἀτοπίαν. Ἐπεὶ γὰρ ἐξέλιπεν αὐτοὺς τὰ βρώματα, ἢ ἐσπανίσθη πᾶν ὕδωρ. *Quandocunque fecerint abſurditatem. Quoniam enim defecerunt eos eſcæ, & rarefacta eſt omnis aqua.*

℣. 11. Mſ. Germ. 15. *Cogitaverunt injicere manus jumentis ſuis, & omnia quæ ſeparavit eis Deus in Lege ne manducarent, cogitaverunt conſumere.* Corb. *Et cogitaverunt interficere pecora ſua, & bibere ſanguinem illorum, & omnia quæ ſeparavit* (Mſ. *ſuperavit*) *illis Deus in Lege ne manducarent*; ſequentia deſunt. In Græco ſic: Ἐβουλεύσαντο ἐπιβαλεῖν τοῖς κτήνεσιν αὐτῶν, ἢ πάντα ὅσα διεστείλατο αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ μὴ φαγεῖν, διέγνωσαν δαπανῆσαι.

℣. 12. Mſ. Germ. 15. *Initia frumenti, & vini, & olei, quæ conſtituit ſanctificare omnibus ſacerdotibus, qui præſunt in Hieruſ. contra faciem Dei noſtri, cogitaverunt conſumere, quæ nec manibus licet tangere neminem ex populo. Et miſerunt in Hieruſ. (quia & ibi qui inhabitant fecerunt hæc omnia) qui abſtulerunt eis inlationem à ſenioribus. Et erit, cùm nunciaverint, & fecerint, dabuntur in perditionem in illa die.* Corb. *Initia tritici, & vini, & olei, & quæ præcepit illis ſanctificari, cogitaverunt conſummare, quæ nec manibus debuerunt contingere. Et miſerunt in Jeruſalem, quoniam & ibi fecerunt hæc. Et erit, cùm fecerint, dabuntur in perditione in illa die.* Græc. Καὶ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σίτου, ἢ τὰς δεκάτας τοῦ οἴνου, ἢ τοῦ ἐλαίου, ἃ διεφύλαξαν ἁγιάσαντες τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς παρεστηκόσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀπέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κεκρίκασιν ἐξαναλῶσαι, ὧν οὐδὲ ταῖς χερσὶν καθῆκεν ἅψασθαι οὐδένα τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ. Καὶ ἀπεστάλκασιν εἰς Ἱερουσαλὴμ (ὅτι ἢ οἱ ἐκεῖ κατοικοῦντες ἐποίησαν ταῦτα) τοὺς μετακομίσαντας αὐτοῖς τὴν ἄφεσιν παρὰ τῆς γερουσίας. Καὶ ἔσται, ὡς ἀναγγείλῃ αὐτοῖς, ἢ ποιήσωσι, δοθήσονταί σοι εἰς ὄλεθρον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

℣. 13. Ita Græcè, poſterioribus tantùm mutatis, nempe, πράγματα ἐφ' οἷς ἐκστήσεται πᾶσα ἡ γῆ, ὅσοι ἐὰν ἀκούσωσιν αὐτά· loco *hanc rem in qua*, &c. at in editt. Ald. & Compl. legitur πρᾶγμα, ut ſupra. Mſ. Germ. 15. habet: *Ego autem ancilla tua, cùm cognoviſſem hæc omnia, refugi à facie eorum, & miſit me Deus facere rem, quam ſi audierint, omnes mirabantur & laudabant.* Corb. verò ſic: *Et ego ancilla tua cognovi hæc, & fugi ab illis, & miſit me Deus facere tecum hanc rem*; omiſſis aliis.

℣. 14. Similiter in Græco, præter ſeqq. Θεοσεβής ἐστι, ἢ θεραπεύουσα, *Dei cultrix eſt, & miniſtrans*, pro *Deum colit, orans*; & infra, κύριέ μου, *domine mi*, loco *dominum meum*; dein ἢ ἐξελεύσεται..... ἢ προσεύξομαι, &c. & *exibit..... & deprecabor*, &c. In Mſ. Germ. 15. ita: *Quoniam ancilla tua Deum colens eſt, & orans die ac nocte Deum cæli. Et nunc manebo penes te dominum meum, & exiet ancilla tua noctu ad vallem, & orabo ad Dominum.* In Corb. verò: *Quoniam ancilla tua Dominum colo, & diligo Deum cæli. Et nunc maneo apud te, & exiet ancilla tua in valle, & orabo Dominum.*

℣. 15. Concinit Mſ. Germ. 15. his tamen mutatis, *quando fecerint peccatum eorum*, pro *quando facient peccatum ſuum*; nec multò poſt, *reſiſtat*, pro *reſiſtet*; item infra, *adducam*, pro *deducam*, ut & *adduces eos*, pro *deduces illos*. In Corb. ſic: *Et indicabit mihi quando fecerint peccatum ſuum; & veniam, & nunciabo tibi: & exies cum omni virtute tua, & non erit qui tibi reſiſtat ex illis; & adducam te per mediam Jeruſalem, & habebis illos ſicut oves quibus non eſt paſtor, & non latrabit canis de lingua ſua contra te.* Græc. Καὶ ἐρεῖ μοι (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἀναγγελεῖ μοι) πότε ἐποίησαν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, ἢ ἐλθοῦσα προσανοίσω σοι ἐξελεύσῃ (Mſ. Alex. ἢ ἐξελεύσῃ) σὺν πάσῃ τῇ δυνάμει σου, ἢ οὐκ ἔστιν, &c. ut in textu Regio.

℣. 16. Mſ. Germ. 15. cum Corb. *Quoniam hæc mihi dicta ſunt ſecundùm providentiam.* Græc. Ὅτι ταῦτα ἐλαλήθη μοι κατὰ πρόγνωσίν μου, ἢ ἀπηγγέλη μοι.

℣. 17. Concinit Mſ. Corb. In Germ. verò ſic: *Et miſſa ſum ut nunciarem tibi*; Græc. ἀναγγεῖλαί σοι.

℣. 18. Itidem Græcè, niſi quòd præponitur ibi πά-

VULGATA NOVA.

tam Holoferne, & coram pueris ejus, & mirabantur sapientiam ejus, & dicebant alter ad alterum :

19. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofernes : Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris :

21. & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in universa terra.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

& coram famulis ejus, & mirati sunt in specie & in sapientia ejus, & dixerunt :

19. Non est talis mulier, à cacumine montium usque ad summum terræ, in vultu, & sapientia sermonum.

20. Et dixit ad eam Olofernis : Benefecit Deus, qui misit te à filiis plebis tuæ, ut fiat in manibus nostris virtus, in illis autem qui nos spreverunt, perditio ; quia abominati sunt me, & dominum meum Nabuchodonosor :

21. & nunc tu decens in aspectu, & bona in verbis tuis, quia si feceris secundùm quod locuta es, Deus tuus Deus meus erit, & tu in domo regis sedebis, & eris nominata in omni terra.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

των, voci *famulis*, deleturque infra, *in specie &*. Ms. Germ. 15. sic hab. *Et placuerunt verba ejus coram Olofernen, & coram servis ejus, & mirati sunt in speciem, & sapientiam ejus, & dixerunt.* Corb. *Et placuerunt hæc verba coram Oloferne, & coram servis ejus, & mirati sunt ad sapientiam mulieris, & dixerunt.*

℣. 19. A Græco abest vox *montium ;* loco verò, *in vultu, & sapientia*, legitur, καλῷ προσώπῳ, καὶ συνέσει, *pulchra specie, & intellectu :* Ms. Alex. hab. ἐν καλῷ, edd. Ald. & Compl. ἐν κάλλει προσώπου. Ms. Germ. 15. *Quia non est talis mulier, à cacumine montium usque ad summum terræ, in speciem faciei, & sensum verborum.* Corb. *Non est talis mulier in specie, & facie, & sensu verborum.*

℣. 20. Græc. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν Ὀλοφέρνης· Εὖ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἀποστείλας σε ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ, τοῦ γενηθῆναι ἐν χερσὶν ἡμῶν κράτος, ἐν δὲ τοῖς φαυλίσασι τὸν κύριόν μου, ἀπώλειαν (Ms. Alex. ἀπώλεια·) reliqua desunt. Ms. Germ. 15. cum Pech. sic habet : *Et dixit ad eam Olofernes*, (Pech. *ad eos Olofernis :*) *Benefecit Deus tuus, qui misit te ante filios plebis tuæ, ut fiat in nobis virtus ; in eos autem qui spreverunt dominum meum, perditio :* solus Germ. addit hîc *erit*, nec plura. In Corb. etiam pauciora, videlicet : *Et dixit ad illam Olofernes : Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum in manibus nostris.*

℣. 21. Similiter in Græco, exceptis his, ἀστεία εἶ σὺ ἐν τῷ εἴδει σου, *venusta es tu in specie tua*, loco *tu decens in aspectu ;* item infra ad vocem *regis*, additur nomen Ναβουχοδονόσορ ; & in fine pro *in omni terra*, legitur παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, *apud omnem terram.* Ms. Germ. 15. sic habet : *Et nunc tu speciosa in aspectu, & bona in verbis, quoniam si feceris secundùm quod locuta es, Deus tuus erit Deus meus, & tu in domum regis*, &c. ut in textu Regio. Corb. *Et nunc bona es tu in verbis, secundùm quod locuta es : Deus tuus erit Deus meus ; & tu in domo Nabuchodonosor nominata eris in omni terra.* In Pech. hæc sola : *Et nunc tu decens es in aspectu, & bona in verbis ;* omittunturque seqq. usque ad ℣. 10. capitis seq.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

1. TUnc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, & jussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de convivio suo.

2. Cui respondit Judith, & dixit : Nunc non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio : ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo.

3. Cui Holofernes ait : Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi ?

4. Et dixit Judith : Vivit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET jussit introduci eam ubi reponebant argentum ejus pueri ipsius, & præcepit sterni ei, & dare illi ex obsoniis suis, & de vino suo bibere.

2. Et dixit illi Judith : Non manducabo ex eis, neque bibam, ne sit mihi in scandalum : sed de his, quæ mecum sunt, manducabo.

3. Et dixit ad illam Olofernis : Si defecerint ea, quæ tecum sunt, unde habemus dare tibi similia eorum ? nec enim est homo nobiscum de populo tuo, qui habeat talia.

4. Et dixit Judith ad eum : Vivit anima tua domine mi, quoniam non impendet ancilla tua hæc, quæ sunt cum ea, quoadusque faciat Deus in manu mea quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi Olofernis in tabernaculum, & dormivit usque in mediam noctem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habet Ms. Germ. 15. præter ista : *& dari ei ex obsoniis suis ut ederet, & ex vino suo ut biberet.* Corb. verò contractiùs pro more : *Et jussit introire eam, ubi reposita erat pecunia ejus, & præcepit sterni, & dare ei ab obsonio suo.* Græcè : Καὶ ἐκέλευσεν εἰσαγαγεῖν αὐτὴν οὗ ἐτίθετο τὰ ἀργυρώματα αὐτοῦ, καὶ συνέταξε καταστρῶσαι (edd. Ald. & Compl. καταστρωθῆναι) αὐτῇ ἀπὸ τῶν ὀψοποιημάτων, &c. ut in textu Regio.

℣. 2. Ms. Germ. 15. *Et dixit Judith : Non manducabo ex eis, ne fiat offensio : sed ex eis, quæ mecum sunt, manducabo.* Corb. *Et dixit Judith : Non manducabo ex eis, ne fiat mihi offensio : sed ex eis, quæ mecum attuli, manducabo.* Græc. Καὶ εἶπεν Ἰουδίθ· Οὐ φάγομαι ἐξ αὐτῶν, ἵνα μὴ γένηται σκάνδαλον· ἀλλ' ἐκ τῶν ἠκολουθηκότων μοι χορηγηθήσεται ..... *sed ex his, quæ secuta sunt me, suppeditabitur.*

℣. 3. Ms. Germ. 15. *Et dixit ad illam Olofernes : Si autem defecerint quæ tecum sunt, unde habemus tibi dare similes eis ? nec enim est homo nobiscum de genere tuo, qui habeat similia.* Corb. *Et dixit ad illam Olof. Quòd si defecerint unde attulisti tecum, quid faciemus tibi ? non enim est nobiscum ex genere tuo aliquid.* Græc. Καὶ εἶπε.... Ἐὰν δὲ (in Ms. Alex. deest δὲ) ἐκλίπῃ τὰ ὄντα μετά σου, πόθεν ἐξοίσομεν (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἕξομεν) σοι δοῦναι ὅμοια αὐτοῖς, (Ald. & Compl. αὐτῶν ;) οὐ γάρ ἐστι μεθ' ἡμῶν ἐκ τοῦ ἔθνους σου. Ms. Alex. cum Ald. & Compl. γένους σου.

℣. 4. Eadem leguntur in Ms. Germ. 15. exceptis his, *vivit anima domini mei*, paulòque post, *expendet*, pro *impendet*, absque seq. *hæc*. In Corb. sic : *Et dixit Judith : Vivit anima tua domine meus, quoniam non impendet ancilla tua hæc, usque dum faciat Deus in manu mea quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, & dormivit.* Ms. Germ. 4. addit pronom. *suum*, ad *tabernaculum.* Græc. Καὶ εἶπεν Ἰουδὶθ πρὸς αὐτόν· Ζῇ ἡ ψυχή σου κύριέ μου, ὅτι οὐ δαπανήσει ἡ δούλη σου τὰ ὄντα μετ' ἐμοῦ, ἕως ἂν ποιήσῃ Κύριος ἐν χειρί μου ἃ ἐβουλεύσατο. Καὶ ἤγαγο-

Versio antiqua.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

5. Et ſurrexit ante lucem, & miſit ad Oloſernem, dicens: Præcipiat nunc dominus meus, & permittat ancillam ſuam exire ad orationem.

6. Et præcepit Oloſernis cubiculariis ſuis, ne prohiberent eam. Et manſit in caſtris triduo,

7. & exiebat per noctem in vallem Bethuliæ, & baptizabat ſe in fonte aquæ.

8. Et ut aſcendebat, orabat Dominum Deum Iſraël, ut dirigeret viam ejus in liberationem populi ſui Iſraël.

9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, uſque dum adferretur ei eſca ad veſperum.

10. Et factum eſt, quarto die fecit Oloſernis cœnam famulis ſuis ſolis, & neminem vocavit ad cœnam de neceſſariis: & dixit Bagoe ſpadoni, qui erat ſuper omnia ipſius: Vade nunc ad mulierem illam Hebræam, quæ eſt apud te, & ſuade ei, ut veniat manducare & bibere nobiſcum.

11. Fœdum eſt enim in conſpectu noſtro, ut mulierem talem omittamus non fabulantes ei: quoniam ſi non illam adduxerimus ad nos, deridebit nos.

12. Et exiit Bagoas ſpado à facie Oloſernis, & introivit ad illam, & dixit ei: Non pigeat puellam bonam venire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus; & bibes cum eo vinum in jocunditate, & fies in hodierno die honorifica, ſicut una filiarum principum Aſſyriorum, qui adſiſtunt in domo Nabuchodonoſor.

13. Et dixit ad illum Judith: Quæ ſum ego, ut contradicam domino meo?

14. quoniam omne quod erit optimum ante oculos ejus feſtinans faciam, & erit hoc mihi

Vulgata nova.

5. Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum.

6. Et præcepit cubiculariis ſuis, ut ſicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum Deum ſuum, per triduum.

7. Et exibat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptizabat ſe in fonte aquæ.

8. Et ut aſcendebat, orabat Dominum Deum Iſraël, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi ſui.

9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, uſque dum acciperet eſcam ſuam in veſpere.

10. Et factum eſt, in quarto die Holofernes fecit cœnam ſervis ſuis, & dixit ad Vagao eunuchum ſuum: Vade, & ſuade Hebræam illam, ut ſponte conſentiat habitare mecum.

11. Fœdum eſt enim apud Aſſyrios, ſi femina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo tranſeat.

12. Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, & bibat vinum in jucunditate.

13. Cui Judith reſpondit: Quæ ego ſum, ut contradicam domino meo?

14. Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam. Quidquid autem illi placue-

Notæ ad Versionem antiquam.

σαν αὐτὴν οἱ θεράποντες, &c. ut in textu Regio.

℣. 5. Similiter habetur Græcè, niſi hoc excipias, *πρὸς τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν*, *ad matutinam vigiliam*, loco *ante lucem*; item infra, *ἐᾶσαι*, pro *& permittat*. In Mſ. Germ. 15. ita: *Et ſurrexit ante lucem, & miſit ad Olof. dicens: Præcipiat nunc dom. meus permitti ancillæ ſuæ ad orationem.* In Corb. *Et ſurrexit ante lucem, & miſit ad Olof. dicens: Permitte mihi exire ad orationem.*

℣. 6. Concinit Mſ. Germ. 15. niſi quòd delet pronom. *ſuis*, paulòque poſt hab. *permanſit*, non *manſit*. Corb. ſimpliciter: *Et præcepit Olof. cubiculariis ſuis*, abſque ſeqq. Græcè: *Καὶ προσέταξεν Ὀλοφ. τοῖς σωματοφύλαξι μὴ διακωλύειν αὐτήν. Καὶ παρέμεινεν*, &c. ut ſup.

℣. 7. Similiter habet Mſ. Germ. 15. præter unum *in fontem*, pro *in fonte*: ſic etiam in Germ. 4. In Corb. verò ſimpliciter: *Et exiebat, & baptizabat ſe in caſtrorum*; omiſſis aliis. Græc. *Καὶ ἐξεπορεύετο κατὰ νύκτα εἰς τὴν φάραγγα Βετυλούα, καὶ ἐβαπτίζετο ἐν τῇ παρεμβολῇ, ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος.*

℣. 8. Itidem in Mſ. Germ. 15. deleta voce ult. *Iſraël.* In Corb. verò ſic: *Et uti aſcendebat, adorabat Dominum Deum Iſraël, ut dirigeret opera ejus in liberationem populi Iſrael.* Græc. *Καὶ ὡς ἀνέβη, ἐδέετο τοῦ Κυρίου..... κατευθῦναι τὴν ὁδὸν αὐτῆς, εἰς ἀνάστεμα τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.*

℣. 9. Mſ. Germ. 15. *Et introiens, munda manebat in tab. uſque dum adferretur eſca ejus in veſpera.* Corb. *Et introiebat munda in tabernaculum, uſque dum afferretur ei eſca ejus veſpere.* Græc. *Καὶ εἰσπορευομένη, καθαρὰ παρέμενε τῇ σκηνῇ, μέχρις οὗ προσενέγκατο τὴν τροφὴν αὐτῆς πρὸς ἑσπέραν.*

℣. 10. Mſ. Germ. 15. *Et factum eſt, in quarta die fecit Oloſernes cœnam famulis ſuis ſolis, & neminem vocavit ad cœnam de neceſſariis: & dixit Bagoæ ſpadoni ſuo, qui erat ſuper omnia ipſius ſua: Denuntiens* (l. *denunties*) *ad mulierem Hebræam, quæ eſt apud te, & veniat manducare & bibere nobiſcum.* Corb. *Et factum eſt, quarta die fecit Olof. cœnam ſervis ſuis, & dixit ad Bagoam: Vade, & ſuade Hebræam iſtam, ut manducet & bibat nobiſcum.* Pech. *Et fecit cœnam famulis ſuis ſolis, & neminem vocavit ad cœnam de neceſſariis: & dixit Bagoæ ſpadoni, qui erat ſuper omnia ejus: Suade nunc mulierem iſtam Hebr. quæ eſt apud te, ut veniat manducare & bibere nobiſcum.* Græc. *Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ..... ἐποίησεν Ὀλοφ. πότον τοῖς δούλοις αὐτοῦ μόνοις, καὶ οὐκ ἐκάλεσεν εἰς τὴν χρῆσιν* (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. *κλῆσιν*) *οὐδένα τῶν πρὸς ταῖς χρείαις· καὶ εἶπε Βαγώᾳ τῷ εὐνούχῳ, ὃς ἦν ἐφεστηκὼς ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ· Πεῖσον δὴ πορευθεὶς τὴν γυναῖκα τὴν Ἑβραίαν, ἥ ἐστι παρὰ σοί, τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ φαγεῖν καὶ πιεῖν μεθ' ἡμῶν.*

℣. 11. Similiter habent Mſs. Germ. 15. & Pech. præter iſta duo, *confabulantes*, pro *fabul.* & *comprehenderimus*, pro *adduxerimus ad nos.* Corb. verò ſic: *Fœdum eſt enim in conſp. noſtro, ſi talem mulierem ſic dimiſerimus; illa deridebit nos.* Græc. *Ἰδοὺ γὰρ αἰσχρὸν τῷ προσώπῳ ἡμῶν, εἰ γυναῖκα τοιαύτην παρήσομεν οὐχ ὁμιλήσαντες αὐτῇ· ὅτι ἐὰν ταύτην μὴ ἐπισπασώμεθα, καταγελάσεται ἡμῶν.*

℣. 12. Similiter in Mſ. Germ. 15. exceptis ſeqq. *dicet ei*, pro *dixit ei*; paulòque poſt, *introire*, pro *venire*; item infra, *in jucunditate, & fiere in hodierna die honorificata*; extremò, *quæ ſtant in domo Nabochod.* Mſ. Pech. *Et exiet Bagoas à facie Olof. & introivit ad illam, & dixit ei: Non pigeat te, puella bona, introire ad dom. meum, ut honorificeris ante faciem ejus, & bibas cum eo vinum in jocunditatem, & fieri hodierna die honorificata, ſicut una filiarum principum Aſſur, quæ adſiſtunt in domo Nabochod.* Corb. *Et introivit Bagoas, & dixit ad illam: Non revereatur bona puella introire ad dom. meum, & honorificetur ante faciem ejus; & bibas cum illo vinum in jucunditate*; reliqua deſunt. Mſ. Germ. 4. vitiosè, *non pigeat puella bona.* Græc. *Καὶ ἐξῆλθε Βαγώας ἀπὸ προσώπου Ὀλοφ. καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν, καὶ εἶπε· Μὴ ὀκνησάτω δὴ ἡ παιδίσκη ἡ καλὴ αὕτη ἐλθοῦσα πρὸς τὸν κύριόν μου, δοξασθῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ πίεσαι μεθ' ἡμῶν εἰς εὐφροσύνην οἶνον, καὶ γενηθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ὡς θυγάτηρ μία τῶν υἱῶν Ἀσσοὺρ, αἳ παρεστήκασιν ἐν οἴκῳ Ναβουχοδονόσορ.*

℣. 13. Sic habent Mſs. Germ. 15. Corb. & Pech. præter hoc, *Et quæ ſum ego*: ſic etiam in Græco, ut & infra *ἀντεροῦσα*, loco *ut contradicam.*

℣. 14. Itidem Græcè, niſi quòd vox *ἀρεστὸν*, *placitum*, loco *optimum*, transfertur poſt *oculos ejus*, (legiſſe videtur Interp. *ἄριστον*:) item infra deeſt *mihi*, præterquam in Mſ. Alex. ubi legitur *μοὶ τοῦτο*; mox in Vatic. & al. *ἀγαλλίαμα*, pro *gaudium*; mel. *exſultatio.* In Mſ. Germ. 15. omnia ut in textu Regio, præter ſeqq. *feſtinabo & faciam, & erit mihi gaudium uſque in diem.* In Pech. ſic: *Quoniam omnia* (l. *omne*) *quod erat optimum ante oculos ejus, feſtinabo & faciam; & erit mihi hoc gaudium uſque in diem*

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
rit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ.	gaudium usque ad diem mortis meæ.
15. Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem ejus.	15. Et surgens, ornavit se vestibus, & omni muliebri ornatu. Et accessit ancilla ejus, & stravit illi contra Olofernem in terra stragula, quæ acceperat à Bagoa spadone in quotidianum usum, ut manducaret discumbens super ea. Et introiens Judith, discubuit.
16. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus.	16. Et expavit cor Olofernis in ea, & commota est anima ejus: quia erat cupiens valde ut concumberet cum illa, & quærebat tempus ut occurreret illi, ex die qua viderat eam.
17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me.	17. Et dixit ad illam Olofernis: Bibe nunc nobiscum in jocunditate.
18. Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis.	18. Et dixit Judith: Bibam domine, quia magnificata est vita mea in me hodie, præ omnibus diebus nativitatis meæ.
19. Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus.	19. Et accipiens, manducavit & bibit coram illo, ea quæ præparaverat ei ancilla sua.
20. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.	20. Et jocundatus est Olofernis super eam, & bibit multum vinum, quantum nunquam biberat ulla die ex qua natus est.

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mortis meæ. In Corb. *Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam, & erit mihi hoc bonum usque in diem mortis meæ.*

℣. 15. Græcè: Καὶ διαναστᾶσα, ἐκοσμήθη τῷ ἱματισμῷ, καὶ παντὶ τῷ, &c. ut in Lat. sup. nisi excipias vocem κώδια, loco *stragula*, quam Nobil. ita vertit, *pelles*; exinde post *Bagoa*, Græcè non additur *spadone*; post *usum* verò subjicitur αὐτῆς; paulòque post ita, εἰσελθοῦσα, *ingressa*, pro *introiens*. In Ms. Germ. 15. sic: *Et exsurgens, ornavit se vestibus suis, & omnem muliebrem ornamentum. Et accessit ancilla ejus, stravit econtra Oloferneu in terram stragulis, quibus acceperat à Bagoa spadone in quotidianum diem, ut manducaret discumbens super eis. Et introivit Judith, & discubuit.* Ms. Pech. *Et surgens, & exornavit se vestibus suis, & omni muliebri ornatu. Et accessit ancilla ejus, & stravit illi contra Olofernen in terra stracolis, quæ accepit à Bagoa. Et ingressa Judith, accubuit.* Corb. *Et surrexit, & ornavit se vestimento suo: & stravit sibi in terram contra ipsum, & recubuit.*

℣. 16. Similiter habet Ms. Germ. 15. præter ista, *in illam*, pro *in ea*; paulòque post, *& erat concupiscens*, pro *qui erat cupiens*; extremò, *quo viderat illum*, pro *qua viderat eam.* Ms. Pech. *Et expavit Olofernis in illam, & commota est anima ejus: & erat concupiscens valde*, &c. ut in textu Regio. Corb. verò sic: *Et concussum est cor Olofernis in illam, & commota est anima ejus: & erat concupiscens ut concumberet cum illa, & quærebat tempus delectationis ejus, ex die quo viderat illam.* Græc. Καὶ ἐξέστη ἡ καρδία Ὀλοφ. ἐπ' αὐτὴν, καὶ ἐσαλεύθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· καὶ ἦν κατεπίθυμος σφόδρα τοῦ συγγενέσθαι μετ' αὐτῆς, καὶ ἐτήρει καιρὸν τοῦ ἀπατῆσαι αὐτὴν, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἶδεν αὐτήν. Interp. Reg. legisse videtur ἀπαντῆσαι, non ἀπατῆσαι αὐτὴν, quod propriè significat *decipiendi eam.*

℣. 17. Mss. Germ. 15. & Pech. *Et dixit..... Bibe nunc, & esto nobiscum in jucunditate.* Corb...... *Bibe nunc, & concumbe mecum in jucunditate.* Græc..... Πίε δὴ, καὶ γενήθητι μεθ' ἡμῶν εἰς εὐφροσύνην.

℣. 18. Ad verbum è Græco, præter unum *bibam*, pro quo, πίομαι δὴ, *bibam nunc.* Eadem habet Ms. Pech. quæ supra, absque *nunc.* Ita quoque in aliis duobus Mss. Germ. 15. & Corb. excepta voce *anima*, pro *vita*; Gr. τὸ ζῆν μου; in Corb. tamen deest seq. *in me*, & in fine legitur simpliciter, *diebus meis.*

℣. 19. Aptè ad Græc. detractis tamen voculis *ea*, & *ei.* Ms. Pech. cum Regio concinit ad verbum. Germ. 15. unum tantùm mutat, nempe *paraverat*, Græc. ἡτοίμασεν. In Corb. ita: *Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ præparaverat ancilla ejus.*

℣. 20. Ms. Germ. 15. *Et jucundatus est Olofernes super illam, & bibit multum vinum valde, quantum nunquam bibit nulla die ex quo natus est.* Similiter in Pech. exceptis his, *pro illam*, loco *super illam*, & in fine, *ulla die ex qua*, ut in Regio. In Corb. verò sic: *Et jucundus factus est Olofernes ad illam, & bibit multum vinum valde, quantum nunquam biberat*; reliqua desunt. Græcè: Καὶ ηὐφράνθη Ὀλοφ. ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἔπιεν οἶνον πολὺν σφόδρα, ὅσον οὐκ ἔπιε πώποτε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀφ' οὗ ἐγεννήθη.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. UT autem serò factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit:	1. ET ut serò factum est, satagerunt servi ejus abire, & Bagoas conclusit tabernaculum à foris, & dimisit adstantes à facie domini sui, & abierunt omnes in cubilia sua:
2. erant autem omnes fatigati à vino:	2. erant enim omnes fatigati & soporati, quoniam plurimus factus erat potus:
3. eratque Judith sola in cubiculo.	3. derelicta est autem sola Judith in tabernaculo.
4. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia	4. Et Olofernis prociderat supra lectum suum:

Ex Mss. Reg. & Germ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter hab. Ms. Pech. præter *serum*, pro *sero*; & infra, *eas stantes*, pro *adstantes.* In Germ. 15. tria tantum variant, scilicet, *festinaverunt*, pro *satagerunt*; item *à foras*, pro *à foris*, detracto inf. *à facie*; extremo *in cubilibus suis*, loco *in cubilia sua.* In Corb. verò sic: *Et ut serò factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & Bagoas conclusit tabernac. à foris, & clausit ante faciem domini sui, & reversus est.* Græcè: Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, ἐσπούδασαν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀναλύειν, καὶ Βαγώας συνέκλεισε τὴν σκηνὴν ἔξωθεν, καὶ ἀπέκλεισε τοὺς, &c. ut in textu Regio, sublata voce *omnes.*

℣. 2. Ita ferunt Mss. Germ. 15. & Pech. præter hoc, *& soporati*, quod delent; Germ. etiam infra legit *factus fuerat*, non *erat.* In Corb. simpliciter: *Et erant fatigati à vino.* Græcè: Ἦσαν γὰρ πάντες κεκοπωμένοι, διὰ τὸ ἐπὶ πλεῖον γεγονέναι τὸν πότον.

℣. 3. Sic etiam habet Ms. Pech. unà cum Græco. In Germ. 15. deest tantùm *sola.* In Corb. sic: *Et erat Judith sola in tabernaculo.*

℣. 4. Similiter in Mss. Germ. 15. Corb. & Pech. præter

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Reg. & Germ. erat enim ſolutus à vino.	ebrietate ſopitus.
5. Et dixit Judith ancillæ ſuæ, ut ſtaret foris ante cubiculum, & obſervaret introitum & exitum ejus ſicut quotidie: exire enim ſe dixerat ad orationem ſuam, & Bagoe locuta eſt ſecundùm verba hæc. Et diſceſſerunt omnes à facie, & nemo relictus eſt in cubiculo ejus, magnus vel puſillus.	5. Dixitque Judith puellæ ſuæ, ut ſtaret foris ante cubiculum, & obſervaret.
6. Et ſtetit Judith ad caput ejus, & dixit in corde ſuo:	6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in ſilentio,
7. Domine Deus omnium virtutum, reſpice in hac hora ad opera manuum mearum, ut exaltetur Hieruſalem, quia nunc eſt tempus ſuſcipiendi hæreditatem tuam: & fac cogitationem meam in quaſſationem gentium, quæ inſurrexerunt ſuper nos.	7. dicens: Confirma me Domine Deus Iſraël, & reſpice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, ſicut promiſiſti, Jeruſalem civitatem tuam erigas: & hoc, quod credens per te poſſe fieri cogitavi, perficiam.
8. Et accedens ad columnam tabernaculi, quæ erat ad caput Olofernis, depoſuit pugionem ejus ab illa.	8. Et cùm hæc dixiſſet, acceſſit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exſolvit.
9. Et accedens ad lectum, comprehendit comam capitis ejus, & dixit: Domine confirma me Deus Iſraël in hodierno die:	9. Cùmque evaginaſſet illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora:
10. & percuſſit in cervice ejus bis in virtute ſua, & abſtulit caput ejus ab illo, & involvit corpus ejus à toro ipſius, & abſtulit conopeum ejus à columnis.	10. & percuſſit bis in cervicem ejus, & abſcidit caput ejus, & abſtulit conopeum ejus à columnis, & evolvit corpus ejus truncum.
11. Et poſt puſillum exiit, & tradidit ancillæ ſuæ caput Olofernis, & miſit illud in peram eſcarum ſuarum.	11. Et poſt puſillum exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ ſuæ, & juſſit ut mitteret illud in peram ſuam.
12. Et exierunt duæ ſimul, ſecundùm conſuetudinem ſuam, quaſi ad orationem; & tranſeuntes caſtra, gyraverunt totam vallem illam, & aſcenderunt montem, & venerunt ad portam Bethuliæ.	12. Et exierunt duæ, ſecundùm conſuetudinem ſuam, quaſi ad orationem, & tranſierunt caſtra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.
13. Et dixit Judith à longè eis qui cuſtodiebant in turribus: Aperite, aperite nunc portam; no-	13. Et dixit Judith à longè cuſtodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiſcum eſt

Notæ ad Versionem antiquam.

hoc, *ſuper lectum ſuum;* Corb. tamen delet *ſuum*, & Pech. legit *in lectulum*. Græc. Καὶ Ὀλοφ. προπεπτωκὼς ἐπὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ· ἦν γὰρ περικεχυμένος αὐτῷ ὁ οἶνος.

℣. 5. Similia leguntur Græcè, præter ſeqq. ϛῆναι ἔξω τοῦ κοιτῶνος αὐτῆς, καὶ ἐπιτηρεῖν τὴν ἔξοδον αὐτῆς, *ſtare extra cubiculum ipſius, & obſervare exitum ejus;* & in fine, ἐν τῷ κοιτῶνι, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου· *in cubiculo, à parvo uſque ad magnum.* Mſ. Germ. 15. hab. *Et dixit Judith ancillæ ſuæ, ut ſtaret foris ante cubic. & obſervaret profectionem ejus, ſicut quotidie: advenire enim ſe dixit ad orationem ſuam, & Bagoæ locuta eſt ſecundùm verba hæc. Et diſceſſerunt à facie Olofernis, & nemo relictus eſt in cubiculum ejus, à minimo uſque ad maximum.* Corb. *Et dixit Judith ancillæ ſuæ, ut ſtaret foris extra cubiculum ſuum, & obſervaret viam ſuam; & Bagoæ locuta eſt ſecundùm hæc verba. Et nemo derelictus eſt in cubiculo, à majore uſque ad minorem.* Pech. *Et dixit Judith ancillæ ſuæ, ut ſtaret foris ante cubiculum, & obſervaret egreſſum ejus: exire enim ſe dixerat ad orat. ſuam, & Bagoe locuta eſt ſecundùm verba hæc. Et diſceſſerunt omnes à facie ejus, & nemo relictus eſt in cubiculo ejus.*

℣. 6. Sic habet Mſ. Germ. 15. ſed abſque hoc, *in corde ſuo.* Corb. verò: *Et ſtetit ad caput Olofernis, & dixit in corde ſuo.* Pech. ſimpliciter, *Et dixit*, omiſſis aliis. Gr. Καὶ ϛᾶσα Ἰουδὶθ παρὰ τὴν κλίνην αὐτοῦ, εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

℣. 7. Ita ferunt Mſs. Germ. 15. & Pech. præter poſteriora, quæ ſic habentur in Germ. *Quia nunc eſt tempus ſuſcipere hæreditatis tuæ, & facere cogitationem meam in quaſſationem gentium, qui conſurrexerunt ſuper nos.* In Pech. vero ſic: *Quia nunc eſt tempus ut opem feras hæreditatis tuæ, & facias cogitat. meam in quaſſationem inimicorum, qui inſurrexerunt ſuper nos.* In Corb. denique. *Confirma me Domine Deus Iſraël, & reſpice in hodierna die ad opera manuum mearum, ut exaltetur Jeruſalem, & fiat cogitatio mea adverſus inimicos, qui inſurrexerunt ſuper nos.* Germ. 4. pro *hodierna die*, hab. *hanc horam.* Græc. Κύριε ὁ Θεὸς πάσης δυνάμεως, ἐπίβλεψον ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μου, εἰς ὕψωμα Ἱερουσαλὴμ, ὅτι νῦν καιρὸς ἀντιλαβέσθαι τῆς κληρονομίας σου, καὶ ποιῆσαι τὸ ἐπιτήδευμά μου εἰς θραῦμα ἐχθρῶν, οἳ ἐπανέϛησαν ἡμῖν.

℣. 8. Similiter habet Mſ. Germ. 15. præter hoc initio, *Et aſcendens ad*, ut in fine, *illius ab ea:* ſic etiam in Mſ. Pech. ſed cum verbo *accedens*, non *aſcendens.* In Corb. ſic: *Et ſtetit ad columnam lecti ad caput ejus, & eduxit pugionem ejus.* Græc. Καὶ προσελθοῦσα τῷ κανόνι τῆς κλίνης, ὃς ἦν πρὸς κεφαλῆς Ὀλοφ. καθεῖλε τὸν ἀκινάκην αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ· Ἀκινάκη autem, proprie *gladius Perſicus* eſt.

℣. 9. Concinit Mſ. Germ. 15. ad verbum. In Pech. verò variant iſta: *comprehendit comam capite illius, & dixit: Confirma, confirma me Deus Iſr.* &c. In Corb. ſimpliciter: *Et apprehendit caput ejus, & dixit: Confirma me Domine Deus Iſraël in hodierna die.* Græc. Καὶ ἐγγίσασα τῆς κλίνης, ἐδράξατο τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Κραταίωσόν με ὁ Θεὸς (Mſ. Alex. Κύριος ὁ Θεὸς) Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.

℣. 10. Mſ. Pech. *Et percuſſit cervicem illius bis in virtute ſua, & abſtulit caput ejus ab eo, & volutavit corpus illius à toro ipſius, & abſtulit conopeum à columnis.* German. 15. *Et percuſſit in cervicem illius bis in virtute ſua, & abſtulit caput ejus ab illo, & volutavit corpus illius ab eo toro ipſius, & abſtulit conopeum illis* (f. *illius*) *a columnis.* Corb. *Et percuſſit bis in cervice ejus, & abſtulit caput ejus, & volutavit corpus ejus, & abſtulit conopeum à columnis.* Gr. Καὶ ἐπάταξεν εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ δὶς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆς, καὶ ἀφεῖλε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀπεκύλισε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ϛρωμνῆς, καὶ ἀφεῖλε τὸ κωνωπεῖον ἀπὸ τῶν ϛύλων.

℣. 11. Similiter in Græco, niſi excipias verbum ἐνέβαλεν, *injecit*, pro *miſit.* Mſ. Germ. 15. hab. *immiſit*, cum cæteris ut ſup. Pech. etiam Regio conſonat, niſi quòd hab. *abræ*, loco *ancillæ.* In Corb. hæc ſolùm variant, *& illa miſit illud in peram ſuam.*

℣. 12. Græc. delet hoc, *quaſi ad orationem*, ut & inf. *totam*, ante *vallem;* addit verò Βετυλούα, ad *montem;* & in fine ſic, πρὸς τὰς πύλας αὐτῆς. Mſ. Germ. 15. hab. *Et exierunt ambo ſimul, ſecundùm conſuetud. ſuam, quaſi ad orationem; & tranſierunt caſtra, & gyraverunt totam vallem illam, & aſcenderunt Bethuliam, & venerunt ad portas ejus.* Corb. *Et exierunt duæ, ſecundùm conſuetud. ſuam, quaſi ad orationem; & tranſierunt caſtra, & gyraverunt vallem, & venerunt ad portam ſuam.* Pech. *Et exierunt ambæ ſimul, & aſcenderunt ad Bethuliam, & venerunt ad portas ejus.*

℣. 13. Ita ferunt Mſs. Germ. 15. & Pech. his tantùm mutatis; nempe Germ. hab. *longè his*, Pech. *à longè illis;*

VULGATA NOVA.

Deus, qui fecit virtutem in Iſraël.

14. Et factum eſt, cùm audiſſent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15. Et concurrerunt ad eam omnes, à minimo uſque ad maximum: quoniam ſperabant eam jam non eſſe venturam.

16. Et accendentes luminaria, congyraverunt circa eam univerſi: illa autem aſcendens in eminentiorem locum, juſſit fieri ſilentium. Cùmque omnes tacuiſſent,

17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum noſtrum, qui non deſeruit ſperantes in ſe:

18. & in me ancilla ſua adimplevit miſericordiam ſuam, quam promiſit domui Iſraël: & interfecit in manu mea hoſtem populi ſui hac nocte.

19. Et proferens de pera caput Holofernis, oſtendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Aſſyriorum, & ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate ſua, ubi per manum feminæ percuſſit illum Dominus Deus noſter.

20. Vivit autem ipſe Dominus, quoniam cuſtodivit me angelus ejus, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc revertentem, & non permiſit me Dominus ancillam ſuam coinquinari, ſed ſine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria ſua, in evaſione mea, & in liberatione veſtra.

Pſ. 105. 1. & 106. 1.

21. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

22. Univerſi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute ſua, quia per te ad nihilum redegit inimicos noſtros.

23. Porro Ozias princeps populi Iſraël, dixit

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

biſcum eſt Deus noſter, qui dedit virtutem in Iſraël, & poteſtatem adverſus inimicos, ſicut hodie fecit & facturus eſt.

14. Et factum eſt, cùm audiſſent viri civitatis vocem ejus, feſtinaverunt deſcendere ad portam civitatis ſuæ, & convocaverunt majores natu plebis.

15. Et concurrerunt omnes, à minimo uſque ad maximum: quoniam mirum erat eis reverſam illam.

16. Et aperuerunt portas, & ſuſceperunt eas; & incendentes ignem ad lumen, congyraverunt illam:

17. quæ dixit ad eos voce magna: Laudate Deum, laudate Dominum noſtrum,

18. qui non abſtulit miſericordiam ſuam à domo Iſraël: ſed quaſſavit inimicos noſtros per manum meam in hac nocte.

19. Et proferens caput ejus de pera, oſtendit, & dixit eis: Ecce caput Olofernis principis virtutis Aſſyriorum, & ecce conopeum, in quo recumbebat in ebrietate ſua, & percuſſit illum Dominus in manu feminæ.

20. Vivit Dominus, qui cuſtodivit me in via mea qua profecta ſum, quoniam ſeduxit eum facies mea in perditionem ipſius, & non fecit peccatum mecum in coinquinatione, & in confuſione.

22. Et obſtupuit omnis populus valde, & inclinantes ſe adoraverunt Deum, & dixerunt univerſi: Benedictus es Domine Deus noſter, qui ad nihilum redegiſti inimicos noſtros hodie.

23. Et dixit ad eam Ozias: Benedicta tu filia à

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& infra ambo, *portas*, non *portam*; nec multò poſt, *Dominus Deus noſter*; exinde *potentiam*, loco *poteſtatem*, hoc omiſſo in fine, *& facturus eſt*. Corb. hab. *Et dixit Judith à longe cuſtodibus murorum: Aperite portam; nobiſcum Dominus, qui fecit virtutem in Iſraël, & potentiam de inimicis noſtris.* Græcè: Καὶ εἶπεν Ἰουδὶθ μακρόθεν τοῖς φυλάσσουσιν ἐπὶ τῶν πυλῶν· Ἀνοίξατε, ἀνοίξατε δὴ τὴν πύλην, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ποιῆσαι ἔτι ἰσχὺν ἐν Ἰσραὴλ, καὶ κράτος κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καθὰ καὶ σήμερον ἐποίησε.

℣. 14. Concinunt Mſs. Germ. 15. & Pech. ad verbum. Sic etiam habetur Græcè, præter vocem αὐτῆς, additam iſti, *civitatis*; & in fine rurſus τῆς πόλεως, loco *plebis*. In Mſ. Corb. ita: *Et factum eſt, cùm audiſſent viri vocem ejus, convocaverunt presbyteros civitatis.*

℣. 15. Similiter in Mſs. Germ. 15. & Pech. præter unum *eſſe*, adjectum in fine, puta in Germ. nam in Pech. ſic habetur, *quòd reverſa eſt*. In Corb. verò ita: *Et concurrerunt ad illam omnis populus, à minimo uſque ad maximum: quia non ſperabant illam venturam.* Græcè: Καὶ συνέδραμον πάντες, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου· ὅτι παράδοξον ἦν αὐτοῖς τὸ ἐλθεῖν αὐτήν.

℣. 16. Sic habet Mſ. Germ. 15. præter ſeqq. *exceperunt eas..... & congyraverunt*. Pech. ita: *Et aperuerunt portam, & receperunt eas; & accendentes lumen, circumſteterunt eas.* Corb. *Et aperuerunt, & accenderunt lumen, & congyraverunt illam.* Græc. Καὶ ἤνοιξαν τὴν πύλην, καὶ ὑπεδέξαντο αὐτάς· καὶ ἅψαντες πῦρ εἰς φαῦσιν, περιεκύκλωσαν αὐτάς.

℣. 17. Mſs. Germ. 15. & Pech. *At illa voce magna dixit ad eos: Laudate Dominum noſtrum, laudate Deum*; Pech. *Dominum*. Corb. ſimpliciter: *Et dixit illis Judith: Laudate Deum noſtrum.* Græc. Ἡ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς φωνῇ μεγάλῃ· Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν, αἰνεῖτε, αἰνεῖτε τὸν Θεόν· Mſ. Alex. τὸν Κύριον.

℣. 18. Itidem Græcè. In Mſs. Germ. 15. & Pech. ita: *Quoniam non abſtulit miſericordiam de* (Pech. *ſuam à*) *domo Iſrael: ſed quaſſavit* (Pech. *extinxit*) *inimicos noſtros in hac nocte.* In Corb. verò ſic: *Qui non dereliquit miſeric. ſuam à domo Iſr. & interfecit* (Gr. ἔθραυσε) *inimicos noſtros in manu mea in hac nocte.*

℣. 19. A Græco abeſt vox *ejus*, poſt *caput*; loco verò *Aſſyriorum*, legitur Ἀσσούρ; & infra pluraliter ἐν ταῖς μέθαις αὐτοῦ, *in ebrietatibus ſuis*; cætera concordant ad verbum. Mſ. Pech. ſimiliter delet vocem *ejus*; at loco *virtutis*, ponit *exercitus*, abſque *in* infra ante *manu*; reliqua ut in Mſ. Regio. In Germ. 15. ita: *Et proferens caput, oſtendit, & dixit: Ecce caput Oloſernis principis virtutis Aſſyriorum, & ecce conopeum ſub quo bibebat in ebrietate*, &c. ut in textu Regio. In Corb. verò ſic: *Et protulit de pera caput ejus, & oſtendit illis, & dixit: Ecce caput Oloſ. principis militiæ virtutis Aſſyriorum, & ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate ſua, ubi & percuſſit illum Dom.* &c. ut ſup.

℣. 20. Græc. ipſo initio hab. Καὶ, & in fine, εἰς πλάσμα, καὶ αἰσχύνην; cætera ut in Lat. ſupra. Similiter in Mſ. Pech. *Et vivit Dominus*; deinde ut in Regio ſupra, niſi quòd legitur, *decepit illum*, pro *ſeduxit eum*, paulòque poſt, *in perditionem ſui*; & in fine *in coinquinationem, & in confuſionem*. In Corb. & Germ. 15. ita: *Vivit* (Germ. *Et vivit*) *Dominus, qui cuſtodivit me in via* (Germ. add. *mea*) *qua profecta ſum, quoniam delectavit* (Germ. *dementavit*) *illum facies mea in perditionem* (Germ. *perditione*) *illius, & non fecit peccatum meum in coinquinationem, & turpitudinem*; Germ. *mecum in inquinatione, & confuſione.*

℣. 22. Similiter in Græco, nonnullis tamen mutatis; videlicet κύψαντες, *procumbentes*, pro *inclinantes ſe*; paulòque poſt, ὁμοθυμαδὸν, *unanimiter*, pro *univerſi*, abſque ſeq. *Domine*; & in fine ſic: ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ σου, loco *inimicos noſtros hodie*. In Mſ. German. 15. ita: *Et expavit omnis pop. valde, & inclinantes ſe adoraverunt Dominum, & dixerunt univerſi: Benedictus eſt Deus noſter, quia in nihilum redegit inim. noſtros in hodierna die.* In Corb. verò hæc leguntur ſola: *Et inclinantes ſe adoraverunt Deum, & dixerunt univerſi: Benedictus eſt Deus noſter, qui ad nihilum redegit inimicos noſtros hodierna die.* In Pech. deſunt tota.

℣. 23. Ita Mſ. Germ. 15. habet cum Pech. addito uno

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

Deo excelso, præ omnibus mulieribus quæ sunt super terram.

24. Et benedictus Deus noster, qui creavit cœlum & terram, & direxit te in vulnus capitis principis inimici nostri:

25. quoniam non discedet laus tua à corde hominum, memorantium virtutis Dei usque in sempiternum. Et det tibi Deus benedictionem in æternum, & visitet te in bonis, pro eo quòd non pepercisti animæ tuæ, propter humilitatem generis nostri, sed prosilisti in casum ruinæ nostræ in directum in conspectu Dei nostri.

26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

VULGATA NOVA.

ad eam: Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram.

24. Benedictus Dominus, qui creavit cœlum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum:

25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias & tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri.

26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

VULGATA NOVA.

* *Hic & seqq. ℣℣. in Vers. antiqua transferuntur post ℣. 5. capitis XIV. seq.*

27. * Porro Achior vocatus venit, & dixit ei Judith: Deus Israël, cui tu testimonium dedisti quòd ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea.

28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiæ suæ Deum Israël contempsit, & tibi interitum minabatur, dicens: Cùm captus fuerit populus Israël, gladio perforari præcipiam latera tua.

29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus.

30. Postea verò quàm resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit:

31. Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israël.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

es, post *tu*; solus Germ. delet seq. *à*, cum Græco, in quo præterea legitur ὑψίςῳ, *altissimo*, absque præced. *es*; in Gr. tamen Alex. habetur εἶ σύ, in Compl. σὺ εἶ. In Ms. Corb. sic: *Et dixit ad illam Ozias: Benedicta es tu filia à Domino excelso, præ omnibus mulieribus in terra.*

℣. 24. In Ms. Germ. 15. id unum variat: *qui direxit te in vulnere.* In Corb. verò sic: *Et benedictus Dominus Deus, qui creavit cœlum & terram, qui te direxit in vulnera capitis inimicorum nostrorum.* Græc. huic ultimo accedit, nisi quòd habet τὲς ὀρανὲς, *cœlos*, non *cœlum*; & infra, εἰς τραῦμα κεφαλῆς ἄρχοντος, *in fractionem capitis principis*, loco *in vulnera capitis.* Cuncta ista absunt à Ms. Pech. ut & reliqua usque ad finem capitis.

℣. 25. Ms. Germ. 15. sic habet: *Quoniam non discedimus à te, & non discedit laus tua à corde hominum, memorantium virtutis Dei usque in sempit. ut faciat tibi illa Deus in excelsis æternus, ut visitet te in bonis, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter humilit. generis nostri, sed prospexisti in ruinam nostram, per directum iens ante conspectum Dei nostri.* Corb. *Quoniam non recedet laus tua de corde hominum, qui memores sunt virtutis Dei in sempit. pro quibus non pepercisti animæ tuæ* (Ms. *meæ*,) *propter humilit. generis nostri sed subvenisti ruinæ nostræ in directionem, ante conspectum Dei nostri.* Græc. Ὅτι ὀκ ἀποςήσεται ἡ ἐλπίς σε ἀπὸ καρδίας ἀνθρώπων, μνημονευόντων ἰσχὺν Θεοῦ ἕως αἰῶνος. Καὶ ποιήσαι σοι αὐτὰ ὁ Θεὸς εἰς ὕψος αἰώνιον, τοῦ ἐπισκέψασθαί σε ἐν ἀγαθοῖς, ἀνθ' ὧν ὀκ ἐφείσω τῆς ψυχῆς σε, διὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ γένους ἡμῶν, ἀλλ' ἐπεξῆλθες τῷ πτώματι ἡμῶν ἐπ' εὐθείαν πορευθεῖσα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

℣. 26. Similiter hab. Ms. Corb. Sic etiam in Græco, nisi excipias verbum εἶπαν, *dixerunt*, pro *dixit.* In Germ. 15. ita: *Et dixit omnis populus unanimis: Fiat, fiat.*

CAPUT XIV.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

1. ET dixit Judith ad illos: Audite fratres, accipite caput hoc, & suspendite illud super fastigium muri nostri:

2. & cùm lucere cœperit, & exierit sol in terram, sumat unusquisque vestrûm arma bellica sua, & exeat omnis vir in fortitudine potens extra civitatem, & date priores impetum in illos, tanquam descendentes in campum ad bellum adversus custodiam filiorum Assur.

3. Et mox ut descendetis in campum, accipient illi arma sua, & ibunt in castra sua.

4. Et levabunt se duces eorum, & concurrent

VULGATA NOVA.

1. DIxit autem Judith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros:

2. & erit, cùm exierit sol, accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes.

3. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam.

4. Cùmque duces eorum cucurrerint ad taber-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ms. Germ. 15. cum Pech. *Et dixit ad illos Judith: Audite nunc me* (Pech. *me nunc*) *fratres, & accipientes caput hoc, suspendite supra muros vestros,* (Pech. *super muros nostros.*) Itidem Græcè, exceptis posterioribus his, κρεμάσατε αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἐπάλξεως τοῦ τείχους ὑμῶν· quæ textui Regio favent. In Corb. verò sic: *Et dixit illis Judith: Audite me fratres mei, accipite caput hoc, & super muros nostros.*

℣. 2. Ms. Germ. 15. *Et erit, mox ut luxerit manè, & exierit sol super terram, accipite unusquisque vasa bellica sua, & exietis omnis vir potens extra civitatem,* (Germ. 4. *civitate*) *& dabitis iter in eis, sicut descendentes in campum adversùs exploratores filiorum Assur.* Pech. *Et mox ut inluxerit manè, exierit sol super terram, sumat unusquisque vestrûm arma sua, & exibitis omnis vir potens extra civitatem, & statuetis ducem inter vos, sicut decidentes in campum adversùs exploratores filiorum Assur.* Corb. *Et erit, cùm exierit sol, accipiat unusquisque vasa bellica, & exite extra civitatem, & date in illos priores impetum, sicut descendentes ad bellum adversùs exploratores filiorum Assyriorum.* Græc. Καὶ ἔςαι, ἡνίκα ἂν διαφαύσῃ ὁ ὄρθρος, καὶ ἐξέλθῃ ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν γῆν, ἀναλήψεσθε ἕκαςος τὰ σκεύη τὰ πολεμικὰ ὑμῶν, καὶ ἐξελεύσεσθε (Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. ἐξελεύσεται) πᾶς ἀνὴρ ἰσχύων ἔξω τῆς πόλεως, καὶ δώσετε ἀρχηγὸν εἰς αὐτὲς, ὡς καταβαίνοντες ἐπὶ τὸ πεδίον εἰς τὴν προφυλακὴν υἱῶν Ἀσσύρ.

℣. 3. Græcè, loco *Et mox ut*, habetur simpliciter καὶ ὀ, *& non*, absque seq. *in campum*; mox ita: καὶ ἀναλαβόντες οὗτοι τὰς πανοπλίας αὐτῶν, πορεύσονται, &c. ut sup. Ms. Germ. 15. sic: *Et mox descendetis, accipientes illi arma, abibunt in castra sua.* Corb. *Et non descendetis; & accipientes illi arma sua;* reliqua desunt, sicut in Pech. tota cum. seqq. usque ad ℣. 27.

℣. 4. Græcè legitur: Καὶ ἐγερῦσι τὲς ςρατηγὲς τῆς δυνάμεως Ἀσσὺρ, καὶ συνδραμοῦνται, &c. ut in Lat. sup. detracta voce *magnus*, post *timor.* In Germ. 15. ita: *Et suscitabunt duces virtutis suæ, & concurrent ad tabernaculum*

VULGATA NOVA.

naculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor.

5. Cùmque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

VERSIO ANTIQUA.

ad tabernaculum Olofernis, & non invenient eum, & incidet in illos timor magnus, & fugient à facie vestra.

Ex Mss. Reg. & Germ.

5. Et subsecuti omnes vos, & universi qui incolunt omnem finem Israël, prosternite illos in viis suis.

VERSIO ANTIQUA.

Vulg. Cap. XIII. ỷ.

27. Et antequam faciatis ista, vocate mihi Achior Ammoniten,

28. & cùm viderit, recognoscat eum, qui vituperavit Deum Israël, & ipsum quasi in mortem misit ad nos.

29. Et vocavit Achior de domo Ozia: qui cùm introisset, vidit caput Olofernis in manu viri unius in ecclesia populi, & cecidit in faciem super terram, & resolutus est spiritus ejus.

30. Sed postquam resumpsit vires, cecidit ad pedes Judith, & adoravit faciem ejus, & dixit illi:

31. Benedicta tu in omni tabernaculo Juda, & in omni gente; quicunque audierit nomen tuum, turbabitur. Et nunc refer mihi quæcunque fecisti in diebus istis.

* Et retulit illi Judith omnia quæcunque fecit à die qua exiit, sicut locuta est illis. Et postquam desiit loqui, clamavit omnis populus voce magna, & dedit vocem lætitiæ in civitate sua.

VULGATA NOVA.

6. Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israël, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & appositus est ad populum Israël, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

7. Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu.

8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.

VERSIO ANTIQUA.

6. Postea verò quàm vidit Achior omnia quæcunque fecit Dominus in Israël, credidit Deo valde, & circumcidit carnem præputii sui, & adpositus est ad domum Israël usque in hunc diem.

7. Et postquam factum est diluculum, subierunt, & suspenderunt caput Olofernis in muro, & accepit omnis vir arma sua, & exierunt secundùm ordinem ad ascensum montis.

8. Filii verò Assyriorum, ut viderunt illos, miserunt ad duces, & ad tribunos suos, & ad omnes principes.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Olof. & non invenient eum, & decidet timor super eos, &, &c. ut sup. In Corb. verò: *Et dicent ducibus virtutis, & illi concurrent ad tabernac. Olof. & non invenient eum, & decidet mors super illos*, &c. ut sup.

ỷ. 5. Ms. Germ. 15. *Et insequentes omnes vos, & omnes qui inhabitant omnem*, &c. ut sup. Corb. verò hæc sola exhibet: *Et insequentes prosternetis illos in viis suis.* Græc. Καὶ ἐπακολουθήσαντες ὑμεῖς, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες πᾶν ὅριον, &c. ut in textu Regio.

ỷ. 27. Versus iste, & quatuor subsequentes respondent his quæ leguntur supra in Vulg. post versum 26. capitis XIII. In Græco verò transferuntur istuc, sicut in Mss. nostris: primò itaque sic habetur Græcè: Πρὸ δὲ τοῦ ποιῆσαι ταῦτα, καλέσατέ μοι Ἀχιὼρ τὸν Ἀμμανίτην. Similiter in Mss. Germ. 15. & Pech. *Priùs autem quàm faciatis hæc, vocate mihi Achior Ammoniten*, Pech. *Amanitem*. In Corb. *Sed antequam faciatis hæc, vocate mihi Achior Ammanitem.*

ỷ. 28. Ms. Pech. *Ut videns, cognoscat eum, qui*, &c. ut sup. Similiter hab. Germ. 15. *Ut videns, cognoscat eum*, sed addit: *qui contempsit Deum Isr. & ipsum quasi ad mortem dimisit apud nos.* In Corb. simpliciter: *Et videat illum, qui contempsit Deum Israel*; absque seqq. Græcè verò sic: Ἵνα ἰδὼν, ἐπιγνῷ τὸν ἐκφαυλίσαντα τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὸν ὡς εἰς θάνατον ἀποστείλαντα εἰς ἡμᾶς.

ỷ. 29. Similiter in Græco, nisi quòd habetur pluraliter, ἐκάλεσαν, *vocaverunt*, non *vocavit*; paulòque post ita, ὡς δὲ ἦλθε, καὶ εἶδε, *ut autem venit, & vidit*, loco *qui cùm introisset, vidit*; detracta infra conjunct. &, ante *cecidit*, cum isto seq. *super terram.* In Mss. Germ. 15. & Pech. ita: *Et vocaverunt Achior de domo Oziæ: qui cùm venisset, & vidisset caput Olof. in manum* (Pech. *manu*) *unius viri in ecclesiam populi*, (Pech. *populo*) *cecidit in faciem suam, & deficiebat spiritus ejus*, Pech. *& resoluta est anima ejus.* In Corb. verò sic: *Et vocaverunt Achior: qui cùm venisset, & vidisset caput Olof. in manu viri, procidit in faciem in terram, & æstuavit anima ejus.*

ỷ. 30. Mss. Corb. & Pech. *Sed postquam resumpsit, procidit ad*, &c. ut sup. Pech. in fine leg. *ad illam*, non *illi*. Germ. 15. *Et refocillaverunt eum, & cecidit ad pedes*, &c. ut in Pech. Græcè: ὡς δὲ ἀνέλαβεν αὐτὸν, προσέπεσε τοῖς, &c. ut sup. detracto tamen *illi*, vel *ad illam*, in fine.

ỷ. 31. Similiter in Græco, exceptis his mediis, οἵτινες ἀκούσαντες τὸ ὄνομά σου, ταραχθήσονται. Καὶ νῦν ἀνάγγειλόν μοι: *qui quidem audientes nomen tuum, turbabuntur. Et nunc annuntia mihi.* Ms. Corb. habet, *qui audient nomen tuum, turbabuntur*; cætera ut sup. German. verò 15. ita: *Benedicta tu in tabernaculo omnis Juda, & in omni gente; qui audierint nomen tuum, turbabuntur. Et nunc indica mihi quæ feceris in diebus istis.* Ms. Pech. priora verba admittit, *Benedicta tu in omni tabernaculo*; sequentia verò silentio premit.

* Rursum absunt ista à Ms. Pech. nec leguntur sup. in Vulg. vel quidpiam simile. In Ms. verò Germ. 15. habentur hoc modo: *Et indicavit illi omnia quæ fecerit, ex qua die profecta est, usque in diem qua loquebatur illi. Quæ cùm cessasset, exsultavit omnis populus voce magna, & dederunt vocem jucunditatis in civitate sua.* In Corb. sic: *Et indicavit illi Judith omnia quæ fecerat. Quæ cùm cessasset loquendo, ululavit omnis populus magna voce*, &c. ut in Germ. 15. Græc. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ Ἰουδὶθ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ πάντα ὅσα ἦν πεποιηκυῖα, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξῆλθεν ἕως οὗ ἐλάλει αὐτοῖς. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλοῦσα, ἠλάλαξεν ὁ λαὸς φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ἔδωκεν φωνὴν εὐφρόσυνον (Ms. Alex. εὐφροσύνης) ἐν τῇ πόλει αὐτῶν.

ỷ. 6. Itidem Græcè, præter unum ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, loco *Dominus in Israël.* In Ms. Germ. 15. ita: *Audiens autem Achior omnia quæ fecit Deus Israel, credidit Deo ex animo, & circumcidit carnem præputii sui, & adpositus est ad populum Israel usque in hodiernam diem.* In Corb. *Videns autem* (Gr. ἰδὼν δὲ) *Achior omnia quæ fecit Dominus in Israel, credidit Deo, & circumcidit carn. præputii sui, & adpositus est ad Dominum Israel usque in hodiernum diem.* Nihil istorum omnium est in Ms. Pech.

ỷ. 7. Ms. Germ. 15. *Ut autem lux orta est, suspenderunt caput Olofernis super muros, & omnis vir sumpsit arma sua, & exierunt secundùm cohortes suas ascensionem montis.* Similiter in Pech. exceptis his prioribus, *sed ut lux orta est, subierunt, &c.* In Corb. verò sic: *Et ut lux orta est, suspenderunt caput Olof. super muros, & accepit omnis vir arma sua, & exierunt secundùm spinas* (l. *spiras*) *ascensionis montis.* Græcè: Ἡνίκα δὲ ὁ ὄρθρος ἀνέβη, καὶ ἐκρέμασαν τὴν κεφαλὴν Ὀλοφ. ἐκ τοῦ τείχους, καὶ ἀνέλαβε πᾶς ἀνὴρ Ἰσραὴλ τὰ ὅπλα αὐτοῦ, καὶ ἐξήλθοσαν κατὰ σπείρας ἐπὶ τὰς ἀναβάσεις τοῦ ὄρους.

ỷ. 8. Mss. Germ. 15. & Pech. *Filii autem Assyriorum, ut viderunt illos, miserunt ad duces suos, & ad tribunos, & ad omnes principes suos.* Corb. *Filii autem Assyrior. ut viderunt illos, miserunt ad duces suos; & illi venerunt ad duces, & tribunos.* Græc. Οἱ δὲ υἱοὶ Ἀσσοὺρ, ὡς εἶδον αὐτοὺς,

VULGATA NOVA.

9. Porro hi, qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratiâ, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes evigilaret.

10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mss. Reg. & Germ.

11. Et venerunt ad tabernaculum Olofernis, & dixerunt ad Bagoe, qui erat super omnia ejus:

12. Suscita dominum nostrum, quoniam ausi sunt filii Israël descendere ad nos in bellum, ut pereant usque in finem.

13. Et introivit Bagoas, & pulsavit januam quæ ante tabernaculum erat: suspicabatur enim illum adhuc cum Judith dormire.

14. Postquam verò nullus respondebat, aperuit, & introivit in cubiculum, & invenit illum jacentem nudum in testudine, & caput ejus sublatum ab eo: & exclamavit voce magna cum lacrymis & luctu, & scidit vestimenta sua.

15. Et intravit in tabernaculum ubi erat Judith, & non invenit eam; & egressus est ad populum,

16. & dixit: Neglexerunt heri servi ejus, & fecit confusionem una mulier Hebræa in domo regis Nabuchodonosor, quoniam ecce Olofernis in terra jacet, & caput ipsius non est in eo.

17. Et audierunt verba hæc presbyteri Assyriorum, sciderunt tunicas suas, & conturbata est anima eorum valde.

18. Et factus est clamor eorum in medio castrorum.

VULGATA NOVA.

11. Sed cùm venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis:

12. Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium.

13. Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire.

14. Sed cùm nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, & elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, & scidit vestimenta sua.

15. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, & exsiliit foras ad populum,

16. & dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor, ecce enim Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in illo.

17. Quod cùm audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde.

18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

διέπεμψαν ἐπὶ τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν· οἱ δὲ ἦλθον ἐπὶ στρατηγοὺς, ϗ χιλιάρχους, ϗ ἐπὶ πάντα ἄρχοντα αὐτῶν.

℣. 11. Mss. Germ. 15. & Pech. *Qui cùm venissent* (Pech. *convenissent*) *ad tabernac. Olof. dixerunt ad Bagoam* (Pech. *Bacua*) *qui erat super omnia illius.* Corb. *Qui cùm venissent ad tabernac. Olof. dixerunt ad cubicularios illius.* Græc. Καὶ παρεγένοντο ἐπὶ τὴν σκηνὴν Ὀλοφ. ϗ εἶπαν τῷ ὄντι ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ.

℣. 12. Mss. Germ. 15. & Pech. *Suscita nunc dominum nostrum, quoniam ausi sunt Judæi descendere ad nos in* (Pech. *ad*) *pugnam, ut exterminentur in* (Pech. *ad*) *consummationem.* Corb. cum Germanensi concinit, nisi quòd hab. *excitate*, pro *suscita nunc*, & *exterminent*, pro *exterminentur*. Græcè: Ἔγειρον δὴ τὸν κύριον ἡμῶν, ὅτι ἐτόλμησαν οἱ δοῦλοι καταβαίνειν ἐφ' ἡμᾶς εἰς πόλεμον, ἵνα ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τέλος.

℣. 13. Ms. Germ. 15. *Introivit Bagoas, & pulsavit ostium tabernaculi: suspicabatur autem dormire illum adhuc cum Judith.* Corb. *Et introiit Bagoas, & plausit manibus suis: suspicabatur enim dormire illum cum Judith.* Pech. *Et introiit Bagoas, & pulsavit ostium tabernaculi: suspicabatur enim dormire illum.* Huic ultimo consonat Græcum, nisi excipias vocem *ostium*, cujus loco hab. τὴν αὐλαίαν, *aulam*, hoc superaddito in fine, μετὰ Ἰουδίθ.

℣. 14. Ms. Germ. 15. *Et cùm non audiretur, post pusillum introivit in cubiculum, & invenit illum projectum de testudineo lecto nudum in terra, & caput illius ablatum ab eo: exclamavit voce magna cum fletu magno, & conscidit vestimenta sua.* Pech. *Et cùm non audiretur, intermisso spatio, introiit in cubiculum, & invenit illum projectum nudum in terra, & caput illius ablatum ab eo: & clamavit voce magna cum fletu, & gemitu, & ululato magno, & scidit vestimenta sua.* Corb. *Et cùm non audiret, aperuit, & introivit cubiculum, & invenit illum projectum in terra, & caput ablatum ab illo: & clamavit voce magna cum fletu, & conscidit vestimenta sua.* Græc. Ὡς δὲ οὐδεὶς ἐπήκουσε, διαστείλας εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, ϗ εὗρεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς χελωνίδος ἐῤῥιμμένον νεκρὸν, ϗ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀφῄρητο ἀπ' αὐτοῦ· ϗ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ μετὰ κλαυθμοῦ, ϗ στεναγμοῦ, ϗ βοῆς ἰσχυρᾶς, ϗ διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

℣. 15. Ita Græcè, præter duo, καταλύουσα additum ad *Judith*, & ἐξεπήδησε, *prosiliit*, pro *egressus est*. In Ms. Germ. 15. sic: *Et introivit in tabernaculo ubi erat Judith divertens, & non invenit illam; & egrediens ad populum.* In Pech. *Et introiit tabernaculum ubi fuerat Judith hospitata, & non invenit illam; & egressus ad populum.* In Corb. *Et introivit in tabernaculum Judith, & non invenit illam; & exsilivit ad populum.*

℣. 16. Ms. Germ. 15. *Dixit: Peccaverunt servi, fecit confusionem una mulier Hebræa, intravit in domum Nabochod. quoniàm ecce Olofernes in terram jacet, & caput illius non est in eum.* Pech. *Dixit: Peccaverunt servi, fecit confusionem una mulier Hebræa in domo regis Nabochod. quoniam ecce Olofernis in terra, & caput illius non est in eo.* Corb. *Et dixit illi: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabuchod. quoniam ecce Olof. jacet in terra, & non est caput in illo.* Græc. Κράζων, (Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. Καὶ ἐβόησεν·) Ἠθέτησαν οἱ δοῦλοι, ἐποίησεν αἰσχύνην μία γυνὴ τῶν Ἑβραίων εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως Ναβουχοδ. ὅτι ἰδοὺ Ὀλοφέρνης χαμαὶ, ϗ ἡ κεφαλὴ οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῷ.

℣. 17. Mss. Germ. 15. & Pech. *Et factum est, cùm audissent principes virtutis Assyriorum verba hæc, consciderunt* (Pech. *sciderunt*) *vestimenta sua, & conturbabatur animus* (Pech. *anima*) *eorum valde.* Corb. *Quod cùm audissent principes virtutis Assyriorum, consciderunt vestimenta sua, & conturbata est anima illorum valde.* Græc. Ὡς δὲ ἤκουσαν ταῦτα τὰ ῥήματα οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως Ἀσσοὺρ, τοὺς χιτῶνας αὐτῶν διέῤῥηξαν, &c. ut in textu Reg.

℣. 18. Ms. Pech. *Et levatus clamor illorum ingens in medio castrorum.* Corb. *Et factus est clamor magnus in mediis castris eorum.* Germ. 15. simpliciter habet, *in media castra*, omissis aliis. Græc. verò: Καὶ ἐγένετο αὐτῶν κραυγὴ ϗ βοὴ μεγάλη σφόδρα ἐν μέσῳ τῆς παρεμβολῆς.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

1. CUmque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt,

2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum & semitas collium.

3. Videntes itaque filii Israël fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululantes post ipsos.

4. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant præcipites: filii autem Israël uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5. Misit itaque Ozias nuncios per omnes civitates & regiones Israël,

6. Omnis itaque regio, omnisque urbs, electam juventutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt valde.

8. Hi verò, qui victores reversi sunt ad Be-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Reg. & Germ.

1. ET ut audierunt ii qui in tabernaculis erant, admirati sunt, & inquisierunt quid esset facti: & incidit in illis timor & tremor,

2. & non erat homo qui staret ante proximum suum, sed diffusi unianimes fugiebant in omnem viam campi & montis: & qui castra collocaverant circa Bethuliam, in fuga conversi sunt.

3. Tunc filiorum Israël omnis vir bellator diffusus est super illos.

5. Et misit Ozias Bethumas, Tebel, Menchoba, & Joab, & in omnem montem Israël, ut cognoscerent de his rebus quæ gesta erant, & omnes in hostes diffundantur ad summam victoriam bellorum.

6. Et postquam audierunt filii Israël, omnes simul incubuerunt in illos, & conciderunt illos usque Choba. Similiter autem & qui in Hierusalem erant, venerunt ex omni montana; renuntiata sunt enim illis quæ facta sunt inimicis eorum: & qui in Galaad, & qui in Galilæa erant, consecuti sunt eos, & interfecerunt illos plagâ magnâ, quousque transirent Damascum & terminos eorum.

7. Reliqui autem qui inhabitabant Bethuliam, incubuerunt in castra Assyriorum, & spoliaverunt eos, & locupletati sunt valde.

8. Filii autem Israël reversi à cacumine mon-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ms. Germ. 15. *Et ut audierunt hi qui in tabernaculis erant, expaverunt quod factum esset: & decidit super eos timor & tremor.* Itidem Græcè, nisi excipias unum ἐπὶ τὸ γεγονός, *super factum*, loco *quod factum esset*. Similiter in Ms. Pech. his tantùm mutatis, post *erant: Quid facti esset, expaverunt: & decidit super illos*, &c. In Corb. verò sic: *Et audierunt illi qui in tabernaculo erant, & expaverunt, & exquisierunt quid esset factum: & decidit super illos*, &c. ut sup.

℣. 2. Mss. Germ. 15. & Pech. *Et non erat homo qui* (Pech. *erat qui*) *staret contra faciem proximi sui adhuc, sed* (Pech. *sui, sed*) *diffusi sunt unianimes* (Pech. *effusi sunt simul omnes,*) *& fugiebant in omnem viam campi, & per montanam* (Pech. *montana:*) *& qui posuerant castra in omnibus* (Pech. *in montibus*) *circa Bethuliam, conversi sunt in fugam.* Corb. *Et non erat homo qui constaret contra faciem proximi sui, sed fugiebant in omnem viam campi, & extraicientes* (f. *castra jacentes*) *in montana, conversi sunt in fugam.* Græc. Καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος μένων κατὰ πρόσωπον τοῦ πλησίον ἔτι, ἀλλ' ἐκχυθέντες ὁμοθυμαδὸν ἔφευγον ἐπὶ πᾶσαν ὁδὸν τοῦ πεδίου καὶ τῆς ὀρεινῆς· καὶ οἱ παρεμβεβληκότες ἐν τῇ ὀρεινῇ κύκλῳ Βετυλούα, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. In Ms. Alex. ac editt. Ald. & Compl. deest καὶ, post Βετυλούα.

℣. 3. Ms. Germ. 15. *Et tunc filii Israel, & omnis bellator eorum, diffusi sunt super illos.* Pech. *Tunc filii Israel, omnis vir bellator eorum, diffusi sunt*, &c. Item Græcè: Καὶ τότε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, πᾶς ἀνὴρ πολεμιστὴς ἐξ αὐτῶν, ἐξεχύθησαν, &c. ut sup. Corb. verò simpliciter habet: *Quoniam omnis vir bellator evarserat super illos.*

℣. 5. Ms. Germ. 15. *Et misit Ozias in Bethumasten, & Bebem, & Achom, & Zebon, & in omnem regionem Israel, qui nunciarent de consummatis, & omnes diffundentur bellatores in consummationem illorum.* Græcè: Καὶ ἀπέστειλεν Ὀζίας εἰς Βαιτομασθαὶμ, καὶ Χωβαὶ, καὶ Χωλὰ, καὶ εἰς πᾶν ὅριον Ἰσραὴλ, τοὺς ἀπαγγέλλοντας ὑπὲρ τῶν συντετελεσμένων, καὶ ἵνα πάντες ἐπεκχυθῶσι τοῖς πολεμίοις εἰς τὴν ἀναίρεσιν αὐτῶν. In Ms. verò Pech. sic: *Et misit Ozias in omnem regionem Israël, qui renuntiarent de rebus gestis, & ut omnes diffundantur super hostes ad interficiendos eos.* In Corb. *Et misit Ozias in omnem regionem Israël, & nunciavit quæ contigissent, ut omnes convenirent in pugnam ad consummationem illorum.*

℣. 6. Nonnulla variant Græcè, sed parvi ponderis; videlicet initio habetur ὡς δὲ, *ut autem*, loco *& postquam*; paulòque post, ὁμοθυμαδὸν ἐπέπεσον, pro *simul incubuerunt*, ut & ἔκοπτον, pro *conciderunt*; item pro *in Hierusalem erant, venerunt*, ita, ἐξ Ἱερουσαλὴμ παρεγενήθησαν καὶ; subinde pro *renuntiata sunt*, ἀνήγγειλαν, nec ita multò post, τῇ παρεμβολῇ τῶν ἐχθρῶν, pro *inimicis*; rursum infra, ὑπερεκέρασαν, *dissipaverunt*, pro *interfecerunt*, detractis his quæ sup. erant, *consecuti sunt eos, &*; demum pro *transirent*, habetur παρῆλθον, & in fine, αὐτῆς, loco *eorum*. In Mss. Germ. 15. & Pech. bene: *Ut audierunt autem* (Pech. *Quod ut audierunt*) *filii Israel, omnes unanimes irruerunt super illos, & conciderunt* (Pech. *cæderunt*) *illos usque in Chobam* (Pech. *usque Choba.*) *Similiter autem & qui in Jerusalem erant, advenerunt* (Pech. *venerunt*) *ex omni regione montana; nunciatum autem* (Pech. delet *autem*) *erat eis quæ facta fuerant in castris inimicorum suorum: & qui in Galaad, & qui in Galilæa, secuti sunt illos*, (Pech. *secuti erant, admisti sunt illis,*) *& percusserunt eos plaga magnâ, usque dum transirent Damascum & fines ejus.* In Corb. sic: *Quòd cùm audissent filii Israël, omnes unanimes irruerunt super illos, & conciderunt illos usque Coba. Similiter autem ex Jerusalem venerunt ex omni regione; nunciatum enim erat illis quæ facta essent in castris inimicorum suorum: & qui in Galaad, & qui in Galilæa erant, interfecerunt illos plaga magnâ, usque dum transirent Damascum & terminos illorum.*

℣. 7. Mss. Germ. 15. & Pech. *Residui autem inhabitantes Bethulia* (Pech. *Bethuliam*) *irruerunt in castra Assyriorum, & prædaverunt illa, & honestati sunt valde,* (Pech. *prædati sunt eam, & ditati sunt valde.*) Corb. *Reliqui autem inhabitantes Bethuliam irruerunt in castris Assyrior. & prædaverunt illos, & dehonestati sunt valde.* Gr. Οἱ δὲ λοιποὶ οἱ κατοικοῦντες Βετυλούα ἐπέπεσαν τῇ παρεμβολῇ Ἀσσοὺρ, καὶ ἐπρονόμευσαν αὐτοὺς, καὶ ἐπλούτησαν σφόδρα.

℣. 8. Ms. Germ. 15. *Filii autem Israel reversi sunt de*

Versio antiqua.

Ex Mſſ. Reg. & Germ. tis, dominati ſunt reliquorum, & vicos, & civitates, & omnes campos obtinuerunt, & multa ſpolia poſſederunt; multitudo enim fuit magna.

9. Et venit Joachim ſacerdos magnus, & majores natu filiorum Iſraël qui inhabitabant in Hieruſalem, ut viderent bona quæ fecit Dominus Iſraël, & ut viderent Judith, & loquerentur cum illa in pace.

10. Et exiit ad eos Judith: & benedixerunt Dominum, & dixerunt ad illam: Tu * exultatio Hieruſalem, tu gaudium Iſraël, tu gloria gentis noſtræ:

** f. pro* exaltatio.

11. quia feciſti omnem adinventionem tuam, & feciſti bona cum Iſraël, & benefecit ſuper nos Deus, benedicta es mulier apud Deum omnipotentem in æternum tempus.

12. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13. Et ſpolia collegit populus multa per dies triginta.

14. Et dederunt Judith tabernaculum Olofernis, & omne argentum, & lectum, & apparatum illius: & cùm accepiſſet Judith, impoſuit ſuper mulas ſuas, & junxit currus ſuos, & congeſſit illa ſimul.

15. Et concurrerunt omnes mulieres Iſraël ad eam, ut viderent illam: & benedixerunt ei, & fecerunt illi choros ex ſe. Et accepit Judith tyrſos in manu ſua, & dedit mulieribus quæ cum ea erant; & coronavit ſe olivâ, & eos qui ſecum erant.

* Et omnes principes plebis Iſraël præibant ante populum: imperans omnibus mulieribus: & ſequebantur eam omnes viri Iſraël cum armis & coronis, & hymni erant in ore ipſorum.

Vulgata nova.

thuliam, omnia quæ erant illorum attulerunt ſecum, ita ut non eſſet numerus in pecoribus, & jumentis, & univerſis mobilibus eorum, ut à minimo uſque ad maximum omnes divites fierent de prædationibus eorum.

9. Joacim autem ſummus pontifex, de Jeruſalem venit in Bethuliam cum univerſis presbyteris ſuis, ut videret Judith.

10. Quæ cùm exiſſet ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jeruſalem, tu lætitia Iſraël, tu honorificentia populi noſtri:

11. quia feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum, eò quòd caſtitatem amaveris, & poſt virum tuum, alterum neſcieris: ideo & manus Domini confortavit te, & ideo eris benedicta in æternum.

12. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13. Per dies autem triginta, vix collecta ſunt ſpolia Aſſyriorum à populo Iſraël.

14. Porro autem univerſa, quæ Holofernis peculiaria fuiſſe probata ſunt, dederunt Judith in auro, & argento, & veſtibus, & gemmis, & omni ſupellectili, & tradita ſunt omnia illi à populo.

15. Et omnes populi gaudebant, cum mulieribus, & virginibus, & juvenibus, in organis & citharis.

Notæ ad Versionem antiquam.

cæde, & dominati ſunt reliquorum, & vicos, & civitates quæ in montana, & omnes campeſtres dominati ſunt multarum prædarum. Græc. Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀναστρέψαντες ἀπὸ τῆς κοπῆς, ἐκυρίευσαν τῶν λοιπῶν· καὶ αἱ κῶμαι, καὶ ἐπαύλεις (Mſ. Alex. cum Ald. & Compl. αἱ πόλεις) ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ πεδινῇ ἐκράτησαν πολλῶν λαφύρων· ἦν γὰρ πλῆθος πολὺ σφόδρα. In Corb. hæc tantùm leguntur: *Filii autem Iſraël reverſi à cæde, abſtulerunt cætera;* à Pech. verò abſunt omnia uſque ad ℣. 13.

℣. 9. Similiter in Græco, tranſlato verbo ἦλθεν, *venerunt*, non *venit*, poſt *Jeruſalem;* item ſup. loco *majores natu*, habetur ἡ γερουσία, *ſenatus*, & in fine, εἰρήνην, *pacem*, pro *in pace*. Mſ. Germ. 15. Regio conſonat uſque ad vocem *Jeruſalem*, cui addit: *& viderunt bona quæ fecit Deus Iſrael cum Judith;* nec plura. In Corb. verò ſic: *Et venit Joachim ſac. mag. & ſeniores filiorum Iſr. qui inhabitabant Jeruſalem, ut viderent bona quæ fecit Dom. in Iſrael, ut viderent Judith, & loquerentur ad illam pacificè.*

℣. 10. Nonnulla diſſimilia in Græco, ubi ſic: Ὡς δὲ εἰσῆλθον πρὸς αὐτὴν, εὐλόγησαν αὐτὴν πάντες ὁμοθυμαδὸν, καὶ εἶπαν πρὸς αὐτήν· Σὺ ὕψωμα Ἰσραὴλ, σὺ γαυρίαμα μέγα τοῦ Ἰσραὴλ, σὺ καύχημα μέγα τοῦ γένους ἡμῶν. In Mſ. Corb. ita: *Quæ cùm exiſſet ad illos, benedixerunt illam omnes ſimul, & dixerunt ad illam: Tu es gloria Jeruſalem, tu es gaudium Iſraël, tu honorifica populi noſtri.* In Germ. 15. *Et cùm exiſſet ad eos, dixerunt ad illam omnes ſimul: Tu exaltaſti Jeruſalem, tu glorificaſti Iſrael, tu gaudium generis noſtri.*

℣. 11. Mſ. Germ. 15. *Feciſti hæc omnia in manu tua, & feciſti bona cum Iſraël, & placuit in eis Deo: benedicta tu eſto apud Deum omnip. in ſempiterno tempore.* Sic etiam in Græco, deleto *&*, poſt *manu tua;* loco tamen horum, *& placuit*, &c. ſic habetur: καὶ εὐδοκήσαι ἐπ᾽ αὐτοῖς ὁ Θεός· εὐλογημένη γίνου παρὰ τῷ παντοκράτορι Κυρίῳ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· *& bene ſentiat ſuper eis Deus*, &c. In Mſ. Corb. ita: *Quia feciſti bona cum Iſrael, & benedixit ſuper eos Deus, benedicta es tu apud omnip. Deum in ſempiternum tempus.*

℣. 12. Ita Mſ. Germ. 15. cum Corb. In Græco verò ſemel, γένοιτο.

℣. 13. Mſ. Corb. *Et collegit ſpolia omnis populus multa*, &c. ut ſup. Germ. verò 15. *Et prædavit populus caſtra per dies triginta.* Similiter in Pech. præter hoc, *& prædatus eſt.* Item Græcè: Καὶ ἐλαφύρευσε πᾶς ὁ λαὸς τὴν παρεμβολὴν, &c. ut ſup. A Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. abeſt πᾶς.

℣. 14. Mſ. Germ. 15. *Et dederunt Judith tabernac. Olof. & omne argentum ejus, & ſuperlectilem, & vaſa illius: & accipiens, impoſuit eas ſuper mulas ſuas, & junxit vehicula ſua, & congregavit ea deſuper.* Pech. *Et dederunt Judith tabernac. Olof. & omne argentum, & ſupellectilem, & omnem apparatum ejus: & accipiens, impoſuit ſuper mulas ſuas, & junxit vehicula ſua, & oneravit ea in ipſis.* Mſ. Germ. 4. legit *ſamulas*, non *mulas*, ſed malè. In Corb. verò ſic: *Et dederunt Judith tabernac. Olof. & omne argentum, & ſupellectilem ejus: & accipiens Judith, impoſuit in jumentum ſuum, & junxit vehicula ſua, & impoſuit ſuper illa.* Græc. Καὶ ἔδωκαν τῇ Ἰουδὶθ τὴν σκηνὴν Ὀλοφ. καὶ πάντα τὰ ἀργυρώματα, καὶ τὰς κλίνας, καὶ τὰ ὅλκια, καὶ πάντα τὰ σκευάσματα αὐτοῦ· καὶ λαβοῦσα αὐτὴ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν ἡμίονον αὐτῆς, καὶ ἔζευξε τὰς ἁμάξας αὐτῆς, καὶ ἐσώρευσεν αὐτὰ ἐπ᾽ αὐτῶν.

℣. 15. Mſ. Germ. 15. *Et concurſit omnis mulier Iſraël apud illam: & benedixerunt illam, & dixerunt adclamantes, & benedicentes cum mulieribus quæ cum ipſa erant, & fecerunt chorum illic ex ſe ipſas. Et accepit ramos in manu ſua, & dedit mulieribus quæ erant cum ipſa; & coronavit ſe de oliva, ipſa, & quæ cum illa erant.* Corb. *Et concurrit omnis mulier, ut viderent illam: & benedixerunt illam, & fecerunt ſibi chorum magnum. Et accepit thyrſos, & dedit mulieribus quæ erant cum illa;* reliqua deſunt. In Pech. multò contractiùs, ſcilicet: *Et concurrit omnis mulier ex Iſraël ad eam, & benedixerunt illam;* nec plura. Græcè verò ita: Καὶ συνέδραμε πᾶσα γυνὴ Ἰσραὴλ, τοῦ ἰδεῖν αὐτήν· καὶ εὐλόγησαν αὐτὴν, (Mſ. Alex. αὐτῇ) καὶ ἐποίησαν αὐτῇ χορὸν ἐξ αὐτῶν. Καὶ ἔλαβε θύρσους ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, καὶ ἔδωκε ταῖς γυναιξὶ ταῖς μετ᾽ αὐτῆς· καὶ ἐστεφανώσαντο τὴν ἐλαία, αὐτὴ, καὶ αἱ μετ᾽ αὐτῆς. Mſ. Alex. hab. ἐστεφανώσατο, ed. Compl. ἐστεφάνωσαν τὴν ἐλαίαν αὐτῇ, καὶ τῇ, &c. Ald. αὐτῇ καὶ ἡ, &c.

* In Mſ. Germ. 4. media iſta, *imperans* (ſupp. *ipſa*) *omnibus mulieribus*, licet eraſa omnino non ſint, lituris tamen nonnullis inſperſa ſunt; in Regio autem eadem ſunt manu. In Germ. 15. ita: *Et prodivit, & omnes principes ple-*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

bis Iſraël : & ipſa dux omnium mulierum Iſraël : & ſequebatur omnis vir Iſrael armati & coronati, & hymnum in ore eorum. Græcè : Καὶ προῆλθεν παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν χορείᾳ, ἡγουμένη πασῶν τῶν γυναικῶν· καὶ ἠκολούθει πᾶς ἀνὴρ Ἰσραὴλ ἐνωπλισμένοι, μετὰ στεφάνων καὶ ὕμνων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Mſ. Corb. non malè : *Et prodivit ante populum, dux ipſa omnium mulierum : & ſequebatur omnis vir Iſraël ornatus* (ſ. *armatus*) *cum coronis, & hymnus erat in ore illorum.* Deſiderantur hæc tota in Mſ. Pech.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

1. TUnc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens :

2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi pſalmum novum, exaltate, & invocate nomen ejus.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen eſt illi.

4. Qui poſuit caſtra ſua in medio populi ſui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum noſtrorum.

5. Venit Aſſur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis ſuæ : cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

6. Dixit ſe incenſurum fines meos, & juvenes meos occiſurum gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Titan percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes oppoſuerunt ſe illi, ſed Judith filia Merari in ſpecie faciei ſuæ diſſolvit eum.

9. Exuit enim ſe veſtimento viduitatis, &

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Reg. & Germ.

1. ET præibat Judith in confeſſione ſua ante omnem Iſraël, & ſucclamabat omnis populus laudem Domino. Et dixit Judith :

2. Incipite Domino in tympanis, cantate Deo in cymbalis, modolamini illi pſalmum novum, exaltate, & invocate nomen ejus.

3. Quia Deus conterens bella, Dominus nomen eſt illi.

4. Qui ponit caſtra ſua in medio populi ſui, ut eripiat me de manibus perſequentium me.

5. Venit Aſſur de montibus ab aquilone, venit in millibus exercitus ſui : cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

6. Dixit incenſurum ſe fines meos, & juvenes meos occiſurum gladio, parvulos meos daturum in prædam, & virgines ſpoliaturum.

7. Dominus omnipotens nocuit eum, & tradidit illum in manu feminæ, & confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, neque filii Dathan percuſſerunt illos, nec filii gigantium inſidiati ſunt eis, ſed Judith filia Merari in pulchritudine faciei debilitavit illum.

9. Exuit enim ſe cultu viduitatis ſuæ, in exſul-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Mſ. Germ. 15. ſic habet : *Et ſuſtulit Judith confeſſionem ſuam in omnem Iſraël, & clamabat omnis populus laudem Domino. Et dixit Judith canticum.* Gr. verò : Καὶ ἐξῆρχεν Ἰουδὶθ τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην ἐν παντὶ Ἰσραὴλ, καὶ ὑπεφώνει πᾶς ὁ λαὸς τὴν αἴνεσιν ταύτην. In Mſ. Pech. hoc unum legitur : *Et dixit Judith.*

℣. 2. Hoc etiam canticum editum eſt cum aliis nonnullis ad calcem Pſalterii antiqui, ſtudio & opera Em. Cardin. Thomaſii Romæ, anno 1697. ubi primò ſic legitur : *Incipite Domino in tympanis, cantate & in cymbalis, imponite ei pſalmum novum, exſultate, & invocate nomen ejus.* Mſ. Pech. *Incipite Deo meo in tympanis, canite Deo meo in cymbalis, modolamini illi pſalmum novum, & exaltate eum, & invoc.* &c. Mſ. Germ. 15. *Extollite Deo meo in tympanis, canite Deo meo in cymbalis, cantate illi pſalmum novum, & exaltate eum, & invocate nom. ejus.* Corb. *Canite ei in cymbalis, facite ei pſalmum, & exaltate ei, invoc.* &c. Germ. 4. *exultate.* Græc. Manuſcripto Pech. conſonat ad verbum, niſi quòd habet τῷ Κυρίῳ, *Domino*, cum Germ. 4. non *Deo*, poſt *canite*, tollitque &, ante *exaltate*, cum ſeq. *eum.*

℣. 3. Itidem in Mſ. Germ. 4. præter unum *Deus*, loco *Dominus.* In Corb. ſic : *Quoniam Deus contribulat bella, Dominus nomen eſt ei.* In Pſalt. Thom. *Deus qui conteret bella, Dominus nomen eſt illi.* In Mſ. Germ. 15. *Tu es Deus conterens bella Dominus*, abſque ſeqq. Sic etiam in Pech. detracta inſuper voce *Dominus.* In Græco ſic : Ὅτι Θεὸς συντρίβων πολέμους Κύριος· in editt. Ald. & Compl. deeſt Κύριος.

℣. 4. Similiter in Pſalt. Thom. exceptis his, *ut eripiat nos de manibus perſeq. nos.* In Mſ. Germ. 15. ſic : *Qui pones caſtra in medio populi tui, ut educeres de manu perſeq. me.* In Corb. *Qui miſit, & poſuit caſtra ſua in medio caſtrorum filiorum Iſraël, ut educeret me de manu perſeq. me.* Græcè : Ὅτι εἰς παρεμβολὰς αὐτοῦ ἐν μέσῳ λαοῦ ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς τῶν, &c. ut ſup. In Mſ. Pech. prætermittuntur iſta cum ſeqq. uſque ad ℣. 7.

℣. 5. Mſ. Germ. 15. *Venit Aſſur à montibus tutium* (ſ. *virtutum*) *ſuarum : quorum multitudo occupavit torrentes, & equis ſuis cooperuit colles.* Corb. *Venit Aſſir ex montibus ab aquilone, in millia virtutum ſuarum : quorum multitudo obturavit torrentes, & equi ipſorum cooperuerunt colles.* Pſalt. Thom. *Aſſur de montibus ab aquilono venit, cum millibus exercitus ſui : cujus multitudo occupavit torrentes, & equi eorum operuerunt valles.* Græc. Ἦλθεν Ἀσσοὺρ ἐξ ὀρέων ἀπὸ Βοῤῥᾶ, ἦλθεν ἐν μυριάσι δυνάμεως αὐτοῦ· ὧν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἐνέφραξε (Ald. & Compl. ἔφραξε) χειμάῤῥους, καὶ ἡ ἵππος αὐτῶν ἐκάλυψε βουνούς.

℣. 6. Similia Græc. habet, niſi quòd initio delet *ſe*, paulóque poſt præponit ἐν, voci *gladio*, & ſub finem addit μου, ad *virgines*; inter vocem autem *gladio*, & ſeq. *parvulos*, incluſa leguntur iſta, καὶ τὰ θηλάζοντά μου θήσειν εἰς ἔδαφος, καὶ. Similiter in Mſ. Germ. 15. *Dixit ſuccendere fines meos, & juvenes meos occidere in gladio, & lactentes meos dare ad pavimentum, & parvulos meos dare ad prædam, & virgines in captivitatem.* In Corb. verò ſic : *Dixit ut incenderet fines meos, ut interficeret gladio natos meos, & daret eos in captivitatem, & virgines in præda.* In Pſalt. Thom. *Dixit enim ſe incenſurum fines meos, & juvenes meos occiſurum gladio, infantes meos adducere in prædam, & virgines in captivitate.*

℣. 7. Pſalt. Thom. *Dominus autem nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, confundit eum.* Mſ. Germ. 15. *Dominus autem omnipotens prævenit eum, & in manu feminæ confudit eum.* Corb. *Deus omnip. tradet illos in manu feminæ, & confundit illos.* Pech. *Dominus autem omnip. ſprevit eum, in manu feminæ confudit eum.* In Gr. ſimpliciter : Κύριος παντοκράτωρ ἠθέτησεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ θηλείας.

℣. 8. Mſ. Germ. 4. loco *gigantium*, ſcribit *gigantis*, vel etiam *gigantes*; nam in Mſs. antiquis promiſcuè ponitur *e*, pro *i*, & *i*, pro *e*. In altero Germ. 15. ita : *Non enim cecidit potens illorum à juvenibus, neque filii bellatorum percuſſerunt illum, nec excelſi gigantes ſuperpoſuerunt ſe illis, ſed Judith filia Merari in ſpecie faciei diſſolvit illum.* Similiter in Pſalt. Thom. paucis mutatis : *Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Tela percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes impoſuerunt ſe illi, ſed Judith filia Meraris ſpecie faciei ſuæ diſſolvit illum.* Itidem Græcè, exceptis levibus his, Τιτάνων, loco *Tela*; paulóque poſt, ἐπέθεντο αὐτῷ, loco *impoſuerunt ſe illi*, & ἐν κάλλει, *in pulchritudine*, pro *facie*. In Mſ. Corb. ſic : *Non enim ceciderunt potentes illorum à juvenibus, neque filii Titan percuſſerunt illos, neque gigantes, ſed Judith filia Merari in ſpecie ſolvit eum* : à Pech. verò abſunt iſta, ut & ſeqq. uſque ad ℣. 15.

℣. 9. Similiter habet Mſ. Germ. 15. præter duo, *veſ-*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mss. Reg. & Germ. tatione doloris Israël.	induit se vestimento lætitiæ in exsultatione filiorum Israël.
10. Unxit faciem suam unguento, conligavit capillos suos mitrâ, & accepit stolam novam ad decipiendum illum.	10. Unxit faciem suam unguento, & colligavit cincinnos suos mitrâ, accepit stolam novam ad decipiendum illum.
11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ipsius, pulchritudo illius captivam fecit animam ejus, amputavit gladius caput ejus.	11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.
12. Horruerunt Persæ constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.	12. Horruerunt Persæ constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.
13. Turbata sunt tunc omnia castra Assur, & ululaverunt humiles mei: & exclamaverunt ægrotantes in siti, & exclamaverunt voce sua, & convertit aquam.	13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.
14. Filii puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes vulneraverunt illos: perierunt in prælio à facie Domini mei.	14. Filii puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie Domini Dei mei.
15. Hymnum dicamus Deo nostro, hymnum novum cantemus Domino.	15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.
16. Adonai Domine magnus es tu, & clarus, mirabilis in virtute, & quem superare nemo possit.	16. Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & quem superare nemo potest.
17. Tibi serviat omnis creatura tua: quoniam dixisti, & factum est: misisti spiritum tuum, & ædificata sunt, & non est qui contra voluntatem tuam faciat.	17. Tibi serviat omnis creatura tua: quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ. *Gen. 1. Ps. 32. 9.*
18. Montes à radicibus movebuntur cum aquis: petræ autem à facie tua, sicut cera, liquescent.	18. Montes à fundamentis movebuntur cum aquis: petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.
19. Illis autem qui timent te, propitius eris: quoniam pusillum est omne sacrificium ad odorem	19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tem, pro *cultu*, & *exsultationem*, pro *exsultatione*. Psalt. Thom. hab. *veste*, non *vestem*; cætera ut in textu Regio. Ms. Corb. sic: *Exuerat enim se stolam viduitatis suæ, in excelso dolore Israel*. Græc. Ἐξεδύσατο γὰρ στολὴν χηρεύσεως αὐτῆς, εἰς ὕψος τῶν πονούντων ἐν Ἰσραήλ.

℣. 10. Similiter in Psalt. Thom. exceptis his, & *conligavit cincinnos suos mitrâ, accepit*. In Ms. Germ. 15. *Unxit faciem suam unguento, & obligavit crines suos, & mitram imposuit sibi, & accepit vestem suam in persuasionem illis*, (f. *illius*.) In Corb. *Et unxit caput suum & capillos suos unguento, & ornavit capillos suos, & sumpsit vestem novam in seductionem ejus*. Græcè: Ἠλείψατο τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐν μυρισμῷ, καὶ ἐδήσατο τὰς τρίχας αὐτῆς ἐν μίτρᾳ, καὶ ἔλαβε στολὴν λινῆν εἰς ἀπάτην αὐτοῦ.

℣. 11. Ms. Germ. 15. *Et rapuerunt oculi illius speciem ejus, & capuit* (l. *cepit*) *animam illius, divisit pugio cervicem illius*. Corb. *Scandalum* (l. *sandalium*) *ejus cepit oculis* (l. *oculos*) *ejus, & transivit gladius cervicem ejus*. In Psalt. Thom. media tantùm leguntur: *Pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus*. Græcè: Τὸ σανδάλιον αὐτῆς ἥρπασεν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς ᾐχμαλώτισε ψυχὴν αὐτοῦ, διῆλθεν ὁ ἀκινάκης τὸν τράχηλον αὐτοῦ.

℣. 12. Itidem in Psalt. Thom. cui etiam favet Ms. German. 15. nisi quòd ponit *audaciam*, loco *constantiam*, & *constantiam*, loco *audaciam*. Græcè ita: Ἔφριξαν Πέρσαι τὴν τόλμαν αὐτῆς, καὶ Μῆδοι τὸ θράσος αὐτῆς, subjuncto verbo ἐῤῥάχθησαν, *disrupti sunt*, absque ulla interpunctione media: Nobilius etiam sic vertit, *& Medi confidentiâ ipsius disrupti sunt*. Ms. Alex. non ἐῤῥάχθησαν scribit, sed ἐταράχθησαν; unde Corb. habet: *Horruerunt Persæ audaciam ejus, & Medi conturbati sunt*: at in Germ. 15. hoc ultimum verbum penitus tollitur.

℣. 13. Græc. sic pergit: Τότε ἠλάλαξαν οἱ ταπεινοί μου, καὶ ἐφοβήθησαν (Ald. & Compl. ἐβόησαν) οἱ ἀσθενοῦντές μου, καὶ ἐπτοήθησαν· ὕψωσαν τὴν φωνὴν αὐτῶν, καὶ ἀνετράπησαν. Similiter in Ms. Corb. *Ululaverunt humiles mei, & timuerunt infirmi in sitim: & exaltaverunt vocem suam, & reversi sunt*. In Germ. 15. *Tunc ejulaverunt humiles mei, infirmi territi sunt: & ceciderunt, & veriti sunt*. Psalt. verò Thom. ad textum Regium propiùs accedit, cùm legat: *Tunc turbata sunt omnia castra Assur, & ululaverunt humiles mei: & exaltaverunt ægrotantes in siti vocem suam, & exclamaverunt, & conversa est aqua*.

℣. 14. Psalt. Thom. *Filii puellarum compunxerunt eum, & sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie Domini*. Ms. Germ. 15. *Sicut filios puellarum interfecerunt illos, & sicut pueros refugas occiderunt illos: & perierunt à præparatione Domini mei*. Corb. contractiùs: *Sicut filios puellarum interfecerunt illos, perierunt præpositi eorum*. Græc. verò: Υἱοὶ κορασίων κατεκέντησαν αὐτοὺς, καὶ ὡς παῖδας αὐτομολούντων ἐτίτρωσκον αὐτούς· ἀπώλοντο ἐκ παρατάξεως Κυρίου μου, i. e. *ab acie Domini*, non *à facie*, quod ultimum irrepere facilè potuit sup. in Mss. propter similitudinem vocum.

℣. 15. Psalt. Thom. *Hymnum dicamus Domino, hymnum novum cantemus Domino*. Ms. verò Corb. *Dominum meum laudabo, laudabo Deum laude bona*. Germ. 15. simpliciter: *Cantabo Deo meo canticum novum*. Item Pech. *Hymnum novum cantabo Deo meo*. Græc. Ὑμνήσω τῷ Θεῷ μου ὕμνον.

℣. 16. Similiter in Psalt. Thom. exceptis his, & *præclarus in virtute tua, quem superare nemo potest*. In Germ. 15. ita: *Adonai Domine magnus es, & præclarus, & laudabilis in virtute, & invisibilis*. Nil horum in Ms. Pech. at in Græco sic: Κύριε μέγας εἶ, καὶ ἔνδοξος, θαυμαστὸς ἐν ἰσχύϊ, ἀνυπέρβλητος. In Ms. Corb. *Domine magnus es, & præclarus, & virtute invictus*. Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 749. b. *Magnus es tu, & clarus, & admirabilis in virtute*.

℣. 17. Tria solummodo variant Græcè, nempe ἐγενήθησαν, *facta sunt*, locò *factum est*, paulòque post, ᾠκοδόμησε, *ædificavit*, pro *ædificata sunt*; extremò ἀντιστήσεται τῇ φωνῇ σου, *resistet voci tuæ*, loco *contra volunt. tuam faciat*. Græco respondent Mss. Germ. 15. & Pech. cum Psalt. Thom. nisi quòd habent *renovata sunt*, pro *ædificata sunt*, & *resistat voci tuæ*, pro *resistet*, &c. In Corb. sic: *Tibi serviat omnis creatura tua: quoniam dixisti sic, & factum est: misisti spiritum tuum, & non est qui resistat iræ tuæ*. Apud Vigil. Tapf. l. cont. Varim. p. 742. f. *Tibi serviat omnis creatura tua: quoniam tu mandasti, & creata sunt: misisti spiritum tuum, & ædificata sunt*: at infra, p. 749. b. *Tibi serviat omnis creatura: quia tu dixisti, & facta sunt, misisti*, &c. ut sup.

℣. 18. Græc. Ὄρη γὰρ ἐκ θεμελίων σὺν ὕδασι σαλευθήσεται, &c. ut in Lat. sup. Similiter in Mss. Germ. 15. & Pech. *Montes à fundamentis movebuntur cum aquis: petræ autem ante faciem tuam, sicut cera, liquescent*, Pech. *liquescit*. In Psalt. Thom. sic: *Montes à fundamento movebuntur cum aquis: petræ autem, sicut cera, liquescunt à facie tua*. In Corb. *Et petræ, sicut cera, liquescent a facie tua*, prætermissis aliis.

℣. 19. Ms. Germ. 15. *Timentibus autem te, propitiaberis illis: quoniam pusillum est omne sacrificium in odorem suavitatis, & minimi omnes adipes in holocausto: qui autem timet Domino, magnus erit apud eum per omnia*. Similiter Græcè: Ἔτι δὲ τοῖς φοβουμένοις σε, σὺ εὐιλατεύεις αὐτοῖς·

VULGATA NOVA.

20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

22. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.

23. Porro Judith, universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24. Erat autem populus jucundus secundùm faciem sanctorum, & per tres menses gaudium hujus victoriæ celebratum est cum Judith.

25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israël.

26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.

27. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.

28. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit abram suam liberam, & defuncta est, ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29. Luxitque illam omnis populus diebus septem.

VERSIO ANTIQUA.

suavitatis tuæ, & in minimo est omnis adeps ad holocaustum: qui autem timet Dominum, magnus est apud eum semper.

Ex Mss. Reg. & Germ.

20. Væ gentibus insurgentibus generi meo: Dominus omnipotens vindicabit in illos, in die judicii visitabit eos.

21. Da ignem, & vermes in carnes ipsorum, ut * comburantur, & sentiant usque in æternum.

* *Mss.* comburentur.

22. Et postquam venerunt in Hierusalem, adoraverunt Dominum: & postquam mundatus est populus, obtulerunt holocaustum Domino, & vota, & solemnia sua.

23. Et donum dedit Judith omnia vasa Olofernis, quæcunque dederat ei plebs; & conopeum, quod sustulit ipsa de cubiculo, dedit in consecrationem Domino.

24. Et erat plebs epulans in Hierusalem ante faciem sanctorum mensibus tribus, & Judith cum illis mansit.

25. Post illos autem dies rediit unusquisque ad tabernacula sua, & Judith abiit in Bethuliam, & demorata est in re familiari sua, & facta est clara in omni terra, & multi concupierunt eam.

26. Et nescivit illam vir omnibus diebus vitæ ejus, ex quo mortuus est Manasses maritus ejus, & adpositus est ad populum suum.

27. Et procedente tempore clara facta est.

28. Et senuit in domo mariti sui annos agens vitæ centum quinque, & mortua est in Bethulia, & sepulta est in monumento mariti sui.

29. Et planxerunt illam omnis domus Israël diebus septem. Et divisit bona sua, priusquam mo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ὅτι μικρὸν πᾶσα θυσία εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, καὶ ἐλάχιστον πᾶν στέαρ εἰς ὁλοκαύτωμά σοι· ὁ δὲ φοβούμενος τὸν Κύριον, μέγας διαπαντός. In Mſ. Pech. *Timentibus autem te propitius eris*; reliqua desunt. Pſalt. verò Thom. initio habet: *Quia minimum est omne sacrificium in odorem suavitatis, & minimus omnis aries ad holocaustum: qui autem timet Dominum, magnus erit apud illum per omnia.* Corb. ita: *Omnia sacrificia tua, odor suavitatis: qui autem timet Dominum, magnus est per omnia.*

℣. 20. Mſ. Corb. *Væ gentibus quæ surgunt super genus meum: Deus omnip. ulciscitur eos, in die judicii visitabit illos.* Germ. 15. *Væ genti insurgenti super genus nostrum: Dominus omnip. ulciscitur illos, in die judicii vindicabit in illos, visitabit eos.* Pſalt. Thom. *Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus autem omnip. vindicavit in illis, in die judicii vindicabit illos.* Cuncta desunt in Mſ. Pech. In Græco verò sic: Οὐαὶ ἔθνεσιν ἐπανισταμένοις τῷ γένει μου· Κύριος παντοκράτωρ ἐκδικήσει αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

℣. 21. Pſalt. Thom. *Dare ignem, & vermes in carnes eorum, & urentur, ut sentiant in sempiternum.* Similiter in Mſ. Germ. 15. exceptis his, *& sentient usque in sempiternum, & in sæculum sæculi.* In Corb. *Dare ignem, & vermes in carnes eorum, & ardebunt, ut sentiant usque in sempiternum.* Iſta rursum absunt à Mſ. Pech. At in Græco sic: Δοῦναι πῦρ, καὶ σκώληκας εἰς σάρκας αὐτῶν, καὶ κλαύσονται ἐν αἰσθήσει ἕως αἰῶνος· legisse videntur Interpretes Lat. καύσονται, non κλαύσονται.

℣. 22. Mſ. Pech. *Ut autem venerunt Jerusalem, adoraverunt Deum: & postquam purificatus est populus, obtulerunt holocausta sua, & voluntaria, & munera.* Itidem Græcè, præposito εἰς, *in*, voci *Jerusalem*, additoque inf. αὐτῶν, *sua*, ad ἑκούσια, *voluntaria*, seu *spontanea*. In Mſ. Germ. 15. ita: *Et factum est ut venerunt in Jerus. adoraverunt Deum: mox autem purificatus est populus, & adtulerunt holocausta sua.* In Corb. verò: *Et ut venerunt in Jerus. adoraverunt Deum: mox autem purificatus est populus, obtulerunt holocausta, & vota, & repromissiones suas.* Gr. ultimò hab. τὰ δόματα. Mſ. Alex. δόματα αὐτῶν.

℣. 23. Græc. initio habet ἀνέθηκε, pro *donum dedit*, addito infra αὐτοῦ, ad vocem *cubiculo*, ultimòque ita, εἰς ἀνάθημα τῷ Θεῷ ἔδωκε· cætera ut in Lat. sup. Mſ. Pech. legit: *Et posuit Judith omnia vasa Olof. quæ dedit ei populus, & conopeum, quod sustulerat de cubiculo ipsius, & dedit eam* (l. *ea*) *Domino.* Corb. *Et posuit Judith omnia vasa Olof. quæ dederat illi populus: & conopeum, quod sustulerat de cubiculo ejus, in oblivionem anathema.* Germ. verò 15. ita: *Et adtulit Judith omnia vasa Olofern. & culicarem, quod detraxerat de cubiculo ejus, donum Deo Israël.*

℣. 24. Mſ. Germ. 15. *Et erat populus lætans in Jerus. contra faciem sanctorum per menses tres, & Judith cum illis permansit.* Corb. *Et erat populus jucundus secundùm faciem*, &c. ut in Germ. 15. In Pech. sic: *Et lætabantur in Jerus. contra faciem*, &c. ut sup. Gr. Καὶ ἦν ὁ λαὸς εὐφραινόμενος, &c. ut in Lat.

℣. 25. Mſ. Germ. 15. *Post istos autem dies reversus est unusquisque in possessionem suam, & Judith abiit in Bethulia in possessiones suas, & facta est secundùm tempus præclara in omni terra, & cum multi cupiebant illam*, (l. *multi concupiebant.*) Similiter habet Mſ. Pech. usque ad hoc, *& facta est*, præter *Bethuliam*, pro *Bethulia*; reliqua verò omittit. In Corb. sic: *Post dies autem illos reversi sunt unusquisque ad possessionem suam, & Judith abiit in Bethuliam, & facta est secundùm tempus suum præclara in omni terra, & multi concupierunt illam.* Græcè: Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀνέζευξεν ἕκαστος εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, καὶ Ἰουδὶθ ἀπῆλθεν εἰς Βετυλούα, καὶ κατέμεινεν ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, καὶ ἐγένετο κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς ἔνδοξος, &c. ut in Lat. sup.

℣. 26. Ita Græcè, nisi quòd habetur ἀφ' ἧς ἡμέρας, pro *ex quo*. In Mſs. Germ. 15. & Corb. ita: *Et non cognovit eam vir omnibus diebus vitæ suæ, ex qua die* (Corb. *ex quo*) *defunctus est Manasses vir ejus, & adpositum est ad honestatem ejus*, (Corb. *appositus est ad populum suum.*) In Pech. deest ℣. totus cum seq.

℣. 27. Mſ. Germ. 15. *Et procedens fiebat magna valde.* Corb. *Et erat procedens cum gloria magna.* Græc. Καὶ ἦν προβαίνουσα μεγάλη σφόδρα.

℣. 28. Mſ. Germ. 15. cum Pech. *Et senuit in domum* (Pech. *domo*) *viri sui annis centum quinque, & mortua est in Bethulia, & sepelierunt eam in spelæo* (Pech. *sepulcrum*) *cum Manasse viro suo.* Corb. verò: *Et mansit in domo viri sui annis centum quinque, & dimisit abram suam liberam, & mortua est in Bethulia, & sepelierunt illam in sepulcro viri sui Manasse.* Itidem Græcè, duobus tantùm exceptis, nempe ἐγήρασε, *senuit*, pro *mansit*, & σπηλαίῳ *spelunca*, pro *sepulcro*.

℣. 29. Græc. Καὶ ἐπένθησεν (Mſ. Alex. ἐπένθησαν) αὐ-

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mss. Reg. & Germ. riretur, omnibus proximis viri sui Manasse, & proximis ex genere suo, & reliquit ancillam suam liberam.	
30. Et non fuit adhuc qui in timore mitteret filios Israël in diebus vitæ Judith, & post mortem ejus diebus multis.	30. In omni autem spatio vitæ ejus non fuit qui perturbaret Israël, & post mortem ejus annis multis.
	31. Dies autem victoriæ hujus festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

Notæ ad Versionem antiquam.

τὸν οἶκος Ἰσραὴλ ἡμέρας ἑπτά. Καὶ διεῖλε τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, &c. ut in Lat. supra, deletis tamen ult. his, *& reliquit ancillam*, &c. quæ inserta sunt ℣. anteced. Mss. Germ. 15. & Pech. sic hab. *Et luxerunt eam omnis domus Israel diebus septem. Et divisit substantiam suam, priusquam moreretur, omnibus proximis Manasse viri sui, & proximis ex genere suo, & dimisit puellam* (Pech. *abram*) *suam liberam.* Corb. *Et luxit illam domus Isr. diebus septem. Et diviserunt substantiam ejus proximis Manasse viri ejus, & proximis generis ejus;* absque seqq. quæ retulit supra.

℣. 30. Ms. Germ. 15. *Et non erat jam qui perturbaret filios Isr. in diebus Judith, & post mortem ejus pro multo tempore.* Corb. & Pech. *Et non erat* (Pech. *Et non fuit ultra*) *qui perturbaret filios Israel in diebus Judith*, &c. ut in Regio sup. Græc. Καὶ οὐκ ἦν ἔτι ὁ ἐκφοβῶν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουδὶθ, καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὴν ἡμέρας πολλάς.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore *Francisco Luca Brugensi.

LIBER JUDITH.

CAP. I. ℣. 2. Fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta. *Cùm alii plerique libri, murorum altitudini sive sublimitati tribuant cubitos* septuaginta, *latitudini verò sive spatiositati* triginta, *minori numero; Sixtina Biblia è diverso, huic* septuaginta, *illi* triginta *adscribunt.*

℣. 12. Adversùs omnem terram illam. *Non scribas* ad *loco* adversùs.

CAP. III. ℣. 1. Syriæ scilicet Mesopotamiæ. *Non interjicias conjunctionem* & *ante* Mesopotamiæ.

℣. 9. Exirent obviam venienti. *Non addas* in *præpositionem ante* obviam. *Idem infra* 5. ℣. 4.

CAP. V. ℣. 24. Ascendamus ad illos. *Non est præponenda his verbis conjunctio* &.

CAP. VI. ℣. 9. Et sic vinctum restibus. *Non est addenda præpositio* de *ante* restibus.

CAP. VII. ℣. 12. Juvenes & parvuli. *Non interponas* senesque, *quod quidam.*

CAP. VIII. ℣. 17. Sic faciat nobiscum misericordiam suam. *Superfluit, quod quidam addunt, adverbium* citò.

CAP. X. ℣. 3. Et unxit se myro optimo. *Locus egregiè correctus* myro, *quod est unguento, pro* myrto, *quod vulgò legitur addita una litterâ, & arboris seu plantæ genus est. Hanc emendationem prætereram, nisi Reverendissimus Episcopus noster Blasæus suggessisset: ut & quædam aliæ à quibusdam aliis viris doctis suggestæ sunt.*

℣. 5. Imposuit itaque abræ suæ ascoperam vini. *Malè plerique libri scribunt* ascopam, *quod nihil significat:* ascoperam *rectè emendarunt Correctores, quod, penultimâ longâ, compositum ex* ἀσκὸς, *uter, &* πήρα *pera, significat peram utri persimilem, aut utris loco servientem, qua nimirum vinum de collo gestatur.*

Ibidem. Et vas olei, & polentam, & palathas. *Pro* palathas, *quod massam ficuum significat, id est, ficus invicem connexas, quidam ineptè, inversis syllabis, scripserunt* lapathes.

CAP. XI. ℣. 18. Et mirabantur sapientiam ejus. *Voci* sapientiam *non est præponenda præpositio* ad.

CAP. XIII. ℣. 13. Qui fecit virtutem in Israël. *Non addas* magnam.

℣. 15. Et concurrerunt ad eam omnes. *Ita rectiùs, quàm, ut in aliis libris est,* occurrerunt, *quod est, obviam cucurrerunt.*

CAP. XV. ℣. 2. Quos armatos super se venire audiebant. *Non mutes imperfectum* audiebant, *cum plusquamperfecto* audierant.

℣. 8. Omnia quæ erant illorum attulerunt secum. *Non est mutandum* attulerunt *in* abstulerunt, *id est, at in* abs.

CAP. XVI. ℣. 2. Exaltate & invocate nomen ejus. *Verbum* exaltate *derivatum à nomine* altus, *huic loco convenit, non* exsultate, *compositum à* salto.

℣. 7. Et confodit eum. *Melius est* confodit, *quod est, jugulavit, quàm* confudit, *turbavit.*

℣. 8. Nec excelsi gigantes opposuerunt se illi. *Legendum est* opposuerunt, *quod est, reluctati sunt, non* imposuerunt.

℣. 23. Quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. *Quidam libri omittunt hæc verba,* de cubili ipsius, obtulit; *minus rectè.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER JUDITH.

CAP. V. ℣. 28. Ut ergo cognoscat Achior quoniam fallit nos. *Alii legunt*, quia non fallit nos.

CAP. VII. ℣. 6. Qui influebat aquæductum illorum. *Quidam libri præponunt* in *nomini* aquæductum.

CAP. VIII. ℣. 13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? *Quidam libri, loco genitivi, scribunt dativum* Domino, *& loco præpositionis* in, *legunt* ad.

℣. 21. Ad eloquium vestrum corda eorum erigite. *Loco trium vocum* ad eloquium vestrum, *quidam scribunt duas duntaxat, & ablativo casu:* alloquio vestro corda eorum erigite.

CAP. XV. ℣. 7. Et onustati sunt valde. *Verisimile est legendum esse* honestati, *pro eo quod est, ditati; sic enim legitur Græcè,* ἐπλούτησαν: *at solet Interpres uti voce* honesti, *pro* divitis. *Sap.* 10. ℣. 11. Honestum fecit eum. *Ibid.* ℣. 10. Honestavit illum in laboribus. *Eccli.* 11. ℣. 14. Paupertas & honestas à Deo sunt. & 13. ℣. 2. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat, &c.

IN LIBRUM ESTHER
ADMONITIO PRÆVIA.

Librum Esther integrum suppeditavit nobis Ms. Corbeiensis num. 7. annorum circiter 500. Eundem quoque mutuati sumus partim à Ms. codice Orator. B. VII. edito Romæ cura & studio Josephi Mariæ Cari presb. unà cum veteribus S. Scripturæ capitulis; partim à Ms. cod. clarissimi viri DD. Pech, canonici Narbonensis, quem accuratè transcriptum reperimus inter schedas alterius è nostris D. Johannis Martianæi.

Ms. Orator. tria solùm priora libri capita complectitur in se; posteriora verò felici quadam sorte Ms. Pechianus supplevit, ita ut ex ambobus codd. totus liber exsurgat, posteriorque codex sit quasi pars secunda, seu continuatio alterius.

Ms. nostrum Corbeiensem duobus aliis prætulimus, tum quòd Versio Latina quam præbet, unius ejusdemque sit Interpretis aut Scribæ; tum maximè quòd illa integra sit magis, & paucioribus mutila ac decurtata. Hoc autem affirmari non potest de Ms. Pechiano; in quo longè plurima desunt.

Quod spectat ad genus seu characterem proprium hujus interpretationis Latinæ, qualis nempe habetur, sive in Ms. Corb. sive in Mss. Orator. & Pech. vix ulla magis antiquam Versionem sapit, seu ut aiunt, Italicam: imo illam ipsam diceres Hieronymum ipsum in manibus tenuisse, & habuisse præ oculis, cùm præf. in lib. Esth. ita scribebat: Librum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego, *inquit*, de archivis Hebræorum relevans, verbum è verbo, pressiùs transtuli: quem librum editio Vulgata laciniosis hinc inde verborum funibus (*al.* finibus) trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant & audiri, sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumpto themate excogitare, quibus verbis uti potuit qui injuriam passus est, vel ille qui injuriam fecit. *Enimverò cuncta ista, quemadmodum hìc recitantur seu exponuntur ab Hieronymo, aptè quadrant in Mss. nostros.* Tot enim, *inquit noster Martianæus*, tantaque ibi addita leguntur, quæ ex tempore dici poterant & audiri, ut vix ea conjecturis assequi potuissemus, nisi adhuc scripta nobis superessent in prædictis Mss.

Præterea eadem capitula quæ Hieronymus obelis notavit, velut Hebræo contextu aliena, illa ipsa, inquam, si unum aut alterum excipias, similibus verbis expressa, iisdemque locis inserta reperiuntur in Mss. nostris. Exempli gratiâ, Mardochæi somnium, quod Hieronymus docet principium libri fuisse in editione Vulgata, id ipsum initium est in Mss. duobus Corbeiensi & Orator. Ejusdem quoque somnii declaratio, quam post finem *libri invenisse se monet S. Doctor in editione Vulgata, hanc quoque in fine libri exhibent Mss. nostri. Uno verbo pleraque capitula illa quæ Hieronymus testatur in Hebræo non extitisse unquam, sed in sola editione Vulgata, ut vocat, à se fuisse reperta, v. g. exemplar Epistolæ pro cæde Judæorum, Orationem Mardochæi & Esther, ingressum ejusdem Reginæ in Regis cubiculum, exemplar ejusdem Epistolæ pro salute Judæorum, cuncta, inquam, ista, iisdem locis ab Hieronymo indicatis, & post eadem ferme significata verba, Mss. nostri repræsentant: ut mirum videatur quo pacto, vel qua ratione ductus Martianæus noster; Not. b. ad præfat. Hieron. in Hest. to. 1. col. 1135. affirmare potuerit se,* curiosissima contentione facta hujus Ms. Corbeiensis cum Græco, deprehendisse in illa editione Latina LXX. Interpretum ordinem ac morem historiæ Hebraïcæ. *Id, inquam, paulùm temere, & nulla certa ratione assertum à Martianæo videtur, ut cuivis vel leviter attendenti, aut legenti promptum erit.*

Nec juvant exempla duo ab ipso allata ad assertionem suam confirmandam: Exempli causâ, *inquit*, duorum eunuchorum Gabathæ & Tharræ machinatio parricidalis in regem Artaxerxem, quæ apud LXX. narratur initio libri Esther, legitur in nostro Ms. codice, juxta morem Hebraïcum, post celebratas nuptias Estheris cum rege Artaxerxe. *Quid tum inde? Hoc pariter modo rursus habetur eadem narratio ibid. apud LXX. nempe cap. 2. ℣. 21. nihilque aliud interest Græcum LXX. Interp. inter, & veterem nostram Versionem Latinam, nisi quòd in Ms. Corbeiensi id prætermittitur initio libri, quod ibidem fortasse abundat apud LXX. Sed ex eo quòd* machinatio *illa referatur post celebratas Reginæ nuptias in Ms. nostro, non inde sequitur in aliis servari morem Hebraïcum; vel si servatum fuisse, saltem eò loci, hunc morem contendas, quod non ierim inficias, eumdem etiam & in Græco servatum fuisse eodem jure reponam, cùm res eadem post celebratas easdem nuptias iterum narretur apud LXX.*

Idem judicandum credimus de altero exemplo à Martianæo prolato : Iterum, *inquit*, quæ de Mardochæi captivitate, & translatione in Babylonem leguntur cap. 1. editionis LXX. ea retinet Mſ. Latinus cap. 2. juxta morem Hebræorum codicum. *Imo non tantum juxta morem Hebræorum, ſed etiam Græcorum LXX. apud quos quod relatum fuit ſupra cap. 1. (Vulg. 11.) idem prorſus iterum narratur infra cap. 2. ℣. 6. At verò quæ initio libri prætermittuntur in Mſ. noſtro Corb. perinde ac in textu Hebraico, non ſolùm infra cap. 2. ℣. 6. leguntur ut in Hebræo, ſed etiam initio capitis* 11. ℣. 3. *Quinimo Mſ. Orator. qui paſſim concordat cum Mſ. Corb. eandem captivitatem memorat initio libri, ſicut editio LXX. Interpretum.*

Id unum tantùm movere poteſt, quòd Verſio Latina Mſ. Corbeienſis Græci contextûs ſenſum magis reddat quàm verba, quod etiam notavimus ſupra, ubi actum eſt de Verſione Latina libri Judith, quam Mſ. ille pariter continebat. Sed hìc non agitur niſi de Græco hodierno juxta exemplar Vaticanum Romæ edito, non verò de aliis codicibus Græcis, qui tunc temporis uſu recepti erant, quique à ſe invicem diſcrepabant in multis. Id genus plures Mſſ. codices etiamnum exſtant in diverſis Bibliothecis; & nonnullorum variantes lectiones collectæ ſunt ab eruditis viris. Hujuſmodi lectionum plurimas ſubjicimus in Notis, quales videlicet invenimus in editione Græca LXX. Interpretum, ſtudio & cura Lamberti Boz, Franequeræ non multis ab hinc annis adornatâ. Præterea (& hoc in primis obſervatum velim) alia erat editio, ut ait Hieron. epiſt. ad Sun. & Fret. quam Origenes, & Cæſarienſis Euſebius, omneſque Græciæ Tractatores, Κοινὴν, id eſt, *Communem* appellant atque *Vulgatam*, & à pleriſque nunc Λουκιανὸς dicitur; alia LXX. Interpretum, quæ & in Ἑξαπλοῖς codicibus reperitur..... Κοινὴ autem iſta, hoc eſt, Communis editio, ipſa eſt quæ & LXX. ſed hoc intereſt inter utramque, quòd Κοινὴ pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum, vetus corrupta editio eſt; ea autem quæ habetur in Ἑξαπλοῖς..... ipſa eſt quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata LXX. Interpretum translatio reſervatur. *Porro editionem Latinam veterem ad editionem Græcam* Κοινὴν, *non ad puram Hexaplarem LXX. Interpretum elaboratam fuiſſe nunquam diffitebimur.*

Unum jam inveſtigandum ſupereſt, nempe quid ſentiendum de capitulis illis variis quæ habentur in Vulgata noſtra à ℣. 4. cap. 10. ad finem uſque libri, quæque addita fuere ab Hieronymo ex editione Vulgata, *ut vocat; an ſcilicet eodem modo, iiſdemque verbis expreſſa fuerint in antiqua Verſione Latina, an non potiùs translata fuerint Latine ab ipſo è Græca Verſione LXX. Interpretum, quam etiam ſæpe Comment. in Proph.* Vulgatam editionem *nominat. Enim verò ſi per* editionem Vulgatam *intelligenda illic eſſet Vulgata Latina quæ vigebat tunc temporis in Eccleſia, non ſolum eædem res iiſdem in locis deprehenderentur in Vulgata noſtra, quæ in Mſſ. noſtris, verùm etiam eædem voces, eadem plerumque verba utrobique adhibita legerentur : attamen hoc ita non invenitur, ſi contentio & comparatio fiat : quinimo ſi non rebus, aut ſenſu rerum, ſaltem verbis, vel conſtructione vocum ita differunt inter ſe Vulgata nova & Mſſ. noſtri, ut translationes diſtinctæ, & planè diſpares eſſe videantur etiam his ipſis in locis. Concludendum igitur eſt* Vulgatæ editionis *nomine ibi non ſignificari Vulgatam veterem Latinam quam quærimus, ſed Verſionem Græcam* Communem *LXX. Interpretum, à quibus capitula varia, quæ in Hebræo non erant, mutuatus eſt S. Doctor, quæque Latinè reddita, novæ ſuæ interpretationi ex Hebræo attexuit. Quoniam verò antiqua Verſio Latina ex eodem fonte Græco derivata fuerat, non mirum ſi illa ipſa additamenta, rerum ſimilis diſtributio atque diſpoſitio, imo confuſio ac perturbatio eadem, in illa ipſa nunc deprehendantur, quæ olim in Vulgata editione Græca animadverterat Hieronymus, quæque etiamnum inveniuntur in textu Græco.*

Nec à vero noſtram longè aberrare conjecturam vel ex hoc uno inferri poteſt, quod in Vulgata legitur ex Hieronymo, ſcilicet poſt ℣. 3. cap. 10. Quæ habentur, *inquit*, in Hebræo, plena fide expreſſi; hæc autem, quæ ſequuntur, ſcripta reperi in editione Vulgata, quæ Græcorum linguâ & litteris continentur. *Porro de Græcis hìc, non de Latinis loqui videtur Hieronymus : enim verò poſteriora verba*, quæ Græcorum lingua & litteris continentur, *juncta cum antecedentibus his*, in editione Vulgata, *ſatis apertè commonſtrant*, editionem Vulgatam *illam unum eſſe & idem cum* Græcorum lingua & litteris: *hoc tantùm ſollicitare poſſet, quòd Hieronymus Verſionem illam* Vulgatam *vocitet, quòdque ſubjuncta proximè verba plurali numero exprimantur, non ſingulari; quaſi verò S. Doctor dixiſſet :* Quæ ſequuntur, ſcripta reperi in editione Vulgata, quæ *quidem ſcripta (ſupp. in edit. Vulg.)* Græcorum *etiam* linguâ & litteris continentur. *Verùm præterquam quòd non ita diſtinctè expreſſa ſunt hæc verba ab Hieronymo, non etiam in editis omnibus habetur plurale iſtud*, continentur; *in Bibliotheca enim divina S. Hieronymi, quam ad Mſſ. codd. edidit D. noſter Martianæus, non legitur pluraliter* continentur, *ſed hoc ſingulare* continetur.

Præterea, ut jam notavi ſupra, Hieronymus Comment. in Proph. editionis Vulgatæ *nomine, non aliud aliquoties ſignificare videtur præter Græcam Verſionem LXX. Interpretum: exempli gratiâ, in Amos* 5. ℣. 7. *& ſeqq. præmiſſo duplici contextu Latino, & ſecundùm Hebraïcum, & ſecundùm edit. LXX. ſubnectit iſta, col.* 1410. *f.* Multùm in hoc loco ab Hebraïca veritate *editio Vulgata* diſcordat; *& poſt pauca, quid intelligat per* editionem Vulgatam, *ita explicat:* Itaque, *inquit*, exponamus primùm juxta Hebræos, & poſtea quid nobis videatur in translatione LXX. *Non negaverim tamen uſurpatam ab Hieronymo in hiſce Commentariis Verſionem Latinam è Græco LXX. primigeniam illam fuiſſe interpretationem Latinam, quæ publicè legebatur tunc temporis in Eccleſia, ſi non perpetuò & in omnibus, ſaltem plerumque & majori ex parte. Quinimo & iſtud aſſeritur à nobis infra, variiſque ac idoneis argumentis confirmari poſſe creditur Admonit. prævia in Prophetas, ad quam remittimus: ſed impræſentiarum non agitur de ipſa Verſione Latina è Græco proximè derivata, ſed de vocabulo ipſo, ſeu nomine, quo appellabatur alterutra, vel Græca vel Latina, ab Hieronymo. At verò inficias nemo ierit, Græcam LXX. interpretationem ſæpenumero* Vulgatam editionem *ab ipſo in Commentariis vocitatam fuiſſe; eo videlicet ſenſu, quo ſupra in epiſt. ad Sunniam & Fretelam: & qui pervicaciter & obſtinatè de hoc refragari vellet, vel ex eo altero Commentariorum loco convinci poſſet, nimirum in Oſe, cap.* 7. ℣. 13. *ubi Hieronymus col.* 1284. *a. ad hoc Vulgatæ verbum*, vaſtabuntur, *ita diſſerit:* Pro eo quod nos diximus, *vàſtabuntur*, & in Hebræo ſcriptum eſt, *ſod laem*, id eſt, *vaſtatio eis*, Symmachus *interitum*, Theodotio *miſeriam*, interpretati ſunt. Porro in *editione Vulgata* dupliciter legimus: quidam enim codices habent δῆλοί εἰσιν, hoc eſt, *manifeſti ſunt*, alii δειλαῖοί εἰσιν, hoc eſt, *meticuloſi*, ſive *miſeri ſunt.*

Sed de his, inquies, quid certò poteſt colligi quantùm ad illa quæ ab Hieronymo inſerta ſunt capiti 10. *& aliis ſubſequentibus libri Eſther? Ad ſummum vera conjectura, arguté fortaſſe à vobis excogitata; ſed ſi penitiùs inſpiciatur, mera ſuſpicio, imo incerta & obſcura divinatio eſt: quominus enim ipſi aſſentiatur non parum obſtant atque officiunt quæ Hieronymus addit infra ſub finem capitis* 12. Quæ ſequuntur, in eo loco poſita erant, ubi ſcriptum eſt in volumine: *& diripuerunt bona, vel ſubſtantias eorum;* quæ in ſola Vulgata editione reperimus; *deinde ſic:* Epiſtolæ autem hoc exemplar fuit. *Item infra poſt* ℣. 7. *capitis* 13. Quæ ſequuntur, *inquit*, poſt eum locum ſcripta reperi, ubi legitur: *Pergenſque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Heſter:* nec tamen habentur in Hebraïco, & apud nullum penitus feruntur Interpretum. *Clara iſta, inquies, & plana, eaque Latinam Verſionem manifeſtò arguunt, non Græcam, quid repones?*

Fatendum quod res eſt, verba iſta aliquantùm importuna, imo in ipſis potiſſimùm difficultas vertitur: ſed præterquam quòd multa concurrunt ſupra, quibus hic nodus expediri poteſt & ſolvi, hoc inſuper addam: Si illa ipſa quæ citat Hieronymus ſupra, Et diripuerunt bona, *vel* ſubſtantias eorum, *&c. ut & iſta,* Pergenſque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Heſter, *eodem planè modo, totidemque vocibus reperirentur in Latinis Mſſ. noſtris, danda eſſet manus, victumque me lubens faterer: ſed quia ſupradicta verba, prout jacent, ſtrictimque ſumpta, nonniſi in textu Græco, (nam hic de Hebraïco non agitur) ita inveniuntur, ſaltem poſteriori loco, in integro manet difficultas: en verba quo pacto ſe habent utroque loco, cùm in Latinis codicibus noſtris, tum in textu Græco: In Mſſ. Corb. & Pech. ita legitur in fine captis* 12. Et eripere eorum ſubſtantiam; *vel* Et diripere omnem ſubſtantiam eorum: *deinde ſic:* Epiſtola autem ſcripta eſt duodecima ſimilitudine (*vel* ſimilitudinem hanc) cujus eſt exemplum hoc, *vel* cujus exemplar tale erat: *In Græco verò:* Καὶ διαρπάσαι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν· *ſtatimque,* Τῆς δὲ ἐπιστολῆς ἐστι τὸ ἀντίγραφον τόδε· *quæ licet proximè accedant Latinis Mſſ. Corb. & Pech. tamen Vulgatæ verba ſtrictius exprimunt. Ad alterum locum ab Hieronymo indicatum quod ſpectat, nempe medio capite* 13. *ſic habetur in Mſſ. Corb. ut & in altero Pech. paucis immutatis:* Et vadens Mardochæus, prædicavit ſanitatem; ſponſi autem de thalamis exierunt, & ſponſæ de paſacis ſuis, *& alia multa; mox ita:* Mardochæus autem, *&c. In Græco verò multò contractius:* Καὶ βαδίσας Μαρδοχαῖος, ἐποίησεν ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Ἐσθήρ· *tum proxime,* Καὶ ἐδεήθη Κυρίου, *&c. quæ ipſiſſima ſunt Vulgatæ verba ab Hieronymo adnotata. In Latinis codicibus noſtris, ſaltem poſteriori loco, res quidem exſtant, in Græco verò textu verba pro verbis.*

Nonnullos fortè reperias qui exiſtiment verba de quibus ſupra: Et diripuerunt bona, vel ſubſtantias eorum; *& inf.* Pergenſque Mardochæus, *&c. textûs eſſe Hebraïci, vel Vulgatæ novæ ab ipſo derivatæ, cùm videlicet eadem etiamnum legantur cap.* 3. ℣. 13. *& cap.* 4. ℣. 17. *quaſi Hieronymus ad alterutrum textuum illorum reſpexerit, non verò ad verba translationi Græcæ LXX. iiſdem locis pariter inſerta: ſed hæc inconſulta & præceps exiſtimatio eſt: in hanc tamen abductus fuiſſe videtur in primis doctiſſimus vir Lucas Brugenſis, cum ad hæc Vulgatæ verba, cap.* 12. ℣. 6. & diripuerunt bona, *id ob-*

servat : Interpres hîc respiciens ad locum supra cap. 3. ℣. 13. vix dubium quin repetierit eadem, quibus eo loco usus fuerat, *& diriperent bona*, potius quàm mutarit *diriperent*, in præteritum *diripuerunt. Hoc sanè non satis attendit vir doctus, quòd hæc verba ab Hieronymo non fuerint repetita ex Vulgata, cap.* 3. ℣. 13. *sed potiùs ex textu Græco quem tunc fortasse præ manibus habebat : id maximè innuunt quæ ait Hieronymus infra :* Quæ sequuntur, *inquit*, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine : *Et diripuerunt bona* vel *substantias eorum. Et sanè non loqui videtur hîc Hieronymus nisi de volumine, in quo sequebantur multa quæ non reperiebantur in aliis : porro additamenta id genus neque in Hebraïco legebantur cap.* 3. ℣. 13. *neque etiam ibidem in Vulgata nova, ex quo textu proximè derivata erat ; restat igitur à solo textu Græco vel editione Vulgata, quam vocat, Hieronymum hæc verba*, & diripuerunt, *&c. fuisse mutuatum. Quinimo illa ipsa Hieronymum Latinè reddidisse, & sua, si ita loqui fas est, fecisse, vel ex hoc uno affirmari potest, quòd ad vocem* bona, *addit* vel substantias eorum : *si enim verba ipsa retulisset Hieronymus, quomodo legebantur in Græco, vel etiam in Vulgata nova, ut gratis asseruit Lucas Brug. simpliciter posuisset* bona eorum ; *cùm autem subdiderit & vocem* substantias, *alterius similem, præpositâ disjunctivâ* vel, *luce meridiana clarius est Hieronymum tunc è Græco reddidisse Latinum, non verò ipsissima verba protulisse : quæ enim legimus Græcè* τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, *Latinorum istorum alterutro peræquè reddi possunt, vel* bona, *vel* substantias eorum ; τὰ ὑπάρχοντα *enim, verbum è verbo*, quæ quis habet.

De variis etiam capitulis superadditis in consequentibus, hoc studiosè animadvertendum quod addit Hieronymus ibid. ea ipsa in sola Vulgata editione scripta *se reperisse*, nec tamen *haberi* in Hebraïco, & apud nullum penitus *ferri* Interpretum ; *quibus manifestè apparet hîc opponi ab Hieronymo Hebraïcum fontem cæteris ejusdem interpretationibus, uniusque cum aliis nonnullam comparationem institui : at verò Hebraïci fontis tum cùm Hieronymus scribebat, non aliæ exstabant interpretationes præter Græcas, videlicet LXX. Interpretum, Symmachi, Theodotionis, &c. quarum prior, nempe LXX. cæteris antecellens, in usu communi erat : cùm igitur Hieronymus ait prædicta capitula se reperisse in Vulgata editione sola, perinde est ac si dixisset, eadem se invenisse apud solos Interp. Græcos LXX. non verò apud alios itidem Græcos, puta Symmachum, Theodotionem, &c. maximè cùm addat ipsa* & apud nullum penitus *ferri* Interpretum.

Nec reponere juvat, hoc semel constituto, inde sequi, ut antiqua Versio Latina, simul cum Græcis, præter unam LXX. excludi debeat ; ut enim variæ illæ translationes Græcæ suum habebant Interpretem, ita & suum habebat Versio Latina ; cùm autem Hieronymus dicat prædicta capitula nec in Hebraïco legi, nec apud ullum ferri Interpretum præterquam apud LXX. ergo nec apud veterem Interpretem Latinum pariter legenda erant : quod tamen falsum est, ut & fidem faciunt Mss. Latini superstites. Conclusio vana & futilis : cùm enim Vulgata Latina vetus è Græca editione LXX. puta Communi, prodierit, non mirum si quidquid in una legitur, plerumque reperiatur & in alia : nequaquam igitur Hieronymus alteram ab altera tunc secernere debuit, quarum utraque unum & eundem contextum referebat. Præterea, ut jam dixi, non agebat Hieronymus de Latinis, sed de Græcis interpretationibus oppositis fonti Hebraïco.

His omnibus adde capitula ista superaddita ab Hieronymo, Latinam Versionem antiquam non redolere, quin potiùs Latinum Vulgatæ novæ stylum referre, eundem dictionis characterem, eandem dicendi scribendive rationem. Elocutio autem veteris Interpretis Latina, non ita facilis & expolita, minùs plerumque lenis & ornata, nonnunquam etiam fœdata mendis & corrupta. Ex his itaque & aliis quæ recensuimus supra, si non certò, saltem plusquam probabiliter confici debet, posteriora ista capitula libri Esther translata fuisse in Latinum ab Hieronymo ex editione Græca LXX. Interpretum, non verò descripta fuisse ab ipso, verbum è verbo, ex editione Vulgata veteri Latina. Et eò quidem confidentiùs id affirmamus, quòd Hieronymo, qui tunc temporis in id potissimum incumbebat, ut è fonte Hebraïco in Latinum verteret librum Esther, nihil magis conduceret, quàm ut, translatis jam decem ferè prioribus capitibus, quæ sola in eodem fonte reperiebantur, alia superaddenda ex illo potiùs contextu repeteret, qui in cæteris propior ad ipsum accedebat, nempe è Græco LXX. quàm ex editione veteri Latina, quæ ab Hebraïco, media interpretatione Græca, longiùs recedebat.

Ad inscriptionem hujus libri quod attinet, ita legitur in Ms. Corb. Incipit liber Ediffæ, qui dicitur Esther : *iisdem quoque verbis terminatur in eodem Ms.* Explicit liber Ediffæ, qui dicitur Esther. *In Ms. Pech. initio habetur simpliciter :* Incipit liber Esther. *Apud Josephum Carum ita :* Incipit translatio libri Esther juxta LXX. Interpretes. *Porro utroque nomine sic vocatur Vulgatæ cap.* 2. ℣. 7. Mardochæus..... qui fuit nutritius filiæ fratris sui Ediffæ, quæ altero nomine vocabatur Esther.

SUMMA CAPITA LIBRI ESTHER,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ respondeant.

CAP. I. *ASsuero ad potentiæ & gloriæ suæ ostentationem splendidum celebrante convivium, regina Vasthi accersita venire recusat, ideoque repudiatur: & sapientum consilio edictum promulgatur, ut uxores maritis deferant honorem.*

CAP. II. *Præ cæteris virginibus Assuero quæsitis Esther neptis occulta Mardochæi Judæi placens, regina loco Vasthi facta est, celebrato nuptiarum magnifico convivio, ac datis muneribus. Porro Mardochæus ad ostium palatii manens, eunuchos regi insidiantes prodit; quod factum Mardochæi annalibus inscribitur.*

CAP. III. *Aman à rege sublimatus, indignatur quòd solus Mardochæus Judæus ipsum non adoret: quapropter omnium Judæorum interitum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertio decimo die mensis duodecimi universi ubique Judæi occidantur.*

CAP. IV. *Luctus Mardochæi ac reliquorum Judæorum ob paratum ipsis interitum: Esther autem ut jussu Mardochæi Judæorum neci occurrat, & non vocata ad regem ingrediatur. jubet cum jejunio pro se triduo orari, idem ipsa faciente.*

CAP. V. *Esther ad regem ingressa postulat, ut cum Aman ad suum veniat convivium; in quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitat: interea Aman indignatus se à Mardochæo non honorari, crucem illi parat.*

CAP. VI. *Rex in lectis sibi nocte annalibus Mardochæi fidelitatem in detectis adversùs regem eunuchorum insidiis reperiens, jubet ipsum ut secundum à rege, per Aman honorari.*

CAP. VII. *Esther in convivio regem pro sua & populi sui vita precatur, & Aman Judæorum adversarium accusat; quem rex in cruce ab illo parata Mardochæo suspendi jubet.*

CAP. VIII. *Esther, exaltato Mardochæo, veteres Aman litteras novis irritans, Judæis securitatem impetrat, & ut se de suis inimicis ulciscantur: unde maxima ubique lætitia exoritur.*

CAP. IX. *Judæi passim hostes suos trucidant; & suspensis decem filiis Aman, diem Phurim, hoc est, Sortium, perpetuò solemnem Mardochæus instituit.*

CAP. X. *Somnii Mardochæi declaratio, reducto Judæorum populo in libertatem.*

CAP. XI. *Somnium Mardochæi.*

CAP. XII. *Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem à Mardochæo, ex secundo capite repetita.*

CAP. XIII. *Exemplar epistolæ quam misit Aman ad principes provinciarum super cæde Judæorum, & Mardochæi oratio pro eorum liberatione.*

CAP. XIV. *Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.*

CAP. XV. *Mandante Mardochæo, intrat Esther ad regem, vultu illius exterrita.*

CAP. XVI. *Assueri epistola pro Judæorum salute cum inimicorum suorum interemptione, ad singulas regni provincias, irritando epistolam missam ab Aman.*

LIBER ESTHER.

VERSIO ANTIQUA.

(Vulg. Cap. XI.)

Ex Mſ. Corb. n. 7. ann. circ. 500.

* *Vide Not.*

2. ANno ſecundo, regnante Aſſuero rege majore, principio menſis Niſi, qui eſt Andicus, viſum vidit Mardochæus, qui fuit Jarim, qui Semei, qui Ciſæi, ex tribu Benjamin;

3. homo magnus, curans in aula regis.

4..... *Vide Not.*

5. Hoc erat ipſius viſum: Et ecce voces, & tumultus, & tonitrua, & terræ motus, & conturbatio magna ſuper terram:

Ex Mſ. Corb.

6. & duo dracones magni, parati prodierunt uterque luctari.

7. Et facta eſt illorum magna pugna,

8. & dominabantur die tenebroſo & malo, & ſtrepitus magnus in his qui ſunt ſuper terram.

9. Et timuerunt in perditionem.

10. A voce clamoris eorum factus eſt fons unus, & ex fonte illo prodiit flumen magnum

Notæ ad Versionem antiquam.

* Initium libri Eſther in antiqua iſta Verſione Latina, ſicut apud LXX. Interpretes, ducitur ab his quæ leguntur in Vulgata capite XI. ℣. 2. Idipſum obſervavit Hieronymus, ſicut etiamnum ex ipſo legitur ibid. in omnibus Vulgatæ editionibus: *Hoc quoque*, inquit, *principium erat in editione Vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur Interpretum.*

℣. 2. Eadem leguntur in Mſ. Orat. exceptis his, *regnante Artaxerxe rege magno, prima menſe*, (l. *menſis*) *qui eſt Xandici*; & infra, *Chiſſæus*, loco *Ciſæi*. Item in Græco Vat. Ἔτους δευτέρου βασιλεύοντος, Ἀρταξέρξου τοῦ μεγάλου βασιλέως, τῇ μιᾷ τοῦ Νισὰν, ἐνύπνιον εἶδε Μαρδοχαῖος, ὁ τοῦ Ἰαίρου, τοῦ Σεμεΐου, τοῦ Κισαίου, &c. ut ſup. At in alio vet. legitur, βασιλεύοντος Ἀσουήρου τοῦ μεγάλου, μιᾷ μηνὸς Ἀδαρνισὰν, ὅ ἐστι Δύστρος Ξανθικός.

℣. 3. Hic verſiculus mutilus eſſe videtur dimidia ſui parte eò loci, ſed integer legitur infra ſub finem capitis 3. ubi ſic habetur: *Erat homo Judæus inhabitans Suſis, curans in regia regis, homo magnus apud regem, de tribu Benjamin.* In Mſ. tamen Orator. hîc habetur ſimpliciter ut ſup. *Homo magnus curans in aula regis.* At in Græco ſic: Ἄνθρωπος Ἰουδαῖος οἰκῶν ἐν Σούσοις τῇ πόλει, ἄνθρωπος μέγας, θεραπεύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως.

℣. 4. Iſte verſus prætermiſſus in Mſ. Corb. habetur infra in fine capitis 3. hoc modo: *Homo juſtus, de captivitate quam ceperat Nabuchodonoſor rex Babylonis ab Jeruſalem cum Jechonia rege Judæorum.* In Mſ. verò Orator. non transfertur infra, ſed hîc ita ſequitur: *Et erat ex captivitate, quam adduxit Nabugodonoſor rex cum Jechonia rege Judææ.* Item in Græco: Ἦν δὲ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ἧς ᾐχμαλώτευσε Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐξ Ἱερουσαλὴμ μετὰ Ἰεχονίου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας· in vet. edit. deeſt hoc, ἐξ Ἱερουσαλήμ.

℣. 5. Mſ. Orator. ipſo initio hab. conjunctionem &, quam delet poſt *viſum*; reliqua ut ſupra. In Græco utrumque habetur &, ſed abſque verbo *erat*; nec repetitur & ante *tonitrua*, neque poſt *motus*; deeſt etiam vox *magna*; cætera ut ſup. In Mſs. Alex. & Or. ac edit. Ald. præponitur καὶ, voci *conturbatio*; at pro *viſum*, legitur ubique ἐνύπνιον, *ſomnium.*

℣. 6. In Mſ. Orator. *Et ecce duo..... utrique luctari.* Similiter in Græco, Καὶ ἰδοὺ, cum voce ἀμφότεροι; reliqua ut ſup.

℣. 7. Concinit Mſ. Orator. Sed in Græco pro *magna pugna*, habetur φωνὴ μεγάλη, *vox magna*; tum ſequuntur iſta: Καὶ τῇ φωνῇ αὐτῶν ἡτοιμάσθη πᾶν ἔθνος εἰς πόλεμον, ὥστε πολεμῆσαι δικαίων ἔθνος. *Et voce eorum parata eſt omnis gens ad bellum, ut impugnarent juſtorum gentem*; quæ abſunt à Lat. ſup.

℣. 8. Poſt verbum *dominabantur*, hoc additur in Mſ. Orator. *& populus adunabatur*; reliqua ut in textu. Græcè verò ita: Καὶ ἰδοὺ ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, θλῖψις καὶ στενοχωρία, κάκωσις καὶ τάραχος μέγας ἐπὶ τῆς γῆς. *Et ecce dies tenebrarum & caliginis, tribulatio & anguſtia, afflictio & turbatio magna ſuper terram.*

℣. 9. Mſ. Orator. habet, *Et timuerunt perditionem.* Gr. verò: Καὶ ἐταράχθη πᾶν ἔθνος δίκαιον φοβούμενοι τὰ ἑαυτῶν κακὰ, καὶ ἡτοιμάσθησαν ἀπολέσθαι. *Et turbata eſt omnis gens juſta timentes ſua mala, & parati erant perire.*

℣. 10. In Mſ. Orat. ſic: *Et clamaverunt ad Dominum; & à voce clamoris eorum factus eſt ſonitus, & fons unus, & ex fonte illo exiit flumen magnum, aqua multa.* In Græco: Καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν Θεόν· ἀπὸ δὲ τῆς βοῆς αὐτῶν ἐγένετο ὡσανεὶ ἀπὸ μικρᾶς πηγῆς ποταμὸς μέγας, ὕδωρ πολύ. *Et clamaverunt ad Deum: a clamore autem eorum factum eſt tanquam à parvo fonte flumen magnum, aqua multa.*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb. aquæ multæ.

11. Lux ſolis illuxit, & humiles exaltati ſunt, ut comederent glorioſiùs.

12. Et ſurrexit Mardochæus viſo ſomno, & dixit: Quid Deus cogitat facere? & erat viſum conjunctum in ſenſu ipſius, quouſque revelaretur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 11. Mſ. Orator. *Et lux ſolis eluxit, & humiles exaltati ſunt, & comederunt glorioſos.* Græc. Καὶ φῶς, καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, &c. ut in Mſ. Orat.

℣. 12. Similiter legit Mſ. Orator. præter ſeqq. *ſomnio*, pro *ſomno*, *occultum*, pro *conjunctum*, *ejus*, loco *ipſius*, & *donec*, pro *quouſque*. In Græco verò ſic: Καὶ διεγερθεὶς Μαρδοχαῖος, ὁ ἑωρακὼς τὸ ἐνύπνιον τοῦτο, καὶ τί ὁ Θεὸς βεβούλευται ποιῆσαι, εἶχεν αὐτὸ ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ ἐν παντὶ λόγῳ ἤθελεν ἐπιγνῶναι αὐτὸ ἕως τῆς νυκτός. *Et excitatus Mardochæus, qui viderat ſomnium hoc, & quid Deus deliberaverat facere, habebat illud in corde; & in omni verbo volebat cognoſcere illud uſque ad noctem.* Tum ſequitur in Græco idipſum quod legitur inf. in Vulg. cap. 12. ℣℣. 1..... 6. videlicet patefactio inſidiarum eunuchorum duorum in regem, ex capite 2. ejuſdem Vulg. ℣. 21. & ſeqq. reperta. Hanc etiam patefactionem Hieronymus teſtatur adjunctam fuiſſe his antecedentibus, cùm addat in fine, ſcilicet poſt ℣. 6. cap. 12. Vulg. *Huc uſque proœmium.* Sed neque in Mſ. Corb. neque in Mſ. Orat. nec etiam in Mſ. Pech. hoc additamentum reperitur.

CAPUT I. (*ſec. VULG.*)

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA. *Ex Mſ. Corb.*
1. IN diebus Aſſueri, qui regnavit ab India uſque Æthiopiam, ſuper centum viginti ſeptem provincias:	1. ET factum eſt in diebus Artarxerxis, (ipſe eſt Artarxerxes regnans ab India uſque Ethiopiam centum viginti ſeptem regionibus)
2. quando ſedit in ſolio regni ſui, Suſan civitas regni ejus exordium fuit.	2. quando ſedit rex Artarxerxes in tribunali regni ſui,

VULGATA NOVA.

3. Tertio igitur anno imperii ſui, fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris ſuis, fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram ſe,

3..... 4. *Vide Not.*

4. ut oſtenderet divitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiæ ſuæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
5. Cùmque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus eſt in Suſan, à maximo uſque ad minimum: & juſſit ſeptem diebus convivium præparari in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu conſitum erat.	5. fecit potum his qui erant inventi in Suſis Thebari.
6. Et pendebant ex omni parte tentoria aerii coloris, & carbaſini ac hyacinthini, ſuſtentata funibus byſſinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inſerti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, ſuper pavimentum ſmaragdino & pario ſtratum lapide, diſpoſiti erant: quod mira varietate pictura decorabat.	6. Erant autem ſtrata ſtragula regis derpina, & carbaſina, & byſſina, & hyacinctina; & ſuper, organa extenſa funibus carbaſeis, & purpureis ſubrotis; columna eparina; * lecti aurei & argentei ſuper lapides marmoratos, & pictura varia: ** Mſ. electa.*
7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis	7. vinum multum & ſuave valde, de quo ipſe

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Mſ. Orator. additur vox *regis*, nomini *Artaxerxis*; ſubinde, minimè repetito *Artaxerxes*, poſt *regnans* ſubjungitur *rex*, ut & *in Aſia*, loco *ab India*. Græc. poſt *factum eſt*, hab. μετὰ τοὺς λόγους τούτους, quæ tamen abſunt ab ed. Compl. & in ed. Hex. Orig. notantur cum veru ÷; exinde poſt *ipſe*, deeſt *eſt*, cum verbo *regnans*; apud Orig. tamen legitur ὁ βασιλεύων; tum pro *India*, conſtanter habetur τῆς Ἰνδικῆς, ſed abſque ſeq. *uſque Æthiopiam*; demum in fine additur ἐκράτησεν, *imperavit*, ſeu *obtinuit*; ſolus Orig. hab. ἕως Αἰθιοπίας ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, καὶ ἑκατὸν χωρῶν, abſque ult. ἐκράτησε.

℣. 2. Græc. præfert iſtud, ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις, tum addit, ὅτε ἐθρονίσθη βασιλεὺς Ἀρταξ. ἐν Σούσοις τῇ πόλει· ſolus Orig. hab. ἐπὶ θρόνου βασιλείας αὐτοῦ, ὃς ἦν ἐν, &c. Mſ. Orator. *In illis diebus quando ſedit rex Artax. in tribunali regni ſui, quod erat in Suſis Tebari.*

℣℣. 3. & 4. Omittuntur in Mſs. Corb. & Orator. ita verò ſequuntur Græcè: Ἐν τῷ τρίτῳ ἔτει, βασιλεύοντος αὐτοῦ, δοχὴν ἐποίησε τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι, καὶ τοῖς Περσῶν καὶ Μήδων ἐνδόξοις, καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν σατραπῶν· deinde, καὶ μετὰ ταῦτα, μετὰ τὸ δεῖξαι αὐτοῖς τὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ τὴν δόξαν τῆς εὐφροσύνης τοῦ πλούτου αὐτοῦ, ἐν ἡμέραις ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. *In tertio anno, regnante ipſo, convivium fecit amicis, & reliquis gentibus, & Perſarum ac Medorum inclytis, & principibus ſatraparum: & poſt hæc, poſtquam oſtendit eis divitias regni ſui, & gloriam lætitiæ opulentiæ ſuæ, in diebus centum octoginta.*

℣. 5. Mſ. Orator. *In anno duodecimo regni ſui fecit potum*, &c. ut in textu, addito tantùm *in aula*, pro *Thebari*. Græc. verò ſic: Ὅτε δὲ ἀνεπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ γάμου, ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς πότον τοῖς ἔθνεσι τοῖς εὑρεθεῖσιν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ ἡμέρας ἕξ, ἐν αὐλῇ οἴκου τοῦ βασιλέως, vet. al. verbo εὑρεθεῖσιν, addit ἐν Σούσοις τῇ πόλει. *Quando autem impleti ſunt dies nuptiarum, fecit rex convivium gentibus inventis in civitate, per dies ſex in atrio domus regis.*

℣. 6. In Mſ. Orat. ſic: *Erant enim ſtrata ſtragula regis diſpña, & carpaſina, & ſacchinna; organa extenta funibus carpaſinis, & purpureis ſubrotatis; columnæ variæ viperninæ; lecti aurei & argentei ſuper lapidem marmorati ſtrati, & pictura varia.* Græc. his ult. ℣. præced. ἐν αὐλῇ οἴκου τοῦ βασιλέως, ſubdit: κεκοσμημένη (al. καὶ κεκοσμημένοι) βυσσίνοις καὶ καρπασίνοις, τεταμένοις (Orig. καὶ ὑακινθίνοις, τεταγμένοις) ἐπὶ σχοινίοις βυσσίνοις καὶ πορφυροῖς, ἐπὶ κύβοις χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς, ἐπὶ στύλοις παρίνοις καὶ λιθίνοις· κλίναι χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ ἐπὶ λιθοστρώτου σμαραγδίτου λίθου, καὶ πιννίνου, καὶ παρίνου λίθου· καὶ στρωμναὶ διαφανεῖς ποικίλως διηνθισμέναι· κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα. i. e. *ornato byſſinis & carpaſinis, extentis ſuper funibus byſſinis & purpureis, ſuper cubos aureos & argenteos, ſuper columnas parias & lapideas; lecti aurei & argentei ſuper pavimentum ſmaragdini lapidis, & pinnini, & parii lapidis; & ſtrata pellucida variè ornata floribus; in circuitu roſæ ſparſæ.* Vet. al. Καὶ καρπάσιμα, καὶ ὑακίνθινα, καὶ κόκκινα ἐμπεπλεγμένα ἐν ἄνθεσιν· καὶ σκηνὴ τεταμένη ἐν σχοινίοις βυσσίνοις καὶ πορφυροῖς, ἐπὶ κύβοις ἀργυροῖς, καὶ στύλοις παρίνοις καὶ περιχρύσοις· καὶ κλίναι χρυσαῖ ἐπὶ λιθόστρωτον σμαράγδου. καὶ κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα. Poſteriora hæc, καὶ κύκλῳ, &c. abſunt ab edit. Compl.

℣. 7. Concinit Mſ. Orator. niſi quòd initio habet, *& vi-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb. rex bibebat.

8. Et præcepit actoribus domui nemini vim fieri, ſed facere voluntatem recumbentium, ad jucunditatem bibere ſecundùm legem.

9. Et Vaſthi regina fecit potum magnum mulieribus, in regno Artarxerxis.

10. Die autem ſeptimo, jucundus factus rex, juſſit Maoſma, & Narbona, & Nabattha, & Zathi, & Achedes, & Thares, & Tarecta, ſeptem ſpadonibus, qui miniſtrabant in conſpectu regis Artarxerxis,

11. ut inducerent reginam ad eum, ut regnaret ipſa, & imponeret ei diadema, & demonſtraret eam omnibus principibus & gentibus, ut videretur ſpecies ejus: formoſa enim erat.

12. Et noluit regina venire cum eis. Et contriſtatus eſt rex, & iratus eſt valde.

13. Et dixit rex amicis ſuis: Secundùm hæc locuta eſt Vaſthi: & dixit rex omnibus principibus legem & judicium,

14. (& acceſſit ad eum Mardochæus, & Soratha, & Eas, & Pabataleus, & Maleſath, & Mucheas, principes Perſarum & Medorum, qui proximi erant regi aſſidentes:)

15. ſecundùm legem quemadmodum oportuerit fieri reginæ, quoniam non obedit his quæ à rege dicta erant per ſpadones.

16. Et dixit Mardochæus ad regem, & ad principes: Non ſolùm nocuit regem Vaſthi regina, ſed etiam principes regis, & gentes regni Artarxerxis.

17. Audita eſt autem eò contumelia regis, etiam ab omnibus mulieribus, quòd contemnat virum

VULGATA NOVA.

poculis, & aliis atque aliis vaſis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentiâ regiâ dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.

8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, ſed ſicut rex ſtatuerat, præponens menſis ſingulos de principibus ſuis, ut ſumeret unuſquiſque quod vellet.

9. Vaſthi quoque regina fecit convivium feminarum, in palatio, ubi rex Aſſuerus manere conſueverat.

10. Itaque die ſeptimo, cùm rex eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præcepit Maumam, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, ſeptem eunuchis, qui in conſpectu ejus miniſtrabant,

11. ut introducerent reginam Vaſthi coram rege, poſito ſuper caput ejus diademate, ut oſtenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.

12. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempſit. Unde iratus rex, & nimio furore ſuccenſus,

13. interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges ac jura majorum.

14. (erant autem primi & proximi, Charſena, & Sethar, & Admatha, & Tharſis, & Mares, & Marſana, & Mamuchan, ſeptem duces Perſarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi poſt eum reſidere ſoliti erant)

15. cui ſententiæ Vaſthi regina ſubjaceret, quæ Aſſueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluiſſet.

16. Reſponditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non ſolùm regem læſit regina Vaſthi, ſed & omnes populos, & principes, qui ſunt in cunctis provinciis regis Aſſueri.

17. Egredietur enim ſermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnant viros ſuos, & dicant:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rum, cum Orig. abſque ſeq. *valde*. In Græco antecedunt iſta: Ποτήρια χρυσᾶ κ̀ ἀργυρᾶ, κ̀ ἀνθράκινον κυλίκιον προκείμενον, ἀπὸ ταλάντων τρισμυρίων· deinde οἶνος, &c. ut in Lat. ſup. omiſſo tantùm adverb. *valde*: i. e. *Pocula aurea & argentea, & gemmatus calix propoſitus, è talentis triginta millibus*: ſed apud Orig. obelo notantur iſta, κ̀ ἀνθράκινον κυλίκιον, &c. quæ etiam abſunt ab edit. Compl. In alia vet. legitur ſimpliciter: Χρυσᾶ ἔξαλλα, κ̀ οἶνος βασιλικὸς, ὃν ὁ βασιλεὺς πίνει.

℣. 8. In Mſ. Corb. pro *nemini vim*, corruptè legitur, *ne miriuum*, quod ſenſu caret; ſubſtituimus autem *nemini vim*, ex Mſ. Orat. qui etiam Mſ. habet *domûs*, non *domui*, addito paulò poſt adverbio *ſecundùm*, verbo *facere*; item ſcribit *jocunditatem*, pro *jucundit.* necnon *ut biberent*, loco *bibere*. Græc. paulò plus differt, en verba: Ὁ δὲ πότος οὗτος ὐ κατὰ προκείμενον νόμον ἐγένετο· οὕτως δὲ ἠθέλησεν ὁ βασιλεὺς, κ̀ ἐπέταξε τοῖς οἰκονόμοις ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, κ̀ τῶν ἀνθρώπων. *Potus verò hic non ſecundùm propoſitam legem fiebat; ſic enim voluit rex, & præcepit œconomis facere voluntatem ipſius, & hominum.* In vet. al. deeſt ἠθέλησεν, ut & inſ. αὐτοῦ.

℣. 9. Similiter habet Mſ. Orator. uno excepto *Vaſthis*; Græc. Ἀστὶν, abſque ſeq. *magnum*, (vet. al. hab. δοχὴν μεγάλην, non πότον;) ſubinde pro *in regno Artax.* ſic in Vat. ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅπου ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης· ſed in al. vet. ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως.

℣. 10. Nonnulla immutata in Mſ. Orator. maximè nomina, ita nempe: *Die autem ſept. jocundus factus eſt Artaſerſis rex, & juſſit Maoſinan, Arbona, Abathan, Azatai, Cedes, Tharas, & Tharecta, ſeptem ſpad. qui miniſtrabant in conſp. ejus.* In Græco: Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, ἡδέως γενόμενος ὁ βασιλεὺς, εἶπε τῷ Ἀμὰν (Orig. Μαυμὰν,) κ̀ Βαζὰν, κ̀ Θάῤῥα, κ̀ Βαραζὶ, κ̀ Ζαθολθὰ, κ̀ Ἀβαταζὰ, κ̀ Θαραβὰ, τοῖς ἑπτὰ εὐνούχοις, τοῖς διακόνοις τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου. Orig. τοῖς διακόνοις πρὸ προσώπου τοῦ Ἀρταξέρξου.

℣. 11. Similiter habet Mſ. Orator. præter hæc pauca, *ut inducerent ad ſe reginam, ut regnaret & ipſam*; & in fine, *quoniam formoſa erat*. Item Græcè: Εἰσαγαγεῖν τὴν βασίλισσαν πρὸς αὐτὸν, βασιλεύειν αὐτὴν, κ̀ περιθεῖναι αὐτῇ τὸ διάδημα, κ̀ δεῖξαι αὐτὴν τοῖς (Mſ. Alex. cum editt. Ald. & Compl. πᾶσι τοῖς) ἄρχουσι κ̀ τοῖς ἔθνεσι τὸ κάλλος αὐτῆς· ὅτι καλὴ ἦν.

℣. 12. Mſ. Orator. *Et non obedivit regina venire cum eis*; reliqua ad verbum ut ſup. Græc. Καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτοῦ Ἀστὶν ἡ βασίλισσα ἐλθεῖν μετὰ τῶν εὐνούχων, &c. ut ſup. omiſſo ult. *valde*; Orig. tamen retinet σφόδρα; Vet. al. edit. hab. initio, Καὶ οὐκ ἠθέλησεν Ἀστὶν, &c.

℣. 13. In Mſ. Orat. deeſt 1. *rex*; poſt *hæc* verò additur *quæ*; exinde *Vaſtis*, non *Vaſthi*; ſtatimque, *dixit autem omnibus*, &c. ut ſup. Similiter abeſt à Græco 1. *rex*, præterquàm à Mſ. Alex. Orig. ſubinde hab. Ἀστὶν, pro *Vaſthi*, dein ποιήσατε οὖν περὶ τούτου, *facite igitur de hoc*, loco *& dixit rex omnibus principibus*.

℣. 14. In Mſ. Orat. *Et acceſſerunt ad eum Mardochæus, Soratheas, Pabathaleus, Maleſar, & Mucheas princeps Perſarum..... adſedentes ei.* Græc. Καὶ προσῆλθεν (Orig. προσῆλθον) αὐτῷ Ἀρκεσαῖος, κ̀ Σαρσαθαῖος, κ̀ Μαλισεὰρ, (Alex. Σασεσθέος, κ̀ Μαλησεὰρ) οἱ ἄρχοντες..... οἱ ἐγγὺς τοῦ βασιλέως, οἱ πρῶτοι παρακαθήμενοι τῷ βασιλεῖ.

℣. 15. Mſ. Orat. ſic hab. *Et reſponderunt ſecundùm legem quemadmodum oporteret*, &c. ut ſup. niſi quòd pro *obedit*, ſcribit vitioſè *obediunt*, legendum forſan *obedivit*. Similiter in Græco legitur initio, Καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ, ſed hoc apud Orig. notatur obelo; deinde ſic: κατὰ τοὺς νόμους ὡς δεῖ ποιῆσαι Ἀστὶν τῇ βασιλίσσῃ, ὅτι οὐκ ἐποίησε τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προσταχθέντα διὰ τῶν εὐνούχων.

℣. 16. Sic eſt in Mſ. Orator. hoc excepto, *Micheus*, loco *Mardochæus*; & poſt paulò ita, *regi nocuit Vaſtis*. In Gr. ſimiliter Μουχαῖος, ſeu cum Orig. Μαμουχαῖος; exinde pro *nocuit*, ἠδίκησε, conſtanterque Ἀστὶν; item κ̀ πάντας, loco *etiam*, abſque ſeq. *regis*, (vet. edit. del. πάντας) & pro *gentes regni*, ſic, τοὺς ἡγουμένους τοῦ βασιλέως, ſolus Orig. addit Ἀρταξέρξου.

℣. 17. Deeſt in Mſ. Orat. vocula *eò*, cum ſeq. *etiam*; paulòque poſt pro *quòd contemnat virum ſuum regina*, &c.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit.	suum regina; neglexit enim & contempsit. *Ex Ms. Corb.*
18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum, parvipendent imperia maritorum: unde regis justa est indignatio.	18. Quomodo non & primæ mulieres Persarum negligent, & contumeliam facient viris suis? aut quomodo non infamia tradetur adversus regem, etiam his qui extra regnum sunt?
19. Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius, altera, quæ melior est illâ, accipiat.	19. Si ergo placebit tibi maxime rex, & optimum est sensui tuo, jube, & scribatur secundum legem Persarum & Medorum, & de malitia Vasthi reginæ, quomodo abusa sit te, quoniam non introiit ad regem Artarxerxem; & regnum ejus tradat rex mulieri digniori & meliori:
20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quàm minorum, deferant maritis suis honorem.	20. obedietur enim verbo regis, quod faciet in regno suo, quoniam verum est: & omnes mulieres habebunt honorem viris suis, à pauperibus usque ad honestas.
21. Placuit consilium ejus regi, & principibus: fecitque rex juxta consilium Mamuchan,	21. Et placuit verbum regi, & principibus: & fecit rex secundùm ea quæ locutus est Mardochæus,
22. & misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis: & hoc per cunctos populos divulgari.	22. & misit rex in omni regno suo litteras per singulas quasque regiones suas, secundùm interpretationes eorum, ut esset unusquisque in domum suam: & fuit timor magnus in omni muliere.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ira, *quæ contemnerent viros suos; ecce enim regina neglexit & contempsit.* Aliter in Græco, nempe: Καὶ γὰρ διηγήσατο αὐτοῖς τὰ ῥήματα τῆς βασιλίσσης, κ. ὡς ἀντεῖπε τῷ βασιλεῖ· ὡς οὖν ἀντεῖπε τῷ βασιλεῖ Ἀρταξέρξῃ. *Etenim narravit eis verba reginæ, & quomodo contradixit regi: sicut igitur contradixit regi Artaxerxi.* At in al. vet. sic: Καὶ εἰς πάντας τοὺς λαοὺς ἡ ἀδικία αὕτη ἐξῆλθεν, ὅτι ἠκύρωσε τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως.

℣. 18. Ms. Orator. loco *primæ*, hab. *per me*, sed mendosè, sicut infra istud, *non infamiam tradentur;* subinde omittit conjunct. *etiam;* sup. verò post *Persarum*, addit, *& Medorum.* In Græco sic: Οὕτω σήμερον αἱ τυραννίδες αἱ λοιπαὶ τῶν ἀρχόντων Περσῶν κ. Μήδων, ἀκούσασαι τὰ τῷ βασιλεῖ λεχθέντα ὑπ᾽ αὐτῆς, τολμήσουσιν ὁμοίως ἀτιμάσαι τοὺς ἄνδρας αὐτῶν. *Sic hodie dominæ reliquæ principum Persarum & Medorum, audientes quæ regi dicta sunt ab ea, audebunt pariter contemnere viros suos.*

℣. 19. Nonnulla tantùm variant in Ms. Orator. nempe seqq. *Si ergo placet tibi..... jubeat rex, & scribat secundùm leg... Medorum, de malitia Vastis reg. quomodo abusa est, & quoniam..... mulieri meliori quam illa est.* In Gr. Εἰ οὖν δοκεῖ τῷ βασιλεῖ, προσταξάτω βασιλικὸν, κ. γραφήτω κατὰ τοὺς νόμους Μήδων κ. Περσῶν, κ. μὴ ἄλλως χρησάσθω, μηδὲ εἰσελθέτω ἔτι ἡ βασίλισσα πρὸς αὐτὸν, κ. τὴν βασιλείαν αὐτῆς δότω ὁ βασιλεὺς γυναικὶ κρείττονι αὐτῆς. *Si igitur videtur regi, statuat edictum regium, & scribatur secundùm leges Medorum & Persarum, & non aliter utatur, neque ingrediatur ultra regina ad eum, & regnum illius det rex mulieri meliori eâ.*

℣. 20. Ms. Orator. sic: *Et cùm auditum fuerit verbum regis, quod fecit in regno suo, quoniam verum est, omnes mulieres ponent honorem viris suis, à pauperibus usque honestas.* Græcè: Καὶ ἀκουσθήτω ὁ νόμος ὁ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃν ἐὰν ποιῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· κ. οὕτω πᾶσαι αἱ γυναῖκες περιθήσουσι τιμὴν τοῖς ἀνδράσιν ἑαυτῶν, ἀπὸ πτωχοῦ ἕως πλουσίου.

℣. 21. Similiter in Ms. Orator. nisi quòd habetur constanter *Michæus*, non *Mardochæus:* item Græcè, καθὰ ἐλάλησεν ὁ Μουχαῖος· reliqua ad verbum ut sup.

℣. 22. Variant ista sola in Ms. Orator. *Et misit rex litteras in omne regnum suum per..... regiones, secundùm... unusquisque princeps in domo sua.* In Gr. simpliciter: Καὶ ἀπέστειλεν εἰς πᾶσαν τὴν βασιλείαν κατὰ χώραν, κατὰ τὴν λέξιν αὐτῶν, ὥστε εἶναι φόβον αὐτοῖς ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν. In Ms. Alex. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ εἰς χώραν κ. χώραν κατὰ, &c. ut sup.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
1. HIs ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset:	1. ET post verba ista, requievit rex ab ira. *Ex Ms. Corb.*
2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quærantur regi puellæ virgines ac speciosæ,	2. Dixerunt amici ejus: Quærantur virgines elegantes specie,
3. & mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virgines: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad usus necessaria.	3. & perducantur in Susis Thebari in conspectu mulierum, & tradentur Oggeo spadoni regis, servatori mulierum, & dentur & * nitores. ** Ms. nitoris.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè. Ms. Orator. pro *ista*, leg. *sua*, rursusque addit *sua*, post *ira*, tum pergit ita: *& commemoratus est quæ fecit Vastis, & quemadmodum respondit: & ut requievit rex ab ira:* quæ absunt à Corb. Græcè verò subnectuntur ista: καὶ οὐκ ἔτι ἐμνήσθη τῆς Ἀστὶν, μνημονεύων οἷα ἐλάλησε, κ. ὡς κατέκρινεν αὐτήν. Apud Orig. in Hex. obelo transfigitur istud, οὐκ ἔτι. In Ms. Alex. sic: ἐμνήσθη γὰρ (ed. Compl. κ. ἐμνήσθη) τὴν Ἀστὶν καθὰ ἐποίησε, κ. ὅσα αὐτῇ κατεκρίθη.

℣. 2. Ms. Orator. addit *illi*, verbo *dixerunt*, ultimòque ista: *& statuit (l. statuet) rex speculatores in omni regione regni.* Similiter in Græco: Καὶ εἶπαν οἱ διάκονοι τοῦ βασιλέως· Ζητηθήτω τῷ βασιλεῖ κοράσια ἄφθορα καλὰ τῷ εἴδει· κ. καταστήσει ὁ βασιλεὺς κωμάρχας ἐν πάσαις ταῖς χώραις τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Vet. al. Ζητήσωμεν παρθένους καλὰς τῷ εἴδει, absque seqq.

℣. 3. In Ms. Orator. *Et eligantur virgines, & adducantur in Susis Tebari in conventu mulierum, & dentur ei nitores.* Græc. Καὶ ἐπιλεξάτωσαν κοράσια παρθενικὰ καλὰ τῷ εἴδει εἰς Σοῦσαν τὴν πόλιν εἰς τὸν γυναικῶνα, κ. παραδοθήτωσαν τῷ (Orig. Γωγαίῳ τῷ) εὐνούχῳ τοῦ βασιλέως, τῷ φύλακι τῶν γυναικῶν, κ. δοθήτω σμῆγμα, (Orig. σμῆγμα-

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Corb. 4. Et ſi placuerit regi, quæ inventa fuerit ſpecioſior, regnet pro Vaſthi. Et placuit regi verbum: & fecit ſic.	4. Et quæcunque inter omnes oculis regis placuerit, ipſa regnet pro Vaſthi. Placuit ſermo regi: & ita, ut ſuggeſſerant, juſſit fieri.
Vid. inf. cap. 11. ℣℣. 3. 4. 5. Et homo erat in Suſis Thebari, & nomen ei Mardochæus,	5. Erat vir Judæus in Suſan civitate, vocabulo Mardochæus, filius Jair, filii Semei, filii Cis, de ſtirpe Jemini, *Inf. 11. 2.*
6. ex captivitate Jeruſalem, de captivitate quam ceperat Nabuchodonoſor rex Babyloniæ:	6. qui tranſlatus fuerat de Jeruſalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonoſor rex Babylonis tranſtulerat, *4. Reg. 24. 15. Inf. 11. 4.*
7. & erat illi filia fratris ejus, & nutrierat eam Mardochæus ſicuti adoptatam filiam, quoniam erat orphana. Erat autem hæc puella ſpecioſa nimis aſpectu, & poſt obitum parentum ejus, Mardochæus nutrivit eam ut filiam propriam: nomen autem ejus Heſter.	7. qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Eſther: & utrumque parentem amiſerat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuiſque patre ejus ac matre, Mardochæus ſibi eam adoptavit in filiam.
8. Cùm autem audita eſſent verba regis, adunatæ ſunt virgines multæ in Suſis civitate, ſub manu Oggei; & apprehenſa eſt Heſter ab Oggeo cuſtode mulierum.	8. Cùmque percrebruiſſet regis imperium, & juxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Suſan, & Egeo traderentur eunucho; Eſther quoque inter cæteras puellas ei tradita eſt, ut ſervaretur in numero feminarum.
9. Et invenit Heſter gratiam ante eum. Et feſtinavit ad omnes nitores ejus, & ſeptem puellæ conſtitutæ de domo ejuſdem, ætatis * ipſius, in conventu mulierum. ** Mſ. ipſis.*	9. Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conſpectu illius. Et præcepit eunucho, ut accelerare mundum muliebrem, & traderet ei partes ſuas, & ſeptem puellas ſpecioſiſſimas de domo regis, & tam ipſam, quàm pediſſequas ejus ornaret atque excoleret.
10. Et non oſtendit Heſter genus ſuum nec patriam: quoniam Mardochæus præceperat ei ne indicaret.	10. Quæ noluit indicare ei populum & patriam ſuam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret:
11. Et quotidianis diebus Mardochæus circuibat in atrio muliebri, ſpeculans Heſter quid eveniret ei, & quando eſſet tempus quo introiret ad regem.	11. qui deambulabat quotidie ante veſtibulum domus, in qua electæ virgines ſervabantur, curam agens ſalutis Eſther, & ſcire volens quid ei accideret.
12. Cùm autem impletum eſſet tempus puellæ, menſium XI. (ita enim replebantur dies curationis, menſibus ſex in oleo ſmirnino)	12. Cùm autem veniſſet tempus ſingularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, menſis duodecimus vertebatur: ita duntaxat, ut ſex menſibus oleo ungerentur myrrhino, & aliis ſex quibuſdam pigmentis & aromatibus uterentur.
13. & tunc introibat ad regem.	13. Ingredienteſque ad regem, quidquid poſtulaſſent ad ornatum pertinens, accipiebant, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τα) ϗ ἡ λοιπὴ ἐπιμέλεια. Vet. al. ſimpliciter: Καὶ δοθήτωσαν ὑπὸ χεῖρα Γωραίυ τῦ εὐνέχυ, τῦ φύλακος τῶν γυναικῶν, omiſſis his quæ antecedunt & ſequuntur.

℣. 4. Mſ. Orator. ſimpliciùs. *Et quæ placuerit regi, regnet pro Vaſti;* deinde *Et placuit*, &c. ut ſup. Græcè: Καὶ ἡ γυνὴ, ἣ ἂν ἀρέσῃ τῷ βασιλεῖ, βασιλεύσει ἀντὶ Ἀςίν· reliqua ut in Lat. ſup. niſi quòd legitur, τὸ πρᾶγμα, *res*, non *verbum*.

℣. 5. Mſ. Orator. *Et erat homo Judæus in Suſis Tebari, & nomen ei Mardochæus, qui Chis, ex tribu Benjamin.* Græc. Καὶ ἄνθρωπος ἦν Ἰυδαῖος ἐν Σύσοις τῇ πόλει, ϗ ὄνομα αὐτῦ (Alex. αὐτῷ) Μαρδοχαῖος, ὁ τῦ Ἰαίρυ, τῦ Σεμεΐυ, τῦ Κισαίυ, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν.

℣. 6. Ita Mſ. Orator. hab. deleto uno *de captivitate.* Item Græcè: Ὃς ἦν αἰχμάλωτος ἐξ Ἱερυσαλὴμ ἣν ᾐχμαλώτευσε Ναβυχοδ. Βασιλεὺς Βαβυλῶνος.

℣. 7. Mſ. Orator. *Et erat illi filia fratris patris ſui, & nutrierat eam Mardoch. ſibi in filiam, quoniam erat orphana. Erat autem hæc puella ſpecioſa effigie; & quoniam obierunt pater ejus & mater, nutrivit eam Mardoch. ſibi in filiam: & nomen ejus Heſter.* In Græco ſic: Καὶ ἦν τύτῳ παῖς θρεπτὴ, θυγάτηρ Ἀμιναδὰβ (in edit Compl. deeſt Ἀμιναδὰβ) ἀδελφῦ πατρὸς αὐτῦ, ϗ ὄνομα αὐτῇ Ἐσθήρ· ἐν δὲ τῷ μεταλλάξαι αὐτῆς τὺς γονεῖς, ἐπαίδευσεν αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα. Καὶ ἦν τὸ κοράσιον καλὸν τῷ εἴδει. Mſ. Alex. addit: καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐσθήρ. Apud Orig. ita: ὅτι ὐκ εἶχε πατέρα, ÷ ϗ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐσθήρ. Subinde poſt ἐπαίδευσεν idem Orig. hab. αὐτὴν Μαρδοχαῖος ἑαυτῷ εἰς θυγατέρα, & in fine add. ϗ ὡραῖον τῇ ὄψει σφόδρα.

℣. 8. In Mſ. Orator. *Et quando audita ſunt verba regis, annuntiatæ ſunt virgines multæ, quæ in Suſis erant civitate, ſub manibus Oggei*, &c. ut ſup. in Gr. Καὶ ὅτε ἠκύσθη τὸ τῦ βασιλέως πρόςαγμα, συνήχθησαν πολλὰ κοράσια εἰς Σῦσαν τὴν πόλιν, ὑπὸ χεῖρα Γαΐ· ϗ ἤχθη Ἐσθὴρ πρὸς Γαῒ τὸν φύλακα τῶν γυναικῶν. Vet. al. ἠλήφθη τὸ κοράσιον εἰς τὸν οἶκον τῦ βασιλέως.

℣. 9. Similiter in Mſ. Orator. præter ultima iſta: *de domo ejus, ætatis ipſius, in conſpectu mulierum.* Græcè: Καὶ ἤρεσεν αὐτῷ τὸ κοράσιον, ϗ εὗρε χάριν ἐνώπιον αὐτῦ. Καὶ ἔσπευσε δῦναι αὐτῇ τὸ σμῆγμα, ϗ τὴν μερίδα, ϗ τὰ ἑπτὰ κοράσια τὰ ὑποδεδειγμένα αὐτῇ ἐκ βασιλικῦ· ϗ ἐχρήσατο αὐτῇ καλῶς, ϗ ταῖς ἄβραις αὐτῆς ἐν τῷ γυναικῶνι. *Et placuit ei puella, & invenit gratiam in conſpectu ejus. Et feſtinavit dare ei unguentum, & partem, & ſeptem puellas aſſignatas ei è domo regia: & uſus eſt illâ bene, & ancillis ejus in gynæceo.*

℣. 10. Sic habet Mſ. Orator. excepto ult. *ne renuntiaret*, abſque præced. *ei.* Græcè, ὁ γὰρ Μαρδοχ. ἐνετείλατο αὐτῇ μὴ ἀπαγγεῖλαι· cætera ut in Lat.

℣. 11. Similiter habet Mſ. Orator. præter hoc, *in atrium muliebre*, (Gr. κατὰ τὴν &c.) & infra, *ut* pro *quo*. In Græco transfertur *Heſter*, poſt vocem *quid*, detracto ſeq. *ei*; reliqua verò, *& quando eſſet*, &c. vide ℣. ſeq.

℣. 12. Mſ. Orator. *Quando autem adimpletum eſt tempus puellæ, menſes duodecim, (ſic enim replebantur dies curationis, menſes ſex in aromatis, & nitoribus mulierum, & menſes ſex in oleo exmyrneo.)* In Græco: Οὗτος δὲ ἦν καιρὸς κορασίυ εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅταν ἀναπληρώσῃ μῆνας δεκαδύο· (ὕτως γὰρ ἀναπληρῦνται αἱ ἡμέραι τῆς θεραπείας, μῆνας ἓξ ἀλειφομένοις ἐν ζμυρνίνῳ ἐλαίῳ, ϗ μῆνας ἓξ ἐν τοῖς ἀρώμασι, ϗ ἐν τοῖς σμήγμασι τῶν γυναικῶν.) *Hoc autem erat tempus puellæ intrandi ad regem, cùm impleverit menſes duodecim; (ſic enim implentur dies cultûs, menſes ſex unctis in oleo myrrhino, & menſes ſex in aromatibus, & in unguentis mulierum.* Mſ. Alex. Καὶ ὅταν ἦ καιρὸς κορασίυ..... ὅταν ἀναπληρωθῇ καιρὸς κοράσια, μῆνες δεκαδύο, &c.

℣. 13. Non plura leguntur in Mſ. Orator. at in Græco ſic: Καὶ τότε εἰσπορεύεται πρὸς τὸν βασιλέα· ϗ ᾧ ἐὰν εἴπῃ, παραδώσει αὐτὴν, συνεισέρχεσθαι αὐτῷ ἀπὸ τῦ γυναι-

Vulgata nova.

ut eis placuerat, compofitæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum tranfibant.

14. Et quæ intraverat vefpere, egrediebatur manè, atque inde in fecundas ædes deducebatur, quæ fub manu Sufagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præfidebat: nec habebat poteftatem ad regem ultra redeundi, nifi voluiffet rex, & eam venire juffiffet ex nomine.

15. Evoluto autem tempore per ordinem, inftabat dies, quo Efther filia Abihail fratris Mardochæi, quam fibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæfivit muliebrem cultum, fed quæcunque voluit Egeus eunuchus cuftos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formofa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiofa & amabilis videbatur.

16. Ducta eft itaque ad cubiculum regis Affueri menfe decimo, qui vocatur Tebeth, feptimo anno regni ejus.

17. Et adamavit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuitque gratiam & mifericordiam coram eo fuper omnes mulieres, & pofuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vafthi.

18. Et juffit convivium præparari permagnificum cunctis principibus, & fervis fuis, pro conjunctione & nuptiis Efther. Et dedit requiem univerfis provinciis, ac dona largitus eft juxta magnificentiam principalem.

19. Cùmque fecundò quærerentur virgines & congregarentur, Mardochæus manebat ad januam regis:

20. necdum prodiderat Efther patriam, & populum fuum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, obfervabat Efther: & ita cuncta faciebat, ut eo tempore folita erat, quo eam parvulam nutriebat.

21. Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati funt Bagathan & Thares duo eunuchi regis, qui janitores erant, & in primo palatii limine præfidebant: volueruntque infurgere in regem, & occidere eum.

Versio antiqua.

14. Et cùm introiret mulier ad domum regis, ad diem unum, & recurrebat in muliebri fecundo: non enim habebat fpado poteftatem inducendi, fi non vocaretur fecundùm nomen. *Ex Mf Corb.*

15. Cùm advenisset autem tempus introeundi, Hefter filia Chihel fratris patris Mardochæi, introibat ad regem. Et factum eft cùm introiret ad regem, nihil poftulavit ab eo ex quibus dixerat ei fpado. Erat autem Hefter inveniens gratiam ab omnibus qui invenerant eam.

16. Et introducta eft Hefter ad regem duodecimo menfe Adar, menfe feptimo regni ejus.

17. Et adamavit rex Hefter, & invenit gratiam in confpectu ejus præ omnibus virginibus, & impofuit ei diadema, & reginam eam fecit pro Vafthi.

18. Et fecit rex convivium omnibus amicis fuis, & omni virtuti fuæ nuptias Hefter, & remiffionem fecit omnibus regionibus.

19. Mardochæus autem fedebat in atrio regis:

20. Hefter verò non indicavit genus fuum, neque patriam, fecundùm quæ præceperat ei Mardochæus, ut omnia fervaret ac fi cum eo effet, & timeret Deum omni die.

21. In diebus illis, Mardochæus fedebat in aula regis: & poft hæc, quæfierunt Bartageus & Thedeftes duo fpadones regis, qui fervabant atrium, interficere regem.

Notæ ad Versionem antiquam.

κῶνος ἕως τῶν βασιλείων. *Et tunc ingreditur ad regem: & cuicunque dixerit, tradet eam, ut fimul ingrediatur ad fe de gynæceo ufque ad regias.*

℣. 14. Mf. Orator. *Et cùm introiret de atrio muliebri in domum regis, ac die una, recurrebat in atrium muliebre fecundo die: non enim habebat fpado poteftatem in atrio ducendi, fi non*, &c. ut fup. In Gr. Δείλης εἰσπορεύεται, καὶ πρὸς ἡμέραν ἀποτρέχει εἰς τὸν γυναικῶνα τὸν δεύτερον, οὗ Γαὶ ὁ εὐνοῦχος τοῦ βασιλέως, ὁ φύλαξ τῶν γυναικῶν· καὶ οὐκ ἔτι εἰσπορεύεται πρὸς τὸν βασιλέα, ἐὰν μὴ κληθῇ ὀνόματι. *Vefpere ingreditur, & verfus diem recurrit in gynæceum fecundum, ubi Gai eunuchus regis, cuftos mulierum: & non ultra ingreditur ad regem, nifi vocata fuerit nomine.*

℣. 15. Mf. Orator. *Cùm autem expletum effet tempus introeundi, Hefter filia Abibel fratris patris Mardochæi, qui nutrierat eam fibi in filiam, factum eft ut introiret ad regem. Et Nicheus* (l. *nichil*, feu *nihil*) *poftulavit ab eo ex quibus dicebat ei fpado. Erat autem Hefter inveniens gratiam ab omnibus qui intuebantur eam.* Græc. Ἐν δὲ τῷ ἀναπληροῦσθαι τὸν χρόνον Ἐσθὴρ τῆς θυγατρὸς Ἀμιναδὰβ (ed. Compl. Ἀβιχαὶλ) ἀδελφοῦ πατρὸς Μαρδοχαίου (Orig. add. ἣν ἔλαβεν αὐτῷ εἰς θυγατέρα, τοῦ) εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα, οὐδὲν ἠθέτησεν ὧν ἐνετείλατο (Mf. Alex. ὧν αὐτῇ ἔλεγεν) ὁ εὐνοῦχος ὁ φύλαξ τῶν γυναικῶν. Ἦν γὰρ Ἐσθὴρ εὑρίσκουσα χάριν παρὰ πάντων τῶν βλεπόντων αὐτήν.

℣. 16. Sic eft in Mf. Orator. excepto uno *qui eft Adar*, juxta Gr. prætcrea idem Gr. hab. εἰσῆλθε, loco *introducta eft*, cum nomine Ἀρταξέρξην, ante *regem*; exinde pro *menfe feptimo*, fic, ἑβδόμῳ ἔτει, *feptimo anno*; reliqua ut in Lat.

℣. 17. Similiter in Mf. Orat. exceptis his, *Et amavit Hefter rex*, ut inf. *pro*, loco *præ*. Item Gr. initio hab. Καὶ ἠράσθη ὁ βασιλεὺς Ἐσθήρ· paulò verò poft deeft hoc, *in confpectu ejus*; extremò addit τὸ γυναικεῖον, *muliebre*, ad vocem *diadema*, detractis feqq. *& reginam eam*, &c. Apud Orig. tamen in Hex. fubjicitur: γυναικεῖον αὐτῇ, καὶ ἐβασίλευσεν αὐτὴν ἀντὶ Οὐασθί.

℣. 18. Mf. Orator. hab. *ad nuptias Hefter*; cætera ut fup. Græc. πότον, loco *convivium*, & poft paulò, ταῖς δυνάμεσι, pro *omni virtuti fuæ*; tum addit: ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ ὕψωσε τοὺς γάμους Ἐσθήρ, &c. ultimòque, τοῖς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, *iis qui fub regno ipfius*, pro *omnibus regionibus*. Ap. Orig. obelo transfigitur iftud, ἐφ' ἡμέρας ἑπτά, *per dies feptem*.

℣. 19. Ita Mf. Orator. habet. Gr. verò ἐθεράπευε, *ferviebat*, loco *fedebat*, abfque ult. voce *regis*; addit tamen Orig. βασιλέως.

℣. 20. Poft hoc, *Mardochæus*, Mf. Orator. addit ifta: *cùm effet cum illo: & juffit illi ut omnia fervaret ac fi effet cum eo, & time* (l. *timere*) *Dominum in omni die*; cætera ut fup. Græc. habet fimpliciter, τὴν πατρίδα αὐτῆς, abfque eo quod antecedit, *genus fuum neque*; (ap. Orig. tamen in Hex. hoc additur, καὶ λαὸν αὐτῆς;) mox ita, οὕτως γὰρ, *fic enim*, pro *fecundùm quæ*; fubinde loco *ut omnia*, &c. fic: φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν, καὶ ποιεῖν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, καθὼς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ Ἐσθὴρ οὐ μετήλλαξε τὴν ἀγωγὴν αὐτῆς· *timere Deum, & facere præcepta ejus, ficut erat cum eo: & Efther non mutavit educationem fuam.* Ap. Orig. in Hex. obelo configitur iftud, φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν, cum poftremis his, καὶ Ἐσθὴρ. &c.

℣. 21. Similiter in Mf. Orator. uno excepto, *Baftageus*: at in Græco fic: Καὶ ἐλυπήθησαν (Orig. add. Γαβαθὰν καὶ Θαρὰς) οἱ δύο εὐνοῦχοι τοῦ βασιλέως οἱ ἀρχισωματοφύλακες, ὅτι προήχθη Μαρδοχαῖος· καὶ ἐζήτουν ἀποκτεῖναι Ἀρταξέρξην τὸν βασιλέα. *Et triftati funt duo eunuchi regis principes cuftodum corporis, quoniam provectus fuerat Mardochæus; & quærebant interficere Artaxerxem regem.* Ap. Orig. obelo notatur iftud, ὅτι προήχθη Μαρδοχαῖος.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Corb.

22. Et cognitum eſt negotium Mardochæo, & oſtendit Mardochæus Heſter; & Heſter indicavit regi, & nomen Mardochæi.

23. Et inquiſivit negotium, & invenit ſic: & ſuſpenſi ſunt ambo. Et ſcriptum eſt memoriale * legis.

* *f.* regis.

Vulgata nova.

22. Quod Mardochæum non latuit, ſtatimque nunciavit reginæ Eſther; & illa regi, ex nomine Mardochæi, qui ad ſe rem detulerat.

23. Quæſitum eſt, & inventum: & appenſus eſt uterque eorum in patibulo. Mandatumque eſt hiſtoriis, & annalibus traditum coram rege.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 22. Sic etiam in Mſ. Orator. exceptis ult. his: *& Heſter demonſtravit regi in nomine Mardochai.* Græcè: Καὶ ἐδηλώθη Μαρδοχαίῳ ὁ λόγος, καὶ ἐσήμανεν Ἐσθὴρ, καὶ αὐτὴ ἐνεφάνισε τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς.

℣. 23. Mſ. Orator. habet: *inventum eſt ſic*, in quo ultimo deſinit idem Mſ. poſteriora verò capita ſupplet Mſ. Pechianus. In Gr. ſic: Ὁ δὲ βασιλεὺς ἤτασε τοὺς δύο εὐνούχους, καὶ ἐκρέμασεν αὐτούς. Καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς καταχωρίσαι εἰς μνημόσυνον ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ ὑπὲρ τῆς εὐνοίας Μαρδοχαίου, ἐν ἐγκωμίῳ. *Rex autem examinavit duos illos eunuchos, & ſuſpendit eos. Et præcepit rex ſeponere in commentario in regia bibliotheca pro benevolentia Mardochai, in encomio.*

CAPUT III.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Corb.

1. ET factum eſt poſt hæc verba, glorificavit rex Artarxerxes Aman: & prætulit eum, & primâ ſellâ fecit eum * inter omnes amicos ſuos.

* *Supp.* ſedere.

2. Et omnes qui in atrio, adorabant Aman: ſic enim præceperat rex fieri: Mardochæus autem non adorabat eum.

3. Et locuti ſunt qui erant in atrio regis, Mardochæo, dicentes: Quare non audis quæ à rege dicuntur, & * non adoras Aman? Et non reſpondit eis.

* *Mſ. vitiosè*, & adoras.

4. Et factum eſt cùm dicerent * & quotidie, & non obediret eis, indicaverunt Aman, quoniam Mardochæus non obedit regi, ut adoret te, eò quòd ſit Judæus.

* *f.* ei.

5. Et vidit Aman, quoniam non adorabat eum Mardochæus, & iratus eſt vehementer,

6. & quærebat ei manus injicere, ut perderet eum. * Oſtenderunt autem ei genus * Mardochæi, & cogitavit Aman perdere univerſos Judæos, qui erant in regno Artarxerxis regis, & Mardochæum, & genus ejus.

* *Mſ.* Oſtendere.
* *Mſ.* Mardochæus.

7. Menſe autem primo neomeniæ (qui eſt Niſan) duodecimo anno, regnante Artarxerxe, decretum fecit, & miſit ſortem in die, & menſe ex menſe perdere genus Mardochæi: quæ cecidit ſors in quarta decima die, duodecimo menſe, qui eſt Adar.

Vulgata nova.

1. POſt hæc rex Aſſuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de ſtirpe Agag: & poſuit ſolium ejus ſuper omnes principes, quos habebat.

2. Cunctique ſervi regis, qui in foribus palatii verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: ſic enim præceperat eis imperator: ſolus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præſidebant: Cur præter cæteros non obſervas mandatum regis?

4. Cùmque hoc crebriùs dicerent, & ille nollet audire, nunciaverunt Aman, ſcire cupientes utrùm perſeveraret in ſententia: dixerat enim eis ſe eſſe Judæum.

5. Quod cùm audiſſet Aman, & experimento probaſſet quòd Mardochæus non flecteret ſibi genu, nec ſe adoraret, iratus eſt valde,

6. & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus ſuas: audierat enim quòd eſſet gentis Judææ: magiſque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Aſſueri, perdere nationem.

7. Menſe primo (cujus vocabulum eſt Niſan) anno duodecimo regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in urnam, quæ Hebraïcè dicitur phur, coram Aman, quo die & quo menſe gens Judæorum deberet interfici: & exivit menſis duodecimus, qui vocatur Adar.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Mſ. D. Pech Canonici Narb. ſic habet: *Glorificavit rex Artaxerxis Aman, & exaltavit eum, & primam ſellam eum fecit ſedere inter omnes amicos ſuos.* Gr. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐδόξασεν ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης Ἀμὰν Ἀμαδάθου Βουγαῖον· καὶ ὕψωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπρωτοβάθρει πάντων τῶν φίλων αὐτοῦ. Apud Orig. initio ita: Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα· & in vet. al. Gr. Καὶ ἐγένετο μετὰ τοὺς λόγους τούτους· & infra, pro ὕψωσεν, &c. ſic, ἐπῆρεν αὐτὸν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν, θρόνον αὐτοῦ ὑπεράνω τῶν, &c.

℣. 2. Sic in Mſ. Pech. eſt, excepto uno *facere*, pro *fieri*, Græcè, ποιῆσαι; item ſupra, αὐτῷ, pro *Aman*; in Mſ. tamen Alex. legitur Ἀμάν· reliqua ad verbum ut in Lat.

℣. 3. Itidem in Mſ. Pech. etiam cum iſto medio, *& non adoras*, intra textum. In Græco ſic: Καὶ ἐλάλησαν οἱ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως, τῷ Μαρδοχαίῳ· Μαρδοχαῖε, τί παρακούεις τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως λεγόμενα; nec plura. Apud Orig. obelo configitur vox Μαρδοχαῖε. In vet. al. Gr. ſic: Τί σὺ παρακούεις τοῦ βασιλέως, καὶ οὐ προσκυνεῖς τὸν Ἀμάν; nec ſequuntur alia.

℣. 4. Mſ. Pech. ſic hab. *Et factum eſt quomodo dicebant ei, & non obaudiebat eos: & oſtenderunt Aman, quoniam Mardochæus non obaudit regi, ut adoraret Aman.* In Græco: Καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐλάλουν αὐτῷ, (Orig. Ἔλεγον δὲ αὐτῷ καθ᾽ ἑκάστην ἡμ.) καὶ οὐχ ὑπήκουεν αὐτῶν· καὶ ὑπέδειξαν τῷ Ἀμὰν, Μαρδοχαῖον τοῖς τοῦ βασιλέως λόγοις ἀντιτασσόμενον, καὶ ὑπέδειξεν (Mſ. Alex. Μαρδοχαῖον μὴ ὑπακούοντα τοῖς τοῦ βασιλέως λόγοις, ὑπέδειξεν γὰρ) αὐτοῖς ὁ Μαρδοχαῖος, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι.

℣. 5. Græcè ſimiliter præter hoc, initio, Καὶ ἐπιγνοὺς Ἀμὰν, abſque ſequenti *&*; at in Mſ. Alex. Καὶ ἐπέγνω Ἀμὰν..... καί. In Mſ. Pech. deeſt hoc, *vidit Aman*; & infra ſic, *& iratus factus eſt Aman valde*: Mſ. etiam Alex. hîc addit Ἀμάν.

℣. 6. Mſ. Pech. bene, *Oſtenderunt autem ei genus Mardochæi*, &c. ſed omittit inſ. vocem *regis*, cum hoc ult. *& genus ejus*. Græcè ſimpliciter: Καὶ ἐβουλεύσατο ἀφανίσαι πάντας, τοὺς ὑπὸ τὴν Ἀρταξέρξου βασιλείαν, Ἰουδαίους. Ap. Orig. tamen præponuntur iſta: Καὶ ἐξουδένωσεν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐπιβάλλειν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ Μαρδοχαίῳ μονώτατον, ὅτι ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὸν λαὸν Μαρδοχαίου· καὶ ἐβουλεύσατο Ἀμὰν, &c.

℣. 7. Mſ. Pech. hæc tantùm legit: *Et miſit ſortem in diem & menſem perdere genus Mardochai: & cecidit ſors..... qui erat Adar.* In Gr. Καὶ ἐποίησε ψήφισμα ἐν ἔτει δωδεκάτῳ τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου, καὶ ἔβαλε κλήρους ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ μῆνα ἐκ μηνὸς (Mſ. Alex. Ἔτους δωδεκάτου, βασιλεύοντος Ἀρταξέρξου, ψήφισμα ἐποίησε, καὶ ἔλαβε κλήρους ἡμέρας, καὶ μῆνα ἐκ μηνὸς) ὥστε ἀπολέσαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ γένος Μαρδοχαίου· καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ μηνὸς, ὅς ἐστιν Ἀδάρ.

Vulgata nova.

8. Dixitque Aman regi Aſſuero : Eſt populus per omnes provincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuò ſeparatus, novis utens legibus & cæremoniis, inſuper & regis ſcita contemnens. Et optimè noſti quòd non expediat regno tuo ut inſoleſcat per licentiam :

9. ſi tibi placet, decerne ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

10. Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hoſti Judæorum,

11. dixitque ad eum : Argentum, quod tu polliceris, tuum ſit : de populo age quod tibi placet.

12. Vocatique ſunt ſcribæ regis menſe primo Niſan, tertia decima die ejuſdem menſis : & ſcriptum eſt, ut juſſerat Aman, ad omnes ſatrapas regis, & judices provinciarum, diverſarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Aſſueri : & litteræ ſignatæ ipſius annulo,

13. miſſæ ſunt per curſores regis ad univerſas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, à puero uſque ad ſenem, parvulos & mulieres, uno die, hoc eſt, tertio decimo menſis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Corb.

8. Et locutus eſt ad regem ficto corde propter genus Judæorum, & dixit : Eſt genus diſperſum in omni regno incredibile, extraneas leges habens, legibus autem tuis non obediens ; qui cognoſcuntur in omni peſtilentia, & præcepta tua ſpernunt in diem munitionis gloriæ tuæ :

9. ſi ergo tibi placet rex, & optimum eſt ſenſui tuo, detur mihi genus hoc in perditionem, & deſcribam in gazophylacio tuo talenta decem millia.

10. Et detractum annulum * dedit in manu Aman,

** Supp. rex.*

11. dicens : Argentum quidem habe : populo autem utere ſicut vis.

12. Et vocati ſunt ſcribæ regis menſe primo, tertia decima die : & ſcripta ſunt quæ præceperat Aman ſcribis, & ducibus regis, & principibus per omnem regionem, ab India uſque in Æthiopiam, centum viginti ſeptem regionibus, uniuſcujuſque loci præpoſitis gentium, ſecundùm interpretationem eorum, per Artarxerxem : & ſcriptum eſt, & ſignatum eſt annulo regis,

13. & dimiſſæ ſunt litteræ per librarios, * Artarxerxis regno, perire genus Judæorum, in die primo, menſe XI. qui eſt Adar, & eripere eorum ſubſtantiam.

** Supp. in.*

Versio antiqua.

Vulg. cap. 12. in fine.

* Epiſtola autem ſcripta eſt duodecima ſimilitudine, cujus eſt exemplum hoc.

Vulg. Cap. XIII.

1. REx magnus Artarxerxes eis qui in India uſque Æthiopiam, CXXVII. regionibus, principibus, & ſatrapis, ſubditis his, qui verè, qui propriè ſentiunt quæ in nos, ſalutem.

2. Omnium dominans gentium, & omnis ſatrapæ orbis terrarum, ſcribo igitur non audacia poteſtatis utens, ſed clementiùs & domeſticè agens, * qui ſubjecti ſunt execrabilis per omne ſtratum vitæ : ſed & regnum noſtrum pertinens uſque ad extremum terræ, præſtans renovare quæ deſiderantur ab omni.

** Multa hîc & infra miſerè corrupta.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. Similiter habet Mſ. Pech. niſi quòd addit *tuo*, voci *regno*, ſicut *&*, poſt *incredibile* ; item legit pluraliter, *habentes..... obedientes* ; ſubſequentia verò prætermittit. In Græco ſic : Καὶ ἐλάλησε πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην, λέγων· Ὑπάρχει ἔθνος διεσπαρμένον ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ σου· οἱ δὲ νόμοι αὐτῶν ἔξαλλοι παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, τῶν δὲ νόμων τοῦ βασιλέως παρακούουσι· καὶ οὐ συμφέρει τῷ βασιλεῖ ἐᾶσαι αὐτούς· at in vet. al. ſic : διεσπαρμένον ἐν πάσαις ταῖς βασιλείαις, λαὸς πολέμου καὶ ἀπειθὴς, ἔξαλλα νόμιμα ἔχων, τοῖς δὲ νόμοις σου βασιλεῦ, οὐ προσέχουσι· γνωριζόμενοι ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πονηροὶ ὄντες, καὶ τὰ προστάγματά σου ἀθετοῦσι πρὸς καθαίρεσιν τῆς δόξης σου.

℣. 9. Una vox tantùm variat in Mſ. Pech. nempe iſta, *argenti*, loco *talenta*. In Græco utraque habetur, ſicut βασιλέως. *regis*, pro *tuo* ; loco verò iſtorum : *ſi ergo..... in perditionem*, ita ſimpliciter : εἰ δοκεῖ τῷ βασιλεῖ, δογματισάτω ἀπολέσαι αὐτούς· deinde κἀγὼ διαγράψω, &c. ut ſup. at in vet. al. εἰ δοκεῖ οὖν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀγαθὴ ἡ κρίσις ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, δοθήτω μοι τὸ ἔθνος εἰς ἀπώλειαν, καὶ διαγράψω, &c.

℣. 10. Ita Mſ. Pech. habet. Græc. verò : Καὶ περιελόμενος ὁ βασιλεὺς τὸν δακτύλιον, ἔδωκεν εἰς χεῖρας τῷ Ἀμὰν, σφραγίσαι κατὰ τῶν γεγραμμένων κατὰ τῶν Ἰουδαίων. *Et tollens rex annulum, dedit in manus Aman, ad obſignandum ſuper iis quæ ſcripta contra Judæos.* Al. σφραγίσαι πάντα τὰ γεγραμμένα, al. κατὰ τὸ γεγραμμένον.

℣. 11. Similiter in Mſ. Pech. Græcè ita : Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀμὰν, loco *dicens* ; item pro *populo*, ἔθνει, ut & βούλει, pro *vis* ; in Compl. ἂν θέλῃς.

℣. 12. Ita fert Mſ. Pech. paucis exceptis ; videlicet, omiſſis his, *menſe primo, tertia decima die*, ſubdit, *& ſcriptum eſt quæcunque*, Gr. καὶ ἔγραψαν ὡς, mel. Alex. καὶ ἐγράφησαν ὡς, Orig. κατὰ πάντα ὡς : exinde Mſ. Pech. habet, *uſque Æthiopia*, additque inf. *regem*, ad *Artarxerxem*, unà cum Græco. Idem Gr. poſt *Aman*, delet hoc, *ſcribis &*, cum ſeq. voce *regis* ; apud Orig. tamen ſervatur τοῦ βασιλέως ; item Gr. ſcribit ἀπὸ Ἰνδικῆς, & inf. omittit *uniuſcujuſque loci* ; pro ſeq. verò *præpoſitis*, hab. τοῖς τε ἄρχουσι, ut & λέξιν, *dictionem*, vel *linguam*, loco *interpretationem* : extremò tollit iſta : *& ſcriptum eſt, & ſignatum eſt annulo regis* ; ſed apud Orig. totidem verba ſubnectuntur, καὶ ἐγράφη, καὶ ἐσφραγίσθη ἐν τῷ δακτυλίῳ τοῦ βασιλέως.

℣. 13. In Mſ. Pech. deeſt vox *litteræ* ; præponitur verò *in*, nomini *Artarxerxis* ; exinde pro *primo*, legitur *uno*, & pro XI. *duodecimo* ; extremò ita, *& diripere omnem ſubſtantiam eorum.* In Græco ſic : Καὶ ἀπεστάλη διὰ βιβλιαφόρων εἰς τὴν Ἀρταξέρξου βασιλείαν, ἀφανίσαι τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μηνὸς δωδεκάτου, ὅς ἐστιν Ἀδὰρ, καὶ διαρπάσαι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν.

* In Mſ. Pech. ſic : *Epiſtola autem ſcripta eſt ſimilitudinem hanc, cujus exemplar tale erat.* Græcè : Τῆς δὲ ἐπιστολῆς ἐστι τὸ ἀντίγραφον τόδε. In fine etiam capitis 12. Vulg. leguntur iſta ex Hieronymo, typis diſtinctis, ſeu ut aiunt, Italicis, excuſa : *Quæ ſequuntur, in eo loco poſita erant, ubi ſcriptum eſt in volumine :* Et diripuerunt bona, vel ſubſtantias eorum : *quæ*, inquit, *in ſola Vulgata editione reperimus* ; videlicet, *Epiſtolæ autem hoc exemplar fuit*, &c. de cap. 13. Hæc autem adnotatio Hieronymi aptè reſpondet his quæ reperiuntur eò loci in Mſs. noſtris : enim verò poſt ultima verba capitis anteced. *& eripere eorum ſubſtantiam*, vel juxta Mſ. Pech. *& diripere omnem ſubſtantiam eorum* ; proximè ſequitur ibid. Epiſtola regis, *cujus eſt exemplum hoc*, vel *cujus exemplum tale erat : Rex magnus Artarxerxes*, &c. ut inf. quæ illa ipſa ſunt ſuperiùs ab Hieronymo indicata & obſervata.

℣. 1. Ita Mſ. Pech. habet, exceptis his, *ab India uſque Æthiopia* ; item infra corruptè, *principis, & ſatrapis, ſubditi ſitis his proprie qui vere ſentiunt quæ nos, ſalutem.* Græcè : Βασιλεὺς μέγας Ἀρταξέρξης τοῖς ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ἕως τῆς Αἰθιοπίας, ἑκατὸν εἰκοσιεπτὰ χωρῶν ἄρχουσι, καὶ τοπάρχαις ὑποτεταγμένοις, τάδε γράφει.

℣. 2. Tota iſta abſunt à Mſ. Pechiano. In Græco ſic : Πολλῶν ἐπάρξας ἐθνῶν, καὶ πάσης ἐπικρατήσας οἰκουμένης, ἐβουλήθην μὴ τῷ θράσει τῆς ἐξουσίας ἐπαιρόμενος, ἐπιεικέστερον δὲ καὶ μετὰ ἠπιότητος ἀεὶ διεξάγων, τοὺς τῶν ὑποτεταγμένων ἀκυμάντους διαπαντὸς καταστῆσαι βίους, τήν τε βασιλείαν ἥμερον (Alex. cum Ald. & Compl. ἤρεμον) καὶ πορευτὴν μέχρι πε-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb. * Mſ. hæc.

3. Inquirente autem me cum conſiliariis, quemadmodum adduceretur * hoc ad terminationem, quod prudentiâ penes nos aperuit, & ſenſu ſine æmulatione, & firma uſus fide, & ſequente ſignorum ad finem, aſſumpſit Aman:

* Supp. populum. * Mſ. regnum.

4. oſtendit autem nobis in omnibus, quæcunque in orbem terrarum tribus, immiſtum eſſe odioſum quidem * legibus noſtris non ambulantes, alias autem leges habentes, * regum autem prætermittentes ſupervacuè ad res: nam ante propter quod non componerent, quod à nobis regitur ſine querela,

* Supp. accidit.

5. diſparſum hoc genus ſingulare, contra eos eſtote, propter quod * regnum firmum non contingere:

* Supp. eos. * Mſ. præpoſiti.

6. addimus * qui ſignificati ſunt nobis ab Aman, * præpoſito in rebus, & ſequente patre veſtro, omnes cum mulieribus & filiis pereſre à radice inimicorum gladiis, qui legibus non parent, non miſerentes, neque parcentes, quarta decima die, duodecimo menſe Adar, inſtante anno:

Ex Mſ. Corb. * Mſ. nona. * Mſ. proſperum. * Mſ. vitioſè, celaverint... in habitaculis..... & ignis acto comburere-tur, &... conferretur.

7. ut qui ante, & nunc adverſarii, * in una die fortiter in infernum intereuntes, in * poſterum tempus ſtabiles & quietas præbeant nobis uſque ad finem res. Qui autem * celaverit gentes Judæorum, inhabitabilis, non ſolùm inter homines, ſed nec inter aves; & igni ſancto comburetur, & ſubſtantia ejus in regnum conferetur. Vale.

VULG. CAP. III.

12. Et ſignavit rex annulo ſuo regali,

13. & dedit equitibus velociſſimis: & ubicunque proponebatur exemplum epiſtolæ, turbatio ingens erat per regionem.

VERSIO ANTIQUA.

14. Et imperatum eſt omnibus præparatos eſſe in diem ſtatutum,

15. quoniam feſtinatò res agebatur. Et in Suſis propoſitum erat exemplum, & convivium fecerunt omnes gentes: Aman autem cùm introiſſet regiam, cum amicis luxuriabatur. Ubicunque igitur proponebatur exemplum epiſtolæ, ploratio & luctus ingens fiebat apud omnes Judæos.

VULGATA NOVA.

14. Summa autem epiſtolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ ſcirent, & pararent ſe ad prædictam diem.

15. Feſtinabant curſores, qui miſſi erant, regis imperium explere. Statimque in Suſan pependit edictum, rege & Aman celebrante convivium, & cunctis Judæis, qui in urbe erant, flentibus.

VERSIO ANTIQUA.

* Et invocabant Judæi Deum patrum ſuorum, & dicebant: Domine Deus, tu ſolus

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ράτων παρεξόμενος, ἀνανεώσασθαί τε τὴν ποθουμένην τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις εἰρήνην· i. e. *Multis cùm imperarem gentibus, & univerſum obtinuiſſem orbem, volui confidentiâ poteſtatis non elatus, ſed mitiùs & cum manſuetudine ſemper gubernans, ſubjectorum tranquillas perpetuò reddere vitas, & regnum placidum & pervium uſque ad fines præbens, renovare etiam optatam omnibus hominibus pacem.*

℣. 3. Et hæc pariter deſunt in Mſ. Pech. præter poſtrema, *ad finem adſumpſi Aman.* Græc. verò habet: Πυθομένου δέ μου τῶν συμβούλων, πῶς ἂν ἀχθείη τοῦτο ἐπὶ πέρας, ὁ σωφροσύνῃ παρ' ἡμῖν διενέγκας, καὶ ἐν τῇ εὐνοίᾳ ἀπαραλλάκτως, καὶ βεβαίᾳ πίστει ἀποδεδειγμένος, καὶ δεύτερον τῶν βασιλειῶν γέρας ἀπενηνεγμένος, Ἀμὰν, dein ἐπέδειξε, &c. *Percunctante autem me conſiliarios, quomodo perducatur hoc ad finem, is qui moderatione apud nos præcellit, & in benevolentia immutabilis, & ſtabili fide probatus, & ſecundum à rege honorem adeptus, Aman*, ſtatimque, *indicavit*, &c.

℣. 4. In Mſ. Pech. ſic: *Oſtendit autem nobis in omnibus, quicunque in orbe terrarum ſunt tribus, immiſtum eſſe populum odioſum, legibus quidem noſtris non ambulantem;* nec plura adſunt. In Gr. Ἐπέδειξεν ἡμῖν ἐν πάσαις, ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην φυλαῖς, ἀναμεμίχθαι δυσμενῆ λαόν τινα, τοῖς νόμοις ἀντίθετον πρὸς πᾶν ἔθνος, τά τε τῶν βασιλέων παραπέμποντας διηνεκῶς διατάγματα, πρὸς τὸ μὴ κατατίθεσθαι τὴν ὑφ' ἡμῶν κατευθυνομένην ἀμέμπτως, συναρχίαν. i. e. *Indicavit nobis in omnibus, quæ per orbem tribubus, admiſtum eſſe odioſum populum quemdam, legibus oppoſitum adversùs omnes gentes, & regum prætermittentes aſſiduè conſtitutiones, ut non componatur is, qui à nobis dirigitur ſine vitio, concors principatus.*

℣. 5. Abſunt hæc à Mſ. Pech. At in Græco ita ſequitur: Διειληφότες οὖν τόδε τὸ ἔθνος μονώτατον ἐν ἀντιπαραγωγῇ παντὶ διαπαντὸς ἀνθρώπῳ κείμενον, διαγωγὴν νόμων ξενίζουσαν παραλλάσσον, καὶ δυσνοοῦν τοῖς ἡμετέροις πράγμασι, τὰ χείριστα συντελοῦν κακὰ, καὶ πρὸς τὸ, μὴ τὴν βασιλείαν εὐσταθείας τυγχάνειν· i. e. *Cùm igitur acceperimus hanc ipſam gentem ſolam ex adverſo omni ſemper homini poſitam, inſtitutionem legum peregrinam commutantem, & diſſentientem noſtris rebus, peſſima conſummare mala, & ad id, ut regnum bonum ſtatum non conſequatur.*

℣. 6. Mſ. Pech. *Significamus vobis in litteris ab Aman, præpoſito* (Mſ. *præpoſitum*) *in tribus, & ſequente patre noſtro, omnes cum mulieribus ſuis & filiis perire à radice inimicorum gladiis, qui legibus non parent, non miſerentes, neque parcentes;* nec addit plura. In Græco verò ſic: Προστετάχαμεν οὖν τοὺς σημαινομένους ὑμῖν (Orig. ἡμῖν) ἐν τοῖς γεγραμμένοις (Orig. addit ἡμῖν) ὑπὸ Ἀμὰν, τοῦ τεταγμένου ἐπὶ τῶν πραγμάτων, καὶ δευτέρου πατρὸς ἡμῶν, πάντας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπολέσαι ὁλοριζὶ ταῖς τῶν ἐχθρῶν μαχαίραις, ἄνευ παντὸς οἴκτου καὶ φειδοῦς, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ δωδεκάτου μηνὸς Ἀδὰρ, τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους. *Præcipimus igitur eos, qui ſignificantur vobis in ſcriptis ab Aman, præpoſito ſuper negotia, & ſecundo patre noſtro, omnes cum uxoribus & filiis perdere radicitus ipſis inimicorum gladiis, ſine ulla miſericordia & clementia,* XIV. *die* XII. *menſis Adar, præſentis anni.*

℣. 7. Græc. Ὅπως οἱ πάλαι, καὶ νῦν δυσμενεῖς, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ βιαίως εἰς τὸν ᾅδην κατελθόντες, εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον εὐσταθῆ καὶ ἀτάραχα παρέχωσιν ἡμῖν διὰ τέλους τὰ πράγματα. i. e. *Ut qui olim, & nunc inimici, in die una violenter ad infernum deſcendentes, in poſterum tempus bene conſtitutas & tranquillas præbeant nobis perfectè res;* reliqua deſunt. E contrario Mſ. Pech. antecedentia hæc verba prætermittit, ſubſequentia verò retinet, ſed paulùm vitiata: *Quicunque autem celaverit genus eorum, inhabitabilis* (ſupp. *ſit*, vel *erit*) *non ſolùm inter homines, ſed nec in terra ve* (l. *inter aves;*) *& in igne ſancto comburetur, & ſubſtantia eorum in regnum conferetur. Valete.* Hæc tamen non leguntur in Vulgata, ſed priora tantùm, quibus id ſubditur ex Hieronymo: *Hucuſque exemplar epiſtolæ.*

℣. 12. Similiter habetur hic verſiculus in Mſ. Pech. deeſt verò in Græco.

℣. 13. Mſ. Pech. hoc unum admittit, ac vitiosè, *Et dedit equitibus velociſſimos;* ſequentia delet. Græcè ita: Τὰ δὲ ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν ἐξετίθετο κατὰ χώραν. *Exemplaria autem epiſtolarum edita ſunt per regionem;* nec adduntur alia.

℣. 14. Hæc abſunt à Mſ. Pech. Græcè verò ſequitur: Καὶ προσετάγη πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἑτοίμους εἶναι εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην· quæ reſpondent textui Lat.

℣. 15. In Mſ. Pech. poſteriora tantùm leguntur: *Ubicunque igitur*, &c. quæ ſup. prætermiſſis antecedentibus. In Græco hæc pauca: Ἐσπεύδετο δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς Σοῦσαν, (Mſ. Alex. ἐν Σούσοις.) Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ Ἀμὰν ἐκωθωνίζοντο· ἐταράσσετο δὲ ἡ πόλις· i. e. *Urgebatur autem negotium & in Suſa. Rex autem & Aman epulabantur: turbabatur autem civitas.* Sed in al. vet. ſic legitur, cap. 4. ℣. 1. Ἡ πόλις Σοῦσα ἐταράσσετο ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις· καὶ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις ἦν πένθος μέγα, καὶ πικρὸν ἐν πάσῃ πόλει· quæ reſpondent ultimis verbis textûs Lat.

* Hæc Judæorum humilis precatio, neque in Græco,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb. Deus in cœlo ſurſum, & non eſt alius Deus præter te. Si enim feciſſemus legem tuam & præcepta, habitaſſemus forſitan cum pace omne tempus vitæ noſtræ: nunc autem, quoniam non fecimus præcepta tua, ſupervenit in nos omnis tribulatio iſta. Juſtus es, & tranquillus, & excelſus, & magnus, Domine, & omnes viæ tuæ judicia. Et nunc Deus, non des filios tuos in captivitatem, neque uxores noſtras in violationem, neque in perditionem: qui factus es nobis propitius ab Ægypto, & uſque nunc, miſerere principali tuæ, parce, & non des hæreditatem noſtram in inſaniam, ut hoſtes dominentur noſtri.

* Et in Suſis, in civitate proxima regi, propoſitum erat exemplum, & cognita erant ſcripta.

3. Et erat homo Judæus inhabitans Suſis, curans in regia regis, homo magnus apud regem, de tribu Benjamin: *VULG. CAP. XI. Vid. etiam ſup. cap. 2. ℣℣. 5. 6.*

4. homo juſtus, de captivitate quam ceperat Nabuchodonoſor rex Babylonis ab Jeruſalem cum Jechonia rege Judæorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

neque in Vulgata noſtra legitur; non etiam reperta fuiſſe memoratur ab Hieronymo in Vulgata editione, ut vocat, quamvis illa editio multò productior eſſet & liberior textu Hebraïco. Veruntamen hæc oratio optimè quadrat cum his quæ Hieronymus ſcribit de editione Vulgata, tamque illa ipſi interſerta eſſe potuit, quàm & alia plura id genus additamenta, quæ Hieronymus teſtatur à ſe in hac editione fuiſſe reperta, v. g. Eſtheris orationem, ut & alteram Mardochæi, Judaicæ noſtræ maximè geminas, quarum tamen neutra, teſte Hieron. *habetur in Hebraïco, & apud nullum penitus fertur Interpretum.* Eſtheris etiam *librum*, inquit, *editio Vulgata laciniofis hinc inde verborum funibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant & audiri, ſicut ſolitum eſt ſcholaribus diſciplinis, ſumpto themate, excogitare, quibus uti potuit qui injuriam paſſus eſt, vel ille qui injuriam fecit.* Porro idipſum eſt quod eo loci exhibet Mſ. noſter: *Statim ut* enim *in Suſan pependit edictum*, terror Judæos invaſit; inde *ploratio & luctus ingens apud omnes:* in his anguſtiis quid aptius ad levandum dolorem, quid Judæis metu fractis magis conſentaneum, quàm Deo ſummo preces fundere; eumque humili ac ſupplici oratione obteſtari ut ſubveniret ipſis, & liberaret ab inſidiis impiiſſimi Aman. Ut hæc ſunt facta, illa pia precatio non tantùm exſtat in Mſ. noſtro Corb. ſed etiam in Pechiano, nec unus differt ab altero niſi paucis, & levis momenti; nempe Mſ. Pech. initio, poſt vocem *Judæi*, addit *excelſum*, & poſt paulò ita, *Domine Domine, ſolus tu es Deus in cælo*, &c. item infra nonnulla ſic variant: *habitaſſemus forſitan cum ſecuritatem & pacem omne tempus..... nunc autem qui non fecimus..... ſupervenit ſuper nos omnis..... Juſtus es, Domine, &..... non des filios noſtros in captivitate, neque uxores noſtras in conviolationem..... quia factus es..... miſerere principali tuæ parti, & non des hæredit. noſtram in infamiam;* cæt. ut ſup.

* Nihil horum pariter exſtat in Græco. In Mſ. verò Pech. ſic: *Et in Suſis civitatem proxima regi, propoſitum eſt exemplum, & cognita ſunt ſcripta.*

℣℣. 3. 4. Hæc pertinent ad ℣℣. 3. & 4. capitis, quod quidem undecimum eſt in Vulgata noſtra, ſed quod inſtar prooemii exſtabat in Editione veteri, teſte Hieronymo: & verò eadem leguntur ſupra in Græco, ut & in Mſ. Lat. Orat. deſunt autem in Mſ. noſtro Corb. ſaltem majori ex parte; nec fortaſſe, niſi ab imperito ſcriba, vel interpolatore quodam, huc advecta ſunt atque tranſlata. Attamen illa ipſa refert eò loci Mſ. Pech. qui videtur unus eſſe & idem cum Mſ. Orat. de quo ſupra. Porro ita Pech. habet: *Et erat homo Judæus habitans in Suſis, curans in aula regis, homo magnus..... homo natus ex captivitate quam cepit Nabochod. rex Babillonis de Jeruſ.* &c. ut ſup.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

1. Quæ cùm audiſſet Mardochæus, ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui,

2. & hoc ejulatu uſque ad fores palatii gradiens. Non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, & fletus, ſacco & cinere multis pro ſtrato utentibus.

4. Ingreſſæ autem ſunt puellæ Eſther & eunuchi, nunciaveruntque ei. Quod audiens conſternata eſt: & veſtem miſit, ut ablato ſacco indue-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

1. Et hic audivit ſcripta quæ erant in epiſtola, & ſcidit veſtimenta ſua, & cinerem ſuper caput ſuum effudit, & ſaccum veſtitus eſt: & ibat clamans & vociferans per totam plateam, ab aula virili uſque ad portam muliebrem clamans: Gens perit nihil mali faciens.

2. Et ſedit in atrio aulæ muliebris: non enim poterat introire in aulam cum ſacco.

3..... *Vide Not.*

4. Et audivit Heſter regina vocem Mardochæi fratris ſui Hebraïca voce lingua: & miſit ſpadonem, qui præſtò erat in conſpectu ipſius, dicens:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Priora verba ſic adulterata in Mſ. Pech. *Et hic audivit epiſtola ſcripta quæ erat in exemplum, & ſcidit*, &c. exinde addit *multum*, ad *cinerem*; extremòque, loco *clamans*, &c. ſic legit: *Et dicebat: Gens perit nihil malè faciens;* cæt. ut ſupra. Græcè paulò contractiùs: Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος ἐπιγνοὺς τὸ συντελέμενον, διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια ἑαυτοῦ, καὶ ἐνεδύσατο σάκκον, καὶ κατεπάσατο σποδόν· καὶ ἐκπηδήσας διὰ τῆς πλατείας τῆς πόλεως, ἐβόα φωνῇ μεγάλῃ· Αἴρεται ἔθνος μηδὲν ἠδικηκός· i. e. *Mardochæus autem cognoſcens id quod conſummatum fuerat, diſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, & conſperſit ſe cinere: & exſiliens per plateam civitatis, clamabat voce magna: Tollitur gens quæ nihil injuſtè egit.*

℣. 2. Mſ. Pech. *Et ſtetit in atrio aulæ muliebri*, &c. ut ſup. excepto uno *in aula.* Græc. Καὶ ἦλθεν ἕως τῆς πύλης τοῦ βασιλέως, καὶ ἔστη· οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ ἐξὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν αὐλὴν, σάκκον ἔχοντι καὶ σποδόν. *Et venit uſque ad portam regis, & ſtetit: non enim erat ei licitum ingredi in aulam, ſaccum habenti & cinerem.* Vet. al. οὐ γὰρ ἐδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὰ βασίλεια ἐν σάκκῳ· quæ magis reſpondent textui Latino.

℣. 3. Hic ℣. deeſt in utroque Mſ. Corb. & Pech. ſic autem legitur Græcè: Καὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ, οὗ ἐξετίθετο τὰ γράμματα, κραυγὴ, καὶ κοπετὸς, καὶ πένθος μέγα τοῖς Ἰουδαίοις· σάκκον καὶ σποδὸν ἔστρωσαν ἑαυτοῖς· i. e. *Et in omni regione, ubi editæ fuerant litteræ, clamor, & planctus, & luctus magnus Judæis; ſaccum & cinerem ſtraverant ſibi.*

℣. 4. Mſ. Pech. hab. *patris fratris ſui*, non ſimpliciter *fratris*, paulòque poſt delet vocem *lingua*; item infra ſic leg. *Vade exhinc celeriùs, & affer veſtimenta quæ eſt veſti-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mf. Corb.

Vade, exi celeriùs hinc, & auferes veftimenta quæ eft indutus, & indue illum veftimenta alia,

5. & veni ad me, ut fciam quid vult frater meus, quoniam vocem fratris mei audio, magnam vocem tribulationis & planctus, & plorationis & anguftiæ, & neceffitatis.

6. Et exiit fpado, & dixit ei. Et noluit Mardochæus deponere faccum, & omnem humiliationem fuam:

Vide cap. 15. Vulg. ỳỳ. 1. 2. 3.

7. & dixit fpadoni: Vade, dic reginæ: Surge, quid fedes & taces? quoniam venundata es, tu & domus tua & patris tui, & gens & omnis progenies: furge, fi poterimus pro gente noftra laborare & pati, ut Deus propitius fiat genti noftræ. Simul de decem millibus talentorum, quæ dedit Aman pretium perditionis Judæorum;

8. & exemplum epiftolæ mifit confeftim.

9. Factum eft autem cùm legiffet Hefter litteras fratris fui, fcidit veftimentum fuum, & exclamavit voce amara & gravi, & ploravit ploratione magna, & corpus ejus formidolofum factum eft, & caro ipfius concidit valde.

10. Et mifit fpadonem fuum ad eum, dicens:

11. Quoniam omnis homo omnis gentis, Artarxerxes rex dixit, fi introierit ad regem in aulam interiorem, non vocatus, non eft illi falus, præter hunc, cui rex virgam auream dederit; hic liberabitur. Et ego non fum vocata, ut introeam ad regem; hic dies tricefimus, & quomodo introibo ad regem?

12. Et exiit fpado, & nunciavit illi verba ipfius. Et iratus eft Mardochæus,

VULGATA NOVA.

rent eum: quam accipere noluit.

5. Accitoque Athach eunucho, quem rex miniftrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, & difceret ab eo cur hoc faceret.

6. Egreffufque Athach, ivit ad Mardochæum ftantem in platea civitatis, ante oftium palatii:

7. qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promififfet, ut in thefauros regis pro Judæorum nece inferret argentum:

8. exemplar quoque edicti, quod pendebat in Sufan, dedit ei, ut reginæ oftenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo fuo.

9. Regreffus Athach, nunciavit Efther omnia, quæ Mardochæus dixerat.

10. Quæ refpondit ei, & juffit ut diceret Mardochæo:

11. Omnes fervi regis, & cunctæ, quæ fub ditione ejus funt, norunt provinciæ, quòd five vir, five mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, abfque ulla cunctatione ftatim interficiatur: nifi fortè rex auream virgam ad eum tetenderit pro figno clementiæ, atque ita poffit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non fum vocata ad eum?

12. Quod cùm audiffet Mardochæus,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tus; cæt. prorfus fimilia. Græc. Καὶ εἰσῆλθον αἱ ἅβραι, καὶ οἱ εὐνοῦχοι τῆς βασιλίσσης, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῇ. Καὶ ἐταράχθη ἀκούσασα τὸ γεγονός· καὶ ἀπέστειλε στολίσαι τὸν Μαρδοχαῖον, (Origen. præponit ἱμάτια) καὶ ἀφελέσθαι αὐτοῦ τὸν σάκκον· ὁ δὲ οὐκ ἐπείσθη. *Et intraverunt ancillæ & eunuchi reginæ, & annuntiaverunt ei. Et turbata eft audiens factum: & mifit ad induendum ftolâ Mardochæum, & auferendum ejus faccum: ille autem perfuafus non eft.*

ỳ. 5. Itidem in Mf. Pech. præter hoc circa medium, *vocem magnam, vocem tribulationis.* Græcè verò ita: Ἡ δὲ Ἐσθὴρ προσεκαλέσατο Ἀχραθαῖον τὸν εὐνοῦχον αὐτῆς, ὃς παρειστήκει αὐτῇ, καὶ ἀπέστειλε μαθεῖν αὐτῇ παρὰ τοῦ Μαρδοχαίου τὸ ἀκριβές. *Efther autem advocavit Achrathæum eunuchum fuum, qui affiftebat ei, & mifit ut difceret ipfa a Mardochæo rem ipfam exquifitè.*

ỳ. 6. Horum nihil habetur in Græco. In Mf. verò Pech. leguntur ad verbum, præter unum *ei*, quod deeft poft *dixit.*

ỳ. 7. Similiter in Mf. Pech. exceptis his paucis: *Vade, & dic..... Exfurge, quid fedis..... & gens & omnis populus: furge..... pro gentis laborare & patria, ut Deus..... Simul decem millia talentorum, quem dedit Aman propter perditionem Judæorum.* Græcè ita: Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος ὑπέδειξεν αὐτῷ τὸ γεγονὸς, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἣν ἐπηγγείλατο Ἀμὰν τῷ βασιλεῖ εἰς τὴν γάζαν ταλάντων μυρίων, ἵνα ἀπολέσῃ τοὺς Ἰουδαίους. *Mardochæus autem indicavit ei factum, & promiffionem quam promiferat Aman regi in gazam talentorum decem millium, ut perdat Judæos.* Vide Not. feq.

ỳ. 8. Itidem in Mf. Pech. addito uno *ei*, ad verbum *mifit*, nec plura. In Græco fic: Καὶ τὸ ἀντίγραφον τὸ ἐν Σούσοις ἐκτεθὲν ὑπὲρ τοῦ ἀπολέσθαι αὐτοὺς, ἔδωκεν αὐτῷ δεῖξαι τῇ Ἐσθήρ. *Et exemplar in Sufis editum de ipfis perdendis, dedit ei ad oftendendum ipfi Efther.* Tum fequuntur multa quæ refpondent verfui antecedenti, maximè verò, & pene ad verbum, tribus prioribus verfibus capitis 15. Vulgatæ noftræ, quæ Hieronymus *addita* reperiffe fe dicit *in editione Vulgata*; en illa: 1. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐντείλασθαι αὐτῇ εἰσελθοῦσῃ παραιτήσασθαι τὸν βασιλέα, καὶ ἀξιῶσαι αὐτὸν περὶ τοῦ λαοῦ, 2. μνησθεῖσα ἡμερῶν ταπεινώσεώς σου, ὡς ἐτράφης ἐν χειρί μου, διότι Ἀμὰν ὁ δευτερεύων τῷ βασιλεῖ ἐλάλησε καθ' ἡμῶν εἰς θάνατον· 3. ἐπικάλεσαι τὸν Κύριον, καὶ λάλησον τῷ βασιλεῖ περὶ ἡμῶν, ῥῦσαι ἡμᾶς ἐκ θανάτου. *1. Et dixit ei, ut mandaret illi ingredienti deprecari regem, & orare eum pro populo, 2. memor dierum humiliationis tuæ, quomodo nutrita es in manu mea, quoniam Aman fecundus à rege locutus eft contra nos ad mortem: 3. invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, libera nos à morte.*

ỳ. 9. In Mf. Pech. additur vox *regina*, ad *Efther*, paulòque poft numero plurali, *veftimenta fua*; exinde loco *amara*, &c. fic: *terribile* (l. *terribili*) *& grandi, & ploravit, & cor illius formidolofum factum eft, & caro illius concidit valde.* Græcè verò fimpliciter: Εἰσελθὼν δὲ ὁ Ἀχραθαῖος, ἐλάλησεν αὐτῇ πάντας τοὺς λόγους τούτους. *Ingreffus autem Achrathæus, locutus eft ei omnia verba hæc*; quæ refpondent Vulgatæ.

ỳ. 10. Mf. Pech. *Et mifit eunuchum fuum ad ipfum, dicens*: Gr. Εἶπε δὲ Ἐσθὴρ πρὸς Ἀχραθαῖον· Πορεύθητι πρὸς Μαρδοχαῖον, καὶ εἰπόν. *Dixit autem Efther ad Achrathæum: Vade ad Mardochæum, & dic:*

ỳ. 11. Mf. Pech. *Quoniam omnis homo, & omnes gentes regis Artaxerxis fciunt, quia fi quis introierit ad regem in aula interiore, non vocatus, non eft illi falus, præter hunc, cui rex auream virgam oftendit; hic falvabitur. Et ego non vocata, non poffum introire ad regem; hi funt dies* XXX. *& quomodo nunc introibo ad regem?* Græc. Ὅτι τὰ ἔθνη πάντα τῆς βασιλείας γινώσκει, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος, ἢ γυνὴ, ὃς εἰσελεύσεται πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν, ἄκλητος, οὐκ ἔστιν αὐτῷ σωτηρία· πλὴν, ᾧ ἐκτείνῃ ὁ βασιλεὺς τὴν χρυσῆν ῥάβδον, οὗτος σωθήσεται. Κἀγὼ οὐ κέκλημαι εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα· εἰσὶν αὗται ἡμέραι τριάκοντα. *Quia gentes omnes regni fciunt, quoniam omnis homo, vel mulier, qui ingredietur ad regem in aulam interiorem, non vocatus, non eft illi falus; tantùm, cui extenderit rex auream virgam, hic falvabitur. Et ego non fum vocata ad ingrediendum ad regem; funt ipfi dies triginta*; fequentia defunt.

ỳ. 12. Hic verfus, & alii duo fequentes abfunt à Mf. Pechiano. In Græco fic: Καὶ ἀπήγγειλεν Ἀχραθαῖος Μαρδοχαίῳ πάντας τοὺς λόγους Ἐσθήρ. *Et annuntiavit Achrathæus Mardochæo omnia verba Efther.*

VULGATA NOVA.

13. rursum mandavit Esther, dicens : Ne putes quòd animam tuam tantùm liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis :

14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi : & tu, & domus patris tui, peribitis. Et quis novit, utrùm idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris ?

15. Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandavit :

16. Vade, & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus : & ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo.

17. Ivit itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Corb.

13. & dixit spadoni : Intra, dic ei : Noli dicere intra te : Quoniam sola regno, præter omnes Judæos salva fiar, quoniam uxor regis sum :

14. si igitur non præmiseris in hoc tempore, aliunde auxilium & defensor Judæis erit : tu autem, & domus patris tui, perituri. Et qui scit * in hoc tempore regnas, ut gentem tuam liberes ?

* *Supp.* an non; *f. scr.* si non, *è Gr.*

15. Et introiit spado, & renuntiavit verba Mardochæi Hester reginæ. Et dixit Hester denuo, cùm misisset qui ad eam venerat à Mardochæo :

16. Domine frater, si tibi videtur, introibo, licet moriar. Prædica igitur sanitatem, & annuntia jejunium ; & dicito presbyteris ut faciant jejunium, lactantes autem separent nocte à matribus suis, boves & pecora non pascantur : quibus diebus ego & ancilla mea jejunabimus, & introibo ad regem post hæc, habens in manu animam meam.

17. Et exiit spado, & dixit verba ejus. Et vadens Mardochæus, prædicavit sanitatem : sponsi autem de thalamis exierunt, & sponsæ de pascuis suis ; presbyteri autem & anus exierunt ad deprecandum : boves & pecora præcepit, ut tribus diebus, & tribus noctibus non pascerentur. Omnes autem acceperunt cinerem, & invocabant excelsum Dominum, ut propitius illorum fieret humilitati.

VERSIO ANTIQUA.

VULG. CAP. XIII.

8. Mardochæus verò conscidit vestimenta sua, & substravit cilicium, & cecidit super faciem suam in terram, & presbyteri populi à manè usque ad vesperam ;

9. & dixerunt : Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, benedictus es.

10..... 11..... *Vide Not.*

12. 13. Tu scis Domine, quoniam non mihi placet plantas pedum Aman adorare in salutem Israël :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 13. Græcè : Καὶ εἶπε Μαρδοχαῖος πρὸς Ἀχραθαῖον· (Ms. Alex. delet πρὸς Ἀχραθ.) Πορεύθητι, καὶ εἰπὸν αὐτῇ· Ἐσθὴρ, μὴ εἴπης σεαυτῇ, ὅτι σωθήσῃ (Alex. σωθήσομαι) μόνη ἐν τῇ βασιλείᾳ παρὰ (Alex. ὑπὲρ) πάντας τοὺς Ἰουδαίους. *Et dixit Mardochæus ad Achrathæum : Vade, & dic ei : Esther, ne dixeris tibi, quia salvaberis* (vel *salvabor*) *sola in regno præter omnes Judæos.*

℣. 14. Græc. initio hab. Ὡς ὅτι ἐὰν παρακούσῃς, *Quoniam si neglexeris audire*, (à Ms. Alex. abest ὡς ;) exinde σκέπη, *protectio*, loco *defensor* ; & post paulò ἀπολεῖσθε, *peribitis*, loco *perituri* ; extremò sic, καὶ τίς οἶδεν εἰ (Ms. Alex. delet εἰ) εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἐβασίλευσας ; Nobil. & *quis novit si ad tempus hoc facta es regina ?* detractis his, *ut gentem*, &c. alia verò ut in Lat. sup.

℣. 15. Græc. hæc tantùm legit : Καὶ ἐξαπέστειλεν Ἐσθὴρ τὸν ἥκοντα πρὸς αὐτὴν, πρὸς Μαρδοχαῖον, λέγουσα· *Et misit Esther eum qui veniebat ad se, ad Mardochæum, dicens :* Ms. Alex. Καὶ εἶπεν Ἐσθὴρ, ἐξαποστεῖλαι πάλιν τὸν ἥκοντα πρὸς Μαρδοχαῖον. In Ms. Pech. *Et dixit Esther Mardochæum ;* nec alia plura.

℣. 16. In Ms. Pech. initio ipso, deest vox *domine*, & in subsequentibus hæc variant : *Frater, introibo, si tibi videtur, licet moriar..... & enuntia jejunium ; & dic presbyteris, & faciant..... lact. autem separate tres noctes à..... & pecora non pascantur tribus diebus : & ego, & ancillæ meæ jejun..... habens in manu mea animam meam.* Græc. Βαδίσας ἐκκλησίασον τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ἐν Σούσοις, καὶ νηστεύσατε ἐπ' ἐμοί. Καὶ μὴ φάγητε, μηδὲ πίητε ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, νύκτα καὶ ἡμέραν· κἀγὼ δὲ καὶ αἱ ἅβραι μου ἀσιτήσομεν, καὶ τότε εἰσελεύσομαι πρὸς τὸν βασιλέα, παρὰ τὸν νόμον, ἐὰν καὶ ἀπολέσθαι με δέῃ. *Vadens convoca Judæos, qui in Susis, & jejunate super me. Et non comedatis, neque bibatis per dies tres, nocte & die : & ego verò & ancillæ meæ abstinebimus à cibo, & tunc ingrediar ad regem, præter legem, etiamsi perire me oporteat.*

℣. 17. Similiter in Ms. Pech. his tantùm immutatis : *Et exiet* (l. *exiit*) *eunuchus, & dixit verba ipsius ;* & post pauca, pro *pascuis suis*, scrib. *cubiculis suis*, subditque, *infantes autem separaverunt à matribus suis ;* mox ita, *seniores autem & anus exierunt ad deprecationem*, ut & inf. *tres dies & tres noctes*, pro ablativo, *tribus diebus*, &c. subinde *& omnes acceperunt*, &c. ultimòque, *excelsum Deum, ut illi propitius fieret humilitatis.* In Græco hæc tantùm leguntur : Καὶ βαδίσας Μαρδοχαῖος, ἐποίησεν ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Ἐσθήρ. Hieronym. quoque post ℣. 7. capitis 13. Vulgatæ, ait : *Quæ sequuntur* (nempe oratio Mardochæi) *post eum locum scripta reperi* (in edit. Vulgata) *ubi legitur :* Pergensque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

℣. 8. Hunc versum & alios subsequentes monet Hieron. ibid. se in sola edit. Vulgata reperisse : *Quæ sequuntur*, inquit, *post eum locum* (℣. 17. c. 4.) *scripta reperi... nec tamen habentur in Hebraïco, & apud nullum penitus feruntur Interpretum ;* deinde *Mardochæus autem*, &c. ℣. 8. cap. 13. Vulg. In Græco simpliciter : Καὶ ἐδεήθη (Ms. Alex. Μαρδοχαῖος ἐδεήθη) Κυρίου, μνημονεύων πάντα τὰ ἔργα Κυρίου. *Et deprecatus est* (*Mardochæus*) *Dominum, memor omnium operum Domini.* Ms. autem Pech. constanter hab. cum Corb. *Marduchæus verò scidit vestimenta sua, & substravit cilicium, & procidit*, &c. quæ supra.

℣. 9. Ita fert Ms. Pech. ad verbum, nec plura. Græc. verò cum Vulg. Καὶ εἶπε· Κύριε Κύριε βασιλεῦ πάντων κρατῶν, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ σου τὸ πᾶν ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἀντιδοξῶν σοι, ἐν τῷ θέλειν σε σῶσαι τὸν Ἰσραήλ. *Et dixit : Domine Domine rex omnipotens, quia in potestate tua sunt omnia, & non est qui dissentiat à te, cùm tu volueris salvare Israël.* In Missali etiam Rom. ad Introit. Dom. 21. post Pent. hæc leguntur : *In voluntate tua, Domine, universa sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati tuæ.* Ita quoque ad verbum legit Cassiod. in Ps. 103. p. 352. b.

℣℣. 10. 11. Hi duo versiculi absunt à Mss. nostris Corb. & Pech. In Græco verò sequuntur ita : Ὅτι σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν θαυμαζόμενον ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν· deinde : Καὶ Κύριος εἶ πάντων, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιτάξεταί σοι τῷ Κυρίῳ. *Quia tu fecisti cælum & terram, & omne quod suspicitur in subcælesti. Et Dominus es omnium, & non est qui resistat tibi Domino.* In Missali etiam Rom. ubi sup. subnectuntur ista : *Tu enim fecisti omnia, cælum & terram, & universa quæ cæli ambitu continentur. Dominus universorum tu es.*

℣℣. 12. 13. Similiter habet Ms. Pech. nisi quòd delet vocem *plantas*, & pro *adorare*, leg. *osculare.* Græcè : Σὺ πάντα γινώσκεις, σὺ οἶδας Κύριε, ὅτι οὐκ ἐν ὕβρει, οὐδὲ ἐν ὑπερηφανείᾳ, οὐδὲ ἐν φιλοδοξίᾳ, ἐποίησα τοῦτο, τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν ὑπερήφανον Ἀμὰν, (ὅτι ηὐδόκουν φιλεῖν πέλματα ποδῶν αὐτοῦ, πρὸς σωτηρίαν Ἰσραήλ.) *Tu omnia cognoscis, tu nosti Domine, quia non in contumelia, neque in superbia, neque in cupiditate gloriæ, feci hoc, ut non adorarem superbum Aman, (quia bene affectus eram osculari vestigia pedum ejus, ad salutem Israel.)*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

14. ſed hoc non ita feci, ne gloriam ponam hominis ſuper gloriam Dei mei, & non adorabo alium, niſi te Domine Deus: & non facio ea in arrogantia, nec in intemperatione Domine. Appare Domine, cognoſcere Domine.

15. Et nunc Domine rex, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, parce, parce populo tuo: aſcendunt enim ſuper nos in perditionem, & concupierunt perdere principalem tuam hæreditatem.

16. Noli avertere ea parte, quam liberaſti de terra Ægypti.

17. Audi Domine preces meas, & eſto propitius ſorti tuæ, & converte luctum noſtrum in lætitiam noſtram, ut viventes honorificent nomen tuum Domine, & ne extermines os benedicentium te.

18. Et omnis populus ſupervixit in fortitudine ſua, cùm eſſet mors in oculis eorum.

VULG. CAP. XIV. * *Vide Not.*

1. ET Heſter regina,

2. & ipſa exuit veſtimenta gloriæ ſuæ, & induta eſt veſte ſordida, & abſtulit omne aurum à ſe, & ſubſtravit ſibi cilicium, & pro ambitioſis odoraminibus, implevit caput ſuum cinere, & humiliavit omne corpus ſuum valde: & cecidit ſuper terram cum ancillis ſuis, à manè uſque ad veſperam.

Ex Mſ. Corb.

3. Et dixit: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, benedictus es. Suffraga mihi ſoli, & non habenti defenſorem, præter te Domine,

4. quoniam periculum in manu mea eſt.

5. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam Noe in aqua diluvii conſervaſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Abrahæ in trecentis & decem octo viris, novem reges tradidiſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Jonam de ventre ceti liberaſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Ananiam, Azariam, Miſahel, de camino ignis liberaſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Daniel de lacu leonum eruiſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Ezechiæ regi Judæorum, morte damnato, & orante pro vita, miſertus es, & donaſti ei vitæ annos quindecim. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Annæ petenti in deſiderio animæ, filii generationem donaſti. Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu complacentes tibi liberas Domine uſque in finem.

6..... 12. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 14. Eadem leguntur in Mſ. Pech. præter pauca, videlicet, *nec gloriam*, pro *ne gloriam*, & inf. *Domine Deus meus*, non ſimpliciter *Domine Deus*; extremò ſic, *in tentatione dico*, pro *in intemperatione*, detractis his quæ adduntur ſupra. Græcè pariter: Ἀλλ' ἐποίησα τοῦτο, ἵνα μὴ θῶ δόξαν ἀνθρώπου ὑπεράνω δόξης Θεοῦ (Orig. cum Mſ. Alex. add. μου,) καὶ οὐ προσκυνήσω οὐδένα, πλὴν σοῦ τοῦ Κυρίου μου· καὶ οὐ ποιήσω αὐτὰ ἐν ὑπερηφανείᾳ. *Sed feci hoc, ut non ponerem gloriam hominis ſuper gloriam Dei (mei,) & non adorabo quemquam, præter te Dominum meum: & non faciam hæc in ſuperbia;* Orig. addit οὐδὲ ἐν φιλοδοξίᾳ, *neque in cupiditate gloriæ;* quæ omnia reſpondent Lat. ſup. exceptis tamen his quæ ſuperadduntur.

℣. 15. Verſus iſte totus prætermittitur in Mſ. Pech. In Gr. deſunt tantùm iſta, *& Deus Iſaac, & Deus Jacob*, cum uno ex ſeqq. *parce*; at ſup. additur ὁ Θεὸς, *Deus*, voci *Domine*; in Mſ. tamen Alex. & ap. Orig. detrahitur: exinde pro *aſcendunt enim ſuper nos*, ſic, ἐπιβλέπουσιν ἡμῖν, *intuentur nos*, ut & inf. τὴν ἐξ ἀρχῆς, *eam quæ à principio*, loco *principalem*; cætera ut in Lat. ſup.

℣. 16. A Mſ. Pech. rurſus abeſt verſiculus iſte. In Græco verò ſic: Μὴ ὑπερίδῃς τὴν μερίδα σου, ἣν σεαυτῷ ἐλυτρώσω ἐκ γῆς Αἰγύπτου· quæ Vulgata noſtra reddit pene ad verbum. In vet. al. Gr. deeſt σεαυτῷ.

℣. 17. Nil horum etiam exſtat in Mſ. Pech. At in Gr. pauca immutantur: nempe pro *Audi Domine preces meas*, leg. ſimpliciter, Ἐπάκουσον τῆς δεήσεώς μου, *Exaudi deprecationem meam*, nec inſ. addit *noſtram*, ad *lætitiam*, cujus loco ponit εὐωχίαν, i. e. *convivium, epulum*; exinde ὑμνῶμεν, *celebremus*, pro *honorificent*; extremòque αἰνούντων σε Κύριε, *laudantium te Domine*, loco *benedicentium te*; quæ omnia idem ſonant. In Mſ. Alex. & ap. Orig. deeſt vox ult. Κύριε.

℣ 18. Mſ. Pech. habet: *Et omnis populus exclamavit in fortitudinem ſuam, quoniam mors in oculis eorum erat.* Gr. Καὶ πᾶς Ἰσραὴλ ἐκέκραξεν ἐξ ἰσχύος αὐτῶν, ὅτι θάνατος αὐτῶν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν· *Et omnis Iſrael vociferatus eſt ex fortitudine ſua, quoniam mors ſua in oculis ipſorum.*

* Hoc etiam integrum caput de illis eſt, quæ addita ſe reperiſſe teſtatur Hieron. in editione Vulgata, quæque *nec habentur in Hebraïco, & apud nullum penitus feruntur Interpretum.*

℣℣. 1. 2. Mſ. Pech. addit *ſe*, verbo *exuit*, habetque infra, *veſtimentis anguſtiæ*, pro *veſte ſordida*; item poſt pauca ponit *ſacco*, loco *ſibi cilicium*, paulòque poſt, *cinerem* vitioſè, pro *cinere*; demum pro *cum ancillis ſuis*, leg. *& ancillæ illius*; cætera ut ſupra. In Græco ſic: Καὶ Ἐσθὴρ ἡ βασίλισσα κατέφυγεν ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐν ἀγῶνι θανάτου κατειλημμένη. Καὶ ἀφελομένη (al. ἀφείλατο) τὰ ἱμάτια τῆς δόξης αὐτῆς, ἐνεδύσατο ἱμάτια στενοχωρίας καὶ πένθους, καὶ ἀντὶ τῶν ὑπερηφάνων ἡδυσμάτων, σποδοῦ καὶ κοπριῶν ἐνέπλησε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐταπείνωσε σφόδρα· καὶ πάντα τόπον κόσμου ἀγαλλιάματος αὐτῆς ἔπλησε στρεπτῶν τριχῶν αὐτῆς. *Et Eſther regina confugit ad Dominum, in agone mortis comprehenſa. Et auferens veſtimenta gloriæ ſuæ, induit veſtimenta anguſtiæ & luctus, & pro ſuperbis ſuavitatibus, cinere & ſtercore implevit caput ſuum, & corpus ſuum humiliavit valde: & omnem locum ornatûs exſultationis ſuæ replevit laceratis capillis ſuis.*

℣. 3. Itidem in Mſ. Pech. præter hoc, *in adjutorium eſto*, pro *ſuffraga*. Græcè ita: Καὶ ἐδεῖτο Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπεν· Κύριέ μου, βασιλεὺς ἡμῶν σὺ εἶ μόνος, βοήθησόν μοι τῇ μόνῃ, καὶ μὴ ἐχούσῃ βοηθὸν εἰ μὴ σέ. *Et deprecata eſt Dominum Deum Iſrael, & dixit: Domine mi, rex noſter tu es ſolus, adjuva me ſolam, & non habentem adjutorem niſi te.*

℣. 4. Concinit Mſ. Pech. ad verbum. Græc. addit μου, ad *periculum*, deletque ult. *eſt*; cæt. ut ſup.

℣. 5. Hæc omnia prorſus deſiderantur in Mſ. Pech. In Gr. verò leguntur iſta ſola: Ἐγὼ ἤκουον ἐκ γενετῆς μου ἐν φυλῇ πατριᾶς μου, ὅτι σὺ Κύριε ἔλαβες τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐκ πάντων τῶν προγόνων αὐτῶν, εἰς κληρονομίαν αἰώνιον, καὶ ἐποίησας αὐτοῖς ὅσα ἐλάλησας. *Ego audiebam à nativitate mea in tribu patriæ meæ, quia tu Domine aſſumpſiſti Iſrael ex omnibus gentibus, & patres noſtros ex omnibus majoribus eorum, in hæreditatem æternam, & feciſti eis quæcunque locutus es.* Similiter hab. Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 734. d. *Ego audivi in libris meis Domine, quia tu aſſumpſiſti tibi Iſraël ex omnibus gentibus, in hæreditatem æternam:* in vet. etiam al. Gr. legitur initio, Ἐγὼ δὲ ἤκουσα πατρικῆς μου βίβλου, ὅτι ἐλυτρώσω, &c. Porro his quæ ſuperadduntur ſupra in Mſ. Corb. & quodammodo ſuperfluunt, valde prope accedunt illa quæ retulimus ſup. ex Hieronymo de forma & notione Eſtheris libri in editione Vulgata, quæ, inquit, hunc *librum lacinioſis hinc inde verborum funibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant*, &c.

℣℣. 6..... 12. Hi ſeptem verſus prætermittuntur in Mſs. noſtris Corb. & Pech. Ita verò leguntur Græcè: ℣. 6. Καὶ νῦν ἡμάρτομεν ἐνώπιόν σου, καὶ παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν· 7. ἀνθ' ὧν ἐδοξάσαμεν τοὺς θεοὺς αὐτῶν. Δίκαιος εἶ Κύριε· 8. καὶ νῦν οὐχ ἱκανώθησαν ἐν πικρασμῷ δουλείας ἡμῶν, ἀλλ' ἔθηκαν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν εἰδώλων αὐτῶν, 9. ἐξᾶραι ὁρισμὸν στόματός σου, καὶ ἀφανίσαι κληρονομίαν σου, καὶ ἐμφράξαι στόμα αἰνούντων σοι, καὶ σβέσαι δόξαν οἴκου σου καὶ θυσιαστηρίου σου, 10. καὶ ἀνοῖξαι στόμα ἐθνῶν εἰς ἀρετὰς ματαίων, καὶ θαυμασθῆναι βασιλέα σάρκινον εἰς αἰῶνα. 11. Μὴ παραδῷς Κύριε, τὸ σκῆπτρόν σου τοῖς μὴ οὖσι, καὶ μὴ καταγελασάτωσαν ἐν τῇ πτώσει ἡμῶν· ἀλλὰ στρέψον τὴν βουλὴν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, τὸν δὲ ἀρξάμενον ἐφ' ἡμᾶς (vet. al. add. εἰς κακὰ,) παραδειγμάτισον. 12. Μνήσθητι Κύριε, γνώσθητι ἐν καιρῷ θλίψεως ἡμῶν, καὶ ἐμὲ θάρσυνον βασιλεῦ τῶν θεῶν, καὶ πάσης ἀρχῆς ἐπικρατῶν. i. e. ℣. 6. *Et nunc peccavimus coram te, & tradidiſti nos in manus inimicorum noſtrorum: 7. eò quòd glorificavimus deos eorum. Juſtus es Domine: 8. & nunc non ſatis habuerunt in amaritudine ſervitutis*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

14. Et nunc mihi ſoli, & neminem habenti, niſi te Domine Deus, Domine Deus ſubveni.

15. Tu noſti, quoniam abominata eſt ancilla tua concubitum incircumciſorum.

17. Deus tu noſti, quoniam non manducavi menſam exſecrationum, & vinum libationum non bibi.

18. Tu noſti, quoniam à via converſationis meæ, non ſum lætata Domine, niſi in te ſolo.

[16.] Tu ſcis Deus, quoniam ex quo veſtimentum hoc ſupra caput meum eſt, * exſecror illud tanquam pannum fluxuationis mulieris, & non * indui illud in die bona.

* Mſ. exſecro.

* Mſ. induit.

[13.] Et nunc ſubveni orphanæ mihi, & verbum concinnum in os meum in conſpectu leonis da, & gratiam da in conſpectu meo, & converte cor ejus in odium oppugnantis nos, in perditionem ejus, & qui conſentiunt ei.

Ex Mſ. Corb.

19. Nos autem libera de manu inimicorum noſtrorum, transfer luctum noſtrum in lætitiam, dolores autem noſtros in hilaritatem: ſurgentes autem ſupra partem tuam, Deus palam facito, aperi Domine; cognoſcere Domine.

VULG. CAP. XV. Vide etiam cap. 5. ℣. 1.

1..... 2..... 3. *Vide Not.*

4. Et factum eſt in die tertia, cùm finem orationis feciſſet, depoſuit omnia veſtimenta operationis ſuæ, & lavavit corpus ſuum aquâ, & unxit ſe * unctione, & induit ſe veſtimento gloriæ ſuæ, & ornata eſt ornamentis;

* Mſ. unctionis.

5. & facta eſt præcipua, invocato Domino, * qui omnia conſpicit Deus. Et accepit duas ancillas,

* Mſ. quæ.

6. in una incumbebat, quaſi ſoluta à deliciis:

7. alia autem ſequebatur, allevans veſtimentum ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

noſtræ, ſed poſuerunt manus ſuas ſuper manus idolorum ſuorum, 9. ad tollendam determinationem oris tui, & delendam hæreditatem tuam, & obturandum os laudantium te, & extinguendam gloriam domus tuæ & altaris tui, 10. & aperiendum os gentium ad virtutes vanorum, & admirationi habendum regem carneum in ſæculum. 11. Ne tradas Domine, ſceptrum tuum iis qui non ſunt, & non irrideant in ruina noſtra; ſed verte conſilium eorum ſuper eos, & in eum, qui cœpit ſuper nos, exempla ſtatue. 12. Memento Domine, oſtende te in tempore tribulationis noſtræ, & da mihi fiduciam Rex deorum, & omni principatus imperans. Nonnulla de ℣. undecimo refert Ambroſ. in Pſ. 36. to. 1. col. 813. b. hoc modo: *Eſther ait: Non des virgam regni tui iis qui non ſunt.* Item Hieron. in Ezech. 27. to. 3. col. 892. c. *Et Eſther*, inquit, *juxta LXX. Interpretes: Ne tradas ſceptrum tuum his qui non ſunt:* eadem rurſus hab. in Oſe. 7. 1285. c. iiſdemque præmiſſis: *Juxta illud quod in Eſther legimus, in LXX. duntaxat: Ne tradas*, &c. Vide etiam in Joel. 1. ℣. 1. col. 1337. et epiſt. apolog. pro lib. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 237. ita legit: *Ne tradas hæreditatem tuam his qui non ſunt.* Pauca etiam de ℣. 12. habentur in Miſſali Rom. ad Offert. Dom. 22. poſt Pent. videlicet: *Recordare mei Domine, omni potentatui dominans;* quibus ſubjiciuntur iſta ex ℣. 13. *& da ſermonem*, &c. ut infra. Eadem quoque leguntur in Mſ. S. Germ. n. 592. ad verbum. Apud Vigil. Tapſ. autem, l. 4. contra Varim. p. 748. c. ſic: *Conforta me Rex deorum, omnem principatum tenens.*

℣℣. 13. 14..... 19. Poſteriorum horum ſeptem verſuum non eadem eſt diſpoſitio in Mſ. noſtro Corb. quæ in Vulgata & Græco: qui enim verſus hîc tertium decimum locum occupat, illic proximè antecedit ultimum 19. qui autem in eadem Vulg. & Gr. ſextus decimus ℣. eſt, in Mſ. Corb. transfertur poſt ℣. 18. quem proximè ſequitur. Hos autem omnes ℣℣. hîc in unum colligimus, ne ſuboriatur confuſio; ut etiam textui multiplici & vario ſuus cuique ſervetur ordo, quidve quiſque diverſo loco collocatum exhibeat, nullo negotio à lectore deprehendatur, & ut unus cum alio faciliùs comparetur. In Mſ. Pechiano præter multa ex antecedentibus, hîc rurſum omittuntur ea quæ reſpondent verſibus 14. & 15. Mſ. Corb. necnon ipſe ℣. 16. qui in eodem Corb. ſequitur proximè verſum 18. Sic itaque poſt ultima verba ſup. verſûs 4. continuò ſequitur in hoc Mſ. Pech. ℣. 17. *Et dixit: Deus tu noſti, quoniam non manducavit ancilla tua de menſa exſecrationum, & vinum libationis eorum non bibi.* Tum ſubjicitur ℣. 18. *Tu noſti, quoniam à die converſationis meæ non ſum lætata, niſi in te ſolo Domino*, vel *Deo.* Dein ℣. 13. *Et nunc ſubveni orphanæ mihi, & verbum concinnum in os meum in conſpectu leonis da, & gratiſſimam me in conſpectu ejus facito, & converte cor ejus in odio expugnantes nos, in perditione ejus, & qui cum eo conſentiunt.* Demum ℣. 19. *Nos autem libera de manu inimicorum, transfer luctum noſtrum in lætitiam, dolores autem noſtros in alacritatem: ſurgentem autem ſupra partem tuam, Deus palam facito; appare Domine, cognoſcere Domine.* Quæ omnia paucis differunt à Mſ. Corb. Græcum verò, ſi verſuum ordo ſpectetur, & ſeries rerum, rite concinit cum Vulgata: ita nempe totum ſe habet: ℣. 13. Δὸς λόγον εὔρυθμον εἰς τὸ στόμα μου (vet. al. add. καὶ χαρίτωσον τὰ ῥήματά μου) ἐνώπιον τοῦ λέοντος, καὶ μετάθες (vet. al. μετάστρεψον) τὴν καρδίαν αὐτοῦ εἰς μῖσος τοῦ πολεμοῦντος ἡμᾶς, εἰς συντέλειαν αὐτοῦ, καὶ τῶν ὁμονοούντων αὐτῷ. 14. Ἡμᾶς δὲ ῥῦσαι ἐν χειρί σου, καὶ βοήθησόν μοι τῇ μόνῃ, καὶ μὴ ἐχούσῃ εἰ μὴ σὲ, Κύριε. Πάντων γνῶσιν ἔχεις, 15. καὶ οἶδας ὅτι ἐμίσησα δόξαν ἀνόμων, καὶ βδελύσσομαι κοίτην ἀπεριτμήτων, καὶ παντὸς ἀλλοτρίου. 16. Σὺ οἶδας τὴν ἀνάγκην μου, ὅτι βδελύσσομαι τὸ σημεῖον τῆς ὑπερηφανείας μου, ὅ ἐστιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ἐν ἡμέραις ὀπτασίας μου· βδελύσσομαι αὐτὸ ὡς ῥάκος καλαμηνίων, καὶ οὐ φορῶ αὐτὸ ἐν ἡμέραις (vet. al. cum Orig. εἰ μὴ ἐν ἡμέρᾳ) ἡσυχίας μου, 17. καὶ οὐκ ἔφαγεν ἡ δούλη σου τράπεζαν Ἀμὰν, καὶ οὐκ ἐδόξασα συμπόσιον βασιλέως, οὐδὲ ἔπιον οἶνον σπονδῶν· 18. καὶ οὐκ ηὐφράνθη ἡ δούλη σου, ἀφ' ἡμέρας μεταβολῆς μου μέχρι νῦν, πλὴν ἐπὶ σοὶ Κύριε ὁ Θεὸς Ἀβραάμ. 19. Ὁ Θεὸς ὁ ἰσχύων ἐπὶ πάντας, εἰσάκουσον φωνὴν ἀπηλπισμένων, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἐκ χειρὸς τῶν πονηρευομένων, καὶ ῥῦσαι με ἐκ τοῦ φόβου μου. Ita Græc. verbis conjunctis & continuatis, quæ Vulgatæ noſtræ vix diſſimilia ſunt, imo tam gemina & paria, ut ipſa in Latinum transferre pene ſit ſupervacaneum. Mſ. Germ. Lat. n. 592. poſt hæc ult. verba ℣. 12. *Recordare mei Domine, omni potentatui dominans*, iſta de ℣℣. 13. & 14. ſic reddit: *& da ſermonem rectum, & bene ſonantem in os meum in conſpectu principis, everte cor ejus in odium repugnantium nobis, & in eos qui conſentiunt eis. Nos autem libera in manu tua, Deus noſter in æternum.* Item in Miſſ. Rom. ad Offert. Dom. 22. poſt Pent. præmiſſis his ex ℣. 12. *Recordare..... dominans*, proximè ſequitur: *da ſermonem rectum in os meum, ut placeant verba mea in conſpectu principis.* Aug. quoque l. 1. contra epiſt. 2. Pelag. to. 10. 428. b. c. ita legit: *Da ſermonem concinnum in os meum, & verba mea clarifica in conſpectu leonis, & converte cor ejus in odium impugnantis nos.* Hieron. verò in Iſai. 64. to. 3. col. 475. b. verſum 16. è Gr. quaſi ad verbum ſic reddit: *Tu ſcis neceſſitatem meam, quoniam deteſtor ſignum ſuperbiæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtenſionis meæ: abominor illud ſicut pannum menſtruum*, (Gr. καλαμηνίων, *menſtruorum*) *nec porto in diebus quietis* (Gr. ἡσυχίας) *meæ.*

℣℣. 1. 2. 3. Quæ reſpondent his tribus prioribus verſibus, quæque Hieron. *addita* ſe reperiſſe ait *in editione Vulgata*, illa, inquam, ſaltem eò loci, non leguntur in Mſs. noſtris Corb. & Pech. nec etiam in textu Græco: memorantur tamen ſup. cap. 4. ℣. 7. (Gr. 8.) quæ vide, ut & cap. 5. ℣. 5.

℣. 4. Et hæc *ſubdita* erant cum ſeqq. teſte Hieronymo, in edit. Vulgata. In Mſ. etiam Pech. ſequuntur iſta: *Factum eſt in die tertia*, &c. ut ſup. niſi quòd additur nomen *Eſther*, ad verbum *feciſſet*, paulòque poſt legitur *curationis*, loco *operationis*, ut & *lavit*, pro *lavavit*; ultimòque ita: *& unxit unguento; & induta eſt veſtimenta gloriæ ſuæ.* Item Græcè: Καὶ ἐγενήθη ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ὡς ἐπαύσατο προσευχομένη, ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια τῆς θεραπείας, καὶ περιεβάλετο τὴν δόξαν αὐτῆς. *Et factum eſt..... ut ceſſavit orans, exuit veſtimenta ſervitutis, & circumdata eſt gloria ſua;* prætermiſſis aliis, ut in Vulg.

℣. 5. Mſ. Pech. tollit *eſt*, poſt *facta*, & poſt paulò rectè ſcribit *qui*, non *quæ*; cæt. ad verbum ut ſup. Græcè ita: Καὶ γενηθεῖσα ἐπιφανὴς, ἐπικαλεσαμένη τὸν πάντων ἐπόπτην Θεὸν, καὶ σωτῆρα, παρέλαβε, &c. ut ſup. *Et facta ſplendens, invocans omnium inſpectorem Deum, & ſalvatorem, aſſumpſit*, &c.

℣. 6. Mſ. Pech. vitiosè: *Et in unam incumbebat, quaſi ſola deliciis.* Gr. prope ut ſup. Καὶ τῇ μὲν μιᾷ ἐπηρείδετο ὡς τρυφερευομένη.

℣. 7. Similiter in Græco: ita etiam in Mſ. Pech. præ-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Corb.

8. Et ipsa rubens impetu formæ suæ, & facies ejus lætata, quasi amabilis; oculi autem gratissimi: * cor illius constipatum à timore, & formidans à domino in terrore mortis, quoniam mors erat ante oculos ejus.

* Ms. vitiosè corpus.

Vid. cap. 5. ✠. 1.

9. Et ingrediens omnia ostia, introiit in aulam interiorem, & invenit Artarxerxem regem sedentem in sedili gloriæ suæ: & ipse erat vestitus purpurâ, & omni lapide pretioso, & aurea virga in manu ejus.

10. Et respiciens oculis suis, vidit eam sicut taurus in impetu iræ suæ, & iratus est ei: & cogitabat perdere eam rex, & erat ambiguus clamans, & dixit: Quis ausus est introire in aulam non vocatus? Et timens regina cecidit, & convertit color ipsius in fletum, & inclinavit se supra caput abræ, quæ antecedebat.

11. Deus autem iram convertit in miserationem, & furorem ipsius in tranquillitatem; & conterritus exsiliit de sedili suo, & accepit eam sub alis suis, donec apud se rediret, & rogabat eam in verbis pacificis, dicens:

Ex Ms. Corb.

12. Hester regina, soror mea Hester es, & consors regni. Ego frater tuus, esto fortis.

13. Non morieris: quoniam præceptum commune est nostrûm, non adversùs te.

14. Ecce sceptrum, in manu mea est.

Vid. cap. 5. ✠. 2.

15. Et sustulit virgam auream, & extendit in manu ipsius, & salutavit eam, & dixit: Loquere mihi.

16. Et dixit illi Hester: Vidi te domine tanquam angelum Dei, & turbatum est cor meum à timore gloriæ tuæ.

17. Quàm præclarus es domine, & facies tua gratiarum plena!

18. Ea autem cùm fabularetur cum rege, deficiente ejus spiritu,

19. rex turbatur, & omnis * curia ipsius.

* Ms. cura.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ter unum *vestimenta*, numero plur. Gr. ἐνδυσιν, vet. al. ἔνδυμα.

✠. 8. In Ms. Pech. variant pauca, videlicet *in impetum*, pro *impetu*, & *læta*, pro *lætata*; exinde *cor ipsius*, bene, loco *corpus illius*, & inf. *ad dominum in terrorem*, pro *à domino in terrore*. In Græco desunt posteriora, *& formidans à domino*, &c. priora verò vix dissimilia; en verba: Καὶ αὐτὴ ἐρυθριῶσα ἀκμῇ κάλλους αὐτῆς, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἱλαρὸν, ὡς προσφιλές· ultimò ἡ δὲ καρδία αὐτῆς ἀπεστενωμένη ἀπὸ τοῦ φόβου, omisso membro intermedio.

✠. 9. Eadem refert Ms. Pech. præter hæc levissima, *thronum*, pro *sedili*, detracto *erat*, ante *vestitus*; & post paulò sic, *omnem lapidem pretiosum*; ultimòque *ipsius*, loco *ejus*. Græcè ita: Καὶ εἰσελθοῦσα πάσας τὰς θύρας, κατέστη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, (ed. Compl. inf. N. ad ✠✠. 1. 2. c. 5. καὶ ἔστη ἐν αὐλῇ τοῦ οἴκου βασιλέως τῇ ἐσωτέρᾳ·) καὶ αὐτὸς ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν στολὴν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐνδεδύκει, ὅλος διὰ χρυσοῦ, καὶ λίθων πολυτελῶν· καὶ ἦν φοβερὸς σφόδρα. *Et ingressa omnes januas, stetit in conspectu regis*, (Compl. inf. *& stetit in aula domus regis interiori*:) *& ipse sedebat super thronum regni sui, & omnem stolam splendoris sui induerat, totus in auro, & lapidibus pretiosis; & erat terribilis valde.*

✠. 10. Ms. Pech. initio hab. *Et respiciens, vidit eam oculus* (f. *oculis*) *sicut*, &c. ut sup. deest tamen *rex* circa medium, & post paulò legitur *ambiguè*, non *ambiguus*; exinde nonnullis interjectis, *aula*, non *aulam*; & post pauca, sic, *& convertit colorem suum in fletu*. Gr. prætermittit media ista, *& iratus est*, &c. ad hoc usque, *& timens*; reliqua sic leguntur: Καὶ ἄρας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πεπυρωμένον δόξῃ, ἐν ἀκμῇ θυμοῦ ἔβλεψε. Καὶ ἔπεσεν ἡ βασίλισσα, καὶ μετέβαλε τὸ χρῶμα αὐτῆς ἐν ἐκλύσει, καὶ κατεπέκυψεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς ἄβρας τῆς προπορευομένης. *Et elevans faciem suam inflammatam gloriâ, in vigore furoris aspexit. Et cecidit regina, & mutavit colorem suum in dissolutione, & procubuit super*, &c. ut sup. Orig. in Hex. legit, πεπυρωμένον δόξῃ, ἀκμῇ θυμοῦ ἔβλεψεν αὐτὴν ὡς ταῦρος. Καὶ, &c. vet. al. Gr. πεπυρωμένον ἐν δόξῃ, ἐνέβλεψεν αὐτῇ ὡς ταῦρος ἐν ἀκμῇ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐφοβήθη, &c. Similiter August. l. 1. cont. epist. 2. Pelag. to. 10. col. 428. d. & l. de gra. & lib. arb. col. 741. g. *Et intuitus est eam velut* (al. *tanquam*) *taurus in impetu indignationis suæ: & timuit regina, & conversus est color ejus per dissolutionem, & inclinavit se super caput delicatæ suæ, quæ præcedebat eam.*

✠. 11. Eadem profert Ms. Pech. exceptis his: *Judæorum autem Deus, & universæ creaturæ Dominus, iram ejus convertit in...... & furorem ejus in..... exsiliit de sedilio suo, & accepit eam sub ascellas suas, donec in semetipsa rediret, &..... à verbis.....* August. ubi sup. *Et convertit Deus, & transtulit indignationem ejus in lenitatem.* Græc. Καὶ μετέβαλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ βασιλέως εἰς πραΰτητα, (vet. Gr. al. cum Orig. Καὶ μετέθηκε τὸν θυμὸν αὐτοῦ εἰς πραότητα,) καὶ ἀγωνιάσας ἀνεπήδησεν ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἀνέλαβεν αὐτὴν ἐπὶ τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, μέχρις οὗ κατέστη, καὶ παρεκάλει αὐτὴν λόγοις εἰρηνικοῖς, καὶ εἶπεν αὐτῇ. Quæ omnia non plurimùm dissident à Lat. Corb.

✠. 12. Similiter in Ms. Pech. præter unum, *& hares*, loco *Hester es*. Græcè simpliciter: Τί ἐστιν Ἐσθήρ; Ἐγὼ ὁ ἀδελφός σου, θάρσει.

✠. 13. Itidem in Ms. Pech. excepto ult. *adversùm te*, absque præced. negatione. A Gr. Vatic. abest utrumque, *non*, & *adversùs te*; cæt. ut in Lat. mutato tantùm ordine vocum. Orig. tamen addit in fine, καὶ οὐ πρός σε ἡ ἀπειλή, *non contra te minæ.*

✠. 14. Concinit Ms. Pech. ad verbum, nisi quòd ipso initio hab. *Et ecce*: in Gr. simpliciter, Πρόσελθε, *Accede.*

✠. 15. Eadem sunt in Ms. Pech. verbum pro verbo. Græcè: Καὶ ἄρας τὴν χρυσῆν ῥάβδον, ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς, καὶ ἠσπάσατο αὐτὴν, &c. ut in Lat. *Et elevans auream virgam, imposuit super cervicem ejus, & strinxit eam*, &c. legisse videtur Interp. Lat. ἐσπάσατο, à verbo ἀσπάζομαι, *saluto, amplector, osculor*; non verò ἐσπάσατο, à σπάω, i. e. *traho, extraho, vello*, med. σπάομαι, quod est, *distringo, stringo.*

✠. 16. Similiter in Ms. Pech. nec aliter in Græco, detracto nomine *Esther.*

✠. 17. Ita Ms. Pech. habet: Græc. verò, ὅτι θαυμαστὸς, *quoniam mirabilis es*, pro *quàm præclarus*; reliqua ut in Lat. sup.

✠. 18. Ms. Pech. *In eo autem cùm fabularent, deficienti ejus spiritu.* Gr. Ἐν δὲ τῷ διαλέγεσθαι αὐτὴν (al. αὐτῇ,) ἔπεσεν ἀπὸ ἐκλύσεως. *Dum autem ipsa loqueretur, cecidit præ dissolutione.*

✠. 19. Ms. Pech. *Rex turbabatur, & omnis caro ipsius.* Gr. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐταράσσετο, καὶ πᾶσα ἡ θεραπεία αὐτοῦ παρεκάλει αὐτήν, ut in Vulg.

CAPUT V.

VULGATA NOVA.

1. Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus.

1..... 2. *Vide Not.*

2. Cùmque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

✠✠. 1. 2. His duobus prioribus versibus respondent quæ leguntur sup. cap. 15. ✠✠. 9. 11. 14. & 15. Hujus ultimi loco edit. Compl. hæc habet: Ἐνεδύσατο ἡ Ἐσθὴρ βασιλικοῖς, καὶ ἔστη ἐν αὐλῇ τοῦ οἴκου βασιλέως, τῇ ἐσωτέρᾳ, ἐξεναντίας τῆς βασιλικῆς τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκάθητο ἐν θρόνῳ τῆς βασιλείας ἐν τῷ οἴκῳ βασιλικῷ ἐξεναντίας τῆς θύρας τοῦ οἴκου· Ὡς δὲ εἶδεν ὁ βασιλεὺς Ἐσθὴρ τὴν βασίλισσαν ἱσταμένην ἐν τῇ αὐλῇ, εὗρε δὲ χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· καὶ ἐκτείνας ὁ βασιλεὺς τῇ Ἐσθὴρ τὴν ῥάβδον τὴν χρυσῆν, τὴν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ προσῆλθεν ἡ Ἐσθὴρ, καὶ ἥψατο τῆς ἄκρας τῆς ῥάβδου. Quæ omnia pene ad verbum exprimunt Vulgatæ verba ✠✠. 1. & 2. hujus capitis. Vide etiam Auct. l. de

VULGATA NOVA.

3. Dixitque ad eam rex : Quid vis Esther regina ? quæ est petitio tua ? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.

4. At illa respondit : Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum, ad convivium quod paravi.

5. Statimque rex, Vocate, inquit, citò Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

3. Et ipse precabatur eam, dicens : Succedanea & consors regni mei, quæ est postulatiò tua, & quod est desiderium tuum ? usque ad dimidium regni mei, & faciam.

4. Et dixit regina : Postulatio mea rex, in convivium quod faciam : cras cœnabis apud me, tu & amicus tuus.

5. Et dixit rex : Fiat secundùm desiderium reginæ.

VULGATA NOVA.

6. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter : Quid petis ut detur tibi ? & pro qua re postulas ? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

7. Cui respondit Esther : Petitio mea, & preces sunt istæ :

8. Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem, veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam.

6... 7... 8. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

9. Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cùmque vidisset Mardochæum sedentem ante fores palatii, & non solùm non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde :

10. & dissimulatâ irâ, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam :

11. & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quantâ eum gloriâ super omnes principes & servos suos rex elevasset.

12. Et post hæc ait : Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me : apud quam etiam cras cum rege pransurus sum.

13. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæum Judæum sedentem ante fores regias.

14. Responderuntque ei, Zares uxor ejus,

VERSIO ANTIQUA.

9. Reversus est autem Aman à cœna, & trecenti viri cum eo, & omnes adoraverunt eum : Mardochæus autem non adoravit eum.

10. Ascendit autem Aman in domum suam tristis, & misit ad amicos suos, & ad Zosarram uxorem suam :

11. & narravit eis epulentiam gloriæ suæ,

12. & gloriabatur, dicens : Neminem rex invitavit, nisi me solum ; regina autem nullius mentionem fecit, nisi mei : & ego sum necessarius * tuus inter omnes amicos ejus, sedile autem meum supra omnes, & ab omnibus adoratur.

* *f.* suus.

13. Et hæc omnia non sufficiunt mihi, cùm videam Mardochæum Judæum non adorantem me.

14. Et dixit Zosarra uxor sua, & amici ejus ad

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

promiss. ap. Prosp. p. 166. e. 167. a.

℣. 3. Sic etiam hab. Mſ. Pech. nisi quòd scribit *deprecabatur*, non *precabatur* ; item post pauca, tollit *est*, ante *desiderium*, extremòque leg. *dic*, & *faciam*. Græc. simpliciter cum Vulg. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεύς· Τί θέλεις Ἐσθὴρ ; καὶ τί σού ἐστι τὸ ἀξίωμα ; ἕως τοῦ ἡμίσους τῆς βασιλείας μου, καὶ ἔσται σοι..... *Quid vis Esther ? & quod tuum est postulatum ? usque ad dimidium regni mei, & erit tibi :* ed. Compl. delet hoc ult. &, cum *tibi*.

℣. 4. Itidem in Mſ. Pech. præposito uno *Aman*, ultimis his, *amicus tuus*. Græcè verò ita : Εἶπε δὲ Ἐσθήρ· Ἡμέρα μου ἐπίσημος σήμερόν ἐστιν· εἰ οὖν δοκεῖ τῷ βασιλεῖ, ἐλθάτω καὶ αὐτὸς, καὶ Ἀμὰν, εἰς τὴν δοχὴν ἣν ποιήσω σήμερον. *Dixit autem Esther : Dies mea insignis hodie est : si igitur videtur regi, veniat & ipse, & Aman, ad convivium quod faciam hodie.*

℣. 5. Ita rursum in Mſ. Pech. præter ult. *tuum*, loco *reginæ*. Græc. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεύς· Κατασπεύσατε Ἀμὰν, ὅπως ποιήσωμεν τὸν λόγον Ἐσθήρ. Καὶ παραγίνονται ἀμφότεροι εἰς τὴν δοχὴν, ἣν εἶπεν Ἐσθήρ. *Et dixit rex : Vocate citò Aman, ut faciamus verbum Esther. Et adveniunt utrique ad convivium, quod dixit Esther.*

℣℣. 6. 7. 8. Hi versus tres absunt à Mſs. nostris Corb. & Pech. sed in iis eadem ferme repetuntur quæ dicta sunt sup. ℣℣. 3. & 4. Ne tamen & ipsi penitus desiderentur, ita supplemus ex Græco : ℣. 6. Ἐν δὲ τῷ πότῳ εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἐσθήρ· Τί ἐστι βασίλισσα Ἐσθήρ ; καὶ ἔσται ὅσα ἀξιοῖς. 7. Καὶ εἶπε· Τὸ αἴτημά μου, καὶ τὸ ἀξίωμα· 8. Εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ἐλθάτω ὁ βασιλεὺς καὶ Ἀμὰν ἔτι τὴν αὔριον εἰς τὴν δοχὴν ἣν ποιήσω αὐτοῖς, καὶ αὔριον ποιήσω τὰ αὐτά· i. e. ℣. 6. *In potatione autem dixit rex ad Esther : Quid est regina Esther ? & erunt quæcunque postulaveris. 7. Et dixit : Petitio mea, & postulatum : 8. Si inveni gratiam in conspectu regis, veniat rex & Aman adhuc cras ad convivium quod faciam eis, & cras faciam ea.*

℣. 9. Mſ. Pech. vitiosè *ad cœnam*, pro *à cœna* ; & infra, *adoraverunt ei*, non *eum* ; mox ita, *Marduceus*, cæt. ut sup. In Græco sic : Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἀμὰν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ὑπερχαρὴς εὐφραινόμενος. Ἐν δὲ τῷ ἰδεῖν Ἀμὰν Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον ἐν τῇ αὐλῇ, ἐθυμώθη σφόδρα. *Et exiit Aman à rege alacer lætus. In videndo autem Aman Mardochæum Judæum in aula, indignatus est valde.*

℣. 10. Mſ. Pech. ipso initio hab. *Et ascendit Aman*, & infra scribit *Gozarram* ; cæt. ad verbum ut sup. Græc. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ ἴδια, ἐκάλεσε τοὺς φίλους, καὶ Ζωσάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. *Et ingressus in propria, vocavit amicos, & Zosaram uxorem suam.* Orig. post ἴδια, subdit καὶ ἀποστείλας ÷ Ἀμὰν, deinde ἐκάλεσε, &c.

℣. 11. Itidem in Mſ. Pech. præter hanc vocem, *opolentiam*, more antiquo ; nec plura. Græc. Vulgatæ magis respondet ; en verba : Καὶ ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, καὶ τὴν δόξαν ἣν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὡς ἐποίησεν αὐτὸν πρωτεύειν, καὶ ἡγεῖσθαι τῆς βασιλείας. *Et demonstravit eis divitias suas, & gloriam quam rex ei circumposuerat, & quomodo fecerat eum tenere primum locum, & præesse regno.*

℣. 12. Vox una *tuus* abest à Mſ. Pech. post hanc, *necessarius*, & sanè redundare videtur, nec bene sonat, mel. legeretur *ejus* ; item inf. post hoc, *supra omnes*, additur *stat* ; cætera concordant ad verbum. Græc. multò contractiùs : Καὶ εἶπεν Ἀμάν· Οὐ κέκληκεν ἡ βασίλισσα μετὰ τοῦ βασιλέως οὐδένα εἰς τὴν δοχὴν, ἀλλ' ἢ ἐμέ· καὶ εἰς τὴν αὔριον κέκλημαι. *Et dixit Aman : Non vocavit regina cum rege quemquam ad convivium, nisi me : etiam in crastinam vocatus sum.*

℣. 13. Ita Mſ. Pech. habet, exceptis his duobus, *cùm video*, & in fine, *non adorare me*. Gr. verò sic : Καὶ ταῦτά μοι οὐκ ἀρέσκει, ὅταν ἴδω Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον ἐν τῇ αὐλῇ. Orig. in Hex. addit, καὶ μὴ προσκυνοῦντά με, ut sup. sed cum obelo.

℣. 14. Variant hæc pauca in Mſ. Pech. *Et dixit Gossarra uxor ipsius..... ad illum..... pedum quinquaginta, &...*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

** Deeſt quinquaginta &, in Mſ. Corb. ſupplev. ex Mſ. Pech. & Gr.*

eum : Præcidatur tibi lignum pedum * quinquaginta, & ſuſpendatur craſtina die Mardochæus in eo. Et præciſum eſt lignum in ipſa nocte.

VULGATA NOVA.

& cæteri amici : Jube parari excelſam trabem ; habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic manè regi ut appendatur ſuper eam Mardochæus, & ſic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei conſilium, & juſſit excelſam parari crucem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Marduceus in eum. cæt. ut ſupra. Græcè verò ita : Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ζωσάρα..... καὶ οἱ φίλοι· Κοπήτω σοι ξύλον πηχῶν πεντήκοντα· ὄρθρου δὲ εἰπὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ κρεμασθήτω Μαρδοχαῖος ἐπὶ τοῦ ξύλου· σὺ δὲ εἴσελθε εἰς τὴν δοχὴν σὺν τῷ βασιλεῖ, καὶ εὐφραίνου. Καὶ ἤρεσε τὸ ῥῆμα τῷ Ἀμὰν, καὶ ἡτοιμάσθη τὸ ξύλον. *Et dixit ad eum Zoſara..... & amici : Cædatur tibi lignum cubitorum quinquaginta ; mane autem dic regi, & ſuſpendatur Mardochæus ſuper lignum : tu autem intra ad convivium cum rege, & lætare. Et placuit verbum ipſi Aman, & paratum fuit lignum.*

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

1. JUdæorum autem Deus gubernavit manum lectoris ad librum, quem ſcripſerat rex memoriam facere Mardochæo :

2. quoniam liberavit eum de periculis, de duobus ſpadonibus Haſtageo & Thedeſteo, qui voluerant eum interficere : & legit lector benefactum Mardochæi.

3. Et commemoratus rex, dixit : Dic, nondum fecimus huic homini ſecundùm quod fecit nobis ?

4. Vigilavit autem Aman in regia regis, & trecenti viri cum eo. Et interrogavit rex qui eſſet in regia.

5. Et dixerunt ei pueri : Aman. Et rex dixit : Vocetur.

6. Introiit autem Aman ad regem, & cogitabat dicere regi, ut ſuſpenderetur Mardochæus ſupra præparato à ſe ligno : & non eum permiſit Dominus loqui. Dixit autem rex ad Aman : Quid fiet homini ei, qui regem honorificat ? Et dixit cum cogitatione ſua Aman : Neminem habet rex neceſſarium, niſi me.

VULGATA NOVA.

1. NOctem illam duxit rex inſomnem, juſſitque ſibi afferri hiſtorias & annales priorum temporum. Quæ cùm illo præſente legerentur,

2. ventum eſt ad illum locum ubi ſcriptum erat quomodo nunciaſſet Mardochæus inſidias Bagathan & Thares eunuchorum, regem Aſſuerum jugulare cupientium.

3. Quod cùm audiſſet rex, ait : Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardochæus conſecutus eſt ? Dixerunt ei ſervi illius ac miniſtri : Nihil omnino mercedis accepit.

4. Statimque rex, Quis eſt, inquit, in atrio ? Aman quippe interius atrium domus regiæ intraverat, ut ſuggereret regi, & juberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum.

5. Reſponderunt pueri : Aman ſtat in atrio. Dixitque rex : Ingrediatur.

6. Cùmque eſſet ingreſſus, ait illi : Quid debet fieri viro, quem rex honorare deſiderat ? Cogitans autem in corde ſuo Aman, & reputans quòd nullum alium rex, niſi ſe, vellet honorare,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. In Mſ. Pech. antecedunt iſta : *Judæorum autem Deus, & univerſæ creaturæ Dominus, percuſſit regem vigilantiâ ; & dixit rex : Librum mihi legite, & oculi mei ſomnum capiant : & extendit lector manum ſuam in bibliotheca :* cum ſequitur : *Judæorum autem Deus gubernavit*, &c. quæ ſupra, niſi quòd habetur *ſcripſit*, pro *ſcripſerat*, & in fine *Marducei*, pro *Mardochæo*. In Græco ſic : Ὁ δὲ Κύριος ἀπέστησε τὸν ὕπνον ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὴν νύκτα ἐκείνην· καὶ εἶπε τῷ διακόνῳ αὐτοῦ εἰσφέρειν γράμματα μνημόσυνα τῶν ἡμερῶν, ἀναγινώσκειν αὐτῷ. *Dominus autem amovit ſomnum à rege nocte illa ; & dixit miniſtro ſuo afferre litteras memoriales dierum, ad legendum ei.*

℣. 2. Mſ. Pech. *Quoniam liberavit eum de periculis ; nunciavit enim de..... Baſtageo & Thedeſte, qui volebant regem occidere : & legit lector bonum factum Mardocei.* Græcè verò ita : Εὗρε δὲ τὰ γράμματα τὰ γραφέντα περὶ Μαρδοχαίου, ὡς ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν δύο εὐνούχων τοῦ βασιλέως, ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτοὺς, καὶ ζητῆσαι ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας Ἀρταξέρξῃ. *Invenit autem litteras ſcriptas de Mardochæo, quomodo annuntiarat regi de duobus eunuchis regis, dum illi cuſtodias agerent, & quærerent inferre manus Artaxerxi.*

℣. 3. Græc. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς· Τίνα δόξαν ἢ χάριν ἐποιήσαμεν τῷ Μαρδοχαίῳ ; *Dixit autem rex : Quam gloriam vel gratiam fecimus Mardochæo ?* tum addit cum Vulg. Καὶ εἶπαν οἱ διάκονοι τοῦ βασιλέως· Οὐκ ἐποίησας αὐτῷ οὐδέν. *Et dixerunt miniſtri regis : Non feciſti ei quidquam ;* quæ abſunt à Mſ. Corb. at in Mſ. Pech. productiora alia, & longiùs excurrentia, nempe : *Et retinens rex, dixit : Fidelis homo Marducæus ad cuſtodiendam animam meam, quando ipſe fecerit me vivere uſque nunc : & ſedeo hodie in throno meo, & non feci ei quidquam, & non rectè feci. Et dixit pueris ſuis : Quid faciamus Mardochæo ſalutare ſermonum horum ? Et cùm intellexiſſent juvenes, invidebant illi ; inruebat enim timore* (l. *timor*) *Aman in præcordia ipſorum. Et intellexit rex, & dixit : Nondum benefecimus huic homini ?*

℣. 4. Ita Mſ. Pech. niſi quòd initio ſcribit *evigilavit*, & ſub finem, *quis eſt*, loco *qui eſſet ;* circa medium verò ſic, *ecce*, loco *trecenti ;* forſitan primò ſcriptum erat *ccc.* quòd facilè converti potuit in *ecce.* Græc. ſic habet : Ἐν δὲ τῷ πυνθάνεσθαι τὸν βασιλέα περὶ τῆς εὐνοίας Μαρδοχαίου, ἰδοὺ Ἀμὰν ἐν τῇ αὐλῇ. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς· Τίς ἐν τῇ αὐλῇ ; Ὁ δὲ Ἀμὰν εἰσῆλθεν εἰπεῖν τῷ βασιλεῖ, κρεμάσαι τὸν Μαρδοχαῖον ἐπὶ τῷ ξύλῳ, ᾧ ἡτοίμασε. *Dum autem percunctaretur rex de benevolentia Mardochæi, ecce Aman in aula. Dixit autem rex : Quis in aula ? Aman autem intraverat ad dicendum regi, ut ſuſpenderet Mardochæum in ligno, quod paraverat ei.* Hæc autem poſteriora Mſs. noſtri Lat. transferunt inf. in ℣. 6.

℣. 5. Itidem in Mſ. Pech. addito pronom. *ſui*, ad vocem *pueri.* Græcè ita : Καὶ εἶπαν οἱ διάκονοι τοῦ βασιλέως (Orig. add. πρὸς αὐτόν·) Ἰδοὺ Ἀμὰν ἕστηκεν ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεύς· Καλέσατε αὐτόν. *Et dixerunt miniſtri regis (ad eum :) Ecce Aman ſtat in aula. Et dixit rex : Vocate eum.*

℣. 6. Mſ. Pech. initio hab. *Et introivit Aman ;* & poſt paulò, *dicere ei ut ;* exinde *ſupra præparatum ab Aman lignum ;* demum *Quid faciendum eſt homini huic, quem rex honorificat ?* cæt. ad verbum ut ſup. Græcè ſimpliciter : Εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀμάν· Τί ποιήσω τῷ ἀνθρώπῳ, ὃν ἐγὼ θέλω δοξάσαι ; Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ Ἀμάν· Τίνα θέλει ὁ βασιλεὺς δοξάσαι, εἰ μὴ ἐμέ ; *Dixit autem rex ad Aman : Quid faciam homini, quem ego volo glorificare ? Dixit autem in ſe ipſo Aman : Quem vult rex glorificare, niſi me ?* Orig. ipſo initio ponit, Καὶ εἰσῆλθεν Ἀμάν, deinde Εἶπε δὲ ὁ, &c. intermedia verò quæ hîc omittuntur, leguntur ſup. Not. ad ℣. 4. quam vide.

VULGATA NOVA.

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit,

8. debet indui vestibus regiis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum,

9. & primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcunque voluerit rex honorare.

10. Dixitque ei rex: Festina, & sumptâ stolâ & equo, fac, ut locutus es, Mardochæo Judæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardochæum in platea civitatis, & impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcunque rex voluerit honorare.

12. Reversusque est Mardochæus ad januam palatii: & Aman festinavit ire in domum suam, lugens, & operto capite:

13. narravitque Zares uxori suæ, & amicis, omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de semine Judæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & citò eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

7. Et dixit: Domine rex, * honorificanti regem

8. accipiatur stola regalis, & corona aurea, & equo regali vehatur, indutus quæ supra dixi;

* Mſ. vitiosè honorificante: addidi syllab. ti.

9. & unus de gloriosis regis prædicet ante eum in tota civitate, & dicat: Omni * honorificanti regem, sic erit.

* Mſ. ſ. honorificante rege. Vid. inſ. ℣. 11.

10. Et dixit rex ad Aman: Bene locutus es: propera, sicut dixisti, fac Mardochæo curanti in aula regis, & non * decidat verbum tuum, ex his quæ locutus es. Et doluit Aman in his verbis.

* Mſ. decidit.

11. Et accepit Aman omnia hæc, & dedit Mardochæo, & dixit ei: Surge serve Dei, & esto honorificatus. Accepit autem Aman stolam & equum, & circumdedit Mardochæo, & imposuit eum super equum, & præibat eum per plateam civitatis, & prædicabat, dicens: Hæc erunt omni homini, quem rex honorificat.

12. Et ibat Aman in infamiam sibi, & Mardochæus honorificatus valde; & Deus confregit cor Aman. Reversus est autem Mardochæus in aulam regis: Aman verò properavit in domum suam dolens:

13. & percusso corde, misit ad Zosarram uxorem suam, & ad amicos suos, & narravit eis omnia quæcunque ei contigerant. Et dixerunt ei amici, & uxor ipsius: Si de genere Judæorum est Mardochæus, incipe humiliari in conspectu ejus: non poteris repugnare ei, quia jam propheta est.

14. Adhuc loquentibus his, venerunt spadones reginæ præfestinanter ad Aman, ad cœnam illi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. A Mſ. Pech. abest hoc, *& dixit*; sequitur verò: *Domine mi rex, omni homini honorificante regem.* Gr. Εἶπε δὲ πρὸς τὸν βασιλέα· Ἄνθρωπον, ὃν ὁ βασιλεὺς θέλει δοξάσαι, *Dixit autem ad regem: Hominem*, (vel *homini*) *quem rex vult glorificare*, &c.

℣. 8. Gr. subdit: ἐνεγκάτωσαν οἱ παῖδες τοῦ βασιλέως στολὴν βυσσίνην ἣν ὁ βασιλεὺς περιβάλλεται, καὶ ἵππον ἐφ' ὃν ὁ βασιλεὺς ἐπιβαίνει, *afferant pueri regis stolam byssinam qua rex circumdatur, & equum super quem rex inscendit.* Mſ. Alex. initio hab. ἐνεγκάτω στολὴν βυσσίνην, &c. Lat. Pech. *Accipiat stolam regalis, & coronam auream, & ascendat in equum regalem.*

℣. 9. Mſ. Corb. vitiosè hab. *Omni honorificante regem*, absque seq. *sic erit*: correximus ut sup. scribendo *honorificanti*, addendoque *sic erit*, ex Mſ. Pech. qui etiam hab. *omni homini honorificante*; ut & alia quæ supra. Græcè ita: Καὶ δότω ἑνὶ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως τῶν ἐνδόξων, καὶ στολισάτω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ὁ βασιλεὺς ἀγαπᾷ, καὶ ἀναβιβασάτω αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ κηρυσσέτω διὰ τῆς πλατείας τῆς πόλεως, λέγων· Οὕτως ἔσται παντὶ ἀνθρώπῳ, ὃν ὁ βασιλεὺς δοξάζει. *Et det uni amicorum regis honoratorum, & induat stolâ hominem, quem rex diligit, & ascendere faciat eum super equum, & prædicet per plateam civitatis, dicens: Sic erit omni homini, quem rex glorificat.*

℣. 10. Nonnulla addita & immutata in Mſ. Pech. nempe ista media: *propera citò, & accipe equum, & stolam, & coronam, sicut dixisti, & fac sic Marducæo coronante* (l. *curanti*) *in aula regis, & non decidat..... de his quæ...* extremò superaddit ista: *& volebat transvertere regem; Deus autem non permisit*; cæt. verò ut in Corb. sup. In Græco Vat. sic: Εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀμάν· Καλῶς ἐλάλησας· οὕτως ποίησον τῷ Μαρδοχαίῳ τῷ Ἰουδαίῳ τῷ θεραπεύοντι ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ μὴ παραπεσάτω σου λόγος ὧν ἐλάλησας· quæ mediocriter differunt à Lat. Corb. saltem ad hoc usque, *& doluit*, &c. quod ult. membrum non habetur in Gr. Vatic. At Orig. in Hex. magis respondet Mſ. Pech. prætermissaque cùm in Corb. tum in Gr. Vat. aliqua ratione supplet; videlicet superioribus his, Καλῶς ἐλάλησας, subdit Orig. Ἀμάν, ταχέως λάβε σοι τὸ ἔνδυμα, καὶ τὸν ἵππον, καθὼς ἐλάλησας, καὶ ποίησον οὕτως τῷ, &c. extremò etiam huic, ὧν ἐλάλησας, subjungit ista, sed cum obelis: Ὡς δὲ ἔγνω Ἀμάν, ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν ὁ δοξαζόμενος, ἀλλ' ὅτι Μαρδοχαῖός ἐστι, συνετρίβη ἡ καρδία αὐτοῦ σφόδρα, καὶ μετεβάλετο χρῶμα αὐτοῦ εἰς οἶκτρον. Hæc etiam ult. verba reperiuntur in al. ver. Gr. nisi quòd loco οὐκ ἦν δυνατὸν, &c. est οὐκ ἔστιν αὐτὸς ὁ δοξαζόμενος, statimque, συνετρίβη ἡ, &c. detractis mediis ἀλλ' ὅτι Μαρδοχαῖός ἐστι.

℣. 11. Eadem leguntur in Mſ. Pech. his tantùm immutatis: *Marducæo, & dixit: Surge servus Dei*; subinde post 1. *equum*, ita sequitur: *& coronam circumdedit Marducæo, & imposuit illum supra equum, & præibat ante eum præco per plateas..... Hæc erit.....* A Græco absunt priora verba ad hoc usque *honorificatus* incl. subsequentia verò vix dissimilia; nempe pro *circumdedit*, ponitur ἐστόλισε τὸν, quod idem sonat; exinde loco *præibat eum*, simpliciter διῆλθε, *transivit*; ultimòque ita: οὕτως ἔσται παντί..... ὃν..... θέλει δοξάσαι, *sic erit omni..... quem rex vult glorificare.*

℣. 12. Similiter habet Mſ. Pech. præter hæc pauca: *Et ibit Aman..... & Marducæus honorificatus est valde.* In Græco posteriora tantùm leguntur hoc modo: Ἐπέστρεψε δὲ ὁ Μαρδοχαῖος εἰς τὴν αὐλήν· Ἀμὰν δὲ ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια λυπούμενος κατὰ κεφαλῆς· quæ eòdem recidunt: in ver. al. Gr. sic invertuntur duo membra: Καὶ ὁ μὲν Ἀμὰν ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτὸν σκυθρωπισμένος· ὁ δὲ Μαρδοχαῖος ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

℣. 13. In Mſ. Pech. sic variant pauca: *Et percussus corde, misit ad uxorem suam, & ad..... suos; narravit illis omnia quæ evenerunt ei. Et dixerunt ad illum..... & uxor illius: Si de..... Marducæus, incipe humiliare in..... non enim poteris..... quoniam propheta est.* Item Græcè: Καὶ διηγήσατο Ἀμὰν τὰ (Orig. σύμπαντα) συμβεβηκότα αὐτῷ, Ζωσάρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ τοῖς φίλοις. Καὶ εἶπαν πρὸς αὐτὸν οἱ..... καὶ ἡ γυνὴ (Orig. addit αὐτοῦ·) Εἰ ἐκ γένους Ἰουδαίων Μαρδοχαῖος, ἦρξαι ταπεινοῦσθαι ἐνώπιον αὐτοῦ· πεσὼν πεσῇ, καὶ οὐ μὴ δύνῃ αὐτὸν ἀμύνασθαι, ὅτι Θεὸς ζῶν μετ' αὐτοῦ. *Et narravit Aman quæ sibi acciderant, Zosaræ uxori suæ, & amicis. Et dixerunt ad eum amici, & uxor: Si de genere Judæorum Mardochæus, cœpisti humiliari coram eo; cadens cades, & non poteris eum ulcisci, quoniam Deus vivens cum eo.* Verbum autem ἀμύνασθαι, quod reddit Nobil. isto *ulcisci*, ad litteram significat *auxiliari*, si Schrevelio fides. ab ἀμύνω, aor. 1. inf. med. ἀμύνασθαι, unde ἀμύνη, *auxilium*; hîc tamen sonat *persequi*, & ἄμυνα, eodem Schrevelio teste, *propulsatio injuriæ* est.

℣. 14. Mſ. Pech. *Adhuc loquentibus his, præfestinantes rogaverunt Naaman* (l. *Aman*) *ad cœnam, quam faciebat*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Esther regina. Græc. Ἔτι αὐτῶν λαλέντων, παρεγένοντο οἱ εὐνῦχοι ἐπισπεύδοντες τὸν Ἀμὰν ἐπὶ τὸν πότον, ὃν ἡτοίμασεν Ἐσθήρ· quæ cum Vulgata nostra satis conveniunt.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Corb.

1. ET introiit rex, & Aman cum eo ad cœnam.

2. Factum est autem in bona propinatione, dixit rex secundò ad Hester reginam: Quod est desiderium tuum, & * quæ relatio? usque ad dimidiam partem regni mei, & faciam tibi.

* Ms. qua.

3. Respondens dixit: Si inveni gratiam in conspectu tuo rex, & si videtur animæ tuæ, detur desiderium meum. Neque aurum, neque argentum ego peto:

4. venit enim tam ego quàm populus meus in perditionem, & direptionem, & servitutem, & filii nostri in captivitatem: & non est dignum regiæ regis.

5. Dixit autem rex reginæ Hester: Quis est hic, aut quis ausus fuit facere hanc rem?

6. Dixit autem Hester: Homo inimicus regis Aman, malus hic. Aman autem audiens verba, confusus est, & cecidit vultus ejus.

7. Rex autem surrexit de loco suo projiciens mappham, & exiit in hortum. Aman autem rogabat reginam; videbat enim se in malis esse.

8. Reversus est autem rex de horto ad locum suum: Aman verò conciderat in thorum reginæ, & deprecabatur eam tenens. Videns autem rex eum in thoro Hesteris, iratus est, & dixit: Non sufficit quoniam super me & regnum meum manus ausus fuit mittere: nunquid & uxorem meam violare?

9. Dixit autem Buzatas, unus de spadonibus regis: Domine rex, ecce est lignum, quod præparaverat

VULGATA NOVA.

1. INtravit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina.

2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quæ est petitio tua Esther, ut detur tibi? & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis ô rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro.

4. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & famulas venderemur: esset tolerabile malum, & gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus, ait: Quis est iste, & cujus potentiæ, ut hæc audeat facere?

6. Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim à rege sibi paratum malum.

8. Qui cùm reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait: Etiam reginam vult opprimere, me præsente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem ejus.

9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod pa-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Versus iste prior abest à Ms. Corb. nisi fortè huc revocari possint ultima verba capitis sup. *Ad cœnam illi*, per relationem ad regem & Aman, subaudito verbo *venerunt*. Meliùs in Ms. Pech. *Et introiit rex*, &c. quæ ex ipso supplevimus. Item Græcè: Εἰσῆλθε δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ Ἀμὰν, συμπιεῖν τῇ βασιλίσσῃ· quæ Vulgatæ consonant.

℣. 2. Ms. Pech. similiter habet, exceptis his, *in bonam propitiationem*, deinde *dixit rex secunda die Esther reginæ*; paulòque post, *postulatio tua*, loco *relatio*; extremò *dic*, & *faciam tibi*. Græc. Vat. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς Ἐσθὴρ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, ἐν τῷ πότῳ· Τί ἐστιν Ἐσθὴρ βασίλισσα; καὶ τί τὸ αἴτημά σου, καὶ τί τὸ ἀξίωμά σου; καὶ ἔστω σοι ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου. *Dixit autem rex ad Esther secunda die, in potatione: Quid est Esther regina? & quæ petitio tua, & quod postulatum tuum? & esto tibi usque ad dimidium regni mei.* At in Vet. al. Gr. ita: Ὡς δὲ προῆγεν ἡ πρόποσις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῇ Ἐσθήρ· Τίς ἐστιν ὁ κίνδυνος; καὶ τί τὸ αἴτημά σου, ἕως τοῦ ἡμίσους, &c. quæ Lat. Corb. favent.

℣. 3. Ms. Pech. *Et respondens Esther cum fiducia, dixit..... Non aurum*, &c. ut sup. Græc. verò ita: Καὶ ἀποκριθεῖσα εἶπεν· Εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, δοθήτω ἡ ψυχὴ τῷ αἰτήματί μου, καὶ ὁ λαός μου τῷ ἀξιώματί μου· nec plura. *Et respondens dixit: Si inveni gratiam in conspectu regis, detur anima petitioni meæ, & populus meus postulationi meæ.* Vide sis Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 166. c. 167. a.

℣. 4. Ms. Pech. ipso initio hab. *Veni* primâ personâ, detractis his in fine, *& non est dignum regiæ regis*; intermedia verò ut supra. Græcè ita: Ἐπράθημεν γὰρ ἐγώ τε καὶ ὁ λαός μου εἰς ἀπώλειαν, καὶ διαρπαγὴν, καὶ δουλείαν, ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς παῖδας καὶ παιδίσκας· καὶ παρήκουσα· οὐ γὰρ ἄξιος ὁ διάβολος τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως. *Venditi enim sumus & ego & populus meus in perditionem..... nos & filii nostri in servos & ancillas: & non audivi; non enim dignus calumniator aulâ regis.*

℣. 5. In Ms. Pech. præponitur *Esther*, voci *reginæ*; in Gr. neutrum adest: post paulò in Pech. sic, *& qui ausus est*, &c. In Gr. Τίς οὗτος, ὅστις ἐτόλμησε, &c. quæ supra. Apud Orig. ita: Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, εἶπε τῇ Ἐσθὴρ τῇ βασιλίσσῃ· Τίς ἐστιν οὗτος, καὶ ποῖος ἐστιν οὗτος, ὃς ἐτόλμησε, &c.

℣. 6. Ms. Pech. tollit *autem*, post *dixit*; paulòque post addit, *facit hoc*, loco *hic*, post vocem *malus*; demum ita, *decidit*, pro *cecidit*; cætera ut supra. Græc. etiam textui Corb. consonat, nisi quòd caret voce *regis*, ut & his inf. *audiens verba*; subdit verò ἐταράχθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, *turbatus est ex rege & regina*, loco *confusus est, & cecidit*, &c.

℣. 7. Ms. Pech. hab. *calicem meri*, loco *mappham*, & inf. tollit *enim*, post *videbat*; cæt. ut supra. Græcè simpliciter: Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξανέστη ἀπὸ τοῦ συμποσίου εἰς τὸν κῆπον, &c. *Rex autem surrexit à symposio in hortum*; reliqua ut in Lat. Corb.

℣. 8. Ms. Pech. non differt nisi his paucis ac levibus: *Et reversus est rex..... Aman verò cecidit in..... & deprecab. eam, & genua illi tenebat. Et videns rex eum in thorum Esther..... & super regnum meum ausus est manum immittere: nunquid &...... violare vis?* Græc. Ἐπέστρεψε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ κήπου· Ἀμὰν δὲ ἐπιπεπτώκει ἐπὶ τὴν κλίνην, ἀξιῶν τὴν βασίλισσαν. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς· Ὥστε καὶ τὴν γυναῖκα βιάζῃ (Orig. βιάζειν) ἐν τῇ οἰκίᾳ μου; Ἀμὰν δὲ ἀκούσας, διετράπη τῷ προσώπῳ. *Revertit autem rex de horto: Aman autem procubuerat super lectum, orans reginam. Dixit autem rex: Ut etiam uxori vim afferat in domo mea? Aman autem audiens, confusus est facie.*

℣. 9. Ms. Pech. *Dixit autem Baguas unus..... Domine mi rex, ecce lignum, quod præparavit Aman* (supp. *ad*) *Mardochæum qui te servavit de insidiis, ut illum suspende-*

VULGATA NOVA.

raverat Mardochæo, qui locutus eſt pro rege, ſtat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex : Appendite eum in eo.

10. Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo : & regis ira quievit.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

Aman Mardochæo, ut illum ſuſpenderet, erectum pedum quinquaginta. Et dixit rex : Suſpendatur ſuper illud Aman, & uxor ejus, & decem filii ejus.

10. Et ſuſpenſi ſunt, ſicut præceperat rex, ſupra lignum quod præparaverat Mardochæo : ceſſavit autem rex de ira ſua.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ret ; & erectum eſt lignum pedum 50. Et dixit rex : Suſpendatur in illum, & uxor ejus, & filii ipſius. Gr. Εἶπε δὲ Βυγαθὰν, εἷς τῶν (Orig. ἀπὸ τῶν) εὐνέχων, πρὸς τὸν βασιλέα (Mſ. Alex. τοῦ βασιλέως) Ἰδοὺ καὶ ξύλον ἡτοίμασεν (Alex. ὃ ἡτοίμ.) Ἀμὰν Μαρδοχαίῳ τῷ λαλήσαντι περὶ τοῦ βασιλέως, καὶ ὤρθωται ἐν τοῖς Ἀμὰν ξύλον πηχῶν πεντήκοντα. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεύς· Σταυρωθήτω ἐπ᾽ αὐτοῦ· nec alia plura. Hæc autem licet non valde differant à textu Corb. magis tamen accedunt ad Vulgatam.

℣. 10. Græc. Καὶ ἐκρεμάσθη Ἀμὰν ἐπὶ τοῦ ξύλου ὃ ἡτοιμάσθη (Mſ. Alex. ὃ ἡτοίμασε) Μαρδοχαίῳ· καὶ τότε ὁ βασιλεὺς ἐκόπασε τοῦ θυμοῦ. In Mſ. Pech. productiora : *Et ſuſpenſus, ſicut præcepit rex, in lignum quod præparavit Marducæo Judæo ad portam Suſi. Et dixit rex : Dentur decem millia talentorum Mardochæo ; & ceſſavit de ira ſua.*

CAPUT VIII.

VULGATA NOVA.

1. DIe illo dedit rex Aſſuerus Eſther reginæ domum Aman adverſarii Judæorum, & Mardochæus ingreſſus eſt ante faciem regis. Confeſſa eſt enim ei Eſther quòd eſſet patruus ſuus.

2. Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi juſſerat, & tradidit Mardochæo. Eſther autem conſtituit Mardochæum ſuper domum ſuam.

3. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flevitque, & locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes ejus peſſimas, quas excogitaverat contra Judæos, juberet irritas fieri.

4. At ille ex more ſceptrum aureum protendit manu, quo ſignum clementiæ monſtrabatur : illaque conſurgens ſtetit ante eum,

5. & ait : Si placet regi, & ſi inveni gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non ei videtur eſſe contraria, obſecro, ut novis epiſtolis, veteres Aman litteræ, inſidiatoris & hoſtis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigantur.

6. Quomodo enim potero ſuſtinere necem & interfectionem populi mei ?

7. Reſponditque rex Aſſuerus Eſther reginæ, & Mardochæo Judæo : Domum Aman conceſſi

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

1. ET ipſa die donavit Artarxerxes rex Heſter reginæ omnia quæcunque erant Aman. Cognoverat autem rex quòd Mardochæus erat de genere reginæ.

2. Et detracto annulo, quem abſtraxerat rex ab Aman, dedit eum Mardochæo. Et conſtituit Heſter in omnibus quæ erant Aman, Mardochæum.

3. Et adjungens, dixit ad regem, inclinata ad pedes ejus, de quo impetraverat Aman adversùs genus Judæorum.

4. Extendit autem rex ad Heſter virgam auream : & ſurrexit Heſter, & ſtetit in conſpectu regis,

5. & dixit regi : Si placet domino meo, & ſi inveni gratiam in conſpectu tuo, mittantur à te litteræ, ut tollantur epiſtolæ, quas ſcripſerat Aman, ut perderet Judæos omnes in regia tua, in nomine tuo.

6. Quomodo enim potero ego intueri tribulationem populi mei ? & quemadmodum potero liberari ſola de patria mea ?

7. Et dixit illi rex : Omnes facultates Aman donavi tibi, & ipſum ſuſpendi in ligno cum omni

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter in Mſ. Pech. niſi excipias iſta media, *cognovit autem rex quoniam.* Nec valde differunt Græca ſeqq. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης ἐδωρήσατο Ἐσθὴρ ὅσα ὑπῆρχεν Ἀμὰν τῷ διαβόλῳ. Καὶ Μαρδοχαῖος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως· ὑπέδειξε γὰρ Ἐσθὴρ ὅτι ἐνοικείωται αὐτῇ. *Et in eadem die rex Artax. largitus eſt Eſther quæcunque fuerant Aman calumniatori. Et Mardochæus accerſitus eſt à rege : indicavit enim Eſther quia ſibi propinquus erat.* Orig. initio hab. Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐδωρήσατο ὁ βασιλεὺς Ἀρταξ. Ἐσθὴρ τῇ βασιλίσσῃ ὅσα, &c. quæ Latino textui favent.

℣. 2. Mſ. Corb. ſcriptum oſtendit in fine, *in omnibus quæ erant Mardochæo*, ſed aperto mendo quod abſtulimus, nixi auctoritate Mſ. Pech. qui addit cum Gr. *Aman*, ad *erant*, ſcribitque *Marducæum*, pro *Mardochæo.* Præterea initio hab. idem Pech. *Et tracto anolo, quem abſtulerat ab Aman*, &c. quæ ſup. addita voce *regina*, ad *Eſther.* Gr. Ἔλαβε δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν δακτύλιον, ὃν ἀφείλατο Ἀμὰν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν Μαρδοχαίῳ. Καὶ κατέστησεν Ἐσθὴρ Μαρδοχαῖον ἐπὶ πάντων τῶν Ἀμάν. *Sumpſit autem rex annulum... & dedit eum*, &c. ut ſupra.

℣. 3. Itidem in Mſ. Pech. exceptis his mediis, *& impetravit auferre mala quæ cogitavit*, pro *de quo impetraverat.* Græcè ita : Καὶ προσθεῖσα, ἐλάλησε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἠξίου ἀφελεῖν τὴν Ἀμὰν κακίαν, καὶ ὅσα ἐποίησε τοῖς Ἰουδαίοις. *Et adjiciens, locuta eſt ad regem, & procidit ad pedes ejus, & poſtulavit auferre malum ipſius Aman, & quæcunque fecerat Judæis.*

℣. 4. Mſ. Pech. initio habet, *Et extendit*, abſque ſeq. *autem rex ;* tollit etiam conjunct. *&*, ante *ſtetit ;* cæt. ut ſup. Græc. textui Corb. favet, niſi quòd hab. in fine, ἐξηγέρθη δὲ Ἐσθὴρ παρεστηκέναι τῷ βασιλεῖ· *ſurrexit autem Eſther ad adſtandum regi ;* quæ idem valent : Orig. tamen ſcribit, καὶ παρέστηκε, ut in Lat. ſup. non παρεστηκέναι.

℣. 5. Mſ. Pech. eadem profert, immutatis paucis, iiſque leviſſimis : videlicet initio hab. *& dixit ei*, non *regi ;* exinde *& inveni*, abſque medio *ſi ;* poſt paulò etiam tollit *à te*, ante *litteræ*, & inf. leg. *ſcripſit*, pro *ſcripſerat ;* demum ſic, *in regno tuo*, pro *in regia tua.* Græcè ita : Καὶ εἶπεν Ἐσθήρ· (Orig. ÷ Ἐσθήρ) Εἰ δοκεῖ σοι, καὶ εὗρον χάριν, (Mſ. Alex. add. ἐνώπιόν σου,) πεμφθήτω ἀποστραφῆναι τὰ γράμματα τὰ ἀπεσταλμένα ὑπὸ Ἀμὰν, τὰ γραφέντα ἀπολέσθαι (Alex. ἀπολέσαι) τοὺς Ἰουδαίους, οἵ εἰσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. *Et dixit Eſther : Si videtur tibi, & inveni gratiam (coram te,) mittatur, ut revertantur litteræ miſſæ ab Aman, ſcriptæ ut perderentur Judæi*, (vel *ad perdendos Judæos*) *qui ſunt in regno tuo.*

℣. 6. Ita legit Mſ. Pech. excepto uno *enim*, quod delet ; ſcribit etiam inf. *intuere*, & *liberare*, ſed vet. codd. more, qui hujuſmodi litteras perſæpe unam alterâ commutant. In Græco etiam vix diſſimilia nonnulla, præter hæc ult. καὶ πῶς δυνήσομαι σωθῆναι ἐν τῇ ἀπωλείᾳ τῆς πατρίδος μου ; *& quomodo potero ſalvari in perditione patriæ meæ ?* Græc. quidem Vat. tollit ſup. *ego*, & pro ſeq. *intueri*, leg. ἰδεῖν, *videre ;* ſed Orig. in Hex. retinet ἐγὼ, Mſque Alex. hab. ἐπιδεῖν.

℣. 7. Ita rurſum in Mſ. Pech. exceptis his levibus, *donavit*, pro *donavi ;* item *in lignum*, pro *in ligno ;* ultimóque,

Versio antiqua.

Ex Mſ. Corb.

domo ſua, quoniam cogitavit ſuper me mala inferre regno meo.

8. Scribe igitur epiſtolas, nomine meo, quemadmodum tibi placet & Mardochæo, & * ſignate annulo meo: quæcunque ſcribuntur * imperante rege, & ſignantur, non illis * contradicitur.

** Mſ. vitioſè ſignante, ſicut inf. impetiante, ultimoque contra elicitur.*

9. Vocati ſunt autem ſcribæ regis in primo menſe, qui eſt *, tertia die ipſius menſis, & ſcriptum eſt Judæis, quæcunque imperavit actoribus, & principibus ſatrapum ab India uſque ad Æthiopiam, centum viginti ſeptem ſatrapis gentium * imperantibus ſecundùm gentem & gentem, ſecundum uniuſcujuſque eorum linguam.

** Supp.* Niſan, vigeſima.

** Mſ. corruptè,* impera nobis. *Vid. inf.* ℣. 1.

10. Scriptum eſt per regem, & ſignatum eſt annulo ipſius: & miſit per librarios currentes in equis

11. quæcunque imperavit his, uti ſuis legibus

12. in omni regno Artarxerxis, quarta decima die duodecimi menſis, id eſt, Adar.

13. Eſt autem exemplum epiſtolæ, quod ſubjectum eſt, illud:

Vulgata nova.

Eſther, & ipſum juſſi affigi cruci, quia auſus eſt manum mittere in Judæos.

8. Scribite ergo Judæis, ſicut vobis placet, regis nomine, ſignantes litteras annulo meo. Hæc enim conſuetudo erat, ut epiſtolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo ſignatæ erant, nemo auderet contradicere.

9. Accitiſque ſcribis & librariis regis (erat autem tempus tertii menſis, qui appellatur Siban) vigeſima & tertia die illius, ſcriptæ ſunt epiſtolæ, ut Mardochæus voluerat, ad Judæos, & ad principes, procuratoreſque & judices, qui centum viginti ſeptem provinciis ab India uſque ad Æthiopiam præſidebant; provinciæ atque provinciæ, populo & populo, juxta linguas & litteras ſuas, & Judæis, prout legere poterant, & audire.

10. Ipſæque epiſtolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipſius obſignatæ ſunt, & miſſæ per veredarios: qui per omnes provincias diſcurrentes, veteres litteras novis nunciis prævenirent.

11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Judæos per ſingulas civitates, & in unum præciperent congregari, ut ſtarent pro animabus ſuis, & omnes inimicos ſuos, cum conjugibus ac liberis & univerſis domibus, interficerent atque delerent, & ſpolia eorum diriperent.

12. Et conſtituta eſt per omnes provincias una ultionis dies, id eſt, tertia decima menſis duodecimi Adar.

13. Summaque epiſtolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Aſſueri ſubjacebant imperio, notum fieret, paratos eſſe Judæos ad capiendam vindictam de hoſtibus ſuis.

* Versio antiqua.

Rurſus hæc epiſtola depravata in multis.

1. Rex magnus Artarxerxes, his qui ab India uſque Æthiopiam, centum viginti ſeptem ſatrapis gentium imperantibus, habete.

(*Vulg. Cap. XVI.*)

2. Multi abundè humanitate eorum, qui eos honorificant, malè ſperantes,

3. non ſolùm ſubditos nobis volunt lædere, finem verò non poſſunt portare, & ſuis bene-

Notæ ad Versionem antiquam.

cogitavit mala ſuper regnum meum, pro *cogitavit ſuper me*, &c. Græcè ita: Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἐσθήρ· Εἰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα Ἀμὰν ἔδωκα καὶ ἐχαρισάμην σοι, καὶ αὐτὸν ἐκρέμασα ἐπὶ ξύλου, ὅτι τὰς χεῖρας ἐπήνεγκε τοῖς Ἰουδαίοις, τί ἔτι ἐπιζητεῖς; *Et dixit rex ad Eſther: Si omnem ſubſtantiam Aman dedi & gratificatus ſum tibi, & ipſum ſuſpendi ſuper lignum, quoniam manus intulerat Judæis; quid adhuc quæris?*

℣. 8. Nonnulla hîc depravata in Mſ. Corb. reſtituuntur ex Mſ. Pech. qui ſic habet: *Scribe igitur epiſt. in nomine meo..... & ſignate annulo meo: quæcunque enim ſcrib. imperante rege..... non illis contradicitur.* Græc. bene: Γράψατε καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ ὀνόματός μου, ὡς δοκεῖ ὑμῖν, καὶ σφραγίσατε τῷ..... ὅσα γὰρ γράφεται τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος, καὶ σφραγισθῇ τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν.

℣. 9. Similiter in Mſ. Pech. paucis immutatis: *Et vocati ſunt ſcribæ regis in primo menſe, qui eſt menſis* (ſupp. *Niſan,*) *tertia & vigeſima ipſius menſis..... quodcunque imperavit ad..... ſatraſarum ab India uſque Æthiopia, centum vig. & ſeptem regionibus, ſatrafis gentium imperantibus*, &c. ut ſup. Item Græcè: Ἐκλήθησαν δὲ οἱ γραμματεῖς ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ, ὅς ἐστι Νισὰν, τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ ἐγράφη τοῖς Ἰουδαίοις, ὅσα ἐνετείλατο τοῖς οἰκονόμοις..... σατράπαις κατὰ χώραν καὶ χώραν, κατὰ τὴν αὐτῶν λέξιν· Orig. add. καὶ λαῷ κατὰ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

℣. 10. Mſ. Pech. non præponit &, verbo *ſignatum eſt*, addit verò *litteras*, iſti *miſit*; extremò leg. *equos*, non *equis*. Græc. addit δὲ, *autem*, poſt *ſcriptum eſt*, & inf. ſcribit numero plur. καὶ ἐξαπέστειλαν τὰ γράμματα διὰ βιβλιοφόρων, nec plura. Mſ. Alex. hab. καὶ ἐξαπέστειλεν, ut ſup. & Orig. addit in fine, ἐν ἵπποις τοῖς ἐπιβάταις τῶν ἁρμάτων οἱ μεγιστᾶνες υἱοὶ τῶν Ῥαμαχείμ.

℣. 11. Mſ. Pech. ſimpliciter hab. *quæcunque imperaverat illis*, abſque ſeqq. *uti ſuis*, &c. In Gr. multò plura, videlicet: Ὡς ἐπέταξεν αὐτοῖς χρῆσθαι τοῖς νόμοις αὐτῶν ἐν πάσῃ πόλει, βοηθῆσαί τε αὐτοῖς, καὶ χρῆσθαι τοῖς ἀντιδίκοις αὐτῶν, καὶ τοῖς ἀντικειμένοις αὐτῶν, ὡς βούλονται· i. e. *Quomodo præcepit eis uti legibus ſuis in omni civitate, & auxiliari illis, & uti inimicis ipſorum, & adverſariis ipſorum, ſicut volunt.*

℣. 12. Græc. ſubdit: ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, *in una die*, deinde ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ, &c. ut in Lat. exceptis duobus, τρισκαιδεκάτῃ, *tertia decima*, & ὅς ἐστι, *qui eſt*, pro *id eſt*. In Mſ. Pech. verſus iſte totus deſideratur.

℣. 13. Hic verſus pariter omittitur à Mſ. Pech. At in Græco ita ſequitur: Ὧν ἐστιν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς τὰ ὑπογεγραμμένα.

* Quam hîc proferimus epiſtolam, Hieronymus teſtatur *in Hebraïco volumine* non haberi; addita nempe ab ipſo fuit ex editione Vulgata, ut vocat: tota tamen prætermittitur à Mſ. Pech. ſed in Græco legitur cum varietatibus plurimis, quas infra ſubjicimus de more. Mirum autem quot mendis & fœditatibus reſperſa ſit hæc epiſtola in Mſ. noſtro Corb. intolerabiliores ſaltem, & quæ ſenſum magis infirmant, aut penitus excludunt, diluere conamur, vel intra textum, vel notulis è regione cautè appoſitis, vel in Notis fuſioribus textui ſubjectis. Id jam ſupra tentatum à nobis fuit, ſed parcè admodum & raro; non enim id unquam nobis permiſimus, niſi cùm vis neceſſitatis ad id coegit: quam legem deinceps obſervabimus, ne Mſs. codicum elevetur auctoritas, aut quidquam de fide ipſis habenda detrahatur.

℣. 1. Similiter in Græco, exceptis his paucis, σατραπείαις, *provinciis*, pro *ſatrapis*, (in editt. tamen Ald. & Compl. σατράπαις, ap. Orig. σατραπίαις;) mox ita, χωρῶν ἄρχουσι, *regionum principibus*, loco *gentium imper.* ſtatimque, καὶ τοῖς τὰ ἡμέτερα φρονοῦσι, χαίρειν, *& iis qui noſtra curant, valere.*

℣. 2. Mſ. Corb. ipſo initio ſcribit *multa*, non *multi*, ſed aperto mendo, quod emendandum duximus; item infra poſuimus *malè*, loco *malos*, quod præferebat idem Mſ. cod. fortaſſe meliùs legeretur *majus*, quam *malè*; nam in Græco ſic: Πολλοὶ τῇ πλείστῃ τῶν εὐεργετούντων χρηστότητι πυκνότερον τιμώμενοι, μεῖζον ἐφρόνησαν· i. e. *Multi plurimâ benefacientium bonitate frequentiùs honorati, majus ſapuerunt*: Vet. al. extremò hab. φρονήσαντες, non ἐφρόνησαν.

℣. 3. Mſ. Corb. hab. *poſſunt portare*, abſque præced. *non*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

a Mſ. malam. b Mſ. conſpicientes. c Supp. ſententiam. d Mſ. conſultationibus, f. conſolationes. e Mſ. innocentibus. f Mſ. malignitatibus. g Pro imperantium. h Mſ. his terribilibus. i Mſ. non. k Mſ. exſecrabilium. l Pro dignè. m Mſ. quietem. n Gr. diſtans. o f. eam.

factoribus audent moliri [a] malum.

4. Gratiam non ſolùm de hominibus auferentes, ſed & avidorum præſumptionibus inflammati, Dei ſemper omnia [b] conſpicientis, malignitatem concipientes, putant ſe evadere. [c]

5. Sæpe autem & multos in dignitate præſidentes, eorum qui crediti ſunt adminiſtrare negotia amicorum, [d] conſultationes conſcios ſanguinis [e] innocentis conſtituentes, circumdederunt calamitatibus intolerabilibus;

6. [f] malignitatis mendacio fruſtrantes [g] tenentium illibatam benignitatem.

7. Intueri autem licet, (non tantùm de veteribus, quomodo tradidimus, [h] hiſtoriis) quot ſunt, ad pedes [i] vos ſcrutantes, [k] exſecrabiliùs perfecta, [l] digna dominantium peſtilentiâ;

8. & proſpicere in poſterum, regnum [m] quietum hominibus cum pace præbeamus;

9. non utentes varietatibus, ſed quæ in faciem veniunt, judicantes ſemper cum clementiſſima occurſione.

10. Sicut enim Aman Amadathi, Macedo, revera alienus à genere Perſarum, & multùm [n] ferens à noſtra bonitate, inhabitans apud nos, obtinuit [o] eis, quam habemus apud omnem gentem, humanitatem;

11. in tantum, ut etiam pater noſter *, & ab omnibus ſubditis nobis honoratus, & ſecundum habens ſedile:

12. non ſufferens autem ambitionem, auſus eſt nos dignitate & ſpiritu privare,

13. & noſtrum ſervatorem, & in omnibus benefactorem Mardochæum, & * invocabilem regni participem Heſter, cum omni ejus gente, variis circumventionibus petens in exitium.

14. Per hæc autem conſilia arbitrabatur, deſertos nos accipiens in alienationem, Perſarum obtinentia in Macedones perferre;

15. nos autem ab exſecrabili & impio * proditos in perniciem Judæorum, qui non inveniuntur maligni, ſunt autem juſti viventes, & ſancti legibus;

16. filii Dei excelſi, dirigentis nobis & poſteris regnum, ſicut volumus.

17. Bene igitur facietis, non attendentes his quæ ab Aman litteris ſcripta ſunt.

18. Propter hoc & ipſum *, qui hæc injuſtè fecerat, crucifixum cum omni domo ſua ad portas Suſis, dignè, omnia * conſiderantis & continentis Dei, per celeritatem illi reddentis judicium.

19. Exemplum hujus epiſtolæ exponens in omni loco, permitte omnes Judæos ſuis uti

Ex Mſ. Corb.

* Supp. appellaretur.

* f. inviolabilem.

* Supp. illo.

* Supp. ſciatis.

* Mſ. conſiderantes..... reddentes, pro conſiderante... continente Deo... reddente.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gatione, quam ſupplevimus è Græco, in quo ſic legitur: Καὶ (al. deeſt καὶ) οὐ μόνον τοὺς ὑποτεταγμένους ἡμῖν ζητοῦσι κακοποιεῖν, τόν τε κόρον οὐ δυνάμενοι φέρειν, καὶ τοῖς ἑαυτῶν εὐεργέταις ἐπιχειροῦσι μηχανᾶσθαι· quæ Latino ſup. ſatis reſpondent, niſi quòd Interp. legiſſe videtur ὅρον, *finem*, *terminum*, pro κόρον, *ſatietatem*: vox etiam ult. *malum*, quæ abeſt à Gr. Vat. additur in al. vet. & ap. Orig. in Hexapl. ubi ſic, μηχανᾶσθαι κακά.

℣. 4. Græc. Καὶ τὴν εὐχαριστίαν οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀνταναιροῦντες, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἀπειραγάθων κόμποις ἐπαρθέντες, τοῦ τὰ πάντα κατοπτεύοντος ἀεὶ Θεοῦ μισοπόνηρον ὑπολαμβάνουσιν ἐκφεύξεσθαι δίκην. *Et gratitudinem non ſolùm ex hominibus auferentes, ſed etiam inſolitorum bonorum pompis elati, illius omnia inſpicientis ſemper Dei inimicam malignis exiſtimant ſe vitaturos ſententiam.*

℣. 5. Sic emendavimus hunc ℣. in multis, quæ vix intelligebantur præ nimia depravatione vel ſtili barbarie; at è ſubjecto Græco planiora fiunt; ſic itaque ſe habet: Πολλάκις δὲ καὶ πολλοὺς τῶν ἐπ᾽ ἐξουσίαις τεταγμένων, τῶν πιστευθέντων χειρίζειν φίλων τὰ πράγματα, παραμυθία μετόχους (Orig. μεταιτίους) αἱμάτων ἀθῴων καταστήσασα, περιέβαλε (Orig. cum al. vet. Gr. καταστήσαντες περιέβαλον) συμφοραῖς ἀνηκέστοις. *Sæpe autem & multos eorum, qui in poteſtatibus ſunt conſtituti, qui perſuaſi ſunt ſuſcipere amicorum negotia, blanditia* (vel *ſolatium*) *participes ſanguinum innocentum eos reddens, circumdedit calamitatibus incurabilibus.*

℣. 6. Græc. addit: Τῷ τῆς κακοηθείας ψευδεῖ παραλογισμῷ παραλογισαμένων τὴν τῶν ἐπικρατούντων ἀκέραιον εὐγνωμοσύνην· i. e. *Fallaci malignitatis deceptione decipientibus imperantium ſimplicem probitatem.* Vet. al. Τῷ τῆς κακοπιστίας ψευδεῖ παραλογισάμενοι τὴν τῶν, &c. quæ Latino Corb. propiùs accedunt.

℣. 7. Rurſum hîc vitiata plura, quæ reſtituimus è Gr. ut videtur ſupra. Ita verò verſus totus legitur Græcè: Σκοπεῖν δὲ ἔξεστιν (οὐ τοσοῦτον ἐκ τῶν παλαιοτέρων, ὡς παρεδώκαμεν, ἱστοριῶν,) ὅσα ἐστὶ, παρὰ πόδας ὑμᾶς ἐκζητοῦντας (al. ἐκζητοῦντες,) ἀνοσίως (legiſſe videtur Interp. ἀνοσίων) συντετελεσμένα, τῇ τῶν ἀναξίᾳ δυναστευόντων λοιμότητι. *Contemplari autem licet (non tam ex veteribus, ut tradidimus, hiſtoriis,) quæcunque ſunt, ad pedes vos exquirentes, impiè conſummata, eorum, qui indigna dominatione premunt, peſtiferâ corruptelâ.* Orig. ultima iſta ſic reddit, τῇ ἀξίᾳ τῶν δυναστευομένων ὠμότητι, &c. Mſ. Alex. τῇ τῶν ἀξιοδυναστευόντων λυμότητι· quæ Lat. Corb. favent.

℣. 8. Græc. ut in Lat. ſup. Καὶ προσέχειν εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, εἰς τὸ τὴν βασιλείαν ἀτάραχον τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις μετ᾽ εἰρήνης παρεξόμεθα.

℣. 9. Græcè ſimiliter: Χρώμενοι (Mſ. Alex. cum al. vet. & Orig. Οὐ χρώμενοι) ταῖς μεταβολαῖς, τὰ δὲ ὑπὸ τὴν ὄψιν ἐρχόμενα διακρίνοντες ἀεὶ μετ᾽ ἐπιεικεστέρας ἀπαντήσεως.

℣. 10. Priora verba ſic depravata miſerè in Mſ. Corb. *Sicut enim Aman à Media datum à Macedonibus veritatibus alienis*, quibus ſubſtituimus quæ leguntur ſupra, nempe è Græco, ubi ſic: Ὡς γὰρ Ἀμὰν Ἀμαδαθοῦ, Μακεδὼν, ταῖς ἀληθείαις ἀλλότριος τοῦ τῶν Περσῶν αἵματος, καὶ πολὺ διεστηκὼς τῆς ἡμετέρας χρηστότητος, ἐπιξενωθεὶς ἡμῖν, ἔτυχεν ἧς ἔχομεν πρὸς πᾶν ἔθνος φιλανθρωπίας.

℣. 11. Græc. Ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀναγορεύεσθαι ἡμῶν πατέρα, καὶ προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων, τὸ δεύτερον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου πρόσωπον διατελεῖν. *Eò uſque, ut appellaretur noſter pater, & adoratus ab omnibus, ſecundam regalis throni perſonam gereret.*

℣. 12. Græc. leg. ὑπερηφανίαν, *ſuperbiam*, loco *ambitionem*; ſtatimque ἐπετήδευσε τῆς ἀρχῆς, *ſtuduit principatu*, loco *auſus eſt dignitate*; cæt. ut ſup.

℣. 13. Ita Græcè pene ad verbum, niſi quòd loco *invocabilem*, hab. ἄμεμπτον, *inculpatam*; unde ſuſpicor legendum eſſe ſup. *inviolabilem*; exinde Gr. hab. τούτων ἔθνει, *horum gente*, non *ejus*; ſtatimque πολυπλόκοις μεθόδων παραλογισμοῖς, *multiplicibus artificiorum deceptionibus*, quæ idem ſonant quæ ſupra.

℣. 14. Vitioſa conſtructio, minùſque ad intelligentiam accommodata: Græcè ita: Διὰ γὰρ τῶν τρόπων τούτων ᾠήθη, λαβὼν ἡμᾶς ἐρήμους, τὴν τῶν Περσῶν ἐπικράτησιν εἰς τοὺς Μακεδόνας μετάξαι· i. e. *Per hos enim modos putavit, nactus nos deſolatos, Perſarum imperium ad Macedonas transferre.*

℣. 15. Græc. Ἡμεῖς δὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ τρισαλιτηρίου παραδεδομένους εἰς ἀφανισμὸν Ἰουδαίους, εὑρίσκομεν οὐ κακούργους ὄντας, δικαιοτάτοις δὲ πολιτευομένους νόμοις. *Nos autem traditos à ter exitiali illo ad perditionem Judæos, invenimus non eſſe maleficos, ſed juſtiſſimis gubernari legibus.*

℣. 16. Græc. non longè: Ὄντας δὲ υἱοὺς τοῦ ὑψίστου μεγίστου ζῶντος Θεοῦ, τοῦ κατευθύνοντος ἡμῖν τε καὶ τοῖς προγόνοις ἡμῶν τὴν βασιλείαν, ἐν τῇ καλλίστῃ διαθέσει. *Eſſe autem filios altiſſimi maximi viventis Dei, qui direxit & nobis & majoribus noſtris regnum, in pulcherrima diſpoſitione.*

℣. 17. Similiter Græcè: Καλῶς οὖν ποιήσετε, μὴ προσχρησάμενοι τοῖς ὑπὸ Ἀμὰν Ἀμαδαθοῦ ἀποσταλεῖσι γράμμασι. i. e..... *non utentes miſſis ab Aman Amadathi litteris*; at in vet. al. ſic, μὴ προσέχοντες τοῖς, &c. abſque nomine Ἀμαδαθοῦ, ut in Lat. ſup.

℣. 18. Rurſus hîc verborum conſtructio à latinitate aliena: Græcè ita: Διὰ τὸ αὐτὸν, τὸν ταῦτα (vet. al. Διὰ τὸ καὶ αὐτὸν, τὸν τὰ) ἐξεργασάμενον, πρὸς ταῖς Σούσων πύλαις ἐσταυρῶσθαι σὺν τῇ πανοικίᾳ, τὴν καταξίαν τοῦ τὰ πάντα ἐπικρατοῦντος Θεοῦ διὰ τάχους ἀποδόντος αὐτῷ κρίσιν. i. e. *Propter quod ipſe,* (vel *& ipſe*) *qui hæc molitus eſt, apud Suſarum portas crucifixus eſt cum tota familia, dignum, eo, qui omnia tenet Deo, velociter reddente ei judicium.*

℣. 19. Gr. plurali num. Τὸ δὲ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐκθέντες ἐν παντὶ τόπῳ, μετὰ παῤῥησίας ἐᾶν τοὺς Ἰουδαίους χρῆσθαι τοῖς ἑαυτῶν νομίμοις, Mſ. Alex. cum vet. al.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

legibus,

20. & conſortiari cum omnibus, ut eos * in neceſſitate tribulationis * his ſuppoſiti ſunt, defendant quarta decima, duodecimo menſe, qui eſt Adar, die:

21. hanc enim, qui omnibus * præeſt Deus, pro exſecrabili electi generis, fecit lætitiam.

22. Et vos, in celeberrimis * notam diem cum omni voluptate agite: & nunc & poſtea,

23. ſalutem quidem benefacientium Perſis; qui autem his inſidiati ſunt, memoriam perditionis.

24. Omnis civitas & regio in totum, * quæ ſecundùm hæc non fecerit, * haſtâ & igni conſumpta cum ira, non ſolùm hominibus, ſed & feris, & volatilibus in omne tempus abominabilis relinquetur. Valete.

* Supp. qui.
* Mſ. hi.
* Mſ. præes.
* Supp. veſtris feſtivitatibus.
* Mſ. vitioſe qui, ut & inf. conſumptus.
* Mſ. hic addit quem, male.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
VULG. CAP. VIII. 14. Equites igitur exierunt feſtinanter præcepta regis perficere: propoſitum erat autem exemplum epiſtolæ in Suſis civitate regis.	14. Egreſſique ſunt veredarii celeres nuncia perferentes, & edictum regis pependit in Suſan.
15. Mardochæus verò prodiit, ſtolam habens regalem, & coronam auream, & diadema, & byſſinum. Videntes autem qui erant in Suſis, lætati ſunt.	15. Mardochæus autem, de palatio, & de conſpectu regis egrediens, fulgebat veſtibus regiis, hyacinthinis videlicet & aereis, coronam auream portans in capite, & amictus ſerico pallio atque purpureo. Omniſque civitas exſultavit, atque læta eſt.
16. Judæis verò factum eſt lumen, & alacritas.	16. Judæis autem nova lux oriri viſa eſt, gaudium, honor, & tripudium.
17. Secundùm civitatem, & regionem, ubicunque propoſitum erat exemplum epiſtolæ, gaudium & voluptas: & multi gentilium circumcidebant ſe, & judaizabant, propter timorem qui factus erat adversùs inimicos Judæorum.	17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quòcunque regis juſſa veniebant, mira exſultatio, epulæ atque convivia, & feſtus dies: in tantum ut plures alterius gentis & ſectæ, eorum religioni & cæremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaſerat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

& Orig. νόμοις.

℣. 20. Vix intelliguntur iſta minùs Latina; ea Græca: Καὶ ϲυνεπιϛχύειν αὐτοῖς, ὅπως τοὺς ἐν καιρῷ θλίψεως ἐπιθεμένους αὐτοῖς, ἀμύνωνται τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ δωδεκάτου μηνὸς Ἀδὰρ, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ· i. e. *Et adminiculo ſitis eis, ut illos, qui in tempore tribulationis in ſe inſurrexerant, ulciſcantur die tertia decima menſis Adar, eadem die.* Vet. al. poſt hoc, ἀμύνωνται, ſubdit: Ἐκρίθη δὲ ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν Ἰουδαίων ἄγειν τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ μηνὸς, ὅς ἐστιν Ἀδὰρ, καὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην ἑορτάσαι.

℣. 21. Gr. Ταύτην γὰρ ὁ τὰ πάντα δυναστεύων Θεὸς, ἀντ' ὀλεθρίας τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους, ἐποίησεν αὐτοῖς εὐφροσύνην· i. e. *Hanc enim omnium dominator Deus, pro perditione electi generis, fecit eis lætitiam.*

℣. 22. Græc. Καὶ ὑμεῖς οὖν, ἐν ταῖς ἐπωνύμοις ὑμῶν ἑορταῖς ἐπίσημον ἡμέραν μετὰ πάσης εὐωχίας ἄγετε, ὅπως καὶ νῦν, καὶ μετὰ ταῦτα, &c. quæ reſpondent Lat. ſup. hoc excepto ὅπως, *ut*, ante & *nunc*.

℣. 23. Vitioſa Latinitas: Græcum magis intelligitur; præmiſſis nempe his, quæ leguntur in fine ℣. præced. Ὅπως καὶ νῦν, καὶ μετὰ ταῦτα, continuò addit, ϲωτηρία ᾖ ἡμῖν, καὶ τοῖς εὐνοοῦσι Πέρσαις· τοῖς δὲ ἡμῖν ἐπιβουλεύουσι, μνημόσυνον τῆς ἀπωλείας· i. e. *Ut & nunc, & poſt hæc ſalus ſit nobis, & iis qui benevoli ſunt Perſis; iis autem qui nobis inſidiantur, memoriale perditionis.* In Mſ. Alex. ſic: ϲωτηρία μὲν ὑμῶν, καὶ τῶν εὐνοούντων τοῖς Πέρσαις· τῶν δὲ τούτοις ἐπιβουλευσάντων, &c.

℣. 24. Græc. pene ad verbum ut ſup. Πᾶσα δὲ πόλις ἢ χώρα τὸ ϲύνολον, ἥτις κατὰ ταῦτα..... δόρατι καὶ πυρὶ καταναλωθήσεται μετ' ὀργῆς, οὐ μόνον ἀνθρώποις ἄβατος, ἀλλὰ καὶ θηρίοις..... ἔχθιστος καταστάθήσεται. Mſ. Alex. cum Orig. αἴσχιστος, pro ἔχθιστος. Græc. non addit *Valete*, ſed ejus loco, ſeqq. Τὰ δὲ ἀντίγραφα ἐκτιθέσθωσαν ὀφθαλμοφανῶς ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ, ἑτοίμους τε εἶναι πάντας τοὺς Ἰουδαίους εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν, πολεμῆσαι αὐτῶν τοὺς ὑπεναντίους· i. e. *Exemplaria autem proponantur viſibiliter in omni regno, paratique ſint omnes Judæi in hanc diem, debellare ſuos adverſarios.*

℣. 14. Similiter habet Mſ. Pech. exceptis his, *efficere*, loco *perficere*, & poſt paulò, *eſt*, pro *erat*; extremò ſic, *per ſuis civitatis regis*, ſed aperto mendo. In Græco ſic: Οἱ μὲν οὖν ἱππεῖς ἐξῆλθον σπεύδοντες τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως λεγόμενα ἐπιτελεῖν· ἐξετέθη δὲ τὸ πρόσταγμα (vet. al. cum Orig. ἔκθεμα) καὶ ἐν Σούσοις.

℣. 15. Eadem leguntur in Mſ. Pech. præter hoc, *byſſum*, loco *byſſinum*, deinde ſic, *& videntes*; extremò verò omittuntur iſta, *in Suſis lætati ſunt.* In Græco tota ut in Lat. ſup. niſi excipias iſta, ἐστολισμένος, *ornatus*, vel *amictus*, pro *habens*, repetito verbo ἔχων, poſt *coronam*; ſubinde ſic, καὶ διάδημα βύσσινον πορφυροῦν, *& diadema byſſinum purpureum*, dein ἰδόντες δὲ οἱ, &c. ut ſup.

℣. 16. Sic habet Mſ. Pech. cum Græco.

℣. 17. Eadem prorſus in Mſ. Pech. detracto uno *ſe*, poſt *circumcidebant*. In Græco pauca diſſimilia: nempe loco *exemplum epiſtolæ*, habetur πρόσταγμα, *mandatum*, iteratis his proximè, οὗ ἂν ἐξετέθη τὸ ἔκθεμα, *ubicunque propoſitum erat edictum*; deinde ſic, χαρὰ, καὶ εὐφροσύνη τοῖς Ἰουδαίοις, κώθων, καὶ εὐφροσύνη, *gaudium, & lætitia Judæis, epulatio, & lætitia*; ultimòque ſimpliciter, τῶν Ἰουδαίων, *Judæorum*, abſque his mediis, *qui factus erat adversùs inimicos*: ap. Orig. in Hex. extremò legitur, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων τὸν ἐπ' αὐτούς· ex Mſ. verò Alex. ſupra, necnon ex editt. Ald. & Compl. hoc membrum detrahitur, οὗ ἂν ἐξετέθη τὸ πρόσταγμα.

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. IGitur duodecimi menſis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertia decima die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, & hoſtes eorum inhiabant ſanguini, verſa vice Judæi ſuperiores eſſe cœperunt, & ſe de adverſariis vindicare.

1... 2. *Vide Not.*

2. Congregatique ſunt per ſingulas civitates, oppida, & loca, ut extenderent manum contra inimicos & perſecutores ſuos. Nulluſque auſus eſt reſiſtere, eò quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Duos priores verſiculos, prætermiſſos in Mſs. Corb. & Pech. ita ſupplemus ex Græco: ℣. 1. Ἐν γὰρ τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ, τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς, ὅς ἐστιν Ἀδὰρ, παρῆν τὰ γράμματα τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. 2. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπώλοντο οἱ ἀντικείμενοι τοῖς Ἰουδαίοις· οὐδεὶς γὰρ ἀντέστη, φοβούμενος αὐτούς. *In duodecimo enim menſe, tertiâ decimâ menſis, qui eſt Adar, aderant litteræ ſcriptæ à rege. 2. In eadem die perierunt qui adverſabantur Judæis: nullus enim contra ſtetit, timens eos.*

VULGATA NOVA.

3. Nam & provinciarum judices, & duces, & procuratores, omnisque dignitas quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos timore Mardochæi:

4. quem principem esse palatii, & plurimùm posse cognoverant: fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.

VERSIO ANTIQUA.

3. Et principes satrapum, & tyranni, & regis * scribæ, honorificabant Deum; timor enim Mardochæi institerat:

4. præceptum enim erat, timorem regis nominari in omni civitate ejus.

Ex Ms. Corb.

* Ms. vitiosè, regis, & scribæ, &c.

VULGATA NOVA.

5. Itaque percusserunt Judæi inimicos suos plagâ magnâ, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere:

5..... 19. *Vide Not.*

6. in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Judæorum: quorum ista sunt nomina:

7. Pharsandatha, & Delphon, & Esphatha,

8. & Phoratha, & Adalia, & Aridatha,

9. & Phermesta, & Arisai, & Aridai, & Jezatha.

10. Quos cùm occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt.

11. Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.

12. Qui dixit reginæ: In urbe Susan interfecerunt Judæi quingentos viros, & alios decem filios Aman: quantam putas eos exercere cædem in universis provinciis? Quid ultra postulas, & quid vis ut fieri jubeam?

13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judæis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic & cras faciant, & decem filii Aman in patibulis suspendantur.

14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susan pependit edictum, & decem filii Aman suspensi sunt.

15. Congregatis Judæis quarta decima die mensis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est.

16. Sed & per omnes provincias, quæ ditioni regis subjacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuaginta quinque millia occisorum implerentur, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17. Dies autem tertius decimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, & quarta decima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis.

18. At hi qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertio decimo & quarto decimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt: quinto decimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ.

19. Hi verò Judæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartum decimum diem mensis Adar conviviorum & gaudii decreverunt, ita ut exsultent in eo, & mittant sibi mutuò partes epularum & ciborum.

VULGATA NOVA.

20. Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positis, quàm procul,

VERSIO ANTIQUA.

20. Scripsit ergo Mardochæus verba hæc in libro, & misit * Judæis, quicunque erant Artarxerxis regno, his qui proximi erant, & qui longè;

* Ms. Judæos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 3. Ita Ms. Pech. sed corruptè: *Et principes satrasarum, & tyranni, & reges, & scribæ, honorificabant Deum; timor enim Mardochæi institutus erat.* Græc. etiam respondet, paucis immutatis: Οἱ γὰρ ἄρχοντες τῶν..... καὶ οἱ βασιλικοὶ γραμματεῖς, ἐτίμων τοὺς Ἰουδαίους· ὁ γὰρ..... ἐνέκειτο αὐτοῖς.

℣. 4. Ms. Pech. *Quoniam præceptum* (supp. *erat*) *regis imperium nominare in*, &c. Græc. Προσέπεσε γὰρ τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως, ὀνομασθῆναι ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ. *Advenerat enim edictum regis, ut nominatus esset in omni regno.*

℣℣. 5..... 19. Hi versus decem & quinque absunt à Mss. nostris Corb. & Pech. Ne autem mutilus hisce videatur liber & quasi decurtatus, disjuncta quæque atque hiantia ita suppleri possunt è Græco: ℣℣. 5. & 6. Καὶ ἐν Σούσοις τῇ πόλει ἀπέκτειναν οἱ Ἰουδαῖοι ἄνδρας πεντακοσίους, 7. τόν τε Φαρσαννὲς, καὶ Δελφὼν, καὶ Φασγὰ, 8. καὶ Φαραδαθὰ, καὶ Βαρεὰ, καὶ Σαρβακὰ, 9. καὶ Μαρμασιμὰ, καὶ Ῥουφαῖον, καὶ Ἀρσαῖον, καὶ Ζαβουθαῖον, τοὺς δέκα υἱοὺς Ἀμὰν Ἀμαδαθοῦ Βουγαίου τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἰουδαίων. 10. Καὶ (Compl. καὶ οὐ) διήρπασαν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. 11. Ἐπεδόθη τε ὁ ἀριθμὸς τῷ βασιλεῖ, τῶν ἀπολωλότων ἐν Σούσοις. 12. Εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἐσθήρ· Ἀπώλεσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Σούσοις τῇ πόλει ἄνδρας πεντακοσίους· ἐν δὲ τῇ περιχώρῳ πῶς οἴει ἐχρήσαντο; Τί οὖν ἀξιοῖς ἔτι, καὶ ἔσται σοι; 13. Καὶ εἶπεν Ἐσθὴρ τῷ βασιλεῖ· Δοθήτω τοῖς Ἰουδαίοις, χρῆσθαι ὡσαύτως τὴν αὔριον, ὥστε τοὺς δέκα υἱοὺς Ἀμὰν κρεμάσαι. 14. Καὶ ἐπέτρεψεν οὕτως γενέσθαι. Καὶ ἐξέθηκε τοῖς Ἰουδαίοις τῆς πόλεως, τὰ σώματα τῶν υἱῶν Ἀμὰν κρεμάσαι. 15. Καὶ συνήχθησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Σούσοις τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ Ἀδὰρ, καὶ ἀπέκτειναν ἄνδρας τριακοσίους, καὶ οὐδὲν διήρπασαν. 16. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐν τῇ βασιλείᾳ, συνήχθησαν, καὶ ἑαυτοῖς ἐβοήθουν, καὶ ἀνεπαύσαντο ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀπώλεσαν γὰρ αὐτῶν μυρίους πεντακισχιλίους, τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ἀδὰρ, καὶ οὐδὲν διήρπασαν. 17. Καὶ ἀνεπαύσαντο τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός· καὶ ἦγον αὐτὴν ἡμέραν ἀναπαύσεως μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. 18. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐν Σούσοις τῇ πόλει συνήχθησαν καὶ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ· καὶ ἀνεπαύσαντο. Ἦγον δὲ καὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. 19. Διὰ τοῦτο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ διεσπαρμένοι ἐν πάσῃ χώρᾳ τῇ ἔξω, ἄγουσι τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ Ἀδὰρ ἡμέραν ἀγαθὴν μετ' εὐφροσύνης, ἀποστέλλοντες μερίδας ἕκαστος τῷ πλησίον. Cuncta verò ista sic vertit Nobilius: ℣℣. 5. 6. *Et in Susis civitate interfecerunt Judæi viros quingentos, 7. & Pharsannes, & Delphon, & Phasga, 8. & Pharadatha, & Barea, & Sarbaca, 9. & Marmasima, & Ruphæum, & Arsæum, & Zabuthæum, decem filios Aman Amadathi Bugæi inimici Judæorum. 10. Et (non) diripuerunt in eadem die. 11. Et datus est regi numerus eorum, qui perierant in Susis. 12. Dixit autem rex ad Esther: Peremerunt Judæi in Susis civitate viros quingentos: in adjacente autem quomodo putas usi sunt? Quid igitur postulas ampliùs, & erit tibi? 13. Et dixit Esther regi: Detur Judæis, ut utantur similiter cras, ut decem filios Aman suspendant. 14. Et permisit (rex) sic fieri. Et permisit Judæis civitatis, corpora filiorum Aman suspendere. 15. Et congregati sunt Judæi in Susis quartâ decimâ Adar, & occiderunt viros trecentos, & nihil diripuerunt. 16. Cæteri autem ex Judæis, qui in regno, congregati sunt, & se ipsos adjuvabant, & requieverunt ab hostibus; peremerunt enim ex eis quindecim millia, die tertia decima Adar, & nihil diripuerunt. 17. Et requieverunt quartâ decimâ ejusdem mensis; & egerunt diem illum requietis cum gaudio & lætitia. 18. Judæi autem qui in Susis civitate, congregati sunt etiam quartâ decimâ: & requieverunt. Egerunt autem & quintam decimam cum gaudio & lætitia. 19. Propter hoc igitur Judæi, qui disseminati sunt in omni regione quæ extra muros, agunt quartam decimam Adar diem bonam cum lætitia, mittentes partes unusquisque proximo.* In plerisque libris subnectuntur ista, teste Nobilio: Οἱ δὲ κατοικοῦντες ἐν ταῖς μητροπόλεσι, καὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ Ἀδὰρ εὐφροσύνην ἀγαθὴν ἄγουσιν, ἐξαποστέλλοντες μερίδας τοῖς πλησίον. *Qui verò habitant in metropolibus, etiam quintam decimam diem Adar lætitiam bonam agunt, mittentes partes proximis.* Nonnulli tollunt ἀγαθὴν, *bonam*, post εὐφροσύνην, & edit. Compl. legit ἐν εὐφροσύνῃ, *in lætitia*.

℣. 20. Similiter in Ms. Pech. exceptis his levibus: *Scripsit igitur Marducæus..... in Artaxerxis regno, proximis*, &c. Gr. Ἔγραψε δὲ Μαρδοχαῖος, &c. ut sup.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Corb.

* *Mſ.* duodecimo.

21. ponere hos dies bonos, celebrare quartâ decimâ & quintâ decimâ Adar * duodecimi menſis,

* *In Mſ. deeſt* ab.

* *Mſ.* nuntiare.

* *Mſ.* patris.

22. in diebus in quibus erraverunt Judæi, & ſervati ſunt * ab inimicis ſuis, ſecundum menſem qui ſcriptus eſt illis, à triſtitia in gaudium, & luctu in bonam diem; celebrare hos dies * nuptiarum & lætitiæ, mittere dona & * partes ſacerdotibus, & amicis, & pauperibus, & orphanis, & viduis.

* *l.* ſicut.

* *Supp.* Mardochæus.

23. Et ſuſceperunt Judæi, & poſuerunt in memoratione, * & ut ſcripſit illis hæc *

VULGATA NOVA.

21. ut quartam decimam & quintam decimam diem menſis Adar pro feſtis ſuſciperent, & revertente ſemper anno, ſolemni celebrarent honore:

22. quia in ipſis diebus ſe ulti ſunt Judæi de inimicis ſuis, & luctus atque triſtitia in hilaritatem gaudiumque converſa ſunt; eſſentque dies iſti epularum atque lætitiæ, & mitterent ſibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuſcula largirentur.

23. Suſceperuntque Judæi in ſolemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris facienda mandaverat.

VULGATA NOVA.

24.\.\.\.\.\. 26. *Vide Not.*

24. Aman enim, filius Amadathi, ſtirpis Agag, hoſtis & adverſarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret: & miſit phur, quod noſtrâ linguâ vertitur in ſortem.

25. Et poſtea ingreſſa eſt Eſther ad regem, obſecrans ut conatus ejus litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique & ipſum & filios ejus affixerunt cruci,

26. atque ex illo tempore dies iſti appellati ſunt phurim, id eſt ſortium: eò quòd phur, id eſt ſors, in urnam miſſa fuerit. Et cuncta quæ geſta ſunt, epiſtolæ, id eſt libri hujus, volumine continentur:

VERSIO ANTIQUA.

27. & diei mentionem fecit per progeniem, & patriam, & civitatem, & regionem;

* *Mſ.* que.

28. indicens vigilias, * quas celebrarent omni tempore, ut memoria eorum non deficeret de progenie.

* *Supp.* Aminadab.

* *f.* cuſtodiendum.

29. Et ſcripſit Heſter regina filia *\.\.\.\.\.\. & Mardochæus fecit firmamentum epiſtolæ * cuſtodientium.

VULGATA NOVA.

27. quæque ſuſtinuerunt, & quæ deinceps immutata ſunt, ſuſceperunt Judæi ſuper ſe & ſemen ſuum, & ſuper cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies abſque ſolemnitate tranſigere: quos ſcriptura teſtatur, & certa expetunt tempora, annis ſibi jugiter ſuccedentibus.

28. Iſti ſunt dies, quos nulla unquam delebit oblivio: & per ſingulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt: nec eſt ulla civitas, in qua dies phurim, id eſt ſortium, non obſerventur à Judæis, & ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata eſt.

29. Scripſeruntque Eſther regina filia Abihail & Mardochæus Judæus, etiam ſecundam epiſtolam, ut omni ſtudio dies iſta ſolemnis ſanciretur in poſterum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 21. Græc. bene: Στῆσαι τὰς ἡμέρας ταύτας ἀγαθὰς, ἄγειν τε τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην καὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην τοῦ Ἀδάρ. Mſ. Pech. *Ponere hoſtias* (ſ. *hos dies*) *bonas, celebrare quartam decimam & quintam decimam Adar duodecimam menſis.*

℣. 22. Corrupta hîc plura, vel malè conſtructa, ac digeſta; quorum nonnulla reſtituere conati ſumus ope Mſ. Pechiani, ſed in ipſo etiam fœdata multa, & miſerè depravata: ita nempe ſe habet: *In diebus quibus ceſſaverunt Judæi, & ſervati ſunt ab inimicis ſuis, ſecundùm menſem qui ſcriptus eſt illis, à triſtitia in gaudio, & luctu in bonam diem; celebrare hoſtias, nunciare lætitiâ, & mittit dona & partes ſacerdotes, & amicis*, &c. ut ſup. Quæ autem ſupra vix intelligi queunt præ ſtili barbarie, liquidiora fient cùm Vulgatæ ſubſidio è regione editæ, tum etiam textus Græci, in quo ſic: Ἐν γὰρ ταύταις ταῖς ἡμέραις ἀνεπαύσαντο (Orig. add. ἐν αὐτοῖς) οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν· καὶ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐστράφη (Mſ. Alex. cum Orig. ἐγράφη) αὐτοῖς, ὅς ἦν Ἀδὰρ, (Alex. delet hoc, ὅς ἦν Ἀδὰρ, Orig. notat obelo,) ἀπὸ πένθους εἰς χαρὰν, καὶ ἀπὸ ὀδύνης εἰς ἀγαθὴν ἡμέραν· ἄγειν ὅλον, ἀγαθὰς ἡμέρας (Alex. ἄγειν αὐτὰς ἡμέρας) γάμων καὶ εὐφροσύνης, ἐξαποστέλλοντες μερίδας τοῖς φίλοις, καὶ (Orig. add. δόματα) τοῖς πτωχοῖς· i. e. *In his enim diebus requieverunt Judæi ab inimicis ſuis; & menſem in quo facta eſt eis converſio* (vel *ſcriptio*,) *qui erat Adar, ex luctu in gaudium, & ex dolore in bonam diem; celebrarent totum, bonos dies nuptiarum & lætitiæ, mittentes partes amicis, & (dona) mendicis.* At imprimis conſulenda eſt Vulgata nova.

℣. 23. Mſ. Pech. *Et ſuſceperunt Judæi, & poſuerunt in commemoratione, & ſcripſit illis ipſa.* Græc. Καὶ προσεδέξαντο οἱ Ἰουδαῖοι, καθὼς ἔγραψεν αὐτοῖς ὁ Μαρδοχαῖος. *Et ſuſceperunt Judæi, ſicut ſcripſit eis Mardochæus.*

℣℣. 24. 25. 26. Hi verſus tres non leguntur in Mſs. noſtris Corb. & Pech. ita verò ſequuntur Græcè: ℣. 24. Πῶς Ἀμὰν Ἀμαδάθου ὁ Μακεδὼν ἐπολέμει αὐτοὺς, καθὼς ἔθετο ψήφισμα καὶ κλῆρον ἀφανίσαι αὐτοὺς, 25. καὶ ὡς εἰσῆλθε πρὸς τὸν βασιλέα, λέγων, κρεμάσαι τὸν Μαρδοχαῖον. Ὅσα δὲ ἐπεχείρησεν ἐπάξαι ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους κακὰ, ἐπ' αὐτὸν ἐγένοντο. Καὶ ἐκρεμάσθη αὐτὸς, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ· 26. διὰ τοῦτο ἐπεκλήθησαν αἱ ἡμέραι αὗται φρουραὶ, διὰ τοὺς κλήρους· ὅτι τῇ διαλέκτῳ αὐτῶν καλοῦνται φρουραί· διὰ τοὺς λόγους τῆς ἐπιστολῆς ταύτης· i. e. 24. *Quomodo Aman Amadathi Macedo impugnabat eos, ſicut poſuerat decretum & ſortem delendi eos, 25. & ut intravit ad regem, dicens, ſuſpenderet Mardochæum. Quæcunque verò aggreſſus eſt inducere ſuper Judæos mala, ſuper ipſum evenerunt. Et ſuſpenſus eſt ipſe, & filii ejus; 26. propter hoc vocati ſunt dies illi phruræ, propter ſortes: quoniam linguâ eorum vocantur phruræ: per verba epiſtolæ hujus.*

℣. 27. Hæc antecedunt in Græco: Καὶ ὅσα πεπόνθασι διὰ ταῦτα, καὶ ὅσα αὐτοῖς ἐγένετο· καὶ ἔστησε, καὶ προσεδέχοντο οἱ Ἰουδαῖοι ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τῷ σπέρματι αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τοῖς προστεθειμένοις ἐπ' αὐτῶν· οὐδὲ μὴν ἄλλως χρήσονται· i. e. *Et quæcunque paſſi ſunt propter hæc, & quæcunque ipſis evenerunt; & ſtatuit, & ſuſceperunt Judæi ſuper ſe & ſuper ſemen ſuum, & ſuper appoſitos ad ipſos; nec ſane aliter utentur.* Deinde ſubjiciuntur iſta quæ reſpondent Latino ſup. Αἱ δὲ ἡμέραι αὗται μνημόσυνον ἐπιτελούμενον κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν, καὶ πόλιν, καὶ πατριὰν, καὶ χώραν. *Dies autem hi memoriale perfectum per progeniem & progeniem*, &c. quæ ſup. In Mſ. verò Pech. etiam hæc poſteriora deſunt, ſicut in ed. Compl. teſte Nobilio.

℣. 28. Hæc rurſus abſunt à Mſ. Pech. In Græco verò ſic: Αἱ δὲ ἡμέραι αὗται τῶν φρουραὶ (in Compl. deeſt hoc, τῶν φρουραὶ) ἀχθήσονται εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν οὐ μὴ ἐκλίπῃ ἐκ τῶν γενεῶν. *Dies autem hi ipſorum phruræ celebrabuntur in omne tempus, & memoria eorum non deficiet à generationibus.*

℣. 29. Deſunt & iſta in Mſ. Pech. at in Græco leguntur hoc modo: Καὶ ἔγραψεν Ἐσθὴρ ἡ βασίλισσα θυγάτηρ Ἀμιναδὰβ, καὶ Μαρδοχαῖος ὁ Ἰουδαῖος, ὅσα ἐποίησαν, τό τε

VULGATA NOVA.

30. & miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, & susciperent veritatem,

31. observantes dies sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi observanda susceperunt à se, & à semine suo, jejunia & clamores, & sortium dies,

32. & omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historiâ continentur.

30..... 32. *Vide Not.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

στερέωμα τῆς ἐπιςολῆς τῶν φρυραί. *Et scripsit Esther regina filia Aminadab, & Mardochæus Judæus, quæcunque fecerunt, & firmamentum epistolæ ipsorum phruræ:* vet. al. scribit ἐποίησε, non ἐποίησαν; Ms. verò Alex. delet seq. τέ.

℣℣. 30. 31. 32. Absunt hi tres versiculi à Mss. Corb. & Pech. In Græco hæc tantùm leguntur: Καὶ Μαρδοχαῖος καὶ Ἐσθὴρ ἡ βασίλισσα ἔστησαν ἑαυτοῖς καθ' ἑαυτῶν· καὶ τότε στήσαντες κατὰ τῆς ὑγιείας ἑαυτῶν, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν. Καὶ Ἐσθὴρ λόγῳ ἔστησεν εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἐγράφη εἰς μνημόσυνον· i. e. *Et Mardochæus & Esther regina statuerunt sibi per se: & tunc statuentes per sanitatem suam, & consilium ipsorum. Et Esther verba statuit in sæculum; & scriptum est in memoriali.* Edit. Compl. loco τῆς ὑγιείας, hab. τὴν νηστείαν, *secundum jejunium ipsorum.*

C A P U T X.

VULGATA NOVA.

1. REx verò Assuerus, omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias:

2. cujus fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochæum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum:

3. & quomodo Mardochæus Judaici generis secundus à rege Assuero fuerit: & magnus apud Judæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

* *Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi in editione Vulgata, quæ Græcorum linguâ & litteris continentur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est veru, prænotavimus.*

* Hæc & alia quæ sequuntur alio charactere scripta, sunt Hieronymi verba, de *Vulgata editione* loquentis.

4. Dixitque Mardochæus: A Deo facta sunt ista.

5. Recordatus sum somnii, quod videram, hæc eadem significantis: nec eorum quidquam irritum fuit.

6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam.

Inf. 11. 6.

7. Duo autem dracones: ego sum, & Aman.

8. Gentes, quæ convenerant: hi sunt, qui

VERSIO ANTIQUA.

1..... *Vide Not.*

2. Et annuntiata est gloria Mardochæi, quemadmodum illum rex honorificaverat in regno suo, sicut scriptum est in libro regis Medorum in memoriam:

3. Mardochæus enim suscipiebat regem Artarxerxem in die illa, & magnus erat in regno, & magnificatus à Judæis, & ex ducatu præerat omni genti suæ.

4. Et dixit Mardochæus ad omnes: A Deo facta sunt ista.

5. Commemoratus est enim Mardochæus somnii sui quod viderat, & de verbis his nihil transivit eum.

6. Pusillus fons: Hester est.

7. Duo enim dracones: ego eram, & Aman.

8. Flumina autem: gentes, quæcunque venerant

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣℣. 1. 2. Græc. Ἔγραψε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν βασιλείαν τῆς τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης· deinde: καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ ἀνδραγαθίαν, πλοῦτόν τε καὶ δόξαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἰδοὺ γέγραπται ἐν βιβλίῳ βασιλέων Περσῶν καὶ Μήδων εἰς μνημόσυνον· i. e. *Scripsit autem rex ad regnum terræ & maris: & fortitudinem ejus & magnificentiam, & divitias & gloriam regni ejus, ecce scripta sunt in libro regum Persarum & Medorum in memoriam.* Orig. post hanc vocem δόξαν, proximè addit, Μαρδοχαίῳ ὅσα ἐμεγάλυνεν αὐτὸν ἐπὶ, dein τῆς βασιλείας, &c. quæ respondent Lat. Corb. Ms. etiam Pech. habet cum ipso: *Et annuntiata est gloria Marducæi, sicut illum honorificavit rex in regno suo; & ecce scriptum est in libro regis Persarum & Medorum in memoriam.*

℣. 3. Ms. Pech. simpliciter hab. *Marducæus enim..... à die illa..... & honorificatus à Judæis;* absque seqq. *& ex ducatu,* &c. Græc. Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος διεδέχετο τὸν βασιλέα Ἀρταξ. καὶ μέγας ἦν..... καὶ δεδοξασμένος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ φιλούμενος διηγεῖτο τὴν ἀγωγὴν παντὶ τῷ ἔθνει αὐτοῦ. *Mardochæus autem secundus erat à rege Artax. & magnus..... & glorificatus à Judæis, & amatus narrabat educationem omni,* &c. Ms. Alex. cum Orig. scribit ἡγεῖτο, non διηγεῖτο. Porro hoc ultimo versu claudebatur totus Estheris liber in Hebraïco textu, teste Hieronymo: *Quæ habentur,* inquit, *in Hebræo, plena fide expressi;* reliqua verò complura superaddita à S. Doctore, in editione Vulgata, ut vocat, dispersa erant per diversa loca, unde petita & simul coacta, ab ipso translata sunt in finem totius libri, indicatis nimirum variis locis, quibus ipsa inserta erant.

℣. 4. Hic versiculus cum aliis subsequentibus novem hoc pariter loco reperiebatur in editione Vulg. teste Hieronymo sup. *Interim,* inquit, *post finem libri hoc capitulum ferebatur, quod..... veru prænotavimus.* In Ms. Pech. ℣. 4. legitur ut supra, excepto uno *dicebat,* pro *dixit;* in Gr. Καὶ εἶπε, &c. ut in Lat. hoc tamen detracto medio, *ad omnes.*

℣. 5. Ms. Pech. *Commemoratus est enim Mard. somno suo quod vidit, & de verbis his nihil transeunt.* Græc. verò: Ἐμνήσθην γὰρ περὶ τοῦ ἐνυπνίου, οὗ εἶδον περὶ τῶν λόγων τούτων· οὐδὲ γὰρ παρῆλθεν ἀπ' αὐτῶν λόγος. i. e. *Recordatus sum enim somnii, quod videram de verbis his: neque enim præteriit de eis verbum.* At in vet. al. sic: Ἐμνήσθη γὰρ τοῦ... ὃ εἶδε· καὶ ἀπετελέσθη, καὶ εἶπε.

℣. 6. In Ms. Pech. valde plura, nempe: *Pusillus* (Ms. *posillos*) *factus est fluvius grandis; erat lumen & sol, & aqua multa: Esther est fluvius, quam dixit* (l. *duxit*) *rex, & fecit regina* (l. *reginam.*) Græcè similiter: Ἡ μικρὰ πηγὴ ἣ (in Ms. Alex. & Compl. deest ἣ) ἐγένετο ποταμός· καὶ ἦν φῶς καὶ ἥλιος, καὶ ὕδωρ πολύ· Ἐσθήρ ἐστιν ὁ ποταμὸς, ἣν ἐγάμησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐποίησε βασίλισσαν.

℣. 7. Itidem in Ms. Pech. præter hoc, *duo autem:* legitur etiam Græcè, οἱ δὲ δύο; cæt. ut sup. nisi excipiatur verbum εἰμὶ, *sum,* pro *eram.*

℣. 8. Ms. Pech. *Gentes autem, quæ convenerant perdere,* &c. ut sup. Ita quoque in Gr. Vat. sed in vet. al. ut sup. Ποταμὸς, τὰ ἔθνη τὰ συναχθέντα, &c.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Corb.

perdere nomen Judæorum.

9. Sol & luna : erant Judæi : hoc judicium fecit Deus : ſigna & prodigia iſta non ſunt facta in gentibus.

10. Et fecit ſortes duas, unam populo *, & unam genti.

* *Supp.* Dei.

11. Et acceſſerunt hæ duæ ſortes in hora ſecundùm tempus, & dies judicii in omnibus gentibus in conſpectu Dei :

12. & commemoratus eſt populi ſui, & ſervavit hæreditatem ſuam.

13. Et erunt in illis diebus in menſe Adar, quartâ decimâ duodecimi menſis, dies ſynagogæ cum lætitia & voluptate, in progenie veſtra in populo Iſraël.

Vulgata nova.

conati ſunt delere nomen Judæorum.

9. Gens autem mea : Iſraël eſt, quæ clamavit ad Dominum, & ſalvum fecit Dominus populum ſuum : liberavitque nos ab omnibus malis, & fecit ſigna magna atque portenta inter gentes :

10. & duas ſortes eſſe præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium.

11. Venitque utraque ſors in ſtatutum ex illo jam tempore diem coram Deo univerſis gentibus :

12. & recordatus eſt Dominus populi ſui, ac miſertus eſt hæreditatis ſuæ.

13. Et obſervabuntur dies iſti in menſe Adar, quarta decima & quinta decima die ejuſdem menſis, cum omni ſtudio & gaudio in unum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Iſraël.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 9. In Mſ. Pech. præmittuntur iſta : *Mea gens : eſt Iſraël, exclamantes ad Deum, & ſalvavit eos, & liberavit illos de manibus omnium malorum :* deinde ſic : *Sol & lumen erit Judæis : hoc judicium fecit Deus ; ſigna & prodigia iſta, quæ non ſunt facta in gentibus.* Græcè ita : Τὸ δὲ ἔθνος τὸ ἐμόν· ὅτός ἐστιν Ἰσραὴλ, οἱ βοήσαντες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ σωθέντες, καὶ ἔσωσε Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ· καὶ ἐῤῥύσατο Κύριος ἡμᾶς ἐκ πάντων τῶν κακῶν τούτων· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τὰ μεγάλα, ἃ οὐ γέγονεν ἐν τοῖς ἔθνεσι. *Gens autem mea : hic eſt Iſrael, qui clamantes ad Deum & ſalvati, & ſalvavit Dominus populum ſuum : & eruit Dominus nos ex omnibus malis his ; & fecit Deus ſigna & prodigia magna, quæ non ſunt facta in gentibus.* At in vet. al. Gr. ſic legitur : Ἥλιος καὶ φῶς, οἳ ἐγένοντο τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπιφανεία τοῦ Θεοῦ· τοῦτο τὸ κρίμα· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ταῦτα, ἃ οὐ, &c. quæ favent Lat. Corb. Huc etiam redeunt quæ refert Auct. l. de voc. gent. l. 1. c. 5. p. 3. a. *Gratias tibi Domine, quoniam feciſti nova ſigna & prodigia, qualia non ſunt facta in gentibus.*

℣. 10. Similiter in Mſ. Pech. præter hæc ult. *unam populum* (l. *populo*) *Dei, & aliam genti.* Græcè : Διὰ τοῦτο ἐποίησε κλήρους δύο, ἕνα τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕνα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Auct. l. de voc. gent. ubi ſup. ſic pergit : *Dividens omne ſæculum in ſortes duas, elegiſti unam tibi populi tui, relinquens aliam gentibus.*

℣. 11. Sic etiam in Mſ. Pech. exceptis his, *hæ duæ gentes in hora..... & die.* In Gr. Καὶ ἦλθον οἱ δύο κλῆροι οὗτοι εἰς ὥραν καὶ καιρὸν, καὶ εἰς ἡμέραν κρίσεως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· ed. Compl. hab. ἡμέραν, abſque præp. εἰς, & inf. cum Ald. ἐν πᾶσι, &c. Vet. al. initio hab. Καὶ προσῆλθον, paulòque poſt, εἰς ὥρας κατὰ καιρὸν, καὶ ἡμέρας κυριεύσεως τοῦ αἰῶνος, ἐν πᾶσι, &c.

℣. 12. Mſ. Pech. *Et in his commemoratus eſt*, &c. ut ſup. Græc. Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐδικαίωσε, &c. *Et recordatus eſt populi ſui, & juſtificavit*, &c. ut ſup.

℣. 13. In Mſ. Pech. legitur *duodecima*, non *duodecimi*, & infra *in progenies veſtras* ; reliqua ad verbum ut ſup. Græcè ita : Καὶ ἔσονται αὐτοῖς αἱ ἡμέραι αὗται ἐν μηνὶ Ἀδὰρ, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ καὶ τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς, μετὰ συναγωγῆς καὶ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κατὰ γενεὰν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ Ἰσραήλ. *Et erunt eis dies hi in menſe Adar, die quarta decima & quinta decima menſis, cum ſynagoga & gaudio & lætitia, coram Deo, per progeniem in ſæculum in populo ejus Iſraël.*

CAPUT XI.

Vulgata nova.

Somnium Mardochæi.

1. Anno quarto, regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerunt, Doſithæus, qui ſe ſacerdotem & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, hanc epiſtolam phurim, quam dixerunt interpretatum eſſe Lyſimachum, Ptolemæi filium in Jeruſalem.

1..... *Vide Not.*

Hoc quoque principium erat in editione Vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur Interpretum.

Vid. Verſ. antiq. ipſo initio libri, & p. 805.

2. Anno ſecundo, regnante Artaxerxe maximo, primo die menſis Niſan, vidit ſomnium Mardochæus filius Jairi, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin :

3. homo Judæus, qui habitabat in urbe Suſis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ.

4. Reg. 24. 15. Sup. 2. 6.

4. Erat autem de eo numero captivorum, quos tranſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis de Jeruſalem cum Jechonia rege Juda :

5. & hoc ejus ſomnium fuit : Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræ motus, & conturbatio ſuper terram :

6. & ecce duo dracones magni, paratique contra ſe in prælium.

Sup. 10. 7.

7. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ ſunt nationes, ut pugnarent contra gentem juſtorum.

8. Fuitque dies illa tenebrarum & diſcriminis, tribulationis & anguſtiæ, & ingens formido ſuper terram.

9. Conturbataque eſt gens juſtorum timentium mala ſua, & præparata ad mortem.

10. Clamaveruntque ad Deum : & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit.

11. Lux & ſol ortus eſt, & humiles exaltati ſunt, & devoraverunt inclytos.

12. Quod cùm vidiſſet Mardochæus, & ſurrexiſſet de ſtrato, cogitabat quid Deus facere vellet : & fixum habebat in animo ſcire cupiens quid ſignificaret ſomnium.

Nota.

℣. 1. Quæ leguntur hîc in Vulg. penitus deſiderantur in Mſs. noſtris Corb. & Pech. In Græco tamen pene exſtant ad verbum, ſed in fine capitis decimi, quibus etiam ibid. totus clauditur liber. Nonnullæ ſunt varietates, quas hîc ſubjicimus ; videlicet, pro *regnantibus*, Gr. habet ſingulari numero βασιλεύοντος, *regnante*, ut & inf. εἰσήνεγκε, *attulit* ; exinde loco *qui ſe ſacerd..... ferebat*, ita, ὃς ἔφη εἶναι ἱερεὺς καὶ Λευΐτης, *qui dicebat ſe eſſe ſacerdotem & Levitam* ; item poſt paulò, loco *hanc ep. phurim*, ſic, τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν τῶν φρουραί, *propoſitam epiſtolam ipſorum phruræ* ; deinde ac ultimò, ἣν ἔφασαν εἶναι, καὶ ἡρμηνευκέναι Λυσίμαχον Πτολεμαίου, τὸν ἐν Ἱερουσαλήμ· *quam dixerunt eſſe, & interpretatum eſſe Lyſimachum Ptolemæi, qui in Jeruſalem.* Quod autem ſequitur in Vulg. nempe ſomnium Mardochæi, præponitur toti libro, cùm in Mſs. Corb. & Orat. tum in Græco : *Hoc quoque*, inquit Hieronymus ſup. *principium erat in editione Vulgata.*

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

Sup. 2. 21. & 6. 2.

1. MOrabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui janitores erant palatii.

2. Cùmque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentiùs pervidisset, didicit quòd conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nunciavit super eo regi.

3. Qui de utroque habita quæstione, confessos jussit duci ad mortem.

4. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardochæus rei memoriam litteris tradidit.

5. Præcepitque ei rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.

6. Aman verò filius Amadathi Bugæus, erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo & populo ejus, pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

Hucusque proœmium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine,

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola Vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

Vid. Vers. antiqi sup. pag. 803.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 803.

1. REx maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum principibus & ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem.

2. Cùm plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.

3. Quærente autem me à consiliariis meis, quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide cæteros præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine,

4. indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium gentium consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.

5. Quod cùm didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversùs omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, & turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,

6. jussimus, ut quoscunque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus à rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur, quarta decima die duodecimi mensis Adar anni præsentis:

7. ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur,

Pergensque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraïco, & apud nullum penitus feruntur Interpretum.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 807. & 808.

8. Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,

9. & dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.

10. Tu fecisti cœlum & terram, & quidquid cœli ambitu continetur.

11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ.

12. Cuncta nosti, & scis, quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

13. (libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem,)

14. sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

15. Et nunc Domine rex, Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuam delere.

16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.

17. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

18. Omnis quoque Israël pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eò quòd eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 808.

1. ESther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.

2. Cùmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omniaque loca, in quibus antea lætari consueverat, crinium laceratione complevit.

3. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cujus præter te nullus est auxiliator alius.

4. Periculum meum in manibus meis est.

5. Audivi à patre meo, quòd tu Domine tulisses Israël de cunctis gentibus, & patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hæreditatem sempiternam, fecistique eis sicut locutus es.

Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

6. Peccavimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum:

7. coluimus enim deos eorum. Justus es Domine:

8. & nunc non eis sufficit, quòd durissima nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiæ deputantes,

9. volunt tua mutare promissa, & delere hæredi-

VULGATA NOVA.

tatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui,

10. ut aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum.

11. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, & eum, qui in nos cœpit sævire, disperde.

12. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universæ potestatis:

13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & cæteri qui ei consentiunt.

14. Nos autem libera manu tua, & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,

15. & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ.

16. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei,

17. & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum:

18. & nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

Hæc quoque addita reperi in editione Vulgata.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 806.

1. ET mandavit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua.

2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus à rege locutus est contra nos in mortem:

3. & tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 809.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua.

5. Cùmque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,

6. & super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens:

7. altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans.

8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10. Cùmque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, &, in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11. Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exsilivit de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:

12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

14. Accede igitur, & tange sceptrum.

15. Cùmque illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum ejus, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris?

16. Quæ respondit: Vidi te domine quasi angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ.

17. Valde enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum.

18. Cùmque loqueretur, rursus corruit, & pene exanimata est.

19. Rex autem turbabatur, & omnes ministri ejus consolabantur eam.

CAPUT XVI.

VULGATA NOVA.

Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Judæis ad totas regni sui provincias misit: quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur.

Vid. Vers. antiq. sup. pag. 816.

1. REx magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ jussioni obediunt, salutem dicit.

Sup. 3. 10.

2. Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam:

3. & non solùm subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.

4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum vesaniæ proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere,

6. dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt.

7. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorumdam suggestionibus regum studia depraventur.

8. Unde providendum est paci omnium provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.

10. Et ut manifestiùs, quod dicimus, intelligatis: Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietatem nostram

Sup. 3. 1.

ſua crudelitate commaculans, peregrinus à nobis ſuſceptus eſt:

11. & tantam in ſe expertus humanitatem, ut pater noſter vocaretur, & adoraretur, ab omnibus poſt regem ſecundus:

12. qui in tantum arrogantiæ tumorem ſublatus eſt, ut regno privare nos niteretur & ſpiritu.

13. Nam Mardochæum, cujus fide & beneficiis vivimus, & conſortem regni noſtri Eſther, cum omni gente ſua, novis quibuſdam atque inauditis machinis expetivit in mortem:

14. hoc cogitans, ut illis interfectis, inſidiaretur noſtræ ſolitudini, & regnum Perſarum transferret in Macedonas.

15. Nos autem, à peſſimo mortalium Judæos neci deſtinatos, in nulla penitus culpa reperimus, ſed è contrario juſtis utentes legibus,

16. & filios altiſſimi & maximi, ſemperque viventis Dei, cujus beneficio & patribus noſtris & nobis regnum eſt traditum, & uſque hodie cuſtoditur.

17. Unde eas litteras, quas ſub nomine noſtro ille direxerat, ſciatis eſſe irritas.

18. Pro quo ſcelere ante portas hujus urbis, id eſt, Suſan, & ipſe qui machinatus eſt, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, ſed Deo reddente ei quod meruit.

19. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus ſuis.

20. Quibus debetis eſſe adminiculo, ut eos, qui ſe ad necem eorum paraverant, poſſint interficere tertia decima die menſis duodecimi, qui vocatur Adar:

21. hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctus, eis vertit in gaudium.

22. Unde & vos, inter cæteros feſtos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in poſterum cognoſcatur,

23. omnes, qui fideliter Perſis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem; qui autem inſidiantur regno eorum, perire pro ſcelere.

24. Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit ſolemnitatis hujus eſſe particeps, gladio & igne pereat, & ſic deleatur, ut non ſolùm hominibus, ſed etiam beſtiis invia ſit in ſempiternum, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore FRANCISCO LUCA Brugenſi.

LIBER ESTHER.

CAP. I. ℣. 6. Tentoria aerei coloris. *Scribendum eſt* aerei *quadriſyllabum, derivatum ab aere, non triſyllabum* æreì, *ab ære.*

CAP. II. ℣. 12. Oleo ungerentur myrrhino. *Germana lectio eſt* myrrhino, *adjectivum à myrrha deductum, non* myrtino *à myrto.*

℣. 14. Atque inde in ſecundas ædes deducebatur. *Servandum eſt ſingulare* deducebatur, *non mutandum plurali* deducebantur.

℣. 23. Et appenſus eſt uterque eorum in patibulo. *Quod ſubjiciunt exemplaria quædam*, Et juſſit rex ut in libro memoriali ſcriberetur, ut pro vita ſua aliquid repenſaret ei, *ſuperfluum eſt.*

CAP. III. ℣. 3. Qui ad fores palatii præſidebant. *Pro* præſidebant, *alii ſcribunt* reſidebant: *nam hujuſmodi aliquid Hebraïcè ſupplere oportet.*

CAP. IV. ℣. 3. Sacco & cinere multis pro ſtrato utentibus. *Incongrue quidam, quarta declinatione, ſcribunt* ſtratu. *Idem uſu venit infra* 11. ℣. 12. *Job.* 7. ℣. 13. *& alibi.*

℣. 4. Ut ablato ſacco induerent eum. *ſ. Mardochæum veſtem. Præferendus eſt numerus pluralis* induerent *cum pronomine maſculino* eum, *ſingulari* indueret *cum pronomine feminino* eam, *ſubaudito, Mardochæus veſtem.*

CAP. VIII. ℣. 4. At ille ex more ſceptrum aureum protendit manu. *Non mutes* protendit *cum* prætendit, *id eſt*, pro *cum* præ, *vocalem quartam cum diphthongo prima.*

℣. 11. Interficerent atque delerent, & ſpolia eorum diriperent. *Non omittas poſtremum* & ſpolia eorum diriperent.

℣. 15. Hyacinthinis videlicet & aeriis. *Quadriſyllabum eſt* aeriis, *ut ſupra* 1. ℣. 6. *nec commutandum cum* aerinis.

CAP. IX. ℣. 2. Eò quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat. *Retinendum præteritum pluſquam perfectum indicativi* penetrarat, *non ſubſtituendum optativi præſens* penetraret.

℣. 10. Prædas de ſubſtantiis eorum tangere noluerunt. *Germana lectio eſt* tangere, *non, omiſſis duabus litteris*, agere.

℣. 17. Primus apud omnes. *Pro* primus *ordinali numero, alii ſcribunt* unus *cardinalem.*

℣. 22. Et luctus atque triſtitia in hilaritatem gaudiumque converſa ſunt. *Pro neutro* converſa, *non eſt ſcribendum maſculinum* converſi.

℣. 27. Et certa expetunt tempora. *Cave ne ſcribas* cætera, *id eſt, reliqua, pro* certa, *quod eſt definita.*

CAP. XIV. ℣. 14. Nos autem libera manu tua. *Non addas præpoſitionem* in *ante* manu.

CAP. XV. ℣. 1. Haud dubium quin Eſther Mardochæus. *Nomen proprium* Eſther, *cave mutes in verbum ſubſtantivum* eſſet.

CAP. XVI. ℣. 5. Mendaciorum cuniculis conentur ſubvertere. *Non eſt legendum* funiculis, *pro* cuniculis, *id eſt*, f *digamma, pro* c *muta.*

Variæ Lectiones VULGATÆ, rurſum ab eodem FRANCISCO LUCA obſervatæ.

LIBER ESTHER.

CAP. I. ℣. 6. Et carbaſini & hyacinthini. *Plura Mſs. etiam unum hujus Eccleſiæ, cum aliis Epanorthotæ noſtri, ſcribunt* carpaſſini, *non* carbaſini, *ſicut Hebraïcè eſt* carpas; *ac monet Epanorthotes per* p *mutam tenuem ſcribendum eſſe, non per* b *mediam.*

CAP. III. ℣. 15. Et cunctis Judæis qui in urbe erant flentibus. *Complura Mſs. omittunt* Judæis, *conſentaneè Hebræo & Græco.*

CAP. XII. ℣. 6. Ubi ſcriptum eſt in volumine, Et diripuerunt bona vel ſubſtantias eorum. *Interpres hic reſpiciens ad locum ſupra* 3. ℣. 13. *vix dubium quin repetierit eadem, quibus eo loco uſus fuerat, verba*, Et diriperent bona, *potiùs quàm mutarit* diriperent *in præteritum* diripuerunt.

CAP. XV. ℣. 4. Die autem tertio depoſuit veſtimenta ornatus ſui, & circumdata eſt gloriâ ſuâ. *Sententia ſe ipſam evertere videtur, niſi pro* ornatus, *abjectâ* n *liquidâ, legatur* oratus, *(quod conjiciunt quidam) quod eſt, orationis, qua voce utitur inter alios Hieronymus, Præfatione in libros Didymi de Spiritu S. à ſe verſos. Veſtimenta autem orationis, ſunt veſtimenta lugubria, qualia decent orantem ac ſupplicem, de quibus dictum fuerat ſupra* 14. ℣. 2. Cùmque depoſuiſſet veſtes regias, fletibus & luctui apta indumenta ſuſcepit. *Hæc illic ſuſcepiſſe Eſther, hic depoſuiſſe narratur: nam & Græca hic habent*, Ut ceſſavit orans, depoſuit veſtimenta τοῦ πένθους, luctûs, *ſeu (ut quædam exemplaria)* τῆς θεραπείας ſervitutis, *ſeu* cultûs, *quemadmodum Baruch* 4. ℣. 20. *legimus* ſaccum obſecrationis.

IN LIBRUM JOB
ADMONITIO PRÆVIA.

Latina vetus Interpretatio libri Job, *quam hic subjicimus, primùm edita est à D. nostro Johanne Martianæo to.* 1. *nov. editionis op. S. Hieronymi, col.* 1189. *scilicet è Ms. codice Majoris Monasterii, annorum circiter* 600. « *Ut verò, inquit, ad nos per-*
» *venit pretiosum illud antiquitatis sacræ monumentum, maxima statim aviditate integrum*
» *revolvimus; curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperi-*
» *mus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem prædicarit interpretis*
» *Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incuriæ & cladis volumen Jobi in-*
» *cesserit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos verò Hieronymus, ipsum sar-*
» *tum tectum effecissent, non solùm ejusdem Hieronymi præfatiunculæ, sed Origenis etiam*
» *Adamantii, ac quorumdam aliorum antiquorum Scriptorum attestantur verba.* »

Et verò Origenes scribens ad Africanum, ita differit de hoc libro : Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ, τὰ ἀπὸ τοῦ· Γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι, μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνίστησιν, ἄχρι τέλους, οὐ κεῖται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις....... Καὶ ἄλλα δὲ μυρία εὕρομεν ἐν τῷ Ἰὼβ, καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀντιγράφοις, ἢ ἐν τοῖς παρὰ Ἰουδαίοις..... Πάλιν τε αὖ πλεῖστά τε ὅσα διὰ μέσου ὅλου τοῦ Ἰὼβ παρ' Ἑβραίοις μὲν κεῖται, παρ' ἡμῖν δὲ οὐχί· καὶ πολλάκις μὲν ἔπη τέσσαρα, ἢ τρία· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ δεκατέσσαρα, καὶ δεκαεννέα, καὶ δεκαέξ· καὶ τί με δεῖ καταλέγειν, ἃ μετὰ πολλοῦ καμάτου ἀνελεξάμεθα, ὑπὲρ τοῦ μὴ λανθάνειν ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τῶν παρὰ Ἰουδαίοις καὶ ἡμῖν ἀντιγράφων; Sed & in Job, ab his verbis : *Scriptum est autem ipsum resurrecturum, cum quibus Dominus resurgit*, quæ sequuntur usque ad finem, apud Hebræos non exstant....... Innumera quoque alia invenimus in Job, quæ in nostris exemplaribus ultra Hebraïcum textum redundant, modò parum, modò multùm....... Rursum plurima in medio toto libro Job apud Hebræos reperiuntur, quæ in exemplaribus nostris desiderantur : sæpiùs quidem versiculi quatuor, vel tres; interdum verò quatuordecim, novemdecim, vel sexdecim : & quid me oportet hîc enumerare, quæ multo labore collegimus, ne nos lateret discrimen, quod Judaica inter & nostra exemplaria intercedit? *Idem quoque scribit Hieronymus, tum prologo in edit. Lat. libri Job secundùm LXX. tum præfat. in translat. ejusdem libri ex Hebraïco, ut videbitur infra. Utramque etiam hanc Jobi Interpretationem memorat Augustinus, ac in primis Latinam priorem ex LXX. laudat epist.* 71. *al.* 10. *ad Hieronymum :* In hac autem epistola, *inquit*, hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job à te interpretatum, cùm jam quandam haberemus Interpretationem tuam ejusdem Prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum. Ubi tamen asteriscis notasti quæ in Hebræo sunt, & in Græco desunt; obelis autem quæ in Græco inveniuntur, & in Hebræo non sunt; tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula singulas stellas videamus, significantes eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. *Hanc utique Versionem ostendit Augustinus quanti penderet, cùm illam ipsam ad librum suum Annotationum in Job adhibuerit; quo in opere non tantùm particulæ ejusdem referuntur plurimæ, sed & capita pene integra reperiuntur : lac lacti non similius est, quàm ista plerumque sunt inter se.*

Jam verò circa hanc Interpretationem, quam vulgamus post Hieronymum, duo potissimum occurrunt nobis examinanda : primò utrùm in ejusdem Interpretationis Editione procuranda Versio planè, seu omni ex parte nova, substituta fuerit à S. Doctore pro antiqua; an verò, servata ut plurimùm veteri Interpretatione Latina, illa solùm loca, quæ ab Origene addita fuerant sub asteriscis ex Theodotione aut aliis, Latinè reddiderit Hieronymus, & eidem Versioni antiquæ inseruerit, præmissis nempe iisdem signis? uno, verbo an Hieronymus aliud præstiterit in Editione sua Latina procuranda, præter id quod & Origenes ipse præstiterat in paranda & adornanda Editione Græca LXX. Interpretum.

Secundò an loca illa insititia & mutuò sumpta à Theodotione, aut aliis, in Versione primigenia LXX. Interpretum, imo & in Latina veteri ex ipsa proximè derivata, olim unquam interfuerint; ita ut deinceps, vel negligentiâ librariorum, vel imperitorum temeritate, vel etiam malevolorum quorumdam improbitate & malitia, ex ambobus, cùm Græco tum Latino, contextibus exciderint, aut ab iisdem subducta fuerint vel abrasa?

Ad primum quod attinet, vix credibile est Hieronymum plus operæ sibi imposuisse

quàm decebat, & aliam ab integro condidisse Versionem, dum vetus correcta solummodo & emendata, aut novis accessionibus aucta sufficere potuisset; illud enim fuisset magni laboris, sed minime necessarii, quem plerique fugimus.

Neque verò id tantummodo conjectamus, sed facilè colligi posse credimus ex epistola ipsa Augustini ad Hieron. ubi sic ait: Didicimus ex Hebræo Job à te interpretatum, cùm jam quandam haberemus Interpretationem tuam ejusdem Prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum. *Vox enim ista,* quandam, *posita ante* Interpretationem, *posterioris vocis hujus ambiguitatem explicare videtur: quod enim primitus, & novè, & de integro ab aliquo compositum est,* quodam modo, *vel* aliquo modo *ab eo constructum non dicitur; secus, si opus incœptum jam diu, aut infeliciter actum, novis curis ab alio elaboretur, augeatur, & expleatur; tunc enim aptè ab ipso* quodam modo *compositum dici potest. Nec aliud etiam significare videtur Hieronymus ipse, prologo in Edit. Lat. libri Job secundùm LXX. ubi sic habet:* Nunc autem quia..... volo antiquam divinorum Voluminum viam sentibus virgultisque purgare..... corrector vitiorum falsarius dicor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant, dum magis pulchros habere malunt codices, quàm emendatos. Quapropter, ô Paula & Eustochium..... Beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, & vermibus scatebat errorum, integrum immaculatumque gaudete: quomodo enim probatione atque victoria dupliciter universa ei sunt reddita, ita ego in lingua nostra, audacter loquor, feci eum habere quæ amiserat. Igitur..... rogo ut ubicunque præcedentes virgulas (÷) videritis, sciatis ea quæ subjecta sunt, in Hebræis voluminibus non haberi; porro ubi stellæ (⋇) imago fulserit, ex Hebræo in nostro sermone addita: necnon & illa quæ habere videbamur, & ita corrupta erant, ut sensum legentis tollerent, orantibus vobis, magno labore correxi. *Hæc verba sanè perspicua, & expressa, nec puto illa explicationis indigere. Is enim non novam prorsus Versionem instruxisse dicendus est, qui antiquam solùm purgandam & emendandam sibi proposuit; qui* correctoris *personam agens, nonnullos præpostero* vetustatis *amore captos redarguit, eò quòd* pulchros *mallent* habere codices, quàm emendatos; *qui librum valde imperfectum & mutilum,* in lingua sua fecit habere quæ amiserat, *reddendo videlicet Latinè & adjiciendo ea quæ in codicibus Græcis deerant, & in textu Hebraïco reperiebantur; vel emendando & corrigendo quæ in Latinis* ita corrupta erant *& depravata,* ut sensum legentis tollerent. *Id etiam rursum innuit Hieronymus præfat. in lib. Job, secundùm Hebr. cùm dicit:* Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgò aiunt, litteris, onera magis exarata, quàm codices; dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quàm emendatos. *Nec obstare debent vel officere quæ addit:* Utraque editio, & LXX. juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est, eligat unusquisque quod vult: *non enim verba ista, quantùm attingunt Editionem Latinam secundum LXX. ita premi arctè aut urgeri debent, ut credatur translationem plane novam pro veteri ab Hieronymo fuisse substitutam; sed benigniùs & clementiùs sunt accipienda; nec intelligenda sunt, nisi de correctione mendorum, vel potiùs de accessione, ac interpretatione nova octingentorum ferme versiculorum illorum, qui deerant in antiqua Versione Latina libri Job, quique ipsi inserti fuerant ab Hieronymo ex Editione Hexaplari LXX. Id etiam pene unum innuere videtur Augustinus, epist. 28. al. 8. ad Hieron. cùm scribit:* De vertendis in Latinam linguam sanctis Litteris canonicis laborare te nollem, nisi eo modo quo Job interpretatus es, ut signis adhibitis, quid inter hanc tuam & LXX. quorum est gravissima auctoritas, Interpretationem distet, appareat.

Eodem quippe modo judicandum esse credimus de Editione illa Latina libri Job, curante Hieronymo, ac de Interpretatione Latina Psalmorum, similiter edita ab ipso cum asteriscis & obelis. Hoc enim, opinor, non ambigitur inter peritissimos, aut saltem controversia esse non debet, utrùm Hieronymus Psalterium è Græco LXX. de integro transtulerit, necne; an verò ejusdem Psalterii Translationem veterem tantummodo correxerit & emendaverit. Porro quod ait supra, prologo in Job secundùm Editionem LXX. idem pariter dicit præfat. in Psal. juxta Edit. eandem: Psalterium, *inquit,* Romæ dudum positus, emendaram, & juxta LXX. Interpretes, licet cursim, magna illud ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, ô Paula & Eustochium, Scriptorum vitio depravatum..... cogitis ut veluti quodam novali, scissum jam arvum exerceam, & obliquè sulcis renascentes spinas eradicem....... Unde consueta præfatione commoneo, tam vos..... quàm eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel signa radiantia, id est obelos, vel asteriscos; & ubicunque viderit virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressimus, sciat in LXX. Translatoribus plus haberi: ubi autem stellæ similitudinem perspexerit, de Hebræis voluminibus additum noverit æquè usque ad duo puncta, juxta

Theodotionis duntaxat Editionem, qui simplicitate sermonis à LXX. Interpretibus non discordat. *Attamen de duplici illa correctione seu emendatione Psalmorum differens in epist. ad Sunniam & Fretelam ita scribit :* Quæritis à me rem magni operis, ut..... in opere Psalterii juxta digestionem schedulæ vestræ, ubicunque inter Latinos Græcosque contentio est, quid magis Hebræis conveniat, significem ; in quo illud breviter admoneo, ut sciatis aliam esse Editionem quam Origenes, & Cæsariensis Eusebius, omnesque Græciæ tractatores Κοινὴν, id est, Communem appellant..... aliam LXX. Interpretum, quæ & in Ἑξαπλοῖς codicibus reperitur, & à nobis in Latinum sermonem fideliter versa est, & Jerosolymæ, atque in Orientis ecclesiis decantatur. *At verò quo sensu hîc, agens de correctione Psalterii, ait Editionem LXX. Hexaplarem « in Latinum sermonem à se fideliter versam esse, » quid obstat quominus eodem sensu accipiatur quod ait supra, differens de emendatione libri Job, « utramque Editionem, & LXX. juxta Græcos, & suam juxta Hebræos, in Latinum suo labore esse translatam? »*

Id etiam quod sentimus hac de re, ritè confirmari potest ex lib. Moral. S. Gregorii PP. in Job : qui scribens de hoc opere ad Leandrum episcopum, hæc ait : Novam Translationem dissero : sed cùm probationis causa exigit, nunc Novam, nunc Veterem per testimonia assumo. *Et sanè ad cap. 3. ỷ. 8. libri Job, prolatis his Vulgatæ verbis :* Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan ; *hæc subnectit :* In Translatione veteri ita non dicitur, sed : Maledicat eam qui maledixit diem, qui capturus est grandem cetum. *Porro hæc verba vix unâ aut alterâ voculâ discrepant ab istis, quæ leguntur infra in Editione nostra Latina :* Sed maledicat illi maledicens diei (illi) qui magnum cetum capturus est. *Rursum infra, ad hoc Vulgatæ, cap. 4. ỷ. 11.* Tigris periit, *hæc addit :* Translatione LXX. Interpretum nequaquam tigris dicitur, sed myrmicoleon periit. *Hoc etiam vocabulum habetur in Editione Latina Hieronymi. Unde colligi posse existimo Hieronymianam istam Editionem, & Versionem Latinam veterem, non hoc differre inter se quòd unâ posthabitâ, & penitus repudiatâ ab Hieronymo, altera prorsus nova pro veteri substituta fuerit ; sed quòd Vetus ab ipso restituta fuerit, accessionibusque quàm plurimis, petitis videlicet ex Editione Græca Hexaplari, locupletata fuerit, & ornata. Uno verbo cùm in Psalmorum, tum in libri Job Editione Latina è Græco LXX. nihil aliud, proportione servata, præstitisse Hieronymum autumamus, quàm quod & ipse fecisse se dicit in corrigendis & emendandis IV. Evangeliis :* Quæ, *inquit*, ne multùm à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. *Emendavit igitur duntaxat Hieronymus, correctionem adhibuit, non novum opus excudit : attamen Augustinus epist. 71. al. 10. ad Hieronymum de hac emendatione IV. Evangeliorum perinde scribit ac si opus recudisset, & novum planè effecisset :* Non parvas, *inquit*, Deo gratias agimus de opere tuo, quo Evangelium ex Græco interpretatus es, quia pene in omnibus nulla offensio est, cùm Scripturam Græcam contulerimus : *liquet ergo, ut jam diximus supra, hujus verbi*, interpretatus es, *significationem ultra quàm id quod verisimile occurrit, trahi non debere, sed de correctione, vel accessione plurimorum versiculorum facta in Job, intelligendam esse.*

Ad alterum quod spectat, videlicet utrùm plurima illa quæ aberant ab Editione LXX. temporibus Origenis, vel etiam à Latina, Hieronymi ætate ; quæque diversis illis temporibus ab utroque fuerant restituta ex variis Interpretibus Græcis, ac imprimis ex Theodotione, stellulisque signata ; an illa ipsa, inquam, sive Græcè, sive Latinè primitus exstiterint in utraque Editione ; ita ut temporum decursu fuerint elapsa, aut quoquomodo perierint : an verò à LXX. Interpretibus consultò ac de industria cuncta illa prætermissa fuerint, nec Versioni utrique primitivæ, cùm Græcæ tum Latinæ, unquam fuerint intermista ; unde necesse habuerit Origenes cum Hieronymo, facta utriusque textus comparatione, diversis signis notare quæ redundarent in uno, deessent verò in altero, & vice versa? Posteriorem sententiam, ut magis idoneam, ac difficultatibus minùs impeditam, amplectimur : nobis enim non fit verisimile ut tot & tanta ex libello uno simul elapsa, deperdita fuerint : vel enim casu & fortuitò id contigisset, vel cogitatè & deditâ operâ : at neutrum vix aut ullo modo asseverari potest ; quorsum enim unius libri Job tam mala sors, tam dispar fortuna, præ cæteris Scripturarum libris, qui tantam jacturam non tulerunt?

Præterea si versiculi plusquam septingenti de Græcis codicibus exciderunt, totidem & de Latinis eodem casu, eâdemque fortunâ excidisse necesse fuit, quod difficile captu est : concludendum igitur est perplures hujusmodi versiculos in uno Hebraïco textu & solo semper exstitisse ; à Græco verò, ut & à Latino nunquam non abfuisse. Satis nequeo mirari, *inquit August. epist. 28. ad Hieron.* si aliquid adhuc in Hebræis exemplaribus invenitur, quod tot Interpretes illius Linguæ peritissimos fugerit. « *Tanti defectus causa, inquit Montfalconius noster prælimin. in Hexap. c. 4. p. 37. si augurari liceat, hinc petenda est,*

quòd tam obscuri libri vertendi difficultate deterriti Interpretes, multa prætermiserint. » *Nobis etiam apertè suffragari videtur Hieronymus præfat. in lib. Job juxta Hebr. dicens:* Omnia Veteris Instrumenti volumina Origenes obelis, asteriscisque distinxit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos Translationi antiquæ inseruit; probans defuisse quod additum est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt; aut Interpretationem meam cum asteriscis suis radere: neque enim fieri potest, ut quos plura intermisisse conspexerint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipuè in Job, cui si ea, quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima voluminis detruncabitur; & hoc duntaxat apud Græcos: cæterùm apud Latinos, ante eam Translationem, quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme, aut octingenti versus desunt, ut decurtatus, & laceratus, corrosusque liber fœditatem sui publicè legentibus præbeat. *His sanè nihil clarius & promptius in rem nostram adduci potest. Nec enim multum movet quod ait Richardus Simon. l. 1. crit. Vet. Test. c. 1. p. 5. & 6. Hieronymi textum eò loci fuisse corruptum, legendumque esse,* septuaginta ferme, aut octoginta versus, *non* septingenti ferme, aut octingenti: « *Neque enim, inquit, probabile est librum* « *eum, qui versibus mille nunc omnino constat, octingentis versibus caruisse. Breviores porro* « *tunc erant hi versus, nunc verò longiores sunt.* » *Sed hic de suo conjecturam facit Scriptor ille: conjecturâ autem, quæ nullâ, maximè his in rebus, nititur Mss. codd. auctoritate, nihil incertius. Ut ut hæc sunt, librum istum Hieronymus* decurtatum, laceratum, & corrosum *vocat. Deerant itaque plura in Editione LXX. quæ ab iisdem Interpretibus Græcis consultò fuerant prætermissa; si autem deerant in Græca, ita pariter & in Latina, quæ ex Græca tanquam rivus ex fonte proximè manavit. Quisquis igitur Versionem antiquam libri Job, seu, ut aiunt, Italicam, persequitur, illam, si non puram putamque, qualis nempe publicè legebatur in Ecclesia ante Hieronymum, saltem ab ipso emendatam & correctam habet in Editione illa quam denuo pervulgamus, modò tamen secernantur illi versiculi omnes, quos Origenes addiderat ex Theodotione, aut aliis, quosque Hieronymus, Latinè postea redditos, suæ novæ Editioni Latinæ attexuit.*

Nihil hic dissimulabimus & obtegemus; consilium nostrum erat, idque diu nec parum arrisit nobis, scilicet versiculos illos omnes asteriscis notatos ab Hieronymo in Editione Latina, si non excludere penitus, saltem distrahere, & ablatos de gremio in subjectas Notas amandare. At, re consulta & explorata, non diu ac multùm hæsitavimus quid facere deberemus: pigebat enim non modicùm egregiam illam Editionem Hieronymi mutilare ac decurtare: mutato igitur consilio ac mente, quos primùm versiculos de ordine aliorum ac numero excerpseramus, ipsosmet derepente restituendos, ac cæteris adnectendos esse judicavimus. Ne tamen illud eveniret, quod verebamur, ut versiculi illi plurimi confunderentur cum aliis, illos imprimi dissimili charactere, seu, ut vocant, Italico, curavimus. Itaque versus illi omnes qui typis vulgaribus, vel ut aiunt, Romanis, videntur impressi, Versionem antiquam Latinam referunt: qui verò eduntur characteribus Italicis, respondent illis versiculis, qui ab Origene additi fuerant ex Theodotione in Editione Hexaplari LXX. quosque Hieronymus Latinè postea reddidit, & inseruit Versioni Latinæ, quam publicamus. Non autem pariter distinguendos duximus illos, qui tam in Editione Latina, quàm in Hexaplis, signantur obelis; quia licet versiculi illi non habeantur in textu Hebraico, tamen reperiuntur apud LXX. Interpretes, perindeque in antiqua Editione Latina, à quibus proximè derivata est. Si quis autem & istos ab aliis distinguere ac internoscere velit, consulat Hieronymianorum operum to. 1. nov. edit. in quo Latina ista Jobi translatio à Martianæo nostro tum primùm edita est cum asteriscis & obelis, scilicet e Ms. Majoris Monast. de quo supra. Observat tamen eruditus Editor noster, supradicta signa in hoc codice non solùm interdum esse prætermissa, sed etiam librarii incuriâ & oscitatione, ita male apposita esse, ut sæpe vix assignari queat quid servandum sit, quidve tollendum; nec tantùm de asteriscis & obelis id affirmat Martianæus, sed etiam de punctis crassioribus inductis ad præfinienda vel restringenda ea, quæ sub asteriscis & obelis posita erant. Hanc autem confusionem ac perturbationem sustulit ipse, nosque post eum, quantùm licuit; nec infeliciter quandoque id contigit nobis, maximè Hexaplorum ope, anno 1713. *editorum studio & operâ D. nostri Bernardi de Montfaucon. In his nempe accuratè notantur ea, quæ addita fuerunt ab Origene in libro Job ex Theodotione, aut aliis Interpretibus Græcis, præmissis etiam asteriscis: nec plus in hoc opere perficiendo lucis obtulit, quàm Colbertinus codex unus, in quo non tantùm additamenta illa reperiuntur asteriscis signata, sed etiam Interpretis nomen, & versiculorum adjunctorum numerus, ita scilicet, ἐκ Θ. οἱ ϛ'. id est,* hi sex versiculi ex Theodotione, *vel ἐκ Θ. οἱ ιγ'. id est,* ex Theodotione tredecim versiculi, *& sic de aliis. In Editione autem Latina Hieronymi, singulis id genus versiculis singuli sæpe præponuntur asterisci, v. g. cap.* 21. ℣. 33. *hoc modo:* ※ Dulces ei fuerunt lapilli torrentis, ※ & post eum omnis homo sequitur, ※ & ante eum innumerabiles: *qui tres*

στίχοι, seu commata, nonnisi unum versum conficiunt in Vulgata nostra: unde fit ut si prætermittantur sæpe in Mſ. codice puncta duo crassiora in fine versiculorum illorum, facilè suppleri queant ab intelligenti lectore, ope asteriscorum proximè subsequentium.

SUMMA CAPITA LIBRI JOB,

è Vulgatis Bibliis deprompta, deficientibus aliis quæ Versioni antiquæ respondeant.

Cap. I. *Job sanctus & dives, pro filiis vicissim convivia celebrantibus Domino sacrificat; cujus possessiones petenti satanæ Dominus diripiendas exponit; per quem perditâ omni illius substantiâ, interemptisque filiis, ipse cum signis mæstitiæ patiens, in Dei laudes prorumpit.*

Cap. II. *Satanas, obtenta à Deo facultate, percutit Job ulcere pessimo; cui etiam propria uxor insultat: tres autem ipsius amici eum visitantes, septem diebus compatientes, in terra cum eo taciti sedent.*

Cap. III. *Job maledicit diei nativitatis suæ præsentique vitæ, ostendens à quot malis liberatur qui hac luce statim privatus est.*

Cap. IV. *Eliphaz arguit Job impatientiæ; quòdque propter peccata sua flagelletur à Deo, qui innocenti adversa non immittit.*

Cap. V. *Eliphaz rursum arguit Job iniquitatis, quòd nemo sine culpa sua à Deo puniatur: ideoque hortatur Job ut ad Deum convertatur, & ita cuncta fore illi prospera pollicetur, ac divinæ providentiæ opera circa creaturas extollit.*

Cap. VI. *Ostendit Job se longè graviora pati quàm meritus sit, conquerens se ab amicis deseri, graviter arguens & hos tres qui ad se venerant; ac se quoque patienter audiri petit.*

Cap. VII. *Job humanæ vitæ suasque calamitates varias explicat, nec reditum sibi fore verisimilem ad præsentis vitæ felicitatem: petit quoque à Deo liberari à miseriis, admirans Dei erga miserum hominem providentiam.*

Cap. VIII. *Baldad Job de impio sermone arguit, & eum ut ad Deum melioremque vitam se convertat hortatur, atque ita fore omnia illi feliciora promittit: explicat etiam quàm sit vana spes hypocritarum, asserens Deum bonis bona, & malis mala tantùm tribuere.*

Cap. IX. *Homo, inquit Job, comparatus Deo non potest justificari: divinæ potentiæ ac sapientiæ magnitudo ostenditur, ut nemo ei resistere aut respondere valeat: porro Deus & impium percutit & innocentem: suam quoque innocentiam contra amicos tuetur, commemorans suam afflictionem.*

Cap. X. *Job suam afflictionem lamentatur, illius causam à Deo inquirens: quam ostendit non fuisse suam malitiam, neque Dei ignorantiam, qui creatum a se hominem exactè novit; rursumque propter pœnarum exuberantiam plangit se natum.*

Cap. XI. *Sophar iniquè asserit Job propter multa ipsius peccata, quæ recenset, fuisse à Deo percussum, ostendens Deum incomprehensibilem: resipiscenti tamen Job felicissima quæque pollicetur.*

Cap. XII. *Job, ut amicorum confundat jactantiam, asserit neminem ignorare Dei potentiam ac sapientiam ex creaturarum gubernatione, quarum status pro suo variat arbitrio.*

Cap. XIII. *Job amicos suos ex ipsorum verbis confutans, à Deo arguendos asserit; suam quoque justitiam ac patientiam contra amicos tuetur, quærens a Deo propter quæ peccata tam graviter affligatur.*

Cap. XIV. *Job, considerata fragilitate humana, admiratur Dei in hominem providentiam, quòd post hanc vitam exspectet aliam, & corporum vaticinatur resurrectionem.*

Cap. XV. *Eliphaz Job arguit jactantiæ, impatientiæ, & blasphemiæ in Deum; apud quem dicit neminem mundum inveniri, describens impiorum ac hypocritarum maledictionem.*

Cap. XVI. *Job amicorum auctoritate commotus, dolorem suum plangit, calamitatis magnitudinem ostendens, seque pati citra iniquitatem, cujus conscium esse Deum asserit.*

Cap. XVII. *Job ex afflictionis suæ magnitudine sibi hîc nihil præter mortem restare contendit; & amicos præsentem tantùm remunerationem statuentes insipientiæ arguens, ipse futuram requiem præstolatur.*

Cap. XVIII. *Baldad arguens Job jactantiæ & impatientiæ, describit impiorum maledictiones, ut suam contra Job sententiam statuat, nempe ipsum tantùm propter peccata sua puniri.*

Cap. XIX. *Job crudelitatis amicos arguens, se à Deo flagellari dicit immeritò, ostendens afflictionis acerbitatem, & se ab amicis destitutum; ac super futura resurrectione se ipsum consolatur.*

Cap. XX. *Sophar verbis Job motus, correptionem ipsius se dicit auditurum; & quæ sit apud Deum pars impii, multis verbis prosequitur.*

Cap. XXI. *Job patienter ab amicis audiri postulans, causam inquirit, quare impiorum nonnulli in finem usque vitæ prosperentur, alii contrà adversis cædantur; & respondet, impium in diem perditionis à Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convellens.*

Cap. XXII. *Eliphaz arguit Job immisericordiæ in pauperum oppressione, & aliorum facinorum; ostendens ipsum de divina providentia non rectè sentire, ac pœnitenti bona promittens.*

Cap. XXIII. *Job divinum judicium humiliter invocans, ostendit se non puniri propter peccata sua, rectèque sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro sua voluntate facientis.*

Cap. XXIV. *Job, ut rectè se sentire ostendat de divina providentia, dicit Deo nota esse tempora; & hominum varias recenset iniquitates, ab ipso puniendas.*

Cap. XXV. *Baldad ex Dei sublimitate, & hominis humilitate, negat hominem Deo comparatum justificari posse.*

Cap. XXVI. *Job dicit nullum Deo ab homine auxilium præstari posse, Dei incomprehensibilem potentiam ex ipsius operibus demonstrans.*

Cap. XXVII. *Job perpetuò constans in sui justificatione, rejectâ amicorum calumniâ, ostendit quomodo impii ex præsentis vitæ brevi prosperitate in mortem rapiantur à Deo ad supplicia.*

Cap. XXVIII. *Job sapientiam ostendit auro longè esse præstantiorem, tum origine tum rei dignitate; Deo autem perspecta esse quæque occultissima naturæ,*

& sapientiam è cœlo dari, non auro emi.

CAP. XXIX. *Job pristinæ cupiens restitui felicitati, multis verbis illam enarrat, unà cum bonis suis operibus, quò se de contraria amicorum calumnia vindicet.*

CAP. XXX. *Plangit Job pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem.*

CAP. XXXI. *Job, ut de amicorum calumnia se purget, summum judicem innocentiæ suæ testem invocans, suas enarrat virtutes.*

CAP. XXXII. *Job, silentio amicis imposito, arguitur unà cum illis insipientiæ ab Eliu, qui suam jactat sapientiam.*

CAP. XXXIII. *Eliu ex sermonibus Job ostendere nititur eum non esse justum, docens quomodo Deus homini loquatur ut erudiat & increpet, ac resipiscenti propitietur.*

CAP. XXXIV. *Eliu rursum ex verbis Job accusat eum blasphemiæ aliorumque criminum, æquitatem ostendens divini judicii, ejus quoque potentiæ & notitiæ cuncta subesse.*

CAP. XXXV. *Eliu, colligens Job dixisse Deo non placere quod rectum est, ostendit non Deo, sed homini & pietatem prodesse, & impietatem obesse.*

CAP. XXXVI. *Eliu æquitatem divini judicii tuetur, qui percutit ut erudiat, loquitur ut ad se redeant, redeuntes à flagellis liberat: hortatur itaque Job ad resipiscentiam, promittens cuncta prospera.*

CAP. XXXVII. *Eliu ex mirabilibus Dei operibus declarat Dei sapientiam, potentiam ac justitiam, & inscrutabile judicium ipsius: quibus vult Job detraxisse.*

CAP. XXXVIII. *Deus arguit Job ostendens ex conditis à se operibus non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere.*

CAP. XXXIX. *Deus ipsi Job ostendit mirabilia opera sua in ibicibus, onagro, rhinocerote, struthione, equo, & aquila; arguens eum quòd cum ipso contendere voluerit: quibus Job commotus, agnoscit se temerè locutum.*

CAP. XL. *Deus arguens Job quòd visus sit justitiæ ipsius detraxisse, ostendit ei suam potentiam in Behemoth & Leviathan silentium ei imponens.*

CAP. XLI. *Malitia Behemoth arguitur juxta illius membra, duritiam, & superbiam.*

CAP. XLII. *Agnoscit Job se insipienter locutum, & à Domino præfertur amicis, ac pro illis orat, duplicia recipiens eorum quæ amiserat; tandemque plenus dierum in pace quievit.*

LIBER JOB.

CAPUT PRIMUM.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. cod. Majoris Monaſt. annor. circ. 600. edito to. 1. novæ edit. Hieron.

1. HOMO quidam erat in regione Auſitide, nomine Job: erat homo ille verax, ſine crimine, juſtus, Dei cultor, abſtinens ſe ab omni re mala.

2. Habuit autem ſeptem filios, & tres filias.

3. Et erant pecora ejus multa nimis: oves ſeptem millia, cameli tria millia, juga boum quinquaginta, & aſinæ gregales quingentæ, & miniſterium copioſum nimis; & opera magna erant ei ſuper terram: & erat homo ille nobilis de filiis Orientis.

4. Convenientes autem filii ejus ad invicem, faciebant convivium quotidie; convocatis ſecum ſororibus ſuis, ut ſecum veſcerentur & biberent.

VULGATA NOVA.

1. VIR erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

2. Natique ſunt ei ſeptem filii, & tres filiæ.

3. Et fuit poſſeſſio ejus, ſeptem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

4. Et ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unuſquiſque in die ſuo. Et mittentes vocabant tres ſorores ſuas, ut comederent & biberent cum eis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter habetur in Græco, præter hoc, ᾧ ὄνομα Ἰὼβ, pro *nomine Job*, mox addita conjunctione ϗ. Sic etiam apud Ambroſ. l. 1. Hex. col. 14. a. *Homo erat in Auſitide regione, cui nomen Job.* Hieron. verò in Jer. 25. to. 3. col. 648. f. conſtanter hab. ut ſup. *Homo quidam erat in regione Auſitidi, nomine Job:* ſimiliter l. 1. contra Pelag. to. 4. col. 489. f. additis tamen his: *Et erat homo ille verax, & ſine crimine, verus Dei cultor*, &c. & ad Algaſ. quæſt. 8. to. 4. col. 201. f. ſic: *Erat ille homo verus, & immaculatus, juſtus, Dei cultor, recedens ab omni opere malo.* Cypr. l. de op. & eleem. p. 243. b. *Job homo verus, & juſtus:* & l. de mortal. ita, ſi Nobilio fides: *Homo ſine querela, verus Dei cultor.* Cæleſtius Pelag. ap. Mar. Mercat. Garnerii: *Erat vir habitans in regione Auſitide, nomine Job, verax, ſine crimine, juſtus, Dei cultor, abſtinens ſe ab omni re mala.* Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 106. d. *Vir juſtus, ac ſine querela.* Gr. ἄμεμπτος, δίκαιος.

℣. 2. Cypr. ſimiliter l. de op. & eleem. p. 243. b. *Habuit filios ſeptem, & filias tres.* Græc. Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ υἱοὶ ἑπτὰ, ϗ θυγατέρες τρεῖς. *Nati ſunt autem ei filii ſeptem, & filiæ tres.*

℣. 3. Duæ voces iſtæ, *multa nimis*, quæ obelo notantur in edit. Lat. abſunt à Græco, ſicut ab Hebraïco contextu: ſubinde in eodem Græco, loco *quinquaginta*, legitur πεντακόσια, *quingenta*, abſque ſeq. &, quod tamen retinent edd. Ald. & Compl. mox ita, θήλειαι ὄνοι νομάδες, i. e. *feminæ aſinæ paſcuales*, vel *in paſcuis degentes*, loco *aſinæ gregales*; paulòque poſt, πολλὴ σφόδρα, *multum valde*, pro *copioſum nimis*; & in fine, τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, *inter eos qui à ſolis ortu*, loco *de filiis Orientis*. In Cat. Græc. PP. in Job legitur ex Chryſoſt. hæc verba, *miniſterium multum valde*, abeſſe ab Hebraico: *Quoniam verò*, inquit, *obeliſco notatur illud*, miniſterium multum valde, *ſciendum eſt, quæ obeliſco ſignantur, in Hebraïco non haberi, verùm perſpicuitatis causâ à LXX. poſita eſſe.* Sed mendum hîc ſuſpicor in Chryſoſtomi codice, ſiquidem verba iſta, *vaavudda rabba meod*, etiamnum leguntur in fonte Hebraïco. Lapſus fortè contigit incuriâ librarii, qui obelum præfixit his, *miniſterium multum valde*, quem paulò ultra transferre debuerat, nempe ante iſta ſubſeqq. *& opera magna erant ei ſuper terram*, quæ in ſolo leguntur Græco. Apud Auguſt. etiam annot. in Job, to. 3. part. 1. col. 625. a. exſtant: *& opera magna erant ei ſuper terram.*

℣. 4. Auguſt. in Job, col. 625. a. *Faciebant convivium quotidie, donec eorum numerus impleretur;* quæ ult. *donec eorum*, &c. quoniam alibi ita non leguntur, fortè ab Aug. ad compendium dicta ſunt. Græcè ut ſup. Συμπορευόμενοι δὲ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους, ἐποίουν πότον καθ' ἑκάστην ἡμέραν· συμπαραλαμβάνοντες ἅμα ϗ τὰς τρεῖς ἀδελφὰς αὐτῶν, ἐσθίειν ϗ πίνειν μετ' αὐτῶν.

Vulgata nova.

5. Cùmque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Job, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo, offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne fortè peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

6. Quadam autem die, cùm venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

7. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

8. Dixitque Dominus ad eum: Nunquid considerasti servum meum Job, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?

9. Cui respondens Satan, ait: Nunquid Job frustra timet Deum?

10. nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra?

11. Sed extende paululùm manum tuam, &

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

5. Et cùm finiti essent dies convivii, mittebat Job, & purificabat eos, consurgens manè, & offerebat pro eis victimas secundùm numerum eorum, & vitulum unum pro peccato animarum ipsorum. Dicebat enim Job: Ne fortè peccaverint filii mei, & maledixerint Domino in cordibus suis. Sic faciebat Job omnibus diebus.

6. Factum est in his diebus, & ecce venerunt angeli, ut adstarent coram Domino; & venit *equidem* diabolus cum eis.

7. Et dixit Dominus diabolo: Unde ades? Et respondens diabolus Domino, dixit: Circumiens terram, & peragrans quæ sub cœlo sunt, adsum.

8. Et dixit ei Dominus: Animadvertisti in puerum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram, homo sine crimine, verax, Dei cultor, abstinens se ab omni malo?

9. Respondens diabolus Domino, dixit: Nunquid gratis colit Job Dominum?

10. non tu circumsepisti quæ sunt extra domum ejus, & intra domum ejus, & quæ foris sunt omnia in circuitu ejus, operibus manuum ejus benedixisti, & pecora ejus multa fecisti super terram?

11. Sed mitte manum tuam, & tange omnia

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 5. Similia leguntur Græcè, si tamen sequentia excipias, Συνετελέσθησαν, *consummati sunt*, pro *finiti essent*; item circa medium, περὶ ἁμαρτίας περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, *pro peccato pro animabus eorum*; paulòque post: Μήποτε οἱ υἱοί μου ἐν τῇ διανοίᾳ (Ms. Alex. καρδίᾳ) αὐτῶν κακὰ ἐνενόησαν πρὸς Θεόν· *Ne fortè filii mei in mente sua cogitaverint mala erga Deum*; deinde, Οὕτως οὖν, &c. *Sic igitur*, &c. ut sup. In edit. tamen Compl. habetur: Μήποτε ἥμαρτον, καὶ ηὐλόγησαν Θεὸν ἐπὶ καρδίας αὐτῶν οἱ υἱοί μου· quæ Vulgatæ favent. Cypr. l. de op. & eleem. p. 243. b. post hæc, *filios septem, & filias tres* (sup. ℣. 2.) proximè addit: *Et emundabat illos, offerens pro eis hostias Deo secundùm numerum illorum, & pro peccatis eorum vitulum unum.* August. in Job, col. 625. a. *Et offerebat pro eis victimas secundùm eorum numerum*; & infra: *Ne fortè peccaverint filii mei, & maledixerint Deo in cordibus suis.* Verba autem media, *& vitulum unum pro peccato animarum ipsorum*, quæ obelo notantur in edit. Lat. absunt ab edit. Compl. sicut ab Hebræo, sed leguntur constanter in Mss. Vatic. Alex. & al. ut & apud Chrysost. & Olymp. si Nobilio fides. Origenes etiam epist. ad Afric. to. 1. nov. edit. col. 15. a. ait: Καὶ ἄλλα δὲ μυρία εὕρομεν ἐν τῷ Ἰὼβ, καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀντιγράφοις, ἢ ἐν τοῖς παρὰ Ἰουδαίοις· καθ' ὀλίγον μὲν, ὅτε Ἀναστάμενος τὸ πρωῒ προσέφερε περὶ αὐτῶν θυσίας κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, τό· Μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν· i. e. *Innumera quoque alia invenimus in Job, quæ in nostris exemplaribus ultra Hebraïcum textum redundant, modò parum, modò multùm: parum quidem, ut cùm his verbis:* Surgens manè offerebat pro illis sacrificia secundùm numerum eorum, *additur*, vitulum unum pro peccato pro animabus eorum.

℣. 6. Græc. ipso initio hab. Καὶ ἐγένετο ὡς (in ed. Ald. deest ὡς) ἡ ἡμέρα αὕτη, *Et factum est sicut dies hæc*; deinde sic, καὶ ἰδοὺ, &c. vox autem *ecce*, veru transfigitur in Ms. Maj. Mon. non habetur tamen in Gr. Alex. subinde Græc. Vat. addit τοῦ Θεοῦ, ad vocem *angeli*, tollitque *equidem*, post *venit*; legitur quidem adverbium istud, *equidem*, in ed. Lat. sed cum prævia stellula, quæ denotat hanc vocem abundare in Hebræo. August. tamen in Job, col. 625. b. legit: *Et ecce venerunt angeli Dei, ut starent coram Deo; & venit equidem diabolus cum eis*: at ser. 12. to. 5. col. 72. c. sic: *Ecce venerunt angeli in conspectum Dei, & diabolus in medio eorum.* Similiter apud Aquil. καί γε Σατὰν ἐν μέσῳ αὐτῶν· item in ed. Compl. ἐν μέσῳ αὐτῶν. Origenes autem epist. ad Afric. col. 15. b. inter innumera illa quæ redundasse ait ultra Hebraïcum textum in exemplaribus suis, observat, his: *Venerunt angeli Dei ut adstarent coram Deo; & venit diabolus cum eis*; ista subnecti: *circumiens terram, & perambulans in ea*; quæ tamen absunt hìc à Græco perinde ac Hebraïco textu: leguntur quidem inf. ℣. seq. sed in utroque textu cùm Gr. tum Hebr. excipiendus tamen est Ms. Alexandrinus, in quo post verba μετ' αὐτῶν, sequuntur ista: περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ὑπ' οὐρανόν· καὶ εἶπεν ὁ Κύριος, &c. quæ rursum leguntur ℣. seq. 7.

℣. 7. Similiter habet Oros. l. contra Pelag. p. 453. h. Ita quoque in Græco, nisi excipias ista, περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ὑπ' οὐρανόν· *postquam circuivi terram, & perambulavi eam quæ sub cœlo.* Apud Aug. annot. in Job, col. 625. b. hæc pauca leguntur ut sup. *Et dixit Dominus diabolo: Unde ades?* at ser. 12. to. 5. col. 72. c. sic: *Et Deus ait diabolo: Unde venis? Qui respondens, dixit: Circuiens totum orbem, adveni huc.*

℣. 8. Ita Græcè, exceptis his: Προσέσχες τῇ διανοίᾳ σου κατὰ τοῦ..... ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν ἐπὶ, &c. *Attendisti mente tua super puerum..... quia non est juxta eum super*, &c. quæ idem valent: item in fine legitur πονηροῦ πράγματος, *mala re*, pro *malo*. Ms. Alex. loco οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν, hab. οὐκ ἔστι ἄνθρωπος ὅμοιος αὐτῷ τῶν ἐπὶ, &c. S. Cypr. l. de mortal. p. 231. c. legit: *Animadvertisti puerum meum Job? non enim est similis illi quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor.* Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 49. e. *Animo advertisti in puerum meum Job? non enim est illi homo similis super terram, sine querela, justus, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo.* Cælestius Pelag. apud Mar. Merc. Garn. p. 386. col. 2. *Nunquid considerasti servum meum Job? non enim est ei similis quisquam in terris, homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo.* Auct. quæst. ex utroque Test. q. 118. ap. Aug. to. 3. col. 128. e. *Animadvertisti ad puerum meum Job? non est enim similis ei quisquam in terris, verus Dei cultor.* Itidem Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 22. usque ad vocem *verus*. Leo M. ser. 26. p. 82. c. habet: *Homo sine querela, & continens se ab omni re mala.*

℣. 9. Græc. Ἀπεκρίθη δὲ ὁ διάβολος, καὶ εἶπεν ἐναντίον τοῦ Κυρίου, &c. *Respondit autem diabolus, & dixit coram Domino*, &c. ut sup. In edit. Ald. deest δέ. Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1234. a. hæc pariter hab. *Nunquid gratis colit Job Dominum?* Similiter Aug. in Ps. 29. to. 4. col. 137. f. Auct. verò l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 22. sic: *Et diabolus: Nunquid Job gratis colit Deum?* Ms. etiam Alex. cum editt. Ald. & Compl. ponit τὸν Θεόν, in fine. Rursum Ambr. in Ps. 37. col. 824. b. his alludens, dicit: *Legimus quod, cùm in concilio angelorum S. Job servulum suum Dominus conversus ad diabolum prædicaret..... responderit diabolus, quia non gratis Job Dominum veneraretur, qui nutu Dei omnibus abundaret.*

℣. 10. Aug. in Ps. 29. to. 4. col. 137. f. cum Vulgata concinit ad verbum, nisi quòd hab. circa medium, *universamque substantiam ejus per circuitum.* Similiter Ambros. in Ps. 118. col. 1234. a. cum Vulg. *Nonne tu vallasti eum?* vide etiam in Ps. 1. col. 752. f. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 1. c. 22. post hoc ℣. præced. *colit Deum*, subdit: *Nonne tu benedixisti domum ejus, & pecora ejus multiplicasti?* Græc. Οὐ σὺ περιέφραξας τὰ ἔξω αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔσω τῆς οἰκίας αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔξω πάντων τῶν ὄντων αὐτοῦ κύκλῳ, τὰ δὲ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εὐλόγησας, καὶ τὰ, &c. ut in textu Lat.

℣. 11. Similiter habet Hieron. in Isai. 5. col. 56. e. præ-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon. quæ habet, nisi in facie tua benedixerit tibi.

12. Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce, omnia quæcunque habet, do in manu tua: sed ipsum noli tangere. Et discessit diabolus à facie Domini.

13. In eo die filii Job & filiæ ejus *comedebant & bibebant* vinum in domo fratris sui senioris:

14. & ecce nuncius venit ad Job, & dixit ei: Juga boum arabant, & asinæ pascebantur juxta eos,

15. & venerunt hostes, & ceperunt eas, & servos occiderunt gladiis, & liberatus ego solus veni ut renuntiarem tibi.

16. Adhuc eo loquente, venit & alius nuncius, & dixit ad Job: Ignis *Dei* cecidit de cœlo, & concremavit oves, & pastores consumpsit similiter; & liberatus sum ego solus, & veni ut nunciarem tibi.

17. Adhuc eo loquente, venit alius nuncius, & dixit ad Job: Equites fecerunt nobis tres ordines, & cinxerunt camelos, & ceperunt eos, & servos occiderunt gladiis, & liberatus ego solus veni ut nunciarem tibi.

18. Adhuc eo loquente, alius nuncius venit, dicens Job: Filii tui & filiæ tuæ dum comedunt & bibunt vinum apud fratrem suum seniorem,

19. subitò spiritus malignus irruit à deserto, & tetigit quatuor angulos domus, & ruit, & liberatus sum ego solus, & veni ut nunciarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, & conscidit vestimenta sua, & totondit comam capitis sui, & procidens

VULGATA NOVA.

tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

12. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce, universa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

13. Cùm autem quadam die filii & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14. nuncius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos,

15. & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus ut nunciarem tibi.

16. Cùmque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oves puerosque consumpsit, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.

17. Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nunciarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. repente ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, ado-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ter hoc, *in faciem*, pro *in facie tua*; ita rursum in Ezech. 16. col. 798. d. sed cum hoc, *in facie*, absque *tua*. Concinit ad verbum Aug. annot. in Job, col. 625. c. sed legit, *in faciem tuam*; sic etiam in Ps. 29. col. 137. f. hoc insuper excepto, *sunt ejus*, pro *habet*. Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 1234. a. legit: *Mitte manum tuam in omnia quæ habet, si non in faciem te benedicat*; at in Ps. 37. col. 824. ita: *Sed mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet; videamus si non in faciem te benedicat*: & in Ps. 48. col. 954. b. *Sed mitte man..... & tange ea quæ possidet; videamus si in faciem te benedicet*: & in Ps. 36. col. 791. d. *Mitte manum tuam in eum, & videamus si in faciem te non benedicat*; tum addit: *Non enim ausus est dicere* maledicat, *sed hoc intelligendum reliquit*. Auct. l. de promiss. p. 1. c. 22. *Sed mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet; & scies an in facie benedicat tibi*. Itidem Græcè, nisi quòd pro *& scies*, &c. legitur, ἦ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει, *certè in faciem te benedicet*. In Ms. Alex εἰ μὴν, in edit. Compl. εἰ μή; extremò tam in ipsa quam in Ald. sic, σου εὐλογήσει σε. Vide Hilar. in Ps. 128. col. 431. a. b.

℣. 12. Tertul. l. de fuga in persec. p. 969. b. *Ecce, omnia quæ sunt ei, in manu tua do: in ipsum autem ne extenderis manum*. Cypr. de orat. Dom. p. 212. b. *Ecce, omnia quæcunque habet, in manus tuas do: sed ipsum cave ne tangas*. Itidem Auct. l. de promiss. p. 1. c. 22. excepto uno *quæ*, loco *quæcunque*. Aug. annot. in Job, col. 625. c. ut sup. *Et discessit diabolus à facie Domini*. Vide etiam Cypr. in Ps. 37. p. 824. c. Græc. Τότε εἶπεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ· Ἰδοὺ, πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ, δίδωμι ἐν τῇ χειρί σου· ἀλλ' αὐτοῦ μὴ ἅψῃ. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ διάβολος παρὰ τοῦ Κυρίου. Ms. Alex. cum edit. Ald. ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ut in Lat. sup.

℣. 13. Græc. initio habet, Καὶ ἦν ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη, *Et erat sicut dies hæc*, pro *In eo die*; reliqua ad verbum ut sup. sed absque hoc medio, *comedebant &*, quod etiam in Ms. Lat. notatur asterisco ut redundans in Hebræo. In Ms. tamen Alex. legitur similiter, ἤσθιον καὶ ἔπινον; item apud Orig. in Hex. ἤσθιον, sed præmisso asterisco.

℣. 14. Ita Græcè, nisi quòd voci *asinæ*, præponitur θήλειαι, *feminæ*; & in fine, loco *juxta eos*, habetur ἐχόμεναι αὐτῶν, *conjunctæ eis*, quod idem sonat.

℣. 15. August. in Job, 625. c. *Et venerunt hostes, & ceperunt eos*, non *eas*. Græc. verò sic: Καὶ ἐλθόντες οἱ αἰχμαλωτεύοντες ᾐχμαλώτευσαν αὐτὰς, (Ms. Alex. αὐτοὺς) καὶ τοὺς παῖδας ἀπέκτειναν ἐν μαχαίραις· σωθεὶς δὲ ἐγὼ μόνος ἦλθον τοῦ, &c. *Et venientes prædones prædati sunt eas, & pueros interfecerunt in gladiis; salvatus autem*, &c. ut sup. Ms. Alex. καὶ ἐσώθην..... καὶ ἦλθον. Iisdem alludunt Tertul. l. de pat. c. 14. p. 203. b. & Hilar. in Ps. 128. col. 431. a. b. quos vide.

℣. 16. Similiter in Græco, paucis tantùm mutatis, & levis momenti, nempe, ἔτι τούτου, *adhuc isto*, pro *adhuc eo*, absque *&*, post *venit*, ut & nomine *Dei*, post *ignis*; cui nomini Ms. noster Lat. stellam præponit; item infra, Græc. hab. κατέφαγε, *devoravit*, pro *consumpsit*, paulóque post ita, σωθεὶς δὲ ἐγὼ μόνος ἦλθον τοῦ, &c. *salvatus autem ego solus veni ut*, &c. at in Ms. Alex. καὶ ἐσώθην..... καὶ ἦλθον; in editt. Ald. & Compl. καὶ σωθεὶς..... ἦλθον. Ambr. l. 2. offic. to. 2. col. 75. d. huc alludens, ait: *Quid laboriosius autem sancto Job, vel in domûs incendio, vel filiorum decem interitu?*

℣. 17. Dissimilia pauca Græcum habet, nempe seqq. τούτου, *isto*, pro *eo*, & κεφαλὰς τρεῖς, *capita tria*, loco *tres ordines* (Aquila, τάγματα τρία;) subinde ᾐχμαλώτευσαν, *captivos duxerunt*, pro *ceperunt*, ut ἐν μαχαίραις, pro *gladiis*; statimque ἐσώθην δὲ ἐγὼ μόνος, καὶ ἦλθον τοῦ, &c. *salvatus autem sum ego solus, & veni ut*, &c. at in Ms. Alex. καὶ ἐσώθην, ut sup.

℣. 18. Itidem Græcè, nisi quòd constanter habetur τούτου, *isto*, pro *eo*, deleturque *vinum*, post *bibunt*. In ed. Lat. obelo configitur vox *alius*, sed malè; non enim redundat vox ista apud LXX. sed nomen *Job*, post *dicens*, quod deest in Hebræo. Huc revocari possunt quæ Tertul. ait l. de pat. c. 14. p. 203. b. *O felicissimum illum..... quem non abacti greges, non illæ in pecore divitiæ, non filii uno ruinæ impetu adempti, non ipsius corporis in vulnere cruciatus à patientia exclusit*.

℣. 19. Græc. Ἐξαίφνης πνεῦμα μέγα ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ ἥψατο τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς οἰκίας, καὶ ἔπεσεν ἡ οἰκία ἐπὶ τὰ παιδία σου, καὶ ἐτελεύτησαν· ἐσώθην δὲ ἐγὼ μόνος, καὶ, &c. *Repente spiritus magnus accessit è deserto, &..... & cecidit domus super parvulos tuos, & mortui sunt; salvatus autem sum ego solus*, &c. ut sup. Ms. Alex. cum edit. Ald. habet, καὶ ἐσώθην.

℣. 20. Græc. initio hab. Οὕτως ἀναστὰς Ἰὼβ, ἔῤῥηξε, *Sic exsurgens Job, conscidit*; & in fine, καὶ πεσὼν χαμαὶ, πεσο-

VULGATA NOVA.

ravit,

21. & dixit : Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc : Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum.

22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

in terram, oravit,

21. & dixit : Nudus exii de utero matris meæ, & nudus vadam illuc : Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum.

22. In omnibus his, quæ contigerunt ei, non peccavit Job coram Domino, & non dedit insipientiam Deo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐκύνησε, *& procumbens humi, adoravit;* tollit autem vocem *sui*, post *capitis;* sed Ms. Alex. cum editt. Ald. & Compl. hab. *κεφαλῆς αὐτοῦ.*

℣. 21. Græc. Καὶ εἶπεν· Αὐτὸς γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ· reliqua ad verbum ut sup. Cypr. l. 3. Testim. p. 306. a. legit : *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus etiam ibo sub terram : Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum :* ita rursum l. de mortal. p. 231. b. nisi quòd delet vocem *meæ*, post *matris;* & pro *placuit*, hab. *visum est;* Græc. ἔδοξε. Ambros. in Ps. 118. col. 1123. b. *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus ibo eò : Dominus dedit, Dom. abstulit : sicut Domino placuit, ita*, &c. ut sup. at infra, col. 1146. b. *Nudus natus sum, nudus exibo : Dominus dedit*, &c. & col. 1196. e. *Nudus natus sum, nudus & moriar : Dominus dedit*, &c. similiter in Ps. 48. col. 953. d. sed l. 1. offic. to. 2. col. 51. d. *Nudus sum natus, nudus exibo : quæ Dominus dedit, Dominus abstulit;* paulòque post : *sicut Domino placuit, ita factum est*, &c. & l. de instit. virg. col 254. b. *Nudus exivi de ventre matris meæ, nudus & hinc abibo :* & in Ps. 35. to. 1. col. 777. a. *Nudus ibi pergam.* Nota ap. Ambr. nonnisi his duobus supra memoratis locis, nempe in Ps. 118. col. 1123. b. & l. 1. offic. col. 51. d. referri hæc verba, *sicut Domino placuit*, &c. quæ cùm redundent in Græco, verù transfiguntur in Ms. Mai. Mon. Observat quoque Origenes ep. ad Afric. apud Hebræos hæc verba non legi; notantur etiam obelo in Hexaplis. S. Hilar. in Ps. 118. col. 261. b. hab. *Dominus dedit, Dominus abstulit : sit nomen ejus benedictum in sæcula.* Similiter in Ms. Alex. ac edit. Ald. εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 387. f. legit : *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus & redeam : sicut placuit Domino, ita factum est : sit nomen Domini benedictum :* vide etiam ep. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 43. f. S. Aug. in Ps. 30. col. 168. c. sic : *Nudus exii de utero matris meæ, nudus revertar in terram : Dominus dedit, Dom. abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Dom.* &c. similiter l. 1. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 10. f. & epist. ad Honorat. to. 2. col. 435. a. & ser. 14. to. 5. col. 85. c. Lib. verò annot. in Job, col. 625. d. hæc tantùm refert : *Nudus exii de utero matris meæ.* Similiter hab. S. Paulin. ep. 13. p. 80. b. sed addit : *nudus oportet in terram revertar.* Concinit Ambrosiast. in epist. 1. ad Timot. col. 302. f. detracto tamen verbo *oportet*. Item Gaud. Brix. præfat. ad Benevol. p. 944. c. *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus iterum revertar in terram : Dominus dedit, Dominus abst. sicut Domino placuit*, &c. ut in textu. Itidem Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 106. e. deleta voce *iterum*, additâ verò conjunct. *&*, post *dedit*. Vide sis Tertul. l. de pat. c. 14. p. 203. b.

℣. 22. Itidem Græcè, nisi excipias unum οὐδέν, pro *non*, ante *peccavit;* in Ms. Alex. ac edit. Ald. οὐχ. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 306. a. sic : *In his omnibus, quæ contigerunt ei, nihil peccavit Job labiis suis in conspectu Domini.* Similiter ait Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 48. g. *In omnibus quæ contigerunt ei, non eum peccasse labiis suis ante Dominum.* Item Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 997. c. *Ille non peccavit labiis suis.* In Ms. etiam Alex. est : Ἐν οὐχ ἥμαρτεν Ἰὼβ οὐδὲν ἐναντι Κυρίου, οὐδὲ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ, &c.

CAPUT II.

VULGATA NOVA.

1. Factum est autem, cùm quadam die venissent filii Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu ejus,

2. ut diceret Dominus ad Satan : Unde venis? Qui respondens, ait : Circuivi terram, & perambulavi eam.

3. Et dixit Dominus ad Satan : Nunquid considerasti servum meum Job, quòd non sit ei similis in terra, vir simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversùs eum, ut affligerem eum frustra.

4. Cui respondens Satan, ait : Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua :

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Et factum est in illis diebus, venerunt filii Dei, ut adstarent ante Dominum; & venit diabolus in medio eorum, ut staret coram Domino :

2. & dixit Dominus diabolo : Unde tu venis? Et respondit diabolus Domino, *& dixit* : Circuivi quæ sub cœlo sunt, & peragrato toto orbe, adsum.

3. Et dixit Dominus ad diabolum : Animadvertisti ergo famulum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram, homo innocens, verax, Dei cultor, abstinens se ab omni malo; & adhuc perseverat in innocentia? Tu verò dixisti ut substantiam ejus frustra perderem.

4. Respondens autem diabolus Domino, dixit : Corium pro corio, & omnia quæcunque habuerit homo, dabit pro anima sua :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἐγένετο δὲ ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ παραστῆναι ἐναντι Κυρίου, &c. In edit. autem Lat. asterisco notatur hoc ult. membrum, *ut staret coram Domino*, ac si in Hebraico solo haberetur; sequitur tamen in Græco edit. Rom. & al. καὶ ὁ διάβολος ἦλθεν ἐν μέσῳ αὐτῶν παραστῆναι ἐναντίον τοῦ Κυρίου.

℣. 2. Editio Lat. post vocem *Domino*, hoc addit, *& dixit*, præpositâ stellulâ; abest etiam *& dixit*, à Græco : loco verò istorum, *Et respondit*, &c. habentur seqq. Τότε εἶπεν ὁ διάβολος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου· mox ita : Διαπορευθεὶς τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν σύμπασαν, πάρειμι· i. e. *Tunc dixit diabolus in conspectu Domini : Postquam peragravi eam quæ sub cælo, & obambulavi universam, adsum.*

℣. 3. Græcè ipso initio habetur Εἶπε δὲ, *Dixit autem;* paucisque interjectis, κατ' αὐτὸν τῶν, *juxta eum de his qui sunt*, pro *quisquam similis illi;* exinde additur vox ἄμεμπτος, *irreprehensibilis*, post hanc, *verax;* & infra sic : ἔτι δὲ ἔχεται ἀκακίας, *adhuc autem retinet innocentiam*, loco, *& adhuc perseverat in innocentia;* cætera quadrant. Apud Cypr. l. 3. Testim. p. 309. a. ita : *Animadvertisti ad puerum meum Job? non enim est similis illi quisquam in terris, homo sine querela, verus, Dei cultor, abstinens ab omni malo.* Eadem memorat Ambr. in Ps. 37. n. 21. col. 824. d. dicens : *Iterum Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quod dissipasset omnia quæ habuerat Job, filios ejus interemisset, ipsum tamen nequaquam movere potuisset.*

℣. 4. Græc. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ διάβολος, εἶπε τῷ Κυρίῳ· Δέρμα ὑπὲρ δέρματος, ὅσα (Ms. Alex. cum edit. Compl. καὶ πάντα ὅσα, Ald. πάντα ὅσα) ὑπάρχει ἀνθρώπῳ, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐκτίσει. Ms. Alex. cum Compl. δώσει. Ambr. in Ps. 37. col. 824. d. *Et ille respondit : Quæcunque ha-*

Ex Ms. Maj. Mon.

Versio antiqua.

5. sed extende manum tuam, & tange ossa & carnes ejus, nisi in facie tua benedixerit tibi.

6. Dixit autem Dominus diabolo: Ecce trado illum tibi, tantùm animam ejus custodi.

7. Et egressus diabolus à facie Domini, percussit Job vulnere pessimo, à pedibus usque ad caput.

8. Et tulit *sibi* testam, ut raderet saniem; & *ipse* sedebat in stercore, extra civitatem.

9. Tempore verò multo injecto, dixit illi uxor sua: Quousque sustinebis, dicens: Ecce exspecto parvò, sustinens spem salutis? ecce enim exterminata est memoria tua à terra, filii & filiæ, mei ventris dolores & gemitus, quos frustra portavi cum labore: tuque in putredine vermium sedes, pernoctans sub divo: & oberrans & deprecans de loco in locum, & de domo in domum, exspectans quando sol occidat, & requiem agam laborum & gemituum, qui me nunc agunt: sed dic aliquod verbum in Dominum, & morere.

10. At ille intuens, dixit ad eam: Tanquam una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his quæ acciderunt illi, nihil peccavit Job labiis *suis* ante Dominum.

Vulgata nova.

5. alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quòd in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva.

7. Egressus igitur Satan à facie Domini, percussit Job ulcere pessimo, à planta pedis usque ad verticem ejus:

8. qui testâ saniem radebat, sedens in sterquilinio.

9. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.

10. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

Notæ ad Versionem antiquam.

bet homo, pro anima sua dabit.

℣. 5. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 22. col. 107. a. *Mitte manum tuam, & tange carnes illius & ossa, & scies an in facie* (Ms. Rem. *in faciem*) *benedicat tibi.* Græc. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ἀποστείλας τὴν χεῖρά σου, ἅψαι (ed. Compl. ἀπόστειλον..... καὶ ἅψαι) τῶν ὀστῶν αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, ἢ μὴν (Ms. Alex. cum Compl. εἰ μὴ) εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει. Vide Ambros. sup. Not. in cap. 1. ℣. 11.

℣. 6. Itidem Græcè. Similiter habet Tertul. l. de fuga in persec. p. 969. b. *Ecce trado tibi illum, tantùm animam ejus custodi.* Sic etiam Aug. annot. in Job, col. 625. d. cum Auct. l. de promiss. col. 107. b. nisi quòd iste legit *animam illius.* Ambr. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 407. a. *Ecce trado tibi illum, tantummodo animam ejus custodi.* Græc. μόνον τὴν ψυχὴν, &c.

℣. 7. In Ms. Maj. Mon. præponitur asteriscus vocibus his, *à facie Domini*, ac si redundarent; Græc. tamen hab. Ἐξῆλθε δὲ (edit. Compl. Καὶ ἐξῆλθεν) ὁ διάβολος ἀπὸ τοῦ Κυρίου, (edit. Ald. ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου,) καὶ ἔπαισε τὸν Ἰὼβ ἕλκει πονηρῷ, ἀπὸ, &c. ut sup. Ambros. l. 1. de pœnit. to. 2. col. 407. a. *Percussit Job ulcere malo, à pedibus usque ad caput.*

℣. 8. Ita Græcè. In edit. Lat. additur *sibi*, post verbum *tulit*, sicut *ipse*, ante *sedebat*; sed præmissis duobus asteriscis, & verò absunt voces istæ à Græco. Vide infra Not. ad cap. 7. ℣. 5.

℣. 9. Verba ista: *Dixit illi uxor sua*, ponuntur in ed. Lat. sub asterisco, sed malè, cùm in Græco legantur sicut in Hebraïco; cætera verò pleraque obelis rectè configuntur in eodem Ms. cùm in solo textu Græco reperiantur: id etiam observat Orig. ep. ad Afric. col. 15. his verbis: Πλείονα δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις παρὰ τὰ ἑβραϊκὰ, ὅτε εἶπε τῷ Ἰὼβ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ· Μέχρι τίνος καρτερήσεις, λέγων· Ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; ἕως τοῦ· ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου καὶ τῶν ὀδυνῶν, αἵ με νῦν συνέχουσι· μόνον γὰρ τὰ ῥῆμα τῆς γυναικὸς ἀναγέγραπται τό· ἀλλ᾽ εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα· i. e. *Plura sunt in nostris quàm in Hebraïcis, quando dixit Jobo uxor ejus ab illo loco:* Quousque perseverabis, dicens: Ecce manebo adhuc parvo tempore, exspectans spem salutis meæ? *usque ad illud:* ut requiescam ab ærumnis meis & à doloribus, qui me nunc detinent: *nam hæc tantùm uxoris verba scripta sunt:* sed dic verbum contra Dominum, & morere. Apud Cypr. etiam l. 3. Testim. p. 309. a. hæc ultima leguntur: *Dic verbum aliquod in Dominum, & morere.* Item ap. Ambr. ep. 20. to. 2. col. 856. c. *Dic aliquod verbum in Deum, & morere.* Similiter ap. Aug. in Ps. 29. to. 4. col. 137. e. & in Ps. 90. col. 963. b. cui accedit Auct. l. de promiss. col. 107. b. nisi quòd hab. *Dominum*, non *Deum*. Cassiod. in Ps. 37. p. 130. b. *Dic verbum in Domino, & morere*; at in Ps. 38. p. 131. b. *Dic verbum in Deum*, &c. Gaud. Brix. p. 944. c. *Dic aliquem sermonem contra Dominum, & morere.* Johannes verò Camerarius ita legebat in exempl. vet. libri Job juxta LXX. Badagiensis monasterii: *Usquequo tu nunc sustines, & dices: Ecce exspecto paucum tempus, adhuc sperans spem salutis? ecce exterminata est & perit memoria tua de terra, filii tui & filiæ tuæ, ventris mei gemitus & dolores, quos in vacuum portavi cum labore: tu autem ipse ecce sedes in putredine vermium, pernoctans & vigilans sub divo: & ego vaga & habitu ancillæ ambulans de loco in locum, & de domo in domum, operis causâ, exspecto quando sol occidat, ut requiescam à gemitibus meis & laboribus, qui me nunc temporis his comprehenderunt: sed dic aliquod verbum, benedic in Domino, & morere.* Græcè nunc legitur: Χρόνου δὲ πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· Μέχρι τίνος καρτερήσεις, λέγων· Ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισταί σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ἐμῆς κοιλίας ὠδῖνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων· σύ τε αὐτὸς ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων κάθησαι, διανυκτερεύων αἴθριος· κἀγὼ πλανωμένη καὶ λάτρις τόπον ἐκ τόπου, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας, προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσεται, ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου καὶ τῶν ὀδυνῶν, αἵ με νῦν συνέχουσιν· ἀλλ᾽ εἰπόν τι ῥῆμα εἰς Κύριον, καὶ τελεύτα.

℣. 10. Vix unum aut alterum variat Græcè, nempe istud, οὐχ ὑποίσομεν; *non sustinebimus?* loco *quare non sustineamus?* & in fine ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, *ante Deum*, non *Dominum*. In Ms. Maj. Mon. additur *suis*, voci *labiis*, sed cum asterisco; rectè quidem, cùm absit à Græco. Cypr. l. 3. Testim. p. 306. a. ita legit: *At ille intuitus eam, dixit: Tanquam una ex ineptis mulieribus locuta es: si bona excepimus de manu Domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccavit Job labiis suis in conspectu Domini:* sic iterum l. de mortal. p. 231. b. excepto uno *contigerunt*, pro *acciderunt*. Ambros. in Ps. 118. col. 1123. d. *Sicut una ex insipientibus mulieribus locuta es:* & ep. 20. col. 856. d. *Tanquam una ex insipientibus locuta es:* lib. verò 1. offic. col. 51. d. ita: *Sicut una insipientium mulierum locuta es: si bona suscepimus de manu Domini, quæ mala sunt, non sustinebimus?* Item l. 4. de interpel. Dav. c. 2. to. 1. col. 662. f. & l. de apol. Dav. col. 685. e. *Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala sunt, cur non sustineamus?* Demum l. 4. in Luc. to. 1. col. 1345. b. addit: *In omnibus quæ acciderunt ei, nusquam peccavit Job labiis suis in conspectu Dei:* & l. 4 de interpel. Dav. col. 665. c. *In illis omnibus nihil peccavit labiis suis.* Aug. in Ps. 29. to. 4. col. 137. e. & tract. 4. in Joh. to. 3. p. 2. col. 852. a. *Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es: si bona percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus?* Similiter in Ps. 90. col. 963. b. præter ista: *Dixit ei: Locuta es tanquam una de insipientibus mulieribus: si bona suscepimus de*, &c. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 107. c. *Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es: si bona accepimus de manu Domini, mala quare non toleramus?* Gaud. Brix. ser. 8.

VULGATA NOVA.

11. Igitur audientes tres amici Job omne malum, quod accidiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes viſitarent eum, & conſolarentur.

12. Cùmque elevaſſent procul oculos ſuos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, ſciſſiſque veſtibus ſparſerunt pulverem ſuper caput ſuum in cœlum.

13. Et ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem eſſe vehementem.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

11. Ut audierunt tres amici ejus omnia mala *hæc*, quæ acciderunt illi, convenerunt unuſquiſque de regione ſua ad eum, Eliphaz Themanites rex, Baldad Sauchites tyrannus, & Sophor *Namathites* Mineorum rex. Et venerunt ad eum ſimul, ut viſitarent, & conſolarentur.

12. Videntes autem eum procul, non agnoverunt; & exclamantes voce magna, fleverunt, ſcindentes ſinguli veſtimenta ſua, ſpargentes ſinguli pulverem ſuper caput ſuum *in cœlum.*

13. Sederunt cum eo *in terra* ſeptem diebus & ſeptem noctibus, & nemo eorum locutus eſt *ad eum verbum:* videbant enim vulnera ejus atrocia, & magnum dolorem valde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 944. c. *Velut una ex inſipientib. mul. locuta es: ſi bona ſuſcep. de manu Dom. mala cur non tolerabimus?* Maxim. Taurin. p. 44. b. *Si bona excipimus de manu Dom. quare non mala tolerabimus?* Vide Tertul. ſup. ad cap. 1. ℣. 18.

℣. 11. Edit. Lat. addit *hæc*, ad *mala*, ſicut hoc, *Namathites*, poſt *Sophor*; utraque vox ibid. notatur ſtellulâ, nec malè, cùm neutra habeatur in Græco, in quo ſic: Ἀκούσαντες δὲ οἱ τρεῖς φίλοι αὐτοῦ τὰ κακὰ πάντα τὰ ἐπελθόντα αὐτῷ, παρεγένοντο ἕκαστος ἐκ τῆς ἰδίας χώρας πρὸς αὐτὸν, Ἐλιφὰζ ὁ Θαιμανῶν βασιλεὺς, Βαλδὰδ ὁ Σαυχέων τύραννος, Σωφὰρ Μιναίων βασιλεύς. Καὶ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν, τοῦ παρακαλέσαι, καὶ ἐπισκέψασθαι αὐτόν. Ap. Ambr. etiam l. 3. de interpell. Job, c. 1. col. 653. d. memorantur *Eliphaz Themanorum rex, & Baldad Sauchæorum tyrannus, & Sophar Minæorum rex.*

℣. 12. Græcè ita: Ἰδόντες δὲ αὐτὸν πόῤῥωθεν, οὐκ ἐπέγνωσαν· καὶ βοήσαντες φωνῇ μεγάλῃ, ἔκλαυσαν, ῥήξαντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ στολὴν, καὶ καταπασάμενοι γῆν. Edit. Lat. ſubdit, *ſuper caput ſuum in cœlum*, poſitâ tantum ſtellulâ ante hoc, *in cœlum*, ſed malè, ni fallor; reponi enim debuerat ſuperiùs ante hoc, *ſuper caput ſuum*, quod etiam abeſt à Græco; niſi fortè obſtiterit Mſ. Alex. cum ed. Ald. in quibus etiamnum legitur, ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.

℣. 13. In editione Lat. poſt hoc, *ſederunt cum eo*, additur *in terra*, præmiſſo aſteriſco; item infra poſt verbum *locutus eſt*, eodem ſigno notatur iſtud, *ad eum verbum*; extremò etiam ſtellula præponitur his verbis, *& magnum dolorem valde*, ſed malè, ut reor, cùm ita legatur Græcè: ἑώρων γὰρ τὴν πληγὴν δεινὴν οὖσαν, καὶ μεγάλην σφόδρα· *videbant enim plagam eſſe gravem, & magnam valde:* aſteriſcus ponendus erat ante *dolorem*, quæ ſola vox redundare videtur in textu Hebraïco; cætera Græca concordant cum Lat. ſup.

CAPUT III.

VULGATA NOVA.

1. POſt hæc aperuit Job os ſuum, & maledixit diei ſuo,

2. & locutus eſt:

Jer. 20. 14.

3. Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt: Conceptus eſt homo.

4. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus deſuper, & non illuſtretur lumine.

5. Obſcurent eum tenebræ, & umbra mortis, occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

6. Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in menſibus.

7. Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna:

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. POſt hæc Job aperuit os ſuum, & maledixit diei ſuæ;

2. & *reſpondens Job*, dixit:

3. Pereat dies ille in quo natus ſum *in eo*, & nox in qua dictum eſt: Conceptus eſt homo.

4. Nox illa ſit tenebræ, nec requirat Dominus eam deſuper, nec inveniat eam lumen.

5. Sed excipiant eam tenebræ, & umbra mortis; veniat ſuper illam caligo, & conturbent eam quaſi amaritudines diei.

6. Et noctem illam ſuſcipiant tenebræ; non ſit in diebus anni, neque numeretur in diebus menſium.

7. Sed nox illa ſit dolor, nec veniat jocunditas, neque gaudium in ea:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, præter unum τοῦτο, loco *hæc*; at in Mſ. Alex. legitur ταῦτα, ut ſup.

℣. 2. In editione Lat. huic voci duplici, *reſpondens Job*, præponitur ſtellula; & verò in Græco eſt ſimpliciter λέγων, *dicens*; in Mſ. tamen Alex. habetur ut ſup. καὶ ἀπεκρίθη Ἰὼβ, λέγων, quorſus igitur hæc ſtellula?

℣. 3. A Græco abeſt *ille*, poſt *dies*, quæ tamen vox obelo configitur in edit. Lat. ac ſi in ſolo Hebraïco deſit; paulò verò poſt additur *in eo*, verbo *natus ſum*, in eodem codice, ſed antepoſitâ ſtellulâ; in Mſ. tamen Alex. legitur, ἐν αὐτῇ; deinde tam in ipſo, quàm in aliis, καὶ ἡ νὺξ ἐκείνη ᾗ (Compl. ἐν ᾗ) εἶπαν· Ἰδοὺ ἄρσεν. Hieron. quoque in Jer. 20. t. 3. 624. d. legit: *Maledicta dies in qua natus ſum, & nox illa in qua dixerunt: Ecce maſculus.* Hilar. verò in Pſ. 119. col. 375. b. *Pereat dies ille in quo natus ſum, & nox in qua dixerunt: Ecce maſculus natus eſt.* Ambroſ. l. de bono mort. c. 2. col. 390. c. & l. 4. in Luc. col. 1345. b. & l. de fide Reſurr. col. 1114. d. *Pereat dies illa in qua natus ſum.* Similiter hab. Auguſt. l. 6. contra Jul. t. 10. col. 706. d. præter hoc, *ille in quo*; & annot. in Job, col. 625. e. addit: *& nox in qua dixerunt: Conceptus eſt homo.* Item ap. Symm. ἐν ᾗ ἐκυήθη ἄνθρωπος.

℣. 4. Itidem Græcè, præter unum, ἔλθοι εἰς, pro *inveniat*. Auguſt. bene annot. in Job, col. 625. e. *Nox illa ſint tenebræ, neque requirat eam Dominus deſuper, nec veniat in eam lumen.*

℣. 5. Similiter in Græco, exceptis his: ἐπέλθοι, *ſuperveniat*, pro *veniat*; paulòque poſt, καταραθείη ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νὺξ ἐκείνη, *maledicta ſit dies & nox illa*, loco *& conturbent eam quaſi*, &c. In edit. Lat. conjunct. & notatur aſteriſco. In edit. Compl. ſic: καὶ ταραχθείη ἡ ἡμέρα, *& turbata ſit dies*; apud Aquil. verò, καὶ ἐκθαμβήσαισαν αὐτὴν ὡς πικραμμοί, *& exterreant eam quaſi amaritudines*, ut ſup. Item ap. Aug. in Job, col. 625. e. *Sed excipiant illam tenebræ, & umbra mortis;* & inſ. col. 626. a. *& conturbent eam quaſi amaritudines diei;* media verò reticentur.

℣. 6. Græcè loco *& noctem illam*, id legitur, καὶ ἡ νὺξ ἐκείνη, annexum ſupra verſui 5. deinde ſic: ἀπενέγκαιτο αὐτὴν σκότος, &c. *auferant eam tenebræ;* reliqua ut in Lat. ſup. In edit. Lat. aſteriſco fulget verbum *ſuſcipiant*, ſicut in fine iſta, *in diebus menſium*, ſed malè, ni fallor, cùm utrobique ſubjecta verba reperiantur in omnibus exemplaribus Græcis. Apud Aug. in Job, col. 626. a. ſic: *Et noctem illam accipiant tenebræ, non ſit in diebus anni; ſed nox illa ſit dolor, neque numeretur in diebus menſium.*

℣. 7. Itidem Græcè, niſi quòd additur ἐπ' αὐτὴν, *ſuper eam*, verbo *veniat*, tolliturque *in ea*, poſt *gaudium*. Vide Auguſt. ſup. ℣. 6.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon. 8. Sed maledicat illi maledicens diei illi, qui magnum cetum capturus est:

9. Tenebrescant sidera noctis illius: permaneat, & in lucem non veniat, neque videat luciferum orientem:

10. Quia non conclusit portas ventris matris meæ: abscondisset enim laborem ab oculis meis.

11. Quare enim in ventre non obii; ex utero exiens, & non protinus perii?

12. Et ut quid constiterunt mihi genua? quare ubera suxi?

13. Nunc itaque, nunc dormiens quiescerem, & somni securitate fruerer:

14. Cum regibus honoratis terræ, qui gloriabantur in malis:

15. Aut cum principibus, quibus multum fuit aurum, qui compleverunt domos suas argento:

16. Aut tanquam abortivum prolapsum de vulva matris, aut tanquam infantes qui non viderunt lucem.

17. Ibi impii deposuerunt furorem suum, ibi requieverunt fatigati corpore:

18. Simulque in æternum *abundaverunt*, nec audierunt vocem exactoris.

19. Pusillus & magnus ibi est, & servus metuens dominum suum.

20. Ut quid enim datur eis, qui in amaritudine sunt, lux, & vita animabus, quæ sunt in doloribus?

21. Quæ desiderant mortem, & non contingit illis, quærentes eam tanquam thesaurum,

22. Et gaudio afficiuntur.

23. Mors viro requies, *cujus via abscondita est*: conclusit enim Deus adversùs eum.

Vulgata nova.

8. Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan:

9. Obtenebrentur stellæ caligine ejus: exspectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ:

10. Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?

12. Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

13. Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem:

14. Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines:

15. Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento:

16. Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.

17. Ibi impii cessaverunt à tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.

18. Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.

19. Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber à domino suo.

20. Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

21. Qui exspectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum:

22. Gaudentque vehementer cùm invenerint sepulcrum:

23. Viro cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 8. August. in Job, col. 626. b. *Sed maledicat illam maledicens illi diei.* Ambros. l. 4. in Luc. t. 1. col. 1345. b. *Et maledicat ei is qui maledixit diem illam, qui habet magnum cetum opprimere*: & in Ps. 43. col. 922. d. *qui habet magnum cetum captivum ducere.* Gregor. M. l. 4. moral. c. 9. t. 1. col. 110. b. relatis Vulgatæ verbis, ita subjungit: *In Translatione veteri ita non dicitur: sed, Maledicat eam qui maledixit diem, qui capturus est grandem cetum.* Græcè: Ἀλλὰ καταράσαιτο αὐτὴν ὁ καταρώμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ μέλλων τὸ μέγα κῆτος χειρώσασθαι.

℣. 9. Ita Græcè ad verbum, nisi excipias istud, ὑπομεῖναι, loco *permaneat*, mel. *sustineat*. August. annot. in Job, col. 626. b. similiter habet: *Tenebrescant sidera noctis illius: permaneat, & in lucem non veniat.* Ambros. l. de instit. virg. t. 2. col. 263. a. *Intenebrescant stellæ noctis illius*, mox ita, *quia non conclusit*, &c. de ℣. seq. omissis intermediis.

℣. 10. Ita legunt Ambros. l. de instit. virg. col. 263. a. & August. in Job, usque ad hoc, *abscondisset enim*, pro quo habetur Græcè, ἀπήλλαξε γὰρ ἂν, *abstulisset enim utique;* cætera ut in Lat. sup.

℣. 11. Similiter habet August. in Job, col. 626. c. præter unum *exii*, pro *exiens;* Græc. ἐκ γαστρὸς δὲ ἐξῆλθον, cum cæteris ut sup.

℣. 12. Itidem August. annot. in Job, col. 626. c. In Græco sic: Ἱνατί δὲ συνήντησάν μοι τὰ γόνατα; ἱνατί δὲ μαστοὺς ἐθήλασα; *Ut quid autem occurrerunt mihi genua? quare autem*, &c. Ms. Alex. initio hab. Καὶ ἱνατί, ut sup.

℣. 13. August. in Job, col. 626. c. hæc tantùm hab. *Nunc utique dormiens quiescerem.* Item Græcè, Νῦν ἂν κοιμηθεὶς ἡσύχασα, dein verò, ὑπνώσας δὲ ἀνεπαυσάμην, *somnum autem capiens requiescerem.*

℣. 14. Similiter ap. August. in Job, excepto ultimo, *gladiis*, pro *malis*, juxta Græc. ξίφεσι; pro *honoratis* verò, habetur Græcè, βουλευτῶν, *consiliariis;* cætera ut in Lat.

℣. 15. Eadem prorsus habet August. in Job, col. 626. d. Ita quoque in Græco.

℣. 16. Ita Græcè præter unum ἐκπορευόμενον, *exiens*, loco *prolapsum*. Apud August. in Job, omnia ut in Lat. sup.

℣. 17. Ita constanter apud August. in Job, 626. d. nec aliter Græcè, exceptis his, ἐξέκαυσαν θυμὸν ὀργῆς, *accenderunt furorem iræ*, loco *deposuerunt furorem suum.* Ms. Alex. non hab. ἐξέκαυσαν, sed ἔπαυσαν, al. ἐξέπαυσαν. Hieron. in Eccles. t. 2. col. 737. c. *Ibi requieverunt lassi corpore.*

℣. 18. In edit. Lat. asterisco distinguitur verbum *abundaverunt*. Græcè ita: Ὁμοθυμαδὸν δὲ οἱ αἰώνιοι οὐκ ἤκουσαν φωνὴν φορολόγου· *Pariter autem seculares non audierunt*, &c. ut sup. Ms. Alex. habet, Ὁμοθυμαδὸν δι' αἰῶνος οὐκέτι ἤκουσαν. Hieron. in Eccles. t. 2. col. 737. c. *Cum his qui vincti fuerant jam securi, non audientes vocem exactoris.* Aquila, Ἅμα δέσμιοι εὐθύνησαν, *Simul vincti prosperati sunt.* Symm. Ὁμοῦ δεσμῶται, ἀόχλητοι, *Simul in vinculis habiti, à turbatione liberi.*

℣. 19. Ita Græcè verbum è verbo. Sic etiam apud August. in Job, col. 626. e. præter hoc, *non timens*, loco *metuens;* & verò in Ms. Alex. ac edit. Compl. legitur οὐ δεδοικώς. Similiter apud Hieron. in Isai. 24. t. 3. col. 207. f. *Parvus & magnus ibi sunt, & servus non timens dominum suum.*

℣. 20. Concinit August. ad verbum l. annot. in Job, 627. a. In Græco hoc unum variat, δέδοται, *data est*, pro *datur*. Hieron. in Jer. 20. t. 3. col. 624. e. legit: *Quare data est misero lux*, &c. ut in Vulg. Ms. etiam Alex. extremò hab. τοῖς ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, non ταῖς ἐν ὀδύναις ψυχαῖς.

℣. 21. Similiter hab. August. in Job, col. 627. a. *Quæ desiderant mortem, & non contingit illis.* Græc. Οἳ ἱμείρονται τοῦ θανάτου, καὶ οὐ τυγχάνουσιν, ἀνορύσσοντες ὥσπερ θησαυρούς· *Qui desiderant mortem, & non obtinent, effodientes quasi thesauros.* Ms. verò Alex. ἀνορύσσοντες αὐτὸν ὥσπερ θησαυρόν, ut sup.

℣. 22. Græc. Περιχαρεῖς δὲ ἐγένοντο, ἐὰν κατατύχωσι, *Læti autem facti sunt, si fuerint consecuti.*

℣. 23. Itidem apud August. in Job, 627. a. præter unum *vita*, pro *via*. In Græco simpliciter: Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυμα, συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ. Nobilius tamen observat in plerisque codicibus post ἀνάπαυμα, interponi, οὗ ἡ ὁδὸς ἀπεκρύβη· *atque ita etiam*, inquit, *testatur Olymp. in aliquibus legi cum ista adjunctione*, ἀπ' αὐτοῦ. Sic etiam nunc habetur in Hexapl. Orig. ex Theodot. sed præfixo asterisco nec malè, nam in Ms. Alex. sic habetur cum stellula: οὗ ※ ἡ ὁδὸς ἀπεκρύβη. In Ms. tamen Maj. Mon. deest asteriscus. Apud Ambros. l. 4. de interp. Dav. c. 3. col. 665. c. *Mors viro requies*, ut sup.

Vulgata nova.

24. Antequam comedam ſuſpiro : & tanquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus :

25. Quia timor, quem timebam, evenit mihi : & quod verebar accidit.

26. Nonne diſſimulavi? nonne ſilui? nonne quievi? & venit ſuper me indignatio.

Versio antiqua.

24. Ante eſcas quippe meas gemitus ad Dominum, & fleo coarctatus timore : *Ex Mſ. Maj. Mon.*

25. Timor enim, quem verebar, venit mihi : & quem timebam, comprehendit me.

26. Neque in pace fui, neque in ſilentio, neque in requie : venit autem mihi ira.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 24. Ita Auguſt. in Job, 627. b. excepto uno *adeſt*, loco *ad Dominum*. Græc. Πρὸ γὰρ τῶν σίτων μου στεναγμὸς ἥκει· δακρύω δὲ ἐγὼ συνεχόμενος φόβῳ.

℣. 25. Auguſt. in Job, col. 627. b. priora tantùm hab. *Timor enim, quem verebar, venit mihi.* Græc. Φόβος γὰρ, ὃν ἐφρόντισα, ἦλθέ μοι· deinde, καὶ ὃν ἐδεδοίκειν, συνήντησέ μοι, *& quem metueram, occurrit mihi.*

℣. 26. Auguſt. in Job, delet verbum *fui*; & infra, pro *venit autem*, hab. *venit enim*; cætera ut ſup. Græcè, Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε ἀνεπαυσάμην, ἦλθε δὲ, &c. ut ſup.

CAPUT IV.

Vulgata nova.

1. Reſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit :

2. Si cœperimus loqui tibi, forſitan moleſtè accipies, ſed conceptum ſermonem tenere quis poterit?

3. Ecce docuiſti multos, & manus laſſas roboraſti :

4. Vacillantes confirmaverunt ſermones tui, & genua trementia confortaſti :

5. Nunc autem venit ſuper te plaga, & defeciſti : tetigit te, & conturbatus es.

6. Ubi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?

7. Recordare obſecro te, quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti ſunt?

8. Quin potiùs vidi eos, qui operantur iniquitatem, & ſeminant dolores, & metunt eos,

9. Flante Deo periſſe, & ſpiritu iræ ejus eſſe conſumptos :

10. Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.

11. Tigris periit, eò quòd non haberet prædam, & catuli leonis diſſipati ſunt.

12. Porro ad me dictum eſt verbum abſconditum, & quaſi furtivè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri ejus.

13. In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines,

Versio antiqua.

1. Reſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit : *Ex Mſ. Maj. Mon.*

2. Ne fortè loquamur tibi in moleſtia : pondus autem verborum tuorum quis ſuſtinebit?

3. Quòd ſi tu monuiſti multos, & manus infirmium conſolatus es :

4. Et ægros corroboraſti ſermonibus, genibuſque infirmium valetudinem præſtitiſti :

5. Et nunc venit in te dolor, & penetravit te; tu autem conturbatus es :

6. Nonne timor tuus ſtultus eſt, & ſpes tua, & ſimplicitas vitæ tuæ?

7. Recordare itaque quis mundus perierit? vel quando veraces radicitus interierint?

8. Quemadmodum vidi arantes peſſima, & qui ſerunt ea, dolores metunt ſibi :

9. Præcepto Domini peribunt, & ſpiritu iræ ejus demolientur :

10. Fremitus leonis, & vox leænæ, & gladius draconum extinctus eſt.

11. Myrmicoleon periit, eò quòd non * habet eſcam, & catuli leonum diviſi ſunt ab invicem. * *l.* haberet.

12. Quòd ſi aliquod verbum verum fuiſſet in ſermonibus tuis, nihil horum tibi accidiſſet : nunquid non capit auris mea magnifica ab eo?

13. Somnum & timorem nocturnum? decidente timore in homines,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Græcè, niſi excipias verbum ὑπολαβὼν, *excipiens*, pro *reſpondens*; & in fine, λέγει, *dicit*. Apud Auguſt. in Job, 627. c. ſimpliciter, *Verba Eliphaz.* Vide etiam Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 1. col. 653. d.

℣. 2. Græc. Μὴ πολλάκις σοι λελάληται ἐν κόπῳ; ἰσχὺν δὲ &c. ut in Lat. ſup. *Num ſæpe tibi ſermo eſt habitus in moleſtia? robur autem*, i. e. *pondus*, &c. Apud Auguſt. in Job, col. 627. c. poſterior tantùm pars habetur : *Pondus autem*, &c. ut ſup.

℣. 3. Græc. Εἰ γὰρ σὺ ἐνουθέτησας πολλοὺς, καὶ χεῖρας ἀσθενοῦς παρεκάλεσας. Mſ. Alex. καὶ χεῖρας ἀσθενούντων, &c.

℣. 4. Græc. Ἀσθενοῦντας τε ἐξανέστησας ῥήμασι, γόνασί τε ἀδυνατοῦσι θάρσος περιέθηκας. *Et eos qui infirmabantur erexiſti verbis, genibuſque impotentibus fiduciam circumpoſuiſti.*

℣. 5. Græc. Νῦν δὲ ἥκει ἐπὶ σὲ πόνος, καὶ ἥψατό σου· σὺ ἐσπούδασας. *Nunc autem venit ſuper te labor, & tetigit te : tu feſtinaſti*, vel *ſedulò egiſti*; Mſ. Alex. cum Compl. σὺ δὲ ἐσπούδασας, ſchol. ἐθορυβήθης.

℣. 6. Auguſt. in Job, 627. c. *Nonne timor tuus ſtultus eſt, & ſpes tua, & ſimplicitas vitæ* (ſ. *viæ*) *tuæ quaſi ſtultitia?* Græc. Πότερον οὐχ ὁ φόβος σου ἐστὶν ἐν ἀφροσύνῃ, καὶ ἡ ἐλπίς σου, καὶ ἡ κακία τῆς ὁδοῦ σου; *Nonne timor tuus eſt in ſtultitia, & ſpes tua, & malitia* ſeu *iniquitas viæ tuæ?* al. καὶ ἡ ἀκακία τῆς ὁδοῦ σου. Aquila, ἡ ἁπλότης τῶν ὁδῶν σου, ut ſup.

℣. 7. Græc. Μνήσθητι οὖν, τίς καθαρὸς ὢν, ἀπώλετο; ἢ πότε ἀληθινοὶ ὁλόῤῥιζοι ἀπώλοντο; *Recordare igitur, quis cùm mundus eſſet, periit? vel quando veraces radicitus perierunt?*

℣. 8. Ita Græcè, præter ſeqq. ἄτοπα, *abſurda*, loco *peſſima*; deinde, οἱ δὲ, pro *& qui*; & infra, θεριοῦσι, *metent*, pro *metunt*. Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, c. 4. col. 629. b. eadem memorat : *Deſcribentes*, inquit, *impiorum ſupplicia, ut qui vitia ſererent, & meterent ſibi dolores.*

℣. 9. Græc. Similiter, exceptis his, Ἀπὸ προστάγματος..... ἀπὸ δὲ πνεύματος, &c. *A præcepto..... à ſpiritu autem*, &c. Apud Ambroſ. ſup. *Quòd mandato perirent Dei, & ſpiritu vitæ ipſius interirent*; Græc. ἀφανισθήσονται.

℣. 10. Aug. in Job, col. 627. c. *Fremitus leonis, & vox leænæ, & gaudium draconum extinctum eſt.* Græc. Σθένος λέοντος, φωνὴ δὲ λεαίνης, γαυρίαμα δὲ δρακόντων ἐσβέσθη.

℣. 11. Similiter ap. Auguſt. in Job, 627. d. e. præter unum *haberet*, pro *habet*. Ita quoque in Græco, niſi quòd pro *diviſi ſunt*, legitur ἔλιπον, *reliquerunt*. Gregor. M. l. 1. moral. t. 1. col. 156. d. ad hoc Vulg. *Tigris periit*, ait : *Translatione LXX. Interpretum nequaquam tigris dicitur, ſed* myrmicoleon periit, eò quòd non haberet prædam : *Myrmicoleon autem*, inquit, *Latinè dicitur, vel formicarum leo, vel certè expreſſius, formica pariter & leo.*

℣. 12. Græc. ipſo initio hab. Εἰ δέ τι, &c. *Si quod autem verbum*, paulòque poſt, οὐθὲν ἄν σοι τούτων κακὸν ἀπήντησε, *nihil tibi horum malum occurriſſet*, ſeu *contigiſſet*; item pro *capit*, δέξεται, *capiet*, & pro *magnifica*, ἐξαίσια, i. e. *mediocritatem exuperantia*; cæt. ut in Lat. ſup. Auguſt. in Job, col. 627. e. conſtanter : *Nihil horum tibi accidiſſet : nunquid non capit auris mea ab eo magnifica?*

℣. 13. Græc. Φόβῳ δὲ καὶ ἠχῷ νυκτερινῇ ἐπιπίπτων φόβος

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

14. Horror mihi accidit, & tremor, & validè oſſa mea commovit:

15. Et ſpiritus in faciem mihi occurrit: horruerunt capilli mei & carnes.

16. Exſurrexi, & non cognovi; inſpexi, & non erat figura ante faciem meam; ſed auram tantùm & vocem audiebam.

17. Quid enim? nunquid homo coram Domino mundus erit, aut ab operibus ſuis ſine macula vir?

18. Si contra ſervos ſuos non credit, & adverſùs angelos ſuos pravum quid reperit:

19. Habitantes autem domos luteas, de quibus & nos ex eodem luto ſumus, percuſſit illos tanquam tinea:

20. Et à manè uſque ad veſperam ultra non ſunt: & quòd non poſſent ſibi ipſi ſubvenire, perierunt.

21. Afflavit enim eos, & aruerunt: interierunt, quia non habebant ſapientiam.

VULGATA NOVA.

14. Pavor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt:

15. Et cùm ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

16. Stetit quidam, cujus non agnoſcebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quaſi auræ lenis audivi.

17. Nunquid homo, Dei comparatione juſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Inf. 25. 4.

18. Ecce qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit pravitatem: Inf. 15. 15.

19. Quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? 2. Pet. 2. 4.

20. De manè uſque ad veſperam ſuccidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in ſapientia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐπ' ἀνθρώπες· *Timore autem & ſonitu nocturno incidens timor ſuper homines.*

℣. 14. Similiter in Græco, niſi excipias verbum ζυνήντησε, *occurrit*, pro *accidit*, quod idem ſonat. Hieron. in Iſai. 54. t. 3. col. 399. a. legit: *Horror & tremor venerunt ſuper me, & multùm mea oſſa concuſſit.* Græc. διέσεισε, Mſ. Alex. συνέσισεν, ed. Compl. συνέσεισε.

℣. 15. Similiter habet Auguſt. in Job, 627. f. *Et ſpiritus in faciem mihi occurrit.* Græc. Καὶ πνεῦμα ἐπὶ πρόσωπόν μου ἐπῆλθε· deinde, ἔφριξαν δὲ, &c. ut in Lat. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 748. d. legit: *Et ſpiritus occurrit in facie mea, & horruerunt capilli mei & carnes:* at infra, p. 751. b. *Et ſpiritus apparuit in oculis meis, & horruerunt capilli mei.* Græc. μου τρίχες, *pili mei.*

℣. 16. Rectè è Græco, niſi quòd pro *inſpexi*, ſimpliciter eſt εἶδον, *vidi*, nec non ὀφθαλμῶν μου, *oculos meos*, loco *faciem meam*, abſque ſeq. *tantùm*, poſt *auram*. Vigil. Tapſ. ubi ſup. p. 748. d. & 751. b. ſic pergit: *Et vultum, & ſpeciem non vidi, ſed vocem tantùm audiebam.*

℣. 17. Similiter Aug. in Job, col. 627. f. *Quid enim? nunquid homo coram Domino mundus erit?* Hieron. l. 2. cont. Jovin. t. 4. part. 2. col. 197. c. *Quid enim? nunquid homo coram Deo mundus eſt, aut in operibus ſuis ſine macula vir?* & l. 2. cont. Pelag. ibid. col. 512. d. *Nunquid mundus erit homo coram Deo, aut in operibus ſuis irreprehenſibilis vir?* Græc. Τί γάρ; μὴ καθαρὸς ἔσαι βροτὸς ἐναντίον τοῦ Κυρίου, ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμεμπτος ἀνήρ.

℣. 18. Itidem Auguſt. in Job, col. 627. g. 628. a. Sic etiam Hieron. l. 2. contra Jovin. t. 4. p. 2. col. 197. c. ad verbum. Item l. 2. cont. Pelag. ibid. col. 512. f. niſi quòd hab. *adverſùs famulos*, pro *contra ſervos*, paulòque poſt, *& contra angelos*, abſque ſeq. *ſuos*; at infra, col. 528. f. & in Iſai. 24. t. 3. col. 212. d. hab. *adverſùm angelos ſuos perverſum quid reperit:* & ep. ad Damaſ. t. 4. col. 159. d. *& contra angelos ſuos perverſum quid intellexit.* Græc. Εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησε. Vide inf. c. 15. ℣. 15.

℣. 19. Ita Græcè excepto uno αὐτοὶ, *ipſi*, pro *nos*. Similiter apud Auguſt. in Job, 628. a. *Habitantes autem domos luteas;* & poſt pauca, *percuſſit illos tanquam tinea.* Græc. σητὸς τρόπον, *ad modum tineæ.* Hieron. l. 2. contra Jovin. t. 4. part. 2. col. 197. c. *Quantò magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem luto ſumus?* Iiſdem alludit Ambroſ. l. 1. de interpell. Job, c. 4. col. 629. b. dicens: *Qui inſufflaret domos luteas inhabitantibus, & areſcerent.*

℣. 20. Ita legit Auguſt. in Job, 628. b. exceptis his, *eò quòd non poſſent ſibi ipſis*, pro *& quòd* &c. Ita quoque in Græco.

℣. 21. Græc. Ἐνεφύσησε γὰρ αὐτοῖς, καὶ ἐξηράνθησαν· *Inſufflavit enim eis, & exaruerunt*, &c. ut in Lat. ſup. Similiter Auguſt. in Job, col. 628. b. ab hoc, *interierunt*; Græc. ἀπώλοντο.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. INvoca autem, ſi quis tibi reſpondeat, aut ſi quem ſanctorum angelorum videas.

2. Etenim ſtultum interimit ira, errantem autem occidit zelus.

3. Ego autem vidi ſtultos radicem mittentes, ſed protinus comeſta eſt eorum converſatio.

4. Longè fiant filii eorum à ſalute, & conterantur ante januas impiorum, & non ſit qui eruat.

5. Quæ enim illi congregaverunt, juſti comedent; ipſi verò de malis non liberabuntur: exhauriatur fortitudo eorum.

6. Non enim prodiet de terra labor, nec de montibus germinabit dolor.

VULGATA NOVA.

1. VOca ergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere.

2. Verè ſtultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.

3. Ego vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus ſtatim.

4. Longè fient filii ejus à ſalute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat.

5. Cujus meſſem famelicus comedet, & ipſum rapiet armatus, & bibent ſitientes divitias ejus.

6. Nihil in terra ſine cauſa fit, & de humo non oritur dolor.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Similiter Auguſt. in Job, 628. b. *Invoca autem, ſi quis tibi reſpondeat;* reliqua deſunt. Græc. Ἐπικάλεσαι δὲ, εἴ τις ὑπακούσεταί σοι, ἢ, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 2. Itidem Auguſt. in Job, 628. b. c. excepto verbo *perimit*, pro *interimit*; Græc. ἀναιρεῖ, cum reliq. ut ſupra. Chromat. Aquil. in Matth. col. 982. b. leg. *Stultum interficit iracundia, ſeductum autem occidit æmulatio.*

℣. 3. Ita è Græco, niſi excipiatur vox ultima *converſatio*, pro qua, δίαιτα, Nobil. *habitatio*. Auguſt. in Job, 628. c. hoc unum hab. *Ego autem vidi ſtultos radicem mittentes.*

℣. 4. Similiter in Græco, niſi excipias iſta, κολαβρισθείησαν δὲ ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, καὶ οὐκ ἔσαι, &c. Auguſt. in Job, 628. d. *Et conterantur ſuper januas infirmorum*, Gr. *minorum.*

℣. 5. Similiter hab. Auguſt. annot. in Job, 628. d. cui Græcum favet.

℣. 6. Sic etiam in Græco. Apud Auguſt. in Job, 628. d. prior pars habetur ut ſup. poſterior deeſt.

VULGATA NOVA.

7. Homo naſcitur ad laborem, & avis ad volatum.

8. Quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum:

9. Qui facit magna & inſcrutabilia & mirabilia abſque numero:

10. Qui dat pluviam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis univerſa:

11. Qui ponit humiles in ſublime, & mœrentes erigit ſoſpitate:

12. Qui diſſipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant:

13. Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium pravorum diſſipat: *1. Cor. 3. 19.*

14. Per diem incurrent tenebras, & quaſi in nocte ſic palpabunt in meridie.

15. Porro ſalvum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

16. Et erit egeno ſpes: iniquitas autem contrahet os ſuum.

17. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes:

18. Quia ipſe vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus ſanabunt.

19. In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.

20. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii.

21. A flagello linguæ abſconderis, & non timebis calamitatem cùm venerit.

22. In vaſtitate & fame ridebis, & beſtias terræ non formidabis.

23. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

7. Sed homo in labore naſcitur, pulli autem vulturis altiſſimè volant.

8. Unde & ego deprecabor Dominum, & Dominum omnium dominatorem invocabo:

9. Qui facit magna & inveſtigabilia, glorifica & ingentia, quorum non eſt numerus:

10. Qui dat pluviam ſuper faciem terræ, & mittit aquam ſub cœlo:

11. Qui facit infirmos in excelſo, & qui impeditos excitat *in ſalutem*:

12. Qui mutat conſilia aſtutorum, ut non faciat manus eorum veritatem:

13. Qui comprehendit ſapientes in prudentia, & conſilium verſutorum exterret.

14. In die occurrent illis tenebræ, & tanquam nocte palpabunt in meridie.

15. Et pereant in bello, & egrediatur de manu potentis infirmus.

16. Sit autem infirmo ſpes, & iniquus obſtruatur.

17. Beatus autem vir, quem arguit Dominus: correptionem ergo Omnipotentis ne abnueris:

18. Ipſe enim dolorem facit, & rurſum medetur: percutit, & manus ejus ſanat.

19. Sexies de neceſſitatibus liberabit te, & in ſeptimo non te tanget malum.

20. In fame liberabit te à morte, in prælio verò de manu inferni ſolvet te.

21. A flagello linguæ abſcondet te, neque timebis, neque ſupervenient tibi mala.

22. Injuſtos & iniquos deridebis, & ferocientes beſtias non timebis.

23. *Quia cum lapidibus agri habebis fœdus*, beſtiæ

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 7. Eadem refert Auguſt. in Job, 628. e. præter unum *volitant*, pro *volant*. Græc. pro *in labore naſcitur*, hab. *γεννᾶται κόπῳ*, *naſcitur labori*; Mſ. verò Alex. *ἐν κόπῳ γεννᾶται*, ut ſup. reliqua quadrant.

℣. 8. Græc. Οὐ *μὴν δὲ ἀλλὰ ἐγὼ δεηθήσομαι Κυρίου, Κύριον δὲ* &c. *Veruntamen ego deprecabor Dominum, Dominum autem*, &c. ut ſup.

℣. 9. Similia leguntur Græcè.

℣. 10. Similiter ap. Auguſt. in Job, 628. f. *Qui dat pluviam ſuper faciem terræ.* In Mſ. Maj. Mon. ponitur ſtellula ante vocem *ſuper*, ſed malè, ni fallor; nam Græc. hab. *τὸν διδόντα ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν·* vel igitur ponenda ſtellula ante *faciem*, quæ vox ſola redundare videtur, vel potiùs tollenda. Græc. addit: *ἀποστέλλοντα ὕδωρ ἐπὶ τὴν ὑπ' οὐρανόν*, *qui mittit aquam ſuper eam quæ ſub cælo.*

℣. 11. Græc. Τὸν *ποιοῦντα ταπεινοὺς εἰς ὕψος, καὶ ἀπολωλότας ἐξεγείροντα. Qui facit humiles in altitudinem, & ſuſcitat eos qui perierant.* In edit. Lat. τὸ *in ſalutem*, aſteriſco fulget, ſicut etiam in Hexapl. Orig.

℣. 12. Sic etiam in Græco, præter hoc, *καὶ οὐ μὴ ποιήσουσιν*, *& non facient*, loco *ut non faciat*. In edit. Lat. figuntur duo puncta craſſiora poſt vocem *veritatem*, ac ſi verſus totus redundans eſſet in Hebræo, vel in ipſo ſolo reperiretur; ſed malè, ut videtur, cùm idem etiam ℣. legatur in Græco: reponenda ſunt igitur puncta illa duo poſt *ſalutem*, quæ vox ultima eſt verſûs præced. quæque ſola abeſt à Græco. Apud Auguſt. in Job, 628. g. hoc tantùm legitur: *Ut non faciat manus eorum veritatem.*

℣. 13. Concinit Græcum, niſi quòd loco *& conſilium*, hab. *βουλὴν δέ*; & pro *exterret*, *ἐξέστησε*, Nobil. *disjecit*. Tertul. l. 5. contra Marc. p. 788. b. legit: *Deprehendens ſapientes in nequitia illorum*; at in Græco conſtanter, *ἐν τῇ φρονήσει*; ſolus Mſ. Alex. addit *αὐτῶν*. Huc redit quod Ambroſ. ait l. 1. de interpel. Job, c. 4. col. 629. b. *cogitationes deſtitueret verſutorum.*

℣. 14. In Græco poſteriora ſola ſic immutantur: Τὸ *δὲ μεσημβρινὸν ψηλαφήσαισαν ἴσα νυκτί· In meridie autem palpent tanquam in nocte.* Apud Auguſt. in Job, 628. g. pene ut ſup. *In die occurrent illis tenebræ, aut tanquam in nocte palpabunt in meridie*: & l. 2. contra epiſt. Parmen. t. 9. col. 20. c. *Nonne*, inquit, *iſti palpant in meridie quaſi in media nocte?*

℣. 15. Itidem Auguſt. in Job, 629. a. Græcè: Ἀπόλοιντο *δὲ ἐν πολέμῳ, ἀδύνατος δὲ ἐξέλθοι*, &c. ut ſup.

℣. 16. Ita Græcè, præter hoc, *ἀδίκου δὲ στόμα*, *injuſti autem os*, loco *& iniquus*. Apud Auguſt. in Job, 629. a. legitur ſolùm, *Sit autem infirmo ſpes.* Apud Ambroſ. verò l. 1. de interpel. Job, c. 4. col. 629. b. per relat. ad ſeqq. *Os obſtrueret injuſti.*

℣. 17. Similiter habet Aug. in Job, 629. a. uſque ad vocem *correptionem*. Græcè, *ἄνθρωπος*, *homo*, loco *vir*; paulòque poſt ita: *νουθέτημα δὲ Παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου.* Ambroſ. ep. 38. t. 2. col. 942. b. *Beatus vir, quem arguit Dominus: admonitionem autem Dei ne recuſaveris*: lib. verò de exhort. virg. col. 300. a. *Beatus homo, quem arguit Dominus: & ideo increpationes ejus non refugias.* Auct. l. de XLII. manſ. ap. Ambr. col. 18. f. *Beatus homo, quem corripuit Dominus: increpationem Omnipotentis ne renuas.*

℣. 18. Græc. Ἀυτὸς *γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. Ipſe enim dolere facit, & rurſus reſtituit: percuſſit, & manus ejus ſanaverunt.* Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. col. 300. a. *Ipſe enim percutit..... & manibus ſuis ſanat.*

℣. 19. Aptè ad Græc. niſi excipias verbum *liberabit*, pro quo, *ἐξελεῖταί*, *eruet*, quod idem ſonat. Ambroſ. l. de exhort. virg. t. 2. col. 300. a. *Septies de neceſſitatibus te liberat, in ſeptimo autem non te continget malum.* Auguſt. in Job, 629. b. *Et in ſeptimo non te tanget malum*, ut ſup.

℣. 20. Similiter hab. Auguſt. in Job, 629. b. excepta una voce *ferri*, loco *inferni*. Ambroſ. quoque ep. 38. t. 2. col. 942. b. legit: *In fame liberabit te a morte, in prælio de manu ferri liberabit te*: at l. de exhort. virg. col. 300. a. b. *In fame eripit te a morte, in pugna autem de manu ferri te exuit.* Græc. Ἐν *λιμῷ ῥύσεταί σε ἐκ θανάτου, ἐν πολέμῳ δὲ ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε.* Mſ. Alex. *ῥύσεταί σε.*

℣. 21. Itidem Auguſt. in Job, 629. b. ad hoc uſque, *neque timebis*. Ambroſ. l. de exhort. virg. col. 300. b. *A flagello linguæ te abſcondit*: & epiſt. 38. col. 942. b. *A flagello linguæ te abſcondet.* Sic etiam in Græco, ſtatimque: *καὶ οὐ μὴ φοβηθῇς ἀπὸ κακῶν ἐρχομένων*, *& non timebis à malis venientibus.*

℣. 22. Sic etiam ap. Auguſt. in Job, 629. b. præter vocem *feroces*, loco *ferocientes*. Item Græcè exceptis his, *ἀπὸ δὲ θηρίων ἀγρίων*, *à beſtiis autem agreſtibus*, unde conjicio malè appoſitum eſſe aſteriſcum in edit. Lat. poſt verbum *deridebis*, quaſi ſubſequentia deeſſent in textu Græco, abundarent verò in Hebraïco.

℣. 23. Verba iſta: *Quia cum lapidibus*, &c. aſteriſco

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. enim feræ pacatæ erunt tibi.

24. Deinde ſcies quòd in pace erit domus tua, & tabernaculi tui converſatio non peccabit.

25. Et ſcies quòd multum erit ſemen tuum, & filii tui erunt tanquam herba omnis in campo.

26. Et venies in ſepulcrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore ſuo metetur, aut tanquam acervus areæ in tempore ſuo congregatus.

27. Ecce, hæc ita exquiſivimus; hæc ſunt quæ audivimus: tu verò ſcito temetipſum, quid egeris.

Vulgata nova.

& beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi.

24. Et ſcies quòd pacem habeat tabernaculum tuum, & viſitans ſpeciem tuam, non peccabis.

25. Scies quoque quoniam multiplex erit ſemen tuum, & progenies tua quaſi herba terræ.

26. Ingredieris in abundantia ſepulcrum, ſicut infertur acervus tritici in tempore ſuo.

27. Ecce, hoc, ut inveſtigavimus, ita eſt: quod auditum, mente pertracta.

Notæ ad Versionem antiquam.

prævio diſtinguuntur in edit. Lat. nec malè, cùm in Græco, ſaltem Vatic. etiamnum deſiderentur: at verò ineptè eadem edit. Lat. duo puncta craſſiora translata exhibet poſt vocem ult. *tibi*, perinde ac ſi verba ſequentia, *beſtiæ enim feræ*, &c. pariter redundarent; cùm ipſa, eaque ſola in eodem Græco reperiantur: enimverò poſt hoc ult. versûs 22. ſup. ὀ μὴ φοβηθῇς, id unum ſequitur: Θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰρηνεύσουσί σοι, detractis iis quæ ſup. intermediis. Similiter ap. Ambroſ. ep. 38. t. 2. col. 942. b. hæc leguntur pauca: *feræ beſtiæ pacificæ erunt tibi*. Attamen ap. Auguſt. in Job, 629. b. cuncta adſunt ut in Lat. ſup. *Quia cum lapidibus*, &c. imo & in Gr. Alex. ac ed. Ald. hæc etiam inveniuntur: Ὅτι μετὰ τῶν λίθων τοῦ ἀγροῦ ἡ διαθήκη σου, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ εἰρηνεύσουσί σοι quæ ad verbum pene reſpondent Latino ſuperiori.

℣. 24. Similiter hab. Auguſt. in Job, 629. c. uſque ad vocem *tua* incluſam. Item apud Ambr. ubi ſup. *Et ſcies quod in pace erit domus tua*. Græcè: Εἶτα γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύσει σου ὁ οἶκος, ἡ δὲ δίαιτα τῆς σκηνῆς σου οὐ μὴ ἁμάρτῃ.

℣. 25. Eadem refert Auguſt. in Job, 629. c. ab hoc, *& filii tui*. At in Græco ut ſup. Γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ τὸ σπέρμα σου, τὰ δὲ τέκνα σου ἔσται ὥσπερ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ.

℣. 26. Sic etiam Auguſt. in Job, col. 629. c. ad hoc uſque, *quod in tempore*. Item Græcè: Ἐλεύσῃ δὲ ἐν τάφῳ..... κατὰ καιρὸν θεριζόμενος, ἢ ὥσπερ, &c. ut ſup.

℣. 27. Ita Græcè, præter ultima, γνῶθι σεαυτῷ εἴ τι, ἔπραξας, *ſcito tibi ipſi, ſi quid egeris*. In edit. Ald. deeſt εἰ, in Mſ. Alex. ſic, τί ἐποίησας. Apud Auguſt. in Job, 629. d. ut in Lat. ſupra, exceptis his mediis, *hæc ſunt quæ audivimus*, quæ deſunt.

CAPUT VI.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. Reſpondens autem Job, dixit:

2. Si quis appendens ponderet iram meam, & ſermones meos ponat in ſtatera ſimul,

3. Arenâ littorum inveniet graviores: ſed, ut videtur, verba mea ſunt mala:

4. Sagittæ enim Dei in corpore meo ſunt, quarum furor bibit ſanguinem meum; cùm enim incipio loqui, ſtimulant me.

5. Quid enim? nunquid fruſtra onager clamabit niſi eſcam quærens? aut bos mugiet cùm habeat in præſepe cibos?

6. Nunquid poteſt ſine ſale edi panis? aut eſt ſapor in ſermonibus vanis?

7. Sic nec anima mea poteſt ceſſare: fœtidas enim video eſcas meas, ſicut eſt odor leonis.

8. Quòd ſi det, & veniat poſtulatio mea, & ſpem meam det Dominus:

Vulgata nova.

1. Reſpondens autem Job, dixit:

2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in ſtatera.

3. Quaſi arena maris hæc gravior appareret: unde & verba mea dolore ſunt plena:

4. Quia ſagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum, & terrores Domini militant contra me.

5. Nunquid rugiet onager cùm habuerit herbam? aut mugiet bos cùm ante præſepe plenum ſteterit?

6. Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum? aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?

7. Quæ priùs nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia, cibi mei ſunt.

8. Quis det ut veniat petitio mea: & quod exſpecto, tribuat mihi Deus?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græcè conſtanter, ὑπολαβὼν, *ſuſcipiens*, & λέγει, *dicit*. Ap. Auguſt. in Job, 629. d. ſimpliciter, *Verba Job*, nec plura.

℣. 2. Græc. Εἰ γάρ τις ἱστῶν στήσαι μου τὴν ὀργὴν, τὰς δὲ ὀδύνας μου ἄραι ἐν ζυγῷ ὁμοθυμαδόν. *Si enim quis appendens appenderet..... & dolores meos tolleret in ſtatera unanimiter.*

℣. 3. Græc. Καὶ δὴ ἄμμου παραλίας βαρυτέρα ἔσται· ἀλλ' ὡς &c. ut ſup. i. e. *Et utique arena maris gravior erit* (ſupp. *calamitas;*) in Mſ. Alex. mel. numero plur. βαρύτεραί εἰσιν. Ap. Aug. in Job, 629. c. poſteriora tantum leguntur: *ſed, ut videtur, verba mea ſunt mala*, Gr. φαῦλα, ad verbum *vilia, nugatoria.*

℣. 4. Eadem refert Aug. in Job, 629. d. excepto uno *Domini*, pro *Dei*. Sic etiam in Græco, niſi quòd poſt *furor*, additur αὐτῶν, *earum*, & pro *cùm enim incipio*, legitur ὅταν ἄρξωμαι. Similiter Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. p. 294. a. *Sagittæ autem Domini in meo corpore ſunt, quarum furor ebibit ſanguinem meum; cùm cœpero loqui, compungunt me.* Ita rurſum in Pſ. 37. t. 1. p. 823. d. exceptis his, *ſagittæ enim..... in corpore meo... bibit..... cùm incipio loqui.* Vide etiam l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. a. Item Hilar. in Pſ. 119. p. 373. d. *Sagittæ enim Domini in corpore meo ſunt, quarum indignatio ebibit ſang. meum;* Gr. ἐκπίνει μου τὸ αἷμα. Hieron. in Iſai. 65. t. 3. 487. b. *Sagittæ Domini in corpore meo ſunt, quarum furor ebibit ſpiritum meum; cùm enim cœpero loqui, ſtimulant me.* Gaud. Brix. præf. ad Benevol. p. 944. b. *Sagittæ enim Dom. in corp. meo ſunt, quarum ira bibit ſang. meum; cùm enim incipio loqui, ſtimulant me.*

℣. 5. Duo tantùm variant ap. Aug. in Job, col. 629. d. nempe *requirens*, pro *quærens;* & ſub finem *præſepi*. Sic etiam in Græco, niſi quòd loco *eſcam*, legitur pluraliter, τὰ σῖτα, & pro *aut bos mugiet*, ſic, εἰ δὲ καὶ ῥήξει φωνὴν βοῦς; *nunquid & erumpet vocem bos?*

℣. 6. Itidem Aug. in Job, 629. c. Græcè, Εἰ βρωθήσεται ἄρτος, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 7. Sic habet Aug. ad verbum ubi ſup. Græc. Οὐ δύναται γὰρ παύσασθαί μου ἡ ὀργή· *Non poteſt enim ceſſare mea ira;* (in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. ἡ ψυχή ut ſup.) mox ita, βρόμον, *fœtorem*, loco *fœtidas;* & in fine, ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος, *ſicut odorem leonis.*

℣. 8. Similiter apud Aug. in Job. Græcè hoc unum variat, εἰ γὰρ, *ſi enim*, pro *quòd ſi*. Ap. Gaud. Brix. præf. ad Benevol. p. 944. b. ita. *Quòd ſi tribuat Domi-*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
9. Et qui cœpit, ipse me conterat : solvat manum suam, & succidat me?	9. Incipiens Dominus vulneret me; sed non in perpetuum me interficiat. *Ex Ms. Maj. Mon.*
10. Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.	10. Sit mihi civitas sepulcrum, super cujus muros saliebam : non parcam, non enim mentitus sum verba sancti Dei mei.
11. Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?	11. Quæ est enim virtus mea, ut sufferam? aut quod tempus meum, ut sustineat anima mea?
12. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.	12. Nunquid virtus lapidum virtus mea, aut carnes meæ sunt æreæ?
13. Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarii quoque mei recesserunt à me.	13. Aut non in ipso confidebam? sed adjutorium à me recessit :
14. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.	14. Aversa est à me misericordia, & visitatio Domini me despexit.
15. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in convallibus.	15. Propinqui mei non respexerunt me; tanquam torrens deficiens, aut sicut fluctus transierunt me.
16. Qui timent pruinam, irruet super eos nix.	16. Qui me metuebant, nunc irruerunt super me.
17. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt : & ut incaluerit, solventur de loco suo.	17. Sicut nix aut glacies constricta, cùm tabuerit in calore, non apparet quid fuerit :
18. Involutæ sunt semitæ gressuum eorum : ambulabunt in vacuum, & peribunt.	18. Sic & ego derelictus sum ab omnibus : perii, & exul de domo mea factus sum.
19. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & exspectate paulisper.	19. Videte vias Themanorum, semitas Sabæorum intuemini :
20. Confusi sunt, quia speravi : venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.	20. Quia confusionem consequentur, qui in civitatibus, & in divitiis confidunt.
21. Nunc venistis : & modò videntes plagam meam timetis.	21. Nunc autem & vos insurrexistis in me sine misericordia : sed videntes vulnus meum, timete. *Aug. annot. in Job, 630. d.*
22. Nunquid dixi : Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi?	22. Quid enim? nunquid aliquid vos petii? aut fortitudine vestra indigeo,
23. Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?	23. Ut me salvetis ab inimicis, aut de manu potentium eripiatis me?
24. Docete me, & ego tacebo : & si quid fortè ignoravi, instruite me.	24. Docete me, & ego obmutescam : si quid erravi, dicite mihi.
25. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cùm è vobis nullus sit qui possit arguere me?	25. Sed ut video, prava veri hominis esse dicitis. Non enim à vobis auxilium peto;
26. Ad increpandum tantùm eloquia concin-	26. Neque increpatio vestra silentium imponit

Notæ ad Versionem antiquam.

nus, & veniat petitio mea, & spem meam det mihi Dominus.

℣. 9. Ita è Græco, exceptis his, *sed non in perpet.* &c. quorum loco sunt, εἰς τέλος δὲ μή με ἀνελέτω. Ambr. bene l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. a. *Incipiens Dominus vulneret; in fine autem non me perimat.* Ms. etiam Alex. delet μὲ, post *vulneret*, cum ed. Compl. Gaud. Brix. præfat. ad Benev. p. 944. h. legit : *Qui cœpit Dominus, vulneret me; sed non in perpetuum interficiat me.*

℣. 10. Eadem præfert Aug. in Job, 630. a. exceptis his in fine, *verba sunt sancta Dei mei;* at in Gr. simpliciter, ῥήματα ἅγια Θεοῦ μου· in Ms. Alex. ἐν ῥήματι ἁγίου Θεοῦ μου. Item initio Græc. addit δὲ, verbo *sit*, statimque μοῦ, *mea*, loco *mihi :* in Ms. Alex. μοὶ ἡ πόλις μου· demum verbo *saliebam*, subjicitur ἐπ᾽ αὐτῆς, *super eam.*

℣. 11. Sic hab. August. ad verbum ubi sup. Ambros. l. 1. de interpel. Job, c. 2. p. 627. a. *Quæ enim mea virtus, qui sustineo? aut quod meum tempus, ut sufferat anima mea?* Sic etiam in Græco, exceptis his, ὅτι, pro *qui*, rursusque ὅτι ἀνέχεται, loco *ut sufferat*, absque præced. *aut*, quod tamen retinent edd. Ald. & Compl.

℣. 12. Ad verbum è Græco. Similiter habet Ambros. l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. b. præter vocem *fortitudo*, pro *virtus*; Gr. ἰσχύς. Ap. Aug. in Job, constanter : *Nunquid virtus lapidum virtus mea?*

℣. 13. Sic iterum Ambr. ubi sup. nisi quòd hab. *adjutorium autem*, loco *sed adjut.* Gr. βοήθεια δὲ ἀπ᾽ ἐμοῦ ἄπεστιν, (Compl. ἀπέστη;) item sup. ἐπεποίθειν, *confisus fueram.* August. in Job, post verbum *confidebam*, addit, *cùm mihi bene esset*, i. e. inquit, *cùm essem immortalis;* mox ita, *sed adjutorium*, &c. ut sup.

℣. 14. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. b. post verbum *recessit*, quod est ult. versûs præced. proximè addit : *Visitatio autem ejus despexit me*, omissis intermediis. Similiter Aug. in Job, hæc sola refert : *Et visitatio Domini despexit me.* Gr. Ἀπείπατό με ἔλεος, ἐπισκοπὴ δὲ Κυρίου ὑπερεῖδέ με· Ms. Alex. καὶ ἐπισκοπή.

℣. 15. Similiter hab. August. in Job, 630. c. unà cum Græco.

℣. 16. Sic iterum apud August. in Job, 630. c. Græcè, Οἵτινές με διευλαβοῦντο, &c. ut sup.

℣. 17. Græc. priora ista, ὥσπερ χιὼν ἢ κρύσταλλος πεπηγώς, annexa exhibet antecedentibus; huic etiam interpunctioni Vulgata favet : tum sequitur : Καθὼς τακεῖσα θέρμης γενομένης, οὐκ ἐπεγνώσθη ὅπερ ἦν· *sicut nix aut gelu concretum. Quemadmodum quod liquefactum est calore exorto, non cognitum est quod erat; sic*, &c.

℣. 18. Ita Græcè, addito uno δὲ, *autem*, verbo *perii.* Apud August. in Job, col. 630. d. hæc tantùm leguntur, *perii, & exul de domo mea factus sum.*

℣. 19. Itidem Græcè, præter hoc, οἱ διορῶντες, *intuentes*, pro *intuemini.* August. in Job, 630. d. constanter : *Vias Themanorum videte, semitas Sabæorum intuemini.* Ambros. epist. 28. t. 2. col. 903. b. *Videte vias Themanorum, & semitas Sabæorum.*

℣. 20. Ambr. ep. 28. t. 2. col. 903. b. *Quia confusionem incident, qui in civitatibus, & divitiis spem habent.* Gr. Καὶ αἰσχύνην ὀφειλήσουσιν, οἱ ἐπὶ πόλεσιν, καὶ χρήμασι πεποιθότες· id est, *Et confusionem debebunt, qui in civitatibus, & pecuniis confiderunt.*

℣. 21. Hic versiculus abest ab edit. Lat. hunc mutuati sumus ab Aug. Exstat similiter in Græco, unâ exceptâ voculâ *sed*, pro qua ὥστε, Nobil. *itaque.* Item ap. Ambr. ep. 28. t. 2. p. 903. b. *Ita & vos insurrexistis in me sine misericordia : unde viso vulnere meo, timete.*

℣. 22. Similiter apud Aug. in Job. Sic etiam in Græco, præter unum *aliquid*, quod deest.

℣. 23. Ita Græcè ad verbum.

℣. 24. Posterior pars, *si quid*, &c. prætermittitur ab Aug. Græcè, tota ut in Lat. supra.

℣. 25. Sic ap. Aug. in Job, p. 630. f. præter duo, *parva*, loco *prava*, & *verba*, pro *esse;* nec malè : nam in Gr. φαῦλα ἀληθινοῦ ῥήματα, sed absque *dicitis;* in Ms. Alex. ἀνδρὸς ἀληθινοῦ : præterea Græcè, ἔοικε, *videtur*, pro *video;* & sub finem, ἰσχὺν, *fortitudinem*, loco *auxilium.*

℣. 26. Sic est in Græco, exceptis his circa med. ῥή-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. mihi : neque enim elocutionem ſermonis veſtri ſuſtinebo.

27. Veruntamen ſuper pupillum irruiſtis, & inſiliſtis in amicum veſtrum.

28. Nunc autem aſpicientes *vacate mihi* : in facie veſtra non mentiar.

29. Sedete, & non ſit iniquitas, & rurſum juſtitiæ adeſtote.

30. Non eſt enim in ore meo iniquitas, & fauces meæ nonne ſapientiam meditantur?

VULGATA NOVA.

natis, & in ventum verba profertis.

27. Super pupillum irruitis, & ſubvertere nitimini amicum veſtrum.

28. Veruntamen quod cœpiſtis explete : præbete aurem, & videte an mentiar.

29. Reſpondete obſecro abſque contentione : & loquentes id quod juſtum eſt, judicate.

30. Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis ſtultitia perſonabit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μασί με παύσει, verbis me ſedabit, loco *ſilentium imponit mihi*. In Mſ. Alex. ac ed. Ald. *τὰ ῥήματά μου παύσει, verba mea ſedabit*. Ap. Aug. in Job, poſteriora ſola exſtant, *neque enim elocutionem*, &c. Gr. *φθέγμα, ſonum*.

℣. 27. Græc. habet, *ἐπιπίπτετε, ἐνάλλεσθε δὲ*, in præſ. reliqua ut in Lat. ſup. Ap. Aug. in Job, hæc ſola leguntur : *Veruntamen ſuper pupillum irruiſtis*.

℣. 28. Græc. *Νυνὶ δὲ εἰσβλέψας εἰς πρόσωπα ὑμῶν, οὐ ψεύσομαι. Nunc autem inſpiciens in facies veſtras, non mentiar*; in ed. Ald. *εἰς πρόσωπον*. In edit. Lat. iſtud, *vacate mihi*, habetur ſub aſteriſco, ſicut in Hexapl. Orig. Ap. Aug. in Job : *Veruntamen, nunc autem inſpicientes, vacate mihi*, nec plura : in editt. *veniunt tamen*; in cod. Reg. *ideo venerunt tamen*; in al. Mſs. *ideo veruntamen*.

℣. 29. Græc. initio ipſo hab. *Καθίσατε δή, Sedete obſecro*, & poſt paulò *ἄδικον, injuſtum*, loco *iniquitas* (Aq. *μὴ γίνηται παρανομία*;) exinde ſic, *τῷ δικαίῳ, juſto*, loco *juſtitiæ*. Auguſt. priorem verſiculi partem reticet, poſteriorem verò admittit ut ſup.

℣. 30. Græcè conſtanter *ἄδικον*, loco *iniquitas*, ut & *γλώσσῃ, linguâ*, pro *ore*; mox ita, *ἢ ὁ λάρυγξ, aut guttur*, loco *& fauces*, necnon *σύνεσιν, intelligentiam*, loco *ſapientiam*. Ap. Aug. in Job, ut ſup. in textu, præter verbum ultimum, *meditabantur*; Gr. *μελετᾷ*. In Mſ. Floriac. inter plura fragmenta, hoc habetur : *Conſcius mihi ſum, quia non protulit lingua mea quidquam, & nunquam non guttur meum intellectum meditatur*.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. NUnquid non tentatio eſt vita humana ſuper terram; & ſicut quotidiani mercenarii, vita ejus?

2. Aut tanquam ſervus metuens dominum ſuum, & conſecutus umbram? aut tanquam mercenarius, qui exſpectat mercedem operis ſui?

3. Sic & ego exſpectavi menſes vanos, & noctes dolorum datæ ſunt mihi.

4. Si dormiero, dico : Quando dies? & ſi ſurrexero, rurſum : Quando veſpera? replebor autem doloribus à veſpera uſque ad manè.

5. Et concreſcit corpus meum putredine vermium; infundo glebas terræ, radens ſaniem.

6. Et vita exilior eſt quàm loquela, & periit in vacuum ſpes.

VULGATA NOVA.

1. MIlitia eſt vita hominis ſuper terram : & ſicut dies mercenarii, dies ejus.

2. Sicut ſervus deſiderat umbram, & ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui :

3. Sic & ego habui menſes vacuos, & noctes laborioſas enumeravi mihi.

4. Si dormiero, dicam : Quando conſurgam? & rurſum exſpectabo veſperam, & replebor doloribus uſque ad tenebras.

5. Induta eſt caro mea putredine & ſordibus pulveris, cutis mea aruit, & contracta eſt.

6. Dies mei velociùs tranſierunt quàm à texente tela ſucciditur, & conſumpti ſunt abſque ulla ſpe.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Aug. in Job, col. 631. a. rurſumque ep. 189. t. 2. 699. f. ad hoc uſque, *& ſicut* : item tract. 124. in Joh. t. 3. p. 2. col. 821. f. & l. 19. de civit. Dei, c. 8. t. 7. col. 552. e. 572. b. Sic etiam habetur in Græco, præter vocem *ἀνθρώπου*, pro *humana*. Ap. Ambr. l. de bono mor. c. 3. p. 394. f. *Nunquid non tentatio eſt vita hominis in terra? ſicut mercenarii merces, vita ejus* : at l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. b. *Nonne tentamentum* (Græc. *πειρατήριον*) *eſt vita hominis in terra; & ſicut mercenarii quotidiani, vita ejus?* ſimiliter l. de exhort. virg. t. 2. col. 282. a. exceptis his, *tentatio*, pro *tentamentum*, necnon *aut*, loco *&*. Hieron. l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 512. f. hab. *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram*. Auct. ep. ad Demetriad. *Vita hominis tentatio ſuper terram*. Auct. op. imp. in Matth. p. 123. a. *Omnis vita noſtra tentatio eſt*. In Mſ. Floriac. ſic legitur : *Probatio enim hominis in terra vita ejus eſt; & actus illius ſicut merces quotidiana*.

℣. 2. Ita è Gr. ad verbum, præter ult. iſta, *qui exſpectat mercedem operis ſui*, pro quibus ſimpliciter, *ἀναμένων τὸν μισθὸν αὐτοῦ*. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. b. ſic : *Aut ſicut famulus* (Gr. *θεράπων*) *timens dominum ſuum, qui ſe ſub umbra obtegat? aut ſicut mercenarius exſpectans mercedem ſuam?* Item l. de exhort. virg. t. 2. p. 282. a. *Et ſicut ſervus timens dominum ſuum, qui umbram invenerit*, (Gr. *καὶ τετευχὼς σκιᾶς*;) *& ſicut mercen. exſpectans merc. ſuam?* Ap. Aug. verò annot. in Job, omnia ut ſup. in textu.

℣. 3. Similiter ap. Aug. in Job, ut & in Græco, niſi excipias unum *νύκτες δὲ*, pro *& noctes*. Rectè Ambr. l. 1. de interp. Job, c. 2. p. 627. b. *Sic & ego menſes exſpectavi vacuos; noctes autem dolorum datæ ſunt mihi* : at. l. de exhort. virg. t. 2. col. 282. a. *Sic ego exſpectavi in vacuum; noctes autem*, &c. ut ſup.

℣. 4. Auguſt. in Job, col. 631. c. *Si dormiero, dico : Quando dies? & ſi ſurrexero, rurſum : Quando veſper? repleor autem doloribus à veſpere uſque ad manè*. Ita quoque in Græco, præter hoc, *πλήρης δὲ γίνομαι*, loco *repleor*, Mſ. Alex. *γίνωμαι*. Ambr. bene, l. 1. de interpel. Job, c. 2. col. 627. b. c. *Si quieſcam, dico : Quando dies? ſi ſurgam, iterum : Quando veſper? plenus ſum doloribus à veſpera uſque ad manè* : & l. de exhort. virg. t. 2. col. 282. a. *Si dormiero, dico : Quando dies? cùm ſurrexero, iterum : Quando veſper? plenus ſum dolore à veſpere uſque manè*.

℣. 5. Similiter habet Aug. in Job; cui etiam Gr. ſavet, paucis mutatis; nempe pro *& concreſcit*, hab. *φύρεται δὲ, conſpergitur autem*, præponitque *ἐν, in*, voci *putredine*; ſubinde pro *infundo*, ſic, *τήκω δὲ, mollio autem*, ſeu *liqueſacio*; & pro *radens ſaniem*, *ἀπὸ ἰχῶρος ξύων, à ſanie radens*. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 2. t. 1. col. 627. b. c. legit : *Fermentatur mihi corpus in putredine vermium; liqueſacio autem glebas terræ, ſaniem radens ulcerum* : & l. 4. c. 3. p. 665. alludens dicit : *Job perfuſus erat ulceribus, & concutiebatur omnibus membris, & plenus erat totius corporis ſui doloribus, glebas terræ vulnerum ſuorum ſanie & humore diſſolvens*. Tertul. l. de pat. c. 14. p. 203. b. *Cùm Job*, inquit, *immundam ulceris ſui redundantiam magna æquanimitate diſtringeret; cùm erumpentes beſtiolas inde, in eoſdem ſpecus & paſtus foraminoſæ carnis ludendo revocaret*, &c.

℣. 6. Gr. *Ὁ δὲ βίος μου ἐστιν ἐλαφρότερος λαλιᾶς, ἀπόλωλε δὲ ἐν κενῇ ἐλπίδι*. Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. col. 282. a. ſic : *Vita autem mea levior quàm favilla, periit autem in vana ſpe* : at. l. 1. de interpel. Job, c. 2. t. 1. col. 627. b. c. *Vita autem mea levior eſt fabulâ, in ſpe*

Vulgata nova.	Versio antiqua.
7. Memento quia ventus eſt vita mea, & non revertetur oculus meus ut videat bona.	7. Recordare itaque quia ſpiritus eſt vita mea, & non ampliùs revertetur oculus meus videre bona. *Ex Mſ. Maj. Mon.*
8. Nec aſpiciet me viſus hominis: oculi tui in me, & non ſubſiſtam.	8. *Nonne cognoſcit oculus videntis? oculi tui in me, & non ſubſiſto.*
9. Sicut conſumitur nubes, & pertranſit: ſic qui deſcenderit ad inferos, non aſcendet.	9. Tanquam nubes expurgata de cœlo: ſi enim homo deſcenderit ad inferos, ultra non aſcendet;
10. Nec revertetur ultra in domum ſuam, neque cognoſcet eum ampliùs locus ejus.	10. Et non revertetur ampliùs domum ſuam, neque cognoſcet illum ultra locus ſuus.
11. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.	11. Propterea itaque & ego non parcam ori meo, loquar in anguſtia poſitus ſpiritus mei: aperiam amaritudinem animæ meæ coarctatus.
12. Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circumdediſti me carcere?	12. Utrùmne mare ſum ego, aut draco, quia * ſtatui ſuper me cuſtodiam? * *Lege* ſtatuiſti.
13. Si dixero: Conſolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in ſtrato meo:	13. Quia dixi: Conſolabitur me lectulus meus, & referam ad me ipſum conſolationem in thoro meo:
14. Terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties.	14. Exterres me per ſomnia, & per viſionem obſtupefacis,
15. Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea.	15. Abſolvens à ſpiritu meo animam meam, & à morte oſſa mea.
16. Deſperavi, nequaquam ultra jam vivam: parce mihi, nihil enim ſunt dies mei.	16. *Repuli* non enim in ſempiternum vivam, ut patienter feram: diſcede à me, vana eſt enim vita mea.
17. Quid eſt homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?	17. Quid eſt enim homo, quòd exaltaſti eum? aut quia ſenſu tuo intendiſti ad eum?
18. Viſitas eum diluculo, & ſubitò probas illum:	18. Ut viſitationem ejus facies in manè, & in requie judicabis eum.
19. Uſquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam ſalivam meam?	19. Uſquequo me non dimittis, neque deſeris, donec glutiam ſalivam meam in dolore?
20. Peccavi, quid faciam tibi ô cuſtos hominum? quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis?	20. Ego peccavi, quid poſſum tibi facere? Tu qui ſcis ſenſum humanum, quare poſuiſti me ut loquar adversùm te, & ſum tibi oneri?
21. Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce, nunc in pulvere dormiam: & ſi manè me quæſieris, non ſubſiſtam.	21. Et quare non es oblitus iniquitatis meæ, & purgaſti peccatum meum? nunc autem in terram ibo: manè vigilabo, & ultra non ero.

Notæ ad Versionem antiquam.

vacua perit: vox autem *ſabula*, quam admittunt ibid. codd. Thuan. & Laud. cum ed. Rom. firmatur etiam ex his quæ Ambr. hab. inf. de fabula, & fatui narratione; attamen aliæ edd. & Mſs. conſtanter legunt ut ſup. *favilla*; Gr. Vat. λαλιᾶς, Mſ. Alex. δρομέως, *curſore*. Aug. in Job, ut ſup. *Et vita mea exilior eſt quam loquela.*

℣. 7. Græcè ponitur μου, poſt *ſpiritus*, detractis ſeqq. *eſt*, & *mea*; extremò autem legitur ἀγαθὸν, numero ſing. reliq. ut in Lat. ſup. Ap. Aug. in Job, 631. e. ita: *Recordare ergo quia ſpiritus eſt vita mea, & non revertar ad inviſibilia.*

℣. 8. Editio Lat. ſubjungit iſta, præfixis duobus aſteriſcis, nempe uno ante *nonne*, & altero ante *oculi*. Similiter habetur in Hexapl. Orig. ex Aquila & Theodot. cum aſteriſco: Οὐ περιβλέψεταί με ὀφθαλμὸς ὁρῶντός με· & infra cum ſimili ſigno: οἱ ὀφθαλμοί σου ἐν ἐμοὶ, καὶ οὐκ ἔτι εἰμί. Eadem etiam verba tranſiere in Græc. Vat. LXX. addito tantùm με, ad verbum περιβλέψεται. Ap. Aug. in Job, 631. e. ſimiliter: *Non me cognoſcet oculus videntis: oculi tui*, &c. ut ſup.

℣. 9. Sic habet Aug. in Job, col. 631. g. Sic etiam in Græco, niſi excipiatur unum ᾅδην, *infernum*, loco *inferos*.

℣. 10. Ita Aug. in Job, uſque ad *neque*, poſito tamen *in*, ante *domum*. Gr. delet adv. *ampliùs*, ſubditque εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, *in propriam domum*, abſque ſeq. *ſuam*; reliqua ut in Lat. ſup.

℣. 11. Similiter apud Aug. in Job, uſque ad verbum *loquar*, prætermiſſis aliis; cuncta verò exſtant Græcè, præter hoc, *ſpiritus mei*, quod deeſt; in Mſ. tamen Alex. legitur, ἐν ἀνάγκῃ ὢν τοῦ πνεύματός μου, ſicut in ed. Compl. In Mſ. Lat. Maj. Mon. præponitur aſteriſcus verbo *coarctatus*, ſed malè; verbi enim hujus ne litterula quidem apparet in Hebræo; in Græco verò eſt συνεχόμενος.

℣. 12. Ita Græcè, niſi quòd deeſt vox *ego*, & pro *ſtatui*, habetur κατέταξας. Ap. Aug. in Job bene, *ſtatuiſti*; reliq. ut ſup.

℣. 13. Itidem ap. Aug. in Job, præter vocem *lectus*, pro *lectulus*; in Græco ἡ κλίνη; initio autem legitur ibid. Εἶπα ὅτι, *Dixi quia*, non *Quia dixi*; exinde loco *conſolationem in*, ita, ἰδίᾳ λόγον, *privatim ſermonem*. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 2. t. 1. p. 627. c. hoc tantùm legitur: *Dicam: Conſolabitur me lectulus meus.* In Mſ. Alex. habetur εἶπον, abſque ὅτι; & verò 1. vox *quia*, aſteriſco notatur in Mſ. Maj. Mon.

℣. 14. Aug. in Job, rurſus addit *me*, poſt *viſionem*, cum Græco; reliqua ut ſup. præterea in eodem Græco legitur ἐνυπνίοις, καὶ ἐν ὁράμασι, loco *per ſomnia, & per viſionem*. Apud Ambr. l. 1. de interp. Job, c. 2. col. 627. c. *Terres me in ſomniis, & in viſionibus me percellis.* Gr. καταπλήσσεις.

℣. 15. Aug. in Job, ipſo initio leg. *abſolves*, unà cum Græco; in fine autem addit *repuli*, quod ult. in Hebr. & Vulg. rejicitur in ℣. ſeq. at penitus tollitur in Gr.

℣. 16. Ita Græcè, detracto verbo *repuli*, quod etiam notatur aſteriſco in edit. Lat. ſicut in Hexaplis. Eadem legit Aug. in Job, 632. b. verbum pro verbo.

℣. 17. Similiter ap. Aug. in Job, præter hoc ult. *in eum*. Apud Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 6. to. 1. p. 646. c. *Quid eſt homo, niſi quia viſitas eum?* Græcè, ἐμεγάλυνας, *magnificaſti*, loco *exaltaſti*; extremòque ita, ἢ ὅτι προσέχεις τὸν νοῦν εἰς αὐτὸν; Nob. *aut quod adhibes mentem erga eum?*

℣. 18. In Græco ἢ, *aut*, loco *ut*; & ſub finem, εἰς ἀνάπαυσιν, *in requiem*; cætera ut in Lat. Ap. Aug. in Job, poſteriora tantùm leguntur: *Et in requie*, &c. ut ſup.

℣. 19. Ita Aug. ad verbum, niſi quòd leg. *deglutiam*, à Gr. καταπίω; præterea in eodem Græco ſic, οὐκ ἐᾷς με, οὐδὲ προΐῃ με, *non ſinis me, neque dimittis me*, detracto hoc ult. *in dolore*; Mſ. tamen Alex. add. ἐν ὀδύνῃ, cum edd. Ald. & Compl. Quare in noviſſ. ed. Aug. malè poſitum eſt punctum interrogans poſt vocem *meam*, quaſi ſeqq. iſta tota, *In dolore ac flagellis contineam*, ab Aug. addita fuiſſent explicationis gratiâ; at hîc redundare, *in dolore*, nemo non videt, cùm ſejuncta hac duplici voce, annexâque antecedentibus, faciliùs multò ſequantur aliæ, *ac flagellis contineam.*

℣. 20. Ap. Aug. in Job: *Si ego peccavi, quid poſſum tibi facere?* nec plura. In Græco ſic: Εἰ ἐγὼ ἥμαρτον, τί δυνήσομαι πρᾶξαι; at in Mſ. Alex. & Compl. τί δύναμαί σοι πρᾶξαι; tum ſequuntur iſta: Ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, διατί ἔθου με κατεντευκτήν σου, εἰμὶ δὲ ἐπὶ σοὶ φορτίον; quæ Latinis reſpondent ſupra.

℣. 21. Auguſtinus in Job, reticet iſta, *& purgaſti peccatum meum*; loco verò *manè vigilabo*, habet *nam evi-*

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gilabo; cæt. ut ſup. Hieronymus l. 2. contra Pelag. to. 4. col. 512. f. legit : *Quare oblitus es, nec feciſti iniquitatis meæ oblivionem, & emundationem peccati mei?* Græcè ita : Διατί ἐκ ἐποιήσω τῆς ἀνομίας μȣ λήθην, (Mſ. Alex. Καὶ διατί ἐ λήθην ἐποιήσω τῆς, &c.) ϗ καθαρισμὸν τῆς ἁμαρτίας μȣ; νυνὶ δὲ εἰς γῆν ἀπελεύσομαι· ὀρθρίζων δὲ, ἐκ ἔτι εἰμί. *Quare non feciſti iniquitatis meæ oblivionem, & purgationem peccati mei? nunc autem in terram abibo : manè autem ſurgens, ultra non ſum.*

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. AD hæc Baldad Sauchites dixit :

2. Quouſque loqueris hæc, ſpiritus multiloquax eſt ori tuo?

3. Nunquid Dominus injuſtè agit cùm judicat? aut qui fecit omnia, turbabit quod juſtum eſt?

4. Si filii tui peccaverunt coram eo, miſit in manu iniquitates eorum.

5. Tu autem conſurge diluculo ad Dominum omnipotentem, & precare :

6. Si mundus & verax es *tu*, precem exaudiet tuam, & reſtituet tibi vitam juſtitiæ :

7. Et erunt priora tua, minima; noviſſima autem tua, infinita.

8. Interroga enim generationem priorem, & exquire genus parentum :

9. (Et heſterni ſumus, & neſcimus; & umbra eſt vita noſtra ſuper terram.)

10. Aut nunquid non hi docebunt te, & referent tibi; & ex corde ſuo proferent ſermones?

11. Nunquid vireſcit ſcirpus ſine aqua? aut creſcit juncus niſi irrigetur?

12. Adhuc in ſua radice conſiſtit, & non metetur : antequam * vivat omnis herba, nonne areſcit?

* Lege bibat.

13. Sic igitur erunt noviſſima hominum, qui obliviſcuntur Dominum : ſpes enim impii peribit :

14. Et non habitabilis erit domus ejus, atque araneis complebitur tabernaculum ejus.

15. Quòd & ſi ſuffulſerit domum ſuam, non ſtabit; & cùm ceperit, non permanebit :

16. Humidus eſt enim ante ſolem, & de putredine germen ejus aſcendet.

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Baldad Suhites, dixit :

2. Uſquequo loquêris talia, & ſpiritus multiplex ſermones oris tui?

3. Nunquid Deus ſupplantat judicium? aut Omnipotens ſubvertit quod juſtum eſt?

4. Etiam ſi filii tui peccaverunt ei, & dimiſit eos in manu iniquitatis ſuæ :

5. Tu tamen ſi diluculo conſurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus :

6. Si mundus & rectus inceſſeris, ſtatim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum juſtitiæ tuæ :

7. In tantum, ut ſi priora tua fuerint parva, & noviſſima tua multiplicentur nimis.

8. Interroga enim generationem priſtinam, & diligenter inveſtiga patrum memoriam :

9. (Heſterni quippe ſumus, & ignoramus quoniam ſicut umbra dies noſtri ſunt ſuper terram.) Inf. 14. 2. Pſ. 143. 4.

10. Et ipſi docebunt te : loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.

11. Nunqu'd virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcere carectum ſine aqua?

12. Cùm adhuc ſit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas areſcit :

13. Sic viæ omnium qui obliviſcuntur Deum, & ſpes hypocritæ peribit :

14. Non ei placebit vecordia ſua, & ſicut tela aranearum fiducia ejus.

15. Innitetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit : fulciet eam, & non conſurget :

16. Humectus videtur antequam veniat ſol, & in ortu ſuo germen ejus egredietur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Ὑπολαβὼν δὲ Βαλδὰδ ὁ Σαυχίτης, λέγει· *Excipiens autem*, ſeu *reſpondens Baldad*, &c. Aug. in Job, p. 632. e. *Verba Baldad Sauchitis*; nec plura uſque ad ℣. 4.

℣. 2. In Gr. τȣ͂ ϛόματός σȣ, *oris tui*, abſque præced. *eſt*; cæt. ut in Lat.

℣. 3. Vix meliùs è Græco, præter hoc præſ. *injuſtè agit*, pro fut. ἀδικήσει.

℣. 4. Ad verbum è Græco. Ap. Aug. in Job, poſtrema tantùm leguntur : *miſit in manu*, &c. ut ſup.

℣. 5. Similiter in Gr. præter ult. δεόμενος, *deprecans*, loco *& precare*.

℣. 6. Gr. Εἰ καθαρὸς εἶ, ϗ ἀληθινὸς, Mſ. Alex. rurſus hîc addit εἶ, ſed abſque ſeq. *tu*, quod etiam deeſt in Var. exinde ſic, ἀποκαταϛήσει δέ σοι δίαιταν, &c. Nobil. *reſtituet autem tibi habitaculum*, &c. δίαιτα, propriè *vivendi inſtitutum*, ſeu *mos*, *genus vitæ*. Ap. Aug. in Job, ut ſup. *& reſtituet tibi vitam juſtitiæ, id eſt*, inquit, *beatam*.

℣. 7. Similiter ap. Aug. in Job, *Et erunt priora tua, minima*; ſubſequentium verò loco, ſubdit, *in comparatione poſteriorum, quæ infinita erunt*. Gr. Ἔϛαι ȣ͂ν τὰ μὲν πρῶτά σȣ, ὀλίγα· τὰ δὲ ἔσχατά σȣ, ἀμύθητα· *Et erunt priora quidem tua, pauca; noviſſima autem tua, inenarrabilia.*

℣. 8. Sic etiam Græcè, niſi quòd extremò legitur, ἐξιχνίασον δὲ κατὰ γένος πατέρων· ad verbum, *inveſtiga autem per genus patrum*.

℣. 9. Gr. Χθιζοὶ γάρ ἐσμεν..... σκιὰ γάρ ἐϛιν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ βίος. In Mſ. Alex. σκιὰ δέ ἐϛιν ἡμῶν ὁ βίος ἐπὶ, &c. Ap. Ambr. l. de fug. ſæc. c. 5. to. 1. col. 429. b. *Umbra enim eſt noſtra hæc vita in terra.*

℣. 10. Gr. tollit *tibi*, poſt *referent*, pro quo ἀναγγελȣ͂σι; ſed Mſ. Alex. add. σοὶ, cum ed. Ald. Item *ſuo* tollitur poſt *corde*, quod etiam Mſ. Alex. retinet. Ap. Aug. in Job, priora tantùm leguntur ut ſup. ad hoc uſque, *& ex corde*.

℣. 11. Aug. in Job, id unum profert, *Nunquid viret ſcirpus ſine aqua?* In Gr. πάπυρος, *papyrus*, pro *ſcirpus*; ut & inf. pro *juncus*, βȣ́τομον, quod propriè herba paluſtris eſt, acutam habens aciem, à βȣ͂, particulâ augendi, ſeu *valde*, & τόμος, *ſcindens*; βȣ́τομον etiam herba bobus grata, quam βόες τέμνȣσι; Nobil. vertit *pratum*. Præterea pro *creſcit..... niſi irrigetur*, Græcè legitur ὑψωθήσεται..... ἄνευ πότȣ, i. e. *exaltabitur..... ſine potu*.

℣. 12. Græcè, Ἔτι ὂν ἐπὶ ῥίζης, *Adhuc exiſtens ſuper radicem*; & poſt paulò ſic, πρὸ τȣ͂ πιεῖν, *antequam bibat*, non *vivat*; quod tamen ita ſcribi potuit, videlicet Mſs. antiquorum more, qui hujuſmodi litteras, únam alterâ ſæpe commutant : Nobil. vertit *ſaliat*.

℣. 13. Ita Græcè, uno excepto πάντων, *omnium*, loco *hominum*. Nil horum ap. Aug. in Job.

℣. 14. Aug. in Job, poſtrema tantùm refert, *atque araneis*, &c. In Gr. ſic : Ἀοίκητος γὰρ αὐτȣ͂ ἔϛαι ὁ οἶκος, ἀράχνη δὲ αὐτȣ͂ ἀποβήσεται ἡ σκηνή. Nobil. *Inhabitabilis enim ejus erit domus, aranea autem evadet ejus tabernaculum.*

℣. 15. Græcè deeſt initio, *quòd &*; reliqua ut ſup. Ap. Aug. in Job, *Quòd ſi & ſuffulſerit domum ſuam, non ſtabit; & cùm cœperit*, &c. Gr. ἐπιλαβομένȣ δὲ αὐτȣ͂, Alex. αὐτῆς, &c. ut ſup.

℣. 16. Succinit Aug. in Job, addita voce *ejus*, iſti, *putredine*. Sic etiam in Græco, in quo præterea, ὑπὸ ἡλίȣ, *ſub ſole*, loco *ante ſolem*; ſed hîc, *ante*, inquit Auguſt. *ſub*, ſignificat : demum pro *aſcendet*, exſtat ἐξελεύσεται, *egredietur*, quod hîc idem ſonat.

VULGATA NOVA.

17. Super acervum petrarum radices ejus denſabuntur, & inter lapides commorabitur.

18. Si abſorbuerit eum de loco ſuo, negabit eum, & dicet: Non novi te.

19. Hæc eſt enim lætitia viæ ejus, ut rurſum de terra alii germinentur.

20. Deus non projiciet ſimplicem, nec porriget manum malignis:

21. Donec impleatur riſu os tuum, & labia tua jubilo.

22. Qui oderunt te, induentur confuſione: & tabernaculum impiorum non ſubſiſtet.

VERSIO ANTIQUA.

17. In congregationibus lapidum dormit, & in medio lapillorum vivet. *Ex Mſ. Maj. Mon.*

18. Si deglutierit, locus mentietur eum: non enim advertiſti hæc,

19. Quia everſio * imputabilis eſt: de terra autem alterutrum germinavit.

* *ſ.* impii talis.

20. Dominus enim non reprobabit innocentem, nec ullum munus impii accipiet.

21. Veracium autem os implebit riſu, & labia eorum confeſſione:

22. Inimici autem eorum induentur confuſione, & tabernaculum impii non manebit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 17. Ita Aug. in Job. Græcè, Ἐπὶ συναγωγῶν, (Mſ. Alex. ἐπὶ συναγωγῇ, *in congregatione;*) exinde ſic, ἐν δὲ μέσῳ, *in medio autem*, &c. ut ſup.

℣. 18. Ita è Græco, niſi excipias ult. *advertiſti hæc*, pro quo, ἑώρακας τοιαῦτα, *vidiſti talia*, demto præced. *enim.* Ap. Aug. in Job, *Si deglutietur, locus mentietur eum;* nec plura.

℣. 19. Vox iſta *imputabilis* mendum redolet: facilè potuit ita ſcribi, paucis mutatis litteris, à librario oſcitante, loco *impii talis;* Græcè enim legitur ἀσεβοῦς τοιαύτη, ſed abſque ſeq. *eſt:* item loco *alterutrum germinavit*, ſic, ἄλλον ἀναβλαστήσει; Aug. in Job rectè, *de terra autem alterum germinabit.*

℣. 20. Vix meliùs è Græco. Aug. in Job, legiſſe videtur *non probabit*, ſed quaſi dubitando; ait enim: *An*, non reprobabit? *vel illud:* Impium non probabit innocentem, nec ullum munus, *id eſt, ſacrificia.* Græcè: Ὁ γάρ..... οὐ μὴ ἀποποιήσηται (Mſ. Alex. ἀποποιήσεται) τὸν ἄκακον, deinde, πᾶν δὲ δῶρον ἀσεβοῦς οὐ δέξεται.

℣. 21. Ita in Gr. niſi quòd additur δὲ, poſt *labia*, detracto præced. &. Similiter ap. Aug. ad hoc uſque, & *labia.* Ap. Hieron. in Eccleſ. t. 2. p. 734. b. ſic: *Veracium os replebitur gaudio.*

℣. 22. Gr. hab. αἰσχύνην, *confuſionem;* ſtatimque, δίαιτα δὲ ἀσεβοῦς οὐκ ἔσται. Aug. conſtanter, & *tabernac. impii non permanebit*, ad litteram, *non erit.*

CAPUT IX.

VULGATA NOVA.

1. ET reſpondens Job, ait:

2. Verè ſcio quòd ita ſit, & quòd non juſtificetur homo compoſitus Deo.

3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille.

4. Sapiens corde eſt, & fortis robore: quis reſtitit ei, & pacem habuit?

5. Qui tranſtulit montes, & neſcierunt hi quos ſubvertit in furore ſuo.

6. Qui commovet terram de loco ſuo, & columnæ ejus concutiuntur.

7. Qui præcipit ſoli, & non oritur: & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.

8. Qui extendit cœlos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.

9. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas,

VERSIO ANTIQUA.

1. ET reſpondens Job, dixit: *Ex Mſ. Maj. Mon.*

2. Verè ſcio quia ita eſt: quomodo enim poterit quis juſtus eſſe ante Dominum?

3. Si enim velit judicio contendere cum eo, non reſpondebit ei unum de mille.

4. Sapiens eſt enim ſenſu, & fortis, & magnus: quis durus fuit coram eo, & manſit?

5. Qui in vetuſtate perducet montes, & neſciunt; qui vertit eos in ira.

6. Qui commovet orbem à fundamentis, & columnæ ejus movebuntur.

7. Qui præcepit ſoli, & non oritur: & cætera ſidera ſignat.

8. Qui extendit cœlum ſolus, & ambulat, tanquam ſuper terram, ſuper mare.

9. Qui facit Arcturum, & Veſpertinum, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. conſtanter, Ὑπολαβὼν δὲ Ἰὼβ, λέγει. Ap. Aug. *Verba Job.*

℣. 2. Ambr. l. 1. de interpell. Job, c. 4. to. 1. col. 628. f. 629. c. *In veritate novi, quia* (al. *quòd*) *ita eſt: quomodo enim erit juſtus mortalis apud Dominum?* Ita etiam Græcè. Apud Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 47. e. *In veritate ſcio, quia ita eſt: quemadmodum enim juſtus erit homo ante Dominum?* lib. verò annot. in Job, ut ſup. *Verè ſcio quia ita eſt.*

℣. 3. Paulò aliter Græcè, nempe, Ἐὰν γὰρ βούληται κριθῆναι αὐτῷ (Alex. μετ' αὐτοῦ,) οὐ μὴ ὑπακούσῃ αὐτῷ, ἵνα μὴ ἀντείπῃ πρὸς ἕνα λόγον αὐτοῦ ἐκ χιλίων. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 4. 629. c. non malè: *Si enim voluerit judicio contendere cum eo, non audiet illum, ut non ad unum verbum ejus mille ſermonibus contradicat.* Vide Hex. Orig. to. 1. p. 407. Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. *Si autem velit contendere cum eo, non poterit obedire ei:* & l. annot. in Job, p. 633. c. *non reſpondebunt ei unum de mille.*

℣. 4. Vix unum aut alterum variat Græcè, nempe γενόμενος, *factus*, loco *fuit*, abſque &, ante *manſit*, pro quo ult. ὑπέμεινε, *permanſit*, in Compl. καὶ εἰρήνευσε. Ambroſ. l. de interpel. Job, c. 4. 629. c. ita leg. *Sapiens eſt enim intellectu, & fortis, & magnus: quis tam durus, ut in conſpectu ejus poſſit ſubſiſtere?* Similiter ap. Vigil. Tapſ. l. 1. de Trin. *Sapiens eſt Deus, & fortis, & magnus.*

℣. 5. Similiter hab. Aug. in Job, col. 633. c. præter hoc, *in vetuſtatem perducit*, Græc. παλαιῶν. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 629. d. *Qui facit montes inveteraſcere, & neſciunt; & evertit eos in iracundia.* Gr. ὁ καταστρέφων αὐτὰ ὀργῇ· Compl. καὶ καταστρέφων· Mſ. Alex. ἐν ὀργῇ.

℣. 6. Ita Aug. in Job. Gr. loco *orbem*, hab. τὴν ὑπ' οὐρανόν, *eam quæ ſub cœlo;* ultimòque σαλεύονται, ſchol. *cæteri*, περιτραπήσονται. Ambr. l. 1. de interpel. Job, col. 629. d. *Qui commovet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ ejus quatiuntur.* Gr. loco &, conſtanter hab. δὲ, *autem*, poſt *columnæ;* unde rurſum Ambr. l. 1. Hex. to. 1. p. 11. f. leg. *Quia Dominus commovet eam à fundamentis, columnæ autem ejus exagitantur.*

℣. 7. Apud Aug. in Job: *Qui præcipit ſoli, & non oritur;* nec plura. In Gr. Ὁ λέγων τῷ ἡλίῳ, καὶ οὐκ ἀνατέλλει· κατὰ δὲ ἄστρων κατασφραγίζει. Rectè Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 629. d. *Qui dicit ſoli, & non oritur: adversùs autem ſidera conſignat.* Vigil. Tapſ. l. 1. de Trin. *Qui jubet ſoli, & non oritur: qui ſidera concluſit.*

℣. 8. Similiter in Græco, præter unum ἐδάφους, loco *terram.* Optimè Ambr. l. 1. de interpell. Job, c. 4. p. 629. d. *Qui extendit cœlum ſolus, & ambulat, ſicut in pavimento, ſupra mare:* & l. 5. de fide, to. 2. p. 556. d. *Extendens cœlum ſolus, & ambulans, quaſi in pavimento, ſuper mare:* (Gr. Ὁ τανύσας..... καὶ περιπατῶν ὡς ἐπ' ἐδάφους, &c.) at l. de inſtit. virg. to. 2. p. 264. d. *Quia expandit cœlum ſolus, & ambulat, ſicut in terra, ſuper mare.* Aug. in Job, p. 633. d. e. cum Fulg. l. pro fide cathol. p. 538. *Qui extendit cælum ſolus, & ambulat ſuper mare, tanquam ſuper terram.* In Mſ. Alex. ἐπὶ θαλάσσης, ὡς ἐπ' ἐδάφους. Vigil. Tapſ. l. 1. de Trin. *Et extendit cælum quemadmodum pellem; qui ambulat ſuper mare, tanquam ſuper aridam.*

℣. 9. Ita Græcè, mutato vocum ordine: primùm enim

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. Pleiadas, & interiora auſtri.

10. Qui facit magna, atque inveſtigabilia, glorifica, & ingentia, quorum non eſt numerus.

11. Si tranſgreſſus me fuerit, non videbo: & ſi tranſierit me, nec ſic ſciam.

12. Si enim morti tradiderit, quis avertet? aut quis dicet illi: Quid feciſti?

13. Ipſius enim inavertibilis ira: ab ipſo ſubdita ſunt cætera ſub cœlo.

14. Quòd ſi audiat me, & diſcernat ſermones meos *ſecum*;

15. Quòd ſi etiam juſtus fuero, non exaudiet me: *judicium ejus rogabo.*

16. Si verò invocavero, & exaudierit, non credam quòd exaudivit vocem meam;

17. Ne fortè in turbine me conterat: multas enim tribulationes meas fecit ſine cauſa.

18. Non enim ſinit me reſpirare, ſed implevit me amaritudine.

19. Etenim quia poteſt, obtinet: nam judicio ejus quis adverſabitur?

20. Quòd & ſi fuero juſtus, os meum impia loquetur: quòd & ſi fuero ſine crimine, pravus inveniar.

21. Si enim & impiè egi in animam meam, neſcio; verùm autem aufertur vita mea.

22. Unum eſt propter quod & dixi: Magnum & potentem diſperdidit ira.

23. Quia * nequam homines in magna morte erunt; ſed juſti hi deridentur.

* *Ed.* neque.

VULGATA NOVA.

& interiora auſtri.

10. Qui facit magna, & incomprehenſibilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus.

11. Si venerit ad me, non videbo eum: ſi abierit, non intelligam.

12. Si repente interroget, quis reſpondebit ei? vel quis dicere poteſt: Cur ita facis?

13. Deus, cujus iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curvantur qui portant orbem.

14. Quantus ergo ſum ego, ut reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

15. Qui etiam ſi habuero quippiam juſtum, non reſpondebo, ſed meum judicem deprecabor.

16. Et cùm invocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam.

17. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam ſine cauſa.

18. Non concedit requieſcere ſpiritum meum, & implet me amaritudinibus.

19. Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: ſi æquitas judicii, nemo audet pro me teſtimonium dicere.

20. Si juſtificare me voluero, os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, pravum me comprobabit.

21. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.

22. Unum eſt quod locutus ſum, & innocentem & impium ipſe conſumit.

23. Si flagellat, occidat ſemel, & non de pœnis innocentum rideat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Πλειάδα, dein Ἕσπερον, mox Ἀρκτοῦρον, demum ταμεῖα Νότου. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, ſup. *Qui facit Vergilias, & Heſperum, & Septentrionem, & Auſtri miniſterium.* Ap. Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. p. 713. h. *Qui fecit Pleiades, & Arcturum, & Heſperum, & Auſtrum, & Oriona, & Luciferum.*

℣. 10. Similiter ap. Ambroſ. l. 1. de interpell. Job, c. 4. p. 629. d. præter iſta, *glorioſaque, & immenſa*, pro *glorifica, & ingentia*; & verò in Gr. ἔνδοξά τε, καὶ ἐξαίσια· reliqua ut in Lat. ſup. Vigil. Tapſ. l. 1. de Trin. *Qui facit magnalia, & quæ inveſtigari non poſſunt.*

℣. 11. Ita in Græco, niſi quòd deeſt &, quod tamen retinet Mſ. Alex. item pro *tranſierit*, exſtat παρέλθῃ, *prætererit*, uti ἔγνων, *novi*, pro *ſciam*. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, ſup. *Si præterierit me, non videbo: & ſi me prætergreſſus fuerit, nec ſic ſciam.* Apud Aug. in Job, p. 633. e. *Si tranſgreſſus me fuerit, non videbo: ſi altior me fuerit, aut celeritate perſtrinxerit me (ſ. pertranſierit,) non eum agnoſcam.*

℣. 12. Græcè, pro *morti tradiderit*, ita, ἀπαλλάξῃ, *dimiſerit*, ſeu *removerit*, abſque præced. *enim*; cæt. ut ſup. Apud Aug. in Job, conſtanter, *Si enim morti tradiderit, quis avertet?*

℣. 13. Ita Aug. in Job. In Græco verò ſic: Αὐτὸς γὰρ ἀπέστραπται ὀργήν· ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐκάμφθησαν κήτη τὰ ὑπ᾽ οὐρανόν. *Ipſe enim avertit iram: ab eo incurvati ſunt ceti qui ſub cœlo.* At in ed. Compl. Ὁ Θεὸς οὐ ἀναπόστρεπτος ἡ ὀργή, quæ eſt ipſa Symm. verſio.

℣. 14. Græc. Ἐὰν δὲ μου ὑπακούσεται, ἢ διακρινεῖ τὰ ῥήματά μου. *Si verò me audierit, vel dijudicat verba mea*; nec plura. Mſ. Maj. Mon. addit *ſecum*, cum aſteriſco.

℣. 15. Concinit Aug. ad verbum. Nec aliter in Græco, niſi quòd initio habetur ſimpliciter, Ἐὰν γάρ, *Si enim*, pro *Quòd ſi etiam*; in Mſ. Alex. Ἐάν τε γάρ. In ed. Lat. præfigitur aſteriſcus ultimis his, *judicium ejus rogabo*, nec malè; nam apud Orig. in Hexapl. illa ipſa non referuntur ex edit. LXX. ſed ex Theodot. præmiſſo ſimili aſteriſco. Veruntamen in edit. Rom. LXX. & al. nunc pariter leguntur, quia nimirum ita reperta ſunt in Mſ. Vatic. ſed procul dubio in ipſum tranſiere ex edit. Hexaplari Orig. ſicut & alia plura quæ notabuntur infra: eadem quoque intra textum noſtrum admittimus, ſed mutato charactere. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. col. 512. f. ſic leg. *Si fuero juſtus, non audiet me; ſed judicio ejus indigebo.*

℣. 16. Græcè, Ἐάν τε καλέσω, deinde καὶ μὴ ὑπακούσῃ, *& non audierit*; ſed in Mſ. Alex. ut in Lat. ſup. καὶ εἰσακούσῃ; in Compl. καὶ ὑπακούσῃ; reliqua ut in Lat. Aug. in Job: *Si verò invocavero, & non exaudierit, non credam quoniam*, &c. ut ſup.

℣. 17. Similiter apud Aug. in Job. Græc. pro *turbine*, hab. γνόφῳ, *caligine*, abſque hoc præced. *fortè in*; item in fine διακενῆς, *fruſtra*, *in vanum*, pro *ſine cauſa*; cæt. ut in Lat. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. p. 632. b. legit: *Multas contritiones fecit mihi*: Gr. συντρίμματα, ſolus Alex. add. μοι; mox Ambr. *Reſpirare me non ſinit*, &c. omiſſo medio *ſine cauſa*, quod tamen hab. quidam Gr. juxta Olympiod. nempe ἀναιτίως.

℣. 18. Sic eſt in Græco. Ap. Ambr. ſup. *Reſpirare me non ſinit, replevit me amaritudine.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Non enim ſinit me reſpirare*; nec plura.

℣. 19. In Græco, ἰσχύϊ κρατεῖ, *valet robore*, loco *poteſt, obtinet*; legiſſe videtur Interp. κρατεῖ; in Compl. etiam ἰσχύϊ κρατεῖ, apud Symm. ἐν τῇ ἰσχύϊ κραταιός ἐστι· tum in Gr. Vat. τίς οὖν κρίματι αὐτοῦ ἀντιστήσεται. Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Etenim quia poteſt, obtinet*, abſque aliis; at l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. 48. b. addit: *quis judicio ejus adverſabitur?* Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. to. 1. 632. b. ſic: *Et quia virtute eſt potens, nemo poteſt judicio ejus reſiſtere.*

℣. 20. Similiter hab. Aug. in Job, ad 2. uſque *quòd & ſi*. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 194. b. *Si fuero juſtus, os meum impia loquetur: & ſi ſine crimine, pravus inveniar.* In Gr. Ἐὰν γὰρ ὦ..... ἐάν τε ὦ, cæt. ut in Lat. excepto ult. *inveniar*, pro quo ἀποβήσομαι, *evadam*. Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. 48. b. rurſus hab. *Quod ſi fuero juſtus, os meum impiè loquetur.* Gr. ἀσεβῆ. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. p. 632. b. *Si juſtus ſum corde, lingua mea errat.*

℣. 21. In Græco ponitur virgula poſt *egi*; tum ſequitur, οὐκ οἶδα τῇ ψυχῇ, *non novi animo*, &c. ut ſup. Ap. Aug. in Job, *veruntamen auferetur vita mea*; deinde ſic: *Quamvis neſciam ſi impiè egi, tamen auferetur vita mea.*

℣. 22. A Græco abeſt id, *unum eſt*, cum ſeq. &; loco verò *diſperdidit*, legitur ἀπολλύει. Ap. Aug. in Job: *Unum eſt quod dixi: Magnum & potentem diſperdit ira.* Similiter apud Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. to. 1. p. 632. b. *Magnum & pot. diſperdit ira.*

℣. 23. Erratum eſt, ni fallor, in Mſ. cod. vel ſaltem in edit. no. quæ hab. *neque*, pro *nequam*; nam in Gr. φαῦλοι. Similiter legit Aug. in Job: *Quia nequam homines in magna morte erunt*; tum addit: *non in mediocri, in qua ſunt etiam juſti, cùm tribulantur, & ab eis deridentur.* Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. p. 632. b. *Improbi in morte gravi, juſti autem irridentur.* Gr. Ὅτι φαῦλοι ἐν θανάτῳ ἐξαισίῳ, ἀλλὰ δίκαιοι καταγελῶνται. Mſ. Alex. poſt ἐξαισίῳ, ſubdit ἀπολοῦνται, ſed ſolus.

VULGATA NOVA.

24. Terra data eſt in manus impii, vultum judicum ejus operit: quòd ſi non ille eſt, quis ergo eſt?

25. Dies mei velociores fuerunt curſore: fugerunt, & non viderunt bonum.

26. Pertranſierunt quaſi naves poma portantes, ſicut aquila volans ad eſcam.

27. Cùm dixero: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor.

28. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti.

29. Si autem & ſic impius ſum, quare fruſtra laboravi?

30. Si lotus fuero quaſi aquis nivis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ:

31. Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea.

32. Neque enim viro qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in judicio ex æquo poſſit audiri.

33. Non eſt qui utrumque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus.

34. Auferat à me virgam ſuam, & pavor ejus non me terreat.

35. Loquar, & non timebo eum: neque enim poſſum metuens reſpondere.

VERSIO ANTIQUA.

24. *Terra tradita eſt in manus impii, facies judicum ejus operit: quòd ſi non eſt, quis ergo eſt?* Ex Mſ. Maj. Mon.

25. *Vita autem mea levior eſt curſore:* fugerunt, & non viderunt *bonitatem.*

26. Abierunt quaſi veſtigium navis, aut quaſi aquilæ volantes, & quærentes eſcam.

27. Quòd ſi & locutus fuero, oblivifcor dum loquor; declinans in facie, ingemiſcam.

28. Commoveor omnibus membris: ſcio enim quia impunitum me non dimittis.

29. Et quia ſum impius, quare non ſum mortuus, ſed laboro?

30. Quòd ſi purificatus fuero in nive, & mundatus fuero mundis manibus:

31. Satis in ſorde me tinxi, & exſecratum me eſt veſtimentum meum.

32. Non eſt enim homo ſicut ego cui contradicam, ut veniamus pariter ad judicium.

33. Utinam eſſet nobis arbiter, & qui argueret, & qui audiret inter utroſque.

34. Avertat à me virgam *ſuam*, & timor ejus non me terreat.

35. Loquar, & non timeam eum: non enim nunc ſum mecum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 24. In edit. Lat. hi tres verſiculi totidem aſteriſcis ſignantur. Græca etiam verba ipſis reſpondentia, ex Theodotione proferuntur in Hexapl. cum iiſdem aſteriſcis, videlicet: Παραδέδοται ἡ γῆ εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, πρόσωπα κριτῶν αὐτῆς συγκαλύπτει· εἰ δὲ μὴ αὐτός ἐστι, τίς ἐστιν; Eadem quoque tranſierunt in edit. Rom. LXX. his tantùm mutatis, Παραδέδονται γὰρ εἰς χεῖρας ἀσεβοῦς. In Hexapl. tamen Orig. poſt allata verba illa ex Theodot. citatur vox πρόσωπα, quaſi ex LXX. ſicut hoc, τίς ἐστιν, abſque aſteriſco. Apud Aug. quoque in Job, ſic habetur: *Terra tradita eſt in manus impii, faciens judicium ejus operit: quòd ſi ipſe non eſt, quis ergo eſt?* Similiter in Pſ. 36. to. 4. col. 289. e. *Terra tradita eſt in manus impii.* Idem etiam legitur apud Auct. l. de promiſſ. col. 93. d. & apud Fulgent. l. 3. ad Traſim. c. 27. p. 133. Ap. Ambr. verò l. 1. de interpel. Job, c. 6. col. 632. b. ſic: *Dati ſunt enim in manus impii*, juxta Græc. ed. Rom.

℣. 25. In edit. Lat. prior verſiculus habetur cum aſteriſco. Similiter in Hexapl. Orig. iſta: Ὁ δὲ βίος μου ἐστὶν ἐλαφρότερος δρομέως, referuntur ex Theodot. uti ſeqq. αἱ ἡμέραι μου ἀπέδρασαν, καὶ οὐκ εἴδοσαν, ex Symmacho, præpoſitis duobus aſteriſcis: attamen inf. in eiſdem Hexapl. hoc, ὁ δὲ βίος μου, citatur velut ex LXX. abſque aſteriſco. In edit. etiam Rom. LXX. cuncta leguntur quæ ſupra, his tantùm exceptis, αἱ ἡμέραι μου, quæ deſunt: & verò in Mſ. Maj. Mon. hæc habentur ſola, *fugerunt, & non viderunt*, nec apponitur ibi ſtellula, niſi poſt verbum *viderunt*, ſcilicet ante vocem *bonitatem*, quæ non legitur in Græco: nec addere juvat quòd verba etiam iſta, *fugerunt, & non viderunt*, redundare deberent, cùm ipſa ex Symmacho exhibeantur in Hexapl. pariter ſignata; non enim fortaſſe poſita eſt ibi ſtellula, propter verba ἀπέδρασαν, καὶ οὐκ εἴδοσαν, ſed ob antecedentia duo, αἱ ἡμέραι μου, quæ aberant à Græco: vox etiam iſta, *bonitatem*, ſubnexa in Mſ. Maj. Mon. cum aſteriſco, additur in Hexapl. Orig. ex Theodot. & Symm. cum ſimili ſigno. Apud Ambroſ. quoque l. de fuga ſæc. c. 7. to. 1. col. 433. a. habetur ſimpliciter, *fugerunt, & non viderunt*: at l. 1. de interpel. Job, 632. c. hoc inſuper legitur: *Vita noſtra levior eſt curſore*; deinde ſic, *tranſivit, & nihil vidit*; vel ut epiſt. 28. to. 2. col. 902. e. *tranſivit, & non vidit.* Item ap. Aug. in Job: *Vita autem mea levior eſt curſore.*

℣. 26. Græc. Ἢ καί ἐστι ναυσὶν ἴχνος ὁδοῦ, ἢ ἀετοῦ πετομένου, ζητοῦντος βοράν; *Nunquid & eſt navibus veſtigium viæ, aut aquilæ volantis, quærentis eſcam?* Ap. Symm. Ἀπῆλθον ὁμοίως ναυσὶ σπευδούσαις, ὡς ἀετὸς ἱπτάμενος ἐπὶ βοράν. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. p. 632. c. *Tanquam navis veſtigium, aut aquilæ volantis, & quærentis eſcam.* Item ap. Aug. in Job, *aut quaſi aquilæ volantis, & quærentis eſcam.*

℣. 27. Ad verbum è Gr. niſi quòd hab. in fut. ἐπιλήσομαι, *oblivifcar*, cum hoc, λαλῶν, loco *dum loquor.* Similiter Aug. in Job, col. 634. f. *Quòd ſi & locut. fuero; oblivifcor dum loquor; declinans in faciem*, &c. ut ſup. Gr. Συγκύψας τῷ προσώπῳ, &c.

℣. 28. Ita è Græco, præter ult. iſta, *impunitum me*, &c. quorum loco ſic, οὐκ ἀθῷόν με ἐάσεις, *non inſontem me ſines.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Commoveor omnib. membris*; nec plura ibid. at l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. add. *ſcio quia impunitum me non dimittit.* Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. d. ita: *Concutior omnib. membris*: Gr. Σείομαι.

℣. 29. Ita Aug. in Job, excepto uno *&*, pro *ſed*: ſimiliter l. 2. de pecc. mer. p. 47. e. niſi quòd initio omittit *&*, ſicut hoc in fine, *ſed laboro*; id etiam ult. abeſt à Gr. in principio ſic, ἐπειδὴ δέ, loco *& quia*; cæt. ut in Lat. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 512. f. habet: *Quia ſum impius, cur fruſtra laboro?*

℣. 30. Similiter in Gr. præter hæc priora, *Quòd ſi purific. fuero in nive*, pro quibus ita, Ἐὰν γὰρ ἀπολούσωμαι χιόνι, *Si enim lotus fuero nive.* Ap. Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. *Quòd ſi purificatus nive, & mundatus*, &c. ut ſup. ſimiliter l. annot. in Job, ab his, *& mundatus fuero.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. p. 512. f. *Si lotus fuero nive, & mundis manibus*: & l. 2. cont. Jovin. col. 194. b. *Et ſi purificatus in nive, & lotus mundis manibus.*

℣. 31. In Græco, ἔβαψας, pro *tinxi*, abſque hoc ult. *meum*; in Mſ. tamen Alex. ac Ald. ed. ἡ στολή μου· Aug. in Job bene, *Satis in ſorde me tinxiſti*, &c. ut ſup. item l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. e. *Sufficienter in ſordibus me tinxiſti.* Hieron. l. 2. cont. Pelag. p. 512. f. *Satis me ſorde tinxiſti*: itidem l. 2. cont. Jovin. col. 194. b. additis al. *& exſecratum eſt me veſtim. meum.*

℣. 32. Vix mel. è Gr. excepto uno *eſt*, pro quo εἶ, *es*; item pro *pariter*, ὁμοθυμαδόν, mel. *unanimiter.* Ap. Aug. in Job, rectè: *Non es enim homo ſicut & ego, cui contradicam*; Gr. ᾧ ἀντικρινοῦμαι.

℣. 33. Similiter habet Aug. in Job, col. 635. a. præter hoc ult. *utrumque.* Item inf. col. 659. f. *Utinam eſſet nobis arbiter.* Gr. Εἴθε ἦν ὁ μεσίτης ἡμῶν, καὶ ἐλέγχων, καὶ διακούων ἀναμέσον ἀμφοτέρων. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 6. p. 632. d. *Utinam ſit mediator noſter, arguens, & dijudicans inter utrumque noſtrûm.*

℣. 34. Edit. Lat. addit *ſuam*, poſt *virgam*, cum aſteriſco. A Gr. abeſt *ſuam*, uti ſeq. *&*, cujus loco ponitur δέ, poſt *timor.* Mſ. tamen Alex. hab. ῥάβδον αὐτοῦ, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ. Item Græcè conſtanter, στροβείτω, pro *terreat*; Nobil. vertit, *tranſverſum agat*, nec malè. Aug. in Job, legit ſimiliter, *Avertat à me virg. ſuam*; ſed add. quaſi alludens, *tranſeat timor legis.*

℣. 35. Gr. Καὶ οὐ μὴ φοβηθῶ, ἀλλὰ λαλήσω· οὐ γὰρ οὕτω συνεπίσταμαι. *Et non timebo, ſed loquar: non enim ſic conſcius ſum.* Aug. in Job, *non enim ſum mecum*, ut ſup.

CAPUT X.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. DEfecit anima mea in vita mea, proferam contra me ſermones meos, loquar in amaritudine animæ coarctatus,

2. Et dicam ad Dominum: Noli me docere impium eſſe: quare me taliter judicaſti?

3. Aut bonum eſt tibi ſi iniquè egero? quia deſpicis opus quod manus tuæ fecerunt, & ad conſilium impiorum animadvertiſti.

4. Aut ſicut homo perſpicit, perſpicis: *aut ſicut videt homo, videbis?*

5. Aut humana eſt vita tua, aut anni tui ſunt tanquam *dies* hominis?

6. Quia perquiſiſti iniquitatem meam, & peccata mea inveſtigaſti.

7. Scis enim me nihil impii feciſſe: ſed quis eſt qui de manibus tuis eripiat?

8. Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me; poſtea verò mutatus percuſſiſti me.

9. Memor eſto quòd de luto finxiſti me, & in terram tantùm me convertes.

10. Nonne tanquam lac mulſiſti me, & coagulaſti me ut caſeum?

11. Et pelle & carne me induiſti: oſſibus & nervis me inſeruiſti:

12. Vitam & miſericordiam mihi dediſti, & inſpectio tua cuſtodivit ſpiritum meum.

13. Hæc ergo cùm in te ſint, ſcio quia omnia potes, nec eſt tibi impoſſibile quidquam.

14. Quòd ſi peccavero, cuſtodies me; ab ini-

Vulgata nova.

1. TÆdet animam meam vitæ meæ, dimittam adversùm me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.

2. Dicam Deo: Noli me condemnare: indicà mihi cur me ita judices.

3. Nunquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adjuves?

4. Nunquid oculi carnei tibi ſunt: aut ſicut videt homo, & tu videbis?

5. Nunquid ſicut dies hominis dies tui, & anni tui ſicut humana ſunt tempora,

6. Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum ſcruteris?

7. Et ſcias quia nihil impium fecerim, cùm ſit nemo qui de manu tua poſſit eruere.

8. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me totum in circuitu: & ſic repente præcipitas me?

9. Memento quæſo quòd ſicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.

10. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti?

11. Pelle & carnibus veſtiſti me: oſſibus & nervis compegiſti me:

12. Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodivit ſpiritum meum.

13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio quia univerſorum memineris.

14. Si peccavi, & ad horam peperciſti mi-

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Paulò aliter Græcè, videlicet: Κάμνων τῇ ψυχῇ μου, στένων ἐπαφήσω ἐπ' αὐτὸν τὰ ῥήματά μου, λαλήσω πικρίᾳ ψυχῆς μου συνεχόμενος· i. e. *Laborans animâ meâ, gemens dimittam adversùs eum verba mea, loquar amaritudine animæ meæ compreſſus.* In Mſ. Alex. ſic: Κάμνω δὲ τῇ..... ἐπ' ἐμαυτὸν ἐπαφήσω, &c. Item ap. Aug. in Job, *Proferam contra me ſermones;* nec plura.

℣. 2. Ita Græcè ad verbum, præter unum καὶ διατί, *& quare.* Concinit Aug. in Job, col. 635. b. ſed omittit poſtr. *quare me*, &c. ſimiliter inf. 658. f. *Nolite me docere impium eſſe;* deinde ſic: *aut bonum eſt tibi ſi iniquè egero*, prætermiſſis intermediis. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, to. 1. p. 632. d. *Dicam Domino: Quare ſic me judicas?* Gr. οὕτως ἔκρινας;

℣. 3. Græc. initio tollit *eſt;* (Alex. retinet;) exinde pro *deſpicis..... fecerunt*, hab. ſimpliciter, ἀπείπω ἔργα χειρῶν σου· ſtatimque βουλῇ δὲ, &c. ut ſup. Ambr. l. 1. de interpel. Job, ſup. ſic: *An bonum tibi eſt ut injuſtus ego ſim? quia repuliſti opera manuum tuarum, & conſilio impiorum intendiſti;* Gr. προσέσχες. Ap. Aug. in Job, omnia ut ſup. in textu. Vid. Not. ad ℣. 2.

℣. 4. In edit. Lat. habentur iſta, *aut ſicut videt homo, videbis?* ſub aſteriſco; adjunctaque videntur ex Theodotione; ſaltem ita referuntur ex ipſo, non ex LXX. in Hexapl. Orig. antepoſitâ ſtellulâ. Attamen in Græco nunc ita legimus: Ἢ ὥσπερ βροτὸς ὁρᾷ, καθορᾷς· ἢ καθὼς ὁρᾷ ἄνθρωπος, βλέψῃ; Ap. Aug. verò in Job, col. 635. c. hæc ſola: *Aut ſicut homo perſpicit, perſpicis?* Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, col. 632. d. *Nunquid ſicut mortalis videt, ſic vides?* deinde, *Aut vita tua*, &c. ut inf. ℣. 5.

℣. 5. In Mſ. Maj. Mon. poſt *tanquam*, additur *dies* cum aſteriſco, quæ vox redundare videtur; nam Græcè habetur ſimpliciter, ἢ τὰ ἔτη σου ἀνδρός; *aut anni tui ſunt viri?* In Hexapl. verò Orig. ſic, præmiſſâ ſtellulâ, ὡς ἡμέραι ἀνθρώπου. Apud Ambr. l. 1. de interpel. Job, ſup. *Aut vita tua ſicut hominis, aut anni tui ſicut viri?* Apud Aug. in Job, *Aut humana eſt vita tua?* Gr. Ἢ ὁ βίος σου ἀνθρώπινός ἐστιν; à Mſ. Alex. abeſt ἐστί.

℣. 6. Optimè è Gr. Sic etiam ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. d. exceptis his, *Quia exquiſiviſti iniquitates meas.* Gr. Ὅτι ἀνεζήτησας τὴν, &c. Ap. Aug. in Job, poſteriora tantùm, *Et peccata mea inveſtigaſti.*

℣. 7. Concinit Aug. ad verbum, niſi quòd leg. *impiè*, loco *impii.* In Gr. Οἶδας γὰρ ὅτι οὐκ ἠσέβησα, &c. ut in Lat. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. d. ſic: *Noſti enim quia impiè non geſſi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur?* In editt. etiam Aug. legitur ſup. *eripiatur*, ſed in Mſs. omnibus *eripiat;* Gr. ἐξαιρούμενος.

℣. 8. Gr. ponit ἔπλασαν, ante ἐποίησαν; Mſ. verò Alex. ordine quo ſupra. Ap. Ambr. utroque modo, ſcilicet, in Pſ. 118. to. 1. p. 1090. f. ſic: *Manus tuæ plaſmaverunt me, & fecerunt me:* & l. 3. de Spir. S. to. 2. p. 671. d. ita: *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmav. me:* at l. 1. de interpel. Job, p. 632. f. omittit penitus, *& fecerunt me;* tum addit, *poſtea convertiſti, & percuſſiſti me.* In Gr. μεταβαλών με ἔπαισας· Mſ. Alex. μεταβαλὼν δὲ, &c. Ap. Aug. in Job, conſtanter: *Poſtea vero mutatus percuſſiſti me*, ut ſup. Ap. Petr. Chryſolog. ſer. 143. to. 7. p. 955. g. *Manus tuæ fecerunt, & finxerunt me.*

℣. 9. Ambr. l. de bono mort. c. 3. to. 1. p. 394. e. *Memento quia lutum me finxiſti.* Græc. Μνήσθητι ὅτι πηλόν με ἔπλασας. Rurſum Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. f. *Memento quia lutum me feciſti;* ſtatimque, *& in terra me reſolves.* Gr. εἰς δὲ γῆν με πάλιν ἀποστρέφεις. Aug. in Job: *Memor eſto quia de luto finxiſti me, in terram me iterum convertes.*

℣. 10. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. f. *Nunquid non ut lac mulſiſti me, confeciſti me ſicut caſeum?* Gr. ἐτύρωσας δέ με ἴσα τυρῷ; *& coagulaſti me æquè ac caſeum?* in Mſ. Alex. ac Ald. ed. ἐπήξας. Ap. Aug. in Job, *Nonne tanq. lac mulſiſti me*, ut ſup. S. Petrus Chryſol. ſ. 143. p. 955. g. *ut caſeum coagulaſti me.*

℣. 11. In Gr. Δέρμα δὲ καὶ..... ὀστέοις δὲ καὶ, cæt. ut in Lat. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 632. f. *Corium & carnem me induiſti: oſſibus & nervis me inſeruiſti:* ſimiliter l. de bon. mort. c. 3. p. 394. e. excepto ult. *intexuiſti*, abſque præced. *me.* Petr. Chryſol. ſ. 143. p. 955. g. *oſſibus & nervis inſeruiſti me.*

℣. 12. Græc. addit δὲ, *autem*, poſt *vitam;* loco verò *mihi dediſti*, hab. ἔθου παρ' ἐμοί; cæt. ut in Lat. Ambr. bene l. 1. de interpel. Job, p. 632. f. *Vitam & miſericordiam in me poſuiſti, & viſitatio tua protexit ſpiritum meum.* Græc. ἡ δὲ ἐπισκοπή σου ἐφύλαξε, &c. S. Petr. Chryſol. ſ. 143. *Vitam & miſericordiam dediſti mihi.*

℣. 13. Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, p. 633. a. *Hæc habes in te, novi quia omnia potes, impoſſibile autem tibi nihil.* Ambroſio favet Gr. niſi quòd pro *habes*, ponit ἔχων, & οὐθὲν, pro *nihil;* Mſ. Alex. ac ed. Compl. οὐδέν. Aug. in Job, ut ſup. in textu, exceptis his, *nec eſt tibi*, &c. quæ deſunt.

℣. 14. Aug. in Job, *Quòd ſi & peccavero, cuſtodies me,*

VULGATA NOVA.

hi : cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris ?

15. Et ſi impius fuero, væ mihi eſt : & ſi juſtus, non levabo caput, ſaturatus afflictione & miſeria.

16. Et propter ſuperbiam quaſi leænam capies me, reverſuſque mirabiliter me crucias.

17. Inſtauras teſtes tuos contra me, & multiplicas iram tuam adversùm me, & pœnæ militant in me.

18. Quare de vulva eduxiſti me ? qui utinam conſumptus eſſem ne oculus me videret.

19. Fuiſſem quaſi non eſſem, de utero tranſlatus ad tumulum.

20. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi ? dimitte ergo me, ut plangam paululùm dolorem meum :

21. Antequam vadam & non revertar, ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine :

22. Terram miſeriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

VERSIO ANTIQUA.

quitate autem non impunitum feciſti me. *Ex Mſ. Maj. Mon.*

15. Quòd ſi & impiè fecero, væ mihi : & ſi juſtus fuero, non poſſum reſpirare ; plenus enim ſum opprobrio.

16. Et capior ſicut leo ad occiſionem, iterum autem commutatus ſævíſſimè crucias me.

17. Reſtauras in me tormenta mea, irâ magnâ uſus es in me, & importaſti mihi tentationes.

18. Quare ergo de ventre eduxiſti me, & non ſum mortuus, ut nullius oculi me viderent,

19. Et eſſem tanquam non fuiſſem ? quare autem à ventre non ſum ſepultus protinus ?

20. Aut nunquid non eſt parum tempus vitæ meæ ? attere me, ut requieſcam puſillum :

21. Antequam eam unde non revertar, in terram tenebroſam, & caliginoſam ;

22. In terram noctis æternæ, ubi non eſt lux, nec eſt videre vitam hominum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Græc. Ἐάν τε γὰρ ἁμάρτω, φυλάσσεις με· at in Mſ. Alex. φυλάξεις· reliq. ut in Lat. præter unum ἀθῷον, loco *impunitum*. Ap. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 512. f. *Si peccavero, cuſtodies me ; ab iniquitate autem me non facies innocentem.* Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 633. a. *Si enim peccavero, cuſtodies me ; ab iniquitate autem immaculatum me non feciſti :* & l. de bo. mort. c. 3. p. 394. f. *ab iniquitate innocentem me non feciſti.*

℣. 15. Aptè ad Gr. præter unum *reſpirare*, pro quo ἀνακύψαι, *ſuſpicere*. Hieron. l. 2. cont. Pelag. p. 513. a. *Si impiè egero, væ mihi : & ſi fuero juſtus, non potero reſpirare ; plenus enim ego ſum ignominiæ.* Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, p. 633. a. *Si impius fuero, væ mihi : ſi ſim juſtus, non poſſum me erigere ; plenus ſum enim confuſionis :* & l. de bo. mort. c. 3. p. 394. f. *Si enim impius fuero, væ mihi : ſi autem ſim juſtus, non potero me reclinare ; plenus enim confuſionis ſum :* Gr. ἀτιμίας. Ap. Aug. in Job, ut ſup. in textu, *Et ſi juſtus fuero*, &c. nam priora deſunt.

℣. 16. Ita Aug. in Job, ad verbum. Græcè, ἀγρεύομαι γάρ, &c. loco *& capior ;* paulòque poſt, πάλιν γὰρ μεταβαλὼν δεινῶς με ὀλέκεις· *iterum enim commutans terribiliter me perdis.* Ap. Ambr. l. 1. de interpel Job, p. 633. a. *Inveſtigor ſicut leo ad necem ;* nec plura.

℣. 17. Ap. Aug. in Job, *Inſtaurans in me tormenta mea ;* nec adduntur alia. In Gr. Ἐπανακαινίζων ἐπ' ἐμὲ τὴν ἔτασίν μου, *Inſtaurans in me inquiſitionem meam ;* dein additur δέ, poſt *ira ;* loco verò *importaſti mihi*, &c. ſic, ἐπήγαγες δὲ ἐπ' ἐμὲ, &c. Ap. Ambr. l. de bo. mort. c. 3. to. 1. p. 394. f. *Introduxiſti ſuper me tentationes.*

℣. 18. Ultima tantum *ut nullius*, &c. leviter differunt à Gr. ubi ſic, ὀφθαλμὸς δέ με οὐκ εἶδε· *oculus autem me non vidiſſet.* Ap. Aug. in Job, priora ſola exſtant ut ſup. *Quare ergo de ventre eduxiſti me ?*

℣. 19. Similiter ap. Aug. in Job, 636. a. *Et eſſem tanquam non fuiſſem :* ſic etiam in Græco ; ſubinde habetur γάρ, pro *autem*, ut inſ. εἰς μνῆμα οὐκ ἀπηνέχθην ; *in ſepulcrum non ſum tranſlatus ?* loco *non ſum ſepultus protinus ?* In Mſ. Alex. οὐκ ἀπῆλθον, *non abii ?*

℣. 20. Aug. in Job : *Aut nunquid non eſt tempus parvum vitæ meæ ? patere me, donec requieſcam puſillum.* Gr. Ἢ οὐκ ὀλίγος ἐστὶν ὁ βίος τοῦ χρόνου μου ; ἐασόν με ἀναπαύσασθαι μικρόν. In Mſ. verò Alex. & al. ὁ χρόνος τοῦ βίου μου, ut in Lat. ſup.

℣. 21. Ita in Græco ad verbum. Ap. Aug. in Job, ſic : *Antequam eam in pœnas, unde reverti non licet*, id eſt, inquit, *in pœnas æternas.*

℣. 22. Similiter in Græco, præter hoc, σκότους αἰωνίου, *tenebrarum æternarum*, loco *noctis æternæ ;* ultimòque βροτῶν, *mortalium*, loco *hominum*, demto præced. *eſt.* Ap. Aug. in Job, *ubi non eſt lux*, &c. ut in textu.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit :

2. Nunquid qui multa loquitur, non & audiet ? aut vir verboſus juſtificabitur ?

3. Tibi ſoli tacebunt homines ? & cùm cæteros irriſeris, à nullo confutaberis ?

4. Dixiſti enim : Purus eſt ſermo meus, & mundus ſum in conſpectu tuo.

5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi :

VERSIO ANTIQUA.

1. RESpondens Sofar Minæus, dixit : *Ex Mſ. Maj. Mon.*

2. Qui multa dicit, & audire debet : aut nunquid eloquens videbitur juſtus eſſe ?

3. Beatus homo natus, homo brevis vitæ. Noli multus eſſe in verbis, cùm nemo ſit qui contradicat tibi :

4. Neque dicas : Juſtus ſum operibus, & ſine crimine *fui ante eum.*

5. Sed quomodo Dominus loquatur ad te, & *aperiat labia ſua tecum*,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ὑπολαβὼν δὲ..... λέγει. Ap. Aug. in Job, col. 636. c. *Verba Sophar Minæi.*

℣. 2. Sic eſt in Gr. præter ſeqq. ἀντακούσεται, *viciſſim audiet*, pro *audire debet ;* ſubinde pro *nunquid*, ita, ἢ, & pro *videbitur juſtus eſſe*, ſic, οἴεται εἶναι δίκαιος ; *exiſtimat ſe eſſe juſtum ?* Ap. Aug. in Job, *Aut nunquid videbitur eloquens juſtus eſſe ?*

℣. 3. Ap. Aug. in Job, deeſt 1. *homo ;* deſunt pariter iſta media, *noli multus eſſe in verbis ;* cæt. ſimilia. In Gr. Εὐλογημένος γεννητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος, *Benedictus natus mulieris brevis vitæ ;* reliqua ut in Lat. ſup. hoc excepto, οὐ γάρ ἐστι, *non enim eſt*, pro *cùm nemo ſit.*

℣. 4. Græcè nunc : Μὴ γὰρ λέγε, ὅτι καθαρός εἰμι τοῖς ἔργοις, καὶ ἄμεμπτος ἐναντίον αὐτοῦ. *Noli enim dicere, quia mundus ſum operibus, & inculpatus ante eum.* In Hex. Orig. hoc, ἐναντίον αὐτοῦ, ſignatur aſteriſco. Sic etiam in Mſ. Maj. Mon. notatur iſtud, *fui ante eum.*

℣. 5. Sic habet Aug. in Job, ad hoc uſque, *& aperiat.* Sic etiam legitur Græcè, additis his, καὶ ἀνοίξει χείλη αὐτοῦ μετὰ σοῦ, *& aperiet labia ſua tecum ;* quæ aſteriſco fulgent in Hexapl. Orig. ſicut in Mſ. Maj. Mon. In edit. Ald. pro ἀνοίξει, habetur διανοῖξαι, ut & ſup. apud omnes, λαλῆσαι.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

6. Et doceat te virtutem ſapientiæ? quia duplex erit ſuper te, & tunc ſcies quia dignè reddita ſunt tibi à Deo pro eis quæ peccaſti.

7. Aut veſtigium Domini invenies, vel ad ultima veniſti eorum, quæ fecit Omnipotens?

8. Sublimior eſt cœlo, & quid facies? profundior verò inferis, quid ſcis?

9. Aut longior à ſpatio, vel altitudine maris.

10. Quòd ſi everterit omnia, *aut congregaverit*, quis dicet illi: Quid feciſti?

11. Ipſe enim novit opera iniquorum, & videns injuſta, non negliget.

12. Homo aliter nutat ſermonibus, & vir natus mulieris tanquam onager erit in deſerto.

13. Si enim tu mundum poſuiſti cor tuum, & extendes ad eum manus tuas.

14. Si iniquum quid eſt in manu tua, longè facito illud à te, & iniquitas in domo tua non maneat:

15. Sic enim fulgebit facies tua tanquam aqua pura, & exſpoliabis ſorde, & non timebis;

16. Et laboris obliviſcêris, tanquam fluctûs qui præterit, & non terreberis;

17. Et oratio tua tanquam lucifer erit, & à meridiano orietur tibi vita.

18. Et confides quia eſt tibi ſpes; & pro ſollicitudinibus & curis, apparebit tibi pax:

19. Requieſces enim, & non erit qui te expugnet; & rogabunt faciem tuam multi.

20. *Oculi autem impiorum tabeſcent*, ſalus autem relinquet eos; *ſpes enim eorum perditio eſt animæ.*

VULGATA NOVA.

6. Ut oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, & quòd multiplex eſſet lex ejus, & intelligeres quòd multò minora exigaris ab eo, quàm meretur iniquitas tua.

7. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & uſque ad perfectum Omnipotentem reperies?

8. Excelſior cœlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoſces?

9. Longior terrâ menſura ejus, & latior mari.

10. Si ſubverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

11. Ipſe enim novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne conſiderat?

12. Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri ſe liberum natum putat.

13. Tu autem firmaſti cor tuum, & expandiſti ad eum manus tuas.

14. Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo injuſtitia:

15. Tunc levare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis.

16. Miſeriæ quoque oblivіſcêris, & quaſi aquarum quæ prætericrunt recordaberis.

17. Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam: & cùm te conſumptum putaveris, orieris ut lucifer.

18. Et habebis fiduciam, propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.

19. Requieſces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi. *Levit. 26. 6.*

20. Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & ſpes illorum abominatio animæ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 6. Similiter habet Aug. in Job, ab his, *quia duplex erit;* excipienda tamen iſta, *reddita ſint tibi à Domino quæ peccaſti.* Gr. initio hab. εἶτα ἀναγγελεῖ σοι, *deinde annuntiabit tibi*, loco *& doceat te;* & poſt paulò, pro *ſuper te*, ſic, τῶν κατὰ σέ, Nobil. *ad ea quæ circa te;* in Compl. τῷ; demum pro *dignè reddita ſunt tibi à*, &c. ita, ἄξιά σοι ἀπέβη (Alex. παρέβη) ἀπὸ Κυρίου ὧν ἡμάρτηκας, *digna tibi evenerunt à Domino quæ peccaſti.*

℣. 7. Ita in Græco, præter vocem *eorum*, quæ abeſt. Ap. Aug. in Job, hoc unum habetur: *Aut veſtigium Domini invenies?*

℣. 8. Aug. in Job, *Sublime eſt cœlum, & quid facies?* Græcè ſimiliter, Ὑψηλὸς ὁ οὐρανὸς, &c. ſubinde βαθύτερα δὲ τῶν ἐν ᾅδου, &c. *profundiora autem iis quæ in inferno*, &c. ut in Lat.

℣. 9. Græcè: Ἢ μακρότερα μέτρου γῆς, ἢ εὖρος θαλάσσης; *Aut longiora menſurâ terræ, vel latitudine maris?* Erratum forſan ſcribæ eſt ſup. *profundior*, ut & ℣. præſ. *longior a;* aptiùs legeretur, *profundiora..... aut longiora ſpatio*, juxta Gr.

℣. 10. Gr. Ἐὰν δὲ καταστρέψῃ τὰ πάντα, τίς ἐρεῖ, &c. ut in Lat. In Mſ. Maj. Mon. medium iſtud, *aut congregaverit*, notatur ſtellulâ; nec malè, cùm hoc abſit à Græco. In Hexapl. etiam Orig. id, ἢ συναγάγῃ, aſteriſco ſubjicitur. Item ap. Philaſtr. Brix. l. de hæreſ. col. 710. c. hæc tantùm leguntur: *Si autem deſtruxerit univerſa, quis ei dicet: Quid feciſti?* Ap. Aug. in Job, col. 636. e. *Quis dicet illi: Quid feciſti?*

℣. 11. Aug. in Job, *Ipſe enim novit opera hominum iniquorum.* In Gr. ſimplicit. ἀνόμων, ut & infra, ἄτοπα, *abſurda*, pro *injuſta*, necnon παρόψεται, in fine, pro *negliget*, Nobil. *deſpiciet.*

℣. 12. Sic ap. Aug. in Job, niſi quòd initio legitur *homo verò*, juxta Græc. ſed pro *nutat*, in eodem Gr. eſt νήχεται, *natat.* Auguſtinum tamen certò legiſſe *nutat*, vel ex his patet, quæ addit: *Modò illi placet Deus, modò illi diſplicet, cùm apud Deum ſit firmitas:* ſubinde Græcè, βροτὸς δὲ, pro *& vir;* & loco *tanq. onager erit in deſerto*, ſic, ἴσα ὄνῳ ἐρημίτῃ, *tanquam onager ſolitarius;* at in Mſ. Alex. ὄνῳ ἐρημεῖται.

℣. 13. Ad verbum è Gr. præter hoc, *& extendes*, pro quo ὑπτιάζεις δὲ, abſque ult. voce, *tuas.* Ap. Aug. in Job, *& extendens ad eum manus tuas;* Mſ. quoque Alex. hab. ὑπτιάσας δὲ τὰς χεῖράς σου πρὸς, &c.

℣. 14. Similiter ap. Aug. in Job, præter hæc intermedia, *longè facito illud à te*, quæ deſunt. In Græco cuncta ut ſup. niſi quòd habetur pluraliter ἐν χερσί σου, *in manibus tuis*, ut inf. διαίτῃ, pro *domo*, & αὐλισθήτω, pro *maneat*, quæ idem ſonant.

℣. 15. Poſtrema non refert Aug. in Job, ab hac voce, *pura.* Exſtant omnia in Græco, niſi quòd loco *& exſpoliabis ſorde*, habetur ἐκδύσῃ δὲ ῥύπον, *exues autem ſordem.*

℣. 16. Concinunt Græca. Auguſt. verò in Job, legit: *tanq. fluctum qui non præterit, & non terreris;* redundare videtur hîc negatio, nam Græcè conſtanter, ὥσπερ κῦμα παρελθόν, ut in Lat. ſup.

℣. 17. Ita Græcè, detracto verbo *erit;* loco etiam *& à meridiano*, ſic, ἐκ δὲ μεσημβρίας, *de meridie autem.* Tichon. reg. 7. p. 64. g. *A meridiana parte germinabit ibi vita.* Ap. Aug. in Job, priora tantùm, *Et oratio tua tanq. lucifer erit:* id eſt, inquit, *ante illuminationem præibit.*

℣. 18. Similiter in Græco, præter hoc, πεποιθώς τε ἔσῃ, *confidenſque eris;* nec multò poſt, ἐκ δὲ μερίμνης καὶ φροντίδος, *de cura autem & ſollicitudine*, loco *& pro ſollicitudinibus & curis.*

℣. 19. Concinunt priora cum Gr. poſteriora verò, *& rogabunt*, &c. ſic habentur ibid. μεταβαλόμενοι δὲ πολλοί σου δεηθήσονται· *tranſmutati autem multi rogabunt te.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Et rogabunt faciem tuam multi.*

℣. 20. In edit. Lat. verſiculus prior cum ultimo notatur aſteriſco. In Hexapl. etiam Orig. ille habetur, præmiſſâ ſtellulâ, ὀφθαλμοὶ δὲ ἀσεβῶν τακήσονται· item ex Theodot. ὀφθαλμοὶ δὲ ἀσεβῶν ἐκλείψουσι· poſterior quoque tam ex Theod. quàm ex Symm. & Aquila, ita: ἡ γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν ἀπώλεια, præpoſito ſimiliter aſteriſco; medius verò, *ſalus autem*, &c. non habetur. In ed. Rom. LXX. ſic immutato ordine: Σωτηρία δὲ αὐτοὺς ἀπολείψει, ἡ γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν ἀπώλεια· ὀφθαλμοὶ δὲ ἀσεβῶν τακήσονται.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA. *Ex Mſ. Maj. Mon.*
1. RESpondens autem Job, dixit:	1. RESpondens autem Job, dixit:
2. Ergo vos eſtis ſoli homines, & vobiſcum morietur ſapientia?	2. Ergo vos eſtis ſoli homines? an vobiſcum morietur ſapientia?
Inf. 13. 2. & 20. 2. 3. Et mihi eſt cor, ſicut & vobis, nec inferior veſtri ſum: quis enim hæc, quæ noſtis, ignorat?	3. Et mihi quoque eſt cor, ſicut & vobis.
Prov. 14. 2. 4. Qui deridetur ab amico ſuo ſicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur enim juſti ſimplicitas.	4. Sed juſtus vir, & ſine crimine, venit ad riſum:
5. Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus ſtatutum.	5. In tempus enim certum præparatus erat, ut ſuccumberet alius; & domus ejus, ut devaſtaretur ab iniquis. Imo verò nullus confidat, cum ſit nequam, ſe impunitum futurum,
6. Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cùm ipſe dederit omnia in manus eorum.	6. Quòd in iracundiam provocat Deum; tanquam inquiſitio in eo non ſit futura.
7. Nimirum interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi.	7. Sed tamen interroga quadrupedia, ſi tibi reſponderint: aut volatilia cœli, ſi renuntiaverint tibi.
8. Loquere terræ, & reſpondebit tibi: & narrabunt piſces maris.	8. Et narra terræ, ſi loquetur ad te, *& referent tibi piſces maris.*
9. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit?	9. *Quis neſcit in his omnibus, quia manus Domini fecit hæc?*
10. In cujus manu anima omnis viventis, & ſpiritus univerſæ carnis hominis.	10. Si non in manus ejus eſt anima omnium viventium, & ſpiritus omnis *carnis* hominis?
Inf. 34. 3. 11. Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, ſaporem?	11. Auris enim ſermones dijudicat, fauces autem guſtant eſcas *ſibi.*
12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.	12. In multo tempore ſapientia eſt, & in longa vita eſt ſcientia.
13. Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſilium & intelligentiam.	13. Apud eum eſt ſapientia & virtus, ipſius eſt conſilium & intellectus.
Iſa. 22. 22. 14. Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat.	14. Si deſtruxerit, quis ædificat? ſi cluſerit circum hominem, quis aperit?
Apoc. 3. 7. 15. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur: & ſi emiſerit eas, ſubvertent terram.	15. Si prohibuerit aquam, ſiccabit terram: quòd ſi emiſerit, prodiet evertens terram.
16. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia: ipſe novit & decipientem, & eum qui decipitur.	16. Apud ipſum imperium & fortitudo, & diſciplina, & intelligentia.
17. Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & judices in ſtuporem.	17. Qui ducit conſiliarios captivos, judices autem terræ in pavorem mittit.
18. Balteum regum diſſolvit, & præcingit fu-	18. Qui collocat reges ſuper ſedes, *& circumde-*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græcè conſtanter, Ὑπολαβὼν δὲ Ἰὼβ, λέγει. Ap. Aug. de more, *Verba Job.*

℣. 2. Vix mel. è Græco, à quo tamen abeſt *ſoli.* In Mſ. Alex. Μὴ ὑμεῖς ἐϛε ἄνθρωποι μόνοι;

℣. 3. Gr. Κἀμοὶ μὲν καρδία καθ' ὑμᾶς ἐϛιν, *Et mihi quidem cor juxta vos eſt.*

℣. 4. Similiter ap. Aug. in Job, præter hoc ult. *venit in deriſum.* Gr. ἐγεννήθη εἰς χλεύασμα, *natus eſt ad deriſum;* cæt. ut ſup.

℣. 5. Ita Auguſt. ad verbum, ab his, *& domus ejus,* nam priora ſilet. Græcè nulla deſunt, niſi quòd pro *certum,* exſtat τακτὸν, *ſtatutum,* quod idem ſonat; item inſ. πεσεῖν ὑπὸ ἄλλων, pro *ut ſuccumb. alius;* legendum ſup. *aliis;* mox ita, οἶκοι τε num. plurali, & ſub finem ἀθῶος, *inſontem,* loco *impunitum.*

℣. 6. Gr. Ὅσοι παροργίζουσι τὸν Κύριον, ὡς οὐχὶ καὶ ἔτασις αὐτῶν ἔϛαι, *Quicunque irritant Dominum,* addit Aug. in Job, *tanquam inquiſitio in eos non ſit futura.*

℣. 7. Ap. Aug. in Job, *Sed tamen interroga quadrup. ſi tibi reſpondeant;* Gr. εἴπωσι; ſtatimque πετεινὰ δὲ, Mſ. Alex. τέ, Compl. ἢ πετεινά; cæt. ad verbum quadrant.

℣. 8. Gr. Vat. Ἐκδιήγησαι (Mſ. Alex. cum Compl. add. δὲ) γῇ, ἐάν σοι φράσῃ· deinde καὶ ἐξηγήσονταί σοι οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης· quæ poſteriora in Hexap. Orig. adduntur ex Theod. cum aſteriſco prævio. Similiter etiam notantur in ed. Lat.

℣. 9. Gr. Vat. Τίς οὖν οὐκ ἔγνω ἐν πᾶσι τούτοις, ὅτι, &c. ut ſup. Hæc tota rurſum deſumpta fuiſſe ex Theod. ſignificant Hexapla; ſtellulâ quoque præfixâ fulgent in ed. Lat.

℣. 10. Similiter hab. Aug. in Job, excepro ſing. *manu,* pro plurali *manus,* Gr. χειρὶ, abſque ſeq. *eſt.* In ed. Lat. voci penult. *carnis,* præponitur aſteriſcus; deeſt quoque vox iſta in Græco; & in Hexapl. additur ex Aquila, præmiſſo eodem ſigno.

℣. 11. Vox ultima *ſibi* ſtellâ fulget in edit. Lat. abeſt etiam à textu Gr. Ap. Aug. in Job, id unum exſtat: *Auris enim ſermones dijudicat,* ut in Lat. ſup.

℣. 12. Sic etiam Græcè, detracto utroque *eſt;* item loco *& in longa,* ſic, ἐν δὲ πολλῷ, *in multa autem;* ſed in Mſ. Alex. ἐν δὲ μακρῷ. Ap. Aug. hoc tantùm legitur: *In multo tempore ſapientia eſt,* ut ſup.

℣. 13. Ita rurſum Græcè, abſque utroque *eſt;* habetur etiam αὐτῷ, *ipſi,* loco *ipſius.*

℣. 14. In ed. Lat. ponitur aſteriſcus ante hoc, *circum hominem;* ſed malè, niſi me fallo; nam Græcè nunc legitur κατ' ἀνθρώπων, & in Hexapl. Orig. id pariter exſtat ex verſione LXX. nullâ præmiſſâ ſtellulâ; in Mſ. Alex. κατ' ἀνθρώπου· ap. Aquil. ἐπ' ἀνδρα. Item ſupra Græcè, τίς οἰκοδομήσει; ſicut infra, τίς ἀνοίξει; in fut. Rectè Aug. in Job, col. 637. b. *Si deſtruxerit, quis ædificabit?*

℣. 15. Similiter in Græco, exceptis his ult. ἐὰν δὲ ἐπαφῇ, ἀπώλεσεν αὐτὴν καταστρέψας· *ſi autem emiſerit, perdidit evertens eam.* Ap. Aug. in Job: *Si prohibuerit aquam, ſiccabit eam: quòd ſi & emiſerit, perdet evertens terram:* vox autem *prodiet,* quæ legitur ſup. pro *perdet,* fortè mendum eſt imperiti librarii, vel chalcographi.

℣. 16. Græcè, κράτος, *potentia,* loco *imperium,* & infra αὐτῷ ἐπιστήμη, *ipſi ſcientia,* loco *& diſciplina.*

℣. 17. Aug. in Job, *Qui ducit conſultores captivos, judices autem terræ in pavorem miſit.* Græcè, Διάγων βουλευτὰς (Aq. Συμβούλους, Symm. βουλευτικοὺς) αἰχμαλώτους, κριτὰς δὲ γῆς ἐξέστησε.

℣. 18. Editio Lat. poſt vocem *ſedes,* addit cum aſteriſco, *& circumdedit,* &c. Eadem refert Auguſt. in Job, cum antecedentibus, præter unum *lumbos,* pro *renes.* Ita

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. dit balteo renes eorum.

19. Qui emittit ſacerdotes captivos, & potentes terræ evertit.

20. Qui permutat labia fidelium, & intelligentiam ſenum cognovit:

21. Effundens ignobilitatem ſuper principes, & humiles ſanans.

22. Qui revelat profunda de tenebris, & perduxit in lucem umbram mortis:

23. *Decipiens gentes, & perdens eas; ſternens gentes, & in via deducens eas:*

24. Reconcilians corda principum *populi* terræ; ſeduxit autem illos in via quam non noverant.

25. Tractabit tenebras, & non lucem; & errabunt ſicut ebrius.

VULGATA NOVA.

ne renes eorum.

19. Ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat:

20. Commutans labium veracium, & doctrinam ſenum auferens.

21. Effundit deſpectionem ſuper principes, eos, qui oppreſſi fuerant, relevans.

22. Qui revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.

23. Qui multiplicat gentes & perdit eas, & ſubverſas in integrum reſtituit.

24. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut fruſtra incedant per invium:

25. Palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quoque in Græco Vat. ad verbum: ſed in Hexapl. Orig. iſta, *καὶ περιέθηκε ζώνῃ ὀσφύας αὐτῶν*, notantur aſteriſco ut ſup.

℣. 19. Similiter in Gr. niſi quòd legitur *δυνάστας δὲ*, loco *& potentes*. Ap. Aug. hoc tantùm habetur: *Qui emittit ſacerdotes captivos.*

℣. 20. Itidem ap. Aug. in Job; nec aliter Græcè, præter hoc, *σύνεσιν δὲ*, *intelligentiam autem.*

℣. 21. Ita Græcè, præter ſeqq. *ἀτιμίαν*, *ignominiam*, loco *ignobilitatem*, extremòque *ταπεινοὺς δὲ ἰάσατο*, *humiles autem ſanavit.*

℣. 22. Itidem Græcè: ſic etiam apud Aug. in Job, uno excepto *produxit*, loco *perduxit*, Gr. *ἐξήγαγε δέ*, editt. Aug. *eduxit.*

℣. 23. Eadem quoque leguntur ap. Aug. in Job, præter hoc, *in viam ducens*, loco *in via deducens*; Gr. *καθοδηγῶν*: hic autem verſus totus notatur ſtellulâ in edit. Lat. & verò in Hexapl. ita legitur Græcè ex Theod. præfixo eodem ſigno, unde procul dubio tranſlatus eſt in ed. LXX. ubi nunc legitur eo modo quo ſupra.

℣. 24. Similiter in Græco, præter verbum *ἐπλάνησε*, *errare fecit*, pro *ſeduxit*; item inf. legitur *ᾗ*, *qua*, pro *quam*: vox autem *populi*, addita ſup. ad hanc, *principum*, rectè omittitur ibid. cùm ipſa notetur ſtellulâ in ed. Lat. Rufin. quoque in Symb. p. 181. c. hæc tantùm legit: *Dominus reconciliat corda principum terræ*: Auguſt. verò in Job, *Reconcilians corda principum populi terræ*, &c. quæ ſup. niſi hoc excipias, *eos in viam*, loco *illos in via.*

℣. 25. Ipſo initio Gr. habet *ψηλαφήσαισαν*, *palpent*, pro *tractabit*; ut & inf. *πλανηθείησαν*, *errent*, pro *errabunt*, abſque præced. *&*; cæt. ut in Lat. ſup. Ap. Aug. in Job, 637. f. ita: *Quo errore tenebrati ſunt tanquam ebrius.*

CAPUT XIII.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. ECce hæc omnia vidit oculus meus, & audivit auris mea.

2. Et novi quæ & vos noſtis: & *quidem ego* non ſum vobis inſipientior.

3. Imo verò & ego ad Dominum loquar, & arguam in conſpectu ejus, ſi voluerit.

4. Vos autem eſtis medici iniqui, & curatores malorum omnes vos.

5. Utinam contingat vobis obmuteſcere, & reputabitur vobis in ſapientiam.

6. Audite ergo objurgationem oris mei, judicio autem labiorum meorum intendite.

7. Nonne ante conſpectum Domini loquimini, & ante conſpectum ejus profertis dolum?

8. An ſubtrahitis vos ipſos judices fieri?

9. Optimum erit, ſi diſcuſſerit vos: ſi enim omnia facientes adjiciemini ei,

10. Hic nihilominus *quia* arguet vos. Quòd ſi & occultè perſonas mirati fueritis,

11. Nonne cenſura ejus terrebit vos, & timor

VULGATA NOVA.

1. ECce omnia hæc vidit oculus meus, & audivit auris mea, & intellexi ſingula.

2. Secundùm ſcientiam veſtram & ego novi: nec inferior veſtri ſum.

3. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & diſputare cum Deo cupio:

4. Priùs vos oſtendens fabricatores mendacii, & cultores perverſorum dogmatum.

5. Atque utinam taceretis, ut putaremini eſſe ſapientes.

6. Audite ergo correptionem meam, & judicium labiorum meorum attendite.

7. Nunquid Deus indiget veſtro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

8. Nunquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini?

9. Aut placebit ei quem celare nihil poteſt? aut decipietur ut homo, veſtris fraudulentiis?

10. Ipſe vos arguet, quoniam in abſcondito faciem ejus accipitis.

11. Statim ut ſe commoverit, turbabit vos,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Sic eſt in Græco ad verbum, detracta voce *omnia.*

℣. 2. Gr. *ὅσα*, pro *quæ*, & loco *inſipientior*, ita, *ἀσυνετώτερος*, i. e. *minùs intelligens.* In edit. Lat. habetur, *& quidem ego non ſum*, ſed hoc, *quidem ego*, ſignatur aſteriſco; nunc etiam Græcè non legitur.

℣. 3. Vix mel. è Græco. Eadem quoque leguntur ap. Aug. in Job, ab hoc, *& arguam.*

℣. 4. Ultima tantùm vocula *vos* abeſt à Gr. Ap. Aug. verò ut ſupra, ab hoc, *& curatores.*

℣. 5. Græcè, *εἴη δὲ*, *ſit autem*, loco *utinam contingat*; & ſub fin. *καὶ ἀποβήσεται ὑμῖν σοφία*, *& evadet vobis ſapientia*: in Mſs. Alex. & Compl. *εἰς σοφίαν.*

℣. 6. Similiter in Græco. Apud Aug. ultima tantùm deſunt, *judicio autem*, &c.

℣. 7. Sic etiam in Græco, in quo *φθέγγεσθε*, loco *profertis.* Ap. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 323. c. *Nonne ante Dominum loquimini?* Item ap. Aug. in Job, *& ante conſpectum ejus profertis dolum?* ut ſup.

℣. 8. Itidem Aug. in Job, col. 637. f. Græcè verò: *Ἦ ὑποστελεῖσθε; ὑμεῖς δὲ αὐτοὶ κριταὶ γένεσθε. An ſubtrahetis vos? vos autem ipſi judices ſitis.*

℣. 9. Ad verbum è Gr. præter duo, *καλὸν*, *bonum*, loco *optimum*, & *ἐξιχνιάσῃ*, *inveſtigaverit*, loco *diſcuſſerit*; quæ idem ſonant. Ap. Aug. in Job, poſtrema tantùm adſunt: *ſi enim omnia facietis, adjiciemini ei.* Gr. *πάντες*, ut ſup.

℣. 10. Græcè ſimpliciter: *Οὐθὲν ἧττον ἐλέγξει ὑμᾶς. Nihilominus arguet vos*; cæt. ut ſup. In Mſ. Maj. Mon. ponitur ſtellula ante vocem *quia*, quæ abeſt ab Hebr. ſicut à Gr. Ap. Aug. ut ſupra: *Quòd ſi & occultè perſonas mirati fueritis.*

℣. 11. Pauca variant Græcè, nempe ſeqq. *ἡ δῖνα*, *commotio*, pro *cenſura*; ſubinde pro *terrebit*, *στροβήσει*, ad litt. *verſabit*, *excutiet*; dein *ὁ φόβος δὲ παρ' αὐτοῦ*, *timor autem ab eo*, loco *& timor ejus.*

Vulgata nova.

& terror ejus irruet super vos.

12. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum cervices vestræ.

13. Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit.

14. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: veruntamen vias meas in conspectu ejus arguam.

16. Et ipse erit salvator meus: non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.

17. Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus vestris.

18. Si fuero judicatus, scio quòd justus inveniar.

19. Quis est qui judicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

20. Duo tantùm ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar:

21. Manum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.

22. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi.

23. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.

24. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

25. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris:

26. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.

27. Posuisti in nervo pedem meum, & observasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti:

28. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

ejus decidet in vos?

12. Et erit gaudium vestrum in cinere, corpus autem luteum.

13. Obmutescite, ut loquar *ego*, & requiescam ab ira,

14. Apprehendens carnes meas dentibus meis, & animam meam ponam in manu.

15. Licet occidat me ille qui potens est, quia & cœpit; tamen loquar, & coram eo arguam.

16. Et hoc mihi eveniet in salutem: non enim ante conspectum ejus dolus introibit.

17. Audite, audite sermones meos, quos referam vobis audientibus.

18. Ecce ego appropinquo judicio meo; scio ego quia justus inveniar.

19. Quis est qui dijudicetur mecum, ut nunc obmutescam, & desinam?

20. Duo concede mihi; tunc à facie tua non abscondar:

21. Manum aufer à me, & timor tuus non me terreat.

22. Deinde vocabis, & ego audiam: loquêris, & ego respondebo tibi.

23. Quot sunt iniquitates meæ, & peccata mea quæ sunt, doce me.

24. Quare à me abscondis, aut putas me esse contrarium tibi?

25. Et quasi folium, quod à vento movetur, vereris? an tanquam fœno, quod rapitur, contrarius es?

26. Quia conscripsisti adversùm me mala, & imposuisti mihi peccata juventutis;

27. Et imposuisti in compedes pedem meum, & observasti omnia opera mea; radices pedum meorum contemplatus es:

28. Qui veterasco sicut uter, aut velut vestimentum, quod à tineis comestum est.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 12. Ita Græcè, nisi hæc excipias, ἀποβήσεται δὲ, *evadet autem*, loco & *erit*; & ἶσα σποδῷ, *æquè ut cinis*, pro *in cinere*. Ap. Aug. in Job, id unum legitur: *Corpus autem luteum.*

℣. 13. Sic est in Græco: in edit. Lat. additur vox *ego*, ad *loquar*, sed notata asterisco; & verò non legitur Græcè.

℣. 14. Ita in Græco, præter vocem *meis*, quæ deest; Mſ. tamen Alex. hab. τοῖς ὀδοῦσί μου; item post *animam*, exstat δὲ, loco præced. &. Apud Aug. omnia ut in textu, excepta voce *mea*, addita in fine, perinde ut in Mſ. Alex.

℣. 15. Gr. Ἐάν με χειρώσηται ὁ δυνάστης, ἐπεὶ καὶ ἦρκται, &c. ut in Lat. Apud Aug. in Job, omnia ut sup. præter unum *qui*, pro *quia*; addit etiam *me*, in fine, post *arguam*.

℣. 16. Similiter in Græco.

℣. 17. Ita Græcè, si excipias unum, ἀναγγελῶ γὰρ, *annuntiabo*, vel *narrabo enim*, pro *quos referam*.

℣. 18. Similiter hab. Aug. in Job, *Ecce ego appropinquo judicio meo.* In Gr. ἐγγύς εἰμι, ultimòque ἀναφανοῦμαι, *apparebo*, loco *inveniar*; cæt. ut in Lat. Cæleſtius Pelag. ap. Garn. p. 386. *Ecce ipse proximus sum judicio meo, & scio quia justus inveniar.*

℣. 19. Gr. Τίς γάρ ἐστιν ὁ κριθησόμενός μοι, ὅτι νῦν κωφεύσω, καὶ ἐκλείψω; *Quis est enim qui judicium sit facturus mihi, quia nunc obmutescam, & deficiam?* In Mſ. Alex. habetur ἵνα, *ut*, pro ὅτι. In edit. verò Lat. stellula præponitur his, *ut nunc obmutescam*, ac si in Hebraïco textu abundarent; leguntur tamen sup. in Græco; imo & in Hexapl. Orig. proferuntur ex edit. LXX. absque ullo signo prævio. Ap. Ambr. ep. 37. to. 2. 936. e. ita: *Quis est qui mecum judicio contendat?* & l. 3. de interpel. Job, c. 3. col. 656. d. *nunc obmutescam, & derelinquam.*

℣. 20. Gr. Δυεῖν δέ μοι χρήσῃ· τότε ἀπὸ τοῦ, &c. ut in Lat. Malè autem asteriscus appositus videtur in Mſ. Maj. Mon. ante hæc verba, *tunc à facie tua*, &c. cùm Græcè habeantur supra. Item ap. Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 3. col. 656. d. *Si nunc mihi præjudicium est, tunc à facie tua non abscondar.* Similiter ap. Aug. in Job, *tunc à facie tua non abscondar.*

℣. 21. Ita Aug. in Job, col. 638. b. Sic etiam in Græco. Ap. Ambr. ep. 37. to. 2. p. 936. e. *Tu solus manum tuam à me abstine.* Mſ. etiam Alex. addit σου, ad *manum*, & pro ἀπέχου, leg. ἀπόσχου; addit Ambr. horum explicandorum gratiâ: *A cujus conspectu non potero me abscondere*: deinde sic, *& timor tuus non me percellat.* Gr. μή με καταπλησσέτω.

℣. 22. Gr. Εἶτα καλέσεις, ἐγὼ δέ σοι ὑπακούσομαι· ἢ λαλήσεις, ἐγὼ δέ σοι δώσω ἀνταπόκρισιν· *Deinde vocabis, ego autem tibi obediam: aut loquêris, ego autem tibi dabo responsum.*

℣. 23. Sic est in Græco Vat. verbum pro verbo, nisi quòd nonnullarum vocum immutatur ordo; nempe vox *peccata* ponitur ante *iniquitates*, ut & *quæ sunt*, post *doce me*: at in Mſ. Alex. sic, τίνες εἰσι, δίδαξόν με, ut supra. Ap. Aug. in Job, *Quot sunt iniquitates meæ?* nec plura.

℣. 24. In Gr. κρύπτῃ, *absconderis*; dein ἥγησαι δὲ, &c. ut in Lat. absque verbo *esse*. Ap. Aug. in Job, id unum, *Aut putas me esse contrarium tibi?*

℣. 25. Ipso initio Gr. hab. ἢ, loco &, ut & infra, loco *an*: item sup. εὐλαβηθήσῃ, *vereberis*; paulòque post, φερομένῳ ὑπὸ πνεύματος, ἀντίκεισαί μοι; i. e. *quod fertur à spiritu, opposuisti te mihi?* loco *quod rapitur, contrarius es?*

℣. 26. Ad verbum è Græco. Apud Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. f. sic: *Quia conscripsisti adversùs me mala, & induisti me juventutis meæ peccata*; at l. annot. in Job, 638. b. *& imposuisti mihi peccata juventutis*, ut sup. Gr. περιέθηκας δέ μοι νεότητος ἁμαρτίας. Mſ. Alex. καὶ περιέθηκας. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 633. d. *Quare adscripsisti adversùm me mala, & apposuisti mihi adolescentiæ peccata?*

℣. 27. Gr. Ἔθου δέ μου τὸν πόδα ἐν κωλύματι, ἐφύλαξας δέ μου πάντα τὰ ἔργα· εἰς δὲ ῥίζας τῶν ποδῶν μου ἀφίκου. Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. p. 47. f. *Et posuisti pedem meum in prohibitione, servasti omnia opera mea; & in radices pedum meorum inspexisti*: at l. annot. in Job, 638. c. *Et posuisti in compede pedem meum*; paulòque post, *& radices pedum meorum contemplatus es*; ut supra.

℣. 28. Ita Græcè, si unum excipias παλαιοῦται, *veterascit*: in Mſ. Alex. ὃ παλαιοῦται. Item ap. Aug. l. 2. de pecc. mer. p. 47. f. *Qui veterascunt sicut uter, vel sicut vestimentum à tinea comestum*: lib. verò annot. in Job, ad verbum ut sup. *Qui veterasco*, &c. Græcè similiter, σητόβρωτον, in fine.

CAPUT XIV.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. HOmo natus de muliere, brevis vitæ, & plenus iracundiæ.

2. Et ſicut flos cùm floruerit, decidet; fugitque ut umbra, & non permanet.

3. Nonne etiam hujus curam habuiſti, & hunc venire feciſti in judicium coram te?

4. Quis enim erit mundus abſque forde? nec unus quidem, etiam ſi unius diei fuerit vita ejus ſuper terram.

5. Dinumerati enim ſunt menſes ejus apud te: tempus definiſti, & non tranſit.

6. Diſcede ab eo, ſine requieſcat, & placeat ei tanquam mercenario dies ſua.

7. Eſt enim arboris ſpes: quia ſi excidatur, iterum floriet, & germen ejus non deficiet.

Vulgata nova.

1. HOmo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis.

2. Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.

Sup. 8. 9. Pſal. 143. 4.

3. Et dignum ducis ſuper hujuſcemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in judicium?

4. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?

Pſ. 50. 4.

5. Breves dies hominis ſunt, numerus menſium ejus apud te eſt: conſtituiſti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.

6. Recede paululùm ab eo, ut quieſcat, donec optata veniat, ſicut mercenarii dies ejus.

7. Lignum habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami ejus pullulant.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter hab. Aug. ep. 190. & 193. to. 2. 702. c. 712. b. & l. 6. cont. Julian. to. 10. 706. d. Sic etiam annot. in Job, to. 3. 638. c. niſi quòd leg. *homo enim*, &c. Itidem l. 2. de nupt. & concup. to. 10. col. 327. g. Enchirid. verò to. 6. col. 209. b. tollit *enim*, & leg. *iræ*, loco *iracundiæ*: ſimiliter tract. 124. in Joh. to. 3. p. 2. col. 821. g. At l. 2. de pecc. mer. to. 10. 48. d. ita: *Homo enim natus ex muliere, parvi eſt temporis, & plenus iracundiâ.* In Hypognoſt. l. 5. app. to. 10. Aug. 38. c. eadem leguntur quæ ſup. in textu; & poſt pauca, id notatur: *Hæc ſecundùm LXX. editionem, quæ ex Græco in Latinum ſermonem verſa eſt, poſuimus.* Ambroſ. l. 1. de interpel. Job, c. 7. p. 633. f. leg. *Mortalis filius mulieris, brevis vitæ eſt, & plenus iracundiæ.* Fulg. de Incarn. ad Petr. Diac. p. 301. *Homo natus de muliere, brevis vitæ, plenus iræ.* Gr. Βροτὸς γὰρ γεννητὸς γυναικὸς, ὀλιγόβιος, ϗ πλήρης ὀργῆς.

℣. 2. Gr. Ἢ ὥσπερ ἄνθος ἀνθῆσαν ἐξέπεσεν· ἀπέδρα δὲ ὥσπερ σκιὰ, ϗ οὐ μὴ στῇ. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 633. f. *Qui ſicut flos floruit, & decidit; diſcedit autem ut umbra, & non reſiſtit.* Aug. cùm l. 2. de nupt. col. 327. g. tum l. 6. cont. Jul. to. 10. col. 706. d. *Sicut flos fœni decidit; fugit autem ſicut umbra, & non ſtabit*: at l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 48. d. *Et ſicut flos cùm floruit, & decidit; diſceſſit ſicut umbra, non manet.* Hypognoſt. l. 5. app. to. 10. Aug. p. 38. c. ut ſup. in textu præter unum *decidit*, pro *decidet*.

℣. 3. Aug. l. 2. de nupt. & concup. col. 327. g. & l. 6. cont. Jul. to. 10. col. 706. e. *Nonne & hujus curam feciſti, & hunc feciſti intrare in conſpectu tuo in judicium?* Edit. Compl. ponit ſimiliter ἐν κρίματι, poſt ἐνώπιόν σου. Idem Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 48. d. legit: *Nonne & hujus curam feciſti venire in judicium tuum?* lib. verò annot. in Job, col. 638. d. *Et hunc feciſti venire in judicium coram te?* In Hypognoſt. l. 5. app. to. 10. Aug. col. 38. c. omnia ut ſup. in textu, excepto uno *venire*, poſito poſt *feciſti*, juxta Gr. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 7. p. 633. f. *Nonne & ab hoc ratio quæritur, & hunc feciſti intrare in judicium ſub conſpectu tuo?* Gr. Οὐχὶ ϗ τούτου λόγον ἐποιήσω, ϗ τοῦτον ἐποίησας εἰσελθεῖν ἐν κρίματι ἐνώπιόν σου;

℣. 4. Similiter in Gr. præter ſeqq. ἀπὸ ῥύπου, *à ſorde*; ſtatimque, ἀλλ' οὐθεὶς, ἐὰν ϗ μία ἡμέρα ὁ βίος, &c. *ſed nemo, & ſi una dies vita*, &c. ut ſup. at in Mſ. Alex. οὐδὲ εἷς, ἐὰν ϗ μιᾶς ἡμέρας γένηται ὁ βίος, ut ſupra. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 319. c. leg. *Quis enim mundus à ſordibus? nec unus, etiam ſi unius diei ſit vita ejus in terra.* Itidem Lucif. Cal. l. 2. pro S. Ath. p. 211. d. excepta voce *nemo*, pro *nec unus*. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 7. col. 634. a. *Quis autem mundus eſt à ſorde? ſed nemo, etiam ſi unius diei ſit vita ejus ſuper terram*: at l. 1. in Luc. t. 1. col. 1271. d. *Nemo mundus à ſorde, nec ſi una die vita ejus ſit in terra*: & l. 1. de pœnit. t. 2. col. 390. b. *Quia nemo mundus à peccato, nec unius diei infans.* Hilar. in Pſ. 58. col. 129. a. *Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor coram Deo? nec ſi unius diei fuerit infans.* Gelaſ. 1. epiſt. 7. Conc. to. 4. 1177. c. *Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut mundum eſſe à peccatis? nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Tum addit: *Hinc eſt quod item dicit Scriptura: Quis poteſt facere mundum de immundo*, &c. ut in Vulg. At poſt plura, p. 1241. d. conſtanter hab. *Nemo mundus à ſorde; nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Tichon. reg. 3. col. 53. h. *Nemo eſt mundus à ſorte* (l. *ſorde*;) *nec ſi unius diei ſit vita ejus.* Hieron. in Iſai. 53. t. 3. col. 386. e. *Nemo mundus à ſordibus; nec ſi unius quidem diei fuerit vita ejus*: item in Iſai. 54. p. 395. a. niſi quòd leg. *à ſorde*, & add. in fine, *ſuper terram*: & in Ezech. 18. col. 817. f. *Nullus hominum ſine peccato; nec ſi unius quidem diei fuerit vita ejus*: & l. 2. contra Pelag. t. 4. p. 513. a. *Quis enim erit mundus à ſorde? ne unus quidem, etiam ſi unius diei fuerit vita ejus ſuper terram, & numerabiles menſes illius.* Aug. cùm l. 2. de nupt. col. 327. g. tum l. 6. cont. Jul. t. 10. col. 706. e. *Quis enim erit mundus à ſordibus? ne unus quidem, etiam ſi unius diei fuerit vita ejus ſuper terram*: quidam Mſs. ibid. *ne infans quidem*, ut & inf. cont. Jul. col. 710. d. Similiter l. 2. de pecc. mer. t. 10. col. 48. d. hoc excepto, *nemo, nec ſi unius*; at l. 20. de civit. Dei, c. 26. t. 7. col. 610. e. ſic: *Nemo mundus à ſorde; nec infans, cujus eſt vita unius diei ſuper terram*: & l. 2. cont. litt. Petil. t. 9. col. 289. c. *Nemo mundus à peccato in conſpectu tuo; nec infans, cujus eſt diei unius vita ſuper terram.* Similiter quæſt. in Luc. t. 3. p. 2. col. 264. g. & ep. 166. necnon 193. t. 2. col. 586. b. 712. b. & l. 6. de Gen. ad lit. t. 3. col. 202. g. & in Pſ. 50. t. 4. col. 467. d. In Hypognoſt. verò l. 5. app. t. 10. Aug. col. 38. c. ut ſup. in textu, præter iſtud, *à ſorde? ne unus.* Fulg. ep. 17. ad Petr. Diac. p. 303. *Quia non eſt mundus à ſorde; nec infans, cujus unius diei vita eſt ſuper terram*: & l. de fide ad Petrum, p. 507. ait, *Mundum à ſorde non eſſe hominem; nec ſi unius diei ſit vita ejus ſuper terram.* Leo M. ſerm. 20. p. 70. e. & Auct. ep. ad Demetriad. p. 43. e. *Nemo mundus à ſorde; nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Similiter ap. Caſſiod. in Pſ. 1. p. 11. c. & in Pſ. 50. p. 171. a. ſi unum excipias, *ante te*, pro *à ſorde*; item in Pſ. 1. *nullus*, pro *nemo*. Auct. l. de promiſſ. apud Proſp. p. 94. b. *Nullus eſt immunis à ſorde; nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Auct. quæſt. ex utroque Teſt. q. 101. apud Aug. t. 3. p. 95. f. *Nemo ſine ſorde; nec infans unius diei.* Cæleſtius Pelag. apud Garn. p. 386. *Quis mundus eſt à peccato? nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Hoc autem ultimum, *ſuper terram*, notatur aſteriſco in Mſ. Maj. Mon. ſed ineptè, ni fallor, cùm hoc *ſuper terram*, abſit ab Hebraïco textu, reperiatur verò in Gr. ut notavimus ſup. Vid. Cotel. Not. in 1. ep. Clem. p. 87. b.

℣. 5. Ita Aug. in Job, uſque ad *tempus*. Similiter in Gr. niſi quòd pro *enim*, habetur δὲ, *autem*, ut & παρ' αὐτοῦ, *ab eo*, pro *apud te*, (at in Mſ. Alex. παρ' αὐτῷ) mox ita, εἰς χρόνον ἔθου, ϗ οὐ μὴ ὑπερβῇ, *ad tempus poſuiſti, & non tranſgredietur.* Ap. Ambr. l. 1. in Luc. t. 1. col. 1271. d. *Numeroſi menſes ejus ab ipſo.* Ap. Hieron. in Ezech. 18. t. 3. p. 817. f. *Numerabiles autem anni vitæ illius.*

℣. 6. Eadem refert Aug. in Job, ad hoc uſque, *& placeat.* In Gr. ἵνα, *ut*, pro *ſine*; paulòque poſt ita, ϗ εὐδοκήσῃ τὸν βίον, ὥσπερ ὁ μισθωτός, *& bene velit vitam, ſicut mercenarius*, loco *& placeat ei..... dies ſua.*

℣. 7. Lapſu graphico ſcriptum videtur hîc *arboris*, pro *arbori*; & verò ap. Aug. in Job, legitur: *Eſt enim arbori ſpes*; & in Græco eſt, δένδρῳ ἐλπίς· mox ita: ἐὰν γὰρ

VULGATA NOVA.

8. Si ſenuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius,

9. Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quaſi cùm primùm plantatum eſt.

10. Homo verò cùm mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus, ubi quæſo eſt?

11. Quomodo ſi recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus areſcat:

12. Sic homo cùm dormierit, non reſurget; donec atteratur cœlum, non evigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.

13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

14. Putaſne mortuus homo rurſum vivat? cunctis diebus, quibus nunc milito, exſpecto donec veniat immutatio mea.

15. Vocabis me, & ego reſpondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

Inf. 31. 4. & 34. 21. Prov. 5. 21.

16. Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis.

17. Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.

18. Mons cadens defluit, & ſaxum transfertur de loco ſuo.

19. Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra conſumitur: & hominem ergo ſimiliter perdes.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

8. Nam ſi ſenuerit radix ejus in terra, atque in petra fuerit mortuus truncus ejus,

9. Ab odore aquæ florebit, & faciet fructum ſicut novella.

10. Vir verò cùm mortuus fuerit, abiit; & cùm ceciderit homo, jam non erit.

11. Tempore enim minuetur mare, & flumen deſeritur, & ſiccatur:

12. Homo autem cùm dormierit, non exſurget; uſquequo cœlum eſt, non conſuetur, *& non ſuſcitabitur de ſomno ſuo.*

13. Atque utinam apud inferos me cuſtodiſſes, & abſcondiſſes me, donec requieſceret ira tua, & ſtatuiſſes mihi tempus, in quo memoriam mei faceres:

14. Si enim mortuus fuerit homo, vivet, conſummatis diebus vitæ ſuæ. Suſtinebo, uſquequo denuo faciam:

15. Deinde vocabis, & ego reſpondebo tibi: opera autem manuum tuarum ne improbes.

16. Cogitationes meas dinumeraſti, & nihil te latuit peccatorum meorum.

17. Signaſti in ſacculo iniquitates meas, adnotaſti, ſi quid invitus erravi.

18. *Equidem mons cadens defluit, & petra veteraſcit in loco ſuo:*

19. *Lapides conſumuntur aquis, & alluvione frequentium gurgitum minuitur arena terræ: ſpem vero hominis perdidiſti.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐκκοπῇ, ἔτι ἐπανθήσει, *ſi enim exciſa fuerit, adhuc ſuperflorebit*; cæt. ut ſup. Mſ. Alex. rectè, πάλιν ἀνθήσει. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 634. b. ſic: *Eſt arbori ſpes: ſi enim fuerit exciſa, vireſcit*; tum ſequitur proximè, *& in petra mortuus ramus*, &c. de ℣. ſeq. omiſſis intermediis.

℣. 8. Ad verbum è Gr. ni excipias δὲ, poſt *petra*, detracto præced. *atque*. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 634. b. ita: *& in petra mortuus ramus ejus fuerit.* Mſs. duo cum editt. pro *in petra*, hab. *in terra.*

℣. 9. Sic eſt in Gr. ſi excipias unum θεριομὸν, *meſſem*, pro *fructum*. Ambr. ubi ſup. *Ad odorem aquæ florebit; faciet autem meſſem ſicut novella*; Gr. νεόφυτον.

℣. 10. Ambr. ubi ſup. *Vir autem defunctus, abiit; cadens autem mortalis homo, non ultra eſt*: ſic etiam in Græco. Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Vir verò cùm mortuus fuerit, abiit.*

℣. 11. Similiter ap. Aug. in Job, 638. e. *Tempore enim minuetur mare.* Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, 634. b. *Tempore autem fluctuat mare.* Gr. Χρόνῳ γὰρ σπανίζεται θάλασσα, *rareſcit mare*; deinde, ποταμὸς δὲ ἐρημωθεὶς, ἐξηράνθη· *fluvius autem deſolatus, exaruit.*

℣. 12. Græc. Ἄνθρωπος δὲ κοιμηθεὶς, οὐ μὴν ἀναστῇ· ἕως ἂν ὁ οὐρανὸς οὐ μὴ συῤῥαφῇ, καὶ οὐκ ἐξυπνισθήσονται ἐξ ὕπνου αὐτῶν. *Homo autem cùm dormierit, non utique reſurget; quoadusque cœlum non ſit conſutum, & non excitabuntur de ſomno ſuo.* Hæc autem poſtrema, καὶ οὐκ ἐξυπνισθήσονται, &c. proferuntur in Hexapl. ex Theodot. antepoſito aſteriſco: ſimili quoque ſigno notantur in Mſ. Maj. Mon. Ambr. etiam l. 1. de interpel. Job, p. 634. c. hæc tantùm refert: *Cùm autem dormierit homo, non reſurgit, uſque dum cœlum non adſuatur.* Aug. in Job, ut ſup. *uſquequo cœlum eſt, non conſuetur.*

℣. 13. Similiter ap. Aug. in Job, ad hoc uſque, *& ſtatuiſſes.* Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 8. col. 635. b. *Utinam in inferno me conſervares, abſconderes autem me, donec deſinat ira tua, & ſtatuas mihi tempus, in quo memoriam mei facias*: at l. de ob. Val. t. 2. col. 1186. d. ſic: *Utinam in inferno me cuſtodires, & abſconderes me, donec mitigetur ira tua, & conſtituas mihi tempus, in quo memor ſis mei.* In Gr. Εἰ γὰρ ὄφελον ἐν ᾅδῃ με ἐφύλαξας, ἔκρυψας δέ με, ἕως ἂν παύσηταί σου ἡ ὀργὴ, καὶ τάξῃ μοι χρόνον, ἐν ᾧ μνείαν μου ποιήσῃ.

℣. 14. Ita Græcè, excepto ult. verbo γένωμαι, *fiam*, pro *faciam*. Rectè Ambr. l. 1. de interpel. Job, 635. b. *Si enim mortuus fuerit homo, vivet, conſummans dies vitæ ipſius: ſuſtinebo, donec iterum fiam*: ita rurſum l. de ob. Val. t. 2. p. 1186. d. præter vocem *meæ*, loco *ipſius*. Græcè, συντελέσας ἡμέρας τοῦ βίου αὐτοῦ. Apud Auguſt. in Job, omnia ut in textu, uſque ad verbum *ſuſtinebo*.

℣. 15. Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 635. b. *Deinde vocabis me, ego autem te obaudiam: at opera manuum tuarum ne deſpicias.* Sic etiam habetur Græcè, deleto tantùm *me*, poſt *vocabis*, quod tamen Mſ. Alex. retinet. Eadem rurſum leg. Ambr. l. de ob. Val. t. 2. 1186. d. his exceptis: *Tunc vocabis, & ego tibi obediam: opera*, &c. Extremò Græc. hab. ἀπώσῃ, *repellas*. Aug. in Job, ut ſup. *Deinde vocabis, & ego reſpondebo tibi.*

℣. 16. Itidem Fulg. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 27. p. 381. a. Ambr. verò l. 1. de interpel. Job, 635. b. ſic: *Numeraſti autem meas adinventiones, nec præteribit te quidquam ex peccatis meis.* Ita quoque in Græco. Ap. Aug. l. 2. de pecc. mer. t. 10. p. 47. g. ita: *Dinumeraſti neceſſitudines meas, & nihil te latuit de peccatis meis*: at l. de perf. juſt. t. 10. p. 179. f. ut ſup. *Nihil te latuit peccatorum meorum*: Gr. τῶν ἁμαρτιῶν μου.

℣. 17. Similiter habet Aug. in Job, col. 638. f. cui accinit Fulg. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 27. p. 381. a. niſi quòd legit, *quaſi in ſacculo*; at in Mſ. 1. deeſt vocula *quaſi*. Rurſus Aug. l. de perf. juſt. t. 10. col. 179. f. *Signaſti iniquitates meas in ſacculo, & annotaſti, ſi quid invitus tranſgreſſus ſum*: at l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 48. e. ita: *Signaſti peccata mea in folliculo, & annotaſti, ſi quid invitus commiſi.* Ambr. l. 1. de interpel. Job, p. 635. b. *Signaſti autem iniquitates meas in ſacculo, & notaſti, ſi quid inſcius præterivi.* Gr. Ἐσφράγισας δέ μου τὰς ἀνομίας ἐν βαλαντίῳ, ἐπεσημήνω δὲ εἴ τι ἄκων παρέβην.

℣. 18. In edit. Lat. proferuntur iſta cum duplici aſteriſco. Eadem quoque leguntur apud Auguſt. in Job, col. 638. g. præter hoc, *& quidem*, pro *equidem*. In Græco etiam Vatic. ſic: Καὶ πλὴν ὄρος πίπτον διαπεσεῖται, καὶ πέτρα παλαιωθήσεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς. Verùm hæc omnia referuntur in Hexapl. Orig. non ex LXX. ſed ex Theodot. notanturque duplici ſtellula, ut in Lat. ſupra.

℣. 19. In edit. Lat. prior ſτίχος, *Lapides conſumuntur aquis*, nullo notatur ſigno, licet antecedentes duo (verſûs 18.) ut & duo ſubſeq. *& alluvione*, &c. *ſpem verò*, &c. totidem ſignentur aſteriſcis; ſed errore forſan librarii id contigit, ut & alibi ſæpius, maximè cùm ultimæ voci ℣. 18. non ſubjecta videantur ibid. puncta duo craſſiora; quæ tamen ibi figi debuiſſent, ſi verſiculo ſubſeq. *Lapides conſum. aquis*, præmitti non deberet aſteriſcus. Et ſanè in Hexap. Orig. tota iſta: Λίθους ἐλέανεν ὕδατα, καὶ κατέκλυσεν ὕδατα ὕπτια τοῦ χώματος τῆς γῆς· καὶ ὑπομονὴν ἀνθρώπου ἀπώλεσας· ex Theodotione proferuntur, ſtelliſque totidem ſignantur, velut ex ipſo deſumpta, non ex LXX. Interp. Attamen inf. in iiſdem Hexap. ult. verſiculus, καὶ ὑπομονὴν, &c. proditur ex LXX. abſque ullo aſteriſco, ut & paulò ſup. vox ὕπτια. Allata autem Græca omnia nunc ad verbum leguntur in edit. Rom. quæ Nobil. ſic reddit: *Lapides levigaverunt aquæ, & demerſerunt aquæ ſupina cumuli terræ: & patientiam hominis perdidiſti.* Aug. verò in Job, col. 638. g. ut ſup. *Et alluvione frequentium gurgitum*; paulòque poſt, *ſpem verò hominis perdidiſti.*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

20. Impuliſti enim in finem, & abiit; mutaſti faciem ejus, dimiſiſti eum:

21. Et cùm multi fuerint filii ejus, neſcit: ſi autem & pauci, ignorat *de eis*;

22. Sed carnes ejus *ſuper eum* doluerunt, & anima ejus ſuper eum luxit.

VULGATA NOVA.

20. Roboraſti eum paululùm ut in perpetuum tranſiret: immutabis faciem ejus, & emittes eum.

21. Sive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.

22. Attamen caro ejus dum vivet dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 20. Eadem refert Auguſt. in Job, col. 639. a. præter unum *& abiit*, quod reticet. In Græco ſic: Ὤσας αὐτὸν εἰς τέλος, καὶ ᾤχετο· ἐπέστησας αὐτῷ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐξαπέστειλας. *Impuliſti eum in finem, & abiit; adjeciſti ei faciem, & dimiſiſti.*

℣. 21. Auguſt. in Job: *Et cùm multi fuerunt filii ejus, neſcit.* Græc. Πολλῶν δὲ γενομένων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, οὐκ οἶδεν· deinde ſic: ἐὰν δὲ ὀλίγοι γένωνται, οὐκ ἐπίσταται. Mſ. Maj. Mon. addit in fine, *de eis*, cum aſteriſco; hoc etiam, περὶ αὐτῶν, ſimiliter diſtinguitur in Hexapl. Orig.

℣. 22. Sic in Gr. Vat. præter utrumque *ſuper eum*, quod deeſt. In Mſ. Maj. Mon. primum notatur obelo, ſed errore manifeſto, quem emendavit noſter Martianæus, ſubſtituendo aſteriſcum. Alteri verò *ſuper eum*, nil præfigitur; & ſanè in Gr. Alex. ibid. additur ἐπ' αὐτῷ. Apud Auguſt. in Job, ut ſup. *Sed carnes ejus ſuper eum doluerunt.*

CAPUT XV.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Nunquid ſapiens reſpondebit in ſpiritu ſcientiæ, & implebit dolore ventrem:

3. Arguens in verbis quibus non oportet, in ſermonibus quibus nihil proderit *in eis*?

4. Nonne tu repuliſti timorem, & locutus es tales ſermones ante conſpectum Domini?

5. Quia reus es ſermonibus oris tui, & elegiſti linguam malorum:

6. Arguat te os tuum, & non ego, & labia tua contradicant tibi.

7. Quid enim? nunquid primus homo natus es, aut ante colles concretus es?

8. Aut arcana Domini audiſti, aut in te ſolo eſt ſapientia?

9. Quid enim noſti quod non novimus? aut quid intelligis quod non nobiſcum eſt?

10. *Sed & ſenex, & decrepitus in nobis eſt, antiquior patris tui diebus.*

11. Nunquid parum peccaſti, & vulneratus es graviter? nimis elatè locutus es.

12. Quid auſum fuit cor tuum, & quid ſuſtinuerunt oculi tui;

13. Quia in furore erupiſti contra Dominum, & protuliſti ex ore tuo ſermones tales?

14. Quid enim eſt homo, ut ſit ſine crimine,

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Nunquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?

3. Arguis verbis eum qui non eſt æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.

4. Quantum in te eſt, evacuaſti timorem, & tuliſti preces coram Deo.

5. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blaſphemantium.

6. Condemnabit te os tuum, & non ego; & labia tua reſpondebunt tibi.

7. Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?

8. Nunquid conſilium Dei audiſti, & inferior te erit ejus ſapientia?

9. Quid noſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus?

10. Et ſenes & antiqui ſunt in nobis, multò vetuſtiores quàm patres tui. (Eccli. 18. 8.)

11. Nunquid grande eſt ut conſoletur te Deus? ſed verba tua prava hoc prohibent.

12. Quid te elevat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos?

13. Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujuſcemodi ſermones?

14. Quid eſt homo, ut immaculatus ſit, & ut

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. de more, Ὑπολαβὼν..... λέγει· & Aug. in Job conſtanter, *Verba Eliphaz Themanitis.*

℣. 2. Gr. Πότερον σοφὸς ἀπόκρισιν δώσει συνέσεως πνεῦμα (Alex. cum Compl. πνεύματος,) καὶ ἐνέπλησε πόνον γαστρός; *Nunquid ſapiens reſponſionem dabit ſcientiæ ſpiritus, & implevit dolorem ventris?* Aug. in Job, *implevit dolore ventrem?*

℣. 3. Ita Græcè, niſi quòd additur καὶ, poſt *oportet*; & loco *nihil proderit*, habetur οὐδὲν ὄφελος, *nulla utilitas.* Mſ. Maj. Mon. ſubjungit *in eis*, cum aſteriſco, quod etiam abeſt à Græco.

℣. 4. Ita rurſum in Græco, addito uno καὶ, poſt *nonne*; loco verò *& locutus es*, hab. συνετελέσω δὲ, *conſummaſti autem.* Ap. Auguſt. in Job, *Nonne tu repuliſti timorem?* ut ſup.

℣. 5. A Gr. abeſt *quia*; loco verò, *& elegiſti linguam malorum*, quod etiam habet Aug. in Job, exſtat, οὐδὲ διέκρινας ῥήματα δυναστῶν, *neque dijudicaſti verba potentum.*

℣. 6. Id unum diſcrepat à Græco, nempe ult. *contradicant tibi*, pro quo καταμαρτυρήσουσί σου, *teſtificabuntur contra te*; in edd. Ald. & Compl. καταμαρτυρήσαισαν.

℣. 7. Eadem refert Aug. in Job; nec ipſa variant Græcè, niſi quòd habetur ἀνθρώπων, *ex hominibus*, non *homo*: at in Mſ. Alex. ἄνθρωπος, ut ſup.

℣. 8. Græc. habet σύνταγμα, *conſtitutionem*, non *arcana*, Theodot. μυστήριον; ſubinde ita Græcè: ἢ συμβούλῳ σοι ἐχρήσατο ὁ Θεός, εἰς δέ σε ἀφίκετο σοφία; *aut conſiliario te uſus eſt Deus, & in te pervenit ſapientia?* ſed in Mſ. Alex. ſimpliciter, ἢ εἰς σε ἀφίκετο σοφία, abſque intermediis ἢ συμβούλῳ, &c. quæ abſunt pariter ab ed. Compl.

℣. 9. Græcè additur σὺ, verbo *intelligis*; & loco *nobiſcum eſt*, habetur καὶ ἡμεῖς, *& nos*; cæt. ad verbum ut ſup.

℣. 10. In edit. Lat. ſubjiciuntur iſta duplici aſteriſco. Similiter habentur in Hexapl. Orig. ex Theodotione, non ex LXX. iiſdem ſignis diſtincta, videlicet, Καί γε πρεσβύτης, καί γε παλαιὸς ἐν ἡμῖν, βαρύτερος τοῦ πατρός σου ἡμέραις. Eadem tamen leguntur in edit. Rom. LXX. quæ Nobilius ſic vertit: *Sed & ſenex, & antiquus in nobis eſt, patre tuo gravior diebus.* In Hexapl. etiam Orig. vox βαρύτερος, citatur infra velut ex LXX. Apud Aug. in Job, 639. c. *Sed & ſenex, & decrepitus in nobis eſt*, ut ſup.

℣. 11. Græc. Ὀλίγα ὧν ἡμάρτηκας, μεμαστίγωσαι· μεγάλως ὑπερβαλλόντως λελάληκας· Nobil. *Pauca præ iis quæ peccaſti, accepiſti verbera: valde ſupra modum locutus es.*

℣. 12. Similiter habet Auguſt. in Job. Sic etiam legitur Græcè, niſi hoc excipias, ἢ τί ἐπήνεγκαν, loco *& quid ſuſtinuerunt*; in Hexapl. ὑπήνεγκαν.

℣. 13. Græc. Ὅτι θυμὸν ἔρρηξας ἔναντι Κυρίου, ἐξήγαγες δὲ ἐκ στόματος ῥήματα τοιαῦτα; *Quòd furorem erupiſti ante Dominum, protuliſti autem ex ore verba talia?* Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 4. t. 7. col. 419. f. *In furorem erupiſti contra Dominum*; Compl. ἐναντίον.

℣. 14. Græc. Τίς γὰρ ὢν βροτὸς (Mſ. Alex. βροτὸς ἔσται) ὅτι ἔσται ἄμεμπτος, ἢ ὡς ἐσόμενος δίκαιος γεννητὸς γυναικός; *Quis enim, cùm ſit mortalis, quia erit ſine crimine,*

Vulgata nova.

juſtus appareat natus de muliere ?

Sup. 4. 18.

15. Ecce inter ſanctos ejus nemo immutabilis, & cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus :

16. Quantò magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem ?

17. Oſtendam tibi, audi me : quod vidi narrabo tibi.

18. Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos.

19. Quibus ſolis data eſt terra, & non tranſivit alienus per eos.

20. Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis ejus.

21. Sonitus terroris ſemper in auribus illius : & cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur.

22. Non credit quòd reverti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans undique gladium.

23. Cùm ſe moverit ad quærendum panem, novit quòd paratus ſit in manu ejus tenebrarum dies.

24. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut regem qui præparatur ad prælium.

25. Tetendit enim adversùs Deum manum ſuam, & contra Omnipotentem roboratus eſt.

26. Cucurrit adversùs eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt.

27. Operuit faciem ejus craſſitudo, & de lateribus ejus arvina dependet.

28. Habitavit in civitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redactæ.

29. Non ditabitur, nec perſeverabit ſubſtantia ejus, nec mittet in terra radicem ſuam.

30. Non recedet de tenebris : ramos ejus areſaciet flamma, & auferetur ſpiritu oris ſui.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

aut ſit natus juſtus ex muliere ?

15. Si in ſanctis *ejus* non eſt fides, & cœlum non eſt mundum ante eum ;

16. Quantò magis abominabilis vir, bibens iniquitates ut potum ?

17. Narrabo tibi, audi me : & quæ vidi annuntiabo tibi ;

18. Quæ ſapientes dixerunt, & non celaverunt parentes ſuos.

19. Ipſis ſolis data eſt terra, nec ſupervenit illis quiſquam extraneus.

20. Omnis vita impii in * ſollicitudine eſt, & numerati anni dati ſunt potenti.

* Mſ. vel edit. ſolitudine.

21. Et timor in auribus ejus : cùm putaverit ſe eſſe jam in pace, tunc everſio veniet ei.

22. Non credet converti à tenebris ; jam enim traditus eſt in manibus ferri, & decretus eſt in eſca vulturum ;

23. Et novit in ſemetipſo quòd ſervatur ad ruinam.

24. Dies enim tenebrarum terrebit eum ; neceſſitas, & tribulatio tenebit eum. Sicut dux in prima acie decidet :

25. Qui elevavit manus contra Dominum, & contra Dominum omnipotentem contumax fuit,

26. Et cucurrit contra eum contumelioſè, *in craſſa cervice ſcuti ſui.*

27. *Quia operuit faciem ejus in adipe ſuo, & fecit capiſtrum ſuper femora.*

28. Habitet civitates deſertas, intret in domos quæ non habitantur : quæ enim ille paravit, alii auferent.

29. Et non ditabitur, nec permanebit ſubſtantia ejus ; non mittet ſuper terram umbram,

30. Nec effugiet tenebras : ſed ſtirpem ejus areſaciet ventus, & decidet ejus flos.

Notæ ad Versionem antiquam.

aut tanquam futurus juſtus natus de muliere ? Theodot. Τί ἐςιν ἄνθρωπος, &c. Auguſt. in Job, ut ſup. *Quid enim eſt homo, ut ſit ſine crimine ?*

℣. 15. Editio Lat. huic voci *ſanctis*, ſubdit *ejus*, quod ult. abeſt à Græco ; & verò τό *ejus*, notatur aſteriſco in eadem edit. Similiter apud Auguſt. in Job, 639. *Si in ſanctis ejus*, &c. ut ſup. Græcè ita : Εἰ κατὰ ἁγίων οὐ πιςεύει, ὐρανὸς δὲ ὐ καθαρὸς ἐναντίον αὐτῦ. *Si in ſanctis non credit, cœlum autem non mundum ante eum ;* Mſ. Alex. addit ἄςρα δὲ ὐκ ἄμεμπτα. Hieron. quoque ep. ad Damaſ. t. 4. col. 159. d. hab. *Sidera quippe non ſunt munda in conſpectu ejus.* Vide ſup. c. 4. ℣. 18.

℣. 16. Græc. Ἔα δὲ, ἐβδελυγμένος ϗ ἀκάθαρτος ἀνὴρ, &c. *Sine verò, abominatus & immundus vir*, &c. ut ſup. Symmach. loco ἔα δὲ, habet πόσῳ μᾶλλον, ut in Lat. ſup.

℣. 17. Græc. Ἀναγγελῶ δέ σοι, ἄκυέ μυ· ἃ δὴ ἑώρακα, ἀναγγελῶ σοι. *Annuntiabo autem tibi, audi me : quæ utique vidi, annuntiabo tibi.*

℣. 18. Itidem ap. Aug. in Job : nec diſſimile Gr. eſt, ſi unum excipias ἐρῦσι, *dicent*, pro *dixerunt.*

℣. 19. Similiter habet Aug. in Job. Ita quoque in Græco, præter vocem *quiſquam*, quæ abeſt.

℣. 20. Lapſu librarii ſcriptum videtur id, *ſolitudine*, pro *ſolicitudine*, quod ſubſtituimus ; Græcè conſtanter, φροντίδι (Aq. ὀδύνῃ ;) mox ita : ἔτη δὲ ἀριθμητὰ δεδομένα δυνάςῃ. Similiter ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 1. t. 1. col. 653. e. *Omnis vita impii in ſollicitudine :* & inf. de ob. Val. t. 2. col. 1187. b. *numerati anni dati ſunt potenti.*

℣. 21. Græc. Ὁ δὲ φόβος αὐτῦ ἐν ὠσὶν αὐτῦ· ὅταν δοκῇ ἤδη εἰρηνεύειν, ἥξει αὐτῦ ἡ καταςροφή. Mſ. Alex. εἰρηνεύεσαι, τότε ἥξει, &c. Similiter Ambr. de ob. Val. t. 2. p. 1187. b. *Timor autem ejus in auribus ejus : quando videtur habere pacem, tunc veniet ejus everſio.* Aug. ut ſup. *cùm putaverit ſe eſſe jam in pace.*

℣. 22. Hæc variant in Gr. πιςευέτω, *credat*, pro *credet ;* ἐντέταλται, *decretus eſt*, pro *traditus eſt ;* necnon εἰς χεῖρας, *in manus*, pro *manibus ;* ſubinde ſic, κατατέτακται δὲ εἰς σῖτα γυψίν, *diſpoſitus eſt autem in eſcas vulturum.* Aug. in Job, 639. e. *Non credit converti à tenebris ;* paulòque poſt, *& decretus eſt in eſcam vulturum.*

℣. 23. In Gr. οἶδε δὲ, *novit autem*, ſicut μένει, *manet*, pro *ſervatur ;* cæt. ut ſup.

℣. 24. Græc. Ἡμέρα δὲ σκοτεινὴ αὐτὸν ςροβήσει· ἀνάγκη δὲ, ϗ θλίψις αὐτὸν καθέξει, ὥσπερ ςρατηγὸς πρωτοςάτης πίπτων. i. e. *Dies autem tenebroſa ipſum verſabit ; anguſtia autem, & tribulatio ipſum comprimet, ſicut dux in prima acie decidens.* Aug. in Job, ut ſup. *ſicut dux in prima acie decidet.*

℣. 25. Græc. initio hab. ὅτι, *quia*, pro *qui ;* loco verò *& contra*, ſic, ἔναντι δὲ, ultimòque ἐτραχήλιασε, pro *contumax fuit ;* Nobil. *induravit cervicem.* Ap. Auguſt. in Job, *Qua elevavit manus contra Deum ;* ſed addit : *an, quia elevavit ?* non *qua.*

℣. 26. Græcè : Ἔδραμε δὲ ἐναντίον αὐτῦ ὕβρει, ἐν πάχει νώτυ ἀσπίδος αὐτῦ. *Cucurrit autem contra eum injuriâ, in craſſitudine dorſi ſcuti ſui.* Hoc etiam ult. ἐν πάχει, &c. in Hexapl. Orig. profertur quaſi ex LXX. ſed infra idem refertur ex Theodot. cum aſteriſco. Ita quoque diſtinguitur in ed. Lat. Apud Auguſt. in Job, col. 639. e. omnia ut ſup. adjuncto etiam κώλῳ ult. *in craſſa cervice ſcuti ſui.*

℣. 27. Hi duo verſiculi totidem ſtellulis præviis notantur in edit. Lat. Leguntur etiam ap. Aug. in Job, col. 639. e. ut ſup. Item Græcè ad verbum : Ὅτι ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτῦ ἐν ςέατι αὐτῦ, ϗ ἐποίησε περιςόμιον ἐπὶ τῶν μηρίων. Sed iſta proferuntur in Hexapl. Orig. ex Theodot. cum duplici aſteriſco. Attamen inf. id, ὅτι ἐκάλυψε, citatur velut ex LXX. item iſtud, τὸ πρόσωπον αὐτῦ, necnon iſta, ϗ ἐποίησε περιςόμιον ἐπὶ τῶν μηρίων.

℣. 28. Similiter habetur Græcè, paucis exceptis ; nempe additur δὲ, *autem*, verbo *habitet*, ut & infra iſti, *intret ;* exinde ſic, ἃ δὲ ἐκεῖνοι ἡτοίμασαν, *quæ autem illi paraverunt*, &c. ut ſup. ſed in Mſ. Alex. eſt ἐκεῖνος ἡτοίμασεν, ut in Lat. ſup. apud Auguſt. verò in Job, 639. f. *quæ enim illi paraverunt, alii auferunt.* Græc. ἀποίσονται.

℣. 29. Sic apud Aug. in Job, uno excepto *immittet*, pro *mittet.* Græcè, βάλῃ ; cætera quadrant.

℣. 30. In Gr. Οὐδὲ μὴ ἐκφύγῃ, &c. abſq. ſeq. *ſed ;* mox ita, τὸν βλαςὸν αὐτῦ μαράναι..... ἐκπέσοι δὲ, &c. ut ſup. Ap. Aug. in Job, *ſed ſtirpem ejus areſaciet ventus*, ut in

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Maj. Mon. 31. Non ſperet ſe permanere: vana enim evenient ei.	31. Non credet fruſtra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus ſit.
32. Præciſio ejus ante horam corrumpetur, & germen ejus non videbitur.	32. Antequam dies ejus impleantur, peribit: & manus ejus areſcent.
33. Vindemietur tanquam uva acerba ante tempus: decidat tanquam flos olivæ.	33. Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus ejus, & quaſi oliva projiciens florem ſuum.
34. Teſtimonium enim impii, mors; & ignis comburet domos eorum, qui munera accipiunt.	34. Congregatio enim hypocritæ ſterilis, & ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.
35. Concipiet in ventre gemitus, & evenient ei vana, & venter ejus portabit dolum.	35. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & uterus ejus præparat dolos. *Pſal. 7. 15. Iſa. 59. 4.*

Notæ ad Versionem antiquam.

Lat. ſup.

℣. 31. Gr. initio hab. Μὴ πιϛευέτω ὅτι ὑπομενεῖ, *Non credat quia ſuſtinebit;* reliq. ut ſup.

℣. 32. Sic eſt in Græco, præter verbum ult. πυκάσῃ, *condenſabitur*, pro *videbitur.* Item ap. Aug. in Job, *Præciſio ejus ante horam corrumpetur;* nec plura.

℣. 33. Gr. add. δὲ, utrique verbo *vindemietur*, & *decidat;* cæt. ut ſup. Ap. Aug. in Job, poſteriora tantùm leguntur, *decidat tanquam flos olivæ.*

℣. 34. Ita Aug. ad verbum, ni excipias *domus*, pro *domos:* concinit Græcum, niſi quòd loco *eorum qui munera accipiunt*, ſimpliciter habet δωροδεκτῶν.

℣. 35. Similiter in Græco: initio tamen ſic habetur, Ἐν γαϛρὶ δὲ λήψεται ὀδύνας· item poſt *evenient*, additur δὲ, demto præced. &, ut & poſt *venter.* Ap. Aug. in Job, *Concipiet & in ventre gemitus;* nec plura.

CAPUT XVI.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Maj. Mon. 1. Reſpondens autem Job, ait:	1. Reſpondens autem Job, dixit:
2. Audivi talia multa, conſolatores mali vos omnes.	2. Audivi frequenter talia, conſolatores oneroſi omnes vos eſtis.
3. Quid enim? nunquid ordo eſt in ſermonibus ſpiritûs? *aut in quo moleſtum tibi erit, quia reſpondebis?*	3. Nunquid habebunt finem verba ventoſa? aut aliquid tibi moleſtum eſt ſi loquaris?
4. Et ego ſecundùm vos loquar. Si ſubjecta eſſet anima veſtra pro mea,	4. Poteram & ego ſimilia veſtri loqui: atque utinam eſſet anima veſtra pro anima mea:
5. Loquerer vobis ſermonibus, & moverem ſuper vos caput meum:	5. Conſolarer & ego vos ſermonibus, & moverem caput meum ſuper vos:
6. Eſſet virtus in ore meo, & labia moverem, & non parcerem.	6. Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quaſi parcens vobis.
7. Si enim loquar, non delebo vulnera: quòd ſi taceam, nihilominus terebrabor.	7. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quieſcet dolor meus: & ſi tacuero, non recedet à me.
8. Nunc autem laſſavit me dolor, & fecit ſtultum, & putrem.	8. Nunc autem oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt omnes artus mei.
9. *Apprehendiſti me, & in teſtimonium factus ſum, & ſurrexit ſuper me mendacium meum; contra faciem meam reſpondebit.*	9. Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me, & ſuſcitatur falſiloquus adversùs faciem meam contradicens mihi.
10. Iracundiâ enim uſus defecit me, fremuit ſuper me dentibus: ſagittæ piratarum ejus ſuper me deciderunt, acie oculorum irruit.	10. Collegit furorem ſuum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus ſuis: hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Ὑπολαβὼν, pro *Reſpondens.* Notat Martianæus noſter omitti ℣. hunc in Mſ. codice, ſed relictum à librario fuiſſe ſpatium vacuum ſufficiens ad hunc exſcribendum, cæterorum more, litteris majuſculis & minio. Apud Aug. *Verba Job.*

℣. 2. Ad verbum è Gr. præter hoc, *mali vos*, pro quo ſimpliciter κακῶν. Rectè Aug. in Job: *Audivi talia multa, conſolatores malorum omnes.* Similiter Ambr. in Pſ. 36. t. 1. 834. f. *Audite conſolatores malorum.*

℣. 3. Prior ſententia ſic habetur Græcè, detractâ unâ præp. *in*, ante *ſermonibus.* In Mſ. Maj. Mon. poſterior ſtichus additur cum aſteriſco. Similiter habetur in Hex. Orig. ex Theodot. videlicet, ἤ τί παρενοχλήσει σοι, ὅτι ἀποκρίνῃ; eadem quoque verba inſerta ſunt de more in Gr. edit. Rom. ex eodem fonte procul dubio deducta. Ap. Auguſt. quoque in Job, 640. a. *Quid enim? nunquid ordo in ſermonibus eſt ſpiritûs? aut in quo moleſtum tibi erit?*

℣. 4. Ita Græcè ad verbum: concinit etiam Auguſt. in Job, niſi quòd leg. *loquor*, non *loquar;* at in Gr. λαλήσω.

℣. 5. Ipſo initio Græc. hab. εἶτ' ἐναλοῦμαι, *deinde inſiliam*, pro *loquerer*, Nobil. *inſultabo;* ἐνάλλεσθαι propriè, *calcibus infeſtis aliquem petere* eſt: exinde loco & *moverem ſuper*, ita, κινήσω δὲ κατὰ, *movebo autem contra*, deleta voce *meum*, in fine; at in Compl. καὶ ἐκίνησα ἂν ἐφ' ὑμῶν τὴν κεφαλήν μου.

℣. 6. In Gr. εἴη δέ, *ſit autem*, pro *eſſet;* ſubinde ita: κίνησιν δὲ χειλέων οὐ φείσομαι, *motui autem labiorum non parcam.*

℣. 7. Aug. in Job, 640. b. ita ſcribit: *Si enim loquar, non dolebo vulnere.* Gr. ſimiliter, Ἐὰν γὰρ λαλήσω, οὐκ ἀλγήσω τὸ τραῦμα· deinde ſic: ἐὰν δὲ καὶ σιωπήσω, τί ἔλαττον τρωθήσομαι; *ſi autem & ſilebo, quid minus vulnerabor?* legiſſe videtur Interp. τορεθήσομαι, vel τερεθήσομαι, à τορέω, vel τερέω, *perforo, terebro.*

℣. 8. Apud Auguſt. in Job, deeſt vox *dolor;* cætera verò ut ſup. Item Græcè: Νῦν δὲ κατάκοπόν με πεποίηκε, μωρὸν, σεσηπότα. *Nunc autem defeſſum me fecit, fatuum, putrem.*

℣. 9. Hæc tota tribus aſteriſcis notantur in edit. Lat. Hexapla quoque Orig. Græca iiſdem reſpondentia exhibent totidem ſtellulis diſtincta, veluti redundantia, & ex alio Interprete deſumpta, puta ex Theodotione, unde poſtea invecta ſunt in edit. LXX. Ap. Aug. in Job, eadem quæ ſup. Latinè leguntur, præter hoc ult. *reſpondi*, pro *reſpondebit;* Gr. ἀνταπεκρίθη, *reſpondit;* item ſup. ἐγενήθη, *fuit*, pro *factus ſum;* at in Hexap. Orig. necnon in Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ἐγενήθην.

℣. 10. In Gr. deeſt *enim*, poſt vocem *iracundia*, & pro *defecit*, habetur κατέβαλε. Bene Aug. in Job, *iracundiâ uſus dejecit me;* cæt. ut ſup. Eadem quoque leguntur Græcè, niſi hoc plurale excipias ἀκίσι, *ſpiculis*, pro *acie;* item ἐνήλατο, pro *irruit*, f. ἐνῆρατο, *interfecit*, ab ἐναίρω, *occido.* Ambr. in Pſ. 37. t. 1. p. 824. e. *Job*, inquit, *ſagittas Domini eſſe memoravit, ſagittas piratarum.*

Vulgata nova.

11. Aperuerunt ſuper me ora ſua, & exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis.

12. Concluſit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.

13. Ego ille quondam opulentus, repente contritus ſum: tenuit cervicem meam, confregit me, & poſuit me ſibi quaſi in ſignum.

14. Circumdedit me lanceis ſuis, convulneravit lumbos meos, non pepercit, & effudit in terra viſcera mea.

15. Concidit me vulnere ſuper vulnus, irruit in me quaſi gigas.

16. Saccum conſui ſuper cutem meam, & operui cinere carnem meam.

17. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligaverunt.

18. Hæc paſſus ſum abſque iniquitate manus meæ, cùm haberem mundas ad Deum preces.

19. Terra ne operias ſanguinem meum, neque inveniat in te locum latendi clamor meus.

20. Ecce enim in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.

21. Verboſi amici mei: ad Deum ſtillat oculus meus.

22. Atque utinam ſic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega ſuo.

23. Ecce enim breves anni tranſeunt, & ſemitam, per quam non revertar, ambulo.

Versio antiqua.

11. Acriter percuſſit me * in genibus, & ſimul concurrerunt in me.

Ex Mſ. Maj. Mon.
* Mſ. vel edit. ingens.

12. Tradidit enim me Dominus in manus iniqui, & inter impios projecit me.

13. In pace cum eſſem, diſcerpſit me, & tenens comam meam divellit; ſtatuit me ſicut ſignum.

14. Circumdederunt, lanceas emittentes in renes meos, & non pepercerunt; effuderunt in terra fel meum.

15. Dejecerunt me proſtratione magna; cucurrerunt ad me potentes.

16. Cilicium aſſuerunt corio meo: virtus enim mea in terra exſtincta eſt.

17. Venter meus combuſtus eſt à fletu, & ſuper palpebras meas umbra mortis.

18. Iniquitas nulla erat in manibus meis, ſed oratio mea munda.

19. Terra ne operiat ſuper ſanguinem carnis meæ, nec ſit locus clamori meo.

20. Et nunc ecce in cœlis eſt teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.

21. Aſcendat deprecatio mea ad Dominum, & ante conſpectum ejus diſtillet oculus meus.

22. Dijudicetur vir cum Domino, ſicut filius hominis ad proximum ſuum.

23. Anni enim dinumerati venerunt mihi, & viam, qua non revertar, ingrediar.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 11. In Gr. ὀξεῖ, pro *acriter*; in Mſ. Alex. ὀξει, ap. Nobil. *mucrone*; ſubinde ſic, εἰς τὰ γόνατα, loco *ingens*, quod mendosè ſcriptum videtur in Mſ. Maj. Mon. vel in edit. Rectè Aug. in Job, *Acriter percuſſit me in genibus*; tum addit, *& ſimul*, &c. Gr. ὁμοθυμαδὸν δὲ, *concorditer autem*, &c.

℣. 12. Vix una aut altera vocula variat Græcè, nempè ἀδίκων plur. loco *iniqui*; at in Mſ. Alex. ἀδίκου; mox ita, ἐπὶ δὲ cum dativo, pro *& inter*, Nobil. vertit *& ſuper*. Ap. Ambr. in Pſ. 37. t. 1. p. 824. e. ſic: *Et tradidit me in manus injuſti.*

℣. 13. Aptè ad Græc. niſi excipias iſta, λαβών με τῆς κόμης, διέτιλε, *ſumens me comā. divulſit*; & in fine, σκοπόν, pro *ſignum*; σκοπὸς propriè, *ſcopus*, *finis*, id quod ſagittarius v. g. acturus σκοπεῖ. Ap. Aug. in Job, omnia ut in textu, præter unum *divulſit*, pro *divellit*.

℣. 14. Aug. in Job, *Circumdederunt me lanceis, emittentes in renes meos, non pepercerunt*, &c. ut ſup. Similiter in Gr. Ἐκύκλωσάν με λόγχαις, &c. ſed pro *pepercerunt*, eſt φειδόμενοι, *parcentes*, & pro *in terra*, εἰς τὴν γῆν.

℣. 15. Similiter ap. Aug. in Job, *Dejecerunt me proſtratione magna*: Græcè, Κατέβαλόν με πτῶμα ἐπὶ πτώματι, *ruinam ſuper ruinam*; reliqua ut ſup.

℣. 16. Ita Græcè, ni excipias iſtud, τὸ δὲ σθένος, pro *virtus enim*; Nobil. vertit *robur autem*. Apud Aug. in Job, *Cilicium aſſuerunt corio meo*, ut ſup. Græc. ἐπὶ βύρσης μου.

℣. 17. Ad verbum è Gr. detracta voce ult. *mortis*; in Mſ. tamen Alex. & Compl. legitur σκιὰ θανάτου. Similiter ap. Aug. in Job, *& ſuper palpebras meas umbra mortis.*

℣. 18. Gr. Ἄδικον δὲ οὐδὲν ἦν, &c. *Injuſtum autem nihil*, &c. ut ſup.

℣. 19. Ita Aug. ad verbum. In Gr. ſic: Γῆ μὴ ἐπικαλύψῃς ἐφ' αἵματι, &c. ut in textu. Rectè Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 8. t. 1. p. 635. e. *Terra non cooperias in ſanguine carnis meæ*: vet. ed. cum Mſs. nonnullis fert *carnes meas*; at in Gr. conſtanter, τῆς σαρκός μου.

℣. 20. Concinit Aug. in Job, 640. g. Ita quoque in Græco, deleto verbo *eſt*.

℣. 21. Similiter in Gr. niſi excipias verba ἀφίκοιτο, *perveniat*, loco *aſcendat*, & στάζοι, *ſtillet*, pro *diſtillet*.

℣. 22. Itidem ap. Aug. in Job, 640. g. In Gr. Εἴη δὲ ἔλεγχος ἀνδρὶ ἔναντι Κυρίου. i. e. *Sit autem redargutio viro coram Domino*; mox ita, καὶ υἱῷ ἀνθρώπου τῷ, &c. ut ſup. in Mſ. Alex. υἱὸς ἀνθρώπου: cur autem hîc in Mſ. Maj. Mon. præponatur aſteriſcus, id me latet; ſaltem in Hexap. Orig. nil horum habetur: nec putes hunc aſteriſcum apponi ob voculam *ſicut*; neque enim ipſa vel in Hebr. reperitur, vel in Gr. ſed utrobique *&*.

℣. 23. A Gr. abeſt *mihi*, poſt *venerunt*, præterquam à Mſ. Alex. loco verò *enim*, exſtat δὲ, uti poſt paulò, ὁδῷ δὲ, *viâ autem*, loco *& viam*; ac in fine πορεύσομαι, *ambulabo*, pro *ingrediar*. Ap. Aug. in Job, 641. a. omnia ut in Lat. ſup. præter hoc, *& viam, per quam.*

CAPUT XVII.

Vulgata nova.

1. Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulcrum.

2. Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

3. Libera me Domine, & pone me juxta te,

Versio antiqua.

1. Defeci agitatus ſpiritu: oro ut ſepeliar, & non contingit mihi; preces adhibeo cum labore.

Ex Mſ. Maj. Mon.

2. Et quid feci? furati ſunt externi bona mea.

3. *Quis eſt iſte? ad manum meam ligetur.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Ita Auguſt. in Job, col. 641. a. In Gr. Ὀλέκομαι πνεύματι φερόμενος· δέομαι δὲ ταφῆς, καὶ οὐ τυγχάνω· λιτανεύων κάμνων· quæ Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. p. 635. f. ſic reddit: *Pereo, & ſpiritu circumferor: oro autem ſepulturam, & non impetro; precor laborans.*

℣. 2. Gr. initio hab. Καὶ τί ποιήσας; (Mſ. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ποιήσω;) ſubinde additur δὲ, verbo *furati ſunt*. Ap. Aug. in Job, omnia ut in Lat. ſup. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. p. 636. a. *Et quid faciam?* mox ita, *Dies mei tranſierunt*, &c. omiſſis intermediis ℣℣. 3..... 10.

℣. 3. Similiter hab. Aug. in Job, 641. b. His autem præmittitur aſteriſcus in ed. Lat. & verò in Hexap. Orig. proferuntur ex Theod. non ex LXX. antepoſitâ pariter

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 4. *Quia cor eorum abſcondiſti à prudentia, propter hoc non exaltabis eos.*

5. *Parti annuntiantur mala*, & oculi ſuper filios eorum tabuerunt.

6. Poſuiſti autem me in loquelam nationibus, & in riſum illis deveni.

7. Obſcurati ſunt ab ira oculi mei, & expugnatus ſum valde ab omnibus.

8. Et mirati ſunt ſuper hæc veraces, juſtus autem ſuper inimicum conſurgat.

9. Et obtineat fidelis viam ſuam, & purus manibus ſumat audaciam.

10. Quapropter omnes convertimini, & venite; non enim invenio in vobis veritatem.

11. Dies mei tranſierunt in calamitatibus, & concuſſæ ſunt compages cordis mei.

12. Noctem in diem poſuerunt; lux prope faciem tenebrarum.

13. Si ſuſtinuero, inferi erunt domus mea; in tenebris ſtratus eſt lectus meus.

14. Interitum appellavi patrem meum; matrem meam, & ſororem, tabem.

15. Quæ eſt enim mihi jam ſpes? aut bona mea videbo?

16. Aut mecum ad inferos deſcendent? *aut pariter in cinerem deſcendemus?*

Vulgata nova.

& cujuſvis manus pugnet contra me.

4. Cor eorum longè feciſti à diſciplina, propterea non exaltabuntur.

5. Prædam pollicetur ſociis, & oculi filiorum ejus deficient.

6. Poſuit me quaſi in proverbium vulgi, & exemplum ſum coram eis.

7. Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt.

8. Stupebunt juſti ſuper hoc, & innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.

9. Et tenebit juſtus viam ſuam, & mundis manibus addet fortitudinem.

10. Igitur omnes vos convertimini, & venite, & non inveniam in vobis ullum ſapientem.

11. Dies mei tranſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.

12. Noctem verterunt in diem, & rurſum poſt tenebras ſpero lucem.

13. Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtravi lectulum meum.

14. Putredini dixi: Pater meus es; mater mea, & ſoror mea, vermibus.

15. Ubi eſt ergo nunc præſtolatio mea, & patientiam meam quis conſiderat?

16. In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea: putaſne ſaltem ibi erit requies mihi?

Notæ ad Versionem antiquam.

ſtellulâ, videlicet, Τίς ἐϛιν οὗτος; τῇ χειρί μου ϛυνδεθήτω· quæ etiam inſerta ſunt in ed. Rom. LXX. ut & alia id genus.

℣. 4. Hi duo ϛίχοι totidem aſteriſcis notantur in edit. Lat. Iidem etiam Græcè habentur in Hexap. Orig. cum duabus ſtellulis, non ex LXX. ſed ex Symm. & Theodot. unde derivati ſunt in edit. Rom. LXX. loco tamen *non exaltabis*, utrobique legitur, οὐ μὴ ὑψώσῃς, *ne exaltaveris*. Ap. Aug. in Job, omnia ut in Lat. ſup.

℣. 5. In edit. Lat. ponuntur duo craſſiora puncta poſt verbum *tabuerunt*, ac ſi antecedentia omnia redundarent; ſed malè, ni fallor; nam in Hexap. Orig. prior tantùm verſiculus, τῇ μερίδι ἀναγγελεῖ κακίας, profertur cum aſteriſco ex Symm. & Theod. poſterior autem, ὀφθαλμοὶ δὲ ἐφ' υἱοῖς ἐτάκησαν, ex edit. LXX. abſque aſteriſco. Apud Symm. & Theod. ita: ὀφθαλμοὶ δὲ τέκνων αὐτῶν ἐκλείψουσιν, *oculi autem filiorum eorum deficient*. In edit. Rom. legitur ut ſup. ex LXX. Apud Aug. in Job, 641. c. d. *Parti annuntientur mala, & oculi ſuper filios eorum tabuerunt.*

℣. 6. Ita Aug. in Job, cui favet Gr. LXX. niſi quòd præp. *in* Græcè transſertur poſt *loquelam*, cujus loco habetur θρύλλημα, i. e. *fabulam*, à θρύλλος, *ſuſurrus, murmur*; loco verò & *in riſum*, ſic, γέλως δὲ, *riſus autem*.

℣. 7. Sic hab. Aug. in Job, præter unum *ob iram*, loco *ab ira*; Græcè, πεπώρωνται γὰρ ἀπὸ ὀργῆς, *occalluerunt enim ab ira*, abſque ſeq. &; reliqua quadrant.

℣. 8. Gr. Θαῦμα ἔσχεν ἀληθινοὺς ἐπὶ τούτῳ, δίκαιος δὲ ἐπὶ παρανόμῳ ἐπαναϛαίη. *Admiratio tenuit veraces ſuper hoc, juſtus autem ſuper iniquum conſurgat.* Apud Aug. ut ſup. in textu, excepto uno *hoc*, pro *hæc*.

℣. 9. Ita Græcè, niſi quòd deeſt &, ante *obtineat*, pro quo σχοίη δὲ, *teneat autem*. Ap. Aug. in Job, poſterior tantùm ϛίχος habetur, & *purus*, &c. ut ſup.

℣. 10. Græc. initio habet, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ, *veruntamen*, ut & ἐρείδετε, *incumbite*, pro *convertimini*, addito δή, *quæſo*, poſt *venite*; reliqua ut ſup. In Hexap. Orig. exſtat ἐπιϛράφητε, ex Aquila & Theodot. cum aſteriſco; at ibid. ex LXX. ἐρείδετε, ut ſup. Ap. Aug. in Job, deſunt priora verba; poſteriora verò ſic habentur: *Non enim invenit in vos veritatem*; Græcè conſtanter, Οὐ γὰρ εὑρίσκω ἐν ὑμῖν ἀληθές.

℣. 11. Græcè, pro *calamitatibus*, habetur βρόμῳ, *fremitu, fragore*; vel δρόμῳ, *curſu*, ut in Mſ. Alex. & Ald. ed. Dein loco & *concuſſæ ſunt compages*, ita, ἐρράγη δὲ τὰ ἄρθρα τῆς, &c. Similiter ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. t. 1. p. 636. a. rectè: *Dies mei tranſierunt in horrore, dirupti ſunt articuli cordis mei*; Mſs. tamen omnes Ambr. cum edit. antiq. ferunt *in honore*, ſolus Colb. *inhonori*. Auguſt. in Job, & *convulſæ ſunt compages cordis mei.*

℣. 12. Ap. Aug. in Job, priora tantùm leguntur: *Noctem in diem poſuerunt*; in Gr. Vat. ἔθηκα, *poſui*, ſolus Alex. hab. ἔθηκαν; ſubinde in Vatic. non *faciem* legitur, ſed *à facie*, ἐγγὺς ἀπὸ προσώπου, &c. Hi verò duo ϛίχοι non ex LXX. ſed ex Theod. ſeu ex ed. Hexap. tranſiiſſe videntur in ed. Rom. ſaltem ita oſtendunt Hexap. Orig. cùm iiſdem verbis præponant aſteriſcos duos, qui tamen non habentur ſup. in edit. Lat.

℣. 13. Ipſo initio habetur Græcè, ἐὰν γὰρ, *ſi enim*, abſque ſeq. *erunt*; exinde ſic, ἐν δὲ γνόφῳ, *in caligine autem*, uti ϛρωμνὴ, *ſtratum*, pro *lectus*. Ap. Aug. in Job, non legitur poſterior ſententia, prior verò ut ſupra.

℣. 14. Ita Auguſt. ad verbum; cui Græc. conſonat, niſi quòd addit εἶναι, *eſſe*, ad *meum*, ſicut δὲ, *autem*, poſt *matrem*; extremò quoque habet ϛαπρίαν, *cariem, putredinem*.

℣. 15. Concinit Aug. ad verbum, neque etiam Græc. differt niſi his, Ποῦ οὖν μου ἔτι ἐϛὶν ἡ ἐλπίς; *Ubi igitur eſt mea jam ſpes?* In ed. Ald. μοι ἔτι.

℣. 16. Itidem Græcè: Mſ. Maj. Mon. addit in fine cum aſteriſco, *aut pariter in cinerem*, &c. quod etiam comma redundare videtur. Similiter habetur in ed. Rom. LXX. ἢ ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ χώματος καταβησόμεθα; quod in Hexapl. Orig. aſteriſco ſignatur.

CAPUT XVIII.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. Reſpondens autem Baldad Sauchites, dixit:

2. Quouſque non es taciturus? cohibe te, ut & nos loquamur.

3. Cur ut quadrupedia tacuimus coram te?

Vulgata nova.

1. Reſpondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Uſque ad quem finem verba jactabitis? intelligite priùs, & ſic loquamur.

3. Quare reputati ſumus ut jumenta, & ſorduimus coram vobis?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. conſtanter, Ὑπολαβὼν δὲ..... λέγει. Ap. Aug. in Job, col. 642. a. *Verba Baldad Sauchitis.*

℣. 2. In Gr. ſimpliciter παύσῃ, *ceſſabis*, loco *es taciturus*, uti poſt paulò, αὐτοί, *ipſi*, pro *nos*.

℣. 3. Gr. Διατί δὲ ὥσπερ, *Cur autem tanquam*, &c. ut in Lat. ſup.

Vulgata nova.

4. Qui perdis animam tuam in furore tuo, nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

5. Nonne lux impii exstinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus?

6. Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, exstinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis ejus, & præcipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat.

9. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.

10. Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitam.

11. Undique terrebunt eum formidines, & involvent pedes ejus.

12. Attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius.

13. Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.

14. Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius socii ejus, qui non est; aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

4. Abutitur te iracundia: quid enim? si tu mortuus fueris, sub cœlo non habitabitur, aut subvertentur montes à fundamentis?

5. Et lumen impiorum exstinguetur, nec splendebit flamma eorum.

6. Lux ejus erit tenebræ in domo, & lucerna super eum exstinguetur.

7. Capiant infirmi substantiam ejus, & erret consilium ejus.

8. Immissus est enim pes ejus in laqueo, & in rete implicabitur.

9. Veniant super eum laquei: *confortabit super eum sitientes.*

10. Absconditus est super terram funiculus ejus, *& captio ejus in semitis.*

11. Per circuitum perdant eum dolores, & multi circa pedes ejus veniant

12. In angustia famis: ruina enim ei præparata est magna.

13. Comedantur rami pedum ejus, & devoret decora ejus *matura* mors.

14. Rumpatur de habitaculo ejus sanitas, & teneat eum necessitas causæ regalis.

15. Habitet in tabernaculo ejus in nocte ejus: aspergentur speciosa ejus sulphure.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Gr. initio habet κέχρηταί σοι, *usa est te*, pro *abutitur te*; subinde sic, ἀοίκητος ἡ ὑπ' οὐρανόν; *inhabitabilis erit ea quæ sub cœlo?* pro *sub cœlo non habitabitur*. Ms. Alex. ἀοίκητος ἔσται ἡ, &c. ut sup.

℣. 5. Comma prius sic habetur ap. Aug. in Job, posterius deest. In Gr. id unum variat, ἀποβήσεται, *procedet*, vel ut in Ms. Alex. ἀναβήσεται, *ascendet*, pro *splendebit*; solus Theod. hab. λάμψει. Ap. Ambr. in Ps. 118. *Scriptum est*, inquit, *Lumen justi semper inexstinguibile est; lumen autem impiorum exstinguetur.*

℣. 6. Ita Aug. in Job, hoc excepto, *fuerunt*, pro *erit*. In Gr. neutrum exprimitur; post paulò verò sic, ὁ δὲ λύχνος, &c. ut sup.

℣. 7. Ap. Aug. in Job, *Accipiant infimi subst. ejus*, vel ut inf. *humiles*. In Gr. θηρεύσαισαν ἐλάχιστοι, *venentur minimi*; item σφάλαι δὲ, loco & *erret*.

℣. 8. Aug. in Job, leg. *in laqueum*, nec sequentia addit. In Gr. Ἐμβέβληται δὲ..... ἐν παγίδι, absque seq. &; pro ult. verò *implicabitur*, sic, ἑλιχθείη, *implicetur*, Nobil. *involvatur*. Ms. Alex. habet, καὶ ἐν δικτύῳ, &c. ut sup.

℣. 9. Ita Græcè, nisi quòd additur δὲ, post *veniant*; post *laquei* etiam, sequuntur ista: Κατισχύσει ἐπ' αὐτὸν διψῶντας, quæ asterisco notantur in Hexap. Orig. ut & sup. in edit. Lat. Apud August. in Job, *Confortavit super eum sitiens.*

℣. 10. Gr. hab. ἐν τῇ γῇ, *in terra*; subinde post 1. *ejus*, addit seqq. καὶ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἐπὶ τρίβον, Ald. & Compl. τρίβων al. τρίβους; quæ notantur stellulâ in Hexapl. sicut in edit. Lat. Hieron. Ap. Aug. in Job: & *captio ejus in semita.*

℣. 11. Ita Aug. in Job, col 642. b. unà cum Græco.

℣. 12. Similiter hab. Aug. in Job, *in angustia famis*. Græc. ἐν λιμῷ στενῷ, *in fame arcta*; deinde sic: πτῶμα δὲ αὐτῷ ἡτοίμασται ἐξαίσιον, *ruina autem parata est ei insignis.*

℣. 13. Ita in Græco, nisi quòd posteriora sic leguntur: καταφάγεται δὲ αὐτοῦ τὰ ὡραῖα θάνατος, absque voce *matura*; quæ etiam in edit. Lat. asterisco notatur, ut & in Hexap. Orig. utpote ex Symm. ac Theod. desumpta. August. in Job, prius tantùm comma refert: *Comedantur rami pedum ejus.*

℣. 14. Sic habet Aug. in Job: nec differt Græc. nisi quòd ipso initio habet ἐκραγείη δὲ, paulòque post, σχοίη δὲ, & in fine αἰτίᾳ βασιλικῇ, *causâ regali*; at in Ms. Alex. καὶ αἰτία βασιλική.

℣. 15. Sic habet edit. Lat. Hieron. præmisso asterisco uno; quam ob causam, mihi latet, quandoquidem Hexapla Orig. ita ferunt: Ὁ Ἑβραῖος· Κατασκηνώσει ἐν σκηναῖς οὐκ αὐτοῦ· deinde sic ex edit. LXX. Κατασκηνώσει ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐν νυκτὶ αὐτοῦ, nullo præfixo asterisco. Mox ita ex Theodot. Κατασκηνώσει ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἀνυπαρξία. Subinde eadem Hexapla sic habent, absque ullo asterisco prævio: LXX. Κατασπαρήσονται τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ θείῳ· deinde sic ex Theod. cum asterisco: Λικμηθήσεται ἐπὶ ὡραιότητι αὐτοῦ θεῖον. Demum ad ℣. seq. ita: Symm. ἡ χαίτη; LXX. θερισμὸς αὐτοῦ; quæ omnia optimè quadrant, significantq; in edit. Lat. Hieron. ineptè appositum fuisse asteriscum initio hujus versiculi, quasi verò verba ipsi subjecta in solo Hebraïco haberentur: ut enim suam lectionem habet Hebraïcus textus, ita suam hab. edit. LXX. rursusque suam Theodot. & sic de aliis. Non prætermittenda tamen ea quæ non incautè observat D. noster Bern. de Montfaucon, Hexapl. t. 1. p. 424. not. 15. « Magnam, *inquit*, hîc perturbationem af- « fert Colb. codex, qui ad hunc locum notam hujusmodi « affert præmisso asterisco, ἐκ Θ. οἱ Λ.ω; ubi existimo illud « Λ.ω mendosè poni pro Λ.ο, id est, Λοιποὶ, & tunc signi- « ficabit, *Ex Theodot. reliqui versiculi.* Quinam verò sint « illi reliqui versiculi, non difficile est assequi, scilicet ii « qui consequenter ponuntur, antequam commentaria va- « riorum adjiciat, ut facere solet: quod etiam indicat li- « brarius, cùm ad ultimum versiculum notulam habet cum « asterisco, ut indicet asteriscos huc desinere. Sunt autem illi « versiculi tres numero, nempe: «

Κατασκηνώσει ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐν νυκτὶ αὐτοῦ, «
Κατασπαρήσονται τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ θείῳ. «
Ὑποκάτωθεν αἱ ῥίζαι αὐτοῦ ξηρανθήσονται. «

His verò tribus versiculis asteriscum unum præmittit ed. « Lat. Hieron. [*addam ego, contra morem consuetudinemque; nam passim ibi tot præponuntur asterisci, quot subjiciuntur versiculi.*] Hinc autem videatur tres illos versi- « culos ex Theod. in edit. τῶν Ο. inductos fuisse de mo- « re, quia illa deficiebat. Attamen versûs primi versio alia « Theodotionis affertur supra ex Drusio & Niceta, nempe « Κατασκηνώσει ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἀνυπαρξία. Hanc autem ver- « sionem nec Colb. nec alii codices habent: unde suspi- « cio oritur illud ἀνυπαρξία, quod jacet pro ἐν νυκτὶ αὐτοῦ, « translatum huc fuisse ex versione Aquilæ præcedentis « versûs (*ubi rursus legitur*) ac Theodotionem verè trans- « tulisse ἐν νυκτὶ αὐτοῦ; quamobrem hanc difficultatem non « tanti esse putamus. Sed altera major oritur ex ipso Colb. « codice, qui postquam notam illam, ἐκ Θ. οἱ Λ.οι po- « suerat, statim subjicit pro versu seq. præmisso asterisco, « Θ. Λικμηθήσεται ἐπὶ ὡραιότητι αὐτοῦ θεῖον, ubi legitur in « ed. τῶν Ο. hodierna, Κατασπαρήσονται τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ « θείῳ· unde sequatur versionem, quæ in τοῖς Ο. legitur, « non desumptam fuisse ex Theodot. secus quàm in nota « codicis Colb. dicitur, quandoquidem ipse Colb. & re- « liqui codd. aliam Theodotionis afferunt longè diversam « ab ea, quam præferunt LXX. quæ tempore Hieronymi « eadem erat, ut videre est in versione Latina sup. Li- « benter crederem hîc Theodotionis nomen substitutum « fuisse pro alterius Interpretis nomine, quod sanè non in- « frequenter accidit: quia enim prima tantùm nominis lit- « tera præmittitur, facile est ut in aliam litteram commu- « tetur. Veruntamen non raró accidit ut ejusdem Inter- « pretis diversæ non modò lectiones, sed etiam interpre- « tationes ferantur, qua de re in prælimin. » Quin potiùs dicat vir eruditus mendum huc irrepsisse cùm in cod. Colb. tum in edit. Lat. Hieron. ubi asteriscus malè repositus fuisse videtur; breviùs quidem dixisset, sed fortasse veriùs;

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

16. Subter radices ejus ſiccabuntur, & deſurſum irruet meſſio ejus.

17. Memoria ejus pereat de terra, *& non ſit nomen ejus in facie platearum.*

18. Et pellatur de lumine in tenebras;

19. Et non ſit cognoſcibilis in populo ſuo, nec reſalvetur ſub cœlo domus ejus; ſed in populo ejus vivant alteri.

20. Super eum * gemuerunt infimi, & proceres tenuit miraculum.

* Mſ. cæt. edit. genuerunt.

21. Hæc ſunt domus impiorum, & hic eſt locus ignorantium Deum.

VULGATA NOVA.

16. Deorſum radices ejus ſiccentur, ſurſum autem atteratur meſſis ejus.

17. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis.

Prov. 2. 22.

18. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19. Non erit ſemen ejus neque progenies in populo ſuo, nec ullæ reliquiæ in regionibus ejus.

20. In die ejus ſtupebunt noviſſimi, & primos invadet horror.

21. Hæc ſunt ergo tabernacula iniqui, & iſte locus ejus qui ignorat Deum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

nec verò multum impedimentum inferre debet hæc notula, οἱ Λ.ω quæ in uno reperitur codice Colb. quæque non niſi divinando, per illud οἱ Λοιποὶ, explicari potuit. Nec juvat obſervare hanc lectionem ex Theodot. Καταςκηνώσει ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἀνυπαρξία, in nullis codicibus haberi; id enim non inficiabor; ſed hoc reponam, ſcilicet, aliam iſtam lectionem, Λικμηθήσεται ἐπὶ ὡραιότητι αὐτοῦ θεῖον, ex eodem Theodotione in omnibus codd. inveniri cum aſteriſco; ſicut etiam hanc ex edit. LXX. Κατασπαρήσονται τὰ εὐπρεπῆ αὐτοῦ θείῳ, nullo præmiſſo aſteriſco. Solvatur hic nodus. Apud Auguſt. in Job, omnia leguntur ut ſupra in textu Lat.

℣. 16. Similia Græcum habet: ſic etiam ap. Auguſt. in Job, poſterius comma tantùm. Vid. Not. ad ℣. præced.

℣. 17. In Gr. τὸ μνημόσυνον, *memoriale*, pro *memoria*; extremò ita: καὶ ὑπάρξει (Al. ὑπάρχει) ὄνομα αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον (Al. προσώπῳ) ἐξωτέρω· *& erit nomen ei ſuper faciem extra*; quæ apud Orig. in Hexap. proferuntur ex Theodot. præmiſſo aſteriſco. Quæ verò ſunt in ed. Lat. Hieron. *& non ſit nomen ejus in facie platearum*, leguntur in iiſdem Hexap. ex Symmacho, hoc modo: Σ. καὶ οὐκ ἔσαι (Al. ἐςὶ) ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ πρόσωπον ἀγορᾶς. Ap. Aug. in Job, ita: *& non ſit nomen ejus in facie platearum; ubi erat, Tollatur de memoria populi.*

℣. 18. Græcè, ἀπώσειεν αὐτὸν ἐκ, &c. *expellat eum de*, &c. ut ſupra. In edit. Comp. poſt *tenebras* adduntur iſta: Καὶ ἀπὸ τῆς οἰκουμένης μετώκισαν αὐτόν· quæ Vulgatæ reſpondent.

℣. 19. Similiter habet Aug. in Job, col. 642. d. Græc. Οὐκ ἔσαι ἐπίγνωστος ἐν λαῷ αὐτοῦ, οὐδὲ σεσωσμένος ἐν τῇ ὑπ' οὐρανὸν ὁ οἶκος αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῦ ζήσονται ἕτεροι· Nobil. *Non erit cognominatus in populo ſuo, neque domus ejus ſalvata in ea quæ ſub cœlo; ſed in rebus ejus vivent alii.*

℣. 20. In edit. noſtra Lat. non legitur *gemuerunt*, ſed *genuerunt*, aperto mendo, quod correximus: Græcè conſtanter, ἐστέναξαν ἔσχατοι; mox ita, πρώτους δὲ, *primos autem*, loco *& proceres*; cæt. ut ſup.

℣. 21. Ita Græcè, niſi excipias ſeqq. τῶν μὴ εἰδότων τὸν Κύριον, *eorum qui non noverunt Dominum*, loco *ignorantium Deum*; item ſup. ἀδίκων, *iniquorum*, loco *impiorum*.

CAPUT XIX.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. RESpondens autem Job, dixit:

2. Quouſque fatigatis animam meam, & deſtruitis me verbis? ſcitote tantùm, quia Dominus fecit mihi ſic.

3. Detrahitis me, & non erubeſcitis incumbere mihi.

4. Sed eſto, verè ego erravi, & apud me habitat error, ut loquerer verbum quod non oportebat; & ſermones mei * errant, & non ſunt in tempore.

* Edit. erant.

5. Cur autem vos in me exaltamini, & exprobratis mihi opprobrium?

6. Scitote ergo quia Dominus eſt, qui me turbavit, & vallum ſuum circa me circumdedit.

7. Ecce rideor opprobrio, & non loquar: clamabo, & nuſquam eſt judicium.

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Job, dixit:

2. Uſquequo affligitis animam meam, & atteritis me ſermonibus?

3. En, decies confunditis me, & non erubeſcitis opprimentes me.

4. Nempe, etſi ignoravi, mecum erit ignorantia mea.

5. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.

6. Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me, & flagellis ſuis me cinxerit.

7. Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non eſt qui judicet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. pro more, Ὑπολαβὼν δὲ..... λέγει· Aug. ſimpliciter, *Verba Job.* Vid. Ambr. l. 3. de interpell. Job, c. 2. t. 1. 654. b.

℣. 2. Ita in Græco, præter ſeqq. ἐγκοπὴν ποιήσετε, *moleſtiam facietis*, pro *fatigatis*; exinde καθαιρεῖτε, *deſtruetis*, pro *deſtruitis*; extremò με, pro *mihi*; ſolus Mſ. Alex. μοί. Ap. Aug. in Job, *& deſtruitis me, verbis? ſcitote tantùm, quia Deus fecit mihi ſic.*

℣. 3. Gr. Καταλαλεῖτέ μου, οὐκ αἰσχυνόμενοί με, ἐπίκεισθέ μοι. *Loquimini contra me, non reveriti me, infeſti eſtis mihi.* Mſ. Alex. καὶ ἐπίκεισθαί μοι. Vid. Ambr. l. 3. de interpell. Job. c. 2. t. 1. 654. d.

℣. 4. Vix meliùs è Græco, niſi quòd pro *verè*, exſtat ἐπ' ἀληθείας, *in veritate*; uti pro *habitat*, αὐλίζεται, ad litt. *diverſatur, pernoctat, moratur*; exinde ῥήματα ἃ, numero plur. at in ed. Compl. ῥῆμα ὃ, ut ſup. Demum inf. pro *errant*, editum legitur *erant*, ſed vitiosè, niſi me fallo; nam Græcè conſtanter πλανᾶται, abſque ſeq. *ſunt*. Item ſup. legendum fortè eſt *erro*, non *error*, cùm in Græco ſit πλάνος, *ſeductor*, non πλάνη; al. tamen ἀγνόημα, *ignorantia*; ſed ap. Ambr. legitur *devius*: ita nempe l. 3. de interpell. Job, c. 2. t. 1. 654. e. Job loquentem inducit: *Eſto, inquit, ego erraverim, & apud me devius ille inhabitet, qui mentibus hominum effundit errores, ut loquar ſermones quos non oportet, ſicut vos dicitis, & errent verba mea, nec opportunè ſermo meus promatur.*

℣. 5. Gr. Ἔα δὲ, ὅτι ἐπ' ἐμοὶ μεγαλύνεσθε, ἐνάλλεσθε δέ μοι ὀνείδει· *Sine autem, quia ſuper me magnificamini, & inſultatis mihi opprobrio.* Ambr. l. 3. de interpell. Job, c. 2. t. 1. 654. e. *Cur vos in me inſilitis, & conviciamini?*

℣. 6. Gr. Var. delet *me*, ante *turbavit*; ſed in Mſ. Alex. ταράξας με; extremò pro *circa me circumdedit*, ita, ἐπ' ἐμὲ ὕψωσε, *ſuper me exaltavit.* Auguſt. in Job, ut ſup. *Et vallum ſuum circa me circumdedit.* Ambr. l. 3. de interpell. Job, ubi ſup. ſic pergit: *Non conſiderantes, quia à Domino mihi venit iſta tentatio, qui me vallo quodam perturbationum arbitratus eſt ſepiendum:* deinde ſic: *Exerceor adverſis, circumvallatus undique laboribus & periculis; & inſultatis adhuc volentes opprimere, quem deberetis juvare.*

℣. 7. Sic eſt in Græco, præter hoc, γελῶ, *rideo*, abſque ſeq. *&*; Mſ. tamen Alex. ibi add. καί; at nuſquam legitur *eſt*, ante *judicium*. Apud Aug. in Job, col. 642. e.

VULGATA NOVA.	VERSIO ANTIQUA.
8. Semitam meam circumſepſit, & tranſire non poſſum, & in calle meo tenebras poſuit.	8. *Circumſeptus ſum, nec evado:* in vultu meo tenebras poſuit. *Ex Mſ. Maj. Mon.*
9. Spoliavit me gloriâ meâ, & abſtulit coronam de capite meo.	9. Et gloriâ me exuit, & abſtulit coronam de capite meo.
10. Deſtruxit me undique, & pereo, & quaſi evulſæ arbori abſtulit ſpem meam.	10. Et diſrupit me undique, & abiit; excîdit tanquam arborem ſpem meam.
11. Iratus eſt contra me furor ejus, & ſic me habuit quaſi hoſtem ſuum.	11. Sæviſſimè abuſus eſt me in iracundia, & arbitratus eſt me tanquam inimicum.
12. Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt ſibi viam per me, & obſederunt in gyro tabernaculum meum.	12. Simul venerunt tentationes ejus, *& fecerunt per me viam ſuam, & circumdederunt tabernaculum meum.*
13. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me.	13. Fratres mei receſſerunt, cognoverunt alienos magis quàm me; & amici mei immiſericordes facti ſunt.
14. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, obliti ſunt mei.	14. Non curaverunt me proximi mei, & ſcientes nomen meum, obliti ſunt me.
15. Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ, ſicut alienum habuerunt me, & quaſi peregrinus fui in oculis eorum.	15. Vicini domûs, atque ancillæ meæ, *quaſi alienum reputaverunt me;* extraneus eram coram eis.
16. Servum meum vocavi, & non reſpondit, ore proprio deprecabar illum.	16. Servum meum vocavi, & non reſpondit; os meum deprecabatur.
17. Halitum meum exhorruit uxor mea, & orabam filios uteri mei.	17. Et rogabam uxorem meam; invocabam blandiens filios *uteri mei:*
18. Stulti quoque deſpiciebant me, & cùm ab eis receſſiſſem, detrahebant mihi.	18. Et illi in perpetuum deſpexerunt me: cùm ſurrexero, loquentur ad me.
19. Abominati ſunt me quondam conſiliarii mei: & quem maximè diligebam, averſatus eſt me.	19. Abominati ſunt me, qui noverant me; & quos dilexeram, conſurrexerunt in me.
20. Pelli meæ, conſumptis carnibus, adhæſit os meum, & derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos.	20. In cute computruerunt carnes meæ, & oſſa mea in dentibus meis ſunt.
21. Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.	21. Miſeremini mihi, miſeremini mei, ô amici: manus enim Domini eſt, quæ me tetigit.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſic: *Ecce rideo opprobria, & non loquor.* In Mſ. Alex. γελῶ ὀνείδη. Similiter apud Ambr. l. de exhort. virg. c. 13. t. 2. p. 300. f. *Ecce rideo opprobria, & non loquor: clamabo, & nuſquam judicium:* at l. 3. de interpell. Job, c. 2. t. 1. p. 654. e. ita: *Ecce rideo in opprobriis, & non loquar:* & inf. cap. 3. 655. e. *clamabo, & nondum judicium:* ſup. verò 654. f. poſt hoc, *non loquar*, alludens addit: *Nil reſpondebo conviciis veſtris; non enim vos eſtis qui judicatis: ſed qui judicat me, Dominus eſt; & ipſius tamen judicii tempus nondum advenit.*

℣. 8. Similiter hab. Aug. in Job, *in vultu meo tenebras poſuit.* Græc. ἐπὶ πρόσωπόν μου, &c. antecedunt etiam iſta ibid. Κύκλῳ περιῳκοδόμημαι, καὶ οὐ μὴ διαβῶ· i. e. *In circuitu circumædificatus ſum, & non tranſibo:* quæ ap. Orig. in Hexap. diſtinguuntur aſteriſco. Editionis Lat. verba ſimilia, *Circumſeptus ſum, nec evado*, veru quidem confixa erant in Mſ. Maj. Mon. ſed ineptè, ut notavit Martianæus.

℣. 9. Gr. Τὴν δὲ δόξαν ἀπ' ἐμοῦ ἐξέδυσεν, ἀφεῖλε δὲ, &c. ut in Lat. Ap. Aug. in Job, poſterius tantùm comma, *& abſtulit*, &c. legitur ut ſup.

℣. 10. Ipſo initio deeſt & in Gr. Vat. In Mſ. tamen Alex. ac ed. Compl. eſt Διέσπασε δέ· ſubinde pro *abiit*, ita, ᾠχόμην, *abii*, addito δὲ, verbo ſeq. *excidit.* Similiter ap. Auguſt. in Job, *& diſrupit me undique, & abii.* Erratum fortaſſe librarii eſt ſup. *abiit.*

℣. 11. Gr. Δεινῶς δέ μοι ὀργῇ ἐχρήσατο, &c. *Graviter autem mihi irâ uſus eſt*, &c. ut ſup. Mſ. Alex. del. δέ. Apud Auguſt. in Job, deeſt prior ſtίχος, poſterior verò ut ſupra in textu.

℣. 12. Gr. Ὁμοθυμαδὸν δὲ ἦλθον τὰ πειρατήρια αὐτοῦ ἐπ' ἐμοί. Hoc autem, τὰ πειρατήρια, poſſet etiam verti, *agmina piratarum.* Tum ſequitur in edit. Rom. ſicut ap. Orig. in Hexap. ex ed. LXX. ταῖς ὁδοῖς μου ἐκύκλωσαν ἐγκάθετοι, *viis meis in circuitu inſederunt inſidiatores.* In edit. vero Lat. Hieron. hæc ſententia deeſt; ſed ejus loco adduntur iſtæ duæ, præmiſſis totidem aſteriſcis: *& fecerunt..... & circumdederunt*, &c. quas D. noſter Bern. de Montfaucon Hexap. t. 1. p. 426. in editionem LXX. Hexaplarem invectas fuiſſe ait ex Theodot. vel Aquilâ, vel ex utroque ſimul. Apud Ambr. in Pſ. 37. t. 1. p. 834. f. ſimpliciter habetur: *Simul mihi venerunt tentationes graviſſimæ, circumdederunt me inſidiantes;* quæ favent editioni Rom. LXX. Apud Aug. in Job, hæc pauca, *& circumdederunt tabernaculum meum.*

℣. 13. Ipſo initio Græc. habet ἀπ' ἐμοῦ, *à me*; deinde ἀδελφούς μου, &c. ut in Lat. ſup. ſi unum excipias *magis*, quod deeſt. Similiter apud Ambr. in Pſ. 37. t. 1. p. 834. f. *Fratres mei diſceſſerunt à me, cognoverunt extraneos magis quàm me; amici mei immiſericordes facti ſunt.* Sic etiam in Pſ. 36. col. 802. f. niſi quòd delet *a me*, & leg. *agnoverunt*, Gr. ἔγνωσαν. Apud Aug. in Job, *Fratres mei receſſerunt;* & poſt pauca, *& amici mei immiſericordes facti ſunt.*

℣. 14. Ita Græcè, uno excepto, προσεποιήσαντό με, pro *curaverunt me*, Nobil. *adhæſerunt mihi.* Ap. Ambr. in Pſ. 36. t. 1. p. 802. f. poſt hoc, *immiſericord. facti ſunt*, illico additur: *& qui me noverant, obliti ſunt nomen meum*, omiſſis intermediis. Apud Auguſt. in Job, *& ſcientes nomen meum, obliti ſunt me*, ut ſup. Gr. οἱ εἰδότες, Mſ. Alex. οἱ ἰδόντες.

℣. 15. Priora verba & poſteriora ſic habentur Græcè. In edit. verò Lat. Hieron. hæc adduntur media cum aſteriſco, *quaſi alienum reputaverunt me;* quæ in Græco non reperiuntur. Apud Auguſt. in Job, priora tantùm: *Vicini domûs, & ancillæ meæ.*

℣. 16. Ita Aug. in Job. In Gr. ὑπήκουσε, *obedivit*, pro *reſpondit*, addito δὲ, *autem*, poſt *os.*

℣. 17. Ed. Rom. LXX. poſt vocem *filios*, ſubdit παλλακίδων μου, *pellicum mearum:* ſic etiam legitur in Hexap. Orig. ex LXX. abſque aſteriſco prævio. In ed. verò Lat. additur ſup. *uteri mei*, cum aſteriſco; ap. Symm. παίδων μου. Similiter apud Aug. in Job: *Et rogabam uxorem meam; invocavi blandiens filios uteri mei.* Græcè nunc, προσεκαλούμην δέ, Mſ. Alex. καὶ προσεκαλούμην, *& advocabam.*

℣. 18. Gr. Οἱ δὲ εἰς τὸν αἰῶνά με ἀπεποιήσαντο, *Illi autem in ſæculum me abjecerunt;* Nobil. *adverſati ſunt:* & in fine, κατ' ἐμοῦ λαλοῦσι, *contra me loquuntur.*

℣. 19. Ita Græcè, niſi hoc excipias, οἱ ἰδόντες, *qui videbant*, pro *qui noverant.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *& quos dilexeram, conſurrexerunt in me.*

℣. 20. Ita Auguſt. in Job. Sic etiam Græcè, ſi ultimum excipias verbum ἔχεται, loco *ſunt*, Nobil. *hærent;* additur etiam ſup. μου, poſt *cute*, ſed tollitur inf. poſt *dentibus.*

℣. 21. Similiter hab. Aug. in Job, præter vocem *mei*, pro *mihi*, ut & *me* in fine poſt *tetigit*; Gr. ἡ ἁψαμένη μού ἐστι· cæt. ut in Lat. Ap. Ambr. l. 3. offic. t. 2. col. 139. f. ſic: *Miſeremini mei, amici, miſeremini:* & in Pſ. 36. t. 1. p. 791. c. *manus Domini tetigit me.* Item in Pſ. 37. col. 824. e. *Job*, inquit, *manum Domini dixit eſſe, quæ ſe tetigerit.*

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

22. Quare me perſequimini ſicut & Dominus; de carnibus meis non ſatiamini?

23. Quis mihi tribuat ut ſcribantur ſermones mei, & ponantur in libro in perpetuum

24. *In ſtylo ferreo*, & plumbo; aut *in teſtimoniis* in petris ſculpantur?

25. Scio enim quia æternus eſt, qui me reſoluturus eſt: ſuper terram

26. Reſurget cutis mea, quæ hæc patitur: à Domino enim mihi hæc contigerunt,

27. Quorum ego mihi conſcius ſum; quæ oculus meus vidit, & non alius, & omnia mihi conſummata ſunt in ſinu.

28. Quòd & ſi dixeritis: Quid dicemus contra eum, & radicem ſermonis inveniemus in eo?

29. Timete & vos *à gladio*: ira enim ſuper iniquos veniet, & tunc cognoſcetis *quia eſt judicium*.

Vulgata nova.

22. Quare perſequimini me ſicut Deus, & carnibus meis ſaturamini?

23. Quis mihi tribuat ut ſcribantur ſermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro

24. Stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte ſculpantur in ſilice?

25. Scio enim quòd Redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum:

26. Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.

27. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Perſequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum?

29. Fugite ergo à facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius eſt: & ſcitote eſſe judicium.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 22. Ad verbum è Gr. addito uno &, poſt *Dominus*: pro *ſatiamini* verò eſt ἐμπίπλαϑε, i. e. *implemini*, quod idem ſonat. Ap. Aug. in Job, omnia ut in Lat. ſup.

℣. 23. Græc. hab. γὰρ ἄν, *enim utique*, loco *mihi*; exinde verbo *ponantur*, addit αὐτά, *ipſa*; extremò τὸν αἰῶνα, *ſæculum*, loco *perpetuum*.

℣. 24. Similiter hab. Aug. in Job, præter unum *in teſtimonium*, pro *in teſtimoniis*. His autem, *in ſtilo ferreo*, & ſeq. *in teſtimoniis*, præponitur aſteriſcus in edit. Lat. Hexapla etiam Orig. id ferunt cum aſteriſco, ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, paulòque poſt ſub eodem ſigno, εἰς μαρτύριον; tum addunt ex LXX. ἢ ἐν πέτραις ἐγγλυφῆναι· quæ ultima leguntur etiam in ed. Rom. ſed abſque hoc anteced. ſolo, εἰς μαρτύριον; nam ſup. id admiſſum eſt, ἐν γραφείῳ σιδηρῷ.

℣. 25. Ita Auguſt. in Job, excepto ult. *ſuper terram*, quod reticet. Ita quoque in Græco, ubi id, ἐπὶ γῆς, ſicut in ed. Lat. Hieron. videtur pertinere ad verſum ſeq. Ap. Ambr. verò l. 1. de interpel. Job, c. 5. t. 1. p. 631. e. ſic: *Novi enim quia æternus & potens eſt, qui ſoluturus eſt me in terra.*

℣. 26. Vix mel. è Gr. niſi quòd pro *reſurget cutis mea*, habetur, ἀναστῆσαι τὸ δέρμα μου, *ad reſuſcitandam cutem meam*; & in fine, συνετελέσθη, *conſummata ſunt*, pro *contigerunt*. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, ſup. *Reſuſcitare pellem meam, quæ portavit hæc*: at in Pſ. 118. t. 1. col. 1092. f. *Reſuſcitabit corium meum*: & l. de fide Reſur. t. 2. col. 1152. a. *Suſcitabit corpus meum hoc, quod multa mala paſſum eſt.* In Mſ. Alex. Ἀναστήσει δέ μου τὸ σῶμα τὸ ἀναντλοῦν, &c. Vide Auguſt. l. 22. de civit. Dei, c. 29. t. 7. 698. c.

℣. 27. Similiter ap. Aug. in Job, ſicut etiam in Græco.

℣. 28. Sic ap. Auguſt. in Job, col. 643. d. niſi id excipias, *quòd ſi &*, pro *quod & ſi*. Gr. εἰ δὲ καὶ, &c. ut ſup.

℣. 29. Græc. initio hab. Εὐλαβήθητε δὴ καὶ ὑμεῖς ἀπὸ ἐπικαλύμματος, *Cavete utique & vos a tegmine*; deinde ſic, θυμὸς γὰρ, &c. ut ſup. extremò autem pro *cognoſcetis*, &c. ita: γνώσονται ποῦ ἐστιν αὐτῶν ἡ ὕλη, *cognoſcent ubi eſt eorum materia*; quæ omnia ſic ap. Orig. leguntur in Hexap. ex verſ. LXX. In ed. noſtra Lat. id, *à gladio*, ſignatur aſteriſco, ſicut iſtud in fine, *quia eſt judicium*: hæc etiam duo ex aliis Interpretibus, non ex edit. LXX. deſumpta ſunt. Ita nempe ferunt Hexapla Orig. Σ. εὐλαβεῖσθε ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν μάχαιραν· deinde θυμὸς γὰρ, &c. ut ſup. ex LXX. rurſus ita: Α. Θ. ὅπως γνῶτε ὅτι ἐστὶ κρίσις, poſito aſteriſco poſt γνῶτε; ſequitur illico ex LXX. καὶ τότε γνώσονται, &c. ut ſup. Auguſt. in Job, hæc ſola memorat, *Ira enim ſuper iniquos veniet.*

CAPUT XX.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. RESpondens autem Sophar Minæus, ait:

2. Non ſic ſperabam contradicturum te hæc; nec enim intelligis magis quàm ego.

3. *Eruditionem confuſionis meæ audiam, & ſpiritus ſapientiæ reſpondebit mihi?*

4. *Nunquid hæc noſti à ſæculis, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram?*

5. Jocunditas impiorum ruina magna eſt, & gaudium iniquorum perditio eſt.

6. Si aſcenderint in cœlum munera ejus, & victima ejus nubes tetigerit;

7. Cùm putaverit ſe jam ſtabilem eſſe, in fine peribit: & qui noverunt eum, dicent: Ubi eſt?

Vulgata nova.

1. RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2. Idcirco cogitationes meæ variæ ſuccedunt ſibi, & mens in diverſa rapitur.

3. Doctrinam, qua me arguis, audiam, & ſpiritus intelligentiæ meæ reſpondebit mihi.

4. Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram,

5. Quòd laus impiorum brevis ſit, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.

6. Si aſcenderit uſque ad cœlum ſuperbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit:

7. Quaſi ſterquilinium in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent: Ubi eſt?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Prætermiſſa iſta in Mſ. Turon. ſuppleviſſe ſe teſtatur Martianæus ex verſ. LXX. Apud Aug. in Job, ita: *Verba Sophar Minæi.*

℣. 2. Gr. Οὐχ οὕτως ὑπελάμβανον ἀντερεῖν σε ταῦτα· καὶ οὐχὶ συνίετε μᾶλλον ἢ καὶ ἐγώ. *Non ſic putabam contradicere te his; & non intelligitis magis quàm & ego.* Ap. Aug. in Job, *non enim intelligitis magis quàm ego.* Mſ. Alex. cum Compl. ἢ ἐγώ.

℣℣. 3. 4. Hæc omnia tribus aſteriſcis diſtinguuntur in edit. Lat. Ita quoque Græcè proferuntur in Hexap. Orig. cum aſteriſcis, non ex LXX. ſed ex Theod. unde procul dubio invecta ſunt in edit. Rom. LXX. Hexapla tamen deinceps ſic hab. Σ. ἀπ' αἰῶνος; Ο. ἀπὸ τοῦ ἔτι, ut ſup. apud Theod. Hieron. *à ſæculis.* Auguſt. in Job, hæc ſola memorat: *Eruditionem confuſionis meæ audiam*; ut & iſta: *Nunquid hæc noſti à ſæculis?*

℣. 5. Græcè, εὐφροσύνη δέ, loco *jocunditas*; reliqua ut in Lat. ſup. niſi id excipiatur, ἐξαίσιον, *inſignis*, pro *magna eſt*; ſtatimque χαρμονὴ δὲ, abſque *eſt* in fine. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 1. t. 1. 653. e. ait, *Lætitiam autem impiorum eſſe graviorem ruinam, ideoque etiam ſanctum Job à proſperis in adverſa mutatum*, &c.

℣. 6. Vix meliùs è Græco.

℣. 7. Gr. Ὅταν (γὰρ Alex. del. γὰρ) δοκῇ ἤδη κατεστηρίχθαι, τότε εἰς τέλος ἀπολεῖται, &c. ut ſup. Ambr. l. 3. de interpel. Job, 653. e. ait, *Etiamſi in rebus proſperis ſit*,

VULGATA NOVA.

8. Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.

9. Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.

10. Filii ejus atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.

11. Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient.

12. Cùm enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.

13. Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.

14. Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.

15. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.

16. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ.

17. (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.)

18. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit.

19. Quoniam confringens nudavit pauperes: domum rapuit, & non ædificavit eam.

Eccl. 5. 9. 20. Nec est satiatus venter ejus: & cùm habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.

21. Non remansit de cibo ejus, & propterea nihil permanebit de bonis ejus.

22. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.

23. Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.

24. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.

25. Eductus, & egrediens de vagina sua, &

VERSIO ANTIQUA.

8. Tanquam * somnus avolans nusquam comparet, & volavit velut phantasma nocturnum.

Ex Ms. Maj. Mon.
* Ms. vel edit. sonus.

9. *Oculus videbit, & non adjiciet; & ultra non cernet eum locus ejus.*

10. Filios ejus disperdat impius, & manus ejus succendantur doloribus.

11. *Ossa ejus repleta sunt in juventute ejus, & cum illo in cinere dormient.*

12. *Si dulcis fuerit in ore ejus malitia, abscondet eam sub lingua sua.*

13. Parcet ei, & non relinquet eam, & tenebit eam in medio gutture suo,

14. Et non poterit subvenire sibi: *fel aspidis in ventre ejus.*

15. Divitiæ iniquè congregatæ evomentur: de domo ejus protrahet eum angelus.

16. Et furorem draconum mulcebit: interficiat illum lingua colubri.

17. Et non videat mulcturam pecorum, neque pabula, mellis, & butyri.

18. In vanum & frustra laboravit: divitias, de quibus non est gustaturus; quæ egerentur, ut durum quid, quod mandi non potest, nec glutiri.

19. Multorum enim validorum domos confregit, & habitacula diruit, nec instauravit.

20. Non est salus substantiæ ejus: in desiderio suo non salvabitur.

21. *Non erunt reliquiæ de cibis ejus;* ideo non florebunt bona ejus.

22. Cùm putaverit se repletum esse, coarctabitur, & omnis necessitas super eum veniet.

23. Si quomodo impleat ventrem suum, & emittet super eum furorem iracundiæ: pluet super eum dolorem,

24. Et non liberabitur de manu gladii: vulneret eum sagitta ærea.

25. Pertranseat corpus ejus jaculum; fulgura in

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

perpetuari ei secunda non posse.

℣. 8. In Ms. vel edit. *sonus*, non *somnus*, quam vocem reposuimus è Græco, ubi constanter ἐνύπνιον, *somnium*; item infra οὐ μὴ εὑρεθῇ, *non invenietur*, pro *nusquam comparet*; extremòque φάσμα, &c. at in Ms. Alex. φάντασμα, ut sup. Apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, 653. e. legitur, hominem *tanquam somnium citò evanescere, ut non inveniatur locus ejus.*

℣. 9. Edit. Lat. Hieron. hæc profert cum duobus asteriscis: in edit. Rom. LXX. sic: Ὀφθαλμὸς παρέβλεψε, καὶ οὐ προσθήσει, καὶ οὐκ ἔτι προσνοήσει, &c. ut sup. Ap. Aug. in Job, hæc pauca, *Oculus vidit, & non adjiciet.*

℣. 10. Ita Aug. in Job. Græc. verò sic habet num. plur. ὀλέσαισαν ἥττονες, *disperdant minores*; ultimòque, πυρσεύσαισαν ὀδύνας, *succendant dolores.*

℣℣. 11. 12. Hi duo versus triplici notantur asterisco in edit. Lat. sicut etiam in Hexapl. Orig. Apud August. in Job hæc leguntur pauca: *Ossa ejus impleta sunt juventute ejus:* in Hexap. sic habetur inf. *Symm.* παραβάσεως; *LXX.* νεότητος; tametsi vox ista, νεότητος, sup. notetur asterisco cum aliis.

℣. 13. In Hexap. Orig. hæc sententia, Φείσεται αὐτῆς, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει αὐτήν, notatur asterisco; non verò in edit. Lat. Hieron. In ed. Rom. LXX. est οὐ φείσεται, *non parcet*; reliqua ut in textu, si unum excipias, συνάξει, *colliget*, pro *tenebit*: similiter in Hexap. hoc habetur, καὶ συνάξει, ex vers. LXX. al. συνέξει. Apud Aug. in Job, omnia ut sup. in textu.

℣. 14. Ita Græcè ad verbum, sicut apud Aug. in Job: sed in Hexap. Orig. posterior στίχος notatur asterisco, præmissis etiam his, Ο. Θ. ut indicetur seqq. χολὴ ἀσπίδος ἐν γαστρί, ex Theodot. esse desumpta: at in ed. Lat. Hieron. nulla ibi fulget stellula.

℣. 15. Similiter habet Aug. in Job. Græcè vix unum variat, nempe ἐξελκύσει, *extrahet*, loco *protrahet*. Apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 1. p. 653. e. *Divitiæ injustè congregatæ evomentur.* Similiter ap. Hieron. in cap. 12. Ose. t. 3. col. 1320. f. hoc excepto, *iniquè*, pro *injustè*.

℣. 16. Gr. θηλάσαι, *sugat*, pro *mulcebit*, addito δέ, *autem*, verbo *interficiat*; al. χολὴν ἀσπίδων μυζήσει. Ap. Aug. in Job, *Et furore draconum fulgebit*, quam lectionem subinde exponit; Mss. tamen quidam ferunt ibid. *furorem*, sed omnes constanter *fulgebit*; mox ita, *interficiat illum*, &c. ut sup.

℣. 17. Ad verbum è Gr. deletâ primâ conjunct. &. Ap. Aug. in Job, omnia ut in textu, præter *mulctram*, loco *mulcturam*; Gr. ἀμέλξιν.

℣. 18. Ita Græcè, præter hoc, *quæ egerentur*, quod abest. Ap. Aug. in Job, col. 644. a. *quæ egerunt*; reliqua ut in textu. Quod verò hîc Interpres Lat. vertit, *durum quid*, Græcè est στρίφνος, i. e. *nervosa boum caro*, & βοτάνη ἄβρωτος, ex Orig. & Suida.

℣. 19. Concinit Gr. loco tamen *validorum*, hab. δυνατῶν *potentum*; paulòque post, δίαιταν δὲ ἥρπασε, *habitaculum autem diripuit*; & pro *instauravit*, ἔστησε, *statuit*; Symm. ἀνοικοδομήσει.

℣. 20. Gr. Οὐκ ἔστιν αὐτοῦ σωτηρία τοῖς ὑπάρχουσι, *Non est ejus salus facultatibus*; reliqua ut in Lat. sup. quæ tamen asterisco notantur in Ms. Maj. Mon. sed malè; nam in Hexap. Orig. ita legitur: *Symm.* Χαίρων δ' ἐπεθύμει οὐ διασώσει. *LXX.* ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ οὐ σωθήσεται, nullâ præmissâ stellulâ. Similiter ap. Aug. in Job, *in desiderio suo non salvabitur.*

℣. 21. In edit. Lat. Hieron. præponitur asteriscus his verbis, *Non erunt reliquiæ de cibis ejus*; quæ etiam leguntur ap. Aug. in Job. In Hexapl. Orig. similiter habetur cum asterisco, Οὐκ ἔστιν ὑπόλειμμα τοῖς βρώμασιν αὐτοῦ· reliqua ut in Lat. sup.

℣. 22. Græc. Ὅταν δὲ δοκῇ ἤδη πεπληρῶσθαι, θλιβήσεται· πᾶσα δὲ ἀνάγκη ἐπ' αὐτὸν ἐπελεύσεται. Similiter apud Aug. in Job, *Cùm putaverit se repletum esse, coarctabitur.*

℣. 23. Græc. initio hab. Εἴ πως εἴη πληρῶσαι, *Si quomodo sit implere*; subinde ἐπαποστεῖλαι, absque præced. &, ac in fine, νίψαι ἐπ' αὐτὸν ὀδύνας, *lavet super eum dolores.* Symm. & Theod. ἐπιβρέξει. Ms. Alex. ῥίψαι, *projiciat*; initio verò, καὶ πληρώσει, al. εἴ πως πληρώσαι. Apud Aug. in Job, *Si quomodo impleat ventrem suum, & immittet super eum furorem iracundiæ*; nec plura.

℣. 24. Græcè σωθῇ, *salvetur*, pro *liberabitur*; exinde σιδήρου, *ferri*, loco *gladii*, & τόξον, *arcus*, pro *sagitta*. Ap. Augustin. in Job, postrema tantùm, *vulneret eum sagitta ærea*, ut sup.

℣. 25. Similiter habet August. in Job, usque ad ver-

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. habitaculis ejus *diſcurrant ſuper eum terribiliter*,

26. Et omnes tenebræ in eo maneant: comedat eum ignis inexſtinguibilis; lædat advena domum ejus,

27. Et detegat cœlum iniquitates ejus: terra adverſetur ei.

28. Trahat domum ejus perditio in finem; dies iræ ſuperveniat illi.

29. Hæc pars hominis impii à Domino, & poſſeſſio bonorum ejus ab epiſcopo.

Vulgata nova.

fulgurans in amaritudine ſua: vadent & venient ſuper eum horribiles.

26. Omnes tenebræ abſconditæ ſunt in occultis ejus: devorabit eum ignis, qui non ſuccenditur; affligetur relictus in tabernaculo ſuo.

27. Revelabunt cœli iniquitatem ejus, & terra conſurget adversùs eum.

28. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.

29. Hæc eſt pars hominis impii à Deo, & hæreditas verborum ejus à Domino.

Notæ ad Versionem antiquam.

bum *diſcurrant*, hoc tamen excepto, *tabernaculis*, pro *habitaculis*, Gr. διαίταις: item ipſo initio Græcè, Διεξέλθοι δὲ διὰ σώματος, &c. *Pertranſeat autem per corpus*, &c. paulòque poſt, ἄστρα δὲ, *aſtra autem*, loco *fulgura*. Hexap. in fine addunt ex verſ. LXX. περιπατήσαισαν, abſque aſteriſco; ex Aquila verò & Theodor. ſic, καὶ ἀστραπὴ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύσεται ἐπ' αὐτόν, *& fulgur à facie ejus ibit ſuper eum*: edit. noſtra Lat. *diſcurrant*, &c. præmiſſo aſteriſco; Rom. LXX. περιπατήσαισαν ἐπ' αὐτῷ φόβοι, *obambulent ſuper eum timores*. Vide Martianæi Not. d. in hunc locum.

℣. 26. Græcè, Πᾶν δὲ σκότος αὐτῷ ὑπομείναι, *Omnes autem tenebræ ei permaneant*; mox ita, κατέδεται, *comedit*, & poſt paulò ἄκαυστον, loco *inexſtinguibilis*, Nobil. *qui non accenditur*; extremò ſic, κακώσαι δὲ, &c. ut ſup. Apud Aug. in Job, *lædat advena domum ejus*, ut ſup.

℣. 27. Ad verbum è Gr. ni excipias iſtud, *adverſetur*, pro quo ἐπαναστάιη, *inſurgat*, præpoſitâ conjunct. δέ. Apud Aug. in Job, prior tantùm στίχος habetur ut ſup.

℣. 28. Itidem Græcè. Vide Ambr. infra, ad ℣. 29.

℣. 29. Totidem verba in Græco. Apud Aug. in Job, poſteriora tantùm, *& poſſeſſio bonorum ejus ab epiſcopo*, editt. *ab ipſo*. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 1. t. 1. p. 653. f. his alludens, dicit: *Cum portio impii hujuſmodi ſit, ut ſuperveniens in eum à Domino indignatio jungat ei dolores, & interitus domum ejus involvat*, &c.

CAPUT XXI.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. Reſpondens autem Job, ait:

2. Audite, audite ſermones meos, & non ſit mihi à vobis hæc conſolatio.

3. Sufferte me, ego autem loquar, & ita demum ridebitis me.

4. Quid enim? nunquid humana eſt caſtigatio mea? aut quare non iraſcar?

5. Reſpicite ad me, & admiramini, & ponite manum ſub mento:

6. Si enim recorder, perturbor, & tenentur carnes meæ doloribus.

7. Quare impii vivunt, & ſenuerunt in divitiis?

8. Semen eorum ſecundùm deſiderium animæ, & nepotes eorum ante oculos.

9. Domus eorum abundantes, & timor nuſquam, nec flagellum Domini eſt ſuper eos.

Vulgata nova.

1. Reſpondens autem Job, dixit:

2. Audite quæſo ſermones meos, & agite pœnitentiam.

3. Suſtinete me, & ego loquar, & poſt mea, ſi videbitur, verba ridete.

4. Nunquid contra hominem diſputatio mea eſt, ut meritò non debeam contriſtari?

5. Attendite me, & obſtupeſcite, & ſuperponite digitum ori veſtro:

6. Et ego quando recordatus fuero, pertimeſco, & concutit carnem meam tremor.

7. Quare ergo impii vivunt, ſublevati ſunt, confortatique divitiis? *Jer. 12. 1.*

8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conſpectu eorum. *Abac. 1. 13.*

9. Domus eorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt virga Dei ſuper illos.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Hic verſiculus non legitur in Mſ. Maj. Mon. hunc ſupplevimus è Græco. Ap. Aug. in Job, *Verba Job.*

℣. 2. Ad verbum è Gr. præter conjunct. ἵνα, *ut*, pro *&*. Ap. Aug. in Job, *& non ſit mihi*, &c. Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 3. t. 1. p. 656. e. *Audite, audite verba mea; non ſit mihi à vobis conſolationem quærere.*

℣. 3. Ita in Græco, præter poſtrema, εἶτ' οὐ καταγελάσετέ μου, *deinde non deridebitis me.* Ap. Ambr. l. 1. offic. t. 2. p. 12. e. *Portate me, ego autem loquar, deinde ridete me.* Vide l. 3. de interpel. Job, t. 1. 656. e.

℣. 4. Sic habet Aug. in Job. Ita quoque in Græco eſt, ni excipias iſta, μὴ ἀνθρώπου μου ἡ ἔλεγξις; *num hominis eſt mea redargutio?* pro *nunquid humana*, &c. Apud Ambr. l. 1. offic. c. 12. t. 2. 12. e. *Nam & ſi arguor, quaſi homo arguor; portate ergo onus ſermonum meorum*: & poſt pauca: *Aut certè*, inquit, *quia ita eſt verſus: Quid autem? nunquid ab homine arguor?* Vide etiam l. 3. de interpel. Job, c. 3. t. 1. col. 656. e.

℣. 5. Gr. Εἰσβλέψαντες εἰς ἐμὲ, θαυμάσατε, χεῖρα θέντες ἐπὶ σιαγόνι. *Inſpicientes in me, admirabimini, manum ponentes ſuper maxillam*; in Mſ. Alex. θαυμάσατε. Ap. Aug. in Job, *Reſpicite ad me, & admiramini*, ut ſup.

℣. 6. Ita Auguſt. in Job; nec valde differt Græc. niſi quòd hab. initio, ἐάν τε γὰρ μνησθῶ, *ſi etenim recordatus fuero*; ſtatimque ἐσπούδακα, *ſollicitus fui*; Symm. θορυβοῦμαι, ut ſup. Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. ita: *Audite me, quoniam dolores vulneris mei cogunt loqui.* Gr. ἔχουσι δέ μου τὰς σάρκας ὀδύναι.

℣. 7. Sic eſt in Gr. præter hoc, πεπαλαίωνται δὲ καὶ ἐν. Ap. Ambr. l. 1. offic. t. 2. p. 12. d. bene: *Cur impii vivunt, inveteraverunt autem & in divitiis?* & l. 3. de interpell. Job, c. 4. t. 1. 657. b. alludens, dicit: *Sed dicito mihi: Si propter peccatum meum hoc patior, ſicut objicitis, quare impii vivunt? nec ſolùm vivunt, ſed etiam repleti ſunt divitiis, & fructus multiplicant, ſed etiam filiis potiuntur. abundant domus eorum*, &c. & poſt pauca: *Inveteraverunt in divitiis*, πεπαλαίωνται *dixit, ut non tam diuturnæ divitiarum*, &c. Similiter ap. Aug. in Job, *Quare impii vivunt?* Apud Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. *Ut impii vivunt, & domus illorum*, &c. ut inf. ad ℣. 9. omiſſis intermediis. Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. e. *Propter quid impii vivunt, ſenuerunt inhoneſtè?*

℣. 8. Græc. habet ſimpliciter, κατὰ ψυχὴν, abſque voce *deſiderium*; tum loco *nepotes*, τέκνα; ultimòque ἐν ὀφθαλμοῖς. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 657. e. bene: *Semen eorum ſecundùm animam, filii eorum in oculis*: & l. 1. offic. t. 2. col. 12. d. *Semen eorum ſecundùm voluntatem, filii eorum in oculis.* Gild. Sap. l. de excid. Britann. col. 714. e. *Et ſemen eorum ſecundùm deſiderium eorum, & filii eorum ante conſpectum eorum.*

℣. 9. Græcè, εὐθηνοῦσι, pro *abundantes*, paulòque poſt παρὰ Κυρίου, loco *Domini*; & in fine, ἐπ' αὐτοῖς. Optimè Ambr. l. 1. offic. t. 2. p. 12. d. *Domus ipſorum abundant, timor autem nuſquam; flagellum autem à Domino non eſt in ipſis*: & l. 3. de interpel. Job, c. 4. t. 1. p. 658. a. ſic: *Quia non eſt illis timor, non eſt flagellum à Domino.* Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. *Et domus illorum non diſſipata ſunt, & timor ab illis longè eſt; vacca*

Vulgata nova.

10. Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non eſt privata fetu ſuo.

11. Egrediuntur quaſi greges parvuli eorum, & infantes eorum exſultant luſibus.

12. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi.

13. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.

14. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus.

Malac. 3. 14.

15. Quis eſt Omnipotens ut ſerviamus ei? & quid nobis prodeſt ſi oraverimus illum?

16. Veruntamen quia non ſunt in manu eorum bona ſua, conſilium impiorum longè ſit à me.

17. Quoties lucerna impiorum exſtinguetur, & ſuperveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris ſui?

18. Erunt ſicut paleæ ante faciem venti, & ſicut favilla quam turbo diſpergit.

19. Deus ſervabit filiis illius dolorem patris: & cùm reddiderit, tunc ſciet.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

10. Vaccæ eorum concipientes non abortant, & feta eorum ſalvavit, & peperit.

11. *Et mittunt ſicut infantes ſuos*, & permanent ſicut vetuſtæ oves eorum; & parvuli eorum ludo ſe provocant.

12. Tenent pſalterium & citharam, & lætantur ad vocem *organi*.

13. Et finierunt in bonis vitam ſuam, atque in requie inferi dormierunt.

14. Dicunt autem Domino: Diſcede à nobis, noſſe vias tuas nolumus.

15. *Quid eſt Dominus quia ſerviemus ei? aut quæ utilitas quia obediemus ei?*

16. Erant autem in manibus eorum bona; ſed facta impiorum non reſpicit.

17. Imo verò lucerna impiorum exſtinguetur, & ſuperveniet eis everſio; dolores autem tenebunt eos ab ira.

18. Et erunt ſicut palea in vento, & ſicut pulvis quem abſtulit turbo.

19. Deus, deficiant filii *ejus*, bona ejus; *redde ei*, *& ſciet.*

Notæ ad Versionem antiquam.

illorum, &c. Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. e. *Et domus eorum fructuoſæ ſunt, & timor nunquam, nec plaga Domini eſt ſuper eos.*

℣. 10. Gr. Ἡ βοῦς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησε· διεσώθη δὲ αὐτῶν ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔσφαλε. *Vacca illorum non abortivit; ſalva autem evaſit eorum prægnans, & non fruſtrata eſt.* Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. p. 219. h. *Vacca illorum nunquam abortavit, ſemper tulit ventrem ſuum.* Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 4. t. 1. 658. a. *Bucula eorum non abortit, ſed parit.* Gild. Sap. l. de excid. Britann. col. 714. e. legit: *Vacca eorum non abortivit, & prægnans eorum pertulit partum, & non erravit.*

℣. 11. In Mſ. Maj. Mon. aſteriſco notatur prior ſτίχος, *& mittunt*, &c. Et verò etiam nunc non legitur in textu Græco, ſed ſimpliciter: Μένουσι δὲ ὡς πρόβατα αἰώνια, τὰ δὲ παιδία αὐτῶν προσπαίζουσιν. Item ap. Lucif. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. *Ipſi verò permanent tanquam oves in perpetuum; & filii eorum, accepto organo, ludunt cum delectamento.* Apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, col. 658. d. *Quia manent ſicut oves æternæ; pueri autem eorum ludunt.* Ap. Gild. Sap. l. de excid. Britann. col. 714. e. *Sed permanent ſicut oves æternæ, & pueri eorum gaudent.* Ap. Aug. in Job, col. 642. f. *Et permanent ſicut vetuſtate oves eorum.*

℣. 12. Ita Græcè, niſi quòd initio pro *tenent*, habetur ἀναλαβόντες, *ſumentes*; & in fine, φωνῇ ψαλμοῦ, *voce pſalmi.* In edit. Lat. ult. voci *organi*, præponitur aſteriſcus. In Hexap. Orig. ſic, præmiſſo eodem ſigno: *Aquila* ὀργάνου, *Symm.* κιθάρας, *LXX.* ψαλμοῦ. Apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, 658. d. bene: *Accipientes pſalterium & citharam, & delectantur voce pſalmi.* Gild. Sap. l. de excid. Britann. col. 714. e. *Et pſalterium ſumentes & citharam, finierunt*, &c. Vid. Lucif. Cal. ℣. præced.

℣. 13. Concinit Græc. niſi quòd habet, Συνετέλεσαν δὲ..... ἐν δὲ ἀναπαύσει, &c. Hæc autem Græca duobus aſteriſcis ſignantur in Hexap. ſed ineptè, ni fallor, cùm in edit. noſtra Lat. legantur abſque ſimilibus ſignis; imo vox ultima *organi*, verſûs præced. cui præmittitur aſteriſcus, in eadem edit. quaſi de induſtria clauditur ibidem duobus craſſioribus punctis. Delendi igitur hi duo aſteriſci in Hexap. t. 1. p. 429. ſicut etiam ſubjecta Nota eruditi editoris, *Hi verſus aſteriſcis notantur in editione Lat.* Et verò Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. allatis ſup. ℣. 11. addit, *Ut vitam degerent in bonis.* Similiter apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, 658. d. legitur: *Conſummaverunt autem in bonis vitam ſuam, in requie autem inferni dormierunt.* Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. col. 714. e. *Finierunt in bonis vitam ſuam, in requiem inferorum dormierunt.*

℣. 14. Similiter habetur Græcè, ſed num. ſingul. Λέγει δὲ Κυρίῳ· Ἀπόστα ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὁδοὺς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι. In Mſ. Alex. Λέγει δὲ ὁ ἀσεβὴς τῷ Κυρίῳ. Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. *Cùm dicat Dominus: Recedite à me iniqui, vias illorum nolo noſſe.* Ambr. l. 1. offic. t. 2. col. 12. f. ait: *Videns ergo infirmus abundare injuſtos..... ſe autem atteri, dicit Domino: Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo:* item l. 3. de interpel. Job, 659. c. *Diſcede à me*, &c. ut ſup. Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. col. 170. b. *Dicit impius Deo: Diſcede à me, quia vias tuas noſcere nolo.*

℣. 15. In edit. noſtra Lat. hæc ſignantur aſteriſcis duobus. In Hexap. etiam Orig. ſimiliter notantur iſta: Τί ἱκανὸς ὅτι δουλεύσωμεν αὐτῷ; καὶ τίς ὠφέλεια ὅτι ἀπαντήσωμεν αὐτῷ; ad quæ erud. noſter editor obſervat in Mſ. Colb. ſcribi, præmiſſo aſteriſco, Ἐκ Θ. οἱ β΄. id eſt, *Hi duo verſiculi ex Theodotione*; poſtea ſic, *Symm.* ἵνα, ſtatimque præmiſſo item aſteriſco, & ἐὰν, pro ὅτι. Verum in iiſdem Hexap. ſubinde legitur ex Symm. ἵνα δουλεύσωμεν; ex LXX. & Theodot. ὅτι δουλεύσομεν, mox ita: *LXX.* ὅτι ἀπαντήσομεν, Ἄλλος, ἐὰν ἀπαντήσωμεν, quibus ſignificatur horum nonnulla habuiſſe LXX. Apud Ambr. etiam l. 1. offic. c. 12. t. 2. col. 12. f. legimus: *Quid prodeſt quia ſervivimus ipſi? aut quæ utilitas quia occurrimus ipſi?* Item l. 3. de interpel. Job, c. 4. col. 659. c. *Manducemus & bibamus: quid enim prodeſt ſi ſerviamus ei? aut quæ utilitas ſi obſervemus eum?* Apud Lucif. l. de Regib. apoſt. col. 219. h. non habentur iſta, ſed poſt verbum *noſſe*, quod legitur ſup. ℣. 14. proximè ſequitur, *quoniam lucerna*, &c. ut infra ℣. 17. Non leguntur etiam apud Aug. in Job, nec apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. citato ſupra.

℣. 16. Ita Græcè, niſi quòd ordo vocum pauló immutatur. Ambr. l. 1. offic. c. 12. t. 2. p. 12. f. legit: *In manibus ipſorum omnia bona; opera autem impiorum non videt.* Aug. in Job, 644. f. ut ſup. *Erant autem in manibus eorum bona.* Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. e. omiſſis his prioribus verbis, ita legit: *Nunquid Deus facta impiorum non reſpicit?*

℣. 17. Ipſo initio Gr. hab. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἀσεβῶν λύχνος, &c. ut in Lat. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. ſic: *Quoniam lucerna impiorum exſtinguetur, & gemitu dolebunt in vita ſua.* Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. t. 1. 659. e. *Veruntamen etiam impiorum lucerna exſtinguitur.* Auguſt. in Job: *Imo verò impiorum lucerna exſtinguetur*; ſubinde, *& ipſis*, inquit, *ſolet venire rerum converſio, & dolores ab ira.* Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. e. *Non ergo, ſed lucerna impiorum exſtinguetur, & ſuperveniet eis everſio; & dolores tanquam parturientis eos ab ira tenebunt.*

℣. 18. Gr. initio habet, Ἔσονται δὲ ὥσπερ ἄχυρα ὑπ᾽ ἀνέμου (Mſ. Alex. & Compl. πρὸ ἀνέμου,) mox ita, ἢ, *aut*, pro *&*; cætera ut in Lat. ſup. Apud Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 219. h. ſic: *Erunt tanquam palea quæ à vento rapitur, aut tanquam pulvis qui à tempeſtate volvitur.* Ambr. quoque l. 3. de interpel. Job, p. 659. f. ait: *Ideo poſtquam dixit:* Erunt ſicut paleæ à vento: *ſubtexuit verſiculum, ſtatim dicens:* Aut ſicut pulvis quem abſtulit ventus. Item in Pſ. 118. t. 1. p. 1047. f. *Sicut paleæ jactantur à vento, & ſicut pulvis turbine diſſipantur.* Apud Gild. Sap. l. de excid. Britann. p. 714. e. *Et erunt ſicut paleæ à vento, & ſicut pulvis quem abſtulit turbo*; Gr. λαῖλαψ, id eſt, *ventus procelloſus.*

℣. 19. A Gr. abeſt vox *Deus*, & loco *filii*, exſtat υἱός, in Mſ. Alex. υἱοί; in ed. Lat. additur *ejus*, cum aſteriſco, ſicut in fine iſtud, *redde ei*, &c. præmiſſo ſimili ſigno. In Hexap. Orig. ſic cum aſteriſco: Ο. Θ. ἀνταποδώσει πρὸς αὐτὸν, καὶ γνώσεται· ſic etiam fert edit. Rom. LXX. Apud Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. 219. h. totus verſiculus deeſt,

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Maj. Mon. 20. Videant oculi ejus necem ſuam, & à Domino non ſalvetur.	20. Videbunt oculi ejus interfectionem ſuam; & de furore Omnipotentis bibet.
21. *Quia nulla voluntas ejus in domo ſua poſt eum, licet numerus menſium ejus dimidiatus ſit.*	21. Quid enim ad eum pertinet de domo ſua poſt ſe, & ſi numerus menſium ejus dimidietur?
22. Nunquid non Dominus, qui docet ſenſum & ſcientiam? ipſe etiam homicidas judicat.	22. Nunquid Deum docebit quiſpiam ſcientiam, qui excelſos judicat?
23. *Hic morietur in robore ſimplicitatis ſuæ, totus in abundantia & felicitate.*	23. Iſte moritur robuſtus & ſanus, dives & felix.
24. Inteſtina ejus plena ſunt adipe, & medulla eorum diffunditur:	24. Viſcera ejus plena ſunt adipe, & medullis oſſa illius irrigantur:
25. Alius verò moritur ab amaritudine animæ ſuæ, non comedens quidquam boni.	25. Alius verò moritur in amaritudine animæ abſque ullis opibus.
26. Et ſimul in terra dormient, & putredo operiet eos.	26. Et tamen ſimul in pulvere dormient, & vermes operient eos.
27. Itaque ſcio vos audaciter mihi inſiſtere;	27. Certè novi cogitationes veſtras, & ſententias contra me iniquas.
28. *Quia dicitis: Ubi eſt domus principis? & ubi eſt velamen in tabernaculis impiorum?*	28. Dicitis enim: Ubi eſt domus principis? & ubi tabernacula impiorum?
29. *Interrogate eos qui tranſeunt per viam, & ſigna eorum non ignorabitis.*	29. Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoſcetis.
30. *Quia in die perditionis ſalvatur malus, in diem iræ deducentur.*	30. Quia in diem perditionis ſervatur malus, & ad diem furoris ducetur.
31. *Quis annuntiabit coram eo viam ejus? & quæ ipſe fecit, qui reddet ei?*	31. Quis arguet coram eo viam ejus? & quæ fecit, quis reddet illi?
32. *Et ipſe in ſepulcra deductus eſt, & ſuper acervum vigilavit.*	32. Ipſe ad ſepulcra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.
33. *Dulces ei fuerunt lapilli torrentis, & poſt eum omnis homo ſequitur, & ante eum innumerabiles.*	33. Dulcis fuit glareis Cocyti, & poſt ſe omnem hominem trahet, & ante ſe innumerabiles.
34. Quomodo ergo conſolamini me inaniter? requies enim mihi à vobis nulla eſt.	34. Quomodo igitur conſolamini me fruſtra, cùm reſponſio veſtra repugnare oſtenſa ſit veritati?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Apud Aug. in Job, id unum habetur: *Deficiant filii ejus, bona ejus.* Ap. Theodot. Ὁ Θεὸς καταxρύψῃ τοῖς υἱοῖς αὐτῦ ἀδικίας αὐτῦ. *Deus abſcondet filiis ejus injuſtitias ejus.*

℣. 20. Ita Græcè. Apud Lucif. de Reg. apoſt. col. 219. h. ſic: *Videant autem oculi mortem.* Apud Aug. in Job, ut ſup. *Videant oculi ejus necem ſuam.*

℣. 21. In edit. noſtra Lat. ſubjiciuntur iſta duobus aſteriſcis. In Hexap. Orig. ita ex Theod. præmiſſo aſteriſco: Ὅτι τὸ θέλημα αὐτῦ ἐν οἴκῳ αὐτῦ μετ' αὐτῦ (Mſ. Alex. μετ' αὐτὸν,) ϗ ἀριθμοὶ μηνῶν αὐτῦ διῃρέθησαν· quæ etiam tranſiere in edit. Rom. LXX. Apud Aug. in Job, omnia ut ſup. in edit. Lat.

℣. 22. Græcè additur ἐςὶ, poſt *Dominus*; deinde ſic, ὁ διδάσκων σύνεσιν, *docens intelligentiam*, loco *qui docet ſenſum*; extremò, αὐτὸς δὲ φόνυς διακρινεῖ. Apud Aug. in Job, *Ipſe enim homicidia judicat*; in Mſ. Alex. ac edd. Ald. & Compl. σοφὺς, *ſapientes*, non φόνυς.

℣. 23. In edit. noſtra Lat. fulget initio ſtellula, cui ſubjiciuntur iſta: *Hic morietur*, &c. Similiter apud Orig. in Hexap. ex Theodotionis verſione, præmiſſoque aſteriſco: Οὗτος ἀποθανεῖται ἐν κράτει ἁπλοσύνης αὐτῦ· ὅλος δὲ εὐθυνῶν ϗ εὐπαθῶν· (ed. Rom. εὐπαθῶν ϗ εὐθηνῶν·) infra tamen in Hexapl. id, ἐν κράτει ἁπλοσύνης, citatur velut ex LXX. Ap. Ambr. quoque l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. a. b. legitur: *Hic moritur in ſimplicitatis ſuæ potentia, totus in abundantia & gratia.* Apud Aug. in Job, ut ſup. *Hic morietur in robore ſimplicitatis ſuæ.*

℣. 24. Sic habet Aug. in Job. Gr. addit δὲ, voci *inteſtina*, deletque *ſunt*; ſubinde ſic, μυελὸς δὲ αὐτῦ, &c. in edit. Ald. αὐτῶν· Similiter ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 660. b. *Interiora autem ejus plena ſunt adipis, medulla autem eorum ſupereffluit*; Gr. διακεῖται.

℣. 25. Ita Græcè, niſi quòd pro *alius*, habetur ὁ δὲ, *ille verò*, abſque *ſuæ*, poſt *animæ*. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. b. alludens ait: *Ille autem conficit in amaritudine animæ ſuæ curſum vitæ ipſius, nihilque boni epulatus finem accipit.* Item in Pſ. 118. t. 1. col. 1047. f. *Moriuntur autem cum amaritudine animæ ſuæ, nihil manducantes, nihilque boni habentes.*

℣. 26. Gr. Ὁμοθυμαδὸν δὲ ἐπὶ γῆς κοιμῶνται, σαπρία δὲ αὐτὺς ἐκάλυψε. *Simul autem ſuper terram dormiunt, putredo autem eos operuit.*

℣. 27. Gr. Ὥστε οἶδα ὑμᾶς ὅτι τόλμῃ ἐπίκεισθέ μοι. Aug. in Job, *Itaque ſcio vos audacter mihi inſiſtere.*

℣℣. 28..... 33. Hi omnes verſiculi ſic habentur in ed. Lat. cum variis ſtellulis præviis. Iidem quoque Græcè proferuntur in Hexaplis, ſcilicet ex Theodot. & cum iiſdem aſteriſcis; unde poſtea invecti ſunt in edit. Rom. LXX. In Mſ. etiam Colb. citato t. 1. Hexap. hæ præmittuntur notæ, ἐκ Θ. οἱ ιγ΄. id eſt, *ex Theodotione tredecim verſiculi.* In edit. Rom. LXX. initio verſûs 28. habetur ὥστε ἐρεῖτε, *adeo ut dicetis*, pro *quia dicitis*; at in Hexap. ὅτι ἐρεῖτε; ſubinde ſic utrobique, τῶν σκηνωμάτων, *tabernaculorum*, pro *in tabernaculis*; & in fine ℣. 29. ἀπαλλοτριώσετε, *alienabitis*, pro *ignorabitis*; mox ita ℣. 30. Ὅτι εἰς ἡμέραν ἀπωλείας κυφίζεται ὁ πονηρὸς, εἰς ἡμέραν ὀργῆς αὐτῦ ἀπαχθήσονται· *Quia in diem perditionis ſublimatur malignus, in diem iræ ejus abducentur*; (Apud Symm. non κυφίζεται, ſed συντηρεῖται, *conſervatur.*) Exinde ℣. 31. pro *coram eo*, habetur ἐπὶ προσώπυ αὐτῦ, *in faciem ejus*, abſque ſeq. *quæ*, ante *ipſe fecit*; & infra ℣. 32. loco *ſuper acervum*, ita, αὐτὸς ἐπὶ σωρῶν, *ipſe ſuper acervos*; demum ℣. 33. ἀπελεύσεται, *abibit*, pro *ſequitur*. Apud Auguſt. in Job, omnia exſtant ut ſup. in edit. Lat. excepto ℣. 30. qui deeſt cum paucis ex ℣. 31. item ℣. 32. legitur *ſepulcrum*, non *ſepulcra*; & ℣. 33. *lapides*, non *lapilli*; Græc. χάλικες.

℣. 34. Græc. hab. δὲ, *autem*, pro *ergo*, & loco *requies enim*, &c. ita: τὸ δὲ ἐμὲ καταπαύσασθαι ἀφ' ὑμῶν ὐδέν· Mſ. Alex. τὸ δὲ ἀφ' ὑμῶν καταπαῦσαί με ὐδέν ἐστι. Ap. Aug. in Job, prior tantùm στίχος legitur ut ſup.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

1. Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Nunquid Deo potest comparari homo, etiam cùm perfectæ fuerit scientiæ?

3. Quid prodest Deo si justus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?

4. Nunquid timens arguet te, & veniet tecum in judicium,

5. Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?

6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.

7. Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.

8. In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.

9. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.

10. Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

11. Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?

12. An non cogitas quòd Deus excelsior cœlo sit, & super stellarum verticem sublimetur?

13. Et dicis: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat.

14. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.

15. Nunquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?

16. Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluvius subvertit fundamentum eorum:

17. Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum:

18. Cùm ille implesset domos eorum bonis: quorum sententia procul sit à me.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Respondit autem Eliphaz Themanites, & dixit:

2. Nonne Dominus est, qui docet sensum & scientiam, *& habitare facit super nos intelligentiam?*

3. Quid enim pertinet ad Dominum, si tu sis in operibus absque crimine? aut quid ei prodest, quia simplex est via tua?

4. Aut timens te arguet te, & veniet tecum in judicium?

5. Nonne malitia tua est multa, & innumerabilia peccata tua?

6. *Quia pignus tulisti fratrum tuorum sine causa*, & vestimentum pauperum abstulisti.

7. Aquam sitientibus non dedisti, & esurientes privasti pane.

8. Habitare fecisti quemquam super terram, aut miratus es personam aliquorum.

9. Viduas dimisisti vacuas, & pupillos afflixisti.

10. Igitur circumvenerunt te laquei, & contrivit te bellum magnum.

11. Lumen tuum in tenebris conversum est, & dormientem te aqua operuit.

12. Nonne qui in excelso manet, respicit, & injuriam facientes humiliat?

13. *Et dixisti: Quid novit Deus? an per nebulam judicat?*

14. *Nubes latibulum ejus, non videbitur, & ambitum cœli percurrit.*

15. *Ergone semitam sæculi custodis, quam calcaverunt viri iniqui*,

16. *Qui capti sunt immaturi? fluminis decurrentis fundamenta eorum*,

17. Qui dicunt: Dominus quid faciet nobis? vel quid nobis importabit Omnipotens?

18. Et ipse implevit domos eorum bonis, & cogitatio impii longè est ab eo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. de more, Ὑπολαβὼν δὲ..... λέγει. Aug. in Job, *Verba Eliphaz Themanitis.*

℣. 2. Ita Aug. in Job, unà cum Gr. nisi excipias vocem σύνεσιν, loco *sensum*, ad verbum, *intelligentiam*. Edit. nostra Lat. addit cum asterisco, *& habitare facit*, &c. quæ absunt à Græco edit. Rom.

℣. 3. Ita Græcè, si excipiantur seqq. μέλει τῷ Κυρίῳ, *curæ est Domino*, loco *pertinet ad Dom.* item ἦσθα, pro *sis*, absque seq. *in*; subinde ὠφέλεια, *utilitas*, pro *quid ei prodest?* demum ἁπλώσῃς τὴν ὁδόν σου; *simplicem feceris viam tuam?* loco *simplex est via tua?*

℣. 4. Gr. Ἢ λόγον σου ποιούμενος ἐλέγξεις, καὶ, &c. *Aut rationem tui habens argues*, *&*, &c. ut in Lat. Ms. Alex. cum edd. Ald. & Compl. ἐλέγξει σε, καὶ, ut in Lat. sup.

℣. 5. Sic est in Græco, addito uno *sunt*, voci *innumerabilia*; ita scilicet, ἀναρίθμητοι δέ σου εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι· in Ms. tamen Alex. deest εἰσίν. Ab Hebraïco abest solum *est*, quod bene transfigitur obelo in Ms. Turon. erratque Martianæus noster, dicens reponendum esse ibi asteriscum.

℣. 6. Priora ista notantur asterisco in ed. Lat. *Quia pignus tulisti*, &c. In ed. Rom. sic: Ἠνεχύραζες δὲ τοὺς ἀδελφούς σου διακενῆς. *In pignus autem accepisti fratres tuos in vanum*; ap. Symm. ἀναιτίως, *sine causa*, al. ἐπ' ἀναιτίως; reliqua quadrant, si excipias vocem γυμνῶν, *nudorum*, loco *pauperum*.

℣. 7. Græcè: Οὐδὲ ὕδωρ διψῶντας ἐπότισας, ἀλλὰ πεινώντων ἐστέρησας ψωμόν. *Neque aqua sitientes potasti, sed esurientium subtraxisti buccellam*, vel *frustum*.

℣. 8. Commatum duorum ordo sic invertitur Græcè: Ἐθαύμασας δέ τινων πρόσωπον, ᾤκισας δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. *Et admiratus es quorumdam personam, habitare autem fecisti eos qui super terram.*

℣. 9. Ita in Græco, addito δὲ, post *viduas*.

℣. 10. Aptè ad Gr. præter unum *contrivit*, pro quo ἐσπούδασε, Nobil. *sollicitavit*; Symm. ταράσσει σε φόβος ἐξαίφνης, *& turbabit te metus repente.*

℣. 11. Ita Græcè, hoc excepto, Τὸ φῶς σοι σκότος ἀπέβη, Ms. Alex. εἰς σκότος, *Lumen tibi in tenebras evasit*. August. in Job, p. 645. e. *Lumen tuum in tenebras conversum est.*

℣. 12. Græc. Μὴ οὐχὶ ὁ τὰ ὑψηλὰ ναίων ἐφορᾷ; τοὺς δὲ ὕβρει φερομένους ἐταπείνωσε; *Nonne is qui excelsa habitat, aspicit? eos autem qui contumelia afficiuntur, humiliavit?*

℣℣. 13..... 16. Hi versiculi omnes notantur asteriscis in edit. Lat. Iidem etiam Græcè cum asteriscis habentur in Hexap. Orig. scilicet ex Theodot. unde procul dubio deducti sunt in vers. LXX. Ita nempe Ms. Colb. habet t. 1. Hexap. Ἐκ Θ. οἱ ή. id est, *Hi octo versus ex Theodotione*. In Græco Vat. variant ista, scilicet ℣. 13. loco *Deus*, ponitur ὁ ἰσχυρὸς, *fortis*; paulòque post, γνόφου, *caliginem*, loco *nebulam*: subinde ℣. 14. post *ejus*, sequitur καὶ; & infra ℣. 15. ita, μὴ τρίβον αἰώνιον φυλάξεις; *nunquid semitam sæculi custodies?* ultimòque ibid. δίκαιοι, *justi*, loco *iniqui*. Demum ℣. 16. loco *fluminis decurrentis*, habetur ποταμὸς ἐπιῤῥέων. Apud August. in Job, hæc sola leguntur: *An per nebulam dijudicat? Nubes latibulum ejus, & non videbitur, & ambitum cœli percurrit. Ergone semitam sæculi custodis?* & infra: *Quia capti sunt immaturi, flumen decurrens fundamenta eorum.*

℣. 17. Ad verbum è Græco, nisi excipiatur istud, *importabit*, pro quo ἐπάξεται, *inducet*.

℣. 18. Ita in Græco, exceptis his, ὃς δὲ, *ille autem*, pro *& ipse*; in Ms. Alex. ὅτε γε; ap. Theodot. αὐτὸς δέ; subinde in Vat. βουλὴ δὲ ἀσεβῶν, *consilium vero impiorum*, loco *& cogitatio impii*. Ap. Aug. in Job, sic mutatur ordo: *Et cogitatio impii longè est ab eo, & implet domos eorum bonis.*

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Maj. Mon. 19. Videntes juſti riſerunt, & inculpabilis ſubſannabit eos.	19. Videbunt juſti, & lætabuntur, & innocens ſubſannabit eos. *Pſ. 106. 42.*
20. *Nunquid non demolita eſt ſubſtantia eorum, & reliquias eorum comedit ignis?*	20. Nonne ſuccisa eſt erectio eorum, & reliquias eorum devoravit ignis?
21. Eſto durus: ſi ſuſtinueris, deinde fructus tuus erit in bonis.	21. Acquieſce igitur ei, & habeto pacem; & per hæc habebis fructus optimos.
22. Accipe magis ex ore ejus edictum, & ſuſcipe verba ejus in corde tuo.	22. Suſcipe ex ore illius legem, & pone ſermones ejus in corde tuo.
23. Quòd ſi reverſus fueris, & humiliaveris te coram Domino, procul facies iniquitatem à tabernaculo tuo;	23. Si reverſus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.
24. *Et pones illud ſuper aggerem in petram, & in ſaxa torrentis Ophir.*	24. Dabit pro terra ſilicem, & pro ſilice torrentes aureos.
25. Erit Omnipotens adjutor tuus contra inimicos, & quaſi argentum mundum igni probatum faciet te.	25. Eritque Omnipotens contra hoſtes tuos; & argentum coacervabitur tibi.
26. Tunc coram Domino habebis fiduciam, *ſuſpiciens cœlum cum hilaritate; (* *Mſ. vel ed.* ſuſcipiens.)	26. Tunc ſuper Omnipotentem deliciis afflues; & elevabis ad Deum faciem tuam.
27. Et cùm oraveris ad eum, exaudiet te, votaque tua reddes.	27. Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes.
28. Et reſtituet tibi converſationem juſtitiæ, *& in viis tuis erit lumen.*	28. Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis ſplendebit lumen.
29. *Quia humiliavit ſemetipſum, & dices: Elevatus es ſuperbia; & inclinatum oculis ſalvabit.*	29. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinaverit oculos, ipſe ſalvabitur. *Prov. 29. 23.*
30. *Erue innocentem, & ſalvaberis in munditia manuum tuarum.*	30. Salvabitur innocens, ſalvabitur autem in munditia manuum ſuarum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 19. Græcè, ἐμυκτήρισε, *ſubſannavit*, pro *ſubſannabit*, abſque ſeq. *eos*; Mſ. tamen Alex. cum Compl. add. αὐτούς, cæt. ut ſup. Similiter ap. Aug. in Job, præter hoc, *juſtiores erunt*, pro *juſti riſerunt*, ſed vitiosè, ut conjicio; facilè enim à librario imperito prima ſyllaba verbi *riſerunt* potuit annecti ad vocem præced. *juſti*, dein additâ litterâ o, & versâ ſeq. i, in e, ex *juſti riſerunt*, factum eſt *juſtiores erunt*: Græcè conſtanter, δίκαιοι ἐγέλασαν.

℣. 20. Edit. Lat. ſubjicit iſta aſteriſcis duobus. Eadem quoque exhibent Hexapla cum totidem aſteriſcis. Montfalconius noſter obſervat ibid. Mſ. Colbertin. hanc notam præferre, Ἐκ Θ. οἱ β'. id eſt, *Hi duo verſiculi ex Theodotione*, unde poſtea in verſ. LXX. invecti ſunt. In ipſa autem ſic leguntur: Εἰ μὴ ἠφανίσθη ἡ ὑπόστασις αὐτῶν, καὶ τὸ κατάλειμμα αὐτῶν καταφάγεται πῦρ.

℣. 21. Similiter in Gr. addito uno δὴ, *utique*, ad *eſto*. Ap. Aug. in Job, hæc pauca: *Eſto durus: ſi ſuſtinueris patiens.* Gr. ἐὰν ὑπομείνῃς.

℣. 22. Ita in Græco, ſi excipias unum aut alterum, nempe ἔκλαβε δὲ, *excipe verò*, loco *accipe magis*; & ἐξηγορίαν, loco *edictum*; Nobil. vertit *enunciationem*, Conſtantinus, *accuſationem*.

℣. 23. Græcè, ἐὰν δὲ ἐπιστραφῇς, *ſin autem converſus fueris*; ſubinde σεαυτὸν, *te ipſum*, poſt *humiliaveris*; & ἐποίησας, *feciſti*, non *facies*; cæt. ut in Lat. Ap. Aug. in Job, *procul facies*, &c. ut ſup.

℣. 24. Sic habet edit. Lat. præmiſſis aſteriſcis duobus. Similiter in Hexap. cum iiſdem aſteriſcis ex Theodotione, ex quo deinceps hæc verba tranſiere in verſ. LXX. ubi etiam nunc ita leguntur: Θήσῃ ἐπὶ χώματι ἐν πέτρᾳ, καὶ ὡς πέτρα, &c. *Poneris ſuper aggerem in petra, & tanquam petra*, &c. ut ſup. Ap. Aug. in Job, priora tantùm exſtant: *Et ponens illud ſuper aggerem in petram.*

℣. 25. Græc. Ἔσται οὖν σου ὁ Παντοκράτωρ βοηθὸς ἀπὸ ἐχθρῶν, καθαρὸν δὲ ἀποδώσει σε, ὥσπερ ἀργύριον πεπυρωμένον. *Erit igitur tuus Omnipotens adjutor ab inimicis, purum autem reddet te, ſicut argentum examinatum igni.*

℣. 26. Græc. Εἶτα παῤῥησιασθήσῃ ἐναντίον Κυρίου, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἱλαρῶς. In ed. Lat. habetur ſup. *ſuſcipiens*, ſed aperto mendo; correximus *ſuſpiciens*, nam Græcè conſtanter, ἀναβλέψας.

℣. 27. Ita de Græco, præter ult. *votaque tua reddes*, quorum loco ſic: δώσει δέ σοι ἀποδοῦναι τὰς εὐχάς· *dabit autem tibi reddere vota*; in Mſ. Alex. τὰς εὐχάς σου ἀποδοῦναι.

℣. 28. Græc. hab. δίαιταν δικαιοσύνης, quod Nobil. vertit *tabernaculum juſtitiæ*; edit. Lat. addit, præmiſſo aſteriſco, *& in viis tuis*, &c. quod etiam Græce nunc legitur in ed. Rom. LXX. at in Hexaplis nil exſtat, quo ſignificari poſſit, unde petita fuerit hæc ſententia, tametſi ſequentia verba proferantur cum aſteriſcis ex Theodotione.

℣℣. 29. 30. In edit. Lat. verſiculi iſti notantur obelis duobus circa initium; ſed lapſu graphico appoſitos ibi obelos fuiſſe pro aſteriſcis, rectè obſervant noſtri, Martianæus in hunc locum, & Montfalconius t. 1. Hexap. Et verò illa ipſa verba etiamnum leguntur in textu Hebraico, & ab Origene Græcè prolata fuiſſe conſtat cum aſteriſcis ex Theodotione: id potiſſimùm confirmatur ex Mſ. Colb. cit. ſup. in Hexap. in quo verbis iiſdem hæc præmittitur nota: Ἐκ Θ. οἱ δ'. id eſt, *Ex Theodotione hi quatuor verſiculi.* Ap. Aug. in Job ſic: *Quia humiliavit ſemetipſum, & dices: Elatus eſt in ſuperbiam*; & inſ. *Erue innocentem, & ſalvaberis munditiâ manuum tuarum.* Theodot. Ὅτι ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καὶ ἐρεῖ· Ὑπερηφανεύσατο..... Ῥύσεται..... καὶ διασωθήσῃ ἐν καθαρότητι χερσί σου. In ed. Rom. Ὅτι ἐταπείνωσας σεαυτὸν, καὶ ἐρεῖς, &c. ut ſup. In Mſ. Alex. καὶ διασωθήσῃ; apud Symm. καὶ διαφεύξεται καθαρότητι χειρῶν ἕκαστος.

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.	VULGATA NOVA.
Ex Mſ. Maj. Mon. 1. RESpondens autem Job, dixit:	1. RESpondens autem Job, ait:
2. Et quidem ſcio quia de manu mea eſt increpatio, & manus ejus gravis facta eſt ſuper gemitum meum.	2. Nunc quoque in amaritudine eſt ſermo meus, & manus plagæ meæ aggravata eſt ſuper gemitum meum.
3. Quis dabit ſcire me, & invenire eum, & venire uſque ad ſolium ejus?	3. Quis mihi tribuat ut cognoſcam & inveniam illum, & veniam uſque ad ſolium ejus?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ὑπολαβὼν..... λέγει. Auguſt. verò, *Verba Job.*

℣. 2. Ita Græcè ad verbum: ſic etiam ap. Aug. in Job, præter hoc, *manus mea*, loco *manus ejus*; Græc. ἡ χεὶρ αὐτοῦ.

℣. 3. Græc. Τίς δ' ἄρα γνοίη ὅτι εὕροιμι αὐτὸν, καὶ ἔλθοιμι εἰς τέλος; *Quis igitur noverit quòd inveniam eum, & veniam in finem?* Symm. ἕως τῆς ἕδρας αὐτοῦ, *uſque ad ſedem ejus.* Aug. in Job, *& venire uſque ad ſolium ejus*, ut ſup.

Vulgata nova.

4. Ponam coram eo judicium, & os meum replebo increpationibus.

5. Ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.

6. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.

7. Proponat æquitatem contra me, & perveniat ad victoriam judicium meum.

8. Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum.

9. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram, non videbo illum.

10. Ipse verò scit viam meam, & probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.

11. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.

12. A mandatis labiorum ejus non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris ejus.

13. Ipse enim solus est, & nemo avertere potest cogitationem ejus: & anima ejus quodcunque voluit, hoc fecit.

14. Cùm expleverit in me voluntatem suam, & alia multa similia præstò sunt ei.

15. Et idcirco à facie ejus turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor.

16. Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.

17. Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

4. Ut dicam coram eo causam meam, & os meum impleam increpationibus;

5. Et cognoscam causationes quas loquetur mihi, & sentiam quæ annuntiat mihi.

6. An in multa virtute dijudicabitur mecum? nequaquam: tantùm in terrore non abutatur me.

7. Veritas enim & increpatio ab eo est: educet in fine judicium meum.

8. Nam & si primus ambulavero, ultra non ero: & in novissimis quomodo sciam *eum*?

9. *Ad lævam quid agam? non apprehendam: convertetur ad dexteram, & non videbo.*

10. Sed scit ipse viam meam, & probabit me sicut aurum.

11. Egrediar in præceptis ejus: *tenuit pes meus vias ejus*; custodivit, non declinabo.

12. A præceptis ejus non discedam; in sinu autem meo abscondi verba ejus.

13. Si autem ipse judicavit sic, quis est qui contradicat ei? quod enim ipse voluit, & fecit.

14. Propterea ad eum festinavi, & commonitus, sollicitus fui de eo.

15. *Idcirco à facie ejus turbabor; considerabo, & timebo ab eo.*

16. Et Dominus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.

17. Nec enim sciebam quòd supervenirent mihi tenebræ, & ante faciem meam tegeret caligo.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Gr. ipso initio hab. εἴποιμι δὲ, absque seq. *coram eo*: Ms. tamen Alex. add. ἐπ' αὐτοῦ; dein pro *causam*, κρίμα, *judicium*, & pro *impleam*, ἐμπλῆσαι, al. ἐμπλήσω.

℣. 5. Ita Aug. in Job; cui favet Græcum, nisi quòd hab. ἰάματα, *sanationes*, non *causationes*; (Symm. ῥήματα;) ultimòque μοι ἀπαγγελεῖ, *mihi annuntiabit*; sed in Ms. Alex. ἀπαγγέλλει, ut sup.

℣. 6. Gr. initio hab. καὶ, pro *an*, & ἐπελεύσεταί μοι, *superveniet mihi*, pro *dijudicabitur mecum*, absque seq. *nequaquam*; (Symm. διαδικάζεταί μοι;) mox ita, εἶτα, *deinde*, pro *tantùm*, & ἀπειλῇ, *minis*, pro *terrore*; demum χρήσεται, *utetur*, pro *abutatur*; Symm. μόνον αὐτὸς μὴ ἐπιτιθέσθω μοι, *tantùm ipse non incumbat in me*. Aug. in Job, omnia reddit quæ sup. in textu, nisi quòd tollit adv. *nequaquam*, & pro *tantùm*, legit *tamen*.

℣. 7. Sic apud Aug. in Job, exceptis his, *est ab eo*, *educit in finem*. Gr. del. *est*, subditque, ἐξαγάγοι δὲ εἰς τέλος, *educat autem in finem*; cæt. ut sup.

℣. 8. Aug. in Job, *Nam si primus ambulavero, postea non ero*. Similiter in Græco, exceptis his, καὶ οὐκ ἔτι εἰμί, *& non ultra sum*; mox ita, τὰ δὲ ἐπ' ἐσχάτοις, τί οἶδα; *quæ autem in novissimis, quid novi?* Edit. nostra Lat. extremò addit *eum* cum asterisco; benè, abest enim *eum* à Græco.

℣. 9. Sic habet edit. Lat. præmissis asteriscis duobus. Eadem quoque sunt ap. August. in Job, hoc excepto, *A læva quid aget?* nec valde absimilia leguntur in Hexap. cum iisdem asteriscis, scilicet ex Theodotione, ex quo postea invecta sunt in edit. LXX. ubi sic: Ἀριστερὰ ποιήσαντος αὐτοῦ, καὶ οὐ κατέσχον· περιβαλεῖ δεξιὰ, καὶ οὐκ ὄψομαι. *A læva si ipse aget, & non apprehendi: circumteget dextra, & non videbo.*

℣. 10. Græc. Οἶδε γὰρ ἤδη ὁδόν μου, διέκρινε δέ με ὥσπερ τὸ χρυσίον. Aug. in Job, *Scit ipse viam meam, probavit me sicut aurum.* In Ms. Floriac. inter plura fragmenta Versionis antiq. hoc habetur: *Dominus scit vitam meam, & judicavit me tanquam aurum quod probatur igne.*

℣. 11. Editio nostra Lat. post *ejus*, hoc addit, præmisso asterisco, *tenuit pes meus vias ejus*; deinde, *custodivit*, &c. Similiter habetur in Hexap. ex Theodot. cum asterisco, ἐκράτησεν ὁ πούς μου τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. In edit Rom. sic: Ἐξελεύσομαι δὲ ἐν ἐντάλμασιν αὐτοῦ, ὁδοὺς γὰρ αὐτοῦ ἐφύλαξα· καὶ οὐ μὴ ἐκκλίνω ἀπὸ ἐνταλμάτων αὐτοῦ· quæ postrema verba, ἀπὸ ἐνταλμάτ. &c. in edit. Lat. rejiciuntur in ℣. seq. In Ms. Floriac. sup. cit. sic: *Ut procedam in mandatis, & custodiam iter ejus; & non declinabo à præceptis ejus, & ingrediar vias ejus.* Ap. August. in Job, *Egrediar in præceptis ejus.* Ap. Cælestium Pelag. edit. Mar. Merc. Garn. p. 386. sic: *vias enim ejus custodivi; & non declinavi à mandatis ejus, neque discedam*; quæ ult. ut dixi, pertinent ad ℣. seq.

℣. 12. Græc. Καὶ οὐ μὴ παρέλθω, ἐν δὲ, &c. ut in Lat. Ms. Floriac. habet: *Et non movebor, sed in sinu meo abscondam verba illius.*

℣. 13. Ita Græcè, nisi quòd voci *autem*, additur καὶ, & pro *quod enim ipse*, habetur ὁ γὰρ αὐτὸς, *ipse enim*, &c. scriptum fortasse erat, ὃ, non ὁ. Apud August. in Job: *Si autem ipse judicavit sic*, ut sup. In Ms. verò Floriac. ita: *Quod enim sustineo, scio quòd sicut voluit, judicavit: & quis est qui contradicat illi? quod enim voluit, hoc fecit.*

℣. 14. Similiter hab. Aug. in Job. Græcè, ἐπ' αὐτῷ ἐσπούδακα, *super ipso sollicitus fui*; Nobil. *trepidavi*, loco *ad eum festinavi*; cæt. ut in Lat. In Ms. Floriac. sic: *Et propter hoc correptus festinabo ad ipsum, & sollicitus intendam in eum.*

℣. 15. Eadem refert August. in Job. Subjiciuntur autem ipsa in edit. Lat. duobus asteriscis: nec alio modo exstant Græcè in Hexap. imo in Ms. Colb. ibidem cit. hæ præmittuntur notæ, Ἐκ τῶν Ἀκύλα καὶ Θ. οἱ β'. id est, *Hi duo versiculi ex Aquila & Theodotione*; unde postea inducti sunt in vers. LXX. ubi nunc leguntur ut in Lat. sup. Fragmentum tamen allatum sup. è Ms. Floriac. hoc additamentum non habet, tametsi antecedentia verba referat cum subsequentibus.

℣. 16. Ita Græcè, excepto ult. verbo ἐσπούδασε, *sollicitavit*, pro *conturbavit*; ap. Symm. tamen ἐθορύβησε. Ap. Aug. in Job, priora tantùm leguntur: *Et Dominus mollivit cor meum.* In Ms. Floriac. sic: *Quia ipse est Dominus, & ipse emollivit cor meum, & ipse circumdedit me.*

℣. 17. Græc. Οὐ γὰρ ᾔδειν ὅτι ἐπελεύσεταί μοι σκότος, πρὸ προσώπου δέ μου ἐκάλυψε γνόφος. Lucif. Cal. l. de Reg. apost. p. 220. b. *Nesciebam quoniam tales tenebræ venturæ essent ante faciem meam.* Item Aug. in Job, alludens dicit: *Non enim sciret superventuras pœnas & tenebras malis, nisi Dominus molliret cor ejus præsentibus tribulationibus.*

CAPUT XXIV.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. QUare Dominum non latuerunt horæ, impii autem *neſcierunt dies ejus?*

2. Finem tranſgreſſi ſunt: gregem cum paſtore rapientes *paverunt.*

3. Jumentum pupillorum abegerunt, & bovem viduæ pignoraverunt.

4. Et inclinaverunt pauperes viâ juſtâ: *ſimul abſconditi ſunt mites terræ.*

5. Et irruerunt ſicut aſini *feri* in agro ſuper me, exeuntes ad opus ſuum: *ſuavis factus eſt eis panis in adoleſcentes.*

6. Agrum ante tempus non ſuum demeſſuerunt: infirmi vineas impiorum abſque mercede & cibo coluerunt.

7. Nudos multos fecerunt dormire ſine veſtimentis, & tegumen in frigore abſtulerunt.

8. *De ſtillicidiis montium madeſcent:* qui cùm tegumen non haberent, petrâ operti ſunt.

9. Rapuerunt ab ubere pupillum, & eum qui ceciderat humiliaverunt.

10. Nudos fecerunt dormire iniquè, & eſurientium abſtulerunt panem.

11. In anguſtiis iniquè inſidiati ſunt, viam autem juſtitiæ ignoraverunt.

12. De civitate, & de domibus vi ejiciebantur; anima verò parvulorum in gemitu valde: ipſe autem Deus eorum curam non habuit.

13. Cùm eſſent ſuper terram, & ignorarent

VULGATA NOVA.

1. AB Omnipotente non ſunt abſcondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.

2. Alii terminos tranſtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos.

3. Aſinum pupillorum abegerunt, & abſtulerunt pro pignore bovem viduæ.

4. Subverterunt pauperum viam, & oppreſſerunt pariter manſuetos terræ.

5. Alii quaſi onagri in deſerto egrediuntur ad opus ſuum: vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

6. Agrum non ſuum demetunt: & vineam ejus, quem vi oppreſſerint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non eſt operimentum in frigore:

8. Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem ſpoliaverunt.

10. Nudis & incedentibus abſque veſtitu, & eſurientibus tulerunt ſpicas.

11. Inter acervos eorum meridiati ſunt, qui calcatis torcularibus ſitiunt.

12. De civitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamavit, & Deus inultum abire non patitur.

13. Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſcierunt

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita legit Auguſt. in Job. Græc. addit δὲ, ad vocem *quare*, tollit verò negationem ante *latuerunt*; delet pariter ultima, *neſcierunt dies ejus*, quæ etiam aſteriſco notantur in edit. Lat. cæt. ut ſup. In Mſ. Alex. ſic: Διατί δὲ Κύριε, ἔλαθον ὧραι ἀσεβεῖς ἄνδρες; Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. p. 220. b. *Quare ergo Domine, non potui unâ horâ latere?* Auguſt. ſup. vocem hanc, *quare*, videtur explicare per iſtas, *quamobrem, itaque.*

℣. 2. Sic eſt in Græco ad verbum, præter ult. *paverunt*, quod non exprimitur; aſteriſco etiam prævio diſtinguitur ſup. in ed. Lat. Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 220. b. ſic: *Impii autem tranſeunt in finibus alienis, & greges ovium cum paſtoribus rapuerunt.* Ap. Aug. in Job, id unum legitur, *finem tranſgreſſi ſunt.* Ap. Ambr. verò l. 3. de interpel. Job, c. 5. t. 1. 660. c. iſta: *Deinde enumerat ſcelera impiorum, quòd confinia tranſcenderent, & cum paſtore diripuerint gregem.*

℣. 3. Aptè ad Gr. præter hoc, *jumentum..... abegerunt*, pro quo ὑποζύγιον..... ἀπήγαγον, *ſubjugale..... abduxerunt.* Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. p. 220. b. leg. *Et pecora orphanorum afflixerunt, & bovem viduæ pignoraverunt.* Ambr. l. 3. de interpel. Job. c. 5. 660. c. ſic pergit: *quòd..... ſubjunctorium pupilli abduxerint, pigneraverint bovem viduæ.*

℣. 4. Gr. Vat. Ἐξέκλιναν ἀδυνάτους ἐξ ὁδοῦ δικαίας, *Declinare fecerunt impotentes de via juſtitiæ;* Mſ. Alex. ἐξέκλινον δέ; ſequitur in Vat. ὁμοθυμαδὸν δὲ ἐκρύβησαν πραεῖς γῆς· quæ verba ita leguntur in Hexap. Orig. ſed cum nota ſolita, quæ indicat hanc lectionem è Gr. Theodot. vel ex edit. Hexap. manaſſe ad verſ. LXX. In edit. tamen noſtra Lat. iſta ſubjunguntur abſque ullo ſigno prævio, quod forſitan librarius minùs attentus prætermiſit. Ap. Aug. in Job, cuncta leguntur ut ſup. excepto uno *à via.* Ap. Lucif. verò Cal. necnon Ambroſ. locis cit. ſup. tota deſunt cum ℣. ſequenti.

℣. 5. Græc. Vat. Ἀπέβησαν δὲ ὥσπερ ὄνοι ἐν ἀγρῷ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐξελθόντες τὴν ἑαυτῶν τάξιν· ἡδύνθη αὐτῷ ἄρτος εἰς νεωτέρους. Mſ. verò Alex. loco τὴν ἑαυτῶν τάξιν, hab. τῇ ἑαυτῶν πράξει, Ald. & Compl. πρᾶξιν, Aquila ἐν κατέργῳ. Auguſt. in Job, ita legit: *Et irruerunt aſini feri in agro ſuper me, & exeuntes ad opus ſuum: ſuavis factus eſt ei panis in adoleſcentes.* Edit. Lat. vocem *feri* diſtinguit aſteriſco, ſicut etiam ultima iſta, *ſuavis factus eſt*, &c. In Hexap. quoque Orig. voci ἀγρῷ, præponitur ſtellula, ut & his, ἡδύνθη αὐτῷ ἄρτος εἰς νεωτέρους· quæ ex Theodot. tranſiiſſe in verſ. LXX. ſignificat Mſ. Colb. de more.

℣. 6. Similia habentur Græcè. Ap. Lucif. Cal. verò l. de Reg. apoſt. p. 220. b. ita: *Agrum non ſuum ante tempus demeſſi ſunt, & coegerunt homines in vineis ſuis gratis operari.* Item ap. Ambr. l. 3. de interpell. Job, c. 5. p. 660. c. *Quòd..... agrum demeſſuerint non ſuum, infirmi autem in vineis eorum ſine mercede & cibo operati ſint.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Agrum ante tempus non ſuum demeſſuerunt;* nec plura.

℣. 7. Sic eſt Græco, præter iſtud, ἀμφίασιν δὲ ψυχῆς αὐτῶν, *indumentum autem animæ eorum*, loco *& tegumen in frigore.* Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 660. c. *Quod..... detractis veſtimentis nudos fecerint dormire;* dein, *plerique*, inquit, *Quorum animæ operimentum ademerint.*

℣. 8. Quæ hic antecedunt, notantur aſteriſco in Mſ. codice. Eadem quoque refert Auguſt. in Job. In Hexap. Orig. ſic habentur Græcè cum ſtellula prævia: Ἀπὸ ψεκάδων ὀρέων ὑγραίνονται. In Mſ. etiam Colb. ibid. cit. præmittitur nota, quæ ſignificat hæc verba ex Theodotione, ſeu ex ed. Hexaplari irrepſiſſe in edit. LXX. Apud Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, 660. c. ſic leguntur: *Stillicidiis humeſcebant montium: & quia integimentum deerat, petrâ ſeſe operiebant.* Græc..... παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ἑαυτοὺς σκέπην, πέτραν περιεβάλοντο.

℣. 9. Ita Aug. in Job. Sic etiam Græcè. Apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, 660. d. ſic: *Rapiebantur pupilli ab uberibus matrum ſuarum; lapſi opprimebantur, qui magis erigi debuiſſent.*

℣. 10. Gr. addit δὲ, poſt *nudos*, & loco *panem*, hab. ψωμὸν, *fruſtum;* cæt. ut in Lat. Lucifer Cal. l. de Reg. apoſt. p. 220. b. *Et multos (l. nudos) deſpoliaverunt, & eſurientibus panem abſtulerunt.* Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, 660. d. *Eſurientes fraudabantur cibo.*

℣. 11. Ita Græcè, ni excipias ultima, δικαίαν οὐκ ᾔδεισαν, *juſtam non noverunt*, loco *juſtitiæ ignoraverunt.* Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. p. 220. b. ſic: *Et in faucibus multis obſederunt, & non intellexerunt viam juſtitiæ.* Ap. Aug. in Job, ut ſup. *In anguſtiis inſidiati ſunt iniquè.*

℣. 12. Ipſo initio Gr. habet οἳ, *hi;* & pro *vi*, ἰδίων, *propriis;* poſt pauca, διατί, *cur*, loco *Deus;* & pro ſeq. *curam non habuit*, ita, ἐπισκοπὴν οὐ πεποίηται, *viſitationem non fecit.* Ap. Aug. in Job, omnia ut in Lat. ſup. exceptâ voculâ *vi*, quæ deeſt. Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, 660. d. hæc pauca: *Et anima infantulorum graviter ingemiſcebat;* Gr. Vat. ἐστέναξε μέγα, Alex. μεγάλως.

℣. 13. Græcè, poſt *terram*, additur καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν, &

Vulgata nova.

vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.

14. Manè primo consurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem verò erit quasi fur.

15. Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: & operiet vultum suum.

16. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignoraverunt lucem.

17. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18. Levis est super faciem aquæ: maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius.

20. Obliviscatur ejus misericordia: dulcedo illius vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

21. Pavit enim sterilem, quæ non parit, & viduæ bene non fecit.

22. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cùm steterit, non credet vitæ suæ.

Apoc. 2. 21. — 23. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem ejus sunt in viis illius.

24. Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quòd si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

Versio antiqua.

viam justitiæ, non ambulaverunt in semitis ejus: *Ex Ms. Maj. Mon.*

14. Et sciens eorum opera, tradidit eos in tenebras; *& nocte erit sicut fur.*

15. *Oculus adulteri observat tenebras, dicens: Non videbit me oculus: & latibulum faciei posuit.*

16. *Suffodit in tenebris domos: per diem obsignaverunt semetipsos; non cognoverunt lucem:*

17. *Quia simul eis manè umbra mortis.*

18. *Levis est super faciem aquæ:* maledicatur pars eorum super terram; appareant plantationes eorum super terram aridæ.

19. De sinu enim pupillorum rapuerunt; deinde rememoratum est peccatum ejus.

20. Sicut nebula roris, nusquam comparuit; retribuatur illi sicut egit: conteratur sicut lignum insanabile omnis iniquus.

21. Sterili enim non fecit bene, & mulieris non est misertus;

22. In ira evertit infirmos: consurgens ergo non credit contra vitam suam.

23. Cùm infirmari cœperit, non speret sanitatem, sed cadet in languore.

24. Multos enim afflixit altitudo ejus: emarcuit sicut malva in æstu, aut sicut de stipula spica sponte decidens.

25. *Alioquin, quis est qui loquatur mendacium me dicere, & ponet in nihilum verba mea?*

Notæ ad Versionem antiquam.

non agnoverunt; deinde sic: ὁδὸν δὲ δικαιοσύνης οὐκ ᾔδεισαν, οὐδὲ ἀτραποὺς αὐτῶν ἐπορεύθησαν.

℣℣. 14..... 17. Græc. ipso initio habet: Γνοὺς δὲ αὐτῶν τὰ ἔργα, παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς σκότος, *At qui novit eorum opera*, &c. August. in Job, his alludens ait: *Quia impunè mala faciebant, & ideo in tenebras traditi sunt.* Sequentes versiculi usque ad ℣. 18. asteriscis sex notantur in edit. Lat. Similiter exstant Græcè in Hexap. ex Theodotione, & cum iisdem stellulis, indeque transierunt in vers. LXX. nonnulla tamen utrobique sic variant; videlicet ℣. 15. hæc habentur: Καὶ ὀφθαλμὸς μοιχοῦ ἐφύλαξε σκότος, λέγων· Οὐ προνοήσει με ὀφθαλμὸς· καὶ ἀποκρυβὴν, &c. *Et oculus adulteri observavit tenebras, dicens:* Non *considerabit me oculus: & operimentum*, &c. subinde ℣. 17. post hoc, *umbra mortis*, superadduntur ista, ὅτι ἐπιγνώσεται ταραχὰς σκιᾶς θανάτου· *quia cognoscet perturbationem umbræ mortis*; quæ absunt ad edit. Lat. Ap. Aug. in Job, sic est initio: *Et repente ut fur*; dein, *Oculus adulteri observat tenebras*; item, *Suffodit in tenebris domos*, &c. quæ in Lat. sup. Ap. Ambr. l. 1. offic. c. 14. t. 2. col. 15. f. *In nocte erit fur. Et oculus adulteri servabit tenebras, dicens: Non considerabit me oculus: & latibulum personæ posuit suæ.*

℣. 18. Versiculus iste 1. *Levis est*, &c. notatur asterisco in ed. Lat. Ita quoque distinguitur in Hexap. Orig. velut prolatus è Theodot. alii duo στίχοι subseqq. concordant cum Gr. LXX. addito uno *autem*, post verbum *appareant*. Similiter ap. Aug. in Job: *Levis est super faciem aquæ: maledicatur..... super terram:* dein verò, *sterile sit quod delegerunt.* Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apost. p. 220. b. hæc pauca: *Maledicatur pars illorum in terris.*

℣. 19. Similiter ap. Aug. in Job. Græc. initio hab. ἀγκαλίδα, loco *de sinu*; Nobil. *fasciculum.*

℣. 20. Ita Græcè, nisi quòd initio post *sicut*, additur δὲ, ut & post verbum *retribuatur*, necnon post istud, *conteratur*; item pro *nusquam comparuit*, habetur ἀφανὴς ἐγένετο, *factus est non apparens*; & pro *sicut egit*, ἃ ἔπραξε, *quæ fecit*: in Ms. Alex. ἀποδοθείη αὐτῷ καθὰ ἔπραξε. Ap. Aug. in Job, *conteratur sicut*, &c. ut sup.

℣. 21. Ad verbum è Gr. præter unum *enim*, pro quo δέ; at in Ms. Alex. & Compl. γάρ. Ap. Aug. *Sterili enim non fecit bene*, ut sup.

℣. 22. Græcè θυμῷ δὲ, pro *in ira*, & οὐ μὴ πιστεύσῃ, loco *non credit*; cæt. ut in Lat. Ap. Aug. ut sup. in textu ab hoc, *consurgens ergo.*

℣. 23. Ap. Aug. in Job: *Cùm infirmari cœperit, non speret sanitatem, sed cadit in languorem*; Græcè πεσεῖται νόσῳ; cæt. quadrant.

℣. 24. Optimè è Gr. addito uno *autem*, post *emarcuit*. Ap. Aug. in Job, ita: *Emarcuit sicut malva in æstu altitudo ejus, aut sicut de stipula spica decidens sponte ejus*; Gr. αὐτόματος ἀποπεσών.

℣. 25. Tota ista notantur asterisco in edit. Lat. Apud August. in Job, similiter habentur ad hoc usque, *& ponet*. Eadem quoque sunt in edit. LXX. quò advecta fuisse videntur ex Theodot. Attamen in Hexapl. Orig. nil hodie invenitur quod hoc significare possit; quinimo id, εἰ δὲ μὴ, citatur ibid. quasi ex LXX. necnon ult. ista, καὶ θήσει εἰς οὐδὲν τὰ ῥήματά μου.

CAPUT XXV.

Vulgata nova.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

Versio antiqua.

1. Respondens autem Baldad Sauchites, dixit: *Ex Ms. Maj. Mon.*

2. Quid enim exordium quàm timor ab eo qui facit universa in excelso?

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. de more Ὑπολαβὼν..... λέγει. Aug. in Job, *Verba Baldad Sauchitis.*

℣. 2. Ita Græcè, præter hoc, τὴν σύμπασαν, *universitatem*, loco *universa*. Similiter ap. Aug. in Job, usque ad

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon. 3. Nemo enim putet esse moram piratis : in quem enim non venient insidiæ ab eo?

4. Aut quomodo erit homo justus coram Domino? vel quomodo se mundabit natus ex muliere?

5. Si lunæ præcipit, & non lucet, nec stellæ sunt mundæ ante eum;

6. Quantò magis homo putredo, aut filius hominis vermis?

VULGATA NOVA.

3. Nunquid est numerus militum ejus? & super quem non surget lumen illius?

4. Nunquid justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

5. Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus:

6. Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

hoc, *qui facit.*

℣. 3. Sic hab. Aug. in Job, excepto 1. *enim*, quod delet. Græcè, ἐπὶ τίνας δέ, pro *in quem enim*; cætera quadrant. Ap. Hieron. in Ose. 6. t. 3. 1277. a. *Non est dilatio piratis*; Gr. παρέλκυσις.

℣. 4. Similiter habet August. cùm l. annot. in Job, col. 648. b. tum l. cont. Priscill. t. 8. col. 617. d. Hieron. verò l. 2. cont. Pelag. t. 4. col. 512. f. ita : *Quomodo enim potest esse justus homo super terram apud Deum?* Hilar. tract. in Job, col. 1365. c. *Aut quomodo se emundabit natus ex muliere?* Græc. Πῶς γὰρ ἔσαι δίκαιος βροτὸς ἔναντι Κυρίȣ; ἢ τίς ἂν ἀποκαθαρίσαι αὐτὸν γεννητὸς γυναικός; al. ἀποκαθαρίσει.

℣. 5. Ita Græcè ad verbum. Concinit etiam August. l. cont. Priscill. col. 617. d. & l. annot. in Job, col. 648. b. nisi quòd hîc habet *apud eum*, loco *ante eum*. Gr. ἐναντίον αὐτȣ͂. Hieron. in Isa. 24. t. 3. col. 212. c. & l. 2. cont. Pelag. t. 4. col. 528. f. ita : *Astra non sunt mundæ in conspectu ejus.* Auct. op. imp. in Matth. col. 219. a. *Stellæ in conspectu ejus non sunt mundæ, & cælum sine crimine non est.*

℣. 6. Itidem August. epist. 40. ad Honor. t. 2. col. 429. f. & l. 6. cont. Priscill. t. 8. col. 617. d. nec aliter Græcè, nisi hoc excipias, ἔα δὲ, *sine verò*, pro *quantò magis*, ut & ἢ, pro *aut*. Similiter apud Oros. cont. Pelag. col. 456. h. *Homo putredo, & filius hominis vermis.* Item ap. August. tract. 1. in Joh. t. 3. col. 294. f.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon. 1. RESpondens autem Job, dixit :

2. Cui ades, vel quem adjuturus es? nonne eum, cui multa virtus est, & brachium forte?

3. Cui tu das consilium? nonne cui omnis est sapientia? vel quem sequeris? nonne eum, cui magna est fortitudo?

4. Cui annuntiasti sermones? aut spiramen cujus est, quod exit à te?

5. *Nunquid gigantes redigentur in nihilum subter aquam, & proximi eorum?*

6. *Nudus infernus coram eo, & non est velamen perditioni.*

7. *Extendens aquilonem super nihilum, suspendens terram super nihilum in aerem:*

8. *Ligans aquam in nubibus suis, & non est scissa nubes ab eo.*

9. *Qui tenet faciem solii, & extendens super eum nubem suam.*

10. *Præceptum circumdedit super faciem aquæ, usque ad consummationem lucis.*

11. Columnæ (lucis) cœli intremuerunt, &

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Job, dixit :

2. Cujus adjutor es? nunquid imbecillis? & sustentas brachium ejus, qui non est fortis?

3. Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.

4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?

5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.

6. Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.

7. Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

9. Qui tenet vultum solii sui, & expandit super illud nebulam suam.

10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.

11. Columnæ cœli contremiscunt, & pavent

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. de more : Ὑπολαβὼν..... λέγει. Aug. *Verba Job.*

℣. 2. Græc. Τίνι πρόσκεισαι, ἢ τίνι μέλλεις βοηθεῖν; πότερον οὐχ ᾧ πολλὴ ἰσχὺς, ἢ ᾧ βραχίων κραταιός ἐστι; Ap. Aug. in Job, ut sup. *Cui ades, vel quem adjuturus es?*

℣. 3. Gr. simpliciter, Τίνι συμβεβούλευσαι; *Cui consilium dedisti?* detracto inf. verbo *est*; subinde τίνι ἐπακολουθήσεις, (Ms. Alex. ἢ τίνι,) extremò οὐχ ᾧ μεγίστη δύναμις; Vide Aug. in Job, p. 648. e.

℣. 4. Concinit Gr. nisi quòd hab. πνοὴ δέ. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 323. c. ita : *Cui annuntiasti verba? inspiratio vero cujus est, quæ procedit à te?* Aug. in Job, leg. *spiramen*, ut sup.

℣℣. 5..... 10. Hi versiculi omnes notantur asteriscis in edit. Lat. Totidemque exstant Græcè, uno excepto, in Hexap. nempe ex Theodotione, unde postea inducti sunt in edit. LXX. Nonnulla tamen verba utrobique differunt ab ed. Lat. nempe ℣. 5. pro *redigentur in nihilum*, &c. sic habetur, μαιωθήσονται ὑποκάτωθεν ὕδατος, καὶ τῶν γειτόνων αὐτȣ͂; i. e. *formabuntur subter aquam, & vicinos ejus?* fortasse olim scriptum erat ματαιωθήσονται, non μαιωθήσονται : dein ℣. 6. sequitur in edit. Rom. Γυμνὸς ὁ ᾅδης ἐνώπιον αὐτȣ͂· at in Hexap. hæc sententia deest; ut & inf. ℣. 7. id, *in aerem*, tam in Hexapl. quàm in edit. Rom. subinde ℣. 8. pro *nubes ab eo*, legitur νέφος ὑποκάτω αὐτȣ͂, *nubes sub eo*, deleturque &, inf. ℣. 9. post vocem *solii* : denique ℣. 10. ad vocem ult. *lucis*, additur μετὰ σκότȣς, *cum tenebris*, quod abest ab edit. Lat. Ap. Aug. in Job, eadem leguntur quæ in Latino sup. paucis exceptis, nempe ℣. 6. prior στίχος deest, *Nudus infernus coram eo*; nec etiam invenitur in Hexap. sed tantùm in edit. LXX. ut notavi sup. (non omittenda tamen quæ ait August. ibid. *Et ne diceretur : Sed ad inferos detrusi sunt, subjecit : Quia infernum videt Deus* : & infra : *Quia omnia nuda sunt coram eo.*) Item ℣. 7. ap. Aug. deest hoc ult. *in aerem*; subinde ℣. 8. legitur *nubes sub eo*, pro *ab eo*; Græcè, ὑποκάτω αὐτȣ͂; item ℣. 9. scriptum *solis*, loco *solii*; sed mendum suspicor irrepsisse in edit. vel in cod. Aug. nam Græcè constanter habetur θρόνȣ : statim ap. Aug. *& extendit*, pro *& extendens*; in Gr. ἐκπετάζων, absque præced. καὶ. Ap. Ambros. l. 1. Hexa. c. 6. t. 1. p. 11. b. f. leguntur seqq. *Nuda inferna in conspectu ejus, & non est morti involucrum. Extendens boream pro nihilo, suspendens terram in nihilum : alligans aquam in nubibus suis* : tum proximè : *Columnæ cæli*, &c. de ℣. 11. Rursus l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. d. e. hæc hab. *Nuda inferna in conspectu ipsius, & non est amictus nequissimis..... Extendit boream pro nihilo, suspendit terram in nihilo : alligans aquam in nubibus suis, & non est rupta nubes sub pedibus ejus. Columnæ cæli*, &c. Item in Ps. 118. t. 1. 1120. b. *suspendens terram in nihilo* : at l. 1. Hexa. col. 11. a. *suspendit.*

℣. 11. Abest à Græco vox *lucis*; loco verò *intremuerunt*, exstat ἐπετάσθησαν, *expansæ sunt*; reliq. ut sup. Ap.

VULGATA NOVA.

ad nutum ejus.

12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia ejus percussit superbum.

13. Spiritus ejus ornavit cœlos: & obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.

14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus: & cùm vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

obstupuerunt ab increpatione ejus.

12. Virtute sua sedavit mare; prudentiâ ejus vulneratus est cetus,

13. Et claustra cœli metuunt eum: præcepto autem peremit draconem desertorem.

14. Ecce, hæ partes ejus viæ ejus: & adhuc stillam sermonis audivimus de eo; virtutem autem tonitrui ejus quis sciet quando faciet?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ambros. l. 1. Hexa. c. 6. col. 11. f. *Columnæ cœli avolaverunt, & expaverunt ab increpatione ejus:* & l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. *Columnæ cœli dissiluerunt, & timuerunt ab increpatione ejus.* Ap. Aug. in Job, *Columnæ cœli contremuerunt, & obstup.* &c. Vigil. Tapf. l. cont. Varimad. p. 745. b. *Columnæ cœli contremuerunt Dominum, astra autem cœli metuent eum:* quæ ultima pertinent ad ℣. 13.

℣. 12. Ita Aug. in Job. Ambr. verò l. 1. Hexa. c. 6. col. 11. f. legit: *Virtute mitigavit mare; disciplinâ stravit cetum:* & l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. sic: *Virtute compescuit mare, disciplinâ autem struit cetum maris;* (Ms. 1. *discipl. ejus stravit.*) Græc. Ἰσχύϊ κατέπαυσε τὴν θάλασσαν, ἐπιστήμη δὲ ἔστρωται τὸ κῆτος· Ald. & Compl. ἔστρωσεν, absque δέ.

℣. 13. Ita Aug. in Job, unà cum Gr. in quo tamen δεδοίκασι, pro *metuunt.* Ap. Ambr. l. 1. Hexa. c. 6. t. 1. col. 11. f. *Claustra autem cœli timent eum:* & l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. *Claustra cœli reformidant eum: præcepto mortificavit draconem prævaricatorem;* Græc. ἀποστάτην. Vigilius Tapf. l. cont. Varim. p. 745. b. *Astra autem cœli metuent eum.*

℣. 14. Ita in Græco, præter pauca & levia; nempe deest *ejus*, post *partes*; subinde pro *adhuc*, legitur ἐπὶ, *super*, sed in al. codd. est ἔτι; dein ἰκμάδα, loco *stillam*, ad litt. *vaporem*, *humorem*; post paulò, ἀκουσόμεθα ἐν αὐτῷ, *audiemus in eo*, & inf. οἶδε, *scivit*, pro *sciet.* Apud Aug. in Job, *Ecce, hæ partes viæ ejus;* & post pauca: *virtutem autem tonitrûs ejus quis sciet quando faciet?* Ambros. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. post ult. vocem ℣. 13. *prævaricatorem*, subdit: *virtutem tonitrui ejus quis intelligit?* l. verò de Spir. S. t. 2. col. 644. f. *firmamentum quoque tonitrui sui quis scit quando faciet?*

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, & dixit:

2. Vivit Deus, qui abstulit judicium meum, & Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam;

3. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis,

4. Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

5. Absit à me ut justos vos esse judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

6. Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.

7. Sit ut impius, inimicus meus: & adversarius meus quasi iniquus.

8. Quæ est enim spes hypocritæ si avarè rapiat, & non liberet Deus animam ejus?

9. Nunquid Deus audiet clamorem ejus, cùm venerit super eum angustia?

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Et adjecit Job ad prooemium suum, & dixit:

2. Vivit Dominus, qui sic me judicavit, & Omnipotens, qui amaricavit animam meam:

3. Quia donec spiratio mea est in me, & spiritus divinus in naribus meis,

4. Non loquentur labia mea injusta, nec anima mea meditabitur iniqua.

5. Absit à me justos vos dicere, donec moriar: nec enim separabo innocentiam meam à me.

6. Justitiam meam tenebo, & non dimittam: nec enim conscius sum mihi iniquum quid commisisse.

7. Itaque sunt inimici mei sicut eversio impiorum, & qui in me insurgunt, sicut perditio iniquorum.

8. Quæ enim spes est impio, quia exspectat & confidit in Domino, si fortè * salvatur,

9. Aut preces ejus exaudiat Dominus? aut si venerit ei necessitas,

* *Edit.* solvatur.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Ἔτι δὲ προσθεὶς Ἰὼβ, εἶπε τῷ προοιμίῳ, *Adhuc autem adjiciens Job, dixit prooemio.*

℣. 2. Ad verbum è Gr. præter vocem *Dominus*, pro qua ὁ Θεός. Ap. Ambr. l. 2. de Spir. S. t. 2. col. 646. f. sic: *Vivit Dominus, qui sic me judicat, & Omnipotens, qui ad amaritudinem perduxit animam meam.* Vide etiam ep. 37. col. 936. f.

℣. 3. Gr. Εἰ μὴν ἔτι τῆς πνοῆς μου ἐνούσης, (Ms. Alex. add. ἐν ἐμοὶ,) πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥινὶ, Ms. Alex. cum Compl. ἐν ῥισί. Ambr. l. 2. de Spir. S. col. 646. f. *Spiritus autem divinus, qui est in naribus meis:* & in Ps. 40. t. 1. col. 883. e. *Et spiritus divinus, qui est in naribus meis:* & in Ps. 37. col. 826. e. 828. d. *Spiritus divinus, qui est,* &c. similiter in Ps. 48. p. 946. d. & in Ps. 118. p. 1028. f. Aug. in Job, *Et spiritus divinus in naribus meis.* Vigil. Tapf. cont. Varim. p. 742. f. *Spiritus divinus est, qui fecit me.*

℣. 4. Ita Græcè, nisi quòd initio habetur, μὴ λαλήσειν; at in edit. Compl. λαλήσει, ut sup.

℣. 5. Similiter in Græco, præter seqq. ἀποφῆναι, *demonstrare*, pro *dicere*, Nobil. *pronunciare;* subinde pro *nec*, habetur οὐ, *non*, reponiturque *à me*, post *separabo.* Ap. August. in Job: *Absit à me justos vos dicere, donec moriar; nec enim separabo innocentem.*

℣. 6. Ita Aug. in Job, ad hoc, *nec enim.* In Gr. Δικαιοσύνῃ δὲ προσέχων, οὐ μὴν προῶμαι· οὐ γὰρ σύνοιδα ἐμαυτῷ ἄτοπα πράξας. *Justitiæ autem inhærens, non remittam; non enim conscius sum mihi absurda commisisse:* in Ms. Alex. ἄτοπον. Cælestius Pelag. apud Garner. ed. Mar. Merc. p. 386. *Non enim reprehendit me cor meum in omni vita mea, & nihil iniquum erat in operibus meis; sed munda oratio mea.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter hoc primum, *itaque sunt*, cujus loco sic, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ εἴησαν, *veruntamen sint.*

℣. 8. Eadem refert Aug. in Job. Gr. initio habet, Καὶ τίς γάρ ἐστιν ἐλπὶς, *Etenim quæ est spes;* exinde sic, πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον ἆρα σωθήσεται; Ms. Alex. μὴ πεποιθώς.... εἰ ἄρα σωθήσεται; Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. t. 1. p. 660. e. *Quæ spes impio est? nunquid si confidit in Domino, salvabitur?* Lucif. Cal. l. de Reg. apost. col. 220. b. *Quæ est enim spes impiis hominibus, aut quem aditum possunt habere apud Dominum?* tum addit illa quæ leguntur infra ℣. 14. omissis intermediis.

℣. 9. Similiter ap. Aug. in Job, uno excepto *evenerit*, pro *venerit.* In Gr. Ἦ τὴν δέησιν αὐτοῦ εἰσακούσεται ὁ Θεός; (Alex. & Compl. ὁ Κύριος;) ἢ ἐπελθούσης αὐτῷ ἀνάγκης,

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

10. Nunquid habet aliquam fiduciam in conſpectu ejus? aut cùm invocaverit eum, exaudiet illum?

11. Quapropter annuntiabo vobis quid ſit in manu Domini; quæ ſunt ab Omnipotente non mentiar.

12. Ecce, omnes noſtis, quia vanè loquimini.

13. Hæc eſt pars hominis impii à Domino; poſſeſſio verò potentium veniet ab Omnipotente ſuper eos.

14. Quòd ſi multi fuerint filii ejus, in occiſione erunt; ſi autem & juvenes facti fuerint, indigebunt.

15. Et qui circa eum ſunt, morte morientur, & viduis eorum nemo miſerebitur.

16. Quòd ſi & collegerit ut terram argentum, & velut lutum paraverit aurum;

17. Hæc omnia juſti conſequentur, & ſubſtantiam ejus veraces poſſidebunt:

18. Erunt enim eorum domus ſicut tinea, & aranea *quæ ſervavit.*

19. Dives dormiet, & non adjiciet; oculos ſuos aperuit, & non eſt.

20. Occurrent ei quaſi aqua dolores: nocte auferet eum caligo.

21. *Tollet eum æſtus, & abibit, & ventilabit eum de loco ſuo.*

22. *Et projiciet ſuper eum, & non parcet: de manu enim ejus fugâ fugiet.*

23. *Plaudet ſuper eum manibus ſuis, & trahet eum de loco ſuo.*

Vulgata nova.

10. Aut poterit in Omnipotente delectari, & invocare Deum omni tempore?

11. Docebo vos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abſcondam.

12. Ecce, vos omnes noſtis, & quid ſine cauſa vana loquimini?

13. Hæc eſt pars hominis impii apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab Omnipotente ſuſcipient.

14. Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non ſaturabuntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, ſepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt.

16. Si comportaverit quaſi terram argentum, & ſicut lutum præparaverit veſtimenta:

17. Præparabit quidem, ſed juſtus veſtietur illis: & argentum innocens dividet.

18. Ædificavit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit umbraculum.

19. Dives cùm dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet oculos ſuos, & nihil inveniet.

Pſ. 48. 18.

20. Apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum tempeſtas.

21. Tollet eum ventus urens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco ſuo.

22. Et mittet ſuper eum, & non parcet: de manu ejus fugiens fugiet.

23. Stringet ſuper eum manus ſuas, & ſibilabit ſuper illum, intuens locum ejus.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 10. Sic eſt in Gr. præter hoc, ἢ ὡς ἐπικαλεσαμένου, Nobil. *aut tanquam ſi invocaverit*, loco *aut cùm invocaverit*: in Mſ. Alex. ἢ πῶς. Aug. in Job, *Nunquid enim habuit fiduciam in conſpectu Dei? aut ſi invocaverit, exaudiet eum?*

℣. 11. Similiter habet Aug. in Job, uſque ad hoc, *quæ ſunt*; nec abſimile Græcum eſt, niſi quòd hab. παρὰ Παντοκράτορι, *apud Omnipotentem*, pro *ab Omnipot.* Ap. Ambroſ. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. *Dicam vobis quid ſit in manu Domini.*

℣. 12. Ita in Græco, præter ult. iſta, κενὰ κενοῖς ἐπιβάλλετε, *vana vanis adjicitis.* Ap. Aug. in Job, *Ecce, omnes noſtis, quia vanè vana loquimini.* Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. e. *Deſinite inanibus inania addere.*

℣. 13. Itidem Græcè. Sic etiam ap Aug. in Job, niſi quòd prius comma deeſt. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 660. f. ait: *Et deſcribit quàm miſerabilis impiorum portio ſit.*

℣. 14. Aug. legit *in occiſionem*, juxta Gr. εἰς σφαγὴν, ſed omittit ſeq. &, quod tamen habetur Græcè: prӕterea in eodem Gr. ſic, οἱ υἱοὶ αὐτῶν, *filii eorum*, non *ejus*, (Mſ. tamen Alex. hab. αὐτοῦ;) item pro *juvenes facti fuerint*, ἀνδρωθῶσι, *viri facti fuerint*; extremò προσαιτήσουσι, *mendicabunt.* Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. f. ſic: *Quòd & ſi plures habeant filios, ſine poſteritate ſunt*; & poſt pauca: *Cùm divitias coacervaverint, mendicabunt: quia cùm mortui fuerint, indigebunt, qui requiem invenire non poſſunt.* Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 220. b. *ſed & ſi ſe corroboraverint, ad egentiam venient.*

℣. 15. Ad verbum è Græco, niſi quòd loco utriuſque &, habetur δὲ, nempe poſt *qui*, & poſt *viduis*: item voci *morte*, præponitur ἐν. Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 220. b. ſic: *Et qui remanſerint ex illis, mala morte morientur, & viduis illorum nemo miſerebitur.* Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. f. *Viduas eorum nemo miſerabitur, ſed manebunt deſerti, atque omnis copulæ ſolatio deſtituti.* Ap. Aug. in Job, omnia ut in textu ſup. uno excepto *non*, pro *nemo*, Gr οὐδείς.

℣. 16. In Gr. deeſt *quod* cum ſeq. &; loco verò & *velut*, ita, ἴσα δὲ, & *æquè ac*; cæt. ut in Lat. ſup. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. col. 220. b. leg. *Et ſi collegerint aurum, aut argentum tanquam lutum.* Aug. in Job, *Quod ſi & collegerit ut terram argentum.* Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. col. 660. f. *Et ſi congregetur pecunia ſicut terra, atque ut lutum præparatum fuerit aurum.*

℣. 17. Vix meliùs è Græco. Ap. Lucif. Cal. l. de Reg. apoſt. p. 220. b. *Hæc omnia juſti poſſidebunt*: Gr. περιποιήσονται, & in fine, καθέξουσιν, *obtinebunt.*

℣. 18. Aug. hab. num. plur. *ſicut tineæ & araneæ*, hoc etiam ſubnexo, *quæ ſervavit*, quod ult. abeſt à Græco: in ed. tamen Ald. exſtat ἃ συνετήρησε, ſicut in Hexap. Orig. ſed ex Symmacho, appoſito aſteriſco. In edit. noſtra Lat. idem additamentum ſubeſt, ſed abſque aſteriſco prævio, quem ſupplevimus nixi auctoritate Mſ. Colb. Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 661. a. hæc leguntur: *Inanis erit ſicut aranea ſubſtantia eorum, & omne nominis eorum patrimonium tanquam à tineis conſummabitur.* In Gr. Ἀπέβη δὲ ὁ οἶκος αὐτοῦ ὥσπερ σῆτες, (Mſ. Alex. σητὸς) καὶ ὥσπερ ἀράχνη.

℣. 19. Sic habet Aug. in Job, unà cum Græco; utrobique enim hoc additur: *oculos ſuos aperuit, & non eſt*; quod tamen in ed. Lat. ſignatur aſteriſco: at in Hexap. edit. nil habetur omnino, nec ulla nota ſubeſt quæ indicet unde manarint hæc verba: crediderim ego aſteriſcum, qui ſupra in edit. Lat. anteponi debuerat his verbis, *quæ ſervavit*, lapſu graphico huc à librario fuiſſe translatum: nec diſplicebit conjectura, ſi advertatur apud Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 661. a. ſimiliter legi: *Dormiens dives nihil adjiciet; aperuit oculos ſuos, & jam non eſt.*

℣. 20. Ita in Græco, exceptis his duobus præteritis, συνήντησαν..... νυκτὶ δὲ ὑφείλετο, *occurrerunt..... nocte autem ſuſtulit*; in Mſ. Alex. ὑφείλατο, Compl. ἀφείλετο. Ambroſ. ubi ſup. addit, *permanet in doloribus.*

℣℣. 21..... 23. Hi verſiculi omnes aſteriſco uni ſubjiciuntur in edit. Lat. Similiter in Hexap. referuntur Græcè ex Theodotione, præmiſſis variis aſteriſcis de more. Apud Auguſt. in Job, eorumdem multa leguntur; ſed ℣. 23. ante vocem *manibus*, deeſt *eum*: Græc. habet αὐτοὺς, *eos*; ſicut inf. συριεῖ, *exſibilabit*, pro *trahet.*

CAPUT XXVIII.

Vulgata nova.

1. Habet argentum venarum suarum principia: & auro locus est, in quo conflatur.

2. Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs vertitur.

3. Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.

4. Dividit torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, & invios.

5. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.

6. Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.

7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.

8. Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna.

9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit à radicibus montes.

10. In petris rivos excidit, & omne pretiosum vidit oculus ejus.

11. Profunda quoque fluviorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.

12. Sapientia verò ubi invenitur? & quis est locus intelligentiæ?

13. Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium.

14. Abyssus dicit: Non est in me: & mare lo-

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Est enim argento locus, unde fit; locus autem auro, ubi purgatur.

2. Ferrum enim de terra fit; æs autem similiter ut lapis exciditur.

3. Ordinem posuit tenebris, *& omnem finem ipse invenit: lapis tenebræ, & umbra mortis;*

4. *Discissio torrentis à cinere: qui verò obliviscuntur viam justitiæ, firmati sunt ab hominibus, & commoti sunt.*

5. *Terra de qua egressus est panis, super eam versus est quasi ignis.*

6. *Locus sapphiri lapides ejus, & aurum ejus agger est.*

7. *Semitam quam non cognovit avis, nec vidit eam oculus vulturis;*

8. *Nec calcaverunt eam filii arrogantium, nec transiit super eam leo.*

9. *In durissimo lapide extendit manum suam: vertit enim ab stirpibus montes.*

10. Et ripas fluminum disrupit; omne verò pretiosum vidit oculus ejus.

11. Altitudines fluminum revelavit, ostenditque virtutem suam in lumine.

12. Sapientia verò unde inventa est? vel quis sit locus scientiæ?

13. Ignorat mortalis viam ejus, nec invenietur in hominibus.

14. *Abyssus dixit: Non est in me: & mare dixit: Non*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter habet Augustinus in Job, excepta voce *argenti*, pro *argento*; in Gr. ἀργυρίῳ, at infra χρυσίῳ; in Ms. tamen Alex. & Compl. χρυσίῳ; dein loco *ubi purgatur*, ita, ὅθεν διηθεῖται, ad verbum, *unde percolatur*. Ap. Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. p. 661. a. hæc leguntur: *Nihil ergo sunt omnia quæ in hoc mundo sunt: aurum in metallis, argentum in metallis, de metallo eruitur, & in metallum revertitur.*

℣. 2. Sic habet Aug. in Job, præter hoc ult. *ut lapides excluditur*, quam lectionem etiam confirmat in conseq. cùm addat: *Quia totum de terra separatur: ut ostendat propterea esse bonos malis mistos ad tempus, quia de ipsis malis secluduntur boni.* At in Græc. ἴσα λίθῳ λατομεῖται.

℣. 3. In edit. Lat. habetur primò sine asterisco, *Ordinem posuit tenebris*; reliqua ibidem notantur duabus stellulis. Eadem quoque leguntur apud August. in Job, excepto singul. *umbra*, è Gr. σκιά. Item Græcè sup. ἐξακριβάζεται, *subtilissimè perquirit*, pro *invenit*; cætera quadrant ad verbum. In Hexap. autem Orig. nulla nota subest qua significetur undenam verba supradicta sint petita.

℣℣. 4..... 9. Hi versiculi omnes distincto charactere impressi, signantur asteriscis decem in edit. Lat. Iidem quoque pene ad verbum reperiuntur Græcè in Hexap. sed ab hoc ultimo tantùm versûs 4. *& commoti sunt*; huic enim verbo, ἐσαλεύθησαν, & seqq. hanc notam præmittit ibid. cod. Colb. Ἐκ Θ. τὸ ἡμιστίχιον, ὁμοίως καὶ οἱ θ', id est, *Ex Theodotione hemistichium, similiterque novem versiculi sequentes*; qui versiculi totidem asteriscis notantur in eodem codice. Adsunt pariter versiculi isti in edit. LXX. quò advecti sunt de more ex Theodot. Quæ verò antecedunt hoc hemistichium, *& commoti sunt*, similiter habentur nunc in eadem edit. LXX. nisi quòd loco *justitiæ*, leg. δικαίαν, *justam*, & pro *firmati sunt ab hominibus*, ἠσθένησαν, ἐκ βροτῶν, *infirmati sunt, ex hominibus*, absque seq. *&*; subinde ℣. 5. ita, ἐξελεύσεται ἄρτος, ὑποκάτω αὐτῆς ἐστράφη, *egredietur panis, de subtus ea versatum est*, pro *egressus est panis, super eam versus est*: item ℣. 6. χῶμα χρυσίον αὐτῷ, *agger aurum ei*, loco *aurum ejus agger est*: deinde ℣. 7. ita, τρίβος οὐκ ἔγνω αὐτὴν πετεινὸν, & infra initio ℣. 8. καὶ οὐκ ἐπάτησαν αὐτήν· demum ℣. 9. loco *vertit enim ab stirpibus*, sic, κατέστρεψε δὲ ἐκ ῥιζῶν, &c. *& evertit à radicibus*. Ap. Aug. in Job, p. 651. a. b. hæc leguntur à ℣. 4. *Ita facta est discissio torrentis à cinere..... & commoti sunt ab hominibus. Terra de qua egressus est panis, & eam inversimus est. Locus sapphiri lapides ejus, & aggeres aurum ei. Semitam quam non cognovit avis, nec vidit eam oculus vulturis..... non transiit super eam leo. In durissimo lapide extendit manum suam.* Ambr. l. 3. de interpel. Job, c. 5. 662. a. iisdem alludit, dicens: *Miserandi profectò, qui deseruerunt viam justam, & obliti sunt eam, cui pretiosi lapides haudquaquam sunt comparandi: difficilis investigatu, impervia superbis..... Et ideo sapientiam debemus quærere, ut ambulemus in via justa, per quam adversarius ille sicut leo rapiens & rugiens, qui percucurrit hunc mundum, transire non potuit:* & l. 1. c. 9. col. 636. a. *Non calcaverunt eas filii se glorificantium, nec transivit per eas leo.* Gregor. M. l. 18. in Job, c. 35. t. 1. ad hunc Vulgatæ ℣. 8. *Non calcaverunt eam filii institorum*, hæc habet: *In cunctis Latinis codicibus* institutores *positos reperimus, in Græcis verò* negotiatores *invenimus: ex qua re colligi valet quòd in hoc loco pro* institoribus, institutores *Scriptores quippe ignorando posuerunt.* Græcè nunc ἀλαζόνων, *jactatorum, ostentatorum.*

℣. 10. Ita Aug. in Job. Græc. Vat. hab. δίνας, *gurgites*, loco *ripas*; editt. verò Ald. & Compl. θῖνας, *cumulos*, vel etiam *littora*: extremò constanter μου, loco *ejus*. Vide Hexap. t. 1. ad hunc locum.

℣. 11. Similiter habet Aug. in Job; nec differt Græc. nisi quòd ponit δὲ, & post *altitudines*, & post *ostendit*.

℣. 12. Ita è Gr. nisi excipiatur poster. *vel quis sit*, &c. pro quo sic, ποῖος δὲ τόπος ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης; Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 636. b. ita: *Unde inventa est sapientia? aut quis locus disciplinæ?* & lib. de Incarn. col. 712. f. *Sapientia autem unde inventa est? quis autem locus est disciplinæ?* similiter hab. l. de exhort. virg. col. 290. b. præter hoc, *qui locus disciplinæ?* Aug. l. 5. de Gen. ad lit. t. 3. col. 192. b. *Sapientia vero unde inventa est? vel quis sit locus scientiæ?* Vide infra, ℣. 20.

℣. 13. Ita legit Aug. l. 5. de Gen. ad lit. 192. b. Græcè, οὐκ οἶδε, *non novit*, pro *ignorat*; & pro *nec invenietur*, οὐδὲ μὴν εὑρέθη, *neque inventa est*; in Hexap. tamen sic, οὐ *[illegible]*, εὑρεθήσεται, ut sup. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 636. b. *Nescit mortalis homo viam ejus, nec inventa est in hominibus*: & l. de Incarn. t. 2. col. 712. f. *Nescit homo viam ejus, nec inventa est inter homines*; Gr. ἐν ἀνθρώποις.

℣℣. 14...... 19. Hæc omnia Græcè referuntur in Hexap. ex Theodotione: ita enim ibid. Ms. Colb. habet de more, Ἐκ Θ. οἱ ιϛ'. id est, *Hi duodecim versiculi ex Theodo-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. *eſt mecum.*

15. *Non dabitur aurum concluſum pro ea, & non appendetur argentum in commutatione ejus.*

16. *Non erit deterior auro Ophir, onyche pretioſo, & ſapphiro.*

17. *Non æquabitur ei aurum & vitrum, nec commutatio ejus vaſa aurea;*

18. *Et excelſa, & Gabis non erunt in memoria: & trahes ſapientiam de occultis.*

19. *Non componetur ei topazium Æthiopiæ: auro mundo non comparabitur.*

20. Sapientia unde inventa eſt? quis autem locus eſt intellectûs?

21. *Latet ab oculis omnis hominis, & à volucrum cœli abſcondita eſt.*

22. Perditio & mors dixerunt: Audivimus ejus gloriam.

23. Dominus commendavit viam ejus, & ipſe novit locum ejus:

24. Ipſe enim omne, quod eſt ſub cœlo, perfecit; & novit quæ ſunt in terra,

25. Qui omnia fecit; ventorum libramenta, aquæ menſuras:

26. Quoniam hæc fecit: ſicut vidit, & fecit, *& viam tempeſtatis vocibus.*

27. *Tunc vidit eam, & expoſuit eam,* paravit, & inveſtigavit.

28. Dixit autem homini: Ecce pietas eſt ſapientia; abſtinere verò à malis, ſcientia.

VULGATA NOVA.

quitur: Non eſt mecum.

15. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus. *Sap. 7. 9.*

16. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi ſardonycho pretioſiſſimo, vel ſapphiro.

17. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vaſa auri:

18. Excelſa & eminentia non memorabuntur comparatione ejus: trahitur autem ſapientia de occultis.

19. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tincturæ mundiſſimæ componetur.

20. Unde ergo ſapientia venit? & quis eſt locus intelligentiæ?

21. Abſcondita eſt ab oculis omnium viventium, volucres quoque cœli latet.

22. Perditio & mors dixerunt: Auribus noſtris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, & ipſe novit locum illius.

24. Ipſe enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ ſub cœlo ſunt, reſpicit.

25. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura.

26. Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis ſonantibus:

27. Tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & inveſtigavit.

28. Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

tione deſcripti ſunt; qui verſiculi in eodem codice aſteriſcis ſignantur. Ita quoque in edit. noſtra Lat. niſi quòd nonnulli aſteriſci hinc inde librarii incuriâ prætermiſſi ſunt, ut & alibi ſæpe. Iidem quoque verſiculi inſerti ſunt in edit. LXX. puta ex edit. Hexap. paucis mutatis; nempe ℣. 14. ubi edit. Lat. habet, *non eſt in me..... non eſt mecum*, & Hexapla ferunt, οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοί..... οὐκ ἔστιν, &c. edit. Rom. hab. οὐκ ἔνεστιν ἐν ἐμοί..... οὐκ ἔνεστιν, &c. mox ita ibid. ℣. 15. Οὐ δώσει συγκλεισμὸν ἀντ' αὐτῆς, καὶ οὐ σταθήσεται ἀργύριον ἀντάλλαγμα αὐτῆς· *Non dabit concluſuram pro ea, & non pendetur argentum commutatio ejus.* Item ℣. 16. Καὶ οὐ συμβασταχθήσεται χρυσίῳ Σωφὶρ (Hexap. Ὠφεὶρ,) ἐν ὄνυχι τιμίῳ (Hexap. χρυσίῳ,) καὶ σαπφείρῳ. *Et non conferetur auro Sophir* vel *Ophir*, *in onyche pretioſo, & ſapphiro.* Subinde ℣. 17. poſt *vitrum*, habetur καὶ, pro *nec;* tollitur verò &, inf. ℣. 18. ante 1. vocem *excelſa*, pro qua μετέωρα: extremò ibid. loco *& trahes ſapientiam*, &c. ſic habetur, καὶ ἕλκυσον σοφίαν ὑπὲρ τὰ ἐσώτατα, *& attrahe ſapientiam ſuper intima.* Demum ℣. 19. ita, Οὐκ ἰσωθήσεται αὐτῇ τοπάζιον (Hexap. χρυσίον,) *Non æquabitur ei topazium*, vel *aurum.* Nonnulla ſupradictorum memorat Ambroſ. l. de exhort. virg. t. 2. p. 290. b. nempe iſta è ℣. 14. *Abyſſus dixit: Non eſt in me: mare dixit: Non eſt mecum.* Similiter epiſt. 28. p. 903. c. necnon l. de Incarn. p. 713. b. & l. 1. de interpel. Job, c. 9. p. 636. b. hoc excepto, *& mare:* at epiſt. 37. col. 934. c. hæc hab. è ℣. 18. *Adtrahe ſapientiam in interiora:* ſic etiam l. 1. de interpel. Job, 637. b. præter unum *& trahe:* & verò in Hexap. ita, ſicut in ed. LXX. καὶ ἕλκυσον σοφίαν ὑπὲρ τὰ ἐσώτατα. Ap. Aug. in Job, col. 651. d. iſta de ℣. 14. *Abyſſus dixit: Non eſt in me;* item de ℣. 15. *Non dabitur aurum incluſum pro ea;* mox ℣. 16. *Non erit deterior auro Ophir;* & poſt pauca: *Non æquabitur ei aurum & vitrum, & commutatio ejus vaſa aurea; & excelſa & Gabis non erunt in memoria.*

℣. 20. Græcè additur δὲ voci *ſapientia;* paulòque poſt, ποῖος, *qualis*, pro *quis;* cæt. quadrant. Ap. Hieron. quæſt. Hebr. t. 2. col. 528. a. ſic: *Sapientia unde invenietur? & quis locus intellectûs?* Ap. Aug. in Job, *Sapientia unde inventa eſt?* ut ſup. Ap. Vigil. Tapſ. cont. Varim. p. 730. c. & 748. d. *Sapientiam Dei unde invenies?* mox ita, *Latet enim*, &c. omiſſis aliis intermediis. Vide ſup. ℣. 12.

℣. 21. In ed. Lat. poſteriori tantùm verſiculo, *& à volucrum*, &c. præponitur ſtellula; at in Hexap. Orig. uterque ſuo notatur aſteriſco. In Mſ. etiam Colb. utrique pro ſolito hæc præmittitur nota, Ἐκ Θ. οἱ β'. i. e. *Hi duo verſiculi ex Theodotione:* unde mendum irrepſiſſe in edit. Lat. vix dubium eſſe poteſt, maxime cùm verſu ſeq. ante hæc verba, *Perditio & mors dixerunt*, in ipſa reponatur aſteriſcus, cujus tamen ſigni in Hexap. nullum veſtigium ſubeſt: id quippe fieri potuit, ut aſteriſcus, qui priori verſiculo præponi debuerat, lapſu calami, poſteriori fuerit præfixus. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. p. 637. b. ita legit: *Latuit omnem hominem, & à volatilibus cœli abſcondita eſt.* Sic etiam Græcè legitur cùm in Hexap. ex Theodot. tum etiam in ed. LXX. quò verba hæc, ut & alia id genus plura, invecta ſunt ex eodem Interprete. Ap. Aug. in Job, ut ſup. *Latet ab oculis omnis hominis.* Hieron. verò quæſt. Hebr. t. 2. p. 528. a. legit: *Et abſcondetur ab oculis omnis viventis;* tum addit: *Ubi nunc diximus*, abſcondetur, *in Hebræo* naalma *dicitur.* Ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 730. c. & 748. d. ſic: *Latet enim ab oculis hominum* (al. *à conſpectu omnium*,) *& à volucribus abſconſa eſt.*

℣. 22. Ad verbum è Gr. addito uno *autem*, poſt *audivimus.* Ap. Aug. in Job, prior verſic. habetur ut ſup. poſterior verò l. 5. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 192. b.

℣. 23. Ita conſtanter habet Aug. tum l. annot. in Job, tum l. 5. de Gen. ad litt. col. 192. b. Græcè, Ὁ Θεὸς εὖ συνέστησεν, &c. ut ſup. In Mſ. Alex. ac editt. Ald. & Compl. ὁ Κύριος, & ap. Symm. ξυνῆκε. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 638. a. *Deus bene conſtituit viam ejus, ipſe novit locum ejus.*

℣. 24. Similiter hab. Aug. l. 5. de Gen. ad lit. t. 3. col. 192. b. ad verbum. Græc. verò loco *perfecit*, hab. ἐφορᾷ, & Aug. in Job, *Ipſe enim..... perſpicit.* Sequitur in Gr. εἰδὼς τὰ ἐν τῇ γῇ, *nota habens omnia quæ in terra.*

℣. 25. Græc. initio hab. πάντα ἃ ἐποίησε, Aug. que l. 5. de Gen. ad lit. *omnia quæ fecit;* dein Græcè, ἀνέμων σταθμόν, num ſing. ſed ap. Aug. conſtanter, *libramenta*, &c. quæ ſup. cùm l. 5. de Gen. ad lit. tum l. annot. in Job; hoc tamen poſteriori loco ſcriptum *atque*, pro *aquæ;* ſed vitioſè, ut videtur, nam Græcè legitur ὕδατος (al. ὑδάτων) μέτρα. Ap. Ambr. l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 638. b. ſic: *Novit ventorum libram, aquarum menſuram.*

℣. 26. Gr. priora iſta duo, ὅτε ἐποίησε, *quando fecit*, adjungere videtur ad ℣. præced. tum addit, οὕτως ἰδὼν ἠρίθμησε. Similiter ap. Aug. l. 5. de Gen. ad lit. t. 3. col. 192. b. *aquæ menſuras quando fecit; ſicut vidit, enumeravit:* ſic etiam l. annot. in Job, niſi quòd, ut dixi, ibi ſcriptum eſt *atque*, pro *aquæ;* ſubinde ibid. hoc additur, *& viam tempeſtatum vocibus*, quod aſteriſco notatur in ed. Lat. In Gr. Rom. ſic, καὶ ὁδὸν ἐν τινάγματι, φωνάς, *& viam in concuſſione, voces;* in ed. Compl. φωνῆς, nil hodie in Hexap.

℣. 27. In edit. Lat. duo prima commata ſignantur aſteriſco: leguntur etiam ap. Aug. in Job, ut ſup. Item in Græco cum ſeqq. hoc excepto, ἑτοιμάσας, *cùm paraſſet*, detractoque ſeq. &; nil horum ſupereſt in Hexap.

℣. 28. Eadem refert Aug. ad verbum epiſt. 167. t. 2.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 598. f. 599. b. Item l. 12. de Trin. t. 8. col. 923. d. & l. 14. col. 947. c. iſta : *Ecce pietas eſt ſapientia ; abſtinere autem à malis , ſcientia ;* al. *eſt ſcientia* , cum Græco : tum addit, nempe l. 14. *Sive etiam , ut nonnulli de Græco* ἐπιϛήμlω , *interpretati ſunt* , diſciplina. Ap. Ambr. verò l. 1. de interpel. Job, c. 9. col. 638. c. ita : *Timere Deum , ſapientia eſt ; abſtinere autem à malis , diſciplina eſt.* Gr. textui favet.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

℣. 1. ADdidit quoque Job , aſſumens parabolam ſuam , & dixit :

2. Quis mihi tribuat , ut ſim juxta menſes priſtinos , ſecundùm dies quibus Deus cuſtodiebat me ?

3. Quando ſplendebat lucerna ejus ſuper caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris ?

4. Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecretò Deus erat in tabernaculo meo ?

5. Quando erat Omnipotens mecum : & in circuitu meo pueri mei ?

6. Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi rivos olei ?

7. Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi ?

8. Videbant me juvenes , & abſcondebantur : & ſenes aſſurgentes ſtabant.

9. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo.

10. Vocem ſuam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi ſuo adhærebat.

11. Auris audiens beatificabat me , & oculus videns teſtimonium reddebat mihi.

12. Eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem , & pupillum , cui non eſſet adjutor.

13. Benedictio perituri ſuper me veniebat , & cor viduæ conſolatus ſum.

14. Juſtitiâ indutus ſum : & veſtivi me, ſicut veſtimento & diademate , judicio meo.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. ET adjecit Job ad præfationem, dicens :

2. Quiſnam me reſtituet in menſes priorum dierum , in quibus Dominus cuſtodiebat me ?

3. Cùm lucebat lucerna ejus * ſuper meum caput : cùm in lumine ejus ambulabam in tenebris ?

* *Mſ. vel edit.* ſic per.

4. Cùm eram florens in viis : cùm Dominus inſpiceret domum meam ,

5. Et eſſem in abundantia magna , & circum me pueri mei ?

6. Cùm flueret per vias meas butyrum : cùm montes mei abundarent lacte ?

7. Cùm exirem matutinis in civitatem , & in plateis ponebatur mihi ſella ?

8. Videntes me adoleſcentes abſcondebantur ; ſenes autem omnes aſſurgebant.

9. Et potentes ceſſaverunt loqui , digitum ponentes ad os ſuum ;

10. Et audientes me felicem dixerunt , & lingua eorum gutturi eorùm adhæſit.

11. Quia auris audivit , & beatificavit me ; & oculus videns me , declinavit :

12. Liberavi enim pauperem de manu potentis , & pupillo , cui non erat adjutorium , auxilium detuli.

13. *Benedictio perituri ſuper me veniebat* , & os viduæ benedixit me ;

14. Juſtitiâque indutus eram , & veſtiebar judicio ſicut chlamyde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. Ἔτι δὲ προσθεὶς Ἰὼβ, εἶπε τῷ προοιμίῳ· *Adhuc autem adjiciens Job , dixit proœmio.*

℣. 2. Ita Aug. in Job , ad hoc uſque , *in quibus.* In Gr. ſic : Τίς ἄν με θείη κατὰ μῆνα ἔμπροσθεν ἡμερῶν , ὧν με ὁ Θεὸς ἐφύλαξε ; *Quis utique me ponat juxta menſem priorum dierum , quibus me Deus cuſtodivit ?* Theodot. ὡς ὁ Θεὸς ἐφύλαξέ με.

℣. 3. Græc. in principio hab. ὡς ὅτε , *ſicut cùm* , vel *quando* , non ſimpliciter *cùm ;* item poſt paulò , ὑπὲρ , pro *ſic per ;* quod ult. abſtulimus , ponendo *ſuper* cum Aug. qui etiam addit alia ad hoc uſque , *cùm in lumine.* In Gr. verſiculus uterque legitur ut ſup. detractâ tantùm præp. *in* , ante vocem *lumine.*

℣. 4. Gr. Vat. hab. ἐπιβρίθων ὁδὸς , loco *florens in viis* , ad litt. *graveſcens viis ;* (Mſ. Alex. cum ed. Ald. ὁδοῖς ;) dein Vat. ὅτε ὁ Θεὸς (Alex. & Compl. ὁ Κύριος) ἐπισκοπὴν ἐποιεῖτο τοῦ οἴκου μου· *quando Deus viſitationem faciebat domus meæ.* Ap. Aug. in Job , ita : *cùm verbum Domini inſpiceret domum meam :* ſed in Mſ. Floriac. *cùm Dominus* , ut ſup.

℣. 5. Prior verſiculus ſic habetur Græcè : Ὅτε ἤμην ὑλώδης λίαν , id eſt , *Quando eram ſilvoſus valde* , Nobil. *materiatus ;* reliqua ut in Lat. ſup. detracta voce *mei ;* in ed. tamen Compl. legitur παῖδές μου.

℣. 6. Similiter hab. Auguſt. in Job : nec longè diſtant Græca ſeqq. Ὅτε ἐχέοντο αἱ ὁδοί μου βουτύρῳ , τὰ δὲ ὄρη μου ἐχέοντο γάλακτι· *Quando fluebant viæ meæ butyro , & montes mei fluebant lacte.*

℣. 7. Sic ap. Aug. in Job , ſi excipiatur hoc , *matutinus in civitate ;* & ſanè Græcè legitur ὄρθριος ἐν πόλει , &c. ut in Lat. ſup.

℣. 8. Itidem apud Aug. in Job , detracta voce *omnes ;* quæ tamen Græcè exprimitur cum aliis , niſi quòd pro *abſcondebantur..... aſſurgebant* , legitur ἐκρύβησαν..... ἔστησαν , *abſconditi ſunt..... ſteterunt ;* in Mſ. Alex. ἐπανέστησαν.

℣. 9. Ad verbum è Gr. niſi excipias unum *potentes* , pro quo ἁδροὶ , i. e. *craſſi , divites ;* deeſt quoque ult. pronom. *ſuum ;* ſed in Mſ. Alex. additur αὐτῶν. Ap. Aug. ut ſup. *Et potentes ceſſaverunt loqui.*

℣. 10. Græc. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐμακάριζόν με , &c. *Qui autem audiverunt , beatificabant me* , &c. ut ſup.

℣. 11. Ita Græcè , verbum pro verbo ; ſicut etiam ap. Aug. in Job.

℣. 12. Vix mel. è Gr. niſi quòd pro *liberavi* , legitur διέσωσα , *ſalvavi ;* & loco *adjutorium* , βοηθός , proximèque ἐβοήθησα. Ap. Ambr. l. de Nab. c. 13. t. 1. col. 581. d. bene : *Liberavi pauperem de manu potentis , & orphanum , cui non erat adjutor , adjuvi :* item l. 1. offic. t. 2. col. 48. a. *Salvum feci pauperem de manu pot. & pupillum , cui adjutor non erat , adjuvi.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. b. & 328. b. ita : *Conſervavi egenum de manu potentis , & pupillo , cui non erat adjutor , auxiliatus ſum.* Itidem Greg. Turon. l. 5. hiſt. Fr. p. 253. c. excepto uno *inopi* , pro *pupillo.* Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 198. b. *Liberavi pauper. de manu pot. & orphano , qui ſine adjutorio erat , ego eram adjutor.*

℣. 13. Prior verſiculus notatur aſteriſco in ed. Lat. Non etiam ap. Luciferum legitur , neque ap. Cyprianum , nec ap. Auguſt. ſed ap. Ambr. cùm l. 1. offic. t. 2. p. 39. f. & 48. a. tum l. de bo. mort. c. 8. p. 405. a. ſic : *Benedictio perituri in me veniat :* item l. de Nab. c. 13. t. 1. p. 581. d. *Benedictio perituri ſuper me venit ;* dein , *os autem viduæ me benedixit.* Lib. verò de exhort. virg. t. 2. p. 298. e. ita : *Benedictio morituri ſuper me veniat , & os viduæ me benedicat :* rurſum l. de bo. mort. c. 8. p. 404. e. f. 405. a. *Benedictio morituri in me veniat.* Nunc etiam in ed. LXX. Εὐλογία ἀπολλυμένου ἐπ᾽ ἐμὲ ἔλθοι , &c. ut in textu ſupra. Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 198. b. habet tantùm , *Os autem viduæ me ſemper benedixit.* Item Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. b. & p. 328. b. cum Greg. Turon. l. 5. hiſt. p. 253. c. *Os viduæ benedixit me.* Aug. in Job , *Et os viduæ benedixit me.*

℣. 14. Gr. Δικαιοσύνην δὲ ἐνεδεδύκειν , ἠμφιασάμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοΐδι. Ap. Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. b. iſta deſunt. Non leguntur etiam ap. Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. p. 298. e. ſed l. de Nab. c. 13. t. 1. p. 581. d. hæc

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Maj. Mon. 15. Oculus eram cæcorum, & pes claudorum.	15. Oculus fui cæco, & pes claudo.
16. Ego eram pater invalidorum: judicium quod non noveram, exquiſivi.	16. Pater eram pauperum: & cauſam quam neſciebam, diligentiſſimè inveſtigabam.
17. Confregi molas iniquorum, & de medio dentium eorum rapinas extorſi.	17. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.
18. Dixi enim: Ætas mea ſeneſcet; ſicut arbor palmæ, multo vivam tempore.	18. Dicebamque: In nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies.
19. *Radix mea patet ad aquas, & ros morabitur in meſſe mea.*	19. Radix mea aperta eſt ſecus aquas, & ros morabitur in meſſione mea.
20. *Gloria mea nova mecum, & arcus meus in manu mea gradietur.*	20. Gloria mea ſemper innovabitur, & arcus meus in manu mea inſtaurabitur.
21. Me audientes intuiti ſunt, & tacuerunt in meo conſilio;	21. Qui me audiebant, exſpectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum.
22. Et in ſermone meo non adjecerunt, ſed gaviſi ſunt cùm loquerer eis.	22. Verbis meis addere nihil audebant, & ſuper illos ſtillabat eloquium meum.
23. Sicut terra ſitiens exſpectat pluviam, ſic iſti meum ſermonem.	23. Exſpectabant me ſicut pluviam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum.
24. Quòd ſi & riderem ad eos, non credebant, *& lux vultus mei non concidebat.*	24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram.
25. *Elegi viam eorum, & ſedi princeps; & habitabam ſicut rex cinctus fortibus, quaſi triſtes conſolans.*	25. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cùmque ſederem quaſi rex, circumſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator.

Notæ ad Versionem antiquam.

habet: *Juſtitiam induebar*: & l. 2. de Jac. c. 5. p. 465. f. *Juſtitiam induebam, & veſtiebam judicium.* Ap. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 198. b. ſic: *Juſtitiâ enim eram veſtitus, & coopertus judicium*, nec plura. Ap. Aug. in Job, *Et veſtiebar judicio ſicut chlamyde.* Cæleſt. Pelag. ap. Mar. Merc. Garner. p. 386. ita leg. *Juſtitiâ veſtitus eram, & circumdedi mihi judicium ſicut chlamydem.*

℣. 15. Ita in Gr. cui ſuffragatur Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. col. 298. e. item l. de Nab. c. 13. t. 1. col. 581. d. hoc excepto, *pes autem*, juxta Græc. at l. 1. offic. col. 12. a. & epiſt. 37. col. 940. f. neutrum exprimit, nempe &, vel *autem*. Ap. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 198. b. ſic: *Et eram oculus cæcorum;* ſtatimque, *& pater infirmorum*, omiſſo commate intermedio. Ap. Cypr. verò l. 3. Teſtim. p. 302. b. *Cùm eſſem oculus cæcorum, pes quoque claudorum ego eſſem.* Ap. Greg. Turon. l. 5. hiſt. Fr. p. 253. c. *Cùm eſſem oculus cæcorum, pes claudorum.* Ap. Petr. Chryſol. ſer. 122. p. 942. b. *Ego fui oculus cæcorum, pes autem claudorum.*

℣. 16. Ad verbum è Gr. addito *autem*, poſt *judicium*. Lucif. l. 1. pro S. Athan. p. 198. b. hab. ſimpliciter, *& pater infirmorum.* Cypr. l. 3. Teſtim. p. 302. b. *& invalidorum pater.* Ambr. l. de Nab. c. 13. p. 581. d. *& ego eram infirmorum pater*: item l. 1. offic. col. 12. a. & ep. 37. col. 940. f. at l. de exhort. virg. t. 2. col. 298. e. ut ſup. *invalidorum pater.* Similiter apud Greg. Turon. l. 5. hiſt. Fr. p. 253. c. & S. Petr. Chryſol. ſer. 122. col. 942. b. Græcè ἀδυνάτων. Ap. Aug. in Job, poſterior tantùm verſiculus habetur, *judicium quod non noveram, exquiſivi.*

℣. 17. Aptè ad Gr. ſi addatur *autem*, poſt *confregi*, tollatur verò &, poſt *iniquorum*. In Mſ. tamen Alex. ac ed. Compl. rurſus habetur ἐκ δὲ μέσου; ſubinde conſtanter ἅρπαγμα num. ſing. Ap. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. col. 198. b. ſic: *Iniquorum autem molas confregi, & à dentibus illorum rapinam abſtuli.* Ap. Aug. in Job, *Confregi molas iniquorum.*

℣. 18. Ita Aug. in Job, ab hoc, *ætas mea*. Græcè id antecedit, εἶπα δὲ, *dixi autem;* exinde ſic, στέλεχος, *truncus*, pro *arbor;* cætera quadrant.

℣℣. 19. 20. Signantur hæc tota in edit. Lat. aſteriſcis tribus. Eadem quoque refert Auguſt. in Job, ab hoc, *& ros morabitur.* Græcè nunc: Ἡ ῥίζα διήνοικται ἐπὶ ὕδατος, καὶ δρόσος αὐλισθήσεται, &c. ut ſup. niſi quòd pro *nova*, legitur κενή, *vana;* ultimóque αὐτοῦ πορεύεται, *ejus graditur*, pro *mea gradietur*. Hæc autem ex edit. Hexaplari tranſlata fuiſſe videntur in edit. hod. LXX.

℣. 21. Græc. Ἐμοῦ ἀκούσαντες προσέσχον, ἐσιώπησαν δὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ βουλῇ. *Qui me audierunt, attenderunt, & ſiluerunt ſuper meo conſilio.*

℣. 22. Similiter hab. Aug. in Job: nec differt Gr. niſi quòd in principio tollit &; in Mſ. tamen Alex. ac ed. Compl. exſtat ἐπὶ δέ.

℣. 23. Ita Græcè, niſi excipiatur verbum προσδεχομένη, *ſuſcipiens*, pro *exſpectat*. Ambroſ. lib. 1. offic. t. 2. col. 43. d. legit: *Sicut terra exſpectans pluviam, ſic & iſti ſermones meos;* Gr. λαλίαν.

℣. 24. Ita Aug. in Job, ad hoc uſque, *& lux*. Gr. Ἐὰν γελάσω πρὸς αὐτοὺς, οὐ μὴ πιστεύσωσι· reliqua addit edit. Lat. cum aſteriſco: deficiunt ap. Auguſt. ſup. non verò in Græco.

℣. 25. Ita fert edit. Lat. præmiſſis aſteriſcis tribus: leguntur tamen Græcè in edit. Rom. præter hoc, ἐν μονοζώνοις, *in accinctis*, loco *cinctus fortibus*. Apud Auguſt. quoque in Job, tota exſtant ut in Lat. ſup.

CAPUT XXX.

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Mſ. Maj. Mon. 1. NUnc autem derident me infimi, nunc monent me minores tempore, quorum ſpernens parentes,	1. NUnc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:
2. Et virtus manuum eorum quaſi nihilum mihi erat: *in eis periebat omnis vita.*	2. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vitâ ipſâ putabantur indigni.
3. *In egeſtate & fame inſtabiles;* qui fugiebant in deſertum * heri, propter anguſtias & miſerias.	3. Egeſtate & fame ſteriles, qui rodebant in ſolitudine, ſquallentes calamitate & miſeria.

* *Mſ. vel edit.* heremi.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter ap. Aug. in Job, præter unum *ſpernebam*, pro *ſpernens*, Gr. ἐξουδένουν; præterea in eodem Græco circa initium, κατεγέλασάν μου ἐλάχιστοι, *deriſerunt me minimi;* & loco *minores tempore*, ſimpliciter ἐν μέρει, *in parte;* extremò pro *parentes*, ita, τοὺς πατέρας αὐτῶν, *patres eorum*, proximèque, οὓς οὐχ ἡγησάμην ἀξίους κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, *quos non putavi dignos canibus meorum gregum;* verùm abſunt iſta ab edit. Lat. nec memorantur ap. Aug. in Job.

℣. 2. Ita legit Aug. in Job, hoc etiam addito verſiculo, *in eo peribat omnis vita;* qui habetur in ed. Lat. cum aſteriſco, fortaſſe ex Symm. apud quem ita legitur: Ἀπώλετο αὐτοῖς πᾶν τὸ πρὸς ζωήν· *Perierat illis quidquid ad vitam facit.* In ed. hod. LXX. Ἐπ' αὐτοὺς ἀπώλετο συντέλεια· *Super eos peribat conſummatio;* præterea ibid. initio ponitur καί γε ἰσχὺς, *& quidem virtus;* & pro *quaſi nihilum mihi erat*, ſimpliciter ἱνατί μοι; *ut quid mihi?*

℣. 3. Antecedentia verba notantur aſteriſco in edit.

VULGATA NOVA.

4. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.

5. Qui de convallibus ista rapientes, cùm singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.

6. In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.

7. Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

8. Filii stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in proverbium.

10. Abominantur me, & longè fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur.

11. Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit in os meum.

12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt: pedes meos subverterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

13. Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & prævaluerunt, & non fuit qui ferret auxilium.

14. Quasi rupto muro, & apertâ januâ, irruerunt super me, & ad meas miserias devoluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum: abstulisti quasi ventus desiderium meum: & velut nubes pertransiit salus mea.

16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.

17. Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri.

20. Clamo ad te, & non exaudis me: sto,

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

4. *Qui rodebant cortices arborum:* quorum erat cibus radix herbarum.

5. Inhonorati & subjecti, & egentes omni bono; qui radices lignorum manducabant, propter famem magnam. Insurrexerunt in me fures,

6. Quorum domus erant cavernæ petrarum,

7. *Et inter arbores clamabant;* qui sub stirpibus terræ manebant.

8. Filii stultorum *& ignobilium*, nomen & honor exstinctus à terra.

9. Nunc autem cithara eorum ego sum, & me habent fabulam.

10. Abominati sunt me discedentes procul, nec in faciem meam pepercerunt spuere.

11. Aperiens enim pharetram suam afflixit me, & frenum in faciem meam miserunt,

12. Et à dextris germinantes consurrexerunt: pedes meos vinxerunt compedibus, & aperuerunt super me semitas perditionis suæ.

13. Contritæ sunt semitæ meæ: exuit me stolam, & jaculis suis vulneravit me; abusus est me sicut voluit.

14. Doloribus involutus sum, & iterantur dolores mei.

15. Discedit sicut spiritus spes mea, & sicut nubes, *transiit* salus mea.

16. *Et nunc super me effundetur anima mea*; possederunt me dies dolorum

17. Nocte verò ossa mea confracta sunt, & nervi mei dissoluti sunt.

18. In multa virtute apprehendit stolam meam, *& quasi ora vestimenti mei circumdedit me.*

19. Æstimavi me sicut lutum: in terra & cinere pars mea.

20. Clamavi verò ad te, & non audisti me: *ste-*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Lat. leguntur etiam hodie in Græco, præter vocem ἄγονος, *sterilis*, loco *instabiles*; sequentia verò sic: οἱ φεύγοντες ἄνυδρον ἐχθὲς συνοχὴν καὶ ταλαιπωρίαν· *fugientes inaquosam heri pressuram & miseriam.* Ap. Aug. in Job, *Egestate & fame instabiles; qui fugiebant in desertum heri.* In ed. Lat. scriptum *heremi*, sed aperto mendo, pro *heri*, quod substituendum duximus è Gr. & ex Aug.

℣. 4. Edit. Lat. priorem versiculum subdit asterisco: idem quoque legitur ap. August. in Job: is autem prodiisse videtur ex versione Symmachi, in qua sic habetur: Ἀποκνίζοντες φλοιοὺς φυτῶν, *Vellicantes cortices stirpium.* Ap. LXX. longè diversa: Οἱ περικυκλοῦντες ἅλιμα ἐπὶ ἠχοῦντι· *Qui circuibant alima in resonante;* mox ita: οἵ τινες ἅλιμα ἦν αὐτῶν τὰ σῖτα· *quorum quidem alima erat eorum cibaria.* Apud August. verò ut in edit. Lat.

℣. 5. Græcè additur δέ, verbo *inhonorati;* tum pro *subjecti*, exstat πεφαυλισμένοι, *abjecti*, absque seq. *&*, quod reponitur infra ante *radices;* cæt. quadrant. Similiter hab. Aug. in Job, præter hoc, *abjecti;* extremòque *super me*, pro *in me*, ante *fures.*

℣. 6. Sic habet Aug. in Job: Græcè additur αὐτῶν, *eorum*, ad vocem *domus;* reliq. ut in Lat.

℣. 7. In edit. Lat. prior versiculus signatur asterisco. Idem quoque legitur ap. Aug. in Job, cum altero subseq. Hodie ap. LXX. sic: Ἀναμέσον εὐήχων βοήσονται, *Inter medium bene sonantium clamabunt;* deinde, οἳ ὑπὸ φρύγανα ἄγρια διῃτῶντο, *qui sub sarmentis agrestibus manebant.*

℣. 8. Sic ap. Aug. in Job, adjuncto etiam isto, *& ignobilium*, quod asterisco notatur in edit. Lat. Græcè nunc Ἀφρόνων υἱοὶ καὶ ἀτίμων, ὄνομα καὶ κλέος, &c. ut sup.

℣. 9. Sic iterum ap. Aug. in Job, excepto hoc ult. *ad fabulam;* Gr. θρύλημα ἔχουσι.

℣. 10. Ita legit Aug. ad verbum: nec etiam differt Græc. nisi quòd extremò habet: ἀπὸ δὲ τοῦ προσώπου μου οὐκ ἐφείσαντο πτύελον.

℣. 11. Concinit Aug. ad verbum. Sic etiam Græcè, nisi quòd loco *in fac. meam miserunt*, exstat, τοῦ προσώπου μου ἐξαπέστειλαν.

℣. 12. Gr. Ἐπὶ δεξιῶν βλαστοῦ ἐπανέστησαν· πόδα αὐτῶν ἐξέτειναν, καὶ ὡδοποίησαν ἐπ' ἐμέ, &c. ut sup. *Super dextra germinis insurrexerunt: pedem suum extenderunt, & straverunt super me*, &c. Aug. cum textu Lat. concinit; sed omittit ultima, *& aperuerunt*, &c.

℣. 13. Similiter hab. Aug. in Job, exceptis his mediis, *exuit enim me stolâ;* Græcè, ἐξέδυσαν γάρ μου τὴν στολήν· mox ita, βέλεσιν αὐτοῦ κατηκόντισέ με· κέχρηται δέ μοι ὡς βούλεται· *exuerunt enim me stolam, jaculis suis confodit me; judicavit autem mihi sicut vult.* Ms. Alex. κέχρηται δέ μοι ὡς ἐβούλετο. Edit. etiam Gr. Morini fert κέχρηται, sed versio Lat. Nobil. è regione posita reddit *judicavit*, non *abusus est*, unde scripsimus sup. κέχρηται, ex ed. Gr. Lamb. Boz.

℣. 14. Ita fert Aug. in Job. Græc. Ἐν ὀδύναις πέφυρμαι, ἐπιστρέφονταί μου αἱ ὀδύναι. Nobil. *In doloribus maceratus sum, convertuntur in me dolores.*

℣. 15. Gr. Ὤχετό μου ἡ ἐλπὶς ὥσπερ πνεῦμα, καὶ ὥσπερ νέφος, ἡ σωτηρία μου. *Abiit mea spes sicut spiritus, & sicut nubes, salus mea;* Ms. Alex. addit παρῆλθε; sed hoc verbum *transiit*, signatur asterisco in ed. Lat. Aug. in Job, tota refert ut in Lat. sup.

℣. 16. In edit. Lat. præfigitur asteriscus his, *Et nunc super me*, &c. Eadem exhibet Aug. in Job, cum edit. LXX. quæ addit, ἔχουσι δέ με, &c. *habent autem me*, loco *possederunt me.*

℣. 17. Sic habet Aug. in Job. Sic etiam in Gr. est, excepto verbo συγκέχυται, *confusa sunt*, loco *confracta sunt;* in edd. Ald. & Compl. συγκέκαυται, *combusta sunt.*

℣. 18. Ita Græcè, adjunctis etiam his, ὥσπερ τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνός μου περιέσχε με, quæ reddit edit. Lat. ut supra, præmisso asterisco. Similiter hab. Aug. in Job, cum aliis anteced.

℣. 19. Sic est in Græco, præter priora ista, ἥγησαι δέ με ἴσα πηλῷ, *reputasti autem me æquè ac lutum*, quæ sola non leguntur ap. Aug.

℣. 20. Ita Græcè, excepto verbo ἀκούεις, *audis*, pro *audisti.* Edit. Lat. posteriora subjicit asterisco: eadem quo-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. *terunt, & conſideraverunt me.*

21. Aggreſſus es me ſine miſericordia; manu potenti verberaſti me,

22. Et conſtituiſti me in doloribus, *& projeciſti me à ſalute.*

23. Scio enim quòd mors conteret me: domus enim eſt omni mortali terra.

24. Atque utinam poſſem me interficere, aut rogare alium ut faceret mihi hoc.

25. Ego autem flevi ſuper omni invalido, & ſuſpiravi, cùm viderem virum in neceſſitatibus.

26. Ego bona præſtolabar; ecce occurrerunt mihi magis dies malorum.

27. Venter meus efferbuit, & non tacebit; occupaverunt me dies inopiæ.

28. Gemens inceſſi ſine ſilentio, & ſteti in cœtu clamans.

29. Frater factus ſum ſirenarum, & amicus filiarum ſtruthionum.

30. Cutis mea innigrata eſt valde, & oſſa mea *frixa ſunt* ab æſtu.

31. Verſa eſt in luctum cithara mea, & pſalmus meus in fletum.

VULGATA NOVA.

& non reſpicis me.

21. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ adverſaris mihi.

22. Elevaſti me, & quaſi ſuper ventum ponens eliſiſti me validè.

23. Scio quia morti trades me, ubi conſtituta eſt domus omni viventi.

24. Veruntamen non ad conſumptionem eorum emittis manum tuam: & ſi corruerint, ipſe ſalvabis.

25. Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

26. Exſpectabam bona, & venerunt mihi mala: præſtolabar lucem, & eruperunt tenebræ.

27. Interiora mea efferbuerunt abſque ulla requie, prævenerunt me dies afflictionis.

28. Mœrens incedebam, ſine furore; conſurgens, in turba clamabam.

29. Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum.

30. Cutis mea denigrata eſt ſuper me, & oſſa mea aruerunt præ caumate.

31. Verſa eſt in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

que profert Aug. in Job: item Græcè, ἔςησαν δὲ κ) &c. ut ſup.

℣. 21. Similiter in Gr. præter hoc, ἐπέβησαν δέ μοι, *inſultarunt autem mihi*, loco *aggreſſus es me*; in ed. tamen Compl. ἐπέβης. Greg. M. legiſſe videtur num. plurali; nam lib. 20. moral. ad hæc Vulg. verba, *Mutatus es mihi in crudelem*, &c. quæ huic verſiculo reſpondent, hæc addit: *Longè ab hac ſententia vetus Tranſlatio diſſonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de adverſariis ac perſecutoribus memoratur: ſed tamen quia hæc nova Tranſlatio ex Hebræo nobis, Arabicoque eloquio cuncta veriùs transfudiſſe perhibetur, credendum eſt quidquid in ea dicitur.* Græcè etiam pro *verberaſti*, legitur ἐμαςίγωσας, mel. *flagellaſti.*

℣. 22. In ed. Lat. extrema notantur aſteriſco: leguntur tamen in ed. LXX. ut ſup. cum antecedentibus. Apud Aug. in Job, poſteriora ſola.

℣. 23. Græcè, οἶδα, *novi*, pro *ſcio*; reliqua ut ſup. detracto uno *eſt*. Ap. Aug. in Job, non legitur niſi poſterior verſiculus, *domus enim eſt*, &c.

℣. 24. Vix mel. è Græco, niſi hoc excipiatur, *me interficere*, pro quo ἐμαυτὸν χειρώσασθαι, quod Nobil. reddit iſto, *mihi ipſe manus afferre*; χειρόω verbum è verbo, *manuum viribus ſupero, domo.* Auguſt. in Job, conſtanter legit: *Atque utinam poſſem me ipſum interficere*; deinde ſic, *aut rogarem alium, & faceret mihi hoc.* Gr. ἢ δεηθείς γε ἑτέρου, κ) ποιήσει μοι τοῦτο.

℣. 25. Aptè ad Gr. dempto uno *&*, ante *ſuſpiravi*, quod tamen addit Mſ. Alex. Ap. Ambr. l. de Tob. c. 1. col. 592. b. ſic: *Ego ſuper omnem infirmum flevi*; Gr. ἀδυνάτῳ. Rurſum Ambr. l. de Nab. c. 13. col. 581. f. ait: *In omni infirmo fleviſſe ſe dixit, & ingemuiſſe, cùm videret virum in neceſſitate, ſe autem in bonis; ſed tunc ſibi magis fuiſſe dies malorum, cùm ſe habere cerneret, & alios indigere.*

℣. 26. Similiter ap. Aug. in Job, *Ego bona præſtolabar.* Græcè, Ἐγὼ δὲ ἐπέχων ἀγαθοῖς· ἰδοὺ, &c. *Ego autem inhærens bonis; ecce*, &c. ut ſup.

℣. 27. Ad verbum è Gr. Ap. Aug. in Job, prior tantùm verſiculus legitur, *Venter meus*, &c. ut ſup.

℣. 28. Ita Græcè cum voce φιμοῦ, pro *ſilentio*; ad verbum, *camo, capiſtro*, unde φιμόω, *os obligo*, & per tranſlat. *ad ſilentium adigo.* Ap. Aug. poſtrema tantùm leguntur: *& ſteti in cœtu clamans.*

℣. 29. Sic eſt in Gr. excepto uno ἑταῖρος δὲ, *& ſodalis*, loco *amicus*, detractoque ſeq. *filiarum.*

℣. 30. Similiter ap. Aug. in Job, ad hoc uſque, *& oſſa.* In Gr. Τὸ δὲ δέρμα μου ἐσκότωται μεγάλως, &c. *Pellis autem mea obtenebrata eſt valde*; at in Mſ. Alex. μεμελάνωται, & ap. Chryſoſt. οἱ λοιποί· ἐμελάνθη, *denigrata eſt*: ſubinde poſt *oſſa mea*, in ed. Lat. hoc additur cum aſteriſco, *frixa ſunt*, quod deeſt in ed. Rom. LXX. In Hexap. verò ſic, κατεφρύγη ἀπὸ καύματος. In Mſ. Alex. ac ed. Ald. ζυνεφρύγη.

℣. 31. Gr. initio hab. ἀπέβη δὲ, loco *verſa eſt*; & in fine addit ἐμοί, *mihi*, poſt *fletum*. Ap. Aug. in Job, prior tantùm verſiculus exſtat ut ſup.

CAPUT XXXI.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. *TEſtamentum feci oculis meis, & non cogitavi de virgine.*

2. Et quæ eſt pars alia Dei deſuper, *& hæreditas Omnipotentis de excelſis?*

3. *Nonne perditio erit iniquo*, & abalienatio facientibus iniquitatem?

4. Nonne ipſe videbit viam meam, & omnes greſſus meos dinumeravit?

VULGATA NOVA.

1. PEpigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

2. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis?

3. Nunquid non perditio eſt iniquo, & alienatio operantibus injuſtitiam?

4. Nonne ipſe conſiderat vias meas, & cunctos greſſus meos dinumerat?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Hi verſiculi duo totidem aſteriſcis ſignantur in edit. Lat. Nunc in Gr. LXX. legitur ἔθέμην, *poſui*, pro *feci*, & ζυνήσω ἐπὶ, *intelligam ſuper*, pro *cogitavi de*. Ap. Symm. οὐδὲν ἐνενόησα περὶ παρθένου. Ap. Aug. in Job, *Teſtamentum feci oculis meis, ut non cogitem de virgine*; paulò verò poſt, *& non cogitabo de virgine.* Auct. op. imp. in Matth. hom. 51. *Poſui teſtamentum oculis meis, ut non ſentirem in virginem.*

℣. 2. Gr. Καὶ τί ἐμέρισεν ὁ Θεὸς ἄνωθεν; *Et quid partitus eſt Deus deſuper?* Alia ſubſeqq. notantur aſteriſco in edit. Lat. leguntur etiam in hod. edit. LXX. Ap. Aug. in Job, prior tantùm verſiculus habetur ut ſup.

℣. 3. Prior verſiculus aſteriſco diſtinguitur in edit. Lat. Nunc ap. LXX. ſic: Οὐχὶ ἀπώλεια τῷ ἀδίκῳ, *Væ perditio injuſto*; reliqua ut in Lat. ſup. Similiter ap. Fulg. l. 1. de rem. pecc. c. 26. p. 380. c. *Nonne perditio erit iniquo, & alienatio*, &c. ut ſup.

℣. 4. Ad verbum è Gr. ſi excipias ult. *dinumeravit*,

Vulgata nova.

5. Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus:

6. Appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.

7. Si declinavit gressus meus de via, & si secutum est oculos meos cor meum, & si manibus meis adhæsit macula:

8. Seram, & alius comedat: & progenies mea eradicetur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum:

10. Scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii.

11. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

12. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

13. Si contempsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cùm disceptarent adversùm me.

14. Quid enim faciam cùm surrexerit ad judicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi?

15. Nunquid non in utero fecit me qui & illum operatus est: & formavit me in vulva unus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ exspectare feci.

17. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea:

18. (Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio: & de utero matris meæ egressa est mecum.)

19. Si despexi pereuntem, eò quòd non ha-

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

5. Si incessi cum irrisoribus, vel si festinavit ad dolum pes meus:

6. Appendat me in statera æquissima: scit autem Dominus innocentiam meam.

7. Si defluxit pes meus de via, & si secutum est oculum cor meum; si manibus meis tetigi munera:

8. Seram, & alii fructus meos edant: sine stirpe sim super terram.

9. Si secutum est cor meum mulierem, aut si obsedi januas ejus:

10. Placeat quoque uxor mea alteri, & filii mei humilientur.

11. Furor enim animi est indomitus, commaculare viri uxorem:

12. Ignis ardens est in omnibus membris; quòcunque intraverit, radicitus perdet.

13. Quòd si & despexi judicium famuli mei, aut ancillæ, cùm judicarentur apud me.

14..... *Vide Not.*

15. Nonne sicut ego conceptus sum in utero, & illi; & fuimus similiter in ventre?

16. Infirmis autem si quid opus fuit, non denegavi; viduæ oculum non excruciavi.

17. Aut si panem meum comedi solus, & non dedi pupillo *ex eo*;

18. (*Quia ab adolescentia mea enutriebam quasi pater; de ventre matris meæ dux eis fui.*)

19. Aut si despexi nudum pereuntem, & non

Notæ ad Versionem antiquam.

pro quo ἐξαριθμήσεται, *enumerabit.*

℣. 5. Concinit Aug. in Job: nec absimile Græcum est, nisi quòd habet, Εἰ δὲ ἤμην πεπορευμένος..... εἰ δὲ καὶ, &c.

℣. 6. In Gr. ἕσαμαι γὰρ, *stetì enim*, pro *appendat*, & δικαίῳ, *justâ*, pro *æquissima*; reliq. ut in textu. Ap. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 198. b. *Positus sum staterâ justitiæ, & scit Dominus simplicitatem meam*; Gr. ἀκακίαν μου.

℣. 7. Ita Chromat. Aquil. in Matth. p. 983. e. pene ad verbum, scilicet: *Si deflexit pes meus de via, & secutum est cor meum oculum meum; si manibus*, &c. ut sup. Similiter in Gr. præter ista: Εἰ ἐξέκλινεν..... εἰ δὲ καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ἐπηκολούθησεν ἡ καρδία μου· εἰ δὲ καὶ, &c. In Ms. Alex. ὀφθαλμῷ μου. Ap. Lucif. Cal. l. 1. pro S. Athan. p. 198. b. *Quoniam nunquam pes meus exerravit à via recta, sed nec oculus meus conspexit.* Auct. l. de singul. cleric. p. 529. vel 533. *Si oculis consensit cor meum.*

℣. 8. Similiter ap. Aug. in Job. In Gr. Σπείραιμι ἄρα, *seram igitur*, absque seq. *fructus meos*; & pro *sine stirpe*, sic, ἄρριζος δὲ, *sine radice autem.* Ap. Chromat. Aquil. in Matt. p. 983. e. simpliciter, *Alii fructus meos edant*, omissis iis quæ antecedunt, & quæ sequuntur.

℣. 9. Ita Aug. in Job. Gr. Εἰ ἐξηκολούθησεν ἡ καρδία μου γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου, εἰ καὶ ἐγκάθετος ἐγενόμην ἐπὶ, &c. *Si obsecutum est cor meum mulieri viri alterius, & si fui sedens ad*, &c. Chromat. Aquil. in Matt. p. 983. e. *Si secutum est cor meum uxorem alienam, aut si assiduus fui ad illam.*

℣. 10. Sic ap. Aug. in Job, & in Græco, ubi νήπια, pro *filii*. Ap. Chromat. Aquil. in Matt. p. 983. e. hæc pauca: *Placeat & uxor mea alteri*, omissis aliis seqq.

℣. 11. Aug. in Job, hab. *animæ meæ*, loco *animi*; reliqua ut sup. Gr. Θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος, vel cum Ms. Alex. ἀκάθεκτος; cæt. ut sup. Ap. Chrom. Aquil. in Matt. p. 983. e. *Ira enim furoris est, & immundi spiritûs, commaculare mulierem viri; ignis est ardens.* Ferrand. Diac. ad Regin. p. 180. *Ira enim magna, & ignis undique ardens est*; quæ postrema pertinent ad ℣. seq.

℣. 12. Græc. addit γὰρ, post *ignis*, & pro *membris*, hab. μερῶν, *partibus*; at in ed. Compl. & ap. Polychr. μελῶν; deinde constanter, οὗ δ' ἂν ἐπέλθῃ, ἐκ ῥιζῶν ἀπώλεσε, *quòcunque supervenerit, à radicibus perdidit.* Vide Chromat. Aquil. sup. & Ferrand. Diac.

℣. 13. Eadem legit Aug. in Job, col. 655. f. subjunctis his, *cùm judicarentur apud me*: quæ ultima cùm desint in edit. Lat. ipsi adnectenda duximus ex Aug. In Græco cuncta leguntur ut sup. additis etiam his, κρινομένων αὐτῶν πρός με, quæ Nobil. ita reddit, *cùm ipsi litigarent mecum.*

℣. 14. Rursum hîc mutila est ed. Lat. librarii fortè incuriâ. Aug. in Job, 655. f. posteriora tantùm verba supplet, nempe: *Quod si & visitationem, quod responsum dabo?* In Græco sic: Τί γὰρ ποιήσω ἐὰν ἔτασίν μου ποιῆται ὁ Κύριος; ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκοπήν τινα, ἀπόκρισιν ποιήσομαι; *Quid enim faciam si inquisitionem mei faciat Dominus? quod si & visitationem aliquam, responsum dabo?*

℣. 15. Ita Aug. in Job. Græcè ponitur καὶ, post *sicut*, præterquam in Ms. Alex. item pro *conceptus sum*, habetur ἐγενόμην, *factus sum*, rursusque γεγόνασι, post *illi*; mox ita: γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ, *facti sumus autem in eodem ventre.*

℣. 16. Eòdem recidunt Græca ista: Ἀδύνατοι δὲ, χρείαν ἥν ποτε εἶχον, οὐκ ἀπέτυχον· χήρας δὲ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἐξέτηξα. *Impotentes autem, quacunque aliquando re opus habebant, non sunt frustrati; viduæ autem oculum non tabefeci.* Similiter ap. Ambr. l. de Nab. c. 13. p. 581. f. *Qui nunquam viduæ oculum fecit tabescere.*

℣. 17. Gr. initio hab. Εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου, *Quòd si & buccellam meam*, &c. & inf. pro *dedi*, μετέδωκα, *communicavi.* Ed. Lat. addit in fine cum asterisco, *ex eo*, quod abest à Gr. edit. Rom. in Ald. tamen & Compl. subjungitur ἐξ αὐτοῦ. Ap. Ambr. l. de Nab. c. 13. col. 581. f. sic: *Qui nunquam panem suum solus manducavit, & non orphano tradidit.*

℣. 18. Edit. Lat. post hoc ult. *ex eo* versûs sup. apponit duo puncta crassiora, nec præmittit asteriscum versiculo sequenti, *Quia ab adolescentia*, &c. sed tantùm posteriori, *de ventre matris*, &c. at ineptè, ut suspicor, apposita sunt duo illa puncta post ult. comma *ex eo*, vel saltem præponi debuisset stellula verbis proximè subsequentibus: duplex enim versiculus sequens, suo asterisco signatur in Hexap. Orig. ubi ita legitur ex Theodot. Ὅτι ἐκ νεότητός μου ἐξέτρεφον ὡς πατὴρ, καὶ ἐκ γαστρὸς μητρός μου ὡδήγησα. In Ms. etiam Colb. de more verbis illis ista præmittitur nota, Ὁμοίως ἐκ Θ. οἱ β'. i. e. *Similiter ex Theodotione duo versiculi.* Eadem tamen verba hodie reperiuntur in edit. LXX. sed in ipsam transiere ex ed. Hexaplari, ut & alia passim. Ap. Aug. in Job, posterior tantùm versiculus legitur, *& de ventre matris meæ*, &c. ut sup. Ap. Ambros. l. de Nab. c. 13. p. 581. f. sic: *Quem à juventute sua nutrivit, aluit, instituit, parentis affectu.*

℣. 19. Eadem prorsus habet August. in Job, usque ad verbum *operui* incl. nec plura. Concinit etiam Græcum, nisi quòd initio ponit εἰ δὲ καὶ, & in fine addit αὐτὸν, *eum*, post *operui*, nec plura: Ms. Alex. delet etiam αὐτὸν, cum

Versio antiqua.	Vulgata nova.
Ex Ms. Maj. Mon. operui *non habentem velamen*;	buerit indumentum, & absque operimento pauperem:
20. Infirmorum verò si non benedixerunt mihi humeri, & de tonsura ovium mearum calefacti sunt;	20. Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est:
21. Si levavi super pupillum manum *meam*, fidens quia multum est mihi adjutorium:	21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem:
22. Discedat humerus meus à jugulo meo, & brachium meum à cubito meo conteratur.	22. Humerus meus à junctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur.
23. Timor enim Domini continuit me, & à pondere ejus non sustinebo.	23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui.
24. Si posui aurum robur meum; quòd & si in lapide pretioso fidebam;	24. Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi: Fiducia mea.
25. Si & lætatus sum, cùm esset mihi census multus; si & in * innumerabilibus posui manum meam, (* *Ms. vel edit.* numerabilibus.)	25. Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.
26. (An non videmus solem lucentem deficere, & lunam minui? non enim in ipsis est.)	26. Si vidi solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè:
27. *Et deceptum est clam cor meum;* quòd si osculatus sum manum meam, ponens ad os meum:	27. Et lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo:
28. Et hoc mihi ad magnam injustitiam reputetur: quia mentitus sum in conspectum Domini excelsi.	28. Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.
29. Quòd si & gavisus sum super ruina inimici mei, & dixit cor meum: Bene factum est:	29. Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, & exsultavi quòd invenisset eum malum.
30. Audiat auris mea maledictionem meam; opprobrio sim in meo populo diffamatus.	30. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.
31. Quòd si sæpe dixerunt ancillæ meæ: Quis det nobis ut carnibus ejus satiemur? cùm satis bonus essem.	31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur?
32. Foris non manebat hospes, janua mea omni advenienti patebat.	32. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

Notæ ad Versionem antiquam.

edd. Ald. & Compl. Ejus loco edit. Lat. addit cum asterisco, *non habentem velamen*, quæ verba alibi non leguntur, nisi fortè apud August. in Job, col. 656. a. ubi post verbum *operui*, illico sequitur: *si non fide remissionis peccatorum, tanquam tunicam non habentem, velavi.* Ap. Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. col. 298. f. *Si vidi nudum prætereuntem, & non vestivi;* nec alia; (Gr. ὑπερεῖδον γυμνὸν ἀπολλύμενον) item l. de Nab. c. 13. p. 581. f. sic: *Qui nunquam nudum despexit, qui morientem operuit.*

℣. 20. Ap. Aug. in Job, vix una aut altera vocula deest, nempe ista, *verò*, cum seq. *&*. In Gr. sic: Ἀδύνατοι δὲ εἰ μὴ εὐλόγησάν με, ἀπὸ δὲ κουρᾶς ἀμνῶν μου ἐθερμάνθησαν οἱ ὦμοι αὐτῶν. *Impotentes autem si non benedixerunt me, & de tonsura agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum.* Ap. Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. p. 298. f. ita: *Si me non benedixerunt egentes, & de velleribus ovium mearum humeros eorum non calefeci:* & l. 1. offic. col. 12. a. sic: *Velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum:* & l. de Nab. c. 13. col. 581. f. *Qui velleribus ovium suarum infirmorum calefecit humeros.*

℣. 21. Eadem prorsus in Græco, præter vocem *meam*, quæ deest post *manum;* & verò pronom. istud asterisco signatur in edit. Lat. August. pariter tota refert quæ sup. etiam cum pronom. *meam;* posteriorum tantùm verborum ordo sic immutatur apud ipsum, *fidens quia mihi est adjutorium multum.* Ambros. l. de Nab. c. 13. p. 581. f. prioribus alludit, dicens: *Non oppressit pupillum.*

℣. 22. Similiter habet August. in Job, ad hoc usque, *& brachium.* Græc. addit ἄρα, *igitur*, post *discedat*, & pro *à jugulo*, hab. ἀπὸ τῆς κλειδός, Nobil. *à junctura*, ad litt. *clavi*, seu *claviculâ*, id est, parte illa quæ dividit pectus à cervice. Græc. ibid. non subdit μου, nec etiam inf. post vocem *cubito*. In Ms. tamen Alex. habetur ἀγκῶνός μου.

℣. 23. Similiter ap. Aug. in Job, præter vocem *Domini*, quæ deest: in Gr. additur Κυρίου; subinde sic, ἀπὸ τοῦ λήμματος, *à prehensione*, loco *& à pondere;* in Compl. καὶ ἀπό; apud Symm. καὶ τὸ βάρος, *& pondus*. Ferrand. Diac. ad Regin. p. 173. leg. *Sicuti pendentes super me fluctus maris, ita timui Deum.*

℣. 24. Aug. in Job, initio ipso tollit *si*, paulò verò post leg. *quòd si &;* Gr. εἰ δὲ καὶ, item sup. pro *robur*, hab. εἰς χοῦν, *in congium*, edd. verò Ald. & Compl. ἰσχύν.

℣. 25. Itidem Græcè, nisi quòd initio ipso legitur εἰ δὲ καὶ, *si autem &*, sicut etiam infra: item proximè & constanter, ἐπ' ἀναριθμήτοις, *in innumerabilibus*, non verò *in numerabilibus*, detractâ primâ syllabâ *in*, quod mendum correximus supra: facilè autem irrepere potuit in Ms. cod. vel potiùs in edit. ob litterarum earumdem concursum. August. quoque in Job, ita legit: *Si & in innumerabilibus posui animam meam;* tum addit: *discedat ab humero meo brachium meum;* quæ ultima verba non leguntur sup. neque in edit. Lat. neque in Græco: priora verò, *si & lætatus sum*, &c. referuntur etiam ab Aug. verbum è verbo. Iisdem quoque alludens Ambr. l. de Nab. c. 13. col. 581. f. dicit: *Nunquam divitiis delectatus est.*

℣. 26. Aptè ad Gr. nisi excipiantur ista, *deficere, & lunam minui*, pro quibus sic, ἐκλείποντα, Σελήνην δὲ φθίνουσαν, ad litt. *deficientem, lunam autem decrescentem.*

℣. 27. Prior versiculus asterisco signatur in edit. Lat. Idem quoque legitur apud Aug. in Job. In ed. LXX. sic: Καὶ εἰ ἠπατήθη λάθρα ἡ καρδία μου· deinde: εἰ δὲ χεῖρά μου ἐπιθεὶς ἐπὶ στόματί μου ἐφίλησα· *quòd si & osculatus sum manum*, &c. ut sup. In Ms. Alex. & Compl. εἰ δὲ καὶ, &c.

℣. 28. Similiter in Græco præter seqq. ἄρα ἀνομία ἡ μεγίστη, *igitur iniquitas maxima*, loco *ad magnam injustitiam.*

℣. 29. Ita Aug. in Job, ad hoc usque, *inimici mei* inclus. in Gr. ἐχθρῶν μου, num. plur. cæt. ut in textu. Ap. Chromat. Aquil. in Matth. col. 985. e. sic: *Quòd si gavisus sum in delicto inimici mei; si dixi in corde meo: Bene factum est.* Ap. Cæsar. Arelat. hom. 11. *Si gavisus sum ad ruinam inimici mei, & exsultavi, eò quòd invenisset eum malum; vel si in corde meo dixi: Bene.* Gr. Εὖγε. Ambr. l. de Nab. c. 13. p. 581. f. 582. a. ait: *Nunquam gratulatus est lapsu inimicorum suorum.*

℣. 30. Ita Aug. legit ad verbum. Sic etiam in Gr. nisi quòd post *audiat*, est ἄρα, *igitur;* & in fine, loco *opprobrio sim*, &c. ita, θρυλληθείην δὲ ἄρα ὑπὸ λαοῦ μου κακούμενος, *& diffamer à populo meo afflictus.* Chromat. Aquil. in Matth. legit ut sup. 985. e. *Audiat auris mea maledictionem.*

℣. 31. Sic ap. Aug. in Job, cui favet Græc. additur tamen ibi καὶ, post hoc, *quòd si*, ut & ἂν, *utique*, post *quis;* & pro *satis*, habetur λίαν, *valde*. Ap. Hieron. in Ezech. 5. t. 3. col. 728. a. ita: *Si autem dixerunt ancillæ meæ: Quis det nobis de carnibus ejus ut comedamus?* Græc. πλησθῆναι. Theodot. Τίς δώη τῶν..... καὶ ἐμπλησθησόμεθα;

℣. 32. Ambr. l. 1. offic. t. 2. p. 44. e. sic leg. *Foris autem non habitabat hospes, janua mea omni venienti patebat.* Item ibid. col. 12. a. *Foris non habitabat peregrinus, ostium autem meum omni venienti patebat:* & l. de Nab.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
33. Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, & celavi in ſinu meo iniquitatem meam:	33. Quòd ſi & ſponte peccans, abſcondi peccatum meum: *Ex Mſ. Maj. Mon.*
34. Si expavi ad multitudinem nimiam, & deſpectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egreſſus ſum oſtium.	34. Nec enim erubui multitudinem populi, ne confiterer coram eis: aut ſi dimiſi infirmum ſinu vacuo exire januam meam.
35. Quis mihi tribuat auditorem, ut deſiderium meum audiat Omnipotens: & librum ſcribat ipſe qui judicat,	35. Quis mihi tribuat auditorem? *Manum Domini ſi non timui;* conſcriptionem ſi quam habeo:
36. Ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quaſi coronam mihi?	36. Super humeros meos levans, & coronatus publicè legam:
37. Per ſingulos gradus meos pronunciabo illum, & quaſi principi offeram eum.	37. Et ſi non diſrupi eam, & reddidi, nihil accipiens à debitore;
38. Si adversùm me terra mea clamat, & cum ipſa ſulci ejus deflent:	38. Si ſuper me unquam terra gemuit, aut ſulci ejus ploraverunt ſimul;
39. Si fructus ejus comedi abſque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi:	39. Aut ſi & virtutem ejus comedi ſolus ſine pretio; aut ſi animam domini terræ decipiens contriſtavi:
40. Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo ſpina.	40. Pro tritico germinet mihi urticam, & pro hordeo ſpinam.
Finita ſunt verba Job.	Et quieverunt verba Job.

Notæ ad Versionem antiquam.

c. 13. t. 1. col. 581. e. *Ante fores meas non habitavit hoſpes, oſtium autem meum omni venienti patuit.* Gr. Ἔξω δὲ οὐκ ηὐλίζετο ξένος, ἡ δὲ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἀνέῳκτο. In Mſ. Alex. εὐλίζετο..... καὶ ἡ θύρα..... ἠνέῳκτο. Apud Aug. in Job, *Foris non manebat hoſpes*, ut ſup.

℣. 33. Ita legit Aug. in Job. Græc. Εἰ δὲ καὶ ἁμαρτὼν ἀκουσίως, &c. ut in Lat. Ambr. l. de exhort. virg. t. 2. p. 298. f. ita: *Si abſcondi aliquando peccatum meum, quod vel imprudens, non ex voluntate commiſerim.* Lib. verò de Nab. c. 13. p. 581. e. *Si autem & peccavi imprudens, non celavi culpam meam;* quid. Mſs. *nonne celavi culpam?* & epiſt. 51. 999. d. *peccatum meum non abſcondi.*

℣. 34. Ambroſ. l. de Nab. c. 13. t. 1. col. 581. e. *Neque reveritus ſum multitudinem plebis, ut non annuntiarem præſentibus eis: ſi paſſus ſum infirmum exire oſtium meum vacuum.* Item epiſt. 37. t. 2. col. 941. a. *Non reveritus ſum multitud. populi, ut non annuntiarem in conſpectu omnium peccatum meum:* & ep. 51. col. 999. d. *ſed coram plebe omni annuntiavi:* demum l. de exhort. virg. t. 2. col. 298. f. *Si aliquando permiſi vacuo ſinu exire inopem januam meam.* Apud Aug. in Job, p. 656. f. *Aut ſi dimiſi*, &c. ut in textu. Ap. Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. d. *Quòd ſi nuſſum feci inopem exire januam meam nudo ſinu.* Græc. Οὐ γὰρ διετράπην πολυοχλίαν πλήθους, τοῦ μὴ ἐξαγορεῦσαι ἐνώπιον αὐτῶν· εἰ δὲ καὶ εἴασα ἀδύνατον ἐξελθεῖν θύραν μου κόλπῳ κενῷ. Mſ. Alex. loco πλήθους, hab. λαοῦ.

℣. 35. Græc. Τίς δῴη ἀκούοντά μου; deinde ſic: χεῖρα δὲ Κυρίου εἰ μὴ ἐδεδοίκειν· quæ verba proferuntur in Hexap. cum aſteriſco ex Mſ. Colb. Sic etiam habentur in ed. Lat. præmiſſo eodem ſigno. Item ap. Aug. in Job, col. 656. f. leguntur ut ſup. non verò ap. Ambr. & Chromat. Aquil. infra cit. Græc. addit: ſυγγραφὴν δὲ ἣν εἶχον κατά τινος. Ambr. l. de Tob. c. 17. t. 1. col. 611. b. ſic: *conſcriptionem quam habui adversùs aliquem juramento conceptam:* lib. verò de Nab. c. 13. col. 581. e. *ſi cautionem quoque ſi quam habui debitoris:* Mſs. plur. ibid. tollunt poſterius *ſi*, quidam hab. *debitori:* idem Ambr. l. 1. offic. c. 32. col. 44. f. *chirographum* appellat *debitoris*, & infra, *ſyngrapham.* Aug. in Job, *conſcriptionem ſi quam habeo*, ut ſup. Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. d. *quod ſi cautionem cujuſquam habui.*

℣. 36. Gr. Ἐπ᾽ ὤμοις ἂν περιθέμενος στέφανον, ἀνεγίνωσκον. Ambr. l. de Tob. c. 17. col. 611. b. *Imponens coronam, legebam:* ſed hæc omittit l. de Nab. c. 13. nec memorat ea Chromat. Aquil. in Matth. Ap. Aug. in Job, ſic: *Ordo..... Et ſi non diſrupi eam ſuper humeros meos, & coronatus legam ſuper humeros meos levans:* mox ita: *& coronatus publicè legam, id eſt, adversùs faciem meam.*

℣. 37. Gr. Καὶ εἰ μὴ ῥήξας αὐτὴν ἀπέδωκα οὐθὲν, &c. ut ſup. Alex. οὐδέν. Ambr. l. de Tob. c. 17. col. 611. b. *Et ſi non ſcindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore:* lib. verò de Nab. c. 13. col. 581. e. *Sciſſam, ſine debiti recuperatione, reddidi ſine mora;* quid. Mſs. ferunt ibid. *reddidiſſe memoravi.* Item l. 1. offic. c. 32. col. 44. f. *Eſt*, inquit, *illa benevolentiæ liberalitas, ut ſi quod habes debitoris chirographum, ſcindens reſtituas, nihil à debitore conſecutus debiti.* Chromat. Aquil. in Matth. col. 985. d. *Et non diſrupi: & ſi credidi, nihil accepi à creditore meo.* Mſ. etiam Alex. add. μου, in fine.

℣. 38. Similiter hab. Aug. in Job. Sic etiam in Græco, hoc excepto, εἰ δὲ καὶ, pro *aut.* Ap. Chromat. Aquil. in Matth. col. 985. d. *Aut ſi mei cauſa unquam terra gemuit, aut ſulci ejus ploraverunt ſimul.* Gr. ὁμοθυμαδόν.

℣. 39. Ita Aug. in Job, verbum è verbo. Chromat. Aquil. in Matth. p. 985. d. ita: *Aut ſi fructus ejus manducavi ſolus*, &c. ut in textu. Gr. Εἰ δὲ καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, &c. ut ſup. uno excepto ἐκλαβὼν, *recipiens*, pro *decipiens;* in Mſ. Alex. ἐκβαλὼν, *ejiciens.*

℣. 40. Sic habet Aug. in Job, exceptis his duobus, *urtica*, & *ſpina.* Gr. Ἀντὶ πυροῦ ἄρα ἐξέλθοι μοι κνίδη, ἀντὶ δὲ κριθῆς βάτος. Sequitur in Gr. Καὶ ἐπαύσατο Ἰὼβ ῥήμασιν· *Et ceſſavit Job à verbis.*

CAPUT XXXII.

Vulgata nova.	Versio antiqua.
1. Omiſerunt autem tres viri iſti reſpondere Job, eò quòd juſtus ſibi videretur.	1. Ceſſaverunt autem & tres amici ejus ultra contradicere Job: erat enim Job in conſpectu ſuo juſtus. *Ex Mſ. Maj. Mon.*
2. Et iratus, indignatuſque eſt Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus eſt autem adversùm Job, eò quòd juſtum ſe eſſe diceret coram Deo.	2. Et iratus eſt furore Elius filius Barachiel Buzites, de cognatione Ram, Auſitidis regionis, Job: iratus autem valde, quia ſe dixerit juſtum ante Deum.
3. Porro adversùm amicos ejus indignatus eſt, eò quòd non inveniſſent reſponſionem rationabilem, ſed tantummodo condemnaſſent Job.	3. Et tribus amicis iratus eſt valde, quòd non potuerunt reſpondere contraria Job, & æſtimaverunt eum eſſe impium.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Eadem leguntur in Græco, exceptis ultimis his, δίκαιος ἐναντίον αὐτῶν, *juſtus coram eis.* Ap. Aug. verò lib. annot. in Job, col. 657. b. ut ſup. *Erat enim Job in conſpectu ſuo juſtus*, id eſt, inquit, *in conſcientia ſua.* Vide ℣. ſeq.

℣. 2. A Gr. abeſt vox iſta, *furore;* & infra, nomen *Job*, τῷ Ἰὼβ, reponitur ante adverb. *valde;* dein ſic, διότι ἀπέφηνεν ἑαυτὸν δίκαιον ἐναντίον Κυρίου· *eò quòd pronunciaverat ſe ipſum juſtum coram Domino.*

℣. 3. Similiter in Græco, ni excipias iſta priora, Καὶ

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

4. Elius autem ſuſtinuit ut daret reſponſum Job, quia ſeniores ſe erant in diebus.

5. Et vidit Elius quia non eſt reſponſio in ore trium virorum, *& iratus eſt furor ejus.*

6. Et reſpondens Elius filius Barachiel Buzites, dixit:

Juvenis quidem ſum ætate, vos autem eſtis ſeniores, propterea tacui, timens referre vobis eruditionem meam.

7. Dixi autem quia non eſt ætas quæ loquatur, neque in multis annis noverunt ſapientiam:

8. Sed Spiritus eſt in hominibus, & inſpiratio Omnipotentis qui docet eos.

9. Nec enim longævi ſunt ſapientes, neque ſenes noverunt judicium.

10. Propter quod dico: Audite me, ut referam vobis quæ novi.

11. *Ecce patiens fui in verba veſtra, & audivi veſtram prudentiam, uſquequo diſcuteretis ſermones,*

12. *Et donec intelligerem vos: & ecce non eſt qui arguat Job, & reſpondeat ſermonibus ejus ex vobis.*

13. *Ne dicatis: Invenimus ſapientiam Domini: Dominus abjecit eum, & non vir.*

14. *Necdum ad me locutus eſt, & in ſermonibus veſtris non reſpondebo ei.*

15. *Obſtupuerunt, non reſponderunt ultra; defecerunt ab eis ſermones.*

16. *Quia ego exſpectavi, & non ſunt locuti, & ſteterunt, & non reſponderunt ultra;*

17. *Reſpondebo & ego partem meam, & annuntiabo ſcientiam meam. Homini verò permiſiſtis loqui talia verba.*

18. Et adjiciens Elius, ait: Iterum loquar: plenus enim ſum verborum, & angit me ſpiritus ventris mei.

19. Venter enim meus ſicut uter muſto plenus, fervens, & ligatus; & veluti follis ærarii diſruptus.

20. Loquar, & requieſcam: aperiens labia, reſpondebo.

21. Neque enim erubeſcam faciem viri, nec

Vulgata nova.

4. Igitur Eliu exſpectavit Job loquentem: eò quòd ſeniores eſſent qui loquebantur.

5. Cùm autem vidiſſet quòd tres reſpondere non potuiſſent, iratus eſt vehementer.

6. Reſpondenſque Eliu filius Barachel Buzites, dixit:

Junior ſum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demiſſo capite, veritus ſum vobis indicare meam ſententiam.

7. Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret ſapientiam.

8. Sed, ut video, Spiritus eſt in hominibus, & inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

9. Non ſunt longævi ſapientes, nec ſenes intelligunt judicium.

10. Ideo dicam: Audite me, oſtendam vobis etiam ego meam ſapientiam.

11. Exſpectavi enim ſermones veſtros, audivi prudentiam veſtram, donec diſceptaremini ſermonibus:

12. Et donec putabam vos aliquid dicere, conſiderabam: ſed, ut video, non eſt qui poſſit arguere Job, & reſpondere ex vobis ſermonibus ejus.

13. Ne fortè dicatis: Invenimus ſapientiam, Deus projecit eum, non homo.

14. Nihil locutus eſt mihi, & ego non ſecundùm ſermones veſtros reſpondebo illi.

15. Extimuerunt, nec reſponderunt ultra, abſtuleruntque à ſe eloquia.

16. Quoniam igitur exſpectavi, & non ſunt locuti: ſteterunt, nec ultra reſponderunt:

17. Reſpondebo & ego partem meam, & oſtendam ſcientiam meam.

18. Plenus ſum enim ſermonibus, & coarctat me ſpiritus uteri mei.

19. En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas novas diſrumpit.

20. Loquar, & reſpirabo paululùm: aperiam labia mea, & reſpondebo.

21. Non accipiam perſonam viri, & Deum

Notæ ad Versionem antiquam.

κατὰ τῶν τριῶν δὲ, *Et verò contra tres*; loco *& tribus*; item poſt pauca, ἀντίθετα Ἰὼβ, καὶ ἔθεντο αὐτὸν, &c. *oppoſita ipſi Job, & poſuerunt eum*, loco *contraria Job, & æſtimaverunt eum.*

℣. 4. Itidem Græcè, niſi quòd pro *ſe*, habetur αὐτοῦ, *eo*, abſque ſeq. *in.*

℣. 5. Sic eſt in Græco. In edit. Lat. ult. comma aſteriſco ſignatur. Sic etiam habetur in Hexap. ex Theodotione, nempe Καὶ ἐθυμώθη ὀργὴ αὐτοῦ· in ed. Rom. ὀργῇ, ut legatur, *Et indignatus eſt irâ ſuâ.*

℣. 6. Ita rurſum in Gr. ni excipias ſeqq. ὑπολαβὼν δὲ, *ſuſcipiens autem*, pro *& reſpondens*; exinde, νεώτερος..... τῷ χρόνῳ, *junior.... tempore*; & in fine, τοῦ ὑμῖν ἀναγγεῖλαι τὴν ἐμαυτοῦ ἐπιστήμην, *vobis annuntiare meam ipſius ſcientiam.* Ap. Aug. in Job, hæc pauca: *Verba Eliu Buzitis.*

℣. 7. Una tantùm negatio *neque*, variat in Græco: ita enim ibi legitur, ἐν πολλοῖς δέ.

℣. 8. Græcè repetitur ἐστὶ, *eſt*, poſt vocem *Omnipotentis*, & loco *qui docet eos*, ſimpliciter ἡ διδάσκουσα, *quæ docet*, per relat. ad vocem ſup. πνοή. Mſ. Alex. addit με.

℣. 9. Optimè è Gr. uno excepto *nec enim*, pro quo οὐκ, *non.*

℣. 10. Gr. Διὸ εἶπα..... καὶ ἀναγγελῶ, *Ideo dixi..... & annuntiabo*, &c. ſup.

℣℣. 11. 17. Verſiculos iſtos omnes multis diſtinctos aſteriſcis exhibet ed. Lat. Hodie ap. LXX. multa diſſimilia exſtant: ita nempe ℣. 11. Ἐνωτίζεσθέ μου τὰ ῥήματα· ἐρῶ γὰρ ὑμῶν ἀκουόντων, ἄχρις οὗ ἐτάσητε λόγους, 12. Καὶ μέχρι ὑμῶν συνήσω· καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν τῷ Ἰὼβ ἐλέγχων, ἀνταποκρινόμενος ῥήματα αὐτοῦ ἐξ ὑμῶν. 13. Ἵνα μὴ εἴπητε· Εὕρομεν σοφίαν Κυρίῳ προσθέμενοι. 14. Ἀνθρώπῳ δὲ ἐπετρέψατε λαλῆσαι τοιαῦτα ῥήματα. 15. Ἐπτοήθησαν, οὐκ ἀπεκρίθησαν ἔτι· ἐπαλαίωσαν ἐξ αὐτῶν λόγους. 16. Ὑπέμεινα· οὐ γὰρ ἐλάλησα, ὅτι ἔστησαν· οὐκ ἀπεκρίθησαν. i. e. ℣. 11. *Auribus percipite mea verba; dicam enim vobis audientibus, quoadúſque exquiratis ſermones*, 12. *Et uſque ad vos intelligam: & ecce non erat ipſi Job qui argueret, qui viciſſim reſponderet verbis ejus ex vobis.* 13. *Ut ne dicatis: Invenimus ſapientiam Domino adjecti.* 14. *Homini autem permiſiſtis loqui talia verba.* 15. *Exterriti ſunt, non reſponderunt ultra; veteres fecerunt ex ſe ſermones.* 16. *Suſtinui; non enim locutus ſum, quia ſteterunt: non reſponderunt*; reliqua deſunt ibi uſque ad ℣. 18. In Hexapl. Orig. verſus undecimus Græcè legitur ut ſup. tanquam ex ed. LXX. nullo præmiſſo aſteriſco: duodecimus verò, & tertius decimus, proferuntur ex Theodot. ſicut & quintus decimus, ac ſextus decimus, multis notati aſteriſcis. Hoc etiam additur (℣. 17.) ut ex Theodot. ὅτε ἀποκριθῶ; deinde ſic ex Symmacho, præfixo ſimiliter aſteriſco, τὸ μέρος μου. Vide plura in Hexap. Orig. t. 1. col. 448. cum notis. Apud Auguſt. in Job, col. 657. b. c. hæc pauca (℣. 13.) leguntur: *Deus abjecit eum, & non vir*, (Mſs. nonnulli *adjecit.*) ſubinde: *Et ſermonibus veſtris non reſpondebo ei*: & infra: *Quia ergo exſpectavi, & non ſunt locuti.*

℣. 18. Græcè, Ὑπολαβὼν δὲ Ἐλιοὺς, &c. ut ſup. niſi quòd loco *& angit*, habetur ὀλέκει γὰρ, *perdit enim*, deleta voce ult. *mei.*

℣. 19. Sic habet Aug. in Job, præter iſta, *fervens & ligatus*, quæ prætermittit. Gr. loco *enim*, hab. δὲ, *autem*, abſque hac voce, *plenus*, & ſeq. *&*; loco verò *& veluti*, ita, ἢ ὥσπερ, *aut ſicut*; cætera quadrant.

℣. 20. Græc. loco *&*, hab. ἵνα, *ut*, abſque ult. *reſpondebo.*

℣. 21. Gr. Ἄνθρωπον γὰρ οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ

VULGATA NOVA.

homini non æquabo.

22. Neſcio enim quandiu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me Factor meus.

VERSIO ANTIQUA.

mortale confundar : *Ex Mſ. Maj. Mon.*

22. Non enim ſcio mirari faciem; alioquin & me tineæ edunt.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

βροτὸν ȣ̓ μὴ ἐντραπῶ· Nobil. *Hominem enim non verebor, ſed neque erga mortalem confundar.*

℣. 22. Itidem Græcè, præter unum πρόσωπα, *facies* num. plurali; at in Mſ. Alex. & Compl. πρόσωπον. Ap. Aug. in Job, *Alioquin & me tineæ edent*; Gr. ἔδονται.

CAPUT XXXIII.

VULGATA NOVA.

1. AUdi igitur Job eloquia mea, & omnes ſermones meos auſculta.

2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3. Simplici corde meo ſermones mei, & ſententiam puram labia mea loquentur.

4. Spiritus Dei fecit me, & ſpiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5. Si potes, reſponde mihi, & adversùs faciem meam conſiſte.

6. Ecce, & me ſicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus ſum.

7. Veruntamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non ſit tibi gravis.

8. Dixiſti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audivi :

9. Mundus ſum ego, & abſque delicto : immaculatus, & non eſt iniquitas in me.

10. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus eſt me inimicum ſibi.

11. Poſuit in nervo pedes meos, cuſtodivit omnes ſemitas meas.

12. Hoc eſt ergo, in quo non es juſtificatus : reſpondebo tibi, quia major ſit Deus homine.

13. Adversùs eum contendis, quòd non ad omnia verba reſponderit tibi ?

14. Semel loquitur Deus, & ſecundò id ipſum non repetit.

15. Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo :

VERSIO ANTIQUA.

1. NUnc ergo Job, audi verba mea, & loquelam meam auribus percipe. *Ex Mſ. Maj. Mon.*

2. Ecce aperui os meum, & locuta eſt lingua mea *in gutture meo.*

3. Mundum eſt cor meum in verbis, & ſenſus labiorum meorum pura intelligit.

4. Spiritus divinus qui fecit me, & inſpiratio Omnipotentis quæ docet me.

5. Si potes, da mihi reſponſum ad hæc : ſuſtine iſta contra me, & ego contra te.

6. De luto factus es tu, ſicut & ego; ex eodem facti ſumus.

7. Nec timor meus terrebit * te, nec manus mea erit gravis ſuper te. * *Mſ. vel ed.* me.

8. *Veruntamen dixiſti in auribus meis*, vocem verborum tuorum audivi, qua dicis :

9. Mundus ſum à peccato, & ſine crimine : non enim deliqui.

10. Ecce querelam contra me reperit, & putat me quaſi contrarium *ſibi.*

11. Poſuit enim in ligno pedem meum, & cuſtodivit omnes vias meas.

12. Quomodo ergo juſtus ſum, & non exaudivit me ? æternus enim eſt, qui eſt ſuper homines.

13. Dices autem : Quare judicium non audivit, & omnem ſermonem ?

14. Semel enim loquitur Dominus, & in ſecundo *non conſideravit illud.*

15. Per ſomnium, aut in viſitatione nocturna, aut ſicut incidit ſævus timor in homines, cùm dormiunt in cubili :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Ita Græcè, ni excipias priora iſta : Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ἄκȣσον Ἰὼβ τὰ ῥήματα, &c. *Veruntamen audi Job verba*, &c.

℣. 2. Græcè additur γὰρ, *enim*, ad vocem *ecce*; reliqua ut ſup. In ed. Lat. hoc ult. comma, *in gutture meo*, notatur aſteriſco : & verò non legitur in Græco.

℣. 3. Abeſt à Græco præpoſ. *in*, ante vocem *verbis*, præterquam à Mſ. Alex. tum ſequitur σύνεσις δὲ, *intellectus verò*, loco *& ſenſus*; & pro *intelligit*, νοήσει, *cogitabit.* Ap. Aug. in Job, *Mundum eſt cor meum in verbis*, ut ſup. omiſſis aliis.

℣. 4. Ita Græcè : ſic etiam ap. Ambr. l. 1. Hex. col. 17. a. *Spiritus divinus qui fecit me* : item l. de Noe, c. 16. 251. f. & in Pſ. 118. col. 1092. d. & alibi. Concinunt Damaſ. 1. epiſt. 4. ad Orient. t. 1. Conc. col. 497. & Aug. in Job. Item Fulg. de fide orthod. ad Donat. p. 204. a. at l. pro fide cath. p. 541. leg. *Spiritus divinus eſt qui fecit me, & ſpiritus Omnipotentis qui docet me.* Vigil. Tapſ. l. cont. Varim. p. 751. c. *Spiritus eſt qui fecit me, & inſpiratio omnipotentis Dei qui docet me* : & l. 12. de Trin. p. 323. c. *Spiritus eſt qui mortalibus intercedit ; inſpiratio verò Omnipotentiæ eſt quæ me docet.* Vict. Vit. l. 3. de perſec. Afr. p. 42. c. *Spiritus divinus eſt qui fecit me, & ſpiritus Omnipotentis qui docet me.*

℣. 5. Græc. Ἐὰν δύνῃ..... πρὸς ταῦτα ὑπόμεινον, ςῆθι κατ᾽ ἐμὲ, ϗ ἐγὼ κατὰ σέ· *Si poteris..... ad hæc ſuſtine, ſta juxta me, & ego juxta te.*

℣. 6. Ita Græcè cum his, διήρτισαι, & διηρτίσμεθα, loco *factus es*, & *facti ſumus*; Nobil. *formatus es..... formati ſumus.*

℣. 7. Ad verbum è Græco, præter hoc, *terrebit me*, pro quo σὲ ςρεβλώσει, *te turbabit*; Aq. cum Compl. ἐκθαμβήσει : item ȣ̓κ initio, pro *nec.*

℣. 8. In edit. Lat. prior ςίχος notatur ſtellulâ : ita quoque habetur Græcè in Hexap. ex Theodotione, unde poſtea deductus eſt in edit. LXX. reliqua quadrant, uno excepto διότι, *quandoquidem*, pro *qua*; fortaſſe ſcriptum erat primitus, *quia.*

℣. 9. Vix meliùs è Gr. niſi quòd pro *à peccato*, exſtat ȣ̓χ ἁμαρτών, *non peccans*, vel *cùm non peccaverim*; ſubinde repetitur εἰμὶ, *ſum*, poſt vocem *crimine*, demto præced. *&*, & pro *deliqui*, ſic, ἠνόμησα, *iniquè egi*, quod idem ſonat.

℣. 10. Gr. loco *ecce querelam*, hab. μέμψιν δέ; ultimòque pro *& putat me*, &c. ἥγηται δέ με ὥσπερ ὑπεναντίον· *putavit autem me ſicut adverſarium*, abſque vocula *ſibi*, quæ etiam aſteriſco diſtinguitur in ed. Lat.

℣. 11. Sic eſt in Gr. excepto uno *enim*, pro quo δὲ, *autem*, ſicut infra poſt *cuſtodivit*, detracto præced. *&*.

℣. 12. Aptè ad Gr. præter voculam *ergo*, pro qua γὰρ, *enim*, hoc addito proximè, λέγεις. Mel. ap. Aug. in Job : *Quomodo ergo dicis : Juſtus ſum, & non exaudivit me ?*

℣. 13. Pauciſſima variant Græcè, nempe hoc primum, λέγεις, *dicis*, pro *dices*; exinde additur μȣ, poſt *judicium*, rurſumque ante *omnem*, loco *&*; item ſup. ἐπακήκοε, *exaudivit.*

℣. 14. Græc. Ἐν γὰρ τῷ ἅπαξ λαλῆσαι (al. λαλήσαι) ὁ Κύριος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, deinde ἐνύπνιον, &c. de ℣. ſeq. omiſſis his mediis, *non conſideravit illud*, quæ etiam aſteriſco ſignantur in ed. Lat. In Hexap. ſic : Ἄλλος· Ἐκ δευτέρȣ ȣ̓κ ἀκυρώσει αὐτῷ· i. e. *Alius : Secundò non abrogabit ipſi*; quod additamentum doctus editor putat eſſe Symmachi. Ap. Aug. in Job, priora tantùm verba leguntur : *Semel enim loquitur Dominus.*

℣. 15. Eadem refert Aug. in Job, verbum è verbo, niſi excipias ult. *in cubiculis*, num. plurali. In Gr. deeſt

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

16. Tunc adaperit aurem hominum; in figuris talibus horrorum illos perterrens,

17. Ut avertat hominem ab iniquitate, & corpus ejus à ruina eruat:

18. Et pepercit animæ ejus à morte.

19. Et iterum arguet eum in infirmitate in cubili, *& multitudo ossium ejus emarcuit;*

20. Omnemque escam non poterit sumere, & anima ejus desiderabit cibum;

21. Donec carnes ejus tabescant, & ostendantur ossa ejus inania:

22. Accessitque ad mortem anima ejus, & vita ejus ad inferos.

23. Quòd si fuerint angeli mortiferi, *non respondebit ei;* unus ex eis non vulnerabit eum. Si intellexerit corde converti ad Dominum, & nunciaverit homini viam suam, stultitiam suam ostenderit;

24. Subveniet sibi, ut non cadat in morte, & renovabit corpus suum sicut litura in pariete, & ossa sua implebit medullâ,

25. Et molliet carnes suas sicut parvuli, & restituet se fortem in hominibus.

26. Orabit ad Dominum, & in acceptum refertur ei; & intrabit facie hilari cum professione, & reddet hominibus justitiam.

27. Et tunc increpabit homo semetipsum, dicens: Qualia faciebam? & non me dignè castigavi, & peccavi.

28. *Salva animam meam, ne veniam in corruptionem, & vita mea lucem videbit.*

29. *Ecce, hæc omnia faciet Deus, vices tres cum viro.*

30. Sed & eruet animam meam de morte, ut anima mea in lumine collaudet eum.

VULGATA NOVA.

16. Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplinâ,

17. Ut avertat hominem ab his quæ facit, & liberet eum de superbia:

18. Eruens animam ejus à corruptione: & vitam illius, ut non transeat in gladium.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo; & omnia ossa ejus marcescere facit.

20. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus; & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.

23. Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem:

24. Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier.

25. Consumpta est caro ejus à suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26. Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit: & videbit faciem ejus in jubilo, & reddet homini justitiam suam.

27. Respiciet homines, & dicet: Peccavi, & verè deliqui, &, ut eram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos:

30. Ut revocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viventium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

per, ante *somnium*; tum pro *visitatione*, exstat μελέτῃ, *meditatione*, & post paulò, ὡς ὅταν ἐπιπίπτῃ, *sicut quando incidat*; extremò, ἐπὶ νυσταγμάτων ἐπὶ κοίτης, *in dormitationibus super cubili*, pro *cùm dormiunt*, &c.

℣. 16. Græc. Τότε ἀνακαλύπτει νοῦν ἀνθρώπων· ἐν εἴδεσι φόβου τοιούτοις αὐτοὺς ἐξεφόβησε. *Tunc revelat mentem hominum; in speciebus timoris talibus eos exterruit.*

℣. 17. Initio Gr. hab. ἀποστρέψαι, *avertat*, absque præced. *ut*, & in fine, ἐῤῥύσατο, *eruit*; cæt. ut supra. Aug. in Job, *& corpus ejus à ruina eruat.*

℣. 18. Ita legit Aug. in Job, unà cum Græco; sed addit, *quia venturum est bellum;* Græc. καὶ μὴ πεσεῖν αὐτὸν ἐν πολέμῳ, *& non cadat ille in bello.*

℣. 19. Eadem leguntur ap. Aug. in Job, verbum pro verbo. In Græco sic: Πάλιν δὲ ἤλεγξεν αὐτὸν ἐπὶ μαλακίᾳ ἐπὶ κοίτης· *Iterum autem arguit eum in languore super cubile:* tum sequitur, καὶ πλῆθος ὀστῶν αὐτοῦ ἐνάρκησε, quod ult. comma subdunt pariter Hexapla Orig. sed cum asterisco, & ex Theodotione, unde procul dubio translatum est in ed. hod. LXX. Latina nostra ed. idem pene admittit, sed absque asterisco prævio. At Hexapla sequi præstat cum cod. Colb. in quo ibid. pro solito hæc præmittitur nota, ※ Θ. Vide Not. ad ℣. seq.

℣. 20. Itidem Græcè, addito uno σίτου, *frumenti*, ad *escam*. Observandum autem hunc posteriorem versiculum, *& anima ejus*, &c. signari asterisco in ed. Lat. sed ineptè, ni fallor; asteriscus enim, qui exciderat sup. ℣. 19. librarii incuriâ, huc facilè potuit ab eodem transferri. Conjecturæ nostræ non parum favent Hexapla, in quibus hoc posteriori loco nullum simile signum præfixum reperitur; imo nec quidquam ibid. profertur ex Ms. Colb. quod indicet hæc verba ex Theodotione, aut ex alio Interprete inducta fuisse in edit. LXX. Apud August. in Job, prior tantùm legitur versiculus: *Omnemque escam non poterit sumere.*

℣. 21. Græc. Ἕως ἂν σαπῶσιν αὐτοῦ αἱ σάρκες, καὶ ἀποδείξῃ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ κενά. *Quoadusque putruerint ejus carnes, & ostenderit ossa sua inania.*

℣. 22. Græc. Ἤγγισε δὲ εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἡ δὲ ζωὴ αὐτοῦ ἐν ᾅδῃ· *Appropinquavit autem ad mortem anima ejus, & vita ejus in inferno.*

℣. 23. Hìc mendum subesse videtur in edit. Lat. in qua asterisco notantur etiam verba ista, *angeli mortiferi*, cum seqq. *non respondebit ei.* Si enim unà cum altero redundaret prius comma, hoc ipso detracto, quomodo cohæreret oratio? & sanè in edit. LXX. nunc etiam ita legimus: Ἐὰν ὦσι χίλιοι ἄγγελοι θανατηφόροι, quibus proximè subjiciuntur ista, εἷς αὐτῶν οὐ μὴ τρώσῃ αὐτόν, hoc uno prætermisso, *non respondebit ei;* reliqua quadrant, si excipias unum, τὴν ἑαυτοῦ μέμψιν, *suam ipsius querelam*, loco *viam suam*, Nobil. vertit, *suum ipsius crimen:* deinde sic, τὴν δὲ ἄνοιαν, &c. Nil habetur hîc in Hexaplis, nec apud Aug. in Job.

℣. 24. Gr. initio hab. ἀνθέξεται, loco *subveniet sibi*, ad litt. *adhærebit*, *sublevabit*, Nobil. *retinebit;* solus Alex. add. αὐτοῦ; subinde εἰς θάνατον, *in mortem;* & pro *litura*, ἀλοιφὴν, Nobil. *tectorium;* cæt. ut in Lat. sup. Similiter apud Aug. in Job, *Et renovabit corpus suum sicut litura in pariete.*

℣. 25. Ita è Gr. ad verbum, præter unum *se fortem*, pro quo αὐτὸν ἀνδρωθέντα, *eum virum factum.* Apud Aug. in Job, hæc sola leguntur: *Et molliet carnes suas sicut parvuli;* ut sup.

℣. 26. Similiter in Gr. præter priora ista: Εὐξάμενος δὲ πρὸς Κύριον, καὶ δεκτὰ αὐτῷ ἔσται, *Deprecatus autem ad Dominum, & accepta ei erunt;* dein εἰσελεύσεται, &c. Ms. Alex. cum ed. Ald. addit δέ. Ap. Aug. in Job, *Et intravit facie hilari cum professione;* Græc. σὺν ἐξηγορίᾳ.

℣. 27. Gr. Εἶτα τότε ἀπομέμψεται ἄνθρωπος αὐτὸς ἑαυτῷ, λέγων· Οἷα συνετέλουν; καὶ οὐκ ἄξια ἤτασέ με ὧν ἥμαρτον. *Deinde tunc accusabit homo se ipse, dicens: Qualia consummabam? & non dignè inquisivit in me pro his quæ peccavi.*

℣℣. 28. 29. Versiculi isti in Hexap. asteriscis distinguuntur. In Ms. etiam Colb. ibid. hæc præponitur nota de more: Ἐκ Θ. οἱ δ΄. id est, *Hi quatuor versiculi ex Theodotione.* Similiter habentur in edit. Lat. præmissis totidem stellulis. Iidem quoque nunc leguntur Græcè in ed. Rom. his exceptis, τοῦ μὴ ἐλθεῖν, *ne veniat*, loco *ne veniam*, & ἐργᾶται ὁ ἰσχυρὸς ὁδοὺς τρεῖς, *operatur fortis vias tres*, pro *faciet Deus vices tres.* Apud August. in Job, hæc sola: *Salva animam meam, ne veniam in corruptionem;* & infra, *vices tres cum viro*, ut sup.

℣. 30. Sic hab. Aug. in Job, si excipias hoc primum, *sed eruit:* in Gr. καὶ ἐῤῥύσατο; ed. Compl. ἀλλ' ἐῤῥύσατο;

VULGATA NOVA.

31. Attende Job, & audi me: & tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes quod loquaris, reſponde mihi, loquere: volo enim te apparere juſtum.

33. Quòd ſi non habes, audi me: tace, & docebo te ſapientiam.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

31. Auribus percipe Job, & audi me; *tace, & ego loquar.*

32. *Si eſt tibi ſermo, reſponde mihi, loquere; volo enim juſtificari te:*

33. *Alioquin audi me, tace, & docebo te ſapientiam.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

reliqua quadrant, excepta voce ἡ ζωὴ, *vita*, pro *anima*; at in Mſ. Alex. ἡ ψυχή.

℣. 31. Ita Græcè: ed. Lat. ſubjungit, abſque ſtellula, *tace, & ego loquar*; ſed hic verſiculus cum aliis quatuor ſeqq. aſteriſco ſignatur in Hexapl. ita nempe Mſ. Colb. hab. ibid. Ἐκ Θ. οἱ έ. id eſt, *Hi quinque verſiculi ex Theodotione*; deinde ſic, præmiſſo aſteriſco, & Θ. κώφευσον, καὶ ἐγώ εἰμι λαλήσω.

℣℣. 32. 33. Sic habet edit. Lat. cum tribus aſteriſcis. Sic etiam in Hexap. ex Theodotione, ut notavi ſup. loco tamen *eſt tibi ſermo*, ſic, εἰσὶ λόγοι, & pro *loquere*, λαλήσω; at in Compl. ἐςί σοι λόγος, & in edit. Rom. λάλησον.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

1. PRonuncians itaque Eliu, etiam hæc locutus eſt:

2. Audite ſapientes verba mea, & eruditi auſcultate me:

Sap. 12. 11.

3. Auris enim verba probat: & guttur eſcas guſtu dijudicat.

4. Judicium eligamus nobis, & inter nos videamus quid ſit melius.

5. Quia dixit Job: Juſtus ſum, & Deus ſubvertit judicium meum.

6. In judicando enim me, mendacium eſt: violenta ſagitta mea abſque ullo peccato.

7. Quis eſt vir ut eſt Job, qui bibit ſubſannationem quaſi aquam:

8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?

9. Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam ſi cucurrerit cum eo.

10. Ideo viri cordati audite me, abſit à Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas.

11. Opus enim hominis reddet ei, & juxta vias ſingulorum reſtituet eis.

12. Verè enim Deus non condemnabit fruſtra, nec Omnipotens ſubvertet judicium.

13. Quem conſtituit alium ſuper terram? aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt?

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. REſpondens autem Elius, dixit:

2. Audite ſapientes verba mea, & qui habetis ſapientiam, auribus percipite:

3. *Quia auris verba probat, & guttur guſtabit cibum.*

4. *Judicium eligamus nobis, ſententiam inter noſmetipſos, quid eſt bonum.*

5. Quia dixit Job: Juſtus ſum, & Dominus abſtulit judicium meum,

6. Et in judicio meo mentitus eſt: *violentum jaculum meum abſque iniquitate.*

7. *Quis eſt vir ut Job, bibens ſubſannationem quaſi aquam;*

8. Non peccans, neque impiè agens, neque omnino parcens eorum, qui faciebant iniquitatem, ut iret cum *viris* impiis?

9. Dixit enim: Non viſitabitur vir, qui ambulaverit cum Deo.

10. Idcirco prudentes corde audite me: Abſit à Domino impietas, & ab Omnipotente turbare quod juſtum eſt:

11. Quia reddit homini *opus ſuum, & juxta viam ſuam unuſquiſque reperiet.*

12. Putas Dominum iniqua facturum, & Omnipotentem turbaturum judicium, qui fecit terram?

13. Quis eſt qui reficit orbem ſub cœlo, & quæ ſunt in eo omnia?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Gr. de more, Ὑπολαβὼν..... λέγει. *Suſcipiens..... dicit.* Aug. *Reſpondens autem Eliu, dixit.*

℣. 2. Græc. Ἀκούσατέ μου σοφοὶ, ἐπιςάμενοι ἐνωτίζεσθε. *Audite me ſapientes; qui habetis ſcientiam, auribus excipite.* Aug. in Job, *& qui habetis ſcientiam, auribus percipite.*

℣℣. 3. 4. Tribus aſteriſcis ſignantur iſta in ed. Lat. Eadem quoque proferuntur in Hexap. cum iiſdem aſteriſcis, ex Theodot. In Mſ. etiam Colb. ibidem hæ præmittuntur notæ: Ἐκ Θ. οἱ δ΄. id eſt, *Hi quatuor verſiculi ex Theodotione*; deinde ut ſup. niſi quòd pro *guſtabit*, legitur γεύεται, *guſtat*, ſicut inf. ἑλώμεθα, *eligimus*; ſubinde γνῶμεν, *noſcamus*, loco *ſententiam*; ultimóque ὅ τι, pro *quid eſt*. Apud Auguſt. in Job, hæc pauca: *Quia auris ſermones probat*; & infra, *quid eſt bonum.*

℣. 5. A Gr. abeſt conjunct. *&*; loco verò ſeq. *abſtulit*, eſt ἀπήλλαξε, Nobil. *removit*, quod idem ſonat. Apud Aug. in Job, ut ſup. *Quia dixit Job: Juſtus ſum.*

℣. 6. Sic apud Aug. in Job, uſque ad hoc, *violentum.* Ita quoque in Græco. Edit. Lat. ſubjicit aſteriſco poſteriorem verſiculum, qui ſimiliter habetur Græcè in Hexap. ex Theodot. à quo poſtea tranſiit in edit. LXX.

℣. 7. Sic eſt in edit. Lat. præfixis aſteriſcis duobus. Nunc etiam ita legitur Græcè, detracto uno *eſt*. Ap. Aug. in Job, hoc tantùm: *Quis eſt vir ut Job?*

℣. 8. Eòdem recidunt Græca iſta: Οὐχ ἁμαρτὼν, οὐδὲ ἀσεβήσας, ἢ οὐδ᾽ οὐ κοινωνήσας (Ald. & Compl. οὐδ᾽ ὅλως κοινωνήσας) μετὰ ποιούντων τὰ ἄνομα, τοῦ πορευθῆναι μετὰ ἀσεβῶν; edit. Lat. hab. *viris impiis*; ſed notat aſteriſco hanc vocem, *viris*, nec malè.

℣. 9. Apud Aug. in Job, deeſt *vir*; cæt. ut ſup. pauló diſſimiliùs in Græco: Μὴ γὰρ εἴπῃς, ὅτι οὐκ ἔςαι ἐπισκοπὴ ἀνδρὸς, καὶ ἐπισκοπὴ αὐτῷ παρὰ Κυρίου· *Ne enim dixeris, quia non erit viſitatio viri, & viſitatio ipſi à Domino.* Ab edit. Ald. abeſt hoc, καὶ ἐπισκοπὴ αὐτῷ. Apud Theod. ſic: Ὅτι εἶπεν· Οὐ κινδυνεύσει ἀνὴρ, ἐν τῷ εὐδοκιμῆσαι αὐτὸν μετὰ Θεοῦ· *Quia dixit: Non periclitabitur vir, dum ipſe bene audierit à Deo.* Aug. in Job, col. 658. a. *Hic illum*, inquit, *putat deceptum, quia hoc ſperans illa omnia fecerit: aut certè, quòd in bonum non putat viſitari eum, qui ambulaverit cum Domino.*

℣. 10. Ita in Græco, præter iſta media, Μή μοι εἴη ἐναντι Κυρίου ἀσεβῆσαι, καὶ ἐναντι Παντοκράτορος· *Abſit à me coram Domino impiè agere, & coram Omnip.* ſed ap. Symm. Ἀπείη τοῦ Θεοῦ ἀνομία· & ap. Aug. in Job, *Abſit à Domino impietas*, ut ſup.

℣. 11. Comma iſtud, *opus ſuum*, cum alio ſubſeq. verſiculo ſignatur aſteriſco duplici in edit. Lat. Nunc in ed. LXX. ſic legimus: Ἀλλὰ ἀποδιδοῖ ἀνθρώπῳ, καθὰ ποιεῖ ἕκαςος αὐτῶν, καὶ ἐν τρίβῳ ἀνδρὸς εὑρήσει αὐτόν· *Sed reddat homini, ſicut facit unuſquiſque eorum, & in ſemita viri inveniet eum.*

℣. 12. Gr. addit δὲ, *autem*, verbo *putas*, & pro *iniqua*, hab. ἄτοπα, *abſurda*; ſubinde ſic, ἢ ὁ Παντοκράτωρ ταράξει, &c. *aut Omnipotens turbabit*, &c. ut ſup.

℣. 13. Gr. ſimpliciter, Τίς δέ ἐςιν ὁ ποιῶν τὴν ὑπ᾽ οὐρανὸν, καὶ τὰ ἐνόντα πάντα; *Quis autem eſt qui facit eam quæ*

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

14. Si enim voluerit inhibere, & spiritum ejus apud se tenere,

15. Morietur omnis caro simul, & omnis homo ibit in terram unde formatus est.

16. Quòd si non es commotus, audi hæc; percipe vocem verborum meorum.

17. Videto odientem iniqua, & interficientem malos, qui est æternus & justus.

18. *Impius est qui dicit regi: Iniquè agis; Impiissime, principibus;*

19. Qui non erubuit faciem inhonorati. Nesciunt honorem deferre principibus, & admirari facies eorum.

20. Vana eis evenient, ut clament, & rogent virum: abusi sunt enim iniquè, cùm excluderentur infirmi.

21. Ipse enim perspicit opera hominum, nec latet eum quicquam eorum quæ faciunt;

22. Neque erit locus, *& non est umbra mortis*, ut latitent qui faciunt iniqua:

23. *Quia non in homine positum est ultra;* Dominus enim omnes respicit:

24. Qui comprehendit investigabilia, glorifica, & admiranda, quorum non est numerus:

25. *Qui cognoscit opera eorum, evertet noctem, & humiliabuntur:*

Vulgata nova.

14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet.

15. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur.

16. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquii mei.

17. Nunquid qui non amat judicium, sanari potest? & quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?

18. Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios:

19. Qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cùm disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi.

20. Subitò morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt, & auferent violentum absque manu.

21. Oculi enim ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

22. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

23. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.

24. Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.

25. Novit enim opera eorum: & idcirco inducet noctem, & conterentur.

Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 16. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

Notæ ad Versionem antiquam.

sub cœlo, & quæ insunt omnia?

℣. 14. Gr. habet συνέχειν, loco *inhibere*, absque *ejus*, post *spiritum*; Nobil. vertit. *cohibere*.

℣. 15. Similiter in Græco, addito uno καὶ, post *unde*.

℣. 16. Gr. initio habet, Ἴδε μὴ νουθέτει, Ald. & Compl. Εἰ δὲ μὴ, &c. *Sin autem non sis monitus*; subinde ἐνωτίζου, *auribus percipe*, absque ult. voce *meorum*. Fortè in Ms. scriptum *commonitus*, non *commotus*.

℣. 17. Similiter in Græco, nisi quòd loco *qui est æt.* &c. exstat ὄντα αἰώνιον δίκαιον, quod Nobil. ita reddit, *esse æternum justum*; Ms. Alex. hab. εἶναι δίκαιον, & sup. cum Vat. & al. τὸν μισοῦντα..... καὶ τὸν ὀλλύντα.

℣. 18. Hæc habentur in edit. Lat. cum duplici asterisco; quæ etiam translata sunt in edit. hod. LXX. ad verbum, ut & alia plura à nobis notata. Eadem quoque verba refert Aug. in Job, uno excepto *injustè*, pro *iniquè*, Gr. παρανομεῖς. Hæc autem sententia ut exprimitur sup. in ed. Lat. nonnihil obscuritatis habet: in hac voce, *Impiissime*, potissimùm difficultas est: hujus nempe vocis Latinæ duplex est potestas, vel enim sumitur vocativè, vel pro adverbio; si vocandi casus admittitur supra, tota sententia perinde erit ac si dictum fuisset ab Interprete: *Impius est qui dicit regi: Iniquè agis*; rursumque *Impius, qui dicit principibus: Impiissime*, vel *Impiissimi estis*: huic interpretationi favent libri Græci: edit. enim Rom. adhibet vocativum ἀσεβέστατε, edd. Ald. & Compl. ἀσεβέστατος, *impiissimus*, Ms. Alex. ἀσεβέστατοι, *impiissimi*. Si verò vox eadem *Impiissime*, sumitur pro adverbio, talis esse potest verborum constructio: *Impius est qui dicit regi: Iniquè agis*: is pariter *impius qui dicit principibus: Agitis impiissimè*. Huic posteriori explicationi suffragari videtur Aug. l. sup. cit. in Job; relatis enim his verbis, *Impius est qui dicit regi: Injustè agis*, subdit: *Tu autem non debes illud dicere, qui non es impius: Bene*, qui dicit, *non*, qui dixerit, *ne jam etiam ob hoc esset, quomodo dicitur: Factum* (f. *Fatuus*) *est qui hoc facit.* Impiissimè, principibus: *tanquam angelis dicat: Nisi Michael princeps vester, impiissimè agitis. Aut, Si ita impiissimè dicitur principibus, quantò magis regi?*

℣. 19. Verbum istud, *inhonorati*, minùs Latinè hîc videtur fuisse positum pro *honorati*, quod tamen contrarium sonat: errorem fortasse creavit vox Græca ἐντίμου, composita ex præp. ἐν, *in*, & τιμή, *honor*, unde ἔντιμος, quasi *in honore positus*, vel *honore auctus*, barbarè *inhonoratus*; imo οἱ λοιποὶ, teste Olymp. loco Ὃς οὐκ ἐπαισχύνθη (Ms. Alex. αἰσχυνθῇ) πρόσωπον ἐντίμου, *Qui non est veritus faciem honorati*, ut legitur in Gr. Vat. & Alex. ferunt, Ὃς οὐκ ἐπαισχύνθη ἀρχόντων, *Qui non est reveritus principes*: tum in Vat. & aliis, οὐδὲ οἶδε, *neque novit*, pro *nesciunt*, & θέσθαι ἁδροῖς, *ponere potentibus*, pro *deferre principibus*, detracto seq. *&*; reliqua ut sup.

℣. 20. Sic hab. Aug. in Job, à verbo *abusi sunt*. Græc. addit δὲ, *autem*, ad vocem primam *vana*, & loco *ut clament*, &c. hab. τὸ κεκραγέναι, καὶ δεηθῆναι ἀνδρὸς, quæ Nobil. ita vertit, *clamasse, & orare virum*; item inf. loco *cùm excluderentur*, legitur Græcè ἐκκλεινομένων, quod Nobil. reddit isto, *exhonoratis*, nec malè; κλέος enim, *gloria*, & κλεινὸς, *inclytus*; κλείω etiam, *celebro, memoro*, sicut *obsero*, & *præcludo*; in edit. Compl. est ἐκκλειομένων, *seclusis*; in Ald. ἐγκλειομένων, *inclusis*.

℣. 21. Græcè, ὁ ἐφορῶν ἐστιν ἔργων, *inspector est operum*; & inf. λέληθε δὲ αὐτὸν οὐδὲν ὧν, &c. *latuit autem eum nihil*, &c.

℣. 22. Sic habet August. in Job, verbum è verbo. Sic etiam legitur Græcè, omisso tamen hoc versiculo medio, *& non est umbra mortis*, qui etiam asterisco signatur in ed. Lat. Hexapla Orig. ita ferunt ex Aquila & Theodot. cum eodem signo prævio: οὐδέ ἐστι σκιὰ θανάτου, τοῦ κρυβῆναι τοὺς ποιοῦντας τὰ ἄνομα, quasi verò hæc ult. verba, *ut latitent*, &c. vel non exstiterint ap. LXX. vel in ipsis admista fuerint ex Aq. & Theod. dubium tollit edit. Lat. ubi fixa reperiuntur puncta duo crassiora post vocem *mortis*, nisi erratum forte suspiceris in ista interpunctione: & verò Montfalconio nostro teste ad hunc Hexapl. locum, in Ms. Colb. ita legitur: Ἐξ Ἀκύλα καὶ Θ. τὸ ἥμισυ, καὶ ὁ ἑξῆς· id est, *Ex Aquila & Theodotione media pars versiculi, & deinceps*, ita ut, ait doctus editor, illud, οὐδέ ἐστι σκιὰ θανάτου, sit media pars; illud autem, τοῦ κρυβῆναι, &c. sit versiculus sequens. Crediderim ego, hac nota, ὁ ἑξῆς, non plùs multò designari ista, *ut latitent*, &c. quibus profectò sublatis vix ἀκολουθία orationis constaret, quàm ea quæ proximè subsequuntur, ℣. 23. *Quia non in homine positum est ultra*; quibus nimirum præmittitur asteriscus in edit. Lat. Ut quid enim post hanc vocem, *mortis*, quæ ultima est commatis medii, apponerentur puncta duo crassiora, nisi versiculus prope sequens esset editionis LXX. vix enim, imo nuspiam in tota hac edit. nostra Latina reperias hæc duo simul juncta, videlicet puncta duo crassiora cum asterisco, ita ut illa hunc proximè antecedant. « Asteriscos enim, inquit doct. Hex. editor, prælim. in Hexap. p. 38. in editione LXX. Interpretum Hexaplari usurpavit Origenes, ut quid ibi addendum esset, indicaret: quod tanta religione præstitit, ut quod adjectum erat præfixo asterisco, & postpositis duobus punctis crassioribus, statim emineret..... Si verò additamentum illud ad plures lineas extraheretur, initio cujuslibet lineæ asteriscus appingebatur, donec totum desineret, ibique duo puncta crassiora de more ponebantur. » Vide plura in eadem Hexap. edit. Not. ad hunc ℣. 22.

℣. 23. Quæ hîc antecedunt, notantur asterisco in edit. Lat. Eadem quoque habentur Græcè in Hexap. ex Symmacho, videlicet: Οὐ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπῳ κεῖται ἔτι· in edit. Rom. sic: Ὅτι οὐκ ἐπ' ἄνδρα θήσει ἔτι· reliqua ut in Lat. sup.

℣. 24. Ad verbum è Gr. ni excipias istud, *admiranda*, pro quo καὶ ἐξαίσια, Nobil. *& magnifica*.

℣℣. 25... 34. Versiculi isti plurimi asteriscis notantur in ed. Lat. Eodem quoque modo proferuntur in Hexap. vide:

Vulgata nova.

26. Quasi impios percussit eos in loco videntium.

27. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt:

28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.

29. Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum, & super gentes, & super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.

32. Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.

33. Nunquid à te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quòd si quid nosti melius, loquere.

34. Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me.

35. Job autem stultè locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mi, probetur Job usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis.

37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur: & tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

26. *Et exstinxit impios, & gloriosos coram inimicis suis:*

27. *Quia declinaverunt à lege Dei, & justitias ejus non cognoverunt,*

28. *Ut perferatur ad eum clamor pauperis: & clamorem pauperum exaudiet.*

29. *Ipse quietem dabit, & quis poterit condemnare? abscondet faciem, & quis videbit eum, & contra gentem, & contra hominem simul?*

30. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter perversitatem populi.*

31. *Quia ad Dominum loqui cœpi, non cessabo.*

32. *At quod minus video, tu ostende mihi: si iniquitatem operatus sum, non adjiciam.*

33. *Nunquid à te exiget eam, quam repulisti? tu enim elegisti, & non ego; & si quid scis, loquere.*

34. *Propterea prudentes corde dicent hæc, & vir sapiens audiet verbum meum.*

35. Job autem non in sapientia locutus est, & verba ejus non sunt scientiæ.

36. Imo verò disce Job, & noli jam respondere sicut stulti:

37. Ne augeamus super peccata nostra, & injustitia super nos reputetur, multa loquentibus verba coram Domino.

Notæ ad Versionem antiquam.

licet ex Theodot. desumpti, unde postea derivati sunt in ed. LXX. nonnulla tamen tam in Gr. textu, quàm in Lat. sic variant, nempe ℣. 25. ante *evertet*, ponitur καί; exinde ℣. 26. loco *& gloriosos coram inimicis suis*, habetur, ἔϛαλοὶ δὲ ἐναντίον αὐτοῦ, *conspicui autem coram eo*; item ℣. 28. loco *pauperum*, πένητος, num. sing. at in edit. LXX. πενήτων; dein ℣. 29. ipso initio ponitur καὶ, paulòque post ita, καὶ τίς καταδικάσεται; καὶ, &c. *& quis condemnabit?* loco *& quis poterit*, &c. & ℣. 31. Ὅτι πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ὁ λέγων· Εἴληφα, οὐκ ἐνεχυράσω· *Quoniam erga fortem qui dicit: Suscepi, non auferam loco pignoris*; pro his, *Quia ad Dominum loqui cœpi, non cessabo*: mox ita ℣. 32. Ἄνευ ἐμαυτοῦ ὄψομαι, *Absque me videbo*, loco *At quod minus video*. Subinde ℣. 33. Μὴ παρά σου ἀποτίσεις (edit. LXX. Μὴ ἀπὸ σοῦ ἀποτίσει) αὐτὴν, ὅτι ἀπώσῃ, (edit. LXX. ὅτι σὺ ἀπώσῃ,) ὅτι σὺ ἐκλέξῃ, καὶ οὐκ ἐγώ; καὶ τί ἔγνως, λάλησον. *Nunquid de tuo lues* (vel *a te reddet*) *eam, quia tu expelles, quoniam tu eliges, & non ego? & quid nosti, loquere.* Demum ℣. 34. sub finem, pro *audiet*, habetur ἀκήκοε, *audivit*. Apud Aug. l. annot. in Job, col. 658. c. hæc pauca leguntur, nempe ℣. 25. *Et evertet noctem, & humiliabuntur*; 26. *Et exstinxit impios: lucere sibi videbantur*, 27. *Et justitias ejus non cognoverunt*, 28. *Ut perferatur ad eum clamor pauperis.* 29. *Ipse quietem dabit, & quis poterit condemnare? Et contra hominem simul.* 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter perversitatem populi.* 32. *Absque me videbo, tu ostende mihi: si iniquitatem operatus sum, non adjiciam.* 33. *Nunquid à te exigit eam, quia repulisti?* 34. *Et vir sapiens audiet verbum meum.* Similiter hab. idem Aug. l. de nat. bon. t. 8. col. 509. e. nempe è ℣. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter perversitatem populi.*

℣. 35. Similiter ap. Aug. in Job, *Job autem non in sapientia locutus est*; nec plura. Græcè, Ἰὼβ δὲ οὐκ ἐν συνέσει ἐλάλησε, deinde sic: τὰ ῥήματα αὐτοῦ οὐκ ἐν ἐπιστήμῃ· *Job autem non in intellectu locutus est, verba ejus non in scientia.* In Ms. Alex. ac edd. Ald. & Compl. τὰ δὲ ῥήματα, &c.

℣. 36. Græc. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ μάθε Ἰὼβ, μὴ δῷς ἔτι ἀνταπόκρισιν, &c. ut sup. Ms. Alex. ἀπόκρισιν.

℣. 37. Græc. initio hab. Ἵνα μὴ προσθῶμεν, *Ut ne adjiciamus*; & post paulò, λογισθήσεται, *computabitur*; at in ed. Compl. λογισθείη; cæt. ut supra.

CAPUT XXXV.

Vulgata nova.

1. Igitur Eliu hæc rursum locutus est:

2. Nunquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?

3. Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Respondens autem Elius, ait:

2. Quare hoc existimasti in judicio? *Tu quis es, quia dixisti: Justus sum ante conspectum Dei?*

3. *Aut dicis: Quid prodest tibi, aut quid faciam, si peccavi?*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. Ὑπολαβὼν δὲ Ἐλιοὺς, λέγει. Suspicatur hîc Martianæus non tantùm hunc versiculum, sed & sequentes omnes hujus capitis olim defuisse apud LXX. « Totum istud capitulum, inquit, abfuisse videtur in LXX. Interpretatione, quæ κοινὴ, id est, Vulgata dicebatur & vetus. Nec obstat quòd versus singuli non sunt asterisco prænotati: quia exscriptores multa omittunt signa in medio paginarum, contenti ea adnotasse ab initio & in fine. » Sed hæc conjectura est; conjecturâ autem, quæ in utramque partem duci potest, nihil incertius. Itaque cùm in Ms. Maj. Mon. à quo descripta est Translatio nostra Lat. non omnes hujus capitis versiculi signentur asteriscis, nec quidquam hodie reperiatur in Hexaplis, quod contrarii suspicionem moveat, usitato more edemus versiculos omnes, qui in eadem edit. Lat. nullâ præfulgent stellulâ, distinctis tantùm his, qui hujusmodi signo notantur.

℣. 2. Sic habetur versiculus prior ap. Aug. in Job, ut & in Græco; edit. Lat. subdit cum asterisco prævio, *Tu quis es*, &c. Sic etiam ap. eundem Aug. præter ista duo, *qui*, pro *quia*, & *Domini*, loco *Dei*. In ed. Rom. ὅτι..... Κυρίου· cæt. ut in Lat. Hexapla Orig. vacant istis, ut & aliis plurimis.

℣. 3. Sic pergit edit. Lat. præmisso asterisco; nec malè, cùm absint etiamnum ista à Græco edit. Rom. In Ms. tamen Alex. ac edd. Ald. & Compl. hæc leguntur: Ἢ ἐρεῖς· Τί ποιήσω ἁμαρτών; *Aut dices: Quid faciam cùm peccavero?* Ap. Symm. Εἶπας γὰρ ὅτι οὐδὲν συμβαλεῖταί σοι· *Dixisti enim quia nihil conferet tibi.* Apud Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 512. f. *Si ego peccavi, quid possum facere?* Ap. Aug. verò in Job, tota ut in textu Lat. sup.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 4. Itaque ego dabo tibi reſponſum, & tribus amicis tuis.

5. Aſpice in cœlum, & vide; reſpice in nubes, quàm altæ ſunt à te.

6. Si peccaſti, quid ages? aut ſi multa injuſtò feciſti, quid potes facere?

7. Et ſi juſtus es, quid dabis ei, *aut quid de manu tua accipiet?*

8. *Viro * ſimili tui, impietas tua; & filio hominis, juſtitia tua.*

* *Mſ. vel edit.* ſimilis.

9. *A multitudine calumniantium clamabunt; vociferabuntur à brachio multorum.*

10. *Et non dixit: Ubi eſt Deus, qui fecit me,* qui diſtribuit cuſtodias nocturnas;

11. Qui ſeparat me à quadrupedibus terræ, & à volatilibus cœli *ſapientiorem me fecit?*

12. *Ibi clamabunt, & non audiet ab injuriis malorum.*

13. Vana enim non vult Dominus videre: ipſe enim Omnipotens perſpicit eos, qui faciunt juſtitiam; & ſalvum me faciet.

14. Judicare itaque contra eum, ſi potes collaudare eum, ſicuti eſt.

15. *Et nunc, quia non eſt viſitans iram ſuam, nec cognovit delicta vehementer,*

16. *Et Job vanè aperit os ſuum, in ignorantia verba multiplicat.*

Vulgata nova.

4. Itaque ego reſpondebo ſermonibus tuis, & amicis tuis tecum.

5. Suſpice cœlum & intuere, & contemplare æthera quòd altior te ſit.

6. Si peccaveris, quid ei nocebis? & ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?

7. Porro ſi juſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

8. Homini, qui ſimilis tui eſt, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit juſtitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi eſt Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte:

11. Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos?

12. Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter ſuperbiam malorum.

13. Non ergo fruſtra audiet Deus, & Omnipotens cauſas ſingulorum intuebitur.

14. Etiam cùm dixeris: Non conſiderat: judicare coram illo, & exſpecta eum.

15. Nunc enim non infert furorem ſuum, nec ulciſcitur ſcelus valde.

16. Ergo Job fruſtra aperit os ſuum, & abſque ſcientia verba multiplicat.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 4. Ita Græcè ad verbum, excepto primo *itaque*, quod deeſt: in edd. Ald. & Compl. ἐγὼ δὴ σοι, &c. Apud Aug. in Job: *Ergo Eliu reſpondit conſequentibus verbis: Ego dabo tibi reſponſum, & tribus amicis meis;* Græcè conſtanter, σȣ.

℣. 5. Ita Aug. in Job, niſi quòd leg. *nubes*, cum *altæ ſint:* Gr. addit δὲ, verbo *reſpice*, tollit verò inf. *ſunt;* cæt. ut in Lat.

℣. 6. Aug. in Job: *Si peccaſti, quid agis? aut ſi multa injuſta feciſti, quid poteris facere?* Gr. Εἰ ἥμαρτες, τί πράξεις; εἰ δὲ καὶ πολλὰ ἠνόμησας, τί δύνασαι ποιῆσαι;

℣. 7. Gr. Vat. Ἐπεὶ δὲ οὖν δίκαιος εἶ, &c. *Quoniam igitur juſtus es*, &c. Mſ. verò Alex. ut ſup. Καὶ εἰ δίκαιος εἶ. Similiter Aug. in Job: *Et ſi juſtus es, quid dabis ei?* tum addit: *aut quid de manu tua accipiet?* quæ aſteriſco ſignantur in edit. Lat. Ita quoque habentur Græcè in Hexapl. Orig. ex Theodotione, à quo poſtea tranſiere in ed. LXX. de more.

℣℣. 8. 9. Ita refert ed. Lat. præpoſitis aſteriſcis tribus. Similiter exſtant hi verſiculi in Hexap. Orig. ex Theodot. In Mſ. etiam Colb. ibid. citato, hæ præmittuntur notulæ, Ἐκ Θ. οἱ ϛʹ, i. e. *Hi ſex verſiculi ex Theodot.* Ap. Aug. in Job, totidem leguntur quæ ſup. excepta voce iſta, *ſimili*, initio ℣. 8. loco *ſimilis*, detractoque inf. ℣. 9. verbo *calumniantium.* Græcè nunc ὁμοίῳ σȣ, paulòque poſt, συκοφαντȣ́μενοι, *calumniis appetiti;* ap. Symm. verò συκοφαντιῶν.

℣. 10. Verſiculus prior aſteriſco notatur in ed. Lat. Sic etiam habetur in Hexapl. ex Theodot. Ap. Aug. pariter legitur cum verſiculo ſequenti. Uterque exſtat in Græco hod. verbum pro verbo.

℣. 11. Ita Græcè, uſq. ad vocem *cœli* incl. Sic etiam ap. Aug. in Job, additis verò his, *ſapientiorem me fecit;* quæ ult. verba ſignantur aſteriſco in edit. Lat. In Hexaplis ita ex Aq. & Theod. Καὶ σοφίζει ἡμᾶς ὑπὲρ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα διιπτάμενα πετεινά· *Et ſapientes nos facit ſuper volucres in aere volantes;* quæ abſunt ab ed. LXX.

℣. 12. Sic hab. ed. Lat. cum aſteriſco prævio. Similiter ap. Aug. in Job, excepto uno *audies*, pro *audiet.* In edit. LXX. εἰσακȣ́σῃ, Nobil. *exaudies;* mox ita, καὶ ἀπὸ ὕβρεως, *& à contumelia;* Mſ. verò Alex. delet καὶ, cum ed. Ald. nil habetur hîc in Hexap.

℣. 13. Sic ap. Aug. in Job, verbum è verbo. Gr. hab. ἄτοπα, *abſurda*, pro *vana;* & infra, loco *perſpicit eos*, &c. ita: ὁρατής ἐστι τῶν συντελȣ́ντων τὰ ἄνομα· καὶ σώσει με· *perſpector eſt eorum qui conſummant iniqua; & ſalvabit me.*

℣. 14. Græc. Κρίθητι δὲ ἐναντίον αὐτȣ̃, deinde ſic: εἰ δύνασαι αὐτὸν αἰνέσαι, &c. ut ſup. Ap. Aug. in Job, *Judicare itaque eum, ſi potes collaudare eum, ſicuti eſt.*

℣℣. 15. 16. Hoc primum, *& nunc*, teſte Nobilio, ab Olympiodoro & Chryſoſtomo conjungitur cum ſuperioribus, ut ita legatur ſup. *ſicuti eſt & nunc*, ſed Aug. hoc ult. conjungit cum ſequentibus. In edit. Lat. totus verſiculus, *Et nunc, quia non eſt viſitans iram ſuam*, habetur ſine aſteriſco: at in Hexapl. Orig. etiam verba iſta cum aliis ſubſequentibus proferuntur cum ſtellula prævia, videlicet ex Theod. Mſ. quoque Colb. ibid. ſolitas præfert notulas, Ἐκ Θ. οἱ δʹ. i. e. *Ex Theodot. quatuor hi verſiculi.* Aug. in Job, eadem refert quæ ſup. niſi quòd leg. *aperuit*, pro *aperit*, additque pronom. *ſua*, ad vocem *ignorantia;* Gr. hab. ἀνοίγει..... ἐν ἀγνωσίᾳ, abſque ſeq. *ſua*, extremòque βαρύνει, *aggravat*, pro *multiplicat:* item ſup. ℣. 15. παράπτωμά τι, *delictum aliquod*, loco *delicta;* cætera ſimilia.

CAPUT XXXVI.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. Addens ergo Elius, ait:

2. Suſtine puſillùm, ut te doceam: adhuc enim ſunt in me ſermones.

3. Suſcipiens ſcientiam meam de longè, operibus autem meis, quæ * juſta ſunt, loquar

* *Mſ. vel edit.* juxta.

4. In veritate, & non injuſtitiâ: verba injuſtè

Vulgata nova.

1. Addens quoque Eliu, hæc locutus eſt:

2. Suſtine me paululùm, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.

3. Repetam ſcientiam meam à principio, & Operatorem meum probabo juſtum.

4. Verè enim abſque mendacio ſermones mei,

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Gr. Προσθεὶς δὲ ἔτι, &c. *Adjiciens autem adhuc*, &c.

℣. 2. Auguſt. in Job, *Suſtine me puſillùm*, &c. ut ſup. Gr. Μεῖνόν με μικρὸν ἔτι, &c. & in fine, ἐν ἐμοί ἐστι λέξις, *in me eſt ſermo.*

℣. 3. Ita Aug. in Job, qui etiam legit *juſta*, non *juxta;* in Gr. ſimiliter δίκαια, ſed abſque his duobus, *quæ*, & *ſunt;* cæt. ut in Lat.

℣. 4. Ed. Lat. ita dividit, *in juſtitia*, ſed aperto me…

VULGATA NOVA.

& perfecta ſcientia probabitur tibi.

5. Deus potentes non abjicit, cùm & ipſe ſit potens.

6. Sed non ſalvat impios, & judicium pauperibus tribuit.

7. Non auferet à juſto oculos ſuos, & reges in ſolio collocat in perpetuum, & illi eriguntur.

8. Et ſi fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis:

9. Indicabit eis opera eorum, & ſcelera eorum, quia violenti fuerunt.

10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur, ut revertantur ab iniquitate.

11. Si audierint & obſervaverint, complebunt dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria:

12. Si autem non audierint, tranſibunt per gladium, & conſumentur in ſtultitia.

13. Simulatores & callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cùm vincti fuerint.

14. Morietur in tempeſtate anima eorum, & vita eorum inter effeminatos.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

intelliges.

5. Et ſcito quia Deus non abjiciet innocentem: *fortis robore cordis*,

6. *Non vivificabit impium, & judicium pauperum dabit.*

7. *Non auferet à juſto oculos ſuos; & cum regibus in ſolio, & ſedere eos facit in perpetuum, & exaltabuntur.*

8. *Et qui compediti ſunt compedibus, capientur in funibus paupertatis:*

9. *Et annuntiabit eis opera eorum, & delicta, cùm fuerint roborati;*

10. *Sed juſtum exaudiet: & dixit, quia convertentur ab iniquitate.*

11. *Si audierint te, & ſervierint, complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gloria:*

12. Impios verò non facit ſalvos, eò quòd noluerint ſcire Dominum, & cùm monerentur, inobedientes erant.

13. *Et hypocritæ ponent furorem;* non clamabunt, quia ligabit eos.

14. Moriatur ergo in juventute anima eorum, & vita eorum vulneretur ab angelis,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

do, ni fallor, quod delevimus, ita jungendo, *injuſtitiâ;* mel. ap. Aug. *injuſta verba*, nam in Gr. ἄδικα ῥήματα; cætera ad verbum ut ſup. ſicut ap. Aug.

℣. 5. Græcè, Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ Κύριος, &c. *Cognoſce autem quia Dominus*, &c. ut ſup. Similiter ap. Aug. *Dominus*, cum reliquis ſup. addito etiam hoc ult. *fortis robore cordis*, quod in edit. Lat. ſubjicitur aſteriſco, ut & in Hexap. Orig.

℣℣. 6..... 11. Hi verſiculi omnes ſic habentur in edit. Lat. aſteriſcis decem & uno præſignati. In Hexap. Orig. priora tantùm verba exſtant cum aſteriſcis ad hoc uſque, *& ſedere eos facit;* iiſdem etiam præmittitur hæc nota, Θ. de more, ſicut in Mſ. Colb. iſtæ, Ἐκ Θ. οἱ δ΄. quæ ſignificant verſiculos quatuor ibidem ſubjectos, de Theodotione acceptos fuiſſe, non de verſ. LXX. ab hoc autem, *& ſedere*, &c. Hexapla Orig. vacant uſque ad ℣. 9. ubi ita legitur ex Aquila, ὅταν δυναμωθῶσιν; item ex Symm. ὅτι κατεδυνάστευον κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν· deinde ex LXX. Καὶ τὰ παραπτώματα αὐτῶν ὅτι ἰσχύσουσιν· & infra ad ℣. 10. hæc habentur: Οἱ λοιποί· Καὶ ἀποκαλύψει τὸ οὖς αὐτῶν εἰς παιδείας· ſicut ex LXX. Ἀλλὰ τοῦ δικαίου εἰσακούσεται· reliqua prodeunt ex Theodotione, iiſque rurſus præmittuntur aſteriſci cum ſolita littera Θ. ut & in Mſ. Colb. ſeqq. Ὁμοίως ἐκ Θ. οἱ δ΄. id eſt, *Similiter hi quatuor verſus ex Theodotione:* excipiendum tamen hoc ult. ℣. 11. *in gloria*, aſteriſco quidem notatum, ſed cum hac littera prævia Σ. quæ Symmachum deſignat. Apud Auguſt. in Job, col. 660. b. eadem leguntur quæ ſup. paucis immutatis, videlicet: ℣. 6. *Non vivificat impium, & judicium pauperibus dabit. 7. Non auferet à juſto oculos ejus; & cum regibus in ſolio, & ſedere eos fecit in perpetuum, & exaltabuntur. 8. Et qui compediti ſunt compedibus, capientur in funibus paupertatis: 9. Et annuntiantur eis opera eorum, & delicta, cùm fuerint roborati; 10. Sed juſtum exaudiet: & dixit, quia convertentur ab iniquitate. 11. Si audierint, & ſervierint, complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gloria.* Cum Auguſtino conſonat Græc. Vatic. his tamen exceptis, nimirum ℣. 6. pro *vivificat*, habetur ζωοποιήσῃ, *vivificabit*, uti poſt paulò, πτωχῶν, *pauperum*, pro *pauperibus:* exinde ℣. 7. καὶ καθιεῖ αὐτοὺς εἰς νῖκος, *& ſedere eos faciet in victoria*, loco *& ſedere eos facit in perpetuum:* item ℣. 8. præponitur ἐν, voci *compedibus;* & infra ℣. 9. pro *annuntiantur*, ita, ἀναγγελεῖ, *annuntiabit*, repetito αὐτῶν, *eorum*, poſt *delicta;* deinde ſic, ὅτι ἰσχύσουσι, *quia valebunt*, pro *cùm fuerint roborati.* Demum ℣. 11. pro ultimo iſto, *in gloria*, ita, ἐν εὐπρεπείαις, *in decoribus*, al. ἐν εὐπραγίαις; apud Symm. μετ' εὐδοξίας. Fulgent. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 26. p. 380. b. poſteriora verba ſic refert: *Qui convertuntur ab iniquitate, ſi audierint, & ſervaverint, complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gloria.*

℣. 12. Similiter hab. Aug. in Job, niſi quòd leg. *non faciet ſalvos, eò quòd noluerunt;* Gr. οὐ διασώζει, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς, &c. ſubinde, καὶ διότι νουθετούμενοι, &c. *& quòd tùm monerentur*, &c. ut ſup. Similiter ap. Fulg. l. 1. de remiſſ. pecc. c. 26. p. 380. b. *Impios verò non facit ſalvos, eò quòd noluerunt ſcire Deum, & cùm monerentur, inobedientes erant.*

℣. 13. Edit. Lat. primum verſiculum notat aſteriſco, Auguſt. in Job, ſic hab. *Et hypocritæ corde ponent furorem; non clamabunt, quia ligavit eos.* Nec aliter Græcè, excepto uno τάξουσι, *ordinabunt*, loco *ponent;* ap. Symm. ἐποίησαν ὀργήν, *fecerunt iram.*

℣. 14. Ita refert Aug. ad verbum l. annot. in Job. Sic etiam in Græco eſt, niſi hoc excipias, τιτρωσκομένη, *vulnerata*, pro *vulneretur;* in Mſ. Alex. τιτρωσκομένη εἴη, *vulnerata ſit.* In edit. Hexapl. poſterior verſiculus, *& vita eorum*, &c. obelo ſignatur, imo ipſi ex Mſ. Colb. hæc ſubjicitur nota: Οὐ κεῖται παρ' Ἑβραίοις τὸ ἡμιστίχιον· i. e. *Hoc hemiſtichium non exſtat apud Hebræos:* ſed hoc ineptè additum fuiſſe videtur; imo nec ita ſcribi potuit, niſi ab homine linguæ Hebraïcæ imperito. Enim verò in Hebraïco contextu etiamnum legitur: *vehhaiiatham baqqedheſchim*, i. e. *& vita eorum inter Cynædos*, vel ut in Vulg. *effeminatos*, pro quo LXX. Interpretes ita poſuerunt, ἡ δὲ ζωὴ αὐτῶν τιτρωσκομένη ὑπὸ ἀγγέλων, *vita autem eorum ſauciata*, ſeu *vulnerata ab angelis;* quæ interpretatio ex his potiſſimùm firmabitur: Vel enim LXX. Interp. voces iſtas, ἡ δὲ ζωὴ αὐτῶν τιτρωσκομένη, ex una voce Hebraïca, ſed nonnihil diverſè lecta, repetierunt, nempe *vehhaiiatham*, *& vita eorum*, ut punctant Maſſorithæ, aut *vehhatta*, *& conteretur*, à *chathath*, mutato *mem* in *hè*, & ſublato *iod;* vel hanc vocem, τιτρωσκομένη, addiderunt, ſenſûs perficiendi gratiâ, quod aliàs ipſis inſolens non eſt: id etiam credi poteſt, ſcilicet duas interpretationes unius vocis Hebraïcæ *vehhaiiatham*, aut *vehhatta*, hîc inſertas fuiſſe in edit. LXX. Quod autem ſequitur *baqqedheſchim*, ſeu *inter Cynædos*, LXX. Interp. ita legerunt, *baqqedoſchim*, id eſt, *inter ſanctos*, aut *à ſanctis*, vel juxta ipſos, *ab angelis:* ineptè igitur ſcriptum eſt ſupra in Mſ. Colb. hoc hemiſtichium non legi apud Hebræos. Errandi forſan cauſa vel occaſio fuit obelus præmiſſus his verbis, ἡ δὲ ζωὴ αὐτῶν, in eodem codice. Verùm Origenes, teſte D. noſtro Bernardo de Montfaucon, « non tantùm obelos ſæpe poſuit pro notandis iis, quæ cùm in Hebraïco non exſtarent, in editionem LXX. invecta fuerant; verùm ſæpiſſimè ea ut amputanda obelis notavit, quæ à LXX. Interpretibus, vel claritatis, vel elegantiæ causâ, poſita fuerant, quæque licet in Hebraïco ad verbum non exprimerentur, ſenſui tamen illuſtrando commoda erant. » Præter obelos autem iſtos, alia etiam duo ſigna pene ſimilia adhibuit Origenes, nempe lemniſcos, & hypolemniſcos. *Lemniſcus*, inquit Iſidorus, *id eſt, virgula inter geminos punctos jacens, apponitur in iis locis, quæ ſacræ Scripturæ Interpretes eodem ſenſu, ſed diverſis ſermonibus tranſtulerunt.* « Ideo etiam lemniſcos ab Origene uſurpatos fuiſſe ait Epiphanius, ut cùm in editione LXX. reperitur aliqua vox non cohærens, neque aliis connexa, hoc ſigno notata, noveris ab uno vel duobus Interpretum paribus ita verſum fuiſſe; ab uno ſcilicet, cùm uno ſolùm puncto linea ſignatur -.-, tuncque vocatur hypolemniſcus; à duobus verò quando punctum utrinque ponitur ſic ÷, & tunc lemniſcus dicitur..... Cæterùm ex ſimilitudine quæ intercedebat obelos inter & lemniſcos atque hypolemniſcos, non ſolùm quantùm ad formam, ſed etiam quantùm ad uſum, factum eſt ut lemniſci pro obelis ſint habiti. » Ita D. noſter Bern. de Montfaucon, prælimin. in Hexap. Orig. t. 1. p. 41. Vide ſis plura de his ibid.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

15. Quòd tribulaverint infirmum & invalidum: judicium verò manſuetorum ſtatuit.

16. *Et quia decepit te ab ore inimici abyſſus, effuſi ſubter eam, deſcendet menſa tua plena pinguedine.*

17. Non deficiet juſto judicium;

18. Et ira ſuper impios erit, propter impietatem munerum, quæ accipiebant in iniquitatibus.

19. Non te avertat voluntas animi à precibus infirmorum, cùm in neceſſitate fuerint; *& omnes qui habent fortitudinem,*

20. *Noli extollere per noctem, ut aſcendant populi pro eis;*

21. *Sed cura ne quid facias indecens: hoc enim elegiſti ſuper inopiam.*

22. Ecce, Deus roborabitur in fortitudine ſua: quis enim eſt ſicut ille potens?

23. Vel quis eſt qui diſcutiat ejus opera? aut quis eſt qui dicat: Egit iniquè?

24. Memento quia magna ſunt opera ejus, *quem laudaverunt viri.*

25. *Omnis homo reſpicit ad eum,* quicunque compunguntur homines.

26. *Ecce, Deus multus, & neſciemus: numerus annorum ejus infinitus.*

27. *Innumerabiles ſtillæ pluviæ: effundetur imber per ſemitas ſuas:*

28. *Fluent nubes, & tenebraſcent ſuper homines plurimos.*

* Horam conſtituit jumentis, & ſciunt cubilis ordinem. In his omnibus non torpeſcit animus tuus, nec mutatur cor tuum à corpore.

Vulgata nova.

15. Eripiet de anguſtia ſua pauperem, & revelabit in tribulatione aurem ejus.

16. Igitur ſalvabit te de ore anguſto latiſſimè, & non habente fundamentum ſubter ſe: requies autem menſæ tuæ erit plena pinguedine.

17. Cauſa tua quaſi impii judicata eſt, cauſam judiciumque recipies.

18. Non te ergo ſuperet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te.

19. Depone magnitudinem tuam abſque tribulatione, & omnes robuſtos fortitudine.

20. Ne protrahas noctem, ut aſcendant populi pro eis.

21. Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpiſti ſequi poſt miſeriam.

22. Ecce, Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legislatoribus.

23. Quis poterit ſcrutari vias ejus? aut quis poteſt ei dicere: Operatus es iniquitatem?

24. Memento quòd ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unuſquiſque intuetur procul.

26. Ecce, Deus magnus vincens ſcientiam noſtram: numerus annorum ejus inæſtimabilis.

27. Qui aufert ſtillas pluviæ, & effundit imbres ad inſtar gurgitum:

28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta deſuper.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 15. Sic eſt ap. Aug. in Job, præter hoc ult. *ſtatuet*; Græcè, ἐκθήσει, *exponet*; item initio, Ἀνθ' ὧν ἔθλιψαν, &c. *Eò quòd tribulaverunt*, &c. ut ſup.

℣. 16. Ita fert edit. Lat. præfixis aſteriſcis tribus. Eadem quoque exſtant Græcè in Hexaplis cum aſteriſcis, ex Theodotione, unde poſtea tranſiere in edit. LXX. in Mſ. etiam Colb. ita de more, Ἐκ Θ. οἱ γ'. id eſt, *Hi tres verſiculi ex Theodotione.* Apud Aug. pariter leguntur quæ ſup. præter hoc ſub finem, *& deſcendit*, è Gr. καὶ κατέβη; præterea in eodem Græco initio ſic habetur: Καὶ προσεπηπάτησέ σε, *Et ſuperdecepit te*, (in Ald. & Compl. Καὶ πρὸς ἐπεὶ ἠπάτησεν, Ald. πάτησε·) deinde poſitâ virgulâ poſt vocem *inimici*, ita ſequitur, ἄβυσσος, κατάχυσις ὑποκάτω αὐτῆς, &c. *abyſſus, effuſio ſub ea:* at Auguſt. ſup. in Job, interpunctionem Latinam & lectionem firmat, dicens: *Decepit, ſicut viſum eſt perſecutoribus ejus, profunditas hujus ſæculi:* & infra ad hoc, *effuſi ſubter eam*, addit, *ſubaudiendum, deceperunt te; gravati enim terrenis cupiditatibus, ſubter abyſſum effuſi dicti ſunt.*

℣. 17. Gr. add. δὲ, ad verbum *deficiet*, & pro *juſto*, hab. ἀπὸ δικαίων, *à juſtis.* Auguſt. in Job, *Non deficiet juſtos judicium.*

℣. 18. Itidem apud Aug. in Job, detracta præp. *in*, ante *iniquitatibus;* Græcè, ἐπ' ἀδικίαις; cæt. ut in Lat. ſup. Gregor. M. l. 26. in Job, c. 40. to. 1. p. 845. c. ait: *In plerique codicibus*, donorum; *in paucis verò ſed antiquioribus*, locorum, *invenimus.* Gr. δώρων.

℣. 19. Ed. Lat. hoc ult. addit abſque aſteriſco, *& omnes qui habent fortitudinem;* at in Hexap. Orig. id etiam profertur cum aſteriſco ex Theodotione. In Gr. Vat. ſic: Μή σε ἐκκλινάτω ἑκὼν ὁ νοῦς δεήσεως ἐν ἀνάγκῃ ὄντων ἀδυνάτων· καὶ πάντας τοὺς κραταιοῦντας ἰσχύν, *Non te avertat voluntaria mens à prece infirmorum in neceſſitate exiſtentium; & omnes qui tenent fortitudinem*, &c. Aug. in Job, leg. ut ſup. *Non te avertat voluntas animi à precibus infirmorum;* item inſ. *& omnes qui habent fortitudinem.*

℣. 20. In ed. Lat. poſterior tantùm verſiculus ſignatur aſteriſco; at in Hexap. Orig. uterque hoc ſigno notatur, ut & ultimus ℣. præced. Iiſdem quoque verſiculis hæc præmittitur nota in Mſ. Colb. Ἐκ Θ. οἱ γ'. i. e. *Hi tres verſiculi ex Theodotione.* In Græco Vat. ſic: Μὴ ἐξελκύσῃς τὴν νύκτα, &c. ut in Lat. Ap. Aug. in Job, bene: *Noli extrahere per noctem;* reliqua ut ſup.

℣. 21. Sic eſt in edit. Lat. cum duplici aſteriſco. Sic etiam apud Aug. in Job, verbum pro verbo: at Hexapla ibi vacant. In Græco Vat. ſic: Ἀλλὰ φύλαξαι μὴ πράξῃς ἄτοπα· ἐπὶ τούτων γὰρ ἐξείλω ἀπὸ πτωχείας. *Sed cave ne facias indecentia: ſuper his enim elegiſti ab inopia.*

℣. 22. Ita è Græco, ſi hoc excipias, *Deus roborabitur*, pro quo ὁ ἰσχυρὸς κραταιώσει, *fortis roborabit.* Ap. Aug. in Job, *Ecce, Deus conſolabitur, vel, roborabitur in*, &c. ut ſup.

℣. 23. Sic eſt apud Aug. in Job, ut etiam in Gr. niſi quòd initio habetur τίς δὲ, *quis autem;* & in fine, ἔπραξεν ἄδικα, *fecit injuſta.*

℣. 24. Ita Græcè uſque ad vocem *ejus* incl. Edit. Lat. ſubdit aſteriſco ult. comma, *quem laudaverunt viri.* Idem quoque addunt Hexap. præfixo eodem ſigno, ut & litterâ Θ. item in Mſ. Colb. exſtat de more: Ἐκ Θ. οἱ β'. i. e. *Hi duo verſiculi* (iſte cum ſeq.) *ex Theodotione;* loco verò *quem laudaverunt*, in Hexaplis legitur ὧν ἦρξαν, *in quibus dominati ſunt*, ſicut etiam in Gr. Vat. Apud Aug. in Job, *quæ laudaverunt;* cæt. ut ſup.

℣. 25. Similiter habet Aug. in Job. Edit. Lat. priorem verſiculum notat aſteriſco. Sic etiam in Hexap. ex Theod. niſi quòd pro *reſpicit ad eum*, legitur ἴδεν ἐν ἑαυτῷ, in Gr. Vat. εἶδεν; in Compl. ἐν αὐτῷ; mox ita in Vat. ὅσοι τιτρωσκόμενοί εἰσι βροτοί, *quicunque vulnerati ſunt mortales.*

℣℣. 26..... 28. Hi verſiculi omnes ſignantur aſteriſcis quinque in ed. Lat. Priores duo ſimiliter exſtant in Hexap. cum ſtellulis. Item in Mſ. Colb. habetur hæc nota: Ἐκ Θ. οἱ β'. i. e. *Hi duo verſiculi ex Theodot.* reliqua ibi non leguntur. Apud Aug. in Job, cuncta quæ ſup. in ed. Lat. præter ſeq. *ei autem numerabiles*, loco *innumerabiles.* In Gr. Vat. ἀριθμητοὶ δὲ αὐτῷ; ſubinde ſic: καὶ ἐπιχυθήσονται ὑετῷ εἰς νεφέλην· ῥυήσονται παλαιώματα· ἐσκίασε δὲ νέφη ἐπὶ ἀμυθήτῳ βροτῷ. Nobil. *& effundentur ad pluviam in nube: fluent antiquitates; obumbraverunt autem nubes ſuper innumerabili homine;* mel. in Mſ. Alex. ac ed. Ald. ἐπὶ ἀμυθήτων βροτῶν.

* Eadem refert Auguſt. in Job, his exceptis, *obſtupeſcit animus ejus*, loco *torpeſcit animus tuus.* Gr. ἐξίσταταί σου ἡ διάνοια; cæt. ut in Lat. Eadem pariter exhibent Hexapla cum obelis & punctis è codice Colb. in quo præterea hæc ſubjicitur nota: Οὗτοι οἱ δ'. οὐ κεῖνται ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, διὸ καὶ ὠβελίσθησαν, i. e. *Hi quatuor verſiculi non exſtant in Hebraïco, quapropter obelis notati ſunt:* nec malè; enim verò nec in Hebræo etiamnum exſtant, nec in Vulgata. Non diſſimulabo tamen eoſdem etiam verſiculos abeſſe à nonnullis codd. Græcis.

Vulgata nova.

29. Si voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuum,

30. Et fulgurare lumine ſuo deſuper, cardines quoque maris operiet.

31. Per hæc enim judicat populos, & dat eſcas multis mortalibus.

32. In manibus abſcondit lucem, & præcipit ei ut rurſus adveniat.

33. Annuntiat de ea amico ſuo, quòd poſſeſſio ejus ſit, & ad eam poſſit aſcendere.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

29. *Si cogitaverit extendere nebulam, aquè ad tabernaculum expandit eam.*

30. *Ecce effundit ſuper eum lucem ſuam, & radices maris contexit.*

31. *In eis judicabit populos; dabit eſcam plurimis.*

32. *In manibus contexit lumen, & mandavit de eo in contrarium,*

33. *Ut nunciaret ſuper illo amico ſuo poſſeſſionem, contra eum qui aſcendere nititur.*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 29..... 33. Hos verſiculos præfert ed. Lat. notatos aſteriſcis decem. Leguntur etiam omnes ap. Aug. in Job, paucis immutatis; nempe ℣. 29. loco *æque ad tabernaculum*, ita, *æquè ut per tabernaculum*: exinde ℣. 30. *Ecce fundit ſuper omnia*, loco *Ecce effundit ſuper eum*: item ℣. 31. *In eis enim judicavit*, pro *In eis judicabit*: extremò ℣. 33. *nituntur*, pro *nititur*, additis his: Contra eum *verò quod ait*, aſcendere nituntur, *non quaſi adverſantes, ſed obviam euntes.* Item ſupra ad hoc ℣. 32. *In manibus contexit lumen*, obſervat Aug. *Si ab eo quòd ſunt* immanes; *his qui non dimittunt peccata hominibus, cùm ſibi à Deo dimitti velint: ſi autem ab eo quòd ſunt* manus; *his qui de manibus ſuis, hoc eſt, de operibus extolluntur, ſe ipſos juſtificantes.* Editt. ferunt initio, *immanibus*, Mſs. verò *in manibus.* « Circa hoc autem Auguſtinus idcirco hærebat, inquiunt editores noſtri BB. quòd à Veteribus conſtanter per *n* ſcribi ſoleret vox ipſa compoſita *inmanis*: ſicque etiam in antiquis libris paſſim reperias *inmenſus*, *inbutus*, *inlatus*, *inpunis.* » Porro ex multis quæ leguntur ſupra cùm ex Auguſt. tum ex ed. Lat. pauca tantùm referuntur in Hexap. ex Theod. nempe iſta de ℣℣. 29. & 30. Καὶ ἐὰν συνῇ ἀπεκτάσεις νεφέλης, ἰσότητα σκηνῆς αὐτοῦ. Ἰδοὺ ἐκτείνει ἐπ' αὐτὸν ἠδώ· quibus in Mſ. Colb. hæc præmittitur nota: Ἐκ Θ. τὸ ἡμιστίχιον, καὶ οἱ β'. id eſt, *Hemiſtichium, & duo verſiculi ex Theodotione.* In ed. hod. LXX. ſic: ℣. 29. Καὶ ἐὰν συνῇ ἀπέκτασις (al. ἐπεκτάσεις) νεφέλης, ἰσότητα σκηνῆς αὐτοῦ. 30. Ἰδοὺ ἐκτείνει ἐπ' αὐτὸν ἠδὼ, καὶ ῥιζώματα τῆς θαλάσσης ἐκάλυψεν. 31. Ἐν γὰρ αὐτοῖς κρινεῖ λαούς· δώσει τροφὴν τῷ ἰσχύοντι. 32. Ἐπὶ χειρῶν ἐκάλυψε φῶς, καὶ ἐνετείλατο περὶ αὐτῆς ἐν ἀπαντῶντι· 33. Ἀναγγελεῖ περὶ αὐτοῦ φίλον αὐτοῦ Κύριος, κτῆσις, καὶ περὶ ἀδικίας. Nobil. ℣. 29. *Et ſi conſtiterit extenſio nubis, æqualitatem tabernaculi ejus.* 30. *Ecce extendit ſuper eum Edo, & radices maris contexit.* 31. *In eis enim judicabit populos; dabit eſcam valido.* 32. *In manibus contexit lumen, & mandavit de ea in occurrenti:* 33. *Annuntiabit de eo amicum ſuum Dominus, poſſeſſio, & de injuſtitia.*

CAPUT XXXVII.

Vulgata nova.

1. Super hoc expavit cor meum, & emotum eſt de loco ſuo.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, & ſonum de ore illius procedentem.

3. Subter omnes cœlos ipſe conſiderat, & lumen illius ſuper terminos terræ.

4. Poſt eum rugiet ſonitus, tonabit voce magnitudinis ſuæ; & non inveſtigabitur, cùm audita fuerit vox ejus.

5. Tonabit Deus in voce ſua mirabiliter, qui facit magna & inſcrutabilia.

6. Qui præcipit nivi ut deſcendat in terram, & hiemis pluviis, & imbri fortitudinis ſuæ.

7. Qui in manu omnium hominum ſignat, ut noverint ſinguli opera ſua.

8. Ingredietur beſtia latibulum, & in antro ſuo morabitur.

9. Ab interioribus egredietur tempeſtas, & ab

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. *Sed & in his obſtupuit cor meum, & evulſum eſt de loco ſuo.*

2. *Audite ſonitum terroris, & ſtrepitum oris ipſius exeuntem.*

3. *Subter univerſum cœlum circuit, & lumen ejus in finibus terræ.*

4. *Poſt eum fremet vox, tonabit in ſonitu ſuperbiæ ſuæ; & non poterit inveſtigari, cùm audita fuerit vox ejus.*

5. *Tonabit fortis in voce ſua mirabiliter:* fecit enim magna quæ neſciebamus.

6. Præcipiens nivi: Eſto ſuper terram: *& tempeſtas pluviæ, & tempeſtas imbrium, poteſtas ejus.*

7. *In manu omnis hominis ſignatur,* ut ſciat omnis homo infirmitatem ſuam.

8. Introierunt autem beſtiæ ſub protectione, & quieverunt in cubili.

9. De promptuariis ſupervenit tempeſtas, &

Notæ ad Versionem antiquam.

℣℣. 1..... 4. Ita fert editio Lat. præfixis aſteriſcis octo. Hi etiam verſiculi exhibentur Græcè in Hexap. totidem aſteriſcis notati, & præmiſſâ de more litterâ Θ. quæ indicat illos ex Theodotione fuiſſe deſumptos, unde poſtea, nempe ex Hexaplari editione, inducti ſunt in ed. LXX. Ibid. tamen ſicut in Hexap. nonnulla ſic variant: ℣. 1. Καὶ ἀπὸ ταύτης ἐταράχθη ἡ καρδία μου, καὶ ἀπερρύη ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς. 2. Ἄκουε ἀκοὴν ἐν ὀργῇ θυμοῦ Κυρίου, καὶ μελέτη ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐξελεύσεται. 3. Ὑποκάτω παντὸς τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἐπὶ πτερύγων τῆς γῆς. 4. Ὀπίσω αὐτοῦ βοήσεται φωνῇ, βροντήσει ἐν φωνῇ ὕβρεως αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἀνταλλάξει αὐτοὺς, ὅτι ἀκούσει φωνὴν αὐτοῦ. Nobil. ℣. 1. *Et ab hac turbatum eſt cor meum, & effluxit de loco ſuo.* 2. *Audi auditionem in ira furoris Domini, & meditatio de ore ejus egredietur.* 3. *Subter univerſum cœlum principium ejus, & lumen ejus ſubter alas terræ.* 4. *Poſt eum clamabit voce, tonabit in voce ſuperbiæ ſuæ; & non commutabit eos, quoniam audiet vocem ejus.* Symm. καὶ οὐκ ἂν ἐξιχνιασθήσεται, ἀκουσθέντος τοῦ ψόφου αὐτῆς· *& non inveſtigabitur, cùm auditus fuerit ſtrepitus ejus.* Apud Auguſt. in Job, 663. ſic: ℣. 1. *Sed & in hoc obſtupuit cor meum, & evulſum eſt de loco ſuo.* 2. *Audite ſonitum terroris & vocis ejus; & ſtrepitu oris illius exeunt.* 3. *Subter univerſum cœlum circuit, & lumen ejus in finibus terræ.* 4. *Poſt eum fremet vox in ſonitu ſuperbiæ ſuæ*, &c. ut in textu Lat.

℣. 5. Similiter habet Aug. in Job, cum his antecedentibus: *Tonabit fortis*, &c. quæ ſignantur aſteriſco in edit. Lat. Proferuntur etiam Græcè in Hexaplis ex Theodotione; unde poſtea invecta ſunt de more in ed. LXX. poſteriora etiam cum Græco quadrant.

℣. 6. Sic eſt in Græco, præter vocem δυναστείας, *poteſtatis*, loco *poteſtas*. Edit. Lat. ſubjungit iſta, præfixo aſteriſco: *& tempeſtas pluviæ*, &c. In Hexaplis Orig. poſteriora tantummodo verba habentur ſub aſteriſco ex Theodotione, nempe, καὶ χειμὼν ὑετῶν δυναστείας αὐτοῦ, & in Mſ. Colb. ſolita nota, Ἐκ Θ. οἱ β'. i. e. *Ex Theodotione hi duo verſiculi*, nempe ult. iſte cum ſequenti. Apud Auguſtinum in Job, omnia ut ſup. præter duo, videlicet *nubi* conſtanter, pro *nivi*, Gr. χιόνι, & in fine, *poteſtatis ejus*, loco *poteſtas*, &c.

℣. 7. Prior verſiculus legitur Græcè in Hexaplis cum aſteriſco prævio ex Theodot. reliqua concordant cum Gr. præter unum *ſignatur*, pro quo κατασφραγίζει. Aug. in Job, bene: *In manu omnis hominis ſignat*, &c. ut ſup.

℣. 8. Sic ap. Aug. in Job: nec abſimile quidquam in Græco, niſi id excipias, ὑπὸ τὴν σκέπην, *ſub tegmen*, pro *ſub protectione.*

℣. 9. Gr. Ἐκ ταμιείων ἐπέρχονται ὀδύναι, i. e. *De promptuariis ſuperveniunt dolores.* Subdit edit. Lat. nullo præfixo aſteriſco, *& de promptuariis frigus*; at in Hexap. hoc ult. comma ſic habetur ex Theodotione, cum aſteriſco, ἀπὸ

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon. *de promptuariis frigus.*

10. *Et à ſpiritu Dei dabitur glacies*; gubernat autem qualiter illi placuerit aquam,

11. Et frumentum irrigabit nubibus : diſſeminabit nubes lucem ſuam,

12. *Et ipſa per circuitum vertitur in gubernaculis, ad operanda omnia quæ mandaverit eis :* hæc conſtituta ſunt ab eo ſuper terram ;

13. Sive in tribu, ſive in terra ſua, ſive in miſericordia inveniri voluerit eam.

14. Auribus percipe hæc Job : ſta, & commonere virtute Domini.

15. Scimus quia Deus poſuit opera ſua, cùm faceret lucem de tenebris.

16. Scis differentiam nubium, & ingentes lapſus malorum ?

17. Tua verò ſtola eſt valida, quieſcente terra *ab auſtro.*

18. *Firmabit cum eo cœlos, qui æqualiter ad videndum fuſi ſunt.*

19. Quare doce nos quid dicamus ei, & requieſcamus multa dicentes.

20. Nunquid liber, aut ſcriba adſiſtit mihi, aut hîc ſtans faciam hominem tacere ?

21. Omnibus autem non eſt viſibile lumen, quod refulget in nubibus : & ſpiritus tranſiens emundabit eas.

Vulgata nova.

Arcturo frigus.

10. Flante Deo concreſcit gelu, & rurſum latiſſimæ funduntur aquæ.

11. Frumentum deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum.

12. Quæ luſtrant per circuitum, quòcunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis ſuper faciem orbis terrarum :

13. Sive in una tribu, ſive in terra ſua, ſive in quocunque loco miſericordiæ ſuæ eas juſſerit inveniri.

14. Auſculta hæc Job : ſta, & conſidera mirabilia Dei.

15. Nunquid ſcis quando præceperit Deus pluviis, ut oſtenderent lucem nubium ejus ?

16. Nunquid noſti ſemitas nubium magnas, & perfectas ſcientias ?

17. Nonne veſtimenta tua calida ſunt, cùm perflata fuerit terra auſtro ?

18. Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt.

19. Oſtende nobis quid dicamus illi : nos quippe involvimur tenebris.

20. Quis narrabit ei quæ loquor ? etiam ſi locutus fuerit homo, devorabitur.

21. At nunc non vident lucem : ſubitò aer cogetur in nubes, & ventus tranſiens fugabit eas.

Notæ ad Versionem antiquam.

δὲ ἀκρωτηρίων ψῦχος, *& ab extremis partibus frigus.* In Mſ. etiam Colb. hæc præmittitur nota, Ἐκ Θ. οἱ β΄. quæ ſignificat hunc & ſequentem verſiculum ex Theodotione deſumi. Apud Aug. in Job, omnia ut ſup. in edit. Lat.

℣. 10. Prior verſiculus ſignatur aſteriſco in ed. Lat. Ferunt ſimiliter Hexap. cum aſteriſco ex Theodotione, Καὶ ἀπὸ πνοῆς Ἰσχυροῦ δώσει πάγος· *Et à ſpiratione Fortis dabit gelu.* Symm. verò, Ἀπὸ ἐμφυσήματος Θεοῦ δοθήσεται πάγος· *Ab inſufflatione Dei dabitur gelu*; reliqua concordant cum Gr. LXX. Similiter ap. Aug. in Job : *Et ab ſpiritu Dei dabitur glacies ; gubernat autem aquam qualiter illi placuerit.* Item apud Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 743. e. & 750. e. *A ſpiritu Domini datur glacies ſuper terram, & gubernat aquam qualiter illi placuerit.*

℣. 11. Aug. in Job : *Et frumentum irrigavit nubes : diſſeminavit nubem lucem ſuam.* Græc. Καὶ ἐκλεκτὸν καταπλάσσει νεφέλη· διασκορπιεῖ νέφος φῶς αὐτοῦ· *Et electum format nubes : diſperget nebula lucem ejus.* Mſ. Alex. & al. καταπλήσσει, *percellit*, non καταπλάσσει : ſubinde ap. Symm. ita, ἀλλὰ καὶ καρπῷ ἐπιβρίσει νεφέλη. Ap. Vigil. Tapſ. l. cont. Varimad. p. 743. e. *Et frumentum irrigat in nubibus ; diſſeminat autem nube lucem ſuam.*

℣. 12. Hexapla id unum referunt cum aſteriſco ex Theodot. Καὶ αὐτὸς κυκλώματα διαστρέψει· item ex Symm. Αὐτὸς δὲ κυκλόθεν ἀναστρέφεται· tum ex Aquila, ἐν οἰακώσει : rurſus ex Symm. ἐν τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ εἰς τὸ ἐργάζεσθαι αὐτά· quæ Latinis ſup. reſpondere videntur. His tamen verbis nullus præponitur aſteriſcus in edit. Lat. quod paulùm ſollicitat : ſed D. noſter Bern. de Montfaucon ad hunc Hexaplorum locum obſervat, non ſolùm primum, ſed & ſeqq. duos verſiculos ex Theodotione in LXX. eſſe inductos, idque Mſ. Colbertini fide, in quo de more iiſdem verſiculis iſta præfigitur nota, Ἐκ Θ. οἱ γ΄. id eſt, *Hi tres verſiculi ex Theodotione.* Crediderim ego prætermiſſos hîc in ed. Lat. aſteriſcos ab oſcitante librario ineptè rejectos fuiſſe in ℣. ſeq. ubi etiamnum exſtant. Conjecturæ noſtræ favent Hexapla, quæ ad verſum 13. nihil referunt ex Theodotione, præmiſſo ſimili ſigno. In Græco hod. ſic : Καὶ αὐτὸς κυκλώματα διαστρέψει ἐν Θεεβουλαθὼθ, εἰς ἔργα αὐτῶν, πάντα ὅσα ἂν ἐντείληται αὐτοῖς, &c. *Et ipſe circuitus tranſvertet, (pervertet) in Theebulathoth, in opera eorum, omnia quæcunque mandaverit eis* ; reliqua concordant cum Gr. Apud Aug. in Job, omnia ut ſup. in ed. Lat. præter unum *ad operandum*, loco *operanda.* Similiter ap. Vigil. Tapſ. l. contra Varim. p. 743. e. *Et ipſa in circuitu vertitur gubernaculis, ad operanda omnia quæ mandaverit ei ; quia hæc à Deo conſtituta ſunt ab eo ſuper terram.*

℣. 13. Ita leg. Aug. in Job. In edit. Lat. duo hîc ponuntur aſteriſci, nempe poſt *tribu*, & poſt *ſua* ; at ineptè, ni fallor, & ſcribæ incuriâ, ut notavi ſupra : ſi enim tollantur duo iſta commata, *ſive in terra ſua, ſive in miſericordia*, ecquis erit ſenſus, ſervato primo, *ſive in tribu*, cui non præmittitur ſtellula ? Repones forſan, equidem in hoc non peccaſſe ſcribam quòd duobus poſterioribus commatibus præpoſuerit aſteriſcos, ſed quòd id prius, *ſive in tribu*, hoc ſimili ſigno non notaverit ; eòque magis arridebit conjectura, quòd ap. LXX. non legatur *ſive in tribu*, ſed apud Symmachum, nempe εἰς φυλήν. Huic ſuſpicioni ſatis eſt factum ſupra not. ad ℣. præced. quam vide. In Gr. Vat. ſic : Ἐάν τε εἰς παιδείαν, ἐὰν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, ἐὰν εἰς ἔλεος εὑρήσει αὐτόν· Nobil. *Sive in diſciplinam, ſive in terram ſuam, ſi in miſericordia inveniet eum.* In Mſ. Alex. ita, ἐάν τε εἰς ἔλεος, &c.

℣. 14. Ita Græcè, niſi id excipiatur, νουθετούμενος δύναμιν, *commonitus virtutem*, pro *commonere virtute* ; at in Mſ. Alex. Ald. & Compl. νουθέτου ; Aug. in Job, legit *commovere virtutem*, non *commonere* ; unde addit, *noli moveri mente* ; cæt. ut ſup.

℣. 15. Sic ap. Aug. in Job, cui Græcum favet.

℣. 16. Similiter hab. Aug. in Job. Græcè id unum variat, ἐπίσταται δὲ, *ſcit autem*, pro *ſcis* ; at in Mſ. Alex. ἐπίστασαι.

℣. 17. Similiter ap. Aug. in Job. In Gr. conſtanter θερμὴ, *calida*, non *valida*. Edit. Lat. hoc medium addit abſque aſteriſco, *quieſcente terra* ; dein cum aſteriſco, *ab auſtro* : at in Hexaplis Orig. totus verſiculus ita ex Theodot. profertur ſub aſteriſco : ἡσυχάζεται δὲ ὑπὸ τῆς γῆς ἀπὸ νότου, *quieſcit verò ſuper terram ab auſtro.* In ed. hod. LXX. ἡσυχάζεται δὲ ἐπὶ τῆς γῆς, nec plura : ſolæ edd. Ald. & Compl. add. ἀπὸ νότου.

℣. 18. In edit. Lat. iſta notantur aſteriſco. Eadem quoque refert Aug. in Job, excepto primo verbo, *firmabis*, nec malè ; nam in ed. Rom. nunc legitur Στερεώσεις, dein μετ᾽ αὐτοῦ εἰς παλαιώματα, ἰσχυραὶ ὡς ὅρασις ἐπιχύσεως· *Firmabis* (Nobil. *Firmationes*) *cum eo in antiquitates, validæ ut viſio effuſionis.* In ed. Compl. Στερεώσει. In Hexaplis ita ex Aquila : Αὐτὸς ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν εἰς τροπὰς, ἐνισχύουσαι ὡς ὅρασις συγχύσεως· *Ipſe firmavit cœlum in converſiones, quæ validæ ſunt ut viſio confuſionis* : nil autem habetur ex Theodotione in iiſdem Hexapl. ſæpe enim vacant.

℣. 19. Ap. Aug. in Job, *Quare doce me*, non *nos* ; reliqua ut ſup. In Gr. με, ſtatimque, τί ἐροῦμεν αὐτῷ, καὶ παυσώμεθα, &c. ut ſup.

℣. 20. Vix mel. è Græco, niſi quòd pro *adſiſtit*, legitur παρέστηκεν, *aſtitit*, & pro *aut hîc*, ſimpliciter, ἵνα, *ut*. Ap. Aug. in Job, *adſiſtis mihi, ut ſtans faciam* ; reliqua ut ſup.

℣. 21. Sic ap. Aug. in Job, ſi ult. iſta excipias, *tranſit, & mundabit eas.* In Gr. ſic : Πᾶσι δὲ οὐχ ὁρατὸν τὸ φῶς· τηλαυγές ἐστιν ἐν τοῖς παλαιώμασιν, ὥσπερ τὸ παρ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ νεφῶν· *Omnibus autem non viſibilis lux ; eminus ſplendens eſt in antiquitatibus, ſicut quod ab eo ſuper nubes.* Mſ. Alex. addit ἐξῆλθεν, *exiit.*

VULGATA NOVA.

22. Ab aquilone aurum venit, & ad Deum formidolosa laudatio.

23. Dignè eum invenire non possumus: magnus fortitudine, & judicio, & justitia, & enarrari non potest.

24. Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

VERSIO ANTIQUA.

22. Ab aquilone nubes coloris aurei: in his est magna gloria, & honor Omnipotentis; *Ex Ms. Maj. Mon.*

23. Et non invenimus alium similem virtuti ejus. Qui justè judicat, non putas exaudire eum?

24. Propterea timebunt eum homines, timebunt quoque eum & sapientes corde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 22. Similiter hab. Augustinus, cùm l. annot. in Job, tum in Ps. 47. to. 4. col. 417. b. Sic etiam in Græco, dempto uno *est.*

℣. 23. Ita constanter Aug. in Job. Græcè id unum variat, ὁ τὰ δίκαια κρίνων, *qui justa judicat*; quod idem valet.

℣. 24. Itidem Græcè, sicut apud Aug. in Job.

CAPUT XXXVIII.

VULGATA NOVA.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit:

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & responde mihi.

4. Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

6. Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus,

7. Cùm me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei?

8. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens:

9. Cùm ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem?

10. Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem, & ostia;

11. Et dixi: Usque huc venies, & non procedes ampliùs, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

12. Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?

VERSIO ANTIQUA.

1. Et postquam quievit Elius loqui, dixit Dominus ad Job per turbinem nubis: *Ex Ms. Maj. Mon.*

2. Quis est qui celat me consilium, continens sermones in corde, & putat me latere?

3. Accinge tanquam vir lumbum tuum: interrogabo te, tu autem responde mihi.

4. Ubi eras, cùm fundarem terram? indica mihi, si nosti scientiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? aut quis est qui induxit super eam funiculum?

6. Aut super quod circuli ejus * fusi sunt? quis est autem qui misit lapidem angularem? (* *f.* fixi.)

7. Quando facta sunt simul sidera, laudaverunt me voce magna omnes angeli mei.

8. Conclusi portis mare, cùm fremeret in utero matris suæ, volens progredi.

9. Circumposui illi nubem operimentum, & nebulâ obvolvi illud:

10. Et posui illi terminos, imponens claustra, & portas;

11. Et dixi: Hucusque venies, & non transibis; sed in temetipso comminuentur fluctus tui.

12. Aut nunquid tecum constitui lucem matutinam, aut cognovit Lucifer ordinem suum?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Aug. in Job, *Et posteaquam quievit Eliu*, &c. ut sup. Similiter in Gr. præter hoc ult. διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν, *per turbinem & nubes*; in ed. Compl. νεφέλης.

℣. 2. Ita in Græco, nisi quòd habetur initio, Τίς οὗτος, *Quis est hic*, addito δὲ, ad *continens*; ultimò κρύπτειν, pro *latere*, Nobil. *celare*: Aug. in Job, *& me putat dare*; cæt. ut in textu: editt. tamen ferunt ibid. *Qui celat meum consilium, contemnens sermones*; sed obsistunt Mss. codd. & Gr. Orosius cont. Pelag. p. 454. f. *Quis est hic qui celat me consilium, continens sermones in corde, & me putat latere?*

℣. 3. Ita Græcè, addito uno δὲ, post *interrogabo*. Aug. in Job, legit ut supra. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. t. 4. p. 2. col. 32. a. *Accinge sicut vir lumbos tuos.* Gaud. Brix. serm. 2. p. 947. c. *Præcinge tanquam vir lumbos tuos: interrogabo autem te, tu verò respondeas mihi.* Græc. μοὶ ἀποκρίθητι. Orof. l. cont. Pelag. p. 454. f. *Accinge tanq. vir lumbos tuos: interrogabo, tu autem responde mihi.*

℣. 4. Ita leg. Aug. ad verbum. Sic etiam in Græco, præter unum ἀπάγγειλον δὲ, *annuntia autem*, pro *indica*. Apud Ambr. l. 1. Hexa. col. 11. c. *Ubi eras, cùm fundarem terram? indica mihi, si habes scientiam.* Græc. εἰ ἐπίςῃ. Orof. l. cont. Pelag. p. 454. f. legit *terras*, non *terram*; cæt. ut in Lat. textu. Hieron. in Isai. 13. t. 3. col. 152. f. *Ubi eras, quando fundabam terram?* Gaud. Brix. serm. 2. p. 947. c. *Ubi eras, cùm ego fundarem terram?* Gr. ἐν τῷ θεμελιοῦν με.

℣. 5. Ad verbum è Græco. In Ms. Maj. Mon. istud, *si nosti*, obelo configitur, cujus loco Martianæus noster posuit asteriscum; nec malè, cùm in Hebræo exstet hoc comma, ut in Vulg. sed cùm in Gr. similiter legatur εἰ οἶδας, nec quidquam supersit in Hexap. quo tollatur dubium, illud retinuimus, sicut retinuit ipse Ambros. l. 1. Hexa. col. 11. c. ubi sic habet: *Quis posuit mensuras ejus, si nosti? aut quis est qui superinduxit mensuram super eam?* Gr. ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρτίον ἐπ' αὐτῆς; Aquila hab. κανόνα, *regulam*; Symmach. Σχοινίον μέτρου, *funiculum mensuræ*. Ap. Aug. in Job, omnia ut sup. in textu.

℣. 6. August. in Job, ita legit: *Aut super quo circuli ejus fixi sunt?* deinde ut supra, nisi quòd addit in fine *super eam.* Græc. Ἐπὶ τίνος οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι; τίς δέ ἐστιν ὁ βαλὼν λίθον γωνιαῖον ἐπ' αὐτῆς; Ambr. l. 1. Hexa. p. 11. c. similiter, *Aut super quid circuli ejus confixi sunt?*

℣. 7. Ita Græcè ad verbum. Sic etiam apud Aug. in Job, præter hoc, *sidera simul*: similiter l. 11. de civit. Dei, t. 7. col. 279. a. sed absque hac voce, *simul.*

℣. 8. Ita Aug. in Job, uno excepto *ex*, pro *in*, ante *utero*. Græc. addit δὲ, ad verbum ἔφραξα, *occlusi*, & *mare* præponit *portis*; subinde pro *fremeret*, hab. ἐμαίμασσεν, ad litt. *vehementer cuperet*, statimque ἐκ, pro *in*, & in fine simpliciter ἐκπορευομένη, *egrediens*. Ambr. l. 3. Hex. col. 38. e. *Conclusi autem mare portis*; similiter l. 1. col. 11. c. absque *autem.*

℣. 9. Similiter ap. Aug. in Job. Gr. initio hab. ἔθεμην δὲ, *posui autem*, & in fine, ἐσπαργάνωσα, pro *obvolvi*, ad verbum, *quasi fascia obvolvi*; Symm. περιείλησα, ut & Aquila initio, loco *posui.*

℣. 10. Sic hab. Aug. in Job: sic etiam Græcè, ni excipias verbum περιθεὶς, *circumponens.* Ambr. l. 3. Hexa. col. 37. c. *Posui ei fines, apponens claustra, & portas.*

℣. 11. Similiter hab. Aug. in Job: nec differt Græcum, nisi quòd addit αὐτῇ, *ei*, ad verbum *dixi*; & pro *transibis*, hab. ὑπερβήσῃ. Ambros. l. 1. Hexa. col. 11. c. *Et dixi: Usque huc venies, & non transibis; sed in te comminuentur fluctus tui*: meliùs l. 3. col. 37. c. *Dixi autem ei: Usque huc venies, nec transgredieris; sed in temetipso conterentur fluctus tui.*

℣. 12. Similiter Aug. in Job; cui etiam Gr. consonat, nisi quòd habet initio, ἢ ἐπὶ σοῦ, pauloque post, Ἑωσ-

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

13. Apprehende pinnas terræ, excute impios ex ea.

14. Et tu sumens terræ lutum, figurasti animæ, & famosum eum fecisti super terram?

15. Et abstulisti ab impiis lucem, aut brachium superborum comminuisti?

16. Aut venisti ad fontem maris, aut in vestigiis abyssi deambulasti?

17. Aut tibi aperiuntur metu portæ mortis, aut janitores inferni videntes te timuerunt?

18. Aut cognovisti latitudinem sub cœlo? narra ergo mihi quanta sit;

19. Aut in qua terra habitet lux, aut quis tenebrarum locus sit.

20. Duces me in fines eorum, quòd si & nosti semitas eorum.

21. Nunquid scis quia tunc natus eras, & numerus annorum tuorum multus?

22. Aut venisti in thesauris nivis, aut thesauros grandinis vidisti,

23. Quæ reposita sunt in tempus inimicorum, & in die pugnæ & belli?

24. Unde autem procedit pruina, & dispergitur auster sub cœlo?

25. Quis præparavit pluviæ validæ flumen, & viam vocibus tempestatis,

26. *Ut & pluat super terram, ubi non est vir; in deserto, ubi non est homo;*

27. *Ut satiet inviam & inhabitabilem, & ut germinet herbæ viror?*

28. Quis est pluviæ pater? vel quis est qui genuit stillas roris?

29. De cujus utero procedit glacies? aut pruinam in cœlo quis genuit,

30. Quæ descendit sicut aquæ flumen? aut faciem impii quis tabefecit?

31. Aut intellexisti nexus Pleiadis, & septum

VULGATA NOVA.

13. Et tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?

14. Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum:

15. Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.

16. Nunquid ingressus es profunda maris, & in novissimis abyssi deambulasti?

17. Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

18. Nunquid considerasti latitudinem terræ? indica mihi, si nosti, omnia,

19. In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus sit:

20. Ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus ejus.

21. Sciebas tunc quòd nasciturus esses? & numerum dierum tuorum noveras?

22. Nunquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?

23. Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?

24. Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?

25. Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui,

26. Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,

27. Ut impleret inviam & desolatam, & produceret herbas virentes?

28. Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris?

29. De cujus utero egressa est glacies? & gelu de cœlo quis genuit?

30. In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur.

31. Nunquid conjungere valebis micantes

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

φόρος δὲ εἶδεν, &c. *Lucifer autem novit*, &c.

℣. 13. Aug. in Job, *Apprehendere pennas terræ, excutere impios ex ea.* Græc. Ἐπιλαβέσθαι πτερύγων..... ἐκτινάξαι, &c. ut sup.

℣. 14. Aug. in Job, legit *animal*, loco *animæ*; & *posuisti*, loco *fecisti*; cætera ut sup. Græc. Ἢ σὺ λαβὼν γῆν (Compl. γῆς, Ald. ἀπὸ γῆς) πηλὸν, ἔπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸν ἔθου ἐπὶ γῆς; Nobil. *Aut tu sumens terram lutum, plasmasti animal, & idoneum eum ad loquendum posuisti super terram?*

℣. 15. Ita Aug. in Job; cui favet Græcum, nisi quòd habet βραχίονα δέ. Capreol. Carthag. ap. Sirm. to. 1. p. 367. b. eadem refert quæ supra, præter hoc, *Nunquid tu abstulisti impiis*, &c. Gr. ἀφεῖλες δέ.

℣. 16. Ita in Græco, ubi constanter δὲ, pro *aut*. Concinit Aug. in Job, nisi quòd leg. in fine, *ambulas*. Gr. περιεπάτησας. Hilar. in Ps. 68. col. 217. c. ita: *Venisti autem super fontes abyssi, aut in vestigiis maris ambulasti?* Capreol. Carthag. ap. Sirm. to. 1. p. 367. b. *Aut venisti ad fines maris, aut in vestigiis abyssi ambulasti?*

℣. 17. Similiter hab. Aug. in Job. Apud Capreol. Carthag. t. 1. Sirm. p. 367. b. hoc unum variat, *aperientur*, pro *aperiuntur*. In Gr. ἀνοίγονται δέ σοι, rursusque δὲ, post *janitores*; cætera ad verbum. Hilar. in Ps. 68. p. 217. c. sic: *Aperiuntur autem tibi præ timore portæ mortis?*

℣. 18. Ita Capreol. Carthag. hab. ubi sup. p. 367. b. ad hoc usque, *narra*. Sic etiam ap. Aug. in Job. Gr. Νενουθέτησαι δὲ τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανόν; Aug. addit: *Narra ergo mihi quantaquæque sint.* Gr. Ἀνάγγειλον δή μοι πόση τίς ἐστι.

℣. 19. Aug. in Job, legit *habitat*, nec addit in fine, *sit*. Gr. Ποίᾳ δὲ γῇ αὐλίζεται (al. σκηνεῖ) τὸ φῶς, σκότους δὲ ποῖος ὁ τόπος; Ms. Alex. ποῖός ἐστιν τόπος;

℣. 20. Aug. in Job, initio hab. *si duces me*; reliqua ut supra. Fortasse librarius oscitans posuit verbum *sit*, in fine ℣. præced. loco hujus particulæ *si*; ita autumat Martianæus noster, nixus auctoritate S. Augustini: nec obstat Græcum, in quo sic: τόπος. Εἰ ἀγάγοις με, &c. ut sup. at in Ms. Alex. ita, ποῖός ἐστι τόπος; Εἰ ἄρα ἀγάγοις, &c. & infra, εἰ δὲ καὶ, &c.

℣. 21. Una tantùm vocula *es*, pro *eras*, variat apud Aug. in Job. Græcè, Οἶδα ἄρα ὅτι τότε γεγέννησαι, &c. *Novi igitur quia tunc natus es*, &c. ut sup. Ed. Ald. hab. οἶδας.

℣. 22. Sic habet Aug. in Job: nec variat Græcum, nisi quòd ponit δὲ de more, pro *aut*; & pro *in thesauris*, hab. ἐπὶ θησαυροὺς, *in thesauros*.

℣. 23. Aug. in Job, legit: *Quæ reposita sunt tibi in*, &c. & infra, *in diem*. Gr. Ἀπόκειται δέ σοι εἰς ὥραν ἐχθρῶν, εἰς ἡμέραν πολέμων καὶ μάχης; Ms. Alex. cum Ald. & Compl. πολέμου.

℣. 24. Ita Aug. in Job. Sic etiam Græcè, præter hoc, ἢ, *aut*, pro medio &, ac in fine, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανόν, *in eam quæ sub cælo*, post *auster*.

℣. 25. Gr. initio hab. τίς δὲ, *quis autem*, & post paulò, ῥύσιν, *fluxum*, loco *flumen*; extremò pluraliter, κυδοιμῶν, *tempestatum*, absque præced. *vocibus*; Aquila, εἰς κτύπον φωνῶν, *ad fragorem vocum*. Aug. in Job, legit ut sup. in textu, his tantùm immutatis, *flumen validæ pluviæ*. Gr. ὑετῷ λάβρῳ.

℣℣. 26. 27. Hi versiculi signantur asteriscis quatuor in ed. Lat. Sic etiam in Hexap. proferuntur ex Theodotione, unde postea invecti sunt in edit. LXX. Ibi autem sicut in Hexaplis hæc variant, nempe ℣. 26. ante *pluat*, deest &; paulòque post, pro *in deserto*, &c. habetur, ἔρημον, οὗ οὐχ ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐν αὐτῇ· deinde ℣. 27. Τοῦ χορτάσαι ἄβατον καὶ ἀοίκητον, καὶ τοῦ ἐκβλαστῆσαι ἔξοδον χλόης..... *& ut germinet exitus herbæ virentis?* Apud August. in Job, omnia ut sup. in textu, præter hoc, *invium & inhabitabile*.

℣. 28. Sic est in Græco, si excipias semper δὲ, loco *vel*, & βώλους, pro *stillas*. Aug. bene l. annot. in Job: *Et quis est qui peperit glebas roris?* priora ut sup.

℣. 29. Sic hab. Aug. in Job, unà cum Græco; additur tamen ibi δὲ, post *cujus*; extremò etiam, τέτοκε, pro *genuit*, mel. *peperit*.

℣. 30. Concinit Aug. ad verbum. In Gr. sic, ὕδωρ ῥέον, *aqua fluens*, pro *aquæ flumen*, detracto seq. *aut*; & in fine, ἔπτηξε, *exterruit*, pro *tabefecit*.

℣. 31. Gr. ponit constanter δὲ, loco *aut*, & δεσμὸν, *nexum*, pro *nexus*; reliqua ad verbum. Aug. in Job, nil

VULGATA NOVA.

ſtellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris diſſipare ?

32. Nunquid producis Luciferum in tempore ſuo, & Veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis ?

33. Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra ?

34. Nunquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te ?

35. Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi : Adſumus ?

36. Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam ? vel quis dedit gallo intelligentiam ?

37. Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli quis dormire faciet ?

38. Quando fundebatur pulvis in terra, & glebæ compingebantur ?

39. Nunquid capies leænæ prædam, & animam catulorum ejus implebis,

40. Quando cubant in antris, & in ſpecubus inſidiantur ?

41. Quis præparat corvo eſcam ſuam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eò quòd non habeant cibos ?

Pſal. 146. 9.

VERSIO ANTIQUA.

Orionis aperuiſti ?

Ex Mſ. Maj. Mon.

32. *An aperies Mazuroth in tempore ſuo, & Veſperum ſuper ædificationem ejus induces ?*

33. Scis commotiones cœli, aut omnium quæ ſub cœlo pariter fiunt ?

34. Vocabis nubem voce, & in tremore aquæ validæ obediunt tibi ?

35. Mittes vi fulmina, & ibunt ? aut dicent tibi : Quid eſt ?

36. Quis dedit mulieribus texturæ ſapientiam, & varietatum ſcientiam ?

37. Aut quis numeret nubes ſapientiâ, *& organa cœli in terram declinet ?*

38. Diffuſus eſt autem ſicut terra cinis, & adglutinavit eum ſicut lapidibus * cubum.

* *Mſ.* civium.

39. Aut capies leonibus eſcas, aut animas draconum replebis ?

40. Pavidi enim ſunt in cubilibus ſuis, & ſedent in ſilvis inſidiantes.

41. Quis autem præparavit corvo eſcam ? pulli enim ejus ad Dominum clamant, errantes, & eſcam quærentes.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

differt ab edit. Lat. Vide plura ibid. apud ipſum, col. 671. b.

℣. 32. Sic pergit edit. Lat. præmiſſis aſteriſcis duobus. Similiter in Græco ed. Rom. præter ultima iſta, ἐπὶ κόμης αὐτῆ ἄξεις αὐτά; *ſuper comam ejus duces ea ?* In Hexaplorum edit. nil habetur hîc ex Theodotione. Ap. Aug. in Job, tota ut ſup. in edit. Lat.

℣. 33. Aug. in Job, *Scis commutationes cæli, aut omnia quæ ſub cœlo pariter fiunt ?* Gr. Ἐπίςασαι δὲ τροπὰς ἐρανῆ, ἢ τὰ ὑπ' ἐρανὸν ὁμοθυμαδὸν γινόμενα; *Scis autem converſiones cæli, aut quæ ſub cælo ſimul facta ?*

℣. 34. Eadem refert Aug. in Job, præter ult. iſtud, *obedient ei.* In Gr. ὑπακέσεταί σε, *obediet tibi;* item initio, καλέσεις δὲ, abſque *in*, ante *tremore;* cæt. ut ſup.

℣. 35. Auguſt. in Job : *Mittes vi flumina, & ibunt ?* &c. ut ſup. vocem autem *flumina*, firmat in conſequentibus, addendo : *Flumina, inquit, de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* At in Græco conſtanter : Ἀποςελεῖς δὲ κεραυνὲς, ἢ πορεύσονται; ἐρῦσι δὲ, &c. *Mittes autem fulmina, & ibunt ?* &c. ut ſup.

℣. 36. Ita Aug. in Job, ad verbum. Similiter ap. Ambroſ. l. 2. de fide, to. 2. col. 472. d. ad hoc uſque, *& varietatum.* Item ap. Hieron. in Ezech. 16. t. 3. col. 788. c. exceptis his, *aut varietatis diſciplinam.* Gr. initio habet τίς δέ, & in fine, ἢ ποικιλτικὴν ἐπιςήμην; Nobil. *aut variegandi ſcientiam ?*

℣. 37. Edit. Lat. addit cum aſteriſco, *& organa cæli in terram declinet ?* Aug. in Job, *declinavit;* & ſup. *Aut quis eſt qui numeret,* &c. Edit. Rom. Τίς δὲ ὁ ἀριθμῶν..... ἐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε; Symm. καὶ ὄργανα ἐρανῆ τίς κοιμήσει;

℣. 38. Sic habet Auguſt. in Job, præter ultim. *cibum*, quam vocem infra pluribus explicat. In Mſ. Turon. legebatur *civium*, teſte Martianæo, qui ſubſtituit *cubum*, è Gr. κύβον : item ſup. in Gr. κεκόλληκα δὲ..... λίθῳ, *agglutinavi autem eum ſicut lapide cubum.*

℣. 39. Itidem ap. Aug. in Job, præter hoc ſing. *leoni.* In Gr. Θηρεύσεις δὲ λέυσι βοράν; *Aut venaberis leonibus eſcam ?* &c. ut in Lat.

℣. 40. Eadem refert Aug. in Job. In Gr. ſic, δεδοίκασι γὰρ, *timuerunt enim*, loco *pavidi enim ſunt;* reliqua ut in textu.

℣. 41. Similiter habet Aug. in Job, præter unum *clamantes*, pro *clamant :* in Gr. κεκράγασι, πλανώμενοι, τὰ σῖτα ζητῦντες, *clamaverunt, errantes, cibaria quærentes.*

CAPUT XXXIX.

VULGATA NOVA.

1. NUnquid noſti tempus partûs ibicum in petris, vel parturientes cervas obſervaſti ?

2. Dinumeraſti menſes conceptûs earum, & ſciſti tempus partûs earum ?

3. Incurvantur ad fetum, & pariunt, & rugitus emittunt.

4. Separantur filii earum, & pergunt ad paſtum : egrediuntur, & non revertuntur ad eas.

VERSIO ANTIQUA.

1. *SI cognoviſti tempus pariendi tragelaphorum in petris,* aut partus cervarum cuſtodiſti ?

Ex Mſ. Maj. Mon.

2. Et numeraſti menſes partûs earum, & dolores earum ſolviſti ?

3. Et nutriſti hinnulos earum ſine metu ? *partus earum emittes ?*

4. *Abrumpent filii earum, multiplicabuntur in tritico : & ibunt, & non revertentur ad eas.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Quæ præmittuntur, notantur aſteriſco in edit. Lat. eaque nunc ſimiliter leguntur Græcè in edit. Rom. excepto ult. πέτρας, *petræ*, pro *in petris :* Aug. in Job, legit *petras*, cum aliis ut ſup. Theodotio in Hexaplis hab. νεβρῶν ἐν πέτρᾳ, *hinnulorum in petra;* nec plura ibid. ex ipſo relata. Edit. Rom. ſubdit ordine iſto, ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων; Item Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 1. col. 639. d. *Obſervaſti partus cervorum ?* Hieron. in cap. 35. Iſai. to. 3. col. 279. f. *Cuſtodiſti autem menſes cervorum ?* Aug. ubi ſup. ait : Τράγος *hircus eſt*, ἔλαφος *cervus : tragelaphus ergo, compoſitum ex hirco & cervo animal.*

℣. 2. Ita legit Aug. in Job : Græc. verò ad *menſes*, addit αὐτῶν, deinde ſic, πλήρεις τοκετῦ αὐτῶν, ὠδῖνας δὲ, &c. Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 1. col. 639. d. *Numeraſti autem menſes eorum plenos partûs, partus autem eorum ſolviſti ?*

℣. 3. Ita legit Aug. ad verbum ubi ſup. Ita quoque in Græco eſt, niſi excipias τὰ παιδία, *prolem*, loco *hinnulos.* Edit. Lat. addit præmiſſo aſteriſco, *partus earum emittes ?* quæ Græcè in Hexap. ſimiliter habentur ex Theodot. addito δὲ, poſt *partus.* Ap. Ambr. l. 2. de interpel. Dav. c. 1. p. 639. d. ita : *Vel enutriſti filios eorum, ut non timeant; partus autem eorum emittes ?* Item ap. Hieron. in cap. 35. Iſai. to. 3. col. 279. f. *Et partus eorum emittes ?*

℣. 4. Sic haber edit. Lat. cum aſteriſcis tribus præviis. Eadem etiam referunt Hexapla ex Theodotione, paucis mutatis; unde poſtea tranſlata ſunt in edit. LXX. Aſteriſcis quoque notantur in Mſ. Colb. præmiſſa hac nota de more, Ἐκ Θ. οἱ δ'. Ambroſ. l. 2. de interpel. Dav. c. 1. p. 639. e. ſic hab. *Dirumpent filii eorum, & multipli-*

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon.

5. Quis autem eſt, qui dimiſit onagrum liberum, & vincula ejus quis reſolvit?

6. Poſui enim tabernaculum ejus deſertum, *& habitacula ejus ſalſuginem.*

7. Irridens multitudinem civitatis, & querelam exactoris non audiens,

8. *Conſideravit montes paſcuæ ſuæ, & poſt omne viride quærit.*

9. Volet autem monoceros ſervire tibi, aut dormire ſuper præſepe tuum?

10. Aut alligabis in loris jugum ſuum, aut ducet tibi ſulcos in campo?

11. Confidis autem in eo, quia mutata eſt virtus ejus; aut dimittis ei opera tua?

12. Aut credes ei, *quia reddet tibi ſementem, & in aream tuam inferet?*

13. *Penna ſtruthionum miſta eſt alis herodionis, & accipitris;*

14. *Et relinquit in terra ova ſua, & in pulvere calefiunt.*

15. *Et oblita eſt quia pes diſpergit ea, & beſtiæ conculcabunt ea.*

16. *Obduruit contra filios ſuos, ne ſint ejus; fruſtra laboravit abſque ullo timore:*

17. *Quia deſpexit eam Dominus in ſapientia, & non diſtribuit ei intellectum.*

18. *Cùm tempus fuerit, in altum ſe levabit, & deridebit equitem & aſcenſorem.*

19. An tu circumdediſti equo virtutem, & inſeruiſti collo ejus hinnitum?

20. Et circumpoſuiſti ei arma? & gloria pectoris ejus, audacia:

21. Prodiens in campo luxuriat, & procedit in prælio cum virtute;

22. Occurrenſque jaculo, contemnit, nec ſe avertit à ferro.

VULGATA NOVA.

5. Quis dimiſit onagrum liberum, & vincula ejus quis ſolvit?

6. Cui dedi in ſolitudine domum, & tabernacula ejus in terra ſalſuginis.

7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.

8. Circumſpicit montes paſcuæ ſuæ, & virentia quæque perquirit.

9. Nunquid volet rhinoceros ſervire tibi, aut morabitur ad præſepe tuum?

10. Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium poſt te?

11. Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?

12. Nunquid credes illi quòd ſementem reddat tibi, & aream tuam congreget?

13. Penna ſtruthionis ſimilis eſt pennis herodii, & accipitris.

14. Quando derelinquit ova ſua in terra, tu forſitan in pulvere calefacies ea?

15. Obliviſcitur quòd pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat.

16. Duratur ad filios ſuos quaſi non ſint ſui, fruſtra laboravit nullo timore cogente.

17. Privavit enim eam Deus ſapientiâ, nec dedit illi intelligentiam.

18. Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & aſcenſorem ejus.

19. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?

20. Nunquid ſuſcitabis eum quaſi locuſtas? gloria narium ejus terror.

21. Terram ungulâ fodit, exſultat audacter: in occurſum pergit armatis.

22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

gabuntur in generatione: exibunt, & non revertentur retro; quæ Græcum exprimunt ad verbum, niſi quòd hab. in fine, αὐτοῖς, *eis*, pro *retro.* Aug. in Job, neutrum admittit; cætera verò legit ut ſup. in edit. Lat. præter unum *exibunt*, pro *& ibunt*, quod fortaſſe mendum eſt; nam in Græco conſtanter legitur ἐξελεύσονται, abſque conjunctione &.

℣. 5. Ita Græcè, verbum è verbo; ut & ap. Auguſt. in Job.

℣. 6. Gr. ponit δὲ, pro *enim*, & δίαιταν, loco *tabernaculum.* Edit. Lat. Hieron. addit hæc cum aſteriſco, *& habitacula ejus ſalſuginem;* quæ pariter ſignantur in Hexaplis, præmiſſâ litterâ Θ. quæ ſignificat illa ex Theodotione eſſe deſumpta. Ap. Auguſt. in Job, ita: *Poſui enim habitaculum deſertum, & tabernacula ejus ſalſuginem.* Græcè ſimiliter, καὶ τὰ σκηνώματα αὐτοῦ ἁλμυρίδα.

℣. 7. Sic apud Aug. in Job: nec diſſimiliter Græcè, niſi excipias vocem πολυοχλίας, loco *multitudinem;* Nobil. vertit, *multas turbas.*

℣. 8. Sic habetur in edit. Lat. cum duplici aſteriſco. Eadem quoque refert Aug. in Job. In Græco hod. ſic: Κατασκέψεται ὄρη νομὴν αὐτοῦ, *Conſiderabit montes paſcuam ſuam*, &c. ut ſup. Hexapla hîc nobis deficiunt.

℣. 9. Ita Græcè ad verbum: nec diſſentit Aug. in Job. Ambroſ. ſic in Pſal. 37. p. 825. f. *Et volet tibi unicornuus ſervire?* Aug. etiam ubi ſup. p. 674. d. ait, μονόκερως *enim, unicornis eſt.*

℣. 10. Sic ap. Aug. in Job, præter hoc, *& alligabit;* at in Græco, δήσεις δὲ, ut & inf. σοῦ, *tuos*, pro *tibi;* cætera ut in Lat.

℣. 11. Similiter ap. Aug. in Job, præter unum *dimittes*, pro *dimittis.* Gr. ἐπαφήσεις δέ; item initio πέποιθας, & circa medium πολλὴ, pro *mutata eſt:* fortè in Mſ. Lat. primitus erat *multa eſt*, pro quo facilè ſcribi potuit *mutata eſt*, ſed aperto mendo, quod tamen habetur ſup. apud Auguſt.

℣℣. 12..... 18. Aug. in Job, ipſo initio hab. *& credes ei*, non *aut*, &c. Gr. πιστεύσεις δὲ, Mſ. ſolus Alex. addit αὐτῷ; quæ verò ſequuntur uſque ad ℣. 19. notantur ſtellulis undecim in ed. Lat. Horum etiam nonnulla Græcè exſtant in Hexaplis, cum aſteriſcis præviis, qui ſignificant illa ex ed. Hexaplari tranſlata fuiſſe in edit. LXX. Hæ autem notantur diſſimilitudines à Gr. Vat. ſcilicet, ℣. 13. loco *ſtruthionum miſta eſt alis herod. & accipitris*, illic habetur, τερπομένων νεέλασσα, ἐὰν συλλάβῃ ἀσίδα καὶ νέσσα, *lætantium neelaſſa, ſi conceperit aſida & neſſa:* mox ita ℣. 14. ὅτι ἀφήσει, *quia relinquet*, &c. & infra θάλψει, *calefaciet*, pro *calefiunt;* ſubinde ℣. 15. σκορπιεῖ, pro *diſpergit*, hoc addito, ἀγροῦ, ad vocem *beſtiæ*, detractâ verò ſeq. *ea:* item ℣. 16. deeſt præp. *contra;* paulòque poſt, pro *ne ſint ejus*, ita, ὥστε μὴ ἑαυτήν, *ut non ſe ipſam;* & infra ℣. 17. loco *deſpexit eam Dominus in ſap.* ſic, κατεσιώπησεν αὐτῇ ὁ Θεὸς σοφίαν, *tacere fecit ei Deus ſapientiam;* uti ἐν τῇ συνέσει, *in intellectu*, loco *intellectum:* demum ſub finem verſûs 18. legitur ἵππου, *equum*, non *equitem.* Apud Aug. l. annot. in Job, omnia ut ſup. in ed. Lat. paucis exceptis, iiſque levibus, videlicet ℣. 14. *reliquit*, pro *relinquit;* & ℣. 15. *diſperdet*, pro *diſpergit;* paulòque poſt ita, *beſtia agri conculcabit ea:* denique ℣. 18. *evolabit, & irridebit*, pro *ſe levabit, & deridebit.* Gr. ὑψώσει, καταγελάσεται.

℣. 19. Ita Aug. in Job. In Græco poſteriora iſta ſola variant, ἐνέδυσας δὲ τραχήλῳ αὐτοῦ φόβον; *& induiſti collum ejus timore?* ſolus Theodotio habet χρεμετισμόν, *hinnitum*, Symm. κεχυγήν, vel ut in Hexapl. κλαγγήν.

℣. 20. Gr. hab. πανοπλίαν, *armaturam*, loco *arma*, ſtatimque, δόξαν δὲ στηθέων αὐτοῦ τόλμη, *& gloriam pectorum ejus audaciæ.* Mſ. Alex. καὶ δόξη στηθέων αὐτοῦ τόλμαν· at in edd. Ald. & Compl. δόξα δὲ στηθέων αὐτοῦ, τόλμη, ut in Lat. textu. Ap. Aug. in Job, *& gloriæ pectoris ejus, audacia;* Mſ. Floriac. *audaciam.*

℣. 21. Aug. in Job, legit *in prælium*, non *in prælio;* cætera ut ſup. Gr. ipſo initio hab. ἀνορύσσων, *fodiens*, pro quo forſitan lapſu calami ſcriptum eſt ſup. *prodiens:* extremò ita, εἰς πεδίον ἐν ἰσχύϊ, *in campum in virtute*, pro *in prælio cum virtute.*

℣. 22. Ita legit Aug. in Job. A Gr. abeſt *que*, poſt *occurrens*, & pro *jaculo*, exſtat βασιλεῖ, *regi;* at in Mſ. Alex. & Compl. βέλει, in Ald. βέλη: item Græcè, καταγελᾷ, *deridet*, pro *contemnit*, & ἀποστραφῇ, *ſe avertet*, pro *ſe avertit.*

VULGATA NOVA.

23. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.

24. Fervens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.

25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah, procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitûs.

26. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?

27. Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?

28. In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.

29. Inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt.

30. Pulli ejus lambent sanguinem: & ubicunque cadaver fuerit, statim adest.

31. Et adjecit Dominus, & locutus est ad Job:

32. Nunquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquiescit? utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

33. Respondens autem Job Domino, dixit:

34. Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.

35. Unum locutus sum, quod utinam non dixissem; & alterum, quibus ultra non addam.

VERSIO ANTIQUA.

23. Super ipsum autem gaudet arcus & gladius, *lanceæ hastæque tremore.* — Ex Ms. Maj. Mon.

24. Et iracundiâ vertit terram, nec credet, donec clanxerit tuba.

25. Cùm autem tuba cecinerit, dicet: Euge; & procul odoratur pugnam, tonitruum ducum & clamorem.

26. Nunquid in sapientia tua plumescit accipiter, * expansis pennis immobilis, *& respiciens ad austrum?* — * Ms. vel edit. ex passis.

27. Aut tuo præcepto exaltatur aquila; & vultur super nidum suum in petra sedens,

28. Morabitur *in summitate petræ, & in caverna?*

29. Et cùm ibi fuerit, quærit escas, *longè oculi ejus prospiciunt.*

30. Et pulli ejus volutantur in sanguine: ubicunque fuerint cadavera, statim reperiuntur.

31. Et adjecit Dominus, & locutus est ad Job:

32. Nunquid qui disputat cum Omnipotente, quiescet; arguens Dominum, respondebit ita?

33. Respondens autem Job, Domino dixit:

34. Quid ergo judicor, commonitus & increpatus à Domino? audiens talia, cùm nihil sim, quod responsum dabo? manum ponam ad os meum.

35. Semel locutus sum, iterùm non adjiciam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 23. Ita Græcè, usque ad vocem *gladius* inclusam; deest tamen sup. conjunct. *autem*, pro qua August. habet *enim*, cum edit. Compl. reliqua ut supra. In editione Lat. adjiciuntur ista sub asterisco, *lanceæ hastæque tremore*, quæ etiam habet August. ubi sup. absunt verò à textu Græco.

℣. 24. Græcè, ἀφανιεῖ, *evertet*, pro *vertit*, & σημάνῃ, *significaverit*, pro *elanguerit*, quod ult. vitiosè forsan scriptum est, pro *clanxerit*. August. in Job, *clamaverit*; cæt. ut in textu.

℣. 25. Sic habet August. in Job, præter unum *tonitrum*, loco *tonitruum*. Græcè neutrum legitur, nec etiam vox *ducum*, sed simpliciter, σὺν ἅλματι καὶ κραυγῇ, *cum saltu & clamore:* item sup. habetur σημαινούσης, pro *cecinerit*, & λέγει, *dicit*, non *dicet*; at in Ms. Alex. ἐρεῖ.

℣. 26. Sic hab. Aug. in Job, cum hoc additamento, *& respiciens ad austrum*, quod in ed. Lat. signatur asterisco; ibid. etiam pro *expansis*, legitur *ex passis*, sed errore manifesto, ni fallor, quem correximus sup. è Gr. ἀναπετάσας, necnon ex August. præterea in eodem Gr. loco priorum istorum, *Nunquid in*, &c. ita legitur: Ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιστήμης ἕστηκεν ἱέραξ, *Ex tua verò scientia stetit accipiter;* dein ut sup. nisi quòd post verbum *respiciens*, ita sequitur, τὰ πρὸς, *quæ ad*, &c.

℣. 27. Una tantùm conjunct. *aut*, pro *&*, variat apud Aug. in Job. Græcum initio hab. ἐπὶ δὲ σῷ, sed in Ms. Alex. est ἢ ἐπὶ τῷ σῷ· præterea in eodem Gr. deest hoc sub finem, *in petra;* cætera verò quadrant.

℣. 28. Græcè αὐλίζεται, *moratur*, non *morabitur;* sequentia notantur asterisco in ed. Lat. Eadem quoque leguntur ap. Aug. in Job. In Hexaplis verò nil habetur hîc ex Theodotione. In edit. hod. LXX. cuncta quæ supra, excepto hoc ult. καὶ ἀποκρύφῳ, *& abscondito*, pro *in caverna.*

℣. 29. Similiter in Gr. dempto primo *&*. Edit. Lat. ultimò addit cum asterisco, *longè oculi ejus*, &c. quæ nunc ita leguntur Græcè. Augustinus in fine legit *respiciunt*, non *prospiciunt*. Gr. σκοπεύουσι; cæt. ut supra.

℣. 30. Apud Aug. in Job, id unum variat, *confestim*, pro *statim;* Græcè, παραχρῆμα; item supra pro *volutantur*, ibid. φύρονται, i. e. *inquinantur*, ap. Nobil. *consperguntur;* reliqua ut in Lat. nisi quòd additur δὲ, *autem*, isti, *ubicunque*.

℣. 31. Gr. Καὶ ἀπεκρίθη Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἰὼβ, καὶ εἶπε. In Compl. deest ὁ Θεός. Ap. August. in Job: *Respondit Dominus, & dixit.*

℣. 32. Sic ap. Aug. in Job, præter hæc duo, *quiescit*, pro *quiescet*, & *Deum*, loco *Dominum*. Græcè ita: Μὴ κρίσιν μετὰ Ἱκανοῦ ἐκκλίνει; *Nunquid judicium cum Omnipotente declinat?* deinde ut sup. ἐλέγχων δὲ Θεὸν, ἀποκριθήσεται αὐτήν; Compl. αὐτῷ, absque præced. δὲ, quæ partic. etiam deest in Ms. Alex. ac ed. Ald.

℣. 33. Similiter apud August. in Job, deleta voce *Domino*. In Græco sic: Ὑπολαβὼν δὲ Ἰὼβ, λέγει τῷ Κυρίῳ· in Ms. Alex. εἶπε τῷ, &c.

℣. 34. Similiter hab. Aug. in Job, excepto uno *judicer*, pro *judicor*. Græcè, Τί ἔτι ἐγὼ κρίνομαι, νουθετούμενος, καὶ ἐλέγχων Κύριον; *Quid adhuc ego judicor, commonitus, & arguens Dominum?* reliqua ut sup. nisi quòd verbo *sim*, additur ἐγὼ δέ; ut & post *dabo*, istud, πρὸς ταῦτα, *ad hæc*. Aug. l. 2. de pecc. merit. to. 10. p. 48. g. sic habet: *Quid adhuc ego judicor, monitus, & increpationes Domini audiens?* Orosius verò cont. Pelag. p. 454. f. ut in textu: *Quid ergo judicor, commonitus..... cùm nihil sim?* quæ rectè signantur obelis in edit. Lat. cùm absint à textu Hebraïco. Hieron. l. 2 cont. Pelag. to. 4. col. 513. b. legit: *Ego autem ad hæc quid respondebo? manum meam ponam super os meum.*

℣. 35. Ita legit Aug. in Job. Cui etiam Græc. consonat, nisi quòd addit δὲ, ad vocem *iterum*. In Hexaplis hæc ult. verba signantur asterisco, sed nihil de hoc monet nos doctus eorum editor in notis. Unde nobis magis standum esse existimamus Editioni Latinæ, quæ nullum ibi præmittit asteriscum. Hieron. l. 2. cont. Pelag. to. 4. p. 513. b. ita legit: *Semel locutus sum, in secundo non addam.* Augustini liber annot. in Job, jam toties à nobis citatus supra, definit in his verbis: posteriora tamen tria capita prioribus aliis subnectuntur in edit. Lat. citantur etiam à Patribus Latinis pluribus, imo & ab Augustino ipso aliis in locis, ut videbitur infra.

CAPUT XL.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Mſ. Maj. Mon. 1. RESpondens autem Dominus Job de turbine, ait :

2. Nequaquam ; ſed accinge tanquam vir lumbos tuos : interrogabo te, tu verò reſponde mihi.

3. An abnuis judicium meum ? aut putas me aliter tibi locutum fuiſſe, quàm ut appareres juſtus ?

4. An brachium contra Dominum tibi eſt, aut vocibus contra illum tonas ?

5. Aſſume igitur altitudinem & virtutem, gloriam & honorem veſtire.

6. Emitte in iracundia angelos, & omnem injurioſum humilia.

7. Videns omnem ſuperbum, exſtinguito ; contere impios ſtatim,

8. Et abſconde ſub terra ſimul, facieſque eorum imple ignominia.

9. Ita demum confitebor, quia ſalvare te poteſt dextera tua.

10. Sed ecce, beſtia, quam feci apud te, fœnum ſicut boves edit :

11. Ecce virtus ejus in lumbis *ejus*, & potentia *ejus* ſuper umbilicum ventris :

12. Et erexit caudam ſicut cypreſſus, & nervi ejus implicati ſunt :

13. Et coſtæ ejus coſtæ æreæ, & ſpina ejus ferrum eſt fuſile.

14. Hoc eſt initium figmenti Domini, quod fecit, * ut illudatur ab angelis ejus.

** In Mſ. vel edit. deeſt ut.*

15. Aſcendens autem in montem prærupțum, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro.

16. Sub omnimodis arboribus dormit, ſecus

VULGATA NOVA.

1. RESpondens autem Dominus Job de turbine, dixit :

2. Accinge ſicut vir lumbos tuos : interrogabo te, & indica mihi.

3. Nunquid irritum facies judicium meum : & condemnabis me, ut tu juſtificeris ?

4. Et ſi habes brachium ſicut Deus, & ſi voce ſimili tonas ?

5. Circumda tibi decorem, & in ſublime erigere, & eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtibus.

6. Diſperge ſuperbos in furore tuo, & reſpiciens omnem arrogantem humilia.

7. Reſpice cunctos ſuperbos, & confunde eos, & contere impios in loco ſuo.

8. Abſconde eos in pulvere ſimul, & facies eorum demerge in foveam :

9. Et ego confitebor quòd ſalvare te poſſit dextera tua.

10. Ecce, Behemoth, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet :

11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

12. Stringit caudam ſuam quaſi cedrum, nervi teſticulorum ejus perplexi ſunt.

13. Oſſa ejus velut fiſtulæ æris, cartilago illius quaſi laminæ ferreæ.

14. Ipſe eſt principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.

15. Huic montes herbas ferunt : omnes beſtiæ agri ludent ibi.

16. Sub umbra dormit in ſecreto calami, &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 1. Græc. Ἔτι δὲ ὑπολαβὼν ὁ Κύριος, εἶπε τῷ Ἰὼβ ἐκ τοῦ νέφους. *Adhuc autem reſpondens Dominus, dixit ad Job de nube.* Fragm. Mſ. Floriac. *Et hæc audiens Dominus, dixit de nube ad Job.*

℣. 2. Concinit Gr. niſi quòd hab. τὴν ὀσφύν ϲου, num. ſingul. additque δὲ, ad verbum *interrogabo.* Ambr. l. 1. offic. p. 48. b. ſimiliter leg. *Accinge ſicut vir lumbos tuos.* Fragm. verò Mſ. Floriac. *Ideo magis accinge ſicut vir lumbum tuum ; & ego interrogabo te, & tu reſponde mihi.*

℣. 3. Græc. Vat. initio hab. μὴ ἀποποιοῦ, *ne repellas*, loco *an abnuis ;* editt. Ald. & Compl. ἢ ἀποποιῇ, *nunquid repelles ?* ſubinde in Vat. οἴει δέ με ἄλλως ϲοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος ; *putas autem me aliter tibi reſpondiſſe, quàm ut appareas juſtus ?* Fragm. Mſ. Floriac. *Nec putes à te alienum eſſe judicium meum : & non æſtimes me aliter decreviſſe, niſi ut tu minùs appareas injuſtus.* Hieron. in Iſai. 19. to. 3. col. 187. f. *Putas me tibi aliter locutum, niſi ut appareres juſtus ?* Mſ. Alex. ἀλλ' ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς ;

℣. 4. Itidem Græcè, excepto ſing. φωνῇ, *voce*, pro *vocibus ;* cætera concordant.

℣. 5. Ita Græcè, ad verbum, niſi quòd additur δὲ καὶ, *autem &*, poſt *gloriam :* Ambroſ. l. 1. offic. to. 2. 48. b. leg. *Suſcipe altitudinem & virtutem.* Fragm. Mſ. Floriac. *Suſcipe in te altitudinem & virtutem, & claritatem & honorem induere.*

℣. 6. Græc. Ἀπόστειλον δὲ ἀγγέλους ὀργῇ. Fragm. Mſ. Floriac. *Dimitte angelos iræ, & omnem injurioſum & ſuperbum exſtingue.* Ambroſ. l. 1. off. t. 2. col. 48. b. *Omnem autem injurioſum humiliato.*

℣. 7. A Gr. abeſt hoc, *videns omnem ;* poſt *ſuperbum* verò additur δὲ, ut etiam poſt verbum *contere*, pro quo ult. ϲῆψον, *corrumpe.* Fragm. Floriac. *Et ſuperbum exſtingue, ſepara à te impios confeſtim.*

℣. 8. Ad verbum è Græco, ni fortè id excipias, εἰς γῆν, loco *ſub terra.* Fragm. Mſ. Floriac. *Et abſconde eos omnes in terra, & confunde facies eorum ignominia, & redde illis.*

℣. 9. Conſonat Græc. niſi quòd tollit hoc, *ita demum*, ſicut *te*, poſt *ſalvare.* Mſ. Alex. addit ἄρα, *igitur*, verbo *confitebor.* Fragm. Mſ. Floriac. ſic hab. *Si autem ſint apud te ſine honore, tunc videbis, & confiteberis, quoniam potens eſt dextera mea ſalvare te.*

℣. 10. Gr. initio hab. Ἀλλὰ δὴ ἰδοὺ θηρία, *Verùm utique ecce beſtiæ*, detracto ſeq. *quam feci ;* item in fine, ἐσθίουσι, *comedunt*, num. plurali. Similiter ap. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. c. *Sed ecce, beſtiæ apud te fœnum tanquam boves edent.*

℣. 11. Edit. Lat. utrumque *ejus* notat aſteriſco. In Gr. ſic : Ἰδοὺ δὴ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐπ' ὀσφύϊ, ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρός. Mſ. Alex. addit αὐτοῦ. Apud Ambroſ. in Pſ. 37. col. 829. f. *Ecce fortitudo ejus in lumbis, & virtus ejus in utero.* Apud Hieron. ep. 18. to. 4. p. 2. col. 32. a. *Virtus ejus in lumbis, & poteſtas ejus in umbilico :* & l. 2. cont. Jovin. col. 197. d. *Virtus ejus in lumbis ejus, & poteſtas ejus ſuper umbilicum ventris.* Auct. l. de promiſſ. & prædeſt. Dei, p. 4. 192. c. *Virtus ejus in lumbis eſt, & potentia ejus ſuper umbilicum ventris.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. c. *Et vigor ejus in lumbis, virtus verò in umbilico ventris ejus.*

℣. 12. Gr. Vat. in principio hab. Ἔστησεν οὐρὰν ὡς κυπάρισσον, al. ὡς κέδρον. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. c. *Statuit caudam ſicut cypreſſum, nervi ejus complexi ſunt ſicut funes.* Mſ. Alex. ὥσπερ σχοινία ϲυμπέπλεκται· Vat. τὰ δὲ νεῦρα αὐτοῦ ϲυμπέπλεκται. ut in Lat. ſup.

℣. 13. Græcè deeſt &, ante 1. *coſtæ*, ſicut *eſt*, poſt *ferrum ;* reliqua ut ſup. Ap. Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. c. ſic : *Latera ejus ſicut latera æris, & dorſum ejus ferrum fuſile.* Gr. ῥάχις, *ſpina dorſi.*

℣. 14. Itidem ap. Aug. l. 11. de Gen. ad litt. t. 3. p. 1. col. 284. d. necnon ap. Auct. l. de promiſſ. p. 191. a. cum hoc, *ut illudatur.* Aug. l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 284. c. leg. *ad illudendum*, ultimòque, *ab angelis ſuis ;* cæt. ad verbum ut ſup. Hieron. in Iſai. 27. to. 3. col. 226. e. ita : *Hoc eſt principium plaſmatis Domini, quod factum eſt, ut illudatur ab angelis ejus.* Vigil. Tapſ. l. 12. de Trin. p. 327. c. *Hoc eſt initium facturæ Domini, factum ad inludendum ab angelis.* Gr. Τοῦτ' ἔστιν ἀρχὴ πλάσματος Κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι (Mſ. Alex. εἰς τὸ ἐγκαταπαίζεσθαι) ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

℣. 15. Ita Græcè, excepto verbo ἐπελθὼν, *adveniens*, pro *aſcendens.*

℣. 16. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. d. *Et dormit juxta juncum, & calamum, & caricem.* Gr.

Vulgata nova.

in locis humentibus.

17. Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum ſalices torrentis.

18. Ecce, abſorbebit fluvium, & non mirabitur: & habet fiduciam quòd influat Jordanis in os ejus.

19. In oculis ejus quaſi hamo capiet eum, & in ſudibus perforabit nares ejus.

20. An extrahere poteris Leviathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?

21. Nunquid pones circulum in naribus ejus, aut armillâ perforabis maxillam ejus?

22. Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23. Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum ſervum ſempiternum?

24. Nunquid illudes ei quaſi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?

25. Concident eum amici, divident illum negotiatores?

26. Nunquid implebis ſagenas pelle ejus, & gurguſtium piſcium capite illius?

27. Pone ſuper eum manum tuam: memento belli, nec ultra addas loqui.

28. Ecce, ſpes ejus fruſtrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

juncum, & calamum, & caricem;

17. Et obumbrantur in eo arbores magnæ, cum ſtirpibus & virgultis torrentis.

18. *Si fuerit inundatio, non timebit; ſecurus eſt, cùm illiſus fuerit Jordanis in os ejus.*

19. In oculo ſuo ſuſcipiet eum; torto vertice, pertundit nares.

20. Adduces autem draconem in hamo, pones capiſtrum circa nares ejus?

21. *Sigillabis circulum in ore ejus*, & forcipe pertundes labium ejus?

22. Loquetur autem tibi preces & obſecrationes blandè,

23. Et ponet teſtamentum tecum, & accipies eum ſervum ſempiternum?

24. Et ludes de eo ſicut de ave, aut alligabis eum ſicut paſſerem infantulo?

25. Saginantur in eo nationes, & partiuntur eum Phœnicum gentes?

26. Et omnes naves ſi conveniant, non portabunt corium caudæ ejus, *& in navibus piſcatorum caput ejus.*

27. Impones autem ei manum, recordatus pugnæ quæ fit in ejus corpore: & ampliùs non fiat.

28. Non vidiſti eum, neque in his quæ dicuntur miratus es?

Notæ ad Versionem antiquam.

πάπυρον..... καὶ βούτομον cæt. ut in textu Lat. βούτομος propriè, herba quam boves carpunt, à βοῦς & τέμνω. Auct. op. imp. in Matth. p. 116. d. *ſecus calamum & papyrum requieſcit.*

℣. 17. Ita ex Gr. exceptis his, *ſtirpibus & virgultis torrentis*, pro quibus ῥαδάμνοις καὶ κλῶνες ἄγρου. Aquila, καὶ ἰτέαι χειμάῤῥου. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. d. ut ſup. *Obumbrantur in eo arbores magnæ.* Gr. σκιάζονται.

℣. 18. In ed. Lat. ſignantur iſta triplici aſteriſco: iiſdem verbis reſpondent hæc Hieron. in Ezech. 29. to. 3. col. 904. e. *Confidit quòd introeat Jordanis in os ejus*: & l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. d. *Ipſe eſt rex omnium quæ in aquis ſunt.* Item Honorat. Maſſil. vitâ Hilar. Arelat. apud S. Leon. p. 747. ait: *Jordanis alveum arido ſe æſtimat ore ſorbere.* Hexapla nihil huc referunt ex Theodotione. Gr. hod. LXX. eadem exhibet quæ ſupra, exceptis paucis, nempe αἰσθηθῇ, *ſentiet*, pro *timebit*, (Mſ. Alex. ἔσθηται, Symm. verò καταπλαγήσεται, *conſternabitur*;) item pro *ſecurus eſt*, ita, πέποιθε, *confidit*, & pro *cùm illiſus fuerit*, ὅτι προσκρούσει, *quia ſubibit.*

℣. 19. Similiter hab. Hieron. in Ezech. 29. to. 3. col. 904. e. *In oculo ſuo ſuſcipiet illum*: cui verſiculo reſpondet Gr. mox ita ibid. ἐνσκολιευόμενος τρήσει ῥῖνα, *intortus forabit naſum.*

℣. 20. Itidem Hieron. in Ezech. 29. to. 3. col. 904. e. addito uno &, poſt *hamo*: ſic etiam in Ezech. 32. col. 926. f. hoc excepto, & *circumdabis*: loco *pones*: item in Iſai. c. 27. col. 226. e. præter hæc media, *circumdabis capiſtrum naribus ejus.* Græc. initio hab. ἄξεις, *duces*, pauloque poſt, περιθήσεις, *circumpones*, & ῥῖνα, *naſum*, loco *nares*; reliqua ut in textu Lat. Apud Ambr. l. de pœnit. to. 2. col. 407. c. *Adduces draconem in hamo*: mox ita, *illudes eum*, &c. quæ pertinent ad ℣. 24.

℣. 21. In edit. Lat. hoc antecedit, præmiſſo aſteriſco: *Sigillabis circulum in ore ejus.* In edit. LXX. Ἦ δήσεις κρίκον ἐν τῷ μυκτῆρι αὐτοῦ; *Aut ligabis circulum in naribus ejus?* mox ita: ψελλίῳ δὲ τρυπήσεις τὸ χεῖλος αὐτοῦ; *& armillâ terebrabis labium ejus?* Apud Theodot. καὶ χαλινῷ τρήσεις σιαγόνα αὐτοῦ; *& freno perforabis maxillam ejus?* nec plura in Hexaplis Orig. Apud Hieron. in Ezech. c. 29. p. 904. e. *Perforabit autem nares ejus armilla, & labia illius.*

℣. 22. In Gr. δεήσει, *prece*, ſtatimque ἱκετηρίᾳ μαλακῶς, *ſupplicatione molliter*; at in Mſ. Alex. δεήσεις καὶ ἱκετηρίας, &c. ut in Lat. ſup.

℣. 23. Ita Græcè, addito δὲ, *autem*, poſt *ponet*, & poſt *accipies*, loco utriuſque &.

℣. 24. Itidem Græcè, ni hoc excipias, ἐν αὐτῷ ὥσπερ ὀρνέῳ, *in eo ſicut avi.* Ambr. l. de pœnit. to. 2. c. 1. col. 407. c. legit: *Illudes eum ſicut avem; ligabis eum ſicut paſſerem puer, imponens ſuper eum manum?* quæ ultima leguntur infra, ℣. 27.

℣. 25. Ad verbum è Gr. ſi addas *autem*, δὲ, ad verbum *ſaginantur*, pro quo ult. ἐνσιτοῦνται. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. d. *Saginantur in eo nationes Æthiopum, & partiuntur eum Phœnicum gentes?* Ambroſ. in Pſ. 37. col. 819. a. *Epulantur in eo gentes?*

℣. 26. Gr. initio habet: Πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν, *Omne autem navigans conveniens*; deinde ut ſup. ſi addas μίαν, *unum*, ad *corium*. Edit. Lat. ponit aſteriſcum ante hæc verba, *& in navibus*, &c. quæ etiam refert Hieron. l. 2. cont. Jovin. t. 4. p. 2. col. 197. f. unà cum Græco. In Hexaplor. edit. nihil hîc profertur ex Theodotione.

℣. 27. Sic eſt in Gr. præter duo, πόλεμον, *belli*, loco *pugnæ*, & στόματι, *ore*, pro *corpore*: at in Mſ. Alex. σώματι, ut ſupra.

℣. 28. Ad verbum è Græco.

CAPUT XLI.

Vulgata nova.

1. NOn quaſi crudelis ſuſcitabo eum: quis enim reſiſtere poteſt vultui meo?

2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ ſub cœlo ſunt, mea ſunt.

3. Non parcam ei, & verbis potentibus, &

Versio antiqua.

Ex Mſ. Maj. Mon.

1. NEc timuiſti quòd præparatum eſt mihi? quis enim eſt qui mihi reſiſtat? aut quis mihi reſiſtet, & ſuſtinebit,

2. Si omne quod ſub cœlo eſt, meum eſt?

3. *Non tacebo propter eum, & ſermo virtutum miſe-*

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Similiter in Græco eſt, excepto uno οὐ, pro *nec*; exinde ita, ὅτι ἡτοίμασται, quod Nobil. vertit *quia paratus eſt*, non *quòd præparatum eſt.*

℣. 2. Ita Græcè, ubi πᾶσα ἡ, *univerſa quæ*, pro *omne quod*, abſque ſeq. *eſt.*

℣. 3. Hæc aſteriſco duplici notantur in edit. Lat. nec abſimilia multùm ea quæ in Hexaplis proferuntur ex Theodotione. Mſ. etiam Colb. præmittit hanc notam ibid. Ἐκ

Versio antiqua.

retur æqualis sui.

Ex Ms. Maj. Mon. 4. Quis denudabit faciem vestitûs ejus? aut in duplicatione thoracis ejus quis intrabit?

5. Portas vultûs ejus quis aperiet? circa dentes ejus est timor,

6. Et in præcordiis ejus scuta ærea; colligatio ejus sicut zirimitis lapis.

7. *Unus uni adhæret*, & spiritus non pertransibit ad eum.

8. *Vir fratri suo agglutinabitur; continebuntur, & non divellentur.*

9. In sternutamentis ejus illucescit lux, & oculi ejus species Luciferi.

10. De ore ejus lampades ardentes exibunt, & craticulæ ignis dispergentur.

11. De naribus ejus exit fumus fornacis ardentis igne carbonum.

12. Anima ejus carbones accendet, & flamma de ore ejus procedet.

13. In collo ejus habitat fortitudo, & ante eum currit perditio.

14. Carnes corpori ejus adhærent, circumfusæ ei, & immobiles.

15. Cor ejus obduruit sicut lapis, & stat sicut incudo infatigabilis.

16. Et cùm se converterit, timor est bestiis quadrupedibus sævientibus super terram.

17. Si occurrerint ei lanceæ, nihil facient ei, *hastæ elevatio & thoracis:*

18. Reputat enim paleas ferrum, & sicut lignum putre, æs.

19. Non vulnerabit eum sagitta ærea, ducit balistam tanquam fœnum.

20. *Sicut stipulam æstimabit malleum;* aquas æstimat lapides, fundæ jactus ut fœnum, & deridet trementem hastam.

21. Cubile ejus sudibus ferreis præacutis, & omne aurum maris sub eo est sicut lutum immensum.

Vulgata nova.

ad deprecandum compositis.

4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? & in medium oris ejus quis intrabit?

5. Portas vultûs ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.

6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.

7. Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas:

8. Una alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.

9. Sternutatio ejus splendor ignis, & oculi ejus, ut palpebræ diluculi.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tædæ ignis accensæ.

11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis.

12. Halitus ejus prunas ardere facit, & flamma de ore ejus egreditur.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, & faciem ejus præcedit egestas.

14. Membra carnium ejus cohærentia sibi: mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.

16. Cùm sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

17. Cùm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax:

18. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum, æs.

19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.

20. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam.

21. Sub ipso erunt radii solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.

Notæ ad Versionem antiquam.

Θ. οἱ β'. id est, *Hi duo versiculi ex Theodotione:* ex edit. autem Hexaplari inducti sunt postea in ed. LXX. ubi posterior versiculus habetur hoc modo: *καὶ λόγον δυνάμεως ἐλεήσει τὸν ἴσον αὐτῷ· & sermonem* (Nobil. *rationem*) *virtutis miserebitur æqualem sibi.* In Ms. Alex. ϗ λόγος, &c.

℣. 4. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. d. *Quis enim denudabit faciem vestitûs ejus?* Gr. loco seqq. *aut in duplicatione..... quis intrabit?* habet: *εἰς δὲ πτύξιν... τίς ἂν εἰσέλθοι; & in plicam..... quis utique ingrediatur?* cætera ut in Lat. Symmachus, *εἰς ὑποδίπλωσιν*, *in subduplicationem.*

℣. 5. Hieron. l. 2. cont. Jovin. col. 197. d. similiter: *Et portas vultûs ejus quis aperiet?* A Græco abest tantùm vocula *est*, ante *timor.*

℣. 6. Gr. initio hab. *τὰ ἔγκατα*, seu cum Ms. Alex. *ἔγκατα δὲ*, *interiora autem*, pro & *in præcordiis;* subinde add. *δὲ*, ad vocem *colligatio*, & pro *zirimitis*, hab. *σμυρίτης.*

℣. 7. In edit. Lat. signatur asterisco istud primum, *Unus uni adhæret*, quod etiam habetur in Hexaplis ex Theodotione cum simili signo; reliqua concordant cum Gr. si demas præp. *ad.*

℣. 8. Ita fert edit. Lat. præmisso duplici asterisco. In Hexaplis Orig. posterior tantùm versiculus profertur ex Theodotione, cum asterisco: pro *continebuntur* autem, tam illic quàm in ed. hod. LXX. legitur *συνέχονται*, *cohærent;* in Ms. Alex. *συνέχωνται;* cætera respondent Latinis sup.

℣. 9. Similiter in Græco, excepto sing. uno, *ἐν πταρμῷ*, *in sternutamento.*

℣. 10. Græc. *Ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύονται ὡς λαμπάδες καιόμεναι, ϗ διαῤῥιπτοῦνται ὡς ἐσχάραι πυρός. De ore ejus egrediuntur quasi lampades accensæ, & projiciuntur sicut scintillæ ignis.*

℣. 11. Similiter in Græco.

℣. 12. A Gr. abest *accendet;* ultimò verò legitur *ἐκπορεύεται*, *procedit*, non *procedet.*

℣. 13. Aptè ad Græcum, nisi quòd initio ipso sic habetur, *ἐν δὲ τραχήλῳ*, detrahiturque conjunct. &, post vocem *fortitudo.* Ambros. in Ps. 37. col. 819. a. addit, *præcurrit mors;* Ms. Alex. *προτρέχει*, al. *τρέχει ἀπώλεια.*

℣. 14. Gr. *Σάρκες δὲ σώματος αὐτοῦ κεκόλληνται· καταχέει ἐπ' αὐτὸν, οὐ σαλευθήσεται. Carnes autem corporis ejus sunt agglutinatæ; effundit super eum, non commovebitur.* Ambr. in Ps. 37. p. 819. a. *Carnes autem corporis ejus sunt adhærentes ei.*

℣. 15. Ita è Græco, nisi excipias verbum *stat*, pro quo *ἕστηκε*, *stetit;* item pro *infatigabilis*, *ἀνήλατος*, ad verbum, *non saliens*, *immota.* Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 197. f. constanter: *stat sicut incus infatigabilis.*

℣. 16. Optimè è Græco, excepto uno *sævientibus*, mendosè forsan scripto, pro *salientibus;* nam Græcè constanter, *ἁλλομένοις*, absque *est*, ante *bestiis.*

℣. 17. In Gr. deest *ei*, post *facient;* sequentia notantur asterisco in edit. Lat. In Hexaplis similiter habentur ex Symmacho, nempe, *οὐδὲ λόγχης ἄρσις ϗ θώρακος·* in ed. Rom. simpliciter, *δόρυ ϗ θώρακα*, *hastam & thoracem.*

℣. 18. Græcè ponitur *ferrum*, ante *paleas*, uti *æs*, ante *sicut;* reliqua quadrant. Ap. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 198. a. ita: *Reputat ferrum ut paleas, & sicut lignum putre, æs.*

℣. 19. Ita è Græco, excepta voce *sagitta*, cujus loco ponitur *τόξον*, *arcus;* subinde deest *tanquam*, præterquam in Ms. Alex. post verbum autem *ducit*, additur *μὲν*, *quidem.*

℣. 20. Prior versiculus, *Sicut stipulam*, &c. legitur in edit. Lat. absque asterisco: at in Hexap. Orig. ita profertur ex Aquila & Theod. cum hoc signo, *Ὡς καλάμη ἐλογίσθησαν σφῦραι*, *Sicut calamus reputati sunt mallei:* nunc etiam ita legitur in Gr. Vatic. In Alexand. verò sic, *ἐλογίσθη αὐτῷ σφυρά·* tum sequitur in Vat. *καταγελᾷ δὲ σεισμοῦ πυρφόρου*, *deridet autem concussionem igniferam*, nec alia plura reperiuntur ibid.

℣. 21. Ita in Græco, exceptis his, *ὀβελίσκοι ὀξεῖς*, *obe-*

Vulgata nova.

21. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cùm unguenta bulliunt.

23. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.

24. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.

25. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiæ.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

22. Fervescere facit abyssum sicut vas æneum; æstimat mare sicut deletum, & tartarum abyssi sicut captivum:

23. *Computavit abyssum quasi in deambulacrum.*

24. Non est quidquam super terram simile ei factum, ad illudendum ab angelis meis.

25. Omne altum videt, & ipse rex omnium quæ in aquis sunt.

Notæ ad Versionem antiquam.

lisci acuti, pro *sudibus ferreis præacutis*: ap. Theodot. σιδήρια τέκτονος, *ferramenta fabri*. Item in ed. Rom. ἀμύθητος, *inenarrabile*, loco *immensum*, detracto verbo *est*, post hoc, *sub eo*. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 198. a. legit: *Et omne aurum maris sub eo sicut lutum*. Honorat. Massil. vitâ Hilar. Arelat. apud S. Leon. p. 747. *Aurum reputat velut lutum*.

℣. 22. Eadem refert Hieron. ad verbum, nempe l. 2. cont. Jovin. 198. a. Ita quoque in Græco, præter pauca, videlicet χαλκεῖον, loco *vas æneum*, Nobil. reddit *officinam ærariam*; mox ita, ἥγηται δὲ, *existimat autem*, pro *æstimat*, & loco *deletum*, sic, ἐξάλειπτρον, i. e. *vas unguentarium*, ab ἐξαλείφω, *unguentum abstergo, deleo*.

℣. 23. Sic habet edit. Lat. cum asterisco prævio. Ita quoque in Hexap. Orig. ex Theodotione, præmisso simili signo, sed absque præpos. *in*, ante *deambulacrum*: in ed. verò LXX. deest *quasi*, post *abyssum*.

℣. 24. Ad verbum e Græco. Similiter ap. Aug. in Ps. 103. to. 4. col. 1173. e. *Non est quidquam ei super terram simile factum, ad illudendum ei ab angelis meis*: & paulò supra: *Non est quidquam simile ei factum super terram, ad illudend. ei*, &c. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. p. 192. d. cum Vulgata concinit, nisi quòd habet, *qui sic factus est*.

℣. 25. Itidem August. in Ps. 103. to. 4. col. 1173. e. Sic etiam Græcè, detracto verbo *sunt*. Item ap. Hieron. l. 2. cont. Jovin. to. 4. p. 2. col. 198. a. *Omne altum videt*.

CAPUT XLII.

Vulgata nova.

1. Respondens autem Job Domino, dixit:

2. Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.

3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.

4. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi.

5. Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.

6. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.

7. Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.

8. Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.

9. Abierunt ergo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Job.

Versio antiqua.

Ex Ms. Maj. Mon.

1. Respondens autem Job, Domino dixit:

2. Scio quia omnia potes, & impossibile tibi est nihil.

3. Quis est enim qui abscondat à te consilium; parcens verbis, te putet celare? quis verò nunciavit mihi quæ nesciebam, magna & mirifica quæ non noveram?

4. Audi me Domine, ut & ego loquar: interrogabo te, tu verò doce me.

5. Auditu quidem auris audiebam te priùs, nunc autem oculus meus videt te.

6. Ideo despexi memetipsum, & distabui, & æstimavi terram & cinerem.

7. Factum est autem postquam Dominus locutus est omnia verba hæc ad Job, dixit Dominus ad Eliphaz Themaniten: Peccasti tu, & duo amici tui: non enim locuti estis coram me verum quicquam, sicut servus meus Job.

8. Et nunc sumite *vobis* septem vitulos, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & faciet hostias pro vobis: Job famulus meus orabit pro vobis; quia nisi facies ejus mihi esset accepta, & nisi propter eum, perdidissem vos: non enim locuti estis *ad me* verum adversùs famulum meum Job.

9. Et abiit Eliphaz Themanites, & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus, & fecerunt sicut præcepit illis Dominus, & solvit peccatum eorum propter Job.

Notæ ad Versionem antiquam.

℣. 1. Græc. Ὑπολαβὼν δὲ Ἰὼβ, λέγει τῷ, &c. Ald. & Compl. τῷ Κυρίῳ λέγει.

℣. 2. Sic est in Græco.

℣. 3. Ad verbum pene è Gr. nisi quòd ibi additur δὲ, verbo *parcens*, uti καὶ, isti, *verbis*; mox ita, σὲ οἴεται, *te putat*, non *putet*, paulòque post, ἀναγγελεῖ, *annuntiabit*, ac in fine, οὐκ ἐπιστάμην, *nescivi*.

℣. 4. Græcè postponitur δὲ, & verbo *audi*, & isti, *interrogabo*; cætera ut in Lat.

℣. 5. Ita Græcè, exceptis his, ἤκουόν..... ἑώρακε, *audivi..... vidit*, loco *audiebam..... videt*. Apud August. l. 22. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 697. g. ut sup. *In obauditu auris audiebam te priùs, nunc autem oculus meus videt te*: item l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 49. b. *Auris auditu audiebam te priùs, & nunc ecce oculus meus videt te*.

℣. 6. Gr. rursus addit ἐμαυτὸν, *me ipsum*, ad verbum *æstimavi*; reliqua ut in Lat. sup. Aug. l. 2. de pecc. mer. to. 10. col. 49. b. legit: *Ideo vituperavi* (ἐφαύλισα) *me ipsum, & distabui, & æstimavi me ipsum terram & cinerem*: & l. 22. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 697. g. *Propterea despexi memetipsum, & distabui, & existimavi me terram & cinerem*.

℣. 7. Ita è Græco, verbum è verbo. Similiter ap. Lucif. Calar. l. 1. pro S. Athan. p. 198. f. *Peccasti tu, & amici tui ambo: nihil enim veri locuti estis coram me*.

℣. 8. In edit. Lat. duo tantùm signantur asterisco, nempe id, *vobis*, circa initium, & sub finem istud, *ad me*; nec malè, cùm utrumque absit à Græco: cætera autem aptè conveniunt cum eodem contextu, si excipias paucula; nempe ubi edit. Lat. ponit *bestias*, Gr. hab. κάρπωσιν, *holocaustum*; item addit partic. δὲ, *autem*, ad seq. *Job*; paulòque post, loco *nisi facies ejus mihi esset accepta*, hab. εἰ μὴ πρόσωπον αὐτοῦ λήψομαι, *nonnisi faciem ejus accipiam*, statimque, εἰ μὴ γὰρ, *nisi enim*, &c. ut sup.

℣. 9. Vix una vocula *eorum* sub finem, differt à Græco, pro qua αὐτοῖς, *eis*.

VERSIO ANTIQUA.

Ex Ms. Maj. Mon.

10. Dominus verò auxit converſationem Job ; & cùm oraſſet etiam pro amicis, remiſit illis peccatum. Et dedit Dominus duplicia omnia, quæ habuerat priùs Job.

11. Audierunt autem omnes fratres ejus, & ſorores, omnia quæ acciderant ei ; & venerunt ad eum, & omnes qui eum noverant à principio. Et cùm bibiſſent, & comediſſent apud eum panem in domo ejus, conſolati ſunt eum, & mirati ſunt in omnibus malis quæ induxerat Dominus ſuper eum : & dedit ei unuſquiſque agnam unam, & vir inaurem auream unam.

12. Dominus autem benedixit noviſſima Job magis quàm priora. Et erant pecora ejus, oves quatuordecim millia, cameli ſex millia, juga boum mille, aſinæ paſcuales mille.

13. Et nati ſunt illi filii ſeptem, & filiæ tres.

14. Et vocavit primam quidem Diem, ſecundam verò Caſſiam, tertiam autem Cornu Amalthea.

15. Et non ſunt inventæ mulieres à filiabus Job ſub cœlo : & dedit eis pater hæreditatem inter fratres.

16. Vixit autem Job poſt plagam centum quadraginta annis ; & omnes anni vitæ ejus fuerunt ducenti quadraginta octo. *Et vidit Job filios ſuos, & filios filiorum ſuorum quarta generatione*, & defunctus eſt Job ſenex plenus dierum.

VULGATA NOVA.

10. Dominus quoque converſus eſt ad pœnitentiam Job, cùm oraret ille pro amicis ſuis. Et addidit Dominus omnia quæcunque fuerant Job, duplicia.

11. Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui noverant eum priùs, & comederunt cum eo panem in domo ejus : & moverunt ſuper eum caput, & conſolati ſunt eum ſuper omni malo quod intulerat Dominus ſuper eum : & dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam.

12. Dominus autem benedixit noviſſimis Job magis quàm principio ejus. Et facta ſunt ei quatuordecim millia ovium, & ſex millia camelorum, & mille juga boum, & mille aſinæ.

13. Et fuerunt ei ſeptem filii, & tres filiæ.

14. Et vocavit nomen unius Diem, & nomen ſecundæ Caſſiam, & nomen tertiæ Cornuſtibii.

15. Non ſunt autem inventæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Job in univerſa terra : deditque eis pater ſuus hæreditatem inter fratres earum.

16. Vixit autem Job poſt hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum uſque ad quartam generationem, & mortuus eſt ſenex & plenus dierum.

VERSIO ANTIQUA.

* Scriptum eſt autem reſurrecturum eum cum his quos Dominus ſuſcitabit. Hic interpretatur de Syriaco libro, in terra quidem habitaſſe Auſitide, in finibus Idumææ & Arabiæ, & erat ei antea nomen Jobab. Et accepit uxorem Arabiſſam, genuitque filium, cui nomen erat Ennon. Erat autem ipſe filius quidem Zaræ, de Eſau filiis filius, de matre verò Boſram ; ita ut ſit quintus ab Abraham. Et hi ſunt reges, qui regnaverunt in Edom, in qua & ipſe regnavit regione. Priùs Balaac filius Boor, & nomen civitatis ejus Dennaba. Poſt Balaac autem, Jobab, qui vocatur Job. Poſt hunc, Caſum, qui erat dux ex Themanorum regione. Poſt hæc, Adad filius Barad, qui excîdit Madian in campo Moab, & nomen civitatis ejus Gethem. Qui autem venerunt ad eum amici, Eliphaz ex filiis Eſau, Themanorum rex, Baldad Sauchiorum tyrannus, Sophar Minæorum rex.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

℣. 10. Gr. delet circa initium hanc vocem, *converſationem* ; & poſt paulò, pro *etiam*, habet ἀυτῦ ϗ, *ipſe &*, rurſuſque addit ἀυτῦ, ad vocem *amicis* ; Mſ. Alex. ſup. delet καί : demum loco *omnia quæ hab. priùs Job*, ita, ὅσα ἦν ἔμπροσθεν Ἰὼβ, εἰς διπλασιασμόν, *quæcunque erant ante Job, in duplicationem* ; cætera ut in Lat. ſup. Auct. epiſt. ad Demetriad. ap. S. Leon. p. 41. a. ſic hab. *Duplo in univerſam ſubſtantiam eſt ditatus augmento*. Vide Tertul. infra, Not. ad ℣. 13.

℣. 11. Concordant iſta cum textu Græco, niſi quòd hic rurſus addit ἀυτῦ, ad vocem *ſorores* ; & loco *cùm bibiſſent & comed.* habet φαγόντες δὲ ϗ πιόντες, *comedentes autem & bibentes*, omiſſis ſeqq. *panem in domo ejus* : item infra Gr. tollit vocem *malis* ; & pro ultimis his, *vir inaurem auream unam*, ponit, τετράδραχμον χρυσῦ, ϗ ἀσήμυ, *tetradrachmum auri, & non ſignati.*

℣. 12. Ita è Græco, præter vocem *aſinæ*, pro qua ὄνοι θήλειαι, *aſinæ femellæ*. Vide Tertul. infra ad ℣. 13.

℣. 13. Sic eſt in Græco, excepto uno γεννῶνται δὲ, *naſcuntur autem*, pro *nati ſunt* : unde mirum videri debet quomodo Tertullianus l. de Pat. p. 14. b. dicat de Jobo : *Integritatem mox corporis à Deo recuperavit, & quæ amiſerat reduplicata poſſedit. Et ſi filios quoque reſtitui voluiſſet, pater iterum vocaretur ; ſed maluit in illo die reddi ſibi. Tantum gaudii, ſecurus ſic de Domino, diſtulit : ſuſtinuit tam voluntariam orbitatem, ne ſine aliqua patientia viveret.* Ita Tertullianus clarè & liquidò. Nunc verò quam auctoritatem, aut quam fidem habere poſſunt ea, quæ tam apertè contraria ſunt textui ſacro, cùm Hebraïco, tum Græco? Itaque dicendum, vel nihil aliud hîc affirmaſſe Tertullianum niſi ſententiam & opinionem ſuam, vel depravato codice Mſ. uſum eſſe, quod non facilè crediderim ; vel potiùs, & hoc mihi perſuaſum magis, ipſum hac in re non conſilio, ſed caſu lapſum eſſe, & fortè memoriâ deceptum. Auct. epiſt. ad Demetriad. ap. Leon. M. p. 41. a. ait etiam Jobum *ſeptem filiorum, triumque filiarum* factum eſſe patrem.

℣. 14. Sic etiam in Græco, verbum pro verbo.

℣. 15. Gr. initio hab. Καὶ ὐχ εὑρέθησαν κατὰ τὰς θυγατέρας Ἰὼβ βελτίυς αὐτῶν ἐν τῇ ὑπ' ὐρανόν· ἔδωκε δὲ, &c. *Et non ſunt inventæ juxta filias Job meliores eis in ea quæ ſub cœlo : dedit autem eis*, &c. ut ſup.

℣. 16. Gr. Vat. habet ἑκατὸν ἑβδομήκοντα, *centum ſeptuaginta* ; ed. verò Compl. ἑκατὸν τεσσαράκοντα, *centum quadraginta*, ut ſup. deinde in Vat. loco *& omnes anni vitæ ejus fuerunt ducenti quadraginta octo*, ita, τὰ δὲ πάντα ἔτη ἔζησε διακόσια τεσσαράκοντα, *omnes autem annos vixit ducentos quadraginta* ; Mſ. Alex. addit ὀκτώ ; ſed iſta abfuiſſe à fonte Hebr. oſtendunt Mſs. codd. Reg. & Colb. in Hexaplis ; nec etiam hodie leguntur in Vulgata. Huc redeunt quæ Auct. op. imp. in Matth. hom. 31. p. 130. d. ait : *Job ante tentationem trigeſimum habuit, in facultatibus ſuis juſtè vivendo ; poſt damna ſubſtantiæ & virorum, ſexageſimum ; poſt plagam autem corporis centeſimum fecit.* Quæ autem ſubjungit edit. Lat. *Et vidit Job filios*, &c. notantur ibid. aſteriſcis duobus ; eaque ſimiliter exſtant Græcè in Hexap. & cum iiſdem ſignis ; unde poſtea invecta ſunt in ed. LXX. Reliqua concordant cum eodem Gr. niſi quòd extremò additur ϗ, poſt vocem *ſenex*, pro qua πρεσβύτερος, *ſenior.*

* Quæ ſubnectuntur hîc in editione Latina, multis obelis ibidem configuntur, nec malè ; Mſ. enim Oratorienſis hæc habet, Montfalconio noſtro teſte, to. 1. Hexap. not. in hunc loc. Ἰσέον ὅτι μέχει τῦ, Πρεσβύτερος ϗ πλήρης ἡμερῶν, Ἀκύλας ϗ Σύμμαχος ἐλθόντες, συνεπέρᾳναν τὸ βιβλίον, ὡς δὴ τῷ Ἑβραϊκῷ ἀκολυθῦντες. Ὁ δὲ Θεοδοτίων συμπεραίνει τοῖς Ο. id eſt, *Sciendum eſt ad illud*, Senex & plenus dierum, *Aquilam & Symmachum librum terminare, utpote Hebraïcum ſequentes. Theodotio autem cum LXX. Interpretibus deſinit* : quæ verba tribuuntur Olympiodoro, p. 611. Caten. in Job. Hieronymus quoque Quæſt. Hebr. ait : *Malè quidam æſtimant Job de genere eſſe Eſau, ſiquidem*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

illud quod in fine libri ipsius habetur, eò quòd de sermone Syro translatus est, & quartus sit ab Esau, & reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. Origenes etiam epist. ad Afric. de his superadditis libro Job, ita differit: Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ, τὰ ἀπὸ τοῦ· Γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνίστησιν· ἄχρι τέλους, οὐ κεῖται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις· διόπερ οὐδὲ παρὰ τῷ Ἀκύλᾳ· παρὰ δὲ τοῖς Ο. καὶ Θεοδοτίωνι τὰ ἰσοδυναμοῦντα ἀλλήλοις. i. e. Sed & in Job, ab illo loco: Scriptum est autem ipsum resurrecturum cum quibus Dominus resurgit: ad finem usque, apud Hebræos non exstant: quare nec apud Aquilam habentur; sed apud LXX. & apud Theodotionem quoad sensum eadem sunt. Hoc igitur additamentum antiquissimum esse fatendum est cum eruditis, « quippe cujus mentionem faciunt Aristeas, Philo, & Polyhistor, teste Spanhemio in hist. Job, c. 4. Quantæ verò fuerit auctoritatis apud Græcos, discere licet ex catena Græcorum Patrum in Job, ubi Chrysostomus, Evagrius, Olympiodorus, Severus, Julianus suis commentariis illud explicant. » Ita Westhen. cit. to. 1. nov. ed. op. Orig. p. 14. not. e. Porro si hujus additamenti verba, quemadmodum leguntur supra in ed. Lat. conferantur cum Græco edit. Rom. vix pauca videbuntur esse dissimilia; en potissima: nempe circa initium, loco resurrecturum eum cum his quos Dom. suscitabit, ita ibi legitur, αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνίστησιν, i. e. ipsum rursus resurrecturum cum quibus Dominus resurgit: item post pauca, κατοικῶν, habitans, pro habitasse; post paulò verò deest antea, ante nomen Jobab; mox ita, λαβὼν δὲ... γεννᾷ, cùm autem accepisset..... generat, pro & accepit..... genuitque; nec multò post, πατρὸς μὲν Ζαρὲ, ex patre quidem Zare, loco filius quidem Zaræ; & inf. Βοσόῤῥας, Bosorra, non Bosram: exinde loco prius Balaac, &c. ita, πρῶτος Βαλὰκ ὁ τοῦ Βεὼρ, primus Balac filius Beor; denique Ἀσὼμ, Asom, non Casum; cætera quadrant.

ROMAN. CORRECTIONUM AD EDIT. VULGATAM DELECTUS,

Auctore Francisco Luca Brugensi.

LIBER JOB.

CAP. I. ℣. 5. Offerebat holocausta pro singulis. *Melius clariusque est* pro singulis, *sexto casu, eo quod in aliis libris est* per singulos, *quarto.*

℣. 20. Et scidit vestimenta sua. *Alii libri scribunt* tunicam suam.

℣. 21. Sicut Domino placuit, ita factum est. *Quanquam à libris Hebræis verba hæc absint, tamen quia a Latinis & Græcis fere agnoscuntur, judicarunt Correctores non esse omittenda.*

CAP. II. ℣. 10. Quasi una de stultis mulieribus locuta es. *Non omittas* mulieribus.

CAP. III. ℣. 4. Non requirat eum Deus desuper. *Redundat quod subjicitur à quibusdam libris,* non sit in recordatione.

Ibidem. Et non illustretur lumine. *Pro passivo* illustretur, *alii libri scribunt activum* illustret.

℣. 9. Exspectet lucem, & non videat. *Non est mutandum singulare* exspectet, *in plurale* exspectent.

℣. 18. Et quondam vincti. *Non est omittendum* quondam, *ab Interprete datum.*

CAP. V. ℣. 2. Verè stultum interficit iracundia. *Malè quidam pro adverbio* verè, *supposuerunt nomen* virum.

℣. 6. Nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor. *Præferendum est præsens* oritur, *futuro* orietur.

℣. 26. Ingredieris in abundantia sepulcrum. *Cave ne scribas contrarium* egredieris, *seu exibis, pro* ingredieris.

CAP. VI. ℣. 5. Nunquid rugiet onager, cùm habuerit herbam? *Cave ne scribas* fugiet, *pro* rugiet, *seu rudet.*

℣. 6. Aut potest aliquis gustare quod gustatum affert mortem? *Quod subjiciunt libri quidam,* Animæ enim esurienti, etiam amara dulcia esse videntur, *non est hujus loci, sed Prov. 27. ℣. 7.*

℣. 17. Et ut incaluerit, solventur de loco suo. *Non mutes singulare* incaluerit, *in plurale* incaluerint.

CAP. VIII. ℣. 2. Et spiritus multiplex sermones oris tui. *Retinendus est nominativus pluralis* sermones, *non substituendus genitivus singularis* sermonis.

℣. 7. In tantum ut si priora tua fuerint parva. *Correctores addiderunt conjunctionem* si.

CAP. X. ℣. 3. Si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum. *Neutro loco judicarunt Correctores omittendum pronomen* me.

℣. 16. Et propter superbiam quasi leænam capies me. *Accusativum* leænam *prætulerunt Patres nominativo* leæna.

℣. 22. Sed sempiternus horror inhabitat. *Alii scribunt participium* inhabitans, *loco verbi* inhabitat.

CAP. XI. ℣. 10. Quis contradicet ei? *Superfluit quod quidam codices subjiciunt,* vel quis potest dicere: Cur ita facis? *quod non est hujus loci, sed supra 9. ℣. 12.*

CAP. XII. ℣. 21. Eos qui oppressi fuerant relevans. *Non præponas his verbis conjunctionem* &.

CAP. XIII. ℣. 6. Audite ergo correptionem meam. *Non mutes singularia in pluralia* correptiones meas.

CAP. XIV. ℣. 6. Recede paululùm ab eo. *Non adjicias* ergo.

℣. 14. Putasne mortuus homo rursum vivat? *Alii scribunt futurum indicativi* vivet.

℣. 16. Sed parce peccatis meis. *Interpres transtulit imperativum* parce, *haud dubium; non* parces, *aut* parcis.

℣. 19. Et hominem ergo similiter perdes. *Non mutes singulare* hominem, *in plurale* homines.

CAP. XVII. ℣. 2. Et in amaritudinibus moratur oculus meus. *Nec hic mutes præsens* moratur, *in futurum* morabitur.

℣. 4. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. *Non interponas conjunctionem* &.

CAP. XVIII. ℣. 3. Et sorduimus coram vobis? *Retinendum est plurale* vobis, *non subrogandum singulare* te.

℣. 11. Undique terrebunt eum formidines, & involvent pedes ejus. *Cave ne repetas pronomen* eum, *post verbum* involvent.

CAP. XIX. ℣. 23. Vel celte sculpantur in silice. *Romani Patres prætulerunt nomen* celte, *sive cælo, adverbio* certè, *de quo nos latè in nostris Notationibus.*

℣. 26. Et in carne mea videbo Deum meum. *Non addas* salvatorem.

CAP. XX. ℣. 25. Eductus & egrediens de vagina sua. *Non addas* gladius, *quod quidam.*

CAP. XXI. ℣. 3. Sustinete me, & ego loquar. *Nec hic addas conjunctionem* ut, *ante* & ego.

CAP. XXII. ℣. 12. An non cogitas, quòd Deus excelsior cœlo sit? *Non est legendum* An, *absque negatione, pro* An non.

CAP. XXIV. ℣. 21. Pavit enim sterilem quæ non parit. *Non interponas* & *conjunctionem.*

CAP. XXV. ℣. 3. Et super quem non surget lumen illius. *Non substituas* fulget, *quod est splendet, pro* surget, *quod est orietur.*

CAP. XXVII. ℣. 22. Et mittet super eum. *Non scribas unicam vocem* emittet, *pro duabus* & mittet.

CAP. XXVIII. ℣. 7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis. *Errant, qui pro primo casu singularis numeri* oculus, *legunt quartum pluralem* oculos, *omisso pronomine* eam.

CAP. XXX. ℣. 12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt. *Quidam legunt duplicem genitivum* orientis calamitatis: *Correctores, non sine causa, prætulerunt eam lectionem, quæ constat genitivo & nominativo* orientis calamitates, *de quo lege Notationes nostras.*

℣. 15. Abstulisti quasi ventus desiderium meum. *Non est commutanda secunda persona* abstulisti, *cum tertia* abstulit.

℣. 24. Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam. *Non scribas pronomen primæ personæ* meam, *pro tertiæ* eorum.

℣. 28. Consurgens in turba clamabam. *Pro* turba, *quod est multitudine, quidam, omissâ unâ litterâ, scripserunt* tuba, *quod est buccina; quidam* terra, *quidam* tenebris; *omnes vitiosè.*

CAP. XXXI. ℣. 7. Et si secutum est oculos meos cor meum. *Retinendi sunt accusativi plurales* oculos meos, *non supponendi nominativi singulares* oculus meus.

Sequitur: Et si manibus meis adhæsit macula. *Non præponas* in *præpositionem, voci* manibus.

℣. 19. Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum. *Germana lectio est* pereuntem, *frigore scilicet, non* prætereuntem, *quod est* prætergredientem.

℣. 35. Quis mihi tribuat auditorem? *Vocum affinitas fecit, ut pro* auditorem, *ab audiendo dictum, quidam erro-*

nè legerent adjutorem, *seu auxiliatorem*, *ab adjuvando*.

Cap. XXXII. ℣. 22. Et si post modicum tollat me factor meus. *Duæ sunt dictiones* & si, *non unica* etsi.

Cap. XXXIII. ℣. 2. Loquatur lingua mea in faucibus meis. *Pro* loquatur, *non scribas*, *aut præsens* loquitur, *aut futurum* loquetur.

℣. 3. Et sententiam puram labia mea loquentur. *Non opus est mutare* sententiam *cum* scientiam, *quanquam hæc vox legatur Hebraicè.*

℣. 7. Et eloquentia mea non sit tibi gravis. *Non scribas neutra pro femininis*, & eloquium meum non sit tibi grave.

℣. 17. Ut avertat hominem ab his quæ facit. *Præsens* facit *præferendum est præterito* fecit.

℣. 23. Si fuerit pro eo angelus loquens unus de millibus. *Neque masculinum* unus *mutandum est cum neutro* unum; *neque pro* millibus, *posito pro* plurimis, *substituendum est* similibus, *quod est* talibus.

Cap. XXXIV. ℣. 24. Conteret multos & innumerabiles. *Non omittas* & *conjunctionem*, *tametsi Hebraicè non additur.*

℣. 37. Quia addit super peccata sua blasphemiam. *Non mutes conjunctionem* quia, *in relativum* qui.

Cap. XXXVI. ℣. 5. Deus potentes non abjicit, cùm & ipse sit potens. *Legendum est priori versiculi membro plurale* potentes, *posteriori singulare* potens.

℣. 7. Et reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur. *Non commutes pronomen* illi *cum adverbio* illic.

℣. 27. Qui aufert stillas pluviæ. *Similitudo vocum quosdam errare fecit, ita ut pro* stillas, *quod est guttas*, *legerent* stellas, *quod est sidera.*

℣. 28. Qui de nubibus fluunt. *Non scribas* pluunt, *pro* fluunt, *id est*, p. *pro* f. *tenuem pro aspirata.*

Cap. XXXVII. ℣. 15. Quando præceperit Deus pluviis. *Non mutes conjunctivum* præceperit, *cum indicativo* præcepit.

Cap. XXXVIII. ℣. 13. Et excussisti impios ex ea. *Alii minùs rectè habent* exclusisti *ab* excludo, *pro* excussisti *ab* excutio.

Cap. XLI. ℣. 14. Mittet contra eum fulmina. *Non mutes* fulmina, *quod est fulgura*, *in* flumina, *quod est fluvios.*

Sequitur: Et ad locum alium non ferentur. *Pro futuro plurali* ferentur, *alii scribunt præsens; nonnulli quidem plurale* feruntur, *nonnulli singulare* fertur.

Cap. XLII. ℣. 4. Interrogabo te, & responde mihi. *Alii pro* responde, *scribunt* ostende; *minùs rectè.*

Variæ Lectiones Vulgatæ, rursum ab eodem Francisco Luca observatæ.

LIBER JOB.

Cap. I. ℣. 22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis. *A pluribus libris Hebræo consentaneis, omittitur* τὸ labiis suis, *quippe quòd proprium esse videatur loci infra* 2. ℣. 10.

Cap. V. ℣. 15. Porro salvum faciet egenum. *Multi libri, Hebræo & Græco consentaneè, omittunt* egenum, *quippe quòd idem unum sit cum eo quod sequitur*, pauperem.

Cap. VIII. ℣. 16. Et in ortu suo germen ejus egredietur. *Quidam legunt* horto, *quemadmodum Hebræa, pro verbali* ortu.

Cap. XV. ℣. 22. Non credit quòd reverti possit de tenebris ad lucem. Tò ad lucem, *abest à multis Latinis Mss. consentaneè Hebræo & Græco; facile est autem subaudire.*

Cap. XVI. ℣. 16. Et operui cinere carnem meam. *Quidam pro* carnem meam, *legunt* cornu meum, *suffragante Hebræo.*

Cap. XVII. ℣. 9. Et mundis manibus addet fortitudinem. *Alii legunt nominativum singularem* mundus, *pro ablativo plurali* mundis.

FINIS TOMI PRIMI.

ERRATA.

Post pag. 498. sequitur pag. 496. l. 499.
Item post pag. 622. seq. pag. 223. l. 623.

In Versione antiqua.

Gen. xlv. 28. lin. 2. *vibebo*, l. *videbo.*
Exod. xx. 14. *Mon*, l. *Non.*
Judith, iv. 8. lin. 2. *mgna*, l. *magna.*

In Vulgata nova.

Levit. iii. 14. lin. 2. 3. *vi-lia*, l. *vitalia.*
Inter argumenta l. 2. Paralip. ad cap. xxv. lin. ult. *Joas*, l. *Amasias.*

In Notis.

Exod. xxiii. ℣. 28. lin. 7. 8. *vespâ*, *ranâ*, *locustâ*; l. *vespa*, *rana*, *locusta.*